ANDREAE CHRYSOSTOMI IN ZALUSKIE ZALUSKI ... EPISCOPI, ...

43
9 G
9

ANDREÆ CHRYSOSTOMI IN ZAŁVSKIE ZAŁUSKI,

Primò Kijoviensis, postea Plocensis, & nunc Varmiensis

EPISCOPI, SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPIS,

DUCIS SIELUNENSIS,

TERRARUM PRUSSIÆ PRÆSIDIS,

ET SUPREMI REGNI POLONIÆ

CANCELLARII.

EPISTOLARUM HISTORICO-FAMILIARIUM

TOMUS TERTIUS.

GESTA IN POLONIA TOTIUS DECENNII AB ANNO 1701.

CONTINENS.

BRUNSBERGÆ

ANNO SALUTIS MDCCXI. TYPIS MANDATUS.

LECTORI.

GO & pergo, quâ cœpi viâ. Concordem faciunt exordia finem. Non potuit hoc ſine adminiculo Numinis fieri, quia ultra ſpem & opinionem meam, omnia in eo poſſum, qui me confortat, nullum inchoo, quod non & finiam opus, nec dicere poſſunt iniqua loquentes: Venerunt usque ad partum, & virtus non erat pariendi.

Facio, quod in itinere fieri ſolet, qui tardiùs exierunt, velocitate penſant moram, ita quando aliquod tempus vacabat, otium in hoc honeſtum negotium convertere placuit, cum illa in opere ſuo occupata ſolicitudo ingens oblectamentum in hac habuerit occupatione. Non doctrinæ ve-

rò oſtentandæ causâ, ut arguit Euſebius, ad ſcribendum me applicui, ſed ne ſuperſederem profuturis; nullus per otium dies exijt, omnes alias curas hæc una occupavit, ut memoriam æternam his, qui poſt me futuri ſunt, relinquerem, dedecus arbitratus inceptis deſiſtere, referre pedem, paſſu non ſtare tenaci.

Etſi inter occupationes catenatas Miniſterij mei curæ impediverint, quo minus in hoc labore omnem curam ac diligentiam conſumerem, accommodavi me tamen, & tradidi, ne præſentium temporum ſeries, atq; veritas lateret poſteros, de quibus mereri volui, hæc quæ ſcio, non erubeſcendo confiteri cum Ariſtotele, me neſcire, quod neſcio, ſtylo, memoriæq; mandando, ſum etenim, ſi gloriari licet, quanquam non expediat, ſollicitudine non piger, ſpe gaudens, in tribulatione patiens, impendendæ ſalutis, nec impenſæ pœnitens, ubi vita eſt pro Patria impendenda.

Non pœnituit laboris, quanquam ſæpius ignaviæ ampliſſima merces, induſtriæ nulla. Crevit mihi animus ipsâ rerum difficultate, & quamvis ſinguli dies aliquid ſubtrahebant viribus, non tamen ſenſi in animo

mo ætatis injuriam, cùm ſentirem in corpore, & utrum poſſit adhuc aliquid à me agi, an non poſſit, expertus ſum. Non mutavi ſententiam, nec modum ſcribendi; Nam Apollinis oraculo is bonus vir judicatus eſt, qui non tum hoc, tum illud, ut pleriq; (qui negotia urgent, differunt, aut mutant, pro modo rei privatæ, ad quam omnia metiuntur) ſed qui idem dicit, & facit ſemper. Summopere dictum Agesilai mihi placuit, hic admonitus, ipſe ſibi parceret ob incertam fortunam: At ego me, inquit, ipſum aſſuefacio, ut in nulla mutatione admittam mutationem.

Timeo tamen **LECTOR** bone, ſis ipſe judex, nam ego index tantùm, ne dum curris ad frumentum, paleas offendas. Nam ſcio hac affectum ætate, meliora his, quæ prius edita, & fortè cum aliquo applauſu excepta ſunt, afferre non poſſe. Si deteriora protulero, gloriæ meæ multum decedet, hoc enim iter deſtinatum aſſequi arduum eſt. Natu jam grandior, minusque perferendis laboribus idoneus, credo, me veſperam prætergreſſum, & in conſpectu eſſe ſenectutis, imò jam vereor, ne ſenectutem poſt me reliquerim, quamvis adhuc

inter decrepitos & extrema tangentes, non me vellem numerare, dũ non universo pondere senectus incubuit. Atteritur nihilominus caro, & liquescit, neq; quas attulimus ad res arduas vires, spirituũ more referimus.

Debilitavit imprimis me series immensa laborum, & si non omnes senectus vires ademit, sævientis tamen fortunæ vis & malignitas plura inopinata, plura subita ita immisit, ut nesciam, an quis in majores possit incidere calamitates, quàm quas ego pertuli, quas vix lingva exprimere, vix calamus scribentis possèt exarare.

Sed neq; id ego fortunæ imputo, quamvis nesciam causam, sed ipsius Rectori & Dominatori omnium DEO, cujus est, in quemcunque voluerit usum, vasa formare. Conscientiæ nostræ testis est Dominus. Hostes habere suave est, sed quos virtute facis. Fumum mox flamma dissipat, dies noctem, invidiam gloria. Cauterium videtur esse vulnus, & reverà est vulnerum remedium. Vexatio videtur essè malum, & sæpe mali remedium est.

Æstimo ergo singula famâ remotâ, & quæro, quid sint, non quid vocentur. Multas cùm passus fuerim (extra Patriam ali-
quan-

quando, extra me nunquam) nullas ſenſiſſe anguſtias viſus ſum, injurias eò æquius tolerans, quò ab Inſtigatoribus meis injuſtiùs inferrentur. Perfectam inimicorum deſævientiũ audaciam, tolerantiæ ex neceſſitatis impulſu inevitabili fregi armis. Non ſum proinde, qui fueram, perijt pars maxima noſtri. In tã tenui valetudine adversâ fortunâ fractus, cui vires conſumptæ abiêre ſenectâ, reſpondere expectationi LECTORIS omnino me non poſſe ſcio. Audeo tamen ſcribere, in multis ſcribendi brevitate utens, ut compendio ſim copioſior, nam ſicut per proclive currentium, non ubi viſum eſt, gradus ſiſtitur, ſed incitato corporis pondere ſe rapit ac longiùs, quàm voluit, effertur, ita & mihi in ulteriori Hiſtoriæ contextu ſepoſitis Pòétarum Metaphoris, & abdicato lenocinantis Eloquentiæ ornatu, ſimplici ſed propriâ & competente verborum phraſi veniunt enarranda, more eorum, qui fluminibus innatant, & non eunt, ſed feruntur.

Dedi me quandoq; referentibus, ſed non captavi dubia pro certis, non modò ſatis eſſe credidi, quid factum eſſet, pronunciare, ſed etiam quo conſilio, quáq; ratione geſta

eſ-

eſſent, demonſtrare. Continui me intra meos fines, nec illa alta, profundiora, ſecretiora ſcandebam, ne, ut imperitus tegulandi, è ſublimi caderem ridendus.

More autem interim meo palàm facio, quòd ſicut in alijs, quæ edidi, ſic & in hoc tomo, qui fortè ultimus erit, nihil omnino approbo, niſi quod à Catholica Eccleſia tantum decretum atque aſſertum eſt, ſemper paratus contrarium ſentientibus veritate duce refragari: ac proinde de patrocinio ſupremæ in Terris Poteſtatis certus, de venia, ſi quid (quod omnino abnego) incautius irrepſerit, ſecurus, de abſolutione, ſi hæc veniret neceſſaria non dubito.

Metus, odium, favor, tria Hiſtoricorum ſunt vitia, quanquam Gregorius Magnus quatuor numerat. Timorem, dum metu alicujus Poteſtatis veritatem loqui pertimeſcimus; nam metus exercitam quoque eloquentiam debilitat. Cupiditatem, dum præmio alterius animus corrumpitur. Odium, dum contra adverſarium aliquid molimur. Amorem, dum amico, vel propinquo præſtare auxilium contendimus. Arguitur Vellejus ſuſpectus in Cæſares adulationis, Seneca durioris ſcriptionis, Cicero

Atti-

Attici ſui nimiæ dilectionis. &c.

Ego ſine ullo metu offenſæ, Hiſtoricæ profeſſionis ſtudium colo, & ad veritatis ſcopum, velut ad magneticæ pyxidis ductum navigantes ſolent, filum narrationis meæ circumduco, non obnoxius cuiquam, ut immeritos laudem; non injurius ulli, ut præclarè facta ſupprimam. Ex compilatis noſtri temporis memorialibus hæc compoſui, & id in ante, confiteor ingenuè, laturum me æquiori animo odium propter veritatem. Non celo quidquam, tanquam pavidi Scriptores, aut nimium blandi, ubi poſſum, bonos laudo, ſin minus, tranſeo. Non accuſo quenqam, niſi publici criminis reum. Venitorem ago, cui ubere vindemiâ, ut dulces, aut acidæ uvæ ſunt, reconduntur omnes uſui, eo, quo natura ſapore dotaverit. Et mihi eodem modo conſtituunt Hiſtoriam, qui geſsêre; trado ego, illi materiam operi, fidem laboremq; commodo. Vera, pura, & ab omni imagine falſitatis ita aliena, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, ſplendorem veræ lucis quisq; poſſit agnoſcere. Ea memoriæ mando, quæ aut laude, aut vituperio digna noſtra tulit ætas. Nemo procuratam à ver-

bis commendationem, à gratia laudes, ab aſſentatione encomia ſperet. Nemo imperatum à timore ſilentium, ab odio vexam, à malignitate Aſteriſcum, arbitretur. Sincerâ veritatis indagatione nemini cedere volo, unde ſi non merui laudem, culpâ me caruiſſe arbitror. Dum narro veriùs, quàm orno & amplifico, ſincerè quò ad veritatem, ſimpliciter, quò ad ſtylum, rerum transactarum ſeriem, ſolo boni publici motivo trado. Decet enim cunctos homines Patriæ ſuæ augmenta cogitare, maximè eos, quos ſibi Reſpubl: ſummis honoribus obligavit, cui in teſtificanda cura & ſolicitudine de incolumitate ejus nec minimam occaſionem omitto, & deſiderarem, ut ita poſſim, quàm volo. Quia omnia mihi detrahi paterer potiùs, quàm amorẽ Patriæ, in quo vellem reſiduum annorum meorũ conſumere.

Ideoq; honeſtati præſentis propoſiti, & futuræ ætatis utilitati hunc laborem, adhortantibus multis, ſuſcipere non recuſavi, quanquam hoc opus judicio multitudinis imperitæ aut elevabitur, aut premetur, aut varijs reprehenſionibus mordebitur. Hæc conditio ſcribentium omni ævo fu-

fuit, negligi, ſperni, premi. Aſſurgit contrà virtus, & in gloriæ argumentum omnem ſævientis lingvæ & calami vim & malignitatem convertit. Tantò magis, quòd tutela veritatis, quaſi Ajacis clypeo hæc munita in hominum oculos prodeant, tuta, nec vituperonum lingvas cote livoris (ut eleganter ille) naturaliter acuminatas, & aſpidum morſu nocentiores reformident. De reliquo invidi non attendunt, quid fecerim, ſed in quo defecerim.

Induunt illi maledictionem ſicut veſtimentum, quibus libido eſt malè loqui, vanitatem potiùs oſtentantes ingenij, quàm ſensûs veritatem. Latent tenebræ vel ſeipſas, ſed vident, quæ alij non vident. Habet quippe hoc Hiſtoriæ pelagus ſuas ſyrtes, charybdesq;, quia illud raro deſtituunt venti odij & malignitatis. Quibuſdam canibus innatum eſt, ut non pro feritate, ſed pro conſuetudine latrent. Non ubiq; tutum vera loqui, ubiq; tamen ſuâ vi palmã & victoriam, teſte Gregorio, reportat veritas. Si perſequentur ergo inimici, gloria, ſi detrahent, lucrum erit. Malevolorum telis nemo magis obnoxius, quàm qui maximè ſublimis eſt. Narrant Cecropes quos-

dam Ephesi fuisse notæ fraudulentiæ viros, qui suis dolis conati sunt ipsi Jovi imponere. Si ergo aliquis vitium operi meo aut commodabit, aut imprimet, aut inscienti allinet, minus habebo; spero enim, quòd si aliquis error fuerit, dabunt veniam posteri, cui gratiam dare non poterunt. Audiant interim, qui malè loquuntur de melioribus, Hieronymum: quando detraho fratri meo, lingvâ meâ interficio eum.

Apud Posteros habebo gratiam, dum duratura nomina educam, quemadmodũ Virgilius duobus memoriam promisit, & præstat. Nomen Attici perire Ciceronis Epistolæ non sinunt; nihil illi profuissent gener Agrippas, & Tiberius Progener,& Drusus Cæsar Pronepos inter tam magna nomina taceretur, nisi Cicero illum extulisset. Si gloriâ tangeris, inquit ille, notiorem te Epistolæ meæ facient,quàm omnia ista, quæ colis & propter quæ coleris.

Si imagines nobis amicorum absentium jucundæ sunt, quæ memoriam renovant, & desiderium absentiæ falso atque inani solatio levant: quantò jucundiores debent esse hæ Epistolæ, quæ vera magnorum ho-

hominum veſtigia, veras notas afferunt. Quàm multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio, quanquam & ipſa ſcripta cum ſuis Authoribus premit longior atque obſcura vetuſtas, nec qui ſcribit, longum ſcriptis proferre ſibi credat nomen in ævum. Nónne Majores noſtri pleni gloriæ, optimæ famæ, quorum virtus etiam nunc vitia noſtra ſuſtentat, ita abiêre, ut etiam nunc vix memoria apud nos extet?

Implevi omnem numerum perfectæ diligentiæ, ultimum de potentia tentando, nam in iſto tomo ſubſiſtam, hærebo, deficiam, nec ulterius progredi volo. Non quia non multùm reſtet operis, reſtabit certè multum, nec ulli præcluditur occaſio aliquid adhuc adjiciendi. Non quia diſpendij aliquid inde poſſit proficiſci, quia credo plus emolumenti, ſi non in præſens, certè in futurum, ſi non nobis, at ſaltem poſteris veniret, ſed quia inprimis vellem inter vitæ negotia, mortisque diem, ſpatium aliquod intercedat, deinde quia à nobis indumento verecundiæ multa pudenda velari deberent, & ego mecum decrevi, nunquam officium Diſſimulatoris

 exer-

exercere, & tam mirabilia legenti, quàm mihi triſtia ſcribenti eſſent. Laudare non poſſum, quem amare Patriæ bonum vetat, non me ludit inanium imago rerum. Hodiernum ævum nihil aliud dixerim, quàm omnium errorum præteritorum receptaculum & ſentinam, omniumque humanarum calamitatum additamentum.

Ætas parentum vidit, quid in pace optimum, nos quid in bello deterrimum, experimur. Laſſàt infeſta fata omnibus major calamitatibus Polonia, circumſitæ Gentes, ac ſi ſtirpitus Sarmatiam eradicari oporteret, ſtudia, manusque deſtruendæ commodant. Exercitus & exoticus & Noſter lacrymâ populi reficitur, gemitu ſpirat, ſudore alitur. Quis præſentium malorum conſiderans crudam imaginem, ſolicitus de futuro magnas non ad morbum modò, verùm ad interitum quoque dolendas & erubeſcendas videns cauſas, quis Hieremias deplorare ſufficienter poteſt caliginem hanc, qui ſolus lamentationes calamitatibus exæquare novit. Libenter ſcriberem ulterius, ſi Polonis meis unanimes forent in

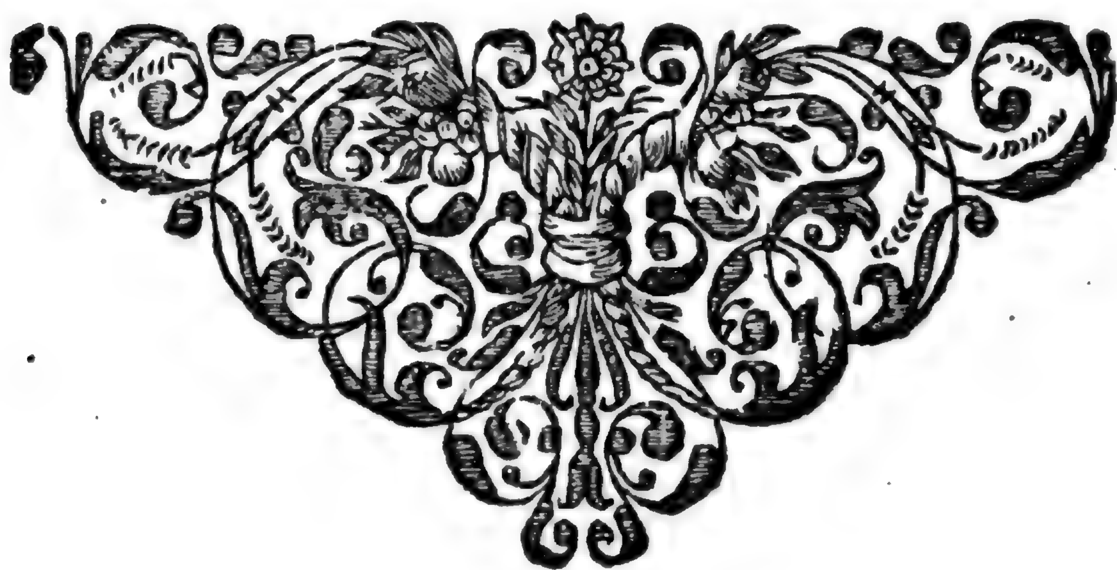
ar-

rma dextræ, ſi tumidæ ſpei mentes, &
bcæcata mollis deſidiæ, minor eſſet um-
ra, ſed mens & calamus cadit, cùm o-
nnia curamus magis, quàm nos ipſos in
ac preſſura temporum. Scribere quis
ellet de miſerijs Patriæ, cui partim metu,
atim potentiâ affertur jam conſuetudo
erviendi. Eccleſiarū Patrimonia ſacrilegè
ivaduntur, ſacerdotum reditus interci-
iuntur, fundationes auferuntur, & alia,
ico iterum & alia miranda & miſeran-
a fiunt extremi mali indicia, ſcimus e-
im, quid jam olim, quid hodie in æquo
ſt dolor amiſſæ rei & amittendæ, ſi Po-
entiæ Othomannicæ immolabimur. Ita
ſtra Sarmaticis inimica rebus, fata no-
tris non bene partibus propenſa minan-
ur. Et hæc ratio eſt, quòd prius remigaſ-
e, nunc à remigibus ceſſare volo, quod
nagnitudini tempeſtatis aſſignandum eſ-
è cupio, ubi etiam ſcientiſſimi Nautæ ac
præſtantiſſimi Gubernatores perturban-
ur, & inopes conſilij fiunt. Nam remi-
ges, quibus adversùs infeſtas, immen-
ſasque undas eſt obluctandum, ubi quò
tendas, ubi declines, incertum eſt, &
in ipſo conatu inter ſe remi non mo-
dò

dò implicantur, ſed etiam ſæpe franguntur.

Verbô, multa occurrunt, quæ vituperabunt potiùs, quàm laudabunt Poſteri, ſed plura, quibus nec credere poterunt Nepotes. In tot ergo ſalebris difficultatum non ſcribantur Hiſtoriæ, cùm fiant, cùm & exprimendæ rei haud ſanè facilis patet via.

Finio proinde, & hanc Præfationem, & librum, vitamque brevi finiam voto Tullij: Nihil mihi à DEO immortali majus dari poteſt, quàm ut moriens Patriam meam liberam relinquam.

I.

ANNUS CHRISTI 1701.

ANDREAS CHRYSOS: ZAŁUSKI
Princeps, Episcopus Varm: & Samb.
CARDINALI BARBERINI,

21mâ Januarij Seeburgô.

Actus coronationis Regis Prussiæ.

INitium Anni tibi gratulor, ut prospere tibi decurrat, in intimis mihi votis est; secundet illum feliciter hic, à quo omnia secunda, cunctaque fausta promanant, nō verbis id, sed corde apprecor. Cum novo anno nova vobis, Romæ certè inexpectata denuntio; formaliaque quæ mihi Regiomonto scribuntur, quanquam terminis fortè minus proprijs literis meis fideliter inserenda judicavi.

Ad initium Mensis currentis intimatio Præfectis fortalitiorum & civitatum, facta est cum mandato, ut eâdem die exploderentur tormenta, campanarum pulsus fieret; insuper pro eodem die in omnibus templis conciones supra textum ab aula datum intimatæ, adaptatum arcense Lutheranum templum, destinati ministerio hujus actûs duo Prædicantes; unus est Ursinus Concionator aulicus Religionis, ut vocant, Reformatæ, alter doctor Sandius aulicus in templo Arcensi Concionator primarius Lutheranus. Titulum Regis in Prussia Elector accepit. Die 17ma in vigilia coronationis instituit Elector, & jam Neo-Rex Ordinem novum, eumque 17 personis, filio Principi, fratribus duobus, Principi Holsteinio, quatuor non jam ut ante Ducalis Prussiæ, sed regni Regentibus appellatis Generalibus, Tettau, Barffus, Dönhoff, & alijs contulit.

Decimâ octavâ autem sumptâ veste rubei coloris auro contexta cum globulis adamantinis, paludamentum Regium holeserici Cremosini ex auro contextis coronis, & aquilis exquisito labore; ipsemet in conclavi suo Coronam sibi super caput imposuit, magnis plenam adamantibus; in vertice pomum cum cruce, & sceptro, itidem ex adamantibus elaboratum erat, in manibus portando sceptrum, supra quod aquila cum alis adamantinis coronaque, pectus ex rubino ingenti habens. Postquam ita coronatus ex suo exiverat conclavi, ad residentiam Reginæ declinavit, cui egredienti itidem pretiosissimam coronam super caput imposuit. Post ceremonias has privatim absolutas, ingens strepitus tympanorum, tubarumque auditus, & omnis ille apparatus ad vicinam arcis Ecclesiam optimo ordine progrediebatur. Præibant imprimis duo caduceatores, in vestitu cæruleo, aquilis auro retro & antè contextis, vestitus verò fuit ad normam casulæ, quâ

 Rutheni

A.C.1701 Rutheni Sacerdotes ad altare utuntur; duo sceptra ex ligno deaurata in manibus portabant. Sequebantur quinquaginta Staphyri, seu servi à pedibus in vestibus cæruleis, cum aureis fimbrijs satis numerosis, portantes in manibus pileos, itidem cum fimbrijs aureis; Hos sequebantur alij duo Caduceatores eô quô primi vestiti modô, cum sceptris; post illos triginta Ephæbi Nobiles, ejusdem coloris cærulei ut Staphyri, sed multò ex auro ditiores; erant aliquot Hungarico modo in ejusdem coloris vestimentis, qui sequebantur; pòst aulici magnificè & ditissimè vestiti octodecim, pòst consiliarij, judices aulici in ejusdem coloris scilicet in holoserici cærulei vestibus comparebant, post hos Equester Ordo numerosus, & pulchrè ornatus, sequebantur Capitanei, Officiales, Deputati, ex civitatibus in vestibus nigri coloris, sine pallijs, cum gladijs tamen, uti & Professores Academiæ Regiomontanæ, post hos Ministri Prædicantes octo in pallijs longis ex panno nigro, quos comitabatur immediatè Ursinus consecrator cum Sandio in togis, uti supra innui, sequebantur Mareschalci aulæ cum scipionibus argento circumductis. Post hos cameræ Ephæbi, cameræ ut vocant Domini, Generales Exercitus & alij, post illos Regentes Prussiæ cum suis insignibus, tandem Princeps Olstienensis, Princeps filius à comite Dönhoff manu ductus, Mareschalci magni cum scipionibus argenteis, supra quos erant aquilæ itidem argenteæ, tandem Neo-Rex sub Baldachino coloris Cremosini auro intertexto, supra quod multæ aquilæ, coronæ plurimæ ex auro erant elaboratæ, sex Generales baldachinum hocce portârunt, extremitatem autem pallij supremus Camerarius Comes de Wartenberg. Sequebatur immediatè Regina sub simili per õnia, ut Rex Baldachino, extremitates vestis portatæ à Prĩcipe Olsteinia, 4tuor autẽ primariæ matronæ extremitates portabãt paludamẽti, ducebatur Regina à fratribꝰ Regis Adalb. & Christ. Brãdeburgicis, sequebatur Princeps Curlandiæ cum filio & Gynecæum Reginæ. Præcedebant hanc Processionem Helveti sub vexillo ditissimo satis numerosi, & magnificè vestiti, viginti quatuor Tubicines vestiti ad normam Ephæborum tubas argenteas portantes cum velis aureis, tympana argentea erant, Ecclesia erat satis adordinata, scamna ut in dialogis fieri solet, disposita, rubeoq; panno cooperta; viciniora verò throno Regis, holoserico, sicuti & terrâ, quã à throno ad altare Rex procedebat, cui impositus Crucifixus, duo candelabra argentea sine candelis ara altaris sine mappis, ex omnibus partibus holoserico circumducta, in medio pulpitum itidem holoserico coopertum; sicuti & ambona. Inter altare & thronum pendebat Baldachinum magnum & ditissimum ex auro, coronæ & aquilæ insigniaque domûs Brandeburgicæ erant elaborata; Duo throni cum tribus gradibus holoserico coopertis ad normam sedium, in quarum vertice duæ personæ jacentes deauratas coronas tenebant; Super has sedes duplex baldachinum æquale ex holoserico, auroq; elaboratũ. Super duplex Baldachinum duæ aquilæ vivæ, fulmina una, altera sceptra alligata portabat. Prædicantes ministri Religionis Reformatæ & Lutheranæ circa altare stabant; Post illos Ministræ Augustanæ confessionis sat numerosæ; in medio altaris Consecrator cum Assistente facie ad Majestates conversi. Throno regio assidebat in parvo & inferiori sedeli Princeps Filius, penes Reginam verò Marchiones Brandeburgici, ex qualibet parte erant quatuor Drabanti cum armis in manibus; In primo scamno sedebant ministri, Cæsareus, Danus, Hannonianus. Circa thronos varij variæque; Cum verò omnes jam sederent, strepitui tympanorum tubarumq; indictum silentium; Ursinus verò Consecrator post humilem Majestatum venerationem stando ante altare dixit; Ingrediantur benedicti Domini Rex

noster

noster & Regina in virtute DEi nostri, sitque illorum ingressus & exitus A.C.1701
benedictus ante Dominum ex hoc, nunc, usq; in sæculum per Christum D. nostrum Amen. Post hæc Chori in tribus partibus dispositi concertabant, unam Lutheranam cantionem canentes cum adjutorio etiam totius populi; postquam dixit aliquam devotam orationem Doctor Sandius, & cantato *Gloria in excelsis*, conscendit cathedram Ursinus, & germanice concionatus super hoc thema: *Quicunq; glorificaverit me, glorificabo eum.* Post concionem cantati sunt varij versus ex Psalmis Davidicis; tandem *Veni Creator* idiomate germanico, quod antequam finitum fuisset, descendit Rex ex throno ad altare, & flexis genibus deposuit coronam ex capite, sceptrum ex manibus, recepit Unctionem à Consecratore in fronte & humeris, quã extersit Comes de Wartenberg linteo, quod pòst reddidit Consecratori, qui pro finali adjecit suas benedictiones; Chorus interim utriusque sexûs plausum addebat, quo durante recessit Rex ad thronum suum assumptâ coronâ & sceptrô, & Regina à Marchionibus conducta accessit ad altare post factam humillimam Regi reverentiam; eodem ritu uncta ab Ursino, & Princeps Olstinia extersit linteo, Consecratori pòst reddito. Cantatæ interim à Choris variæ cantilenæ, Regina ad thronum suum secedit; Consecrator, Assistens, & Prædicantes alij post trinam adorationem felix imperium ore Consecratoris Regi & Reginæ gratulabantur. Repetitum iterum *Gloria in excelsis*, post quod finitum Consecrator voce clara intonuit: Timete DEum, honorate Regem & Reginam. Post quod cantatus Psalmus *Benedic Domine domui* &c. post quem publicam fecit orationem Sandius, & Consecrator benedictione datâ finivit, post quam germanice cantatum *Te DEum laudamus*; & dato signo in omnibus Ecclesijs pulsus campanarum auditus, per totam horam, tormenta explosa, & supremus Prussiæ Burgrabius Generalem veniam publicavit omnibus incarceratis, exceptis ijs, qui crimine læsæ Majestatis, & ære alieno sunt obnoxij; Post has cæremonias eodem ordine, quo venerant, ex Ecclesia abierunt. Interim dispositi Pedites, Equitesq; in Curia Regia sclopeta sua exploserunt; Cùm in Palatium ingressæ Majestates, liber omnibus apertis portis concessus ingressus, pannus qui ab Ecclesia ad Palatium erat extensus à populo direptus; Thesaurarius in equo albo pecuniam in auro & argento non sine lite colligentium projiciebat. Horâ 2dâ post meridiem in coronis & paludamentis iverunt ad mensam, & sub duplici Baldachino per omnia primis simili consederunt; in parte dextra sedebat Princeps Filius & Marchio Albertus, in sinistra Princeps Curlandica, & Marchio Christianus, fenestræ erant occlusæ, candelabra ex auro puro magna erant numero quatuordecim candelas præferentia. Regi assistebat ad mensam Comes à Wartenberg, Reginæ Princeps Olstienia; Omnis apparatus mensæ erat ex auro puro, inter multiplices choros, tormentorumq; boatus. Duravit prandium usq; ad 4tam horam; Candelabra plena candelis per totam illam ingentis magnitudinis salam argentea deaurata visa sunt. Post secessum Majestatũ plures quàm viginti mensæ paratæ erant, ubi nobilitas tractabatur. In area bos integer assabatur, cujus frustum à Præfecto culinæ amputatum, Regiq; in aureo orbe portatum, & post in direptionem datus ille bos cum ea præcautione, quod ille, qui cornua, quæ erant deaurata portaverit, præmium viginti talerorum habiturus esset, aliquot vasa ingentia vini in holocaustum furenti & debacchanti cessit plebi. Sub vesperam non tantùm domus civitatis, sed etiam turres Ecclesiarum, portæque illuminatæ erant cum expositione variarum arbo-

A.C. 1701 rum, imaginum, figurarum ante domos cum emblematibus. Pulchrum erat oculis non tantum exterorum, sed & Neo-coronatarum Majestatum ubiq; per civitatem dispositum spectaculum, quod in comitatu ducentarum fere rhedarum non sine speciali gaudio videbant, & gloriabantur in honore Majestatis suæ. Ignes artificiales, venatio & alia in alios dies dilata. &c.

II.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI, 22. Januarij.

Consilium Varsaviæ habitum de coronatione Regis Prussiæ.

ITa est, ut audivisti aliquid obscure & per nebulam. Coronatio sub titulo Regis in Prussia 18 currentis perfecta est, in quod usque adhuc toto voto ferebatur, re jam præstitit Elector Brandeburgicus. Quid gratius illi accidere potuit ad metam eunti? mitto tibi brevem sed accuratam actûs hujus descriptionem in copia literarum Cardinali Barberini scriptarum, ubi leges ad hilaritatem composita omnia, fuerunt gratulationes, vota, festivitates, joci, susurri, & quidquid magnarum est deliciarum, & Regiæ pompæ, rerumque prudens, secundis temporibus dubijsque rectus, quid factum fuerit, vide, lege, judica. DEus nos spiritu suo gubernet, virtute fulciat, præsidio tueatur.

Consilium Varsaviæ Consilium Varsaviæ eadem die fuit, quid faciendum ad impediendam istam coronationem, deliberare re non integra, sed jam facta an convenit? lectaque est ante omnia declaratio Electoris adhuc anno præterito facta, quæ omnimodam securitatem continet, quòd hic Regius titulus nihil præjudicij juribus nostris allaturus sit. Ego nescio, DEUS scit. Cum verò ex turno loqui in illo consilio debui, dixi *mustarda* (latinum verbum mihi non occurrit) nisi sinapi dicere velis, simile est, ut dicunt Galli, *post prandium*, cum id jam factum sit, mane enim surgere in consvetudine Elector habet, nos consulimus, quomodo sit impediendum, ne fiat, herba Anthenis quo magis deprimitur, eò latius se diffundit, palma quò gravius oneratur, eò fortius assurgit, olet flagrantius, aromata si atterantur, spirant odoratius, hic est verus casus, id jam obtinuit, cui resistere non possumus, ac proinde nunc non modò facile nos pati, sed etiam gaudere demonstremus, efficiamusque ut Elector coronatus, quem spero optimum fore, sit etiam melior operâ nostrâ, a quo multa speranda bona in rem Reipub: si volet, nihil timendum mali, quia non audebit. In eodem consilio commemoravit quispiam Damoclis dictum sapiens, nolentibus enim Atheniensibus divinos honores Alexandro decernere: videte inquit ne dum cœlum custoditis, terram amittatis. Addidi in eodem consilio multa contra statum præsentem Litvaniæ, famæ satisfactum putans, si conscientiæ etiam meæ & officio satisfacerem, consvetudinem vitijs inducimus nisi reprehendimus, honestius autem credo offendere, quàm odisse, quamvis sciam difficile esse aulam nostram ab eo, quod sibi semel proposuit retrahere, jam sibi à civibus magnæ æstimationis metuere doctam, quamvis nemo doctus unquã mutationem consilij inconstantiam duxit esse. Sustinui tamen & vadum hoc tentavi publicæ famæ, votum meum & bonorum omnium explorantium omnia, videntium singula, commemoravi, stabuli Præfectum Patris & Patriæ delicium breve, explicui nihil gerendum esse, quod postea excusandũ, svasi rationibus fortissimis, hanc tam generalem promissionem datam à Serenissimo Rege illis, qui sunt contra Domum Sapiehanam extradendarum literarum universalium, convocandæ nobilitatis abolendam esse. Magna hæc malorum est scaturigo consvetudinis jam planè pravæ licentiosè intro-

introducta, quæ per cuniculos irrepit verius quàm irrumpit, & citius ve- *A.C.*1701.
niet inde periculum, cum contemnitur, procliviorque usus in pejora datur.
Præsenti rerum fortuna aucta fiducia audebit semper majora. Legamus *Literæ u-*
has universales literas, & inveniemus quod in illis semper plus intelligitur, *niversales.*
quàm dicitur, plus insinuant quàm inducunt, verborum non mole, sed pondere æstimanda, ictu ferientes inexpectato, & Rex non connivet modo sed fert, probat, & applaudit, alienis oculis ac fide oberrans, imò diplomate confirmavit se in omnibus quæ proposita haberent conficiendis, auxilio ipsis futurum, multis se ex nobilitate, ut qui prospero Regis utebantur affectu adjungentibus, & legum ratione calcatâ, novam, nec ante auditam Reipublicæ formam instituentibus, cum Princeps beneficium alijs præstando non intendere debeat alijs nocere, quomodo generaliter omnibus possunt concedi ea, quæ cuivis in specie non sunt concedenda, rei hujus pericula quantum tenuitas intelligentiæ meæ pervidere potuit, explicui, cum meritò dici potest Litvania mare, quod tot ventorum imperia patiatur. Allegavi exempla quæ omnium Magistrorum præcepta superant, Serenissimorum Antecessorum argumentum optimum usu & ratione esse, quod tamdiu, & tam multis Regibus placuit qui id ut pupillam oculi observabant, ne quis sibi Regalia hæc usurpare præsumat. Reduxi in memoriam avunculum meum Olszovium Archiepiscopum Gnesnensem, qui dum Rex Joannes in grandi satis periculo sub Zorawno à Turcis & Tartaris obsessus esset, im-
pellente & urgente Regina Casimira universales litetas tanquam Primas *Exemplū*
ad Palatinatus minoris Poloniæ expedivisset, ut Regi assistere quantocius non *Joannis III.*
intermitterent. Nihilominus quantumvis in favorem Regis facta hæc, literæque universales satis cautè scriptæ fuerint & prudenter sine minimo Regiæ dignitatis præjudicio, non ita tamen gratæ erant, ut credebantur, & malle se Rex periculum pati ab hoste, quàm Regiæ authoritatis & prærogativæ vel minimam diminutionem à Primate palàm demonstravit, quia hæc est prærogativæ Regiæ hæreditas, quæ neque eripi à quoquam, nec transferri ad alium potest, quæ nunc interveniente tempore, convalescente iniquâ consvetudine tam leviter, tam inconsultè in Litvania conceditur. In die bonorum ne immemores simus malorum, uti in die malorum bona, id est dignitatem nostram non obliviscamur. Non dubito offensiones me incurrisse, quanquam nemo est tam timidus offensarum, qui in illas etiamsi vitet, incurrat, odium virtute partum, & veritate gloriæ mihi duco, & suggero subministroque ea ut debeo, ut non Senatorem tantùm, sed & medicum agere videar, malo præsenti remedia propinans efficacia, si non successerint, magnarum rerum etiamsi successus non fuerit honestus, est tamen ipse conatus, timeo enim ne eruptura sint hæc aliquando in flammā quæ facem præferant euntibus ad majora. Cum multa ergo exhortatione obsecravi & petij Regem numinis ritu regat orbem, placidaq; pace civibus frui donet, omnia enim bella minantur excidium, intestina adferunt, secura scelera sunt, quia vindicem non timent. Sicut pastoris, ita & Principis non potest esse excusatio, si lupus oves comedit, pastor nescit. Utque tanquam parens sit communis, vires ejus magis sentiant omnes subditi beneficijs, quàm injurijs, dissimulatio autem & fortè consensus tacitus Regis ad movendos hosce tumultus nemini (futura & impendentia consideranti) arridere possunt, cum sciamus nolle eum posse qui velle.

Valdè frigidè ab Eminentissimo Primate hæc materia tractabatur
loco; statu qui una omnium voce deploratur neque verbo ejus *Primas*
sublevatus, cui quodlibet nunc in pretio magis est, nam more *Regni*
solito dum aliquid ab aula desiderat, favorabilia & placentia dicere solet. Si verò quæris quid prætendat? non excutio tam deforme myste-

A.C.1701 rium nec Pr..... denudo, ne quid appareat risu dignum. Dicam tamen tibi ut pulchrum aliquem adamantem præmium allati nuntij par Dominus suus juvenis Towianski primæ secunda causa, acquirat, mittere eum destinavit Regiomontum, tanquam gemmulas contexendo huic panno, & flosculos huic telæ, cum gratulatione neo-Regi à nostro, ut verò id consequi possit, omnia permittit Regi. Adeo miro modo dissentit utilitas à decoro. Et Domini Sapiehæ qui multum in gratia ejus confidebant, valde sunt contristati. Nulla alia magis vitia hanc purpurã dehonestant, nihil prorsus aliud curat nisi agros, nisi divitias, nisi nummulos, nisi ut omnes qui in circuitu sunt ab extra, & ab intra afferant munera deserendo potiùs Rempublicam, quàm rem familiarẽ, hanc curã curis omnibꝰ habet potiorem, unde crescunt fœcunda malorum semina, quòd magno conatu nugas agat, hoc est omni nisu neglectâ omni aliâ quæ deceret Primatem solicitudine, non nisi fortunæ & utilitati Domini sui junioris Towianski se impendat, & videtur rebus etiam Reip: desperatis de illo tantùm cum attentione ad rem & in rem ejus sollicitus esse & ad naturam recidere suam, ut semper aliquid lucretur, quando inest novumque, bonumque ut scilicet à currente flumine tantum habeat, quantum haurire potest, cui nihil satis est, ei nihil turpe est exprobrabat Timotheus Ariophonti. Et nos interim deploramus damna omni æstimatione majora, dum nova in dies subnascuntur pericula, & terrores, ille oblitus fati, quo humana jactantur, sibi uni fortuitorum constantiam spondet, & publicis calamitatibus pro suo & summo utitur questu, præsentibus malis futura meliora sperans. Cùm verò ab initio Rex negasset bene meritis conferenda esse ratus, quæ malè meritis adjiciuntur, quamvis aliàs sævit frustrata ambitio, imò desperata furere solet, tamen tunc non illum simplex repulsa terruit, tanquam rei privatæ constantem amatorem, quo minus iterum atque iterum descenderit in campum petitor, & arduum hoc opus non frustra tentavit, quanquam cum nominis sui & famæ jactura. Sed de his literarius sermo narrare singula non patitur. Quia verò Dominus Procancellarius Litvaniæ Sczuka (nulla mihi statuent finem te fata canendi) multa contra hanc Coronationem dixit, Regemque cum publica manifestatione in consilio rogavit, ne Electorem pro Rege unquam recognosceret, valde illi Primas iratus est, sed non licuit ordinata destruere, coactusque illas, quas nolebat inire vices, permissivè se habendo, & Primati se reconciliando. Iter ergo Dominus Nepos jam parat propositum, quis finis peregrinationis?

Scias me rescivisse secreto, omnes curas Regis in eo versari, ut Domum Sapiehanam perdat, & ego qui multa in favorem eorum dixi, imò in favorem Reipublicæ prævidendo futura, valde à me alienatum Regis animum notavi: Voluit quispiam cadentem montem capite retinere, sed & ipse obrutus, nec mons à casu impeditus. Succurras perituro, sed ut ipse non pereas. Non intermisi tamen & boni civis & optimi amici partes, dum pericula inde Patriæ imminentia Illustrissimo Pinatelli Nuntio Apostolico exposui, petijque ut ea authoritate Apostolica amovere dignaretur, capax quidem ille, & multa bona facere potuisset, sed respectus humani non permittunt dicere veritatem, & nunc mollissima sunt fandi tempora; ergo resolutionem sumpsi redeundi in Varmiam, domus me & rura nostra delectant, unde hæc &c.

DECLARATIO ELECTORIS BRANDEBURGICI.

Fridericus III. DEI gratia Marchio Brandeburgensis S. R. I. Archi-Camerarius & Princeps Elector Prussiæ, Magdeburgi, Cliviæ, Juliæ, Montium

tium, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Vandalorumq; nec non in Silesia Crosnæ Dux, Burgrabius Norimbergensis, Princeps Holberstadij, Mindæ & Camini, Comes de Hohenzollern, Marcæ & Ravensbergi Dominus in Ravenstein, Lavenburg, & Butow, &c. &c. A.C.1701

OMnibus quorum interest, notum facimus, cum titulum & dignitatem, quibus ante plura sæcula Ducalis nostra fulgebat Prussia reassumendum meritò censeamus, præsenti hoc diplomate firmiter valituro fide verboq; Electorali declaramus, nihil ex hac Majestatica prærogativa Prussiæ nostræ, quæ nunc Ducalis appellatur, præjudicij inferendum, nec inferri posse juri ac possessioni Regalis Prussiæ, qua Serenissimus Rex & inclyta Respublica Poloniæ gaudent, neque ullam in eandem Prussiam Regalem prætensionem à nobis ac successoribus nostris inde vindicandam, pacta quoq; Bydgostiensia perpetui fœderis inter Serenissimam Regiam Majestatem, inclytamq; Remp: & nos inita, præcipuè verò articulum VI, quo cautum est, ut deficientibus masculis ex linea legitima Divi quondam Domini Parentis nostri descendentibus Ser. Regibus & Reip. Polonæ jus suum integrum, in prænominatam Prussiam Ducalem plenè, ac sacrosanctè servandū, nec ullatenus vel in toto, vel in parte à nobis, ac successoribus nostris infringendum, aut violandum. In quorum fidem præsentes manu nostrâ propriâ subscripsimus, & sigillo Electorali roborari jussimus. Coloniæ ad Svevam die 30. *Novembris* 1700.

(*L.S.*) Fridericus Elector.

III.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARMIEN: & SAMB. CAROLO DUCI RADZIVILIO PROCANCELLARIO M.D.L.

27. Januarij.

Lapsui domus Sapiehanæ indolet.

LÆtatus sum in his, quæ scripta mihi à te sunt, dedisti honorem & solatium literas dando, quibus aliquot hebdomadis carueram, compensasti famæ de te silentis invidiam, eâque natam exemisti solicitudinem, de incolumitate tua, quam non atteri, tot animi & corporis laboribus propè impossibile. Crastina die consilium futurum est cujus puncta à Sarnecki habebis. Ego mecum luctor, hinc miseratione calamitatis, & Christiana compassione animum subeunte, quē enim non moveat, tantæ, tamque pollentis domus, ad incitas, à summo ad imum, subita ruina, inde vivaci omnium apprehensione, mentem occupante, quæ laudari & approbari impossibilia, Majestati utpote, libertati & unioni derogantia geruntur, & gesta sunt in Litvania ingentium per universum orbem motuum causæ & origo non tam futura, quàm jam actu existentia. Si non excessisset civilem modum illarum partium consilium, fecundior intentis respondisset eventus, at verò dum studio rei privatæ, negligentia publicæ, his rapiuntur honores, ut alijs dentur, idque non ex arbitrio Majestatis, sed libitu suo, dum bona sine figura judicij, ijsdem Judicibus & actoribus confiscationi subjiciuntur, possessiones Nobilium nullo respectu indemnitatis habito, ad incitas rediguntur, jam quod latet in herba,

A.C.1701 ba, manifestatur in spica, & quod celatur in gramine aperitur in fructu, quod servitus mutata magis fuerit, quam extincta, & ita augescunt hæ turbæ, & in isto mari, quotidie majores fluctus, communi motu, quem non nisi Regibus, a comitijs ad comitia speciali constitutione Respublica sanxit, & decrevit, nobilitas convocatur, conjurationes expresso jure vetitæ consurgunt, & his similia attentantur: impossibile talia impugnantes non approbare, aut me ipsum non in contrarium niti, quia atrox hæc injuria, crimini proxima. Cuivis metuendum ab hoc præjudicato, ne ex hoc fonte omnia fluant mala, quia cuivis accidere, quod cuiquam accidit, potest, rejiciendum ergo, superbæ quorundam Dominationis jugum. Efficaciora quandoque exempla, præsertim mala sunt, quàm justæ leges. Id ex plenitudine affectûs tuæ reflexioni insinuo, velis quod sequitur spectare; quæ enim initio invalida sunt, tractu temporis firmari nequeunt. Crede mihi vel cum sangvinis dispendio laborarem, ut ne tantum, illi consilio tuum dedisses nomen aut interfuisses, scis quàm omnia velim tuâ causâ. Quantum conjicio & colligo, nondum ita desperata fortuna Sapieharum est, quamvis implexa infortunio continuo, nec ita jacet, ut consurgere iterumque erecta stare nequeat, quis scit an vires non colligent, qui videntur cecidisse? pluribus præsertim, non tantum ex compassione, sed etiam per respectum, ut futuris provideant, validam offerentibus assistentiam. Ego nihilominus pro affectu in te meo, quantum possum & potero, rem tuam ago, agamque, existimo autem te minimè, juratam fidem violaturum, etsi de fervore remiseris. Sanæ enim Theologiæ is sensus est, juramentum contra charitatem proximi factum non tenere. Dabis veniam meo in te non fucato, nec mutato unquam affectui, quo factum est: ut quod mihi in Domino videbatur, exprimerem confidenti ut aliàs calamo & corde, quia tempestas est, ex qua hic emergit, ille suffocatur. Alter securus qui tempestivè metuit. Jędrzejowiensis confœderatio, toto cœlo differt. His cursim intimatis constanti me tuæ gratiæ commendo.

LITERÆ PRINCIPIS CANCELLARII M.D.L. RESPONSORIÆ AD LITERAS PRINCIPIS VARMIENSIS.

Literis tuis nunc me primùm respondere parces: occupationes meæ & iter ad Comitiola Brestensia in causa fuerunt. Redux illinc redeo ad dilatum tantisper officium, solitamq; tibi venerationem exsolvo. Nihil verò novorum, quod quidem te dignum sit habens (nam in his terris omnia pristinum statum retinent) ad contenta literarum tuarum illis responsurus accedo.

Attonitus planè constiti, ubi tibi acta omnium Ordinum M.D.L. nullo prorsus Palatinatu & districtu exceptis (omnium enim unum velle & nolle fuit, & etiamnum est terra unius oris & labij) non probari intellexi, eoq; insuper argumento usum legi, quo inferres quæcunq; illic acta fuissent, in præjudicium Majestatis, libertatis & unionis acta fuisse. Quod ad libertatem attinet, violatam illam aut labefactatam non memini: cùm nullam habuerimus, si quæ illa fuit nonnisi nomine tenus, inani & vacuo fuisse scias. Actionum igitur præsentium non aliud objectum habuimus, quàm recuperationem libertatis. Unde quomodo reatum culpæ velut eâ violatâ contraxerimus? ignoramus. Nec Majestati ulla in re derogatum: non enim metus debitæ Majestati

ſtati ſubmiſſionis exceſſimus; ſiquidem non privatis quibuſdam uni- A.C.1701
verſalibus, ſed publicis ſuetisq; Majeſtatis ac eodem prorſus, quo ad regnum univerſum, ſtylo ſcriptis vocati convenimus in unum ad conſulendum de ſecuritate interna & externa inſiſtendo intimatis à S.R. Majeſtate. Quia verò ſub Oſzmiana & Olkinikis offenſivè adverſæ parti nos contra agere placuit, nobilibus interim nonniſi defenſivè ſe habentibus; quid nos culpemur? diſponentibus ſuperis ea accidiſſe quæ jam acciderunt? Eonè lædatur Majeſtas Principis? quòd ad ſenſum & literam univerſalium implenda conniſi ſimus? ſacroſanctè ne punctum aut apicem quidem omittendo? Idem dicendum de unione: quam nos aut non ſervâſſe, aut noluiſſe ſervare, ne dicam violare voluiſſe, actuq; violâſſe, quibus rationibus evinci poteſt? Si enim libertatem (quâ nihil pretioſius & ſine qua paratis mori potiùs quàm ſer itutem pati nec vivere ampliùs libuit) vel per arma petiimus: profectò gratiæ nobis magis debentur quàm odia; eâ utpote generoſitate contendentibus, quâ ipſimet Regni Poloniæ veri cives contenderent, ſi non jam aliquot annorum decadibus, ſed vel unâ duntaxat hebdomadâ ſub ejuſmodi jugo ingemuiſſent. Quæ enim cauſa fuit, quod nobilitas Regni tam impensè faverit, opemq; tulerit, ut coæquatio ſanciretur? nonnè ea: quòd jam aures illius non ſufficerent audiendis, quibus laborabamus, oppreſſionibus. Præterea (ſcienti loquor) quanto motu, labore, & ſangvine parta libertas Polona eſt? quæ tandem noſtras etiam reſpexit terras ſub Vladiſlao Jagiellone, pòſt verò iisdem ſub glorioſæ immortalisq; memoriæ Joanne III. exceſſit (de quo uti tibi conſtat vel millenas vices Clementiſſimus Princeps queri auditus eſt.) Jam verò prout gravior ſemper recidiva eſt; ita & nunc minimè mirandum acrius aſſertam & vindicatam libertatem, quàm parta fuerat, fuiſſe. Eo potiùs diſſolvere videremur unionem & comitia tollere, quæ ſine ſtatibus Reipub. M.D. Lit. eſſe nequeunt; quorum primum principale & cardinaliſſimum objectum eſt authoratio militis & contributionum indictio: ſi novum militem conſcriberemus ſine reſpectu ſcripti directè ad archivum in noviſſimis comitijs dati; in quo Magno Ducatui Lit. tertia pars exercitûs habenda, & quia ſub Cauna exauthorata ea militia fuerat, rurſus erigenda imperatur: ſi novum militem ex agrariis contributionibus cogeremus: verùm quia non friuolè ſed ſecundùm ordinationes Reipub: copiæ conſcriptæ ſunt, eæq; tantùm decretæ contributiones; quæ nunquam in regno ceſſant, uti teloniorum, hibernorum, à potu item tam quoad vendentes quàm ementes; his utendo juxta jura coæquationis non jam vituperio ſed laude digni ſumus quòd nonniſi his ſumptibus ſine omni agraria contributione tam inſignis in obſequium Majeſtatis & Reipub: ſurrexerit exercitus.

Scribis honores adimi alijsq; dari, de quo neſcio: ſi tamen id fit, naturali ratione ſoluo. In poteſtate adimentis utiq; poteſtas dandi eſt. Hic verò ſtatus M. D. L. nolentes præpedire juſtitiam diſtributivam S. R. Mtis nihil per ſe faciunt, ſed tantùm de conſenſu omnium vacantes

A.C.1701 cantes quosdam honores subjiciunt dispositioni Majestatis, justissimè causis in constitutis suis expressis, quibus compulsi ad eam vacantium exhibitionem processerint. Insinuas etiam nobilitatem communi motu à statibus M. D. L. convocatam. Ea sic convocata si aliquid audere aut attentare, quod concedi nequit, vellet contra Majestatem atq; Remp: facilè assentior ejusmodi motum communem condemnandum & delendum esse: jam verò quia nobilitas animitus de excussa servitute læta, vel umbram metuit recidivæ in priorem infelicitatem; tum pro conservatione recuperatæ libertatis totis laborat viribus, nec interim excedit metas, intenta utpote duntaxat iis quæ robustiorem reddant acquisitam libertatem; profectò nihil tale video, quod scrupulum parere debeat, nec censuræ subjiciendum, quod libera gens non assueta ad servitutem post libertatem vindicatam illud pro tessera habeat: Dulciùs in libertate mori, quàm in servitute vivere. Conjurationes in vitam Sapieharum factas esse aut fieri prorsus ignoro, non ignoraturus utiq; si quid tale attentaretur. Si enim omnes conjurant, quod & ego libens feci unico utpote naturaliq; amore libertatis ductus, sciens bene nec nasciturum, qui solus omnibus prævalere possit, non ullum aliud timori meo præfixum objectum habens ac solum Altissimum, dein furorem populi: non est quod metuant; id enim agunt pro communi bono libertatis, jurium & prærogativarum nobilitatis, utq; habeamus tam salutarium pro libertate actionum fundamentum, id est unionem animorum fide juratâ obstrictum, & exinde emanantem confidentiam, quæ est anima totius operis. Scribis post hæc præjudicata aliquando plus valere quàm leges, ideoq; metuis illud; cuivis accidere posse quod cuiquam acciderit: ea verba præsenti rerum statui servire nequeunt; præjudicata enim nociva faventium Patriæ filiorum reflexionem accuratam provocare deberent; non autem ejusmodi, quæ non præseferunt aliquod privatum commodum, & ex privato promanans odio; sed solummodo obsequium libertati debitum, excussionemq; servitutis. Non apprehendenda ulli nec metuenda talia præjudicata sunt; nisi forsan illi qui pari gradi viâ vellet. Verùm scio frustra talem inquirendum per Poloniam in tam pulchra, generosa, numerosissima nobilitate, cui coæva est libertas. Ideo supra omnia nec apud nos in Lituania inposterum post ejusmodi tractationem reperietur, qui major esse velit, libertateq; ac æqualitate nobilium altior, quâ tamen nihil melius orbis habet. Quare enim olim tanti motus non fuere? nisi quia omnes observabant libertatem, nemo eminere alijs affectabat nec tenuior nobilitas postponebatur, quivis suo jure æqualiter fruebatur: nunc verò sus deq; omnibus versis non mirum hæc etiam facta esse, quæ etsi improbes atq; censures, ego nihilominus ejus spei sum, quòd ubi Constitutiones statuum M. D. L. prælegeris, mitiorem indues vestem & fateberis per omnem justitiam & æqualitatem non aliter fieri potuisse nec alio remedio sananda fuisse mala, quàm pari modo.

Ais non ita desperatam fortunam esse Sapieharum, quin iterum erigi

erigi & consurgere possit, item plurimos validam illis promittere assistentiam: credo his omnibus, quia tu id affirmas. Sed & illud certò scio, tuq; velim certissimo persuadeas cùm nunc M. D. L. ordines non tantùm non sint in malo statu, sed planè in perfecto felicitatis, unione insuper juratâ fide neminem unum alteri defuturum colligati, semper ad minimum millia militum selectorum centum, præter conductum exercitum habere posse, quod est infallibile. A.C. 1701

Plurimum scandalizantur Status M. D. L. vocibus quorundam Senatorum in Senatus-Consilio censentium; ut mandatis nobiscum agatur: in quibus istud improbant 1mo, quod communitates nunquam respondeant & per consequens illi subjacere non possint punitioni. 2dò quis unquam vidit tam gravem materiam status extraditionis mandatorum ad universos Palatinatus & Districtus M. D. L. in Senatus-consilio tractari & decerni? nonne Senatûs-consilia ita legibus sunt circumscripta, ut ne ex orbita sua exerrent nec concedatur illis de talibus tractare materiis, quæ comitijs integris definiendæ essent? præsertim cùm nihil de ejusmodi objecto intimatum à Rege constet. Quis unquam audivit ut duæ provinciæ tertiam in jus citarent & judicarent. Parce mihi, quòd hic videam læsionem unionis & non in constituto statuum M. D. L. in quo nihil vituperio dignum inveniri potest, quia totum quidquid ibi est, decisum fuit pro parte libertatis & rerum ad bonum ordinem in M. D. Lit. spectantium sine quo hactenus viximus. Demum quandoquidem par super parem non habet potestatem: quis sponsor provinciam M. D. L. se permissuram judicio, libenterq; doceri vellem, quis ille qui id muneris susciperet executionem per totum M. D. Lituaniæ facturus? Quamvis verò replicare posses, non de tota Litvania executionem futuram, neq; consultum fuisse, ut mandatis cum omnibus ageretur, sed cum aliquot duntaxat principalibus ac si in eorum verba nobilitas juràsset. At id nunquam fuit, nec ita in re est: Nobilitas enim tota communem causam id est defensionem libertatis habens pro unico objecto non eget hoc in puncto ullo alterius consilio, sed ipsa sponte & ardenter ruit in obsequium libertatis; quod quia ita est, quomodo in aliquos culpa evolvatur, ij judicentur de rebus, quas omnes intenderunt facere actuq; sunt executi. Addo non vidisse me nec audivisse, ut alicui lis intentaretur aut judicaretur de hoc, quòd jugum & servitutem excusserit, tanquam liber nobilis. Aliquot igitur in hoc puncto libertatis per mandata citatis & commotis (nam nullum aliud peccatum in nobis agnoscimus præter amorem libertatis & voluntatis nostræ affectum, quo desideramus in eo flore posteris decus istud consignare, quo illud à Majoribus nostris accepimus) infallibiliter movebuntur omnes, quia ut dixi communis omnium causa est defensio libertatis, sequetur inde summa difficultas singulos judicandi, metuendumq; erit ne extrema ejusmodi semente prodeat calamitas, quam DEus avertat in diebus nostris. Finio sub hæc literas meas intimando ingentem dolorem meum, quem non admodum faventium quorundam

A.C.1701 dam amicorum causavit malevolentia. quamvis nullam in me agnoscam culpam nec meminerim à me quempiam offensum.

Traducunt quidam nomen meum, lacerant famam impingendo mihi, ac si ea non zelo libertatis egissem, quæ jam egi, sed privatis meis in transversum actum talia attentasse. Slucensis Ducatus ad ea me adegisse jactatur. Omnia hæc à ratione & vero procul absunt. Quæro enim quid lucri ex gratia nobilitatis mihi accesserit? nihil utique nisi sola tutela Ducatûs Slucensis, quæ ante jam pridem ex statuto M. D. L. mihi competebat, quæq; nihil aliud mihi importat commodi quàm solam molestiam & solicitudinem. Habenti enim bonam conscientiam omnis proventus reddendus, mihi nonnisi decimo asse relicto. Omnia cedunt alia Principi Neoburgico: quantillum verò id est? quod curis meis datur? nudam veritatem dico, expensis meis computatis, ne unius quidem hebdomadæ sumptibus sufficeret.

Sal vum jus postmodum prætensionibus & subscriptionibus Status M. D. Lit. decreverunt, eo usq; dum nuberet Principissa Neoburgica Consobrina mea, & in eo undequaq; justitiæ satisfactum. Nam quia cum Parente præfata tractari non potuit nec agi de hoc; qui utpote non pertinebat ad ea bona, nec erat indigena, per consequens nomine non re Tutor: ita semper id sentiebam expectandos annos esse hæredis, ideoq; nolebam ullis tractatibus cum Parente agere nec cum DD. Sapiehis, qui sibi à fatis Principissæ arrogabant præsumptivam successionem. Velis igitur pro gratia tua datâ occasione inimicis meis hanc pessimam de me suspicionem eximere. Testor enim DEum me nunquam privatum commodum per ardua & illicita quæsivisse sed soli honesto intentum decori viâ processisse, & nunc ex ea ratione libertati faveo, eam defendo, quam iteratò (DEum testor) totus M. D. L. à me sumpto initio non habuit. Nam non fuit sub cælo infelicior populus ac nos qui extrinsecè res nostras & superficie tenus duntaxat æstimantibus, videbamur esse liberi; intrinsecè & penitiùs penetrantibus mancipia, qualia ne quidem per despotica dominia inveneris. Commendo me sub hæc gratiæ tuæ & claudo testando me esse &c.

RESPONSUM PRINCIPIS EPISCOPI VARMIENSIS ad Literas Principis Cancellarij M. D. L. datum 15. Febr. 1701

Accepi literas tuas, in quibus, quamvis nulla mensis & diei quo datæ sunt, mentio fiat; nihilominus existimo, quandoquidem eæ responsoriæ sunt, ad meas 17 Januarij ad te datas, diu alicubi remoratas fuisse: siquidem nunc primum 15 Februarij in manus meas devenerunt & solverunt metu timentem gratis. Metuebam enim, ne forsan prædictæ literæ te offendissent, quòd confidenter sensum meum in illis expresseram. Plurimum gavisus fuissem, si illæ adhuc Varsaviæ me deprehendissent; servijssent enim mihi ad convincendos eos, qui hactenus sibi persvadere nequeunt, bene gestum & actum esse, quod jam factum est. Ego memor illius moniti veteris cujusdam Philosophi: loquere aut rarissimè aut jucundissimè, imposueram ori & calamo silentium; verùm quia tuæ literæ necdum me plenè convincunt; dabis veniam quòd adhu

adhuc semel loquar. Expendi gravissima pro & contra rationum momenta, libensq; idem sentirem; quod & tu, si possem captivare intellectum meum probè sciendo contra Principia constitutionum Reip. quæ illic acta sunt, acta esse. Vel Panegyristam agerem & ad sydera tollerem omnes actus, si consonarent institutis majorum. Sufficit nobis in Polonia innuĕre id aut illud novitatem esse; ex nunc omnes rationes, quamvis gravissimæ cedere coguntur, statim dicitur, bene curris, sed extra viam. Evincere laboras, nihil contra libertatem tentari, aut tentatum esse ex suppositione, quòd illa in Litvania non fuerit, nisi solo nomine deq; sola recuperatione illius contendisse nobilitatem verum aliud mihi persvadent voces fratrum ex diversis Palatinatibus ad nos usque delatæ, coactos scilicet facere, quidquid faciunt; executione forti potiùs & metu, qui in constantem virum cadit, quàm zelo libertatis adductos ad idem velle, quod tu commemoras. Vis igitur pro ratione fuit, ut se declararent contra domum Sapiehanam, contra illos conjurarent, & se subscriberent. Unde quæro, coacta voluntas estne voluntas? possibilenè libertatem reparare servitute. Condimus leges nemine contradicente, quòd summum status nostri arcanum est, cuique majores nostri impensissimo studio incubuerunt, tanquam pupillam libertatis conservando, nos verò impræsentiarũ dum ferventissimè pro libertate certamus, manifestissime libertatem amittimus. Si Domini Sapiehæ libertati aut insidiati sunt, aut sustulerunt; si supra æqualitatem assurgere tentarunt, nunquid provida futurorum Resp. non ejusmodi consuluit medijs, quibus fieret, ut servatis de jure gradibus hi extollentes se velut radio eminens supra modium frumentum, humiliarentur, & ædes illorum non in planum modo deferrentur, sed colli etiã subjicerentur. Quod ad læsionem Majestatis attinet, Deorum injuriæ Dijs sint curæ, illud duntaxat novi, universalia non eo fine extradita fuisse: regendi exercitus munus administrandique thesauri non nisi à Principe dari convĕtte. Quo ad unionem nihil manifestius, eam lædi, magno Ducatu Litvaniæ solo ea agente, quæ ad nos pariter pertinent. Nullum ejusmodi præjudicatum in Polonia memini, quinimò semper ad quævis judicia Regni etiam M. D. Litvaniæ admittebatur, placet mihi conscriptus exercitus, quia ex justitia ad tertiam partem, tenetur magnus D. Litvaniæ erigendã; id tamen hic innuo vel eo tempore, quo status Reip. exauthorârunt militem, vel nunc dum sine comitijs iteratò novum conscripserunt, errorem intervenisse: duo enim contraria directè paris similisq; laudis incapacia sunt. De contributionibus verò tam à vendentibus quàm ementibus potum pendi solitis, istud duntaxat memini, eas si jam ad certum tempus alligatæ, eo exacto cessassent, nec comitijs constitutæ fuissent, ex Senatus consilio decretas, non autem ex beneplacito Rege & Senatu inscijs fuisse. Faxit Deus ut is exercitus gloriam genti & commoda pariat, non turbas ulteriores. Centum millia frameati exercitûs in campum prodire posse non dubito, sed tantùm quæro, quem habituræ hæ copiæ hostem? & num haberet hæc victoria laudem? non audivi ullum in senatus consilio qui sentiret mandatis citandos omnes, sic enim in comitijs major citatorum quàm judicum foret numerus: sed dictum est ut de cæde patrata Præfecti stabuli authores citarentur, siquidem patebat paucos principaliores hujus facinoris reos esse. Quomodo communitates respondeant, quidque senatus consilia possint? probe novi. Ratio tua, qua pari in parem potestas non datur, magna est, utinam contrarium in Litvania non vidissemus. Ut quis totum Ducatum Litvaniæ judicare vellet; non capio, nec puto inveniendum: in hoc tamen convinci nequeo, ut putem deesse capita & Principaliores, qui hanc

*A.C.*1701

A.C.1701 machinam dirigant. Ab aliquo te traductum in publico absolutè ignoro, in privato si id contingat, satisfaciam affectui meo, defensionique honoris tui. Absit verò ut accusem fratres. Tutelam naturaliter tibi competere clarum est, incapaci parente ob inæqualitatem. In reliquo comprimo calamũ sciens iratam potentiam tantò placari ægrius, quantò reputat illa honestius nocere cum possit, velle: modò patriæ bene sit, nec medicina pejor morbo audiat, modò cognatæ acies & amica cominus arma hebetentur, nec patria hoc turbine rerum allidatur scopulis, desinatque in abominationem & desolationem: sæpe enim globus pyrio pulvere plenus, dum damna facit, ipse rumpitur. Paratus sum sensum meum sensui publico subjicere, & omnia quæ Reip. salutaria sunt, eadem justa atque legitima habere. Si cui sensus meus displicet, mihi censeo, mihi erro: ita loqui charactere meo obligor, non ut hominibus placeam sed ut Deo. Dicens in Sacrificio Missæ; pax vobis, in quotidianis verò precibus: Deus charitas est, quomodo tibi non optem gloriosissimum ulciscendi modum? hostes ita evertere, ut surgant amici. Hoc claudo me juxta paratum, citra offensam cujusquam, vel candidè dicere quod scio, vel ingenuè discere, quod ignoro, illud solummodo metuo, quod in nuperis precibus legi; ultima tribulatio multis tribulationibus prævenitur, & per crebra mala quæ præveniunt, indicantur mala perpetua quæ subsequentur. De affectu verò meo in te oro ne dubites, ubicunque enim personam tuam magnamque domum concernens quidpiam occurrerit, semper obsequium meum ad nutum experieris, quod & nunc sincerè renovando sum &c.

COPIA LITERARUM A NOVO REGE PRUSSIÆ AD CARDINALEM PRIMATEM 27. Jan. Regiomontó.

Non dubito, quin hilari & grato animo Dilectio vestra, pro ea, quâ erga nos pollet, singulari benevolentia, intellectura sit, nostrã quæ nuper Regiomonti contigit in Regem Prussiæ Septentrionalis, quã supremâ potestate possidemus, inaugurationem, & coronationẽ. Primatem quippe Regni potentissimi & Seren: Reip. Præsulem, illumq; tantâ rerũ experientiâ, peritiáq; sapientissimum latere minimè potest, tantundem inclytæ Polonæ genti decoris & gloriæ accedere, quantum amicissimo Principi Regiáq; provenit ex avito ditionis suæ jam feliciter restaurato regalis fastigij ornamento.

Novum sanè dignitatis decus, idcirco & præsertim acceptabile nobis fuit, eritque, ut clarius omnium oculis exponatur inconcussa nostra in celeberrimam toto orbe Polonicam Nobilitatem, devinctissimaque voluntas, & clariora pateant nostri erga illam amoris argumenta. Superest ut Dilectio vestra, quam excelsus, quem in Republica tenet locus, ast multò magis insignia illustrant merita, crebras nobis suppedite occasiones, nostræ erga se, & semper paratæ propensionis luculenta specimina exhibendi, quæ omnia dum Illustrissimus Supremus Prussiæ hujus nostræ Consiliarius, & Mareschalcus, Ablegatus noster extraordinarius sincere nobis fidelis ac dilectus Christophorus Comes à Wallenrod Dilectioni vestræ uberius exponet, eidem plenam, & eandem, quam nobis ipsis stipulamur fidem. Anno Regni nostri primo.

RESPON-

RESPONSUM CARDINALIS PRIMATIS. die 12. Febr. Varsaviæ. A.C. 1701

NOn jam ex rumore, sed ex distincta Majestatis V. recordatione dum de peracta nuper Regiomonti Regali M. V. inauguratione ac coronatione Nunciũ accipio, non possum non lætari, affectum in contextu ejusdem literarum legens: Septentrionalis Borussiæ temporum oblivione sepultum Regale nomen primævæ luci à Majestate V. restitutum, in majus vicinæ Poloniæ decg, amicitiæ, ac inconcussi cũ Rep. fœderis firmius gluten à M. V. assumptũ. Optâsse equidẽ, ut gloriosa hæc priscæ dignitatis exhumatio à congregata in unum Rep. voto ac plausu publico celebraretur, sed, cũ tẽporis sors rationes differre eandẽ non permiserint, privati saltẽ obsequij, ac devotionis meæ cultu festivum hunc diẽ celebrari M. V. patiatur. Uberius hæc deferet M. V. Illust. Comes Ablegat9 ejusdẽ extraordinarius, dum ipse prosperá æquè ac gloriosa exoptans humillimâ Majestati Vestræ inclinor veneratione.

INSTRUCTIO S. R. MAJE. DOMINI N. CLEMENTISSIMI ad Serenissimum Electorem Brandeburgicum Generoso Christophoro Towianski Pocillatori Regni data in Cancellaria ejusdem Sacræ Regiæ Majestatis die 29 Mensis Januarij Varsaviæ.

POstquam Serenissimus Elector Brandeburgicus, nunc Rex in Prussia per Ablegatum suum extraordinarium hic commorantem, de jam assumpta Regia dignitate, simulque de securitate Majestati suæ, „Regnoque Poloniæ præstanda, ne hoc Regij nominis in Prussia assum„ptum decus juribus ac prærogativis, Regi regnoque tam in Prussia, quàm „alibi competentibus præjudicio vel damno sit, Majestatem suam cer„tiorem reddidit, haud intermittendum sibi esse credidit Majestas sua, „quin noviter facto Regi, Reginæque in Prussia gratulationis officium „præstari curaret. Demandato itaque hoc negotio Generoso Christopho„ro Towianski Ablegato extraordinario Sacra Regia Majestas ipsum Ab„legatum suum hac instructione munitum, & mox à primordio monitũ „voluit, ut quantocius iter suum Regiomontum versus ingrediatur, u„bi quàm primùm advenerit notitia super adventu suo, debito modo da„tâ, petitâque audientiâ literas Majestatis suæ gratulatorias, credentia„lesque novo Regi exhibebit, simulque nomine Regio oretenus de Regia „dignitate assumpta fusius gratulabitur, omniaque humanitatis, sinceræ„que amicitiæ officia, quæ à Majestate sua, tam vicinitatis, quàm con„sangvinitatis, fœderumque respectu expectari possint, abunde testabitur. „Idem gratulationis officium apud Serenissimam Reginam decenti mo„do expediet, & ut semper, & ubique nulla non urbanitatis, comitatis„que documenta præbeat, curabit, observatâ tamen characteris sui di„gnitate, ne quid illi indecorum, vel præjudicabile admittat, fierivè „patiatur. De cætero non apertè quidem, & directè postulandum, sed „sub manu quasi, & solerter saltem indagandum Regia Majestas Able„gato suo cõmittit, quâ ratione, quibusve modis, medijsve Serenissim9 „in Prussia Rex Majestati suæ Regnoque Poloniæ omnimodam securita„tem præstare intendat, ne Regium nomen in Prussia assumptum Regi, „Reipublicæq; Polonæ aliquid detrimenti adferat; quo facto, expeditisq; „his gratulationis officijs, reditũ suũ accelerabit Legatus Majestatiq; Suæ „de actis in aula Prussica rationẽ reddet. Reliqua huic instructioni expres„sè non inserta prudentiæ fideiq; Ablegati Extraordinarij cõmittuntur.

A.C. 1701

RECREDENTIALES REGIS PRUSSIÆ AD REGEM POLONIÆ. 21 Febr. Regiomonti.

Literas Regiæ Vestræ Majestatis die 28. mensis Januarij ad nos datas, ejusdem ad nos Ablegatus extraordinarius Illustris & Magnificus Towianski ritè nobis exhibuit, & de Regia, quâ nunc gaudemus dignitate, amplissimis verbis nobis gratulatus est, quòd cùm non poterit nobis non esse longè gratissimum R. V. Mtis in nos benevolentiæ argumentum, meritò de eo eidem maximas persolvimus gratias, Regiamq; V. M. certissimam esse volumus; Nos, si aliquid nostro in eandem affectui, & res, commodaq; ejusdem promovendi studio superaddi potest, id nos unà cum diademate nostro assumpsisse, & omni loco, tempore, occasioneq; ita re & facto palàm facturos esse, ut R. M. Vestra, quod in nobis, qui tot ac tantis jam olim eidem alligamur vinculis, desideret, profectò habitura non sit. Prædictus R. Mtis V. Ablegatus extraordinarius ea de re mentem nostram eidem uberiùs exponet, adeoq; nihil nobis superest, nisi ut R. Mti V. optimam valetudinem, & optatos ubicunq; rerum successus toto corde apprecemur. Dabantur Regiomonti 21. Februarij. Anno Regni nostri I.

RESPONSUM AD INSTRUCTIONEM SEREN: REGIS POLONIÆ, A SER: REGE PRUSSIÆ. 4. Junij Coloniæ ad Svevū.

Notũ testatũq; facim9, omnib9, quorũ interest, aut quomodolibet interesse potest. Cùm Regium diadema, quo olim Prussiæ hujus nostræ Domini decorabantur, nuper postliminio quasi nobis reimpositum sit, & inter cæteros Europæ Reges Regiæ huic nostræ dignitati applaudentes Serenis: & Potent: Princeps D. AUGUSTUS II. Rex Poloniæ &c. factâ eidem ea de re notificatione non per literas tantùm, sed per suum quoq; ad nos Ablegatum extraordinarium Illustrem & Magnificum Comitem Towianski Supremum Regni Pocillatorem tam scripto, quàm oretenus nos pro Rege agnoverit, & honores dignitati huic nostræ debitos exhiberi nobis fecerit. Nos cupientes omnem scrupulum, sinistrasq; opiniones, quæ inclytæ Reipub, propter Regium, quem nunc adepti sumus, titulum, forsan moveri possent optimo, plenissimoq;, quo id fieri potest, modo, tollere & submovere, eum in finem non tantùm Regiæ Suæ Majestati certas extradiderimus literas reversales tenoris sequentis:

FRIDERICUS &c. Omnibus, quorum interest, notum facimus. Cùm titulum & dignitatem Regalem, quibus ante plura sæcula fulgebat Ducalis nostra Prussia reassumendam meritò censeamus, præsenti hoc diplomate firmiter valituro, fide, verboq; Electorali declaramus; nihil ex hac Majestati prærogativa Prussiæ nostræ, quæ nunc Ducalis appellatur, præjudicij inferendum, nec inferri posse, juri ac possessioni Regalis Prussiæ, quâ Seren: Rex & Respublica Poloniæ gaudent, neq; ullam in eandem Prussiam Regalem prætensionem à nobis ac successoribus nostris inde vindicandam. Pacta quoq; Bydgo-

gostien-

stiensia, perpetui fœderis inter Seren: R. M, inclytamq; Rempub. & nos inita, præcipuè verò articulum ultimum; quo cautum est, ut deficientibus masculis ex linea legitima Divi quondam Parentis nostri descendentibus, Ser. Regibꝰ, & Reip. Polonæ jus suum integrum in altè memoratam Prussiam Ducalem reservetur, plenè ac sacrosanctè servanda, neq; ullatenus vel in toto, vel in parte à nobis ac successoribus nostris infringenda ac violanda. In quorum fidem hasce manu nostrâ subscripsimus, & sigillo nostro Electorali communiri jussimus. A.C.1701

Fridericus Elector. (L.S.)

Sed pro majori etiam prælaudatæ Reipub. securitate denuo eidem promittendum duxerimus, prout husce fide, verboq; nostro Regio, etiam pro hæredibus, successoribusq; nostris futuris in Prussia Regibus, spondemus & promittimus. Nos non tantùm ea, quæ prædictis Reversalibus, quarum novum exemplar Reipub. omni, quo id desiderabitur, tempore, exhibebimus, continentur, sanctè servaturos, & Regia dignitate, quâ inpræsentiarum gaudemus, nullo unquam tempore, & sub nullo prætextu ita usuros esse, ut exinde quidquam, quo Reip. damnosum, pactis, quæ eandem inter, & nos intercedunt, contrarium, aut ad præsentem Reip. Statum ullatenus immutandum pertineat, provenire possit, quin potiùs, si hæc declaratio nostra cuipiam haud sufficiens videri potest, de majori etiam securitate inclytæ Reip. circa hanc dignitatem præstanda cum eadem eodem modo conventuros esse, ut exinde novum, arctiusq; bonæ vicinitatis, amicitiæ, mutuæq; salutis invicem procurandæ vinculum stimulusq; exsurgat. In quorum fidem, majusq; robur præsentes manu nostrâ subscripsimus, & sigillo nostro Regio corroborari fecimus. Dabantur Regiomonti die 21. Februarij. Anno Regni nostri primo.

COPIA LITERARUM ILLUSTRIS D. PALATINI LANCIC: AD S. R. M. IN PRUSSIA. die 4. Martij Varsaviæ.

P*Atiebatur benignè S. R. Mtas V. humillimam interpellationem meam tam ex vi muneris mei Generalis Majoris Poloniæ, Palatinatibus debitam, quàm etiam ex præterito nuper Conventu mihi recommendatam, ut nomine Palatinatuum assecuratam erga Remp. in literis ad me clementer nuper datis experiar benevolentiam magisq; Palatinatus nostri confirmentur, Regium S. Mtis V. sceptrũ esse legum, libertatum, & securitatis Reip. fulcrum. Percrebuit per Palatinatus fama novum extraneum exercitum per ditiones S. R. Mtis V. velle in majorem Poloniám quærere transitum, quod etiamsi non metuam tam ex parte optimi Principis, S. R. Mtis D. mei clementissimi, quàm etiam ex tenerrima Mtis V. erga Remp. expressione, ut transitum permittat, gratulor tamen ipsi, quòd hic etiam, ut credo, rumor, cedat in obligationem* Reipub. *erga S.* R. *Mtem V. nihilq;* Re*spub. ex evectione in solium Mtis V. habeat, quod observet, sed tantùm, quod revereatur. Expecto igitur profundissimo respectu*

 beni-

A.C.1701 *benignum S. R. Mtis V. responsum, cum plena optimi eventûs fiducia, quæ majora dabit argumenta testificandi, ut sim S. R. Mtis humillimus & obsequentissimus servus.*

COPIA LITERARUM SERENISSIMI REGIS PRUSSIÆ, AD D. PALATINUM LANCICIEN. 8. Martij Regiomonto.

Fideliter nobis redditæ sunt literæ Illmæ Dominationis Vestræ die 4. Martij ad nos datæ, quibus de novo extraneo exercitu per ditiones nostras in Majorem Poloniam transituro ad nos perscribere voluit, quod cùm certissimum nobis sit documentum Illust: Dominationem V. non minorem pro Reip. salute gerere curam, quàm de nostro in eandem studio concepisse fiduciam. Non est, quòd dubitet Illust: Dominatio V, quin, si aliquod immineat Poloniæ periculum, Nos probè conscij eorum, quæ inter eandem & nos intercedunt, fœderum omnem simus moturi lapidem, ne quidquam Resp. detrimenti capiat, sed integra & illibata stet securitas, & libertas. Illust: Dominationi V. interea hisce significandum duximus, spargi passim rumores, quasi Serenissimus & Potent: Poloniæ Rex majores in Poloniam evocare copias necessum habeat, ut contra motus ibidem non aliam propter rationem, quàm ob initam Regiam nostram dignitatem excitatos, meliùs, faciliusq; se tueatur, eaq; propter certi sumus Illust: Dominationem V. cum reliquis Regni Senatoribus, Magnatibusq; operam daturam esse sedulam, ut hoc, quidquid est suspicionis, quamprimùm, penitusq; tollatur. Quod, dum ab Illust: Dominatione V. etiam atq; etiam contendimus, ei fausta & felicia quævis toto corde apprecamur. Anno Regni nostri primo.

IV.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI, 13 Martij Guttstadio.

Origo lapsûs domûs Sapiehanæ.

Quòd silentium tuum excusas, occupationes tuas obtendas, non excuso imò indignor, sed indignatione tibi non ingrata, cujus fons ab amore tuî & studio, quo fit ut nec offendam cum offendo.

Aliquot dies impendi combinando statui Episcopatus mei, quem ad manus Domini Canonici Fantoni Romam euntis mitto. Visitavit me etiam per modum transeuntis Mareschalcus Magnus Litvaniæ Sapieha, non video eum nimis affligi statu quanquam satis afflicto domus suæ, quem multi (si meministi quæ tunc communicavi) primum fuisse motorē ruinæ domus suæ accusarunt, quia arcanum revelavit, quomodo posset humiliari, per manutentionem illius confœderationis Oginscianæ tempore interregni, quæ directè contra eos inceperat, & usque ad præsentem diem eadem consilia, & eadem intentio durat. Revoces tibi velim in memoriam interregnum ultimum, & literas meas quibus tibi exposui immemorem legum fuisse Domum Sapiehanam (ubi semel deerratum est, in præceps nititur) sub ultimis Regni temporibus Sacræ memoriæ Joannis tertij, cujus virtutis potentiam, tanquam suis luminibus officientem graviter tolerabant, sed statim eo sublato pessima experti, in pœnam peccati; & post

poſt confeſſi ſunt, neminem potuiſſe in tanto faſtigio ſe moderatiorem, neque in ea manſvetudine graviorem præſtare, atque odioſam illam potentiam nunc ſalutare fuiſſe præſidium Reipub. & ſibi aſſerunt. Nam apparuit tanta poſt eum pravitas, molesque malitiæ contra illos incepit, & licentiam nacta omni remedio ſuperior evaſit, cum poſt longam in Nobilitate toties oppreſſa Litvana manſvetudinem commotam, gravem & implacabilem videmus. Ille optimus & maximus vivens Monarcha, ita ſe cum omnibus geſſit ſubditis, ut inimicus apud eum minus quàm amicus reprehenſionis mereretur. Nemini enim inimicorum quanquam & modus & cauſæ non deerant nocendi, *ſpecificè* Dominis Sapiehis injuſtè oberat, amicos verò in rebus juſtis adjuvabat, affectum pleno modio in illos effundendo. Inimicos ſi quid præclari geſſiſſent non afficere honore turpitudini ducebat, amicos delinquentes vituperare quidem debuit, ſed auxilium eis operamque præbere peccantibus, laudi ſibi habebat, nimirum exiſtimans, nullum quod amico tribueret officium turpe eſſe. Diſſentientium à ſe cum adverſam fortunam paſſi eſſent primus omnium miſerebatur, rogatuſque promptam operam navabat, & ijs rebus omnium in ſe ſtudia convertere potuiſſet, niſi calamitatis loco non duxiſſent ſe à tanto Rege amari, & ni mens tam læva fuiſſet. Nemo alius majora vel amicis beneficia, vel hoſtibus Patriæ damna dedit, & plus ſibi ipſi virtutis, quàm imperij nomine arrogavit. Ille pro Republica ſudavit quantum nemo, in quo virtutes ſimul omnes vigebant, quæ ſingulæ in omnibus prædicantur, cujus fama nunquam quamdiu hic mundus ſtabit, exoleſcet. Utinam ſimilem illi nobis Deus dediſſet, ſed parca hîc ſi unquam naturæ manus, quæ ſi virum magnum orbi dederit, pro mille annis imò ſæculis ſemel nec ultra elargitur. Res loquitur nobis tacentibus. Quod infinitis præclarè geſtis rebus, apud cives magni, apud ſocios maximi, apud hoſtes fortiſſimi, ac fortunatiſſimi imperatoris nomen invenit, & quod mirari illum alijs Regibus dabitur magis, quàm imitari.

A. C. 1701

Laus Regis Ioannis.

Memini à quopiam me præſente & audiente ei dictum, ex occaſione inſurgentis & inſultantis graviori jam fortiſſimi Regis ætati, domus hujus adverſus te Rex iſti impetum faciunt? nimirum inquit nam quis me defendit, ferebat quidem æquiſſimo animo hanc injuriam, neque ob tantam rerum & animorum mutationem, de magnitudine animi quidquam diminuerat, ſed ſimulatam eorum benevolentiam re toties detectam, graviſſimè ferebat, & non ſine lacrymis neceſſitate pudorem ſuperante, cœlum aſpiciens vindictam (quæ nunc ſatis ſuperque evidens eſt, & teſtatam illam fecerunt ea quæ deinde acciderunt) invocabat. Poſt mortem ergo ejus omnibus deplorandam ætatibus, nacti ſunt multi ex oppreſſis & juſtam & probabilem contra eos occaſionem, & uti ante multa alijs mala intulerũt, ſic multa ipſi ferre coacti, & paſſi ſunt, & uſque ad præſentem diem patiuntur. Nuper (fortunæ ſeſe oſtentantis ſpecimen) ita inſolentes erant imperata facere, ut non ex libidine ſua vivere, ſervitutem eſſe putarent. Nunc quid niſi victis dolor? nuper non niſi faſtuoſa, ſuperba, elataque contra optimum Regem loquebantur, nunc ſilentium præ metu tenent, ut qui tantis viribus nullâ poſſe reſiſti ratione vident. Nuper fortunam magis, quàm conſilium ſequebantur, & de poteſtate animi exibant, nunc ſicut Deus in tabulis providentiæ ſuæ ſcripſit, ſpes de majoribus rebus exiguas ſe habere oſtendunt, dolent ſe plus pompæ, minus habuiſſe ſoliditatis, nihil enim nunc hæc blandiens aura reliquit, niſi triſtem præteritorum memoriam. Improba nunquam ſpes lætatur diu. Ita ſunt res humanæ atque eâ lege nati ſumus, ut nullum cuiquam perpetuum ſit bonum. Quid nova molimur mox caſuri? res ipſa quaſi loquens monſtrat, & non tantùm

Sapieha adverſari Regi feruntur.

Eis fortuna adverſa.

tùm

A.C.1701 tùm vanitatis arguit, sed convincit. Superbia eorum, & indignatio e-orum, & arrogantia eorum, plusquàm fortitudo eorum. Insultabant E-piscopo & nunc ijs insultant Canonici, Dominus Białozor colaphum im-pegisse ante mortem stabuli Præfecto dicitur, Dominus autem Szania-wski quæ faciat aut quæ non faciat contra illos? multos proferre pos-sem, an illi non sunt inter illos, quibus nostrâ memoriâ id quo ade-pto se beatos fore putabant, infeliciter cesserit. Mortem expectabant, vitam oderant Regis Joannis, qui paucissimos pares, nullum superiorem in fortitudine & bonitate habuit, cujus integritas tanta effulsit, ut non videretur modò, sed etiam esset optimus, & ex hac exoptata messe, quàm pauculas habuerunt spicas, ô spes hominum fallaces & in casu po-sitas, nunc à Regnante, cum Homero dicam, portis inferni odio haben-tur deterius. Naturâ se ad parendum præterito Regi difficiles sentie-bant, & monstrabant, nunc inferioribus sibi obedire debent, & omnis vis fortunam sequitur, & parum abest quin finis fato destinatus propè adsit, quod ipsi partim metu futurorum, partim præsentium fastidio, atque molestiâ gravi non sine doloris sensu agnoscunt. Quamvis aliquando quam pro temporis ratione ambitiosiores, mutua quandoque faciunt gra-vibus convicia verbis, cum eos qui illis prius obnoxij erant, neque donis capere, neque metu in suas partes iterum compellere possunt, ut in fi-dem eorum atque amicitiam concedant. Gurgites maris citius expleve-ris & dolia Danaidum, quàm hoc tempore amicos, qui similes cani, qui quidquid excipit protinus integrum devorat, & semper attentus est ad spem futuri, utque libra in eam vergit partem, unde plus accepit, sic illi nunc huic, nunc illi favent qui plurimum det. Non sunt tales fide-les, quos munus non gratia copulat, nam citò deserunt, nisi semper ac-cipiant. Quid mirum amicitiam solis opibus metiuntur, cui si materi-am subtrahas, diffugiunt, cadis cum fæce siccacis. Nemo amicus vero cum fortuna amicitiam mutat, si facit, fortunæ amicus est, non hominis, alienum cibum quasi mures edere solitus, muscisque in culina haud ab-similis, quæ cum ipso ardore confluunt & recedunt. Vident hæc nunc Domini Sapiehæ & dolent, sed malè quidem dolere, aut queri possunt si hæc à Deo? si hæc justè? pari levitate ab amicitia eorum desciscunt, qua accesserant amici, nonne & illi similiter faciebant, nonne aliud o-re ostentabant, aliud corde meditabantur, & fronte politi rapido gesta-bant semper sub pectore vulpē, non tā rationem judiciumque sequentes, quàm impetum ingenij. Sed quod dolorem eorum imprimis angit, illud est, quod ita omnia turbata atque permista contra illos cernuntur, ut quinam sit futurus tantorum malorum finis, vix unquam conjectura assequi possit, summa atque præsenti Dei ope auxilioque opus est eis, ut ab illo robur sumant in hoc mærorum deliquio, quod omnem dolo-rem eorum mitiget, aut mergat, & nobis omnibus totique Reipublicæ, quid nisi brevi sit timendum, ne omnia ad extremum casum sint ventu-ra. Sed redeo ad Mareschalcum, qui confœderationem à Domino Ogin-ski contra Patrem suum inceptam fovit, auxit, & authoritate Serenis-simæ Reginæ viduæ fultus sustinuit, à qua pòst contemptui habitus. Nu-cem frangat, oportet, qui nucleum esse vult. Ipse solus rebus præesse, & gloriam cum nemine communem habere voluit, sed Dominus Ogin-ski & alij sequaces non assveti, vel fastidientes superbiam domûs Sapie-hanæ perferre, opus laudabant, opificem contemnebant. Sicut ungen-to & purpura delectamur, & ungventarios, & tinctores pro illiberali-bus

bus hominibus ducimus. Sic ergo ex capite hoc immensas sinuoso vidim9 emitti turbas. Desiderasset post moderari ille, sed tardius quàm oportebat, prosequitur enim quæ cœpit nobilitas nec cursum suum potuit revocare aut supprimere. *A.C.1701*

Sicut ignem qui gladio fodit, scintillas in se plures excitat, ita Domino Marescalco accidit, melius illi fuisset, si nunquam turbata quies ab illo fuisset. Nam ut fruges aliæ in herba pereunt, aliæ in culmo, aut in arista, aliæ denique maturescunt, & metuntur, sic nostræ intentiones, sic destinata nostra, alium quandoque finem habent, non eum quem credebamus. Multi in cursu sunt, pauci ad metam veniunt. Nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm quæ sub plausibili vocabulo, & honestis nominibus tegitur, nullæque insidiæ capitaliores, quàm quæ latent sub velo aut pietatis, aut libertatis. Sic fieri nunc credunt omnes, qui de proximo norunt zelatores hos libertatis, & legum Patriarum, nec scimus nunc, quò pondus istud verget, ubi ponet minas, circumstant etenim eos mala, aut minantur, ingruunt etiam & premunt. Varios enim rebus sic intricatis casus, quis ita è culmine videt, ut prævidere non possit aut augurari, sed nimium diffundor, provocante materia, finio illam. Abiit Dominus Marescalcus fastu majori quàm pro sua fortuna elatus Varsaviam, unam diem tantùm apud me moratus.

Ego verò sub finem hujus mensis conclusi iter meum Regiomontum, sicut defacto ibi fui, ubi post consecrationem Ecclesiæ meæ, quæ ab aliquot centenis annis non erat consecrata, post confirmationem per aliquot dies (tam magna multitudo erat) fui in Palatio & cum jam Rex noster, Primas, & tot Magnates agnoverint eum pro Rege in Prussia, nec mihi differendum erat, cum præsertim nemo sit in Polonia cui protectio Principis hujus & amicitia sit magis necessaria, quàm mihi, cujus Episcopatus ab ejus dominijs undequaque est circumdatus. 3tia ergo Martij solennem ingressum pro honore & decore habui in arcem, optimè acceptus & multas assecurationes in rem Reip. habui, sincereque nobis affectum. 6ta currentis reliqui domumq; redij, continuando reliquarum Ecclesiarum visitationes. Ecclesiam mihi à DEO commissam, ita mihi caram crede ut omnibus honoribus ac commodis anteponendam existimē? Cum verò Pascha appropinquet, vocato ad me Patre Regente Seminarij Brunsbergensis recollectiones peragam, in quibus ut Deus augeat in me gratiam suam, tuis me precibus impensius recommendo. *Consecratio Ecclesiæ Regiomōtanæ*

DIPLOMA ASSECURATIONIS SACRÆ REGIÆ MAJEST: DATUM MAGNO DUCATUI LITVANIÆ.

AUGUSTUS REX.

UNiversis & singulis quorum interest, notum testatumq; facimus, quia nos, certo fine conciliandorum ex occasione præsentis belli negotiorū descendentes in hasce oras, posteaquam cognovimus malitia nonnullorum sparsos esse per Palatinatus & istius inclytæ Patriæ rumores, ac si præsens locatio Militiæ nostræ Saxonicæ in partibus M. D. L. ex sola necessitate proveniens, nihil aliud intenderet, quam inductionem absoluti dominij, continuamq; ejusdem militiæ in M. D. L. perpetuationem, has frivolas & studio comparatas suspiciones de mentibus omnibus eximere volentes, verbo Regio *declaravimus & declaramus, nos velle semper & unicè desiderare Pa-*

ctis

A.C.1701 *stis Conventis per nos juramento comprobatis insistere, libertates, immunitates & omnia jura liberæ gentis sacrosanctè tenere & observare, totum verò id quidquid ex necessitate factum, nullatenus posse in sequelam trahi, aut deinceps in futurum usurpari, & quemadmodū præterita omnia præter mentem nostram accesserunt, ita de futuris similibus evitandis firmiter spondemus, ac in majus robur & fidem manu nostra præsentes subscriptas sigillo communiri jussimus. Dabantur Bierzijs die 11 Martij. Anno millesimo septingentesimo primo.*

(L.S.) Pro-Cancellarius Magni Ducatûs Litvaniæ.

INFORMATIO M. GEORGIO OGINSKI SAMOGITIÆ Capitaneo Generali, unà cum Venerabili Christophoro Białozor Canonico Viln. in diem 10 mens. præsentis congregando data Nomine S. R. Majestatis in Cancellaria M. D. Litvaniæ. 2da Mensis Martij 1701.

CONstitutus M. Dominus Capitaneus, unà cum Venerabili Canonico in loco & termino, pro sua solita activitate, & prudentia explicare curabit, S. R. Majestatem D. N. C. Non habere verba, quibus pos„sit exprimere gravem animi sui sensum, quòd non solùm militia Saxoni„ca præter mentem illius sit longè lateque per Litvaniam dispersa, sed quòd „inde variæ suspiciones, & figmenta projiciantur, per ora malevolorum, „cum tamen nunquam in pectore Regio, quidquam simile fundatum, aut „conceptum sit, hos vanos eximendo metus, præsentabit S. Regiæ Majestati „scripto tenus datam ad manus suas esse cautionem de teneritudine Sa„cræ Regiæ Majestatis erga jura & immunitates liberæ gentis, tum de ca„vendis futuris.

„, Desiderabit interim nomine Regio, ne quo modo sparsis fidem adhibe„ant, sed potius duræ necessitati inopinata facta attribuentes, æqui boni„que consulant, quidquid iniquior casus, ex locatione ista amaritudinis ad„ferre potuit, casu verò quo necessitas expostulaverit, intimationesq; S.R. Ma„jestatis, eo nomine receperint, ut virtute Martiali & generosis pectori„bus parati sint vim hostilem viriliter retundere, fortiaq; agere atque in„de gloriam fortitudinis suæ adferre.

„, Dedisse præterea Sacrā Regiā Majestatē affirmabit, seria mandata, ut „possint omnes injuriæ, & oppressiones circa attendentiam commissario„rum, à Palatinatibus vel Districtibus designandorum examinari & inqui„ri. Ad extremum totum id gratiâ, & bonitate Regiâ, pensandum fore as„securabit, sibique & ipsi easdem à Sacra Regia Majestate, omni datâ occa„sione polliceatur, sitque securus,

Ad Mandatum Sacræ Regiæ Majestatis proprium.
Albertus Dłużewski Secretarius S. R. Majestatis.

(L. S.) Pro-Cancellarius Magni Ducatûs Litvaniæ.

COPIA INSTRUCTIONIS REGIÆ CUM QUA VILNAM VEnit promovere, proponere in Sessione generali pro 2da Maji, Generoso fideliq; nobis dilecto Lubinski Cubiculario nostro supremoq; vigiliarum Præfecto data Varsaviæ.

CErtiorem reddet Nobilitatem Ablegatus noster, de maximo studio, quod ex damnis per milites nostros uni alterive Districtui Magni Ducatûs Litvaniæ illatis cepimus, exponet idem insimul uberius nos quidem

„quidem omnia fecisse, ut in hostico copiæ nostræ hyberna habere possent; A.C.1701
„sed, cum illud effectu impossibile fuerit, necessitate eò adductos fuisse, ut
„partem earum in Litvaniam transferremus, eâ tamen lege, ut hæredita-
„ria Nobilium bona ijsdem non onerarentur. Sperare nos igitur de bene-
„volencia & affectu singulari erga nos, & in remunerationem eidem distri-
„butorum officiorum postulare, ut inevitabilem hunc necessitatis casum ex-
„cusationis loco eò facilius admittant, quò certius eisdem perivasum esse cu-
„pimus, copias hasce nostras sine ulla mora educendas, & nullo tempore
„in Magnum Ducatum Litvaniæ reversuras esse; & ad Generalem earun-
„dem Præfectum de rebellibus mandata nostra jam tum dedimus, quæ
„Ablegatus noster eodem tempore Nobilitati communicabit.

„Imprimis verò ad id operam dabit Ablegatus noster, ut Nobilitas,
„aut saltem potiores ex illa peculiari scripto fidem suam obligent, se in fu-
„turis comitijs Generalibus ratione dictarum copiarum neque per alios ul-
„lo modo quidquam moturos, nec permissuros esse, ut à possessoribus fun-
„dorum præstatio damnorum & incommodorum quocunque modo præ-
„tendatur. Econtra, si à militibus, eorumque Præfectis contra mandatum
„aliquid factum, aut per violentiam exortum fuerit, nostro nomine pro-
„mittet, hoc casu nostros ad satisfactionem debitam præstandam sine mo-
„ra adigendos fore, & nos de cætero Nobilitatem, si desiderijs hisce nostris
„annuet, gratiâ nostrâ Regiâ complexuros, nullamque, quæ se modò of-
„feret, occasionem prætermissuros esse, quin eidem de vero, propensoque
„nostro affectu, magisq; constare possit. Ablegatus noster porrò Nobilita-
„ti maximè commendabit, ut, quod ad bellum Livonicum attinet, instru-
„ctiones & plenipotentiæ Palatinatuum & Districtuum M. D. L. ad pro-
„ximè futura comitia eò dirigantur, ut nobis, præcipuè, quòd in commo-
„dum totius Reip. tam insignem Provinciam recuperare in animum indu-
„xerimus, gratiæ agantur, insimulque maximum M. D. L. desiderium nos
„in hoc bello re & consilio adjuvandi, exprimatur. Cui fini ulterius com-
„mendabit, ut Deputatis ad hæc comitia plena potestas concedatur sequen-
„di circa hoc belli negotium, nostrum, & totius Reipub. votum secundum
„statum rerum præsentem, seque in omnibus ad voluntatem nostram con-
„formandi pro communi Reip. bono. Non minus enixè commendabit Nobi-
„litati Ablegatus noster, quo promissa ista tam per instrumentum publi-
„cum Grodnensi in Conventu facta, quàm privatim toties repetita in pro-
„ximè futuris comitijs ita ad effectum deducantur, ut Supremus Electo-
„ratûs nostri Cancellarius de Bechlingen Indigenatûs jure, & prærogativâ,
„idque instructioni Deputatis ad comitia dandæ peculiariter inseratur. Quod
„reliqvum est; nos certò confidimus M. Ducatum Litvaniæ tam in præce-
„dentibus, quàm in omnibus rebus in proximè futuris comitijs universali-
„bus ita se gesturum esse, ut nullus prorsus nobis relinquatur locus, de gra-
„to erga nos animo, benevolentia, & favore ulterius dubitandi, utpote quē
„amorē, affectū, ardensque studiū pro nostro, cōmuniq; interesse consecravit.

„Nos in recompensationem tantorum officiorum postulamus, quæ sub-
„inde ijsdem distribuimus, quibus ut odia tot aliorum nobis concitavimus,
„ut, quod Ablegatus noster nobilitati ulterius exponet, & simul nomine no-
„stro confirmabit; nos, inquam, intermissuros esse bene nobis merentibus
„beneficia & munera in posterum vacantia conferre, eosque omnes ac sin-
„gulos gratiâ nostrâ, & affectu Regio amplecti, quæ cum alijs scopo huic
„intendentibus fidelitati & prudentiæ Ablegati nostri relinqvuntur. Cui de
„cætero gratiâ nostrâ benignissimâ semper propensi manemus. In quorum
„fidem hanc instructionem à nobis subscriptam sigillo nostro Regio commu-
„niri jussimus. (L. S.)

A. C. ZALU-

A. C. 1701

V.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARM. ET SAMB.
EIDEM 5ta Maji Heilsbergâ.

Rogatus fert sententiam de Ss. Patribus

INſperatæ nuper mihi venêre literæ tuæ, attamen gratæ, quibus deſideriò meô ſeriùs tibi reſpondeo. At cur non citiùs inquies? moram injecerunt tum occupationes meæ, ſolitô importuniores, quæ velut venti ſubitas agunt nubes, cœlumque obnubunt; tum tuâ quoq; accidit culpâ, talem enim moviſti quæſtionem, cui ne reſponderem (quanquam mihi indecorum, tibi ingratum fuiſſet) facile me excuſare potui, ſed nolui, ut tibi pateat, ita me totum tibi conglutinatum atque conjunctum eſſe, ut etiam periculo reputationem meam libens exponam, dummodo tibi obediam. Non ſoleo enim committere, ut quidquam mihi, quod ego quidem præſtare poſſum, fruſtra mandes. Non fœnerabor ſoli lucem, nec doctum docebo, id tamen quodcunque eſt officij, non debui omittere, ut teſtatum tibi facerem nunquam legiſſe me Sanctos Patres ſine fructu quos quò ſæpius lego, eò plus aufero. Quæris ergo à me judicium de Sanctis Eccleſiæ Doctoribus, cedere didici & mirari, in alijs quæ deeſſe mihi ſentio, & libens agnoſco, judiciúmque ferre nequeo, quos tamen imitandos mihi propoſuerim, & quid in unoquoq; invenerim brevibus accipe.

Imprimis Baſilium magnum & Gregorium quorum in altero facilitatem cum cura, in altero ſingularem gravitatem, & ſplendorem, in utroque eruditam pietatem admirari ſatis non poſſum. Nec Theodoreti lenitatem in dicendo, in interpretando ſine ambitione ulla candorem, in errorum confutatione planam & nervoſam argumentorum copiam antiquitatis cognitione inſtructam, Tertulliani eruditiſſimi ſcriptoris vim ac lacertos, Lactantij diffuſam, & cum ſolo Cicerone conferendam eloquentiam, Clementis Alexandrini Patrum Græcorum doctiſſimi exactam eruditionem, Athanaſij in aſſerenda veritate conſtantiam, Hieronymi lingvarum peritiam, & dexteritatem ſingularem interpretandi ſcripturas, Auguſtini acumen in diſputando, in ſcriptis paſſim ſententias acres, penetrantes, & quod caput eſt ſalutares, Chryſoſtomi copiam, ſimilitudines, figuras, & ſermonis ornamenta, digreſſiones quoque melle dulciores, Bernardi acrimoniam ubique & ſententiarum argutam ſvavitatem, ac eruditam elegantiam, quas crebro & ſalubriter miſcet, & unus in eo genere triumphat. Taceo alios quos minùs novi, imò & de his prædicare, & judicium ferre, vix non ut aſinus de muſica, ſurdus de ſonis, cæcus de coloribus auſus ſum. Peto proinde à te, ut dum hæc leges, non omnia ad exactam acerrimi judicij tui normam velis exigere ab eo, qui nunquam cum ſe & inſcitiam ſuam noſſet, eſt auſus ſeſe in doctorum hominum numerum ac cœtus inferre, & ſtellis nebulam ſpargere candidis, verum æquis hæc oculis velut aliquis paterfamilias aſpicias, & credas diſcere me (cum eſt commodum, cum licet) non docere. Imò me ad diſcipulorum tuorum numerum adſcribito, quòd erit mihi gratiſſimum. Doctoribus Sanctis potius tenebras, quàm lucem addidi. Sed nolui deſiderari à te obedientiam meam. Cæterùm literas tuas vellem ut mittas in vicum vendentem thus & piper, ut ex communi chartarum ineptarum fato in forum olitorum deportentur, vel ad cetarios ire cogantur, ut leguminibus involucra præbeant, vel garum veſtiant. Peto iterum ut liberè & candidè mecum agas & ſi quæ emendanda irrepſerint, ingenuè ſuggeras, imò deſidero ut vapulent atque errati pœnas ungve aut litura luant. Tales enim, ut tu es, amici utroque calculo uti debent, albo & nigro etiam cum eſt opus. Optimus quiſque fateor gloriâ ducitur, ſed

gloriâ

gloriâ quæ veritate nititur, non errore imperitæ, vel nimium amantis turbæ, quæ non tam acuit ingenia quàm inflat vanâ fiduciæ aurâ, imò sæpè quem extulit, spernit deplorata gratia novitatis. A.C.1701

Videre te videor stomacho & iracundia efferri, qui hæc apud te sustineam, quæ tu melius nosti, scribendi proinde finem facio, si non quæsijsses plus fortè de me credidisses, ergo de tota hac re quasi ego nihil dixissē, statuas tu ipse velim & me discere volentem doceas, cujus authoritatem non soleo defugere, imò quamcunque rem agere occipiam, te mihi semper objicio, cùm tui juris esse cupiam semper. Corrigas ergo errata mea iterum iterumque precor, atque eo confidentius, quod ut animus mihi tuus abundè perspectus est, ita de meo erga te arbitror, nec dubitare te nec sequius quidquam ominari.

VI.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARMIEN: & SAMB. EIDEM 30 Maji Varsaviâ.

Significat aliquorum conversionem ab hæresi

QUod breviores, quàm vellem hæ meæ ad te veniant temporis angustiæ, in quas redactus sum, faciunt, ijs enim planè excludor quominus scribendo licentius indulgeam.

Implexa laborum, molestiarum, anxietatum, & negotiorum series, ita me distractum habet, ut pene mei cogor ipsius oblivisci. In his tamen verborum loco, animum ad te mitto, sic tuū ut cujusquam ex intimis & ex asse amicis.

Non possum vero intermittere, quin tibi summam meam consolationem communicem, quam nuper habui, cum novem ex aula mea à Lutherano errore ad nostram fidem per Dei gratiam conversi sunt, publicámque abjurationem in Heilsbergensi mea in manibus meis Ecclesia fecerunt, cum summa populi ædificatione & solatio. Utinam plures tales videam, inter curas alias hæc non minima est. Sed inefficax est ad svadendū ijs instrumentum, qui magis affectui, quàm rationi parent, & propterea nihil diligenter in fluctu cernunt. Plures ex illis sunt, quibus omnia lutei coloris apparent, quæcunque oculis observant, propter læsam præventione videndi facultatem. Haud facilè enim vera examināt, quibus semel mentis offusæ aciem pertinacia perstrinxit, sed perinde res æstimant, ut eorum svadet opinio, quam penitus animis inbiberunt, & ut oculus, in quem humor illapsus est, parùm clarè videt, sic mens, in quam affectus; ac proindè præcipiti torrentis hujus æstu non trahuntur solùm, sed abripiuntur, & clavam citiùs de manu Herculis extorseris, quàm ex animis eorum præjudicatas sententias.

Canonicus Butler fatis cessit, cui per electionem Capituli ex recommendatione mea & ipsius meritis de hac provincia, LUARENTIUS NYCZ Præpositus Guttstadiensis successit.

Et quoniam comitia imminebant, Varsaviam abire debui, consecratâque Ecclesia in Butrim, & datâ benedictione matrimoniali meo Zakrzewscio antiquo, cum filia Burgrabij Smolescensis, die 28tavâ iter arripui, & ultimùm hic comparui, unde hæc. Ubi si quid est in toto me, quo toto, aut in parte servire tibi possim, aut tuis, significa, id est impera, habes promptum & paratum, tibíque libens ut iam pridem feci, dedico consecroque quidquid possum promittere curæ.

A.C. 1701

VII.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. CARDINALI BARBERINI Varsaviâ 30ma Maji

Mittit concernentia coronationem Regis Prussiæ

PRopter imminentia his diebus comitia, relictâ quamvis illibenter Diœcesi meâ comparui hîc publico labores consvetos litaturus. Inveni autem aliqua contra & pro nova Regis in Prussia Coronatione scripta, quæ pro ulteriori notitia non ingrata titi fore minimè dubito. Primum quidem sub titulo Parænesis, videtur mihi magis fortè, quàm pro tempote. Ita nati Reges, ut injuriarum altè meminerint, beneficia in se conferri posse negent, pro debito accipiunt ipsi obsequia, & statim obliviscuntur, neglectis aut offensis ira est, quam nec tempus, nec officia diluunt. Durus est aliquatenus sermo & stylus, quis potest eum audire, & timendum ne contra formam verbis pugnando majora detrimenta Reip. infligantur. Necessitas ante rationem est, maximè cum in actuali altero simus bello, in quo rarò permittitur pugnandi tempora ad clepsydram exigere, & loca conflictûs decempeda anxiè definire. Timendum, ne, postquam à respectu in Patriam nostrâ desvescere, & ad contemptum paulisper assvescere cœperit, usus tollat difficultatem, inveniaturque facile esse, quod aliquis impossibile ante putaverit, ne denique rogemus, à quo rogari deberemus; ego crederem ut Respub. non invita, neque coacta, sed liberaliter prompta in eo se monstret quod hoc præcipuè tempore impedire nequit, ad quid, tendere retia accipitri & milvo? In quibus opera luditur. Expediret satius non tam esse Rempub. præcipitem ad severitatem, quàm propensam ad affectum à quo non est sine gravi causa descendendum. Quin imò pro sensu meo sapienter facturos nos existimarem, si in hoc genere medicorum consvetudinem nobis imitandam duxerimus, qui, quoties alia spes reliqua est, nunquam ad urendum, vel secandum accedunt. Quid enim tam periculosum est? quid saluti magis contrarium, quàm cum relictus est lenitati locus, objurgationes, cæteraque acriora remedia ægrotis animis adhibere. Ascensiones Rex in Prussia jam in corde suo disposuit, jam est in actu exercito dignitatis suæ, promittit nobis omnē securitatem, quid agendum, nisi credere id, quod videtur certissimum, dictis habeatur fides, memoresque simus nullo unquam sæculo causas Regibus defuisse mutuò Regna ambiendi, DEO interim res nostræ offerendæ, qui cuncta vigili semper lumine aspicit, cadere in terram non possunt Regna, quorum basis est in cœlo.

In secundo scripto videbis Eminentissime Princeps rationes pro ista dignitatis Regiæ assumptione seu (ut aliqui volunt) usurpatione. Judicium tuum, quod est semper maximum & penè divinum, super res præsentes nostras formare non dedignaberis &c.

PARÆNESIS AD SERENISSIMÆ POLONIARUM REIPUBLICÆ ET M. DUC. LITVANIÆ PROCERES DE USURPATO NUPER REGIS PRUSSIÆ TITULO.

POrtenta rerum! non patitur duos soles Olympus stellifero licet Athlante fultus; vos geminos Reges, ne dicam ternos feretis? nec Regna socium ferre, nec tædæ sciunt. Excipio superbum illud Bizantini „effatum Imperatoris: unus in cælo sol, unus in terris Solimanus. Non be„ne conveniunt, nec in una sede morantur Rex & Vasallus, per extorta gravissimo-

„vissimorum vi bellorum pacta, per mille artes, per damna & cædes à suis A.C.1701
„destinata Majoribus ad Borussiæ sceptra vectus. Ex ruinis Patriæ nostræ
„(inquit Lubienus) creverunt Pomeraniæ Duces, olim Poloniæ subditi, qui
„commisso ad certum tempus regimine per fraudem abusi, directi Domini ti-
„tulum sibi usurpârunt; creverunt & Brandeburgenses Marchiones, usur-
„patâ sibi eâ Poloniæ parte, quæ nunc nova Marchia appellatur. Singula-
„res porrò Reges Prussiæ aliquando extitisse, à Lutheranæ quoque fidei Hi-
„storicis fabulas inter, recensetur. Unde quod tam pudendum Polonus or-
„bis tot retrò sæculis theatrum vidit, in quo perpetuus fœderatus, & Feuda-
„tarius singulari Regum Poloniæ favore & benevolentiâ his titulis auctus,
„ibi regium diadema sibi arrogaret, ubi Rex Poloniarum naturalis, & dire-
„ctus Prussiæ Dominus & hæres titulum tantùm Ducis habet. Horrore qua-
„tior, facta quò vergant, timens. Ubi illa subjectionis recognitio, quæ se-
„renissimi Electoris Antecessores stimulabat (teste Piaseccio) ut repetitas
„adornarent legationes, quatenus locum inter Reipublicæ Polonæ Ordines
„in comitijs possent obtinere? dicebant se membrum esse Reipub. adeoque
„à publicis Regni consilijs excludi jure merito non debere, tanquam vel in-
„dignos, vel suspectos. Extrema primo nemo tentavit gradu, unus est Seren:
„Elector Brandeburgicus illorum exempla secutus, qui capiendam rebus in
„malis præcipitem viam arbitrantur, ut antiquæ injuriæ novis obruantur,
„scilicet perpetuo fœderato, & feudatario Poloniæ illud unicum præ oculis
„principium; fac & excusa; quod ratio nequiit, sæpè sanavit mora; sed hu-
„jus Principis erudita tot successibus ambitio nescit modum. Piget prioris fa-
„cti, & novum struit, imò quin etiam, quod metuit, auget, pudetque primo
„stare loco otiosam industriam. Nimirum ubi animus errat, optimum est
„casum sequi. Credetis io credite Sarmatæ, tam recentis fulgor purpuræ
„in Borussia tam inopinato resplendentis, cometa est nunquam terris im-
„punè refulgens. Captiva pergama, & diu victos Phrygas novus hic A-
„chylles arte non contemnendâ petit. Occupanda est ambitio, nec danda
„mora Sceptris. Tuta est, latetque culpa, si patimur ignavi, si leges, si ju-
„ra cessant; ferrum & ignis infausti sæpe fuit medicina morbi. Supremi
„Dominij titulus ad hoc punctum concessus per Commissarios, ne quis à
„Serenissimi Electoris Brandeburgici sententia ad Cancellarij Regni Curi-
„riam (moribus antiquis) appellaret, minimè præsentem Majestatis usur-
„pationem tuetur. Clara sunt pactorum Vielaviensium verba; non tamen
„perpetua Feudi alienatio inde sequitur, paulò pòst; tali pacto Ducatus
„præfatus à Rep. non avelletur. Quid plura? Commissarij Regni priva-
„tâ authoritate neque hoc potuerunt concludere, ut non interrogatam
„priùs Nobilitatem Pruthenicam, neque obtento totius Reipub. consensu
„ad tam diram servitutem Brandeburgicæ Cancellariæ tam liberaliter dam-
„narent. Par enim in parem sibi frustra jus ita severum usurpaverit. Huc
„posthumis Romani Senatoris effatum, quod in Patrum consessu gravissi-
„mo protulisse in simili occasione memoratur, referri potest; *sponsione,
quæ injussu populi Romani facta est, non teneri populum* Romanum.

„Jam palàm fit toti Europæ, quàm ingeniosè, & quàm sublime Serenissi-
„mus Elector Brandeburgicus construxerit sibi solium, ex quo Poloniam
„Altricem suam faciliùs possit despicere, ridereque. Gradus, quibus illud
„conscendit, demonstrari possunt universis. Præluxêre, ad Thronum vigi-
„lantissimæ in omnes partes sive Antecessorum, sive Majorum domûs isti-
„us excubiæ, quæ nihil omnino prætermisere, quod ad texendam, & ali-
„quando perficiendam Regiam purpuram, quamvis è longinquo spectabat.
„Semper enim expectabatur cœlum Reipublicæ turbidum, in quo liberius

A.C.1701 ,piscari liceret illicita. Addidere faces ambitioni continuæ Regum Poloniæ exuberantes gratiæ, & inconsultæ privilegiorum (inscia Republicâ) largitiones, quæ plura sibi quotidie à Feudatarijs grati animi testimonia promittebant, quàm illi profundâ destinatione molirentur. Ædificabatur ergo vobis Domini mei Poloni vicinæ Palladis astu eqvus Trojano similis, qui pacta omnia Feudi, tanquam non secura ob non servatas conditiones legitimas, quocunque demum pede obtereret. Alebatur hucusque in Feudatarij & Fœderati vestri sinu immortale hoc fulmen in Polonas cervices ex insidijs aliquando erupturum, perturbata hinc inde bellorum turbinibus infelici Repub. Arguti nimium ad fundandum in Feudo absolutum Dominium Possessores non tam ibant ad scenicum hoc diadema, quàm ferebantur, non segni solertiæ alas addente, cæco sui sangvinis Regum Poloniæ amore. Rem totam per cōpendium ab origine repeto ad memoriam temporum (quibus licebit pariter vera loqui) sed inprimis ad incautæ Polonorum gentis, & simplici quotidie libertatis invidendæ candore gloriantis animadversionem; sinceræ ubique veritati non passioni operam & folia hæc litaturus; salvis Serenissimi Electoris Brandeburgici titulis, non tamen Regiæ Majestatis, suspensâ hucusque admirationis supercilio Polonâ Republicâ.

„Nimirum Albertus Brandeburgicus Anspachiano stipite oriundus, Canonicus imprimis Coloniensis Crucigerorum, deinde in Prussia Magister electus ejuratis professæ Religionis votis, Lutheri sectam amplexus, ideoque Pontificiæ censuræ fulmine percussus, nec non à Carolo V. proscriptus imminente sibi undique non vano metu Sigismundo I Poloniarum Regi, avunculo suo, ut ad homagium Prussiæ admitteretur, humillimè supplicavit; & obtinuit facilè Sororius sangvis apud Sigismundum, quod tam divinæ, quàm humanæ leges vetuere. Tot ergo Sacrilegia ad Principatum Prussiæ, & infelicem thalamum, tiaratum Apostatam deduxere. Quàm porrò gratus fuerit, acceptæ dignitatis palàm demonstravit, quando Maximilianum Imperatorem ad fœdus cum Moscho contra Polonos ineundum flagitiosissimè pertraxit. Fortè exigente vindictam divinâ Nemesi à Polonis, quòd tamdiu in Vasallagio Prussiæ sacrilegum apostatam ipso facto & jure convictum paterentur. His virtutum ornamentis commendatus Feudatarius adijt, & continuavit Prussiæ Principatum. Unde poterant Reges Poloniæ extinctâ stirpe Anspachianæ successionis facilè metiri spem ulterioris fortunæ Regni, si alios præterea Feudo Prussiæ dignarentur: sed vicit iterum favor Sigismundi Augusti tam graves justosque metus, admisit aliam lineam Electoralem seu Berlinensis domûs itidem Brandeburgicæ, quam nullatenus Feudum Prutheniacum attingebat. Neque hic stetit in præfatam familiam regalis munificentiæ dignatio. Alberti enim Friderici homagium non minori benevolentiâ Sigismundi Augusti, quàm novi Feudatarij astu Joachimus Marchio Elector per simultaneum vexilli contactum (quo subordinati Nuntij prohibiti à Rege non fuerunt) astutissimè secutus est. Frustra deinde vel mussitantib9 vel protestantib9 ordinū Regni Nuntijs, juraq; sua repetitâ toties reclamatione proferentib9, nimirum intravit ut vulpes, regnavit ut leo, quotidie prædæ inhians. Imò ne quid fortè deesset ad exquisitæ ambitionis industriam, obtinuit à Sigismundo III. novum pro se & Fratribus suis jus Feudi exclusâ publicis tabulis successione Domûs Columbacensis Onaldinæ Franconiorum Marchionum. Quanquam & hanc exclusionem ita solemniter perfectam infucārunt Pacta Bidgostiensia sub belli Svetici tempestatem privatâ tantùm Regis affi-

„ esset interim authoritate protrusâ potius vel extortâ, quàm compositâ, neque unquam nisi forte subreptitiè ignorante, & non constante sibi Republicâ ultimo abdicationis Casimirianæ die, quo jam Rex Imperio suo valedixerat, visa paucis admodum, atque illis tantùm in angulo familiari probata, quibus non decus publicum, sed privatum commodum in primis cordi fuit. Et hi sunt primi gradus, hoc fundamentum usurpati nuper Throni Borussiæ nunquam Poloniæ Regibus antea somniati. Nimirum, ut ibi se Regem ipse eligeret, jactaretque Filius, ubi nuper illius Parens in juramento Feudali Regem Poloniæ Dominum suum naturalem appellabat. Itane servantur jura bonæ viciniæ? hoccine est Feudatarium & amicum esse, hoccine perpetuum & inviolabilem Fœderatum ubique censeri? appello Europæum orbem, & quidquid infra illum Regnorum est, ut ferant sententiam, an ita Regum beneficia tractari debeant? certè Medos inter & Persas, imò ipsos inter & Garamantas non est ista lex aut refragatio, meritò porrò digna, quæ suâ purpurâ orbe universo coram erubescat, hæc recensentur tam ab Historicis gravissimis, & ad quos cognitio spectabat jure, quàm à recentissima semper majorum recordatione. Pacta turbulentissimo semper Reipublicæ tempore ex arte procurata, observata nunquã in integro, nunquam legitimè determinata, nisi per Commissarios, quibus in Regno Poloniæ non esse jus integrum tribunitiâ intercessione reclamante palàm est omnibus, qui leges vestras obiter introspexêre. Libelli cautionum scripti, non observati. V. G. *Nos, Successoresque nostri quot annis in ærarium publicum inferre tenebimur triginta florenorum millia annua Polonicalium, quoties, verò necessitate aliquâ postulante in Regno tributum decretum publicè fuerit, totidem alia 30000 ejusdem valoris seu monetæ, ita ut cùm tributum scitum fuerit, sexaginta millia à nobis dependantur. Quarum quidem summarum nomine quoties numeratæ fuerint, Regni Thesaurarius nos, Ministrósve nostros liberare seu quietare tenebitur; & eodem proximè anno, quoties necessitas postulaverit, quatuor naves ad tuendam oram maritimam Prussiæ nostro sumptu habebimus*. Producantur præfatæ quietationes in facie Regni ordinum, producantur tabulæ testes servatæ fidei, & bella sunt finita. Et tamen Sigismundus III ad molestas preces Joanni Sigismundo Duci in Prussia in hanc formam responsum dedisse memoratur à Zavaccio Castellano Culmensi, Gubernatore Lipinensi in speculo historico annalium de imminuenda, quæ ex pactis habetur pensione non nisi in comitijs agi potest. Quare nec Commissarij, qui à Regia Majestate dantur hac de re quidquam vel indagandi, vel statuendi potestatem habere possunt. Utinam hujus rescripti Regij recentem habuissent memoriam illi quoque Commissarij ad novissimum tractatum Elbingensem Deputati non ita probrosè & injuriosè negotium publicum conclusissent, neque thesaurum Regni inconsultâ Repub. absente Regni Thesaurario, alijsque ad eandem spartam electis reserâssent, multò minus (si vera fama est) Electorem Brandeburgicum ex tam liquidis prætensionibus privatâ facultate quietâssent. Tam feliciter in partem Electoris Serenissimi composita & conciliata tractatio, quidni illius de novo Regno in Prussia fundando meditationem auxisset. Huc enim olim collimabat usurpatum contra jus & fas publicum Balthici maris dominium absolutum, huc portuum, littorum & teloniorum insessio cum ingenti detrimento ærarij Regij, & vicinarum civitatum incomparabili & manifesta injuria. Huc Episcopatûs Sambiensis nunquam satis æstimata detentio contra tot requisitiones, & si non in perpetu-

A.C. 1701

Falsa est.

A.C.1701. „perpetuum elusa, & erepti proventus Antistiti Varmiensi cum armamen„tario Provinciæ; sed quia hæc injuria Romanum in primis Pontificem di„rectè petit, tanquam immediatum Varmiæ Protectorem, ego sæcularis e„ques plura non audeo. Quid deinde bellum Sveticum contra Poloniam „viginti millibus Brandeburgici militis ipsomet Parente, theatralis hujus „Borussiæ Regis præliorum antesignato auctum, & efficacissimè promotum „usque ad ultimã cladem prope Varsaviæ littora hucusq; memorandã machi„nabatur? nisi syrma Borussicum, gradũq; Successori suo ad absoluti dominij „Thronum construebat. Et tamen, me herculè, minus egerat olim Lo„tharingus in Ducatu Barensi Regni Galliarum pariter Feudatarius. Hic „nihilominus ob datas interim Adversarijs Galliæ suppetias à Ludovico „XIV. egregiè Feudo suo pulsus, & Parlamenti Parisiensis edicto redire „prohibitus ad Principatum, quantumvis nullâ fraude occupatum & pos„sessum. Thekielio quoquè reducendo ad hæreditates in Hungaria propè „amplissimas nullorum Europæ Principum apud Romanum Imperatorẽ „valuêre suffragia, postquam directo & naturali suo Domino fidem non „servâsse deprehensus est. Quid? si Regis prærogativam sibi, quemadmo„dum Serenissimus Elector Brandeburgicus alter illorum usurpâsset; pri„us certè, quàm ego hæc scribam, jure merito exulâsset. Sed Polonos ita „fecit innocentes natura Parens, ut ab omnibus facilè possint decipi. „Tota in verbis libertas, nimia vicinorum observantia nemine prote„stante publicè ignorantur illatæ injuriæ, dissimulantur leges, imò e„tiam fraudes ipsæ majoribus officiis præmiantur. Et hæc est ultima Re„gnorum calamitas. Festino ad reliquos novæ istius & ante hac inaudi„tæ in Polonia Borussicæ Majestatis splendores insolitos & præcipuas u„surpatæ coronæ gemmas. Quàm insigniter merita de Polonis Regibus „& Rep. Domus hæc, testantur sub bellum Sveticum Pacta de Prussia, de „Varmia, de Palatinatu Posnaniensi, Calissiensi, Terra Vielunensi sta„bilita. Varmiensis Episcopatus titulo Ducatus sæcularis indignâ meta„morphosi appellatus. Posnania præsidio Brandeburgico insessa, Sveci pe„cuniâ & commeatu maximè tunc laborantes refecti, ut Rex Casimirus „ex urbe Gedanensi in Poloniam reditu arceretur,

„Malè tandem jactâ rebus Sveticis aleâ ingeniosis artibus quid non „molitus Elector Brandeburgicus? ut supremum Borussiæ dominium nul„lo consensu, ac ne scitu quidem Pruthenorum Lemburgum, Bitoviam „Elbingam, Drahimum, summas ingentes in turbido caperet & extor„queret. Prædictæ injuriæ expectant hucusq; totius Reip. approbatio„nem legitimam. Non enim Commissariorum legationi tanta unquam „(integris Reip. legibus) dari facultas à Rege solo potest, non compel„lato Regni ordinum assensu. Præterea potestne pondus aliquod habere? „præsertim in facie Regni, quingentorum Equitum singulis bellis Polo„niæ subministratio inscià Rep. quasi in perpetuum abolita. Est adhuc „in recenti memoria Roht & Kalksteinius. Et Joannes III vindicâsset, „profectò tam fœdam læsæ Majestatis labem, nisi Viennensis interve„nisset belli occasio. Habetis, nullus ambigo, præ oculis Feudatarij ve„stri monetam; & manibus quotidie versatis, superbo supremi Prussiæ „Domini & Hæredis titulo donatam, jactatamque ad Poloniæ probrum, „& dedecus immortale. Quasi verò non satis fuerit Electori Brandeburgi„co, toto cœlo, marique in Poloniam deliquisse, nisi etiam in auro, ar„gentoque tam splendidè, publicéque peccare placuisset. Sed quacunq; „demum arte quæsierit alibi Brandeburgicus Elector pretium ambitioni „suæ apud generosissimam liberæ adhuc gentis indolem, frustra est, quæ

Pruthe-

„Pruthenicæ Nobilitatis servitutem nunquam non ægris spectare potest ocu- *A.C.1701*
„lis. Quid tamen hucusque hæretis? Vistulæ trajectus à Brandeburgico ve-
„luti prætorianâ potestate violentissimè usurpatus, vos premit, non sentitis
„Gvarantias, ligas, cum Regibus & Principibus, toties contra vos ab ami-
„co, à fœderato perpetuo & Feudatario compositas, quotiescunque alia bel-
„la imminerent, non intelligitis? iam ne indulsistis supremi titulum Domi-
„ni in Lemburg & Bitow, neque legibus Feudi, nec ullâ tractatione, aut
„à Principio statim traditi dominij nominatione concessum, coæquationis
„monetæ Pruthenicæ toties negatæ, vel elusæ ingentia damna non com-
„putatis, violenta Drahimi occupatio ad famam abdicationis Regiæ sine
„ullo respectu pactorum, sine inquisitione summæ apud Rempub. & de-
„nuntiatione, itane tam profundè apud vos sepulta, novissima tandem il-
„la Elbingæ occupatio tunc intentata & perfecta, quando Serenissimus Au-
„gustus vester comparatis armis versus Camenecum expeditionem suam
„adornaverat; tamne citò exolevit? Dij vos jam perdent ô Poloni! nisi
„tot tantasque injurias (si non æquo jure) ferro certè & igne strenuè pro-
„cul morâ vindicaveritis. Turcas, Scythas, Moschos, Svecos, Hungaros,
„Cosacos, & quidquid extremus Orbis ad perniciem humani generis sub
„adusta infaustis syderibus plaga educat, toties domuistis triumphalissimè,
„& scenicum hunc Borussiæ Imperatorem, an usurpatorem Serenissimum
„frangere, fugare aut proscribere non poteritis? placetne tantùm fidere
„huic Feudatario coronato, quantum ille vobis nocere quotidie meditatur,
„ad arma; ad arma Lechi, ne brevi annorum spatio quæratur, Lechiæ quis
„fuerit locus? Talia enim nullis officijs cicurantur monstra, & tardis ni-
„mium Polonis lentior est chalybs, quibus passim, in ludo gladius frangi-
„tur, aliàs, quod parat vincere Elector Brandeburgicus per singulares cum
„privatis tractatus, jam victum est; mortis habent vices lentè cùm tra-
„huntur sceptra gementibus (una salus inferre; si hostis displicet, quem
„nulla tellus silet, aut si non sublimis inter læta civium omina securus incedit)

Cyrrhaa Paan templa per athereum Domum
Serpente caso meruit.

„Pronum est sperare, ut arma superi nostra comprobent, in quos collecta
„undique per tot ætates mala redundârunt, gravi sæculo premente semper
„Patriam. Tandem hoc unum timere discat hostis, quòd nihil timeat. Opta-
„tus ille portus ærumnis erit, stare Polonos illo, quo Thronum sibi posuit
„loco ambitio. Iam præcox, avaraquè fortuna, vires ipsa consumet suas,
„nec si velit nocere, habebit, quo noceat. Reddite ipsi titulos, quos Feu-
„do attulit, & satis pœnæ feret,

„Vel si in propinquos nil properè constitui decet, in jus aliquando Re-
„gni vocetur Feudatarius post sua tot acta nullis æquanda malis. Hoc sal-
„tem à vobis postulant Pactorum sacra fœderum toties violata, elusa toti-
„es. Hoc expectant sublatâ appellatione in servitutem acti nobiles Pruthe-
„ni; hoc suspirant populi à vero numinis cultu abducti. Hoc inprimis e-
„xigit læsa Majestas Vaticana, cujus est sceptra dare. Vindicate innocen-
„tissimum orbis Christiani caput à tam insolenti contumelia, quod probè
„quidem intelligit inusitatum hunc in Regnis orthodoxis supremæ suæ po-
„testatis comtemptum; sed expectat tantisper zelum vestrum continuâ
„Regum Poloniæ serie Romani Pontificis. Tenet Paternâ suâ manu ful-
„men, ne citiùs erumpat, quàm Religionis vestræ capiat argumentum.
„Puræ nec ullum hostem metuentes manus liberatæ à tam probroso de-
„decore tot Regum vestrorum beneficia. Meretur hoc procul dubio ju-
„ratus Regibus amor, & honor tam publico ludibrio adversâ prostitu-
tus

A.C.1701 ,, tus vicini solij Majestate. Palmaris enim benevolentiæ contumelia est, ,, apertè decipi. Serenissimi Poloniæ Reges nunquam antiquos Haliciæ ,, Regni titulos voluerunt usurpare, qui tamen Reip. suæ visceribus continetur. Illi Præfecturâ Haliciensi Gubernatoris traditâ, qui (absit ,, Regis Borussiæ offensa) exceptis Serenissimis compellationibus, Illustrissimâ origine & fortunis par cuique Feudatario. Non ambigite de ,, suffragiis semper miserentis cæli, quotidiè injurias vestras tot oculis ,, spectat, quot syderibus orthodoxum hoc Regnum contemplatur. Infelix regnat, vel non diu, quicúnque quos odit, premit. An tam apud vos futurorum perdidit vires amor, tantúmque ab illo traxit infelix status, ut illicita amentur? Excidit, quidquid licet! O nullâ dolor contente pœnâ! scilla & charybdis Sicula contorquens freta mino ,, est timenda vicinis littoribus, quàm novus hic Coronatus. Nulla non ,, melior fera est, quàm inconsultis beneficijs fæta diu, nutritque ambitio, quæ novas à proximis sumit opes, animumque damnis, & velut vicina jacens sub rupe tigris deliberato passu in agrum prosilit alienum, ut ,, non humiles prædas agat. Non queror commune malum. Nulla enim ,, Regna pares vobis vicinos habent. Potest equidem Serenissimus Elector ,, in futuris Regni comitijs speciosas verbis, & rebus vacuas adferre Reipub. ,, excusationes, sed meminisse oportet dubiam salutem qui dat afflictis, negat. Cæca dominandi libido, ut fortius quotidiè nocere valeat, cupit ,, esse potens. Nulla fides illi, postquam vobis melior fortuna ruit. Nullam pacem diu ferre potest superba audacia sed felici temeritate in præceps fertur. Profectò si tubæ, si Regni jura silent, si ponitis arma Poloni, ,, neque adultam ferro domatis feram, facilè adducor, ut credam perniciem ,, vobis, & dira sævos fata moliri Deos. Videte quæso, si vobis aliquando ,, parcet ille, cui veniâ semper vestrâ opus est; ideò, quòd nunquam vobis ,, pepercerit. Id esse novi Regni jus, fasque putabit semper, si quod vobis ,, non ita facilè licebit, illi quotidie liceat, moribus antiquis, & ex usu. Non ,, aliam legem observabit in solio, nisi quam privatus ita fortiter tuebatur. ,, Præceps est, & cæca temeritas, quæ amat casum Ducem. Quodsi neque ,, hoc levamen vestris ærumnis datur, ut videatis, quo pereatis modo, si omnes officio stupent relicto, & remos timet manus pereunte navi, si quisquis Trojam subruit, felix vocatur, si ponitis hastas, & quasi fessum ense miles exonerat latus, quando primum armari decet; jam divisa præda est. Iam Varmia, & reliqvum quidquid Prussiæ in meta. Iam ad jus ,, lentè trahimur Imperij cum Rege Borussiæ; jam ad ruinam supremam ,, properantibus omnis mora nimium longa erit, & priusquam Romæ consulatur, Saguntum capietur. Augebunt vires audaciæ coronatæ, nondum ,, compositi Litvaniæ motus, addent facem arma Svetica, redibit ad ingenium suum leo sagax, ut ex vicinorum campis agat prædas, quæ tantâ ,, sitim extingvant sangvine, & ungves impleant. Vel si aliquando quiescet, ,, semper tamen apertis in vos oculis victorias suas somniabit, interim hi officijs Legatorum, illi precibus fatigabuntur amicorum, plures vincentur ,, pretio, sub specie publicæ tranquillitatis, ut novum Regem non in Clivia, ,, non in Montibus, sed in Regali Prussia, cum muneribus venientes adorent. Præmia evictæ pacis invidebit Pyrrhus Patri, Ajaci Ulysses, Hectori Atrides minor, Priamo Agamemnon; ipsa demum se Reipublicæ classis premet jam ruptis velis inclinata, & prora proræ, & lateri latus nocebit, Serenissimus verò Elector Brandeburgicus æqualis astris gradietur.

,, Hæc quæ bono publico non ex Rabularum folijs, sed ex Justiniani ,, codicibus derivata exaravi, vobis Domini Poloni unà mecum dedico, oroque

„roque, ne antiqua paræmia fidem apud vos inveniat aliquando, Phryx A.C.1701
„plagis melior.

REGIAM DIGNITATEM AB ELECTORE BRANDEBURGICO in Prussia nuper assumptam nihil in se habere, quod juribus Regni Poloniæ Pactisque inter illud & Domum Brandeburgicam olim initis repugnet, aut Regi & Reipubl. Poloniæ fraudi & detrimento esse possit Anno M. D. C. C.

FAma fert, imò ex scriptis publicè editis constat esse nonnullos in Serenissima Repub. Polona, qui Regium titulum, quo non ita pridem Serenissimus Elector Brandeburgicus insignitus est, ita interpretantur, ac si inde detrimenti aliquid ad inclytam Remp. redundare possit. Qui error cùm arctissimum illud amicitiæ, conjunctionis ac vicinitatis vinculum, æterno fœdere utramque inter Gentem constrictũ, labefactare aliquo modo posset, ut ex omnium animis funditus evellatur, paucis, sed solidè demonstrabitur.

AD SUMPTIONEM ISTAM REGIÆ DIGNITATIS

NEque contra æternum Velaviense ac Bydgostiense Fœdus per pacem Olivensem corroboratum, neque contra amicitiam ac conjunctionem in eodem utrinque stabilitam.

„Neque contra jura & interesse, ut vocant inclytæ Reip. ullo modo esse, quin potius ejusdem quam maximè interesse, ut Serenissima Resp. Principem æterno fœdere junctum, ad exemplum Imperatoris, ac aliorum plerorúmque Regum, quòd sine ullo suo detrimento facere possit, imò ut faciat ex legibus fœderis, quò alter alterius honorem ac commodum quærere tenetur, obstricta sit, agnoscat.

„Vix credibile videri meritò debet, esse quenquam Status Europæ publici adeo rudem, quem fugiat, quâ ratione domus Electoralis Brandeburgica per Pacta, quæ primum Anno 1657. Velaviæ inita, deinceps Bydgostiæ ratihabita, & non multò pòst Olivæ in celebri isto pacis tractatu corroborata, summi & absoluti Imperij jura, in illam, quam possidet, Prussiæ partem consecuta, iįsque ex eo tempore, nemine turbante aut contradicente usa sit, eademque hodie dum quietè exercet. Quoniam tamen nonnulli non dubitavêre, summum illud Domûs Brandeburgicæ in certam Prussiæ partem dominium, potestatémque à nemine dependentem publicè oppugnare atque adeò affirmare.

„Illam partem Prussiæ quam Domus Brandeburgica possidet, esse Reip. dominium & hæreditatem, Electoremque Brandeburgicum dignitatem regalem super istas Prussiæ terras, non potuisse sine insigni in Rem.pub. Poloniæ injuria sibi circumdare, necessarium est istum errorem inconcussis rationibus evertere. Inficias equidem non iverim, istam ipsam, de qua nunc disquiritur, Prussiæ partem, olim ex eo tempore, quo Albertus Marchio Brandeburgicus armorum vi constrictus, & à Domino Feudi, quem hactenus agnoverat, Imperatore scilicet ac Imperio destitutus, eandem à Regno Poloniæ in Feudum recognoscere fuit adactus, usque ad Fridericum Vilhelmum Electorem Brandeburgicum fuisse Feudum Regni Poloniæ.

„Facilè etiam id conceditur, si illis temporibus, & durante adhuc Vasallagio Polonico, Ducibus Prussiæ visum fuisset Regium titulum sibi assumere, quod quidem nihil absurdi habiturum fuisset, certè exemplis non careret, siquidem & alij, per Europam Reges numerantur, quorum Regna Feudorum indolem habent, & ab alijs Principibus clien-

A.C.1071 „tari jure conferuntur, id quod exempla Regnorum Neapolis, Siciliæ, „& Bohemiæ, comprobant. Non potuisse tamen istius mutationis consilium haberi ratum, nisi Rex & Resp. Poloniæ id suo consensu atque „calculo firmâssent.

„ Verùm enimverò Prussia Brandeburgica inde ab anno 1657 diversam prorsus à priori faciem, naturamque induit. Illo enim anno Rex Joannes Casimirus, qui tum in Polonia rerum potiebatur, tam suo, quàm „Successorum nomine suffragante, ac plene approbante Repub. Poloniæ, „Fridericum Vilhelmum Electorem Brandeburgicum, omnesque eius „descendentes, Successores Masculos per pacta solennia ac æterna, quibus tum temporis Reip. redintegratio, salus, ac securitas restabilita, „& quorum firmitatem inviolabilem diversi, ijque maximæ per Europam „authoritatis Principes suscepêre Vassallagij, jurisque Feudalis vinculo, „quo Elector modo dictus, ac ipsius Antecessores, à tempore primi Ducis Alberti Poloniæ fuerant obstricti, penitus exolvit, atque liberavit, „eisque universis ac singulis pro Dominis Principibus Prussiæ Brandeburgicæ summis declaratis, potestatem absolutam, neminique mortalium ullâ ratione obnoxiam tradidit.

„ Eâ de re ne cuiquam ullus supersit scrupulus, verba pactorum Velaviæ anno jam indicato 1657, constitutorum hic subnectimus, quibus „ea, quæ diximus liquidò docentur, formulis, quæ jam seqvuntur.

ARTICULUS QUINTUS.

Quorum intuitu & aliorum præsertim infra specificatorū & alijs justis de causis Ducatum Prussiæ ijs finibus circumscriptum, quibus Serenissimus Elector illum olim jure Feudali, ante hoc bellum exortum possidebat, ipse deinceps & descendentes ejusdem Masculi, ex thoro ejus legitimè procreati, indeque descendentes omnes, donec quisquam supererit ex descendentibus Masculis Sacræ Serenitatis Electoralis jure supremi Dominij cum summa, absolutaq; potestate sibi habebunt, possidebunt, regentque absque omnibus ante hac præstitis oneribus.

„ De Pactorum jam allegatorum validitate ac vi obligandi, & quod „eadem inter Regnum Poloniæ, Domumque Brandeburgicam lex sit Sacrosancta, inviolabilis ac æterna, quodque nisi fœderis apertè rupti, „violatique opprobrium ac notam temerè quis velit illorum, quæ in ijs „stipulata sunt, atque promissa, in dubium vocare nemini, qui „circumstantias sequentes expendere voluerit, ulla dubitandi relinquetur causa.

I.

„ Fœdus istud cum summæ absolutæque in Prussiam Brandeburgicā „potestatis concessione, quæ eodem fœdere comprehensa est, non desultoriâ tractatione, aut sine gravissimis, sufficientibusque rationibus, „sed quæ ipsorum Pactorum verba sunt, ideò à Regno Poloniæ decretū „fuit atque initum, quod Deo clementer annuente Serenissimus Elector Brandeburgicus ad sinceram pacem & amicitiam cum Serenissimo Rege, Regno Poloniæ, & Magno Ducatu Litvaniæ conjunxerit, „ut mutuam utilitatem, commodum & securitatem sincerè procurare, „ac promovere teneatur. Quod porrò Serenissimus Rex ac inclyta Resp. „probè perpenderint, tum pericula, quæ suæ Serenitati Electorali terrisque

„ risque ipsius per ipsam separationem à partibus hostilibus imminebant, *A.C.* 1701
„ tum quanti intersit Regis ac Reip. vicinum Principem justis devincire „ modis tum in primis quanta, quamque utilia Regi, Regnoque Poloniæ „ per effectivam & actualem armorum conjunctionem præstare sua Sere„ nitas Electoralis deinceps possit tam belli, quàm pacis tempore.

II

„ Etiam hanc ob causam Pacta hæc eò sanctiora, eóque firmiùs o„ bligantia habenda sunt, quòd ea non isto tantùm tempore, quo sancita „ fuere à Rege Poloniæ & Senatoribus ei assistentibus, sed à sequentibus „ quoque Regibus Michaële, Joanne, & nunc regnante Augusto, quando „ auspicia Regni primitus iniverunt, per Commissarios ex ordine Sena„ torio & Equestri mandatis ad eam rem necessarijs instructos, juramen„ to corporali in animam Regum, qui ipsis hujus rei facultatē dederant, „ præstito sunt roborata; imo in comitijs Reipub. generalibus anno 1658 „ habitis, re in conventibus particularibus ante propositâ, deliberatâque „ nullo planè ex Regni ordinibus repugnante, protestante, aut contra„ dicente, sed omnibus unanimiter consentientibus, lege publicâ appro„ bata & confirmata.

III.

„ Tabulis etiam publicis inserta.

IV.

„ Insecutis dein anno 1660 Pactis Olivensibus repetita. Nec minus

V.

„ Ordines Prussiæ Brandeburgicæ non solùm Pactorum Olivensium „ articulo VII. hisce verbis: sua Regia Majestas atque Respublica Poloniæ „ hoc ipso exolvunt Status Officiales, omnesq; Prussiæ Ducalis subditos pri„ ori juramento, quo hactenus illis obstricti fuerunt.

„ Sed postea quoque per Commissarios anno 1663 à Rege & Repub. „ Regiomontum missos à dependentia & jurejurando, quibus eo usque Re„ gi & Regno Poloniæ, seu Domino suo directo devincti fuerant, exoluti, „ atque cum plenaria subjectione ad Domum Electoralem Brandeburgicam, „ quamdiu quisquam ex Friderici Vilhelmi descendentibus masculis reliqvus „ fuerit, remissi sunt. Quâ occasione

VI.

„ Nova formula homagij, quod ordines Prussiæ Brandeburgicæ (1) „ Principi suo Supremo & Territorij Domino & (2) in eventum saltem ca„ ducitatis Regi, ac Regno Poloniæ præstarent, introducta & recepta fuit. „ Et Principi quidem ac Domino suo supremo Electori nimirum Brande„ burgico, quovis tempore successuro status jubebantur, sequenti jurejuran„ do se obstringere.

„ Ego N. promitto, atque juro me Serenissimo Principi ac Domino, „ Domino Friderico Vilhelmo Marchioni Brandeburgico, S. R. I. Archi-Ca„ merario, & Electori, tot. tit. Electori atque Domino meo Clementissimo, „ suæque Serenitatis Successoribus, juxta tenorem Pactorum Velaviensium, „ ceu soli legitimo & immediato meo hæreditario, ac Supremo Duci Prus„ siæ fidem ac obedientiam præstiturum, suæque Serenitatis Electoralis, e„ jusque Hæredum salutem & commoda promoturum, ejusdemq; ac ipsius „ terrarum, ac subditorum detrimenta ac incommoda pro virili mea parte, „ & quantum in me situm est, anteversurum, præmoniturum, ac submo„ turum, sicuti fidelem, probumq; subditum decet. Meque nullâ prorsus „ re, quamcunque humani vis ingenij cogitando reperire queat, ab hoc a„ nimo abductum aut impeditum iri, omnia fideliter & sine dolo. Ita me „ DEus adjuvet post IESUM CHRISTUM! Regno verò Poloniæ hâc ju-

rɨju-

A.C. 1701 ,, risjurandi formulâ ordines Prussici jussi sunt se obstringere.

,, Ego N. juro etiam, quòd existente casu, quo suæ Serenitatis Ele-,, ctoralis Hæredes, ex ipsius sangvine procreati, non amplius futuri sint, ,, adeoque tunc possessio Ducatûs Prussiæ ad suam Regiam Majestatem & ,, Regnum Poloniæ redierit, Ego tunc & non citius juxta tenorem tracta-,, tuum inter suam Regiam Majestatem, & Serenitatem Electoralem die 19 ,, Septembris 1657 initorum Regiam Majestatem, Regesque successuros & ,, Rempub. Poloniæ, pro solis legitimis, & immediatis Dominis meis perin-,, de, ac reliqui Regni Indigenæ, agnoscam. Ita me DEUS adjuvet

,, Qui utramque hanc jurisjurandi formam inter se conferre voluerit, ,, facilè in hæc duo capita nobiscum consentiet.

,, (1) Vi istius jurisjurandi præsenti hoc tempore, & quamdiu Electoris ,, Friderici Vilhelmi posteritas durabit, eam solam summum Dominum Prus-,, siæ Brandeburgicæ esse, &

,, (2) Indigenas Prussiæ Brandeburgicæ tunc demum, quando Electoris ,, Friderici Vilhelmi descendentes masculi desinent, neque id citius Regnum ,, Poloniæ pro Domino suo debere agnoscere; quamdiu verò quisquam isto-,, rum descendentium superfuturus est, dominium, quod Regnum Poloniæ in ,, Prussiam Brandeburgicam olim, cùm nexus Feudalis adhuc duraret, ha-,, buit, sublatum abolitumque esse.

,, Monendum hic simul est, ista jurajuranda non à sola aula Brande-,, burgica propriâ authoritate, & clanculum ita concepta ac formata, aut ,, clam absque rescitu Regni Poloniæ præstita esse. Minimè id quidem, sed ,, mutatio ista facta est, & juramenta dicta jam ratione sunt præstita, con-,, sentientibus, approbantibus, ac præsentibus Commissarijs ad istum homa-,, gij actum, à Rege & Repub. delegatis, fueruntque hi Commissarij in pri-,, mo, quod post obtentam supremam potestatem anno 1663 Electori Fride-,, rico Vilhelmo præstitum est homagio Dominus Joannes Stephanus Wydz-,, ga Episcopus Varmiensis, & Dominus Joannes Comes in Leszno Lesz-,, czynski Pro-Cancellarius Regni & in secundo, quod post mortem Patris ,, filio Friderico anno 1690 tum Electori nunc Regi præstabatur, Dominus ,, Hieronymus Lubomirski S. R. I. Princeps Curiæ Regni Mareschalcus, & ,, Dominus Stanislaus Szczuka Referendarius Regni.

,, Quomodo ergo rebus his comparatis, ullo argumento probabili dici ,, potest: Prussiam Brandeburgicam etiamnum esse Reipub. Poloniæ domi-,, nium & hæreditatem? Ejusve proprietatem, ac dominium directum ad ,, Rempub. Poloniæ pertinere? vel hanc Prussiæ partem (ut nonnemo lo-,, quitur) ex sola tantummodo benevolentia Domui Brandeburgicæ hacte-,, nus esse permissam?

,, Diversi planè tenoris est articulus V. Pactorum Velaviensium jã ,, supra insinuatus, qui expressum discrimen instituit inter jura illa, quæ Do-,, mui Brandeburgicæ olim in Prussiam competebant, & ista, quibus vi isto-,, rum tractatuum ex eo tempore, & deinceps gaudere debet.

,, Quæ olim in Prussiam habuit Domus Brandeburgica jura hisce ver-,, bis indicantur.

,, Ducatum Prussiæ, quem Serenissimus Elector olim jure Feudi possidebat.

,, Illa verò jura, quibus ex eo tempore, ac porrò Domus Brandebur-,, gica in Prussiam frui debet, sequenti modo sunt expressa: ipse deinceps, & ,, descendentes ejusdem masculi omnes, donec quisquam supererit, jure su-,, premi dominij, cum summa absolutaque potestate, sibi habebunt, possi-,, debunt, regentq; absque omnibus antehac præstitis oneribus.

,, Concessa igitur, atque traditâ Domui Brandeburgicæ per Pacta æter-,, na, jam sæpius memoratâ hâc in Prussiam Brandeburgicam potestate, ac dominio

„dominio, nullâ prorsus ratione Feudalitas, ac dependentia, qua ista Prussiæ *A. C.*1701
„pars, Poloniæ adhuc innexa dicitur, cùm ea conciliari, nec verba reperi-
„ri possint, quæ clariùs istis ipsis doceant, dependentiam istam ac Feudali-
„tatem veterem, quamdiu Electoris Friderici Vilhelmi descendentes mascu-
„li adhuc supersunt, sublatam, extinctam, atque abolitam esse &c: Quoniam
„de Domo Brandeburgica in articulo, cujus aliquoties jam mentio facta est,
„dicitur: Quod Prussiam Brandeburgicam jure supremi dominij sibi habere,
„& eam cum summa, absolutaque potestate regere debeat &c: consequitur
„eam in Dominio & Patrimonio alieno esse non posse. Rem etenim aliquam
„jure supremi dominij sibi habere, nihil aliud est, aut significat, quàm esse
„ejusdem Dominum aut Proprietarium, quamvis ista proprietas ac domini-
„um existente certo casu tollatur, & ad alium devolvatur, quòd tamen an-
„tequam casus ille accidat proprietati ac dominio ejus, ad quem, istud tan-
„tisper pertinet, ne hilum quidem derogare, aut detrahere potest.

„, Pactis equidem Bydgostiensibus hæc verba inserta sunt: *Quòd ex tradito à Republica Poloniæ Electori Friderico Vilhelmo, ejusq; descendentibus, absoluto dominio non sequatur perpetua Feudi alienatio.*

„, Nec id à quoquam negatur, interim ex eo pronâ justaque interpre-
„tatione necessariò sequitur factam esse pactis Bydgostiensibus alienationē
„Feudi temporariam, quâ videlicet nexus Feudalis, & ex eo oriunda de-
„pendentia, quamdiu Electoris Friderici Vilhelmi posteritas mascula super-
„stes erit, sunt abolita adeo, ut non nisi extinctâ istâ posteritate debeant
„reviviscere, & hoc est, quòd à Domo Brandeburgica tantummodo urgetur,
„quippe, quæ saltem ad id usque tempus, quo Friderici Vilhelmi descenden-
„tes masculi extabunt, summam, absolutamque in Prussiam Brandeburgi-
„cam potestatem ex clara æterni fœderis dispositione, adeoque jure opti-
„mo sibi vendicat, & adserit.

„, Quòdsi ergo hæc omnia immoto fundamento nituntur, sicuti per
„hactenus dicta & deducta evidentissimè est demonstratum, sique Electo-
„ris Friderici Vilhelmi posteritas quamdiu eam durare propitia fata siverint,
„Prussiam Brandeburgicam cum summa absolutaque potestate possidet ac re-
„git, consequens est, ut ei quoque liceat titulum Ducis supremi, quo ha-
„ctenus Prussiam suam complexa fuit, in nomen ac titulum Regis mutare,
„eumque titulum Regium ab alijs sibi datum atque oblatum acceptare, si-
„quidem

„, 1. Hæc agendi libertas & facultas in tradito per Pacta Bydgostiensia
„supremo dominio, summaque ac absoluta potestate, simul comprehensa est
„&c. Quæ enim quæso plena summa, absolutaque potestas ea esset, quæ
„facultate novos honores sibi adrogandi, & ab alijs oblatos acceptandi sit
„destituta? Meritò sanè censendum est, istâ verborum emphasi contineri
„omnes actus, quoscunque unquam Princeps summus ac independens in suis
„terris exercuit, qui quidem nec in sese injusti quicquam habeant, nec ju-
„ribus aliorum quæsitis, ullo modo derogent; quorum utrumque de as-
„sumpta in Prussia, regali dignitate dici nullâ ratione potest.

„, Quod verò temporibus tam antiquioribus, quàm nuperis hi, qui in Re-
„gione aliqua supremum dominium cum summa absolutaque potesta-
„te habuerunt, Domini, Ducis, Comitis, vel alio ejusmodi titulo, pro-
„priâ authoritate pro suo libitu deposito, illius loco Reges sese nominave-
„rint, Regiumque diadema sibi imposuerint, omnibus, qui historiarum non
„prorsus sunt expertes, constat.

„Quamvis enim ex aliquot sæculis Imperatores, horumque exemplo Ponti-
„fices Romani, certum quoddam jus appellandi Reges arrogaverunt, mul-

A.C.1071 „ta tamen exstant exempla diversorum Principum, qui etiam ab isto tem„pore nulla Imperatoris vel Pontificis Romani authoritate, sed virtute tan„tùm supremi in terras suas Imperij, ac summæ absolutæque potestatis sum„pto Regio titulo, coronari sese fecerunt. Castilia, Portugallia, & exigua „Algarbiæ Regio, Arragonia etiam, hâc ratione è comitatibus Regna fuêre „facta, & qui in illis terris rerum potiebantur, ipsi sese non adminiculante „aliorum authoritate, solius summæ potestatis sibi competentis vi in Regi„am dignitatem evexêre. De Hybernia notum est, eam ante sesqui sæculũ „adhuc dominium Hyberniæ fuisse dictum, quo titulo deinde Rex Angliæ „Henricus XII propriâ authoritate mutato Regem Hyberniæ sese appella„vit nullo alio jure, quàm vi competentis sibi in istam Insulam supremi „absoluti summique dominij, quibus omnibus Domus Electoralis Bran„deburgica perinde ac simili prorsus modo ac mensura in Prussiã suam gaudet.

„Et quo tandem jure, quove prætextu sustineat quisquam supremo „absolutæque potestatis Principi obniti, quo minus novum titulum jure ad„sumat, & ab alijs summæ potestatis Principibus sibi ultro oblatum, & quo „isti eum judicavere dignum, admittat, eoque utatur.

„Cùm ergo diversi potentissimi, maximique Europæ Reges, Electo„res & Principes, intra & extra Imperium Romanum, diversæ liberæ, po„tentesque Respublicæ, & qui primo loco nominandus erat, Imperator ipse, „qui gloriosissimorum suorum Antecessorum exemplo, nec sine fundamen„to circa jus renunciandi Reges sibi prærogativam aliquam sumit, ultrò „declaraverint atque obtulerint sese Electorem Brandeburgicum deinceps „pro Rege habituros, ac agnituros, omnesque cum ejusmodi dignitate con„nexos honores pari cum reliquis Europæ Regibus ratione, non habito ul„lo inter illos, ipsumque discrimine, exhibituros, tum legationibus solennibꝰ „re ipsa exhibeant, ipsius legationes suis in aulis, ceu Regias recipiant, at„que colant, nec præterea ulla in re cum eo aliter, quàm cum reliquis Re„gibus Europeis agant, sicut hoc toti terrarum Orbi nunc certum est, ac „exploratum. Quâ quæso æqui justivè specie quisquam hisce obnitatur, con„tradicat suæ Regiæ Majestati Prussicæ, lites moveat, eique ne oblatos hos„ce sibi honores novos acceptet, sit impdimento aut remoræ.

„Cæterum reperiuntur per Poloniam nonnulli, qui Electori Brande„burgico titulum Regis fortè non invideant, verùm hoc habet illos sollici„tos, quòd sumpto Prussiæ Regis titulo, ea res fraudi ac detrimento Re„gno Poloniæ cessura videatur.

„Hanc autem sollicitudinem supervacaneam prorsus esse, Reique Po„lonorum publicæ suscepto ab Electore Brandeburgico titulo Regis Prus„siæ neque in præsentiarum re ipsa quisquam præjudicari, nec secuturis tem„poribus aliquod præjudicium aut damnum hac ex re enasciturum, aut ena„sci posse jam ulterius demonstrabitur. Quem in finem hoc inprimis tan„quam certum & indubitatum est ponendum; novum titulum, quem Elector „Brandeburgicus hac mutatione nanciscitur, non esse titulum novi juris, „sed tantummodo novi honoris ac dignitatis, hoc est, quòd postquam, qui „hactenus fuit Dux Prussiæ, deinceps Rex Prussiæ apellabitur, majoribus „ille quidem honoris ac titulorum ornamentis insignietur, exempli causa: „loco Serenissimi deinceps Serenissimus & Potentissimus dicetur, & pro i„sto affamine: Serenitas vestra Electoralis, ipsi Regia Majestas vestra scri„betur; ita tamen, ut ipse, & quotquot post eum ex posteris ipsius Reges „Prussiæ futuri sunt, & nominabuntur, ampliora ac pingviora jura ex eo „accepturi, aut captaturi non sint, aut captare possint, quàm illa fuêre, „quibus antea per illum temporis tractum, quo tantùm Supremus in Prus„sia Dux appellatus est, vigore Pactorum Poloniam inter & Domum Brandeburgi-

„deburgicam constitutorum usus est, siquidem eorundem pactorum vincu- A.C. 1701
„lo deinceps, ut antea tenebitur, novaque hæcce dignitas, ne minimum
„quidem jus, fundamentum, aut prætextum suppeditat à pactis istis rece-
„dendi, minimè omnium verò infesti quicquam contra Rempubl. Poloniæ,
„Prussiamque Polonicam suscipiendi, Prussiam istam Polonicam, vel inte-
„gram, vel aliquam ejus portionem suam redigendi, jus Successionis, quo
„Resp. Poloniæ (si contingat Electoris Friderici Vilhelmi descendentes ma-
„sculos desinere) Prussiam Brandeburgicam ad sese revolvendam expectat
„ambiguum reddendi, Reip. Poloniæ auxilia in certis casibus mittenda re-
„cusandi, aut aliud quicquam moliendi, quo Respub. Poloniæ, Provinciæ-
„que ac Regiones eidem unitæ & incorporatæ, ut loqvuntur, aliquâ ratio-
„ne lædi, aut injuriâ ac molestiâ affici possint. Ita enim omnia parilem, ac
„antea valorem, ac obligandi vim retinebunt, nec ulla hic suscipitur muta-
„tio. Simul ac etiam Regia sua Prussiæ Majestas certior facta est, indulge-
„ri à nonnullis per Poloniam hoc ob negotium suspicionibus, misit ea suo,
„quem Varsaviæ habebat, Legato specialem suâque manu subscriptam as-
„securationem, quam ille ubique locorum divulgaret, actisque traderet in-
„serendam, quæ sequentis est tenoris.

NOS FRIDERICUS III. DEI gratiâ Elector &c. Omnibus, quorum interest notum facimus, cùm titulum & dignitatem Regalem, quibus ante plura sæcula fulgebat Ducalis nostra Prussia reassumendum meritò censeamus, nihil ex hac Majestatica prærogativa Prussiæ nostræ, quæ nunc Ducalis appellatur præjudicij inferendum, nec inferri posse juri ac possessioni Regalis Prussiæ, quâ Seren: Rex & Respub. Poloniæ gaudent, neque ullam in eandem Prussiam Regalem prætensionem, à nobis ac successoribus nostris inde vindicandam. Pacta quoq; Bydgostiensia perpetui fœderis inter S. R. Majestatem, inclytamq; Remp: & nos inita præcipuè verò articulum VI, quo cautum est: ut deficientibus masculis ex linea legitima Divi quondam Domini Parentis nostri descendentibus Seren: Regibus, Reipub: Poloniæ jus suum integrum in altè memoratam Prussiam Ducalem reservetur plenè, ac sacrosanctè servanda neq; ullatenus vel in toto, vel in parte à nobis successoribusq; nostris infringenda, ac violanda. In quorum fidem &c Coloniæ 8. Junij 1700.

Quinimò ut Sua Regia Majestas, sinceram, nihilque commodi, vel cum minima Nationis Polonicæ injuria sibi quærentem animi sententiam testaretur, super eadem ulterius sese aperuit, ac pollicita est, uti sequens explicabit declaratio.

NOS FRIDERICUS DEI GRATIA REX &c. Notum testatumq; facimus, omnibus quorum interest, aut quomodolibet interesse potest. Cum Regium Diadema, quo olim Prussiæ hujus nostræ Domini decorabantur, nuper postliminio quasi nobis reimpositum sit, & inter cæteros Europæ Reges, Regiæ huic nostræ dignitati applaudentes, Seren: & Potent: Poloniæ Rex, Frater noster charissimus, facta eidem eâ de re notificatione, non per literas tantùm, sed per suum quoq; ad nos Ablegatum Extraordinarium, Illustrem & Magnificum Towianski, supremum Regni Pocillatorem, nos pro Rege

A.C.1701 *agnoverit, & honores dignitati huic nostræ debitos exhiberi nobis fecerit. Nos cupientes omnem scrupulum, sinistrasq; opiniones, quæ inclytæ Reipub. propter, Regium quem nunc adepti sumus, titulum, forsan moveri possent, optimo plenissimoq;, quo id fieri potest modo tollere, & submovere eum in finem non tantùm R. S. Majestati certas extradiderimus literas Reversales tenoris sequentis.*

Sequitur Assecuratio jam suprà inserta.

Sed pro majori etiam prælaudatæ Reipub: securitate denuo promittendum eidem duxerimus, prout hisce fide verboq; nostro Regio pro Hæredibus successoribusq; nostris futuris in Prussia spondemus, & promittimus, nos non tantùm ea, quæ prædictis literis Reversalibus, quarum novum exemplar, omni, quo id desiderabitur tempore Reip. exhibebimus, continentur, sanctè servaturos, & Regia, qua nunc gaudemus, dignitate, nunquam & sub nullo prætextu ita usuros esse, ut exinde quicquam, quod Reipub. damnosum, pactis, quæ eandem inter & nos intercedunt, contrarium aut ad præsentem Reip. statum ullatenus immutandum, juraq; imminuenda pertinet, provenire possit. Quin potiùs, si hæc declaratio nostra cuipiam haud sufficiens videatur, de majore etiam securitate inclytæ Reipub: circa hanc dignitatem nostram præstanda, cum eadem eo modo usq; conditionibus conventuros esse, ut exinde novum arctiusq; bonæ vicinitatis, amicitiæ, mutuæq; salutis invicem procurandæ vinculum stimulusq; exurgat. In quorum omnium fidem. Dabantur Regiomonti 21. Febr. 1700.

„ Neque verò titulus Regis Prussiæ, quo Elector Brandeburgicus jam „ claret, eum unicumque effectum habere potest, ut isto jus in Prussia Bran„ deburgica succedendi, quod in casum caducitatis Regno Poloniæ reserva„ tum est, non dicam, tollatur, sed ne minimâ quidem ratione imminuatur, „ aut infringatur.

„ Ubi gentium reperietur Regnum, in quo successiones non sint in „ certos casus ad certas pactorum regulas restrictæ? quâ nimirum ratione „ à familia in familiam, vel à natione in nationem debeant devolvi, eâdem „ ratione, qua successioni in Prussia Brandeburgica per leges Pactorum Byd„ gostiensium inter Poloniam & Domum Brandeburgicam inviolabilis modus „ præscriptus est.

„ In Regno Angliæ eo tempore, quo præsens Rex Vilhelmus in solium „ subvehebatur, constitutum est, ut si illi ex conjuge Maria, quam tunc „ habebat, nulli nascerentur Hæredes, hujus soror succederet, & Regis „ proles, quam forsan ex alio conjugio suscepturus esset, sorori Reginæ, Prin„ cipi Annæ, ejusque descendentibus in successione posthaberetur. Ele„ ctrix Brunsvicensis Vidua denominata est, quæ Principi Annæ, si contin„ gat eam, ut & Regem Gvilielmum sine liberis vitâ excedere, in sceptri „ hæreditate succedat.

„ Quis autem præsenti Angliæ Regi ideo Regni possessionē labefacta„ re, vel hanc causam, cur ille Rex vocari nequeat, allegare audeat, quod „ post ipsius mortem Regnum Magnæ Britanniæ aliam quam suam famili„ am atque adeo, si ita casum fata dispensent, ab Anglica ad Germanicā „ nationem sit transiturum?

„ Regna, quorum supra mentionem fecimus, Neapolis & Siciliæ, ut „ constat, sunt Feuda Sedis Romanæ. Si ergo accideret, ut ista familia,

quæ

„ quæ illa hactenus à Sede Pontificia in Feudum recognovit, planè extin- A.C. 1701
„ gueretur, futurum esset ut illa Regna Possessore clientelari vacua, ad Eccle-
„ siam Romanam reciderent, Neque tamen ex haccce ratione Pontifex, aut
„ alius quispiam Regum, Principum, aut Rerumpubl. Regibus Hispaniæ, qui
„ Regnum istud hactenus possedêre, titulum Regalem unquam reddidit
„ dubium.

„ Quodsi ergo titulus ejusmodi regalis potest dari, reque ipsâ datus est,
„ ejusmodi Principi, qui in præsentiarum Vasallagij nomine alij est obnoxi-
„ us, idque vel ab ipso Domino suo beneficiario, multo minori certè jure
„ ac æquitate titulus Regis oppugnari, aut in dubium vocari potest in eo
„ Principe qui terras suas cum summa, absolutaque potestate, ceu Pacta Byd-
„ gostiensia loqvuntur, regit, & quæ terræ tantum certò inque sinu DEI re-
„ cumbente casu, hoc est post extinctam Electoris Friderici Vilhelmi poste-
„ ritatem, quod quidem an & quando eventurum sit, valde incertum ad
„ Feudi naturam rediture sunt, adhuc semel repetitur, novum Regis Prus-
„ siæ titulum, Domui Electorali Brandeburgicæ, si vicinos ac præsertim, si
„ Regnum Poloniæ respicias, ne tantillum quidem amplioris juris, potesta-
„ tis authoritatisque afferre, quam illa antea secundùm Pacta Bydgostien-
„ sia habuit, adeóque fore non tantùm injustum, sed ridiculum etiam, at-
„ que impium, si is, qui Prussiæ Brandeburgicæ, Regis titulo, sive nunc præ-
„ est, sive olim præerit, nomen Regium cupiditati suæ, vel latum pedem Prus-
„ siæ Polonicæ ad sese pertrahendi prætexat.

„ Distinctio illa, qua Prussia Polonica ac Brandeburgica sejunguntur
„ futuro tempore perennabit perinde, atque illa hactenus fuit Prussia Po-
„ lonica, manet, & manebit annexa Poloniæ, Brandeburgica verò Domui
„ Brandeburgicæ, quamdiu Pacta Bydgostiensia eandem huic tanquam pro-
„ priam attribuunt. Regnum Poloniæ retinet suum, quod habet, jus, cer-
„ to casu in Prussia Brandeburgica succedendi. Contra verò Domus bran-
„ deburgica ejusmodi jus in Prussia Polonica succedendi, ne minima quidem
„ specie sibi potest vendicare eosdem fines, qui Prussiam Polonicam à Bran-
„ deburgica hactenus diremerunt, manere etiam in posterum necesse est,
„ Domus Electoralis Brandeburgica ante acceptatam dignitatem regalem,
„ ne vel animo quidem cogitatum jus in Prussiam Polonicam habuit, neo
„ adoptatâ dignitate regali quicquam ejusmodi in illam est adepta, quod
„ nec sibi expetit, quærit, aut affectat, quin potius agnoscit sibi vigore Pa-
„ ctorum Bydgostiensium incumbere, ut ad conservandam libertatem jura
„ ac Privilegia totius Poloniæ, Prussiæque Polonicæ, omnem quam potest,
„ curam, studium, & diligentiam conferat.

„ Consideretur & expendatur quæso, titulos Imperatoris, Regis, Ele-
„ ctoris, Principis, Ducis, Marchionis, Comitis & Domini meros esse titulos
„ honoris, perque illos ne in eam quidem Regionem, in qua Supremus Ma-
„ gistratus ejusmodi nomine effulget, multò verò minus in ipsius vicinos &
„ exteros, certam quandam potestatis aut jurisdictionis speciem significari,
„ aut acquiri. In populo Romano sæpe emersêre Magistratus, qui sub nu-
„ do Principis nomine veros sese præstitêre tyrannos & alibi Reges eluxêre
„ qui veri Patriæ Patres fuerunt, præsentibus quoque temporibus reperi-
„ untur Reges, qui in suis ditionibus, ne tantâ quidem potestate, quantâ
„ alibi vel comes in suo comitatu pollet.

„ Quare ergo nomen Regium in Domo Brandeburgica adeo cense-
„ tur formidandum? & quas ob causas isto audito deflectuntur animi in ne-
„ scio, quas suspiciones, opinionesque sinistriores? præsertim cum is, qui in
„ ista Domo hocce titulo decoratur, ex eodem, uti supradictum est, tantùm
„ novos quosdam honores, minimè verò novam aliquam, aut ampliorem

 potesta-

A.C.1701 ,potestatem, ne in suos quidem subditos, ne dum in vicinos expetit ac sibi ,accommodat.

„Omnibus mortalibus iste affectus congenitus, laudeque dignus est ,habendus, ut suam quisque suæque familiæ conditionem, ac statum lautiorem, splendidioremque reddere satagat. Exempla aliorum Principum, qui ,prius tenues titulos gessere, ac postea dignitatem regalem Domibus suis intulere, nunquam eam ob causam sunt reprehensa,

,Quis est nationis Polonæ, qui non nitatur sibi, suisque insigniorem honorem ac dignitatem adstruere? Nonne hæc indoles animos erectos atq; ,Nobiles à reliquis fecernit? Et cui in acceptis referet suam præ plebe prærogativam Nobilitas Polona, nisi curæ isti, quâ majores illorum cupidè ,elaboraverunt, ut sese ab infimæ sortis hominibus segregarent, inque altiorem honoris gradum ascenderent. Quo autem jure in Electore Brandeburgico vituperabitur illa generosioris animi indoles, quæ in alijs habetur bona ac laudabilis, & in qua Imperatorem, totque alios Europæ Reges, Principes & Potestates habuit, applaudentes? præsertim cùm, quod ,supra demonstratum est, ista cum nullius mortalium injuria aut molestia ,sit conjuncta, concessis etiam sibi à Deo opibus, quibus regalem statum ,debito decore ac splendore sustinere, ac ornare possit.

,Nec offendere quendam debet titulus ille Regis Prussiæ, ac si Elector per eundem Prussiæ totius ac inprimis etiam Poloniæ cupiat esse ,Dominus &c. Minimè id verò &c. Quæ enim superius scripto huic intertextæ sunt declarationes, clarè, perspicueq; testantur, non fovere ,Regiam S. M. hanc animo sententiam: Præterea id se invicem minimè ,consequitur, ut is, qui sibi titulum alicujus Regionis adaptat, velit esse ,totius Regionis Dominus solitarius, exclusis etiam alijs, qui jure sibi aliquam ejusdem potestatem vendicant.

,Reges Galliæ atq; Hispaniæ utriq; utuntur titulo Regum Navarræ licet uterq; certam tantùm Regni Navarræ portionem possideat, nec ,alter in alterius partem jus ullum sibi vendicet. Reges Sveciæ ac Daniæ ,ultro citroq; se Regum Vandaliæ titulo appellitant. Elector Brandeburgus & Duces Megapolitani ex utraq; parte Duces Vandaliæ dicuntur: ,nec tamen ideo ullus horum Principũ metuit, ne reliqui, qui secũ titulũ ,huncce usurpant, se à jure sibi in istud Regnum, Ducatúmve Vandaliæ ,competente excludere velint. Imò in ipsa Polonia reperire est quosdam ,Magnates, qui titulum Principis S. R. I. gerunt, quam tamen ob causam ,credibile non est quenquam eorum, potestatem in totum Romanum Imperium sibi arrogare velle, ut silentio prætereani Reges quoq; ipsos Poloniæ, insignioresq; Reip. Proceres, Ducis Prussiæ, istis quoq; temporibus, quibus ista Regio Vasallagio Polonico subfuit, titulum Dux Prussiæ ,& Dux in Prussia promiscue dedisse, probè gnaros non in hoc esse situm ,rei momentum, nec Ducem ex tota Regione ideo sibi plus, quàm pacta ,ipsi tribuunt, vendicare posse, sive isto, sive alio alloquio compellaretur.

,Spes certa est fore, ut Polonorum nobilis natio, cujus prudentia ,insigne ingenij acumen & æquitas præ alijs gentibus orbi inclaruit, ex ijs, quæ hactenus dicta sunt, facilè prospiciat, atq; cognoscat ,sollicitudinem, quâ illa visa est ex acceptato ab Electore Brandeburgico ,Regio titulo perturbari, inanẽ esse, omnemque mutationem, quæ in Regnum Poloniæ inde possit redundare, in hoc solo consistere, quod Prussia Brandeburgica aliàs sub titulo Ducatûs, si Electoris Friderici Wilhelmi posteritatem masculam desinere contingat, ad Poloniam reditura, ,nunc Regni titulo ornata in ipsius sinum tali casu sit revolvenda.

Quod

„Quodsi tamen contra omnem spem adhuc aliquid dubitationis, in *A.C.1701*
„nationis Polonicæ animis maneat reliqvum, nulla est ex Regiæ Suæ Ma-
„jestatis Prussicæ parte mora, quin ab utrinq; delegatis quantocyus ami-
„cabile instituatur colloquium, perceptisq;, quæ Polonia desideret, aut
„expetat, ulterius ejusmodi proferatur declaratio, & securitatis præstatio
„ut totus orbis, atq; adeo vel illi ipsi, qui ex hoc negotio, nescio, quid si-
„nistri extorquere, aut privati sui commodi studio Poloniam ac domum
„Brandeburgicam excitatâ inter illos diffidentiâ disjungere allaborant,
„convincantur novâ hâcce dignitate à parte Regis Prussiæ nihil planè quæ-
„situm, quod ad præjudicium, aut detrimentum Poloniæ referri possit,
„sed Majestatem Suam in pactis Bydgostiensibus per singula illorum capi-
„ta sanctè atq; inviolabiliter perstituram, ea, quæ pacta sæpius laudata
„Regno Poloniæ asserunt, illibata relicturam, eamq; fidem, si quidem id
„necessitas videatur exigere, novo quodam vinculo, quantæcunq, id fir-
„mitatis atq; valoris in societate humana/potest excogitari roboraturam,
„atq; præterea generosæ hujus nationis emolumenta, libertatem, flo-
„rem, ac incrementum omnibus à DEO sibi concessis viribus istuc con-
„versis ac impensis quæsituram, atq; promoturam esse. &c. &c.

VIII.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI 30ma Augusti Heilsbergâ.

De actis Varsaviæ

ACcepi quæ scripsisti & laudes in quas te esse effusum video longè supra meritum, & quæ neque verecundiæ, neque mediocritati meæ conveniant. Utinam verius hæc, quàm amicitius, indulgentiæ istud est, non judicij, & si judicij, indulgentia tibi imponit. Nempe oculus in quem humor illapsus est, parum clarè videt sic mens in quam amor. Novi ego tenuitatem ingenij, novi res meas quæ longè infra illud, quod summum ac perfectum est jaceant. Quanquã vero ab ambitione alienus sum, gaudeo tamen, vel testimonio hoc vel sententiâ. quia utrumque liberaliter erga me promis, tam humaniter ad me, tam honorificè de me scribendo. Ut Ulisses apud Alcinoum nihil habet, quod rependat pro ingentibus meritis, præter vota, & grates, ita ego nihil pro affectu & instructione, quam mihi circa Doctores Sanctæ Ecclesiæ mittis, nihil præter munera animi, & gratæ mentis. Persevera interim amare, qui te veneratur & colit.

Magnus insultus Varsaviæ in initio statim Comitiorum contra Saxones fuit, & quamvis Rex Serenissimus declarationem suam dederit, & spe futurorum tristia, & dolorem leniverit quòd nimirum illos expediturus sit ex Polonia, scire tamen omnino voluit conclave Nuntiorum quomodo & quando hæc eventura? timens ne hæc fiant post decennium una cum Ulisse Delphis, scire volebant etiam quâ transituri sunt? tanquam retia timentes & casses, quibus incauti implicantur, nec ante se captos esse sentiunt, quam dum capti; nolentes præsenti pretio emere spem incertissimam magisque adversos rerum exitus metuentes, quàm sperantes secundos. Occasio arripienda dum sese offert, elapsa semel non redit quidquid horum fit, dies dicet. Destinavit interim Rex Serenissimus (quem ad falsa devius error adducit sæpius) Sessionem ad reconciliandas res Litvaniæ quas ignorare peregrini est, dissimulare improbi, ubi & ego vocatus, sed in illa in vanum laboravimus, exacerbatis nimium

Tumultus in Saxones

Sessio in negotio Sapiehanum

animis

A.C.1701 animis contra Domum Sapiehanam. Inimicis eorum connivere apertè videtur aula, & ideo multum temporis impendimus in hac seria solicitudine, sed nihil effectum. Inprimis volebant adversarij Dominorum Sapieharum qui fortunæ prioris affectu desiderioque tabescunt, ut ante tractatum agnoscant, quòd cum toto Magno D. Litvaniæ hic tractatus incipiat, quod videtur esse æqvum, cum nullum illi habuerint pro parte sua Nuntium. Quanta rerum mutatio! quàm nescit fortuna eodem stare diu loco! quàm quidquid in alto est, labitur ingentemque trahit sors magna ruinam! Illi prius omnia regebant, vix aliquis erat ex nuntijs, qui non dependens fuisset, & nunc neminem habent. Terribilia puncta contra illos, inprimis accusabant eos, quòd tam brevi temporis spatio, tam sæpe mutarentur, non tam melioris conditionis assequendæ proposito, quā genio quodam ab una proditione in aliam impellente. Responsa etiam cruda, quorum copiam tibi adnecto. Permiserunt autem illi Republicantes Litvani, ut etiam ex Equestri ordine assignarentur ad hanc concordiam, sed tantùm quasi amici partium essent, & non Cameram Nuntiorum repræsentantes. Misit Rex Dominum Episcopum Chełmensem Nicolaum Wyzycki & Palatinum Siradiensem Piniązek ad Cameram Nuntiorum declarando, quòd sit paratus, ut optabant, nova indicere comitia, sed illi declarationem, quando expediendi sint Saxones omnino urgebant, sed de his par fuit loqui vel non loqui.

Tumultus inter Lubomirski & Wisniowiecki

12ma Maji magnus fuit tumultus, Dominus enim Lubomirski Sandecensis Capitaneus, scis bene quòd sit Nepos Palatini Vilnensis, cum Principe Wisniowiecki casu & fortuna congressi ad arma prosilierunt, unde tota nocte motus, Serenissimus ad utramque partem suos mitti jussit pro securitate eorundem.

Ad finem in Sessionibus provincialibus conclusum est, longius si itur, extra terminos itur, & in vastum illud infinitum, ut comitia nova expedirentur, nec sibi persvaderi permiserunt, continuanda potius hæc, quæ jam inceperant, quàm nova expectanda, ob hanc præcipuè rationem, quod Resp. videre voluit utrum defacto Saxones Rex expediet, toties in hoc puncto elusa, Fraus mendaci corrupta colore, ab occasione exequendi sui consilij intento & maluit nova expectare quàm incepta prosequi, unde justior lætandi nobis causa est, quàm querendi, ita enim se habent vota hominum ad credulitatem festinantium, ut quòd optant, verum esse credant. Conclusum ergo (prætereo multa, libet enim præterire nota) tempus in Decembri & interim se expediturum promisit Rex Saxones, cui quidam credebant, quidam autem non credebant, & sic dissoluta comitia absque Electione novi Directoris.

Nova designantur comitia

Die 19 fecit Rex magnum convivium in Bielanis, ubi habui occasionem loquendi Regi & repræsentandi quanta & ejus & nostra esset felicitas perennis, perpetua, diuturna, durabilis, si pacem cum vicinis servare, nullumque bellum incipere vellet, ac si classica sæva tacerent; at ille malle se non vivere, quàm vivere sine gloria, unde pessimè meus divinat animus, nunquam nos pacatos fore. Nihil boni Reip. futurum prævidi divinatione quâdam, id perscrutatus incertum, fata prævideri possunt evitari non possunt.

Dissvadetur Regi bellum.

Subsequentibus diebus voluimus omnino reassumere tractatum inter partes proponentes prætensæ Reip. Litvaniæ, hoc medio ut Rex & Respub. (ut uni placere nolens, sic & alteri displicere) faciat gvarantiam & quod illi assistet parti, quæ se gravatam senserit, quæ puncta hic conclusa servare noluerit, & eo nomine declaratio Regis & Reipub. informa

Tractatus cum Litvanis non habet effectū

ma authentica extradi debebat, sed illi Regis (neq; cælum ut ajunt neq; terram attingentes) tacita superbientes protectione, nec audire pacatas propositiones unquam voluerunt, sed etiam lædere lædiq; conjunctum erat. Ex persuasione igitur nostra, palàm declaravit Cardinalis Primas, facturum se nomine Reip. protestationem solennem, & Regi graviter locutus est, quod nec comitia sunt necessaria, & quod Resp. debebit securitati suæ providere, videns evidenter quid fiat. Quibus permotus Rex sensibiliter tactus, facto aliquo privato cum Primate & Castellano Cracoviensi colloquio, iterum in crastinum reassumi hunc tractatum ordinavit; sed nec hoc profuit, pleræq; res humanæ necessitate quâdam & vi peraguntur, totaliter enim dissolvi debuit, ob acerbas utriusq; partis prætensiones. Dilatio ergo ejus facta Vilnam, in pestilentia sedes mutare licet, nullum malum sine effugio est, quanquam & ibi meliora voventur, certè non sperantur. Consilium hoc tamen exitus probabit, sæpe quandoq; ea quæ sanari non possunt ratione, sanantur tempore, & post navigationem portus occupatur, cum ut hi turbines finiantur plurimorum est sententia, ne dicam votum. Utinam qui possint, etiam velint. In causas non penetro, neq; etiam culpo eos, qui rebus præsunt, sed tamen videre mihi videor hunc ægrum, diu spirare non posse sine celeri medicina. Unde dixi Regi & Primati, non quòd volebant audire, sed quod audisse se semper volent, quia nunquam consilia mea, & amicitiæ inimicitiæq; finem nisi bono publico metiri soleam, & relictis veris non apprehendo falsa. Commemoravi cum omni quem debeo respectu, sed & libertate, sæpius mortales in rebus humanis spes atq; opinionem fallere, & timendum ne diluendæ ignominiæ cupidi, non tantùm sua tueri, sed & aliena aggredi, non præsumant, & proinde sopienda hæc scintilla quantocius, occasio negotij hujus finiendi non omittenda, ne nullum remedium perditis rebus esse cernentes, ad hostes desciscant, lentè cum trahitur vita gementibus, & post læsæ opinionis damna fleamus, magnæ hæc non ad morbũ modo Reipub, verùm ad interitum quoq; causæ, nemo tam timidus est ut malit semper pendere, semper cavere, quàm semel cadere, ne pòst, dũ à volentibus nequeunt, ab invitis jus expetant, cum vitam & miserias habere difficilis sit labor. Pluraq; quæ venerant in mentem & lingvam, nihil enim erat modò quid boni sperarem, sed vix ea quæ auderem optare. Scimus illos secunda nunquam moderatè tulisse, quomodo credere possumus, quod hanc non solùm adversam, sed etiam eversam funditus fortunam fortiter ferre poterunt? cum quidquid sinistri cadere in homines potest in se cecidisse queruntur, cum domum quo tramite evertantur ignorant, desiderantur autem quæ absunt. Cur hoc tempore iras & injuriarum memoriam resuscitamus quo maximè ea deponi deberent? Similia ego dicebam & loquebar ex anima, cùm ingenium non sit mihi fictum, testatus, cuncta qui spectat, DEum, non me ea alio dicere motivo, nisi publici & Regij boni vero & sincero zelo, sed videns surdis fabulam narrari, nolui effundere sermonem ampliùs, ubi non erat auditus, imò considerans quòd residentia mea Varsaviensis publico inutilis erat, redij domũ & hic ago quæ debeo in cura pastorali. Accipio alias tuas hoc momento dum hæc finio & sic occupari te non excuso tantùm, sed laudo, enitendum tamen ut è curis & occupationibus innoxiâ hilaritate emergas, teq; saltem pro horulis aliquot in portum recipias, mihiq; dones, sed præsentiæ tuæ accedat alia gratia celeritatis, nisi facias, decimam musam habeas in omne ævum iratam, nam te videre cupio, opto, exopto, utinam

A.C.1701

Primas Regi acerbè loquitur.

Tractatus reassumitur.

Consilium Authoris.

A.C.1701 nam quantocius, ut sermones misceam. Videam, audiam, discam.

Adnecto tibi quasdam copias, veræ ne sint, an falsæ, nescio. Tempus cebit.

COPIA LITERARUM REGIS SVECIÆ AD CARDINALEM PRIMATEM, ex Castris propè Bautske die 30. Julij.

QUæ nobis à Rege Poloniæ contra pacta, jusjurandum, datamq; fidem illata sit vis, atq; injuria, quantumq; damni & læsionis eô ipsô vestra perpessa est Respublica, notius Eminentiæ Vestræ est, quàm ut ijs recensendis immorari operæ ducamus pretium; Certi Eminentiam Vestram ista dudum omnia æquo consideràsse animo, atq; ægrè tulisse, cùm viderit Reip. neq; pauca, neq; exigua enata fuisse incommoda, ex bello, quod, eâ tamen insciâ, atq; invitâ, & sine ulla dissensionis causa cœptum, gestumq; est. Speramus itaq; E. Vræ haud levi fuisse lætitiæ ac delectamento, cùm insignem inaudiverit, quam ab hoste nostro fœdifrago, Summi Numinis auxilio nuper reportavimus victoriam: quâ tam feliciter cæsus fugatusq; hostis fuit, ut incertum sit, turpior ne fuga nunc ejus, an iniquior terrarum nostrarum invasio fuerit. Non solùm liberata sic est incursionibus ejus hostilibus Livonia, sed etiam multum commodi & emolumenti vestræ allatum Reip, quippe quæ hinc spem certam concipere potest, se à multis, magnisq; imminentibus periculis, nec non jura, ac libertatem ejus, à minitante oppreßionem ac interitum usurpatione vindicare hac occasione optimè posse. Perpendite rogamus, bellum hocce citra Reip. consensum, ut credere fas est, susceptum, nec non aliorum consilijs, quàm qui Reip. non benè cupiunt, decretum, gestumq; esse. Quin & Rex Vester secreta cum alijs Potestatibus percusserat fœdera, & tractatus confecerat non paucos, quorum nec habuit notitiã Resp, nec bono publico, & scopo ejusdem salutari erant adæquata; pro libitu disposuerat, quæ è diametro cum Senatus-consultis, & Reip. pugnant constitutionibus; Pacta conventa eludere quovis modo & artificio satagebat, curamq; adhibebat maximam, quo inter præcipua Regni Polonici membra, atq; concives discordias, & internecina odia concitaret, & aleret. Ex quibus omnibus, alijsq;, quibus supersedendum nunc putamus, luce meridianâ evadit clarius, nihil Regi vestro fuisse deliberatius quidquam, quàm formidandas sibi acquirere utrinq; vires, debilitare cives, & Regni incolas, eorum attrectare paulatim jura, constitutiones publicas perrumpere, ac destruere, & supremum tandem arripere cum Reip. eversione arbitrium atq; dominium. Hocce immoderatum vasti animi destinatum nunc quidem nostrâ victoriâ existimari potest quodãmodo repreßũ. Sed artibus ejus non confidendũ, tempestivis consilijs, fortibus remedijs, ac citâ executione opus est, si salva Regni jura, & incorruptã libertatem V. cupitis. Dubio enim caret, postquam in animum semel induxerat absolutum regimen sibi vendicare, ne conceptâ spe suâ magnisq; ausis excidat, nihili eum quidquã relicturum intentatum, quo illud perficiat; nihil pensi habens, si finis,

quem

quem sibi proposuit, obtinendi gratiâ, & totam Remp, *& præcipua e-* A.C. 1701
jus membra noxæ & interitui immolaret. Huic igitur malo maturè præscindendo medium accommodatius vix adhiberi potest ullum, quam si Rex *iste throno quàm primùm dejiciatur, quippe quô se infractæ toties legum & juratæ capitulationis fide reddidit indignum. In quo cùm non minus* Reip. *Vestræ, quàm nostra posita sit securitas, non possumus non huic rei perficiendæ summopere insistere. Neq; quisquam rerum peritus* Rempub. *propterea iniquitatis accusabit. Accusabit enim fortassis posteritas nimiæ lenitatis, ac imprudentiæ, si id infectum reliquerit, nec nobis imputari poterit culpa, si necessitate adacti hostem nostrum persecuti fuerimus, ubicunq; ipsi securitas & sustentatio contingat præstari. Cùm satis superq; constet nobis nihil magis in votis esse, quàm ut quies duarum Nationum quas nativa quædam & perpetua communis utilitatis ratio propiori amicitiæ nexu conjunxit, quantum in nobis situm est, non perturbetur. De hac re tota in literis nostris ad* Remp. *perscripsimus prolixiùs, quas opportuno tempore tradendas Eminentiæ Vestræ commendamus. Simulq; ab ea benevolè & amicè contendimus, ut iisdem pondus authoritatis suæ, summæq; quâ pollet prudentiæ, & consiliorum dexteritatem adjungere non gravetur. Quod si fiat, nulli ambigemus, quin & vim habeant efficacissimam, & nobis optatum adveniat quantocyus responsum. Si quid opis & auxilij à nobis desideretur, lubentes promittimus. Nos præsente nunc exercitu nostro, eidem* Reip. *pro rei exigentiâ adfuturos, nec immemores erimus, aut zeli, aut laboris ab Emin. V. præstiti, aut testificandi erga eam quacunq; occasione grati animi, Regiæq; nostræ benevolentiæ. De cætero Eminentiam Vestram divinæ tutelæ commendatam, & quàm diutissimè incolumem cupimus. Eminentiæ Vestræ benevolus amicus.*

Carolus.

COPIA LITERARUM REGIS SVECIÆ AD ORDINES REGNI POLONIÆ, ex Castris propè Bautskie die 30. Julij.

R*Eipublicæ Vestræ ignota esse non potest insignis victoria, quam* DEus *justus iniquitatis vindex contra hostem fœdifragum Regem Poloniæ nuper nostris concesserat armis. In conspectu scilicet hostis Dubnam fluvium die 9. mensis præsentis cum parte exercitûs nostri feliciter trajecimus; nec morabantur transitum, aut quæ in opposito littore locatæ erant copiæ, aut quæ propè ripam decurrentis dicti fluminis in locis opportunioribus erecta fuêre multo labore valla, varijq; generis munimenta fossis circumsepta & sudibus. Verùm hostem ipsum, cujus nos more militari instructa excepit acies ita profligavimus; ut in fugam conjectus post se coactus sit relinquere castra sua, tormentaque nonnulla bellica, tum tentoria atq; supellectilem castrensem aliam, inhærebamus quidem mox, quantum fieri potuit, fugientium tergis, tam celeris autem eos abstulerat fuga, ut assequi eos fuerit impossibile. Omnes verò in Poloniam se recepisse viâ, quâ elapsi*

A.C. 1701 psi sunt, ut publico confirmatur rumore. Quod, cùm ita sit, facilè nobis in memoriam revocamus arctissima fœdera nos inter & Rempub: vestram inita, quæ etiamnum sarta tecta servare seriò cupimus, quatenus à parte vestra non fuerint interrupta, quod hac ratione fieri potissimum posse censemus, si quocunq; nomine, aut prætextu impij belli contra nos sine ulla causa à Rege Vestro suscepti vos reddideritis participes, id quod tamen speramus, à vobis eò magis fore alienum, quò firmiorem habemus in perspecta æquanimitate vestra ac prudentia singulari repositam fiduciam, vos haud temerè immutaturos pristinum animum colendi sincerè mutuam, & pactis multoties stabilitam inter nos amicitiam, fidamq; viciniam. Cùm autem Rex Poloniæ tam gravibus & atrocibus nos affecerit injurijs, tamq; perfidè nobiscum egerit ut neq; dolori justo nostro, neq; securitati utrinq; nostræ satisfactum reputemus, nisi throno quo sese reddidit indignum, dejiciatur, quippe qui tam multa edidit, & abominanda violatæ fidei, contemptiq; jurisjurandi documenta, ut in promissis, pactisq; ejus nulla locari amplius securitas, aut fiducia possit. Æquum itaq; non minùs, quàm necessarium esse duximus, vobis hisce consulere, ut Regē vestrū ad abducendum primò extra Poloniæ fines peregrinum militem adactō, coronā, quā abusus est, absq; mora privetis, deq; novo sitis solliciti eligendo Rege, quo cum pristinam amicitiam fœdusq; æternum renovare ac colere tutò possimus. Quod ni fiat, haud iniquum reputari debet, si copiæ nostræ Polonicos transgressæ limites hostem nostrum, ubicunq; sit, persequi perrexerint; utpote quod jura omnium gentium sinunt, & ipsa ratio licitum esse dictitat. Prius istud cum vestra etiā conjunctum esse salute & conservatione non obscurè cognoscetis, si perpendere intimiùs velitis, quàm indignè Rex iste vos, legesq; Reip: vestræ fundamentales toto Regni sui tempore habuerit. Quid enim, quæsumus, intentatum reliquit? quo jura ac libertatem vestram everteret, sibiq; arrogaret summum ac supremum rerum vestrarum arbitrium. Inter bona libertatis vestræ præcipua sunt & pretiosissima belli ac pacis jura, hæc ita attrectavit, usurpavitq;, ut veritus haud sit bellum in nos decernere, non modo inuitâ, & insciâ, ut opinamur, Repub: Vestrâ, uerùm etiam contra Pacta solennia Oliuensia cum eadem pariter ac Rege conclusa. Et quanquā per præcautiones tēpestiuas declinari eæ artes in præsentiarum possint, inposterum tamen nequaquam eisdem confidendum. Nihil enim intentatum relinquet, quod inter Reip. Vestræ membra, & concives semina serere discordiarum, & eos inter se commiscere possit, Potentioribusq; sic mutuâ contentione debilitatis, atq; consumptis, omnes illaqueet, nec non nescijs hucusq; cogi cervicibus fœdum servitutis jugum imponat. Nemo itaq; constitutionum Poloniarum gnarus improbabit unquam, si Resp: V. eum throno suo judicaverit indignum, qui præcipua juratæ capitulationis capita toties fregit, atq; opprimere studuit. Quin & pro uirili annixus est bello injusto ac periculoso implicare Rempub, sibiq; jura ejusdem uindicare,

dicare, tam inquieta & noxia semper fovens destinata, ut non potuerint non in destructionem legum vestrarum, in oppreßionem vestræ libertatis, exitialemq; prorsus Reip. Vestræ interitum vergere. Ut igitur animi vestri sensa super hæcce nobis aperiatis quantocius, enixè rogamus. Interea adversus hostem nostrum, utpote pactorum, amicitiæ, conventionum, consangvinitatis, & æquitatis nullum respectum habentem ad ultimam juris rationem, quæ vim vi propulsat, confugiendum censemus, freti justitiâ causæ nostræ, & ope Divinâ, quæ nobis contra hostis ausa quæcunq; & molimina scutum erit, & munimentum tutißimum. De cætero quævis fausta & prospera ex animo apprecamur. A.C.1701

COPIA LITERARUM REGIS SVECIÆ AD ILLUSTRIS. D. SUPREMUM M. D. L. EXERCITUUM DUCEM,

ex Castris propè Bautskie 16. Aug. 1701.

ATtulerat nobis Excellentiæ Vestræ Nuntius literas ejusdem Tykocinij datas, quibus testari placuit, quod inter hos motus (quorum temerarius non minùs, quàm impius Author Rex ipse Poloniæ censeri debet) inclyta Vestra Respub. inconcussam nobiscum alere amicitiam fidamq; viciniam colere constituerit. Quod cum nobis gratum cognoscere, nos semper fuerimus initorum fœderum dataeq; fidei religiosi observatores adeo ut in eo nulli hucusq; locum fecerimus querelæ, ita quoq; inposterum providebimus, ne à parte nostra quidquam admittatur, quod pro infractione pacis veterumq; pactorum violatione reputari jure poßit, nisi contrario aliquo ipsius Reip. conatu ad id fuerimus coacti. Cùm autem mentem nostram hac in re ampliùs Illustri Reip. *exponi jam nunc curavimus, ejus itaq; responsum quantocius expectamus eoq; reddito adæquatas inibimus rationes præsenti rerum statui, nobisq; eo acceptior erit Reip. declaratio, quò magis cõmuni securitati ac bono congruo intelligatur. De cætero ut Eminentia Vestra sibi habeat persuasum, nos eandem sincero affectu complecti DEoq; commendatam, & quàm diutißimè incolumem cupere. Dabantur ut suprà. Excellentiæ Vestræ benevolus amicus.*

Carolus.

COPIA DECLARATIONIS REGIS SVECIÆ.

SAcra Regia Majestas Sveciæ testari voluit, se se firmo, & inconcusso persistere animo servandi incorruptè inita cum inclyta Repub. fœdera, colendiq; fidam vicinitatem & amicitiam, quamdiu ipsa sese non „reddiderit participem belli à Rege suo iniquè, & contra pacta, datamque „fidem suscepti. Et quoniam Rex Poloniæ factus sit suæ Majestatis hostis, „non solùm quod dicto modo nullâ lacessitus Injuriâ fœdifragô Regiam su„am Majestatem aggressus sit impetu, sed & nunc varia proferat exaspera„tæ inimicitiæ, & molestorum moliminum documenta omnia adhibens ar„tificia, quibus credit, ut inclytam Rempubl. ad detestandi belli Societa„tem alliciat, permoveri posse, adeo, ut eo regnante neque Regiæ suæ Ma„jestati sufficiens præstari satisfactio, nec stabiliendæ inposterum securita„ti prospici queat. Eos itaque Regia sua Majestas haud censere potest à gra-

 vissima

A.C.1701 „vissima culpa alienos, qui Regis Poloniæ partibus adhærentes, eandem nisi „tam impijs, & tam illegitimis destinatis desistat, quodammodo fulciunt, „& conservare volunt. Boni, æqui, & cordati omnes, qui suæ Regiæ Ma„jestatis causæ non adversantur, amicitiamque ejus & subsidium fide inte„grâ ambiunt, de Regis ipsius favore vicinaque ope & benevolentia, de de„fensione tam personarum, quàm & bonorum suorum persvasi omnino, & „securiores esse poterunt; aliqui autem sibi ipsis imputent, si eis aliter evene„rit. Tam procul verò à sua Regia Majestate abest velle eam quidquam in„juriæ aut præjudicij inclytæ Reipub. inferre, ut firmiter unicuique per„svasum esse debeat Regiam suam Majestatem juxta studium propriæ secu„ritatis supradictâ ratione firmandæ, tanta tamque eximiâ esse erga incly„tam Rempublicam propensione, ut, si de ejusdem requisitione certior fa„cta fuerit, haud denegatura sit desiderantibus promptam cooperati„onem suam ad conservanda sarta tecta ab omni turbatione eorundem, ac „insignia libertatis & privilegiorum jura.

„ Porrò cum sinè dubio innotuerit aliquot cohortes aut sub Illustrissi„mo Comite Domino Oginski militantes, aut ex quorumvis prædantium „colluvie contractas è Litvania in Curlandiam non semel irruisse, & non„nullos Regiæ suæ Majestatis milites in captivitatem abduxisse, nec non a„lia infensæ voluntatis dedisse specimina. Sperat igitur Regia Sua Majestas „id neminem sibi versurum vitio, si rationes idoneas inveniat, quibus simi„les ausus possent opprimi, atque vis vi propelli; ad mandatum Regiæ suæ „Majestatis.

COPIA LITERARŨ EMINENTISSIMI CARDINALIS AD REGEM SVECIÆ, AD REQUISITIONEM REGIS POLONIARŨ. 26. Julij 1701.

Assvetus genti nostræ erga vicinos sinceræ amicitiæ cultus, tantò magis constans Religio uniti sacri fœderis cum Regno Sveciæ, monebant ejus fidei, ne in statu præsenti Respub: Polona se immisceret bello, aut justitiæ, aut fatidico rerum eventu. Accessêre ex congregatis proximè ac dilatis comitiis patentia candoris nostri documenta, inductam esse S. R. Mtem Poloniarum ad cogitationes eorum, quæ pacis sunt, & nihil aliud desiderari post commissum ab utrinq; virium discrimen, nisi finem cruenti certaminis concordiam & amorem. Si verò vel Diis disponentibus vel fortuna fauentiori darentur S. R. Mti V. uotiui successûs solatia, hæc sine periculo secuturi deinceps dubij euentus sustentanda, fortunam autem moderandam suaserim. Quod persuaderi nequeat, hoc unicum pro statione mea & totius Reipub: nomine ac uoto efflagito, ut S. R. Mtas V. limites Regni hujus & annexarum Reip. Prouinciarum, si qua iter belli daretur non infestet, tantò magis non transgrediatur, seruando nobis uicißim eam amicitiam quam in præsenti casu nullo næuo inspersam coluimus, geminatis exposcendo vicibus humillima inclinor veneratione.

MANIFESTATIO NOMINE MAG. DUC. LITVANIÆ Actum Varsaviæ in Conventione Regni Generali feria V. post festum Ss Vitti & Modesti Martyrum proximâ.

AD judicium Sacræ Regiæ Majestatis actaque præsentia Conventionalia Regni Generalia Varsaviensia personaliter veniens Illustris & Magni-

„Magnificus Vladislaus Bork Livoniæ Castellanus, atque Magnificus Mar- *A.C.*1701
„tinus Wołowicz Notarius M. D. Litvaniæ Vexillifer Mscislaviensis Nun-
„tius Terrestris Vilnensis ac Generosus Dominus Boguslaus Leo de Ole-
„chno Blus Incisor & Nuntius Terrestris Ducatûs Olmianensis suo & toti-
„us M. D. L. nomine solenniter contra quendam Anonymum infamis scri-
„pti & famosi libelli Authorem, qui seriâ inquisitione quæsitus, indagari
„protunc non potuit ipsumq; ejus illud infame & aggravans scriptum &
„famosum libellum in aggravationem illibati honoris malevolè fabricatum,
„contentaque ejus tenorem & textum libertati & unioni M. D. L. cum Re-
„gno Poloniæ per Divos Antecessores suos tot sudoribus, & indissolubili
„vinculo compactæ ad hæc usque tempora Sacrosanctè duranti & pe-
„rennaturæ præjudiciosum, protunc & manifestati sunt in eo, cum id præ-
„cipuum sit mortalium studium, ut jure naturali unde aurea cuique pullu-
„lavit libertas gentis Polonæ, & M. D. Litvaniæ præcipuum decus & or-
„namentum, suaque & independens ab alieno arbitrio maneat rerum a-
„gendarum facultas, & bello quoque quæsiti ex jugo servitutis suspirent,
„ad libertatem hanc tot annorum serie in hoc inconcussi orbis Poloni tot
„procellis malorum quassati theatro, armis variè jactis, licet, si ardor ci-
„vium adeo tueatur, ut militari gloriâ, & triumphorum spectaculis cir-
„cumjectarum gentium, & totius orbis mentem in se convertat, nihilomi-
„nus anonymi Authoris subortus livor edax ausus est scripto suo infami, &
„famoso libello injuriosè eam irrogare servitutis infamiam quasi manifestan-
„do suo, totiusque Magni Ducatûs Litvaniæ nomine contra jus naturæ pro-
„cedendo (quo omnes liberi nascimur) abdicatâ ultro aureâ vivendi liber-
„tate, inæstimabili sangvinis diluvio, fortunarumque jacturâ, ubi ob Divo-
„rum suorum Prædecessorum quæsita, sic non ita pridem ad oppidum Ol-
„kiniki per manifestandos ipsius non degeneres avitæ virtutis Majorum su-
„orum surculos contra oppressores libertatis, & æqualitatis Sphæram e-
„gredi ausos dominandi super pares effræni & inordinatâ licentiâ civilem
„modum egressa accensos simili diluvio sangvinis hic asserta & defensa in-
„strumentum meritum quoddam crudum servitutis, subjectionis & absolu-
„ti dominij tempora induens, & favorem quasi Serenissimi Augusti II mo-
„derni feliciter regnantis, liberis vocibus Senatus Populique Poloni, & M.
„D. Litvaniæ sub libero jove electi & Successorum ejus de lumbis descen-
„dentium conscriptum, eidemque quasi obligatum, ac datum causa conci-
„liandi contra manifestanda apud Nobilitatem Regni & Magni Ducatûs
„Litvaniæ odij, & invidiæ calumniosè compilavit, & fabricavit, adjectisq;
„nominum, cognominum, & honorum subscriptionibus, idem ipse scriptũ
„nefarium hic Varsaviæ tempore comitiorum præsentium Regni & Magni
„Ducatûs Litvaniæ Generalium disjecit, & publicavit, eoque ipso infami
„scripto suo quasi moderno Serenissimo Regnanti abdicatæ libertatis obla-
„to hic Varsaviæ sub initium comitiorum aucupandorum, forsitan Nobili-
„tatis favoribus adstruendæ sibi fidei, augendæque inter Concives diffiden-
„tiæ quo iterum affectata libido dominandi super pares licentiosè restaura-
„ri valeat; disiecto honore manifestanda injuriosè traduxit, & læsit, Ne i-
„gitur talibus commentis malitiosè pro more & natura anonymorum scri-
„ptorum practicato in odium manifestandorum quæsitis, communis mater
„libertas omni pretiosior aurô ad arctos terminos redigatur, fidesq; intami-
„nata manifestanti, suo, totiusque M. D. L. nomine, & illibatus honor va-
„cillet, ac in dubium vocetur, iterum atque iterum promulgetur, prout
„nullum à se Serenissimo Regnanti ad effectum absoluti Dominij datum
„fuisse instrumentum, projectaque ejus per cavillantes illicito studio sparsa
„unà cum authore ejusdem ad rogum damnandum esse censent, authorem

 præ-

A.C. 1701, prædicti instrumenti inquirere se paratos offerunt, pariter se priùs spoliari, & privari vitâ, honore, & fortunis, & si quid carius est, quàm unum jota super absoluto dominio, & abdicanda libertate, verbo vel scriptis à se datum fuisse, vel in posterum dari passuros declarant, & spondent, ut videat eos sol melius mori, quos olim in libertate & æqualitate benè nasci vidit.

MANIFESTATIO EMINENTISSIMI PRIMATIS & Illustrissimorum Commissariorum ad mediationem Magni Ducatûs Litvaniæ deputatorum Varsaviæ die 28 Junij

NOs Senatores, Dignitarij, Officiales Regni Poloniæ ad examen, mediationem, ac medelam turbarum ac tumultuum M. D. L. ex occasione dissidiorum Nobilitatis ejusdem Ducatûs cum domo Sapiehana exortorum, quæ primùm mutuis ad invicem querelis dein cruentis culta civili ac fraterno sangvine maduêre, à Serenissima Regia Majestate Domino Nostro Clementissimo Deputati Commissarij, tum à partibus ex Equestri Ordine, sub tempus comitiorum Generalium rogati & assumpti moderatores ac amici, ad notitiam omnium deducimus. Quia nos, quò magis pertæsi miseræ ac calamitosæ sortis vicinæ gentis, æqualitate nascendi, libertatis usu, jurium coæquatione, fratrum nostrorum charissimorum civilibus odijs vix non ad exterminium laborantium, eò lætiores Sacræ Regiæ Majestatis solicitudine congressus publici authoritate nostro studio his malis finem imponendum alacres ac intenti Sacræ Regiæ Majestatis mandato, populorum votis obtemperavimus, & negotium hoc salutis publicæ 20 Junij mensis præsentis ad latus S. R. M, in arce Varsaviensi ex partium consensu inchoavimus. Hæsitatum aliquantum hinc & inde in præliminaribus, pars à Sessione Provinciali M. D. L. admissa, & proponens gravamina ac læsiones, contra personas, Ministeria, voce ac scripto proposuit, communicata hæc parti, quæ pariter voce ac scripto non solùm Domûs suæ, sed & tot familiarum ejusdem Ducatûs Litvaniæ, quibus nihil ad causam commune erat, extremum casum, ruinam, devastationem ad horrorem usque exposuerunt. Cùm verò auditis hinc & inde querimonijs ad amicam compositionem deveniendum erat, & varia partibus propinabantur media, Pars proponens se ad nulla descendere velle, declaravit, ni Ministeria ac dignitates pro vacantibus declararentur. Quod cùm nec M. D. L. authoritatis decernere, nec nostræ facultatis approbare judicaremus, proposita nobis media, ac lenitiva, ut ad futura Deo dante comitia, negotium ad totius Reip. decisionem pertinens remitteretur. Quod autem citra jus & æqvum hucusque actum est, in integrum restitueretur. Deoccupatio videlicet Bonorum nulliter interceptorum, pro securitate autem quietis ac tranquillitatis, gvarrantia Eminentissimi ac Reverendissimi Primatis, tum Illustrissimorum ac Excellentissimorum Castellani & Palatini Cracov. Exercituum Regni belli Ducum ad comitia usque Regni offerebatur, ut in casum alicujus molestiæ, aut contraventionis authoritate ac robore parti offensæ assistant. Sed cùm nec media hæc, nec ullæ persvasiones inducere partem proponentem valuerint, quæ nec audire, multò minùs respondere voluit ad universam Nobilitatem ac Palatinatus totum negotium provocando, tam laboriosum tractatum inutiliter solvere debuimus. Ut autem studium nostrum, & reducendæ postliminio pacis conatus, cunctis pateat, prout res gestæ fuerunt, citra passionem ac fucum enarramus. Ne verò dila-

tis

„tis ad proximum Decembrem Regni comitijs longior mora calamitates *A.C.*1701
„publicas augeat, & è cardinibus motæ leges in abusum & corruptelam
„transeant, pro munere Senatoriæ dignitatis nostræ, ac vinculo Sa-
„cramenti prospiciendo quieti ac securitati publicæ, tum juribus, Statu-
„tis, consvetudinibus, & recentiori coæquationis juri inhærendo consti-
„tutionibus, annorum, & primo statuto Herburti tit. Possessionatus. I-
„bidem tit. Rex. Ibidem tit Nobilis. Constitutioni 1676. tit. Disciplina
„militaris. Constitutioni 1649 O niezaciąganiu. Constitutioni 1572. tit.
„Kaptur 1609. tit. O Ludziach. 1624 tit. Postanowienie. 1629 tit. O Ku-
„pach swywolnych. 1635 tit. O tumultach. 1643 tit. Securitas interna.
„1590 tit. Disciplina 1601 tit. Deklaracya. 1607 tit. O Zołnierzach. 1609
„tit. Porządek. Si quid hactenus contra easdem deviatum, vel tractu tem-
„poris quacunque parte deviaretur, quàm solennissimè protestamur, ac
„manifestamur, parati eandem manifestationem, in futuris Deo dante
„comitijs explicare, tueri, & omne devium ad pristinum statum redu-
„cere pro debito obligationis ac vinculi Senatorij. Michaël Cardinalis
„Radziejowski Primas Regni & M. D. Litvaniæ mpp. Andreas Załuski
„Episcopus Varmiensis & Sambiensis. Stanislaus Jabłonowski Castella-
„nus Cracoviensis Exercituum Poloniæ Dux Supremus. Felicianus Po-
„tocki Palatinus Cracoviensis Dux Campestris Regni. Alexander Felix
„Lipski Palatinus Calissiensis Raven. Medicen. Inovloden. Capitaneus.
„Martinus Kątski Palatinus Kijoviensis Generalis Podoliæ & Artileriæ
„Regni. Hieronymus Lubomirski Supremus Regni Thesaurarius. Dzia-
„linski, Stephanus Potocki Capitaneus Circaliensis amicus ad modera-
„tionem invitatus; Stephanus Humiecki amicus ad moderationem in-
„vitatus Dapifer Podoliæ.

UNIVERSALIA CONTRIBUTIONUM SVETICARUM
Sacra Regia Majestas Dominus meus Clementissimus literis suis de data 23 hujus.

COmmissariatui Generali notificavit, quamvis supra fata Sacra Re-
gia Majestas Generali Majori Mœrner protunc Mitaviæ existen-
ti demandaverit pro conservatione exercitûs S. R. M. hic existen-
„tis, ex tota Provincia contributionem exigere. Quoniam verò Possesso-
„ribus hic in propinquitate habitantibus grave videretur, si contingen-
„tiam contributionis suæ primum Mitaviam, & postmodum inde post
„exercitum devehere deberent, siquidem illi tali modo duplici itinere
„gravarentur; propterea Sacra Regia Majestas pro clementia sua in hoc
„passu incolas hujus Provinciæ, quantum fieri potest alleviare inclinat,
„clementissimeque demandavit, quatenus omnes in propinquitate habi-
„tantes possessores, quomodocunque nominandi, tam Ducalia, quàm &
„Terrestria bona possidentes teneantur de quolibet unco ad rationem
„per Generalem Majorem Mœrner conscriptæ contributionis in instanti,
„& absque ulteriori devectione hic & nunc ad exercitum depromere;
„tres equos, tres boves, sive vaccas steriles, tres oves, & postmodum
„post præterlapsos sex dies ab infrascripto dato numerando 10 taleros,
„30 pondo panis aridi, quinque dolia cerevisiæ, 12 modios Rigensis men-
„suræ avenæ, 2 modios pultis vel pisorum, 5 pondo butyri, sive lardi,
„quod cuilibet possessori de sua contingentia præfatæ contributionis de-
„curtari & bonificari debebit, &, quoniam S. R. M. clementissima volun-
„tas est, ut hoc cuilibet ad debitam notitiam deducatur, ideo hoc pro

E 3 sub-

A.C.1701 „subjectissima devotione hisce debite emanavit annexâ hac seriâ admonitione, quòd quamvis non dubitatur, quòd quilibet hanc contributionem sponte congeret, attamen casu quo quidam auderet hoc negligere atque non omnia & singula ad minimum in præfixis terminis convehere, talis gravem executionem militarem in se contrahet, quæ postmodum hæc omnia ex quolibet unco cum pœna duplicis pensionis exequetur, atque talis sibi ipsi culpam adscribere poterit. Datum in Castris Regijs Sveticis penes Buscum die 28 Julij ad clementissimum mandatum Sacræ Regiæ Majestatis, & pro munere officij Martinus Trozio Sacræ Regiæ Majestatis Sveticæ Consiliarius Gverricus, & director ejusdem Commissoriatûs Generalis militaris.

„Quoniam propriè non constat, quot uncos quædam bona habeant, ideo possessores, vel ijs absentibus bonorum Præfecti serio hisce admonentur, juxta verum numerum uncorum eorundem bonorum, præscriptam contingentiam extradere, casu autem contrario, si quid de numero uncorum occultatum, atque hæc contributio per hoc diminuta fuerit, id per militarem executionem indilate cum duplici pensione exequetur, qui tunc se ipsum inculpare poterit, propterea possessores, aut eorundem Præfecti tenentur circa devectionem contributionis, verum inventarium, in quo numerus uncorum debitè conscriptus est, secum adferre pro documento se super fatam contingentiam suæ contributionis juxta verum numerum uncorum probè extradidisse, si gravẽ executionem militarem evitare, voluerit, contra quam ipsum nulla excusatio defendere poterit. Martinus Trozio.

„Quoniam Domino Woldemaro Joanni Mejerfeldt à Sacra Regia Majestate hæc executio additis copijs militaribus demandata est, ut universales sibi traditas inter possessores bonorum vel ijs absentibus eorundem Præfectos disseminet, & propterea seriò urgeat, quatenus hæc contributio ad minimum extradatur. Ideo hoc Domino Vice-Colonello pro commoda informatione adjungitur 1. Dominus vice-Colonellus datas sibi universales in bonis singulis insinuari faciat, urgendo, ut contingentiam suam quoad boves, equos, & oves juxta numerum uncorũ suorum indilatè extradant; cæteras verò res spatio 6. dierum post insinuationem universalium, ut probè huc devehant, illis demandabit, sub evitatione gravis executionis.

„Si aliquis conquereretur sibi impossibile esse cerevisiam, aut avenam devehere, talis hoc paratâ pecuniâ suppleat, scilicet pro quolibet dolio cerevisiæ duos imperiales, & pro quolibet modio avenæ 4 Carolinos. Post præterlapsam dilationem, quo spatio, quilibet contingentiam suam expromere debuit, Dominus vice-Colonellus apud quemlibet possessorem exactissimè inquiret, quonam modo contingentiam sibi injunctam exsolverit, & qui hanc exsolutionem vel quietatione Proviantmeistri, & quoad pecuniam exactoris militaris non poterit sufficienter demonstrare, quòd omnia & singula plenaria juxta numerum uncorum exsolverit, omnes ejusmodi residuitates tenore universalium mediante executione militari cum duplici pensione exequatur.

„Quantum ex Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in conservationem exercitûs Regis Svetici ex quolibet equestri servitio 200 imperiales In parata pecunia 300 pondo panis biscocti. 200 pondo carnis fumatæ 100 dolia cerevisiæ, 270 modios avenæ 3-3 dolia vini cremati. Quoniam etiam impossibile est, ut equites pro hac executione demandati sufficientem

„tem victum tempore hujus executionis secum habere possint, ideo Do- *A. C.* 1701
„minus Vice-colonellus Dominis possessoribus, ad quos hæc portio per-
„venerit, intimabit, ut eidem parthiæ necessariam alimentationem tam
„pro hominibus, quàm & equis provideant, de qua Regiminis Quater-
„magistri vel demandati Officiales quietabunt.

COPIA LITERARUM AB INTERNUNTIJS CURLANDIÆ ET SEMIGALLIÆ, Varsaviæ die 29. Julij.

Dum non solùm ultro constituta Serenissimorum Regum ac inclytæ Reipublicæ Regni liberè ad corpus illius incorporata Ducatûs Curlandiæ & Semigalliæ Provincia legibus formulaq; Regiminis sat abundè circumscripta, apertas legum suarum antiquitus benè conditarum convulsiones patitur, sed & Equestris Ordo in bonis merè terrestribus non modò stativis hyemalibus, portionibus & horum similibus varijs contribuendi modis, militari inauditâque exequendi praxi, qua nec ædibus, nec mansionibus Equestris Ordinis parcitum est, fortunis & substantiâ, exhaustus & quod majus est, bonis & possessionibus imò officijs, honoribusq; violentâ manu, & pro solo arbitrio contra expressas leges & inscriptiones in nonnullis privatur. Nunc autem prô dolor! ad id deventum est, quòd belli sedes Svetici omniumq; belligerantium in limitibus Curlandiæ, & Semigalliæ formata sit. Quamobrem non tantùm in periculo avulsionis à corpore Reip. versamur, sed summopere verendum, ne præfatus Curlandiæ & Semigalliæ Ducatus in similes, & adhuc dolendas rescissarum Provinciarum devolvatur calamitates. Ne itaq; hæc attentata ulteriùs serpant, præmissâ Majestatis authoritate, & clementiâ, gratiam Eminentissimæ Celsitudinis per nos Internuntios suos unicum ultimatumq; antydotum arripit. Cùm profundissima igitur humilitate ad Eminentissimã Celsitudinem Vestram recurrimus, authoritatemq; ejus Primatialẽ, quâ, leges, libertatesq; Patriæ pollent, exorando, quatenus Ser. R: Mti D. nostro clementissimo conculcatas Ducatûs Curlandiæ & Semigalliæ leges, afflictionesq; Ordinis Equestris deducere, in futuris verò DEo dante Comitijs preces & vota ejusdem Ordinis Equestris promulgare dignetur. Cum quibus humillima nostra obsequia ad plantas Eminentissimæ Celsitudinis devolvendo manemus Eminentissimæ Celsitudinis Vestræ humillimi servi. Henricus à Trolta Treyden Capitaneus Doblenensis, Wilhelmus Ernestus Schröders excubiarum Præfectus S. R. Mtis. Joannes Ernestus à Diepskirch Capitaneus S. R. Mtis Internuntij Equestris Ordinis Ducatuum Curlandiæ & Semigalliæ.

RESPONSUM PRIMATIS. 1. Augusti.

Ex literis suarum Dominationum colligo querelas, & amaritudines, quibus cùm hic & nunc mederi non sit de tempore, compati est de justitia. Quantò enim delicatiùs ab omnibus divæ memoriæ Regni hujus Principibus conservabatur circa immunitatem

jurium

A.C. 1701 *jurium, securitatem substantiarum, prærogativas Ordinis Equestris, cæteraq; libertatum suarum præsidia, decora hæc Provinciæ, tanto majori animi nostri sensu dolebamus eandem in hunc indignum fortunæ adversæ devenisse casum, ex quo civium tranquillitas, honor, & opes aut inversa, aut imminuta; non posse me tamen aliter existimare, de innata S. R. Mtis pietate & clementia, quòd ea fieri nullatenus pateretur, nisi ursissent fundandi ibidem belli Svetici rationes. Sicuti enim omnium bellorum hoc dirum accidens est; quidquid propius ad funestam illorum accedit flammam, urere, & consumere, ita & in præsenti casu, Ducatus hic solâ suâ vicinitate infelix, pressurisq; militiæ nunquam non gravaminosæ expositus, quas (utrobiq; certum est) nec evitare poterat, nec tolerare merebatur. Procul dubio acerbum id Reip, sciendumq; illam tantò impensiùs velle tueri jura, prohibere injurias hujus decori Ducatûs, ex cujus famosa incorporatione ad se, Regnum istud finium latitudinem, auctoramentum gloriæ, cæteraque sua participavit ornamenta. Ex me, quantum authoritatis, consilij, & opis esse poterit, votis suarum Dominationum succurrere in tempore non intermittam. Nunc verò mirabili fatorum dispositione ademptâ subitò ulteriorum ibidem afflictionum materiam demirari satis non valeo, repertam scilicet in bello quietem, in hostico amicitiam, & ipsum Regem Sueciæ cum victore exercitu in hanc provinciam, non ut hostem, non ut inimicum, sed ut inimicos suos, ejusdemq; provinciæ oppressores ulturum venisse. Exinde sicut ibi nullam metuo ex hoc, quasi hospitaliter permorante exercitu secuturam aggravationem. Ita ulteriora, quæ ad pacem & felicitatem universi pertinebunt, prævidere, Divinâ auxiliante gratiâ cum efficaciter velim, in reliquo maneo &c.*

INSTRUCTIO SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS Domini Nostri CLEMENTISSIMI pro Comitiolis Ante-comitialibus, Comitiorum Generalium Sex-hebdomadalium Varsaviensium pro die 22 Mensis Decembris in anno præsenti determinatorum.

PAterna bonitas, & sincera ad pacandos status Reipubl. applicatio non potuit unquam clarius patere, quàm quando ipso actu datam in proximè præteritis comitijs, translatis ex æstate in hyemem, de evacuatione exercitûs sui exotici declarationem Sacra Regia Majestas D. N. C. benignè exequi & explere dignata est. Ostendit realiter mancipatum cor amore erga hanc insignem Patriam, quæ illi non hæreditate, sed amore civium cessit, dedit exemplum laudabile; quomodo gratificando libera, liberæ genti ad hoc Regnum suffragia, majori pretio æstimavit publicam satisfactionem, quam omnes votivas felicitates, accessus, & incrementa, quando acclinatâ se totaliter ad vota populorum tam magna expensa impensorum sumptuum pro recuperandis avulsis, gravem laborum suorum jacturam, & omnia bello parata sub tempus operationis bellicæ præterito anno in Livonia ferè cruentas de sangvine messes abjecit in partem, & quod majus, devicto heroico corde, honorem, famam, & reputationem suam infra posuit beneplacito Reipub. cum constanti testando clementia Popule mi! quid amplius tibi facere potui, & non feci. Eat in posteritatem

"tē tam magna, & insolita alijs Monarchis moderatio, gloriosior omni trium- *A.C.1701*
" pho, & imminentia non sine invidia considerent tempora, hoc ipso strin-
" gat libera & magnifica corda Heroica, quæ, quod Deo, & Ecclesiæ San-
" ctæ, quod Majestati & Patrijs juribus, immunitatibus & libertatibus de-
" betur, sine detrimento semper reddant. Non cecidit unquam hæc ma-
" cula in insignem gentem Polonam, nec illi quisquam objiciet, vel seditio-
" ne interemptos, vel in prælio desertos Reges. Fertur per totum orbem
" intacta avita Polonorum virtus, & innatus erga Reges Dominos suos
" amor, fides, apertè deducit: quòd tutior & securior est Domus Principis,
" defensa excubijs amoris, quàm armorum. Experiri hoc in persona sua di-
" gnatur S. R. Majestas D. N. C, dum circa Majestatem ejus insigni fer-
" vore mordicus stetit zelus Nobilitatis, & à contumelijs vindicavit, Dijs
" proximam Regum Majestatem, & jam securè in fidis pectoribus fundat tu-
" itionem & præsidium suum; connectit confidenter Majestatem cum liber-
" tate, cum hoc obtestando affectu quòd omnia Reipub. tam læta, quam
" tristia vult habere communia sibi, nec magis se felicem sine Repub. quàm
" Rempubl. sine se fore, & hoc erit unicum centrum, & meta intentionum
Regiarum, & laboriosi conatûs, ut juvante Deo altissimo, delicata immu-
" nitas, fama & fortuna Polona, humilitate omnium inimicorum in altum
" ad sydera enitatur, & immortalibus floreat decoribus, quod sicut à prin-
" cipio Dominationis suæ, summo desiderio his insignibus, & magnis ex cor-
" de precata est gentibus S. R. Majestas, sic nil dubitat, imò fortiter huic
" credit, quòd perspectæ pro veteri rectitudine in sinceris illius intentioni-
" bus, quas in futuris (Deo dante) Comitijs statibus Reipubl. lucidius ex-
" plicabit, non tantùm filiali affectu Sacram Regiam Majestatem comple-
" ctentur, sed optimas cogitationes, & è converso occultas fabricas, ad-
" versas factiones, & varias intricationes, quæcunque revelari poterunt,
" ruinanda, bonum commune prudenti suo agnoscent judicio. Cùm autem
" supra omnem spem hæc proximè imminentia comitia (sicut jam de hoc
" vocalis fama) ad optatum non possint venire effectum, deberet S. R Ma-
" jestas D. N. Clementissimus, ut Respublica inermis & indefensa non ma-
" neret, resolvere se ad ultimum remedium, congressus totius Reipubl. cō-
" muni motu, ut eadem in unum congregata non tantùm immunitati Re-
" giæ tuitionem, sed & sibi securitatem ab hostilibus moliminibus, & pacē
" domesticam provideret, & omnia pericula rerum invicto animorum ro-
" bore amoveret, ostenderetur protunc meridianâ luce clariùs diligens cu-
" ra, & paterna sollicitudo circa bonum commune, verus zelus, & candi-
" dum studium S. R. Majestatis D. N. Clementissimi discerneret optimè,
" Status Equestris, quod omnes obliquæ interpretationes, & malitiolæ im-
" pressiones, quibus fortè malevoli deturbare conantur S. R. Majestatem
" D. N. Clementissimum ab amore civium, leves, injustæ, & fictæ sunt,
" & fuerunt, & ab ijs in vulgus proclamatæ, qui S. R. Majestatis & hujus
" Reip. ipsi morantur exoptatam felicitatem. Non perdit tamen S. R. Ma-
" jestas bonam spem de optata determinatione horum comitiorum, & sic
" tenet, quòd animadvertet se Patria, & omnium corda, status rerum præ-
" sentium inclinabit ad solida consilia. Ex persona etiam sua S. R. Maje-
" stas offert obnixam, & solertem applicationem & vigiles pro bono publi-
" co curas, ad quod felicem dent superi accessum, faciendo materiam tra-
" ctandorum in futuris antecomitialibus Comitiolis clementer suggerere,
" & alia puncta ex præterita instructione, ex qua adhuc non deprompta
" consilia publica reassumere, & supplere dignatur. Sistit in primo consilio-
" rum publicorum campo securitas publica, quæ in tali passu, & circum-

stantijs

A.C.1701 „stantijs ingruentium periculorum, non tantùm consilium, sed & manum „requirit. Iam etenim non belli præludia, non terror, non clarigatio, sed „aperta hostilitas, qui æquali Antecessorum suorum eundo viâ, utilitate „non fide metiens fœdera, non tantùm audacter intravit limites Regni, „sine data occasione, sed etiam intra viscera Regni dilatat se, fundat, & „fortificat. Non pacem à bello, civem discernit ab hoste. Non dedit illi „Respublica ad hæc abrupta & præcipitia ullam causam. Manutenuit san„ctè & religiosè pacta Olivensia, dimisit cum admiratione Orbis, tam ma„gnas & similes occasiones, ad rehabenda propria, fermè ipsam S. R. Ma„jestatem obligavit, ad deponendum bellum, & educendum exercitum e„xoticum, stitit ulteriores progressus quia variæ non defecissent ad agen„dum & resistendum vires, si paratis ex Saxonia in subsidium auxiliaribus „transitum in Livoniam non impedivisset. Reddit non æquali mensurâ Rei„publicæ Rex Sveciæ, quando jus omne & fas violat. Occupavit Curlan„diam, Semigalliam, & Districtum Piltinensem, patrimonium Reipublicæ. „Munivit præsidijs civitates portorias illas, Libaviam, Vindaviam, & alias, „Nitaviam, & Bowsk recepit: Juramentum fidelitatis, ad quod & Nobilita„tem ibi degentem voluit adigere, & his, qui huic resistebant, aliquorum „substantias confiscavit, alios ferro & igne delevit. Imposuit graves & into„lerabiles contributiones, quas per militarem extorquet executionem, ita, „ut sub jugo potentis oppressionis gemant nominatæ partes ad jus & Im„perium Regni spectantes; factumque quidquid uspiam libuit tantò flagran„tiùs, quantò minùs licuit. Non satis in hoc, adhuc majora ausus, dum non „tantùm tormenta Reip. sed & propria deposita Sacræ Regiæ Majestatis „D. N. Clementissimi ex Feudo Reipubl. fortalitio Bierzensi terrore ictus „recepit. Ordinavit & in Samogitiam milites suos sub prætextu salvoguar„diæ, tetigit sensibiliter Districtum Upitscensem. Insuper Eminentissimũ „Cardinalem præcavendo, ut fortunæ secundo cursu limites Poloniæ non „transcenderet, etiam in expostulatorias Ministrorum statûs utriusque gen„tis non rescripsit, & Generosum Podolski Pincernam Ciechanoviensem, nec „in conspectum admisit, solo contemptu absoluto. Simili modo Legatos M. „D. Litv non suscipientes probrosas suas tentationes, nec responsione, nec „admissione dignatus.

„, Quem similia attentata, & apertæ hostilitatis actus non commove„bunt? quem non commoveret ista facies rerum? quem non excitabit in„signium Majorum gloria? qui tremendi fuerant hostibus, Domesticum Or„dinem pulchrè tenuerunt, incunabula & incrementa hujus vasti Regni ju„re & ordine extollebant: hoc memorando salus Reipubl. suprema lex est. „Ad talem in publicum amorem, & audaciam accendere dignatur Sacra „Regia Majestas D. N. Clementissimus, generosa civium pectora, ut in hac „impromptitudine bulliens supra cervicem non obruat Rempublicam tem„pestas, dum, nec nervum habet belli, nec completum exercitum Regni, „qui in præsenti casu deberet esse numerosus, & nervosus. Tradit ergo sub „providam curam, fidam tutelam hujus insignis Patriæ, vovet adæquatis „consulere remedijs, ut justum exercitûs numerum, & proportionatas vires „pro omnibus periculis habeat in promptu, & peditatum, quam optime „erectam, etsi Rex Sveciæ non cedet ex Curlandia, cum resartione dam„norum, quid consilij, tempestivè reflectere se oportet, ut non sit Resp. „ludibrio exteris, prædæ vicinis, & tandem tenuis, & per partes lacerata, „(avertant superi) non cadat, & in illa fides sancta, libertatis communia „decora, & quodcunque ex insignibus Majoribus carum, sanctum, & reli„giosum. Et dum hæc omnia Sacra Regia Majestas D. N. Clementissimo „tradit in deliberationem Statuum hujus Reip. eandem conjunctionem a-

nimo-

„nimorum, & armorum, cum ijsdem conditionibus, & viribus, sicut in præ- *A.C.* 1701
„terita expressum instructione in eventum belli, ex amicitia Cæsareæ Ma-
„jestatis Moschoviticæ defacto pollicetur, si hoc videbitur, & placebit Reip.
„& sic tenet, quòd Cæsarea Majestas Moschovitica strictam cum Republica
„exoptat sibi amicitiam, cum plena & solida, eo nomine, instructione, Le-
„gatum suum pro comitijs mittet.

„Ergo quia in præsidio bellicæ virtutis subsidium & præsidium Reipub.
„pendet, & sangvinaria stipendia optimè meriti exercitûs Regni, cum di-
„spendio propriarum fortunarum, merentur justam mercedem, & satisfa- *Solutio militum.*
„ctionem, Regium ducit Sacra Regia Majestas D. N. C. sicut singu-
„laris, & præcipuus æstimator insignium Heroum, ut primis respectibus
„Reipubl. quàm efficacissimam satisfactionem commendet, non oblivi scen-
„do insimul Ducum Regni, erogatos de proprio peculio sumptus. Tantun-
„dem enim est nullum habere militem, quam non solutum. Modus pun-
„ctualis solutionis non esset difficilis, & gravis, si sua cives in hac insigni
„Patria nôrint bona, & tenerentur pro viribus ad parvum aliquod unum,
„& universale tributum, quod sicut Sacra Regia Majestas D. N. C. in
„præteritis comitijs, sic & in præsentibus, intimæ omnium curæ reddere
„dignatur, nullum, quàm quod cunctorum redimit commoda.

„Causa magni in Rempubl periculi, & inhianti in perditionem no-
„stram hosti attollit cristas, ventilans hucusque concordia, & inceslabilia *Discordia in*
„diffidia M. D Litv. disrumpi debet, cor S. R. Majestatis D. N. Clem. *Litvania.*
„qui mallet videre hos gladios in hostili sangvine immersos, quàm in pro-
„prias afflictiones, exinanitiones, & profundam vastationem conversos. Non
„hoc civilia bella, ut vivamus, agunt. Rident extranei, lætantur malevo-
„li ex discordia nostra, & S. R. Majestas D. N. C. eò sensibilius appre-
„hendit, considerando necessariam concordiam Domi, amorem fraternum
„civium, & indissolubilem cordium & animorum unionem, & ideò impen-
„sos effudit conatus S. R. M. D. N. C. sustulit omnes labores, & enixas
„curas, qualiter ab intra exoptatam reducere tranquillitatem, dum adeo ab
„extra adurit, interposuit authoritatem suam Regiam, & mediationem ex-
„pedivit plenipotentem Commissarium suum Illustrem Stanislaum in Szczu-
„czyn & Radzyn Szczuka Procancellarium M. D. Litv. cum sufficien-
„tissima instructione. Quid? quando tam felicem cœptorum tractatuum de-
„terminationem adhuc adversa sors bono publico moratur: ira ista numi-
„nũ, an hominũ in res nostras, non despondet tamen animũ S. R M. D N.C.
„facit, quod potest, & si finaliter non posset perficere hoc ingens, & ardu-
„um opus pacis sanctæ, invocat opem totius Reipubl. ut in futuris Deo
„dante comitijs ad eundem finem individuos suos jungat conatus, & ad ex-
„tingvendum ignem domesticum, sicut ad signum campanæ incendiariæ
„totis viribus cooperetur.

„Pacem optatam cum Porta in initijs Dominationis S. R. M. D. N. C. *Pignus redimendum*
„laudabiliter Patriæ huic, post tot pericula rerum restitutam, commiscue- *à Brandeburgico.*
„rat notabiliter inopinata in Elbingam Principis Brandeburgici intromissio,
„sed & hæc innixâ curâ S. R. M. D. N. C. reddita, & restituit res integras
„& tranquillas. Manet tamen in onere Respublica exolvendi juris Hypo-
„thecæ trecentorum millium imperialium pro vindicando pignore per Se-
„natûs consilium oppignoratum. Quinquaginta millia, certum est, imperi-
„alium rigor Commissionis imposuit in civitatem, sed fortè supra vires. Re-
„siduum verò, semitrecenta millia Imperialium ad providendum Reipubli-
„cæ pertinet, tam strictè, quod si illa post comitia aut conclusa, aut (aver-
„tat Deus) rupta non provideret, & non redderet intra duodecim heb-
„domadas, Elector Brandeburgicus habet potestatem recipiendi territoriũ
Elbin-

A.C.1701 „Elbingense, & tenendi illud simul cum pignore usque ad exemptionem „cum quali hoc esset damno, & obstaculo Reipubl. quisque consideret. „Et interim debitum hoc instantius, instantissime, S. R. Mtas. com- „mendare dignatur, ut etiam in casu (avertat Deus) ruptorum comiti- „orum possit statim in modernis comitiolis provisionaliter provideri. Et „quia idem Princeps Brandeburgicus recenter modo in Principatu suo „Prussico declaravit se, & coronavit Regem: sicut ergo hanc materiam „jam per consilium antecomitiale S. R. M. D. N. Clementissimus repo- „suit ad comitia, ita modo omnibus statibus defert, ut expedita suppe- „ditare possint consilia, & has res ita accommodare, ut quàm optime „indemnitati Reipub. provisum sit. Multum prodesset ad publica emolu- „menta provida vulgo Mennicæ reclusio, pro restauratione, & saltem „æqualis cursûs monetæ. Mirari non semel debet S. R. M. D. N. C. & „forte quilibet, quomodo tam magnum, insigne, liberum, & celebre Do- „minium, sine propria Mennica mutuando tantùm ex alienis viliores „pecunias, suis melioribus subsistere tam longo tempore potest, & cu- „jus voluntate, & authoritate in uno Regno, vix non quilibet Palatina- „tus, & civitas, easdem pecunias, alio cursu accipit, & expendit, re- „fertur hoc non postremum damnum, & inconveniens, non tantùm ad „utile, sed etiam ad dignitatem Reipubl. quàm citissimè avertere, & non „dubitat S. R. M. D. N. C. quod hoc seriò introspicere & decernere vo- „lent omnes status.

Coronatio Regis Prussia.

Moneta cudenda.

„Camenecum restitutum, quantum gloriæ, tantùm doloris Reip. „adferre debet desolatione suâ, & ruinâ, & quod dolendum maximè, quod „ab ipsa repetitione non est, quo provideatur præsidium existens. Exo- „ptat S. R. Majestas D. N. Clementissimus, ut Respub. accipiat præci- „puam, & singularem meditationem, tam restaurationis; & providendi „necessariâ munitione hujus fortalitij, quam etiam faciendi semel pro „semper debiti ordinis.

Camenecco providendum.

„Artileriæ etiam rationes ultrò præsentantur, quando non tantùm „assignata quarta sufficere necessitatibus illius potest, & quod majus, „quia & hanc ipsam Possessores jam dedidicerunt reddere, sine præcipu- „is aggravationibus & arduis executionibus. Ut interea modus, & faci- „litas providendarum assiduarum expensarum, pro hac bellica œconomia „possent in modernis comitijs adinveniri, judicat S. R. Majestas apprime „necessarium.

Artileria declaranda.

„In his ergo publicis materijs, ut comitia publicè tractentur, & in „tempore sexhebdomadali finiantur, sicut S. R. M. D. N. C. intimè pre- „catur, ita obnixè commendat, ut Generosi Legati Terrestres à suis Prin- „cipalibus ad hoc singularissimè obstringantur. Reliqvum sinceræ & „perfectæ in eundem finem exprimendi prudentiæ & judicio Legati in- „junctum est &c.

IX.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARM. ET SAMB. MAGISTRATUI GEDANENSI, 7. Augusti.

Urget solutionem contributionis.

DEstinaveram non tam propter præsentes nundinas, quàm ex ratione publicæ rei invisere Gedanum, ibiq; cum Prænobilibus ac Spectabilibus Dominationibus Vestris coràm conferre. Sed cum mandata Regis mei, quæ exequi non interpretari, debiti mei duco, avocent me Varsaviam, & forsan longius i-

ter

ter arripere cogar, calamo id exprimere, quod ore nequeo in animum A.C. 1701
induxi. Moveor ad id ipsiusmet civitatis Vestræ nobilissimæ bono, cui semper, quoties occasio poscebat & vacabat, affectum testificandi, meum desiderium erat. Notæ porro erunt Prænobilibus ac Spectabilibus DD. Vestris illæ conferentiæ, quas in præsentia Secretarij Vestri, ad aulam Regiam residentis Varsaviæ post dilata ultima comitia habuimus, in quibus post multas disceptationes includi debuit, ut repartitionis Provinciam nostram concernentis, pars tamdiu in visceribus Provinciæ relinquatur, donec assignationi, à Thesauro Prussico in rem Supremi Exercituum Ducis, & primi in Regno Senatoris datæ, à Vestra civitate satisfiat. Literæ negativæ Prænobiliũ DD. V. ad eundẽ datæ, & Declaratio D. Secretarij planè ad easdẽ conformis, motivũ non postremũ erant resolutionis hujus. Justitiæ enim congruũ videbatur, ut non tantũ compatiamur, sed & ut succurramus necessitatibus, tam meritissimi togâ sagôq; Senatoris. Nos non tam libenter, quàm reverenter, cum Excellent: Episcopo Culmensi, repartitioni huic consensuros, per mensesq; tres illud quod ex distributione thesauri Episcopatus nostros concernit, soluturos declaravimus, cum hac nihilominus præcautione, quod si longius satisfactio prænominatæ assignationis deferretur, non posse nos ullatenus ferre, ut hoc onus, quod subditi nostri innocentissimè patiuntur, cum omnia, quæcunq; eos concernunt, punctualiter solvant, diutius tolerare queamus, quinimo omnia damna, ab ijs, qui eorum causa sunt, vindicanda erunt, quo nomine manifestationem fecimus, & publicum ejus instrumentum palàm erit. Hoc ideo Prænobilibus ac Spectabilibus Dominationibus Vestris denuntiandum duxi, ne pòst ignorantia prætendatur. Tam gravissimæ contributiones in ultimis finitis comitijs Mariæburgensibus laudatæ vel jam solutæ, vel in proximo solvendæ à nobis sunt, cùm ergo, executionem militarem pati debeamus, cùm publico laudo minime contraveniamus, cur renitentia aliena, observantiam statutorum aggravare debeat? Considerent Prænobiles, ac Spectabiles Dominationes Vestræ, quantum inde præjudicij vobismet ipsis afferatis, si omnes quicunq; obedientes legi sunt, injuriam hanc, & repartitionis tolerantiam, coactam vindicare velint, ac maturius se reflectent super consequentias si (DEus avertat) militem satis aliàs moræ impatientem, & pro satisfactione sua, non segniter urgentem, idem Supremus Exercituum Dux, videns sibi illudi, totq; debitis, pro publico oneratum non sublevari, in obsequio non retinuerit. Optarem libenter ut Prænobiles ac Spectabiles Dominationes Vestræ, ea divinare vellent, quæ ego nec calamo quidem attingere possum, quanta & quæ mala ab hac renitentia emergere possunt. Desiderarem ut post maturam, & seriam deliberationem, absq; ulteriori dilatione, cum mittendo hoc mense, ab Excellentissimo Domino Castellano Cracoviensi, Commissario, non verbis sed rebus conferant, concludant, & hanc repartitionem, eo solo & unico respectu, in visceribus nostris, relictam amoveant, ne mala quæ sequuntur, eisdem attribuantur. Quod ego non tantùm pro interesse Episcopatûs mei, quem defendere ex vi obligationis teneor, sed ex affectu particulari in nobilissimam Vestram civitatem, insinuare volui, favoribus me eorundem, quàm diligentissimè recommendando, maneo.

Dabantur in arce nostra Heilsbergensi die 7ma Augusti. Anno Millesimo septingentesimo primo.

F BREVE

A. C. 1701 BREVE APOSTOLICUM AD SACRAM CÆSAREAM MAJESTATEM die 16. April. Romæ.

CLEMENS PAPA XI.

CHarissime in Christo Fili noster, salutem & Apostolicam Benedictionem. Etsi nobis persuasum sit, Majestatem Tuam nullo modo probare consilium, deterrimo in Christiana Republica exemplo à Friderico Marchione Brandeburgensi susceptum, dum Regium nomen publicè usurpare præsumpsit. In eo tamen quod factum hujusmodi Apostolicarum sanctionum dispositioni contrarium, & hujus sanctæ Sedis authoritati injuriosum esse cognoscitur, ex quo scilicet Sacra Regalis Dignitatis insignia ab Acatholico homine non sinè Ecclesiæ contemptu assumuntur, & idem Marchio se Regem dicere non dubitat ejus partis Prussiæ, quæ ad militarem Teutonicorum ordinem antiquo jure pertinet, Nos rem silentio præterire non possumus, ne muneri nostro deesse videamur. Quod ita à perspecta animi tui magnitudine alienum esse satis superq; cognoscimus. Ab hoc, ut nostro quoq; hortatu temperare velis, expetimus, ne videlicet Regios honores tribuere illi, qui illorum numero nimis incautè se junxit, quos increpat simul & reprobat sermo ille divinus: Ipsi regnaverunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognovi. Sensus autem super hac re nostros Venerabilis Frater Philippus Antonius Archi-Episcopus Athenarum nostro nomine fusiùs explicabit Majestati Tuæ. Cui felicitatem, uberem copiam à DEo precamur, & Apostolicam Benedictionem amantissimè impertimur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris Annô Pontificatûs nostri I.

Ulysses Josephus Archi-episcopus Theodosiens.

BREVE APOSTOLICUM ROMÆ DATUM. die 23. Aprilis.

CLEMENS PAPA XI.

DIlecte Fili noster salutem & Apostolicam Benedictionem. Etsi dignam sublimitate gradûs, quem in Apostolico senatu obtines, de te opinionem gerentes arbitremur te probè intelligere, in magnum Catholicæ Religionis dedecus verti indebitos honores, qui Acatholicis Principibus deferuntur, cum eorum, qui à vera fide dissident, consortium frequentare, nedum ambitum fovere ab Ecclesiastica disciplinæ legibus districtè prohibeatur; Tibi tamen reticere nequaquam debemus, quòd coram ipso Cardinalium Collegio in proximè habito secreto consistorio, Pontificiâ vigilantia nos admonente, duximus esse explicandum. Nos videlicet pro muneris nostri ratione dissimulare nequaquam posse illud, quod publicè attentatum fuerat à Friderico Marchione Brandeburgensi, qui se Regem Prussiæ dicere, tantæq; dignitatis, quæ ut singulare DEi munus agnosci, veraq; columen Religionis, atq; orna-

ornamentum esse debet, nomen & insignia assumere, atq; usurpare A.C.1701
præsumpserat. Dein verò prout rei momentum exposcebat, latè prosecuti sumus, quanta inde Orthodoxi nominis, & Apostolicæ Sedis Dignitati illata fuisset injuria. Quæ omnia in præsens satis esse arbitramur spectatæ tuæ prudentiæ indicare, ut illos, qui significationes honoris erga alios Reges adhiberi consuetas eidem Marchioni deferre vellent, ab incœptis eâ authoritate, quam Tibi in Regno isto eximia tua decora conciliant, retrahas, quemadmodum fusiùs à Ven: Fratre Archi-Episcopo Tarentino Nuntio isthic nostro percipies, dum Tibi cum multæ felicitatis auspicio Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ sub annulo Piscatoris nostri Anno I.

Ulysses Josephus Archi-Episcopus Theodosiensis.

MICHAELI RADZIEJOWSKI CARDINALI PRIMATI REGNI, die 12. Maji Romæ.

CLEMENS PAPA XI.

DIlecte Fili noster salutem & Apostolicam Benedictionem. Eousq; processit, ut accepimus nonnullorum hominum hæreticæ pravitati adhærentium in istis Regionibus *audacia, ut Varsaviæ apud Acatholici Principis Administrum publicè conventus suos agere, ac Lutheranæ sectæ exercitijs operam palàm dare non vereantur. Quæ res paternæ nostræ charitatis viscera, ut par erat, cõmovit, ac perculit, cùm indignum esse arbitremur, quòd impietas suos veluti triumphos agere in ipso Catholicæ veritatis conspectu præsumat. Perspectam itaq; pietatem tuam in præsidium nostræ vigilantiæ adhibemus, ac vehementer à te petimus ut omni studio nobiscum contendas, ut hujusmodi licentia omnino coërceatur. Pluribus autem ea in re supersedemus, cùm sensus nostros uberiùs sis percepturus à Ven: Fratre Francisco Archi-Episcopo Tarentino, cui injunximus, ut prudentiæ ac zelo tuo in promovendo memorati scandali remedio admodùm innitatur; dum Tibi Dilecte Fili noster Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris Pontificatûs nostri Anno I.*

Ulysses Josephus Archi-Episcopus Theodosiensis.

BREVE APOSTOLICUM A CLEMENTE PAPA XI. missum. 27. Maji 1701.

CLEMENS PAPA XI.

VEnerabilis Frater salutem & Apostolicam Benedictionem. Quò majori zelo pro Catholicæ Religionis integritate, ac communi tranquillitate custodienda flagrant illi, quibus administrandæ inclytæ istius Reip: cura demandata est, eò audaciùs insurgunt Religionis, & Regni ipsius hostes, & insidijs atq; dolis publicã divini cultûs obser-

 uanti-

A.C.1701 *vantiam, ac animorum unionem evertere meditantur. Propugnabit tamen, ut confidimus, fidei & Patriæ causam Fraternitas tua, cujus infula erit galea salutis ad propulsandos eorum conatus, quos exercere posse sibi pollicentur in proximè celebrandis Comitiis, dum maligno discordiarum gladio ad scindendum in diversa studia Senatum accinguntur. Cumulabis itaq; tuas laudes, ubi nedum molimina eximiæ tuæ prudentiæ usu deteges, sed alios etiam admonebis, ut à pravis hæreticorum consilijs, imò ab omni cum eisdem commercio juxta sacrarum legam auctoritatem prorsus abstineant. Quin etiam ad amplificandam Reip: istius gloriam opportunum fore ducimus, ut omnes exemplo & unanimi consensu promoveant. De quibus omnibus Ven: Frater Franciscus Archi-Episcopus Tarentinus fusiùs disseret cum fraternitate tua, cui Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum* Romæ *apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 28. Maji Pontifiatûs nostri Anno I.*

Ulysses Josephus Archi-Episcopus Theodosiensis.

CLEMENTI XI. PONTIFICI MAXIMO,
Varsaviâ 30. Augusti.

POst oscula beatissimorum pedum. Benedictus sit DEus, quod secundùm magnitudinem misericordiæ suæ eo tempore Sanctitatem Vestram Ecclesiæ sponsæ suæ dono quodam providentiæ præfecerit, quo vix alius par tanto oneri ferendo inveniri posset. Non tantùm nunc Roma Româ *major, sed & dissita tot terris Patria mea felicitate ipsâ felicior, dum cura & solicitudo paterna totum implens Christianum orbem, & à fine usq; ad finem intensissimâ diligentiâ pertingens suaviter etiam ad illam extenditur tam ferventer.*

Docet cum alijs & me Sanctitas Vestra facere voluntatem suam, in benignissimo Brevi ultimis Maji exarato, & nuper mihi cum expressione desiderij ab Illust: D. Nuntio tradito. Exosculor cum omni, quâ par est, veneratione supremum nutum, quem exequi, non interpretari debiti mei duco. Et ut hactenus testimonium mihi reddente conscientiâ memor potiùs officij, quàm dignitatis, quærebam non quæ mea sed quæ JESU Christi, sic dum ab Optimo Patre currenti additur calcar à via mandatorum ejus non declinabo, eoq; dirigam ex gradu magis, quàm merito consilia mea, quò me Sanctitatis Vestræ ducit voluntas, non invitum. DEum patientiæ & solatij cum miserrima nunc Diœcesi mea precabor, ut, cùm non possit esse immortale, diutissimum, & felicissimum reddat ad gloriam nominis sui, & bonum Ecclesiæ Sanctitatis Vestræ Imperium. Spem interim meam in salvante nos, & privatam desiderium in diligente nos, repono, & ut super mea quoque anima, Paterna dans vitam & Benedictionem, superabundet gratia de genu humillimè supplico, & paternis advolvor pedibus.

BREVE

BREVE APOSTOLICUM, AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM PRIMATEM. 28. Maji Romæ. A.C.1701

CLEMENS PAPA XI.

Dilecte Fili noster salutem & Apostolicam Benedictionem. Intellexerit intimi assiduiq; nostri mœroris causas, quicunq; seriò perpenderit, quot & quàm graves nunc temporis Christianæ Reipub. impendeant calamitates, inter quas non postremo loco ob oculos nostros versantur insidiæ, quibus florentissimum Poloniæ Regnum appetitur, dum hæreticorum hominum audacia duplex fortè eidem bellum inferre parat, unum quidem palàm vi, & armis, quod certè minùs timendum est, inspectâ eorum bellicâ virtute, quibus Remp: istam tueri tam facilè erit, quàm familiare profectò eisdem semper fuit triumphis propriam libertatem asserere, alterum eò periculosius, quò magis occultum novimus, siquidem ab eisdem hæreticis immitti in nonnullorum animos secretas discordiarum faces, quæ in proximè habendis comitijs in publicum incendium, quod difficulter extingvi possit, erumpant; Excogitari id sinè multa sollicitudine, à paterna nostra charitate non potest, cùm agi de Reip. istius salute, atq; incolumitate, tum etiam de Catholicæ Religionis integritate videmus; dum itaq; Divinam opem enixis precibus, quatenus ejusmodi pericula amoveantur, indesinenter expetimus, te amoris nostri magnitudine complexi, quò majori possumus studio, hortamur, ut eo, quo par est zelo, incensus, hostium fidei conatibus & publicæ tranquillitatis discrimini tempestivè occurras, ac DEi causā fortiter propugnes, quod te feliciter assecutū esse confidimus, si pro ea, quâ apud omnes præstas, authoritate singulis periculum, in quo sacræ res, ac humanæ versantur, detexeris, eosq; seriò monueris, cælestem iram, ac spiritualium anathematum fulmina in caput suum evocare illos, qui hæreticorum hominum vocibus aures præbere, nedum consilijs adhærere præsumpserint. Erit etiam perspectæ prudentiæ tuæ, inclyti istius Senatûs suffragia in eam sententiam adducere, ut Charissimi in Christo Filij nostri AUGUSTI Poloniæ Regis studia ac desideria in ijs omnibus, quæ ad amplificandos Catholicæ veritatis fines pertinent, promoveantur, ut inde etiam celeberrimæ Reip. istius splendor, & gloria augeatur. Prolixiùs autem de hac re sanè gravi disserentem Ven: Fratrem Franciscum Archi Episcopum Tarentinum Nuntium isthic nostrum, ut libenter audias, eiq; tuo præsidio adesse velis, cupimus, dum Tibi Dilecte Fili noster, Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum ad S. Petrum sub annulo Piscatoris, Pontificatûs nostri Anno I.

Ulysses Josephus Arhi-Episcopus Theodosiensis.

SENATUS CONSILIUM Varsaviæ die 29. Julij expeditum.

SAcra Regia Majestas Dominus Noster Clementissimus, cum nihil prius aut potius, quam observantiam pactorum, eorundemque effectivā executionem censeat, multumque interesse publicæ tranquillitati vide-

A.C.1701, at, si confinia illa juxta tractatum seu instrumentum pacis ad Karlowicz ,conclusum, renovatis antiquis terminis, & limitibus quam optime stabili-,antur, & integerrima vigeat amicitia. Quapropter pro paterna sua cura, ,& sollicitudine ad renovandos veteres limites, sopiendas differentias, & om-,nes denique tollendas suspiciones, inhærendo præfato tractatui necessariò ,expediendos Commissarios censet. Eos denique nominare dignatur utpo-,te Magnificos & Generosos Joannem Jabłonowski Palatinum Russiæ, Ni-,codemum Zaboklicki Castellanum Camenecensem. Bogusz Succamerariū ,Palatinatûs Podoliæ. Georgium Dzidusƶycki Capitaneum Camenecensem, ,Stephanum Humiecki Dapiferum Podoliæ, & Antonium Korniakt. Qui ,quidem Commissarij unius pluriumve absentiâ non obstante, constituto cer-,to die; ac competenti tempore cum felicissimo Crimensi Hano, & Sera-,skiero per Illustrem & Magnificum Castellanum Cracoviensem Supremū ,exercitûs Regni Ducem, ab eodemque provisâ sibi omni securitate, & de-,centi comitatu ad illa confinia indilatè sese conferent, inibidemque anti-,quas metas, & vetustissimos ante duo ultima bella constitutos limites in-,quirent, restituent, solidabunt, & solennibus signis metalibus distingvent, ,& consignabunt. Præcipuè verò indemnitati publicæ circa renovandam ,dissimitationem Palatinatûs Bracłaviensis, & Districtûs Snianetensis in cam-,pis desertis prospiciens, totumque hoc & integrum negotium pro sua pru-,dentia, & integritate finaliter exequentur, ita ut juxta Articulum primū ,nulla utrinque aut prætensio, aut extensio fiat, sed limites antiqui, sine mu-,tatione, aut perturbatione, tanquam sacri religiosè observentur, atque co-,lantur. Pro sustinendis verò sumptibus & expensis iisdem Magnificis & ,Generosis Commissarijs, & quidem Senatoribus per unum mille talerorū ,imperialium. Deputatis verò ex Ordine Equestri per quingentos taleros ,imperiales Sacra Regia Majestas Dominus Noster Clementissimus assi-,gnare dignatur, quod in rationibus thesauri pro persoluto suscipietur. Por-,rò pro meliori informatione eorundem Magnificorum ac Generosorum Cō-,missariorum, ac luculenta veterum limitum elucidatione, si aliqua docu-,menta in Archivo Regni reperiri possint, omnino investiganda, & com-,municanda. Sacra Regia Majestas Dominus Noster Clementissimus judi-,cat, inque eum finem ad reserationem ejusdem Archivi in thesauro Regni ,existentis, circa hosce Senatores, & Custodem thesauri Regni, quibus id ,muneris ex lege publica competit, certos Commissarios adjungit & ordi-,nat, videlicet Admodū Reverendum in Christo Patrem Georgium Albrach-,tum Döhnhoff Episcopum Cracoviensem Ducem Severiæ, Supremum ,Regni Cancellarium, Mag. Stanislaum Morsztyn Palatinum Masoviæ, & ,Generosos, Joannem Szembek Referendarium Regni, Franciscum Lanckoron-,ski Succamerarium, Franciscum Wielopolski Capitaneum, atque Andream ,Zydowski Vexilliferum, Cracovienses.

X.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS, EPISCOPUS VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLLI S. R. Mtis. POLONIARUM THEOLOGO ET MINISTRO ACTUALI ROMÆ,

Varsaviâ 4 Septembris

Nuntiat conflictum inter Svecos, Saxones & Moschos.

Dleis te mihi scripsisse in diversis materijs sed video nec tuas ad me, nec meas ad te perlatas omnes. Nunc respondeo, quia nunc tuas accepe, si singula vis & cupis scire accipe paucis. Quæris à me, idque pro informatione magnorum in Curia Romana virorum initium, & progressum Svetici in Livonia belli.

Jam

Jam es informatus oretenus, dum in urbe essem de causis belli, & quod ad initium anni præteriti Rex noster notabilem partem exercitûs Saxonici versus Curlandiam direxerit, ut ibi stativa hyemis haberet. Quamvis verò Rex Sveciæ fuerit informatus de motu harum Legionum, non credebat, rem ut indebitam, ita minime speratam, nec putabat, nihilominus necessariam fore defensionem post securitatem à Rege Rex nostro liberalissimè datam Welingio Legato Sveciæ, qui aliquam in eo monstraverat diffidentiam assecurans, quod non alio fine milites suos in Curlandiam direxerit, nisi ad reducendos ad obedientiam Curlandos & Litvanos, de quibus non erat satis contentus. Præterea Rex Sveciæ securus pacis inter suum Regnum & Poloniam non potuit sibi imaginari Rempub. Poloniæ passurã, ut bellum sine suo consensu inciperet. Attamen paulò post contrarium patuit, dum Saxones aggressi fortalitium parvum Kobron, facilè occuparunt, quia nulla præcesserat defensio, fortalitium per se debile nec nisi à 50 hominibus defendebatur. *A.C.1701*

Minabantur Saxones Metropoli Livoniæ Rigæ sat munitæ, & jam aggredi illam tentârunt sub favore glaciei. Sed brevi pòst recesserunt, dum Comes Dalberg Livoniæ Gubernator circa civitatem omnia combusserat, & ad vigorosam se præparabat defensionem. Multa erant, quæ obicem tam audaci ponebant executioni, Comes Dalberg antiqvus miles, & experientiâ plenus fortalitium hominibus & munitione provisum, muri in bono statu, arx bene munita & Saxones non erant tam copiosi, ut aggredi possent; unde Dunamindam duobus milliaribus à Riga distantem cum tribus millibus aggressi, sed à Colonello Butberg cui cura fortalitij commissa erat, 500 tantùm habente milites, repulsi in primo assultu 1500 occisi, 100 capti, Svecorum 80 partim occisi partim vulnerati. Ex tam fortunato initio prosperum licebat præsagire defensionis eventum, sed aliquot post dies tractatũ inijt cum Generali Fleming qui præerat Saxonibus, diutiùs defendere se non valens, ob defectum annonæ, ut patuit ex punctis Capitulationis. Accepto nuntio de occupata Dunaminda Rex Sveciæ expedivit Generalem Wellingium, ad occurrendum ulterioribus Regis Poloniæ progressibus. *Saxones occupant Dunamündam*

Ad quæsitum, utrum Respublica Polona intentiones Regis sui circa ineundum bellum adjuverit? dictis tuis annuo ac respondeo, eã rectè non adjuvisse, multos tamen non contravenisse, quosdam spe commodi alicujus publici, alios pessimâ intentione Regis aggressuri hoc bellum, unde difficulter extricare se poterit, sunt alij qui obtentu conscientiæ & religionis prætextu persvasum habent, Regem indispensabiliter per juramentum obligari ad recuperanda avulsa, & cum Livonia sit una ex Provincijs, à Polonia avulsis libenter eam Regno nostro adjicerent, & quia Respublica nollet incipere bellum, cujus alea dubia, nec libenter offenderet illum Principem, cum quo pacem post amissam hancce Provinciam inierat. Ideo multi in secreto (dum ego Romæ agerem) convenerant ut Rex Poloniæ cum solis Saxonibus Livoniam aggrederetur, nec Respub in hoc bello interessata appareret. Occupatâ Dunamindâ appellataque Augustburg per aliquot menses depopulabantur Saxones Livoniam, donec Finlandicæ legiones venirent, & progressus eorum impedirent. Expulerunt eos usque in Curlandiam, & multa etiam tormenta ijs, præter alias res eripuerunt, dum interim Rex noster comparuit in Curlandia & transivit Duhnam cum duodecim millibus duobus tantùm milliaribus Rigâ distitam non erat resistendo Welingius, octo tantùm millia militum habens, cum equitibus sub Ruen ivit, & pedites Rigæ reliquit, quàm Rex Poloniæ aggredi volebat, & defacto aggressus fuisset nisi Ablegatus Galliæ de Heron (dicitur non fecisse id sine pretio) artibus suis ulteriores progressus impedivisset. *An Respub. conscia inchoati belli.* *Progressus Regis in Livonia.*

Regi

A.C.1701 Regi Sveciæ conclusa cum Dano non tam libenter, quàm reverenter pace in Scaniam reduci nunciatur Czarum Moscoviæ cum numerosissimo exercitu nullâ aliàs factâ belli clarigatione Narvam oppugnare. Stuporem id movit Regi, cui id solùm videtur rationem habere, quod justitiam habet, quia nuper à Residente Czari Moscoviæ de amicitia quoque Domini sui securus est redditus. Non credebat proinde strictos & secretos tractatus inter Regem nostrum & Czarum fuisse conclusos; Narva celerem desiderabat succursum, attamen Rex Sveciæ in Livoniam penetrat, prius Rigæ à Saxonibus cinctæ, quàm Narvæ, quæ diutius secundum sensum eorum defendere se posse credebatur subsidium daturus; sed dum iter suum versùs Rigam disponebat, rescivit reliquisse Regem nostrum Rigam, & aggressum fortalitium Kokenhausen, quod postquam per aliquot dies ignibus impetitum fuisset per capitulationem tandem cessit. Ita Rex cujus solius interest, singula servare, audendum aliquid pro Patria proque salute subditorũ ratus, cum octo millibus & sexcentis sumptis pro octiduo victualibus, versùs Narvam movit. Quod audiens Czar expeditionem hanc magis volebat impedire quàm posset, misit tamen sex millia equitum, quos Sveci omnes vicerunt, & centum sexaginta homines ex suis tantùm desiderabant. Non tibi describo, qualem difficultatem, quales labores, quam periculosas vias cum defectu victualium, frigora, pluvias, nives, passus fuerit exercitus ille; cùm verò certum locum de Piagege vocatum non sine maximo periculo transiisset 19na Novemb. inimicum aggressus est. Non memoro hic omnia, quæ acta sunt, quò notiora sunt, eò minùs egent stylo, satis est, quòd cadente copiosissimâ nive, ita, ut ultra quatuor passus nullus videri potèt, & cum Generales ejus accusarent nimiam cadentem nivem, imò dixit Rex Sveciæ; gaudeo inde, quia Moschi milites meos numerare non poterunt. Innumeri erant Moschi, & vigorosissimè resistebant, sed resistentia non diu valuit contra ignem violentum Svecorum, fugere ergo cœperunt; & Rex Sveciæ prosequebatur usque ad fluvium Narva, per quem se salvabant per favorem pontis à se nuper exstructi. Multi ibi periêre, quia fugere non poterant, cum ille pons per præcipitantiam fugientium ruptus fuerit, dumque nox supervenisset, & Rex à quadraginta Moschorum millib9 circumdatus fuisset, dum minime sperabat, & ecce Deputati veniunt à Moschis capitulationem requirentes, quam Rex ultro concessit.

Moschus oppugnat Narvam. *Rex Sveciæ succurrit Rigæ.* *Saxones occupant Kokenhausen.* *Rex Sveciæ succurrit Narvæ.* *Cædit & fugat Moschum.*

Numerus Moschorum ultra octoginta millia hominum tam peditum quàm equitum erat, ita non dominus sed colluvies timebatur, sed ex his occisi & submersi fere viginti millia, alia viginti millia inter fugitivos, dissipatos, & qui capitulârunt numerantur, & quadraginta millia erant captivorum, quorum magnam partem remisit Rex in Moscoviam sine armis. Ista duo mutua se amplexatione consociant, qui æquitatem colit, fructum victoriæ possidet.

Clades Moschorum.

Czarum Moschoviæ prudenter tribus ante diebus recessisse, antequã Rex Sveciæ appropinquâsset, sub prætextu occursus venienti succursui in duodecim millibus; Duci de Kroy relicto integro exercitus sui gubernio, qui quæ passus fuerit scio, quid meruerit nescio, centum octoginta tormenta cum numerosissima munitione belli accepta sunt; Ducenta & sexaginta duo millia talerorum in pecunia parata & præda ingentis nec explicandæ quantitatis. Vulnus sanabitur, cicatrix permanebit.

Jactura Ducis de Kroy.

Sed ne longius quod mei moris non est, Patrem meum tædiosis demorer relationibus qui aliunde plus nimio descripta habebis plura non addam & à succursu dato Narvæ, à victis Moschis, redeo ad Kokenhausen, ubi inter Saxones & Svecos parvi quidem, sed frequentes erant conflictus; sed dum Rex reliquisset Schlittenbachium in Livonia cum parte

exer-

exercitûs contra Moschos, appropinquavit Rigæ, cum viginti millibus hominum. Fluvius Duhna est valde profundus in illo præsertim loco, per quem Rex transire debuit, & eò magis periculosus videbatur transitus, quod meliores Saxonum legiones ex altera parte fluminis ad impediendum transitum collocati fuissent, sed notandum, ut in multis patuit occasionibus, quod Rex Sveciæ nullas numerat difficultates, & quando semel aliquid in capite suo determinavit, securus quisque debet esse executionis. Consilium bellicum summo studio conabatur dissvadere Regi, ne fluvium transiret, utque id negotij, alicui ex suis Generalibus committeret, non potuit tam justis petitis resistere Rex, & distulit rem, consilium non abjecit; interim parvam naviculam præparari secreto fecit, in qua cum aliquibus Officialibus confidentioribus absque scitu Generalium transire posset, & defacto ausus ea quæ rarus etiam auderet privatus. *A.C.1701* *Rex Sveciæ redit versus Rigam.* *Transit fluvium Dubnam.*

Dum omnia parata erant, imposuit super novem millia peditum, ducentos drabantos, & quinquaginta equites sub favorem noctis die octava Julij in nonam, & sub ipsum crepusculum in spatio horæ unius in alteram partem fluminis illæ transierunt legiones. Magnus ignis ex tormentis Saxonum incepit, sed nihil nocuit; præcedebant enim exercitũ aliquot naves fumo impletæ, ubi ignis superpositus fumum ingentem edebat, qui Saxonibus alias naves celabat.

Vix parvus numerus Svecorum in ordinem ex alia parte fluminis ordinare se cœperat, statim Generalis Steinau qui Saxonibus præerat, cum equitibus Svecos aggressus illosq; usq; in aquam pepulit, parumque aberat quin omnes perierint. Tanta confusio inter Svecos erat, & videbantur initia valde pro illis periculosa, sed gravior quàm timuerit hostis exstitit, dum ex improviso parva navicula Regis visa est, qui viciniores erant exclamârunt; Ecce Rex; Et hoc peropportunè accidit, quòd illi minimè cogitabant, quia hæ voces de bucca in aliam promotæ obligârunt Svecos, ut lineam formarent etiam in aqua, & ita fortiter aggressi Saxones, ut illos iterum repellerent, ita, ut Generalis Steinau crediderit necessarium non amplius egressum è navibus Svecis impedire, tantumq; temporis spatium illis indulsit, sine impedimento ut se in ordinem disponendi satis temporis habuerint, sive quod ille non audebat aggredi Svecos ex navibus descendentes, quia sufficientem numerum tormentorum magnorum habuerunt, qui illos liberalissimè tangebant, sive quod sperabat facilius eos in terra debellandos habens octo millia peditum & equitum; Et fortè non credidit fortiores se Svecos fuisse, sive quod judicabat per primam Svecorum resistentiam, quod Saxones facile vinci potuissent in uno loco, in quo non poterant congredi omnes. *Sveci pelluntur.* *Resistunt.* *Egrediuntur ex navibus*

Cùm ergo legiones Regis Sveciæ fuissent in ordine, sinistram Rex pro se, dexteram reliquit Generali Liwen. Pedites Saxones fortissimè resistere cœperant, sed vigore Svecorum constricti ad cedendum. Catonis ejus semper memores qui docet, quod servus charitati propriæ non teneatur Domini sui amorem præferre. Dum Sveci lucrabantur semper non obstante frequentissimo igne terram, & quamvis fortiter pugnaverint, cedere tamen aliquomodo Svecis debebant, ita ut amissâ spe victoriæ cum præcipitatione terga verterint versus Kokenhausen, & ad omnem ætatem tanti mali sensus penetrabit. Inveniebantur viginti quatuor millia Moschorum in vicinia ad sustinendos Saxones, sed timidæ hæ legiones statim fugerunt, dum Saxones perdidisse audiverunt. Ex Saxonibus desiderati *Saxones cess.*

A.C.1701 siderati duo millia & ducenti captivati, Sveci non nisi quadringentos perdiderunt. Si plures Equites habuissent, qui propter ingentem ventum transire non poterant, notabilior hæc victoria fuisset, prosequi enim Saxones non poterant, quoniam octo milliaria eodem die confecerunt.

Processit Rex Sveciæ de quo dicere ex certis relationibus cogor, quod cum fortuna ita virtutem conjungit, ut in utraq; pariter emineat versus Kobron, quod fortalitium primò à Moschis defendebatur, sed pòst armis victoriosis cessit. Quando Equites Sveci transierunt, misit Rex versus Mittaviam Metropolim Curlandiæ, ubi Saxones, (de quibus dici potest quod sint auri argentiq; mancipia, qui DEum non adorant præter mammonam Matrem & Plutum Patrem) reliquerunt ingentes provisiones, sed Merner Mareschalcus Campi nullos ibi invenit Saxones, qui versus Poloniam ita properanter currebant, quibus cum metu anxiis omnia in portenta verterentur ut tantum in Varmia constiterint, ubi defacto morantur; Quos ultra Sauromatas vellem hinc esse abreptos, in Saxoniam tutâ, ut sperant, viâ post aliquam quietem moturi, digni qui paterentur quod ego vellem. Hæc nunc; ulteriora habebis successivè vale.

COPIA LITERARUM AB ILLUSTRIBUS MINISTRIS STATUS AD SERENISSIMUM REGEM SVECIÆ.

Varsaviæ die 6 Augusti.

RUmor certus de ingressu copiarum Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ in limites Reipublicæ nostræ, quid de ipsa in civitatem Nitaviæ penetratione? nequaquam videtur Religioni ejusdem Reipubl. erga fœdera cum inclyto Regno Sveciæ æque constanter ac viriliter servatæ correspondere, noluit illa inchoato nuper bello cum proprio Rege S. R Majestate Domino Nostro Clementissimo, cui aliàs de liberrimis pectoribꝰ nostris vita, sangvis, & quidquid horum carius, Sacra esse solent, quidquā commune habere, certa reciproci pro solennitate eorundem fœderum ac juris-jurandi à S. R. Majestate Vestra certaminis, ne scilicet armorum ejusdem quovis dato successu limites nostri pactorum Religione tuti scanderentur. Occurrendo his prævivit solennis ad Sacram Regiam Majestatē Vestram vigilantissimi Primatis Regni nostri Epistola, ast, cum secus rerum momenta processisse audiantur, suscipiet S. R. Majestas Vestra, cum iterata Eminentissimi Primatis solicitudine; nostram quoque Ministrorum Statûs sinceram pro debito muneris, & servandorum pactorum interpellationem, quatenus animum Reipubl. sic probatum, & nuperis suspensis comitijs, servandæ cum S. R. Majestate Vestra tranquillitati publicæ devotū per contrarias fœderibus actiones infringere nolit. Quod solo mutuæ pacis amore testati, confidimus, S. R. Majestatem Vestram vicissim religiosis cultibus erga pacta, ac rebus de limitibus Reipublicæ non minùs promptè, ac justè perspecturam. De reliquo Sacro Regioque Capiti devotissima inclinamus obsequia. Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ addictissimi servi.

Stanislaus Princeps Lubomirski Summus Reip. Polonæ Mareschalcꝰ.
Carolus Tarło Pro-Cancellarius Regni
Stanislaus Szcuka Pro-Cancellarius Magni Ducatûs Litvaniæ.

COPIA LITERARUM AD DOMINUM CAMPI MARESCHALCUM STEINAU A CONGRESSU VILNENSI Vilnæ 6 Aug.

EXpressum in literis Illustrissimæ Dominationis vestræ recursum ad congressum præsentem, quemadmodum debito cum respectu erga Sacrā Regiam Majestatem recepimus, ita pari devotionis ac fidelitatis nostræ studio erga eandem certantes, instantissimè Illustrissimam Dominationem

tionem

„tionem compellamus, quatenus destinatum, & declaratione suâ firmatū A. C. 1701
„consilium in evacuando S. R. Majestatis milite extra fines Litvaniæ om-
„ni celeritate contendat. Maturatâ hac executione non solùm Illustrissima
„Dominatio Vestra motibus popularibus obviabit, sed etiam indemnitatem
„libertatum & jurium nostrorum, & potissimum pactorum conventorum
„novellæ constitutionis in integro relinquet, quorum tuitionem æque ac
„S. R. Majestatis pectoribus nostris servare consvevimus. Cætera Domino
„Ablegatus Illustrissimæ Dominationi Vestræ uberius referet. Nos interim
„manemus.

XI.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. DOMINO BOSSEN COMMISSARIO EXERCITUS SAXONICI 5ta Septembris.

Queritur de excessibus Saxonum.

Redux Varsaviâ, ubi ad obsequia Sacræ Regiæ Majestatis Domini mei accurreram, quæ vix ipse credere potui, non sine animi sensu video, & invenio, & quia tantum dolorem præsagire non debebam, neque etiam ferre possum, ac proinde Te compellare in animum induxi, ut saltem sciam, quo jure in bona Ecclesiastica desævis contra expressam voluntatem Regiæ Majestatis, locationem, non tantùm permittere, sed etiam Ducibus, ut pro libitu suo (talis enim tenor est rescripti) eam faciant, jubere præsumpsisti. Habui benignissimum Regis mei promissum, de cujus justitia & clementia omnia non spero tantùm sed credo, quod Exercitûs ejus necessitate sic cogente, transire tantùm per Varmiam, satis alias, plus æquo & justo anterioribus annis, ab eodem ruinatam, sed non permanere debebat, & ecce facta promissis non respondent, cum scilicet tu, ut soles, malueris jussa Regis interpretari quàm exequi. Appellasse Te lachrymas populi mei, alenis in oculis ridentem, a Rege malè informato ad melius informandum inaudivi, quasi verò in eo, boni Ministri consistat informatio, quomodo sit contra jus, fas, & leges populus opprimendus? licebit mihi verius & certius Sacram Regiam Majestatem informare, quomodo tam terribiles & vix fidem inventuras exercuerit Ordinatio tua extorsiones. Non satis erat viginti millia portionum pro pedestri, novem millia pro equestri ordinare, non satis erat in residentia mea Episcopali, quæ est privilegiata, tanquam in contemptum castra figere, non satis est subditorum fruges, & meas proprias pro libidine & placito consumere, debebant adhuc quinque regimina relinqui onerando priora sequentibus. Quanta inde damna legibus & antiquis moribus ex integro immutatis misero huic Episcopatui inferantur, documenta juramento firmanda edocebunt. Neminem (agnosco in me) celerius capi, quam qui nihil timet. Securus eram verbo Regio & Eminentissimo Primati, Illustrissimo Nuntio Apostolico & mihi ipsi dato, quòd nullum hominem in Varmia invenire jam deberem, quod & literæ, post abitum meum Varsaviâ, ab Eminentissimo confirmant, sed totum est contrarium, cum non tantùm commeatus à miserrimis subditis, sed etiam pecuniariæ portiones in immensum in hunc usque diem, ab insolentiore milite extorqueantur, qui cum omnia corrasisset, extremam quasi animam exigit, unde desperatio, quæ ignavissimo quoque fortitudinem addit. Quid enim amplius sperandum? nihil scilicet proficitur patientiâ, nisi ut tanquam facile tolerantibus duriora crebris magis quàm dictu dignis extorsionibus imponantur. Excuses me ergo, ut qui collū non habeo, quod jugo supponā servitutis, prius te hisce compellē, & pòst Serenissimo Regi, pro quo nec affectus meus erit tepidior nec studium lentius, & Rei-

publicæ

A.C.1701 publicæ, cujus interest ex præterito consilium in futurum quærere," deferam, talia in nos audere te in libero Regno quæ in absoluto non auderes. Judicet Respublica quid externi vos agere præsumatis? Quid refert pium esse Regem, si impius Satrapa? Omne consilium vestrum est, ut in libero Regno nomen tantùm inane libertatis, & svavissimum boni Principis regimen, jugo vestro insupportabili odiosum reddatis, ut omnia rescripta, promissa, fidem Regiam, leges fundatas immutetis, consilia turbida & à quiete aliena, ut melius scilicet in turbido piscemini, insinuetis, in intentione perdendi nos, gradatim constantiam, & summum ordinem teneatis, omnia pro jure legitimo habendo, quodcunque externam vestram potentiam firmat, super cervices liberas jugum imponitis, quod neque Patres nostri neque nos portare poterimus. Pereundum enim potius, quàm talia subeunda. Potius cum dignitate cadendum quàm cum ignominia serviendum. Est ne aliquis angulus in Regno hoc? Estne aliquis Episcopatus, quem vatiniano odio, Ecclesias Ecclesiarumque Ministros persequendo, non inviseritis, quem fortunis & bonis non spoliaveritis, publicâ jacturâ privatam augendo fortunam, omnia pro destinatione vestra, leges contemptui habentes, in pejus disponitis. Ausu tuto, ideoque frequenti cuncta quæ vultis potestis, & plusquàm æqvum decorumque est, vultis, spem melioris fortunæ, leges pessimis artibus opprimendo plane excutitis. Inquies animus vester, quæ pacatis rebus sperare non potest, turbatis assequi conatur. Nunquam sincerius, nisi publica nostra calamitate lætamini. Quæ cogere vos putatis posse, rogare non amplius sustinetis. Plus odij quàm gloriæ Regi optimo paratis. Vestra consilia, vestræ oppressiones causa sunt, quòd gloriosas cogitationes eluserit fortuna, quod felicioribus eventis opposuerit se DEus. Propter gemitum enim pauperum nunc exurgam dicit Dominus. Fusius hæc suo tempore, & loco exprimentur, garrula enim est calamitas, quæ nunc breviter ex intimo cordis dolore exaravi. Peto responsum positivum, utrum mandata Regia, ad executionem deducere intendas, & quanto tempore adhuc Reipublicæ illudere, bona Ecclesiastica, & Nobilium pro libitu tuo ad ultimam deducere velis ruinam. Meliori me gratiæ ac favori, quam nunc experior, recommendando, ac manendo. Dabantur in arce nostra Seeburgensi.

LITERÆ MARESCHALCI LITVANIÆ AD PALATINUM Mariæburgensem 23 Octobris.

PLenum despotismi, & dignum theatro non in libera, uti sumus gente, sed tantùm in hæreditario serviens dominio nomine Regio, indixisti mihi in aula mandatum sub figura quidem tantùm, sed tamen insinuâsti, quòd mea in Regia turbet aliquatenus suam Majestatẽ „ præsentia, & quod melius esset, ut amplius eam non frequentarem. Man„ data similia particularem totius Reipubl. reflexionem merentur, tan„ quam apud nos nunquam audita, & in Saxonia quamvis rudi, quamvis „ ubì ad libitum omnia, & vis Imperantium lex est, nunquam practicari, „ nec approbari ab omnibus possunt. Vidi te, & præbebo coram omnibus „ testimonium, quòd cum rubore sceleri huic in libertatem deferebas, quòd „ injuriosa tibi ipsi videbatur obedientia dum hæc acriora denunciabas „ imperia, & clarè apparebat, quòd præ oculis habuisses in illo momen„ to libertatem, in qua natus es, & quòd Regem nostrum Dominum qui„ dem optabas, sed non Monarcham absolutum. Notum ergo sit toti „ Poloniæ, sicut jam arbitrariæ potestatis maximè dominantur, cognoscat,

quòd

,quòd mihi primo Officiali & Ministro statûs jam frequentare aulam, ,officium & munia Ministerij exercere per prohibitionem non licet. Jam ,condemnamur ante judicium, leges nostræ, libertas sentiendi pro ,nihilo, quæ permissâ secretâ criminatione, conculcata. Quapropter ,per te ipsum volebam rogare, ut liceat mihi injuriosè accusato ju-,stificationem facere. Sed quamvis & hæc submissio deroget aliqua-,tenus libertati, non auditæ preces tanquam Dresdæ Saxoni alicui ,comparere in aula prohibitum esset. Non ita apud nos in Polonia, ,ut in absoluto vivitur imperio; Rex noster depositâ irâ sicuti sol bo-,nis & malis æqualiter lucere debet, Regia hæc, & cubicula in ea ,existentia ex mente Reipub. ad homagia gentis sunt destinata & ,nunquam ulli nobili claudi, sed ita patere debent, sicuti & aures ,Principis justificationi. Regimen & directio ad Ministros statûs per-,tinet, à quibus hactenus in Polonia nemo ab aula exulabat. Doleo ,proinde, quòd nomen tuum in facie gentium Polonarum involvi-,tur. Nam Beichlingum, cujus est hæc inventio, & opus, non curo. ,Scribo id nunc Cardinali, & pòst denunciabo in Comitiolis, ubi ,credo compassionem injuria hæc ministerij mei inveniet, quæ ad o-,mnes pertinere debet, cùm communis omnium cura, commune sit ,malum &c.

DISPUNCTIO LIBELLI AD EMINENT: REGNI POLONIARUM & M. D. L. PRIMATEM, NOMINE SUETICÆ MAJESTATIS TRANSMISSI (vide fol. 46) A JUSTO EQUITE Polono, Gotticarum Compositori Literarum dedicata.

NON Regi Sueciæ, non Gottorum, Vandalorumque Principi, cui facilius erat aciem componere, quàm Epistolam, facilius hostiles cuneos, quàm amicas literas ordinare, brevi hoc com-,mento respondebo. Nefas enim foret, aut labem tantam Suæ Ma-,jestatis purpuræ adstruere, aut temeritatem tantam affingere capiti ,coronato. Aquila muscas non captat, neq; leo venatur mures; non ,tangam igitur Seren: Adolescentis pupillam, parcam ætati primo ,bellorum æstu abreptæ; apes tantum summa fastigia delibantes ,non fucos imitabor, urticas præteribo, & humiles myricas. Ut qui-,cunq; demum Author es epistolæ hujus, partum ingenij tui detesta-,ri incipias, quo in Seren: Regem nostrum imprudentissimè exarsi-,sti; postquam me legeris in tuis criminationibus refellendis verecun-,dum. Neque nos feris interea postposueris. Integri greges pro Du-,ctore vel Principe bella gerunt. Apes pro inermi suo Rege præli-,antur; Serpentes, qui etiamsi cætera amittant, diligentissimè tuen-,tur caput. Et jam prodis in arenam clypeo Ulyssis cooperte Scri-,ptor, primumque telum intorques in apertæ pupillam veritatis.

A.C. 1701 1. *Quæ nobis à Rege Poloniæ contra Pacta, jusjurandum, datamq; fidem, illata vis sit, atq; injuria, quantumq; damni & læsionis eo ipso vestra perpessa sit Respub. notiùs Eminentiæ Vestræ quàm ut ijs immorari operæ ducamus pretium.* Sæpè magis mali Medici nocu-,êre, quàm morbi; quoties aliam imbecillitatis causam dixêre ab il-,la, quæ imbecillitatem pepererat. Scilicet ne tu quoq; vera scribe-,res, tria calamo restitêre: fraus, livor, inscitia. Fraude livoreq; pa-,ginam tinxisti, quando procul ingenuâ fronte damna & læsiones, ,quas Respub. nostra perpessa est, tanquam sole meridiano clariores ,forent, proprijs nominibus appellare, operæ pretium non duxisti, ,ut subtilius deciperes. Periculosiùs enim fuit tibi palàm deprehendi, ,quàm auderes; & faciliùs ista poteras asserere, quàm probare. Le-,gistíne aliquando Manifestum Regis nostri, seu justas vindicias, in ,quibus ratio belli nunquam prius cogitati, non minus verè quàm ,clarè adfertur; Erat fortè tibi tantum ingenij, ut intelligeres, sed ,non tantum animi; ut inter cognatam servitutem, & deforme ob-,sequium confiteri auderes veritatem: Audi jam vel lege, perinde ,mihi est à te legi, vel audiri. Seren: Rex noster ab origine sua sem-,per Augustus, præter nomen, vim nullam vobis intulit, sed expres-,sit, temere lacessitus, dum portum ad Polongam, & suum littus ex-,strueret, milesq; ipsius juxta præscriptum Senatûs Consilij insisten-,do legi publicæ anni 1690 huic operi incumberet. Quod Duma-,munda ita opportuno capta tempore, quis requirat? Olores etiam ,mitissimi sæpius aquilas domuêre. Domitiani Cæsaris leo, quantū-,vis Africanus, & toties in amphitheatro ex insidijs triumphavit, for-,micis nihilominus præda fuit. Legisses utinam legationem Scytha-,rum ad Magnum Alexandrum in Curtio, coram quo uno constan-,ter orbis terrarum siluit, modestiùs, credo, scripsisses. Pro eodem, ,video apud te est, vim inferre, quod reprimere; Pacta & datam fi-,dem violare, quod jurijurando de repetendis avulsis in tempore op-,portuno respondere. Damna insinuas bello præsenti Reipub: nata. ,Quis externum militem intra Regni viscera hucusq; retinuit? quis ,serenitatem diu præoptatæ pacis dissipavit? nisi Vestra suspecta & ,infida vicinia, quis tributa provinciis nostris imposuit? quis nobili-,um ædibus ignes admovit? quis Senatorum curias occupavit, & su-,is insedit præsidiis, Suetici nimirum turbinis procella in causa est, quæ ,nobis, quasi ex insidiis incubuit, & justissimas cogitationes Sereniss-,simi AUGUSTI nostri de educendo post pacificationis comitia ex-,terno milite, hucusq; distulit. Loquar clariùs Vestra vicinia totan-,norū spatiis non minus formidanda Reipub. quàm toties perspecta ,prædictam omnium malorum, quæ nos premunt, Iliadem ex arte ,composuit. Ne verò putaveris me temere talia protulisse, interro-

ga Cu-

„ga Curiam Regis Sveciæ, quàm funestum Reipub: nostræ tractatum (ut A.C.1701
„ priora anteactis temporibus interea subticeamus attentata)composuerit,
„ cùm Serenissimus JOANNES III. omnium sæculorum gloriam promeri-
„ tus, ad eliberandam Viennam Austriæ arma sua promoveret. Quam ni-
„ mirum in Regni nostri provincias irruptionem adornâstis , si non ita fe-
„ liciter totiusChristianitatis alea cecidisset? putasne nos ignorare amici-
„ tiæ vestra simulacra? quæ nunquam integrâ fide adoravimus, post tot
„bellorum experientiam, in quibus semper fortunam vestram, & nostrum
„discrimen diligentissimè quæsivistis, Credis demum, quæ nuper acta sunt,
„ latere Rempub:? nonne fœdum omnibus sæculis fœdus intrâstis? Si El-
„ bingam Poloni armis vindicare, non præmeditatis conditionibus repete-
„ re voluissent? Hæccine vera est erga Regnum Poloniæ amicitia? hæcne
„ bonæ viciniæ integritas? sincerè pando vulnera, quæ innocenti Reipub:
„ inflixistis. Quòd vera sint, quæ attuli, Curiæ Vestræ conscientiam ad su-
„ premum tribunal, in cujus oculis nuda, & aperta omnia sunt, appello.
„Fortè igitur hæc ignorare voluisti, ut tantæ benevolentiæ significationẽ
„ feliciùs simulando, posses imitari. Profectò nullum nobis interea bellum
„ imminebat, quod externæ militiæ suppetias exigeret, præter inopina-
„ tum belli Svetici Nuntium, qui classicum cecinit, ne civiles etiam Lit-
„ vaniæ motus ita facilè componerentur. Gratulante nimirum sibi discor-
„ diâ, offerri speciosam occasionem se tuendi, & amplius Pharsaliam pro-
„ ferendi, sub clypeo alieno. Quidquid ergo malorum hactenus, quidquid
„damnorum emersit Reipub. huic fonti debeas, necesse est, non Serenissi-
„ mi AUGUSTI nostri armis, longè alia cogitantibus. Sed illa est calami
„ tui malignitas, ut cùm ipsi fueritis cunctorum authores damnorum, non
„ modò tantùm, sed continuâ serie annorum, ut susq;, deq; Polonum ever-
„teretis Imperium. Nobis nihilominus infelicem hunc partum objicias tan-
„ tò impudentius quantò clariùs deliquistis. Quam præterea compositor
„ literarum professus fuerit olim artem, ignoro, interea non credo ta-
„ men Eutrapelum Tonsorem, ita humana capita feliciter aliquando de-
„ pilâsse, quemadmodum tu omnem hic authoritatem expilâsti. Sed vo-
„ luisti modò in prima hac conviciorum tuorum periodo, quàm Gothi-
„ câ, Vandalicâque innocentiâ exornâsti illam humani spongiam sangvi-
„ nis, Domitianum inquam æmulari. Nunquam ille tristiorem sententi-
„ am sine præfatione clementiæ pronunciavit, neq; aliud tunc atrocis
„ exercitûs signum erat, quàmprincipij lenitas.

2. *Credo Eminentiam Vestram ista dudum omnia æquo conside-râsse animo atque ægrè tulisse, cùm viderit Reipubl. neq; pauca, neq; exigua enata fuisse incõmoda, quæ Regni Provincijs attulistis hoc bello.*
„ Quis enim fumantis Patriæ rogos siccis spectaret oculis? quis populorum
„ lachrymas innocentum, quæ pondera vocis habent, sine intimo sensu ex-
„ audiret? gemunt sub vestro jugo geminæ Provinciæ, sub tractatum pa-
„ cis inhumanâ vi ad gravissima tributa coactæ, trahuntur immiti armorum
„ potestate ad fidelitatis præstandum sacramentum obviæ nobilitatis familiæ,
„ moventur sedibus suis, quæ resistunt, fumant domus populares vestris igni-
„ bus, promoventur arma nemine repellente, eò, quòd vicinæ Litvaniæ vi-
„ res, quæ suos fines tueri inprimis poterant, civili dissensione distractæ, &
„ externæ copiæ, quæ primo assultu dissipare has insidias potuerunt, in spem
„ tractatûs pacis, edicto Regio admonitæ receptui cecinerunt; eo siquidem
„ prospectabat Serenissimus noster AUGUSTUS, cùm 12 millia armatorum
„ in Saxonia parata retinuit, spe delusus pacis. Taceo auxiliares suppetias,

 quæ

A.C.1701 ,quæ in præcinctu fuerunt nobis. Habeatis necesse est fortunæ vestræ gratiam, quòd tantæ hostilitatis augures nusquam fuerimus. Nullus vestrûm apertis oculis in Patriam redijsset, neque vestigium Sveticæ in Livonia Possessionis legeretur hodie. Provocatum inprimis à vobis bellum, deinde jurato pactorum Sacramento, cœlesti providentiæ devotum, insciâ Republicâ invitâque geri potuisse credas. Quis hactenus Serenissimum AUGUSTUM nostrum à percusso cum Republ. fœdere, avulsa repetendi absolvit? quæ lex circumscripsit? fortè cogitas bellum hoc non ex comitiorum Regni præscripto effusum? quia nulla interea temporis consilia occurrebant, quæ non ex Republ. æstimarent bonæ viciniæ juribus insistendum, & non tam belli, quàm pacis artibus vigilandum. Invitum tamen non potest cogitari regnum, quod jusjurandum de repetendis avulsis Serenissimo Regi suo præscripsit. Cur non huc referas bellum hoc, quo pacta Vielaviensia, Bydgostiensia, Olivensia turbido Reipub. intervallo extorta potius, quàm composita. Hæc enim non expectatis Regni comitijs coaluere, aliquot tantùm Senatorum assensu Regijs partibus favente, neque interrogatâ prius Republicâ stetêre cum aperta & enormi læsione, reclamante toties magno illo Regni Pro-Cancellario, deinde Primate Regni meritissimo Andreâ Olszowio. Legisses utinam illius super ea re sententiam in publicis dictam comitijs, postea in censura Candidatorum solidissimis firmatam deductionibus. Non omisit ibidem præclarus Scriptor, oblatâ occasione Pactorum cũ Polonia Sveticorum fidem ad temporum memoriam producere, quam tu in nobis imprudentissimè criminaris, videres, quis prior Sacrosanctam jurisjurandi Religionem violáverit? nolo tibi tot, tantisque meditationibus obtento plura simul obtrudere; unum Joannem ex eodem codice oppono Sigismundi III parentem, qui promissâ inter conditiones de eligendo Esthoniâ non erubuit denegare eam Provinciam, causarique à Carolo V & Maximiliano II Comitiolis Imperialibus commendã jure belli commissam. Cùm non minùs Esthonia pars nostræ olim Livoniæ fuerit, quam Smolenscum Litvaniæ &c. En Sveticæ fidei Religio, sed concludo secundùm hoc punctum Crispi Salustij responso: Graviter & iniquo animo maledicta tua, si rescirem, judicio magis, quàm morbo animi, petulantiâ istâ uti, sed cùm in te neque modum, neque modestiam ullam animadverto, respondeo tibi, ut si quam voluptatem maledicentiæ cœpisti, eam malè audiendo amittas.

3 *Speramus Eminentiæ Vestræ haud levi fuisse lætitiæ ac delectamento, cùm insignem inaudiverit, quam ab hoste nostro fœdifrago summi numinis auxilio, nuper reportavimus victoriam, quâ ita feliciter cæsus, fugatusq; hostis, ut incertum sit, turpiorne fuga nunc ejus, an iniquior terrarum invasio fuerit?*

,Quæ tibi frons aderat, cùm ista effunderes, vel potiùs effutires? Bacchi credo temulenti. Sobrij enim calamus talia non auderet exarare. Eminentissimo Primati nostro aliquam lætitiæ umbram de hostili Svecorum irruptione, qui vi fœderum eôdem nobiscum vinculô tenebantur, tam publicè velle imponere, aut svadere, par impudentia orbis totius judicio confutanda. Quis enim sanæ mentis talia præsumeret primo Regni Senatori, & sacrorum Mystæ etiam privatim insinuare, quæ tu ita publicè non erubuisti intimare, ut te caput simul cum fronte prius amisisse demonstrares. Præterea nescimus hucusque, quàm insignem victoriam reportaveritis, duabus tantùm legionibus repressis, quæ jam à tergo fuêre Exercitus nostri, aliò abeuntis, de Regis sui mandato ad instantiam Reipublicæ & vota populorum militiam illam ita ordinantis. Certè non perinde est nume-

,numerari palmas, & mereri victorias. Nunquam fraudes in Capitolio tri- *A. C.* 1701
,umpharunt. Malè tractatus pacis tam iniquo marte evincuntur, etsi ali-
,quando coalescant, non diu floret olea, quæ inter ignes Martios emicu-
,it, diu non potest alios ferre fructus, præter folia, ad cujusvis auræ mo-
,tum inclinanda.

,Exercitum Regium in procinctu jam viæ deprehensum, neque à te vi-
,sum fuisse, aut impudenter appellâsti, aut nunquam alia Regum legitti
,mandata, quæ sæpe Ducibus militiæ, ut interim conflictu abstineant,
,transmittuntur. Ann superioris aciem cum imaginaria hac victoria vestra
,(prout tu illam quidem appellâsti) ritè compone, & à turpis fugæ no-
,mine abstinebis. Neque Serenissimum Regem nostrum terrarum invaso-
,rem vestrarum dices, si Provincias nostras, quas rejecto pacis tractatu in-
,gressi estis, probe reputaveris. Sed placuit conviciari. Malè de Rege no-
,stro AUGUSTO loqui didicisti, cùm bene nescias. Nunquam Cato, nun-
,quam Lælius talia de Cæsare, aut Pompejo scripsisset, armis utrinque flo-
,rentibus, irruptionem Sveticam insignis victoriæ titulo donâsti. Talpa fa-
,cilius deprehenditur, ubi plus terrarum foderit; Numina terrarum Reges
,Joves nostri sunt, non fulminantur, sed fulminant, ubi suas nubes com-
,posuerint. Disce à calamo meo reverentiam Majestatis; non tango pupil-
,lam tui Domini: Tu utrique injurius es, cùm ita protervo stylo grassaris
, in gloriam utriusque. Tamen incertum est Europæ, turpiusne vos tracta-
,tum pacis rejeceritis, quàm miles Regius, mandato revocatus à cæde ve-
,stra abstinuerit, cui non pridem insveverat. Vicisse vos tamen nuper fu-
,gâsseque Serenissimo Regi nostro præsenti libuit, non triumphare.

4. *Non solùm liberata est sic incursionibus ejus hostilibus, sed etiam multum commodi & emolumenti vestræ allatum Reipub. quippe quæ hinc spem certam concipere potest, se à multis magnisq; imminentibus periculis, nec non jura & libertatem ejus à minitante oppreßionem ac interitum usurpatione vindicare hac occasione optimè posse.*

,Quis per verba hæc Cupressis virentibus similia, minores Aquilæ
, Polonæ volucres illaqueari posse non crederet? si ita omnem imposuis-
, ses larvam, ne interior ex insidijs vultus tuus appareret; nimirum post-
, quam palmares seminâsti injurias, gratias à nobis expectas, postquam fe-
, rali taxo adornâsti, aperuistique pericula, securitatem polliceris. Risu
, Sardonico credo correptus decantas liberatam hostilibus incursionibus
,Livoniam, quam ibi fraudulenter invasistis. Quem ergo hostem trium
, pene provinciarum appellabimus, si Regem nostrum Seren: plus, quam
, aggressorem dixisti; Profectò nisi totius orbis judicio refutari malis, æ-
, quius est, ut miles Regis Poloniæ in sui Regni tellure subsistat quàm
, externus.

,Summam proinde injuriam, quam nobis attulistis, nescias, ex quo
, nomenclatore multi commodi & emolumenti donâsti compellatione.
, Quod enim maius discrimen? quod damnum cogitari potest execrabili-
, us Reipub. quàm in profunda provinciarum illius viscera ferro, & igne
, grassari, sub titulo & umbra, seu, ut tibi placet, sub clypeo commodo-
, rum. Nempe fortunatas insulas extra terras & maria promittis, infelici
, sertorio per maxima pericula, ad majus navigaturo periculum. Pueris
, ista in atrio, vel arenâ colludentibus, non Reipubl. proponenda. Spem
, certam concipere nos jubes, à multis magnisq; periculis hac occasione
, vindicari posse. Hanc inter spatia imaginaria, vel inter ideas Platoni-
, cas sub concavo lunæ repositam credo, servas. Cur enim tam grandia

A. C. 1701, pericula, quæ nescio per quam dioptram aspexisti, non recenses? Ego ,verò crediderim non posse manifestius nobis imminere discrimen, quam ,si Regni nostri provinciæ ab alieno, non ab Electo Rege nostro tenean- ,tur. Eadem simul viâ jura & libertatem servari posse ingeniosius, quam ,veriùs insinuas, qui verum libertatis nostræ gustum nunquam habuisti. ,Integram nobis per tot sæcula adhuc superesse libertatem, nullus orbis ,non videt, nullus non invidet. Si nihilominus tantis majorum nostrorũ ,impensis comparatum hoc decus minus æstimaremus, aut viles inter a- ,nimas rejecti quoquo modo mercaremur, profectò vicini Princi- ,pes vindicando adessent, etiam non invitati. Arcanum pando: Olim ,enim omnes hodie periclitarentur hac sublatâ. Stamus adhuc ipsis suf- ,fulti casibus Poloni, nondum nos infestè sepulchro stamus, viresq; nobis, ,animiq; viriq; supersunt ad memoriam eorum, quæ nobis temporibus ,CASIMIRI III. inflixistis, refricandam.

5. *Perpendite, rogamus bellum hocce citra Reipub: consensum, ut credere fas est, susceptum nec non aliorum consilijs, quàm qui Reip. non bene cupiunt, decretum, gestumq; esse, quin & Rex vester secreta cum alijs potestatibus percusserat fœdera, & tractatus confecerat non paucos, quorum nec habuit notitiam Respub: nec bono publico, & scopo ejusdem salutari erant adæquata, pro libitu disposuerat, quæ è diametro cum Senatûs Consultis, & Reipub. pugnant constitutionibus pacta conventa eludere quovis modo, & artificio satagebat, curamq; adhibebat maximam, quo inter præcipua Regni Polonici membra, atq; concives discordias, & internecina odia concitaret, & aleret. Ex quibus omnibus, alijsq;, quibus supersedendum nunc putamus, luce meridianâ evadit clarius nihil Regi vestro fuisse deliberatius, quàm formidandas sibi utrinq; acquirere vires, debilitare cives, & Regni incolas, eorumq; attrectare paulatim jura, constitutiones publicas perrumpere, ac destruere, & supremum tandem arripere cum Reipublica eversione arbitrium, atq; dominium.*

,Immortales tibi ageremus gratias, quas referre non possumus pro ,supplici hoc libello, quo nos tantopere rogas, ut mala nostra perpenda- ,mus tempestivè. Si plùs solidæ probationis, quàm nudæ assertionis at- ,tulisses. Lege, si tibi libet Senatûs Consilij de hoc bello sententias, quæ ,comitia Regni in tempore præcesserunt; vel si hoc tibi non facile con- ,cedatur, expendas velim Magni Reipub: Mareschalci S. R. I. Principis ,Stanislai Lubomirij, ut ævo ita singulari experientiâ rerum eximij sen- ,sum publicis expressum typis, & de consensu, toties repetitam cramben, ,stomachanti palato non obtrudes. Seren: Regem nostrum arcana cum ,Principibus percussisse fœdera Ignorante Repub: perinde est conviciari, ,atq; non probare quando? & cum quibus? Profectò si vel umbram hujus ,veritatis latere intra profundissima terrarum viscera comperisses, tan- ,tus livor in publicum solem refudisset. Palàm quidem legerentur à no- ,bis nomina cunctorum Principum, omnibus constaret typographis, ,quando? & ubi hæc alea de Regni nostri juribus & libertate jacta fue- ,rit? Tu certè non eam, ut clarè perspicio, habes reverentiam AUGU- ,STI nostri, tacueris, ut si non ignorares ipse, cujus calamus talia ,promulgavit, quæ neque in octavi sapientum Græciæ legantur so- ,mniis. Pharsalicam inter concives discordiam ante electionem Ser: no-

stri

„ſtri Regis ex occaſione coæquationis jurium enatam bene novimus, ali- A.C.1701
„am hucuſq; penitùs ignoramus, de qua tu video, nuntium, neſcio, ex
„qua orbis plaga accepiſti, veriſimilius tamen eſt nobis credere, qui hæc
„palpamus, ſpectamuſque in Patria, quàm tibi, qui ex peregrinis foliis,
„tanquam de Nilo, maculoſo limo, ſtagnantibus otiis ſeptem hauſiſti, ut
„haberes, quod per otii licentiam effunderes. Pacta conventa ne elude-
„rentur, de repetendis avulſis, providit inprimis Seren: Rex noſter, pro-
„videbitq; amplius, Divino numine aſpirante, & cauſæ meliori favente.

„Concludis projectis tot ubiq; criminationibus, & nuſquam probatis,
„quibus non tantùm Regiam Majeſtatem, ſed ipſa etiam folia Epiſtolæ
„tuæ fœdaſti, aſſerendo, luce meridianâ tibi clarius apparere, quòd Se-
„reniſſimus AUGUSTUS noſter omnes eò curas verterit, ut effractis
„Regni legibus, in calcata civium colla ad abſolutum evadat Principa-
„tũ. Scilicet tu centoculo oculatior Argo, vel bifronte Jano perſpicacior,
„ille præterita reſpiciebat tergo, & fronte venientia prævidebat, tu etiam
„illa introſpexiſti curioſe, quæ nunquam acciderunt, neque uno ſæculo poſ-
„ſunt tam facile advenire, quàm tu temere cogitaſti. Si fortè Elector Bran-
„deburgicus in meta tibi eſt, nobis nihil hucuſque compertum. Notant ta-
„men Aſtrologi ſub ortum Connæ flare ventos, & naſcentibus Imperiis
„procellas excitari, certum eſt, quia non deſunt animi ſemper præſentibus
„mœſti, & futurorum avidi, qui ſive evidentiâ, ſive metu, ſive lucri & ho-
„noris cupidine, ſive dolore contumeliæ, Principatum nondum hærentem
„ſibi, nondum alta radice firmatum, acrius percellunt. Si clementia Sere-
„niſſimi Regis, quam hucuſque adhibuit, in moderanda diſſenſione Litva-
„nicâ bilem tibi uni movit, aut obliquam injecit ſuſpicionem adverſæ con-
„niventiæ, fortè legiſti, quæ adjicio. Multa ſunt humanæ imbecillitati con-
„donanda, ignorantiæ multa, quædam etiam affectui, pœnitentiæ omnia.
„Multos ſervare oportet etiam inviſos, nec audiendi omnes, qui volunt pe-
„rire. Quibuſdam error impoſuit, quibuſdam opinio fucum fecit: alios ma-
„gna conſilia peſſumdedêre. Sunt etiam, quibus ſola fortuna pro culpa eſt.
„Multos abſolvent, qui ſe à Deo cupient abſolvi. Nulla tã ſolers cura, nulla tã
„profuſa benignitas, quæ omnes motus poſſet amoliri. Res populi eſt, aut
„nulla eſſe bella civilia, aut citò finiri. Interrogare igitur prius debueras ju-
„dicii tui Areopagum, vel conſcientiam, licetne Regum præcipuè externo-
„rum, tantò minùs vicinorum, tam audacter intimum Capitolium, imò e-
„tiam cogitationes profundas ſubintrare; Reges divini in terris imperii vi-
„ces gerunt. Reverentius omni ævo viſum de actis Deorum credere, quàm
„ſcire, niſi ex illorum ſis numero; ut ſcias mane, quid Jupiter de nocte lo-
„cutus cum Junone? vel vices Ganimedis agas inter menſas Principum, inter
„Alexandrinos nuper pueros educatus. At non facile adducor, ut fidem ad-
„hibeam, ſi etiam omnes tabulas Poëtarum ſuperares, qui tamen novæ a-
„pud nos hiſtoriæ vis Author haberi. Itane verò nos lippos credis, ut plu-
„ra propius non videamus, quàm tu tot à nobis terrarum ſpatiis, & animo
„magis alienus. Crede mihi, ſi mereor aliquam apud te fidem, vel am-
„bio: aliena & nimis procul à vero recitaſti. Eum nacti ſumus Poloni Prin-
„cipem, quem optimus quiſque color decet, ut Ariſtippum, & nullius rei
„tantopere ſitientem, quàm gloriæ immortalis. Quomodo dilatare amiſſos
„Patriæ fines ita diligenter contenderet? ſi amaret, ut inquis, domi diſcor-
„dias, quomodo ſervaret ad bella cives, perdendo? non haberet profectò,
„cui tandem impareret. Nulli, ſi memini, Regum ejuſmodi ratio dominan-
„di ſucceſſit hactenus. Neque Bohemia, neque Hungaria, omnes viros,
„vireſque amiſit, poſtquam novi habenas admiſit imperii. Formidandas tan-
dem

A.C.1701 „dem contra Poloniam à Serenissimo Rege nostro nihil minus cogitante „conquiri vires, postquam buccinare non erubuisti, unde? & per quæ terrarum spatia, vel per quem actorem in nos irrupturas, dicere omisisti sapienter, cùm probe ignorares. Ad hoc tamen per compendium tibi repono, Nihil ita formidabile natura produxit, cui non vicissim aliquid opposuerit formidandum. Meministi modò, quàm feliciter non ita pridem Poloniæ Regnum Svecis, Brandeburgicis, Moschis, Cosacis, Hungaris, Scythis, & quod his difficilius fuit civilibus discordijs eodem simul bello restiterit. Poloni enim ita volente supremo Numine, fortius suis fluminibus, quàm cæteri halecum mari defenduntur. Quoties tamen ferventioribus solis radijs, vel nimij Martis æstu siccantur, illa quàm primum affuso sangvine hostium attollimus.

6 Hocce immoderatum vasti animi destinatum, nunc quidem nostra victoria existimari potest, quodammodo repressum, sed artibus ejus non confidendum, tempestivis consilijs, fortibus remedijs, & citâ executione opus est, si salva Regni jura, & incorruptam libertatem vestram cupitis. Dubio enim caret, postquam in animum semel induxerat absolutum regimen sibi vendicare, ne conceptâ spe suâ, magnisque ausis excidat, nihil eum relicturum intentatum, quo illud perficiat, nihil pensi habens, si finis, quem sibi proposuit, obtinendi gratiâ, & totam Rempubl. & præcipua ejus membra noxæ & interitui immolaret.

„Hucusque ignota omnibus tam vasti animi destinata, quodammodo à vobis repressa, ne fidem quidem apud nos invenerunt, reprimi siquidem nequijt, quod nulli fuisse constat, præter opinionem tuam baculo suffultam arundineo. Quid verò Serenissimus AUGUSTUS noster tacitâ mente agitet, proxima Regni comitia fortè evolvent, & ver imminens toti Europæ aperiet clarius. Polona siquidem Respublica geminos habet oculos, Senatorium scilicet ordinem, & Equestrem, quibus incumbentia juribus antiquis, & libertati procul videre possit pericula. Externâ ad præsentem, quam temere minaris procellam, non egemus perspectivâ. Artibus Regum, quæ legibus nostris hucusque paruêre, nunquam Poloni rebelles fuimus. Imperito medico, tu interea similis es, fortiaque, citaque svades remedia adhiberi, ubi nullus morbus adhuc apparuit, qui unâ dexterâ non posset in tempore dissipari. Tu verò tantùm celerem svades executionem medicinæ, ut citiùs præcipitatis remedijs moriatur, qui nunquam ægrotavit. Nominare prius morbi præsentis causas debuisti, non augurari, priusquam remedia tam violenta præscripsisses. Profectò insulitatam hactenus artem imitaris, morbum advocare contendis remedijs, sano adhuc, integroque corpore morem illorum secutus qui rectè valentibus medicos svadent, ut luorum capiant, morte improvisâ pœnitendum illi, qui valuerat. Libertas etiam nostra nulli externorum carior est, quàm nobis, quibus tot, tantisque non fortunarum modò, sed sangvinis quoque stetit impensis. Aulæ, Regnique Ministros censeamus illos, quos orbis exempla docuêre: quid sit innocentem, vel mercari Rempubl. Tam difficilem proinde absoluti imperij cogitationem nemo Serenissimo Regi nostro poterat injecisse, nisi reus Majestatis, & illius securitati minus favens nec non tranquillitati publicæ in his præcipuè rerum terminis, qui nos circumstant. Si tamen similia tuo scripsisses nomine non Sveticæ Tit. Majestatis, non defuêre modi Reipubl. quibus petereris: interea sub tanto clypeo salvus es. Absolvisses nihilominus non Polonos tantùm, sed totam etiam posteritatem, ita impor-

„importunâ clarâque malevolentiæ tuæ ſuſpicione, ſi quid eorum probâſſes *A.C.*1701
„in particulari, quæ ſine ullo prorſus argumento, quaſi oracula neſcio ex
„cujus Apollinis tripode audita, vel in bicolli ſomniata Parnaſſo, ita palam
„protuliſti. Odio præterea plus quam Vatiniano profeſſæ nuper fidei à Se-
„reniſſimo Rege noſtro, præcipua Reipubl. membra ad necem, & totum
„Regnum ad interitum deſtinari aſſeris. Inter Medos & Perſas tanta ma-
„lignitas ignoratur. Nunquã Nerones, nunquã Maxentios, Diocletianos, nun-
„quam Regũ Poloniæ ſolia per tot ſæcula conſpexêre. Longè ſumus po-
„ſiti ab ævo illo infelici, quo Tyranni purpuram ſuam non tam oſtro
„Tyrio, quàm civium ſangvine imbuebant. Habemus gratiam Dijs Tute-
„laribus, quòd in hanc uſque diem illos Imperij noſtri cenſeamus modera-
„tores, ita pios & clementes, ut nullus civium illis Regnantibus pullam ve-
„ſtem induerit. AUGUSTI demum noſtri clementiam omnibus retrò ſæcu-
„lis prædicandam, & procul à tam immani feritate, quam tu impudentiſſi-
„mè criminaris, nullus eſt, qui non videat, nullus, qui non amet. Utrum
„te illius gloriæ, ſolijque ſplendor ita excæcavit, ut ſol in aſſvetam ſuæ lu-
„ci palpebram meridianis ſolet radijs flagellare. Non ideo tamen ſydera Se-
„reniſſima non ſunt, non ideo mel non eſt dulce, quia ægris ſic videtur; ne-
„que ideo roſa non fragrat, quod mortem adferat ſcarabæo.

7. *Huic igitur malo maturè præſcindendo medium accommodatius vix adhiberi poteſt ullum, quàm ſi Rex iſte throno, quàm primùm dejiciatur. Quippe quo ſe infracta toties legum, & juratæ capitulationis fide, reddidit indignum. In quo cùm non minus Reipub: veſtræ, quam noſtra poſita ſit ſecuritas, non poſſumus non huic rei perficiendæ ſummoperè inſiſtere. Neq; quiſpiam rerum peritus Rempub: propterea iniquitatis accuſabit, accuſabit autem fortaſſis poſteritas, nimiæ lenitatis ac imprudentiæ, ſi id infectum reliquerit, nec nobis imputari poterit culpa, ſi neceſſitate adacti hoſtem noſtrum proſecuti fuerimus, ubicunq; ipſi ſecuritas & ſuſtentatio contingat præſtari; cùm ſatis, ſuperq; conſtet nobis nihil magis in votis eſſe, quàm ut quies duarum nationum, quas nativa quædam & perpetua communis utilitatis ratio propiori amicitiæ nexu conjunxit, quantum in nobis ſitum eſt, non perturbetur.*

„Dij boni! quantum priùs pulverem excitâſti, ut eò tandem demen-
„tiæ pervenires, quò nulla fatuitas auſa eſt Polonos ducere, nimirum
„quemadmodum onerati mero, non continent & cibum, & ſecretum,
„ſed quod ſuum, alienumq; eſt, pariter effundunt; ita tu neſcio quo li-
„vore in Seren: Regem noſtrum, ævo immortali dignum, tamdiu tortus
„aperuiſti mentem faſtis noſtris incognitam, & arcanum de exturbando
„Rege innocentiſſimo conſilium revelâſti. Huccine illæ omnes crimina-
„tiones, quibus Epiſtolam onerâſti, collimabant? ut tam fœdam tandem
„impietatem nobis perſvaderes, quibus omnia ſceptra ſacra ſunt & omnẽ
„purpuram adoramus. Putâſti ne Finlandis tuis aut Gothis ſcribere non
„Polonis? qui eò religioſiores in fide ſervanda, quò liberiores, & quibus
„illa eſt erga ſuos electos reverentia, ille Regum amor, ut gloriari omnes
„poſſint, ſe in cujuſvis civis ſinu dulciorem capere quietem, quàm in Re-
„gia. O ſolâ ſortem garrulitate fecialem, qui nos more Andabatarum,
„cum armatis umbris, incertum, in quo campo Martio diſpoſitis omni-
„no jubet præliari. Scilicet illa nobis, illa vobis remedia præſcripſiſti Ga-
„lene Vandalice, quæ illum Reipub: morbum adferri poſſint, ex quo nun-
quam

A. C. 1701, quam convalesceret. Violatâ toties legum & juratæ capitulationis fide
„indignum solij Poloni Majestate Regem, plùs, quam prætoriano edicto
„pronunciâsti, quem nemo te præter accusavit. In hoc uno Areopagitas
„imitatus, quod clausis oculis, & submota luce protuleris, ita crudelem
„sententiam. Massagetis ista, vel barbaris obmurmurare poteras, apud
„quos tot Reges non siccâ morte ad Cereris generum descenderunt, non
„Polonis; qui etiam exulanti olim Regi suo Silesiam ad vitæ alimenta
„concesserunt. Boleslaus audax sponte se Regno exuit, non vi pulsus. Mie-
„cislaum senem sua throno exturbavit inertia, Christinam impietas pe-
„pulit, Leszco albus Casimiri filius, à Svetopelco Pomeraniæ Guberna-
„tore interemptus, Premislaus II. à Marchionibus Brandeburgicis vitâ si-
„mul & purpurâ per insidias exutus est. Idem fatum Sigismundum III.
„in Svecia expectabat, nisi se nostræ felicitati diligentius servâsset. Polo-
„ni ergo nunquam in suos Reges surrexerunt, aut sævierunt. Jam metire,
„si potes, quantum hoc classico perfeceris, quod inflâsti. Excivisti sedi-
„bus suis omnium Legatos provinciarum, qui vitam, fortunas, liberos &
„sangvinem sui Serenissimi Regis securitati nomine publico devoverunt.
„Armâsti Regnum totum in prælia, non humili, exiguoq; sangvine diri-
„menda, dicam simul: Apes omnes pro Rege innocente ex alveari provo-
„câsti, alcyonia domesticæ tranquillitatis, quæ ex certissimæ pacis omina-
„minabamur tractatu, & jam de littore prospectabamus, infelici hâc tu-
„bâ difflâsti. Quod velitis telam hanc aranearum, quam orsi estis perfi-
„cere, nullatenus ambigo: sed neq; hoc incertum, quòd Arachnam Mi-
„nerva superare possit. Ex Ceraunijs porrò Sveticis prius tu legeris pal-
„mas, aut lilia, quàm Poloni publicæ inde gloriæ folium recipiant, si Regẽ
„tantis Majoribus ortum, totque insignem trophæis, throno in quo eum
„non ita pridem posuerunt, nullâ causâ, præter tua commenta, quæ tan-
„tum apud nos conciliârunt fidei, quantum ubique probationis attulisti,
„movere contendant. Neq; ullam pro eo formidamus posteritatem, quod
„optimo Regi nostro, juratam semel fidelitatem, & nunquam ante nos
„violatam, illibatè, integreq; servaverimus. At vestræ hostilitatis cul-
„pam nullius unda Ponti satis eluet, si præter trium provinciarum usur-
„pationem amplius signa vestra explicaveritis. Noveris quidem Polonos
„didicisse sub frigido quoq; Jove fortiter militare & Sarmaticas ferre hy-
„emes procul tentorijs, procul foco. Satis nobis est ignis Pyrius, quo Mar-
„tius ignis incalescat. Flumina nobis longo gelu glaciantur, non animi.
„Non ita pridem hastas posuimus; non imparatos proinde deprehende-
„tis, neq; inter jejunos focos oscitantem militiam experiemini, si (quod
„minaris) adveneritis. Quodcunq; enim membrum ense recidendum vel
„effodiendum est, si non bene conveniat suo corpori; universi nihilomi-
„nus excipiunt medici, Theologiq; caput. Nostræ vestræq; Reipub: qui-
„etem cordi vobis esse inprimis, & inter vota præcipua, nemo est, qui in-
„telligat, postquam illam tribus provincijs exturbâstis. Certè non istis
„artibus Regni tranquillitas comparatur. Verùm, credat Judæus Apellæ,
„ego tamen à fide hac tantùm abhorreo, quantùm tu diffides à Romana.

8. *De hac re tota in literis nostris ad Rempub: perscripsimus prolixiùs, quas opportuno tempore tradendas Eminentiæ Vestræ commendamus, simulq; ab ea benevolè & amicè contendimus, ut ijsdem pondus authoritatis suæ, summamq;, quâ pollet, prudentiam, & consiliorum dexteritatem adjungere non gravetur. Quod si fiat, nulli ambigemus, quin & vim habeant efficacissimam, & nobis optatum*

adveni-

adveniat quantocius responsum. Si quid opis & auxilij à nobis desideretur, lubentes promittimus nos præsente nunc exercitu nostro, eidem Reipub. pro rei exigentia adfuturos, nec immemores erimus aut zeli & laboris ab Eminentia Vestra præstiti, aut testificationis erga eam, quacunque occasione grati animi Regiæque nostræ benevolentiæ. De cætero Eminentiam Vestram Divinæ tutelæ commendatam, & quàm diutissimè incolumen cupimus. Dabantur in Castris nostris propè Bauskie die 30. Julij Anno 1701. A.C. 1701

,Insolitum quidem hactenus apud nos fuerit, ut Primas Regni nostri ,vices externi ad Rempub. tabellarii aliquando ageret, præcipuè ubi de ,summa rei & seditione civium ferebatur sententia. Sed is menti tuæ calor incidit, ut non alteri libellum Regis Sueciæ, nisi Eminentissimo Cardinali comendares, simulque pondus & authoritatem conciliares epistolæ. Dabis veniam, alibi imprudentiæ tam insigni fiduciam conciliare, aut ,saltem quærere debuisti, & priusquam auderes, atrium indolis explorare: ,cuinam literas Uriæ porrigeres? Non placuit fortè interrogare orbis ,exempla, & sæculorum memoriam, num fas esset ita palàm feralem ,flammam Regiæ injicere alienæ per primum Senatorem, & Regni primum Principem. Profectò tam præcoci consilio felicem successum polliceri non possum. Errores impetu, consilia morâ valescunt, ita festinatæ ad Remp. literæ, procul Regni Comitiis, persimiles arbitror excitato culinæ foco, perdice adhuc per ignotas sylvas, aut campos Elysios volitante. Summa præterea prudentia, & consiliorum dexteritas, ,quâ Eminentissimus Primas pollet, ante alios id præstabit, procul dubio ut se illis subducat, quos reos esse læsæ Mtatis tam clarè intelligit. ,Auxiliares nobis suppetias, si necessitas postulaverit, præsentemque exercitum liberalissimè polliceris. Quodsi tamen Balenæ venter, aut lari ,guttur has tibi Reip. nostræ tuendæ cogitationes peperit, & insessæ Regni Provinciæ famem adhuc accendunt, noveris etiam vultures, Harpiasque longam post inediam, escis, quas in ungvibus habent, minimè ,saturari, sed aliorum nidoribus cadaverum insuper inhiare. Leonem ,halecibus non satiabis; majorem sitit prædam.,

,In conclusione epistolæ ita peritè integri amici adornâsti imaginem, ,atque si Pyladem aliquando pinxisses, vel Orestem, grati animi significationibus, eos colores addidisti, quos neque Apelles neque Protogenes ,adhibebat, Helenam expressurus, vel unam Gratiarum.

,Fruere igitur tam felici ingenio Scriptor Regie & egregie jamque ,nervos animi tui, tot criminationum, fraudiumque meditatione fatigatos refice, & exiguo piperi, si sapis, adde piper. At ne fortè ad imaginem veritatis impotenti patientâ exardescas, laudo jam per omnia literarum folia diffusam artem solertiæ tuæ. Piscatores peritos in turbido diligentissimè laborantes, vel adulatores imitari voluisti, qui nihil potiùs meditantur, quàm quod putant gratissimum Auditoribus ,fore. Nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, nisi quasdam insidias oculis, auribusque fecerint. Ne non amicâ manu exarata hæc putes, iterum iterumque calamum tuum moneo, caveat, ne in Serenissimi ,AUGUSTI nostri solium repetito ausu involet, Aliàs non crabrones ,tantùm, sed carbones etiam Vulcani publici excitabit ulturos tam impudentem paginam. Vale, si potes, & me, si vis ama. Oppositum enim: ,Oderunt speculum deformes cernere vultus.

COPIA

A.C.1701

COPIA LITERARUM REGIS SUECIÆ, AD EMINENTISSIMUM REGNI PRIMATEM.

Traditas esse Eminentiæ Vestræ literas ad eam nostras (ad quas adjunximus inclytæ Reipub: datas) eò minùs dubitamus, quòd nobis innotuerit priorum non solùm divulgata esse contenta, sed etiam apud plerosq; & scripta earum exemplaria reperiri. Declaravimus in iis prolixè propensionem nostram, & desiderium continuandæ cum Repub: vestra sinceræ amicitiæ, stabiliendæq; initorum pactorum fidei, quatenus injusto ac perfido, quod nobis Rex Poloniæ intulerat, bello, sese non immisceat, simulq; à nobis rationibus perspicuis evictum est, æquitati, & communi bono maximè congruum esse, ut Regi, qui contra nos pervicaci odio accensus, Reipub: etiam jura audacter contempsit, habiti indignè Regni habenæ sinè temporis dispendio eripperentur, militesq; ejus è Saxonia adducti Territorijs Polonicis exterminarentur, & alius Regni fastigio dignus solio imponeretur, cum quo fida vicinia, pax & necessitudo tutò posset institui, ac coli. Requisivimus insuper Remp: ut mentem suam circa hoc negotium vellet nobis sincerè exponere, & significavimus vobis, si aliter evenerit, haud nobis imputari debere, quod ipsâ rei necessitate exigente non poterimus non ulteriùs procedere, hostemq; infensissimum ubicunque commorantem persequi. Cùm verò nihil nobis ad hunc usq; diem redditum sit responsi, operæ pretium esse duximus dictæ propositioni nostræ iteratâ vice insistere non ambigentes, quin Remp: eam ipsam non modò æquitate suffultam, sed & cum emolumento suo proprio convictam esse judicet. Hæc enim unica est via, quâ liberari Respub: facillimè potest ab exitio suo & Rege, qui præcipua ac primaria juratæ capitulationis momenta infringens temerè conatus est Reipub. libertatem ac inveterata jura convellere, durumq; liberæ genti imponere, affectatæ, illimitatæ potentiæ onus, cujus rei haud extare possunt documenta luculentiora iis, quæ ex actis omnibus ipsius Regis eluxerunt. Bellum gravissimum inconsultâ Republicâ indixerat; Pacem Olivensem Constitutionibus Regni & legum volumini insertam, quæ longo temporis tractu magno utriusq; Regni commodo culta pro tranquillitatis mutuæq; necessitatis præsidio, ac fulcro, cui innititur Reipub: salus, & incrementa semper habita temerè violaverat, quietem publicam turbaverat, excitandis undequaq; bellorum motibus operam impenderat, cum aliis potestatibus tecta, noxia consilia implere satagebat, & omnimodam deniq; jurium vestrorum & privilegiorum depositionem pro libitu attrectaverat, ejusmodi inquietis, turbulentis, & perniciosis destinatis intentus, opprimendæ Reipub: ejusq; constitutionibus evertendis aptissima crediderat. Quantum ad nos attinet, haud ferendum existimavimus, eum vicinæ Reipub: gubernando clavo assidere, qui protulit tot spretæ fidei, contemptiq; jurisjurandi experimenta, ut præmissis assecurationibus ejus de instauranda pactorum antiquorum integritate

tate nulla prorsus superstrui securitas queat. Ut nobis igitur Illustris Respub: quantocius animi sui sensa explicet, Eminentia Vestra mittere haud differat amplius, iterum iterumq; rogamus. De cætero sicuti Eminentiam Vestram Regio nostro favore complectimur, præstandaq; ipsi grata mentis & existimationis nostræ indicia paratissimi, ita eandem Divinæ protectioni cōmendatam diu salvam, & incolumem cupimus. Dabantur in Castris nostris Grobin die 19. Novembris. Anno 1701. A.C.1701

Eminentiæ Vestræ benevolus amicus.

Carolus.

ECHO PRIMI RESPONSI AD AURES, OCULOSQUE COMpositoris Literarum Gothicarum, nomine Serenissimi Regis Sveciæ Eminentissimo Regni & M. D. L. Primati secundò scriptarum, directa & repercussa.

ADhuc ne telum Enceladus audax in Jovem torquet; neq; indomitus calor, ignes spargere noxios cessabit unquam? utinam tibi superi mentem ingenio meliorem infudissent! abominandam crambem, fortè caulibus enutritus calamus, iterum per levissima recoctæ, neq; tamen adhuc probè digestæ Epistolæ folia impudentissimè repetit; ingenuo palato regerendam. Ut ita probrosis criminationibus abstineres, publici Vulcani carbones tibi, tuisque meditationibus per tot paginas diffusis, sum prius comitatus, postquam ita petulanti stylo unctum Christi petere, pungereq; ausus es.

Non ita immemorem coronati sui Capitis reputare Poloniam debusti! mente inprimis tuâ, deinde argento vestro (quod fortè spargitis) ut innocentem Rempublicam trahatis ad interitum: purior est semper Polonis erga suos Reges veneratio, & illibata fides, quàm Svecis, Gothis, Vandalisque. Datam semel Orthodoxo Principi fidem nunquam hactenus violârunt. Duræ minus forent aures, si talia de Serenissimo suo Rege inflexæ audirent, non aversæ. Duriores oculi, si legerent immoti, quæ de alio Rege subrogando (fortè radio Caniculæ, cum primas literas exarares in cerebro percussus) tam publicè insinuâsti. Certè si nullam aliam haberem9 agendi vobiscum belli rationem, geminæ tuæ in repetitis literis, ex versuto, sed non versato ingenio compositæ offensiones satis essent ad classicum, armis in vos immortalibus promovendum. Ob felem occisam Ægyptijs tot millia Romanorum periêre; Tarentinam cladem Nautico exortam convicio fasti memorant. Gvilielmus Anglorum Domitor, de præpingvi suo ventre Philippi Regis Galliarum jocum (sinamus, inquit ille, puerperam decumbere partui, ut ex mole ventris apparet, jam vicinam) quot cladibus Provinciarum Galliæ vindicavit, postquam ex morbo longiore convaluit? quot cædes populorum derisus venter peperit, Regiæ levitati quot Herosi animæ parentârunt? Trojani belli flamma ex quàm humili scintilla sumpserit exordiū, referre vetat pudor. Toto decennio arsit Ilium, & mille navibus quotidiano repetebatur periculo. Alexander Macedo ab Aristotele puer adhuc admonitus, ut thuri largius profundendo parceret, postquam adolevit, thuriferæ campos Arabiæ bello immani petijt, ut haberet Præceptor, quod amplius posset exprobrare. Recentes bellorum causas non memoro, quas præsens bene experta ætas, inter Principes Europæos hodie usque repugnantes. Tardè movenda sunt fulmina quæ perculsi colant.

A.C.1701 „Tu Serenissimum Regem nostrum tot convicijs ita publicè petijsti, tu „Regnum Poloniæ ad seditionem mille artibus invitâsti; tu omnia Regni ju-„ra à Rege innocentissimo penitus violata (procul omni probatione) pha-„naticè pronuntiâsti; tu Augustum nostrum hostem dixisti infensissimum, „qui tamen edicto Regio suam novissimè vetuit militiam, ne vos (in spem „facilius conciliandæ pacis) pari ut nuper Marte cæderet, fugaretque; tu „detritâ fronte in jura Cardinalia liberæ gentis, & Regum electionem in-„solenti calamo involâsti, ac si suffragia Electoris populi a tua potestate de-„penderent, & pro tuo beneplacito possent revocari. Regem præterea no-„strum per suprema Europæ fastigia, Regumque thronos, ab Augustissi-„ma Majorum suorum origine ad clavum Poloniæ pari omnibus Regibus „magnificentiâ deductum, unus Ardelio indignum solio Polono censuisti. „Tu perfidum bellum hoc quod præcipuè ideo susceptum fuit à provoca-„tis, ut solidius firmarentur utriusq; partis fœderum percussorum sanci-„ta, & Religio de repetendis avulsis clariùs constaret irritatis ad Polon-„gam. Interim nullæ à nobis in Svecia Provinciæ, perinde, atq; à vobis „nostræ ita hostiliter sunt occupatæ. Non enumero singula quia novæ „quotidiè accedunt læsiones, pariter nobis recensendæ. Erit tempus o-„mnes læsiones, excarnificationes nobilium & rabiosam ultionem, ac tot „flagitia, devastationem, alieni usurpationem, rapinam, damna omnia „computandi, quæ per insidias hoc bello ex arte compositas innocenti „Reipub: peperistis. Sinceræ amicitiæ, stabiliendæq; initorum nobiscum „pactorum fidei, spem facis indubitatam, non memor interea, quam fœ-„dum omnibus retrò sæculis fœdus nuper cum quodam Principe percus-„seritis, si Joanni III. ad Viennam Austriæ liberandam castra moventi „non ita feliciter belli Turcici alea cecidisset. Præterea non ignoramus, „quid cum alio vicino machinati fueritis, si Elbingam offensivo Marte „vindicare Poloni voluissent. Scilicet hæc sunt sinceræ amicitiæ & fir-„mandorum pactorum, fidei vera, solidaque documenta. Addo per com-„pendium. Tu nescio, quam epistolam nomine Tui principalis Eminen: „Primati commendâsti tradendam Reipubl, quæ tunc procul fuit, ut ad „generalia Regni totius comitia conveniret, quo tempore schedæ ejusmo-„di (citra perduellionis discrimen) à nemine possunt exhiberi Reip. Un-„de tue inprimis consilio, deinde publicæ Emmen: Primatis gloriæ huc-„usq; apud nos integerrimæ, insignem contumeliam attulisti. Responsum „expectas? menti tuæ amenti conforme. Erras toto mari, nescio quibus „Ethesijs illectus. Habebis Responsum ex Regni Comitijs, sed non illud „cui nefas est privatam manum, sigillumq; apponere in Polonia. Tu ubi-„cunq; commorantem persequi Seren: Regem nostrum insolentissimè mi-„naris, quasi invitatus. Hæccine est bonæ vicinitatis & sinceræ amicitiæ „tessera: Hæccine pactorum cum Regno Sveciæ fœderum perpetua Reli-„gio? Fortè credis nos ita inermes esse pro Rege nostro semel electo, & „legitime coronato. Noveris, velim, conviciorum inferendorum nescios, „tolerandorum diu constantes contemptuum præsertim à talibus (qualis „tu es compositor) inter mensarum hilaria liberalissimos derisores. Me-„minerunt enim non procul se ab alia fortissimi cæli plaga genitos esse, „de qua scriptum olim acceperunt. Vires animiq; supersunt, jam prope „post animam, præcipuè ubi pro electo, & coronato jam Rege dimicandũ „est. Tu, durum affectatæ, illimitatæq; potentiæ liberæ genti onus, & „nescio, quod jugum polliceris, de quo nemo fortassis mortalium, præter „te unum somniavit in Sveticarum Parnasso rupium novissimæ officina „tabulæ. Non unius sæculi hoc negotium esse Hungaria clarissimè de-monstra-

, monstravit. Laphitarum hoc est & Centaurorum, nihil aliud bellando, *A.C.1701*
, quam bellum quærere. Legimus Tiberianorum & Herodianorum exi-
, tus. Novimus subdolam mentem non alio niti comitatu, nisi spe lubri-
, câ, certo quotidie metu, incertis consilijs, posteritate brevi, aut nullâ.
, Neque Athenæ Cecropem, neque Spartani Reges fastigij sui gloriâ la-
, scivientes diu tulére.

, Apud Polonos quoque nulla imperij diuturnitas securitatem facit
, vitiorum. Illos eligimus, coronamusque Reges, qui securè in omnium
, sinu civium, cives pariter in corde Regum securè possint hospitari.
, Tu primus utrosque illimitatæ potentiæ onere imaginario conviciaris.
, Neque possum facilè adduci (ut credam interea) sincerè te odium ab-
, soluti Principatûs nobis persvadere velle, cui à tenero ungve ita forti-
, ter assvevisti, nisi fortè tibi placeat palmarem injuriam Serenissimo tuo
, Principi, absoluto moderatori Regni & tuis contribulibus, libertatis
, nostræ colore adspergere. Fraus est soli cæco ignota. Parco reliquis
, justi in Sveciam belli rationibus, & jam concludo punctum hoc. Profe-
, ctò neque Ægyptiorum catus, neque Tarentinæ cædis, fortè à calce-
, is provocatio, neque thus Alexandri Magni, neque Philippi Regis Gal-
, liarum jocus, neque Asiatica levitas, tam justa merebatur arma, atq;
, tuæ geminis jam epistolis proclamatæ criminationes, aut scommata.
, Dixisti prius: ideo Regis tui milites Regni nostri viscera ingressos, ut
, externum militem limitibus Polonis exturbarent, pacemque hoc mo-
, do conciliarent Reipublicæ. Iam pridem clementissimi Regis nostri
, jussu præfatus exercitus Patriæ suæ limina repetijt felicissimè. Quare
, tamen hucusque Curlandiæ, Livoniæ, Samogitiæ, Litvaniæ hostilitate
, barbarâ imminetis? Cur ad tributa ferro cogitis populos innocentes?
, cur per tot exquisita supplicia sangvinem emungitis, insignes nobiles
, ad furcam damnatis? cur electum & coronatum Regem nostrum Se-
, renissimum solio exturbare contenditis? latet angvis in herba. Itane
, bonæ viciniæ & sinceræ amicitiæ fœdera, (quæ toties adducis) omniũ
, moribus gentium observantur.

, Hactenus contra Majestatem Serenissimi AUGUSTI nostri gravis-
, simè deliquisti, sed ne aliunde quoq; innocens appareres, postquam tot,
, tantarumque criminationum reus extitisti, etiam toti Reipubl: non fe-
, rendum vulnus inflixisti, prius inclytam, deinde verò illustrem appel-
, lando, cui nullus hactenus Regum in Europa Serenissimæ Reipubl. ti-
, tulum detraxit te præter unum, omnis, ut lego, civilitatis & justitiæ pu-
, blicæ penitus ignorantem.

, Regem solio contendis exturbare. AUGUSTUS II. non est Chri-
, stianus. Quàm feliciter vobis bellum contra Polonos regnante Joanne
, Casimiro cesserit (præter conflictum Pragensem assistentiâ Brandebur-
, gici Electoris adornatum) velim, reputes. Omnes antea cæsi, semper
, fracti, vel fugati estis. Interroga ævo majores tuo, & disces sapere, nun-
, quam enim fortè numerâsti, quot Duces militiæ in Sveciam ex Polo-
, nia, multò minùs audîsti, quot milites redierunt integri, si non pigeret
, referre, numerarem reportatas continuâ serie armorum de Svecis
, victorias. Adducerem Carolum Chodkievicium, vix tria millia suorum
, in castris habentem, de cæsis tamen novem millibus Svecorum trium-
, phantem, cùm Carolus Sudormanus Livoniam invasisset. Lege si placet
, verba historici: Cùm ex Livonia nunciatur Carolum Sudermaniæ Prin-
, cipem infesto exercitu eam provinciam ingressum ad obtinendam Regi-
, am accingi, &c. Occupato per summum scelus Regno Sveciæ, mox Livo-

A.C.1701 , niam Regni Poloniæ provinciam latrocinij more infestans, aliquot ejus , civitates interceperat, pronis nonnullorum Livonum, ut Lutheranæ se- , ctæ, quâ tota Livonia infecta est, in eum studijs, & ille, ubi vires Polo- , norum supervenissent, ad naves confugere solitus nunquam pugnæ co- , piam faciebat, sed tum Polonorum paucitate contemptâ, quòd Carolus , Chodkievicius M. D. L. exercituum Dux contractis in unum copiis, vix , tria millia equitum, peditumque sub signis haberet, ostentare vires, & , prælio Polonos lacessere decernit. Ergo sine mora præfatam cladem o- , ctodecim Svecorum millia à tribus Polonorum nondum integris accepê- , re. Repeterem memoriam, quomodo Svecus fugatus uno prælio ab Ele- , ctore Brandeburgico è Marchia & hostis Imperij declaratus, sed neq; li- , cet, neq; decet, neq; expedit illa narrare publicè, quæ prius orbis novit , Europæus. Hæc nihilominus attuli, ut tibi eximie Scriptor constet, pos- , se Polonos majus habere robur ad coercendam Sveciam, quam ad Do- , mandam habuerit olim Brandeburgicus, perpetuus Poloniæ fœderatus, , & feudatarius. Prætereo insinuare, cur Reges Daniæ tria pariter dia- , demata ferant, atq; Reges Sveciæ? fortè commodiorem habiturus eâ , de re scribendi olim occasionem. Deinde quid contra suos Reges Sveci , aliquando ausi sunt, & cur à Polonis similia expectant, postulantq;.

, Quare iterum, iterumq; amicè te convenio, cave ne qui ita auda- , cter fumos inanes spargis in publicum, fumo cum tuis scriptis pereas in , foro publico. Interea, si quid potes valere, vale.

XIII.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI, 30mâ Novembris.

Queritur de discordia in Litvania.

TRactatus Litvanæ, ut se vocat, Reipub. (cui sicut Pöetis licere videmus quidquid libet) cum Domo Sapiehana nullo modo finiri potuit Varsaviæ, nam cæca pectora, mentes Cimmerijs tenebris atriores invenimus, quibus vindicta tantum potest svadere malorum, quæque jam peperit scelerata, atque impia facta, pro quibus timendum, ne detur celeri victima tarda DEO. Notavimus multos ex Litvanis, quibus tanquam discipuli fortasse Anaxagoræ essent, nives atramentum fuerunt, atque eadem cæcitas erat, ut vero falsitatis, mendacio veritatis nomen imponere sæpius ausi fuerint, timendum proinde, ne dum aures claudunt civibus precantibus, fores non aperiant hostibus. Proximus jam ardet Vcalegon, Samogitia à Sveco possesia, & illi, qui deberent pro defensione Patriæ tranquilli esse, concordesque, nituntur summâ diligentiâ in perditionem universi, utinam soli errare, soli desipere velint, dum diem noctem vocant, solem tenebras. Quanta caligo, quanta tenebrarum & errorum nubes pectora eorum obduxit, qui, cùm se maximè pios putant maximè apparent impij. Diffidebant Senatui, qui non alliciebat, ut illi objectabant, sed docebat quid faciendum, probabat quid timendum, pericula ostendebat. Doceant nunc illi è converso, si quæ illis fiducia veritatis est, loquantur, hiscant, audeant disputare nobiscum aliquid ejusmodi jam profectò cum damno publico ab aniculis quas contemnunt, & à pueris nostratibus error illorum, & stultitia irridebitur, quam nos videmus, illi scientes nescire se monstrant; imò insinuant se in mentes innocentis populi, & instigant nescios in furorem repræsentantes, quòd tanquam aliquando Græcia alios Deos coluit, ut prodessent, alios ne nocerent, dominari ut possint, servire volunt.

Quare

Quare Rex obviando suspicioni alicui, quæ justo potest niti fundamento, expedire aliquem in Litvaniam, iterum concordiam aliquam tentando, determinavit; utinam sanè sincera hæc sit intentio & votum, & ne sint hæc mella venenum tegentia. Utique quæ traduntur mysterijs, tandem latè patebunt. Verbis insistendũ, quando de intentione legislatoris dubitatur. *A.C.1701*

Destinatus ad hocce negotium perficiendum par cuique difficillimo, magno, & excellenti ingenio vir Stanislaus Sczuka Pro-Cancellarius Litvaniæ, qui, quamvis eæ res infiniti sint ponderis, & immensi laboris, ut, si quis illas perficere, & exequi firmissimè velit, tanta illi difficultatum copia exuberet, ut nec operæ modum, nec finem reperiat; ac proinde licet, quidquid laboris poterat impendi contemptis omnibus & publicis & privatis offensis ad perficiendum hoc sæculorum opus omne studium suum contulit, non tantùm futura præcinendo, sed etiam cohærentia loquendo, & tam clara argumenta adferendo, lucidaque, ut magis mirum esse videatur, tam obscuram visam fuisse illis veritatem, qui sapientes vulgò putantur, & tamen ab errore, quo sunt implicati, ad rectiorem viam nullatenus poterant revocari, abruptum ergo negotium, cum Pro-Cancellarius cogitaverit, quòd qui narrat verbum non audienti similis sit ei, qui excitat dormientem de gravi somno. Cum dormiente loquitur, qui enarrat furioso pacata, quid ibi dixerit & ille, & Palatinus Siradiensis tanquam ex parte Sapieharum mediator, adnecto libenter, quoniam in verbis suis agnoscitur vir, cum non stat per eum ad quem pertinet, ut aliquod mandatum impleatur, haberi debet perinde, ac si impletum fuisset.

SERMO EXCELLENTISSIMI DOMINI STANISLAI SCZUKA PRO-CANCELLARII LITVANIÆ AD STATUS M.D.L. 12mâ Octobris Grodnæ.

Non terrestris, cujus ego indignus vices ago, sed Dominus cœli & terræ, à quo, sicut vos Domini mei, regimen nunc tenetis (omnis enim à DEO potestas) stet in medio frequentissimi congressûs, & omni„potenti Sanctissimi Spiritûs instinctu in corda omnium vestrûm inducat: „pax vobis.

„Non hæc necessaria est? si voluntas Domini DEI nostri, uti certum „est constituit vos terræ Principes, quis dubitat, quòd non ideo, ut move„antur rerum cardines à Patribus nostris constituti, reganturque cuncta „sine legum metu, quas arma vincunt. Nec pro excitando armorum stre„pitu, sub quo temporalis tantùm timor, & non fundamentalis constitui„tur ordinatio; jus est in armis; opprimit leges timor, sed ideo præcipuè, ut „sub sua sancta benedictione devia & aspera in vias planas convertantur, „detestandæ cœlo pauperis populi angariæ post ultimam expellantur Thu„len, civibus pax detur, Patriæ quies.

„Estis Domini in hoc portu; aspicite circumquaque Patriam vestram, „quid videbitis? nisi miserias, calamitates, angustias? lachrymæ ubique fun„duntur; nihil restat, nisi ut infeliciter subditâ tectis pace altus sepultas ob„ruat gentes cinis. Introspiciat quisque profundo in cor proximi sui oculo, „nonne veritatem testabitur, & dicet; ipsa se metuit, oditque potestas. Ma„lum non transijt, sed in pejus mutatum est, obviam iri non potuit, dee„rant tempus & media, cum violenter & vehementer malum augeri cœ„pit, non vacabat vetus odisse malum, dum semper oriebatur novum, nec „unum in uno. Ex his infelicibus constellationibus (pers[illegible]m non tango „quia digna, & mille honoranda coronis) apparuit nobis novus, nobis nun„quam clemens planeta; ex proprijs quidem nostris vaporibus, ex hæredi-

A. C. 1701 „taria nostra terra, sed quid dico terra? ex humiliato capite nostro non „tantùm similis altissimo sed superior esse omnino optans. Nonnè dolere „& inclamare debet Patria, vidi Regij capitis diadema cum capite raptum. „Creditisne Domini, quòd hoc verendum gentibus nostris sidus non utetur (DEus avertat) ulteriori discordiâ nostrâ, ad confitendum nomini suo, „quis DEus esse velit? Creditisne in tali conjunctura in cœlo nostro suas non „quæsiturum stellas, suasque Perseus aureus stellas habet.

„Et Rex Sveciæ jura omnia religiosius illi, quàm fidelius proprio Domino à nobis sustentata nomine amici polluens, potestne quid desiderabilius optare, quam umbram discordiæ nostræ? non eget tenebris & furijs, non debet contra nos imprecari, veniat invisum scelus, suumque lambens sangvinem impietas ferox, errorque, & in se armatus furor. Videt jã hoc,habet, quod optavit, & obstante hoc dissidio, etiamsi optimis & Sanctissimis ad nos influat, & ingrediatur intentionibus, mutabit eas celeriter, in usus non nostros & relinquet nobis serum cavendi tempus in medijs malis; nolo de alijs non bene Patriæ nostræ affectis loqui vicinis, unica illorum salus non esse nos salvos. Non audeo alia externa in memoriam revocare pericula, casus nostros ex utilitate sua, aut humiliantium, aut exaltantium in pejus; sufficit, quòd antiquas non sunt obliti inscriptiones: o vicini! o amici! semper infidi. Hoc tantùm unicum exprimere potest verus zelus, quòd scilicet, si omnes inimici nostri & terrestres & plane infernales in unum congregarentur, nullum alium rebus nostris optarent statum, miscete cuncta, rapite in exitium omnia. Non hoc est tuum iter, stirps magna Palæmonia, gloriosa Litvaniæ natio: monstrâsti in omnes æternitates, quid soiat super liberos & æquales spretum jus æqualitatis. Duos ferrum æquales facit; assecuta es labore magis humano decus, caram, & à sæculis exoptatam cum Regno Poloniæ jurium coæquationẽ, quid ergo tibi deest? pectora longis habetata malis jam sollicitas ponite curas. Hâc die, hâc horâ, hoc momento deponite ex cordibus vestris, projicite sub pedes cruci affixi Dei nostri periculosam satis tesseram, tantùm potest, quantum odit; Reinducite ad omnes majores & minores exoptatam reintegrationem inter cives, constituite securitatem universi, monet id antiqvus Polonus Fredro; periculum est, ne, dum fiunt seditiones cordium, dissecetur & corpus. Constituite in terrorem omnium inimicorum, inite concordiam, inducite tam necessariam tranquillitatem domi, detur aliquando otium, quiesque fessis.

„Exigunt & requirunt hoc ipsum omnes supra nominatæ conjecturæ, & gravia jam nobis superimpendentia pericula; Nemo se tutò diu „periculis offerre tam crebris potest. Necessitat hospitum adventus pa„cem reduci velle victori expedit. Requirit ipse DEus, & Christiana obligatio in ignoscendis reciprocis offensis, quodsi invicem mordetis, & „comeditis, videte, ne ab invicem consumamini.

„Opus est, imò necesse est extinguere hunc ignem, penes quem tanquam nix pauper populus liquescit, & cum illo totum Regnum, Dominus enim dicit; Exurgam propter gemitum pauperum. Non debet timori esse ne cadat coæquatio jam confirmata, si cedere etiam de illa „velletis, Regnum Poloniæ nonpermittet. Ordo jam stabilitus in pace per „Tribunal coæquatum, & in bello per repartitionem constitutam, vindicta neq; esse, neq; apprehendi potest, quia idipsum cavebitur, nomine publico sub rei peractæ nullitate. In reliquo dato non concesso „casu, nonne hæc ipsa reget vos virtus & honestas? an tam citò post tot „memoranda exempla extingvi poterit ferox DEORUM terra, quem Dominum

, minum times. Invenit nunc heroica vestra resolutio, & inposterum, si A.C.1701
, necesse foret, inveniet viam, aut faciet. Credendũ item fortiter DEi effato,
, quia non derelinquet Dominꝰ virgã peccatorũ super sortẽ justorũ. Acce-
, dit ad extremũ Sacra R. M. D. N. C. nõ postremo, loco sed pro rerũ ponde-
, re circumspicit õnes malas, & periculosas undiq; consequentias, moven-
, tes cuncta divinat, metuitq; casus, mobiles rerum, dubiumq; tempus.
, Et hinc voce Domini vel demisso imperio, precatur vos per sacra omnia,
, sit irarum modus pudorve, rogat per sacratum caput suum, ad quod his
, mali gradibus sacrilega adjecit tentatio ad dethronisandum, ad quod o-
, mnis malitia tanquam ad metam properat, tanquam Rex noster assum-
, ptus amore & electione aliter non posset tenere coronam, nisi turbine
, civili, invidia factum ac sermo propularis premit. Educite proindè Re-
, gem vestrum ex tam pessimis opinionibus, dando & ineundo internam
, pacem quam cum vita sua & imperio æqualiter optat. Erubescat ini-
, mica & pudenda Regis externi invitatio, & fieri id potest sine ferro, ab-
, scondendo illud in vaginam, mutando motus animi in vices concordiæ
, & amoris. Subsequetur pòst securissima personæ Regiæ contra omnia
, molimina defensio, quia sicut sine unitate in campo electorali securus
, esse non potuit, fraternis enim odijs Reges & Regna naufragantur, sic
, in hac unione suam & Regnorum suorum deponit securitatem: certus
, est immobilis semper gloriosissimæ nationis Litvanicæ affectus, & quod
, ex hoc ipso congressu adinstar Palatinatuum Regni vitam & sangvinem
, pro integritate Regia offerentium eriget unitorum cordium umbonem,
, qui est Spartanorum more murus aheneus, præcipuum fidei & devoti-
, onis exemplar, quod nulla taceat ætas.

, Interponit verò S. R. M. se ipsum vadem negotijs feliciter confici-
, endis, quidquid hic & mutuo consensu constituetis, & scribetis, confir-
, mabitur publico applausu, & pagina nunquam temeranda erit; si verò
, quispiam inveniretur (avertat Majestas divina) cui placeret ulterius dis-
, sensionum spatium. Suggerit paterno & Regio monito, maturæ reflexio-
, ni præter omnes superius nominatas pessimas circumstantias, quod nego-
, tium hoc, & diffidia sint inter vos ea, quæ tota Respublica veretur, me-
, tuit, &, (absit verbo injuria) detestatur; negotium est cum his, quos jam
, vicistis; dolendum id bellum gentis, in quo optimum est vinci. Ducit om-
, nes & conjurat, invitat omnes & quemvis ad idem secum sentiendum, ad
, reciprocum amorem in publicum claris Apostoli verbis: implete gaudium
, meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes idipsum
, sentientes.

, Quod reliqvum est, ponit ante oculos amorem filialem, repræsentat
, Patriam matrem, quæ lachrymabunda coram vobis comparet, & exem-
, plo flentis ad filium dicit matris: Patriam petendo perdis ut fiat tua, vis
, esse nullam. Interponit pro illa pias, justas, & jam ultimas Regias preces,
, uti ad proprios filios; Sancta, si pietas placet, donate matrem pace.

SERMO JOANNIS ODROWAZ PIENIAZEK PALATINI SIRADIENSIS IN SESSIONE GRODNENSI.

COmparens in medio moderni Conventûs, in hac Excellentissima Illustrissima, & amplissima, Magnorum, Celsissimorum, Illustrissimorum, Perillustrium, nominum coronâ assumo vocem & sermonem meum
, inprimis ordior ab invocatione & adoratione supremi numinis Divini, in-
, vocatione hujus Domini Dei, qui licet, in magnitudine innumerabilium
, attributorum divinitatis suæ, habet innumerabiles titulos; attamen inter

alios

A.C.1701 „alios gaudet eo nomine. Dominus Deus exercituum, est nomen ejus, hu-„jus Dei, qui potens est, ex lapidibus formare filios Abraham, cujus om-„nipotentiæ omnia subiacent. Invocatione hujus, qui gravibus offensis po-„puli sui electi & dilecti, excitatus ad iræ furorem in Synagogam, & cir-„ca eam numerosè, & turmatim stantes, devorantem immisit de cœlo i-„gnem, & Angelo suo ad internecionem delere jussit, sicuti in momento va-„stator gladius, viginti millia hominum stravit Quo viso Rectores & Duces „populi DEI, duo Episcoporum, Moysen & Aaron arrepto in se Ephot, hoc „est Episcopali ornatu, acceptis in manus suas thuribulis, igne sacro, & „thure impletis, immisti medijs devorantis ignis flammis, imposito thure „in sua thuribula exclamarunt ad Dominum DEUM suum, O DEUS! num-„quid uno vel altero peccante, deſæviet furor tuus in omnes, aut parce, „aut dele nos de libro viventium, ille zelus & amor erga concreditum si-„bi à DEO populum ita placuit, & ligavit DEI misericordiam, ut ignis cun-„cta devorans, in momento extingveretur. Gladius vastator in vaginas ab „Angelo impositus, & scribit scriptura DEI quòd cessavit plaga. Incipio ser-„monem meum, ab invocatione hujus Domini DEI, de quo Princeps Apo-„stolorum & Doctor gentium, Paulus S. scripsit. Ipse est primogenitus fi-„lius DEI, Princeps Regum terræ, qui ex amica incomprehensibili bonita-„te sua, nullo merito conditionis humanæ, per incarnationem naturæ di-„vinæ in carnem humanam non tantùm extulit nos ex inferni potentiâ & „fecit cohæredes Regni sui, sed quod magis, mancipia & servos iræ DEI, „adoptavit in filios DEI. Huic ergo DEO Regi Regum & Domino Domi-„nantium indignus humiliter supplico, ut vicariæ in terris suæ potestatis „Serenissimi Regis Domini nostri clementissimi curas, & sollicitudines pro „bono pacis benedicat, ut zelosa ejus interpositio in promovenda tranquil-„litate publica, per magnum Oratorem suum dignissimum Ministrum sta-„tûs hujus, M. D. Litvaniæ disertissimo & ponderoso sermone insinuata, „animis, & pectoribus vestris, suum desideratum recipiat effectum, ut cha-„racter Serenissimi Regis Domini nostri Clementissimi, procurandæ salutis „& tranquillitatis publicæ, magis radiosus, & lucidissimus supra pretiosos „lapides, & clenodia decorantia diadema Regium, desideratissimo votorum „ejus successu resplendeat, & sanctas ejus coronet intentiones. Quia sicut „S. R. Majestati Domino nostro clementissimo obligamus subjectionem, sub-„missionem ita S. R. Majestas Dominus noster clementissimus, jurato vin-„culo huic Regno legibus & juribus illius se assecuravit, quòd pacem publi-„cam & tranquillitatem, inter cives asseret, proteget, tuebitur, & defendet. „Fervida pietas præsentium hic Reverendissimorum Episcoporum, sicut A-„aronum hunc ignem diffidij civilis & animorum insignis Provinciæ, non „extinctum hucusque, extingvat, ut amplius fraternus, & Christianus san-„gvis non scaturiat. Vastator gladius ut in vaginas immittatur, & cesset pla-„ga. Et si illum præsidium Patriæ, evaginare juberet, satius mucronem su-„um vertat in hostes, & sclopeta, & omne genus armorum, quæ viden-„tur in manibus malevolorum vicinorum, ad invidiam, elatis minari juribus „immunitatibus vitæ, & fortunæ hujus Reipubl. extremum excidium, a-„liquam prædominationem in discordijs civilibus & aliquomodo in hoc in-„fortunio, submersionem Patriæ. Conciliet DEus ita corda vestra, ut per „mutuam concordiam, sit bona pax, secura, honesta, juribus Patrijs con-„formis, adferens cunctis, & singulis benedictionem, quibus plus offerre non „valeo, tantùm sincerum (fidele, promptum ad obsequium cor,) illibatam „conscientiam nullâ partialitate, & passione laborantem, sed solum bonum „& felicitatem communem, tam Regni, quam M. Ducatûs Litvaniæ, præ „oculis habentem & promoventem. Dico in ea fiducia, dum spero, quòd

nemo

,nemo reperietur in hoc insigni gremio vestro, qui in pacificatione ab A. C.1701
,intra tam salutare non cupiat opus. Loquor in fiducia sinceri animi,
,applicationis magnæ domûs, Sapieharum volentium reintegrationem,
, & stabilem constitutionem, dum per nos ad communem suam matrem,
,cum debita veneratione illius recurrunt, & in sinum ejus reponunt
,hoc studium, per nos ad hanc spartam mediationis petitos, quod abun-
,dè porpensi, hoc obsequium suscepimus. Compareo invicem cum Suc-
,camerario Chełmensi, non alio insignitus charactere tantum sub um-
,bra authoritatis Sacræ Regiæ Majestatis Domini Nostri Clemen-
,tissimi, in charactere vocationis ex magna & emerita domo Sapieha-
,rum & magnarum Domuum in colligatione, etiam vobiscum existen-
,tium, ex charactere Senatorij Officij, quòd sicut est intermedium in-
,ter status, ita illius est muneris, quotiescunque aliquæ diffidentiæ, dif-
,ferentiæ, & dissensiones inter status interveniunt, intermedie haberi
,ad illos, mediare, & inter dissonantiam illorum, ut consona sint, ope-
,rari, & ad felicem concordiæ, unionis adducere centrum. Quod tan-
,git alias propositiones, nullas habemus nobis commissas, nisi ut illos re-
,commendemus favorabili gratiæ vestræ. Idem quod S. R. Majestas D.
,N. Clementissimus ex specula prudentiæ & providentiæ suæ Regiæ,
,per Plenipotentem Commissarium & Ministrum status vobis insinuat,
,precamur, ut quodcunque discordia, internè in juribus & animis de-
,finivit, præsens actus solennitate reuniat. Ut hoc salutare opus felici-
,ter, & securè procedat, petimus securitatem postæ & personarum illa-
,rum partium commanentium hic, vel euntium inde, & quomodo in
,hoc negotio ulterius volueritis progredi, propensionem verò nostram
,militantem sub auspicijs S. R. Majestatis Domini N. Clementissimi, ab
,illius Regiâ authoritate, nostrum participantes derivamentum resigna-
,mus gratiosis affectibus vestris pleni spei, quod, non steriliter ex gra-
,tia vestra recipietur, sed honorem Regis, desiderium legis & expecta-
,tionem totius Reipublicæ, & orbis suspicientis in præsentem actum
,solabuntur, & contentabunt, ut tutò tota Patria hoc possit gloriari
,& laudare coram universo orbe, quod ex hoc feliciter finito congressu,
,in hoc insigni Regno Poloniæ, & annexarum ad illud Provinciarum pax
,& justitia, osculatæ sunt, & Deus est in nobis,

PROJECTUM TRADITUM IN SESSIONE GRODNENSI, PER VICE-CANCELLARIUM M. D. L. AD ULTIMUM REMEDIUM CONCORDIÆ.

Cooperatione & gratiâ Domini DEI cui sit æterna laus & gloria, authoritate Sac. R. Majestatis Domini N. Clementissimi, per Stanislaum Szczuka Procancellarium Litvaniæ, & Commissarium suum Plenipotentem, mediatione Sanctissimi Papæ Clementis XI per Reverendissimum Constantinum Brzostowski, Episcopum Vilnensem, interpositione petitorum amicorum Illustrissimi Domini Joannis Odrowąz Pieniązek Palatini Siradiensis, & Magnifici Domini Romanowski Succamerarij Culmensis Capitanei Wiszłunensis, ad sera tempora facta est immota nunquam gentis M. D. Lit. mediatio.

,Siquidem Domus Sapiehana ex personis suis, & amicorum omnium,
,ad se pertinentium, mutuæ charitatis, & publicæ quietis medijs per-
,pensis, ad gremium communis matris, Patriæ propriæ M. D. Litvaniæ
,sicut insignes & boni filij, redeunt, ergo amore & sinu aperto, ejusdem
matris,

A.C.1701 , matris, suscepti ad bona omnia sua, cum amicis suis, pleno jure restituuntur, ad quæ reddenda à finito actu præsenti, post duas hebdomadas Commissarij designantur NN.

, Iidem DD. Sapiehæ, cum amicis suis ad munia & honores gestos in Patria, observatâ juxta leges Patrias securitate admittuntur, ita tamen ut propter invalidationem & inductionem debiti ordinis, juris coæquationis, erectus exercitus, qui ex necessitatibus & circumstantijs status præsentis conservari debet, & conservatur, ad expirationem temporis constitutionis Olkienicensis, sub Regimine Generalis Colonelli M. Ducatûs Litvaniæ Principis Michaëlis Korybuth Wisniowiecki Capitanei Clinianscensis, Mareschalci Tribunalis M. D. Litvaniæ cum debita & omnimoda disciplina militari, maneat sine omni à quocunque & qualicunque modo, impedimento. Pro quo Palatinus Vilnensis præbere debet consensum.

, Debita omnia & prætensiones ad Domum Sapiehanam, ut eo citiorem justitiæ sanctæ viam habere possint, in tribunali M. D. Litvaniæ ex speciali regestro, qualibet septimana scilicet feriâ quartâ & feriâ quintâ judicari & disquiri debent, termino peremptorio, cum indilatâ satisfactione, & executione, juxta legem coæquationis, circumscriptâ causâ actus, ut Sapiehæ, cum amicis suis securè in judicio comparere possint, omnes processus & condemnationes, in personis illorum, & amicorum ipsorum amoventur.

, Ast quoniam inter has prætensiones magni ponderis, & consequentiæ, involvitur causa pupillaris, cum jure tutelæ cum alijs circumstantijs Principis Caroli Radziwił Cancellarij M. D. Litvaniæ, tunc pro finali pacificatione illius, designatur Arbiter supremus Illustrissimus & Reverendissimus Episcopus Vilnensis cum duobus è gremio Deputatis, qui factâ obdestinatione, tam partium ad hoc pertinentium, quàm etiam præfatæ Principis Neuburgensis Caroli Neoburgici Patris, observatis juribus & statutis M. D. Litvaniæ, quodcunque statuent, pro firmo & inviolabili esse debet in perpetuum,

, Bona verò omnia, quæcunque Domus Sapiehana jure nullo possidebat, & modò sunt restituta proprietarijs, ita ut Czereia in debito thesauri, conservantur circa legitimam ac debitam possessionem, salvâ tamen Domûs Sapiehanæ, si jus suum deducere possit in eodem tribunali M. Ducatûs Litvaniæ, & ex eodem regestro ordinariâ juris viâ, præcustodiâ. Contractus thesauri, sicut & assignationes ex moderno statu promanantes ut nullum sit obstaculum, in salvo & integro conserventur, cum debita omni satisfactione ad futura DEO dante comitia.

, Injuriæ & læsiones omnes ab utrinque, & quod hactenus factum, verè & Christianè, ex cordibus suis ejectis, & sub pedes Crucifixi Domini DEI depositis, & vicissim sibi donatis, æternâ oblivione & amnistiâ, sepeliuntur.

Securitas omnium invicem personarum reducitur, ad reintegrationem juris Patrij, & rigoris legum, si verò postliminio, qualicunque prætextu vindicta, ad quamcunque personam (avertat DEUS) restitutâ primitate, & potentiâ ostendi debeat, aut pacificentiæ hujus in aliquo læsio, & coæquationis repartitionis, ordinis sanciti, læsio insequatur, ergo hæc omnia reintegrare cavent sibi status M. D. Litvaniæ, libero communis motûs congressu, pro quo Sacra Regia Majestas Dominus N. Clementissimus, extradere dignabitur universales; & in casu talis mali (quod non putatur) vetant. Ad talem verò communem motum

„motum, omnes spectabunt, sub rigore legum, de expeditione bellica ir- A.C.1701
„remissibili.

„Quod sancitum & pacificatio, utinam feliciter, pro firmitate rei „peractæ, ad perpetuam legum observantiam, in comitijs futuris debet „in volumen constitutionum inseri, & exprimi typo. Et modo propter „meliorem fidem, manibus omnium, ad statum præsentem pertinenti„um subscriptum est. Datum Grodnæ 25 Octob. 1701.

RESCRIPTUM AD INSRUCTIONEM SERENISSIMI REGIS Domini Nostri Clementissimi, datam Illustrissimo Domino Stanislao Szczuka Procancellario M. D. Litvaniæ, Lublinensi, Warecensi &c. Capitaneo Commissario Plenipotenti Sacræ Regiæ Majestatis, Domini Nostri Clementissimi, à nobis statibus M. D. Lit. in Conventu Grodnensi congregatis die 28 Octob. Anno 1701

ATtestamur fideles subditi Sacræ Regiæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, quod ab apprehensione sceptri Polonici, sinceram experimur applicationem, ad id solùm ut sit bene omnibus. Do„cumenta adducere non est necessum, ipsa in propatulo palpantur, quo„modo pacato orientali bello, cum hoste crucis sanctæ, assiduæ coope„rationis exercentur, ut redeat huic Patriæ florida quies, civium con„cordia, & omne desiderabile, quod cum Domino felici, benefico, cle„menti, bellaci fideles subditos manere potest. Ecce & modo experimur „paternum S. R. Majestatis D. N. Clementissimi amorem, dum pro so„piendis differentijs inter status M. Ducatûs Litvaniæ, & Dominos Sa„piehas cum charactere Plenipotentis Commissarij, delegavit in hunc „congressum Illustrissimum Dominum Pro-Cancellarium M. D. Litva„niæ, pro quo, sicut humiles S. R. Majestati Domino Nostro Clemen„tissimo ferimus gratiarum actiones, ita & affari debemus, ut quod po„tuit adinvenire melius prudentia consummatissima, quod fingere soli„dius activitas incomparabilis, quod proponere ardentius perfectio ma„turissima, hoc omni Illustrissimus Dominus Pro-Cancellarius M. D. „Litvaniæ quasi in unam compagem congesto, vicit, & vinxit corda no„stra, ut in propositas persvasiones, videremur esse in portu intentorū „sanciorum S. R. Majestatis optatæ pacis, ast adhuc videmus nos divi„na dispositio, pro peccatis nostris, in eodem voluit haberi statu, quod „quomodo actum, sicut in fidissimam referimus nos Illustrissimi Domi„ni Commissarij Plenipotentis relationem ita instantaneè de hoc ipso Sa„cræ Regiæ Majestati Domino Nostro Clementissimo deferendo, distin„ctam legationem, à congressu moderno expedimus.

„Pensionem Szawelscensem non solutam sicut materiam ad comitia in„tegra pertinentem siquidem modo nulla in magno Ducatu Litvaniæ sunt „lauda, quia seponere placet, patienter Sacram Regiam Majestatem Do„minum Nostrum Clementissimum petimus expectare. *Pensio Szawolscensis*

„Summa Teloniorum antiquorum M. D. Litvaniæ, pro duobus an„nis centum millia S. R. Majestatis mensæ debita quia hæc contributio, „propter expensas magnas pro exercitu M. D. Litvaniæ exolvi per Magni„ficos Dominos Administratores Teloniorum non potuit, petimus Sacram „Regiam Majestatem gratiosum interstitium, quod in altera currentia tri„buti exolvetur. *Telonia*

„Domini Leyman interesse, ita expeditur. Telonia S. R. Majestatis „sunt jam apud Administratores, qui contractus ullatenus immutari non „potest, summam datam pro contractu, post Olkienicensem omnem perce- *Leyman Telonarius*
pit,

A.C.1701 ,pit, & hoc tenendo ad Martium, primum semestre, quia verò ulterius, ,non detinuit, ipse sibi in culpa, dum contractui & reversali à se dato non ,satisfecit, quia non confecit vestimenta pro decem millibus imperialium, ,ultimis Marti,,quæ se confecturũ appromiserat,sub nullitate contractûs. Jã ,ergo in hoc satisfit in pacto, sine damno tamen Domino Leyman quod ,libet totum semestre cessit in sortem pro recompensa datæ ad rationem ,summæ.

,Debitum in Czereia jam fuit sopitum, & habuit in possessione sua ,Dominus Leyman traditam sibi à Commissarijs & statibus M. D. Litva-,niæ partem Czereiæ, ignotum quali modo aliquis alius occupavit, expul-,sus ante omnia restituatur, nihil æquius, ad hoc vero Dominus Leyman ,devenire non potest, nisi viâ juris,per adcitationem ubi de jure competierit.

Leyman prætensio in Czerejam.

,Debitum Domini Leyman ab Illustrissimo Domino Palatino Vilnen-,si, Mareschalco Magno vindicari non potest per statûs M. D. Litvaniæ, ,tantùm ut viâ ordinariâ in tribunali agat D. Leyman, & cum cæteris de-,bitoribus ad Possessionem bonorum veniat.

,Cætera sicut probatæ prudentiæ Ministri statûs, alto judicio, & fi-,delissimæ nostræ erga Sacram Regiam Majestatem propensionis, rela-,tioni committimus, ita sinceritatem nostram subjectam pro honore Re-,gio sangvinem & salutem nostram, & si quid his carius est, litare decla-,ramus. Datum Grodnæ ut supra.

INSTRUCTIO AD S. R. MAJESTATEM D. N. CLEMENT: à nobis inferius specificatis, tam per constitutionem Generalem sub Olkieniki designatis, quàm & modo, ex omnibus Palatinatibus & Districtibns M. Ducatûs Litvaniæ Grodnam die 26ta pro conventu consilij publici, authoritate Sacræ Regiæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, approbato congregatis, data Magnificis Dominis Legatis Nostris Perillustri Magnifico Domino Oginski Thesaurario Magni Ducatûs Litvaniæ, & Magnifico Domino Krajewski, Commissario Orszanensi.

NOn tantùm ad vocem Domini, non in tonitru, aut fulgure, ast palàm lucem amoris experiendo, sed etiam propriâ non declaratâ unquam, erga S. R. Mtem D. N. C. perciti virtute comparemus cum ,debita uncti Domini adoratione, simul etiam plena cordium purorum & ,intaminatorum, ac si coram Domino & Patre, claritate, quod dum ab ini-,tio Dominationis suæ S. R. Mtas D. N. C, verum Patrem gerit, & consu-,lit cunctis insomni semper circa bonum commune vigilantiâ, universorum ,redimit quietem, sic eos magis modò Paterna amplectitur providentiâ quos ,jam opprimit malitia fati. Jam non tantùm feudalis provincia Regni S. R ,Mtis, Ducatus Curlandiæ gemit sub armis Exercituum Sveticorum, dum ,in illo Nobiles disarmant, tributa gravia extorquent, arces fortificant, obe-,dientiam Dominis debitam subditis inhibent, sacra & profana violant, sed ,etiam ipsa rabies dilatatur in viscera Ducatus Litvaniæ, sicut minora cli-,mata, & præcipuè Ducatus Samogitiæ, & Districtus Braclaviensis, eandem ,patiuntur sortem, & ulterius Magno Ducatui Litvaniæ proponunt. Pa-,terno S. R. Mtis D. N. C. insinuabunt cordi Legati nostri, & insimul ne det ,gentem suam in prædam, & opprobrium externis gentibus exorabunt, sal-,vis per omnia juribus unionis, & libertatis. Expriment etiamnum profun-,dum in cordibus nostris doloris sensum, quod sic excessit modum furor Sve-,ticus, dum non tantùm fortunas liberorum civium, sed etiam infractas Re-,ligiosas, ut eo strictiores quo liberiores conscientias violare præsumpserat,

ex ve-

„ex veris cultoribus Domini sui, volendo alienorum DEorum an etiam *A.C.*1701
„Idololatras efficere, ignominioso sibi, & non Polono Monarchæ, quem
„tutatur amor civium, nocent stylo, pro cujus Majestate vitam & san-
„gvinem immolare parati sumus. Et sicut in illo per paternas gratias &
„solicitudines, vivimus omnes, & movemur, ita vicissim S. R. Mtas D. N.
„C. spiritus vitalis, mensque unica, Regum omnium vita, & vitam vivat,
„hostes suos vincat, in Polonico perennet throno unanimi precamur voto.

„Paternæ verò bonitatis S. R. Mtis D. N. C. notabilia documenta,
„sicut moderna tempora in stuporem rapiunt, ita seræ posteritati sol-
„vent in præconia lingvas, quando volendo ut maximus, sic optimus vi-
„deri, hos etiã quos vanus impetus, ex malevola, & non justa collisione elisit
„è corpore gentis nostræ, vult reunire corpori. Et quos vindicta ma-
„nebat, desperare vetat. Et possemus ne in aliquo magis sequi justà Pa-
„tris S. R. Mtis, quam inducentia armorum compagem, videndo hæc esse
„duo fulcra, quibus maximæ innituntur Monarchiæ. Fortitudo in hostes
„& domi concordia, & dum sincerâ desudamus applicatione, qualiter
„tollere vitia, sanare vitiosos, ecce animus meminisse horret, fidelium
„subditorum sæva inperniciem boni publici, & eversionem statûs Sapieha-
„rum intentio, magis aduritur nefas per authenticum documentum ma-
„nibus proprijs illorum subscriptum pro inductione Svecorum & ab-
„renuntiatione homagij S. R. Mti D. N. C. formatum, & sic quod exter-
„ni Principis ferox levitas præconceperat, hoc inveterata & consveta er-
„ga Mtem Regiã & libertatẽ nobilitatis illorũ malitia adimplere statuerat.
„Et quamvis jam cum notatis crimine perduellionis actu ipso comproba-
„tæ differere de fœdere pacis non liceret, tamen sincerâ & vera coope-
„ratione Illustrissimi D. Procancellarij M. D. L., sicut plenæ potestatis S.
„R. Mtis Commissarij, reposito hoc actu ad comitia, volendo repræsen-
„tare orbi justè incipi & finiri bella, & quòd non saturamur hoc tur-
„bine rerum, ad magna media, quæ tantùm restituere possent excussam
„pacem orbi, hanc tamen securam, ut esset pax non pretij, sed virtutis,
„& jam suspensis pœnis peculatûs, adhuc in pacifico statu, per declara-
„tiones in illis obtentis prætensionibus, etiam usurpatis injustè per tem-
„pus ministeriorum hybernis, possessis sub tempus interregni Oecono-
„mijs, conversis in usum proprium Reipublicæ tributis, restitutionem
„bonorum declaravimus, si concomitaretur satisfactio injuriatorum, ad-
„æquat numerus octo milliones excepto debito creditorũ bona possidentiũ,
„& adhuc non comparentium cum suis prætensionibus Senatoriorum e-
„tiam subselliorum, plenam capacitatem non impediendo nec etiam pres-
„sè depositionem Ministeriorum, sed tantùm seriam circumscriptionem
„regiminis illorum, & hoc ad tempus prætendendo, quod vitam & for-
„tunas nostras jugulare posset, & majora sangvinis nobilis causare dilu-
„vĩa, & præsertim aperte videndo eorundem cum Sveco cointelligenti-
„am, quia quisque saluti providet suæ, & quæ juvant petit, læsura for-
„midat, in omnes tamen plenos charitatis descensus cor induratum præ-
„buerunt, in minimo publico nihil condonando bono in una tan-
„tùm ambitione sua, & externa collocando se protectione, volendo ve-
„nire ad eum gradum potentiæ, ut tot sæculis quæsitam, & sub Augu-
„sto nomine S. R. M. D. N. C. vindicatam libertatem, & gloriam gen-
„tis nostræ, Majestati gloriæ amicissimè devinctam, optimo ordine con-
„stitutam, disrumpere & annihilare, liberas cervices nobilium sub an-
„tiquo jugo tenere, & sangvine illarum possent ultrices implere iras, om-

A. C.1701 , nes vias & media accommodata ad concordiam rejecerunt. Et sic omniū vota pacem clamantium in tedioso reliquerunt statu, ulteriorem , ergo discordiæ statum sicut nobis nulla potest imputare crisis, ita, ut , S. R. M. D. N. Clementissimus fidelibus suis subditis sit præsidium, portus & aura favens, Magnifici Domini Legati supplici exorabunt cultu.

Gratia pro evacuatione militis

, Et inprimis humiles deponent gratias, quòd populorum vota, civium coronavit desideria per evacuationem sine regressu exercituum exoticorum extra limites Regni, quia hæc est boni Patris & Domini effigies dum illi explicuisse & obtinuisse licet petita.

Districtus Rzecicensis vastatus

, Immensos dolores fratrum nostrorum Districtûs Rzecicensis in sinum etiam S. R. Mtis D. N. C. jecimus, cujus curas ad hoc centrum directas videmus, ut quemlibet ex subditis dulcis, & tranquilla saturet , quies. Nescimus ergo, quo numine læso, transeuntes Cosaci sub Rigam, , adeo huic Districtui fuerunt graves, ut relicta vestigia variarum violentiarum, & oppressionum non hospites probent. In quo ut S. R. Mtis , D. N. C. authoritas, non lædendæ publicæ tranquillitati ab hac gente , & rebus medeatur læsis expostulabunt Legati.

Interesse Principis Jacobi

, Non extincta ex dulcedine recordationis felicis Dominationis Serenissimi Monarchæ d. m. Joannis III in cordibus nostris, quàm ardentissimè ad S. R. Mtem Dominum N. Clementissimum fundent vota, ut interesse Serenissimi Regij Principis Jacobi, pro justitia & dignitate Serenissimi , Regis Domini N. C. possit esse totaliter acquietatus, per quod & comitiorum facilitabuntur desideria.

Aggravationes in Oeconomijs

, Deposita in medium S. R. Mtis D. N. C. per supplices libellos Magnificorum Dominorum Donatariorum Grodnensium, Mohiloviensium, , Brzestensium, Kobrynensium, Oliteensium, per Plec, & milites ejus Saxonicos, quod contra jus Dispositionum Oeconomicarum, titulo requisitionis, , interessando se statui Nobilitatis, impracticata, cum plebeijs æquando important onera, hybernas & portiones, sicut nunquam in praxi viventibus , Antecessoribus S. R. Mtis D. N. C. fuerunt, forti militari manu exigunt, , Pro Commissarijs, lustratoribus, ignota nomina Saxones, ad superintendentiam instituunt, cum abrogatione justitiæ, aggravatione nobilitatis, deferent Legati, quàm humillimè exorabunt, ut S. R. Mtas D. N. C. statū , Nobilitatis ab hoc onere liberare dignetur, & insistendo pactis conventis, , & constitutioni ultimæ consiliarios & homines Saxonicos, à rebus & consilijs Oeconomicis removeat, & Nobiles bene possessionatos assignet.

PP. Camedullorū oppressio

, Auget instantias & dolores nostros in eadem Oeconomia Grodnensi, , gravis oppressio Patrum Camedulorum de occupatæ per Dominum Lebnicż fundationis collatæ illis adhuc à Serenissimo Rege Sanctissimæ memoriæ Casimiro, constitutionibus, & commissionibus approbatæ, & non dubitamus quòd tanget medullam cordis S. R. Mtis D. N. C. quem hucusque omnes gentes videre pium, videre fidelem, in conservandis juribus nostris, in quo simul provida placentinorum exorbitavit curiositas, ex bonis , DEO consecratis Oeconomiam amplificare volens, ignara legum Patriæ. , Quod Oeconomiæ nec augeri nec minui debent, hoc S. R. Mtis, suprema corriget pietas, dum quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt DEI DEO, , per inductionem expulsorum in bona, cum designatione ad hoc Commissariorum reddere jubebit.

D. Stryinski summa ne periclitetur

, Probatam erga S. R. Mtem D. N. Clmum fidem, & incessantem non sine discrimine salutis & fortunæ, Domini Stryinski, Pincernæ Sanocensis, pijssimo pectori S. R. Mtis, Legati nostri instabunt, ut non habeat , in summa sua per contractum, à S. R. Mte pro Oeconomia Grodnensi,

& ad

„& adjunctis per judicium & jacturam, quam milites Saxonici devastarunt, A.C.1701
„deferent. Cætera fidei & dexteritati Legatorum committimus.

COPIA LITERARUM, AD PALATINATUS REGNI SCRIPTARUM EX SESSIONE GRODNENSI.

ET cuinam profunda vulnera Provinciæ nostræ, in medelam aperire, fiducialem prementium malorum facere communicationem, si non filialibus & fraternis Vestris pectoribus quæ tam stricté sociavit u„nanimis virtus, ut in uno omnes lædamur; tam stabilia, in cardinibus „jurium & libertatum mutuarum solidantur fœdera, ut prospera & adver„sa communia esse debeant, nec felices nec infelices nos, nisi invicem a„gnoscere debeamus. His temporibus tamen, quasi conjurata fata in pres„suram gentis nostræ, omnem exegerunt rabiem, ita ut finis unius mali gra„dus sit alterius. Post recessum Exercitûs Saxoniei Sveticus sine ulla in con„vulsionem pactorum datâ causâ non tantùm feudalem Provinciam Cur„landiam absorpsit, & in illa arces fortificat, tributa gravia exigit, Nobi„les incinerat, rusticis obedientiam Dominis suis debitam prohibet, sanctu„aria DEI, quæ piorum in illis oris fundatorum plantavit pietas, in fœda, „& horrendum dictu, loca transformat, sed eandem ipsam tyrannidem in „adjacentibus Palatinatibus & Districtibus M. Ducatûs Litvaniæ, exerce„re incipit, præcipuè in Ducatu Samogitiæ & Districtu Braclaviensi, nul„lo discrimine sæviens in fortunas civium, solitâ fœdifragis animis normâ, „quærente belli exitum non causam. Tam gravia inprimis pericula, dum „nos jam premunt & terrent, vos conterreant, & ad tempestivum juva„men fratrum suorum commoveant, quia dum unos calamitas premit ma„nentibus in vicinia parem passis tristitiam adferre debet, naturalis reflexio, „posse idem pati, uti solita, in parvo neglecta principio, sumere incendia vi„res, & totius in hoc Patriæ depascere corpus, sicut etiam conjunctis u„triusque gentis viribus, centum stipata favoribus bella perennibus sunt fi„nita trophæis, dat ad hæc vulnera vulnus minax in perniciem Domino„rum Sapieharum, intentio hucusque, nec ipsam S. R. Mtem, nec Rem„publicam quiescere permittens, quia non bonum commune sinceræ concor„diæ amore, sed sola æstuans vindicta, quæritant quo sit libertas feriendа „loco, illatas ultore DEO pœnas & in quas ipsi nemine impellente incur„rerunt, crudeli non parvo tempore, in capita & fortunas liberorum ci„vium oppressione totius Magni Ducatûs Litvaniæ perditione taliare ni„tuntur, sperando ex cineribus nostris, primævæ suæ ambitionis & poten„tiæ renaturam felicitatem; certo hujus documento, scriptum authenticũ „in moderno congressu nostro proditum, manibus proprijs illorum subscri„ptum, pro dethronizatione S. R. Mtis D. N. C. & pro conducendis Sve„cis formatum, cujus effectum patheticum videmus, dum Exercitus Sve„tici, in visceribus Ducatûs Litvaniæ, pro libitu & licentia hostili grassan„tur, & sonoram Domui huic canunt protectionem, cujus scripti pro infor„matione copiam mittimus. Non tardabit fortè decorare nobis, aut ex„cusare actiones suas, quæsitis coloribus falsa eorundem relatio, quamvis „etiam compassio sorti illorum potest esse animadversio, quòd despera„ti ad desperata devenire debent remedia. Quia qui rapitur fatis, quid „præter fata requirit, sed protestamur coram DEO, & tota Patria, ipsismet „vobis, quod mediatione Serenissimi Regis D. N. C. sincerâ & laboriosâ co„operatione Illust. D. Procancellarij M. D. L. sicut Plenipotentiarij S. R. „Mtis, & volendo ipse ultro tranquillam & pacatam videre Remp. in mo„derno congressu nostro Grodnensi, omnia possibilia media, ad perfectam „concordiam ex parte nostra illis offerebamus, in his tantùm hærendo ter-

Gravamina à Svecis

Scriptum pro dethronizatione

A.C.1701 ,minis, per quos securitas vitæ, libertatis, & fortunarum nostrarum sub-
,sistere posset. Inprimis eodem ipso scripto perduellionis, actu ipso jam ad-
Querela ,probatæ, ad comitia dilato, suspensis pœnis peculatûs, adhuc in statu pa-
contra Sa- ,cifico, in illos per decreta decisis, injustè per tempus Ministeriorum in hy-
piehas ,bernis percipiendis sub tempus interregni in Oeconomijs, conversis in usum
,proprium tributis Reipublicæ, restitutionem bonorum declaravimus, ut
,tantum concomitaretur, & satisfactio injuriatorum, & hoc prævio jura-
,mento in tribunali, quorum injurias adæquat numerus octo millionum,
,excepto, quando creditorum possidentium bona, & adhuc non comparen-
,tium cum suis prætensionibus, Senatoriorum etiam subselliorum, plenam
,capacitatem non impediendo, nec etiam presse depositionem ministerio-
,rum, sed tantùm seriam circumscriptionem authoramenti illorum ad tem-
,pus prætendendo, quod vitam & fortunas nostras jugulare posset, & ma-
,jora nobilis sangvinis causare diluvia, præsertim apertam videndo eorun-
,dem cum Sveco cointelligentiam, in omnes tamen plenos charitatis de-
,scensus, Sapiehæ cor duratum præbuerunt, in minimo puncto non con-
,donando bono publico, in sola tantùm ambitione sua, & exterorum pro-
,tectione solidando se, volentes venire ad eum gradum potentiæ, ut libe-
,ra colla nobilium sub jugo antiquo & ultrice tenerentur ferro, omnes
,vias & media congrua ad concordiam rejecerunt, quamvis à victis accipi,
,à victoribus dari leges solitæ, & sic omnium vota pacem clamantia, no-
,cendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, dominandi libido, sævientes illorum
,animi, in tædioso reliquerunt statu; & hoc nobis sicut nulla crisis adscri-
,bere potest, ita habemus spem quia evincent nos ijdem Magnifici Do-
,mini cooperatores mediationis præteritæ, Illustrissimus Dominus Procan-
,cellarius M. D. L. sicut S. R. Mtis plenæ potestatis Commissarius, & Il-
,lustrissimus D. Palatinus Siradiensis, etiam Dominus Succamerarius Chel-
,mensis petiti Mediatores. Quò denique Magnificorum impulsi ausus, ut
,jam parietes nostri flagrent. Omnium vestrûm notitiæ, serijs reflexioni-
,bus tradendo, scribimus nos. Datum Grodnæ.

SERMO ILLUSTRISSIMI DOMINI ODROWAZ PIENIAZEK PALATINI SIRADIENSIS IN VALEDICTIONE CONGRESSUS GRODNENSIS.

QUicunq; imis introspicit reflexionibus, in tristem exitum congressûs moderni, qui ex tam infelici successu futurorum negotiorum, tristissimas imminentes consequentias, afflictionem Patriæ, & ,omnes inundantes infelicitates, in hanc insignẽ provinciam & totum Re-
,gnũ mœsto corde perpendit, potest cum cive Romano deplorante statum
,conturbatæ & mutatæ Reip: Romanæ exclamare. O dura fata! & inexo-
,rabilem sortem! Qui verò spectabit, ad quem scopulum alliditur hic de-
,sideratus à tota Republ: congressus in collisiones & oppositiones parti-
,um securè exclamare potest. Libertas libertate perit. Optavit S. R. Mtas
,D. N. C. & per suum Plenipotentem Cõmissarium omni possibili acti-
,vitate intendebat, ut res & diffidia concluderentur cum concordia &
,pace, ad tam laudabilem intentionem Regiam, & nostrum omnium me-
,diatorum, cæterorumq; in hac Repub: vota, studia, conatus & postula-
,ta humilia, ad idem centrum expectatum, ac desideratum à Domino &
,Patria, dirigebant negotium. Sed quando ad duo extrema devenit tra-
,ctatus, recipiendi, aut non recipiendi Olkienicense statutum, omnes ra-
,tiones debuerunt succumbere, dum rerum & fatorum, jura belli & pa-
,cis confusa, nullum in illis admiserunt temperamentum & lenimentũ.

Video

,Video quòd hucusq; Divinæ justitiæ pro delictis nostris non satisfactum, A. C. 1701
,quando cœptum processum Oraculorum Divinorum, sub Olkieniki in
,suspenso relinquendo, præsentem actum decretis clementiæ & miseri-
,cordiæ suæ non finivit. Jam ergo voluntati illius sanctæ, cuncti parere
,debemus, & illius orare misericordiam, ne in furore suo arguat nos,
,neq; in ira corripiat. Attamen DEus misericors prosperabit, ut succe-
,dentia comitia, in plenitudine authoritatis Reipubl: dura, & aspera in
,plana convertant, emolliant malevolorum odia & inimicos in amicos
,coagulent affectus, neq; in finem irascetur nobis. Pro quo Divinæ sup-
,plicando Majestati, refero grates invicem cum Domino Succamerario
,Chelmensi in humilitate nostra, pro exhibitis favoribus gratiarum
,suarum, quæ bono loco positæ, spero, quòd producent fructus debi-
,tæ gratitudinis, prompti, & fidelis obsequii in negotijs serviendi huic
,insigni Provinciæ vinculatæ irretortis nexibus sanctæ unionis cum Re-
,gno Poloniæ, qui ut reintegrentur, quocunq; sunt labefactati, hoc voto,
,hoc studio concludo meas humiles gratias.

RESPONSUM S. R. Mtis D. N. CLEM. PRO INSTUCTIONE Statuum M. D. L. Generosis Nicolao ex Kozielsko Oginscio Thesaurario Minori M. D. L. Radoszkoviensi Capitaneo, Colonello S. R. Mtis, & Hieronymo Ważynski Vice Colonello S. R. Mtis, Legatis pro congressu Grodnensi expeditis. Datum in Cancellaria Regni ob absentiam M. D. L. Varsaviæ 28 Novemb.

NON primum hoc est probatum affectuum, expressæ & non fictæ erga Dominum propensionis Præclarorum Palatinatuum M. D. L. argumentum, non hic primus, neq; ultimus erga ,Mtem constantiæ & fidei dies. Ab ipsa felici in thronum Polonicum ,installatione S. R. Mtis D. N. C. per liberas liberarum gentium voces semper patherico præclaræ fidelitatis signo, & immotâ fide gloriatur celebris equitis propago. In nube semper videt amabili pectus serenum, sonant adhuc in auribus Regiis sonora in campo electorali eligentium tripudia. Fama ante oculos laudabilis, virtus Nobilium verus candor & probatus amor. Et suus in populi corde triumphat amor. Præsentat & modò palàm M.D.L. constantem fidem, ,inextinctam audaciam, robur im̃otum, & inconcussa arma, ferendo ,devota capita in tutamen S.R. Mtis D.N.C. exprimit plenis gratitudinis, & adorationis labiis teneritudinem sincerarum voluntatum ,suarum, & heroicæ resolutionis, in tuitionem sacratæ personæ Regiæ, ,cum tota ab hac anima populorum vita salusq; pendeat.

,Hæc etenim est cordium sincerorum magnificentia, hæc liberorum & ingenuorum civium innata qualitas, quò remotiores à servitute eò promptiores ad obsequium Regum D. suorum. Muniant ergo se alii Monarchæ inoppugnatis Castellis & numerosis præcingant ,exercitibus; S.R.Mtas D.N.C. latus suum credit fidis civibus, & in pectoribus nobilium primarium suum collocat robur. Excipit paterno corde hanc sinceram ingenuorum statuum M. D. L. contestationem, invicem sicut amans Pater, amorem amore rependit, & manendo supremus Custos & portator hujus inæstmabilis clenodii, jurium, immu-

A.C.1701 ,immunitatum & libertatum, declarat hæc cariſſima pignora æqua-
,liter cum vita geſtare.

,Et ſicut ex feroci inſultu, & ferreo ſtylo Regis Sueciæ, ſentit pro-,funde illatum vulnus Dnus N. C. quia res inter Reges exemplum ,non habens, ita ex violenta irruptione & hucuſq; impune graſſantis, ,& intra viſcera Regni ſe dilatantis hoſtis, attonitus, & ſolicitus hæ-,ret. Deferre hoc dignata eſt S.R.M. ſtatibus Reip. informavit per in-,ſtructionem ſuam comitiola, antecomitiola, & ſi animadvertet Patria, ,qualiter illam ab ultimo Septemtione, excita gentium examina mo-,leſtant, qualiter ruptis pactis Olivenſibus, non ſacro, non profano ab-,ſtinent. Providebit inſignis gens Poloniæ, cum perpenderit penitus, ,quid cum illa agitur, quæ à ſæculo bellicâ ſtetit gloriâ. Quotquot do-,mitis Marte ſecundo populis, quondam arma, ſimulque provida ,corda geſſit prompta ſemper in hoſtem.

,Igitur plena eſt ſpei S. R. Mtas vivido libertatis impetu, domabit ,hoſtiles intentiones, & ad hunc finem conſilia publica dirigere volet, ,ut manutentione S.R.Mtis D.N.C. juſtum ſit proviſum conſilium, in ,reprehenſionem hoſtium, & ordo domi bene compoſitus. In maxima ,infelicitatis ingluvie, & indomito ignis domeſtici incendio, vel maxi-,mè feliciter dominanti purpuræ, aſperorum temporum auſteritates, ,& hi inteſtinæ diſcordiæ æſtus adurunt. Aurea rumpunt tecta quietē, ,vigileſq; trahit purpura noctes. Dura hæc in Patriam oracula Dei, fu-,neſtus cordi Dni nuntius, non ſtetiſſe concordiam, & unionem civium ,metuendam inimicis, ſum̃opere neceſſariā Reip. diſunitam manere, ,& diſcordantes Cadmæo ſangvine fratres, inter ſe luctari. Unde quā ,fatales conſequentiæ, & ardua concordia, niſi fatuus intellect9, & ob-,duratū cor capere non poteſt. Illud ſanè vinculū, per quod Reſp. cohæ-,ret, ille ſpiritus vitalis, quem tot millia trahunt, nihil ipſa, per ſe futu-,ra, ſi mens iſta, & unio imperii ſubtrahatur. Agebat ex perſona ſua S. ,R. Mtas D. N. C. omnia, quæ bonus Dnus debebat. Non libenter per-,mitteret aureis cum antiquitate labi temporibus, ſi hoc unicum domi ,non eſſet impedimentum. Hoc ſolùm felicitati ſuæ negatum dolet, & ,ſtupet, quando omnes Regiæ curæ, & paternæ ſollicitudines, quaſi in ,ventum diſſipatæ, ſuſceptæ difficultates, & tam magna applicatio di-,gni Miniſtri Illuſt: Stanislai Antonij in Szczuczyn, & Radzyn Szczuka ,Pro Cancellarii M.D.L Commiſſarii plenæ poteſtatis, impenſi ſum-,ptus, fatigationes, inſomnes noctes, dies conſumpti, in caſſum abiêre, ,nec iſta capit diſcordia finem. Jam igitur tempus pacatè non tantum ,ſe, ſed inſimul totam Remp. quæ eò ipſo graviter miſcetur & alteratur. ,Jam oporteret lachrymis, civilibuſq; armis ſecretum dare, ipſa atro-,citas pendentium periculorum ſuper Poloniam movere deberet pe-,ctora, longis hebetata malis. Non eſſet Suecus tam pertinax. Caderet ,cor horū omniū, qui mala machinantur, ſi ſcirent tam fortibus ab in-,tra munimentis mutuæ concordiæ cuſtoditam Patriam. Quapropter ,S.R. Mtas D.N.C. videndo Remp. in limine fatorum, adhuc appo-

nit

,nit manum suam Regiam obligando non tantùm reverentiâ Ma- *A.C. 1701*
,jestatis, sed & amore communis Patriæ, repræsentando ruituræ hu-
,jus pulcherrimæ molis, funestum exitium, obtestatur per omnia sa-
,cra, expressâ voluntate suâ publicè declarat, inclamat diligenter,
,ferventer compellando, ut abjectis in partem omnibus passionibus
,non difficultando ulterius pacem sanctam, & salutare opus ullis ob-
,staculis, ex toto corde concurrant ad concordiam, & cum tali pro
,futuris comitiis conveniant facilitate, ut in ipso principio sine mo-
,ra optata fiat pacificatio, & sicut veri amantes Patriæ filij, per hanc
,discordiam cadere ei non permitterent, ponerent odia, in perniciem
,itura, & quieta turbidis antehaberent. Hoc suspirat dolens Ecclesia,
,clamat afflicta Patria, ingemiscunt concussæ Provinciæ & lacera
,membra. Sacra Regia Mtas vero Dominus Noster Clementissi-
,mus parentali pressus luctu ipse ad excelsum hæc ingeminat vota:
,Aufer cædis opus, redde quietis opes.

,Quod attinet interesse Serenissimi Principis Regij Jacobi; scit *Principis Jacobi interesse*
,benè Sacra Regia Majestas, quòd thronus Regius justitiâ firmatur,
,& jam pridem pro cognata sibi æquitate, omnes prætensiones præ-
,fati Regii Principis Jacobi sopire dignata est, pro quo sunt apochæ,
,& authentica documenta.

,Tactus sensibiliter Districtus Rzecicensis transitu Cosacorum
,Moschoviticorum, reperit in corde Regio justam compassionem, &
,volet S. R. Mtas D. N. Cl. seriò expostulare cum Czaro Moschoviæ, *Districtus Rzecicensis*
,ut non tantùm debita super hunc ausum sit animadversio, sed da-
,mnorum illatorum plena satisfactio, quia hæc est unica cura & sol-
,licitudo Sacræ Regiæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, ut
,creditarum sibi à DEO gentium integritatem tueatur.

,Non occulta cuilibet jura, & constitutiones publicæ, quæ in bo-
,nis Mensæ S. R. Mtis severo rigore præcluserunt viam, ad qualem-
,cunq; possessionem, & tributa in Oeconomiis, quocunq; nomine, ti-
,tulo, & colore, ex singulari tamen reflexione in statum Equestrem,
,& innata bonitate sua, S. R. Mtas, sicut D. Clementissimus, apud quē
,citiùs beneficium invenitur, quàm quæri potest, gratiosè huic indul-
,gere dignata est. Si verò hoc sit justum, ut generosi Donatarii tenen-
,do gratuitò & contra jura hanc portionem deberent aufugere æqua-
,lium onerum Oeconomicorum, & in pauperes tantùm subditos ma-
,gno cumulo dejicere hoc onus, tradit hoc justæ considerationi Sa-
,cra Regia Majestas Dominus Noster Clementissimus.

,Venerabilium Patrum Camedulorum Wygierscensium queri-
,monia innocenter extenditur ad Generosū Lebnitz Venatorem Mi- *PP. Camaeduli.*
,norem M. D. Lit, dum hæc causa per Commissionem debito modo
,dijudicata. Si tamen aliquod prætenditur gravamen, & præjudici-
,um fundationis Seren: Antecessoris S. R. Mtis D. N. Cl. declarat S.
,R. Majestas, ex solita pietate, quòd tempore futurorum Comitio-
,rum, ad audiendam causam designare Commissarios dignabitur,
ita,

A.C. 1701 „ita, ut indemnitati Venerabilium Patrum Camedulorum, omni „modo provideatur.

Causa Domini Strzyinski.

„Instantia Generosi Stryinski Pincernæ Sanocensis, respectu con„servationis ejusdem, circa contractum pro Oeconomia Grodnensi, & „vulgò Leśnictwo, justam exigit reflexionem, & relegare dignatur S. „R. Mtas D. N. Cl, hoc negotium, ad examen judiciorum thesauri, „ut satisfiat justitiæ suum cuique tribuenti.

Oginscio favores Regij promittuntur.

„Insignia in sago & toga merita Generosi Oginscii Thesaurarij „Minoris M. D. Lit, S. R. Mtas D. N. Cl, sicut summus æstimator be„ne meritorum habet in diligenti oculo, & consideratione, in quibus„libet occasionibus gratiis suis decorare, & munificentiâ fulcire, nul„lum sibi optando momentum aut beneficio sterile, aut gratiâ.

„Et modo omnibus in universum, & cuilibet in particulari, gra„tias nostras & favores Regios offerimus &c. &c.

XIV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI. 1. Decemb: Guttstadiô.

Saxones Varmiensibus molesti.

QUamvis desidiæ me videris arguere, ea tamen accusatio atq; querela magnum mihi cedit in bonum, est enim indicio, quanti me facias, nam qui modus est amoris, idem est & æstimationis. Benevolentia enim tua, ita sibi meum pridem adstrinxit animum, ut ingratissimus sim mortalium, nisi eam libens agnoscam, quam hîc mereris, nunquã referam, habeo tamen, dum vivam. Scias autem, quòd nullas à te literas accepi, quibus pluribus verbis responsum non dederim, nec paterer unquam accusari à te officium meum, verbis quibus tuæ scriptæ sunt literæ, totidem penè verba rependo & semper optatis tuis diligenter occurro, & cùm quandoq; nihil, quod scribam, invenio, facio id, quod olim imperavit Attico Tullius, ut hoc etiam scribam, me nihil habere, quod scribam.

Non diu moratus sum in Varmia, nam habitâ notitiâ Saxones transituros per Varmiam, ne dominiis premar iniquis, iter Varsaviam direxi, quo 15 Augusti veni, literasq; Universales à Sua Mte habui, ut transeuntes discretè se gerant, utinam effectum suum sortiantur. Longam conferentiam habui cum D. Przependowski Palatino Mariæburgensi de Exercitu Saxonico, quem ad 40000 reductum dixit, in Poloniaq; hybernam absoluturum, quod vix adduci possum, ut credam; sed si verum est, impossibile est, ut id Respub: ferre possit. Venit etiam Cardinalis Primas, sed ab illo nulla in publicum consolatio, dummodo in particulari satisfactionẽ suam à Rege habeat, nihil de primo cogitat, & hæc non est summa tanti viri laudum.

Venit etiam 28 hujus epistola ferox & verè infamis contra Regem nostrum Regis Sueciæ, tanquam fœdera, jusjurandum, fidem, pietatem, religionem nihil faciat, semper in spem novam prominens, instabilis, mobilisq;, nec secundis rebus quietus, nec adversarum patiens sit.

Dum verò in crastino vesperi in collatione fui apud Legatum Cæsareum, misit ad me Dñum Succamerarium Regni Bielinski Rex, ut negotium Dñi Subdapiferi Lubomirski cum D. Episcopo Premisliensi Bokum componam (nihil prodest initia rei solidare, si præsumptio ordinata destruere valebit) & ut Regem videã. Feci primũ in crastino, & sunt reconciliati D. Episcopus, cum D. Subdapifero, unde cum uxore concordia subsequi

sequi debet (non aliter, quam si arbor pomis gravida quæ ramos dimittit, & quasi invitat ad carpendum) quam ego nolui omnino tractare materiam. nec viso Rege abij & in Varmia adhuc Saxones inveni. Revertebantur hi expectatione multò citius ex Livonia, non facto modo turpi, sed & famâ sinistrâ laborantes. Si terribile est etiam absentis cubile Leonis, tum eo magis cum Rex Sveciæ in tam recenti teneraque ætate, occasioni intentus ideoque festinans nihilque prius celeritate consilij exequendi habens, circumductis copijs ante ad hostium castra in conspectu eorum fluvium Dzwinam transiens appropinquavit, quam plane ab exercitu illo, in quo magna spes & magna expectatio fuit, sed nihil illo apparatu dignum egit, spectaculoque magis & ostentationi quàm usui fuit, videri, aut quid rei gereretur cognosci posset, superioresque fuerunt Svecı, qui non sunt circa flosculos occupati, totus contextus illorum virilis est, & animi eorum excitati ad spem bene gerendæ rei, alienas virtutes & vel in hoste fortitudinem video facile, & visâ amo, successu spei respondente, paucis ex suis amissis, pluribus ex Saxonibus cæsis (valentiori pabulum fit minor) reliquos in confusionem & fugam ita conjecerunt, ut quamvis naturâ loci & necessitate quæ etiam ignavos excitare solet, fidentes impetum hostium sustinere poterant, tamen mandata pigrè exequentes neque sui colligendi, neque consistendi facultatem dederunt, sed statim fugerunt, & post emensa terrarum spatia fugiendo, & tanta detrimenta accepta, vix in Varmia respirarunt; & hoc multum est velle servari. Fugæ autem culpas in ductores conferebant. Generalis autem Stenau ut verbis illum, quibus laudari tunc dignus erat, laudem, vir malus alibi non erat, fortisque & prudens audiebatur, sed hic non pro spe negligens & (nævus est hujus ævi) bibax fuisse dicitur, unde ex forti timidus, ex solerti iners mollisque evasit quanquam suâ culpâ, ut plerique, sibi indulgebat. Sed quod virtute erat partum intemperantia corrupit. Quivisque intellexit ejus vitium fuisse, quod ille dicebat rerum vel militum: Quia verò diversa ij, qui scribunt, referunt, difficilè ad fidem est de exacto affirmare numero, sed credere libet, neq; tantum fuisse numerum Svecorum, ut asserunt Saxones, neq; tam exiguum, ut secundi volunt. Ipse fateor, propter confusionem non mihi de omnibus constare, nec certi quidquam sciri potest, quando aliquid est certi, statim te facio certiorem. Videmus evidenter, nulli cui rapina fortiter cessit, gaudium rapti durasse inposterum, & certum est accidisse id lege Divina, qua universa procedunt in pœnam tantæ desolationis quam faciunt in Polonia cum summa pauperis populi oppressione. Unde literas scripsi ad D. Commissarium Bosen, quarum tibi adnecto copias, sed hæc nec lacrymas pauperum, nec damna restituent, pœna ni culpas, premit quorsum querelæ? Venit Dominus Szaszewski Vicecolonellus Domini Palatini Calissiensis centum in comitatu habens homines meis impensis conductos, cum quibus junctis meis Varmiensibus facere aliquid contra Saxones induxeram nisi prævenissent abitu suo in Prussiam ulteriorem Polonam.

A.C. 1701

Sveci Dzwinam transeunt

Saxones cæsi fugantur

Stenau Generalis Saxonum

(Vide fol. 71)

Ego autem excurri Tilsam ubi Ecclesiam novam sub titulo S. Michaëlis consecravi, plurimis contuli Sacramentum Confirmationis, & nundinas satis bonas vidi & tertiâ Octobris redij.

Consecratio Ecclesiæ Tilsensis.

Reassumpta erat reconciliatio DD: Sapieharum Vârsaviæ, sed cum Rex omninò velit ut regimen armorum D. Palatino Vilnensi accipiatur non credo id fieri unquam posse.

Interim venerat ad me Domina Palatina Culmensis ad nuptias quas

Fratri

A.C.1701 Fratri Domini mei Archipresbyteri Heilsbergensis Hattynski cum filia Domini Burgrabij Resselientis Holij feci, & post ad celebrandum Jubilæum huc veni, ubi tui memoria erit ad altare, ut idem facias precor, memorq; nostri, sicut facis, vive, & in tuis ad DEum precibus, in quibus magnum mihi auxilium esse posse constituo, cum ores, non ut me divitijs locupletet, satis namq; superq; largâ manu dedit, & opibus auxit, non ut honoribus ornet, jam pridem enim compertum habeo, quàm sint hæc, quæ stultè vulgus admiratur, inania, atq; fragilia, sed ne æternas à sceleribus meis pœnas exigat, quæ in omni vita mea in Divinam illius Majestatem impiè nefarieq; commisi.

XV.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. EIDEM 26tâ Decemb. Guttstadiô

Sapiehas in Varmia solatur & consulit.

EA est gratiæ, quâ me nuper in domo mea visitans ornasti, magnitudo, ut quibus verbis tibi gratias agam non reperiam, nam cum ea invenire studeam, nulla occurrunt nisi vulgaria, nisi communia, per quæq; non perinde exprimam, quantum me tibi debere profiteor, atque ipse cogitans sentio, quantum gratiæ præstiteris, optavi enim semper, sed ut fatear parum speravi. Quoniam igitur favori huic non modò non referre, sed nec agere quidem, ut par est, gratias possum, habebo quidem semper, & quando mihi ad remunerandum nihil suppetit præter voluntatem, & memoriam benevolentiæ tuæ, hæc omnia quoad vivam tibi præstabo ut debeo.

Post abitum tuum continuavi residentiam meam in Collegiata Guttstadiensi, veniebant enim undique processiones ratione Jubilæi, quod in uno tantùm loco ibi absolvebatur, cum qua occasione (ut te præsente feceram) venientibus Sacramentum Confirmationis impertiebar. Comitiola ante-comitialia & in Prussia, & in magna Polonia sunt rupta, quia inde generosa consilia prævidebantur.

22da Decemb. Dominus Palatinus Vilnensis cum Domino Thesaurario Litvaniæ venerunt ad me, & dici potest hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, quorum miserijs vehementius, quàm nescio qua meâ propriâ commoveor. Deducebant oculi eorum lachrymas, & palpebræ eorum defluebant aquis, status enim pristinus rerum in desiderium veniebat, nempe sine dolore non amittitur, quod cum amore possidetur. Neque in eo esse potui ut mœrorem eorum justum culparem, cum tanta se pati dicerent sine causa (si tamen sine causa) ut nullum remedium perditis rebus suis cernant, & in tam turbatis eorum rebus, nec quid capiant consilij, nec quid faciant, sciunt. Inimici eorum ex bonis eorum locupletati sunt, ijdem & accusatores & judices non dant requiem eis, magna jactura fortunæ totius domûs, & libido rehabendæ mole sub alta curarum premit eos. Interim altera, ex fine alterius oritur resolutio, more eorum qui fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur, ità illi varijs jactati cogitationibus, non res in suam accipiunt potestatem, sed se ipsos rebus tribuunt, consilium verò neque utile neque honestum est, quod à passione subministratur, & ab ijs quos secum habebant, qui æstuant, distringuntur, multas habere cupiunt manus, modò in illam respiciunt partem, non minùs hanc timentes, quàm illam dolentes, minùs tardè illis mitti videntur, quæ cupiditatem illorum irritant ad paucos perventura, & expectata omnibus. Constituendum ego svadebam quæ velint, & quæ velle deberent & in eo perseve-

severandum. Patriæ se committendum quid nobiliùs ad gloriam? quid certiùs ad salutem? quæ potens est omnia facere superabundanter, quæ peterent, per quam & quæcunq; habuerunt, acceperant omnia, & quæcunq; sperant, accepturi sunt. Et cum novissem novitatis fuco, & mangonio, & aëre externo infectos, jam aliquatenus & Sveticè magis loqui advertissem, feci quæ potui ad revocandos in viam planam, opponendo multa quæ dehortarentur, insinuando quòd optimus erranti portus sit, mutatio consilij in melius, & quòd illorum intentio sit, velut sine remige puppis. Qui quò destinavit pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur, non ire istud, sed errare est. Non properemus ante tempus, ne cessemus in tempore. Quod turpe, turpe est seu putes seu non putes. Prô dolor! cælitus missum ut illud est malum, cum quis videt meliora, nec sequitur tamen! nihil enim constitui potest contra Regem, contra Rempubl: quod non accidat in magnam aliquam difficultatem. Crudelitatem fati consoletur æqualitas. Quidquid cœpit & desinit. Revocent in memoriam præteritam fortunam (cum maximè sol splendet, urit) quæ quia ad summum pervenerat, incremento non reliquit locum. Brevis est vita & si tota bonæ menti impendatur. Quid vana moliuntur mox magis casuri? Mala incursant, magni esse animi puto non commoveri, & ut maria navigantibus periculorum frequentia contemptum eorum tandem inducit, sic cuique malorum ingruentium crebritas patientiam. Proinde fugienda callida nimis consilia & tanquam de torculari spumantia, præsertim si sunt contraria Regis & Reipub. bono. Igneos enim fere eventus flammasque calor hic dare solet, in Domini caput arsuras. Ergo ab ijs quæ malè decreverunt, desistant, nec ea si quæ statuerunt, exequantur, quanquam in hoc conjectura magis, quàm cognitio mea erat. Dicebam tamen illis amicè, & vere. Quid sibi volunt altiores gemitus & fortiora inter lachrymas suspiria, ô quantum est sapere in loco? ut ea agant, ut omne sit illorum, ut restituantur in integrum, non erit autem nisi illi, nostrî hoc est Reipub. cœperint iterum, si destiterint, esse prius. Svadebam multis ijsque validissimis rationibus, ut ferant æquo animo & utantur tempore, quod sors concessit, donec invicta felicitas finē malis imponat. Natura hic doloris recens suas fundat lachrymas, nam non sentire mala sua non est hominis, & homines illos esse scio, sed quos ratio temperet, patientia leniat, pietas extergat. E vita migret oportet, qui nihil incommodi ferre velit, sic enim habet natura rerum humanarum, ut nihil voluerit esse tam suave, quin aliquid aloes admiscuerit, palmæ sint similes, quæ oneri non cedit, nec intra flectitur, sed contra pondus assurgit; nauta in tempestate, & cum mors ante oculos, omnia tamen facit, fractoque etiam velo navigat, si cadit non cedit, si pici ardenti aquam affundas non extingvis illam, sed accendis, ita inimicorum eorum irritati semel animi facilius accenduntur, quàm placantur. Suspectum ergo habeant, quidquid ab eventu pendet. Malè incipit qui nimium properat. Interim ego in magna felicitatis parte id numarabo, si usui illorum esse potero, nihilque prætermittam, quòd favori illorum serviat, aut honori, nec deero eorum causâ quæ adhuc in herba est, messem promovere. Amicitiam tantùm meam non ore & vultu sed animo æstiment, & illam demum veram credant, quæ ingenua, aperta, non fucata, non simulationum involucris obtecta. Abies (si naturæ speculatoribus fides) adeo cohæret glutino, ut priùs scindatur quâ solida est, quàm quâ glutino ferruminata, ita arctius quos vinculum copulavit mutuæ amicitiæ, quàm quos natura conjunxit. In hac rerum catastrophe quid unquam dulcius esse potest istâ vitæ animâ amicitiâ? quæ contracta semel cum bonis perennat, & non ante nos destituit, quàm vita. Facilior erat ad agnoscendum errorem Palatinus Vilnensis, qui neque

A.C. 1701

re,

A.C.1701 re, neque omnium opinione malus, nesciebat tamen ipse quid volebat, magisque se ad Regem redire velle, quam posse ostendebat, nosti enim eum quòd nullam rem usque ad exitum deducere soleat, aliunde alio transiliens, & persvadere illi idem est, ac si quis pondus paleis & plumis addere vellet.

Varsaviâ habui literas plenas pessimi ominis, imminentium comitiorum, in quibus fortè bellum concludetur, ad quod & voluntas Reipubl. & vires desunt, & melius esset ut Respubl. non sit contenta remedia monstrare, sed admoveat. Quæ ante festa immediate incepta dilata sunt. Accepi verò instantissimas alias, ut ego quoque veniam Varsaviam, quamvis publica tangere penè formido, & summâ ope nitebar, ut his temporibus vitā silentio transigere possim. Neque enim ille solus militat, qui in acie stat, & cornu dextrum lævumque defendit, sed & qui portas tuetur, & statione minùs periculosa non onerosa tamen fungitur, vigiliasque servat & armamentario præest. Quæ ministeria quamvis incruenta sunt in numerum stipendiorum veniunt. Dare operam volui, ut nullis in rebus Respublica studium meum desideraret, sed nolui quodammodo propriâ libertate esse captivus, & quanquam latere voluissem & otium meum abscondere, prodesse tamen cupiebam singulis & universis è longinquo, consilio, auxilio, detestatus consortium aulæ tendentis ad vitia & res ad perniciem Reipublicæ ducentis, hoc unum concupiscens, nihil concupiscere, sed cum nec otium quidem nunc tutum sit, abire debui Varsaviam, priùs tamen volui constituere cum Dominis Sapiehis, qui omnes & quidem cum magno numero etiam militum venerunt, quod mihi summum movebat dolorem videns morem eos Litvanum observare, hoc est absque omni vivere discretione; expostulavi eo nomine cum Domino Palatino, sed non nisi bona verba & promissiones pro responso ferebam. Interim obligavi eos ad impetrandū Jubilæum & excepto Domino Mareschalco & Dominus Palatinus Vilnensis, & D. Thesaurarius absolverunt illud, ex qua occasione multa illis insinuavi quæ ob timorem DEI, ob amorem Patriæ vitare deberent, & quamvis constricti, ne ad illa violenta accederent, quæ & ipsis & toti Reipub. perniciem afferre infallibiliter debebunt. Quæ vult habet, qui velle quod satis est potest.

Sed jam finio, & peto à te ut valeas, & constantem tuam erga me voluntatem conserves. Impetra interea mihi à DEO his Christi Natalitijs, quæ tibi prospera ac felicia evenire cupio, ut me corrigam nullaq; pravitate ac deformitate sim distortus. Mitto tibi aliqua tarde quidem eo tamen quo ad manus meas venerunt tempore.

COPIA LITERARUM REGIS SVECIÆ, AD PRIMATEM POLONIÆ.

NOS CAROLUS DEi gratiâ &c. Literas Eminentiæ Vestræ die 14. Septembris ad Nos datas haud ita pridem Tabellarius paulò tardior attulit. Intelleximus ex ijsdem id præcipuè efflagitari, quòd cum toto Poloniæ Regno Saxonicus nunc cesserit miles, nobisq; hostis, quem persequamur, desit, Nostrum vicissim exercitū à finibus Reipub: revocemus, atq; sic restaurandæ paci studere dignemur, cui constituendæ Eminentia Vestra præsentem addicit inclytæ Reipub: operam, laude equidem non vulgari ornanda, & patefacta in hoc, ut in multis alijs Eminentiæ Vestræ vigilis, & indefessa Patriæ suæ, ac boni publici cura; testari etiam possumus nos quoq; à parte nostra commodis, & conservationi Reipub, servandisq; incorruptæ fœderū

A.C. 1721

Causæ cur exercitum nõ possit reducere in Sueciam.

fœderum, quæ nobis cum ea intercesserant, vinculis, omni intensiori curâ & solicitudine incubuisse semper, nunc verò copias nostras è Curlandia revocare adeo absurdum est, ut longiùs cum ijsdem progredi præsens requirat necessitas; Nulla enim aut satisfactionis aut securitatis spes erit, quousq; hostis noster gaudio illatarum impunè injuriarum exultans, & intumescens facultatem occasionemq; habuerit usitato priùs artificio terras nostras infestandi. Præterea factæ sunt è Curlandia gravissimæ irruptiones, hæc hosti non solùm liberum transitum, & alimenta præbuit, hæc loca perstruendæ securitatis, erigendisq; armamentariis, & servando commeatui apta ultro tradidit, hæc legendi militis, convocandæque ad bellicos usus multitudinis veniam concessit; hæc prædonum naves nostris infensas suis partibus recipiendas statuit. In hac confluxit sociatorum colluvies hostium; Saxonum pariter & Czareorum, inter quos agitata sunt consilia, quibus nos potissimùm cladibus premerent. Nec tantùm magna vis incolarum & civium se se inimicis nostris adjunxerat, sed & ipse Ducatûs Princeps & Rector hostium copiarum Dux, & antesignanus extiterat, adeo, ut ex hac Regione seu ejusdem patrocinio sinè arridente situationis commoditate, omnia terris nostris invecta mala, & tanquam è promptuario ac officina congesta sint, in nos sævi belli trahendi, sufflammandiq; instrumenta, adeo ut pro hostili meritò haberi debeat. Rex insuper Poloniæ tot prodidit fractæ fidei spretiq; juramenti documenta, ut ejus posthac confidere verbis atq; promissis vel maximè ob nova exacerbatæ mentis, & acerbissimorum contra nos moliminum indicia non possimus. Nec dici potest deesse nobis in vicinia hostem, quamdiu ipse belli non depositi Author, & scaturigo ibidem versatur, & protegitur, summamq; consiliorum dirigit, & favore Reipub: erectior iterandis hostilitatis actibus se se accingit, quod utiq; haud ferendum est. Tempori interim callidè inserviens militem conducit, & magno numero auget, ut plures hostes, præsertim verò Rempub: bello implicet, atq; in detestandam impiorum armorum societatem alliciat, summopere connititur; in quem finem non modò actionès nostras in Reip: non minùs, quàm propriam nostram securitatem vergentes iniquâ ac invisâ interpretatione præstringit, verùm etiam operam sedulè impendit, ciendis ejusmodi turbulentis factionibus, quibus credit vasta ipsius destinata, collisis, attritisq; Reip: viribus, faciliùs perfici posse, nec potest non in Reip: nostrumque detrimentum cedere, quòd Tartaros sollicitet, communemq; cum communi utriusq; hoste, vel non amico magno Moschorum Duce causam agat. Omni igitur dubio caret, quòd etiamsi Rex Poloniæ animi pacifici speciem præseferat, novis monstris, novâ blandientis linguæ astutiâ præsidium quærens, nihil tamen ei optatius quidquam deliberatiusq; sit, quàm conquisitâ virium occasione denuo nobis damna inferre, simulq; jura & libertatem Reipub: evertere, adeo, ut à subdolis machinationibus, quamdiu superstes sit, throno impositus sibi nunquam sit temperaturus, nec favorabilior

A.C.1701 ulla ei affulgeret complendæ malevolentiæ occasio, quàm si hac tempestate Exercitum nostrum revocaremus, & anteactis contenti justam causam nostram prosequi intermitteremus. Quapropter ab inclyta Repub: nomen servatæ integræ amicitiæ cultorumq; ritè pactorum mereri volentes, nobis jure pollicemur illam nobis haud velle ea invidere cōmoda, quæ hostibus nostris, & pacis turbatoribus, aut connivendo, aut ex malorū anteuertendorū impotentia indulserat. Quin nec jure possit Resp: subsistente hocce perfectæ inter nos, & eam colendæ necessitudinis impedimento, remoram ullam injicere, quominùs assertum hostem nostrum, ubicunq; commoretur, quæramus, ut vel sic tandem omnia ista, quæ tum nostræ, tum prælertim Reipub: securitati officiunt, è medio tollantur. Quam rem sicuti maximè necessariam, ita nunc omnino perficiendam censemus, firmissimâ duraturæ inposterum fidæ amicitiæ tesserâ; aliàs enim Rex Poloniæ, eâdem, quâ usus est priùs, aut non dissimili larvâ eandem protinus scenam, quasi insciâ & invitâ Rep: cuderet, & prælium si perderet, in Poloniam se se iterum recipiens justam vindictam, præstandæq; satisfactionis debitum effugeret. Nam, qui ijs imbutus est artibus, ut non vereatur inconsultâ Repub: conglutinatum temporis diuturnitate & communis commodi ligamento fidæ amicitiæ nexum rumpere, anne possit eâdem larvâ ejus redintegrandi studium eludere? Qui non verecundabatur nefarijs proditorum & perduellium suggestionibus irretitus, fidem sub spe arctioris faciendi fœderis cautè pollicitam fallere, an tanti habiturus sit factas à Repub: integræ viciniæ pollicitationes, ut eas suis in contrarium voluntatibus reddere nolit irritas. Nullâ re eum cobiberi posse creditur, apud quem dummodo summa imis misceat pactorum rigor, sangvinis reuerentia, juramenti vinculum, legum obligatio, & populi salus silescunt. Qui talia ausus est, is scilicet animi infensi exuet uitia, stimulum prælertim addentibus ijs, qui nostris libertatisq; Polonæ juribus insidiantur. Examinet cordatus quisque institutos à Rege Poloniæ clam, palamq; tractatus, & inuolvendo bello Reipub. consilia, indeque postea de internis destinatis judicet. Nos equidem nihil magis in votis habuimꝰ, quàm ut pro singulari, quo Rempub. amplectimur affectu, cum eadem imminentibus periculis erectam firmare mutuam amicitiam, corroborareque utriusque Regni emolumenta potuissemus, cui rei efficiendæ, uti præsentem occasionem maximè idoneam judicauimus, ita eandem fortiter arripiendam suasimus, rati, malorum haud esse certius, tutiusque remedium, quàm si causa eorum & radix rescindatur. Quod ipsum ut à nobis efficiatur, ni uires ad id Reipub. suppetant, operā dabimus. Porrò quòd capia ab hoste nostro tormenta bellica attinet, haud perspicere possumus, quo eadem jure aut titulo à nobis expeti potestis. Cùm enim inauditum, & incongruum sit, sese uictoriæ præmijs ac ornamentis priuare, cordati cujusque dijudicationi relinquimus, cujus sit hæc res momenti, & quid ex ejusmodi prætensione possit concludi? quam quodsi potiùs à laudanda Reipub. æquanimitate

mitate expectare debeamus, ut ista ornamenta & apparatum bellicum, quem contra nos in bello hoc usurpatum fugatus Regis Poloniæ exercitus secum in Regni Territorium adduxerat, tradere nobis, & exporrigere non detrectet. De cætero Eminentiam V. cum apprecatione omnigenæ prosperitatis sospitem diu, & incolumem cupimus. Dabantur in præsidio Wargenensi 10. Decembris Anno 1701. A.C. 1701

LITERÆ REGIS ANGLIÆ, AD REGEM SVECIÆ in puncto mediationis belli Livonici 10. Decembris, 1701.

GVILHELMUS III. DEI GRATIA REX ANGLIÆ &c. Serenissimo ac Potentissimo Principi, Domino Carolo eâdem gratiâ Svecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regi, &c. Fratri, consanguineo, amico, & fœderato nostro salutem.

Cum primùm Mtas Vestra fausto omine conscenderet majorum solium, facillimè comparuit Mti Vestræ inesse magnanimitatis ac virtutum semina, quæ tantam deinceps non tam ex quæsita occasione quàm imposita rerum necessitate maturitatem assecuta sunt, atq; admirationem omnibus mouerunt, quinimò gratissimum, & perjucundum nobis fuit quod nauales nostræ copiæ, Ducesq; in partem & testimonium uenerint primæ suæ & gloriosissimæ expeditionis istius contra vicinum confectæ. His etiam controuersijs à Mte Vra vix priùs impositus est finis, quàm in alterum illico victoriarum campum euocetur, nihil impeditus exeuntis jam anni aduersa militaribus tempestate, nihil copiarum numero ita ad bellum instructarum, ut ingruenti tanto hostium tumultui restitisse moramq; injecisse magnum aliquod, faustumq; alijs videretur. Sed majorem Mti V. animum addidit rerum difficultas, & instantis periculi gravitas cum Regiæ suæ personæ in prima acie pugnanti nulli hostium conatus, nulla militum pertinacia obstare valuerint. Novus posthac repente Mtis V. provincijs imminuit hostis, qui direptâ earum aliqua in dubium tulisset, nisi infracta Mtis V, & repulsæ nescia virtus obviam ivisset, & separato interpositorum fluminum, militumq; adversorum obice tam memorabilem reportâsset victoriam. Ex quibus Mtis V. tam fortiter, tamq; auspicatè gestis ulteriores armorum successus augurari non difficilè est, sed prudentis est nonnunquam felicissimum reprimere impetum, nec non eximiæ animi sui dotes, & curæ sagaces alios procul dubio polliceantur fructus, non minùs ditionibus Mtis Vestræ, subditisq; salutares, nomine dignos, & communi deniq; Christiani orbis causæ accommodatos. Exigit enim præsens rerum constitutio, ut ea incantur consilia, quibus universa Europa ab immensa, & summũ Imperium ambiente Gallorum potentia vindicari, atq; immunis præstari possit. Cùm verò ad optatissimum illum finem nequaquam perveniendum esse existimemus, nisi restauratâ primùm inter Mtem V, & partes belligerantes pace. Cumq; certissimum nobis sit Mtem V. publicam Europæ salutem proprijs rationibus anteponere, non potuimus Suadet pacem.

A.C.1701 *quin studia nostra Mti V. aperiamus, ipsamque, quantum persuasu nostro, inductuq; possumus, ad pacem Reip: Christianæ adeo necessariam invitemus, quo optimum deniq; triumphum cæteris facilè additura sit. Tam certè is est præsens, rerum temporumq; habitus, ut eam non modò honestam securamq; conciliare, sed & ejusdem leges dare, & quasi alijs imponere Mti V. liceat. Et ne quid ex parte nostra desideretur, quod ipsius rationibus & publicæ tranquillitati conducere posse videatur, operam nostram in omnibus, ubi opus fuerit, amicissimè offerendam duximus, non dubitantes, quin oblata hisce officia nostra, æquo animo admissura sit, & non nihil de justa sua satisfactione nostrî gratia libenter detrahi patiatur, quo pax illa communi Europæ utilitati, & Majestatis Vestræ commodis gloriæq; consentanea rogatu nostro quodammodo impetrata videatur.*

SERMO IN POST-COMITIALI CONSILIO PALATINI LENCICIENSIS GENERALIS MAJORIS POLONIÆ Varsaviæ 18 Januarij habitus.

FElicia abiêre tempora Rex inclyte, quibus sine interprete sensa sua depromere licuit, simulque vitare maligna sinistrè interpretantium ingenia quæ Dominum, cives, & Rempub. collidere assvevêre. Loquimur ejus duntaxat consolationis intuitu, quòd si quando, tum modò præsentis hujus consilij Respub. arbitra, ipsa uniuscujusque interpretabitur dicta, ponderabuntur non numerabuntur sensus.

„Loquar igitur, sed non nisi probata & librâ affectus cordisque mei „examinata, ejus scilicet cordis quo vix dum convalescens Cracoviam ad „obsequia Majestatis V. adrepsi, & quo fidelem semper probavi operam, „id solummodo pro objecto habens: ut dulci inter Majestatem & libertatem obsecundans harmoniæ, V. Majestatem, Rempub. & me ipsum minimè deciperem. Non assumo facundiæ ornamenta, quia flores non „apparuerunt in terra nostra: procedo ad puncta ante-comitialis consilij, „quod proh Deum! sub Augusto Majestatis nomine spinas non rosas fert, „dum lauream ab exteris pro merito coronam, spinis in Repub. nostra „intertextam & alternatam videmus.

„Benè punctum primum explicat, quamvis de hoc pauca dicat; plus „ita sentit quàm dicere possit. Detestabilis non tantùm Reip. nostræ, „sed etiam peregrinis nationibus casus, nunquam ab ævo in terra nostra „auditus imperat claram supprimere vocem; ne posteritas audiat, fiantq; „ista palàm & cupiant in acta referri populorum; apud quos nullo prævio argumento & ratione, jam de similibus actibus, proh dolor! sumus „suspecti. Stupet hæretque non tantùm Poloniæ sed universæ Christianitatis animus, totus attonitus super eo, quòd in diebus nostris, in Repub. nostra factum est, nam quamvis M. D. Litvaniæ sibi separatam „formet Rempub. mihi nihilominus una est, unum hoc corpus est Rex „sub Majestate V. ceu uno Capite. Et id primum est, quod altissimo Majestatis V. subjicio arbitrio: quid cum juribus Majestatis? quid cum authoritate Senatûs, quid cum officina legum hypocausto Nuntiorum „gestum & peractum sit? subversum jus omne manu: unde non tantùm „magno Ducatui Lit. sed toti Reipub. succurratur necesse est. Quis verò modus ea sanandi vulnera sit? mihi consilium non suppetit: altissimi manus Domini tetigit nos; non nisi igitur Vicariæ potestatis esse

„ se existimavero, cui dat sua dextera pondus, tantis malis mederi posse. Quia *A.C.*1701
„ nihilominùs ex vi Officij mihi consulere incumbit; dico, quod sentio.
„ Ut verò securiora sequar, nec pro medicina venenum præscribam, non
„ meum ingenium, sed morem legibus Patriæ munitum in consilium advo-
„ co, danda utrique parti mandata censeo, quòd Remp. dum putant suam,
„ tractant ut alienam. Hoc à Majestate V. efflagito; ut per id consilium
„ se ostendat Dominum, Dominam autem Rempub. Non ea sunt tempo-
„ ra Rex, quibus in scissione plenum clementiæ bonitatisq; pectus, ne in
„ libertatem impingat, titubare necesse sit: nunc pro libertate & conserva-
„ tione jurium Majestatem exardescere oportet, ne nobis in hoc consilio, in
„ cujus exitum totius Reipub. oculi conversi sunt, congregatis illa affiga-
„ tur censura: qui non vetat peccare, cum possit, jubet. Procul hinc jam
„ assentatio, malum enim palpando alitur, justitiam nostram expectantes
„ concives, si illa in executionem venerit, ingens inde sument solatium. Hoc
„ igitur opto; tanquam strictissimam minimis dicti mei Patriæ & conscien-
„ tiæ redditurus rationem, ut mandatis cum utraque parte agatur, Respub.
„ interim de senatûs consilio quàm rigidissima securitatis personarum, bo-
„ norum, & ministeriorum remedia providebit, contributiones sine Repub.
„ sancitæ, hujus ignis fomenta, annihilentur, exercitus uti novâ forma ex-
„ authoratus fuit, ita eâdem erectus, ne involvat Rempub. ad ulteriorem
„ ejusdem decisionem, sine qua nec exauthorare, nec authorare, nec in-
„ ducere licet, exauthoretur. Credat mihi innocuè Majestas V. tanto ma-
„ lo involvitur, simulque cum capite totum Reipub. corpus, quæ hoc prin-
„ cipali delicatissimo & fundamentalissimo jure gaudet. Ita jam olim Au-
„ gusti ferebant tempora; quibus in ejusmodi occasionibus non habebatur
„ pro crimine amisisse ensem; at gravissimum censebatur scutum perdidis-
„ se, quo corpus tegeretur: quo velut per symbolum innuebatur, grandius
„ in conservatione momentum, quàm in aggressione præclarissimorum &
„ gloriosissimorum intentorum verti. His præmissis conclusa jure & præ-
„ sentis ante-comitialis consilij vigore succedunt comitia; quæ dum in jure
„ per expressum descripta video, ad nomen constitutionis venerabundus as-
„ surgo, & loqui contra eam erubesco, ne Senator existens meritò illâ, quâ
„ miles sago tenus non ausis confixus fuit, perstringar crisi, quòd jussa Du-
„ cis interpretaretur non sequeretur. Nulla me de hoc dimoverit ratio vel
„ circumstantia, vel in partes traxerit reflexio. Fecissent superi! ut juxta con-
„ stitutionum sancita locus fuisset comitijs; non vidissemus tam manifestam
„ Reipub. cui extingvendæ utrum pares futuri simus, ignoramus, confla-
„ grationem: nisi forsan (quòd DEUS avertat) extremum illud tentemus,
„ ut extingvamus ignibus ignes. Delicata magni illo tempore Mareschalci,
„ modò autem Cancellarij manus adjuta clementiâ Regiæ Majestatis asse-
„ curatione & pacificatione Ordinum utriusque gentis auspicatò succurrit,
„ feliciterque absolvit negotium; ut cessaverint venti & tempestates: verùm
„ prudentissima Respub. quam corrigere non præsumo, nondum satis ha-
„ bens, ad perfectam respexit malaciam, primo vere comitia decernendo.
„ Ea & ego desidero, ea quàm demississimè quantocius designari peto, tan-
„ quam is, qui nec Majestatem V. nec Rempub. in fraudem inducere vo-
„ lo. Major (avertat DEUS) Majestatis V. foret deceptio, tot actibus de-
„ clarata & intimata, nec tamen stetisse comitia quàm illa, quâ Heroicum
„ Majestatis pectus inaniter forsan lactatur, malo, Rex, candidè proferre
„ sensum; ut fidele probem obsequium, ne olim sive coram Majestate, si-
„ ve Repub. sive conscientia mea erubescam.

„ Alterum punctum est Rex importunissimè porrectum de coronatio-

A.C.1701. , ne Electoris Brandeburgici; quia eo momento hesternâ luce, qua coronabatur admissum. Gladiatoris tantummodò est in arena sumere consilium, ejusmodi verò actus vel maturè priusquam fiant, proponendi sunt, vel ubi jam facti fuerint, secuturis comitijs, tanquam delicatissima materia relinquenda. Obligationem meam erga Reginam viduam etiamnum recognosco, ejusque me fuisse servum glorior. Libenter assentior, ut hoc devotionis beneficium per senatûs consilium concedatur. Quia nihilominus jura Reginæ à Repub. dependent; perfectè illorum securitati consulens, ad comitia remitto, nec cum periculo eorum per senatûs consilium officiosus esse volo. Illatum ad Majestatem V. punctum à Castellano Vilnensi meretur omnem tam Majestatis V. quam totius senatûs reflexionem, ac deinde decisionem. Res ipsa loquitur, eò usque acerbitatem fatorum M. D. Litvaniæ deseviisse; ut etiam in absentes sine ulla intimatione crudelem & absolutam legem tulerit decernens: ut eorum bona, qui non jurâssent, confiscarentur. Quemadmodum igitur Castellanus circa hoc juramentum, quod est vinculum iniquitatis, meritò scrupulum habet, ita justæ ejusdē preces sunt, ut authoritate senatûs consilij per expressum securitati bonorum caveatur, hocq; punctum decidatur: ne pro fide sua erga V. Mtem totamq; Rempub. more Litvanico pœnas innocuus luat. In eadem mihi videtur navi navigare Pro-Cancellarius Litvaniæ, cui nec V. Mtas, nec totus senatus deesse potest: silere enim nefas, jam illatâ quæstione, foret id dare jus iniquitati & approbare actus, quos uti videmus universus senatus abominatur & detestatur. Nunc verò Rex Serenissime precor; ut quemadmodum nobis primitùs à Seren. domo Mtis V. collatam gratulamur coronam, & quemadmodum gratitudinis instinctu eâdem Augusti Mtis V. tempora coronavimus, ita huic afflictæ Reipub. nostræ sub Serenissimo nomine Majestatis omnis mensis sit Augustus.

LITERÆ PRINCIPIS WISNIOWIECKI AD PRIMATEM CARDINALEM. 20. Januarij.

Cum merita & debita me sisto Tibi ueneratione, cultum ferens obligatæ submißionis meæ; ad quem me beneuolentiæ Tuæ gratia & candida ad ulteriora obsequia excitat propensio. Sapiehæ non pridem innocui sanguinis nostri Vilnæ helluones, recenter autem tantæ Emathicæ cædis conciuium suorum ad Leypunos Authores, & ibidem Equestris Ordinis aggressores, modo ad latus R. Mtis existentes facundi existimo sunt, pro domo sua Oratores. Mihi verò pro omni asylo Tu unus es, de cujus gratia non dubito: uoles tam me, quem testata suprema Parentis mei mandata speciali Tuæ commendatum uoluêre protectioni, quàm totum Ducatum Lit. & tot malis orbatam Patriam Tuâ complecti beneuolentiâ & fouere. Nequeunt enim usquam alibi indagare asylum, aut reperire conculcata per Lituaniam jura, legum contemptæ securitates, effusus nobilitatis cruor, madensq; ciuili sanguine tellus; nisi apud unicam Primatialis purpuræ authoritatem, cui uni competit publicis mederi injurijs. Tuam igitur tam ex persona mea, quàm totius Lituaniæ nomine, imploro gratiam; uelis tam recèns authoratum exercitum tuâ fouere protectione, quàm me ipsum qui pro parta reputo gloria me Tuum esse &c.

P. S.

P.S. Legatio Olkinikis tam ad Regem, quàm ad te destinata tardavit hactenus; verùm intra breve tempus, ubi in lucem publicam instrumentum prodièrit, festinabit ad exequendum munus suum. Mitto autem modo Tibi Copiam juramenti à Cancellario & alijs Colonellis Rozanæ peracti, item assecurationem ejusdem Principis Cancellarij ratione tutelæ bonorum Principis Neoburgicæ, cujus originale apud me depositum est. *A.C.* 1701

FORMA JURAMENTI COMMUNIS MOTUS MAGNI DUCATUS LITVANIÆ.

EGo N. juro DEo Omnipotenti, uni in Trinitate super hoc; quod quidquid anno præterito 1700 congregati per communem motum Ordines M. D. L. ad Olkinikos constituerunt, non tantùm suscipiam id totum: sed etiam propugnare, defendere, ab eo non recedere, illi subjacere non detrectaturus sim, imò ad id obligatum me profiteor, promittoque: quòd nullis modis, factionibus, corruptionibus me decipi aut abstrahi sinam: item respectui omni, colligationi, consangvinitati cum domo Sapiehana, quorum vi, illis opitulari deberem, renuntio, perpetuò sincerè & candidè unum velle & nolle cum tota Repub: M.D.L. conservaturus. Declaro etiam me obligatum futurum, & ubi id necessitas postulaverit, promptè ad defensionem libertatis, jurium coæquationis, & præsentis sanciti Generalis Reipub: pro communi motu accursurum pariturumq; innotescentijs Principis Generalis Colonelli. Nulli scissioni, si quæ prorumperet, me adjungam, non me avellam à Republ, nec auxilium, consilium, præcautiones adversantibus Reipub: suppeditabo, quidquid damnosum imminere Reip: aliunde intellexero, mature Principi Colonello intimabo, cum signis meis Mti & Reipub: fideliter & sincerè deserviam sub ordinatione Principis Generalis Colonelli; contra voluntatem & ordinationem Reipub. Milites meos & vexilla in exercitu non sustinebo, quinimò ad primam concordem Palatinatuum & Districtuum M. D. L. intimationem illa exauthorabo. Super his uti justè juro; sic me DEus adjuvet, & ejus sancta Passio.

ASSECURATIO PRINCIPIS CANCELLARII M. D. L. SUPER TUTELA BONORUM PRINCIPIS NEOBURGICÆ.

CArolus Stanislaus Radziwil &c. Accommodando me Generali sancito congregatorum Ordinum M. D. Lit. per communem motum Olkinikos, anno 1700, hanc do assecurationem: quòd recipiens in tutelam ex voluntate Reipub: Principem Neoburgicam Palatinidem Rheni, uti & bona ejusdem Slucensem, Kopylensem, Birzensem, Dubinensem Ducatus & alia fortalitia, possessionesq; in M. D. L. sitas, non alio modo, quàm qui publico instrumento Generalis sanciti descriptus est, præfata bona titulo tutelæ dependenter à Regia Mte & Repub: insimul tenebo, proventibus ex ijsdem in præjudiciũ libertatis & jurium coæquationis aliorumq; M. D. L. cum Regno Poloniæ non abutar, tantò magis nullos cum Principe Neoburgico contractus modo in Sapiehis à Repub: reprehenso admittam, usq; ad desponsationem prædictæ Principis. Gubernatores arcium bene possessiona-

A. C. 1701 *sionatos ex Nobilitate Lituaniæ de amicitia vel cointelligentia cum Sapiehis non suspectos à Repub: designatos, & per Commissarios institutos conservabo. Juramentum fidelitatis ab illis non aliter, quàm si à Rege & Repub: simul dependerent, exigam (saluo per omnia jure meo & inscriptione in castro Varsauiensi anno 1669. 28. Junij recognitâ, uti & testamento defuncti Boguslai Radziwilij Præfecti Stabuli M. D. L. item in integro ad nubiles annos ætatemq; competentē prænominatæ Principis conseruatione) ad quæ omnia manu tenenda, non tantùm hoc scripto à me in depositum Principis Michaëlis Seruatij Wisniowecij &c: extradito, sed etiam fide, honore, & conscientiâ sub amissione ejusdem tutelæ & restitutione illius ad dispositionem Reipub. me obligo, volens hoc assecurationis instrumentum ejus valoris & ponderis esse, cujus esset, si actis authenticis fuisset roboratum, me manu propriâ insuper sigillo applicito subscribo.*

Carolus Stanislaus Dux Radziwił
Cancellarius M. D. L.

ORATIO LUDOVICI POCIEY PRÆFECTI VIGILIARUM M. D. L. LEGATI À PALATINAT: & DISTRICTIBUS M. D. L. 15. Februarij habita in publica audientia.

SUB umbra Sarmaticæ Aquilæ & protectione Augustæ Mtis V. dexteræ, suaviter Polono orbe in pacis sinu quiescente; Magno Ducatui Lit. cruentus Mavors funesta bella propinavit, quodque acerbius ad „dolorem est, per obstinata hactenùs in ditionibus V. Mtis audita nun„quam odia, parricidali propriorū Filiorum manu Parentis Patriæ scru„tatus viscera, cum Pharsalicis simulachris totius subire oculos coegit uni„versi, Rex Serenissime. Indoluit simili fato suo nuper urbs orbis Domi„na Roma, & non jam leniendos sed memorandos duntaxat seræ posteri„tati consignavit dolores, priscoq; honore & libertatibus suis in funesto „degenerū filiorum cinere tumulatis superstite solūmodo expressit gemitu:

Heu quantum potuit terrâ pelagoq; parari
Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextræ.

„Unica adhuc nobis affulget spes à Regali providentia, & paterna solici„tudine; quòd ingens hoc ultra non serpet malum, remittet furor, & „licentia ferri elata in commune nefas ad Patriæ hebescet jura, voletq; „recondi in vaginam. Hinc est, quòd hunc subierit eoque consistat loco „Litvania, oculis Majestatis cruentum offerat spectaculum, inflictas ab „una domo supra omnem se se æqualitatem efferente cicatrices. Nume„rat illa coram Mte V. in pectore suo tot alta civilis vulnera dextræ, „quot nimia ejusdem domûs licentia infregit libertates: non commemo„rat splendoribus suis nudatas, aut in favillam redactas Ecclesias; tacet „præposteræ pietatis opus, de raptis nimirum opibus, expilatis Regalibus „planè per Ducatum L. fundationibus, ex Augustissimis mœnibus amplis„sima à prædicta familia excitata pauperum Nosoconia; nec illud dicen„dum existimat, qualiter eadem vulpinis fraudibus protendens manus, „adorans vulgum, jaciens oscula, omnia serviliter attentavit pro Domi„natione. Quantis dolis per Palatinatus & Districtus suis illusit illa con„civibus; ut tot bono publico instituta comitia confunderet, susdeq; ver„teret statum hypocausti Nuntiorum, dishonore Majestatem minueret,

Cardi-

„Cardinales leges infringeret, alienis opibus ditesceret, benè sentientes A.C. 1701
„sed non faventes sibi opprimeret, subsellia tolleret, eorumq; sancita vi-
„olaret, cuncta paterent sceleri & ipsum scelus pro virtute censeretur,
„sisteret deniq; vocem & liberam per comitiola activitatem in tantùm;
„ut rarâ temporum felicitate, ubi quæ velis sentias, & quæ sentis dice-
„re liceat. Præterit abusus illos, quibus authorato ad defensionem Reip:
„militi jus fasq; datum Patriam opprimendi, ut quod liberet, etiam eidem
„liceret. Non vult meminisse interversos quadraginta propemodum mil-
„liones contributionum, & pro publico Reipub: destinatos, ab illa priva-
„tis usibus addictos. Supprimit silentio toties extra Regnum iteratas pro-
„fectiones, contra jura, practicatasq; cum exoticis Principibus factiones,
„quò turbatâ Patriâ feliciùs sua consequeretur intenta. Silet & illud quòd
„insciâ Repub: machinationes suas tot ab extraneis summis solvi sibi per-
„miserit, & supra æqualitatem titulos Principatus longaq; emolumenta
„cum detrimento Patriæ affectaverit, quod testantur victrici dextrâ Sve-
„tica ad Olkinikos inter spolia vindicata sigilla. Demum non vult offen-
„dere aures mentione palmarij, quòd nec divino nec humano juri etiam
„in minimo puncto, quin violaret, pepercerit, quamvis nihil intactum
„est. Quid enim prodest enarrare scelera? in quorum vita momentis sce-
„lus aut ruina crevit. Stat igitur duntaxat præ oculis Mtis V. Litvania,
„cruentum toties Concivium nostrorum profusi sangvinis exhibens spe-
„ctaculum: vocalis ille coram DEo, vocalis & coram potestate Mtis Ve-
„stræ, invocat vindictam, exsurgat quispiam de nostris ossibus ultor. Ge-
„munt cæsi ad Caunam, Jurburgum, Zilmoros, Rosienos, Osmianam, Ol-
„kinikos: resonat funesta echo de sub sepulchrali tumba à peremptis Bo-
„kieis, Cedrowscijs, Białozoris, Oginski, cui solâ exceptâ morte non fui
„associatus, de cætero nihil solam præter vitam mihi relictum est. Ostentant
„altorum vulnerum meatus fusumq; cruorem pro libera in comitiolis voce
„tot ab adductis Tartaris equitibusq, per Ducatum Samogitiæ, Orsensem,
„Novogrodensem, Brestensem, Osmianensem, Mscislaviensem aliosq; quà
„Palatinatus quà districtus, mancipiorum instar imò hostium tractati. Præ-
„sentat se ipsa violata securitas tribunalium M. D. L. obsidione aliquot mil-
„lium peditum cincta in ordine; ut ejus tollatur authoritas, ijq; solummo-
„do, quos ipsi volunt, judices destinentur contra protestationes & rupta
„comitiola; sistit insuper Majestati Principis velut in sinu suo duo lumina-
„ria ducatûs sui Illustrissimos Principes Wisniowecios, in proprij naufra-
„gos sangvinis diluvio; cui inundaturo Calmi manus fontes & meatus rese-
„ravit. Ingemiscit ipsa indoletque tanto casui videns eos, ex quorum nuper
„domo Regali indutum purpura Serenissimo inauguravit throno, nunc a-
„lio longè murice proprij videlicet cruoris Dibapha diro ad posteros exem-
„plo investitos.

Assyrias latio macularunt sangvine Carras.

„Ostendit quidem domus illa, prodiditque dolorem, ac si impio facinore
„moveretur; verùm id simulacrum Crocodili fuit: excusavit ore, per scelus
„corde patratum facinus, lachrymas non sponte cadentes elicuit, gemitusq;
„dedit de pectore læto, demùm Serenissime Rex, quod vel ipse universus or-
„bis manifestius hostilitatis in Patriam censere potest argumentum? quod
„insolentis arrogantiæ & odij in propriæ matris furentis viscera invisum
„magis unquam vidit spectaculum? ac illud fuit: quando malè ominatis
„auspicijs (domestici enim ululârunt in fata bubones) concivium suorum
„quos universalia V. Mtis securitas limitum à Svecia providenda, meditata
„cum prædicta domo compositio & approbanda concordiæ puncta in eum
deseri-

A.C. 1701. , descripta finem Vilnam evocaverant, & jam eo tendebant: nobili tinxerunt , sangvine campos, primum ad Olmianam, nullâ causâ aut occasione prævia: post needum expletâ cruentâ siti tanquam triumphatores, aliquot millibus militum sclopetariorum, totque tormentis instructi ad Leypunos primâ statim fronte centenorum aliquot Nobilium corporibus instraverunt agros, uti residua â fatis præfecti stabuli charta propriâ manu ejusdem scripta denuncians Vilnam triumphum testatur. Quomodò non jam tum Palatinatus & districtus tantâ saltem hostilitate expergiscerentur? quomodo non moverentur tam ferali excidio? poterantne tolerare ampliùs sangvinisq; inertes spectare diluvium, nec naturalem ipsisque brutis etiam mitissimis non insolitam arripere defensionem, expectarentne ultimũ jã jam jugulo imminens exitium quando jam ipsa bellica latè divulgârunt tormenta, declarâruntque tot mortibus fratrum illos Patriæ civiumque hostes. Coegerunt hæc Ducatum Litvaniæ perenni antenatorum suorum zelo stringere frameam in aggressores, seque tueri, debuit aheneum ex suorum pectoribus obtendere murum Litvania; ut vitæ fontem libertatem defenderet, debuit desvetam manum, viresque in prælia exercere, rudemque juventam à triginta annis Martis nesciam ad arma vocare. Si sæcula tantùm aurea Saturni memorant, & nulla recentis gratia virtutis, aude tamen alta pubes, mento canescant alij, nos mente, nos animo; facie, nos pectore: tempora certè virtutem non prima negant, non ultima donant. Uti etiam factum est: benedixit justus DEUS, venit qui probra suorum ense pio redemit. Contrivit virtutem superborum, altas imaginationes redegit ad nihilum, deposuit potentes de sede. Et ita jam Rex Serenissime his præmissis Litvania non adfert novos codices jurium in constituto suo; sed antiquas leges sat amplo stylo in perduelles latas exsequitur. Non vult ut sterilescant leges, ubi scelera floruêre: neve desinant, vel illis ipsis assentientibus, qui Patriæ manifestis factis inimici voce quodãmodo faventes, proclamare non erubuerunt; Lit. ratificat, confirmat, & pro lege inviolabili conservare decernit. Offert igitur hæc statuta sua, quæ non ante scripsit, quàm sangvine proprio imbuisset, ad manus Mtis V. humiliter simul supplicans; ut sicut super omnia nobis juravit jura, ita & hæc, quandoquidem sola in illis jurium executio est, dignetur manu tenere, Ducatum verò ipsum ijsdem gloriosis manibus, quibus domare gentes feroces non insolens est Regiæ Majestati, ab ulterioribus defendere & protegere velit apertis sive occultis hostium impetitionibus, ad plantas Domini exorat.

INSTRUCTIO STANISLAO SUCHORZEWSKI ET LUDOVICO GORZENSKI NUNTIJS AD REGEM EX COMITIOLIS SRZEDENSIBUS 14 Febr. data.

SI illæ potissimum Regum Majestates pretiosum orbis rapiunt affectum, quorum splendores sors nascendi magnificâ extollit basi, multò hæc fortuna manifestius in V Majestatis supereminet persona, in qua Cæsarũ de stirpe Ducale coruscat genus, insuper, quod difficillimum censere orbis, Majestas verè V. supremum ingentis gloriæ debet reputare decus atque solatium, liberis gentis Polonæ votis & vocibus tot inter inclytos coronæ hujus competitores in Regem & Dominum nostrum est electa: ita qua velut basi quemadmodum invictum Regni nostri fundavimus propugnaculum, tanti splendoris invidiâ exteris relictâ, ita certi hujus spei vivimus, quòd divinè qualificatus Princeps animos populorum Regij amoris illicio occupare, hostium Regni domare proterviam dignabitur, & quicquid

„quid Regi & legi debetur correlativâ sympathiâ clementissimè moderari *A.C.* 1701
„volet, hoc modo infallibilem obedientiam, populorum harmoniam, Ma-
„jestati verò suæ tanto profundiorem reverentiam causatura, pro cujus
„Majestate uti universa Polonia, ita Palatinatus nostri vitam sangvinemq;
„vovent, & perennes immortalesque dies ab altissimo Rege Regum suppli-
„ci deposcunt voto.

„Quoniam verò juxta statuta Reipub. Nostræ legibus eadem firma-
„tur ad diuturnitatem, & sine his veluti corpus sine anima consistere &
„regi nequit: rogabunt nuntij Regiam Majestatem; ut circa hanc animam
„viventem Respub. nostra conservetur, præsertim, sicut lex in comitijs no-
„vissimè prolata obloquitur circa cautionem Mtis assecurantis Rempub. de
„eductione externi militis, & non futura imposterùm reductione ejusdem
„in viscera: qui nihilominus, quamvis lex vetet hactenus in Litvania distri-
„butus subsistit: unde nuntij nostri apud Mtem humiliter instabunt, non
„tantùm nuperrimæ legi, sed etiam tot constitutionibus in ante-actum de
„copijs & corporalibus custodijs externis sub Antecessoribus Majestatis pro-
„latis; ut Respublica ab illis quantociùs evacuetur, quibus eductis Re-
„giæ Mti Nuntij nostri supplicabunt; ut bellum Sveticum ad decisionẽ
„Reipub. suspendat, & quidquid constitutione novissimâ sub prænomina-
„to titulo descriptum est, clementissimè ad Reip. consilium & consensum dif-
„ferre dignetur.

Postulata ex comitiolis Srzedensibus

Saxonum evacuatio petitur

Bellum Sveticū

„Perstringit Palatinatus nostros attentata præter spem à Duce Brande-
„burgico Coronatio in Regem Prussiæ; quare quia hic titulus non tantùm
„derogat Majestati, sed etiam Reip. ex jure feudali Prussiæ, Nuntij no
„stri seriò instabunt apud Regem ne Cancellaria ullas expeditiones ad Prin-
„cipem Brandeburgicum faciat sub titulo Regis. Non minùs nostri Palati-
„natus eò affliguntur; quòd primus hujus Regni Ducatus, Litvania sci-
„licet, bellis civilibus æstuet, indiesque augeatur majores concipiens ex co-
„gnato sangvine flammas. Indolet plurimùm quòd illustria Ducatûs illius
„decora, totiusque Reipub. Domus Sapiehana per suscitata injustè bella
„in ruinam conciderit, & spes amplissima dignissimæ Domûs, totiusque Re-
„ipub. præmaturo succisa fato in Præfecto stabuli Litvaniæ, ipsa togâ sa-
„goque meritissima avitis spoliata fortunis, quodque maximum delicatis-
„simâ vitæ portione, emeritis sit in Patria destituta honoribus. Quæ omnia
„patheticè Nuntij nostri Regiæ Majestati proponendo, demissè supplicabunt;
„ut Regiâ authoritate & personâ motas procellas tranquillare velit, & tam
„grandem Ducatum in pristinum ordinem & legum observantiam redigat,
„domum autem Sapiehanam ereptæ substantiæ, authoritati & jurisdictio-
„ni honoris restituat, insimul ne benevolentes Reipub. vi & armis adacti
„ad hanc infelicem secessionem ad indignum juramentum obligentur, quot-
„quot in prædicto Ducatu possessiones habent, uti Castellanus Vilnensis, Pro-
„Cancellarius Litvaniæ, & Capitaneus Bobroycensis. Interest præterea Re-
„ipub. & Palatinatuum nostrorum; quòd comitia norma Reipub. nexusque
„statuum, præteritâ assecurata constitutione differantur. Quo ad hoc etiã
„per nuntios nostros humillimas ad Mtem profundimus preces ut Ordi-
„nes Reipublicæ tanto feliciùs per mutuam in comitijs cointelligentiam
„sibi constare possint, cui subveniendo instabunt Nuntij nostri urgebunt-
„que, quantociùs comitia designari. Actum Srzedæ 14 Febr. 1701.

Titulus Regni Prussiæ

Discordia Litvanica

Comitia differenda

Alexander Radomicki Mareschalcus.

ORATIO

A.C.1701 ORATIO SUCHORZEWSCII NUNTII EX COMITIOLIS Srzedensibus ad Regem 20. Martij Varsaviæ dicta.

AB ijs Palatinatibus, qui semper præ oculis & alta consideratione Mtē ac libertatem in pectore habent, comparemus Rex Serenissime, pro Mte V. vitam, fortunas & sangvinem ponere, pro juribus & libertatibus nostris, si quid vitâ charius & carius est opponere parati. Insinuamus quàm delicatissimè Clementissimi Principis cordi; ut illud delicatâ gentium liberarum Dominatione delinitum, uberiora amoris in eas & in bonum publicum solatia ferat, utq; V. Mtas ceu amantissimus Pater, plura affectus sui in nos & Rempub: meditetur argumenta; quàm nos lacrymis nostris facundi volumus persuadere Oratores. Cùm leges condantur, ut serventur, conquerimur pleno fiduciâ pectore non tantùm præteritorum Comitiorum sancita executione fraudari; sed etiam ipsa Comitia per novellam legem assecurata, tot actibus inpracticato in Polonia exemplo non tantùm differri, sed videri auferri. Supplicamus quàm demississimè; ut Mtas V. quantociùs hoc spiraculum vitæ Reip: indulgeat, sine quo status noster non nisi trahere vitam, non autem vivere potest. Eorundem comitiorum constitutio de assecuratione Ordinū Reipub. tanto cum rigore expressa, quoad eductionem, non inductionem externi militis quid denotat aliud, nisi illibatum Polonoque sangvini ab ævo congenitum in Principes suos candorem, unde quamvis illa nobis non expleantur sancita; non tamen (avertat DEUS) ad media jure nobis, & ipsâ Regia Majestate V. assentiente concessa recurrimus, non gravamur etiam deinceps quàm demississimis instare precibus ut Regium Mtis cor armis hostium invictum, subditorum supplicibus se vinci sinat tandemq; copias peregrinas penitus ex Regno eductas velit. Antecessores sanctos V. Mtis & feliciter nobis dominantes, non ullum exercitûs robur, non grandia per urbes præsidia; sed civium tuebatur amor. Altissimo suo ijdem Principes arbitrati sunt judicio, meliorem semper esse amatum, quàm armatum Principem. Promanat ex hisce inconvenientijs, sinistro nostro fato, bellum Sveticum; quod etsi ignoraverit (se utpote insciâ) inchoatum, illius tamen mala Respub. experitur. Meminisse velit quàm demississimè precamur, ne se V. Mtas heroici pectoris sui impetu cordisque Regalis magnanimitate ad recuperanda avulsa sic abripi sinat eaque cogitatione velut per extasim occupari; ut interea inter Cardinalissimas leges illius potissimum fugiat memoria, quæ bellum sine scitu Reipublicæ inchoare mutuo inter Majestatem & Rempublicam contractu Principem vetat & restringit. Supplicamus igitur; ut hic casus etiam tenerrimæ conscientiæ Vestræ Majestatis, ad resolutionem comitiorumOrdinumq; Reipub. suspendatur, quia metus incutit profundiores nostræ libertati, leges nostræ, Rex inclyte, non in lapideis tabulis, quæ ad rupem allisæ facilè in partes dissiliunt, insculptæ sunt, sed papyro inscriptæ multoque magis in candore cordium, civiumque animis exaratæ. Iam autem cor primum vivens est, & ultimum moriens: ita nos cum juribus nostris viximus, ita ijsdem immori volumus. Tragicus M. D. L. casus tristem illam nobis accersit censuram: vix patrem, novêre priùs jam funera matris: quando in ipso initio Regni V. Mtis cernimus pereuntem in Litvania Remp. non enim hoc civilia bella, ut vivamus, agunt, horror civilis sangvinis heroicum Mtis pectus moveat, compellat Reipub. huic desponsus amor; ut metuendum hoc ipsa magnitudine suâ supprimatur incendium. Commise-

„miseratio & justitia tam emeritæ in Repub. domui Sapiehanæ debita, *A.C.*1701
„communisque dominantibus virtus restitutionem opum & honorum jurisdictionemque evincat: hanc enim Rempub. nostram opes magnorum civium, & Ministeria æterno glutine firmant. Edunt argumentum Palatinatus nostri doloris sui qui de inverso illorum in Litvania statu sumpsit initium, quando obsecrant, ut Mtas V. in orbitam legum omnia reducere velit, efficaciterq; cavere, ne immunes ab hac confusione cives, criminis ejusdem contagione involvantur, securitatem fortunarum honorumq; Regia virtute provideat, néve verba jurantium dicant, quales potissimum sunt Castellanus Vilnensis Campidux Litvaniæ vir non tantùm in Ducatu illo, sed etiam in Regno sago togâque meritissimus, Pro-Cancellarius Litvaniæ, Capitaneus Bobroyscensis, aljiq; &c. Hæc sunt vota Palatinatuum nostrorum Serenissime Princeps, hæc existimamus & populorum universæ Patriæ non privata quæpiam desideria esse, sed publica totius Reipub. suspiria; ut quam à majoribus accepimus Rempub. eandem posteris relinquamus. Gens libera sumus, nemini servivimus unquam. In cujus argumentum ipsam legimus instructionem, quæ non tantùm pro decore Reipub. sed etiam Serenissimi capitis Mtis V. ægrè fert usurpationem tituli in Prussiam. Ne autem in errorem major Cancellaria derogationis Mti V. & Reipub. impingat, humiliter supplicamus. Hanc igitur instructionem ad plantas Mtis humiliter deponimus, non tamen animum zelantem pro eadem Mte juribus & libertatibus nostris, quas sangvine nostro & majorum nostrorum meritis partas, hactenusque conservatas, majori curâ imposterum metuq; servamus servabimusque.

RESPONSUM REGIS AD INSTRUCTIONEM NUNTIORUM PRÆDICTORUM EXTRADITUM EX CANCELLARIA Varsaviæ 23 Martij 1701.

INter alta AUGUSTI sangvinis Serenissimæ Domûs decora, hoc supremum reponit Majestas Regia; quòd liberis Electoris populi vocibus augustum Poloniæ insederit thronum; & ex eo tam dulci regimine dominetur Princeps in cives ut parens in liberos. Quid enim ornando dignius? „quid excelso Principis genio congruentius? ac tanto gloriâ & libertate imperare Regno; cujus limites herous ardor, invicta dextera, & gloriosa Sarmatarum virtus in tantùm ampliavit, ac diffusas provincias, suisque quondam absoluto imperio Dominis parentes terras sub unius sceptri & coronæ collegit auspicia. Vendicat id ipsum in sortem triumphalis Regni sui Majestas, paterno suscipit animo tam gratam inclytorum Palatinatuũ contestationem; nec frustrabitur per gratiam DEI expectationem, & amorem populi, sed imò conjuncto consilio & auxilio Equestris Ordinis gloriam & fortunam magnorum Regum ingentibus factis exæquabit. Prout verò non aliud motivum Mtem ad præsentis belli impulit initia; nisi sola militaris fortitudinis fama & obligatio juramenti Regij super recuperanda ea, quæ fatorum iniquitate à Repub. illicitè avulsa fuerant: faventibꝰ præsertim conjuncturis & occasione insuper datâ per violata pacta Olivensia, hostilitatisque attentatæ respectum (quæ omnia in universalibus Regijs ad omnes Palatinatus, terras, & districtus in vim diplomatis de aggregandis Reipub. bello partis, ex senatus consilio edictis expressa, Sveticum persvaserunt bellum; mox in primo statim ejusdem exordio vindicata tantæ utilitatis fortalitia receptui canere & parta deserere trophæa in ludibrium externorum prohibuerunt, ita non debuerant delicatos gloriæque affectu occupatos alterare animos, nec candida omnisque commodi vel privati ambitûs suspicione prorsus libera Majestatis intentio varijs cen-

A. C. 1701 , iuris & interpretationibus subjici; sed potius meritam justamque in generosis invenire civium pectoribus recognitionem, cùm ipsimet conscientiam Regiæ Mtis in campo Electorali ad id obligaverint. Locatio verò , exercitûs Regij in confinijs intuitu tutelæ illarum partium defensionisque , ab incursione hostili ,si cui incommoda fuit, & Magno Ducatui Lit. injuria , existimat Mtas, ipsâ id necessitate exeqitandum, & teneritudine sinceri in , Principem amoris affectuq; in commune bonum prorsus obliterandum & , delendum: quod scilicet, uti vitam, fortunas, caritates & decora sua Rex , ad bellicas operationes impendit, ita & has copias Reipub. usui eousque , addixerit, quousque illa in unam compagem collecta mentem Principis , non resolvet. Defendit igitur se Mtas contra invidiam purissimo cando-, re regalis animi, & vero amore civium, tuetur sacramento juratæ fidei, , & ipsâ actionum suarum innocentiâ. Iam verò ne Mtas & libertas ulli-, us obicis dividatur, & separetur interventu, quinimò quam arctissimo , nexu in unum coalescat, & Resp. de pijssimis intentionibus Principis in , formata in tanta conjunctionum opportunitate consilia & rationes inire, , & cuncta ad decorem imperij componere possit; jam nuper sub tempus , itineris Birzanensis generalibus Comitijs, quæ per senatûs consilium in , septembrem dilata fuerant, ut vota populorum contentaret, pro 30ma , Maji currentis anni Varsaviam promulgatis, una universalia Bierzis, al-, tera Varsaviæ ex Cancellaria expediri mandavit: confidit interim Rex no-, bili virtuti, & heroicis civium affectibus; quòd omnes sinistras impressio-, nes & diffidentias Reipub. fortunam morantes seponent, & quemadmo-, dum Princeps Regium ducit conservare jurata jura, & libertates recogno-, scens, utpote totam fortunam suam & gloriam cum fortuna & gloria , Reip. in eadem lance ab eodem pendere momento: ita non dubitat, e-, questrem ordinem constanti zelo, perfectoque affectu pectora & devota , capita Majestati Regiæ in quavis occasione immolaturum.

, Coronationem Electoris Brandeburgici in Regem in Prussia à prima , statim notitia proposuit Rex in ante-Comitiali consilio; quæ ne juribus , Reip. quopiam præjudicet detrimento, ad futura suspendit comitia: in ijs , jam proximis securitatis & indemnitatis jurium respectu, suberit decisi-, oni totius Reipub. Civiles motus & domestica vulnera M. D. L. cujus si , non Paternum Regis cor lancinent? siquidem post funestas cædes & tan-, tùm sangvinis diluvium, adhuc hic ignis ardet, internamque pacem & pu-, blicam alterat fortunam; quæ unicâ hâc solidè subsistit basi, fortitudine , adversus hostes, & mutuâ inter cives concordiâ. Occurrit Majestas im-, penso conatu suo, in auspicatis his in publicum eventibus; novis curis Re-, gium exercet caput, & jam interponit authoritatem suam, designato ter-, mino pacificationis pro 21ma præsentis. Unde infallibiliter sibi polliceri , Palatinatus possunt, non defuturam Principis applicationem; quatenùs ad-, juvante numine, quàm ocissime intestina dissidia componantur, sileant , venti, redeat tranquillitas magna. Si nihilominus Rex cum senatu præsen-, te tam validum ex integro non determinaret negotium, tum adhibitâ in , comitijs totâ Repub. ei perficiendo intendet. Quod attinet ad Castella-, num Vilnensem, jam in ante-Comitiali consilio in casum impetitionis, , respectu absentiæ in consilijs & negati juramenti, debitâ Rex personæ e-, jus cavit securitate, alijs etiam nominatis supra (ubi id opus fuerit) idê , declarat. Nunc verò paternas Patriæ gratias tam omnibus in genere, , quàm singulis in individuo, beneficos respectus, clementiam & favores , Majestas offert.

VALE.

VALEDICTIO NUNTIORUM REGI

NOlumus auditâ verborum farragine turbatam Princ pis valetudinem distinere, qua salus universi subsistit, submisse duntaxat gratias persolvimus, nos tandem aliquando admissos esse, in conspectum Principis, responsumque tulisse, quod jam ad Palatinatus nostros reportamus. Cùm eo nihilominùs puncto valedicimus, & hinc proficiscimur, cum quo advenimus, primumque dicendo: Ave, denuntiavimus, demississimè supplicantes S. R. Mti: ut serventur leges & cara libertas.

LITERÆ PRINCIPIS REGII JACOBI AD COMITIOLA Olaviâ 5. Aprilis datæ.

Pupillæ domui nostræ post fata piæ memoriæ Regis quid esse potest solatio? nisi hoc solum & unicum, quòd in protectione & tutela hujus inclytæ, ex qua incrementa sumpsit, Reipub, spem reponat. Exulat illa quidem extra limites Patriæ constituta, at animo jugiter eidem præsens æquè bona ac mala sentit, quæ huic dilectæ eveniunt Patriæ, gaudetq; prosperis, ac pro conservatione libertatis eam, quam hausit in illa vitam & sangvinem fundere vovet. Vicissim hâc spe erigitur, Rempub. suâ non defuturam ope, seu prospera seu adversa acciderint. Nec enim quidquam in tantum ambit, ac posse gloriari, quòd totius Reipub: inumbretur protectione, quam generosa civium pectora minimè recusare volent. Cesserant in hypothecam Divo Parenti nostro per Constitutiones Regni Oeconomiæ Szaulensis, Novodworsciana, & Pucensis, cautumq; sub tempus Electionis in pactis conventis erat; ut à Seren: Rege summæ nobis debitæ solverentur. Illatæ quidem diversæ in hac materia protestationes fuêre; verùm ne in minimo Rex ejusmodi contrârius fuit redimibilitati. At modò contrarium cernimus: Oeconomia Szaulensis per stativa exotici militis primùm ad incitas redacta, deinde per instrumentum Commissionis Regiæ nec præsentatâ ne dum realiter præstitâ satisfactione tam originalis summæ, quàm etiam censuum partim antiquatorum, partim non ad plenum receptorum sexennio, ob interregnum, tum consistentiam biennio Saxonum, demum sexto anno ob imperatam negationem proventuum postpositis Regni legibus, per Commissarios mihi est adempta, & in alienas manus resignata. Idem Capitaneatui Pucensi minatur exitium. Omnibus orphana domus nostra contendit modis, quà mediationem Primatis & aliorum, quà authoritatem Cæsaris adhibendo; ut potuisset Capitalem summam & retentam provisionem censusq; ac proventus vindicare, sed irrita fuêre omnia. Prætensio autem hæc est, inprimis summa capitalis in hypothecam pro Oeconomia Szaulensi data, & lege publicâ assecurata centum millia imperialium sunt, census triennio retenti anno scilicet ante fata Divæ memoriæ Regis uno, duobus alijs post fata ad annum 1697. Computando igitur in singulos annos pro censu viginti millia imperialium, consurget summa millia sexaginta, item ab anno 1697 ad annum 1700 consistente Saxonico milite in prædicta Oeconomia, ægrè tertia pars proventuum

A.C. 1701 *persoluta: restant igitur ad complementum quadraginta duo millia imperialium. Idem residuum retardatorum censuum vivente adhuc D. Parente nostro ab anno 1681 ad annum 1689 liquidatum, & à Scultetis Oeconomiæ Szaulensis recognitum subscriptumq; facit summam 45815 imperialium. Huc pertinent expensa ex occasione impedimentorum collectionis censuum 20000 imperialium: summa summarum excurrit ad 273815 imperialium. In tantis igitur injurijs aliò recursus esse nequit, nisi ad inclytam Rempub: deponendo hunc dolorem in pientissima vestrûm omnium pectora, eâ fiduciâ, quod excitaturus sit sinceram erga nos compassionem & zelosum in tam manifesta aggravatione affectum, quò justam in recensita prætensione obtineamus cõpensationem, quorũ protectioni me commendans maneo. Olaviæ 5 Apr.*

LITERÆ CASTELLANI CRACOVIENSIS AD COMITIOLA.

B*Enedixit DEus populorum votis per determinata jam Comitia ultimam in tam manifesto periculo naufragis, quam apprehendamus indulgens tabulam. Dubitare non licet hac specialissimâ spei nostræ anchorâ solidè Patriæ sustinendas sortes, præsumo inde non vanus augur labenti libertati Statorem Jovem, quod ipsum supremo exopto voto; quatenùs illa die 18. scilicet Aprilis, decora nostra reflorescant, & insequentia Comitia agonizantib9 medelã afferant libertatibus. Abstineo penitùs à proponendo, quod primũ & principale vestro congressui assumendum sit objectum? in genere loquor Reipub: injuriæ civibus curæ sunto, ne orbis videat quibus malis impares simus. Initium sumo à proprijs functionis meæ obligationibus. Exercitus Reipub, sine quo quamvis egregia sunt invalida, in quanta consideratione esse debeat, ad cautelam de specula concreditæ potestatis admoneo. Ad eam ille devenit calamitatem; ut obsequiorum suorum dies non nisi numeroso bonorum suorum damno aut extremæ servitutis compedibus distingvat, sive alto vulnerum charactere bellorum computet annos; non autem trimestrium exolutorum serie: complures ejusmodi sunt, quorum jam sub casside canuit ætas; & necdum hactenus communis Parentis Patriæ experiuntur respectum. Quot illa signa sunt? nondum annosis obsequijs in tædium & fastidium sterilis abrepta famulatûs? quæ meris multorum nominum regestis toties recognitis, tineas pascunt inertes, se autem spe lactant inani. Et si tandem contingat cuipiam expectata per Palatinatus decerni stipendia; tum etiam innumera vexationum genera emeritum circumstant militem, ut emere potiùs quàm recipere stipendia, nihilq; tam venale quàm publica merces videatur. Et jam nihil tantum difficultatem habet apud quæstores & exactores (pace meliorum dixerim) ac pretia sangvinis sine nimia provisione mereri. Quod quàm injustum & infra fas decusq; publicum sit; decisioni vestræ & animadversioni relinquo. Hibernorum annuorum, quàm langvidâ praxis & executio currat,*

currat, explicatione non indiget: sunt ista palàm. Commissio hibernorum meritò dies divisionis Apostolorum vocanda fuerit: quia ex illa in totam Poloniam missiones Deputatorum designantur, cum quantâ interim fraude & deceptione testantur assignationes in charta divites, re ipsâ vacuæ & inanes. Vestrum & id est, nôsse defectus hibernorum & prospicere: siquidem illorum securitati nupera non ad plenam providerunt comitia. In omnia enim expensa conflagrationis, & solubilia salaria, quadraginta duntaxat millia reliquerunt, unde præteritæ duæ commissiones ad centum & aliquot decades millium ex possessoria summa necessè habuerunt contrahere debitorum cum publica sponsione reflexionis. Tribunal Radomiense tantæ spei promontorium quantis circumseptum sit scopulis, ipsi Commissarij edocebunt. Iam quartâ vice non licuit ex illius emergere procellis, portumque tenere: cujuslibet limitationis hic rationes insinuo. Prima motivum fuit, quòd nec Quæstores cum duobus trimestribus juxta mentem constitutionis advenerant Radomiam, nec Palatinatus ullam contributionem decreverant. Accessit & illud non minus, quòd complures Palatinatus needum Commissarios deputâssent: placuit igitur differre commissionem simulque publico hypocausti nomine designationem Comitiolorum à Rege petere in materia præmissorũ. Facta sunt ea omnia, nec tamen vocem facta secuta. Reassumptioni ejusdem tribunalis medijs Martij præter priores obices, tractatus Reipublicæ cum exercitu magnis motibus excitatus intervenit, magisque arduam reddidit, intercurrebant enim ab utrinque inpracticabilia, possibilitasque deerat combinandi controversias Commissariorum, hinc non exiguâ classe hanc materiam ad Palatinatuum decisionem suspendente, Deputatis vicissim aliquorum vexillorum ad sua signa se referentibus. Ijs potissimum hæc optio placuit, qui majorum exorbitantiarum & prætensionum nondum pacificatarum sibi conscij erant. Quia ergo in fundamento juris certi eramus primo vere secutura Comitia; visum nobis est integram sub judice litem relinquere & ad ante-Comitialia suspendere Comitiola. Ex ijsdem rationibus & tertia limitatio orta est, quarta autem ex spe Comitiorum est subsecuta. Unde præstolamur diem decretoriam vestræ decisionis, quæ dicti tribunalis facilitet tractum. Hic insuper meminisse debeo quatuor & dimidij timestrium ante nonagesimum non ad plenum exolutorum, ob insufficientiam ejusdem nonagesimi declarationis; quorum satisfactionem ipsa promovet justitia. Stativorum militis jam prorsùs inane nomen est, ibi enim subsistit ubi ab aliquot decennijs abominatio desolationis stetit, sine avena & commeatu, toto censu vix prodigus emit exiguam Cererem, quodque acerbius est, ægrè precariò quo divertat habet, negantibus possessoribus in bonis suis diversorium. Quare & id deliberandum vobis incumbit; ut de certa & meliore prouideatur locatione. A.C. 1701

L 3 *Venio*

A. C. 1701 *Venio ad externam militiam, quæ planè ac si nostra non esset, sine stipendio, sine supplemento, sine consistentia grande hactenus ostendit patientiæ documentum, servavitque veteris disciplinæ decus. Si quando per summam injuriam in diem aßibus anima & corpus æstimata fuêre; nunc profectò id in nostro peditatu vidimus, & tamen nos quoque metiri nostra Regna decet, nec tantùm fraudato habitu pensisque debitis accersere opprobrium. Peditum ex colonis insignia quondam subsidia jam prorsus ex indice militiæ sua cuique erasit utilitas; publico enim ij destinati obsequio, quà privatis modò usibus possessorum deserviunt, quà ipsorummet scultetorum in bellum jurata manus aulicum cogitur tractare aratrum; & tamen non tantùm apud exteros omne in pedite robur est, sed etiam in nostra Patria ab hac non rarò militia summa rei belliq. momenta pendent. Interest vestrâ ejusmodi tollere abusus, & prædicto peditatui veterem asserere formam. Camenecum Podoliæ, in pace decus, in bello præsidium, tanti sangvinis nobilium & opum Reipubl. scopulus, quantâ sepultum oblivione? desolationis & ruinæ ejus oculi mei testes sunt; nisi alia Reipubl. dispositio accesserit, ubi steterunt pergama, fluctuabunt aristæ, vel (avertant superi) per ejusmodi viciniam novißima fient pejora prioribus. Quia autem ad meum etiam spectat officium meritorum censura; vestro respectui commendo candidatos ad indigenatum & prærogativam nobilitatis, quorum virtus longo ferri splendescit ab usu. Constet orbi apud nos etiam esse virtuti locum, nec solam duci ab origine laudem. Hanc viam majorum nostrorum trivêre vestigia, hâc posterorum generositas stimuletur ad fortia. Paley Colonellus Cosacorum, cui imaginariè multus in pectore vano Chmielnicki fervet, qui toties belli servilis prætulit facem, jam hactenùs me annitente diri fulminis ictu, suique capitis cæde sopiisset Vcrainiam; verùm quid agerem? ipso Regiam protectionem pro scuto obtendente. Exspecto igitur vestram resolutionem, quis ulterior modus eundi per ejusmodi cinerem dolosum? Et hæc est propensionis meæ materia, nunc itero vota mea, ut quidquid indulgentiâ fortunæ pravisque magistris didicit audetque Reipublicæ fatum, præsentis consilij remedia in intentis suis sistant probibeantque malum. Si quis autem post pignora tanta Pompejo locus, explicatis publicis, respectui & gratiæ vestræ exactam per obsequia publica ætatem meam insinuo, & quadraginta aliquot annorum pro Patria laborum expeto memoriam. Erit id seris sæculis ad bene merendum illicium, meque firmiùs obstringet ut residuum vitæ meæ usibus Reipublicæ cedat in victimam, eandem obligationem profiteor cuilibet vestrûm manens &c.*

Protest.

Protestantur Nuntij terrestres Palatinatus Sandomiriensis contra indebitam Serenissimi Electoris Brandeburgici coronationem. A.C. 1701

ACTUM IN CURIA REGIA VARSAVIENSI SABBATHO in crastino festi Nativitatis S. Joannis Baptistæ. Anno 1701.

AD officium & acta præsentia Castrensia Capitanealia Varsaviensia personaliter venientes Magnifici Stanislaus in Jasieniec Chometowski Radomiensis Złotoriensis, Adamus de Czekarsevice Tarło Stazycensis Capitanei, Gaspar Theodorus à Siemianow Siemianowski Vexillifer Generalis & Judex Castrensis Sandomiriensis, Sventeslaus de magna Skrzynno Dunin Dapifer Sandomiriensis & Judex Castrensis Radomiensis, Joannes de Konarij Firley Konarski Camerarius Granetialis Pilznensis & Judex Castrensis Neokorczynensis, Stanislaus Josephus de Szczeczno Borek Castellanides Radomiensis, Nuntij terrestres Palatinatûs Sandomiriensis, nomine ejusdem Palatinatûs sui, & totius Reipublicæ Polonæ in & contra Serenissimum Fridericum III Marchionem & Electorem Brandeburgicum protestati sunt, idq; ideo, quia idem Serenissimus Marchio & Elector Brandeburgensis existens partis Prussiæ, quæ modò Ducalis vocatur, jure feudi cum titulo Ducis in Prussia, ad proprietatem & directum Dominium Serenissimorum Regum & Reipub. Polonæ spectantis Possessor, non attento eo quòd Provincia totalis Prussiæ uberrimo Polonorum à Crucigeris multis & diuturnis bellorum conflictibus totaliter debellatis vindicata in proprietatem & directum Dominium Polonorũ transijt, postque concessum & extinctum cum familia ac linea Anspachiana Feudum eadem Ducalis Prussia ad directum & utile Dominium Serenissimorum Regum & Reipub. Polonæ jam dudum recidit, sola tantummodo benevolentia ejusdem Reip. ad familiam & personam Serenissimi Electoris moderni Brandeburgici sine tamen perpetua alienatione Feudi à Repub. Polona devoluta est, in casu namq; deficientium masculorum ex linea legitima Serenissimi Electoris supra memorati descendentium Serenissimis Regibus & Reipub. Polonæ jus integrum in præfatum Ducatum juxta obloquentiam pactorum & præsertim ultimariorum Bidgostiensium in anno 1557. die 19 Septemb. confectorum, est reservatum & tali pacto præfatus Ducatus à Repub. Polona avelli non potest; interim verò pro recognitione directi Dominij Reipub. Polonæ ad eundem Ducatũ quoties novum aliquod bellum contra Serenissimum Regem & Rempub. Polonam oriri contigerit, sua Serenitas Electoralis ejusque descendentes mille quingentos pedites & quingentos equites Serenissimo Regi ac Reip. subministrare eisdem pactis ultimarijs est adstricta, majores verò obligationes & conditiones Feudi ejusdem utpote pensionem annuam triginta millium florenorum Polonicalium, cum verò tributum in Regno Poloniæ sancitum fuerit, sexaginta millium florenorum Polonicalium ex Ducatu eodem ad thesaurum Reipubl. mediante quietatione thesaurarij Regni pendendorum, Serenissimus Parens Electoris moderni dignæ memoriæ Fridericus Wilhelmus Marchio & Elector Brandeburgensis partim non adimplevit, partim denegatione proventuum ex portu Pillaviensi per Ducem usurpato & ex telonijs Maris Baltici, Serenissimis Regibus & Reipublicæ Polonæ debitorum, nec Duci Prussiæ concessorum. Nec non usurpatione sub nova civitate in fundo Reip. per Vistulam trajectus, sublequenter conjunctione armorum cum Svecis Regni Poloniæ hostibus, & apertis armis fuso sub Varsavia benefici populi sangvine cœlo soloq; Feudalis munificentiæ magnitudinem exprobrante manifeste irritavit, tandemq; versa jã in deterius fortuna Svetica libertatem à Vassallagij ejusdem nexu & con-

ditionibus

A.C.1701, ditionibus omnibus in legibus primitivi Feudi ejusdem pro parte Reipubl. , expressis & præcustoditis per injuriosa Reip. pacta Bidgostiensia difficillimis Reipubl. temporibus inscia nec informata Republica de contextu & , obloquentia pactorum eorundem (siquidem in volumine legum Regni in , hactenus non extant) obtinuit, atque pro conjunctione perpetuo ac irrevocabili fœdere Serenissimo Regi ac Reipub. Polonæ per quod utriusq; , partis stabiliretur securitas in perpetuum juxta obloquentiam pactorum , eorundem, commutavit, aliaque præjudicia ingratitudinem fœderati Principis convincentia & damna Reipubl. Polonæ suo loco & tempore deducenda Serenissimus olim parens Electoris moderni Brandeburgici intulit. , His non contentus Serenissimus Elector modernus Brandeburgicus quinimo in exemplum & sequelam ausuum majorum contra Rempub. Polonam assumptis nec non ratione privatæ per semetipsum interceptionis Elbingæ nuperrimè sub tempus expeditionis Reipublicæ contra Sanctæ fidei , Christianæ hostes nondum reconciliatâ Republicâ honorem Serenissimi , Poloniæ Regis & privationem Reipublicæ partis ejusdem Prussiæ attentare præsumpsit, dum sibi coronam ac si Regni Prussiæ quæ non nisi Ducatus nomine insignitur procurare & imponere nuper sine scitu & consensu Serenissimi Regis & Reip. Polonæ ausus & passus est. Quapropter suprascripti protestantes nomine Palatinatus Sandomiriensis & , totius Reipub. ab eodem Serenissimo Electore graviter læsæ præcavendo indemnitati honoris & juris Majestatici S. R. Majestatis Poloniæ , Domini sui Clementissimi, qui existens solus Magnus Dux Prussiæ Regē , in Prussia pati nec debet nec potest. Indemnitati quoque juris & directi dominij Reipublicæ ad totalem Prussiam, consulendo, ne alienatio perpetua à Repub. Feudi ejusdem subsequi & prætendi exinde videatur, , de nullitate usurpatæ coronationis ejusdem ac tituli Regij indebite & , cum læsione juris Reipubl. Polonæ affectati solenniter coram officio, & , actis præsentibus Castrensibus Capitanealibus Varsaviensibus & corā , universo orbe Christiano protestantur, declarando Palatinatum Sandomiriensem cum tota Republica læsa jura S. R. Mtis & totius Reip. , Polonæ quomodo & quando jussum fuerit vindicaturos. Relationē quoque legationis ad prænominatum Serenissimum Electorem Brandeburgicum per quem & cum quibus contentis legationis expedita est , ijdem nuntij terrestres nomine Palatinatus Sandomiriensis & totius Reipub. etiam mediante mandato S. R. Mtis eo nomine extradendo in , comitijs Generalibus Regni Varsaviensibus proximè & immediate incidentibus faciendam ex commisso Palatinatus ejusdem præcustodiunt & , reservant.

SERMO PONTIFICIS IN CONSISTORIO die 29 Septembris 1701 habitus

Mors Jacobi Regis Britanniæ

VEnerabiles Fratres. Acerbissimum ac verè luctuosum clarissimæ memoriæ JACOBI Magnæ Britanniæ Regis obitum, quem sinè maximo paterni cordis nostri mœrore audire non potuimus, suspiria inter & lachrymas vobis nuntiamus, nec sanè nobis dubium ullum esse potest, quin animos æquè vestros ingenti dolore afficiat gravissima hæc Christianæ Reipublicæ iactura, quam in amisso verè Christiano Principe, verè Ecclesiæ filio, veræ fidei defensore impensissimè deflemus. Verùm quia juxta monitum Apostoli contristari de dormientibus non debemus, sicut & cæteri, qui spem

ſpem non habent; iubet nos præclara defuncti Regis pietas, quam A.C.1701
nulla unquam ætas delebit, nulla feræ poſteritatis extingvet oblivio, jubet heroicus illius ac univerſo terrarum orbi notiſſimus rerum omnium humanarum pro Orthodoxa Religione contemptus, quippe cui Rex optimus, patriam, opes, regnum & vitam ipſam poſthabere non dubitavit, jubet demum mors ab eo religioſiſſimô ac conſtanti animô obita, prout luculentiùs teſtimonijs comprobari percepimus, iuſtè nos ſperare debere, illum à Deo Opt: Max: ſicut dum viveret, tanquam aurum in fornace probatum, ita poſt mortem quaſi hoſtiam acceptam eſſe. Noſtras nihilominùs pro animo Regio, & de hac Apoſtolica Sede optimè merito, ad Deum preces atq; ſuffragia deeſſe charitatis ratio non patitur. Id & privatim hactenus Nos ipſi agere non omiſimus, & publicis quoque in Pontificio noſtro Sacello exequijs Romanorum Pontificum Prædeceſſorum noſtrorum exemplô ſuo tempore præſtituri ſumus.

Cæterùm eximiam & Regis planè ejus animo dignam Chariſſimi in Chriſto Filij noſtri LUDOVICI Francorum Regis Chriſtianiſſimi virtutem hâc occaſione ſilere non poſſumus, qui, quemadmodum ob eundem JACOBUM Regem è regno nefariè deturbatum cum Regia Conjuge & Nato magnificè & liberaliſſimè exceperat, ita ei ſemper omnibus benevolentiæ & humanitatis officijs uſquè ad extremum adſtitit, &, quod illuſtrius eſt, ſuperſtitem illius Filium à Chariſſima in Chriſto Filia noſtra Maria Regina ejus Matre ad paternarum virtutum æmulationem piiſſimè educatū benignè complexus, uti verum Britannici regni hæredem omni prorſus proprij commodi ratione neglectâ palam agnovit, eumq; in Catholicæ fidei, quâcunque demum adveniente fortunâ, fortiter aſſerendæ propoſito egregiè confirmavit. Quâ ſanè in re cum ipſius Chriſtianiſſimi Regis zelus, & animi magnitudo, magnificè eluceant noſtræ, & omnium veſtrum laudes ei meritò debentur, quas quidem uberrimas poſteri omnes illi reddent, dum pulchri facti memoriam recolent nunquam interituram.

Hæc etſi vobis vel ipſo rumore publico nuntiante innotuiſſe iam credimus, nuperrimè tamen ad Nos per celerem curſorem à Venerabili Fratre Philippo Antonio Archi-Epiſcopo Athenarum, noſtro & hujus Apoſtolicæ Sedis apud eundem Chriſtianiſſimū Regem Nuntio, qui omnia cognovit & vidit fideliter allata, confeſtim ex loco hoc referre opportunè duximus, ut ſcribantur in generatione altera, novumque hinc paternæ noſtræ erga vos charitatis augumentum accedat.

Venerabiles Fratres fortibus veſtris humeris, pijsque votis impoſitum infirmitati noſtræ onus, quod his afflictis turbidiſque temporibus gravius ſemper indies experimur, levatum confidimus.

A.C. 1701 ORATIO HABITA A CLEMENTE XI IN CONSISTORIO die Lunæ 5. Decemb.

Venerabiles Fratres, speculatores Domûs Israel super Cathedram Principis Apostolorum inscrutabili Divinæ Providentiæ arcano constituti non modo gravissima Ecclesiarum omnium sollicitudine premimur, sed ad universam, quæ sub cœlo est, ex omni tribu & lingva, & populo, & natione, gentium multitudinem, mentis nostræ oculos jugiter circumferimus. Quantum siquidem in nobis est, â solis ortu usque ad occasum, laudari nomen Domini summopere cupimus, adeóque etiam ad remotissimas ab hac S. Sede Regiones Pastoralis vigilantiæ nostræ curam extendimus, ut ibidem Christiana Religio, quotidianâ fidelium accessione latiùs propagetur, & quo recens inducta fuit, magis in dies benedicente Domino stabiliatur. Paternum tamen præ cæteris animum pulsat, studiumque nostrum excitat, & impellit amplissimum Sinarum Imperium, in quo strenuâ Evangelicorum Ministrorum operâ à multis jam annis Christus annunciatur, & colitur; majoresque inde fructus, Deo incrementum dante expectari meritò possunt. Verùm quia in latissimis illis Regionibus, quæ albæ sunt jam ad messem, inimicus homo ab aliquot annis multipliciter zizania superseminare non cessat, ne Christianæ fidei seges, quæ, ut audivimus, ab Ethnicis illarum partium potestatibus crescere sinitur (ejus profectò ope, qui suscitavit spiritum Cyri Regis Persarum, ut juberet prædicari in universo Regno suo) etiam per scripturam Apostolicorum Ministrorum, quod maximè deflendũ est, in diversa tendentium velut spinis suffocetur, & pereat; utque simul pluribus, varijsq; vastissimæ illius missionis necessitatibus prospiciatur, ejusdemq; status, ac in ea laborantium operariorum studia huic S. Sedi fideliter innotescant, divino priùs per nos diuturnis, atque accuratis precibus implorato præsidio, ut mentem nostram lumine suæ claritatis instrueret, habitaq; super præmissis cum quibusdam de fraternitatibus vestris, nempe cum particulari Congregatione Cardinaliũ negotijs propagandæ fidei præpositorũ deliberatione maturâ virũ aliquẽ morũ integritate, doctrinâ atq; prudentiâ cõmendatũ, Visitatorem Apostolicum, cum potestate Legati de latere ad præfatum Sinarum, aliaque finitima Indiarum Orientalium Regna, unà cum congruo Missionariorum comitatu in nomine Domini mittere constituimus. Quo verò is majori cum honorificentia ad DEI gloriam, animarumque pretiosissimô unigeniti DEI Filij Domini nostri Jesu Christi sangvine redemptarum salutem, fungi valeat ministeriô Patriarchali cum titulo Antiochenæ Ecclesiæ de præsenti vacantis decorare intendimus. Opportunum scilicet ducimus, ut, qui ad novos Christi fideles mittendus est, ejus potissimum civitatis Pastor existat, ubi, ut in Apostolorum actibus habemus, primùm cognominati sunt discipuli Christiani. Vacat igitur Ecclesia Patriarchalis Antiochena per obitum Michaëlis Angeli Matthæi ultimi illius Patriarchæ; Antiochena

chena civitas inter Regias Syriæ urbes primariâ dignitate non minùs quàm magnitudine celeberrima, nunc penè inhabitata sub Turcarum tyrannide reperitur: Ideo illius statum defleri magis, quàm enarrari congruum est. *A.C.1701*

Eidem Ecclesiæ Patriarchali præficere intendimus eum, quem, uti diximus, uti visitatorem Apostolicum cum potestate etiam legati de latere ad Synarum aliaque Indiarum Orientalium Regna mittere decrevimus; videlicet dilectum Filium Carolum Thomam Mailer de Touron ex Catholicis & nobilibus parentibus in civitate Taurinensi ortum, Juris utriusque Doctorem, Sacræ Theologiæ Magistrū in Sacro Presbyteratûs ordine à pluribus annis constitutum, ac cubicularium nostrum honoris nuncupatum, virum sanè quemadmodum etiam familiari experientiâ novimus, pietate, doctrinâ & prudentiâ longè præstantem.

Quid vobis videtur?

Authoritate Omnipotentis DEI, Ss. Apostolorum Petri & Pauli ac nostrâ providemus Ecclesiæ Patriarchali Antiochenæ de persona præfati Caroli Thomæ præficientes eum in Patriarcham, & Pastorem cum retentione omnium, & quorumcunque quæ obtinet. In Nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti, Amen.

COPIA LITERARUM CASTELLANI LIVONIÆ AD PRIMATEM CARDINALEM 22 Augusti.

REduci Varsaviâ ea quà domi, quà foris occurrit rerum facies, quam illinc abiens nunquam ominari aut metuere potui. Saxones à Svecis 19 Julij prorsùs fusi, authorem cladis taceo, referent si uolent, illum Regiæ Majestati fideliores Saxones. Mihi ingens & irreparabile damnum illatum Regi intimâsse suffecerit. Amissa sunt omnia, apparatus bellicus, uictualia, vestitus universo exercitui destinatus. Exercitu Moschouitico satis amplo pro ea actione uti non licuit. Etiam quoad id meum non putaui arguere processum: pro informatione duntaxat tua mitto typis editam à Suecis relationē. Hic finis grandium meditatorum & arcanorum Regis consiliorum inconsultâ Repub. non sine nostra pernicie: Nam & ditionibus nostris per nouas de industria exactiones, inauditasq; portiones illata uastitas, Ducatus Curlandiæ, Semigalliæ, Districtusq; Piltinensis cum Liuonia in prædam concessus Suecis; qui nullo præsidio insessa fortalitia Mitauiam, Guldingam, Bauskum, Grobinum, Schrondum, Dublinum, Libauiam, aliasq; ciuitates & portus nullo negotio occupârunt. Agit ergo Rex Sueciæ triumphum de exercitu Saxonico, & insuper gloriatur de lucro tot Prouinciarum Reip. nostræ; quas nullatenus cedere cogitat obtendens, ab hujatibus uiolata pacta dum anno priore Regi aßisterent. Unde & bona mea hæreditaria Szemberg dicta, in quibus geminæ Ecclesiæ Catholicæ unica in his locis fidei nostræ propugnacula exstant expeditis in ea aliquot centenis equitibus in prædā & di-

A.C.1701 & direptionem abierunt, nec aulis nec subditis parsum, pecora & aliquot centeni abacti equi, opes & splendores mei expilati, hostilesq; exercitæ violentiæ. Ita in exemplum hostilis animi Regis Sveciæ ad extremam redactus sum paupertatem, calamitosusq; exul alieno lare me tegere cogor; cùm in proprio nullam videam securitatem, captivatis ultra 80 colonis & patribusfamilias.

Difficulter explicuerim, quæ & quantæ ubiq; per has terras exactiones sint: ex quovis manso tres equos, totidem boves, 12 modos hujatis mensuræ avenæ, 10 Imperiales, quinq; cados cerevisiæ, arietes & quodvis aliud frumentum in magna quantitate sub spoliatione bonorum imperant: quæ si ad calculum deducantur; impossibile ut provinciæ sufficiant. Unde consequens est infallibiliter jus dandum rapinæ & vastationi, indeque non tantùm Rigam egregiè commeatu muniendam, sed etiam illata à Saxonibus damna decuplo Regi Sveciæ resarcienda. Hæc tibi tanquam Supremo Principi & Primati Patriq; Patriæ ex vi obligationis Senatoriæ intimanda duxi; ut cognoscas afflictam fortunam nostram per consilia exterorum, qui inhiantes substantiæ nostræ, nostras opes, nos, & provincias hactenus ab Othomanica incursione divinâ servatas gratiâ in ultimam præcipitârunt ruinam, ipsimet Principi insuper exitiosi. Non placuit neque dignata Majestas patrios & indigetes in consilium bellicum adhibere consules; forsan si id fecisset, prædicta expeditio non tam calamitoso eventu fuisset coronata; nunc suis suorumq; intimorum, qui nostris in immensum aucti substantijs, tanta imputet infortonia. Tantis defessa malis Livonia, Curlandia, Semigallia, & summæ æstimationis districtus Piltinensis sub inexplicabili fatiscens jugo, ad te ceu supremum Principem & Primatem Reip. nostræ unicumq; columen, atq; solatium in tam afflictis recurrit rebus, insimul ad Serenissimam confugit Rempub. ceu amantissimam matrem, per amorem Dei ejusque Ecclesiarum, ac fidei sanctæ Catholicæ, deniq; per viscera materni cordis cum lachrymis supplex: ne perditas prædictas Provincias & à corpore Reipub. Nostræ velimus rescissas, cum infinita ignominia nominis & gentis nostræ, cui jam adeo Sveci insultant, unice cupidi has provincias per summum dedecus à Repub. alienandi sibiq; asserendi: ac si hoc fulmine Svetico attonitis jam prorsus vires aut etiam uita defecisset. Arbitrare periculum manifestum amplissimarum prouinciarum, quas iisdem artibus Sueci tentant auellere à corpore uniuersi, quibus & Saxones obtendentes eas (ex quo carent actiuâ uoce in Comitiolis) non incorporatas esse Reipub. Unde omnino expedire mihi videtur, ut equestris ordo prænominatorum Ducatuum activâ gaudeat voce; cui salutari operi in nuperis comitijs quæ fine caruerunt omnem meum conatum consecraui. Compluribus ita explicato præsente harum Prouinciarum statu, nihil nobis relictum est, præter spem in tuo præsidio. Quare succurres pupillis, tegesq; orphanos, inculcabis Reip. ne per negligentiam oscitanter agat de præfatis terris,

quas

quas facilè amissas arduum aliquando recuperare erit. Sub hæc me A.C.1701
gratiæ tuæ commendo.

VNIVERSALE REGIS AUGUSTI AD PALATINATUS ET DISTRICTUS die Augusti

AUGUSTUS II

OMnibus & singulis &c. Quandoquidem sic visum Reipubl. intenta nostra de recuperandis avulsis Livoniæ, quorum gloriosa initia jam publica latè vulgavit fama, terræ quodammodo affligere; coacti sumus necdum in altum provecti, velut ex spontaneo naufragio ad litus appellere, sumptibus nostris, conatibus, laboribus, honore, & reputatione prædictæ publicæ immolatis voluntati: quæ uti finium suorum quà augendorum, quà vindicandorum, ita progressuum nostrorum pleno gaudet arbitrio & dispositione. Humiliatis igitur gloriosissimis conatibus nostris, per obedientiam dedecore terminatis, sub plantas Altißimæ Mtis, supremæ nostræ in comitijs satisfacientes declarationi mandavimus exercitui nostro Saxonico, relictis omnibus suam repetere Saxoniam, & jam ad hoc usq; tempus firmo verbo Regio assecuramus, præfatas copias ultimos Poloniæ attigisse fines. Spei interim hujus fuimus, quòd sicut Respub. nullatenùs de hujus belli complicitate suspecta est, ita ditiones illius securitatem habituræ à contactu hostili, & persona nostra Regia tutelam sub ejus umbra nemini tangendam & sacram inventura esset: cùm contra inaudito hactenus exemplo Regem Sveciæ agere per literas ad Primatem datas, totamq; Rempub. comperimus, quibus eos concitat (horret animus) ad dethronizationem nostram, qui nos inthronizârunt, & pro Mte nostra non tantùm sacris pactorum conventorum, sed etiam novißimorum comitiorum vinculis sanguinem & vitam se profusuros obligârunt. In hoc nunquam præsumpto casu, cùm nos per prænominatam publicam voluntatem proprijs nostris viribus & copijs nos exuerimus, dum Respub. plùs æquo forsan prædicti Monarchæ confidit amicitiæ, ipso interim contra sacratam personam nostram cuncta omni loco declarante molimina, omnesque hujus inclytæ Patriæ filios, quâ nescimus fiduciâ invitante ad nunquam practicatam in his liberis gentibus turpem perfidiam erga Principes suos (uti manifestiùs constabit ex copijs earundem literarum à Primatiali Cancellaria communicatarum) nos fidelitatibus & charitatibus vestris hunc ausum deferimus, certi existentes, quòd nos opus liberæ Electionis vestræ, arbitrio & discretioni hostis criminosa liberrimis velut jure captis ciuibus suadentis, non permittetis. Aperite sensus vestros hic & nunc; quo tuta munimine nostra esse persona poßit contra tales insidias? quidve consilij contra ejusmodi vetitos excitatores sit capiendum? Vestræ igitur tot sæculis laudatæ Sarmaticæ uirtuti & juratæ fideiq; toti innixi, prout nos propriâ nostrâ uoluntate circa id bellum exuimus; ita in publicam uoluntatem resignati non ullam spei nostræ (quam superi auertant) frustrationem, sed fida & prom-

M pta

A.C.1701 *pta securitatis personæ Nostræ, limitumque Patriæ expectamus remedia. Nunc verò felicem & optimam à Deo vobis precamur valetudinem. Universale hoc nostrum ut eò citiùs omnibus innotescat, per castra, Parochias & loca consueta publicari volumus; cui ad meliorem fidem nos nostrâ manu subscripsimus sigillumq; apprimi mandavimus.*

COPIA LITERARUM REGIS AD CASTELLANUM CRACOVIENSEM VARSAVIA DATARUM 25 Augus t. 1701

AUGUSTUS II &c.

Etiamsi vellemus, per respectum nihilominùs interpretationis & censuræ aliorum supprimere silentio impossibile est; quando post egressum exercitûs nostri Saxonici ex finibus Litvaniæ & jam in Prussiæ limitibus existentis, Sveticæ copiæ in Curlandia nomine amicorum tantùm sibi indulgent; quantum nec manifesta hostilitas sibi concedendum existimaret. Mitaviam, Bauskum, cum alijs alicujus momenti locis uiolentâ manu occupata fortificant, contributiones pecuniarias & commeatus supra modum imperant, bona complurium in particulari subditorum Reip. sub prætextu quòd minùs sibi faveant, incendunt & vastant, orationibus insuper diuinis pro nobis & Principibus illius terræ fieri solitis, velut criminalibus inhibitis, jam Jurborgum uersus & Liuoniam nostram intendunt, quæ omnia tibi manifestiora sunt. Nihil jam nobis relictum est, quod ibi perdamus: judicabit secutura posteritas, an tam violenter erepta deposita nostra in hæreditate inclytæ hujus Patriæ, cachinno levi excipi uel dissimulatione præteriri debuerint. Jam deest & hosti, quod amplius sub titulo nostro quærat. Hoc quod soleâ equi sui calcat, quod per contributiones sibi uendicat, quod sub hastam uindictæ mittit, quod meditatur, totum id fundus & authoritas Reipub. est. Verendum (de quo te pro Regia obligatione tanquam armatum Reip. Custodem iteratò admonemus) ne sub hoc uenditato nomine amici polluantur omnia jura, & tum priùs tam speciosi nominis assumptam deponat laruam; quando nostro neruo robustior ex conscientia jurium suarum hostilem se sumere posse faciem confidet: præsertim, cùm nunquam prætextus occasionis amicitiã in inimicitiam transformandi deesse possit. Voles igitur his omnibus meritò perpensis, maturè prospicere, ne serum sequatur pœnitere. Quibus intimè commendatis bonam tibi precamur valetudinem. Datum Varsaviæ 25 August. 1701

RESPONSUM CASTELLANI AD PRÆDICTAS LITERAS MARIANOPOLI 31 Augusti 1701

Iam ad primas literas in materia ingressûs Regis Sveciæ in ditiones Majestatis Vestræ respondi, in quibus significavi literas Majestatis jam dimisso ex castris exercitu ad hiberna in manus meas devenisse, rationesq; facti reddidi, quas jam antè ultimariè profecturus Varsaviâ Majestati Vestræ intimaveram: ubi necessitatẽ dimissionis

nis in Augusto exercitûs eam attuli; ut miles sibi per hac deserta A.C.1701
stativa habiturus, maturè de fœno & alijs victualibus prospiceret. De actione verò copiarum Vestræ Majestatis cum Sueticis sub Riga altum hic silentium semper fuit, nemoque infeliciorem eventũ sibi persuadere potuit. Varsaviensis enim posta constanter semper asserebat, Suecum imparem Narvam uersus contra Moschum mouisse. Quamuis verò exercitum ad statiua sua dimiserim; tali nihilominus mandato caui, ne non tantùm Officiales, sed nec etiam Commilitones à signis suis sese auellere & elongare præsumerent, post uerò etiam recentibus uniuersalibus egi, ut semper 'ad iter parati essent. Mitto unum ex illis ad manus Procancellarij Magni Ducatûs Lituaniæ. Dignetur Vestra Majestas mihi mandare; ut hic & nunc maturè prospiciam; ne serum sequatur pœnitere, actionésque præsentes Sueticas perpendam. Aliquot annorum decennia in obsequio Antecessorum Vestræ Majestatis & Reipublicæ totius consumpsi, non defui unquam muneri & obligationi meæ, & modò paratus sum, dummodo neruus belli non desit, qui ne deficiat, Reipublicæ interest prouidere. Ea uerò qualiter consueuerit suos nutrire exercitus, jam & Vestra Majestas sub tempus Regni sui abundè edocta est. Quomodò ordinatæ & completæ copiæ sint? deficiente præmio & mercede: jam tot annorum spatio hiberna soluta non sunt, & consistentiæ hyemales negatæ. Certissima hic Reipublicæ securitas exspectatur à Comitijs. Jam breui expeditio bellica finiatur oportet, comitia in proximo sunt: si hodie moveret ex consistentia sua exercitus; crediderim vix intra quatuor hebdomadas in limitibus Livoniæ constiturum. Quomodò verò ibi hiberna sumeret? quæ exercitui Litvaniæ debentur. Mihi satis existimo esse promptitudinem ad obsequia paratumque animum tam Majestati Vestræ, quàm Reipublicæ declarare: ad Majestatem verò Vestram spectat in id incumbere; ut Respublica debitè exercitum ad bellum expediat. Exosculor sub hac clementissimi Principis manum. Marianopoli 31 Augusti 1701.

COPIA LITERARUM EMINENTISSIMI CARDINALIS AD REGEM SVECIÆ

die 14 Septembris.

SACRA REGIA MAJESTAS.

Recepi literas Majestatis Vestræ de data 30mâ Julij, ad quas tardiùs respondeo, cùm ad anteriores meas sub data vigesima sexta Mensis ad Majestatem Vestram scriptas responsum præstolari & materiæ gravitas suadebat

A.C. 1701 *& Polonorum suspirabat anxietas, communicanda insuper erat Statibus & Ordinibus Regni eadem epistola, quæ non prius, quàm 12ma præsentis per loca Comitiolis Provincialibus celebrandis solita innotescere valuit; scripseram cùm militares Majestatis Vestræ acies limitibus Reipub. nostræ viciniores inaudiueram, metuens, ne prosperiori flante Boreâ tumida fortunæ vela Martialem Majestatis Vestræ animum ultra gradivi metas evehant, amicæque viciniæ armorum inuehant fragorem. Praui um hoc quidem non tamen prouisum celeriori Majestatis Vestræ cursu, quàm opinione nostrâ, cùm non modo occupatam, sed & armis ac milite infessam Curlandiam inaudiuimus.*

Sed cum obliquâ interpretatione Mtis V. gesta premere constans hucusq; amicitiæ, ac bonæ vicinitatis cultura non præsumat, facilè apud nos excusatum dum Saxonicus miles vicinior oberraret, & militari Mtis Vestræ prudentiæ adscripta cautela.

Cùm verò eundem jam non modo è ditionibus Litvaniæ, sed & toto Regno cessisse, & ad propria rediisse; Mtis V. verò militem gravius Provinciæ incumbentem constet; cùm jam Mti V. hostis desit, uti Mti V. in persequendo, ita & Reip. nostræ in sustinendo omnem cessare debere molestiam crediderim; promptiorem hunc recessum præteriti publici nostri congressus evicit deliberatio, alimentum quippe provectiori flammæ adimere operæ pretium ducebat, & non alius continuandorum consiliorum nostrorum in præteritis comitijs fuit obex quàm externo milite gravata Regio pacatioribus consilijs obnoxia.

Cùm verò reassumenda prope diem eadem consilia publica, consona quæq; ac placida requirant, placebit Mti V. Rempubl. internis jam solutam curis, etiam externis liberare, non modo à finium ejusdem recessu, sed & seria pacis cogitatione, cujus nunquam spes major, quàm sparsa per cædes ira.

Oblivisci incipit præteritorum Resp. amore hucusq; ac obsequio, nunquam odio in Principes suos spectabilis meliorum spe, & si quid dilatandorum finium ac gloriæ stimulo inconsultâ eâdem à Seren. D. nostro cœptum displicuit, authoritati ejusdem cessum, facilè compensatur. Et hinc inauditum hucusque dethronisationis vocabulum quod vel ipsâ cogitatione 12 sæculorum gloriam enervaret, laboriosius restaurandum, quàm damna, delicatioris gentis nostræ aures non tantùm permovit, sed & teneritudinem auxit, quæ devia, si quæ in Principe invenirentur, privilegio libertatis corrigere, non extremis sanare Religioni hactenus duxit.

Eandem moderationem excelso Majestatis Vestræ animo uti sacrorum mysta omni in sinuo veneratione, ad eandem tanquam supremum gloriæ culmen hortor, non deerit Reipublicæ studium in reducenda Serenissimi Domini nostri pristina cum Majestate Vestra amicitia, & peraget tranquilla potestas, ut rupta eadem firmiori nexu coalescant.

Est

Est quod adhuc Mtem V. nomine publico humiliter exorem, ut videlicet rem tormentariam sub Electorali Regiæ Poloniarum Mtis stemmate existentem, & omnem bellicum apparatum, ceu in castris repertum, ceu alibi reperiendum bellicis spolijs annumerare non dignetur. Donata hæc quippe solenni instrumento statibus ac ordinibus Reipub. in perpetuum monumentū extincto bello Turcico, sub data 18 mensis Augusti Anno Dni 1699 brevem ac indemnem ejusdem contra Mtem V. usum citra Reip. placitum nec ex ejusdem armamentario adcitum credat, gravioris quippe sensus publico foret, damnum tam insigne alienâ offensâ pati. Hoc justitiæ in amicam gentem Mtis V documentum, incorruptæ gratitudinis trophæum ære perennius posteritati erit. Cui longævam ætatem, nunquam morituram gloriam exoptans humillimâ inclinor veneratione. A.C. 1701

XVI.

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. BENEDICTO SAPIEHÆ THESAURARIO M. D. LITVANIÆ

Varsaviâ 24 Decembris.

Refert acta in comitijs Varsaviæ

POsteaquam vos reliquissem, & aliquomodo pristinæ saluti post gravem infirmitatem restitutus fuissem, inveni Varsaviæ jam comitia benè cœpta, quibus dies 22da Decembris initium dedit; prædicavit Pater Kosuchovius Regius concionator in Votiva de Spiritu Sancto probavitque quòd Rex verè ut pater amans filios suos. Præsentes sunt multi Senatores & ex Equestri Ordine Nuntij.

In conclavi Nuntiorum prima die Przylusceius multa in favorem & laudem vestram locutus, quòd scilicet quamdiu stabit Litvania, maximis domûs vestræ sublevata laboribus, impleta victorijs, exornata trophæis memoriam vestrî nunquam deponet, & ante omnia concordiam Litvaniæ perficiendam svasit, sine qua non amplius continuanda hæc comitia, sed compestria indicenda; nec ullam unquam permissurum se dixit materiam, nisi prius hæc finiretur. Petitus fuit Miecielscius Subjudex Siradiensis, ut tanquam ex Provincia Majoris Poloniæ Nuntius Primus Scipionem elevaret, qui gratijs actis Regi, quòd desiderijs Reipub. satisfecerit in relegando Saxonico exercitu jam ad eum honorem capessendum aggressus erat, sed Puzyna Capitaneus Visnensis contrario erat asserens alternatam esse pro Ducatu Mazoviæ, sed petitus ab alijs Nuntijs recessit à proposito suo, itaque Subjudex Siradiensis precatus DEUM, ut consilia dirigat ad utilitatem Reip. & eliberet à tantis periculis imminentibus. Ordinem conclavis Nuntiorum incepit; Multi non accessuros se ad ulla consilia affirmabant, nec quidem ad Electionem novi Directoris, nisi priùs in Ducatu Litvaniæ concordia concluderetur, cui Zaranek etiam cum dispendio comitiorum contradicebat, asseverans, quòd domus vestra apertissimi sint hostes Patriæ, dum & nunc invocatâ protectione Sveticâ inducitis Regem Sveciæ in viscera Ducatus Samogitiæ, & quòd id de manu vestra factum fuerit. Quod patere dixit ex scripto combinationis à vobis clàm factæ cum Capitaneo Samogitiæ, in quo hoc punctum expressum est, ut exercitus Litvanicus jungeretur cum exercitu Regni & Svetico, ut Status fidelitate & obedientiâ Regnantis exuerentur, exercitus Saxoniæ gravis protunc Litvaniæ oppugnaretur,

Przyluski perorat pro Sapiehis

Miecielski vice-Mareschalcus

Zaranek contra Sapiehas

A. C.1701 gnaretur, & deleretur, cum igitur nota ſint authentica documenta contra vos, judicium petijt, nec concordiam ineundam permittebat, reproducens eo nomine inſtructionem ſuam, quòd ſcilicet, ſi nuntij ejus Ducatus id permittere auderent, vitâ & fortunis privari deberent. Murmur erat contra talem illationem à Nuntijs Regni illum ipſum magis inculpando motorem, quòd ſcilicet operibus attendentes agnoſcant quis eſſet artifex, jam averteret à ſe culpam & in alios omnem transferret, cum ipſe Svecos exacerbaverat ſine ullo conſenſu Reip. unde eſt reus judicij, & conſequenter ſupplicij, & quòd diſſidia inteſtina toties moveret, quoties è re ejus eſt. Deventum eſt pòſt ad verba contentioſa, quòd ſcilicet Litvania, vi & armis opprimat alios, qui bene ſentiunt pro libertate; ſi in veſperum dies non declinâſſet, quæ & ſolutionem Seſſionis ſvaſit, potuiſſet fieri aliquod inconveniens. In craſtino hoc eſt 23tia ſvadebat Subjudex ut ea inciperent, quæ terrori hoſti, Reip. utilitati eſſe poſſent, utque de fructu ſuæ proſperitatis cogitarent. Quæſivit proinde, utrum non eſſet conveniens, ut quantociùs concordia Litvanica ineunda, de Deputatione ad Regem Sveciæ deſtinanda conveniretur Rex; Mlocius Zakrocimenſis Nuntius multis rationibus deducebat concordiam Litvaniæ eſſe neceſſariam bono publico, ſcandalizari ſe intulit ex inſtructione Samogitiæ, quæ prohibebat concordiam, & ſcripta eſt, tanquam aliquis famoſus libellus cum magnis nominibus & bene meritis de Repub. parcendum erat, quorum vel ſola nomina ad calculum revocare panegyres texere eſt, quia ſi aliquis illorum exceſſit, ſatis amplam egerunt pœnitentiam, & nunc novo infelicitatis eventu, ſit dedecus Sapieharum ſcelus alienum & peſſimus ad ſummos etiam conſcendit honores, quamdiu multis ærarium publicum patuit de regimine, nunquam conqueſti ſunt. Promovebat igitur concordiam Litvaniæ, quam & Referendarius Regni Szembek ſvadebat; Multi contra inſtructionem Samogitiæ tanquam aliquem famoſum libellum inſurgebant, nec inſtructio illa, quam rationem haberet, videbant.

Mlocki ſvadet concordiam

Jaroſalski pro Sapiehis Defenſionem honoris veſtri fortiter egit Jeroſalſcius aſſerendo quòd arma juris non furoris adhiberi deberent, quòd illi ipſi ſint infames, & hoſtes Patriæ, qui concordiam impediunt.

In authorē belli inquiritur Etiam hodie, hoc eſt in Vigilia Nativitatis Domini Seſſio erat, cumque de authore belli cum Svecis incepti conclave Nuntiorū diligentiùs quæreret, unus ex Siradienſi Palatinatu Nuntius non diu quærendum dicebat, cùm ipſe Rex illud motu proprio abſq; ullo Reip. conſenſu inceperit. Zeloſiſſimè iterùm in favorem concordiæ Litvanicæ Mł'occius dicebat, allegabatq; quod ad ſupervacua ſudatur, & ſyrtes interni diſſidij non conſideramus, cum res diſſidijs & ſeditione laborant, lethalis morbus eſt poſt vulnera nolle ſanari, ut tandem Litvani, quibus appropinquat malum, reflectant ſe, & nullâ interpoſita morâ concordiam ineant; abſit omnis querela & ſi alius alium offendit, viciſſim alter alteri largiatur. Svaſitque ut omnes adirent Regem, unanimiq; voce concordiam hanc implorarent, ut ſcilicet per authoritatem ſuæ Mtis quantociùs inciperet, perficereturq;, ne malum ſerpat & ſit ſupra remedium. Venerant etiam literæ à fratre tuo Palatino Vilnenſi, ſed ne legerentur, Litvani impediebant, quamvis Rzevuſcius Chełmenſis Capitaneus deducebat, quòd hic querelandi locus, & ſtatuendi leges, licet unicuique injurias ſuas deferre, quis ſcit an literæ hæ ſubmiſsè ſcriptæ media pacis non proponant, utiq; & ex carceribus ſupplices libelli ſcribuntur, cur fratres fraternam recipere non debemus compellationem.

Mł'ocki iterato pro concordia

Rzewuski literas Palatini Viln. legendas urget

Volebat Sliżeń impedire lectionem literarum ſed objecta citatio ſeu manda-

mandatum à Ierosalscio, cujus judicium ad novam directionem differebat, A.C.1701
cùm verò quæreretur, quonam sigillo illud mandatum fuerit sigillatum, cumque responsum fuisset, quòd terræ Branscensis, allegavit constitutionem anni millesimi sexcentesimi noni, quòd Respub. jam sustulit illum favorem, quem terræ Branscensi durantibus tantùm duobus annis concesserat, ac proinde illæ citationes sunt nullitatis. Contradixit itaque Slizenius, & lectioni literarum, & propositioni, ut omnes adirent Regem, quia hæc esset novitas sine praxi, posset Rex indignari, & publicam aggressionem interpretari, ita ut quondam Henricus Rex, qui ad arma quoque prosilijt contra insperatas expostulationes. Precari verò Regem, ut seriò se ad hanc concordiam applicet, quid est aliud nisi exprobrare, quòd hactenùs id minùs sincerè fecerit. Electionem proinde novi Directoris persvadebat, qui ultra sex septimanas nullatenus dilationem comitiorum permittere poterant; Replicavit ad hæc Gasowscius majorem novitatem allegans in statutis Olkinensibus, in quibus sacra jura unionis non observata. Magna scilicet novitas, ut insimul Nuntij omnes adeant Regem, ut humiliter precentur Mtem suam, quatenus velit partes inter se concordare! Alexandrovicius urgebat, ut, quandoquidem universales literæ pro congreganda nobilitate in Litvania comparuerint, idq; factum esse ex senatus consilio allegabatur, ne transiret in usum quòd constat esse prohibitum, inquirendum omnino, qui protunc Senatores consilio illi aderant, petebant alij rationem à Pro-Cancellario Litvaniæ Sczuka in quo puncto scilicet concordia Grodnæ rupta erat. Et hæc sunt, quæ hactenus acta. Vellem interim Regi, Primati & nuntijs scribatis, sed fiat id fortiter & svaviter, scribo tibi sciens ut id quod dico faciatis non quomodo superetis, sed quomodo vincatis inquirendum.

Slizen contra dicit

Gasowski huic se opponit

XVII

A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. MAGISTRATUI GEDANENSI 30 Decemb.

Suadet indictam contributionem pendendam

Quod privatis literis toties impetrare contendebam à Prænobilibus Dominationibus vestris, ut assignatam à thesauro terrarum Prussiæ summâ tributariam sine longiori mora ærarium Gedanense Excellen. Domino Castellano Cracoviensi numeraret, idẽ præsentibus oro, imò (si quid ratio mea potest) etiam persvadere unicè desidero. Jam non privato, sed publico nomine Provincialis Prussiæ senatus, qui hesternâ die, post factam in ædibus meis ea de re conferentiã, id munus scribendi, à me ita constanter, fortiterq; postulavit, ut excusare non potuerim. Quanquam, si non essent instantiales ullæ, meretur profectò tanti Senatoris dignitas, & officium, non tantùm ævo, sed immortalibus & continuis in Remp. promeritis insigne, non tantùm apud Nobilem Magistratum Gedanensem, sed etiam apud orbem universum invenire illum respectum, ne diutiùs à consulatu vestro mortificari cujusdam politicæ elusionis specie videatur. Mereatur necesse est reverentiam, & amorem suorum civium, quem toties fortunas populorum invicto pectore propugnantem, tuentemq; ipse hostis barbarus semper est veneratus. Certè nunquam deesse possunt media Generalissimo Exercituum Duci, quibus aut civilitatem exhibitam regratificari, aut negatam egregiè vindicare valeat, & honoris sui punctum eò dignitatis reponere, quo semper fuerat, assequi debet. Proinde me, quemadmodum primi in Regno Poloniæ Senatoris reverentia, ita & nobilissimæ urbis vestræ singularis movet propensio, ut fortissimè desiderẽ persvadere, ne tamdiu otiosam, sterilemq; Illust. Incisoris Regni patiamini assigna-

A.C.1701 assignationem, præcipuè tam turbulento Regni tempore, & liberiore militia propter negata sibi stipendia. Si quid ergo meriti excellentissimus Dominus Castellanus Cracov. si quid ego favoris & respectûs habeo, oro atq; obtestor præsentibus, nolite hoc agendi modo dignissimum immortali ævo Senatorem contristari, aut ad justas vindicias læsi honoris provocare, Nolite tam morosâ procrastinatione destinatæ contributionis ad importunam hanc ambiguitatem, me quoq; vestrum semper amicum perducere, ut dubitare incipiam aliquando, quòd sim &c.

XVIII
A. C. ZALUSKI PRINCEPS EPISCOPUS VARM. ET SAMB. GODOFREDO WERNERO ABLEGATO SEREN. REGIS IN PRUSSIA 31 Decemb.

In negotio Religionis

NOn comittam, quod tu soles, ut argumenti me inopia deterreat à scribendo; sæpiùs & ore, & calamo provocas me, cogisq; ut tibi fusius respondeam talesq; rationes opinioni tuæ opponam, quas solvere minimè poteris, & sicut in alijs fidei punctis frequentiùs convictus manes, ita & in hoc, quid respondere deberes, non habebis. Si materiam satis amplam dictis minùs æquavero, sufficiet mihi modicam dicendi vim in magno consumpsisse argumento.

Dico ergo quod nemo alius præter Ecclesiam decidere debeat difficultates, & ambiguitates Sacræ Scripturæ, & imprimis, si ejus verbis uti velimus, illi dicendi potestas est, qui præest loco Domini Princeps Sacerdotum, qualis erat, qui olim præsidebat Levitis.

Omnes rationes, quas tibi afferam, in primo DEI præcepto, quod extat Deuteron. cap. XVII fundabuntur. Ubi hæc verba extant; *Si quid difficile & ambiguum in lege perspexeris, surge & ascende ad Sacerdotes Levitici generis, & Judicem qui fuerit eo tempore. Qui tibi judicabunt judicij veritatem, & docebunt te juxta legem, sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram.* Hoc præceptum sancitum est cum addita inobedientium pœna (quod considerari peto) *Qui,* (inquit DEUS) *superbierit, & noluerit obedire Imperio Sacerdotis* (notandum quòd in singulari loquitur hic DEUS) *qui eo tempore ministrat Domino DEO tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, & auferetur malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbiâ.*

Jure in considerationem venit cur omnipotens DEUS voluerit cultum sui dependere ab authoritate & Præside sacrorum. Nulla ejus rei fuit causa, quam hæc, quòd sicut sunt varia & ingenia, & judicia humana, ita variarent pariter interpretationes, ac per consequens nullius certus foret cultus, sublatâ certitudine cultûs tolleretur certitudo meriti, sublatâ certitudine meriti, tolleretur certitudo gratiæ, sublatâ certitudine gratiæ tolleretur certitudo beatitudinis & felicitatis æternæ, ad quem unum scopum & finem bonitas divina hominem creavit, ut nimirum esset creatura rationalis, & intelligens, quæ recognosceret beneficia DEI, & frueretur illis. Atq; ideo scriptura vocat supremum malum in Israel, quod & morte vult vindicari; schisma scilicet per quod tolleretur certitudo cultûs, tolleretur simul scopus, & finis creationis divinæ; quod est extremum malum. Idcirco etiam toties in scriptura iteratur præscriptum illud; *Custodite ceremonias meas non declinando* (sic enim sonant verba mandati) *ad dextram, neque ad sinistram.* Id nempe fit propter conservationem unitatis cultûs, qui secundùm præscriptum Præsidis sacrorum observari debet, nam alioquin tolleretur certitudo cultûs.

Atque hæc est causa, ob quam S. Paulus non modò hortatur, sed rogat, imò

imò per DEUM immortalem obteſtatur; ne ſint inter vos Schiſmata, ut nimirum conſervaretur unitas dogmatis; Etſi enim inter Apoſtolos non erat dogma differens, inoleverat tamen inter novos Chriſtianos mos compellandi ſeu nominandi ſe ſecundùm titulos Apoſtolorum, à quibus baptizati ſeu evangelizati erant, hoc eſt Jacobini, Paulini &c. Non erat ibi differentia dogmatis, ſed titulorum, ac ſubſequenti tempore facilè inde occaſio nata eſſet ad differentiam dogmatum, ſicque cultus Divinus non Catholicus, ſeu univerſalis, ſed particularis fuiſſet. Itaque S. Paulus zelosè rem hanc agit non ob ſchiſma in dogmate, quod nondum tunc erat, ſed ob occaſionem ad ſchiſma, quod manifeſtè repugnat voluntati DEI, qui vult unitatem cultûs nominis ſui Sanctiſſimi, unitatem ceremoniarum ſeu rituum, unitatem dogmatis ſine omni ſchiſmate. Nam ſine illa unitate dogma non eſſet Catholicum, ſeu univerſale, non eſſet unum ovile Chriſti, nec unus Paſtor. A.C. 1701

Pariter S. Jacobus ſcrupuloſiſſimè præcipit obſervare unitatem dogmatis cum ait; qui in uno deliquit, hoc eſt in ritu, in cultu, ceremonijs, omnium eſt reus. Nec ſanè alius ullus conſervandæ unitatis modus eſt, quàm hic, quem aſſerimus.

Ideoque ſolus ſacrorum Præſes cum ſua aſſiſtentia debet decidere omnes difficultates & ambiguitates legis.

Reſpiciamus exemplum Apoſtolorum, videamuſque, quam viam illi in ſimilibus occaſionibus tenuerint. Orta erat tempore Apoſtolorũ controverſia de circumciſione, utrum ea Paganis ad Evangelium accedentibus eſſet neceſſaria, cùm in lege DEI expreſſiſſimè præcepta eſſet, & Chriſtus ipſe eam ſuſtinuiſſet, quamvis & baptiſmi legem ſubijt; ſed quia ſub lege natus erat, legem obſervare non recuſavit. Quia verò in mundum venerat, ut legem gratiæ conſtitueret, id quod per baptiſmum fieri voluit, non damnavit quidem legem DEI, ſed novâ lege conſtitutâ veterem reddidit non obligatoriam, eo quòd una lex conſtituta per verum Meſſiam ſufficiebat cultui divino. Ad hæc nova lex erat, lex gratiæ, quia ſuſtulit peccatum originale, quam gratiam circumciſio non habebat. Ingens itaque anſa ſcrupulandi erat tum DEI præceptum, tum exemplum Chriſti quorum utrũque favere videbatur circumciſioni. Convenerunt Apoſtoli ſuper verbo hoc, ut ſcriptura loquitur.

In eo concilio Apoſtolico primus erat S. Petrus, qui dabat ſententiam ſuam ſtylo Primatiali his verbis: *Viri fratres vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus DEUS in nobis elegit per os meum audire gentes, verbum Evangelij, & credere.* Cur non dicit per nos, ſed tantùm *per os meum* ſcilicet Petri habentis jus petræ, in qua fundata erat juriſdictio Eccleſiæ Chriſti.

In eodem concilio & aliud notandum, dicitur enim ibidem; *Et tacuit omnis multitudo.* Patet manifeſtè multitudinem Eccleſiæ ad audiendas deciſiones à Magiſtratu Eccleſiæ factas non ad diſputationes conveniſſe. Equidē locuti ſunt ibi etiam alij Apoſtoli, præcipuè S. Jacobus, qui ſermone ſuo approbavit ſententiam Petri, & aliqua puncta addidit, uti de contaminatione ſimulacrorum, de fornicatione, de ſangvine & ſuffocatis. Omnia hæc approbata ſunt in iſto concilio, in quo Jacobus locutus eſt, ut Apoſtolus.

Sed accedamus ad ipſum decretum Apoſtolorum in hoc concilio pronuntiatum his verbis; *Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis exeuntes turbaverunt vos verbis evertentes animas veſtras, quibus non mandavimus &c.* Verba hæc examinare fas eſt, primo conſiderandum fateri Apoſtolos Authores dogmatis de neceſſitate Circumciſionis fuiſſe diſcipulos Apoſtolorum, nimirum primi fideles, qui ad doctrinam Apoſtolorum acceſſerant, ſeducti à Phariſæis, uſurpaverant ſibi deciſionem dogmatis, & in-

A.C.1701 & interpretationem difficultatis scripturæ, cùm ab Apostolis ad id non essent missi, ideoq; non solùm reprehensi, sed & pro hæreticis declarati sunt ab Apostolis talibus verbis: *Turbaverunt vos verbis.* Hoc signum reprehensionis, *evertentes animas vestras*, hæc est declaratio hæreticos; qui enim evertit per dogma animas hominum, est hæreticus.

Considerandum quoque, quod sequitur, *quibus non mandavimus.* Inde patet solos Apostolos debuisse decisores esse difficultatum, & ambiguitatum scripturæ, non eorum discipulos. Hoc exemplo patet Apostolos fuisse in possessione & usu decreti DEi ex libro Deuteronomij superiùs allati, nimirum solùm Præsidem sacrorum cum alijs senioribus decidere debere difficultates & ambiguitates scripturæ. Liceat mihi interrogare te, & tuos, & omnes, quotquot sectarij in orbe sunt, num habeant tam apparentem rationem secessionis ab Ecclesia & damnandi Ecclesiam in dogmatibus suis, quam habuerunt discipuli Apostolorum, qui se fundabant super lege DEi, & exemplo Christi; quia tamen ab Apostolis ad promulgandum hoc dogma non erant missi, ideo non modò reprehensi, sed & hæretici declarati sunt, uti vidimus; Ipse temet judices, & tui reputesque cum illis qualem sententiam ab Ecclesia reportare mereamini, cùm inprimis nec ipsi inter vos consentiatis. Nam si concordes essetis in dogmatibus, speciem aliquam, quantumvis levem habere videremini, sed diffidetis gravissime, vos ipsos mutuò damnatis, quia nulla inter vos certitudo cultûs est. Hæ nimirum sunt portæ inferi, uti Christus ipse appellat. Inter vos dissentitis, & tamen damnatis Ecclesiam Catholicam. At hoc ipsum est signum infallibile veræ Ecclesiæ ab eodem S. Petro petitum, quando is Ananiam interogavit; Num omnem substantiam suam, quam verbis obtulerat, dedisset communitati Ecclesiæ. Non erat hic ad tantam liberalitatem obligatus nam non omnes hoc faciebaut, non peccavit malitiâ, quia nemini fecit injuriam, sed peccavit vanitate & ostentatione. Nihilominus severè punitus pro tuenda Ecclesiæ authoritate dignis consideratione verbis increpitus, *mentitus es Spiritui Sancto.* Unde patet in Congregatione Ecclesiæ legitimæ præsidere Spiritum Sanctum, nec aliunde natum illud Concilij Hierosolymitani Decretum; *Visum est Spiritui Sancto, & nobis.* Neq; mirum ita eos loqui, cùm non modò multas promissiones, & sponsiones Christi haberent perpetuæ Spiritûs Sancti assistentiæ. *Ille vos docebit, & suggeret omnia*, neque solùm promissa, sed & rem ipsam obtinuerant. Neque in ullum alium Spiritus Sanctus visibiliter descendit, quàm in Apostolos, idq; in lingvis ardentibus. Infallibile hoc documentum est, solos Apostolos habere jus decidendi dogmata, & difficultates, post Apostolos autem Successores eorum, non discipulos ex quibus nati sunt tot sectarij. Quin hi olim in gremio Ecclesiæ fuerint, negari non potest, sed non erant missi à Senioribus ad pronuntianda nova dogmata. Ostendatis vos aut missionem à Præside, aut gratiam visibilem Spiritus ad promulganda nova dogmata, & quod maximum inter se differentia, quâ ratione tollitur certitudo cultûs, & Religionis ac per consequens certitudo beatitudinis æternæ, ut dictum superius. Sed accedamus ad exempla, & causas Secessionis sectariorum, non tamen singulos hos excutiemus. Id enim nimis longum foret. Sed sufficiat exemplum Lutheri tui, qui inter alios Secessionis prætextus & causas habuit impossibilitatem servandæ castitatis. Dilemmaticè ex ipso quæri potuit; sitne possibile servare castitatem an non? an impossibile sit, probavit & ostendit id ipse in persona sua, cùm in claustro esset

voto

voto castitatis obligatus. Non suffecit itaque ipse voto suo implendo. Hoc posito iterum quærere licet, quomodo per impuritatem vitæ suæ potuerit mereri gratiam Spiritûs S. quà ad confirmandam Ecclesiam opus habuit. A.C.1701

Sed ne injuriosus in illum videar, ex consequentijs eum damnando impuritatis: ponamus vixisse ipsum convenienter secundùm regulam professionis & voti sui. Si ita vixit, ergo fuit possibile servare castitatem, cùm id ipse suo exemplo demonstraverit honeste vivens in claustro.

Falsum igitur dogma docuit, cum impossibile esse docuit, quod ipse in persona sua probavit esse possibilè, malè docuit cum soluit votum, cùm monialem pariter voto obligatam duxit, Nonne pariter non solùm S. Petrus, sed quilibet dicere potuit de Luthero: Mentitus est cum uxore sua Spiritui Sancto vota rumpendo, quæ DEUS scrupulosissimè servari jussit; sed notandum adhuc discrimen est in hoc puncto possibilitatis, & impossibilitatis servandi voti castitatis. Qui contra votum hoc peccat ex sua solummodo persona, committit peccatum fragilitatis, sed qui contra votum peccat per dogma, committit peccatum extremæ & supremæ malitiæ. Nam est hoc peccatum multitudinis, hoc est multos ita peccare facit, multis etiam per falsum dogma adimit beatitudinem æternam. Attendamus ad decisionem ipsius Christi, videamusq;, quid de servanda castitate sentiat. Verba Servatoris apud S. Matthæũ cap. 19 ita sonant: *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter Regnum Cælorum, qui potest capere capiat.* Tria in isto dogmate nota expressisse Christum *imo* quæstio ista de Eunuchis non potest aliter intelligi, quàm de cœlibatu votivo. *2do* Christus agnoscit rei difficultatem, sed non impossibilitatem. *3tio* Tamen svadet cœlibatum Christus, cùm dicit: qui potest capere, capiat.

In fundamento doctrinæ Christi innixus S. Paulus ait; *Qui matrimonio jungit filiam suam, bene facit; qui non jungit melius facit 1. Cor. 7.* In æstimatione fuit & esse debet castitas ex doctrina Christi & Apostolorum.

Sed hæc omnia subvertit doctrina Lutheri, qui non solùm jussit frangere vota, sed ipse etiam fregit, tanquam impossibilia; laxavit ita habenas licentiæ in omnem impuritatem cum injuria omnium Ordinum seu Statuũ. Certè Status virginum per hoc dogma patitur injuriam, quia omnes illæ ita fiunt, & debent fieri suspectæ ob impossibilitatem, quam hi statuunt, conservandæ castitatis. Injuriam patitur Status Maritalis in absentia maritorum propter eandem impossibilitatis opinionem; nam nemo ad impossibilia obligatur; patitur injuriam status viduus ob eandem causam; quid multa? patitur injuriam quilibet honestè vivens.

Et dogma hoc Lutheri est manifestè contra dogma Christi, & Apostolorum. Restat unum adhuc punctum tibi discutiendum. Soles multa verbis ad invidiam conceptis objicere Pontifici, & Catholicis imputas, quasi credamus ab arbitrio Pontificis salutem generis humani dependere, & huic fundamento superstruis alias blasphemias contra Pontificem, quas non memoro; sunt enim tibi melius notæ. Ad has vanitates nunc non respondebo, quia toties tibi ore respondi, & pro certo habeo Pontifici competere jus indicendi concilia, jus approbandi decisiones concilij, quia dictum est Petro, & in persona Petri Successoribus ejus. Tibi dabo claves Regni Cœlorum, & quidquid ligaveris, & solveris in terris, id solutum & ligatum erit in cœlis. Hoc maximè in te miror, cur quod in Pontifice damnas id sibi sumunt tui Ministri pari voluntate, non pari, quâ Pontifices authoritate, quando nimirum jus sibi vendicant, non solùm Pontificem cum tota Ecclesia damnandi, sed & se ipsos mutuò damnant, & per consequens, quando

A.C.1701 do damnant, eo ipſo cogunt alios ad ſuum dogma, cum aſſerunt non eſſe in aliorum dogmatibus ſalutem ſperandam. At hoc faciunt omnes ſectarum authores, quorum magnus eſt numerus, & ut opinor, excedit centenarium, & omnes tamen ſunt diverſorum dogmatum.

Quæro jam quâ authoritate ſectarij licentiam ſibi uſurpant ſolvendi unitatem cultûs divini, ſolvendi unitatem dogmatis in cultu unius DEI. Secundò fingunt tot Eccleſias quot ſectas, eaſq; in ſolo privato judicio & conſcientiæ ſuæ dictamine depravato, ſeu potiùs inſcitia ſua.

Ad injurioſas Pontifici objectiones non reſpondeo, ſed tantùm jam de certitudine dogmatũ ago. Certitudo dogmatũ haberi non poteſt, niſi à certitudine aſſiſtẽtiæ Spiritûs S. qualem habet Pontifex, quod probatur his rationib9.

Prima eſt promiſſio Chriſti; cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis, ille vos docebit & ſuggeret omnia.

Secunda eſt promiſſi adimpletio, quando Spiritus S. deſcendit viſibiliter ſuper capita Apoſtolorum in lingvis ardentibus deſcendit ſuper ſolos Apoſtolos: nam his debebat ſuggerere, & docere neceſſaria ad cultum DEI.

Tertia eſt miſſio; ſolis enim Apoſtolis dictum eſt; ite in univerſum orbem, & prædicate Evangelium.

Quarta poſſeſſio authoritatis & aſſiſtentiæ Spiritus Sancti, ut ante demonſtratum in concilio Apoſtolorum Hieroſolymitano, cujus titulo pronuntiatum decretum eſt; viſum eſt Spiritui Sancto & nobis.

Quinta ſpecimen datum in congregatione fidelium, quando Ananias ad interrogationẽ primatialem, falsũ cõmiſit, dũ dictũ eſt ei; mentit9 eſt Spiritui S.

Sexta ſucceſſio ab ipſis Apoſtolis, quam Pontifices probare poſſunt ad hodiernum diem in unitate dogmatum, unitate cultûs divini, & authoritate convictoriâ, quâ damnârunt omnes hæreticos ac ſectarios, idque exemplo Apoſtolorum in concilio Hieroſolymitano.

Oſtendas tu cum tuis iſtas notas certitudinis in tuis dogmatibus, & ſectis; non poteris, quia obeſt differentia dogmatum.

Damnant quidem tui à tuis dogmatibus diſſidentes, Pontificem, cum Eccleſia, & alios omnes ab ipſis diſcrepantes cœtus; interim jus non habent concilij Oecumenici indicendi, ut ejus concilij authoritate poſſint alios damnare. Damnant ſe mutuò, ſed privatorum non tam authoritate, nam & hac non poſſunt, ſed præſumptione.

Succeſſionẽ ab Apoſtolis oſtendere nunquã potuerunt, nec poterunt. Monſtrant quidẽ ſectarios, qui ante Lutherũ fuêre, ſed eos diverſorũ à Luthero dogmatũ. Fuit Arius ante Lutherũ, fuêre alij multi infandi nominis, & tempore Lutheri Calvin9 alteri9 Sectæ Author exſurrexit, & nũc uſq; indies novæ ſuboleſcunt ſectæ. Provenit hoc ex licentia ſentiendi, quã Lutherus profuturã rat9, promovit, ſed obfuit ipſi, quia cõfuſionẽ illa licẽtia peperit nõ certitudinẽ.

Tuti9 itaq; credere doctrinæ Pontificis, tanquã Præſidis Eccleſiæ, quia ille habet certitudinẽ aſſiſtentiæ Spiritûs Sancti, qui ipſum docet, & ſuggerit ei omnia. Tuti9, inquã, huic credere, quàm ingenijs, & inventionib9 privatorũ.

Accipe ergo hæc ab amico, qui animam tuam amat ſincerè calamo, & crede, quòd humile adverſæ gloriæ faſtigium verborum eſt ſubſidium; ſi dicantur, ſonus ſunt, hoc eſt nihil, atra ſepia, ſi ſcribantur, ſed dum verba ſcripturæ S. allegantur, magnum eſt ad convincendum momentum; illud ergo meminiſſe deberes, quòd divinæ voluntati nos aſſentiri deceat, cui plus æquò dolendo modo adverſaris, de quo nunquam dubitare deberes, cum deprehenſis tenebris clara oculis lux pateat, & quòd nullus pudor ſit ad meliora tranſire. Simplicis & mali eſt ad imitandum non optima quæque ſibi proponere.

ANNUS

ANNUS 1702.

XIX
ANDREAS C. ZALUSKI EPISCOPUS VARM. ET SAMB.

ALEXANDRO ZALUSKI PALATINO RAVENSI FRATRI SUO
17 Januarij Varſaviâ

Conſilia variorum in negotio Sapiehar um.

GRatias corde habeo, calamo dico, pro illis, quæ mihi in fraterna defers confidentia, nec potuiſti magis ſcopum tangere ſagittâ certiore, ego pariter pauca, quæ habeo, ſcribere tibi non intermitto, ex quibus non ſpes, ſed dolor eſt major. Nam novo quodam morbo Reſpub. laborare videtur, & cùm omnes ea, quæ aguntur, improbent, querantur, doleant, varietas in re nulla eſt, apertè loquuntur, clarè gemunt, attamen medicina nulla affertur, & in primis literas quas DD. Sapiehæ Regi, Primati & Nuntijs ſcripſerunt, tibi adnecto, ex quibus intelliges illos aggreſſuros, quidquid ſors obtulerit, unde Patriæ infallibile & novum calamitatis genus, jactabimur ſcilicet ſine ſpe portûs. Addo quoq; quod Rex illis reſponſum dedit. Multum in ordine ad concordiam tractabatur, multi multa dixerunt, uti & circa exercitum Palatino Vilnenſi tradendum, vel non tradendum, cùm alij novam & juſtam quidem ſuſpicionem formaverint, de aliqua in Svecos inclinatione. Juramentum quidam à Palatino Vilnenſi explendum proponebant. Alij ut major pars exercitûs minori Duci obediret. Alij ut totus Generali Regni Exercituum Duci ſubeſſet. Reduxit in memoriam Procancellarius Litvaniæ Szczuka confœderationem Tiſiovecenſem, qua durante exercitus per annos aliquot Duci magno non ſuberat, & Palatino Vilnenſi minùs uno anno expectandum erit ad recipiendum ſub obedientiam ſuam exercitum, nec juramentum à Palatino faciendum approbavit, quanquam inde eſſet plus dedecoris in fuma, quàm doloris in vulnere, nec Commiſſarios aſſignandos in diminutionem authoritatis Ducalis credidit. Diviſio exercitûs inter duos Duces non arriſit, adæquatum eſſe credebat medium, ut exercitus Litvaniæ Regni Exercituum Duci obediat ſecundùm præjudicatum per conſtitutionem regiminis Pacoviani. Addidit medium exauthorandi militis Litvanici, quamvis id appareat eſſe difficile. Cardinalis verò ſvadebat, ut ad fraternos amplexus redirent, cùm ſcilicet nihil ſit, quod opponi poſſit Sapiehis. Opponebatur ante perduellio metu magis, quàm ex ſcientia, cùm Sveci neque cogitarant ingreſſum per Curlandiam in Samogitiam, & ita vulgato arcano patuit dolus cùm ex privata cauſa ſcelus publicum factum, unde atrocior injuria eſt, quàm ut ferri poſſit; ſilentio tranſmitti nequit tanta calumnia. Oppreſſa clamant & queruntur, nec laurus ſine ſtrepitu ardet, nec viri boni injurioſè ſecum agi ſine clamore patiuntur. Securitas verò concordiæ propoſita, ut ſcilicet Rex & Senatus & exercitus Polonus guarrantiam offerat, & manuteneat, & ſuper hoc fundamento inita & finita concordia eſt, ſecundùm adnexum exemplar. Interim venerant literæ ad Regem Svecos relictâ certâ parte exercitûs Caunæ, aliam miſiſſe Vilnam, ſed his alij credunt, alij, ut fieri ſolet, non credunt, quamvis præſentibus graviora metuuntur.

A.C.1702

COPIA LITERARUM DD. SAPIEHA AD REGEM Resselio 25 Decembris.

QUI fortunâ, salute, consiliô, manu & pectore, authoritatem, nomen, honorem Majestatis vestræ defendebamus, ornabamus, tuebamur, in profundo nunc calamitatum submersi abysso flebili cantu Mtem vestram compellamus. Excluserunt nos ex domesticis laribus, fortunis, & substantijs nostris, livor, invidia, alieni appetitus, arcent à comparatione Varsaviæ novæ diffidentiæ, terriculamenta, insidiæ. Et quod non sit ex vano metus, authentica in manibus nostris exstant documenta, quæ utilitas proinde in sangvine nostro Rex Serenissime, quomodo reliquum sanitatis evidenti periculo exponere possumus: privilegio ab ipso Deo fulti, si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam. Non acceptamus, adhuc tamen eam conjuncturam, quo desperationis procella impellere solet: vivimus adhuc in hac tempestate, in Patrio littore, projicimus in eodem anchoram spei, & expectamus compassionem Mtis vestræ, cujus vicaria in terris potestas etiam ventis imperare debet. Judica Domine, in quo peccavimus, & si hi sunt laude digni, morum correctores sine Rege, sine lege, sine charitate operantes, qui in se assumptis Magistratuum nominibus pro libitu & libidine, ferro, rapinis, impune grassando jus omne confundunt manu, liceat tantummodo respondere miseris ac oppressis, quibus nihil nobiscum commune fiat, examen, cujus spolia, & in quo lucent & comparent, mirabitur futura ætas quomodo hæc ferri possunt, & tamen dissimulantur, necesse curæ securitatem nostram esse ultionem. Et quoniam facilius aliena fortunâ & substantiâ illudere possunt tam authoritati Mtis vestræ, sicut & publicæ tranquillitati, quàm nobis ex omnibus rebus spoliatis diutius patientes esse, supplicamus Mti vestræ, ut supplices preces respectum & misericordiam apud Mtem Vestram inveniant, & hæ literæ, in quibus lachrymas effundimus, tanquam folium non arescant, quas negligere prorsus, qui Pater es, non potes. Manus interim Mtis vestræ humiliter exosculamur.

EORUNDEM AD CARDINALEM PRIMATEM.

TAM longa gratia & efficacis super innocentia & oppressione nostra Serenissimi Regis & Reipub. compassionis detenti expectatione, cùm gravioribus semper adversæ partis assultibus premimur, recurrimus adhuc cum doloribus & angustijs nostris trito ad gratiam & protectionem tuam itinere, bene conscij, quod sicut totius Patriæ, curæq; libertatis manutentio in suprema tua reposita est sollicitudine, ita injuriæ in evidentes pro conservatione libertatis, afflictiones nostræ, diligenti tua animadversione vindicari possunt. Proposueramus non hæsitantes in præsenti Comitiorum comparere consilio, ex obligatione Ministeriorum nostrorum, cupientes audire ordinationem Reip. & ecce livor, qui hactenus fortunas, decora, famam indelebilem, in Patriam candorem & innocentiam nostram cum honoribus sine minimo nostro demerito carpebat, aggressus etiam enormem audaciam, dolendo, quòd in præteritis Comitijs illud ad executionem non perduxit, quod nunc effectuare intendit, ut scilicet omnibus nobis vitam adimere, omnino Varsaviæ velit. Exhorruimus aliquomodo super istas præcustoditiones & tanto magis abominati sumus, non Christianam, non Polonam, quia antiquæ honestati ejus contrariam resolutionem, considerando,

derando, quòd ereptis nobis, honore, fortunâ, omnibusq; bonis, unicum id, quod per gratiã Dei superest, vitæ spiraculum, incomprehensibilis per sicarios adimere constituit. Sumpseramus nihilominus animum, resolutique eramus innocentiâ nostrâ Deo redditâ, terriculamenta hæc contemnere: sed cùm in dies certiora & à conjuratis in patriæ ruinam, & innocentis Domûs nostræ depressionem malevolorum conspiratione ex certis locis veniant præcustoditiones, & extenuata per continuas expilationes & rapinas fortuna nostra media ad securam Varsaviæ subsistentiam providere non poterat, retinere aliquatenus desideria nostra cogimur, & ad tutiora divertere. Manemus proinde in pacificis Reipub. ditionibus in Varmiâ ab Episcopo loci reclinatorio nobis proviso, salutemq; nostram utcunq; conservamus, tanquam ultimas infortunij nostri tabulas, indefessis Domino exercituum humiliantes nos suspirijs, ut consilijs publicis assistricem prudentiam aspirare dignetur, ad finem felicissimi consiliorum publicorum exitûs. Non cessamus nostram quinimo totius Litvaniæ oppressionem & ruinam à studiosis contra antiquas libertates Poloniæ conatibus in dies auctas insinuare, tibi Primatiali dignitate & authoritate insignito, ut S. R. Mtem precari & disponere non dedigneris, ut tandem bene sit Patriæ, ut insolens perditionem Patriæ cogitantium licentia abbreviari possit, ut pax publica & securitas genti liberæ redeat, ut subsellia & Ministeria ex cardinibus suis exclusa redintegrentur. Ut Palatinatus, Districtus, & totus Equester Ordo libertatibus suis spoliatus sub dictaturam quinqueviratus despoticè subditus ad antiqua redeat decora, ut gemitus & lachrymæ populorum, quæ cœlos penetrant, & vindictam desuper invocant, justitiâ sanctâ leniri possint. Et ut nos etiam & tot, tantiq; in M. D. Litvaniæ injuriati ad bona, honores, substantias nostras actu redeamus, & in tam magnis damnis, oppressionibus, violentijs, depopulationibus, sine ulterioribus nocivis procrastinationibus nobis satisfiat. Adimplebit hæc omnia, dum sincerè volet authoritas Mtis Regiæ, dum ulterius depopulatoribus terrarum non indulgebit, ad pristinam orbitam ordines & Provincias M. D. Litv. reducendo. Quod cum tædio in visceribus Reipublicæ innocui ex Patrijs laribus exules expectamus. In quantum verò & nunc justitia nobis non administrabitur, & Regia protectio in tam gravibus damnis sincerè nobis non aderit, inviti exclamabimus: vim patimur, & publicam super has violentias manifestationem solennissimè Reipub. & toti orbi Christiano deferemus, quòd neq; justitiam neque judicium, neq; tranquillitatem Litvaniæ suppliciter exorare & habere per tot annos possimus, cogamurq; ad extremum aggredi observata in similibus injustitijs remedia. Cœlum interim & mundus judicabit, & evincet innocentiam nostram, quòd tam gravi ruinâ, tam ingenti injustitiâ, continuâ pro tuitione libertatis persecutione violentissimè aggravati & constricti sic, & non aliter juvare nos, nostraq; debuimus, justa quippe est defensio, cùm opprimitur innocentia. Quod dum tibi cum solita exprimimus observantia.

EORUNDEM AD CONCLAVE NUNTIORUM.

CUm fideli in charam Patriam, cum debita pro integritate Reipub. cum devota in congregatos vos submissione comparemus per præsentes nostrî vicarias, loqui liceat, aut saltem, quando vox interdicitur, liceat scripto monstrare innocentiam, & palàm facere, quàm iniqua in nos postulatio est, vel ideo, quòd nobis execrabilis

A.C.1702 bilis aliquot perſonarum ſuper totam Lithvaniæ Provinciam prædominantium, jus vitæ & necis violenter ſibi vendicantium ſupina malitia liberum & ſecurum ad vos concives concivibus præſentaneum non admittit acceſſum, omnia itinera & recurſus noſtros intereſſata implet potentia, & apertis publicoq; notis aſſultibus contra ſancita majorum, & tacitis, ſecretisq; machinationibus, caras libertates Reipub. hujus aggrediuntur. Probatis inſuper omnibus moliminibns antecedenter fortunis exuere, nunc & vitâ privare conſtituit. In aliquot perſonis Dictaturam M. D. L. aſſumpſerunt, per quam ex Patrimonijs, hæreditatibus, decoribus & fortunis noſtris ſine omni demerito ſpoliati violentiſſimè nunc ad extremum per diſpoſitas inſidias ac ſicariatus capita noſtra petuntur, ut tollantur. Confugiebamus ſemper afflicti contra jus ad infractam veſtram protectionem ad quam & nunc venerabundi recurrimus ſupplices, petendo: Date modum lacrymis, date præjudicijs, date juſto vindictam ſangvini: non inclinamus adhuc ad extremos terminos, quia hic recurſus & macula in virtute, honeſtate, & conſervata in Majeſtates & Rempub. fidelitate, Domus noſtra nunquam infecta. Sed per Deum oppreſſæ innocentiæ noſtræ vindicias à vobis quàm demiſſiſſimè petimus, ut injurijs, violentijs, & injuſtitijs nobis factis juſtitiam & ſatisfactionem & ſimul publicam tranquillitatem Provinciæ M. D. L. authoritate veſtra impertiri tandem dignemini, non claudite oſtium, ſed aperite. In quantum autem id & nunc per interpoſitionem veſtram aſſequi non valeremus, actum eſt de ſpebus noſtris in reſpectu veſtro irradicatis, etſi in caſum fundatæ bonæ ſpei amovebuntur nobis remedia, quonam injuſtè & violenter fortunis, honoribus, ſubſtantijs ſpoliati recurrere debeamus, velitis, ſi non præſcribere, ſaltem innuere, ne ſuperet patientiam deſperatio. Quod ſicuti non optamus, ita eò ardentius ſecundùm datas citationes aliquibus, qui Provinciam Litvaniæ, quam nos tanquam communem Matrem veneramur propter privatam ambitionem turbant & devaſtant. Dulciſſimo juſtitiæ & protectionis veſtræ refrigerio contenti eſſe deſiderantes, manemus.

COPIA LITERARUM REGIARUM AD DD. SAPIEHAS.

I. Januarij.

IN tam gravi innumeræ infelicitatis caſu & durantis domeſtici ignis in Litvania vix Paternum noſtrum non fatiſcit cor, vix ſufficit caput inter tot faſtidia laborum & alterationum, quæ vires noſtras exhauriunt. Dies & horas Regni noſtri triſtibus his poſſemus diſtingvere curis. Si vobis gravis & inſupportabilis eſſe debet hæc novercantis fortunæ adverſitas, atq; ſuos patientia queſtus exonerat, certè & nos ſenſibiliter ingemiſcimus, penitius conſiderando, quòd per hanc ad intra disunionem non tantùm Mtas noſtra in opprobrio eſt hoſtibus, ſed decora, immunitates, & gloria gentium noſtrarum in deriſu eſt, & contemptu exteris, ita ut dicere queamus; Fine quo ſtabunt mala? Et hinc ab initio infelicium harum colliſionum, quæ utinam nunquam apud nos fuiſſent, occurrebamus omnimoda applicatione illis, faciebamus ea omnia, quæ tantùm humanitus fieri poterant, omnia media & gradus poſ-

ſibi-

sibiles & in liberâ gente practicabiles pertentavimus. Nihil intentatum omisimus, quæ huic melius nota patent, qui profunda cordium nostrorum penetrat. Et nunc in eo desudant omnes curæ & sollicitudines nostræ, conjunctis studijs cum Senatu & Conclavi Nuntiorum, ad eum finem maximis collimamus conatibus, quatenus hanc molem salutiferi operis ad ultimam reducamus determinationem. Non dubiam spem in DEI bonitate habentes, quòd benedicet operi sancto, & concordem voluntatem, unanime cor, & felicem animorum combinationem in defensionem Patriæ. Agnoscant tantum ita verè, ut est sincera applicatio nostra, recedant sinistræ interpretationes, necessariam in nos non evertant confidentiam, quia hæc solita infelicitas innocenter actiones nostras sub alio palliat colore, & rectissimas intentiones semper carpere solet monstrando in persona nostra duo difficillima Principatus, prodesse Reipublicæ & placere. Verbo igitur Regio Sinceritates Vestras securas reddimus, de firmissima manutentione hujus concordiæ sanctæ, hoc unicum desideramus, ut quantocius sine mora ulla huc acceleretis, ubi cuivis ex publico jure ad latus nostrum omnimoda provisa securitas. Et dum veneritis, spes & vota omnium adimpleturos nos non dubitamus. A.C. 1702

PACIFICATIO M. D. Lit. facta Varsaviæ 16. Januarij.

EX particulari Domini DEi nostri in Patriam gratia & providentia, cùm jam ipsa ab intra & ab extra ex discordia M. D. Litv. provenientia, & in immensum aucta pericula, & tædium malorum ac calamitatum omnium admonere cœperunt veteris & prisci moris, & quò sunt majora, eò ferventiora excitare vota ad concordiam & ad aversionem ab his omnibus inconvenientijs, quæ per aliquot annos in hac gente statum Reipubl: turbarunt ad præsidium legum. Status Regni ex mente S. R. Mtis Dñi Nostri sub tempus Comitiorum Generalium Varsavien: per deputationem destinati, & per partes determinati sub præsidentia Eminen: Cardinalis Radzieiowski Archiepiscopi Gnesnensis Primatis Regni hæc mala & diffidia talibus terminarunt & terminant medijs in ævum.

Sciendo Status Regni, quòd ad bona malaq; Gentis Litvaniæ pertineant, idem tanquam indivisibilis Respublica non tantùm ex vinculo unionis, sed etiam ex novella constitutione coæquationis Jurium ejus cum Regno Poloniæ repetito velut nexu unum & indivisum corpus, ac omnibus quibusq; separatis consilijs ad unam compagem & orbitam legum pertinentes communicatione securitatis & legum suarum cavent, & quidquid ex orbita illorum dissensiones & disgustus domestici extraxerunt, illud omne ad jus antiquum & observantiam legum debitam reducunt. Dignitates omnes, munia, ministeria, officia in suis prærogativis antiquis secundùm jus priscum & recentem coæquationis ordinem in omnibus personis majoris & minoris subsellij inviolabiliter manere debent, & liberum illorum exerciti-

A.C. 1702 citium sine ullo esse debet impedimento. Telonia tamen antiqua Russiæ ad mensam S. R. Mtis ex antiquo pertinentia circa antiquum usum inviolabiliter conservantur. Exercitum præsentem secundùm coæquationem cum Regno abrogandum declarando, si non erit necessarius.

Bona quæcunque in hoc turbine domestico injustè erepta ad priores redeant possessores, statimq; in effectu reddi debent. Officia Terrestria seu Castrensia locorum, ubi bona consistunt authoritate Reipub. deputantur condescensura ad requisitionem partis cui debentur. Omnes in hac gente sive potentiâ Domûs, sive fortunâ fulti, sive superioritatis beneficio elati, sive popularibus gratijs aucti, sub communi lege, judicio & pœna in æqualitate vivere debent, & terrestri tranquillitati, indemnitatibus nobilitatis, publicis consultationibus graves esse non debent in omnibus prætensionibus & differentijs, & jure mediante non vi experientur. Et in eo Magistratus omnium subselliorum & judiciorum comonentur, ut in judiciis iustitiam cuivis sine respectu quovis secundùm legem & juramentum administrent. Contra aggressores & contemptores legum, & rebelles juri publico, procedendo secundùm antiqua jura in volumine legum expressà, obviando similibus in hac Repub. in futurum exoriundis motibus.

Ut verò (avertat DEUS) eò non deveniat, hic & nunc omnes status, sive personæ injuriatæ & contrariæ omnes offensas inter se mutuas corde, honestate, & Christiano verò debito inter se condonando reciprocè, & in sæcula sæculorum extingvunt ad invicem, & æternæ oblivioni reddunt, tam in civilibus, quàm in criminalibus, non præiudicando quidpiam negotio in foro spirituali incepto de morte piæ memoriæ Stabuli Præfecti M. D. L. Si quis autem privatam vindictam ex his occasionibus in futurum apertè vel secretò per se sive media subordinata moliretur, tanquam comunis pacis violator, & authoritatis legum contemptor, juri publico rebellis, & nocens subesse debet, sine ullo personarum respectu rigori legum.

Nihilominus tamen actiones & prætensiones inscriptæ super bonis ad Domum Sapiehanam, vel è converso ab aliis in vigore suo restare debent, imò propter celeriorem satisfactionem in Tribunalibus M. D. Litv. agitari & finiri debent non obstantibus nec operantibus quidquam processibus stante discordiarum motu à Novembri anni 1700 usque ad hodiernum terminum obtentis, imò in toto remotis manent de integro, & liberæ sunt omnes personæ, quæcunq; stante hac civilis motus tempestate in judiciis comparere non poterant, & ex hac occasione processibus juris innodatæ sunt, si id legitimè deduxerint. Quibus similes processus Juridici, decreta, & condemnationes obesse non possunt, & remotis iisdem actiones eorum in negotio Principali pro exigentia juris & iustitiæ iudicari debent in foro competenti.

In negotio inter Palatinum Vilnensem filiosq; ejus & Principem Radzivillium M. D. L. Cancellarium ratione bonorum Principis Neoburgicæ tutelæ prætensæ, utraq; pars committit se judicio compromissoriali, destinando pro superarbitro Cardinale Primate; quatuor autem amicos ex alterutra parte quicunq; videbuntur, & id intra determinationem horum Comitiorum determinabunt; quod judicium quidquid decernet, pro firmo & rato acceptare, & hac decisione contentari, & tanquam finalem sententiam suscipere & observare declarant.

Quæ omnia ut eò firmius sint constituta, authoritas S. R. Mtis D. N.

N. Clmi, Senatûs & Equestris Ordinis utriusque Provinciæ Regni & Magnificorum Generalium Regni Ducum ex consensu Provinciæ M. D. Litv. in Gvarrantiam præsentis Tractatûs acceptatur maximè verò quoad personarum securitatem. *A.C.* 1702

In reliquo propter striĉtiorem inter gentes confidentiam omnia unionis jura & vincula, quibus ab utrinque obligamur in securitatem comunium fortunarum matris hujus indivisibilis Reipub. in mutuam defensionem invadiamus, & propter æternam hujus concordiæ manutentionem manibus nostris subscribimus, qui tractatus inter constitutiones Regni sine ulla contradictione, & in quantum iniquioribus (avertat DEUS) prementibus fatis Comitia præsentia non finirentur, ad acta metrices Regni & M. D. Litv. in vim perpetuitatis inseri debent, antequam alia Comitia feliciter non finiemus. Datum ut supra.

COPIA UNIVERSALIUM LITERARUM A CARDINALE PRIMATE ET SUPREMO EXERCITUS REGNI POLONIÆ DUCE AD STATUS LITVANIÆ Post factam concordiam expeditarum.

POST *titulos*. Est unde Patria lætetur nostra & futuræ felicitatis resumat spem non dubiam, quòd tam magnum opus pacificationis M. D. L. diutius votis populorum exoptatum, toties incassum prolatum propter malitiam horum, quibus in turbido maligna messis, ex particulari gratia DEI, & sincera cooperatione horum, quorum corda unicus boni publici possedit amor, tandem feliciter ad effectum venit per finitum inter M. D. L. & Domum Sapiehanam tractatum, non in debili, & ad evertendum prompto fundamento, sed in vim perpetuitatis stabilitum tali conditione, quòd etiamsi fato aliquo minus propitio Comitia rumpi deberent, tractatus nihilominus casui huic subjacere non debet, imò in eodem appositum est hoc punctum, ut indilatè ad metricas Regni & M. D. L. ingrossaretur, & postea in Comitijs, quæcunque demum feliciter finientur, in volumen legum & constitutionum insereretur, & quicunque vellet per machinationes aliquas tam sanctum impedire opus, & novas excitare turbas, hic secundùm tenorem verborum in tractatu expressorum, tanquam publicæ pacis violator, & authoritatis legum contemptor, juri publico rebellis, & reus subjacere debet sine ullo personarum respectu, rigori legum. Quod verò id non fuerit positum in ludificationem propter majorem securitatem executionis, authoritas Regia, Senatûs & Statuum utriusq; Provinciæ in Gvarrantiam hujus tractatûs veniunt. Cùm ergo his medijs permisit DEUS ex bonitate sua, aspera in vias planas reducere, obliqua in recta dirigere, quis non credidisset, quod omnes manibus & animis gratè datam hanc cœlitus quietem recipere debuissent, & tamen arescit cor audiendo, quòd inveniantur tam imisericordes in hanc Patriam filij, quibus magis placet tumultum ex tumultu, ex bello bellum serere, quàm tranquillam propriam videre Patriam, & tempora, quæ prima mortales ducunt felicia, pertinaci in malum ingenio deteriora curant facere, hunc felicem annihilando tractatum sub prætextu, quòd sub antiquo fuerit factum id conclavis Nuntiorum regimine, & jam post rupta Comitia ad executionem est deducta. Infert hanc paritatem, quod uno simili subsistente actu ruere non potest & alter, & præcipuè cùm aliquid in vim præcipuitatis ex consensu utriusque partis est peractum. Quomodo semel placita non debent perennare. Adhuc non impleverunt mensuram malitiæ, cùm postliminio has discordias quærunt,

A.C.1702 runt, monstrando discordantis Patriæ miserabiles fructus, domestici hactenus belli tristes victorias, toties effusum sangvinem, tot omissas occasiones vincendi hostis.

Inducti in limites Litvaniæ Moschi cum Cosacis, Sveci inconsultâ animositate exacerbati in titulo hujus aggressionis fundus innocens Reipub. tanquam persequendo inimicum aggressus, ruina Provinciarum irreparabili, externarum nationum excidia innocentis plebis, omnia hæc in ruinam suam malitiæ perfectæ sunt effectus. Sed & nunc recenter post proclamatum tractatum tumultuariis copijs Bichovia in circumferentia sua circumvallata & combusta. Moschus iterato damno Reipub. inductus, & sicuti ex illis partibus veniunt informationes non tantum non cessant hostilia, sed semper magis in vigore horrenda hæc civilis belli furia augetur. Proinde nos, quibus ex obligatione nostra, qui titulo Quarrantiæ ad firmitudinem istius tractatus comprehensi sumus, videndo quod universales S. R. Mtis in aversionem & retentionem hujus licentiæ ad M. D. Litv. extraditæ, nullum hactenus effectum adferant, volentes maturè occurrere exitio universi, hac denuntiatione nostrâ in subsidium authoritatis S. R. Mtis omnes illos, quicunque demum motores, authores, vel contemptores inveniuntur, & tumultus ad hostilitatem provocant ad observantiam jurium de com̃uni pace expressorum præmonemus, & quantumvis statim ad rigorem legum contra tales violatores severè extensum possemus descendere in fundamento roboris ejus tractatûs & tot constitutionum de Guerris, de tumultibus, de violatoribus pacis publicæ, de bellis insciâ Republicâ voluntariorum, & de abusu in extradendis literis universalibus pro convocatione nobilitatis, sicut & laudatione tributorum, Jurisdictione generosâ scriptarum, nolendo nihilominus omnes gradus, quicunque tantùm inveniri possunt in tranquilla potestate omittere, præmonemus benignè, quòd si hæ turbæ non cessaverint, si non successerit celeriter tranquillitas, præcipuè nunc cum legato ad Regem Sveciæ per hæc hostilia impediri potest, tum infallibiliter ad potestatem Guarrantiæ recurremus, & omnes delinquentes secundùm rigorem legum de nomine & cognomine subsequentibus literis, rebelles, contemptores jurium, & tractatûs violatores declarabimus. Quæ quia non credimus fore, ita per amorem Patriæ & legum reverentiam obtestamur, ut ad hæc extrema non deveniatur. Ut verò id notum sit omnibus &c. &c.

INSTRUCTIO ORDINUM & STATUUM REGNI & M. D. L. AD SEREN: REGEM SVECIÆ.

Excellentissimis, Illustribus ac Magnificis Felici Comiti in Lipie Lipski Calissiensi, Andreæ Casimiro à Kirchenstein Kryszpin Vitepscensi Palatino, Stanislao Comiti in Melsztein Tarlo supremo Culinæ Regni Præfecto, Josepho Potocki Haliciensi, Stanislavoviensi, Casimiro Oginski Gordoviensi, Capitaneis & Alexandro Mycielski Subjudici Territorij Siradiensi, legatis ex Senatu & Ordine Equestri ordinatis de data sub tempus Comitiorum *Regni Generalium Varsaviensium 6. Februarij.*

LAborabunt omni curâ & diligentiâ, ut superatis omnium itinerum difficultatibus quantocius in conspectum S. R. Mtis Sveciæ, ubicunq; demum præveniri poterit, sistere se valeant, ibidemq; servato

ſervato præſentis honore ſolennitateq; legatis debitâ adhibitâ, ubi ad congruam ſibi audientiam & portanda muneris ſui verba admiſſi fuerint, tali vel non abſimili ſerie rem ſuam conſono modeſtiæ juxta ac generoſitati Polonæ ſenſu ordientur. *A. C.* 1702

Dedére Stat9 & Ordines Regni & M. D. L. non obſcura nec ambigua amicitiarum & obſervantiæ pactorum cum Regia Mte Sveciæ, Regnoq; ejus documenta, dum acto nuper in Litvania per Saxonicam militiam bello maluit bonorum ſubditorum erga proprium Regem, quàm bonorum vicinorum partibus erga alienum in ſervandis fœderibus deeſſe; veritatis hujus liquida adeſſe argumenta non modò ex convocato grandi conſilio, quo rationes belli Svetici ſatis abundè productæ, recuſatæ, verùm etiam præteritis immediatè comitijs non acceptatis, eo vel maximè motivo, ne ijsdem rationibus Status & Ordines Regni ad bellum nunquam meditatum afficerentur. Quantum inde rebus Sveticis emolumenti acceſſerit, vel tacente Polonorum modeſtiâ, mirabitur Poſteritas, quòd eo tempore, quo conſpiraſſe fata videbantur ad infortunia Svetica, maluerint victrices ſuas aquilas hybernare æſtivo tempore per Pokuciam & Podoliam, quàm occaſionibus ſuis ex infelicitate aliena, ut aſſolet ſemper infeſta vicinia invigilare. Pares vel ſaltem reciprocas his præſtitis Status & Ordines Regni non experiri vices à S. R. Mte Sveciæ, ubi loco gratiarum, quòd ſuo Regi ſe excuſarent à bello, quòd militiam ejus Saxonicam eò usq; deprecati fuerint, donec extra fines Regni amandaretur, quòd tam adamantinum pectus oppoſuerint ad illecebras rehabendarum Provinciarum ſolito amore inviolabiliter ſervandæ cum vicinis amicitiæ, ubi, inquã, loco gratiarum S. R. Mtis Sveciæ amico quidem nomine, ſed infeſtis ſignis Ducatum Curlandiæ, aliasq; contiguas Provincias à menſe Julio anni elapſi inundaverit, portionibusq; militaribus, & mille gravaminibus agrum & terras Reipub: innocuas & nihil demeritas hucusq; liberè premat, præcipuis fortalitijs ejusdem Ducatûs Curlandiæ in morem hoſtilem captis, fortificatione præpropera reparatis, & milite ſuo Præſidiario inſeſſis infauſta omnia contra tam ſolidos & bonos amicos ominari videatur. Hinc eſt quòd ijdem Status & Ordines Regni, ubi primùm congregati fuerant, plurimum hiſce perturbarentur, non prius tamen ſe ad juſtum naturalis defenſionis tutamen proripiant, donec S. R. Mtas Sveciæ amicæ requiſitionis à Statibus & Ordinibus Regni, præſenti habitâ per legatos inſinuatione, etiam mentem ſuam ijsdem Statibus & Ordinibus Regni repræſentet. Hæc verò puri & non vitiati titulo amici nequaquam repræſentari poterit, niſi eadem S. R. Mtas protinus arma & copias ſuas ex omnibus fortalitiis, civitatibus, atq; locis Ducatûs Curlandiæ, aliisq; Provincijs M. D. Lit. egredi faciat, taliterq; confinia Regni & M. D. L. ſecura & tranquilla ex debito Pactorum tum veterum tum recentium reddat & ſinat in ſtatu, in quo Pacta Olivenſia limites Provinciarum Reipubl. conſtituerunt & aſſecurarunt.

Non poſſe eo loci adduci quampiam ultionem & prætenſionem damnorum ad S. R. Mtem Poloniæ D. N. Cl. Iniquum enim & præter omnem rationem id per titulum Regis Poloniæ, à Provincijs Poloniæ innocuis prætendere, quòd ex titulo Ducis Saxoniæ, ſi quidpiam eſt commemorandum & agendum venit.

Literas S. R. Mtis Sveciæ ad Status & Ordines Regni datas, in præſenti congreſſu lectas fuiſſe, quibus omiſſâ mentione militarium copi-

A.C. 1702 copiarum in Terras Reipub: inductarum in eo solùm vis & basis amicitiæ testari videtur, si Status & Ordines Regni ad eligendum novum Regem animos converterent. Quo ipso jus omne Regni confundi, primasq; & Cardinales leges Reipub. everti. Scire enim deberet S. R. Mtas Sveciæ in Statutis Majorum Patriæ nostræ similia meditamina stante vitâ Regis, æquè ac gravissime piacula offendendæ libertatis prohibita esse, utpotè cùm electio novi Regis non vacuo Throno non possit esse, nisi perniciosissima integræ Reipub. Præterea scire deberet eadem Mtas illa etiam ipsa tempora, quibus vacante Throno de succollando novo Rege venit deliberatio, esse Statibus & Ordinibus Regni adeò molesta & impropitia, ut ex communi dolentis Patriæ vocabulo vocentur Kaptur, id est velut cucullo ad pœnitendum confecto, unô verbô, lugubria nimirum appellentur, inde nasci, & manere semper in animis & cordibus Polonorum erga suos Reges heroicum votum, ut homines licet & mortales eligantur, semper tamen Numinum instar illos colant, & diuturnos saltem, si immortales esse non possint, verè & sincerè cupiant. Ex his colligere dignabitur S. R. Mtas Sveciæ literas suas taliter, ut præmissum est, scriptas, ut etiam ex Epistola Primatiali cognoscere potuit, in populo Cardinalibus legibus contra electionem Regum extra tempus obfirmato, ac tandem suo etiam tempore nimis perhorrescente nihil aliud produxisse, quàm innatam & congenitam amoris erga suos Reges contestationē; vitam & sangvinem se potiùs pro Rege suo vivente fusuros, quàm de fatis ejus adversis ante diem non filiorum, sed privignorum more inquisituros.

Nec eam filialem erga Regem suum contestationem venire posse in aures S. R. Mtis Sveciæ, insuetam ac gravem, salvo Rege, salvis legibus amicitiæ cum eadem Mte & Regno ejusdem inviolabili, juxta vetera & recentia Pacta Olivensia coli & reservari, dummodo ipsam & S. R. Mtas Sveciæ æquam se præbeat tam justis & tam æquis cum eorundem Ordinum & Statuum amicitiarum cultibus.

Offerre illos etiamnum amore svadente & restabiliendæ vicinæ tranquillitatis propriam inter suas Seren: Regis nostri & Sveciæ Mtes mediationem, quâ unicè laboraturos se appromittunt, ut pax æterna inter amicos Reges & vicina Regna securè & perfectè colantur. His tamen prius suppositis & evictis, antequam locus & tempus prædictæ mediationi, in quantum acceptata fuerit, destinetur conditionibus.

Imo. Ut Copiæ Sveticæ ex locis & Præsidiis omnibus Curlandiæ & Provinciarum M. D. Lit. ut supra dictum est, cum sponsione justæ resarcitionis damnorum ijsdem Provincijs & locis illatorum, quantocius amoveantur & educantur.

2do Ut tormenta & mortaria ænea, totamq; rem tormentariam Saxonicam Reipubl: per S. R. Mtem Poloniæ perpetuò donatam, recenter verò in rehabito Dinamindæ fortalitio, ac ante in arce Birzensi interceptam S. R. Mtas Sveciæ Reipub. Polonæ integrè restituat. Rationem abusus dictæ Artileriæ, si adferatur, non posse admitti; cùm enim eadem Artileria per S. R. Mtem Poloniæ D. N. Cl, ut videre est ex authentico ejusdem Diplomate, ex actis Metrices Regni deprompto, in manus legatorum tradito donata fuerit Reipub. cum reservato advitali Regio usu, Rempub. uti proprietariam ejusdem Artileriæ excusatam à bello Svetico nequaquam demeruisse, quæ per alienum actum, utpotè Ducis Saxonici proprietatem Regni Poloniæ perdat.

Super quæ omnia puncta legati categoricam positivam declaratio-

tionem recepturi sunt, & ubi primum receperint, festinanter, festinantius per expressum Cursorē Status & Ordines Regni certiores reddi faciant, non omittentes de primis etiam progressibus suis, & quid sperandum conceperint, eosdem Status & Ordines Regni continuò notificare. Quodsi verò cognoverint ludificari, vel differri responsa, taliterq; spem Reipub: de justitia S. R. Mtis Sveciæ & reciproca æquanimitate conceptam eludi, extunc Status & Ordines Regni, etsi ipsos legatos ultra morari contigerit, genuinè & sincerè omni meliori modo & viâ informare satagent & annitentur; Ultra verò hæc commissa nihil amplius ausuri, vel usurpaturi sunt sibi potestatis legati, quinimò eadem omnia juratæ fidei Legatorum obligatæ, in publicum, prudentiæ & dexteritati nunquam demerendæ committuntur. *A.C. 1702*

Lectum & probatum 27 Januarij Anno 1702.

Michaël Cardinalis Radziejowski Primas Regni.
Joannes Szembek Referendarius Regni & Mareschalcus Comitiorum.

PLENIPOTENTIA
Illmis Excell. Illust. Mag. DD. Deputatis à Statibus & Ord. Regni Pol. AD SEREN: REGEM SVECIÆ.

NOS Status & Ordines Regni Poloniæ & M. D. Lit. universis & singulis, quorum interest, aut quolibet modo interesse poterit, ad notitiam deducimus. Quia nos inhærendo unanimi consensui & beneplacito Seren: Reipub. sub tempus Comitiorum Regni Varsaviæ die 22 mensis Dec. Anno 1701 celebratorum congregatæ Illrmis & Excell: Felici Comiti in Lipie Lipski Palatino Calissiensi, ac alijs supra in Instructione nostra specificatis in Legatos ad Instructionem iisdem in Comitijs Generalibus datam & manibus nostris subscriptam, electis, Deputatis unius duorumve absentia non obstante cum S. R. Mte Sveciæ, ad omne interesse, bonum, commodum, & utile Ser: Reipub. Poloniæ & M. D. L, Provinciarumq; eis annexarum ut & Ducatus Curlandiæ, Semigalliæ, & Districtus Piltinensis, in quo fidem, conscientiam & amorem erga Patriam ipsorum obligamus, tractandum omni meliori modo perficiendum & concludendum, plenariam potestatem damus & tribuimus, promittentes, quòd nos Reipubl. Regni Poloniæ & M. D. L. Provinciarumq; eis annexarum id totum, quodcunq; vigore & tenore Instructionis ex re, commodo: & utili Reipub. per eosdem perficietur & concludetur, gratum & firmum habebimus & observabimus, & fidei causâ hasce præsentes manibus nostris subscribimus & sigillis muniri fecimus. Dat. Varsaviæ

Michaël Card. Radziejowski Primas Regni & M.D.L.
Joannes Szembek Referendarius Regni Mareschalcus Ord. Equestris.

COPIA LITERARUM REGIS SVECIÆ AD PRIMATEM REGNI POLONIÆ 6 Ianuarij.

NOS Carolus. Quoniam Colonellus de Saubre occasione ad has oras delatus Varsaviam discedere iterum constituit tam egregiam prætermittere noluimus occasionem, quin singularem nostrum

A.C. 1702 ſtrum erga Eminentiam Veſtram affectum, ſincerumq; & ardens promovendi boni comunis ſtudium teſtaremur. Eminentiam Veſtram facilè perſpecturam confidimus quantas nos longo intervallo perpeſſi ſumus injurias, quantumq; Reipub. accelerari potuiſſet incomodi, ex machinationibus iſtis & hoſtilitatibus, quas & Rex Poloniæ, & ejus inſtigationibus concitatus Oginſcius nobis temerè nimis ac perfidè inferre auſi ſunt. Ipsâ igitur neceſſitate non minus, quàm intolerabilibus minis compulſi tot è militibus noſtris obviàm tumultuanti iſti turbæ miſimus, quot eidem retundendæ, arcendæq; ſuffecturos iudicavimus. Haud enim credibile eſt, Oginſcium tam horrendum facinus propriâ authoritate ſuſcepiſſe, quin & perſvaſi ſumus abuſum fuiſſe hoſtem noſtrum lenitate, bonitateq; Eminent. Vræ, quoniam percipimus talia ab Eminent. Vra expeti, quæ cum æquitate ipſa, ſecuritateq; & Reipubl. ipſius utilitate è diametro pugnare videntur. Curlandiam deſerere eò minus à nobis poſtulari debet, quò evidentius eſt ijs, quos pœnitere commiſſorum criminum oporteret, unde occaſionem ſuppeditari ſuperaddendi ſceleri ſcelus, faciliusq; perficiendi fabricata contra nos infeſti animi molimina. Speramus itaque à congregata nunc in Comitiis Republica juſtis deſideriis noſtris ſatisfactum iri. Quòd ſi diutius differri contingat, nobiſq; ſic rei alibi bene gerendæ occaſio eripiatur, judicet Eminentia Vra ipſa, an non uberem doloris materiam ſimus habituri, utinam Reſpub. aurem vellet præbere ijs, quæ nos ad firmandam utriuſque Regni tranquillitatem proponimus. Certum planè eſt, quodlibet conſilium abhorrens, infra hujus pretium ſubſiſtere, ſucceſſus tanti operis, cui Reipub. ſalus innititur, gloriam Eminentiæ Vræ conciliaret nunquam intermorituram, & quæ ab Eminentia Vra eidem negotio perficiendo impenditur opera, benevolentiâ noſtrâ & efficaci gratæ mentis teſtificatione abundè eam rependemus. De cætero Eminentiam Vram diu ſalvam & incolumem cupimus. Dab. in Prædio Wargen. 6 Januarij.

Eminentiæ Veſtræ benevolus amicus.

XX.

AMICO CONFIDENTI, ANDREAS &c.

Varſaviâ I. Februarij.

De Comitijs Varſavienſibus.

UT tibi (primas hoc anno ſcribens) gratuler, & vitam inoffenſam, fortunam proſperam, placidam ſenectam, mortem ſeram, cum ſumma animi devotione precer, voveamq;, & ut Annus tibi feliciter atq; ex ſententia ſuccedat, jubet officij mei ratio, urget affectus inter nos mutuus, impellit humanitas, ac benevolentia, quæ omnia ut in te ſumma ſunt, ita me ſummè movent, ut id faciam, & ſi negem mihi ad hoc animum fuiſſe, mentior. Et quamvis varijs nunc curis non detrahor ſolùm, ſed importuno penè eorum laniatu diſcerpor, ſcribo tamen, ut officium meum impleam, & ne te diutiùs ſuſpenſum teneam, quid mecum & imprimis quid cum Repub. agatur? Sexta igitur currentis facta ordinatione ut Domini Sapiehæ Reſſelij ubi locum reſidentiæ eorum deſtinavi, habeant omnem ex poſſibili commoditatem, eundo Varſaviam ad Comitia jam incepta in via Seburgi morbo correptus ſum, ita ut calculi dolores penè ad confinia mortis deduxerint, ætas mea, cur diſſimu-

simulem, paulatìm labitur, & vergit ad occasum. Senex sum, multa audivi, multa etiam meis oculis vidi, quæ mihi apertè demonstrant, vim varietatemq; fortunæ, rerum humanarum inconstantiam, varios incertosq; casus, inanes hominum labores, & contentiones, ac proinde bona est mors homini, vitæ quæ extingvit mala; Aliquot ibi diebus imbecillis valetudo morari coëgit, tandem tamen 11. Jan: movi acceptâ Varsaviâ notitiâ, concordiæ cum Sapiehis conciliandæ spem affulgere optimam, cujus ipsos quoq; feci certiores. *A.C. 1702*

14tâ Jan. veni Varsaviam ubi res expectatione mea pacatiores inveni, sed non benevolè ab aula sum acceptus, quamobrem ego quoq; à crebra ejus frequentatione abstinui. Fatis cessit Josephus Slußka Castellanus Vilnensis, qui sub finem dierum suorum tenui ac nullâ fermè erat valetudine, nihilq; ei tam familiare fuit, quàm ægrotare. Non pingimus Panegyres, sed animi cujusq; vultum, qui aliquâ laude præstiterit, calamo tanquam penicillo describimus. Prodesset non tantùm quales soleant esse magni viri dicere, formam eorum & lineamenta deducere, sed quales fuerint narrare ac exponere. Sed non in hoc casu. Transeo istos quorum fama cum vita extincta est. Hic Castellanus filius fuit famosæ illius Annæ Potocka, quam jure Cybelem id est Matrem Deorum in una mea oratione nuptiali nominavi, quidquid enim magni sangvinis in Polonia & Litvania invenitur consangvinitate & affinitate complexa est. Vacabat à fatis ejus Generalatus minor Exercitus Litvanici, quem prætendit Princeps Michaël Wisniowiecki, quem ut obtineret ex via semitam faciebat, Aulæ autem parùm res nostras curanti grata sunt quæ facimus, quæq; fecimus omnia; omnia enim negligit, & nihili ducit. Itaq; ex concilio apud Card. Primatem formato inductus est idem Princeps ad dandum certum scriptum ad manus suæ Eminentiæ, quod & corporali juramento confirmavit, amicum se fore Domui Sapiehanæ; sed vereor ut honor hic nullâ non arte ab alijs petitus aliquando excruciet, grave siquidem tormentum est debere cum nolis. Aliquot igitur diebus omni conatu desudavimus ut concordia optatum sortiretur finem. Habui in domo mea aliquot cum Principe Radzivilio & Visniowiecciis Principibus & Dño Pociey conferentias, & tandem 17. elapsi mensis conclusus erat tractatus gravi mole, summâ difficultate, & maximis laboribus, quem & subscripsimus & *Te DEum* in Ecclesia cantatum, quanquam ego, qui profundiùs rem considerabam notavi non bono animo id factum fuisse, & timeo ut hæc publica solemnitas eò pejus adferat periculum rebus publicis, nullus adhuc eorum malorum certus finis, nulla judicio meo pacis & compositionis spes, sed contrà majorum incommodorum metus ostenditur, & non ex vano timeo, ut sicut sementem fecimus, ita metamus, & postliminio nos facti pœniteat, vereorq; ut etiam præsens cautio, atq; promissio in summum discrimen omnia præcipitet, quanquam audiam frequenter Card. Primatem exclamantem sæpius: pulchrè, benè, rectè, non potuit melius, ipse tamen primus ut erat, haberi cupiens, à multis, nescio quid perversi in eo notantibus postponebatur passimq; jactabatur, monstrosa res est, sedes prima, & vita ima, gradus supremus, & status infimus, quis ut seditionem leniat, turbat Rempubl.? Quæ magis animum meum movent, quàm delectant. Pacis cum videam tantùm nomen extrinsecus retineri, sed intùs in corde utriusq; seditiones ac tumultus maximos adverto inclusos, qui nullam nobis certè partem quietis ac otij indulgebunt. DEus

Josephus Slußka moritur

Pacificatio Sapiehanũ.

A.C.1702 avertat mala, nec finat me vatem fieri.

Principi ergo Michaëli Wisniowiecki cessit regimen & Generalatus campestris Exercitus Litvaniæ; Castellanatus Vilnen. ex vi Constitutionis, ne duo ministeria in una sint Domo, Principi Wisniowiecki majori natu, Mareschalco curiæ Litvaniæ. Mareschalcatus verò ad instantiam Principis Radziwił Cancellarij, Principi Sanguszko, cui non plùs juris aderat, sed plùs commendationis (etiam abolita sæculis nomina per successores novos fulgent) cum summo dolore Domini Pociey qui operis tanti pars non vilis, qui promissum sibi hoc officium jam habuit, sed cùm prævaluissent instantiæ, priori cessit. Nec pingvior sors aut gratia Regis destituet Dominum Pocey quæ nunc præteriit pòst auctior redibit.

Collatio dignitatum.

Die verò 18 in Conclavi Nuntiorum magnus fuit strepitus, & nisi unus solus Nuntius ex M. D. Litv. obstitisset. turmatim se omnes ad Regem contulissent cum solenni instantia, & manifestatione in favorem Dñi Equitis Maltensis Pac, qui Mareschalcatum hunc jam à Rege subscriptum & sigillo M. D. L. sigillatum habuit, quod magnam difficultatem Comitijs ne adferat timeo, metuo, formido.

Origo tumultuum inter Nuntios.

Disputabatur itidem in Conclavi Nuntiorum, an legatio ad Regem Sveciæ quæ jam est conclusa sub regimine antiquo mitti debeat, an expectari nova Mareschalci Electio? cujus erat magna difficultas stante concurrentiâ præter alios Dñi Referendarij Szembek, & Dñi Stephani Potocki fratris Episcopi Culmensis, cui Rex positivè promiserat deserturum se partes primas Dñi Referendarij & domui ejus gratiam exhibiturum, modò omnes ad bonum concurrant finem Comitiorum tam necessariorum, quanquam hoc promissum evanuit. Protestatus fuit D. Eques Pac, & exierat cum protestatione, sed revocatus rediit. Instantia etiam fuit solennis ut Dñus Bechlinck primus Saxoniæ Minister relegaretur, quod ex parte promissum erat, sed ut cætera, dilatum. Volebat Princeps Radzivilius ut Regi reconciliarer, ego illi assentiebar, ejusq; arbitrij esse volebam, nec pugnabam, quidquid debeo, nolle non possum. Nec difficilis fui edoctus injurias ferre, & gratias agere. Paratus eram & ad beneficia accipienda, si benignè reconciliatus mihi ante fuerit, & si adhuc irasceretur ob accepta damna ad deprecandum, sed tamen imperari dolori silentium non poterat, ob Præposituram Plocensem prius Fratri meo Suffraganeo Plocensi, & pòst Dño Episcopo Kijoviensi subscriptam. Nulli alij nunc formantur discursus Varsaviæ, quàm de hac quotidiana in conferendis officijs & dignitatibus ex instinctu quorundam Aulicorum mutatione, cum nemo sit unquam securus gratiæ receptæ. Nulla quippe fiducia, & ideo assidua mutatio, & jam tam nota illorum susurronum insinceritas, ut nemo sine sponsione credat, quia consuetudo quæ rebus affert constantiam, hoc vitium in se quotidie altius figit, quod illi in se non ignorant, sed amant. O si assuescerent hi susurrones & dicere verum, & audire, quia sinè fine multa spondent, pauca præstant, bonitatis verba imitari, major malitia est, & in hoc ut in aliis multis ipsi decipiuntur, id ideo contingit, quod alieno sæpè judicio de unoquoq; statuitur. Sed moderatè & æquo animo hujusmodi querelas ferre in vitio ponunt minimè curando, quæ de illis judicia posteritatis futura sunt.

Joannes Gomolinski.

Fuit etiam petitio Nuntiorum, ut Rex in Senatu permitteret colloquium se absente Senatui & Nuntiis, quod jam erat permissum, sed hâc conditione ut hæc conferentia in conclavi alio non in Senatu fieret,

& ut

& ut solus Mareschalcus Nuntiorum cum aliquot esset deputatis, sed hæc contra Regem instructa petitio versa est contra Cardinalem, qui fodit foveam, incidit in eam, convertitur in eos pulvis, à quibus excitatus. Interim lecta est nobis epistola propè atrocior credita, quàm Regium erat, Regis Sveciæ contra nostrum quæ magnum irarum irritamentum, magna odij fax erat, & hæc causa fomitem ministrabit. At nos interim vitiosi non cessamus peccata peccatis addendo, DEUM nobis, quàm maximè infestum & inimicum reddere, quid enim aliud revera nisi peccata nostra nobis vires, & animum minuent, hostibus augebunt. Palàm verbisq; speciosissimis non nemini pax & concordia cordi esse videtur, sed intrinsecus ac re ipsâ nihil magis est odio; id ideo fit, quòd non æquitas, non ratio in nobis viget, sed pravitas, iniquitas, cupiditas, pessimi consultores dominantur, ut maximam gloriam Cardinalis Primas habeat. Facta pòst requisitio in conclavi Nuntiorum, ut etiam ipsis legatur hæc epistola Regis Sveciæ, sed tandem denegatum, interim concessum ut eligerentur indè Deputati ad eam audiendam non jam à Dño Mareschalco ut moris est semper electi, sed à primo ex Provincijs. Hac eâdem die hoc est 25. comparuit cum satis magna assistentia Dominus Castellanus Cracoviensis & Domini Sapiehæ. *A. C. 1702* *Staniel. Jablonowski.*

26ta. in Camera ut nunc vocatur mediatorum, volebat Dñus Procancellarius Regni Tarlo dissuadere legationem ad Regem uti statui contrariam cum hæc (dicebat) legatio nisi viâ quâdam processerit in multos necesse est labatur errores, & unamquamq; rem ex causis concludere oporteret, expeditio hæc multò plus mœroris Reip. quàm reditu suo lætitiæ secum omnibus adferet &c. Sed non potuit evincere, & sic conclusum ut apud Cardinalem Primatem scriberetur instructio legenda Senatui & Equestri Ordini. Quæ à Dño Procancellario Litvaniæ scripta, placuit omnibus, ad electionem tamen novi Mareschalci accedere nullatenus volebant, usq; dum primo nominarentur hi, qui ablegandi essent ad Regem Sveciæ. *Legatio ad Regem Sveciæ.* *Stanislaus Sczuka.*

Tandem 28va electus fuit in Mareschalcum Dñus Szembek Referendarius, jam majora sperans, quàm illo sæculo, quisquam sperare potest. Præsens felicitas bonam spem etiam futurorum injiciebat, sed ex hac electione parùm aut nihil lucri in publicum redundaturum licebat conjectare, cùm enim omnis expectatio nostra in his Comitijs fundetur, si felicem sortientur exitum, incertum autem est, an expleturus sis omnem expectationem, cum multos habeat sibi adversantes. Ego illi pro affectu dissuadebam ominans, & timens partem eam quæ spe hoc honore potiundi defraudata, pudore quàm damno miserior, ad rupturam Comitiorum contributuram; cum tremore enim, & timore salus Reipub. operanda esset. Hâc eâdem die salutavit Regem idem Mareschalcus in paucissimo Senatorum numero. *Mareschalci electio.*

Tres interim ultimos dies mensis hujus impenderunt Nuntij connotandis vacantijs. Episcopus Præmisliensis sum̃o studio ad sigillum Regni concurrit, jamq; habet in promissis, quamvis Episcopus Kijoviensis in scripto & sigillato privilegio. *Bokum.* *Gomolinski*

Hodie tandem Cancellarius Princeps Radzivilius, in cujus arbitrium voluntatem meam rejiciebam, à quo ne latum quidem ungvem recedere mihi fas esse ducebam, me secum ad Regem assumpsit, quem dudum vitæ ratio atque exacta ætas ab omni ambitione prorsus abstraxit, & qui statui post hæc Comitia meum otium, in Diœcesi tantùm quæ DEI sunt laborans eligere, ut virtus tacita consenescat, ne dum studi-

A.C. 1702 studiosius obsequio Regis consulo, indigentius de mea salute cogitem, successit reconciliatio ad votum & contentationem. Hoc te scire volui ut quo loco servi tui sint res, minimè te lateat. Fui pòst apud Cardinalem Primatem, ubi Castellanum Cracoviensem inveni, video aliqua molientes ex instinctu Thesaurarij Litvaniæ, sed necdum quid sit scire possum, ille par ubiq; sibi & mœsto corde fremens, nihil cogitat, nisi ut sibi sit benè, & ut tanquam mercedem rerum gestarum in turbido consequatur. Quid cogitat scit nemo, sed quid faciat, patet, verùm hæc mala principia finem non bonum sortientur. Has enim astutias quasi velum suæ impudentiæ appendit, sed alius erit de isto dicendi locus. Crastina enim festivitas non permittit plura.

XXI.
EIDEM AMICO IDEM 7. Februarij Varsaviâ.

QUoties ad me scribis, semper illud assequeris, ut nemo mihi melius scripsisse existimetur. Quid hoc literario commercio dulcius? quibus molestissimis & meis & tuis occupationibus animum aliquantulum relaxas. Ingratissimus proinde sim mortalium nisi ejusmodi officiis provocatus, me tibi plurimum debere testificer. Cùm præcipuè me amicè ac perhumaniter admones, ne cuncter, ne tempus elabi, ne commodas & opportunas è manibus occasiones effugere sinam. Vellem etiam ad imitationem & exemplo tuarum sic scribere, ac tales lacinias dictionis adhibere, quæ Tullianam ut tuæ spirent elegantiam, veterisq; Latij puritatem haud affectatam, ut habeant docti quæ facilè cognoscant, indocti quæ condiscant & admirentur, in illis enim video & quod vincat antiquitatem, & quod vinci à vicinioribus non possit. Vellem ut dictio mea sicut tua simplex, nativa, facilis, ne sit Sybillinis folijs obscurior (verbaq; ipsis vix exaudita Cethegis) in ore nata, plus docens, quàm dicens, & quæ si fieri posset quid sentiat ostendere, quàm loqui mallet, elegantiam suam habens & aliena ab ijs qui sesquipedalia verba in populum projiciunt, & ampullas. Verùm id tu semper optabis, nunquam assequeris. Nosti enim impatientiam meam, quæ non permittit, ut cogitem quid scribam, sed quidquid in salivam, quidquid in calamum venerit, extrudo potiùs, quàm scribo. Insuper variis gravibusque sæpius urgeor occupationibus, & iniquitate temporis impedior. Sed veniamus ad id quod hic Varsaviæ agitur.

3tiâ Februarij litigabant de verbis quasi jam de rebus judicatum sit, & disputabatur in Senatu multis palàm resistentibus, multis occultè insidiantibus, à quo esset incipiendum? an à distributione vacantiarum, an verò à lectione literarum Regis Sveciæ ad Cardinalem Primatem plenarum contra Regem contumeliarum. Accepta pro more voce commemoravi modum in similibus rerum gerendarum, & rogavi Regem ut secundùm usum, & antiquam consvetudinem, quoties similes interveniunt quæstiones sua Majestas determinet à throno, quid sit faciendum. Nec fefellit consilium ex determinatione enim Regis accessit, & non ægrè id quòd petebat obtinuit Mareschalcus ad legendas vacantias, vel potiùs recommendationes multorum à conclavi Nuntiorum, quibus finitis accedere volebant ad lectionem literarum, sed hoc non est permissum faciendaq; erat solutio Sessionis, non ejusdem est magna excitare mala, & compescere.

4tâ itidem disputatum de legendis literis, tempusq; extractum, & cum

cum prolongatio nonnisi ad hunc diem fuerit concessa, petitus à Rege ut eam proponerem, feci, & planè omnes consenserant. Sed Dñus Eques Pac (acerrima oratio est, quam impetus animi & ultima necessitas excutit, facit enim indignatio versum) dicitur tamen id fecisse ex instinctu & informatione Sapiehana, acceptâ voce quidquid per totum tempus Regni videbatur erratum contra leges, usus, consvetudines, parato sermone dixit, & exaggeravit, scilicet plurimum voluntati permissum esse, legibus minimum. Ad quid verò leges constituendæ, si effectu careant. Cogitanda potiùs sunt alia, & animus adversùs ea quæ possunt evenire formandus firmioribus remediis. Quid futurum sit nescimus, quid fieri possit, & quid fiat scimus. Facta cernuntur, animus non videtur, quæque latent majora putantur, nam quemadmodum videm⁹ tanta contra leges Patrias accidere, sic speremus & non utique ut desiderantur casura. Incrementa pro bono Reipub. lentè exeunt, festinatur in damnũ, & mala undè minimè expectari deberent, erumpunt &c. *A.C. 1702*

Pac Eques rumpere vult comitia

Notatasq; omnes læsiones Reipub. in scripto Dño Mareschalco relinquens, exire voluit, sed clausam ubiq; ianuam inveniens non potuit. Ita Philippus Macedo à procaci proscissus, non permisit exilio mulctare calumniatorem, subjectâ ratione ne inquit oberrans apud plures de nobis malè loquatur. Quamvis verò exire prohibitus, tamen pro more qui recentior est, nec sequi eum deberet Respub. stitit activitatem, nec loqui permittebat, & sic sub dubio, cum spe tamen prosequendorum ulterius Comitiorum soluta Sessio, etsi aliqui approbabant eum benè locutum, arguebant tamen pessimè facere quod Comitia rumpere vellet.

Ob Dominicam incidentem quintâ die vacabat consiliũ, interim per Episcopum Culmensem tractabatur cum Castellano Cracoviensi, ut aulæ velit esse amicus, sed hic consilia providè impertiri assuetus, imitatur præstantissima majorum nostrorum exempla, qui Patriæ cōmodis nihil antiquiùs aut justiùs habuerunt. Moles & multitudo calamitatum quæ tum in Regnum inciderunt, magnum hunc virum esse ingentique valore animi præditum demonstrant, qui non patitur se de suis consilijs depelli, & in tota Repub. est vir optimus judicatus, gravitatem & constantiam habens cum mansvetudine conjunctam, sed super omnia Patriæ est amantissimus, utque est in efficiendo eo, quod semel conat⁹ est strenuus, ita cunctanter, & timidè rem sæpius aggreditur.

6tâ die langvida adhuc se spes quædam Comitiorum ostendebat, disputabaturque utrum absente Nuntio qui protestatus est, prosequi possimus Comitia, cogitando & quidquid in similibus solet, & quidquid potest fieri, affirmante posse continuari Comitia Episcopo Vladislaviensi ob interesse fratris sui Mareschalci, & alijs non ad præscriptum legum euntibus, & his disputationibus pro & contra, extractum tempus. Interim quærebatur Dominus Pac jamq; inventus apud Nuntium Apostolicum fuerat, & scripsit declarationem suam Dño Mareschalco maximè attonito, quòd paratus sit restituere activitatem, sed certis conditionibus publicum concernentibus, quæ conditiones, quia tangebant aulam, præcipuè de bellò Svetico, de libertate à principatu in tantum discrimen non adducenda, de oppressione Domus Sapiehanæ, de amovendo Bechleng, de cassando exercitio Lutheranico in tot domibus publico, & de aliis exorbitantijs, supprimendam hanc schedulam credidit Mareschalcus nec propalandam.

Stanislaus Szembek

Scriberem plura sed temporis angustiâ intercludor, & etiam ne prolixitas nimia fastidium pariat, & ne tædiosâ te demorer epistolâ, aliunde plus nimio distractum plura non addo & finio.

A.C. 1702

PUNCTA AD CONSILIUM POSTCOMITIALE 14 Februarij.

1mo. Quomodo post rupta Comitia Provincijs Litvaniæ, Curlandiæ, Semigalliæ, & Districtûs Piltinensis sub Contributionibus exercitûs Svetici succurrere non tantùm ex nexu sacræ & antiquæ unionis, sed etiam ex vinculo recentis Guarrantiæ Statuum Regni interpositæ instrumento Pacificationis M. D. Lit.

2do An sufficiens est remedium expeditio legationis conclusæ ad Regem Sveciæ, sive etiam, an aliquod occurrit medium efficacius & certius.

3tio Si ista legatio concludetur, unde pro illa sumptus, quantum cuique dandum, & quot personæ expediendæ ex Senatu & Equestri Ordine?

4to Ablegatus Czari Moschovitici continuò rogat, ut aliquis ad Principalem ejus expediatur, qui omninò vult aperire mentem suam Reipub. cum amicis & utilibus propositionibus ad concludendam optimam, & strictissimam amicitiam, & eo nomine dictus Ablegatus publicam petit audientiam.

5tò Quid faciendum, si Exercitus Sveticus ulteriùs versùs limites Poloniæ procedet, & quis modus securitatis, sicuti Sacræ Regiæ Majestatis, ita totius Reipublicæ?

6tò Artilleria Regni, quamvis & in pace egeat semper, providendum quoquè & fortalitium Cameneci, & Ssmæ Trinitatis, & quoniam ordinaria Quarta, cùm sit præcipuè impunctualis, sufficere nequit; petitur proinde supplementum.

7timo An Titulus Regius Electori Brandeburgico sit dandus, cui, cùm trecenta millia Talerorum pro Elbingensi prætensione debentur, quoniam Comitia rupta sunt intra 12 septimanas exsolutio summæ hujus imminet, aliàs Territorium Elbingense in periculo. Optat proinde Sua Mtas, ut huic obvietur, & medium aliquod inveniatur.

8vo Tam magni sumptus Ducum Regni merentur justam reflexionem, ut ad rationem liquidationum suarum debitam recipiant consolationem sicuti & Nuntij Exercitûs consvetam gratitudinem.

DECLARATIO S. R. Mtis D. N. C. IN SENATUS-CONSILIO POSTCOMITIALI FACTA 27 Februarij

RES exigit ut propositioni jam factæ plura ex utilitate & necessitate publica superaddamus. Notum est Sinceritatibus V, qualem exitum proxima Comitia habuerint, utpote quæ mero propriæ utilitatis studio infectis rebus dissoluta sunt, posthabitâ ac neglectâ de promovendis nostris Reipublicæq; commodis curâ, quæ tamen omnium potissima esse debebat, cùm interea Rex Sveciæ in dies pergat, literis minimè Regiis, Regeq; prorsus indignis nobis insultare, & post infessam hostiliter Curlandiam cum Semigallia & Districtu Piltinensi progressus suos in Litvania proferre, eamq; magis ac magis pervastare, idq; adeò impunè, ut nec arma contra ipsum ferantur, nec saltem de remediis, quibus eidem obviàm iri possit, cogitetur, quin potiùs magna lætitia undiq; videatur, & invasori in opprimendis innocentibus, & justificandis reis leges ferre impunè quasi permittatur. Deplo-

plorandum sanè est, quòd non sic videatur vigere ardor iste, qualis erat Polonæ Gentis tempore Majorum vestrorum, nostrorum autem Prædecessorum, indeq; satis luculenter apparet DEum vitiis, atq; peccatis hujus Reip. iratum, omnes bonos influxus avertere, quos Nobis sincera virtutis atq; æquitatis æmulatio aliàs promittebat, cùm nunc nonnisi injustitia undiq; exaudiatur, delicta planè maneant impunita, nullusq; respectus & recognitio rectè factorum habeatur. Atq; id est, quod in præsenti rerum statu tantò magis nos movet, & adigit ut Sinceritatibus V. exponamus, quantæ necessitatis sit, ut post Reip. incolumitatem, nostra quoq; securitas stabiliatur. Non recensemus longâ serie, quæ nostra erga hoc Regnum hucusq; sint merita, cùm certò persvasi simus Nos curam hanc honoris, & securitatis nostræ tantò majori jure à Sinceritatibus V. requirere, quantò magis per orbem universum constat, quomodo nullis hactenus sumptibus pepercimus, nulla pericula horruimus, quin potius omnia fecimus, ut votis & expectationi Reip. de nobis in Electione nostri in Regem conceptæ satisfacere possemus, Regnoq; huic pristinum splendorem, atq; magnitudinem redintegrare valeremus. Juramenti vinculo adstricti fuimus, & per pacta conventa obligati, ut avulsa Reipub. recuperare curaremus, atque per hoc nos obligatos existimavimus, ut vinculo Juramenti quocunque modo satisfaceremus, restitutaq; Podoliâ, & Cameneco ulteriùs progrederemur, & operi magis profuturo nos accingeremus. In ea semper opinione fuimus, & adhuc sumus, articulum istum de recuperandis avulsis vel maximè ad nostram solam personam spectare, onusque effectuandi articuli istius nobis ipsis incumbere. Etenim si dicatur rem esse, quam consensu Reipub. inchoari oportebat, in vanum certè est, quòd illa pactis conventis inserta fuit, cùm alijs Generalium factis nos conformare; sed, cùm ita sit, uti præmisimus, quòd peculiari & solenni juramento adstricti fuimus, certè nemo nobis vitio vertere poterit, quòd operam dederimus, quomodo nos ipsi promissis nostris stare possemus. Testati sumus hoc ipso bonam nostram intentionem, & fuimus persuasi neminem inveniri potuisse, cui justa causa esse potuisset, nobis aliquid inde iniqui imputandi, cùm potiùs optemus, ut omnes in Regno nostro fidei juramento confirmatæ memores sint, & muneri suo ac legibus eodem modo satisfaciant. Parati fuimus, & sumus justificare omnes nostras actiones in facie totius Reipub.; sed postquam vidimus, quot & qnanta impedimenta nostris progressibus opponerentur, & quàm iniquè nostra bona intentio in pejus torqueretur; Non omisimus, ut tam per publicam nostram declarationem de ineunda pace honesta quam per reductionem copiarum nostrarum in Saxoniam malevolos eò meliùs convinceremus, eosque tantò pleniùs persuasos redderemus, de nostro sincero proposito, dum omnibus lucris, commodis, & emolumentis, quæ de hoste obtinueramus, libentissimè renuntiavimus, & incerto rerum eventui nos ipsos commisimus. Sed illud nunquam credidissemus hanc nostram indulgentiam, & ad vota populorum accommodatam promptitudinem, tam periculosos & fastidiosos effectus producturam, & quòd inde occasio emanare debuisset, hosti ea concedendi, ad quæ nos tanquam Rex aspirare neque præsumeremus quidem, quamvis ea omnia Reipub. commodum, atque utilitatem pro scopo haberent. Nihil igitur restat, quàm ut nunc Sinceritatibus vestris modis omnibus commendemus, quatenus omnes cogitationes suas huic negotio intendant, & remedia efficacia inveniant, qui-

A.C.1702

A.C.1702 quibus & perſona noſtra Regia ab omnibus inſultibus tuta præſtari, & ipſius Reipub. inde dependens ſalus promoveri poſſit. Nos ſanè proteſtamur coram DEO & toto mundo nullas nos partes habituros ignominiæ, & certiſſimæ ruinæ Regni noſtri, quæ ſine dubio ſubſequi poteſt, modum tractandi hactenus aſſuetum, niſi adhuc malo huic ſerpenti tempeſtivè occurratur, remediaq; ſufficientia eidem adhibeantur, ad quem finem pro facilitando negotio offerimus nos pro duobus Quartualibus Exercitui Reipub. ſtipendia proviſuros, & exſoluturos, quàm primùm in loco Caſtrorum deſtinato proximo finibus M. D. L. inſtructus comparebit, quandoquidem in Comitiis præteritis cura ſolutionis ejuſdem planè neglecta fuit.

Volumuſq; perſuaſas eſſe ſinceritates veſtras, nullatenus à nobis intendi, ut Reſpub. per hoc, bello quodam involvatur, ſed ut fines illius ab omni ulteriori irruptione tuti, & im̃unes efficiantur, & defendantur. Nulli dubitamus fiduciam hanc noſtram, quam uti ſemper in amore huic nationi erga Regem ſuum & Patriam innato, & unde talem nominis gloriam conſecuta eſt, poſuimus; Ita & nunc eandem in ſalutaribus ſinceritatum veſtrarum conſiliis habemus non fore fruſtraneam, ſed tales effectus producturam eſſe, ut nullum ampliùs momentum prætermittatur, quin ſinceritates veſtræ honori, & ſecuritati Regis, & totius Reipub. firmandæ idonea ac præſentia remedia inveniant, cùm aliàs nobis nihil aliud ſupereſſet, quàm ut characterem Regium, quo fulgemus, integritatemq; totius Reipub. omni meliori modo tueri anniteremur, quorſum enim omnia tam naturæ, quàm gentium jura pro nobis militantia haberemus. Id igitur à Sinceritatibus veſtris juremeritò requirimus, ut omnes cogitationes ſuas huic rei ſeriò intendant, neque patiantur vanâ ſpe nos, totamq; Rempub. ulteriùs duci, & protrahi, cùm urgens neceſſitas, & præſentia molimina omnem moram reſpuant, & prompta atque parata remedia exquirant.

SERMO EPISCOPI VARMIENSIS IN CONSILIO SUPER præmiſſa puncta 18 Februarij habitus.

INfauſtus præſentium Comitiorum finis, verendum Sereniſſime Rex, ne ſit omnimodæ infelicitatis noſtræ initium, quivis enim noſtrorum hoſtium nobiſcum aget juxta placitum ſuum, cum Nos non agemus ea, quæ noſtræ ſunt obligationis. Diſſidia noſtra inimicorum ſunt lucra, & ſicut in his Comitiis fructibus neglectis occupati cortice nec boni intellectum nec mali curam habuimus, ita poteſtas conſulendi cum ingenti libertatis jactura ad duos Ordines eſt tranſlata. In evidentibus periculis ſi procedere volumus, ut debemus, trito à Majoribus noſtris itinere ire nequimus. Loqui hoc tempore difficile eſt, quando veniunt occaſiones, quæ facta magis quàm verba poſtulant, & conſulere quis poterit? quando omnibus reſolutionibus ruptura Comitiorum obicem poſuit. Sentimus certiſſimum dolorem, qui Nos ferit, ſed invenire difficile remedium, quod leniat. Demittere animum tamen non licet, manus adhibere per Senatus-conſilium non eſt modus. Omnis proinde infelicitas Patriæ, clades ejuſdem cadat ſuper hunc, qui Comitia rupit, & ſuper hos, qui ad id contribuerunt cum peſſima illa intentione, ut pro libera Repub. habeamus nullam.

Legi porrecta ex Cancellaria Vræ Mtis puncta, & vidi majorem eorum partem non ad Nos, ſed ad totam Remp. pertinentem. Hæret proin-

proinde mens, & ingenium, quid dicendum, quid non dicendum? Senatûs-consilia nostra quamvis sint aut innocentissima, aut ea, suprà quæ in Repub. nihil melius excogitari posset, tamen apud hos, in quorum conspectu stellæ non sunt mundæ, sinistræ subsunt interpretationi. Nemo ergo miretur, quòd in his materijs in quibus vix cavet, etiamsi quis cavisse ratus est; multa silentio sunt involvenda, & non tantùm scrupulosè, sed & timidè loquendum. A. C. 1702

Scio ego Rex Serenissime, quid debeamus ex vi unionis M. Ducatui L.; Gens enim una sumus. Non tantùm convenit, sed & ex vi obligationis tenemur non solùm compati, sed & succurrere Fratribus nostris. Obstringit ad id, & novus nexus in ultimo Tractatu expressus, ut securitati dependentibus ab Imperio Mtis V. Provinciis provideatur. Sed, cùm super eo puncto cogitarem, præsentius medium non invenio præter illud, quod provida rebus suis integra existens reperit Respub, hoc est expeditionem legationis ad Regem Sveciæ. Instructio prudentissimè, & pro dignitate Mtis, & pro æquanimitate Reip. scripta, de quantitate Legatorum ex Senatu, quidq; dandum viris, conferemus apud Card. Primatem, quantitatem verò Legatorum ex Equestri Ordine non est nostrûm aut diminuere, aut augere, quoniam id jam Conclave Nuntiorum determinavit. Quandoquidem verò video, aliquot ex electis se non tantùm excusasse, sed & abivisse, cumque Instructio etiam sonet unius vel plurium absentiâ non obstante, commodè id pro Republ. fiet, & inopia thesauri, quæ frequentiùs optima constituta retardat, quia, si alicubi, certè in Polonia nihil magis fatigat, quàm pecuniæ conquisitio. Si sumptu suo aliqui ire volunt; sicuti in Conclavi Nuntiorum publicè declaraverunt, optarem illos ex sensu meo quàm plurimos. Si autem sumptu Reipub. quàm paucissimos. Cùm etiam non desit præjudicatum quòd in magno itidem negotio Reip. pro receptione scilicet homagij eventualis unus tantùm ex Senatu Magnus Thesaurarius Regni; alter ex Equestri Ordine Procancellarius nunc Litvaniæ, tunc Referendarius Regni erant destinati Regiomontum, qui fortiter & magnificè pro Republica, gloriosè pro se negotium egerunt. Ego credo quòd & emollitus ferocior animus legatione nostrâ, & persvasione Colligatorum, qui in illa pace suum prætendunt interesse non irritabit amplius & Personam Mtis V. & Remp. vehementiùs, quàm justiùs non exacerbabit; In omnem nihilominus casum pro defensione, quæ cuivis naturalis, crederem primas Restium literas expediendas ad vocandam Nobilitatem tanquam robur Reipublicæ invincibile, hoc præcauto ut quàm prudentissimè scribantur palàm faciendo, id, quòd, sicut non provocamus bellum ita nec timemus, & quod pacem nunc voluntas, bellum illo tempore deberet habere necessitas. Interim, cùm Respublica existens integra reliquit sibi jus belli, & pacis, quod dependet ex bono vel adverso hujus legationis eventu, quoniam expressè determinavit, ut relatio ejus in Comitiis fiat, deliberando solùm, utrum Comitia limitari, an alia nova à Majestate vestra evinci precibus deberent. Limitatio per rupta Comitia esse non potest, ergo consequens est, ne disquiramus, utrum Comitia esse debeant, sed illa tanquam ordinarium in similibus conjuncturis remedium humiliter à Majestate vestra petere debemus, in quibus ex responso legatis nostris dando, & ex re, ulteriora in rem Reipub. formabuntur consilia. Firmissimum verò medium crederem, mutuam confidentiam; ubi charitas abest, nihil boni sperari potest. Fecit

Hieronymus Lubomirski Stanislaus Sczuka.

jam

A.C.1702 jam Mtas vestra ad illam gradum, per lectum imediatè scriptum, in quo effudisti cor tuum Domine, deponendo in sinum præsentis consilii, & personæ tuæ, & honoris tui securitatem. Declarare dignatur Mtas vestra Exercitui nostro consolationem, non ideo, ut bellum incipiant, quia hoc sine pleno consensu totius Reipub. cujus servi sunt, incipere non possunt, sed ut tantùm in limitibus pro defensione & ostentatione maneant, quod & ego credo concessibile, & cum legibus nostris convenicns, ut scilicet Exercitus in excubiis ex illa sit parte, ubi est maximum periculum. Fecit etiam Mtas vestra in eo gradum, quando nos ab externo milite liberâvit, & in pectoribus fidelium subditorum non tantùm securitatem personæ suæ Regiæ, sed & honorem suum, quo nihil homo delicatius habet, reposuit. Non dubitet Mtas vestra, quòd confidentia in nobis est mutuæ felicitatis maximum fundamentum, est lapis angularis, super quo fortuna nostra manutenebitur, quando talis erit, qualis esse debet, inter Patrem & filios, inter Dominum & subditos. Divulsio membrorum à capite utriusq; est ruina. Debemus Mti vestræ non tantùm fidem, ut subditi, sed & amorem, ut diligentes Patrem filii. Cùm ergo Patris non Domini ritu agere nobiscum dignabitur, fortiùs certè, quàm, per, nescio quam etiam fortissimam potentiam, gratam in cordibus nostris quietem, securum in affectu nostro imperium aget. De nobis nullum debet esse dubium. Non seducemus expectationem Mtis vestræ, quia hæc est inter primas Gentis nostræ gloria, quòd Regibus nostris servamus fidem, sangvine proprio salutem & securitatem eorum providere solemus. Dum nihil à te Rex timebimus, id testari debemus, quod debemus Domino; verbo, dum diliges, facies, quod vis. Dum enim verus & sincerus erit amor, tunc nihil adversi contra Rempub. tentabit. Ad stabiliendam proinde Rex Serenissime, & solidè fundandam confidentiam duas res cum respectu debito opto, peto, precor. Prima est, ut auxiliares copiæ nunquam ampliùs secundùm recenter constitutam legem in viscera Regni intrent, quia hæ plus ad personam Regiam diffidentiarum in Regno adferunt, & adferre possunt plus damni, plus & in Religione, & in libertate præjudicii, quàm comodi & gloriæ Mtis vestræ. Ita & Romani talia bella suscipiebant, quæ proprio milite geri poterant, eo addito; in re Romana, Romanis magis credimus, quàm Græcis. Sit Mtas vestra plus quàm secura, quòd inveniet in affectu, & fortitudine Polona tantum animi & virium, quantum ad dandam resistentiam cuivis inimico satis erit. Disjuncti debiles, conjuncti erimus pro defensione Mtis vestræ, & Reipublicæ fortissimi.

Aliud est, quod petere audeo, & vellem in hac materia per lingvam effundere cor meum, ut pro strictiori stabilienda confidentia velut securos redderet Status Reipub. quòd certi esse debeant jurium & libertatum suarum, quòd amplius non inducetur per interpretationem pactorum conventorum Cardinalia jura evertentem ad id, ut aliquando bellum aliquod incipere velit inconsultâ hac Republicâ, quæ nunquam Regibus suis justa denegare solet. Si verò credidit vestra Mtas, quòd conscientia ejus Regia in juramento de recuperandis avulsis est invadiata, liberabitur ab eo aut explicatione saniori, aut ad extremum, si Mtas vestra in hoc supposito juravit, & dispensatione ad repellendos quosvis scrupulos. Probabit verò fidem, excusabit pro bonitate sua libertatem illorum, qui ex obligatione jurata hanc securitatem humiliter expectant. Hæc est natura Rex Serenissime liberæ gentis nostræ, quòd Dominos nostros, & amare & timere solemus. Diligimus pariter, pari-

pariterq; timemus. Quò majores re & nomine Reges in historiis nostris invenimus, & legimus, eò cautior semper erat cum illis Respub. Non ita id ex persona Mtis vestræ requirimus, quia videndo per experientiam, quàm similia seducunt consilia, consilium futuri ex præterito veniet, sed id curamus, quòd Respublica, cùm sit im̃ortalis, incidere possit post sera fata Mtis vestræ in talem Regem, qui animi spiritu magis forti, quàm prudente incipere vellet ex præjudicato cum aliquo vicino bellum, & aut ad periculum ultimum Rempub. aut ad ruinam inducere. Ac proinde meliùs cavere semel quàm pavere semper. Dabis Serenissime Rex documentum ejus bonitatis, quæ omnes res difficillimas faciles reddit, & eris per hanc generosam & heroicam actionem gloriâ æternus, nomine im̃ortalis. Faciet autem prudens, & cauta Mtis vestræ Cancellaria eo modo, & tales inveniet terminos, quod illud ipsum loco dishonoris, quem avertat DEUS, cedet in gloriam, & interea devincet eò magis jam sibi devota corda. Amari, coli, diligi, majus imperio est. Optarem autem ex rationibus Statûs, quas dicere nolo in tanta arbitrorum frequentia, quia quandoq; incautus Confessarius peccare docet, ut hanc securitatem in authentica forma sumant secum hi, qui ad Regem Sveciæ destinantur, & pro opportunitate, si necesse fuerit, illam producant; producent autem, & pro gloria clementiæ, & affectûs Mtis vestræ in Rempub. & pro meliùs pacandis rebus. A.C.1701

Ablegatum Czari Moschoviæ audiendum credo, sed an expediat mittere aliquem in Moschoviam subest dubium. Si mitteretur aliquis deberet ei dari gradus ad tractandum, sed potestne hoc sine Comitiis fieri, ab omnibus cognosci debet, quod omnes tangit.

Artilleria Regni accusat semper in Comitiis, & in consiliis indigentiam suam, quia nunquam in justissimis desideriis satisfactionem habet. Facit Palatinus Kijoviensis Generalis Artilleriæ, quæcunq; potest, cui debitas ex statione mea refero grates, quòd ex praxi continua circumspectè satis tam tenui in Artilleriam designato utatur sumptu, &, qui judicio orbis non tantùm apud Mtem vestram celerem & realem respectum, sed & apud totam Rempub. meretur. Facit ille, quæ potest, sed ex nihilo non potest esse nisi nihil; toties in Comitiis, & in consiliis optabamus, ut duo Capitaneatus ex melioribus, & ex primis vacantiis ad Artilleriam applicarentur, & adjungerentur; quia per id & Mtas vestra ab ulteriori & frequenti impetitione libera esset, & necessitatibus tam prægnantibus provideretur. Quia verò nimis longinquum hoc videtur mihi medium, convenientius crederem id, quod in manibus Mtis vestræ lex posuit, hoc est ut refractarii in exsolvenda quarta ad Artilleriam pertinente puniantur per datum ab ipsa lege medium. Sit porrò certa Mtas vestra, dum unus & alter privatione punietur, pœna ad unum, metus erit ad omnes. Quia verò Camenecum decus & robur nostrum in tanta invenietur necessitate, quantâ major esse non potest, sequor viam, quam lex demonstrat; quæ dum necessitates Artilleriæ quartâ novâ supplementabat, expressè id addidit, quòd si aliquid pro necessitate Artilleriæ ultra illam destinatam deesset Quartam, tunc thesaurus Regni supplere debet. Cùm proinde necessitas hæc supra omnem necessitatem sit, audeo fraternè compellare Thesaurarium Regni, ut, quamvis cum molestia id fieri deberet, suppeditet hujus fortalitij necessitatibus, etiam ultra id, quod facere posset. Quia, si aliquid adversi, (quod DEUS avertat fortalitio huic accideret) damnum esset nunquam compensabile.

Martinus Kącki

Inter

A. C. 1702 Inter alias rationes, quæ affligere debent animam, quòd Comitia rupta sint, id etiam auget dolorem, quòd nobis non est concessum, ut Reipub. integræ perfectam de Elbinga eliberata, & Reipub. restituta faceremus relationem. Quia insultus à quibusdam vel ignaris, vel malitiosis, & interpretationes sinistræ meliori & evidentiori relatione monstrando, quòd est, non quod videtur facillimè retundi potuissent. Sit secura Mtas vestra, fide jubeo & pro collegis meis tam insignibus in Repub. viris, & pro me ipso, quòd in eo loco & honori Mtis vestræ, & integritati Reipub. ita servivimus, ut nihil excusandum habeamus. Si DEUS indulserit vitam, & relatio fieri poterit in Comitiis, agnoscet quivis, quòd quæ nunc dico, sim probaturus. Medium propinatum à Cardinale Primate ad retinendum Electorem Brandeburgicum, ne sit rigorosus exactor, est tale; supra quod melius apud me non invenio; ut Senatus libertatem habeat, titulum Regium ipsi impertiri, quandoquidem super id publicum Reip. non antecessit beneplacitum, invenire satis justam causam non possum; quoniam verò Mtas vestra ex rationibus suis jam istum titulum concessit, potest eadem Mtas vestra, quod ex statione mea humiliter precor, authoritate suâ evincere, ut patientiam habeat super nos. Non dubito facturam id suam Serenitatem Electoralem, seu ut credo, indispensabiliter pro me dici posse, Mtem Regiam facturam id, pro conservatione veteris devinctionis ulteriorisque Reipub. affectûs. Prodeunt aliqui & se offerunt ad dandam eandem summam juribus præsentibus Electoris ut tantùm gaudere possint, ad feliciora tempora satisfactionem à Repub. expectaturi. Non extinctus adhuc ille affectus, quem experti sumus, imò augeri videtur inter ardores Italici cœli in corde Serenissimæ Reginæ Mariæ Casimiræ, quæ offert summam pecuniarum in numerato pro tam urgenti Reipub. necessitate. Cur ergo provisionaliter in omnem casum, si debiti hujus exsolutio urgebitur, tractare non debemus cum Plenipotentiariis ad decisionem Reipublicæ?

Quoniam verò ex hac occasione Serenissima Regina duplex desiderium præsenti consilio proponit: unum ut diutiùs Romæ commorarari possit salvis omnibus suis juribus, quod est concessibile. Aliud ut proventus eidem ordinati realiter pro præterito persolvantur, in futurum omni meliori modo assecurentur, quod est justissimum. Digna est Regina hæc non tantùm ob memoriam magni Regis, & tanti Reipub. totius benefactoris, sed & ex persona sua propria, quia nemo inficias ire potest, quòd Patriam hanc tenerrimè dilexerit, & in deliciis planè habuerit. Concernit ergo debita eandem gratitudo, & tenemur omnes ad Mtem vestram, quàm ardentissimè instare, ut in justis & in dispensabilibus suis prætensionibus sine ulteriori mora realem & effectivam satisfactionem habere queat. Quod & ego non tantùm ex obligationibus meis, quas nunquam satis exsolvere possum, sed & ex justitia humillimè peto.

Ducibus Regni ex debita gratitudine justas persolvi in Comitiis gratias, nunc commendo respectui Mtis V. cui currenti affectui suo in viros militares non addo calcar, & Nobis ut Thesaurarium Regni rogemus, quatenus ad rationem liquidationum notabili aliquâ summâ necessitates eorum præsentes, & continuas sublevare velit, quia, ut ibi dixi, non tantùm hoc fieri potest, sed & debet. Quando verò fato nostro per rupta Comitia satisfacere Exercitui non possumus, audeo precari Mtem V. ut saltem Nuntiis Exercitûs pro meritis eorũ gratitudinem testari

ſtari poſſimus, & ne permittamus, ut extenuati tam ingentibus ſumptibus cum dolore ſine conſolatione revertantur ad caſtra murmurantes. Quoties feliciter finiuntur Comitia, ex more & uſu mille florenos quisq; ex theſauro recipit. Cum verò ruptis Comitiis ſpes mercedis in ulteriora tempora protracta, publicum ſaltem dolorem privata in duplo leniamus conſolatione. A.C.1702

Ad alia puncta nihil dicere volo, nec audeo quidem. Nonnulla jam ſunt tam benè tractata, & non libenter dico id, quod jam eſt ante me dictum. Alia non ad Senatûs-conſilium, ſed ad Comitia pertinent. Ad concordiam tantùm M. Ducatus Litv. verbum addo, gratias referens Card. Primati, quòd in negotio tam difficili & intricato toties incepto nec finito pro munere ſuo, & ſolito in publicum zelo ſudavit & alſit. Compenſabit Dominus DEus labores bonâ ſanitate, Reſpubl: gratitudine, videns plùs realis candoris in corde, quàm purpuræ in corpore. Nunc oportet ac neceſſe eſt Rex Sereniſſime, ut Mtas V. gratiâ & protectione ſuâ confirmare dignetur, quod operata eſt; Det gloriam nomini ſuo, & confirmare velit authoritate, quod tanto evicit labore.

Intereſſe Principis Curlandiæ, & preces ejus videntur eſſe juſtæ, ſupplico proinde ex loco meo, ut id authoritate Suâ Mtas V. fulcire, manutenere, & finire dignetur. Interim voto magis quàm eloquio finio; & Dominum DEum cum tota Diœceſi precabor, ut Mtas Vra ſicut bella conficere ſolet fortiter, ita pacem poſſit fundare gloriosè.

XXII.

AMICO CONFIDENTI ANDREAS C. ZALUSKI EPISCOPUS VARM. Seburgo 4. Martij.

NUllæ tuæ ad me literæ, ſed meæ ad te ſemper. Tu taces, ego ſcribo, affectum meum erga te vides & tuum non declaras, de te non ſpero mutuum, ſed habeo certum, & proinde credo majora te habere quæ cures, quàm quæ ſcribas. Tu ſcis quâ lætitiâ impleor, quo gaudio exulto, quantâ voluptate perfundor, quoties optatam ad te ſcribendi occaſionem mihi in ſinum delatam aſpicio, & quàm libenter ea verè & fideliter tibi defero, quamvis & mihi ſcribenti, & tibi legenti dolorem injiciunt juſtum, quæ gerantur in hac infelici nunc, & fortè (avertat DEus omen) in dies infeliciori noſtra Patria. Audiviſti ante aliquot menſes decus Regni noſtri per mortem ſublatum, quæ more ſuo fecit dum ſemper unumquemq; quod eſt belliſſimum (ut dicit ille) carpit. Stanislaum nempè Lubomirski ſupremum Regni Mareſchalcum virum prudentiſſimum, & Catonem Polonum, qui ita eô perduxerat affectu animum, ut non tantùm malus eſſe Civis noluerit, ſed nec potuerit. Diem ſuam finiens atque concludens illud Solonis acclamationis loco addere potuit: mors mea non caret lachrymis, linquamus amicis mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu. Vir citra omnem oſtentationem exquiſitè doctus, & quod in eruditis quoq; rarum eſt, emunctæ naris, exactiq; judicij. Non ſocordem ſe, ſed rerum affectibus vacuum, non timidum, ſed cautum, non tardum, & in quacunque re ſuſcipienda ſegnem, ſed gravem eſſe atque conſtantem demonſtravit, eâque erat ætate, quò adhuc conſiliis animi robur corporis reſpondebat, ſed mors ejus celerior, quàm meruerat, videtur, potuiſſet enim diutiùs vivere & debuiſſet. Varſavia imo tota Polonia perpetuam Mors Stanislai Lubomirski

A.C.1702 am ipsius meritorum memoriam colet. Iracundum quidem illum, nunquam iratum, sed leniter aliquando dicunt, qui viderunt, & timidum non fuisse, aliquando tamen timuisse, id est vitio timoris caruisse non affectu. Nihil ei defuit omnium quæ ad felicitatem requiri censemus. Ita se semper componebat, ut conveniens erat fortunæ suæ. Felicissim9 est, qui felicitate non habet opus, potentissimus qui se habet in potestate. Habuit ingenium & grande & virile, tot libris & sacris (quis non movebitur ad compunctionem versibus illis de Passione Christi Domini, & quorundam Psalmorum explicatione) & prophanis, quis non erudietur in Politica ab his quæ legimus hoc authore, quibus se in memoriam nobis dedit. Quiete quidem se recreare, quàm laboribus conficere malebat, scripsit tamen multa, unde non nihil vita ejus qualis fuerit intelligi potest. Dicta ejus concisa, erudita, & semper plus sonantia. Mors ejus eum honorem, ac decus quæ vitæ responderent invenit. Eo tamen tempore vitam amisit, quo maximè eum salvum esse, & Reip. servire attinebat. Nec est in populo quisquam cui non dolorem mors hæc adferat, crudelitatemque fati horrere omnibus subit, quod non puduisset tantum luctum domui, gloriæ, & famæ bonæ plenæ immittere. Omnium enim fermè hominum deberet esse hostis, qui ejus fuisset inimicus. Ex qua occasione difficultas, nec parva quidem in his Comitiis incidit, ratione vacantis Mareschalcalis officii, quod cessit minori Domino Josepho Lubomirski, & minorem habere volebat Dñus Palatinus Lencicienſis Leſzczynski, vir magnus cujus admirationi ne hoc quidem obstat, quòd nostro sæculo natus est, vir impiger animoq; ad omnia consilia obverso, nihil intentatum relinquens, nec cunctatione in re gerenda, nec audaciâ in se promovendo, neq; magnum subterfugiens laborem neque parvum pro consequenda votorum suorum meta, indignum se ducens, sed non assecuta sua studia voti terminum, jam enim ut Succamerariatus Regni cederet Domino Subdapifero, ascendere debuit Dominus Casimirus Bielinski Succamerarius hunc dignitatis quo certe dignus est gradum. Spe ergo lactatus inani, perpetuò hæc mala suo sub corde volutans, manens in statu suo constans, ut solet, & quidquid evenit in suum colorem trahens, tanquam nihil interesset inter Catonis Præturam & repulsam, noluit amplius causas doloris sui accersere, nec levia hæc incom̃oda indignando cumulare, salubrius & honestius ratus contemnere, quàm utiliter quærere. Post tot labores ergo irritos factus piger, multa efficaci voluit proloqui compendio, tanquam aliorum secundis rebus non invideret, acceptâ publicâ in Senatu voce, dum disputabatur utrum Comitia possint subsistere innatâ suâ eloquentiâ felicitatem Patriæ quam semper optabat, dum sperare vix unquam audeat, tranquillo tempore avidè domi frui se velle, quia quamdiu hoc contingere potest, incertum est, secunda expectare malis paratum esse, sicut nec ampliùs eas ambire dignitates in animo habeat, ac proindè desistere se à concurrentia.

Leſzczynski Palatinus Lencicienſis

8va. Hunc resuscitare voluimus Lazarum, & reædificare Jericho, & an possit aliquid agi, an non possit stante protestatione in Comitiis disputavimus, tandem negatum ulterius procedere, & nomine publico Dñus Mareschalcus aliquot dierum, simul dignitatem hanc & incipere & finire visus, valedixit nunc postremò dolens, quòd noluerit sequi consilium amicorum. Habui in domo mea 13tia Sessionem terrarum Prussiæ, ubi aliqua in favorem Dñi Castellani Cracoviensis erant conclusa, & omnes pòst pranderunt apud me. In crastino verò composui negoti-

gotium Dñi Suffraganei Plocensis cum Domino Episcopo Kijoviensi circa Præposituram Plocensem, quæ tandem per concordiam cessit fratri meo. *A.C.* 1702

16ta. Incepit Senatûs consilium post Comitiale, ubi Rex legi jussit certum scriptum, cujus copiam tibi adnecto, quo se committit Reipub. utque concorditer secum agat requirit, duo se quartualia exercitui promittit soluturum. Post factam propositionem à Procancellario Regni, habuit votum ad concordiam mutuam frigidè invitans, ad materiam incipientis incendii nihil, quod maluit spectare quàm extingvere Cardinalis Primas, in obsequia Regis non tantùm paratum se, sed obvium monstrans nihil pro Repub. neque pro spe, quia notius erat, quam ut narrari debeat, quòd sperabat Succamerariatum Regni se habiturum pro suo nepote Tovianski. Omnes autem conveniebant, ut quamtocius legatio mitteretur ad Regem Sveciæ, ut Comitia extraordinaria indicerentur cum publicatione literarum, ut vocant restium, hoc est convocationis totius nobilitatis. Dominus Sczuka Procancellarius non est oblitus Regem Prussiæ allegans illud; dat veniam facilis, cui veniâ multâ opus est.

Tractabatur interim quis deberet mitti? Dominus Felix Lipski Palatinus Calissiensis, cum Domino Kryspin Palatino Vitebscensi, cum alijs ex Equestri Ordine nominati & expediti cum instructione publica. DEUM veneror, & precibus oro, ut conatus hos nostros pro stabilienda pace secundet, & ferente aura in portum votorum nostrorum sistat, utque concordiæ pacisque DEUS dispersa colligat, disjuncta uniat, & densis diffidiorum istorum nebulis dissipatis (hinc enim illæ lachrymæ) serenum & lætum tranquillitatis solem nobis redonet, in quo tanquam Palladio securitatis apricari nobis liceat.

Ego interim non videns ulteriorem præsentiæ meæ Varsaviæ necessitatem, veni huc continuaturus ea quæ ad bonum Ecclesiæ meæ pertinere reor.

COPIA LITERARUM LEGATORUM Poloniæ ad D. Piper.

MAgnis passibus nec minori desiderio properavimus, ut quantò citiùs S. R. Mtem Sueticam debitis vicinæ fœderatæque gentis Polonæ venerari officiis possemus, quod quidem procul dubio perfecissemus, nisi nos Domini Sakin præcursoris nostri remorata fuisset innotescentia; ubinam S. R. Mtas conveniri possit. Sed cùm non sine dolore ingenti ab eodem hesternâ die perceperimus à S. R. Mte Suetica audientiam nostram differri, nec tempus determinatum præfigi, è re duximus esse Dominum Secretarium Legationis expedire, ut primas modernis junctas præseferens expetat audientiæ nostræ locum & tempus sine mora declaratum possit deportare. Multum enim Reipub. nostræ interest (ut ex rationibus ex coram referendis constabit) ut desideria ejusdem per suos Legatos S. R. Mti Sueciæ, antequam ultra progrediatur, proponendi copia concedatur. Quapropter Excellentiam vestram enixè obtestamur, ut præmissa de S. Mte Suetica gratiosè obtinere valeamus, favorem hunc juri gentium, & voto populorum consonum quibusvis officiis promereri obligabimur, prout ad præsens manemus in Olecko 30 Martii. *Petitio audientiæ*

P2 COPIA

A.C. 1702

COPIA RESPONSI à DOMINO PIPER

Grodna determinatur pro audientia.

REdditæ mihi sunt à Domino Secretario Legationis, Excellentiæ vestræ literæ, &, cùm ex ijs perceperim ab Illustrissimis Dominis audientiam ad S. R. Mtem Dnum meum Clementissimum Legationi Præfectis magnopere desiderari, ut tempus locusq; designetur, ubi possint ad dictum S. R. Mtis colloquium admitti, non possum non Excellentiam vestram hisce facere certiorem, S. R. Mtem primo quidem desiderio Magnificis & Illustrissimis Legationis facilè annuentem, Caunam ei rei maximè idoneam reputâsse Dominoque de Saken significâsse, ut id Illmis, & Magnificis Legationis Ministris notum faceret, postquam verò accidit, quòd D. Princeps Visniowiecki Copias S. R. M. haud procul Caunâ adortus sit, hancce mutandam necessariò sententiam censuit S. R. Mtas, quæ opinione citiùs, aliâque viâ Exercitum nunc motura Caunam vix est aditura; ideoq; prænominato Dno Saken mox exponi curavit, quibus rationibus inducta recipiendæ legationi alium jam locum, & quidem Grodnam destinare oportuit; quò cùm pergat S. R. Mtas spero Excellentiam vestram quantociùs voto suo potituram, mihique eo ipso optatam acceleratum iri occasionem, quâ prolixius mea erga illam paratissima officia testari queam. Jurgenburgi 24 Martij.

COPIA LITERARUM AD D. COMITEM PIPER.

Queritur de loco audientiæ translato

SPerabam me meliora per Dominũ Secretariũ Legationis perceptu-rum, interea ipse non procul Jurgenburgo expectavi, ut in conspectum S. R. Mis Sveciæ admissus negotium Reipubl. quantociùs ad mentem instructionis ab eadem datæ expedirem, difficultatemque intervenientem ex parte Excellentissimi Principis Visniowiecii, ut in suis ad me responsorialibus, quarum copiam in latinum translatam adjungo exaravit, lacessiti facilitarem, sed dum invidentibus fatis audientia nostra Grodnam usq; dilata & ego non sine molestia regredi cogor, attonitus hæreo, quo sensu Respublica nostra ulteriores copiarum Sueticarum in viscera sua progressus interpretabitur, cujus tamen constans votum & propositum erat, ut ex fundo Provinciarum suarum indilatè educerentur, & pax firma & perpetua stabiliri possit. Confidebat enim confœderatæ per pacta Olivensia, & nunquam per se violatæ amicitiæ, ut ejusdem S. R. Mtas non immemor benignas sine mora præberet aures; quoniam autem ex incidenti secus factum, Excellentiam vestram enixè obtestor, ut S. R. Mti non obscurè enucleare velit, Remp. nostram semper Regno Sueciæ amicam fuisse, nec disparem à dicto Regno expectare amicitiam; unde gratiosè S. R. Mti intimare placebit, ut mutatâ, si possibile est, declaratione, audire legatos, & responso instructos Regio, antequam Grodnam veniat, expedire ad Rempub. dignetur. Si verò aliter fieri nequiverit saltem dies certa Grodnæ præfigatur, & designetur, & Exercitus ab ulteriore in Provincias nostras progressu detineatur. Spem concipio firmam de æqua Excellentiæ vestræ mente, & efficaci consilio, quod sæpius nominatam apud S. R. Mtem efficiet audientiam, & Regem amicum, ac pacificum, à vicinæ, amicæ, pacificæq; gentis Legatis, debitâ salutari veneratione procurabit, quàm, dum avidissimè expecto, benevolentiæ ipsius me recommendatum volo. Datum in Stolupian 6 April.

CO-

A. C. 1702

COPIA LITERARUM PER PALATINUM VILNENSEM MISSARUM

LIteras Excellentiæ veſtræ 6 hujus Menſis Stolupæ accepi, ad quas ſine circuitione, ſed amico animo reſpondendum duxi, anticipari tempus locumq; audientiæ Illm̃is Dominis, qui publico nomine miſſi ſunt, deſtinatum vel hac de cauſa minimè poſſe, quod feſtinatis itineribus Exercitum ſuum Grodnam uſque ducere S. R. Mtas cogatur, ob ſum̃am ubiq; com̃eatus inopiam, quæ uno in loco diutiùs hærentem non parùm affligeret. Ut autem certus dies præfigatur, quo in conſpectum S. R. M. admittendi ſunt, eò minùs poſſe fieri Excellentia veſtra facilè judicabit, quò major copiarum ratio habenda eſt, ut com̃odè ſpatium hujus itineris emetiantur. Certò tamen perſuaſum ſibi eſſe velit Excellentia veſtra, quàm primùm S. R. Mtas propiùs Grodnam acceſſerit, diem admiſſionis indicandam eſſe. Cùm verò eo animo Litvaniam ingreſſa ſit S. R. Mtas, non ut ſuas tantùm injurias in fœdifrago hoſte ulciſcatur, verùm etiam oppreſſa ab eo Reipub. Jura vindicet, eandem priſtinæ aſſerat libertati, non exiſtimat S. R. Mtas inclytam Rempub. in ſiniſtram partem accepturam eſſe, ſi eouſque progrediatur, donec ſalubre hoc propoſitum, atque utrique genti utiliſſimum effectui detur, quanquam & maturius, quàm initio conſtituit, & Exercitum hibernis educeret, latere Excellentiam veſtram non poteſt temerariis Principis Viſnioviecii incurſionibus S. R. Mtem permotam eſſe, cujus Ducis nefaria intentio, qualemcunq; illi colorem obducere ſatagat, vel inde manifeſtè cognoſcitur, quòd ne nunc quidem, quibuſcunq; modis poſſit Sueticas copias laceſſere, ac infeſtare ceſſaverit. De cætero officia, quæcunque à me proficiſci poſſint, paratiſſima ſibi Excellentia veſtra inveniet, quam etiam diutiſſimè ſoſpitem, florentemque eſſe ex animo opto. In caſtris Regiis ad Olitam 6 April.

SERMO PALATINI CALISSIENSIS AD REGEM SVECIÆ 4. Maji habitus.

SEreniſſime Rex, *Sæculorum numerando ævo felix ſemper. Sereniſſima Reſpub. noſtra in conſpectu Mtis V. comparet, quæ etſi ſupremi Numinis propitiam experitur gratiam, & favore illius nativo robore, fæcundâ ubiq; gloriatur fortunâ, ut teſtantur ſine faſtu noſtro victorioſa prælia, florentes prædicant lauri, approbant fortunatam illam exiſtere felices cum formidanda Europæ potentia ſucceſſus, attamen licet ſuis in penetralibus commoranti æquanimem Mti V. præbet venerationem; cùm tanti Regis ſenſum, & animum noverit, qui teneritudine ſuâ placidus in amorem & tranquillitatem propendet, ſola frui cupiens magnanimitate. Eam igitur generoſi pectoris ſui præbet conteſtationem, ut quò civilior extat, eò uberiorem & humaniorem actus Regni experiantur effectum, non eam per lentas mortes depopuletur, egeſtas, fames non enecet, non obruat calamitas. Horum enim non indiga, nam optat excutere cauſam. Juſtiſſimè tamen Rex candorem Statuum, ac ordinem Seren: hujus Reipub. perpende, ſacra inviolabiliter conſervata, penſa fœdera, & alto decide ſenſu, an innocuarum Provinciarum*

 queri-

A.C.1702 querimonia, non solùm hospitalitate inductus excipere, verùm etiam fovere, & alere debeat legiones. Nonne luculentissima producit illa candidi animi Mti V. documenta, siquidem animosos faventis Martis deseruit conatus, nec allicienti adfuit fortunæ, suumque præbuit assensum colendum perferendo fœdus. Circa quod eundem & nunc in corde fovet candorem, nostroq; profitetur, quòd implacabilem non gerat animum, nec feritatem bellandi, libidinemq; ultra fas dominandi. Quapropter solas vernantes prætendimus olivas, ne illas bellorum obruat sævities, sed circa hos ramos pax & justitia invicem se osculentur. Si hæc vota nostra, nullas enim credimus animis cælestibus iras. Cur ergo classicum, nonne junctis rebus fortunatior eventus, antequam scintillæ eventilentur, quæ in magna excrescere sueverunt incendia. Suffocanda horum malorum semina, jurgiorum præscindendæ occasiones. Invenias profectò prudentissime Rex, faciliùs arma ponere, quàm temperare, & per hos etiam armorum strepitus, cùm nos centaurorum non gerimus animos, bellando quærere bellum, propera ad justitiam, æquanimitatem, ac concordiam, arma paci lites; quo obtento unanimi precabimur voto, ut Seren: Regiam Mtem V. quam nunc incolumem salutamus, superstitem fœderato Regno Superi foveant, Reipublicæq; nostræ semper amicum conservent. Cæteris verò firmus stabiliendis, deposcimus locum & tempus conferendi commodum, utq; Officiales & Domestici nostri ad osculum Regiæ manus gratiosè valeant admitti.

SERMO M. D. CULINÆ PRÆFECTI LEGATI AB EQUESTRI Ordine ad Seren: Regem Sveciæ.

Miratur orbis Christianus Mtis V. Serenissimæ innumeris assuetum triumphis nomen, stupet eò quòd innocua Respub. nostra Mtem V. hic usq; in sua victrici conversum viscera dextera. Non tamen illam ad justum naturalis defensionis tutamen promptiorem, quàm vicinæ & amicæ fidei tenacem experiri placeat. Enitet itaq; Seren: Reipub. strictior pactorum observantia, demonstratur eò tenerior vicinæ & amicæ fidei & tranquillitatis solicitudo, quò magis potens ipsa sibi videtur, & pluribus munimentis insistere. Sed & Mtem V. Seren: probè nobis cognitam habemus, & quamvis bellicis innutritam laudibus, pacis amantem, cùm & profectò nulla fortuna tam dedita sit, ut plurima tentantibus ubiq; respondeat. Quapropter magnitudini suæ modum facere debet Mtas V. Seren: dum fortuna non facit, paresq; ac reciprocas Reipub. nostræ gratitudinis vinculo tenetur reddere vices, & quem ob fidem Pactorum renuit Polonia experiri hostem, videat extra fines amicum & diuturnum Regem.

RES.

A. C. 1702

RESPONSUM A REGE SVECIÆ.

SAcræ Regiæ Mti D. meo Clmo perquam grata sunt, quæ Inclyta Respub: Polona interprete hac Illustri legatione de amicitia sua testari voluit. Sacra Regia Mtas etiam initorum fœderum semper fuit observantissima, ut eadem in posterum servare illibata cogitat; quæ autem hactenus suscepta erant, non solùm necessitas impulit, sed & Jura Gentium sinunt. Non tamen alium S. R. Mtas sibi proposuit finem, quàm ut ademptâ aggressori licentiâ constringi validiùs mutuæ necessitudinis vinculum, & stabiliri communis securitas possit, nulla dubitans, quin & Inclyta Respub: pari zelo, operam suam perficiendo negotio tam salutari impendere velit. De cætero S. R. Mtas Commissarios nominabit, qui cum Excell: V. conferent, de iis, quæ earum fidei commissa sunt, personasq; Excellentiarum V. favore singulari, & Regiâ benevolentiâ prosequitur.

REGIS SVECIÆ COMMISSARIORUM RESPONSUM ad ea, quæ Legati Poloni Protocollo inserenda proposuerunt Tikocinii 10 Maji.

SPeramus Excellentias vestras eò minùs in malam accepturas partem, quòd ulterior S. R. Mtis declaratio hoc in loco dari nequeat, cùm non solùm ipsâ necessitate, & rerum circumstantijs id jam suspendi contingat, sed & facilitas in Excellentiis vestris condigno honore excipiendis, ac testata toties S. R. M. singularis erga Rempublicam propensio, satis doceant, id ipsum fastidioso neutiquam, aut destinato evenisse animo. Evadet idem clariùs, si Excellentiæ vestræ rei totius seriem in memoriam revocare non graventur. In primo enim, quem habuimus congressu, dixerunt, ipsa porrecta tunc puncta perspicaciori egere enucleatione, antequam declaratio ad illa S. R. Mtis ultima subsequeretur. Alterâ post die illam punctorum satis gravium explicationem desideravimus, quam tamen Excellentiæ vestræ dare recusarunt, donec super eadem mentem nostram ratiocinando indicavissemus. Cùm deinde initium fecissemus traditorum punctorum capita coràm examinandi, recesserunt Excellentiæ vestræ, quoniam de iis, quæ ad singula momenta reponi deberent, inter ipsas ante deliberationem convenire non posset; præstare, ut seriùs res ageretur. Hoc quoque facto & demonstratis, quæ in punctis quiescerent, rerum difficultatibus, loco præmissæ primùm elucidationis alia & nova insuper expetitur declaratio, quæ circa totum negotium jam dudum fortassis haberi potuisset prolixior, si ea, quæ Excellentiæ vestræ præseferebant, in recessu sese habere, sine mora fuissent prolata, atque adeo quanquam ex mandato nihil nunc dici nobis possit, affirmare tamen sustinemus has difficultates, quæ circa postulata Excellentiarum vestrarum, in primo responso nostro motæ sunt, etiamnum æquioribus propositionibus non mollitas subsistere, nunc verò, cùm ob improvisam S. R. Mtis profectionem, quàm interea ad disturbanda adversæ partis, & rebellium consilia nostros transitu Bugi prohibere volentium necessariò suscepisse comperimus. Tum 2do ob Excellentiarum vestrarum instantiam, ut huc loci tandem copiam revertendi habeant, siquidem castra S. R. M. ulteriùs comitari non reputa-

A·C. 1702 reputaverunt. Et tertiò deniq; cùm ob penuriam comeatûs uno in loco ultra biduum exercitus comorari nequeat, sed cogatur longiùs progredi, præsertim quòd incolæ, qui propiùs viam degunt parcè admodùm ad loca præstituta annonam convexerint, remotiores verò nil omnino ad sustinendum amicum militem exhibuerint, S. R. M. quoque, ne ansa querelis præbeatur, tum quoque ut quisque Indigenarum inturbatus, & sine metu in Domibus suis manere queat, constituerat per militum extorsiones annonam non cogere, dummodo tenuis quoq; victus copiis haberi possit. Ideo speramus, quòd Excellentiæ vestræ ob colloquium hoc dilatum meliùs quàm abruptum persuadeant, hoc pacto sinceræ, quâ S. R. M. inclytam Remp. Poloniæ prosequitur, amicitiæ nihil detractum iri, & si hæc non intervenissent, aut si Excellentiæ vestræ, sicut S. R. Mtas speraverat, reditum suum in castra præstolari utile duxissent, illas omni gratiâ, debitisq; honoribus fuisse dimittendas, & quoniam probè nobis constat S. R. Mtem firmiter sibi proposuisse illæsam, fidamq; amicitiam cum hac Repub. servare, quamdiu ipsa nullas partes in impiis Regis Poloniæ destinatis sibi sumat, sed antiqua fœdera & pacta, quæ Regno Sveciæ cum Polonia intercedunt, integra servet. Eapropter tantò fidentiùs assecurare possumus, quòd S. R. M. in sincero erga Rempub. affectu, quem tot modis hactenus servare declaraverat, persistet, neque ab illo nisi coacta & invita discedet, quemadmodum certam quoq; de Reipub. candore fiduciam habet, quòd non tantùm impiis Regis hujus destinatis sese non imisceat, verùm etiam levitatem ejus, ne dicamus, perfidiam, quàm Respub. non minùs quàm S. R. M. toties est experta, abominetur, atq; adeo tantò fortiora consilia capiat, saluti suæ prospiciendi, ut causâ malorum omnium amotâ Regem quemcunq; alium pro libitu & ex liberis suffragiis eligat, cùm pro S. R. M. non modò veterem amicitiam renovare, & corroborare, sed etiam percusso arctiori fœdere illam possit inire rationem, quâ utrique Regno insignis limitum accessio fieri, nec non communis securitas, & Reipub. imunitates ac jura, quæ jam conculcata sunt, in omne ævum firmari, ac stabiliri possint. De hoc S. R. M. instituto eò minùs dubitare convenit, quò luculentiora erga Status, ordinesq; Reipub. constantiæ, & integerrimi animi documenta nuper quoque dederat, cùm oblatas secretò lautissimas privatæ pacificationis conditiones acceptare noluerit. Non opus est de atrocissimis injuriis S. R. Mti illatis, deque violatis toties à Rege Poloniæ Reipub. Juribus multa hic loqui, demonstrata hæc alibi sunt, & nemini Reipub. Civi non nota, sed hoc paucis memorandum judicamus, quòd, cùm Rex Poloniæ plenam fidem propositionibus, dictisq; Comitissæ Konigsmarchiæ & D. Fixtuni adhiberi voluisset, & non solùm efflagitaverint, ut de pace clam Reip. tractaretur, verùm etiam assecuraverint S. R. M. nunquam tot, tamq; insignes Regni sui accessiones habituram, si cum Rep. egerit, quin & id anxiè petitum est, ut Fixtunius neutiquam in manus hujus Legationis, cui maximè diffidebat, extraderetur, magnanima insuper & generosa Polonæ gentis gravioribus Comitiis promissa, quæ hic repetere foret decorum, sed ex his Orthographicis legere præstaret. Constat exinde, quæ Regis sit erga Remp. mens, atque fiducia, & quâ intentione Saxonicas copias in Regnum revocare tantopere cupiat, atque ideo non dubitandum videtur, quin & ordines celeberrimi hujus Regni suæ saluti vicissim consulentes præsentem firmandorum jurium, stabiliendæ securitatis occasionem arripiant, & ex tenore pactorum conventorum contra

tra violatorem libertatis procedant. De hisce omnibus alio in loco, de quo conventum fuerit, si Excellentiæ vestræ nunc discesserint, facultas ulteriùs agendi dabitur. A.C. 1702

COPIA LITERARUM EMINENT: CARD. RADZIEIOWSKI PRIMATIS REGNI AD REGEM SVECIÆ.

Sacra Regia Majestas.

BOnis amicis & vicinis nunquam non fida, non amica Resp: præstitit etiam Sacræ Regiæ Mti V. clara teneritudinis suæ documenta, dum maluit animosos Principis sui deserere conatus, quàm illa inscia susceptum ab eo complecti bellum, quod inoffensæ Regni hujus cum Regno Sueciæ amicitiæ, & inito ab utrinq; S. fœderi è diametro repugnabat. Non prætermittit & nunc omnes humanitatis, innatæ æquanimitatis suæ gradus, cum non attenta ratione inductarum in Provincias Regno huic annexas S. R. Mt s V. copiarum, non vult infensa cogitare, sed potiùs de injuria sua, quàm innocens Reipub: hujus fundus ex aliena præcipitantia patitur. Conquestum suos ad S. R. Mtem V, Illustrissimum ac Excell. Alexandrum Felicem Comitem in Lipie Lipski Palatinum Calissiensem, Raven. Medicen. Rzeczycen. Capitaneum; Andream à Kirlzenstein Palatinum Vitepscensem Comitem in Rawdan, Tarlo supremum Culinæ Regiæ Præfectum, Casimirum de Rozielsk, Oginski Capitaneum Gorzden. ex utroq; Ordine & Gente Legatos mittit, & efflagitat, ut intemeratam Reipubl. hujus in observandis hucusq; Pactis Religionem S.R. Mtas V. non pensi habeat, nihilq; inimicum operanti reciproco affectu respondere non dedignetur Plura exponent DD. Legati, quibus favorabilem S. R. Mtis V. aurem efflagitamus, cunctosq; optatos legationis hujus precamur successus tam in utriusq; Regni commodum, quàm in majorem renovandæ amicitiæ nostræ confirmationem. In reliquo votum est, ut Dominus Exercituum ardua quæq; in vias planas convertens S. R. Mtem V. omni incolumitate &c. Datum Varsaviæ 10 Martij.

COPIA LITERARUM REGIS POLONIÆ AD AUGUSTISS. ROMANORUM IMPERATOREM SCRIPTARUM.

QUaliter obligati precibus universæ Reipub: & votis populorum annuendo sincerè mentem nostram ad pacis studium, & deprimendum bellum in Livonia justis de causis motum fleximus, minimè latere dubitamus Mtem V. cùm hoc ipsum luculentissima post eductum exercitum nostrum extra fines Regni, & recentia bonæ voluntatis & omnigenæ æquanimitatis loquantur documenta. Ast nobis tam facilè ad complectendam pacem propendentibus, tum innocenti Reipub: religiosè colenti, & sanctè custodienti Pactorum Olivensium fœdera, non eâdem lance rependit Rex Sueciæ

A.C. 1702 *ciæ, postquam transgressus limites Regni cum valido exercitu sub specie hospitis, & amici ea facit, quæ hosti placent. Quandoquidem verò in proximè præterito Post-Comitiali consilio conclusum est de his omnibus attentatis, ad stipulatores & evictores Pacis Oliuensis vigore Generalis Guarantiæ præscribere, tantoq; vulneri medelam quærere. Proinde Præfato Senatûs consilio, & ipsis tabulis prædicti fœderis, manifestamus coram Mte V, cui tam auitum tueri fœdera, ut pro stipulatoria authoritate sua his omnibus maturè prouidere, & tam restabiliendæ Pactorum Olivensium integritati, quàm in posterum firmandæ securitati omni meliori modo subuenire velit. Quod instantissimè V. Mti insinuantes, eandem non defuturam congenitæ pietati suæ, imò æquum causæ nostræ & Reipub: delaturam, plenâ spe confidimus, cui ad præsens firmam à DEo valetudinem, & longissimam prolixioris æui seriem, & fluentes ex voto successus animitus precamur. Dabantur Varsauiæ die 6. mensis Martij Anno 1702 Regni verò Nostri Aō V.*

EJUSDEM AD REGEM GALLIÆ.

TRanquillitatem retroactis temporibus Oliuæ Pactis, Regnum nostrum ope, studio & mediatione Mtis V. & in præsenti casu inuasionis Sueticæ interpositam Guarrantiam, & tuitionem Mtis V. ex præscripto Pactorum Oliuensium, ac nuper conclusо Post-Comitiali Consilio, per præsentes nostras literas postulat, & requirit. Quo animo sit Rex Sueciæ, liquet è factis ejus, & grauissimis attentatis contra Nos & Remp, quæ in religiosa Pactorum Oliuensium obseruatione, belliq; declinatione præstitis fidei magnum, sed triste documentum, nihilq; in ea nocentiùs culpari potest, quàm ipsa innocentia. Porrò à Nobis ipsis, quàm procliue fuerat pacem suadere, sat superq; compertum Mti V. existimamus, quam tamen tam impensè desideratam minimè obtinere potuimus, cum primis fortunatis auspicijs nemine resistente elatus Rex Sueciæ, eò securiùs vastas cogitationes suas extenderet, quò faciliùs cuncta sibi obviam palàm patuêre. Apprehendit profundiùs hæc proximè præteritū Post Comitiale Senatus-Consilium, neq; dubitat, quin Mtas V. benè perpensis omnibus circumstantijs, & grauissimis Reipub. injurijs tam suæ mediatrici authoritati, quàm nostræ ac Reip. indemnitati, violatæq; securitati optimè mederi, ac juxta stipulatoriam declarationem Articuli XXXVI. inconcussam Pactorum Oliuensium perpetuitatem seruare velit. Quod dum à Rege Seren: Christianissimoq; Christianitatis propugnaculum expectat, & Nos pro certo Nobis pollicemur, eidem Mti V. inter prosperos rerum omnium successus, diuturnum à DEO Maximo precamur valetudinem. Dabantur Varsauiæ 6tâ Martij.

CO-

A.C. 1702

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS AD PALATINATUS MAJORIS POLONIÆ. 16 Martij.

APparet post rupta (dolendum!) Comitia præsentia, & dejecto in terram in tam opportuno tempore, publico consilio, quòd sicuti decora & libera ingenia Palatinatuum Majoris Poloniæ sunt semper re & nomine magno Patriæ hujus auxilio, ita econtra Nuntiorum eorum absentia non potest esse nisi dolenda & damnosa Reip. Totum enim tempus in solo partu Directoris extractum, reliquum ejus, & id minus modicum cessit consiliis publicis. Noluimus nihilominus otiosi & infructuosi in hoc consiliorum amphitheatro sedere, sed in eo, in quo antecedentia Comitia disjuncta sunt, penes sinceram & particularem Nuntiorum Majoris Poloniæ circa jura & immunitates Patriæ zelum, hoc inprimis præhabuimus, scilicet pacificationem Litvaniæ, omnium fomitem, fontemq; malorum. Benedixit Dominus dominans diligentissimæ nostræ applicationi, quandoquidem sub casu etiam ruptorum Comitiorum exoptatus hic stetit Tractatus sine casu, quia in vim perpetuitatis. Sed quandoquidem M. Ducatui Lit. placuit civilis discordiæ fructus, itaq; arrisit palato, ut etiamsi omnes amaritudinem & acrimoniam eorum nauseant, nonnulli nihilominus falso & vitiato gustu illas arripiant, & constitutam magno nimis & molesto labore, authoritate totius Reipubl. concordiam, tanquam vestem inconsutilem, quia in ævum dividi non potest, malitiosè dissuere, & discindere satagunt. Propterea nos cum Castellano Cracoviensi, supremo Exercitûs Poloni Duce, tanquam in hoc Tractatu positi Guarrantæ, considerantes, quod Regiæ Universales literæ pro pacificatione illorum tumultuum ad M. D. L. extraditæ, nescitur, quo fato, magísne adverso, an arcano, nullum expectatum adferunt effectum, recurrimus ad id, quod in manibus nostris est, solo calamo scribendo, & vovendo salutem Reipub. per literas nostras eo nomine expeditas, quas per copiam communicando vobis, ita constantis in affectibus vestris erga nos, & in propriis conscientiis sumus fidei, quòd verum nostrum pro quiete publica zelum, & hoc adinventum medium admonendi tumultuantes non reprobabitis. Si verò verba & monita nostra ita excrescentis in magnitudine sua & seipsam vix capientis non movebunt licentiam, nec hoc malum acquiescet; jam de ulterioribus cogitandum erit remediis, & ad vos recurrimus, ut malum hoc pestilenti contactu suo serpere non sinatis in Poloniam. Consulite vobis, prospicite Patriæ Et cùm non tantùm interna, sed & externa indies viciniora sunt pericula, & continuus nos terret rumor, propinquaq; majora minatur. Si aliquid subsequi deberet, quod DEus avertat, vestrûm erit prospicere, vestrûm consulere, à vobis expecto tanquam ex Cortyna Themidis

A.C.1702 midis responsum & voluntatem vestram, quorum me affectibus recommendo &c.

COPIA LITERARUM EXCELLENTISSIMI D. PIPER AD ILLUSRISSIMUM D. PALATINUM CALISSIENSEM.

HAud parùm miror priores literas meas Olitæ 6 hujus datas Excellentiæ vestræ non esse, traditas cùm easdem tamen Illustrissimo Comiti Sapieha Supremo Exercituum Litvaniæ Duci transmittendas comendaveram, nullus dubitans, quin eas certo cuidam homini Grodnam perferendas dederit. Testatus sum in iis satis prolixè S. R. Mtis Domini mei Clementissimi sinceram, quâ inclytam Rempublicam prosequitur, propensionem simulq; indicavi rationes, quibus præpedita S. R. Mtas, nec anticipare tempus, locumq;, nec diem adhuc audientiæ, quam Excellentia vestra desiderat, præfigere possit, ut id ex adjuncto dictæ epistolæ apographo elucet amplius, quæ ipsa obstacula cùm etiamnum subsistunt, hisce Excellentiæ vestræ ulteriùs affirmare possum, S. R. M. quàm primùm eò pervenerit, ut diem certum in rei perficiendæ præstituere ac nominare possit, cùm idipsum, quâ fertur erga Majestatem hanc legationem insigni benêvolentiâ absq; mora facturum. De cætero Excellentiam vestram Divinæ tutelæ comendatam obtestor, ut de sincero erga sese studio meo, summaq;, quâ eam amplector æstimatione persuasa esse velit. Dabantur Leypaniæ 15 April.

LITERÆ D. PIPER IN CASTRIS AD OLITAM 16 April.

LIteras Excellentiæ vestræ 6 hujus mensis Stolupæ scriptas accepi, ad quas sine circuitione sed amico animo respondendum duxi, anticipari tempus, locumq; audientiæ Illustrissimis Dominis, qui publico nomine missi sunt, destinatum, vel hac de causa minimè posse, quòd festinatis itineribus Exercitum suum Grodnam usq; ducere S. R. Mtas cogatur, ob summam ubiq; comeatûs inopiam, quæ uno in loco diutiùs hærentem non parùm affligeret; ut autem certus dies præfigatur, quo in conspectum S. R. Mtis admittendi sunt, eò minùs posse fieri Excellentia vestra facilè judicabit, quò major copiarum ratio habenda est, ut commodè spatium hujus itineris emetiantur. Certò tamen persuasum sibi esse velit Excellentia vestra, quàm primùm S. R. Mtas propiùs Grodnam accesserit, diem admissionis indicandam esse. Cùm verò eo animo Litvaniam intraverit S. R. Mtas, non ut suas tantùm injurias in fœdifrago hoste ulciscatur, verùm etiam oppressa ab eo Reipub. jura vindicet, eandem pristinæ afferat libertati, non existimat S. R. Mtas inclytam Rempub. in sinistram partem accepturam esse, si eousq; progrediatur, donec salubre hoc propositum, atque utriq; genti utilissimum effectui detur, quanquam & maturiùs, quàm initio constituisset, & exercitum hybernis educeret, latere Excellentiam vestram non potest, temerariis Principis Wisnioviecii incursionibus S. R. Mtem permotam esse, cujus Ducis nefaria intentio, qualemcunq; illi colorem obducere satagat, vel inde manifestè cognoscitur, quòd ne nunc quidem quibuscunque modis possit copias Sueticas lacessere, ac infestare cessaverit. De cætero officia, quæcunq; à me proficisci possunt, paratissima sibi Excellentia vestra inveniet, quam etiam diutissimè sospitem, florentemq; esse ex animo opto.

ANDRE-

A. C. 1702

XXIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. VARM. ET SAMB. MAGISTRATUI GEDANENSI 18. Aprilis.

Petitio deservitorum pro Duce.

PUblica de præmaturo fato primi Reipub: nostræ Senatoris & Ducis calamitas, sicut omnium Patriæ benevolentium perstrinxit corda, ita minimè dubito Prænobilem Magistratum, si benè jacturam hanc consideraverit, in partem communis doloris jam ivisse. Cùm verò non tantùm luctu nunquam satis dolendam hanc mortem prosequi, sed & memoriam tantorum in Rempub. meritorum habere teneamur, non possum cum lacrymis continere calamum, quin ex publica obligatione in favorem Magni hujus in Republ: Civis, & relictorum ætate non virtutibus minorum scribam successorum. Habuit Prænobilis Magistratus fortè usq; ad importunitatem toties à me repetitas instantias, ut debitis ac deservitis supremi hujus Ducis stipendiis per exsolutionem summæ ad se per thesaurum Terrarum Prussiæ directæ satisfieret. Dederunt favorabile Prænobiles DD. Vræ ultimatè responsum, & proinde eò audaciùs, quò justiùs nunc compello, ut afflictissimæ huic Domui afflictio non addatur retinentiâ debitæ satisfactionis, hæc enim cum Persona extingvi nullatenus potest, cùm certò & liquidè constet omnem satis amplam substantiam pro zelo & affectu in Patriam ingenito non sine præjudicio privatæ Domus magnũ hunc virum pro publico consumpsisse. Facient Prænobiles DD. Vræ rem se nobilissimaq; suâ urbe dignam, dum eum affectum, quem vivo testatæ sunt, & testari adhuc ulteriùs destinabant, demortuo conservabunt, & quod quisq; in particulari sibi post mortem fieri vellet, hoc ex publico præstare non intermittent. Accepit in fidem fiduciâ vicinæ satisfactionis D. Colonellus Kamienski cum notitia & fortè beneplacito Prænobilis Magistratûs à quibusdam mercatoribus certam sumam, pro qua nunc ab iisdem tanquam spe in longius protractâ impetitur, crederem ego æquitati consonum, & idipsum flagrantissimis precibus à Prænobilibus DD. Vris expeto, ut interim securos eosdem mercatores de exposita hac summa reddant, & in reliquo de ulteriori, quam proposuerant cogitare diligenter velint exsolutione. Quod dum instanter, instantiùs à Prænobilibus DD. VV. efflagito, de meo omnes & singulos non immutando unquam affectu securas reddo.

COPIA LITERARUM PALATINI CALISSIENSIS EPISCOPO VARMIENSI Grodnâ 27 Aprilis.

Queritur de impedimentis Legationis suæ

MAgno mihi fuisset solatio, si transire Varmiam licuisset loci Dominum veneraturus, ast zelus boni publici recto suasit eundum itinere, ne omissionis peccato me involverem, sed dolendum, nos operam lusisse, desideriaq; nostra ac spes delusas. Et si enim ex responso Sakini mihi pateret, negotia procrastinanda, attamen Secretarium meum expedivi cum literis ad Dnum Piper, urgendo quàm citissimè audientiam, verùm absq; effectu, imo, loco Caunæ Grodnam facta dilatio, cum injuria juris gentium & quod majus in oppressionem Regionis, & in illa gementis populi. Hac proinde habita declaratione cum Stolupæ appropinquaremus, iterato compellavi Dnum Piper exponen-

A.C.1702 ponendo rationes urgentes celeriorem expeditionem nostram, scripsi Cardinali repræsentando nocivas procrastinationes & meditationes nobis adversas, quas video, bona verba non avertent quia res jam aliter dispositæ. Respondebunt DEO, & Patriæ, qui illam, & me seduxerunt, quia video aliud in titulo, aliud in pyxide. Promissum erat, quòd legatio corriget errores, & generosos impetus & ecce itur in contrarium, dum legiones in viscera tendunt, & jam Vilnæ dominantur, dispartitiones faciunt, omnem exercent hostilitatem, quam oculatus vidit, qui à me missus erat; abominabiles deferendo desolationes; redire proinde debuimus expectantes responsum à Cardinale & Ministris, quid facto opus sit, quia evidenter ludimur, nec quidquam inermes, coram armato agemus Marte, unde vix salus sperari potest. Mittere volui expressum ad te, requirendo tuum sensum, si progredientibus armis peragenda est legatio an Respub. de fato suo informanda, cum jam de certa scientia constet, nostra haud valitura carmina, quia sicut nostra puncta, totius instructionis nobis datæ, jam sunt apud illos vulgata, quantas inde audio blasphemias, præ dolore exprimere nequeo, utinam misericors DEus innocuam conservet Rempub. in vias planas ardua quæque convertat. Est mihi quædam in misericordia DEI spes, quòd devotio in Diœcesi tua cum supplicationibus destinata (Utinam exemplo tuo cuncti hæc faciant, pro quo particulares refero gratias, & in publicum, zelum tuum deprædicabo semper) propitium reddet Numen.

CARDINALLIS PRIMATIS AD PALATINUM CALISSIENSEM Literæ 30 Aprilis.

Sueci limites transgrediuntur

Regulariter mihi literæ tuæ deferuntur de malis ac tristibus informatoriæ. Ego quoque plurimas scripsi, & ut credebam, sat securâ viâ expedivi, video tamen suum eas non attigisse terminum, causam conjicio in mutatas sæpius stationes vestras aut in interceptionem mearum literarum, quòd summo mihi præjudicio & damno est, hinc consilia in vanum cecidêre, quibus fors his malis fuisset obviatum, quæ ubi tantum invaluêre, curatu sunt difficiliora, maximè nos perculit ultima à te notitia, Regem Sueciæ destinata exequi, limites Regni transgredi. Licuit eum hucusque ut hospitem venerari, cùm autem in visceribus sit Patriæ, & vester videtur cadere character, & instructio exinaniri, quia missi estis, ut hunc gradivum, ante limites detineretis Poloniæ, evincere id non potuistis, cum hic, qui oculis vidit de præsentibus jam Tikocini Suecis, cum dolore & stupore, omnium relationem fecerit. De Sapieha Thesaurario Litvaniæ varij varia, hoc tamen certum, quòd non ex integro bonum arripuerit consilium, cujus finis domui ejus fatalis esse potest. Non respiciunt video isti Domini finem, nec credunt, sub specie boni extremum malum latere. Actio hæc in quam eos passio egit præcipites, Reipub. adferet calamitatem illis ultimam minatur ruinam, sequacibus autem horum consiliorum minimum aut nullum fortè pariet solatium, quid hîc statuetur brevi habebis, literas tuas in manus Regis Sueciæ non incidisse, fortunæ adscribo, magnum enim facessivissent negotium, & fortè minus gratè tractati fuissetis. Cautiùs proinde scribendum, ne liberior stylus, aliquod & characteri vestro, & personis adferat exitium. Ego etiam ad sonum hujus classici, non abibo in longinquiora, sed manebo hic, ut è viciniori commodè redeuntes vos videam cum illisque confidenter conferre queam. Scriberem plura, sed periculum postæ comprimit calamum &c.

CO-

COPIA UNIVERSALIUM LITERARUM.

AUGUSTUS REX &c.

EXpeditis nuper literis Universalibus primâ pro duabus vicibus, Nobilium convocantibus, credebamus, quod Civilibus dissidiis quassata, irruptione Regis Sueciæ in Curlandiam Semigalliam & Districtum Piltinensem attrita, quiescere aliquatenus potuit Respub, quæ non pridem desideratâ pace, per nos ab Oriente donata est. Et ecce sævior à Septemtrione adversam libertati, immunitatibus & Provinciis ejus parat tempestatem. Pertinax enim Regis Sueciæ intentio, primo fastuoso titulo amici decorata, & sub hæc grata facie, periculosa abscondendo venena, gratiosis Rempub. demulcebat verbis, sed nunc jam levato velo, hoc, quod intendit, demonstrat, rem seriò aggrediendo. Non enim contentus invasione Curlandiæ, Semigalliæ, & Districtûs Piltinensis, ubi nihil omissum, quidquid violenta possessio permisit, aut plena ferocis Imperij potestas suasit, fidem ponit, gementi sub contributione Samogitiæ, ubi animus horret, & liberum cor, vix audire potest, quomodo disarmata Nobilitas, tam pecuniarias contributiones, quàm & victualia advehere cogitur. Promotus ulterius, furentique animo procedens vel non sentientis mala sua Reip. inductus occasione, vel publico infortunio privata medicantium excitatus insusurratione, super quos suspicax Patriæ amor, reflexionem facere debebit, Litv. aggressus, ubi nihil intactum reliquit, expilata enim lasciuientis militis manu, domus militaribus contributionibus extenuatæ. Non retinuit legatio nostra, & testificatio sinceri affectus Reipub. non promovit: Volentes enim auspicijs & consilijs tranquillitatem, quàm telis & manibus parare, & insimul sitienti Reip. procurare pacem, euntibus à Repub. legatis, ne ex persona nostra aliquod occurreret impedimentum, voluimus publicam legationem, privatâ nostrâ præcedere. Sed nec hoc bene acceptum, imò in convicia mutatum, innocentem conscientiam nostram, verbis non rebus, quia nulla, quæ lædant, producent documenta Fictomij pro informatione impressa palàm facit, & promulgatas confundet imposturas, quorum refutatione non moramur, innocentiam nostram congregatæ Reipub. per falsitatem probrorum in nos conjectorum, demonstraturi, sicuti & declaratio nostra, in Post-Comitiali Senatûs-Consilio lecta, & Senatui producta, & nunc pro informatione Reip., impressa, candorem, amorem, & curas nostras erga bonum publicum, pleno corde explicat. Nunc verò & ipsa legatio Reip. cum dishonore Gentis, & quod majus est innocentis, sub prætextu adinvento Caunâ Grodnam, Grodnâ ad longam Villam pro libitu tanquam in dominijs suis translata, & ibi ceremonialiter audientiâ expeditâ limites Regni transivit, universalibus literis suis, ad castra Regni missis, contributiones solvere jubet, monstrando fronte pacem, & arcano ubere bella lactans. Con-

A. C. 1702 *siderent proinde omnes, si aliquid plena livore malitia, intactæ nostræ objicit conscientiæ, ipsa in se evidentia non demonstrat documenta, non dicendo sed faciendo; Et hoc non sufficit, sed impleto læsionibus honoris nostri calamo, famam nostram proscindendo, ad novam quandam insitato exemplo, & inaudito stante vitâ Principis electionem invitat, & per calcatas Cardinales liberæ electionis leges, quæ non tantùm in campo Electorali, sed in comitijs pacificationis confirmata, residuo libertatis retia tendit, & in libera Gente, servilia, quia armatâ pressa manu proponit suffragia, sed potens est DEus, à quo inconsulti impetus, cœpta initijs valida spatio languescunt, cum præcipuè sciamus quòd majorum sangvine partam, ab avis atavisq; præferendo fortitudinem pro DEO, fide Catholica, pro corona & defensione Regia, & legum, immunitatum, & libertatum fortia & invincibilia opponere non intermittetis pectora. Et quamvis constitueramus tertias restium expedire literas, sed ex Consilio Senatûs nuper habito habentes respectum sangvinis nobilitaris magnis actionibus gloriosi, & considerato eo, quòd jam nonnulli Palatinatus, hoc ferocientis animi Regis Sueciæ incendio circumdati, non tantùm venire & in unum convenire non possunt, sed etiam subsistentiæ propriæ, securitatiq; domuum attendere debeant, & alia domesticarum curarum considerando negotia, expeditionem ex Palatinatibus ad proportionem, tot jam præjudicatis vicibus confirmatam proponimus, ultimas vires pro ultimis conservando periculis; damus hoc ipsum libero vestro arbitrio, quia credimus quod considerabitis nihil esse gloriosum, nisi & tutum, & sicut fortitudini vestræ salutem & integritatem nostram committimus, ita hoc ipsum cum libertatibus consilio vestro reddimus & eo fine comitiola vobis indicimus, ubi firmiter credimus, quòd æquali nobiscū zelo ad defensionem charæ Patriæ media adhibebitis. Si verò hoc saluandæ Reip. in his conjuncturis non videbitur medium, tunc demum ad defensionem boni publici, integritatem Patriæ & conseruationis nostræ tertias literas Uniuersales Restium expediemus. Et nunc faustos meditantium fortia consiliorum exitus apprecando, ordinatas ad salutem publicam expectamus expeditiones.*

COPIA LITERARū CARDINALIS PRIMATIS AD FELICEM Potocki Palatinum Cracovien: Campiductorem Regni 29. April.

Mors Palatini Cracoviensis

INductus literis Regijs Varsaviam in publicæ consternationis, etsi non possum sine gravi animi sensu hanc Reip. ferre calamitatem, tamen literis tuis ad me scriptis, plenis affectûs & confidentiæ recreatus particulariter maneo. Mors Castellani Cracoviensis magni amici colligati, & collegæ tui, credo qùod summam attulit tibi afflictionem quo sensibilior esse videtur, ex tot amissis in uno casu titulis, & solatjis jactura, præcipuè in præsenti Reipublicæ statu, importunissi-

nissima tanti viri fata non possunt in cordibus nostris proportionatam doloribus ponere metam. Ita ingens materia luctûs excedit modum lugendi. Sed quia hoc voluntati Divinæ, sub cujus nutu omnes sumus, placuit, Patientia. Nunc verò cùm transfertur utraq; potestas, majoris clavæ, & Senatoris primarij subsellij ad te, sincerè apprecor, ut ad hos heroicos labores, addat Dñus DEus, vires, sanitatem, & longam vitam, ut duplici spiritu pro te & defuncto in salutem hujus Patriæ longævus spirando videre possis in diebus tuis omnia gloriosa, omnia pacata & prospera. Quod verò attinet ad excubias, quæ integritati Reip. debentur, in præsenti periculorum farragine dispensat ipsum officium, & ministerium, lexq; ordinaria, à custidia limitum permittit, ubicunq; ex re videtur, ut loces ex necessitate castra, sicuti ad modernum timorē importuni hospitis potes prudentissimè omnia hæc agere, & sic castra locare, ut Sueci potiùs hoc adscribant cautelæ nostræ, quàm hostilitati. In reliquo felicia festa reciprocè apprecor, cum resurgente Christo, omnimodas in ævum consolationes voveo. *A.C.* 1702

COPIA LITERARUM A SENATORIBUS ET MINISTRIS Statûs penes Regem Residentibus ad Card. Primatem 12 Aprilis.

TAM infausti successus Legationis nostræ ad Regem Sueciæ sicuti cor Regium perstrinxerunt, ita Residentes ad præsens ad latus Regium congregarunt pro consilio Senatores, qui sumus omnes sensibiliter adverso hoc fato tacti, quia quid ultra superest? dum loco eductionis exercitûs Suetici, Grodnæ tantùm audientia destinata, & Rex Sueciæ semper profundiùs in viscera Regni progreditur. Occasiones autem non acceptatæ, ut decet, Legationis hujus, Ministri Suetici allegant, expeditionem imprimis Fictomii Regij domestici, & aggressionem nuperam à Principe Wisnioviecio partis Sueticæ. Quantum ad primum comunicavit nobis Rex instrumentum instructionis dicti Fictomii, in qua præter sinceram propensionem ad concordiam & pacem, & omnimodam æquanimitatem Regiam nihil aliud invenitur, quàm malignitas humana, & fama malum quo non velocius ullum sinistrè interpretatur non sine injuria innocentiæ Regis illata. Non deberet etiam aggressio, aut, ut melius exprimamus, coërtio quæ grassantis licentiæ Sueticæ igne & gladio partes illas ruinantes sistere voluit, & Legationem Reipub. difficultare, quia ipsum jus naturalis defensionis ad id movit, induxitq; questus, & gemitus oppressorum Principem Wisnioviecium, sicuti in literis suis exprimit; undè, quoniam Rex Sueciæ, accepto hoc prætextu difficultates novas reperit, ut declinet admissionem Legatorum nostrorum differendo illos Grodnam, ac, dum Palatinus Calissiensis cum Collegis suis in his circumstantijs quàm celerrimam exigit resolutionem, quæ cum à sua Majestate, qui in illa Legatione nullam partem activam habet, esse non possit, & tota vis in humeris tuis posita, integraque authoritas hisce remediis servata. Recurrimus proinde ad te instantissimè rogando, ut pro summo, quod Dij dedêre judicio, Legatos nostros sine mora resolvere velis, & ad exoptatam determinationem adoptatis mediis subvenire, & in omnem casum, si Legatio hæc ulterius difficultari, aut quoquo modo trahi & eludi deberet, nec votis Reipub. & unanimi zelo penes integritatem Regiæ Mtis responderet. Ulteriores gradus conformes instructioni status Reipub. suggerere digneris, in quo non dubitamus, quòd prudentia tua rerum

Legationis Sveticæ retardatio

A.C. 1702 fatis major omnes applanando difficultates, efficacia inveniet media cujus nos gratiæ.

CONTENTA INSTRUCTIONIS S. R. Mtis POLONIARUM Cubiculario & Stabuli Præfecto Fictomio vice Domino ab Ecrstedt datæ.

Articulus I. & II.

COmmendat accelerationem itineris, continetque, simul instructionem Generalem ratione negotii commissi relinquendo vice Domini arbitrio, utrum literas ad Regem Seciæ acceptas tradere consultum sit? nec ne?

Articulus III.

Quod si traditio harum literarum necessaria foret, tunc ipsi injungitur Aulæ Præfectum de Dulen imprimis adire, ut per hunc apud Generalem de Rehnschieldt introducatur, quem de hinc de gratia & propensione Regia certiorem facere, ipsique insimul fiduciam S. R. Mtis exponere debet, quàm in ipsius auxilio circa promovendum hoc utriq; Regi maximè salutare negotium poneret, & vi cujus prædictus vice Dominus in mandatis haberet, consiliis ejus se conformare.

Articulus IV.

Quod si modò dictus Generalis institutum hoc approbaverit, suamque mentem circa modum tractandi exposuerit, tunc nominatus vice-Dominus jubetur traditis Regi Seciæ literis Regiis oretenus simul declarare. Cùm S. R. Mtas initium interrupti cum Rege Seciæ commercii, idque eò magis, cùm non tantùm comunis sangvinis nexus id maximè suadeat, sed etiam utriusq; Regis comodum insigniter inde promoveatur, & ne alii tam vicini, quàm subditi propriis comodis hac parte inservientes occasionem ulteriorem habeant, ex alieno damno & dissidio lucrum captandi. Cui addendum sit S. R. Mtem restitutâ cum Rege Seciæ priori amicitiâ non intermissuram esse, quin sinceram suam intentionem ipsis rerum argumentis probatam det.

Articulus V.

Traditione & expeditione ita factâ sæpius memorati vice-Domini judicio relinquitur, utrum mox reverti velit, nec ne? ipsique posteriori casu, si diutiùs ibi commorari consultum foret, injungitur, per certum Nuntium referre, quæ circa hoc negotium acta sunt, & quale responsum à Rege Seciæ tulerit.

Articulus VI.

Sin circa unum alterúmve varias ipsi quæstiones movere contingeret, tunc eidem in mandatis datur, ut cum modestia ad omnia respondeat, & in ejusmodi terminis, uti comodum S. R. Mtis id postulare visum fuerit. In primis circa materiam Successionis Hispanicæ interrogatus, declarare debet Sacram quidem R. Mtem eo in loco esse, ut istius accessio maximum momentum causæ decidendæ afferre possit, eam tamen certi aliquid haud facilè decreturam esse, antequam cum Rege Seciæ res ita compositæ sint, ut cum eodem conformibus consiliis hac parte agi posset.

Articulus VII.

Iis, quosquos apud Regem Seciæ præ aliis valere, & intentioni Regiæ imprimis favere posse videbit, vice-Dominus post certiorationem gratiæ Regiæ certas pecuniæ summas, aliaque munera & dona ipsis grata

&

& accepta futura offerre debet. A.C. 1702

Articulus VIII.

Tandem sæpius dicto vice-Domino comendatur omni opere eò anniti, quò apud Regem Sueciæ ejusque Ministros se insinuare, eosque sibi devincire possit, quorsum ipse monetur, ut nihil loquatur, aut proferat, unde offensionis occasio sumi possit, cæteris omnibus ejusdem prudentiæ & dexteritati relictis. Varsaviæ 6ta Januarij.

RESPONSUM CARDINALIS AD LITERAS SUPERIORES.
14. Aprilis.

IPsâ die patientis Christi legi literas vestras, & vidi tanquam in Veronica repræsentatam Regni nostri Passionem, quod ne in minus faustum transeat omen, DEum precor, utq; ab hac die, quâ sol obscuratus est, quâ petræ scissæ sunt reddat nobis soles clarius nitentes, largiatur soliditatem consilij, & necessariam inter status confidentiam, tanquam petram inscissibilem. Sub eadem data, hoc est quintâ præsentis habui literas à Palatino Calissiensi, quòd assignatam imprimis Caunæ audientiam distulerit Rex Sueciæ Grodnam, irritatus conflictu & fervore Principis Wisniowieccij, quod ego maximè verebar, dum de hoc prælio inaudivi, quod scilicet stante solenni legatione non erat pro remedio, sed magis incendio, & quòd hæc præsens læsio facilè sumi debebat opportuno obtentui in dilationem audientiæ legatorum. Fictomij ad Regem Sueciæ expeditio omnibus jam est nota, sed quòd Rex Sueciæ argumentum ex illa offensionis contra nos sumere deberet, est hoc extra scientiam & captum meum. Ad Regem autem nostrum, si nihil est Reip. obliquum præter id quod Cancellaria Regia consilia communicavit & vos mihi, res non est, nec ad capturam hominis, nec ad captionem innocentis populi.

Accedo ad id, quod est essentiale responsi. Audientia, ubicunque demum sivè Caunæ, sivè Grodnæ assignabitur, credo acceptandam; & in hoc casu sinuanda vela, ut tempestas jubet; quia sive propiùs vel longinquiùs, utrobiq; ingens solicitudo esset, quòd nobis apud nos audientiam destinet. Alterum est, quod ex hac audientia jam aperietur mens hactenus abscondita Regis Sueciæ, qui nomine amici non invitatus semper profundiùs in viscera Regni hujus procedit. Ad extremum post omnes humanitatis gradus nihil supererit, nisi quòd Rex Sueciæ detrahere debebit veritati & intentionibus suis, si quod est simulacrum; unde solidum concludi poterit consilium, si, & in quantum diutiùs, & profundiùs continuare deberet hunc Atticum inquilinum. Quantum ex me facio quæ possum, sine tuba, non ut meritum habeã, quia pretium illorum hâc ætate attenuatum, sicuti frumentorum Gedani. Scripsi Palatino Calissiensi, sicuti ex Sakino ea, quæ ex re, & utili Reip. esse credidi, infelix malitia, suspicio, invidia omne operatum invertit. Si Rex Sueciæ eam confidentiam in me haberet, quam malevoli promulgant, & in novis imprimi faciunt exoticis, melius servire possem, & si minor esset aulæ ad fabulas attendentia, confidentiùs consulerem, sed in tali casu cum campanis hodiernis obmutesco. Vobis pro hac confidentia gratias ago, felicia festa gratulor, cum voto, ut resurgant omnia prospera, ruant & dissipentur adversa. *Felix Potocki.*

COPIA

A.C.1702 COPIA LITERARUM REGIARUM ANDREÆ C. ZALUSKI EPISCOPO PRINCIPI VARMIENSI & SAMBIEN.

14 Aprilis.

Suetica aggravationes

JAM non incertus rumor, sed ipsa veritas, quia genuina Legatorũ Reipub. ad Regem Sueciæ expeditorum abundè confirmat relatio; quòd illos dolor ad irritum cadentis spei summè affligat, audientia prius Caunæ determinata, post Grodnam quæsito prætextu sine apparentia ullius in publicum fructûs, sub strepitu circumstantium armorum translata, ita ut hi, qui præcesserant, jam nunc Regem Sueciæ retrò sequi cogantur; Sed & ipsa evidentia ex omnibus circumstantiis pericula profundè incepta, domestica mala, & factiones, & nullo coërcita modo malitia humana, & absconditæ obscuræq; intentiones funestum ruituræ Patriæ repræsentant exitium. Adimit nunc hanc larvam simulatæ amicitiæ ille tam bonus vicinus, quem hactenus sub nomine amici & hospitis benevolentes vocabant, & jam eò securius & audacius tribus viis spirans minarum, usq; sub ipsam Varsaviam extendit gressus suos, tanquam tam projectæ patientiæ essemus, ut resistere nequeamus, aut nolimus, aut tanquam robur & arma perdiderimus. Gemit sub gravi jugo Gothicæ servitutis Curlandica, Samogitica, & Livonica Nobilitas, premit M. Ducatum Lit. vastator gladius, ita ut vocales lacrymæ, quæ cælum penetrant, & Christiana deberent movere corda, templa DEi, aræ Dñi in abominabilem eant desolationem; eunt in orbem ad contemptum Gentis Polonæ turpes relationes, & impressa nova per externas Regiones, quomodo per universales inprimis Regis Sueciæ literas congregata Nobilitas in Samogitia, primo disarmata pòst coacta ad sciscendum tributum per 8. Taleros ex fumo, sangvinem quasi fundit, cùm crudeliter emungitur, & ad hæc præstanda adigitur, quæ jubere consueverat. Ergo, dum præsentium periculorum magnitudo præsens invocat consilium, ut sine auxilio & consilio inermem hujus Reipub. cervicem non inclinemus ad ictum lethalem, diligenter & ferventer à te exigimus, ut magnis passibus huc Varsaviam vel ubi substiterimus, accelerare, & validô consiliô ad salutem publicam concurrere non negligas; cui bonam valetudinem.

EJUSDEM EPISCOPI VARMIENSIS JOANNI SZEMBEK REFERENDARIO REGNI Smolanijs 20 Aprilis.

AD literas Serenissimi Regis Domini mei non respondeo, quia non responsum sed mandatorum executionem similes literæ in tam evidenti Reipub. necessitate requirunt. Nec ego soleo excusare me ubicunq; mandatum prævenit Mtis suæ, nec soleo evitare obsequium, quod præstare Patriæ possum, scis non venire me, nisi vocer, vocatum præstò adesse. Et si scirem quòd præsentia mea esset necessaria Varsaviæ, recederem etiam à medicamentis, quæ incepi, & ad nutum Regium more meo celeriter me expedirem; sed quia inceptum etiam quoddam obsequium pro interesse ipsiusmet Mtis indispensabiliter manere me obligat, precor, ut idipsum pro affectu suæ Majestati velis repræsentare; utique licet DEum propter DEum relinquere, postquam deliberâssem ubi major obligatio, ubi magis necessaria ad efficax obsequium ratio. Non morabor ego, & perseverans in constanti quocunque demùm casu, fidelitate, & non cessante unquam, quamvis repellar affe-

affectu, ita in eo zelo, quem debeo & ex fide, & ex infinitis obligationibus; ſpem non dubiam habeo, quòd hanc parvam moram benignè apud Regem interpretaberis, & poſt confidenter, ſi quis mei. uſus, docebis facere voluntatem Domini mei; quia ego omnes greſſus, ſtudia, & conatus eò dirigere deſidero, quò evidens & Regi & Patriæ, quia hæc apud me indiviſibilia, vocat obſequium. *A.C.* 1702

XXIV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINCEPS VARM: & SAMB. KONOPACIO CASTELLANO CULMENSI. 16 April.

CUM ad hos terminos infelicitas Patriæ devenerit, ut ſi prompta conſilia curſũ infortunij non retinuerint, celeris ruina & publico & privatis iminere debeat; non licet mihi ex motivo conſcientiæ, & ex amore in Patriã quaſi demiſſis otiari manibus & tacere. Præmiſſâ proinde ſolitâ meâ Perſonæ tuæ veneratione paucis te compello recentiſſima mittens nova, quæ ab Epiſcopo Samogitiæ hic in Principatu meo degente accepi; quod in ejus Epiſcopatu non ſatis gratus hoſpes Patremfamilias agit. Adnecto etiam ea, quæ à Palatino Caliſſienſi habeo; Factâ proinde maturè ſuper præſentem nunc in Litvania nobis brevi imminentem ſtatum, & pericula, concludas, ſi unquam nunc certè conſilio efficaci opus Nos habere. Poſſem ego quidem divinare, quid facto opus ſit, & quæ ſecuturis malis inveniri deberent remedia, ſed quia exquiſita malitia hactenus os & manus ligat, intra vota manendum eſt. Cùm tamen in ea incidimus tempora, in quibus, ſi nos ipſi de nobis non cogitabimus, poteſt aliquis, ſim falſus Vates, de nobis cogitare. Offero proinde obſequia mea prompta, & toti Provinciæ, & tibi in particulari, enixè rogando, ut pro amore tuo in hanc Provinciam & authoritate ea mediteris media, quæ nos ſalvare poſſunt, quæ non ſunt ità difficilia inventu, modò velimus; Ego omnes vires quaſcunq; in Provincia mea habeo, pro conſervatione & integritate totius Pruſſiæ convertere paratus, modò ab ipſiſmet vobis tale conſilium habeam, quod me ad efficaciter agendum incitare poſſit. Certus verò ſis, quòd ſicut nunquam alius in me erat ambitus, niſi ut pro munere meo ſincerè & diligenter inclytæ huic Provinciæ ſervirem, ſic & nunc in tam ingentibus periculis nihil magis exopto, niſi ut me in victimam publici immolem obſequij. Privatum verò deſiderium id in me manet, ut tibi promptam offeram alacritatem corde magis, [illegible]m manu illam inſcribendo &c.

COPIA LITERARUM EPISCOPI SAMOGITIÆ EPISCOPO VARMIENSI.

ORdinaria Samogitiæ Poſta ingraveſcentia attulit mala, quamvis Sueci Grodnam verſùs moverint, reliquerunt tamen duas legiones ſub Rozanis ubi ad conſtruendam fortificationem ſubditos noſtros impellunt, ſpecialiter meos, qui jam non ſufficiunt exſolutioni impoſitorum onerum. Alternat & noſter noviter conductus Exercitus, qui contra novellam Conſtitutionem & juramentum conſtitutæ immunitatis Eccleſiæ à Palatino Vilnenſi immittitur. Quærere deberem, nunquid redditur malum pro bono? Timendum eſt, ne ad recidivam cogamur, ne poſthac is ſit in alios, qui in me fuit; Qui præmefero præclarum illud ulciſcendorum inimicorum genus, ut pro iis Numen

A.C.1702 men placare, & benignè facere studeamus; DEus ipse vicem nostram ulciscetur, pœnasq; ab eis repetet, omnium opinione majores, quod utinam secus eveniat. Dulces mihi sunt hæ cordis amaritudines sub favore & protectione tua, quam immeritus experior; DEus, qui charitas est, optimam reddat benedictionibus suis talionem, & in fœdus gratitudinis &c.

XXV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISCOPUS VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI TEATINO THEOLOGO ET MINISTRO REGIO Romam 20 Aprilis.

QUanti humanissimam tuam compellationem & affectum tuum literarium, faciam facilius sentio, quàm exprimo, nunquam mihi grata eveniant, si non gratæ semper epistolæ tuæ obveniunt. Unum tantùm amicè queror, quòd injustiùs, quàm veriùs in laudes meas te ire video, quas, quia non tam ratio tibi suggerit, quàm affectus, hunc pleno pectoris ostio admitto, illas non nisi semiclauso, ut proculos suos blandientes futuræ sponsæ solent. Multi laudes suas eò proniùs accipiunt, quò faciliùs credunt. Sui ipsius verò nimium admirator non honestatis studiosus est ille, qui se ipsum ubique optimum ac præstantissimum judicat, quòd est à meo alienum ingenio, præterquam quòd non sum ille quem me facis, sed esse conor, & hæc tua encomia, non tanquam indicia admitto, sed ad virtutem stimulos, atque adhortamenta, in quibus utinam sic alijs, & mihi ipsi, ut tibi videtur, sed sicut per aquam qui videt majora omnia judicat, sic qui per favorem; at verò quanquam ab ambitione alienior, gaudeo tamen, vel testimoniô, vel benevolentiâ, quæ utraque tam liberaliter erga me promis.

Accepi literas Varsaviâ & gaudeo me abivisse, execranda enim non vanæ mihi author rei scribit, quæ diebus ultimis Bacchanaliorum sunt acta, planè ac si non esset DEUS, qui jam videtur esse in cordibus eorum mortuus, & tamen videt hæc & audit.

Excurri Fraumburgum ad videndum utrum ea decreta reformationis quæ cum tanta cura, & labore observanda transmisi, sint in usu, & aliquot dies ibidem impendi, ubi notitiam habui à Domino Palatino Czernichoviensi mortuum esse Dönhoff Episcopum Cracoviensem, suadetur mihi ut concurram quantocius, sed renuo; frustra jacitur re[illegible] ante oculos pennatorum contentus Episcopatu meo, quem non ambitu vel gratia, sed virtutum studiis quæsivi, quinimo non intelligo, quod adeo Divina pietas parvitatem nostram, & addam etiam pravitatem extulerit, non vitæ bonitas hæc meruit quæ habeo. Cognosco imperfectum meum, & me ipsum sæpe cogitans non extollor, primas cathedras non appeto, ascensiones ex corde meo expello, & magis his quæ possideo per DEI gratiam erubesco, & confundor timens utrum officio meo (quamvis in DEI gratia spem repono) satisfacere queam: scis me vera hæc proferre, & in nulla me unquam laude jactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientiæ secretum, quoties ostentando quis factum recipit famæ pretium, & ut ait S. Ambrosius, abundat sibi satis locuples testis conscientia.

Mors Dönhoff Episcopi Cracoviensis

Dum 23tia Maji Ecclesiam novæ civitatis Brunsbergensis consecravi, venit notitia, datum esse Episcopatum Cracoviensem Episcopo Præmisliensi.

Consecratio Ecclesiæ novæ civitatis Brunsbergensis

In crastino consecravi alteram Ecclesiam uno & medio à Fraumburgo

burgo distante milliari. *A.C.1702*

2da Aprilis consecravi Ecclesiam in Lichnau, 3tia itidem Ecclesiam in Peterswald, ubi venerunt nova de morte Guielmi Regis Angliæ, *& aliarum* & de promulgatione Annæ Filiæ Regis Jacobi, cum Principe Georgio Daniæ maritata. Accepi literas à Dño Palatino Calissiensi iter suum prosequente ad Regem Sueciæ, cui rescripsi iṁediatè & fortissima motiva ad pacem concludendam attuli, prævideo enim pessimè nobiscum actū iri, si DEus non miserebitur. Nescio si habes instructionis & plenipotentiæ copiam, ergo illam adjungo cum Senatus consilio Varsaviæ die 2da Maji habito.

9na in quam incidebat Dominica Palmarum, consecravi Joachimum Skirmont Suffraganeum Samogitiæ in assistentia Episcopi Samogitiæ, & Suffraganei Varmiensis in Collegiata Guttstadiensi. Quod reliquum est, rogo ferijs istis Christo Dño dira & acerba supplicia pro nobis passo, sacris atque solennibus, tuis mihi à DEO precibus impetra, ut in eadem cruce, quâ ille diem supremum obivit, carnem meam cum vitiis ac concupiscentiis habeam timoris vel potiùs amoris sui clavo defixam, quo una cum illo in sempiternam, ac seclusis malis affluentem bonis omnibus vitam evadam &c. *Consecratio Joachimi Skirmont*

CONCLUSUM SENATUS-CONSILII 2. Maji CELEBRATI.

Ad primum. Indolet S. R. Mtas Dñus N. Cl. huic Reipubl, quòd intentiones suæ Pacis ex Tractatu Legatorum obtinendæ optatum hactenus nequeunt sortiri effectum & finem. Quippe Rex Sueciæ considerata imbecillitate publica virium & dispositionibus subjectorum studia provehentium excussis eò audaciùs progreditur, quò certior est de mediis in defensionem S. R. Mtis & Reipubl. efficacibus nondum esse consultum. Itaq; censet S. R. Mtas sine cunctatione valida securitatis arripienda media, nec efficaciùs quidquam fore putat, quàm Exercitū Regni huic negotio accommodatum, ut Palatinus Cracoviensis Campiductor, eundem jam quantociùs in loco determinato sistat; unde Exercitui Suetico opportunè opponi, progressusq; ejusdem Suetici Exercitûs in viscera Regni reprimi possit. Cùm verò Exercitus Regni authoramenti externi propter defectum supplementorum, & aliorum necessariorum, tam citò usui neq; ad operationes suas sisti possit, igitur in casum hunc, si Tractatus effectum sortitus non fuerit, & Rex Sueciæ ultra progredi, neq; exercitum suum ex M. D. Lit. Curlandia, Semigallia, & Districtu Piltinensi educere decreverit, S. R. Mtas D. N. Cl. innitendo exhibitioni circa pacta conventa declaratæ pro summa necessitate sui, ac Reipub. defensionis promittit legiones suas proprias sub pleno regimine Illust: Regni Ducum Exercitui Suetico opponendas se adducturum, cum ea conditione, quòd easdem legiones proprio sumptu sustentare, & pace ac tranquillitate Reip. reddita easdem legiones è Ditionibus Reipub. educere tenebitur sub vigore Constitutionis anni 1699.

Ad 2dum. Quoad publicam belli expeditionem existimat S. R. Mtas Dñus N. Cl. ex facultatibus promptiorem & commodiorem fore. Et ad eum finem Comitiola Palatinatibus & Districtibus Regni, atq; M. D. Lit. ex nunc indicenda & in literis universalibus idipsum proponendum esse censet. Quodsi verò urgens necessitas postulaverit in tali tum demum casu secundùm leges expeditis ejusmodi ex Personis necessariò

A.C.1702 riò statui debet, & extraditionem literarum Restium tertiarum pro ultima necessitate S. R. Mtas Dñus N. Cl. reservat. Quæ quidem copiæ ex facultatibus congregatæ in Regno, lateri S. R. Mtis assistent. Copiæ verò Litvanicæ locum in universalibus Sacræ R. Mtis capessent designandum.

Ad 3tium Siquidem S. R. Mtas Dñus N. Cl. literas ad Seren. Principes mediatores & evictores pro manutentione pactorum Olivensiū scripsit, & expediri jam pridem curavit, idem repetere adhuc non desinet, quibus literis suis annectendas esse, Illustrissimi & Rñdmi Primatis Regni, & M. D. L. censet.

Ad 4tum Tractatum non minùs opportunum, quàm & necessariū cum Seren: Electore Brandeburgico S. R. Mtas Dñus N. Cl. ex interesse Reip. & præsenti rerum statu esse judicat; Sed ne magnum huic operi ex assumpto titulo Regis in Prussia oboriatur impedimentum; idcirco conferentiam Illmi ac Rñdmi Primatis Regni, & M. D. Lit. & personis à nobis deputandis cum Ablegato Brandeburgico Varsaviæ commorante aptam esse censet; Si quid & hoc concesso titulo commodi & utilitatis Reip. eveniat, tum si illæsa jura & sancita Reip. manere possint. Post quam conferentiam peractam S. R. Mtas Dñus N. Cl. expediendam esse ad prænominatum Seren: Electorem Brandeburgicum legationem necessarium esse videt; ubi non prius titulum hunc Legatus declarare debebit, nisi in antecessum provideat non solùm securitati jurium Reip, sed & aliquod insigne ex hoc concesso titulo eliciatur commodum tam ad præsens, quàm in futurum. Quapropter expeditionem ad præfatum Tractatum S. R. Mtas Cancellariæ Regni præparare ordinabit.

Ad 5tum. Cum legato Moschovitico conferentia determinabitur, ubi mentem Principalis sui declarabit, & commoda utilitatesq; Reip. ex acceptanda colligatione profluentia edisseret, post quam conferentiam responsum & resolutio ex re dabitur.

Ad 6tum. De augendis Copiis: hoc S. R. Mtas D. N. Cl. & ad Comitiola Palatinatuum & Districtuum remittit, ubi per literas suas hocce negotium exponet. Quod verà attinet dislimitationem cum fulgida Porta, illam non omittendam esse S. R. Mtas D. N. Cl. in tempore determinato censet, etsi copiæ ad conducendos Commissarios ex ordinationib⁹ Ostroviana Zamoysciana & Myszohviana in tempore congregari possunt easdem Sacra R. Mtas designat, sin min⁹ ut ex copiis Reip. dentur; Diminutionem verò per hoc Exercitûs Regni copiæ ex ordinationibus suppleant, S.R. Mtas Magnifico Campiduci commendabit.

Ad ultimum Ratione securitatis Civitatis & Arcis Varsaviensis, cùm hoc ad Generosum Capitaneum loci istius vi legis, & nexu Juramenti pertineat, hoc idem negotium S. R. Mtas eidem commendabit; sin verò aliquod impedimentum commorari illi non permittet, alium idoneum S. R. Mtas Dñus N. Clementissimus ordinare dignabitur.

Michäel Card. Radzieiowski Primas Regni & M. D. L. Nicolaus Swięcicki Episc. Posnan. excepto puncto Tractatus Brandeb. Nicolaus Wyzicki Episc. Chelmensis mpp. Raphaël Leszcynski W. L. G. W. mpp. F. Z. Gałecki Palat. Inowr. Stanisl: Morsztyn Palat. de Masovia mpp. J. Prebendowski Palat. Mariæb mpp. Franc. Grzybowski Castell. Inovlad. Nicodemus Zaboklicki Cast. Camenecen:

necen: mpp. Adam Naramowski Castell. Szrzemski. Carol: Tarlo Procancell. Regni Stanisl: Szczuka Procancell: M. D. Lit. Hieron: Lubomirski Supremus Regni Thesaurarius. *A.C. 1702*

XXVI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. FELICI POTOCKI CASTELLANO CRACOVIENSI, SUPREMO EXERCITUUM REGNI DUCI 2 Maji.

PErdidimus tam magnum, cui lux æterna luceat, re & nomine Ducem Stanislaum Jablonovium, sed non potuit melius tam ingens Reipub. reparari ruina, nisi & in prima curuli, & in primo Exercitûs Poloni ministerio tu succederes. Eo proinde in plausum cum tota Patria, quod dignitates hæ, quæ alibi hospitantur, in domo tua planè hæreditariæ sunt, & ad te postliminio redeunt. Particularem verò & singularem, ut constans & observantissimus nominis tui testor satisfactionem, paucis his verbis vota fundo, ut fortunæ huic, dum non potest perpetuitas, addatur diuturnitas, minimè dubitans, quòd & tu affectum meum, quem semper es expertus, ulterius mihi, Diœcesique meæ testaberis, cujus sum perpetuus cultor &c. *Apprecatio dignitatis*

IDEM HIERONYMO LUBOMIRSKI PALATINO CRACOVIENSI, CAMPESTRI EXERCITUUM DUCI.

QUod pridem meritis tuis, necessitati afflictæ Patriæ debebatur, hoc nunc alibi benefica, hic æquè & justa dextera Regis nostri adimplet. Possúmne ego ab antiquo, & imutabiliter amans te frater continere calamum. Non tantùm ergo ex privata mea satisfactione, sed ex publico interesse: mihi gaudeo, tibi gratulor. Et cum magis semper factis, quàm verbis gloriari soleo, DEum precabor, ut firmam valetudinem, antiquum vigorem, hæreditarium in Patriam zelum, quem semper habuisti, publico bono augeat, & mihi occasiones, impertiatur, qui sum perpetuus cultor tuæ dignitatis, ut tibi servire valeam &c.

IDEM ALEXANDRO SALLAROLLI MINISTRO REGIO Romam 8 Maji.

QUod semper ad me scribere, atque adeo scriptitare non intermittas, gaudeo, sed injustè subaccusas, quòd antè per raro, postea verò nihil prorsus literarum dederim, imò nec scribenti tibi responderim. Libenter tibi scribo, dum vacat, quia sincerè amo, si verò quæris, quid agam, nonne scis Episcopum me esse, ac proinde à labore nec esse, nec debere esse omnino vacuum. Cæterum dicerem tibi, quòd Horatius Pòeta egregius, laudans vitam suam, scribit se in urbe Roma omnium celeberrima solitum obambulare forum, percunctantem, quanti olus aut far emeretur, sed gloriari otio iners ambitio est. Ad nova; post diuturnam & tædiosam Legatorum nostrorum expectationem, post tot dilationes & moras, tandem resolvit Rex Sueciæ in conspectum suum cum votis Reipub. Legatos admittere, & quamvis id Grodnæ esse deberet, quod avidissimè expectabatur, venit tamen alia mutatio & in Rozanystok tribus milliaribus Grodnâ dissitum prædium die ipsâ Inventionis Sanctissimæ Crucis, auspicatissimo omine destinata est. Sine mora proinde Legati ex consilio unanimi secundâ præsentis *Legatio ad Regem Sueciæ*

A.C. 1702 ſentis ad Haraſzymowice, ubi conſiſtentia illis deſtinata erat, moverunt. Rex verò Sueciæ ob commoditatem meliorem ſui exercitûs in Rozanyſtok ad œconomiam Regiam pertinente villa ſubſtitit. Hac eâdem die miſerunt noſtri Legati ad Comitem Piper Secretarium Legationis, ut de ceremonialibus admiſſionis ſequentia proponeret puncta. *1mo.* Ut Rex Sueciæ perſonam qualificatam ex Senatoribus ſuis præſentibus cum curru Regio uſq; ad conſiſtentiam Legatorum mitteret. *2do.* Ut Legati in conſpectum Regium cum debito honore reciperentur, & ut præſentantibus arma cuſtodibus corporis, vexillis expanſis, reſonantibus tympanis, & muſicâ introducerentur, & tectis capitibus ad Regem venirent; tandem trinis inclinationibus factis, tectis capitibus cum Rege ſederent. *3tio.* Ut iiſdem honoribus & gradibus reverterentur, ut erant introducti. Poſt hæc propoſita puncta Comes Piper multis in favorem Reipub. dictis, ad referendum Regi accepit, ſolitum ceremoniale reaſſumendum promiſit, in craſtinum reſolutionem. Tertiâ currentis ſecundùm datum verbum literis primum compellati tandem oretenus à Domino Cederlein primo Cancellariæ Secretario talem acceperunt reſolutionem. Quoniam Rex Sueciæ unum ſolùm Senatorem, eumq; à ſe indiviſibilem Comitem Piper ad latus ſuum habet, tunc primum ex generalibus locum tenentibus Miniſtrum ſtatûs deputabit & quoniam currus tanquam in caſtris exiſtenti deſunt, equos ſuos mittere declaravit & Legatos cum debito honore, qui exhiberi ſolet maximorum Principum Legatis extraordinariis recipere in majorem Reipub. Polonæ amicitiæ conteſtationem, promittit, omnia conformiter & ſine ulla difficultate concedendo, quæ concedi poſſunt, & monſtrando antiquum ceremoniale. Dum ergo venit deſtinatum audientiæ tempus, miſſus eſt Dominus Lieben Generalis locotenens Gubernator Viſmarienſis cùm 30, vel 40, Officialibus ex Primoribus & 120 Drabantibus; cùm verò præmiſiſſet duos Officiales, de ſuo ſignificans nomine Regis ſalutaturus adventu, & ad deſtinatam invitaturus audientiam, reſponſum; quòd expectaretur: venit ergo dictus Generalis ornatiſſimè, & deſcendens ex equo ſalutatus à Secretario Legationis, & pòſt in atrio à Legatis exceptus, & in alio cubiculo dextram habens Suetico idioma-

Felix Lipski te nomine Regis Sueciæ explicante Wachtſchlagerio, Salutavit Legatos. Reſpondit Palatinus Caliſſienſis cum debita reciprocæ amicitiæ conteſtatione; cùm verò hora immineret, conſcenderunt equos, Generali dexteram Legatis noſtris cedente. Præcedebant Drabantes in numero 120 ſelecti militis, nemo enim niſi ex Capitaneis in numerum eorum recipitur, & Rex ipſe eorum eſt Capitaneus. Sequebantur varii Colonelli, pòſt Generalis Lieben, & tandem Legati noſtri, quos 20 vel plures Officiales comitabantur à parte utraque numeroſiſſima Legatorum procedebat aſſiſtentia, claudebant agmen Equites Suetici, eoque ordine procedebatur; dumque viciniores eſſent omnes cuſtodes corporis expanſis vexillis, ſonantibus tympanis & inſtrumentis muſicalibus arma præſentabant. Paratum erat tentorium non quidem Regium, quia illud deerat, ſed cujuſdam Officialis, in cujus primo limine Mareſchalcus Curiæ expectans Legatos, uſq; ad ipſas cubiculi Regii duxit fores; exivit interim Mareſchalcus Magnus ad audientiam Regis invitando, ingrediebantur ergo Legati noſtri tectis capitibus, & dum primam faciebant inclinationem, ſedendo Rex pileum depoſuit; ad ſecundam ſurrexit; poſt tertiam præmiſſo titulo ſuo caput texit, &, ut Legati idem

Felix Lipski facerent, indicavit. Orſus proinde Palatinus Caliſſienſis modeſtis verbis

bis sermonem suum, generositati tamen Polonæ correspondentibus, instructioni conformibus, cætera ad conferentiam habendam distulit. Secundo loco ab Ordine Equestri peroravit Tarlo Culinæ Regni Præfectus stylo & verbis generosis fortunam Regis Sueciæ extollentibus, modum tamen ponere debere insinuantibus; copiam utriusque adjungo: ad utrumq; sermonem Comes Piper breviter generalibus terminis amicitiam Reipub. magnificando, reciprocam pactorum sancitorum observantiam inviolabilem assecurando; nihil aliud Regem Sueciæ summis exoptare votis dixit, nisi id, quod è re, & utili utriusq; Regni esse posset. Post datum responsum Palatinus Calissiensis literas credentiales Regi ad manus reddidit, utque ad osculum dexteræ Regiæ Officiales & Domestici admitterentur, petiit, quod Comes gratiosè fieri posse respondit. Tandem post finitas solennitates prædictas, Comes Piper benevolentiam Regis Sueciæ in personas Legatorum intimavit, de resolutione & tempore conferentiæ notitiam se daturum promisit, postea ijsdem ceremonialibus & ordine Legati, quo inducti erant, ad consistentiam reducti, ubi Generales & Officiales optimè & lautissimè tractati, & pari humanitate cumulati, dimissi sunt. Vesperi autem Secretarius Cancellariæ cum hac declaratione venit, quod in crastino horâ nonâ ad conferentiam expectabuntur, quam & quintâ Maji habuerunt primum locum habentes, quæ resolutio subsequetur, videbimus. Interim Rex ad expeditionem ex Palatinatibus proportionatam literis suis, quarum mitto copiam, excitat, utinam non frustra. Tu verò in expressione affectûs tui, noli esse verbis multus, mihi enim, qui de voluntate tua æquè certus sum, supervacanea ista videntur apud sic amantem sic amans peccat. *A.C.* 1702

PATRI SALLAROLLI MINISTRO REGIO
6tâ Maji.

NON es primus, qui mireris, quòd ærarium Sueciæ hactenus non nimis amplum tantis sufficere possit impensis; sed tamen, ut scias longè esse nunc, quàm præteritis temporibus amplius, breviter te informabo, unde fuerit notabiliter auctum.

Ærarium Regis Sueciæ

In primis in memoriam tibi revoco; scio enim legisse te multa, nec ignorare quòd Regnum Sueciæ compositum sit ex 4. Statibus, hoc est, Nobilitate, Clero, Civitatibus & Rusticis. Quilibet ex his Statibus admittebatur ad sessiones, & vocem deliberativam in Comitiis Generalibus habebat, quos Rex Sueciæ, ut quolibet anno convocaret, legibus obligabatur, ut scilicet illos Status de negotiis publicis informaret, consilium ab eis peteret, & succursum necessarium in necessitatibus Regnum prementibus. Sed ab eo tempore, à quo Corona Sueciæ facta est hæreditaria in descendentibus Gustavi Vasa & pòst in Familia Carolina cum honore imperandi absolutè; Rex secundùm consuetudines antiquas convocat quidem aliquando Status ad informandos de suis intentionibus, sed nullam aliam partem in eo habent, nisi executionem, & honorem approbandorum mandatorum sui Domini per consensum Generalem.

Interea differentia negotia illorum Statuum magnas causârunt in Suecia revolutiones, & non descendendo ad antiquiora, legimus, quòd Gustavus Vasa habens bellum cum Vicinis Potentiis, & occupatus ad intra, ad humiliandam ambitionem Cleri, quæ omnia ejus impediebat proposita, obligatus erat devincire sibi Nobilitatem magnis donis, & grati-

A. C. 1702 gratificationibus extraordinariis. Unde factum quòd magna pars bonorum Regni intra manus Magnatum Regni hæſerit.

Reges Succeſſores Vaſæ modum agendi ejus pro ratione Statûs, &, ut ajunt, Maxima regnandi acceperunt. Non videndo ſolidius & efficacius medium, ut ſecuros ſe redderent fidelitatis ſubditorum ſuorum, ut ſe manutenerent contra rebelliones, & contra diſſidia, quæ inimici Regni illius, cum cura ſæpius excitabant.

Hæc Maxima non poterat ſemper practicari, & propterea etiam Regina Chriſtina continuando eundem modum omnes planè reditus Coronæ abſorptos vidit. Omnia bona regalia, aut data, aut ad tempus conceſſa Magnatibus Aulæ fuerunt. Ita ut Succeſſor ejus Carolus Guſtavus Rex factus tam ſe deſtitutum omnibus invenerit, quæ erant neceſſaria ad ſuſtinendum decorem, & magnitudinem Coronæ, ſicut etiam pro manutenendo Imperio Statûs, ut voluiſſet immediatè abdicare, ſi Clerus, Civitates, & ruſticæ villæ non dediſſent tanta ſubſidia extraordinaria ad exequendas intentiones, quas formaverat contra Poloniam. Miſeria publica eò major erat, quòd Nobilitas nihil contribuere volebat, & eam diminuere; nullas audiendo Propoſitiones concordiæ, nec cogitando unquam de concurrendo cum aliis Statibus in ſolatium malorum, quæ reddebant Imperium tædioſum & infelix. Rex iſte frequentius dicere ſolebat, quod remedium in neceſſitatibus ejus hoc poſſet eſſe efficax, & præſentaneum, ſi recuperarentur à Nobilitate omnia ea bona, quæ Reges ſui Prædeceſſores illi dederant, ſed impeditus bello Danico & Polonico; ſub idem fermè tempus magna erat difficultas in exequendo, quod propoſuerat.

Filius ejus Carolus XI finivit feliciter bellum Danicum, ſed terribiles difficultates habuit in conquiſitione pecuniæ, quæ in omni deerat occaſione, & quibus nemo eum juvare volebat, non obſtantibus ardentiſſimis precibus Senatui factis, & Statibus Regni ſui; quòd illũ tantò magis animavit in reditu Stockolmiam, ut omnem curam eò verteret, quatenus reditus ſtabilire Coronæ poſſet, per idque evitaret illa extrema, ex quibus cum tanta difficultate eluctatus eſt.

Clerus, Civitates, & Ruſtici non poſſidendo ulla bona Coronæ immediatè diſpoſiti erant, ad approbandas intentiones, quas Rex habebat, reuniendi omnia bona, & terras, quæ Reges & Prædeceſſores ejus alienaverant, ſuſtinendo, quòd unicum medium hoc eſſet ad relevandam potentiam Regni, quæ ſemper vergit ad diminutionem, quamdiu bona publica manent in poſſeſſione particularium, & quamdiu pauperes ruſtici obligati erunt ad dandas faciendasq; omnes pro Statu neceſſarias expenſas.

Omnes curas & ſolicitudines eò vertit Nobilitas, nihilq; intermiſit, ut averteret terribilem hunc ictum; Sed Rex Sueciæ ita benè res omnes ordinavit pro executione intentionis ſuæ, ut tandem feliciter ad deſideratam attigerit metam, eoq; juſtius fieri hæc poſſe conſtituit, quod integrè id conformaretur Conſtitutionibus Regni. Convocatis proinde quatuor Statibus Stockolmiam pro Comitiis Generalibus præſentari fecit Statui Nobilitatis leges Regni, quærendo ſenſus ejus ſuper ſtatutum, cujus hæc erat ſubſtantia: Quòd Rex Sueciæ legitimè electus, & conſecratus, poteſt, ſi vult, alienare, & donare quidquid voluerit ex ſuis bonis, ſed ejus Succeſſor poteſt illa retrahere, & reunire quoties voluerit. Deputati Nobilitatis facilè divinârunt intentiones Regias, & malas conſequentias, quæ minabantur toti corpori Nobilitatis;

tis; interea non erat modus nec medium declinandi in finiſtram ſuper reſponſum dandum, quod Rex exigebat. Propoſitio erat tam clara ex ſeipſa, ut Nobilitas non auderet, ſe opponere illis, quæ prævidebat, nec poſſet publicum aſſenſum præbere, quòd leges Sueciæ dederint Regi poteſtatem illimitatam agendi, & faciendi ſecundùm ſuum placitum in omnibus his, quæ concernunt reunionem bonorum alienatorum. *A.C.* 1702

Nobilitas tamen per conſenſum poteſtatem dedit Regi Generalem & unanimem ad executionem intentionis. Immediatè proinde Rex duas Cameras abſolutas conſtituit, quæ cognoſcerent ſuper negotium hoc importantiſſimum ſub directione Comitis Gillenborgk, qui illis præſidebat. Una ex his vocatur Camera Reductionis, quia ibi fiunt Decreta, quæ reuniunt ad Fiſcum Regium omnia bona, quæ ab illo erant alienata. Altera Camera vocatur liquidationis, quia hæc examinat prætenſiones, & rationes particularium, qui poſſident bona regalia, aut pro numerata pecunia, aut in virtute alicujus Regiæ obligationis.

Sicut Nobilitas in hac liquidatione ſuum non reperit commodum, ita nunquam ceſſabit contra iſtam Cameram querulari, tanquam contra fontem omnis injuſtitiæ, quam credit ſibi fieri, & omnium malorum, quæ probat.

Verum tamen eſt, quòd omnes Creditores Coronæ præſentatis rationibus & Regeſtris huic Cameræ, & demonſtratis ei juſtis prætenſionibus non tantùm perdiderunt bona quæ illis fuerant conceſſa, ſed etiam condemnati ſunt ad ſolvendas conſiderabiles Regi ſummas. Et ideo per totam divulgatum erat Sueciam, quòd illud Tribunal non occupabatur alio, niſi in facienda injuſtitia Creditoribus publicis, & in ſpoliandis illis omni fortuna.

Interea tamen propiùs res examinando, & cum æquitate apparebat, quòd alia Camera ſequebatur regulā à Rege præſcriptā ſecundùm leges procedendo ad iſtam liquidationem, & quòd non faciebat injuriam bonis particularium, ſi non erant debitores Coronæ aliquarum ſummarũ, quas ſolvere cogebantur. Quia quando illa Camera aggrediebatur aliquem Nobilem, ad recuperanda ex ejus manibus bona Coronæ, quæ poſſidebat per emptionem, aut in aliqua ſumma, quam dedit, offertur illi per actum liquidatum pretium, quod dedit, & obligatur ad recipiendum. Sed quia ſuper hunc articulum non ſemper convenitur, ideo datur occaſio querulandi, quia valor monetæ in ultimis temporibus multùm auctus eſt. Creditor alterius ſæculi ſummæ alicujus notabilis recipit nunc ſum̃am ſatis mediocrem, & id campum aperit incuſandi judicii Cameræ non factâ reflexione, quòd ſi redderetur illi ſub valore ſpecierum, quas dedit, multò plura haberet, quàm dederat.

Illi qui præſtiterunt Summas Regi, & eo nomine aliqua bona Domini poſſederunt, non ſuum quoque inveniunt commodum in examine ſuarum prætenſionnm. Quia, quando præſentant ſua memorialia Cameræ, examinat illa, utrum ſint juſta, ſive quòd illi Nobiles mutuò dederint Regi aliquas pecunias, ſive quòd munitiones belli ſuppeditaverint, ſub conditione gaudendi uſque ad integram ſatisfactionem de reditibus certarum terrarum à Camera deſtinatarum, Liquidationis Tribunal adjudicat illis has prætenſiones ſinè ulla diminutione, modò non plus ex illis terris jam receperint fructuum, quàm illa ſumma importat. Sed ſi inveniuntur malâ fide agentes, & quòd impoſuerint gabellas, ad quas non pertinebant, & quod frequentiùs accidit, tunc Tribunal

Liqui-

A.C. 1702 Liquidationis illa ab illis percepta numerat, & diminuit super illud, quod illis debetur. Quod frequentiùs tam ingens auxit pretium, ut non tantùm æquaverit principale capitale, sed illud etiam superaverit, & Creditor notabiles summas Regi reddere tenebatur.

Hinc est, quòd illa Nobilitas Suetica in his ultimis temporibus valde se humiliatam sensit, & reditus Coronæ considerabiliter aucti per im̃ensos thesauros, qui ex eo processerunt tempore. Si inveniuntur aliquæ familiæ potentes, & antiquæ in Suecia, apparet, quòd particulares illarum familiarum, qui reddebant aliqua obsequia, quocunque demum modo statui, sciebant bene leges Regni, & ideo à Principe pecuniam numerârunt, quæ non subest liquidationi, & non possidendo quidquam ad Dominum pertinens tranquilli manent.

Et hæc sunt, quæ ex omnium bene scientium habui relatione, nec difficile sanè est paucorum hominum pravè sentientium redarguere mendacia, testimonio proborum in hac re non dissentientium.

LITERÆ UNIVERSALES REGIS SVECIÆ AD PALATINATUS TENISINI 8. Maji.

NOS CAROLUS XII. Significamus &c. Postquam nobis delatum plurimos Reipub: Polonæ Senatores, Dignitarios, Nobiles, Incolas terreri & apprehendere hostilitatem Exercitûs nostri, quem Curia Polona Regia, & sequaces ejus sinistrè detulerunt, nimis insolescere, bona Nobilium & Ecclesiastica, quod nunquam probari potest, deprædari, ac extorsionibus gravem esse, hæc autem fama ad hunc finem formata, ut mens Reipub. his apprehendendis intensa, de primis authoribus belli, insciâ Repub. moti, aliorumq; præjudiciorum & malorum Reipub. causatorum, non recordaretur, neq; ipsorum molimina investigaret. Quapropter ne præoccupatio animorum invalescat, iteratis præsentibus Universalibus nostris literis omnibus notum esse volumus. Quia dum Seren: Fridericus Augustus Dux Saxoniæ, uti in Regem Poloniæ per scissionem Reipub. electus, hocce inclytum Poloniæ Regnum per violatum jus ejus libertatis Cardinale, in unius nobilis contradicentis voce consistens, coactione & oppressione plurium, non tam liberè electus, adeptus est, sed verius cum exercitu suo exotico invasit, & violenter occupavit. Ita violentum continuando Regimen, Exercitum suum non requisito Reipubl. consensu, in viscera Regni induxit, gravissimas stativas extorsit, Ordini Equestri, & Constitutioni Comitiali ejusdem Ordinis, eo nomine sancitæ, & consentiendo, & illud cogitando & faciendo illusit. In nullo puncto Pacta Conventa & fidem juratam Reip. eidem servavit nec adimplevit, insuper omnia juxta suum beneplacitũ sibi tanquã in absoluto Dominio liberè præsumens ac sensim absolutũ se efficere satagens, bellum injustum sine scitu, & consensu Reipub. sine ulla justa causa nobis cum hac Repub. Polona, pacem, concordiam, & amicitiam Pactis Olivensibus ac juramento partis utriusq; firmatam sacrosanctè observavimus, Rep. Polonâ, tam diuturno bello Turcico defatigatâ pacem suspirante, ad pacem disposita induxit, Ditiones nostras ac Dominia cum exercitu suo hostiliter invasit ac devastavit, cum Czaro Moschorum Reip. satis injurioso, privatim contra libertates Polonas conspiravit, ut quò potentior esset, eò validius & facilius mutationem Reip. in absolutum Dominium perficeret. Unde omnia in Republ. disturbata discordiis ac dissensionibus ple-

plena, in omnem licentiam dissoluta, omnia pessumdata, ac ipsa Civium excidia, seu potius latrocinia, & quævis crimina impunita oriri, ac manere, & ipsam justitiam legum sine quovis præsidio invalidam excitare procuravit, ac abominabilem Provinciæ M. D. L. desolationem causavit, sed numina propter injurias & gemitum pauperum exigentia, libertati verò Polonæ singulariter providentia & opitulantia, atq; bellis ac machinationibus injustis nunquam propitia properaverunt, impias memorati Ducis Saxoniæ, contra fidem juratam intentiones, & superbam ejus de sua potentia præsumptionem attriverunt, & alliserunt, per debellatum à nobis, dispersum atq; ex finibus Reipub. præsentibus propulsatum Exercitum Saxoniæ. Ut itaq; Seren: Respub. hoc Exercitu Saxonum, per nostram victoriam ac fortunam evacuata, etiam à metu gravissimi Regis personæ, plurimos ex suo privato utili, partim ex animo libertatibus Polonis intento faventes, ac sequaces suos habentes libera esse, & in perfecto libertatis primitivæ statu constituta de læsionibus jurium suorum, idque inhærendo legibus, de non præstanda obedientia sancitis consulere, & ex documentis moliminum Regis, quæ ad evertendum Reipub. statum, idem Rex per fœminam Königsmarck, nuncupatam, & Fixton intimum suum aulicum, utpote personas exoticas tacitè expeditas, cum præjudicio Legatorum ad nos à Repub. expeditorum, in discrimen Reipub. attentaverat, quæ per nos Reipub. demonstrata patefient, fidem ejusdem sui Regis cognoscere, & in judicium justum cum illo, & cum sequacibus ejus intrare valeat ex nexu amicitiæ inter hæc Regna Poloniæ, & Sueciæ observatæ, ex amore jurium Reipub. Polonæ, quæ ut primum per Jagiellonicam Domum, de sangvine Antecessorum nostrorum Regum Sueciæ ad sceptra ejusdem Regni inclyti assumptam plantata sunt, & communibus ex commutatione statûs ejusdem Reipub. Polonæ, sequentibus incommodis obviando, dum nos ipsemet idem Rex, prius per Saxonicum Exercitum, postea per Oginscium, & Visniovieccium ad id provocavit, & provocat, ipsius Saxonicum, tanquam hostem nostrum persequendo, cum robore exercitûs nostri huc in Poloniam advenimus. Ubi præsentibus manifestamur, & virtute nostrâ Regiâ, in qua totam, & perpetuam nominis nostri gloriam, opusq; fundamus, attestamur & profitemur, quòd nihil hostilitatis Reipub. nec personis militaribus, nec bonis eorundem, juribus, ac libertatibus inferre, neque Regnum Poloniæ, aut minimam ejus partem affectare, neque aliam quampiam personam, in Regem Poloniæ proponere eligendam, & promovere meditamur, intendimus, vel cogitamus, sed tantùm ut hoc Serenissima Respub. gravi sibi & juribus suis Dominio, se liberare, obedientiam perjuro ac fœdifrago Regi renuntiare, & alium, quem voluerit Regem, liberis concordibus votis, juxta suum beneplacitum eligere, Leges & consuetudines de libera Regis electione læsas, & alia jura, sub regimine præsenti infracta restaurare, justitiam exulantem revocare, ejusque Administrationem, ut ejus Patriæ cives non vi, nec cædibus, sed jure mediante inter se experiantur ad praxim antiquam reducere queat & valeat. Quàm primùm id perfectum fuerit, ex tunc nos sine ulla prætensione, cum exercitu nostro ex finibus Reipub. ad nostra Dominia ire parati erimus, hoc unico præcustodito, quatenus annona pro sustentando milite nostro transituro, vel subsistente concedatur, convehatur, & miles ad procurandum & accipiendum vitæ alimentum, ex indeque ad dandam occasionem, violentiam, & querimoniam non necessitetur. Quâ ordinatione interveniente

A.C. 1702

A.C.1702 ente, pro modestia militiæ nostræ, quæ rigorosis mandatis nostris coercita est, cavemus. In quorum omnium pleniorem fidem, præsentes ad quosvis Palatinatus, & Districtus, & terras transmittendo, manu nostrâ subscribimus, & sigillo nostro communiri mandavimus.

COPIA LITERARUM CARD. PRIMATIS AD REGEM SVECIÆ. Radzieiovicijs 10 Maji.

CEleriores S. R. Mtis V. gressus imperfecto licet opere reditum DD. Legatis nostris suaserunt, pro facienda legationis relatione sumendoq; consilio, quid facto opus, ne fortè instructionis limites transgressos Respub. in ijsdem argueret. Apparuerunt hic nuper Illust: & Excell. Dñi, & totius legationis seriem exposuerunt, quâ perpensâ cùm & in rescripto S. R. Mtis V. dilati, non abrupti Tractatus clausulam observaverimus, & quod magis observandum, nec valedictionis adhuc facultatem DD. Legati obtinuerint, commissa ijsdem DD. consummandi operis cura, & ceu regressus, ubi Majestatem reperire possint, ceu ante Rubriconis transitum Vræ Mti occursus iisdem suasus. Placeat ergo Mti V. Martis cogitatione tantisper sepositâ ad ea, quæ pacis sunt, animum convertere, & utriusq; Gentis quieti ac securitati operam dare, ut omnis deprædicet ætas S. R. Mti Vræ æquè ex pacis olea ac Martiali lauro posse enasci perennes gloriæ fructus. Cui dum longævam ac perennantem precor valetudinem, humillimâ Mti V. inclinor veneratione.

RESPONSUM REGIS SVECIÆ 23 Maji.

CUM ad postulata illa, quæ ab Illustri legatione proposita sunt, per Commissarios nostros ante sufficienter responsum sit, arbitramur Eminentiã V. pro sua prudentia facilè perspicere eadẽ, neq; ullo posthac fructu ulterius ventilare posse, nec esse huic tempori accommodata, postquam rerum facies tantopere mutata est. Nam præterquam quòd non alijs mandatis, quàm quæ dudum circa eorum habitum, accesserant, Illmi DD. Legati jam instructi esse possunt, etiam Rex Poloniæ interea plura infesti animi documenta dederat, cùm non tantùm novos hostes primos concitare allaboraverat, sed etiam Jura Gentium in familia Residentis nostri, qui ad Remp. simul fuerat missus violato, veteres injurias prona jam cumulaverat, quin & postmodum quædam Reipub. Polonæ valde perniciosa clam molitus est. Quapropter consultius longè videtur, ut Inclyta Respubl. ad alia consilia, quæ tollendis his, & vobis magis idonea fuerint, cogitationes suas convertat, de quibus cùm Varsaviam venerimus, commodior erit agendi locus. Interea Eminentiam V. Divinæ tutelæ commendatam, diu salvam, & sospitem cupimus. Dab. in Stativis nostris ad Radziminiam.

COPIA LITERARUM REGIS SVECIÆ AD CARDINALEM RADZIEIOWSKI, Pragæ 24 Maji.

QUibus causis permoti cum exercitu nostro hucusq; Varsaviam accesserimus, confidimus Eminentiam V. tantò minus latere posse, quantò pluribus antea documentis intentionem nostrã

noſtram expoſuimus. Jam autem nobis quanquam nihil magis in votis eſt, quàm ut maturari poſſint illa conſilia, quæ ad ſalutem noſtri, Poloniæque Regni ſtabiliendam pertinent, cùm tamen videamus hunc ſcopum non poſſe attingi, ſed inſtabile, & imperfectum opus eſſe, quamdiu à Capite Reſpub. gubernatur, quod fœdere inter nos renovando non poſſit comprehendi. Ideo deſideramus, ut convocatâ Repub. liberis ſuffragiis quantocius Rex eligatur, cum quo ſimul, atq; univerſis Regni Ordinibus priſtinam redintegrare amicitiam poſſimus, de ijs rebus tractare, unde uberrima in utrumq; Regnum commoda redundatura certi ſumus. De qua re Eminentiæ V. quamprimùm reſponſum poſtulamus, ut conſilia deinceps tempori accommodata poſſint capi. Interea Eminentiam Veſtram Divinæ gratiæ commendatam quàm proſperrimè vivere optamus. Eminentiæ Veſtræ A.C.1702

Benevolus Amicus *Carolus*

RESPONSUM CARDINALIS. Lovicij 26. Maji.

PRæter credentiales S. R. Mtis V. quibus inſignitus G. D. Wachslager hîc comparuit, reddidit in tractu colloquij diſtrictas S. R. Mtis literas quas ſecundiùs ſecundo omine cuperem, ut ſcilicet in tanto rerum diſcrimine, quæ initio dura, & graviora ſucceſſivè molleſcant, intellexi luculenter rationes, tam profundi S. Regiæ Mtis V. cum copiis ingreſſûs, ſtudio & intento novum caput parti utrique acceptum ex liberis Gentis hujus ſuffragijs Regno aptandi, atq; eo fine in unum locum & animum univerſa confluat Nobilitas, indilatum ejus facti deſiderium. Ad quæ primâ ſtatim apprehenſione menti attonitæ arduum licet ſit in promptu reſponſum, ſeriò tamen & quantum ſeries conſequentiarum depoſcebat, contuli cum eodem Dño Reſidente, hinc inde rationes ſcrupuloſè librando, quidve poſſit eſſe utriq; Regno ſalutarius ac ſecurius exponendo; cùm autem hic eadem recenſere prolixum eſſet, & legenti fors tædioſum, ex ore memorati D. Reſidentis ſingula diſcurſûs noſtri puncta, & expunctiones fideliter patebunt S. R. Mtis V, cui longævos æquè ac proſperrimos vovendo ſucceſſus, humillimâ inclinor veneratione.

LICENTIA A REGE SVECIÆ DATA LEGATIS POL. AD ABEUNDUM Pragæ 22 Junij.

NON ita pridem nos Stativa Brozovicijs habentes adierunt Illmi & Excell. ex utroq; Ordine Legati, Dñi Felix Comes in Lipie Lipski Caliſſien: Palatinus, Medien: Involoden: Rzeczycen: Stanislavien: Capitaneus. Andreas Caſimirus à Kirſzenſtein Kryſzpin Witepſcen. Palatinus, Szcznovien. Capitaneus, Stanisl. Comes in Mielſtyn Tarło Supremus Præfectus Culinæ Regni, Caſimirus Oginski Gordovien. Capitaneus, & Caſimirus à Kirſzenſtein Kryſzpin Płungianen: Capitaneus, quos ob inclytæ Reip. Polonæ poſtulata ad nos præferentes debito honore & benevolentiâ excepimus. Datis mox Commiſſarijs qui cum illis de negotijs ad utriusq; Regni ſalutem pertinentibus agerent. Digreſſis verò illis ad rationem eorum, quæ apud nos acta

A.C. 1702 acta Reipub. ſunt, reddendam. Cur nos interea cum exercitu noſtro Varſaviam profecti cauſas ſtatim indicavimus. Quare cum ipſa Rep. potius agendum cenſuerimus, ita prædictos DD. Legatos cum bona gratia dimittere hiſce volumus, atque etiam hac laude ornare, quòd illa, quæ ipſorum fidei commiſſa fuerunt, ſummâ diligentiâ expoſuerint. Quamobrem ùt ſperamus prolixè illis conſtare de propenſo in Inclytam Rempub. animo, quamdiu culpæ Regis participem ſe non fecerit, ſic pariter confidimus illos de integerrima hac intentione eo candore relaturos, quo Remp. in perpetuo erga nos amore, ac immoto fœdera & pacta conſervandi propoſito perſiſtere ipſis nobis aſſeverârunt. De cætero Eminentiam V. cum univerſa Rep. quàm diutiſſimè ſoſpitem eſſe ac vigentem ex animo vovemus.

MANIFESTATIO DOMUS SAPIEHANÆ IN CASTRO BRANSCENSI facta die 6 Martij.

Coram DEO, urbe, Rege, Senatu, & Equeſtri Ordine Regni Poloniæ, & M. D. L. tanquam ſtatibus totius, indiviſæ Reipub. manifeſtamur, & quàm ſolenniſſimè proteſtamur. Quòd nos poſt exortas quorundam ambitioſo ſuggeſtu in M. D. L. concitatorum contra domum noſtram, de Regibus totaq; Repub. (abſit arrogantia verbis) à tot ſæculis optimè meritam, ex privato rancore & odio machinationes, nolentes per repreſſalia publicos augere tumultus, verùm potius communem Reipub. in conſideratione habentes, & intendentes tranquillitatem, omnes injurias & oppreſſiones cum omni æquanimitate, toleravimus, & quàm civiliſſimis mediis, pro poſſibilitate noſtra, cum noſtro bono infenſis egimus, verùm cum oppreſſiones, & injuriæ omnem civilem & humanum modum excedebant, præjudiciaq; præjudiciis, & violentiæ violentiis ex parte eorum contra nos accumulabantur, adeo ut in honores miniſteriorumq; noſtrorum dignitates, nobis ab Anteceſſoribus moderni Regnantis collatas, & ad hæc uſque tempora, in bonum Reipub. ſub tot tantiſque aſſultibus, ac preſſuris conſervatas, imò & contra nos ipſos, vitamq; noſtram uſq; ad internecionem inſurrexerint, non alibi, malorum noſtrorum remedium & medelam, quàm ſub Regia protectione, Senatus, Primatiſq; Cardinalis tutela, Equeſtris Ordinis defenſione, ac totius indiviſæ Reipub. commiſeratione quærere voluimus, vulnera, injurias, damna, præjudicia ac oppreſſiones noſtras in ſinum communis Matris Patriæ reponentes, dolores noſtros & afflictiones providæ ejus animadverſioni commiſimus. Ex comitialibus etiam Reipub. conſilijs extrema adacti neceſſitate, propter ſtructas vitæ noſtræ inſidias ad tutiores Regni receſſus ſalutem periculis ſubducentes, totius Reipub. in his turbinibus medelam, & deciſionem votis omnibus precibusq; expetebamus. Dum verò authoritate Regia, mediatione inclyti Senatûs & Equeſtris Ordinis, ſub tempus generalium Regni Poloniæ & M. D. L. Comitiorum Varſaviæ tractatorum, tam per Legatos Terreſtres, Regni Poloniæ & M. D. L. ex ſpeciali ſuper afflictam hanc Patriam DEI miſericordia, & providentia, ac per deputationem ex mandato Regio, parteſque impetratorum, qua Senatorii, qua Equeſtris Ordinis Mediatorum, ſub præſidentia Michaëlis Radziejowski S. R. E. Cardinalis, Archiepiſcopi Gneſnenſis, Primatis Regni Poloniæ, & M. D. L. interna mala, & diſſidia, quæ ab aliquot annis in hac inclyta gente ſtatus Reipub. inquietabant, civilibus, & adæqua-

tis mediis, ut eo nomine gloriosissimè conclusus tractatus, & pacificatio perpetua M. D. L. abundè exprimit; sunt sopita, & quidquid ex orbita legum unionis M D. L. & novellæ legis coæquationis jurium M. D. L. cum Regno Poloniæ, dissensiones & simultates internæ, dimoverunt, totum ad jus antiquum & pristinam legum observantiam revocatum; Regimina omnia, authoritates & potestates, munia, ministeria & officia, in suis prærogativis, juxta antiquas, & novellam legem coæquationis jurium relicta, illorum usus & dispositio, sine ullo impedimento relicta, bona si cuipiam hoc tempore internorum motuum, violenter ac tumultuosè erepta erant, ut ex nunc per officia Terrestria & Castrensia, Palatinatuum, & Districtuum, in quibus bona consistunt, ad requisitionem partium, ad quas pertinent, efficaciter restituerentur, authoritate Reipub. injunctum & imperatum decreta omnia in Tribunali aliisque subselliis M. D. L. contra nos aliosque in eodem Ducatu injuriatos, in contumaciam civilis dissidii lata, cum omnibus pertinentiis ac gravaminibus abrogata & cassata: sibi mutuo infensæ Palatinatum & Districtuum M. D. L. personæ, ut invicem in perpetuum Christiano pectore, virtute & obligatione, sibi condonando, tam in criminalibus, quàm in civilibus (salvo tamen jure vindicandi necem Præfecti stabuli M. D. L.) ut omnia odia & dissidia extinguerent, sancitum. Cum eo verò, qui, novos inchoare, antiquos fovere & concitare auderet tumultus, quiq; privatas vindictas his de causis sive apertè, sive occultè moliri attentaret tanquam cum violatore communis tranquillitatis & authoratis legum contemptore, juri publico rebelli, secundùm rigorem legum sine ullo respectu personarum, procedere declaratum, jura & prætensiones privatæ mutuò intervenientes, ut in Tribunali M. D. L. dijudicarentur, judiciaq; & decisiones in eis acceptarentur, roboratum. A. C 1702

Propter meliorem verò & diuturniorem partium ad invicem securitatem, authoritas Regis, Primatis Cardinalis, Senatus utriusq; gentis, & Ducum Exercituum Poloniæ potestas in guarrantiam, seu mediationem nominati pacificationis tractatûs interposita, & ut sine ulla contradictione facta hæc M. D. L. complanatio in volumen legum, si comitia conclusa fuerint, in casum verò rumpendorum comitiorum, ut in acta metricæ Regni propter perennem valorem insereretur, & publicaretur, providè cautum, utq; Varsaviam tanquam ad publicum consiliorũ locum veniremus; eadem authoritas & protectio totius indivisæ Reip. nos vocavit, assecuravitq; & persuasit, id, quod tractabitur, interpositâ publicâ fide, fore firmum, stabile & inviolabile; venimus Varsaviam & conformando nos conclusioni tractatûs & pacificationi in omnibus, modò sit bene Patriæ, offensas nostras, quascunq; ex occasione injuriarum & oppressionum illatarum adversus quempiam habuimus, Christiano pectore, animo, & obligatione, tam in civilibus, quàm in criminalibus donavimus, & penitus extinximus, salvo solummodo jure vindicandi necem præfecti stabuli M. D. L. ut supra nominatum, in omnibus cavendo, & allaborando, ne Respubl. ulteriorum tumultuum incommoda pateretur, & ad ultimam (quod Superi avertant) ruinam perveniret; in omnibus hanc pacificationẽ & complanationẽ acceptavimus, illique nomina nostra, propter firmiorem, melioremve certitudinem, subscripsimus. Dum verò efficacem hujus tractatûs executionem, & effectum, invicem à parte adversa expectamus, ut illi in omnibus punctis fiat satisfactio, potestas, dignitates, munia, ministeria, & officia restituantur, bona nostra hæreditaria & œconomiæ, officia Terrestria & Ca-

A. C. 1702 & Castrensia, Palatinatuum, & Districtuum M. D. L. juxta obloquentiam perpetuæ pacificationis, nobis, aliisq; injuriatis in possessionem reddantur, ut in omnibus pacificationis tractatui satisfiat; spem, & expectationem nostram lusam esse, accepta probavit notitia affirmans, in aliquorum Districtuum actis, contra hanc pacificationem, authoritate Regis, & totius Reipub. roboratam, protestationes, à quibusdam, interitum M. D. L. intendentibus, esse factas. Unde, universalia Regis, Palatinatibus & Districtibus M. D. L. hanc pacificationem denunciantia, in actis publicari, non permissa, ad valuas Ecclesiarum per Diœceses & Parochias M. D. L. affixa, abripiebantur & supprimebantur, & ne Palatinatibus & Districtibus M. D. L. innotescerent, omnibus modis impediebantur, & hactenus impediuntur, Officia Terrestria & Castrensia, metu durantis hactenus in malè cœptis obstinationis, perterrita, authoritati & decisioni totius Reipub. satisfacere renuunt, nec Exercitum M. D. L. potestati Ducali majoris clavæ tradere volunt, verùm pro libitu privato, ultra consensum totius Reipub. supra eum sibi usurpant potestatem; dumq; Equestris Ordo M. D. L. tempestivè hanc pacificationem acceptare vellet, id facere, per quosdam Colonellos non permissus, à quibus hac occasione bona Nobilium invasionibus, contributionibus, & sub prætextu contributionum rapinis funditus sunt vastata, idem factum Regalibus, Spiritualibus & Terrestribus bonis, violentâ manu expilatis. Non cessant hactenus iidem adversarii totum M. D. L. opprimere, ad ulteriores statuum Reipub. collisiones & tumultus viam sternentes. Jam post factam & vulgatam hanc M. D. L. pacificationem, bona, Rozana dicta, prius contributionibus, consistentiis, rapinisque vastata, tandem per eos incinerata; iidem in Russia, in Bychoviensem comitatum aliaq; hæreditaria bona igne & ferro hostiliter sæviunt, vocatis in subsidium 25000 Moschorum fortalitium Bychoviense expugnare nituntur, arma Reipub. non contra hostem, sed in civile excidium vertunt. Alia complura bona super quæ ante unionem, summas lege publica domus nostra habet assecuratas, hactenus tenentes vastant, ultimisque ruinis Rempublicam, & domum nostram sepeliunt. De tanta igitur elusione, & convulsione authoritatis Regiæ, inclyti Senatûs, Equestris Ordinis, totiusq; indivisæ Reipub. & de violatione conclusæ, DEI miseratione & providentiâ, tam laudabilis pacificationis, consequenter de enormi præjudicio, oppressione, & aggravatione nostra, manifestamus nos quàm solennissimè contra vastantes domum nostram privato ausu, & authoritatem Reipub. postponentes; cum ea declaratione, quòd, sicut semel, quidquid authoritate Regis, mediatione Senatûs, Equestris Ordinis, & totius indivisæ Reipub. sub tempus generalium, sex septimanarum, comitiorum Varsaviensium, per Legatorum Terrestrium utriusq; gentis, interpositionem conclusum est, plenè suscepimus, & ad satisfactionem in toto, nos submisimus, ita, in quantùm, per non cessantes hactenus oppressiones, violentias, rapinas, depopulationes bonorum nostrornm, per violationem jurium & libertatis, structas demum vitæ nostræ insidias, lassata patientia nostra, inviti planeq; impulsi hisce violentiis, & adacti, aliqua defensionis nostræ arripere necessitabimur media, manifestamus nos, & protestamur, solennissimè coram DEO, cœlo, Rege, inclyto Senatu; omnibusq; Statibus totius indivisæ Reipub. nos non fore eorum causam, si quæ in aliquali defensione libertatis & nostri ipsorum intervenerint. Charam tamen Patriam præcavemus, quod quocunq; tandem Divina nos voluerit ordinare providentia,

dentia, libertates, jura Reipub. conservare, & tueri adnitemur, pro eorumq; integritate, sangvinem, vitam, fortunas nostras Patriæ consecramus. Huicq; manifestationi manu propriâ nomina nostra subscribimus. *A.C.* 1702

Casimirus Sapieha Palatinus Vilnensis, Magn⁹ Dux Exercituum M.D.L.
Benedictus Sapieha, Thesaurarius M. D. L.
Michaël Sapieha Notarius Campestris M. D. L.
Alexander Sapieha Mareschalcus M. D. L.
Georgius Sapieha, Dapifer M. D. L.

(L.S.)

XXVII.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINCEPS VARM. & SAMB. THOMÆ DZIAŁYNSKI PALATINO CULMENSI.
24. Junij.

CUM jam ultimæ Varsaviâ literæ prævisam quidem, sed fato Reipub. non aversam adferunt nobis infelicitatem, deferendo, quòd jam securis ad radicem posita, quòdq; pons unus sub Wyskovia extructus, alter sub Pultovia dejectus, quodq; ulterius Rex Sueciæ progrediatur, quem non terreant secutura? non licet & per conscientiam, & per amorem communis Patriæ dormire, imò convenir omni conatu prævenire pericula, ne ab illis præveniamur. Sed quid agendum? quid incipiendum? ego in tenui meo intellectu efficacia non invenio media. Ad primam notitiam à Legatis ad Regem Sueciæ missis, quòd modica spes vel nulla esset publicæ tranquillitatis, visum est mihi renuntiando hæc exquirere sensus multorum, quibus cura incumbit hujus; expetij consilium, sed non sum inventus dignus, ut mihi responderetur. Etiamsi proinde iteratò promptum meum offerrem animum in commune obsequium, certè eandem vereor & timeo sortem. Ad te tamen in eo puncto recurro, fraternum & confidentialem exquirens sensum; si verò, uti ex præmissis conjectura sumi debet, habebis in promptu ea consilia, quæ etiam sine me Provinciæ salutaria, & in omnem casum secura sunt, facias me certiorem, ut etiam ego, dum in communi consulere non licet, privatæ Episcopatûs mei provideam defensioni. Sufficit, quòd me offeram, tanquam ille bos, sive ad aram, sive ad aratrum, paratus & immolari pro publico obsequio, promptus & privatim ad aras coram Divina humiliari Majestate, & de meis ovibus separatim cogitare. Docete ergo me viam mandatorum vestrorũ, aggredior propter privata mea negotia versus Gedanum iter, si te 29. currentis Mariæburgi invenirem, quod etiam Episcopo nostro Culmensi propono, illuc deflecterem & pro eo termino scriberem libens ad alios, quia in similibus occasionibus opportunè, importunè urgendum est. Sed nesciens odióne an gratiâ sim dignus, satius credo te precari, ut velis hos ad communem conferentiam invitare, à quorum consiliis salus publica dependere debet. Quod iterum, iterumq; amore Patriæ testando &c. *Inquirit consilium*

COPIA UNIVERSALIS EPISCOPI VARMIEN. TERRARũ Prussiæ Præsidis ad Palatinatus Prussiæ 29 Maji Mariæb.

POst tit. Quamvis hactenus ab hac activitate obsequij Provinciæ Prussiæ nos Episcopi arcemur, ad quod sicuti constat clarè ex Traditionibus Prædecessores nostri invitabantur, nihilominus non licet nobis promptitudinem nostram deserere, ubi circumstantia tempo-

A.C.1702 ris publica exigit consilia ubi occasio bene merendi de hac inclyta Provincia campum aperit, & invitat. Cum proinde fortuna potiùs, quàm casu cum Episcopo Culmensi, & multis aliis Senatoribus & Consiliarijs Provinciæ hujus in hoc loco comparuerimus, & acceptâ in reflexionem debitam stupendâ vertentium temporum Patriæ nostræ vice, non licuit ex obligatione & amore in communem matrem, quando nulla spes Comitiorum nostrorum Generalium, usq; dum affulget, insimul consulere, & ex communi consensu concludere, quomodo præsentibus mederi, futuris, & proximis cavere debeamus periculis. Cùm autem omnis nociva est mora, quando malum adauget hora, insistendo laudo anni 1699 quod sede utraq; Episcopali vacante conclusum erat, compulsus à prædictis Senatoribus & Consiliariis sum, & quia jam antecedenter publico nomine Palatinatûs Culmensis ad cõmunem defensionem compellati sumus Episcopi in fundamento laudi hujus ex officio Præsidentiali Palatinatibus Culmen. Mariæburgensi & Pomeraniæ denuntiarem, ut per alienos casus prudenter providere Provinciæ, & rebus aptare possimus consilia. Morem proinde gero necessitati ingruenti, desiderijsq; tantorum nominum, & non præjudicando quidquam juribus inclytæ hujus Provinciæ, per amorem Matris hujus, cui vitam, fortunas, & quidquid demum carum esse potest, debemus, obtestor ut pro 13 Junij Mariæburgum pro generali consilio conveniatis, & quod quisq; faceret, si ædes ejus arderent hoc in publico & vicino incendio facere non recusetis. In hoc verò generali consilio dum pro Cynosura, scopo, & polo unicè habebimus, salutem publicam securitatemq; Provinciæ, omnia bona, quæcunq; è re & in rem Provinciæ videbuntur cum auxilio Domini Exercituum, & mutua unione in defensionem nostram constituemus. Ut ergo sine mora pro termino & loco nominato compareatis, precor, ne tardiora sint remedia, quàm mala; dum tempus habemus, operemur bonum; quod ut securiùs innotescat, ad omnia Palatinatuum castra mitto. &c.

NICOLAO SVIECICKI EPISCOPO POSNANIENSI
Mariæburgô 29 Maji.

QUàm sit miserandus Reipub. nostræ status, sentimus omnes, & utinam amplius non sentiamus! & proinde infelicitates nostras non numero, potiùs confidenter ad te recurro, deferoq;, quòd comparens hic cum multis Senatoribus, & harum Prussiæ Terrarum Consiliariis compellatus sum ab illis, ut pro officio meo Præsidentiali, cùm nulla spes Comitiorum affulgeat, convocarem omnes ex nobilitate, & pro more ex Majoribus Civitatibus ad consilium 13 Junij hîc indictum. Quia verò libenter illud cum communi aliorum Palatinatuũ sensu jungere vellemus, sciens pro certo manere te nunc Posnaniæ, cũ omni fiducia ad te, cui amor & zelus publici boni inest, recurro, ut me velis informare, quæ sint meditationes, quæ dispositiones illis Palatinatibus, à quibus plerumq; alij regulam sumere solent, ut rebus consilia aptando, eò melius accommodando sensus nostros ad vota vestra, & nos hic præsentibus mederi, futuris possimus cavere periculis. Facies rem gratam huic Provinciæ, publico bono perutilem, quando sensu tuo, & aliorum Majoris Poloniæ Civiũ futura nostra illuminabis consilia. Si verò ex limitatione Comitiola ibi erunt, vellem informari de tempore, ut pro communicandis consiliis ibi per Ablegatos compare-

re

re possimus: Spem firmam in Dño habeo, quòd non permittet adhuc propter tot bonas animas perditionem nostram; & modò confidenter sensus & manus vicini saltem Palatinatus jungant non deerunt media cum auxilio Divino salvandæ Reip. Expectando proinde hanc, quam iterum, iterumq; expecto gratiam, maneo cum indebili charactere. &c. A.C.1702

MAGISTRATIBUS CIVITATUM. Mariæburgi 29 Maji.

QUàm sit miserandus præsens Reip. nostræ Status magis omnibus patet, quàm ut verbis explicari queat, & nota loquerer scientibus, si eum pluribus describere vellem. Stupendam hanc vertentium temporum Reip. vicem fortunâ potiùs, quàm casu cum multis Excell. RR. Senatoribus, & Illmis Provinciæ hujus Consiliariis Mariæburgi inventis, non tam considerantibus, quàm deflentibus propiores fuimus. Cùm verò & præsentibus mederi, & futuris interlit cavere periculis, & nulla interim spes comitiorum solitorum & Generalis congressûs affulgeat, visum est omni malum adaugente horâ insistendo laudò anni 1699. 29 Maji sede utraque Episcopali tunc vacante concluso compellare me, ut in fundamento ejusdem laudi ex officio Præsidentiali Culmensem, Mariæb. & Pomeraniæ Palatinatus pro die 13 Junij ad Generale invitarem consilium Mariæburgum, ut eo die & loco per alienos casus prudenter Provinciæ providendo, consilia rebus aptemus. Morem proinde gerens necessitati ingruenti desideriisque prædictorum Excell. RR. & Illmorum non præjudicando juribus Provinciæ id jam executus sum. Cùm verò & instituta Majorum, & tenor hujus nominati laudi vocandas quoq; majores civitates jubeat, uti libens Prænobiles ac Spect. DD. Vestras pro hoc destinato tempore invito; sic minimè ambigo illud, quod quisq; si ædes ejus conflagrarent, pro se faceret, id in publico & vicino hoc totius Regni incendio, facere non recausabunt, ut omnes dum tempus habemus, operemur bonum. Quod dum iterum, iterumq; nomine publico à Præn. & Spect. DD. Vestris requiro, particularem meum, nec unquam immutandum in nobilissimam Vestram Civitatem contestor & profiteor affectum.

CONCLUSIO CONSILII MARIÆBURGI HABITI. 17 Junij

NOS Dignitarij, Officiales, totusq; Equestris Ordo Terrarum Prussiæ Universalibus literis Celsissimi Principis Andreæ Załuski Episcopi Varmien. & Samb. Præsidentis nostri ex consilio & compellatione nostra sub 29 Maji expediti, congregati. Videndo, quòd Patria nostra ex cardinibus jurium & libertatum commota, & ad casum vix eluctabilem sub mole malorum inclinata jam fatiscit, cum evidenti aureæ libertatis periculo, cum fatis luctatur, non obliviscimur ea, quæ in cordibus nostris innatus in libertatem zelus, in Patriam amor, solita & insita Polonæ Genti penes integritatem R. Majestatis feliciter Regnantis fides, & naturalis in defensionem Provinciæ hujus inclinatio & debitum, excitat obligationes nostras, dum pro præsenti consilio comparentes, & præsentissima, quæ jam sunt proxima pericula, considerantes, ne nos eò magis involverent, quò minùs paratos invenirent, quandoquidem comitiola, quæ ad omnes Palatinatus sunt expedita,

A. C. 1702 dita, nos habere non possumus, talia arripimus remedia, rogamus & obstringimus Principem Episcopum Varmiensem, ut urgentissimè Regi supplicet pro expeditione Universalium literarum pro commotione Reip. ad tuitionem limitum Provinciæ, & destinationem Generalium Terrarum Prussiæ Comitiorum juxta cadentiam hic Mariæburgi in decursu trium septimanarum. Pro quibus si expeditio non fuerit expedita, vel fato aliquo Comitia non finirentur, tunc vigore laudi securitatis anni 1699 nolendo videre Provinciam in tam gravibus periculis sine consilio, & defensione determinamus nobis congressum generalē hic Mariæburgi 10 Julij, pro quo uti omnes hic præsentes amore boni publici conveniemus, ita omnes Fratres domi manentes, sicut etiam majores Civitates, quas Princeps Varmien. particularibus invitabit literis, ad mutuum hoc expectamus consilium non aliam ejus metam interponendo nisi tuitionem Mtis, libertatis, & internæ hujus Provinciæ securitatis, & quoniam in præsentibus tam periculosis conjuncturis unio animorum, activitas & usus prærogativarum DD. Senatorum super omnia est necessaria, præcipuè cum Dñi Episcopi amore publici boni & Provinciæ subsidia declarant, tunc petimus dictos Dños Episcopos & Palatinum Culmensem, ut pro præfixo consilij termino veniant, & prævio juramento communi, ope & operâ Provinciæ adesse velint. Petimus etiam Dños Ductores Districtuum, ut per universales literas suas omnes fratres in periculis præsentibus & imminentibus admoneant ad omnia præparamenta conscendendi equos, & movendi se illam in partem, quo necessitas publica feret, animare non negligant. Quod ut melius omnibus pateat. &c.

XXIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. MAGISTRATIBUS CIVITATUM Mariæburgi die 17 Junij.

IN nuperno consilij Provincialis Mariæburgi incepti termino eò magis Prænobiles ac Spectabiles Dominationes Vestræ meæ nomine publico delatæ interpellationi responsuras, & è gremio sui Ablegatos submissuras, sperabam; quò majorum eorundem in publicum bonum Patriæ & hujus inclytæ Provinciæ studiorum, vel ipse conscius sum, legum observantia tum viget, dum ipsæ leges, sed ubi præsentia Reip. pericula exposcunt, etiam ea remedia capessenda, quæ pacatis aliàs temporibus minus valerent. Quòd aliud medium Provincia eo tempore, dum quibusvis Palatinatibus & Terris Regni Poloniæ Comitiola & Conventus ex Cancellaria Regni extradita, & soli Prussiæ subtracta sunt, opportunius arripere potuit, quàm dum præsto Illustrissimorum & Excellentissimorum harum terrarum Senatorum & Dignitariorum consilio, calamo Præsidentiali Generale consilium indixit, quò minùs respiciendo mala, quæ totam Remp. involvendo, vix nobis eluctabilia censentur, pro Mte, libertate, & securitate harum Terrarum consilia conferret. Multum obfuit absentia Prænobilum, ac Spectabilium Dominationū Vestrarum, quatenus finem suum debitum assequeretur congressus ille Provincialis. Alio tempore Sanctimonia sancitoru[illegible] servari & observari deberet, non eo, dum piæ leges præsentissimo u[illegible] cum libertate expositæ sunt periculo. Pluribus non distraho cùm ea on[illegible] nia, quæ novissimè Mariæburgi intercesserunt Prænobilibus ac Spect[illegible] bilibus Dominationibus Vestris prolixius enarraturus sit D. Secreta[illegible]

us. Quod unum & solum salvandarum rerum nostrarum superfuit, conclusum, ut pro expeditione ad conventum Generalem harum terrarum S. R. Mtem D. N. Clementissimum nomine publico interpellarem, quæ si non venerit, Status & Ordines Prussiæ pro die 10 Junij iterum Mariæburgum pro ineundo in moderno, sat superq; periculoso rerum modernarum statu, consilio convocarem. Satisfacio publico voto, & Prænobilibus ac Spectabilibus Dominationibus Vestris tam de præterito consilio rationem, quàm de futuro notitiam reddo, urgentissimè instando, quatenus Prænobiles ac Spectabiles Dominationes Vræ se bono publico, & sibi subtrahere nolint, ac pro futuro Generalis consilij termino, sive expeditio ex Cancellaria Regni pro Conventu Generali venerit, sive eâ expeditâ fato aliquo idem Conventus Generalis non sit substiturus, per Ablegatos suos compareant: nihil se prorsus Ordinariis consvetudinibus derogaturas ratæ, ubi cum fatis luctanti Patriæ, ac in casum præsentissimum inclinatæ Provinciæ Terrarum Prussiæ consilio & auxilio præstò fuerint, utrumq; vicissim à reliquis statibus harum Terrarum in casu prægnantis necessitatis experturæ. Hoc dum à Prænobilibus ac Spectabilibus Dominationibus Vestris eo, quo possum vigore & favore desidero, pariter amica studia mea ejsdem ex animo defero & maneo. *A.C. 1702*

FRANCISCO PIGNIATELLI EPISCOPO TARENTINO, NUNTIO APOSTOLICO Mariæburgi 18 Junij.

Cur non possit ire Cracoviam

HOdie primum accepi honorem benignissimarum literarum Excell. Vræ Cracoviæ 31 Maji exaratarum, in quibus constantem suum testari affectum benevolè mihi dignatur. Certa sit Excellentia Vra antiquis meis iisque perennibus obligationibus hanc novam accessisse, & desiderium meum, quo semper feror, eò magis augeri crescereque ad demerendam ulteriorem gratiam, ad serviendumq;, si id liceret, & occasio ab ipsamet Excell. Vra benignè & confidenter daretur. Literas Serenissimi Regis Domini mei, de quibus mentionem Excell. Vra in suis facere dignatur, non vidi, non licuit mihi esse tam beatum. Venirem nihilominus, & necessitate tantâ miserandi Reip. statûs compulsus, & mandatô Excell. Vræ excitatus, si expediret deserere gregem, quem nunc vel maximè, nesciens à qua parte venire possit malum, custodire obligor. Accedit, quòd Cracoviæ modicus mei usus, hic major pro meliori Mtis suæ servitio. Non segniter nihilominus, non obstantibus quibusvis in contrarium rationibus accurram, post 10 Junij Comitijs Pruthenicis destinatam, à quibus pro officio meo nullatenus absens esse possum, si venerit Regium mandatum, cui servire & obedire honoris imò debiti mei duco. De continuis in Diœcesi mea ad DEUM precibus non dubitet Excell. Vra, sicut de sincera ad quævis mandata ejusdem mea voluntate, & quòd cum debita veneratione sim perpetuo cultu.

COPIA LITERARUM AD ELECTOREM BRANDEBURGICū CARDINALIS PRIMATIS REGNI Lovicij 29 Maji.

Petit ne transitum det Suecis per Pomeraniam

QUod jam volitans per orbem fama sparsit, seu prospera, seu adversa partium in Livonia, tædiosus forem, si quæ distinctius Serenitati Vræ Electorali patent, repeterem. Bellum ne hoc, an lenius in vicinia diffidium appellem, quidquid sit, sollicitudinem Paternam, curam, ac vigilantiam meam provocat, ne quid ex inopinato adversi

A.C.1702 versi Reip. eveniat & hinc fidæ & amicæ compellationis meæ occasio, non vanus rumor Suecos per Pomeraniam hostilia arma Majoris Poloniæ meditari, id metuere stante valido Serenitatis Vræ Electoralis robore & quod validius stante fœdere, ac tot constantis in Remp. amicitiæ documentis, idem esset, quod de ejusdem affectu dubitare. Si tamen vel vi, vel tractatu aliquo ille à Suecis transitus tentaretur, id suam Serenitatem Electoralem non modò impedituram, imò opportunè Remp. præmonituram, nullus dubito, secus, si quæ auxiliares copiæ in subsidium Reipub. vocatæ, transitum per ditiones Serenitatis Vræ Electoralis expeterent, mutuo pactorum fœdere, non denegaturam, & in hoc omnem viciniæ illic securitatem locans Serenitatem Vram obnixè rogo, ut candoris sui in Rempub. continuata documenta orbi miranda producat. Cujus benevolentiæ me ipsum comendans, maneo in cultu ac veneratione.

Serenitatis Electoralis
Affectus & Obsequentissimus Servitor.

BENEDICTO SAPIEHA THESAURARIO LITVANIÆ A CARD. PRIMATE 31 Maji.

Dethronizationē dissuadet

EX literis tuis intelligo te Varsaviam venisse, de adventu tuo gaudeo, de consortio Suetico affligor. Spes quam de adventu meo Varsaviam concepisti, falli posset, nisi tractatus reconciliationis mihi foret incitamento, quanquam & hunc effectu suo cariturum prævideo, audiens fremitum in omnibus pene Palatinatibus obortum propter appropinquantem Regem Sueciæ.

Gaudebam aurâ populi defendendo pro virili bellum, & illius principium negando, sed nunc hæc cythara in luctum versa, dum limitibus Litvaniæ, jam egressi in Polonia hospitantur Sueci, & qui antea compatiebantur vobis, nunc exclamant; Contra me prius hosanna, nunc auditur crucifige, tanquam ego Suecos vobiscum in Poloniam induxissem, à quo semper abhorrui, uti id tempestivè vobis denuntiavi, & dehortabar, ut has intentiones deponeretis ex quibus non alius expectari potest triumphus, nisi vastitas & desolatio Reipub. vestri ultima ruina, & tristis nominum vestrorum memoria. Nonne recordaris dum nobiscum te separabas, quòd omnes cum Castellano p. m. Cracoviensi & Generali Majoris Poloniæ per omnia sacra à vobis petiimus, ne ad Suecos transiretis, qui nihil magis desiderabant, quàm aliquem ex vobis penes se habere; Certè in hanc horam non ausus fuisset Rex Sueciæ limites Regni transire, si ita fecissetis, uti consuluimus. Dethronisatio est res impracticabilis, nec ullum inveniri potest consilium, ut Nobilitas in illam consentiat; Prævideo quod & cogi non poterit, præcipuè si desperatio accesserit, superior erit repellendo, & inde ex utroq; perditio vestra. Opto proinde & per omnia sacra precor, ut reassumptionem Tractatus cum Rege Sueciæ suadeatis, hic verò non potest incipi, nisi sublato Dethronisationis Systhemate, quo sublato firmam in DEo spem habeo, quod cuncta è voto Reip. cedent. In maturam proinde accipe id, quod peto, reflexionem. Dum Tractatus fiet, & Regnum, & M. D. Lit. de pleno pacificari debent, ac proinde & Personarum Vestrarum, & fortunarum securitati providebitur; Executio autem horum certior & celerior erit, quàm à Comitiis facta con-

Stanisl. Jablonowski. Raphaël Lesczynski

concordia; Hæc pro affectu & metu pessimarum in publicum consequentiarum &c. A.C 1702

XXIX.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. & SAMB. AMICO CONFIDENTI 2dâ Junij.

NON doleo, quòd dederim occasionem dulci tuo calamo, quia vix tetigi fontem sapientiæ, & ecce haurio vivas aquas omnis veritatis, quæ in his circumstantiis miseræ Patriæ pro refrigerio mihi sunt. Agnosco cum aliis imò præ aliis, quòd ruinæ nostræ factores sumus; ambulavimus per abrupta & obliqua, & proinde nunc tanquam errantes oves quibus in terris simus, ipsi ignoramus. Et supremus Pastor à nobis in oblivione relictus, fortè mutuæ oblivionis vicem reddit. Clamandum tamen voce magnâ & cælum suspirijs & gemitibus pulsandum: Solve vincla reis, profer lumen cæcis.

Varsaviâ mihi scribitur, quòd D. Wachtschlager iterum adivit Primatem nomine Regis Sueciæ invitando Varsaviam, nescitur an veniet; Rex Sueciæ versùs Cracoviam cogitat persistens semper in cogitatione dethronisationis. Interim confluxus quotidianus exercitûs, & in dies augetur, victualia providentur, sed non sine gravi Suetica executione. Protectio Primatialis nihil juvat; dicunt enim Sueci vento exercitum vivere non posse, cur vocâstis nos in defensionem libertatũ vestrarum? Judicibus Castren. Varsavien. indictum est, ut sub nomine Regis Sueciæ judicia absolvant, aliàs in locum eorum alia subjecta substituenda; quamvis Aloysius Łoski Pocillator Zakrocimensis Subjudex Castrensis Varsaviensis, generosissimè responderit, nullũ ex Polonis ausurum locum suum sumere; externos verò statutum Regni non intelligere. Thesaurarius Litvaniæ vult bene, ut scribitur, sed nõ valet, omnes dicunt, quòd, dum Artilleria venerit, statim versùs Cracoviam movebunt. Aula nostra sine viribus, assistentiæ curta supellex, Cracoviâ omnes fugiunt. Interim literæ Cracoviâ à Rege nostrô ad Senatores veniunt, quorum tibi copiam adnecto.

COPIA LITERARUM REGIS POLONIÆ AD SENATORES Cracoviâ 30 Maji.

IN oculis totius mundi, & apud exteras Nationes in admiratione effusa ferocia Suecorum contra nos, quòd scilicet in dies profundiùs procedendo omnium Provinciarum possessionem recipit; & jam novissimè in Regia nostra residentia dominatur, quasi hæc inclyta Patria suis servata triumphis, imperioque foret, sub pallio & veste simulati amici, & hospitis nunquam invitati à tota Repub. libero pede procedit, & virulentiæ suæ potentiam sub suavis veneni specie trahit ad se Regnum, quòd à Majoribus nostris, sine aliena dependentia proprijs regebatur, & florebat legibus, & sub unum sceptrum tot ingentes congregabat Provincias. Et nunc tutelam, nescimus qualem, vel curatelam sibi usurpant, utque statum evertant, libertatis speciem præseferunt, quem si perverterint, libertatem ipsam aggredientur, perniciosa destinante & apparenti ea supervestiente prætextu. Asserit se exacerbatum esse ab exercitu Litvaniæ, & ad ulteriores progressus necessitatum, sed facilè ex fructibus ejus cognoscitur, quia non tantùm primo armorum impetu possedit Curlandiam, Semigalliam, & Districtum Piltinensem, sine

A.C. 1702 sine ulla data causa ultro quærendo occasiones per manuductionem adhærentium suorum in viscera Litvaniæ intravit, cui quod eo tempore tanquam invasori, & fortiter grassanti, cum aggravatione bonorum nostrorum Regalium, Spiritualium, & Nobilitarium aliqua pars Exercitûs Litvanici restitit, & arma naturalis defensionis opposuit, queritur, quasi innocentem Patriæ cervicem ad lethalem ictum inclinare debuisset; unde insolitâ inter Reges praxi, & indiscreto stylo, cum atrocissimis in publicum prodit injurijs, ut nos eo modo ab amore civium separet. Expeditionem Fictomij nostri cum civilissima contestatione ad emolliendum ferocitatis, ut abundè præsenti Senatui Varsaviæ deduximus, sinistrè interpretantur, & novum contra nos eruunt commentum. Sed agnoscet veritatem claram perspicax aquilæ Polonæ pupilla, agnoscet non depravatus gustus sub melle venenum, quia nec hoc in mente & cogitatione nostrâ unquam fuit, ut antiquâ libertate inclytam hanc gentem privare vellemus, quæ nos liberis vocibus, & concordiâ sensuum in hoc stabiliverunt throno, & penes integritatem nostram per legem publicam pacificationis Comitiorum firmiter agere se obligarunt; sicuti ad primum Nuntium inauditæ hujus dethronisationis per externam potestatem generosa pectora in præteritis Comitiolis laudabilem sensum monstrarunt, sangvinem proprium effundere, fortunas & vitas proprias impendere declararunt. Quomodò id cor nostrum non sentiat, quomodo tam ferventia in nos studia Nobilitati non recompensemus, & gratos nos exhibeamus, quinimò si aliquid ex orbita jurium Patriorum exiit, si in aliquo antiquæ libertates augeri possunt, prompti & parati sumus alacriter, & grato id facere corde certi, quòd Status Reip. agnoscent id, quòd in libera Repub. cives Regi debent, cujus Majestas fulciri solet amore, veneratione & obsequio in omnes partes inimicas nobilia opponendo pectora. Proprio ille palleat pudore, aut potiùs sangvine rubeat, qui nobis libertates adimit, & per tam graves calumnias coram DEO, & mundo insupportabilem facit injuriam. Accipiet Sueticas intentiones & attentata in examen Respub. & quivis, quicunq; ea bene consideraverit, inveniet unicum in illis exitium, omnium civium sub nomine legum, dum per domesticas factiones crudelium in Matrem filiorum proditio & Suetica hostilitas altiùs ad intima penetrat. Monstrat se arroganter Rex Sueciæ assertorem libertatis, & cardines liberæ electionis, & sacrosanctè custoditas leges à fundamentis commovet, & evertit, dum non tantùm Ratisbonæ in Comitiis Germanicis per Legatum suum declaravit, quòd intret in Poloniam à magna parte Procerum requisitus, ut novum constituat Regem, sed & recenter nunc Viennæ per suum quoq; Ablegatum duos Imperatori proposuit candidatos, Principem scilicet Jacobum, & Principem Carolum Neoburgum, ut unum ex his Imperator eligeret, & illi insimul junctis viribus assisteret. Tantum facinus quæ diluet ætas? Gloriatur jactabundè, quòd venit ad liberandam liberam gentem à gravi nostra dominatione, & nos teste cœlo & terrâ nemini vel minimam fecisse nos agnoscimus injuriam. Mundam in hoc puncto habentes conscientiam, & si ad recuperanda avulsa & propagandos Patriæ hujus fines ex nexu juramenti nostri prætendebamus, utique dum id Reipub. non videbatur, non tantùm bellum, sed & omnia bello parata abjecimus, honorem nostrum, expensas, damna, beneplacito publico sacrificantes è converso sub innumerabilibus Sueticis aggravationibus patitur Status noster Regius spiritualis & sæcularis. Gemunt pauperes & oppressi, &

quod

quod contumeliosius, liberis gentibus ad arma natis indicuntur tributa, quæ jubere consueverunt. Convertit in hoc tota Patria oculos, gemit justitia sine vindicta, levant manus iam sub jugum coactæ Provinciæ, aliæ in limite fatorum ultimam expectant ruinam, dum pro libitu hostis leges imponit, & cuncta observantur. Cecidit spes expeditæ Legationis à Statibus Reip. quæ post longas collisiones, cum summa indignitate Reipub. tandem à Ministro Sueciæ ad majorem contemptum responsum accepit, quòd Regi Sueciæ per pompam Legationis, & has ambages negotia non videantur pertractanda, cùm eousque cum exercitu processerit. *A.C.1702*

Horret animus cogitare, calamus scribere ea, quæ sequuntur, quando universales literæ parantur ad Palatinatus, quasi alienis justis obnoxia Respub. audire debeat externi Principis jussa, & tentationes ad flagitiosam perfidiam, & mandato ejus comparere debeat ad parendum, quæ omnia non alio fine tam luculenter deferimus vobis, quàm ut scilicet quivis plenam præmissorum habeat notitiam, & concivibus ante imminentia Comitiola debitam faciat remonstrationem, nos verò dolore victi solatia conquirimus in cordibus Senatorum diligenter, & ferventer optando, ut sine mora ad latus nostrum compareas, & inter hæc Reipub. vulnera & tumultus præsenti consilio nobis adesse velis. Ad quod faciendum non tantùm generosus sangvis excitabit, sed etiam ipsa impendentis periculi magnitudo movebit, cui bonam valetudinẽ &c.

SEREN: REGI AUGUSTO NOMINE TERRARUM PRUSSIÆ Mariæburgô 18 Junij.

NON permittit primum passum Provincia Prussiæ in ea quæ est toti Genti Poloniæ connaturalis in Reges suos fidelitate, sed pleno zelo comparet, & comparere vult pro defensione Mtis V, quod ut non verbis, sed re ipsâ eo clarius testari queat, commisit mihi ut supplicarem Mti V. quatenus tertias restium literas Universales expedire, nobisq; Generalia Prussiæ Comitia, ex Cancellaria Regia expediri faciat; Quod dum cum debita Nominis Regij veneratione, & sincero affectu exequor, DEum incessanter cum tota Diœcesi precabor, ut salutem Mtis V. conservet, taliaq; suppeditet consilia, quæ aspera in vias planas deducere, & nos fideles subditos hac possint beare felicitate, ut quàm citiùs videre possimus in eo statu Mtis Vestræ Personam in quo esse debet.

XXX.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM: & SAMB. AMICO CONFIDENTI 4. Junij Guttstadiô.

GRata mihi per literas compellatio tua Laconica quidem, sed plena prolixi in me affectus, hoc habet ingrati, quod adhuc ab ægro: Et quòd quamvis jam febri liberatus, vires tamen quas illa secum abstulit, adhuc recipere non valeas. Labores tui continui, certò morbi hujus causa fuerunt; nunquid fortitudo lapidum fortitudo tua? nunquid caro tua ænea est? Ex omnibus amicitiæ vinculo devinctis, quos tuus nuper iste morbus tam atrox, tamq; anceps habuit anxios, atq; solicitos, præcipuo quodam animi dolore metuq; me fuisse distractum, facilè tibi persuadebis, si tua in me merita, si meus in te affectus venerint in mentem. Quod tibi non per Epistolam scriptum,

sed

A. C. 1702 ſed velut per ſyngrapham conſignatum vellem.

Mors Jablonowſcij Ducis

Triſtem Nuntium Leopoli habui, de cujus morbo neſcivimus, audivimus de morte Stanislai Jabłonowski Caſtellani Cracovien. ſupremi Exercituum Ducis. In morte neceſſitas, ordo non eſt. Ivit quò imus omnes (non ſine aliqua ſuſpicione veneni) nec meta ſed tempus nos ſecernit, & futuris ſæculis non interituram memoriam reliquit.

Non eſt mei ingenij, quenquam laude merita fraudare, ut nec perſonæ ſtudio laudem improbanda, nec odio damnem quæ laudem promerentur, non raptim relinquitur magnus Vir, & cum cura dicendus. Vellem potiùs imitari pictores, qui facie & vultu, ex quibus potiſſimum natura hominis apparet, ſimilitudines exprimunt, minimâ reliquarum partium habitâ ratione, ita & ego deſiderarem, ut ſigna animi colligens iisq; vitam hujus viri depingens, aliis magnitudinem factorum relinquam, commemorans tantum ſtrictum vinculum trium virtutum, fortitudinis, prudentiæ, & humanitatis. Vir fuit ut alia omittam (non enim hiſtoriam ſcribo ſed epiſtolam) bellicis ſine dubio laudibus plurimum excellens, cujus ſive animus, ſive egregia rei militaris ſcientia, quanti momenti fuerit ex actionibus ejus factisq; prudenti maximis conſilio, facilè intelligi poteſt, vir manuum promptitudine audaciâq; bellica inſignis, ad hæc conſilij de rebus maximis prudentis? Magnus honor generis, magnus honor Patriæ. Quam fortibus & placidis conducto tempore mortem Parca ferat. Erat ille non rebus modo magnis utilis, ſed & per otium Regi p. m. JOANNI III. (authenticum, & magnum maximarum qualitatum quippe teſtimonium) grata ejus erat, & ſuavis, ut nullius aliàs conſuetudo, & ille etiam non vivum tantum ſummâ coluit, & obſervavit conſtantiâ, ſed mortui quoq; neceſſariorum curam fideliter, & quantum potuit geſſit. Quod ſi egregij ſit Imperatoris non ſolùm præſentia rectè agere, ſed & futura proſpicere, in eo ille multum erravit, nam non rectè futura proſpexit, ut calamitas Patriæ teſtatur, in hoc eum uno longiſſimè aberraſſe à ſcopo infelicitas noſtra arguit, ſæpiùs gloriam ſuam, quòd in id malorum conjecerit miſeratus quaſi multis certaminibus, bellisq; auctam famam unius actionis, & planè unius horæ momento amiſiſſe viſus fuerit. Erat inſuper ille benignus in audiendo, facundus in reſpondendo, in conciliandis hominibus egregius artifex, & in conſuetudine colendoq; alios accuratus, amans quietis animus, & amicis bonus. Toties demonſtravit quanta ſibi virtus, quantaq; animi magnitudo eſſet, conſilio neq; induſtria neq; audacia deerat. Vigilare, feſtinare, cuncta obire, quæ aut ſtrenuo milite aut egregio Imperatore digna videbantur. Quanquàm inerat in animo ejus naturalis quædam cunctatio, vulgò lenitudo putabatur. Neminem quemquam privatarum injuriarum cauſâ offendit, injuſta certamina, quæ ſunt bonis moribus inimica, non eum delectabant. Commune eſt cunctis in ſuis imperiis prædicari, ſed illud erat omnino in eo ſingulare, quòd in extranea gente laudes proprias inveniret. Ibi ſunt vera indicia, ubi neminem comprimit vera timiditas, ſed cur me diffundo? pridem enim tibi ejus viri actiones accuratiſſime cognitas ſcio. Mors ei non calamitas, ſed liberatio à malis, & ſalus accidit quod unum inter tot mala ſuperat & in laborante quidem, ſed adhuc libera Patria expiraſſet, cum deſiderio tamen Tulliano, quod illi major gloria à DEo dari non potuiſſet, quàm ſi moriens Patriam ſuam liberam relinqueret, quanquam de divino ſperamus auxilio, & quæ ſemper fuit libera nullius inſidiantis decolorabitur injuria.

AN-

A.C. 1702

XXXI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. AMICO CONFIDENTI Smolanijs 28 Junij.

LEgo in tuis & gaudeo per orationes noſtras donatum te nobis, bene jam valere, & quòd auget lætitiam meam nec mediocriter, quòd excurſionem ad nos minaris, & quando hæc? anni mihi dies, & nihil hoc videtur longiùs, & tardè ire horas queror, deſiderium enim tui ferre non poſſum qui te ut animam meam diligo, ac proinde vola, dum ſanitas permittit, non ſine diu hanc ſpem ferre tui. Nam quod deficientibus aqua frigida, hoc mihi ſub mole afflictionum laboranti, præſentia tua, & alloquium, quo teſtor conſcientiæ meæ fidem, nihil mihi optatius, amplius non invito, ne invitum, imò non invito ne urſiſſe videar. Quanquam eò adducor tamen, ut non ſine affectu dicã, cum illo veni, & viam vora, impatienti quippè deſiderio, non ſatis feſtinatur. Et quamvis expectem hic aliquos, eoſque gratos hoſpites, tamen erit nemo, quîcum ſim libentius, quàm tecum, & pauci quibus cum æquè libenter. Quod ego non modò de me tibi ſpondere poſſim, ſed de te etiam mihi.

Peſſima nova Varſaviâ, manus amici, qui mihi ſcribit torpere videtur, & vix ut ait calamum potuit ſumere. Perſuade tibi præter culpam, & peccatum quo carere debemus, nihil nobis accidere poſſe, quod ſit magis horribile, aut pertimeſcendum, Sueci iam vicini, quid hoc ſignificat? niſi ruinam, & deſolationem Patriæ vicinam? exercitus more fluminis, dum irrigat, opprimit. Hoc ſenſus oſtendit, animus credit, quomodocunq; res ceſſura eſt, rebus ad eum ſtatum perductis, Patria noſtra in ſervitutem, aut cadet, aut ibit. Ego ea quæ ſunt obligationis curo, & ne quid potiùs agerem habens, imò neglectis cæteris rebus omnibus in hoc unum toto animo, & libens intentus ſum, ut appareat, maxima cura Diœceſis, quam ſummâ caritate complector, & honeſtum in cura Paſtorali otij mei oblectamentum quæro, in qua fructuoſius meum tempus contererem, nec ſollicitudo animi quá angor, premor, vel conficior aliter, vel faciliùs diminui, vel juſtius allevari poteſt, quàm hac mihi ſemper votivâ occupatione. *Sueci ruina Patriæ*

VII. Ego conſecravi Eccleſiam in Suburbio Reſſelienſi, & pòſt ivi obviam Domino Epiſcopo Culmenſi, qui XVI. venit, ſatis diu expectatus, & aliquot dies moratus eſt, ſed infauſta notitia de morte Domini Felicis Potocki noviter declarati Caſtellani Cracovienſis, & exercituum Supremi Ducis, qui in ore famæ ferebatur, & quanquam adhuc incerta putabatur, ad calamitatem tamen quilibet rumor valet, afflixit proindè ſumopere hoſpitem meum, & me, cum præcipuè non diu circa verum errabatur, & brevi certo conſtitit defacto, cui mortuo omnia bona omnes boni precari ſumo iure debent. Celeriùs multò, quàm Reip. opus fuerat, finem vivendi fecit, nam ſi diutius huius uſuram lucis uſurpare potuiſſet, meliore loco res noſtræ, quàm nunc eſſe poſſunt, eſſent; ſic clarorum virorum fata parem iacturæ luctum efflagitant, virtus ubi quis moritur non extingvitur, ſed viva manet etiam poſt fata, at ſi quis malus intereat ejus cuncta ſub terram cadunt, ac proindè ſerius mori, vel ocius parum intereſt, benè mori aut malè hic labor hoc opus eſt, benè autem mori eſt effugere malè vivendi periculum. Vicit ergo mœror publicus privatam lætitiam comuniſq; Poloniæ luctus, hilaritatem noſtram ſeriò impedivit. Sciebam dolori Domini Epiſcopi occurren- *Mors Ducis Potocki*

A.C. 1702 currendum non esse, ne ipsum solatia irritarent, & accenderent. Nam in morbis quoq; nihil est magis periculosum, nec perniciosum, quàm immatura medicina. Expectabam dum ipse vires suas frangeret, & ad sustinenda remedia morâ fatigatus, mitigatusq; tangi se, ac tractari pateretur. Verebarq; ne hæc non consolatio esset, sed exulceratio. Consolabar nihilominus suaviter, & lacrymas ejus si supprimere non poteram, abstergebam, sua cuiq; calamitas tanquam ars assignatur. Alium alio tempore fata comprehendent, neminem præteribunt. Non sentire mala sua non est hominis, & nõ ferre nõ est viri, flere, queri, gemere, à natura desciscere est, fruges quoq; maturitatẽ spectato tempore expectant, quanquam omne tempus Clodios non omne Catones ferat. Mortem tamen ejus eodem animo ferendam judicet, quo expectat suam.

Venit etiam alter rumor de morte Dominæ Mareschalcæ Magnæ Lubomirska de Domo Dönhoffiorum; quæ 13 obiit, & de Suecis quod in Wyszkow, neq; expectantibus pontem erigant, unde de bello scribere horret animus, nam spes pacis exclusa. Vocatus sum interea maximis instantiis Mariæburgum, ad consulendum quid facto opus sit in his circumstantijs, nec potui resistere tot repetitis instantiis, sciens arrogantiam solitudinis esse sociam, ubi reperi jam D. Episcopum, & Palatinum Culmenses, tandem ex communi illorum, qui convenerant consilio, expedivi literas meas ad convocandos Status Prussiæ pro 13. Junij (cum miserior res unquam accidit, tum nec deliberatio quidem difficilior) ut salvis rebus colloqui possimus inter nos, & aliquid opis laboranti Provinciæ ferre, & erat sincera mea intentio, ut non negligentes omnino rei faciendæ videat Provincia, non ut malignitas Cracoviæ divulgavit, ut me redderet aulæ odiosum. Periculosum est, in tot humanis erroribus solâ innocentiâ vivere. Quod armorum genus homines sub invidiæ telis tutari poterunt? Quod tutamen adversùs invidiam, cum omnia invidiâ plena comperiamus, invidiæ filij sumus, cum invidia nascimur, cum invidia morimur. Non sanum tamen consilium arbitror, ut effugiatur invidia, à virtute velle illi inimica secedere. Ipsi odores, quò magis conteruntur, eò suaviùs redolent. Si Cracovia de mea benevolentia, aut aula aliquid suspicatur facta me mea ob omni hujusmodi impetione tuebuntur. Testis est mihi DEus, quomodo concupiscam omnes in visceribus Regis, & ut stent in uno spiritu unanimes. Hoc prædicavi præsens sermone, absens continuis literis, similis Demostheni, qui solitus erat suis dicere: Vos Athenienses Consultorem me vel inviti habebitis, calumniatorem autem nunquam, utcunq; cupiatis. Et contrarium qui dicere velit, insignis est calumniæ, sed livoris dentem, qui vult effugere, contemnat. Devorandum strenuè quidquid sinistrarum relationum sese offert in hoc concursu, magno excipiendo animo, quæ vitari non possunt, etiam lingva mala lassari solet, & calamitas. DEus respicit veritatem, non præsumptionem, sed moris est nostri, in sententia optima accusare id, quod est optimum. Alia hæc ætas, alia quæ post nos subibit, aspiciet, nunc existimatio hominum dubia semper est, & in partem utramq; dividitur. Frustra ergo timebat aula congressus hos nostros, qui ex agentium intentione, cum nihil prætermittamus, quod ex usu Provinciæ putamus, & publicæ utilitatis ratione commoniti (quæ me cura libenter semper onerat) ad ea consilia procedamus, quæ necessitas excusat, ratio sublevat, tum pericula imminentia jubent, cui nemo succensere potest, qui & rei conditionem considerabit & factorum rationem audiet, malè facere

cere non potuerunt, sed bene. A.C. 1701

3. Junij habui literas à Rege Sueciæ, sed eas non aperui, nec aperiam intactoq; sigillo suo tempore Regi reddam. Habui etiam à Domino Thesaurario Litvaniæ Sapieha invitatorias Varsaviam, ubi brevì expectabatur Cardinalis Primas, cur? nec scio nec si sciam, dicere ausim. Tandem pro 13 destinata veni Mariæburgum in pompis à Dño Palatino introductus, ubi & processionem Corporis Christi à Domino loci Ordinario invitatus absolvi. Interim difficultas fuit circa indigenatum nostrum, vel potius juramentum, ad quod nisi certô pretiô admittere nos nolebant, scilicet Dñum Episcopum & Palatinum Culmenses, & me, quod nos indignum putantes recusavimus.

Interim ne minimo rationis dictamine Dñus Kczewski Capitaneus cum protestatione contra actum exivit Ego seriò satagebam omnesque aliàs cogitationes relictas habebam præ cura Provinciæ. Quid possim nescio, vel potiùs me parum posse sentio, illud tamen polliceri de me possum, quæcunq; saluti & bono publico conducere arbitror, tanto studio facio, quanto semper feci, convocatis Senatoribus, & nobilitati tantum tribui, quantum non mihi arrogavi, certò quòd nos cōmuni sententia statuissemus, id omnes probassent. Videmus omninò tanquam ex specula, & prospicimus proximam tempestatem futuram, quare hunc consessum non mea sponte sed multis monentibus, imò quasi cogentibus convocavi, sed de pluribus paucorum hominum contentio optimas intentiones calliditatibus eorum illaqueatas evertit. Ita tricena vulpium si forte millia in unum contraxeris locum, erit per omnes unus ingenij tenor, & inter homines, quot sunt numero corpora, totidem videre est studia, & sentiendi diversos modos. Ita nec profutura liberum est consulere, victa cedit Provincia interessatis, & peccantibus illis in favorem aulæ injustè apprehendentis, & non minori studio, quàm periculo Provinciæ se opponentis, periclitatur salus ubi peiores vicere bonos, & zelosos Patriæ cives, quænam hoc modo subsistere Patria potest? Videbunt quàm latus est iste error ipsorum, si error potiùs quàm malitia appellanda est, cum scientes quid sibi sit conducibile non agnoscunt, & in errores ipsi se injiciunt, præteritorum obliviscuntur, præsentia negligunt, de futuro non timent, nec rationem patiuntur, nec æquitate mitigantur, nec ulla prece flectuntur. Meminisse debent qui authoritatem & consilium nostrum sequi noluerunt, suâ pertinaciâ perituros cum nostra prudentia salvi esse potuissent, & fallet eos, quod plurimos.

Utinam liceat aliquando, aliquo Reipub. statu nos frui, dum non licet inter nos conferre solicitudines nostras, & perferre consilia, timidi nunc putamur, quia quæ dicimus futura, infallibiliter fient. Nihil intendebamus, nisi ut lumen aliquod cæteris daremus in his circumstantijs, utq; prævidendo infallibilia provideamus imminentibus jam jam periculis, quod licuit, semper licebit pro defensione Provinciæ. Quia verò ex proposito destinata non fluxerunt, limitavimus actum pro 10 Julij, 20 Junij redij domum, ubi inveni meum Pleszewscium, de ulteriori Suecorum intentione nihil cognosci, nihil præcipi, nihil certi sciri posse dixit, retulit tamen, quòd scilicet Rex Sueciæ non tantùm habeat vincendi votum, sed etiam adversarij creditur quærere detrimentum, & qualem in corde gestet voluntatem, ostendit, dum audiens se præparare Regem nostrum contra illum, dixerit ut quondam Pompejus adero, & contra eos, qui gladios minantur, cum clypeo gladium quoq; afferam, prosequendo Regem nostrum versùs Craco-

A.C. 1702 viam, sed quæ ibi aguntur cum ad te perferantur arbitror tibi esse melius nota quàm mihi.

10. hujus tanta fuit tempestas ut 30 fulmina ceciderint intra spatium duarum horarum, & horrea in suburbio Heilsbergensi combusserint.

Mariæburgo habui, quòd malè habeat nobilitas, quòd non fuerim pro 10 Julij, & ego consultò id evitavi, cum ut dixi Cracoviæ non bene audiantur nostri congressus, quanquam revera non sunt nisi in ordine ad capiendum consilium in omni subitaneo casu, & nihil planè contra Regiam Mtem nostram, quanquam non desint sinistræ aliquorũ interpretationes.

Habuimus autem Cracoviâ Castellanatum Cracoviensem, & supremum regimen armorum translatum in Hieronymum Lubomirski cui nuper minor clava cesserat, hæc nunc ad illius instantiam translata in Palatinum Belzensem Sieniawski nepti suæ ex sorore matrimonio junctum.

XXXII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLLI REGIO MINISTRO Romam 13 Julij.

POstulatis tuis pridem satisfecissem, nisi intervenientes obstitissent occupationes & nisi magna foret congeries gestorum, à te, ut intelligo summo Pontifici referendorum, quæ in epitomen redigere, ardui est laboris. Sincerè tibi fateor, libenter publicis negotijs Nuntium remitterem. Scio enim minimè convenire ijs, qui sacris addicti sunt, diutiùs publicis immorari, eorum officium est salutem hominum procurare, easq; inire rationes, quibus quàm plurimi ad rectam virtutis pietatisq; viam reduci possint. Sed jam lege quod desiderare videris.

Videns Rex Sueciæ, Rempub. non libenter arma Regi suo juncturam, formare dicitur intentionem dethronizandi Regis, & idipsum Reipub. proponendi scribendo, ut conservando libertates suas ad electionem alterius Regis accedant, securosq; reddit validi succursus ad sustinendum hocce opus, acsi non illaturus injuriam, sed redditurus, & manum suppositurus, cùm Poloni suam opposuerint, quanquam ego credam firmiter, difficile futurum tot millibus persuadere, ut quod prius ædificârunt, destruant, & adducant semetipsos in prævaricationem.

Interim Moschus sub favore absentiæ Regis Sueciæ Livoniam invaserat, quamvis sub Sawnicz duo millia Suecorum, ita viginti millia Moschorum ceciderint ducente Schlittenbachio, ut in confusione ultra sedecim tormenta perdiderint. Sub hoc idem tempus exacerbaverat Oginscius Regem Sueciæ, dum cum aliquot millibus Domûs Sapiehanæ bona ruinabat, sed, dum Sueci apparuerunt, ille disparuit.

Venerat Rex Sueciæ usq; Caunam cum mille octingentis Equitibus. Interim Duhneminda recepta erat, ubi ultra munitiones belli 60 tormenta ex armamentario Dresdensi introducta invenerunt Sueci.

Missus erat Baro de Saken ad Regem Sueciæ nomine Reipub. nuntians, quòd Legati magni ab eadem destinati venirent, quorum propositiones sciens Rex Sueciæ, vidensq; nihil aliud quæri præter dilationes quas nolens indulgere Rex Sueciæ Legatis nostris, non nisi sedecim milliaribus Varsaviâ audientiam dedit, quid in ea dictum jam habuisti. Post hæc venit Rex Sueciæ Varsaviam, Rex autem noster Serenissim⁹ movit Cracoviâ, ibique iterùm suas legationes cum Polono exercitu congregabat.

Inte-

Interim Rex Sueciæ intentionem constantem habens aggrediendi *A.C.* 1702
Regis nostri Guldenstierno in Pomerania degenti, ut cum duodecim millibus & Mareschalco campi Mernero in vicinia Vilnæ existenti, ut cum sex millibus quantocius properaret in mandatis dedit. Rebus sic dispositis procedebat Rex Sueciæ contra nostrum versùs Cracoviam, quem non tantùm pede firmo noster expectare, sed etiam aggredi omninò volebat, scriptis literis ad Cardinalem, quòd satis virium haberet, comprimendæ insolentiæ Suecorum, & certè multum confidebat numero & valori legionum suarum, felicem omninò, si Generali acie conflictum fuisset. Innotuit Saxonibus cum sex millibus versùs Cracoviam Regem Sueciæ procedere, expectareque tam ex Pomerania, quàm ex Litvania succursum, prævenire eorum adventum volendo, omnino prælium tentarunt.

Cùm verò 8vâ Julij Rex Sueciæ Klissowiam venisset, medio milliari tantùm distantem exercitum Saxonicum reperit. De quo informatus Rex noster misit mille & octingentos Equites ad recognoscendum Exercitum Sueticum, sed exploratoribus captis nulla certa notitia de numero Suecorum haberi potuit, Rex verò Sueciæ ex captivis Saxonibus intellexit, exercitum Regis nostri sedecim millibus Saxonum constare, in momenta octo millia Polonorum expectari. Miserat in occursum Mernero mandatum, ut quantociùs appropinquaret. Et in crastino 9na Julij Rex Sueciæ non expectato aliunde succursu versùs Saxones processit, dumq; eos vidisset, inclinare sarissas vexillaq; jussit, ne quantitas militum dignosceretur, ipse dexteræ, Dux Holstainensis lævæ alæ præfuturus.

Rex noster sciens Regem Sueciæ dexteræ alæ præesse, fortissimas & optimas legiones opposuit, ut etiam ipsemet eum tantò facilius ferens Regium in pericula caput oppugnare potuisset. Sed cùm ingens lutum impedivisset Regem Sueciæ, quin frontem Regis nostri aggrederetur, Ducem Holsteinensem ad dexteram transposuit, ipse ad sinistram pugnaturus. Jam pugna inceperat satis fervens, aggressi sunt Saxones satis audacter, & cum clamoribus, Sueci verò tam fortem & violentum ignem contra Equites Polonos dirigebant, ut etiamsi aliquoties eosdem aggrederentur, nihilominus tamen sustinere non possent. Volebat Rex noster terga inimici petere transeundo pontem, in eum finem erectum, dum alij faciem eorum aggrederentur, sed antequam id efficeret, apparuerùnt in facie Sueci, coactique Saxones cedere. Prælium hoc duravit à prima hora pomerediana, usq; ad 5tam, cum sufficienti pertinacia & valore utriusq; exercitus. Cæsi Saxonum duo millia, mille quingenti fuerunt capti, & Regimen Generalis Steinau se subdidit, Artileria victori cessit. Suecorum dicuntur quingenti cæsi, sexcenti vulnerati, victoriæ suæ pæana cecinissent Sueci, nisi nænias expressisset mors Ducis Holsteinensis, qui dicitur manu Katcij Palatini Kijoviensis Generalis Artilleriæ nostræ tormentum contra Suecos dirigentis cecidisse. Magnum virum & fortem hunc Principem fuisse constat, audivi multos eum laudantes, & virtutes ejus in arctum retrahendo dicentes, aut nasci nunquam, aut semper vivere eum debuisse.

A.C. 1702

UNIVERSALES LITERÆ REGIS POLONIÆ 5. Junij Cracoviâ expeditæ.

AUGUSTUS II. &c.

POst tit. Post expeditas primas pro duabus Universalibus Restium pro communi motu Nobilitatis, dum intractabilis malitia nec moderatione nostrâ, nec omnimodâ æquanimitate, nec legatione à Statibus Reipub. ullatenus emolita, indies arma & cædes madentes, crudelesque manus extendit, & destinatam prius Caunæ audientiam pòst Grodnam, & in alia loca quæsito prætextu distulit, & Legatos nostros retrogrado passu cum summa indignitate Reip. infectis rebus expedivit, Varsaviæ spretâ mediatione Reip. & contemptâ ejus legatione omnem ademit spem exoptatæ pacis. Quando post ereptas Provincias primo impetu irruptionis Curlandiæ, Semigalliæ, & Districtûs Piltinensis, possessâ Livoniâ nostrâ, postquam Universalibus Sueticis congregata Nobilitas disarmata in contemptum Statûs Nobilitatis, & post adacta ad contributiones, tracta sub obedientiam magna pars M. D. Lit. jam in meditullio Regni Varsaviæ impunè hospitatur, & inde Cracoviā dirigit gressus suos novum pro continuatione belli per mare Stetino in Poloniam conducit exercitum, liberæ Genti pecuniam & victualia absolutâ authoritate per contributiones imponit, & militari extorquet executione, & conclusis secretis quibusdam cum malè animatis civibus Patriæ factionibus & scriptis per abstrusa molimina per calcatam Patriam inceptas ad effectum deducere intendit intentiones, nunquam à tota Rep. eo nomine invitata. Cùm verò ad reprimendam furientis hostis potentiam, & compescendum intestinū malum celerius & efficaciùs medium, nec securius personæ nostræ præsidium inveniamus præter communem motum, & generosa fortium Civium pectora; nam expeditæ legationis & Tractatuum jam omnis evanuit spes. Insuper & contestatio nostra in terminis amicis bonæ in futurum amicitiæ & optimæ correspondentiæ per expeditum Fictomium expressa indignè recepta & adhuc sinistrè ad famam publicam divulgata, ut falsò & callidè vulgata temerè crederetur. In DEo proinde Optimo & exercituum fortissimo Domino omni spe imò & fiduciâ collocatâ, & innocentis Reip. injusteque patientis justâ vindictâ sequendo sensum & conclusionem Postcomitialis Consilij in numeroso Senatu congregati, satisfaciendo publicis desideriis tot Palatinatuum ad nos in Comitiis, & nunc recentissimè per expeditas legationes illatis jam tertias & ultimas Universales Restium literas expedimus plenâ fiduciâ liberum, bellatoremq; populum in arma vocamus. Gloriam DEI, fidem sanctam Catholicam, coronam & caput nostrum Regium, defensionem charæ Patriæ, curam jurium, legum, immunitatum, antiquæ Polonæ virtu-

virtuti, & non debilitatæ fortitudini reddimus, & quàm ferventissimè exigimus per salutem Patriæ, & quidquid sacrum in ea, ut tanquam non degeneres avorum, atavorumq; vestrorum successores ad conservationem Patriæ, more militari in debito ordine secundùm leges, & secundùm quantitatem bonorum & redituum vestrorum conformiter conformando res ad constitutionem 1621 pro 19 Julij sub Korczyn indilatè compareatis, ubi & nos in persona nostra aderimus. Quoniam verò in Palatinatibus plerisq; expeditio militaris jam indicta, & ordo belli jam constitutus est, tunc tantùm Palatinatibus & Terris ad faciendum eum ordinem in locis consuetis pro quinta præsentis comitiola indicimus. Pro eo proinde termino & loco viritim accelerabitis, & congregati omnes contra illos, qui obliti DEI & Patriæ, nobisq; juratæ fidelitatis partes Regis Sueciæ sequuntur, aut ejus protectionem susceperunt, ut privata vulnera Reipub. operirent malis, justam habebitis animadversionem. In quantum verò, avertat DEus ad Generalem congressum insperato aggressu aliquos Palatinatus occupare deberet, ut saltem Nuntios mittat; si verò aliquis favore Universalium Sueticarum vellet inter nos motus ciere, tunc cum illo tanquam cum hoste Patriæ & rebelli in rigore communis legis agetis. Quia verò per non cessantes imposturas pro avertendis cordibus Nobilium id ad implendas populi aures latum & sonans commentum spargitur, quòd nobiscum seorsivus sine Repub. fiat pacis Tractatus, quod uti nunquam cogitavimus, nec id in cor nostrum unquam ascendit, ita coram DEO & Orbe universo protestamur, quòd nullos unquam sine Repub. privatos Tractatus faciemus, quamvis id cum maximo nostro fieri posset commodo & utilitate. In quo juratam Regiam Statibus Reip. invadiamus fidem. Quæ Universales literæ ut melius pateant, publicari eas in solitis locis jubemus. &c. A.C 1702

XXXIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. & SAMB. CAPITULO VARMIENSI Smolanijs 24 Junij.

NON opus est verbis ad indigitanda pericula, quæ orbi universo patent. Perillustribus DD. Vestris incognita non possunt esse mala, quæ totam Remp. involvunt, nobis quoq; vix eluctabilia censenda sunt. Nihil utilium curarum, quæ in me humanitus inveniri possunt, subtraho, quò minus à grege mihi cælitus credito extremã saltem ruinam, si non totale malum avertam; sed sine nervo vix id practicari posse, vel ipsæ Perill. Dñes V. cognoscent. Unde Statibus & Ordinibus hujus Episcopatûs contributionem hybernalem ad normam agrariarum 24 indicendam tempestivè censeo, ac idipsum Perill. DD. Vestris fraternè propono, ut licet ad ærarium Diœcesanum pecunia non inferatur, saltem ad omnem casum subitaneæ necessitatis in Cameratibus & Civitatibus parata sit: Ne deinde fatalitas, quam DEus omnipotens avertat, diutiùs nos teneat, quæ celeri redemptione fortè

A.C.1702 cito abigeretur. Quod dum Perill. DD. Vestris paternè insinuo, pariter maneo. Dab. ut suprà.

CARDINALIS PRIMAS ALEXANDRO ZALUSKI PALATINO RAVENSI. 28 Julij.

Literas tuas ex castris scriptas omni gratitudine recipio, quòd in hac vicinia memoriam personæ meæ habeas. Eductum sub signis Inclytum hunc Palatinatum concomitetur omnis fortuna & gloria, profluens etiam in te Ductorem, ex animo opto. In præsentibus indies diversis, & toties mutantibus se novis, & casibus, difficile est uni adhærere consilio. Mutatur rerum systhema, mutantur consilia. Congressûs proinde vestri continuas approbo limitationes. Melius enim est & securius habere semper limitatum ad contingentia congressum, & præsens exercitûs Saxonici clades multos ita perstrinxit, ut apprehensio ejus cuncta reddat difficilia ad solvendum. Rex Seren: reliquias exercitûs sui colligati vult sub Korczyno jungere cum exercitu nostro & nobilitate congregata. Rex verò Sueciæ de Pinszow movit copias 26 præsentis, volens communicationem impedire hujus conjunctionis. Octo Regimenta quæ Regi nostro in succursum eunt, jam transierunt Vratislaviam, sed ex illa parte occurrere vult etiam exercitus Sueticus ex Pomerania, per limites Silesiæ procedens, cum hac intentione, ut hoc subsidium Saxonicum impediat. Si ibi res deveniret ad conflictum, & similis clades Saxonibus accideret, nescio, qualia superessent media juvandi Regis nostri. Precor te, ut ulteriorem ad me habeas confidentiam, cujus sum voto & obsequio.

P. S. Literas Castellani Cracoviensis, & responsum meum mitto tibi ad considerationem eventuum & mediorum in subsequentibus. Habeo notitiam quòd Rex expediverit universales literas, quarũ etiam copiam adjungo, invitando accelerationem ad latus suum. Æquum proinde puto, ut vestra moveatis castra.

COPIA LITERARUM CASTELLANI CRACOVIENSIS HIEronymi Lubomirski ad Cardinalem. 22 Julij sub Korczyn.

Prælii sub Pinczovia. VIX comparui hic cum exercitu, optabam lætiorem habere materiam literarum mearum ad te, sed quia iniquo fato in his terminis res sunt constitutæ, ne mendax fama sinistra deferat & affligat cor tuum de salute publica, genuinam hanc in compendio perditi prælij cum Suecis facio relationem. Cùm comparuissem sub Pinczow in vicinia Castrorum Regiorum, appropinquavi cum exercitu cum hac sola intentione, ut nos Regi præsentaremus, sed statim ex tempore significatum est nobis, quòd exercitus Sueticus appropinquaret jam ordinatus contra exercitum Saxonicum. Obligatus proinde fui non præmeditatè, nec formatô consiliô bellicô de dispositione & ordine ire in succursum Regi, ubi ad dexteram alam Saxonici exercitûs consistens, inveni maximum Sueticum ignem, quia ibi fortissimus peditatus cum armatura fortium erat, non licuit per honorem Gentis stationem deserere & retrocedere. Aggressus ergo cum meis, & cohorte Hussarica Principis Alexandri dictum Peditatum, ubi in calido ab utrinq; prælio quindecim Equites principaliores, cum duobus loci tenentibus Krosznovio scilicet Vexillifero Podoliensi & Præremscio cecide-

ciderunt. Nullæ cohortes in prælio hoc fuerunt, ac propterea nullum damnum senserunt; sub illud fermè tempus Equites & Desultorij Saxonici conflictui initium dederant, sed Sueci in ultima acie ita confuderunt Saxones, ut ad præcipitem inclinantes fugam, magnam hosti cesserint victoriam perdendo aliquot millia hominum; noster verò exercitus videns Saxonum fugam, bono ordine recessit sine minimo damno, quia etiam exercitus Sueticus contra nos non movit. Plures Pedites, quàm Equites ex Saxonibus perierunt, & Artilleria omnis Regia Victori cessit. Habui & ego parva tormenta mecum, ordinante ea Palatino Cracoviensi Kancio, quæ & ex prælio integrè educta præter parvum unum tormentum ob occisos equos ibi relictum. Hæc eò fine & integrâ fide tibi describo, ut ex sinistris relationibus, quæ pro partialitate augeri solent, de Rep. non desperes, quia exercitus est in eodem statu capax juvandæ Reip: desideratur tantum id, ut tu tanquam primus Nauclerus eò consilia publica dirigas, ut ex hoc naufragio eam educas, & mihi quid facto opus sit, insinuare velis, cùm ego debitâ veneratione omne consilium tuum ad effectum deducendum curabo. Maneo hic cum Palatinatu Sendomiriensi & aliis in vicinia Cracoviensi, cum quibus acceptâ informatione tuâ agam, si cogitatio Tractatûs redire posset. Hoc enim efficacissimum medium credo celerioris Reipub. tranquillitatis, sed prudentia tua perfectius hæc ponderabit, nec dubito talia te propinaturum consilia, quæ poterunt pacificare Remp. ad quod ego pariter concurrere ex persona mea non intermittam. *A.C.*1702

RESPONSUM à CARDINALE EIDEM 24 Julij.

FAteor supra modum me miratum fuisse, quòd cùm habuissem per tam longum tempus culturam amicitiæ tecum, datis documentis affectûs, æstimationis & curæ commodorum tuorum fui, quasi in neglectu ab abitu tuo Varsaviâ, nec habui occasionem gratulandi tibi primas in Repub. tam in Senatu, quàm in Exercitu dignitates, quæ ante officium etiam Thesaurariatûs te spectare debebant, cùm persona tua habilior ad clavam, quàm ad claves videretur. Cùm ergo occasio publicæ calamitatis veteris amicitiæ ac styli literam ad me expressit, gratulatus tibi imprimis dignitatem & gratiam Regiam, cujus, ut sicut Antecessores hujus officij, iñortalia nomina augeas, magnitudinem, usum ejus gloriosum æquè ac longævum, devoto apprecor corde.

Memorandæ cladis opinione celerior ad me venit notitia; ingemui super sortem Patriæ nostræ, quæ insons ac innocens fraternorum odiorum theatrum, cognati sangvinis facta est receptaculum. Non habui usque in hanc horam quidquam de exercitu nec veram relationẽ, lætatus sum literis tuis, quibus & salutem Principis defers, & Aquilas salvas.

Volantem ac currentem per Poloniam famam tempus tantum ipsũ retinere potest, nobis tantùm rem ipsam curare convenit, & fata in melius vertere. Et quoniam in præsenti conjunctura sensum meum exploras, qui is est. Stet Mars in gradu suo, Palatinatus in destinatum locum conveniant, exercitus penes ipsos maneat, legatio ab ipsis expediatur tam ad nostrum, quàm ad Sueciæ Regem pacem suadendo, mediationem partibus offerendo. Accedat etiam declaratio, quòd quæcunq; pars honestis ac æquis acquiescere nollet mediis, tunc contra eam Respub. se declarabit, habendo assumptam ex ipso Rege Sueciæ declarationem, qui

A. C. 1702 qui id ex Litvania Legatis, & mihi cum magno Thesaurario Regni persuadentibus hoc reposuit, quod cum tota Repub. tractare paratus erit. Mediatio Angliæ & Hollandiæ, bellum Danicum & Holstienense sedavit. Cogitare autem, ut reciprocum reddatur, nec tutum, nec consultũ. Tormenta, pulverem, provisionemq; bellicam non habemus. Peditatus diminutus, & rarior factus, qui autem fugerant, non sunt numerandi, numerus enim erunt, non viri. Suecus spoliis auctus & robore, exercitûs pars ex Pomerania venit; exponere proinde Palatinatus & exercitum in aciem quid est? nisi jacere aleam de libertate Polona, quæ non resurgeret post ruinam. Hoc pro fide mea ac amore in publicum insinuo, per sacra hortando, ut longius prospicias, & ita res dirigas, ne ruina hæc sit sub manu tua. Si Rex Sueciæ esset in limitibus, aliter consulerem, sed est in medio florentissimarum Provinciarum, quod sat sapienti.

Raphaël Lesczynski

COPIA LITERARUM SEREN: REGIS AD CARDINALEM PRIMATEM. 18 Julij.

Existimo jam per famam publicã innotuisse meam cum exercitu Suetico infelicem transactionem. Clades quidem non tanta (nam quà cæsorum, quà captivorum, & vulneratorum, non nisi mille ducentos amisimus, prætereaq; mille pedites) sed sequelæ longè majores, ut ex relatione latoris plenius informaberis. Sincerè dicendo, culpa tota in insinceritate, & metu panico meæ dexteræ alæ causato per insperatam desertionem exercitûs Poloni, qui primi ignis & impetûs hostilis impatiens opinione citius de statione recessit, timentibus interim meis magis desertores, quàm hostes; quòd putarent se à tergo circumveniendos: unde non tam ante se existentem inimicum respiciebant, quàm post sua terga. Poloni verò ajunt sibi persuasum fuisse, ac si Sueci & Saxones ex condicto perniciem illis inferre simul & semel voluissent. Hæc diffidentia mutua utriusq; partis prædictam causavit cladem; in qua maximum est, nos omnia mobilia & tormenta bellica amisisse ob vada & tesqua, quæ illis transitum negabant. Modò iterum legiones nostras colligimus, quæ duplici viâ sibi consulere nolentes dissipatæ fuerant, versusq; communem motum iter intenderant. Generalis Rubren cum octo nouis legionibus approximat Cracoviæ. Interea existimo, si te interposueris, junctâ manu cum tota nobilitate communi motu conuocata citius hoc incendium extingui posse, antequam uniuersa Respub. in suo sanguine naufraget. Persuasi sumus te honesti rationem eam habiturum, ut debiliorem non deseras, & oppressum, & innixi tibi expectamus eam ab activitate tua efficaciam, qualem æstimatione nostra præconcepimus.

Augustus Rex.

AMICO CONFIDENTI. 20 Augusti.

Stanisl. Jablonowski mors.

AUdivisti, quòd non sine ingenti animi dolore ego legi accidisse fortuitum casum Metatori castrorum Regni, eumq; illi supremũ, quia

quia inter venandum 30. Julij ipsâ Dominicâ die suo fato succubuit. *A.C.* 1702
Præcesserunt malorum prodromi, si mens non læva fuisset: nam die S. Jacobi unus ex honorariis cervice fractâ imminenti prælusit calamitati. Die verò S. Annæ subditus ad casses constitutus pro fera ipsemet propria manu occidit. Monitor insuper accessit unus ex Patribus Trinitariis, obtendens profanationem festi, sed frustra monita fuerunt. *Prodromi mortis.*

Posta Cracoviensis de data 5. Augusti hoc nobis attulit, Regem Sueciæ inter Brestam & Uscium Vistulam transmisisse, postquam jam antè secundâ præsentis sex millia suorum contra Saxonicas copias transportâsset, & ex altera ripa Vistulæ collocâsset. Notitiâ de his acceptâ Rex noster die proximè sequente universis suis, tam qui recenter à Tarnoviensibus montibus in succursum venerant, quàm etiam, quos Cracoviam induxerat, decrevit iter, & duobus pontibus, quibus fluvium junxerat, trajecit eâ mente; ut alteri parti exercitûs trans Vistulam existenti succurreret, & cum Suecis congrederetur. Tam præceps Cracoviâ egressus Saxonici peditatûs fuit, ut trium horarum spatio ex tot nec unus superfuerit, ægris etiam & captivis, quos diversis excursionibus circumventos ceperant secum ductis. Moverunt etiam Polonica vexilla levioris armaturæ, quæ sub Cracoviam & Pinczoviam venerant paulò ante adventum copiarum Regni sub Opatowiec. Serenissimus Rex eâdem & tertiâ præsentis secutus est exercitum, in comitatu suo habens Illustrissimum Nuntium Spada, qui per postam illuc insperatissimè advenerat Pszczynâ, tumque optabat quàm citissimis passibus Varsaviam versùs movere, unde in hunc finem suo Auditori aliisq; demandaverat, Pszczynâ Czenstochoviam contenderent.

Fama hæc recessûs Regis cum exercitibus Cracoviâ commovit, turbavitq; comuni motu congregatam Nobilitatem. Verùm, dum præcedenti in magno numero peditatui, per castra nostra numerosæ supra 20 millia Equitum subsequi cernerentur catervæ, non amplius timebant causam, finemq; tam remoti discessûs, relictâ Cracoviâ prius ignorantes. Venit ergo cum exercitu Rex sub Sandomiriam 13 præsentis; ibidem intra octo dierum spatium habiturus consilium, convocatis ad illud vicinioribus Palatinatibus, Cracoviensi scilicet, Sendomiriensi, Wolhiniensi, Lublinensi, Terrâ Chelmensi &c. Transiens ad Palatinatum Lublinensem congregatum, & militari locatum ordine, lustravit militem, divertere voluit ad tentoria Pro-Cancellarij M. D. L. sed ductu suasuq; cujuspiam ex aulicis alio vertit iter. *Stanislaus Szczuka*

Motum hunc retrogrado passu in Poloniam Serenissimi tot comitantur, præeuntq; diversi sensus & Judicia, quot vulgi capita, quibusdam in Prussiam, alijs in Litvaniam dirigenda ab eo pro hybernis castra, suspicantibus: utrumq; extremo non minus judicio, formidat populus à Suetico, Saxonico, domesticoq; exercitu, & à transeunte illac communi motu, ad incitas redactus.

Expeditionis auxiliarium copiarum adversus Sueticam potentiam, licet iam extructus pons est, nulla prorsus affulget spes. Sueci verò alteram Vistulæ partem petierunt 11 præsentis. Frequentes ab exercitu nostro ad hostilem non sine felici successu fiunt excursiones, qui etiamnum cum reditu Palatini Kijoviensis non infortunatus speratur. *Potocki*

Numerosi interim non sine debito splendore & ordine jam comparent Palatinatus, ut Cracoviensis cum Ducatu Zatoriensi & Oswiecimensi, Sandomiriensis, Russiæ, Belzensis, Lublinensis, Wolhiniensis, Terra Chelmensis & Haliciensis, Palatinatus Siradiensis, Ravensis, Lencicien-

A.C. 1702 ciciensis, compluresq; alij. Convolant indies variæ ex varijs ad Serenissimum cum denuntiatione fidelitatis, legationes, designationem militaris circuli ab eo postulantes, cui in altera Vistulæ parte celebrando dies 22 determinata; intra breve id temporis spatium confici prætenditur, factâ more militari mutuá, quò ad armorum, animorumq; unionem conjuratione, ad normam Tyszoviciensis sub Rege Casimiro confœderationis, fient quoq; seriæ animadversiones & disquisitiones in adhærentes partibus Sueticis, ut fomes ulteriorum in Repub. turbinum restingvatur. Palatinatus Sendomiriensis in conscriptam cum omni rigore jurium confœderationem contra rebelles, & hostes Patriæ, jam juravit, cui alii accedunt Palatinatus, ut in generali circulo nihil tractetur amplius, nisi determinatio, quò ad ulteriores progressus bellicos. Summus hic contra certarum proditionem intentionum, & interceptionem literarum fremitus, quod non sine animi sensu cernit Serenissimus, cùm civilia incendi videat odia, qui ad communem solummodo defensionem subditorum suorum corda incendere vellet. Fautorum & Adhærentium Sueticorum, arcanarumq; machinationum investigationem, pacatioribus relinquendo temporibus. Invitati ad Generalem circulum Duces Exercituum, selecti quidam de militibus Seniores Veterani, ut concernentia bellum eò secretiùs tractentur, quò perniciosius sæpe est vulgari facienda, priusquam fiant. Cracoviâ verò scribitur, quòd pro imminutione injuncti ad valla conficienda lytri, supplicavit civitas supremo Generali Steinbock. Sed in ventum inanes ivêre preces, irremissibiliter injunctâ jussit, sub severitatis interminatione, extradi summam, dumq; nec ad Regem Sueciæ accessus patuisset, nec D. Thesaurarius M. D. L. pro hoc suppliciter interpellatus succurrere potuisset, civitas cum plebe, & omnis conditionis, statusq; populi ingentem numeraverunt pecuniam. Capitulum præter alia decora domûs DEI subtracta, grandis pretij, & miræ pulchritudinis argenteas sanctorum præsulum statuas dedit. Academia tum pecuniâ, tum argento redemit vexam. Eadem infelicitas tetigit tenuitq; Religiosorum claustra, civium suburbia, graves supra modum census in argento (cui enim tantum pecuniæ suppetere potuit) etiam Ecclesiastico solvere jussa. Kleparz Suburbium in dies singulos 200 cerevisiæ tonnas, præter alium in victualibus commeatum ad castra mittere debet. Expulsus à Cathedrali Ecclesia Clerus, duobus non nisi relictis Sacerdotibus, omnia revisa Sacella, sepulchra & scrinia. & alia argenti & rerum Ecclesiasticarum receptacula succedente revisioni appensione sigilli, & militari custodiâ, usque ad decisionem Regis. Post hæc, omnes lapideæ Capituli revisæ, collocatis in eis Officialibus, DD. Suffraganeo, Decano, Archidiacono, omnia ablata frumenta, idem factum civibus præcipuis, idem nobilium depositis. Multa mala ibi recurrunt, vix injunctam exsolverunt, pro nova contributione ad sustentandum equitatum, mandatum exiit. Præter acceptas ex civitate summas, soli spirituales & Religiosi ducenta quinquaginta solverunt millia. Cracovia, præter innumera alia, dare jussa decem millia solearum, tabaci decem millia pondo, carnium millia sexaginta pondo, panis totidem, lardi pondo duodecim millia. Materias item ad cervicalia pro infirmis, syndones, & alia sine numero. Tristia scribo, cùm læta non occurrant, dolenda hæc & erubescenda sunt. Quis nunc dicet Polonos collum non habere, quod jugo supponant servitutis? Poloni enses non ad defendendum Nobilem sangvinem, sed ad opprimendum populum amplius acuuntur. Pœnas suo utinam det denique damno, qui horum causa malorum

lorum. Nonne est metuendum, ut Rex Sueciæ faciliora perficiat, qui jam difficiliora perfecit &c. A.C. 1702

EXPOSITIO FACTA SANCTISSIMO D. N. CLEMENTI XI. in publico Consistorio die Jovis 20 Julij à Carolo Cardinale Barberino redeunte à sua Legatione ad Philippum V. Hispaniarum Regem Catholicum Neapolim appulsum.

Beatissime Pater.

PErfunctus munere quod Sanctitas Vra eximiâ in me clementiâ immerenti licet imponere dignata est; sistor Ssmis pedibus tuis, quibus, quâ par est, demissione advolutus, quod unum profiteri verissimè possum, hoc est sacrosanctam Apostolicam dexteram tuam suscepisse me, ac in virtute tua deduxisse me, eandemque cum gaudio reduxisse me, adeò, ut exploratum planè sit votorum tuorum pretium extitisse obedientiæ meæ, in exequendis mandatis tuis complementum.

Quæ autem Ssme Pater Catholico Hispaniarum Regi Philippo V. de tenerrimi amoris tui paternæque benevolentiæ, ac intimæ Pontificiæ charitatis sensu exposui, longè minora fuerunt eloquio tuo præ exilitate sermonis mei. Quæ verò reposuit Rex pietate ac zelo præclarus, de sua filiali devotione, parataque obedientia in Sanctitatem Vram, ac in Apostolicam Sedem, quos ambos Parentes suos amantissimos iteratò compellavit signanter, dum exciperet auream Dñi crucem gemmis, terrenis atque cœlestibus pretiosissimam ditatam, ipsemet à Sanctitate Vra dono missam; hæc inquam majora profectò sunt, quàm ego verbis ullis valeam explicare.

Reliquum est, ut meum esse dignoscam, in quibus aut defecerim, aut defuerim veniam humillimè ac obnixè deprecari; tuum deinde fuerit Beatissime Pater, ingenti, quâ unicè polles, animi magnitudine benignissimè ignovisse, ac Apostolicâ largitate condonâsse.

RESPONSIO SANCTISSIMI D. N. AD VERBA D. CARDINALIS BARBERINI LEGATI.

INjunctum tibi munus dilecti Fili noster tam præclarè gessisti, votis ac expectationi de te nostris tam cumulatè, ac prorsus ex hujus Sanctæ Sedis dignitate respondisti, ut merito tibi nunc à peracta Legatione feliciter redeunti Pontificiæ laudes, collegarum plausus ac universæ planè urbis gratulationes debeantur. Cæterum quæ de eximia charissimi in Christo Filii Nri Philippi Hispaniarum Regis Catholici pietate, filialiq; in nos & Apostolicam Sedem observantia retulisti, tametsi nobis plurimorum literis, & sermone, imò etiam famâ ipsâ nuntiante jam pridem innotuerint, à te tamen hoc loco commemorari libenter audivimus; hinc siquidem omnium, quotquot hic adsunt, preces excitare confidimus, ad Divinam bonitatem exorandam, ut cor Regis indies roboret, ad ea peragenda, quæ Christianæ Reipub. ac Catholicæ Ecclesiæ læta esse possunt, & salutaria, inter quæ illud sanè præcipuum esse omnes intelligunt, ut tam ipse, quàm reliqui Christiani Principes translatis in infidelium terras ijsdemmet, quibus inter se digladiantur, armis, non alia in posterum, quàm prælia Domini prælientur.

BREVE

A. C. 1702

BREVE APOSTOLICUM
VENERABILIBUS FRATRIBUS ARCHIEPISCOPIS ET EPISCOPIS REGNI POLONIÆ ac M. D. L.

CLEMENS PP. XI.

VEnerabiles Fratres salutem &c. Afflictum inclytæ hujus Reipub. statum, & parata adversus eandem, ut videre est, Divinæ iræ flagella paternis oculis non sine intimo dolore spectantes, moresq; quanto olim zelo fidelium istorum præsertim verò Ecclesiasticorum corda incenderentur, ubi vel in minimum discrimen cum Patriæ tranquillitate Catholicæ Religionis cultum adduci viderent; perpendentes verò vicissim, quàm in præsens eorundem charitas in communi isto ac gravissimo periculo refrigescere videatur, postquam diu, multumq; præsentium malorum causas nobiscum perscrutati sumus, fateri coacti sumus diem tandem advenisse, quò DEUS statuit visitare in verberibus peccata populorum, eò, quòd dereliquerint legem ejus, & mandata ipsius non custodierint. Porrò licet hæc ipsa cogitatio amaritudinem animæ nostræ supra modum cumularet, de misericordia tamen illius, qui propitiabilis est super malitia hominum, merito confisi vigilantiam ac zelum vestrum Venerabiles Fratres adjungere solicitudini nostræ decrevimus, quatenus fideles curæ nostræ crediti, Pastorali vestrâ voce admoniti intelligant adeundum sibi thronum Omnipotentis clementiæ ad exorandam imprimis peccatorum veniam, mox etiam ad implorandam Regni istius necessitatibus cœlestem opem, sine qua frustra semper consilia humana laborant; verùm quia nemo magis hortatione suâ proficit, fructumque uberiorem colligit, quàm qui cæteris suo exemplo præire non renuit, pertinet in primis ad uniuscujusque vestrûm officium ad eam morum pietatem atque integritatem vos ipsos conformare, quæ eos, qui authoritati vestræ subsunt vel solo intuitu erudire, & per viam salutis post ipsa vestra vestigia facilè perducere possit. Quòd si hac occasione omnes zeli vestri partes implere non satagetis, earum calamitatum, quibus Regnum istud in præsens tam vehementer impetitur, illarumq; etiam, quæ impendere eidem facilè possent, Authores quodammodo diceminі, multò acriùs, multóque æquiùs hanc notam subituri, ubi quis vestrûm (quod DEUS perpetuò avertat) zizania superseminantibus adstipulari quoquo modo videretur. Quod ne cogitare quidem de ullo eorum, qui Venerabili isti Ordini adscribuntur, patitur virtus vestra & charitas, quâ Fraternitates vestras in Domino complectimur, sed imò commune bonum singulis cordi fore confidimus, & vos insimul curaturos esse, ut in hunc scopum populorum omnium studia, preces ac vota dirigantur. Hinc ad incendendos eò magis eosdem Regni Poloniæ, & M. D. L. populos, ad conquirendam per salutarem pœnitentiam opportuna in his urgentissimis necessitatibus Divina ejus remedia cœlestium gratiarum dispositioni nostræ divinitus creditarum Thesauris largâ manu proferre decrevimus, quemadmodum ex alio diplomate, quod expediri jussimus agnoscent Fraternitates vestræ, quarum interim partes erunt, greges sibi commissos hortari, ut hujusmodi Thesauros lucrandi, occasionem non dimittant; nosq; idem à DEO humiliter assiduis precibus expostulabimus, & Fraternitatibus vestris Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Romæ 28 Octob.

(*L S*) Annulus Piscatoris) Fr. Oliverius.

COPIA

COPIA LITERARUM LEGATI REGIS GALLIÆ Ad COMITEM PIPER 20. Julij.

INdolere cogor repulsæ factæ à Rege Sueciæ, non permittere secum mihi in castris colloquium, quo pleniùs informari possim de obtenta victoria; rem plurimùm gratam Regi meo facerem datâ sufficienti relatione tam validi conflictûs, cujus successus non minùs Regi meo gratus accidet, quàm tuo Regi fuit optabilis. Deferas velim Regi tuo ingentem mœrorem Domini mei habendum super fata Principis Holsatiæ, ut primum de eis resciverit, inde maximè, quòd exultans aliàs tam insigni victoriâ, & inter prodigia fortitudinis & prudentiæ orbis judicio numerata cor Regis tui illis angatur, & turbetur. Faustum hoc exordium omen sit, eritq; & augurium ulteriorum successuum bellicorum. Jnnui nuper me libenter velle sub signis Regis tui militare, nunc idem, ne sim molestus, non repeto; si tamen id Regi tuo placuerit, paratum inveniet. Graviter tuli me de publicis negotiis tecum & cum Rege tuo non tractâsse, cum quo Rex Dominus meus desiderat renovare antiquæ amicitiæ fœdera, cum Antecessoribus ejus conservata, assumereq; efficaciores, & convenientiores modos promovendorum ejus negotiorum. Copia literarum D. N. ad D. N, ad Regem meum missa conturbabit non dubito, Regem meum; quanquam jam illi nuntiavi me aliud non quod illæ sonant literæ, tecum tractâsse. Tibi quoq; eandem communico Epistolam, ut mihi significes, quid tibi & Regi de contentis ejus videbitur. Consideratâ immutabilitate Domini, nec meum animum subire potuit, Regem Sueciæ, vel Principem Holsatiæ potuisse habere vel momentum ejus judicij, de quo dictus Dominus scribit. Certum utiq; & manifestum est, Cæsarem tractâsse cum hostibus Regis Sueciæ, promisisse illis subsidia; concessisse exercitibus eorum transitum per dominia sua, vendidisse captivos Gallos, ut contra Regem Sueciæ militarent, permisisse, ut transirent Regiones ejus, ab ipsa Vienna ad limites usq; Poloniæ, & nisi exercitus Cæsariani in Italia, & circa Rhenum distraherentur, belloq;, quod Rex meus gerit cum Cæsare, distinerentur, totum pridem impetum verteret contra Regem Sveciæ; hoc quoq; bellum, quod Rex Sueciæ coactus gerit, non exiguam facit hostium diversionem in gratiam Regis Domini mei, sicq; de se mutuò merentur Reges, licet de hoc inter se non contulerint, quantò jam agerent confidentiùs? si conferrent. Non dubito Regem Sveciæ, ubi libertatem Polonam stabiliverit, iturum in Germaniam ad vindicandas illorum Principum libertates. Scripsi ad Duces Exercituum Poloniæ, tanquam legatus illius Regis, qui est Pactorum Olivensium Mediator.

COPIA LITERARUM LEGATI REGIS GALLIÆ Ad THESAURARIUM M. D. L. 20 Julij

EX Cracoviensi posta innotuit nobis infortunium exercitûs Saxonici, aliquot diebus, antequam tuus ad me expressus venisset; summè gratulor Te & Notarium M. D. L. de tam valido conflictu evasisse incolumes; pro cujus exacta relatione ago gratias. Scire anhelant omnes, quidnam ampliùs post tantam fortunam intendat Rex Sueciæ: si quando, nunc certè illi, probati adhibendi essent Consiliarij. Probè nôsti, ut nemo melius ingenium Polonorum; non illos latet, neutra-

A.C 1702 neutralitatem, quam hactenus coluerunt, Regi Sueciæ dedisse campũ, obtinendæ tam insignis victoriæ. Timendum, ne, ubi Rex Poloniæ iverit in Russiam, post eumq; Rex Sueciæ, Poloni pressi exercitibus, heroicas assumant resolutiones. Ordo exigendi commeatum, & severissima licet disciplina militaris minimè evincent, quominus sentiatur onus à populo. Nemo, quàm tu meliùs novit heroica Polonorum pectora, qui nimiùm pressi de potentissimis triumphare nôrunt hostibus, etiam in medio Poloniæ hospitantibus. Tuum erit persuadere Regi Sueciæ, ne nimis eos premendo lacessat exactionibus, aliàs læsa eorũ patientia facilè degenerabit in furorem. Meo judicio præter duo hæc Rex Sueciæ optare nequit; scilicet vel coronam detrahere Regi Poloniæ, vel illi pro arbitrio & placito suo porrigere conditiones, ut alterutrum eorum fiat, adimenda sunt omnino subsidia, quæ ex Saxonia haberi possunt; quò, si Rex Sueciæ iret cum exercitu; hæc divisio, quam habet in hoc Regno Rex Poloniæ nullâ morâ ab eo recederet, quo facto Rex alibi extra Regnum quærere asylum cogeretur. Non diffiteor hac profectione in Saxoniam Regem Sueciæ multùm promoturum interesse Regis Dñi mei, sed non minùs suum, maximè verò hujus Reipublicæ, & domûs tuæ. Gratum mihi Regiq; meo faceres, si inter eum & Regem Sueciæ illam renovares amicitiã, quam cum ejus antecessoribus Rex meus habuit. Hæc renovatio amicitiæ plurimùm esset Reipubl. utilis, tuæq; personæ. Vterq; enim Monarcha in conservationem modis omnibus libertatis Polonæ in honorum & fortunarum tuarum restitutionem, damnorum illatorum compensationẽ conspiraret. Non graveris seriam impendere operam, conciliandæ tam optatæ unionis, quam ubi feceris, utrumq; Regem ad magnam gratitudinem obligabis. Ingentia acta, quibus sinè ullo colligatorum auxilio orbi innotuit Rex Sueciæ, nullius eum operâ indigere demonstrant, ad perficienda ea, quæ intendit. Certior tamen, magisq; indubitata ejus foret intentionum executio, si circa eam ageret unitâ virtute cum sibi sincerè faventibus. Si tractandum fuerit de pace inter Regem Poloniæ & Sueciæ, quam non spero, mediationis honor mihi pertinere videretur ad Regem Galliæ, cùm manifestè Cæsar pro parte Polonorum se se declaraverit.

COPIA LITERARũ à PALATINATIB9 MAJORIS POLONIÆ AD CASTELLANUM CRACOVIEN. 30 Julij.

JAM cum gratiâ Divinâ ad Szrzedam armati pro lustratione subsistebamus & ulteriora intuitu expeditionis bellicæ internæq; securitatis promebamus consilia: cum interim allatum nobis est à civitate universale Guldensternij Suetici Generalis, in quo civitatibus intimat, se nostros transgressum limites in interiora Provinciæ progredi, ibidemque imperat, ut de commeatu provideant, eum congregent ac extradant, hinc jure meritò assentire jussis ejus indebitum putavimus tanquam gens libera quidque nemini servivimus unquam, constituim⁹ exnunc militari more proficisci sub Posnaniam ad protegendas partes illas tamdiu; dum tertia innotescentia à Regia Mte, aliunde (nam hactenus nullam in nostris castris habuimus) evocaverit. Quia verò limitibus Provinciæ nostræ & civitatibus non minus necessaria securitas est; præsentibus Castellanum Cracoviensem rogatum volumus, ut Generalem Brandt ad repartitionem nostram pertinentem missô mandatô expediat, jubeatque ut quantocius acceleret cum copiis suis ad Palati-

natus

natus nostros & in absentia nostra limitibus attendat, peditatum etiam nostrum ex possessionibus & bonis lectum sub directione Zlotnicki Magistri Equitum existentem hactenus Posnaniæ pro præsidio uti & alios milites nostros eidem committimus, simulq; declaramus, nos ubi exercitûs fidelitatem in Remp. & generositatem adverterimus, stipendia debita repartitionis nostræ libenter exsoluturos. Szrzedæ 30 Julij A. C. 1702

Adamus Zychlinski PCFK.

Mareschalcus Circuli Equestris Comitiolorum Palatinatuum Majoris Poloniæ

COPIA LITERARUM à D. BRUN SCRIPTARUM Chorzelevio 17 Octob.

EX castris Regni fui expeditus ad Regem Sueciæ, ut ultimatum acciperem responsum, quid sperare velit Remp. redivi cum responso non admodum grato; asserit enim Rex Sueciæ se pro mediatrice non posse habere Rempub. quæ se ream fecit, Ducibus non inhibendo infestationem Suecorum: unde desiderat, si se ream non agnoscit Respub. ut Duces puniat, aliosq; infestantes: quo ipso significant Sueci, ut liberè illis grassandi licentiam & pro libito agendi omnia concedamus; hoc illorum votum est, ut contributiones exigant, arces, civitates, pagos exurant, nobis interim silentiariis nec sensu doloris relicto, imò gratiis velut pro beneficio & re benè gesta imperatis. Commissarios non agnoscunt esse legitimos, per respectum; quia Major Polonia non adfuit actui, solusq; Castellanus Inovroclaviensis in vim ratihabitionis subscripsit volens Capitaneũ Ostrzeszoviensẽ hoc munere defungi: itaq; concluditur ab illis non suscipi modernam Legationem, quia illam remittunt ad resolvenda puncta posita superius. Interea tempus Sueci habebunt, exigendi gravissimas contributiones, & commeatus; præpediendique ne sibi consulat Respub. Jam Rex Sueciæ hodie constiturus erat cum universo exercitu sub Opatovia, illicq; forsan aliquantum morabitur imminutis aquis navigationem cum tormentis retardantibus. Hactenus non trajecit in alterum litus tantumq; auditur versus Casimiriam proficisci velle, eo intento: ut hiberna stativa Janovci, Lublini, Zamosci, & in Volinia Generali Maidel aggregati sortiantur. Regi nostro ejusque copiis in Prussia hyematuris infesti esse nolunt, verùm timendum ne decipiant sub hac larva: ajunt nec Varsaviæ se futuros, nihilominus quivis suæ securitati & rebus suis consulat. *Legatio & mediatio Reip. non admissa*

Legatus Cæsareus spem facit pacis intra duos menses, verùm non credendum, consultiùs est esse paratum ad omnem eventum.

Galli autem omnem movent lapidem ut in eo statu sustineant Septemtrionem. Rex Sueciæ sinistrum solummodo pedem supra genua fregit, & cuticulam de naso amisit: non id illi nocebit, exercitus ipsius paratus omnimodo subsistit pauperibus ubiq; gravis, hoc solo & uno misericors, quòd vitæ & ignibus parcant. Valachi nostri illis accensi ad majorem desolationem præclarè manus accommodant. Copiæ Regni hodie versùs Provorscum abierunt, illinc Sendziszoviam versùs Castellaniam Sendomirien. ituræ, ut Russiæ partes objectu sui ab incursione tueantur. Quantumvis flos militiæ loricati Equites de inopia querantur; patiendum illis nihilominus est, & dilatio duarum hebdomadarum illis acceptanda, quod spem faciant stipendiorum Dñi Commissarij.

In Castris feci relationem DD. Ducibus, spem nullam tractatûs superesse: quod minimè terruit tam Duces quàm etiam milites, fortia

A.C.1702 & hi & illi clamârunt. Vellet modò Nobilitas, poſſet illa jugum excutere: verùm dum opinionibus laboratur, vix credibile, ut ſe ſalvare velint. Conveniunt ſecum valdè benè concordesq; ſunt Duces & exercitus, ſolus Præfectus vigiliarum Regni aliquid attentare auſus eſt, ſed nequaquã id potuit; contumacia illi malè vertit. Citatus enim in jus dũ jam jam decretali ſententia obruendus eſſet, revocavit perperam dicta, inculpando potiſſimùm ebrietatem, quo inclinatus læſus Dux pro illo interceſſit, & ſic miſericordiam reus obtinuit. Hodie nihilominus ex apprehenſione febri laborare cœpit. Generalis Maidel cum Palatino Vilnenſi jam conſtitiſſe ad Craſnoſtavum dicuntur ſicq; videmus indies plures & plures ſuccedere, fruges conſumere natos, ac ſi priores non ſuffeciſſent.

Suaſum à Commiſſariis & Ducibus, ut proximè ab adventu Varſaviam ex nunc legatio ad Reges Pruſſiæ & Daniæ, item ad Carum Moſchoviæ expediretur, invitando illos in ſocietateem armorum.

XXXIV.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. SIGISMUNDO STANISLAWSCIO JUDICI VARMIENSI.
1. Novemb.

POſſibile non eſt, ut capias afflictionem cordis mei nunquam ceſſantem; quia inceſſanter aut legere aut audire querelas cogor, ſimiles huic in literis tuis expreſſæ. Nollem diſcooperire unum altare, ut alterum cooperiatur. Nollem ut unus gaudeat ſe liberatum eſſe, alter lamentetur ſe ſub onere fatiſcere, perdifficilis res eſt, hoc tã calamitoſo tempore ſex millium nongentarum viginti quinq; portionum exdiviſio; quibus ea res commiſſa eſt, vellent neſcire literas pro ut ipſi ſcribunt. Libenter ſi poſſibile foret omnes liberarem ab hoc onere, utq; ipſi immunes eſſent, per mea diſpendia agerẽ; quin jam mandavi, remandavi, expectavi reexpectavi, videns verò me nihil proficere, ipſe me in proximo accingam itineri Thorunium, ſupplicaturus Regiæ Mti pro populo, qui certò ſuccumbet ſi non miſerebitur Dnus. Quæſivi hactenus media & quæro adhuc, ut allevietur onus, quo omnibus præſertim tibi ſincerè mihi dilecto levamen aliquod contingat. His delatis ſum &c.

CONFOEDERATIO VEXILLORUM IN MAJORE POLONIA CONSISTENTIUM

IN NOMINE Ss. TRINITATIS

NOta ſit orbi, iterata jam, utrobique injuſta à Suetico Exercitu facta, Patriæ noſtræ invaſio, noſtra verò moderatio & in extremis etiam infortunijs conſtans erga Monarchas liberæ gentis fidelitas. Arbitrabamur hactenus, Regem Sueciæ, velut nullas ad Rempub. habentem prætenſiones, pacta, juraque noſtra in integro ſervaturum; verùm contrarium, per biennalem ejus in Regno noſtro commorationem, experti ſumus; quòd ſcilicet, per omnia hoſtis non hoſpes venit; fruſtraque nomen inane Protectoris, in tot univerſalibus ſibi uſurpans, re oppreſſor & hoſtis, nihil hactenus egit, niſi in noſtri confuſionem & oppreſſionem, everſionem jurium & libertatum, perniciem Regni & Majeſtatis. Poſt infelicem enim ſub Kliſzovia, propter arcanas Exercitûs Saxonici ſeditiones, diſperſionem; Metropolim Regni, Cracoviam

am dolosè occupavit, ab Ecclesijs & civitate ingentia extorsit lytra, ex *A.C.* 1702
armamentario omnes abstulit amunitiones, deposita Nobiliū, etiā sepulchra mortuorum scrutatus, eripuit; ærarium Regni, spe auferendæ coronæ, devastavit; & quod summa inter damna censendum est, sacratam Regum Poloniæ sedem, toti Europæ nota antiquitatis pergama, Herostraticis bustis incineravit: inde toto diffusus Regno, cum summo Nobilitatis gravamine, contributiones comminationibus ignis & ferri extorquebat, in casu non extraditæ minimæ portionis, oppida & pagos incendebat, in Nobilium domibus stativa Exercitui statuebat, violentias & rapinas in eis fieri permittebat, tot nostros fratres domibus expulit, fortunis spoliavit, deposita variis in locis abscondita sine respectu privilegiati loci, diripuit, quosdam captivavit, quosdam premi fame, alios morti adjudicari jussit, penequ nomen Nobilitatis cum juribus, bonisqꝫ eorum, delere contendit; Thorunii fortalitium, post diuturnam obsidionem, fide illi non servatâ, solo æquavit, portas, turresque cuniculis dejecit, amunitiones & deposita nobilium abstulit, templa omnibus splendoribus spoliavit, etiam campanis ex eis ablatis: quam violentiam & oppressiones omnibus civitatibus tam Castrensibus, quàm aliis munitioribus in Regno Poloniæ, præsertim verò in Prussia, contra Regiam assecurationem intulit; Gedano quoque, ultimo Regni Poloniæ fortalitio, licet ingenti lytro toties redimenti vexam, hactenus vim inferre meditatur, templa in toto pene Regno splendoribus spoliata, in granaria & ferè stabula convertit, Sacerdotes, aliasqꝫ spirituales personas longa incarceratione pressit, montem Częstochoviensem, tot prodigiis clarum, dicata DEO & Matri ejus Gazophylacia expilaturus, suo cinctum Exercitu, aliquot septimanis tenuit, vexilla nostra consistentiis pepulit, alia sustulit, totque fratres nostros, cum depressione Poloni, heroiqꝫ nominis, in captivitatem abduxit. Deniqꝫ per abominabilem cum quibusdam Principalioribus, in eversionem statûs, oppressionem Nobilitatis, conspirationem, in eam desperationem, & servitutem quosdam filiorum hujus Patriæ induxit, ut ad illius universalium promulgationem arma capessere, prohibita legibus conventicula, sub prætextu confœderationis, cogere non dubitaverint, ultra verò eos per abrupta ducens, dulcedine tractatûs, bienniô propositi, illectos, falsisque promissionibus, alleviandarum contributionum deceptos, ita dementavit; ut legitimum Regem Augustum secundum, ruptô vinculô juramenti, in Comitiis pacificationis super præstanda illi fidelitate, facti, dethronizare, interregnum & novi Principis electionem proclamare, omnesque Reipub. cives, perniciosis eorum intentionibus contrarios, pro hostibus Patriæ declarare ausi fuerint: per quod domesticorum turbinum, belli Moschovitici, & Cosatici, detestanda jecit semina, ut mensurā impleret hostilitatis, Avi sui, nondum obductæ cicatrici atrociora vulnera superinducens. Quapropter nos militaris Ordo Regni Poloniæ, à Ladislao Biernacki Ensifero Wschoviensi nostrorū regiminū Præfecto cōvocati, universalibus Regis, de proximo interitu, communis matris nostræ Patriæ, præmoniti, practicata sub Tyszowciis in similibus Patriæ infortuniis, media defensionis, arripere statuimus. Hinc protestamur corā DEo, toto universo, statibusqꝫ Reipub, quòd non propter ullum privatum interesse, nec contra Remp. molimina, aut fovendas sub prætextu libertatis alienas intentiones, nec propter exigendas portiones, quibus juxta constitutionem comitiorum Lublinensium contenti esse debebimus, nec deniqꝫ propter repetendam, deservitam obsequiis mer-

A.C. 1702 cedem, quam in sinum fratrum, donec pacificetur Patria, reponimus; verùm ad naturalem hujus Patriæ nostriq; ipsorum defensionem, Nos resolventes, confœderationem Majoris Poloniæ, ejusq; perniciosos progressus detestamur, non ideo solùm, quia confœderatio in scissionibus formata, hostem per comitia declaratum, in Protectorem suscipit, atrocia bella in viscera Regni inducit, liberam electionem tollit, nec exercitui stipendia assecurare potest; verùm etiam ex ratione perjurij, DEo & hominibus detestandi: Tarnopoli enim, elapso anno, instinctu & exemplo Ducum circa fidem S., jura, libertatem, dignitatemq; AUGUSTI II. Regis nostri, facto totus exercitus juramento; in contrarium jurare nequit. Econtra verò pansis animis & affectibus, confœderationem Palatinatûs Sendomiriensis, in omnibus comitiolis, omnium votis promotam, & per electionem Mareschalci, Stanislai Comitis Dönhoff Venatoris M. D. L. finitam, amplectimur; pro evictione personarum nostrarum & assecuratione mutuæ confidentiæ, unionisq; tam armorum, quàm consiliorum, referimus gratias quódve ab hinc velut unum corpus, & unus spiritus cum inclyto hoc Palatinatu futuri simus, declaramus; mutuam dantes sponsionem, quòd ad defensionem, tam totius Reipub, quàm hujus Palatinatûs, sangvinem & vitam impendemus; nec eum in adversis deseremus; Consiliarios nostros juratos ad latus Mareschalci Confœderationis, ad gremium ejus consiliariorum designamus, hacq; mutuâ cum Palatinatu & tota Repub. fundatâ confidentiâ, omnibus modis, vitæ non parcentes & sangvini, armati cives, Patriam hanc ab hostilibus oppressionibus liberare desideramus; AUGUSTUM verò II, sicut pro Rege agnoscimus; ita dignitatis ejus defensioni, sangvinem & vitam immolare parati sumus; nomen Nobilitatis, non tantùm in filijs Regni hujus profanatum, verùm etiam ex Livonia à Regno avulsa, unà cum fide sancta Catholica, contra pacta Olivensia ejectum, vindicare & conservare appromittimus, hocq; fine, ejurantes Ducalem super nos potestatem, & obedientiam, donec, tam ab intra, quàm ab extra pacificetur Respub, hoc salutare militaris confœderationis opus, velut efficacissimum salutis publicæ medium, assumimus, ad quod omnes, jure nobilitatis gaudentes sub amissione hujus nominis, & characteris, universalibus Mareschalci nostri invitamus, & convocamus. In Mareschalcum verò Confœderationis nostræ; Stanislaum Chomentowski, Radomicensem, Złotoriensemq; Capitaneum, eligimus; cui obedientiam, juxta leges Ducales, militaresq; articulos, sacrosanctè præstandam, appromittimus, scissionem nullam facere, & ne à quopiam fiat, præcavere, declaramus, & conjuramus, non prius evinculationem facturi, quàm in toto pacificetur Respub. Mareschalcus quoque, mutuo sese Nobis obstringet juramento; quòd in omnibus, integritatem S. Fidei Catholicæ, jura, libertates nobilitatis, dignitatem Regis AUGUSTI II. sit conservaturus, nomen Nobilitatis vindicaturus, omnia puncta Confœderationis hujus observaturus, hostem, non fictis conatibus, pro viribus Exercitûs, infestaturus, nec cum eo, aut ejus adhærentibus, ullas cointelligentias & correspondentias sit habiturus, nec ulli alteri directionem Exercitûs commissurus, in omnibus verò præsentium ad latus suum Consiliariorum sit secuturus consilia.

ACTUS

SIne viribus, unione, consiliis, penèq; suis fatis permissam cernens Rempub. Cardinalis Primas, extremamq; ejus ruinam, è suæ potestatis specula contemplans, in tam gravibus civium pressuris & emunctionibus, ubi, alij per orbem dispersi, alii boni communis prorsus incurii, omnes studia in contraria scissi, sui & Reipub. immemores, se Patriamq; exinaniri sinunt, unicè ob defectum unionis & confidentiæ, cujus reinducendæ nullum adæquatius & efficacius adinveniens medium Cardinalis Primas, scripsit circulares ad Senatores Regni & M. D. L. convocando eos, Varsaviam pro 15 Februarij, ut ij, quorum prima ordine & dignitate vox in consiliis, adinvenirent media pacificandæ & salvandæ Reipub. Quò pro præfixo termino quidam Senatores convenerunt, in exordio Senatûs consilij Cardinalis Primas tales fecit propositiones.

1mo. Utrum in hac calamitate, ubi jam Patria in extremum ruit interitum, confidentia civium exulat, quemque suum rapit studium, in tanto disordine pressis, & emunctis Regni Provinciis, fuerit necessaria determinatio hujus, planè confidentialis consilii, licet illud, extortis quorundam persuasione revocatoriis, Cancellaria, privati conventiculi nomine appellavit?

2do. Quia, post tam longas primatis Cardinalis persuasiones & solicitationes, opportunè tandem venerunt literæ à Rege Sueciæ, indicantes ejus ad quietem inclinationem, ita tamen, ut hoc, independens esse, & in loco libero, possit tractari, negotium: Quid in hoc puncto agendum?

3tio. Congressus hic, ad quod, & quantum tempus limitandus sit, siquidem in his occurrentiis, ubi pacificationis erumpunt indicia, tempus, & Palatinatuum resolutio sunt necessaria?

CONCLUSUM.

Ad primum. Quicunque huic Patriæ bene vovet & favet, alterius sensûs esse nequit, quàm justè Candinalem Primatem, scripsisse literas, præsentem convocasse Senatum, gratiâ capiendi consilii in ordine ad invenienda media, pacificandæ, extremè turbatæ & confusæ Reipubl.

Quia verò Cancellaria proprii forsan fœcunditate ingenij, congressum hunc privatum vocavit conventiculum, indolet huic nomenclaturæ præsens Senatus, vultq; deferri Palatinatibus & terris Primatialem per hoc, & Senatûs authoritatem, cum magna ejus injuria tam indignum incidisse vocabulum.

Ad secundum. Votis omnium tamdiu desideratum interesse pacificationis totius Reipubl. quia invenit sui amplexum in pectore Regis Sueciæ hactenus ad id summè difficili, hocq; factum est curâ, & persuasione Primatis Cardinalis, cui tanti meriti, in posterorum cordibus perenne inde sit Mnemosinon, visum est præsenti consilio, opportunum esse, ut eas literas, copiatim in sequentibus Comitiolis Nobilitati Primas communicaret, suis simul literis invitando, ut huc suos Legatos ex Palatinatibus & terris expedirent. Et quia Rex Sueciæ exigit, ut hoc negotium à libera, & non coacta Republ. sine metu & scissione instituatur, præcavendo insuper apertè, quòd nulla consilia & tractatus in ordine ad pacificationem in præsentia Regis Poloniæ acceptare velit, ideo, si est verum in Principe tranquillitatis Reipub. hujus, desiderium, uti spes est, quod & ipse Rex noster propter solatium universi in eam

A.C. 1702 sit consensurus, ita, ut in hac materia, Cardinalis Primas literas illi scriberet, est conclusum.

Ad tertium. Limitationis congressus terminus opportunè designatus est, die 27 Martij ut præcedens Thorunij 16 ejusdem, consilium, ex præsentibus comitiolis literisque Regis Sueciæ de intentionibus ejus informatum, suum addere posset momentum, secuturo huic ex limitatione consilio.

COPIA LITERARū D. TWORZYANSKI AD PALATInum Masoviæ in Octobri scriptarum.

Acta apud Suecos & Sapiehas

POst tot sollicitationes Regis Sueciæ abruptâ fere spe tractatûs, ulteriores forsan Reipub. in tam deplorabili statu assumendæ erunt meditationes. Ex nunc post meum huc adventum reddidi literas Comiti Piper, additô complementô, Regem Sueciæ jam nullum in negotio Tractatûs scrupulum habiturum, me nunc ab omnibus tribus Provincijs unitis, & mediationem amplectentibus, adveniente nomine Commissariorum; qui in proximo existentes ruere exoptant in Regis conspectum, tamq; sanctum opus inchoare. Unionis hujus Provinciarum documenta me habere asserui, petendo insuper, ut quemadmodum à principio ostendebat se propendere in publicam tranquillitatem, ita nunc ab eadem procuranda non desisteret, ad quæ omnia sat affabili responso dato, me remisit ad Wachtschlager, cum documentis, quæ illi reddidi; scilicet limitationem Magni Consilij, Excerptum laudi Ducatûs Masoviæ, & literas Generalis, nomine publico scriptas: copias laudorum Srzedensis & aliorum vix relegi, ex nunc Secretarij statûs præsentes apud Wachtschlager asseruerunt, scissiones esse & simultates in Polonia. Ad hæc replicui, hos, qui dicuntur esse in scissione, nihil certi adhuc conclusisse, sed actum cum toto suo effectu, in aliud tempus limitâsse, satisq; esse, quòd non contraveniant Sendomiriensi sancito. His aliisq;, quæ ex re & opportunitate occurrerunt expositis, ivi ad locum mihi pro consistentia assignatum. In via deflexi ad habitantes in proximo pago Sapiehas, ubi majores difficultates, fereq; impossibilitates hujus negotij inveni. Scimus, inquiunt, quæ aguntur Varsaviæ, quæ in Litvania, non nos latet, de Majore Polonia, quantæ ibi non tam in sensibus scissiones, quàm usq; in lanienam contra justè protestantes, conspirationes, liberæ vocis oppressiones. Dum verò in contra relationē comitioliorū & Generalis sub circulo Consilij opponerem, nullatenus assertis invenire potui fidem uno præcipuè aulico Bobroyscensis Capitanei omnia à me dicta, falsa esse, eo probante, quòd nunc ex Majore Polonia redux omnia ibi contraria vidisset & audisset, asserens, nulla in tota Polonia fuisse comitiola sine scissione & reclamationibus. Ex his inferre poteris, quantas exprobrationes & convicia contra innocuum præsertim Principem audiverim. Replicui satis omnibus ex rationibus, quas sensûs rectitudo suppeditare potuit, circa zelum pereuntis propter privatū quorundam interesse, Poloniæ, sed nihil profuêre obstinatæ in perversis suis intentionibus malitiæ. His itaq; fortè eorum impressionibus præoccupata aula Suetica, ad meam sollicitam requisitionem, nuper cadente sole, misit ad me ut venirem pro responso, parui, veni, & priusquam responsum apud Wachtschlager, inveni redargutiones, quas præcipuè ab hac cœpit quæstione: Quare Rex Cardinalem expectare noluit? plura huic adjecta sunt de scissionibus in Polonia. Quibus dum iterum replicui, nihil in Posnaniensi

nienſi & Caliſſienſi Palatinatibus actum eſſe contra mediationem, dato tamen quòd aliquid contra fuerit; duo Palatinatus non conſtituunt Provinciam, utiq; etiam in Comitiis, licet aliquod ſupra 10 comitiola rupta fuerint in Provinciis, modò tamen aliqui Palatinatus per Legatos repræſentent Provinciam, agenda aguntur, & concluduntur, abſentesq; partes non integritati comitiorum, aut Corpori Reipubl, ſed ſibi nocent. Sed mea hæc aſſertio ſub diſtinctione acceptata eſt. *A.C.1702*

Aliud inquiunt eſt in levioribus materiis, at hic, ubi de re tanti momenti agitur, quæ ſapit perpetuitatem, omnino neceſſarius eſt conformis omnium, ſine contradictione & ſciſſione, aſſenſus. His, aliisq; aſſertionibus, datâ pro exigentia negotij replicatione, ivi ad Comitem Piper, à quo acceptis literis, poſt aliquantum diſcurſum & valedictionem, iterum cum ardentiore zelo ivi ad Theſaurarium M. D. L.; cui, inter valedicendum, demonſtrando, deplorandum innocentis Poloniæ, ex eorum occaſione ſtatum, ea dixi, quæ æquitas cauſæ, & juſtus furor ex læſa prorumpens patientia, ſuggeſſit. Explicato itaq; præſenti rerũ ſtatu; tam publicæ ſorti, quàm magno Characteri Collegij veſtri compatior, qui ultra authoritatem vos demittendo, poſt tantas ſollicitationes ad tractatum, intuitu publicæ tranquillitatis, eam habere felicitatem non potuiſtis, ut pacis Authores diceremini: Judicet eos DEus, qui tanto operi obicem poſuerunt. Inter prima pacis obſtacula, conſervatio eſt Sapieharum, cujus modum in hunc usq; diem, invenire non poſſunt. Hæc ego infelicis negotij Nuntius defero, & cum concludendi Tractatus ſpes non affulgeat, declaratione obſequiorum concludo epiſtolam.

COPIA LITERARUM DUCUM EXERCITUUM REGNI POLONIÆ AD CARDINALEM PRIMATEM.

EXercitûs univerſi, ſimulq; noſtri officij cauſam ante te ſtatuimus, ut excelſo tuo judicio, utriuſque præjudicium pateat, & injuria, ex eiſq; ſecuturis inconvenientiis, è ſpecula Primatialis gradûs obſtacula tempeſtivè prævideantur, & ſubmoveantur. Inter tot infortunia & calamitates publicas, etiam hoc non poſtremo eſt ponendum loco, quod ex rationibus injuriarum, & juſtis querimoniis Exercitûs noſtri elicitur, cujus conſiſtentiarum ſpatia per Exercitum externum circum circa ex diſpoſitione locatum, ita anguſtiata ſunt, ut in uno pene angulo ad confinia Hungariæ arctentur, hincque promptitudo ad obſequia Reipublicæ ita conſtringitur, ut ob infrequentiam millitum ſub vexillis, non ſit, quod invaleſcenti Coſaticæ opponamus rebellioni, nomenque planè Exercitûs non corpus, illas in partes moveamus. Non exiguum certè id eſt Reipub. intereſſe, ut noſtri miniſterii jura manuteneat, quæ per dictam externi Exercitus diſpoſitionem vim patiuntur. Exponi ergo per te Sereniſſimo Regi petimus, noſtras & Exercitûs injurias, ut juſto eius dolori ſatisfiat, totiuſque Reipub. ſitum in Exercitûs iniuriis intereſſe, tua authoritate promoveri. Nec hoc tuam latere volumus notitiam, quòd Generali Steinbock non tantùm per iteratas nomine Regis Sueciæ literas, & per invaſionem oppreſſionemq; omnium bonorum Rzeſzovienſium, omnino urgente reſtitutionem militum Suecorum in præterita expeditione captorum, vel refuſionem pro quovis Equite trecentorum, pro Pedite ducentorum Imperialium, verùm etiam ſub Leopolim tendere, (pro quo jam habet ordinationem Regiam)

Locatio militis externi

Extraditio Suecorum captorum.

A.C. 1702 am) intendente propter eliberationem dictorum militum, occurrendo ruinæ totius Russiæ, resolverimus nos in nupera sessione, non expectatâ totius Reipub. decisione, (quæ esse tam citò nequit, aliunde verò rumpere moras instantia cogunt pericula) restituere nominatos captivos pretio conservationis, non tantùm fortunarum nostrarum, verùm etiam tam magnæ Provinciæ Russiæ, habito tamen ad id assensu magnorum nominum, nobiscum in eadem conferentia præsentium, ut ex copia datæ nobis assecurationis patebit. Tuam quoque authoritatem obsecramus & obtestamur, ut inevitabilem eiusmodi facti necessitatem, explicare Reipub. ubi opus fuerit, non graveris. Ex eadem prætacta copia, sensum hic præsentium intelliges hujusmodi, ut scilicet ad sopiendos tumultus Ucrainensium, expediatur Legatus ad Imperatorẽ Tartarorum pro subsidio. Ut verò id majore pondere fiat, & efficaciâ, petimus à te persuaderi Regi, ut ad eundem Imperatorem, ea de re literas scribat, tuque tuas adjungas. Alteravit nos non mediocriter notitia illatæ, contra jura gentium, characteri Legati Galliæ Regis, violentiæ inde enim, quantum periculum ultionis tam potentis Monarchæ, tua consummata id profundius penetrabit prudentia? Visum ergo etiam in hoc puncto, si res concordat cum fama publica, proponere, ut tui interpositione consilii, Rex cogitet, de mediis satisfactionis Ministro huic pro injuria illata. Præterea, quia ex interesse totius Reipub. omnino videtur necessarium, justificari nos coram Rege Galliæ, exponendo per seorsivas, excessum hunc ultra omnem notitiam Reipub. contigisse, id ut pro tua statione & zelo in bonum publicum te facturum, minimè dubitamus, sic conjunctis sensibus & precibus postulamus.

Violentia Legato Gallico illata

COPIA RESPONSI PRIMATIS CARDINALIS DATA DUCIBUS

Literæ vestræ, erga me confidentiæ, erga Patriam filialis amoris, erga vestra officia vigilis solicitudinis, indices, evincunt à me distinctas tribus hisce functionibus venerationes, non in ternario tamen, verùm ultra milleno gratiarum actionum numero. Dum enim altiore volvo consideratione, tam unanimem vestrum, circa bonum publicum, zelum, bonum mihi resultat omen, hanc Rempub. tantos sortitam Duces, ex præsentibus tenebris, sine errore prodituram in lucem, clariusq; nitentes soles. Quidquam ne optabilius aut iustius in tantis tumultibus, à duobus pene titionibus incensæ Reipub. esse potest? quàm ut exemplô inclytæ Provinciæ Russiæ, etiam alij Palatinatus invicem secum conferant, cum tota simul Respub. nequeat de mediis suæ salutis agere & consulere, quo fit, ut dispersi omnes, cæcâ nocte premantur & nec convocare se possint, nec habere in promptu consilia. Detuli Regi inevitabilem necessitatem Sueticos extradendi captivos, non dubito, etiam in illo consilio conformem fore resolutionem illi, quæ vobiscum in extraditione eorum dispensavit: quantum enim fieri potest vitari convenit mala non provocare, nec hi captivi tantæ sunt considerationis, ut propter eos Regio illa ire debeat sub casum vindictæ & desolationis. Proposui quoq; Regi, per injustè occupatas ab externo milite consistentias, grandem Exercitui Polono, vestræq; jurisdictioni fieri injuriam, permoturumq; id totam Rempublicam, cujus salus & integritas, vi & authoritate vestrâ, velut firmissima basi sustentatur: quid ad hæc aula dicet; audiemus. Triste factum & omni genti scandalosum, violenta Legati Galliæ Regis interceptio, novorum Reipub. infortuniorum,

orum, justa formido est, & meditatio. Quis enim ignorat longas Regibus esse manus, huncq; tam potentem Monarcham, dissitus quantumvis à nobis sit, terrâq; mariq;, extendere posse, manum suam, & fulminis instar, unde minimè sperabimus, ferire. Ne tamen Achivorum casu innocens pro delicto hoc patiatur Respub. quod præter ejus mentē & notitiam, tam infamis, juris gentium, facta sit violatio; præviâ in publicum Manifestatione scribam de hoc Galliæ Regi, tam delicatè & nervosè, ut non statuat nobis hoc peccatum, quo se absolutè Respubl: non polluit. A.C. 1702

Rebellionis Cosaticæ magis indies invalescens Gigantomachia, quia per Briaræos suos & Centimanos ferè caput ingerit astris, nihil justius, quàm ut ad supprimendum barbarum hunc furorem; cum extinguendo propriis viribus non sufficiamus, Scythia nobis adsit subsidio, & pro tot agnitis Reipub. beneficiis, suis nunc assistat officiis. Ut Rex hoc in puncto scribat ad Imperatorem Tartarorum, minimè id literis meis gravabor proponere, id tamen facturum ex multis rationibus, quæ ex interceptis literis constare poterunt, vix suppono: ego interim nomine Reipub. ad eundem scribo Imperatorem, vobisq; literas communico. Quidquid ergo in vim gratitudinis pro hoc succursu illis promiseritis, licet cum summo gravamine ærarium Reipub. totum tenebitur reportare.

DEUS interim secundet, & benedicat, gloriosos gressus conatusq; vestros, & sub auspiciis eorum conferat quàm fortunatissimos Exercitui successus, ut pacatis hac hyeme illis partibus, pro æstate valeat usibus Reipub. quæ, ut procul dubio labores, incomoda & fortes heroum ausus grato imprimet pectori, ita, ubi occasio fuerit, ego vestris non deero commodis, quin eorum suavem mihi & voluptuosam magnorum nominum culturam commendem Reipub. non minus, ac me nunc vestro affectui.

CARDINALIS PRIMAS ALEXANDRO ZALUSKI PALATINO RAVENSI. 2dâ Augusti.

Literas tuas cum tanto accipio affectu, qualis convenit candidæ tuæ in me propensioni. Hic, qui temulenter, vel pervicaciter honorem meum aggreditur, habebit consolationem ex morsu non ex vulnere. Agit hoc aliorum malitia, nonnullorum stultitia. Divinare tamen facilè possum, quis sit ille Zoilus alienam lacerans fama, facilè esset aut vindicias agere, nisi mallem contemnere in eo existens statu, in quo cespitare nequeo.

Communico tibi, quod Regi nostro novus venerit succursus 8000 sub Generali Revel. Rex Sueciæ post nuperam victoriam 14000 hominum numerat, expectat ex Pomerania venientem succursum; cogitabat Rex nôster de reciproco reddendo, sed benè mensuratis viribus deseruit has cogitationes, & vult se jungere cum Exercitu nostro, & Nobilitate congregata; Exercitus ex Pomerania veniens, jam est defacto in Polonia &c.

COPIA LITERARUM D. REFERENDARII AD CARDINALEM PRIMATEM. 13 Augusti.

IN ipso Cracoviâ motu Rex tibi misit Epistolam, adjungente me comendatitias Palatinæ Lenciciensi celeriorem urgentium literarum cursum evicturas. Expedivit cum ea specialiter ad id lectum è plu-

A.C. 1702 è pluribus, hinc redditam tibi non ambigo, in casum tamen, si fuerit intercepta, breviter quæ continebant innuo. Ad pacem quæ est omnium bellorum finis, ex parte utriusque tam scilicet Poloniæ, quàm Sueciæ, Regnantis magnam esse dispositionem, quædam conjuncturæ, & certæ docent præcautiones. Hæc tamen cupita diu pax optima rerum, aliter nequit, nisi per te coalescere, ad hocq; tam salutare Reip. negotium, prius ad te datis invitabaris. Alium enim præter te Sueciæ Rex adhiberi ad Tractatum non vult, tanquam super arbitrum à Rege nostro vel inde summè contento, quòd te eligat, cujus illibato candori, juratæ fidelitati, alto, pariq; orbis negotijs judicio, incomparabili rerum experientiæ, fidit unicè. Utroq; ergo id in te negotij devolvente, Monarcha brevi, dubio procul, profanatis malè pulsa terris, & salus & pax, niveis reviset oppida bigis. Nemo enim est, qui te omissurum hanc optimè merendi de Rep. putet occasionem, quin indubitanter censeat, illi seriò admoturam manum negotio, quod fortunatè conclusum, coram DEo, meritorum cumulum, apud utrumq; Regnantem & Remp. obligationem, coram orbe gloriæ faciet accessionẽ, & perennem secuturis sæculis relinquet memoriam. Cras hinc movemus, versùs Sendomiriam, quo venturos speramus Palatinatus, utinã cum eis Angelos pacis habeamus &c.

COPIA REGIARUM LITERARUM. Ex Castris sub Sendomiria. 14 Aug.

POst tit. Primâ accepta notitiâ de transitu Suecorum in hanc partem Vistulæ sub Uscie & ex alia deprehensis eorum molisminibus, quibus nos à Palatinatibus rescindere & separare à Corpore Reip. intendebant, judicavimus, relicto sub Cracovia situ obviàm eundum esse communi motui, atq; sic ope Numinis, Sueticas prætergressi Legiones, cuncta feliciter superavimus pericula, jamq; hic cum auxiliari milite nostro consistimus, ubi quorundam congregatorum Palatinatuum, aliorumq; proximè adventantium diu desiderato fruemur conspectu, anhelis præstolantes votis, in unione cordium & animorum solidum Reip. consilium, justum præsidium. Hunc in finem, in hanc Vistulæ partem universali motu venimus, locumq; sub Sendomiria circulari consilio pro die 22 Augusti designavimus, quod aliàs celebrandum erat sub Korcino, nisi in hoc usq; tempus, quorundam tarditas Palatinatuum distulisset. Invitamus itaq; omnes, celeremq; ad præfixum locum in tempore præstolamur adventum, quorum illibato candori & zelo, tam Regiam nostram dignitatem, quàm pupillam libertatis commendamus, sperantes indubiè in unita Civium concordia, ac animorum invicto robore, totam Rempub. fidem Catholicam, Majestatem cũ libertate firmissimum inventuram propugnaculum. Concordia est vinculum, quo cohæret spiritus; quo vivit Respub, nihil per se futura, si unio subtrahatur. Vindicabit DEus ex altiore ruinæ abysso, in qua pridem interiisset non una fatorum clade sepulta, concordem

dem Remp. Exurget etiamnum in adjutorium vindex & ultor oppressionis insontis Patriæ, modò conjunctis viribus, ausu imperterrito, invicto robore, inclyta hæroum corda concurrant, ad tuendã salutem publicam, ad quod dum ingenita promptitudo & ardens accendet in prælia virtus; Nos tædiosè adventum Vestrum expectantes, incolumitatem cælitus, & omnia fausta precamur &c. *A.C.* 1702

CONFOEDERATIO SENDOMIRIENSIS Facta 22 Augusti

IN NOMINE Ss. TRINITATIS

AUGUSTUS II. DEI gratiâ Rex Poloniæ Post titulos. Deferimus omnibus & singulis, quorum interest, quòd ubi cum exercitibus nostris approximaverimus ad Palatinatus sub Sendomiria congregatos, ut eò copiosiùs illis, & liberis gentibus, quibus nos Divinâ providentia, liberis eorum suffragantibus votis, Regio sceptro præesse fecit, amorem, & clementiam, in libertate sentiendi testaremur, nullam ex parte nostra facientes propositionem, prius concessimus in circulo generali pro die 22da Aug. destinato, liberrimis arbitriis de fortuna præsentis Reip. decernere, & quidquid ex utilitate salutis universæ videbitur, proponere, deinde traditis eorum beneplacito & plenæ dispositioni auxiliaribus exercitibus nostris, per nos introductis, ut de illis ex meliori usu suo disponerent, assecuravimus status, sub nexu jurisjurandi, de conservandis inviolabiliter liberæ gentis legibus, libertatibus. & prærogativis, de manutenendis pactis, & fœderibus cum vicinis Principibus, de non ineundis, cum iisdem vicinis, seorsivis, sine Rep. tractatibus, de non inferendo iisdem bello, sine scitu & consensu Ordinum, de relegandis consiliariis exoticis, de cogendis quàm primum, post concludendam pacem cum Rege Sueciæ, equestribus exorbitantiarum Comitiis, additâ cautione, quòd nullatenus per Senatûs consilium sint invalidanda, ut id fusius seorsivo diplomate assecurationi nostræ inserto, & post depositum utrinque juramentum, à nobis subscribendo & in Cancellaria Regni & M. D. L. ad Archivum consignando, & ad acta publica porrigendo, exprimimus & roboramus. Post hujusmodi itaque roborationem factâ prius inter se per Palatinatus cointelligentiâ, quamvis optaverint præstolari confratres, cæterorum remotiorum Palatinatuum, in tractu ad eandem Patriæ defensionem existentes, verùm quia matura urgent pericula, factâ protestatione coram DEo & cœlo, de non violato unquam per se pactorum Olivensium fœdere, & jurejurando, imò in hanc usque horam, in statu innocenti conservato; sterilibus per tot scripta publicatæ amicitiæ, Regis Sueciæ, promissionibus posthabitis pro fidei Catholicæ Ecclesiæ, nostræque contra propositam dethronizationem, dignitatis defensione, pro integritate legum, & libertatis suæ sangvinem & vitam consecrando, supradictis omnibus roboraturi fidem, heroicam assumunt resolutionem, & acceptâ à nobis per prænominatã assecurationem legum, & libertatum suarum firmitudine, daturi, non degeneris à Majoribus, virtutis documenta inclytæ hujus Reip. statûs, nectuntur concordi pectore, animo, voluntate, circa fidem, Majestatem, & libertatem tuendas, habitâ quàm primum notitiâ, de non acceptatis à Rege Sueciæ conditionibus pacis, conjurabunt, in castris propriis, vel publicis tenore sequeti.

Ego N. juro Omnipotenti DEO, me fidem Catholicam, dignita-

A.C. 1702 tem Regis AUGUSTI II, libertatem nostram, & totius Reip. fortunis, sangvine & vitâ defensurum, pro possibilitate virium facultatumq; mearum. Et quicunque Sueciæ Regi, quocunq; modo, ratione & prætextu assistere, arcanas machinationes moliri attentaret, hocq; commune Reip. vinculum vellet dissolvere, talem pro hoste Patriæ declaro, & obligo me habiturum, in ejus juxta leges, condemnationem consensurũ, bonaq; illius delaturum Serenissimo Regi & confiscationem in bene meritos.

Nos quoque supra prænominatum Diploma coram designatis Palatinatuum & terrarum Plenipotentiariis, vicissim juramentum deponemus, idemq; diploma typo prius mandatum, ad Cancellarias utriusque gentis, porrigi curabimus ex nuncq; iidem Plenipotentiarii nomine Palatinatuum & terrarum suarum, nobis sese juramento adstringent, juxta votum ut supra.

Ut orbi fiat palàm, generositatem Polonam licet innutritam bellis, nunquam tamen cum vicinis & fœderatis Principibus gerere bella, nisi lacessitam, & quidem post toleratam omnium mediorum pacis patientiam. Congregati nunc statûs, de medio sui deputant, Commissarios Reip. ex Senatorio ordine Stanislaum de Raciborzk Morsztin, Palatinum Mazoviæ, ex equestri verò ordine, ex Provincia Minoris Poloniæ, Andream de Zydow Zydowski, Vexilliferum Cracoviensem, ex Majori Polonia Stephanum Leszczynski, Capitaneum Ostrzeszoviensem, ex M. D. L. Christophorum Komorowski Præfectum Culinæ, M. D. L. Capitaneum Lukoviensem, & Wolkoviensem eam illis concedentes facultatem, ut in quantum Rex Sueciæ, pro ea, quam tot diplomatibus declaravit, erga Remp. amicitiâ proposuerit, vel acceptaverit honesta & adæquata pacis media, acceptato tractatu, ad pristinam, juxta pacta Olivensia, utramque hanc inclytam gentem, reducant amicitiam, ita tamen ut Rex Sueciæ, præferens amicitiam Reip. privato respectui eorum, qui Reip. refractarii belli huius causa fuêre, judicio ejusdem Reip. relinquat, quæ utpote juris sui Domina, decernet de eis ex justitia & æquitate. Quo nomine comittunt Regni Poloniæ status Cancellariis, & Procancellariis utriusque gentis expeditionem, ad hæc pertinentium instrumentorum. Ad hæc ut iidem Commissarii Reip. ad tractandum designati, promptas in omnibus casibus possint habere resolutiones, designant & deligunt Palatinatus & terræ, ad normam Deputatorum pro tribunali Regni, non accidendo tamen numerum, duos Plenipotentes, qui condicto Varsaviam, vel ubi placuerit consilii loco, convenire debebunt pro 22 Septemb. ibiq; post depositum juramentum, habere absolutam resolvendi & concludendi facultatem, in omnibus sive bellum sive pacem concernentibus negotiis, per pluralitatem votorum, hoc placito ut in nullas avulsiones Provinciarum Reip. & nec particularum ejus, aut in præjudicium & detrimentum jurium, & dominiorum Reip. consentiant, Plenipotentiarii verò ex Palatinatibus qui ad hoc consilium pertinebunt, hâc formâ deponent, juramentum. Ego N. juro Omnipotenti DEO, me muneri meo, mihi, in generali circulo sub Sandomiria à Palatinatibus imposito, satisfacturum, juxta possibilitatem & obligationem meam, in consilio sensuque meo quem proponam juxta conscientiam meam, legesq; publicas, nec ullos fructus, aut commoda privata quæram, amicitiâ, aut inimicitiâ, nec ullis ducar promissionib⁹, in nullo ullas faciam machinationes, sed in omnibus consiliis, negotiisq; Reip. commune bonum procurabo, conscientiæ meæ judicium secutus,

cutus, arcana consilia nemini revelabo; sic me DEUS adjuvet & innocens CHristi passio. Iisdem Commissariis Reip. cum Plenipotentiariis, à Palatinatibus supra designatis, dat Respub. facultatem, ex re & occasione boni publici, in præsentia Cancellariorum & Ministrorum status utriusque gentis, decernendi legationes ad Principes vicinos, & fœderatos, de ineunda armorum conjunctione, cum speciali tamen cautione, ut hæc sit per diversionem, non introducendo exercitus Colligatorum, in viscera Reip. Hoc quoque præcavendo, ne quid detrimenti Resp. per has legationes patiatur. Ut itaque unita virtus fortius agat, invitant congregati Reip. Status, tam seipsos, quàm Palatinatus absentes, vinculô unionis conjunctæ Reip. simulq; virtute jurium de comuni motu, sine divisione belli, quatenus omnes, ut communis Matris filij, provisa ad defensionem ejus media acceptare, illaq; unanimiter ad effectum deducere velint, & conentur. Ea propter de medio delegerunt Legatos, scilicet ad Provinciam Majoris Poloniæ Casimirum Ligęza Castellanum Chelmensem, Wybranowski Vexilliferum Podoliæ, ad M. D. L. in Ryszki Ryszkowski Pocillatorem terræ Lucoviensis, & Casimirum Bilski Pincernam Varsaviensem Notarium Castrensem Lublinensem. Eodem vinculo etiam exercitus Regni tenebuntur, qui ut eò promptiores sint, ad operationes bellicas, omnes unanimiter Palatinatus illos, ceu ejusdem matris filios assecurent, quartualia stipendia, quàm primum poterunt se persoluturos. Ut ergo eò majores Respub. vires habere possit, statuunt Palatinatus auctionem exercitûs, juxta repartitionem anni 1690 à 1 Augusti, anni præsentis pro 4 quartualibus stipendium toti exercitui promittentes, ita ut pars una veterano, altera æqualis evocando noviter militi in stipendium cedat, quod fieri, intra spatium sex septimanarum debebit; Palatinatus tamen Sandomiriensis, si quidem per laudum alium modum augendarum virium Reip. constituit, circa idem laudum conservatur, ad ulteriorem ejusdem Palatinatûs dispositionem, hic verò auctualis exercitus, ad summum post 3 Septimanas, ad operationes bellicas, comparere debebit. Et quoniam plurimum Reip. interest, quàm ordinatissima conservatio, œconomiarum, & bonorum mensæ Regiæ, quæ non exiguum inde patiuntur detrimentum, quod sine scitu Thesaurarii Curiæ Regni, sub Administrationibus & tenutis, etiam exoticarum personarum, contra omnia jura hærent, præsenti in perpetuum cavetur constitutione, ne ab hinc dictas œconomias, & bona mensæ Regiæ, ullus audeat distribuere ad tenutas, & Administrationes, præter solum Thesaurarium Regni, contractusq;, si qui cum quocunq; circa hoc conscripti fuerint, nullitati subesse debebunt. A potiori verò, si persona plebeiæ conditionis, etiam sub nomine alieno, in administrationem & tenutam bonorum huiusmodi sese intruserit, confiscationi bonorum, & rigori subjacebit. Et quia ex ultima necessitate, latè grassante in Dominiis nostris cum suis exercitibus Rege Sueciæ occupatâ Regni Metropoli, eò deventum est, ut Resp. directionis circuli præsentis, & publicorum consiliorum tempus abbreviando Castellanum Cracoviensem, pro hac sola vice petierit, id in sequelam in posterum nullatenus trahi debet, nec prærogativis detrahi status equestris. In quantum verò DEus pacis huic mediationi benedixerit, rebus tranquillis stipendium pro 4 quartualibus, exercitui declaratum numerari debebit, ex summa pro antiquioribus meritis debita. Dúces verò exercitunm ex nunc ad computum in quo nunc est, exercitum reducere debebunt, similiter etiam nos auxiliares

A.C. 1702

A.C.1702 xiliares exercitus nostros, in Saxoniam relegare declaramus. Plenipotentiarii similiter, ex nunc post transactionem abstinebunt à legatione & ipso facto excharacterisatos se se censere debebunt, & sicut ad hunc locum convenimus pro tuitione sanctuariorum, Mtis, & libertatis, ita nobis invicem appromittimus, quod quicunque post præsentem congressum nostrum vel in partes Sueticas abierit, vel qualicunque modo, arcanas cum eis correspondentias habuerit, talem per formam judicii convictum pro hoste Patriæ declaramus, ut verò peditatus actu in castris existens, habeat quo in obsequiis Reip. subsistat, designamus & comittimus, ut ærarium Reip. ex ordinariis proventibus, ex nunc provideat & numeret summam 40000, quæ æquali proportione in regimina pedestria, aliaq; more exteri militis militantium pro hebdomadaria sustentatione partienda erit, juxta dispositionem & dispartimentum Ducum. Armamentarium quoque Regni, quia ex proventibus ordinariis, vix tempore pacis sufficientibus, hoc tempore nequit subsistere sine supplemento pecuniario, pro augendis ex necessitate belli tormentis, & amunitionibus, ideo ex eodem ærario Regni, in ejus subsidium numerari debet summa 30000 pro fundendis tormentis & amunitionibus pro hac expeditione. Duces quoque Exercituum quia in tam longa & operosa expeditione magnos fundunt sumptus, & impensas pro publico, ideo idem ærarium Regni obligatur, ut sine mora Castellano Cracoviensi Magno Duci exercituum Regni provideat sumam 40000, Palatino verò Belsensi, Campestri exercituum Duci 20000 ad rationem liquidationis, quæ omnia Resp. in rationibus ex ærario computabit: desideria Palatinatuum omnia ad Comitia equestria exorbitantiarum reservat Resp.

Siquidem Palatinatus aliqui hic præsentes sicut etiam & absentes non elegerunt Plenipotentiarios supra nominatos vel electos hic non denuntiârunt, ideo tam electi, quàm eligendi credentiales debebunt à Colonellis Palatinatuum & terrarum suarum habere ferreque ad Collegium suum, quibus productis, & facto juxta rotam juramento activitatem habebunt, illi verò qui hic conscripti sunt, credentialibus non indigebunt.

Electi ergo sunt ex Palatinatu Sendomiriensi Michaël Tyminski Judex terrestris, & Thomas de Rzechow Rzechowski, Capitaneus Drohzoviensis, ex Palatinatûs Russiæ terra Leopoliensi, Georgius Dziduszycki Zydaczeviensis, ex terra Przemysliensi Alexander Cetner Capitaneus Szczuroviensis, ex terra Sanocensi Generalis Artilleriæ M.D.L. ex terra Chelmensi Joannes Romanowski Succamerarius Generalis ejusdem terræ, Capitanens Vistinensis. Ex terra Haliciensi, Stephanus de Potock Potocki, Capitaneus Circassiensis, ex Palatinatu Kijoviensi Vladislaus Terzyszkowski Capitaneus Vlodzimiriensis, & Adamus Olyzar Wloszkiewicz Dapifer Volhiniæ. Ex Palatinatu Volhiniæ, Venceslaus Wielohurski Succamerarius Vlodzimiriensis, & Stanislaus Duchowski Succamerarius Terzeminicensis. Ex Palatinatu Podoliæ Franciscus Makowiecki Pocillator Podoliæ & Adalbertus de Brzeza Lanckoronski Thesaurarius Podoliæ. Ex Palatinatûs Lublinensis terra Lukoviensi Joannes Męczyrski Vexillifer Lukoviensis & Joannes de Nowoszelic Nowosielski Capitaneus Lukoviensis, ex Palatinatu Belzensi Antonius Glogowski Dapifer Belzensis, & Antonius Draminski Vexillifer Chorodolensis. Ex Palatinatu Braclaviensi, Joannes Wyzycki Vexillifer Kijoviensis, Capitaneus Braclaviensis, & Casimirus Dulzewski Pocillator

tor Chelmensis Capitaneus Chocimensis. Ex Palatinatu Czernichoviensi Athanasius in Miączyn Miączynski Thesaurarius Curiæ Regni Luceoriensis, Terzepiciensis, Losicensis Capitaneus, & Nicolaus Olszanski Vexillifer Volhiniæ. *A. C.* 1702

Terminus pro Comitiolis relationis Palatinatibus designatur, in crastinum post Comitiola Deputatorum, Palatinatibus verò & Terris hactenus in campo demorantibus duabus septimanis post Comitiola Deputatorum, ut & terris Ducatûs Masoviæ.

In quantum verò Proszevicijs aliquod impedimentum intervenerit, locus & tempus designandum conceditur per innotescentias Colonelli Palatinatûs ejusdem.

Palatinatus Podoliæ quia ob distantiam loci Camenecum conveni re nequit, ideo pro Comitiolis relationis designat sibi diem in crastinum post festum S. Francisci.

Hanc verò confœderationem Statuum Reip. in vim naturalis defensionis conscriptam, declaratam, roboratam à Deputatis ex Palatinatibus & à multis Senatoribus subscriptam typis mandandam, ut omnibus innotescat ad acta Castrensia mittendam, Cancellariis Regni & M. D. L. committimus. Actum die ut supra.

ALEXANDRO SALLAROLLI TEATINO REGIO MINIstro Romæ degenti, 30 Augusti.

Minimè gravor, scitu digna referre, qui si centimanus essem, agere ea non desisterem, quibus discere possis, quod verum est, quódve falsum, ea enim nunc iniquitas temporum est, ut vel ipsæ notitiæ, majorem pareant incertitudinem, quàm scientiam. Graviter tuli, duabus hebdomadis nullam me ab aula habuisse notitiam, nunc tantæ remoræ didici causam, Regiæ postæ, quæ inter bidui spatium, mihi semper scienda ferebat, liberum passum esse interceptum, nec nisi extraordinaria cursoria, id, quod tibi defero, habere potui. Hactenus nihil positivè conclusum, in circulari Statuum consilio, multi impensi dies disceptationi, dé nomine, quonam appellanda sint, quæ concludentur, utrum scilicet Confœderationis, an statuti statuum Reip. communi motu congregatorum. Projectum in ordine ad tractanda & concludenda in consilio hæc puncta continet. *1mo.* Rex seorsivo Diplomate faciet assecurationem Reipub. se ejus omnia jura conservaturum. Statùs verò Reip. deputabunt de medio sui Legatos, cum interponenda mediatione Reipubl, inter Mtem Poloniæ & Sueciæ, puncta antiqua & recentia declarantes, & sponsionem toti Reipubl. facientes. Regem illis integrè satisfacturum; in ordine ad quod, instrumenta Cancellaria Regni, cum omni cautela, conservandæ integritatis, jurium liberæ Electionis & finium Regni Poloniæ, & M. D. L, annexarumque Provinciarum exactè conficiet, & destinatos à Statibus hic & nunc ad latus Primatis Cardinalis in assistentia Cancellariorum, utriusq; Gentis expediet, cum ardenti Statuum expostulatione, quatenus eâ, quâ pollet authoritate, sic bonum publicum concernentia moderetur, ut suo nomini immortalem relinquat memoriam. *2do.* Ut Plenipotentiarij ad concludendos tractatus pacis sint jurati. *3tio.* Ut auctio exercitûs sit ea quæ in antepenultimis comitijs est constituta, utq; pro eodem exercitu contribuendi quartualis salarij, modi in particularibus comitiolis provideantur, quibus ex nunc terminum Rex designabit. *4to.* Dispen- *Puncta tractanda in consilio.*

*A.C.*1702 satio fiat communis motus, & in ejus locum expeditio ex Palatinatibus, & Terris. *5to.* In casum non concludendi Tractatûs, decernendæ legationes ad vicinos Principes, invitando ad conjunctionem armorũ. *6to.* Si fuerit Tractatus conclusus, auxiliares exercitus ex nunc extra limites relegandi. *7mo.* Adhærentes Regi Sueciæ, nisi in spatio quatuor septimanarum destiterint à malè cœptis, pro hostibus Patriæ declarandi, bonis eorum confiscationi subjectis, econtra verò redeuntibus ad Dominum, omnibus ab eo & Repub: declaranda securitas. *8vo* Si concludentur Tractatus, summa destinata evocato sub signa, pro auctione exercitûs, militi cedet in quartuale stipendium veteranorum militum, fietq; reductio exercitûs, ad numerum præsentem, noviter expeditis, ad propria redeuntibus. Dum hæc in medio congregatorum, die 26 præsentis legerentur, puncto legationis ad Regem Sueciæ, & mediationis, unus ex Palatinatu Sendomiriensi contradixit, tandem tamẽ in sessione in præsentia Castellani Cracoviensis, Cancellariorum utriusq; Gentis & Deputatorum inclinatus ad consensum utriq; puncto, hac conditione, ut Palatinatus omnes viritim evocentur sub Cracoviam, indeq; legati expediantur, ut in præsentiâ Reip. tractatus fiat.

Velitationes variæ Princeps Wisniowieccius conflixit cum Suecis, & Domino Boryczewski, utrinque non exiguâ clade, nocte pugnantes dirimente. D. Palatinus Vilnensis ivit in Samogitiam, sociaturus signa Generali Maydel, quos D. Zaranek, aliquot incursionibus infestavit. Sub Bichovia D. Bildzuikiewicz superavit Dñum Castellanum Vitebscensem, aliquot centenis ejus commilitonibus prostratis in acie, Castellano verò pedibus se salvante.

Cracovia in summo metu 5 Augusti fuit, à Sueco expugnationem urbis intentante. Cardinalis Primas, dicitur puncta Tractatûs misisse à Rege Sueciæ; sunt verò hæc, quamvis ego omnino id credere nequeo. *Puncta tractatus* *1mo.* Ut Electoratum Rex cedat Filio. *2do* Ut Regi Sueciæ numeret 6. milliones, pro illatis sub Riga damnis. *3tio* Ut primo Vere contra Moschum, simul cum Republ. bellum moveat, quidquid eo occupaverit Reip. redditurus, exceptâ Livoniâ & Curlandiâ. *4to* Ut Rex juret super pactis conventis. *5to* Ut DD. Sapiehas penes habitos honores relinquat & conservet. *6to* Ut Regi Sueciæ liberum concedat passum per Cracoviam in Hungariam, inde in Silesiam. *7mo* Ut ultimis Augusti, suum Exercitu releget in Saxoniam.

Exercitus Poloniæ in dies, augetur. Palatinus Kijoviensis, cum 11. vexillis. Dñus quoq; Zamoyski magnâ comitante catervâ comparuit.

Cracovia occupatur Tandem venit notitia, Suecum, occupatâ Cracoviâ, magnum populo metum intulisse, & terrorem: Contributionum jam imperatarũ, miseranda necessitas. Rex noster retrogrado passu, sese cum exercitu recepturus est in Poloniam.

COPIA LITERARũ CASTELLANI CRACOVIEN. AD PALatinatus. Ex Castris 8. Aug.

Nuntiat acta ab utraque parte CRescit ad obsequia Reip. animus & obligatio, dum tam evidens Regis nostri, Vestris in pectoribus, meum in Remp. candorem, respectus & gratia comitatur, ut eò promptiùs vestris correspondeam votis, & expectationi. Eas inter angustias redacta est fortuna publica, ut ruinæ proxima sit, nisi cõmuni consilio & fœderatâ manu sustineatur, cui, ut promptam feratis opem, impigros gressus, eas in partes

tes dirigite, ubi sine mora, Palatinatus Minoris Poloniæ comparebunt, A. C. 1702
ut quantocius formetur consilium, & certa methodus salvandæ Patriæ. In quo verò statu res sunt hujus Climatis, pro vestra informatione innuo per compendium. Rex vitando conflictum cum hoste, ex intentione conferendi prius, & cointelligendi cum Rep. recessit cum Exercitibus Cracoviâ sub Tarnoviam, Exercitus verò Sueticus, subsistit adhuc circa Bochniam. Divinare difficilè, quo suas est directurus intentiones. Ego majoris aptitudinis gratiâ ad obsequia publica, curribus alioq; graviore apparatu directis aliò, cum levioribus equitum copiis, movebo versùs hostilem exercitum, ad ulteriores gressus ejus impediendos, pro capacitate virium nostrarum. Toto hoc tempore continuis incursionibus, non cessavi incommodare castra hostilia, non infelici successu, quod famâ publicâ omnibus delatum esse non ambigo. Unicum superest ut ad concludendam summam rei, vestram quantocius operam apponatis, consilioq; & auxilio nostros conatus roboretis. Ego ad omnium nutum arbitriumq; paratus, etiam vitam eorum tuitioni consecrabo.

COPIA LITERARUM A PALATINATIBUS AD CASTELlanum Cracoviensem. II. Augusti.

NON destitit tutrix Regnorum Numinis providentia, etiam in desperatis casibus hanc erigere Remp, dum etiamnum in tanto æstu, & motu publico, dissolutas ruptasq; ejus compages, unitate sensuum velut indissolubili nectit vinculo, hinc expressio benevolæ in Palatinatus nostros tuæ propensionis, ut urgentiùs, ad subveniendum unanimi subsidio infelicitati publicæ nos stimulat; ita ad fundendas pro candore in Remp. urget gratias. Nec nos segni manu agenda in defensionem aggredimur, qui communia omnibus Palatinatibus iminentia pericula, comuni succursu juvare statuimus, & quia geminatis ad celeriorem defensionem ejus, Regis nostri literis accendimur, ruptâ morâ, gressus nostros in ultimam viam prosperitatis, dirigemus, in loco congressui designato, paribus votis & studiis ad obsequia tua & Reip. comparituri, quodsi subitum quid, hisce in partibus, cum aliquo earum periculo eruperit, minimè gravabimur tibi communicare, mutuam, hac in parte à te vicem, præstolantes simulq; voluntatis tuæ intimationem, quonam vias nostras simus directuri? cui omnia nostra studia & ad obsequia promptitudinem deferimus.

COPIA LITERARUM DUCIS EXERCITUUM REGNI AD EPISCOPUM VARMIENSEM 28 Augusti.

IN hac tempestate rerum, prementibus nos undiq; malis, magnam mihi solatiorum accessionem, gratia, & affectus tuus erga me fecit simulq; ad reciprocas obsequiorum vices, quantum in me virium erit, obligavit. Non dubito me etiam in ijs regionibus vapulâsse à malevolis, cui, quia tu obstructo ore loquentium iniqua cum apologeticis adfuisti verbis, summas cum obsequiis refero grates. Hæc semper mihi per vitæ meæ tempora fortuna est, ut cum omnia bene fecerim, servus audiam inutilis, fusâq; in usus publicos, extremâ etiam guttâ sangvinis, omnia, minimè vitiata agendo intentione, mille sinistris subsim interpretationibus: juxta suas quovis sentiente passiones. Sed discernet causas omnium, qui solus scrutatur corda hominum justus Judex. Quanto enim etiamnum conatu, utile quidpiam pro communi

A.C. 1702 muni bono agere & concludere laboraverim, quisquis recti continens est, appello fidem, sed moribus antiquis Poloniæ, lentâ manu fiunt omnia, suspenso gradu procedimus, ac si in alta pace viveremus. Septimanam insumpsimus inaniter, diu de vocabuli scripti, quo securitati publicæ providendum erit, disputatum, aliis illud confœderationis, exemplo antiquiorum, aliis, statuti, seu uniformis constitutionis; quibusdam: defensionis fidei, legum & libertatis, nomine compellantibus, pro, & contra rationibus disceptatum, post longa verborum certamina, conclusum magnum nihil, hacq; de causa tuum hucusq; tenui Ablegatum, quòd ante conclusionem Consilij nihil dignum fuerat, quod referret, quo nondum concluso, deferat, quod occurrit, spero tamen sequenti biduo, nos tandem ad finem perventuros, tuncq; conclusa nostra denuntiare non omittam. Exercitus Saxonicus, quem Reip. placito tradebat Rex, hinc movit versus Casimiriam, varij variorum de eo sensus erant, aliis in toto relinquendum, aliis partiendum, quibusdam per diversionem, alias in partes dirigendum esse judicantibus. Ab Ukraina continuis percellimur literis, Samus Cosacum, Ducem quondam Zaporoviensem rebellionem cudere perhibentibus. Jamq; Boguslaviã, & Cursunum civitates, Catholicosq; in eis, & Judæos dedisse excidio solis Ruthenis relictâ vitâ. Hæc scilicet sunt solatia nostra, nisi DEus visitet repleatq; melioribus. Ab exteris correspondentibus intercepto passu Cracoviensis postæ, nulla habeo nova; abundare te eis non ambigo. Vicini nostri, utrum non aliquid in perniciem nostrî, jam jam aliunde imminentem machinantur? à te erudiri cupio, utq; pro innato in bonum publicum amore, pro tua agendi dexteritate, & pro ea, quâ polles etiam à longè præsciente secutura circumspectione, pericula, si quæ apparent, præcaveas, obnixè postulo. Eò loci consisto, ubi quà privatis, quà publicis expensis, de meis facultatibus impar, promissum subsidium summis accensebo gratiis. Non minus, opulentam hac largitate fortunam, meas verò ad obsequendum, in omni passu eo cumulatiùs augebis obligationes, quo citiùs promissam, præstabis gratiam. Non fui hoc in puncto aliis gravis Diœcesibus, sufficit mihi gratia, cui semper vivam obligatus &c.

COPIA LITERARUM LEGATI GALLIÆ AD D. REFERENDARIUM REGNI. 26 Aug.

PLena Varsavia scriptorum, quæ mera passio aut effrænis furor, & tenebris digna, seminandi, Regem inter Galliæ & Remp. discordias, intentio, in lucem publicam protrusit, insigniverunt ea Authores Illustri tuo & D. Kczewski, Vexilliferi Mariæburgensis nomine, ut Majorem in populo captarent fidem. Verùm vos utpote summæ apud Regem admissionis, & confidentiæ, nôstis optimè, quomodo Principalis meus, tam cum Rege Poloniæ, quàm cum Rep. ab ipsis belli huius primordiis processerit, vester verò honesti amor, certè nullatenus sineret genti Polonæ huiusmodi ideas imprimi, quæ cum probata vestra fide minimè conveniunt. Non minùs mihi, quàm vobis notum, non alio me fine, in has Legatum venisse partes, nisi ut id persuaderem Regi Poloniæ, quatenus ab incepto desisteret bello, Resp. verò illi minimè immisceretur. Nec hoc ignotum esse arbitror, quibus modis tractaverim cum Senatoribus, quos in adventu meo congregatos inveni, pro Senatûs consilio, quantásve curas adhibuerim, ut Regem à præmeditato

ditato in Livoniam itinere, reducerem. Non satis mihi erat, datas à Rege rationes ab eo retrahentes proposuisse, toties eas Palatino Mariæburgensi inculcavi. Revocet sibi in memoriam, quomodo acceptâ notitiâ conclusi tractatûs Travendalensis suadere Regi ausus fuerim, ut illi se suumq; nomen curaret imponere. Vidisti satis & audisti tam frequentes à me factas de expresso Domini mei mandato, instantias, quibus id unicè evincere adnitebar, ut antiqua amicitia inter Poloniæ & Sueciæ Majestates renovaretur. Jamq; in ea consenserat Rex Poloniæ, quæ Domino meo porrigebant modos, quietandarum differentiarum, inter hos Monarchas intervenientium. Nisi Regi Poloniæ placuisset postea suum mutare sensum, tractareq; Biërzis cum Czaro Moschoviæ, cujus tractatûs acceptâ notitiâ, non tantùm Regi Sueciæ in suspicionem venit, intentiones Regis Poloniæ, sed etiam Officialibus Regis Galliæ, jam eum pro partisante habentibus. Interea dum M. Legatus Domini mei, in aula Suetica degens, incessanter disponeret Regem Sueciæ, ad ineundam pacem, petiit me, ut proponerem Regi Poloniæ, utrum non placeret, concredere illi plenipotentiam suam, quâ uti posset, ubi proximè viderit dispositionem aliquam ad pacem in Rege Sueciæ. Dispositiones Regis Poloniæ, ad conjunctionem armorum, cum hostibus Christianissimi Regis, nullam causârunt, in Domino meo mutationem, nec imminuerunt ejus desiderium agendi, circa finem imponendum bello, quod foret Polonis gravissimum. Quæ licet Domino meo certè innotuerit, commiserat tamen mihi, ut in ultimis Comitiis offerrem Reip. summam ducentorum millium imperialium, ut de ea disponere posset, in favorem Regis Sueciæ illique aliquali esse satisfactioni, genuinâ dedi de hoc Regi Poloniæ informationem testatus & Reip. amicitiam erga eam Domini mei, eoque puriorem ejus candorem, hoc argumento comprobando, quo liberalius, sine ulla conditione, id mihi commissum habueram, nisi ruptio Comitiorum, externorum Legatorum audientiam impedivisset. Hæc particularitas, fors tibi hactenus ignota fuit, poteris, si velis, de ea informari, Rege ipso Poloniæ, ejus veritatem tibi manifestante, ut manifestavit Procancellario M. D. L. me id ab illo postulante, ut de ea curaret, ab ipso Rege informationem. Non hæc esse deberet Reip. erga Regem Dominum meum obligatio, qui eo fine prænominatam summam, ejus utilitatibus voluit sacrificare, ut pacatis, quos ei nunquam optaverat, tumultibus pacem conciliaret, maluitque aliquantisper sustinere insultus Saxonum, ne eorum reditus esset nimium Polonis onerosus, obtestabar, & persuadebam Regi Poloniæ, usus ad hoc terminis quàm exquisitissimis, quatenus authoritatem suam, ad stabiliendam tranquillitatem, & unionem interponeret, ut bene nôsti me de hoc tecum tractâsse. Minimè supervacaneum duxi, revocare in mentem quasdam, non minùs tibi, quàm mihi notas circumstantias, ut ex eis intelligas, aliisque proponas, intelligendum, utrum vel minima fuerit apparentia, Dominum meum causam fuisse inchoati belli in Livonia, aut illi fomitem addidisse? non te latet, cuinam tribui debeat ejus exordium, & continuatio, meum non est indigitare. Non tibi ignotum est, quàm prudenter processerit Rex Dominus meus, ab eo tempore, quo facta scissio Regem inter Poloniæ, & Sueciæ, hæcque notitia formabit tibi, non dubito, sensuum ideas, ab eis differentes, quibus non ita affectus Domini mei in Poloniam perspectus est, nec ita de eo, ut tu, sunt instructi, quem obnixè peto, & obtestor, ut æquiorem habens de Domino meo opinionem, informes eos, præcaveasve, qui scri-

A. C. 1702

Joannes Przepedowski.

*A.C.*1702 scriptis magno tuo nomine authoritatis seduci possent. Authores eorum convenerunt equidem, quo ad intentionem satis faciendi passioni suæ, contra Galliam, non tamen satis concentrârunt modos intentionibus servituros. Quidam enim scribunt: Domini Comitis Piper interceptas esse literas, scriptas ad Legatum Regis Sueciæ; alij affirmant easdem literas fuisse scriptas per eundem Legatum ad D. Piper. Scripta eorum nemini persuadebunt, Galliam aliquas in Polonia fecisse factiones, nec ullus Polonorum asserere audebit, ejus Legatum aliquid sibi insinuâsse, cum ijs conveniens quæ dicti Authores calumniosè innuunt. Fallet eos non dubito vana spes, passioque eorum nihil evincet à Repub. nisi gratitudinem pro ijs, quæ ei Rex Dominus meus præstat, & præstare intendit. Conclusâ pace erat Rex Dñus meus, in eo statu, in quo electionem Principis de Conti armis firmare potuerat, maluit nihilominus eo privari honore, qui ei à potiore Reip. parte deferebatur, quàm aggredi bellum, quod effundendi sangvinis, plurimorúmve aliorum infortuniorum esset causa, quæ, ut etiamnum vitet Polonia, Rex Dominus meus ope non deerit. Literas has Dño Kczewski, communicari plurimùm desidero. Utriusque affectui me commendo.

COPIA LITERARUM THESAURARII AD SERENISSIMUM REGEM. 30 Augusti.

Apologetica INcubuit acerbissimum & mihi fatum, quale fidelissimis & zelosissimis in obsequio Dominorum suorum famulis consuevit: qui benè de illis meriti pro præmio victimæ cadunt furoris Dñi. Subeat animum S. R. Mtis miseratio mei, meminerit Coronationis suæ, reputet in Regali corde, quid actum postea? quâ fidelitate inservierim? nonne de genibus precatus sum in principio turbarum Litvanicarum Bielanos me conferendo eâ mente, ut quantocius hanc flammam extingverem? nonne in supremis Comitiis idem à me non frustra tentatum coactis planè ad reditum DD. Sapiehis. Ipsa S. Regia Mtas ex sua benevolentia meum id opus fuisse confessa est, quòd in desperationem præcipites prædictos DD. retraxerim, in qua modo persistunt. Nonne cum Eminent. Cardinale feliciter apud Regem Sueciæ laboravi? ut posthabitis odiosis propositionibus suis per manifesta declaratis contrario illis stylo procederet, & in omnibus conferentiis S. R. Mtem nominaret Regem. Præmium hujus obsequij non aliud, quàm quòd in eodem puncto, in quo laboravi per summam fraudem & calumniam ad Sacram Regiam Majestatem delatus sim; me portam Suecis in patriam aperuisse, me cum illis correspondisse. Hoc asserit Palatinus Mariæburgensis: pro argumento ejus authoritas, pro ratione fraus & dolus. Occupavit aures Palatinatuum, jactat luce clariora contra me haberi documenta, me interim silentiario parenteq; divulgare ipsumet cardinem, & primum mobile, omnium turbarum esse, quibus cũ Rege Regnum hactenus involvitur. Dignetur S. Regia Mtas mea & illius conferre, & distingvere consilia, profectò deprehendet, quis fraudi faverit. Nunquam mea consilia ejusmodi fuisse comperiet, quibus modernus Status Regis & Regni possit imputari. Velit me meis literis convincere, unis à Generali Guldenstern, ad quem meâ vitâ nec scripsi, nec cum eodem locutus sum, nec simile officium ab eodem expectavi; alteris quas ad Dominam Palatinam Lencicíensem dedi. Judicet S. R. M. an crimen sit à me scriptum: mihi non videri, ut impares viribus aggrederemur Suecos. Nonne hic sensus etiam Regis fuit? memi-

memini Imperij, ne per terras euntem Suecum lacesserem. Hæc sunt A.C.1702
crimina mea, quæ utinam publica facerent! verùm malunt, ut clancularis insusurrationibus plures contra me crescant calumniæ. Tragicum exemplum Palatini Calissiensis; tristes & falsæ respectûs mei circumstantiæ mihi secessum imperant tantisper, donec in facie universæ Reip. tutè comparere liceat, ibi mundabo me à labe, quam non contraxi, etsi mihi imputetur. Appello judicem & vindicem DEUM, ad conscientiam Regiam provoco; poteſtne non jam condemnare me, sed vel suspicari de me ejusmodi tot argumentis & probationibus me etiam à suspicione absolventibus. Excedo cum filio meo, non ut consulam calamitosæ vitæ securitati, quia miserâ Repub. etiam vivere miserum est, sed ut mori intaminatè liceat, ut me illi tempori servem, quo palàm toti Reip. nostram innocentiam probem, exemplumq; eidem consignem, non sufficere traduci, culpari, & deferri hominem. Assecuro nihilominus S.R.Mtem tam studiosum me esse honoris mei, ut nulla me etiam justa in transversum actura sit desperatio, quæ illibatam fidelitatem meam vel minimâ labe dehonestare persuadeat. Justè DEus! hæcne sub Augusto Imperio Mtis V. timere potui? tot obsequiis eximius, non tamen exemptus ab hoc calice indignationis. Supplico S.R.Mti parcat meæ in scribendo brevitati. Quò mihi honestas potior præ omnibus, eò majora patior. Jam exul Patriâ, in tenebris expecto lucem, quæ totam illuminet Rempublicam. Sum interim S. R. Mtis &c.

COPIA RESPONSI REGII AD SUPERIORES LITERAS dati. 6 Septemb. Pulaviis.

REdditæ nobis sunt literæ tuæ, seu manifestum in Polonicum versum, & totâ latè Poloniâ sparsum in ipso præcinctu itineris. Judicio id tuo committimus, quis ab ipsis Regni nostri auspiciis foverit dissidia, turbasq; Litvaniæ? revocet sibi quoties institerit cum defuncto Castellano Vilnensi, quantis odiis in Domum Sapiehanam arserit, donec tandem contrariis in se studiis incensæ partes his tristibus consequentiis aperirent originem. Non negamus te mutatâ mente, translatoq; in Domum Sapiehanam affectu sub tempus præteritorum Comitiorum plurimùm desudâsse, ut Varsaviam venirent Sapiehæ, sed etiam multi testes sunt nostrorum conatuum, quanta sinceritate egerimus circa Tractatus illorum, sperantes hâc viâ tranquillitatem ex Litvanicis turbis nos consecuturos. Et procul dubio respondisset successus intentionibus nostris, nisi Domus Sapiehana nostras sat benignas propositiones abnuisset, mediationem Reip. etiam respuisset, jam palàm protectioni Regis Sueciæ se committendo, quam fortissimè jam necdum incepto Tractatu clam susceperat. Non diffitemur etiam te eò profectum cum scitu nostro, & ad id opus designatione. Quòd Rex Sueciæ in omnibus conferentiis titulum nobis Regium non negaverit, tantopere exaggerandum nobis non est; hoc enim cardine tractatus vertebantur, aliàs nec inchoandi, nec continuandi. Literæ Generalis Guldenstern, in quibus exactam relationem præsentis Statûs annotavit,
in

A.C. 1702 in manibus nostris sunt, & in illis Personam tuam iis exprimit terminis, ex quibus clarè patet amicitiam fuisse reciprocam. Præterea habemus literas ad Palatinam Lenciciensem datas, & Palatinæ ad Thesaurarium Litvaniæ, in quibus prædicta Palatina bene meritum te de Rege Sueciæ ostendit, & quod amici tui tam fideliter & exactè in majore Polonia ipsi deservièrint. Felicis ex gratia DEI adhuc sumus memoriæ, nec tamen meminimus imperatum à Nobis, ut pertranseuntibus Suecis parceretur. Imò distingvendæ & examinandæ circumstantiæ temporis erant: quia tecum non nisi ante Tractatum contulimus, quo tempore Cardinalis Primas, & defunctus Castellanus Cracovien: universalia pro Litvania ediderunt impediendo omnes actus hostilitatis contra Suecos, verùm rupto, & non concluso Tractatu omnia aliter verti debuerant. Nec tum quidem recordamur, à nobis vetitum, ne quis quidquam attentaret in Suecos: recordamur autem Nos mandâsse, ne ex vi officij ut Generalis Majoris Poloniæ convocaret Nobilitatem ante triplicem innotescentiam nostram. Injuria est Palatino Mariæburgensi insimulando illum dati consilij de suscipiendo bello contra Suecos, quinimò pluribus rationibus suasit, ne id attentaremus; Nobis verò pro omni ratione purus zelus fuit, ut Poloniam pristino flori restitueremus, pactis conventis ad hoc Nos obligantibus, & tot Senatoribus in Senatûs consilio idipsum subscripto nomine approbantibus. Credimus successisset id votis nostris magno Reipub. inde incremento, nisi Rex Sueciæ tot fulcra & amicos in Polonia reperîsset, adauctus insuper partisantibus Gallicis, qui invigilabant; ut nos impedirent à succursu dando Cæsari vi Electoratûs Saxonici. Elapsi hic sunt aliquot dies, ex quo Vallachi Capitanei Crasnostaviensis captivum Belecki nomine præsentàrunt, missum à Capitaneo Bobroyscensi ad Thesaurarium Litvaniæ, cum literis, quibus precatur, ut pacis curam suscipiat, quod nisi fiat, periculum vitæ suæ, ruinam verò toti Domui Sapiehanæ imminere. Hic ad Częstochoviam captus eam nobis relationem fecit, quæ fucatam multorum sinceritatem satis probaret, & à literis diversam, quibus nobis persuadere conantur integerrimâ mente se nobiscum agere, quidquid agunt. In reliquo plurimùm dolemus te hic & nunc tanta pati, quibus omnibus feliciùs mederi non poteris, nisi sincerè allaborando, ut redeat tranquillitas nobis animitùs exoptata, cui omnem impendimus operam &c.

XXXV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC.: VARM. ET SAMB. LUDOVICO ZAŁUSKI EPISCOPO PŁOCENSI FRATRI SUO

30 Augusti.

Hodie venit ex Castris posta sed utinam non venisset, aut tulisset faustiora, tulit enim funesta, ea tamen, quæ pridem constante omine à communi motu metuebamus. Accipe genuinam eorum narra-

narrationem, ex Castris sub Sendomiria 23 Augusti, secundâ (sed infelicissimâ) feriâ præteritâ, hoc est die 21 præsentis sub Vieruszna factum est funestum in necem Palatini Calissiensis attentatum, præmissâ ejus insimulatione cointelligentiæ cum Suecis. Cujus evidentem falsitatem, non solùm integrâ fide exhibitum Regnanti in publica legationis functione obsequium, postpositis saluti Patriæ largioribus promissis, verùm etiam illud maximè probat, & evincit, quòd cum Domino Thesaurario M. D. L. & Ministris Regis Sueciæ, acri sermone decertaverit, zelando contra irruptionem in Poloniam, quibus tamen gloriosè peractis, factus innocens victima furori publico. Fugit in Sendomiriensem Palatinatum captaturus amorem populi, visitandi gratiâ, ubi invento circulari exercitûs consilio, vix subsellium occupavit, immaturis & ipse fatis occupatur, Nobiles enim quidam (nisi nomen ignobili facinore vitiassent) Wolski alteri, alteri Chlewicki nomen, privato rancore simul & furiis acti, hunc esse consiliarium, hunc ductorem in Poloniam Sueci inclamant, idem crepant, fremuntque eorum adhærentes, fit ingens tumultus ratione nulla (hujus enim locum furor occupaverat) nulla persuasione placabilis, in quo evaginatis gladiis tam crudeliter dilaniato Palatino, à planta pedis usque ad verticem capitis non est relicta sanitas. Semivivus delatus est ad tentorium à Radomensi, & Malogostensi Castellanis, sub prætextu confessionis sacræque communionis ministrandæ, ac conficiendi testamenti, ut saltem pietatis obtentu effrœnatæ tyrannidis impetus mitigaretur. Ex nunc interea misit Rex doctorem medicinæ & chirurgos pro cura, lethaliter tot ictibus sauciati, sed id nullatenus permittentis, in hoc stetit rabies licentiæ, ut unus omnino pro populo moreretur. Scripsit dein Rex dolore plenus, super hoc tragico casu. Dumque tandem defervescente furore populi, regali testimonio non esse Palatinum Suecis fœderatum persuasisset, & evicisset, misit Episcopum Chelmensem, qui sedatâ procellâ tumultuantium, ad Regale habitaculum, proprio natantem sangvine, vixque extremos trahentem spiritus, rhedâ vexit Palatinum. Traditus curæ Regiorum medicorum, & chirurgorum, à lecto nec passu, sic volente Rege, recedentium, modica tamen spes, restituendæ sanitatis affulget, oculus profundè saucius, jam effluxit, pes ferè totaliter resectus, in viam ægrum disponit æternitatis, in capite, reliquóve corpore, vulnera sine numero, totidem portas pandunt animæ, brevi fors de corpore, vix sibi cohærente egressuræ. Die 22 post Votivam in templo Corzycensi auditam, agente Rege cum Senatu & Equestri Ordine, de modis pacificandæ Reip. reprimendæ hostilis potentiæ, auctione exercitûs, ejusq; stipendio, venerunt Legati Palatinatûs Cracoviensis, reduces à Rege Sueciæ, quem nullatenus, ab intenta dethronizatione, velle desistere retulerunt, omninoq; persuasum, eo se Remp. adacturum, ut hoc dethronizato novum sibi Regnantem eligat. Palatinatus Majoris Poloniæ huc accelerant, excitatus in ijs fuerat tumultus, contra Palatinum Posnaniensem, & Generalem Majoris Poloniæ qui nisi se frementi Nobilitati subduxissent, sub jam evaginatorum tribus millibus gladiorum, animas posuissent, post magnas tamen Sueticæ factionis ejurationes restituti. Hæc pro affectus tessera habe relata, adnecto copiam literarum, quas moribundus scripsit. Inchoatum verò nuper consilium circulare, Senatorum & Equitum, magna ex parte coalescere cœpit constitutis mediis ad reassumendos tractatus, saltem ad speciem, donec vires exercitûs augeantur, minimè à communi motu congregatis, sperandæ, præsertim, A.C. 1702

A.C. 1702 quo ad peditatum. Primò enim declaraverat Rex suum auxiliarem militem Ducum regimini subdendum esse, sed pòst ex certis rationibus mutata mente, partem exercitûs pedestris ordinavit ad Brestensem œconomiam. Electi bini ex quovis Palatinatu deputati, ad conscribenda puncta, & legati ad Regem, ratione exercitûs Saxonici, qui ab eo reduces eandem, quam Varsaviæ in Senatûs consilio fecerat, retulerunt declarationem, scilicet tandem resolutum esse Regem, ut subjiceretur regimini Ducum Poloniæ, miles Saxonicus, modò illi subministretur à Palatinatibus commeatus.

Puncta conscripta à Deputatis. *1mo.* Exercitus Saxonici finito bello relegandi. *2do.* Consiliarij Saxonici nullatenus admittendi. *3tio.* Fœdera cum Principibus externis sine scitu Reip. non tractanda. *4to.* Fœdera, si quæ facta sunt, insciâ Rep. cum externis præscindenda. *5to.* Cum Sueco nihil tractandum insciâ Repub. *6to.* Exercitui promissa implenda. *7mo.* Summæ tum antea tum nunc tempore belli Suetici erogatæ nec per se, nec per subordinatas personas nec per Successores, à Rege vindicandæ. *8vo.* Comitia Equestria, sine mora cogenda. *9no.* Authores belli Suetici prodendi.

Desideria Exercitûs Poloniæ à Magno Duce proposita. *1mo.* Assecurandum servitium militibus. *2do.* Stipendium providendum. *3tio.* Quartualis saltem solutio hic & nunc providenda ad alliciendum militem. *4to.* Respectus habendus hactenus solutione carentium regiminum, ut illis hebdomadaria pensio (vulgò Lenungi) pro victu provideatur.

COPIA LITERARUM PALATINI CALISSIENSIS, POST lethalem sui dilaniationem ad congregatos pro Circulari Consilio. 24 Augusti.

A primis meæ ætatis annis, nunquam non in publico, ut semper intemeratam fidem Regnantibus, sic innatum Patriæ amorē, conservandarum libertatum, legumq; Reip. non frigidum cordi habui zelum ipsâ id tranquillitate conscientiæ, innocentiæ securitate attestante. Utiq; semper usibus servivi publicis, sic non alio fine legationis, ad Regem Sueciæ, suscepi functionem, nisi ut averso sævientis hostis gladio, bene per me esset Patriæ. Fui, sumptibus propriis, paternam in matris Patriæ commoda, non illiberali manu fundens substantiam, usq; intra limites Samogitiæ in occursum Regi Sueciæ, nihilq; curarum intermisi, ad audientiam tamen cum collegis non admissus, ex uno ad alium trahebar loco, & ludebar, ad ipsam usq; sic inani passu reductus Varsaviam. Feci fidam non Regi solùm, sed & Primati, omnium relationem, qui mihi nullatenus, nisi confectis rebus, abitum suasit, nullâ licet spe secuturi affectûs affulgente. Nam manifestè & authoritas immutata Reip. datis mihi, cum intitulatione, non ad eam sed ad solùm Cardinalem Primatem Recredentialibus. Pro quo quanto zelo fervoreq; certaverim? non ambigo, publicâ omnibus esse delatum famâ. Redux ergo peractâ irrito licet conatu, expeditione, ad latus Domini, expectabam, totius congressum Reip. ut non erubescendam actorum & impositi, à Senatorio Equistrique ordine, in generali circulo facerem relationem. Verùm puram intentionem, iniqua vis fatorum impedivit; positus enim in portis mortis, non jam voce, sed gemitu lamentabili nomen opemq; invocare cogor matris Patriæ, cujus non degener filius Monarchæ judicio in Curuli locatus Senator, opprobriis nuper contumeliosè saturatus, proprio sangvini, de

cœlo

cœlo vindictam inclamanti, à quibusdam, nescio quâ furiâ motis immersus jaceo. Sic nocet innocuo nocuus, causamque nocendi invenit. Calamus, & lingva deficit, desuntq; verba, quibus doloris exprimatur magnitudo. Non accusatus, non convictus, factus sum innocens victima. Confisus innocentiæ, rectè factorum conscius. Ille Legatus, qui facultatibus meis publicam quæsivi felicitatem. Comparui in Generali Circulo Palatinatûs Sendomiriensis, ad id à congregatis concivibus requisitus; ex nunc iniquis, nec unquam suppositis, nullo documento, aut ratione probandis impetor, objectionibus infensorum honori meo, & implacabili sævitie, in necem meam conjuratorum, Suecum à me introductum esse iniquè calumniantium. Ita nocuit fuisse innoxium, quo jura DEûm, quo leges cecidêre poli, ista tuta omnia in libero hoc Christiano Regno, neminem, etiam abjectissimæ sortis hominem, captivare, nisi jure convictum jubent. At ego, tam in persona mea, quàm in antenatis, nullius criminis reus, nulla unquam notatus labe, hoc publicæ legis carui beneficio: tædet vivere etiam extrema hæc momenta vitæ, si uno jam pede insistens sepulchro, omni spoliatus honore, descensurus sum ad tumulum inglorius. Supplices ergo per viscera Christi fundo preces, ut mihi instantaneè in generali congressu probetur perduellio, hâcq; ostensâ, qui cœperunt, ipsi consummant me, hocq; vix jã pendulũ è collo caput ultimo subjiciant ictui, quodsi probando defecerint, Christianã tot hiantib⁹ vulneribus invoco compassionem, exoro protectionem, sit jus adversus injuriosos, sit misericordia cum supplicante, fingentibusq; scelera aut non credant homines, aut non agnoscant. Benedicet DEus hæroicis Vestris intentionibus, si justitiæ locum vos inter dederitis, quæ in me vindictam cœlitùs, à vobis pro me implorat opem, qui etiamnum hanc dulcedinem solatii, à clementia expecto matris Patriæ, quo in fidis Fratrum reperto pectoribus, reliquas vitæ horas eorum consecrabo obsequijs. *A.C.* 1702

XXXVI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. & SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI THEATINO REGIO MINISTRO. 4. Septemb.

VAria nunc multa, certa pauca scribuntur, quæ habeo, tibi communico, penes authores, qui scribunt ad me, fidem relinquendo. Resistere ab initio copijs Sueticis Vistulam trajicientibus Palatinatum Cracoviensem voluisse dicunt, verùm consideratâ potentiâ Suetica, ne temeritatis pœnas lueret, recepisse se versùs Visniczum. Decreti inde Legati ad Regem Sueciæ, electiq; Zydowski, & Dembinski Vexilliferi Cracoviensis & Oswiecimensis cum punctis, qua de causa ad ipsam Metropolim Regni Cracoviam proximè accesserit? Item cur tantis contributionibus Palatinatum aggravet? Requirere etiam jussi ut quantocius finibus Regni excederet, nec cogitaret, inposterum de dethronizatione Regis, pro cujus Majestate Palatinatus Cracoviensis quemadmodum primus eidem in campo electorali adscripsisset suffragia; sic primus vitam & sangvinem litare paratus esset. Et quia tanquam ad hostem ea legatio destinabatur, præmissus est tubicen ad Comitem Piperum ad literas liberi passus impetrandas: quæ an concessæ fuerint, postea videbimus. Quòd verò ad Seren: Regem attinet, is priusquam moveret Cracoviâ, ejusdem securitati provisurus, mandaverat

Legatio à Palatinatu Cracoviensi ad Sueciæ Regem

A. C. 1702 verat peditatui, lineam novam duceret, in quem finem per universalia ad pagos, oppida, & suburbia Cracoviensia imparatæ angariæ stetitq; intra paucos dies à Vistula inter Dembium & Patrum Carmelitarum Novitiatum, adusq; Ecclesiam S. Floriani novum utcunq; vallum, verùm id ipsum mutatâ Principis voluntate mox desertum milite educto, operisq; dilapsis, remansit imperfectum. Nec justum quidem præsidium Urbi Regiæ tuendæ impositum, trecenti enim tantùm pedites, quibus Thausch vice-colonellus Capitanei Cracoviensis præesset, relicti. Publicatum interim edictum ultimâ Julij, ut quivis Cracoviæ incola annonam trium mensium paratam haberet, vel cederet civitate.

Sub idem tempus deprehensus Cubicularius Principis Olstinensis nuper in prælio cæsi, & ad Regem cum literis adductus est, cum quibus expeditus fuerat Stockholmiâ. In ijs hæc contenta fuerunt, descripta pugna sub Kliszovo, specificatio adhærentium Coronæ Sueciæ, quòd Christianissimo Galliæ promissa implebit, & Principem de Conti inthronizabit in throno Poloniæ. Præsentati etiam tredecim captivi Sueci, quos inter duo insigniores Officiales, quos Palatinus Kijoviensis in arce novæ civitatis expugnata paucis cæsis vivos in suam potestatem redegerat.

Literæ interceptæ

Potocki

2dâ Augusti evenit aliquid Principi cœlitus malè ominatum. Vix enim ex templo PP. Bernardinorum Stradomiæ excesserat, cum lustraret militem, qui recenter cùm Generali Reblen advenerat cum valida tempestate aër insonuit, fulmine copula templi prædicti tacta, majoris altaris coronæ pluresq; statuæ aliorum altarium violenter dissipatæ, vela flammis consumpta; quibus effectis per fenestram in hortū malum delatum est. 3tiâ Augusti interceptus cum literis Stockholmiam datis Zawadzki, hactenus sub custodia habitus, dum cum aliis captivis post exercitum ducitur, præteriens templum Bernardinorum, se salvare volens, ad illud confugit; verùm frustra id tentatum ab illo fuit, extraditus enim sortem aliorum captivorum subire debuit ad castra cum illis deductus. In exercitu Regio censa cum recente succursu 24 millia. Hæc in minore Polonia.

Fulmen.

Literæ interceptæ

Ex Litvania fama attulit, sub Kamionka in Districtu Grodnensi ducentos de nobilitate, centum de vulgari milite Principis Wisniowieccij cecidisse, quos inter insignior de Principalibus unus D. Wołowicz, item Officiales Schreider & Reimer.

Cædes in Livonia.

Ex Livonia habetur eam centum millibus Moschorum à Plescoviæ partibus inundatam, hos exigere contributiones, prædas agere, Suecis interim, quia numero, & viribus impares sunt, ex Fortalitiis calamitatem provinciæ non nisi miserantibus. Evenit nihilominus aliquid, quod victores victis similes fecit. Navis Suetica sub Pokossarum tendens, nec obtinere valens portum, ob contrarios ventos in brevibus hæsit. Hanc ut suam facerent Moschi lintribus (vulgò Czayki) eam invaserunt, jamq; suæ potestatis factam causa curiositatis eam lustraturi ingressi, octoginta numero, uno non nisi de suis in quovis lintre relicto, tractati à Capitaneo Pulverflut dicto mox pernicie suâ tractationem soluturi. Nam sub tempus infelicium epularum pyrio pulveri admoto fomite se cum hospitibus momento in mari esca piscibus futurus ejecit.

Epulæ funestæ.

Palatinatus Russiæ 17mâ Julij statione Rzeszoviæ sub Łonka delectâ renuit juramentum quòd Princeps Cancellarius M. D. L. tanquā Capitaneus Premisliensis proposuerat eâ mente, ut confœderationem no-

Carolus Radziwill.

novam pro tuenda Majestate conficeret. Unde etsi ipse præisset exemplo, juramentô coram imagine Crucifixi editô; nullo Magnatum Russiæ secundante, infectis rebus cum aliquot vexillis suorum ex comitiolis versus Cracoviam se recipere coactus est. *A. C. 1702*

Ultimis Julij castra Regni sub Polanka, Cracoviensis Palatinatus ad Wysniczum, Sendomiriensis ad Soleciam, Lublinensis ad Sieciechoviam, Voliniæ ad Sami ripam, ubi Vistulam ingreditur, Russiæ ad Lonkam propè Rzeczovium, Haliciensis verò terra propè Leopolim constiterunt Zubræ.

Comes Zincendorf pro extraordinario Ablegato à Cæsare ad Regem Sueciæ missus mediationem offerendo & sistendo arma, ex Principalis sui mandato domum redire debuit negotiô nec inceptô quidem. Hic ante prælium Klissoviense Malogoscij existens, quamvis impensè audientiam Kelcijs postularet, semper tamen à Rege Sueciæ rejectus, audaci consilio studiosè obvius Regi Sueciæ credentiales reddidit, quas ille quidem recepit, sed additâ censurâ id fieri non debuisse sine licentia obtenta: quare nec audientiâ nec responsô dignatum meritô, Cæsar Ministrum suum revocavit. Nec meliore fortunâ Comes Stratman ejusdem Cæsaris apud Regem nostrum Legatus suum absolvit munus. Hic Pszczyna per postam ad Regem delatus privatâ obtentâ audientiâ eidem exposuit querelas contra Saxones Silesiam in transitu damnificantes, requirendo satisfactionem. Item suasit non iterandum cum Suecis prælium simulq; declaravit Cæsarem pro hac vice renuntiare Saxonicis auxiliis, quæ aliàs per pacta Saxonica imperio deberet, eo respectu, ut vice versa Cæsar ad præsens non teneretur suis succurrere auxiliis. Dum res seriò ageretur non ad placitum responso Principis irritatus Legatus, nec dicto vale excessit Cracoviâ. *Legatio Cæsaris.*

Ex Litvania adfertur inter Republicantes plures comparere pecunias Moschoviticas. Putatur pro sesqui millione Moscho Bychoviâ, Dombrownam, Hory-Horki, & alias possessiones ad limites Moscoviticos jacentes oppignoratas esse; alij existimant Vitebscensem & Mcislaviensem Palatinatus his pecuniis cessuros. Veritatem tempus docebit. Posnania scribitur, quòd 9 Augusti certò communis motus Majoris Poloniæ ad Calissium constitit, eò quòd jam egressus sit exercitus Sueticus ex eo Palatinatu, & ingressus Siradiensem, qui ante prælium Klissoviense agni speciem gerebat, nunc gerit lupi, rapit, contributionibus premit, vix domus tutæ.

Ex Curlandia habetur à Generali Stuarlo Gubernatore illius Provinciæ in quemlibet mansum imperatam contributionem 30 flor.

Ab eodem emanavit edictum, ut ex nunc nobilitas intra spatium mensis Augusti ad bona sua rediret sub pœna in contumaces confiscationis bonorum.

XXXVII.
EIDEM IDEM 9nâ Septembris.

QUod habeo Varsaviâ fideliter communico, quòd Rex non benè valeat Varsaviæ, nec die Dominico in publico comparuit, etiam sacrificio missæ non nisi in privato interfuit, diciturq; ingenti eum laborare catharro. Venerat eo die Episcopus Culmensis, sed frustra expectavit audientiam, quæ illi non nisi circa vesperam concessa est. Procancellarius Litvaniæ literis Serenissimum admonuit imminere Sueticum Generalem Maidel dictum Varsaviæ, jamq; post devastatam pos- *Stanislaus Sczuka.*

A.C. 1702 ſeſſionem ſuam Szydram nominatam, eò rectà tendere, quam ob cauſam Rex ex nunc ſex millia ſuorum verſùs Lukoviam expedivit, immediatè ante præmiſſis ad explorandum aliquot centenis Walachorum.

Thorunium pro conſiſtentia quatuor millia peditum Saxonicorum deſtinantur. Cardinalis Varſaviæ comparuit, & in arce cum Epiſcopo Culmenſi, Palatino Lencicienſi, & Pocillatore Regni fuit, ibiq; ſolus in conclavi Regio cum Sereniſſimo moratus eſt, ante eius abitum invitatus Culmenſis Epiſcopus breviſſimo tempore, quo vix tria Pater noſter recitari poſſent abſolutus à Sereniſſimo eſt. Suadent aliqui Regi iterandum cum Suecis prælium pro nominis ſui gloria gentisque Polonæ: ſed hæc propoſitio ex multis rationibus vix acceptabilis Principi. Capitaneus Inovroclavienſis ſcripſit ad Sereniſſimum Majoris Poloniæ Palatinatus conſenſiſſe in confœderationem, ſeque electum ſuffragante calculo fratrum in Mareſchalcum. Verùm longè aliter ſe res habet ut Caſtellanus Szrzembski, & mox eventus edocuit. Nam ipſe Mareſchalcus vix de ſuo evaſit ſubſellio ſciſſis in partes ſtudiis & affectibus Palatinatûs Lencicienſis Majorisq; Poloniæ, certatum acriter ab utrinq; convicijs, ſeceſſum ab invicem, inculpatus Palatinatus Majoris Poloniæ partium Sueticarum, comminatoriæ auditæ ab iiſdem, ituros ſe Lovicium ad Comitia generalia continuanda. Verùm ex tanta tempeſtate nihil ſecutum, redeuntibus omnibus in tabernacula ſua, ſolus prædictus Mareſchalcus cum ſuis adhærentibus ad Serñmum profectus ſperans ſe Regni exercitum ad Varſaviam inventurum. Legatus Cæſaris aſſiduus apud Regem conferendo cum eodem.

Terræ Viſenſis nobilitas ſummâ modeſtiâ & ordine verſus Lublinum perrexerat, cui perſuaſus reditus à Procancellario Litvaniæ, unde compoſitis ſignis contenderunt privatim Varſaviam ad generalia Comitia Deputatorum. Palatinatus Majoris Poloniæ abnuunt acceptare deciſionem confœderationis Sendomirienſis, unde nulla ſpes Comitiolorũ jam deſignatorum. Sereniſſimus Sendomiriâ profectus & Procancellarium Litvaniæ aſſecutus eundem apprehenſum per manum ſecum adegit diſcedere aliquot milliaria varijs diſcurſibus cum illo tempus fallendo. Proximè ad Pulaviam Nuntiis Palatinatûs Ravenſis audientiam dedit, (ibi enim tantiſper ſubſtiterat) Semonos Procancellarij aſſecutus illorum ſe muſicâ recreans quærentibus Nuntijs quid ſibi agendum foret? reſpondit: vel acceptanda concluſa ſub Sendomiria, vel melius aliquid faciendum. Nuntijs Maſoviæ nullum adhuc reſponſum redditum, nec citiùs reddetur, quàm Nuntij Majoris Poloniæ advenerint, ut uno reſponſo omnes abſolvantur.

COPIA LITERARUM PROCANCELLARIORUM REGNI ET M. D. L. AD REGEM SUECIÆ 4 Septemb.

NOS Status & Ordines Regni & Magni Ducatus Lituaniæ ſalutem & continuum amicitiarum incrementum.

Congregata Reſpubl. noſtra Generali bellicâ expeditione nunquam docta, rationes belli offenſivi ſumere, hucuſque ſolùm ad promiſſorum tot ſcriptis publicis S. R. Mtis Vræ inſtauratâ legatione noſtrâ ultimariè accedere, ac ſi quidpiam cauſarum & originis ad hæc inſperata Patriæ noſtræ mala de inſontibus Nobis emerſit, intelligere; ſin verò alienis condemnamur factis, juſtitiam ejuſdem,

quâ

quâ prædicatur, probare, & denique, si venturum aliquid ex attentatis metuitur toti Reip. Nostræ S. R. Mtem Nram inter & Vestram mediatione intercedere, atque non modò vetera & antiqua fœdera reddere firma, sed nova etiam omnino strictiori mutuæ amicitiæ nexu inter amica Regna S. R. Mtis & nostrum ad invidiam sæculorum pangere. Instructos proinde eo nomine mediante ad id operâ Eminentissimi & Reverendissimi in Christo Patris Domini Michaëlis S. R. E. Cardinalis Radziejowski Archiepiscopi Gnesnensis, Legati Nati, Primatis, primique Principis Regni Poloniæ & M. D. Litv. magnos & extraordinarios Commissarios Nostros Illustrissimos, Excellentissimos, Magnificos, Stanislaum de Raciborsko Morsztyn Palatinum Masoviæ, Joannem de Zydow Zydowski Vexilliferum Generalem Palatinatûs Cracoviæ, Stephanum Comitem de Leszno Leszczynski Ostrissoviensem Capitaneum, Christophorum Komorowski Magistrum Culinæ M. D. Litv. Capitaneum Wokoviensem, ex Senatu & Ordine Equestri designatos dignabitur S. R. Mtas Vra benignè audire, seque verum amicum probare in ijs, quæ desiderant amici, & sine quibus Resp. Nostra nec libera, nec salva esse potest. Hæc experti vicissim in certamen mutuæ amicitiæ ac perpetui fœderis clara daturi sumus documenta. In præsentiarum verò S. R. Mtem Vram optimè valere nominique suo prosperrimam parare immortalitatem cupimus. Dabantur in campo congressus nostri Generalis ad Sendomiriam. *A.C. 1702*

Sacræ Regiæ Mtis ad obsequia paratissimi
Carolus Tarlo Procancellarius Regni
Stanislaus Szczuka Procancellarius M. D. L.

PLENIPOTENTIA DATA ILLUSTRISSIMIS COMMISSARIjs ad Tractatum cum Rege Sueciæ ab Ordinibus Reipublicæ sub Sendomiria.

NOS Status & Ordines Reipublicæ Polonæ Generali bellicâ expeditione congregati, quorum interest, universis & singulis per præsentes notum, testatumque facimus. Quia Nos habitâ informatione, quòd mediatio Serenissimæ Reipub. nostræ inter S. R. Mtem Poloniæ Dñum Nostrum Clementissimum ab una, & S. R. Mtem Sueciæ ab altera parte, interpositâ operâ Eminentissimi & Rndmi in Christo Patris Michaëlis S. R. E. Cardinalis Archiepiscopi Gnesnensis Legati Nati, Primatis primique Principis Regni & M. D. L. motos & excitatos quovis modo inter memoratas Sacras R. Mtes inimicitiarum possit componere & terminare tumultus, ad eandem mediationem ocyus instruendam designavimus de medio nostri ex Senatu & Ordine Equestri magnos extraordinarios Commissarios Illustrissimos, Excellentissimos, Magnificos, Stanislaum de Raciborsko Morsztyn Palatinum Generalem Terrarum Masoviæ, Joannem de Zydow Zydowski Vexilliferum Generalem Palatinatus Cracoviensis, Stephanum de Leszno Comitem Leszczynski Ostrzissoviensem Capitaneum, Christophorum Komorowski Magistrum Culinæ M. D. L. Capitaneum Volkoviensem, dantes, & concedentes ipsis plenariam & omnimodam facultatem juxta præscriptum instru-

A.C. 1702 instructionis suæ opus hoc sibi præmissum peragendi, tractandi, concludendi, in tabulas mutuorum instrumentorum referendi, subscribendi, atque sigillis muniendi, ita, ut quidquid per ipsos taliter, ut præmissum est, gestum, conclusum, subscriptum, sigillis munitum fuerit; nos in perpetuum pro rato, grato, & firmo habituri simus. In quorum fidem præsentes ex mandato Statuum & Ordinum Reipublicæ manibus Cancellariæ Ministrorum Statûs utriusque gentis subscriptæ sunt, sigillisq; illorum communitæ. Dabantur ut supra &c.

Carolus de Tenczyn Tarło Procancellarius Regni
Stanislaus Szczuka Procancellarius M. D. Litv.

INSTRUCTIO
STATUUM ET ORDINUM REIPUBLICÆ POLONÆ

expeditione bellicâ in Congressu Generali Congregatorum, ad Seren: & Potent: Principem Carolum Regem Sueciæ Illrmis Excell: ac Magnificis DD. Stanislao de Raciborsko Morsztyn Palatino Generali Terrarum Masoviæ, Joanni Andreæ de Zydow Zydowski Vexillifero Generali Palatinatûs Cracoviensis, Stephano Comiti de Leszno Leszczynski Ostrzessoviensi Capitaneo, Christophoro Komorowski Magistro Culinæ M. D. L. junctâ operâ Eminen. & Rndmi in Christo Patris D. Michaëlis S. R. E. Cardinalis Radzieiowski A. Gn. Legati nati, Primatis primiq; Principis Regni, & M. D. Lit. Extraordinarijs Magnis Commissarijs data in Campo ad Sandomiriam die 4. mensis Sept.

ACceptâ quàmprimùm Illust. Excell. M. Dñi Commissarij ex Cancellaria expeditione denuntiabunt instantaneè S. R. Mti Sueciæ vel suis Ministris Reipubl. mediationem S. R. Mtem Poloniæ D. suum Clement. inter, & Sueciæ, desiderabuntq; operationes bellicas, & hostilitatem mutuam sine motu armorum, prout sunt in gradu stare, & aliquo temporis spatio limitare, donec limitationis oblatæ propositio resolvatur. Ipsi verò confestim ad Emin. & Rñdmum in Christo Patrem D. Michaëlem Card. Primatem Regni properabunt, ibidemq; junctâ manu & consilio, de modo, loco, circumstantijs instaurandæ negotiationis per Tractatum mediationis Reipubl, maturè decernent, & concludent unà cum Deputatis Palatinatuum & Terrarum ex præsenti congressu designatis.

Quòd si ita visum fuerit ex collato Consilio, ut Commissariis magnis extraordinariis intersit facere, ad Seren: Regiam Mtem Sueciæ curabunt sine mora descendere comitatu modesto & decoro, servatis debitis solennitatibus, & honore Gentis Polonæ.

Habitâ ad audientiam admissione S. R. Mtem Sueciæ nomine Seren: Reipub. Polonæ congruis verbis & sermone amicè salutabunt, reiq; negotium vel ibidem tangent, vel in congressu cum Ministris impetrando, ordientur hoc vel simili sensu; Remp. Polonam eòusq; Pactorũ & fœderũ cum S. R. M. Sueciæ memorẽ & tenacem esse, ut nec S. R. Mtis D. sui Clementissimi, ab hoc vel præmissis, imò & ipsius ad initia arridentis fortunæ illecebris ad communionem incepti belli, se inducere permiserit, nec ad illata signa cum jure & onere militari S. R. Mtis Sueciæ innocuis Reipubl. Terris & Provincijs justam naturalem opponere defensionem ad solam ejusdem S. R. Mtis Sueciæ testificationem

onem venire illam, uti verum amicum, & in usum servandis decoribus A.C. 1702
liberæ Gentis hucusq; ansa fuerit, donec congregatâ in unum expeditione bellicâ in eum finem sumptâ, tum ut causas & principia rerum perscrutaretur, tũ ut pollicita sub suavi amicitiarum nomine S. R. Mtis Sueciæ intimius penetraret.

Et hinc est, quòd in tam arduis & ambiguis, ubi populorũ erumpit gemitus & amicitiæ promissæ nondum gustatur dulcedo, initô maturô consiliô instauratum est magnæ legationis munus, cum offerenda totius Reipubl. amicâ mediatione pro æternitatis Sueciæ inter & Poloniæ Regna pactis & fœderibus.

Si enim S. R. Mtas Sueciæ ex compilatis nuper Saxonico milite & consilio, ac fortè quorundam Patriotarum belli rationibus providè veretur, ne similia in futurum eveniant in Republ. imprimis renovationem fœderum omnium cum optima voluntate Regnorum Poloniæ ac Sueciæ contra mutuos hostes conjunctionis; deinde eandem offerre Jus vadimonij, & mediationem propriam inter S. R. Mtem D. suum Cl. ab una, & S. R. Mtem Sueciæ ab altera parte tali nempe vinculo, ut si (quod Superi avertant, nec timetur unquam) S. R. Mtas D. suus Cl. excitare vellet, adhuc quocunq; modo infractionem pactorum & fœderum cum Regno Sueciæ exnunc Reipub. declarare se per legum vigorem in partes fœderum cum S. R. Mte Sueciæ tuendas.

Quâ fixâ omni meliori modo firmitudine dicent Legati exinaniri impositionem dethronisationis. Hæc enim in tantum per Status & Ordines Regni crederetur à S. R. Mte Sueciæ urgenda, in quantum posset dubitare de certitudine manutenendæ pacis & quietis populorum, ast cum ipsa Respub. ponat se vadem pro suo Rege, nullum amplius restare potest dubium infringendæ aliquando sic stabilitæ mutuæ pacis, præcipuè cùm hæc eadem Respub. ad hanc descendens mediationem, donec & ipsa novâ solenni sponsione per publicum diploma contra exotica aulæ consilia in præmissis omnibus atq; juribus suis cardinalibus muniretur.

Cùm itaq; à proprio Rege repetita sit in Juribus cardinalibus obligatio, quidni S. R. Mti Sueciæ eodem promissarum non vanè amicitiarum titulo se obligare liceat, ut, si verum & candidũ, prout non dubitatur, Reip. Polonæ profitetur amicum, desinat illam proposito novæ Electionis stante Regis negotio onerare, cùm ea sit contra prima principia Juris cardinalis, & deniq; contra totam esset libertatem, jussam Poloniam in campum Electoralem descendere; quod etsi vellet præstare, jam hoc ipso, quia jubetur, vel dicitur, non potest; Si enim ad unum Principis amicum licet nutum præstaret, jam perpetuò aliorum Principum simile exemplum sequentium periculosissimis exponeretur Imperijs, & hoc solo admisso tot sæculorum opus libera Gens & Respub. periret, vel in jus cujuspiam potentissimi transiret.

Si proinde S. R. Mtas, uti dictum, amicam se probat, ab amicis ea contendat, quæ ipsos salvant, non jugulent, amicis gratias, non injurias adferat, ab amicis honorificam excipiat mediationem, cum amicis paciscatur, amicorum tot damna, tot incommoda Regiâ justitiâ comprehendat, cum amicis amicus perpetuus æternum pangat fœdus, nullâ relictâ amaritudinis memoriâ, ac deniq; ut nullus injustitiæ ac querelæ relinquatur locus restitutis omnibus Patriis & Saxonicis donatis Reipub. tormentis & machinis, Exercitûs sui copias quantocius ex Regno & M. D. Litv. ac in universum ex omnibus Provincijs ad Remp. per-

A.C. 1702 pertinentibus compendioso tractu & sine omni populorum molestia amovere & educere faciat; Juxta quæ præscripta desideria & sensum punctorum curabunt Legati perficere, & extendere Tractatum.

Quod si verò ad eum spem dubiam vel prorsus abruptam cognoverit, extunc belli Ducibus denunciare curabit, tum & Deputatis à Terris & Palatinatibus designatis, ubicunq; tunc cum Primate Regni ad latus S. R. Mtis Dñi Clementissimi congregati fuerint.

Si autem difficultates insperatæ aliquæ ad Tractatum intervenerint, in iis resolvendis promptam à consilio Primatiali & Deputatorũ capient expeditionem, semper tamen exclusâ omni prætensione, cujuscunq; avulsionis & electionis novæ. Cætera prudentiæ, dexteritati & fidei Deputatorum, quæ per sacrosanctum nostri DEI & Patriæ obligatur, plenariè committuntur.

Carolus de Tęczyn Tarło Procancellarius Regni Pol.
(L. S.) Stanislaus Szczuka Procancellarius M. D. L.

DIPLOMA DONATORIUM OECONOMIÆ BELLICÆ SAXONICÆ, Statibus, & Ordinibus Reipublicæ. Varsaviæ 18 Augusti.

AUGUSTUS II. Significamus præsentibus literis nostris quorum interest, universis & singulis. Quia nos altâ & semper memori revolventes mente, æquè generosos ac sinceros & fidos Statuum & Ordinum Regni, ac M. D. Litv. non tantùm in nupera ad capessendum Regium Thronum electione, tum & felicis Coronationis nostræ inauguratione, sed etiam in immediato Conventu Generali Varsavien. satis abundè testificatos animos; nequaquam patientes Regiæ munificentiæ amplitudinem liberrimis sincerè ac fideliter dilectorum subditorum nostrorum superari actibus. Posteaquam cognovimus eosdem Status & Ordines, à quadam in eodem Conventu Generali Varsavien. repetendarum injuriarum contra militiam Saxonicam formata lege recessisse, singulari verò aliâ pro persona ac Mte nostra Regia, fortunas, vitam, sangvinem suum, & quidquid horum carius est, nobis consecrâsse. Habitâ ratione, quòd Camenecum Regni, & Christianitatis antemurale spoliatum sit per Turcas omnibus tormentis, & machinis bellicis, in redhibitionem tanti amoris & fidelitatis civium dignissimæ hujus Patriæ, inque perpetuum erga eandem sensûs nostri gratissimi monumentum, inductas nuper in Regnum hocce machinas nostras æneas cum ammunitione & apparatu bellico ad prosequendum bellum Turcicum, nunc jam per DEI gratiam auspicijs nostris, atque intimis studijs, pace subsecutâ extinctum, totam nempe œconomiam bellicam tormentis, & mortariis æneis centum octoginta octo, triginta duabus cupreis pro ponte volatili navibus, pulveris sulphurei quinque millibus centenariorum, plumbi mille quingentis centenarijs, tribus millibus, & quingentis carcassis seu bombis & granatis, octo millibus bombardarum longiorum, centum millibus globorum varij generis, duodecim millibus granatorum manualium, quatuordecim millibus ligonum, aliàque sufficienti & insigni re tormentariâ comprehensam & constitutam memoratis Statibus & Ordinibus Regni & Magni Ducatûs Litvaniæ totique inclytæ Reipublicæ dono dedimus, donavimus, ac perpetuò, & in ævum resignavimus. Pro ut defacto præsentibus literis nostris, dono damus, donamus, ac perpetuò & in ævum resignamus. Nihil nobis

bis Sereniſſimisque Succeſſoribus noſtris, vel cuipiam alteri, libero tantùm nobis quoadusque vixerimus ejuſdem rei tormentariæ, ad bellicas occaſiones reſervato uſu, Juris, Dominij, aut prætextûs reſervando, & excipiendo, ſed integrè & plenariè jus noſtrum & Dominium in Rempublicam tranferendo & transſcribendo. Vigore cujus quidem donationis noſtræ perpetuæ liberam facultatem ſupremo Armamentarii Regni Magiſtro nunc & pro tempore exiſtenti, vel cuipiam alteri ad id legitimè delegato damus & concedimus, quatenus prætactam œconomiam bellicam ad inventaria Artilleriæ Reipub. introduci, inſcribi, & per Arſenalia diverſa diſtribui, ſeu etiam in uno quopiam deponi, & conſervari faciat ad perpetuam noſtri memoriam, hoc noſtro ad præmiſſa mediante donatorio Diplomate. In cujus rei fidem præſentes manu noſtra ſubſcriptas ſigillo Regni communiri juſſimus. Anno Regni Noſtri 3tio. A.C. 1702

CONCLUSIO CONSILII Varſaviæ habiti 23 Septemb.

NOS Conſiliarii & Plenipotentiarii laudo Ordinum Reipub. per communem motum congregatorum in campo inter Viſtulam & Sanum ad Sendomiriam 22 Auguſti anni currentis conſtituto, à Palatinatibus electi delati Varſaviam ad latus S. R. Mtis, die 22 Septembris per idem laudum deſignatâ imprimis è medio noſtri Caſtellanum Inovroclavienſem Athanaſium Mączynski Theſaurarium Curiæ Regni, Balthazarem Belchacki Capitaneum Lipnicenſem delegavimus ad Eminentiſſimum D. Michàëlem Cardinalem Radziejowski Archiepiſcopum Gneſnenſem Primatem Regni Poloniæ, invitando illum, ut in hoc Tractatu per Remp. comendato ſecundùm inſtrumenta ex Cancellaria extradita cooperetur, & Primatum teneat, paxq; & tranquillitas ſub auſpiciis ejus in ſtatu integro manutentionis & conſervationis pactorum & fœderum Olivæ reſtituatur. Ad quam invitationem, & inſtantiam noſtram poſtquam Eminentiſſimus Princeps Cardinalis & Primas ad locum congreſſûs noſtri venit, locumq; Præſidis occupavit; actum præſentem à relectione laudi ſupra nominati inchoavimus, pòſt per lectionem ejus frequentiæ majoris DD. Plenipotentiariorum gratiâ conferentiam ulteriorem in craſtinum diſtulimus. Sequente ergo die iterum convenimus, ad arcem Varſavienſem locum ſeſſioni electum ſub Præſidentia Primatis in præſentia tum coram exiſtentium Miniſtrorum Statûs, & ante omnia ad præſtandum juramentum ſecundùm normam in laudo à Reip. Ordinibus deſcriptam, acceſſimus, illudq; explevimus, quo expleto Stephanum Leſzczynski Kowalienſem & Oſtrziſzovienſem Capitaneum laudo ſupra expreſſo pro Comiſſario ad Tractatum ex majore Polonia deſignatum, protunc Varſaviæ præſentem ad eandem Seſſionem & conferentiam invitavimus, & ut functionem Comiſſariatûs ſuſciperet, in ſpem rati-habitionis Palatinatuum Provinciæ Majoris Poloniæ, rogavimus. Hoc itaque actu taliter faxit DEUS, feliciter inchoato in Secretarium Legationis delegimus D. Petrum Tworzyanski Theſaurarium Cracovienſem, quem etiam inſtantaneè ante Commiſſarios ad Tractatum electos expedimus, ut cum denuntiatione ad Sereniſſimum Regem Sueciæ præveniat, ordinatos à nobis Commiſſarios ſine mora conſecuturos, qui per laudum in inſtrumentis extraditis expreſſum illis commendata ad finem optatum perducant. Quia verò Palatinatus Provinciæ Majoris Poloniæ proximè Comitiola habituri ſunt, ut in illis de communi ſalute patriæ, & electione Deputatorum ad Tractatus

A.C.1702 statuss deliberare possint. Stantibus ideo præmissis & legatione ac functione Illustrissimorum Commissariorum ad Regem Sueciæ congressum præsentem ad diem 23 Octobris limitamus, & differimus, locum verò congressûs nostri futuri pro ulteriore conferentia hic Varsaviæ, vel ibi, ubi opportunitas loci suadebit, ad latus S. R. Mtis designamus, & pro eodem termino nos conventuros esse pollicemur; in quorum fidem manibus nostris nos subscripsimus.

UNIVERSALE AD PALATINATUS IN UNIVERSUM INVITANS Nobilitatem ad Confœderationem datum Varsaviæ 26 Septemb.

AUGUSTUS II. &c.

OMnibus & singulis &c. Expressimus abundè per literas & responsa nostra ad Palatinatus, qualiter à 19 Julij ad usq; Autumnum Generalem congressum congregatorum per communem motum Reipub. Ordinum detinuerimus, & tanto tempore distulerimus consilia publica non vanè sperantes maturos in Autumno fructus à nobis colligendos: at postquam præsentes Palatinatus post longam expectationem finalis cupidi decisionis ad eam progressi sunt; placuit & nobis communi acquiescere beneplacito. Quia verò postea inclyti Palatinatus majoris Poloniæ non pari zelo & ardore ad communem contenderunt defensionem, & per viam confœderationis pro aris & focis, pro fide S. Catholica & Mte nostra, juribus & libertatibus Patriæ gloriosos fundaverunt conatus: Nos hæc omnia faventia optimorum Civium studia & zelosos affectus prout gratè & peramanter in sinum paternum recipimus; ita ut ea ipsa Confœderatio optato in publicum non destituatur effectu, nondum provisis paratisq; mediis competentis naturalis defensionis, qualia tam magnæ circumstantiæ & necessitates ad Statū Reipub. pertinentes exigunt, inservientes ideo usibus publicis quondam Palatinatuum & Terrarum inclinati, decrevimus in eum finē Comitiola indicere & designare; prout effectivè hoc universali pro die 16 Octob: currentis anni ea Fidelitatibus Vestris in loco consueto celebranda, Generalem verò congressum Ducatûs Masoviæ pro 30 ejusdem Octob. determinamus & designamus, obligantes Fidelitates Vestras, per amorem DEi, Matrisq; communis Patriæ, cujus uberibus lactati estis; ut communi defensioni & retundendo hosti unioniq; Vestra accommodetis consilia & salutare opus pro salute publica erigatis: de nobis verò ita supponere & absque omni scrupulo sinistraq; imaginatione id persuadere velitis; quod quemadmodum nunquam mente nostra ejusmodi concepimus destinatum, ac si intenderemus liberam gentem spoliare parto antiquitùs libertatis decore; cujus velut pupillæ primum custodem Nos profitemur & verè sumus ita ad mutuum amoris & fidei ligamentum oblatum Ordinibus Reip. à nobis solenne diploma de manutenendis juribus, libertatibus & prærogativis consignare parati sumus: tum

tum poſt acceptum circa Fidem, Majeſtatem & Libertatem tuendam per Palatinatus juramentum, viciſſim coram Deputatis Plenipotentiariis juramento confirmabimus: modò verò proſperrimos in Remp. defenſionis effectus Paterno optantes voto univerſale hoc manu noſtra ſubſcriptum & ſigillo Regni roboratum ut ad notitiã univerſorum deveniat per Caſtra & loca conſueta publicandum commendamus. A.C. 1702

COPIA LITERARUM MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS AD PALATINATUS MAJORIS POLONIÆ. Dąbski.

QUemadmodum impreſſum commiſſæ mihi in Congreſſu Generali ad Oſtroucum directionis liberis Dominationum VV. ſuffragiis characterem integrâ gero fide; ita non alium ob finem ad latus Principis me propiùs in perſona contuli, niſi ut in omnem caſum & circumſtantiam graveſcentibus indies malis publicis Argo intendã oculo, vigilesq; agam pro munere curas. Non enim me ad hanc ſpartam ſuſcipiendam aliud impulit illicium, præter ſolam & unicam ſinceri in publicum obſequij gloriam, non ſpes honorum, non ſtudium lucri; procul ab omni ambitu & cupiditate intaminatum ſervabo honorem, publico bono pro meta laborum deſtinato. Quandoquidem verò ex præſenti conſilio & permoventibus rationibus viſum eſt S. R. Mti, quò felicem coalita confœderatio ſortiatur effectum & promoveantur media naturalis defenſionis, clementiſſimè decernere & deſignare Comitiola cum determinatione Generalis congreſſûs circularis in vim communicationis conſiliorum, Palatinatui verò Maſoviæ hic Varſaviæ ſolito more itidem Generalis indictione, hinc eſt quòd ego Dões VV. his literis compellem vegetamq; & perennem ad cultus & obſequia Dõnum promptitudinem declarem pro termino deſignato ad circulum infallibiliter acceleraturus, ut non tantùm indefeſſi ſtudij & ardoris defendendæ Reip. in me exhibeam argumentum ſed ut etiam ſingulis Dõnum VV. pronam impendam venerationem quam &c. Invitatio pro conſilio.

Adalbertus Dąbski Capitaneus Inowroclavienſis
Mareſchalcus Confœd. Generalis.

ÇOPIA RESPONSI PALATINI MARIÆBURGENSIS AD THESAURARIUM REGNI Varſaviâ dati 13 Septemb. JoanPrzependowski. Raphaël Leſczynski

BInas acerbiſſimo dolore plenas literas, unas in Originali ad Sereniſſimum Regem per copiam, alteras ad Palatinatus Majoris Poloniæ datas, non minore, quàm quo ſcriptæ ſunt dolore lego, in quibus quærens in publico, qui tibi compatiatur, me provocas in arenam, & per ruinam meam tuam erigere volens innocentiam deficiente omni rationum & argumentorum, quæ vel minimùm convincant, pondere, ferreo planè ſtylo honorem invadis meum, oblitus non idem eſſe liberè dicere, aut ſcribere, quod conviciari. Quærens captivatam libertatem ſentiendi & dicendi, & ipſemet eâ abutens, dum me tibi naſcendi ſorte, dignitate ac meritis Concivem & Senatorem deſtinas in victimam publicam, tui obtegens, in alios criminator. Non erubeſco mea acta, Domino enim & Patriæ integrâ mente & fide ex ratione ho-

AC. 1702 nesti probavi obsequium, nec fui accusator fratrum: sed mihi hæc regula vitæ, neminem lædere, honestè vivere, jus suum cuique tribuere. A primis diebus Regni Serenissimi Regis omnimodâ applicatione eò collimavi, ut pacata & tranquilla forent Reipub. tempora, cujus testis placidis mediis pacificata scissio, à præterita Electione aliis flammas & arma vibrantibus. Bellum Sueticum nunquam meo probavi consilio, imò semper contrarius fui ob certas meas considerationes, uti testimonium ipsius Principis in Responso ad te dato expressum de me evincit. Et verò etiam quare mea vis culpare consilia? cùm in recenti & proximè à suscepta expeditione Livonica Generale Varsaviense Senatûs Consilium successerit, ubi prima in Republ. nomina non tantùm reclamarunt; verùm insuper propriis viribus hoc bellum Serenissimo Regi prosequendum indulserunt, adjecto: ut tuendæ primæ personæ Regiæ Mtis, limitumq; Regni munus Ducibus committeretur. Pergo ulterius ad objecta de inducto exercitu Saxonico in Litvaniam, & exauthorato Litvanico milite. Bene notum tibi, quanta tulerim pro nomine Sapiehano, & quantam sustinuerim invidiam ab Ordinibus M. D. Lit. Intestino statim à fatis gloriosæ memoriæ JOANNIS III. inflammato incendio, nec oleum affudi, nec ullo modo fomentavi, veritus ignes suppositos cineri doloso, quinimo omnem impendi conatum, ut in scintilla opprimerem, & pacificarem partes, pro quo fidem & conscientiam tuam invoco, verùm postquam nos offensa vitiis nostris fata, hoc intestino malo plectere decreverunt, erupit flamma in incendium, & adhuc ad Brzezanos de oppressione sui querula nobilitas M. D. Lit. imploratam protectionem Principis me inscio & inconsulto sibi conciliavit, eadem Regiis copiis callem in Litvaniam aperuit, uti super hoc extant in manibus S. R. Mtis authentica instrumenta, cum subscriptione plurium tam Senatorum, quàm Equestris Ordinis. Eadem nobilitas propè Grodnam effectivè viginti sex millia castris positis adlegit sibi Regium militem, ibiq; imprimis cataphractas & loricatas legiones convocavit publico laudo: tum viso hastatos Equites, prædictamq; militiam pro eo tempore Ducis sui abnuisse obsequium, vulgarem Equitatum, & Tartarica vexilla prætenso gravamine exauthoravit. Fatendum omninò tibi, (nam præsens fuisti Grodnæ) me huic transactioni nec sponte operam accommodâsse, nec ad eam admissum ex odio, quasi plus nimio addictus essem domui Sapiehanæ, etiam per publicam Legationem Wołowicij moderni Notarij M. D. Lit. postulatum à Rege fuit, excipiendo personam meam à Litvanicis negotiis, atq; suum Secretarium Bialosorium substituerunt. Nonne sic luce meridianâ clarior innocentia mea? prorsus non capio, quomodo in eum scribere potuisti, & mihi tantam imponere injuriam. Jubes à me quæri, cujus consilio inductus miles Saxonicus contra pacta & constitutiones? Bene utiq; meminisse potes, quòd post evacuationem Saxonici exercitûs, certa pars Equitum ad condendum portum Polongæ juxta constitutionem 1690 ex post-Comitiali Senatûs Consilio ordinata & relicta fuerit, quod Senatûs Consilium, si non fallor, ipsemet ante abitum tuum Constantinopolim subscripsisti. Conferentiis Moschoviticis me non immiscui, nec Birsæ fui, quod extra me, nihil ad me. Expeditio Dñi Fictumij ad placandum Regem Sueciæ, ad facilitandos tractatus, uti ex Cancellaria Saxonica prodiit, ita prorsus mihi ignota fuit. Laudi Olkienicensis approbatio (Augustus Rex approbo) ad me non pertinet, quia ad hoc Ministri Senatûs M. D. Lit. fuerunt custodes legum. Objectos mihi Cosacos, Tartaros

ros & Moſchos nondum videmus in Polonia, verùm qui colluviem *A.C.*1702
Gotticam introduxit in Poloniam, ſub ſpecioſo nomine amici, hoſpitis, & ſocii; Deo & Patriæ graviſſimam reddet rationem. De Dño Patkol id unum ſcio, quòd exul ab oppreſſa nobilitate Livonica expeditus confugerit ad aſylum & protectionem S. R. Mtis; apud quem verò intimiorem admiſſionem invenerit, cum quo capitulationem fecerit, ſolus & unus completè informare poteſt. Hâc brevi objectorum factâ elucidatione ad te judicem appello; meíſne meritis tanta à te debebatur injuria? & an non à Chriſtiano homine læſi honoris debeatur reſtitutio? præſertim cùm intra vitæ meæ decurſum occaſionem ad hæc abrupta non dederim. Rancore ſolo inſtigante non bene examinatâ cauſâ me tuum iudicaviſti inimicum, multos abſolvemus, ſi cœperimus ante judicare, quàm iraſci. His candidè expreſſis expecto juſtum remedium doloris mei, & in hac expectatione maneo &c.

COPIA LITERARUM PALATINI MASOVIÆ AD D. PIPER 16 Sept.

POſt ſpretos ſinceræ amicitiæ conatus, illatumq; ſine omni reſpectu in ipſa Regni præcordia bellum ignoſcet forſitan Orbis Chriſtianus Reip. Noſtræ, etiamſi in proximè habito Conventu Generali omiſſâ ulterioris mediationis ſolicitudine, ſolis tantummodo bellicis, & quæ ad naturalem defenſionem ſpectabunt, incubuiſſet cogitationibus, non tamen ea, quamvis jam forſan ex præmiſſis licita corripuit media, niſi tentatis ante omnibus, quæcunq; ad reſtaurandam pacem & manutenenda pacta cum amica & fœderata Gente pertinebant. Scit enim juratæ fidei conſtantiam, & non niſi ultimâ neceſſitate ſumptorum armorum tarditatem felici tandem exitu compenſari ſolitam, creditq; S. R. Mtem Sueciæ non unius, alteriúsve prælij tumultuariè commiſſi ſucceſſum, ſed totius belli fortunam & incommoda reparaturam, innataq;, quæ magnos heroes nunquam deſerit, proceſſuram cum Repub. Noſtra, quæ tam ex Senatu, quàm ex Equeſtri Ordine lectos iterum deputavit, qui mediationem ſuam offerant certis conditionibus, dummodo ſint æquæ & poſſibiles, reſtaurarent inter inclytas Nationes Pacta Olivenſia, & antequam amicitiæ horum nomine, & conſenſu Illuſt. Dõnem compellare placuit per Generoſum Tworzianski Theſaurarium Cracovien. hucusq; legationis noſtræ ſecretarium, cujus promptam expeditionem quàm maximè recomendatam eſſe volumus, non minimam ſpem faciente humanitate & prudentiâ Excellentiæ V. eam nempe libenter allaboraturam, ut negotio tam laudabili ingreſſus pateat facilis, & exitus optatus adjungatur, utq; fama Seren. Principis, cui hactenus infructuosè ſtuduit, creſcat certiore & ſtabiliore proventu ex adunatis in mutuam, & antiquam amicitiam vicinis Gentibus, mentem quoad hæc Seren: Regis Sueciæ, ut quamprimùm Nobis Illuſt. Dnaõ V. aperiat, petimus, & ſimul inſtaurare fœdera, quæ Nobis hactenus fuerunt ſancta, & inviolabilia, animus eſt S. R. M. locum & tempus commodum expectabimus. Quidquid Illma Dnaõ V. communi utilitati operæ impenderit, honori ad Poſteros ſuos, tum Nobis etiam iter aperiet ad mutuam in conſequens conferendi, & agendi opportunitatem, nec minùs (poſtquam in tuto publica fuerint) ad privatæ amicitiæ Jura fundanda, commendo me iterum favori & reſpectui benevolo.

A.C. 1702

COPIA RESPONSI A D. COMITE PIPER AD LITERAS ILLUST. D. PALATINI MASOVIÆ.

Literas Excell. Vræ eo nomine gratas, quòd pacis, præseferant studium, non possum dissimulare, in cæteris bilem sapere acerbiorem, quàm illius muneri, qui pacificatoris personam sustinere debuit, omnino existimo. Primum enim quòd spretos sinceræ amicitiæ conatus tradat. Nescio an S. R. Mtas Sueciæ D. meus Cl. jure possit reprehendi, si semel iterumqȝ decepta cavere voluisset, ne semper deciperetur. Quod verò illatum sine omni respectu in præcordia Reipub. bellum dicatur, qua ratione, obsecro Excell. Vra arguet S. R. Mtem bellum intulisse? quæ crudelissimum in se hostis impetum represserat tantùm, neqȝ Remp. aut Regem Poloniæ verbo læserat, cum improvisè & subdolè irrumpens è Polonia Exercitus Provincias Sueticas igne, ferroqȝ popularetur. Non opus repetere, quàm indignis dolis cùm hæc fierent, illusa esset S. R. Mtas Sueciæ, quæ damna Provinciis suis inflicta toleraret, quas querelas ea de causa ad Rempub. Polonâm deferret, antequam arma censuisset arripienda; quàm verò parùm cordi esset Reipub, cujus tamen maximè intererat, malum hoc in herba supprimere, ne nasceretur, vel enatum confestim elidere, ne ampliùs cresceret, cùm universo Orbi Christiano notum sit, utiqȝ Excell. Vestra non potest ignorare. Non igitur intulit bellum Rex meus, qui illatum sibi repellit, hostemqȝ communi omnium Gentium jure, in eam Regionem persequitur, unde primùm eruperat, atqȝ in quam se post illata damna receperat. Quod si incommodi quidpiam inde percipiat Respubl, non Regis mei culpa est, qui in licito actu versatur, sed Reipubl, quæ aggressori non tantùm receptaculum præbuit, verùm etiam vires suppeditavit non exiguas. Quare enim ab initio non prohibuit? quare noxam intra viscera sua admisit? & deniqȝ ut sæpiùs efflagitatum, cur finibus suis excedere non jussit. Quo facto nunquam fundum Reipubl. ingressa fuisset S. R. Mtas Sueciæ, sed hostem alibi quæsivisset. Quapropter cùm naturali jure permissum sit salutem suam contra vim, insidiasqȝ tueri, quomodo naturalis defensio appellanda, si Respubl. arma sumpsisset ad eum protegendum, qui innocenti damna inflixerat gravissima; Alterum verò à justissima vindicta prohibendum, qui damna passus est. An licita hæc essent remedia, quæ cùm naturali dictamini tam fœderibus & amicitiæ dudum inter Regna hæc stabilitæ repugnare, ideoqȝ illicita prorsus, & damnanda fuisse, nemo paulò humanior diffitebitur? Equidem si beneficium est injuriam non fecisse, laudanda est Respub, quòd ab injusti belli societate abstinuerit; Si verò vituperari meretur, non tantùm is, qui maleficium adjuvat, perspicuum est, gravissimo crimine Remp. se induisse, si ruptorem fœderum, & totius orbis judicio aggressorem injustissimum armis suis sublevavit. Quid enim hoc est, quàm injurias passum novâ cumulare injuriâ, adeoque omnium criminum, quæ alter patraverat, se reddere participem. Præterea tanta Regis mei moderatio in hoc bello emicuit, ut vel illa Remp. ab inimica voluntate retinere debuerit. Injurias suas ita ulcisci voluit, ut Reipub. rationem habere nunquam omiserit, neque arma quanquam lautis conditionibus invitatus, priùs deponere, quàm Reip. securitati prospectum esset. Novit enim quantum boni publici referat, salvam esse Poloniam, ejusqȝ jura, quæ tot modis infracta sunt, sarta

tecta

tecta conservari. Quare opem suam obtulit, ut mederi hisce posset malis, existimans non adeo prodigum salutis suæ fore, aut pulcherrimam opportunitatem se privilegia sua, & libertatem in tuto collocandi, prætermitteret. Credidit saluberrimum hoc consilium, non avidè tantùm ab inclyta gente, quæ legum suarum fuerat semper tenacissima, arreptum iri, sed etiam gratias sibi deberi, qui hoste suis armis fracto Reipublicæ Polonæ insidiis Saxonicis oppressæ, inque ultimum discrimen vocatæ, initium bene sperandi attulisset. Contra ea si paulò accuratiùs singula examinentur, quæ ab altera parte acta sint, non illam amicæ Regis mei intentioni usquequaque respondere Excellentia Vra sponte fatebitur. Non enim adduci possum, ut credam Excell. Vræ probari ea & laudari, quæ circa primordia hujus belli gesta sunt, quæ postea subordinatis Oginscianis in Litvania, tum quæ in Klissoviensi nuper acie, ubi integer Exercitus Polonus Ducibus Primariis in Repub. viris, infesta Suecis signa intulit, & denique quæ quotidie in perniciem Suecorum à milite Polono tractantur. An hinc juratæ fidei constantia eluceat, & fœdera Olivensia sacra & inviolabilia conserventur, orbis judicium esto. Sed qualiacunque hæc fuerint, ea communi utilitatis causa sibi conferenda S. R. Mtas Sueciæ statuerat, tempusq; opperiendum, quoad Respub. sibi consulere posset, eaque consilia inire, quæ ad perpetuandam utriusq; gentis amicitiam conducere putarentur. Quare ex hisce Excell. Vra vel invita agnoscet Regem meum magnâ æquanimitate in stupendis etiam armorum successibus usum esse, qui cùm hunc hostem suum bis justâ acie, & aperto Marte profligâsset, à veteri tamen cum Repub. amicitia non deflexit. Nam non fuisse hæc prælia tumultuariè commissa, quemadmodum Excell. Vra judicat, non minùs Excell. Vræ si interfuisset, quàm eorum, qui præsentes fuerant testimonio proculdubio confirmatum haberemus, quanquam non diffitendum majori strage incepti tempore belli pœnas daturos fuisse hostes, nisi præcipiti fugâ salutem maturiùs quæsivissent. Non diffidit Rex meus, cœleste Numen, quod pia bella secundare solet, porrò justissimis armis adfuturum, conatusq; hostis ad irritum cum sempiterna nominis sui gloria redacturum. Hæc erant, quæ Excell. Vræ penè minitanti respondere debui, tum ut vindicarem Regis mei innocentiam, tum ut ostenderem non hanc esse viam, quæ tot aculeis insternitur, ad finem nobis optatum perveniendi. Etsi quò hæ amaritudines tendant, conjicere non multæ est sagacitatis. Cætera quæ ad ipsam rem pertinent, cùm S. R. Mtas in suo responso explicuerit, non existimo huc transcribere. Hoc tantùm adjungendum putabam, non videre S. R. M. opus esse, ut pacta cum Repub. restaurentur, quæ nunquam rupta sunt, quæ à se quidem nunquam violata esse meminit. Si verò ad amicitiam inter se Regemq; Poloniæ reconciliandam constituti fuerint Commissarij, officium quidem Reipub. non improbare, cæterum cùm tot machinationes quotidie in perniciem suam fieri, infestaq; fabricari consilia intelligat, non existimare suæ securitati hoc tractatu satis fore prospectum. Huc & illud accedit, quòd pro certo compertum est, nonnullos tantùm Palatinatus Sendomiriensi consilio adfuisse, quorum an tanta sit auctoritas, ut in in hoc negotio quidquam nomine totius Reipubl. agere, atque decernere possint, non immeritò dubitatur. Sed hæc non obstabunt, quin quantum viribus junctis eniti possim, allaboraturus sim, ut communis utilitas observetur, atq; utriusq; gentis amicitia firmiori in dies nexu adstringatur; minimè dubitans, quin Resp. Polona, per- A.C. 1702

A.C. 1702 spectâ S. R. Mtis propensissimâ in se voluntate, ea consilia sequatur, quæ obtinendæ hujus felicitatis spem non remorabuntur. Me denique benevolentiæ suæ commendatum habeat Excell. Vra, precor, qui semper futurus sum Excell. Vræ ad officia paratus, & humillimus servus.

Comes Piper

LITERÆ PALATINI MASOVIÆ AD REGEM SVECIÆ.

Sacra Regia Majestas

COnvocata nuper ad Sendomiriam Repub. Nostra, iterum suos ad restaurandam inter Cognatos Principes, & fœderata Regna votis populorum expetitam pacem, ac felicitatem constituit Commissarios, quâ de re S. R. Mtem V. certiorem reddere volentes, omni, quâ par est, efflagitamus veneratione, quatenus S. R. Mtas V, iterum suos omnimodo instructos mandato Commissarios expedire, tempus & locum, huic tam salutari negotio aptiorem resignare non dedignetur; Nos Regni nostri optimam præferentes intentionem, bonæ & nusquam violatæ viciniæ ex arctiori necessitudine firmatam inominamur amicitiam, quo inominando fœdere faventiorem successum, & de optima S. R. Mtis V. post continuas Martis cogitationes, ad ea etiam, quæ pacis sunt Regium convertere animum, nobisq; summo cum tædio præstolantibus intimare, ubinam re ipsâ adniti possimus, ut in conspectum S. R. Mtis V. admissis probare liceat, quanto studio & ardore in æstimationem tanti Regis ex fœderato Regno Commissarij ferimur.

Obsequentissimus & Humill. Servus.

COPIA LITERARUM REGIS SUECIÆ AD PALATINUM MASOVIÆ.

PErcepimus ex epistola Excell. Vræ quæ 28. Septemb. scripta est, constitutos esse in Conventu Sendomiriensi Comissarios, qui Nos inter & Regem, Regnumq; Poloniæ pacem, fœdusq; restaurarent, & propterea à Nobis expeti, ut huic negotio perficiendo constituto tempore & loco Nra quoq; parte certos designemus Ministros; enimverò sicut officium hoc, quod res Polona offert, si bona præsertim sit, profectum intentione neutiquam censemus reprehendere, ita priusquam super re talis momenti mentem nostram declaremus, necesse est Nos quoq; paulò persuasiores fieri, de incorrupto erga nos Reipub. studio; Nobis quidem non sumus conscii, inimicitias contra Remp. exercuisse, tametsi ad persequendum hostem, qui gravissimis Nos injuriis lacessiverat, Poloniam coacti fuerimus ingredi, interea tamen multa sunt in Nos commissa, quæ ab amicæ & fœderatæ Gentis officio gravissimè abhorrere inveniuntur. Quare ut diffidentia hæc tollatur, non abs re æstimamus priùs doceri velle, quorum consiliis hoc bellum conflatum sit, cujus auspiciis Exercitus Regni in Clissoviensi acie contra Nos arma tulerit, & deniq; cujus jussu, quotidie in Nos hostilia miles Polonus perpetret præter eas machinationes, quæ in exteris aulis contra Nos adhuc intendi comperimus, si authoritate publicâ hæc acta sunt Excell. Vræ perpendendum relinquimus, an Respubl, quæ simul rea

erit

erit, habilis fuerit ad arbitrium pacificationis, seu mediationis suscipiendum, si verò culpam à se derivet, oportet ut segreget se à Turbatoribus, inq; eos animadvertat suppliciis, ut fidem amicitiæ Nobis faciat. Quo pacto cum adversæ Partis suspicione, nexuque se liberaverit, majori fiduciâ cogitata nostra cum illa communicare poterimus. Interea Excell. Vram, Rempub. salvam florentemq; esse ex animo cupimus. Datum in Castris ad Cracoviam 23 Sept. *A. C. 1702*

Excellentiæ Vestræ benevolus Carolus.

COPIA LITERARUM REGIS SUECIÆ AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM.

QUantum sit Eminentiæ Vræ erga Nos studium, ex literis ejus, quæ 29 Septembris redditæ sunt, non obscurè intelleximus, & quanquam non recordamur nos, dum Varsaviæ eramus de ullo cum Rege Poloniæ reconciliandi modo quidquam promisisse, utpote in quo securitatem nullam prævidere poteramus, sed omnia tunc ad afflictam Reip. libertatem restabiliendam consilia nostra intendebamus, volumus tamen Eminentia Vra omnino sibi persuadeat, nos tantam fiduciam in æquanimitate ejus & eximiis animi dotibus collocare, ut officium, quod offerre voluerat, non dubitaremus admittere, si ita res constitutæ essent, ut commune periculum pacto hoc averti tutò posse crederemus, Eminentia Vra sibi in mentem revocabit facilè difficultates illas, quas antea expositas audivit, eas cùm jam modò non remotas esse, verùm ex iis, quæ Adversarii in perniciem nostram quotidie machinantur auctas potiùs intelligamus, non possumus non suspicari amico pacis vocabulo occultas latere insidias, adversùs quas cum salutem nostram tueri debeamus, cum Repub. tamen Polona sicut pacem nunquam abrupimus, porrò in veteri cum illo amicitia perseverare cogitamus, quatenus ipsa perniciosis consiliis se non immiscuerit; Vestram verò Eminentiam diu superstitem incolumemque optamus. Datæ in Castris ad Cracoviam 23 Septemb.

Eminentiæ Vræ benevolus Amicus Carolus.

COPIA LITERARUM à DD. COMMISSARIIS AD D. PIPER Scriptarum.

REdditæ sunt Nobis per D. Tworzyanski exaratæ in Castris ad Cracoviam S. R. Mtis Sueciæ, & Excell. Vræ literæ, in quibus Nobis non posset sufficienter constare mens S. R. Mtis Sueciæ, utrum oblatam à Repub. nostra pacis mediationem S. R. Mtas pro communi populorum salute acceptare velit, pro munere nostro iterum ad Excellentiam Vram præsentes expedire duximus enixè efflagitantes, ut sepositis verborum expressionibus & controversiis, quæ potiùs ad inchoandum DEO volente optatæ pacis tractatum pertinent, informari plenè possimus, de mente Serenissimi Regis, utrum ea, quæ sincero conatu à Repub. nostra proponuntur, à suo animo non sint aliena, nec est,

*A.C.*1702 est, quòd ad perfectam hujus negotii inchoationem, & supremi Numinis bonitate consumationem felicem, Excellentia Vra aliquos moveat scrupulos, quædam inter Provincias Majoris & Minoris Poloniæ orta dissensio, quæ cùm inter se in aliquibus clausulis ad jurium suorum conservationem pertinentibus discordent, in puncto tamen adeo salutari mutuæ pacis & tranquillitatis quantociùs restaurandæ apprimè consentiant; insterq; magnum à tota Repub. Deputatorum videlicet pro 23 præsen. Consilium, ubi negotiationis nostræ injunctum est reddere rationem Nobis, & ideo ultimariam in præmissis resolutionem avidissimè expectantes. Nos interim favori & benevolentiæ Excellentiæ Vræ summopere commendamus.

COPIA RESPONSI ITERATI à COMITE PIPER AD COMMISSARIOS 13 Octob.

Respub. non potest esse mediatrix

QUanquam S. R. Mtas Dñus meus Clementissimus in superiori ad Excell. Vram responso tam perspicuè mentem suam explicaverat, ut cuique de illa sufficienter constare possit, cum tamen, præter opinionem Excell. Vra cum Dominis Collegis suis, in his, quæ heri mihi redditæ sunt, pleniùs de intento S. R. Mtis informari cupiat, non possum Excell. Vram celare, aliam à S. R. Mte, quàm quæ in priori epistola exposita est, determinationem non posse jure postulari, priusquam super ijs momentis, quæ in eadem desiderari inveniuntur, Resp. Polona candidè & citra ambagem se declaraverit. Utique Excell. Vra rationi & prudentiæ quàm maximè consentaneum judicabit oportere illos, qui mediationis officium gerent, culpâ partiumq; studiis esse vacuos, cùm non facilè eos ad arbitrium pacis restaurandæ admissos unquam auditum sit, in quos hostilis actus crimen aut suspicio cadat. Jam verò citra controversiam est, multa esse in S. R. Mtem hic patrata, quibus hostiles animi, quàm maximè arguuntur. Si à Republ. hæc profecta sunt, quomodo illa, quæ sic ijsdem cum hoste consiliis, offensionibusq; innectitur, ad munus hoc suscipiendum apta erit? Si verò culpam in alios removeat, æquum est, ut certa documenta exhibeat, relictam esse adversam factionem, judicet noxios inq; eos justo modo animadvertat. Cùm hæc sinceræ benevolentiæ & incorrupti studii signa ostenderit, non cessabit S. R. Mtas mutuis officiis respondere. Præterea cùm certò constet Commissarios non ab universa Repub. sed à quibusdam tantùm Provinciis esse delectos, quid Republ. in partes scissâ, negotiatio hæc operabitur, nisi ut majores turbas, motusq; excitet, non apparet, siquidem Excell. Vræ meliùs, quàm nobis constat, nihil in Polonia censeri legitimum, nisi quod consensu totius Reip. decernatur. Non potest igitur S. R. Mtas Sueciæ à rationibus in responso suo antea expositis discedere, quas ut Excell. Vra cum Collegis honoratissimis æquâ lance perpendat & Reipub. simul considerandas tradat, ego quâ par est observantiâ rogo. Interim DEO T. O. M. Excell. Vram cum Dnis Collegis commendatam esse volo. Ad obsequia paratus.

COPIA LITERARUM PALATINI MASOVIÆ AD COMITEM PIPER.

NEC humanitatem Excell. Vræ fatigari puto, novo recursu literariæ compellationis meæ, nec tanti momenti negotio nimium impendi operæ potest, cùm de felicitate utriusq; inclytæ Gentis, per

per redintegrationem amicitiæ ſtabiliendæ agatur. Tantò verò fidentiùs in deſtinatum operis conatum redeo, quòd in conſilio magno noviſſimè inclinationes ſuas ad manutenenda Pacta Olivenſia explicantes, conſpirent in eundem ſenſum Provinciæ totius Reip, vel univerſalibus, vel particularibus decretis plenipotentiarios aſſignando. Cùm ergo fundamento hoc ſtabilito, circa quod nonnulla Excell. Vræ ſuboriebantur dubia, de valore & ſecuritate Tractatûs, (ſi Numen annuat) futura, ambigi non poſſit, maximè verò congruat, ut dum amicitiæ ſtabiliendæ inſudamus, non minore id ſtudio, quàm candore agamus. Reliqua, quæ inchoando hactenus Tractatui obſtare videbantur, facilè credimus ingreſſu ipſo negotij abigenda, & continuato mutuarū conferentiarum curſu complananda: Meo igitur & meorum Collegarū nomine, quos ut magno conſilio adeſſent à me digreſſos expreſſeram, enixè peto, ut Excell. Vra & ſummæ prudentiæ ſuæ, & ſtudio in pacem, quod in ſuis anteactis expreſſit, laudem adjungat iſtam, quam poſteritas gratâ commemoratione approbet, & Gentes celebrent; negotioq; tam laudabili initium tandem fiat, & coronis optata accedat; nunc verò ut ex mente S. R. Mtis ſuæ locum & tempus quamprimùm ſciamus, quoad venerationem tanti Regis admiſſis vota noſtra exſolvere liceat, expectabimus; per G. D. Tworzyanski Palatinatûs Cracovienſis Theſaurarium, legationis verò noſtræ Secretarium citum reſponſum, & ſecuritatis literas Interim me favori benevolo Illmæ Excell. V. cum alacri promptitudine recommendo. E. V. ad officia promptiſſimus amicus & humill. Servus. A.C.1702

COPIA LITERARUM D. COMITIS PIPER AD PALATINUM Maſoviæ. 13 Novemb.

QUamvis nihil mihi optatiùs contingeret, quàm ut amicitiæ inter utramque Gentem ſtabiliendæ manum admovere poſſemus, tamen non debeo diſſimulare, tam ſalubri propoſito, nondum ita præparatam munitamq; viam mihi videri, ut tutiùs jam, quàm antehac, illi queamus inſiſtere. Scribit quidem Excell. Veſtra in hunc ſenſum conſpirare provincias totius Reipub. & tum univerſalibus, tum particularibus illarum decretis Tractatum inchoandi, atque ex documento illo, quod ab Illmo Mareſchalco Regni ſubſcriptum G. D. Tworzyanſcius attulerat, non mihi promptum eſt colligere. In illo certè non occurrunt nomina Deputatorum ex majore Polonia cui tamen magnas in Repub. partes ſolere tribui, potiùs eſt, quàm ut negari poſſit. Præterea quibus diſſidiis illa agitetur, neminem latet, quæ manifeſto arguere videntur, non eſſe eam animorum conſpirationem, quàm ad negotium hujus indolis perficiendum inprimis requiri nemo diffitebitur; adeoq; dubia illa, & obſtacula, ad quæ hactenus res hæſitaverat, nondum eſſe ſublata. Nihil jam dico in decreto illo, quod tranſmiſſum eſt, nullam fieri mentionem illius ſatisfactionis, quam poſtulaverat S. R. Mtas Sueciæ D. meus Cl. priùs executioni mandandam eſſe, quàm Tractatus inceptaretur, tanquam quo certiſſimo indicio Reſpub. Polona ſuam innocentiam fidemq; ſinceræ intentioni ipſi approbraret. Quapropter quamdiu hic rerum habitus duraverit, non video, quâ ſecuritate hoc negotium aggredi poſſimus, quâve fiduciâ, & jure exegerint alii, ut S. R. Mtas Sueciæ huic petitioni conſenſum præbeat. Quod ad me attinet, nihil mihi jucundiùs erit, quàm illa officia poſſe Excell. Vræ præſtare, ex quibus mea in ſe ſtudia, ac voluntatē poſ-

A.C. 1702 posset intelligere. Dab. &c.

Stanislaus Szczuka

COPIA LITERARUM PROCANCELLARII M. D. Litv. AD D. Kczewski Regentem Cancellariæ Regni, Radzyno de data 16. Septemb.

Raphaël Lesczczynski Ioan. Przependowski.

OBtigit mihi ex hesterna posta copia Literarum, tam quas Thesaurius Regni ad Palatinatus majoris Poloniæ dedit, quàm quibus Mariæburgensis Palatinus eidem D. Thesaurario respondit, cum adjuncto Seren: Regis Responso, ad eundem itidem D. Thesaurarium. In Palatini Mariæburgensis literis mirari satis non possum, absentiam suam Birzâ illi pro argumento placuisse. Inde enim facile inferri potest nôsse Palatinum, actum esse Birzæ aliquid contra Remp. Ad minimum tale quid indigitat, quo innocentem meam, & invitam mereq; de mandato Principis susceptam peregrinationem populari involvit suspicioni. Ego verò conscientiâ fretus, cum Comite meo Episcopo Kijoviensi, jurare paratus sum, nihil didicisse nos, aut inaudisse, præter graves & Principe dignos, Cari, & Ministrorum ejus discursus, pro Rep: quod ipsum sæpius lingvâ & calamô testatus sum, & inposterum, si opus fuerit, vel millenis vicibus paratus sum propalare. Faxit DEus ut Moschi molimina prodant, in quantum tractatus non concludetur. Quandoquidem ergo ignoramus quid Birzæ malorum attentatum sit, clarum est, si quid actum ibi, clam nobis definitum esse. Per consequens Palatinus Mariæburgensis, vel Mtem arguit, vel me insontem publico audax calamo traducere & societati malè de Patria merentium intrudere præsumpsit. Quæ omnia ex illibatis & ab omni respectu depuratis considerationibus meis explicata, seriæ reflexioni cõmitto, decuerit ne scriptum ejusmodi, de ore sapientis, & proximi in publicum Poloni Orbis prodire, quòd nihil tale meritos obliviosâ premit suspicione? Tu ipse judex esto, cujus ut semper maneo &c.

Joan. Gomolinski.

COPIA LITERARUM CASTELLANI CRACOV. EPISCOPO Principi Varmiensi, ex Castris, ad Pokrzywnicam datarum, 17. Septemb.

QUid in circulo nostro minoris Poloniæ ad Sendomiriam actum sit? abundè tibi innotuit. Discessum ex illo est, utcunq; prævisâ ne quid Respub. capiat detrimenti, defensione, casu in quo magis quàm in aliis modis salutem publicam fundabamus, hoc calamitoso tot colligationum tempore suum non sortiretur finem. Verùm frustravit spem omnium bene sentientium Provincia majoris Poloniæ, quæ nihil constituit causata solennitates, quarum exercitium utiq; liberum illi fuerat relictum, aut si quid ex necessitate hac in re, per omissionem peccatum, poterat sequentium Comitiorum emendationi relinquere. In extremis ergo periculis positi sumus, & aut salvari nolumus, aut differimus medicinam, hosti interim per lares nostros, non jam hospiti, sed velut Patrifamilias domi nostræ omnia pro libito permittentes. Copiæ quæ modò ad manum sunt nonnisi pacatis rebus pares, quietisq; temporibus servandis concessæ nunc dum gravissimi belli incumbit onus, quomodo sustinebunt, tam manco peditatu nec eo numero, quo illum esse secundùm novissimam computationem, oporteret existente. Agimus nihilominus & possibilia tentamus, ne interiora Regni Suetico Exercitui aperiantur, qui tamen non ita me terret,

ut

ut rebellio Cosatica. Putavimus hoc malum facilè sopiendum, quòd privatæ duntaxat Samussii injuriæ, pro causa prætexerentur. Sed jam ex literis & universalibus ejusdem aliud longè constat, nimirum Moschi patrocinium, ab eo imploratum, & obtentum, siquidem Samussius jam se Cari scribit Colonellum. Quibus verò modis insolentia hæc Cosacorum, toti Patriæ metuenda dilatetur, patet ex adjunctis. Utuntur illi occasione deficientibus hic & nunc, apud nos modis coercendi, dum hic externa potentia triumphat. Per DEum! nunc consilio nobis opus est, agitanda salutaria, in simplicitate cordis sepositis privatis odiis, non deero, quantum ex me facienda faciam, sed eo jam deventum est, ut res ferro & manu egeat. Bona intentio & amor in Patriam, tam activus non est, ut hostem frangat, nisi concordia universalis accesserit. Nolit obsecro pro veteri confidentia Celsitudo V. mei oblivisci Fratris & servi sui, sed correspondere & communicare magnos sensus, ex gratia sua, quam expeto &c. *A. C. 1702*

AMICO CONFIDENTI 22 Septembris.

QUæ Varsaviâ habui, accipe. Die Dominicâ circa primam, sacro, quod præter consuetudinem sine musica absolvebatur, interfuit Rex Serenissimus, assistentibus Regi Culmensi Episcopo, alijsq; Magnatibus. Recenter comparuerunt hic Palatinus & Castellanus Calissiensis, Gnesnensis, Rogozinensis, Raciązensis, Naclensis Castellani. Primas Cardinalis semel duntaxat habitâ cum Rege secretâ conferentiâ imposterum in arce visus non est, sine illo nihilominus per subordinatas personas, uti per Referendarium Regni propositæ materiæ expensæ, & acriter impugnatæ. Capitaneus Inovroclaviensis, Mareschalcus confœderationis à Palatinatu Lenciciensi factæ, post suum ad aulam adventum à Rege quæsivit, quid confœderatis agendum esset? responsum retulit, optare se, ut reliqui Palatinatus in ea consentiant, quæ Sendomiriæ sunt constituta, nec obscurè Rex suam mentem esse explicuit, ut missis innotescentiis, hunc in finem Comitiola indicerentur. Valachi & Tartari præclari sanè œconomi, dum nihil relinquunt reliqui, circulum Varsaviensem vastant, expilant horrea, pecora campis modo furtivo abigunt, nec fœminis potum venalem exponentibus parcunt, assiduè ebrii inconditis omnia clamoribus implent. Circa vesperam rumor attulit Præfectum vigiliarum Litvaniæ jam se ijs Saxonibus conjunxisse, qui Brestam Litvaniæ destinati fuerant; eumq; Siemiaticijs in Podlachia his sociis impunè audere mirabilia, sui insuper militis viginti aliquot vexilla secum ducere. Præteritâ feriâ sextâ putatur prælium fuisse in Podlachia inter Bochi & Bielscium; nam jam antè Palatinus Vilnensis aliquot Suecorum millibus sub Generali Maidel succinctus prædicto loco constiterat, Principe Wisniowiecki eodem tendente cum suis copijs.

Theodorus Potocki.

Joannes Szembek Dębski

Pro mediatione ad Regem Sueciæ designati, Palatinus Masoviæ, Vexillifer Cracoviensis, & Capitaneus Ostrziszoviensis, effectum expectamus. Cracoviâ verò hæc mihi formalia de data 16 Septembris scribuntur: ferale spectaculum hæc nox nobis exhibuit, Regali Palatio in arce Cracoviensi in favillam flammis concidente. Cœpit ignis circa decimam ante concubiam noctem, senaculum, magnifica conclavia, & pulcherrimum illud opus Kurza Stopa, hoc est planta galli dictum, reliquaq; in nihilum prorsus desiêrunt, solis muris, & abominatione desolationis superstite. Illud fastigium sub quo Nuntiorum est hypocaustum

Stanislaus Morsztyn. Andreas Zydowski. Leszczynski.

tempore, ne Varſaviâ diſcederet. Decretum etiam, ut legationis formaretur ſcriptum die proximè ſequente apud Cardinalem Primatem, quod eodem die ſubſcriptum cum expreſſione nominum & cognominum committeretur Tworzyanſcio Secretario Legationis, ut Præcurſori. His peractis nemine diſſentiente ex arce diſceſſum eſt. A. C. 1702

Feriâ quintâ ſignificatum eſt à Patribus Paulinis Suecos obſidione cinxiſſe Clarum-montem, intendereque eum expugnare. Quare Rex Sereniſſimus exnunc à Ducibus Exercituum requiſivit pro eo loco ſuppetias, quæ & miſſæ ſunt; de eventu hujus expeditionis nulla adhuc habetur relatio. Exercitus Regni ſubſiſtit ad Pokrzywniciam, Saxonicus verò in Pruſſiam movebit. Sequente primum die Plenipotentiarii (id eſt 23tiâ præſentis) juramentum explêrunt ſecundùm præſcriptum in conſtitutione expreſſum, quovis ſigillatim, quòd aliter ſortiri activitatem non potuiſſent. Primus juravit Belchacki, ſecutus hunc Capitaneus Vlodimirienſis, tum Succamerarius ejuſdem terræ, quart⁹ Plenipotentiarius Podoliæ, ultimò Theſaurarius Curiæ Regni, Princeps Cardinalis heri ipſo diluculo movit Radziejovicios. Rex Sereniſſimus infallibiliter Thorunium ſe conferet, nonniſi 28vâ Octobris ad nos rediturus. Palatinus Mariæburgenſis & Theſaurarius Regni commiſſi ſtylo extra reſpectum nominis, & prærogativæ Senatoriæ, omni reverentiâ poſitâ mutuò ſe proſcindunt, criminationeſq; ut nemo alter magis, aut turpiùs exercent. Metuenda inde novi ignis inflammatio. Deſolatio hic ingens, terra ſine habitatoribus egenis omnium ruſticis ſua etiam tuguria deſerentibus. *Czestochovia obsidetur à Suecis*

XXXVIII.

ANDREAS C. ZAŁUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. LUDOVICO ZAŁUSKI EPISCOPO PLOCENSI FRATRI SUO

Regiomontô ultimâ Septemb.

QUÆ mihi ſcribuntur, accipe paucis; adductum fuiſſe ad Regem Officialem Sueticum interceptum ſub Częstochovia cum literis ad Regem Sueciæ, continentibus relationem conflictûs, & victoriæ de Suecis per Moſchum obtentæ ſub Derpato, cedentibus in ſpolium victori caſtris, cum toto bellico apparatu, & peditatu, literæ hæ tranſcripto eorum per copiam relicto miſſæ ſunt Regi Sueciæ per Cracoviam. Palatinus Caliſſienſis poſt accepta nuper lethalia vulnera, jam fatis ceſſit. Caſtra verò Regia ſub Cracovia conſiſtunt, non imminuto, imò aucto numero, per advenientes à Częstochovia; de motu Exercitûs ſub Sendomiriam, jam ibi rumoribus vulgato, nec cogitatum, ægrorum ad ſeſqui mille militum, in lapideis urbis diſpoſitorum, curam habet Cracovia, excurſiones ab Exercitu Suetico contra Valachos in proximis huic ſylvis latitantes, frequentes fiunt, ſi quem vel minima cointelligentiæ cum eis laborantem ſuſpicione deprehenderint, arctiſſimæ mandant cuſtodiæ, ut factum cum Patre Priore Camedulenſium, cui dato ſub cuſtodiam ob meram ſervatorum Valachorum ſuſpicionem, graviſſima quæq; minabantur, niſi Legatus Cæſareus cum Theſaurario Regni interceſſionibus ſuccurriſſet. Eadem ſuſpicio cauſa fuit extremi infortunij Proſovicorum funditus vaſtatorum. Notitia Moſchum in Livonia ferro & igne graſſari perhibens, magis contra illam civitatem Suecorum accendit rigorem, extremam illi, ſi diutius Reſpub. Regi adſtiterit, ruinam minantium. Legatus Cæſareus com-

A.C. 1702 parandæ paci impendit operam, post habitam apud Regem Sueciæ audientiam, id se responsi ab eo narravit accepisse à Rege Poloniæ inæstimabilia sibi sub Riga esse illata damna, nec eum minora passurum. Miseri homines furori se se subducentes fugâ vitæ consulunt, fortunis, quæ domi habentur, direptioni, quæ in conseminatis succrescunt agris, conculcationi relictis. Expressus ab Episcopo Samogitiæ Palatino Vitepscensi tulit, Moschos jam in Oeconomia Szavelensi comparuisse, Litvaniam petituros, quod ubi resciverint Palatinatus sub Corcinum congregati, probabile est eos Sueco arma sociaturos. 9. Sept: Rex venit Ujasdoviam, ubi sumpto prandio, sub vesperam ingressus Varsaviam in comitatu Palatini Mariæburgensis, Referendarij Regni, & aliis, præsertim de Gente Germanica, quàm plurimis. Saxones inundârunt Varsaviam aliquot eorum millibus etiam in Insula Vistulana consistentibus, magna in civitate rerum caristiâ, quæ jussa 1000 Saxonicorum hominum suis sumptibus alere; dum vellet pro liberatione ab hoc onere supplicare dilata est inposterum audientia. Hæc malorum copia pluribus miseriis sternit viam, venturis fors cum Rege Sueciæ, cujus iterum Varsaviæ præsentia cum exercitu potiùs timetur, quàm speratur.

XXXIX.

IDEM EIDEM. Regiomontô 18 Octobris.

Acta cum Suecis

CONtinuus, & constans sum in mittendis tibi, quæ ad manus veniunt, quandoque etiam sine ordine, nova, ex quibus informari possis, quo in statu miseræ res nostræ sint. Rex noster priusquam copias Saxonicas in Prussiam & majorem Poloniam dimitteret, eas prius reformavit, ex quibus pro securitate sua sex legiones retinuit. Putatur non diu Varsaviæ moraturus, alij existimant expectaturum notitiam à Legatis ad Regem Sueciæ missis: residentia ejus pro hyeme in Prussiam transferetur. Palatinus Vilnensis cum Suecis Brestæ & Bialæ subsistit, indictæ ibidem contributiones trium imperialium in domum unam, sive ut vocant fumum, præter panem, fœnum, avenam, &c. Moschi Generalem Grangora in Esthonia ad arcem Terninũ dictam, & fluvium ejusdem nominis vicerunt, & mox à prælio duo millia Suecorum obsidione cinxerunt; de quibus incertum hactenus, an evadere ex ijs angustiis, & salvare se Narvam potuerint. Confirmatur in Curlandia 15 millia Moschorum sub Selburgo subsistere, quorũ pars adjuncta Oginscio, eum expeditiorem ad excurrendum reddidit, à quo infesta omnia. Bauschum usq; progressus Suecos circiter 80 per oppidula inventos trucidavit. Nihilominus Sueci, proximo hoste, continuant fortificationem Mitaviæ abundè commeatu & rebus ad defensionẽ spectantibus à Gubernatore Rigensi instructi. Generalis Stuard nobilitatẽ Curlandicã, quæ ad partes Oginscianas accesserat, affligit, aulas partisantium ignibus absumendo, & consangvineos eorum ad carceres damnando. Certa præcautio huc delata est de Republicanis Litvaniæ, acsi novum quid attentent, ut avulsi à Regno Poloniæ ad Moschum deficiant, de quo fertur eum cum 40 millibus Litvaniam ingressurũ. Dñi Legati nostri nuper profecti, sunt Præcursorẽ D. Tworzyanski secuti ad Regem Sueciæ. Piotrkoviæ die 28 Sept. circa decimam ante meridiem aliquot centena Suecorum, qui nuper pro cõmeatu Piotrkoviam venerant, substiterunt apud PP. Bernardinos in suburbio, imperatâ trium millium imperialium in solido pecuniâ, eâq; spe citiùs à Potrkoviensi civi-

civitate expressâ, per oppida similia ausuri jam se itineri accinxerant, cùm rumor delatus velites Polonos aliàs Valachos nominatos non procul inde remotos esse, detinuit. Tentârunt vi in civitatem irrumpere, ut ut se muris tuerentur, sed visâ resistere paratâ in mœniis plebe, arripuerunt iter unà cum curribus suis versus Bugajum: ibi ad molendinum consistentes, initio nostros Valachos provocare ausi sunt, at ubi Equestrem militiam sub directione Generalis Brandt appropinquare adverterunt, tubicine classicum canente, posuerunt arma, missisque ad Stanislaum Rzewuski Inciserem Regni in potestate se illius futuros declarârunt, actuque ultrà decem amissis, subierunt jugum, Equites verò Bransciani ultra illos primos quadringentos circiter captivatos mancipârunt, nec Nuntio quidem cladis relicto. Habuerunt secum currus sex quorum cuivis 12 boves juncti erant, ingens pecuniæ vis in curribus reperta, pridie illis Administrator Territorii Volboriensis viginti septem millia tymphorum exsolverat. Jam se accingere itineri Cracoviâ Suecos, & jam ligna, ut in illis flumine devehantur, diligenter componere scribunt, nec tamen adhuc se movent, nesciturq; quando illis locis valedicent. Copiæ, quæ ex Pomerania delatæ ad Jangrotum tamdiu substiterunt, ante aliquot dies transtulerunt castra sua in ipsam viam publicam versus Varsaviam sub oppidum Slomniki dictum. In montes ad diversa loca pro contributionibus extorquendis varias & sat potentes ivisse partes certum est, quas reverti videmus. Civitatem cum omnibus circumferentiis etiam minimam personam non excipiendo describi imperârunt. Præteritâ feriâ quartâ ex decreto Generalis Nobilis cum duobus famulis Ciesielscius convictus de latrocinio in foro, & cæde perpetratâ pœnas luit. Necdum incendium arcis penitus oppressum est. Conclavia inferiora ab illo adhuc in ruinam eunt, ignes ex diversis locis erumpunt non sine periculo templi, die, nocteq; custodiæ adhibentur, quæ igni sopiendo & extingvendo invigilent, grandis profectò ruina Regiæ quondam arcis etiam fornicibus solutâ flammis compage subsidentibus. Aliquot homines, qui ad spectandum venerant, & super rudera securi, nescii infra dolosum latere Vulcanum, constiterant, soluto fornice in inferiorem jam ardentem delapsi cameram, calamitoso eventu cineribus sunt insepulti; quos inter, duo Sacerdotes, duo itidem mercatores honesti, cùm primis homines fatum, quod non timuerunt, invenerunt. Civitas Leopoliensis rebellionem Cosaticam in Ukraina inchoatam valde timet, nam Samusius indies potentior jam decem millibus in scelestum fœdus coalitis, auctior esse dicitur, Palsio Duce interim, quamvis alium præseferat, simuletq; non se favere Rebellibus, & ad speciem Samusii procedendi modum redarguat; clanculum nihilominus consilio & auxilio oleum igni addente, Białocerkiew civitatem exusserunt, tentârunt arcem, verùm amissis aliquot centenis suorum receptui canere coacti sunt. Nunc malè peregrini à loco ad locum vagantur, vias occupant, Polonos & Judæos, ubicunq; deprehenderint, cædunt. Scintillæ hæ sunt gravioris ignis præludia. Quod pessimum est, jam per Voliniam & Podoliam circa Zloczevum, & Socalam, conspirare advertuntur rustici & agrestes; unde capita, & Principales illorum in diversis locis ad carceres rapti. Aliquot illorum Wielohurski Succamerarius Vlodimiriensis in sua civitate Horoczkow dicta meritis supplicijs affecit. Palatinus Belzensis hactenus substitit non procul Dubnâ in armis, speratur in brevi Ukrainam versus propter securitatem moturus. Fertur Satanoviæ non procul à Cameneco sitæ Poloni A.C. 1702

 nomi-

A.C. 1702 nominis homines & Judæos excisos. A divisione verò sive parte exercitûs sub directione Succamerarii Regni existente, delatum est, eam *Georgius Lubomirski.* præsentis cum Suecis conflixisse sub Uscio. Usus est stratagemate Succamerarius, ut prius metu vinceret, quàm armis. Circa primam pomeridianam casam incendit, tum à Dembino & vadis Strzelecensibus sat resolutè sine ordine militem emisit, sublatisq; signis toto agmine Suecum aggressus est; ex quibus aliquot captis, ultra decem cæsis, receptui *Suecorum aliquot cæsi* cani jussit, suis parcere volens iniquiore loco constitutis. Rediit nullo suorum amisso, & nunc cum Divisione sua ad Barczkovum substitit. Suecorum cum quibus experimentum istud peractum est, fuerunt quingenti quindecim ordinati pro comparandis majoribus & minoribus cymbis, ad transportandum Cracoviâ militem necessariis. Iteratò præfatus Succamerarius cum Suecis conflictum habuit, qui adverso, se impares esse, ædibus quibusdam suam salutem crediderunt; sed frustra ijsdem velut carcere clausi, miserando modo incensâ domo, consumpti sunt. Fuerunt ij Pedites numero quinquaginta. Eodē die aliquot centenis peditū idem occurrit, cum quibus certatum acriter, victoriâ penes illum manente, sed non sine clade suorū, amissô Chomentowsciô Janitzciô, ex Suecis præter amissos, aliquot capti sunt, qui etiam huc adducti. Pergrata venisse nova de Rege Sueciæ aulæ nostræ Cracoviâ unus ex amicis mihi scribit, quorum id contentum esse dicitur; præterito Sabbatho absolutâ postâ præfatum Seren: Sueciæ recenter conscriptos Valachos probare & experiri imperâsse, & quidem arte suâ tentarent incognito castra Suetica, jussisse. Paruêre illi, Rege ipso non tantùm præsente, sed etiam immixto illis ceu socio & Commilitone, irruperunt feliciter, sed *Casûs Regis Sueciæ* mox felicitatem hanc communis propemodum luctus corrupit: ingressus enim Rex eo impetu, quo Valachi solent, castra, incidit in extantes clavos & perticas in usum tentoriorum terræ infixas, funesque eorundem tentoriorum, quibus impeditus equus sessorem impatiens excussit. Casum hunc ulteriora exceperunt mala, Valachorum equis Principem proterentibus, nec proprio equo parcente, cui in genis acceptum vulnus debet, pedem confractum, cervicem læsam &c. Toto abhinc triduo, ore, & naribus sangvine fluxit. De Commissarijs nostris id habetur, tractatum non esse acceptatum, eosq; cum nihilo expeditos. Copiæ Sueticæ moturæ erant Cracoviâ rectâ Varsaviam, peditatus secundo flumine, equites terrâ. Responsum Generalis Majoris Poloniæ ad literas Illmi Palatini Mariæburgensis in aula per conclavia fuit præsentatum, sed ægrius à Palatino Mariæburgensi susceptum, utpotè rigidiore calamo scriptum, prælertim ubi mentio fit domûs & originis. Honorem ejus gravissimè impetit, opposito domûs suæ splendore, quem à quingentis annis clarissimum demonstraturum se promittit, & quibus initijs in tantum nomen creverint, probaturum. Fluctuat Palatinus diversas inter cogitationes, an respondendum Antagonistæ? ne semper auditor tantùm audiat, an dissimulandum? ne ad asperiora provocet viri animositatem. Aula totis viribus laborat, ut his diebus inter Regem Sueciæ, & nostrum armistitium conciliet; quid per hoc intendatur, considerationi relinquo; duæ causæ allegantur. Prima videtur esse, ut sub tempus armistitij Comitijs locus sit, in quibus Seren: Rex favorem Palatinatuum prensare possit, quòd ij jam videantur in nomen victoris propter suspiciones de Serenissimo desciscere; secunda causa in contrarium, ut Seren: Rex per lucra temporis suam fundet potentiam, viresq; acquirat exequendis iis, quod hactenus sub

involu-

involucro cogitationum hærent occultæ. Ex occaſione creſcentis in dies Viſtulæ Seren: Rex plurimum alteratur, metuens ne aquarum abundantia adventum Suecorum acceleret; unde irremiſſo oculo hodie ex pergula ſpeculatus eſt, an non aliquis Villâ novâ aquis Varſaviam deferatur. Advenit miſſus à Capitaneo Samogitiæ, referens ſuum Principalem ad Bnuſcum inſignem intuliſſe cladem Suecis, duabus legionibus illorum in fugam actis, trecentis cæſis: unde Curlandia arma corripuit urgendis ſucceſſibus præfati Capitanei operam accommodatura. Legatus Gallicus Bonak Rigâ profectus Valachis Oginſcianis in manus incidit; detinetur velut in carcere in bonis ejusdem Oginſcij. Poſt fata Palatini Breſtenſis, ceſſit Palatina dignitas Archimagyro Litvaniæ Komorovio, officium verò Archimagyri Dapifero Samogitiæ Gružewſcio. Dapiferatus Germano ejusdem Domini. Idem miſſus detulit Bichoviam receptam. A.C. 1702

Sereniſſimus Sueciæ decumbit in Palatio D. Capitanei novæ civitatis. Unde ſcribunt, quòd hic caſus, qui Mtem ſuam afflixit, illis partibus non minus calamitoſus ſit, exercitu ejus ad majorem miſeriam, & oppreſſionem pauperum penes Regem ſuum perſeverante. Planè nunc in ſervitute eſſe queruntur ſe, Dominio nullius rei ſibi relicto, quidquid fœni Paterfamilias, ſuis pecoribus volens conſulere per pagos & alibi occultaverat; id totum à tribus, quatuorvè milliaribus rapitur & advehitur, avenam & hordeum violentè diripiunt, nec iis quidem parcendo, qui contributionem jam exſolverunt. Jam etiam extendunt manus ad pecora, uno verbo; vaſtant Provinciam cum ſumma pauperum oppreſſione. Die nuperâ cymbas onerando majores tormentis, duo ex illis majora amiſerunt, nudàrunt eadem tormenta ferramentis, rotas & currus combuſſerunt. Die 5tâ D. Tworzyanski Theſaurarius Cracovienſis, Secretarius legationis accepit expeditionem à Comite Piper Cancellario Seren: Regis Sueciæ ad Comiſſarios, & literas ad Eminent. Principem Cardinalem. Fertur in favorem Reip. præfatum D. expeditum eſſe, ac ſi acceptet Sereniſſimus Sueciæ mediationem Reip. quod ut fiat, DEum ardentiſſimè petimus. Præſidium, quod præteritâ hebdomadâ movit Pinczoviâ, nunc ad Opatoviam cum tormentis captis ſubſiſtit. Nuntij Palatinatûs Kijovienſis querelas depoſuerunt apud Seren: contra Samuſſium, ad quem exnunc ex Cancellaria univerſalia extradi juſſa ſunt, inhibendo ultiorem rebellionem, ſub pœna Rebellibus inferri ſolita.

Oginſcius partem Suecorum cecidit; hinc Generalis Stuart ad eũ circumveniendum aliquot millia Suecorum ex Curlandia miſit. Hic apud nos confirmatur Derpatum & Mariæburgum Moſchum occupâſſe, editaq; Univerſalia ab eodem eſſe ad totum Ducatum Livoniæ; ut commeatum pro ejus exercitu convehant. Lublino 8vâ præſentis fertur Litvanos ibi jam conſtitiſſe, ceu Præcurſores, quos proximâ feriâ tertiâ Sueci cum Palatino Vilnenſi ſequentur.

Proclamatum erat Cracoviæ Regem Sueciæ à nupero caſu diem ſuum obiiſſe: at nunc mutata fama incolumem eſſe denunciat, quem recreandi gratiâ præterito Sabbatho & Dominicâ, aula ipſius celebravit Comœdiam. Nonâ currentis ſecundùm antiquum Calendarium celebrârunt ſolennitatem S. Michàëlis, habueruntque manè devotionem ſuam in officinis, alij in lapidea Palatini Kijovienſis, tertij in aula Caſtellanæ Camenecenſis in arenis. Toto eo die portæ clauſæ fuerunt usq; ad veſperam, nullusq; ſive Suecorum, ſive noſtrorum emiſſus eſt. Cau-

*A.C.*1702 ſa hujus clauſuræ fuit cædes perpetrata ab Officiali Suetico, qui priore nocte alterum itidem Officialem occiderat. Is ſe occultavit, nec inventus eſt. &c.

Raphael Leſczynski

COPIA LITERARUM THESAURARII REGNI AD NOBIlitatem Srzodæ pro Comitiolis congregatam. 28. Octobr.

JoanPrzependowski.

SCire vultis, idq; ſi non vivâ voce, ſaltem ſecreto cordis quæritis, cur litera non debita tempori, & loco illi, noſtra præſentia vos ſalutat? facilis, ſed gravis nimiùm reſponſio; nempe ſi Palatinus Mariæburgenſis pudore pridem perdito non erubeſcit, meus certè niveus erga Rempub: & inclytos ejus Palatinatus candor, donec manifeſtè pateat veritas, palleſcere cogitur, nunc præſertim, dum livor pertinax ejus contra me cæruleſcit, cujus teſtimonium, fabricatæ ab eodem Varſaviæ ſub ficto nomine Projecti mei literæ abundè loquuntur. Ita ſcilicet, dum nihil de me etiam per quintam eſſentiam exprimi poteſt, quod ſaluti publicæ adverſetur, à perduellione mihi calumnioſè objecta non probata ad colliſionem mei cum magnis Civibus & Palatinatibus divertunt malevoli. Nec his ſatiatus livor plura in noſtrum cudit malum. Ex eadem enim Varſavienſi officina in vulgus perversè ſpargitur, me per factiones complicem eſſe ſicariatûs contra quosdam hujus Palatinatûs Cives, in eorumq; necem (quod abſit) cum ſibi infenſis inſpiràſſe. Hic jam tam crudo impietatis bolo (priusquam è maledicis egeratur faucibus) ſtrangulari deberet, plus quam canina rabies, redireq; ad vomitum. Quisquámne hanc de me vel in primam apprehenſionem admiſiſſet opinionem? Nónne jam manifeſtas hic mentitæ ſibimet iniquitatis palpatis fallacias? cur ergo emerito oppreſſo civi veſtro non ſuccurritis? Ad hæcne tam atrocia crimina pronam à Majoribus meis ſumpſi indolem? qui nec naſci, niſi bono publico voluiſſem. Semel vobiſcum conjuravi ſub Poſnania, nunquam me perjurum crimina hæc, mihi per crimen impoſita probare poterunt. Prodeat nunc, acuatq; contra me, ut gladium, lingvam ſuam, ſi quis eſt, cujus honoribus aut vitæ fui injurius. Ipſi vosmet, arcanaq; veritatis introſpicite, alto penſantes judicio, quantum vos perpetratæ hujusmodi contra me calumniæ monere debeant, & movere? Factionis infandum deteſtor nomen, utriusq; inclyti Palatinatûs cives veneror, ut Principales, non ut amicos, quorum fuiſſem Principalis. Non mihi hujusmodi convenit, aut congruit veſtis, gentilis hæc, barbaris aptior, quàm Chriſtianis humeris diplois eſt; quæ latè diffuſis alis univerſos non minùs diviſione Provinciarum, quàm colliſione in Palatinatibus animorum complectitur, ut perdat. Nondúmne ſub ea extremo ſuffocamur deliquio? Quid ergo emolumenti veſtro adferemus congreſſui? etiamſi (non ut ſumus minimi) divini eſſemus capaces conſilij, dirigere neſciremus. Revolvendus eſt poſitus in impedimentum, & petram ſcandali lapis, deponenda, injurioſè nos Suecos eſſe perſuadens ſuſpicio, aliàs iniqua judicabuntur optima licet conſilia. Concurrite itaq; veſtrâ gratiâ & cooperatione, ad quam celerrimam noſtri nominis juſtificationem, ut mihi nuper ſub Brzeznica nobili verbo ſpopondiſtis; nondum confugio ſub totius Reipub. protectionem, ad nullum hoc in puncto ſcripſi Palatinatum, præterquam ad vos, vicinamq; & amicam terram Vielunenſem. In nido noſtro purgari penitus volumus, & ubi noſtram

inno-

innocentiam palpaveritis, justissimâ protectione honorumq; nostrorum vindicatione gloriari. Compensabimus magnâ promptitudine omissa obsequia, ubi viderimus in hac Repub. malos terreri pœnis, bonos præmiis conservari, incitariq;. In quibusdam Comitiis infensi nomini meo quidam ex Aulæ Regiæ Ministris struebant mihi insidias, me cum exteris factiosas correspondentias habere mussitantes, volentesq; eam de me opinionem singulis per congregatos, tum per legatos vulgari Palatinatibus; Asseveravit coram legatis Palatinatuum nostrorum vir quidam magni nominis, cujus anima sit nunc in benedictionibus, se id de me in scripto à Rege accepisse; impetratâ voce habitâ Auctoris notitiâ, nihil concludi permisi, aut proponi, donec id, quod per mussitationes spargebatur, deductum esset. Non diu suspensum tenuit meam innocentiam clementia Domini, nec eam ulteriori permisit disputationi non expectato Cancellario ipsa de throno relictâ Mte assurgens, vivæ vocis oraculo mendacium id esse exclamavit; me nunquam Regi aut Reip. infidum esse, fuisseq; asseverans, sicq; mei confusione operti inimici, mihi in integro relictâ innocentiâ. Plenus itaq; fiduciâ & conscientiâ recti erga Patriam, inclytosq; hos Palatinatus supplico, quod rectum est, judicate, ac secundùm DEum & conscientiam vindicate. Quisq; Concivium altè, quid inde erupturum sit, consideret exemploq; meo miseris succurrere discat. In publicis os mihi conclusum, & oppresso corde spiritus angustiatus grande calumniarũ jugũ super humeros, dolorem explicare non sinit, cælumq; tueri. Unicum illud, sed tragicum cujusvis auribus intonatur. Depone veteres animos, sume quos casus dedit. In solo DEo spes unica, ille miserebitur, vestraq; consilia benedicet; nam mihi secundùm tenuitatem meam judicanti, articulus fidei est, ab hisce Comitiolis vel integram (quod absit) mutationem statûs vel salvandæ Reipubl. initium dependere. Posnania mihi nuntiat partem exercitûs Saxonici gressus suos illam ad urbem dirigere, quæ, cùm meæ subsit jurisdictioni, ad meq; pertineat, & ego ad vos; Expecto hoc in passu prudentissimam consiliorum vestrorum decisionem, quibus nulli obnoxiam mutationi obsequiorũ defero promptitudinem, quam, etiam ultimo vitæ meæ expirio, spirare volo &c. *A.C.1702*

XL.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM: & SAMB. JOANNI SZEMBEK REFERENDARIO REGNI.

Heilsbergâ 18 Octobr.

VErsa est in luctum cythara nostra. Attulerunt mihi Prælati mei verbis magnifica non tamen usquequaq; talia, re autem inania, ut mihi significat datis Thorunio meus Canonicus Nycz; Ablegatæ quidem aliò sunt duæ legiones, at quatuor restantibus ferendis adhuc impar est Episcopatus. Unde necdum querelas mihi ponere licet, quia prævideo universalem pauperum meorum per Varmiam planctum. Recurro itaq; de novo ad solitum gratiarum fontem, pro prioribus gratijs gratias ago, novas supplex quàm ardentissimè postulo, reducatur legionum numerus ad binarium. Num enim adeo lacrymis egenorum opus est quæ cælos penetrant, ut in illis naufragemur. Nonne melius contentum esse? ut duæ solùm legiones cum beneplacito hîc subsistant, quàm ut pluribus miser populus simul & semel oppressus cogatur alienos quærere DEos, fortunam suam in vicinia *Diminutio militum petitur.*

A. C. 1702 uia hæretica cum periculo salutis quærendo. Quæ verò etiam mea tũ conditio futura est, subtractis alimentis (omnis enim meus proventus ab his pauperibus pendet, nobis illi arant, occant & metunt) nonne similiter & mihi indagandus erit angulus aliquis? in quo delitescere tutè & supremum vitæ diem liceat expectare. Omnis spes mea gratiam fraternam, & Christianam commiserationem tuam respicit. Misi ex meis unum ad limites, ut conferat cumD. Generali Jordan, ex cujus persona contentus sum, magisq; adhuc essem; si tam numerosissimis copiis comitatus non veniret. Quia verò id felicitati imputo vel domesticorum tuorum alicui inservire, quoties se aliqua offert occasio; ideo hujus spei vivo, mihi vicem à te reddendam, meq; experturum reciprocum affectum: Unde commendo Canonicum Plocensem ejusdem mecum cognominis & sangvinis, impenseq; te oro, velis illum S. R. Mti præsentare. Aliquot annis ex jussu meo se exteri orbis lustratione occupavit, ut in virum evaderet, qui obsequijs Principis dignus esset; nunc rebus domi suæ utcunq; compositis assiduè invigilare poterit, measq; supplere vices; quandoquidem mihi jam annis gravi, & laboribus fracto, quodq; summum est ad Residentiam in Episcopatu obligato non licet esse tam beatum. Referet is oretenus tibi nfinitas meas obligationes, postulabit pro me ulteriorem gratiam, cui, ut liberam aurem accommodes, postulatisq; annuas ardentissimè peto, maneoque.

IDEM JOANNI PRZEBENDOWSKI PALATINO MARIÆBURGENSI eâdem die.

Ejusdem Argumenti

PErsuasus & inductus novissimè datis literis tuis, jam me accingebam itineri, eâ mente ut 23 currentis comparerem Varsaviæ, & Seren: Regi, afflictæque Patriæ, in persona, si quis mei usus quoad modernos Tractatus (faxit DEus) quàm citissimos & felicissimos meum probarem obsequium. Verùm quia jam comparuerunt hic tres Magistri equitum ab equitatu, tres Capitanei à peditatu tanquam præcursores suarum legionum; quibus ut Episcopatus sufficiat prorsus est impossibile, cogor hic tantisper subsistere expectando misericordiam DEi, quæ sola potest tam duras res emollire. Posses utiq; etiam tu succurrere vel propter DEum, cui nihil gratius exhibetur, quàm dum miseris hominibus opitulamur, nec protectionem negamus; perinde enim est, alimenta neges, an neces? omnia adimas, an mortem inferas? hinc à fame aut temporaliter morituris, aut in anima perimendis; quia cum residuo dierum suorum, cum periculo salutis ad vicinam hæresim confugient. Posses & mihi hac in re salutarem porrigere dexteram; quandoquidem ego, si gloriari licet, non expedit autem modò, servio tibi proximè effectu non fucatum animum & necessarium certè obsequium probaturus. Erit hac super re nomine meo ejusdem cognominis & sangvinis Canonicus Plocensis recenter Parisiis redux, tibi importunus. Velis ergo hunc mihi testari affectum, velis & hunc juvenem sacerdotio non pridem inauguratum protegere, certus interim me vice versâ futurum constantissimè &c.

IDEM

IDEM PETRO KCZEWSKI VEXILLIFERO MARIÆBURG. sub eadem data. A.C. 1702

NON interpolata afflictio ex præsenti misero Reipub. statu, & de futuro anceps cogitatio literarum mihi tecum invidet commercium, quod aliàs mihi unico erat solatio. Amaritudo cordis omnem in me certandi literis & correspondendi supprimit affectum; unde jam raro meis epistolis sum importunus; quia illarum non alia materia, nisi querela & lamentatio. Repulsæ id tuæ debeo, etiam queri vetanti, ratione additâ, quòd adjuvare non possis, cùm te ipsum nequiveris; nihilominus opportunè, importunè infelicitatem meam arguendo, obsecro Te, ut propter DEum, qui humanis calamitatibus, pauperumq; miseriis ad misericordiam movetur, & propter fratrem tuum plenum obsequendi desiderijs vel verbulo Te interponas, ut quandoquidem immunitas Ecclesiastica ad obtinendam plenam libertatem aspirare non potest, justam saltem emendicare possit diminutionem. Quæ omnia pluribus exponet cognominis & sangvinis mei Canonicus Plocensis à deliciis Parisiensibus ad nostras miserias redux, quo uti & bono Ecclesiæ meæ gratiæ tuæ quàm impensissimè commendato sum &c.

Ejusd. Argumenti.

Paulus Zaluski.

COPIA LITERARUM THESAURARII REGNI AD PRIMATEM.

Raphael Lesczczynski.

Apologia.

EXpeditis ad te cursoriâ viâ literis, copia literarum Regis disjecta ad me allata est; sequenti verò die ipsum Originale, quod cum Regiæ manus osculo perlegi. Luctabar mecum, rescriberémne Regi an submisso venerarer silentio, nec rationibus cum Principe certarem. Consultiùs tandem duxi ad te recurrere, ne aut ex silentio convictus, aut ex scripto minùs reverens fuisse arguerer Mtis. Scribo ergo tanquam Senator ad Primatem, cujus est libram tenere Mtem inter & libertatem; eodem jure & mihi ad te in similibus occasionibus ostendente viam, quòd te ad protectionem Civis oppressi obligat. Indignationem Domini video; existimat enim me non tam literas, quàm manifestum scripsisse, illudq; jussu meo in vernaculam versum latè per Poloniam sparsisse. Quis enimverò modus jam supererat? publicante Swinarscio Palatinum Mariæburgensem omnes sibi fraudes & attentatas à me proditiones detexisse. Silendúmne ampliùs fuerat sub gravissima calumnia ægrè respirāti. Dimisit ad privatos literas, singulos edocens meridianâ luce clariora esse contra Thesaurariū documenta; at Rex non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat. Ita est? dignus adhuc forem vitâ (nihil enim in annis meis deprehendo) nisi in indignatione mea pro libertate locutus essem. Arguit me Rex omnium sequelarum fontem esse; Si de Litvania agitur, glorior & non confundor; optavi coæquationem, cujus necessitatem perspexit Respub. eamq; approbavit; hostis æqualitatis est, qui illam vituperat. Sub tēpus coæquationis à cædibus & rapinis cessatum est. Interfui Sessioni contra domum Sapiehanam & contra teipsum habitæ; liberum mihi erat accedere ad utrā vellem partem: Accessi ad modernā Mtem, nemini secundus fidelitate probavi obsequium, at non per sangvinem, non per accusationes falsas, imò Palatino Mariæburgensi velut ex tripode Apollinis contra Palatinum Vilnensem illud proferente; oportet ut unus moria-

A. C. 1702 moriatur pro populo, exivimus ex consilio. Piæ verò memoriæ Castellanus Vilnensis acriùs exarsit, Palatinoq; his formalibus respondit; Non igitur opus est nostris capitibus tanquam nulli usui futuris, ut ipsum Palatinum fateri necesse est ingenuè; nec enim sine testibus res gesta est. Frustra igitur & quidē falsè liberaliter peractæ cædes, rapinæ totiusq; Reipub. hactenus inaudita, nec, quod memini, historia similis consignata, imputatur mihi confusio. Illud verum est, me cum p. m. Castellano Vilnensi sincerâ operâ de Domino semper benè mereri conatos esse, sustentavimus Principem iis medijs, quorum nec ipsum, nec me fidelem etsi infelicem servum pœnituit unquam, aut puduit. Subeat memoriam illud tempus, quo primitus partialis esse Sapieharum incepi (ut mihi objicit Rex in literis suis, faciliùs verò per accessum Sapieharum repræsentabitur, tum, si quæ fuit, aut dici hoc nomine potest, inimicitia mea, non aliâ fluxit origine nisi necessitate publicâ; per inimicitiam amicus Principis eram, quòd illâ collimarem ad sustentandam in throno Mtem. Quanta virium Principi de Conte facta fuisset accessio, nisi illas avulsas moderno Regnanti coæquatio addixisset. Primâ vice Grodnæ comparueram, cùm Rex se operâ meâ velle uti declaravit, verùm & ibi ex legibus Patriæ sententiam meam dixi, optando, ne copiæ Litvanicæ sine consensu Reip. exauthorarentur, opposui me pro posse nihil effecturus. Non dissimili eventu Castellanus Vilnensis tum Campidux actum egit. Non ergo cruenta nostra fuére consilia, nec alio forsan molesti fuimus Domino, quàm quòd fidelitati in obsequijs honesti rationem junximus, & id unicè contenderimus, ut in manibus Principem omnibus portare liceret. Si quid ergo perperam evenit, non coæquationis culpa est, sed abusûs. Meretúrne crisim Evangelicus Paterfamilias, quòd granum ejus secùs viā cecidit, vel inter spinas? mihine respondere incumbat? quòd inimicus homo venit, & superseminavit zizania. Agnoscit idipsum Princeps ex sua clementia, me fecisse quod potui, ut Sapiehæ redirent Varsaviam. Exoscolor & calamum ejus, qui scripsit, & plantas Domini, qui id imperavit, ut scriberetur. Quæ igitur apparentia? ut vel optare voluerim ingressum Suecorum in Poloniam, cum eo ipso tempore Sapiehas in provisionem meam accepissem, quod ipsum ideo feci, ut virtute unitâ & amore Mti adhærentes melioribus nixam fundamentis (ut pacem potiùs vellet, quàm Poloniam invadere) Regi Sueciæ suggererent reflexionem. Nec illud (avertat DEus) Regi detraho, ac si clementis instar Domini, & Patris, concordiæ non studuisset: Propalavi id ubiq; privatim, & publicè, quomodo Princeps partem alteram ad subscribendum adegerit. Cur verò ea unio discissa sit, quo Authore ei renuntiatum? studiosè taceo. Sit pro Authore fatum infelix, aut Divina voluntas. Si jam Sapiehæ ante concordiam sub protectionem Sueticam declinaverant, non accuso ipse videns me accusatum, at, ut sol hic lucet, ut DEus districtus Judex meus est, sic verum est, me zelosissimè dissuasisse ejusmodi desperata; tu ipse, quæ non scripsisti, quæ nō egisti? Ratione tituli Regij quantæ difficultates intervenerint? te ipsū in testem appello, nostro labori deberi, quòd datus sit. Benè nihilominus in literis suis Rex scribit id tantopere in meritis non reputandum, quia ex obligatione factum. Credendum insuper Mti referenti bonam meam fuisse intentionem, quæ eò respexerit, ut facilior pax inter cognatos Principes coalesceret; verùm me eò profectum esse sinè Regis assensu & mandato, id quomodo credendum? appello testimonium

nium Referendarij Regni, appello ad literas ejusdem nomine Mtis ad me ſcriptas, quibus impenſè petit, ut tibi adjunctus labori non parcerem tuus hac in re cooperator, appello ad literas ipſius Regis, quas ad te dedit, quomodo in illis clementiſſimus Princeps hanc operam meam affectat, & æſtimat, quomodo ſe excuſat ſingularibus ad me non ſcripſiſſe, magnis utpote difficultatibus impeditum, demum in inſtructione & reſponſo dato ad inſtructiones Nuntiorum noſtrorum Palatinatuum exprimere dignatur mediationem tuam & meam apud Regem Sueciæ in irritum cecidiſſe. Et ſi hæc omnia deeſſent, ſuperſunt literæ ipſius Principis ad me cum gratiarum actione datæ, quarum copiam tibi transmitto. Quod ad literas Generalis Guldenſtern pertinet, quibus me vult convincere per rationem, quia perſona mea ijs terminis deſcripta eſt, ut pluribus opus non ſit probandæ cum hoſte correſpondentiæ. DEum teſtor, grandem mihi infligi injuriam, non habui etiam minimam non tantùm per literas, ſed etiam per Commiſſarios communicationem. Indulgeat mihi Rex, ut ad Regem Sueciæ ſcribā, certus ſum eum ut Monarcham, apud quem verba ſingula pondus habent, daturum teſtimonium veritati; Princeps eſt, traditionem amat, ſed non traditores. Literas ad Palatinam Lenciciensem à me exaratas in manibus Regis eſſe gaudeo, nullatenus ſolicitus, quia hæ ipſæ defenſioni meæ favebunt, dum in illis tanta illata damna querulus expono. Sine crimine ſemper tecum Varſaviæ me laboribus impendi, meritò ob illos aliquem potui prætendere reſpectum; Quòd verò Palatina Lencicienſis aliquomodo me de Rege Sueciæ meritum eſſe literis ſuis intulit, meum reſpondere ad id non eſt; ſic exiſtimo; Interprete hæ literæ indigent, ſed non tali, qualis apud Regem in eas eſt commentatus. Excidit memoria Principi mihi ab eo imperatum fuiſſe, ne Suecos laceſſerem etiam habitâ occaſione, velis ipſe meminiſſe, nam tum temporis aderas, cùm valediceremus Principi, id ſingulariter nobis commendatum. Quantum deceptus fuiſſem, ſi expectâſſem ultimam innoteſcentiam Regis, nec univerſalia pro convocanda nobilitate per Palatinatus dimiſiſſem. Facit quidem mentionem ſuarum reflexionum Clementiſſimus Dñus, at quomodo eæ ſubſiſterent nobis tanto exercitui imparibus, peditatu deſtitutis: Unde periculum certū, ne ſecundùm exemplum præteriti Suetici belli vel potentiâ adacti in partes illius, aut victi in prædam concederent Palatinatus. Neſcio ergo utrum moderna rerum facies aliam debuerit cauſare reflexionem. Addo tot literas Regem ad Palatinatus ſat longo dediſſe tempore, Suecis jam hac, illac vagantibus, nec tamen ullum in illis deprehendi imperium, ut in Suecos aliquid attentaremus, id ſolùm innuunt, ut feſtinaremus (feſtinatio autem ea laceſſito hoſte impoſſibilis fuiſſet) nam nobis injurij, Principi non commodi, per vulnera, quæ nobis ipſis intuliſſemus, nullam feciſſemus medicinam Majeſtati. Quin viginti gregarij unius Nobilis non æquant vitam, ſolius Regis eſt Nobilitate uti, & vel ſangvinis profuſionem pro integritate ſua imperare, ſic legibus noſtris cautum eſt; res enim pretioſa ſangvis Nobilium eſt. Unde Palatinatus meos petii, ut me liberum vellent, & concederent ad latus Majeſtatis profectionem, quòd de illa benè mererer. Nam utrumque providebam, quod jam innocuo mihi evenit, quòd, ſive attentarem in Suecos aliquid, ſive ſuperſederem, perinde futurum eſſet. Palatino Mariæburgenſi dicenti me eſſe occaſionem Suetici belli, me eſſe injurium, per debitam erga Principem venerationem credo:

A.C. 1702
Joannes Sczembek.

A.C. 1702 do; sed non minùs & illud verum est; Palatinum subscripsisse Senatûs consilio dictum bellum approbanti, prout ipse Serenissimus idem Senatus-Consilium pro sua invocat tutela. Domino Cielecki, quem non novi, relationem suam de insincero meo cum Principe agendi modo probare incumbit. Infra Majestatem esse existimo hanc Principem inire viam, ut me convincat. Locutus sum palàm in templo, non est, quòd erubescam. quidquid feci, dixi, consului, & quando, Regi ex præoccupatione inimicorum meorum patebit. Facilius tum se reflectere licebit, alia fortunæ munera mihi expectanda fuisse, nec solvendas calumniis virtutes. Circumdederunt me inimici mei, & fortassis (si benè Rex consideret) non tantùm mei inimici, sed multò ampliùs ipsius Mtis hostes. Pro clausula literarum suarum clementia Principis medium evadendi ex ijs, quæ patior, mihi porrigit, innuens, ut sincerè conatus & labores meos ad pacificandam Patriam convertam. Reddam rationem Judici DEO; si aliquando hoc turbidum intendi, aut confusioni cooperatus sum. Nunc ergo adeo calumniæ me circumdederunt, ut sim extra motum, nec imposterum me commoturus, donec quia alia remedia desunt, innocentia mea manifestetur; Erumpit nihilominus ad vocem Domini contumeliis affectus, velutique calumniis conspurcus honesti amor, quo semper arsi, non possum in intellectu convinci, ut benè consuluisse dicam, qui novum diploma Majestati suasit edendum, aut novam confœderationem condendam, cui etsi contrarius non sum, tamen in utroque puncto summam læsionem, & diminutionem Mtis adverto. Sed quid ego consulo ipse calumniis oppressus, omnis consilij inops existens. Submissè tibi supplico, redeam in gratiam, torquear, producantur crimina mea, recurro ad te Divinorum & Humanorum Præsidem, judicet secundùm DEUM & homines. Hoc expecto, hoc flagito, tuus qui semper &c.

INSTRUMENTUM CONFOEDERATIONIS EX LIMITATIONE ANTERIORI 20 Octob.

NOS Plenipotentiarii & Consiliarij Reipub. congregati Varsaviam ad latus Regium pro die 27 Octobris pro Sessione ex anteriori limitatione in loco solito designata ex nunc seriam adhibere volumus operam nobis impositæ functioni; verùm, quia in ipso ejus exordio pervenerunt ad nos literæ, adventum Varsaviam Plenipotentiariorum M. D. Litv. ad idem nobiscum munus designatorum, jam in proximo existentium, deferentes, actum in crastinum distulimus, quem, ubi horâ solitâ jam cum præsentibus Plenipotentiariis M. D. Litv. reassumpserimus, quia adhuc ex Provinciæ Majoricæ Palatinatibus quidam Plenipotentiarij sperabantur, collato consilio in tertiam usque diem sessionem prorogavimus. Tandem omnes congregati ex informatione Commissariorum ad Tractatum cum Rege Sueciæ à Repub: designatorum, acceptâ notitiâ, Regem Sueciæ adhuc in dubiis præliminaribus hærere, & donec illi ad ea replicetur Commissarios ad alloquium admittere nolle, opponendo præcipuè dictam confœderationem, & electionem Commissariorum non ab universa fuisse Republ. Hinc nos conservantes tenerrimè constantem Reipublicæ resolutionē nolentis pati suspicionem violatorum pactorum Olivensium hactenus in innocenti statu conservatorum, petimus fraterno candore Commissarios, ut ex motivis sibi datæ instructionis Regis Sueciæ dubiis curent

rent satisfacere, eumque informare, hunc Tractatum totius Reipubl. A.C. 1702
assensu assumptum esse; nos interim intuitu obtinendæ ultimariæ resolutionis à Rege Sueciæ per Commissarios nostros tentandæ, etiam Cæsare sua ad id officia offerente; indulgendo quoque adversæ valetudini Primatis Cardinalis, ob quam in præsenti congressu comparere nequit, eundem ad 27 Novembris limitamus, locumq; illi ad Regium latus designamus, pro præfixo termino compariturì.

LITERÆ A CONFESSARIO PRINCIPIS JACOBI AD DOMINUM PATKUL.

GRatissimas datas 21 Octobris ex manibus Domini Baronis Smettau recepi, doleo, quòd ipse excurrere non possim, & amplecti Excellentiam Vram, prout æquè in partem felicitatis meæ duco, etiam Excellentia Vra huc excurrere non potest. Ergo fidei Excellentiæ Vræ exponere me cogor, atque rem calamo fidere arctissimum meo Principi, & mihi secretum paciscendi. Summa ergo rei, quàm propositurus eram, hæc est, quòd Rex Sueciæ sciens Excellentiam Vram peregrinis Regis Poloniæ actionibus ampliùs non fidere, Principi meo obtulerit, si is Excell. Vram ad hoc inducere posset, ut particularem cum Czaro Moschoviæ pacem promovere vellet, aut si id succedere non posset, eò rem disponere vellet, ut nihil hostile in Livonia singulariter, vicinisque Provincijs is contra se tentaret, prædictum hunc Regem Sueciæ abolitionem omnium intentarum erga Excellentiam Vram actionum non tantùm, sed priorem gratiam Excell. Vræ facturum, quanquam nunc sciat Excell. Vram quidem innocentiam in editis Apologis luculenter demonstrâsse, ex quo tamen etiam cum hac sua innocentia, Excellentia nullibi de vita sua secura esse potest, crederem Excell. Vræ eandem rem gratam futuram. Spondet Serenissimus meus, si Excell. Vra declarationem suam ad hoc miserit, se effecturum; nihil enim Rex Sueciæ ita intendit, ac suas intentiones contra Regem Poloniæ exequi. Si Excellentia Vra hoc effecto tunc ampliùs subsistere in Moschovia nollet, velle se procurare ipsi servitia Cæsarea, aut Arendas Matris Reginæ. Proinde expecto proximâ postâ ad hoc aliquid resolutionis. Nihil de hoc scire debet Dominus Zincendorf, vel alter quispiam, Domino Smettau rem communicavi. De sequenti autem propositione nihil etiam sciat idem Dñus Smettau quæ est hæc: cum successivum non sit Matrimonium inter Czari Filium & Archiducissam Austriæ, offert Serenissimus meus suam primogenitam Principissam Romæ apud Reginam Matrem existentem jam decennē, eximiâ formâ, educatione, & lingvarum 4. peritiâ in finem ita, ut, si Excellentia Vestra eam negotiationem ad finem deducere posset, insignem ei gratitudinem oblatura sit. Si Excell. Vra eam negotiationem in se suscipere vellet, vellet Serenissimus meus Excellentiæ Vræ ejus effigiem mittere. Opto ad hæc aliquid responsi, persuasa sit Excellentia Vra omni sinceritate agere Serenissimum meum, cogor caligantibus oculis scriptioni ad candelam finem facere. Quod reliquum est, avidissimè responsum expecto; & maneo cum omni respectu Excell. Vræ obedientissimus Kietten. Olaviæ 26 Octobris.

A.C. 1702 COPIA LITERARUM UNIVERSALIUM REGIS AD PALATINATUS, TERRAS, & DISTRICTUS REGNI.

POst tit. Minimè fucata fuit intentio nostra, unicumque votum, ut facturi recursum ad Electoris populi præsidium, in primo generalis sub Korcynum congressus puncto personaliter compareremus, atq; in intemerata candidi nobilitatis Polonæ pectoris virtute, & omnibus memoranda sæculis, motûs communis resolutione, quæ dictu majorem Reipubl. fecit decorum & immunitatum accessionem, securum fundaremus propugnaculum. Quod enim munimen tutius, quàm in invicto bellicosissimæ, maximæq; gentis robore esse potest, aut cogitari? Quod grandius cordis Paterni solatium? quàm vividos amantium cernere vultus filiorum; & cum civibus non minus, quàm cum chara sobole jucundari? Non enim sunt chariores parentibus filij, quàm bono Principi cives. Sed cùm nobis tumida Martis Suetici præsumptio, longè lateq; apertæ hostilitatis distendens documenta, positis ubiq; obstaculis viam interceperit, cujus unicus erat terminus, tutamen communi motu congregatæ nobilitatis, ipsoq; die, qui congregavit Reipub. cives, aciem nobis opposuerit; confligendum nobis erat, & cruento cum hostilibus castris certandum prælio, adjunctis auxiliaribus nostris copiis, Polono exercitui, verùm quæ miscet adversa secundis invida rebus nostris, & Reipub felicitati fortuna, insperatâ consternatione, cujus mater mutua erat diffidentia, ita utrumq; confudit exercitum, ut adverso Marti campum ad victoriam quam tunc obtinuit, patefecerit. In Domini exercituum manus & in bellicorum eventuum moderatoris vulnera, hanc nostram & Reipublicæ plagam conjicimus: Cum bona suscipimus de manu DEi, quid ni mala? Non tamen quispiam cladem hanc grandem fuisse suspicetur. Non enim ultra sesqui mille interfectorum mansit in acie, pari utrinq; certatum cæde. Quis jam in condicto (ut virulentæ sinistrè sentientium spargebant lingvæ) tam ferox bellum arbitrabitur, in quo, in facie Poloni Orbis, conspectuque totius exercitûs prodigè fuso sangvine, tot sublatorum in cruento Bellonæ campo Generalium, Colonellorum, & Officialium nostrorum morte, opposita confirmatur veritas. Cui vel inde plena fide credere hactenus incredulorum deberent corda, subintrareque animos Divini honoris, fideiq; Catholicæ conservandæ ratio; cui abominabilis imminet desolatio; & ipsum jus naturæ ad communem defensionem; sæculis retroactis nota Majorum gloria, modicas etiam Principum injurias acriter ulciscentium; ipsa deniq; conscientiæ obligatio ad servandam Patriæ integritatem, legumq; ac libertatis acrius incitare. Meminissent modo anteactæ Sueticæ crudelitatis, & superbiæ, nec aliquid sibi reliquum superesse, quàm tenere libertatem, aut mori ante servitium. Nisi enim resoluto ausu imminenti cum hostibus malo obviàm iverit Respubl procul dubio

dubio sævienti furori submittet colla, & sub jugo Suetici gemet dominatûs. Nec gemitus sui liberabunt, tantumq; sibi quotidie metuendum erit, quantum pati victus, audere victor poterit. Luminis expers ratio, quæ non cernit, indignumque Christiano cor pectore, quod fatalibus inde secuturis non tangitur consequentiis, post convulsas, penitusq; eversas liberæ electionis leges, interitum libertatis inferentibus. Nisi placuerit Imperium penitus de stirpe revelli, & uno deleri sæcula lapsu. Nunquam nutare potuit sceptrum hoc in Serenissimorum Antecessorum nostrorum manu, nec illud pro placito externa exagitare potestas, quod semper etiam, contra centuriatos hostium insultus invicta civium sustentavit fortitudo. Eadem etiamnum virtus, nec degener à Majoribus bellandi ardor, roburq; nos in spem non vanam erigit, & fiducialiter ad fida pectora vestrarum fidelitatum manuducit, quas per amorem hujus Patriæ, & quidquid in ea sacrum per obligatam fidem, per cara pignora legum & libertatis serio obtestamur, quatenus in magnitudine periculorum circumspectè cauti, utile à dulci, falsumq; discernatis à vero, nec fidem dulce canenti hosti præbeatis, arma potius in defensionem capessuri. Movit ille armavitq; non universam modò Sueciam, verùm omnes subjectas sibi Regiones, ut uno Poloniam doleret ictu. Cur nos potius omnibus in defensionem inclytæ Patriæ viribus conspirabimus. Quodsi cuipiam auxiliares copiæ nostræ inanem scrupulum ingenerant, & has ad justum reducere numerum non gravabimur. In cunctis cum sensu statuum Reipub. convenire parati, juratâ universos & singulos assecurantes fide, nunquam in cogitationem multò minus in intentionem nos quidpiam admisisse, nec admissuros, quod contra jura & libertates Patrias esse posset, quas integrè & sanctè conservare augereq; omni conatu adnitemur. Nos interim probato zelo, & illibato candori vestro commendamus, expectantes celerem, nostrum ad latus adventum, quarum pervigili curæ, tam nostram, quàm Reipubl. commendamus felicitatem. Quia verò in hoc rerum passu, & circumstantijs, tempusq; vacat, prohibetq; moras, benedicent propitij cæli insonti Reip. ut ex spinis uvas, è tribulis colligat ficus. Nos verò insomnes noctes, & dies in laboribus inter exanthlandos mirabilis vices àëris, incommoda omnia, in æquali vobiscum pro salute publica ferre & pati non recusabimus. Quarum heroico affectui & tutamini nos totaliter committendo, omnia cælitus bona precamur. *A.C.1702*

XLI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM: & SAMB. CARDINALI CAROLO BARBARINI die 15 Octob.

AGO humillimas quas debeo gratias Eminentiæ Vestræ pro patrocinio in causa Capitulari Ecclesiæ meæ Cathedralis Varmiensis contra prætensum à Domino Canonico Bassani inductum in *Causa Can. Bassani.*

A. C. 1702 in Sacra Congregatione Emmentissimorum Patrum proximè exhibito. Hoc ipsum semper mihi promittebam de singulari zelo & justitia Eminentiæ Vræ, & ipsius sacræ Congregationis, quòd exquisitis illius Domini Canonici vanis prætextibus tandem modum ponere, eundemq; ad sustinendam hanc onerosam penes hanc Ecclesiam residentiam restringere dignarentur. Hoc finito alia jam vigore Plenipotentiæ nostræ, & meo, & Capituli mei, & ipsius Ecclesiæ meæ Cathedralis specialiter datæ majoris momenti negotia tractanda incumbent Domino Canonico Fantoni Statûs hujus Diœcesis, & Ecclesiæ Cathedralis à plurimis jam annis optimè gnaro; cujus ego, uti & Capitulum meum insigni & rebus agendis activitati cum probitate morum, & modestia conjunctæ plurimùm confidimus. Unde humillimè rogo, dignetur Eminentia Vra Eminentissimorum sacræ Congregationis Patrum in favorem istius nostri Plenipotentis eo flectere studia, ne, dum Canonicus Bassani demeritis ipsius ita exigentibus ex mandato Sacræ Congregationis Româ excedere jure merito cogitur, huic alteri Plenipotenti & meo, & Capitulari pro facilitandis alijs exrra-judicialibus negotijs ulterior mora, quoad desiderato excitu non finiatur, in Romana Curia non interdicatur. Quidquid exinde circa ipsius negotiationem ex amplissima Eminentiæ Vræ protectione & gratia emolumenti & decoris accedet Ecclesiæ Cathedrali & Capitulo meo, inter summa beneficia reputabo, DEum precaturus incessanter, ut Eminentia Vestra in bonum & commodum universæ Ecclesiæ diu sospitem conservet, cujus sacram purpuram venerabundus deosculor.

XLII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. & SAMB. BEKENDORFIO COMMISSARIO REGIO Smolanijs 17 Octobris

Diminutio militum petitur

REduces Varsaviâ Canonici mei Varmien. plenam dederant mihi informationem de æquanimitate & justitia tua spem non dubiam facientes notabilis diminutionis destinati in stativas in hunc Episcopatum meum militis, in qua confisus statim alium ex Canonicis scilicet Laurentium Nycz Thorunium ad urgendam & efflagitandam præmissam, Varsaviæ speratam à me diminutionem. Quæ quidem facta; duo enim Regimenta aliò destinata, sed quia reliqua quatuor tanto oneri Episcopatui huic sint futura, recurro eò confidentiùs, quò majori jam obstringor obligatione ad tuum Christianum cor, ut compatiatur populo huic misero, & per indiscretum Antecessorem suum, ad incitas, anno proximè elapso, redacto. Facies rem suæ Majestati successu temporis pergratam, rem rectitudine tuâ & æquanimitate dignam, rem his, qui hic locati erunt, commodam, ac demum ita me tibi in perpetuum devincies, ut obligato obligatior fiam. Quod fusiùs nomine meo dictus Canonicus meus præsentium lator deferet, cui ut aurem benignam & fidem perfectam non velis denegare, precor, maneoq; &c.

ALEXAN-

ALEXANDRO ZAŁUSKI PALATINO RAVENSI FRATRI SUO 29 Octobris. A.C. 1702

REquiris nova ex Polonia, fortè dolebis requisivisse: cùm nisi mala legere licebit, scribitur Cracoviâ, quòd imperatum fuerit sartoribus à Suecis; ut pectoribus tegendis consuetas per Septentrionem vestes ex tela, pecudumq; comis mille conficerent militi servituras. Legio peditum in Pomerania lectorum urbem ingressa est, distributaq; per cœnobia, solo Collegio Societatis JESU ad S. Petrum exempto, quòd illud mille tymfis se ab hac importunitate redemisset. Numerosa ea legio est, constat enim mille ducentis. Satis discretè in suis illis hospitijs se gesserunt hi novi hospites, nec ullum damnum intulerunt. Imperatum etiam, ut sequente die summo manè alio profectura parata esset militia, quod & factum. Nam die decimâ præsentis quinq; millia equitum hinc moverunt, feruntur q; ivisse versùs Sandomiriam, à prandijs exivit peditatus, deductis etiam secum infirmis, quos lintribus imposuerunt. Undecimâ reliquus peditatus ante meridiem, & Officiales profecti sunt. Ejus diei vespere emanavit mandatum à Rege Sueciæ, ut omnes nullo excepto Cracoviâ excederent: unde duodecimâ præsentis circa tertiam post mediam noctem signum profectioni datum est, cui ex nunc cœnobia & lapideas deserendo paruerunt Sueci, solo præsidio relicto, dum ad complementum sexaginta millium imperialium, supremum mille civitas exsolveret urgente potissimùm hoc restans pensum Generali Steinbock, nec exiturum se ex urbe seriò promittente; nisi ad novissimum quadrantem omnibus persolutis. Coacta igitur civitas est reliquas procurare pecunias; ut his liberaretur hospitibus, quibus solutis quietationem dedit Generalis, & sic pro centum millibus imperialium computatis contributionibus, commeatibus, censu capitali, nihil aliud recepit, præter pretiosam chartam, quâ civibus in manus datâ, ipse Generalis horâ undecimâ in forum, ante curiam in habitu Ungarico, frameâ Polonicâ succinctus, jam legione illum armis, & ordine velut ad prælium instructâ expectante comparuit, & custodijs portarum abductis, clavibus redditis ex civitate, discessit; sicq; liberati sunt à servitute leonis. Post exitum præsidij inquisitio facta per plateas, signumq; tympano datum; ut reliqui comparerent (deerant enim adhuc septuaginta) mandatumq; Consuli; ut si quis Sueticæ gentis aliquando prodiret, ex nunc ad exercitum remitteretur. Et quia Casimiriani adhuc debebant quatuor millia contributionis; in arestum accepti sunt usque ad vesperam, custodiæ ad portas relictæ, dum ad obolum solverent. Eodem vespere cymbæ majores numero quindecim, infirmis præsertim & tormentis onustæ à littore solverunt, item ligna, trabesq; compactæ ferendis oneribus pares, req; ipsâ, commeatu, & rebus alijs graves septuaginta in abitu suo salve, an vale dederunt. Eâdem die Brun Ablegatus ab Illustrissimis Commissarijs Ghorzelevio adfuit cum literis ad Regem Sueciæ, ad Piperum, Dominosq; Sapiehas, uti etiam ad Ablegatum Cæsareum, quos omnes, quia jam abijsse comperit, heri manè illos est insecutus. Fertur advenisse ratione loci designandi pro tractatu, quandoquidem Rex Sueciæ ad illum inclinare dicitur. Relicti illi pro assistentia & securitate quinquaginta Sueci Equites, quorsum autem exercitus hic externus contendet, difficile divinare est, opinantur nihilominus tribus tractibus, Sandomiriam, Lublinum, Varsaviam tendere. Domini Sapiehæ

Sueci Cracoviæ

A.C. 1702 hæ in numeroſo comitatu ſecuti ſunt Regem Sueciæ, cujus etiam quotidie interfuére conſilio.

Addo ea, quæ habui ex Volynia, unde notitia allata eſt Ruſzczycium cum exploratoria cohorte excurriſſe, pluresq; quàm decem Coſacos ab eo circumventos, alijs interim hac, illacq; vagantibus, ſpoliantibus, pluresq; indies Ruſticos ſibi aggregantibus: unde Rebellionē ſumere incrementa conſtat. Prædictus Ruſzczyc expectabat Capitaneum Chmielnicenſem, duo vexilla ſub directione ſua habentem. In luſtratione Palatinatûs Volyniæ per communem motum congregati comperta ſunt quinq; millia, præter Ducis Radivilij Cancellarij Litvaniæ, & Capitanei Sendomirienſis homines. Arripuerunt ij iter verſus Sendomiriam, ubi illos Palatinatus Kijovienſis mille ducentis potens expectabat. Quid hi ulterius facturi ſint? tempus edocebit. Valachi Niemierovij miſerunt petitum auxilia contra rebelles, qui etiam ibi jam eſſe inceperunt, cæſi ab illis non pauci Ruſtici, qui aut favere, aut ipſi conſurgere videbantur, velle feruntur. De Coſaco Palejo, dicitur, ipſum etiam Białocerkwiam ad Samuſſium profecturum.

Acta in Volynia.

Varſaviâ autē hæc habeo. Senatus-conſiliū de die in diē limitatur, in ſpem adventûs Principis Cardinalis, qui an adventurus ſit incertū eſt: unde ſi Rex Sueciæ advenerit; ſenatûs-conſilio locus non erit. Comparuit hic famulus Venatoris Premislienſis, qui refert à ſe Caſimiriâ tranſeunte, viſum Palatinum Vilnenſem cum exercitu, Suecorum autem ſedecim millia caſtra metata Pulavijs, Regem Sueciæ cum alijs copijs ſuis adhuc in itinere eſſe, quod Viſtulæ alveus aquâ deſtitutus ſufficiente, accelerare eum cum tormentis, & commeatu non permittat. Heſternâ die, hoc eſt 27. præſentis Dux Wiſniowiecki 50 Valachos expedivit, injungens illis, ut usque in hanc partem Pulaviorum excurrerent, notitiâq; ſufficiente de Suecis habitâ quantocyus redirent. Ex Litvania deputati ad Regem numero 60 præter aſſiſtentiam Varſaviam ingreſſi ſunt. Heri itidem Valachus illorum unus, qui PP. Reformatis vim intulerant in foro Varſaviæ capite plexus eſt aſſiſtentibus illi pro diſpoſitione Patribus Societatis JESU, inſtantiæ omnes pro illo apud Regem in caſſum fuerunt.

Saxonicus exercitus in Majorem Poloniam expeditus, dicitur pro hybernis in Sileſia futurus, ſunt illius octo millia declarata jam in ſubſidium Cæſari pro proſecutione belli in ſequenti anno. Hinc alij concludunt ſpem pacis eſſe, accedentibus præſertim & ſuadentibus id ex conſilio in Suecia Stokolmij habito literis ad Comitem Piperum datis, quibus jubetur, ut ſuadeat Regi quàm citiſſimum reditum in Sueciam ob infeſtationem Moſchorum. Datæ etiam ex conſilio eodem literæ ad ipſum Regem in eundem ſenſum, quin & Mater eidem repræſentat; ſatis jam vindictæ ſumptum eſſe, vellet reverenter fortunâ uti ſibi à DEo conceſſa, innuit. De Saxonicis copiis in Pruſſia ſubſiſtentibus, ne litera quidem eſt; quæ indicet eas ex Pruſſia abituras. Milites Palatini Vilnenſis graviter exorbitant, itinerantibus non parcunt, ſpoliant, diripiuntq;. Lublini 15 millia timſorum præter commeatum acceperunt; timentur illorum excurſiones ad nos ponte ad Caſimiriam illis viam aperturo. De Generali Brandt dicitur eum ad Lublinum morari, occupatâ propè ſylvas ſtatione, habereq; ſelectum de quovis vexillo militem, putatur tamen minimè potentiam Sueticam velle experiri.

Tandem poſt multas expoſtulationes promittit Princeps Cardinalis

nalis adventum suum pro hodierna die; innuit nihilominus per literas, quòd etsi consilium limitatum sit ad sex hebdomadas, nihil tamen stabiliri possit sine Majore Polonia. A.C. 1702

COPIA UNIVERSALIUM LITERARUM A REGE EXTRA-ditarum pro congressu Nobilitatis dicto Pospolite.

POst tit. Ab ipsa in Thronum Polonicum per liberas voces elevatione, hoc unicum omnium cogitationum, & continuæ sollicitudinis habuimus objectum, ut stante regimine nostro antiquâ gloriosæ Gentis Polonæ fortitudine, & liberali sangvinis effusione partâ gloriâ in conservatione Religionis S. Catholicæ, in extensione Patriorum limitum, in manutentione iurium, libertatum, & immunitatum, cum inviolabili fidelitate, & sincero in Reges suos zelo hactenus per tot discrimina variarum tempestatum culta & custodita non tantum in intacto maneat vigore, sed semper magis cum invidia externarum nationum accipere queat augmenta. Quod etiamsi ex ingenito, & à nævo jactantiæ alieno tacere vellemus genio, ipsa nihilominus præstitorum nobis ab hac Respub. obsequiorum, & gratiarum nostrarum veniunt in memoriam satis clara documenta, & in oculis gratorum filiorum comparere debent erogati in publicum milliones, illati ex hæreditate propria in hoc Regnum tot numerosi splendores, expensi tot thesauri in decus Mtis Regiæ & totius Reip. exposita in pericula salus propria propter integritatem boni publici, reddita sitibundæ Patriæ cum Porta Othomanica pax, receptum Camenecum, assecurata illius Partis à Tartaris securitas, & insuper in recuperandis avulsis laudabile & salutiferum desiderium, & teste illo, per quem Reges regnant, & justa decernunt ex vinculo juramenti nostri purâ innocentis cordis intentione susceptum studium. Ad expletionem hujus non privatus bellicæ gloriæ stimulus, aut particulare commodum, & secreta intentio, uti malitia interpretatur humana, sed amor boni publici, zelus justitiæ vindicativæ, jurata in Pactis conventis obligatio, desideratæ à sæculis per Antecessores nostros, à posteris fortè nunquam sperandæ conjuncturæ favorabiles ad prosecutionē sponsiones, certa subsidia, & alia valida motiva ex magnis circumstantijs, & profundiori consideratione promanantes nos planè côegerunt. Uti dextera Domini fecit virtutem concessis tam felicibus victoriarum initiis, quæ tum sequior interpretatio sub velo publici commodi abscondita malitia impedire, & quò secretiori, eò efficaciori impedimento sinceras intentiones nostras evertere cœpit. Nos conformando nosmet ipsos ad vota, ad elucidationem sincerarum nostrarum intentionum coram omnibus Reipublicæ Statibus Comitia in anni præteriti mense Maio congregavimus, in quibus eadem malevolentia per subtilia media in tam graves turbas & diffiden-

A.C. 1702 fidentias Statûs Reipublicæ induxit, quod inaudito exemplo, cùm damno & præjudicio prærogativarum conclavis Nuntiorũ Comitia in Comitijs quærebantur, & cùm illa impossibilia erant inventu, ad instantiam eorundem Reipub. Statuum alia Generalia Comitia expeditis in instanti literis universalibus indiximus, & volentes statim omnes avertere contrarias interpretationes, & sinistras impressiones, exercitum nostrum ex limitibus Regni & M. D. Lit. omissis omnibus bello partis eduximus. Posita more Antecessorum nostrorum securitate integritatis nostræ in sinu & fidis civium pectoribus. Ac proinde jure merito in his secundis Comitijs feliciorem consiliorum effectum, securitatem Majestatis nostræ, & totius Reipub. defensionem saltem provisionalem contra imminentia pericula sperabamus, & idipsum ardentissimâ curabamus applicatione facilitatis omnibus obstaculis, & particularibus diffidijs, magnis conatibus perfectè acquietatis. Et ecce irreconciliabilis in commune nefas oblivio, postquam intellexerit finem suum, cùm Status Reip. antiquâ Polonâ virtute commoti ad solida & solita pro tuenda Majestate & libertate inclinabant media, maluit viperino ictu per rupturam tam necessariorum Comitiorum Rempublicam iugulare, quàm contra exercitum Sueticum in visceribus Regni grassantem talem qualem monstrare resistentiam, & naturalem Reipublicæ providere defensionem. In tam ergo gravi casu, & imminentibus in Rempubl. periculis, dum potentia externa contra sacratam personam nostram extrema pertentat molimina, calcat impunè fundum Reipubl. M Ducatum Litv. Samogitiam & Curlandiam hostiliter premit, & cardinalissimas leges liberæ Electionis nostræ convellere intendit. Cùm defendere nos solitis medijs non possumus, ad arcanam vim Reipub. totius Nobilitatis publicam commotionem ex sensu Post-Comitialis consilij, & voto publico recurrimus, cum ea coram Deo & universo orbe manifestatione, quòd nihil aliud in pijssimis intentionibus habeamus, nisi sinceram boni publici, jurium, immunitatum, libertatum Patriarum, & integritatis nostræ conservandæ, & totalem Reipublicæ tranquillitatem. Quod pro primo & ultimo actionum nostrarum objecto & meta proponimus, has restium literas unà cum illis expedimus, & publicam nobilitatis motionem vocamus, ardentissimè desiderando, & amore communis Patriæ obligando, ut quicunq; filium se hujus Reipubl dicit, & quicunque per legem publicam ad hanc expeditionem obligatur, compareat, dum ultimis literis vocabitur, quia non prius quietem domesticam interrumpere, & ad castrenses labores invitare volumus, nisi ad id extrema constringamur necessitate. Ut verò id secundùm ordinem constitutionis millesimi sexcentesimi vigesimi primi fiat, volumus &c.

PUN-

PUNCTA AD CONFERENDUM CUM ILLUST. EXCELL. D. Comite de Stradtman Legato extraordinario Sacræ Cæsareæ Majestatis.

Imo. DEclarata amica officia S. Cæsareæ Mtis, & in ultimis literis expressa sicuti S. R. Mtas Dñus N. Clem. & Respub. ex omnibus Provincijs nunc integrè coadunata gratè accipit, ita in re ipsa explorata habere desiderat.

2do Si quæstio mota fuerit de acceptanda mediatione S. Cæs. Mtis respondendum erit, quòd cùm pactis Olivensibus sit constituta S. Cæsarea Mtas stipulator, Gvarranta & Evictor, ideo eo ipso naturaliter est mediator.

3tio Quandoquidem Comes de Zincendorf jam ex Commisso S. Cæs. Mtis negotium Pacis in Aula Suetica pertentavit, nobisq; necessariò persuasit cessationem armorum, cùm interim Nos gravissima incommoda, & depopulationem Regionum patiamur; scire cupit S. Regia Mtas, & Respub. in quibus gradibus hoc negotium pacis hæsit, & quid nobis reliquum spei sit, quáve de causa optimum destinatum S. Cæsareæ Mtis non sit ad effectum deductum.

4to Quodsi nulla affulgeat spes Pacis, nec conditionibus justis & honestis sine ulla Provinciarum, & cujuscunq; particulæ avulsione transigi possit, quomodo S. Cæs. Mtas vigore stipulationis Pactorum Olivensium, & interpositæ Guarrantiæ succurrere dignabitur, apertam mentem S. Regia Mtas & Respub. habere vellet, ut inde res suas metiri possit.

5to Siquidem in contrarium paci Vestphalicæ numerosus Sueticus Exercitus è Pomerania Poloniam inundavit, casu quo S. Regia Mtas & Respub. non subsecuta pace justa repressalia fecerit, præcavet id sibi nequaquam nociturum.

6to Subministrandi commeatûs bellici tum novo delectui militum Sueticorum in Poloniam transmittendorum, ut ampliùs liber transitus per ditiones S. Cæsar. Mtis non transmittatur, instat S. Regia Mtas & & Respub.

7mo Quemadmodum S. Cæsarea Mtas sua officia obtulit, ita eandem rogatam vult S. Regia Mtas & Respub, ut omnium Colligatorum suorum terrâ mariq; optima studia in rem Poloniæ disponere dignetur, ne abhinc plures Sueticæ copiæ, & bellicus apparatus eorum conniventia & permissione transmittantur, imò ut ad virilem defensionē conjunctis viribus concurrere velint.

RESPONSUM ILLUST. & EXCELL. COMITIS DE STRATman Legati extraordinarij S. Cæsareæ Mtis ad puncta in conferentia proposita.

Ad primum Officia S. Cæsareæ Mtis offerri directè ad restabiliendam in Polonia pacem, cum omni sincera opera, nec desperando successu. In quem finem S. Cæsarea Mtas jam Seren: Reginam Angliæ & fœderatos Status fœderati Belgij disposuit. Jamq; ab ipsis ad Aulam Sueticam expeditæ sunt legationes ad firmiter promovendam pacem.

Ad 2dum Quæsivit utrum Respubl. mediationem S. Cæsareæ Mtis acceptet, ad quod tale responsum tulit, quod Pacta Olivensia Guarrantam

A.C. 1702 tam & evictorem, perindeq; naturaliter mediantem S. Cæs. Mtem esse voluit. Reposuit nescivisse in hucusq; utrum Resp. mediationem S. Cæsareæ Mtis pro rato & grato haberet, dum propriam mediationem Seren: Regi Suecorum obtulit. Quodsi aula Suetica eandem Reip. mediationem acceptaverit, declarat S. Cæsaream Mtem conjunctim cum mediatrice Rep. cooperaturam ad media pacis. Porrò si Rex Sueciæ mediationem Reip. recusaverit, ex tunc seorsivè cum Colligatis suis ad restituendam pacem sese seriò S. Cæsarea Mtas applicare dignabitur.

Ad 3tium Quamprimum S. Cæs. Mtas notitiam acceperit acceptatam suam mediationem, nova statim mandata datura est Comiti de Zincendorff, qui à Seren: Rege Suecorum magnam spem conciliandæ pacis se habere retulit, quanquam ad conditiones pacis nondum se Ministri Suetici explicaverint, multiq; fuerint, qui negotium pacis impedirent, & ulteriorem profusionem sangvinis Christiani sitirent.

Ad 4tum Sperare se intra 4tuor vel quinq; septimanarum spatium obtenturum positivam declarationem ratione perficiendæ pacis, & nunc viriliter, & majori efficacia posse agere S. Cæsaream Mtem post acceptatam mediationem suam. Porrò quoad ferenda subsidia Poloniæ in casum non subsecutæ pacis, accipit ad referendum S. Cæs. Mti.

Ad 6tum Similiter recipit ad referendum S. Cæsareæ Mti, & semel & insimul se daturum declarationem promittit.

Ad 6tum Itidem ad referendum S. Cæsareæ Mti accipit.

Ad 7mum Pariter ad referendum, securam reddendo S. Reg. Mtem, & Remp. omnimodæ curæ, & applicationis, offerendo se, si S. Regia Mtas, & Resp. commmissionem ei dederit, ratione armistitij, & sistendi ulterioris Suecorum progressus & exactionis contributionum illico se allaboraturum. Quodsi S. Regia Mtas & Respub. restitutionem captivorum Sueticorum consentire voluerit, probè hoc multùm obligare, Seren: Regem Sueciæ facilitare, & futuram pacem conciliare bonamq; correspondentiam solidare.

XLIII.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM ET SAMB. AD CAPITULUM VARMIENSE 31 Octobris.

Calamitas Varmiæ.

COgitanti mihi quæ in præsenti inter multiplicatas ærumnas miserabili rerum nostrarum Statu convenientibus in unum coincidenti Capitulo proponere debeam, veniunt in mentem verba magni illius Consulis ad Senatum Romanum, quid scribam vobis Patres conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, Dii me Deæque pejus perdant, quàm perire me quotidie sentio, si scio. Miserum Perillustres Confratres charissimi lædi ab illo, de quo queri non est tutum. Ita jam infelicitate nostrâ ad scopulos servilis patientiæ redacti sumus, ut Ecclesiasticam immunitatem, quæ erat libera, factam ancillam, missam sub jugum & tributum Acatholicæ manus, nec deplorare quidem nisi clam sit securum. Fugit proinde mens & consilium. Magnâ curâ ingentiq; studio hactenus providebatur. Quærendo bona populo nostro multo labore in omnes partes sudatum est; mandavimus, remandavimus, expectavimus, reexpectavimus, speravimus meliora; præstolati sumus gratiam, & non est, majorem diminutionem, & elongata est à nobis. Imò calamitas, quæ opprimit, major est, quàm ut supportari queat, & timendum, ne multiplicentur, qui tribulant

bulant nos. Quid ergo agendum? brevibus me expedio; admiratio e- A.C.1702
nim ſuper iniquam noſtram ſortem in amaritudinem verſa, vix & hæc tacto dolore cordis intrinſecus exarare permittit. Si liceret mihi etiam cum periculo vitæ propriæ juſtis impulſo cauſis ea cum lege aggredi, quæ in defenſionem ovilis mei neceſſaria crederem, non diu certè deliberarem. Tædet enim vitæ animam meam, & libentiùs mori, quàm hæc (quæ quia inexpectata, nec debita plus aggravant) vellem ferre. Sed cùm conſequentiarum intercedat metus, & ex metu conſilium, cùm fieri nequeat, quòd vellem, id, quod poteſt fieri, velle cogor. Remis utendum, cum deficit aura, ac inprimis ad DEum, ut ſit adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis, recurrendum. Poſtea hoc, quod credentes per me poſſe fieri, Perilluſtres Dominationes Vræ cogitaverint, nec ſanitati ſatis nunc debili parcendo libens faciam. Ad Sereniſſimum Regem me Thorunium conferam, modò hi ex Perilluſtribus, qui jam negotium hoc tractârunt, mihi aſſiſtant, prævia iiſdem ultra gratias debitá pro labore & ſolicitudine; quorum ego teſtis, gratitudine, ut per eandem ad ulteriora Provinciæ reddenda obſequia, alacriores reddantur. Non defuiſſem certè, & ego contuliſſem me Varſaviam, niſi præteriti anni experientia me retraxiſſet, ubi promiſſa erant bona, & tamen venerant nobis mala. Accedebant & aliæ eæque validæ rationes quæ ne hoc minùs utile iter ſuſcepiſſem, impediverunt. Nunc verò (ſi aliter fieri non poterit) humiliari ſub manu potentiſſimi Regis, petere opportunè, importunè, obſecrare, ut veniat petitio noſtra, & ut, quod juſtè deſideramus, tribuatur nobis, paratus ero. Si verò & juſtitia cauſæ, & miſeria populi, dura non emolliet corda, ſi non reſpicient ad nos, & ad munera noſtra, quæ neceſſaria erunt, ſi milites, qui jam in viſceribus Provinciæ ſunt, per ſex menſes invitis nobis relinquentur; quomodo de petra aquam, quomodo plebi miſeræ ſuccurrendum? an in ſubſidium egeſtatis ſupellex Eccleſiaſtica, factâ per omnes Eccleſias diligenti ejuſdem connotatione non oppignoranda? an pecunia, quæcunq; penes Eccleſias inveniri poterit, cum ſecuritate reſtitutionis, ad hunc uſum non convertenda? an Parochi ad aliquod ſubſidium non invitandi? an & ubi aliqua ſumma prævisâ omnimodâ ſecuritate mutuò non quærenda? deliberationi maturæ Perilluſtrium D. D. Vrarũm comiſſum eſto. Scribendum interea cum ſummo dolore, & vera ac genuina miſerandi Statùs noſtri repræſentatione ad Illuſtriſſimum Nuntium crederem, ſcribendum itidem quod & ego ex parte mea ad ſummum Pontificem faciam, ad Perilluſtrem Fantoni, ut calamitatem noſtram repræſentet, & authoritatem ſupremi Patris invocet. Si enim (ut palàm minantur) ſex menſes integros hic morari volent, veniret in tempore auxilium, & Româ nobis. Hæc ergo quæ afflictio cordis permittit, inſinuanda duxi, non dubius cogitationes meas, cogitationes Veſtras Perilluſtres Confratres mei eſſe, foreq;. Benedicat interim Dominus DEUS conſilijs eorundem pro utilitate totius Eccleſiæ noſtræ. Quorum fraterno affectui me recommendando, maneo.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS, AD EPISCOPUM POSNANIENSEM 10 Novemb.

EX Ukraina nova peſſima; Coſaci Miedzybuſium, Niemiroviam, & Vinicam occupârunt; miſit Caſtellanus Cracovienſis plura vexilla, ad 30 tum equitum, tum peditum antea expe-

dita

A.C. 1702 dita, ſed quid hæc contra tam numeroſum tumultum rebellium? Pro ratione rebellionis allegatur oppreſſio & afflictio à quibusdam Dominis: Ita ſcilicet plebeia pectora impatientia injuriæ. Caſtellanus Cracovienſis in ſumma anxietate, Generali Steinbock cum ſex millibus expedito Rzeſzoviam fors in redemptionem ſui dare cogetur captivos Suecos, quos ferè ultra 50 habet, quia ſinè ulla dilatione requiruntur. Epiſcopus Culmenſis dicitur jam eſſe Thorunij, quò collimat etiam Princeps Varmienſis, utinam redeant cum deſiderato omnium ſolatio! Nuntius Apoſtolicus dixiſſe fertur ſe inventurum fuiſſe ſecuritatis medium, ſi Epiſcopi ad ſe per literas recurriſſent. Ego ſuppono neminem non ſcripſiſſe, ſed querelas, quas nec te tacere velim, ut reſponſum acceptum etiam mihi communices. Miedzyrzecium pro quadringentis portionibus datum.

XLIV.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. AD MAGISTRATUM GEDANENSEM Thorunio 16 Novembris.

IN ipſo prope limine Tractatûs Thorunenſis, ad quem præcipui terrarum Pruſſiæ deſcenderunt Proceres, recepi literas communis calamitatis & procellæ teſtes. Legi non alio ſenſu, quàm illo, quo ſeptem millia portionum militarium ferat mea Varmia. Tamen, nullus ambigo, quòd neminem poſſit latere, quàm tempeſtivè ſingula eorum, quæ nunc mihi deferuntur, quaſi in ſpeculo præviderim, & providere media efficaciſſima, in tempore non alieno omni diligentiâ ſtuduerim, niſi reſiſtentia illorum obſtitiſſet, & omnem prorſus deliberati conſilii ſeriem abrupiſſet, qui hodie fortiùs conqueruntur, poſtquam tempeſtivi remedii cogitationi (ad quam fortè invitati) publicè recuſarunt intereſſe. Quantum nihilominùs per tam obliqui temporis momenta licuerit mihi conſequi, laborabo totis viribus, ut neque Prænobiles ac ſpectabiles D.D. Vras ad me recurriſſe, neque me diligentiſſimas curas huic ſtudio impendiſſe pœniteat. Utinam verò ille omnium noſtrûm vota ſequatur eventus, quem intimis deſideriis concepimus. Ego interim teſtor, quòd ſim conſtanter P.P. ac Ss. Dominationum veſtrarum benevolus Amicus, & ad officia paratus.

IDEM AD MAGISTRATUM ELBINGENSEM de die ut ſupra.

NOn aliæ curæ ad Thorunenſem Conventum impulère, niſi, ut poſſim clariùs teſtari, quantum ſim addictus indemnitati, & tranquillitati Terrarum Pruſſiæ, præcipuè tamen illorum, quos mihi ſæpiùs & candidiùs probatos expertus ſum. Fortè vota noſtra celeriorem eventum fuiſſent conſecuta, ſi Thorunii Sereniſſimi Auguſti Noſtri præſentem reperiſſemus Mtem. Interim tamen, quia brevi rediturum expectamus, non omnino ſpei noſtræ diffidimus. Ego quantum mearum erit virium, non tantùm me impendam, ſed etiam ſuperimpendam, ut votis & deſideriis non ſingulorum modò, ſed omnium ſimul reſpondere valeam. Quod, dum conſtanter polliceor, teſtor, quòd ſim.

CO-

A.C. 1703

COPIA LITERARUM CIVITATIS GEDANENSIS AD CELSISSIMUM PRINC. EPISC. VARMIENSEM SUPREMUM REGNI CANCELLARIUM de data die 10 Julij

NON inanem fuiſſe ſolicitudinem, quâ conjecturam futurorum eventuum ex præteritis facientes & Provinciæ, & civitati huic timuimus, ne utraque tandem in ſocietatem iſtius calamitatis, quâ cùm potior Sarmaticæ compaginis pars colluctata aliquamdiu fuit, traheretur, triſtis eorum, quæ evenerunt, ſeries comprobat. Quippe non modò copias ſuas intra fines terrarum Pruſſiæ producere, & in ipſo Thorunenſis urbis conſpectu caſtra conſtituere, minorumq; civitatum plerasq; exactionum graviſſimarum onere (quod hiſce diebus Elbingenſium bonis pariter indictum accepimus) premere, ſed à nobis quoque ratione patrimonialium civitatis hujus paranda militi ſuo ſubſidia, ſub duriſſimo contributionis vocabulo per Ablegatum ad nos tres, & quod excurrit, ante hebdomadas, Illuſtriſſimum Comitem Steinbock inter alia, ſed operâ leviori diluta requirere Sereniſſimo Suecorum Regi placuit. Cujus mali diſpendiis nos, & ærarium noſtrum variis, tum in Regis, & Dñi noſtri Clementiſſimi, tum in Reipub. uſus, tum in proprias neceſſitates collatis impenſis tantopere jam attritum ſubducturi, etſi nihil, quod eo pertinere potuit, intermiſerimus, Illuſtriſſimoq; Dño Comiti bellicam obſervantiam, & præcipuè noſtram erga Saxonicum militem ptæteritis temporibus indulgentiam urgenti, oblatam promiſſamq; per eundem Regiam gratiam, cujus potior, quàm aut belli, cui nos obnoxios nulla nec culpa nec injuria noſtra reddidit, aut eorum, quæ Saxonicæ copiæ proprio auſu nobis perpetuò reclamantibus, & invitis extorſerunt, paternâ Regis & Dñi noſtri Clementiſſimi munificentiâ olim penſandâ, ratio habenda eſſet, oppoſuerimus; tamen ſuperare prætactum ejuſdem deſiderium, à quo recedere ob inſtructionis ſibi datæ tenorem integrum, ſibi non eſſe aſſerebat, non valuim9. Quare ad ipſius S. R. Mtis Sueciæ æquanimitatem recurrendum arbitrati, ſubmiſſis eandem literis imploravimus, dignaretur civitati innocentiſſimæ iſtius, quam & nuperæ Regiæ epiſtolæ earundem exhibitor Illuſtriſſimus Dñus Ablegatus, in civitatis hujus emolumenta propenſiſſimam ſignificaverant, clementiæ efficax hoc indulgere beneficium, ut ab adimplendæ Regiæ voluntatis prædicto onere prorſus abſolutæ juxta Olivenſis fœderis ſancita priſcâ tranquillitate, commerciorumq; ſecuritate non interruptâ uti frui liceat. Verùm & iſtam ſpem infelicior ſucceſſus excepit, Sereniſſimo Suecorum Rege in ijs, quas reſcribere dignatus eſt literis arbitrante, declaratæ propenſionis ſuæ Regiæ non leve pignus eſſe, quòd civitati iſti liberam de contributionum præſtatione cum Illuſtriſſimo Domino Comite Steinbock conferendi facultatem relinquere, quàm per modum executionis cum gravi, evidentioriq; noſtro incommodo exigere maluerit. Cæterum uti exſolvendæ de bonis civitatis Patrimonialibus contributionis neceſſitatem extra controverſiam ponendam eſſe, ita ab omni iniquitate alienum ſe reputare quòd ijſdem medijs, quibus Saxonicus miles ſuam adverſùs ſe potentiam augere aliquoties potuit, ipſe ad reprimendam eandem uti conſultum duxerit, & proinde quid poſt perpenſum maturiùs negotium civitati inſuper animi ſit, ſæpè nominato Illuſtriſſimo Ablegato ſuo ulteriùs indicandum fore. Iſta quemadmodum Celſitudini Vræ, ad cujus ſolicitudinem ex muneris, quod in Regno æquè & Provincia hac

A. C. 1703 gerit, dignitate, utramque civitatis istius fortunam pertinere, persuasi sumus, eo, quo acciderunt, ordine exponere, observantiæ erga eandem nostræ consonum credidimus: ita, quin eum, quem merentur locum apud Celsitudinem Vram repertura anxietatiq; nostræ, & æquanimi ejusdem miseratione fomentum aliquod conciliatura sint nulli ambigentes, ea cum reliquis civitatis Ordinibus consilia inire allaboramus, quibus & fidei, quam Regi & Dño nostro Clementissimo intemeratam perpetim testabimur, integritas, & civitatis hujus, ac eorũ, quæ ad istam spectant, bonorum incolumitas sarta tectaq; præstari, & conservari quàm convenientissimè poterit. Quod superest propitio Numini supplicantes, ut Celsitudini Vræ prosperrimos rerum & consiliorum successus, atque per hos Regno, Provinciæ ac civitati huic reducem quantocius pristinæ tranquillitatis securitatem largiatur. &c.

PUNCTA CIVITATIS GEDANENSIS AD SEREN: REGEM POLONIÆ.

Imo Cùm S. Regiæ Mti Dño nostro clementissimo ignotum esse nequeat, quantopere patrimonialia hujus civitatis bona per nuperrimas Saxonici militis exactiones exhausta, proventusq; eorundem imminuti sint. Proinde S. Regiæ Mti humillimè supplicat Gedanensis civitas, dignetur juxta laudatissimam Divorum Antecessorum munificentiam; summas istas quas præmemoratorum bonorum intuitu statis anni vicibus S.Regiæ Mti, sub nomine Rahtengelder solvere obstricta, & solita est, sibi clementissimè ad certum tempus condonare & remittere, usq; dum meliori fortunæ restituta ad pristinæ promptitudinis debitum reverti possit.

2do Non dubitat porrò eadem civitas, quin S. Regia Mtas pro consueta in eandem paterni animi propensione, gravissimis sumptibus, quos in communem propriæq; salutis, ac conservationis tutelam & defensionem impendere quotidie cogitur, benignissima ex Prætorio proventuum largitione, hoc afflicto rerum statu subvenire sit dignatura.

3tio Submississimis apud S. Regiam Mtem precibus eadem instat, ut summarum, quæ se circumstant, calamitatum, & gravissimi æris alieni jam inde à tempore Suetici belli in usus Reip. contracti æquanimi ratione habitâ Regiam suam authoritatem interponere velit, quo collectas ex subsidio personali in civitate hac ante aliquod tempus pecunias proprijs necessitatibus asservandi, & in istas, si è re visum fuerit, convertendi, liberam facultatem obtineat. Quo ipso S. R. Mtas juribus Provinciæ hujus, per nupera (uti fama est) comitiorum Lublinensiũ sancita insigniter læsis, & per nos, quamprimum certiùs de eo constiterit competenti remedio vindicandis benignissimè succurret.

4to Deniq; 4to pari, quâ antea devotione rogat, ut superiori, cæterarumq;, quas adducere prolixum foret, rationes, æquissimo intuitu juxta anteriorum temporum, & novissimorum annorum 1628, & 1638 exemplum accisæ, si quas in futuro terrarum harum Conventu laudari contigerit civitatis hujus relinquatur de illis dispositio, & per publicam legem in sequentibus Regni Comitijs eidem concedatur & stabiliatur humillimis apud S. Regiam Mtem supplicamus precibus, ut vicina civitati loca, videlicet Schotlandiam, montem Episcopalem, Stoltzenberg, Hoppenbruch &c: quæ prout semper civitati huic & Civibus maximopere præjudiciosa, & nociva, ita ubi res ad arma devenerint in sum-

summum civitatem possint adducere periculum, in rem & commodum civitatis ejusdem jurisdictioni, permutatione aliove titulo addicantur. A.C. 1703

DILUCIDATIO DESIDERIORū CIVITATIS GEDANENSIS.

Nemini mirum videri potest civitatem hoc tempore quatuor illa S. R. Mtis petita per Secretarium Residentem in aula obtulisse. Nihil enim aliud de munificentia Principis sibi persuadere poterat, quàm ut urgente gravi necessitate justa imprimis ac debita media pro vitando publicæ rei interitu à Dño suo clementissimo rogaret.

Neq; etiam illâ novitate quædam inventa recens nituntur, verùm exigente eâ ratione naturali, varia ea propter præstò sunt præjudicata multoties anteactis temporibus expetita impetrata. Portorium pro parte Regia, uti & Accisæ Agrariæ civitati temporibus primi & secundi belli Suetici concessæ sunt, sicut ipsæmet Regni Constitutiones de 1628 tit. Miasto Gdansk & Constit. anni 1658 tit. Pozwolenij Akcysy Miastu Gdansku, tum etiam specialis concessio Regia de anno 1656, quàm semper exhibere possunt, evidentissimè demonstrant.

Pro retentione pecuniæ ex Personali subsidio Capitationis collectæ militat eadem ratio, ob quam Accisæ civitati concessæ sunt, quâ etiam ratione pecuniæ Kahtengelder dictæ allegare possum, quæ regnante JOANNE CASIMIRO, cui tamen primum ea stipulata fuit, civitati tempore belli relicta, ac in proprios usus convertendi facultas data fuit: Nunc autem ubi Territorium à consistentia Saxonici militis debilitatum est, ac à Suecis etiam variè agitur, solvere illam impossibile quid est. Quod Schotlandiam, Montem Episcopalem, & Stoltzenberg attinet, testantur quovis regimine Serenissimorum repetita desideria, illa etiam, quæ anno 1698. die 27 Martij jam imperanti Serenissimo nostro Gedani oblata sunt. Civitatem quippe semper petere, ut loca hæc urbi, quocunq; titulo tribuerentur, proprietariisq; à Repub. aliâ ratione satisfieret. Quare cum Præfatis DD. Proprietariis tractare, remq; ibi promovere S. Regia Mtas omni tempore clementissimè promiserat.

COPIA LITERARUM EMIN: CARDINALIS AD CIVITATEM GEDANENSEM.

FIdem Dominationum VV, quam in prosperis & adversis æquè constanter experiri consuevit hæc Resp. nunc vel maximè solicitat, cùm de vindicandis libertatibus, & reinducendo pristinæ tranquillitatis statu agitur, ad quem scopum unicè collimare Generalem confœderationem nostram nemini non notum aut ratum, nisi quos turbo, vel privatorum studia delectant. Quid enim hucusq; fuisse Rempub. nisi appellationem tantùm sine corpore & specie cuncta civilibus discordiis concussa, jura eversa, calcata, bellorum incommoda, populi gementis lacrymas, nihilq; propiùs ad perniciem liberæ gentis accidere, quàm mutationem status antiqui, & figuram novi. Quapropter adimendo ampliùs sævientibus malis intumescendi licentiam, confœderationem eandem, typis impressam authenticè communicandam Dñibus VV. esse censui, & communi-

A. C. 1702 munico; obligando teneritudines earundem ad statum hunc, ad quem se determinârunt Palatinatus & Terræ confœderatæ, etiam DD. Vræ suscipere non abnuant, conformiq; ad intentiones nostras sensu nexibus confœderationis satisfaciant, & ab aliis satisfieri curent; quibus ex gradu Primatiali meo delatis circa votum prosperrimorum successuum maneo. Varsaviæ mensis Maji 1704.

AMICO CONFIDENTI Thoruniô 28 Novembris.

Nihil est, quòd multa ad tua respondeam, velim tantùm, ut tuorũ in me studiorum & officiorum recorderis, quorum cum tibi liceat, mihi nefas est, oblivisci, non modò virum bonum me existimabis, verùm etiam te à me amari plurimum, judicabis. Minimè miror mirari te attonitum super repentinis casibus, quomodo se habeat Orbis noster Polonus, quòd non tantùm ardeat bello, urbes sine legibus, sine judiciis, sine jure, sine fide relictæ direptioni, & incendiis pateant; ubiq; strages, depopulationes, lanienæ, facultatum direptiones, ærarij expilationes, civitatum, & municipiorum deprædationes intolerandæ, atque inauditæ exactiones. Sed etiam nullo tali exemplo ante in Repub. cognito tam crudeles reperiantur, qui in innocuos cives bene meritos de Patria, nec ullo crimine notatos tam immaniter mittere manus, & occidere audeant. Timendum enim ne in posterum simili exemplo similia fiant, jureq; fieri credantur, néve verso pollice, quos volent, ex nobis mactent, tanquam licitum sit vita exuere oppressos, & illi magis perire debeant, qui citiùs parere festinarunt. Quàm iniquum est, Dominum Palatinum Calissiensem vitæ passum fuisse dispendium, qui fecit & pro Rege, & pro Repub. accuratè omnia, curans, quæ ipsi imposita erant, nihilque egit ex commodo suo, & ecce pro meritis nihil nisi ferre crucem? Quid prodest innocentia ad omnem legem exacta? nam si aliqua in eo erant vitia, redimebat illa virtutibus, & plus habebat, quod laudares, quàm quod ignosceres. Crede ergo fortunis hominum caducis. Sed teneo te fortasse nimis jam tibi notis, sermonem perstringo & ad rem propero.

Felix Lipski

Post funestam istam mortem & conscriptam confœderationem, cujus tibi copiam adjungo, movit Rex Serenissimus versùs Varsaviam, ubi & consilium magnum à confœderatione Sendomiriensi destinatum habuit, illudq; Thorunium limitavit. Nova legatio ad Regem Sueciæ expedita cum conditionibus pacis, qui repræsentent non fidendum fortunæ, quæ belli aleam alternat. Legati autem sunt, Stanislaus Morstinius Palatinus Mazoviæ, Leszczynski Ostrzeszoviensis Capitaneus & Zydowscius Vexillifer Cracoviensis.

Interim nos futuros hospites, quando ita in fatis est, pro hyeme in Prussia speramus, vel potius timemus Saxones, & veremur ne væ unum abeat, & veniant adhuc duo væ post hæc. Misi Dominum Canonicum Nycz Thorunium, ubi Commissariatus Saxonicus sine misericordia, & discretione disponit hyberna. Fulminum ea natura est, ut cedenti materiæ parcant, obstantia quæque perstringant. Habui interim apud me Officiales à sex Regimentis, qui sunt destinati pro hybernis in Varmiam. Et quamvis sciam decreta DEI firma esse, & stata, nec magis mutari posse, quàm ipsum DEum, tamen quia ijs exsolvendis impar est humana fragilitas, ad pias, & ardentes orationes confugiendum

dum credo, ac proinde ordinavi eas adjungendo & jejunium in Diœcesi, faciens id ipsum cum toto grege in rigore. Anima in augustiis, & spiritus anxius clamant ad Dominum, ut misereatur. *A.C.1702*

Turpis est navigii rector cui gubernacula fluctus eripit, qui fluctuantia vela deserit, permittit tempestati omnia, at ille vel in naufragio laudandus, quem obruit mare clavam tenentem, & cum desint humana auxilia ad divina recurrendum.

Habuimus Cracoviâ, arcem in cineres abijsse, dolendum, tam pulchram fabricam, tam miserè perijsse, is solus nihil carum amittit, cui omnia cara sunt in eo qui non amittitur. Dicitur Rex Sueciæ volens nominis sui famam in templo memoriæ æternitati per hoc consecrare ipse accurrerit ex castris, sed non erat modus juvandi, & ab igne præservandi.

Defertur quòd Rex Prussiæ non permiserit Saxones transire in Varmiã per Ostrot, & sic aliam viam per Elbingam quærere debuerint; quod differtur non aufertur, quâcunq; demùm viâ venerint, non multum adferent solatij. Nec hæc res est vani terroris, cujus reprehenditur ille, qui Neptunum timebat, ne is terra disrupta inferos detegat. Turbari me his certò scias. Quidni? homines sumus non scopuli & illisione rerum fortuitarum movemur. Quanquam hunc dolorem, quem immittit ratio, etiam coërcet, & lenit, sicut enim paleæ ab omni vento, sic nos rapi affectûs turbine debemus, sed simul rationis pondere animum nostrum stabilire, ad quam componit nos sapientia, & necessitas ferre non suadet solùm, sed cogit. Ita nempe cælesti illi Patri visum est exercere suos in hac mundi palæstra, ut doloribus & damnis agitati verum colligant robur. Quid proinde agamus? serviendum nonnunquam, & rationi temporum & eorum voluntati, quorum nobis inprimis captanda est benevolentia.

26ta Octob. ingressi sunt Saxones in Varmiam, & prætendunt ut à 1. Septembris illis currat menstrualis, de qua convenerunt, solutio, quãtùm volunt, tantùm possunt. Nulla est alterius, tota sui cura. Hoc tam inopinatum malum, & penè inauditum non miror, quòd sinè metu nimio meis subditis fuit, cum esset sine exemplo. Omnibus quos fortuna publicè affligit, quod passuri sunt, timere permittit, Lacedemona servire jubet, Athenas tacere. Videns proinde ego oppressionem populi mei determinavi iter Thorunium, ubi Rex sperabatur post consilium, quod incepit quidem Varsaviæ, sed translatum est Thorunium, ut lacrymas Episcopatus totius tam justè cadentes repræsentarem. Quod scilicet nimis dura præcipiunt, quæ exequi nec possumus, nec nos posse credimus, supervacua requirunt non contenti quidquid necessitati satis est. Cùm præcipuè D. Jordan Colonellus vir ingenij magni magis quàm boni extendere suam per terrorem potentiam incipit. Nec spes quidẽ ulla integræ libertatis animis nostris poterat offerri, nec ulli remedio locus apparebat contra tantam vim malorum, ut saltem discretio fieret, petere institui, & ut Rex Seren: compassionem habeat, & depellat hæc, quæ nos non ex vano aut irritant, aut territant; Maneant illi semel placita, nec ulla in decreto litura sit, quod hyberna esse debeant, quanquam & hoc contra leges in Varmia, modò ad ultimam ruinam bona Ecclesiæ non reducantur. Utere nobis modicè ut diutiùs uti possis. Sed ut magnum bonum est, ubi sunt præparata pectora, in quæ tutò supplices preces descendant, ita fortè quæ excelsa mihi spes facit, prærupta inveniam indignusq; ero, cui aliquis favor fieri possit.

A.C. 1702 Cardinalis Primas nolebat venire primò Varſaviam; Lex apud Romanos ut ſacerdos nunquam juret, nec unquam niſi per ſuam Veſtam. Nunc ſacerdos primus in Polonia nihil facit, quòd cicada (quæ ut tacta fuerit nunquam ſilet) non permittit.

Succamerariatus Regni ceſſit D. Georgio Lubomirski Subdapifero Regni, hinc lacrymæ, dolor, & planè furor, quòd non filio Dñæ Palatinæ Lencicienſis, hinc abſoluta pro more prohibitio, ne Cardinalis veniret Varſaviam, quaſi nullus ſit ſupra cæteros eminendi modus, niſi ut nullum ante ſe ferri videat. Sic animum ambitio, & amor inordinatus obſident pravum in alijs, excuſatius eſt peccare voluntate, quàm caſu in hoc maxima culpa eſt ſpontè delinquere. Etiamſi malè facit, neſcit, vel neſcire vult ſe facere malè.

Actio tamen recta non eſt, niſi recta fuerit voluntas, ab hac enim eſt actio. Rurſus non erit recta, niſi habitus animi rectus fuerit. Hic certè privatum intereſſe in omnibus quæritur, honeſtatis oblivio invaſit. Nihil turpe eſt cujus placet pretium. Ambitio fingit ſibi perpetuam felicitatem, fingit ſibi ſemper ſe ſuosq; creſcere debere, & quæcunq; vacant ſibi adſciſcere, oblitaq; fati quo humana jactantur, fortuitorum ſibi conſtantiam ſpondet. Non vellem loqui, ſed noſti me, quòd non poſſum tacere, ne aliquid contra vitia aſperè ſcribam, contra pericula animoſè, contra fortunam ſuperbè, contra ambitionem fortiter, da mihi quemcunq; vis magni nominis virum, dicam quòd illi ætas ſua ignoverit, quòd in illo ſciens diſſimulaverit.

Tandem tamen per mediationem Dñi Nuntij reconciliatus eſt Regi, ſcis quo pretio? Vacabat Capitaneatus Miedzyrzycenſis, datus eſt ei, & venit, & fecit, & omnia permiſit, ſic omiſſis benè, ac meliùs meritis, juveni tam bona portio ex pane benè meritorum ceſſit. Quanquam cum annos meritorum non habeat, nec jus habere credatur. Benè & appoſitè Plutarchus: Plorant ſe non geſtare veſtem patritiam, & ſi ferant quod non ſint Prætores, & hoc adepti quòd non conſules, & conſules, quòd non priores, ſed poſteriores fuerint renuntiati. Magis eos unus lædit qui præcedit, quàm recreant mille, qui ſequuntur. Ita ſanè dici de Primate poteſt; vos felium more, & inſano amore magnitudinis falſæ, quantò magis demulcemini, tantò altiùs caudam elevatis. Noli hæc ſecreta putare, omnes hoc ſciunt, omnes loquuntur, nemo tacet; Ille beatus eſt, & cupiditati terminum ponit, qui verò *pro ſe*, & ſuis nimios optat honores, nimias poſcit opes, is ſibi excel*ſæ* turris tabulatum erigit, unde altiùs cadat, majoremq; det ruinam, quàm opinionem. Velint ſuperi, ut durent hæc, quæ tanto conatu, tanto cum publico damno quæruntur.

Cùm irem Thorunium accepi literas Dñi Epiſcopi Culmenſis in nova civitate, ubi expectare me Regem cum ſumma impatientia ſcribit favoreſq; promittit, ut levius ſcilicet onus hybernorum feram, placida verba parantur. Vidi ibi œconomum Dñi Palatini Culmenſis, qui parum ebrius narravit mihi, quantos exceſſus fecerint Saxones in bonis ejus, & quòd Dñus Palatinus eam reſolutionem acceperat, ut omnia bona ſua combureret, ne ipſi haberent conſolationem, ſed dolendũ (ſic bonus œconomus exaggeravit) Dña Palatina impedivit. Nos riſimus, & ille ſemper idem non ſine affectu confirmavit, quaſi doluiſſet non factum fuiſſe.

Dum pergebam Thorunium, & pernoctarem in Golub reſcivi Regem inſperatè in Saxoniam abiviſſe, ſed brevi rediturum. Acceperam qui-

quidem literas Regias ad Dominum Jordan, sed illusio magis erat, quàm defensio. Luci tenebras veritati mendacium præferentem. A. C. 1702

Tandem aliquot diebus impensis in Lonkoreka apud Dominum Palatinum Culmensem, abivimus Thorunium ubi 13. Novembris habui conferentias varias cum illis Commissariis, qui tam magnam quantitatem militum mihi miserunt.

Adductus est Dñus de Heron 15 Novembris Ablegatus Galliæ, acceptus vi Varsavia à Dño Bretsnaider, & in custodia habitus Thorunii, scripsit tamen mihi schedam accusans, quòd contra jus Gentium id factum fuerit. Quàm malè est ibi esse, unde rarus est cum honestate reditus.

Ego tanquam Senator & Episcopus in cujus manu calix est musto plenus, quique possum ex hoc in hoc miscere, volui juvare amicum, sed operam meam non esse illi proficuam agnovi, quanquam veritatem juvare, & boni viri officio fungi voluissem, non solùm enim præsentia considerabam, sed futura etiam longè præmeditabar, amator Patriæ meæ, & alienæ non inimicus. Sed nihil profuit, præsertim in absentia Regis, cujus mandato detinebatur. Visitavit illum Domina Cameraria Regni Lubomirska, & omnes condoluimus. Vale dignitate parens, ætate frater, dilectioneq; socie, & me ut facis ama, sed ut non facis, utere.

EIDEM AMICO CONFIDENTI Thorunio 21 Novembris.

NON esse te mei oblitum video, & memoriam mei, tibi semper esse jucundam. Ita enim res meas curas, ut nihil sit opus scribere nisi velim tibi gratias agere, quæ pro factis non est digna recompensatio; scio quòd me amas, & amantis est amati prosperitatem ducere suam. Nec apud te ut hodie hæc amicitia viget, cui utilitas est adnexa.

Significas mihi de morte Domini Caroli Tarlo Regni Procancellarii qui vixit cum virtute, mortuus est cum pietate, & simul suades, ut concurram, ut curem, ut accipiam sigillum, & ego illud debeo Terentianum objicere, tu si hic sis, aliter sentias.

Cur nolit concurrere ad Procancellariatum

Statui amicorum more, absque præfationibus quod mihi in corde est tibi aperire, & sincerè scribere, si secus agerem non esset mihi ex usu, nec te velle scio; dicam ergo brevissimè inter amicos enim prohibita est verbositas, quod menti sedet, ut & tu, & posteri sciant, quia sunt homines in malas suspiciones prompti, & ad criminandum, magis quàm ad laudandum nati, satis mundo servivi imò nimis, & hinc satis est tibi nosse quid velim. Pauca amico sufficiunt, sat est te nosse desiderium meum, si tu amplius, & fortasse meliùs cogitaveris, qui meos mores calles, amicum te qui es erga me ostenderes, scis bene quòd oblectamenta ista terræ pro magnis ac veris bonis nunquam habui, nec ijs credidi, quia experientiâ rerum magistrâ didici non tantùm fallacia dubia, verùm etiam insidiosa esse, quæ apparent dulcia. Pauca de multis quæ dicenda essent percurram: non sum ex ijs, qui ut divitias comparent, ut honores assequantur libertatem vendunt, & se involvunt tam difficilibus occupationibus, ut vix, manus dextra quot habeat digitos noscant. Non augeri honor potest, quin & labores crescant, omnis potentia subjecta est invidiæ, omnes quippè destrui cupiunt, si quis se non possit provehere, si quis potens est mille circa se oculos habet, & totidem lingvas ad ruinam ejus aspirantes, & unus hinc,

alius

A.C. 1702 alius illinc premit. Ruunt turres, quæ juxta flumen sitæ perpetuum in se aquæ cursum recipiunt. O utinam, dico cum Juvenale, figam aliquid, quo sit tuta senectus à tegete, & baculo. Nónne Horatius dixit laborem ideo ferre homines, ut senes in otia tuta recedant. In hoc officio nónne semper ante oculos inimici sunt, oscularíq; manum persæpè cogeris, quam velles truncatam videre, facileq; plus amaritudinis, quàm dulcedinis visus tuus ex curia reportabit, sic enim habet natura rerum humanarum, ut nihil voluerit esse tam suave, quin aliquid aloes admiscuerit. Si potest picem tangere, & ab ea non inquinari, si potest ignem ingredi & non uri, non illum, curiam sequi prohibeo. Vellem tibi communicare omnia ore, quæ literis nequeo, quia calamus impotens est omnia referre, & haberem multa, ut verbo illo utar, quæ mihi expuenda essent, sed non est ultra quod tibi aperiam, quandoquidem jam tibi, & mihi cognitum est, unam esse tuam, & meam, more Aristophanis animam. Quid miserius est, quàm id officij gerere, cui nequeas satisfacere, non eadem est ætas, non vigor.

Nullius miserior vita est, quàm eorum qui ad alienum comedunt appetitum, ad alienam sitim bibunt, ad alienum somnum dormiunt, nunquam absque gravi cura comedendum, nunquam sine suspicione loquendum, sine timore cubandum. Nihil præter mendacia in illis venditur fortunæ nundinis, nihil creditur, nisi captis pignoribus famæ nostræ, nihil nisi vitæ nostræ stipe solvitur. Non mare à periculis tutum, navigare me vis. Non emere carnes absque ossibus, incedere per limum, nec deturpari, colligere triticum sine stipulis, tueri famam honestã sine jactura inhonestarũ fortunarũ. Ut multas simultates partim occultas, partim apertas subeam jubes. Nunc verè me ad triremem, quasi fatuum, & delirum senem damnandum judicas, servitium mihi monstrans Dominumq; paratum, minimè cogitans quòd quamdiu in hoc officio victurus sum, oportere æquo animo ferre quæcunq; passim eveniunt, quippè quæ arbitrio alieno aguntur, si enim mundus pacificus, stabilis, sobrius, verax, correctioni obnoxius esset, non utiq; mundus esset, nec ratione alia hoc nomine censetur, quàm quòd in toto terrarum orbe, nihil stabile insit, ac proindè quis tam pravis oblectare animum in vita vult, si vera cognoscit? Scias ergo in arctum desideria mea me constringere, votorum. cupiditatum, optionum, appetitionum; jam sensum & desiderium perdidisse, unicum optare, ut DEo vivam, si superi vellent, ut simul simus, & vitam ducamus beatam, extra Curiæ clamores atq; miserias. Occurrunt mihi nunc quidam ultra millenos, qui aliud suadent: Cùm Menippus adolescens apud Homerum Hesiodumque diversa scelera Deorum legisset eaq; licita esse, atq; honesta credebat, nam quod Dij faciant, quis non arbitretur honestum? Hic vir postea factus, cum illa tanquam turpia prohiberi legibus animadverteret, incertus animi Philosophos adijt sciscitaturus ab eis, quænam esset optima vita? sed neq; Philosophi satisfecerunt, cum inter se dissentirent, & alij voluptatem, alij vacuitatem doloris, alij virtutem, quidam verò animi & corporis fortunæq; bona simul juncta, vitam dicerent præstare beatam. Incertior igitur ille multò quàm antea, ut verbis utar Terentij consulere mortuos decrevit, & ad inferos penetravit, ac ex Thyressia, qui ipse vates Divinatorq; fuit, ubi vita beata esset perquisivit, cui cùm Vates diu respondere negâsset in aures tandem insusurrans apud privatos inquit optimam vitam, hoc est felicitatem invenies. Alius venit in mentem Gyges Lydorum Rex, qui se præ cæteris fortunatissimum reputabat,

tabat, Apollinem consuluit quis suo tempore felix esset, contempsit oraculum Regias opes, & apparatus, atque Aglaum quendam Arcadem modici ruris cultorem, cujus metas agelli cupiditas nunquam excesserat, felicem esse respondit. Divus Augustus (ait ille) cui Dij plura, quàm ulli præstiterunt, non desiit quietem sibi precari, vacationem à Repub. petere, omnis ejus sermo ad hoc semper revolutus erat, ut sibi pararet otium. Rerum non providens, cum non liberum esset inchoatas res relinquere in quietem, ne puero enim sibi unquam ferias contigisse ait. Nónne aliquid simile in me invenies, & justè me id desiderare, quod aveo, concludes. Insuper didici virtutes felicis vitæ esse effectrices, quæ à Principum domicilijs exclusæ, si quando casu, aut errore limen ingrediuntur, è vestigio coguntur fugere perterritæ sinistris moribus, quibus in altis Palatiis vivitur, & ut Juvenalis verba resumam: Minor est hodie res, heri quàm fuit, hæc eadem cras ex his detrahet aliquid. Si id desiderarem nulla certè esset ratio major, & prior, quàm ambitio, quæ tanquam æmula charitatis omnia fert onera, quamvis gravissima ut honeribus sæculi, ac popularibus laudibus efferatur, ego verò honestam famam parandi, quàm magnas divitias coacervandi sum studiosior, nec curo, ut super Cathedram Moysis sedeam, ascensiones in corde non pono, in excelsis non ambulo. Quæ cùm tu benè consideraveris, non voles prophetare mihi malum, sed bonum. Omnia scis propter te libens facio, hanc autem rem facere non possum, nolo semper servire, mihi vivere aliquando decrevi. Petitus interim scripsi Regi in favorem D. Referendarij Szembek (quilibet sibi studet, omnes præferri volunt) ut sæculare sigillum habeat, dignus est operarius mercede sua, qui laborat, opus est, ut manducet. Finio, & te precor, ut tibi persuadeas, me tuum semper esse. A.C. 1702

EIDEM AMICO. 26 Novemb. Thorunió

De affectu tuo, nec unquam addubitabam, nec conqueri poteram, & ingratitudine ipsâ videar ingratior, ni agnoscam eam, ni respondeam reciproco, ni recognoscam, ita enim me tibi obstringis, ut nullam grati animi partem intermittere posse videar, sine nota hominis sordidi, atq; immemoris beneficij. Non sunt omnes accepti beneficij memores, magna pars hominum eos perijsse expetunt, ex quibus beneficia consecuti sunt, sic enim se vinculo solvi credunt, quo tenerentur. Ego verò confiteor istud, neq; me amicum habuisse unquam scio, qui te verior ac sincerior fuerit. Quis tam evisceratæ charitati satisfacere potest? ergo cum sciam, quòd debeo, faciam semper, quod valebo, & dabunt aliquando testimonium non verba, sed opera. Jam tibi mea mens sic aperta liquet in materia, circa quam, ut quò mea me fortuna vocet, dubitare non possis, sed non tantùm oscitanter, & negligenter rem hanc ago, sed etiam aliquid quidvis potiùs agere mallem, quàm dare operam. Ab omni genere ambitionis semper abhorrui, nec unquam, ubi aliquis popularis gloriolæ status ostendebatur, eò vela dedi. Imò literis tuis lectis magnum mihi pudorem ex conscientia meæ tenuitatis incuti sentio, & consilium ad rationem non ad tuum (meus enim certè non est) appetitum referre par est. At enim tot mihi curis confecto, tot laboribus exhaucto, & corporis vires attenuatæ, & animus fatigatus est, satis haberem, si citra periculum quiete uti possem. Propterea id maximè timeo, quòd lubrica Aulæ voluntas in unius coloris

Ejusd. Argumenti.

A.C. 1702 loris favorem nunquam migrabit. Libertatis meæ naturalis in dicendo fructus, jam nuper sensi, & quomodo conceptum à puero tenere sermonem? præsertim si occasio detur, quomodo tacendum? non dicenda optima? quæ ex usu Patriæ sunt. Nulla est apud Principes diuturna potestas nulliusq; Status debilior, nullius incertior, nullius infirmior est, quàm ejus qui apud Principem videtur esse potentior, sunt æmuli simultates, odia incidunt, suspiciones parantur, insidiæ, perstrepunt ubiq; delatores, atq; ut oculus parvâ festucâ turbatur, sic Principum gratia offensiuncula vel minimâ cadit. Ego præcipuè in hoc periculo essem, cum viri boni officium esse semper judicaverim, me ipsum Patriæ usibus conservare, cavereque ne temere pereat debito suo, neq; dicendo deesse, neque agendo, neque mortem etiam pro salute ejus detrectando. Cogitare insuper oportet de descensu, antequam quis velit ascendere, neque enim fortuna quemq; extollit, de quo *rejiciendi* potestatem non hâc conditione ascendimus, ut cum illa velit è vestigio descendamus. Nunc longum tenet una, comas, nunc populus umbras inquit ille. Caduca omnia sub luna. Quantò altiùs extollimur, tantò periculosiùs cadimus, volubilis rota fortunæ est, nemo clavam illi affixit, inconstans & fidelis hera fortuna, nulli perpetuo bona est, magis ergo præparo pectus adversus omnes fortunæ contumelias, si contra me velit irasci, quamvis in hanc usq; diem non habeo quod fortunam accusem. Nam sive honores, sive opes, sive alia hujus sæculi bona inter homines æquè distrahuntur, scio me plus virili parte assecutum. Scribo ergo tibi libero calamo, & nihil suppressi. Quamobrem, & tu mecum credes non oportere imò nec necesse esse, ut ea cogitem, sed omnino evitem, ne hæc moles in meum caput irruat. Non quod sim ex illis contra quos Pöeta: vos genus ignavum tecto gaudetis, & umbra, sed quòd nullo, ut plerisq; moris est, elatus favore fortunæ in cothurnum me magnæ potestatis erigere volo, sed æquitate cuncta moderans, nolo inter tot concurrentes mediùs elidi.

Habuimus Sessiones nostras cum magna, & copiosa nobilitate, quæ oppressa à Saxonibus media quærebat levaminis, conclusimus reduci Majestati publico nomine Provinciæ supplicandum, ut aliquod levamen sentiat, ut verò ego nomine ejus in assistentia omnium id officii sumerem petitus sum, & ut Præses Provinciæ denegare nequivi.

21. Comparuit Rex sed audientiam habere non potuimus, nisi 24. ubi quid me officium meum loqui coegerit, habes in copia, nec tamen omnibus acta & prolata placuere præcipuè Dño Czapski Castellano Elbingensi, qui mihi id in publico totius Provinciæ consessu exprobravit. Ego autem didici humilem semper esse debere coram Rege, & ad Regem orationem, & ita suaviter ordinavi verba, ut tamen me fortiter loquutum quisque audierit.

Declaravit nobis notabilem Rex alleviationem, & comitia Provinciæ promisit, petijt interim à me Provincia, ut Cardinali Primati, quæ facta sint, scriberem, & quo ordine facta narrarem, quòd & feci, quanquam id nullius esse utilitatis cognovi.

Interim multa loquuti sunt, ne consilio Thorunii futuro adessemus, ego autem necessitatem præsentiæ exposui. Quidquid enim nunc promissi habemus à Rege, præsentibus manutenebitur, absentibus pollicita detrahentur, sæpè quod heri placuit, hodie displicet, & quod privatâ dispositione constituitur, cujusvis occasionis surreptione mutari poterit, nullum est in atriis Principum majus studium, quàm ut paucos erigant

erigant, plures de gradu præcipitent, adesse ergo debemus, ut hanc mutationem impediamus. Finio te precatus, ut quod tibi jam persuadere semel debueras, immobiliter credas, me tuum semper esse. A.C. 1702

SERMO EPISCOPI VARMIENSIS ET SAMBIENSIS, nomine totius Provinciæ Prussiæ dictus ad Serenissimum Regem Thorunij 24 Novembris.

Venit in conspectum Mtis Vræ supplex Provincia Prussiæ, antemurale Religionis Orthodoxæ, flos terrarum Regni & maris Balthici munimentum. Venit hæc Prussia, quæ continua annorum serie, suis Regibus fidelissima, prima olim jugum excussit Theutonicum, ut colla libera non tam subderet, quàm libero Poloniæ adjungeret Regno. Venit vultu miserabili fortunæ suæ præsentis teste, cum omni respectu & submississimâ veneratione, humilis enim etiam in caûsa bona coram Mte debet esse oratio. Comparet in nobis Status Spiritualis cum suis disputationi ulli non subjectis immunitatibus, agmen nobilium, non inania nomina præferentium cum Progenitorum suorum fide, virtute, & sangvine partis Juribus, civitates decora in pace, munimenta Regni in bello cum suis à Serenissimis Mtis Vræ Antecessoribus concessis, ab ipsamet clementissimè confirmatis privilegiis: populus ultra quàm credi potest afflictus, turba mœrentium cum exhaustis in fletu domestico oculis. Præsentat ex privato cujusvis factus publicus dolor documenta fidei, documenta patientiæ. Optabat equidem Provincia nostra lætiorem frontem induere coram Serenissima Mte comparitura, optabat non querelas aut lacrymas, sed festivos applausus tanto hospiti componere, sed quoniam digna visa est DEO, in qua experiretur quantum humana natura posset pati, quoniam inopinata indiscreti militis inundatio & dira tanquam signo ad permiscenda omnia dato in prædam libido comunis lætitiæ corrumpit malaciam, fortunæ publicæ vultum inducit decolorem, dies festi ejus conversi sunt in luctum, Sabbatha ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. Nequit Regum clementissime tanta calamitas silentio transmitti, ipsa inanima clamant oppressa & queruntur. Nec laurus sine strepitu ardet, nec boni viri injuriosè secum agi sine clamore patiuntur. Gratiora dictu ego maximè tot nominibus Mti Vræ devotus alia esse scio, sed tristia pro gratis loqui, & si me meum ingenium non moveret, necessitas cogit. Liceat ergo reverenter insinuare, quæ patimur; miseros utiq; nemo queri vetat. Quis potest, cùm propria sibi eripiuntur, tacere? Scimus ad auxilium singulorum, non ad perniciem universorum Mtem Vram inclinatam malle felicitati nostræ, quàm calamitati præesse. Novimus augustissimo natum sangvine animum, proprias gazas munificentissimè alijs largientem, procul ab alienæ miseriæ distare suffragio. Paternæ proindè gratiæ thronum tantò candidiore pulsamus fiduciâ, quantò clarius nobis constare debet, quòd tam insolita Provinciæ gravamina insciâ facta fuerint fiantq; Mte. Non congero hîc querelas lachrymasq; populorum, nimis enim amarum & ingratum Mti Vræ offerrem munus, humillimâ tantùm voce totius Provinciæ S. R. Mti Vræ supplico, ut servet integros, quibus possit diutissimè imperare. Jam enim incipit terra nostra ante desiderabilis esse deserta, nec brevi erit, qui inhabitet in ea, si plorantibus in tribulatione, quæ invenit nos nimis, manu potenti & brachio excelso, clementissime Rex potentissime

A. C. 1702 tissimè non succurres, si lacrymas ab omni vultu non auferes, si patieris toto spiritu & anima tibi subiectos, deturbari à libertate illa, quam à divis Prædecessoribus acceptam hæreditariam in nos Patres nostri transfuderunt. Aperiantur ergo clementissimi oculi Mtis Vræ ad deprecationem nostram, inveniamus gratiam ante eos, felices fac populos, non expecta, converte luctum nostrum in gaudium & quod humillimè petimus, clementissimè tribuatur nobis. Nónne enim Domine noster omnes servi tui sumus? Non patiaris Regum optime, ut quispiam delectetur in perditionibus nostris, tam enim malè nobiscum agitur, ut injuria putetur, quòd non libenter pereamus. Dignetur verò Mtas Vra, hæc non lædendi avertat DEUS studio, sed simplici & sincerâ fide, non citra ultimam necessitatem ad se humillimè delata, in benigniorem partem interpretari, ac pio ut solet affectu in animum admittere, & hâc benignitate subditos fideles ad flagrantiora fidei & devotionis obsequia provocare. In una clementissima Mtis Vræ gratia spes tota recumbit, ex tam alta publicæ felicitatis fiducia repentè dejectis, non alia restat anchora, quàm supremam ejus dexteram lapsis Provinciæ rebus implorare. Me verò jam prolixioribus populorum querelis non decet clementissimas Mtis Vræ aures interpellare, leget clarius, nihil ambigimus, per Regiarum curarum otium, supplicis quem reverentissimè porrigimus contenta libelli, plorantis Provinciæ lacrymis exarata. Supplicamus itidem Mti Vræ ut hoc, quod omnibus Provinciis, Palatinatibus, & Districtibus est concessum, nostræ etiam tanquam non minori in Regno Provinciæ clementissimè concedatur, ut scilicet non tantùm consulere, sed etiam documenta fidelitatis nostræ in Mtem Vram & veri in publicum palàm ostendere possimus, zeli, in utroq; certe à nulla Reipublicæ parte superari nos passuri. Quod reliquum est Mti Vræ longævam vitam, felix à DEO Opt: Maximo ex animo vovemus Imperium. Respiciat ergo nos Dominus noster, ut læti serviamus Regi.

Andreæ Zaluski

INSTRUCTIO TERRARUM PRUSSIÆ AD SEREN. REGEM POLONIÆ, DATA CELSISSIMO PRINCIPI EPISCOPO VARMIENSI. 17 Novemb.

NOS Senatores, Consiliarij & ex Equestri Ordine Terrarum Prussiæ Thorunij pro die 12. Novemb. Anni 1702 ex mente S. R. Mtis D. N. Clementissimi congregati super infra scriptis per Celsissimum Principem Episcopum Varmiensem & Sambiensem Terrarum Prussiæ Præsidem, Regiæ Mti Dno N. Clementissimo humillimè deferendis convenimus.

Quamprimùm S. R. Mtas D. N. Clementissimus annuente Divinâ gratiâ in Civitatem Thorunensem feliciter redierit Celsissimus Princeps circa publicam audientiam præviâ debitæ, ac intemeratæ fidei & subjectionis contestatione S. R. Mti humillimè exponet jura, libertates, Privilegia, ac immunitates, cum quibus Terræ Prussiæ spontaneè ac liberè ad Remp. sub Divo CASIMIRO Rege Poloniæ reciprocâ curatâ sponsione testante accessêre. Allegabit quoq; eo, quo decet humilitatis studio Constitutiones Regni tum veteres, tum quoq; recentiores. Pacta Conventa juramento firmata, Constitutionem Regni, Pacificationis ultimam assecurationem Regiam ad Sandomiriam fide Regiâ datam

medi-

mediante, quâ miles Saxonicus aut Regno educi, aut stante bello sumptibus Regijs proprijs sustentari debebat. Cùm verò in contrarium horum Copiæ Saxonicæ Provinciam hanc non requisitis etiam nobis inundaverint, & cum maximo Incolarum, & Colonorum, Bonorum Reipub: Spiritualium, ac Civitatum omnium præcipuè majorum, quæ ab omni exactione militari etiam proprij Reipub. militis solenni legum auxilio libera sunt, imò totius Provinciæ onere, ac insigni & irreparabili damno exactiones pecuniarias in numero excessivo sub nomine nunquam antehac audito portionum, non solùm pro sustentando, sed & vestiendo, ac armando, denuò reaugendo milite percipiant, atq; etiam exequantur, & quod dolorem magis, ac magis acuit, tanta potestas in liberam Gentem Consiliarijs & Commissarijs Saxonicis, quos S. R. Mtas à latere suo removere clementissimè promiserat, concessa sit, qui pro arbitrio suo graviùs, quàm in absolutis Dominijs fieri potest, Bona Reipub. Spiritualia, & Civitatum indebitis, & insolitis exactionibus etiam cum præjudicio libertatis adeò aggravant, ut inhabilia in futurum contributionibus. & hybernis, in subsidium Reip. comportandis reddantur, & ad ultimam redigantur ruinam. Deducet quoque Celsissimus Princeps nec ab his angarijs nonnulla Bona terrestria immunia manere, sed etiam inibi insolentias militares exerceri, & ut S.R. Mtas D. N. Clementissimus Terras Prussiæ ab hoc insupportabili insolito, & Reip. militi proprio nunquam concesso onere per evacuationem liberas & immunes facere, & benignissimè injungere dignetur, ut damna per militem eundem causata, & pecuniæ exactæ, non obstantibus quibusvis extorsivis quietationibus refundantur, & restituantur, & ne in futurum simile onus Provinciæ imponatur, clementissimè providere, humillimè expetet; Cùm etiam reliquis Provinciis Regni ex gratia Regia conventus suos celebrare licuerit, illeque exinde his terris feliciores extiterint cum ipsis calamitosis his temporibus de salute propria consulere concessum fuerit. Ut proinde S. R. Mtas & Statibus ac Ordinibus Terrarum Prussiæ conventum Generalem indicere clementissimè velit, submississimè sollicitabit.

P. S. Ex hac occasione visum est mihi adnectere tibi id, quod de Juramento meo historicus scribit & formam ipsiusmet Juramenti.

De Juramento Episcopi Varmiensis ex Statutis Janussevij pag. 909 910.

INprimis quòd quilibet Episcopus Varmiensis Successor Noster futurus, seu alij omnes pro tempore existentes in perpetuum infra tres menses à die receptionis literarum Apostolicarum Provisionis Ecclesiæ Varmiensis tenebitur, seu tenebuntur personaliter venire ad præsentiam Regiæ Mtis & suorum Successorum, dummodo in Terris Prussiæ essent constituti, aut in illorum absentia in Castrum Margenburg, & ibidem in manibus Episcopi, & non alterius, quem ad hoc sua Celsitudo designaverit, in Ecclesia majori ad altare suum, sub præsentia Palatini Mariæburgensis & Capitanei, ac etiam Magistrorum Civium de Thorun, Elbing, & Gedano præsentium, & in futurum existentium teneantur juramentum facere, quod & nos Nicolaus fecimus, sub ea, quæ sequitur forma, & in castrum præfatum descendere sub tempore descripto avisati: Casu verò, quò unus vel plures descriptorum interesse impediretur, nihilominus in manibus dicti Episcopi coram præsentibus qui convenirent Episcopus, seu Episcopi in futurum existentes

A.C. 1702 Varmienses jurare tenebuntur in hæc verba:

Ego Episcopus Varmiensis promitto, & juro, quòd ex nunc, & ut antea fidelis ero Serenissimo Domino meo N. Regi Poloniæ, ejusq; Successoribus Regibus, & Regno Poloniæ tanquam Domino & Protectori Ecclesiæ meæ, ac etiam Capituli Suæ Serenitati & Regno assistam, nec non ejus Successoribus uti Suæ Serenitatis Consiliarius contra quemlibet inimicum, cum quo nullos Tractatus, fœdera aut inducias faciam, sine Suæ Mtis consensu. Inscriptionemq; Pacis perpetuæ in omnibus Capitulis, & punctis, ac etiam inscriptionem per meum Antecessorem D. Nicolaum Episcopum Varmiensem cum consensu Capituli factam inviolabiliter tenebo, consilium mihi creditum ad Suæ Serenitatis damnum non revelabo, omnemq; machinationem, quam practicari subodoravero in præjudicium & commodum Regiæ Mtis Successorum, aut Regni Poloniæ existentium, pro quibus fideliter consulam, præcustodiam tempestivè & avisabo. Sic me DEUS adjuvet, & hæc Sancta DEI Evangelia;

Casu autem quo aliquis Episcopus Varmiensis pro tempore existens juramentum fidelitatis juxta formam & tempus præscriptum præstare non curaret, extunc Vasallis & Subditis prædictæ Ecclesiæ Varmiensis licebit cum honore, & impunè ab obedientia dicti Episcopi vi juramenti firmata resilire, & Regiæ Majestati usquequo juraverit, adhærere.

CONSILIUM LEOPOLIENSE die 22. Novembris PERACTū.

NOS infra in subscriptione nominati, congregati in loco hoc ad Castellanum Cracoviensem Magnum Ducem Exercituum Poloniæ, Leopoli eo temporis commorantem, conferendi, & cointelligendi gratiâ, in materijs infra expressis, ad conservationem Palatinatuum pertinentibus, tales fecimus decisiones, & pro cujusvis sensu resolutiones sequentium punctorum.

Imprimis. Quid agendum cum Generali Steinbock, qui non tantùm iteratis literis, nomine Regis Sueciæ scriptis, urget omninò restitutionem Suecorum, in præterita expeditione, per nostrorum excursiones captorum, verùm etiam intuitu ejusdem prætensionis cum aliquot millibus exercitûs, omnia bona Rzeszoviensia invasit, eaq; hactenus intolerabilibus premit exactionibus, exigendo dictos homines cum omni apparatu bellico, vel pro quovis Equite 300 imperiales, pro Pedite 200. Quam summam vix tota Ducis substantia exæquaret; Nec occupatâ contentus Rzeszoviâ jactat sese cum exercitu iturum sub Leopolim pro liberatione suorum captivorum: Unde grande periculum, devastandæ totius Russiæ. Utrum ergo nominatus Dux in tam arduis positus circumstantiis possit non expectatâ resolutione (quæ tam citò esse nequit) totius Reip. restituere dictos captivos?

Decisum, quòd, cum in præsentibus conjuncturis, tam citò hoc in puncto, decisio à tota Repub. fieri nequeat, & aliunde per justitiam, Castellano à Sueticis Exercitibus oppresso, pro fidelibus in Remp. obsequiis succursus debeatur, & vindicatio ex hostili manu fortunarum ejus, simulq; timeatur periculum desolationis totius Russiæ, expedit, ut omnes in præterita expeditione accepti Sueci restituantur.

2do

2do Acceptâ plenâ & perfectâ notitiâ de violenta interceptione, contra jura gentium Legati Galliæ, à militibus Saxonicis, unde periculum vindictæ toti Reip. à Rege Galliæ metuendum est; Utrum expediat scribere ad Cardinalem Primatem, ut pericula ex hoc ausu imminentia proponat Regi nostro, postuletq; ut illis per reconciliationē & satisfactionem Legato, occurratur. Idemq; Cardinalis Primas explicet per literas, Regi Galliæ hanc violentiam, Legato ejus, insciâ Rep. ejusdemq; ministris, esse illatam? *A.C. 1702* *Dubcron*

Conclusum, cùm factis ex tam inhumano ausu, consequentiis, notabilis, & justa certò, Regis Galliæ timeatur offensio, cui est omnino obviandum in tam arduis præsertim Reip. conjuncturis; interesse Castellani Cracoviensis, tanquam custodis securitatis publicæ, scribere ad Cardinalem Primatem, quatenus per literas justificet totam nostram Remp, Regi Galliæ, nostroq; Regi exponat, quanta inde subsequi possunt infortunia.

3tio Invalescente rebellione Cosatica, cui supprimendæ, propter exiguitatem Regiminum, & parvum numerum Exercitûs, desunt in promptu ad manum modi, utrum in hoc passu Castellanus Cracoviensis expedire possit ad Scytharum Hanum, petendo aliquot millia, in succursum contra rebelles? & utrum certus futurus sit refusionis sumptûs, sine quo legatio hæc peragi nequit; ubi donis, tum ipse Hanus, tum Proceres captandi sunt?

Resolutum hoc dubium, quòd, cùm alia non occurrant media, cohibendæ, refrœnandæq; Cosaticæ rebellionis, quæ majora indies sumit incrementa, jamque circa penè Leopolim, in variis Nobilium bonis, audiatur passim hic nequam spiritus rebellandi inter rusticos, necesse est, practicata jam olim in talibus circumstantiis assumere media, recurrendo per Legationem ad Hanum Tartarorum pro militari subsidio. Pro quo undecunq; Castellanus mutuam acceperit pecuniam, ratum habebit, contractumq; debitum, in dictam ad Hanum Tartarorum legationem, restituet debitum Respubl.; quod nostro suffragio efficaci promittimus nos apud eandem Rempub. promoturos.

Hieronymus Lubomirski Castellanus Cracoviensis Exercituum Generalis Dux.
Joannes Jabłonowski Palatinus Russiæ.
Alexander Joannes Jabłonowski Vexillifer Regni Poloniæ.
Martinus Kątski Palatinus Cracoviensis.
Janusius Korybut Wisniowiecki Castellanus Vilnensis.
Adamus Sieniawski Palatinus Belzensis Campestris exercituum Dux.

COPIA UNIVERSALIS MAGNI DUCIS EXERCITUUM POLONIÆ AD TERRAS PRUSSIÆ.

PRimâ acceptâ notitiâ, de ordinatione Exercitûs Saxonici ad Provinciam Prussiæ pro consistentia, magna & justa Exercitū nostrum tenuit solicitudo, ne per hoc hybernæ inde debitæ aliquod poneretur impedimentum: nunc verò de tam magnarum portionum exactionibus accepto nuntio, majore fervore instabat exercitus ad me, ut pro ejus sustentatione illam saltem conservarem porti-

A.C. 1702 portionem, desperato aliunde penitus vastatis ubique Regionibus subsidio. Communico itaque vobis postulationem & justam prætensionem Exercitûs, ne scilicet hyberna ex Provincia Prussiæ illi debita, alicui exotico militi extradatur, verùm ut congregata, collectaque pecunia asservetur, donec dentur assignationes pro exercitu Polono, vel ut comportetur ad ærarium, hanc enim sibi debitam mercedem nemini debet cedere, aut potest exercitus, quam favore legum & proprio meretur sangvine. Tempestivè ergo præcustodio securitatem summarum hybernalium in Provincia Prussiæ nomine totius exercitus. Actum Rzeszoviæ 5 Novembris.

COPIA LITERARUM PRIMATIS CARDINALIS AD EPISCOPUM VARMIENSEM 24 Novembris.

REddita mihi est tua epistola de data 19 præsentis Thorunio, ex qua elicitur, nondum Regem, rediisse. Interim hic orbitas, sine Patre Patriæ, resolvit manus & audaciam Saxonibus ad graviores indies repressiones, quæ in liberis gentibus, sine earum, apud exteros opprobrio esse nequeunt. Consilium & zelum ejus Provinciæ adeo abest, absitq; ut reprobem, ut laudem potius, nisi enim id ferveret in his circumstantiis, certè nunc more servorum habiti, dein tractaremur ut mancipia. Id tamen laudari nequit, quod concludenda à vobis, usq; ad Regis adventum differtis, per quod datur spatium debilitandorum consiliorum, & virium, vividiq; spiritus, & intentiones per moram emoriuntur, timendum, ne noceat differre paratis; postea vel animis, vel temporis opportunitatibus, variatis. Ego certè ut in scissione hac immobili constantia steti pro integritate jurium & libertatum; aliisq; spartam deserentibus, non movi passum, usq; ad honorificam pacis per accessum meum vocationem. Ita etiamnum certum te, & per te alios fieri velim, me, totus licet labatur orbis, à voto & charitate ejus Provinciæ minimè separandum, cujus dulcedinem hactenus à temporibus meæ ibi quondam præsidentiæ memori mente volvo. In reliquo, latori præsentium, quidquid meo nomine dixerit, habeto fidem, mihi quoq; de progressu, successuq;, consilii, dicenda manda, imprimis verò, in quo me tibi servire velis.

COPIA LITERARUM REGIS AD VARIOS SENATORES 25 Novembris.

AD probatum tuum, fiducialiter recurrimus affectum in præsentibus conjuncturis, in quibus non solùm innati in Patriam amoris, verùm etiam constantis erga nos fidelitatis dare posteris documenta. Nunc certè ut nunquam magis, quisq; cernit, cœlum hoc non posse unius humeris inniti, ideoq; cùm nihil ex parte nostra omittamus, quidquid ad integritatem, & conservationem publicam utile esse judicamus; nihil quoque magis optaremus, quàm omnes, sincerè suam amantes Patriam, ad efficacem applicationem, seriamque circa bonum ejus cogitationem excitare. Agimus nos quidquid videtur in præsenti statu proficuum, & necef-

necessarium, verùm occultâ quædam nequitia, sperantibus hactenus meliora, non assecutis, optimas turbat intentiones, omnesque pro bono publico meditationes parum amica manu, & animo impedit vel corrumpit. In hodierna ergo devotione, humiliati Neonato Deo, dolore nostro & injuriis illi tanquam innocentiæ Protectori & vindici commissis, & sinceræ alta inter suspiria precati ut tandem aliquando obscuras has, & tenebris dignas malevolorum nequitias in lucem producat, occultos & pro feritate, & consuetudine; revelet latratus, ostendatque Polono orbi integerrimas intentiones, & actiones nostras, qui nunqnam egimus, nec agere intendimus, nisi quod utilitatem afferret bono publico: firmam in Deo moderatore Regnorum, habemus fiduciam, qui liberabit timentes gratis ab eo metu, quo nos pertinax iniquitas, varia publicando commenta, percellit, quæ nec in cor nostrum unquam ascenderunt. Manifestabit etiam illos authores & fomentatores, qui rebellionem Cosaticam in perniciem Patriæ vel concitarunt vel hactenus fovent, cui nos nec directè, nec indirectè unquam sumus cooperati, imò nihil intermisimus, quod suffocandæ exurgenti flammæ utile videbatur. Expedivimus ad Czarum Moschoviæ cum ardenti postulatione, quatenus pro potestate sua hos ausus cohiberet, nec ipsi gravaremur in persona nostra, quàm libenter pro defensione hujus Reipub. omnibus opponimus periculis, etiam in illas excurrere partes, optando si fieri posset, etiam per replicationem in omni eo loco esse & agere, in quo exigit necessitas, & quo nos promptitudo ad defensionem omnium & singulorum, trahit. Indolemus sincerè gemitibus pauperum, querelisque auxiliaris nostri Exercitûs, quem antea in spem inveniendæ domesticæ defensionis, libenter remiseramus, sed hac per malevolos deficiente, iterum ex Senatûs consiliis & indispensabili necessitate induximus, severas dando ordinationes, ut quàm arctissimè militaris disciplina servaretur, nihilque magis nobis in votis est, quàm ut pauperes promptam à pressura habeant liberationem, Regnumque hoc diu optatâ fruatur pace; & nisi occultæ machinationes, factionesque, in causa essent, jam pridem occasio, & radix gemituum, & querelarum tolleretur. In hoc quoque assecuramus omnes & singulos, quod ubi DEus optatam pacem Regno huic contulerit, nemini ullum amplius milites nostri facturi sint incommodum. Quo fiducialiter delato, ad probatum tuum iterum iterumque recurrimus affectum, ut in omni occurrente occasione, honorem nostrum & interesse tueri velis, osque loquentium iniqua obstruere, nos quoque, qui à nemine superari nos affectu patimur, nostrum tibi in omnibus occurrentiis, domuique tuæ respectum promittimus, cui omnia bona, à bonorum Largitore DEO precamur. A.C. 1702

A. C. 1702

AMICO CONFIDENTI 30 Novemb. Theruniô.

Cur sigillum majus acceptaverit.

QUID tandem dices fecisse me planè coactum, quod voluntariè recusassem, unde tamen certus sum me apud omnes æquos, & profundius rem considerantes, laudem potius, quàm vituperiũ, & odium inventurum, cùm non ambitione ductus, à qua absum longissimè, sed quod verum, aut verius, miseriarum Episcopatus mei, imò totius Patriæ momenta id maximè requirunt, cujus commodi communis ratione, oblitus meæ infirmitatis, sed solo ardore defendendæ Reipub. nostræ raptus, quanquam nullum meritum, exiguam capacitatem in me scio, sola divinæ pietatis, & misericordiæ spe fultus aggredior, id quod ut benè exequar non in me est, sed in DEo. Illud quoq; consideravi, nullum nostrum sibi soli natum esse, sed ortus nostri partem sibi Patriam vendicare, partem parentes, partem amicos, multa præterea pro temporum diversitate nobis accidere, quibus vita nostra occupata est. Vocanti me igitur Patriæ ipsi ad Rempub. gubernandam absurdum forsan esset non parere, præsertim cum simul accidat, ut aditus pravis hominibus relinquatur, qui nulla ipsius, quod optimum est, ratione proficiscuntur ad publica, insuper malui per obedientiam videri sapiens, nec mihi licuit non facere quod jussus sum, & onus meis humeris in his præsertim circumstantiis penè intolerandum subivi, confisus ejus auxilio, qui victimis obedientiam prætulit, nec timeo sub tanto fasce deficere, si præstò sint, qui vel cadenti mihi manum porrigant, vel currentem adjuvent, vel solùm ne desidiâ, aut malitiâ (quod esset pejus) suâ diligentiam meam impediant. Tu es conscius, nullum me ad hunc Magistratum, nisi commune omnium bonorum votum detulisse. Quia si de me vir bonus (te intelligo) bene sentit, eodem loco sum, quo, si omnes boni idem sentirent, par illis, idemq; judicium est; Æquè verò non insistitur ab his, qui dissidere non possunt, ita pro eo est, ac si idem omnes, quia aliud sentire non possunt; ad gloriam, & famam satis est unius boni opinio, hoc enim potest unius boni sententia, quod omnium, quia omnium bonorum, si prorogetur, unum votum esse solet. Cùm præcipuè ego nihil unquam tentans, nisi honorificum, honestumq; omnia pro æquo & bono conabor, nec cujusquam odium DEo fretus timebo. Invictum muneribus animum, & in tanto avaritiæ certamine geram, nec unquam manum suppositam lucro videbit quisquam; adversùs minores humanitatem, adversùs majores, ut semper soleo, testabor humilitatem, & reverentiam. Quæ mea intentio si alicui non satisfaciet (ut neq; ipse mihi ubiq; satisfacere possum) is cum animo suo reputet in tam difficili negotio proclive esse, vel errare, vel hallucinari. Cùm præsertim nullam in me sentiens ad hunc honorem dignitatem, in tanta Patriæ necessitate non misereri ejus non potui, relinquere curam Episcopatus mei non licuit, nec debui, quia respectu hujus ministerij ab ultima, quæ imminet liberari poterit ruina, laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit, & ideo juvante DEo, quo authore omnia prosperanter curabo, ut de arte veniat, quod vincat naturam, & ne te pœniteat (sortem quoniam hanc mihi fata dedere consilio tuo) tantum onus humeris imposuisse meis, cumq; propositum fuerim mutare coactus, tenuitatis reparabo damna labore meæ. Est quidem verum, multis ante sæculis lege sancitum esse, quòd Episcopatus Varmiensis sit ex incompatibilibus cum sigillo Regni, sed id re ipsâ non observatum & toties dispensatum. Si in primis

Comi-

Comitijs Regni minima difficultas fuerit, libenter pro me, revertenter pro legibus alteri lampada tradam, paratus ut ille obediens bos, sive ad aram, sive ad aratrum, redibo ad Ecclesiam libens, laborabo in ministerio pro ea, & pro Republ. coactus, & si quid adversi hac in parte advenerit, id cum Terentio nostro reputabo esse in lucro, quanquam puto, quia tenentes tenebunt; Cæterum æquo animo feram fortunæ, & si novercans fuerit impetum, quia hic est mundi cursus, ut is rectè utatur eo qui minus movetur adversis. Ille sapiens homo est, qui ea vult, quæ velle DEum novit. *A.C. 1702*

Meministi, & credo adhuc tibi non satis veterum memoria ministratur, quod anno 1688. Sigillum, mihi promissum & die 27 Novemb. fuerit non sine præjudicio mei declaratum Dño Georgio Dönhoff Episcopo tunc Camenecensi, quod nunc hoc anno die eadem hoc est 27 Novembris mihi est collatum, ita prædestinata neminem prætereunt, pleraq; ubi nihil memoratu magnopere dignum, actum est prætereo, quæ autem referre operæ pretium existimo, breviter recenseo, quia hæc quæ fortuitò accidisse creduntur, consultò DEI voluntate facta sunt. Recordaberis & id quòd post evectionem scilicet ad Episcopatum Cracoviensem D. Dönhoff Dño Episcopo Kijoviensi Gomolinski, Dño Bokum Episcopo Præmisliensi, tandem Dno Episcopo Culmensi Potocki, ut taceam D. Episcopum Chelmensem Wyzycki hoc sigillum destinatum erat. Postremò novissimè tanquam eadem, ut ajunt filia plures sibi adsciscerentur generi, Domino Casimiro Lubinski Suffraganeo Cracoviensi Nominato Chelmensi fuit destinatum, & positivè declaratum, qui etiam accepto rumore de morte Procancellarii accurrit huc Thorunium certusque rei suæ erat, & ego libenter eum in hoc ministerio vidissem antiquum amicum, & mihi coëtaneum. Omnes credebamus id fieri posse, & debere, cum præcipuè ego laboribus & ærumnis confectus, neq; jam vel corpore, vel animo perdurare potens, prævidens præterea invidiam, & odia, quæ multi etiam contra optimos viros suscipiunt insidiasq; ex ijs nascentes, ultra multitudinem inimicorum magnitudine officii territus sæpius suspiraverim, & potius privatim cum gloria vivere, quàm hoc ministerium in tam periculoso gerere statu desideraverim. Pro meo autem more confidenter tibi dico, quòd Dominus Referendarius Szembek magnam partem in confidentia Regis habens accepit declarationem sigilli majoris, ut quidem Turnus pro sæculari videbatur esse; sed quia vel audacia ei, vel voluntas deerat, & in experientia, & in fortuna non se sentiebat sufficientem huic primo ministerio Regni, nolebat verò ut D. Lubinski cum quo secreta aliqua fuit dissensio, præcederet eum, felicitatem ejus, suum damnum, ejus emolumenta suum infortunium putans, effecit ne is, qui animo jam certum habebat, re possideret, libentius me videre in hoc gradu testatus, ut res ipsæ loquuntur, quæ evenerunt. Venit etiam Varsaviâ declaratio à jurisperitis, quod jure Ecclesiastico hoc tempore deberet conferri, ut ex annexis patebit. Petiit ergo idem Dominus Referendarius, & institit apud Regem, ut mihi cederet sigillum, in quo & D. Beckling, qui volebat omninò amicitiam meam, desideravit, & sic vesperi 26 declaratio facta, privilegium subscriptum, & manè 27 à Dño Mareschalco Bielinski, qui tum erat præsens utrumq; sigillum, in consilio Senatûs ob necessitatem evidentem (cum sigillum utrumq; vacaret) declaratio publica, & traditio facta; Divina potentia tum potissimum

A.C.1702 tissimum demonstratur, cum sublevat, quæ sunt minima; faxit DEUS, ut si non implemus opiniones hominum, saltem ne confundamus eos, qui de nobis bene sperant. Multa fortunæ fluctuantis incertæq; arbitrio reguntur, causæq; plures existunt, cur non omnia ex animi sententia mortalibus eveniant. Fortuna celeres habet mutationes, & modò hos, modò illos fovet, aut affligit. Boni viri interim est administrationem Reipub. si qui ipso uti vellent non subterfugere, neque tamen eam ultra quam convenit expetere.

Habes ergo me, quod totâ mente petiisti Cancellarium, & literis his, quibus cum scirem tibi jucundam silere non potui, non tam promotionem meam, quàm per multorum cognovisti epistolas, sed animũ meum erga te illum esse confirmo, qui semper fuit, nec veram amicitiam ulla dignitas tollet; obedientia mea vadit, quò ducitur, non quò debet, quòd impositum mihi est ferendo. Tu si visum fuerit & amicis, & inimicis communicare hæc poteris, illis ad gaudium, istis ad pœnam, noti sunt tibi universi, & amici, & inimici mei, illis utere, istis resiste eo utriusq; addito, quòd non propter fratres, cognatos, affines (ut malignitas interpretari poterit) quorum mihi magna, & honesta copia est, sed unico motivo id oneris suscepi, corde perfecto, & animo voluntario, ut possim prodesse Patriæ, cui natus sum, & spero in eo à quo omnia, putoq; virtutem, quæ sola mihi ad honorem hunc suffragata est, tarditatis suæ pœnituisse, ac superioris temporis moram hâc festinatione emendasse. Non obliviscar certè officij, nec puncto discedam ab eo, & memor ero, quibus de causis Cancellarii justitiæ, & legum custodes appellentur Thesaurus famæ publicæ, Patriorum jurium armarium. Cùm verò in DEI manibus sortes meas reposuerim, ut impleat petitiones meas, ut desiderium meum audiat, ut benedicat, & principio, & novissimis, ut omnia quæcunq; faciam prosperentur, ut salvum me faciat ab omnibus persequentibus me. Dominus spes mea, quoniam sicut Domino placuit, ita factum est, ad eundem, qui ipse fines mundi intuetur, & omnia quæ sub cœlo sunt respicit, qui ponit pluvijs legem, & viam procellis sonantibus, qui considerat vias meas, & cunctos gressus meos enumerat, recursum faciendum credidi; justum enim adjutorium à Domino, qui salvos facit rectos corde, scripsi imprimis ad omnes Provinciales, & aliquos Conventus Religiosorum, & Religiosarum, ut pro me in tam difficillimis temporibus assistentiam Spiritus *Sancti* implorent. DEus refugium & adjutor meus, sperabo in eum. Ita invocato DEI nomine accinxi me operi, & imprimis scripsi Cardinali Primati non recordatus injuriarum, solent enim hæc magis instigare, quàm mitigare discordias, solùm quòd mihi magis est cordi locutus, ut scilicet mihi eum devincirem, quia ex bona cum eodem correspondentia, & Regi majus obsequium, & Reipub. major utilitas esse potest, sperans quòd submissioni meæ, & votis piè conceptis facilè cederet, cùm dependentiam meam ab eo, (modò verus, & sincerus ut esse debet, sit publici zelus) offerebam, sciens autem ejus ingenium tale esse, ut præsentia commoda, quæ à certa rerum occasione ostenderentur, omnibus alijs suis rationibus anteponenda censeat. Sic populi sermo celebrat, creber, & irrita nunquam fama cadit penitus, cum talia sint, qualia omnes audivimus. Ut verò ille qui eodem nonnunquam die commutatis voluntatibus modò his, modò illis favere consuevit, constantior esset, & sciens illum blanditijs Dñæ Palatinæ Lencicieñsis delinitum importunæ mulieris libidini non sæpè, sed semper obtemperare, quæ quia

quia majores, quàm muliebris animus fert, ad res publicas spiritus gerit; speciosa verba dare illi necessarium credidi, & quamvis ex arcanis cubiculi sordibus in lucem repente sit producta, & pessimã ejus voluntatem noverim, & omnia comperta habeam, quòd illa scilicet sit in causa, ut res malè se habeant, sive conviciando, sive maledicendo omnibus bonis, sive supplantando, quia tamen una arbitratu suo agit omnia, leges etiam non nunquam prætexuit, & ludibrio habens civilitate mea, & observantia potentiæ ejus obviàm ivi separatas literas scribens. Videbantur enim mihi ex hoc ceu fonte nasci mala publica, & proinde hac curata secuturam sanitatem sperabam celerem. Cùm Cardinalis solus res moderari, nec rationi reddendæ obnoxius esse, more veterum volens, non cavens, nec se movens, tametsi Polonia multis iam diu, & diris modis lædatur, neq; quidquam vel Repub. vel se dignum faciens, nihilq; pensi habens, ut Patriæ prosper ventus aspiret, nec id procurans, imò eam evertere, & demergere, quantum in se est, desiderans operamque dans, ut in hostium potestatem redigatur. Rempub. non iam communem, sed privatim suam existimando, clam contra aulam modis omnibus agit, desideratq; ut Regnum semper magis involvatur bonis carens Ministris. A.C. 1702

Quia ergo potestatis muliebris, & ipsius Primatis visibilem malitiam non erat possibile tollere, necesse erat varijs modis debilitare potentiam. Sed unde publicum emolumentum sperabam, vix non privata ab initio statim dignitatis meæ accessit ruina, unde solatia expectabam, convicia accepi; Mulier enim hæc inter malas pessima, reti me implicare voluit, criminis omnis expertem, & extra omnis suspicionis aleam positum, & qui integritatis meæ conscientia fretus præmonito prius Rege, & quid scriberem informato, rationeq;, quod bono serviendi melius animo faciebam, falsitate calumniæ conquisita perdere voluit, & fecisset, nisi in defensionis progressu & crimen falsum demonstrassem, & quæ id afferre ausa fuit nefariam calumniatricem, id nimirum omni conatu curabam, ut nunquam sim reus, nec quisquam mihi infundat aquam; Misit literas à me in originali scriptas, quarum adeo non me puduit, ut eas laudi quoq; mihi ducerem, & vitæ meæ bonarumq; intentionum Regi cognitarum censores ostendi, & sic falsum probrum ultra oculos, & aures Regis non penetravit. Vellem tamen ut lex, quæ exstabat apud Romanos, apud nos fiat, quæ scribere falsa prohibeat, sed quid? ista fœmina cum privatim mala sit, nunquam fiet publicè bona, quis non videt id eam facere, ut multa non vertere, sed pervertere dicenda sit. Rebus secundis iniqua, & insolens erga omnes, in calamitatibus supplex, ac mox impetratâ, vel gratiâ vel veniâ recedit à fœdere, & promissis, ut hoc usu Rex Seren: est edoctus, cùm toties jam fuerit affectus, & amicitiæ frustra professio super professionẽ, vovebatur, proponebatur, quod non tenebatur, sed veniet veniet dies judicij, ubi plus valebunt pura corda (dico cum Bernardo) quàm astuta verba, & conscientia bona, quàm marsupia plena, quandoquidem judex ille non falletur verbis, nec flectetur donis. Sed jam satis nimis longo discursu hoc exaro punctum, & invitus scribo rem silentio dignam; sic tantis circuitionibus ad veritatem ambulamus, dum pudenda quandoq; relevare timemus, quæ dictu parum verecunda sunt, ea nec satis honestè scribi possunt, scribimus tamen ea & cum pudore, quod multis cognitum, occultare etiamsi vellem tibi præsertim non valeo. Si vera occultanda sunt, nihil dicere necessè esset.

Quid

A.C. 1702 Quid me ſcribere pudeat, quod illos non pudet facere? ſi pudeat audire quod impudenter agunt, non pudeat emendare, quod non libenter audiunt, & hoc non timidè tanquam ad extraneum, ſed fidentiſſimè ſcribo quæcunq; volo, qui quandoq;, & nota ſcire laboras; Mihi qui canit omnia dira, dira domum referat & nato ſuo illa reſervet; Arcana non ſunt, totus quæ novit orbis.

Leſzczynſcio ſuadetur reconciliatio cum Rege Scripſi item D. Leſzczynski Theſaurario Regni, in quo ſumma ſapientia, eximia virtus, & ſingularis eſt humanitas, meumq; Pleſſovium ad eum miſi tanquam ad antiquum amicum, perſuadendo ei omnia pacata, invitando ad confidentiam Regis, cujus ego pro vade me reddebam, explicavi mala quæ imminent, ſic enim mihi contigit, ſemper beare amicos, id eſt terrendo ſalubriter, non adulando fallaciter, & ad iſtud me provocat, qui dicit: Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus, ab hoc revocat qui ait: Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt, nunquam videri volo, ut aliqui, ad gratiam loqui, nec deligo aſſentandi viam, quæ ſub velamento libertatis deliteſcit, ſed ea ſuadere ſemper eis vellem, quæ inpoſterum prodeſſent; Deducebam ei quod Rex, nec illi inimicus ſit, nec unquam (per me ſaltem) flagitabit ea, quæ nobis ſunt indecora. Quo pacto autem reconciliatio confidentiæ cum Rege integrè fieri debeat, id explicare ut conſulentis officium eſt, volui, ut ſcilicet ſi non poteſt Thorunium venire, medium itineris conficiat ex parte hac, ego idem facturus, ut rationes noſtras coràm explicemus, mediaq; ſalvandæ Patriæ, ad quod unicè tenemur, inquiramus. Deduxi clarè, quòd mihi nunquam ſit propoſitum, præſentis gratiæ cauſa, quidquid dicere apud illum, quod non etiam inpoſterum profuturum exiſtimem, & quod ad præſentia negotia nihil cadere queat optatius, quàm ut omnes junctâ operâ, communicatis conſilijs publicum bonum pro meta habeamus, & ea agamus, ad quæ & conſcientia, & propria utilitas non invitat, ſed cogit, ut verò res maximè nudas dijudicet repudiatis verbis omnibus, quæ ſeducere poſſunt, ipſius veritatis, & virtutis ſolùm rationem habendo, palàm ei feci, cùm præſertim perſuadere mihi non poſſim, quidquid alij ſentiant, quòd ſciens, vel volens perdere velit Rempub. & famæ ſuæ ſtudioſum eſſe, nam tantùm quorum vita turpis eſt, ij non honorant hanc Deam, quam immortalem habituri ſunt accuſatricem.

Quæ igitur à me in his primordijs præſtari fuit æquum, ea præſtita ſunt omnia, fiducia enim animi nullis laboribus cedens progredi conſtitui, & vides majores à me res geſtas, quàm pro ſpatio temporis. Petebam ab omnibus ea, quæ etiam non roganti præſtari erat æquum. Dixi & ſcripſi omnibus, & non diſſimulavi, quæ utilia & neceſſaria credidi. Ut enim mihi meum, ſic ſuum cuique judicium in re præſertim momenti tam magni, liberum ſed exactum & diligens eſſe decet.

Item Sapiehas Expedivi etiam ad D. Theſaurarium Litv. meum, V. Colonellum Hammer, ut inſimul hâc occaſione rem exploraret tanquam agendo aliud, & videret ad oculũ Regem Sueciæ, mors enim ejus necdum divulgari ceſſat, Sic plebs mirum in modum incertis rumoribus ſervire ſolet. Dedi per illum Domui Sapiehanæ conſilium, quod mihi rectiſſimum videbatur, expoſui ſæpe uſuvenire, ut idem homo in alio erret, in alio rectè ſentiat, & quòd ea ſuadebam, quæ illi cupere deberent, quibus fatale eſt, nunquam in ſecundis rebus ſapere. Ut enim fœcundi agri noxias herbas gignunt; ſic magna ingenia, ut Plato prudenter ait, magnis etiam vitijs aliquando abundant, idq; omnium ætatum hiſtorijs

rijs sic est declaratum, ut ineptum fuerit hanc sententiam exemplis approbare; Ne ergo alia ex alia spe suspensi, & pollicitationibus deliniti, res in extremum discrimen adduci patiantur. A.C. 1702

Quanta ex his quæ agunt & Reip. & in privatum Domui eorum immineant pericula ostendi facilè potuit, nec erat justarum rationum inopia. Quis scit an post de rebus agendis consulere liberum erit, ut nunc esse potest, quis scit an res eorum in angusto sitæ diuturno, ac ancipiti bello semper magis non atterentur, & credant non deesse media, quibus omnia aspera in viam planam reduci possent, & hæc non sunt speciosa tantum verba, nec factis contraria esse manifestè per me perspicient, modò colloquendi mutuò detur copia, & facultas. Desinant navigare inter spem, & metum melioris fortunæ, certa pro incertis non abjiciant, nec enim nisi accepto malo erunt prudentiores, si diutius spem publicam ad speciosè otiosam anchoram alligabunt pari semper illorũ hoc est mala fortuna ac nostro infortunio. Quod ego suadeo ratio evincit, DEus jubet, natura suadet. Meminerint, quòd umbram pro corpore sectantur, & cum vera sperare non possunt fumo pascuntur inani. Ut verò omnia tibi pateant, mitto & literarum & instructionum mearum copias cum voto, ut benè valeas, & me constanter quod, ego facio ames.

SERMO ANDREÆ C. ZALUSKI EPISCOPI PRINCIPIS VARMIENSIS ET SAMBIENSIS in Gratiarum Actionem pro collato sibi Sigillo Majori Thorunij 27 Novembris

EGO ne ultra opinionem omnium, ultra spem, & securè dicere possum, ultra vota mea propria ex dispositione supremæ manus in cujus manu cor Regis, ex voluntate Mtis Vræ minimus hominum, magnus hodie fio Cancellarius. Quantumvis sperâssem, etiamsi quàm diligentissimè quærerem paria ad gratias referendas non invenirem verba, quantò magis tam insperatum beneficium stuporem excitat, & lingvam ligat, Domine nescio loqui. Perdideram jam Rex Serenissime & gustum etiam ipsum ad similia Ministeria, quæ integrum, sanum, & vigorosum requirunt hominem, & ego continuò per tot annorum decades, & in privato Serenissimi Antecessoris tui obsequio, & in interrupto tam ab extra, quàm ad intra functionum ordine conquassatus posueram fines meos pacem; omnes ascensiones à corde & à mente etiam exclusi. Proposueram in hac Diœcesi, in qua me benefica Mtis Vræ collocavit dextera pro bona valetudine, felici regimine, fortunatis miseræ Patriæ successibus, quiete, Deum precari, & æternitati laborare. Et ecce ad maxima Regum optime evehis, qui & mediocribus contentus erat. Extrahis ex tenebris in lucem, ex domestica commoditate in laborem tam ingentem, tam in istis conjuncturis necessarium. Sereno cœlo navem regit ultimus Nauta; collocas in publico candelabro, jubes esse custodem legum, immunitatum & libertatum. Curandum ergo mihi, enitendum ut non seducam judicium Mtis Vræ & expectationem populorum, ut sic hæc custodiam, ne quid unquam coram Deo, coram Republica, coram posteritate excusandum habeam: in defectu verò verborum quia paria, ut dixi, invenire nequeo, obedientissimas aures consecro & reddo ut audiam viam mandatorum tuorum, ut audiam quid loquetur mihi Dominus: reddo simplicia & incapacia labia,

ut

A.C.1702 ut loquar, quod jubet Dominus. Scio enim & in hac fiducia hanc accepto dignitatem, suscipio onus, quód nihil jubebit contrarium juribus, legibus, & Patriis consuetudinibus. Reddo ad extremum cor, & totum me ipsum, dispone Domine eò magis fidelitate, submissione, obsequio servi tui, quò sum obligatior; faciam verò, & levabo me supra me, ut videas me promptum non ad privatum solùm Mtis Vræ, sed & ad publicum, quia hoc est apud me indivisibile Reipubl. obsequium. Agam id, DEus mihi sit in testem, cui modò juravi, & non me pœnitebit, agam id, quod me fides, juramentum debitum, & honestas Nobilis, Senatoria, Episcopalis, & jam Ministerio alligata obligabit.

BENEDICTIO SAPIEHA 28 Novembris.

INtermisi per aliquod tempus solitum scribendi officium. Quomodo enim scribere debui? nunc defero; quòd heri dixit me Rex Magnum Regni Cancellarium. Insperato mandato dato, ut ab hoc labore me non excusarem. Factum est, ut imperavit. Maximum meum esset solatium, si & publico & privato amicorum prodesse valerem cōmodo, quod quidem unicè opto. Vice Colonellus custodum corporis mei ad castra vestra properat, cui in certo negotio instantiales denegare non potui, rogo te, ut eum audias, & si possibile est, exaudias, quoniam justa petit pro æquitate, & ego sum.

MEMORIALE VICECOLONELLO HAMER.

QUàm citissimè ad locum destinatum properabit, ubi dum comparuerit, referet, quòd ultra spem omnium, & meam quoq; propriam 27 Novemb. contulerit mihi Rex sigillum magnum Regni. Cùm proinde in hoc ministerio vellem ita vivere, ne non tantùm per commissionem aliquid mali contra expletum juramentum faciam, sed nec per omissionem vel in minima occasione, quæ posset bono publico servire; jungo ad id sincerum desiderium, ut omnibus bonis amicis ita serviam, ut naturali ad obligandum quemvis feror inclinatione.

Hinc est, quod in ea existens meditatione venit mihi in mentem modus, & publici Patriæ, & privati Domûs Sapiehanæ obsequij. Propterea non utor extraneis, sed antiquum ante eorum, nunc meum mitto domesticum, qui contestabitur inveteratum meum affectum. Si eum testatus non sum his immediatè temporibus, quia mihi non licebat per conscientiam & per debitum communicare cum illis, qui contra Regē & contra Patriam (quia ruina tam ingens Regni evidens dat eorum, quæ dico, documentum) palàm agere.

Compatiebar semper afflictionibus Domûs Sapiehanæ, sed tamen nunquam extrema hæc, quæ sunt aggressi, placere poterant, & ex antiquo affectu optarem, ut hæc quantocius finiantur, quia exoptatum absolutè non credo sperari posse finem, & nullum inde aliud fieri potest lucrum, nisi desolatio integra Poloniæ, & pro ea terribilis DEo reddenda erit ratio, & omnis contra se assumenda invidia. Hæc proinde habens in manibus media, ad bonum finem, non gravarer etiam ad aliquem destinatum excurrere locum, ubi modò securitatem habeam passûs, & felicis negotiationis hujus exitûs. Urgebit proinde dictus Vice-Colonellus quàm celerrimam in hoc puncto declarationem, illud ante omnia rogando, ut hæc conferentia sit quàm secretissima. Scio enim

bene

bene, quòd optimas etiam res humana malitia destruere & evertere solet. In eo quoqȝ assecurando, quòd omnes hi, qui se amicos dicunt, veri amici non sunt; si non optant pacificationem eorum, quia tales in turbido sua promovendo comoda, quæ sua sunt, quærunt, in quo documentaliter, si libuerit conferre, referam me ad convictionem. A.C. 1702

Pro prudentia sine affectu addet, quomodo tot Palatinatus sincerè volunt assistere Regi, & quamvis multi sint, qui in contrarium fomentant, & sua magnificant, potior tamen pars hic invenitur; & quoniam omnes accusant, & contra Saxones clamant, tunc per id ipsum major invidia contra eos, qui assistunt inimicis, & qui malorum sunt causa; si non essent Sueci, non essent quoqȝ Saxones.

Referet etiam, quomodo notabiliter augetur exercitus Regis, & quòd seriò se præparet, ut deleat præteritos dishonores, & errata corrigat, quòd scit pro certo magnus ex variis locis venisse pecuniarum summas, & majores adhuc sperari. Cæterum omnes adhibeat modos, ut illos terreat, quia etiam veras timor esse debet. Quantocius curabit expeditionem, & per ordinatos Cosacos in posta dispositos secundùm informationem si conferentiæ huic deferent, & si est aliqua apparentia ad bonum finem, denunciet, In nullas verò intrabit relationes, breviter quod bene fecerit, quæ fient omnia, aut (DEus avertat, quod ex nihilo nihil) deferet, si nihil effecerit Varsaviam properet, & ibi mandatum meum expectet, postquam ut superius de se significaverit. Interim tam secretè agat, ut nec hic, quò it, nec illic, unde venerit, ullus sciat. Roget etiam Thesaurarium Litvaniæ, ut id quoqȝ secretum sit coram fratre ejus, quia omnia destruerentur. &c.

RAPHAELI LESCZYNSKI MAGNO REGNI THESAURARIO idem Episcopus die eâdem.

ECce insperatè non curando, nec fortè vovendo dixit me heri Rex supremum Cancellarium. Sum plùs quàm certus, quòd mihi vitio id non vertes, quòd obsequium acceptaverim publicum. Incipere autem illud melius non possum, nisi à contestatione veteris & constantis amicitiæ, quæ in corde meo tam altas posuit radices, ut evelli nunquam ab eo queat. Offero proinde obsequia mea prompta, ad antiquam recurro confidentiam. Referet alia præsentium lator, aurem tantùm liberam, benignum cor illi præbe.

Affectus ille, & amicitia stricta, quam à tenera ætate inter nos coluimus, non sunt extincta in corde meo, & vellem rebus non verbis id testari. Testari autem meliùs non possum, quàm dum ad gloriosum pacificationis publicæ invito opus. Non multis agendum in deducendo, quid nobiscum agatur, quia manifesta non eget indicatione. Omnia hæc procedunt tanquam ex fonte & diffidentia inter status, illa verò in eò constituitur, quòd nos ad invicem non intelligimus, quòd minima scintilla, dum eam malevolentia excitat, excrescit in flammam, quam extingvere deberent lacrymæ tam magnæ multitudinis depauperatæ, quæ cœlos penetrant, justo gemitu. Et quoniam DEus intima cordis in aperto habet, & illud, quod coram hominibus abscondimus, coram illo occultari non potest, vindicabit super illos injurias oppressorum, qui vel per commissionem ad hæc turbulenta occurrunt, vel per omissionem ignem hunc non extingvunt. Non tantùm ex antecessoribus tuis, qui sincerè Rempub. amabant, & propterea etiam Domui

A.C.1702 tam magnæ usq; in hanc horam benedixit DEus, sed ex naturali zelo obligaris cogitare ea, & seriò agere, ut inclinata tam fortiter ad ruinã Patria eluctari possit; & non potest aliter, nisi per restitutam confidentiam. Proinde ego pro officio Ministerij opto, & volo, vivit Dominus sincerè, omnia inire media, ut antiqua in integrum restituatur confidentia. Scio profectò, quòd hic omnia oblivisci, quòd sincerè antiquam reassumere confidentiam, publicam restituere tranquillitatem, ita parati sunt, ut quæcunq; ex æquo & justo requiremus, formabimus omnia, tanquam ex cera, modò ipsi velimus. Si ergo possibile est, ut flectatur cor tuum, quod scio, bene vult Patriæ, cur non deberemus in aliquo loco convenire; conficerem & ego medium itineris, & ita secretò, ne id quisquam sciat; idem à te peto, conferamus nobiscum de omnibus, nam scribere longum esset, & præcipuè his particulariter tẽporibus cautela est necessaria. Destines ergo locum, & tempus, & ego rejectis in partem omnibus negotijs, sumpto aliquo alio prætextu excurram, & in DEo spem firmam habeo, quòd multa inde provenire possunt bona, quòd invenies media faciendæ optimæ dispositionis ad exolvendum debitum Senatorium, quod in eo vel maximè consistit, ut circa bonum publicum non perfunctoriè laboretur, ante omnia verò recommendo secretum, quod est anima rerum &c.

SERENISS. MARIÆ CASIMIRÆ REGINÆ POLONIÆ Romæ degenti idem sub eodem die.

FActum est id, quod non tantùm non optavi, & tantò minus speravi, die scilicet hesternâ non cogitanti, nec concurrenti, non dico, dedit, sed accipere omninò jussit Rex Seren: supremum Regni sigillum. Novit Dominus cor meum, cum quanta id actum sit renitentia; minimus enim angulus privatus majorem mihi præberet satisfactionem, quàm hæc dignitas, quæ his pessimis temporibus eò difficilius administrari potest, quò ego jam senior & debilior. Quoniam verò aliter fieri non potuit, exosculor dexteram Mtis V, maternam ejus implorando benedictionem, & eò fidentiora expecto mandata, quò majorem ministerium hoc subministrat mihi ad obsequia ejus capacitatem, quam dum ex toto corde opto, cum debita gratitudine & respectu sum.

XLV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM: & SAMB CARDINALI PRIMATI 4. Decemb.

NOsco imperfectum meum, & propter id flecto genua coram Patre luminum, ut tenuitati meæ monstret viam, quâ gradiendo possim in periculoso hoc, & tam difficili tempore ita ministerium administrare, ne cespitem. Sumo audaciam interim, & ad te, cui non frustra DEus primum & supremum gradum, in Patria nostra indulsit, confidenter recurro, & demississimè supplico, quatenus velis authoritate, quam idem DEus dedit, fulcire conatus, & rectissimas intentiones meas in serviendo sincero, & diligenti Patriæ huic zelo, extra quam non est salus. Non tango mala Gentis, quia hæc satis, superq; quemvis tetigerunt, aut tangent, novimus morbum nostrum, & tamen difficiliora sunt remedia, & si in Patre misericordiarum, quod non peribimus infi-

in finem, spem non haberemus, desperandum esset, sed non licet. Grata mihi erat solitudo Varmiensis, quamvis tamen non sine scrupulo morabar in illa, nunc pro peccato reputarem positus, quamvis indignus in candelabro, si non cogitarem, quæ officij mei esse credo. Inter primas verò cogitationes scio, quòd tu Eminentissime Princeps ex gradu supremo, & incomparabili tua prudentia plùs per unum quadrantem, quàm ego per integrum annum in rem Reipub. excogitare potes. Recurro proinde confidenter, & non ad pompam, sed ad usum, calamum moveo, sine cura verborum invocans misericordiam super afflictum statum miseræ hujus Patriæ, projicere lapidem in puteum, minus est, ut extrahatur manibus, & consilio opus. Non eo in disquisitionem, quis causa fuerit, sitq; infortunij nostri, sed invoco magni Primatis sanum consilium, ut eluctari possimus, & ad ultimam, quæ certò imminet, non veniamus perditionem. A. C. 1702

Confiteor tibi Pater, quod incepto non tam libenter, quàm reverenter hoc ministerio tetigi pulsum, & volui omninò expiscari sensus Regis, qui me ad hoc publicum ex privato angulo eruderavit obsequiũ. Possum id scribere tam sincerè quàm verè quòd cupiat pacem, optet internam tranquillitatem, & assecuret, quòd non tantùm omnia concedet, sed & omnia religiosè promissa adimplebit, nulla media amovendo, quæ faciant ad nostram securitatem.

Intellexi etiam, quòd res, quæ ad manutentionem personæ ejus & honoris pertinent, sunt tam in securo, ut in illo tempore, dum eas in pessimo Statu quis esse crederet, sint futuræ in optimo.

Intellexi in consilii hujus nostri sessionibus, quòd poterit bene esse Patriæ nostræ, si ipsi voluerimus.

His positis, cur ergo Eminentissime Princeps non debemus ea agere, quæ ad bonum publicum directè pertinent.

Quantum ad me, protestor coram DEO, quod sicuti post acceptã possessionem hujus oneris, potius, quàm honoris, insomnes duco noctes, nec requiem mihi dabo, donec immoler, & me consumam in hoc publico obsequio, aut videam felicitatem nostram. Nosco delicatissimam conscientiam tuam, nosco verum in publicum zelum; doce ergo Novitium, voca servum tuum, impera, indica, quomodo sit salvanda Patria. Si opus esset, ut veniam ad te, ecce ego, mitte pro me, scribe, & curram. Utinam posses non in hoc folio, quod vento rapitur, sed in corde meo legere sincerissimas in publicum pro Patria, in privatum pro obsequio tuo, cogitationes.

Habuimus notitias ex illis Palatinatibus, qui patiuntur Sueticas extorsiones; audimus hic, & ipsi patimur tam ab externis, quàm nostris intolerabiles aggravationes, cohortibus. Aures jam dolent, cor siccatur super tantos gemitus, & desolationem innocentis populi. Convenit ergo imò necesse est ex officio, ne à nobis vindicet DEus sangvinem, super hæc consilia capere salutifera.

Audivimus hic à Legato Cæsareo, qualem talem optatæ pacis spẽ, offert sese alius Minister, & copiis militum & nervo bello hoc assistere, non intro in ea, si hæc acceptanda; sed vellem videre, aut pacem exoptatam, aut bonum bellum, ne in tanto contemptu simus, quia exactionibus nostris, nisi subsañatio. Bellum absolutè mihi non arridet, quia ex illo nec resultat utilitas, neque honor, & non nisi ulterior gentis nostræ desolatio. Cur ergo arripienda pax, post quam finitam non de-

A.C. 1702 erunt unquam media, & sunt in manu internæ pacificationis. Quò diutius hoc bellum durat, & expectatio nostra, eò gravius & fidei, & libertatis periculum. Cessabunt devotiones, tacebunt Ecclesiæ, dispergentur omnes religiosæ & Religiosi quia unde habebunt panes pro victu, dum ex integro ruinabuntur. Conservemus proinde quoquo demum modo reliquias Israël. Expecto confidentiale tuum in hac publica infelicitate consilium, nec gravabor excurrere illud, ubi feliciter cum Curia constitutus fueris, enixè petendo, ut hanc cum omni veneratione expressam fiduciam in meliorem partem interpretari velis, quam sine ullo impulsu ex ipsius tantùm conscientiæ dictamine soli tibi currenti calamo reverenter defero. Quidquid verò à te habebo, nullus hæc leget, habendo non tantùm spem, sed & spei fiduciam, quòd pro innato tuo in hanc Patriam, quæ nos alit, affectu, & beneficâ in me gratiâ sensum tuum sublimissimum exprimes, quid nos agere expediat? libertati meæ ignoscendo, quam cum omni cultu & veneratione &c.

XLVI.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM ET SAMB. SUPREMUS REGNI CANCELL. SUMMO PONTIFICI.
29 Novemb.

IN ipso apparatu obtinendæ meis postulatis supremæ à paterno & vicino Beatitudinis V. Tribunali sententiæ offertur mihi à Seren: Rege nostro supremi in Regno Cancellarij officium, quod consideranti calamitatem temporis & rerum, deinde tuendæ Mtis & Religionis circumstantias, non licuit per bonæ conscientiæ leges quantumvis invito, & nihil minùs cogitanti deprecari. Suscepi ergo munus hoc, ut faciliùs possem obtinere à Sanctitate V. humillimi postulati mei decisionem. Interim desudabo fortissimè securus paternæ benedictionis, ut in publicis Regni ceris, quas tractabo, non minùs Ecclesiæ; quàm Reip. tranquillitas integritasq; quotidie exprimatur. Quod cùm intimis votis pro viribus meis desidero, simul Natalis, & nascentis anni felicissima auguria indignissimis ad quotidianas aras precibus meis pro integerrima & diutissima incolumitate, nec non felicissimo tam difficili tempore Sanctitatis V. imperio devoveo.

IMPERATORI LEOPOLDO. Idem eodem die.

NON ex meritis meis, voto aut spe, multò minùs applicatione mea, sed bonorum, ut reor, amicorum suffragio præcipuè S. Cæsareæ Mtis V. apud Seren: Regem nostrum legati viri prudentissimi æquè ac cautissimi interventione favorabili accidit, ut mihi nuper Magni Cancellarij Regni hujus officium deferretur. Nullus ambigo tum ex Statione Varmiensi tum ex præsentis muneris mei obligatione interesse, ut S. Cæsareæ Mti profundissimam meam tester venerationem. Cum hac constantissima voluntatis submissione, quòd ita sim publicas Regni hujus ceras tractaturus, ut in illis omni revolutione temporum non magis Reip. nostræ, quàm Sacri Romani Imperii Aquilæ, quoties id cum bono Patriæ meæ conveniet, exprimantur. Quod dum integerrimâ fide, & reverentissimo cultu S. Cæsareæ Mti polliceor, augustissimæ purpuræ fimbriam humillimâ iterum iterumque veneratione delibo.

CA-

CAPITULO VARMIENSI idem eâdem die.

EX arce quietis altissimæ, & desideratissimo semper nobis sacri littore otij, ad quod nos, tum privatæ rationes tum publica Regni procella impulerat, iterum ad Provinciæ curas, & boni publici consilium importunè quantumvis revocati omne nostrum studium, cogitationesq; singulas impendimus, ut carissimæ Diœcesis nostræ præcipuam in hoc occursu rerum haberemus rationem. Et præstitimus equidem in levamen afflicti Gregis nostri ea omnia, quæ nostrarũ erant partium, viriumq;, nec non circumstantiarum præsentium, reliqua tamen in communi omnium Provinciarum calamitate ferenda sunt nobis pariter, quæ nullos prætereunt. Perinde atq; in universali illo totius orbis diluvio, singuli minus sua damna æstimabant, eò, quòd nemini parceretur, omnibus tunc de vitæ suæ cogitantibus emendatione magis, quàm de fortunis aliquando perituris, vel successu temporum reparandis. Et vos Fratres mei carissimi eâdem cogitatione armari necessè est, ne fortè impatientiâ nostrâ majorem iram DEi provocemus. Benè moratus filius non largientem tantùm sed etiam flagellantem Patris sui manum solet osculari. Hoc tamen præcipuè cogitandum est, quòd peccatis nostris hostes faciamus fortiores, quæ, si tempestivus dolor imminuerit, & capita singulorum intimæ contritionis dolor aspserserit, omnes feri maris fluctus, qui nos circumtonant, brevi frangentur, vel detumescent. Quia verò de publica hic tranquillitate consulentibus Regni & Provinciarum partibus ultra spem & curam quamcunq; nostram tam arduo nobis tempore magni Cancellarij munus à Seren: Rege D. N. clementissimo accepimus, recurrimus impensissimè præsentibus ad sacra vestra coram omnipotente DEo suffragia, quatenus Regni hujus aquilam eâ felicitate contingat moderari, ut & Religionis decus illibatum, & Mtas secura, & populorum triste gementium intaminata integritas sub umbra magnarum alarum tandem conquiescat. Hoc ut efficaciùs consequi valeamus &c.

PROVINCIALIBUS RELIGIOSORUM Idem die eädem.

DEUS Opt: Max. in cujus conspectu nuda & aperta sunt omnia videt, quòd longè diversa cogitanti officium magni Cancellarij Regni hujus à Serenis: Rege nostro Indignitati meæ sit collatum. Probè intelligo imbecillitatem meam, tantò muneri difficillimis præsertim temporibus objectam haud suffecturam, nisi sanctissimis Provinciæ vestræ suffragiis fulciatur ad aras. Has dum præsentibus meis impensissimè efflagito, polliceor simul, quia non in sterilem glebam grati mei animi suffragiorum vestrorum sementem jacietis. Recordabor in eventu rerum felici V. benevolentiæ in me, adnitarq; diligenter ne officij mei quenquam vestrûm possit pœnitere. Quare jam precum pro me vestrarum aurâ fretus, quantumvis tot aliis laboribus concussam promoveo cymbam, in magnarum difficultatum æquor ex altæ quietis littore revocatus. Si tamen ita publica Provinciæ meæ navigatio cursum non obtinuerit desideratum, vestram mei coram DEO Maximo oblivionem accusabo quotidie. Interim testor quòd sim &c.

A.C. 1702

COPIA RESPONSI CARDINALIS PRIMATIS EPISCOPO PRINCIPI VARMIENSI Scriptarum Lovicio 10 Decemb.

Video ex literis tuis diu te quievisse. Illæ enim omnes, quas exprimere dignaris super præsentem Polonæ Reipub. Statum reflexiones profundæ meditationis recens ac vividum demonstrant ingenium, & inde solatium mihi, dum continuis laboribus ab excessu Sanctæ memoriæ Regis Joannis fatigatus, ætate pressus ministerium Reipubl. in persona tua videns innovatum novam tenebris nostris in signo arietis ominor lucem & felicitatem.

Non notavi adhuc, ut aliquando cespitare deberes; quidquid cogitâsti, semper effecisti rara in aliis felicitate, cur ergo tantùm te humilias? quæsitam meritis sume superbiam.

Regem & adhuc Juvenem ab hæreditario Throno super nostrum legibus circumscriptum translatum non arguo, sed accuso illos, qui aut per assentationem interpretabantur, aut malitiose Jus libertatis abscondebant.

Erubui nuper legens nova Mediolano, ubi Rex Hispaniæ ordinaverat locationem in civitate Hispanicis & Gallicis cohortibus. Obstitit huic dispositioni sexaginta Decurionum Magistratus, allegando quod hoc directè esset contra privilegia civitati indulta ex antiquo, & nunc recenter juramento firmata. Si una civitas pro juribus suis loquitur coram Rege hæreditario, quomodo non debet Respub. calcata jura sua, ac libertates exaggerare? Non vacat, nec licet in longum hæc commemorare coram Ministro legum custode, satis est insinuâsse.

Jubes me, ut de misera hac Patria pro gradu meo cogitem, & quis plus de illa cogitavit per totum hocce tempus? quis etiam cum periculo offensionis plura egit? quis plus in tranquillitate Litvaniæ constituenda laboravit? Nonne prædixi ante Olkinensem adhuc Regi Serenissimo, quod desperatio periculosissimus fieri debebat inimicus; quis removebat Sapiehas ab accessu ad Suecos? quis illos Varsaviam venire induxit? quis Varsaviæ retinuit? cùm rupti jam aggeres, cùm Suecus versus limites Poloniæ appropinquabat, quis dissuadebat ijsdem Sapiehis hæc extrema continuis missionibus, literis? cùm Rex Sueciæ esset Varsaviæ, quis magis pacem persuadebat? promovebat? Invoco testimonium Collegæ tui Procancellarii Regni.

Quæ verò recompensa laborum meorum, curarum, solicitudinum, ecce Suetico à malitia quorundam inductus sum vestitu, penes quos summa consiliorum, sicuti etiam præsens Thesaurarius Regni, qui unus & solus insimul mecum laborando meliore dignus erat gratitudine.

Raphael Lesczynski

Credo, quòd Rex sincerè optet Pacem, nec scio quis illam non optaret; quantum ad me, libenter eam proprio etiam emerem sanguine, sed necesse esset, ut idem Rex desideret & tranquillitatem internam, pro qua non justæ dispositæ mensuræ, nec miror, quòd Thorunij consilia non procedant, nam initiis malis positis difficiliores sunt gressus. Malum principium in aliquo ædificio etiamsi optimus Architectus non corriget, nisi illud ex fundamento dejiciat, & de nova radice incipiat. Cur Rex Varsaviâ discessit? Jam consilium hocce in frequentia decentiori absolutum fuisset, quia ex minori Polonia plures convenissent, uti me compellarunt rogando, ut hæc reassumptio non Thorunii, sed Varsaviæ

saviæ fieret. Si verò Thorunium ego ivissem, ad scissionem viam monstrassem. *A.C. 1702*

Credo & huic, quòd Rex media habeat tam ad manutenendum personā suam, quàm honorē suum & crederem omnem illum fatuum, qui contrarium mente coqueret; expressi idipsum in consilio Varsaviensi, quòd scilicet corona capiti Regis irradicetur. Et Thesaurarius Litvaniæ habuit nuper à me super hanc materiam bonam & sinceram enucleationem. Inde verò gaudeo, quòd mihi significas intellexisse te in sessionibus quòd benè fieri possit, si ipsi voluerimus. Volumus & anathema sit, qui nollet.

Facite ergo quod creditis necessarium, pro bono publico, ego omne, quidquid ex utili & honesto erit Reipubl. libenter concedam, ut tantum sit pax cum securitate, & securitas in pace. Mitto tibi pro informatione consilii non copiam, sed ipsum originale, literarum Palatini Siradiensis, quas fortè hac intentione mihi scripsit, ut essent juris publici, & multorum hic est sensus, ut comitia indicantur, quia in illis maxima est spes tranquillitatis Reipublicæ.

Cogito iter Varsaviam, ut cum Comite Zincendorff conferam, ubi de conditionibus pacis informabor, in quibus gradibus hæreat, quia nihil scio, nec me Thesaurarius Litvaniæ de illa informavit. Divinare possum facilè, quis sit ille, qui & pecunias, & exercitus nobis offert; qnantum ad pecunias has, acceptare malumus, quàm exercitum, quia hæ auxiliares copiæ multùm nobis nocuerunt, parum profuerunt. Et, si hoc verum est, uti Leopoli scribitur, & ex interceptis literis probatur, quòd Cosatici motus ex mandato hujus sint amici, fugere satiùs ab hac confidentia conveniret &c.

RAPHAELI LESZCZYNSKI MAGNO THESAURARIO REGNI, EPISCOPUS VARMIENSIS, REGNI CANCELLARIUS Thorunio 16 Decembris.

Legi, & interpretatus sum de verbo ad verbum literas Majestati Suæ, voluissem te præsentem habere, cum quanta exaggeratione teneritudinis audivit, & locutus est. Porrò unum necessarium esset, ut nos intelligamus & id optarem; vivit Dominus propter bonum Patriæ, præveniendo ultimam ruinam, quæ imminet, si diutiùs bellum duraverit. Per DEum proinde crucifixum supplico, & misericordiam invoco, & cuilibet supplicabo; amemus Patriam, extra quam non est salus. Si fecerimus, de quo omnis & mea & cujusvis deberet esse primogenita cogitatio, pacem faciemus, omnia corrigemus, eluctabimur, & spem in DEO habeo non dubiam, felices nos fore. Si bellum ardebit, ad quod omnes video apparentias, peribimus sinè remedio. Neglecto proinde Ægidio, qui jam mortuus est, nec resurget, de quo informas, quandoquidem DEus justus nullam actionem finit esse impunitam, accedamus ad publicam ex obligatione & conscientiâ universi conservationem, ne olim dicatur, quòd his consulibus, his Ministris tam pulchra periit Patria; vellem corde non calamo scribere, quia scio cui scribo, & ex domo tam magna, & ex inclinatione naturali in Patriam facilè convenies, & moveberis mecum, ut non perfunctoriè cogitemus de Patria, ne DEus nos judicet saltem de omissione. Ego jam vix vivo, & utinam priùs mortuus fuissem, quàm viderem, si sub tempus Ministerii mei perire deberet Respublica, & video, video, tertioq; repeto,

video

A.C.1702 video; peribit & brevi, si non iniverimus sincerè rationes salvandæ. Si essem præsens, flecterem genua coram te, & non dimitterem, donec benedixeris, donec tu ipse ex antecedentibus quia in eo novum me agnosco hominem, propines media, quò nos vertere debeamus.

Non possum celare; tibi enim sum ex integro addictus, totus quantus tuus, quòd Rex ingentem habeat dolorem ex certis relationibus, quòd honori ejus in sermonibus & discursibus tuis non parcas, qui te tenerrimè semper dilexit, & non tantùm diligere, sed & amare in futurum cupit, modò ipse velis. Velle autem cordialissime frater debes, etiamsi aliam non haberes rationem, propter DEum, qui nobis eum præfecit, & voluntatem suam, ut eum amaremus, patefecit. Hoc in omni confidentia cursim, nec literæ hujus mittetur copia; originaliter enim à tanto tempore sum, & ero constanter tuus.

COPIA LITERARũ HIERONYMI LUBOMIRSKI CASTELlani Cracoviensis exercituum Ducis ad Senatores & Consiliarios Varsaviæ congregatos 13 Novemb.

REitero, quæ jam scripsi, & in partem curarum non postremæ reflexionis præsento materiam, utq; in consilio vestro agitari queat, justum esse credo. Comes Piper per expressum compellat me denuntiando exacerbatam mentem Regis Sueciæ contra personam meam, & inde fortunæ, bonisq; meis in proximo existentibus evidens intimat periculum, uti jam non vanum metum habere incipio ex recepta hodie notitia, quòd cum aliquot millibus Suecorum Generalis Steinbock jam est in vicino. Hujus verò offensæ, & contra me vindictæ non alia causa, nisi hæc, quòd pro munere meo frequentioribus expeditionibus illorum retinebam excursiones, & graves portionum Sueticarum exactiones. Mitto pro informatione copiam literæ prædicti Comitis Piper, & responsi, quod dedi. Est materia etiam deliberatione digna, cùm ad me requisitio venit, ut extradam Suecos in detentione apud me existentes. Ex una parte conservatio bonorum meorum, sine quibus non essem capax obsequij publici, ex alia sine expressa voluntate Reip. ministerii mei ratio non permittit quidquam agere, & proinde inter incudem & malleum positus ad vos recurro, & quid hoc in casu agere debeam, resolutionem inquiro; Non obliviscor etiã negotium hoc Ukrainæ, ubi rebellio Cosatica indies augetur, Niemiroviense fortalitium acceptum ab illis, & omne præsidium deletum. Ex responso Zamussij Cosaci, & alijs relationibus, quæ communico, parva vel nulla ex illa parte pacificationis spes; Quia verò in dicto responso Samus exprimit rationes, unde hæc rebellio originem trahat, quòd scilicet ex occasione nonnullorum possessorum in illis partibus hæc rebellio incepit per constituta nova genera contributionum, & onerum super Cosacos. Optarem pro sensu meo destinandos Commissarios, qui Cosaticas videant prætensiones, & media inveniant satisfactionis læsorum horum rusticorum. Ego pro capacitate virium Reip. non desum, & in illa parte jam ordinavi certum peditatum, ad Baar, Polonne, & Labul. Sequentur brevi & Polonicæ cohortes; Palatinus Belzensis collega meus optavit sibi hanc Provinciam, & gloriam, & jam in illam partem his diebus gressum movet. De exercitu verò denuntio, quòd diutiùs eum in campo detinere non potui, quia sex mensibus continuò in campo erat, & Provisiones, quas habuit, exinanivit, & equi ob defectum

Adamus Sieniawski.

fectum annonæ in magna parte ruinati, & authumnalis tempestatis instabat metus. Et hæc etiam juvit ratio, quòd imminebat exspiratio Quartualis, à quo multi tædio diutiorum incommoditatum Castrensiũ veniam & licentiam petiissent; sicuti jam multi abire cœperant, cui obviando accedere debui ad dispositionem locorum ad quietem destinatorum locando cohortes in tribus lineis, ut eò citiùs ad illos, quibus regimen commissum est, in casu necessitatis convenire possint. Commissionem pro commodiori hyemis locatione vellem indicere, sed primo considerare teneor gressus exercitûs Suetici, & ulterioris eorum intentionis &c. *A.C. 1702*

MARTINO ZALUSKI EPISCOPO ROSMENSI SUFFRAGANEO ET PRÆPOSITO PLOCENSI, DUCI SIELUNENSI FRATRI SUO 30 Novembris.

ACcepi tuas, & morem gero petitioni, mittoque quæ habeo. Ex Ukraina vani, nec sibi constantes indies veniunt rumores; priore enim affirmatum, succedens negat, boni tamen nihil inde, rebellione invalescente, sperandum est. Paleij Privignus supra Tyram ad 20 Civitates, præter pagos, dominatum extendit, rustici instinctu ejus superintendentibus Judæis interfectis, illum Dominum fecerunt decimarum. Scriptum non ita pridem Mazepam Ducem Post-Borysthenensem ex utraque Tyræ parte, in portis locâsse custodias, ad intercipiendum Cosacis ad rebelles venientibus passum. Nunc scribitur, legionem unam flumen trajecisse successurasque alias intentione oppugnandæ arcis Bialocerkiew, quod minimè ausim affirmare. Nostri impares numero, & viribus aggredi nihil audent. In ipso abitu postæ nuntiatur Miedzybozio de data 21. præsentis, à Cosacis Niemieroviam esse occupatam, qui in civitatem præsidio destitutam irruentes, arcem vi occupârunt, gubernatore viro insigni, cum duobus Sacerdotibus, interfecto. Pedites Præsidiarios, plebis magnam copiam, & Judæos ad internecionem delêrunt, crescit eorum numerus, rusticis ad rebellionem concitatis. Cracoviâ verò nunciatur, quòd Sueci non in toto, sed in aliqua parte hyematuri sunt in arce Niepolonensi, ubi jam commoditates contra rigorem hyemis præparantur. Generalissimo Exercituum in Pomerania demorantium in assistentia 200 Equitum, totidemq; Peditum, & Officialium, in majore numero; Proszevicios transeunte, quidam Officialium dixit Nominatum Generalissimum hinc iturum ad providendam securitatem, terris Pomeraniæ adjacentibus, venturumq; primo vere majorem ex Suecia Exercitum, & nisi ante hyemem concludatur tractatus pacis, majores verno tempore turbines timendos esse. Exercitus Suetici ex Pomerania tendunt in Majoricam, ad obviandum Saxonibus, & dispergendam Majoris Poloniæ confœderationem, quæ ut in scissione cœpit, sic sub contentionibus, fors, quo volebat, non pertinget; aulâ circa id seriò laborante. Hinc timendum est, ne Generalis Majoris Poloniæ, cujus funditùs bona vastârunt Saxones, desperata, exemplo Sapieharum, media arripiat. Ad Plocensem Diœcesim sex vexilla Saxonum pro hybernali consistentia sunt ordinata. Exercitus quoq; Polonus jam suis consistit in stativis, quem Dux Castellanus Cracoviensis pro aliquali respirio dimittere debuit, ita tamen, ut in quemcunq; ingruentis expeditionis casum in promptu esse, facileq; congregari

Acta in Ukraina

Collocatio militis

A.C. 1702 gari possit, sive contra Suecum, sive contra Cosacos rebellisantes, ideòque unâ duntaxat lineâ à Ducatu Zatoriensi, usq; sub Leopolim locatus est. Rex Sueciæ 15 milliaribus Cracoviâ subsistit, tardioris motus adversus hostem, has rationes Ablegato Palatini Masoviæ innuit, quòd scilicet expectet, tum adventum & conjunctionem Generalis Maidel, tum eventum magni consilii, cujus conclusione, ulteriores suos vult metiri gressus. Pacis media non respuit, modò pax sit stabilis, & secura. Comes tamen Piper nec cogitandum de pace dixit, quamdiu hærebunt Saxones in visceribus Reipubl. mediationem quoq; admittit Rex Sueciæ Reipub. modò consilia ejus remota sint à suggestione Regis. Comes Piper in quodam discursu asseruit Regem Poloniæ neminem ex exteris Principibus accersere posse in conjunctionem armorum, non Regem Daniæ, ab hoc enim spes nulla, non Brandeburgicum, cui, cùm de Regali titulo agatur, ad hunc illi à Repub. dandum circa tractatum Rex Sueciæ poterit esse auxilio, nonnisi ergo à Czaro Moschoviæ sperandum subsidium, sed hunc Sueci dicunt non esse formidini Regi Sueciæ, cum quo jam pridem bella gesserit. Adnecto etiam consilij Leopoliensis resolutionem.

COPIA LITERARũ HIERONYMI LUBOMIRSKI CASTELlani Cracoviensis Exercituum Ducis ad Senatores & Consiliarios Thorunij congregatos 17 Novemb.

CUM ex præterito Varsaviensi consilio ad porrectas à me reflexiones in trutinam magnorum sensuum vestrorum, nullam habuerim resolutionem, compareo & in hoc reassumpto congressu cũ profundissimo cultu debitæ cuivis ex vobis sigillatim venerationis, & insimul opto, ut publicum hoc consilium totius Reipub. faciem repræsentans Populorum satisfaciat votis. Tam magnæ infelicitatis causas non examino, quia hæc magnitudine suâ vivum cuivis impressit dolorem, & publicam sui notitiam. Unde efficacissima arripienda media ad sublevandam Gentem nostram ex tam miserabili statu. Præsentes occurrentias in consessu vestro pro objecto consiliorum repræsento, quòd supra omnes malitia Suetica fortunam meam opprimere, in eamq; sævire intendat. Generalis Steinbock cum exercitu quinq; millium hominum collocavit se in bonis meis, & extortâ jam in potiori parte pecuniariâ contributione, & victualibus urgentissimè per literas suas à me requirit, ut omnes captivos Sueticos cum perfecto ut erant, statu, & cũ illis 10 millia talerorum per exercitum nostrum sub Petricovia accepta in toto restituam, declarando, quòd in casu contraventionis igne & gladio, omnia vastabit. Ratio verò hujus in persona mea insultûs non est alia, nisi quòd hoc anno sub directione mea Exercitus Polonicus pro capacitate virium suarum non otiando frequentiùs Sueticum aggrediebatur. Uti proinde sine consensu Reip. nondum ex integro operationes belli inceperam, ita in restituendis dictis captivis ad consensum ejusdem me refero; Vosq; cum ferventissimis convenio precibus, ut ex præsenti consilio plenam possim habere resolutionem. Aliàs totius fortunæ meæ non ex vano timeo jacturam, & nunquam compensabilem vereor ruinam. Et in eo quæro in pectoribus vestris compassionem, & quàm celerrimum per publicum instrumentum ex consilio præsenti requiro suffragium.

Jam hic totum Palatinatũ Russiæ eadem Suetica tetigit exactio; Jam Leopolim, Præmisliam, Sanocum, Jaroslaviam & Samboriam missæ

ſæ aſſignationes ad exſolvendas pro libitu impoſitas contributiones hoſtilem etiam minando executionem; potentiæ verò huic non eſt poſſibilitas reſiſtendi præcipuè in tanta penuria exercitûs in magna parte diminuti, qui poſt ſex menſium labores campeſtres jam ad talem qualē receſſit quietē, & brevi pro expeditione in Ukrainā congregari debebit. Auctio ejusdē exercitûs cum ſit in aliquib9 Palatinatib9, præcipuè majoris Polon. dilata magna inde remora ad augendas majores vires, ſine quibus rueret intentio noſtra ſuccurrendi Patriæ. Et per id crederē ad meliorē formā reduci poſſe exercitū, ſi celerem & realem in deſervita mercede ſaltē in parte providere poſſent ſatisfactionē; præcipuè in his Quartualibus à Majo hujus anni incipiendo; Aliter enim peditatum pro tam neceſſaria expeditione nullatenus habere poterimus. Quod ut præſens veſter Congreſſus efficaciter promoveat, magnum in eo publicum intereſſe ſufficienti motivo eſſe debet, & quoniam peditatui, antequam ſubſequatur exſolutio deſervitæ mercedis laudum Sandomirienſe deſtinavit ex Theſauro Regni 70 millia flor. & Theſaurus ſatisfactionem titulo impoſſibilitatis denegat; quærenda ſunt alia media, pro quibus recurro ad vos, ut hic ſuppleatur defectus, quia absq; hoc celeri ſubſidio multi Officiales in obſequio hoc absq; ſolutione nullatenus ſubſiſtere poterunt, nec ſuas cohortes retinere. Ad eundem reſpectum pertinet & Artilleria Regni in declaratis ibidem 30 millibus flor. ſine quibus & fortalitia conſervare, & præſentem in Ukrainam expeditionem quomodo poterit incipere? Scribo tea ſcientibus, quòd antea in ſimilibus infelicitatibus Patriæ pro ſimili neceſſitate inveniebat tamen Respub. in Civitatibus Pruſſiæ in fidem publicam aliquas Summas; poſſet & nunc idem ſervire medium, vel aliud perfecta veſtra inveniat dexteritas. Inter principalia quoq; puncta pono conſervationem exercitûs per hyemem, & interim anxia me exercet ſolicitudo, ut Exercitus Saxonicus acceptâ in partem ſuam Provinciâ Pruſſiæ non retrahat tantā portionem exercitui noſtro per hyemem cedere ſolitam. In quo ut ad æquanimitatē ſuæ Mtis recurrat præſens conſilium, ex ſtatione mea, & ex voto totius exercitûs humillimè precor; Vellem ut eo nomine expediti ab Exercitu legati exoptatam declarationem reportent pro imminenti in Decembri Commiſſione. Motus Coſatici indies augentur, cùm poſt diſperſam partem unam exercitûs noſtri ſub regimine Gubernatoris Chmielnicenſis omnia planè fortalitia Ukrainæ, Civitates, & villas, ad eandem confluunt rebellionem, & jam in Podoliam & Volhyniam appropinquant. Obviando proinde inſolentiæ huic Coſaticæ parat ſe contra eandem Palatinus Belzenſis collega meus cum majori parte exercitûs, quem ſine proviſione efficaci in deſervita mercede & pane hybernali difficilè erit in bono ordine ad reſiſtendum hoſtibus expedire. Ut ergo præſens conſilium veſtrum proſpiciat ſecuritati exſolutionis debitorum exercitui, obteſtor publico zelo providentiam veſtram. Et quoniam in hoc caſu non eſt in nobis ſalus, propter magnā hic & nunc indigentiam impoſſibile mihi videtur, ut ſine externo agere poſſimus auxilio. Crederem ergo ex ſenſu meo, ut contra hos Ukrainæ rebelles inducamus Tartaros, & ut ex hoc præſenti conſilio expediatur cum Donarijs legatio ad Hanum Tartarorum, ut cum prima glacie aliquem notabilem ſuorum expediat numerum; libens id in præſenti acceptabit conjunctura, & malitia Coſatica coerceretur. Quod conſummatiſſimis veſtris propono ſenſibus, & opperior executionem voluntatis, & beneplaciti veſtri &c.

A.C. 1702

Adamus Sieniawski

COPIA

A.C.1702 COPIA RESPONSI AD SUPERIORES LITERAS NOMINE CONSILII Thorunij 10 Decembris.

DUas literas eodem tempore tuas recepimus. In utrisq; eadem expressa contenta tam particularium tuarum afflictionum, quàm infeliciũ in publicũ conjecturarũ. Non mirari sed stupere quivis debet, super publicam hanc Patriæ charæ Matris infelicitatem, ruinam, & evidentem perditionem, dum decus & fama Polona cadit, planè & marcescit. Alia post aliam it sub hastam contributionum Provincia, & jam te ipsum eadem tangit hostilitas, probrosas imponendo conditiones pectori tuo magnanimo, cujus nota toti orbi fortitudo & generositas. Indolemus proinde sensibiliter super afflictionem tuam, à cujus Regente vires Reipublicæ dextera ipsimet sperabamus auxilia, defensionem illarum partium, & resistentiæ grassanti instar torrentis Sueticæ potentiæ. Et quoniam in tam gravi casu ad nostrum recurris consilium præsens, & sine expressa ejus determinatione, nihil in negotio extradendorum vel non captivorum Sueticorum vis resoluere, & in publicis privatisque habuimus notitiis, quòd jam id sit factum; in quo nostrum requiris sensum.

Accedimus ad inceptos Cosaticos motus, qui ex parvis initiis cur in tantam excreverint molem non tantùm concipere non valemus, sed planè attoniti hæremus, sine quo stabunt mala? Ut verò aut per Commissionem hæc rebellium colluvies sopiri, aut vocatis Tartarorum auxiliis coerceri possit, utrumque non probatur præsenti consilio. Non ignoras quo fine terminatæ fuerunt Cosaticæ antecedentes Commissiones, quâ audaciâ superbiam rusticanam impleverint, ut etiam cùm Statu Nobilitatis per Hadziacensem Commissionem coæquari voluerit. Tartaros in Poloniam inducere, nonne esset hoc impingere contra ultimos cum Porta Ottomanica tractatus. Monstremus tantummodo illis iter in Poloniam, ibit hoc in exemplum & nunquam satis dolendas trahet post se consequentias. Possumus adhuc cum gratia omnipotentis propriis subsistere viribus, & optimè facis, quòd ad extingvendum illum ignem certam partem exercitûs sub Regimine Palatini Belzensis campestris exercituum Ducis destinaveris, ad quam, si accessissent hæ cohortes, quæ in majorem Poloniam sunt missæ, fortior fuisset itura hæc in Vkrainã manus. Jam & hic habere potuisti notitiã tam ex responso Legatis exercitûs dato, quàm ex literis à sua Mte tibi scriptis, quòd Rex Serenissimus ex bonitate sua, & singulari in exercitum Reipubl. respectu panem hybernalem ex peculio & ærario suo privato exsolvere declaraverit, qui deberetur ex ijs locis, quæ auxiliares copiæ occupârunt. Quare ferventissimè à te requirimus, ut dictas cohortes indilatè revocare, & ad sistendos progressus rebellium Cosacorum applicare velis. Destinata ex Thesauro Reipubl. per laudum Sendomiriense pro exsolvendis septimanatim peditatui stipendiis, & pro necessitatibus Artilleriæ Regni pecunia in eodem Thesauro requiri debet, & nihil superest, nisi executio sanciti publici. Hic magna pars Palatinatuum ordinatam & justam expeditionem laudavit, & constituit, & quoniam præsens magnum consilium nondum est finitum, & adhuc in determinio sui vertitur, ulteriores ejus progressus & effectus, post felicem, utinam, conclusionem tibi patebunt. Nunc verò ultimas jungimus preces, ut ex naturali tua heroica virtute, fidelitate in Reges, zelo pro conservanda Reipublicæ integritate, quæ te in sinu suo & gremio fovit, & educavit,

vit, in defensionem publicam, & reinductionem gloriæ Polonæ langventes omnes vires impendere velis. Cedet hoc in sortem immortalis memoriæ nominis tui, recognoscet suo tempore grata Patria omnes hos sumptus, labores, solicitudines, & bonorum ruinas. Rependet liberalis Regis munificentia, & nos erimus semper &c. A.C.1702

COPIA LITERARũ HIERONYMI LUBOMIRSKI CASTELLANI Cracoviensis ad Episcopum Principem Varmiensem supremum Regni Cancellarium 13 Decemb.

AD primam famam collati tibi sigilli magni ultro volebam ire in applausum, & contestationem solatij mei, sed me prævenit gratia tua, & honor, quem in literis tuis accipio; ergo etiamsi præpostere gratulor inprimis Reip. eam sortem, quòd in tam periculoso suo casu Aquila Polona in manibus tuis sub favore amplissimæ capacitatis aliquatenus quiescat. Gratulor etiam & officio, ministerioq; meo, quòd, dum nunc difficillima Jurium Patriorum impendet mihi defensio, curæ & solicitudini tuæ custodia legum reddita est. Invoco cum officio meo confidentiam dictæ prærogativæ tuæ, & à primis auspiciis ministerij tui commodis Reip. quæro, & conquiro subsidia.

Motuum Ukrainæ pacificatio sit primum objectum activitatis; Jam hoc documentaliter certum est ex relationibus, quòd hic Cosacorum ausus, principium & progressus est ex fiducia in protectione Moschovitica, sicuti idipsum fatentur, quòd obsidio Bialocierkieviensis ex expressa fuit voluntate Maseppæ Ducis Zadneprensis, & jam hoc fortalitium cum magno damno Reipub. cedere illis debuit. Et hoc magnam movet suspicionem, & dictam confirmat opinionem, cum ultra 20000 Cosacorum videntur in hac parte Borysthenis sub Kijovia; Magnum est & ipsius Seren: Regis interesse, ut seriò expostulet cum Czaro Moschoviæ, cur rebellio hæc nomen & authoritatem illius in se sumit. Precor te, ut pro tua ingenti prudentia velis hoc Mti suæ repræsentare, & damnosas inferre consequentias.

Generalis Steinbock non tantùm jam bona mea Reszoviensia gravi manu tenet, sed & toti Palatinatui Russiæ jugum imponere parat. In literis suis Palatino Russiæ scriptis expressit, quòd in quantum totus hic Palatinatus in spatio octo dierum ab octava præsentis numerando ad Regem Sueciæ non accedet, omnes incolas ejus Palatinatûs pro hostibus declarabit, & propterea nunc id ago, curoq; ne civitas Leopoliensis cedat prima præda furenti, modò non præveniat conatus meos promptitudo Vicinorum Suecorum; Ut ut est, ego in partem aliquam cedere obligarer &c.

RESPONSUM EPISCOPI VARMIENSIS CASTELL. CRACOviensi Exercituum Duci 27 Decemb. Thorunio.

ACcepi literas tuas 13 Dec. Leopoli exaratas, in quibus veteris affectûs, & confidentiæ lego documenta. Tam grave hoc, nec optatum ministerium levius mihi videretur, si ad obsequium tuum efficaciter servire posset. Non deerit promptitudo mea & seria applicatio, modò sciam in quo, & quomodo servire debeam. Et hoc est inter prima solamen meum, quòd eo tempore, dum tu probata tot publicis & authenticis documentis manu Rempub. tueberis, ego congrua saltem, si non condigna parabo publica encomia, & privatim Regi D.

 meo,

A.C. 1702 meo, quamvis magna merita non egent, deferam recomendationem.

Confidentia mea, quam habui semper tecum, & illâ gloriabar coram Gentibus, nullo modo diminuetur, quinimò indies augebitur, quia ita optarem affectui tuo intrinsecari, ut sit unum velle & nolle. Nosco integerrimas semper pro bono publico intentiones tuas. Agamus ergo uterq; nomine DEi invocato, hoc quod debemus. Ego agam sincerè, & diligenter circa ea, quæ pacis sunt, & tu facies illam bonam, cùm pro solito in publicum zelo nullam intermittes occasionem benè gerendæ rei. Quomodo enim pax potest esse bona? si contemptui habebimur. Non tractabitur nobiscum, sed imponetur talis qualis placebit pax. Scio ergo, quòd constrictum undiq;, & publicâ calamitate, & privatis notabilis substantiæ dispendiis animum tuum difficilius est movere non ideo, quod non sit, ut esse solet, promptus, sed quia debiles protunc vires publicæ coarctant. Superare nihilominus omnia debet ille amor in Patriam, qui alibi accidentalis, tibi est naturalis. Non deerunt ut ego (nec fallor) credo, & vires ad resistendum, & media ad persuadendum his, quorum vel maximè interest, ut quantocius Resp. tranquilla reddatur, quia quò magis in sylvam intramus, eò plura inveniuntur ligna. Non promittant sibi hoc, quod facilè credebant, quia est impracticabile. Si agitur de securitate, hæc non erit major intra unum vel duos annos, sicut est hodie, quæ vili judicio meo est bona, & fidendum illi; Misi egò jam insinuando aliqua, & optarem, ut tu quoq; seriò persuadeas pacatiora, si sensus est futurorum.

De motibus Ukrainæ à prima hora Ministerij mei cogitavi, cogitoq;, ut quamprimùm comprimi possint. Jurat Ablegatus Moschoviæ hic præsens, homo aliàs super naturam antiquam Gentis honestus, ex antiqua illa Dolorukiorum familia, quòd Czar Moschoviæ hæc nesciat, quinimò audivi hominem, qui ad illum nuper fuit expeditus, quòd dum Czar Moschoviæ de his motibus audivit, dum de progressu Samusij relationem habuit, ad suos præsentes dixit Cancellarios: Quàm infelix Polonia! quòd quivis illam aggrediatur, quia de isto Samusio nemo unquam audivit, & ille nunc tanta audet.

Expedivit Rex expressum ad Czarum Moschoviæ Cursorem, cum his literis, quarum tibi copiam adjungo. Scribit iterum idem Ablegatus ad Ducem Maseppa; Originales tibi ex mente suæ Mtis mitto, ut cum iis aliquem expedias, & datam mihi copiam in documentum, quòd Czar Moschoviæ id nesciat, adnecto. Sperandum ergo, quòd hi motus compescentur eò magis, quòd Palatinus Belzensis dignissimus collega tuus jam eò moverit.

Dębski. Mareschalcus minoris officium cessit nepoti Coronatoris.

Ego libenter quàm frequentissimè correspondérem, sed apparet literas meas ire, quò non mittuntur, quandoquidem ad tantas nihil à te responsi. Et hic est fructus belli, quòd strictissimæ amicitiæ disjungantur, nihil tamen me separare potest & ab affectu, qui est imutabilis, & à desiderio, quod est ferventissimum, ut non intra verba tester, quòd sim &c.

CARDINALI PRIMATI ANDREAS C. EPISCOPUS PRINCEPS VARMIENSIS SUPREMUS REGNI CANCELLARIUS
16 Decembris.

NON habui tempus commodum respondendi benignissimis tuis de data 10 Decembris, quia vix tria verba cursim cum omni possibili

bili veneratione potui exarare, & quamvis hæ literæ ſint, reſponſum meis confidenter, tanquam ad Primatem ſcriptis, replicandum tamen reverenter iterum cenſeo. *A. C.* 1702

Nihil dico, quòd poſt quietem in illis paſcuis, ubi uſq; dum nunc ſuaviſſimi regiminis tui dulcis recordatio, recens ac vividum meum apparere videtur ingenium, nihil dico, quòd quæſitam meritis debeam ſumere ſuperbiam, quia hoc pro benigno ioco reputo, qui me confundit inſimul & animat.

Fateor & eo in ſenſum tuum, quòd Rex ſit juvenis, & propterea ſi vividum gloriæ deſiderium in hac ætate longius ire juſſit, quia de aliis intentionibus fortè nec ſuſpicari licet, dandum aliquid ætati, quòd ſibi perſuaderi permiſerit id, quod cum gloria nominis ſui, & utilitate aliqua hujus Regni, propter quod & hæreditarium reliquit Thronum, qui illum fortè removiſſet ab æſtu amaritudinum, in quibus continuè uſq; ad nauſeam.

Nova Mediolanenſia excitare in nobis deberent zelum, ſi ibi opponendo leges & privilegia non monſtrarentur ſtatim alia loca pro victu auxiliarium copiarum, & mediorum ad manutenendum hunc Regem, quem acceptârunt. Credas mihi Princeps, veritatem enim ſcribo, quod hæ oppreſſiones & aggravationes ſi nos premunt & affligunt, penetrant certò ſincerè & vividè cor Regis, & ſi ultima hæc non ſtringeret neceſſitas, nec ille eſſet gravis. Hodie dies eſt tertius, exponebã hæc pro officio Mti Suæ, & non ſine ingenti dolore hoc habui reſponſum: Cogita per amorem Dei media pacis, & nec unum hominem in Polonia habebo. Gratúmne poteſt eſſe Regi ex natura ad benefaciendũ inclinato continuas audire querelas, quæ vix jam cerebrum è ſuo non moverunt loco. Utinam non ſupervixiſſem iſti Miniſterio! utinam nunquam cuſtos legum fuiſſem declaratus! quæ inter arma ſilent.

Si libertatem ſumpſi ſupplicandi tibi, ut de hac miſera cogites Patria, & conſulas, feci hoc ex his ſuppoſitis, quæ in literis tuis, & glorioſiſſimè anteactis exprimis. Scio ego bene omnia illa, quæ pro Patria feciſti, novi, quid valeant humeri, quid agere poſſis, & propterea pulſo, pulſareq; non ceſſabo ad hoc cor, quod, quia eſt primum hujus Regni mobile, & poterit, & ſciet agere plurima, facere optima. Plura ego ſcio, & plura à me ſciet poſteritas, quàm tu inſinuas ex conſcientia rectefactorum. DEus magna erit merces, tam tibi, quàm Theſaurario Regni digno ſocio Primatialium curarum. Si verò inimica ſemper magnis meritis & conatibus fama aliter interpretatur, aliter veſtit, quia DEus reliquit tibi mercedem, & magis durabilem, magiſq; perfectam.

Quòd Rex Thorunium diſtulerit conſilia, non fecit id ſine conſilio, cui deferre ſolet, quamvis illa non ſemper ſatisfaciunt. Sed Princeps Eminentiſſime jam hoc eſt factum, infectum fieri nequit, remis utendum, dum deficit aura. Abivit Rex Varſaviâ, ſed cœlum tantùm non animum mutavit. Eò major te manet, & coram DEO, & coram hominibus laus & gloria, quòd etiam in diſtans ages, quòd etiam in abſentia Regis ad hanc ſincerè contribues pacem, quæ à preſſura paupertatem & miſeriam omnium liberabit.

Domini Palatini Siradienſis meditationes ſunt pulcherrimæ, ſed cum venia ſit dictum. Multa dicunt. Vult Comitia, & quis illa ſigillâſſet, & quæ ſecuritas loci, ubi deſtinanda, quis ſponſor, armiſtitium fore certũ. Ad alia puncta, quæ contra nos aliqua habent, reſpondere poſſem, ſi tempus ſuperfluum eſſet; qui non habet, quid agat, literas ſcribit.

A. C. 1702 Majorem ego habeo spem in hoc itinere, quod prætefers Varsaviam, quia spem in DEO habeo, quòd ibi non otiaberis, sed eam procurabis pacem, quam alius dare non potest. Promptus & ego essem ad excurrendum non tam pro auxilio, quia quis ego sum, sed ut exaltandi postea occasionem habeam, nominis & laborum tuorum coram fratribus.

De subsidiis in natura extraneis nemo prudens cogitare potest, sicuti pecunias, si illas quis daret in hac extrema necessitate, abjicere & contemnere quis vellet? Patebit hoc universo orbi, tempus optimus rerum Judex decidet, quod nihil intrabit stante ministerio meo, quod sit bono publico contrarium.

Hæc proinde cum omni respectu ad literas tuas dum respondi, liceat mihi adhuc Princeps Eminentissime iterum, iterumque supplicare, ut velis, & authoritate, quam habes, & mediis, quæ Divina suppeditat prudentia, uti, ne pereamus in finem, quia huic viciores sumus, quàm credere possumus.

Terret nos hic adventus Suecorum, sed hi nihil faciunt, cui pessimè volunt. Ruinabunt tantùm Regionem, ubique solitudinem relinquent, & verendum, ne dum hostilitas aperta incipiet, ex integro non pereamus.

Habe proinde compassionem ô Princeps, & si est aliquis modus retinendarum lachrymarum, quæ penetrant cœlos, & sangvinis effusionis, quæ infallibiliter imminet. Fac misericordiam, & contine manum extensam inceptæ contra nos, (quia nihil superioribus faciet) hostilitatis. Hoc verò, quod confidenter scribo, ex inenarrabili tua bonitate, æqui, bonique consulere velis, quia DEus est testis, non alio motivo, tantùm ex sincero, puroq; in publicum zelo, & veteri in te affectu, ex quo procedit, ut & hic, & coram DEO infallibile tibi exoptem meritum. Ex contextu verò hujus inconcinnæ literæ, facile intelliges, quod cor magis loquatur, quid enim ego infelix homo agere debeo, quò me vertere, si non ad naturalem tuum in hanc Patriam amorem, & nolens pluribus obstrepere, properoque charactere oculos lædere, sacram purpuram reverenter exosculor, optoq; ut Verbum Incarnatum sub tempus imminentium festorum plura dicat, longitudine dierum & omnibus consolationibus beando, & in hoc voto finio &c.

RESPONSUM A REGE SUECIÆ LEGATIS PALATINATUS LUBLINENSIS.

Sacra Regia Mtas Sueciæ propositis sibi per Deputatos, Palatinatûs Lublinensis desiderijs quamvis gratificari lubens vellet, attamen exercitus sui necessitates maturiùs ponderando, non nisi cum summo ejusdem detrimento, mutari quidquam posse advertit in ijs, quæ à destinatis ejusdem conservationi annonæ præfectis, seu Commissarijs in hunc finem sunt instituta. Cæterum levandis, quæ dicto Palatinatui molesta videntur, alendi S. R. Mtis Sueciæ Exercitûs, oneribus haud aliud eidem præsentius videtur remediū, quàm si inclyta Resp. Palatinatuum animis, junctisq; consilijs S. R. Mtis Sueciæ conatus, & destinata quantocius, ad optatam conducere metam eniteretur, quandoquidem, toties jam iteratis sponsionibus,

bus promißisq; Regijs doceri, certiorq; fieri potuit, non aliam Mtis consiliorum, actionumq; esse rationem, quàm ut levando Regnorum Sueciæ, & Poloniæ necessitates, & ea quæ huic, tã salutari operi obstant impedimenta removendo, utriusq; Gentis quieti, securitati, turbatæq; hactenus saluti consulatur. *Datum Gorgensanij 18 Xbris.*

ALEXANDRO SALLAROLLI MINISTRO REGIO
24 Decembris.

Quod ego à te quærere debuissem, tu à me quæris; nonne Romæ tu degis, & publicam personam agens hoc scire non deberes, quod scire à me desideras. Notum jam omnibus, missum fuisse ex consilio Cardinalis Jansson, & fortè Reginâ etiam Casimira in id contribuente in Poloniam Augustinum Levesi Ordinis S. Dominici Reformatorum; virum pietate imprimis, scientiâ, prudentiâ, & in rebus agendis dexteritate eximium, qui ante religiosam vitam satis se clarũ in scientia & activitate demonstravit. Hic ergo cùm venisset in Poloniam ad Thesaurarium Litvaniæ, qui semper penes Regem Sueciæ moratur, ante omnes se contulit, qui eum Regi Sueciæ præsentavit; & postquam duas vel tres privatas audientias habuisset, in publica hæc verba nomine Pontificis dixit, uti ex certa informatione habeo; formalia enim orationis ejus sunt mihi missa. Serenissime Rex Adventus Mtis Vræ in Regnum Româ vicinius, uti per situationem, ita per regionem faciliorem Sanctissimo Patri Pontifici Maximo reddidit notitiam, virtutum tuarum heroicarum, & Regiarum, & insimul magnarum benedictionum, quibus D. DEus te replevit. Quapropter Sanctitas sua jussit me adire te, & tibi testari Rex æstimationem omnino particularem, quam personæ tuæ facit. *Levesi nomine Pontificis ad Regem Sueciæ*

Sanctitas sua considerat te Rex non tantùm sicut Regem Sueciæ, hoc est Regem potentissimum, sed etiam sicut Regem, qui jam plenus omnis gloriæ dat spem magnæ famæ etiam inter sanctos mundi præsentis & futuri.

Sanctissimus Pater dedit mihi in mandatis ô Rex, ut tibi palàm facerem, quanta sit semper veneratio in corde ejus, quam habuit pro domo Regia, & Regno Sueciæ cujus fama multùm est aucta per pulchras actiones & tam ingentia Mtis Vræ merita.

Vix finivit cursum studiorum suorum, statim honorem habuit devinciendæ sibi benevolentiæ magnæ illius Reginæ Christinæ. Post mortem ejus factus Cardinalis, prima cura ejus fuit, ut protectionem nationis Sueticæ sibi procurâsset, quam eodem zelo exercebat, quo illam desiderabat. Majorem satisfactionem non habuit, quàm dum Nationi huic Romam venienti serviendi & succurrendi commodam habuit occasionem. Domus ejus, mensa ejus, ærarium ejus promptum paratum semper erat Suecis. Pontifex vix factus statim in Ecclesia S. Petri elevari epitaphium magnæ huic Reginæ jussit non tantùm in testimonium suæ gratitudinis, sed etiam ut æternam redderet memoriam ejus Reginæ, quæ cedendo Thronum Sueciæ gloriosis Regibus suis Successoribus tam considerabiliter ejus auxit gloriam.

Basis & fundamentum ô Rex æstimationis in Sancto Patre personæ Mtis Vræ non est aliud, nisi illa pietas exemplaris, ille Spiritus justitiæ, qui trahit post se respectum, & hominum admirationem.

Miratur Sua Sanctitas, quòd in tam teneris annis tam solidum re-

A.C.1702 periatur judicium, prudentia consummata, scientia gubernandi rara etiam in Principibus experientiâ plenis. Stupet super pias reflexiones, quas fecisti in admittendis juramentis, & super inviolabili fidelitate, cum qua promissa tua exequeris; stupet super puritatem cordis, ex quo exclusæ sunt etiam minimæ debilitates, ubi regnat fortitudo, constantia, intrepiditas, justitia, clementia, & omnes virtutes magno dignæ Rege; stupet super exempla ædificantia pietatis, charitatis, modestiæ, quæ monstras tuis militibus, & tuis omnibus subditis; stupet super ingenium pacificum, quo geris bella, & qui te obligat gerere illa, tantummodo propter amorem pacis. Illa justitia, per quam mereris, & habes favorem cœli, illa moderatio in tuis victoriis, illa modestia Christiana, quæ soli DEO gloriam tribuit, illa nobilis generositas, quæ implet gratiis hos, quos vicisti, & quæ illos tibi submittit; stupet ad extremum super tuam constantiam, patientiam, resignationem, cum qua victis capitibus coronatis, vicisti temetipsum in ultimis hisce doloribus, quos tam Christianè obtulisti huic, qui pro te passus est in cruce.

Agnoscit Sanctitas Sua ô Rex, quòd raræ tuæ virtutes datæ sunt tibi ab eo, qui vocatur in Sanctis libris, Rex Regum, DEus Regum, & Rex DEorum. Et qui particulariter in persona Mtis Vræ nobis palàm fecit veritatem textûs Divini: Corda Regum sunt in manu DEI, & conducit illa, sicuti illi placet.

Et hoc est, quod Sanctitatem Suam integrè certam reddit, quòd Princeps tam bonus, tam suavis in imperando Regnis mutationi subjectis, monstrabit se semper promptum ad instrumentum pacis universalis, & Protectorem Regni JESU CHristi.

Hæc & similia P. Augustinus in publica sua audientia, cui Rex Sueciæ gratum in Pontificem exhibuit animum, quodq; promptus esset ad danda documenta æstimationis suæ & benevolentiæ, quod sciat benè, quanto affectu feratur Pontifex in Nationem suam, dum Romæ comparet, quòd eandem habebit attentionem, & similem solicitudinem in similibus occasionibus, & quòd conservabit cum integra satisfactione vivam amicitiam, & veram in personam Pontificis, & quia felicibus ejus applaudit successibus, quibus eum DEus beavit, securum reddere debet Pontificem, quòd nihil in Polonia facere prætendat, quod esset Principe Christiano indignum.

Vides ergo, quòd Pontifex toti palàm fecit Europæ, præcipuè tamen illis Polonis, qui ratione ducuntur, quòd bellum à Rege Sueciæ in Poloniam inductum, non sit omnino injustum, & quòd libenter apud nos videret solidam pacem. Sed dolendum, quòd Ministri ambitiosi obicem ponant, credendo, quòd hi motus, & divisiones favorabiliores sint eorum, quam spe devorant, elevationi. Unde Pater hic à Pontifice *Franciscus Pinatelli.* missus, quia non ita dependebat à Nuntio, ut ille voluisset, maximas persecutiones passus est, & intra breve spatium temporis, quantumvis Cardinalis Primas multum illum protexerit, Poloniâ abire coactus est.

COPIA LITERARUM GENERALIS STEINBOCK AD PALATINUM RUSSIÆ.

QUandoquidem S. R. Mtas Sueciæ, Rex & D. meus clementissimus cum satis magna copiarum manu in has Poloniæ partes me misit, tam ut contributionem sustentando exercitui suo necessariā exige-

exigerem, quàm ut omnibus & singulis hujus Reip: incolis sincerum S. R. Mtis Sueciæ inseram affectum, ut amicitiam testificer. Itaq; audiens, quòd Primores Nobilium proximâ hebdomadâ consilium quoddã inter se in civitate Visninensi mutuò inituri sunt, non potui non istos Illmos, Nobiles, firmosq; Dños ejusdem consilij ac congregationis nomine ac jussu Seren: Regis mei admonere, ut diligenter, & quâ decet æstimatione perpendant S. R. Mtis Sueciæ prætensiones toties ad Rempub. factas, & repetitas de accipienda satisfactione ob hostiles illas, ac injustissimas invasiones, quas in Regiones ac terras suas nesciâ Repub. fecit Rex Poloniæ, ut sicuti adhuc in recenti est memoria Illmæ Dominationi, quàm sanctam & inviolatam ad hunc usq; diem, & horam Polonia vestra, & nostra Suecia post pacem Olivensem amicitiam mutuã conservaverit, ita neminem Christianum tam perversæ mentis fore credo, qui non summopere detestari debet, vulpina illa Regis Poloniæ consilia, ac machinationes, quibus sperabat se furto quasi ex corona S. R. Mtis Sueciæ pretiosissimam erepturum gemmam. Quæ perniciosissima consilia, nisi per divinam clementiam; & Seren: Regis felicitatem fuissent eversa, & in nihilum redacta, certò certiùs Livonico solo, & Saxonico suo milite jugi instar usus fuisset, ad opprimendam & funditùs extingvendam pretiosissimam vestram libertatem, vosq; Illmos, Nobiles, ac Primates Regni infimæ plebi, & ipsis rusticis similes reddendos. Quoniam itaq; Rex Poloniæ non solummodo S. R. Mtem Sueciæ contra omne Jus Gentium, ac Reip. voluntatem hostiliter aggressus, sed etiam maximam stragem & ruinam vestrûm omnium libertati machinatus est Cùm tamen Serenis. Rex Sueciæ plùs quàm heroicâ virtute ac magnanimitate semper se ostendit strenuissimum libertatis vestræ vindicatorem, impugnatoremq;, adeò, ut suas proprias Regiones reliquerit quas jam plus quàm barbaricâ feritate sæviens hostis depopulatur, uritq;, cujus infernalis furor omnem superat fidem, omne vincit exemplum, sed vindictam Divinam depostulat, in tot calamitatum tam auctorem, quàm in illos, qui, cùm satis habeant, ad illas inhibendas potestatis, adhuc tamen hæsitant in tribuendo cuiq; suo. Quapropter jussu & nomine S. R. Mtis Sueciæ oro, precorq; Illustrissimam Dominationem, ut in hac vestra nobilissima Congregatione vobiscũ consultetis, quàm salubre vobis, àc utile sit, idem cum Serenissimo Rege meo facere, & in suam descendere voluntatem, quæ alium finem præ se non fert, quàm justam sibi illatarũ injuriarum vindictam, & omnium vestrûm cum tempore salutem, ad quod præstandum vos etiam obligare videtur immortalis illa charissimorum vestrorum Majorum laus, ac gloria, quam post tot sæculorum spatia meruit, ac conservavit magnanima gens Polona datam fidem, & amicitiam, quàm severissimè semper colendo. Quod equidem tantò libentiùs jam vos facturos spero, quantò sanctiùs Serenissimus Rex Sueciæ suam observat, observavit, & observaturus est. Cæterùm quoque Gvarrantia illa, quam virtute pacis Olivensis præstare debetis, non justam solummodo ac tempestivam reddit Serenissimi Regis voluntatem, sed vos quoque ad debita præstanda obstringit. Si DEum aliquem dari credatis, & illum justum; maximè vobis timendum est, ne iram ejus & strenuam vindictam in vos provocetis, quod facilè accidere potest, nisi detestationi & odio habeatis hostilia illa arma, quibus Rex vester nullâ datâ occasione Serenissimum Regem Sueciæ invasit, quibuscum & vos adhuc tot mala hic in Polonia patimini, & tot millia hominum ad extremam redacta sunt A.C. 1702

A.C. 1702 sunt ruinam. Quid vobis itaque utilius quàm ejusmodi Reges eligere, qui libertatem vestram, qua nihil pretiosius habetis, diminuere non laborant, quidque gloriosius? quàm non solummodo ab hoc Regis vestri facto abhorruisse, sed etiam privilegia, ac libertatem vestram propriam defendisse. Quod ad Serenissimum Regem Sueciæ attinet, tantùm abest, ut vobis præscriberet aliquem eligendum, potiùs primus erit, qui à vobis electum suo sangvine & gladio defendet, &, ne timeatis crimen læsæ Mtis, commissuros vos fore, Primus ille Rex vester læsæ datæ fidei crimen, contra leges fundamentales, & Pacta Reipub commisit. Quapropter, si quid in vobis amoris ac studii libertatis est, frangente illo fidem etiam fides frangenda est. Nullatenns itaque dubito, quin examinando in cordibus vestris has omnes rationes, & intelligendo quàm maximè è re vestra est, S. R. Mtis Sueciæ tutelam ac protectionem implorare, sicuti plurimi magnæ Poloniæ Nobiles ac Magnates jam pridem imploravere, ad partes Serenissimi & Potentissimi Regis Sueciæ, quâ decet reverentiâ accedatis. Ad quod exequendum tam majori promptitudine vobis opus est, quod vos non fugit, Ducem Moschoviæ non solùm maximas, fortissimasque vobis jam pridem Provincias eripuisse, sed hoc insuper tempore, & hac ipsâ die varia hostilitatis in Rempub. vestram per Cosacos & Tartaros præbere exempla. Nunquam nobilissimæ Dominationes, pulchriorem recuperandi Provincias amissas occasionem, nunquam proferendis, ac stabiliendis Regni Poloniæ confiniis potentius invenient auxilium, quàm si jam unum idem cum Serenissimo Rege facient. Ad quod faciendum datâ, promissâq; fide, & in Rempub. vestram amore obstricti estis. Expecto itaq; quamprimùm super hæc responsa vestra, si ad amplectendam Regis Sueciæ amicitiam, ac protectionem parati estis, vel non, ut deinceps D. M. C. Vræ voluntatis ac animi certiorem reddere queam. Interim, sicuti ad omnia vobis sinceræ amicitiæ officia paratissimus sum, ita toto remaneo corde.

Obstrictissimus & addictissimus Comes de Steinbock.

RESP. AD LITERAS GENERALIS STEINBOCK.

Literas Excellentiæ V. Rzeszoviâ datas omni humanitate recepimus, quibus experimur super gravissimis Statûs Reipub. rebus sensum, & ad universos Ordines decidendas spectare resolutiones; Minimè dubitamus Excellentiam Vram optimè esse informatam, Rempub. nostram omnium Palatinatuum, & cunctarum Provinciarum mutuo vinculo esse concatenatam ita, ut, si vel una Provincia seu Palatinatus sinè alterius unanimi consensu se declaret, pro nihilo habeatur. Parvi pretij igitùr esset, nostros depromere sensus, sine cunctorum Palatinatuum unanimi consensu, qui Generalem consensum, ut expiscari possimus, inducias temporis necessarias omnino esse judicamus. Nihil ergo votiviùs Excell. Vræ Palatinatus noster ad quietem Populorum facere poterit, quàm, si obtinuerit apud Seren: Regem Sueciæ, & contributionum tam gravium diminutionem, & temporis prolongationem ad illarum exsolutionem, cùm & evidens sit magnam partem Palatinatûs nostri in terra præcipuè Leopoliensi & Præmisliensi, vix ab Incursionibus Tartaricis liberam respirare. Magnum gloriæ culmen hæc Excell. Vræ humanitas assequetur, si vota nostra, & petita ab ipsius assequemur officio.

CO-

 A.C. 1702

COPIA LITERARũ D. STEINBOCK GENERALIS SUETICI ad Palatinum Volhyniæ.

ILlustrissimæ Dnaõni Vræ ignotum esse non potest, quòd primò ad mandatum Seren: Regis Sueciæ, D. Vræ universalia scripsi de contributione debita pro bonis vestris solvenda. Deinde quòd Dnãtio V. sub specie submissionis per literas suas mihi scriptas salvum conductum pro quodam desideravit, Dõni Vræ non solùm salvum conductũ desideratum sed etiam literas sub manu mea scriptas, & maximè modestas misi. Quia nullum mihi alium proposui scopum, quàm summâ civilitate Dõnem Vrã, ut Dñum maximè consideratum, & in Districtu suo æstimatum in majorem utilitatem tam Reip. quàm propriæ personæ in Seren: Regis Sueciæ trahere partes. Sed loco amicitiæ, quam cũ Dõne V. erigere cupidissimè monstravi, Dominatio V. varijs suis industrijs fraudulentissimis Nos deludere voluit. DEUS Max: Dõni V. tantam concessit bonorum opulentiam, ut sine minima incommoditate contributionem debitam, & ordinatam pro bonis suis statim in puncto solvere, & per hanc obedientiam, promissam gratiam clementissimi Regis mei sibi acquirere potuisset. Sed per tantam moram non solumodo ipse universalia S. R. Mtis contempsit, sed varios ad non solvendum seduxit, Dñatio V. fraudulenter liberum passum de Commissariatu Regio sibi acquisivit sine dubio, ut sicut isto modo licito non est usus, ad damnum & hostilitatem clementissimi Regis mei abuteretur, quod hinc clarè elucescit, quòd Dnãtio V. non solùm omnem supellectilem suam aliò transportandi parata erat, sed etiam nuper ante nostrorum adventũ 4000 militum collecta, congregata habuerit, sine dubio, ut eorum auxilio se & bona sua contra Suecos defenderet, si Contributionem exigere voluissemus.

Ut scelerato hoc vestro agendi modo Seren: Regis mei authoritas Regia maximè est læsa; ita hoc vestrum crimen non aliter, quàm per privationem omnium bonorum vestrorum puniri potest, & tantò justiùs, ut unicuiq; notum sit. Quomodo Dñatio V. Regis mei clementissimi hostem maximum, & pacis communis Turbatorem perniciosissimum Regem Poloniæ variis vicibus, magnis pecuniarum summis contra Seren: Regem Sueciæ, & authoritatem publicam sublevavit, sic si utilitatis & libertatis vestræ propriæ Dñatio V. sit amicus, coram toto mundo id sub manu vestra propria submissionem integram monstrare oportet, probeq; confiteri, gratiâ Regiâ Dõnem V. se abusum fuisse, & insuper de novo gratiam petere, pœnæ loco pro criminibus suis magnis oportet, Dõnem V. tantùm efficere ad utilitatem, & commoditatem Seren: Regis Sueciæ, ut pro Rege Poloniarum fecit, & ut Seren: & clementissimi iram perpetuam evitare possit, ex causis enumeratis 60 millia imperialium solvere debet, & obligatus esse vestram propriam fidem mihi præstare pro totius Districtûs Sanocensis obedientia, & fidelitate pro S. R. Mte Sueciæ, quam obligationem scriptam sub manu & sigillo vestro statim dare necesse est, postquam præstanda intra octo dierum spatium sint præstita, & D. Vra se sincerè pro Partibus Regis mei clementissimi declaraverit, & ne directè vel indirectè ne minimum contra Serenis: Regem dolum fovere velle promiserit. Tunc Dõnis V. omnia, & quidem minima sua bona, tam pecuniæ, quàm supellectilis reddendæ, & ipsi integerrima sua libertas restituetur; si autem

A.C. 1703 tem in desideratam hanc satisfactionem consentire non placet, non aliud, quàm bonorum suorum totalem ruinam, & propriam mortificationem sibi promittere debet. Jaroslaviæ 27 Xbris.

INSTRUCTIO AD REGEM SUECIÆ LEGATIS Palatinatûs Russiæ.

Palatinatus Russiæ in priori congressu literis Illustrissimi Generalis Steinbock compellatus, tum in moderno congressu ex mandato S. R. Mtis Sueciæ renovatis amplissimis compulsus, ut oblatam amicitiam S. R. Mtis Sueciæ interpretem veri candoris, & inviolati erga Regiam Mtem affectûs Legationem destinat. Hi ergo Illustrissimi Legati nostri debitam primò tanto Regi venerationem à toto Palatinatu deponent, veterem adhuc ante ingressum Serenissimi Regis Sueciæ Pactorum Olivensium fidem authenticis documentis explicabunt, quibus patet, nos nunquam bello illato consensisse, imò, quin in Comitiis Generalibus conservationem Pacis per Deputatos nostros promovisse. Post ingressum verò in Poloniam Serenissimi Regis explicabunt DD. Legati nullum actum hostilitatis erga Regiam Mtem vel consilio, vel armis exercuisse. Quibus omnibus probamus, & amicitiæ fœdera intaminatè coluisse, & in votis optatæ pacis, & veræ sinceræque amicitiæ nos actu hærere. Dubitare igitur minimè potest, de cultu debito S. R. Mtas, cùm ultra hæc omnia ulterior declaratio à nobis exigatur, quæ à nullo Palatinatu vel Ministro facta est. Exponent DD. Legati nostri Statum Reipub. nostræ cum aliis Palatinatibus, quæ in dissolubili compage cùm sit in gravissimis, & minimis Statûs negotijs concatenata, nec unus Palatinatus sine alio audet quidquam decernere, nec, si decernat, aliquam rebus utilitatem adfert, nisi in liberrima Gente collisionem. Unde justissimus metus exoriundæ inter Concives nostros discordiæ, imò ab ijsdem honoris sumendæ pœnæ. Si ante alios hæc primi faciamus, quod spectat ad omnes. Non immemores erunt, & periculorum, quæ primum Palatinatum Nostrũ ante omnes spectant, Moschoviticorum Exercituum in Litvania, eorundem cum Cosacis rebellibus in Vkraina degentium, quorum arma si accedant, ipsorum subditorum nostrorum immemorabili augebuntur felicitate, cujus jam notitiam hoc autumno habuimus. Accedunt mediationes Augustissimi Cæsaris pro pace ineunda, quas Eminentissimus Cardinalis Primas cum Legato Cæsareo actu tenet. Informamur & de Legatis Angliæ & Hollandiæ, qui ejusdem pacis operæ se accingunt, hac spe pacis fulti, sine primorum Regni Palatinatuum, & procerum publico accessu, quomodo à nobis principium exigi potest. Quæ omnia S. R. Mtis nullam sequelam, nobis verò inevitabilem damnorum molem attrahent; Illustrissimus Palatinus Volhyniæ Concivis nobis emeritissimus, & aliorum clarissimorum meritis insignis exposcit, ut libertatis S. R. Mtem assertorem obtineat. Instabunt igitur pro innocenti, & innocentiâ suâ freto domi Senatore à captivitate personæ, & bonorum suorum gravamine æquanimitas & Regia justitia liberum illum faciat. Idem pro concive nostro M. Gosciminski optimè nobis merito, nec ullâ re Regiæ Mti notato Magnifici Legati exponent. Civitas Leopoliensis in exsolvendis contributionibus in tempore acclinis, neque ullo delinquens erga S. R. Mtem Sueciæ peccato, ut ab Exercitu S. R. Mtis Sueciæ immunem se sentiat, instantissimè supplicabunt. Pro restitutione rerum personis tam sæcularibus, quàm Spiritualibus, ubivis locorũ rece-

receptarum apud S. R. Mtem Sueciæ instabunt. Cæterùm non tantùm tanti Regis amicitia, sed & potentia ejus unita cum Repub. unitos nos contra immanes hostes nostros, veterum propensionum nostratrum quærere vindictas explicabunt Magnifici Legati. Quorum cætera fidei, & dexteritati committimus. *A.C. 1703*

COPIA LITERARUM GENERALIS STEINBOCK AD PALATINATUM RUSSIÆ. Rzeszoviæ 4. Januarij.

Celsißimis, Illmis, M. DD. Palatinatûs Rußiæ; Fratribus & Amicis maximè colendis.

NON dubito Celsissimi, Illmi Dñi vos has illas, quas non ita pridem ad nobilissimum vestrum in Visnia Conventum jussu & nomine S. R. Mtis Sueciæ Regis mei, & D. clementissimi scripsi, bene intellexisse, responsique quod tunc mihi dabatur, recordari, de quibus omnibus quàm fidelissimè Seren: Regem meum statim certiorem reddidi, qui, ut est semper mitissimus, ita me quoq; intercedente voluit per clementiam suam hucusq; patienter ultima vestra responsa, ac resolutiones expectare, quòd copiæ Serenissimi Regis Sueciæ coactæ fuerint hac tempestate quibusdam in locis graviores, quàm aliis admovere manus tantùm; Vobis omnia summa cum prudentia, & judicio perspicacissimo ponderantibus, facilius intellectui erit, quòd optimè sciatis justas S. R. Mtis Sueciæ prætensiones, summamq; authoritatem, & triumphantem gloriam, nunquam perpessuram fore, ut vel inobedientiâ, vel malitiosâ contumaciâ in mandata & universalia sua peccetur, supervacaneum esset hic explicare, quo jure, & quas ob causas potentissimus ac Serenissimus Rex Sueciæ cum victricibus suis armis ad conservandam immortalem sui nominis memoriam, acquirendamq; imperio suo nunquam morituram gloriam hucusq; penetraverit. Siquidem hujus unusquisque Reipub. civis ac incola, cujuscunque fuerit demum dignitatis, vel fortunæ, & quem propria utilitas partialitate aliquâ non adhuc maligniter infecit; DEO, & universo terrarum orbi confiteatur necessum habeat, Serenissimum Regem Sueciæ contra omnium gentium & populorum jus, nullâque lacessendi datâ causâ nesciente Republica hostiliter, & detestabili gerendi belli modo ab Electore Saxonico nuper in solium Poloni Imperii ascendente, consentientibus quibusdam incolis, aliis verò repugnantibus lacessitum fuisse. Quantum ad vos opprimendos, & funditus perdendos talia machinando laboravit Rex Poloniæ, vobismet ipsis, qui libertate vestrâ nihil antiquius, nihil pretiosius habetis ad inquirendum relinquo. Quandoquidem plurimi vestrũ adhuc in Polonia reperiuntur, qui non ignorant, quàm parùm promissis Regis vestri fidendum est, fluctuante huc, illucque ejus fide. Itaq; siquidem S. R. Mtas Sueciæ Rex & Dñus meus clementissimus, quanti amicitiam, confœderationemq; Reipublicæ facit, satis declaravit, adeo, ut cum universis exercituum suorum viribus impeditum venerit, ne diutius à tali & extraneo hoc Rege ad nutum ejus opprimendi essetis. Quapropter nomine Seren: Regis mei, expecto jam à vobis hanc virilem, & Excell. DD. Vris dignissimam resolutionem, quod cum universis Palatinatûs vestri viribus absq; ulterioris temporis jactura ad partes justissimas Seren: Regis Sueciæ accedatis; debitamq; in agendo suæ S. R. Mti satisfactionem detis. Cæterùm ad propriam libertatis vestræ conservationem ejusmodi Regem vobismet ipsis eligere debetis, cujus sub

miti

A.C.1703 miti Imperio Reip. V, Regisq; mei amicitiâ, & Confœderatione felices, & beati, unà cum Suecia orbi Europæo universo non pares solùm, sed insuper timendi vivere potestis, quantam gloriam apud omnem posteritatem Polonia vestra sibi procreabit, si jam Privilegia sua SSme defendendo sese immutabilem ostenderit, probaveritq; inviolabiliter ipsam justitiam, & Olivensia pacta observando, summæ se conscientiæ vires habere. Satis docet Anglia, quæ ad finem præsentis sæculi, memorabile incomparabilis suæ & nunquam morituræ edidit exemplum gloriæ pro libertate sua suavissima contra oppressores Regis sui, tam fortiter gladio & sangvine suo, cum universi terrarum Orbis, & omnium Gentium summa approbatione & applausu pugnando, nec miror, vos Excell. Dñi, & Palatinatuum vestrorum gloria manet, utpotè qui lucem duobus gloriosissimis, Christianissimis, ac fortissimis Regibus dedit; si primi jam estis, qui justam causam amplectimini, propriæque saluti ac conservationi consuletis; & quanquam primi in Ordine non estis, tamen tanquam primos S. R. Mtis vos considerat. Reliquum est, ut vobis Excell. Dñi ostendam, quanquam non sum nescius, quòd perfectam harum rerum teneatis notitiam, quantam utilitatem, & quot commoda ex amicitia S. R. Mtis Sueciæ expectare potestis, quantaq; è contrario damna provocaturi eritis, si illam Seren: Regis amicitiam jam flocci faciatis, vosq; mercenariis factionibus quibusdam ad defendendum Electorem Saxoniæ, inq; propriam & inevitabilem ruinam incurrendã seduci patiamini. Nam sicuti Seren: Regis Sueciæ, & propriâ vestrorũ virtute, ac armorum fortitudine innixi, omnibus inimicis, & hostibus vestris formidabiles & tremendi esse poteritis, amissamq; tranquillitatẽ & concordiam recuperare; ita è contrario persuasum habere vobis debetis; Quòd quidem adhuc gutta Suetici, & antiqui Gothici sangvinis in venis nostris maneat; nunquam hinc ex Regno vestro aliter Seren: Rex Sueciæ discedet, nec ea, quæ S. R. Mti per Pacta Olivensia debetis, obliviscetur. Cæterùm quoq; majora arma timenda vobis à Saxone milite scit, quàm usquam antea vobis, & charissimæ Patriæ vestræ per annos jam aliquot. Huc insuper accedet Tertius Hospes Moschovita, barbarâ suâ ferocitate, & infernali furore solummodo memorabilis, quem etiam contra omnia Regni Pacta vobis nescientibus ad vestram propriam oppressionem & ruinam impiè in societatem, & amicitiam Rex vester adscivit. Nec est dubitandum, quin crudelissimus, & fœdifragus ille Czar omnem movebit lapidem, quando & Electorem amicum suum, si amicitia inter fractores fidei aliqua esse potest, juvabit, & vos cum charissima vestra Patria & libertate funditùs opprimet, posteaquam imperata fuerint, vos volentes, nolentes metum vel vim facturi, documento vobis & omni Posteritati erit perfidia Moschovitica Czari in Seren: Regem, quàm parùm verbis & promissis ejuscemodi confœderanti credendum erit? cujus politicum interesse à Patria vestra, terrâ & cœlo longiùs differt, nec est, quod credatis hunc tertium intervenientem, ut est semper ad nequissima paratus, hanc pulcherrimã in turbida hac aqua piscandi occasionem è manibus amissurum fore. Nam nec antea unquam talem, quando habuit, amisit, & videor mihi videre vestras amissas Provincias, ac Regiones sub ejus crudelissimo, & Tyrannico Imperio gementes vindictam in ipsum deposcere, ad vos supplices manus extendere, & auxilium vestrum die nocteq; invocantes. Vobis itaq; non immeritò hoc loco illud in memoriam revocandum est, Vestigia nos terrent; Nullus itaq; dubito, quin æquâ judicij lance

lance, & purâ mente hæc omnia examinantibus vobis unanimiter, & quotquot estis, conclamabitis; Concedimus. Neq; ullam inter nos tergiversationem committetis; Nam non est, quòd credatis S. R. Mtem Sueciæ liberas & genuinas causas ignorare, propter quas vobis hucusq; concessum non fuit, datæ dexteræ, & promissis vestris hoc turbido tempore stare. Perniciosissimæ sunt enim illæ tam externarum Potestatum, quàm internarum factionum corruptelæ, & aureorum montium promissiones ad quosdam Primores, & Senatores Regni, quorum nomina jam propter majorem inter vos concordiam silentio prætereo, siquidē multi vestrûm illos ignorare amant, hoc tantùm mihi restat adhuc orare, precariq;. Si Excell. ac Illmæ Dōnes quidem aliam decernet sententiā, quàm prædictæ Seren: Regis Sueciæ prætensiones expostulant, & Reipubl. utrumq; omnium consentanea sit, ut statim omnes ei illudatis, tanquam salutis vestræ inimicissimo, & ad contrariandum communi bono nefariè empto. Et quanquam in propinquo cum magna Exercitûs Suetici parte versor, non ad interrumpendum hunc Celsissimarum Excellentissimarumq; DD. VV. conventum moror, sed expecto tantummodo ultimaria & decidentia responsa vestra. Cæterùm quoq; hisce nomine & jussu Serenis: Regis mei declaro, quòd pro justissima ejus causa, & victricibus ejus armis vos stare ostenditis, fidelissimum amicum & propugnatorem habebitis, ita è contrario, si amicitiam tanti Regis contemnetis, semper in illo & tremendis suis armis persecutorem & inimicum fortissimum invenietis. Hæc ad mandatum S. Reg. Mastatis Sueciæ Regis, Dñi mei clementissimi, & maneo totus Celsitudinum Vestrarum A.C. 1703

M. Comes de Steinbock.

RESPONSUM REGIS SUECIÆ LEGATIS PALATINATUS RUSSIÆ

Sacra Regia Majestas Sueciæ perpensis ijs, quæ Magnifici ac Illustres Domini Antonius Stamirowski Subdapifer Terræ Haliciensis, Mareschalcus Tribunalis, Regni Generalis, Constantinus in Nieczajow Wapowski Dapifer Regni Poloniæ Succamerarius Præmisliensis, Nicolaus de Stawow Stawski Vexillifer Latigoviensis nomine Palatinatûs Russiæ proposuerant hoc responso illos impertire voluit dato in hibernis ad Jakulovice 13 Februarij

CUM Sacra Regia Majestas Sueciæ non antea modò, sed nuper per Supremum vigiliarum Præfectum Comitem Steinbock Palatinatui Russiæ candidè indicaverat, quàm prolixâ sit in Rempublicam Polonam voluntate, quámque sincero feratur studio ad libertatem ejus, quæ hostium insidiis collabefacta est, stabiliendam, tantò justiùs sperare poterat Palatinatum hunc pari animorum propensione hanc benevolentiam amplexurum, quantò manifestius emolumentum exinde proventurum viderat, si factâ societate arma in communem hostem arripere non pigeret. Quapropter ex his, quæ DD. Legati exposuerant, non sine sensu aliquo percepit, tergiversatione vestra tam salubre propositum differri, neque perficiendo operi, quod Regno Poloniæ non minùs quàm Sueciæ utile est, debitam adferri curam. Nam quòd

1mo. Fidem Pactorum Olivensium à se non violatam esse contendit,

A.C. 1703 dit, hic Palatinatus; id quanquam eatenus admitti potest, quòd in bellum hoc iniquissimum non consensisset; attamen cum tenore fœderis Olivensis illa paciscentium pars fractæ pacis arguitur, non tantùm quæ hostilia infert, verùm & quæ non prohibet, ne inferantur, conniven-doq; efficit, ut alteri damna infligantur, consequens est, non magis hunc Palatinatum, quàm ipsam Rempub. cui tanquam corpori membrum, innexus est, culpæ non esse expertem. Nam ut alia jam silentio transmittantur, ubique verùm est; bellum hoc à Rege Poloniæ inchoatum; Exercitum quoque Regni Poloniæ in Clissoviensi nuper acie, infesta contra S. R. Mtem signa tulisse, attamen nondum compertum est, ab ullo Palatinatu impeditum hoc facinus, ne fieret, aut postquam peractum erat, in Authores ejus animadversum. Notius præterea est, quàm ut contradici possit, erupisse ex hoc Palatinatu plurimas catervas, quæ exercitum Sueticum infestâssent, atque rursus in eundem factis damnis se recepisse, atque domicilia illic habere. Quapropter si causam suam à turbatoribus dissociare cupiat Palatinatus Russiæ, oportet contrario facto aboleat culpam, armaque in ruptores Pacis Olivensis stringendo innocentiam suam testetur.

2do. Nec cuiquam mirum sit, hoc à S. R. Mte postulari. Jam enim annus abiit, postquam S. R. Mtas Poloniam, unde in Provincias suas hostilis facta est irruptio, cum exercitu ingressa, cùm universæ Reipubl. tum singulis Palatinatibus causam adventûs sui significaverat. Ostenderat tunc gravissimis se ad id provocatum injuriis fuisse, pro quibus neque satisfactio justa haberi poterat, neque securitas in posterum, nisi amoto illo, qui non tantùm æternæ pacis Religionem perfidè violâsset, verùm etiam eo ingenio esset, ut, quamdiu Poloniæ dominaretur, nunquam possit sperari solidâ ac diuturnâ pace hæc duo Regna valitura. Exposuerat simul ante omnium oculos, quantum discrimen Reip. immineret. Et, cùm ea sit Regnorum Sueciæ, ac Poloniæ ratio, ut uno concusso alterum periclitari necessum sit, opem suam adversùs Insidiatores obtulit, declaravitq; se non magis vindictam suam, quàm Reipublicæ salutem quærere, neque ex bello hoc difficillimo, quod tantis sumptibus, & gravissimis proprii Regni incommodis geritur, aliud lucrari velle, quàm securitatem suam, & Reipub. incolumitatem, verùm tam sinceræ amicitiæ contestatio inita fuerat, nec in hunc usque diem hisce malis remedium est adhibitum. Providentissimus quisq; periculum depulsum optat, pacem Reipub. & jura læsa fatetur, sed sanando vulneri nemo manum admovere sustinet, dum alter alterum respicit, singuli destituunt, quod ad omniũ salutem spectat. Quare S. R. Mtas fatigatâ à patientiâ prolationem hanc ut rei communi inimicam suspectans. Turbis hisce, quibus utrumq; Regnum gravissimè affligitur, finem imponere cupit seriò, creditque Palatinatum Russiæ ut opum armorumq; claritudine præstantem, ita de gloria liberatæ Patriæ reliquis non concessurum. Non est quòd offensas cæterorum prætexat, qui, cùm inchoaverit, instituti tam salubris omnes habebit socios, atque ut authoritate antecellit, ita infirmiores, qui signum tantùm pro libertate erectum expectant, suo exemplo accendet. Nec metus alterius hostis Palatinatum deterreat, Moscho communi horum Regnorum hosti tantùm negotij alibi facessendi spes est, ut Poloniæ facilè obliviscatur. Nec dubitandum, quin Cosaci, cæteraque rebellium lues, conspicientes tot fortissimos viros arma induisse, ab assueta insolentia desistant, præsertim cùm S. R. Mtas in Comilitium acceptos neutiquam destitueret, sed o-

pe

pe suâ totisq; viribus sublevare omnia cordi haberet. Quod verò ad mediationem attinet, quam à Legatis Cæsaris, Angliæ, atque Hollandiæ tentari putant, sciendum est, mera esse hæc figmenta ab ijs vulgata, qui pacem omnem & fiduciam inter S. R. Mtem & Rempub. disturbare meditantur. Prædictos Status ut amicos arctoq; fœdere sibi junctos magni facit S. R. Mtas, sed neque mediationem eorum accepit, neque illi officia fœderato Regi obtrudere unquam putabant æquum, ut rumor calumniatus est, sed potiùs, quantum in se operæ est, conferent, ut castigato turbatore sufficientem aliquando securitatem Regna hæc inveniant. *A.C.* 1703

3tio. Illa verò, quæ nomine amicorum, suarumque necessitudinum Palatinatus detulit, S. R. Mtas ad Comitem Steinbock remittere, justũ censuit, qui curam impendet, ne quisquam præter suum meritum damno afficiatur, siquidem de his negotiis hic cōmodum agendi tempus non erit, priusquam de ijs, quæ sumam rei tangunt, transactum fuerit.

4to. Quod deniq; unitis cum S. R. Mte armis ad veteres Provincias Reipub. recuperandas imanes hostes aggredi voluerit; id quidem S. R. Mti non ingratum esset, & Reipub. honorẽ maximamq; adferret utilitatem. Verùm antequam huic operi cura impendatur, longè major moles est superanda. Internæ turbæ, quibus Respubl. concutitur, priùs sopiendæ, componendæq;, ne gravius ex domestico malo, quàm externo periculum adeat. Obturandus fons & origo morbi, ne illo neglecto periculosiùs postea recrudescat, atq; mora omnis abrumpenda est, ne diuturniori tempore corpus infectum omnem respuat medicinam. Compositis domi rebus ad externa animum adijcere æquum est, ut utrumq; consequantur, domi securitatem, foris verò honorem, decusq;. S. R. Mtas operam suam offert, quâ si jam uti neglexerint, similem postea opportunitatem frustra quærent. Proinde depositâ omni simulatione ad partes illius transirent, quem eâ voluntate esse vident, ut sibi totique Reipub. quàm optimè consultum velit; ijs quoq; viribus & præsenti necessitati opitulari possit. Quodsi ulteriùs tergiversentur, pronuntiat S. R. Mtas se suspectam eorum moram habere, motumq; quemcunq; pro hostili signo accipere. Quod S. R. Mtem invitam licet impellet, ut consilia perinde capiat. Ut super hoc negotio quàm primùm se declaret Palatinatus Russiæ, S. R. Mtas Sueciæ expetit, quæ de cæterò Illustres & Magnificos Dominos Legatos Regio favore prosequi, & amplecti non desinet. Ad mandatum S. R. Mtis Sueciæ.

C. Piper

AMICO CONFIDENTI. *26* Decemb.

IMparem esse me referendæ gratiæ pro ista inusitata, quàm in tuis ultimis agnosco benevolentia, & hoc primum in ipso limine fateri debeo, quòd tantus tuus in me extitit hactenus affectus, ut omnem mihi remunerandi spem præcidat, voluntatem tamen relinquat. Ut tantisper saltem velle me re gratum esse videas, donec potero quod volo. Amavi te olim vir humanissime, ac nunc amo affectu (cur negem) puro, & defecato, quem debere me profiteor ingenio tuo modestiæ, & eruditionis pleno, & tum desinã cum tu amoris causas substraxeris, & scias tã difficile à me in amore finẽ impetrabis, quàm modũ. Ad nostra.

Die 7. Octob. Valedixi Regi, & ad manus Dñi Ablegati Hollandiæ dedi 200 ungarios pro N. N. petens ut avertat id, quod maximè timebam, ne Rex Sueciæ veniat in Varmiam pro hyeme, quid miseri-

*A.C.*1703 us autem, quàm angi futuris, nec se tormento reservare, sed accersere, sibi afflictiones, & admovere, quas optimum esset differre, si discutere non possis.

8vâ. Abij, & quò propior eram Varmiæ, eò pejora nova habui, semel enim Brandeburgicos intraturos, alterâ vice Suecos ominabantur, significabant. Ego omnibus credidi quanquam nemo quidquam facilè credit, quo credito dolendum est, nec moratus ivi versùs Regiomontum, ut aliquid certi rescirem, & si possibile esset, averterem.

Inveni ibi aliquos ex meis Capitularibus, cùm quibus habui conferentiam, quid sit faciendum cùm Dñus Werner, & inprimis D. Dux Olsteinensis proposuit mihi, ut acciperem milites Brandeburgicos prævia omni securitate, quòd postquam Sueci exiverint ex Prussia illi ex Varmia. Ab initio videbatur nobis, quibus inest ratio, ipsis etiam inest nolendi volendiq; libertas, sed hanc non in omnibus æquam esse adverti, & cum omnem curam posteriorem ducebam præsentẽ, quando maturam reflexionem fecimus, meliùs credidimus illos pati ex duobus malis, quàm Suecos videre. Pro optimo est minimè malus.

17mâ. Habuimus infausta nova de accepto Thorunio, quod sine magna defensione reddidit, se melius se Saxones possunt jactare, quàm defendere, quamvis dicant pro ratione, optimum virtutis finem esse antequam deficias desinere. Omnes milites in captivitatem missi Stokolmum, Generales, Officiales, Varsavia autem, quòd jam acce, tis expeditionibus DD. Legati nostri vias parent, & quòd Rex Varsaviâ movere debeat, non enim sibi securum esse credit, sicut aliquos post dies, tanquam nihil laudari possit quàm recessus hoc est 23. ex insperato, & cum præcipitantia abijt in Russiam, & ego habui vocatorias pro consilio Zamoyscium, habuimus etiam quòd Thorunij muros demolliri, & omnem fortificationem intendant Sueci, dolendum sanè de tam pulchra civitate. Assecuravit me D. Princeps Olsteinensis, qui totus se in solatium meum conferebat, & Dñus Werner, quòd si Brandeburgicos milites in Varmia esse permittam, nullus Suecus intrabit quod optaverim mihi magis, quàm promiserim, agebatur ergo tantùm de securitate, nihil invitus facit, sapiens necessitatem effugit, quia vult, quod ipsa coactura est. Repugnans non nolens necessitas est in voluntate necessitas non est, qui imperia libens excipit partem acerbissimam servitutis effugit, facere quid nolit. Sic ego assentiri debebam non repugnare, cum clarè videam non me ulteriùs interrogaturos, & defacto Brunsbergam non expectato meo responso intraverunt, unde dolorem non ostendi, sed habui, quanquam naturâ sim imperturbatus, & intrepidus, quem nulla vis frangit, quem nec attollunt fortuita nec deprimunt.

Vocatus ad consilium, jam abieram, sed cum Ilaviæ essem venit Epistola D. Nycz, & post à Principe Olstein præmonet uterq; esse expeditos 300 Valachos, qui jam erant in Allensteinensi Cameratu, qui in mandatis habent, ut me quoquo modo captivum ducerent ad Regem Sueciæ, qui scio quantum invidiæ secunda mea fortuna obnoxia est, & quòd ob Comitia feliciter Lublini finita sint mihi infensi, & excitati à D. Cardinale, qui ultionem implevit, perfecitq; quantum veræ pœnæ satis superq; erat, & DD. Sapiehis, qui voluissent illa comitia rupta, & ut dignitates eorum non fuissent distributæ, quorum ego non fui certè causa, & præmonitus ab eodem Duce, & meo Canonico pretium etiam capitis mei fuisse constitutum. Redire ergo debui Regiomontum, ubi aliquot diebus incognito fui, & habito consilio cum Fratre meo Episco-

Episcopo Plocensi, & cum DD. Canonicis conclusimus non esse securũ, *A. C.* 1702
ut ego abirem Regiomonto, conduxi ergo mihi domum mansurus ibidem ad tempora feliciora, misso Ruzyccio in Russiam cum excusatione ad D. Palatinum Cziernichoviensem, qui ibi jam erat, & illuc etiam expediveram meos currus.

11. Fui in Schwandzfeldt, quo res meas ex Varmia conducere mihi visum est, vidi etiam Dñam Palatinam Vilnensem transeundo, quæ satis afflicta est, quod in bonis ejus hæreditariis consistentiæ sint militibus assignatæ.

Sed hoc magis me afflixit jam Varmiæ meæ vicinos esse Suecos, & protectio nihil prodest Brandeburgica, expedivi per postam Thausium meum Berlinum petens, ut hic securè possim manere, Rex Sueciæ intravit Elbingam sine minima resistentia, portas apertas invenit, non delector, non gaudeo his, imò doleo magis. Malevoli solatij genus est turba miserorum.

29. Habui favorabile responsum Berlino, quòd sit hic securitas pro me, sed Sueci jam sunt in Varmia, DEus scit quanta sim in afflictione. Heri die Natalis Dñi prædicavi in Ecclesia mea & magnam hominum, etiam ex Acatholicis habui frequentiam.

Venit etiam hodie D. Palatinus Czernichoviensis ex Russia, qui multa dixit de aulæ arrogantia, mirum ibi extolli aliquem, ubi omnes deprimuntur, ibi stare, ubi omnes jacent, ac proinde mutat omne consilium nec implere illos ulla infelicitas potest, & quia sciunt cautum Dñum esse, id illi suadent, quod sibi suaderet ipse, aut quia adulatores, & blandi ea consilia dant, quæ deliberanti gratiora suspicantur vitiis ejus nomen virtutis imponendo. Adjice & eos, qui nõ inconstantiæ vitio parum lacessunt, sed inertiâ vivunt, non quomodo volunt, sed quomodo cœperunt. Alij alienis se negotiis efferunt, semper aliquid agentibus similes, sed ista satis de istis; ita raro Albutio respondet fortuna, semper opinio. Vale & me quando id reciprocum ama, & amicorum quidquid habeo, salvum dicito.

CONFOEDERATIO MAJORIS POLONIÆ 30 Decembris.

NOS Consiliarii, Dignitarii quà Senatorii, quà Equestris ordinis, ex Palatinatibus & Terris Majoris Poloniæ, diplomate Regio pro Comitiolis particularibus, per Palatinatus, & terras misso, ad hunc circulum pro die 30 Decemb. congregati, convenienter ad confœderationem sub Ostrovia factam, die 12 Mensis Septemb. Anni præsentis, per quam sperabamus alienatos ab invicem cooperatione malevolorũ animos civium, ad communicationem consiliorum, naturalemq; defensionem, coadunandos: verùm quia Invasores Protectores, alendo in Repub. dissidia illis volunt media se salvandi adimere, interea hostilis militis impietas ad prælia dura procellis bellum, urget caligine tantâ ut non tantùm innocentia Reipub. sua hucusq; mala dissimulantis, illum ad mitiùs agendum non commoveat, verùm etiam eo pertinaciorem in malè cœptis faciat, urgeatq;, ad majorem Reipub. ruinam, tum per discordias civiles, tum per expilationes Provinciarum; urbium oppidorumq; vastationes, inferendam. In hoc ergo calamitoso Reipublicæ statu ejus amore inductus Rex noster, se Regem Patremque gerit, & consulit cunctis, ostendensq; non sentientibus, mala gentis, & tragicos rerum casus, qui ex diffidentiis inter cives orti, ultimum Reipub.

A.C.1702 pub. minantur exitium, ad factæ sub Ostrovia confœderationis, nos ad hunc locum convocare dignatur, confirmationem. Conformiter itaque ad Ostroviensem confœderationem, sub directione Adalberti in Lubraniec Dąbski Capitanei Inowroclaviensis factam, talem inter nos facimus constitutionem.

Imprimis mente revolvendo Regis Sueciæ ausum, qui per violentam Regni hujus invasionem jus omne, fasq; confudit, nullâ datâ causâ pacta Olivensia jurejurando roborata violavit, inductisq; in viscera Regni Exercitibus, pro sua voluntate, ad novam Regis electionem, in præjudiciū legū de libera electione sancitarum, status Regni Poloniæ, & M. D. L. armis adigere voluit, ad probrosam nec unquam in libera gente auditam, pro suo libitu nobiles adegit contributionem, Provincias, Palatinatus, Terras, Districtusq; Reipublicæ extortis violentâ manu per summam immanitatem, tributis, vastavit & exspilavit. Legationem publicam Reipub. contra omne jus & fas gentium, procrastinando Legatis audientiam, contempsit, projectis, diplomatibus & protestationibus per suos adhærentes, quod amicus & hospes veniat, inaniq; fallacia pacis ludendo Rempub. ad milliaria ultra 100, inermem, quia minimè sperantem, peragravit, domos Nobilium per modum executionis pro non extraditis contributionum tributis per suos milites vastari jussit, status omnes, Spiritualium, Nobilium, civium, plebejorum, pro voluntate sua contributionibus, sub comminatione ignis & ferri injunctis & extortis, gravissimè oppressit; Vilnam, Metropolim Litvaniæ, Varsaviam, & Cracoviam Regni Metropolim omnibus spoliatam divitiis, & splendoribus, ereptis quoq; tormentis, & amunitionibus, evacuatis ubiq; armamentariis, in opprobrium Regni, disarmavit. Arcem Cracoviensem unicum Regni decus & ornamentum ex summo odio Polonæ gentis incendi & incinerari permisit. Vrbes, pagosq;, nec actis Castrensibus & Terrestribus parcens, exuri non inhibuit. Ærarium Reipub. coronam quærendo evacuavit, quidquid in eo invenit, & pretiosissima quæque nec satis æstimabilia monilia, sangvine Polonorum à Moschis, Turcis, aliisq; hostibus acquisita, & pro memoria secuturis sæculis in monumentū immortalis gloriæ & heroicorū facinorū Antecessorum nostrorum asservata, abstulit. Nec Ecclesiis, sepulchrisque mortuorum, (ut nihil esset, quod non pertransiret luxuria ejus) prædandi licentiâ pepercit. Vasa Ecclesiastica in honorem DEI & decorem Domûs ejus, à majoribus nostris dedicata, in usus profanos convertens, fecit vasa contumeliæ. Devotiones hæreticas in præsentia Catholicorum Sacerdotum in veris DEI Ecclesijs prædicantibus Lutheranæ, Calvinisticæ, & Finnonisticæ sectæ, in oppressionem fidei Catholicæ celebrandam, injunxit, ubi in ludibrium Sanctæ Catholicæ fidei, suæque sectæ celebrationem, & in opprobrium Polonæ gentis, se flagellū Polonorum, de suggestibus vocari jussit. Quid plura? Sacerdotes misericordiam pro ijs postulantes, qui, securitati suæ immunitate Ecclesiastica consulturi, ad Ecclesias confugerant, innocentes, immanissimè occisi, moniales opprobriis saturatæ, vastatæ, & quidquid sacrum, carum ac religiosum in Regno erat, profanatum. Nobiles liberi, qui pro securitate interna ex mente suorum Palatinatuum vexilla erexerant, eò ignominiæ à Suetico milite deducti sunt, ut ad indusium usq; spoliati, in opprobrium Poloni nominis, multa tormenta flagellaque passi, multi vix spirant, alii immanitate ictuum & vulnerum confecti sunt. Tam grandibus ergo, nec satis æstimandis damnis, injuriis, & oppressionibus

sionibus consideratis, propter defensionem fidei Romanæ Catholicæ, vindictam profanatarum Ecclesiarum, Sacerdotumq; oppressorum, intaminatam hactenus Reipub. gloriam, ab omni dedecoris labe vindicaturi, secuti Majorum nostrorum vestigia, qui zelo circa fidem, Majestatem, & integritatem jurium, virtute, robore, unioneq; sensuum, & animorum, orbi noti fuêre; simulq; occurrendo ulterioribus turbinib⁹, per Regem Sueciæ faciendis, volentes roborare fundamentum tuitionis nostræ, conformando nos, simulq; confirmando gloriosum opus Palatinatûs Siradiensis, per conjuratam Confœderationem, circa fidem, Majestatem & libertatem, propter perfectiorem roborationem confœderationis inter status Reipub. in quam Palatinatus Brestensis, Cujavien: Inovladislaviensis & Terra Dobrynensis ex nunc consenserunt, facto sibi invicem juramento: protestatione coram DEo, cui manifesta sunt abscondita cordium, quem in testimonium, & adjutorium assumimus, quòd sicut nullam ei violentæ invasionis, & hostilitatis causam præbuimus, ita occurrendo ulterioribus inconvenientiis, principaliter verò exstirpationi S. Catholicæ Fidei, pro Ecclesia, majestate, & libertate certaturi, eundem Regem Sueciæ cum suis Exercitibus pro hoste Patriæ declaramus, contra illumq; & Exercitus ejus, ceu contra hostes Patriæ arma nos sumpturos appromittimus, fidemq; Catholicam, Mtem & libertatem, fortunarum & vitæ dispendia, omnes in commune nos defensuros juramus. Quia verò in hoc Reipubl. turbido, solo dissidio civili, tot fratres nostri & concives ad hanc unionem & societatem pro dandis repressalibus, huic invasori, & hosti, lento passu accedunt, imò factâ inter vos, per factiones, scissione illius intentionibus studiisq; favere supponuntur, hinc nos etiam hos ceu fratres nostros, Filios ejusdem matris Patriæ, cujus ubere lactati sumus, fraterno zelo & amore, jamq; expirantis Patriæ voce ad idem tam sanctum vinculum invitamus, certâ sperantes fiduciâ, illos, ubi primam de eo acceperint notitiam, relictis privatis cum Rege Sueciæ machinationibus, ad commune nobiscum consilium, defensionemq; Ecclesiæ, Mtis, & libertatis affuturos. Quod si tamen aliqui concivium reperientur in Rep. & ex correspondentiarum documentis evidentiùs manifestabuntur, qui cura, studio, & opere Regem Sueciæ cum exercitibus in viscera Regni introduxerunt, illumq; suâ protectione & factionibus foverunt, unde omnes collisiones & dissidia inter cives exitium Reipub. & nostrûm omnium, exorta sunt, tales excludendo nomen Amnistiæ, omniq; juris beneficio seposito, congregata DEo dante Rep. juxta leges contra perduelles, judicandos, & pro hostibus Patriæ declarandos, omnes simul appromittimus. Consideratis nihilominus circumstantiis in hac Regni disunione, quæ in tam premente Reipub. casu etiam sanctissimum confundit opus, nullum efficacius censemus remedium, quàm si Seren: Rex usitata ad unionem consiliorum statuum Reip. media, deficiente securiore loco, etiam sub dio determinare dignetur, ut uniti, juxta antiquas praxes, consulere Reip. illiusq; saluti prospicere possimus, pro quo seorsivo instrumento per legatos Ser: Regi supplicamus, ut hoc uniendæ toti⁹ Reip. consiliorũ inventũ, quàm citissimè poterit, sub titulo continuationis confœderationis, clementer dignetur confirmare. In casum tamen non consummandæ unionis consiliorum & pacificandæ Reip. eandem confœderationem sub nexu & juramento, in integro quo ad omnia nobis reservamus, & prorogamus, dispositioni Mareschalci, temporis & loci, pro sequenti congressu, determinationem, committentes, cui omnes invicẽ indi- A.C. 1702

A.C.1702 indivisi, evictionem spondemus, illiq; in omni occasione, & tempestate, donec fluctus hi turbatæ Reipublicæ quiescant, fortunis & vitâ assistemus, nec illum, donec in toto Respubl. tranquilletur, in ullis circumstantiis, aut periculis deseremus. Ut ergo eo firmior defensio subsequatur de cordibusq; civium diffidentia (quam malevoli conantur imprimere) eradicetur; habentes factam à Serenissimo Rege promissionem, ad roborandum erga hanc Patriam amorem, diplomatis, obsecramus ut idem Serenissimus super eo coram Deputatis ex Palatinatibus facere juramentum promittendo se Paterno amore & viribus, hanc Rempub. defensurum idq; universalibus datis pro Comitiis particularibus clementer declarare dignetur, ad quod perficiendum, petiimus & delegimus de medio nostri, jam nobis conjuratos & confœderatos Senatores & Deputatos mox nominandos.

Ex Palatinatibus majoris Poloniæ D. de Konary Małachowski judicem terrestrem Posnaniensem, Adamum Szczygielski Capitaneum Gnesnensem, Maximilianum Slichtynk Tribunum Wschoviensem, Franciscum Josephum Skoraszewski Vexilliferum Posnaniensem, Michaelem Pstrokoński Dapiferum Brestensem, Kujaviensem, Antonium Olszewski Ensiferum Terræ Dobrinensis, Ioannem Szierminski Judicidem Terrestrem Siradiensem, Petrum Iwanski. Ex Terra Vielunensi, & Palatinatu Lęczycyensi Legati differunt electionem Commissariorum ad comitiola ex limitatione imminentia. Ex Palatinatibus Kujaviensibus, Andream in Głębokie Głębocki Capitaneum Brzestensem Kujaviensem, Casimirum Volski Thesaurarium Brzestensem Kujaviensem, Stanislaum Jarnowski Pincernam Inovladislaviensem. Ladislaum Niemojewski Judicidem Terrestrem Inovladislaviensem. Terræ Dobrynensis & Palatinatûs Ravensis Legati differunt electionem Deputatorum ad im̃inentia comitiola. Ad Serenissimum Regem ex generali præsenti circulo Legatos eligimus: Michaëlem de Buzenin Pstrokoński Dapiferum Brzestensem Kujaviensem, Mathiam Malachowski Judicidem Terrestrem Posnaniensem, qui fidelia obsequia subditorum & promptitudinem, circa tuendam Mtem Serenissimo Regi declarantes, eidem supplicabunt, ut quàm optatissima & celerrima adinvenire dignetur media, quibus tota Respub. in tanta afflictione congregatarum simul calamitatum, cum omnibus simul statibus ad pristinam possit reduci unionẽ, item ut Exercitus Saxonici strictiori subdantur disciplinæ, & conjuncti cum Exercitibus Regni & M. D. Litv. ad danda repressalia Suecis, ordinentur. Ad extremum si qui quà Senatorii, quà Equestris Ordinis, tum ex Provinciis minoris Poloniæ, tum ex Prussia, tum ex M. D. L. amore succensi Patriæ, ad ejus defensionem accurrere voluerint, propter impediendum periculum ab hoste im̃inens, eique passum intercipiendum, sive expeditione sive auctione militis, sive in sua quisq; persona; nos fraternè eos invitantes, assecuramus, quòd ubì in consortium gremiumq; nostri adfuerint, facto tamen ab eis corporali juramento, illos, Deputatos, & Commissarios in societatem consiliorum admittemus, ut sicut præsenti consilio nostro, uniformitate sensuum Dominus benedixit, ita intentiones nostras, & gloriosum hoc vinculum, in defensionem Patriæ factum, desiderato & celeri effectu coronet. Exercitus quoq; Polonos cùm Ducibus fraterno affectu stringimus, ut nobis, nostrisq; optimis conatibus sincera promptitudine, ad obsequia Patriæ fœderati, eò vivaciores nobiscum ad fortia agenda assumant animos, nobiscumq; contra insurgentes adversus Patriam & Mtem seditiones,

&

& machinationes, conjungantur: quapropter ad Duces Exercituum, de gremio nostri Legatos expedivimus ad tam sanctam eos cum Exercitibus invitando unionem. Civitates quoq; Regni Poloniæ præcipuè Prussiæ ad eandem confœderationem convocamus utq; juramenta, vel in Regis, vel in moderatoris consiliorum nostrorum, vel in Commissariorum delegatorum manibus, in spatio 4 septimanarum, ab inscriptione confœderationis nostræ ad acta Castrensia deponant, obnixè petimus. Quia verò quævis Respub. armis & consiliis florescit, quæ eò validiora præsentes motus publici exigunt, ideo ad latus Mareschalci nostri petimus & designamus cossiliarios: Ex Palatinatibus Majoris Poloniæ, Joannem Vzatowski Subdapiferum Dobrinensem, Alexandrum Zychlinski Subcameraridem Calisliensem, Adalbertum Trzebicki Castellanidem Spicimiriensem, Joannem Zakrzewski. Ex Palatinatu Siradiensi Michaëlem Raciborski Morsztyn Capitaneum Siradiensem; Adalbertũ in Buzenin Pstrokonski Dapiferũ Siradiensẽ, Josephũ Wierusza Kowalski, Stanislaũ Pstrokonski. Terra Vielunensis differt electionẽ Consiliariorũ ad comitiola proximè ex limitatione iminentia. Idẽ facit Palatinat⁹ Lenciciensis. Ex Palatinatib⁹ Cujaviensib⁹ Andreã de Lubraniec Dąbski, Capitaneũ Nakielensẽ, Mathiã Gąsierowski Capitaneũ Radziejowski, Chrysost: Dorszowski Generalem adjutantem Exercituum Poloniæ, Adalbertum Poleski Subdapiferum Inovladislaviens. Terra Dobrynensis, item Palatinatus Ravensis per legatos Terræ Gostynensis differt electionem Consiliariorum, ad Comitiola proximè ex limitatione imminentia. Quibus Consiliarijs unà cum Mareschalco Deputatis ad latus Regium commoraturis damus facultatem, & potestatem ex re, & occasione boni publici in omni necessitatis circumstantia in præsentis temporis conjuncturis, judicandi, exequendi, & per pluralitatem votorum concludendi, & quidquid ex re & opportunitate, pro bono Reip. occurrerit, effectuandi. Et sicut in unione animorum exoptamus animitus subsidium ferre Patriæ, ita ad commune bonum, communemq; defensionem relinquimus spatium Palatinatibus & terris qui nobiscum viritim non cõparent, eligendi, tũ ad Principis tũ ad Mareschalci lat⁹ Consiliarios eligendi, quorum quisq; ostensis suæ electionis patentib⁹, prævio juramento locum sui Palatinatûs vel Terræ in consiliis occupabit. Hæc itaq; Confœderatio ut eò certiùs firmiùsve suum possit sortiri effectũ, juramento tam à nobis Mareschalco, quàm à Mareschalco nobis uti etiam nobismetipsis invicem deponendò conscientias nostras obligamus. A.C. 1702

JURAMENTUM SENATORUM & MARESCHALCI.

Ego N. juro DEo Omnipotenti me muneri officij mei & obligationi mihi in hac Confœderatione imposita à Civibus Regni Poloniæ pro viribus & facultatibus meis satisfacturum, & quidquid officium meum concernit, juxta DEum, conscientiam, legesq; publicas executurum, postposito omni respectu, & privato quovis emolumento, nec in tractatus quosvis, vel consilia in perniciem Reipub: cum quibuscunq; personis per conferentias & correspondentias me intermiscendo, in omnibus tum alijs occurrentibus Reip. tum etiam bellicis negotijs, omnia ad bonum publicum directurum, nec ulla arcana consiliorum nostrorum cuipiam proditurum, sic me DEus adjuvet.

A.C.1702 *juvet, & innocens Christi Passio.*

JURAMENTUM COMMISSARIORUM & CONSILIARIORUM.

Ego N. juro DEo Omnipotenti, quòd meæ obligationi, mihi in hac Confœderatione à Civibus Regni injunctæ satisfacere conabor pro possibilitate, & debito meo, in consilijs sensibusq; meis, quos proponam, juxta DEum, conscientiam, legesq; publicas, nulla quærendo privata commoda, aut emolumenta, nec in judicijs amicitiæ & inimicitiæ, munerum vel promissionum habendo rationem; nullas cum ullo privatas habebo conferentias, aut correspondentias, in perniciem Reip. in omnibus conscientiæ dictamen secutus, arcana consilia, judiciaq; nemini prodam, sic me DEus adjuvet & innocens Christi Passio.

JURAMENTUM CIVIUM REGNI POLONIÆ.

Nos NN. juramus DEO omnipotenti, juxta obligationem nostram factam Mareschalco circuli nostri, nostrisq; Commissariis, pro fide, & Ecclesia Catholica, pro Mte & libertatibus nostris sine ulla dismembratione, & divisione nostri, eo usque, donec perfectè tota Respub: pacificata fuerit, & donec nobilium fratrum nostrorum hoc vinculum duraveritt, constanter nos sub directione Mareschalci & Commissariorum ad latus ejus designatorum, perseveraturos, nullas ab aliquo suscipiendo corruptiones, nulla privata faciendo conventicula, nec ullis sese turbinibus immiscendo, unicè DEum & integritatem Reipub: intendendo, illi vitam & sangvinem consecrando, sic nos DEus adjuvet, & innocens Christi Passio.

Quia verò nondum Comissarij ad latus Regium & Consiliarij ad latus Mareschalci Deputati, supra nominato se obstrinxerunt juramento nullus eorum ad consilia quævis admissionem prætendet, donec Confœderationis nostræ coram Mareschalco impleat juramentum. Secundet itaq;, & benedicat intentis nostris DEus Optimus quem in auxilium nobis assumimus, conformandoq; nos tam fortunato vinculo, tritâ Majorum viâ communi defensioni nos accingimus, expeditionem in quibusdam Palatinatibus & Terris condictam, in aliis per comitiola cōstitutam approbamus, præsertim in Palatinatu Siradiensi, Cujaviensi & terra Dobrynensi, aliis verò Palatinatibus & Terris concludendo firmamentum nostræ Confœderationis juramentis confirmatæ, conclusionem mediorum pro defensione differendam permittimus ad conferendum cum fratribus, sperantes, quòd, sicut in hoc loco unà nobiscum pro fine habuerunt salutem publicam, ita seriam navabunt operam, ut quàm promptissima naturalis defensionis media provideant. Palatinatus verò, qui ex limitatione non essent habituri comitiola, eorum designationem instantaneè à Rege postulabunt, ex fine præcisè inveniendorum mediorum defensionis, in tam arduis circumstantiis, & conjuncturis Reip. legati verò ex circulo nostro designati intimabunt Mareschalco, non tantùm expeditionem in quibusdam Palatinatibus jam conclusam, in quibusdam brevi in comitiolis ex limitatione imminentib9

conclu-

concludendam, verùm etiam, noſtrum futurum pro ulterioribus conſilijs congreſſum, ad locum ab eo ex circumſtantia temporum, & rerum deſignandum, ut quidquid ex convenienti caſu & motu hoſtilitatis emanaverit, conſulatur, & occurratur. *A.C.* 1702

Quoniam verò Palatinatus Majoris Poloniæ ex certis rationibus juramentum diſtulerunt, ſpem habentes, omnes fratres, qui nondum huic tam ſancto operi acceſſerunt, vota ſua appoſituros, & in majore brevi numero nobis conjunctos, idem juramentum expleturos, ideo documenta juramentorum cum ſubſcriptionibus manûs propriæ Directori Conſiliorum noſtrorum reddenda erunt. Si verò per malevolentiam fati illos nunc non comparentes, afflicta Patria ad corroborandum, & exequendum juramentum non comoveret, in primo congreſſu noſtro, per innoteſcentias à Mareſchalco determinando, ſine quavis prolongatione, tam Senatores nobis confœderati, quàm fratres noſtri, unà nobiſcum circa bonum publicum zelantes, juramentum ſeſe depoſituros nobili verbo appromittunt; quod & alii Palatinatus & Terræ hic nobiſcum ad comune conſilium congregati, quia nondum idem fecerunt juramentum, facturos ſeſe aſſecurant, non comparentes verò, Patriæ, & fraterno amore invitantur. Quæ confœderatio ſtatuum Reipublicæ, Provinciæ Majoris Poloniæ in vim naturalis defenſionis facta, ſubſcriptionibus, præſentium ex Palatinatibus, & Terris Legatorum & Senatorum roborata, ut omnibus innoteſcat, ad Caſtrenſia acta mittendam, & typo mandandam Mareſchalco comittimus.

XLVII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARMIEN: & SAMB. CARDINALI PRIMATI. 1. Januarij. An. 1703

QUandoquidem conſilium ultimum commiſit nobis diſpoſitivè & dextrè exquirere ſenſum & affectum in nos vicinorum, quid ab illis ſperandum ſit in præſentibus tam neceſſarijs & difficilibus conjuncturis; eodem planè momento, quo comparuit hic Baro Hoverbeck Regis in Pruſſia Ablegatus, compellavimus illum in conferentia privata, an habeat plenipotentiam & Inſtructionem ad conferendum & tractandum, ſed ille repoſuit, utrumq; ſibi deeſſe, attamen ſcripturum ſe & utrumq; à Principali ſuo requiſiturum appromittit. Interim lucrando tempus an non melius foret per tertias perſonas ſine charactere probare illam aulam, altiſſimum tuum expectamus conſilium humillimè precando, ut confidenter exprimero digneris, quid proponi, quid requiri, & quid promitti illi debeat. Addes Eminen: Princeps non tantùm bono publico, quod ab altiſſima tua mente vel maximè dependet, magnum momentum, ſed & Regem Seren: obligabis, & nobis qui nihil magis deſideramus, quàm ut benè ſit Patriæ, hanc monſtrabis viam, quæ ad conſequendum finem maximè convenit. Quòd cum debito cultu gratulando hodie incipientem annum dum exprimo &c.

IDEM CASTELLANO CRACOVIENSI. 8 Januarij.

NEſcio quo infortunio meo inter iratæ ſortis procellas id accidit, ut cum omni ordinario ſcribam, à te nullum reſponſum accipio, & id eò graviùs eſt, quod alij eam fortunam habeant, quâ ego fatô meô privor. Ac propterea etiam cautiùs ſcribere debeo, cum credam

A.C.1703 dam literas meas ad te non pervenire, quando nullo meo demerito reſponſa non recipio.

Reflexio tua ſecretiore ſtylo expreſſa, quòd certæ perſonæ aliquo-quo modo in partem Regis induci poſſunt, magnam reflexionem meretur, & credo, quòd id ad mentem tuam fiet quandoquidem nihil magis optamus, quàm ut ea inveniri poſſint efficacia media, ut tandem aliquando tranquillam videamus Rempub.

Legatio ab Anglia & Hollandia jam appropinquans cum determinatione poſitiva quòd velint pacem, ſpem nobis talem qualem facit, quòd tandem melior veniet reflexio, & quòd amplius amicum & fœderatum Regnum non manebit ſub malleo. Ego libenter haberem pro antiquo affectu, ut hi, qui ſpem in armis ponunt reflectere ſe vellent, & maturè ſatiùs mediis pacis, quàm ſtrepitu armorum ſecuritatem ſibi providerent, quia quidquid præcipiti via certum deſerit ordinem, lætum non habet exitum. Et ego pro conſcientia credo, ſcis ea tu ipſe & multi non ignorant, & præcaveo, quòd nulla ſalus bello. Quod tibi pro omni confidentia inſinuare potius volui, ne quid unquam excuſandum habeam.

Coſatici motus, ſpero brevi ceſſabunt, & confundentur illi, qui cauſam eorum in Regem rejiciunt, ad quos nec directè, neq; indirectè pertinet. Det aliquando DEus potens, & imponat his diffidentiis finem, redeat antiqua, debita & ſolita inter ſtatus combinatio, tunc redibit etiam antiqua Regno noſtro fortuna. Notitias aulæ noſtræ habes aliundè, nihil etiam eſt particulare quod comunicatione & tuâ curioſitate ſit dignum, ac proinde finio voto ab initio novi anni antiquo, ut Domum tuam benedictionibus ſuis impleat, & mihi ſuppeditet occaſiones ad demonſtrandum in effectu, quàm ſim &c.

Raphaëli Leſczynski

IDEM SUPREMO REGNI THESAURARIO eâdem die.

Literæ tuæ de data 27 Xbris anxium me reddiderunt; neſcivi enim, quò reſpondere deberem. Scripſeram jam in Majorem Poloniã, ſed fruſtra, quia dum ſigillabam, accepi notitiam in alias te migrâſſe terras, & habui fundamentum credibilitatis ex iisdem tuis literis, quòd te præparares ad iter etiam in debilitate ſanitatis tuæ; Et hic ſtatim liceat incuſare, ſed fraternè modicum affectum tuum; Ita nocentius vulnus eſt, quod cordi propius, quòd mihi non nuntiaveris in tempore, quamvis enim & ſenex & debilis, obviâſſem, & ubicunq; voluiſſes, excurriſſem, ut tecum conferre potuiſſem, nam etiam celeritas deſiderio mora eſt. In Domino enim mihi videtur, quòd ſi te inter certamen amoris, & officij alloqui poſſem, fieri multa in rem boni publici poſſent cum pluribus ſuſpicionibus, & ſiniſtris interpretationibus à te amotis palàm tibi facerem, quòd præſumptiones, quanquam aliquando parum juſtæ multum noceant; Sicuti v. g. nunc præſidium Poſnanienſe, quanquam abſolutè ſine noſtra Miniſtrorum deſtinatum fuerit notitia, non tamen ſine ratione, & ſine ullo libertatis præjudicio, quia nunc de opprimenda nulla eſt cogitatio, & id fide honeſti viri aſſevero.

Iter tuum Varſaviam multis ſubeſt interpretationibus, ego verò in meliorem illud accipio partem, quia te ſcio cauſam libertatis ſuſcipere, & debere & poſſe, & dico, quia bonæ fidei ſum Catholicus, quòd prudentia tua ſit convicta in eo, quòd ſi malè erit in Patria, malè erit & nobis & quòd nec fortunæ, nec perſonæ noſtræ poſſint eſſe extra periculum-

riculum, & quod majus est & Religio, & libertas casui subjicientur. A.C.1703
Spem firmam habeo, illudq; credo, quòd & Primas avertet hæc, quæ sunt inevitabilia, fidei libertatisq; pericula, & in consortio tuo aspera in vias planas reducere conabitur, cùm nec boves usq; ad radices herbam carpant. Scriberem plura, sed ex experientia vereor, quia malevolus animus abditos sed crudeles dentes habet, quia jam & confidentes schedulas scribere non licet, quandoquidem copiæ earum septuaginta & pluribus interpretationibus subsunt; facessant istæ criminationes & recriminationes ineptæ; illud tantùm dico, quòd nobis debitum, & necessitas imposita est, nunc tempus adventat, vel potiùs jam adest, ut omnes de pace stabilienda cogitemus, si volumus servare universum, quia, sim falsus vates, non ita res procedent, ut supponimus, nec spes emergendi nisi nova consilia capiantur. Premitur non perfunctoriè cor meum, dum considero, imò dum apud me experior, quòd innocens, & miser populus ad ultimam vergit ruinam, & id propter internas diffidentias. Ah si liceret coràm te alloqui; miserere charissime frater, cogita, quòd DEO reddemus rationem, & posteritati omnium actorũ nostrorum. Si quis ad procurandam juvabit pacem, DEUS illi benedicet; si quis contrà aget, si quis dissidia in populi desolationem excitabit, DEus, qui potens est, deprimet eum. Domus Sapiehanæ fortuna in eo consistit, ut ad pacem ducant, si finem miseriarum quærunt non mutationem, dico id coram DEO, quòd aliàs subtrahet DEus suam ab illis benedictionem, dant animum ad scribendum ultimæ miseriæ. Securitas in manu est & talis, quâ nullâ melior. Effundo cor meum coram te; necesse enim est, ut Patriam & illos juvemus. ad quod ego omnem conatum applicabo. Faciamus ergo quòd in nobis est, & DEus non deerit bonæ voluntati nostræ, & in manu forti ex hoc infortunio nos educet.

De affectu Regis non dubites; plus amaris, quàm credere possis, nec plura.

AD REGEM DANIÆ

AUGUSTUS II. &c. Serenissimo & Potentissimo Principi Domino Friderico IV eâdem gratiâ Daniæ, Norvegiæ, Vandalorum, Gottorumque Regi &c. salutem &c.

Serenissime & Potentissime Princeps &c. In quo ad præsens rerum Statu versemur, tam benè cognitum Mti Vræ existimamus, quò minùs eandem latet, quàm impensis conatibus cœlo & orbe testibus ad restabiliendam tranquillitatem, & ineundam honestam & securam pacem cum Rege Sueciæ enixè inhucusq; allaboraverimus. Ast videntes in irritum cadere omnes sollicitas curas, & applicationes nostras, maturè colligimus, quòd optimæ intentiones nostræ exoptato sint cαrituræ effectu, nec spes jam fœderis aut pacis extet. Hinc omni meliori modo prospecturi saluti publicæ nuperrimo tempore magnum consilium ex omnibus Provinciis integrè coadunatis congregavimus ad providenda media, expurgandi hostibus Poloniam, & hisce periculis liberandi. In quo præfato consilio magno tandem post maturas deliberationes ad attingendum hunc scopum nihil expeditius visum fuit, quàm si conjunctis viribus arma

A. C. 1703 & studia cum vicinis Principibus sociarentur, taliterq; conclusum & determinatum est, nemine contradicente, ut eo nomine externas potestates sine mora invitaremus, cum ijsdemq; medio tractatûs conveniremus, qualiter Rex Sueciæ obligari posßit ad amplectendam pacem, & restituendam publicam quietem. Porròcum Serenißimis Antecessoribus nostris toti Reipub. sanctæ semper fuerunt leges amicitiæ, & vetustissima fœdera ex communi interesse quod nos naturaliter connectit ad mutuam utilitatem, commodum, & securitatem sincerè procurandam & promovendam; in hac itaq; optima fiducia minimè dubitamus, quin & anteriorum temporum memoranda exempla, & singularis Serenissimorum Mtis Vræ Antecessorum pro integra Reipub. hujus conservatione attendentia, & ita conjuncta ab omni ævo communis habita causa, quæ inter utraq; Regna intercedit, & Mtem Vram inclinatura sit, ut ipsamet opportunis remediis succurrere, & obviare velit, ne Corona Sueciæ vasta destinata sua, quæ altiùs, quàm par est, intendit, perducat ad effectum. Commoveant pectus Mtis Vræ & præteritæ reflexiones, & præsentißima nobis impendentia pericula, ut tales tempestivè adinveniat rationes, quomodo conjunctim nobiscum ac Repub. Mtas Vra hunc torrentem malorum sistere possit. Indicatura nobis sine mora intentiones & dispositiones suas, quarum communicatio in his circumstantiis nullam moram patitur. Augebit perinde Mtas Vra tantò magis Jura amicitiæ, cumulabit gratas obligationes, quas omni tempore debito cultu & affectu hæc recognoscet Respub. quæ & anteacta subsidia sibi à Corona Daniæ exhibita tristi illorum temporum fato, quo jam conclamatum erat Poloniæ exitium, perenni recolit memoriâ, nihilq; deesse patietur, quod ad demonstrandam mutuis officiorum testimoniis gratitudinem necessè fuerit. Præstolabimur igitur avidißimè indilatam à Mte Vra certitudinis notitiam. Cui de cætero bonam valetudinem, & prosperrima quæque à DEO precamur. Dabantur Thorunij Mense Januarij.

XLVIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARMIEN: & SAMB. MAGNUS REGNI CANCELLARIUS, ALEXANDRO SALLAROLI THEATINO REGIO MINISTRO. 4. Jan.

Stephanus Potocki. FEcit Rex, quæcunq; potuit pro lucrando Domûs Potocianæ affectu, & quandoquidem Scipio minor, quod ego ex corde optaverã cedere non potuit Capitaneo Cziercassiensi, data tamen & non tantùm verbo Regio, sed etiam scripto confirmata spes primi vacaturi Regni officij, & pro meliori demonstranda confidentia expeditus est idem Potocius Varsaviam, & ultra, ut stabiliendis in partem Regis & Reip. invigilaret commodis, & utilitatibus. Obstrictus imprimis amore Patriæ, sepositis quibusvis, quæ provenire possunt, ex dilata satisfactione rationibus, in supposito appromissæ gratiæ omnia ea faceret, quæcunq;

cunq; amor in Patriam, naturalis Domûs Potocianæ in Reges fidelitas, explorata ejusdem suadebit prudentia. Cumq; venerit Varsaviam, ante omnia curabit, ut Cardinali Primati deferat, quòd Rex Seren: toto conatu procuret pacem, toto corde illam optet. Deinde, quòd, quidquid ad correctionem jurium, immunitatum, & libertatum pertinet, omnia ea non tantùm promittere sed & effectu adimplere paratus est. Securũ insuper reddet eundem Cardinalem, quòd, quidquid in ordine ad stabiliendam fecerit pacem, non tantùm coram DEo meritum, quòd à pressura pauperes homines liberabuntur, non tantùm coram toto orbe famam, & gloriam, quod per cooperationem solidam ejusdem tam grave finietur bellum, sed etiam in corde Regis particularis manebit obligatio, si illum ex his extraxerit difficultatibus, in quas involuntariè ingressum se agnoscit. Finietur per pacem non tantùm omnis undique pauperis populi oppressio, sed & justus metus, ne omnes nemine excepto pereamus, quia si hic ignis promptè, & indilatè non extingvetur; Si ulterior hostilitas continuabitur, potestne in Polonia esse aliquis, qui personæ suæ, & fortunis perpetuam possit sperare & promittere securitatem. Idipsum & omnibus, quos vel Varsaviæ, vel in itinere videbit, & alloquetur, pro prudentia explicaturus est dictus Gubernator explicando semper verum & sincerum Regis desiderium, ut antiquam reinducat tranquillitatem. A.C. 1703

Si accideret casu vel occasione videre quempiam ex Domo Sapiehana, pro confidentia, libertatem habebit repræsentandi, tam gravem undique ruinam, tam frequentes inde contra Domum eorum acclamationes, quæ eò magis augebuntur, quò diutiùs durabit bellum, eò difficiliores in partem illorum erunt conditiones, quò major erat nobilitatis læsio; ac proinde nonne melius est, ut citiùs hæc finiantur, quæ tamen finiri debent, & fortè non ita finientur, ut illi credunt; imprudentium ista fiducia est, fortunam sibi spondere; quandoquidem spes dethronisationis nulla, cùm evidentia manutentionis in manibus sint media; assequi possunt omnia si properabunt, amittere si cunctantur, & in quibusdam rebus satius est decipi, quàm diffidere.

Punctum securitatis, ut ea, quæ instat tempestas prætereat, quod videtur difficillimum, ulterius tempus non facilitabit, imò majores ponet obices. Hæc autem provideri poterit non tantùm per Guarrantiã vicinarum & remotiorum potentiarum, sed etiam in Polonia ita stabiliri potest, ut eam securè acceptare possint, non sint in numero illorũ, qui, ut aliis noceant, sui sunt negligentes, modò sincerè ad desideratam omnibus pacem cooperari velint.

Cùm venerit in Russiam, ante omnia id curaturus est, ut domum suam exemplo Prædecessorum suorum, qui semper Majestatibus fideles erant, nec solebant se ventilare in omnem ventum, certitudine sinceri affectûs Regii, & imprimis amore in Patriam. in partes trahat Regis, ad cujus electionem vel maximè contribuerunt, securos reddendo omnes & singulos de sincero debitoq; cum omnimoda gratitudine Regia respectu.

Si verò venerit occasio colloquendi cum viris militaribus, Regium ex corde dolorem explicaturus est, quòd exercitui non tantùm in deservitis stipendiis, sed etiam in hyberno pane non sit satisfactum, cùm hæc necessitas indispensabilis Regiæ personæ defensionis interceperit. Illud verò certum est, quòd ubicunq; copiæ auxiliares exercitûs Saxo-

 nici

*A.C.*1703 nici consistunt, ibi ærarium privatum Mtis suæ hybernalem exsolvet panem secundùm datam declarationem legatis ab Exercitu missis. De satisfactione verò stipendiorum quàm celerrimè, & quàm perfectissimè, modo Dñus DEus Patriæ reddat tranquillitatem omni nisu sua Mtas conabitur.

Et hæc sunt quæ genuinè tibi significanda credidi, ut possint aliquando recedere verba, quæ charitatem vulnerant, & ne dicatur de nobis, quòd agere aliquid videamur, cùm nihil prorsus agamus. Non dubitando quòd tu rem ad rationem reduces &c.

EIDEM IDEM Thorunio 10 Januarij

NON est quòd metuas, à multis retrò annis contractam familiaritatem, unquam silentio direptum iri, non enim ita torpet, aut langvet mutuus amor nostrûm ut frequentioribus literarum alloquiis fovere eum sit opus. Absentem cœlo, animo (scribas, vel non scribas) semper te habeo præsentem, & frustra tarditatem literarum tuarum excusas reciprocatione, quam interdum diligentius præstant, qui minus amant, quia illam ego re & factis metiri soleo.

Eodem die, quo sigillum mihi datum erat inceperat consilium, ut vocatur justè magnum Thorunii, cujus hoc est fundamentum. Respub. planè universa congregata, sub Sendomiria generalem formavit confœderationem pro salvanda fide orthodoxa, legibus Patriis, & Rege nostro legitimè electo, quia verò ex re, & serie rerum cohærentium, multa consilia inire est necesse, ne Rex sit sine consilio, limitans actum destinavit, eadem confœderatio, ultra Ministros Statûs pro more, & Senatores protunc ad latus Regis manentes, tot, & tantos ex Equestri Ordine Deputatos, quos sibi in Comitiolis à Rege tunc extraditis, quivis Palatinatus, & Districtus eligere debebat, qui pro libitu Regis ad locum, & tempus à S. M. destinatum convenirent, & jus tractandi omnes materias Statûs, concludendiq; omnia haberent. Est hoc quidem insuetum in Regno nostro, sed imprimis in bello pereunt discrimine nullo amissæ leges, quid liceat nescimus adhuc, sed cuncta licere credimus. Item extrema mala extremis remediis curari debent, ego non sum author, non eram, non fuisse me sub Sendomiria fateor, & forsan glorior.

Hoc ergo consilium magnum Varsaviæ inceptum, sed propter paucitatem Deputatorum limitatum, & Thorunium translatum, DEI nomine invocato incepimus absente Rege, ut eo major libertas consulendi appareret. In quo lento passu procedere debuimus, majorem consulentium expectando numerum.

Cùm verò fuisset facta confœderatio Provinciæ majoris Poloniæ, sub directione D. Dąbski Inovroclaviensis Gubernatoris voluimus, ut eadem confœderatio jungeretur nobiscum, sed multæ erant difficultates; sciendum autem, quod Palatinatus Posnaniensis, & Calissiensis contrarii sint huic confœderationi. Interim Legati Angliæ, & Hollandiæ ad Regem Sueciæ tendebant, Rubisson Angliæ, & Craneburg Hollandiæ, & disputatum utrum hac transire deberent, sed non permissum, cum nihil ad Regem Serenissimum haberent.

Tandem 2 Decembris venit ad nos confœderatio Majoris Poloniæ, sed sine Mareschalco obstante Dño Stephano Potocki Capitaneo Czerkasensi sed postea condescendente.

IV. Decembris venit epistola Dñi Castellani Cracoviensis, qui tenebat

nebat, ne exercitus in tot loca distractus infirmior redderetur ad omnia, quam & publicè legimus, atq; ei ut responderem injunctum habui, & habuimus conferentiam apud D. Procancellarium, qui tum infirmabatur, quomodo sit expediendus Ablegatus ille, qui ab eo venerat. Desiderassem complacere ei, & non tantum verba dare, quæ ventrem non implent, & idcirco sollicitabam cum omni calore aliquam consolationem effectivam pro exercitu, quam ego libenter apud suam Mtem evicissem, si evinci id potuisset quod non est, & sic rationibus tantùm, & verbis certatum est. Reduxi in memoriam Ablegato homini capacissimo, quòd dum magnus ille Romanorum Dux non potuisset solvere, quod tunc prætendebat exercitui suo, hostilem eis monstravit campum; cur me querelis exanimatis vestris? Ecce viri stipendia vestra, ecce spes præmij, solatium laborum! eamus audacter, vincamus fortiter, & nobis ex hoste solvamus. Quod ab inope pro tunc Repub. habere nequeunt, credant, quòd hæc, non quia difficilia sunt non audemus, sed quia non audemus difficilia sunt; in malo interim successu bonam spẽ concipiant, nihil insperatum, omnia bona speranda sunt, nam certè plus habebunt, quàm cupiunt. A.C. 1703

Fuerunt multæ ablegationes ex diversis Palatinatibus invehentes contra Saxones, quorum inhumana quædam crudelitas causa est, ut multi Saxonici imperii pertæsi Sueticam partem in desiderio habeant, sed aliter responderi à me (cujus dignatur ab ore Rex in hoc orbe loqui) pro tempore non potuit, nisi ut pellamus ex Patria Suecos, tunc non erunt Saxones. Quod non tantùm ad gratiam dixi, sed ita sentio, & candidè scit Rex Serenissimus quæ vellet, videt quæ nollet, nec paterentur sceptra monitores, & bis ad eundem lapidem nemo offenderet. Redijt meus Pleszowski cujus relatio explicationem meam longè superavit, & nihil est quod dubitem, quòd vota suos habuêre Deos, optimum responsum tulit à Thesaurario Regni Leszczynski, undè lætatus sum Reipub. & Regis causa, & mihi supercillium saliit, venturum se, & se in meam comissurum fidem promisit, dummodo convaluerit, maximo enim calculi dolore tunc afficiebatur; usque adeo variat sors variatq; citò, quod conabor manifestum facere, dum illum videro, ô si mihi daret tabulam cordis sui, essem illi Moyses, (si dicere fas est) inscriberem digito DEI Decalogum novum serviendi Patriæ, inscriberem brevem ejus salutis viam, lumen lumini conferendo, & veritati veritatem conciliando.

Ablegati Litvani D. Pocieij D. Wołowicz, & alij instabant fortissimè, ut hic & nunc declaretur Regimen majus exercitus Litvanici, & aliæ dignitates. Quantam difficultatem in eo habuerimus impossibile esset exprimere, sed postquam multum sudavi, & alsi, nam collega in lecto, cesserunt precibus, & rationibus meis satis appositis ad persuadendum, dum persuasi emolumento publico, vel maximo ostentatione nulla, & tandem vexare quidem fluctus, sed mergere cymbam non potuêre, dum post multas difficiles, & quæ consuetudine in controversias omnium injustissimas introducta, ab initio impossibiles videbantur contrarietates, contradictiones superavi cum DEI auxilio; 15 Decemb. finitum est hoc consilium grande, cujus brevi originale impressum videbis, nec credo tibi displiciturum, si verò invenientur, ut facilè credo, quibus displicebit, quanquam me scio cavisse, ne ulli meritò contumelia fieri à quoquam possit, si iniqua audebit Zoilorum licentia, malè loqui, qui Diis etiam detrahunt in promptu, & ut nihil quando-

A.C.1703 que sciunt, ita omnia carpunt, respondebo cuivis cum Aristippo, qui contumeliis à quodam petitus dixit, penes te est maledicere, penes me autem restè agere.

Contempto livore ratem procellis commisimus, forsitan æquus rerum æstimator, aut conatum nostrum laudabit, aut saltem non reprehendet, ego quod potui feci, non ignarus bonitatem divinam, animum etiam, ubi vires deficiunt, paternè respicere, cæterùm dicam, ut Socrates ex Ethnicis sapientissimus mortalium, calcè à quodam percussus in publico, monitus ut hominem repercuteret: An inquit si asinus mihi calcem impegisset, recalcitrarem. Vetustas olim lamias finxit domi cæcas, foris oculatas, tales isti aliena vitia in oculis habent, à tergo sua, & alienos mores, curiosa nimis quærunt indagine, proprios non attendunt.

De morte interim venit notitia Dñi Josephi Lubomirski Magni Regni Mareschalci, qui virtutis nullum signum ostendere valuit & in malignitate sua consumptus est, ita ut spes de eo, quam Sanctæ memoriæ Rex Joannes conceperat, tanquam lanugo fuerit, quæ à vento tollitur, tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, tanquam fumus qui ab áere diffusus est, tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis, fuitq; tanquam extincta lucerna, quæ neque priusquam accenderetur, lumen habuit, neq; cum extincta est, habet, scis illum ante aliquot ànnos cum sua conjuge Principissa tot virtutum, separatum fuisse. Ministerium hoc vacans declaratum est D. Belinski Mareschalco minori, & nos voluimus minorem Dño Stephano Potocki, sed evicit alia pars, & sic cessit Dño Dąbski, tempus feret de illo olim judicium. Interim ego jurisdictionem fundavi in judiciis & multas causas præsertim Thorunenses judicavi.

Rediit etiam meus V. Colonellus Hammer, vivere Regem Sueciæ retulit, quem oculis suis vidit; DD. Sapiehas, modò securitatem habeant à sua Mte, libenter redire velle attulit. sed jam non licebat gradum referre rebus (ut est in proverbio) admotis jam ad novaculam.

Habui aliquam differentiam cum D. Prependowski Palatino Mariæburgensi circa Succamerariatum Culmensem, sustinui tamen eum, cui verbum dederam D. Capitaneum Brodnicensem Kaweczynski & doleo valde non esse contentum Palatinum, sed quia pertinaciter instabat, quæ ego per honorem nunquam potui facere.

Venerunt etiam D. Episcopus, & Palatinus Culmenses, quos ego cum omni cura, & sollicitudine volo amicos reddere Regi, & ut plena cum utroq; esse possit confidentia, omninò curare, & evici, quòd Rex in expectatione alicujus melioris subscriberet officium Metatoris Generalis Castrorum D. Capitaneo Czerkasensi illudq; suo sigillo parvo sigillatum reddidit D. Episcopo, sed necdum eis satisfactum.

Ex promotione interim D. Palatini Mariæburgensis Prependowski tanquam colligati destinatus fuit ad Regem Prussiæ D. Generalis Fleming tanquam Polonus titulo magni Stabuli Litvaniæ Præfecti insignitus, utq; expeditio in Cancellaria mea fieret, cum totali agnitione Regis nostri jussus sum, sed expedire nec potui, nec debui, cum hæc materia, sit materia statûs, & non est tractata, nec conclusa in consilio magno. Nec expediebat mihi in ipsis primordiis Ministerij tam insignem sollæcismum contra statum facere, hinc magnus contra me, & Generalis & colligatorum fremitus, qui mihi suo, & fortè brevi tempore nocere poterit, sed inferiùs hæc duco, aspernor imò rideo simultates has,

has, & odia, quæ virtus mihi conciliat, & illibatæ vitæ conscientia, DEUS adjutor meus, refugium meum, sperabo in eum. *A.C.* 1702

Suadebam & scripseram expeditionem, ut Rex mitteret D. Lubinski in Angliam & Hollandiam, ut quàm strictissimè cum illis potentiis conveniret, hoc enim necesse credidi, sed repositum mihi, habere Regem suos ibidem Ministros, & ego optabam ut Poloni ubiq; essent. Videndo multa inconvenientia; scripsimus ad omnes Ministros extraneos, ut quæcunq; expeditiones non veniunt sub sigillis Regni, non habeantur pro veris, & legitimus.

Volebant DD. Sapiehæ ut ego venirem Varsaviam, & jam Rex inclinaverat, sed mota est à quibusdam suspicio, ego etiam libens remansi. Amandaverat D. Palatinus Mariæburgensis D. Arcemberski Varsaviam ad Cardinalem, sed parvo & nullo fructu, cui ego, quid & quo zelo scribam videbis in his, quæ tibi adnecto.

CONCLUSUM CONSILII THORUNENSIS in Decembri.

AUGUSTUS &c. Significamus, quibus interest, quod dum subsecuta sunt violenta in hanc Rempub. pericula, post congregata & pessimè finita in uno anno reiterata Comitia Generalia, recursum fecimus ad Generalem congressum, solitum & necessarium in similibus casibus remedium per expeditionem Universalium literarum Restium, vigore quarum in virtute constituti Sendomiriensis & Confœderationis Majoris Poloniæ & M. D. Lit. cum Senatoribus, Ministris & Officialibus, omnibusq; illis, qui tam ex statuto Sendomiriensi, quàm ex Confœderatione Provinciæ Majoris Poloniæ ex Palatinatibus & Districtibus, sicut etiam ex M. D. Lit. deputatis pro die 27. mensis Novembris hic Thorunium congregatis, satisfaciendo evidentibus Reip. necessitatibus, periculosis conjuncturis, & casibus, & quod maximum est, tædio publico, quod tamdiu sine debito consilio & efficaci defensione fuimus, respondendo debito nostro circa indictionem Comitiorum, & Constitutionibus eo nomine scriptis in suo robore manentibus singulariter pro manutentione Fidei Sanctæ Catholicæ, legum, immunitatum, & libertatum Poloniæ antiquarum, insimul pro manutentione integritatis nostræ & boni publici talem modum in tam difficillimo Reip. Statu ad efficacem ab extra & intra defensionem exemplo Antecessorum nostrorum adinvenimus.

Et inprimis nos ex parte nostra Regia testando debitam gratitudinem Statibus Reip. qui nos liberis & concordibus vocibus in Throno Regio, uti prius collocàrunt, sic & nunc pro defensione personæ nostræ, & boni publici integritate reciproco & jurato vinculo se obligarunt. Tunc pro pacificatione interna, & conjunctione animorum inter nos, & omnes Reipublicæ Status id declaramus, quod sicuti pacta Conventa secundùm formam juramenti à Republica nobis porrectam juramento confirmavimus, ita illa inviolabiliter in omnibus punctis exequemur, præcipuè de manutenendis pactis & fœderibus cum vicinis Principibus, de non ineundis cum iisdem potentiis externis, seorsivis à Rep. Tractatibus, de bello non inferendo cuiquam sine scitu & consensu Ordinum, de indicendis Comitiis exorbitantiarũ, de eductione exercitûs nostri Saxonici, post stabilitam Reipub, tranquillitatem, & cum Corona Sueciæ Pacem, uti fusius diploma eo nomine in publico congressu

A. C. 1702 gressu sub Sendomiria à nobis Statibus Reip. datum loquitur, quod desiderando in perpetuo robore conservare, ut in volumen legum inseratur, permittimus; ultra id pro confirmatione sinceræ inter nos & Status Reipubl. confidentiæ, & indissolubilis unionis constitutionem anni 1699 reassumimus, cujus rigorem etiam nunc manutenuissemus, si necessitas indispensabilis non impedivisset; permittendo Statibus Reipub. in casu contraventionis legi publicæ processu in hac constitutione descripto, nos præmonendi, & illud faciendi, quod dicta lex in se continet, quam æternis temporibus in suo valore & vigore conservamus. Insimul omnes leges ab Antecessoribus nostris Regibus Poloniæ & Magnus Ducibus Litvaniæ observatas non fundando nos unquam in pluralitate votorum in omnibus consiliis, quæ derogare posset Juri vetandi, Statibus Regni & M. D. Litv. & Provinciis annexis inviolabiliter manutenere nos obligamus: Quam assecurationem nostram Consiliarij Ecclesiastici, & Sæculares, & superius nominati tam ad latus nostrum, quàm ad Mareschalcum confœderationis Provinciæ Majoris Poloniæ. Deputati in hoc consilio præsentes gratè acceperunt, suo, & totius Reipublicæ nomine propter manutentionem fundamentalis securitatis, tranquillitatis & integritatis boni publici, pro defensione personæ nostræ exemplo Antecessorum suorum, antiquo Polono zelo erga fidem orthodoxam, Rempub. & Mtem nostram Regiam volendo occurrere tam nocivo Reipub. motui, salutaribus intentionibus & imitando voto, sincero consilio, & inconfringibili cordium propriorum constantiâ unaminiter & sine divisione sub juramento & vinculo conscientiæ, fidei Sanctæ Catholicæ se obligârunt & id nobis, sibiq;, sub fide, honore jurârunt, quòd omnes insimul, & quivis separatim, unus alium non deserendo, tanquam unius matris Reipub. filii, unius corporis membra, penes personam nostram tanquam caput suum, penes leges, immunitates, & libertates suas contra omnes inimicos hujus Reipub. se opponere, & dignitatem, securitatemq; nostram Regiam sicuti virtuosis Polonis in Reges suos convenit, non tantùm secundùm posse, sed & cum propriæ vitæ oblatione, ultimis viribus assistere, & manutenere obligant se. Et si quis inveniretur cujuscunq; conditionis & Statûs homo, qui huic communi unioni & conjunctioni nostræ cum Repub. quocunq; modo contrarius esset, dissolvendo eandem, & factiones sive publicas, sive secretas in Repub. faciendo, contra talem, tanquam violatorem, & contra hostem Patriæ (quandoquidem nec amor Christianus, nec Justitia DEI hoc patitur, ut omnes propter aliquos sui oblitos perire debeamus) imò præferendo contra tales, & revocando tam Antecessorum nostrorum omnes confœderationes, omnia vincula, quæ illi contra pacis & tranquillitatis publicæ turbatores in similibus casibus statuerunt, sicuti etiam propria lauda, constitutiones, confœderationes, nunc & in posterum tam in Regno, quàm in M. D. Litv. laudata vel laudanda consurgere debebunt. Contra hos verò, qui actu inter adhærentes Suecorum inveniuntur & ipso facto juris publici beneficio se privârunt, ex quo secundùm constitutum Sendomiriense ad corpus Reipub. redire noluerunt, in quantum adhuc in spatio iminentis futuri consilij non resipiscent, sicuti contra manifestos hostes & perduelles Patriæ ad executionem pœnarum indilatè accedemus.

Item. Notum sit omnibus vicinioribus & remotioribus totius mundi Nationibus, quòd post ingressum violentum coronæ Sueciæ cum Exercitibus suis in Dominia & viscera hujus Reipub. sincerâ & verâ applica-

plicatione curavimus, ut ad effusionem sangvinis Christiani non veniretur, sed potius per tractatus honestos personæ nostræ & Reipub. & conditiones justas ulteriori bello occurreretur per Comissarios nostros ex mente Reipub. totius sacrosanctè fœdera cum vicinis Principibus manutenentis ad consequendam pacem destinavimus, sed corona Sueciæ non tantùm oblata media pacis, sed & ipsos Commissarios quæsitis prætextibus cum dishonore & postpositione gentis nostræ acceptare, & consequenter ad tractatum admittere hactenus noluit: differendo consultò tempus, ut omnibus Dominiis Reipub. hujus penitus ruinatis, nos ob spem tractatûs imparatos ad defensionem inveniret, & ad injustas induceret conditiones. Manifestamur proinde coram DEO & externis Principibus, præsertim verò communibus Pactorum Olivensium Gvarrantis, quòd non ex nobis procedit, sed à Corona Sueciæ ulteriorum nocivarum consequentiarum causa nos enim ad naturalem defensionem, & maturam præparationem, pro vindicandis DEI templis, persona nostra, & integritate boni publici, pro stabiliendis antiquis jurib⁹ & libertatibus Nobilitatis, authoritate præsentis consilii nos præparare cogimur; ad quod Status Regni & M. D. Litv. adesse nobis sincerè & perfectè intendunt; exercitum in hoc congressu nostro inter nos constitutum & inter Palatinatus, Districtusq; proportionaliter divisum expeditione Terrestri, sive auctione ejus erigere pro tempore & die, de quo per universales literas ipsis denuntiabitur; nonnulli determinatè, qui eo nomine plenam habuerunt potestatem, alij salvo beneplacito fratrum obtulerunt. Quapropter universales literas nostras pro Comitiolis ad omnes Palatinatus Regni & M. D. Litv. ex consensu communi extradimus, & potestate nostrâ constituimus, in quibus qualiacunq; tributa secundùm proprium beneplacitum, sive id pro expeditione jã dicta, sive pro auctione exercitûs erecti constituent, sicuti etiam solutionem exercitui actu in obsequio Reipub. existenti, & media pro reparatione Artilleriæ Regni, & auctione peditatûs invenient: sive etiam propriis pectoribus per communem nobilitatis motum integritatem Reipub. conservare volent; authoritate præsentis consilij approbamus, & ut hæc tributa quocunq; titulo à Palatinatibus laudata ab omnibus solvantur, à quo civitates nullatenus se excusare poterunt, constituimus, & ut omnes incolæ tam Regni, quàm M. D. Litv. in ijsdem Comitiolis ad unionem animorum, & armorum studia sua combinent, & jungere curent, per amorem Patriæ obligamus, Insuper Duces Regni & M. D. L. exercituumq; utriusq; gentis expertam in Remp. fidem habendo, & fortes in castris recentibus & antiquioribus resolutiones, sicuti realem illis deservitæ mercedis declaramus satisfactionem, ita per amorem Patriæ obligamus, ut ex usu & arte militari securitatem & Reipub. & personæ nostræ procurare non intermittant. A.C 1702

Ut tamen penes hanc promptitudinem & provisionalem defensionem non occludatur via ad honestam & exoptatam pacem sine ulla avulsione minimæ partis hujus Reipub. quoniam Imperator ad publicam requisitionem, quam ad Gvarrantas dicti Olivenses tractatus fecimus, non tantùm responso nobis & Reipub. dato officia sua, sed & per Legatum proprium propositiones mediationis offerre dignatus est; ita, sicuti propositiones hasce mediationis in destinata conferentia audivimus, & acceptavimus, ita & ulterius audire & acceptare non intermittemus, salvo charactere Commissariorum nostrorum ad eum finem primo à congressu generali destinatorum; & propterea si certam spem

de

A. C. 1703 de hoc tractatu acceperimus collato cum Consiliariis & Officialibus nostris ad latus nostrum existentibus consilio, insimul cum Deputatis ex Palatinatibus & Districtibus tam secundùm constitutum Sendomiriense, quam confœderationis Majoris Poloniæ & M. D. Lit. electis, vel qui in futuris Comitiis, ubi non sunt electi, deputati erunt, universalib⁹ literis nostris certiores facere appromittimus, qui pro termino & loco præfixo cum plena facultate concludendi ad pacem, vel ulteriorem efficacem defensionem ad latus nostrum aderunt, & mensuras accipiendo ex successu, & opportunitate rerum agent & perficient. Insimul, si propriis viribus nostris defensioni sufficere efficaci non possumus, tunc penes Consiliarios & Officiales nostros ijdem Deputati pro ineunda armorum conjunctione, cum Principibus vicinis & fœderati ex re & occasione boni publici eâ conditione, ut per diversionem belli non introducendo exercitus Colligatorum in viscera Regni, & sine ullo detrimento illius stabiliri possit, plenam habebunt potestatem. Interea Ministris nostris in vim præparamenti & Consiliariis præsentibus pro Informatione nostra & statuum Reipub. dispositivè non definitivè cum Ministris eorum Principum externorum conferre, & tractare permittimus. Desideria verò omnium Palatinatuum & Districtuum ad manutentionem boni publici pertinentia, quæ ex Comitiolis futuris in imminenti consilio proponentur, acceptare promittimus.

Quæ unio & securitas stabilita Regni & totius Reip. ut eò citiùs ad notitiam omnium devenire possit, ad Palatinatus & Districtus eam impressam ut mittant, & publicare faciant, Ministris nostris committimus.

BREVE APOSTOLICUM PRINCIPI EPISCOPO VARMIENSI SUPREMO REGNI CANCELLARIO

Venerabilis Frater salutem & Apostolicam benedictionem. Contigit fraternitati tuæ insignis occasio explicandi propriam virtutem, & zelum publici boni, atq; salutis in munere Supremi in Regno Poloniæ Cancellarij, quod tibi Regiâ benignitate collatum fuisse nobis significâsti; nos certè qui de incolumitate & tranquillitate istius Reipub. vehementer soliciti sumus, DEUM enixè precamur, ut ea, quæ tuæ pietatis atq; prudentiæ consilio egeris, tam feliciter tibi cedant, ut præter cumulatum apud DEUM meritum laudem quoq; præcipuam, perpetuamq; apud homines assequaris, atque his auspiciis respondemus ijs, quæ recurrente Dominici Natalis solemnitate obsequenter ad nos detulisti, Tibiq; Venerabilis Frater Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 13 Januarii; Pontificatûs nostri anno 3tio.

SERMO

Sanctissimi Dni Nri Clementis XI Pontificis maximi habitus in Consistorio secreto 15 Januarij.

Venerabiles Fratres. Præteritâ nocte, ut probè nôstis, dedit Dominus metuentibus se significationem, ut fugiant à facie arcûs. Commovit terram, & conturbavit eam, sanavit contritiones ejus, quia mota est, iratus est, & misertus est nobis. Sunt hæc profectò

ctò miſerantis DEI monita, qui oſtendit populo ſuo dura, ut potaret nos vino compunctionis: ſunt Patris amantiſſimi voces, quas nos uti filios obſequentiſſimos auſcultare convenit, ne aliàs inter tot, quibus circumdamur, obſtrepentium malorum pericula miſerè indormientes exprobrari nobis audiamus Propheticum illud: percuſſiſti eos, & non doluerunt, attriviſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam; fecerunt peccata noſtra, ut in ea propemodum luctuoſiſſima tempora incidere videamur, de quibus Salvator noſter prædixit; ſurget gens contra gentem, & Regnum adverſus Regnum, & erunt terræ motus per loca. Quod tamen Chriſti Domini verbis utentes non ſine lachrymis dicimus. Hæc omnia initia ſunt dolorum. Adeamus igitur nullâ interpoſitâ morâ ad thronum gratiæ, & depoſito per veram pœnitentiam peccatorum pondere, obſecrationibus, jejuniis, eleemoſynis, aliiſque pietatis operibus Divinam nobis miſericordiam conciliemus, & Domino cujus dies propè eſt, corda noſtra præparemus. Hæc autem ut ferventiori charitate, uberioriq; fructu fiant, cœleſtium munerum theſauros quorum diſpenſationem nobis credidit Altiſſimus, quantò citiùs proferre, & liberali manu erogare non omittemus. Interim ijs omnibus, qui mox DEO dante ad glorioſum & nunquam deſiturum Beatorum Apoſtolorum urbis noſtræ Patronorum ſepulchrum nobiſcum accedent, ac noſtris opportunã neceſſitatibus opem, quam nos privato noſtro ſacrificio ibidem hac ipſâ die humiliter invocabimus, conjunctis precibus implorabunt, triginta annos, & totidem quadragenas de injunctis eis, aut aliàs quomodolibet debitis pœnitentiis in forma Eccleſiæ conſueta relaxamus. Agite ergo Venerabiles Fratres, quippe ſtatuti eſtis cuſtodes ſuper muros Jeruſalem, noctu atq; interdiu clamare, ac iram Domini flagitiis hominum provocatam, placare contendite, exinanite calicem furoris & ruinæ, calicem doloris & tribulationis. Arripite thuribulum, hoc eſt, preces Sanctorum, & medii inter ignem & arſurum populum conſiſtite. Ponite ob oculos inſtitutum, quod profitemini, perſonam, quam ſuſtinetis, ſacram, & Chriſti ſangvine rubentem purpuram, quam induitis. Sint pedes veſtri, pedes Evangelizantium pacem, ut ita conterantur arcus & ſagittæ, atq; imperet DEus ventis, & faciat tranquillitatem. *A.C.* 1703

SUPPLEMENTUM INSTRUCTIONIS REGIÆ COMMISSARIIS AD EXLIMITATIONEM CUM PORTA OTTOMANNICA DESTINATIS Elbingæ 14 Maji.

POſt expeditam inſtructionem quandoquidem Illm̃us Hoſpodar ſeu Gubernator Terrarum Moldaviæ cum variis per delegatum ſuum comparuit prætenſionibus, Sua Regia Mtas ex mente præſentis conſilij recom̃endare dignatur plenariam ſatisfactionem in his omnibus dictis prætenſionibus, ita, ut & Pactis Carlovicenſibus æternæ pacis & juſtitiæ ſanctæ in omnibus ſatisfiat.

Cùm hac occaſione requirent Com̃iſſarij noſtri mutuas quoque Reip. prætenſiones; & id curabunt, quatenus omnia omni meliori modo combinent, & ne mutuò tranſitus permittatur ex utraque parte mercatorib⁹ extra limites fundamentaliter conſtituant.

Quod attinet ad corpus B. Jvani, & ſupellectiles Eccleſiaſticas, quæ poſt mortem, ſanctæ memoriæ JOANNIS III hactenus in manu Sereniſſimorum Principum filiorum ejus hærent, convenire illos Sereniſſimus Rex dignabitur, ut ſcilicet Domus Regia quàm citiſſimè hæc omnia

A.C. 1703 omnia restituat. Omnia alia occurrentia, ut efficaciter accommodari queant, committit id consummato judicio & activitati dictorum Commissariorum Sua Mtas.

XLIX

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. CARDINALI PRIMATI 15 Januarij

AD literas meas in materia publica tibi scriptas, quòd nullum receperim responsum, meæ adscribo infelicitati, quòd concurrendo ad antiquam gratiam, & confidentiam, diligenti quantumvis applicatione meâ, eam mihi devincire non possum. Sisthema Aulæ nostræ est idem qnod esse debet cujusvis etiam particularis in hoc mundo viventis, hoc est, ut cogitet, quatenus honorem, vitam, & quod sequitur, manutenere possit, quod & particulari etiam personæ, *vitio* verti non debet, si id, quod unâ non successit, alterâ aggrediatur viâ. Pax & tranquillitas est primum objectum cordis, intentionum & desideriorum Regis, quod deberet etiam esse cujusvis, qui bene vult Patriæ. Si hoc facto nostro, & pro pœna gravium delictorum nostrorum esse non potest, cùm prorâ non possit, lateribus navigandum censet Sua Mtas, quærendo & augendo media & colligationes, quæ illi possint auxilio esse, aut ad honestam pacem, aut ad justum bellum.

Dum hæc scribo, accipio tuas desideratissimas, ubi imprimis de Kircheris & Kopernicis jocari videris, quod posset in me excitare curiositatem, quatenus consilium aliquod etiamsi à mortuis capiam, videamq;, quid nobis promittant; præcipuè cùm unius ad manum sint opera, & aliquando illa legi, dum vacabat; alter tuus nuper, nunc meus erat Canonicus. Uterq; horum, si DEus illos ex cineribus surgere permitteret, facilè convenirent, consideratis nonnullis, quæ nos premunt, aliis, quæ nobis imminent, infelicitatibus, quòd omnia Reipub. tam læta, quàm tristia cuilibet ex nobis, quos DEus in candelabro posuit, & curam boni publici imposuit, debent esse communia, ac proinde desiderando quoquo demum modo hæc majora metu evitare mala, confidenter à te petii, & nunc reverenter quæro, quid facto opus sit, suppono enim pro infallibili, quòd scias bene, quid agatur cum Patria, scias, quomodo sit providendum, ulterioribus ne serpant malis.

Diffidentia in partibus Russiæ non est justa, & video, quòd illi ipsi, qui ab initio excitârunt, eam fovent & fomentant. In formicarum agmen, qui expuit, ei labra intumescunt. Ad primam notitiam suspicionis injustæ missus est expressus cursor ad Czarum Moschoviticum cū literis, quarum copiam tibi adjungo. Missæ literæ Universales satis severæ ad rebellisantes serventissimæ instantiæ à Legato Moschovitico ad Mazeppam Ducem Cosacorum. Est etiam notitia inde, quòd quidā ad invidiam continuandam, alii malè loquentes, quia bene nesciunt, ex malitia tales in populo seminant fabulas, quæ longè sunt à veritate. De cointelligentia cum Suecis ego nihil prorsus scio, sed tempus monstrabit, quis sciat. Contributiones tam severæ, & plus nimiò rigidæ in omnibus partibus exhauriunt populum, quasi id illis opus sit, ut hoc agant, ne quis quidquam habeat: sed DEum nunc Judicem, mox ultorem infallibiliter habebunt. Certum enim est, quod ultimum extrahant sangvinem. Palatinatus Ravensis, impossibile mihi videtur, ut possit tam gravibus fumariis sufficere. Bonorum meorum jam oblitus sum, quasi nunquam ad se rediturorum: sed quid faciendum? dum hæc est

DEI

DEI voluntas; Dominus dedit, Dominus abstulit; nihil eripuit fortuna, nisi id, quod dedit: illud tamen miror, quòd ille assertor libertatis his gradibus ad restituendas libertates procedit, & non laborat in cortice, sed occupatur in nucleo. Loquentur interim animanda in querelas saxa, ipsi sacri lapides, quorum lachrymæ excitantur. *A.C.* 1703

Domini Sapiehæ dum comparuerint Varsaviæ, & dum oculi eorũ aperientur, mutabunt, credo, animum pertinacem, paratumq; vel perdere, vel perire. Primùm nimis difficilè, secundum cum summo animi mei mœrore videtur facilius. Centum Doctorum consilia sola Domina fortuna vincit, idem fatum in omnes ingruit, quod nunc nos affligit, & suam quisq; fortunam in consideratione habeat, cùm de aliena cogitat. DEus imprimis vindex injuriarum, pauperi populo illatarum, quæ ex hac occasione fiunt, impossibile est, ut possit benedicere, nam qui exurgit ad gemitum pauperum, quomodo hæc feret? Alterum est, quò diutior hostilitas, eò major animositas in depauperatis, cùm sciant ex privata injuria hoc fuisse natum dissidium publicum. Tertiò, quòd Respublica im̃ortalis sit, & cura habenda est boni nominis & posteritatis. Quartò, quòd intentio, quæ prætenditur, videtur impracticabilis. Nihil tam certum, tamq; exploratum est, quod in dubium vocari non possit. Cur ergo nolunt facere citiùs, quod faciendum est semel? cur non retinentur flumina lachrymarum miseri populi; quæ nos infallibiliter submergent. Gaudent protectione tuâ, sperare possunt pro veteri amicitia, & nostrum tale quale obsequium. Securitas provideri potest, quæ quò celerior, eò efficacior & securior. Verendum autem, nec sine causâ id scribo, ne post hæc velimus, quæ non erunt amplius in nostra potestate: quis scit, an non recipient vulnera, quæ in alieno pectore designârunt. Hæc satis, aut etiam fortassis nimium multò, tanquam garrulus medicus, cujus est sonare, & non sanare; precor veniam, quia dum incipio tibi scribere, continere amplius nequeo calamum, quia illum cor sincerum movet & promovet; si mihi id arrogo, & ultrò me ingero, scias, quòd etiamsi, aliter malevolè quispiam interpretari velit, hæc me cura fatiget, ut nomen tuum per introductam tranquillitatem Patriæ reddatur immortale. Ut in tractu Ministerii mei videas, quàm optem sincerè, ut in hac tabula rasa, cum qua sub directionem tuam me obtuli, nec me pudebit, quamvis id exiverit inter fratres, scribere me velle oracula tua & mandata, quid me facere oporteat, nam id pridem didici, quomodo Patria sit amanda? Habes ergo in me, dico iterum, tabulam rasam, scribere securè potes in illa non atramento, sed Spiritu DEI vivi, ut hodie legimus in Breviario, & agnosces, quòd, quidquid scribo, quidquid facio, scribam & faciam non alio certè animo & motivo, nisi propter magnam gloriam nominis tui, cujus &c. &c.

COPIA LITERARUM REGIARUM AD CZARUM MOSCHOVIÆ 13 Decembris 1702

POst titulos. *Considerans tota Respublica varias in his difficillimis temporibus circumstantias cum Legato tuo sub tempus præsentis consilii, conferentiam habuit, & ulterius conferendi ad latus nostrum existentibus Ministris licentiam dedit. Quapropter libenter haberemus, ut dicto Legato tuo in aula nostra existenti plena potestas, ne quid desit, si ad concludendum aliquem accesserimus*

A.C. 1702 *tractatum, mitti possit.*

Publica fama tulit, quòd Cosaci Zaporovienses ex dominijs tuis se inmiscuerint rebellioni Samusij, aliorumq; rebellium contra hanc Rempubl. sinistrè publicando, quòd hoc fiat cum plena notitia tua, imò & permissu. Non adhibemus unquam rei huic fidem, imò similes impressiones à quovis amovemus, quia nunquam hoc fieri posse credimus, ut tu æternam pacem nobiscum & cum hac Repub. habens, contraria facere, aut permittere velles. Diligenter proinde, & ferventissimè te compellamus, precamurq;, ut non tantùm Cosacos tuos, si in ea inveniuntur rebellione, revocare, sed etiam ad puniendam rebellionem, auxilio nobis velis adesse &c.

COPIA LITERARUM PRINCIPIS DOLORUKI LEGATI MOSCHOVITICI AD MAZEPPAM DUCEM ZAPOROVIENSEM.

P*ost titulos.* Manens ad aulam Regis Poloniæ, accepi notitiam, quòd mutui nostri inimici Ministri excogitatis novis, consilio inducti malè affectorum Regi, & Reipub. Polonæ, desiderando in Regno excitare scandala, infringere æternam pacem & amicitiam inter Czarum meum, & facere ultimam Regno Poloniæ ruinam, hoc publicant, quasi ex mandato Czari nostri aliquis transire debuisset Borysthenem cum viginti millibus Cosacorum in hanc partem juvando & succurrendo Samusio, qui se dicit & scribit Ductorem Exercitûs Moschovitici. Accedit, quòd istæ omnes rebelliones, de quibus non alius, nisi inimici nostri hic publicant, fieri debeant ex instigatione consilii, & permissu nostri Monarchæ; quod Respublica audiendo, magnas incepit habere suscipiones, ita, ut me obligatum esse credam deferre id tibi, ut clarè & in effectu possis monstrare, quòd hæc rebellio sine voluntate Domini nostri, sine ullo consilio & minima instigatione incepta fuerit, nec ad commodum aliquod, interesseq; nostrum pertineat, quærendo non tantùm in hoc puncto quàm efficacissimas justificationes, sed etiam quantum possibile est, curando, ne hæc flamma in ignem excrescat, & quæ impediat, ne Respub. ad naturalem defensionem contra communem hostem concurrere possit. Pro majori confirmatione velis habere cum Ducibus Polonicis exactam correspondentiam, non dubitando de eo, quòd sit necessarium ad concludendam eò citiùs cum nostro Czaro colligationem, ad humiliandum hunc inimicum, qui est utrique Dominio hostis, ad assecurandam Rempubl. quòd ex parte nostra non tantùm æternam manutenemus pacem, sed quòd omni modo contra inimicum communem Dominus noster armis & argento succurrere velit, cùm continui in Dominio istius inimici exercitu suo non tantùm ruinando totam Livoniam, sed etiam exercitus hostiles delendo, & in persona sua fortalitia inimica in Ingria recipiendo, cum summo communis hostis hujus detrimento, & in Litvania non sine proprio damno suis armis & expensis Fortalitium Bichoviense recepit, & iterum Reipub. reddidit, recenterq; certam peditatûs manum in auxilium Litvanis misit, desiderando amicitiam cum Repub. & colligationem contra eum, qui Regi & Reipub. tantùm nocet, qui incolas ruinat, arcem Cracoviensem in cineres redegit, & hactenus cum exercitu suo gravissimas extorquendo contributiones, in libero Regno Dominus fieri vult

ab-

absolutus. Non dubito, quòd tu tanquam fidelis servus nostri Czari facies ea, quae expediunt, impediendo impressiones ab inimicis factas, & non permittendo auctionem harum rebellionum, quoniam id inimic⁹ noster considerat, & inde utilitatem suam quaerit. &c.

COPIA SECUNDARUM LITERARUM AD CZARUM MOSCHOVIÆ die 12 Januarij.

P*Ost titulos.* Jam semel per expressum literis nostris Regiis detulimus tibi, quomodo hic promulgatum fuerit, quòd Cosaci Zaporovienses ad rebellionem Samusij, & aliorum hujus Reipub. rebellium ex voluntate, notitia, & mandato tuo fuerint obligati. Unde in illis literis petiimus, quatenus indilatè hoc averteretur malum. Quia verò hae sinistrae relationes fortè à communi nostro inimico consultò divulgari non cessant, imò, ut invidia in nos vergat, indies augetur, confirmamus instantiam nostram ad te fratrem nostrum jam factam diligenter, & ferventer obligando, ut non tantùm indilatè mandatum tuum Duci tuo Mazeppae mittas, ut quantocius hos adjutores revocet, & omnem ad sopiendam hancce rebellionem adhibeat diligentiam. &c.

Confirmavit idem Legatus iteratis suis ad Mazeppam literis.

COPIA UNIVERSALIUM LITERARUM REGIS AD SAMUSIUM, ET ALIOS REBELLES. 17 Januarij

OMnibus, quorum interest, praecipuè verò Samusio, & aliis exercitûs nostri Zaporoviensis Colonellis, omnibusque Attamanis, Assavulis, & quoquo nomine, dignitateque insignitis Officialibus notum esse volumus, quòd, cùm jam expresserimus in praeteritis nostris literis Universalibus dolorem nostrum, quòd vos sub hoc tempus, dum omnes vires contra grassantem in visceribus Reipub. hostem movere deberetis sub praetextu privatarum injuriarũ tam magnos in Vkraina incepistis motus, tumultus, dissidia, in quibus, quia non cessatis, quinimò obliti debitae in nos, & Rempublicam fidei, semper in pejus vertitis, & crudelius, tractatis, igne & gladio insolentiam vestram dilatando, oppida & fortalitia recipiendo, visum est nobis iteratis literis universalibus praemonere vos, & seriò praecustodire, ut id, quod DEO, legibus, nobis & Reipub. debetis sic agatis, ut post promulgatum hocce praesens Universale ab hac insolentia cessetis, in domus vestras redeatis, & in malo hoc non amplius progrediamini, & hoc sub forti rigore legis publicae contra commoventes pacem publicam expressae. Si quis verò aliquam praetendit injuriam, si cui aliqua injustitia facta, non deest campus aequitatis habendae, nec desunt solita media ad satisfactionem cujusvis injuriati. Et in eo iterum, iterumque vos praemonendo, universale hoc in omnibus oppidis publicari fecimus.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS EPISCOPO VARMIENSI 18 Januarij.

ACcepi literas tuas sub data 15 illo ipso tempore quo Thesaurarius Litvaniae erat praesens, cui, quod erat communicandum, communi-

A.C. 1703 municavi. Omnia sunt vera, & vera esse experimur, quæcunq; scribis. Perimus, & si manus Omnipotentis DEI non sustinuerit, peribim⁹. Jam Sueci non sunt illi, nec tales, ut illos primo illo tempore, quo Varsaviæ fuerunt, cognovimus. Et Polonia insufficiens tam in ferendo, quã in agendo. Venit huc in consortio Thesaurarij Litvaniæ Wachtschlagerius, cum quo jam seriò locutus est Comes Zincendorff Imperatorius Legatus, facimus hic quæcunq; humanitus fieri possunt sine pompa, & in sola spe retributionis à DEO. Non me diffundo in eo puncto, hoc tantùm insinuare possum, quod usq; in hanc horam erravimus omnes in opinionibus nostris, Dominus Thesaurarius lætam quidem faciem monstrat, sed nihilominus cor tristius prodit mœrorem, & meretur compassionem. Repræsentavi Wachtschlagerio impossibilitatem tam gravium in hac Regione contributionum, quæ alleviari debent, & eo nomine scripsi jam Generali Reinschieldio, à cujus nutu exercitus Sueticus dependet. Palatinus Vilnensis in nova civitate cum suis cohortibus. Apparet in exercitu Suetico, quòd Rex longè absit, ut id expertus est Castellanus Zawichostensis, & vicina mea Sieciechoviensis Abbatia. Rex Sueciæ adhuc 9nâ præsentis fuit Zawichostiæ. Quid agatur in Russia ego concipere non possum. Commissio hibernalis Tarnopolim translata. Generalis Steinbock versùs Leopolim movet. Sueci autem hic degentes sæpe Thorunium nominant. Unum Regimen, Varsaviæ manere debet ex peditatu. Non vitio vertas quòd nesciverim respondere ad præteritas, non procedit id ex diffidentia, sed ex metu sinistrorum interpretum, clam enim usu didici, quòd in multis prætereor, in aliquibus ad ludibrium consulor. Hoc tantùm securè scribere possum, quòd sim in affectu & æstimatione.

RESPONSUM EIDEM AB EODEM 26 Januarij ad S. Tiliam.

Literæ tuæ invenerunt me in loco Sancto, ubi quanquam indign⁹ obtuli Sanctæ Matri afflictas, ultra, quàm dici potest, res nostras, easdemque dignioribus coram DEO recommendavi personis.

Quod tu excipis, ad hoc ego seriò, nec perfunctoriè concurro, hoc est, ut in tabula rasa scribam hoc, quod exequi felicitatis meæ non postremæ ducerem, & invenies me certè tam exactum in agendo ut ego te optarem habere in jubendo. Prævides causas, & provides illis, dum sine pompa, & in sola retributionis spe à Domino DEO ea agis, quorũ meritum solo tantùm recompensari potest cœlo, quamvis tamen sciam pro certo, quòd Rex magnus sit æstimator non tantùm dignitatis, sed & personæ tuæ, & de gratitudine ejus minimè dubitandum, in qua nec Patria se vinci patietur.

Quod pereamus irreparabili damno, res est evidens, quia & hostis est talis, à quo omnia metuenda, dum omnia apud illum pro jure legitimo sunt, quæcunq; potentiam firmant. Et Respub. ita commota, ut despectui sit, & nihil certius; dico id & scribo tanquam coram DEo, quòd confodiemur invicem, & mutuis vulneribus cademus. Jam enim res ad nucleum veniunt, & quisq; ad Dñum resolvere se debet, neque enim neutralitas licita erit. Quæ verò sequentur, is solùm non intelligit, qui intellectu caret.

Thesaurario Litvaniæ sincerè & ego condoleo, quamvis magna pars Poloniæ desolationem suam illi adscribit, & causam rejicit in præcipitantiam illorum nimiam, illudque in omnium cordibus tanquam certum est, quòd possent, si vellent, pacem facere, & quòd nolle in causa sit,

ſa ſit, & non poſſe prætendatur, & prout quis affectus eſt, ita res aliæ, A.C.1703
atque aliæ videntur, ſed dictus Theſaurarius, longiùs jam ita credo progreſſus eſt, quàm ut regredi poſſit, ſcripſi & ego illi ex antiqua confidentia, & optarem, ut rejectis ijs, quæ non ſunt tuta, quia indecora, removeret vetera, & aſpera in vias planas reducere vellet, num mirum, aut novum eſt, revocare curſum, quem quis inſtituit? Authoritas tua ô Princeps multum in eo juvabit, jam de ſumma rei agitur, ea adhibenda conſilia, quæ nos ex hoc præcipitio educere poſſint. Ego iterum iterumque dico, quòd Regi nihil facere mali poſſunt, parum aliquatenus infamiæ, quòd ex loco in locum tranſeat, quamvis & hoc ipſum excuſatur, eò, quòd derelictus ſit ab ijs, qui eum defendere obligantur. Nihilominus non ſunt adhuc res ejus ita deſperatæ, ut non poſſint eluctari, & fortè cum fœnore reddere inimicis quæ patitur. Ex corde compatior Sieciechoviæ, & eò ſenſibilius id mihi eſt, dum recogito, quòd eadem manus, & me, & illos pariter tangat ſecundùm relationem, quam nunc accepi ita expertus, & expectantibus idem periculum.

In Ruſſia peſſimè res eunt, ſed promittunt meliora & fortiora, & video quòd in Polonia nihil boni ſperari debeat, uſque dum omnia peſſimè agantur. Peius autem, eo quod nunc eſt, fieri non poteſt. In proximo ergo eſt melior fortuna, & cum DEI auxilio verificabitur de nobis, tum nos optimos eſſe, dum infirmi ſumus.

Humillimè te precor, ut menti tuæ non hæreat literas tuas ſeptuaginta interpretationibus ſubeſſe, quia ſicuti ego ſine cura verborum, & curſim ſcribo tibi ſoli, ita etiam propter me ipſum gratiam & honorem manûs tuæ conſervo, nec vellem ut id, quod plenâ confidentiâ, tanquam ad Primatem ſcribo, publici juris fiat.

In quo debemus præteriri, vel (DEus avertat) ad ludibrium conſuli, ego hactenus neſcio, & pro præſenti Miniſterio fidejubere poſſumus, quòd ſciamus cui, & quid debeamus, ſpemque non dubiam habeo, quòd quantumvis primâ fronte potuit eſſe aliquis, cui non viſa eſt hæc Miniſteriorum diſtributio, dum cognoſcet & ad oculum videbit, quòd non quæramus quæ noſtra ſunt. Non adſcribet id ambitioni, dico ego de me, quia nec in mentem unquam aſcendit meam, ſed voluntati Dei, cum in Diario meo invenerim, eadem die hoc eſt 27ma Novembris, excluſum me à ſigillo & declaratum illud Dönhoffio ſecretò fuiſſe, quod tunc ſcivi & notavi, hoc eodem die apparuit benignitas Regis dum nec ſperanti illud contulit, ac proinde ut jam dixi plenâ certitudine promittere poſſum, quòd mihi nihil mali, ſine mendacio quiſquam adſcribere poterit, modò me conſtans tua ſuſtineat gratia. Levabo me, ſupra me, nec me officio meo ſatis facere credam niſi id tu approbes.

Hæc ergo immediatè poſt ſacra pleno corde effundo, renovando vota, & humiliter ad DEum preces, tibi eam mentem, & efficacia media ſuppeditet, quatenus tibi, laudes & gratias referamus, pro pacata Patria, & nominis ejus gloriam enarrare coram gentibus, & in hoc voto finio.

COPIA LITERARUM STEPHANI CZARNECKI NOTARII CAMPESTRIS REGNI EPISCOPO VARMIENSI 11 Januarij

INveniam facile fidem apud te, quòd quamvis propter infirmitatem, quæ me à ſex ſeptimanis in lecto detinet, intermiſi verbis, ſed non affectu gratulari tibi eum gradum, in quo prior, & certè ſincerior

A.C. 1703 esse non poterat quisquam, quòd tandem magnis virtutibus & admirabili circa bonum publicum studio, traxisti ad manus tuas Aquilam Polonam, quas pridem ad id officium DEus destinavit, ut præsint, & prosint commotæ per tot mala Patriæ. Fortuna rebus adversa meis prostraverat me, & lecto per tantum tempus affixerat, dum primum spirare permittit, statim pariter cum spiritu spiro punctum magni nominis tui & quamvis absens eo spiritu in venerationem officii tui & dignitatis, cum universo totius Patriæ applausu. Nec credo aliquem inveniri, qui non judicium Regis, hac in collatione veneretur, & approbet, quin imò tota quà latè patet Polonia gratulatur tibi, quòd his malis temporibus parem, & supra videamus Cancellarium, & nihil desideratur ad vota omnium, nisi ut ipsemet DEus, cui tam facile est suprema tueri quàm dare, cum millenis felicitatibus ætatis spatium augeat & temporis, & illud cum omni prosperitate vitæ tuæ adjungat. Et cũ jam æquè bona, ac mala nostra ad te pertinent, multa tibi invenirem, ex hoc loco denuntianda, sed nolo incipientis Principis curas onerare, portabit ea publicæ vocis echo, & non dubito, quòd jam tibi innotuerit sors Palatinatuum nostrorum, in quibus tanquam hospites sumus, decretorium expectando diem, & eundo tanquam herbæ primo vere accensæ igne in exinanitionem. Veneramur consilia vestra, sed tarda remedia nulla sunt; effectus consiliorum horum non nisi in Junio, Julio, & quid defendendum, quo bellandum supererit, in Majo, quando in Martio, & ante Martium omnia miles perdet. Scio ab antiquo bella sangvine extingvi, sed quando desistent & sangvinis Poloni siccabuntur flumina, sterilis est Matrona Bellona, ex bellis bella nascuntur, & confluxus gentium in exinanita terra, consumpto pane, extinctis hominibus, verendum ne omnia mala in nos decurrant, & omne Polonum fabula nomen fiat. Communis Nobilitatis motus, laudabilis promptitudo & alacritas, sed in memoriam revocando, quòd cum Rege felicis memoriæ Michaële, sub Gołab, Lublino, & mecum ipso factum est, vereor, nè cum tempore bona voluntas refrigescat. Superstes huic transactioni maneo, dum fervens populi affectus, planè vi ad recipiendum illud regimen, me obligaverat, jure gladii dato, judicandi recentia crimina, usum sigilli in casum renitentiæ defuncti Olszovij Procancellarij Regni Avunculi tui dignissimi, ad distribuendos caducos concedendo, & alia ut erant nonnulli, qui desiderantes apud ultimum Regnantem, confidentiam mihi diminuere iniquè interpretabantur, quòd non haberet plus Primus Vesirius apud Imperatorem Turcarum, quàm ego Mareschalcus Equestris ex affectu Polonorum. Declarârunt mihi relinquendo castra, quatuor millia hominum ad custodiam corporis, cum submissione, quòd ad minimum meum nutum equos conscendere debebant, videndo in quales & cum quo propter Regem & Nobilitatem intraverim hostilitates, & tamen ex illis, nec unum hominem, & Regi, & mihi reliquerunt, domum abiverunt relicto me in offam, quasi adversariis meis, Unde Rex Michael attonitus dixerat mihi: Quid ergo faciemus Mareschalce? ecce fratres nostri, armatas personas nostras, voluntate illorum deseruerunt, & nos reliquerunt fatis & fortunæ, & cum ego debui ipse expositus in mille sicariatus, propter bonum publicum, & fateri, quòd breves & infausti fuerint populi Romani amores. Avertat Dñus DEus eundem cum Rege Serenissimo casum, novissima pejora prioribus essent, quod non est meum divinare, tanquam minimi Apostolorum, etsi tantùm mihi in scribendo tribui deprecor, prote-

protectionem tuam invoco precorque ut sim tibi cordi, si usui esse possum Regi, & Patriæ, demissâ te veneratus submissione &c. *A. C. 1703*

RESPONSUM EIDEM AB EODEM ad Sanctam Tiliam 27 Januarij.

SIcut in summo angore hactenus fui, dum ad literas meas in crastino post collatum mihi sigillum, plenâ confidentiâ tibi scriptas, auxilium in tam difficillimis Patriæ conjuncturis invocans, nullum hactenus receperam responsum, jam non illud, quia forte infelicitate postæ meæ, ad te non venerant, sed benignam in veterem fidelem, & nunquam mutatum Fratrem, & seriam recipio gratiam. Exultavi præ gaudio, dum notam vidi manum, confirmatus in ea opinione, quam semper habui de singulari tuo in me affectu, ex quo omnes hæ, quas lego immeritus, procedunt expressiones. Gaudium verò meum esset plenum, si eodem tempore mandatum tuum aliquod recepissem, in executione cujus antiquum meum potuissem explere desiderium, ut non intra verba nec inutilis essem servus. Impera ergo jure tuo, audiet semper servus tuus.

Conveni ego semper in magnis sensibus tecum, qui errare nesciunt, & nunc facilè convenio, eò libentius, quò liberius scribendo, & tales succursus, de quibus per experientiam mentionem facis, secundùm sensum Antecessoris mei Widzgæ, magis visui, quàm usui esse credo, & hæc quæ de te scribis tam mirabilia posteritati erunt, quàm tibi tristia sentienti fuerunt.

Ingemiscendum super infelicem Patriæ hujus sortem, quod propter diffidentiam nullatenus inter nos jungi volumus, ita omnis mutatio rerum, non sine quodam quasi fluctu continget animorum, cùm tanta patimur, patiemurq; fortè ulterius, nisi Dominus succurrerit ab alto. Multa eo nomine, & ex hac occasione superessent scribenda, tristia, miseranda, & erubescenda, nisi incertitudo postæ calamum detineret. Accedit quòd rara tua, & consummata prudentia, plura sibi ipsa dicere potest. Abbreviando ergo publica, in quorum expressionem plurima requirerentur folia, finio privatâ meâ (quanquam & hæc inter publica poni debet) petitione, ut me confidentibus tuis exercere non dedigneris mandatis, non enim me tamdiu reputabo felicem, donec aliquid jusseris &c.

COPIA LITERARUM STEPHANI BIDZYNSKI PALATINI Sendomiriensis Episcopo Varmiensi 19 Januarij.

IN decrepita ætate mea, nunc demum reviviscere incipio, post extinctas in me bonas de Rep. spes, quando ad Gubernium illius constituit te manus Domini, & in eo loco collocavit, quia sicuti alienus semper sum à dedecore adulatorio, ita ingenuè fateri debeo, quòd tibi soli hanc gloriam superi reliquerunt. In quo ut quàm efficacissimè DEus te adjuvet, humiliter eum precor, & si quid opera mea in eo juvare poterit, sincerissimè eam applicare paratus sum. Doce me Domine facere voluntatem tuam; Mandatis confidentibus, quomodo & in quo miseræ huic servire possimus Patriæ, quæ in his miseris nostris partibus, varijs dissensionibus quassatur. Ultimâ septimanâ ad comitia Wisnæ imminentia iverunt aliqui, non satis in cogitationibus suis tranquilli,

A. C. 1703 quilli, quinimò spirantes naribus ignem, sed deficient, in adinventionibus, quando Duces nostri, convenientes inter se jam versus Tarnopolim moverunt, ubi & commissio hibernalis tractabitur & exercitus in illo loco congregabitur. Spes in DEo, quòd dabit meliora, ego verò te, quàm diligentissimè rogo, ut confidenter, quid me velis facere, scribas, sicut antiquo & fideli servo tuo, sciasq; quòd informationi tuæ conformiter, & valetudinem, & sangvinem litare sum paratus.

RESPONSUM EIDEM AB EODEM 27 Jan.

ACcepi benignas tuas, quæ mihi particulare attulerunt solamen, non ideo tantùm quòd immutatum tuum inveniam affectum, sed etiam, quòd de valetudine tua (quàm longissimam ex corde precor) certior fiam.

Gratias interim refero, quòd exuberante tuo affectu plura mihi adscribas, quàm ego noscendo memetipsum prætendere possum. Hôc tantùm glorior, & sumo superbiam, quòd à laudato viro non tantùm laudor, sed excitor ad illud obsequium miseræ patriæ, quod in tam gravibus conjuncturis recipere coactus sum, cujus profundissimos sensus dum sequar, nunquam magnopere, quod alij de me judicaturi sunt laborabo. Invoco autem in testimonum ipsum DEum, quo conatu, quâ solicitudine, & diligentiâ omnia agam, ut infelicitas publica propulsari, melior fortuna redire possit. Sed res difficilis est eversa in ordinem reducere, quòd contra tot mala remedium bene consultum, inconsultum est, si inimicis est usui. Et si DEus ipse non succurret, nunquam viciniores fuimus ultimæ desolationi, nisi illa de nobis verificetur, præsumptio: tunc optimos nos esse, cum infirmi sumus, bonus quippe animus in re mala dimidium est mali. Expectabimus cum impatientia effectum comitiorum Visnensium, sicuti & aliorum, quæ in Majori Polonia 5. Febr. peragi debent, unde aliquid boni, in rem Reipubl. nobis promittitur, nisi illi, quos sẽper fucata & inania omnia magis, quàm vera, & solida delectant, impediant, & ita felix pro Rep. eventus, inter vota potiùs numerandus, quàm inter sperata, cum cognoscamus tales, quibus etiamsi spes melior non supersit, talem Patriam suam, malunt manibus suis, quàm hostium everti, & perniciem pri⁹ aliis, postea sibi invenire. Præstolor mandata tua, & pro summa felicitate reputabo, quoties me iisdem dignaberis &c.

L

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARMIEN: & SAMB. CARDINALI PRIMATI Thorunij 19 Januarij.

MIraris Princeps Eminentissime, quòd expeditio ad aulam Berolinam exclusis Polonis, non tanquam recepto sed tanquam inusitato more, Comiti Flemingio declarato stabuli Præfecto M. D. Lit. data fuerit. Non deduco Flemingium verum Indigenam Regni & M. D. Lit. esse, quia hæc probatio suo tempore eidem incumbet, ast solùm assero non esse visum consilio Regio expressum aliquem cum charactere mittere, ne prius negotiatio ejus impediretur, antequam in illa aula compareret. Cùm verò dictus Flemingius particularem suam in illam aulam, pro aliquo tempore transeundi habuerit rationem, cum via non pateret, conjecimus nos in semitam, & usus est eâ commodita-

te

te Rex Serenissimus, ut tantò secretiùs negotium agitari absque ulla suspicione posset. Ut verò scias: omni præcautione Cancellariam Regni id fecisse, nam ea, quæ tracto, utinam tam feliciter, ut laboriosè & cautè, breviter contenta memorialis, quod illi datum est, tibi insinuare placet, quæ sunt ejus tenoris. *A.C.* 1703

Quandoquidem in consilio ultimo, cujus potestatis erat, cum id à Republica sibi concessum esset, incipere & prosequi tractatum, cum potentiis extraneis in conjuncturis præsentibus, nemo ex aula Berolinensi comparuerit, consilium magnum conclusit, ut id negotii committeretur Ministris Regis & Reipub. ut facerent dispositivè omnia ea, quæ crederent esse pro utilitate & Majestatis & Reipublicæ.

Cum verò Dominus Baro Overbeck comparuit Thorunij interrogatus est à Ministris: an haberet plenam potestatem, intrandi & colloquendi dispositivè de comunibus commoditatibus. Ille respondit quòd non tantùm non haberet, sed nullatenus etiam esset instructus.

Crediderunt proinde Ministri, cum permissione Regis posse se uti occasione Domini Comitis Fleming euntis Berolinum, & precari eundem, ut hæc aulæ illi dicat.

Quòd amici mirentur, & inimici lætentur, quòd illo tempore difficili Rex noster & Respub. videt, non sine dolore tantam indifferentiam, quasi Polonia non esset tam vicina, & quòd post ejus ruinam (quam DEus avertat) non sequeretur immediatè ruina illius. Et si fortè respondebitur, quòd illa aula non fuerit compellata à parte Reipubl. facile reponi potest, quòd post Comitia, tantus disordo & hostilitates, in tantum dictam Rempub. turbarunt, miscueruntque, ut fuerit impossibile jungere integram, & facere aliquid nomine ejusdem.

Interea honoris erat & utilitatis evidentis, Principis vicini non manere complicatis brachiis in tempore quo proximus ardet Ucalegon. Itaque

Insistet Dominus Comes, ut quod non est factum, fieri possit. Duæ sunt viæ, quibus assisti potest, ut Rex & Respublica maneant obligati & ad gratitudinem obstricti, via scilicet pacis, & via belli.

Quantum ad primam; Instantiæ sed bene propositæ, fortiter insistentes ad potentias colligatas possent facere facilem & promptum effectum, si præcipuè evinci posset ille idem modus, qui jam in usu fuit, in ultimo inter Sueciam & Daniam bello. Si potentiæ colligatæ sese declararent, contra eum qui turbaret quietem publicam hujus Europæ partis. Et certè Rex Sueciæ ad requisitionem illorum, qui interesse habent, ut impediant, ne bellum duret, ad meliora posset induci uti in causa communi. Quia verò Rex Sueciæ nullum admittit extraordinarium Ministrum ad evitandas justas repræsentationes pacis, conveniens esset, ut saltem mitterentur Cursores cum literis urgentibus & positivis, in quo Anglia, Dania & Hollandia, & vicina aula multùm & fortè totum facere posset.

Altera via est bellum, si illud continuatur; libenter scire vellemus, an aliqua sit spes ab illa aula, & super istis duobus punctis negotiatio dicti D. Comitis stabilietur.

Nec est unquam dubitandum, quòd affectus particularis, quo Rex noster ferebatur, fereturque semper, non sit reciprocus, & quòd Respub. se patiatur vinci in illa amicitia, nunquam ex sua parte defuit. Quando videbit, cum qua magnus ille Princeps aget cum Rege nostro & Rep. omnino curabimus, ut quidquid imaginari potest ad obligandum illum Prin-

A.C. 1703 Principem fiat, eosq; faciemus unioni mutuæ convenientes passus, in reciproca defensione, faciendoq; omnia, quæ pertinent ad honorem & interesse Serenissimi Principis.

Omnem ergo diligentiam adhibebit D. Comes, ut positivè intelligere possit, quomodo se applicabit aula illa, quid faciet & quomodo assistet Reipubl. in conjunctura præsenti pro obtinenda pace, & supposito, quòd hæc stabiliri non posset, & quòd Respub. ad bellum obligaretur, quam assistentiam sperare possumus ab aula Berolina? & si poterit se declarare pro nobis contra Sueciam, ut ex mutuo consilio reciprocam providere possimus securitatem?

Sicut aula Berolinensis nihil magis desiderat, à Republ., quàm recognitionem pro Rege in Prussia, & negotium istud exerceat curas Reipubl., timentis non sine ratione præjudicia, & consequentias periculosas tantò magis, quòd copia Reversalium non videatur esse sufficiens pro securitate, quam ante omnia oportebit meliorare.

Videtur quòd aula Berolinensis minus facere possit, ut Respub. suis satisfaciat desideriis, nisi reddendo vadia, quæ recepit pro trecentis millibus talerorum, quæ prætendebantur pro negotio Elbingensi. Renuntiando, in bona forma isti prætensioni, eò magis quòd actio illa, quæ intercessit in aggressione & possessione Elbingæ, est nimis sensibilis Reipub. & difficulter oblivioni tradetur.

Et sicut in multis punctis pactorum Bidgostiensium, ex illa parte contraventum est, curabit Dominus Comes recipere securitates certas, ab aula illa, quòd dicta puncta religiosè observabuntur in futurum, & quòd Cujaviensi & Varmiensi Episcopatibus satisfiet in suis prætensionibus.

Dominus Comes petet etiam mille quingentos homines, quos aula Berolinensis est obligata dare quovis bello secundum pacta, & finiet negotium istud semel pro semper, ut scilicet id faciat non solùm ad inceptionem sed & continuationem belli.

Explicabit etiam aulæ illi necessitatem regulandorum teloniorum Pilaviensium & aliorum locorum, quæ sunt in Prussia, ut stabiliantur sub jure antiquorum pactorum, ne Polonis inde injuriæ eveniant.

Requiret etiam extinctionem exactionis, quam vocant Strandtgeld, quæ fuit supposita super omnes naves etiam parvas, quæ veniunt Gedano & Elbingâ Regiomontum & petitio est hæc tantò justior, quantò exactio est magis contraria pactis, siquidem illa prohibent nova telonia, contra quæ, status Prussiæ continuas faciunt querelas, cujus articuli facta est quoque mentio in recessu facto circa tractatum Elbingensem, ut remedia præjudicio huic adhiberentur. Nam quodcunque demum nomen Officiales Brandeburgici dent huic exactioni, certum est, quòd illa sit formaliter pactis contraria, & non est quæstio de nomine sed de re, quæ est certa, quòd hoc jus exactionis sit novum, & quòd insistendo pactis non potest nec debet imponi ullum nisi illud, quod ex antiquo fuit stabilitum. Suspicamur etiam nec ex vano, quòd aula Berolinensis velit sibi attribuere transitum per Vistulam sub Neoburgo, considerando modum, quo Officiales illi utuntur. Quapropter necessarium est, ut super hoc punctum explicet se illa aula, & providendum, nè velit usurpare limites, qui sunt usq; ad ripam Vistulæ, sed non ad Vistulam, quia fluvius ille pertinet ad Regnum Poloniæ.

Est adhuc materia satis considerabilis ratione stagni nominati Drau-

Drausen, quod à tempore immemorabili ad œconomiam Mariæburgensem & civitatem Elbingensem pertinebat; interim tamen subditi Brandeburgici piscaturam sibi injustè attribuunt, in quo petitur satisfactio & severum mandatum, ne id in futurum dicti audeant subditi, neque unquam in dicto stagno piscari præsumant. *A.C.* 1703

Subditi Brandeburgici præsumpserunt adhuc facere unum montẽ, qui vocatur Diga super fluvium de Sozgen cum magno præjudicio Palatini Mariæburgensis & aliorum nobilium ejusdem Palatinatûs. Requirat ergo, ut incessanter remedium huic adhibeatur, aut id fiat communibus sumptibus, & ut hic fluvius purgetur, & emundetur. Mons verò ita nocivus qui tanta damna adfert in planum redigatur.

Postquam ea omnia fient, & cùm aula Berolinensis in omnibus conveniet, disponetur Respub. ut eum pro Rege in Prussia recognoscat habendo reversalia meliora, sicut jam dictum est, & securitatem certiorem eo modo, quo Respub. necessarium credet esse, ut nec hic Princeps, nec ejus successor formare possint prætensiones super Prussia Regali Poloniæ, in virtute tituli Regis in Prussia.

Si Dñus Comes invenerit, quòd illa aula imaginetur sibi, quòd possit esse sine recognitione Reipubl., recognitio Regis sufficiat, repræsentabit illi, quòd plus nimiò erret in sua opinione, nam cum Resp. sit Domina fundi Prussiæ, agnitio Regis non potest esse valida, quia illam non facit nisi in tantum, in quantum aula Berolinensis tales dederit reversales, & securitates necessarias, ex quibus Respubl. posset esse contenta, & in casu, quòd illa aula persisteret in illa opinione, dicat ipsi simpliciter, quòd Rex noster in illo casu esset obligatus jungere se cum Republica & simultaneè cum illa facere protestationes in omni loco & in omnibus aulis, ubi jam est recognitus pro Rege in Prussia ex ista vel maximè ratione, quòd Respubl. habeat dominium in Prussiam, & quòd pars illa, quæ pertinet ad aulam Berolinensem, est reversibilis ad Remp. in defectu successorum masculorum. Nónne homagium quod redditur Electori Brandeburgico à Prussia ejusdem, redditur insimul eventualè Reipubl. Sed si aula Berolinensis conformaverit se justis prætensionibus & desiderijs Reipubl. Et si Dnus Comes omnia concluserit, in vim dispositionis, mittat nobis projectum conclusum, pro informatione consilij futuri & poterit in eodem, super puncta, desiderabilis ab utrinq; fieri conclusio, pro communi desiderij expletione.

Ministri Regij & Reip. expectabunt, cum tædio & impatientia responsum positivum, & facient dispositivè omnia quæcunq; erunt possibilia, jungendo ad istud memoriale resultatum consilii ultimi, ad eò magis authenticandam istam negotiationem.

Et hæc sunt Eminentissime Princeps quæ Dño Flemingio data sunt per modum memorialis à nobis ministris subscripta & credo eadem approbanda, cum nihil desideraverimus, desideremusq;, nisi ut conditio Reipubl. reddatur semper melior. Si quid tamen occurrerit tibi vel addẽdum, vel diminuendum, vel corrigendum, confidenter denuntiare non dedigneris & facillimè id, tanquam per novum instrumentum vel supplementum fieri poterit. Interim me gratiæ &c.

LITE-

A.C. 1703 LITERÆ MINISTRORUM STATUS NOMINE REIPUBL

20 Februarij.

Ad Aulam Brandeburgicam

Miratur Europa; lætantur hostes, quòd Serenissima Domus Brandeburgica in tam aperto Reipubl. nostræ discrimine, quasi omnium ignara malorum, quæ nos circumstant, placidissimè quiescat.

Omni prorsus excidit sibi memoriâ Serenissimus Rex Noster, tot titulis, nominibusq; Serenissimæ huic stirpi, non tantùm sangvinis connexione colligatus, verùm etiam tum privatis, tum publicis tabulis fœderatus. Pluribus terrarum spatiis remotæ Coronæ Principum offerunt afflicto Regi nostro auxiliares suppetias, una Serenissimæ Domus Brandeburgicæ Aula, hactenus amica semper, videtur ex vicino littore, Augusti nostri spectare naufragium, nec ullam opem ferre, perinde, atq; si ultra Gangem vel Hydaspem resideret. Cùm ergo novissimum consilium Thorunij nuper celebratum, hanc provinciam Ministris Status imprimis commendaverit, ut non definitivè, sed dispositivè vicinorum Principum aulas intelligant, quid in hoc rerum suarum articulo possit sperare auxilii nostra Respub. placet in primis nobis suæ Serenitatis adire aulam, æquè fortunæ nostræ atq; calamitati viciniorem. Duas præ oculis habemus vias, salvandæ Reipub. & Regiæ Mtis Nræ. Alteram pacis tractatus aperit, bellum demonstrat alteram.

Conciliatio desideratæ pacis Coronam inter Sueticam & Polonam, non multùm adferret difficultatis, si aula suæ Serenitatis ita efficaciter Coronam Sueticam ad ineundum nobiscum pacis tractatum obligaret, atq; Anglia, Hollandia eandem cum Danis obligaverat, procul missis dissimulationibus, aut deliberationibus. Plurimum in hoc puncto se debere Coronæ Anglicæ, Danicæ, Statibusq; Hollandicis, non potest diffiteri Nra Respublica; sed quia ad Regem Sueciæ, nulli permittuntur venire Internuntii, aut literarum ejusmodi portitores, nihil videtur præsentius superesse, quàm si Serenitas sua procul ambagibus, declaret; palàm se astituram potiùs, qui paci, quàm bello addictior est. Atque hoc inprimis decere vicinam, amicam, & fœderatam ab antiquo Serenitatem suam. Porrò si pacis tractatus cuipiam fortè impracticabilis cum Corona Sueciæ, ex certis circumstantiis videatur, quid obstat, quominùs vires suas Gradivus Pruthenicus, nostræ impendat Reipub. ut unitis viribus, cœloq; aspirante, communis hostis elimineturr. Non potest certè tota perire Polonia, salvâ integrâque Prussiâ, verùm mittamus importunam fortè, quamvis indubitatam consequentiam, hoc unum inpræsentiarum Reipub. nostræ postulatum est, ut, postquam intelleximus, quid à Corona Suetica expectare debeamus, scire tandem possimus per NN. Cosmissarium nostrum, cui hæc provincia demandata est, quid tandem à cognato vicino, & fœderato suo Serenissima Poloniæ Mtas, & tota Respub. sperare possit? Quodsi votis optatus responderit eventus, sciet non minùs Serenissimus Augustus noster, quàm tota, quanta est Respub. pace, belloq; testari, quantum suæ Serenitati debeat, pro tantæ benevolentiæ demonstratione, difficillimo tempore probata. Hoc dum pro officii nostri ratione Excellentissimis Dominationibus Vris in plena fiducia communicamus reverentissimè, testamur quòd simus &c.

PLE-

PLENIPOTENTIA D. FLEMING AD TRACTANDUM CUM AULA BERLINENSI. ANDREAS C. IN ZAŁUSKIE ZAŁUSKI &c. ET JOANNES IN SŁUPOW SZEMBECK PRO-CANCELLARIUS REGNI &c.

A.C. 1703

NOtum teſtatumq; facimus præſentibus, quibus intereſt, univerſis & ſingulis. Quandoquidem immediatum conſilium magnum ex coadunatis integrè Provinciis Reipub. hic Thorunii nuperrimo tempore congregatum, nos Miniſtros Statûs per expreſſum obligavit, quatenus omnem meliorem modum pro defenſione S. R. Mtis Dñi noſtri Clementiſſimi, & Reipub. cum vicinis Principibus inirem⁹. Quapropter inhærendo eidem determinationi conſilii magni Illuſtri & Magnifico Jacobo Henrico Comiti de Fleming Præfecto Stabuli M. D. Litv. & Generali Exercituum S. R. Mtis Berlinum tendenti pro ea fide & amore, quo fertur erga Rempub. congenitaq; ſibi prudentia, & activitate, quâ pollet in rebus gerendis, tum & celebri æſtimatione ſui, & claritudinis Domûs ſuæ meritiſſimæ in illis oris committendum eſſe duximus, committimusq; præſentibus, quatenus vigore inſtructionis manibus noſtris ſubſcriptæ cum aula Berlinenſi conferat, & in rem S. R. Mtis & Reipub. omnia negotia diſpoſitivè convertat, atque pro facilitando futuro tractatu omnem viam & modum diſponat. In quorum fidem præſens inſtrumentum manibus noſtris ſubſcripſimus, & gentilitiis ſigillis noſtris munivimus. Dabantur Thorunii 16 Januarij.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS AD SENATORES 26 Januarij

SI liceret Antenatis noſtris oculos in morte gravatos aperire, & infelicitatem caræ hujus Patriæ ſpectare; terribilem & à ſæculis inauditam frigiditatem filiorum ſuper lachrymas & oppreſſiones pauperis populi ſtupere, & ex dolore iterum mori deberent, quòd in nobis nec mos, nec jus, nec virtus, nec libertas; tota planè alia rerum facies, nihil priſci & integri, quaſi nihil in hac Patria perderemus, tanquam nihil ſentiremus, tanquam id non videremus, quod ex tam pulchro & florentiſſimo Regno jam planè cineres, & flebile Troia ſolum, & quòd hæc aquila, quæ nuper fuit aquila magnarum alarum latiſſimos & longiſſimos tangens limites nunc in proprio ſuo nido conſtricta, absq; ulla libertate permittens unam poſt aliam extrahere pennam non ſine fabula & ſubſannatione exterorum, ita particularis ſuper nos pœna Divina intravit cum otio, ignavia, per ſciſſiones cordium & virium tanta irrepſit debilitas, & congregatis gentibus, cùm impoſita quædam vincula terroris & torporis, ut inſtar Amyclarum nihil agendo, nihil conſulendo, alii in diverſa diſperſi, alij in angulis domeſticis ſedentes ſua fata ſpectent. Comparui hic Varſaviæ jam ab aliquot ſeptimanis manſurus in centro notitiarum, tam ex præſentibus Nuntio & Miniſtris Principum extraneorum, ſcire cupiens, quam nobis erigunt figuram, belli vel pacis, vitæ vel interitûs. Cùm verò ex illis elicitur, quòd ſine nobis nos ſalvare non poſſumus. Mirabar multum, quòd per tam longum tempus huc reſidendo, in hoc caſu Reipub. quando non eſt in æſtuariis dormiendum, priùs hic venerunt Sueci, quàm noſtri, quos & ipſe Rex Sueciæ ſequitur cum copiis, & hic ubi præceps capienda via, nemo eſt, cum quo conſilium capi, & aliquid agi poſſet. Cùm proin-

A.C. 1703 proinde in tam gravibus tenebris, quas à quatuor plagis congregata tempestas inducit, nullum ab astro lucis solatium; tunc ex se mutuandum lumen, & nobismet ipsis de nobis cogitandum. Ut ergo coram DEO liberam conscientiam, coram mundo sinceram, & non neglectam applicationem in Patriam, fidelem & tenerum affectum, in officium & ministerium meum debitam monstrem diligentiam, non possum amplius publica fata in ulterius permittere præcipitium, sed ex specula gradûs & dignitatis meæ convocando literis hisce Senatores & Commissarios ad tractatum pacis destinatos à Repub. hic Varsaviam pro die 15 Februarii enixè & te rogo, ut in vim cointelligentiæ nostræ comparere velis consulturus nobiscum, quibus mediis pereunti Patriæ dari potest succursus. Immolabis per hoc amori illius gratissimum holocaustum, cum pro hoc congressu, in quo (avertat DEus) non scelus aggrediemur, non in miscenda coimus, sed ad dandum præsidium Patriæ ad procurandam tranquillitatem res disponemus, comparebis, cujus quò religiosius soleo prudentissimos venerari sensus, eò cum majori expecto promptitudine &c. &c.

COPIA LITERARUM REGIARUM AD SENATUM 29 Jan.

POst titulos. Ad publicas miserias, quæ undique hanc Patriam constringunt, ira justa Numinum an hominum in res nostras; non est hæc minor, quæ perstringit planè medullas cordis nostri, quando oculis nostris videmus literas invitatorias Cardinalis Primatis pro quodam consilio die 15 Februarij destinatâ ad Senatores, ac Ministros Statûs lateri nostro assistentes tanquam advocatorias scriptas. Obstupuimus super hæc, & cognoscendo ingenium altum, jurium Reipub. perfectam notitiam, & longo rerum usu consummatissimum judicium ejusdem, comprehendere non possumus, ut hæc liberè & ex se faciat, & infallibiliter supponimus, quòd debeat potestate armorum Sueticorum constrictus, & id facere adactus. Non ignota sunt cuivis jura Patria, & constitutiones publicæ, quæ fortè stante Regimine Regum similia prohibent conventicula, quia id non tantùm directè contra supremam authoritatem Regiam fiet, sed etiam tam pulchram harmoniam fortiter unitorum Statuum Reipublicæ miscebit. Tot sæculorũ spatio compages hæc coaluit, nec convelli sine exitio convellentium potest. Nonne congregati motu Nobilitatis Generali Palatinatus, sicut hoc sub Sendomiria, ita & hoc sub Kolo designârunt ad latus nostrum generale ad omnem casum cum plena facultate consilium, deerátne Paterna nostra solicitudo? quando unum post aliud consilium publicum inducimus, & sine quiete in eo desudamus? quonam sanè consilio ex his intricatis fortunæ labyrinthis miseram possimus educere Patriam. Ecce nunc idem magnum consilium ex coadunatis in integro Palatinatibus convocamus ad latus nostrum die 16 Martii, ut ruituræ in præsens succurrant Patriæ, Jura, indemnitates, & immunitates ex ultimo liberent naufragio, & quàm optimè inter vi-

tæ

tæ mortisque vias consulant. Pro eodem termino, & à te requirimus, ut sine mora compareas non accedendo dicta conventicula, quæ sunt è diametro Maiestati & legibus repugnantia, & illi consilio à publico Nobilitatis motu constituto & fundato, ita non possunt nisi periculosas post se trahere consequentias. In quo te Paternè præmonendo, non dubitamus, quod ad mentem legis accommodare te voles, & penes integritatem nostram pro vinculo juramenti Senatorii zelabis affectum, ut & nos datis occasionibus memori reflexione, & singularibus gratiis fidelem tuam voluntatem rependere possimus; & Respub. suo tempore benè vel malè gestorū non requirat rationem. Verendum verò, ut hoc congregandum consilium in compedes & vincula non vertant Sueci, uti factum est cum Palatino Volhyniæ, & alijs. Idem metuendum, in vicinia furentis & armati hostis; quod dum tibi deferimus. &c. &c. A. C. 1703

REGIS AUGUSTI UNIVERSALES LITERÆ
Convocando Senatores & Deputatos ad latus suum pro Consilio 16 Martij habendo Thorunij 21 Januarij.

Quando non sine gravißimo dolore nostro tempus illud elapsum est, in quo spem tractatûs cum Rege Sueciæ reposueramus cooperante mediatione Sacræ Cæsareæ Mtis, quando omnis evanuit apparentia desideratæ pacis, & clarè animadvertimus, quòd omnes curæ nostræ irritæ, omnia studia otiosa, omnes applicationes nostræ steriles; hostis interim in profundiora Regni nostri viscera arma sua promovet, Provincias libero calcat pede, populos ad gravißima cogit tributa, sacra profanaq; impunè ubiq; violat, Altaria & Sacerdotes DEI ignominiosißimè tractat, Senatores Regni, Officiales & alias personas genere, & opibus Nobilißimas, in arcta sui militis tenet custodia. Quæ attentata, & dedecus apertiore indies famâ noscimus; ut mirum quibus artibus ad flagitiosam perfidiam nostros Palatinatus, Districtusq; cogat, quàm probrosè liberæ genti insultat, & in perniciem illius longum atq; inutile bellum trahit, tā numerosâ militiâ introductâ, novum robur iterum vocat, ad extremam ruinam populorum, hoc est funditùs extinguere cives nititur, & nomen gentis delere laborat. In tanta ergo procella, atq; indies sæviore tempestate, expedit tandem supra communia Reipub. mala justam animadversionem demonstrare. Scilicet habendus metus est, aut faciendus. Jam enim in illo calamitatis nostræ gradu stamus, in quo fortioribus remediis jam nobis utendum sit, si Patriæ nostræ subvenire, si Religionem Catholicam, si charißima pignora tueri, si priscas immunitates, & libertates nostras multo sangvine Majorum comparatas vindicare volumus. Significamus interim præsentibus literis nostris Fidelitatibus vestris cuncta hæc mala, quæ imminent, & paternâ nostrâ providentiâ antevertimus jam jam cervicibus nostris

A.C.1703 *stris impendentia discrimina, diligentissimè universos requirendo, ut Generosi Deputati ad latus nostrum procul omni mora die 16 Mensis Martij anni currentis compareant. Hortamur simul omnes benè animatos erga Mtem nostram, & Rempub. ut quemcunq; cura honoris publici tangit, & sangvis generosus stimulat, quàm primùm ad signa sua convolent, ad reprimendam viritim hostem, tam audacter grassantem. Præcipuè ut Illustres Regni Nostri Senatores, & Generosi Arcium Præfecti, imò, quicunq; bello aptus, auxiliaribus suis suppetiis nostras vires, & militiam augere velint; nos verò vitam nostram saluti publicæ immolabimus, & securi de magnanimitate invicta, & imperterrita fidelitatum vestrarum, ad fortia agenda, solennissimè præsentibus literis nostis obtestamur, & compellamus.*

BENEDICTO SAPIEHÆ THESAURARIO LITVANIÆ EPISCOPUS PRINCEPS VARMIENSIS REGNI CANCELLARIUS 23 Januarij.

HAbitâ licentiâ reliqui aulam, veniq; in Diœcesim meam pro consequendo Jubilæo; cum essem in itinere, multa cogitavi, sicuti fieri solet per otium in curru; materia meditationis est tempus præsens & conjuncturæ infelices Patriæ, quæ non possunt habere nisi fatalem exitum, sagitta facilè ingreditur, sed difficilè extrahitur, & conclusi apud me adhuc semel pulsare ad pectus amicum cum antiqua confidentia, ut in te illam antiquam excites prudentiam, quam in te omnes admirabantur amici, ut velis respicere finem, & cuncta potiùs cum ratione, quàm prospera cum casu præhabere consilia. Consideres chare amice, quòd omnes ingemiscant gravati, & quod tempus sit ut te reflectas; justissima DEI pœna est, ne abusus misericordiâ, victima fias justitiæ. Natura Polona indocilis ferre juga peregrina, potest ad eam induci desperationem, cui ponere modum non erit ejus potestatis, quæ ad eam induxit. Si in occasionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulùm fueris, ne mox amissam queraris. Ultra id securum te reddo in illa plena confidentia, quæ te nunquam fefellit, quòd non deerunt unquam media, quibus Rex se manutenere valeat, in ruinam enim prona sunt, quæ sine fundamento crevere: Alterum est; certus esse debes, quòd tantummodò velis & sincerè, poteris semper eâdem gaudere confidentiâ, quam es expertus, quia non obstantibus quibusvis, non extinctus est affectus in corde Regis erga te; in quo ego omni conatu juvarem, quia ex corde vellem, ut quàm celerrimè (quò citiùs eò esset meliùs) possis eluctari, & antiquã redintegrare tranquillitatem. Cognoscendo enim genium tuum (novi enim ut dicitur Simonem, & Simon me) vereor, ut hi labores & angores non abbrevient dies, quos & tibi & mihi voverem longiores. Cogita ergo per viscera Chisti oro, & mihi confidenter defer, quid me facere oporteat. Faciam omnia, quæcunque pro te potero; potero autem multa, modò ipse velis &c.

EIDẽ THESAURARIO LITVANIÆ IDEM EPISCOPUS VARMIENSIS 17 Februarij.

MOveo omnes, quotquot possum, machinas, recurro ad omnia media, quæcunque demum credo necessaria in ordine ad procuran-

curandam pacem; scribo, rescribo, cogito, recogito, sed nihil proficio, *A.C.* 1703 dum vos plus vindictæ particulari, quàm securitati publicæ studetis. Quantumvis ergo vellem, non possum & per conscientiam, & per antiquũ sincerumq;, qui in corde non est extinctus, affectum, tacere, supplico tibi opportunè, importunè, ut & super nos, & super vos ipsos compassione moveamini. Dethronisatio impossibilis, bonus exitus in partem vestram impracticabilis; si bellum duraverit, peribimus omnes; æternâ constitutione, nexuq; causarum evenient, quæ prædico eventura, nec vos ullam habeatis spem; credite vera loquenti; in pace unica fiducia, quæ, si jam intra 10 Martij conclusa non fuerit, nihil est quid speremus amplius. Scribo id tanquam Ecclesiasticus, cui non est ingenium, aut votum inclarescendi per turbas, scribo tanquam tuus verus amicus; agite ergo, quæ pacis sunt, eo Mariæburgum, & hodie spero me ibi fore; agam omnia quæcunq; potero in ordine ad eandem pacem, & tu per amorem DEI reflectas te, satis casuum, satis eventuum.

Habete quæso aliquam super bona mea discretionem, quæ primò per Vallachos Palatini Vilnensis, nunc per Suecos sine ulla discretione eunt in ruinam, & inclementer actum est, agiturq;, meruíne hæc de vobis? patientia! cecidi ego, cadet qui sequitur; pereant omnia mea, peream & ego ipse, modò Religio & libertas salvetur. Breves dies nostri, sed æternitas longa, & finem non habet, in qua respondendum erit Domino DEO; cum lachrymis, quibus pascor, sed non frangor, hæc scribo; DEus videt, & vellem hoc animo non oculis &c.

LI

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARMIEN: & SAMB. HIERONYMO LUBOMIRSKI CASTELLANO CRACOVIENSI EXERCITUUM DUCI 20 Februarij.

EO jucundiora mihi tua sunt mandata, quò promptiùs ea exequi possum; redux ad stationem meam, obsequium Mtis suæ, inveni integrum plausum tam magni tui pro libertatibus zeli, tam evidentis in Regem affectûs, tam strictæ cum exercitu unionis. Confudisti & delevisti inimicas relationes tam pulchrâ actione, renovas solicitam & naturalem tibi totq; meritis quæsitam gloriam, excitas spem restitutionis in integrum extinctæ jam gentis nostræ famæ, quòd scilicet illa eò altiùs resurget, cum gratia Divina, quò eam magis malè amici in natale solum non tantùm deprimere, sed & totaliter extinguere desiderabant. Non dubita, quòd Rex Serenissimus videns hæc, & considerans, dum adhuc in effectu experietur, quòd non intra verba ut inimici blaterant, hæc confœderatio stetit, dum omnes inimicos Patriæ antiquâ Polonâ fortitudine aggredi, vincere, superare, & tam graves Ecclesiarum, Religiosorum, & Statûs Nobilitaris vindicare injurias cœperis, dilatabitur cor Regis, manus Domini certè non abbreviabitur.

Absolvimus hic ultimos Bacchi dies, quanquam in pauco numero, nihilominus læti, si status præsens miseræ Patriæ, & cura futurorũ, gaudia nostra non temperaret. Excurret his diebus Rex Elbingam, ubi prohibuit, ne ponerentur arcus, portæ, omnisq; pompa vitaretur, quæ in primo ingressu (primâ enim vice ibi erit) Regibus exstrui solet. Ibi dispositis rebus, & securitate loco provisâ, ita credo, divertet ad locum consilio destinandum, qui nondum est determinatus. Credo tamen quòd pro commoditate horum, qui ex Polonia venturi sunt, Tho-

A. C. 1703 Thorunium eligetur.

Legatus Angliæ Gedani est, properat ad Regem Sueciæ, & transibit nostro Rege insalutato; nullum enim ad aulam nostram habet commissum.

Expectamus hîc Nuntios à Majori Polonia, qui satis generosas à principalibus suis ferunt propositiones, dethronisationem detestantur, fortia meditantur, & universales literas pro communi motu expetunt, in quo viciniores quóque Palatinatus cum illis concordant, & per id spes desperatione abjectâ melior.

LII

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. STEPHANO BIDZINSKI PALATINO SENDOMIRIENSI

die ut supra.

LIteræ tuæ de septima Februarij animant me ad id, cui destinatus voluntate DEI, ut in cura boni publici progrediar diligenter; addis currenti calcar, dum antiquo tuo Polono in Regem & miseram Patriam zelo indignaris illis, qui optimis ingeniis malè utuntur, in quibus major emolumenti privati species, quàm metus publici damni apparet, unde illi qui ad sua commoda, omnia quæcunque agunt, referunt, viri boni esse non possunt. Incusas malignitatem pessimarum factionum illorum, quibus nihil videtur turpe, quod est questuosum, & per id demonstras generosum illud pectus, quod ego semper mirabar, & venerabar. Convenio verò in eo tecum, quòd Dominus DEus, uti jam incepit, per unionem animorum exercitûs & Ducum ita confundet perversa hæc capita; naturaliter enim quod procedere non potest, recedit.

Tarlo Gubernator Stensiciensis est semper apud me non tantùm ex respectu magni sui Patris, & ex persona propria in summa æstimatione. Non gravabor certè merita ejus ex recommendatione tua Mti suæ repræsentare. Capiet nos hæc Macedonia, experietur brevi, quòd virtus temporibus non jaceat depressa nostris, speroq; monstraturum me ei reale meum obsequium, & promptam nutibus tuis obedientiam &c.

COPIA LITERARUM REGIS SUECIÆ AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM.

NOS CAROLUS &c. Postquam jam diu nullum hisce turbis, quæ arma nostra inutiliter in hoc Regno detinuerunt, remedium adferri videmus, ut aliquando finis illis imponatur, nihil magis in voto est, quàm ut consilia huic instituto idonea possent inveniri. Nam quamvis nullum nobis cum Republ. Polona bellum geritur, sentit tamen hac commoratione utrumq; Regnum illa incommoda, quæ non possunt illis non esse, quàm maximè exitiosa, nisi maturè hisce malis occurratur. Neq; enim adeo dulcis fuit nobis armorum gloria, quin etiam de danda amico Populo quiete cogitaremus. Quas propter ut ea media adhiberi possint, non minùs Reipubl. Polonæ tranquillitatem, quàm Regni Sueciæ commoda & securitatem continebunt; De iis autem cùm illo in loco consuli frustra speretur ubi odium, invidia, spes, terror, aliaq; animi motuum genera, partiumq;

umq; studia sentiendi dicendiq; libertate hactenus erupêre; saluberrimum nobis videtur, si de re tanti momenti illic institueretur, ubi libera Gens non coacta, sed plena libertate absq; metu & censura depromere sententiam, justos duraturæ quietis, & securitatis modos inire, atq; saluti communi providere possit. Hanc nostram mentem Eminentiæ V. aperire consultum ducimus, ut illa, quæ præcipuas in Repub. partes gerit, non modò occasionem habeat liberandi Patriam suam ex periculis, quæ ultimam perniciem ei minari videntur, verùm etiam illam magnis incrementis conjunctâ armorum societate augendi, easq; Provincias recuperandi, quas communis hostis Poloniæ ereptas possidet. De cætero Eminentiam V. Divinæ tutelæ commendatam quàm diutissimè salvam & sospitem esse cupimus. Dabantur Jakubovice 24 Januarij. A.C. 1703

LITERÆ CARDINALIS PRIMATIS AD SENATORES CONVOCANDO EOS VARSAVIAM PRO CONSILIO 25 Jan.

SI liceret Majoribus nostis oculos in morte gravatos, aperire, ad miserabilem hujus Reip. statum, ad inauditam à sæculis desidiam Polonorum, ad infelices lachrymas exhausti, oppressique populi, profunda defixi admiratione insolito dolori succumbere deberent, eò quòd in nostris pectoribus, neque Mars, neque jus, nec virtus, nec libertas suam retinere stationem videatur. Omnino alia rerum facies. Nihil prisci & integri. Quasi nihil detrimenti Respub. pateretur, quasi extremã nostram non sentiremus calamitatem, quasi non videremus fumantes, florentissimæ olim Patriæ nostræ, cineres, & flebile Trojæ solum, quasi non intelligeremus, quòd Polona Aquila, quæ nuper magnarum aquila alarum, è verò dici poterat, eò quòd suâ amplitudine remotos limites attingeret; hodie prô dolor, neque in suo nido Patrio libera, & adstricta, permittit se plumis suis, quibus in altum ferebatur, spoliari, non sine fabula, & subsannatione externarum Provinciarum. Ita plectente nos Divina Nemesi, intravit cum otio, ignavia, per diversiones animorum, & attritas vires, irrepsit debilitas, & consequenter inundatio gentium diversarum, injecit nobis quædam vincula terroris, & torporis ut instar Amylcarum, nihil penitus agendo, alii variè dispersi, alii domi suæ, attoniti sua fata spectent desides. Ego descendi Varsaviam, ab aliquot jam prope septimanis, ut in centro omnium notitiarum subsistens, clarius possem intelligere, ex præsente hîc Illustrissimo Nuntio Apostolico & aliis externorum Principum Ministris, quam figuram Reipubl. nostræ erigant, pacísne an belli? vitæ, vel interitûs? Cum verò ex illis ipsis non aliud eliciatur, quàm quòd salvare nos non possimus sine nobis, satis mirari non poteram, quòd per tantum temporis spatium expectans, in tam aperto Reipub. discrimine (ubi non potest, in æstuariis dormiendum) prius Suecos adventantes conspexi, quàm nostros, quibus ipsemet Rex Sueciæ propè it obviàm cum suis copiis, at ubi præceps est capienda via, non est cum quo possit formari consilium, multò minùs aliquid agi. Cum itaq; in tam gravibus periculosisq; circumstantiis, quas à quatuor plagis composita tempestas adducit, nullũ ab astro lucis solatium, igitur ex se mutuandum lumen. Atque ideo, ut DEO Opt: Max. integram conscientiam, orbis universi sinceram, & dili-

A. C. 1703 diligentem meam applicationem, Patriæ fidem, & intimam propensionem, dignitati, & officio meo impendam obligationem, non possum fata publica Regni hujus, in profundius, mea dissimulatione trudere præcipitium; sed ex specula gradûs, & dignitatis meæ convocaturus præsentibus hisce Illustrissimos Senatores, Varsaviam, pro 15 die Mensis Februarij ad tractatus Reipub. Nomine destinatos, enixè invito, & singulariter Illust. Dñem Vram, ut non dedignetur adesse in vim melioris cointelligentiæ: quibus mediis pereunti Patriæ possimus succurrere. Immolabit hoc facto Illustrissima Dominatio Vra, amori illius publico gratissimum holocaustum, si huic conventui, in quo (avertant superi) non scelus aggredimur, non in miscenda cogimus, sed subsidia laboranti Patriæ disponimus, comparebit. Cujus quò religiosiùs veneror profundissimos sensus, eò avidiùs illius expectabo adventum. Varsaviæ 25. Januarij.

LITERÆ REGIS AUGUSTI CONTRA PRÆCEDENTES Cardinalis convocando ad consilium pro 16 Martij.

INter publicas calamitates, quæ Nos undiq; & Rempub: hanc circumstant, irâ justâ Numinum an hominum? non minus intimam cordis nostri ferit medullam, quando nobis contingit legere Invitatorias quasdam literas, quas Rdñus in Christo Cardinalis Archiepiscopus Gnesnensis Primas Regni & M. D. Lit. nescimus pro quali Consilio, Senatores invitaturus, & præsentes ad nostrum latus, Ministros statûs, quasi avocaturus, exaravit, & sparsit per Regni Provincias. Admirati sumus haud mediocriter ejusmodi actionem, & cum probè perspectam habeamus singularem ejus prudentiam, & legum perfectam notitiam; nec non longo rerum usu consummatissimum judicium, adduci non possumus, ut credamus, ex se ipso, & liberè id egisse; verùm supponimus potestate armorum Sueticorum adactum. Palàm sunt omnibus Paterna jura, legesque publicæ, & Regni Constitutiones, quæ stante Regimine superstitis Principis, similia vetant conventicula. Siquidem id non tantùm directè contra supremam authoritatem Regiam pugnat, verùm etiam pulcherrimam Regni Ordinum harmoniam intimè sibi cohærentium, & tot sæculorum spatijs compagem dissolvit, nec convelli, sine exitio convellentium potest. Nónne congregatæ nuper publico motu Regni Provinciæ propè Sandomiriam, & ad Kolo, ejusmodi consilium, ad latus nostrum tantùm instituendum, singuli assensu sanxerunt concluseruntq;? Quid desideratur ad Paternam nostram de bono publico solicitudinem, quando repetita Provinciis indulgemus consilia, & sine interstitio huic uni cogitationi continuò incumbimus, quomodo possimus implicatam Patriam, ex tam difficili Labyrintho in libertatem asserere. En & præsens Consilium ex coadunatis Regni Provincijs ad latus nostrum convocamus, pro die 16 mensis Martij, ut corruenti succurrant Patriæ, immunitates, & libertates, ex aperto vindicent interitu, sibiq; inter vitæ mortisque vias

vias positis, opportuneq; consulant. Pro eodem die Sinceritatem V. invitamus, ut non cunctanter comparere velit, procul omnino à privatis aliis conventiculis, quæ sicut è diametro repugnant, Mti & legibus Patriis, & Universali huic Consilio, ab omnibus Regni Ordinibus approbato, & condicto; ita innumeras, illasque periculosas trahunt post se consequentias. In quo Paternè Sinceritatem V. requirentes, non dubitamus, quia se ad mentem legis publicæ accommodabit, & ita vi juramenti Senatorij pro Mte nostra zelabit, ut & nostrum pariter singulariter respectum in omnibus, quæ se evolvent occurrentiis, mereatur & Respub: malè gestorum non requirat aliquando rationem. Jure præterea metuendum, ne præfata Conventicula privata, Suecus agat in vincula, quemadmodum nuper egit Illust: Palatinum Volhyniæ, & complures alios. Nimirum idem omnino timendum est, ad latus furentis & armati Hostis, consilia sua instituere volentibus. Quod dum clarè exprimimus, bonam à DEo Opt. Max. Sinceritati V. precamur valetudinem. Thorunij die 29 mensis Januarij Anno MDCCIII. Regni nostri VI. *A.C.* 1703

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS AD PALAtinum Masoviæ Commissarium ex Senatorio ordine à Repub. ad Tractatum cum Rege Sueciæ designatum. Varsaviæ die 29 Jan.

UT naufragantes mediis in fluctibus ad ultimas prensandas tabulas, naturali impelluntur impetu, ita nobis in præsentibus Reip. infortuniis, undique pressis, omni destitutis auxilio, aliis dispersis, aliis sua super fata attonitis, dum alia congregandi in unum & excutiendi lethalis soporis deessent media hoc assumendum censui, velut extremum, ut in virtute gradûs & potestatis ministerii mei, resolverē me, circulares scribere ad Senatores, eos, pro die 15 Febr. Varsaviam convocando, ut in hac Patriæ calamitate, ubi ab aula solatium exiguum, consilium tenue, ut id ex effectibus elucescit, hinc verò Sueci, inde Saxones graviter incumbunt, salutaria adferrent consilia, quibus hæc Respubl. salvari posset. Ad bella nec animus nec belli nervus, tam enormiter emunctis, tractatûs concludendi modica affulget spes, me licet circa illum solicitè operante: attamen etiam inter ardua desperare minimè licet sinuq; manus recondere, potest enim, quod longum distulit tempus, unica conferre hora, quæ cùm soli sit nota DEO, nos nullum, quin in eo in utilitatem publicam operemur bonum, elabi sinamus momentum, ut tandem in illam incidamus. Quis scit, an non etiam in hoc congressu, in præsentia Nuntii Apostolici, aliorumq; externorum Ministrorum aliquod succedet simul consulentium inventū, quod claudere templum Jani, tractatui januam possit aperire. Opto itaque & obnixè peto, prò designato termino, minimè venire tardes, cujus præsentiam, tum ex obligatione præsentis, quem geris, characteris debitam, tum ex soliditate sani semper consilii, quò magis optabilem eò ardentiùs expeto, & expecto.

CO-

A.C. 1703 COPIA LITERARUM EMINEN: CARDINALIS AD REGEM Sueciæ pro Civitate Lublinensi.

Miseram Civitatem Lublinensem, & nisi solâ Regni Tribunalium sede conspicuam, audiens incurrisse in indignationem S. R. Mtis V. quasi ex eo motivo, quòd prætereunti cum Exercitu ejus D. Generali Merner, portas suas occluserit, absq; demeritis iram S. R Mtis V. concitaverit, dissimulare nequeo, ut mala & sinistra informatio illudat pietati & justitiæ S. R. Mtis V, sed præsentibus id, quòd mihi notum in tutamen innocentiæ venerabundus insinuo; Et quidem prætactam Civitatem, non esse tam opibus viribusq; valentem, aut circa tenuitatem suam tam inconsultam, ut temeritate aliquâ, audeat provocare potentiam S. R. Mtis V. nec etiam adeo ignaram sui, ut non calleat arma tenentibus, omnia ab illis dari, qui justa negant, eodem quippe momento, quo requisita fuit, procul dubio recessisset, ad se facilem & apertum aditum, nisi pertimesceret ex subitanea venientis turmatim, copiarũ admissione, subsequi aliquem aliunde, ut in simili casu contigit, tumultum ad boni ordinis cautorumq; non refragariorum incolarum conditionem obtinet, tum quia ipsa protunc juris sui esse non valens, sed sub jurisdictione commorantis ibidem adhuc Tribunalis Regni Mareschalci existens, interdicto ejusdem parere necessum habuit omnino, qui postquam ea die ex urbe secessit, alterâ sequenti statim Commissarios Exercitûs S. R. Mtis solutis portarum repagulis admisit, cum iisdem transegit & juxta stipulationem, ad assem totum receptâ quietatione exolvit, cujus rei pro teneritudine conscientiæ suæ, testimonium exhibere poterit idem ipse D. Merner. Exinde evincitur maximè non deliquisse, quæ in tali casu & securitatem suam pacisci, & jurisdictioni Mareschalci Tribunalis subesse debuit, quasi simul cum annuo ejusdem Magistratu cessante, utrum pro illius temporanea authoritate plecti debeat innocens civitas, subsit altissimo S. R. Mtis V. judicio. Quod verò attinet patrata circa Lublinum homicidia, horum absolutè complex & correa esse nequit, cujus tam arcta & limitata est potestas, ut se tantùm intra muros extendens, nequeat quidquam etiam in suburbiis præsumere, quorum distincta & varia est jurisdictio, tantò magis extra pomerium, tum in trium vel quatuor milliarium, distantia, si quod scelus accidit, utrum ad id referibilis esse debeat, ut pro insolentibus latronum turbis respondere, vel mulctari teneatur, denuo mihi & in hoc puncto est recursus ad justissimum pectus S. R. Mtis V. sunt & alia magis ficta, quàm facta, & vera, scilicet ac si Suecos per vim necessitarint ad suscipiendam fidem nostram, quæ dum in tranquilla nunquam fiunt Repub. stante libero, legibusque circumscripto Religionum exercitio, quomodo fierent ista confusa, &

tantis,

tantis, quæ patitur malis exagitata. Supplico itaq; S. R. Mti V. ut mandatum comminatorium, in vim solvendorum 50 millium talerorum, per D. Generalem Steinbock 10 Januarij extraditum pro clementia sua revocare dignetur, aliàs S. R. Mtas V. ingentem toti Reipub, adferret dolorem, si hæc civitas, quæ justitiæ Regni est domicilium, subiret aliquam ruinam, quam uti derivaturam à justissimo & sapientissimo Principe, ita his in sinceritate expressis ipse humillimâ inclinor veneratione. Varsaviæ 30 Januarii. *A.C.1703*

COPIA LITERARUM REGIS DANIÆ AD REGEM POLONIÆ, in Februario.

FRIDERICUS IV. DEI GRATIA REX DANIÆ &c.

Seren: & Potent: Princeps Domine Frater Consangvinee, & Vicine noster charissime.

Traditæ sunt nobis literæ de 27 præteriti mensis Januarij ad Nos exaratæ, sigilloq; majori Reip. munitæ, ex quibus haud exiguò animi mœrore intelleximus mala Regno Poloniæ per aliquod tempus jam sat gravia in dies gravescere, nec ullam ferè spem superesse eadem firmâ & æqua pace cum Seren: Rege Sueciæ sublatum iri, ita, ut consilio magno Mtis V. ex omnibus Provincijs integrè coadunatis congregato è re visum fuerit exteras potestates ad spem desperatis rebus ferendam, sinè mora invitare, cum iisdemq; mediante Tractatu convenire, quomodo Rex Sueciæ induci possit ad amplectendam pacem, & restituendam publicam quietem.

Haud equidem dubitamus Mtem V. & Proceres Reipub: ex anteactis satis superq; persuasos esse, Nos pacem illam & quietem publicam sincero animo reduces optare, cùm in eo non solùm universæ Europæ jam satis afflictæ, sed & specialis Mtis V. conjunctissimi nobis & sangvinis & amicitiæ nexu Regis ratio versetur, ipsaque Respublica & Proceres Regni Poloniæ omnes & singuli tantâ semper Nos & Reges Prædecessores nostros coluerint observantiâ, ut malis eorundem nonnisi summopere affecti esse queamus, nihilq; in ijs optandum nobis relictum sit, quàm ut sepositis contentionibus privatis, unitis animis & consiliis utilitati publicæ consulere velint. Non sinit Nos de eo desperare sola eorum prudentia, & innatus amor Patriæ. Hinc si missis cum sufficiente mandato Mtis V. & communis Reipub. legatis de commodis reducendæ tranquillitatis mediis nobiscum consulere, aut mediante Tractatu eodem quò cum aliis exteris potestatibus modo convenire volent (quo simul tempore antiqua fœdera Nos inter & Inclytam Poloniæ Rempub. renouari poterunt) omni studio allaborabimus, ut plenè Mti V. & Resp. constet, nullius rei in nobis esse moram, quæ ad salutarem hunc finem conducere possit. Mti V. de cætero bonam valetudinem, & prosperrima quæq; à DEO precamur. Dabantur in Arce nostra Regia Hafniæ 3 Martij. Mtis V. Bonus Frater, Consanguineus & Vicinus FRIDERICUS.

A. C. 1703

MANIFESTUM REGIS AUGUSTI IN CONSILIO MARIÆBURGENSI in Februario

MOlestissima Regnantibus Imperia, quibus non liceat post gravissimas Reipub. curas, in securo pectore populorum aliquando requiescere. Quid juvat vectorem classis ornatissima, plena majorum meritis, quam Dux inquieti turbidus Adriæ, vexat insolenti procellâ, nec patitur suum adire littus. Solis etiam ipsius aspectus, ingratus oculis, quoties immissis hinc, inde nubibus oppugnatur, ne plenam cœlo suo diffundat lucem. Non benè capiti adhæret Corona, quæ pluribus spinis, quàm gemmis distingvitur. Non sumus ita obliviosi, ut non omni horâ recordaremur, quâ votorum teneritudine electi, invitati, & coronati simus, omissis compluribus Candidatis. Servamus alto corde singulorum tam nomina, quàm suffragia, hoc uno fato infelices, quòd in tempora obliquis revolutionibus obnoxia, totam causam cogamur retorquere; cur nobis non liceat tam turbido cœlo, clariùs dignoscere, cui priùs ante alios, par præmium meritis debeatur. Et hæc est deploranda sors Regnantium, dum procellæ domesticæ ita vultus civium gratissimos tegunt, ut ægrè possit adverti sincera facies singulorum, quoties conferenda beneficia ordinantur. Nos quando coram Divina Mte, per quam Reges terrarum regnant, & Principes imperant, in veram primamque tam publicæ perturbationis causam penitiùs inquirimus, soliciti de prisca illa Polonorum ad nostros Antecessores confidentia, tres scopulos advertimus, in quos fons totius mali tam publicè quàm privatim refunditur. Nimirum bellum Sueco indictum; Litvania perturbata, miles Saxonicus. Singula hæc capita indigent animadversione sincerâ, non fucatâ neque ad lucernam privati cujusdam Diogenis, sed ad solem publicæ veritatis expendenda. Lacessiti ad Polonkam occasionem sumpsimus, illegitimè avulsa & pariter possessa repetendi, *vi Pactorum Conuentorum*; innixi Senatorum, Ministrorumque Regni consilio; non absimili omnino methodo; quâ primum *bellum Sueticum* compositum fuit sub *JOANNE CASIMIRO* paucorum admodùm Senatorum suffragiis; bellum, inquâ, illud, quod in societatem atrocissimæ calamitatis traxit simul Moschos, Vngaros, Cosacos, & civiles motus. Nemo tamen inventus, qui tam insignes Poloniæ plagas, in Regiæ Mtis culpam, meritò retorqueret. Nobis non licet ita felicibus esse, quantumvis suscepto à nobis bello melior proculdubiò respondisset eventus, si accessisset sincerior quorundam coram Regni Ordinibus interpretatio. Sed quia accusatur Cæsar, quod facit Antonius aut Catilina, & actiones nostræ in obliquos inciderunt Commentarios, patimur omnes Scyllam, cupientes vitare Charybdim. Non revocamus recentissimæ recordationi, apparatus bellicos, & impensas Regiâ gazâ

ma-

majores, postquam in prædam cesserunt hostibus, qui ad gloriam Regni propagandam à nobis fuêre destinati.

Collisio Litvanica longiùs ante nostram Coronationem, sumpsit exordium, viresque acquirit eundo. Redire ita facilè ad antiquam secum amicitiam partes nequeunt, novis quotidie læsæ injuriis, & imaginariâ reæ conscientiæ desperatione, dubitant de vera ab utrinque reconciliatione animorum, plus nimio sibi præfidentium. Et dum uni vulneri mederi nitimur, alia & alia vulnera infliguntur, simulque antiquæ cicatrices recrudescunt. Facilius fuit Reip. nascentem sub tempus Electionis nostræ scintillam hanc ex occasione coæquationis jurium, in primo apparatu extinxisse; quàm nobis interea temporis suffocare incendium, quod tamdiu indomitam concepit, diffuditque flam̃am. Palàm est omnibus, quam frustra à totis Comitijs, frustra ab Internuntiis nostris toties totiesque Grodnæ præcipuè sudatum sit, neque tamen obtineri hucusque potuit, quod optatur. Interim Annibal ad portas, civium felix discordiâ, non ubi urbi, sed orbi, Regnoque im̃inet universo, nostris armatus machinis, & spontaneo auctus commeatu. Securas ubique habet vias, tributumque paratum miles habet, nemine renitente. Jam Aras omnes subvertisset, & focos, si militiam nostram in visceribus Regni non sensisset præsentem. Quam solam in Regni, vitæque nostræ tutelam, tam jure naturæ, quàm pactis conventis, & Senatûs consilio indultam reservamus, eâ praxi, quâ licuit olim suas cohortes alere Henrico Valesio, Stephano Bathoreo, & Sigismundo III, procul omni censurâ, & securiore, quàm nos fruamur solio. Si tamen propter nos tempestas hæc totius Reipub. versat classem, proramque petit, ne fortè quid ad communem tranquillitatem ex parte nostra desiderari videatur, protestamur præsentibus hisce coram universis utriusque gentis Ordinibus, atque imprimis coram DEO Opt: Max. in cujus manibus sortes nostræ, quod deinde nulli hostium arma illaturi simus, totâ Repub. inconsultâ; Litvaniæ componendæ omnia adhibebimus media, quæcunque suggesseriris; militiæ nostræ signa vertemus eò, unde venit, hoste quoquo modo finibus Regni depulso. Simul universis æquè ac singulis sinceram veniam in præsentiarum donamus, quicunque nos, Regnaque nostra in hoc publicæ gloriæ discrimen adegerunt. Porrò ut hæc Manifestatio nostra majoris sit momenti, ita firmam volumus, atque si novæ Religionis Sacramento firmaretur.

LIII.

ANDREAS PRINCEPS EPISCOPUS VARMIENSIS SUPREMUS REGNI CANCELLARIUS AD DNUM SAPIEHA MARESCHALCUM M. D. L. Elbingæ 11 Februarij.

Epistolam tuam die 24 Januarij datam, hodie tandem accipio, apparet quòd plures tabellarios fatigaverit. Nam & ego per hoc temporis intervallum complures mutavi stationes. Referrem ti-

A. C. 1703 bis gratias, quòd mihi grande curarum theatrum gratuleris, nisi hic & nunc, pro veteri in me tuo affectu singularissimam potiùs sperâssem compassionem, ex eo, quòd mihi in tam gravibus Regni circumstantiis honor iste obtigerit, cui ferendo, nescio utrùm vires meæ tot laboribus attritæ, sufficient. Quanquam ad eam metam animum meum intendam, ad hanc omnes conatus (sine ostentatione ulla) dirigam, ut sævienti fortunæ occurram, ut possim consolari eos, qui in omni pressura sunt. Accepto tamen eo, quo par est affectu, & veneratione feram licet, illam tamen quæ non debet reprehendi, gratulationem. Et quia invocas simul fidum pectus, & antiquam amicitiam meam in rerum tuarũ subsidium, vellem ex corde invenire tandem illa media (quæ tamdiu quæro diligenter) ut liceret non tantùm compati, verùm etiam succurrere exuli fortunæ tuæ, cùm non possim nisi approbare singularem hanc æquanimitatem, quòd elegeris potiùs sub alieno tecto feliciora expectare tempora, quàm ad ejus perturbationem, vel ruinam, quocunq; demum modo concurrere. Dedissent hanc utinam mentem boni Superi senioribus tuis, ut pariter se continuissent, vel saltem ut donarent veris amicis tantum fidei, quantum ad eluctandum, ex præsentissimo discrimine, necesse est ut videant. Palàm est quo ego semper affectu ferebar (vel cum periculo offensionis) erga domum vram; unde facilè intelligere potest, quàm profundè doleam, omnia quæcunq; sunt hactenus acta, & fiunt.

Quamprimùm me publica infelicitas publico huic admovit Ministerio, nam felicioribus Patriæ temporibus certè tam onerosum officiũ recusâssem, electâ semel tranquillissimâ solitudine domesticâ, expedivi statim unum ex meis collateralibus, qui aliquando famulabatur aulæ Palatini Vilnen. cum plena instructione, obtestando quàm pauci partibus illis adhæreant, & plures in officio suo maneant, non consideret potentiæ raro sempiternæ, vellet se ad hoc imprimis reflectere: quòd dethronisatio sit impracticabilis ex eo capite, quòd gens nostra odit similia, immotamq; passim erga suos Principes mentem gerat, bonos exoptando, qualescunq; tolerando. Deinde promittebam facilem, atq; pronum ad oblivionem omnium transactionum Principis animum. Deduxi manifestè, quòd Serenissimus velit pristinam sincerè cum Thesaurario confidentiam renovare (quæ omnino vera & invidenda fuit) si candidè & constanter exemplo Principis excitatus, ea, quæ pacis sunt, efficaciter ad optatum cum corona Suetica tractatum promovere festinaret. Reddebam certum de omnimoda securitate. Demonstrabam: quia optimus quisq; Reipubl. causâ mœret, quod sopiti huc usque lethargo quodam Poloni jam domiti ut pareant, nondum ut serviant. Obtuli meam promptitudinem illuc excurrendi, quo placeret loco colloqui Thesaurario, sed ad omnia prorsus sterilissimum omnino accepi responsum. Postquam iterum Varsaviæ comparuit, idem repetii, & idem responsũ obtinui. Credebam ergo quòd præfati aliam certiorem & securiorem viam elegissent, & optabam ex corde, ut misererentur infelicis Patriæ, quæ suæ calamitatis maximam rationem in eosdem devolvit, tandemq; suam culpam in decus converterent, & Regi Sueciæ pacatiora suaderent, manifestum discrimen personæ tanti principis & victoriosæ militiæ exponerent sincerè. Nam quando pressa non ferendis ultra contributionibus nobilitas advertet, quòd per speciem defendendæ libertatis, amittat libertatem, non est possibile, ut diutiùs hoc jugum ferat. Certum verò est, quòd omne principium sit grave, verùm si in una Provincia fu-

mentur

mentur arma contra Suecos, profectò tanquam dato signo ad societatem armorũ reliqui trahentur, neq; statim incendium hoc extingvi poterit; quivis verò in suo solo plus animi gerit, quàm in alieno, quando suæ domi etiam imbelles fortiores sunt. Æquitas causæ ipsa pro innocenti Repub. tot tantasq; ærumnas passa militabit. Hæc & paria congessi, sed nihil fraterna profuêre consilia, & sincera persuasio mea, qui malo semper comperta, quàm læta nunciare, neq; consuevi unquam aliquid vero demere, vel addere. *A.C.* 1703

Propterea recurro ad te & ultimas preces præsentibus exprimo; satis jam eventuum, satis casuum; velis pro prudentia tua, & cura futurorum Majoribus persuadere, ut procul omni morâ, nam & paucorum dierum interjectus est periculosus, sepositis omnibus, & se & Regem Sueciæ ad pacis tractatum disponant. Propè sumus, & jacta erit alea belli, alterutrum mersura caput. Post breve intervallum res suum exitum sortietur. Undique Serenissimo scribuntur contestationes zeli, affectûs, & animi ad fortia agenda. Non erit tempus ampliùs; Quis scit utrum tunc; quomodo exeant? non quid efferant? non quæretur? Quid juvat? evidenti se suaq; periculo exponere. Cur potiùs obliterando præterita non demonstramus affectum erga Rempub., cur nos non applicamus fortiter, ut persuadeamus Regi Sueciæ, quatenus palàm faciat orbi; & incipere se bella feliciter, & finire prudenter posse. Potes antequam stringantur gladii (quod jam est in proximo) persuasione tuâ indubitatam & immanem sangvinis effusionem cohibere. Velimus, quando possumus, quia non poterimus, quando volemus. Quod in sinceritate cordis tui non tantùm ex solidæ amicitiæ jure, sed etiam ex debita erga Rempubl. obligatione, defero & promptitudinem meam, ad efficaciter serviendum testor. &c.

COPIA LITERARŨ MAGNI DUCIS MOSCHOVIÆ AD DUcem Mazeppa datarum 11 Februarij.

Binas literas dedimus ad Te unas 2 Decembris anni præteriti 1702, alteras 25 Jan. currentis anni 1703 quibus severè sub pœna capitis tibi subdito nostro Duci & equiti mandavimus, ut partibus ad Borysthenem jacentibus forti custodia consuleres adimeresq; tuæ Legionis Cosacis omnem transeundi facultatem ad terras Poloniæ, aggregandiq; se voluntariis Colonellis Simoni Palejo & Ivoni Samussio. Commendavimus insuper, ut si tibi videretur, necessariumq; censeres, scriberes ad prædictos Colonellos monendo; ut ab iniquis intentionibus suis desistentes ad debitam Regi Poloniæ obedientiam redirent & potiùs contra communem hostem nostrum Suecum militare vellent. Nunc verò innotuit nobis ex literis tuis à Ducibus Regni missum ad Te venisse Stephanum Piotrowski Thesaurarium Vielunensem, literasq; attulisse ad te subditum nostrum scriptas; hunc ais te detinuisse domi tuæ, donec ex Cancellaria nostra responsum, quod à nobis petis, obtineas. Cum literis tuis insuper misisti etiam literas à Nicolao Francisco Oginski Thesaurario, quibus addidisti nova Crimensia & ex aliis partibus allata. Pro quo tibi subdito nostro Duci Exercituum Zaporoviensium & equiti gratiam testamur, & clementissimo verbo honoramus, quòd fideliter in obsequiis nostris verseris. Mandamus autem iteratò severè, ut præfatas custodias de legionibus tuis ad Borysthenem constituas, & sub pœna capitis præcipias, ut nemo Cosacorum in Provinci-

A.C. 1703 vincias Poloniæ transire attentet aut audeat. Scribe etiam ad Samussium & Palejum Colonellos; ut tanquam subditi Regis Poloniæ & Reipub. ad obedientiam Dñi sui redeant, & à Rebellione desistentes arma potiùs in Suecum vertant. Legatum Ducum Regni domum suam expedi, cum debito responso donis honoratum; edoce illum tam de præterito quàm præsente mandato nostro, diligenter in omnibus cavendo; ne ullam ex nobis violandæ pacis & pactorum fuisse occasionem prætendi possit. Quæ omnia ut secundùm nuperum & modernum nostrũ mandatum exequaris, tibi subdito nostro Zaporoviensium copiarum ex utraq; parte Borysthenis Duci & Equiti districtè præcipimus, tuæq; prudentiæ commendamus. Nos interim de ulterioribus, quæ ibi gerentur, notitiam à te expectamus. Datum ut supra.

RESPONSUM DUCIS EXERCITUUM ZAPOROVIENSIUM ad Instructionem Ducum Regni datum. 20 Febr.

PLurimùm gratias agit Dux Zaporoviensium Ducibus Regni pro ea amicitia, quam contestati sunt conferendo per literas & ablegatum de publico & communi tam Careæ Mti quàm Reip. Polonæ; intuitu cujus ipse etiam Dux Zaporoviensium suam promptitudinem & sinceritatem Ducibus Regni promittit obligatq; se ea omnia executurum, quæ sibi à Carea Mte hac super re fuerint imperata.

1. Compatitur plurimùm Dux Zaporoviensis calamitatibus Poloniæ, doletq; eo potissimùm tempore, quo Rex Sueciæ cum copiis suis Regnum Poloniæ ad incitas redigit, hic in Ukraina à propriis subditis subitò & insperatè tantas excitatas turbas; quas ut compescerent Duces Regni, adactos etiam hiberno tempore advolare cum exercitibus. Optat idem Dux felicem prudentissimæ Ducum Regni generositati & activitati in edomandis ejusmodi insolentiis Suecorumq; frangendis viribus eventum.

2. Quod Rex Sueciæ asserat & divulget Caream Mtem pro Authore & promotore hujus Rebellionis Ukrainensis; non miratur Dux, non ignarus utpote hostem portare nolle, ea quæ commodo & integritati Ruthenæ & Polonæ gentis servire possent. Suo lucro ea semina spargit, unicè intendens, quò pacem perennem inter Regna Poloniæ, Moschoviæq; conditam rumpat, aut saltem offendat, arctamque inter Principes utriusq; gentis amicitiam dissolvat, cupidus ita sua intenta per Regnum Poloniæ augendi, suamq; potentiam per liberos populos ampliandi. Mirandum foret si quispiam Polonorum eam de Carea Mte in contrarium conciperet opinionem, tam luculenta habendo argumenta sinceræ amicitiæ cum Repub: quàm arctissimè observando, id tantùm precari videtur Carea Mtas, ut hostis ex Regno Poloniæ quantocius eliminetur. Multùm hanc in partem laborat facitq; cum exercitibus suis Carea Mtas. Sunt hujus rei indicia Livonia vastata, hostiles copiæ cæsæ, adempta fortalitia; quæ quia jam orbi universo notissima famâ proclamante sunt, nec Poloniam latere possunt. Insuper grandius adhuc suæ amicitiæ cum Rege & Republ. dedit Carea Mtas documentum, fortalitio Bychow in alba Russia recuperato, Regiæque Mti restituto, ingentibus pecuniis de thesauro suo in belli subsidium expensis. Quòd verò perduelles titulum Colonellorum Careæ Mtis sibi arrogaverint, non aliter interpretandum est: quàm ejusmodi homines in supremo vitæ periculo versando, omnibus modis sibi consulere volen-

do,

do, nec interim habendo vires huic operi pares, recurrere ad titulos; *A.C.1703*
quibus suam defendant vitam evadantq; judicium de actis suis instituendum. Interim quamvis se subditos faciant, eo modo protectionem Careæ Mtis affectando; tamen re ipsa non sunt: unde nullum inde detrimentum confectæ paci & pristinæ amicitiæ inter Caream Mtem & Rempub. consurgere debet, imò neq; suspicio exoriri de Carea Mte; cùm ea habeat & vires & infallibilia media alia plurima vindicandi se de quolibet hoste suo, nec egeat perduellibus.

3. Notum & hoc est Duci Zaporoviensi Regem Poloniæ scripsisse hac de rebellione ad Caream Mtem, cui Carea Mtas magis re quàm literis respondit, missâ ad Samussium & Palejum epistolâ, in qua temerarios ausus severè reprehendit, admonetq; ut ad debitam Reip. & Regi obedientiam redeant; eam epistolam Dux ipse in suis manibus habuit utpote ad se missam, & ad prædictas personas primo quoq; tempore transmisit. Acceptis his monitorialibus promisit uterq; nullas imposterum excursiones futuras in Voliniam & Podoliam, modesteq; se demoraturos in iis locis in quibus modo persistunt. Quia verò etiam ex demandatione sibi desuper facta à S. R. Mte Duces Regni à Duce Zaporoviensium desiderant, ut compescendis rebellibus cooperetur in ea spe existentes, ipsum utpotè proximum civitatibus perduellium efficaci activitate suâ id posse quàm citissimè efficere; hac etiam in parte se sincerè inserviturum Dux pollicetur, acturum & scripto & minis movendi exercitûs sui contra illos; ut tandem ab attentatis ausibus desistant & resipiscant, seq; Regi & Reipubl. ut subditos decet, supplices subjiciant. Quidquid deniq; à Carea Mte intuitu voluntatis Regiæ sibi deinceps præceptum fuerit, impleturum id & executurum promittit.

4. Quod verò Duces postulant ut ejusmodi monitorialia & comminatoria sine dilatione ad Palejum & Samussium mittantur, ex ratione; ut Respub. his terris pacificatis quantociùs exercitu suo in Suecum uti possit, itidem Dux Zaporoviensium promittit ocissimè se literis suis illos conditionis suæ admoniturum, ut hoc opus quàm citissimè effectu coronetur optato. Adjiciunt Duces Regni & pro medio proponunt desiderando ut deposita Paleji Kijoviæ existentia sub arestum accipiantur, quo Palejum emolliendum & adigendum sperant ad sedandam rebellionem: in hoc etiam Dux obsequetur, & pro ut scivit de his mobilibus Kijoviæ depositis longè antè, ita nunc fideli oculo & custodia suorum intimorum committet, imò si opus fuerit aresto publico imposito vetabit, ne quidquam earum rerum Kijoviâ evehatur.

5. Quod Regem Sueciæ attinet declarantem partem exercitûs sui pro tumultibus Vkrainiæ compescendis; quòd exinde speret bellum per Borysthenem in nostras partes transportari posse, prædicto modo: spem firmam in DEO reponit & viribus Careæ Mtis Dux Zaporoviensium, spemque hanc Regis Sueciæ effectu frustrandam affirmat, nec metuit nec persuadere sibi potest Dux, ut Sueci in longinquo à suo Regno positi in hanc terram per tot flumina & tot discrimina rerum translationem meditari velint. Aliud illud fuit; Suecis in Poloniam aditum patuisse ipsismet Polonis Ducibus, qui persuasi integra sibi omnia quo ad aras, focos, libertatesque relinquenda, per fluvios & Vistulam ipsimet trajectis & pontibus stratis hosti aperuerunt viam. Hic verò latissimus Borysthenes tranandus, vel si corporibus pro ponte congestis transire ad nos voluerint, DEUM hæc non permissurum confidit.

6. Commendantem Bialo-Cerkiervienſem Kijovia non habet nec

A.C. 1703 nisi necessariis rebus sibi provisurum hic aut commorantem aut transeuntem vidit, nunc post traditam Bialo-Cerkierviam Chvastoviæ sub protectione Paleji habitat. Interim ut votis Ducum Regni satisfaciat, promittit Dux Zaporoviensium se scripturum ad Palejum; ut prædictum Comendantem Baturynum remittat. Id si factum fuerit, ex nunc in favorem Ducum paratus erit eundem illis extradere. Quare verò prædictus Commendans tam facilè fortalitio tradito manibus sese commiserit perduellium; de eo Duces edoceri poterunt ab iis hominibus, qui brevi obsidione toleratâ ex præfato fortalitio liberi dimissi sunt. Postulant insuper Duces, ut Dux Zaporoviensium Palejum urgeat & inducat ad tradendum fortalitium Bialocerkierviense: : ea res etsi difficilis imò impossibilis: nam quis persuadeat id Palejo quamvis simplici, ut sine conditione & respectu integritatis suæ securitatisq; id facere velit? nihilominus quemadmodum id maximè optat, ita per suum Ablegatum omnem operam impensurum se appromittit.

7. Postulatum Ducum per legatum propositum de suppetiis contra Suecum & perduelles effectum suum sortiri potest; dummodò mandatum Careæ Mtis accedat. Interim quia impossibile,ut exercitus transeuntes aliquomodo molesti non sint hominibus in tractu existentibus, ex voluntate suæ Careæ Mtis Dux exigit; ut à Regia Mte & Repub. utriusque gentis assecuratio detur cum subscriptione Regis & Senatorum, ingressum in Dominia Regiæ Mtis copiarum parvæ Russiæ non habendum fore pro occasione violatorum pactorum. Assecurationem prædictam ubi primum venerit, remittet Dux ad Caream Mtem, illinc acceptis mandatis promittit se pariturum.

8. Postam etiam conferentiis inde facilioribus de bono publico utriusq; gentis servituram, Dux pollicetur, Baturino Czarnoblum usque cursores constituet, vult autem vicissim Polonna Czarnoblum cursores disponant Duces. Joannes Mazeppa Dux.

LIV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARMIEN. & SAMB. CARDINALI PRIMATI, Vormditto 17 Feb.

PRoperanti Mariæburgum occurrit ordinaria Posta, & remittitur mihi à Magistro ejusdem Elbingensi, inter alias tua invitatoria, quæ alicubi, & satis diu fuit in detentione cum magno meo angore; Credidi enim, quanquam id me non meruisse scio, offensum te mihi esse, cùm viderer esse postpositus omnibus etiam ad aulam residentibus sæcularibus Senatoribus, qui singularem tuam receperunt compellationem, quam mihi habere non licuerat. Augebat in me justam apprehensionem, quòd literæ meæ ad Sanctam Tiliam ex abundantia cordis sincerè scriptæ responsum non meruerant. Ergo nunc mihi satisfactum, & in cordis dolore cursim hæc tria verba non tantùm in testimonium consolationis meæ, quòd non sim à tua exclusus gratia, sed etiam quòd nolim ullius momenti dispendium pati, & de impunctualitate accusari. Non respondeo illis literis, quia dies hesterna pro congressu illo est determinata, pro quo invitor, & proinde eo ipso excusor, quantumvis ab itinere Varsaviensi & aliæ rationes me arcerent, quas divinissima mens tua facilè cogitabit. Spem ego indubiam habeo, quòd etiam sine his congressibus inspirabit Dominus DEus tibi talia media, quæ pereuntem Patriam ex tam gravi præcipitio, damno, infamia, & consequentiis mali extrahere poterunt. Folia nunc cadunt, non

non diu expectandum, ut & arbores cadant, quia ex una parte considero, quòd cui plùs licet, quàm par est, plùs volet, quàm licet; ex alia quod supra modum & nobilitas, & plebs aggravata impossibile ut diutius possit juga peregrina ferre, ac proinde sine ingenti sangvinis fieri hæc non poterunt effusione & fortè posteriora remedia, quæ quærimus erunt quàm mala. Intro ego iterum in locum communem, quia hæc unica cogitatio totum me occupat, & eandem peto gratiam, pro qua non multis agendum, quia id non te opus rogare, nec currenti addendum calcar; Venit hora & nunc est. Vereor nec ex vano, ut imposterum habeamus tempus. Ego ante aliquot septimanas abij ab aula, ubi optimas ad pacem reliqui dispositiones, quamvis non sine seria de bello cogitatione; Sciam tantùm quid facto opus sit in ordine ad hunc finem impendam me, & superimpendam, nihil magis optando, nihil ferventiùs à DEo precando, nisi ut, & ab extra, & ab intra pax, tranquillitas, charitas, & confidentia. A.C. 1703

LV

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. REGNI CANCELLARIUS STEPHANO BRANICKI PALATINO Podlachiæ 17 Februarij

GAvisus sum ex toto corde, dum de præsentia tua Varsaviæ notitiam accepi, & justum meum solamen confirmavit magna quædam & vera manus asserendo, quòd, quidquid ex persona & activitate tua potes, omnia facis in ordine ad tranquillitatem inducendam. Communicavi id ipsum Serenissimo Regi, & continere nequeo calamum, quin debitas tibi ex officio referam gratias, pro eo in publicum affectu. Manet imprimis à Dño DEO merces, qui justus est meritorum remunerator, à Patria gratitudo, quia hæc agnoscet olim, qui illam manutenere, qui vult perdere. Non demittas ulterius & manus & solicitudinem, velisque habere curam futurorum. Venit hora, & nunc est, ut seriò agamus, & celeriter circa pacificandam Patriam, iminent enim pessima. Venietur in præceps, dum itur ad extrema. Siccatur cor meum, quoties, quod sequitur recogito. Parabam jam me Varsaviam, quantumvis tam felix non fuerim, ut minimam privatam, vel publicã compellationem haberem, ut alij, sed quia video aliam congressûs hujus apud Mtem suam esse interpretationem, non mihi licere pro debito Ministerii videtur in illo congressu comparere, qui præter mentem sit Regis. Quàm res pulchra, decora, & utilis fuisset? Si antequam hæ vocatoriæ exiissent, consultus fuisset Princeps, quia eò modò sine scrupulo, etiam si non invitatus fuissem, ut nunc non sum, ivissem ultro, quia quidquid pro Republica agitur auspicato agitur.

Defero tibi in confidentia, quòd Palatinus Vilnensis immemor affectûs mei semper constantis, bona & mea, & fratrum meorum hæreditaria ad ultimam redigit ruinam, quia exercitui suo avaris & amaris exactoribus, in iisdem stationem & consistentiam ordinavit. Si merui hæc, tuimet ipsius invoco testimonium, nisi cui se sciat debere, optet perire. Explicuit se quidem ille cum aliqua offensa, dum œconomo meo res aliquas objiciebat, de quibus ego nec cogitavi, & hæc est ab antiquo infelicitas mea, quòd frequentiùs, imò semper ea mihì imputantur, quæ nec in cor meum ascenderunt, ita nunc pessimi homines, questui habent malè loqui de melioribus. Res evidens quòd similia cõmenta

A.C. 1703 menta & Cardinalis Primatis, commutarunt in me animum, qui scribebat ante satis confidenter mihi, & nunc ex improviso, omnem abrupit confidentiam. Nihil me fecisse, quo hæc mererer, imò si gloriari licet, multum faciebam, facio, faciamq; non obstantibus quibusvis, ut bona harmonia inter Principem, & subditos coalescat, reflorescat, discerpemur, si dividemur. Memor illius quòd in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus. Hæc proinde pro veteri confidentia dum exprimo, expecto à te sinceram præcautionem, est nè aliqua spes melioris conditionis nostræ &c.

EIDEM IDEM 5. Februarij.

VIX non eodem die, quo confidenter infelicitatem meam coram te accusavi, quòd hæreditaria mea, Fratrumq; meorum bona, amica, & inimica evertit manus, eandem à te recipio querelam, sed contra alios, & ita, si possibile esset, videndo & sentiendo miserorum subditorum nostrorum ruinam, ex societate infortunij sumere solatium, inveniri inde posset, quòd bona fortunæq; nostræ innocentissimè, uti tuæ, ita & meæ, in tributum erunt, & ruinam, sed non possum solari tuis ex damnis, mea. Indolendo proinde ut debeo meis, compatior ex corde subditis tuis, super quos facilius possumus illachrymari, quàm illos defendere. Sciendo quòd in similibus bellis, plùs militibus, quàm Ducibus liceat. Eo momento quo recepi tuas, statim detuli suæ Mti, & remedia, quàm citissima provocare volui, quia (non dubita) magis hoc fit ex licentia, quàm permissu, quia hactenus bonorum nobilium, Exercitus Regius secundùm expressa mandata, magnam curã habuit, & quoties querela aliqua delata, seriò animadversum est, & omnimoda facta satisfactio. Exprimas ergo mihi specificè omnes officiales, qui talia audent, & servire tibi infallibiliter pro virili & efficaciter non intermittam. Utinam sanè lacrymis omissis illa nos cura occuparet, ut commune hoc malum communi cura & applicatione omnes propulsare vellemus, quia si mediis pacis, illud non avertemus, timendum nè bello augeatur, quæ enim contingere videmus, mala deteriora adhuc fient. Quis juxta viperas securos somnos aget? nec spes remedii, nec dilatio periculi, invenietur &c.

AMICO CONFIDENTI Mariæburgo 22 Februarij

FUerunt hìc nuper ex Palatinatibus Majoris Poloniæ & Siradiensi Ablegati cum contestatione affectûs in Regem, quibus sua Mtas ore meo, nec tumidè nec timidè respondit, & quidem imprimis, quòd non frustra Palatinatus Majoris Poloniæ, excelsorum nomen habeant Palatinatuum, quia adimpletur non minore famâ, quàm gloriâ, quod dicitur. Palàm faciunt in Comitiis, Comitiolis, consiliis publicis functionibus, apparent ubique digna hæc mentium cacumina ubicunque altitudinis virtutem elevare possunt, monstrarunt idem in ultimis Comitiolis Generalibus, non minùs animosè, quàm feliciter, quòd non infirmetur altitudo, tam magnorum in illis Palatinatibus virorum, quando vestigiis insistendo Majorum, penes fidelitatem Regi debitam, & defensionem libertatum persistunt, & generosè persistere volunt, quomodo hoc gratum non debet esse Regi, quod subditis illius est tam laudabile? quomodo grato id recipere non debet corde, quidquid in defensionem personæ ejus fit, fietque, effundit cor suum, & certiores facit, quòd quandoquidem id expetunt, non tantùm literas universales resti-

restium expediri faciet, sed etiam persona sua, quoties occasio poscet, assistere illis non intermittet. *A.C.1703*

Siradiensibus verò generosa proponentibus, eadem Mtas per me respondit, quòd Martem spiranti, nihil gratiùs venire potest, quàm fortes & vigorosæ fidelium subditorum resolutiones. Quis enim generosa credat nisi fortia? Nisi zelo plena, penes Sanctam Religionem, integritatem Regiam & libertates proposita. Non refrigerabit certè, viva Majestatis suæ, ad actiones bellicas applicatio, accensam sinceram promptitudinem, in defensionem illius Palatinatûs, cum sit animô maximus, exemplô major esse cupit, ibit obviàm publicis desideriis, & non tantùm exercitu suo, sed & personâ Regiâ, si necessitas feret, reciprocam Palatinatus illius accolis promptus est dare defensionem.

Et quia comendarunt aliquos, responsum est, non esse in usu Regi diutius morari, & in expectatione tenere vota subditorum, secundùm merita munificæ munimenta dextræ, palàm facere solet, statimq; tribuit quæ statim dari possunt.

Consulto per expressam hanc occasionem id tibi significare volui, ut videas, quo zelo multi Palatinatus in Regem &c.

LVI.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARMIEN. & SAMB. CARDINALI PRIMATI. 24 Febr.

LÆtatus sum in his, quæ scribuntur mihi Varsaviâ, nec possum, ad primam notitiam, qualis talis apparentiæ & spei optimæ pacis continere calamum & illud tibi non communicare solatium, quo cor meum impletum est. Augeat Dominus DEus ulteriora tibi media ad perficiendum opus tam gloriosum, tam necessarium. Si verò judicas me dignum mandatorum tuorum & executionis illorum in his circumstantiis, invenies certè sincerè cooperantem in obsequio Patriæ, promptè exequentem quidquid mihi à te indictum fuerit.

Hinc non multa occurrunt scribenda. Expedivimus nuper Legatos à Majori Polonia, è Palatinatu Siradiensi, qui satis zelosè penes Religionem, Mtem, & libertatem acturos se declararunt.

Locus pro consilio imminenti 16 Martij Mariæburgum est destinatum, & jam Mareschalcus Regni facit ex officio, ut omnis commoditas venientibus fiat. Si possem sperare præsentiam hîc tuam, quàm proxima spes esset felicis omnium malorum finis, fortunati omnium bonorum principij &c.

COPIA LITERARUM REGIARUM AD CARDINALEM PRIMATEM. 25 Februarij.

QUamvis post tot, studio, an fato inversos, ad fundamentalem Reipub. tranquillitatem conatus, applicationes, & curas nostras, nolumus nihilominus, de sorte Patriæ hujus desperare quam exteræ Gentes, coacto quantumvis respectu, invictam & nullis casibus superabilem semper colebant. Non diminuet certè laudabilem hanc famam quærens exitium sui hostilitas, quæ usque dum terret, ne paveat, ubi pertimuerit, contemnetur, & auxilio DEi, ad nitorem gladiorum Polonicorum extingvi poterit & animus cadere

A. C. 1703 *dere in pedes, prægravante fortunâ. Si saniora stabiliendæ pacis non acceptabunt consilia, & ulterius specie rerum nos decipere volent. Quæ quoniam tu altissimo tuo ingenio concipere, & rerum exitus prudentiâ tuâ metiri, & immediatas & ultimas intelligere potuisti intentiones, per frequentes conferentias, & communicationes, ita te hisce compellamus, & non tantùm pro informatione nostra & statuum in consilio futuro congregatorum sed etiam in partem curarum, circa conservationem integritatis boni publici, conformando se, ad sensus Palatinatuum Majoris Poloniæ Siradiensis, & aliorũ pro proximè imminenti 16 Martij Magno Consilio, hic Mariaburgum invitamus, ut feliciùs & efficaciùs pereuntem Patriam tecum, cui sub manu consilium nascitur, sociatis animis & studijs juvare queamus. Expectamus proinde avidissimè præsentiam tuam &c.*

LITERÆ MINISTRORUM STATUS 20 Februarij
Ad Ministros Statûs Regis Daniæ.

IN quo rerum articulo, & discrimine versetur nostra Respub. jam hucusq; toti constat Europæ, adeoq; Serenmo Daniæ Regno; non exaggeramus fata nra; sed hoc solùm per compendium Sacræ Regiæ Mti Vræ, prævia submissâ veneratione, sincerè communicamus, quòd post impensas tot curas, & diligentissima studia Serenmæ Mtis Dñi Nri Clementissimi pro concilianda tranquillitate publica, clarè advertimus in cassum positos, ita cecidisse labores, ut nullam omnino spem stabiliendæ pacis Rex Sueciæ nobis polliceri hucusq; videatur. Quibus probè intellectis Sra R. M. Dñus Nr Clementissimus, in magno consilio Thorunensi cum omnibus Reip. Ordinibus conclusit; ut vicini & fœderati Principes, ad suppetias ferendas, S. R. M. Dni. Nri clementissimi, & totius Reip. voto invitarentur. Quæ provincia cùm nostro ministerio singulariter à magno consilio sit comendata; confidimus inprimis Smæ Mtis Vræ benevolentiam, toties nobis probatam bonæ viciniæ juribus responsuram, in tam difficili rerum nostrarum fortuna, quam speciosa stabiliendæ pacis spes comparavit; hac enim in hanc usq; diem lactabamur, iminentium Cosacorum procellæ depellendæ intenti. Erit hoc memorabile omnium sæculorum fastis, si Excellenmæ Dnationes Vræ Smæ Mti Vræ persuaserint, ut præsentes suppetias in tempore habere possimus. Non memoramus sacram fœderum fidem, quâ mutuâ Religione obligamur, ad hostem ita infestum amicæ viciniæ propulsandum. Confidimus enim tam proximo Smi Regis Dñi Nri Clementissimi fraterno sangvini, confidimus amicis semper constantissimis, confidimus illæsis semper à Nobis Fœderatis, & vicinis longè Charissimis, quia favorabile responsum, quod avidissimè præstolamur, obtinebimus. Interim cum profunda demissione, & imortali grati animi recordatione, manemus N. N.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS AD PALATINATUS. 20 Febr.

PER infelices scissuras cordium, & vires intestino bello divisas, velut apertis omnium infortuniorum portis Mars Sueticus ingressus Ducatum Litvaniæ, tamq; longo tempore, cum summâ deso-

desolatione in eo commorans, an non debuisset illam nobis ingessisse reflexionem? Manthua, væ miseræ nimium vicina Cremonæ! Annon vicinâ post parietem grassante calamitate moneri debueramus eandem etiam ad nos moturam passum? Verum nos alto sopore pressi in utramq; aurem ad hæc sopiti, ac si eorum mala ex unionis vinculo nihil nostrâ interessent, nec ad nos essent perventura, aut nihil, aut aliud agendo, permisimus, ut idem Gradivus transgressus Rubiconem nostrorum limitum, non ipse solùm introiret viscera Regni, verùm millena pedissequa mala, diffidentias, scissiones, odia, & quotquot infortunia, perdendiq; Remp. artes esse possunt, introduceret. Hinc consilia, comitia, Exercitus, insuper communis motus extremum Regni robur enervata: Nos ipsos ita hæc palpabilis premit calamitas, ut pressi, emuncti, ad incitas redacti vix spiremus. In aula rarus comparet ad consilium, extra aulam consulere conventiculum est, & licet hæc abesset crisis, non est cum quo inchoentur & practicentur consilia, cum omnes dispersi, mente à corpore divisi particularia potius, & privata agitent, quam bonum universi, interea nostro disordine, & segnitie animatæ exteræ gentes, eo vivaciùs, & ignominiosiùs ad servilia usq; arma in perniciem nostrî invalescunt. In hac itaq; tempestate ne præceps agat omnia fatum per conscientiam & obligationem muneris mei, per amorem Patriæ, in qua, vita, & fortunæ nostrûm omnium, integræ, nisi salvâ ejus integritate, esse nequeunt; Expedivi circulares ad Senatores utriusq; gentis, pro die 15 præsentis ad consilium convocando, ut ab iis, quorum vox Primatum obtinet, in consiliis Principium mediorum salvandi Rempub. inveniretur, effectus verò & optata conclusio ab Equestri Ordine non aliud, per hoc cordis mei (cujus arcana nota sunt scrutatori cordium) intendi centrum, quàm ut concludendæ pacis, quâ sola ex abysso calamitatum liberari poterimus, via inveniretur. Non defuerunt nihilominus, tam perversa Palatij ingenia, quæ id suis persuasionibus extorserunt à Dño, jam ad pacem quærendam, ut videbatur, inclinato, ut consilium nostrum pro privato conventiculo Curia recognosceret. *A.C.* 1703

Altæ id considerationi vestræ judicandum communico, an id scilicet, quod in publicam salutem agitur, opus privatum dicendum sit? utrum clandestinum vocari debeat, ad quod omnes sine exceptione sunt compellati, & vocati? utrum Primas in circumstantiis prementibus & perimentibus Patriam, potestatem imò obligationem non habeat convocandi Senatum, adhortandi Cives, ut accurrant ad defensionẽ Reip.? Quia verò non minus mea sincera intentio, quàm iniqua ejus per malevolos interpretatio, non inter ipsas duntaxat consistit voces, dat meæ negotiationis documenta, in qua verè mutando non vitando labores, continuis Regem Sueciæ urgendo persuasionibus, tandem illius ad me obtinui literas, quæ post tot contrarias ejus responsiones inanesq; contentiones, illius ad quietem publicam, exprimunt inclinationem, ita tamen, ut hoc publicæ felicitatis negotium, independens ab ullo alio esse possit, utq; in plena libertate, ipsa Resp. suis consulat malis, nec exterorum advocans aut suscipiens consilia, rem propriam, proprio genio curet, ut sensus literarum Regis Sueciæ sonat, quarum copiam inito consilio cum hîc præsentibus, quà Senatorij, quà Equestris Ordinis, vobis communicans, per amorem Patriæ, & quidquid in ea sacrum, postulo, ut de medio vestrî omnia schismata tollentes ac offendicula, dictis literis profundiore trutina consideratis ac examina- *Rex Sueciæ inclinat ad pacem.*

tis,

A.C. 1703 tis, de medio congressus vestri, comitiali more pro die 27 Martij Legatos expedire velitis, qui unà cum inclyto Senatu, opus salutis publici aggredi, & feliciter possint consummare: ad illud enim usq; tempus congressum nostrum limitavimus, provisâ ac procuratâ omni securitate fortunarum ac personarum euntium. Ipse interim precibus & lachrymis Divinam placabo Mtem, ut animis vestris immittat spiritum unionis & confidentiæ, donecq; lumen, ad ea invenienda media, quæ utilissima esse possint, in tam diuturnis turbinibus, vix spirantis Reipublicæ pacificandæ.

RESPONSUM CUJUSDAM SENATORIS AD UNIVERSAles literas Cardinalis Primatis pro Consilio ex Palatinatibus Varsaviæ 21 Februarij

IPsiusmet Cardinalis non ita pridem ad mensam discursus, quem taxando aulam nostram in frequentia multorum habuit, his usus verbis, quòd fateri quisque debeat non posse bonum finem illud opus habere, quod in malo incepit fundamento; uti pulvis in eum à quo projectus est, ita & hic sermo in eum, à quo dictus, facilè rejici potest. Nónne error errorem trudit, & nunc præcipuè? nónne maximus apparet in expeditis pro comitiolis literis, quas 2dò jam misit, & in crastino post expeditam postam malitioso artificio promulgavit in spatio 6. dierum, non dato spatio aulæ reflectendi se, nec quidem de eo sciendi; quibus literis si glossam adhibere velis, nónne occurrunt multa censuranda, plurima reprobanda?

Imprimis enim arguitur Polonia, quòd oscitanter Suecos in viscera intrare permiserit. Hic verò extant originalia responsa certis Districtibus Ducatûs Masoviæ ab ipso Cardinale data, ubi expressè suadet, quatenus illa nobilitas nebulæ illi passum permitteret, quæ quia non afficiet Regnum, assecurabat addendo toties, quà privatim, quà publicè, quòd ulterius progredi non debuisset hic inimicus.

Frustra arguitur Regimen aulæ, & disordo ejus allegatur, scio enim in cujus domo maximus sit. Nec convocatorias præteritas iterùm constituere facilè erit, quia sicut illas Cancellaria reprehendit, ita ex vi legis ipso facto nullatenus subsistere possunt. Quia verò Equester Ordo postpositus, nec memoria illius facta, lenit nunc illius animum, quòd debebat Patrum sancita exequi. Quis crederet, quòd Nobilitas, tanquam carnifex exequi tantùm debeat, quod judex jubet. Dominum DEum in testimonium candoris, conscientiæ vocat: non vellem id, quia satis clarè ostendit, quòd ad judicium suum factionis hujus jam DEus vocaverit capita. Quis scit si illi, qui jam præcesserunt, in illum, qui sequitur, culpam non rejicient?

Vocandi Senatum, adhortandi cives, non invenio, ubinam potestas hæc data fuerit Primati stante vitâ Principis, quia non his præmissis gradibus solvitur ab obedientia populus. Nec habet, quo glorietur, quòd ad mitiora Regem Sueciæ flexerit, & induxerit, quia tam funesta Lublinum & Sokalium monstrant documenta.

Gvarrantas & Vicinos, armorumq; colligatos postponere, eorúmque mediationem & interpositionem minùs habere contra fas & praxim mihi videtur, quia nescio, qualis nam alia major potest esse securitas. Debet etiam id tanquam spiritualis (præsertim cùm non pridem erat in Italia) scire Cancellaria, quòd ubi Papa, ubi Roma; ac proinde

de meliùs illa consilia, quæ extra Principem & sub hasta absolvuntur vocari deberent schismata, cum etiam non sine ratione dubitandum foret, si huic conventiculo consilij nomen dari debet, quia tres tantùm Capitulum formant, & non consilium formale apud nos in Polonia, quod in Gynæcæo Palatinæ clauso ostio, nescio, quâ authoritate & solennitate tractatur, & limitatur res non incepta, & quod maximum sequitur inconveniens, Comitiali modo duo ordines convocantur, quod est inexcusabile, illud tamen ex his literis, Deo laus, didicimus, & jam scimus, in cujus sit manu, extendere & recondere gladium, in cujus dispositione vita & mors, quando datur sponsio & fidejussio euntibus, redeuntibus, & manentibus omnimodæ securitatis, sed quis ei credet? nisi qui bonum sensum perdidit, quia, quod Romanus desiderabat Nero, ut unam cervicem populus Romanus haberet, hoc forsan memorata hæc, sed conditionata securitas. Do, ut des, facio, ut facias. DEUS avertat à nobis, ut delecta tot nomina gentis in inextricabilem charybdim nolint impellere ratem. Reliqua punctatim, tanquam pura commenta refutare esset superfluum, sed oblivisci non possum, quòd dicantur raro nantes in consilio aulæ comparere. Nónne hæc apocrypha relatio? nónne in ultimo consilio Thorunensi tot Senatores, tot ex Equestri Ordine Plenipotentiarij aderant; nónne inchoationem hujus magni consilij ipsemet Primas dignissimâ suâ condecoravit præsentiâ. &c. A.C. 1703

LVII.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARMIEN. & SAMB. S. R. CANCELLARIUS, CASIMIRÆ REGINÆ POLONIÆ Romam Mariæburgô 21 Februarij.

INcipio ab ultimo puncto clementissimarum literarum Mtis Vestræ sub data 13 Januarij humillimas referens gratias pro materna benedictione ad initium laborum horum, qui per gratiam DEi, in tantis infelicis Patriæ temporibus non deerunt. Expectatum in illis certè habebunt levamen, si servire Mti Vræ efficaciter & explere eâ promptitudine, omnes Mtis V. nutus possem, uti est, & quanta debet esse in me, nunquam in corde extingvibilis gratitudo, & obligatio.

Quò ad primum punctum, quòd acceperim contra incompatibilitatem sigillum Regni, & quòd non in Comitiis. Utriusq; sunt exempla sub felicissimo Mtis V. regimine. Stephanus Widzga, Cardinalis Radzieiowski Episcopi Varmienses; illi à Comitiis, ego à Magno & Generali Consilio, quod repræsentabat Comitia, habui dispensationem; scit verò Mtas V, quòd non venabar unquam Insignia, sed merebar. Joanni Wielopolski & Stephano Widzga Gedani, Oginscio Javoroviæ absq; Comitijs reddita itidem sunt sigilla, ac proinde & ego, sicuti de hac dignitate & hoc gradu minimè cogitabam, libentissimè enim tot laboribus defatigatus jam quiescerem, ita nunc cogitare debeo, ut me sustineam; agitur enim de honore. Quantumvis verò nihil in hoc officio & Ministerio facere possim, nisi ut manuteneam in throno eum Regem, cui & Mtas V. non perfunctoriè calculum suum addidit, & ego eum agnovi pro Dño meo, fidemque juravi, ac proinde oblivisci penitus non possum, quod juratus promisi. Satis esset pro me si impedirem æternam infamiam Gentis nostræ, quæ detestabatur semper, & ipsum nomen dethronisationis. Et hoc diu noctuq; cogito, hoc ago, & spero ex effectu ulteriori præsentium ministeriorum, visuram Patriam, or-

A.C. 1703 orbemq; universum, quodsi aliquid ex orbita legum, quæ inter arma silent, exivit, tunc alia fundamentalia conservabuntur, quod brevissimè inter mille occupationes, dum Mti V. defero, Regiam ejus cum profunda submissione exosculor dexteram.

ALLOCUTIO, QUAM M. D. RACZYNSKI SUBJUDEX POsnaniensis, & Ablegatus ex Generalibus Majoris Poloniæ Comitiolis, ad S. R. Mtem: habuit Mariæburgi 22 Februarij

JAM tandem insolens illa malevolorum perfidia, Serenissimæ Mti Vræ semper adversa, quæ hactenus Heroicas suas extenuabat actiones, rectissimas detorquebat intentiones, omnes dominandi regnandiq; rationes depravabat, & cor Regium intimo vulnere penetrabat, virus, viresq; suas perdere cogitur, quando in Provincijs nostris, Posnaniensi nimirum, & Calissiensi, abominabiles, & per universum Poloniæ orbem ingens scandalū disseminantes diffidentiæ, occulta quadam vi fatorum, caput amisere: quando jam videtur ad illas rediisse pascens tutas concordia mentes. Jam & corona Suetica, gerens nimio stolidissima pectora fastu, supra suam, non tam gloriæ imortalis, quàm spoliorum avidam præcipitantiam admirabunda hærebit, quando levissimis rationibus acta, sensim vires amittit suas, quando acatholica, & constantissimæ erga Regnantes gentis nostræ fidelitati contraria dethronisatio, ad extremos minoris Poloniæ acta defixaq; limites, ad eos qui illam abrogârunt, & ex animis, imò & intimis cogitationibus suis eradicatam repulerunt, ne respicere quidem audet Palatinatus, & vix oculos attollit humo. Quando videt, quòd jam fermè totam Majoris Poloniæ Provinciam, semper erga Serenissimos Reges fidelem, antiquus corripiat quærendi nominis ardor. Cum illo ergo, jam repetitis vicibus à meis Palatinatibus ad Serenissimam Mtem Vram ablegatus venio candore, quòd in illis nihil reperiatur, nisi erga Serenissimam Mtem Vram pietas, nec dubitatus amor. Cum ea fidelitate, quam in primo invicti S. R. Mtis Vræ nominis sensus, cum thronum Poloniæ occuparet, & insigni cultam diademate frontem inferret, unà cum subjectione nostra, in Paternum sinum deposuimus, eam nimirùm sacrosanctè tuemur, & servaturos Mti Vræ pollicemur constantissimè. Venimus cùm ea filialis benevolentiæ significatione, quòd sicut sub felicissimo Seren. Mtis Vræ regimine dulce nobis pacis nomen, ita pariter prompti paratique simus, ferrea sangvineâ bella movere manu. Et quemadmodum sincerè Patrem Patriæ profitemur S. R. Mtem, ita reverentissimè nomine Provinciæ nostræ supplicamus, ut vindicem, & Protectorem jurium & libertatum nostrarum experiamur, & vigore illarum, per publicam Nobilitatis totius expeditionem pectora nostra hostibus Patriæ opponamus. Quòd si verò retardata nuper expeditio præterita, aliquid nobis apud Seren. Mtem Vram diffidentiæ conciliavit, & de promptitudine nostra dubium fecit: nunc pudor incendit vires, & conscia virtus. Hoc est primum Provinciarum nostrarum desiderium, hæc ad obsequium Reipub. & Seren. Mtis Vræ promptitudo, hæc erga Mtem Vram filialis affectus nostri contestatio, hæc in nova hac rerum revolutione unio animorum, & talis Nobili sub pectore virtus. Sunt alia præterea Palatinatuum nostrorum desideria, quæ porrecta instructio clarius uberiusque exponet Seren. Mti Vræ, ad cujus clementissimæ manus osculum, ut admittamur, Reverendissimè supplicam⁹.

CO-

A.C. 1703

COPIA LITERARUM EPISCOPI POSNANIENSIS AD THESAURARIUM REGNI 23 Februarij.

Nicolaus Swięcicki Joannes Przepędowski.

Querela de oppressione

ACcepi de data 13 præſentis Thorunio tuas literas, querelis contra me graves, quaſi correſpondendi tecum conſuetudinem dediſſem oblivioni, cum tamen memori teneam mente, me ad ſenas Poſnaniâ datas unicas à te & quidem ſoli DEO notum, quàm mihi gratas accepiſſe. Me ergo in hoc accuſando, te reum facis, protexiſſe te bona mea à Saxonicis prædationibus ſcribis, fidem aſſerto invenires, niſi mihi res ipſa aliud loqueretur. Neminem enim latet, Saxonibus, imò Tartaris & Valachis in rapinam ſpiritualium bona circa Varſaviam eſſe data, quibus funditus vaſtatis, ad bona mea hæreditaria Swięcice hoſtilem verterunt manum, in quibus eâ immanitate graſſabantur, ut intra unius diei ſpatium oneratos quà aulæ quà ruſticorum frumentis 200 currus Varſaviam duxerint, omnibus ſimul ereptis victualibus: pro quo expoſtulare tecum volenti Officiali Varſavienſi nec aurem præbuiſti, Rege ipſo querimoniis in indignationem acto. Quoties mei ad te, ut amicum pro ſolatio querulabundi accedebant, triſtiores ipſa veritate atteſtante dimiſiſti. Unde quàm crudele vulnus tam Eccleſiaſticis, quàm meis hæreditariis illatum ſit? abunde patet. Et quod gravius inauditâ praxi in Polonia Comiſſariatum hæreticum ex quibuſdam Mercatoribus, qui ſolvendo non erant pro creditis mercibus, conſtituit, quorum poteſtati & voluntati Eccleſiam DEI, unà cum Patrimonio Chriſti ſubjecit, ijdem crudeles exactores novo iterum exemplo bona ſpiritualia gravibus preſſerunt exactionibus, quibus dum pauperes in ſingulos menſes ſolvendis eſſent impares, omnia jumenta, & frumenta per ſummam violentiam rapuerunt, nec his contenta eorum rabies, etiam in homines quà vinciendo, quà in fumalibus ſuſpendendo, quà ſpuendo in facies, aliiſque exquiſitis artibus, inter abominandas contra orthodoxam fidem blaſphemias tyrannidem exercuit. Quæ omnia ut orbi fierent palàm, quibuſdam perſonis capitularibus conſcribenda commiſi, & eorum veritatem coram actis juramento firmare juſſi, eo fine, ut tota Reſpublica etiam cum ſummo orbis capite univerſalis Eccleſiæ Paſtore inauditam hanc dijudicare poſſet oppreſſionem. Aſſeris, his hybernam à Rege ſolvendam eſſe Exercitibus: at ex miſeræ Diœceſis meæ omnibus ſpiritualibus bonis, etiam Abbatias includendo, non plenè quadraginta millia pro hyberna debentur. Saxones verò, extorſerunt à pauperibus millionem, miſſis itaq; innumeris aliis oppreſſionibus & injuriis, revocando everſas, conculcatas & motas à cardinibus leges, unicum id te altiore trutinâ penſare velim, utrum ſcilicet proprium Catholicum Regem decuit, ad tam abominandas deſolationes, exinanitiones & oppreſſiones Eccleſiæ DEi, ſe reſolvere? Non me latet, nec te, ex Canonibus & Annalibus, quomodo à Præſulibus, pro levioribus oppreſſionibus Eccleſiarum DEi excommunicabantur Reges, initoq; cum Proceribus Regni conſilio, tanquam Depreſſores dethroniſabantur. Legiſſe te non dubito, ab Andrea Epiſcopo Poſnanienſi, Regi Lokietko id eſſe factum, plurium inductioni non immoror, prudenti & gnaro loquor: in nullo verò te fateberis reperiſſe volumine, Reges Epiſcopis quo ad eorum muneris exercitium ligaſſe manus, multò minus Primatiali dignitati, in materiis ſtatûs, ut illi, cui inter Regem & libertatem prima authoritas, in arduis & periculoſis Reip. negotiis, prima ſpecula, non liceret convo-

A.C. 1703 care Senatum, ad concludenda ea, quæ concernunt commune bonum; primum hoc exemplum posteritas leget, in revocatoriis Regiis quibus jus libertatis primatiali authoritati vetitum. Habenda potius erat reflexio super conventicula M. D. L. omnium præsentium calamitatum sementem, quibus tamen Regia manu inscriptum lego: Approbo. Quod attinet Sapiehas, de quibus scribis, non ignoro te ijs serviviſſe, & si ex ore tuo judicandus es, te illis esse sangvine junctum, scire vellem, qua de causa Illustris hæc à tot sæculis Domus per Mtem oppressa gemit?

Defensio Sapieharum. Si contra Mtem vel Remp. aliquod in eis delictum deprehensum, cur non mandato Regio juxta tenorem legum ad comitia vocati, convicti, judicati, tandem fortunis, & honoribus exuti sunt, non verò per subordinatas privato laborantes personas rancore, tumultusque civium? Utiq; in præteritis comitiis, per authoritatem Regis, & totius Reipub. facta est complanatio, quam utraq; pars subscriptis manibus roboravit, quis eam diffuit & ad longè pejora prioribus reduxit? tu scis Domine? Respondes ipsos Sapiehas adhæsione partibus Sueticis complanationis rupisse vinculum, at illos quis non videt, dura coactos necessitatis lege id fecisse? Viderunt enim ad speciem factâ concordiâ, structas vitæ insidias palliari, & sub pallio pacis, intenta latere bella, quorum sævitiem tot, primis in Litvania dignitatibus eminentes amici & colligati Sapieharum jam post factam complanationem, enormissimè trucidati, experti sunt, ut omittam plura millia innocentum, in bonis & fortalitiis, hostili modo expugnatis ad internecionem deletorum. Sed tu devolvis culpam in antiquum Nobilitatis odium? at cur hoc antiquum odium suum pridem virus non evomuit, cur non in recenti suas quisq; injurias vindicavit? nihil ad ea usq; tempora tentatum, nec jure, nec armis. Fateberis ergo non nisi sub protectione supremæ potestatis ea esse patrata, quæ explicare tibi supervacaneum esset, cui optimè perspecta Saxonica consilia, intentiq; consiliorum fines. Asseris minarisve honores & fortunas per Senatûs-consilium receptas à Sapiehis aliis esse dandas: Mirari satis nequeo, me id in literis tanti Statistæ relegisse; ubi enim Senatûs-consilium potestatem habet etiam abjectissimæ conditionis hominem, longè magis clarissimos in Republ. Viros necandi,

Oppressio Civium. condemnandi, privandi? nec in absoluto Dominio eam reperies iniquitatem, ut quis non judicatus condemnetur, & DEus ipse citatum ad se & evocatum primò judicat, tum juxta demeritorum rationem condemnat. Exemplar Radzieiovij & Lubomirij adeo tuæ non favent assertioni, ut ejus potius repugnent sensui, nam Princeps Janussius non tantùm perduellis, sed etiam hostis Reipub. est judicatus, ubi cum Exercitu hosti Patriæ Sueco adhæsisset, nec præsens Regis Sueciæ actio hostilis censenda est, donec talis à Republ. declaretur. Radzieiovium & Lubomirium tota Respubl. judicavit, & licet eorum primum Regni Mareschalcus, per comitia tamen decreti postea facta est approbatio. Lubomirius quidem est per comitia judicatus, tantùm tamen id Reipub. displicuit, ut omnes Palatinatus arma arripuerint, sangvineq; proprio ejus à Mte oppressionem vindicare contenderint, quod tibi plenius notum esse deberet, qui sub Częstochovia vix fugâ vitam periculis mortis eripuisti. Sequenti anno, sub Matwa aliquot vexilla communis motûs Majoris Poloniæ omnem Regium Peditatum profligarunt, utrũ tu inter victos fueris? melius nosti. Tam strenuè scilicet olim agebant Majores nostri pro Civiũ oppressione! Jam de capite ruebat corona s. m. CASIMIRO Regi vix eam precibus sustinuit licet tota Resp. quia per comi-

comitia Lubomirium judicasset. Alta ergo velim revolvas mente, quantorum hinc malorum omina, ubi error errorem trudit, oportuit scilicet, pro tot illatis malis, pro violatis juribus, oppressis Ecclesiis, & Civibus, deprecari Remp. horum loco majora illi vulnera inferuntur. An non ergo justissimus meus super oppressione Ecclesiæ dolor? An non meritò tædet animam meam vitæ meæ, dum decorem Domûs DEi mutatum in luctum cerno? ipse ut prudentissimus Senator judica, an non justam habeam occasionem agendi pro charæ Patriæ juribus, quæ per summum nefas collapsa jacent. An non satis doloris est, tam magnarum Domorum, quæ velut firmissimæ columnæ armis & consiliis Patriam sustentabant, ruinam cernere, & oppressionem. Hincne aliquid sperandum boni? ubi gemitibus enarrabilibus oppressi pauperes, vindictam implorant cœlitus illius promissione à DEo habita: Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam. Ante omnia itaq; modis possibilibus opto placandam Divinam Mtem per redemptionem eleemosinis & satisfactione peccatorum, non tam propter conservandam in capite coronam Poloniæ, quàm ad Poli obtinendam. Claves tibi datas ab ærario Regni gratulor, iis tibi aperiendos Divinæ thesauros misericordiæ precor. *A.C.* 1703

COPIA LITERARUM CUJUSDAM AD CONFIDENTEM, ex occasione literarum superiorum.

LEgistíne ab Episcopo Posnaniensi ad Thesaurarium Regni virum prisci moris datas Varsaviâ in majore folio, quàm judicio. Mitto tibi earum copiam, ut agnoscas plus eas habere de Lyæo, quàm de Castali. Alius semper fuerat stylus ejus curiæ; huic epistolæ impendisse suam debuit operam, vel purpurâ felix vel alia quæpiam Cancellaria. Accusat Mechus Regem, Catilina Nicetam, imprimi curavit in tota filura, deposita fronte à quonam, nescio, Catone compositam contra Dominum querelam, quasi injurius fuisset bonis Ecclesiasticis. Nunquid hic aliquando in Palatio Varsaviensi admotis malleis successiones superstite Antecessore eruebat. Procul semper erat à tanto sacrilegio. Verùm quod natura jubet, lex nulla vetat. Dicit se legisse Canonistas & Legistas de usurpatione bonorum Ecclesiasticorum. Risum teneatis amici, interrogandus esset, utrum legerit aliquando Breviarium, ita enim alia est pietate occupatus, ut de familia semper piorum esse videretur. Carpit Dominum, quòd humilioris sortis hominibus utatur ad obsequia. Ostentat vel unicum in Europa Regem, qui non similia exempla reliquerit posteritati. Imò ipse Rex Regum, non Nervas vel Trajanos, sed infima mundi ad primæ admissionis ministeria eligebat, non tamen à quopiam de hoc Caipha arguebatur. Sapiehis, dubito eam obventuram sortem, quæ aliquando post Judam cecidit super Mathiam, cum non omnes cœli juxta Copernicum violentum acceptent motum. Primatis Poloniæ prærogativæ orbi sunt à tot sæculis notæ, cùm eas non Kryloviæ aut Radzieiowitiis Respub. inscripserit, ubi, cum de jure venerit, legere cuique licebit, quid valeant humeri, quid ferre recusent Athlantis hujus. Prorupit in iisdem literis Episcopus Posnaniensis, velut ille Philippus Evangelicus, (ostende nobis Patrem & sufficit) cum Andrea Episcopo & Loketko oblitus absurda non esse alleganda. Nunc præsertim cùm facilius hæc dici possunt in trivio, quàm probari in theatro. Precatur in conclusione, conjungens vulnera melli,

A,C.1703 li, Thesaurario clavibus ærarii Regni aperiendum cœlum, fecisset melius, si in tanta egestate Regni claves illi à thesauris sui Antecessoris reddidisset. Ego interim claudo epistolam & scribo. Vale.

COPIA LITERARUM SAPIEHANARUM AD PALATINATUS REGNI POLONIÆ, 23 Febr.

INnocentes, non convicti, non judicati, contra jus, fasque omne, omnibus abjudicati, spoliati, & exuti, soli nonnisi restanti vitæ securitatem quærentes cum nihil jam præter Patriæ, juriumq; ejus & vestrî amorem habeamus, pro ijs vitam, & extremam fundere sangvinis guttam parati, eo, quod unicum nobis restat, pro integritate Reipub. immunitate legum, operari nos velle coram vobis & orbe toto protestamur. Referre, quid in pressa undique agatur Repub. esset supervacaneum, cum neminem usq; ad intimi doloris sensum non tangant ejus mala. Jam enim cardinalissima Nobilitatis Polonæ jura tot Regum suorum authoritate firmata in his verbis: *Jura conservabimus nulliq; bona recipi mandabimus, aut captivari faciemus, nisi fuerit jure victus;* suis mota sunt è cardinibus & sublata. In magno Ducatu Lituaniæ, jura unionis violata, ubi sine Statibus Reipub. sine consiliis, & comitiis exercitus exauthorantur, alii eriguntur, tributa nobilibus imperantur, hæreditaria fortalitia eripiuntur, Saxonibus occupanda traduntur, invasiones, vastationes, latrocinia, omniaq; flagitia, impunè grassantur, exanimes legum tabulæ & justitia (quæ firmissimum est Regnorum præsidium) prostrata jacet. In Litvania ortum habuit, sed jam latiùs hoc serpendo malum, etiam Regnum Poloniæ inundavit: ubi jam non est hic populus, quem pax tranquilla teneret, quem sola libertas immotis pasceret armis, omnia, mutuis diffidentiis, dissidiis & excidiis commixta, nihil ubiq; spectatur, nisi lachrymæ, auditur nihil nisi gemitus pauperum: ea ubiq; aguntur, quæ pedissequam Divinæ Nemesis vindictam, & Regni post se ruinam trahant. Primum in domum nostram calamitates hæ fecerunt impetum, jamq; nos cum bonis nostris, fortunis & honoribus prostraverunt. Nec hic stetit pertinax conjuratorum in nostram perniciem furor, ubi nequit ferro, lingvâ sævit, calamo, & judicio, dum, quòd naturæ jus est & negotium, crimen esse judicat. Nónne amissis omnibus, soli duntaxat restanti vitæ securitatem alibi quærere licuit, quam inter nostros, jam penitus à nobis alienos, habere non potuimus? Nihil nobis profuêre tot ad Regem factæ supplicationes pro protectione & justitia: nihil instantiæ Senatûs & Equestris Ordinis, nihil designatum à tota Republ. collegium Mediatorum, nihil puncta tractatûs authoritate Primatis Cardinalis, & Ducum Exercituum Poloniæ circumscripta & subscripta: nam post hæc omnia non solùm nulla nobis bona sunt reddita in Litvania, verùm etiam hic in Regno Poloniæ, vitæ nostræ amicorumque & Colligatorum nostrorum, qui nos recipiebant & fovebant, insidiæ struebantur, & hucusq; per Exercitum Saxonicum, exquisita tributa ex bonis hæreditariis Palatini Podlachiæ colligati nostri, aliorumq; amicorum per contemptum legum Patriarũ extorquentem, ultio exercetur. Fortalitia nostra Cosatico & Moschovitico tradita præsidio, Caro Moschoviæ in acceptis summis invadiata. Quia ergo in his oppressionibus supremâ lege necessitatis coacti, recurrimus sub protectionem Regis Sueciæ, non nostrî certè causa è tam longinquis ultromarinis regionibus cum Exercitu, venientis sed ex occasione

casione hostilitatis per Exercitum Saxonicum inchoatæ, post victoriam de eo sub Riga deportatam, fugientem hostem insequendo, limites intrantis; Principis indignatio reos ubi non invenit facit: Etiam in hoc puram innocentiam nostram hostilitatis obumbrare caligine conantur malevoli, suos pallìantes errores, culpam inducti Suetici Exercitûs in nos retorquent. Est ne hæc; pro sua quisq; judicet prudentia, adæquata excusatio inchoati per Exercitum Saxonicum belli, contra pacta, & jura sine consensu Reipub. per contemptum constitutionis eo nomine in comitiis factæ? Idem Exercitus Saxonicus etiam alteri cum Suecis conflictui sedem belli fixit in Polonia, iterumq; superatus, non se vertit in Saxoniam circulatim peragrans, Sueticumq; post se ducens Exercitum, tantam Poloniæ, sub tam grandi pondere exoticorum Exercituum innocenter nullâ datâ causâ gementi, intulit calamitatem. Ita scilicet, ut suam servent Saxoniam, nostram ad incitas redigunt Poloniam, hocq; per summum nefas intendunt, ut in eorum defensionem nobilis fundatur sangvis, totaq; Respub. se in periculum desolationis conjiciat pro iis, quos publica in comitiis constitutio intromittere in Regnum prohibuit, intromissos expellere, & persequi concessit. Omnia hæc summas Reip. injurias in violatis juribus, & justitiâ, publicâ propulsâtâ securitate, & nostram sat disertè loquuntur innocentiam ac oppressiones, in quibus, nostris ad Regem supplicationibus, Palatinatuum, Districtuum, & Terrarum, totiusq; Reipub. per Mediatores quà Senatorij quà Equestris Ordinis, instantiis omnibusq; aliis modis civilitatis adhibitis, sed minimè proficientibus pressuras nostras, vobis pro præsenti consilio congregatis exponimus, per amorem Patriæ, obtestantes, ut non solùm innocentiæ nostræ, verum etiam justitiæ Patriisq; legibus, & jamjam labanti Matri, amantes Filii subvenire, & eius prospicere velitis integritati. *A.C.* 1703

DECLARATIO AMNISTIÆ COSACIS DANDÆ.

ADAMUS NICOLAUS &c. Universis & singulis quorum interest, præsentibus literis notum sit. Quò graviora vulnera Reip. iufligere solent bella intestina nullos habitura triumphos, eò majori curâ & ardore sopienda esse semper iudicârunt artis regnandi periti, qui Remp. salvam esse cupiunt. Fecit hoc pro paterno, quo Regnum hoc tueri ac defendere studet zelo & affectu Serenis. ac Potentissimus Princeps ac D. AUGUSTUS II DEi gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ Sacri Romani imperij Archi-Mareschalcus, Dux Saxoniæ & Princeps Elector Dnus noster Clementissimus, quando novissimè Cosaci & rustici nostri contra heros ac dominos suos in debellando ac ejiciendo hoste, qui Patriam in partes, prô dolor! scissam, miseris modis in præsens affligit, intentos armis arreptis insurgere, cædibus ac incendiis oppida & prædia crudeliter passim devastare, ac nemini nec infantibus, nec segniori imbellique sexui parcentes, per Ukrainam infesta arma circumferre non dubitârunt. Non defuit S. R. Mtas, tumultuantes hosce literis universalibus ad eos iteratò missis à molimine tam exitioso, & sævitia tam immani ad officium, melioremq; frugem reducere, omni-

aquo

A.C. 1703 aque illa adhibere, quæ ad patriæ pacem & tranqullitatem stabiliendam idonea esse arbitrata est, eo potissimum tempore, quo junctis omnium civium viribus ad expellendum hostem in visceribus Regni grassantem, laborantemq; Patriam tandem liberandam, quàm maximè opus erat. Cùm vero omnia Consilia humana ac placida apud hos propositi tenaces homines nihil prodessent, violenta adhibere visum fuit, sic urbibus, quas occupatas sangvine humano crudelissimè contra datam fidem effuso conspurcârunt, expulsi propè Constantinoviam, Verbicium, aliisquè in locis insigni clade mulctati, turbarumque Authores aliquot, Ductoresque capti necatiq; meritas pœnas luerunt. Sed quoniam plures ex illis, qui supersunt, â multitudinis torrente abrepti præcedentem gregem ægrè ac inviti initio secuti jam calamitatem Patriæ serò dolent, inermes in sylvas se recipiunt, ac ad pristinas sedes, prædiaq; revertere anhelant. Prudentes verò Statuum Rectores depulso periculo in hujusmodi casibus rigorem justitiæ clementiâ ac misericordiâ temperare solent, Illustrissimus atq; Excellentissimus Palatinus Belzensis & Exercituum Regni Campestris Dux eorum exemplum secutus, hanc declarationem vi officii & mandati Rei pro tempore rerumq; præsentium ratione edendam esse censuit, ut finis tandem sit tantorum malorum, neq; nocens cum innocente tandem intereat, ac tota progenies extirpetur, prædiaq; à veteribus Colonis deserta maximo cum damno eorum ad quos pertinet, ulterius inculta jaceant, promittit nomine S. R. Mtis, & Seren: Reipub. Illrmus & Excell: Palatinus Belzensis, & Exercituum Regni Campestris Dux Amnistiam generalem, ac omnium eorum, quæ gesta hactenus sunt, veniam atque plenariam absolutionem omnibus iis, qui ad obsequia veris Dominis debita redeunt tam officialibus proprio ausu electis, quàm militibus gregariis & rusticis captis, vel aliis quibuscunq;, qui eorum partes secuti sunt nemine prorsus excepto, usq; adeò, ut de re nemini unquam lis moveri, vel sub hoc prætextu aliquis in jus vocari, ac vel directè, vel indirectè vexari, aut aliquâ pœnâ affici possit, eum præcipuè in finem, ut dicta Cosacorum Gens in posterum legibus ac more bonorum ac fidelium subditorum vivat, nec unquã similes motus ac res novas, quæ publicam tranquillitatem turbant, ac cædibus, incendiisq; Provinciam replent, excitare præsumat; Sic & eisdem omnibus respectivè gratia ac clementia S. R. Mtis, serenissimæq; Reip. quin & benevolentia & æquum Imperium Procerum, Magnatum, Nobiliumq; Polonicorum quorum Jurisdictioni immediatè subsunt, vicissim promittitur. Et quandoquidem Tribunus hujus Militiæ D. Paley Bialocierkviam non aliâ mente atq; intentione se occupâsse docuit, quàm ut impediret, ne hoc tempore belli in tam ancipiti fortuna oppidum adeò munitum, quo conservatio atq; immunitas & securitas totius Ukrainæ potissimum nititur, Imperio S. R. Mtis, serenissimæq; Reip: penitùs subtrahere-

tur,

tur, & tam ijs, qui de ſalute & defenſione Mtis & libertatis Polo- A.C. 1703
niæ parùm ſoliciti ſunt, quam imprimis Hoſti in viſceribus Regni jam graſſanti aliisq; bono publico non faventibus enſe eriperetur, inteſtinis hiſce turbis, à ruſticis primariò excitatis ſeſe immiſcendi, ac flammæ huic in perniciem atque excidium totius Regni oleum affundendi, & quoniam cointelligentiam cum Coſacis & ruſticis rebellibus omni modo deteſtatur, ſpondetq; ſe nec ope, nec conſilio, clam nec apertè, directè vel indirectè eos, qui ad officium ſive obedientiam R. Mtis, Sereniſſimæq; Reip: debitã redire detrectabunt adjuturum, verùm potius omni ſtudio ac conatu in id bonâ fide allaboraturum, ut ejus tam authoritate, quàm ſuaſu, alioque quovis meliori modo ab ulteriori tumultu ac inobedientia quàm primùm deſiſtant. Deniq; quia Caſtellum Białocierkvienſe S. R. Mtis atque Seren: Reip. cum omnibus ad hoc munimentis ſpectantibus, armis ac tormentis bellicis, milite præſidiario, & generaliter quidquid præterea ad illud pertinet, prout recepit, reddidit, ac ſinè noxâ bonâ fide reddere promittit, quidquid in ejus poteſtate exiſtit, ut reſtitui poſſit, & ſic ad reducendos immorigeros ſive tumultuantes, Patriæq; pacem his in partibus reſtituendam, operam ſuam, fidem ac diligentiam, & præſtitit, & in poſterum ſemper, & ubivis contra quoſcunq; hoſtes Patriæ ad nutum Seren: Reip. ſe præſtiturum promiſit, hujus meriti in proximis Comitiis Generalibus digna ratio ad augmentum honoris & fortunæ prædicti Dni Paley habebitur; ut verò eò magis pax & tranquillitas in hiſce partibus ſtabiliatur, conſerveturq;, iisq; qui in poſterum res novas vel ſeditionem quandam moliri vellent, protectionem à vicina quadam potentia præſtolandi ſpes omnis præcidatur, S. Carea Mtas ad alterius requiſitionem facilè promoveri poſſet ad officium ex promiſſoriis hujus negotij in ſe ſuſcipiendam, ne exitioſis hujusmodi turbis, quas ſopire tanta moles fuit, amica vicinitas convellatur. In quorum fidem præſens hæc declaratio propriæ manus ſubſcriptione, appoſitoq; ſigillo ab Illrmo & Excell: Exercituum Regni Campiductore corroborata. Datum in Caſtris ſub Daskowo 24 Menſis Febr.

COPIA LITERARUM CAPITULI GNESNENSIS AD CARDINALEM PRIMATEM.

APproximante, jamq; vix aliquot milliaribus diſtante Exercitu Suetico; poſt abitum Saxonum, qui deſertam circum circa poſt ſe reliquerunt Arabiam, in pagis enim rara domus cuſtode tenetur, hinc Regioni, nobis verò præcipuè, juxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora extremæ ruinæ. Hoſpes ſit licet apud nos Suecus & amicus perſonarum, quia tamen nos veſtigia monent progreſſuum ejus cum aliis Eccleſiis & Capitulis, ſumpto à Cracovienſi initio, ubi præter 108 millia com̃une lytrum, pro capitali tributo à quavis Capitularium perſonarum, extorſit 108 tynfos, alieno edocti malo, fugimus amicum hoſtilia exercentem, diſperſionemq; meditamur; Eccleſiam S. Adalberti

A.C. 1703 alberti Paternæ tuæ protectioni, velut sponsum sponso relicturi: Miserum enim hoc Capitulum nullis simpliciter sufficiet contributionibus, si quid verò particularibus personis pecuniarii superest nervi, illo certè propriam sustentando trahere mallemus vitam, deficientibus undiq; proventibus, quàm iniquè extorquentibus impendere: reliqui quoque cleri sat jam pusillum gregem, quia vix quinq; supra decem circa Ecclesias Sacerdotes sustentari erit impossibile, cum trituranti bovi os sit alligatum: Fiet fors brevi, quod utinam nostri non spectent oculi, ut impositô Divinis officiis silentiô, occlusa Ecclesia, in gemitu maneat & squallore. Supplicavimus jam tibi, nomine Generalis Capituli, sed ab intento fors majoribus curis, nihil responsi accepimus, secundò nunc, utinam felicius! supplicamus, qui siccam hic adhuc trahimus residentiam, ut nobis, magis verò propriæ sponsæ succurrendi remedium pro Paterna tua solicitudine adinvenias, ne primas hæc Basilica in desolationem detur vel prostitutionem. Expectamus in his sponsæ tuæ desideriis paternum solamen, sacræ purpuræ fimbriam osculantes.

COPIA RESPONSI CARDINALITII AD PRÆCEDENTES LITERAS 24 Februarij.

PRimo apice lecto literarum vestrarum de approximatione illi regioni Exercitûs Suetici, incidi in dubium & admirationem, quomodo fieret istud, cùm hinc, nec explorationes, aliâ viâ nisi versus Thorunium, expediantur, nec aliunde id audiatur, licet si quæ metuenda essent, publicâ pridem famâ in & ex majore Polonia prænuntiarentur: concludendum ergo, quod populi illis in partibus, nullo authore malorum, ipsi quæ finxère, timent. Reprehendere nihilominus non ausim cautelam ex maturo & prudenti metu promanantem, cum arma tenenti nunquam fidendum sit; qui fulminis instar, inde ferire potest, unde minimè metuitur. Consultè prudenterq; fecistis, Ecclesiasticum argentum periculis subtrahendo, interim Gnesnæ cum Cracovia comparatio nulla, ubi Rex Sueciæ tamdiu residens sat temporis habuit revidendæ opulentiæ Capitularis hujus Civitatis; Gnesna verò comparata Cracoviæ, nescio quo facere deberet Suecis illicium. Præterea cum mea quoque bona in eodem sita sint tractu, si hæc calamitas vos tangere deberet, certè meam non transiret fortunam, quam defendendo vestro quoq; non deessem tutamini, ad quorum bona inseparabiliter pertineo.

PLENIPOTENTIA AD RECIPIENDUM BIAŁOCERCHVIam à Paley, Adami Nicolai à Granow Sieniawski Comitis in Szkłow & Mysz Palatini Bellensis, Leopoliensis Generalis, Rohatinensis &c. Capitanei Exercituum Regni, Campestris Ducis.

QUandoquidem Perillustris Generosus atque Excellentissimus Dominus Joannes Regniholdus de Patkul Careæ Mtis Minister Status ac Plenipotentiarius, legationibus in Germania perfunctus per hanc Provinciam in Moschoviam revertere sibi proposuit, eum rogandum esse existimavi, ut quoniam Dñus Paley, non alia mente ac proposito Białocerkuiam se occupasse scripsit, quàm ut S. R. Mti ac Serenissimæ Reipub. Polonæ restitueret, cum ipso de restitutione hujus munimenti, reducendis seditiosis, ac pacanda penitus Provincia, nomine

mine meo ageret, ne dum his Cosacis & rusticis occupantur. Patria tota à Suecis devastetur. Cum hoc quidquid est negotij prono ac libenti animo in se susceperit, vi muneris quod in Exercitibus Regni gero & ex speciali mandato S. R. Mtis, hisce præsentibus prædicto Dño de Patkul mandatum, cum libera in optima juris forma, cum solitis clausulis rati, grati, indemnis actionis, & substituendi potestate concedo, ut liceat ei cum Domino Paley de deditione hujus munimenti tractare, eidem quin & Samussio & reliquis Cosacis rusticisque, qui eorum partes secuti sunt, amnistiam ac jus postlimini impertiri ; Mtem verò ad promissionis officium in se suspiciendum permovere, ne dum in expellendis è Regno Suecis occupamur, à tergo in hac Provincia omni præsidio destituta novæ seditiones à malevolis excitentur, deniq; omnia ea in hoc nogotio agere, quæ ad Patriam nostram penitus pacandam, hostesque debellandos tendere posse judicaverit. In quorum fidem hasce propriâ manu subscripsi majoriq; sigillo muniri jussi, datum in Castris propè Daszkow die 24 mensis Februarij. A.C. 1703

COPIA LITERARUM REGIARUM AD SENATORES. 25. Februarij.

SCiendo per quotidianam experientiam, quòd sine adminiculo publici consilij arduum cuncta regendi onus, reiteramus ferventia nostra desideria amore boni publici Sinceritatem Tuam obligantes, ut pro brevi imminenti consilio 16 Martij hic Mariæburgi maturè compareat pro dando auxilio cadenti Patriæ, & videnda perfecta distinctione inter sinceritatem & falsitatem, quæ in altum exsurgens sub variis velaminibus Rempub. jugulare præsumit. Relinquendo alias cuivis notas & claras nonnullorum Patriæ oblitorum artes, proponimus considerationi & judicio Sinceritatis Tuæ copiam literarum Regis Sueciæ pro promovendo unanimis nobilitatis circa bonum publicum zelo, pro amovendis mediis ad defensionem Reip. studio disseminatam, in qua suspensa & obscura verba, incerti & obscuri sensus plus captionis, quàm fidei in se continent, & sicuti antè Sueticæ amicitiæ, ita nunc imagine pacis, totam Remp. detinere, & fallere proposuerunt, quod ad reflexionem Sinceritatis Tuæ dum referimus, præsentiam desideramus, spe latiorum, cuncta quæ lenit mala. Invitatio ad consiliū

LVIII.
ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. & SAMB. CARDINALI PRIMATI. Mariæburgô 10 Martij.

REcepi literas tuas de data 5 Martij, quibus reverentissimè respondeo; non ideo, ut intrem in aliquam tecum disputationem quod à me semper alienum. Assuevi enim semper magnis tuis deferre sensibus, sed ut aliquomodo justificem me coram te ipso.

Certum est, id & ego confiteor, quòd ex diffidentia nihil boni sperandum: magnæ operæ, magnum nihil: ex motu nihil sequitur præter motum; & nihil magis à Dño DEo exoro, nihil majori diligentiâ curo

A.C 1703 curo, nisi ut hæc postliminio reintroducatur confidentia, non tantùm inter Status, sed & inter cives, quâ stante renascetur certè felicitas Patriæ, & assequi possemus votorum terminum. Tollere omnes offensionum causas, non augere omni voto majus est.

Quod aula intra verba tantum desiderium monstret pacis, & factis neget, pro eo semper fui animo, ut de utilitate publica non minùs sæpe, quàm de mea privata cogitaverim, nec unquam rationes meas publicis proposuerim: de aliis notitia, ex certa scientia idem credo, quòd non tantùm voluntatem in pacem inclinatam, sed & cupiditatem incipiendo à Rege omnes habeamus, modò illa tractetur, concludaturq; sine præjudicio ejus Regiæ authoritatis, quam nulli disputationi subjectam, leges & consuetudines esse voluerunt. Non licet quoq; nec hoc in mentem quoq; ascendit, detrahere quidquam Primatiali prærogativæ. Tribuendum Jus cuiq; suum.

Jus convocandi senatum

Jus convocandi Senatûs & Nobilitatis sub Interregno est indisputabile. Vivente Principe, ut fieri possit, præsertim in his conjuncturis, justus ex præmissis timor, quando lex in favorem hujus rei, non est expressa, fidere non permittit. Ex antiquioribus Antecessoribus tuis Cardinalis Macieiowski compellatus à majori Reip. parte, ut idem faceret; respondit nec Senatum se privatâ authoritate convocaturũ, cùm id Regium munus sit: Ex recentioribus Andreas Olszowski Avunculus meus ferventissimè à Regina CASIMIRA petitus in ultima necessitate, quia Rex obsessus erat sub Zurawno; expedierat literas Universales Restium pro motu nobilitatis publico in defensionem Personæ Regiæ; quàm ægrè id tulit Rex JOANNES, multi sunt, qui meminerunt.

Monendi Principem Jus est Primatialis prærogativæ, modò id fiat suis gradibus per legem clarè descriptis.

Laudatio tributorum

Magnus Ducatus Litvaniæ habebat congressus, laudabat tributa. Ut primum legitimè facere possent, procurabant semper beneplacitum & consensum Regium. Laudatæ contributiones, non erant cum præjudicio libertatis, quando ipsimet benevolè, & libenter id oneris in se sine injuria volentium accipiebant.

Si Rex Sueciæ non vult tantùm in libero loco tractare pacem, tunc locus ille non tantùm ab armis Regis nostri Serenissimi debet esse liber, sed ab exercitu Suetico, ne dicatur, quòd eò redacti simus, ut salvi esse non possimus sine beneplacito servitutis, potius verò cum dignitate cadendum, quàm cum ignominia serviendum. Promittebatur in ingressu conservatio omnium libertatum, & nunc convulsa penitus omnia. Bona Nobilium, & imprimis templa DEi gemunt sub tributis. Quomodo verò securitas esse debeat tractatûs, quando uni parti omnia facere licet, alteri planè nihil, non est autem unum altare ita operiendum, ut aliud discooperiatur.

Quòd Procancellarius Regni in literis suis ad Nuntium datis expressit, quomodo illud verbum more Comitiorum magnos moverit scrupulos; scripsit id, quod in re ipsa erat, dolor sincerus & gravis non amat compendium, extorquent plerumq; pondera vocem, quia læsio creditur justa, dum, quòd uni injustè decedit, alteri accedit, mala res est Civis lege sapientior. Jam ampliùs non esset necesse, nisi ut absente & renuente Principe Comitia habeamus, & ego recordor quòd JOANNES III. f. m. zelosissimè id impediebat, ne unquam illo absente etiam colloquium Senatûs cum conclavi Nuntiorum Terrestrium habere-

beretur, quamvis id aliquoties urgebatur. Infero ergo à fortiori, est ne possibile, ut Rex eum congressum permittat? qui sine ipso de fatis Reipub. decernat, sine illo consulat, quia ad Tractatum sunt jam destinati specificè deputati. Quomodo id per obliquum concedi potuit, quod directè imprimis per leges prohibetur? Deinde aversio tua à Rege, & ex variis tuimet ipsius literis, & sermone suo apparebat, justum proinde scrupulum formabat, & defensionem parare authoritati Regis coëgit. Accessit justus timor, quod in concluso consilij Varsaviensis non satisfactum declarationi, cujus hæc erant formalia: spem habemus, quòd & ipse Rex propter salutem universi idipsum permittet, & ut tu nomine illius consilii suæ Mti scriberes, decisum erat. Cùm verò id non feceris, quinimo ex insperato literæ more Comitiorum convocantes apparuerint, non tantùm aures, sed & cor Regium perstringi debuit. Qui Judici ex causis diffidit, quomodo se judicio committere audebit? Si vetus illa, & perfecta fuisset confidentia, minùs esset de solennitate cùm constaret de realitate. Si tu præmonuisses, tanti non fuissent nati, & orti scrupuli, quia est Regis nostri animus tam compositus, ultra id, quòd sit invictus adversùs ea, quæ cæteros terrent, ut quivis, quidquid desiderat, ferat à volente. Sed quando ex privato publicus factus dolor, fateberis ipse, qui omnia maturè soles ponderare, quòd pro defensione authoritatis suæ (Regibus ita natis, ut utraq; ipsorum fortuna ad Remp. spectet) debuit publicum adhibere clypeum, & cavere semel, ne paveret semper. Quandoquidem publicum semper est, quidquid in Reges peccatur. Utinam videre posses & Regis, & omnium nostrûm hic præsentium corda, videres certè cum solatio particulari & inclinationem perfectam ad pacem. & debitam nominis, dignitatis, & primi in Regno characteris æstimationem. Idque tibi non per epistolam scriptum, sed velut per syngrapham volo sponsum: & possum te insuper in eo plus quàm certiorem reddere, si tantùm ex utraq; parte non daretur rumoribus locus, si fabulas, commenta, inventiones non audiremus omnes, & illas non poneremus ante salutem, rediret certè necessaria his præcipuè infelicissimis temporibus confidentia, & pòst sequeretur exoptata felicitas. A.C. 1703

Libelli famosi, virulenti, detractorii, non ignota huic sæculo mala, ita sunt frequentes, ut nemo sit in oblivione eorum, ego jam facile inveni remedium, ut illa non curem, in memoriam reducendo frequenter magni illius orbis triumphatoris in similibus declarationem: si fabulæ nos debellare potuissent, pridem ex Asia fugissemus.

Hæc igitur cum omni veneratione ad literas tuas dum exprimo, finio non tam verbis, quàm voto, solitâ meâ & ardentissimâ instantiâ, cùm spes miserias nulla sustineat nostras, ut non demittas animum in eo, quod pertinet ad veram Patriæ salutem, & Dominus DEUS non tantùm magni tui nominis famam, extendet, sed & longitudine dierum, quod ego ex corde opto, adimplebit.

COPIA LITERARUM M. D. MOSCHOVIÆ DATARUM Moschuâ 25 Februarij.

Post titulos utriusq; Monarchæ.

HOc præsente anno 1703 die 12 Januarij nobis magno Dno nostræ Careæ Mti à Fratre nostro magno Dno Vestra Regia

A. C. 1703 Majestate reddidit gratiosas literas ablegatus Ludovicus Darecki, in quibus scriptum Rempub. considerantem diversas circumstantias in difficultatibus suis confidentiale colloquium cum Legato nostræ C. M. ad aulam V. R. M. existente habuisse, quodq; vos frater noster Consiliarijs & Officialibus vestris ad latus nostrum existentibus cum nostro eodem legaro imperâstis conferentiam & id postulâstis, ut si accessus pateret ad conficiendum tractatum pacis, præfato legato nostro plenipotentiam concederemus. Quod verò proclamatum fuit quasi nostri Zaporovienses Cosaci perduellem Samussium eiq; adhærentes contra Remp. adjuvissent; hæc delatio falsa est: uti & illa, ac si per nostrā indulgentiam id contigisset, cui quod V. R. M. fidem non adhibeat, aliosq; ab ejusmodi sensu abducat, præclarè facit: nec enim id vel cogitare potuimus, ut conclusâ pace in ævum duraturā cum V. Mte & tota Republ. contrarium aliquid attentare vellemus, aut cuipiam alteri indulgere quid simile faciendum, & ideo instanter V. R. Mtas me Fratrem suum obligatis, ut non tantùm Cosacos nostros si forsan huic Rebellioni cooperati sunt, coërceamus, sed etiam operam & auxilium compescendis rebellibus opportunam submittere velimus. Additum fuit in prædictis literis Ablegatum Darecki oretenùs fusiùs de Palejo relaturum, cui ut fidem demus, rogamur: Nos ergo Magnus Dominus nostra Carea Mtas vobis Fratri nostro desideratum reddimus responsum, nos vobiscum & Repub. juxta tractatum perpetuæ pacis in amicitia & affectu perseveraturos constantissimè sine ulla labefactatione, quod nos unicè optamus. Quod verò ad illud attinet; quòd vos Frater noster Senatoribus & Officialibus Reipub. ad latus V. Mtis existentibus commendâstis, ut cum Legato nostro ad Aulam V. Mtis residente conferrent, de faciendo tractatu pacis plurimùm gratias agimus; jamq; plenariam potestatem Legato nostro in hac materia dedimus, habentes firmam spem V. Mtem pro fraterno erga nos amore cum Senatoribus & Republ. Polona Litvanaq; Ecclesiasticis & sæcularibus contra communem hostem Suecum, amicum & socium in hac conferentia se probaturam & juxta contractam per colligationis nexum obligationem, ubi & quando nobis opus fuerit, secundùm affectationem per Legatum nostrum ad contentationem nobis declaraturam. Quod verò ad aulam Vestræ Mtis delatum est de Cosacis Zaporoviensibus ex parte nostra seu potius indulto Rebellibus contra Rempub. & Samussio sese adjunxerint; nos candidè fatemur nobis hanc rem cordi fuisse, missaq; à nobis severa mandata esse ad Ducem exercituum Zaporoviensium Joannem Mazeppa imperando, ut ad Borysthenem in omnibus locis in quibus appareret opportunitas ad trajiciendum, firmas & frequentes custodias constitueret, inhiberetque ne ullo modo ex nostra parte ad Samussium transirent Cosaci perduellibus adjutorio futu-

futuri, nec illis aggregarentur, quo ita tractatus perpetuæ pacis in- A.C. 1703
violatus conservaretur, mandavimus insuper ut hanc voluntatem nostram sub pœna capitis omnibus manifestaret, nec non, quamvis, nec Palejus nec Samussius ad me attinerent, eò quòd sint subditi V. Mtis & Reip, expedivimus nihilominus mandata nostra etiam ad eos Cosacos ut ab ea Rebellione desistant. Ad delationem verò oretenus factam, qua Palejus insimulatus fuit, vicissim oretenus prædicto Ablegato responsum amplum satis cum magna contentatione reddidimus. Quod ille V. Mti totum, non dubito, referet. Ad hæc precamur V. R. Mti à DEo longævam sanitatem felicemq; per ditiones Vestras Dominationem. Datum in Metropoli nostra Carea urbe Moscuæ ut suprà.

SENATUS CONSILIUM MARIÆBURGENSE. die 27 Febr.

IN præsentia Andreæ Chrysostomi Załuski Episcopi Varmiensis & Sambiensis, Magni Cancellarii Regni Poloniæ. Thomæ Dzialynski Culmensis, Petri Kczewski Mariæburgensis Palatinorum. Casimiri Ludovici Bielinski Regni Mareschalci. Joannis Szembek Procancellarii. Georgij Przepędowski Thesaurarij Regni, propositum à Rege.

1mo. Accepit Rex recenter à belli Ducibus quasdam præcautiones & puncta, quæ altiores reflexiones & secretiorem exigunt resolutionem, proponitque ea præsenti consilio, ut ex mente ejus Cancellarius & Procancellarius, pro exigentia rei, & occurrentium circumstantiarum ad illa rescribant.

2do. Nuntiis exercitûs Regni jurata fide & infractâ fortitudine pro Mte & integritate Reipub. se constanter opponentis, quæ, & quibus modis consolatio prævideri debeat?

3tio. Excogitatum in præjudicium jurium, Mtis, iamq; in eversionem statûs prolongatum, per contemptum legum in ulteriorem confusionem & elongationem diu desideratæ tranquillitatis conventiculum Varsaviense, quod, comitia & omnia Cardinalia libertatum jura tollit, imperando Terrestribus Nuntiis more Comitiorum sub armis hostilibus comparere, quibus mediis evacuandum, & ne similia deinceps attententur occurrendum?

4to. Consilio imminenti locum hunc ex rationibus optat Rex determinandum, in quo præsentis consilii explorat sensum.

5to. Palatinatus Majoris Poloniæ & Siradiensis per Nuntios exigunt comunem motum, pro quo in particulari ne his Palatinatibus, an toti Regno, & M. D. Lit. extradendæ sunt literæ restium? præsentis consilii exquirit sensum.

CONCLUSUM IN SENATUS-CONSILIO MARIÆBURGI 27 Febr.

Ad 1mum. Quemadmodum S. R. Mtas gloriosas Illustrium & Magnificorum belli Ducum pro bono publico resolutiones, & ingenuos pro defendenda Patria sensus gratissimo complectitur animo, ita insolitâ benignitate ad proposita ab ijsdem puncta Reverendo in Christo Cancellario, & Magnifico Pro-Cancellario Regni juxta exigentiam rei & circumstantias pendentium rerum præhabitâ privatâ con-

A.C. 1703 terentiâ competenter rescribere, continuamque in tam ancipiti rerum Statu correspondentiam habere authoritate præsentis consilij demandat.

Ad 2dum. Generosi Nuntij exercitûs Regni qui dignum laude & immortali gloriâ integræ fidelitatis, & invictæ fortitudinis portârunt documentum, merentur specialem apud S. R. Mtem respectum, illamque beneficam declarationem, ut donec condignam meritis ex munificentia Regia assequantur recompensam, ad præsens in vim consolationis cuilibet illorum Magnificus Supremus Thesaurarius Regni ex ærario publico tria millia Tinfonum numerabit.

Ad 3tium. Quò ardentiùs S. R. Mtas de restabilienda pace, & reddenda tranquillitate publica universo Statui solicitas impendit curas, eò vehementiùs & sensibiliùs dolet, quòd ab ijs, qui aliàs Regiarum curarum fideles deberent esse cooperatores tam salutare & ab omnibus exoptatum impediatur opus. Idque quæsitis artibus, & illicitis moliminibus cum adminiculo hostilium armorum per indictionem & coactionem vetitorum legibus Patriis conventiculorum. Quæ conventicula cùm expressè & positivè tot statutis & constitutionibus Regni titulo **o Practykantach** / & alijs in volumine expressis sint damnata & prohibita sub rigore pœnarum ipso jure & facto incurrendarum, S. R. Mtas D. N. Clnmus virtute & præsidio earundem securitatem publicam, authoritatem Mtis suæ, & integram Rempub. tueri & defendere constituit, & ut per eos, quibus de jure similia conventicula, & publicos motus cohibere competit, omni meliori modo occurratur, & animadvertatur, seriò se se invigilaturam, aliaq; justa & practicabilia remedia juxta præscriptum & obloquentiam Patrii Juris tùm ad præsens, tum ex mente imminentis magni consilii adhibituram declarat.

Ad 4tum. Celebrando consilio magno, quod auxiliante DEo 16 Martii inchoabitur hic Mariæburgi locum S. R. Maiestas destinare dignatur.

Ad 5tum. Instantias Palatinatuum Maioris Poloniæ, & Siradiensis pro extradendis literis universalibus Restium tot legationibus repetitas S. R. Mtas explorato aliorum Palatinatuum ex Comitiolis hodiernis sensu, sine mora extradere dignabitur, & nunc Cancellariæ perficiendas demandat.

SERMO ANDREÆ C. ZALUSKI PRINCIPIS EPISCOPI VARMIENSIS SUPREMI REGNI CANCELLARII IN CONSILIO Mariæburgi in Martio.

NON labijs, quia hoc esset affectatum, uti ijsdem ad Mtem Vestram, quæ semel obsequio ejus consecrata à Mte loqui debent, sed corde, quod & V. Mti obligatum, & Patriæ insimul & indivisibiliter juramento consecratum, loquor hodie, sicut loqui semper debeo

beo, non didici, nec consuetudinem contraxi adulationibus, encomiis ad aurium voluptatem quæsitis, nimio obsequio mercari gratias, & ante fortunam, quam dum mihimet ipsi, sudore, honore, fidelitate in Reges & Patriam exædificavi, cùm in Senatum admissus sum, nunquam aliter dicere sententiam soleo, nihil opinionis causâ, omnia conscientiæ faciens, & reddens semper, quod est Regis, Regi, quod Patriæ, Patriæ. Nemo mihi vitio vertere debebat, dum attribuebã Regi, quod Regi conveniebat, quia eodẽ tempore zelabam pro Patria, quod Patriæ debebatur. Sequor proinde antiquum stylum meum, & confiteor imprimis id, quod Mti V. debemus; qui habet aures, audire, qui bonos oculos, videre debet. Oculi vitium est, solem, cùm maximè fulget, non videre, qui non habet infectum, aut aliquo imaginario disgustu, aut privato commodo, aut quod dicere debeo, supinâ malitiâ intellectum, fateri debet, quòd nullus contentus sit ex Regimine Mtis V, nisi ille, qui contentus esse non vult. Primus jaciat lapidem contra regimen aulæ, & malas gubernandi artes, cui & ipsum non satisfacit cælum. Objicere quivis quidem potest infelicitates præsentes, exinanitiones, & ego omnia hæc fateor, quia hæc satis, superque experior, sed quando res ab origine accipiemus, facilè ex præmissis concludemus, qui est causa causæ, est causa causati. Prohibuit Mtas Vra cum declaratione, quòd non nisi coactus ad id accedet, ne ullus ex nobis Ministris, intraret profundiùs in hanc materiam, propterea & ego illud tantùm tam audacter, quàm verè, quod vidimus, quod audivimus, quod manus nostræ attrectaverunt, dicere, & testari debeo, quòd quidcunq; demum actum est, quidcunq; agitur etiam inimicissimum in sola Mtis Vræ persona, si ad consilia ab iis ipsis data, quibus nunc displicent, rem revocemus, non inveniet culpam, quamvis eam quæreret. Licet proinde gratias referre, licet insimul & supplicare humiliter, ut finẽ malorum nostrorùm, quocunq; demnũ modò cœptorum videre possimus. Obstrinxit se Mtas vestra novo Sacramento, & sincero, uti credere fas est juramenti nexu. Obstrinximus & nos itidem eodem vinculo, quo nihil inveniri potest strictius, obligati agere debemus id, non obstantibus quibusvis, quia hæc ipse DEus amovebit, impedimentis, quidquid ad salutem reciprocam pertinet. *A.C.* 1703

In turbidis Reipub. Romanæ rebus non potuit se determinare circa inititum sermonis sui magnus ille & Patriam amans civis, & ita incipere eum debuit. Quid dicam vobis Patres conscripti, aut quomodo dicam, aut quid omnino non dicam? Dij me Deæque omnes perdant: si scio. Ego Deos (unum enim colo) non invoco, nec hanc ambiguitatem arripio, sed simpliciter absque omni hæsitatione primo puncto ad hoc consilium proposito respondeo. Pacem habeat voluntas, bellum necessitas. Quare Christus emere arma jubet, uti illis prohibet, respondeo cum Doctore Ecclesiæ, ut sit parata defensio, non ultio, ut videaris vindicare potuisse, sed noluisse. Ac propterea memor doctrinæ itidem Doctoris Ecclesiæ; Episcopi debent esse pro pace, aut debent non esse, nihil magis opto, & desidero, nisi celerrimam cum omnibus ad extra & intra pacificationem. Tentata toties, sed nondum perfecta media non omittenda. Si vera ad pacem apparuerit voluntas, arripiamus eam manibus, pedibusq;. Si non tam benevola, quàm necessaria sumenda arma, oppressiones hæ non unum clavum usq; ad cerebrum capiti nostro imprimunt, & adhuc oscitamus, nisi tollentibus tunicam, & pallium relinquendum esse credimus. Quid agendum, si pacem volunt, quam

A.C.1703 quam velle deberent. Vestra Mtas etiam illam sincerè cupit: nos circa eam laborare volumus. Palàm verò faciet justus DEus, quicunque eam sincerè desiderat; si verò id fieri non poterit, non dubitandum invenienda tot media ad stabiliendam debitam defensionem & personam Majestatis Vestræ & Reipub. integritatem, de quibus nunc taceo, ne præveniamur. Congressus Varsaviensis, si in confidentia cum debito respectu Mtis Vræ, ut reddere eum necesse est, fuisset congregatus, scio pro certò, quòd nec antea, neque nunc invenisset contradictionem nec reperiisset difficultates; & sol aliquando cedit stellis, quælibet statio tempestatem fugientibus pro portu habenda est, sed quia id factum est, tanquam altare unum cooperiatur, ut aliud discooperiatur, non convenit negligere jura Mtis Vræ, non licebat & nobis Ministris tacere, cùm loqui deberemus, ne aut nobis diceretur, canis mute; aut objiceretur, quòd nesciamus, quid sint jura Mtis, & pòst non vexaremur, quòd Majestas Vra ministeria sua ignaris, incapacibus, aut negligentibus concredidisset. Timenda tonitrua, ut vitentur fulmina. Videbit suo tempore Respub. librum diligentiarum nostrarum, fatebitur quòd sinè diminutione (DEus avertat) observantiæ, respectûs & venerationis secundùm id, quod cuique debetur, scivimus dare vindicias impetito honori, læsæq; dignitati Mtis Vræ. Quod ergo factum est, infectum fieri nequit, firmiter spero, & constanter credo, quòd & hic, & ibi condonabimus Domino DEO omnes offensas, dum non illatâ, sed repositâ injuriâ dilatabuntur charismata & charitate cooperientur omnia, jus suum unicuiq; tribuendo. Fiat tractatus sive Varsaviæ, quod tamen nollem evitando hoc inconveniens, ne in Regia Mtis Vræ dominando inimicus decidere de honore personæ ejus, & de fatis vellet Reipub. sive alibi, utiq; ad id destinati sunt Commissarij, & possunt augeri pro libitu & necessitate, tamen aliter fieri non potest per omnes rationes æqui & justi, ut aliqua à Mte Vra & præsenti consilio non sit dependentia, quod eò fine ad latus Mtis Vræ, & à statuto Sendomiriensi, & à Confœderatione Majoris Poloniæ, & à Ducatu Litvaniæ, Masoviæque; & aliis destinatum est Palatinatibus, quia occurrere possunt, nec difficile est credere, quòd occurrent tales conjuncturæ, quæ sine decisione Mtis Vræ, & consilio concludi non poterunt. Crederem ergo compellandum Cardinalem Primatem cum omni affectu Mtis Vræ, cum omni respectu consilij præsentis, ut velit tanquam primus, non tanquam solus, ita res (quandoquidem DEus dedit ipsi gratiam, quòd & inimicus ipsi fidat) moderari, ut Mtas Vra, dignitas Reipub. in tribus his statibus congregata manuteneri queat. Maneat tota laus, honor & gloria nomini Cardinalis Primatis ex pacata Republica, sed tamen non fiat sine communicatione & audacter dicam sine debita à Mte Vra & Repub. dependentia. Per hanc compellationem, & Mtis Vræ Regiæ, & consilij præsentis fraternè occurretur diminutioni, authoritati Mtis, non impediendo bonas intentiones ad tractatum, limitabitur autem, si quæ est præsumptio, facere sinè nobis contra nos.

Tertium punctum de adhærentibus non licet loqui, nec contra statutum Sendomiriense, nec contra confœderationem Majoris Poloniæ, sed licet in memoriam Mtis Vræ revocare, quòd præcipuus sit Regum titulus Dominus Clemens; magnæ gloriæ est, posse fulmina projicere, sed majoris, retinere ea, nec quidquam gloriosius est Principe impune læso. Resurgant ergo clementiâ Mtis Vræ, qui acerbitate fortunæ corruerunt. Naturalis Mtis Vræ bonitatis, quæ sæpius de ignoscendo, quàm de

de puniendo cogitat, publicum erit hoc exemplum. Senatores antè vocabamur Sanatores, quòd civium laborantium medici esse deberemus. Hi autem, cùm alicui mederi, sanitatemque restituere volunt, non priùs acerba ac urentia adhibent medicamenta, sed antecedenter recurrunt ad lenia. Ac proinde & ego ad thronum gratiæ, ad cor paternum cum multa fiducia recurro. Ignosce Domine, quia nesciunt, quid faciunt. *A. C.* 1703

Quartum punctum est desideratissimum apud tam multos Palatinatus & secundùm me omnino necessarium Patriæ. Multa bona fieri possunt in consiliis Senatûs, omnia verò & optima, & cum fundamento fieri solent & debent in comitiis. Senatûs consilium post-Comitiale Comitia duarum septimanarum extraordinaria conclusit; tam multi Palatinatus illud ipsum requirunt, necessitas publica exigit, quia sine comitiis suo res non eunt ordine; Vra Mtas non est illis contraria, cur ergo id in disquisitionem vocandum, cùm sentiam, quod omnes, dicere non possum, nisi, quod omnes. Et locus potest inveniri securus, & tempus conveniens, quare inconvincibiliter illa persuadeo, à Mte Vra humiliter expeto, & in aliquot diebus in Cancellaria Mtis Vræ expedire ea promptus ero. Pro securitate ejus & inimicus, si sincerè pacem cupit, providere potest securitatem, & ut eò faciliùs concludantur, optarem expediri unas pro duabus Restium universalium literis, ut Palatinatus in casum (DEus avertat) infausti finis Comitiorum prompti sint, sive ad externam potentiam avertendam, sive ad internam comprimendam.

De exercitu Polonico dicere sine affectu nequeo. Agit nunc, quæ potest; egit per hyemem posthabendo omnes commoditates, quidquid pro Repub. potuit, compescuit Cosaticos motus, DEus judicet, & puniat motorem eorum. Juravit in nomen Mtis V, cogitandum ergo & faciendum in rem ejus id, quod illos ad ulteriores operationes possit excitare. Bonæ sunt, imò optimæ in eum finem dispositiones, quæ in publicum promulgari non debent; sed spem habeo firmam, quòd & Exercitus erit contentus, & Respubl. suam inveniet defensionem. Eodem includo puncto & Generales Exercituum Duces, quorum magnus in Remp. amor, evidens Mtis V. obsequium singularem meretur respectum, sicut & supplementum Artilleriæ Regni.

Colligationes cum vicinis Principibus non tantùm non sunt rejiciendæ, sed quinimò quærendæ. Si non optarem Comitia, subdidissem reflexioni quosdam scrupulos in memoriam reducendo, quæ sub tempus ultimi belli Suetici acta sunt, dum in Senatûs-Consiliis & coronæ invadiabantur, Diplomata super Electionem in favorem Domûs Austriacæ dabantur, auxilia Tartarica inducebantur, colligationes inibantur; & nunc quamvis per diversionem sinè ulla nostra aggravatione, imò cum evidenti nostro fructu occurrendo, quæ superare ipsi non possumus, periculis, juvare possunt. Suadere tamen illas non licet, & crederem istam materiam ad Comitia rejiciendam, quamvis tamen posset interea fieri aliquid pro re & in rem nostram saltem dispositivè & provisionaliter.

Palatino Braslaviæ respondebit Cancellaria Mtis V, quidquid eidẽ & præsenti videbitur consilio. Non crederem tamen ego differendam hanc exlimitationem, quamvis occurrunt difficultates expediendæ cum honore & utilitate Reipub, quando nec pro Donariis, nec pro aliis necessarijs expensis difficilia sunt media, quia priùs habendum, quàm dandum.

A.C. 1703 dum. Crederem ego scribendum ad Castellanum Cracoviensem, ut omni possibili & meliori modo dislimitationem hanc civilissimis mediis per expeditum aliquem cursorem declinare possit. Non desunt utiq; rationes in præsentibus conjuncturis; si verò ex responso pateret inevitabilis necessitas, maturè optarem non tantùm rogandum, sed assecurandum Thesaurarium Regni, quòd quidquid pro his expensis non tam ex thesauro, qui fortè vacuus est, sed ex solitis in fidem publicam accipiendis mediis faciet, id totum illi cum debita gratitudine pro numerato acceptabimus; quidquid verò ad expeditionem instrumentorũ spectabit, officij erit Cancellariæ Mtis V. ea diligenter expedire.

Finio sermonem meum reservando mihi tempus & campum loquendi ad occurrentes materias pro debito juxta & voto. Rex vale, & prævale.

RELATIO CONGRESSUS HABITI APUD EMINEN. CARdinalem Primatem Regni. 3 Martii.

DIE Sabbathi, quæ fuit 3. Martij visitârunt D. Nuntium D. Palatinus Podlachiæ Supremus Thesaurarius Litvaniæ, & Eques Melitensis Pacz; post mutuas salutationes D. Thesaurarius Litvaniæ cœperat bonorum D. Palatini Podlachiæ per Saxonicas copias continuatas in hucusq; devastationes exaggerare, addendo, quòd & in bona filij sui, quidquid sit de bonis propriis, & Fratris sui videlicet Palatini Litvaniæ cùm aliqua ad præsens adversùs eorum personas indignatio adferri, & supponi possit, aliorumq; sangvine aut affinitate junctorum innocenter prædictus Saxonicus sæviat miles; unde instabat apud D. Nuntium, an levamen aliquod aggravatis bonis reperiri possit, præmissâ compassione super sortem assertorum bonorum, his præstitâ, afflictioni huic solidum & universale apponendum esse remedium; respondit D. Nuntius, à quo, dum petitum fuit, ut illud specificaretur incunctanter; Idem D. Nuntius protulit pacem inter Reges necessariam esse. Quam uniformiter summis cupere desideriis constanter affirmârunt, modò ingressus aliquis & accessus ad eandem porrigeretur, & priùs subministraretur concludenda pacis securitas, quam præcipuè non reperiri asseruit D. Thesaurarius; Ad hæc D. Nuntius reposuit; impossibile esse, ut non reperiatur aliquis securitatis modus, si tantùm sedulò perquiratur.

Subintulit ergo D. Thesaurarius, dignaretur proinde D. Nuntius diligentiam hanc cum Primate adhibere, at reposuit illico D. Nuntius in vanum se id tentaturum solum, cùm Primas eundem ad illosmet DD. remissurus esset; unde omnes præfati Dñi rogârunt D. Nuntium, quatenus unà cum illis postridie ad Primatem in prædicta pacis materia descenderet. Et cum hoc proposito prædicti Domini à D. Nuntio sese licentiârunt. Vix hi Domini ex palatio D. Nuntii residentiali egressi fuêre, cùm subitò familiarem suum D. Nuntius ad Dominam Palatinã Lenciciensem emiserat ad deferenda omnia hic præmissa apud se peracta ad effectum ea Primati insinuandi, eundemq; de instituenda conferentia certiorandi, alacri animo Domina Palatina Lenciciensis insinuationem hanc suscepit, obtulitq; se indilatè eandem Primati delaturam.

Posterâ die Dominicâ prout constitutum erat, descendit D. Nuntius ad Primatem Regni D. Palatinus Vilnensis, D. Palatinus Podlachiæ, supremus Thesaurarius Litvaniæ, D. Wachschlager olim Residens Regis

gis Sueciæ in Polonia, quem ubi conſpexerat D. Nuntius inſtantaneè Primati ſecretò inſinuavit, ſe debere in præſentia iſtius hoſpitis mutare ſtylum & animum, nec ſe poſſe in illa conferentia primariò interloqui, D. Notarius Litvaniæ, D. Zawiſza Capitaneus Minſcenſis, D. Caſtellanus Plocenſis. Poſtquam conſediſſent memorati Dñi, primus D. Wachſchager in verba prorupit, Regem Poloniæ plurima damna Regi Sueciæ principali ſuo injuſtiſſimè intuliſſe, optimamq; ſui Regis ad pacem, inclinationem ſiniſtris interpretationibus à Rege Poloniæ ſuſceptam eſſe, hoc fortunatum Mariæburgi Senatûs-conſilium, ex quo apparere dixit, nullam Regem Poloniæ ad pacem habere diſpoſitionē; Unde declaravit defectu hujus ſinceræ diſpoſitionis difficulter ſperari pacem poſſe. Credere ſe enim addidit, Regem Poloniæ poſt notificatā eidem ſui Regis inclinationem ad media pacis pariter omni ſtudio cogitaturum de indifferenti (ut deſideratur) Tractatui inſtituendo loco, aliisq; ad pacem facientibus. Sed omnia ſuæ opinioni contraria experitur. Confirmavit dicta hæc D. Wachſchlageri D. Palatinus Vilnenſis ſuæq; Domûs in hucusq; continuatas proſecutus eſt afflictiones, in quibus pro præſtitis Domûs ſuæ ſolatijs Sſmo Dño Noſtro profundas agit gratias, paternam ejus benevolentiam ulteriorem implorando, & Domui ſuæ tam benè de Eccleſia meritæ pro opportunis auxiliis ſupplicando. Poſt horum vota Cardinalis Primas interlocutus eſt. Conſiliū in loco indifferenti neceſſarium eſſe ejusque poteſtatem convocandi ſe habere prolixis verbis aſſerendo, quibus firmandis plurimas adferre ſedulò ſtuduit rationes, deducendo exinde obſequium S. R. Mti, utilitatem Reip. ſecuturam eſſe. Deinde converſus ad D. Nuntium invitavit eundem ad depromendum ſenſum ſuum, ex illa æſtimatione, quam de illo uti Apoſtolico Miniſtro gerebant præſentes. Verùm D. Nuntius uti ante initium Congreſſûs hujus ſecretò Cardinali declaraverat, à præparatis abſtinuit expreſſionibus, explanavit tantummodo æſtimationem Regibus debitam, & deſiderium bonæ ac firmæ pacis, quo deſiderio paternum Sſmi Dñi Nri pectus flagrare affirmavit, non alio reſpectu & voto, niſi quietis S. R. Mtis, utilitatis Reipub. & ante has integritatis Sacroſanctæ Religionis. Appoſuit finaliter, quòd ſi crederent ſe ad aliquid operandum in habilienda pace ſtabilem eſſe, ut operam ſuam applicaret utiliùs petiit, ut quidquid tractandum veniret, totum id ſcripto exciperetur, prout & dicta in præſenti congreſſu pro limine ad ulteriorem progreſſum, adjunxit etiam D. Nuntius, quam figuram quærere deberet Reſpub? arbitrænc? an mediatricis? Ad ultimum punctū Primas repoſuit, quòd hujus congreſsûs dicta paucis comprehendi poſſint verbis: Videlicet deſiderari congreſſum in loco indifferenti ad tractandam concludendamq; totaliter pacem, & nihil aliud, ad tollendam omnem ſuſpicionem S. R. Mti, & poſt hæc diſſolutus eſt congreſſus; Sequenti die D. Nuntius deſcendit ad Cardinalem, cum quo ſolo quatuor ferè horis colloquio uſus eſt. *A.C.* 1703

COPIA CONFOEDERATIONIS GENERALIS M. DUCATUS LITVANIÆ 7 Martij.

NOS infra in ſubſcriptione expreſſi, per conſtitutum generale ad Olkinicos ex ordine tam Senatorio, quàm equeſtri deſignati ad Celſiſſimum Principem Dñum Michaëlem Servatium Korybut in Zbaraz & Wiſnowiec Wiſnowiecki, Comitem in Dolko, Komarno &

A.C 1703 & Dubrovica, Campiducem M. D. Lit. Pinscensem, Glinianensem, Wilkoviscensem Capitaneum, Generalem ejusdem M. D. Lit. Colonellum. Item nos ex comitiolis, pro 6 Februarij anni currentis à S. R. Mte per universalia imperatis & habitis, electi Commissarii, qui huc Vilnam ex limitatione congressûs Rozanensis, primâ Decembr. anni præteriti absoluti, pro quinta Martij anni præsentis millesimi septingentesimi tertij advenimus. Quandoquidem fratres nostri domi suæ residui in comitiolis præteritis, habito imprimis præ oculis instrumento publico, typis Thorunij mandato, perq; ordinum Regni & M. D. Lit. eo tempore ibi congregatorum Commissarios constituto, & ad se ex majori Cancellaria sub sigillo M. D. Lit. transmisso, animati præterea ijdem fratres, propositionibus Celsissimi Principis Campiducis & Colonelli Generalis M. D. Lit. ad id ut sub tempus præteritorum comitiolorum in hoc turbido Reipub. statu quàm arctissimâ animorum unione & confœderatione intuitu S. Catholicæ fidei, libertatum, prærogativarum, & jurium defendendorum, Sacræq; R. Mtis Dñi N. Clementissimi AUGUSTI II nunc feliciter regnantis tuendi, conglutinarentur, efficaciter his omnibus executioni mandatis & habitis comitiolis confœderationibusq; ejusmodi ibi tum conditis, quas omni cautelâ adhibitâ ad tantò majus robur suis circumscripserunt limitibus; nobis dederunt potestatem, ut in hoc congressu congregati instructionibus nostris collatis Generalem totius M. D. Lit. faceremus confœderationem: ideò accommodando nos instructionibus nobis extraditis, explendo desideria Principalium nostrorum, ejusmodi confœderationis nunquam rumpendo vinculo nomine nostro & omnium fratrum nostrorum domi residuorum, colligamus nos, & confœderamus. Imprimisq; dum videm⁹ Regem Sueciæ ab iniquis Patriæq; oblitis filiis nominatim à Dñis Sapiehis in constituto Olkinicensi cum adhærentibus suis expressis, ad id inductum, ut in viscera Patriæ admissus, ea depascendo & vastando non tantùm in fortunas & vitam nobilium sæviret, sed etiam ut intenderet; quatenus nos manuducentibus, consulentibus, & ex pertinaci odio id unicè volentibus ijsdem Sapiehis liberâ electione, quâ nobis ipsi Monarchas Reges & Dños creamus, exueret: unde & omnes suos conatus convertit, ut inpracticato in Polonia & M. D. Lit. à sæculis exemplo Seren. Regem AUGUSTUM II feliciter modernum, quem liberis votis & vocibus ad thronum exaltavimus, eodem dejiciat, & inauditam exequatur dethronizationem. Quare quemadmodum id impossibile nobis concessu est, ita declarantes Seren. AUGUSTO II Regi nostro Clementissimo fidelem ad vitæ & sangvinis usq; profusionem assistentiam, hoc vinculo unionis & nunquam rumpendæ confœderationis nostræ nexu roboramus nos & conscribimus, pollicentes; nos omnes quotquot sumus in magno D. Lit. cujuscunq; statûs & præeminentiæ, nunquam huic confœderationi renunciaturos; sed pro Ecclesia Dñi, pro libertatibus nostris, salute Seren. AUGUSTI II. Regis N. Dñi Clementissimi vitam posituros, & pectoribus nostris Mtem ejus defensuros: eos autem omnes, quotquot partibus Sueticis adhæserunt, illisq; adjuncti toto latè M. D. Lit. & Regno Poloniæ grassando substantiam nostram consumunt & etiamnum non respiciendo constituta Sendomiriensis & Thorunensis conventûs perseverant in malitia sua; pro hostibus Patriæ & capitibus invindicabilibus (pro qualibus eos actu declaramus) habituros. Quod si quispiam incolarum M. D. Lit. per Palatinatus & districtus contra liberam electionem, uti & contra Mtem Regiam aliqua

atten-

attentaret molimina, aut sive Suecis sive adhærentibus illorum opitulari, defendere, asylumq; præbere, vel quidpiam machinari ausus fuerit: contra ejusmodi tanquam hostem Patriæ nos insurrecturos, nec toleraturos in medio nostrî declaramus. In quibus omnibus reassumimus omnia juramenta nostra per Palatinatus & districtus facta, nec non sub fide, honore, conscientijs nostris obligamus nos, constanter nos vinculum hoc & sine ulla dissolutione conservaturos. Quocirca & modò delegamus de gremio nostro, cum hac confœderatione nostra manibus nostris subscripta & roborata ad conventum à Seren. Rege pro decima sexta præsentis determinatum, ad eum locum, ubi in persona sua Mtem morari contigerit, ut Legati nostri à toto corpore confœderati M. D. Lit. S. R. Mti nostram deferant præsententq; sinceritatem, & affectum; priusquam ex Palatinatibus & districtibus speciales ibidem per comitia electi conveniant Commissarij, declarentq; nos exemplo Majorum nostrorum, paratos futuros pro defensione Mtis & personæ Regiæ, pro juribus & libertatibus nostris, vel vitam ipsam immolare, de quo ipso instructio à nobis specialiter extradita Legatis fusiùs edocebit. Modò verò huic confœderationi manibus nostris nos subscribimus, quæ postquam in acta surrogatoria illata fuerit, ut typis mandetur pro perpetua rei memoria, Celsissimum Principem Dñum Campiducem Generalem M. D. Lit. Colonellum rogavimus. Actum Vilnæ &c. *A. C. 1703*

LIX.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARMIEN. & SAMB. CIVITATI GEDANENSI. 9. Martij.

Etiam tacente meo calamo poterunt facta mea testari quantus semper fuerim Civitatum defensor, præcipuè verò illarum, quæ retinent adhuc priscæ vestigia famæ, multò magis in hoc officij mei theatro, in quo pro muneris præsentis conscientia, & vigore legis publicæ præcipuam suscepi curæ protectionisq; provinciam. Et jam hodie Polonus Orbis vidisset omnes hos Balthici maris fluctus felicissimè compositos, si communis totius Regni calamitas modestiùs fuisset tolerata. Profunda vulnera non sentire non est hominis, sed non ferre pariter non est viri, præcipuè cùm ab hominibus tolerentur. Quoties enim grande aliquod incendium extingvere laboramus, nemo est, quem proxima flamma non adurat; neq, tamen cum impatientia tum lamentamur, eò quòd aliter non possit publicum extingvi incendium. Quòd internuntij ad Sacræ Regiæ Mtis conspectum non fuerint admissi; neminem jure merito accusare possunt, nisi quòd noluerint fateri vulnera quoquo modo inflicta cordi Principis Clementissimi, quæ à nemine ignorantur. Ego enim ex particulari affectu meo satiùs conferem deprecari cicatricem, quàm expectare clementiam, ut illa suæ benevolentiæ teneritudo conservetur securiùs, quæ omni temporum intervallo imprimis est necessaria. Hæc pro candore meo insinuavi, cum eo voto, ut tranquilliora magis placeant consilia. Interim maneo.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS REGI SCRIPTARUM. 10 Martij.

Gratias refero Mti V. pro hac dignatione, quòd me ad destinatũ 16 præsentis invitare dignetur consilium Mariæburgum, nunquam

A.C.1703 quam neglexi ad classicum publicæ salutis currere, nulla intermissi comitia, consilium, ad quod vocatus eram, nunquam neglexi, & quod in ultimo Varsaviensi infirmitate pressus non adfuerim, satis dolere nequeo; Supplicassem enim Mti V, ut circa Regiam Varsaviensem mansisset, quæ propter absentiam ejus Mte vacua æmulam Mtem, eò citiùs attraxit. Commodior fuisset & celerior in publico præsenti motu concursus, frequentiores curules, & efficaciora consilia. Quanquam à tam longo itinere deberet me brevitas temporis excusare, resolutio & incommoditas Mense Martio, res familiaris post tribulationem angustior. Superaret hoc nihilominus promptitudo mea, ad obsequia Mtis V. semper parata. Sed quomodo ego Varsaviam deserere possum, sine periculo Varsaviæ: quomodo defensiones Ecclesiarum pro quibus laboro, quomodo hosce Palatinatus & Districtus relinquere, qui publicis instrumentis & legationibus hæc à me exigunt, ne stationem deseram, tanquam nidum meum proprium, discretioni manus militaris relinquam custode remoto. Ad extremum, quomodo inceptum opus salutis publicæ obsequij Mtis V. projicerem, quod quamvis Cancellaria Mtis V. conventiculi nomine baptizavit, tempus rerum Magister monstrabit, quòd dignius vocabulum togata Mtas, alium plausum conatus nostri merebantur. Placuerat præsenti Senatorio consilio, deferre toti Reip. & omnibus Palatinatibus id, quod sub tempus consilij à Rege Sueciæ venerat, celerrimam tranquillitatem optante, intererat ut ceremoniale abbreviaretur, & uno eodemque tractu, ad consilium convocarentur Palatinatus, more comitiorum ad distinctionem tribunalis, in quo ex Palatinatibus tantùm Deputati, & pluralitate res deciduntur. Deferre Mti V. conclusum Senatûs, non intermisisset debita observantia, sed tempus imminentium comitiorum non permisit, quia nec in aliquibus locis pervenire poterant, tempestivè missi, sufficit, quòd antequam expeditio missa fuisset, habuit ejus copiam, & Nuntius Apostolicus, & Legatus Cæsareus, vigiles pro interesse Mtis V. custodes.

Sive hoc in majori, sive in minori choro fiat, modò symphonia sit consona, auribus grata, falsus conatus omnium aures lædit. Sciunt novi recentesq; Catones aliorum censurare facta, & tamen nihil adhuc ipsi præstiterunt, seu laudabile, seu imitandum. Pacem exoptant, quæ abundantiam & divitias adfert, & tamen devastationem, & pauperiem canunt, queri etiam non permittunt, eripiunt lacrymas, non consolando, sed minando; fulgor armorum Polonicorum erat terribilis hostibus, sed illo tempore, dum illum implebat confidentia, amor, zelus, gloria, sed quando edax livor rubiginem inducit, citiùs linguâ, quàm armis agimus, ex vagina gladius acutus lingvæ eorum.

Desperandum tamen non est, summa calamitas prosperitatis indi-

indicium. Duæ res adferre possunt malaciam, minor Mtis V. confidentia ad nonnullos, minor diffidentia ad alios, pronior ad solida, quàm ad fabulas auris. Quod ad me pertinet, quanquam, non habeam, nisi ad querelas occasionem, memor characteris charitate cuncta operio, quidquid salvâ conscientiâ, salvis juribus humanitus practicari potest, ad pondus & mensuram adimplere conor. Regis Sueciæ experiri possum æstimationem, sed arcana ejus, dubito, an alicui etiam viciniori sint manifesta. Literis ultimis quæ mihi scripsit, credere debeo, non habendo rationem, ut ijs diffidam, cum hactenus nullam notam duplicitatis, omnem verò firmitatis in eo advertam, quando post primas de Busk adhuc datas, hanc primam recipio, in qua mitiora loquitur. Si proinde in hoc loco facere aliquid possum, laborem, curam, & obsequium meum offero. Loquere Domine, cui humillimâ inclinor veneratione. &c. *A. C. 1703*

LX.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. REGNI CANCELLARIUS, CARDINALI PRIMATI.

Mariæburgô 21 Martij.

APpropinquat consilium, in quo primus ex Stallo meo dicere sententiam teneor, & posta abit, propterea breviter tuis cum omni veneratione respondeo.

Quòd literæ meæ non ad pompam fuerint scriptæ, res ipsa monstrat, quia nullus copiam earum habuit, nec tam citò habebit. Nuntio Apostolico potest esse (nam non bene memini) quòd aliquid in hac materia scripserim, sed respondendo ejus literis sine ulla intentione curiositatis excitandæ.

Pædagogum agere non est professionis meæ, Dii obliti sunt ejus, quem Pædagogum fecerunt, nec hoc in cor meum unquam ascendit, quinimo discere à te semper volui, cum tabula rasa optavi, & opto te frequentare, ut super ea scribas, quæ velis, & nemo inveniet me unquam derogantem, vel in minima parte authoritati Primatiali; vitio verò nemo mihi vertere potest, si aliquid dico, vel ago, quod ad defensionem pertinet, ad quam jurata fides obligat, efficientem quæcunque possum, conantem etiam quæ non possum.

Indè credere potes verum fuisse desiderium meum pacis, & publicæ tranquillitatis, dum me obtulissem ad longissimum etiam iter, nec Varsaviam venire denegâssem, & jam pridem in ea me videre potuissem, si obstacula me non impedivissent, nam miserijs publicis, & privatis victus, depressus, obrutus, necdum vocem adhuc & manum perdidi in tantis malis.

Erubescere non possum, quòd semper ad tuam recurrebam protectionem, quia hæc semper mihi est necessaria, & tibi in similibus conjuncturis gloriosa.

In aliis punctis aliter me justificare non possum, nisi appellando ad eum, qui omnium nostrûm intentiones, & facta judicabit. Cæterùm non peto hominibus esse spectabilis, ne fiam invisus DEO, malo hîc contemptus esse, quàm æternùm inter contemptos.

Illud addo, quòd semper enixè orabam, ut dum etiam & apparen-

A.C.1703 tia offerretur, non tantùm iter, sed & semitam arripias ad procurandam pacem, quod & publico nomine tibi proponetur cum precibus, si consilium meum hodiernum venerit ad effectum.

Per amorem Christi Princeps Eminentissime omissis inanibus, oblatis omnibus Domino DEO injuriis, in quibus ego teste cœlo & terrâ maximè gloriari possum, arripiamus eam, vel aliam viam, modò ad optatam pervenire possimus omnibus metam, si pax esse non potest consilium in hostes unicum armari manu; velis tantùm monstrare media, & modos ulteriores, ut salvo honore Mtis, & authoritate Reipub. id fieri possit, nulla certè occurret difficultas, facilitabuntur omnia, nisi sicuti apud te nullus adhuc mali sensus, ita nullus sit pereuntis Patriæ dolor, interim tamen timendum, ne collata testa testæ mutuò ruant. Interpretetur quomodo cuiq; placuerit, intentiones, & actiones meas, ego sequar semper eandem viam, & agnosces plus in me semper, & in bonum publicum, & in personam tuam sinceritatis, & observantiæ, quàm malitia hominum depingere me solet; inimici multi, invidi penè omnes. Quæ omnia in vulneribus Christi sepelio, nec me id deterrebit unquam, nec ab agendo, quidquid debeo Regi, Patriæ, nec à demonstrando, quòd sim.

LXI

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARMIEN. & SAMB. CANCELLARIUS REGNI, CARDINALI PRIMATI. 2. April.

IN documentum sinceræ Seren: Regis nostri cooperationis, ut quantociùs motus Cosatici cessare possint, nec illâ diversione operationes belli in Polonia impediant, miseram copias literarum tam ad Ducem Moschoviæ, quàm ad Mazeppam & alios; nunc responsa ab iisdem pro meliori informatione tibi transmittenda putavi, unde colligere possis, nullum à Duce Moschoviæ usq; in hanc horam impendere periculum. Video Palatinum Belzensem Campiductorem Regni operâ Patkulij usum fuisse, cujus binas quoq; literas libens adnecto; quanquã miror diversimodè eum scripsisse; nam in literis 3. Febr. datis Palejum detestatur, quem pòst in aliis literis laudare videtur. Adjungo quoque recenter Vilnæ factam Confœderationem M. D. Lit. ut videas parem zelum ubiq; pro Majestate. Hæc dum tibi defero affectui perenni me recommendatum cupio.

COPIA LITERARUM à PATKUL DATARUM AD PAlatinum Belzensem. 3. Febr.

PRæsentium lator Kalinowski plenam tibi dabit informationem de ijs omnibus, quæ hic gesta sunt, quantum laboraverim, quibus promissis & minis tam nomine Regis, & Reipubl, quàm Careæ Mtis animum Paley tentaverim, ut ad resignandum fortalitium inducerem. Omnia in vanum fuerunt, unico hoc responso spem nostram incidit, Białocerkieviam se è manibus non dimissurum, dum hic sol in cælo luceret, nisi habito expresso à Carea Mte & Duce Mazeppa mandato. Ostendi illi, & reddidi universalia cum literis R. Mtis omni possibili modo persuadendo, ut ad debitam reditum maturet obedientiam, securus interim & certus, si id faceret, non sine præmio futurum non tantùm à R. Mte Poloniæ, sed etiam Carea Mte, cujus eò desideria collimant, ut arctissimâ cum Repub. colligatione factâ unitis animis & viribus

ribus

ribus bellum contra communem utriusque Regni hostem promoveat, *A.C.* 1703
quod non aliter fieri posse satis intelligit, nisi per prius pristinæ tranquillitati istæ Provinciæ restituantur. Addidi in cassum illum respicere Careæ Mtis mandatum illudq; excusationi prætexere, quandoquidẽ ut ipse fatetur, nullum habuerit de occupando fortalitio, manuque tenendo præceptum, à Carea Mte, quam constat nolle, nec posse affectare præfatam arcem, vetante id Tractatu Pacis, & colligationis factæ, in ipsa Metropoli Moscuæ An. 1686 Articulo 4to & 5to, in quo hæc formalia sunt; nullatenus Caream Mtem Cosacorum ex hac parte Borysthenis manentium rebus & causis (ac si ij ad se pertinerent) operam suam accommodaturam, nec illis ope aut protectione suffragaturam; unde gravis foret excessus, velle, ut tantus Monarcha verbo & promissis suis renuntiaret, eo potissimum tempore, quo jussit, ut ad Aulam Poloniæ Regis omnibus viribus ejus legatus annitatur, quatenus vera amicitia & confidentia cum Rege & Republ. conservetur. Quam ob causam pollicetur suppetias, quæ cogant rebelles, & boni publici hostes ad pristinam obedientiam, quam hic & nunc Paley excutit, ejusmodi præmissis attentatis, quæ non nisi Suecorum commodo militant; illorumq; fortunam extollunt, uti ex publica fama constat, & communi omnium voce Palejum adversæ parti favere, inque favorem illius his ausis tam turpiter inclarescere, divulgante. Dicenti non tam in possessionem suam, quàm potius tutelam eam Arcem acceptam, reposui, obligatum esse omni jure, & ipsâ æquitate id postulante reddere fortalitiũ quocunq; tempore, quo verus illius Dominus & Possessor ejusmodi redditionem affectat, & imperat, aliàs necessariò secuturum, ut pro perduelli habeatur, quam labem contrahere, pœnasque sceleris tanti præmia sibi eum velle accersere, me non putare; dixi me ita persuasum esse, quod uti Carea Mtas nunquam permitteret, ut exterus quispiam Princeps pro suo libitu & licentia negotia & causas inter suos subditos dirimeret, vicissim ipsa alteri ejusmodi injuriam non faceret, in ejus ditiones involando, alienasq; lites ad suum trahendo forum, certoque pararet vindictam in eos, qui suis talibus facinoribus ab illa favorem & protectionem sperarent. Demum explicui illi literas ipsius interceptas in præsentia Colonelli Abazyni ejusmodi fuisse, ut satis ex illis constaret eum & complicem & reum perduellionis æquè ac cæteros jam merito supplicio pro ausis suis affectos; modò nihilominus adhuc favere tempus recuperandæ gratiæ, & famæ, quam primitùs habuit, apud Regẽ & Remp. intuitu fidelitatis & impensi, prout subditum decet, obsequij, quòd si id negligat, jam nunc me ominari seriâ quidem, sed serâ pœnitentiâ doliturum, meo eum non paruisse consilio, præsertim ubi Carea Mtas fideliter à me edocta de omnibus meliora eum sapere docebit Seren: Regi hoc in negotio opem & operam ferendo. Juxta 5tum Articulum prænominati Tractatûs inter Regem & Remp. ex una, & Caream Mtem ex altera parte certè eò deveniendum fore, ut Paley captus in manus sui Domini resignetur, mercedem debitam temeritati & audaciæ ab eo recepturus. Objicienda tum illi scelera, eo patrata tempore, quo vires suas impendere iis frangendis debuerat, qui eum de Throno dejicere laborabant. His omnibus & aliis pro possibili dictis, nihil aliud evici, nec excerpere potui, præter primam resolutionem. Compertô igitur eum in proposito suo pertinacem, & flecti impossibilem esse, visum mihi consulere ei, ut saltem ad tempus belli operationes suspenderet, quo tempus Regi & Reip. lucrarer aliis consiliis in-

A.C. 1703 tendendi. Videbatur initio hanc meam propositionem acceptare, verùm, quamprimùm illi Articulos Tractatûs, quos tibi mitto, ostendi, respondit se de nulla re acturum, nisi priùs ad Ducem Mazeppa totum quidquid id esset, detulisset. Reposui: indignum igitur illum esse tam contestato affectu, quàm etiam gratiâ Regis, mererique ut in effectu, iram, & justitiæ pœnas tali debitas, qualis ipse ab omnibus habetur, experiatur, & sentiat. Considerando ergo, & ad oculum videndo eum non ratione suâ regi, sed ab alterius nescio cujus pendere arbitrio, non existimo competens esse, ut Rex & Respub. imposterum cum illo tractet, cùm prorsus impotens nulliusq; reflexionis homo sit, diu noctuq; ebrietati deditus, imò, ut patet, partium Regi adversarum. Pro conclusione assecuravi illum à me, ut honesti amans sum iis coloribus, coram Caro depingendum, qualibus meretur, secuturâ inde procul dubio Magni Ducis indignatione. Admonui severè, casu, quo pergeret, aut novam cuderet ipse, aut Cosaci rebellionē contra Regē & Remp. omnes vires in illum exerendas, jamq; nunc expectandā illi esse declarationem Careæ Mtis, siquidem toties illam suis ausis prætexeret. Tandem ad ea verba devenimus, ut censeam indignissimum hunc hominem esse, cum quo quis conferat, utpote nec DEum, nec infernum timente, prout Kalinowski horum omnium testis ob suam activitatem, meâ commendatione non fraudandus, pluribus tibi etiam circumstantias non negligendas referet. Potes igitur certus esse hunc tam præcipitis ingenii hominem rebellionem non renovaturum, tantumq; mæniis fortalitii se defensurum, casu quo quispiam in illum, ut perduellem consurgeret. Quia verò abundat populo ad defensionem sui, videor mihi non aliter posse consulere tibi, si forsan subiret animus hic vel Chvastoviæ illum oppugnandi, nisi ut supersedeas: quin rogo per amorem DEI, ne te, & ultimas vires Reipub. tuamque reputationem exponas periculo, plurimùm enim dubito te posse aut debere aggredi tam potentem & desperatum hostem. Quod ad magnum Ducem Moschoviæ attinet, id tibi affirmare possum, nullam illum ad perduellem habere relationem; aliunde rebellis hic sibi adoptavit fulcra, prodentibus id certis verbis, magnam hujus rei suspicionem facientibus, & ita si contra prædictum Palejum moveres, in ejusmodi te sponte conjiceres periculum, ex quo revocare gradum hic labor, hoc opus foret, hostilibus undique copiis circumdato, eoq; rem deduceres, ut brevi post erratum intelligenti errorem corrigere non liceret, præsertim hoc tempore, quo alibi es necessarius. Optarem potiùs sancire amnistiam, & publicare aut veniam perperam actorum ijs, tantummodo servituram, qui damnatâ rebellione ad obedientiam convolaverint, exposito Regem & Rempub. effusioni sangvinis Subditorum suorum imposterum velle parcere, præcipiendoq;, ut omnes hoc reatu obstricti, securè bona & domos suas repetant, vivantq; quietè, certi se non turbandos, tum etiam vellem, ut exercitui tuo reditum in Patriam imperes. Hoc facto liceret tibi iteratò belli operationibus intendere, suppeteretq; tempus colligationi cum Czarea Mte finiendæ, in qua eæ conditiones apponi possent, quæ viderentur optimæ & efficacissimæ ad coercendum perduellem nullo sanè respectu dignantem suum Principem, nec agnoscentem, ob quam causam acerrimâ invectivâ supremùm cum illo egi, clarissimis verbis meum exponendo votum, nullatenus me cum tali homine communicare velle, quem perduellem nôssem, Dominoq; suo infidelem, cui servire & obsequi mihi unicè honori duco. Proficiscor hinc imprimis ad

Du-

Ducem Maſeppa, ut in hac cauſa apud eum laborem. Reddam illi tuas literas, reſponſumq; ejus meis adjungam innoteſcentiis, ex quibus intelligas, quid tibi ſperandum impoſterum, aut potiùs metuendum, ab illo ſit? quo vultu relata de actis Paleji exceperit? quid de fortalitio reddendo cogitet? an & ipſe hac in parte à Czareæ Mtis arbitrio pendeat, edocebo. Exiſtimo tanquam rem neceſſariam Niemiroviæ in eo numero pedites relinqui, quo tuendo illi propugnaculo ſufficiant, ut in proximo ſint, quibus extradita arx commendari, & credi poſſit. Scias deniq; graviſſimè me id affeciſſe, te ſpe tuâ fruſtratum eſſe, & expectatione. Verùm utcunq; ea res ſe habet, ego, ut ſemel me addixi obſequiis Sereniſſimi, me ſpecialiter obligatum agnoſcens uſq; ad ſupremum vitæ diem tam Regi, quàm Reipub. inſervire, velut dilectæ Patriæ meæ, ita allaborabo tam in præſente occaſione, quàm aliis ſucceſſuris, ut gratiâ, benevolentiâ, & protectione dignus fuiſſe exiſtimer. Significabo ergo tibi fideliter & confidenter, tanquam ſincerè tibi obligatus, quem certum de omnibus his eſſe volens maneo &c. *A.C.* 1703

P. S. Adjicio id neceſſariò; Ducis Maſeppa hominem Stephanum nomine nuper à te in Caſtris donis honoratum, peſſimè de te meritum eſſe. Audeo id aſſerere ipſum ſuſpicionum & ſiniſtrarum interpretationum tam Palejo quàm aliis Coſacis Authorem eſſe. Ille furentibus calcar addidit, idq; me præſente ad omne nefas, proditq; non niſi viliſſimè ſe Regem, Rempub. compluresq; ex Polonis Dominis æſtimare. Exiſtimo Kalinovio non defutura verba, quibus hujus hominis oracula referat. Reddidi illi pro tam inſolente lingva egregiam talionem. Certus propemodum ſum, ſi Rex & Reſpub. coram Czarea Mte ejuſmodi auſum proponeret, ſatisfactionemq; poſtularet, ad exemplum aliorum perduellium, hanc cauſam, Authorem, & Ducem puniendum fore. Exponam id Duci Maſeppa, & expoſtulabo, ut ſecundùm leges juſtitiæ de illo decernatur, fortaſſis tamen feliciùs res procederet, ſi nomine Regis & Reipub. inſtantia aliqua contra hunc incentorem fieret.

COPIA LITERARUM D. PATKUL AD D. PALATINUM BELZENSEM Bialocerkviâ 1ma Martij.

OMnem movi lapidem, fortiſſimis egi verbis, ut Palejo perſuaderem hujus fortalitii reſignationem in manus tuas, ſed fruſtra omnia fuêre: excuſationem attulit non aliam, quàm quòd id ſibi jam non integrum foret facere, ſine expreſſo Czari mandato; aſſecuravit interim fidelem ſe eſſe ſervum Regis, Reipub. & tuum. Teſtor eum eſſe virum ejuſmodi, qui his temporibus Regi operam navare poſſit, ſperoq; eum id ipſo effectu probaturum. Proteſtatus eſt coram me, ſe neutiquam culpandum de ijs, quæ in his terris facta ſunt, nec alio modo occupâſſe fortalitium, ſed ſolis precibus Commendantis impulſum. Vtcunq; ſe res habet, mihi videtur adhuc cum illo leniùs agendum, magna enim ejus authoritas eſt inter Coſacos, poſſeſq;, per illum, ſi aliquam gratiam expertus fuerit, totam hanc Provinciam in obedientia Reipub. retinere. Veritatem verò dicendo; expectatio illa mendati Moſchovitici magnam reflexionem cauſat; ſignificavit enim Magno Duci Moſchoviæ jam occupatum à ſe fortalitium à Duce poſſidendum. Demonſtravi illi perperam id ab illo factum, explicuiq;, ut potui; his non obſtantibus iteratò teſtor bonum mihi hominem videri, non prætermittam de hoc negotio ipſum magnum Ducem, & Mazep-

A.C. 1703 zeppam informare, reputaboq; pro magna fortuna, si feliciter id mihi cesserit, satisfiet enim tam Regi, quàm tuo beneplacito, cujus gratiam unicè æstimo, sumq; semper &c.

P. S. Defero etiam id tibi, Palejum noluisse suscipere literas datas ad Samussium, mecum ergo illas accipiam Kijoviâ per Cursorem Czareæ Mtis ad præfatum Samussium expediendas.

COPIA LITERARUM MAGNI DUCIS MOSCOVIÆ AD SAMUSSIUM die 25 Februarij.

NOtum nobis est, quæ scripseris ad subditum nostrum Ducem Zaporoviensem Maseppam, & præterea, prout non tantùm ex literis tuis constat, sed etiam ex relatione Michaëlis Christophori Białosor Canonici Vilnen. Residentis nomine Magni Ducatûs Litvaniæ in aula nostra, uti etiam legati nostri residentis apud Regem Poloniæ; quod te cum Colonello equitum voluntariorum Simone Palejo, & aliis Cosacis ad Borysthenem conjunxeris, terrasq; Fratris nostri Regis Poloniæ invaseris, Fortalitium Bialocerkiam vi occupaveris, Nobilitatem & Judæos in eodem fortalitio, & aliis oppidis excideris, à quibus omnibus ausis necdum desistis. Quamobrem non tantùm Senatores Regni, sed totus etiam M. D. Lit. non mediocriter conturbatur, nobisque supplicat, ut ejusmodi turbas compescamus. Certiorem ergo te reddimus, nobiscum Regem Poloniæ arctissimam amicitiam inivisse, in eaq; hactenus perseverare secundùm pacta nobiscum conventa de perenni pace, item Litvanicas copias ejusdem Regis Poloniæ nostris associatas esse, ea intentione: ut contra communem hostem Suecum, ejusque adhærentes prælientur; quin præteritâ æstate fortiter nobiscum egerunt, & Arcem Bichov pro parte Regis Poloniæ occupârunt. Quare tibi Generoso Colonello etiamsi aliqua injuria facta fuisset, sive tuo socio Simoni Palejo (quam nullam fuisse ex tot argumentis nobis constat) non sic procedendum erat. Jam reverere profundissimè Regiam Mtem Poloniæ ex nunc, eo modo adversa omnia pacificabuntur, redibit quies & tranquillitas turbatæ Genti. Misimus, ut ostenderemus nostram gratiam vobis nostras literas, concedendo, ut cum Generoso Colonello Simone Palejo contractam amicitiam conservare possis, cum ea tamen conditione; ut attentatis hactenus contra Mtem Poloniæ imposterum renuntietis, pro quibus succedant cogitationes belli contra communem hostem Suecum, si id opus fuerit. Resolutionem de hoc à vobis expectamus, gratiam nostram pro ejusmodi resolutione promittemus.

COPIA LITERARUM A PALEJO AD CASTELLANUM Cracoviensem, Bialocerkviâ 10 Martii.

QUod præter morem & consuetudinem Ablegatum S. R. Mtis & Tuum apud me detinuerim, scias hoc facto opus fuisse ex ratione

ne copiarum cum Campiduce Regni imminentium, & Principum *A.C.* 1703
Wisnioviciorum cum Litvanico exercitu, aliorumque Senatorum, quos ipse melius nôsti, fortalitio huic appropinquantium. Porrò hic Ablegatus tuus Capitaneus Jonga à me sic detentus de nulla conqueri potest molestia sive à me, sive ab aliis sibi illata; illi suus honor mansit integer, nec defuit sustentatio, qualis ejusmodi personæ congruit. Hunc, quamprimùm Copiæ Regni à nobis recesserunt, Te sic imperante; salvo honore & substātia remitto, brevi etiam cæteros remissurus; retinui enim illos duntaxat per respectum ulterioris Postæ, ad Mtes utrinq; ordinatæ. Quod puncta attinet, quæ mihi per præfatum Capitaneum transmisisti, resolutionem dare nequeo; pendet ea ab arbitrio Monarcharum; Quoad bellum verò promitto, quamprimùm in manus meas mandata super hoc devenerint, me consueto tempore cum meis non defuturum. Id verò enixè peto, ut residuo Christiano populo jam ad sua domestica reverso, quietè vivere, paceq; frui per te liceat, cessentq; omnes incursiones ab exercitu Polonico, latrocinia & expilationes inhibeantur, præsertim imminente vere; nam & à me severis inhibitoriis ad meos transmissis similia vetita sunt, quibus & pœnas expressi, pollicitus me ejusmodi insolentes, cujuscunq; partis fuerint, captivaturum, & debitis pœnis, si quos tales comperero, puniturum. Id iteratò à te petens tibi à DEo integram valetudinem, felicesque successus precor, maneoque &c.

P. S. Declaro etiam & promitto Nobilitati me provisurum, de securitate, ut bonorum suorum quietâ possessione, & usu gaudere possint, vicissim concedes id mihi, ut viæ publicæ quietæ & securæ sint, more pristino commercia vigeant, negotiatores non turbentur, omnia cessent impedimenta & obices, ut vel ipse debere fieri judicare potes.

LXII.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI THEATINO REGIO MINISTRO

Mariæburgo 4ta Aprilis.

ANimum meum referendi officij cupidum metiaris non tantùm ex frequenti literarum compellatione, sed ex propensa scribentis voluntate, quæ in ratione meæ erga te observantiæ, utramq; paginam facit.

Jam tibi Mariæburgo hasce scribo, habens enim necessitates meas particulares licentiâ petitâ, & impetratâ abieram Thorunio in Varmiam, sed vix pedem movi, statim plurima contra me more aulæ, quæ in absentes immisericors esse solet, conficta, quæ literis meis ad Regem & Dñum Procancellarium Collegam meum facilè dilui. Quam vellem ut tempora similia aboleantur, quæ sub Adriano Imperatore erant, sub quo adeo delatorum voces valebant ut amicos, quos ad consilium provehebat, si fuerint accusati, in hostium loco haberentur, falsitatem à consortio veritatis non ejiciendo, sed æquè primam, ac secundam considerando, cum ordinariè cuncta turbantur, si integritas cum fraudib⁹ misceatur, si maledictis & calumniis subjiciatur. Non erit hoc ultimum, sufficit autem mihi conscientia mea. Scio in dies me majora, & magis indigna passurum, quia omnes qui justè, ac secundùm leges vivere volunt, persecutionem patiuntur, & hoc præsertim tempore, quo qui viâ rectâ incedunt non carent suspicione. Patiar sæpiùs non modicam ja-

ctu-

A.C.1703 cturam, sed eâ utar modestiâ, ac gravitate in meo officio prosequendo, ut nullius (vindictam quærens) unquam honori detraham, nullius famæ præjudicabo, nullius personam in discrimen adducam, & morem meum quem hactenus tenui, constanter tenebo, ut ijs qui mihi malè, ego faciam benè, de ijs qui de me pessimè, ego loquar optimè, penes innocentiam in sola pietate, & in misericordia DEI sperabo, qui nescit abesse piè sperantibus. Quanquam ita planè fit, ut nonnunquam miseros fortunæ fulmina feriant, quàm contumeliarum aculei lacerent atq; cruentent, sed sit sanè, fervida illa nimis, & turbulenta ingenia veritatis causam sub præclaro schemate zeli, & obsequij obtentu abscondant, laborare hæc potest, vinci non potest, & quotquot hunc impetum incurrent, fluctus fracti dissilient, & paulò pòst tristes erunt inimici mei, qui me abesse, nunc sunt læti.

Et cùm Rex Sueciæ vertere arma sua contra Thorunium destinasset, nec ibi securam esse residentiam Rex Serenissimus videret, relicto ibi sex, vel septem millium peditum præsidio, Mariæburgum iter direxit, ubi ut ego compaream in mandatis accepi. Mansi à prima Febr. aliquot dies Elbingæ expectans Regis adventum in loco destinato, & seriò revidendo decreta reformationis, utrum sint in executione, & utrum civitas secundùm ultima decreta Commissionis Reipub. cui præfui, & multa in favorem Ecclesiæ ejus constituta sunt, non faciant aliqua ut ante Ecclesiæ illi (quæ ut scis ad meam Diœcesim pertinet) præjudicia.

Venerunt interim literæ D. Cardinalis Primatis ad consilium Varsaviense more Comitiorum invitantes, mitto tibi, & illarum, & Regiarum copias, quæ sunt in contrarium expeditæ, elucidabunt primæ affectum ejus in Regem, nec ampliùs sinent caligini locum. Ecce effectus tot protestationum post habitum Capitaneatum Miedzyrzycensem, facere hæc scribunt Varsaviâ constanter Dñam Palatinam Lencicien-sem, nihil unquam facit quidquam grande, vel parvum eiq; priùs omnia indicat. Mulier hæc plerumq; vel veriùs dicam semper gravioribus consiliis sese arrogantiùs quàm mulierem deceret immiscet, & cum semel irrepserit ad summam semper potentiam junctis artibus contendit, & si ancipiti suspensus cura quandoq; Primas, in pari spe, & æquali metu, ne consilia malè explicentur hæsitat, & in incerto hæret, illa jubet explicare vela, & quo fata vocant in altum, quasi ad quærendos immortalis gloriæ titulos pertinaci provehit aura, & subinde ad ea facienda inducit, quæ & ipse minus esse recta sæpiùs fatetur, quoties abit quocunq; eum D. Palatinæ fert voluntas, indè mores & ingenium ex actionibus his, & rebus gestis spectari debent; scio pro certo quòd Primas tametsi ambitione præceps in diversa ab æquo, & bono aliquando rapitur multis tamen optimis artibus abundè instructus flagitiosa ejus consilia mirificè contegit æternitatis appetens, & gloriæ avidus, sed perversis ejus persvasionibus victus inania pro solidis sectatur. Ut pleriq; Principes solent qui veræ virtutis obliti, per superbiam, animi vanitatem, atq; malitiosa fœminarum consilia insaniunt. Sed consilium hoc, modò Reipub. non sit calamitosum, certè sibi & suis exitiale futurum, ita cum quemquam lædit ira Divûm, mentem bonam ejus pectori primum eripit, & ad mala eundem consilia flectens, facit peccata nunquam cernere ut queat sua. Clara est res hæc in casu nostro, & omnibus ad intelligendum exposita, multos (ex quibus fateor & ego sum) majoris mali tenet suspicio, cùm præsertim paulatim cum injuriis metus

tus

tus crescat, juris, & legum contemptus. Commota enim sunt omnia, A.C. 1703
& erumpere incipiunt, quæ prius suppurata latebant. Sed noster Cardinalis, si quam malè scribendo voluptatem cœpit, malè legendo amittet, cogi debet, ut sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus.

Commisit enim hac in parte errores supinos, & crassos, qui satis essent, quamvis nunquam alibi peccasset, ad eum perpetuò vituperandum, culpandum, & hoc & omni tempore condemnandum, & jure potes dicere multa in illis deprehendi literis, quæ defendi non possunt, agit enim ea, quæ non sunt è Repub. non suffecit hoc, quòd Senatores, & Nuntios requirat more Comitiali, sed sine Rege, ad circum nesciunt convenire Catones, respondetur ipsi solidè, & fortiter quia metus cohibet, quos fides promissa non retinet, expectamus, donec videamus, quem res exitum habeat. Interim non transibunt hæc absque pœna, & animadversione, timeat sibi quia nulla temeritas tuta est, & nulla injuria stabilis, cogitavit consilia, quæ non poterit unquam stabilire, & pro frumento, quod sperabat, orietur ipsi tribulus, & pro hordeo spina, cum hæc consilia etiamsi convenirent plures, nec mentem habere possunt, nec caput, nec pedes, nam dissidiis vastare ea omnino vult, quæ concordia exædificata sunt. Sed id duriùs factum, vel dictum, quod ferre debeat, meminerit & de Rege ea se scripsisse acerbiùs, quàm decuit. Formidolosam ergo hanc rerum gerendarum occasionem per curam & diligentiam nostram certè amisit, & amittet; Erepti autem à me sibi quasi è manibus triumphi, contumeliâ accensus, nunquam se eam injuriam animo depositurum esse jurejurando affirmavit. Sed DEUS auxilium meum, & spes mea in DEo est, his non commoveor, rectis corde lætitia, elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur, sicut omnia, multi insurgunt adversùs me, Dominus autem susceptor meus, gloria mea, & exaltans caput meum.

Mors & encomium Raphaëlis Lesczynski.

6tâ Febr: venit notitia de morte D. Raphaëlis Lesczynski Thesaurarij Regni, quem ego venturum Thorunium, & rediturum in gratiam Regis non arbitrabar solùm, sed sciebam, quanquam de mortuis non est nostrûm judicare, quid facturi fuissent in humanis agentes, dubia enim res erat apud multos, & necdum veritate comperta, omnes enim inimici multò magis illos criminantur, cum jam se non possunt defendere, successura tamen erant, si venire potuisset, quemadmodum speravimus ex voto, sed cùm illum Thorunium sperarem, vel in viciniam venturum, citatis equis eò se contulit, quo iter est omnibus. Nemo me dicere prohibet, quid sentiam de hoc magno viro, quia tuta est in mortuos reprehensio. Vicit ille famam virtutibus suis, & terrarum orbem nominis sui magnitudine, & fama ita implevit, ut semel eum vidisse in aliquo vitæ fructu poneretur. In illo scientia rerum erat eximia, virtus excellens, authoritas evidens, præsumpta felicitas, fuit laboriosus in negotijs, fortis in periculis, industrius in agendo, celer in conficiendo, consultus in præ- & providendo. De ejus capacitate dignitateq; dicere parum attinet, cum judicia hominum, & honores habiti testimonium dent evidens. Viæ ejus, viæ pulchræ, nec novi viventem, nec legi de mortuo quoquam, qui tot honores cum decoro gessisset; Imprimis Subdapifer, post Dapifer, tandem Incisor, deinde Vexillifer Regni, Mareschalcus Comitiorum colligationis cujus operæ, & curæ Vienna, & cum illa Christianitas liberationem suam jure debet, nam si hæc Comitia activitate ejus non fuissent perfecta, nec colligatio conclusa, nec suppetiæ datæ, ac proinde Vienna capi à Turcis, Christianitas

A. C. 1703 anitas perire poterat. Calissiensis pòst, & Posnaniensis Palatinus, tandem Generalatu Majoris Poloniæ accepto, Palatinus Lenciciensis declaratus, magnus Legatus ad Portam Othomanam missus, quam cum summo sumptu, ingenti nationis honore absolvit, ac demum Thesaurarius Regni renuntiatus in quo & finivit. DEus bone quot honores ab uno gesti! & semper, & ubiq; optimè! pauci & ferè nulli inveniuntur, qui tot gradibus ad summos dignitatum pervenerunt apices. Crede me potiùs tenebras, quàm lucem tanto viro addere, sed nolui desiderari à te fidem meam, ex cujus morte dolor multum me perstrinxit, & quidem acerbiùs, quàm ferebat opinio, anima mea in amaritudine est. Etiam ij tandem pereunt, qui res præclaras gesserunt? Quanquam bona fama durat, etiam post hominem, & quod gloriosè geritur, fine temporis non tenetur. DEus illi misereatur, & locum pacis concedat, levandus verbis est dolor, & ad jucundiores cogitationes traducendus.

Thesaurariatus cessit Dño Prependowski Palatino Mariæburgensi, Palatinatus verò Dño Kczewski Referendario Regni nuper facto, Referendariatus Dño Rzewuski Incisori Regni, Incisoriatus verò Dño Potocki Capitaneo Czerkasensi, castrorum verò Metator factus Dñus Lubomirski Capitaneus Sandecensis, Generalatus verò Majoris Poloniæ Dño Radomicki Palatino Calissiensi datus est, quia verò secundùm leges Patrias Palatinatum simul tenere non posset, commutatio facta cum D. Gałecki, ita ut hic Palatinus Calissiensis, ille Inovladislaviensis fuerit declaratus, quanta mutatio morte unius! ita planè unius corruptio, aliorum fit generatio.

Tandem 17 Febr. veni Mariæburgum, retuli Regi quomodo expediverim Rozyccium meum Varsaviam, datâ ipsi secretâ instructione ad persuadendam pacem Generalibus Suecis, præsertim Reinschildto, quod Rex approbavit.

Disputabatur de loco consilij ab his qui nullibi esse minus volunt, quàm ubi sunt, sed tandem evictum ut Mariæburgi absolveretur, idq; in præsentia Regis ex rationibus, quas ex tractu Diarij mei scies.

Venit etiam notitia, quòd Cosaci qui contra nos multa faciebant per D. Potocki Palatinum Kijoviensem, Sieniawski Palatinum Belzensem, & Principes Wisniowieccios fuerint deleti.

27. Fuit ex improviso Senatûs-Consilium, mitto tibi puncta, & meam propositionem, & conclusum, videbis, quàm generosa contra superbi Cardinalis consilia accepta fuerint, certò hoc mihi imputabitur, quanquam ego more meo modestè egerim, sed aliter fieri non potuit, qui dicit quæ vult, audit quæ non vult.

Theodorus Potocki. Interim Dñus Episcopus Culmensis inito consilio cum Dño novo Thesaurario Prependowski miserunt Varsaviam, & vellent independenter à nobis combinare Cardinalem, & suberat fortè spei non nihil, cui ego me non oppono, sed dubito valdè, ut id fieri possit; inde maxima orta est diffidentia D. Episcopi Culmensis contra me, & longè aliter sese habet, quàm ut putavimus, vel nobis de ipso persuasum fuit, sed quia ego innocens sum, DEO meo ut soleo reddo injuriam vindicandam, & decrevi bonum pro malo rependere. Interim impedientibus, & quiescentibus alijs, qui mihi auxilio esse deberent, insto in publicis, urgeo, nihil omitto ex his quæ facultates meæ permittunt, quidquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur.

Venit etiam notitia 9 Martij, quomodo Palatinatus Lublinensis declaraverit se in partes Regis Sueciæ, quomodo Tykocin fortalitium acce-

acceptum ab ijsdem Suecis fuerit. A.C. 1703

Interim ex maturo consilio visum est, (prout jam dixi) ut præsente Rege consilium fieret, & 15 Martij incepit, feci propositionem, Rex juravit tacto pectore post datam in lucem manifestationem non se nos deserturum, & nos pariter juramentum firmatum exsolvimus, magna in me indignatio fuit, quærentis quòd nequibat invenire D. Procancellarii Regni (de quo expertus sum, quod prius non credidi) quòd ego non in furore, nec ira procedendum arbitratus sum, ille verò cum aliis non nisi ignem spirabat, contentus tamen dum me explicui Rex Serenissimus fuit, non decent enim nos Ecclesiasticos, nisi modesta, quæ illis non placent, quibus non tam pax, & otium, quàm contentiones, & bella sunt usui.

Quemvis Præsulem pacis convenit esse custodem, nam à quo melius moderatio debet sperari, quàm cui potuit Ecclesiæ regimen committi. Jam video quòd illi soli libertas est, quidquid facere velit, & dicere, cujus plenam confidentiam invenire non possum, nescio sua an mea culpa? Ita humana est conditio: omnes pluris apud nosmet ipsos, quàm apud alios sumus; ego verò ita suadeo non incerta spei ratione, quod & hi propè esse possint, modò eos non repellamus, qui à nobis longè sunt.

Quidquid sit, nunquam aliter loquor, quàm sentio, nec unquam ad gratiam loqui institui, nisi idem, & profuturum Regi, & Reipub. persuasum habeam, & nunc quæ sentiebam simpliciter omnia, sine ulla tergiversatione libereq; sum elocutus, nec à dando utili consilio unquam prohibebor. Passionis multorum impetus modestiæ clypeo domare soleo, satis tuta innocentia est. Habui etiam à Rege promissum, quòd nihil inculpabit, priùs quàm à me intelligat, non priùs arguet, quàm sensu perquirat, ne aliter instructus sit, quàm veritas inquirit, possunt enim multa dici de me, sed veritas in suo loco manebit, & post tenebras sequetur aliquando lux.

In consilio 30 Martij D. Gąszewski ex Palatinatu Podlachiæ invectus est in Litvanos, sed & illi ore Domini Pocieij fortiter responderunt, & parum abfuit, quin hoc consilium non fuisset ruptum, sed tamen per gratiam DEI summâ nostrâ applicatione ex insperato die 2 Aprilis finitum, & à Serenissimo Rege subscriptum, & ab omnibus cum plausu nostrorum, & confusione inimicorum, & malevolorum. Hæc sunt quæ mihi scribenda tibi de novo occurrerunt omissis nugis, aut levibus rebus, de quibus in vulgo semper est rumor; res notas iterum significare obtundentis est, inania verò attingere, & nihil nisi verba dare dementis. Ego pro festis Paschatis abeo in Varmiam, tu verò scias quòd te amem, colam, observem, sumq; tuus.

COPIA LITERARUM A LUDOVICO ZALUSKI EPISCOPO PLOCENSI, AD PRINCIPEM CANCELLARIUM REGNI FRATREM 14 Aprilis.

TAntas inter calamitates viribusq; nostris majores, adeóque ipsi calamo & linguæ eas referre volentibus, difficiles, Diœcesis meæ oppressiones nullum ex omnibus charis meis videns, qui consoletur, aut consolari possit, ad te recurro, à quo ad latus Mtis existente, si non opem, saltem spongiam lachrymis meis & pauperum detergendis spero, mihiq; promitto. Jam annus totus elapsus est, ex quo a- *Querelæ de oppressione*

vulsis

A.C.1703 vulsis de cardinibus suis juribus, & immunitate Ecclesiasticâ, iisdemque conculcatis, miles Saxonicus paratior ire in perniciem civium, quàm hostium, Ecclesiastica bona sibi in prædam destinavit, inauditas à sæculo indixit, indictasque extradi imperavit portiones. Nulla jam aulis, nobisque authoritas, furore & audacia omnia sibi pro libitu insolenter vendicante, nec aliam licentiæ causam prætexente; quàm, quia Dominus his opus habet. Quæsivi ex his hospitibus, quod tandem peccatum in me tam severâ pœnâ & pœnitentiâ punirent? responsum sufficere ad peccatum, quòd impar essem resistendo. Testis mihi DEus est, cui servio, testes omnes, in quorum oculis fidem meam & sollicitudinem tot inter turbas Mti, ejusque rebus probavi. Nolui meâ personâ Turbatorum augere numerum, proprium oppignoravi argentum, ut egenos redimerem; nec hoc satiatus miles, utpote cui nihil satis est. Ergo evacuata stabula pecoribus, quæ vilissimo pretio in singula prænunciato venderent; seu potius prodigerent: expilatæ aulæ, direptæ quadrigæ, equi Nobilitati, & Senatoribus adempti, quos inter Castellanus Visensis suo tempore causam dicet. Scripsi ad aulam, nihil profecturus, innui viscum etiam in parva quantitate magnis alis illaqueandis posse sufficere, eodem cultro panem scindi, & digitum vulnerari: verba pro re recepi, decreta inquisitio, Commissio assignata, ad speciem omnia, & joci gratiâ, quia sine effectu. Nam interim Saxones antiqui moris retinentes vastationem promovent, contributiones extorquent. Occupavit Diœcesim meam tam Saxonicus quàm Litvanicus exercitus, volens his malis occurrere, ceu sideratus præcipitavi iter, ut quantocyùs Mariæburgi comparere possem: verùm nescio, quò fato meo, proxim⁹ loco consiliorum existens, jam illum congressum finitum esse comperi, indubiè, si ibi in tempore adfuissem, tacturus ulcus, & lingvam moderaturus versus affectum dentem: forsan tamen melius factum est me ab eo consilio absentem fuisse, quia un noble ressentiment ne s' evapore point en paroles. Addo occupatam Pultoviæ arcem, effracta cellaria, vivaria piscium exhausta, ejectos conclavibus inquilinos, pulsos ex stabulis equos. Quin nec aulis per prædia parsum, interversæ operæ, excussa frumenta, Domus Canonicorum in hospitia excubiarum mutatæ, in singulos rusticos quini aut seni milites distributi, uno verbo, ceu jam adforet supremus judicii dies, ploratus & ululatus inter maledicta & execrationes ubique plurimus, lachrymæque cœlum penetrantes. Lator præsentium pluribus si poterit, referet calamitatem; nam mihi dolor verba eripit. Unicum à te peto, id inter maxima gratiæ, & benevolentiæ tuæ erga me habiturus argumenta, ut authorem malorum indages, quis ille Consul fuerit, ut Ecclesiastica bona tam diræ direptioni exponerentur; pateat manus, quæ hunc lapidem in nostrum direxit vulnus, spem firmam habeo in DEO me huic sangvisugæ à corpore universi avellendæ, expressoque, quem bibit, sangvine, ad quisquilias ejiciendæ non imparem futurum. Indixi confratribus, Prælatis & Canonicis meis conventum, ex quo imprimis deputatos ad revisionem designabo & mittam, certò millionem in damnis reperiam, computationem factam & exorbitantias typo datas per Comitiola spargam, Romæ, & Præsulibus nostris communicabo, exercitui nostro exponam ipsis panem benemeritorum ereptum, demum cum afflictis meis levabo ad cœlum manus meas, orans; ut venenum aspidum, & hoc fel Draconum pro felle piscis Sarmaticis nostris Tobijs oculos restituat.

P. S. Quod Zamoscio habui, tibi adjungo, hoc est quod 15. Febr. Sue-

Suecorum aliquot millia die Dominico nobis circa meridiem prandentibus insperatè sub Zamostium venerunt, non ausi tamen propius muros accedere. Generalis Steinbock per aliquot Ablegatos misit literas ad Ordinatum Zamoyski, deditionem arcis persuadendo, responsum illi, ut non se turbet cum exercitu, statimq; post discessum Cursorum, conclusum vim vi repellere. Facta ergo est terna tormentorum explosio, primâ interfectus Generalis major Horn cum aliquot Officialibus, unde sumpto bono omine animus crevit, & resolutio; alterâ aliquot corruerunt, tertiâ omnes in dispersionem acti, reliqui verò locati in suburbijs, relictis capillitiis, sclopetis, gladiis, alioq; apparatu, vix vitam imminenti morti eripuerunt. His peractis exnunc Ordinatus ex muro demitti jussit 30 milites cum accensis facibus, qui suburbia incenderent, quæ ex omni parte incensa quatuor diebus & noctibus ardebant, sicq; Sueci nihil à nobis præter confusionem retulerunt. Publica in crastinum in gratiarum actionem circa urbem facta processio, in cujus complemento vix ad templum delato Venerabili, exorti terrores in populo, Suecum esse in proximo nunciante, quo audito exnunc ad valla & muros concurrerunt nobiles & milites, ubi dato explosione tormentorum igne, Sueci iterum redeuntes, murisq; propius accedentes, in fugam acti, tandem Ordinatus explorandi gratiâ expedivit 70 Equites sclopetarios, totidemq; lectos nobiles bellandi gnaros, qui aliquot occisis Suecis, captivos aliquot duxerunt ad arcem. Interea Generalis Steinbock misit ad Regem Sueciæ, quærendo, utrum obsidenda, impugnandaq; civitas esset, nec ne? nondum habetur à Rege resolutio. *A.C.* 1703

SERMO PALATINI MASOVIÆ AD REGEM SUECIÆ in Audientia. 16 Aprilis Pragæ.

Serenissime ac Potentissime Rex.

VEnit iterum ductu & operâ Eminentissimi Cardinalis Primatis Regni Respub. nostra cum symbolo pacis, & amicitiæ tessera, ad S. R. Mtem V. Illa nimirum Respub. quæ non ita pridem Leonis Suetici progeniem ad solium Mtis suæ, liberis evectam suffragiis vidit fideli obsequio, quo semper constantissimè regnantes colit, venerata est, & uberiores, nullo ævo, tacendi manipuli collegit fructus. Quæ pacta & fœdera cum Serenissimæ Mtis V. Domo, Regnoq; Sueciæ, sacrosanctè semper tenuit, & quod miretur, quod æstimet Posteritas, vel per abrupta manutenere satagit, asseritq;, ex rationibus statûs confirmata non debuisse, nec potuisse violari insciâ illâ, & non consentiente. Quæ gratularetur etiam sine dubio tantum sibi datum hospitem, nisi miseriæ ipsæ viscera consumentis belli, gemitusq; innocentium Civium, & jus omne & sensum confunderent. Eadem tamen Respub. confidit, & non sine fundamento firmiter sperat S. R. Mtem V. magis sinceram affectûs contestationem, quàm dubios belli eventus & fortunæ, quæ raró diu satis constanter arridet, æstimaturam. Hæc se adhuc impetitam credit, licet latè diffusa calamitas aliter suadeat, obstantibus tot amicis S. R. Mtis aurem & Regium cor, à cognato sangvine quo ipsa ducit pietas, non aversa inventuram, cum præsertim eò usque (uti res ipsa testatur) nihil prorsus hostile sit actum ex consensu Ordinum Regni, quibus semper firmum mansit, manetq; usq; ad extrema proposita, successiûs potiùs, quàm datæ fidei detrimentum pati. Probavimus hanc veritatem Serenissime Rex capiti Mti in correspondente corpore,

A.C. 1703 quæ unita & ſimul juncta aliam forſan rebus induiſſent faciem. Probamus & nunc pacem bello, & oleam lauro præferentes. Nec adeo S. R. Mtis indignationem incurrere debemus, quòd libera Gens, liberæ Electionis Sacramentum Seren: Regis Noſtri, Nomen ſanctum, Mtem & integritatem ſangvine, & vitâ cariora eſſe profitemur, cum conſtantia deceat viros, nulliusq; magis intereſt, quàm coronatorum Capitum, ne facilis, ſed damnandæ ſubditorum levitatis exempla dentur. Cæterum extremis his externis, quæ aut voluntariè obligatam, & juramento comprobatam fidem, præcipuum ſtatûs noſtri arcanum, aut coalitarum Provinciarum compagem diſſolvunt, ad omnia, honeſta & poſſibilia, pro comprobandis pactis Olivenſibus, pro firmanda, inter inclytas Gentes, ſtabili & perpetuâ pace, pro reſtauranda veteri ac fida amicitia, S. R. Mtas faciles nos ſemper & juſtitiæ amantes inveniet. Quod ut ſit manifeſtum, Deputati ad inchoandum tantæ molis negotium, Commiſſarij obnixè petimus.

RESPONSUM A REGE SUECIÆ, ſeu MANIFESTATIO.

QUemadmodum nemo, niſi apertè ſit iniquus, inficias iverit, bellum hoc à Rege Poloniæ temere ac ſine juſta cauſa ſuſceptum indignoq; prorſus modo geſtum eſſe, ita in dubium non vocabit, quin S. R. Mtas Sueciæ, tam injuſtè ab eo laceſſita, jus habeat, non tantum pro damnis, quæ inde tolluntur graviſſima, ſatisfactionem exigendi, verùm etiam de futuro cautionem tantò majorem, quantò plura innocentiæ ſuæ documenta idem dederit. Tertius jam annus abiit, cùm neutram harum obtinuit S. R. Mtas Sueciæ, & ut eam amicâ ratione obtineat, ſpem ſupereſſe videat exiguam. Etenim, ſi quando Rex Poloniæ, cùm armis Sueticis in anguſtias ſe redactum ſentiret, Pacis præ ſe deſiderium tuliſſet, illud tamen quamprimum ſpes aliqua ſucceſſûs blandiretur, ex animo ejeciſſe deprehenſus eſt, ex quo palàm, eum occultè infeſta quævis moliri. Unde colligere haud difficile erat, ex induſtria hoc fuiſſe compoſitum, quo imminens diſcrimen evitaret, aut impetum victoris tam diu, donec nova fabricarentur conſilia, eluderet. Inprimis verò ut aliis perſuaderet pacis amorem ſibi eſſe, culpam autem protracti longiùs belli, apud S. R. Mtem Sueciæ reſidere, odio propterea tam Reip. quàm Fœderatorum dignam. Poſſet hoc ex illis, quæ hactenus geſta ſunt clariſſimè demonſtrari, niſi quod ante oculos expoſitum eſt, ab omnibus perſpici æſtimaretur. Hæc cauſa erat quare S. R. Mtas Sueciæ, jam cautior facta, ne promiſſis ejuſmodi, ſub quibus tantum latere inſidiarum deprehenderat, fideret, neq; viam lubricam adeo & infidam niſi magnâ cum circumſpectione ingrederetur. Nihilominus, ut cum Repub. Polona tum univerſus Chrianus orbis intelligeret non dulcem adeo ſibi eſſe armorum gloriam, ut de quiete populorum non cogitaret, in medio victoriarum curſu cum tramite inſtitit, quem pacandis hiſce turbis, quàm accommodatiſſimum eſſe crediderunt, atq; adeo manifeſtum reddit, publicam ſalutem magis ſibi cordi eſſe, quàm quodcunque bello lucrum decuſque. Quapropter miſſis 4. Menſis Febr. ad Emin. Cardinalem tanquam Primatem totius Poloniæ literis, propenſionem ſuam ad bellum hoc ſecundum, apertè indicaverat, eoq; fine Conventum totius Reipub. indicendum propoſuerat, in quo quisq; ſtatuum abſq; metu, ac coactione ſententiam diceret, eaq; conſilia depromeret, quæ ſalubri huic inſtituto,

to, quàm maximè viderentur concedere, existimavit S. R. Mtas Sueciæ propositionem hanc eò minùs rejiciendam esse, quòd à legibus hujus Reip. non aliena esset, propterea compendiosissimam, tutissimamq; esse deceptam se intellexit. Tantum enim obfuit, ut eam approbaret Rex Poloniæ, ut inde ansam arriperet conviciis existimationem S. R. Mtis Sueciæ proscindendi, Ordinibus Reip. suspectam ejus reddendi intentionem, atq; inutilem, quemadmodum literæ ejus ad Senatores paulò pòst circummissæ, clarius evincunt. Quo pacto in lucem erumpit, quod magnâ solicitudine tectum erat, invisam esse nempe illi gentis hujus tranquillitatem, qui unicum fermè illius reducendæ, remedium impedivisset. *A.C.* 1703

Cùm verò Eminentissimus Cardinalis consilio eorum, qui pro Repub. bene animati erant, conditionemq; hanc non modò æquam, justâque, sed etiam opportunam huic tempori indicavisset, & proinde consultum duxisset, consilium tale indicere, in quo libere quisq; procul metu, & corruptione, procul partium studiis, sensa animi aperiret, deque ijs deliberaret, quæ communi bono idonea credidisset. Rex Poloniæ obviàm ivit, illud conventiculi nomine traducendo, intentatâ etiam illis ultimâ pœnâ, qui illuc convenire ausi fuissent. Hisce artibus in irritum cecidit, quidquid ex parte S. R. Mtis Sueciæ componendis hisce turbis factum esset. Idem enim Rex alium cœtum, huicq; oppositum Mariæburgum convocavit, cui non adfuit tantùm, sed etiam præfuit ipse, qui bellum hoc iniquissimum conflaverat, præsentiumq; alios minis, alios donis, atq; pollicitationibus eò deduxit, ut ea concluderent, statuerentq;, quæ à pacifico animo, eò minùs profecta esse apparet, quò in S. R. Mtem Sveciæ iniquiora sunt, & alendo potius quàm restinguendo huic bello plura continent.

Ab hoc consilio, quod præsentiâ ipsius & spiritu animabatur, qui non modò Author hujus belli esset. verùm etiam ex ejus continuatione utilitatem capiat maximam, quem negotii hujus successum sperare quisquam poterit, siquidem is ipse pacem, quæ fido stabiliq; fundamento innitatur, & suis adversam destinatis remoratur, eamq; suam potestatem adeo coerceri, constringiq; metuit, ne illa, quæ adversus libertatem Polonam animo suo defixa habet, perpetrare possit, bello verò in longum producto, præsertim, si Rempub. in societatem ipsius pertraxerit, non defore sibi occasionem videt, ea perficiendi, quæ diu in perniciem ejus agitaverat.

Tantò verò faciliùs ipsi jam fuerant præsentes, in suam adjicere sententiam, quòd eorum multi, præsertim Litvani, jam diu hostes se esse Suecorum professi sunt, præterq; sævitiam insolentiamq; in populares suos effusam, nisi per bellum promeritam effugere pœnam, se non posse animadvertunt, quo durante, sangvine, atq; fortunis eorum, quos convulserant, diutiùs se ingurgitandi solitam habituros se licentiam sperant. Quanquam verò credibile est, non paucos illorum, qui consilio huic interfuerunt seriò pacem exoptâsse, adeoq; alterius longè sententiæ fuisse, si quæ voluissent, liberam habuissent dicendi facultatem, quoniam tamen sub oculis, ac imperio illius constituti fuerant, qui plurimum pollebant, ad nutum ejus, voluntatemq; se componere sunt coacti. Propterea cum Mariæburgense hoc consilium, eidem fundamento, quod Sendomiriensis posuerat Conventus, innitatur, rationem non esse existimat S. R. Mtas Sueciæ, quare illud in aliâ consideratione habeat, quàm origo illius sit. Hic enim tametsi ex unius tantummo-

*A.C.*1703 do Provinciæ Palatinatibus constabat, vim tamen totius Reip. repræsentare voluit, atq; eo nomine Pacificatoris seu Mediatoris personam induere, inter belligerantes Reges. Quòd si quis legerat posteriori illi plurium Palatinatuum suffragia accessisse, consilii tamen ab universa Repub. constituti vim nomenque habere nequit, à quo præcipuæ primæq; authoritatis in Repub. viri, abstinuerunt, quodq; non audierunt Palatini non exigui nominis, neq; unquam in illud concesserunt, Quâ securitate S. R. Mtas Sueciæ, cum illo tractatum institueret, cui intercedendi jus habent alij, quodq; ex legibus Patriæ, cum ita videretur, illegitimum pronuntiare potuerunt? quid statuta Polonica in hoc casu valeant, quidq; exigant, ut justum validúmque habeatur, idq; conclusum fuerit, non in obscuro est. Quidquid Legatis his, quo consilium Mariæburgense, nemini non aliud mandatum, quàm quod Sendomiriæ acceperant, datum esse liquet, in quo injunctum illis erat suo interventu Pacificationem inter ambos Reges constituere, atqui rationes, quæ tunc S. R. Mtem Sueciæ impulerunt, ut mediationem Reipub. non aptam satis judicaret, non modò ut antea huic negotio, opponuntur; verùm etiam eo magis evaluisse jam censetur, quòd præterquam à consvetudine omnium gentium, atque à prudentia longius remotum, eorum officiis, uti in controversiis componendis, quo justissimas ob causas, quisquam suspectare potuerit, non esse à partium studiis vacuos. Tales etiam ij inventi sunt, qui in partem culpæ veniant, mediatione quoque ab eo consilio, sic demandatâ, quòd infesti animi magis, quàm pacifici, luculenta exhibuerit indicia. Quamvis enim in concluso Mariæburgensi pacis mentio inseratur, perspicuum tamen est, specie tenus illam fieri, cùm maximam partem illud de bello & clarigationibus loquatur. Planum hoc evadit ex confictis criminationibus, quibus S. R. Mtas Sueciæ injustè laceratur. Jam verò comminationes illæ, quibus refertum est, & consilium cum Moscho tam Poloniæ, quam Regni Sueciæ acerbissimo hoste, fœdus arctissimum pangendi, quid aliud, quàm infesta quævis spirant, animum certè hæc amicæ compositioni intentum non arguunt. Indigna verò res esset, victore Rege qui toties hostes suos perculerat, ijsque & viribus est instructus, quibus invitos & nolentes, ad æquas conditiones cogere possit, si minis ejusmodi ad iniquas conditiones accipiendas terreretur, pariter ac eorum muneri, qui mediationem suscipere cupiunt, minimè videtur convenire, ut alteri parti velificari nimis velint, alteri autem minentur leges præscribere duras, & iniquas, aggrediantur. Ita quidquid S. R. Mti probrosum sit atque infensum non omittitur. Quo autem pacto damna, quæ ex hoc bello, inflicta sunt, resarcientur, quanquam securitatem adversùs levis adeo ingenij hostem nanciscetur, inposterum ne verbo quidẽ meminit. Hisce rationibus ritè perpensis non consultum habet S. R. Mtas Sueciæ, Tractatũ aliquẽ, qui super hoc fundamento instituatur, incipere, utpote ex quo non decus sibi, non satisfactionem, nec securitatem ullam polliceatur. Quanquam nec Reip. Polonæ commodi inde quidquam proventurum certò prævidet, contra verò perniciem ultimam accelerari, periculumq; fore, ut Boni, quod pretiosissimum habet, ipsius libertatis, tandem faciat jacturam. S. R. Mtas Sueciæ, honestam, securam pacem, non respuit, quoniam tamen semper æstimaverat incolumitatem Regnorum Sueciæ, ac Poloniæ, ita esse combinatam, ut altero concusso periclitari alterum necesse sit, talem amicitiam redintegrandam optat, quæ utriq; populo diuturna sit, ac proficua. Tot autem in Remp. Polonam

lonam benevolentiæ suæ signa confidit exstare, ut de integerrima sua intentione dubitare minimè debeat, sed minimæ potius amicitiæ pignora sibi exhibere, ut reliqua silentio jam prætereantur, sufficere aliud existimat, ad indicium constantis & non fucati animi, quòd peculiarem pacem, quamvis sibi quæstuosissimam nunquam voluisset admittere, rejectis optimis conditionibus, quæ cum detrimento Reipub. fuissent conjunctæ, eandem propensionem Respub. in posterum servare constituit, cumq; illa arctioris amicitiæ fœdus inire parata est, ex quo gloriam & incrementa sperare poterit uberrima. Non alienum ab hoc proposito ducit, si Reip. paulò intentiùs ad animum revocet, in quod discrimen se conjiceret, quamque inexplicabilibus se incommodis involveret, sic eo tempore, quo cum S. R. Mtas Sueciæ, certas rationes iniret, eorum consilia disturbandi, qui libertati ipsi insidiantur; illa cum Regis sui, tum Czari iniquissimis bellis se ingereret, fidos veteresq; amicos, qui sartam tectamq; ejus posteritatem cupiunt, à se alienaret, in illorum verò casses incideret, quos in perniciem suam conspirâsse notum est, de quibus nemo dubitavit, quin ad maturanda ea, de quibus dudum convenerant, hac opportunitate uterentur, & quemadmodum illius culpæ quàm hostis S. R. Mtis Sueciæ contraheret, se hoc modo redderet participem, ita omnia hujusmodi incommoda præstantemq; illius satisfactionis, quæ læso debeatur, cum ingenti suo damno in se devolveret. Hoc verò periculo non tantùm carere potest Respublica, verùm etiam libertati, privilegiisque suis in omne tempus prospicere, si pignorata sibi amicitia Sacræ Regiæ Majestatis Sueciæ, occasione præsenti frueretur, se in tuto collocandi, quâ jam neglectâ sera pœnitentia subibit, cum illi⁹ quoq; vitã facilẽ, benignãque tã offert operam, judicio meritas suæ injuriæ pœnas lueret, illud quoq; ante omnia considerari æquum est, Regna Sueciæ ac Poloniæ naturâ illum situm habere, ut alterum alterius ope indigeat, eamq; invicem præstare cōmodissimè queat, ita quoq; comparata esse, ut illibatam fidamq; amicitiam, eò diutiùs conservare possint, quò minus causæ habent, quare & inter vicinas nationes fieri consuevit, bello colliderentur omnes controversiæ, quæ mutuis olim damnis hæc Regna afflixerant. Inde originem traxerunt, quòd peculiaribus Regum suorum negotiis & ad Poloniam non spectantibus, Respublica inconsulto quodam ardore se immiscuisset. Hoc verò offensionis lapide jam sublato postquam Wazæa hic familia extincta est, tantò firmioris necessitudinis vinculo jam adstringi possunt, atque adeo fas est, ut novam dissidiorum causam gens Polona non amplectatur, præteritisq; damnis admonita, ne ijsdem Syrtibus iterum allidatur, diligenter caveat. Non iniqui quidquam se postulare putat S. R. Mtas Sueciæ, si efflagitet, ut hæ, aliæque circumstantiæ, paulò accuratiori perpendantur lance. Et quamvis ab initio usq; hujus belli propensissima integerrimaq; sua studia, in Rep. sæpiùs declarâsset, magnaq; indulgentiâ illud expectasset, quòd suæ responderet benignitati, ab ea tamen mente, nondum decedere statuit, sed Reip. tempus relinquit deliberandi, majus ne emolumentum in ejus amicitia, qui salutem ejus candidè stabilitam cupit, inveniat. An verò in illorum partibus, quos toties intellexerat, pestẽ sibi moliri, quosq; certos sibi persuadeat, occasionem tantùm quærere, ea aliquando perficiendi, quæ ad libertatem juraq; ejus avertenda cum animis suis constituerant. Indicaverat jam Seren. R. Mtas Sueciæ, viam tollendi has controversias, quam utiq; credi debet, à Rege Poloniæ non rejectum iri, nisi

A.C. 1703

A.C. 1703 nisi ansam quæreret infaustissimum hoc bellum protrahendi, aut compositam utcunq; quietem, si quæ alio, quàm hoc modo haberentur pro libitu, aliquando solicitandi. Eò jam pridem consilia sua provexerat. Eò quoq; non pauca Reipub. membra deduxerat, ut si S. R. Mtas Sueciæ, jure suo uteretur, præcipitantis & devij gressûs effectum Reipub. repræsentare posset, verùm ut tum illa, tum universus cognoscat orbis se & justam causam persequi, & sincerâ esse intentione, habere se præterea rationem præsentis Europæ statûs, & fœderatorum votis relinquere. Nunc quemadmodum profitetur S. R. Mtas Sueciæ, atq; declarat, si convocante Emin: Cardinale, & Primate Regni Poloniæ, atque moderante consilium instituatur, pro ea fiducia quam utraque pars in illius æquitate tamq; fore ad ea audienda, suscipiendaq;, quæ tranquillandis hisce motibus, amicitiæque firmandæ idonea & apta censeantur. Hoc jacto fundamento S. R. Mtas Sueciæ ostendet, nihil sibi antiquius esse, quàm ut sublatâ penitùs omni desideriorum causâ rebus utriusq; populi malis temerario ac injusto ausu lacessitam esse dolet atq; illud quidem hac conditione, quisquam Polonæ Gentis, interea militem, copiasq; Sueticas infenset, sibique crimini non vertatur, si ab illis, qui contravenire sustinuerunt pariter ac vicinis eam pœnam exigat, quæ damna sibi illata æquare iudicabit. Datum in Statibus ad Pragam.

COPIA LITERARUM REGIARUM CARDINALI Mariæburgo 18 Aprilis.

JAM tibi innotuerunt rationes, propter quas consilium more Comitiali intimatum placere nobis, & præsenti consilio nullatenus potuit. Tractatus verò pacis, sicuti apud nos inter prima desideria & vota, ita nullus, nec invenitur, nec inveniri potest, qui tam pio & desiderabili operi possit aut velit contrarius esse, tantò minus impedire, & invertere optimas pro pace intentiones, quinimò omnes ad hunc finem modos, & media adhibemus, & in eo fundamento præsentibus te compellare visum est, ut cum Commissarijs ad Tractatum cum Corona Suetica à Repub. destinatis tecum secundùm Instructionem sibi datam consilia juncturis, quibus ut auxilio adsis, ferventissimè desideramus, obtestando per communem amorem universi, ut exoptatum hócce opus omni meliori modo in rem Patriæ continuare, & perficere velis, ut & nos particularem obligationem & Patriæ debitam pro bene operato gratitudinem, & posteritas memorem nomini tuo rependat recordationem; à quo sicuti optatum optimarum intentionum nostrarum exitum præstolamur, ita optimam ex animo precamur valetudinem.

COPIA LITERARUM REGIARUM EADEM DIE COMMISSARIIS AD TRACTATUS DESTINATIS.

HAbemus notitiam, Cardinalem Primatem, ægrè tulisse, quòd in ultimo Mariæburgen. consilio lege publicâ pro superarbitro ad Tractatum pacis destinatus mentionem sui non habuerit. Detulit jam hunc honorem magnis ejus meritis Sandomiriense constitu-

stitutum. Dedit plenum Jus instructio vobis à Republ. eo nomine data, nec ultimi consilij ea mens unquam fuit, ut semel placita pro æternis non haberentur. Quinimò quando jam Cardinalis Primas & authoritate gradûs sui, & ex particulari in instructione dicta requisitione potuit legitimo jure hanc sibi prætendere provinciam; supervacaneum visum est nobis novum robur addere. Fuerunt quidem unanimes sensus, ut Cardinalis Primas actum hunc sub Tractatûs nomine non in forma consilij, quòd jura Mtis nostræ non permittunt, incipiat & perficiat, sed per hoc non intendebatur, ut gloriosus hic & exoptatus actus tranquillitatis publicæ interrumperetur. Expressimus hujus perplexitatis geminam in literis nostris eidem Cardinali scriptis elucidationem, deferimus idem vobis, instantissimè requirendo, ut hoc salutis publicæ opus quàm efficacissimè in assistentia Primatialis authoritatis juxta præscriptos in instructione vobis data gradus, dependenter à nobis & Consilio magno promovere, & ad effectum deducere curetis. &c. A.C. 1703

LXIII.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARMIEN. REGNI CANCELLARIUS STANISLAO MORSZTYN, PALATINO MASOVIÆ, COMMIS. AD TRACTAT. DESTINATO 18. Apr.

Utinam & Rex tam bonos subditos, & Respub. tam bonos cives habere posset, uti non sine præcipuo instinctu in illa multitudine sub Sendomiria elegit; meliores certè sibi de factis suis formare spes posset. Comparent hic, nunciantur plausibilia, optabilia, utinam nos non fallant, ut hactenus; ego ex omnibus illis, quæcunque sive à te, sive ab aliis scio, nihil boni sperare possum, nisi Dñus DEUS solita miracula super nos monstraverit. Tempus jam esset, ut audientiam habere possitis, quæ denegari non deberet, etiamsi intentio non esset faciendi aliquid ad mentem.

Hæc persona in Ecclesia inventa, optâssem, ut saltem in Ecclesia verum confessa fuisset, quia Principalis ejus toto cœlo diversa ad amicos hic suos scribere non desistit, & injustè reprehendit aliena, qui pejora profert, sed quod assequi nequit, vituperare invidiosè mavult.

Invertitur cerebrum authenticas recipiendo, quibus tanquam Evangelio credere debeo, relationes, & postea contraria legere, bibereque cum melle venenum. Video stultè facere eum, qui in potestate eligendi prætermissis optimis deteriora sectatur.

Spero juvenem Dominum in intentionibus suis defecturum, si ex præmissis conclusionem formare volet. Crede mihi, nec vellem dicere falsum; dico iterum, quòd deficiet, credere multa poterit, habere, dubito, an possit? Non licet omnia postæ concredere, sed generalibus terminis possum insinuare. Regi nostro nihil mali facere possunt, nos opprimere & mortificare poterunt, & ij, qui sibi meliora promittunt, peribunt, & Regem illum, cui favent, & famulantur, fortè, si non in integro, tunc ex magna parte fallent. Ego jam de bonis & meis & fratrum meorum amplius cogitare nolo, quia non est, qui adjuvet ex illa parte. Palatium meum Varsaviæ inter amissa quoque numero, & nihil est amplius, quod perdam, propter bonum interim publicum opto, &

ex

A. C. 1703 ex corde DEum precor, ut pax fieri possit, ex amore in amicos, ex charitate in inimicos, quia hic ignis cineri suppositus doloso, dum in flammam erumpet, non erit in potestate nostra, ut eum extinguamus, & justus DEus illos vel maximè hoc igne accendet, qui ligna ei apponunt.

In Saxonia non sunt timendi motus. Exercitus noster ut solet, dum necessitas requiret, non erit tam tenuis: in Rege optima voluntas, & ad fortia alacritas, si illam non mitigaremus; haud dubiè multum ausurus, dum licebit. Nobilitas virilia clamat, & fortè tunc optimi esse incipiemus, cùm infirmiores apparebimus. Si liceret mihi omnes dispositiones ab extra & ab intra exprimere, ut libenter in omni confidentia facere vellem, ne præjudicata multorum opinio, cujusquam aut animum avocet, aut vestram retardet industriam; diceres & ipse, quòd res nostræ non sint ita desperatæ, ut idem DEus, qui videt, auditque causæ nostræ justitiam, non debeat nobis assistere, in quo ego singularem repono fiduciam: misera dum cupit pacem Patria, belli metu, serium bellum incipere debebit.

Habuimus heri conferentiam cum Legato Cæsareo, nec fefellit nos spes, nam, ubi nullam habuimus, solatium invenire non debebamus, hodie Moschovitica poterit solari in publicum, quia in privatum (perfricent frontem, qui non habent) nihil faciet, subsequetur & Brandeburgica; omnes hæ bonum publicum concernunt, & cum ijs fiunt necessariæ dispositiones &c.

CONCLUSUM CONSILII MARIÆBURGENSIS 22dâ Aprilis.

AUGUSTUS II. &c. Significamus cum Consiliarijs nostris & Ministris, cum Plenipotentiarijs quoq; ex Palatinatibus & Districtibus Regni, & M. D. Lit. ad latus nostrum deputatis, tam ex limitatione immediati Thoruniensis, quàm vigore Universalium Literarum nostrarum, pro præsenti consilio, pro 16 Martij in anno præsenti Mariæburgum, vigore Confœderationis Majoris Poloniæ, M. D. Lit. & constituti Sendomiriensis congregatis juxta præscriptum ejus tenorem, ex consensu omnium statuum constituimus.

Transgressis imprimis omnibus tam longæ patientiæ gradibus, post probatos omnes modos, & media per exteras mediationes, & proprias à tota Rep. legationes, cùm desideratam ab omnibus pacē coronæ Sueciæ hactenus persuadere nō potuim⁹ fundati in fide & virtute Gētis Polonæ nobis & Seren: Antecessoribus nostris, constanter, & indelebiliter conservata, insimul stabiliendo immobilem & indivisam inter nos, & status unius & indivisæ Reipub. confidentiam super puncta in constituto Sendomiriensi descripta, & in diplomate nostro fusè expressa circa observationem legum, immunitatum, & libertatum antiquarū sacramento tacti pectoris Regij in facie utriusq; statûs, vicissim, uterq, status Senatorius & Equestris, per Plenipotentiarios, nomine Palatinatuum & Districtuum unanimiter omnes rotâ in eodem statuto expressâ, in hæc verba:

Ego N. juro DEO omnipotenti in Trinitate Uni, quòd penes fidem S. Catholicam, penes integritatem Seren: Regis AUGUSTI II, penes libertates & immunitates nostras, penes conservationem Reipub. indivisibilis, vitâ, sangvine & fortunâ meâ adesse, & omnia hæc

hæc defendere secundùm vires & potestatem meam me ipsum obligo, & obligatus ero. Et si aliquis Regi Sueciæ, quocunq; modo, prætextu adesse, illi favere, factiones inire auderet, & hanc mutuam Reipub: obligationem observare nollet, talem pro hoste habendum, & contra eum, me insurrecturuum declaro, bona ejus Regi ad confiscationem, designandi in bene meritos &c. A.C. 1703

In publica & solenni forma, jusjurandum hocce explevimus, & mutuè nobis penes fidem S. Catholicam, integritatem legum & libertatum Patriarum, & personam nostram, constanter adesse & Remp. in quacunq; fortuna manentem non derelinquere, quinimò vitâ, fortunâ, omnibus viribus, usq; ad ultimam guttam sangvinis defendere, & sustinere juravimus, & ut omnes incolæ, in Palatinatibus, Districtibus & terris, in Regno & M. D. Lit. tam Equestris, quàm Senatorij Ordinis, qui necdum juramentum hoc expleverunt, in castris vel comitiolis futuris, idem expleant, vigore constituti Sandomiriensis, Confœderationis Majoris Poloniæ & M. D. L. & consilij præsentis obligamus. In quo juratæ obligationis fundamento, animando totam Rempublicam ad generalem animorum & armorum unionem, exemplo tot Palatinatuum Confœderatorum, Provinciarum Majoris, Minoris Russiæ & Magni Ducat. Lit. unanimi zelo, non videndo in hoc præcipiti periculo & casu Patriæ, efficaciorem juvandi nos modum, conjunctim & indivisim, in solidum omnes tres status pro uno, & unusquisq;, pro tribus hoc vinculo unionis jungimur, nos fortificamus, & strictissimè ligamus, manutenendo in integro jus vetandi. Et quoniam Corona Sueciæ tam numerosum exercitum suum, hostili animo, in viscera Reipub. induxit, & jam diutiùs, quàm anno integro, omnia Dominia ejus, Provinciam Livoniæ, Palatinatus, terras, & Districtus ruinat, devastat, & ad incitas reducit, Ecclesias, Conventus Religiosos, Civitates, Domus, Curias Nobilium devastat, bona Nobilia, & Ecclesiastica, omnibus oneribus libera, contributionibus, & exactionibus, multò majoribus, quàm possunt, onerat, & pro arbitrio, libituq; suo, extradere pecunias paratas, aliaq; onera, jubet; Senatores, Sacerdotes & Nobiles tyrannicè carcerare, occidere, sibi permittit; thesauros, clenodia, splendores, & omnia decora, sacra & profana sibi attribuit, magnam eorum partem extra limites mittit, reliquum secum educere intendit, fortalitia, Castella aliqua recipit, suis præsidiariis firmat, alia comburit, ad extremum Universalibus literis rescriptis & inventionibus suis, Palatinatus, ad acceptandas & explendas, abominatas DEO, & omnibus Gentibus intentiones cogit, aliasque innumerabiles, & evidentes hostilitates exercet. Videndo proinde tam evidens in nos & Regimen nostrum, sicuti in totam Rempub. integritatemq; ejus, periculum, & gravem vim, quæ, sicuti ulteriorem moram non patitur, ita conjunctis, & unanimis viribus, defendere nos intendentes, omnia media & modos, ad exoptatam & fundamentalem defensionem impendimus, & vigore præsentis Consilii, ex concordi consensu, constituimus, obligando per amorem Patriæ Duces Regni & M. D. L. fideliter, & constanter, circa tuitionem Mtis, & libertatis existentes, Exercitum Regni & M. D. L. quorum deservitam mercedem, securissimâ certitudine assecuramus, ut cum exercitu nostro auxiliari, unanimiter secundùm propriam, & nostram obligationem, juramento firmatam, more militari contra omnes hostiles & violentos progressus debitè resistendo, integram personæ nostræ, & toti-

us

A.C. 1703 us Reip. securitatem, manutenere & defendere solitâ fortitudine & resolutione curent.

Habendo etiam in recenti memoria nuperos, æternâ memoriâ dignos actus Adami Sieniawski Palatini Belzensis Campi-Ductoris Regni, Janussij Principis Visniowieccij Vilnensis Castellani, Josephi Potoccij Palatini Kijoviensis, Lubomirsciorum, Succamerarij & Castrorum Metatoris Regni, Jacobi Potocij Gubernatoris Chmielnicensis, in extinguenda rebellione Cosatica, Zamoscij, in manutenendo proprio fortalitio, non tantùm illos, sed & omnes in genere, & specie, excitamus, ad similes in defensionem Patriæ resolutiones, ut cohortibus & hominibus ad se pertinentibus, hostium intentiones & vires minuere velint, quibus particularem, & debitam gratitudinem declaramus & respectum.

Insimul pro medicandis omnibus vulneribus publicis, pro tranquillitanda, in tam terribili motu Repub. & pro pleniori efficaciorique defensione, publicum motum nobilitatis, secundùm leges & constitutiones, ultimas universales Restium literas, ex quo jam primæ intimantes sunt expeditæ, & eadem ejusdem periculi permanentia urget cum destinatione Comitiorum, ad omnes Palatinatus Regni & M. D. L. etiam non obstante tractatûs conclusione expedimus, obsecrando omnes, ut in his comitiolis, omnem apparatum & ordinem constituant, propriis pectoribus, pro consilio & præsidio, ubi necessitas belli vocabit, & ratio boni publici suadebit, ad destinationem nostram compareant sub pœnis in legibus expressis. Assecuramus etiam statûs Reipub. quòd eodem tempore, dum Palatinatus comparuerint, equosque conscenderint, comitia duarum septimanarum extraordinaria exorbitantiarum, spectatâ temporis & loci securitate, ad mentem constituti Sendomiriensis, & præsentis Generalis consilij indicere non intermittemus.

Contra adhærentes Sueticos antiquiores & recentiores legum & sancitorum rigores reassumimus, hos verò cujuscunque sint statûs, & conditionis, qui insolentes cohortes congregarunt, sub quibuscunque vel suis nominibus, cum hoste contra Rempub. bellum gerunt, illique assistunt, in quantum acceptâ notitiâ hujus obligationis juramento firmatæ, non deserent exercitum Sueticum, & partisantes illorum, pro infamibus hostibus Patriæ, & capitibus invindicabilibus declaramus, & bona illorum confiscamus, distributuri inter benemeritos in exercitu Regni & M. D. L. hæc bona, tanquam post Proditores Patriæ vacantia.

Congressus Varsaviensis sub armis hostilibus more Comitiorum intimatus, cùm salvâ Regiâ authoritate, nec ex lege, nec ex amore, & consvetudine, nec ex exemplis & præjudicatis legitimitatem suam deducere potest, tunc illum inhærendo ultimo Senatûs consilio, authoritate præsentis consilij, pro insubsistenti declaramus. Non tamen per hanc animadversionem debitam, jurium, Mtis, tuitionem, ad tractatum exoptatæ pacis, solitam viam, & veram claudimus; quin imo Stanislao Morstinio Palatino Masoviæ, Stephano Lescynio Gubernatori nostro Ostrzezoviensi, ex Majori Polonia Andreæ Zydowski, Vexillifero Cracoviensi ex minori Polonia ex M. D. L. verò Komorovio, Culinæ M. D. L. Præfecto, cum de loco & tempore avisati fuerint, ut suo officio, secundùm instructionem sibi datam fungantur, seriò committimus, & pro Secretario legationis, Petrum Tworzyanski Thesaurarium Cracoviensem designamus, cum ea limitatione, ut pax hæc sine avulsione minimæ partis Reipub. & annexarum Provinciarum præcipuè Livoniæ, Curlandiæ, & Districtûs Piltensis, sicuti sine involutione, in aliud exter-

externum bellum concludatur, & si aliquis aliud bellum proponere & incipere, quocunq; prætextu, sine pleno consensu totius Reipub. auderet, pro hoste Patriæ declaramus. Ergo eo modo cum statibus Reip. vicissim juncti, & obligati ad invenienda alia media, & modos efficacissimos pro salvanda Repub. plenum vigorem & ulteriorem præsentis consilij continuationem, sicuti cognitionem necessitatis, ad concludendas colligationes cum externis conservamus, & hoc consilium, ad diem Mercurii post Dominicam conductus, ad latus nostrum limitamus, hanc verò juramento firmatam obligationem, ut imprimi, Ministri nostri publicariq; in Palatinatibus & Districtibus, faciant, committimus &c. A. C. 1703

LITERÆ UNIVERSALES RESTIUM MARIÆBURGI 22dâ Aprilis expeditarum.

Post tit. In memoriam revocare gloriosæ Genti Regni, & M. D. L. antenatorum ejus parta gestaq; decora, & dilatatos non tantùm Dominiorum, sed & gloriæ limites calamo exprimere, tunc licebet, si innatam illorum in publicum promptitudinem, & capaces maximarum quoq; rerum vires, novis incentivis ad bella offensiva solicitare vellemus, tranquillatam dulci quiete pupillam, immaturis excitando classicis, & ad arma sub gloriosas aquilas & famam spirantes equites, ex bona voluntate & libera inter pacem & bellum electione convocaremus, sed quia infracta obligatio, & magis, quàm adamantina necessitas, à maligno hoste ex limitibus suis in viscera Reip. hujus intrantis, & jam post invasionem violentam, altero anno hic manentis imposita defensionem nobis persuadet, & ipsa natura quæ nos vitâ, & DEus Omnipotens, super alias nationes libertate donavit, & illâ nos super illas extulit, ad tuitionem propriam admonet, & nobis obligationem nostram Regiam conservandarum libertatum & integritatis Poloni Orbis ante oculos ponit, quorum inermi, aut insufficienter armatâ manu conservationem manutenere difficilè, & interim intractabilis coronæ Sueciæ intentio, sociata malis Civibus, seminatis tam multis in innocenti populo impressionibus, tota Respub. funditus omnibus bonis & decoribus spoliata, in viribus & intentionibus suis, in dies magis augetur, & nec mediationibus externis deferre, nec ad pacem honestam vult inclinare.

Collatis proinde in unum viribus, quæ diversis inimicis Rempub. hanc aggredientibus, quondam sufficiebant, nunc contra hunc hostem, ex consilio Senatorum & Ministrorum nostrorum, & legationibus reiteratis omnium planè Palatinatuum, & Districtuum Regni, & M. D. L. constituimus, ut hoc tam clarum innocentium actionum & intentionũ nostrarum, & insimul virtutis & fortitudinis Polonæ, & incidentes ab Aquilone infelicitates avertere, & ex fundo Reip. expellere possimus, ad communem Nobilitatis motum, uti ad unum robur & proprium centrum, ad quod omnia tendunt, quæcunq; ad libertatem caram, & manutentionem integritatis Reipub. pertinere potest, recurrimus intimando paternè, omnibus Reip. Statibus, ut cum eo ordine, more militari secundùm statuta, secundùm quantitatem & possessionem bonorũ, & redituum, secundùm Ordinem in constitutione 1621 descriptum, viritim vel expeditione Ducum suorum, ubi necessitas salvandæ Patriæ & ratio boni publici vocabit ad latus nostrum, ad manutentionem naturalem & defensionem, insimul & pro consilio, & præsidio sine mora com-

A.C. 1703 compareatis, quos in tractu versus nos jam progredientes, & appropinquantes, acceptâ menſurâ, ex progreſſu hoſtium & ſubſequentibus circumſtantiis de immediato loco, & tempore ad conjunctionem, in unam compagem totius Reipub: Univerſalibus literis noſtris reddemus certiores &c.

ALEXANDRO JOSEPHO ZALUSKI PALATINO RAVENSI FRATRI SUO 29 Aprilis.

Audientia Commiſſariorum apud Regem Sueciæ

QUod habui, libens comunico ac inprimis mihi ſcribitur, quòd poſt quotidianas ſolicitationes, quibus Theſaurarius Cracovienſis Tworzyanski urgebat, dari audientiam Comiſſariis Reipub. tandem 25 præſentis circa occaſum ſolis à Comite Pipero in ſequentem diem, circa horam decimam futura declarata eſt. 26ta, igitur die convenerunt ad Palatinum Mazoviæ, Vexillifer Cracovienſis, & Capitaneus Oſtrzeſzovienſis, auditoq; apud Patres Capucinos ſacro, ſimul cum Præfato Palatino in ejuſdem Rheda profecti ſunt ad Cardinalem cum denuntiatione, horâ decimâ declaratam illis eſſe à Rege Sueciæ audientiam. Excepit eam denuntiationem gratiſſimè Princeps Cardinalis, obtulitq; Commiſſariis ſuam rhedam, adjectâ aſſiſtentia ſuorum aulicorum, equitum præterea & peditatûs Ungarici. Mediâ ad decimam moverunt ex Palatio Cardinalis, in ejuſq; rheda profecti ſunt Commiſſarij, præeuntibus rhedis Palatini Mazoviæ & aliorum Comiſſariorum, decoro Comitatu eos ſubſequente. Caſus tulit ut in eodem ponte quo Viſtulam Sueci junxerant, eorum currus cum diverſis oneribus rhedis Comiſſariorum occurrerent, unde ob anguſtias equos retro agi neceſſe fuit, dum dicti currus tranſirent, quod ægrè trium quadrantum ſpatio perfectum eſt. Tum demum iteratò pontem invecti, ad ſtationem Regis Sueciæ inter hinc inde ſtantes cuſtodias honorificè ſua arma præſentantes (ut militum mos eſt) in ipſo veſtibulo ubi illis egrediendum ex rheda fuit, obviàm habuerunt Præfectum conclavis Regis Sueciæ, cum aliquot inſignioribus Equeſtris Ordinis, deductiq; ab illis per atrium ad Anticameram, ibidem ſalutati ſunt ab uno ex Miniſtris ſtatûs, tum denuntiatio Regi facta per prædictum Præfectum Conclavis, jam Commiſſarios adveniſſe & expectare declaratam audientiam. Vix effluxerat tantùm temporis, quanto medium Ave MARIA recitari poſſet, apertum conclave eſt in quo Regem, ſolo Comite Pipero & Armelino Secretario Statûs aſſiſtente ſtantem invenerunt, aperto capite, & per civilitatem uno, alteróve paſſu occurrentem, mox exhibitâ congruâ Regiæ perſonæ reverentiâ, competenti & honorifico, utriſq; Regibus & Regnis ſermone Regem allocutus eſt Palatinus Mazoviæ, finitoque eo literas ſtatuum Reipub. in manus ipſi Regi reſignavit. His ita peractis reſpondit nomine Regis latino itidem idiomate Armelinus in hunc ſenſum, gratum Regi Sueciæ, adventum Reip. legatorum eſſe, promittereq; ſe Commiſſarios ſuos indicaturum, præfixionem verò loci, & temporis ulteriori deliberationi relinquere, quo reſponſo accepto, iteratis reverentiis Regi factis, Comiſſarij ex conclavi exceſſerunt, & per Miniſtrum Statûs ad januam anticameræ, per atrium verò uſq; ad veſtibulum, per Præfectum Regij cubiculi aliquot inſignioribus equitum aſſociatum, imò ad lecticam uſque deducti ſunt, tum eodem honore à cuſtodia Regia, in exceſſu ſuo honorati, redierunt ad Palatinum Mazoviæ circa ipſum meridiem.

Leo-

Leopoli autem hoc habeo, quòd absoluta expeditione in Ukraina sub tempus rigidæ hyemis, defatigatus tam pedestris, quàm equestris exercitus ex ijs recessit terris, relictis ad continendos rebelles tribus legionibus & duobus vexillis Valachorum Niemieroviæ, Bari autem vexillo Valachorum, itidem & saxaginta peditibus Succamerarij Regni. Contulit se verò exercitus in Volyniam, ibi respiraturus, altera pars sub directione Referendarii Regni Betzum versùs, profecta est. A.C. 1703 Stanislaus Rzewuski

Palatinus Betzensis, hebdomodâ præteritâ Brzezanos advenit ibi Paschalia solennia celebraturus. Capita rebellium complura meritis suppliciis affecta sunt, Samussius solus evasit, in terras ultra Borysthenem sitas, Paleius verò Bialocerkviæ subsistit. Feriâ secundâ vesperi Castellanus Cracoviensis Leopolim ingressus est, inde absolutis festis ad exercitum profecturus. Custodes corporis Regij, qui hic pro præsidio tamdiu perstiterunt, sabbato migrarunt, ituri versus Zamoscium. Stephanus Czarnecki Notarius Campestris Regni in Volinia dicitur debitum mortalitatis persolvisse. Cameneco scribitur Turcas armari, idque forsan ea intentione ut præfatam urbem invadant. Rebellio sopita

INFORMATIO PRO NUNTIO APOSTOLICO
De Intentionibus & sensibus Aulæ Polonæ.

SUpponendum quòd Sacra Regia Majestas unà cum Ministris & Consiliarijs suis omni possibili studio pacem sinceram & honestam desideravit, & hucusq; desiderat, excitando quævis offendicula eandem impedientia, non aggrediendo arma sibi infesta, quæ facilè per totum Regnum dispersa incommodare & reprimere potuisset. Insuper adimplendo & observando omnes præcautiones, & persuasiones Mediatorum, ut tali moderatione suâ adversam partem posset inclinare ad cogitationes pacificationis. Testantur hoc legationes à Republ. toties repetitæ, Consilia Varsaviæ & Thorunij ad hunc finem celebrata, & alia infinita plùs quàm notoria documenta.

2do Supponendum S. R. Mtem & Consiliarios ejus id positivè, & irrevocabiliter velle, ut ejusmodi tractatus cum dignitate & integritate Regis & Reip. per Commissarios destinatos, aut alios ad placitum partium destinandos, in loco securo, libero, ab armis utrisq; remoto incipiat, & finiatur.

3tio Supponendum juxta universalem omnium Gentium & Regnorum praxim Consilium publicum nec posse, nec debere esse in illo loco, ubi Tractatus fient, sed sufficere in præsentia Mediatorum existentiam Plenipotentiariorum, sive Commissariorum, qui juxta mandata Principalium suorum res & desideria ipsorum promovebunt & determinabunt.

4to Supponendum, quòd consilium legitimum à Statibus Regni sub Sandomiria declaratum, postea ab omnibus Provinciis, Palatinatibus & Ordinibus Reip. acceptatum ad latus S. R. Mtis celebrandum poterit durante Tractatu protrahi, propter resolvendas emergentias, quas proprio motu Commissarij non valerent resolvere.

A.C. 1703 *5to* His præsuppositis legitimè & demonstrativè concluditur, quòd Emin. Cardinalis nullum Congressum in forma consilij publici convocare nec possit, nec debeat. Quia indictio sive convocatio Comitiorum, aut Consiliorum publicorum vivente Principe ad Jus regale sive Majestaticum pertinet, æquè ac justitia distributiva juxta leges & consuetudines antiquas, in quarum possessione pacifica & interrupta omnes Reges Poloniæ usque ad præsentem feliciter Regnantem fuerunt. Nec ullus apex in voluminibus Constitutionum, & Statutorum allegari potest, qui stante vitâ Regis Primati Regni tribuat facultatem intimandi, sive convocandi aliquod consilium, sive Congressum. Unde Eminen: olim Cardinalis Macieiowski Primas Regni in diversis circumstantiis tempore SIGISMUNDI III. à Senatoribus & plurimis Palatinatibus contra Regem malè affectis compellatus ad indicendum Congressum, viriliter recusavit, asserendo id non esse sui muneris, & potestatis. Nec importat, quòd habeat jus monendi Regem Primas Regni, ergo & indicendi Congressum. Nam hoc tempore Comitiorum à Rege indictorum mediante pleno consensu, & beneplacito omnium Ordinum Reipubl. juxta præscriptos practicare debet gradus in lege, in qua nec unum Jota de intimando Consilio per Primatem Regni scriptum est. In Jure autem non nisi expressa probant. Deniq; tota vis Reip. Polonæ in hoc consistit, ut materias Statûs non nisi tres Ordines simul congregati concludere possint. Quomodo igitur in præsenti casu excluso primo Ordine, reliqui jam, non dico Ordines, sed aliquæ privatæ Personæ, audebunt in materiam Statûs nempe belli, aut pacis se intrudere cum derogatione & postpositione totius Reipub. quæ à similibus novitatibus eversionem Statûs, & Jurium Cardinalium sapientibus semper abhorruit, & maluit tot bella, & incommoda subire, quàm novam formam antiquis usibus & libertatibus contrariã pati. Hinc quamvis S. R. Mtas ex se vellet permittere hunc improprium Congressum, nihilominus sine consensu omnium Ordinum Reipub. id præstare non posset, tum vetantibus legibus tum propter evidens & inevitabile discrimen totius Regni, quia in hoc consilio potior numerus esset, qui sponte aut metu Partibus Sueticis faverent.. Unde id concluderetur, quòd Sueci vellent, in perniciem universæ Reip. Vel, quamvis plures cordati, & indifferentes essent, & quidquid in præjudicium Regni concedere nollent, cogerentur defacto præpotentibus armis prout recenter factum est cum Palatinatu Lublinensi, & sic uno ictu & Regẽ & Regnum talis Congressus infallibiliter perdere posset. Prævidendo itaque S. R. Mtas, Ministri & Consiliarij ejus ad has præjudiciosissimas Mtis suæ, & Reip. consequentias solennissimè coram Nuntio Apostolico protestantur, quòd non per Suam Mtem stetit, stabitq;, quominus optata restabiliatur pax, sed per eos, qui verbis profitentur velle quietem, factis & operibus negant. Unde, si pro jure naturalis defensionis aliquæ compe-

peten-

petentes evenerint resolutiones, Pars adversa sibi, non huic Aulæ imputare debet, quòd constantissimè parata est semper justa & rationabilia acceptare pacis media, &c. A. C. 1703

PUNCTA AD QUÆ DISTINCTÆ DESIDERANTUR RESPONSIONES PRO SUBMINISTRANDO LUMINE AULÆ.

1mum. UTrum potuerit, necne Eminentissimus Cardinalis Primas intimare congressum more Comitiorum (ut ex Aula scribitur) proprijs explicetur & deducatur rationibus

2dum. Utrum taliter intimatus congressus debeat esse liber? cùm in illo tractandum sit interesse Regũ Poloniæ & Sueciæ, & quòd tractandum veniat per Eminentissimum Cardinalẽ Primatem, aliàs ne quidem adesse prædictum Eminentissimum Cardinalem expediret. Etenim hoc quæsitũ decidendum est per primũ hic præmissum, & purganda incumbit Eminentissimo Cardinali, quæ sparsa currit vox de cointelligentia cum Suecis, & cum alijs illi adhærentibus.

RESOLUTIO PUNCTORUM PROPOSITORUM.

Ad 1mum CArdinalis potuit, imò pridẽ jam debuit convocâsse congressum idq; à Senatoribus per literas, à Palatinatibus, publicis legationibus sollicitatus. Nimia discretio rem hucusq; protraxit. Jus autem in hoc Primatis incontestabile, quod constitutionibus, exemplis, sat superq; probabitur, quo sublato vacillaret libertas ad cujus clavum Primas constitutus, cujus est prævidere ac providere.

Hoc autem verbum more Comitiorũ prudenti reflexione ad cautelam adjunctum ad distinctionem sanciti Sendomiriensis, ubi more tribunalitio Deputati ad tractatum constituti. More autem tribunalitio duo tantùm ex quovis Palatinatu eligendi essent, & per pluralitatem res decidenda, quod utrumq; displicuerat Reip. Vana itaque & nimiùm suspicax verbi hujus interpretatio.

Ad 2dum. Error est in supposito. In illo quippe congressu de modo salvandæ Reipub., conciliandæ Statuum confidentiæ, obliniendis publicis vulneribus, sistendi Martis, de norma, loco, tractatus agitari debet. Cùm autem ad tractatũ (quod D. DEUS det) ventum fuerit, hoc absq; repræsentantibus utriusq; Mtis Poloniæ ac Sueciæ nullo modo fieri posset, res siquidem eorum tractanda. Circa autem cointelligentiam D. Cardinalis cum Suecis hæc à malevolis probanda, non per D. Cardinalem purganda venit, an non plus commercii cum Suecis, & illorum cohærentibus, quàm & Ministris externis, & hic moderatio D. Cardinalis, usque dum Suecus pro hoste Reipub. à Repub. integrâ ac indivisa declaretur.

Proficua Reipublicæ uti patet ex ipsius operationibus, proficua Ecclesiæ, pro qua laborat, proficua civitati Regiæ Varsaviensi, quæ jam dudum per portas aufugisset, si eandem præsentia Domini Cardinalis non solidaret.

 3tium

A.C. 1703 *3tium*. Ob quale motivum Eminentissimus Cardinalis Primas, quando ad instantiam Sueticam convocatorias pro congressu literas suas ad Palatinatus dabat, non priùs factum hoc Sacræ Regiæ Mti communicavit, ut accordatè procederetur.

4tum. Si priùs non concordatæ fuerint res, sequetur omnino expectandas esse resolutiones Regum quæ protrahentur in longũ cum irreparabili partiũ damno, & maximè Poloniæ.

5tum. Desideraret Sacra Regia Majestas, ut declaretur fundamentum quo.

6tum. Dato quòd hic Varsaviæ instituereturTractatus tam grandis operis, necessarium erit, ut huc confluant Plenipotentiarii omnium Interessatorum, priùs ad S. R. Mtem præmittantur literæ, quæ absolutè necessariæ sunt. Petendus quoq; erit ab eadem S. R. M. consensus pro celebrando hoc congressu.

7mo. Hic consensus necessariissimus est ad sanandos quosvis defectus, qui unquam occurrerent in congressu celebrando ad tollendas suspiciones & diffidentias, tum ad procedendum cum illa interna harmonia, sine qua nihil.

8vo. Posito quòd inchoaretur tractatus, quid agendum esset de suspendenda hostilitate, exigendis novis contributionibus, & omni eo, quod populum gravare possit.

Ad 3tium & 4tum. Si D. Cardinalis ad instantiam Sueticam operaretur, non literas convocatorias ad Palatinatus misisset, sed populum à nexu juramenti absolvisset, hoc enim à Suecis potentissimè sollicitatum, & pro sustinenda nova Electione copiæ huic admotæ. Cujus autem consilio hoc factum, jam innotuit D. Nuntio Apostolico, agendæ potiùs erant gratiæ D. Cardinali pro virili ipsius resolutione, non posteriora facta, quæ ad salutem diriguntur, examinanda, cùm & circulares ad DD. Senatores, & literæ convocatoriæ ad Palatinatus scriptæ in desiderio ac plausu omnium fuerunt, nec poterat Aula Regia hæc ignorare, quæ & D. Nuntio Apostolico, & D. Ablegato Cæsareo innotuerant, antequam emanarent.

Ad 5tum. Audivi interceptas fuisse literas ex Litvania venientes, ad Regem Poloniæ pacem dehortantes, non modicas ex Moschouia summas ad alendum bellum transmissas, & hinc vox garrula auget apud Pop. suspicionẽ, Saxonum immisericordes devastationes, quòd Rex velit ad ultimam pauperiem Regnum deducere, ut eò faciliùs libertatem opprimat; & hæc cōmunis vox. Reliqua puncta facilè resoluentur instituto Tractatu, & primum erit armistitii, cessationis gravaminum, sequentur alia securitatis loca, nunc autem merè tractari debet confidẽtia, unio, cognitio boni & mali, media pacis, securitas ejusdem manutenendæ, media belli, ne pax irritetur. &c.

9no. Ut D. Sapiehæ dent aliquod documentum S. R. Mti, quòd velint amplecti pacem, &, si possibile est, priùs declarent media, quæ pro parte sua adferre velint.

10mo. In casu quo suppositus hic Varsaviæ celebrandus esset congressus, in quo loco is institueretur, cùm arx forsan non permitteretur, multò minùs domus aliqua particularis.

11mo. Supposito quòd congressus hic non coalesceret, aut celebratus nihil concluderet, cum ex nunc omnino alia excogitari deberent expedientia ad obtinendã pacem; si sincerè ab utrinq; desideratur.

12mo. Omnibus his punctis præstat celeritas responsionum ad eadem puncta exhibendarum, nec non inchoandi tractatus, & eundem gloriosè perficiendi, aliàs S. R. Mtas protestari cogetur, de posthabita facilitate sua multoties oblata ad pacem.

PUNCTA AB ILLUSTRISS. & EXCELLENTISSIMIS DD. LEGATIS PORRECTA.

Luculenta Status & Ordines Regni Poloniæ ac M. D. Lit. dedêre amicitiæ ac observantiæ Pactorum cum S. R. Mte Sueciæ Regnoque ejus documenta, ubi non modò omnis belli Suetici speciem recusârunt, verùm etiam ne ullo modo in illud implicarentur, eo ipso tempore, quo fortuna ad Suetica infortunia conspirâsse videbatur, observantissimi fœderum sanctâ felices pace manere, quàm ex aliena infelicitate aliquid attentare maluerunt.

2do. His abunde præstitis reciprocas iidem Ordines Regni non experiuntur vices, à S. R. Mte Sueciæ, ubi nomine quidem amico, sed infestis signis Ducat. Curland., aliasq; Provincias annexas occupavit, variisq; gravaminibus innocuum Reip. fundum liberè in hunc usq; diem premit, fortalitiis in morem hostilem captis, aliis verò tumultuariâ manu restauratis, præsidioq; suo custoditis, ambigua omnia suspectaq; constanter solidis & bonis amicis minari videtur.

3tio. Unde est quòd prædicti Status & Ordines Regni plurimùm perturbati, non priùs tamen justum naturalis defensionis tutamen arripiunt, donec S. R. Mti Sueciæ amicas præsentet requisitiones, ut securam & tranquillam Rempub. in eo relinquat statu, in quo Pacta Olivensia provinciarum suarum limites constituerunt, & longissimo tempore solidârunt.

4to. Nec ultio aut vindicta quæpiam ab innocuis Reg. Polon. & M. D. Lit. provinciis sumenda venit, siquidem non per titulum Regis Poloniæ, sed Ducis Saxoniæ quærenda esset. Et, si quæ damna compensanda prætenduntur, ijdem Status & Ordines causâ redintegrandæ bonæ viciniæ, & amore, suam inter S. R. Mtes offerunt mediationem, ut pax perpetua inter cognatos Reges, & vicina Regna stabiliatur, his tamen adjectis; *Imo* ut Copiæ S. R. Mtis Sueciæ ex fundo & Provin-

A.C.1703 cils Regni Poloniæ & M. D. Lit. sine omni mora factâ tamen priùs justâ damnorum illatorum compensatione moveantur, & educantur. *2do* Ut tormenta, mortaria ænea, totaq; res tormentaria Saxonica Reipub. Polonæ per S. R. Mtem perpetuò donata, & recenter in fortalitio Dühnemündensi rehabito, tum & in arce Birzensi intercepta S. R. Mtas Sueciæ Reipub. Polonæ integræ restituat.

SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS SUECIÆ COMMISSARII.

Puncta illa, quæ ab Excell. Illmis DD. Legatis nuper exhibita sunt, diligentiùs paulò perpendentes, non pauca in illis inveniunt comprehensa, quæ neq; justæ S. R. Mtis expectationi, neq; integerrimis studiis, quibus ad salutem libertatemq; Reipub. Polonæ asserendam propendet, respondere videntur; nam licet amicitiæ aliquã præseferant speciem, ejus tamen re ipsâ sunt indolis, ut non tantum non sint apta turbis hisce sedandis sed possint utrumq; Regnum gravioribus inposterum incommodis, periculisq; involvere.

Imo. Ordines quidem Regni Poloniæ, & M. D. L. luculenta se dedisse amicitiæ documenta tradunt, quòd non tantùm bellum recusârint, verùm etiam, ne illo implicarentur, pactorum fuerint observantissimi, eo præsertim tempore, quo fortuna adversùs Sueciam conspirâsse visa erat. Atq; à S R. Mte Sueciæ abundè præstitum invenient, quo fœdera religiosè colendo nullam iisdem rumpendi fœdera occasionem dederat.

Itaq; sicut Ordines Regni Poloniæ laude suâ defraudandi non sunt, quòd pacta servâssent, ita præter jus fasq; censendi essent egisse, si Suecos culpæ immunes, & innoxios bello petiissent solâ temporum opportunitate illecti, nisi quis meritum vocaverit ab injuriis abstinere, quodq; ea non facit, quæ facere jure prohibetur, sed neq; conspiratione, perfidiaq; Vicinorum Principum impunè lacessitos esse Suecos testantur luctuosæ illorum clades, qui bellum hoc iniquissimum susceperunt. Interea Ordines Regni Poloniæ, si ea amicitiæ documenta, quæ rigor fœderum exigit, dedissent, facilè videntur cohibere potuisse Regis sui molitiones, quibus usus est ad Provincias S. R. Mtis infestandas.

Nota utique sunt remedia, quibus generosa eorundem Majorum prudentia exorbitantes Regum suorum conatus coercere voluerat. Nã cùm Rex Poloniæ legum fundamentalium vincula rumpens, semet eo ipso facto exuat Regiâ potestate, & Statibus Regni, secundùm expressa Pactorum conventorum verba jusjurandum & obsequia remittat, jam Status Regni hoc nexu soluti per caput Reipub. conveniendi facultatẽ habent, deq; iis rebus consulendi, quæ ad Patriæ salutem pertineant, quod tamen in hoc casu neglectum erat. Tum quoque constat, quòd constitutionem Comitiis anni 1699 sancitam, qua intra sex hebdomadarum spatium Saxones Regni finibus excedere debebant, executioni non mandâssent Regi Poloniæ facultatem relictam fuisse Provincias Sueticas aggrediendi. Quid quod ingruente necessitate Remp. per Senatusconsilium rebus suis consulere posse, & exemplũ nuperum confirmat, & alia superiori tempore acta. His remediis, si usi fuissent Ordines Regni Poloniæ, credere licet bellũ hoc non exarsurũ fuisse. Interea dici potest permisisse, atq; connivisse eosdem, ut Rex eorum violato fœdere Olivensi bellum Sueciæ inferret, ut legiones & cohortes Prætoreas non minùs, quàm Magnatum aliquot contra Suecos duceret, & copias in hybernis per Litvaniam Curlandiamque collocaret ut milites

in

in diversis Poloniæ Regionibus colligeret, ut Birzâ occupatâ hoc propugnaculo adversùs Suecos uteretur, ut Suecorum hostis Moschorum Czarus in Litvaniam veniret, ad infesta ibi consilia adversùs Suecos fabricanda, ut transitus 20000 Moschorum per fundum Reipub. concederetur, ut Minister Sueticus, qui non minùs ad Remp. quàm ad Regem Poloniæ missus erat, Varsaviâ expelleretur, ut Oginscius antea, nuper Visznioviecius copiis Sueticis insultaret. Quodque maximum est, Regem hunc aggressorem, & auctorem tot malorum etiamnum Respub. tuetur, eiq; receptaculum præbet, unde non immeritò quis suspicari posset Remp. eventum hujus belli speculatam fuisse, sed nolit tamen S. R. Mtas Sueciæ sinistrè quidquam de Repub: opinari, quin potiùs credit illam in pristina amicitia, sicut Excell. & Illmi DD. Legati testati sunt, persistere inconcussam. A.C 1703

2do S. R. Mtas Sueciæ nunquam hostilem erga Remp. animum ostenderat; Quidquid egisset, tum necessitate ipsa coacta est facere, tum omnium Gentium Jure facere potuit; fines Reip. ingressa est, non animi causâ, non eâ intentione, ut quidquam lucretur; sed gravissimis Regis Poloniæ injuriis lacessita hunc hostem & turbatorem Pacis Olivensis, qui tot damna Provinciis suis inflixerat, persequi tantummodo instituit, atq; adversùs ejus insidias non minùs eam Remp. quàm suum Regnum in tuto collocare. Si hac occasione incommoda quædam Respub. sentiat, Regi suo imputet, qui S. R. Mtem Sueciæ ad hanc necessitatem adduxit, aliosq; seditiosos Cives incitavit ad perniciem Suecis inferendam, donec tum Regi tum iis receptum præbet, Respublica ad eorum ausa connivet, tamdiu nullo jure queri potest, innocuum esse Reipub. fundum. Hinc, si antea Saxonicæ Copiæ tributa imperâssent, quorum subsidio instructæ Sueticas Provincias invaserant, neq; nunc eadem S. R. Mti denegari deberent, nisi unius partes magis fovisse videri malit Respub. quàm alterius, atq; adeo belli se participem fecisse, & sicut commeatus militi necessariò est subministrandus, cùm aliundè apportari nequeat, sic quoq; cùm ita moderari curabit S. R. Majestas, ut quantum fieri possit, quàm minimum onus exinde sentiatur, eâ maximè spe, ut Respubl. salutaris scopi intuitu facilem se præbeat ad ea ineunda, quæ optimo Jure S. R. Mtas postulaverat.

3tio Mirum quidem est Ordines Regni iis perturbari, quæ justitiæ & necessitatis innixa fundamentis perturbationẽ nullã provocare deberent sed rem ex æquo reputantibus majorem adferre admirationem, naturalis quoq; defensionis hic mentionem fieri, quâ non nisi adversùs hostes, & aggressores utimur. Justéne hoc S. R. Mti Sueciæ crimini datur, quæ bellum non infert, sed repellit, longè enim diversa sunt Regionem hostili animo invadere, & ingredi illam, eâ duntaxat intentione, ut hostem ibi commorantem persequatur, ejusq; conata infringat, ut nocere deinceps nequeat. Sæpiùs autem S. R. Mtas Sueciæ declaraverat se pacem cum Repub. Polona constanter servare velle, omnesq; curas suas eò tendere, ut amoto malorum, quæ utraque Regna premunt, fomite, amicitia stabiliatur, nullo ævo interrumpenda, ut hac felicitate frui possint Ordines Regni Poloniæ, in quorum situm est potestate, qui, si ad propositũ hoc S. R. Mtis sublevandum concurrunt, brevi Rempub. in eo statu collocatam videbunt, ut domi forisque tranquilla; & secura efflorescat.

4to. Quòd denique contendant Ordines Poloniæ non ex Rege Poloniæ, sed Duce Saxoniæ ultionem eorum, quæ contra Sacram Regiam Mtem

A.C. 1703 Mtem patrata sunt in Livonia quærendum esse, obscurius paulò habetur. Nam ut nihil dicatur de jactata tantopere Regis intentione ea recuperandi, quæ Regno Poloniæ avulsa essent, notissimum quoque est Saxoniam non esse Livoniæ vicinam, nec esse Duci Saxoniæ eam in Rep. Polona potestatem, ut per hujus Regiones Exercitum suum duceret ad bellum amicis fœderatis inferendum. Aut quare Respub. Duci Saxoniæ permisit, ut in suo fundo exercitum habere & alere posset, atque inde non tantùm in vicinos incursiones facere, verùm etiam eo secum prædas recipere. Si regeratur, Ordines Poloniæ non id prohibere potuisse, fateantur necesse est, dissolutum esse imperium, in quo quisquis licentiam peccandi habet, quod tamen illos sufficienter excusare non potest, aut aliis populis necessitatem adferre, gratis injurias illas devorandi, quas lenitate Reip. abutentes inflixerint. Itaque, si Duci Saxoniæ licitum erat, è Polonia Suecos infestare, quare Suecis non licebit, in Poloniam recedentem eâdem viâ insectari.

Major enim favor esse debet injuriam repellentis, quàm inferentis, quin inhumanum esset, in actu licito versantem impedire, iniqua autem molientibus non obsistere, aut denique si adhibenda sit distinctio inter Regem Poloniæ & Saxoniæ Ducem, quid moræ est, quin Duce hoc Saxoniæ expulso, Rex eligatur, qui tantam facultatem, opportunitatemque nocendi non habeat. Quod nisi factum fuerit, ratio non apparet, diuturnæ fidæque inter hæc Regna tranquillitatis. Sic autem reatus à Repub. tolletur, quæ quamdiu noxam retinebit, & proteget neque S. R. Mti Sueciæ jure denegabit, ut illam, ubi reperitur, quæsitum veniat.

Mediatio, quam Respub. offert S. R. Mti gratissima esset, hic verò non exiguam difficultatem obstare facilè pro prudentia sua Ordines Poloniæ intelligent, quamdiu Rex Poloniæ & consiliis interest, & tantâ apud illos auctoritate valet. Neque enim quisquam disceptatorem illis elegerit, qui non tantùm ab adversa parte dependet, verùm etiam propensioris in illam favoris aperta signa præbet. Mediatoris est omni partium studio esse vacuum, neque uni magis addictum esse, quàm alteri. Quæ æquanimitas ex iis punctis, quæ jam ab Illustrissimis ac Excellentissimis Legatis proposita sunt, profectò non apparet.

Atqui si Ordinū Poloniæ interventu discordia hæc tolleretur, quam satisfactionem de injuriis, quam securitatem de non turbando regno Sueciæ imposterum pollicentur. Majora damna sunt, quæ Provinciis Sueticis inflixerat Rex Poloniæ, majores etiam sumptus, huic bello facti, quàm ut à Rege satisfactio justa sperari possit. Nec credi potest Ordines Reipub. hoc onus in se suscepturos, quos tantæ felicitatis brevi procul dubiò pœniteret.

Deinde quæ securitas haberi adversus eum poterit, cujus levem & instabilem animum tot documentis experta est S. R. Mtas Sueciæ, ut fidem promissis ejus habere nequeat. Non opus est singula repetere, quæ hoc bello dolosè ac injustè acta sunt. Ipsi Ordines Reipub. recenti memoriâ tenebunt, quot quibusque modis jusjurandum suum, pactaque cum Rep. conventa violaverit. Quod si illa adjecerint, quæ per Königsmarkiam & per Cubicularium suum Fictumium S. R. Mti obtulerat, ut exclusâ Repub. separatam pacem iniret, clariùs perspicient, quæ hujus Regis adversùs Rempub. intentio sit. Eo enim tempore, quo Illustris hæc Legatio à Repub. missa, per has personas fidem ejus imminuere, & elevare voluit, nisi tanta S. R. Mti constantia fuisset, ut cùm absque molestia quæstuosam habere pacem potuisset, sterile maluerit continuare

tinuare

tinuare bellum, quàm è fundis Reipublicæ ditari.

Frustra legibus cupiditatem illius refrænandã sperant, qui jurisjurandi Religionem, & sanctum humanæ societatis vinculum temerare non veritus est; neq; Respub. si sponsionem suam interponeret, illum magis ad fœdera observanda adstringere posset, quàm antea, aut summorum Principum, qui Pacis Olivensis sponsores fuerant, authoritas ab injuriis eum retinere potuit. Cùm verò Respublica in illo Statu fuerit, ut tertiam personam, & Reipub. huic non obnoxiam repræsentare queat, tum demum de rebus pertinentibus tractandi locus esse poterit.

Illis autem conditionibus, quæ hic recensentur, tantùm abest, ut ulla mediatio admitti, aut fida pax coire possit, ut aversi à pace Statuũ Poloniæ animi potiùs ex illis cognoscantur. Cùm justissimis S. R.Mtas causis inducta sit, ut fines Reipubl. intraret, iniquissimum esset postulare, ut illis antea egrederetur, quàm satisfactio justa ab eo accipiatur, qui tot injuriis illatis in Poloniæ receptaculum habet. Quam, cùm obtinuerit, non modò copias, è Repub. confestim educet, verùm etiam arma versus illam plagam convertet, unde utriq; Regno emolumentũ insigne accresceret. S. R. Mtas longè plura damna ex hoc bello passa est, quàm Respub. unquam toleraverat, quæ utriq; ab illo resarciri æquum est, qui ansam belli dederat, atq; libidine suâ dominandi effecit, ut utrumq; Regnum tot incommodis affligeretur. Continget utrique satisfactio justa, si ejecto Turbatore vetus amicitia arctioribus vinculis adstringatur percusso fœdere, quo non tantùm domi securitatem, sed & foris incrementum habeat. Deniq; sperare nemo poterat crambem de rei tormentariæ donatione, jam revectum iri. Quæ mens S. R. Mtis super chymera illa fuisset antea, Ordinibus Reip. constat. Donare illa, quæ in potestate nostra non sunt, aut quæ dubiæ belli aleæ dudum sint exposita, inter illa censentur, quæ omnium populorum consensu obscena existimabuntur. Neq; majus jus in Remp. transferre Rex potuit quàm ipse habebat, aut in ficto hoc prætextu S. R. Mtas illa eripere, quæ jure belli occupaverat, aut armis suis ita constricta teneret, ut manibus elabi non possent. Novum enim belli jus est, & ante hoc tempus inauditum, quo bello capta hosti reddere juberemur, aut aliis, quæ hostis voluerit, victoriæ nostræ præmia & ornamenta concedere.

Hæc ad illa, quæ Excell. & Illmi DD. Legati exhibuerant, visum est reponere, neq; alia expectari possunt, nisi illo, qui hodie Reip. præest, longiùs amoto, tale caput constituatur, cum quo firma & secura amicitia restauretur, hoc eo magis fas est, si perpendatur, quàm atrociter læsa sit S. R. Mtas Sueciæ, &, quàm multa Reip. Polonæ inimica, & noxia molitus sit Rex Poloniæ, quibus avertendis nulla unquam melior, quàm quæ jam adest, occasio affulserit.

LXIV.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO 1 Maji.

AD quæstionem tuam, quomodò valeam? ante omnia respondeo, valeo, ut soleo, id est vivo magis, quàm valeo,

Ad secundam post expeditionem Klessoviensem venerunt ex Pomerania Sueci, cum summa mortificatione, quòd in prælio nupero præsentes esse non potuissent. Interim arx Cracoviensis tam pulchra, &

A.C.1703 & tam celebris ex accidenti tota igne periit, & Rex Sueciæ dum subsequi Regem nostrum voluit, pedem cadens cum equo ita læsit, ut undecim septimanas manere Cracoviæ coactus fuerit; fuerunt & hacten⁹ sunt non nulli, qui etiam mortem ejus publicarunt.

Dum Rex noster Cracoviam Regem Sueciæ petiisse scivit, versus Sendomiriam movit, ubi confœderatio nobilitatis non expectata Majoris Poloniæ nobilitate facta est in favorem Regis nostri contra Suecos, quam tibi mitto. Post quam finitam conclusâ ad Regem Sueciæ Legatio, destinatisq; ad id præstandum Legatis, movit Rex Varsaviam, ubi consilium tenuit illudq; distulit Thorunium.

Interim Rex Sueciæ, quanquam de salute ejus adversus quidam ita pertinaciter duravit rumor, ut pauci essent, qui vivum eum crederent; ille autem post datum aliquod restaurationi sanitatis suæ tempus exercitum movit, penes Vistulam semper ibat, pro majori exercitûs comoditate. Acciderat, ut aliquot centeni Suecorum in multò plures nostrorum casu inciderint, omnesq; vel cæsi, vel captivati sunt; unde Rex Sueciæ misit Mareschalcum campi Steinbockium cum quatuor millibus hominum contra Ducem nostrum Lubomirscium, sed ille prævenit dispositis in hyberna suis militibus.

Comes Steinbock Palatinatus Russiæ, Districtus; Præmisliensem & Sanocensem sub obedientiam sui Regis reduxit, uti in annexis leges, quo tempore & Stadnicius Palatinus Volhynensis in arce propria, quam nullâ præcedente defensione statim reddidit, bonis spoliatus tandem sub custodia militari aliquo tempore non sine dedecore fuit. Rex Sueciæ post sex septimanarum iter ex integro pristinæ restitutus sanitati Lublinum venerat, cui junctus est Mareschalcus campi Maydel cum sex millibus, quos Rigâ duxit, quo tempore Rex Sueciæ Varsaviam misit Generalem locum tenentem Reinschieldt virum prudentiæ singularis, & roboris particularis. Destinatus etiam Residens Wachtschlager, ad tractandum cum nostris Magnatibus in ordine ad dethronisationem Regis nostri AUGUSTI, qui induxit Cardinalem Primatem ad cassandos omnes actus cum nonnullis Senatoribus sub Sendomiria conclusos, tanquam coustitutiones regni, libertates, & comoda Reipub. impugnantes.

In Mense Aprili Rex Sueciæ reddidit se Varsaviæ, ubi cum Cardinale Primate habuit conferentiam repræsentando, quòd nullus sit, quicunq; æquitatem amat, qui non conveniat, quòd bellum hoc inceptum fuerit, sine ulla ratione justa, & quòd continuetur modo indigno; ita nemo dubitat, quòd Rex Sueciæ tam injustè impetitus, justam habeat causam, ut non tantùm satisfactionem magnorum damnorum quæ tulit, exigat, sed etiam securitatem in futurum proportionatam &c. Jam tertius volvitur annus, ex quo Rex Sueciæ nec unum, nec aliud obtinuit, illudq; jam sperare non permittatur. Secundùm reliqua quæ exprimuntur in responso à Rege Sueciæ dato Palatino Masoviæ, cujus sermonem & dictum responsum adnecto; sicuti & à consilio Primatiali Cancellariæ Regis Sueciæ dato. Quamvis Rex Sueciæ ex impatientia non expectato eò 30ma Aprilis movit versùs Pultoviam, ubi Generalis Steinau cum magna parte exercitûs Saxonici hiberna agebat. Volebat quidem Stienau impedire trnasitum per pontem, qui in fluvio Bug per unam tantùm noctem constructus erat. Sed ita terror panicus illos occupaverat, dum Regem Sueciæ viderent, ut ad primum tormentorum strepitum fugerint, major quotidie fugiendi cupiditas, minor verecundia, ut herba irrigua, sic mores mali succrescunt uberrimè,

Stanislaus Morstin (margin note)

me, & ut flumina per se dulcia cum in mare venerunt salescunt, sic haud mali milites, consortio quasi facto inquinantur, quod adjicio non ut arguam, sed ne de omissa veritate arguar. Transitus fluvii hujus non erat sine difficultate, non tantùm quia rapidum cursum habet, sed etiam quia largior erat, quàm credebatur, sed nullæ unquam difficultates Regis Sueciæ impedire solent intentiones, & cum sub ipsam auroram omnibus retentis quicunque passus custodiebant, Pultoviam venisset, & equites Saxones, quorum erant quinque millia in duabus lineis dispositos invenisset, qui credebant tantùm aliquam exiguam partẽ Suecorum esse nec potuisse tam citò fluvium transire, sed, cùm vidissent Regem Sueciæ ducentem fortiterque audere, audacter exequi, statim retrocesserunt in civitatem, quæ est quasi insula ex omnibus partibus brachiis fluvii circumdata, ita, ut sit quasi inaccessibilis, si ex omnibus partibus pontes rumpantur. Rex Sueciæ, qui nolebat perdere fructum celerioris cursûs sui, non illos persequebatur, sed aliâ viâ impediendo eorum Saxonum ex civitate exitum, illis occurrit, sed quia iter erat angustum, jam magna pars illorum transiêrat pontem, nec remanserant, nisi septingenti homines, quorum ducenti occisi, reliqui captivati, cum parvo damno Suecorum, quibus currus & omnes res Saxonum in prædam cesserunt. Generalis Steinau per pontem Collegij Soc. JESU salvavit se. Generalis Beist salvare se voluit in molendino funibus abscissis, & cursu fluminis reddito; sed à Rege Sueciæ captivus factus, qui in crastino sexcentis secum ductis equitibus Saxones persequebatur. Certus etiamsi inæquali numero victoriæ, sed frustra novem milliaria confecit; velociores erant enim pedes fugientium, ita & commissi prælii famam certæ victoriæ Sueticæ rumorem accipe.

A. C. 1703

Tu verò quem amandum delegisti, non reijcies, ut spero, ab affectu cupientem eum ultroque ambientem, utar enim isto verbo, nam revera ambio amicitiam talium virorum, & te jam olim novi, & quia novi, amo.

RESPONSUM A CONSILIO PRIMATIALI AD MANIFESTATIONEM REGIS SUECIÆ. Varsaviæ die 5. Maij.

QUòd Resp. Polona nihil habeat antiquius sanctiusque, quàm pacta & fœdera cum vicinis semel inita semper inviolata servare, re ipsâ testata est, nullam videlicet volens habere partem in his turbis, quæ facto iniquo inter S. R. Mtes præter scitum & voluntatem suam excitatæ, tot tantaque ab utrinque damna intulerunt. Itaque sensu vicini, & nullâ inconstantiâ mutati affectûs libellum nuper ex mandato S. R. Mtis Sueciæ porrectum recepit, ad cujus contenta si punctatim respondere adnitatur, esset immensum & operosum nimis, potiùsque exacerbando vulneri, quàm levamini ferendo pronum diu renovandis immorari doloribus. Sed cùm domesticæ calamitates tristitiâ sunt operiendæ, tantorumque malorum levamen non nisi ex solo eorundem malorum dependeat fine, qui est Regnorum quies, & tranquillitas. Ad hanc igitur toto & sincero aspirando pectore non alio id etiam recognoscit animo, omnia quæ hactenus non sinè ingenti ejus dolore acta sunt contra vota & intentionem suam facta esse, stipulaturq; abhinc omnimodã se adhibituram præcautionem, fortiùsq; in futurum, acturam ne contra leges & sancita Regni, contra vincula fœderatæ amicitiæ, demum contra ipsam justitiam suscipiendi ex inopinato belli similes in posterum

erum-

A.C.1703 erumpant ausus, metitur id quippe suo satis jam damno Resp., quantum pœnæ, & tribulationum reportaverit toties, quoties arcanas suorum Principum meditationes nimiùm tutâ prætermisit fiduciâ, quantúmq; deinceps cavere debeat, ne super similibus eorum actionibus incauto sibiq; damnoso corripiatur sopore. Quod ut tantò firmiùs & fundamentaliùs peragatur per Commissarios suos plenariè in hoc puncto ab Ordinibus Regni & M. D. Lit. instructos cum Commissariis S. R. Mtis Sueciæ in ordine ad Tractatum, quantocius designandis, sincerè & sinè omni fuco rationes securitatis inire parata est.

Consilium præsens ab Eminentissimo Cardinale Primate Regni, & M. D. L. intimatum, quòd non fuerit ad palatum palatio, nemini potest esse mirandum, cùm enim Respub. detestaretur semper bellum se insciâ suscitatum, neutiquam tale consilium, in quo ejusdem belli rationes examinari, & improbari potuissent, gratum acceptumq; sibi nullatenus habere poterant infausti belli promotores.

Literis die 4. Men. Febr. ad Eminentissimum Cardinalem à S. R. Mte missis, ijsq; per Palatinatus communicatis, cum debita veneratione imò & cum intimo lætitiæ sensu, etiam Mariæburgense applausit consilium, quòd scilicet sint bajulæ & prænuntiæ optatæ pacis oleæ, meditationumq; S. R. Mtis Sueciæ à tristi cruentoque Marte ad dandam tandem populis quietem declinantium; sed quia eædem literæ cum contentis suis videbantnr proniùs referri ad hocce præsens consilium jam anteriùs invisum, tum quia in Mariæburgensi illo congressu certò constat non omnes fuisse ejusdem ingenii, nec omnes bene dispositos ad ea, quæ salutis sunt publicæ, ideo res admiratione non eget, potuissent taliter contrarii ibidem emanare actus.

Quòd verò idem hic consilium conventiculi nomine per literas circulares repræsentatum fuerit, quodque literæ S. R. Mtis Sueciæ sub scrupulosiorem stylum interpretantis eas liberiùs Cancellariæ inciderint, id sanè factum solis æmulationibus, & diffidentiis contra præsens consilium, quas Mater Respub. charitate cooperire contendit, ut scilicet tantò efficaciùs periculosa in uno membrorum corpore dissidia, ad votivam & salutarem componat unionem.

Consilium Mariæburgense licet quidem successivè ex congressu Sendomiriensi disputato, & per nonnullos in dubium vocato promanaverit, quia tamen ad diu optatam suavemque harmoniam res & animi civium deveniunt, oportet jam omnino scrupulos tollere, & sicut in discordi & dissona Repub. omnia transversa, suspecta, & dubia erant, ita in unanimi, pacemq; uno labio cupiente, omnia certa, firma, & fundamentalia existimanda sunt, ita, ut securè, & absque omni ambiguitate votivus utrique Regno tractatus institui possit.

Ad reliquum, quia pro unico præcipuoq; Statûs sui, & avitæ libertatis, quâ nihil carius se habere fatetur, fundamento semper habuit, habetq; liberam, ne ullâ vel minimâ coactionis umbrâ obscuratam Electionem, de qua vivente Principe vel cogitare nefas, cumq; Sacramento Regis fidei habeat corroboratas S. R. Mtis Dñi sui declarationes, eam nempe nunquam in posterum quidquam simile insciâ vel invitâ Rep. tentaturam. Tum quia tot Palatinatus circa tuitionem ejusdem Mtis Sacramento se obstrinxerant, illudque velut acta Deorum rescindere, nunquid coram Diis & hominibus æquum esset ideo rem & vocabulū haud antea in Polonia auditum, Dethronisationis Generali Ordinum, atq; moderni Consilij consensu deprecatur. Declarans, & sese ad Guarrantiam

rantiam obligans, S.R. Mtem D. suum clementissimum sacrosanctè jam nunc renovanda, & secundùm gradus datæ instructionis, quàm meliori modo restauranda Pacta Olivensia, novaq; ineunda servaturum. Dat. Varsaviæ in Consilio Primatiali 5 Martij. A.C. 1703

RESPONSUM à REGE SUECIÆ DD. COMMISSARIIS.

QUàm cordi sit S. R. Mti Sueciæ, ut turbis hisce sedatis vetus amicitia inter Regna Sueciæ & Poloniæ stabiliatur, cùm antea sæpius, tum in hesterna audientia non obscuré indicatum est, quoniam verò S. R. Mtas Sueciæ in libello quem Eminent. Cardinali ac Primati Poloniæ exhiberi jussit, fusiùs voluntatem suam explicuerat, monstratâ viâ, quam huic proposito obtinendo aptissimam fore crediderat. Itaq; super eodem priùs sese Ordines Reip. declarent. Conveniens est, ut perinde actiones suas S. R. Mti possit dirigere. Quod Excel. Vræ, & Illustribus Comissariis significandum erat, ne existiment S. R. Mtem de optima erga Remp. propensione quidquam remisisse. Pragæ 17 April. *C. Piper.*

COPIA LITERARUM COMITIS PIPER AD EMIN. CARDInalem ex Castris sub Bobrowniki 9 Maji.

EMinentiæ Vræ superiori Epistolâ indicavi responsum, quod à Consilio Varsaviensi die 5 Maji adornatum est, S.R. Mti Sueciæ Dño meo clementissimo non visum esse ad declarationem à se antea factam, usquequaq; accommodatum. Alienum enim ducit ab hoc rerum statu, in isto non tantùm propositionem suam omitti, verùm etiam festinato, ut apparet, consulto præventos esse reliquos, quos Consilio huic adfuturos non dubium erat, sumptâ præcipuâ hujus facti ratione à plurium Palatinatuum consensu, ad tuendum illum, quem hostem suæ Mtis esse non negaverint. Quod certè S. Regiæ Mtem Sueciæ non magis adducere potuerit ad ea amplectenda, quæ Consilium Varsaviense videtur intendere, quàm sperare, idem deprehenditur ad salutem Reip. Polonæ, stabilemq; tranquillitatem. Quapropter existimat S. R. Mtas Sueciæ justam sibi esse causam tale responsum expectandi, quod propositionem à se factam directè tangat. Et quemadmodum cum illa in hoc convenire Consilium præsens apparet, quòd omnia, quæ à Rege Poloniæ circa hoc bellum acta sunt, ac patrata, non modò improbet, damnetq; sed etiam eas adhiberi præcautiones posse confidat, ne similes in posterum ausus erumpant. Ita S. R. Mtas Sueciæ, quæ alium quàm sæpiùs indicaverat, modum hactenus invenit, quo fida, secura, ac diuturna inter Regna Sueciæ ac Poloniæ amicitia instauraretur, jam fas esse credit, ut Respub. suas, quibus justam securitatem obtinere posse putat, rationes exponat, viamq; monstret, æquè tutam aptamq; ad hunc scopum perveniendi. Cùm hæc designata fuerit, S.R. Mtas Sueciæ ulteriùs mentem suam aperiet, Commissariosq; quibus hoc negotium comittatur, tunc rectiùs nominandos esse ducit. Interea sicut illa hostem suum tantummodo persecuta omnem offensionis ansam cũ Rep. sedulò evitaverat toleratis etiam iis, quæ arma sibi gerenti non ferenda essent, ita porrò declarari jussit se, quamdiu non lacessatur, incorruptam cum eadem amicitiam servare velle, neque cuipiam pacato vim inferre, non posse verò non pro hostili aggressione reputare, si Palatinatus Exercitusq; Poloniæ se immiscuerint, quemadmodum etiam

A.C. 1703 toti orbi se excusatum cupit, si in eos, qui perstiterint insultare, illo rigore animadvertat, quem injuria sibi allata postulaverit. Hæc erant, quæ nomine Regis mei significare debui, cui summa Emtiæ Vræ prudentia spem facit certatissimam, seriò hoc illorum animis repræsentatum iri, qui rem Polonam conturbare magis, quàm tranquillam reddere annituntur. De cætero Ẽtiam Vrã quàm diutissime sospitem esse voveo, meque ad omnia officia, quæ à me proficisci possint, totum offero, qui sum &c. *C. Piper.*

RESPONSUM à MAJESTATE SUETICA DATũ DD. COMmissariis ad Tractatum. In Castris ad Plonsko 10 Maji.

SI scivisset Seren: Rex Sueciæ Dñus meus clementissimos, quòd tam allegoricæ prudentiæ, & inanis consilij viros, ad congressum hunc reperisset, non modò eos ad hoc consilium, quod levi staterâ pensatum, admisisset, verùm etiam & de Regno Vro nunquam somniâsset. Nec vos Consiliarij, sed veriùs dixerim, seductores estis. Virus enim vestrum hócce, non modò Regi meo clementissimo, sed & toti Regno Vro propinatis. Nam ubi illa Vestra toties publicata, & adjurata fides? & cùm res vestra agebatur, pernicies vestra perturbabat, ubi falsa denuntiatio Vestra, de fuga Regis Vestri in Saxoniam, ubi auxilia Vra promissa? tot cohortes? tot copiæ? qualis nunc contra Regem nostrum livor, qualis fremitus de eversione ab eo libertatis, cùm illi iterum fidelitatem juratis, hostesq; Vos Regi nostro declaratis, quem in protectionem libertatis vocâstis? Timete, timete & videte, ne hic error vester pejor sit priore, errâstis dum vocâstis, & nunc erratis, dum dissimulatis; Simulacra vera Paganorum, & Idola Atheismi estis. Siccine DEo quem insimul colimus, servatur fides, experiemini ejus & Dñi mei clementissimi vindictam, quæ nunc statim fieret, nisi certis rebus, & rationibus priorem nos locum daremus. Effudistis nunc, quod subdolo, & falso corde formâstis, suadebatis antea, nunc dissuadetis, promovebatis antea, nunc amovetis, qualiter ergo de Vobis judicandum? Primas vester est Hypocrita, Sapiehæ sunt prævaricatores, alii à DEo sunt puniti violentâ morte, cæteros sylvæ & nemora tenent, quâ fide? quo fine, ubi timor & reverentia Vestra erga Mtem Dñi mei clementissimi? dum nunc armari vultis contra eum. Non terretur his Dñus meus clementissimus, aderunt media, & subsidia, quibus Regno vestro non injurij modò, sed & vindices existemus. Etsi aliter fata voluerint, Rex meus clementissimus cum Rege vestro uti cognati facilè in caput vestrum paciscetur, & graviùs, quàm antea fortuna excipiet. Scitote ergo hoc, & pensate deteriora manere vos, quàm speratis, jugum, quod excutere voluistis, ipsum ultro humeris vestris imponetur.

COPIA LITERARUM COMITIS PIPER AD EMIN. CARDInalem 15 Maji in Castris ad Drevensam.

EX literis Emin: Vræ, quæ ad Illmum Thesaurarium Litvaniæ nuper datæ sunt, percepi Eminen: Vram cupere certiorem fieri de pacto seu induciis operâ Ministri Cæsarei factis, inter S. R. Mtem Sueciæ Dñum meum clementissimum & Regem Poloniæ, quas violatas idem Rex queritur, cæsis ad Pultusciam Saxonibus, à se verò sanctè observatas dicit, jusso non tantùm Steinavio Duce Copiarum suarum, ut

ut à Suecis infestandis se abstineret, sed etiam transitu Duci Suetico Maydelio concesso, cum præteritâ æstate nova in Poloniam supplementa adduceret, quin etiam respectu istius pacti Ducem Generalem Rheinschildium, quem in hybernis ad Błonie opprimere potuisset, illacessitum relictum, absq; omni incursione intactum. Equidem S. R. Mti Sueciæ omnino sunt incognita, quæ maximoperè miratur voluisse quemquam tam enormia fingere, quæ ne speciem quidem veritatis præbuerint; Notiùs utiq; est Emin: Vræ, quàm ut fusè hic inculcari debeat, neq; in Cæsaris, neque in alterius cujusquam mediationem adhuc esse consensum, semper autem expetivisse Sacram Regiam Majestatem Sueciæ, ut secura priùs, tutaque designaretur ratio pacis restaurandæ, quàm de eadem Tractatus aliquis institueretur. Tale igitur pactum quo utriusq; Regis arma suspenderentur, cujus interventu, aut quo in loco factum est, aut quis unquam extendit potestatem sibi datam tale quidquam instituendi, non opus est de hac re plura addere, sufficit conscientia Ministri Cæsarei, qui fabulam hanc dissolvet. Quæ autem de Ducibus Sueticis, quorum mentio facta est, traduntur merâ vanitate, ac jactantiâ tam liberaliter prædicari constat, fuit uterq; horum ijs copiis instructus, ut laceras fugati hostis reliquias non tam metuere deberet, quàm pugnæ sibi copiam optare, cùm ex prioribus suetam sibi fortunam polliceretur. Et quid attinet morari? Literæ Regis Poloniæ, quæ inter prædam Pultoviensem sunt receptæ, & ipsius Regis manu exaratæ manifestabunt, evincentq; hæc esse conficta, atq; habuisse Steynavium à Rege Poloniæ in mandatis Suecos obruere si quando opportunitas invitaret, sed quò tendant hæc commenta, simulatæq; benignitatis commemoratio, neminem, qui aliquid de reb⁹ judicare potest, latebit. Quis enim non perspicuè videt, hæc ita divulgare, ut perniciosissimis destinatis, quæ adversùs Suecos foventur, contectis, cùm Respub. Polona tum alij inducantur, ut credant aversari S. R. Mtem Sueciæ pacem, illamq; quocunq; modo impedire, atque invidiâ hujus belli in Suecos derivatâ Poloni faciliùs in societatem illius alliciantur. Qui iniquissimum hoc & utriq; populo infaustissimum bellum suscitavit, illudq; ignobilibus prorsus artibus protraxit, gessitque, hanc autem genuinam mentem Regis Poloniæ deprehendet, quisquis novissima universalia, quibus ad militarem expeditionem nobilitas Polona convocatur, inspexerit; in illis enim causa huic convocationi obtenditur, quòd S. R. Mtas Sueciæ pacem respuat, atq; abrupto omni tractatu, rejectisq; propositionibus infestiora contra Rempub. in dies patret, geratq;, ut ita liberæ gentis jura tandem opprimat, atq; evertat, idq; ex Dñis Commissariis, qui Reipub. nomine missi sunt, compertum esse traditur; an verò ijdem Dñi Commissarii, qui rectiùs totam rem edocti sunt, unquam talia potuerunt enuntiare, quàm falsa hæc sint, quamq; malitiosè ficta, Eminentia Vra pro summa sua prudentia facilè discernet. Illa enim perspectissimum habet, S. R. Mtem Sueciæ, neq; ab amica compositione abhorrere neq; unquam recusâsse, propositiones à Repub. factas audire, sed cùm tot experimentis didicisset, rem sibi esse cum Aula multæ levitatis ac inconstantiæ, voluisse tutissimam viam insistere, adeoq; radicitus hujus mali originem evellere, ne in suam æquè ac Reipub. Polonæ perniciem repullulare illud unquam posset, atq; non alium ei finem propositum esse, tum ex declaratione summa, tum ex epistola nuper ad Eminentiam Vram missa non obscurè indicatur. Qui verò hoc præclarum institutum impedire, subruere, atque A.C. 1703

A.C. 1703 que convellere allaborant, nónne illi mentem suam nimis in propatulo ponunt, indicantq; sibi constitutum esse, non tam revocare publicã tranquillitatem, quàm huic funesto incendio, quo latè vicina Regna fumant, faces, tædasq; aggerere, si ab amantissimo quoq; Patriæ suæ, ut fas erat, hæc expenderentur, non dubium esse, quin sinceram S. R. Mtis Sueciæ intentionem, quam toties testatam reliquerat, deprehenderent, imaginem verò animis conciperent imminentium malorum, si inconsulto quodam studio, ac fervore in illius sententiam præcipites irent, qui tot præstigiis dolisque ingloriis utramq; nationem collidere satagit, quo fessis deinceps, damnosoq; bello enervatis insultare posset. S. R. Mtas Sueciæ quanquam iniquo bello provocata vindictam tamen justissimam quieti orbis condonare cupiens, non alio, quàm factum est modo, mentem suam hactenus explicare potuerat, & quamvis eidem nemo paulò humanior crimini verteret, si tot ludibriis circumducta diffidentiam paulò majorem adversus ea, quæ toties vana fuisse experta est, in posterum haberet, tamen in eodem proposito etiam nunc inconcussa permanet. Hoc si Respub. Polona sinistro genio impulsa non probet, aliamq; viam ingrediatur, quàm quæ jam sterni cœperat, quod suo jumento sibi accersiverit malum, suæ inconsiderantiæ aliquando imputabit. Confidit autem S. R. Mtas Sueciæ se toti orbi approbaturam, quæ hactenus à se acta sunt, easq; reportaturam actiones, quibus quævis hostium conata retundat, vindictamq; satis gravẽ de aggressoribus reportet. Hæc verò sicut jussu Clementissimi Regis mei perscribere debui, ita nullus ambigo, quin Eminentia Vra, eâ, quâ solet sagacitate perpendat, quantæ sint malevolorum machinationes, quamq; nihil inexpertum omittant, ut radios illos Serenitatis publicæ, quæ elucescere nuper cœpit, extinguant, pellantq;, quibus semel disjectis non vana est conjectura procellam tristiorem incubiturã, quodque imprimis verendum, totum hoc negotium, quo tranquillitas plena restitui possit, longè difficilius redditum iri. Quò major spes me habet Eminentiam Vram, quæ pro sueta sua prudentia hæc satis prospiciet; consilia quoq; inhibendis ejusmodi machinationibus idonea inventuram, quod precatur Eminentiæ Vestræ C. Piper.

COPIA LITERARUM REGIS SUECIÆ ad EMINEN. CARDINALEM ex CASTRIS ad Thorunium die 29 Maij.

PErlatæ ad Nos sunt literæ Eminentiæ Vræ, quibus Rempub. bonâ fide propendere affirmat ad sedandas hasce turbas; quæ nostrũ pariter ac Poloniæ Regnũ hactenus exercuerunt, spe factâ non defuturas in ipso transactu rationes, quibus tam salubre institutum perficiatur, si absq; mora Commissarios ad ipsum deligemus. Non potest esse nobis non pergratum, qui non minori desiderio tenemur, finem huic bello imponendi, in quod inviti prorsus protracti sumus, & ex quo compendium nullum quærimus, aut emolumentum, quàm ut nostræ adversus futura securitati plenius prospiciatur, omnisq; præscindatur occasio, quâ tranquillitas publica in posterum solicitari possit. Quo autem pacto credimus votum hoc potissimum esse implendum, sicut nos absq; ambagibus sæpius indicavimus, ita nunc conveniens judicamus, ut Resp. ingenuè nobis detegat

detegat aliam viam æquè tutam ac securam ad hunc finem perveniendi, si quam nos monstravimus, insistere noluerit. Equidem etsi non dubitemus, quin Resp. absque fuco pacem cupiat stabilitam, rationem tamen illius obtinendæ nondum expeditam satis atque perspicuam videre licuit, quamdiu non planiùs nobis exponatur. Nec immeritò hanc diffidentiam nobis esse fatebitur, quisquis ingenium hostis arctissimosq; cum Czaro nexus, & occultas machinationes consideraverit. Quapropter cùm Resp. super hoc capite propiùs se declaverit, ut paulò majorem futuri Tractatûs spem concipere possimus, nos quóq; non morabimur in eam voluntatis certa documenta exhibere, illumq; amplecti modum, qui motibus hisce componendis aptissimus visus fuerit. Interea cunctis Reip. civibus, qui arma nostra non provocaverint, integram quietem conservabimus, neq; committemus, ut de milite nostro quisquam jure queri possit. Omni hactenus à Reip. munimentis vi abstinuimus, idemq; porrò costituimus facere. Quamdiu verò civitas Thorunensis hostem sinu suo contineat, à ratione belli non discreparet, si eam non ut Reip. urbem, sed ut receptaculum peregrini ex Saxonia militis reputaremus. Quin, si quod Reip. interest, rectè æstimetur, facilè præsumi potest, quantùm inde periculi immineat, illo munimenta Regni præsidiis suis tenente, qui non nobis magis, quàm Reipub. gravis esse poterit, arcemq; Dominationis illic tandem constituere. Sed nos, qui nullam ex amicorum incommodis voluptatem capimus, nihil tam in votis habemus, quàm ut excisâ penitus omnis dissidii causâ, vetus amicitia, tranquillitasq; reflorescat. Cujus felicitatis curam Eminentiæ Vræ. commendantes &c. A. C. 1703

LITERÆ à REGE SUECIÆ AD DD. COMMISSARIOS ex Castris ad Thorunium 29 Maji.

Ex literis Vestris I. Junij exaratis percipimus, desiderare Excell: Vestram, & Dnaõnes Vras, ut mentem nostram circa pacis negotium propiùs exponamus; Nos verò, quanquam cùm superiori anno, tum nuper aliquoties causas indicavimus, quæ salubre hoc utriq; Regno propositum remorantur, monstrato modo, quo facillimè omne dissidium tolli posse credidimus, tamen non gravabimur ita denuò declarare nos seriò cupere, ut tranquillatis hisce motibus, quibus Polonia jam concutitur, stabilis & secura nos inter & Remp. Polonam amicitia reducatur. Quo autem pacto ille scopus obtineri posset, sicut animi nostri sensa candidè aperuimus, ita si illud minus Reip. arrideat, fas esse arbitrabamur, ut ipsa aliam indicet viam, non minùs quàm altera nobis visa est, huic fini accommodatam. Nam tametsi pacem à Rep. desiderari significetis rationesque in ipso Tractatu inveniendas, quibus securitati nostræ sufficienter cautum erit, donec tamen circa generalia hæreat, nec ni-

A.C.1703 intimiùs, naturam earum explicuerit, non possumus optati exitûs spem suscipere certam, adq; negotium hoc expediendi, propius accedere. Quod circumspectius paulò nobis hic agendum arbitramur, non cuiquam improbabitur, qui cogitaverit, quo cum hoste nobis res sit, qui dum pacem crepat, infesta nobis moliri quàm maximè intendit. Quàm arcto fœdere Moscho sit innexus, neminem latet, ab illo, cum non solùm nervum belli habeat, verùm etiam Litvanos stipendiis ejusdem alligaverit, non spes est, nisi summâ vi à nociva hac societate avulsum iri. Quapropter cùm jam Comitia appropinquare audimus, ventilari hoc negotium accuratiùs par est, rationesq; certas & idoneas iniri, quibus hisce malis obviàm eatur. Illis palamq; expositis, atq; ad nos perlatis non cessabimus testari, nihil tam nobis cordi esse, quàm æquis Reip: desideriis satisfacere, cujus amicitiam, salutemq; vindictâ quâvis potiorem ducimus.

COPIA LITERARUM AD REGEM SUECIÆ A DD. COMMISSARIIS 1. Junij.

CUm in illo, quod ad Pragam nobis datum est, responso insertum fuisset, quædam dubia commodiùs per Eminen. Cardinalem Primatem Regni nomine totius Reip. agentem elucidari posse; nos tantisper otiosi expectare debuimus, non tamen sine magna spe, remotâ ulteriori dilatione inchoandi adeo salutaris negotii. Verùm quia ad hoc usq; tempus nulla in literis ad Eminentiam suam ab Illmo Comite Piper datis invenimus certitudinem, terminus autem Generalium Comitiorum Regni immineat, ubi indispensabilis negotiationis nostræ ratio reddenda est; & insuper instructiones pro iisdem Comitiis expeditæ ultro stimulant, allaborandum esse, ut Tractatus non differatur, videlicet à tota Repub. brevi congreganda ratificandus. Ipsa nos necessitas adigit, & excusat præmisso omni cultu & veneratione S. R. Mtem V. adire, cupientes non ex alieno discursu vel conjecturis, sed ab ipso S. R. Mtis V, ad quam missi sumus oraculo procedentem habere declarationem. Securitas concludendi, si DEo placuerit, Tractatûs, nullum movere debet scrupulum, cùm nobis sit plenum Jus, dataque facultas in Tractu negotij, omnia quæcunq; inveniri possunt media licita ac honesta amplectendi. Certi itaq; sumus S. R. Mtem Vrã Heroem tantæ magnanimitatis non passuram sinistrè interpretari hanc expostulationem nostram, universoq; orbi testaturam non minùs se fortem & intrepidam contra inimicos quàm suavem & benignam cum amicis esse.

COPIA LITERARUM DD. COMMISSARIORUM AD COmitem Piper. 2. Junij.

CUM characteris nostri obligatio crebram solicitationem excusare debeat, non credimus aliquam incurrere posse reprehensionem S.R. Mtem omni cultu & veneratione, tanto Regi debitâ compellando. Non enim nobis restat tempus ulterioris dilationis, cùm indicta comitia nondum inchoati negotij necessariò finem adferant, quæ in contrarium, in Tractu & spe optati finis existentis certissimum sunt ro-

robur; securitas & ratificatio; Nunquam Excell. Vræ mentem à tranquillitate publica alienam esse cognovimus, & nunc itaq; certò confidimus operam & favorem Excell. Vræ nobis non defuturam. A. C. 1703.

LITERÆ AB EMINENT. CARDINALE AD REGEM SUECIÆ Scriptæ Lublini 18 Julij.

NON vitio vertat Mtas Vra, quòd ad ultimas suas de datâ 8 Julij tardiùs respondeā in materia præcipuè quæ quò gratior, eò promptior in resolvendo credebatur, Comitiorum Generalium hæc mora, ubi privatorum planctus ac querelæ sub sensum priùs venerunt, quàm publicæ rationes. Expertus sum idipsum summâ gradus ac nominis mei molestiâ sub absentia adhuc mea, quando studium meum Mti Vræ optimè notum in procuranda publica quiete iniquiùs interpretatum, non quia non rectum, sed quia hucusque inefficax, & hæc quæ mihi Mtas Vra per literas suas amicæ in gentem nostram propensionis protulit documenta, nocumento fuére, dum hæc confidentia pro partialitate, media pro dilationibus vulgabantur, dissipavit aliquantū adventus Lublinum meus collectas has nubes, & mox cessavit quassatio. Apparet id ex ipso eventu, quando & Comitia felicem coronidem sortita, bellicus apparatus ad securitatem magis, quàm ad noxam erectus, dexteræ ad amplexum priùs, quàm ad Capulum porrectæ, Illustrissimi ac Illustres DD. Comissarii iidem approbati, qui tractatum sub authoritate indicti ad hoc consilii reassumant. Et ego in hæc vocatus, qui Mti Vræ integræ, ac inconsutilis Reipub. Guarrantiam pro ejusdem tractatûs securitate toties insinuatam deferam, & ejusdem Religiosam appromittam manutentionem. Nec aliquis super eadem ex præteritis superveniat scrupulus; neglecti hactenus super sancita nostra rigoris, hoc quippe recens S. R. Mtis Poloniæ diploma jurisjurandi Sacramento vallatum explodit accuratior Reipub. specula, & tot pœnitendis casibus edocta cautela, quod tractatûs inchoationem moretur, dummodo assensus S. R. Mtis Vræ accedat. In cujus voto & gratiossimum Mtis Vræ responsum præstolor, & ipso in distincto cultu humillimâ inclinor veneratione. Datum Lublini 20 ut supra.

RESPONSUM à REGE SUECIÆ, AD EMINENTISSIMUM CARDINALEM ex Castris ad Thorunium 21

NOS Carolus &c. Eminentissimo &c. Jam anteaquam epistola Eminentiæ Vræ ad nos esset perlata, publicâ famā compereramus, quàm multa in nuperis Comitiis existimatione, meritisq; suis indigna pertulerit. Verùm quò infestiorem se ea factio ostendit, eò minùs quieti pacificisq; studiis amicam existimare illā licet. Cùm nos ipsi testes sumus, quā sollicitudine ad integritatem Eminentia Vra ea suggesserit, quæ componendis hisce motibus, publicæque tranquillitati restituendæ visa sunt convenire. Edocti sumus hoc eventu, inque sententia nostra confirmati, imbecillum valde à legibus, pactisque, auxilium esse, neq; certam unquam stabilisq; securitatis rationem iniri posse, ubi effrænis licentiæ tantùm laxantur habendæ, ubi ambitioni locus adeo patet, atq; ubi turbidis

A.C.1703 dis ingeniis facultas nunquam deesse potest ea fabricandi consilia, quæ in publicam demum immutabilemque erumperent perniciem. Non equidem dubitamus, quin erectæ indolis cives Patriæque amantes reperiantur, qui jusjurandum, pactaque summâ religione velint servata, quàm verò authoritas facilè possit constringi, tollique præteritorum Comitiorum exemplo, clarum evadit, quod sicut justam diffidentiam nobis auget, ita, cùm nondum compertum habemus, in quibus potissimum rebus securitas illa adversusque futura cautum consistat, quemvis tractatum tamdiu reddi posse irritum; multa quæ à natura & constitutionibus liberis Reip. longiùs abhorrent, Regi Poloniæ concessa esse traduntur, quàm verò hæc noxia sunt, quamque apta Remp. Polonam in præceps ducere, non dubium, quin Eminentia Vra animo suo præviderit. Quæ nos præcipuè moverint, ut summâ circumspectione uteremur, inclusum literarum exemplar, quas ad Commissarios Polonos scribi jussimus, fusiùs demonstrabit, ad illas jam Eminentiam Vram benignè remittentes, eam quàm diutissimè sospitem, florentemque esse vovemus. Dabantur in Castris nostris ad Thorunium.

COPIA LITERARUM COMITIS PIPER AD ILLUSTRISSIMOS DD. COMMISSARIOS ex Castris ad Thorunium 31 Julij

CUM ex literis Excellen. Dominationum Vestrarum, quas die 4tâ Mensis hujus Lublini scripserant, percepisset S. R. Mtas Sueciæ Dñus meus clementissimus illas in priori munere esse confirmatas, ac proinde jam expetere, ut ex hac quoq; parte certi denominentur Ministri, quibuscum congredi, deq; pacis negotio agere possint, jussus sum Excell. DD. Vris in animum revocare, quæ circa hunc tractatum antea fuissent inculcata, causasq; simul exponere, quæ hoc institutum morari videantur. Indicavit autem S. R. Mtas rationem has turbas componendi, non tamen recusavit, quin Respub. si posset, aliam ostenderet viam, æquè tutam ac idoneam, ad hunc finem perveniendi; verùm supradictæ literæ responsum nullum adferunt huic desiderio accommodatum, nec modum significant, quo paci restaurandæ in posterum foret prospectum, sed tantùm in Comitiis Lublinensibus licitæ ac naturalis defensionis rationem esse habitam. Ecquidem quare ista cura potior sit visa quàm quo pacto S. R. Mti Sueciæ satisfieret, non difficilis fortasse conjectura est, attamen negari nequit juxta naturam licitæ defensionis favorē illum tantummodo nacti, non qui infert injurias sed qui propulsat. Jam verò toti orbi notum est, nec ulla cavillatio unquā contrarium evincet, non Remp. aut Regem Poloniæ verbo fuisse tunc læsos, cùm subitò erumpens è Polonia exercitus Saxonicus Provincias vastaret, bellumque hoc indigno prorsus illaudabilique more accenderet. Quod si publico universæ Reip. consensu hoc facin⁹ non sit inceptū, liquet tamen Regem Poloniæ hoc perpetrâsse, multos etiā Reip. Poloniæ Cives, quà palàm, quà occultè non tantùm approbâsse, verùm etiam opibus suis adjuvisse hanc irruptionem. Quod, sicut verum est, etsi opus fuerit, planius evadet, quâ juris imagine naturalem defensionem pro se interpretabuntur, qui fœderatum & innocentem primi sunt aggressi.

greſſi. Provocata S. R. Mtas Sueciæ, non provocans, cùm nihil minùs, quàm bellum adverſus Poloniam meditaretur, arma induere cogebatur, & cum jure naturæ hanc injuriam ſtatim potuiſſet ulciſci, maluit tamen de illa primùm expoſtulare datis ad Remp. ac Primores literis, quibus cauſam illati belli exquirebat, reſponſum autem tanto temporis ſpatio retulit nullum. Quo ſilentio quid aliud ſuſpicaretur, quàm ſpeculari Remp. eventum hujus expeditionis, & perinde conſilia capere velle. Nihil igitur ſupererat, quàm ut ad defenſionem ſui ijs uteretur auxilijs, quæ natura ipſa, & omnium Gentium aſſenſus licita ſtatuit, læſisq; concedit. Provenerunt illa tam feliciter, ut aggreſſores fuſos fugatosq; illuc ſequeretur, unde non tantùm eruperant primùm, verùm etiam quo ſe poſt damna illata receperant. Quod utiq; fas juſtumque fuiſſe, nemo paulò humanior unquam inficias ivit, nec dubitavit quisquam eodem loco habendum eſſe, qui noxam commiſit, & qui malefico receptaculum præbuit. Quare etiamſi ex hoc motu incommodi quidquam ſentiat Reſpub. ſibi ipſa acceptum referat, cùm evitari illud potuiſſet, ſi ſuo eſſet functa officio. Nunc damna fundo ſuo illata quem inſimulabit, niſi ſe ipſam, quæ noxij capitis partes amplectendo hanc tempeſtatem in ſe concitavit. Quare enim ab initio non prohibuit? quare aggreſſorem ſinu ſuo protexit? quare ſuam à nocente cauſam non diſſociavit? Prohibere autem ex tenore pacti Olivenſis debuerat, ne quid mali ſuâ culpâ Suecis proveniret; & cùm aggreſſorem protegeret, neq; ſe à noxa ſegregaret, approbâſſe factum intelligitur, eodemq; quo Princeps crimine ſe obſtrinxiſſe. Quæ progreſſu temporis acta ſunt, culpam adeo non diluunt, ut potiùs adaugeant. Immiſſi ſunt non modò graſſatorum globi, qui Suecos infeſtarent, verùm & integer exercitus, ut in Cliſſovienſi acie hoſti eorum auxilio ſubmiſſus. Quòd magis mirum eſt, cùm apertis ſignis in partes aggreſſoris tranſitum ſit, licitum tamen & naturalem hic defenſionem increpari; cùm tamen quamdiu in licito actu S. R. Mtas Sueciæ verſatur, illicitum utiq; cenſeatur oportet, omne illud, quo impedietur juſtam exercere vindictam. Quodſi componi hanc Controverſiam Reſp. cupiat, an ut atrociſſimas, quas paſſa eſt injurias gratis S. R. Mtas devoret, imperabitur: Damna Regionibus ſuis inflicta conterat, ſumptusq; immenſos, quos in hoc bello fecerat, compenſatos non habeat. Et deniq; ſi omnia, quæ poſcendi jus habent optimum, remittenda ſint, quæ ſecuritas in futurum dabitur? Nam ſolenni iſto Diplomate, quo Rex Poloniæ caviſſe traditur, ſe in Regnum Sueciæ nihil infeſti poſthac inchoaturum, eò minùs omnem ſcrupulum tolli S. R. Mtas exiſtimat, quò funeſtioribus documentis experta eſt, promiſſa, Pactorumque Religionem hoſti parùm eſſe cordi, quoque clariùs hæc ipſa Comitia evincent iis artibus, quibus novari, turbariq; res non difficulter queant, illum eſſe inſtructiorem, quàm ut leviter hoc prætermitti, adq; animum non revocari debeat. Fruſtra enim à publicis legibus, ſancitisq; præſidium petitur, ubi pro arbitrio hæc ſubruendi, evertendiq; expedita ſemper erit facultas. Non procul exemplum eſt arceſſendum, cùm ipſa hæc Reſpub. fidem faciat, nec tamen opus eſt retrò longiùs oculos reflectere, eaq; repetere, quæ annorum aliquot ſpatio ſunt peracta, cùm recentiori memoriâ obverſantur, quæ Mariæburgi poſſet conficere Rex Poloniæ hac hyeme. Hic cùm animis levium quorundam Civium in obſequiū ſuum præparatis multa in perniciem noſtram eſſet machinatus viamque muniiſſet ad leges infringendas, vitioſa hæc auſpicia Lublinum tranſtulit,

A.C. 1703 lit, ubi non sueto more, non ex legibus & statutis Patriis Comitia celebrata sunt, susq; deq; omnibus versis, & agendi concludendiq; potestate solerter in illos translatâ, qui consiliis ejus innexi, diu se apertos Suecorum hostes professi sunt, ijs verò rejectis, ac exclusis, quos pro publico bono, pro legibus & avita libertate benè animatos esse constabat. Cùm Oginscianorum Caput Visznioviecius ab initio hujus belli Sueticos lacessiverat, societate initâ cum Moscho acerbissimo eorum hoste, atq; continuatâ in hunc usq; diem hostilitate huic præcipuas dari oportebat partes, cùm de satisfactione Suecis præstanda deliberaretur; quod ut fieri posset, Constitutiones etiam publicæ evertendæ erant. Hoc igitur summam Comitiorum moderante, illisq; suffragantibus,quos variis promissis, artibusq;, partim metu ac licentiâ sibi obnoxios servitioq; promptos Rex reddiderat, quid mirum? si laceraretur eorum existimatio, qui Reip. consulere voluissent, occlusis liberis vocibus, bonisq; Nobilissimorum Civium publicatis. Quid enim nisi istorum odiis tribuendum, quòd in Domum Sapieharum tam dura & insolita decernerentur, quibus tamen aliud non potest objici, nisi quòd adversariorũ viribus oppressi, postquam à Rep. nullam adversùs istos opem haberent, ad S. R. M. Sueciæ fidem confugissent: In Familiam innocentissimam quæ nullius in Remp. criminis rea est comperta, immerita acuetur pœna, illi verò, qui sangvine & fortunis istorum se paverant, qui Suecos non semel infestârunt, non tantùm hoc impunè ferent, sed etiam honoribus augebuntur immeritis. Quem verò sat enormia, insuetaque valuisse efficere, quem leges ac statuta Reip. eludere, quem factionem, quæ ad nutum ipsius omnia ageret, magnam comparare viderat S. R. Mtas Sueciæ cum Exercitu tam propè constituta, illum sublato hoc metu, nulloq; præsente, cujus reverentia à cupiditate illicita retineatur nihil non ausurum moliturumq; putat, præpollentibus præsertim iis, qui miscere cuncta, publicamq; salutem privatis anteferre lucris jam nimiùm didicerunt. Hæc igitur quæ tam perspicuè in oculos incurrunt,non animadvertere, dissoluti esse existimat, non prævenire imprudentis: Et cùm è præteritis futura conjectari debent, non tantùm jam non firmiùs, quàm antea rebus suis securitatis momentum accessisse, sed etiam ijs, quæ in hisce Comitiis contigerunt, opportunè admoneri se, ut adversus dubia ejusmodi ac ancipitia curam animumq; intendat; Confirmatur in hoc proposito certis quibusdam documentis, ex quibus jam nunc consilia agitari comperitur, quibus auxiliis Saxonum potentia, pace etiam redintegratâ in Polonia gliscat, & firmetur. Hæc quidem jussu S. R. Mtis Dñi mei clementissimi paulò fusiùs perscribere debui, nihilominùs sicut illa prolixâ in Remp. Polonam voluntate semper fuerat, ita in eadem sententia quoad liceat porrò permanere decrevit. Quamvis verò ob causas supra memoratas non expeditum inveniat Commissarios jam nominare, Propositiones tamen scripto comprehensas, quas Excell. & DD. Vræ totius Reip. nomine communicaverint, suscipere non gravabitur, iisq; perpensis mentem suam propiùs explicare. Interea Excell. & DD. Vras quàm bellissimè valere, remque ex animi sententia gerere optat. Excellent. & Dominationum Vestrarum humillimus Servus

Comes Piper.

COPIA

A.C. 1703

COPIA LITERARUM ILLMORUM COMMISSARIORUM ad COMITEM PIPER Lublin. 18. Julji.

RESpub. noſtra in Comitiis generalibus non ita pridem concluſis ad ultimas S. R, Mtis Sueciæ literas debita cum veneratione perpenſas, reſpondere gratiſſimam nobis impoſuit neceſſitatem, quam libenti animo exſolvendo Excellen. Vram enixè obteſtatam volumus, quatenus circa indilatam præſentium redditionem eidem S. R. Mti ſinceram ſtatuum Reipub. noſtræ intentionem, paciſq; ſtudium ſolito eloquio, & ad ea, quæ pacis ſunt, inclinatione, inſinuare non dedignetur, ſecuritati & tranquillitati utriuſq; fœderati Regni ſatis ſuperq; providebitur, ſi Diploma à S. R. Mte Dño noſtro Clementiſſimo, ne ſimilia in futurum eveniant, latiori forma datum. Si ſocietas nulla cum vicinis inita, ſi tandem concors univerſorum Ordinum eoſdem Commiſſarios ad tractatum confirmantium approbatio (cæteris ad ipſum negotii tractum reſervatis) ritè perpendatur, minimè dubitamus, quin Excellentia Vra propenſum ad pacem animum comprobare velit allaboraturamq;, ut univerſi operis ſucceſſus magni nominis ejus cedat gloriæ.

COPIA LITERARUM COMMISSARIORUM REGNI POLONIæ ad Tractatum Pacis cum Sereniſſimo Rege Sueciæ ad eundem Scriptarum unà cum Propoſitionibus & Punctis 20. Auguſti.

SPerabamus equidem ad ultimas noſtras Lublini ſcriptas optabile S. R. Mtis Vræ reſponſum, nec improbâ forſitan ſpe, ejus nimirũ Reip. plenipotentiarii, cujus amicitiam magni æſtimatam tot publicis privatiſq; ſcriptis S. R. Mtas vra non dedignata eſt manifeſtare, verùm tanto etiam fruſtratis ſolatio, nihilò remiſſiùs S. R. Mtem Vrã alloquendi, audaciam faciunt, tum Regiis curis & negotiis excuſandum ſilentium, tum ſummæ S. R. Mtis Vræ æquanimitatis perfecta cognitio. Ad ea, quæ ex mandato S. R. M. Vræ Illmus Comes nobis præſcripſit punctualiter reſpondemus, quamvis ſi liceat verum fateri, eam nobis vivæ vocis vocabulo ad Pragam Varſavien. redditum reſponſum fiduciam inſinuaverat, debere nos tandem non exercitationem ſtyli, ſed expetito cum mutuo deſignandis Commiſſariis colloquio rem aggredi, & non minùs ingentem S. R. M. Vræ gloriam, quàm ſalutarem populorũ felicitatem promittenti negotio ultimam imponere manum. Necdum patitur deſperare cognita bonitas S. R. Mtis, nos quoq; paratos ſemper ad ea omnia, quæ æquitatis ſunt, veteris amicitiæ obſervantiſſimos, magni nominis S. R. Mtis V. cultores, cupidoſq; novo & duraturo fœdere pacta antiqua confirmandi S. R. Mtas V. inveniet.

PUNCTA

& propoſitiones ſecuritatem & firmitudinem tractatûs cum S. R. Mte Regnoque Sueciæ ineundi ſpectantes, & à DD. Commiſſariis, Plenipotentiariis Reipub. Polonæ Sereniſſimo Regi Sueciæ porrectæ, ſuppoſitâ mutuâ firmitudine, ſecuritateque Reipublicæ Polonæ.

QUoniam Reſpublica Polona novo ſe Sacramenti fœdere Sereniſſimo Regi ac Dño ſuo clementiſſimo obſtrinxit, & eadem S. R. Mtas viciſſim novo diplomate ſacroſanctè omnia jura libertatum & im-

A.C. 1703 & immunitatum, tum pacta & fœdera inviolabiliter servaturam se verbo Regio, & sub juramento stipulavit, ideo in fundamento legum, & novissimi diplomatis nomine totius Reipub. sequentia proponuntur.

1mo. Pacta Olivensia tum quævis alia fœdera cum Serenissimis Regibus Regnoq; Sueciæ inita religiosissimè observanda in ævum reassumentur, & novo Seren. Regis, Regniq; Poloniæ, & M. D. Lit. Procerum Sacramento firmabuntur.

2do. Cavebitur quàm fortissimè, ne auxiliares copiæ, & quocunque titulo miles appellatus diutiùs in Regno Poloniæ, & M. D. Lit. Provincijsque annexis commorentur, sed ab icto fœdere confestim extra fines Regni educantur, & in futurum sub nullo prætextu & colore reinducantur.

3tio. Cavebitur, ne Serenissimus Rex Poloniæ modernus, & pro tempore existens nullum unquam cum externis & vicinis Principibus fœdus insciâ, inconsultâ, & non consentiente Repub. ineat, & si aliqua sunt inita, pro invalidis insubsistentibus & nullis declarabuntur.

4to. Cavebitur, ne Seren. Rex Poloniæ modernus, & pro tempore existens, per se aut per alium directè, vel indirectè, proprio vel conductitio milite terrâ vel mari Regnum Sueciæ, & Provincias annexas ullo modo infestet, hostiliter aggrediatùr, & occupet, neque per ditiones Regni Poloniæ transire, & deduci permittatur.

5to. Cavebitur, ne Seren. Rex Poloniæ exercitum & copias suas, summas pecuniarias, & alia subsidia declaratis Regni Sueciæ hostibus subministret, & provideat.

6to. Cavebitur, ne ullus in posterum Regni Poloniæ civis similibus se impunè sine scitu Reipub. immisceat, & quicunq; (quod tamen non speratur) adeo pervicax fuerit, uti turbator pacis publicæ secundùm leges Patrias, confiscatione bonorum, honoris, & pœnâ criminali mulctabitur.

7mo. Ut prædicta omnia & quævis alia in tractu negotii per mutuos Commissarios insinuanda & constituenda firmiùs teneantur, status Regni Poloniæ & M. D. Lit. & Provinciarum annexarum in casu infractionis & contraventionis liberi à quibusvis vinculis consurgere unanimiter contra infractorem, conjunctionemq; armorum cum parte læsa pro conservandis fœderibus legibusq; suis facere tunc tenebuntur salvâ reciprocâ securitate.

COPIA LITERARUM COMITIS PIPER AD PALATINUM MASOVIÆ ex Castris ad Thorunium 11 Septembris.

PRopositiones scripto comprehensas, quas die 31 Augusti Excell. Vra huc transmiserat, postquam ad justam rationis trutinam S. R. Mti Dño meo clementissimo exigere licuit, jussus sum rescribere. Illas quidem in eo capite, quod ad securitatem pacis futuræ spectat; sicut ex parte non idoneas, ita ad ejus diuturnitatem non usquequaque suffecturas videre. Fundamenti loco huic securitati substernitur jusjurandum Regis Poloniæ, quoad leges Reipub. servandas denuo se obstrinxisse dicitur. Atqui negari non potest, illum antea quoq; hoc vinculo adstrictum fuisse ad Pacta Conventa, quæ ei cum Repub. intercedunt observanda. Quæ tamen ab illo infracta esse liquidò constat. Qui verò semel atq; iterum nauci habuit conventiones illas etiam jurejurando confirmatas violare, eundem non denuo patraturum, quæ semel

semel ausus est patrare; quæ justa satis cautio erit? interponat Respub. *A.C.* 1703
sponsionem, Regem posthac illâ insciâ nihil suscepturum, submoto etiam è finibus Regni externo milite, vitito*q́*; ne unquam in Poloniam pedem referat. Enim verò hæc providentia, & adversùs futurum cautio, utcun*q́*; specie aliquâ blandiatur, non immeritò tamen ambigitur, an unquam præstari, tradique executioni possit. Nam & Comitiis 1699 constitutum erat, at*q́*; à Rege promissum copias Saxonicas è Regno exituras, eas tamen non tantùm remansisse, verùm etiam in auspicatissimo huic bello ansam præbuisse, certiori, quàm vellemus documento notum est, Repub. aut connivente, aut certè ad prohibendum invalidâ. Id profectò ipsum eò magis posthac metuendum, quò plura dominationis subsidia Rex Poloniæ ab eo tempore sibi circumposuerat, Majorem*q́*;, quàm antea nactus est facultatem insurgendi, cunctaque Reipub. munia ad se trahendi.

Nam si circa initia Regni nondum percognito Reipub. statu, ut Excell. Vra judicat suasu aut assentatione quorundam Reipub. civium se ad devia ac præcipitia consilia induci passus sit, evidens est, tantò flagrantiori spe destinata jam prosecuturum, postquam experiundo intellexerat Reipub. imbecillitatem, multorum pronos in corruptionem animos. Si examinet Excell. Vra præsentem Reipub. statum, non diffiteri poterit, eum ambitioni & pravorum consiliis ante omnia esse obnoxium, nec uspiam turbidis ingeniis patentiorem aperiri campum; non animus est longo contextu evolvere, quæ circa hanc materiam contigerant, ne nimiæ fortassis in aliena Repub. curiositatis arguar; occurrent scrutantibus exempla, sponte*q́*; se oculis ingerent, quæ in propatulo positæ inveniuntur. Legum suarum & libertatis avitæ à multis retro sæculis retinentissima gens Polona fuisse perhibetur; quàm verò in isto proposito vacillare cœperit, multa hac tempestate documenta præstant, inter quæ non reticendum factionis Litvanæ institutum, suetam Reipub. formam in dominationem convertere, non ita pridem aggressæ. Quàm parùm abfuit; quin effectum id fuisset, non adeo ignotum est, nec habitum horum temporum, cùm Regi habenæ adeo laxantur, intuentibus, extra discrimen res videbitur.

Quâ enim sit in miscendis rebus solertiâ, re ipsâ cognitum est, & neminem nisi in propria causa cæcutientem latere potest. Non procul est accersenda fides. Si quis illa percenseat quæ in Conventu Sandomiriensi, quæ Varsaviæ postea, Thorunij, Mariæburgi, & deniq; Lublini in frequenti Ordinum consessu acta sunt, & statuta, inveniet cuncta ad nutum arbriumque Regis fuisse attemperata, quidquid ipsi unquam libuisset, indultum, ipsas*q́*; leges ac sanctiones, in quibus anima Reip. Polonæ consistit, illius cupiditati esse immolatas. Quem tot enormia obtinuisse audit Rex meus, se validis copiis penetralia Regni insidente, illi submoto hoc metu invium fore, inexpertumq; non vanè se suspicari putat. Eadem enim instrumenta, & factiosorum hominum obsequia remanere intelligit, easdem artes suppetere, & exinde veterem cupiditatum fomitem tantò vehementiùs exarsurum, quantò liberiori aurâ relictus sibi agitabitur.

Quapropter quamdiu illâ potestate se jactet Rex Poloniæ, eamque copiam habeat res turbandi, quamcun*q́*; conventionem apparet, fragili admodùm niti fundamento, quod quâvis occasione subrui & potest, & non frustra metuitur, Remp. quoq; coercendis ejus inceptis eò minùs idoneam fore, quo debilior interno morbo conspicitur non exi-

A.C.1703 guâ parte jurium suorum arbitrio Regis permissâ. Quantum illa Regis sui consiliis se implicari sinat, quotidie S. R. Mtas Sueciæ experitur, festinato præcipitiq; Consilij Lublinensis effectu. Nihil adversi quod ad irritandos exacerbandosq; animos conducit, omittit, cernit publicata Sapieharum bona, quos in fidem suam receperat, suas copias crebris incursationibus infensari. Quæ actiones, quantum à pacifici animi studiis, quæ Respub. præsefert, abhorreant, nemo paulò sanior non viderit. Non temerè quisquam sibi persuadebit, seriò pacem ab illo expeti, qui alterum, cujus amicitiam sibi conciliare cupit, retro lacessiverit. Quâ viâ, si cum S. R. Mte transigendum sibi Respub putet, forsan non ideo citiùs finem attigerit. Interea ex hisce cœptis aliquis colliget, non vana esse, quæ in exotica quadam aula Minister Regis Poloniæ venditaverat, non defore rationes in Polonia trahendi belli, pacisq; quamvis expetatur, impediendæ. Quæ omnia considerantibus non mirum fuerit, si promissis ejusmodi fidem habere Rex meus subdubitet, nullâ præsertim in illis factâ mentione, quibus modis satisfactio præstanda, quamvis illam à negotio securitatis nunquam separâsset.

Quid? quodsi Tractatum non alia causa moraretur, quid tuti & solidi ab Lublinensium Comitiorum decreto sperari posset, cujus robur & authoritatem non ignobilis Provincia in dubium vocat. Intercessit Major Polonia toti huic actui, inq; eadem sententia adhuc persistit sumptis armis ad eversionem jurium suorum vindicandam. Quodsi ipsi Cives Poloni hæc Comitia pronuntiâssent illegitima, non quisquam demiretur, si extraneus, cujus securitas ab eorum integritate dependet, in iis agnoscendis aliquâ utatur circumspectione; Ab hisce cùm auctoritatem habeant Commissarij Poloni ad fœdus cum S. R. Mte Sueciæ renovandum, quo fructu cum illis Tractatus instituetur? Conspici Remp: in consessu omnium Ordinum, quibus de illa constituendi jus competit, extra dubium est. Atqui illa ubi invenietur, quamdiu scissi in contraria studia Ordines diversos cætus instituant, imò ne hi quidem ipsi, qui conspiraverant, concordes agant; Quid Lublini actum sit, alij exponent, hoc utiq; notius est, quàm ut contradici queat, ipsa Comitia à prævalente Litvanorum factione moderata esse, eorumq; minis ac ferro reliquos vel coactos esse dicere quæ nollent, aut prohibitos effari, quæ sentirent. Proinde hoc rerum articulo, cum omnia lubrica adeo ac incerta sunt, cum armis hostiliter certatur, quî fide jussioni Reipub. locus esse possit Excellent. Vræ expendendum relinquitur. Antequam discedatur ab armis, restituatur Sapieharum Domus, Resquepublica hâc incertitudine liberata, pristinum statum recipiat, omnem negotiationem fore irritam liquet, quantumlibet demum mutui studij, ac proclivitatis ad amicitiam restaurandam, ab utraq; parte, ratio adferatur. Cætera quæ literis Excell. Vræ continentur, quanquam excutere non abs re fuerit, ne tamen contentionis serram ducere videamur, in negotio tanti momenti, præterire illa satius habetur. Hoc saltem monere liceat per literas expostulatorias, quarum mentio *fit in superiori* responso, illas intelligi, quas die 14 Martij anno 1700 statim à Saxonum in Livoniam irruptione, ad Remp. exarari S. R. Mtas Sueciæ jusserat. Quibus, quod nunquam responsum sit, intentio Reip: primum suspectari cœpit. Quod verò memoriam Caroli Gustavi omnis ævi Regis Clarissimi Excell. Vra exagitaverit, factum eâ ratione videtur, ut hoc exemplo invidiam iniquissimi belli, à Rege suo temere incepti obtegeret, minueretq;. Cum verò istius ætatis ingeniis diligentissimè dis-

cussæ

cussæ sint causæ, quæ illum Regem ad arma inducenda impulissent, frustra in tanta rerum omnium luce, illius acta suggillantur. Constabit ex illis non rupisse illum inducias, sed intempestivâ Regis Poloniæ JOANNIS CASIMIRI protestatione, in solennibus illius coronationis factâ, tam occultis, perniciosisq; istius moliminibus, ruptas violatasq; bello vindicavisse. Quo igitur, majus discrimen utriusq; causæ internoscitur, eò propiùs injuriam est, justissimis Caroli Gustavi armis subdolam, ipsisq; Polonis damnatam invasionem contendere. Verùm non attinet ea resuscitare, quorum memoriam subsecutum fœdus dudum aboleverat, optandum potiùs utriq; populo, ut omnes discordiæ quibus colliduntur, restauratâ veteri amicitia, æternæ oblivioni quàmprimum tradi, mandariq; possint. Quod ego amicis voveo qui sum &c. A.C. 1703

LITERÆ UNIVERSALES REGIS SUECIÆ AD PALATINAtus omnes Regni Poloniæ & M. D. Lit. II. Septembr.

NOS CAROLUS REX SUECIÆ &c. Universis & singulis quorum ullo modo interest; imprimis verò Ordinibus Inclyti Regni Poloniæ, & M. D. Lit: cunctæq; in illis Nobilitati, præsentibus hisce literis, notum testatumq; facimus. Nos cùm injustis Regis Poloniæ armis lacessiti Poloniam, cum exercitu intravimus, nequaquam in animum induxisse, ut huic Regno Regnique Incolis, aliquod adferremus damnum, verùm ut labentem Polonam libertatem, quam bello hoc sine consensu Reip. nobis illato, concussam, atq; fundamentis suis motam vidimus, erigeremus, antiquas leges, ex quarum conservatione vigore nostrorum cum Rep. pactorum dependere liquet, pristino restitueremus usui, ac ritui, persistimus adhuc, in eodem proposito, neq; à finibus hujus Regni, antea discedere statuimus, quàm sedatis hisce motibus, salutem, Reipæq; libertatem, extra discrimen positam, nostram simul incolumitatem, in tuto collocatam habeamus. Hanc nostram intentionem, ab initio ingressûs nostri candidè significamus, ingenti fiducia illam tantò promptiùs arripiendam esse quantò justiorem, ac Reip. magis salutarem æquissimus quisquam judicaret. Verùm extra opinionem experti sumus, non tantùm indebitis studiis hanc propensionem nostram esse acceptam, eam Reip partem, quæ Lublini nuper congregata fuerat, eum finem propositi nostri intueri, vetera fœdera renovare, consiliaq; prospiciendi, tum suæ tum nostræ securitati, capere deberet, specie defensionis, inductam & illusam non minus infesta quævis contra nos decrevisse atq; promulgasse, suisq; legibus ultimum sancivisse exitum. Quo pacto omnis quidem ratio pacandæ Reip. abrupta videri poterit, & quanquam nos contra Remp. Polonam, quæ per nupera Comitia injustissimo bello se illigare passa est, jure nostro uti possemus, cumq; grandi ejus pernicie, ac damno eidem repræsentare ea mala, quæ inimicis perversisq; suis consiliis promoverat, attamen cum nobis satis constet, non paucos cives, qui hoc contagio illæsi proq; Pa-

A.C.1703 *tria libertate longè meliùs animati, nihil ardentioribus votis expetunt, quàm Patriæ tranquillitatem, juriumq; suorum integritatem, ac restitutionem, ad hanc tuendam certam contraxisse societatem, in q; eum finem manus invicem conjunxisse. Nos quoque sicut non dubitamus, quòd iisdem hisce malis justa media sunt allaturi, eamq; adinventuri viam, quâ utriq; Regno tranquillitas securitasq; justa acquiratur, ita ipsorum instituto libenter acquiescere volumus, propositionesq; quas exhibuerint, si paci reintegrandæ in se videantur idoneæ, amplecti. Quapropter iisdem civibus jam congregatis, aut in eum finem congregandis posthac, amicitiam nostram conservamus integram & illibatam, eorumq; bonis, ac personis omnimodam promittimus securitatem, parati illis opem ac tutelam nostram quovis modo præstare. Quos verò in transversum abreptos intellexerimus, non præsentibus Reip. periculis commoveri, cumq; cæteris ad vindicandam libertatem non convenire, eosdem omnes pro hostibus nostris reputabimus. Jusq; illud, quod natura, & ratio dictat, contra eos eorumq; fortunas, ubiq; & omni rigore exercebimus. Hæc verò præmonere volumus, ut quidquid incommodi ipsis eorumq; bonis contigerit, non nobis amica omnia offerentibus, sed sibimet ipsis benevolentiam tantam aspernantibus acceptum referant. In quorum fidem &c.*

PLENIPOTENTIA COMMISSARIIS REGIS ET REIPUBLICÆ pro exlimitatione cum Commissariis à Porta Ottomanica destinatis data ex Cancellaria Regni 6 Maji.

Significamus præsentibus literis quorum interest, universis & singulis. Quia nos reposita inter Sanctiores curas fœdera Principum vicinorum perenni amicitiæ cultu, & constanti memoriâ revolventes in id seriò incumbimus, ut restituta postliminio pactorum interventu fausto amicitia cùm fulgida Porta majora semper incrementa percipiat, & validior res coalescat. Hinc postquam illibatâ fide adimpleverimus Principaliora tractatus ad Karlowicz in Hungaria conclusi, extendimus solicitudines nostras Regias, ut limitum Regni nostri ad mentem ejusdem tractatûs extensio, prout erat ante duo bella ultima ambitu vetusto complexa limitaneas Provincias, etiam securitatē perennaturâ complecti & beare possit. Eo fine destinavimus & designavimus ex parte nostra, uti quidem præsentibus destinamus, & designamus, ad perlustrandos & renovandos antiquos Regni nostri limites certos Commissarios nostros, nempe ex Senatu Magnificos Franciscum Dziedußzycki Podoliæ, & Martinum Chomentowski Braclaviæ Palatinos, & ex Ordine Equestri Generosum Joannem Koniecpolski Stabuli Regni Præfectum.

Qui præmissa omnia ad complementum memorati tractatûs ratione renovationis antiquorum limitum spectantia ritè & legitimè sine intermissione peragere, exequi, & ad effectum debitum q; finem deducere, absentiâ unius duorumve ex Magnificis & Generosis Commissariis non obstante, debebunt. Taliter verò præmissa exequentes, ut ab omni-

omnibus pro veris & indubitatis Commissariis nostris habeantur, recognoscantur, promptamq; si in quopiam opus fuerit, obedientiam ac observantiam mandatorum suorum Commissorialium referant, hisce volumus, requirimus, fidem facimus, ac ad notitiam omnium deducimus. Quas ad majus robur & firmitatem manu nostrâ subscriptas sigillo Regni communiri jussimus. *A.C.* 1703

INSTRUCTIO S. R. Mtis COMMISSARIIS AD RENOVANDOS antiquos limites Regni à Dominiis Turcicis ex Senatûs Consilio destinatis data 6 Maji.

Fundamentalis omnium punctorum pacificatio per renovationem antiquorum limitum, à Porta Ottomanica, quandoquidem est tractatûs sub Carlovice in Hungaria conclusi essentiale resultatum, & ultima pacis perfectio, sicut hoc insinuavit Seraskierius, id est Dux exercitûs Turcici ad eandem exlimitationem destinatus, in memoriam revocando, & seriò requirendo cum Hano Tartarico in hoc puncto tractatûs executionem. Proinde ne quid desideretur ex nostra parte, quidquid pertinet ad debitam bonæ viciniæ conservationem, accelerabunt Commissarii à nobis destinati Leopolim, & ibi seriò & perfectè consilia inibunt circa renovationem & conservationem antiquorum limitum, sicuti & de omnibus circumstantiis cum Castellano Cracoviensi Supremo Exercituum Duce, à quo cum decoro comitatu ex dignitate suæ Mtis & Reipub. expediti propter securitatem personarum suarum conferent se celerrimè ad controversa confinia, ubi locus destinabitur à mutuo consensu Commissariorum ex utraq; parte ad renovandos limites destinatorum, in quo maturè conveniendum priùs per literas cum Seraskierio.

Comparendo verò in determinato loco, si aliqua occurreret difficultas in recognoscendis suppressis limitibus, & præsertim ibi, ubi suspecta semper vicinia, frequentissima hostilitas expulsis pridem limitaneis possessionibus Kijoviensis & Braclaviensis Palatinatûs incolarum, in desertos redegit campos habitabilia quondam latifundia cum notabili præjudicio dictorum Palatinatuum, tunc insistendo vestigiis civitatum, præcipuè verò viciniori Dniestri, Czeherini, Koniecpolij, novi super Boch, & super Dniestr jacentis Raskovij, & ulteriorum locorum, sicuti Budaki, & aliorum ruderum monstrantium tantùm dominium Regis & Reipublicæ in illis vastis solitudinibus repræsentantium investigabunt per omnes circumstantias Commissarii nostri antiquos limites, ductus trahentes se à civitatibus dictis cum his tribus fluminibus superius nominatis versus mare nigrum, quibus tandem repertis distingvent à Dominiis Tartaricæ Crimensium subjectis jurisdictioni solennioribus notis, & renovabunt notabilioribus signis.

Provinciam Vallachicam, vel Collateralem Moldaviam, quandoquidem à Dominiis suæ Mtis & Reipub. ipsamet dislimitavit natura, destinato pro Rubicone Dniestro æternum & immobile monumentum, quamvis ex subjecto continuæ volubilitati elemento, tunc ex illa parte providendum tantum erit, si tam longè super littus Dniestri Dominium Regis, & Reipub. extenditur, sicuti in nominata Provincia in altero littore, & id propterea, quòd illa Provincia existens aliquando sub Dominio Antecessorum Regis, & Reipub. quandoquidem sequitur cursum fluminis extensione limitum usque versus Technam, tunc Polonia

A.C.1703 nia eò magis utriusque ripæ antecedenter Domina ex parte sua prætendere debet ex opposito super altero littore, ulteriorem adhuc Dominii sui extensionem, quibus omnibus ex documentis evidentibus, aut probabilibus visis seriò tractandum erit in rem Patriæ Comissarijs nostris, idq; nomine publico efficaciter evincendum, ut littus Dniestri, & fluminis cursus incipiendo à Pokucie, usque ad desertos campos, sicuti pertinebat ex antiquo ad corpus Reipub. ita & nunc maneat in possessione & usu pacifico incolarum Palatinatus Kijoviensis & Braclaviensis.

Dislimitatio ab illa Vallachicæ Provinciæ Pokucie, quò est vicinior & notior, eò facilior videtur ad pacificandam; quia tamen in locis quibusdam ultra Smiatinum, & præcipuè inter Dniestrum & Prutum occurrunt circa limites differentiæ; proinde removendo occasiones ulteriores ad læsiones ex assueto inter finitimos certamine exactè inquirent per omnes circumstantias, & antiquos ex hac parte examinabunt ductus, si aliqui irrepserunt, corrigent defectus, distinguent, renovabunt dislimitantibus documentis & monumentis eorundem Commissariorum providentia & dexteritas. Factâ imprimis expostulatione & omni conatu adhibito, ut circa tractatum limitum ultra Smiatinum sit limes, Bukovina per medium incipiendo ductum à Gier usq; ad Dniestrum, in quo specialiter activitas illorum obstringitur.

Reliquas omnes, quæ insperatè & ex inproviso venire possunt difficultates, magnas post se trahentes consequentias, deferent opportunè Castellano Cracoviensi, & sociabunt cum eo, ut jam dictum superius est, mutua & necessaria consilia. Reliqua prudentiæ consummatæ, dexteritati & amori in publicum Commissariorum committuntur.

COPIA LITERARUM CASTELLANO CRACOVIENSI à REGE 7mâ Maji.

Post tit. Diutius effectum legationis Commissariorum ad tractatum pacis à Repub. designatorum expectabamus, & hoc magnum consilium cum summo tædio, præcipuè Deputatorum à Palatinatibus in favorem exoptatæ pacis à termino unius postæ ad aliam differebamus, sed quando ex relatione dictorum Commissariorum, sicuti & ex literis Cardinalis Primatis nihil positivi recipimus, quinimò conjicere licet, quòd tantùm mora fit, & ad ulteriorem elusionem detinemur: debuimus consilia aptare rebus & tempori; mittimus conclusionem tibi consilij hujus, quòd in his rerum circumstantiis dislimitationem cū Porta Ottomanica, & finalem motuum Cosaticorum determinationem per exdivisionem alicujus Paleio reclinatorii, bina scilicet tanti momenti negotia virtuti tuæ committit. Quia verò defectus in thesauro est tibi notus, nec aliud suppetit medium, tantùm ut tu in fidem publicam eâ authoritate, quâ polles, tantam invenias summam, quanta pro necessariis expensis sufficere possit. Quæ omnia cùm ex mente consilij dicti tibi intimamus, certi omnino sumus, quod pro celebri tua in Patriam cura, & indefesso studio ac zelo, spem & expectationem publicam non defraudabis cui bonam valetudinem &c.

COPIA LITERARUM AD MAJORES PRUSSIÆ CIVITATES Mariæburgi 6 Maji.

OTiosum esset recensere præsentibus, quantum hucusq; sudatum sit in concilianda pace & tranquillitate publica, sed quia pertinacissima hostium consilia vanâ spe Tractatûs hactenus Nos lactârunt, ut imparatam & quasi ex insidiis circumvenire possent Remp. diligentissimis externorum Principum mediationibus ingeniosâ dilatione elusis. Ideo post longam maturamq; deliberationem in supremo consilio Mariæburgensi versis ad fortia sententiis decisa conclusaq; defensio naturalis est, Generali omnium Regni Ordinum expeditione adornanda. In tam ergo præsenti discrimine, & totius Reipub. apparatu, primarias quoq; Prussiæ Civitates par est pro amore Patriæ communi necessitati suffragari. Et hæc est demum occasio, hic campus & theatrum demonstrandæ illius erga Mtem & Remp. fidelitatis, quam omni ævo imitetur & laudet Posteritas, hostes verò pertimescant. Quare pro nostri officii munere per amorem communis Patriæ nostræ obsecramus, ut non modo præsidii fides, sed etiam Civium animi, sicut commeatu, ita sint armis instructi, ne sibi hostis aditum quibuscunque demum artibus possit polliceri. Præcipuè cùm sit jam non mediocriter attritus, & viribus nostris feliciter, aliquando non fortior, si nobis mutuò consenserimus. Probrum enim esset immortale solâ hostium famâ vinci, solâ opinione superari. Habemus quoq; præ oculis Europæ Civitatum Tragica exempla, quàm abominandos fructus ex deditione vel ab hostibus perceperint. Quod tantò majore fiduciâ Prænobilibus ac spectabilibus DD. Vestris comunicamus, quantò securiores sumus eam illibatæ erga Mtem fidelitatis, tum invicti amoris erga vestram comunemq; Remp. cum eo voto, ut nobilissima hæc Civitas ille sit scopulus, ad quem ita ferox hostium illidatur & frangatur audacia. Quod dum non vano auguramur omine, felicissimum publicæ spei eventum precamur. Datum ut supra.

COPIA LITERARũ ILLUST. REGNI DUCUM AD MINIstros Prussiæ ex Castris ad Siele 12 Junij.

CUM ita audacter hostis Reipub. per intima Regni Prussiæ viscera, arma sua promovere conetur, urgemur & nos ex obligatione muneris nostri ad defendendam hanc nobilissimam Regni portionem, prorsus omni morâ cum exercitu universo Reip. in illam Provinciam properaturi. Unde ex respectu bonæ viciniæ & mutui fœderis exhibemus Excell: DD. Vestris debitum venerationis & constantis amicitiæ cultum, explorando mentem ab Excell: Illmis DD. Vestris, an hostibus, armis per ditiones suas, si precibus vel defacto transitum prætenderint, vel usurpaverint, permissuri sint, quia nos eodem jure omnibus licito hostem nostrum ubicunq; reperibilem persequi cogeremur, salvis nihilominus Tabulis Pactorum, quæ ex parte nostra religiosissimè observare parati sumus, certi, securique de reciproca correspondentia, quam unicè desiderantes reverenter manemus.

CANCEL-

A.C. 1703 CANCELLARIUS ET PROCANCELLARIUS REGNI AD PALATINATUS 12 Maji.

JUnxit nos voluntas DEI per manum Regis in obſequium Reipub. non nos disjungimus, & in his literis nolentes tam pretioſa & neceſſaria temporis momenta particularibus abſumere literis, ſed ſicuti indiſſolubili ſtudio & applicatione id agimus, ad quod nos & amor Patriæ, extra quam nullam ſalutem ponimus, & obligatio noſtra jurata adigit, ita indiviſim vos veneramur, totis exoptando cordibus, ut præſentia conſilia ſecundet Dominus ex alto, quia in eo ſolo omnis ſpes repoſita eſt. Agebamus per hos aliquot menſes, quidquid ex re, vel in rem Reipub. viſum eſt opportuniſſimum, arripiebamus omnes, quæcunq; demum occurrebant occaſiones ad exoptatam pacem, non intermiſimus & id, quidquid ad naturalem pertinere poteſt defenſionem; ſed quando adverſitas fatorum omnes noſtros ſuperavit conatus, quidquid antè exoptavimus, in eò nunc firmam reponimus ſpem, hoc eſt, ut Reſpub. Domina ſui in tam gravi caſu ſolitum à ſæculis in ſe ipſa inveniat præſidium. Infortunatus Reipub. ſtatus eſt evidens, futura pericula, quæ indies videntur augeri, evidentia, inimicus non præ foribus, ſed intra nos eſt, & facit nobiſcum, quod vult, quia nos non facimus, ad quæ obligamur. Vicini amici noſtri miſerentur tantùm, ſed non ſuccurrunt. Ivit in confœderationem exercitus penes Religionem, Regem & Patriam, ſed & ſui non eſt oblitus, indiſſolubili ſtringendo ſe nexu, ut ſatisfactio deſervitæ mercedis fiat indilata. His omnibus in maturam acceptis reflexionem ampliſſima ad veſtra conſilia offert ſe materia. Si fortia, ſolida, & matura in præſentibus, futuris utinam felicibus Comitiis non accipiemus media, certò noſtra hæc citiùs nos perdet, quàm ſe finiet infelicitas. Accipimus notitiam, quòd bellantes in Europa ultimas vires pro præſenti expeditione ita parant, ut malint triennalem pro Exercitu impenſam in unum annum jungere, ut eò citiùs pace frui poſſint. Daret utinam eam mentem Dominus DEus toti Reipub. quia quamdiu ultimas non exſeremus vires, tamdiu noſtra non finientur mala. Pulſamus proinde cum debita ſubmiſſione ad fraterna corda veſtra, invocamus eum in Patriam amorem, pro qua plus Antenati noſtri ſangvinis effuderunt, quàm in noſtris reperiatur venis. Supplicamus vobis, ut repoſitis quibuſvis impedimentis concorditer & unanimiter in charitate tam neceſſaria non tantùm manus, ſed & corda jungatis, ut reliquum legum noſtrarum, fortunarum & immunitatum ſuſtinere poſſimus per fortem & virilem reſolutionem in agendo, per liberalem ad exſolvendam exercitui in reali mercedem, ad auctionem ejuſdem faciendam, per vivam & Polono nomine dignam deſtinatis è medio veſtrûm Nuntiis, inſtructionem, ut non tantùm videant, ne Reſpub. aliquod detrimentum patiatur, ſed etiam provideant, quatenus præſentes, quibus jactamur, & planè immergimur, finiri queant calamitates, viamq; futuræ, quæ ex unione armorum certa eſſe debet, faciant felicitati. Non moramur conſilia veſtra, inſinuâſſe ſufficiat, quia quivis ex vobis ſentiendo aggravationes, & ſuperaggravationes, videre debet neceſſitatem celerioris & indilati ſuccurſûs. Noſtrûm erit non intermiſſâ curâ hoc agere, quod publico debemus, expectando ſemper & privata cujuſvis ex vobis mandata, inter proſpera hoc numerando, ut poſſimus non verbis, ſed re ipſâ teſtari, ſicuti omnium ita & cunctorum nos eſſe &c.

CO-

COPIA LITERARUM STANISLAI MORSZTINII PALATINI Masoviæ, Andreæ Zydowski Vexilliferi Cracoviensis & Stephani Leszczynski Gubernatoris Olstrzeszoviensis Principi Cancellario Regni Magno. 21 Maji Varsaviâ.

PRimâ vice collegialiter scribimus, quia non habendo hucusq; ullam ab adversa parte cathegoricam declarationem, contenti eramus particulariter, sed fideli calamo deferre conjecturas, & quidquid rationabiliter sperare vel timere debeamus pro tempore. Si in quamcunq; partem ultimariam recepissemus resolutionem, cujus usq; nunc non sublata spes, non intermisissemus certò publicam nostram deferre communicationem. Remedium ingentium Reipubl. malorum, quod non possit esse efficacius, & magis cum legibus Patriis concordans fatemur, quàm Comitia, præsertim communi nobilitatis motu fulta. Sed justúmne est, quòd universales literæ pro utroq; congressu expeditæ fuerint, in eo nominatim supposito, quòd præcisè deferre debuerimus postpositionem Tractatûs, & quòd ille penitus à Corona Sueciæ fuerit rejectus. Meruisset discretionem præcustoditio, si illam affectûs & solliciti timoris plenus amor expressisset, imò magis videretur expediens, ut nos non fuissemus nominati, quandoquidem hactenus nullam decisivam declarationem recepimus, nullam etiam decisivè referre potuimus, nec detulimus. Per quod inimico absq; hoc quærenti, quomodo se purgare, & in nos contrariam paci rejicere deberet inclinationem, facilè obtulimus medium, quo certè uti non intermittet. Minus est de nobis, quia omnia obligati sumus, & parati pati pro bono Patriæ, sed non videmus finem, propter quem hæc publicatio facta. Impossibile verò est dolorem nostrum continere, præsertim quòd consequentiæ subsequi possunt characterem, & intaminatam fidem nostram sinistrè interpretantes.

RESPONSUM AD EAS LITERAS PRINCIPIS EPISCOPI Varmiensis Supremi Regni Cancellarij. Elbingâ 25 Maji.

EXpressus in ultimis universalibus literis honoris & publicæ gloriæ causâ character vester non deberet contrariæ subesse interpretationi in tam reali, & toti mundo nota veritate. Quia etiamsi fideles vestræ defuissent præcautiones, quorum illibata in Regem & Patriam fides celare id vel nesciret, vel non posset. Sufficeret pro convictione cujusvis ipsa notorietas abrupti tractatûs ex ultimo responso adversæ partis, & postea ex subsecutis tot apertæ hostilitatis attentatis resultans. Quæ quamdiu durabunt, non tantùm ipse tractatus, sed & apparentia quævis ad illum, secundùm jura, & consuetudines omnium gentium hærere debent. Per id tamen sicuti authoritas characteris vestri minimè vacillat, ita & Comitia ex publico totius Reipub. voto destinata ad honestam pacem viam non occludunt: quinimò dum adversa pars sincerè per acceptationem vestrî, & designationem Commissariorum suorum tractatum suum stabilire volet, infallibiliter faciliori, & feliciori cursu negotia publica expediri poterunt, cum universali statuum totius Reipub. satisfactione, & immortali laudabilium meritorum vestrorum reputatione; quorum magna nomina non tantùm ex motivo fatalis ex sinistra interpretatione innocentissimarum actionum magni Antecessoris Vestri experientia, sed etiam ex mea parti-

culari

A.C.1703 culari in quemvis vestrûm obligatione, publico veritatis elevare testimonio, pro actu meritorio apud me pono, & pro tessera sinceræ meæ in vos propensionis &c. &c.

UNIVERSALES LITERÆ REGIS PRO COMITIIS DUARũ septimanarum extraordinarijs Elbingâ 12. Maji expeditæ.

POst Tit. *Detulimus omnibus per nuper extraditas ultimas universales literas Restium extremam necessitatem celerioris & fundamentalis Reip. hujus defensionis; Reiteramus iterum intensissimam solicitudinem nostram, acceptâ non tantùm reali à Commissariis nostris, de postposito & rejecto penitus per Coronam Sueciæ Tractatu, quo nobis hactenus & Reip. illusum est, sed etiam de graviori indies hostilitate, quæ post toleratam omnium mediorũ patientiam, ne diutiùs super liberâ Gente sæviat, in Omnipotentis Domini exercituum spe omni repositâ, & in innocentia Reipub. dum caput nostrum Regium in defensionem fidei Catholicæ, templorum DEo consecratorum, manutentionem legum & immunitatum antiquarum offerimus; Vobis juxta obloquentiam universalium literarum Restium ad communem congressum, & unanimem in unam compagem totius Reip. congregationem diem 19nam mensis Junij in anno præsenti & locum sub Golab destinamus; Satisfaciendo verò simul & semel universali omnium Palatinatuum Regni & M. D. L. desiderio, & evidenti necessitati ex Consilio Senatorum, Officialium, & Ministrorum ad latus nostrum existentium Comitia duarum septimanarum extraordinaria, sicuti in improviso casu & ultimo periculo abbreviando terminum præcisis omnibus solennitatibus pro hac sola vice pro eodem die superiùs specificato Lublini authoritate nostrâ Regiâ indicimus, quàm diligentissimè & ferventissimè optando, ut in Comitiolis 31 præsentis imminentibus in præteritis immediatè universalibus determinatis Nuntios Terrestres eligatis secundùm mores & consuetudines, & illos plenâ facultate ad procurandam externæ securitatis defensionem, ad manutentionẽ integritatis boni publici sine mora ordinetis, & fortunã hujus Patriæ publicâ lege assecurare velitis, certi in ea spe, quòd sicuti nos vitas, fortunas, jura, & libertates vestras vitâ nostrâ & substantiâ fulcimus, incommoditates etiam castrorum ferre parati sumus, ita vos vicissim ad mutuos labores, sumptus concurretis, & ita consilia vestra Comitiorũ futurorum moderari, & dirigere voletis, ut momenta salutaris tẽporis ad dandam resistentiam intensæ in ruinam Regni intentioni inimico, non perdamus. Quas universales literas &c.*

INSTRUCTIO S. R. Mtis Dni N. Clmi AD PALATINATUS ex Cancellaria expedita.

EXprimere verbis summi discrimina fati, aut calamo delineare magnitudinem malorum, quibus in tam luctuoso statu Resp: no-

nostra omni ex parte concutitur, supervacaneum esset, quando non verbis sed rebus momenta salutis publicæ metiri fas est, & cum infelices effectus, eventusq; majorem sensum imprimunt, quàm possint stylo exæquari. Non claudit vigilantissimam in omnes rerum partes solicita S. R. Mtas D. N. Clẽmus palpebram, in tam gravibus & tantùm non perimentibus Patriæ periculis, sed quo majoribus Regni tranquillitas oppugnatur procellis, tantò clariora erga bonum commune benevolentiæ & diligentissimæ suæ solicitudinis depromit in publicum documenta. Videre siquidem unusquisq; etiam ille, cujus ægro lumini lux invisa, potest sufficientissimè, quàm operosos solicitosq; conatus adhibuerit, ut concreditis sibi populis ab illa Mte, per quam Reges regnant, & Principes imperant, dulcem aliquando quietem, & inconcussam restituere posset tranquillitatem; Quàm diligentissimas huic negotio curas impenderit, ut Corona Suetica desideratissimam sortiri posset coronidem. Quanto tandem etiam nunc Regiæ suæ valetudinis, & fortunarum dispendio redimere nitatur salutem universorum, quando per tot impensas & castrorum incommoda ad asserendam integritatem jurium & immunitatum Regni avitarum contendat. Quod verò pertinax rerum eventus tam solicitis S. R. Mtis D. N. Clẽmi non respondeat curis, & nihil ita efficaciter salutares illius intentiones ad exitum desideratum promovere possit, ultra supremas literas pro publica omnium Ordinum expeditione adornanda scriptas, Conventum præterea Generalem extraordinarium duabus septimanis definiendum indulgere, ad omnium Regni & M. D. L. Provinciarum mentem dignatus est, non tantùm intimè optans, sed etiam firmiter sperans, quòd probatum hoc remedium, & in similibus occasionibus à Seren: Antecessoribus usurpatum, cunctis Reipub. vulneribus medebitur felicissimè, & convertet aspera in vias planas. A.C 1703

Et quamvis Seren: Mtas D. N. Clẽmus curam honorificæ pacis non omnino adhuc recipiat, imò adæquatis gradibus Tractatũ desideret, tamen quia neq; certitudinem pacis hucusq;, neque apparentiam ullam affulgere animadvertit: Primum & principale punctum defendendæ naturali jure hujus Patriæ non modò per jugulum ab immani & pertinaci hoste petitæ proponit omnium Ordinum maturæ reflexioni, optando, simulque per sacra & civilia obligando, ut mutuo amore concordia, & antiquâ confidentiâ redditâ, quæ impenetrabilia consuevit populis munimẽta, Generosis pro Conventu Generali Nuntiis plenam conferre non renitantur facultatem adinveniendæ solidæ defensionis, & providendæ securitatis publicæ.

Priusquam ipsa temporis felicitas magistra rerum efficaciora subministrabit S. R. Mti D. N. Clẽmo salvandæ Reip. media consueta & quasi naturalia pronunc proponit; hoc est vel à propriis viribus, vel ab auxiliaribus externorum Principum suppetiis petenda;

Primum

A.C.1702 Primum in Generali totius Regni expeditione, & in stipendiaria, auctioreque militia consistit; Secundum à Tractatu cum externis Principibus, & utili armorum colligatione dependet. UtrumqueS. R. Mtas D. N. Clēmus sine ulla exaggeratione pleno totius Reip: subdit arbitrio. In hoc tamen pro paterno suo affectu præcautum desiderat, quod præfata media salvandæ Reipub, vel alterutrum illorum, quantò celeriori executioni mandabitur, tantò citiùs calamitas armis fortiter admotis averti poterit.

Præmisso primo securitatis puncto proponit S. R. Mtas D. N. Clēmus optimè de Republ. meritæ tam Regni, quàm M. D. Litv: militiæ dilata stipendia, debitorum quantitatem & qualitatem non placet in publicam Instructionem inserere. Non dubitat enim S. R. Mtas constare singulis Provinciis inevitabilem necessitatem componendorum præfatæ militiæ animorum. Ubi individuo nexu illigat S. R. Mtas D. N. Clēmus præclara merita, & erogatas de propria gaza summas ab Illustribus utriusq; militiæ Generalissimis, recommendando illos singulari Reipub: respectui.

Et quia ab Artileria ex bellicis machinis præcipua defensionis & victoriarum dependet ratio, & illis submotis numerosissimi etiā exercitus efficaciter nequeunt operari, consentaneum censet S. R. Mtas D. N. Clēmus, ut Ordines Reip. conservationi & reparationi velint in tempore opportuno providere. Habendo singularem reflexionem ad curas præcipuas, & effusos de penu propria sumptus, ab Illustri Castellano Cracoviensi. Quod incendium rebellionis Cosaticæ dextera Domini ferro Polono represserit, extinxeritq; in tam præsertim difficili gemini hostis occursu solatium non tantùm in S. R. Mtem D. N. Cl. verùm in totā reddundat Remp. nihil superest, nisi ut quamprimùm Białocierkieviense fortalitium de manibus Paley eliberetur. In cujus vindicationem sicut S. R. Mtas omnes suas curas & studia continuò impendit, ita parem solicitudinem omnibus Reipubl: Ordinibus recommendat.

Ingerunt se memoriæ complures aliæ statûs præsentis materiæ, verùm quia de salute universi agitur, & angustioris intervallum temporis consultationi usitatæ spatium non concedit, reservat illam ad feliciora desideratæ pacis momenta S. R. Mtas D. N. Clementissimus, & interim unicum & principale objectum securitatis internæ providendæ, universis proponit Provinciis. Cætera prudentiæ & dexteritati Generosi Nuntij nostri committendo, simul universis æque ac singulis favores & gratiam suam Regiam pollicetur.

Ad mandatum Sacræ Regiæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi.

COPIA

COPIA LITERARUM à CARDINALE AD COMITIOLA Varsaviâ 25 Maji.

A.C. 1703

CErtum id est, quod in his Reipub. calamitatibus, vulneri ejus non nisi Comitia mederi possint, ijs solis scissa civium studia & corda, ceu salutari glutino in unum coalescere, læsam inter status confidentiam in pristinam restaurari faciem, & jacta discordiæ semina convenire ad compagem, & harmoniam posse, confido. Utinam jam illo tempore ea stetissent, quo numerosi undique à Palatinatibus Nuntij ad ea convenerant; ipse meis instantiis urgebam, suadebat temporis opportunitas per occasionem armistitii, sub quod tanto tempore requiescere utriusq; partis Bellona videbatur, forsanq; actu requiescebat: profectò securiora potuissent dari consilia, maturiora provideri remedia, quàm in præsenti jam gradiente Marte. Non tamen desperandum de gratia DEI; fient festina festiva, quodq; non valuit assequi diuturna meditatio, poterit donare subitanea celeritas. Sanciantur ergo subitanea, & sine solennitatibus Comitia tantò solenniora & memorabiliora apud posteros futura, quantò vigilantiora in id, ut pristina fortuna Reipub. robustior evadat, corrigantur præterita acta, quorum malitiam incusamus, fiantq; efficax instrumentum conversivum eorum ad orbitam legum, quæ ab ultimis Comitiis eandem excesserunt. Ad vos verò in Comitiolis præsentibus congregatos, quorum quemlibet distinctâ prosequor veneratione, quemadmodum pertinet ex amore in Patriam, & metu pejorum his, quæ nos premunt, cum magna prudentia providere de mediis ad assequendos hos fines; ita pro informatione eorum, quæ ipse toto semestri hic residens egerim, in compendio refero. Conventum pro consilio, in quem finem & exitum hic indixissem, (quamvis aut malevoli, aut suspicionibus suis meticulosiores variè & indebitè traduxerint) ipsæ actiones manifestant, vivumq; sunt testimonium non inservisse turbis, à quibus semper & mens, & vocatio mea abhorruit, sed abbreviando diei malo, qui Rempub. extremè affligit, ponendo armis obici, verbo, quieti, & paci: nec falsus sum in suppositione meâ, quòd ejus consilii viam ad velociorem tractatum arripuerim. Siquidem hactenus adhuc in hoc suspenso aula Suetica hæret, ut consilium sit liberum, non partiale, & sine omni dependentia, cui involvuntur omnia ab illis ad latus Regiæ Mtis consilia expedita. Expressi persuasionibus meis à Rege Sueciæ responsum ad literas meas 4tâ Februarii datas, in quo primitus cœpit indicare suum affectum ad quietem. Commissariis non sine difficultatibus audientiam & agnitionem characteris illorum conciliavi. Movit hinc Rex Sueciæ, simul etiam spes proxima tractatûs migrare à nobis paxq; ipsa recedere in longinquas Regiones videbatur: nihilominus non cedendo minùs placido vultu nos respicienti fortunæ, non destiti ab urgendo successu. Expedivi duas ante septimanas hominem meum rescripto ad manifestum, aliisque meis literis; sed quamvis necdum cathegoricam retulerim declarationem, solatium tamen ex secretioribus capio innotescentiis, quibus edoceor expeditionem parari. Destinantur Commissarii ad tractatum pro ejus securitate, ipsiusmet Reipub. mediatio prætenditur extraneis omissis, quorum hactenus nullius opis interventum fuisse est manifestum, pro strictiori autem fœdere armorum societas. Hinc metus suboritur, quâ formâ & modo hæc Reipub. mediatio circumscribetur? quod medium commoda belli effugiendi? (effugere autem ea impossibile futurum est)

A.C. 1703 eſt) uti ex conferentiis meis & ſcriptis Sueticis penitiùs intellexi. Res nobis cum dilemmate eſt, vel ſuccedet tractatus, vel non? ſi ſucceſſerit, nodus mediationis & armorum ſocietas in futurum, pro aliis bellis nos manent: ſi non ſucceſſerit (quod DEus avertat) certus in viſceribus Regni nos expectat conflictus, cui exercitûs noſtri vires ſine extero peditatu impoſſibile, ut ſufficiant: jam autem raptim & ſine ordine capere hoſtem incertum, Saxonicis auxiliis toties infelicem aleam expertis credere lubricum, ſtante præſertim eâ diffidentiâ, quæ à Kliſſovienſi ſubrepſit in utrumq; tam exterum, quàm noſtrum exercitum mutua. Unde nec Saxonibus ſine nobis, nec nobis ſine Saxonibus felicia (ut optamus) prælia præſumenda. Velitis igitur ipſi perpendere, & quomodo, quæ in bivio malorum conſtituta Patria vel utrumque vitare, vel minùs periculoſum eligere poſſit, decidere. Ego interim extendam manus ad cœlos, DEum obſecrans; ut ipſe dignetur ſuccurrere, ſana & conſentanea inſpirando vobis conſilia; mihi verò vires & ſanitatem indulgendo, ut & in poſterum de chariſſima Patria bene mereri mihi liceat, cui ab ea, vitâ, honoribus, & opibus in tantum evectus, pro his tribus gratiis, nonniſi millenis votis bene precari poſſum. Nequeo diſſimulare dolorem meum graviùs exinde ſauciantem, quòd nec in congreſſu Sendomirienſi, nec in aliis conſiliis ullam mei mentionem fecerint; tum primum non ex dignatione, ſed ex neceſſitate mei ſubit memoria, dum res indies in caſum vergunt.

Verùm hôc ad levamentum proprium commemoratô fraternæ me omnium veſtrûm gratiæ commendo, rogans, ut in ea ſupra livorem & affectum conſerver, utpote ſincerus &c.

COPIA LITERARUM CARDINALIS AD THESAURARIUM M. D. L. de data 30 Maji.

REdiit Dñus Jarzyna nullum tam longæ expectationis pretium ſecum referens aliud, præter Piperi literas; quæ non ut aliæ oſtenſivæ ſunt, ſed ſubobſcuræ in tantum, ut nihil ſolatii in publicum ex illis excerpi poſſit. Confirmor nunc primùm in ea opinione, quam pridem mente coquebam, Regem Sueciæ nec cogitâſſe quidem unquã de dethroniſatione, eam ſolùm pro titulo & fronte pixidis adhibuiſſe. Idem ſentiendum de longo totius anni magiſterio, ne ſcilicet erroris adverſio noſtram verberaret conſcientiam. Juſſit nos conſulere tractatûs ſecuritati, & hoc per literas: ſic indubiè tota hujus anni expeditio finietur, nec unica quidem finitâ quæſtione. Quid porrò hoc aliud quàm ludere latrunculis per poſtam? quæ materia in ipſo congreſſu conſulturis reſtaret? quod circa objectum verſarentur comitia? his antea jam expeditis, iraſcitur nos in caſum naturali favere defenſioni, eamque actu aſſumere velle, vetat ne aut exercitus, aut Nobilitas ſe moveant, otioſos tantùm nos eſſe deſiderat ſpectatores, cùm interea ſangvine noſtro luditur, Provinciæ in longum & latum vaſtantur, ſacra æquè ac profana violantur, hícne ſermo prudentis? ſanè bellum in hoſtem gerat Rex Sueciæ, ſi modò de proprio ſuiſq; ſumptibus: viciſſim Rex noſter defendat ſe, verùm itidem de ſuo: noſtrûm ſolùm ſit cognatos conciliare Principes, non autem plauſum dare triſti ſpectaculo. Jam in hac diſcretione unum anniverſarium M. D. L. alterum Provinciæ Regni ſpe ac amore pacis abſolverunt. Nolo ulteriobus tecum agere, polles cœlitùs tibi indulto judicio, conceſſum tibi ingens nomen, data & pro-

& proles est: imminent comitia, ijs me interesse, si tractatus in irritum ceciderit, oportet. Ibo nullis instructus armis conatum tantum meum ferens. Si mihi tam felicem esse non licuerit; ut in ijs cum ramo pacis compaream, quod fieri posse sat manifestum est: facile quid tibi facto opus erit, arbitrari potes, imò jam nunc maturè tua castra metiri velis. Protectio Regis Sueciæ magnifica est sed lubrica, & an illa indignationem Reipub. præsertim totam cùm colliget iram, vincere poterit, arcanum est, tutiora satiùs eligenda suaserim, felicius optandum asylum, cui nullum par credo præter sinum Reipub. his pro affectu insinuatis sum &c. *A.C.* 1703

COPIA LITERARUM à DUCE EXERCITUS TURCICI AD CASTELLANUM CRACOVIENSEM KILKO 6. Januarij.

CORrespondentiæ & literis nostris occasionem dedit tractatus perpetuæ pacis, fœdusq; per DEI gratiam conclusum inter serenissimum & invictissimum Portæ Ottomanicæ Cæsarem Dñum & Benefactorem meum Clementissimum ex una, & Seren. Christianum Regem Poloniæ inclytamque Rempub. ex altera parte: vi cujus eò primam & impensissimam curam nostram convertere debemus; ut fines & limites ditionum utriusq; Monarchæ juxta contenta sua determinentur & firmiter stabiliantur. Nescio verò fatóne an casu tot jam præterlapsis annis negotium istud necdum optato fine coronatum esse. Per complures literas hac super materia à vobis ad nos datas factum existimaverim; ut quia desideria vestra in illis contenta penitiùs consideranda & trutinanda fuerunt, differri ad hoc usque tempus prædictum opus debuerit. Forsan cum majore diligentia, quo ad id, procedendum fuit, majoribusque rationibus urgendum: nam vel exiguus neglectus & cessatio nullius origo boni esse consuevit. Jam nunc ut expleamus & satisfaciamus tractatui Cæsareo, quo ad decretam limitationem, cum Turcico Exercitu ex hac parte Danubij parati subsistimus vestram expectantes præsentiam. Hinc literas ad vos mitto innotescentiales; ut ijs acceptis & perpensis etiam vos maturè parati esse possitis, quantociúsq; designetis tempus opportunum huic operi inchoando, & finiendo. Faxit verò DEUS ut hoc gloriosum opus felicia sumat exordia, & similem sortiatur finem: quatenus Principis mei voluntati in tam necessaria parendo occasione meo obsequio apud vos inclarescam, & in diebus tam justi Domini vulgus de quietis temporibus sibi redditis, inopes de restituta pace læti gratulentur. Precor interea à DEO annos incolumitate integros, felicitate florentes.

Hadzi Japhet Basza
Gubernator ad Borysthenem.

LXV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB REGNI CANCELLARIUS COMITI PIPER CANCEL: SUETICO. 4. Junij.

EO fortiùs ad scribendum stimulari me sentio, quò diutiùs exoptabam occasionem mihi offerri tantum magni Regis consiliarium compellandi aliquando, & demerendi. Interim cùm undiq; ad me infaustus hic rumor deferatur, quòd pro fideli, constantique in Seren: Regem meum & Dominum obsequio, insons Varmia plecti de-

A.C. 1703 beat, & jam in metam præsenti incursioni destinetur, sumo calamum, quo intimum doloris mei sensum coram prudentissimo Arbitro possim, submoto sipario candidè sincereq; aperire, atq; illâ civilitate exprimere, ut te deceat legisse, & me scripsisse non pœniteat. Difficulter tamen adduci possum, ut fidem habeam, laudatissimæ clementiæ ac miserationis Regem in eos velle arma sua, manumq; tot palmis, laureisq; plenam extendere, qui Domino suo juratam fidei & devoti obsequij Religionem illibatâ conscientiâ profitentur. Neq; me latet (præter totius Europæ constans judicium) ita præstantibus suam Mtem excellere Consiliariis, ut facilè queant dissuadere, si quis fortè adversa fortunis meis, & celeberrimæ tanti Regis pietati suadere niteretur. His reflexionibus permotus, audeo iterùm, iterumque Te precari, quatenus Seren: tuum Regem, qui pariter sibi fideles subditos singulari fertur complecti benevolentiâ, eò digneris inclinare, ne contra me, quasi unum folium promoveat potentiam suam, majoribus dignam victoriis & trophæis. Confido sincerè, sicut laudatissimæ Serenis: Regis etiam in hostes suos clementiæ, ita efficacissimæ semper tuæ interpositioni, quòd fulmen hoc sit ab innocentis Varmiæ jugulo, compluribus hactenus calamitatibus tantùm jam non fracto apud Seren: Suam Mtem deprecatura. Ita enim humile spolium vix tam fortem deceret militiam, tua deinde bonitas superaddet fastigium celeberrimæ ubiq; nominis existimationi, si leo hic reverentissimè prostratis more suo pepercerit. Utinam verò, faxint boni Superi! ut gemini isti Reges, quasi duo ævi nostri & Martis fulmina, quorum florentissimam ætatem, & invicti animi robur, tota, quanta suspicit Europa, atq; in suas suspirat suppetias, in alium aliquando, quemcunq; demum illum hostem potiùs cognatas acies, quàm in mutuam Domûs suæ Seren: vertant gloriam. Sed jam fortè ampliùs quàm sperabam mentem meam calamus prævolavit. Ego interim pro publici mumeris mei officio, ad Regni Comitia excurro, in quibus cognatæ Majestatis componendis negotiis omnes vires meas diligentissimè laborabo impendere. Interim & miseram meam Mantuam infelici nimiùm vicinam Cremonæ, solius DEi exercituum patrocinio dedicatam relinquo, certus, quòd ea, quæ Regis Regum Paterna manus protegit, felici manu provehantur ad littus. Accedet ingens momentum gloriæ celeberrimo Tuo Nomini, si non aversâ aure submissi hujus folii, & miserabilis Varmiæ vocem exceperis. Quod dum mihi, illicq; à civilissima Tua benevolentia non vanus augur polliceor, testor, quòd sim &c.

COPIA LITERARUM REGIS Ad MARESCHALCũ REGNI 9. Junij.

Volentes omnia obstacula, quæ debito successu immminentia comitia frustrare poßent, maturè de medio tollere, damus plausum sagaci tuæ in officio vigilantiæ, quam compellatus à quibusdam Comitiolis, in expostulatione cum externis legatis ostendisti requirendo ab illis: ut juxta universalem Gentium morem, suæ legationis causam, & ad quem venerint, exponerent, suumq; characterem probarent, num in commißis, aliqua ad nos, & totam Rempub. deferrent? mandando item, ut deposita residendi Varsaviæ spe, Lublini ubi etiam Ordines Reip. legitimè congregati erunt, ea

ex nunc sine ullo morarum obtentu, ad aulam nostram accelerarent, A.C 1703
quod illis in loco ulteriorem incolatum prolongare non tantùm leges Patriæ sed etiam ingruentia, ex tot exercituum concursu, incommoda vetarent, imò nec tibi cum Officio collata potestas, ad id concedendum se extendere posset, ipsis etiam legatis, nè minimè id quidem prætendere valentibus, ex quo Aula Suetica, tam per Regis, quàm Ministrorum literas luculentè declaravit, mediationem exterorum à se non acceptandam. Quocirca ut obligationi Ministerij tui insistas, singulosq; legatorum, ad præsens usq; Varsaviæ morantium sui muneris admoneas urgentissimè desideramus. Tibi sub hæc à DEo, bonam valetudinem precamur.

LXVI.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM ET SAMB. SUPREMUS REGNI CANCELLARIUS ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO Romæ degenti 18 Julij Lublinô.

QUanquam tenuitatis meæ conscium me pudere deberet, quòd mihi plura tribui vis, quàm debita sunt, tamen amari abs te, diligi, ac laudari summopere gaudeo, & imprimis triumpho. Venit nunc in memoriam Joannes Papa tertius & vigesimus, is cùm plus æquo laudaretur, scio inquit me ludi, sed falsa quoq; laus me delectat. Id etiam ego dicere possum, non sunt meæ quas mihi attribuis laudes, scio quo pede claudicem, quo laborem dente, laudari tamen falso, quàm verè vituperari malim. Sic ergo credo, quòd si peccare erga me aliquem oportet, malim laudando, quàm vituperando metas illũ transgredi. Fecisti tu quod amantes consuevêre, scripsisti de me, non quæ modò sciebas, verùm ea quæ voluisses esse vera, quod magnitudini amoris in me tui acceptum refero, qui amor nullis terminis includi se postulat. Jucundum in primis accidit à te laudari, utpote à laudatissimo ornatissimoq; viro, sed eatenus, ut laudes quibus afficior cum modulo meo conveniant, qui vix totus est bipedalis, non autem ut multis eum partibus excedat. At quod de me judicium facis longè majus est, quàm exigant merita, nosco me ipsum, nec fallor cum laudor, cum autem sciam te non esse ex ijs, qui in ore suo pacem cum amico suo loquuntur, & occultè ponunt ei insidias, & verbo alia pandunt, quàm mente volutant. Vellem ea in me facultas esset, qua postea me gratũ ostendere non verbo, sed facto queam; scio tamen prudentiam, & mansuetudinem tuam ex me nihil amplius expectare quàm possim, & in redditione gratiarum animi tantùm inspicere promptitudinem. Redditâ igitur gratæ mentis testificatione ad ea accedo, quæ aut me scribere, aut te scire maximè intersit, nec quidquam præteribo, quòd ad rem pertinet altiùs acta repetendo.

Scies imprimis quòd petij à Rege illo tempore veniam & licentiam appropinquante Paschate, ut possim officio satisfacturus meo excurrere in Varmiam, & cum eam obtinere, quamvis justa petitio fuit, non potuerim, statim repræsentavi suæ Mti, quòd nullas occupationes, & curas Episcopales, quasi leves, & nullius operis contemnere debeam, quibus si totas, nec ideo suffecturas ponderi vires obtulerim, adeò earum magnitudine premi me sentiam ut onus Ætna graviùs sustinere me ducam. Etenim Episcopo tot sunt liberi, quot subditi, quibus sin-

A C. 1703 gulis debet, si probus atq; perfectus esse vult, cœlestium epularum alimenta suppeditare, & virtutum ornamenta comparare, ac proindè ita semper anxio vigiliq; intentus animo sit necesse est, ut somnum morantibus sollicitudinibus, nullam partem quietis capessere queat, insolita quippe ea, atq; inusitata amantis Jacob vigilantia sollicitudoq; gregi Labani exhibita, Christi ovibus protegendis æmulanda est. Explicui quòd ponere mihi sæpius ejus ante oculos debeam summam, ac pene incredibilem in frigore, & fame, & siti, ac vigilijs perferendis patientiam, in laboribus sustinendis tolerantiam, ac perpetuam in proposito susceptoq; consilio fortitudinem, atq; constantiam, video mihi illum videre dies noctesq; concursantem, semper excubantem animo simul & corpore, nec partem ullam quietis capientem, & modò canes in venientes feras immittere, captas modò oves ex luporum faucibus eripere, modò eas ad pascua ducere, aut pastas indè reducere, nulla detrectare pericula, nullo labore teneri, & cum pluribus officium hócce meum deduxerim, & necessitatem indispensabilem comparendi his diebus in Diœcesi ostenderim, tandem habui licentiam, abij, & olea sacra consecravi Elbingæ, diem Veneris Sancti, Vormditi, & Sabbatum sanctum cum Paschate absolvi Guttstadii, ibi venit notitia de morte Dñi Joannis Gninski Palatini Pomeraniæ, cui ex gratia Regis Joannes Dzialynski dato D. Palatino Culmensi Capitaneatu Tlomacensi successit, nec injuria magnam sibi felicitatem peperit.

11. Aprilis mediâ nocte insperatè (tantô enim secreto & dexteritate id actum est, ut nullus dolus metueretur) acceptus domo, & ductus in carcerem Saxonicum, arcemq; Königstein fuit D. Bechling Supremus Regis in Saxonia Cancellarius, & primus Minister. Ita fatales calamitates, nullo humano consilio possunt vitari. Humana consilia reguntur temporibus, mutantur ratione utilitatis. Multa hic consiliarius fecit, quæ sunt in conspectu omnibus, & propterea non iniquè fecisse id Regem omnes existimant. Venti Bechlingium impediverunt, ut amplius navigare nequiret. Scribere vereor singulariter omnia (ego novi silere) quia invidiam reformido, contra quam in veritate orationis nihil præsidii est, quia scio multos ei nocuisse, quibus ille multum nuper profuit, & contrarium ijs, quæ sperabat expertus, & superari eum fecit DEus ab amicis, quanquam nec inimici deerant; Varia de hac captivitate, & causis ejus, sed præstat fortasse hæc incerta, ita ut sunt relinquere. Rerum progressiones ostenderunt, multa quæ initio provideri haud facilè poterant, omnium facillimum est se ipsum decipere, quod enim quisq; vult, id etiam sibi fingit, sæpè autem natura rerum alia est. Optima via sublimitatis humilitas est, quam Bechlingius planè ignoravit, & ideo periit. Quàm vana, & quàm imbecillis est rerum humanarum conditio!

Redij interim Mariæburgum, ubi inveni responsum à Cardinale & Dño Capitaneo Borzechoviensi, qui ut jam dixi independenter à nobis missus fuerat Varsaviam cum negotiatione secreta, sed nihil perfecit ex ultimo eventu, & quæ præcesserunt omnia solent æstimari. Fieri non potest, ut Cardinalis rebus gestis contentus otio se contineat. Facit semper aliqua, quæ tametsi parva existimari possunt, magna sunt.

Fuit iterum 18 & subsequentibus (est tamen pro nobis grande laboris opus) consilium in quo magnus fremitus contra hanc expeditionem ad Cardinalem, & multa dicta sunt, cum benedicendo nihil proficiatur, contra DD. Episcopum & Palatinum Culmenses. Voluit omni-

no

nò D. Procancellarius Litvaniæ, qui nunc optimè mecum convenit, ut (quòd præstari putabam & ego posse) expediantur ad Cardinalem literæ civiliores, vult Alexander DEUS fieri, fiat, sed nullo modo id DD. Litvani permittere volebant ex odio & invidia ea vituperantes, quibus non edebant meliora, quis præsentia malè agens futura ultro bene processura putat? ita quippe præsentia semper amittimus, & futura sua spontè se rectè habitura opinamur, paucis verò contingit amissam occasionem recuperare, sed optimè suadendi studium magis nunc, quàm unquam fuit, redditur periculosum. Interim conclusio facta erat extradendarũ literarũ Restium, & jam universales subscripserat Rex, quod pessimè habuit D. Thesaurarium Regni. Quæ verò tunc facta sunt, ea infecta fieri non possunt, dixi illi semel nostra quid exagitas? nec meliora facis. *A.C.* 1703 *Stanislaus Sczuka.* *Joan Przepedowski.*

Transivit per Mariæburgum D. Generalis Horn, & prandit apud me 1. Maji optimè acceptus à Rege, cui multa dixi, & non dissimulanter dixi, quâ die comparuit etiam Princeps Radziwił Cancellarius Lit.

Venerunt etiam puncta à Cardinale, quæ ipsi ratione pacis proposuit D. Piper, sed sunt indecentissima pro Rege, nec æqua, nec ferenda, nec tuta, & ideo nullatenus acceptari possunt, & nisi prius à Primate, hac in materia sæpè deceptus fuisset Rex, fortè jam Respubl. non tam laboraret.

Non utiq; res ab eo gestæ obscuræ sunt, ut disceptatio requiratur, sed notum est omnibus præteritum tempus evidenti nobis argumento, quemadmodum, quæ facta sunt scimus, sic nec illa quæ fiunt ignoramus, non eum pudet magis Regi extraneo vivere, quàm suæ Patriæ, à quo ea munera, quæ accipit, ferre se domum putat, cum interim ea, quæ domi sunt vendit, neq; sanè velim conjecturas meas esse veras, sed vereor, ut id jam nimis in propinquo sit. Ipsa res se ostendit, tu judex sis, creditu difficile non est, cum intueamur.

Estne proh Divûm fidem! (exclamare libet) quisquam sanæ mentis, qui vel pacem servantem, vel bellum secum gerentem ex verbis magis, quàm ex factis æstimet. Propositiones has mittendo, ista agendo quid facit? Nonne quæ dicit multum ab aliis quæ facit dissident? Non est oblitus eos, qui in rerum administratione constituti sunt criminari (ut solet) calumniari, nihil aliud faciens, nisi ut Respubl: ipsa de se pœnas sumat, & ea re occupetur.

Illi, qui præclarissimè pro Patria agunt, maximis conviciis, & contumeliis, præter meritum proscinduntur ab eo, sed nos cedendum temporibus credimus, postquam nos non tam impares putamus, quàm non debere considerare ea pro bono publico credamus, injurias privatas publicis utilitatibus non anteponendo, & dum bene agamus, male loquentem de nobis non timemus, ille quod ore promittit, nunquam opere complet, ut toties & tempus, & res comprobavit. Nos autem facimus bonum in conspectu Domini in corde perfecto.

4. Ejusdem venerunt infausta nova, Saxones pulsos esse Pultoviâ ab ipso præsente tunc Rege Sueciæ, qui rei gerendæ tempus in apparando non consumit, occasiones, & casus oblatos ultro suscipit, ac flectit in consilium, nec nostram tarditatem expectat, & vix in campo Pultoviensi ante civitatem comparuit, tremor statim, & horror invasit sensus omnium, & fugit Israël, & ruina facta est magna in populo. Fortè Generalis Steinau imitari voluit illum Scytham, qui Dario Regi pugnare volenti respondit, si tecum prælium inire volui, hoc sedulò egi, ne

A.C. 1703 gi, ne tibi pugnam optanti obtemperarem, velut ille Antigonus Rex hostibus cedens non se fugere sed utilitatem retrò sitam persequi dicebat, tanquam sibi ab initio proposuisset, ut neque hostem prælio lacesseret, neque lacessitus in aciem descenderet, forsan Fabianæ artis, & consilij memor, bellum trahere, hostem morari, prælio abstinere. Nec nomina (ut noster ille apud Homerum ait) data sunt hominibus simul, aliis enim ars vincendi, alijs celeritas fugiendi, tanquam conservandi se studium non desit. Cum eo quippe rebatur hoste agendum esse, qui nec victor, nec victus quiescere potest. Quanquam videmus, Regem Sueciæ moram semper post victoriam trahere, & spatium quasi dare hosti ad respirandum, si enim prosecutus & tunc fuisset, omnes planè quotquot illic erant delevisset. Scripsit Romanus quidam alteri Romano quærens quid Antonius facit? reposuit ille hoc, quod canes penes Nilum: bibit, & fugit; id forsan dici potest de D. Steinau, nimis enim vino & hinc prognato vitio quamvis provectæ ætatis deditus. Corrumpunt autem blandæ voluptates omne robur animi indolemq; virtutū, ingenium labefactant, consilium eripiunt, quidquid hoc perniciosius humano generi afferri potest? quæ omnia tantò graviora videri debent in illo, quantò est Regis Sueciæ continentiâ major. Nam hic Rex præter cætera virtutis documenta, nec in potu unquam excedit, & in omnibus locis in quibus hostem superat, à captivis mulieribus semper victrices abstinet manus. Tabescebat cor Regi Sueciæ tanquam inerti Varsaviæ sedenti, nec pati potuit tam vicinos Saxones, quem semper desiderium belli armorumq; tenet, sed illi pugnam cum hoste, videntes, quòd omnia ad futurum certamen præparaverat, committere voluerunt.

Hâc etiam die consilium finitum est cum applausu nostro, & mortificatione æmulorum, ita conservat Dñus, qui sperant in eum, strenuè quippè palàm ea dicimus, & agimus, quæ conveniunt. Erant literæ à Cardinale, à quo, & si spe frustrati sumus, tamen decepti esse, & videri non potuimus, ego timeo valdè, & nimis, ne ille dum belli finem non quærit, Dñum, quem post nollet, inveniat.

Sparsus etiam est rumor, is verúsne est, an ut fieri solet plerumq; confictus nescio, quòd jam Sueci fuerint in Prasnisz, ac proindè suadebatur Regi ut Elbingam eat, conclusum est fieri, debere Comitia Lublini, sed hoc in secreto, utq; universalia pro ijs imprimerentur Brunsbergæ ordinavi, & sic Serenissimus Rex cum tota aula Elbingam venit.

Die 11. Fuerunt Ablegati Gedanenses cum deprecatione Regis, quid illis responderim accipe.

14. Fuit conferentia cum D. Oberbek Ablegato Regis Prussiæ, qui nomine Principalis sui declarat quinq; millia peditum, qui possint esse in præsidio, ubi Rex voluerit in civitatibus nostris, cum conditionibus plausibilibus, sed multis non est visum acceptanda hæc, & plures contendebant hanc acceptationem non è re, timentes ne id verificetur, quod historia dicit, ut amicus, & socius in Thessaliam ingressus occupavit, & tenet, ac postremo miseris illis se misisse ad eos ex benevolentia milites, qui eos viserent, audivisse enim se, laborasse eos, esset autem socij, & veri amici hujusmodi adesse temporibus, & proinde timentes Danaos, & dona ferentes, consentire in hunc tractatum noluerunt.

De nostris afflictionibus nihil tibi dico, quæ ex occasione certæ promissæ summæ, & necdum exolutæ exercitui nostro patimur à Deputatis, qui aliquoties in die impetunt nos, sed frustra, optimâ enim voluntate nostrâ nolunt esse contenti & nos præter id nihil habemus, pecunia

nia si rectè collocetur non deest, si malè deest, ac potiùs nulla satis est. *A.C.1703*
Misi etiam expeditionem per manus D. Castellani Cracoviensis pro finiendis cum Turcis limitibus, cum tempus nunc instet, expeditio etiam ivit ad commissarios nostros, qui erant destinati ad tractatum pro pace cum Suecis, in qua quia non est mentio ejus, Cardinalis furit.

De intentione Regis Sueciæ, quòd velit oppugnare Thorunium, venit notitia, quod Regem affligit, omnis enim peditatus ibi manet.

Tandem 27 præcessi Regem Ser. qui se Heilsbergam venturū intra aliquot dies promisit, ubi ego 30 morbo calculi laborare cœpi, ita ut nec capax recipiendi Serenissimum fuerim, qui 31 venit à fratribus meis exceptus, nec tam lætus Herculem suscepit Euander, & Antestes Anchisem, quàm ego etiam si infirmus Regem. Voluissem florentes Metelli Hispaniæ Quæstoris habuisse epulas, & ita fercula exquisita, quæ Crispinus, aut Apicius, & alii Romani vorabant, quæ Regi præsentassem.

4. Junij gratiâ DEI surrexi & manducavi cum Rege, & jam pridem concertatas nuptias unius ex meis cum quadā conversa absolvi. Rexque fuit lætissimus, sed in crastino abiit, & ut præsens mentis meæ suavium erat, ita absens tristitia factus est, ubiq; per totum Episcopatum à meis exceptus, & tractatus lautissimè, ego etiam 7. secutus sum Regē.

In Wengrow inveni Ser. Regem, & cum eo ivi in Sielec quò DD. Generales nostri cum Exercitûs Poloni parte venerunt, tractavi eos apud me, & in crastinum exercitus suos præsentaverunt, & fuit consilium privatum, Rex, Dñi Generales, & nos duo cum D. Procancellario Regni, multa bona conclusa sunt, DEus det ut veniant in executionem. Dixi illis aliqua pro sensu meo, quòd si unquam tunc certè Patriæ causam agentibus occasio optima, quanta ulla unquam offerri potest, modò excusationes temporum non adferent; Explicui quanta patimur omnes, quanta toleramus eodem modo, quo qui grandinem (ut mihi quidem videtur) spectant, optat quisq; ne in suos agros deferatur, prohibere conatur nemo, tantùm autem abest, ut illatas Poloniæ injurias, & damna quisq; vindicet, ut neq; suas quisq; particulares ulciscatur, quod jā extremum est, cum ad hunc modū omnes cunctamur & effæminati sumus, & ad proximos respicim⁹, alij aliis diffidentes hoste tam apertè nobis insultante. Quid verò facturū putatis DD. mei eum, qui in universos ita est audax, ubi nos singulatim omnes subegerit. Et nos nec expergefieri possum⁹, illis qui mandragorā, aut simile aliud venenū biberunt, similes, inimici interim fruuntur ignaviâ nostrâ, otiū agim⁹, & nunquam officio fungimur, tanquam illi Athenienses emoti ex eo fundamento, in quod illos majores eorum collocaverunt, talibusq; rebus jam circumventi sumus universi, ut etiam, quod consuli debeat, non sit in promptu, & ego dicere vereor, dico tamen: Confido enim, si quis rectè consideret, fore ut me vera, & ipso eventu comprobanda dixisse appareat, & si vera occultanda sunt, nihil dicere necesse est, non ergo ampliùs (petii per totum id quodcunq; sacrum credunt) non ampliùs humiliter & non ut eorum animi magnitudinem decet se gerant; Quid Patriæ, quid Regi conducat, considerent, servent, & hunc, & hanc, & quæ tum illis ipsis, tum Reipub. digna sunt, agant, ne posteritas arguat illos, quòd fuerint otiosi, & quidlibet aliud agentes, neq; curasse quid hostis ageret; Manus fortium dominabitur, quæ autem remissa est, tributis serviet.

Transierunt illac DD. Ablegati Rubisson Angliæ, & Cravenborug Hollandiæ, sed parum morati iverunt Varsaviam, quibus insinuavi interesse omnium vicinorum, ut hanc potentiam coërceant, quam esse periculosam agnoscunt, quicunq; cerebrum in temporibus & non in calce-

is

A.C. 1703 is conculcatum gerunt. D. autem Castellanus Cracov. ad Comitia, & D. Palatinus Belzensis minor Generalis cum exercitu, & optimâ informatione abiit, ego præcessi Lublinum, ubi Rex 17. comparuit, Princeps Wisznioweccius in crastino venit, qui ut sit Director Comitiorum omnem conatum adhibemus, cras sciemus. Tu interim vale, & me ama.

Hieronymus Lubomirski Adamus Sieniawski

P. S. Mitto tibi Diploma Regium, æstimationem, quam de te Rex, amorem, quo ego te prosequor, clarè in eodem videbis. &c.

DIPLOMA REGIUM CONFERENS MARCHIONATUM DOMUI SALLAROLIANÆ.

AUGUSTUS II. REX POLONIÆ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, &c. Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest universis & singulis. Soles si radiis non illustrarent alios, nomen propè suum amitterent, & soli veriùs quàm soles appellari mererentur. Pariter Ser. Regum Mtas, inter singularia damna suæ censeret dignitatis, si deessent in quos munificentiæ, & gratiarum suarum testimonia, pro seculorum memoria posset diffundere, præcipuè quando non de uno Orbe meriti præmiandi occurrunt. In tam illustri serie optimè meritorum, ex Primarijs Regni nostri Ministris probè intelleximus esse nobilissimam Domum Sallaroli, tum antiquitate Familiæ, tum virtutibus, Togâ, & Sago, non minùs Ecclesiæ Romanæ Catholicæ, & Italiæ Provincijs, quàm etiam Regno nostro conspicuam & probatam. Quapropter sincerâ Consiliariorum nostrorum informatione edocti non solùm de antiqua Patriâq; familia, inter Nobiliores & Illustres familias, quæ in Civitate Bononiensi florent, ac de animi generositate & laudabilibus virtutibus, sed etiam de singulari studio bene merendi de nobis & Rep. Nobilis ac Religiosi Alexandri Sallaroli Clerici Regularis Theatini Theologi nostri & Ministri apud Sanctissimum Papam CLEMENTEM XI, dignum esse censuimus, ut propter multa servitia Nobis & Regno Nostro, tam Romæ, quàm in Polonia præstita, Ipsi Regiam Nostram gratitudinem & affectum ostendamus, & spontè recognoscamus ipsum, suamq; Nobilem & antiquam familiam Bononiæ commorantem, & duos ejus Fratres Paulum, & Carolum Sallaroli, Nobiles Nostros familiares, & Regni Nostri Marchiones esse, prout de facto intuitu meritorum Nobilis, & Religiosi Alexandri Sallaroli Theologi Nostri & Ministri, præfatos ejus duos fratres, Paulum & Carolum illorumq; hæredes ac Posteros descendentes, qui legitimos utriusq; sexus ortos, sive orituros, in veros Solij Nostri Regalis, Regnorumq; omnium Marchiones creavimus, fecimus, ereximus, sublevavimus, & Marchionatûs titulo, honore & dignitate insignivimus, aliorumq; Marchionum cœtui, ac consortio adscripsimus, & aggregavimus. Quemadmodum tenore præsentis Nostri Diplomatis, de peculiari nostra potestate & plenitudine nostra Regia creamus, exaltamus, facimus, sublimamus, insignimus, atq; aggregamus. Decernentes, & hoc nostro Regali edicto firmissimè statuentes, ut prænominati Alexandri Sallaroli Nobilis Familia ejusq; duo fratres Paulus & Carolus Bononienses, omnesq; liberi, hæredes, ac Posteri ipsorum utriusq; sexus legitimè nati, & nasciturі in infinitum, Marchionum Nomen & dignitatem assequi, obtinere, & ferre, tam his literis, quàm nuncupatione verbali nec non in rebus Spiritualibus, & temporalibus, Ecclesiasticis, & prophanis, in quibuscunq; negotijs, & nationibus, à Nobis & Successoribus Nostris, & alijs omnibus & singulis, cujuscunq; Status, Ordinis, Dignitatis, Conditionis aut Præeminentiæ extiterint, pro veris Marchionibus haberi, teneri, nominari, & honorari possint, valeant & debeant, prout nos ipsos, eorumq; legitimos hæredes, ac posteros utriusq; sexus Marchiones nominamus, declaramus ac approbamus ac si à quatuor Avis Paternis, ac Maternis tales nati essent, volentes & authoritate Nostrâ expressè statuentes, quod ubiq; locorum, & terrarum tam in judicijs, quàm extrà, omnibus & singulis privilegijs, indultis, & immunitatibus, libertatibus, juribus, consuetudinibus, honoribus, prærogativis, exemptioni-

ptionibus, gratiis, & favoribus uti, frui, potiri, & gaudere valeant, quibus A. C. 1703
alij Regni Nostri, & Imperij, ac aliorum Regnorum Marchiones, etiam ex vetusta progenie orti, uti, frui, potiri, atq; gaudere solent, & potiuntur, quomodolibet de jure, & consuetudine, omni contradictione, & impedimento remoto. In testimonium verò uberioris propensionis, & gratiæ Nostræ Regiæ, insignia ipsius antiquæ Nobilitatis, & virtutis indicia, Albæ Aquilæ Polonæ decore amplianda, & cumulanda esse duximus, condecoramusq; & ampliamus, quemadmodum hic illa Pictoris industria conspicuè delineantur & exprimuntur.

Damusq; eidem Nobili Familiæ, Alexandro ejusque duobus Paulo & Carolo Fratribus Bononiensibus, cũ omnibus & cunctis ipsorũ descendentibꝰ legitimè Masculis & Fœminis, plenariam potestatem, sua arma & insignia Marchionalia ubique Terrarum, quovis tempore, & occasione, pacis, & belli, in serijs & jocis, cunctisq; actibus, & exercitiis decentibus, præsertim verò Generosis certaminibus, Hastiludiis, aliisq; exercitiis Equestribus privatis, & publicis, in scutis & vexillis, Tapetibus, Centuriis, Annulis, Sigillis, monilibus, clenodiis, in ostiis, fenestris, parietibus, & ædificiis suis, cunctàq; etiã supellectili quomodocunq; libuerit, jure, & more cæterorũ Marchionũ liberè, & absq; contradictione cujusvis, gestandi, affigendi, & exponendi, utq; iidem cum tota posteritate sua tam sacris, quàm prophanis in locis, officiis, honoribus, & juribus suis, cum suis successoribus gaudere, & potiri possint perpetuis temporibus benignè impertimur. Quod omnibus, quorum interest, præsertim verò Principatibus Ecclesiasticis, & sæcularibus, Archiepiscopis, Episc. Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis, atq; Officialibus Civitatum, Communitatũ quarumvis, & Communitatum Præsidibus, Gubernatoribꝰ, Magistratibꝰ omnibus in universum cuiuscunq; conditionis, ordinis, & Præeminentiæ exterarum Gentium fuerint ad notitiam deducentes juri gentium innixi constanter requirimus. Dignitariis verò, Officialibꝰ, ac toti Nobilitati Regni firmiter notũ esse volentes mãdamus, ut prænominatos Alexandrum, & Paulum, atq; Carolum Sallaroli Marchiones, eorumq; legitimos hæredes, & Posteros vtriusq; sexus ex ipsis descendentes, & descensuros in dicto Marchionatûs gradu, ordine & dignitate permanere omnibusq; & singulis præeminẽtiis, privilegiis, prærogativis, & immunitatibꝰ, exemptionibꝰ, gratiis, & favoribus, Marchionibus de jure, & consuetudine servientibus ex hoc Diplomate nostro concessis liberè, quietè & absq; ullo impedimento uti, frui potiri, & gaudere sinant, & manuteneant, atq; alios ne quidvis contrarium attentent, vel moliantur pro viribus impediant. Pro gratia nostra. Præsentibus RR. in Christo Patribus Dnis, Michaele S.R.E. Titulo S. Mariæ de pace Presbytero Cardinale Radziejowski Gnes. Legato nato Regni Poloniæ & M. D. Lit. Primate, Constantino Zielinski Lepolien. Archiepiscopis: Andrea C. Zaluskio Varm. & Samb. S. R. I. Principe, Terrarum Prussiæ Præside Supremo Regni Pol. Cancellario; Casimiro Kryszpin Samog. Theodoro Potocki Culm. & Pomer. Nicolao Wyzycki Chelm. Episc. Illustri & Mag. Hieron. Lubomirski S. R. I. Princ. Castellano Crac. Supremo Regni Duce; MM. Franc. Sigismundo Galecki Culm. Joan. Odrowącz Pienionzek Sirad. Georg. Towianski Lanc. Joa. Jablonowski Rus. Alexandro Zaluski Rav. Stanis. Morstyn Mas. Josepho Potocki Kijov. Martino Tarlo Lubl. Stanisl. Sapieha Mins. Thoma Dzialinski Culm. Petro Kczewski Mariab. Franc. Zaluski Czer. Sigism. Dzialinski Pom. Palatinis; Joanne Duce Korybuth Visniowiecki Vil. Alexandro Myszkowski Marchione Pincz. Sandomir. Stanisl. Radomicki Culm. Casimiro Waczyski Siradien. Hieron. Zaluski Rav. Alexandro. Lasez Belz. Franc. Grzybowski Juniwladisl. Stanislao Procki Czernich. Christoph. Skarbek Leopol. Andrea Dluski Gostin: Matthia Lovienski Lubaczoviens: Castellanis; Casimiro Bielinski Supremo Mareschalco Regni: Carolo Duce Radzivill Supremo M. D. L. Cancellario: Joanne Szembek Procancellario Regni: Stanislao Szczuka Procancellario M. D. L. Georgio Przependowski Supremo Thesaurario Regni: Casimiro Duce Sangusko Mareschalco Curiæ M. D. Lit. Venerabilibus Alexandro Wybowski Referendario M. D. Lit. nominato Episcopo Luccoriensi, & Brestensi: Adalberto Wolff, Coadjutore, Episcopatus

A.C.1703 *tus Livoniæ: Caſimiro Lubinski Epiſcopo Heracleenſi Suffraganeo Cracovienſi: Alexandro Zgierski Epiſcopo Martirienſi Suffraganeo Vilnenſi; Joanne Pokrzywnicki Decano Gneſnenſi, Præpoſito Cracovienſi, Referendario Regni: Paulo Antonio Załuski Canonico Plocenſi Præpoſito Solecenſi: Generoſis Georgio Dominico S. R. I. Principe Lubomirski Succamerario Regni: Stanislao Rzewuski Referendario, Adamo Tarlo Dapifero: Alberto Warſzycki Enſifero: Georgio Dziduſzycki Venatore: Georgio Towianski Pocillatore: Joanne Jablonowski Vexillifero: Stanislao Potocki Metatore Caſtrorum: Franciſco Szembek Vexillifero Curiæ: Anaſtaſio Mączynski Theſaurario Curiæ Regni: Michaele Duce Korybuth Wiſniowiecki Exercituum Magni Ducatûs Litvaniæ Campi Duce: Alberto Wołowiz Notario Supremo: Martino Pociey Præfecto Vigiliarum: Caſimiro Sienicki Enſifero Magni Ducatûs Litvaniæ: Matthia Kolinski Notario Decretorum Curiæ Regni: Caſimiro Sarnocki Dapifero Vitepſcenſi: Alexandro Plezewski Subdapifero Braclavienſi: Nicolao Probrowski, Secretariis Noſtris, deniq; quàm pluribus alijs Senatoribus, Dignitarijs, Officialibus, & Nuntiis Terreſtribus Regni & Magni Ducatus Litvaniæ ad Comitia Regni Extraordinaria Lublinum congregatis. In cujus rei fidem præſentes manu noſtra ſubſcriptas ſigillo Majeſtatis Noſtræ communiri mandavimus. Datum Lublini ſub tempus Comitiorum Regni & Magni Ducatus Litvaniæ Extraordinariorum: Die 30 Menſis Junij Anno Domini M. DCC III. Regni Noſtri Septimo Anno.*

AUGUSTUS REX

IDEM EIDEM PATRI SALLAROLI Lublino 20 Julij.

NEgotia (ut verbis Horatianis utar) per caput, & circum ſaliunt latus, nam quantum accedunt dies, augentur occupationes, non concedes tamen occupatiorem me eſſe Julio Cæſare, qui eodem tempore bellum Gallicum & geſſit, & deſcripſit. Utinam res eat ad vota tua, ut ſcilicet penes quem inchoati operis labor, penes eundem impoſitæ coronidis gloria, honorque maneat: ſed ſic vos non vobis fertis aratra boves: ſolatium meum, quod rectefactorum verus ſit fructus feciſſe, & ſpero, quòd habebit præteriti laboris ſecutura recordatio ſuam olim delectationem.

Prima Comitiorum dies à ſacro bello initium habuit. Controverſum inter Patrem Kozuchowski Regium Prædicatorem & Patrem Kaluski Ordinarium Lublinenſis Collegij, quinam in votiva Spiritûs Sancti prædicare deberet? Deciſum in favorem Patris Kaluski. Poſt miſſam in Camera Nuntiorum intra tres horas electus Mareſchalcus Princeps Michael Wiſniowieccius Campiductor Magni Ducatus Litvaniæ. Eadem die. 19 Junij Salutarunt Regem Nuntij, ego reſpondi, & poſt oſculum dexteræ Regiæ feci propoſitionem, ut in copijs leges. In fine nomine Regis propoſui ut in his circumſtantiis diſpenſaretur lex, ſtatimque ſine ſeparatione Status Equeſtris omnes jungeremur, metu appropinquantis periculi, aſt id ſine effectu. Duos ergo vel tres dies diſputarunt inter ſe Nuntij. Quæſitum primo, an Legati majoris Poloniæ admittendi? Nam Smigielski Capitaneus Gneſnenſis impugnabat Comitiola in quibus electi erant, adduxerat D. Pawlowski, qui ea rupit, oſtenſis (verîſne an confictis, non dijudico) proteſtationib9. Multũ altercatum inter Nuntios, quibusdam Regi Seren. ſuadentib9, maximum momentũ publicis negotijs affore, ſi hi Nuntij abjudicabuntur voce activa, ego tutiora quàm ſpecioſiora conſilia proponebã, & durũ credidi eſſe relegare eos, quos poſſum9 neceſſitate ad illicita impellere, & diſſimulandũ credidi, ſerviendumq; ætati ſecuturæ, quæ ſemper exempla deſiderat, ne quæ ea deſperatio inſpiret, timui nec ſine ratione: ac proinde voluiſſem ut exacto fierent omnia judicio, quod fieri non ſolùm poterat ſed & debebat, & quamvis excepto uno D. Jeruzalski, omnes idem ſentiebant, ut rejicerentur, quia aliter ſentire (ſi vera dicenda ſunt) non poterant; Major pars populi facit libertatis imma-

maturæ cupidine, quod cur faciat ignorat, instigante præsertim quodã, & vincente qui sua tantummodo æstimat, cætera consilia contemnit. Hæc certè non erant mei arbitrij, quæ prædixi non præscripsi, timeo enim ne hæc scintilla ad magnam contentionis flam̃am exardescat, & desperatione ultimâ temeritatis aliquid faciant, cujus rei est tam liquida, & obvia apparentia, nec ferendo par ;eram, quin erumperem diceremq; sensum meum, & dolorem privatum ostenderem, qui re vera est publicus: Sed dum omnes in id consenserunt, ego quamvis probare volo, damnare non possum, æquiùs apparuit quod validius. Postquã ergo hæc materia abrogatione Nuntiorum Majoris Poloniæ post varios verborum magis, quàm rationum conflictus est finita; venit iterum magis ardua, quàm prior erat circa DD. Sapiehas, quos solus D. Jeruzalski defendebat, & sustinebat, (utinam omnes constantiam amicitiæ ab eo discant) Connotatæ sunt pòst vacantiæ, quæ satis paucæ erant. Archiepiscopatum Gnesnensem notari voluerunt plurimi, tanquam post traditorem Patriæ vacantem non parcendo honori ejus, qui in id evectus, super quod ascendi non potest, quam sacra purpura texit in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur. *A.C 1703*

23. Junij comparuit D. Cardinalis Primas Lublini, cui in occursum solus Episcopus Culmensis, cum Palatino itidem Culmensi ivit, in crastino salutavit Regem, sed omnes torvo oculo aspiciebant; Ita judicia DEi multa occulta sunt, nulla injusta, capti quippe semel in suspicionem animi omnia secus & in pejus interpretantur, omnia suspecta de eo fuerunt, omnia ex præteritis ejus actionibus timebantur ab eo, omnes ex ramis de arboris trunco, ex pampinis de vinea, ex frumento de area, ex frutice de radice, judicium ferebant. Confundebatur ille, non perfunctoriè, cum propinqua plùs mentem, quàm remota feriant, ubi videbat irritatos & ubiq; omnes quocunq; tendebat, & quod omnes lætabantur (ut Pòëta vetus loquitur) malo alieno.

24. Devotio fuit solita, prædicavit Pater Kozuchowski, venerunt Angliæ, & Hollandiæ Ablegati, cum quibus ex mandato Regis habuimus conferentiam cum D. Procancellario Regni, quos vidimus tentare in apparentia multa, sed agere nihil, & ad famam non ad verum lingvâ esse ad pacem inclinatissimos, cor autem eorum longè fortè est, & ego adverti ex certis circumstantiis, is novit quâ quæq; faciant fide, qui solus corda hominum explorata habet. Fateor me non ex vano timore insinuâsse verendum esse, ne potentiæ, & vicinæ, & remotiores promittentes sibi læta ex hoc bello, quod intra Poloniam occupat Regem Sueciæ, olim non experiantur tristia, & dum rosas colligere pro se videntur, referant aliquando spinas, forsan meliùs esset junctis viribus, consociata ope, in herba supprimere hoc malum, quod potest colligationi magnæ, quandoq; præjudicare, expectant imminentem procellam, non adeo nocituram, si prævisam.

Habuimus etiam privatam conferentiam, quomodo ulteriùs prosequi debeamus Comitia, & conclusum, differendam esse distributionem vacantiarum Litvanicarum.

26. Post conferentiam privatam cum Seren: Rege evicimus tandẽ, ut Camera Nuntiorum jungeretur cum Senatu, & ex consilio Rex transtulit se in locum commodiorem, ubi Camera Nuntiorum primò fuit, quo dum venimus, fecit ante omnia relationem D. Morstin Palatinus Masoviæ de gradibus, quibus pacem tractare voluit, & conclusit, sicut nullam salutem in bello, sic nullam spem esse pacis.

A.C.1703 27. Compellatus Cardinalis per DD. Episcopum, & Palatinum Culmenses, ut Seren: Regi præstaret juramentum, secundò, ut satisfactionē daret publicam, tandem dum venit in Senatum; Nuntii Lencicienses ejicere omninò volebant curulem D. Palatino Lenciciensi, & tumultus fuisset factus ingens, nisi impedivissemus. Tandem mille criminationes, & improperia dicta Cardinali, qui dum ad juramentum accedebat, clamabant multi contra infidum mobileq; ejus ingenium, qui æq; citò ad fidem dandam, atq; mutandam propendet, exprobrabant, alij quòd ultra quam sanctioris Togæ deceret Antistitem, turbida quietioribus proferret, objiciebant alij quòd nulli jactantiùs fidem suam obligant, quàm qui maximè violant, alij quod proprium ejus semper sit mutare & pœnitere, & ingenium ejus insita quâdam vi ad mutationem feratur. Interim ille inter has acclamationes me dictante (publicè rotha juramenti confecta erat, nec mutari potuit.) juramentum præstitit, scilicet se nunquam fuisse causam, introitûs Suecorum in Poloniam, nihil se molitum esse, nec unquam moliturum contra Regem. Voti jam reus est, quidquid pollicitus, & juravit, DEus scit an opere complebit, & ego timeo, ut irritas faciat pollicitationes, verbaq; quibus obstrinxit animam suā, hæc postea rei probabit eventus.

Tobiæ Towianski.

Juniorem Towianski Pocillatorem Regni terribiliter plurimi confundebant, insultando, & vocando filium mulieris qui est de Galadd, quòd specificis verbis Dñus Warszycki Ensifer Regni plena Rep. exprobravit. Quis virtuti laudem detrahet? aut non adnectet, quam meretur.

Vespere autem facto fuit Rex apud legatum Cæsareum in cœna, ubi cum Ablegatis Angliæ & Hollandiæ ego quoq; præsens esse debui.

28. Habuit Cardinalis audientiam privatam apud Regem, ubi sua Mtas, & nos reconciliavit cum illo, fuimus ergo pòst apud suam Eminentiam cum Dño Procancellario Regni, & D. Palatino Mariæburgensi. In Senatu iterum curulem ejicere volebant Domino Palatino Lenciciensi, sed tandem hæc sessio sopita, & negotia publica in sessiones Provinciales accepta ad referendum Reipub.

29. Fui in sessione Majoris Poloniæ, ubi rescivi quod promittebam magis, quàm optabam Cardinalem non siccata juramenti rotha contra Regem agere, omnia ejus facta suspecta facere, & sinistrè interpretando corrumpere, conari, pecuniasq; expendere ut Comitia hæc rumpantur, sed cum DEi auxilio, quamvis sit eo animo, ut velit, non erit ejus roboris, ut id facere possit, si error errori accumulatur pessimo ejus fato, timendum enim ne ad propriam ruinam exdestinato perveniat, qui impotenter graditur ad alienam, & ne sit tam contemptus, quàm contemnens. Idem Cardinalis 30 Junij post exacerbatum iterum animum Regis aggressus est me. cum actiones meas semper pro Repub. rectas magis vellet impedire, quàm esset in publico, ratione sigilli, cùm nuper dato applausisset, sicuti ejus literas manu subscriptas penes me habui, ubi quæsitam meritis sumere superbiam jubet, easq; præsentavi, per quod patuit fluctuare eum semper inter varia consilia, nihil libere velle, nihil absolutè, nihil semper, cum ex laudatore damnator factus eò acrior, quò fortior erat prius laudator. Justam ergo defensionem esse cum opprimitur innocentia arbitrabar, & sinister ejus in me affectus effecit, ut longiùs (neminem lædendi) ab instituto aberrarem, & contra ingenium, & consuetudinem meam aliquid iracundius, ac arrogantius (quamvis & id ipsum modestè) de me dicerem. Venit mihi in mentem textus ille Scripturæ Sanctæ: Pone Domine custodiam ori meo, &

& ostium circumstantiæ labiis meis, & 'observatio Sanctorum Doctorũ, *A.C.* 1703
dicit Gregorius: Sanctus non petit poni ori suo parietem, sed ostium, & origines addit proprium est justi tacere, sed non obmutescere, ne ut dicit Ambros: tacendo confirmâssem, & defecissem non refellendo, acceptâ proinde voce, quia tantum dolorem superare non poteram, & ut vela pro magnitudine navium, sic verba debebant esse pro rerum, ergo qui prosperitate rerum in vanitatem nunquam usus sum, tamen sic respondi, ut redux ex Senatu domum in recenti proter te ipsum dictavi.

Gratijs relatis universis & singulis, omnibus, & cunctis pro eo favore, quem prius Thorunij concedendo, nunc tacito consensu approbando eam gratiam, quam Rex in reddenda mihi in custodiam aquila Polona præstiterat, testatur; permittendo me laboraturum, sudaturum, & toto affectu Reip: serviturum, cui à juventute mea integer, eoq; interritus servivi sincero in Majestates, vero in Patriam zelo: Prosecutus ulterius sum quòd scilicet declaravit me Rex Serenis: dignum hoc honore, ex quo me juniorem protunc excluserat, hæc quæ pro more, non pro crimine in multis invenitur invidia. Egit hæc partes suas non oblitâ quamvis innocuum, etiamsi nihil cuipiam mali fecerit; sed compensat Regia gratia cum nunc sine cursu video me in culmine, cùm sua Mtas in eo me constituit gradu, & officio, quod non speravi unquam, & jam possum dicere ingenuè, nec desideravi, optando reliquum vitæ in tranquillitate finire, nec cogitans de ascensu, quia timebam de lapsu. Nihilominus tamen tanquam Apelles cui amicus secreto in lecto ægritudinis certam reposuerat summam, inveni potiùs, quàm accepi beneficium. Extraxit me Mtas sua ex angulo satis quieto, ubi DEo servire, & æternitati laborare proposuerã, scribendo im̃ediatè præteriti & nunc præsentis ævi acta, excusabam me tenuitate meâ, in memoriã reducebam incompatibilitatem cum Episcopatu meo, nec plus valere volebam quàm leges sinunt. Sed hæc omnia bonitas imprimis Regis superavit, & postea congregati sub illud tempus per statutum Sendomiriense, confœderationem Palatinatuum majoris Provinciæ sub directione Dąmbscii Mareschalci Curiæ Regni, & accessum M. D. L. & tot Palatinatuum Nuntii libenter hanc Regis electionem approbârunt, ita ut fuerim planè constrictus eundi viâ ab Evangelio demonstratâ. Cum invitatus fueris recumbe in novissimo loco, postea tamen dum mandatum venerit sine ulterioribus ceremoniis ascende superiùs, & sicut Isaias nolebat acceptare officium usq; dum aperuisset labia ejus carbunculus sacer de altari, ita nec ego ausus fuissem sine calculo communi, & assensu omnium id acceptare, imò gloriari (si id quoq; licet) audacter possem, quòd numerari deberem inter Senatores Venetos, qui Prægati, id est rogati vocantur, quia illud quod Rex jussit, sine persuasione magnorum in aula virorum non acceptassem, sed eâ vel maximè ad extremum convictus sum ratione, quòd ad me pertinet, datam mihi personam bene agere, eligere ad Mtem, nunc si liceret DEus mihi testis, in cujus conspectu sto, quod libentiùs, ad meam reverterer solitudinem, quàm cognoscendo imperfectum meum locum occupare, quem dignior habere posset, præcipuè cum is, qui in eo loco invenitur, collocat cum fortuna in signum, cui contradicetur, quia inveniuntur tales, qui honorem alienum injuriam suam putant. Notum est interea omnibus, quòd sicut nunquam manus mea supposita est lucro, ita non me inflat ullus honor, vitium rebus solenne secundis; scio enim fortunam vitream esse, quæ dum splendet, frangitur. Habeo illam pro speculo, nec in ea quid-

A.C. 1703 quidquam difformiter agendum puto. Præsento me coram illa sæpiùs, ut videam quis sim, quantum sit munus meum, quid Patriæ, quid Majestati, quid vobis omnibus debeam totus in tuenda lege desudat labor. Libenter in memoriam revoco acta Antecessorum meorum, Magnorū virorum memor, quòd cui plùs committitur, plùs ab eo exigitur. Nihil opinionis, omnia conscientiæ causâ faciam. Si dispensabitis legem, quæ non tam strictus carcer est, ut egredi ex illo nunquam liceat, maximè ubi illi dispensant, qui condidêre; libenter laborabo utorq; verbis magni illius Romani civis: Itáne Patres conscripti magis vestra interest ubi habitem, quem Episcopatum teneam, quàm quis sim. Caterū si distinguere voluerimus causas hujus impetitionis Eminentissimi Primatis, inveniemus esse alias, alias videri: invehit ille in me non causâ sed morbo; si enim Eminentia sua, si Stephanus Widzga Episcopus itidem Varmiensis per dispensationem Reipub. id munus & officium tenebant, cur & ego (non jactantia, sed fiducia est) non impar meritis tenere non debeam, apud quem plùs utilitas publica, quàm mei nominis ratio Patriæ comodis, non verbis, sed re ipsâ prospiciendi desiderium semper fuit, est, & erit. Sigillum aliis donum erat, mihi merces & labor, quia gradior viâ publicâ, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinante. Accepi sigillum ab illo Principe, cui renuere non poteram operam. Suscepi necessitate coactus, sed si id non est è commodo Reip. redonare illud libens, & fortè lætus insinum dantis, & Reipub. disponentis promptissimus ac paratissimus sum. Resigno illud in manum Regis, à quo accepi in facie Reipub. totius, cedat digniori; obedientia mea vadit, quò ducitur, & quò debet; absolvat Respub, innocuum. aut damnet accusatum, constituo & confirmo voluntatem meam Reipub. beneplacito. Zelatus sum semper bonum, & cùm nunc licebit renuntiare officio tam laborioso, minimè confundar, nec propterea derelinquam animum bene agendi, & in privato, si vota mea cum Eminentissimi Primatis concordaverint desideriis, ut me mihi vivere Respub. permittat. Veniam date si in aliquo per hoc tempus per ignorantiam, voluntariè enim nec per negligentiam, quidquam esse potuit, peccaverim: nemo magnorum fuit, qui non aliquid habuetir ignoscendum. Imitabar in zelo Antecessores meos, quamvis eos assequi meritò desperabam, pro laude magna reputans è magno campo aliquid decerpsisse. Iterum ergo iterumq; in manus Mtis Vræ cum submisissima devotione repono reverenter, quod mihi clementissimè contulisti &c. Hæc & similia dixi, fecit enim indignatio versum, & DEus justus Judex, cui in corde, & corde hanc atrocem injuriam, quâ me onerare voluit, vindicandam reliqui consolatus est, nam pulvis à quo excitatus est, in eum conversus, & per ipsas meum luxit ærumnas decus, cum illi posita est ara confusionis, mihi publico ore nemine excepto, & contradicente, integra compatibilitas à tota Repub. concessa est, ita quandoq; non tantùm in bellis, sed & in consiliis, plus valet scutum Palladis quàm gladius Martis.

Disputabamus post (hac cum gloria mea sopita materia) circa modum contributionum & Diploma Regium.

1ma & 2da. Julij vacabat, dies enim Dominica, & Festum Visitationis impedivit. Concredita mihi Thorunij Privilegia DD. Litvanorū reddidi Principi Cancellario Litvaniæ. Interim die nocteq; sudavimus componendo differentias, disponendo materias ad bonum finem Comitiorum, cùm etiam sapientissimos frustrantur sua consilia.

3tia.

3tia. Fuit Cardinalis Primas apud Regem, & multa contulimus, ille prolongationem optabat Comitiorum, quæ intelleximus, ut erant magis, quàm ut dicebantur, quam nos non concessissemus, sed quia multi ebrij in sessione comparuerunt, & timuimus aliquem disordinem, ac proinde maluimus prolongationem promovere, quæ & concessa. *A. C. 1703*

4ta. Fuimus ad combinandum scriptum ad Archivum, voluit Cardinalis ut ad Suecos scriberet Resp. & peteret pacem ab illis, cùm bellum tolerare non possit. Sed id non est visum ex honore Reipub. Duo dies impensi sunt combinationi contributionúm, sed die 7ma D. Tarso Culinæ Regni Præfectus ebrius fecit insultum D. Mescinski Colonello in Senatu, indè vix non fuit ortus tumultus; & solvi debuit sessio. Interim quidquid illud peccati & facinoris fuit, ut mos est, etiam fortuita ad culpam trahere, & nulli in contrarium deest causatio, qua culpam suam elevet, Rex gratiam indulsit, & causa hæc fuit in privato accommodata quanquam huic actioni honestam non poterant prætexere libertatem. Per tres dies continuos, horas 15 quandoq; sessionibus impendimus cum magno labore meo, non ut me venditem hæc scribo, nam non is sum, qui ita mihi placeam, ut quod de me alii, sentiant sus-deque feram.

Tandem à decima hora matutina usq; ad noctem disputatum, & vesperè facto svasit D. Cardinalis, & D. Thesaurarius, ut sessio in crastinum differretur, sed ego suspecta videns consilia petij, & suasi Regi, ut noctem impenderet totam, ut & factum est, horâ quintâ matutinâ lectum scriptum ad Archivum, & Constitutio de contributionibus, & horâ secundâ post meridiem in absentia Cardinalis Primatis qui abiêrat, nec ita citò speravit finem, finita sunt gloriosissimè Comitia, & tanti in casum non cecidere labores, nam à longo tempore, cum tanta concordia, cum tanto plausu, & utilitate Reipub. non fuêre, modò in executionem constituta veniant. Ivimus in Ecclesiam, & tunc venit etiam & Cardinalis, & summa cum devotione cantatum Te DEUM laudamus, & pòst prandit apud me Princeps Wisniowieccius Mareschalcus cum ingenti numero Senatorum, & Equestris Ordinis undè caput parùm dolet, & finio cum fine Comitiorum, in quibus quæcunque dixi, quoniam similia cupis, libens tibi ut amico adnecto. *Joannes Przepedowski*

LXVII.

ANDREAS C. ZALUSKI PRINC. EPISC. VARM. ET SAMB. SUPREMUS REGNI POLONIÆ CANCELLARIUS NUNCIIS REgem salutantibus in Comitijs Lublinensibus 19 Junij inceptis respondet.

BEnè venerint lectissimi Filij Coronæ, & M. D. Lit. Portitores libertatis, Tutores indemnitatum & legum, Hæredes illibatissimi, delicatissimi, & ab omnibus propè Regnis, ac Imperij invidendi Thesauri. Advenientes fausto utinam pede, bonis avibus bonum AVE dantes, resalutat S. R. Majestas Dñus meus Clementissimus. Venite & videte, finito lingvæ officio aperiantur oculi, videte opera non Phidiæ, non Lisippi, non Protogenis, verùm opera Domini. Opera nimirum sunt jam non verba, quodsi adhuc videantur verba, verba sunt per oculos ad cor loquentia, verba conspicua; cunctus populus videbat voces. Venitis & videtis Regem in decore suo. Quia non est splendidior Corona præter hanc, de qua sacer Textus; Circa illum corona Fratrum,

A.C. 1703 trum, non est comitatus Aulæ dignior: in multitudine Populi dignitas Principis. Quid esset sol absq; radijs? Vos estis radij, non Vestro tantùm bono Serenissima relucet Majestas, sed Vestrâ luce etiam resplendet. Si ego Aquilæ, Vos Alæ. Quid decentiùs? quàm omnes lineas ad Centrum suum convenire? cœli sphæras cum primo suo mobili concordare? apes ad suam Matrem convolare, communi Reipub: profuturas, dulci extendentes nectare cellas. Gratissimum est S. R. Mti Dño Nostro Clementissimo, videre filios sicut novellas Olivarum in circuitu; jucundum est audire gratas voces, quoties aperiuntur intimè corda Vestra, plena avito, & prisco candore. Imparem suis votis, & paternis affectibus reputaret metam, si nudis verbis promissa constarent. Sed illo stylo singulorum protestationes intelligit, quòd non àër, quo verba traduntur; sed pondus inest verbis. Non redduntur contenti Magni Principes, pretiosis muneribus, quibus Serenissima Regia abundat, hoc unum par est Majestati munus; sincerum purumque cor subditorum, quod sicut perfecto admittunt gustu, ita mutuis grati animi desiderant testimonijs remunerari. Atq; ideo vellet S. R. Mtas D. N. Clementissimus vicissim animis, non auribus loqui singulorum. Optaret Regium suum pectus perinde conspicuum esse universis, atq; illa fuêre mutuæ benevolentiæ adyta, quæ Platonici ex purissimo crystallo fieri exoptabant, ut omnibus animus pateret singulorum. Non cedit Magni Augustini desiderio Serenissimus AUGUSTUS Noster, qui optabat vitreos Mortales, atq; suam propè Majestatem, desiderat esse Seren: AUGUSTUS Dñus Nr Clementissimus, quo universis pariter ac singulis demonstrare possit plenum integerrimæ benevolentiæ Cor, quod non aliter liquescit, in Vestræ contestationis æstu, atq; hybernæ nivès in conspectu solis, vel cera propè ignem. Imò totum se ad Nos transfert, non relinquendo nisi cordis, pro corde locum, assecuratq;, quod affectum, quem semel induit, retineat, sitq; ad supremas tabulas retenturus.

Mirabilis profecto fuit Ægyptiorum Principum Procerumq; consuetudo, ut toties suos convocarent populos, quoties publicos visui, non usui Colossos, aut Pyramides cogitarent erigere. Dispar est Serenissimorum Poloniæ Regum intentio; congregant suos subditos, ut non modò coram illis, sed cum illis constituant monumentum ære perennius, ponantq; Colossos, quibus pertingendo à fine, usq; ad finem, & in omnes partes ex alto prospicientes, eò firmiora providere consilia, in illisq; securitatem publicam fortiùs firmare possint. Si ejusmodi apparatum, atq; assistentiam spectaret ille, qui dixisse fertur: Principi nemo leges scribit, erubesceret tandem. Quia in hoc publico consilij theatro, nemo est, qui non sit legislator, & non alio fine huc convolâstis universi. Spectat hoc benevolentissimo oculo Seren: Mtas D. N. Clmus, ibitq; per omnium vota Regiâ viâ, acceptando, & subministrando illa media, qualia & libertatis incremento, & Patriæ solatio, & communi commodo censebit convenire. Simul sicut antea, ita in præsentiarum, omni voto priùs habebit condescendere, & suam inclinare sententiam, ad desideria & vota Ordinum Reipub. Emendaturus insanum Caligulæ votum, qui optabat unam Populo Romano cervicem, ad unum ictũ omnibus simul infligendum; S. R. Mtas D. N. Clmus, unam omnibus desiderat Cervicem ad amplexum. Præibit ad Bonum publicum promovendum sincerè, & Majestate, & diligentissimâ applicatione, idem ab omnibus & singulis sibi sua Mtas pollicetur; Medium non deseret unquam, cœli Phæbus iter; Communicabit Serenissimi Throni sui radios

dios universis, paratus singulos sicut accendere, splendore suo, ita vegetare, animareq;. Non tædebit molestissimi quantumvis laboris, in præsenti illorum comitatu, quorum robur in armis, & pace probata fides. Congregantur nubes, ut sitientem terram cælesti rore aliquando recreent, ac refocillent. Dominus benignitatem & terra Nostra dabit fructum suum. In eam vicissim spem erigitur, quòd illum mutua benevolentia, & activitas Vestra non deseret, apud quos omne necessariis consilijs robur, & sine quibus quamvis egregia invalida sunt. Non est dubium, quemadmodum de Paterna suæ Mtis, ita de mutua subditorum, & inviolabili societate. Confirmat spem illius locus ipse consilij, Societati JESU consecratus; atq; ita frequens Assistentia Mtis, quâ illam, & Patriæ famam cumulatis, cujus quia immortale olim Nomen, jam viluit, hodie per bella civilia, vel discordias, unanime decet esse omnium Nostrûm studium, ut in stadio boni publici promovendi, decurrendo, ita singuli consilia nostra moderemur, ex quibus DEus Opt: Max. gloriam, S. R. Mtas D. N. Clmus solatium, Patria defensionem, Hostes repulsam, omnes securitatem possint decerpere. Non putandū porrò est, quòd ille Supremus rerum Arbiter, qui congregatis in suo nomine, promisit singularem suam benedictionem, & assistentiam; sit suam negaturus præsentiam, Consilijs Nostris, modò Nos obliqua non dissociet diffidentia, quos mutuus jungere debet amor. Procedamus ergo in viam pacis, & prosperitatis. Difficillimum videtur primum passum facere; tantillum ubi pedem ponam, sat mihi est præcipuè jacienda, firmandaq; est (ante omnia) linea rerum agendarum. *A.C.* 1703

En S. R. Mtas Dñus Clementissimus exemplo Regis Aragoniæ (nam & ibi celebrabantur Regni Comitia) inquit: Hodie nubo Reip. vel potiùs, veriusq; hodie renovo votum, nunquam violandi fœderis mei cum libertate, & confidentia ordinum percussi, quando cunctis ex more vocatis, quasi inter Hymenæi cujusdam Hilaria Regiam suam manum porrigit, ad osculum, singulos invitando.

PROPOSITIO DICTA NOMINE SERENISSIMI REGIS ab eodem Supremo Regni Cancellario primo itidem die inceptorum Comitiorum Regni Lublini 19 Junij ad Senatores, & totam Rempublicam congregatam.

Tribunalitia Regni Lublini peragi solent judicia.

LOcum hunc in quo Vicaria S. R. Mtis potestas justitiam sitientibus administrat, inimicæ Reipub. circumstantiæ, ad danda jura, legesq;, ex necessitate veriùs, quàm libera voluntate, destinarunt. Casus agit virtutis opus, quando lucens & lugens aliena delicta, Resp. damnata antequam rea in medio congregatorum ordinum suorum constituta, sua fata narrans, contribules cives (nam fermè universi parifato, pœnâque plectuntur) classico inimici excitata judicialiter compellat; quis lachrymas Matris extinguet vestræ? ecquod remedium tam gravi erit malo? Erigit in hoc publico theatro, Regina libertas, iniqua pressa jugo sua jura plangens, gravem memoriam, acerbamq; præteritarum calamitatum, producit scenam deplorandam malorum præsentium, justum metum excitat futurorum. Conqueritur dolentissimè: vos videntes hoc, non videtis, sentientes non sentitis. Interrogat vos; quonam usq; feretis exitiale jugum? Respicite quæso Patriæ vestræ Provincias; Tellus hæc, nidus vester est gratissimus, à quo primam vitæ auram traxistis. Excitat è lethali somno, sepultam Regni gloriam. Ænea

A. C. 1703 nea potesne securos hoc sub casu ducere somnos? Hortatur nos dolens, & charissima nostra Parens; induere fortitudine tua, excutere de pulvere, consurge, solve vincula colli tui, captiva filia Sion.

Repetamus exactorum memoriam temporum, præterita recolamus, an aliquando Polonia passa fuerit, quibuscunq; demum fulminibus aut procellis se deterreri, quoties ritè atq; legitimè consilia sua ordinabat, quoties media defensionis tempestivè providebat, quoties venenum boni publici, & plurimorum fontem malorum discordiam è medio sui eliminabat: revocando sibi in memoriam veterem illam paræmiam; quod ipsius quoq; cœlestis Sphæræ Machina rueret,caderetq;, si civium illorum animos posset discordia subintrare. Præterita recolamus; quando innatus amor Patriæ, agebat, stimulabatq; Polonos ipsa animi magnitudo, vigorem suppeditabat: retinebant, confirmabantque consilia. Nam etsi quandoq; contingeret, humanam providentiam privatorum immemorem offensarum, suas reposuisse, & alteri tempori reservâsse vindicias, & tamen semper media suggerebat, quæ verus in publicam tranquillitatem dictabat affectus, & amor incorruptus. Generosi civium animi, nullis difficultatibus exterrebantur. Quo graviores motus occurrebant, eò gloriosiores palmæ legebantur. Siquidem ingenium naturaque palmæ est, contra adversa surgere pondera, ipsisque attolli oneribus. Molles ferire dedignantur metas fulmina. dura petunt, franguntq;. Fortis leo suimet sangvinis profluvio ingentem sitim temperat: illi animus maximè erectus est negotii magnitudine.

Excitat S. R. Mtas Dñus meus Clementissimus pristinam annorũ elapsorum recordationem, & præsentes cum præteritis confert, comparatq; tragœdias Reducit in memoriam, cordis Poloni semper sibi similis, constantiam; quod neque prosperis fortunæ Ethesiis attollebatur, neq; secundis rebus nimiùm confidebat, neque tandem adversis succumbebat, aut deficiebat, sed eundem semper ordinem, statumq; servabat, ubiq; veram sui referebat imaginem. Præsentia respiciamus. Non reperiemus in Annalibus Poloniæ, extitisse aliquando corda civium Regni hujus, & M. D. L. inter se ita discordantia. Privatorum amor commodorum distrahit, discerpitq; colligatos publicâ unione affectus. Ut aliqui juventur, plectuntur patiunturq; universi: Manifesta boni communis oblivio, sumit vires: inhumana sævities in proprium sangvinem arma cudit, contra jus & fas ipsiusmet naturæ. Inde est, quòd omnia desiderabilia nostra, versa sint in ruinas; non existimo enim ita infelicem esse in toto orbe terrarum Rempublicam, quæ minùs habeat apud suos cives, filiosq; amoris, atq; Polonia. Omnia magis curamus, quàm nos ipsos. Unde timendum est, non ex vano; ne mala quibus premimur, non tantùm non desinant, sed ne vincant. Quando jam hodie omnibus calamitatibus obvia Respub. nostra, infesta lassat fata, & excutere jugum impositum, non tam nequit, quàm non vult. Ecce pulchritudo & claritas nostra desolata est; cui aut non credet posteritas nostra aut non ignoscet. Quare tam præterita, quàm præsentia respicientes, comparantesq; sæcula futura provideamus tempestivè. Excitamur ab illo, qui præsidet. Permovit hic sonus S. R. Mtem Dñum nostrum Clementissimum, qui omnes nos affatur; vellem omnes vos esse sicut me ipsum. Obsecro vos, ut salvi esse velitis. Nihil à vobis desiderat, nisi ut sepultam Poloni nominis gloriam eruderare, suscitareque contendatis, & antequam de vobis opinionem postliminiò reducatis, convenientem unicuiq; securitatem providendo, singula servari toti-

totius intereſt. *A.C.* 1703

Inſpirat univerſis æquè ac ſingulis, veram, puramq; ad bonum publicum animi propenſionem, & mutuum Patriæ amorem, quo inflammati contendamus ad metam ſine metu, ponamus ſtudia, ſequamur antiquos mores, donemus occultas ſpes utilitati Reipub. ſine affectu. Optat ut ſcopus conſilij noſtri non alius prætendatur, niſi ſalus publica. Prodromus ſeu ductor neceſſitas. Comes unio animorum & concordia. Satis abundeq; loquitur, qui amat: ſatis & ego dictum arbitror illis, qui me dicentem intelligunt.

Non onerat vos S. R. Mtas gravi & prolixâ propoſitione, ut tantò celeriùs ad metam pervenire poſſimus præſentis conſilii. Uno illo Gorgiæ utitur vocabulo: proponite; proponite inquam id, quod ad integritatem Reipub. ſpectat, quod ſolidam unius Patriæ defenſionem concernit. Proponite deſideria fratrum veſtrorum, reſpondebit affectu Paterno, & quæ ſtatim concedi poſſunt, ſine cunctatione tribuet. Proponite & deponite in ſinum paternum. Conferte ad invicem vobiſcum, in fiducia plena & ſincera; accedite ad thronum gratiæ fiducialiter cum ſecura ſpe omnimodæ ſatisfactionis, & conſolationis. Qui molem aliquam erigit, altiorem, à profundo incipit fundamento, qui evertit ædes, aut proſternit, à ſupremo tecto inchoat. Ut perfecta præſentis conſilii coaleſcat ſtructura, fundamentalia nobis tractanda ſunt, omiſſis inanibus. Non modo audimus, ſpectamus, verùm etiam ſentimus intimè noſtra mala, quæ nos undiq; circumſtant. Lactabamur huc uſq; vagâ & vanâ ſpe componendi Tractatûs pacis, ſolo oſtentatorio, & nudo promiſſorio circa quod ſtabiliendum omni conatu, omni ſtudio (vivit Dñus) laborabat S. R. Mtas, Dñus meus Clementiſſimus. Deponebat & ſeponebat Mtem, ut ad eum finem pertingeret, qui publicæ calamitati poſſet eſſe terminalis. Quærebat & apud exteros Principes media, ad hunc finem obtinendum; non omittebat ad intra quidquam eorum, quæcunq; ex re, vel in rem pacis videbantur præſtanda. Deſiderabant nonnulli, ne hoſtis infeſtis à nobis irritaretur armis, fecit hoc Rex Clementiſſimus, quanquam invitus, refrænando heroicam ſuam indolem, ad res agendas promptiſſimam, quamvis probè intelligeret; hoſtem non domare, cum potes, eſt armare ut pereas. Quemadmodum poſtea contigiſſe palam eſt. Nam S. R. Mtis militia, nihil minùs ſperans, circumventa eſt, & non ita deleta, ſicut diſſipata, diſperſaque. Nihil amplius exambivit, quàm ut poſſet generoſitate nixus, nec timidè nec tumidè cuncta gerendo dare orbi quietem, & ſæculo pacem ſuo. Veruntamen cuncta hæc ſtudia diligentiſſimæ ipſius non correſpondêre applicationi. Proinde extraditis univerſalibus ſuis literis pro communi omnium Regni & M. D. L. Provinciarum expeditione, & rem populi populo relinquendo, Comitia Reipub. Generalia ad mentẽ omnium ordinum indulgere dignatus eſt, ut Rempub. relinqueret in manu conſilii ſui. Quando jam nulla ſpes refulget concludendi tractatûs pacis; quando jam Regia non tantùm penitùs exhauſta, ſed jam per jugulum ab hoſte trahitur. Quid ulteriùs agendum, quoq; modò adornanda ſit publica defenſio? audiet ſenſus veſtros, & parem conſiliis diligentiam ſuam applicabit. Nullibi promptior ad conſilia monſtratur via, quàm ubi Magiſtram agit calamitas. Diſcernat Reſpub. & decernat, cui viæ ſit inſiſtendum? ſi habere poſſumus fructum labiorum, & laborum noſtrorum pacem, hanc S. R. Mtas Dñus meus clementiſſim⁹ non tantùm non refugit, ſed avidis ſpectat & expectat oculis, ſiquis ejus

A.C. 1073 jus radius affulserit. Nam utilius ac meliùs arbitratur frui pace, quàm bello vexari: verùm quando desideratæ pacis oleam referre non possumus, votis hostem frangere non poterimus; fortuna non est socia nihil conantibus; aut propriæ vires ad id præstandum adhibendæ, aut tandem auxiliares externorum Principum copiæ invitandæ nobis sunt. Domesticum robur in publica Provinciarum expeditione, & stipendiaria militia, nec non in novis auctoramentis consistit. Proponit igitur hoc S. R. Mas Dñus meus Clementissimus diligentissimæ omnium ordinū reflexioni, & comendat, atq; optat ex corde, ut ante omnia hæc sit materia consiliorum, votorumq; omnino concludendorum; ad media deinde indifferibilis executionis accedendum erit. Ad te o inclytum Regnum spectat, demonstrare aliquando, quòd sicut olim innumerabiles hostium legiones fugare, frangereq; consueveras, & invidiam vicinorū, nec non orbis expectationem vincere; ita & nunc, quando nos ad præclara quæque absolvenda, consumandaq; DEus Optimus maximus ducit, tempus urget, virtus accendit, totus quantus expectat orbis, dum tempus habemus operemur bonum. Secundus modus salvandæ Reip. constat colligationibus cum externis Principibus, quas quia non optabat S. R. Mtas Dñus noster Clementissimus, sine Comitiis, atq; omnium Regni Ordinum consensu concludere, subijcit hoc arbitrio Reipublicæ totius, insinuando, quòd sine præfatis colligationibus vix possimus subsistere. Meliùs enim esse duos, quàm unum. Habent siquidem emolumentum securitatis suæ, si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Quò verò celeriùs præfata media fuerint adhibita, tantò promptiùs publica quoq; calamitas, siue per pacis tractatum, sive per justum bellum declinari poterit.

Post primum propositæ securitatis punctum ponit ante oculos Reipubl: S. R. Mtas Dñus N. Clmus emerita Regni militiæ stipendia, & satisfactionem. De quantitate debitæ, & inevitabilis recompensæ otiosum esse loqui, cùm omnibus palàm sit illius necessitas. Proinde omnino concludi debet realis satisfactio. Cùm verò totam Regni sui Militiam S. R. Mtas D. N. Clmus singulari omnium recordationi commendat, non potest Generalissimorum Ducum Militum oblivisci, qui cum notabili fortunarum suarum jactura, tam difficilem officij sui Provinciam hactenus impleverunt. Faciet S. R. Mtas, quantum ad suæ munificentiæ spectabit exemplum, interim confidit quoque memoriæ gratæ Reip. quòd tam insignibus promeritis suum non denegabit respectum.

Artilleriæ, tanquam præcipuam defensionis, & victoriarum rationem habendam esse censet S. R. Mtas D. N. Clmus. Sine illa enim maximi etiam Exercitus vix possunt aliquid insigne, præcipuumq; operari. Proinde de conservatione, & reparatione illius sine mora cogitandum, agendumq; hic arbitratur. Ex hac occasione Illustrem Palatinum Cracoviensem emeritum utraq; Pallade Civem suo inprimis paterno cordi impressum, singulari commendat respectui. Incendium Rebellionis Cosaticæ dexterâ Domini, & armis Polonæ militiæ feliciter extinctum, post Generalissimos Exercituum Duces, quorum primus authoritate, & debitâ dispositione; Alius suæ præsentiæ assistentiâ bellum hoc adornavit, in Comitatu Illrmorum & Generosorum Principis Castellani Vilnensis, Palatini Kijoviensis, Succamerarij, & Metatoris Regni, Gubernatoris Chmielnicensis, & aliorum, qui & gazas suas & vitam impenderunt, ut procellam hanc gloriosè componerent, debemus universi. Meruit gratam recordationem Palatinatus Volhinensis, in quo inter primos

Martinus Kątcki

Hieronymus Lubomirski

Adamus Sieniawski.

Janus Wisniowiecki.

Josephus Potocki

Georgius Lubomirski

mos eminuit Illustris Castellanus Volhiniæ. Rependent suum cuiq; decus, tam præsens ætas, quam ventura posteritas. Quia tamen in hunc usq; diem fortalitium Białocierkeviense hæret in manibus iniqui possessoris, interest cogitare, ut quamprimùm nobis restituatur. A.C.1703 Wielkowski

Occurrunt hic, & se insinuant complures aliæ, tam difficiles, ac pernecessariæ ad trutinandum materiæ, sed quia illæ moram aliquam requirunt, naturalis verò defensionis, sive per auctionem militiæ, sive per Colligationes, inevitabilis, & manifesta est necessitas, quemadmodū & solutio stipendiorum militiæ debitorum, & restauratio Artileriæ, nec non repetitio Białocierkeviensis Fortalitij, sunt prima & præcipua objecta deliberationis, præsentium Comitiorum, pondere suo, non numero debent æstimari.

Unum adhuc punctum restat, quòd non ex oblata publicè pro Comitiis Instructione, sed ex paterno S. R. Mtis D. N. Clmi promanavit affectu; hoc nimirum; quòd optaret ex corde Sua Mtas, ne ampliùs Terrestres Nuntij, ab aliis duobus Regni Ordinibus, etiam loco dividantur. Tot enim tamq; necessariæ materiæ in tam angusto temporis spacio, junctim atq; indivisim commodiùs, & faciliùs possent examinari, discutiq;. Non libenter ergo jam Vos optimus Pater à conspectu suo dimitteret, optaretq; reliquum hoc publicæ consultationis tempus sibi à vobis donari. Quando ille quoq; neq; solicitudine, neq; studio in promovendo Bono publico se vinci ab ullo patietur, quando & illas horas, quas suæ quieti aut solatio, aut remissioni, otioq; posset dedicare, indispensabiliter constituit, impendere curis publicis. Præteriti Poloniæ Reges martirij sui nomine Comitia Regni appellabant, & fortè jure merito. Nobis enim prodire, redireq; atq; mutare subsellium licet, Mtas verò postquam semel conscendit solium, nunquam suam mutat stationem, atq; ideo serò ad Senatum venire consueverant. S.R. Mtas D. N. Clmus, audire Comitiorum consilia, ultrò quærit, & ambit. An non est par ad reciprocam excitari correspondentiam? nimirum ne Vos subtrahatis à conspectu benevolentissimi Regis, qui delicias esse suas ducit, vobiscum Conclavi uno contineri.

Diffamavit Nos malitiâné humanâ? an data à Nobis ipsis occasio, quòd mutuâ inter Nos discordiâ laboremus, quòd sit ingens inter status diffidentia. Confundamus hac actione obliquas aliorum de nobis interpretationes, ne scilicet ampliùs à Nobis separemur, semel in unum congregati. Sument ab exemplo nostro animos reliqui cætus, qui per omnes Palatinatus instituuntur. Amittet cor, animumque hostis, postquam de tam stricta & indissolubili nostra audierit unione. Quodsi agetur de conservatione jurium Conclavis Terrestrium Nuntiorum, hæc non cogitat tangere S. R. Mtas D. N. Clmus, quinimò sicut Augustus I. maximis Conclave hoc auxit prærogativis, ita non modo in hac Regiæ munificentiæ laude Antecessorem suum desiderat imitari, verum etiam superare. Cùm igitur de præsentibus Comitiis extraordinariis debet scribi constitutio, facilè poterit hoc punctum superaddi; ne in futurum nisi in similibus (quæ divina procul à nobis avertat manus) similis trium ordinum fiat congregatio. Præterea in Conclavi Nuntiorum scribuntur jura & leges, eædem hic quoque scribentur in præsentia trium statuum. Quodsi alicui placuerit, sed aliqua lege disceptare, aut in aliquo puncto dissentire, eadem erit omnibus hic libertas, quæ est in Conclavi Nuntiorum terrestrium. Gratum tamen erit S. R. Majestati Domino N. Clementissimo fugaces temporis horas unà vobiscum boni publici votis consecrare. Quod instanter, instantiùs instan

A. C. 1703 stantissime paterne requirit, spemq; certam concipit, quodsi ad extremum non rationi, quæ tamen est irrefragabilis, & nixa fundamento tam affectus paterni S. R. Mtis, quàm urgentis necessitatis, saltem cedetis affectui invitantis.

Quo ex re boni publici & ex mente Principis mei (nam ad mentem ignoro loqui) purâ simplicíq; suadâ communicato, finem impono; hæc est via, ambulate in ea. Nam hic quod asseritur; veritas, quod suadetur; utilitas, quod promittitur benignitas est.

VOTUM EJUSDEM IN IISDEM COMITIIS.

ITA sunt pretiosa præsentis consilii momenta, ut piaculum quoddam videatur in nudis allocutionibus, & otiosis Propositionibus illa deterere, consumereq;, quando infelicitas Reipubl, facta non verba requirit. Res agenda, dictis non est opus. Aut silere ergo oportet aut adferre meliora silentio. Quare brevissimè sine præludio post debitæ erga S. R. Mtem D. N. Clmum fidelitatis meæ, & ingenitæ erga Rempub. sinceritatis, ac consuetudinis meæ contestationem, accedo ad hoc, quod est primum horum Comitiorum objectum. Dant animum ad loquendum ultimæ miseriæ, quas non exaggero, quæ Nos non tantùm nunc premunt, verùm & in generatione altera legentur, sentienturq;. Nullus adest, qui sit publicæ ignarus calamitatis. Non amplifico caussas nostræ infelicitatis, hanc nihilominus inter præcipuas repono; quòd errarintq; consilia nostra hactenus, quia non habebant metam, ad quam dirigerentur. Promittebatur nobis pacis tractatus, & quia illum optabamus, facilè promissis credidimus. Ecce verò finis nullus, ubi finis putabatur. Bellum inchoare non potuimus solidum, quia non licuit contemplari, quæ videntur, sed quæ non videntur. Credere jubebamur, discutere prohibebamur. Hospes ille nonnullis aliquando gratissimus, hodie gravissimus universis. Quid igitur nobis agendum nunc? ego censerem nondum ita nos esse perditos, ut despectui simus. Tam freqentibus circumventam malis Rempublicam ex tam difficili discrimine vindicabimus, si unum DEUS Opt. Maximus pro conscientiæ nostræ officio cordi profundè impressum, si unam Religionem, si unam legem, si unum Regem præ oculis habuerimus, si ad mutuam omnes sincerè concordiam redierimus privatisq; injuriis condonatis, idipsum dicamus omnes; ut non sint inter nos schismata.

Malè fuerunt natæ Athenæ, juxta comenta Poetarum; quia inter disputationes acerrimas DEORUM; verùm longè deteriùs perierunt, quia inter discordias civium pertinaces. Non facio comparationem, sed vehementer reformido, ne similes præmissæ parem (DEus avertat) adferant consequentiam. Dico proinde, quòd ante omnia necesse sit; ut ponamus odia in perniciem Patriæ itura. Primus do exemplum & deprecor ex statione mea si fortè cuipiam vel minimam offensæ occasionem præbui, polliceorq; inviolabiliter seriam emendationem, paratus sensum meum pro Repub. toties mutare, quoties quidpiam salubrius in rem ejus advertero. Nunquam enim fui pertinax in sententia mea, plùs æquo propugnanda, magis dicendo, quàm docendo, confirmaturus voti mei sensum.

Concordiâ mutuâ pro fundamento positâ per debitam animorum, & affectuum compositionem, assumamus hoc, per quod infallibiliter possumus eluctari. Si Pacis tractatus conciliari potest, quis illum non optat? quis non desiderat? quodsi verò illius consequendi, parva aut

nulla

nulla spes, procul omni morâ, amplectamur defensionem & arma. *A.C.1703*

Duas vias salvandæ Reip. in sua propositione demonstravit S. R. Mtas Dñus Noster Clm̃us: Non alterutram, sed utramq; amplecti par est. Et quamvis audiverim certum discursum colligationibus repugnantem; nimirum: quòd emptori volenti observare dentes equi vendibilis, aliquando Venditor responderit; noli, inquit, respicere dentes hujus equi; optimè enim manducat, quamvis parùm laboret; facta deinde applicatio ad propositas cum externis & vicinis Principibus colligationes; quòd. scilicet plurimùm consumant, & parùm admodùm prosint; non diffiteor ego potuisse hoc, posseq; contingere non bene ordinatis subsidiis: verùm plurimùm mihi placuit propositus in Sendomiriensi confœderatione modus ineundæ colligationis; ut nimirum ejusmodi nobis ferant subsidia, quæ nos per diversionem armorum, & non per ingressum in viscera Regni tueri possint. Non teri igitur tempus necesse est, sed ad necessitatem fœderum descendendum. Interim securitatem repono in præstanti militia Regni, modò in illam, non in foliis descriptam stipendiariis, aut per agros, pagosq; nostros vagantem, neq; pictam, sed realem sub signis censere possimus. Censebimus porrò, si ex æquo, & possibili, emerita priùs stipendia, exsolverimus, & futura non verbis, aut subscriptionibus nudis, sed reali assecuratione firmaverimus, & providerimus.

Priusquam verò de hac materia loqui exordiar, non licet præterire usitatam eò loci, ante me consuetudinem, publicas referendi gratias Generalissimis belli Ducibus, pro indefessa salvandæ Reipub. solicitudine, & cura. Illorum nullo nutans constantia casu, vitam & sangvinẽ, imò & fortunas suas Reipub. litare par est, ut nos quoq; gratæ mentis contestationem, ad hanc publici consilii aram offeramus; Sacra verò Vra Regia Mtas dignetur justitiæ oblationem adornare; hoc est, ut obtineant, quod optabant. Huc refero gratæ memoriæ testificationem animis generosis Principis, Castellani Vilnensis & Palatini Kijoviensis, Generosorum pariter Succamerarii Regni, nec non Castrorum Metatoris, Magnificorum Rubieszoviensis, & Chmielnicensis Gubernatorũ, quia illorum indefessâ solicitudine redempta Vkrainæ securitas, illorum armis nostra tranquillitas composita, illorum sangvinis dispendio, ac discrimine, salus, vitaq; nostra comparata. Non se ferro, sed ferrum se ipsis armabant, non expavescebant sed terrebant mortem, nunquam interrogabant, quot hostes forent, sed in quo loco consisterent? Quomodo ergo illorum gratissima non debet hic celebrari memoria? quomodo S. R. V. Mtas tanta merita singulari suo respectu non præmiari? quomodo nos dissimulare debitas gratiarum actiones possumus? qui sponte propriâ tot discriminibus se amore Patriæ obtulerunt. *Janus Wisniowiecki* *Josephus Potocki* *Georgius Lubomirski*

Post grati animi officia ex sinceri cordis mei inclinatione profecta, quantumvis intra verba stetêre, jam ad rem ipsam accedo. Omnino emerita stipendia militibus exsolvi debent, & futura providenda. Nimirum: tam ferreo sæculo amandus miles, & emendus. Verùm unde ememus panes? unde pares debito contributiones extorquebimus? Subditi nostri ad incitas redacti, & exhausti, ut illâ penè videantur inopiâ laborare, quam describit Historicus. Tanta inedia erat, ut mendici passim proclamarent; da quod manducem, & postea interfice me. Videtur mihi prorsus impossibile, quòd liceat nobis sperare tempestivum & certum, ex solitis contributionibus supplementum: frustra mungis capram, ad tres ollas lactis, & illa hectica est. Ille, qui vult sibi aliquid

A. C. 1703 liquid dari, necesse est, ut demonstret, unde possit accipere, aliàs non potest subsistere ratio facti; quando populus nullâ vi, nullo imperio cogi potest, ut det, quæ non habet. Nemo est, qui ignoret, quomodo derelictus sit in medio nostri, populus pauper & egenus. Quare si desideramus benedictionem divinam, suscipiamus protectionem & defensionem miserabilis populi; consolemur eos, qui in omni pressura sunt; non simus graves subditis nostris. Ferant nos ac sustineant; sed perinde, atq; Christum nubes portabat; & non gravabatur, quamvis subtilis & infirma. Si volumus nobis viam à DEO demonstrari, per quam tot, tantorũq; malorũ Labyrinthũ evitare possim⁹. In difficillimo rerum articulo præterita bella posuerant nostram Rempub. quæ illam simul tanquam dato signo, ad permiscenda omnia, sternendaq; invaserant, quidam vir singulari insignis probitate, ex speciali S. Spiritûs instinctu (ut effectus docuit) suasit p. m. Casimiro Regi Serenissimo, ut votum conciperet; pauperum subditorum egestatem sublevandi, & à gravibus, quibus premebantur, tributis vindicandi. Secutus consilium viri Sancti Rex pientissimus. Cessavit exactor, quievit tributum, & ecce illico præpotenti DEI O. M. dexterâ, qui exurgit propter gemitum pauperum, ab extrema calamitate eluctati sumus. Darent utinam boni superi, eam Serenissimæ Mti Vræ, nobisq; omnibus mentem. Quia certus sum à nullo prorsus mortalium efficacius posse inveniri medium impendentia declinandi, evadendiq; discrimina. Quia nulla potentia par omnipotentiæ Divinæ cogitari potest.

Sed dicet quispiam: Numerari debent Militiæ Nostræ stipendia emerita, & futura provideri; quod est justissimum; ut suum consequantur præmium, qui suum Reipub: præstant obsequium. Quomodo verò debita stipendia numerari possunt, absq; Contributionibus subditorum? Grave est demonstrare viam, quam nemo amplectatur, & tritam præterire. Appareat, cuicunq; libet difficile hoc Paradoxum, ego tamen illud explico. Non eo, etsi possem ad Romana exempla, qui pariter, atq; nos etiam, suis afficiebantur libertatibus; nihilominus præter ordinarias contributiones publicas, ex suis facultatibus pendi solitas, habuerunt quoq; pensionem quandam, quam appellabant Tributum temerarium. Quoties procella quæpiam, aut discrimen repentinum Imperio imminebat, ad Capitolium se omnes conferebant; & quidquid illis in auro, argento, & ære signato supererat, mutuò dabant Reipubl. Unde quidam Scriptor Magnus, inquit, erat amor Civium erga Patriam, sed non minor fides publica erga Cives. Nam illa, quæ mutuò data fuerant, deposita iterum omnibus integerrimè cum solenni gratiarũ actione restituebantur; Non recurro, inquam, ad hoc medium, quia hic posset non succedere; hic verò certitudine Physicâ opus est, quia agitur de Contractu, qui, licet habeat nomen: Innominati; do, ut des, facio, ut facias; realiter, non tantùm coli, verùm etiam integrè servari impleriq; debet. Verùm in memoriam imprimis revoco, modum contribuendi propositum in Comitiis ejusdem à zelosissimo Ministro M. D. Lit. Procancellario. Petiit protunc contributionem solidariam; denegavit Respub: seu potiùs nonnulli ex Proceribus fuerunt contrarij, ideo, quòd Respubl: illo temporis intervallo, tanti fuisset, ut plus solidò posset in suæ tuitionem conferre securitatis. Nunc verò cùm sit ad tantas Respub: redacta angustias, cur pro suimet conservatione, solidũ hunc negare debeat, non video. Supplicat cum mendicante Bellisario afflictissima Patria; Date Obolum. Objurgat amantes filios, emollit lachrymis

Stanislaus Szczuka

chrymis indurata, si quæ fortè sunt corda, ut in hoc casu rejectis in aliud tempus privatis offensis, aut injuriis pro hac sola vice, non præjudicando (quod metuebatur, & adhuc fortè metuitur) cursui Comitiorum, dispensare, indulgereq; velint, quantumvis superari aliqua deberet difficultas. Præstat aliquos potiùs gravari, quàm totam Remp.(DEUS avertat) mergi. Quia si pondere hoc, quod nunc urget, nonnulli flecti nolumus, fortasse frangemur universi. A.C. 1703

Memini ante receptum nobis à Turcis Camenecum graves fuisse Nuncios Palatinatus Podoliensis ad assentiendum cuidam contributioni, ad quam extradendam tota quanta Respublica jam consenserat. Avunculus meus, f. m. protunc Regni Procancellarius fortiter cum illis expostulabat, & cùm neq; rationibus neq; precibus flecti, moveriq; possent, ut in aperta illa, graviq; necessitate Reip. à privata vellent recedere pertinacia; cùm nec suadendi locus, nec ratio esset, his formalibus illos, me audiente, affatus est: Vultis Dñi mei hac vestrâ pertinacia perdere Remp.? non est dubium, quia periclitabitur, veruntamen superabit tandem aliquando difficultates, & procellas; Vos verò primi peribitis. Dictum, factum. Nam eodem anno Camenecum expugnatum à Turcis, & Podolia recepta. Ita non desunt sapientiæ increatæ media, prius illos perdendi, qui se publicæ opponunt felicitati & saluti. Audeo proinde supplicare, ut, si quis vellet contradicere, tam justis, tamq; facilibus mediis, salvandæ Reip: donet hoc utilitati, & necessitati publicæ, ne impediat tam facilem à tam gravi debito, molestoq; expeditionem, & militiæ stipendiariæ manutentionem in futurum in obsequio Reip. Non deerunt alia quoq;, quæ etiam ego suggerere possum media; sed optarem ad hoc punctum componendum assignari Deputationem à S. R. Mte Vra ex Senatu, & à Mareschalco, ex conclavi Nuntiorum Terrestrium, ut Arbitri Deputati de mediis mutuò conferant, & illa jam postea condicta, proponant Reipublicæ, sinè arbitris. Quia multa possunt ejusmodi reperiri, quæ prius impediri possent, quàm proponi solidè. Antiqua consuetudo fuerat Comitiorum, ut per Deputatos tractandæ conferentiæ, destinarentur, aut circuli, in quibus materiæ condicebantur. Projecta scribebantur, moles curarum devolvebatur. Andreas Olszowski

Sunt tot materiæ, quæ dividi possunt inter deputandos alios, ad has, alios ad illas facilitandas. Constituantúrve Deputati in primis ad ordinandos gradus colligationis; alij, ad combinandas prætensiones exercitûs; alij ad invenienda media sublevandæ Patriæ ab oneribus.

Satisfiet hac ratione tempori, quòd admodùm est compendiosum, & breve, quando simul & semel omnes sessiones expediri absolvique poterunt. Postea verò relationes ad omnes pervenire, & mutuo consensu fraternè stabiliri. Quod enim omnes tangit, ab omnibus cognosci debet. Gravis profectò est procella, gravis casus involvit nunc Rempublicam, verùm si efficacia adinvenerimus media, poterit doloris magnitudo, gaudiorum ubertate superari.

Asper quidem est ventus, qui nos afflat, dicebat Augustinus, & classem impellit, sed erit prosper cum labore; sed citiùs ad littus nos deducet.

CONFOEDERATIO ITERATA MAJORIS POLONIÆ Oblata confœderationis Posnaniensis & Calissiensis Palatinatuū 6 Julij.

AD officium & acta præsentia castrensia Wschovensia personaliter veniens Generosus Andreas Kozierowski, Magnifici Petri Jacobi

A.C. 1703 bi à Paradysz Bronisz, Capitanei Pyzdrensis, confœderationis Posnaniensis & Calissiensis Palatinatuum Mareschalci aulicus, nomine ejusdem Magnifici Dñi sui, obtulit officio præsenti ad acticandum & actis præsentibus ingrossandum, literas confœderationis, præfatorum Palatinatuum Majoris Poloniæ, in Conventu particulari Sredensi proximè præterito sancitas, manu propriâ ejusdem Magnifici Mareschalci subscriptas, sigilloq; ejus communitas infra scriptas, quarum tenor de verbo ad verbum sequitur, estq; talis:

In Nomine Sanctissimæ Trinitatis Amen.

Nos Consiliarij, Dignitarij, Officiales, & Equestris Ordo Posnaniensis & Calissiensis Palatinatuum ad Comitiola ex limitatione pro die 9 Julij incidentia Sredæ congregati, volentes in illis rebus securrere lapsis & de interna ac externa Palatinatibus prospicere securitate, nec interim secundùm tam pia intenta procedere valentes, conatus nostros, annihilante quorundam malevolentiâ; qua factum est ut ruptis præsentibus Comitiolis liberè consulendi & sentiendi activitas sisteretur, acceptâ notitiâ in iisdem Comitiolis à reducibus Lublino Legatis nostris, quos illuc nemine contradicente ad extraordinaria Regni comitia duas hebdomadas duratura de medio nostri, in secundis per iterata S. R. Mtis ad Castra Palatinatuum nostrorum universalia designatis in commune de Repub. consulturos destinaveramus: qualiter eadem malevolentia quibusdam perperam adinventis procuratisq; protestationibus, quarum nullam sub tempus nostrorum comitiolorum illatam audivimus, activitatem ijs inhibuit, & à communi Reipub. consilio per speciem inæqualitatis illorum cum aliis Palatinatibus, separavit præsentiaq; comitiola consum̃are negavit Hinc nolentes esse sine consilio domi, sine armis foris, videntesq; undiq; in Palatinatus nostros ingruentia pericula & discordiam perniciei eorundem Palatinatuum per dissolutionem insolito prorsus modò comitiolorum intentam, confugimus ad media in hac Repub. toties practicata, ad confœderationem scilicet, quam more majorum nostrorum & exemplo pro fide Sancta Romana Catholica, Ecclesijs & aris Dñi, Mte Regia Serenissimi AUGUSTI II (salvo per omnia vinculo pactorum conventorum ex vi juramenti Regii promananante) pro juribus Regni & M. D. Litv. libertatibus & prærogativis, sangvine Antecessorum nostrorum partis, juramento & tot privilegiis Serenissimorum Regum ipsiusque Serenissimi Regis AUGUSTI II feliciter moderni roboratis, in quibus potissimum ceu fundamento libertas nostra subsistit, defendendis & tuendis condimus, constituimus, vinculumq; hoc nostrum juramento infra posito roboramus, protestando coram DEO; qui solus penetralia cordis inspicit, nos ad hanc colligationem mutuam non nisi salute publicâ & conservatione jurium Patriæ, ut illa in eodem statu, in quo ab Antecessoribus accepimus, posteris & successoribus relinquamus, non autem per rationem aliquorum moliminum, à quibus procul mentem & intentiones nostras removimus, pacis utpote amantes, eamq; & integritatem jurium unicè desiderantes, induci & inductos esse. Protestamur coram S. R. Mte nos pro ejus conservanda dignitate (salvâ integritate jurium nostrorum) sangvinem, vitam, & fortunas nostras immolare paratos esse, manifestamus nos coram universa Repub. tanquam communi matre nostra, quæ nos omnes complectitur charitate, nos non ex intentione & respectu excitandæ alicujus confusionis & turbarum, quibus Regna evertuntur, & Dominia ad incitas rediguntnr: sed merè intuitu restaurandorum jurium

rium & libertatum nostrarum, defensionis tam Palatinatuum nostrorum, quàm totius Reipublicæ nostræ, inhibitionis damnosarum factionum, reductionis jurium quæ ex suis cardinibus mota sunt, deniq; ex ratione probationis, quòd legitime Nuntios nostros in iteratis Comitiolis absq; ulla contradictione electos, ad extraordinaria Lublinensia duarum hebdomadarum Comitia destinaverimus, hoc salvandæ libertatis medium arripere conjurando & obligando nos ad Sacræ Romanæ Catholicæ fidei, Ecclesiis Dñi, integritati Patriæ, Mti R. AUGUSTI II. (salva integritate jurium nostrorum) juribus Regni & M. D. Lit. libertatibus & prærogativis, honori personæ & fortunæ Mareschalci nostri, & Senatorum Consiliariorumq; nostrorum, & vicissim Mareschalcum cum Senatoribus & Consiliariis nobis invicem, nemine uno alterum deserente aut se separante, sed mutuò singulis singulos defendentibus, sangvinem ad supremam usq; guttam impendendum, assistendum, pectoribusq; nostris pro muro propugnandum. Cui præfato Marescalco Confœderationis nostræ, omni securitate, quo ad vitam, honorem & fortunam, consulturos & prospecturos declaramus, eumq; ab omni in omni casu impetitione evicturos, nec citiùs hunc nexũ dissoluturos, quàm & ab intra & ab extra universa Respub. pacificata fuerit, & jura, libertates, prærogativæ, quæ sua firmitate exciderunt, servatis gradibus in Comitijs consultandi pristino restituantur statui. Ad quæ fidem, honorem & conscientiam nostram obligamus. Ut verò cuncta suo ordine tractarentur, invitavimus & elegimus in Mareschalcum hujus confœderationis Petrum Jacobum à Paradysz Bronisz Capitaneum Pyzdrensem, declarantes illi omnem modestiam, quodq; quæcunq; præfatus Mareschalc⁹ cum Senatoribus & Consiliariis in rem & commodum boni publici constituet, pro rato & grato habebimus, jam nunc ad executionem (dummodo ea pertineant ad conservationem libertatis) deducere concedentes. Omnem insuper Authoritatem tribuimus & facultatem damus eidem Mareschalco convocandi nos universalibus, ubi id necessitas & quando postulaverit. Speramus interim huic tam sanctæ confœderationi nostræ universam nobilitatem adstituram, ad quam præviâ nostræ promptitudinis fraternæ commendatione Senatores & universos confratres Palatinatuum nostrorum invitamus. Quæ omnia ut nobis mutuò præstemus, datam fidem nunquam falsuri in has juramenti rothas conjuramus. Et imprimis Mareschalcus: A.C. 1703

Ego NN. juro Domino DEO Omnipotenti uni in S. Trinitate, me ex voluntate Confratrum Posnaniensis & Calissiensis Palatinatuum in Comitiolis ex limitatione die 9. Julij incidentibus ruptis confœderatorum, susceptum ministerium Mareschalcatûs Confœderationis sine ulla partialitate (secundùm id quod mihi per Confœderationem scriptam commissum est) gesturum & insimul cum Senatoribus & Consiliarijs uti etiam Confœderatis Confratribus pro Fidei Sacræ Romanæ Catholicæ, Ecclesiarum Domini, Majestatis Regiæ AUGUSTI II. (salvo per omnia vinculo pactorum conventorum ex vi juramenti Regij promanante) item jurium, libertatum, prærogativarum Regni, & M. D. L, jurium omnium Cardinalium omniumq; Confratrum in subscriptionibus hujus Confœderationis expressorum ad effusionem ultimæ guttæ sangvinis mei defensione laboraturum & staturum, nec functioni meæ Mareschal-

A.C. 1703 *cali renuntiaturum, donec Respub: tam ab extra quàm ab intra pacificetur, & jura nostra, quæ ex orbita sua mota sunt, ad suum statum esse, & vigere reducantur. Causas omnes ad judicium meum Mareschalcale pertinentes itidem simul cum Consiliariis secundùm jus scriptum, justitiam & æquitatem sine ullo respectu amici & inimici, civis & peregrini, discrimine sublato judicaturum. Ad quæ omnia manu tenenda, implendaq; sub fide, honore & conscientia ut verus honestiq; amans Nobilis me obligo, sic me Dominus DEus adjuvet, & ejus S. innocenterq; intolerata Paßio.*

Consiliarij autem, quos è medio nostri eligimus, ut Vladislaum Poninski Subpræfectum Stabuli Regni &c. Stephanum Urbanowski Notarium Castrensem Wschovensem Secretarium hujus Confœderationis, &c: &c. Quibus omnibus uti Mareschalco nostro sic & illis usq; ad ultimas vires nostras assistemus, & honorem illorũ æquè ac Mareschalci tuebimur, in hanc nos vicissim defensuri, juramenti Rotham jurabunt:

Ego NN. juro uni in Trinitate Sancta DEO Omnipotenti, me ex voluntate Confratrum Posnaniensis & Calißiensis Palatinatuũ, post rupta ex limitatione die 9 Julij incidentia Comitia Confœderatorum, assumptum ministerium Consiliariatûs Confœderationis sine ulla partialitate (secundùm quod per conscriptam Confœderationem mihi commissum est) gesturum & insimul cum Mareschalco & Senatoribus uti etiam Confratribus Confœderationis pro Fidei Sacræ Romanæ Catholicæ, Ecclesiarum Domini, Mtis Regiæ AUGUSTI II. (salvo per omnia vinculo pactorum conventorum ex vi juramenti Regij promanante) jurium item libertatum & prærogativarum Regni, omnium Jurium Cardinalium & omnium Confratrum in subscriptionibus Confœderationis expreßorum defensione, ad effusionem usq; ultimæ guttæ sangvinis laboraturum & staturum, nec muneri Consiliariatûs mei renuntiaturum, donec Respub: tam ab intra quàm ab extra pacificetur, & nostra jura quæ ex orbita sua mota sunt, ad pristinum statum esse & vigere reducantur. Causas omnes ad judicium Mareschalcale pertinentes, simul cum Mareschalco secundùm jus scriptum, justitiam & æquitatem, sine ullo personarum respectu amici & inimici, civis & peregrini discrimine sublato judicaturum. Ad quæ omnia manu tenenda implendaq;, ut verus honestiq; amans Nobilis sub fide, honore, & conscientia me obligo: sic me Dominus DEus adjuvet, & ejus S. innocenter tolerata Paßio.

Nos verò ipsi Mareschalco, Senatoribus, & Consiliarijs nostris nobisq; invicem adstituri, obligamus nos in eam juramenti Rotham:

Ego NN. juro uni in S. Trinitate Omnipotenti DEO me pro Fidei Sacræ Romanæ Catholicæ, Ecclesiarum Domini, Mtis Regiæ AUGUSTI II. (salvo per omnia vinculo pactorum conventorũ ex vi juramenti Regii promanante) item jurium, libertatum, & prærogativarum Regni, Magniq; D. L. omnium jurium Cardinalium, nostrimet ipsorum & Mareschalci nostri Senatorum & Consiliariorum nostrorum mutua & reciproca defensione ad effusionem

nem ultima gutta sanguinis nostri laboraturum, & staturum, nec à vinculo hoc me absoluturum: donec Respublica tam ab intra quàm ab extra pacificetur & jura nostra ex sua dimota orbita ad pristinum statum esse & vigere reducantur, obligatumque futurum subesse judicio Mareschalci, observare, mandatisq; ejus parere, ad quæ omnia implenda & manu tenenda sub fide, honore, & conscientia uti verum & honesti amantem Nobilem decet; sic me DEus adjuvet & ejus Sancta innocenter tolerata Passio. A.C.1703

Quam Confœderationem nostram quemadmodum fide juratâ confirmavimus, ita seorsivis manuum nostrarum subscriptionibus roboramus, prædictasq; subscriptiones in depositum Mareschalco nostro reddimus. Congressum verò futurum hujus confœderationis nostræ, pro die Comitiolorum futuræ relationis, quorum spem habemus, nobis designamus. Casu quo verò Comitiola relationis non forent, declaramus, & fraternè nobis promittimus 30 Augusti nos huc Sredam more militari conventuros. Hæc ipsa Confœderatio cum juramentis ut ad acta authentica quævis Regni contraderetur, unanimi consensu Mareschalcum ejusdem nostræ Confœderationis rogavimus. Datum Sredæ ab inchoata Confœderatione die 9. mensis Julij. Anno 1703.

Petrus Jacobus à Paradysz Bronisz Capit. Pizdrensis Mareschalcus Confœd. Posnan: & Calisß: Palatinatuũ &c.

LXVIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. REGNI CANCELL. BENEDICTO SAPIEHÆ THESAURARIO LITVANIÆ 25. Julij Varsavia.

ET ante possessionem sigilli, & post immediatè & consequenter, per totum infortunij hujus nostri tempus, non aliud prædicavi Evangelium, nisi quòd Christus, Pax, Charitas; Pax necessaria in hac vita, charitas necessaria propter futuram, quæ est æterna. Et quicunq; cogitat, recogitatq; ea, si habet præsentis temporis sensum, debet habere & futuri. Æternitas nunquam finem habens, quemcunq; non penetrat, aut non est homo, aut minùs est, quàm homo. Sed relictâ quanquam necessariâ moralisatione, recurro iterum toties repulsus à te, nihil veretur veritas, ut velis cogitare, quòd conscientia nominis tui memorat, magnæ arbores diu crescunt, unâ horâ extirpantur, & ad extremum tam gloriosi Principis, qui protegit commodum, & interesse vertitur evidens, ut ampliùs innocentissimam ex parte omni Rempub: aggravari non permittat, ultra id quod est, cur quisquam meliora sperare, aut cur non etiam graviora metuere debeat?

Comitia ultima, quia, sine illis nulla Reipub: authoritas, nulla etiam Regi Sueciæ in futurum esset securitas, finita sunt feliciter. Videt orbis universus, quòd Polonia etiamsi in disordine, ut prætenditur suo; in obsequio erga Reges non mutatur suos, & tamen erat tam provida, ut nihil desiderari possit, quod pertinet sive ad provisionalem, vel belli, vel pacis securitatem. Constitutiones nostræ, nullatenus lædunt quenquam, nisi aliquis velit adimere Poloniæ hoc, quod, & minimæ muscæ indulsit natura.

Securitas, quæ prætendebatur, in futurum provisa plùs quàm satis Domui

A.C. 1703 Domui tuæ, modò sinè præoccupatione judicare velis, est tam clara, & evidens, quâ majore non est opus. Tempus videtur breve, melius tamen sex septimanarum spatium, quàm nunc immediatè, si ad communem Nobilitatis ventum fuisset motum.

Si possem cor meum in his tibi mittere literis, videres in eo, quòd Patriæ meæ, Regi, quia aliter non licet, benè serviendo non oblitus sum, magnis adjutoribus fultus, & his, sine quibus pax esse non potest. Agamus ergo junctim. Si verò præoccupata à quocunque demum impedit, DEUS, qui est omnium nostrûm Dominus, & supremus arbiter judicabit, & simul puniet.

Hic qui mittitur, reliqua ore dicet: O si concessisses fraternum colloquium, adhuc anno præterito! vidisses, quòd ego non quæram, quæ mea sunt, agnovisses res, tam benè accommodatas, ut nemo accusandi occasionem & rationem habuisset. Memineris tamen, quòd ubique benè, optimè tamen in propria Patria, redibunt pristina sæcula, modò ipse velis.

LXIX.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM ET SAMB. REGNI CANCELLARIUS STANISLAO LESZCZYNSKI PALATINO Posnaniæ. 25ta Julij

Redditæ mihi literæ tuæ, & in illis mandatum, ut quas scripsisti, Regi præsentarem, sed id factum est præposterè, quia priùs Rex, quàm ego accepi. Nec sic quidem malè, quia libens habeo, quòd non tantùm ore meo, sed & propriâ tuâ manu convicta Mtas, de tua in se verbo antecedenter, nunc effectu, confirmata propensione.

Longæ literæ scribi deberent, dando responsum super omnia puncta, ad quæ Rex succinctè respondet, ego verò tantùm innuo, quòd præsens tantùm temporis circumstantia, res interturbet.

Receperam de data 8va Junij literas tuas, in quibus, non tantùm prima Comitiola, & justè quidem, si ita se gesserunt, incusas, sed & alia condemnas absolutè, nullam eis tribuendo authoritatem. Et ego in eodem fundamento nunquam credidi, ut iterum quispiam authenticare illud deberet, quod illi non placuit, & quòd inde nulla deberet oriri consequentia. Venerant tandem Nuntij vestri & nemine visitato, nec ulli verbo dicto, priùs ab activitate erant abjudicati, quàm ego scivissem, quòd eam prætenderent.

Absolvebantur apud me judicia pro more, misi ad conclave, quid ibi ageretur, & ecce missus, respondet, quòd Nuntij Majoris Poloniæ judicantur, venit alter brevi, quòd nemine contradicente fuerint abjudicati.

Memini in omnibus Comitijs controversos, recordor multos repulsos, sed in memoriam non venit, ut nemine contradicente fuerint aliquando quipiam abjudicati, & quando iidem Domini Nuntij, honorem mihi fecerunt, post aliquot dies me visitandi, querulabar, coram illismet ipsis, quòd non fuerint dignati, promptitudine meâ & obsequio uti, quia utrumque efficaciter adhibuissem. Quis ergo causa hujus mali, non est res prima, nec nova, quòd Comitia, sine Nuntijs aliquorum Palatinatuum absoluta fuerint, possem & ego ex memoria mea, non una Comitia allegare à quibus Nuntij Majoris Poloniæ, vel aliorum Palatinatuum absentes erant. Aut tollendum omnino, liberum veto ubique aut non licet in uno, contra illud agere Palatinatu.

Nunc

Nunc Comitiola, non ex legitimo termino, secundùm te ipsum rupta, & quomodo confœderatio stabilitur? quare non expectâstis ad comitiola post-Comitialia, quia quomodo legitimè illud, quod ab illo venit principio, quod fuit invalidum. Vir magnus in Repub. ultrà alios, & præ alijs emeritus dictus est Mareschalcus, & ego inde summè gaudeo, quia sciet in bonam partem Ministerio hoc uti suo, & fateor habuisse me aliquam voluntatem, ad scribendum illi, sed ex reflexione matura, malo, ut ipse sibi plura dicat. Illud tantùm insinuo, quòd non sit de tempore scindi; discordia nihil facit, charitas sola ædificat, rogo te tantùm, ut velis & ipse persuasus esse, & ipsum convincere, quòd amicitia mea, nec est, nec esse potest mutabilis, & quòd tam tenere Patriam diligam, ut nemo amplius. Confidenter ergo agite mecum, quæ vultis, sed etiam velitis agere bene. *A.C.* 1703 *Petrus Brenisz.*

LXX.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC PRINC. VARM. ET SAMB. CANCELLARIUS REGNI STANISLAO LESZCZYNSKI PALATINO Posnaniæ 7ma Augusti.

Libenter scirem, quem effectum literæ meæ fecerint, quas ad primam notitiam conclusæ confœderationis expediveram ad te, scribendo non tantùm ex mente Principis, in fundamento legum & consuetudinum, sed & pro tenui sensu meo avertendo te, & Gubernatorem Pisdrensem antiquum amicum, ne in his infelicibus conjuncturis nodum in scirpo quæreretis, & ut id incipiatis, quod moribus Patriis non est contrarium, non id, quod nec in publicum Palatinatibus, nec in privatum magnis nominibus ullum potest adferre commodum. Nunc debeo confidentiùs & sinceriùs scribere, quia etiam me profundiùs hoc tangit. quò injustiùs patior, quasi hujus mali ego esse deberem causa remota idq; eo modo.

Scis quis adversam partem sustinet in Majori Polonia, quamvis ego pro munere meo, sicut & tibi sincerè consulebam, ita & illis persuadebam, ut sepositis omnibus diffidentiis obsequium Regium aggredi, obsequium Patriæ agere velint, quia ita citiùs veniemus ad finem malorum, quæ nos premunt, & prement ulteriùs. Venisti Mariæburgum & quamvis non fuisses in pleno innocentiæ statu, habuisti tamen ex bonitate Regis omnia, quæ voluisti, etiamsi te nudo tantùm promissorio obligasti; strepitus ergò contrà me, quod ego tibi in obtinendis consensibus serviverim, quos etiam non habere fundamentum asseverant; quia magna mater tua jus communicativum non habuit, probareque illud volunt, allegando, quòd, si hoc beneficium Principis non habuisses, Regem certè non deseruisses, sufficit, quòd ego omnium dicar esse causa remota, nemo te meliùs scit, quia conscientiam & fidem tuam appello, si potui plura dicere, & persuadere in favorem tuimet ipsius, ut tandem videndo quid nocuerit in præterito, velles abjicere obliquas vias & arripere rectum iter. Promisisti disertis & expressis verbis, & ego, qui libens manuteneo cuilibet verbum, eram plùs quàm certus omnium. Quotiescunq; tuæ literæ veniebant, semper tanquam in triumpho gloriabar, coram Rege, apud quem magno desiderio desiderabam, commoda tua & utilitates quàm optimè stabilire. Hanc confœderationem ego optimè interpretarer, & non pertinaciter, ut alij damno, si hoc salvo meas non confunderet rationes, quia est extremum

A.C. 1703 tremum quando cuipiam cantatur salve. Alterum est, quòd diploma datum & in volumen legum insertum absorbet omnes suspiciones, & vanos metus. Per amorem DEI cogita, ne ex tam parvis initijs, magna exoriatur scintilla & aliquid tale nascatur, quòd sit directè contra commoda Patriæ, adjuro te non tantùm per DEum, sed per omnia jura amicitiæ, ut sicut hæc cœpisti, ita in bonam reducas viam, non quod fit, sed quod fieri debet incipiendum, & absurdum quandoque toleratur, ut evitetur absurdius. Non des gloriam alijs, monstra quòd scias bono servire Principi, & quòd meam nolis fallere fidejussionem.

IDEM, PETRO BRONISZ GUBERNATORI PISTRENSI, eâdem die.

SCribo fusè Palatino Posnaniæ non dubitans, id, quod scribo tibi cõmunicandum, ac propterea dicta non repeto, sed tantùm invoco illam prudentiam, & æquanimitatem tuam, quam in omnibus tuis demonstrâsti actionibus, sine rerum novarum cupidine & odio præsentium, ut ita res moderari velis, quatenus & antiquis legibus non sint contrariæ, & intricatis his temporibus, ad majores motus non aperiant campum, nec dent occasionem, & ne ex illis Palatinatibus, ex quibus alij, ad res benè, pro publico gerendas, normam accipiebant, semper aliquod scandalum Patriæ præjudiciosum veniat & oriatur. Plenus spei imò fiduciæ sum, quòd tua consummata prudentia id efficiet, indeq; ego, quidquid ingravescens ætas virium reliquerit, majorem campum serviendi habebo. Quandoq; constabit me tui gratuitum non mercenarium esse cultorem.

MANIFESTATIO CASIMIRI JOANNIS SAPIEHA DUCIS Exercituum M. D. L. facta nomine Senatorum, Dignitariorum, & Officialium, Nobilium, sive domi in oppressione degentium sive extra limites vitæ securitatem quærentium. Nomine quoq; totius suæ Familiæ, & Exercitus M. D. L. in Augusto.

VIX primum in hoc afflicto & turbulento Reipub: statu, post finita extraordinaria Lublinensia Comitia, ex constitutione Regni, & M. D. Lit, actis ejusdem Regni, & Palatinatuum eorum, in quibus eò temporis manifestantes contra eadem Comitia versabantur; ingrossatâ, accepimus notitiam de imperfecta nec satis firma pacificatione Reipubl: Polonæ, & M. D. Lit, ex nunc ad providendam, conservandam, & roborandam; tam publicæ libertatis, quàm salutis propriæ, honorumq; & fortunarum nostrarum securitatem, invocato in testimonium innocentiæ nostræ DEo Exercituum, coram toto orbe, Regno Poloniæ, & M. D. Lit. solennem & publicam hanc fecimus manifestationem, de tenore sequenti:

Manifestum est DEo, orbi, omnibusq; Statibus totius indivisæ Reipub, quomodo post factam per eandem Rempub. coæquationem jurium M. D. Lit, annexarumq; Provinciarum, Comitijs Coronationis & pacificationis approbatam, à nobisq; amore æqualitatis sincerè acceptatam, quidquid in M. D. L. effrænis furor in Domûs nostræ, aliarũq; magnarum bene meritarum de Rege, & Repub. in sago & toga familiarum, ruinam, invidioso struxit molimine, quidquid splendorum, substantiæ, & fortunarum sangvineo conâtu acquisitarum, funesta seditio legitime

legitimè possessionatis, violentâ manu eripuit, quidquid civilis licentia ferri fraterni sangvinis lachrymabili profudit alveo, totum id in proximè præteritis Varsaviensibus Comitijs, paternâ Regiæ Mtis curâ, interpositione Senatûs, authoritate Primatialis Dignitatis Regni Poloniæ, belli Ducum cooperatione, Mediatorum & Nuntiorum ab Equestri Ordine, & amicorum utriusq; partis applicatione, cum summa nostra injuria, unicè ideo ut benè sit Patriæ, cum triumphali in Ecclesiis DEo, Principi pacis gratiarum actione, cum summo populorum applausu Christiana animorum teneritudo, æterna sepelivit oblivione, pro firmiori documento, omnia subscriptionibus utriusq; partis ea spe roborando, ut victrix vulneratorum cordium patientia furentium refrænaret ferociam, Patriorum jurium robur conservaret, concussæ civilibus odiis Patriæ conciliaret tranquillitatem. Id quoq; notum, quomodo tam sanctum, & laudabile pacificationis publicæ opus, applicatione Reipub: in Comitiis concinnatum, habituata invidorum malitia tam valido è fundamentis evertit impetu, ut tota illa machina, planè dexteræ Excelsi structura, in minutissimas atomos abire concussa debuerit, in turbidam quandam desinens massam, ex qua cudendis dolis, machinationibus & civili tyrannidi materia subministratur: de quo in manifestatione ultima nostra in flagranti facta, multæ querulantur paginæ. A.C. 1703

In hoc quoq;, quod præter expressas jam injurias nova patravit nequitia, ex dictamine justi doloris, quem silentio premere impossibile, coram DEo & orbe, totaq; indivisa Repub. convenit protestari, quomodo scilicet iidem authores criminum, immemores factæ in Comitiis constitutionis, callidissimis artibus, ipsam Mtem in eam induxerunt dissimulationem, ut potiùs consentire eorum machinationibus, quàm Regia authoritate, delicta juxta sequentem legum Mtis obloquentiam reprobare videretur: *Jura conservabimus, nulliusq; bona recipi mandabimus, aut captivari quempiam faciemus, nisi fuerit jure victus.* Quinimo pax & concordia à Regibus custodienda, justitia tenenda, licentia frænanda, ut cives Regni non vi, sed jure secum experiantur, unumq; sit omnibus jus, & æqualiter unicuiq; tribuendum, ne veniant Guerræ & privatæ ultiones: Legum authoritas retinenda propter vitia comprimenda, moresq; corrigendos, & justitiam servandam leges eædem sunt conditæ, nam justitia Regis pax populorum. Post prætactam verò pacificationem omnia inverso ordine practicata, quando magnâ & forti Regiâ protectione fretæ pertinaciter contra nos obstinatæ partes, in conventiculo Rozanensi, Vilnensi, Grodnensi, cruentis insuper consiliis Wolczyni, per crudelia sancita, consummatis, illa, ex ordinatione adversarum partiũ, exequente Zaranek Vexillifero Samogitiæ, loco restitutionis per officia Castrensia juxta instrumentum pacificationis, manifestantibus injustè ereptorum; substantias eorum, fortalitia in eisq; tormenta & amunitiones, Palatia, populosas urbes, etiam infantibus non parcendo, in Ducatu Samogitiæ, aliisq;, plùs quàm Trojano incendio incinerata, æquârunt solo.

Loco traditionis, rebellis Exercitûs sub Ducalem meam potestatem, non solùm insolentis militiæ per oppressionem pauperum in ruinam, novam erexerunt auctionem, verùm etiam Saxonicos Exercitus, contra tot statuta & constitutiones Comitiorum, & pactorum conventorum ac coæquationis intra limites continuerunt, & Moschoviticis Cosaticisq; Exercitibus, ut suo furori satisfacerent, in magno numero in viscera Patriæ introductis, fortalitia Reipubl: & Terrestria, ut Białcirkense

A.C. 1703 kenſe cum excidio populorum, & præſidiariorum, cum avulſione per Moſchos Provinciæ Vkrainenſis, contra pacta Andruſovienſia totq; tractatus per Nuntios, præſertim ultimum de perpetuæ pacis fœdere: Item Bichovienſe, Lachovicenſe, Bierzanenſe hoſtiliter expugnârunt, & partim ſuo muniverunt præſidio; partim tormentis & amunitionibus abductis, devaſtarunt. Loco reſtitutionis miniſteriorum & poteſtatum, contra jura Reipub. inter ſe de eis tractârunt, ſibiq; appropriârunt, exercitum M. D. L. exauthorando, novos inſcia Repub. erigendo, tributa ex bonis terreſtribus inſolita praxi & locis, imperando, & extorquendo: unde corruit immunitas bonorum Eccleſiaſticorum, nobilium, aliorumq;, quæ ab omni contributionum genere, per legem poſitivam, immunia eſſe debent. Antea 10000 Exercitûs pro uno quartuali ſexcentis ſexaginta millibus contenta eſſe poterant, nunc minori Exercitûs numero longè majores impendunt ſummas, quando non tantùm exquiſitæ, abſoluti Dominij methodo, præſenti injunctæ conſtitutione contributiones, verùm etiam in ijs bonis Terreſtibus, in quibus, per internecionem plebis, domorumq; incinerationem, ſola ſupereſt abominabilis deſolatio & locatio Exercitûs, contra naturam bonorum terreſtrium facta, & gravaminoſiſſimæ in neſcio quas expenſas imperatæ extorſiones; cum tamen ſub electionis tempus, typo expreſſus computus prodiêrit, authore Kociel Palatino Trocenſi, probans duas hybernas, 8000 Exercitûs & aliquot centenis millibus pro hyberna, & ſtipendio ſufficere, poſt quod redditum militibus; ex ijſdem duabus hybernis 600000 pro ulterioribus Reipub. neceſſitatibus remanere debere, nunc verò tam hybernæ, quàm agrariæ contributiones, variæq; emunctiones per novam quandam computationem conſtitutæ cum oppreſſione populorum, quæ tamen Miniſtri ſtatûs M. D. Lit. ſub tempus modernorum comitiorum (parcent dicenti vera; cui ſalus populi ſuprema lex eſt) aut præcavere noluerunt, aut conniventer permiſerunt; non offendetur dictis Palatinus Trocenſis Kociel, cujus aliæ erant pro ſeditione propoſitiones, aliæ nunc populorum emunctiones; quibus continuò enervata jam, premitur Litvania: & tamen ex tantis importantijs Exercitui M. D. L. antiquioris expeditionis, pro quinquaginta quartualibus, quibus antea contra Ottomanicam potentiam, nunc pro Patrijs juribus & libertate militat, nulla pars deſervitæ mercedis relicta, imò, quæ illi proprio meruerunt ſangvine, hi novæ militiæ aſſeclæ, domeſticis non niſi immorantes rapinis, inter ſe partiti ſunt. Loco conſervationis jurium circa correſpondentias cum externis inconſultâ Repub. literalia conſilia & occultas combinationes cum Czaro Moſchoviæ in perniciem Patriæ practicârunt, reſidentes Czari foverunt & hactenus fovent, propter facilius cum eo conferendum, à quo pecunias, invadiatis forſan ſecreto & ſuſpecto condictamine limitibus, acceperunt, in ſuasq; partes diviſerunt. Loco ſuppreſſionis violentarum invaſionum, quib9 Dom9 Nobiliũ opprimebantur, crudeliores nocendi modos arripuerunt, quib9 nõ tantũ aliquot millia iñocuæ plebis crudeli internecione delerunt, verùm etiam contra eas Domos, quibus pro eorum inſignibus in Patriam meritis, tota Reſpubl: æternam debet gratitudinem, ſeditioſo tumultu inſurgentes, Comitem in Rozanka Pac, Succamerarium M. D. Lit. Mareſchalcum Vilkomirienſem; & Szołkowski, Notarium Terreſtrem ejuſdem diſtrictûs, alioſq; complures magni Nominis, in variis Palatinatibus & Diſtrictibus in propriis degentes Domibus, publicâ aſſecuratos pace è domibus extractos ſtupendo ſicariatu, alios ſclopetariis

riis explosionibus, alios aliis tyrannidis artibus in metam posuerunt, bonis illorum in spolium heroæ virtutis, in authores criminum distributis. Et quod maximum ut à malis ruerent in pejora, meliorem, in male ceptis perseverantiam, quam resipiscentiam è suæ sensu nequitiæ judicantes, tribunal M. D. L, Areopagum justitiæ in majorem legum convulsionem de suis cardinibus everterunt, quando unâ cadentiâ Nobilem Kotowski Capitaneum & Deputatum Mozyrensem, ex Tribunalitiis redeuntem judiciis, contra constitutionem de securitate euntium, & redeuntium in publica via, operâ Chaleccij, crudeliter curârunt interfici; collato in præmium sangvinei operis authori, Capitaneatu Castrensi Mozyrensi. In eodem Tribunali quinq; personæ, numero ad decidendum non sufficiente, in expressionem civilis sangvinis, volendo limitatione, contra omnia jura; de Tribunalibus, congregatarum sub Olkiniki turmarum augere numerum; contra hæc vota dum aliquot supra decem judices, civiles flammas, adjectis augere nolentes ignibus, pro Patriis juribus protestarentur, non habito respectu pluralitatis votorum, tam personaliter contradicentes, quàm aliquot decades aliorum absentium activitate judiciali, ipsi judicij rei abjudicârunt. In aliâ verò cadentiâ, non habita ratione inchoati secundùm legem antiquam Vilnæ completo numero, Tribunalis sub directione jurati sine ulla contradictione Mareschalci Zawisza Capitanei Minscensis, ubi Tribunalia nisi contra leges inchoari possunt, aliquot Personæ judicia Tribunalitia fundârunt & tractârunt; verbo concludam, in Litvania nihil prisci & integri, nec pudet dicere: leges erant, sed invalidum earum auxilium, quæ vi ac externâ potentiâ, postremò pecuniâ turbabantur; hæc verò ideo, quia desuper jus datum sceleri. A.C. 1703

Cum ergo tam sacri circa publicam tranquillitatem laboris amari comparuerunt fructus, difficilè nobis erat, ad protectionem Regis & Reipub: vel ad fraternos confugere affectus, ubi in variis Palatinatibus per expeditas legationes ac si contra eversam per nos coæquationem via præcluderetur: adversariis verò nostris reconciliari erat impossibile, quorum omnes in ruinam nostram congestæ actiones, potestate, & authoritate Mtis nitebantur. Quaprópter DEus innocentiæ vindex, ultra spem & vota nostra externæ potentiæ mirabili sua coordinatione nos erigendos commisit. Dum enim Rex Sueciæ non per nos introductus sed à Rege AUGUSTO, ultro contra pacta Olivensia, insciâ Republica per inductos, vetantibus pactis conventis, ac constitutione ultima comitiorum pacificationis, tum statibus tot protestantibus, quà Senatorij, quà Equestris Ordinis Exercitus Saxonicos, tempore domesticorum turbinum, sub prætextu recuperationis avulsorum, lacessitus super colla eorum Exercituum à Rigensi oppugnatione fugatorum illatus potiùs, quàm inductus, tum sui Regni tum nostræ Reipubl: consulturus integritati, observatâ per omnia ejusdem Reip. amicitiâ, ut toties universalibus suis literis est protestatus, introivit in viscera Regni: Nos in tanta oppressione nullam vitæ habentes securitatem; perterriti præsertim, non servata sub Olkiniki verbali adversariorum assecuratione & crudeli sangvinis Michaëlis Sapiehæ Præfecti Stabuli M. D. Litv. per Sieniccium, Voynam Braslaviensem, & Bokum Ryczywolensem Capitaneos effusione, factâ manifestatione in Curia Regia Branscensi, coacti sumus, ad protectionem ejus recurrere, qui & vinculo colligationis cum Repub. & conscientiæ rectitudine, manifestabat se auxilio affuturum violatis legibus & libertatibus per exoticam potentiam; etiam

A.C. 1703 tamen hac habitâ protectione, exulantes domibus & fortunis in Rep: quæsivimus justitiam, jam nunc cum Philosopho Athenis Athenas non inveniente, in Rep. quærimus nec invenimus Remp. quò abiit Patria, quò ejus decora, ubi Priamus & Ilium & ingens gloria Dardanorum? ubi libertates, jura, justitia, veri, rectique cultus? ut hac saltem echo, quòd non simus Gens servilis, nec Filij ancillæ sed liberæ, ostendamus. Dum verò à protectione ejus, Lublinensium comitiorum nos avocat constitutio, scire vellemus quæ securitas regressûs, ubi eadem constitutione, Sandomiriensis, Thorunensis, Mariæburgensis congressûs acta, aliaque omnia privatorum Congressuum Lauda (quæ ab iisdem Palatinatibus, tum per reciproca lauda, tum per legatos ad Regem missos, reprobantur) sunt confirmata? Ibidem cum recessu à protectione Suetica vitæ tantùm nobis bonorumq; declaratur securitas, honores vitâ cariores, suspectâ taciturnitate suppressi. Nolentes tamen contravenire voluntati Regis, & Reip. ejusq; consummatam optantes pacificationem, in fundamento S. Fidei Catholicæ, pactorum cum Rep. Conventorum, observationis Patriarum legum, licet contra novellam Lublinensium Comitiorum constitutionem, in plurimis Palatinatibus factæ sint protestationes, & perplexæ Cancellariorum & Procancellariorum circa subscriptionem præcustoditiones, aliquid nocivi divinantes, magis tamen amorem Patriæ, quàm naturæ dolorem observando conformiter ad novellam legem, salvâ per omnia securitate Ministeriorum & omnium honorum, vitæ, & bonorum omnibus manifestantibus in toto reservatâ, non aliâ viâ, nisi in virtute sacrosanctæ Confœderationis Majoris Poloniæ, omnes injurias doloresq; nostros in sinum afflictæ charissimæ Patriæ reponendo, ut in patientia nostra possidere possimus animas nostras sacrosanctè, quidquid per ulteriores hujus Confœderationis progressuum series in bonum Reipubl: constituetur, filiali cultu amplectimur. In quo coram DEo & orbe toto, cum tota Domo nostra, omnibusq; injuriatis & cum Exercitib⁹ unà nobiscum sub vexillo Crucis exemplo innocenter passi Ducis patientiæ militantibus, publicè nos manifestamus.

ALEXANDRO JOSEPHO ZALUSKI PALATINO RAVENSI FRATRI SUO Imâ Augusti.

JUstè apprehendit futurum Reipub. malum, quisquis maturè considerat incipientis confœderationis Majoris Poloniæ principia; quæ vereor, ne in interitum potius multorum, quàm in salutem sit nata. Feci ego, quæ potui in eo puncto, nec facere desistam, quamvis plerumq; impedior. Expedita hic est ad Regem Serenissimum ab eadem confœderatione Legatio, Mscislavius Zaleski Pocillator Brestensis Cujaviensis, & Stanislaus Morawski legati sunt. Verbis portant magnifica, timeo, ut re inania sint, facilè id ex annexa instructione, quàm cum responso etiam à sua Mte tibi mitto, conijcies.

Plura oretenus referet lator præsentium, cùm nec scribere vacet, nec expediat.

COPIA INSTRUCTIONIS A PALATINATIBUS CONFOEDERATIONIS MAJORIS POLONIÆ.

QUando jam ad eum infelicitatis devenimus gradum, quòd non tam nobis fatorum vis, quàm oblita Patriæ matris suæ malitia omnes

omnes malignè per continuas insolito more Comitiorum rupturas, & excogitatas contra Nuntios nostros pro extraordinariis Comitiis Lublinensibus sine ulla sub tempus Comitiorum contradictione electos, & missas protestationes, abrupit consilia, & nos Mti suæ, & toti Reipub. in varias exposuit interpretationes, à mutua & debita consiliorum communicatione abalienavit. Tunc petiimus expeditos hos à nobis Nuntios, ut Serenissimo Regi Dño N. Clmo non tam in verborum splendore, in quibus vanam non quærimus gloriam, quàm in antiqua Polona veritate & virtute fidelis subjectionis nostræ Serenissimæ Mti suæ cum profundissima veneratione tenerrimam exprimant constantiam, manifestando nos coram DEO, qui corda hominum scrutatur, coram Regia Mte, & coram tota Repub. quòd nos ad hanc, in qua nunc conjurati sumus, confœderationem, non alia induxit causa, nisi salus publica, conservatio legum Patriarum, ut illas in eodem statu, in quo ab Antecessoribus accepimus, successoribus relinquamus. Redintegratio verò inter status confidentiæ non pro aliquibus moliminibus, à quibus sumus alieni, quinimò omni desideramus conatu, ut post tam gravem Patriæ lethargum sub Augusto suæ Mtis nomine, tam ab extra quàm ad intra, & quàm celerrimè, & quàm efficacissimè pacificata reddatur. Quod unicè supplicabunt Nuntij nostri, petentq; à sua Mte Regia nomine Palatinatuum Confœderatorum, ut exoptatâ tanquam Dominus fideles subditos, tanquam Pater filios post tanta gravamina solari & contentare velit pace. Securam reddendo Mtem suam, quòd penes integritatem ejusdem, penes prærogativas legum, immunitatum, & libertatum nostrarum vitas & fortunas nostras, fide, honore, & conscientiâ ponere nosmet ipsos obligavimus &c. A.C. 1703

RESPONSUM EX CANCELLARIA datum 20 Augusti.

Sicuti arcano status Reipub. hujus vinculo Majestas cum libertate & his quibus imperatur, cum imperante sunt conjuncti & combinati, ut unus status sine aliis nec stare, nec cadere, nisi unà possint, & sicut in corpore humano mens sana esse non potest, nisi illo tempore, dum vitales ejus functiones in integro vigore existunt, ita & in politico Reipub. hujus corpore cùm Mtas in perfecto manet felicitatis vigore, floremus, cùm verò in prærogativa authoritatis suæ convellitur, & quasi deficere incipit, labimur, aut ruimus cum illa. Regum motus cuncta sequuntur. Considerarunt id providenti consilio, & providentiâ Palatinatus Posnaniensis & Calissiensis, qui sicuti semper celeriùs præstare, quàm promittere, celeriùs juvare, quàm jurare pro defensione integritatis Regiæ, & salute Patriæ consueverunt, ita & nunc, cùm accommodando sese ad Generalem totius Reipub. in Comitiis præteritis unionem sacro fœdere penes Mtem Regiam, & integritatem boni publici confœderantur. Sua Regia Mtas compendium hoc filialis amoris per Ablegatos exquisitis verbis, & candore sponsionum repræsentatum pleno gratitudinis corde accepit, eam non tantùm spem, sed & fiduciam habens, quòd digni illi prænominatorum Palatinatuum Accolæ sicuti unius & indivisibilis Reipub. filij unanimi consilio, & viribus depressam Rempub. in spes meliores erigere volent.

Et sicut S. R. Mtas præterita extraordinaria Comitia, felicissimè finita, principaliter ad instantiam Palatinatuum Posnanien: & Calissiensis indicere dignata est, ita desiderando ex illis decora ingenia in con-

A.C.1703 filio habere præsentia ultra universales literas pro primis Comitiolis, etiam pro secundis in casu rupturæ primorum, expeditionem ex Cancellaria sua provisionalem ex particulari affectu & æstimatione eorundem Palatinatuum extradere jusserat, consequenter, quo magis in gremio consulentis Reipub. Nuntios eorundem habere præoptabat, eò sensibiliùs cum magno suo mœrore & dolore carentiam illorum tulit. Quarum circumstantiarum cum Palatinatus geminam sine mixtura falsi habuerint relationem, non tam quæsitis, quàm improvisis studiis adscribent hunc eventum.

Non cessans unquam S. R. Mtis ad celerem & veram pacem applicatio, sicuti universali Poloni & exteri mundi consensu agnosci debet, ita dum inimicus pro libitu suo agens abjecit non semel & nunc oblata media ad tractatum pertinaciter abjicit, non invenit sua Mtas certiorem & veriorem ad assequendam honestæ pacis viam, nisi per fortes more Majorum ausus, qui quandoquidem sine debito in numero & contentato in deservita mercede exercitu practicari non possunt, ad executionem sancitorum novellæ legis, quàm celerrimè, & quàm efficacissimè dictos Palatinatus S. R. Mtas authoritate suâ Regiâ invitat, sollicitat, & amore Patriæ stringit &c.

COPIA LITERARUM CARD. PRIMATIS AD MARESCHAL. CONFOEDERATIONIS MAJOR. POLON. Varsaviâ die 1. Aug.

Hisce periculis, quæ ad interitum premunt Rempubl. etiam hoc accedit infortunium, quòd ad defensionem ejus pacifica haberi non possint consilia: Et quod maximum est; in inclytis illis Palatinatibus, in quibus exemplarem tot sæculis unitatem omnes reliqui Palatinatus suspiciebant, nunc nidum fundavit scissio & æmulatio, Diris utraq; devovenda. Pridem ego prævidi hanc, quæ nunc secuta est, Comitiolorum rupturam, siquidem illa in quibus Nuntij electi erant, studiis malevolorum sunt invalidata; consequenter sicut in Comitijs Nuntiis negata activitas, sic objicientibus cogitandum erat, ut relatio in Comitiolis impediretur.

Bonum nihilominus opus operati sunt Palatinatus illi eum confœderationis modum arripientes, qui ut ad reinducendam animorū harmoniam, sic ad tollendas divisiones & particularitates efficacissimus, utpote ruptioni minimè obnoxius. Quia verò essentia hujus Confœderationis est, agere pro fide catholica, Mte, legum Patriarū & libertatum integritate, nemo est, cui non placeat tam præclarū opus, inde maximè, quòd te Directorem elegerit, cujus delicata conscientia, zelosi pro libertate Reipubl. sensus, ac ipsis major prudentia fatis, id ominis ferunt, quòd tanto oneri minimè lacertos submisisses, nisi prævidisses, Te illud aliter non posse, nisi cum gloria tui nominis & solatio Reip. deponere. Quomodo verò tibi agendum sit, non suggero consilia, inspirabit ea spiritus unionis, in cujus fundamento & voto fabricata est hæc confœderatio, cui non prævalebunt adversæ partes, quarum unica occupatio est, moliri & demoliri.

Erit enim non dubito, tibi tam tuus, quàm illius Palatinatûs in refle-

reflexione honor, ne integritati illius quidpiam derogetur, per abitura in cassum tanta studia, quæ sicut in solam Reip. salutem esse impensa, non ambigo; sic intra votum perseverantiæ, unum velle & sentire vobiscum desidero, qui Patriæ velle non potestis nisi optimum. Honori, qui se tibi ultro ingerit, humeros non subtrahas; dulce quid libertas est, qui eam conservat, vel restituit, favus mellis in ore ejus. Grave id quidem & molestum est, at coram DEo & hominibus meritorium: experto crede mihi, qui licet lapidor pro bono opere, non desero tamen pingvedinem meam, cùm fructus boni operis sit perseverantia. A.C. 1703

UNIVERSALE MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS PALATINATUUM POSNANIENSIS & CALISSIEN. 30. 7bris

UNiversis & singulis, præsertim Senatoribus, & officialibus Palatinatuum Posnaniensis & Calissiensis notum facio, ex mente confratrum eorundem Palatinatuum confœderatorum, quod siquidem ex hoc loco cum vexillis moturi sumus, pro die 15. mensis Septemb: congregari vexilla sub Starzyn volumus, in quo loco pro præfixo tempore nomine publico ex obligatione confœderationis nostræ, quæ quò magis placuit Mti, ut rescriptum ejus ex cancellaria per Legatos testatur, eò confidentius, ut debitam conservandæ integritatis Reip. promptitudinem & zelum testantes, cum requisito bellico apparatu, die & loco designato compareatis, postulo, ubi omni curâ & studio desideratam totius Reip. quæremus pacificationem.

COPIA LITERARUM PALATINI VILNENSIS AD PRINCIPEM CARDINALEM. 5. Augusti.

JAM finita Comitia Lublinensia sunt, quid in iis actum & decisum sit? quali restauratione infirmatis juribus suis Respub: consuluerit? quo defensionis modo malis præsentibus occurrere decreverit? quomodo Majestati provisum? quid in ejusdem succursum valiturum putaverit? non ex constitutionibus ut solet in typum datis, sed ex projectis tantùm didicimus. Roborata Mtas est, at per dispendia Reipubl, utq; mihi videtur sumpsit illa vires ex hujus debilitate & detrimento. Nihil adhuc hactenus mihi audire licuit; quod fatiscenti Patriæ afflictisq; rebus spem faceret melioris fortunæ. Nec disquirere ampliùs de his mihi placet utpote exulanti. Obtrudit nihilominus interdum fama vel invito, quæ illa authoritas consiliorum? quæ facies rerum ibi fuerit? ut Sacra profanis mixta sunt? in ruinam inde juribus, libertatibus, & honore humano euntibus. Devenit in manus meas projectum domum meam concernens, in quo jubeor me sistere, & ad latus Mtis intra sex hebdomadarum spatium comparere. In cassum id à me petitur: nôsti enim ipse, quibus nuper adminiculis nixi in facie Reipub. comparuerimus, quâ præcustodiâ & cautionibus honoribus, fortunis, & Personis nostris beneficio Reipub: indultis, interpositione tua roboratis consultum fuerit: per hunc respectum te potissimum suadente rediimus Var-

A.C. 1703 Varsaviam. Subscripsisti ipse complanationi authoritate Regis & Reip. interpositâ. Hæc mediatio tua & Ducum Regni exercituum columen & mora labentis domûs nostræ sub illud tempus esse debuerat; cùm contrarium experti sumus: in gremio Reipub, in oculis Mtis vitæ nostræ, quam maximè securam arbitrabamur, subiîmus periculum. Cùm verò tantam hanc nostram oppressionem Regi insinuâssemus, pro responso retulimus querelas & censuras libertatis nostræ, quam in licentiam versam eò jam pervenisse, ut ei sustinendæ & frænandæ se imparem agnosceret, licentiâ nostrâ fieri, quod quisq; pro suo posse quàm plurimorum collectâ assistentiâ ad comitia adveniat, asseruit. Altissimo judicio tuo id considerandum relinquo: an non hac in re fuerit aliqua conniventia? nobis nonnisi exiguo numero venientibus, illis verò Varsaviæ ad opprimendam domum meam in comitatu aliquot millium comparentibus. Verùm non opus est, ut de hac materia pluribus ad te scribam, ipse enim fuisti spectator, tu vitæ nostræ dedisti securitatem, azylum innocentiæ nostræ præbuisti, te fulciente & protegente securi viximus Varsaviæ. Nunc ex directione Mareschalci Lublinensis complicis & majore ex parte Authoris omnium harum calamitatum approbata sunt omnia lauda contra jura constituta, in quibus pro capitibus invindicabilibus agnoscimur & declaramur. Homicidia patrata amnistiâ sepulta sunt, jus datum sceleri, unde facilè colliges ex sancitis Comitiorum, quis consul fuerit? quem constitutio cooperuerit nónne eos ipsos, qui propria confessione convicti, ut pœnas luere deberent, primùm Authores, tum sub ipsius favore diversimodè complices scelerum, evaserunt, ac si innocentes ac puri corde forent. Quamvis in propatulo esset, quàm secretis legationibus cum Moscho, & Cosacis egerint, quantas in nervum belli summas contraxerint, quantum per latrocinia sævitum sit, bonis nostris & nobilium in communem prædam designatis, actuque ad ultimam ruinam redactis; nihilominùs his corvis veniam per constitutionem Reipub. in præsentibus Comitiis non justitia sed potentia dedit, nos interim culpamur soli, quòd declinaverimus tantisper & abscondérimus cervices nostras coram sæviente cæde. Volunt nos suis imperiis adigere, ut majora adhuc amemus pericula in ijs perituri, eoq; advolemus; ubi adhuc imminent in omne momentum tam per vias, quàm ipso in loco certæ insidiæ: quibus an parendū sit? ipse dispice. Securitatis hic quo ad personas nostras mentio nulla, violatorum jurium restauratio itidem nulla, ea insuper complanatio quæ jam facta fuerat, funditùs sublata, simplici & crudo citamur mandato ad Comitia, ut sub eorum favore liceat nos adhuc superstites esse. Velis altissimâ tuâ prudentiâ arbitrari, securúmne vitæ nostræ sit, huic furori nos objicere, & isthinc movere, ubi adhuc spiritum securè ducimus, & utcunq; inter tantas calamitates sub umbra protectionis respiramus. Non pono obicem viæ, si quæ superest ad pacem, imò quantū ex me est, allaboro, optans Patriæ meæ quàm constantissimam pacem, quò tandem in libertatibus & juribus suis reflorescat, quæ uti hactenus te stante steterunt, ita DEum meum precor, ut tibi vires & incolumitatem conservet, nos verò cum tota domo nostra gratiâ & protectione tua foveas, humiliter supplico. Non dubito, quemadmodum domui meæ experiri favorem tuum hactenus licuit, ita & imposterum experturam, quam ob causam obligo me &c.

ANDRE-

LXXI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. STANISLAO GODLEWSKI GUBERNATORI NURENSI in Praga ad Varſaviam 6tâ Auguſti.

Literas ſuæ Mtis, & conſtitutiones Comitiorum immediatè finitorum, pro Comitiolis relationis ibi mittendo, non poſſum & amicitiæ jura debitis officiis & publicas utilitates, neceſſario deſtituere præſidio, ſed noſcendo, in tuo Palatinatu, populare tuum nomen, ſicuti in anteceſſum efficacia ſemper noſcebam ſuffragia, ſic & nunc depono, in ſinum tuum authoritatem ſancitorum Reip. minimè ambigendo, quòd pro innato in publicum zelo, ita voles diſponere res, ut ad quàm celerrimam deducantur executionem. Quia verò livor edax malevolorum, & optimas plerumq; actiones, ſiniſtrè interpretari ſolet, & ſæpe libertas noſtra ab aliena judicatur conſcientia, ſæpiuſque qui minus commiſit, plus patitur; recurro & in eo puncto ad affectum tuū, ut in illo conſiliorum publicorum loco, ſuppetias ferre digneris, ſi in aliquo honor & Miniſterium meum impeti deberet, quidquid gratiæ, & efficacioris applicationis tuæ mihi obvenerit, mutuò rependere non intermittam.

RESPONSUM EJUSDEM STANISLAI GODLEWSKI 31 Aug.

Literas tuas cum conſtitutionibus, ſigillo Regni ſigillatas, quamvis jam poſt Comitiola Diſtrictus noſtri accepi, nihilominùs in futuro ex limitatione termino delatas mihi tuas conſiderationes, in particulari habebo animadverſione, & ipſemet ex ſtudio conſtantiſſimi affectûs mei faciam id, quod impoſitæ mihi ad obſequia tua, tot beneficiis tuis debeo obligationi. Eo vel maximè anguntur Diſtrictus noſtri, quòd illud, quod concors jam in Comitijs, quaſi perfecerat confidentia, iterum corrumpit quædam occulti fati diffidentia, quando non tantùm ſuprema militaris Gubernii capita, ſed etiam ipſa corpora exercitûs ſcinduntur, titubatq; foris, quod diſſidet intus, & tamen non habent illi occaſionem, ad deſerendam Rempub. quæ ſicuti in comitiis tributa laudavit, ita & in Comitiolis exequitur ſancita, & poſitum eſt bravium, ſi currere velint. Interim tamen quando tempeſtas hæc Reipub. prudentiſſimo tuo regitur ſtatûs Miniſterio, tunc ex authoritate & mediatione Regiæ Mtis, brevi DEO ſic volente civiles iras, in exitium hoſtium vertendas, ſperamus, nunc vero &c.

LXXII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM ET SAMB. SUPREMUS REGNI CANCELLARIUS STANISLAO LESZCZYNSKI PALATINO Poſnaniæ, 28 Auguſti.

Longas literas tuas accepi, & detuli omnia ad quem pertinebant, vellemq; & optarem, ut hæc conteſtatio conſtantis tui affectûs, eam faciat impreſſionem, ſicuti facere ſolent illæ relationes, quæ videntur habere fundamentū certū, in quo pro candore meo informavi Abbatē Rozrazewski. Dilectiſſime frater, perim⁹ ita aut peribim⁹ ſucceſſivè ōnes, agimur eo modo in ruinā quotquot ſum⁹ nō alio quàm temporis diſcri-

A.C.1703 discrimine, per has divisiones, si pars operis erimus & nos. Cur non deberem⁹ condonare Domino DEo injurias nostras, & insimul bonũ publicum Patriæ huj⁹ curare, quæ proxima est ruinæ, cũ sciam⁹ pro certo, quòd inauspicatus est medicus, qui necando discit mederi. Non dubito retulisse Nuntios Vestros, quàm bene fuerint recepti, quàm bene expediti, quid ergo restat? nisi ut conveniamus ad intra, & insimul jungamus manus, cordaq; ad conservandam cum Mte Patriam, quia unum sine alio salvari nequit. Explicui in eo sensus meos eidem Abbati, utinam efficacem faciant impressionem! ego ex corde toto diligo te, nemo est, qui plus vel melius tibi optet, modò ipsimet non impediatis. Nolite Patriam durioribus remediis, quàm pericula sunt velle salvare, quæramus populo pacem, non malum, ne eò rem deducamus, quod in proximo jam est, ut è Repub: non mala pessimam reddamus. &c.

STANISLAO LESCZYNSKI PALATINO POSNANIÆ 30 Augusti.

INcredibiliter lætatus sum, dum in Palatino Inowroslaviensi, Majoris Poloniæ Generali, eam ad concordiam & unionem inveni facilitatem, quam à tanto tempore, utriq; parti prædico moderans semper ne offendam, quem minimè volo, & nunc quasi fato quodam res benè processuras spero. Per amorem DEI, jam tempus est, nos de somno surgere, tempus est cogitare, quòd nihil boni hæc diffidentia nobis adferet, quod illa solamen hostibus auget, vires firmat, & roborat. DEus Charitas est, coram illo comparere, Patriæ respondere debebimus de futuris, si discordiâ nostrâ provocabimus mala. Sit optimum etiam instrumentum, dum chordæ non concordabunt, tangere illud benè, etiam perfectissimus non poterit Musicus. Obsecro per DEum vivum concurramus omnes ad harmoniam, tam necessariam, applicemus studia nostra, quis enim medicus ægros in transitu curat. Si vis benedictionem habere desuper, concurras ad id omni studio, quod millies & millies insinuando &c.

PETRO BRONISZ GUBERNATORI PISDRENSI MARESchalco Confœderationis Majoris Poloniæ eâdem die.

SCribo ferventissimè, nam possibiléne est in similibus frigidum esse, Palatino Posnaniensi. Non repeto dicta, sed te eadem charitate in DEum, & Patriam conjuro, ut regimen hoc quod tibi impositum est, in bonum Patriæ vertas, prosperum cœptum virtus vocatur. Minimè verò id sperandum esset, si deerit unio animorum, disjunctorũ fatiscunt vires. Inveni in D. Generali æquanimitatem, dicam tibi confidenter, quod multis ante hac putabam esse cornua, nunc agni sunt, balant tantùm; Fac idem Charissime Dñe ex parte tua, & ita benedicet Nobis DEus, & hæc misera Patria eluctabitur, non ago multis quia scio & nosco cui scribo, & tu scis meum, & bonorum omnium votum.

Petrus Radomicki

COPIA LITERARUM PALATINI VILNENSIS Ad PALATINUM PODLACHIÆ ex Castris die 17. Augusti.

ACcepi literas tuas datas 12 præsentis, quibus me certiorem reddis de adventu Thesaurarij Regni tædioq; Principis Cardinalis inde concepto, quod reditum suum non maturet Tworzyanski qui

qui hic tanquam debellaturus Alexandrum in præſentia Regis Sueciæ A.C. 1703
cum Generali Steinbock fecit mirabilia; ſed non laudabilia, & abſceſſit tanquam importunus. Scripſi jam ad te per Zabrzeſcium famulum Principis Cardinalis, illum ſtudio accurriſſe, ut de pace ſolicitudinem ſuam oſtenderet, peteretq; deſignari Commiſſarios pro tractatu, ipſum etiam Theſaurarium Regni antecedenter in eadem materia laboràſſe. Præclarus hic ſanè labor & conatus, nam filium tenebrarum cum eſſe neceſſè eſt; cui pax in votis non eſt. Reſponſum ab aula Suetica, à Principe pacis nos peſſimis puniri conſiliis Reipub. (uti in præſentiarum conſtat) clandeſtinâ colligatione confœderatâ Moſcho Litvaniâ, Oginſcianis viribus eidem adjunctis; qui Oginſcius quamvis malo ſuo Sueticas infeſtet copias, nunquam fere victor, ſemper victus; nihilominus ſalaria pecuniarum percipit, tractatus facit & concludit. Reflexione dignum & illud: Moſchum limites Lit. tranſgreſſum ex ea Livoniæ parte, quæ Litvaniæ adjacet illiq; addicta eſt, invaſiſſe & irruiſſè in Livoniam Suetico Regno incorporatam. In aperto eſt qualiter privatis conferentiis Rex noſter cum Legatis agat, item conſideranda etiam Comitia, quæ ex conſilio Szaniavij hic & nunc fuerunt, impetrantibus id Moſchoviticis pecuniis, aliàs non prius futura, quàm prout Commiſſarii Reipub. in conferentia cum Comite Pipero declaraverant, pacis negotium concluderetur. Nunc verò contrarium factum eſt; unde eventus Comitiorum expectatur, conformiſne Comitiolis futurus? in quibus propoſitio de colligatione Regis cum Moſcho primum locum habuit, de quo ipſo ex fonte, literis ſcilicet Regis Sueciæ ad Principem Primatem & Commiſſarios datis informari poteris. Reddet rationem DEO, quiſquis ille Author eſt, ut tam pulchram machinam pacis venales animæ in gratiam monetæ diſſiparent, utq; Saxonicæ copiæ in extremum periculum urbem Thorunium conjecturæ eidem pro præſidio imponerentur. Jam deſignati fuêre Commiſſarii, ipſe Comes Piper jam in procinctu erat ad tractatus; cùm interim defertur Legatis exteris mediatoribus intra triduum diſceſſum Varſaviâ imperatum, apprehenſum id; quia non ex communi conferentia tractatuum factum. Jam per conſequens præſumere poſſumus & augurari iniquam ſortem revolutionis; niſi enim Moſcho renunciatum fuerit, privatamq; ſuam colligationem, quæ libertatibus noſtris & pactis conventis periculoſa eſt, Rex Poloniæ caſſaverit; tractatui locus non erit. Ideo non neceſſariò præceſſerunt tractatum pacis Comitia, melius ſi ſecuta fuiſſent. Licuiſſet enim tum Reipub. ex duobus malis minus feriens cum minore incommodo & difficultate, tutiora, firma, utilioraq; eligere. Corrupit hæc omnia Regis cum Moſcho confraternitas. Non iſtud pacis ſtudium eſſe debuerat, ut Regem Sueciæ cum exercitu ſuo ex Patria exeſſe vellemus, Rege interim cum Saxonibus ſuis ſuæ privatæ colligationi Moſchoviticæ citra conſenſum Reipub. factæ incumbere permiſſo.

Quod privata mea concernit, uti honores & fortunas, fiducialiter præmoneo; Regem Sueciæ declaràſſe priuſquam bellum ſumat, expectaturum ſe, an jus & Reſpub. ex æquo mecum procedet? an verò in extraordinarijs Comitiis duarum hebdomadarum confiſcationem bonorum & honorum contra innocentem decernet? Num autem huic fini cogenda Comitia ſunt; ut honores & bona noſtra nobis vi erepta ijs in præmium cedant, qui juribus injurij, libertati inimici, Reipub. turbatores audiunt; hi noſtris muniis exaltentur innocentiâ gemente? inſontẽ me eſſe ſciens & pericula magnarum conjunctionum quæ Patriæ fatales
eſſe

A.C.1703 esse possent, prospiciens, pro posse meo non omisi decora excitare ingenia in variis Palatinatibus uti majoris Poloniæ, Prussiæ, Brestensis Kujaviæ; quæ nos, uti luculentè de hac re informatus sum, jure & laudato à sæculis more defendant, trutinentq;, quomodo pacificatio M. D. Lit. quem inter & nos, fortunam & honores nostros mediatio Reipub. declarata est, in salvo esse possit. Nescio quomodò ejusmodi Principi quispiam aliquid persuadeat, qui cum sibi Rex & Consul sit, in DEUM tamen & Rempub. omnia devolvit: ad quam quomodo redeam, non video, quandoquidem non nisi vitam conservamus, expectamusq; dependentem ab illius fortuna fortunam nostram, calamitate calamitatem. Aliter antiquitus processit Respub. Janussio sub tempus vitæ clava adempta non est, tum priùs parenti meo cessit, dum ille fatis concessit: Boguslao Radivilio Præfectura Stabuli erepta non est, non nisi cum vita finivit officium, bona omnia, Capitaneatus, manserunt Successori, Sobiescium tum adhuc Mareschalcum & Ducem exercituum Regni, quamvis eum per communem motum congregata Nobilitas sub Golembio judicaverit, honoribus & bonis tamen non spoliavit. Nos verò nullo jure convicti, solâ violentiâ ac conniventiâ Majestatis (verius dicam) mandato irati Dñi oppressi, honore & bonis exuendi sum⁹? vindicabit is qui justitias nostras judicabit. Opto ut filij Patriæ suaviora & meliora consilia, aliasq; ex his literis meis instinctu optimi affectûs scriptis facere velint consequentias & mensuras: nihil mihi relictum est præter id, ut me resignare possim divinæ voluntati, & tuæ de me solicitudini. Scias me perire malle, quàm in exemplum esse malitiæ de innocentia in Patria triumphantis. Et profectò eò per malevolentiã deveniemus; ut & imposterum sub hoc jugo ingemiscam⁹. Veneror Thesaurariũ Regni, aliosq; Ministros; te verò oro has meas literas nolis sub modio positas delitescere, quinimò statue supra candelabrum, ut videant, quid domi nostræ agatur? quid futurum? quis causa speratæ tantũ & non secuturæ pacis? Prognostico tuo de iminente domui meæ, quo ad honorem & fortunam occasu, an eventus responsurus sit? à Comitiis expecto. Memini civilium bellorum, par furor inter similes & malevolentia dominabatur, quæsita civilia remedia sunt; his scriptis maneo &c.

UNIVERSALE PRÆMONENS, & EXPRIMENS PERICULA Reipubl. simulque stimulans executionem sancitorum in Comitiis Lublinensibus Mense Septemb.

Universis & singulis, quorum interest, nobis fideliter dilectis. Quis non sperasset constitutum laudabiliter in Universalibus Lublinensibus Comitiis, renovato juratæ fidei sacramento confirmatũ; mutuo indissolubili inter nos, statusq; Reipub. compactorum vinculo colligatum, & unanimiter à tota Repub. per omnes Provincias, Palatinatus, Terras & Districtus vulgatum & acceptatum generalis unionis animorum & armorum classicum, securitatem internam & externam dignitati nostræ, omnibusq; statibus Reipub. vigili custodiâ, animosâ resolutione, promptâq; constitutionum executione, allaturum; expulso è limitibus Regni, post tam longam, molestamq; hospitalitatem grassante hoste? & ecce ijsdem callidis artibus conciliato à Rege Sueciæ lethargo sopiti, non tantùm salutaria defensionis media, debitâ promptâq; resolutione observare & exequi nolumus, verùm etiam sponte propriũ præcipiti fato quærimus interitum, non tam persequendo, quàm sequendo

quendo hostilis potentiæ ludibria, quibus idem Rex Sueciæ à prima, in *A.C.* 1703
Dominia hujus Reipub: irruptione, magis quàm potentiâ & viribus, à libera gente, quæ vult, despotica potestate evincit, & evincere deinceps juxta suum beneplacitum intendit, quando, partim insolenti armorum terrore, partim subtilioribus machinationibus, tot innocentûm incolarum dejectis animis, potiusq; confusis, quàm devictis, sub colorato, & ad speciem grato, instaurationis jurium, & libertatis prætextu, per immutationem dignitatis nostræ, commotionem, & à fundamentis cardinum statûs Reipubl: eversionem, universalibus edictis, & literis suis, atroci, & ab universali more, gentium & Principum inter se contendentium, alieno stylo, publicatis & vulgatis, per absolutam hostilis Imperij tyrannidem, nostri dethronisationem, statibus Reipub: intimavit, adigens eos, non tantùm ad deserendam juratam nobis fidem, verùm etiam ad patrandum abominabile, nec unquam in Polonia auditum facinus: Verùm, ubi Status Reipubl, congenita suorum Majorum virtute, nunquam ulla diffidentiæ, aut non servatæ suis Regnatoribus fidei labe, notatorum, (quorum magnus quondam Antecessor noster SIGISMUNDUS I, coram quibusdam Monarchis suas opes, Thesauros & magnalia exaggerantibus, integram nec unquam violatam fidelitatem, omnibus splendoribus & divitiis prætulit, coram iis totoq; orbe gloriatus, usq; ad invidiam, posse se in cujusvis Poloni sinu securè quiescere) tam in particulari Palatinatus, Terræ, & Districtus Regni, & M. D. L, tam in Comitiis per Lauda, quàm per Generalem Provinciarum Majoris Poloniæ & M. D. L. statuta, & confœderationes, postea universale Mariæburgense & Thorunense Consilium, & deniq; tota Respubl: in Comitiis præteritis Lublinensibus, legitimè juxta leges & consuetudines conservata, universali omnium Ordinum consensu, per protestationem, & assecurationem propriam, in prima constitutionum suarum facie, novo jurisjurandi nobis obstricta vinculo, & per reciprocum à nobis factum juramentum, novumq; Diploma, mutua securitate roborata; malignũ Regis Sueciæ Projectum, quod etiam intueri Gens Polona dedignabatur, pro detestabili, nec unquam acceptabili declaravit, reassumpto antiquorum jurium rigore, contra quosvis similia fomentantes. Post quæ Comitia, quamvis ex mente Reipub: habentes provisa ad prosequendum hoc bellum, media; potuissemus ipsa instigante justitia, tã grandes Reipubl, nostrasq; injurias jure armorum vindicare; vitantes tamen Christiani sangvinis effusionem, præferentesq; omnibus nostris injuriis, tranquillitatem publicam, simul volentes lenitate bonitateque nostra furorem Regis Sueciæ & ejus adhærentium mitigare & vincere, Commissarios à Repub: designatos, ad reassumendos offerendosq; Tractatus aulæ Sueticæ destinavimus. Præterea per Cardinalem Primatem legatosq; exterorum Principum, de eliberanda Thorunensi Urbe ab obsidione, & oppugnatione, repetitis vicibus institimus, proponentes, non solùm omnem facilitatem ex parte nostra, verùm etiam per interpositionem, & mediationem externorum Principum, spontaneam deditionem nostrorum militum, pro præsidio illius fortalitij relictorũ, declarantes, dummodo salva integritate ejusdem fortalitij, & restitutione in manus Reipub, more militari, liberè dimitterentur, imò appromittentes, licet bellum id diutius duraturum esset, illos milites, extra limites dominiorum hujus Reipub, ex nunc educendos, nec unquam directè vel indirectè adversus Sueticos Exercitus servituros aut militaturos. Rex tamen Sueciæ, hanc propensionem & inclinationem nostram, cum grandi

A.C. 1703 grandi postpositione Mtis nostræ, totiusq; Reipubl: aspernatus, Commissariis prius acceptatis, postea negato competente titulo, postpositis, non tantùm ex ingenita & hæreditaria erga hanc Rempub, malevolentia, verùm etiam ex fomento eorum, quos ad illum, vel diffidentia cum nostra Mte compulit, vel pertinacia deduxit, volens in constructo à se omnium infortuniorum theatro, hanc tragædiam, nunquam in Polonia practicatã, totiq; detestandã orbi, ulterius continuare, posteaq; per ruinã boni publici tristi epilogo concludere, aliam speciem & figurã continuandæ illusionis assumpsit, quando alios imagine insidiosæ pacis, quosdam exquisitis opinionibus & impressionibus, alios jam proprio, jam amicorũ interesse seductos, in diversa distractos studia, plurimos verò vel gravissimis & intolerabilib9 contributionibus, vel violenta expostulatione: si non iveris ad confœderationem, mittam centum amicos ad te invitandum; coactos; vel intentata ignis & ferri super colla & substantias nobilium executione prostratos, ad privatos congressus sub titulo confœderationis, domesticis legibus, & novissima constitutione, anni 1699. condemnatos; velut jura Mtis & Reip: tollentes; ordinem, publicam pacem & authoritatem Comitiorum, religiosissimè ab antecessoribus nostris conservatam infringens & invertens, angariavit, & hactenus angariare, infestis armis per Palatinatus grassando, non cessat; tot Senatoribus, Officialibus & Incolis ob generosam constantiam extra patrios limites pulsis, qui quidquid chari & pretiosi erat, relinquentes, in alieno solo vitæ quærere securitatem sunt coacti. Ad hæc universalibus ex mente sua traditis, liberæ genti, quæ nemini servivit unquam, conventicula cogere, ubi verò nulla spes evincendarum suarum intentionum, propter constantem Equestris Ordinis erga Mtem nostram, fidelitatem, apparet, iterum domos repetere imperat, inventa sub velamine reassumendi Tractatûs, faciliore & compendiosiore viâ, assequendi intenti, per expositos ad tractandum, in re verò, ad cointelligendum secum, Deputatos, ut in personis eorum, inversos status ordine, informi acephalæ vel dismembratæ Reipub: monstro efformato, sine nobis, aliisq; statibus, ex integro ad negotia publica pertinentibus uno ictu totam posset Rempubl: jugulare, quodq; Avus ejus violento conatu, & præcoci fato efficere non potuit, id occultis machinationibus & conspirationibus, modernus Invasor, tentare cœpit, in hoc exquisitis artibus intentus, ut primo fundamento libertatis Polonæ, de libera electione everso, & per vim throno nobis, ad quem legitimè, unanimi totius Reipubl: consensu, evecti sumus, erepto, vel se ipsum hæreditarium Dñum, absolutè Regnantem declararet, vel similem sibi Invasorem, pari emolumento, inthronizaret, postea verò pro suo placito, de Dominiis & ditionibus Reipub: disponeret, hocq; fine omnia fomenta diffidentiarum, oppressionum, invasionum, captivationum, violentarum coactionum, status nobilitatis, tum ex propria malevolentia, tum ex suggestione suorum Adhærentiũ, continuare non desistit, ut sonant originales literæ, quas nunc ad manus habitas, suo tempore & loco coram tota Repub: producere, non omittemus. Ideo, ubi in pleniorem omnium actionum, artium, & malignorum intentorum Regis Sueciæ agnitionem, propriâ tum nostrorum, tũ totius Reip. infortuniorum venimus experientiâ, justum & necessariũ, nostræq; Mti consentaneum judicamus, ut collata re cum Senatoribus & Deputatis, ad nostrum latus pro tempore existentibus, fidelitates Vestras de omnibus præteriti statûs & præsentibus Reipubl: circumstantiis perfectiùs informemus, quidve sequendum aut fugiendum sit, omni

mni genuinæ veritatis manifestatione deferamus, & præcaveamus. Manifestamus itaq; nos hisce Universalibus coram suprema Majestate cœli terræq; Domini, per quem Reges regnant, & jura Regnorum subsistunt, quòd, sicut nihil magis quàm ineundam cum Rege Sueciæ pacem desideramus, semperq; convenientem Tractatum, sine ullo Mtis nostræ, & Reipub: præjudicio, sequentes pressè præscriptum præteritorum Comitiorum Ordinem, circa gradus, personas Commissariorum, & alias solennitates, in novella lege expressas acceptare volumus, ad mentem & beneplacitum designati à tota Repub: ex præteritis Comitiis, ad latus nostrum Consilij, ita, omnia tam contra antiquas, quàm contra novellas leges attentata, vel qualescunq; innovationes, corruptelam, & eversionem statûs redolentes, novamq; Reipub: formam, & (quod absit) nocivam scissionem inducentes, quocunq; colore, prætextu, aut titulo, convocationes & privatorum conventicula quæsita; vel quærenda, occurrendo ulterioribus turbinibus & infallibili interitui Reipubl, nolentesq; in eodem statu, in quo ab Antecessoribus accepimus illam, Successoribus nostris, juribus, libertatibus, & consuetudinibus, integram & inviolatam relinquere, omnes hos, similesq; sive secutos, sive secuturos, sicut in virtute publicæ legis sunt annihilati, & cassati, ita pro interdictis, invalidis, nullis & irritis habendos volumus, præsertim in virtute constitutionum Comitiorum præteritorum, quas conservare & executioni mandare omni conatu allaboramus, jamq; eo fine vigore scripti ad Archivum, lege publica approbati, manu Cardinalis Primatis, & Mareschalci conclavis Legatorum in præteritis Comitiis subscripti, legationes ad externos Monarchas pro implorandis subsidiis, observatis gradibus, per Cancellarias Regni & M. D. L, accelerando, quàm maturissimam præparationem & tempestivam virium auctionem ad humiliandum & deprimendum hostem, pro salute & utilitate communis boni ritè & legitimè expedire non intermisimus, præveniendo dolosos conatus eorum, qui unam à nobis potentiam externam avellerunt, alteramq;, à qua præsentissimum in rem boni publici speramus subsidium, avellere nituntur: verùm etiam animitus optamus, ut omnes Regis Sueciæ intentiones, molimina, actiones, depopulationes Provinciarum, direptiones, ruinas, tot fortalitiorum urbiumq; incinerationes, Ecclesiarum vastationes, Thesaurorum spolia, ablationes artileriæ, omniaq; in Sueciam transmissa, & alias violentias, invasiones, extremam jurium & libertatum convulsionem, simulq; incessantia ejusdem Regis Sueciæ molimina, factiones, & ab aliis extorsiones, ab aliis ereptiones pecuniarum, aliaq; juratæ hostilitatis facinora, sine mora, providâ censurâ, & maturâ pensantes consideratione, unicum salvandarum rerum medium, scilicet, indilatam sancitorum, in præteritis comitiis executionem, ad contentandum alliciendumq; militem arripere velitis, & voce promulgati prius classici, ad generalem armorum unionem excitari, supprimendo & annihilando omnes inter vos diffidentias, discordias, contradictiones, privatas publicasve oppositiones, & reclamationes, authoritatem præsertim Comitiorum infringentes, ultima auxilia subsidiaq; Patriæ eripientes, & præsertim tumorem & pervicaciam hosti cōciliantes, qui unicè quærit, ut artibus suis nostram personam totamque Remp. uno possit operire sepulchro, superbosq; in eo triumphorum Colossos erigere. Hinc dum sola non nisi spes relicta in armis, unicūq; libertatis remedium sit, vi jugum excutere; obligamus, nostrâq; Regia authoritate monemus, quatenus ferro, noto quondam & terribili hosti- A.C. 1705

A. C. 1703 stibus, quod incliti Majores ideo appensum gerebant lateri, ut sanctam Fidem Catholicam, Regiam Dignitatem, Patria jura, libertatesque in integro conservarent, obstinatam Regis Sueciæ ferociam coercere, & & supprimere velitis, hac nostrâ certi assecuratione, quòd nos non solùm personâ, capite, viribus, opibus, omniq; conatu; verùm etiam vitâ, & extremâ guttâ sangvinis, integritatem Reipubl: Dignitatisq; nostræ, defendere & tueri statuerimus, & sicut singulari propensione, & affectu erga Polonam Gentem propter conservationem jurium ejus & libertatum, quæcunq; in proximè præteritis Comitiis Lublinensibus à nobis unanimi voto affectabant status Reipubl: promptè implevimus, eaq; sacrosanctè conservare volumus: ita in sequentibus, DEo dante, exorbitantiarum Comitiis; quæ, collato consilio cum Senatoribus & Ministris statûs, sine mora convocari optamus, quidquid antiquis juribus, & integritati Dignitatis nostræ non repugnare judicabitur, conformantes nos communi omnium Ordinum sensui, adimplere parati sumus, simulq; contra omnes eos, qui apertè vel occultè Regi Sueciæ, ejusque Exercitibus per contemptum legum & abusum sui statûs assistere quocunq; titulo vel prætextu ausi sunt, nec hactenus à male ceptis desistunt, vigori & rigori communis juris conformantes nos menti totius Reipublicæ, insistere declaramus.

LITERÆ UNIVERSALES AD TOLLENDAM CONFOEDERATIONEM MAJORIS POLONIÆ Varsaviæ die Sept.

AUGUSTUS II. &c. Post Titul.

UNiversali Poloni & externi orbis judicio persuasi eramus, quòd feliciter finitorum ad vota populi Comitiorum Authoritas sacrosanctè & immobiliter à Majoribus nostris conservata, in cujus manutentione integritas jurium, vigor omnis regiminis, potestas efficacis defensionis, & salus publica ædificari solet, indivisibilem unionem, & invictas vires stabilire debuisset, per inventa efficacis subsidii media, auctos & assecuratos exercitus, laudatas in exsolvendam mercedem contributiones, extincta diffidentiarum semina, quando, quidquid ad manutentionem libertatum & jurium, quidquid ad auctionem eorundem pertinebat, per seperatum, diploma nostrum Statibus Reipub. assecuravimus & totum illud inviolabiliter manutenere voluimus. Et ecce inventi sunt tales, qui privatis inducti passionibus fumos aliquos sinistrarum interpretationum ante oculos hominum innocentium ponendo, claritatem juris publici & Statutorum Comitialium obscurare, & ignem dissidiorum inter Status dissipatum de novo accendere cupiunt. Et quod vel maximè dolendum, speciosum nomen vindicandæ libertatis præseferendo, ut eò ad metam destinatam proposita sua perducere possint. Comitia solitum à sæculis in similibus Reipub. paroxismis expertum antidotum in virulentum venenum transmutant, usurpando sibi novo exemplo, & maximè nocivo abjectâ superioritate authoritatis nostræ Regiæ particulares legibus vetitas pacem communem ex fundamento evertentes congressus, & tales actus, qui publicum scandalum

dalum compactatorum Statûs solutionem, & omnis boni Ordinis eversionem causare solent, & quantumvis prima illorum principia in meliorem partem interpretati sumus, & ulterius propter conservationem pacis internæ in eadem opinione manere parati sumus, cùm tamen effectus patientiæ nostræ doloris sint pleni, quos in ultimo responso Aulæ Sueticæ legimus, quòd oblatæ à Commissarijs cum notabili authoritatis nostræ & Reipub. demissione, satis fructuosæ & utiles pro parte sua à Rege Sueciæ conditiones postpositæ, fastuoseque tractatus rejectus, nullamque ad pacem reliquit spē, monstrando palàm fatale omnium malorum fomentum discordiam civium, separata consilia & divisa vestra, nonnullorumque repetitos congressus. Proinde obviando his, & ulterioribus in ruinam Patriæ paratis impetibus, ab hostibus verò in favorem proprium scandalosè acceptis, volendo insimul manutenere authoritatem Comitialem in suo vigore, & ut his subtilibus practicis per longanimitatē nostram ad majores ausus contra nos & Rempub. ulteriora inconvenientia tentandi & moliendi occasionem non demus, Comitiola Relationis hactenus ad effectum non deducta per universales literas nostras vobis indicimus, optando, & per amorem Patriæ obligando, ut exemplo antiquorum Polonorum, qui non in sermonibus aut verbis vanis, sed in negotiis & actionibus fortitudinis & unionis fundamentum consiliorum suorum ponebant, pro defensione authoritatis nostræ, & securitatis miseræ hujus Patriæ justa & salutaria contra tam fortem inimicum more antiquo Polono acceptis resolutionibus ad communem Statuum Reipub. concordiam conformando se, & statuta Comitiorum ad executionem deducere non intermittatis. Relictis à parte omnibus privatis consiliis, congressibus, conscriptionibus, quæ & antiquis legibus & recenter reassumptis, titulo de Guerris inhibentur, interposito pœnarum rigore ipso facto incurrendo, & irremissibiliter extendendo, & ad Domos vestras redeatis, curando tranquillitatem publicam, quam omnibus Gubernatoribus etiam adhibito forti brachio manutenere jubemus secundùm leges, & constitutiones Comitiorum. Quod ut notum sit. &c. &c. A.C. 1703

LITERÆ REGIÆ AD SENATORES ET DEPUTATOS ad latus suum eâdem die expeditæ.

SPerabamus infallibiliter, quòd Comitia præterita feliciter conclusa, post fundatam tot vinculis & restabilitam inter Status confidentia, exoptatam ab extra, & ad intra, adferre debuissent tranquillitatem: Ita in eodem fundamento vocatis Varsaviam Commissariis ad Tractatus, destinatis obligavimus, ut etiam non sine diminutione nostræ authoritatis Regiæ & Reipub. propositiones, ultimos altissimæ securitatis gradus includentes ad aulam Sueticam mitterent, ut ultimam destinatorum ejus resolutionem explorare possent.

A.C.1703 *Et ecce loco exoptati responsi, & expectatæ inclinationis ad Tractatus contrarium rescriptum ad normam solitæ Cancellariæ illius styli, quæsitis & improprijs argutiis impletum, omnem spem pacis excludens recipimus, cujus totum tenorem aperta invidia, & singularem causam in motus domesticos, & prohibita conventicula authoritatē Comitiorum, & superioritatis nostræ evertentia rejiciunt, & illa pro obtentu continuandæ hostilitatis allegant, quando magis privata studia eorum, qui cointelligentias habendo cum hostilibus machinationibus jura & hostilitates antiquas aggrediuntur, & juratā abrumpendo fidem, obstinatas intentiones suas per extremam ruinā Patriæ erigere intendunt potiùs, quàm authoritati totius, & indivisibilis Reipub. providere. Proinde in tam subito publici periculi casu insistendo novellæ legi, cum Consiliariis & Deputatis ab Equestri Ordine conferre volumus, & te pro die 16 Mensis Novemb. in anno præsenti ad latus nostrum, ubicunq; tum constituti fuerimus, pro consilio & auxilio invitamus, ut his & ulterioribus inconvenientijs maturè obviando, ita ex consilio & sensu tuo procedere possimus, sicuti authoritas legis communis, & ultimorum Comitiorum reassumpti vigores informabunt. Minimè dubitamus, quòd sicut soles constanter in his difficultatibus nobis & Reipublicæ veram testari fidelitatem, & nunc ad manutenendam integritatem boni publici laborem hunc indulgebis, certus meritorum tuorum recompensam, apud exteras verò nationes immortalem nomini tuo vendicabis gloriam &c. &c.*

RESPONSUM STANISLAO GODLEWSKI 5tā Septembris.

ACcepi literas tuas de data 21. Augusti plenas constantis affectûs, plenas dignarum pro bono Reipubl. defensionum, singularem inde habui satisfactionem. Ago gratias pro primo, accedoq; sententiæ tuæ, secundo illud tantummodo addo, necesse esse dura Mortales pati, sic volente DEo; causa malorum omnium hujus infelicitatis nostræ est pœna peccatorum nostrorum, quæ justitiam DEI in nos armant. Diffidentiæ injustæ, simultates quæsitæ, tanquam in medio pacis oblivio commodorum publicorum, tanquam Patria non nostra esset, insensibilitas super infortunia, & oppressiones tanquam non satis jam nos perstrinxerint, & quod majus malitiæ genus, plurimorum causa malorum, quòd unus contra alium agit, alter alterum persequitur, & etiam bonam aliorum voluntatem ad bene agendum alii impediunt, quod nimium alienum est ab ingenio meo. Comitia tam bene finita, merces tam abundanter laudata, & tamen exercitui cum suis Ductoribus non videtur esse satisfactum, & sic quod erat, esse non desistit, quia odio infelicitatis operosæ ad otium, ut solent, nunc anhelant. Multa accusant, & pauca agunt, & multi ita sunt constituti, ut amissā Republ: piscinas suas fore salvas sperare videantur. Sed omnia hæc, quæcunque scribo, scienti dico, qui his plura sibi dicere potest. Non moror proinde, sed vel è longinquo cordialiter amplector, securumq; te reddo, quòd omnia agam pro bono publico, nam turpe crederem, cedere oneri, luctari cū officio, quod semel recepi &c.

Adne-

Adnecto Universales literas ad Palatinatus Majoris Poloniæ, ut videas nihil intermittere Nos, quidquid ad pacificandam Patriam proficuum esse credimus, maluimusq; interdum, ut multi nos nimis exactè, quàm pauci nimis negligenter facere existiment. &c. A.C. 1703

COPIA UNIVERSALIUM LITERARUM AD PALATINATUS MAJORIS POLONIÆ. 2. Septemb.

POst tit. Post finita feliciter Comitia Lublinensia inter primas solicitudinis nostræ curas, celerem & indilatam sancitorum executionem omni conatu & applicatione promovere volumus, ut in omnibus Palatinatibus & Districtibus Comitiola relationis votivo Reipublicæ eventu finita, præsidium & subsidium integritati boni publici adferant, & eo fine Universales literas nostras pro Comitiolis relationis pro termino in Constitutionibus designato Palatinatibus Majoris Poloniæ expedire demandavimus; quæ quia propter pericula præsentia alicubi detentæ in tempore ad loco consueta non devenerunt, & publicari non potuerunt, consequenter illa Comitiola annullari debuerunt. Proinde satisfaciendo necessitati publicæ ad mentem novellæ legis in loco consueto pro die.. Comitiola iterata relationis authoritate nostrâ Regiâ indicimus, & constituimus: obligando omnes, ut eradicatis ex cordibus vestris diffidentiarum seminibus, alienatis omnibus nocivis juribus, & consuetudinibus, antiquis obstaculis, sequendo tritum Antecessorum vestrorum iter, constituta Comitiorum in omnibus punctis ad conservationem universi necessaria, quàm celerrimè & efficacissimè executioni demandetis; & simul fortibus consiliis & viribus conjunctim cum exercitu Reipub: & nostro auxiliari resistentiam grassanti inimico dare non intermittatis. Quas Universales literas &c.

MEMORIALE Ad SERENISSIMUM & POTENTISSIMUM POLONIARUM REGEM LEGATI CÆSAREI 6. 7bris.

INfra scriptus S. R. Mtis legatus in Polonia S. R. Mti Vræ eo, quo par est, debito respectu, nomine & ex parte S. Cæsareæ Mtis Domini sui Clementissimi exponit. Quod quamvis ab aliquo tempore S. C. Mtas ex diversis partibus certior reddita fuisset Ragoccium, postquam per fugam ex carcere Nostradiensi evaserat, in Poloniam se contulisse, in hocq; Regno pro se, suisq; adhærentibus receptaculum & protectionem non sinè publico scandalo invenisse, non potuisse tamen eam hactenus talibus Nuntiis fidem adhibere, neq; sibi imaginari, fore, ut aliqui in hoc sibi vicino, amico, & confœderato Regno reperirentur, qui nullâ habitâ causâ, & quidem eo tempore, quo ipsa omnem operam & curam impendit, ut pristina in hoc Regnum reducatur tranquillitas, quiesq;, talibus hominibus de conspiratione in caput Augustissimi Imperatoris legitimi ipsorum Dñi, inq; perniciem à DEo sibi datorum commissorumq; Regnorum, & Provinciarum convictis non solùm hospitium dare, verùm etiam consilio & auxilio assistere, in eoq; summam ponere Ragoccius in Polonia

A.C. 1703. solicitudinem, ut in suis Regnis atq; Provinciis novi motus & turbæ ipsorum operâ & industriâ excitentur, conserventurq; proprio, & nefando ausu, inauditoq; apud alias gentes, quæ in mutua amicitia, atq; bona vicinitate vivunt, exemplo, privatâ authoritate præsumerent. Nisi modò certis Sacra Cæsarea Mtas edocta esset documentis, dictum Ragoccium, aliquotq; ipsius adhærentes non tantùm longo tempore in Polonia commoratos fuisse, & à diversis incolis omnia hospitalitatis beneficia recepisse, sed etiam in Hungariam ad exequendas perniciosas suas, & à quocunq; detestandas intentiones discedentem, validas auxiliatrices aliquot copias secum ex Polonia, Magnoq; Ducatu Lit. eduxisse. Neminem latere potest, dictum Ragoccium cognitâ causâ, observatisque juris formalitatibus læsæ Mtis, perduellionisq; reum à Commissariis ad hoc constitutis pronuntiatum fuisse, & cùm pravâ sceleratâq; conscientiâ ductus ex carcere ante latam sententiam evaserat, decem millia florenorum Germanicorum illi, qui vivum, sex autem millia, qui mortuum ad manus justitiæ consignaret, publico diplomate promissa fuisse. Hæc etenim principalis omnibus Regibus, Regnisq; ac Rebuspublicis causa comunis est, & esse debet, ne talia & tam enormia crimina, quæ in perniciem, interitumq; cujuscunq; Patriæ tendunt, maneant impunita, multò minùs ut illi, qui talia perpetrârunt in sinu vicini, amiciq; Regni foveantur, assistentiaq; ipsis præbeatur. Sacra verò Regia Mtas vestra, hæcq; inclyta Respub. utpote quæ nihil hactenus habuit antiquius, sanctiusq; quàm pacta & fœdera cum vicinis Principibus semel inita semper illæsa servare, neque permittere, ut illa, à quocunque subditorum propriâ & privatâ authoritate violentur, ob fœdera & compactata perpetua, quæ à longo jam tempore Sacram Cæsaream Mtem inter & hanc inclytam Rempub. pro utriusq; partis bono & cum optimo repetitis exemplis comprobato successu intercedunt, & quæ semper etiam sanctè & inviolabiliter à S. Cæsarea Mte observata fuêre, quæque graves & ipso facto incurrendas pœnas contra illos, nullo penitus excepto, qui rebellibus unius aut alterius partis receptaculum dare, protegere, aut quomodocunq; assistere auderent, decernunt, magis & sine mora mutuo isto pactorum & fœderum ligamine tenentur, ut contra illos, qui in hoc Regno, Magnoque Ducatu Lit. nunc recenter supradicto Ragoccio ejusq; adhærentibus in Domibus, Palatiis, fortalitiis, terris propriis, aut jurisdictioni subjectis refugium recipere permiserunt, illosque ibidem protexerunt, nutriverunt, pecuniâ & consilio adstiterunt, & foverunt, seriò inquiratur, contraq; eos, qui rei inventi fuerint, secundùm compactorum fœderumq; tenorem rigorosè, & exemplariter animadvertatur, prout etiam illis, qui in Hungariam pro rebellium assistentia ex Polonia, & M. D. Lit. vel separatim, vel copijs immixti se contulerunt, ut quantociùs, & quidem intra præfixum certum temporis spatium ad Provincias suas redeant, nullumq; ampliùs in futurum neq; in Poloniam, neq; extra Poloniam directè vel indirectè per promotionem, cambium, vel transmissionem pecuniæ, munitionum, armorum, victualium, aut cujuscunq; alteriùs rei ad nocendum aptæ auxilium præstent, severâ fœderumq; & compactorum legibus præscriptâ comminatione injungatur. Quod, dum nihil æquius ac justius non solùm, quia reciprocis pactis innititur, verùm pro utriusq; partis Regnorum, Provinciarumq; mutuâ prosperitate & conservatione plurimùm salutare imò necessarium est, ita S. Cæsarea Mtas notâ & ubiq; deprædicata æquanimitate pollicetur fore, ut huic indies magis,

gis, quia impunè gliscenti malo remedia sine mora adferantur opportuna: offertq; se in similibus, aliisq; compactatis & fœderibus insertis, tum etiam in omnibus se præsentantibus occasionibus juxta bonæ vicinitatis & amicitiæ jura idem sine ulla dilatione, debitâ desuper factâ requisitione facturum. Ego verò summo profundissimoq; respectu & cultu maneo S. Mtis Vræ, Humillimus & obsequentissimus servus. Henr. C. de Stratman. A. C. 1703

IN VIM RESPONSI EXPEDITÆ SUNT LITERÆ UNIVERSALES ad Civitates limitaneas die 9. 7bris.

Post titulos. Quando nihil sanctius & antiquius Status Reip. super conservationem fœderum & Pactorum cum vicinis Monarchis esse credunt, & unanimi consensu immotam in eo nominis Poloni ponunt reputationem, nullâ re violentiùs & sensibiliùs cor nostrum paternum potest affligi, quàm notitiâ & querela ab Augustissimo Imperatore per legatum ejus ad latus nostrum nunc manentẽ nobis delatâ; quòd Princeps Rakocius pro rebelli declaratus, in Regno Hungarico grassans, quasi haberet aliquos ex Dominis nostris Regni & M. D. Lit. faventes, qui obliti severitatis pœnarum in constitutionibus Comitiorum contra violatores Pactorum cum externis expressæ, non tantùm consilio adesse, sed & pecuniâ juvare, & copiis auxiliaribus, ut in destinatis suis & rebellione faciliorem possit habere progressum, non intermittunt. Per quod omnes tales ipso facto non tantùm in pœnas legum infamiæ, perduellionis, & confiscationis bonorum inciderunt, sed etiam pro hostibus Patriæ censeri debent. Proinde nos nihil magis nobis, quàm observationem & conservationem in integro bonæ cum Augustissimo Imperatore amicitiæ & vicinitatis optando; obviando etiam ulteriori subditorum nostrorum tam in Regno, quàm in Magno D. Lit. licentiæ, his universalibus literis severè intimamus, ut omnes, quicunq; aliquas copias eidem Principi in subsidium miserunt, illas in tempore à publicatione harum literarum universalium sex septimanarũ omnino revocent, & hi omnes, quicunq; quomodocunq; sive sparsim, sive sub signis assistunt, in domos suas redeant, & imposterum, ne quisquam ex istis vel aliis omnibus Regni nostri, vel Ducatûs Lit. incolis audeat ullam Principi huic, & ejus adhærentibus, nec hominibus, nec pecuniâ, nec armaturâ, nec ullis aliis necessitatibus bellicis auxilium ferre, nec etiam correspondentiam ullam cum illo habere sub pœna de Gverris & aliis rigoribus in constitutionibus Regni annorum 1588. 1590. 1607. 1609. 1613. 1618. expressis, quarum executionem contra transgressores & violatores legũ irremissibiliter extendi debere declaramus. Eodem tempore Gubernatoribus, Capitaneisque nostris, præcipuè limitaneis hos insolentes homines rapiendi, delendi, extirpandi, ad executionem leges deducendo, omnimodam permissionem damus, sub nexu officiorũ eorundem, & sub pœnis iisdem constitutionibus determinatis. Has verò universales literas, ut eò citiùs publicari possint, ad civitates, oppida, & loca consveta mandare jubemus. &c.

Receptores Ragoccij

STANI-

A.C. 1703 STANISLAO LESZCZYNSKI PALATINO POSNANIENSI
Varsaviâ 7. Septemb.

PLenas teneritudinis literas tuas accepi; Vellem abstinere à scribendo & tantùm cor obsigillatum meum tibi mittere; Plura enim in illo legeres de affectu meo erga te, quàm invenies verborum, quia hæc non invenio, quibus expectationem nostram describere possem, desideria verò ex alia parte tua queam adimplere; Hoc est certū, quod medium à te conferendi ad invicem datum videtur mihi esse efficacissimum, quia in uno quadrante plura loqui, quàm in toto papyri libro scribere possumus. Non recusarem ego etiam medium itineris conficere, quia ubi agitur de obsequio Patriæ, nullus me antecurret, sed præsentes conjuncturæ iter meum nullatenus permittunt. Si tu velles, posses tanquam in ea ætate constitutus venire in Casunum tuum, tunc & ego non gravarer ibidem comparere, & in medium conferre de modis, ex quibus hic & nunc non video ullum meliorem, quàm illum, quē toties tibi insinuavi, ut sancita Comitiorum acceptentur, concordia inter omnes fiat. Omnium enim nostrûm in eo consistit utilitas, ut è malis eluctemur, & junctim de misera hac cogitemus Patria. Expecto proinde à te notitiam, an venies Casunum &c.

P.S. Per amorem DEI, extingvamus hunc ignem, cùm est exiguus, quia nemini eo nocebimus, nisi nobismetipsis.

LXXIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. S. R. CANCELL: ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO ROMÆ 13 Septemb. Varsaviâ.

GAUDIUM mihi à te vir amicissime, sunt enim amoris velut vades, qui nubeculas mœrorum dispellunt, & dulcia dant curarum ac laborum intervalla, sed magis mihi gaudium ab affectu, quem purum ostendis, & sine fuco; illum jam pridem calentem, magis quàm lucentem. A prima notitia amavi te, & occultiùs ab initio, ast pòst apertè, & sine velo; Repentinas illas amicitias non probo, quæ paleæ aut straminis instar leviter accensæ citiꝰ evanescunt, quàm coalescant, nectare dulciores, dum novæ, & recentes, postea vappa. Qua jactura quid leviùs esse potest, si amicus esse desiit, qui nunquam fuit? solidus amor à virtute profectus, tam finem nescit, quàm ipsa virtus. Cui potest esse vita vitalis, qui non in amici mutua benevolentia acquiescit. Quid dulciùs quàm habere, quî cum omnia audeas sic loqui ut tecum. Quis esset tantus fructus prosperis rebus, nisi haberes, qui illis æquè, ac tu gauderet. Adversas verò ferre difficile esset sine eo, qui illas graviùs, quàm tu, ferret.

15tâ elapsi mensis venit mandatum Regium, ut summo manè ducerem mecum Principem Wisznioviecciuum solum, sine ulla caterva, quam secum trahere solet, Odsochium, quo etiam venit itidem solus D. Castellanus Cracoviensis, fuit privatum consilium bellicum circa quid agendum? combinare voluit Rex DD. Generales & ad fortia agenda excitare. Juvi & ego ut potui, affectus enim sincerus in Patriam ursit, & eo ardore, quo soleo, non cunctarer dicere, quæ sentio. Nosti genium Castellani, unde concludes quantam difficultatem habuerimus in persuadendo eo, quod è re Reipub. est, cùm præsertim Cardinalis Primatis

matis diversis gnomis imbutus videatur. Conclusum in hoc consilio, ut Dñus Castellanus ex hac parte Vistulæ ubi Thorunium est, Princeps verò Wisniowieccius cum Exercitu Litvaniæ in aliam transeat, & uterq; versùs Thorunium consilia semper & progressus suos communicando progrediantur. Vidimus autem nihil magis nunc Regem cogitare, quàm ut peditatus ejus Thorunio securè exire possit. Post conclusum consilium dixit mihi Rex delatum sibi à Cardinale, quòd ego correspondentiam habeam cum Dño Piper, ast hoc à veritate alienissimum est, & non nisi unam epistolam ipsi scripsi, idq; cum scitu ipsiusmet Regis, dum Lublinum ad Comitia irem; item quòd eidē insinuaverim regere me absolutè & quòd sine me Rex nihil faciat, è converso faciat, quæcunq; demùm mihi placuerint; hoc quoq; ab omni veritate abludit, neq; enim id prætendo, neq; prætendam unquam. Nihil facio quòd me pudeat fecisse, & iniquè redarguor in multis, undè laudari mereor. Mens enim mea quam semel in Regem & Patriam implevit charitas, sui juris esse non sinitur, metuit quod nescit, dolet quandoq; quòd non oportet, sollicitatur plùs quàm noluerit, & undè noluerit, compatitur nolens, miseretur in vita. Cùm ergo nullius mali mihi unquam conscius sim, nihil commiserim cui peccatum subesset in Regem, & Patriam, vel nunc etiam, cujus me mea accuset conscientia, ut ergo me justificarem, & adversariorum iniquas calumnias ostenderem, petii à sua Mte, ut mihi permitteret expostulare cum Cardinale, ut quòd asseruit, probet, cùm valdè mirer, & plurimum doleam, quomodo pro certò affirmare id potuerit, de quo certum est, quòd certus minimè sit, nemini enim de me magis credo, quàm mihi. Et dum permissionem à bonitate Regis habuerim, in crastino statim, ne quis silentium meum, & modestiam in conscientiam deduceret, fui apud D. Nuntium Pignatelli, quamvis mihi parum amicum, non meâ certè culpâ, sed aliquâ sinistrâ relatione, & petii ut tanquam Minister Pontificius vellet loqui cum Cardinale Primate, & rogaret ipsum, ut quod contra me injustè dixit, verè si potest probaret. Jam pridem ego vexor, scindor, laceror & crescit indies malum, & ingravescit; ne ergo dilatio & mora sit harum probationum, petij instanter, instantiùs instantissimè non dubitans de Ministro capitis nostri, quin vicem meā ita animo apprehendat, ut etiam plura hoc in passu curet, quàm ego nunc possim desiderare, cum credam firmiter, rectiùs hæc eundem cognita habere, quo zelo serviam Regi, & cujus rei sim capax. Accidere posse ex his principiis quædam, quibus ut D. Nuntius provideat, necessitas exigit. DEum testem citavi, Poloniamq; universam non tantùm me non quærere, sed etiam diligentissimè evitare, omnes quascunq; occasiones offendendi Primatis, sed tamen minimè ejus auctoritatem timere, primus est in Senatu, sed par in sententia dicenda. Faciat ergo Dñus Nuntius, quod videbit ex usu fore, & consilium capiat, quod credet propositis magis conjunctum, quia diu in eodem loco res non possunt, ut jam sese habent, commorari. Expectabam aliquot diebus, & responsum non habui ex impatientia, fultâ ratione iterum adij Dñum Nuntium, qui, respondit mihi, Cardinalem id ab alijs audivisse, nec velle mihi probare, eò quòd non possit, evidenter verò putet deteriora illum semper velle, quæ, quia ego viriliter impedio, vellet me si tantùm virium est, quantùm voluntatis, præcipitare, & sic justus fert crimen iniqui. Quod ut Serenissimo Regi referret Dñus Nuntius enixè petij, sufficit enim mihi quòd in probationibus defecerit, & quòd dixerit, non A.C. 1703

quæ

A.C. 1703 quæ ego mereor, sed quæ ille dicere solet.

18 Fuit apud me iterum Dñus Castellanus protestando contra Exercitum Litvanum, quòd ex hac parte progredi velit Vistulæ, quamvis eo concluso contentus nuper fuerit & cum ego de communi malo collocutus, remedia communicavi, interim tamen, ut ille ostendat mihi quid possum, quid velit, & lenire volui quæ exterrent, compescere quæ irritant, discutere quæ fallunt, persuadebam, ut daret operam, ne quid unquam invitus faciat, quod necesse facturus est, & dimittere volui illum plenum fiduciæ, promittens, me evicturum apud S. Majestatem, quòd etiamsi sit contra constitutum nuperi consilii permittet, ut etiam Exercitus Polonus hac ex parte eat, sed ille (nesciens sanè quid velit) nolle se simul cum Litvanis ire, cum enim eorum Exercitus sit absq; omni disciplina, nolle se pro eo respondere tot injuriatis. Quædã eum magis torquent, quàm debeant, quædam ante torquent, quàm debeant, quædam torquent, cum omninò non debeant.

Futurum enim primum despicere deberet, quod non facit, an certa sint argumenta venturi mali, plerumq; enim suspicionibus laboramus, & illæ illudunt nobis. Quàm multa non expectata veniunt, quàm multa expectata nunquam comparent! Sensus nostri nimius amor timoribus nos inquietat, solicitudinibus onerat, contumeliis objicit.

Tandem 19nâ scripsit fortissimè D. Castellanus Cracoviensis, quòd satius esset, ut ostenderet Rex Seren: simpliciter se contemnere, quàm perpetuâ simulatione torquere, petiit ne Litvani transirent pontem, sed illâ parte Vistulæ irent, continua & ex intervallis rediens mutatio, & semper præsentibus infesta levitas, sed hoc nunquam fiet, etiam si semper optetur, responsum datum negativum, ego voluissem civiliùs quia diffidentia hæc multa potest causare mala, & ea ad augmentum depressæ publicæ servient certò fortunæ.

23. Transtulit residentiam suam Rex in Uiazdow; Captus est in taberna bibens Canonicus Vnieioviensis Jasinski vocatus, mali corvi malum ovum, qui cum literis à Cardinale ad Generalem Reinschild tũ ibat, interceptæq; literæ, quas consuerat in pileo. Tunc recentia magis clarescunt, cum fuerint malis comparata prioribus, nollem hæc dicere, sed nescio quid prosit, si quod mundus clamat, ego tacuero. Me ipso meliùs cognitum hoc habes, atq; perspectum, recordor enim semel de hoc nos invicem contulisse, quomodo certus Jasinski (& est Pater hujus de quo historia) arbor mala non potest bonos facere fructus, cujus est memoria in constitutione ea, in qua perduellionis, & læsæ Majestatis reus, Hieronymus Radzieiowski parens nostri Primatis condemnatus, ab hoc missus erat ille ad Cosacos sub JOANNE CASIMIRO, ut eos contra Regem, & Rempubl: adduceret, qui interceptus, à strenuo & bellicoso viro Wyżycki Patre hodierni Domini Episcopi Chelmensis fassus est, & non negavit omnia ea, quorum fine ad Cosacos ibat. Hujus ergo boni Patris non melior filius has literas portavit, in quibus præmonebatur Dñus Generalis Reinschildt, appropinquare exercitus nostros in illam, ubi castra sua erant partem, ut esset cautus paratusq; sive ad aggrediendum, sive ad se defendendum. Nolim laborẽ subire, ut tam clarum crimen describam manifestè, quod evidenter spectari potest. In summo ergo discrimine, ac perarduo, quale unquam evenire potuit, Primas noster versatur, non opus est testibus, propria manus convincit.

24. Fuit Cardinalis Primas apud Regem, & præsumens animo posse

se aliquid inveniri, quo se excusare valeret, & destinata Regis prohibere. Quidam nunquam magis, quàm cùm erubuerint timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint, volebat in recenti statim publicè se (non tantùm præsentis, sed vigilantis est occasionem observare properantem, vel frustratrices moras proponentem) excusare, sed privatim tantùm admissus, & eadem, sed non eodem modo fecit, meliùs probat honesta, quàm sequitur; ad confessionem nempe dum adducebatur aliud respondebat, aliud putabat. A.C. 1703

Dixit nobis pòst Rex ostendisse eum literas à D. Reinschildt, cui has, quæ interceptæ, responsorias esse declaravit, sed illæ primæ sunt frigidæ, nec tantam in responso requirebam confidentiam, non est hujus animus in recto, cujus acta discordant, cùm præsertim hæc, quæ dicebat, non possunt ita bene exprimi, quàm videri. Deinde nullam excusationem id admittit, quod hosti consilia contra Regem, & contra Patriam insinuet.

Interim Rex, qui multa, & quàm sæpe in caput suum casura tentat, pro malis bona rependit, quasi injuriam oblivisci deberet, officijq; meminisse, petiit à nobis, ut in hac materia parùm, aut nihil loqueremur, & dolorem non ostenderemus, sed comprimeremus, sopire hæc in occulto prætendens, sed patet omnibus veritas, & magistra omnium rerum ratio, nondum est occupata multum, ex illa etiam futuris relictum est, quod factum est infectum fieri nequit, quod auditum est, celatum esse non poterit, cùm præsertim levis est malitia, sæpè mutatur non in meliùs, sed in aliud. Sed Rex hæc non considerat aliis intentus, & hunc suum publicum dolorem æquo animo tulit. Evenit enim in his morbis, quibus afficiuntur animi, quò quis pejùs se habet, minus sentit, hoc semper erit pòst, quod ante fuit. Inter nos dicimus tam imbecillem esse qui nocet, quàm cui nocetur, & quòd deliberare res nescimus, de quibus non cum fama, sed cum rerum natura deliberandum est, cum similia fiant, aut metu pejoris, aut spe bonorum, consilium enim futuri ex præterito venire debet.

Apparuit & in eo, quod dicam obliquus in Regem Cardinalis affectus, permisimus, & facultatem dedimus postulatam DD. Ablegatis mediatorum, ut puncta hæc, quæ inter nos sunt conscripta communicarent, tanquam ex se Cardinali Primati, quod dum fecerunt, placuerunt illi, & acquiescere se in his simulabat, tamen morem pristinum inivit, cum addi voluit (nota animum) ut si Rex hæc non servaverit, quæ in scripto promittuntur, ut Respubl: ab ejus sit obedientia libera, cum quo puncto nocte fuit apud me D. Rubisson. Hæ prætexebantur causæ ad continuandam potentiam, adhibendum semper prætextum contra Regem. Ab homine homini quotidianum periculum, una hæc illi cura, in alia negligenti; Facilis quippe in proclivia decursus est.

25 Interum Cardinalis audacior jam tentat, movetq; magistra præsumptio ex declaratione Regis facta, quia acrior illi lucta adversùs fortunam blandientem, quàm tonantem, petiit ut Senatûs-consilium convocaretur, ut in illo literæ interceptæ legerentur, ut ibi se purgare posset, sed hoc non est visum.

26. Dum Cardinalis in Palatio comparuit, Nos Ministri Statûs consultò abivimus, sine quibus consilium esse non potest, quod valdè illi displicuit, fuimus immediatè apud D. Nuntium, qui mirabatur tam malam Cardinalis (formalia ejus verba) conscientiam, cum illi omnia, tanquam in speculo ostenderemus. Quanto non nasci (addidit) melius fuit,

A.C. 1703 fuit, quàm numerari inter publico malo natos.

Theodorus Potocki. 29 Episcopus Culmensis dixit mihi incusari me à Cardinale, quòd scilicet scripserim Romam, quòd de genu deprecatus fuerit Regem Lublini, & mille alia, quæ nec in cogitatione quidem habui. Primo scribere non soleo nisi vera, Lublino vix cuiquam scripsi, cùm tempus scribendi absolutè defuerit aliis occupato. Ego his minimè movebar vitā beatam efficiunt, tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ. Recordor bene moniti, si videris inimicum in manus tuas incidisse, noli putare tempus esse vindictæ, sed salutis, & tum maximè parcendum est inimicis, cùm in nostra fuerint potestate. Injuria propositum hoc habet, aliquem malo afficere, ego nihil minùs cogito, sunt alij, qui scribunt, & quorum major pars constat vitio interpretantis, & augentur semper in majus rumores, ego verò nunquam, aut alienis infortuniis intentus sum, aut meis anxius, & in hoc studio sine offendiculo conscientiam habeo ad DEUM, & ad homines semper.

31. Venit notitia à Colonello Nowosielski Litvano percussos Suecos quingentos in acie stratos, Saxones autem debilitate equorum se excusasse (tanquam nisi ad fugam sint fortes & expediti) quod adesse huic occasioni non potuerunt.

11. Currentis Procancellarius Litvaniæ, & Thesaurarius Przependowski evicerunt à Rege, ut copias literarum harum interceptarum subscriberent Senatores, tanquam cum originali concordantes, & ut originalia redderentur Cardinali, sed ego de hac re dixi, & sensi absque præjudicio, vel aliorum sententiæ, si quid meliùs sapiunt, vel cujuslibet sapientis, si hoc modò Rex vult, aut fortè ita expedire videt, ut reddat originalia, ut saltem in copia sit nomen Cardinalis asserentis concordare cum originali, nihil enim prodest nos ut subscribamus, si originalia reddentur, quod & factum est.

Scripsi expeditionem pro legatione ad Regem Prussiæ ex concluso Senatûs, Legatus autem declaratus est Dñus Szczuka Procancellarius Litvaniæ.

COPIA LITERARũ CARDINALIS PRIMAT. ad REINSCHILD.

Illustrissime & Excellentissime Dñe. Nihil magis mihi volupe fuit, nihil solatio magis, quàm redditæ mihi nuper ab Illm̃a Excellentia Vra literæ, quæ & de statu prosperæ valetudinis & de continuato in distans erga me affectu, Illm̃æ Excellentiæ Vræ me informant, firmant, & roborant. Si cordis & affectus mei sensus leviori chartæ confidere valerem distincta hæc in me legeret: hoc unicum queror, quòd nulla mihi hucusq; detur occcasio realitate testandi, quòd animo optarem, nec opportunitas colloquii in his, in quibus Excellẽtiam Vram instructam vellem. Supplebit in aliquibus præsentium lator, dum ego in distincto affectu, & veneratione maneo, Illm̃æ Excellentissimæ Dñatiois Vræ, affectissimus ex corde servitor. Varsaviæ die 21. Anno 1703. M. Cardinalis Radziejowski Primas.

COPIA INSTRUCTIONIS DATÆ LEGATIS AD BELLI DUCES REGNI POLONIÆ. die 17. Septembris.

NON orbi solùm Polono, verùm exteris quoq; est in propatulo nationibus, quidnam cum nostra agatur Repub. quæ in ultimo versatur discrimine. Nemo enim est, qui eam bellis oppressam perni-

niciosis concussam, prostratam, & eversam machinationibus, non suspiciat, eique non compatiatur. Unicè, libertates ejus sustentant, cum inclytis Heroibus, Belli-Duces, pro quo nomine confœderatorum Palatinatuum, Nuntij nostri referent grates, id eis denuntiantes, quòd ad exigentiam confœderationis nostræ, solam non nisi Reip. pacificationem intendentis, cuncta eò dirigimus studia, ut tranquillitatem Principi, Patriæ integritatem, jurium, & libertatum provideamus: Ideo cùm nulla salus bello, nec salubriora pacis tractatu, restituendæ publicæ felicitatis dentur media, ad quem novo diplomate Rex Sueciæ, se esse propensum declarat; etiam nos pleno corde & affectu ad heroicam Ducum & Exercitûs recurrimus societatem, ut simul omnes, nimiùm motos componere fluctus, valeamus; metuentes ut plurimùm, ne bellis exhausti, aut solvendo heroæ virtuti stipendio simus impares, aut extremis ipsi ruinis opprimamur. Petent ergo nuntij nomine & voto confœderatorum Palatinatuum Belli-duces, eorumq; Exercitus, quatenus ad conciliandam Reipub. tranquillitatem pari nobiscum concurrant applicatione, qui opus pacificationis aggredi nolum⁹, nisi prius fundata cum militari Ordine confidentia; ut, si quæ fatorum iniquitas, quæpiam executioni obligationis nostræ posuerit obstacula, eò confidentius ad eos possimus recurrere, à quibus ut Respub. habet præsidium, sic & nos ad restituendam ejus libertatem, habeamus subsidium. Pro quo ut Ducibus, sic Exercitui debitam appromittimus satisfactionem. Cætera dexteritati & activitati Nuntiorum committimus. *A.C.* 1703

RESPONSUM Ad PRÆCEDENTEM INSTRUCTIONEM.
Datum à Ducibus, die 2. Octobris.

MInimè ignorant belli-Duces, indivisæ Reipub. cives, nec perire, nec salvos fieri, nisi simul posse; sic enim cujusvis, in æqualitate degentis, fert nascendi fortuna, ut bona, malaq; ejus ad Rēpub. pertineant: Ideo fiducialem Confœderatorum Palatinatuum ad cōmune Reipub. subsidium compellationē, inter fausta boni publici auguria, & efficacissima erigendarum libertatum recensent media. Licet verò inter incerta famæ numeranda sunt, quæ hactenus sinistræ interpretationes de natura & fundamentis hujus spargebant Confœderationis, non sine scrupulo tamen ea audiebatur dissonantia, quæ communi paci, & firmatæ Comitiis unioni, videtur contravenire. Si enim idem objectum intentionum confœderatorum fratrum, scilicet Regis manu tenere dignitatem, Patriam restituere libertatē, ad Regni concurrere tranquillitatem; ad quid rebus iisdem diversa nomina? singularis Reipub. facies est, unanimiter conclusorum Comitiorum authoritas, qua vocatâ in dubium, nihil in Regno stabile; sublatâ verò ruit forma Reipubl, Nimiam libertatem sentiendi trahit Rex Sueciæ in suarum favorem intentionum, discordias nostras statuens pro lapide offensionis, ad Tractatum; & tamen conformius justitiæ videretur, omnium ferè Palatinatuum sensui, & Comitiorum authoritati nostra conformare judicia, cùm, ubi sunt plures, ibi omnes. Quia verò confœderati Palatinatus Majoris Poloniæ concludendi Tractatûs spem faciunt, id optandum magis est, quàm sperandum; gratulabuntur tamen belli-Duces, si populorum vota, sub horum Palatinatuum auspiciis desideratum obtinuerint portum; tam glorioso operi non animo solùm, sed viribus etiam & authoritate assistere parati; dummodo sine præjudicio fiat juratæ fidelitatis, & læsione

A.C.1703 sione sancitorum in Comitiis, à quorum stabilitate, non authoritas modò Reipub. verùm etiã prætensionis Exercitûs pendet satisfactio, quam quia illi confœderati promittunt Palatinatus, ad fortiores pro Patriæ defensione heroa accendunt pectora....

LXXIV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM ET SAMB. REGNI CANCELLARIUS HIERONYMO LUBOMIRSKI CASTELLANO CRACOVIENSI SUPREMO EXERCITUUM DUCI

Varsaviâ 28 Septemb.

GAvisus sum ex corde dum responsum tuum ad confidentiores meas recepi, & spem firmam habeo, quòd non erit necessè currenti calcar, ardenti addere flammam, quandoquidem imbutus & edoctus ad fortia à juventute animus, idem vigor in hisce conjuncturis, idem amor in Patriam, cujus jam toties evidentia dedisti documenta, in tuis clarè patet literis; & hoc est unicum solamen meum in afflictione animi, quæ undiq; augetur, quando etiam nunc videmus omnem spem pacis abruptam ex parte Suetica. Non vanus ex alia incutitur metus, si puncta hæc, quamvis ea abnegat Baro Overbeck Brandeburgicus Ablegatus, sunt vera, quæ tibi adjungo; quanquam pro particulari mea opinione, & ego plenam illis adhibere nequeo fidem.

Dum hæc scribo, accipio alteras tuas de data 26 Septemb. quæ augent tristitiam, dum tanquam ex condicto inimica fata indies nova obstacula ad defensionem Patriæ ponere videntur; super quibus, dum profundiùs cogito, evidentem DEI pro peccatis nostris video pœnam, & ultimum miseræ Patriæ excidium, & fateri tibi ingenuè cogor, quòd nec verba dolori paria inveniam, quibus amaritudines meas exprimam, & tantò minùs inveniam media ad lenimentum mœroris; ergo in hoc angore scribere plura nequeo, sed eo immediatè ad altare indignus, tristia hæc nostra ipsi DEO, à quo solo consolatio dependet nostra, offeram &c.

P. S. Miserere amantissime frater Religionis & Patriæ, quia utraque peritura brevi, si efficaciter ea non defendes, media, ut aliquid facias, cœlum dabit; aggredere eò audentiùs ea, quò te Martia mens ducit; non avellant quævis obstacula, ne ullo negotio perfecto redeas; propterea DEus te constituit in eo loco, ut quò difficiliores sunt conjuncturæ, eò meliùs affectus tuus in Patriam pateat, experientia belli, vigor animi palàm sint. Soli tibi hic honor & fortuna debebatur, ut educas Patriam ex hoc labyrintho; confirmet ergo DEus, quod operat⁹ est, scis, quàm omnia vellem tuâ causâ, mihi nec consilium, nec prudentia adest mala nostra consideranti. Quotiescunq; verò, & id fieri solet sæpè, infelix hoc administrando munus & ministerium, idipsum cogito, hoc unicum me solatur, quòd tu ad regimen navis hujus, & ita firmiter credo, sereno cœlo navem regit ultimus nauta, quòd vigorem tuum naturalem revocabis, & repositis in vulneribus Christi injuriis tuis, si quæ sunt à quocunq;. Imbecillia sunt, quæ se lædi putant, dum tanguntur, etiamsi habeas, quod doleas, quod querâre, hac viâ tamen eas, quâ & apud Dominum DEUM immortale meritum, & in posteritate prosperam famam, & in domum magnam, pulchramq; prolem omnem desuper attrahas benedictionem. Hoc non sine lachrymis scribo, quia sum sincerè & inviolabiliter tuus &c.

PUN-

PUNCTA INTER REGEM SUECIÆ ET PRUSSIÆ

A.C. 1703

TRactatum inter Reges Sueciæ & Borussiæ esse offensivum, substitisse in his articulis.

1mo. Quòd Rex Sueciæ agnoscet pro Rege Borussiæ Electorem Brandeburgicum.

2do. Quòd ambo Reges æqualiter agent, pro conservatione Religionis protestantis, & quòd eorum Ministri cnm mutua intelligentia agent in Comitiis imperij.

Quod discordiæ circa limites Pomeraniæ terminabuntur, quòd Rex Borussiæ nullum Regi Poloniæ præstabit auxilium, quin in contrarium si Respub. se declaret in favorem sui Regis contra Regem Sueciæ, & se contra Rempub. declarabit, & quòd Rex Borussiæ utetur prætextu evictionis Pacis Olivensis pro declaratione belli contra Rempub. Polonam.

Quod nulla fiet pax separata, nec absq; eo, quòd priùs habeatur satisfactio à Rege vel à Repub. Polona.

Quòd Rex Sueciæ aget in favorem Regis Borussiæ pro successione defuncti Regis Angliæ.

LXXV
PETRO BRONISZ GUBERNATORI PISDRENSI IDEM CANCELLARIUS 29. Septemb.

VAriæ hic interpretationes occurrunt recentis post finita Comitia Palatinatuum Majoris Poloniæ Confœderationis, cujus tu diceris Alpha, non potui & necessariæ in hoc casu, curiositati, & affectui meo in personam tuam semper ad mensuram boni publici agentem temperare, quin cordialiter te veneratus ea in confidentia, quam semper tecum colui, à te quæram. Quis ardor ô Cives? ad quem finem dictus actus sic stantibus rebus tendit? Scio, quàm sis rigidus in omnibus honesti exactor, nulli humanæ necessitudini, legiq; ante æternam nullo commodo bonoque ante summum addictus, famam multùm & maximè conscientiam revereris. Recenter finita Comitia concluserunt, & sigillârunt Generalem animorum & Statuum unionem, circa quod videbantur omnes præteritæ particulares laborare Confœderationes, & ita omnia nunc universali jurisjurandi solennitate absorpta, ut videatur nunc periculosus, & ad minimum insuetus moríque prisco contrarius particularium sensus. Aut ergo præsens Confœderatio vestra volet propriis viribus niti, ipsa in se fiduciam animosq; ponet, tunc horum excelsorum Palatinatuum corpus quidem grande; particulare tamen separatum ab universali Repub. separare videtur, quæ dividi nequeunt. Aut omnibus aliis Palatinatibus jam authoritate Comitiali junctis suos sensus & arbitria propinare intendet; & hoc est nimis arduum & operosum, mutandiq; Statûs periculum; generalia sancita particularibus inflectere; Metam hujus Confœderationis, ut parva capacitas mea concipere potest, attingere ex salva Pactorum ex juramento Regio promanantium assequenda executione. Sed & hic dubium dubitatione majus occurrit; quid est desiderabilius & securius? an nunc primùm salvam eorundem pactorum stabilire, an verò jam salvatos pactorum articulos novo Diplomate & Jurejurando Regio in usus Reip. prosperiores manutenere, & cùm mutuis id jam omnes Status vinculis constituerunt in præteritis Comitiis, mutuis oculis in his & similibus inspicere casibus,

A.C. 1703 bus, ne quid inposterum Respubl. detrimenti capiat. Hi & his similes, dum debitam meam in Patriam teneritudinem, eamq; semper disinteressatam ab iis, qui publico obstuêre, scrupuli divexabant non pruritu ullo, quia vellem in profunda sepeliri solitudine, sed ne desim, ut innui, officiis confidentiæ, & affectûs in te, magnarumq; ejus dignitatum, sed etiam juratæ fidei publicæ, manu propriâ privatim, & sine tuba hæc vel leviter tangens precor per mutuum, cujus sum certus, affectum, per amorem boni publici, quem semper in te ad imitationem aliorum vidi, velis me confidentissimè, si mereor, de finibus rei gestæ edocere, ad quam scilicet metam finemq; res dirigatis? Non abutar confidentiâ, & tantùm ideo vellem aliquid scire, ut cognitis iis bene ominari de Patria, vel meliora precari liceat; Maneo interim &c.

LXXVI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. ALBRACHTO KAWECZYNSKI SUCCAMERARIO CULMENSI 29 Septemb.

NON invenio rationem propter quam duæ meæ primæ literæ (religiosissimè enim illis, qui mihi scribunt, respondeo) ad tuas non pervenerint manus, cùm omnes solitâ viâ ad manus Dñi Grata mitto, & nunc ad tuas 19nâ Sept. scriptas breviter repono; Amicitiam tuam & affectum semper æstimavi, uti decet, curaviq; semper, ut darē documenta reciprocè. Nec defecit in me idem sincerum desiderium, & dedi vindicias honori tuo, quotiescunq; impetebatur, & recurrebat frequentiùs hæc occasio. Castellanum Elbingensem amore semper dignum; si quid dulcius dici potest, amavi semper, æstimavi, confidentiā ejus desideravi, quamvis me ab illa malignitas alia semper amovebat. Libentissimè vellem communicare sensus meos sicuti cum dicto Castellano ita & non abs re esset, ut nobiscum conveniamus aut insimul perituri, aut insimul nos salvaturi. Scio ego quòd contra Varmiam meam multa agantur, sed hæc in bona est protectione, quia eam in DEI manus reddidi, & non confundar. Et, si ejusdem DEi est voluntas, ut hoc frustum panis mihi adimatur; nudus egressus sum de terra, & nudus revertar. Obligato obligatiorem reddes, dum confidenter denuntiabis aliquando de iis, quæ ibi gerentur. Apud nos omnia diffidentiæ destruunt; unus ædificat, alter destruit; unus alium impedit, & ita efficacia juvandæ Patriæ media adimuntur, Patriæ spes omnis evanuit, ac proinde solidiora consilia & fortiora arripienda forent. Si est aliquis modus, ut pro antiqua confidentia videas Thesaurarium Litvaniæ, libenter vellem, ego jam scribere non audeo; Omnes enim meas originales literas huc mittunt, & quamvis aliquid innocentissimè, & solo intuitu boni publici scribo, totum id sinistris subjacet interpretationibus, & mihi omnis facultas serviendi iisdem adimitur. Si tamen posses coràm loqui, facias certiorem, quòd, quantumvis viderem in supremo domum ejus felicitatis gradu, compati tamen non desisterem ex amico & sincero meo affectu futuris, quia quod præsumunt, fieri non poterit, & Patria tantùm patietur & perire poterit. Interim verò Religio sancta, quam tamen DEUS manutenebit, periclitatur, & pauper Populus, qui vindictam ad cœlum clamat, perit, & præ fame moritur, uti in multis locis jam id est, quod in animas eorum cadet; Affligitur cor, dum consideramus, quæ nobiscum fiunt, & quæ fient, quia DEUS novit, quòd non sine lacrymis scribam;

bam; Prius omnes peribimus, antequam id, quod prætenditur effectuari poterit. Per amorem DEI cur à pace alieni sumus? scripsi & dixi toties, quòd securitas sit, & esse potest; cur de illa non loquimur? cur illam abjicimus? Spes in Confœderatione Majoris Poloniæ, DEUS det, ut sit in effectu, sed quærere libertatum remedium in perditione ejusdem libertatis, non invenio apud me, quomodo id fieri debeat. Aboleatur tantùm Cardinalissimum Jus, ut Conclave Nuntiorum non habeat potestatem judicandi, & abjudicandi illegitimitatem Nuntiorum, tunc non ampliùs Comitiola necessaria erunt, quia quicunq; volet, constituet se Nuntium pro libitu, & activitatem in Comitiis habebit; Abolere autem una Comitia, quod hactenus nemo cogitare ausus est, quid est aliud, nisi omnem libertatem adimere? & ad Patres, vel ad unum omnia referre. Sedete paululum cum Castellano Elbingensi, & cogitetis statisticè super hæc; certè invenietis, quòd magis hic libertatem adimit, qui sancita comitiorum abolere in animo habet. *A.C.* 1703

Princeps Visznioweccius Dux campi Litvaniæ; Magni enim Ducis titulum non præfert, nec fortè præferet, comparuit hic. Exercitus Litvaniæ transibit per Varsaviam, quia ex rationibus judicium convincentibus magis sunt necessarii in Litvania propter diversionem, juncti cum colligatis vel colligandis, quàm hic evitando exacerbationem Nobilitatis. Difficilè enim denegare victum; exercitus verò Poloniæ ulteriùs procedit.

LXXVII.

STANISLAO LESCZYNSKI PALATINO POSNANIÆ IDEM CANCELLARIUS REGNI 30 Septemb.

SI ex literis meis solatium aliquod capis, tunc mihi illud maximum obvenit ex tuis, certamen amoris & officij, in quibus lego sensus tuos, sed illud gaudium perfectius esset, quod ex affectu tuo habeo, nisi misceretur tristitia, quæ est justa, considerando, quòd tamen disjungamur. Iterum ergo clamo, iterum pulso, & si non clamosis vocibus, certè lachrymosis gemitibus. Cura, quam habes circa bonum publicum, esset laudabilis, si concordaret cum legibus Patriis, si ex fundamento non confunderet omnia jura & antiquas consuetudines. Didici ego semper sincerè sensus meos depromere in publicum, quomodo tibi, cui vellem cor meum & omnia aperire viscera, illud, quod sentio, celare possum? Sentire enim contrarium tuæ sollicitudini debeo, quia apud me invenire non possum, in quo fundamento hæc sit confœderatio vestra stabilita, quomodo fieri potest? quòd homines tam prudentes, tam Patriæ amantes delicias cum ea exercendo, in sinu eam opprimant, dum primæva libertatum & immunitatum fundamenta evertunt. Cessent in Comitiis judicia, cessent abjudicationes, cui usui erunt comitiola, cùm cuivis liberum erit venire ad Comitia, sedere, extra controversiam, loqui, consulere; quomodo ergo volumus sine radice arborem crescere, sine fundamento domum ædificare? Non meum est vestram docere sapientiam, noscitis hæc omnia; videte, ne hoc inteream vulnere, quod paramus; nam hæc fundamenta nota sunt omnibus. Pax promittebatur nobis nec ex vano sperabamus, quia optabamus, & ecce fundamentum rupti tractatûs confœderatio, uti ex adnexis intelliges. Bone DEUS! ubi promittebatur tranquillitas, inde majores oriuntur motus. Juràstis AUGUSTO, & in favorem CAROLI universales prodeunt literæ. Legimus nova Regis Sueciæ mandata, miramur, &

A.C.1703 & indolemus super fata nostra, quia, quod fuit ante, esse non desistit. Jubes, ut fides adhibeatur verbis tuis? ô quantum optarem, ut convinci ipse, & convicere alios possem, sed manifesta, quæ non egent probatione, in contrarium credere jubent, trahuntq; vel invitum.

Remedium contra mutationem statûs confœderationem esse allegas, & nemo est, qui non dicat, quòd principium mutationis statûs sit hæc confœderatio, quæ evertit Comitia, & se erigit magis, quàm in Litvania, quia ibi fuerunt tamen omnes Palatinatus, & hic sola major Polonia Rempublicam totam repræsentat, & vult haberi pars pro toto.

Scribis mihi confidenter; des etiam veniam, si & ego plenâ itidem scribo confidentiâ; quanquam id à multis vitio mihi vertitur, quòd etiam tibi scribam, quia id inimici mei mihi publicant, crediq; volunt ea, quæ contra Mtem & libertatē directè pugnare videntur, objiciendo quoq;, quòd literæ meæ per copias de manu in manum eundo animent multos, & trahant ad confœderationem; quanquam à principio statim finem ejus videre voluissem. Quidquid sit, liceat mihi (quia ego de iis, quæ dicuntur de me, incurius, quid agam planè attentus) adhuc semel tibi scribere, & obsecrare per DEum vivum, & per id, quod omnes charitates complectitur, per propriam Patriam, extra quam non est salus, ut cum gubernatore Pisdrensi in maturam reflexionem accipias omnes rationes & consequentias, iisq; consideratis, si prodesse aliis studetis, vobis profitis ipsi, & tandem maturè id concludere velitis, quod potest pacificare Remp., & non magis confundere. Cedet hoc coram DEO, qui lentus, sed certus vindex in meritum, cedet in gloriam utriusq;, quòd ultra spem ipsorummet hostium aspera hæc mutabitis, monstrabitisque, quòd amando Patriam, amatis & jura ejusdem, quæ hactenus de Comitiis erant incontestabilia, nec voletis evertere Comitia, quæ semper antidota fuerunt contra omnia in Repub. pericula. Plura vobis dicetis ipsi, & tu adamantino vinculo junctum ama; nam amoris mei votum est, ut perennet. &c.

COPIA LITERARUM IMPERATORIS TURCARUM Ad REGEM POLONIÆ, AUGUSTUM II.

Sultanus Achmed Chan, Filius Sultani Mechmet Chan, semper Victor.

IN præclara natione Christiana & inclyta religione piè degenti, summè Nobis fideli & sincerè dilecto Regi POLONIÆ, Domino Litvaniæ, totiusq; Russiæ, aliorumq; omnium pertinentium ad eorum dominia, Monarchæ AUGUSTO II, incolumitatem, ejus successus optans, hisce, meæ Cæsareæ præcelsæ Majestatis, defero sciendum literis.

Totius orbis Supremus Dominus, Hæres æternus, qui moderatur Cœlum, Terram & fortunam, eamq; largitur juxta suum beneplacitum, cui & quomodo vult de liberali clementiq; dextera sua, primo tritam viam, & vestigium dilecti sui, magni & ultimi Prophetæ Mahomet Mustaffi contemplatione, & miraculis Beati, postquam me fecerit imitari; in sublimis Monarchiæ thronum evexit & Imperij latè dominia extendentis diademate decoravit, Anno 1115 mense

Mense Rebigilachyr die 9, feriâ quartâ: Sit DEUS benedictus, quòd me extulerit ad tam sublimiter Magnificum thronum, qui orbis est prima maximaque columna, usq; ad admirationem; quod factum non sine speciali prædestinatione Divina, ubi obtenta ab omnibus fidelibus Adoratoribus Turcis oratione & benedictione ex ambona publicè in omnium devotionum fanis, nominis mei coram DEO commendationem consecutus, monetâ eâ, quæ in quavis Monarchia sub nomine sui Domini est & esse debet, sub meo titulo & nomine, propter contentationem omnium Statuum, cudi jussâ, solitâq; ejus in ditionibus meis, coæquatione ordinata injuriis omnibus & dissensionibus in Monarchia mea sublatis, provisa ubiq; in Regionibus meis, non suspectâ justitiâ, ubi velut sol inter splendores remansissem Serenissimus, placuit mihi, ut omnes Tractatus Nationum quicunque cum Serenissima Porta mea de recenti sunt conclusi juxta conditiones circumscriptorum pactorum, more antiquo à Majestate Monarchiæ meæ, non tantùm conservarentur, verùm etiam approbarentur. Quapropter post felicem coronationem Imperij in Monarchia mea, cum hujusmodi notitia & declaratione, ad Regnum tuum à latere Majestatis meæ, Tersanu Emirri (scilicet Commissarium Navis Turcicæ) Nominis magni & existimationis apud me, valde dignum virum Hrabinum, & cum eo literas mitto, quibus feliciter redditis, & honorificè acceptatis, intelliges, quòd, ut debitæ nobiscum, summeq; omnibus necessariæ pacis constitutus Tractatus fideliter, sine ulla violentia in infallibili integritate, sacrosanctè manuteneatur, & observetur, approbando, Regno tuo, Ministris, uti & Officialibus omnibus, dominij tui, denuntio strictæ inter Nos amicitiæ pacem, quæ recenter ante Imperium meum stetit, & jurata est, ut tempore Monarchiæ meæ, in nullo quo ad omnes conditiones lædatur, imò omni, solidaq; integritate & amore sacrosanctè colatur, & approbetur; cum hac declaratione protestor, quamdiu ex parte Regni Tractatus in observatione erit, tamdiu ab Imperio meo, nullam dando rumpendi occasionem, debitæ pacis affectus solitâ amicitâ exhibebuntur. Hujus pacis, & Tractatûs approbatio adfert securitatem, & subditis sine omni suspicione quietem. Opto interea felicem successum & optatum à DEO finem. Datum Adrianopoli, Mense Rebigilachyr medijs diebus. Anno 1115 in Palatio Cæsareo Adrianopolitano. Id est ultimis Septembris 1703 A.C. 1703

Titulus superficialis.

Serenissimo in Natione Christiana, & Potentì ex Principibus in Religione JESU, Amico mihi Fideli, Regi Poloniæ, AUGUSTO II, ut feliciter reddantur literæ. Cæsariatus Nostri.

COPIA

A.C. 1703

COPIA LITERARUM VEZYRI TURCARUM, AD REGEM POLONIÆ.

IN præclara Christiana gente religionis Christi Custodi, Nostro Amico valdè Nobis Dilecto Serenissimo Regi Poloniæ, Ducatûs Litvaniæ, & Ruthenarum Regionum Monarchæ immutabilem valetudinem omniumq; sublimium fortunarum successus, & semper optata solatia à Domino DEO amicitiâ nostrâ optantes, sciendum deferimus.

Gratia summi DEI illius, qui omnia Dominia & Monarchias distribuit, anno 1115 (scilicet 1703) mense Rebigilachyr, die 9nâ (scilicet mediis diebus Augusti) Majestatis Cæsareæ, Coronæque ejus serenissimæ, potentissimæ, fortißimæ, Dominus meus, magnificentiâ amplæ Monarchiæ Præcelsus Cæsar, Sultan Achmet Rex (cujus incolumitatem & Dominia in felicitate Dominus DEUS quàm diutissimè conservet) coronâ, omnibusq; ab altitudine Divina promanantibus benedictionibus, dignitatibus, divitiis totius Monarchiæ Imperio privilegiatus Dominus & Hæres factus, rem dignam eße judicavit, ut omnes Tractatus, qui intervenerunt ante Imperium ejus, cum Porta Othomannica & variis Nationibus, sub tempus Imperij ejus approbarentur. Quapropter cum tali declaratione ad Vestram Regiam Majestatem cum literis Majestatis Suæ Cæsareæ, in officio magnæ authoritatis existentem antea Nobis fideliter dilectum Hrabin Age, mittit, per quem etiam Nos, testantes Nostram, Vestræ Regiæ Majestati specialem amicitiam, simul literas mittimus: DEUS ipse id efficiet, ut omnia justè constituta pacta, in nullo labefactentur, quinimò approbationem firmam, solidamque obtineant, quamdiu ex parte Vestræ Regiæ Mtis contra Tractatum non delinquetur, ex hac quoque Imperij Turcici parte, non habendo ullam rumpendi suppositionem, nec eam apprehendendo, in omni reverentia, & arcta pacis amicitiâ, juxta circumscriptionem Tractatûs, & punctorum ejus colentur. Erit id tam toti Dominio Vestræ Regiæ Mtis, quàm Incolis ejus, non sine quiete, & non sine fructu; aßecuramus. Opto interim valetudinem à Domino DEO & fortunam immutabilem, & feliciter efficacem. Datum Constantinopoli, anno 1115 Hasan Basza, Magnus Vezyr Imperij Turcici.

LXXVIII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. CANCELLARIUS REGNI HIERONYMO LUBOMIRSKI CASTELLANO CRACOVIENSI Varsaviæ 5. Octob.

EXpostulavi immediatè post acceptas tuas cum Secretario Cameræ Mtis suæ, cur punctualiter non responderetur tibi, & statim Kicinius deducebat, qui curam sigilli privati habet, quòd miserit responsum, certumq; me reddidit, quòd hactenus illud receperis.

Re-

Responsum Palatinatibus Majoris Poloniæ non poterat à te melius pro circumstantia temporis dari, simile & ex Cancellaria Regni accipient, mitto tibi illud. Legatio hæc, ut videbis, aliud portat in titulo, aliud in pyxide. *A.C.* 1703

Locutus sum etiam, ut voluisti, cum Principe Visnioviecio, quòd non adstiterit in tempore opportuno Exercitui Polonico, reposuit non sine dolore, quòd diu expectaverit, diutiùs expectare non potuerit propter ruinatum tam longo tempore in campo manentem exercitum; qui fessus labore nihil aliud, quàm requiem anhelabat, Ducis autem cura miles est. Jam video, quòd à tempore, quo nos fortuna rotare cœpit, ita variis & inenarrabilibus viis ducit ad interitum; compatior ex tota anima justis tuis angoribus; scio enim, quo animo, ipse tuæ laniena vitæ, servire vis Patriæ, & oblivisci non possum ingeniti zeli, quem habuisti semper ad obsequium ejus. Spero, quòd Dñus DEus nolet contristari te, & nos te amantes, & adhuc aliquam ad manus dabit & inspirabit circumstantiam, ut hic annus non tam steriliter finiatur, & hosti animum non addat, tunc enim erit gloria tua coram simul discumbentibus. Quis verò ego sum, ut dem consilium, circa quid agendum? quomodo ego docere te debeam id, cujus ipse inscius sum. Male agitur cum Domino, quem docet Villicus. Opus ante oculos, si vires aderunt, scio pro certo, quòd non intermittes bene agendi occasionem. Thorunium supra opinionem multorum se defendit. Si non veniet auxilium, timeo, ut diu sustinere illud possit. Ut verò illud veniat, voveo magis, quàm spero. Quamvis nolo injuriam facere, nec per imaginationem magnis conatibus, & ingentibus ausis tuis, qui commoda Patriæ tibi prima putas &c:

INSTRUCTIO AD REGEM à PALATINATIBUS POSNAniensi & Calissiensi Confœderatis data Sigismundo Unroug & Raphaëli Thomicki sub Staviczin 22 Septemb.

QUis non fatebitur magnas esse curas S. R. Mtis Dñi N. Clementissimi circa stabiliendam pacem, qui ut Pater Patriæ curâ & sollicitudine, bello quassatam Rempub. in desiderata videre pace desiderat. Fatemur magnam inde salutis suæ Mtis Dñi N. ruinam, cui Reipub. calamitates tanta adferunt incommoda, ut Serenissimum fatigent caput. Curabunt proinde imprimis Dñi Ablegati nostri, ut pro hac Paterna Mtis suæ cura & sollicitudine, quàm disertissimo sermone gratias referant, illud contestando, quod gratam in pectoribus nostris ad seram posteritatem laborum & sollicitudinum Paternarum suæ Mtis geremus memoriam.

Deferent insuper suæ Mti cum humillima submissione Dñi Legati, quòd non ad turbandam Patriam, imò ad pacificandam eandem penes Mtem Serenissimi Regis conjuravimus, & nos confœderavimus, ut compositis manibus non aspiciamus ruentem à culmine Trojam, desiderando adhuc salubria inire consilia, tanquam quondam Abydeno populo, de quo scriptum est; triduum tantùm Abydenis ad moriendum datum est, ita nunc omni studio & applicatione conamur penes authoritatem S. R. Mtis Dñi N. Clmi conservandam, & videndo, quòd nulla salus bello, curamus pacem, ad quam non minor videtur apparentia, dum Rex Sueciæ propalavit nuper manifestum, in quo propositiones idoneas pacis acceptare se declaravit. Imus proinde in assistentiam Cardinali

A.C. 1703 dinali Primati, Commissariisq; nostris ad tractatum destinatis, ut non tantùm mutuâ cooperatione ad finiendum eum juvemus, sed etiam videamus, quis turbo nos vehit, quòd ad exoptatam pervenire nequeamus pacem. Alij enim imperium Mtis Suæ volunt videre gloriosum; nos verò vestigiis antiquorum Polonorum insistendo, volumus, ut illud faciamus tutum, & tranquillum. Addit non minùs pondus ad pacificandam Rempub. & non vanas facit spes, quòd una pars M. D. Lit. per confœderationem nostram pro pacificanda Patria proclamatam, optat sibi redintegrari cum Republica. Ad alterius verò corda pulsamus per publicam nostram legationem, ut in unione animorum domesticæ possint accommodari collisiones, & ita securius erit labenti succurrere Patriæ. Non desperamus proinde, dum unione animorum juncta erunt civium corda, quòd reflorescet pax, & quod domestica diffidia & disgustus incommodorum attulerunt, hoc ex Paterna S. R. Mtis Dñi N. Clmi cura pristinæ reddetur felicitati. Expriment igitur Ablegati nostri intentionem nostram ad pacificandam Rempub. cum qua sicuti coram sua Mte humillimè nos manifestamus, quòd illam quàm celerrimè ad effectum deducere desideramus, ita supplicamus, ut cooperationem nostram Paterno recipere dignetur respectu.

Repræsentabunt etiam Legati nostri oppressiones nostras, quòd non nobis serimus, non nobis metimus, quia quidquid labor æstivus pauperi populo panis attulit, illud varij Exercitus consumpserunt, & reverà res intolerabilis, quando status nobilitaris, tanquam servitio nata gens debet esse vectigalis. Rogabunt proinde suam Mtem Ablegati nostri, ut ex paterna gratia avertere hæc noxia dignetur, ac propitius esse velit, quia usq; nunc nullum habemus remedium contra potentiam, nisi solam patientiam. Quid enim valent leges, ubi prævalent legiones? Iterabunt adhuc Nuntij nostri, quòd fide, honore, penes integritatem suæ Mtis Dñi N. Clmi, penes conservationem jurium, libertatum & immunitatum Patriarum acturos nos obligamus, optando, tanquam fideles subditi, ut aut nulli suæ Mti subsint inimici, aut si qui supersunt, fiant amicissimi. Cætera activitati Nuntiorum committimus.

Petrus Jacobus à Paradis Bronisz Capitaneus Pisdrensis & Mareschalcus Confœderationis Posnaniensis & Calissiensis Palatinatuū.

RESPONSUM EX CANCELLARIA S. R. Mtis IISDEM LEGATIS datum Varsaviæ.

ADhuc non cessat vis occulta fatorum post tot labores, fatigationes, curas, & sollicitudines S. R. Mtis deploratum caræ Patriæ exercere statum, & omne illud, quidquid demum pro salute & emolumento ejus salubria constituerunt consilia, & diligentes Comitiali fultæ authoritate prætulerunt curæ, usq; nunc sine effectu & fructu in publicum manent, cùm tam nunquam compensando publicorum damno, ita cum ingenti dolore & ipsas medullas cordis Paterni suæ Mtis perstringente, qui nihil intermissâ curâ infinitos in rem publici labores pro solatio accipiens, & cuncta in melius trahens expressos excelsorum incolarum ex Palatinatu Posnaniensi & Calissiensi filialis compassionis sensus aperto ingenitæ bonitatis acceptat affectu, & sicut horum laborum & incessantium applicationum sua Mtas pro principali objecto habet tranquillitatem publicam, sperando, quòd accelerata consti-

stitu-

stitutionum Comitialium executio honestam à Corona Sueciæ extorquebit pacem, ita statim post hæc finita Comitia non intermisit compellatione suâ sollicitare Commissarios ad tractatum pacis destinatos, ut etiamsi non sine dolenda diminutione Mtis suæ & totius Reipub. authoritatis ultimos gradus offerrent, intentionesq; aulæ Sueticæ mensurarent, & obligarent ad exoptatam pacem, & ecce aula illa, pleno contemptûs & elato animi responso, exclusâ omni spe ad tractatus usitatis hostium artibus per civilia dissidia, & divisa partium studia evertendo authoritatem Comitiorum, & dissolvendo Generalem totius Reip. unionem Sacramento jurisjurandi obstrictam, scissiones & diffidentias domesticas, singulariter tamen discordias, & contradictiones Incolarum Posnaniensis & Calissiensis Palatinatuum allegat, & sumpta ab illis arma tanquam ad eversionem non siccatarum adhuc legum pro summo & insuperabili obstaculo, non tantùm ad concludendum, sed etiam ad incipiendum Tractatum opponit, & in hoc fundamento totam machinam ulteriorum infelicitatum, abominabilium practicarum exequendarum, propositorum suorum, & prolongandi hujus belli in ultimam perniciem & ruinam, si non omnium hujus Reipub. Regnorum, ad minus adnexarum, & pingviorum ejus Provinciarum ædificare intendit, quando ad hanc confœderationem ad favorem suum artificiosè tractam quibusdam gladio & igne minando per rigorosa edicta, alios actu in substantiis ruinando, congregari omnes incolas despoticâ potestate inhibet; & quod majus, ut imperium evertat, libertatem præsefert, ut hâc eversâ illam aggrediatur. Insuper Urbem Thoruniensem, decus & præsidium Reipub. non acceptando ullas oblatas sibi tam à sua Mte Regia, quàm à Præsidiariis, satis justas conditiones, plus quàm hostili ferocitate combussit, & tam multos innocentes homines perdidit, dominari contendit, & alias innumeras longissimas à cogitationibus pacis attentare non prætermittit actiones. Proinde S. R. Mtas post toleratâ tot malorum patientiam desiderando Rempub. ex his tam magnis difficultatibus educere, & in solitam redigere viam celerioris & fundamentalis defensionis, magnum consilium Comitiis ad materias belli vel pacis tractandas designatum intimandum credidit. Ad quod quandoquidem tractatus cum omnibus conditionibus & circumstantiis per destinatos Commissarios regulari & referri debet, non esset ex dignitate, & utilitate Reipub. ut cuivis ex incolis Regni promiscuè, aut cumulativè, maximè sub ipsum negotiationis hujus tempus accedere liceat, cum diminutione authoritatis imminentis consilii, simul & characteris Commissariorum, & cum contemptu tam dignorum & bene meritorum in publicum integræ reputationis. Accedit, quòd sicuti quivis, ita & hic tractatus certis instructionum circumvallatus cancellis mitteretur in mare minus necessariarum dissertationum, & non tantũ propter inusitatum inter gentes in publicis tractatibus exemplum, qui limitatum tantùm numerum ex utraq; parte Deputatorum admittere solent, sed etiam propter infallibilem confusionem, & majorem motũ, quem aula Suetica per hoc medium semel sub specie vindicandæ libertatis, alterâ vice sub imagine insidiosæ pacis notabiliter augere, & quàm diutissimè fovere curabit, ut solutis Cardinalium legum repagulis, & conjuratâ Magistratuum potestate in tale intrudat periculum Rempub. unde nunquam enatare possit: cunctaq; discordiis civilibus fessa, arbitrio & discretioni ejus in finem committat. Et propterea sua Mtas D. N. Clmus sicuti omnes subditos suos libenter vellet dulcedine quie- A.C. 1703

A.C. 1703 quietis perfectè saturare; ita à cooperativo concursu neminem arcere vult, talibus tamen mediis, quæ hostium vires diminuere, & humiliare, & cogere, Rempub. verò fortificare & exaltare ad acquirendam honestã pacem quàm celerrimè possint, & ob hanc rationem omnes insimul & quemvis in particulari Accolas in Posnaniensi & Calissiensi Palatinatu paternè præmonere & obligare S. R. Mtas dignatur, ut antevertendo tam clara molimina aulæ Sveticæ, & propter incerta, periculosaq; vestigia apertè à Repub. & tritè per Commissarios alias jam prius à Corona Suetica receptos & acceptatos non declinando viã, quinimò omnia particularia consilia & congressus, intestina odia, & diffidentias, convulsionem legum, eversionem statûs producentes, tanquam prætensum & allegatum ab aula Suetica ad tractatum obicem avertendo, & castrensia, campiq; incommoda in domestica tranquillitatis publicæ mutando commoda, ad communem Reipub. concordiam sese conformando, per indilatam Constitutorum Comitialium executionem & punctualem deservitæ mercedis exercitui exsolutionem ad tranquillitatem publicam laudabiliter & efficaciter cooperari non intermittant. Et cùm exoptata in illis Palatinatibus accedet animorum unio, & antiquus Polonus penes integritatem Regiæ authoritatis sancitorum Reipublicæ in juribus & libertatibus elucescet zelus, infallibiliter tædiosus armorum strepitus cessabit, & brevi supremus pacis Author dissipabit gentes, quæ bella volunt, & in conspectum producet universo orbi, quod Rex noster Serenissimus unicè id optat, & vel maximè id curat, ut sit bene Patriæ, & fidelibus ejusdem filiis, quibus in communi & particulari gratias & favores suos clementissimè offerre dignatur.

AMICO CONFIDENTI Varsaviâ 6. Octobris.

NON relinquis petitioni locum, omnia faciens antequam rogeris, Meq; tibi sumo, & inexplicabili amoris observantiæq; nexu in perpetuum obstringis. Accepi & literas, & adnexa. Cùm totum me dedero tibi, parum est, ut dignè mihi videar recompensasse dimidium benevolentiæ, sufficit tamen quòd me semper memorem dices esse, & gratum. Nullo meo merito fateor, sed solo impulsu affectûs facis, quod facis, tangere jam & tenere videor tuum cor. Scias reciprocè velim te à me coli, observari, ac diligi, quemadmodum & tuæ eximiæ virtutes, & meæ antiquæ, & recentiores obligationes postulant. Precor interim, ut exequaris, quod promittis, meq; facias tam optati Nuntij quàmprimùm participem per literas, ut mihi gaudeam, tibi gratuler. Accipe interim hæc pauca ab homine summis negotiis, & infinitis propemodũ occupationib⁹ distracto, & vix aliquid otii ad scribendũ habente. Tã multis enim molestiis implicor, ut dies ad me expediendum non satis sit totus, imò interdum tempus adeo (tanquam alas habeat) mihi se subripit, ut vix aurora illuxisse, mox terras nox opacare videatur, ut non possim quandoq; esse, quin exclamem ! ô nimiam temporis nobis ad vitæ usum dati celeritatem ! ô nimium fugaces ac labiles dies ! non ita citò per mare cursu naves remis, velisq; impulsæ feruntur, non ita celeri telũ fugâ ex arcu, undè dimittitur, ad scopum, quo dirigitur, abit, ut vita mortalis ad interitum, cui nos nostraq; debentur omnia, contendit. Sed de velocitate temporis scribens tempus perdo. Ergo ad rem.

Ad corrigenda errata & inconvenientia, quæ sunt satis magna, hoc est inventum medium, ut fiat aliquod scriptum per modum assecurationis

onis, quòd ab exercitio horum officiorum & titulis abstinebunt, à D. D. Nominatis subscribendum, sed meo judicio magis firmantur in his officiis, quàm arcentur ab iis, scriptum itidem ad Principem Wisniowiecciùm, ut abstineat à titulo magni Generalis, quod scriptum præsentavimus Ablegatis Mediatorib⁹, sed illi non rectè, nec sincerè cum illis agi palàm, nec sine ratione murmurabant, quis audivit unquam tale, quis vidit huic simile? Rem inauditam dicebant ab orbe condito, nec audiendam futuris sæculis exclamant sæpiùs; Vos videte, quî vobis undique constetis? *A.C.* 1703

Die 14. fuit quædam Sessio, quam denegare Provinciæ Prussiæ non potui, apud S. Crucem, ubi conclusum est, supplicandum esse suæ Mti, ne legatio ad Regem Prussiæ mittatur, donec hic cum Ablegato ejus D. Overbeck aliqua concludantur, præcavendo indemnitati Reipub: & in particulari Provinciæ, & hæc fuit quasi indirecta negatio D. Procancellario Litvaniæ, ne eam legati ad illam in se sumeret potestatem, hoc verò ut ego cognovi factum est, ut D. Palatinus Culmensis Działynski, qui legationem Moscoviticam prætendit, eò facilius voto suo potiri possit. Venit etiam hoc vesperi D. Patkul à Duce Moscoviæ, non eum vidi, nec scio quid portet, ego semper hominem hunc uti Reipub. periculosissimum timeo, & non tantùm abhorreo, sed & abhorresco, species quidem præbetur indoctæ plebi, quasi quid solidum, ac necessarium tractetur, cùm nihil sit, quam aristæ puræ, quæ non perforant. *Stanislaus Szczuka.*

Misit interim Rex Episcopum Chełmensem Wyzycki. ad D. Gubernatorem Samogitiæ (qui causa melior, Patrocinio pejor) emolliendum, qui unius in possessione virtutis est, hoc est resolutionis constantis, ex qua depelli nunquam potest, cæteris precariò utitur, & cùm videat insidias, quas paraverant illi, furit, & commovetur, dolet se perdidisse, quod habuit, & iisdem se manibus cadere, quibus sublatus erat, quin & celeriùs, surrexerat. Promissum enim à Rege Generalatum Litvaniæ Exercitus habuit, & quidem majorem prætendebat, nimis esse Principem Wisznowiecciùm juvenem dicens.

Voluit D. Procancellarius Szczuka, ut sessio esset apud Cardinalem, cui Rex consenserat, & mihi id commissum fuerat, quod ego boni publici causâ, etiam privatas simultates postponendo, paratus eram facere, sed D. Procancellario Regni non est visum, & 17 manè nomine Regis, ne id fieret, venit ad me: mihi par est fieri vel non fieri, tamen libentiùs viderem res pacatas, quàm turbulentas, & diffidentiæ undique plenas. Tandem 17. Castellanus Cracoviensis, transtulit exercitum per Vistulam, tanquam diceret: jurisq; locum sibi vindicet ensis. Præsentavit exercitum suæ Mti in illa arena circa transitum Vistulæ, ubi omnes videndi causâ fuimus, pulcher satis exercitus, sed non faciunt meliorē equum aurei freni, si agere tantùm vellet, si omnes non discurrerent cùm multorum manus, paucorum debeant esse consilia, & si diffidentiis non necessariis, certoque timore, incertâ spe impediretur; Insuper tanta torpedo senio causata invadit quandoq; nostrum Ducem, ut si Generalem eum esse cæteri non meminissent, ille oblivisceretur, & meritam tot per annos gloriam omnia tuta timens, jam quasi videtur sepelire; Non ego is sum qui mentiri ita facilè possim, quiq; non suo quemq; merito, sed meis commodis, atq; rationibus pandam, possunt quidem affectus, & confidentia me cuivis adstringere, ut autem laudabilis mihi quisquam, qui in aliquo non sit, videatur prorsùs, non possunt efficere. *Joannes Szembek.* *Hieronymus Lubomirski*

A.C. 1703 28. Stante pede fuit conferentia in præsentia Regis Seren: ubi legatio declarata est D. Palatino Culmensi in Moscoviam, habui parum differentiæ, sed cum modestia cum Cardinale Primate, cui semper resisto in faciem, quotiescunq; id res utilitatis publicæ requirit. Fuerunt in prandio apud me uterq; Generalis, cum magna copia officialium militarium, exercitus verò movit sub Bielany.

Franciscus Pinatelli. 19. Fuit Ablegatio Senatorum ad D. Nuntium, ratione retardatæ expeditionis Episcopatus Cracoviensis in favorem Domini Bokun, fuit autem facta me inscio, timebant enim, sed injustè, ne ego impedirem. Ubi D. Palatinus Mariæburgensis vir ingenio & eruditione *Petrus Krzewski* aliàs pollens multa dixit, inter alia cum minis, quodsi non venerit brevi expeditio, D. Castellanus Cracoviensis movebit, D. Nuntius non expectato fine sermonis dixit, movebit versùs Thorunium, unde Deputatis risum excitavit, nec aliquid essentiale facere potuerunt. Interim D. Procancellarius Regni nomine Regis voluit, ut ego adessem examini Sacerdotis intercepti Jasinski cum literis, sed consulto hoc examen declinavi insinuans, ut id fieret coram loci Ordinario, & foro Ecclesiastico.

22. Existimavit D. Procancellarius Szczuka necessitatem esse indispensabilem adeundi, & conferendi cum Cardinale circa negotium Regis Prussiæ, & colligationem, sed hoc non est visum D. Procancellario Szembek. Veneram ego, & casu inveneram D. Cardinalem apud magnam Mareschalcam, sed dum ego veni, ille abiit, nec copia dari potuit simul colloquendi. *Bilinska*

23. Tandem fuimus DD. Procancellarij Regni & Litvaniæ, & ego ex mente Regis apud Cardinalem ratione harum legationum, ipse credit, & suadet, ut necessariam ad Regem Prussiæ, hanc autem ad Ducẽ Moscoviæ paulisper vellet differri, & in illa, ut dicit temporizare.

25. Significavit mihi Cardinalis Primas venisse D. Overbeck, & nostros Ministros, me tantùm expectari, ubi comparui rogans, ut stante pede id fieret, ne scilicet D. Overbeck prætenderet locum tanquam charactere insignitus. Dixit ergo Cardinalis Primas multa, quæ ad renovandum antiquum, & stabiliendum novum affectũ mutuum necessaria essent, melius est duos esse simul, quàm unum; habent enim emolumentum societatis suæ, si unus ceciderit, ab altero fulcietur, & quoniam currebant puncta quædam, quæ aliquam conjunctionem inter Regem Sueciæ & Prussiæ confirmabant, quæsivi à D. Legato, veràne essent, an non? cum credamus multa esse, quæ latent, quæ verò patent non pauca, sed ille productis aliquot originalibus literis à D. suo abnegavit, nihilominus, quò magis negabat, eò veriora esse conclusimus; Hoc etiam vesperi venit responsum ad Commissarios nostros à D. Piper nihil de pace sperandum esse.

26. Suadebat mihi D. Procancellarius Regni, ut conferrem cum Patkulio, quòd ego usq; in hanc horam declinavi, cum concluserimus cum D. Procancellario Szczuka non esse utilem Reipub. præsertim hoc quo prætenditur modo hanc Colligationem, respondi ergo acrius D. Szembeck; Vobis Diis Dñe mi, solum inter vos licet videre, mihi sola credo licere laudanda, Colligatio est necessaria, sed per diversionem, nec unquam permittere possum, ut hæ copiæ auxiliares intrent in viscera Regni, ut recognoscant oculis suis debilitatem nostram, ut ipsis pateant defectus nostri, ita amicos habeamus, ut pòst inimicos eosdem non timeamus, & quia ego firmiter, constanter, & indubitanter credo, quod multiplicabimus Gentes, & non magnificabimus lætitiam. Sed hæc surdis

dis narrabantur. A.C.1703

27. Fuit ſtante pede conſilium in præſentia Regis, qui & propoſitionem, & concluſionem fecit obſtantibus aliquorum ſenſibus, quidam enim, cum non ſit ulla ſpes pacis congreſſum Generalem Nobilitatis ſuadebant, ut quantocius ſcriberentur expeditiones pro ineundis colligationibus, quod mihi ſine mora ut facerem injunctum fuit, & ego Regi conſtanter adhærens mandata ejus impigrè non interpretando ea executus ſum dictis nihilominus ijs, quæ ex re Reip. viſa ſunt, cum mihi præſertim, ut Miniſtro non liceat non facere, quæ jubeor. Habuimus interim notitiam de creſcente in majus ſemper confœderatione Majoris Poloniæ, quæ ſuis modis, & parvo negotio ſopiri poterat, ſed ob ſubortas ſuſpiciones, & diffidentias non pro tempore. Deſiderium hoc meum do tibi ſub cenſuram, ipſum pro me loqueretur cælum, & in expedito res eſt conſtantibus impulſa cauſis, timeo enim ne gravida hæc nubes damnum pariat, nocentius vulnus eſt, quòd propius cordi eſt, volentes palpitamus compreſſis luminibus, in media luce quærimus aliud ſemper, & aliud occurrit, quàm quod quærimus, & timendum, ne idcirco veniat ſuper nos magna, quam non timemus, tribulatio. Quamobrem ſapienter facturum Regem credebam, credoq; ut in hoc genere caſtigandi Medicorum conſuetudinem ſibi imitandam ducat, qui quoties alia ſpes reliqua eſt, nunquam ad urendum vel ſecandum accedunt, quid enim tam periculoſum eſt, quid ſaluti magis contrarium, quàm cùm relictus eſt lenitati locus, objurgationes cæteraq; acriora remedia adhibere, quæ vel in caſu hoc noſtro, quam rationem habebat non video, & non eſt hic modus, ut rivulus aliquis avertatur, ne in mare influat. Confœderatio hæc non eſt nimis adversùm nos, ac proinde pro nobis eſſe poterit, ſemper quidquid dubium eſt, humanitas inclinat in melius. Scit DEus ſimplicitatem meam, quòd conſilium bonum dabam, doq; ei qui non habet, ſed dici poteſt: fruſtra Job aperit os ſuum, & abſq; neceſſitate verba multiplicat, illi enim aliter ſuadent, quibus non tam jucundum eſt, multos poſt ſe videre, quàm grave aliquem ante ſe, qui diligunt vanitatem, & quærunt mendacium. Ego autem non profecturis littora bobus aro, omnia nobis difficilia facilium faſtidio facimus, cujus fortunam mutare conſtituit DEUS, conſilia corrumpit, quæ aliis ſunt excelſa, ipſis prærupta videntur, ſed hæc ſatis apud te, ſatis eſt quod confœderationi huic, quam attrahere omninò deberemus, ſæpius reſpondet Rex dura derelicto conſilio ſeniorum, utinam non pœniteat, ſed ſerò & fruſtra.

28. Fuit apud me D. Overbeck in memoriam revocando imminens tempus pro exolutione ſummæ Elbingenſis, quòd D. Theſaurarius Regni nullam ſpem eſſe exolvendæ, quamvis Comitiis ultimis fuerit indicta, aſſecuravit; ne ergo Principalis ejus jure ſuo uteretur præcavebat, & ſe manifeſtabat. Ecce ego ſuper vos adducam mala, de quibus exire non poteritis. *Joan Przipedowski.*

29. Habui literas ab Epiſcopo Poſnanienſi, in quibus coram me proteſtatur, utq; id deferrem Regi precatur, contra omnes quaſcunque legationes, videtur eſſe partus D. Theſaurarij, quòd & Regi ſtatim præſentavi, ſed his non obſtantibus, ut expeditiones pararem juſſus ſum. Fuimus hoc eodem veſperi apud Cardinalem conferendo de hac Confœderatione Majoris Poloniæ, quam ille venturam Varſaviam fortiter aſſeverat. *Nicolaus Święcicki*

30. Valedixit D. Nuntius Pignatelli Regi Seren: ſed abſq; ceremoniis.

A.C. 1703 niis. Rediit verò viâ quâ venerat 1. Octob. Princeps Wiszniowiecki, qui tanquam magno celebris fœnore nominis tentaverat multa, sed dici potest tentavit potius majore animo, sed non fortuna, ubi gloriæ suæ initium poneret. Iniquus est qui rem ab illo exigit, in quo videat animum non defuisse. Fuit cum multis in prandio apud me, & se excusabat, quòd nihil facere in rem Reipub: potuerit, tanquam ei finis instaret, impetu fatorum jam urgente; contra Cardinalem multa dicebat. Interim Thorunium fortiter impugnari scribunt.

4. Nov. Venit notitia Generalem Styrum fuisse malè tractatum ab Electore Bavariæ; Venerat etiam à Majoris Poloniæ Confœderatione ablegatio speciosa verbis, re inania portans.

5. Rescivi omninò me consulto ab his abstrahendo, quòd jam concordia sit finita inter DD. Litvanos eo modo, quod Rex delinitus obsequiis acquieverit consilio in aliud tempus valituro, & sic omissis eò versæ erant omnium curæ, ut Major Principi Wiszniowieccio, Minor Generalatus Capitaneo Samogitiæ daretur, nunquid qui cadit non resurget? & qui aversus est, non revertetur? Thesaurariatus D. Pociey, & Mareschalcatus D. Wołowicz, Palatinatus Vilnensis Principi Wiszniowieccio majori natu, & Castellanatus D. Principi Generali, sic de plenitudine Regis omnes acceperant, nimia celeritas plerumq; in lapsū præcipitat, nam imparem hanc credo vulneri huic medicinam, & per hoc certè Respub. meo judicio magis implicabitur, quàm liberabitur, multi enim sub ementito boni publici zelo intenta sua velant, & cùm publicam fortunam bonam valdè inclamant, privatam struunt, & alienam injuriam putant suam prædam, mel muscæ sequuntur, cadavera lupi, frumenta formicæ, ut Salustius dicit bonum publicum simulantes, & de privatis commodis dimicantes, quibus tamen dici potest: Nunc gaudete breviter, nam longum lugebitis, ita incendio propior erit, qui ignibus est, & præcipitio vicinior, qui montium vertici inambulare cupit.

Oginski

Te interim rogo, ut quoniam semel amicitia tua me non indignum judicasti, judicium tuum tuearis, & me amare pergas. Copiam Instructionis, quam in manibus Regis deposui ad aulam Berolinensem tibi communico.

PLENIPOTENTIA Ad REGEM IN PRUSSIA mensis 8bris.

NOS AUGUSTUS II. &c. &c. Notum testatumq;, quorum interest, universis & singulis facimus. Quia nos post longam & maturam totius Reipub. deliberationem; tum assopiendis occasione assumptæ nuper in Prussia Coronæ, & certi pignoris Reipubl. eliberandi difficultatibus, tum hostilibus Suecorum armis amicitiatenus per ditiones nostras grassantibus, inq; ulteriorem, quod Superi avertant, perniciem nostram, vicinorumque nostrorum, ni obsistatur ituris occurrere ac providere cupientes, ad aulam Brandeburgensem nostro & Reipub. nomine, legatum extraordinarium magnum & plenipotentiarium Illrm̄um Stanislaum Antonium in Szczuczyn & Radzyn Szczuka Pro-Cancellarium M. D. Lit. Castrensem Lublinensem & Vechsnensem Gubernatorem plenariè instructum, nominandum & designandum censuimus, uti quidem præsenti-

ſentibus literis noſtris nominamus & deſignamus, dantes & concedẽtes ipſi abſolutum & omnimodam, prout eſt inſtructus, facultatem, cautis prius cavendis, evictis evincendis, abolitis abolendis, agnitionem Regii tituli & Mtis Serenmo & Potentiſſimo Principi Domino Friderico III. Marchioni & Electori Brandeburgico &c. tribuendi, cum eo Pacta antiqua, recentia, & nova revocandi, conſervandi, ſtabiliendi. Pignus certum pro ſumma Elbingenſi depoſitum levandi, de levato prævia & mutua de prætenſionibus quietatione, quietandi, contra infeſtas Suecorum vires Pacta & Societatem reaſſumendi, & ſecuritatem omnimodam mutuam parti utrique providendi, concertandi & concludendi. Cæteraque in talibus neceſſaria & obſervari ſolita, peragendi, exequendi, conficiendi, ac in tabulas referendi, ita, ut, quidquid per eum geſtum, conſtitutum, ac inſtrumentaliter conſcriptum & confectum fuerit, Nos totum id cum Republ. pro rato, firmo & grato ſuſcepturi ſumus. In quorum fidem præſentes noſtrâ manu ſubſcriptas ſigillo Regni communiri juſſimus. Dabantur Varſaviæ die Menſis Octobris. *A.C.* 1703

CREDENTIALES Ad REGEM IN PRUSSIA.

AUGUTTUS II. &c. Poſt Tit.

POſteaquam nobis, ac univerſæ Reipubl. cognitum eſſe potuit Mtem Vram non ideo nuper Regium in Pruſſia aſſumpſiſſe titulum, ut veteribus atq; recentibus cum Sereniſſimis Prædeceſſoribus noſtris Regibus Poloniæ atq; Republ. demptum aliquid imminutumq; fœderibus queri poſſit, quin potius, ut auctus hic Regius ſplendor uberiorem in vicina, fœderataq; Regna ac provincias noſtras utilitatis commodorumq; explicet ſphæram; poſitis demum, qui hucuſq; liberam Remp. fatigavêre ſcrupulis, quò firmiori nexu vetera & recentia conſtabiliantur Pacta, obortæq; difficultates omni meliori modo aſſopiantur, atq; contra communem olim hoſtem, nunc Regni noſtri ſub fucato amico nomine graviſſimum vaſtatorem, mutuis viribus deſiderata ſecuritas, promptaq; periculi propulſandi media pro nexu fœderati perpetuò Principis adinveniri, & exequi valeat, extraordinarium legatum noſtrum magnum & plenipotentiarium ſufficienter inſtructum Illrmum Stanislaum Antonium in Szczuczyn & Radzin Szczuka Procancellarium M. D. Lit. Caſtrenſem Lublinenſem & Vechenſem Gubernatorem ad Mtem V. deſignari fecimus. Huic itaq; tam publicè quàm privatim eandem accedenti, quatenus benignas & faciles concedere admiſſiones, plenamq;, quidquid nomine noſtro & Reipub. propoſuerit, fidem tribuere velit, quemadmodum à Mte Vra enixè contendimus, ita eidem à nobis viciſſim redhibitum iri omni occaſione pollicemur, ac interim fauſtiſſimos auſpicati regiminis cum longæva valetudine à DEo T. O. Maximo animitùs precamur ſucceſſus. Dab. Varſaviæ die menſis Octobris.

A C. 1703

INSTRUCTIO SACRÆ REGIÆ MTIS DOMINI NOSTRI Clmi suo & totius Reipul. nomine ad Sernmum Principem Dominum Fridericum III. Electorem Brandeburgicum, nominandum verò prævijs effectuandis infrascriptis conditionibus Serenmum & Potentissimum Regem in Prussia Illrmo Stanislao Antonio in Szczuczyn & Radzyn Szczuka Procancellario M. D. Lit Castrensi, Lublinensi, & Viechnensi Gubernatori, Magno Legato & Plenipotentiario data in Cancellaria Regni die Mensis Octobris.

POstquam ea in Rempubl. nostram superingruerint tempora, ut jam in secundum annum improvisis Suecorum lacessita armis, nec oblatis ad tractatum conditionibus valens hæcce quovis casu concitos sistere motus, omnimodæ securitati suæ consultura, ad externa demum Vicinorum, fœderatorumq; Principum tum vel maximè suæ Serenitatis Brandeburgicæ, naturalis & perpetui cum Repub. ex pactis Velaviensibus fœderati subsidia respicere teneatur, ad eumq; eo nomine interpellandum difficultas de assumpto nuper in Prussia Regis titulo plurimùm anxiam, & dubiam hærere faceret, tandem justos hucusq; habitos scrupulos in eum modum S. R. Mtas Dominus N. Clmus, atq; Respublica resolvit.

1mo. Festinatis quantocius itineribus nominatus Illustrissimus Legatus Regius & Reipub. magnus & Plenipotentiarius in persona, vel etiam per Nuntios & literaria commercia Legationem suam magnam ad aulam Brandeburgensem institutam esse manifestabit, eam tamen non prius adornandam & publico charactere ac ingressu solennisandam, donec privatus omni deposito charactere, difficultates, scrupulos & desideria Regia ac Reipub. assopita, exclusa, & concessa obtineat.

2do. Utpote ne usurpatio Regis in Prussia constitutis pactis Velaviensibus & Feudo perpetuo Reipub. in Prussiam Ducalem per eandē cauto, quidquam deroget, sed valida, firma, nec in quopiam mutata, licet Titulus Ducalis in Regium mutetur, permaneant, quo nomine securitas omnimoda stipuletur, ita, ut mutatio solius tituli nihil substantiæ rei prædictorum tractatuum addere vel demere possit. Quapropter cavendum erit, ne ulla nova telonia, impositiones, seu quocunq; nomine exactiones, terrâ, mariq; in ditionibus suæ Serenitatis Electoralis usurpentur, ne limites antiqui vel tractatuum usurpatione, vel quovis alio colore prætendantur, ne in lacu Drausen semper & antiquitus ad œconomiam Mariæburgensem spectante piscatura per subditos suæ Serenitatis Electoralis prætendatur, néve iidem in præjudicium Magnifici Palatini Mariæburgensis, & plurium ejusdem Palatinatûs nobilium aggerem in torrente Soigen moliri præsumant, sed omnia & singula juxta veteriora & recentia Velaviensia pacta inviolabiliter conserventur. Tum quoq; , ut Episcopatuum Vladislaviensis Varmiensis & Culmensis assopitis ad præsens justis prætensionibus in posterum eædem Cathedræ, circa jura, jurisdictiones & immunitates, juxta eadem pacta solenniter manu teneantur.

3tio. In favorem verò præmissi concedendi Regii tituli summa Elbingensis trecentorum millium imperialium pignore certorum clenodiorum, & in oneratione Territorii Elbingensis nuper per Rempub. assecurata in perpetuum aboleatur, nec quidquam juris, prætensionis

vel

vel prætextûs in civitatem Elbingensem, vel ejus Torritorium inde relinquatur, clenodiaq; invadiata Reipub. integrè sub sigillis insignita restituenda in manus suas extradantur. Eadem civitas Elbingensis, & quævis alia loca ac subditi Reipub. in Teloniis sive prætoriis juxta vetera pacta conserventur, sublato onere Strandtgeld dicto, seu quovis alio, contra quem hucusq; civitas Elbingensis questa, abusu in perpetuũ. *A.C.*1703

4to. Summa super Capitaneatum Drahimensem integra Reipub. remittatur, ipseq; Capitaneatus possessioni Reipub. restituatur, aut si id nullatenus fieri possit exemptio ejusdem juxta anteriora diplomata omni beneplacito tempore caveatur.

5to. Præter ordinarium subsidium semi duorum millium peditum pactis Velaviensibus pro quolibet bello in rem Reipub. cautum, in post verò sublato quovis discrimine novi vel veteris belli tamdiu, quam diu duraturo, cavendum, desiderabit Illustrissimus Plenipotentiarius Legatus, quatenus viribus suis sua Serenitas Electoralis contra Regem Sueciæ in ejus ditionibus per diversionem belli quantocius operationes bellicas incipiat, quo nomine de mutua belli diversione contra communẽ hostem, si ita visum fuerit, ineundi & conscribendi tractatûs plenariam habiturus est facultatem, vel saltem punctum tertium pactorum Velaviensium reassumptum per suam Serenitatem Electoralem manutenendum, sufficienti modo & effectu assecurari curabit. Cùm verò subsidium illud ordinarium jam binis annis, nec ullâ vice stante moderno S. R. Mtis Dñi N. Clmi regimine, uti intererat sit subministratum in compensationem prætermissorum, atq; in contestationem sinceram optimæ erga commoda & securitatem Reipub. voluntatis pactis Velaviensibus l. 10. & 11. punctis professæ & assecuratæ expetet, quatenus auctas ad plura vel ad minimum ad duo millia peditum copias cum re tormentaria, ac propria alimentatione pro binis saltem expeditionibus Sua Serenitas Electoralis ad primam S. R. Mtis Domini nostri requisitionem impertiri velit.

6to. His demum evictis, cautis, & obtentis ingressum publicum, & audientiam, uti & tanquam ad Regem in Prussia Magnus Legatus pro honore Regis & Reipub. ad honorem quoq; Regiæ Mtis in Prussia omni meliori apparatu adornabit, solennemq; faciet, plenum in publica audientia suæ Serenitati Electorali titulum Mtis, ac posthac in conferentiis & congressibus tribuet & à S.R. Mte Dño N. Clementissimo & Repub. in pòst tribuendum, & dandum, ita tamen, ut Regis in Prussia Legatus, vel Minister Regis Poloniæ & Reipub. Legato aut Ministro quovis loco manum vel præcedentiam sine omni controversia deferat, assecurabit, necessariaq; hujus rei instrumenta sive pacta mutua semper stando in pede pactorum Velaviensium conficiet.

7mo. Quod si præmissæ conditiones nullum apud suam Serenitatem Electoralem momentum sortiri valebunt, tum Legatus magnus charactere suo & agnitione Regii tituli omnino abstinens, de sola tantùm numeratione pecuniæ per Rempub. in exemptionem pignoris Elbingensis nuperis Comitiis laudatæ, ac temporis certi lociq; præfixione, uti privatus transigere, declarationemq; obtinere annitetur, vel si pecunia laudata interea supervenerit, exnunc eandem numerari faciet, præviis, quietatione de eadem, & Territorio Elbingensi, ac restitutione clenodiorum oppignoratorum, idq; in manus suas.

8vo. Difficultas in quopiam vel in quibusdam non resoluta, si supervenerit pro resolvenda ea ad S.R. Mtem, Primatem Regni, & Ministros

A.C.1703 nistros Statûs Regni faciet. Quo nomine S. R. Mtas & Ministri literariam correspondentiam semper tenendam cum magno Legato animadvertent, & vicissim idem eandem diligenter est observaturus.

9no. Interim quàm primùm ex Cancellaria, & Thesauro Regni necessarias sumpserit expeditiones sui muneris & negotii momenta auspicanda ex nunc curare omni formâ & modo meliori non intermittet.

Reliqua fidei, prudentiæ, & zelo in publicum magni Legati & Plenipotentiarii semper probatis agenda & perficienda plenè committuntur.

Ad mandatum Sacræ Regiæ Majestatis proprium.

LXXIX.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. CHRYSOSTOMO CZAPSKI CASTELLANO ELBINGENSI 14 Octobris.

COmmunis totius Patriæ infelicitas non tantùm nos à communi conversatione arcet, sed etiam vicissim nobis de nobis consulere non permittit. Non habuimus fortunam videndi te in Comitijs, nunc quamvis pro brevi tempore habitâ licentiâ propter interesse Episcopatûs mei huc venerim, nec sperare quidem licet, quòd possim fraterno colloquio publicum lenire dolorem, cui etiam sinum pectoris aperire voluissem, liceat saltem literis compellare, & quærere, quid tandem cum nostra Provincia fiet? de qua cogitare multis titulis pro officio juxta & voto meo reputo. Paratam jam habebam in Cancellaria mea expeditionem pro Comitiolis Relationis, sed non est visum Senatoribus nostris quibusdam præsentibus publicare hanc expeditionem, quandoquidem commoditas coeundi nobilitati adempta. Expeditæ sunt Universales literæ ad sancita Comitiorum exequenda, præcipuè civitates invitando, sed nec hoc, ut audio, placuit, causa hujus vel maxima, dissensiones & diffidentiæ nostræ, quæ hoc tempore, quo ad unum conjungi deberemus, cessare deberent, eò magis fato quodam nostro, & irrevocabili damno augentur, quia discordes bonum publicum privatis simultatibus impediunt, & ultra id, quid miserius accidere potest, quàm is status in libertate, quem aliæ Nationes non ferrent unquam in servitute. DEus, (quem licet indignus sincerè indies invoco in testimonium) Judex & Vindex erit publicæ, & Provinciæ nostræ injuriæ. Plura non scribo, ne plura, quàm licet, dicam, tuam fraternam invoco gratiam, ut velis antiquo me complecti affectu, & si quis usus mei, jube, quid velis, ut tibi servire possim, & hic, antequam abeam, & ibi, quò me infortunatum vocat ministerium, bonâ ergo fide utere me, sicubi usq; erit, reperies pronum & affectum. Volo enim palàm, tibi monstrare, quàm sim. &c.

IDEM STANISLAO MORSZTYN PALATINO MASOVIÆ Commissario ad Tractatum 8. Decemb.

LÆtatus sum in his, quæ scripta sunt mihi, quando jam certo scio de adventu tuo, & ulteriori Varsaviæ residentia, quia afflictus eram, & sollicitus, ne prætextus absentiæ Vestræ accipiatur pro alienatione à pace. Jam nos DEus punivit, uti Dominus, & destinavit tanquam malos & perversos in id, ut semper ei humiliemur. Non est ulla spes hoc rerum statu, ut vel minimus respectus gloriosæ quondam Gentis

Gentis apud exteros habeatur; quomodo enim illi aliquid in favorem *A.C* 1703 nostri cogitare debent? quando nos ipsi nihil boni de nobis cogitamus. Non semel petij animæ meæ, ut moreretur præ tædio præsentium, præ metu futurorũ, sine spe lætiorum, cuncta quæ lenit mala. Comprimo calamum, quia fortè plura scriberem, quàm licet, sed in passionibus meis tam corporis, quàm animi, quia fluxiones ex oculis manant cum magno dolore. Angor animo inde vel maximè, quòd iterum post numerata ab Episcopatu 125 millia florenorum bonæ monetæ, non numerando honoraria, requirunt Sueci hyberna agere hic, ubi alij jam sibi destinârunt hospitia. Et sic vivo, tanquam unus ex Patribus in limbo, expectans unde auxilium, vel timens, unde malum veniet mihi: Intelliges ex annexa copia, quæ nobiscum fient, si pro una nocte tantùm dari debet, quiescere ne poterit vox à ploratu, & oculi à lacrymis?

LITERÆ GENERALIS REWELL COMMENDANTIS CIVITATIS THORUNII. 14. Octobris.

Descriptio obsidionis & deditionis Thorunij.

VEstra Celsitudo non in malam interpretabitur partem, quòd tamdiu nullas literas narratorias miserim, siquidem ita circumclusus hucusq; fuerim, ut intra 14. septimanas nullas literas à S. R. Mte acceperim, quamvis ultra 10. ad eam transmiserim. Post hoc tempus satis S. R. Mti miserandam militis nostri conditionem, necessitatem victûs & pecuniæ patefeci, quòd milites gregarii unà cum exercituum Officialibus per 20 Septimanas durante primum æstatis fervore, pòst ingenti frigore, ac tempestate iniquâ sub dio in madente terra vestibus amicti, cubare coacti fuerint ideo, quia hostis vix 300 passus à nostra muralis fossæ lorica distabat, & periissent fame ac injuriâ tempestatis, nisi Generalis D. de Canitz alijq; exercituum Duces oppignorando res, bonaq; sua gregario militi succurrissent. Præterea morborum multitudo, & vehementia ita hic grassatur, ut decumbentium multitudo 2188. hominum numerum excedat, medicamenta cæteraq; vitæ subsidia deficiunt. In hoc tantoq; rerum discrimine S. R. Mtem imploravi, ut circa medium 7bris nos liberaret, ne aliâ ratione salutem quærere cogamur. Hac dulci liberationis aut subsidiorum mittendorum spe freti quovis momento votorum exitum expectavimus, sed frustra. Nihilominus cùm interea 19 7bris hostis nocte appropinquaret, & in monte leporũ inter Culmensem & Veter-oppidanam portam pedem fixisset, laborare incepisset, lineas aliquas formâsset, D. Major de Sacken jussi, ut cum 200 militibus eruptionem faceret, quod feliciter ipsis cessit, ut non solùm extra suas lineas non sine exigua hominum jactura (quod jam ipse fatetur, actionemq; totam laudat) fugaverint, at nostri perditis tantum octo hominibus, ex quibus aliqui vulnerati feliciter huc se receperint, 24 Septembris circa meridiem Sueci ex 6 locis bombis, globisq; igneis nos, urbemq; nostram infestare cœperunt, illudq; ad horam septimam matutinam continuabant, statim etiam curiam unà cum 14 domibus incenderunt, soloq; æquârunt, ut sileam damna, quæ templis aliisq; Domibus inde obvenerunt, etsi enim hæc omnia præviderimus, omnemq; curam dederimus hæc avertendi, metus tamen & socordia civium, Magistratusq; obicem posuit; sequenti die 25 7bris duas post horas bombis, globisq; igneis eâdem vehementiâ in nos jaculabantur, quod totam per noctem durabat. Die 26 manè post horam nonam vehementiùs adhuc tormentorum ignis fulgurabat, multaq; damna templis

A.C. 1703 plis, domibusq; dedit, ita tamen ut in flammas non eruperit, nihilominus ultimo die bombus aurifabrum quendam nomine Medinus dissecuit, simul etiam D. Capitaneum de Pontzig, & Dñum Capitaneum Carlvitzium ita tetigit, ut ille paucos post dies obierit, alter adhuc lethaliter decumbat. Hic tormentorum furor animavit cives, ut factiones concitaverint, & publicè per Præcones ebuccinaverint, quos tamen Dñus Generalis à Canitz prout meruerant, excepit flagitantes, quòd in Castra quidam mitterentur, & induciæ peterentur, quod cùm factu esset impossibile, omnibus modis rebelles conciliandos, & leniendos tentavimus, sed frustra cùm tumultus magis, magisq; cresceret coactus ego Ducem Colonellum de Goitz cũ 500 hominibus in civitatem mittere, quo seditiosos comprimeret, quod etiam Dñus Generalis à Canitz per Magistratum obtinuit, protinus tamen cœptâ sententiâ desistere noluerunt, sed consilium cœperunt de consignandis articulis transactionum. Interea in hoc conflictu & grassante adhuc morborum lue multi hominum periêrunt per præsidia in Insula novo opere aliis in locis posita, multum decrevit nostra militia, ut ad tuitionem Castelli non plus quàm 1121 gregariorum remanserint. Cum igitur impossibile mihi visum fuerit tantillo hominum manipulo me defendere diutiùs, D. Generalem de Canitz cœterosq; omnes Exercituum Duces convocavi, certa puncta ipsis proposui, illorumq; sententiam requisivi. In tanto ergo rerum periculo deficientibus omnibus defensionis remediis magno animi dolore transactiones quærere coactus sum. Quare 7 Octob. Tympanistam in castra misi, qui Officialem belli expeteret, quo cum pacis consilia caperem, respondebatur Serenissimum Regem Sueciæ non esse præsentem, & ita nihil certi à Ducibus posse constitui, ut cras iterum accederemus, insurgebant, nec tormentis explodendis cessabant. Sequenti die alius delegabatur, qui efficiebat, ut ad nos Generalis Adjutor ante lineam ad Dñum de Haud, quem illuc deputaveram, accederet, nullasq; transactiones Regem Sueciæ accipere velle, nisi quæ essent sub discretione, hocq; primam & ultimam fore resolutionem. Secundâ vice exire jussi dictum Majorem, ut S. R. Mti ob oculos poneret, non posse nos datas conditiones accipere, nosq; videri coactos extrema quæq; expectare, sperare tamen nos submissâ mente fore, ut ceu justissimus Rex secundùm gentium jura conditiones rationi belli conformes sit concessurus. Respondit, ne quidquam ipsum recedere à priori resolutione, esse jam 5 Menses, quòd hanc urbem concluserit, & certè parùm honoris & gloriæ in ipsum redundaturum esse, si patiatur sibi leges à nobis præscribi. Respondebatur nos haud esse in culpa, & si ab exercitu exegisset, refractarios non deprehendisset, nec potuisset urbem eidẽ ultro offerre. Decimâ, ultima Responsio facta priorem resolutionem adhuc manere firmam & immutabilem, nec aliter nisi sub discretione illa transactionem suscipi, majori etiam vehementiâ tormentorum rugitus in nos fremebant, talesq; faciebant progressus, ut paucis passibus à nostra muralis fossæ exteriore lorica distarent. Cùm ita jam extrema iminerent pericula, quid rebus sic stantibus faciendum? an gratia à Rege clementissimè stipulata arripienda, an defatigati milites internecioni immolandi? anceps hæsi. Hinc denuo 12 die Dñum Sogentin duabus vicibus ad hostis lineam misi, ut alias expeteret conditiones, sed nihil effecit, quod semel statutum erat immutabile, & nisi hoc acceptaretur, non admissuros Tympanistam ullum. Tandem ergo Regis clementiâ confisi die 13 sub vesperam nos dedidimus hoc annexo petito, ut

ut usq; ad hanc diem nos in priori statu sineret, prætereaq; sperantes non facturum nos captivos belli. Inde Sueci prætendebant, ut præsidia in porta Culmensi ponant, quod est illis concessum. Sueticæ militiæ à nostris militibus & civibus arma, quatuor vexilla equitum, & 18 peditum, & 12 tormenta tradebantur. Quales præterea vices simus experturi, experientia docebit; sumus quidem facti certiores nos esse futuros captivos belli, sed hæc omnia tempore fient manifesta. A. C. 1703

ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO.
16 Octobris.

NON dubita, quòd hodie, qui olim fuit, nihil est imminutus amor. Hæc verò tibi communicanda censui· videns Rex Sueciæ, nostrum nolle, in campo secum decertare, aggredi Thorunium omninò conclusit, non tantùm quòd illud fortalitium sit satis munitū, sed etiam quia per possessionem ejus omnem adimet communicationē cum Gedano, & accepto illo totum planè peditatum Saxonicum sub potestate sua habebit. Datis igitur mandatis, ut peditatus sequeretur, citissimis passibus cum Equitatu movit. Sciendum autem Regem nostrum plùs quàm 5000 Saxonum in illo fortalitio reliquisse, cum ipse Mariæburgum deinde Elbingā divertisset. Saxones resoluti ad defensionē primò suburbia, & Ecclesiam in illis, omnesq; hortos incinerarunt ad tollendam omnem Suecis facilitatem. 16 Maji incepit Rex Sueciæ oppugnationem tantùm cum 8000 hominum. Præsidium urbis unà cum Civibus erat tam numerosum, ut in fortalitio tam insigni 40 millibus hominum resistere potuisset. Aggressi erant Valachi Suecorum Saxones, qui pontem super Drweraca positum custodiebant, & victi fuissent, nisi Rex ipse Sueciæ comparuisset. Interim cùm Rex Sueciæ informatus fuisset de majori Polonia minus affecta Regi nostro, misit illuc Generalem Reinschildt, strenuum & fortem ne invidia quidem negaverit, qui cum sua prudentia non tantùm animos devicit ad libenter contribuendum, cùm jam populus vel Regis Sueciæ metu, vel suâ sponte fuerit depravatus, sed etiam ad Confœderationem pro Rege Sueciæ ineundam. Principium hujus prudentiæ Generalis hujus adscribendum, qui ita Polonam Gentem tractavit, ut illibenter Regem suum contributiones requirere assecuraverit; omnes, quicunq; partium eorum esse vellent, securos reddendo, quod extra omne periculum requirendarum contributionum sint futuri. Jungebat ille ad valorem & experientiam Magni Ductoris affectum boni subditi, & intellectum delicatum consiliarij. Unde non tantùm meruit beneficia sui Regis, sed etiam Poloniæ æstimationem.

Non habebat à principio Rex Sueciæ, ea requisita, quæ ad aggrediendum & expugnandum fortalitium sufficerent, & quamdiu hæc ex Suecia non venissent, tamdiu fortalitium strictè quidem tenebatur, sed fortiter non oppugnabatur. Quando autem Rex Sueciæ Thorunium oppugnare cœpit, Primas Regni Manifestum publicavit, quod tibi adnecto, ex quo patebit contra animum multa scripta fuisse; quamvis Rex Sueciæ non est visus contentus ex hoc scripto, & Comiti Piper mandatum fuit, ut id ipsum significaret Cardinali, quod responsum consilij Varsaviensis non concordabat cum declaratione Suæ Majestatis, quòd miraretur, cur expectabantur illæ personæ, quæ suspicionem movebant manutenendi inimici Regis Sueciæ. Addidit

A.C.1703 didit hic idem Minister quòd hic modus agendi non haberet pro fine tranquillitatem publicā; Unde Rex ejus majus positivum expectabat responsum. Et sicut illud consiliū non tantùm videbatur condemnare omne id, quidquid adbellū campū dedit, sed etiā, quod sit dispositum ad invenienda media, quibus impediri possint similes intentiones; credens Rex Sueciæ, quòd necessè esset, ut Respub. se explicaret clarius super ista media, non videns alia efficaciora, quàm illa, quæ indigitavit pro stabilienda secura pace inter Sueciam & Poloniam. Ultra id addidit Comes Piper, quòd Sua Mtas Dominus ejus evitaverit semper differentias cum Repub, nolendo sentire etiam certas res, quas non patitur, qui arma in manu habet; non aggredietur, nisi sibi contrarios; Reges ut fulmina sunt, dura frangunt, mollibus plerumq; illæsis. Rapidus fluvius est, non temerè transvadari potest. Signum autem hostilitatis reputabit, si aliqui Palatinatus huic se immiscuerint bello, ita, ut Rex excusandus sit, si vim vi repellere cogetur.

Consilium nostri Regis credebat, quòd Legatus Imperatoris armistitium concluserit inter Reges, & quod illud ruptum fuerit à Rege Sueciæ per victoriam Pultoviensem, ubi Generalis Steinau tanquam ex mandato Regis sui non se defendisset, & quod Generalis Maydel sine ullo impedimento in Poloniam intravisset. Rumor hujus armistitij aliquem stuporem Cardinali incusserat, qui dum Thesaurario Litvaniæ eo nomine scripsisset, & ille Comiti Piper literas communicasset, responsum est nomine Regis Sueciæ armistitium hoc fuisse falsò publicatum, utq; scirent vel ex hoc ipso, quantum intersit inter verum & falsum, cùm Rex ejus, nec Imperatoris, nec alicujus alterius potentiæ mediationem acceptare voluerit. Est litera Ministri hujus scripta contra Regem nostrum, quam curabo tibi mittere, in qua etiam idem Piper amicitiam cum Repub. velle manutenere Regem suum assecurat. Videntur etiam Primatis Regi Sueciæ scriptæ literæ, in quibus brevi pacem fore sperat, dum utraq; Pars illam desiderare videtur; utque id melius fieri possit, precatur Regem Sueciæ, ut quantocius mittat Comissarios Varsaviam & ab oppugnatione Thorunij cesset; cùm scilicet illa Civitas sit innocens, & sub protectione Reipub. & eò magis, quòd expugnatio ejus alienare possit animos à parte una & altera.

Respondit Rex Sueciæ Cardinali, & Commissariis, qui ei scripserant, quod esset in tam proxima ad pacem dispositione, ut illis proposuerit securum medium ad illam perficiendam, sed se mirari, quòd illud nec exequerentur, nec acceptarent. Ingratum decus alit illorum mentem, semper aliam, nunquam diu eandem, quod tuta consilia speciosis non anteferrent, imò tuta & præsentia negligant, vetera & periculosa malint, & quis illi secundus ventus, cui nullus certus fuerit portus naviganti. Proinde hoc quibus vacat, examinent, videantq;, adhortabatur, qui cum habeant iter rectum, devios sequuntur anfractus, ut in tenebris tanquam cæci & debiles ambulaturi sint, nisi eos retrorsum infatuata pravis opinionibus pertinacia averterit. O si ratio ipsa quasi per anatomiam rerum momenta perpenderet, & oculatiùs inspiceret, plura, quæ Rempubl. aut absentia terrent, aut præsentia torquent, torquendi aculeo exarmarent, aut futurorum minis prudenter extenuarent, & præsentium molestiarum per resolutionem in tempore sumptā mitigarent, aut molestiarum incrementum ab imaginatione duntaxat magnum prudenter diminuerent, qui è nuce vult esse nucleum, frangat nucem, explicent ergo se clarius super his quæ illi proponere volunt.

sunt. Quantum ad Thorunium, non urbem aggreditur, sed Saxones, qui ibi sunt, nec omninò ab aggressione eorundem abstinere debet, tanquam contra inimicos. *A.C. 1703*

Post Comitia Lublinensia, de quibus credo te informatum esse ex antecedentibus meis, ex una parte Poloni 100 Suecos aggressi, vicerunt, ex altera Litvani 400 Equitum pro contributione destinatorum, itidem in potestatem suam redegerunt.

Propositum erat ab Ablegatis extraneorum Principum Regi Sueciæ, ut Thorunium acciperet, & Saxones dimitteret, sed ille nihil se contra Thorunium habere, sed solos Saxones debellare velle respondit.

Cùm hæc agerentur, Naves Sueticæ venerunt à Pucko cum Artilleria & 4000 hominum, & 20 Septembris fortiter aggredi cœperunt Sueci; unâ nocte 40 domus cum Prætorio Civitatis (cum Archivis non sine ingenti damno totius Prussiæ, ibi enim conservari ex lege & consuetudine solent) tam pulchræ, ut vix Amstelodamensi cederent, combustæ sunt. Noluit Rex igne consumere Civitatem, sed tamen ita eam aggrediebatur, ut Generalis Rewell, qui nomine Regis nostri fortalitium hoc defendebat, evitando aggressum, qui parabatur, 12 Octobr: colloquium petierit, sed illud Rex denegavit, utq; ad discretionem se dederent, ad finem quinq; mensium obligavit. Dumq; in conspectum ejus venissent Generales Rewell & Canitz, optimè sunt excepti, & ad mensam Regiam tractati. Non multos perdidit Rex Sueciæ ex suis, Generalis tantùm Lieben, cùm vicinus esset Regi, occisus est, quem Sua Mtas satis doluit. Quàm pulchra fuerint ibi tormenta, explicare non vacat, missa sunt in Sueciam, & plùs quàm 4000 hominum cum duobus Generalibus in captivitatem cesserunt. Omnis ergo pene peditatus Regis nostri periit, & fortalitium terræ ferè æquatum fuit.

Post hæc Residentia mea Heilsbergensis in Varmia honorem habebit (utinam eo privaretur) Rex scilicet Sueciæ ibi hyemare cum exercitu destinavit, sed memoriâ memor sum præmoniti: cave ne loquaris contra Jacob quidquam durius, quia quidquid ab hoc Rege decretum, id jure factum censendum est. Prophetat tamen verum ignorans Caiphas, quòd magnum Episcopatui huic immineat malum, non à persona Magni & clementissimi hujus Monarchæ, sed à numeroso comitatu, & rigido Commissariatu. &c.

LXXX.
ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM ET SAMB. LAURENTIO NYCZ CANON. VARMIEN. 26. Octob.

DEUS mihi testis, in cujus conspectu hæc scribo, quòd rumpar, & disrumpar præ afflictione, considerando non tantùm præsentia, quæ jam videmus, sed & futura, quæ infallibiliter imminent, mala nostra. Nimia liberalitas eorum, quos delegâstis ad tractandum cum Generali Steinbock omnem post se traxit infelicitatem, quia concedere tam magnam summam, quæ erat omninò impracticabilis, & quæ hactenus congregari non potest, dedit motivum ad majores prætensiones. Volunt, ut adferatur Tariffa contributionum, quid hoc significat? nisi quòd nova insupportabilia timenda onera, sub quibus succumbendum erit. Petii, optavi, ut cum remissione quinquaginta millium florenorum temporisaretur, & exsolutio differretur, cùm non desint justi prætextus, quia quando jam tam largè dare incepimus, verendum, ut

A.C. 1703 ut nos etiam Brandeburgici salvent, qui quomodo intraverint, jam scis, & præsentes Canonici testabuntur, quantum fecerim, ut hæc declinaremus mala. Inceperant imprimis tractare nobiscum, & cùm nec mihi, nec præsentibus Canonicis visum fuerit, ut vel minimam conniventiam in eo monstraremus, & illi revelârunt arcanum primò verbis, nunc effectu, quòd volentibus, vel nolentibus hoc imponetur præsidium. Ad primam notitiam, quam habui de Wormdito, accessi statim Ducem Holstienensem, incusavi factum, sed contra omnes rationes meas hoc reposuit, quòd omninò velint defendere Varmiam. Si verò nos idipsum nolumus, vel sumus ingrati, ipsi sibi providere debent, quia, si Suecos intrare permitterent, magna esset ruina in Varmia, & sic prætendunt favorem nobis præstari, sibi autem præcavent, quia infallibiliter venirent exercitus Polonici, Litvanici, Saxonici, & theatrum belli posset instrui, injuriæq; inferri Prussiæ eorum cum periculo incipiendi novi belli, quod illi minimè optant, & quamvis non negant intrâsse se in colligationem cum Suecis, non prætendunt tamen unquam vel minimum Reipub. præjudicium, offerendo omnimodam securitatem, quòd quidquid nunc ob rationes statûs fit, nullum inde Varmia habebit damnũ, imò defensionem. Rogabant insuper, ut repartitio per nos fieret, ne ipsi illam facere cogerentur. Consideres ergo, quid mecum agebatur. Si essemus in statu dandæ resistentiæ, libenter priùs darem vitam pro ovibus, & habeo tantum animi, ut ante aciem ponerem me primus. Sed quia vana sine viribus ira, ferendum erit, quod mutari non potest; interea verò optarem, quàm secretissimam, ne irritemus Crabrones fieri protestationem meo & Capituli nomine, coram Notario publico suo tempore transportandam, vel ad Nuntiaturam, vel ad Metricam Regni, vel ubi demùm videbitur, ut orbis videat, quòd non tantùm inscijs, sed & invitis hæc servitus imponitur. Optarem etiam, ut aliquem mittamus Berolinum, qui loquatur pro nobis, & numerum saltem excessivum deprecetur, securitatem procuret, quia hæc loqui, vel tractare cum Principe Holstinensi, vel Regimine Regiomontano vanus labor, quia illud quodcunq; Berolino præscribitur, ita ad literam exequitur, ut nihil unquam plus ultra sibi permittat.

Hæc est infelicitas, quòd vobis ipsis non constitistis, indixerâstis Capitulum Regiomonti, & in hoc supposito omnes meas cogitationes, quæ certè non tendunt, nisi ad optimum pro Ecclesia finem, reservaveram, & pòst mutatio facta, quæ omnia confudit.

Quantum ad literas Generalis Steinbock videtur habere rationem aut enim non erat promittendum? aut quando jam (absit injuria verbo) præcipitanter promisistis, numerare cœpistis, nescio quomodo reliqua evitari possunt, nam & Regiomonti nimiam hanc nostram accusant punctualitatem, cum solita nostra applicatio Divino fulta auxilio, ea invenire potuisset media, ne ex uno bove duæ pelles traherentur. Rescribendum credo civilissimè Steinbockio, excusando imprimis hanc moram pauperis exossati Populi, à quo vix extorta prima summa immediatè missa, reliquum colligimus, quantum fieri potest celerrimè. Quando verò nihil minus sperantibus comparuit apud nos miles Prussicus, quando sub ejus sumus regimine, possibiléne est, ut immediatè satisfiat utriq; Spem non dubiam habemus, quòd justissimus æquè ac clementissimus Rex indolebit potiùs malignitati Fatorum, & non extendet potentiam suam; Nescio, si addi & id non deberet, ut Reges inter se conveniant, & nos, quoniam aliter fieri non potest, sortem, quam volu-

voluerit, patiamur. Interea ego etiam, quidquid mediorum inveniri *A.C.* 1703
poterit, faciam, nihil magis, & præ oculis, & in corde habendo, nisi ut calamitati in præsens tam magnæ, indemnitati in futurum tam periculosæ provideri possit. Et hoc est certum, quòd diu vivam, si me hi circa bonum Ecclesiæ non conficient angores, inter quos hæc scribo.

DECLARATIO AD CAPITA ILLA QUÆ EXHIBUERANT Illustres ac Mag. DD. Joannes Chrysostomus Czapski Castellanus Elbingensis, Valerianus Turuszynski Ensifer, Andreas Kczewski Vexillifer, & Adamus Potulicki à Palatinatibus Culmensi, Mariæburgensi, & Pomeraniæ Nuntio facta in Castris penes Thorunium 26 Octobris.

INter Regni hujus Cives, quibus Patriæ salus curæ cordiq; Provinciam quoq; Prussiæ Majoris Poloniæ fœderi accedere, tantò majorem S. R. Mti Sueciæ parit animi voluptatem, quantò illam credibile est magis addituram pondus consiliis, quæ circa evertenda, quibus cum hactenus afflictata est, mala & revocandã ejusdem proscriptam felicitatem occupantur. Quæ cùm S. R. Mtis Sueciæ votis, destinatisq; omninò respondeant, nullum dubium est, quin S. R. Mtas Sua, desideriis Provinciæ annuat, quàm non agnoscere tantùm in tuendis vindicandisq; Gentis Polonæ oppressis Juribus, sed curas ejus gemitusq; levare, atq; ad consequendum tam salutarem finem, consilia viresq; bene sentientibus jungere fixum habere propositum intelligit.

Imo. Quod igitur ad primum Instructionis caput attinet, ubi de tributorum mole queruntur Illustres & Mag. DD. S. R. Mtas Sua optaret, ut ab omnibus oneribus Regni hujus Incolas levare posset; sed cùm ea sit belli ratio, ut sine milite geri nequeat, miles sine annona subsistere non possit, ad sustentandum exercitum aliqua conferre non gravabuntur, qui dum S. R. Mtis injurias ultum it, Jura simul & libertatem Polonam defendit. Cui enim ignotum est quibus S. R. Mtas Sua provocata offensissima inducere, & vim illatam, vi repellere sit coacta aut cui non constat bello, contra ipsam insciâ Republ. suscepto, eversa Cardinalia Jura, vim illatam Regibus, & ad conculcatam libertatem viam paratam, quæ, cùm causam S. R. Mtis Sueciæ, & Reipub. communem faciant, & æquiore animo ferent onus. Unde maximum ad illa redundat emolumentum, utq; tantò citiùs eo liberentur, executionẽ bene destinatorum maturabunt, cum temporum momenta transeant, & rerum gerendarum occasiones evanescant, militarem, si quæ demonstrari poterit, licentiam severè puniendam S. R. Mtas Sua promittit, cõmodamq; securitatem pollicetur, bonis fortunisq; omnium, inprimis autem illorum, quos domo abesse communis causæ, publicorumq; consiliorum ratio coegerit.

2do. Thorunij fatis S. R. Mtas Sua indolet, causam tamen eorum Saxones esse fatetur, quorum reditus, si curas S. R. Mtis sollicitudinemq; intendisset, minus in destruendis munimentis adhibitum fuisset diligentiæ, sed interest S. R. Mtis trahendi belli hostibus adimere opportunitates. Cæterũ sicut S. R. Mtas Sua de Provinciæ Prussiæ, Palatinatuum sinceri affectûs & promovendæ communis cum fœderata Nobilitate causæ constantia, sit secura, cùm ipsorum maximè intersit pacari Rempublicam, & iis quæ bella comitantur calamitatibus liberari, ita de Regia sua certas quoque reddit benevolentia, quam universis & sin-

A.C. 1703 singulis, & peculiariter Illustribus & Magn. DD. Deputatis testificari cum occasio tulerit, memor erit.

Ad Mandatum S. R. Mtis Sueciæ

C. Piper. Senator & Secretarius Status.

JOANNI SZEMBEK PROCANCELLARIO REGNI 5. 9bris.

DUM credebam, quòd triumphabo ex iniqua loquentibus, palàmq; faciam, quòd præter alios amem punctualitatem, magis id sponte meâ, quàm metu alieno faciens, & ecce DEus nunc vel maximè me affligit, quia res est impossibilis, ut me in evidens & certum exponam periculum. Si scirem, quòd hæc præcipitata audacia mea usui esset obsequio Regis, DEus mihi testis, quòd inferiùs haberem & personam meam, quia satis ex gratia ejus habeo cordis eundi audacter in media etiam pericula. Sed quia hoc esset & clavim frangere, & seram non aperire, perdere me, qui possum adhuc utilis esse ad obsequia, perdere omnia: non potest enim tam longum iter sine bono expediri pro aliquot mensibus supplemento, quod cum difficultate acquisivi, & iterum esset impossibile acquirere. Insuper terret me, si ad redemptionē mei veniretur, cum magnum pretium personæ meæ infallibiliter impositum, vitam etiam periculo exponerem, quia ea non admitterem absurda, quo fine hæc contra me cuditur faba. Naturaliter non sum timidus, sed hic metus cadit in constantem virum, in qua materia fusiùs ad D. Referendarium Litvaniæ. Cognovi semper affectum tuum: monstra ergo illum in hac necessitate, quâ majorem vix habere possum. Da vindicias honori meo, securum redde Regem, quòd mea nullo nutans constantia casu, quòd nihil me avellet, & dummodo aliquam non viam, sed semitam, etiam transeundo inveniam, certè nec jussus nec vocatus curram, modò indormiant vigilantes nunc contra me. Pluribus non moror; inter amicos namq; prohibita est verbositas, quia spem non dubiam habeo, quod tu in tam justo negotio eum mihi testaberis affectum. &c. &c.

INSTRUCTIO A SENATORIBUS DIGNITARIIS, OFFICIalibus, & Equestri Ordine Palatinatuum Posnaniensis & Calissiensis, pro tunc congregatis, data Hieronymo de Konari Kolaczkowski, Pocillatori Calissiensi & Stanislao de Szoldt Szoldrski, Nuntijs ad Regem destinatis 13. Novemb.

SIquidem publica tranquillitas ita violento è cardinibus est mota turbine, ut distracta in diversum studia Civium & liberæ gentis non ducantur sed cogantur in devia animi, nos ad hunc locum congregati tempus id nolentes intermittere, quin in eo operemur bonum, committimus electis è medio nostri Nuntiis, quatenus præmissa profundissimâ veneratione Majestati, bonam valetudinem gratulati, longissimamque annorum precati seriem, agant gratias pro paterna cura & solicitudine circa commune bonum. Exponent simul insuperabilem magnitudinem malorum, & pressurarum, quas iniquo patimur fato: Quare ut Regia Mtas valido auxilio, & quovis

vis succurrat subsidio, si honesta & utilia pacis media non succedent, *A. C.* 1703
nomine congressus nostri demississimè supplicabunt.

Deferent quoq; cum profundissima veneratione & protestabuntur, quod permanenti zelo, inconcussa fide, inviolabili voto, pro fide Sancta Catholica, Majestate, libertate, Patriisq; legibus fortunas, sangvinem, & vitam bono publico immolando, stare simus parati, viritimq; & indivisim cum omnibus Statibus, & indivisibili Repub: nos habere velimus, solo intuitu firmatæ per Comitia generalia unionis animorum; & per immutabilem coadunationem & inconcussam, inviolabilemq; adhæsionem firmandæ; imò invariabilem fidelitatis constantiam nomine nostro, ut contestentur, fraternè obligamus. Et sicut omnes detestamur scissiones, blandissimo quovis coloratas vocabulo, solam non nisi habentes præ oculis non interruptam hujus Patriæ unionem, ita postulantes Regiam Mtem, ut per datas universales literas pro Comitiolis, quæ privatas exstirpare possint scissiones, rebusq; in deterius labantibus succurrere, paternam pietatem R. Mtis omnium nostrûm demississimas exprimendo preces supplici conveniant desiderio.

Ut verò hujus Reip: corpus indistincto & indissolubili nexu cohæreat, supplicabunt Mti Regiæ, quatenus alios Palatinatus, paterna præmonitione præoccupet, ut à similibus abstineant attentatis. Postulabunt quoq;, quatenus R. Mtas urgentibus literis Duces exstimulet, ut suorum more Antecessorum, nostris subsidia afferant Palatinatibus.

Cætera dexteritati & activitati Nuntiorum pro opportunitate & exigentia, peragenda committimus. In quorum fidem petivimus Palatinum Inovladislaviensem, Generalem Majoris Poloniæ, & Præfectum excubiarum Palatinatuum nostrorum, quatenus tam Senatorum, quàm Officialium, & Equestris Ordinis pro nunc congregatorum nomine, hanc subscriberet instructionem. Actum Kuciani.

LAUDUM CONFOEDERATIONIS PALATINATUUM MAJORIS POLONIÆ. 14 Novemb.

NOS Senatores, Dignitarij, Officiales, Equestris Ordo Palatinatuum Posnaniensis & Calissiensis Confœderatorum, in castris sub Uniejovia subsistentibus ad circulum militarem congregati: cùm Commissariorum à Rege Sueciæ, rescripto nostris Nuntiis dato; hic præsentem cernamus, & cum eo spem desideratæ pacis, ob absentiam Cardinalis Primatis Regni & M. D. Lit. sine quo hoc negotium tractari nequit, & ob absentiam aliorum Palatinatuum, qui pari nobiscum Confœderationis vinculo ad defensionem Patriæ conjuncti, nec per se, nec per Commissarios nobiscum comparent, tractare minimè possimus, nec hybernum tempus ulteriorem nobis in campo consistentiam permittat, actum Confœderati-

A.C. 1703 onis nostræ limitamus, obligantes nos tamen, antiquâ Polonorum Fide, & virtute, ad comparendum cum omni apparatu bellico in eo loco, ad quem universalibus Mareschalci literis, cum scitu Cardinalis Primatis, datis, evocabimur. Quapropter omnem authoritatem Colonellis erigendi vexilla, si opus fuerit præsenti Laudo tribuimus, fraternâq; fidelitate appromittimus, quòd satisfacientes obligationi nostræ, ubi convenerimus ad locum Tractatui destinatum, cum Mareschalco nostro, Senatoribus & Consiliariis, omnes uniformiter, prævio juramento accedentium ad confœderationem, quæsituri simus omni cura & studio modos concludendæ pacis. Quia verò Tractatus hic sine scitu Regis nec inchoari, nec consummari potest, ideo de medio nostri elegimus ad Regem Nuntios; scilicet Raphäelem Tomicki, & Stephanum Walknowski, quibus; acceptâ de loco & tempore Tractatûs à Cardinale Primate notitiâ, Mareschalcus scribet instructionem etiam id non omittens, ut legationes ad Carum Moschoviæ, & aliæ ex Senatûs-consilio contra jura destinatæ, ad conferendum cum tota Republ: in Comitiis differantur. Petimus quoq; Mareschalcum nostrum, quatenus Nuntiis ad hanc legationem destinatis scribat, nomine confœderationis nostræ postulando, ut interim hisce legationibus supersedeant, in quo etiam Ministros statûs requiret. Palatinatus, qui tum per legationes, tum per literas protestati sunt, se nobiscum eandem suscepisse confœderationem, ut ulteriorum consiliorum nostrorum habere possint cõmunicationem, Mareschalcum, ut cum illis conferat, postulamus. Sicut verò in antecessum Magno Duci Exercituum M. D. L. totiq; Domui Sapiehanæ, cum eaq; militiam tractantibus, omnes ad pacificationem appromisimus applicationes, ita idem nunc quoq; declaramus, de quo illos in responso nobis dato certificabit Mareschalcus. Occurrendo præterea omnibus domorum nostrarum periculis, quæ securitatem internam turbare possent, & insolentibus voluntariorum infestationibus, petimus Colonellos nostros qui vexilla propria habent, quatenus in casu ingruentis alicujus periculi acceptâ ordinatione Mareschalci, ad tollendasq; hujusmodi insolentes turmas, illa ordinent. Quod si verò eorum milites tollendis illis impares fuerint, nos ipsi, universalibus literis à Mareschalco acceptis, arma contra hosce libertinos sumemus, invicem nos, nullus alium deserendo; defensuri. Quod Laudum nostrum ut Mareschalcus m. p. subscriptum, sigilloque munitum, actis Castrensibus Palatinatuum nostrorum ingrossari curet, postulamus.

Datum in Castris sub Uniejovia. &c. ut suprà

MANI-

A.C. 1703

MANIFESTATIO NOBILITATIS PALATINATUUM POSNANIENSIS & CALISSIENSIS 15. 9bris: Acta in Costen feriâ secundâ post festum S. Martini Pontificis proximâ Anno 1703.

AD officium & acta præsentia Castrensia Costensia personaliter venientes Generosi Joannes Zakrzewski Notarius Castrensis, Pyzdrensis & Jacobus Stawicki quàmprimum sub hostili manu acta præsentia adire & congregari potuerunt, illico solennissimè tam suo, quàm aliorum confratrum & concivium à nexu confœderationis abhorrentium, dieq; hodiernâ, in Costen de mutuo suo consensu congregatorum nominibus manifestantur, & protestantur in eo. Quod posteaquam nec magnitudine periculorum, nec paternâ monitione, & repetitis obtestationibus S. R. Mtis Dni nostri Cl., immotæ nonnullorum mentes à conflato cœtu præfatæ confœderationis abstinere videntur, imò altiùs, quàm par est, destinata sua intendunt, ad afflictionem gementis Patriæ, & solum plausum hostium. Quapropter iidem suprascripti manifestantes, & protestantes inhærendo generali unioni animorum, seu confœderationi lege publicâ proxmè præteritorum Comitiorum stabilitæ, tum quoq; obviando hisce inconvenientiis, per quas non solùm interna concutitur tranqullitas, fundamentales convelluntur leges, & ipsa statuum symmetria confunditur, sed & externo hosti animus augetur, & vires adduntur ad evertendam Patriam, uti ad præmissa exequenda ab iisdem deputati per mutuam collisionem palàm ac publicè testatum faciunt, se se præ primis in præfata unione generali animorum seu Comitiali confœderatione firmiter & inseparabiliter cum universa Republ. persistere, & circa verã orthodoxam Religionem, Mtem coronati capitis, pretiosa jura libertatũ vivere & mori in conclusa fide, ac per innatum zelũ in omnia adversa & extrema perseverare velle. Porrò contra omnes divisos & particulares actus, dismembrationem Reip, & manifestam scissionem præferentes juribus Patriis repugnantes, omniaq; exinde secuta, & secutura Reipubl. incommoda, atque quævis abrupta per impeditam executionem iterum atq; iterum hanc suam ingeminant manifestationem cum speciali protestatione, & nullitate de invaliditate omnium horum actuum illegitimè & indebitè prætensorum, & usurpatorum salvam sibi hujus manifestationis, & protestationis, augendi, corrigendi, meliorandi facultatem reservando pleno in robore. (L.S.)

DECLARATIO REGIA CIRCA CONCLUSIONEM CONSILIJ Jaworoviensis 20 Novembris.

EXperientiâ didicit in hoc consilio Majestas Regia Diadema ad unum, consilia ad omnes pertinere, ideoq; toties rarissimæ moderationis suæ datura documenta, quidquid unanimi voto optabat Respubl: etiam cum sensibili Regij honoris, sincerarum in rem boni publici intentionum, & opulentorum thesaurorum præjudicio, clementer indulsit. Certo certius, si mota quæstio nominatæ hic legationis penderet à singulari voluntatis Regiæ resolutione, pridem majori sibi duxisset gloriæ & satisfactioni, obtemperare, quàm etiam clementissimè imperare liberæ genti. Verùm quia tantæ importantiæ negotium jam antea à tota Republ. per Comitia determinatum,

non

A.C. 1703 *non potuit, nisi ab omnibus Reipubl: Statibus rescindi, Mtas Regia optabat omnium per turnum exploratos habere sensus, eorumq; conformi, ac concordi voto se accommodare. Dum tamen partes inter se certantes, unam alteri non cessisse, pro constantia aut puncto honoris judicarent, interea proximè imminens hybernalis commissio, avocans belli Duces totq; alios ex Senatu & Equestri Ordine à quotidiana continuatione ejusdem Consilij excludat, angustia quoq; loci præsenti Consilio & Aulæ Regiæ, debitam impediat commoditatem, cum hoc se manifestat coram vobis omnibus Mtas Regia, quòd præponendo commune bonum & publicam tranquillitatem omnibus intentionibus, negotijs & necessitatibus proprijs etiam maximis ex puro in publicum amore, simulq; præcavendo quæsitas invidiarum & suspicionum insidias, publicam dat omnibus sponsionem, quòd in quantum à die hodierna, in spatio quatuor septimanarum, sine ulteriore protelatione Tractatûs veræ convenientisque pacis cum Rege Sueciæ conclusus fuerit, Palatinum Culmensem, cum materia & forma, totaq; substantia legationis revocare declarat, hocq; ipsum per universales literas ad executionem sancitorum accedentes cum plena informatione de statu præsente Palatinatibus omnibus deferre non intermittet, simulq; præsens Consilium, licet juxta expressum constitutionis tenorem ad quosvis emergentes casus semper præsentem habere ad latus desiderat, à quotidiana tamen illius reassumptione, cursuq; continuo liberat ad diem & horam alligato, assecurans, ubi aliqua belli, vel pacis materia contigerit, se Palatinatibus significaturum.*

MANIFESTATIO ILLUST: & MM. INFRASCRIPTORUM contra legationem Moschoviticam in Decembri.

QUia ipsi inhærendo solennissimis protestationibus & oppositionibus suis in proximè præterito Magno Consilio Javoroviæ inductis solennissimè manifestantur in eo. Quòd cùm Jura Cardinalia Regni, constitutiones publicæ, Pacta Conventa Seren: Regum, & moderni Regnantis, ac novissimum Diploma pro medela vulnerum, proximè celebratis Comitiis Regni Lublinensibus Statibus & Ordinibus Regni, à Sacra R. Mte Dño N. Clmo ultro oblatum & juramento firmatum per expressum resonat, se insciâ & inconsulta Republicâ, nulla unquam fœdera initurum, & si quæ inita fuerunt, vel per imaginationem obtrudentur, pro nullis & invalidis declarat, nihilominus hisce omnibus non attentis, certæ legationes, ad vicinos Principes ex certa conferentia, stante pede Uiazdoviæ expeditæ non attentis obstantibus contradictionibus interpositis ex Cancellariis Regni & M. D. L. emanarunt, atq; ad eosdem Principes Vicinos, Exteros Legati nulliter & indebitè, ac illegitimè per convulsionem legum, designati, etiam ad Seren: Carum Moschoviæ instructio ex Cancellaria M. D. L. extracta & Legatus Magnus usurpato charactere vestitus & quæ nec Regibus concessa, nec ullo modo concedi potest, facultas, ac potestas solo arbitrio Cancellariæ Regni, & M. D. Lit: nescitur quo colore, & sinistrâ interpre-

pretatione scripti, ad archivum demandata tamq; ingentes & nunquam practicatæ summæ impositæ, ac si hac egestate temporum Resp: abundaret, & ad faciendam inutilem profusionem pecuniarum. Cum verò hæc omnia absq; scitu, & consensu Ordinum Regni, ad hunc finem designati magni Consilij Lege novellâ, titulo Deputacyi do Boku Páńskiego: in qua per expressum cautum est, quod hocce Consilium Deputationis, in toto juxta scriptum ad archivum Consilia belli, vel pacis, perficere debeat, nulliter gesta & attentata fuerint, neque per privatas conferentias, neq; per particularia Senatûs-consilia, multo minus Cancellariarum ministeria expediri poterant, atq; confusionem Statûs, imò manifestam eversionem præseferant; tum postpositis Ordinibus Regni ea authoritas ad S. R. Mtem D. N. Clem. & totam Remp. spectans, unico beneplacito Cancellariarum, contrariisq; Ordinibus statui, & legibus, Consiliis, in pernitiem Reip. & convulsionem fundamentalium Jurium Regni sit relicta, Ea propter fatiscente Patria consulendo convulsioni, legibus in præceps ruentibus, & libertatibus ac juribus hujus Patriæ, tum ne præfatus eo modo insignitus legatus, propter præproperam limitationem, præteriti proximè Consilij Magni, ullatenus usurpatum legationis characterem, queat, tum Cancellariæ Regni, & M. D. L. ultra paritatem Statûs, de nullitate earum legationum Jura Mtis & Reip. sibi præsumat prætendere. A.C. 1703

Iterum de nullitate earum legationum præcipuè Moschoviticæ manifestantur & protestantur, & se ad præsidium legum publicarum recursuros declarant. Salvum hoc totum & integrum negotium futuro magno Consilio in termino quovis incidenti reservant.

Hieronymus Lubomirski Castellanus Cracoviensis Supremus Exercituum Regni Dux. Martinus Kącki Palatinus Cracoviensis, Artileriæ Regni Generalis. Adamus Sieniawski Palatinus Belzensis Capitaneus Leopoliensis. M: Warszycki Castell: Lenciciensis. Stanislaus Koßakowski Castell: Kijoviensis. Christophorus Skarbek Castell: Chaliciensis. Ligeza Minor Castell: Chelmensis.

COPIA RESPONSI PALATINI CULMENSIS CASTELLANO CRACOVIENSI. Leopoli mense Decemb.

JUstam ignorantiæ Patriarum legum censuram incurrerem, si tamdiu practicando, tam condendarum, quàm exequendarum legum Magistratum, qualibuscunq; de Repub. benemeritis, sat longo tempore ad hunc serpendo honorem, aliquid auderem, vel attentarem, contra leges Patrias in earum eversionem. Hinc non mediocris mihi attulit admirationis materiam, tua requisitio, suspicans me contra consensum Ordinum nocivam Reipubl. suscepisse legationem. Sat multas & quidem fundamentalissimas pro defensione ejus, rationes adducere possem, nam sicut conscius non sum, me intuitu Senatûs-consilij hunc suscepisse characterem, sed authoritate scripti ad Archivum dati; sic prorsus ignoro, quomodo illi contradicere Cardinalis Primas potuit, cum ejus dexteræ subscriptione, idem scriptum sit authorisatum. Id quoq; allegare possem, quod, si prætacto scripto ad Archivum, aliqua objiceretur invaliditas, vel totum rescindi, vel integrum valere deberet; & tamen quorundam legationes in præteritis Consiliis distingvebantur.

Idem

A.C. 1703 Idem scriptum ad Archivum complectitur auctionem Equitatûs ad 2000, licet illi Respub: à 1ma Febr. Peditatui verò à 1. Maji, sequentis anni, adjudicaverit stipendium. Nescio ergo, utrum ex toto an ex parte nominatum scriptum ad Archivum, suum habere valorem debeat? Non deessent plures aliæ defensionis rationes, à quibus ne propriæ causæ judex esse, aut pro domo mea perorare videar, supersedeo. Sicut verò scripti ad Archivum potestas, ex voluntate gratiaq; Regis, hoc me charactere authorisavit, ita, dum ad latus Regium destinatus, publico Consilij revocabor instrumento, certè non recalcitrabo; & sicut tuam requisitionem debitâ accepto veneratione, ita, quando authorisabitur consensu omnium Ordinum, præsentis ad latus Regium Consilij sine mora exequar. Vitio verò mihi nec debet, nec potest verti, quòd tam scrupulosè procedam hoc in negotio, triplici titulo juramenti, uni ac indivisæ obstrictus Reip, quæ excluso primo Ordine, nequaquam integra censeri potest, id me verò eò magis reddit ambiguum, quòd hanc requisitionem, præsentium ad latus Principis factam, sine Principe accipiam.

Nunc interim conjunctum cum Majestate Imperium, & vestros, quibus me commendo, favores præstolabor.

Stanislaus Morsztyn.

COPIA LITERARũ PALATINI MASOVIÆ AD CARDINALEM PRIMATEM. in Decembri.

SEmper quidem speravi promissam per Expressum tuum notitiam, illo tamen diutius inter viarum impedimenta morante, & tardante; aliquot grandioribus negotijs coactus diverti Cracoviam, ad judicia, ubi mihi tuæ redditæ literæ, ad omnes nos, sed jam ante septimanam scriptæ; in hoc tamen opportunè, quòd hic Vexilliferum reducem Lublino invenerint, simul penè mecum ingressum Urbem, cũ quo inito consilio, ex nunc expedivimus ad Capitaneum Ostrzeszovien: Præfectũ Culinæ M. D. L. ignari, ubinam sit? Gratum Nuntium; pro quo ingentes recipe grates, à te accepimus, de inclinatione, utinam verâ, Aulæ Sueticæ ad pacem, eò magis afflictæ Patriæ necessariam, quò sensibilius tot inter ærumnas illud ingeminat, Nulla salus bello. Impietas porrò esset, non solùm imprudentia, Sueticos repudiare Comissarios, tamdiu desideratos, nec nisi illis displicentes, apud quos publicis necessitatibus privatum præponderat interesse. Nos verò quia nihil præter publici boni commoda intendimus, ideo tua jussa capessere parati, prompto ea animo exequemur, si perpensis rerum circumstantiis, præsentiam ibi nostram necessariam esse judicaveris. Quod si Confœderati, nobis exclusis, soli tractare voluerint, secundet DEus, minimè nos invidemus. Parum interest, quisnã ille sit, qui ramum olivæ ferat, modò hic mancus non sit, aut aridus dishonore & publica calamitate. Nos apud Rempub. à qua toties confirmato insigniti sumus charactere, erimus excusabiles, utpote conscij nos fecisse, quæ potuimus tuo id testimonio approbante.

COPIA LITERARUM EJUSDEM AD EUNDEM PRIMATEM Varsaviæ 1. Decemb.

POst acceptas Cracoviæ tuas literas, non habito licet iterato mandato, quod supplici tibi literâ postulavi, huc me convertere malui, quam eo, quò forte suasisset præconcepta opinio inhibitionis, licet etiam

etiam hæc, si in his angustijs impeditura esset bonum publicum, acceptari, & venire in considerationem non deberet; nullam tamen fuisse, certò noveris. Non me latet fidelis Patriæ filij obligatio, quæ, quia debiles super lacertos meos, & collegarum, non leve in his circumstantiis, ipsâ tamen confidentiâ suave imposuit obsequij onus, magnam nobis inferret injuriam, qui inesse nobis respectum quempiam arbitraretur, qui distrahere aut impedire posset perpetuas cogitationes de salute Patriæ, quam aliter, nisi unico pacis remedio salvari non posse, omnes, supra, quàm infelici experientia didicimus. Non dubito etiam Collegas meos tuis persuasionibus, & præmissis accensos literis, Primatialē curam & paternam solicitudinem exprimentibus, minimè tardaturos: Ego interim tua hic mandata & ulteriores expecto dispositiones. Si vera est, ut innuis, ad pacem inclinatio; cur ergo Tractatus sine mora sub auspiciis gloriosoq; ductu tuo non aggredimur? nisi fortè aula Suetica in nostris nimiùm constans miseriis; non levem vellet ostendere inconstantiam, iterumq; disputare, cùm jam semel nos post multas disputationes pro legitimis & consensu præsentium, assensu absentium electis recognoverit; quod sine gravi injuria tuæ authoritatis esse non posset, ad quem immediatam habemus relationem; & nisi eadem aula propter novos Cōmissarios, qui ab una parte, inconsulta altera legitimari non possunt, optaret, ut tota Respub. quocunq; titulo ad unum locum congregaretur, vel potius cōmodiorem datura piscaturam extremè turbaretur, utq; impossibiles intentiones mordicus promovendo, quæ sine totali eversione statûs & libertatis succedere non possent, loco prætensæ injuriatis assistentiæ, (quos nemo, nisi impius tam illicitis mediis salvare optat) vellet nos, honoribus, splendore, armis & fortunis spoliatos, ultimæ objicere perniciei. An non enim in tanta sensuum discrepantia totalis est potiùs metuenda ruina, quàm sperandum; ut in materia non solùm status, verùm etiam conscientias involvente, esse possimus unius labij, unanimiq; consensu, ad Tractatum iteratò eligere Deputatos. Non tamen etiam hujus sum ego opinionis, nec tantum tribuo Græco subere ducto funiculo, ut nos ex infortuniorum labyrintho possit educere, timeo potiùs magnis motus rationibus, ne in funestum nobis laqueum convertatur. Verùm si naufragio extremè periclitantes, etiam ea, quibus acriter vulnerantur, prensant & arripiunt, quid mirū nos etiam periculosa arripere media, quibus putamus nos è profundo calamitatum emersuros? virtus dexteræ Excelsi, Angelusq; consilii & pacis Vobis porrigat efficaciora; & cùm promptâ ad magnos sensus vestros, salutem populi proculdubio pro suprema habentes lege, accessione me non tardaturum appromitto. *A. C.* 1703

COPIA RESPONSI CARDINALIS PRIMATIS AD IMMEDIATè positas Palatini Masoviæ. Dat. 3 Decemb. Skiernievicijs.

SUbductus tantisper tubæ & turbæ populi, ad quietiorem locum, accipio literas, tuum mihi nuntiantes adventum Varsaviam, in spem inchoandi Tractatus in vimq; literarum mearum, quibus te ad illum invitavi. Verùm quidem est, me scripsisse, hæc enim mens erat Confœderatorum, ut & tibi scriberem, & illos ad me ad mutuum consiliorum consortium convocarem; sed quia tu per Epistolam protestatus es, te expectaturum, iteratam à me de hoc notitiam,

A.C. 1703 tiam, interea, quia sub rigido Jove diutiùs Confœderatos morari erat impossibile, Varsaviam verò convocandi multas ob rationes non videbantur, limitatio actûs fieri debuit, cujus acceptâ notitiâ inforformari potuisti, fueritne tua hic necessaria præsentia, aut saltem iteratas meas literas expectare; nunc verò, nescio quam tibi daturus sim resolutionem. Mitto tuas in originali literas Posnaniensi Palatino, quidnam responsi ferent, ignotum est, certum tamen Confœderatos vobis inire velle, mutuaq; vobiscum sua studia opportuna judicare: à Wachschlager verò didici, principalem suum, minimè vestrum curare characterem, ideo forsan, quòd illi innotuerit expressa Regis inhibitio, ne vos Confœderatis associetis, ex quorum manibus licet rem optimam non acceptabit, econtra Rex Sueciæ cum nullo præter Confœderatos se velle tractare dicit: Si ergo nullum esset impedimentum, quid obesset, conjungi vos Confœderatis? cùm parum intersit; omnium ne simultaneo concursu an quorundam operâ, aliquid in salutem Reipublicæ peragatur.

LXXXII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. JOANNI GEORGIO KUNIGK CANTORI, OFFICIALI, & VICARIO SUO GENERALI VARMIENSI. 7. Decemb.

JAM ego hanc notitiam Gedanô à Canonico Nycz habui, nec quidquam mihi novi venit, quia omnia hæc verebar, quæ accidere possunt. Obviabam varijs vijs infortunio huic, & finitum fuisset felicissimè hoc negotium, si malignitas horum, in quorum amicitia spem habebam, non impedivisset. Alterum est, quòd non tantùm præcipitanter concessistis tam magnam summam, sed etiam sine ulla adhuc necessitate eandem misistis, re mecum non comunicatâ. Quia quò faciliùs hæc pecunia est missa, eò majorem fecit appetitum; Insupér, quòd Rex in Prussia ex proprio motivo, quia certè, ut pessimè interpretabantur mei inimici, nullam in eo habui partem, nec id factum ex voluntate mea, defensionem aggressus est, & fortè perfecisset eam, ut hic securum me reddunt, cum magno pauperis populi emolumento, si discursus, & literæ quorundam publicatæ non improperâssent. Ego coram DEO non tantùm protestor, quòd fecerim, quæcunq; tantùm humanitus fieri poterant, in utilitatem pauperum subditorum & imprimis pro conservatione Ecclesiarum DEI, sed etiam in eo respondebunt Dño DEO, quicunq; dividi & avelli cupiebant propter suos privatos & obliquos sensus à sincera mea applicatione; Hi enim & coram DEO, & coram hominibus, causa omnium malorum erunt. Hæc ex intimo cordis, quod in me rumpitur, exprimo; Nonne meliùs erat nunc habendo pecunias, habendo etiam aliquam ex Brandeburgicis defensionem, & prætextum, ut occurrissemus venientibus, illosque devicissemus, Nam illi pro nihilo habent, quod jam acceperunt, quandoquidem hoc magis præcipitanter, quàm necessariò concessum, & datum est. Sed hoc jam transijt. Ego tamen facio, quæcunque facere possum. Misi hinc ad primam notitiam Officialem certum, qui bonæ mercedis spem habendo, quis scit an aliquid boni in rem nostram non faciet? Quod inter angores &c.

DE-

A.C. 1703

DECRETUM IN PERSONAM COMITIS BECHLING CANCELLARII SAXONIÆ LATUM.

UBivis locorum notum eſt Sacram Regiam Majeſtatem Poloniarū nuper obligatam ſe ſenſiſſe, ut Supremum Cancellarium ſuum, & Conſiliarium intimum Comitem Volffgangum Dittriachum de Beüchlino in arcem Königſteinianam ducere, & ibidem areſtare curaret. Poſtquam illum priùs ad tales dignitates promoverat, & ob ſpecialem in ipſum poſitam pro negotijs, & ſervitijs ſuis peragendis confidentiam innumerabilibus beneficijs & gratijs dotaverat. Qui autem nullo modo ſe his conformiter geſſit, ſed per malam & injurioſam rerum adminiſtrationem perfidias plurimas com̃iſit. Expertum enim habemus prædictum Comitem Magicis & prohibitis artibus per certas ad hoc expreſſè conductas Perſonas ſe applicuiſſe, & ijsdem in ipſam S. R. Mtis Perſonam periculoſo modo, & alios, quos inimicos ſuos eſſe præſumpſit, intentâſſe; Imò terras Hæreditarias, & Electoratum ſub certo prætextu cujusdam adminiſtrationis (pro qua ſe prædictus Comes ipſe obtulerat) fraudulenter S.R. Mti ſubtrahere præſumpſiſſe. Varias pro propria & ſola S. R. Mtis Perſona deſtinatas, ſecretas & maximi momenti correſpondentias in ſum̃um præjudicium authoritatis, & intereſſe S. R. Mtis retinuiſſe. Propoſita S. R. Mti referenda aut ſimpliciter ſiluiſſe, aut non cum ea, quâ decet fidelitate, & ſinceritate retuliſſe, & ita cum magna injuſtitia & perfidia expediviſſe, Cartis blanquis à S.R. Mte ipſi ad petitum pro certis & determinatis expeditionibus datis turpiter abuſum fuiſſe, cùm multas earum pro negotijs S. R. Mti incognitis, & non priùs relatis in ſum̃um præjudicium ejusdem S. R. Mtis & aliorum adhibuerit ad quod meliùs perficiendum, Doctori Ritter (ejus enim elaboratione, aſſiſtentia & cooperatione ſpecialiter uſus) inſolitã contra omnem Collegiorum & Cancellariæ S. R. Mtis conſuetudinem, tribuit Inſtructionem; vi cujus à nemine, quàm ſolo Comite dependeat, & donationes avertendi jus habeat. Quemadmodum autem per has & ſimiles praxes nihil, quàm ſe divitem, & magnum facere intendit; ita ad meliorem eventum Theſaurum Regium ubiq; cum privatis ſuis promiſcuit, cum maxima confuſione adminiſtravit; Falſos calculatores, & quidem cum Juramento ſuſceptos confirmavit. Econtra in S.R. Mtem continuò maximarum ſum̃arum prætenſionem fecit, non alium in finem, quàm ut hoc modo diſpoſitionem proventuum Regiorum retinere poſſet; prout etiam ad obcæcandam S. R. Mtem, & univerſos certam & ſpecialem Com̃iſſionem Cambialem extra Ducatum inſtituere prætendit, ad demonſtrandum, quaſi pro neceſſitate S. R. Mtis alibi pecunias procurare deberet, perſuadere etiam præſumens, ut in poſterum S. R. Mtis idem in terris ſuis hæreditarijs juxta modum ejus calculandi inducat. Certas incompetentes authoritates ſibi vendicavit, quæ malevolam intentionem ejus detegere videntur, dum non abhorruit partim in certis expeditionibus, aut mandatis nomen ſuum eum in locum ſubſcribere, ubi aliàs ſola Regia Mtas ſuum notare conſueta, partim in certis monetis ſub nomine S. R. Mtis cuſis crucem cum Ordine Equitum Danebrogenſium ponendi; partim inſignibus Comitialibus à Cæſarea Mte ipſi conceſſis Mitram Ducalem adjungendi; & ſpecialiter, dū certam Genealogiam Majores ſuos ex Familia Vittenkindiana, & conſequenter linea Ducali oriundos demonſtrare præſumpſit; Quod tamen vi Hiſtoriarum manifeſtè falſum, ſexcenarios rubros, quorum S. R. Mtas ad

A.C. 1703 ad demonstrationem ejus certam summam cudi permiserat ad 600000 imperiales augmentavit; neq; etiam ignotum est, quantas alienationes magnarum Terrarum, imò & Provinciarum, aut earundem Juriũ partem perfecerit, partim perficere intenderit, apud quas multæ perfidiæ, imò & delicta criminalia detecta sunt. Quibusdam enim votum & sessionem in Imperio, cum sum̃o præjudicio S. R. Mtis cooperatus est; quibusdam etiam totas Provincias, & magnas Terras partim in vim Hypothecæ, & Antiochreticè partim in damnosam reemptionem extradere non erubuit. Quasdam etiam terras non considerando, quòd ex dignitate earum multò plùs valeant, viliori pretio, quasdam etiam Jurisdictiones, Bona, & alios proventus perniciosis conditionibus, vi prætensionum à se in S. R. Mtem falsè licet factarum sibi ipsimet vendicavit, & appropiavit. Per quas alienationes magnas omninò pecuniarũ sum̃as lucratus, iisdem tamen minimè contentus, sed usq; ad 4. milliones ejusmodi Terrarũ alienationes adinvenire præsumpsit. Soli S. R. Mti, & Statui Electorali Jus competens belli & pacis diminuere intendit, cùm certos ratione certarum Terrarum contractus in sum̃um præjudicium S. R. Mtis perfecerit, alias etiam constitutiones Electoratûs turbaverit, & mediis prohibitis locum tenentem Electoratûs de Fürstenberg aggredi attentaverit. Ultra alias perfidias, hoc etiam innotuit, quòd cujusdam extranei Ministri manum imitatus, in ejus nomine falsa scripserit & notificaverit. De reliquo per ipsum expedita Rescripta & Resolutiones demonstrantes perfidas ejus intentiones, & confirmant perniciosum ejusdem Ministerium. Cum toto vitæ tempore in prohibitas artes, deliciosam vitam, & alias otiosas expeditiones incumbens, solùm ad se exaltandum, & ditandum solicitus S. R. Mtis negotia multipliciter neglexerit, Interesse Regio apud multos extraneos Principes non invigilaverit, magna statûs & pecuniarum negotia Fratri suo supremo Hieracothidi, & Dominæ Reichenbergianæ confisus fuerit, magni momenti conceptus per extraneas Personas juraverit, & paucissimas earum relegerit, plurimas expeditiones in Chartis blanquis à S. R. Mte eidem datis sine scitu Regio exequi curaverit. Quia itaq; per has & similes praxes, ingentes tam pro se, quàm pro fratre suo pecuniarum sum̃as cumulavit, ideoq; sine pecunia nihil, pro pecuniis autem, & injustiores processus, & decisiones expedivit. Injustitiæ & Politiæ seu Statûs negotio per concessionẽ abolitonum Monopoliorum, Privilegiorũ, protectionum, & Promotionum (quæ com̃uniter absq; prævia causæ cognitione, solùm ad sibi divitias ex iis cumulandas partim S. R. Mti ab eodem certis coloribus, & simulationibus proposita, partim ab ipso meliùs alias scire obligato iniquè approbata, partim etiam in Chartis blanquis sine scitu Regio expedita sunt) com̃ercio, & publico damnum irreparabile causavit. Non minùs damni S. R. Mtas in Oeconomicis per ipsum perpessa, dum prædictus Comes non solùm salinas & alios proventus Poloniæ cum sum̃a perfidia administraverit, sed etiam Cameram Electoratus per damnosas, & malè perpensas alienationes plurimorum Bonorum Cameralium Jurisdictionum, ablationem sum̃arum capitalium & alias perfidias, institutiones & ordinationes debilitaverit. Omnes enim proventus tam pro Thesauro Aulæ quàm militari destinatos in cassam suam importare curavit, & ab iisdem pecuniis S. R. Mti usuram sum̃am (sub prætextu magiæ cujusdam) in S. R. Mtem capere præsumpsit. Prout etiam assignationes in futuros proventus non magnum præjudicium Statûs, Com̃erciorum & Thesauri, lucrum autem proprium expediri

pediri

pediri fecit. Quemadmodum autem S. R. Mtas, de his omnibus clariùs & ſtrictiùs inquirendi certam Comiſſionem deputavit, & poſt habitam notitiam pœnam exemplarem nullatenus differre reſolvit. Ideoq; ad notitiam omnium hæc ſub Sigillo Electoratûs Saxoniæ publicata voluit. Dresdæ 19 Decemb. (L. S.) *A. C. 1703*

COPIA LITERARUM PALATINI MARIÆBURGENSIS Ad Caſtellanum Cracovienſem, 21 Decembris.

Petry Rzewski Lubomirſki

SPerabam, meis obſequijs non fucato candore, ſincerâ applicatione, integrâq; fide tibi præſtitis, tantum me gratiæ, fidei, & reſpectûs tui meriturum, ut ſinceris præmonitionibus, & demonſtrationibus meis acclinem præberes aurem; verùm fatóne, an demerito meo, ſpe deluſus contrarium experior: ubi enim ad omnia, quæ optabas Regem perſuaſionibus inclinaſſem, ubi nihil amplius deſiderandum ſupereſſet, præter ſtabilimentum mutuæ confidentiæ & aſſecuratio Principis, in debita & accommoda defenſione, tu in arena mutaſti conſilium, acceptisq; vocatorijs Principis, illi viciſſim factâ tui adventûs, per Epiſcopum Coadjutorem Livoniæ, certificatione, comparere Jaworoviæ ante Regis abitum dignatus non es. Ego quidem devincto tot titulis affectu, plurimum tuæ me affici Perſonæ fateor, nec ulli palmam, in debitorum tibi à me obſequiorum puncto, concedam; capere tamen aut divinare nequeo, quiſnam ille fuerit, qui diverſas tibi, à primis inſtillavit cogitationes, avernaliq; planè nequitiâ, per tot commenta tuum à Principe cor avertere, omniaq; jam pene ſuo ſtatui reſtituta, in deplorandam auſus eſt impellere extremitatem, matricidam hujusmodi auſim dicere Patriæ, qui inermem ejus jugulat cervicem, ultroq; internos quærendo tumultus, civili ſangvine per inteſtina bella, publicam demergit ſalutem: Labijs doloſis & lingvâ iniquâ id tibi delatum noveris: certè dicet cauſam ſæculis, qui tam nociva propinavit, panditq; viam ruituris in præceps rebus, Regnum enim in ſe diviſum deſolabitur. Moſchus namq; eâdem ratione ſuos quæret hoſtes in fundo noſtro, qua Rex Sueciæ, titulo amici, hoſpitis & ſocij, qui ſi à Saxonibus ſe eſſe dicit laceſſitum, in Saxonia eos quærere debuit, non in Polonia. Ex quo manifeſtas quis jam non videt conſequentias? legiones enim trans-Boryſthenenſium in propinquo, Coſatica ſævities eſt in promptu, Moſchovitici Exercitus ſuum fors accelerabunt adventum, & nec Pruthenica tardabunt caſtra. Quib⁹ ſi civile accedet malum, certè erit una ſalus miſeris, nullam ſperare ſalutem Nonne convenientiùs fuerat, arctare legibus, juſtisq; conditionibus, vicinam potentiam, roborare amicitiam, acceptare ſine onere Reip. tam inſignia ſubſidia impenſa gratis, quæ à nullo hactenus habuimus, niſi per verba rebus inania, aut ſubdola? quod ſi porrò, id unum fuerat neceſſarium, ut per authoritatem magni Conſilij hujuſmodi negotia ſolennizarentur, ô quàm facilis eſſet inter homines bonæ voluntatis conſenſus! Corruiſſet tota moles invidiæ, demiſiſſent grave ſupercilium hoſtes, omnes demum difficultates facilitâſſet felix combinatio. Nunc ſum extra conſilium, nec quidquam, quod ſcribam, ſupereſt, præter dolorem; damna fleo rerum, ſed plus fleo damna dierum, indies altius mergimur in profundum. Legatus itineri ſe accingit in Moſchoviã, Reſp: tot in partes dividitur, & quot capita, tot ſenſus; pacis ſpes nulla. Palatino Mazoviæ, irrito ceſſit conatu acceleratus Varſaviam adventus. Clas Bonde Commiſſarius Sueticus no-

A.C.1703 vum genus contributionis invenit pro spiritualibus, scilicet ex quovis Decanatu 600 imperiales menstruatim dandos, non tam sepiâ hæc tibi scripta, quàm lacrymis intellige.

CONSTITUTUM AB EXERCITU REGNI POLONIÆ IN CONSISTENTIIS EXISTENTE.

NOS Equites Regni Poloniæ sub signis infra nominatis militantes, assignatione Castellani Cracoviensis Magni Ducis nostri ad Provinciam Majoris Poloniæ pro consistentia ordinati, non tantùm in Palatinatibus nullam securitatem ab exercitibus Sueticis habentes, verùm etiam acceptis per eos aliquot vexillis nostris, cum magno exercitûs detrimento aggravationes, personarum captivationem, bellici apparatûs ereptionem, ingentesq; aliàs patientes injurias, ad hunc locum pro circulo congregati, occurrentes ulterioribus Exercitûs Suetici moliminibus, nosque ipsos cum fortunis nostris salvare volentes, cum sub ipsa castra hostium, quibus cum in præterita expeditione confliximus, sine legionum Præfecto essemus missi, nec, qui nos in tam gravi periculo tueretur, haberemus; elegimus Stanislaum Comitem in Leszno Leszczynski Palatinum Posnaniensem, Odolanoviensem, Novodvorensem, Kazensem Capitaneum, eandem unà nobiscum militiam tractantem, in legionum Præfectum, illiusq; subjecti regimini obligamus nos, ejus in omnibus mandata, ordinationesq; exequi, cujus authoritate, rerumque bellicarum experientiâ, tantis nos eripiendos periculis, hybernumque hunc panem, quem sangvine proprio meruimus, nobis conservandum confidimus. Ut verò eò majorem habere possimus securitatem, hostiq; esse magis formidabiles, jungimus nos confœderationi Palatinatuum Majoris Poloniæ, protestantes, velut filij ejusdem Matris Patriæ, pro ejus integritate, sancta fide Catholica, authoritate Ducum nostrorum unà cum eadem confœderatione Majoris Poloniæ, quam in toto approbamus, nos usque ad extremam sangvinis guttam acturos: hac spe freti, quòd post pacificationem Reipub. restitutionem suæ integritati patriorum jurium, mercedem nostram, sangvine deservitam, ex promotione omnium statuum, simus recepturi, ex qua hactenus non redditâ, & præoccupatione ab exercitibus externis debitarum nobis hybernarum, juxta nostras ex Palatinatibus repartitiones, ingentes patimur injurias. Quod ut fideliter impleamus, verbo nobili & militari appromissa sequenti juramenti formâ, roboramus.

Nos *NN.* juramus DEo Omnipotenti, quòd fidem Sanctam Romanam Catholicam, Ecclesias, Dignitatem Regis AUGUSTI II. (salvo vinculo pactorum conventorum, ex vi juramenti Regii promanante) authoritatem & personas belli Ducum Regni Poloniæ, jura, libertatesque patrias, unà cum confœderatione Majoris Poloniæ, (cui nos associamus) vicissimq; nobiscum confœderatio, nostrarū

ſtrarum modernum Legionum Præfectum, noſque invicem ſimus *A.C.* 1703
defenſuri, nec nos, nexu hoc citiùs ev nculaturi, quàm tota Reſp. ab intra & ab extra fuerit pacificata, ſic nos DEUS adjuvet & innocens Chriſti Paſſio. In cujus rei fidem conſtitutum hoc manu noſtra ſubſcriptum in manus Præfecti Legionum noſtrarum conſignamus. Actum in circulo generali die 24 Decemb.

AMICO CONFIDENTI. 30. Decemb.

QUid ante abitum Regis Varſaviâ, quid Javoroviæ actum ſit, quid nunc Cracoviæ agitur quæris? accuſando inertiam meam in ſcribendo, ſed ſcias me propriis impeditum, aliena minus curare, ut tamen votis tuis reſpondeam, punctatim reſpondeo, dicoq́, quòd in medio Octobris ita Varſavia panico percuſſa metu, falſoq́ perterrita fuerit rumore, quod Sueci appropinquarent, & quoſdam Saxones non ita procul trucidâſſent, ut totâ ſemel nocte trepidaverit, ubi non erat timor, & quidam ex Miniſtris ocreatus in anticamera Regis ſedendo totā noctem conſumpſerit, quòd mihi ita deſcriptum erat, ut à riſu, quanquam non ſit tempus ridendi, abſtinere non potuerim. Jam quamvis armatæ erant manus, nullum niſi ab inermibus pedibus præſidium ſperabant, & certè fugam, quam parârunt nocte, manè arripuiſſent, niſi ab aliquibus Senatoribus falſum rumorem diluentibus cohibita fuiſſet. Nihilominus poſt alterā diem Rex Ujazdoviâ ad Odſoccum ſuum tranſtulit domicilium, ibiq́ Conſtantinum Szaniawski Regentem Cancellariæ Majoris, poteſtq́ dici, quòd ſit & minoris, & ſi verum ſcribere licet, Generalis omnium Cancellariarum digniſſimus Regens, Referendarium M. D. Lit. poſt evectionem Vyhowſcij ad Epiſcopatum Luceorienſem, creavit, cōmendavitq́ illi, ut lingvam Gallicam vel Germanicam diſceret, ſed hic coram amicis neglecturum ſe id ſtudium omnino declaravit, aſſerens magis ſibi profuturam earum ignorantiam, quàm peritiam. Callens enim eas lingvas cogeretur ſæpe interroganti Regi illico reſpondere, & ideò ſæpius minùs proſperè quàm ſi per alium quæſita Regia ipſi innoteſcerent, ſpatiumq́ meditationi ſuper reſponſa præberet.

Ingratum accepit etiam illo tempore aula ex Majori Polonia Nuntium de indicta à confœderatis conventione Generali in Uniejow, & cogitatum eſt, & feriò quidem, ut altare contra altare erigeretur. Conſilium magnum vigore Comitiorum Lublinenſium indictum, de loco tamen ejus deliberatum, dum alij Cracoviæ, alij Zamoſcij commodiùs illud peragendum contendiſſent. Interim tamen Javororia deſtinata, & pro die 16 Novemb. pro iſto conſilio Senatores & Deputati convocati.

Agitata fuit cauſa Varſaviæ divortij inter Georgium Lubomirski Supremum Regni Cancellarium & Urſulam Bokonowna ejus hucuſq́ conſortem, poſtquam verò deductum eſt Matrimonium illorum in quarto conſangvinitatis gradu fuiſſe contractum coram fratre ſponſæ Epiſcopo nunc Præmiſlienſi, ſine ſcitu & conſenſu Parochi declaratum eſt fuiſſe, & eſſe nullum. Multæ circumſtantiæ mihi in hac materia nuntiatæ, ſed parco famæ. Nam ulcus hoc niſi tactum non appareret.

In vigilia Ss. Omnium Epiſcopus Poſnanienſis benedixit matrimonium coram Regia Mte celebratum inter Erneſtum Dönhoff Archi-Camerarium M. D. L. & Generalem locum tenentem Gvardiæ ſuæ Mtis, & Ma-

A.C. 1703 & Marianam Bielinska, filiam supremi Regni Mareschalci. Tota nox Hymenæo erat data, cum sequenti die Omnibus Sanctis dicata, quæ erat professioni Regis versus Javoroviam destinata, sed ob injectum ab aliquibus superstitiosis infortunii metum, si eâ die, in quam eo anno festum Sanctorum Innocentium inciderat, iter arreptum fuisset, revera autem propter majorem nuptiarum honorem & hilaritatem, non nisi teriâ die Rex movit, & Javoroviam decimâ tertiâ Novembris pervenit, & palatium pro mansione sua elegit. Convenerant non pauci Senatorum, & Equestris Ordinis; Castellanus & Palatinus Cracovienses, Belzensis, Russiæ, Kijoviensis, Podoliæ, Mariæburgensis, Czerniechoviensis, Palatini, & quidam Castellani, Culmensis, Kijoviensis Episcopi.

Inchoatum consilium majori apparatu, seu veriùs apparentiâ quàm boni publici studio, per Procancellarium Regni à throno propositio facta, cultis verbis impleta, quæ nonnullorum animos ita movit, ut Palatinus Belzensis non potuerit comprimere suum exacerbati animi sensum, quem post limitatam eâdem oratione sessionem conducendo Regem ad suum cubiculum aliquo murmure contra Procancellarium prodidit, mox in majorem erupturum flam̃am, singularis inter eos certaminis, nisi authoritas Regia postea intercessisset.

Adamus Sieniawski

In illa prima sessione distributa sunt Consiliariis puncta consilij habendi modo inverso & inusitato, praxi in antecessum obtinente, ut puncta ante inchoationem consilii ad hospitia Senatorum mitterentur. Verùm id puto factum, ob timorem qui tamen accidit. Nam cùm ea essent verbis speciosa, re inania, non solùm tam magno, sed etiam minimo haud erant consilio digna, ut videbis eorum copiam. Ad nomen magni consilii, magni cætus magnorum hominum, omnium intentæ erant expectationes magnorum negotiorum de summa rei, ac nominatim de colligatione cum Moscho & aliis Principibus externis ibidem tractandorum. Sed nihil de his. Illa magna à parvulo consilio, quinque personarũ stante pede Uiasdoviæ absque præmissis punctis tractata, colligationes conclusæ, legationes expeditæ, Viales expensæ, nimium extensæ, & determinatæ. Uno verbo messis finita. Consilium verò magnũ convocatum est ad spicas quasi colligendas. In primo puncto invocata authoritas consilii magni ad compellandum Thesaurarium Regni, ut enumeraret destinatam Uiazdoviæ sum̃am Legatis ad Moschum & Brandeburgicum per quinquaginta millia imperialium singulis, ad Danum decem millia. Intellexere id Proceres nostri, & primum mirari super tales artes, dein stomachari cœperunt, illudi sibi tam fœdè indignantes, ac Duce Castellano Cracoviensi in proxima sessione exposuerunt suum dolorem, quòd vocati essent ad consilium, nec tamen data est eis materia consilii, ea enim, quæ in punctis sunt posita, magis executionem quàm consilium spectant. Proinde declararunt non posse se consentire in consilii hujus inchoationem, nisi restituta prius eius materia, ac dato campo deliberationi, de colligationibus ineundis nec ne? Attonitus hac resolutione masculâ Procancellarius Regni scipionem tenens directorium, quòd ejus tela non sic processit, ut eam est orsus, rogat, ut more solito Domini Senatores ad vota sua promenda ex ordine accedant, sed obruitur communibus omnium vocibus, seu potius uno omnium clamore materiam consilii sibi reddi postulante, & absque ea nullam hic haberi activitatem, nec quemquam loqui, nisi tantùm passivè posse protestante. Dum in his passivis vocibus, scilicet absque petita licentia Mareschalci, & sine allocutione Majestatis (ut mos est in activis

vis vocibus) hebdomada una extrahitur, eandem semper recoquendo cramben de restituenda materia consilij, ita, ut, unus ferè Procancellarius contra omnes, & omnes contra unum in hoc decertârint. Tandem Proceres nostri inito inter se consilio domi, clam aula scribunt & subscribunt ferè omnes epistolam ad Dñum Palatinum Culmensem destinatum ad Moschum Legatum, qui tunc Leopoli agebat, & itineri in Moschoviam se accingebat, mittunt eam epistolam per unum è medio sui Equestris Ordinis exponentes dicto Palatino, qualiter indebito modo & contra leges ipsius legatio fuerit destinata, rogantes proinde ac obtestantes eũ, ut suspenso tantisper suo charactere ad illos veniret in commune consultaturus, an illa colligatio & legatio sit Reipub. expediens; quòd si ita consilio visa fuerit, non se eam impedituros spondentes. Magis fortis quàm felix hæc nostrorum resolutio fuit. Nam & Culmensis indignè rescripsit, & Rex id resciens indignius tulit. Cùm enim convenissent, frequens Senatus & Equestris Ordo die lunæ ad Palatium pro continuando consilio, stetissentq; ad secundam circiter horam post meridiem, ecce tandem egreditur Rex è suo cubiculo, & indignabundus mox talia fatur Gallico idiomate: Quid est hoc Domini mei? ubi nam est consilium, hic ne apud me, an apud vos? si apud vos? pergite igitur ad vos, & facite illud vobis. Et statim vertens terga abiit retrorsum ad suum cubiculum claudens ostium cum furore, & strepitu. Ita nempe loquitur Antonius ut Cicero timeat. Consternati nostri, quasi perculsi fulmine Jovis obmutuerunt tantisper & siluerunt à bonis: interim audiebatur hinc inde cordatiorum quorundam Equitum vox, non tamen ultra dentes: modò Rex sibi nocuit! modò suam causam destruxit! modò aliquid agendum: verùm facilius ista dicuntur, quàm fiunt, pro more nostro facilius est inchoare, quàm perficere fortia. Post quadrantem horæ intrat ad Regem Procancellarius, deinde paulò pòst Thesaurarius, ac post pusillum aggressi suadent Primoribus nostris, ut Regem deprecentur offensum illâ epistolâ ad Culmensem, respondent illi non agnoscere se in hoc ullam culpam, nec proinde posse petere veniam. Referuntur hæc Regi ab eisdem, & fortè suadentur molliora. Nam Rex contentus fuit, ut ab accitis ad se primoribus rogaretur ad consilium. Quod præstiterunt ambo belli Duces, excusantes epistolam, uti conformiter ad sensum communem in consilio expressum, exaratam, quòd literis, id voce asseruisse, & semper se asserturos esse, declarantes. Itaq; Rex processit ad locum Consilij, ubi Castellanus Cracoviensis passivâ voce satis animosâ, idem, quod antea repetebat. Suboriuntur, vel subordinantur querelæ aliquorum Deputatorum Ordinis Equestris ratione defectûs hospitiorum, ad quorum revisionem & dispositionem deputantur quidam è medio, & donec ea perficiatur, limitatur sessio ad feriam quartam. Non tam erat cura hospitiorum, quàm hospitum adventantium è Litvania, à quibus rem suam restituendam sperabat. Uti defacto illâ die venerunt DD. Wołowicz, Pociey cum fratre & alij quidã, ac Regiam causam egregiè propugnare conabantur, sed quia mordicus, qui prius, resistebant, res in eodem semper hærebat vado. Ne tamen nihil omninò ageretur: permissum est Dño Tworzyanski Thesaurario Cracov: ac Secretario Tractatûs cum Sueco facere relationem illius negotiationis, & in quibus esset terminis. Cùm verò jam altera exspirabat hebdomada, obfirmatis utrinq; animis, Sabbatho plurimi convenerunt ad D. Castellanum Cracovien:, omnes solliciti de tempore consilii inaniter extracto, ac de remedio aliquo adinveniendo, inclinabantque omnium sensus, *A.C.* 1703

sensus,

A.C.1703 sensus, ut illud consilium limitaretur ad aliud commodius tempus. Sed varias formabant clausulas & præcustoditiones, quibus limitatio illa circumscribenda foret. Eunt inde omnes rectà ad Palatium ipsâ horâ duodecimâ, & dum stantes erant pedes eorum in atriis domûs Regis nostri, per horam circiter Rege non apparente, tædio in illa statione affecti iverunt ad locum consilii, sessionis gratiâ ibique Regem præstolabantur, qui horâ tertiâ venit, sedit, & Procancellario chartam aliquot verbis plumbeo stylo notatam dedit, ac aliquid insusurravit, quasi tunc eum informaret quidnam nomine ejus proferre deberet, quod tamen jam prius bene cum eo ruminatum & concoctum erat. Vix aperuit os Procancellarius stans penes Regem, ecce hinc inde interrumpunt eum Deputati, ingeminando, quòd præcustodimus nobis voces, si limitatio hujus consilij sit facienda. Prosecutus nihilominus Procancellarius, quòd & piè cœpit, ac declaravit nomine Regio, quòd in gratiam eorum, qui pacem sperabant, & promittebant cum Sueco, Palatinus Culmensis sistet gradum Leopoli ad proximè ventura festa Natalis Domini. Intra quod tempus si nihil certi de optata pace habebitur, liberum erit dicto Palatino elapso eo termino iter suum prosequi in Moschuam. Consiliũ præsens limitatur, (absq; ullo præfixo illius reassumendi die) verùm si & dum occasio postulaverit, non dedignabitur S. R. Mtas consilium expetere praxi usitatâ à præsentibus Senatoribus & deputatis ex Comitiis Lublinensibus. His dictis illico Rex surgit, & regreditur, unde erat progressus. Interim, vix se movit, admirabundæ erumpebant voces lamentis similes præsertim à Jeruzalscio vexillifero Bielscensi, & à Skrzenscio Succamerario Lęcyciensi. Quid est hoc? jamne hoc est dominium absolutum? jam ne hoc Gallico vel Anglico more? & ubi jam nostræ voces? jam actum de nobis. Audiens hæc Rex, subsistit in medio illius conclavis, & in hanc ac illam partem, unde illi prodibant planctus vertens atrocem vultum, & oculos flammivomos, elatiori voce ait: Quid hoc vos vultis? quid est, quod vociferamini? an hoc vestrum est limitare consilia? & percusso aliquoties pectore suo dexterâ ingeminavit, ad me, ad me hoc pertinet non ad vos. Et processit usq; ad cubiculum nemine jam hiscente, ac si essent Raymundi serâ habentes occlusa ora. Pusillanimitatis ne id vitium, an venerationis Regiæ sit virtus? sub judice lis est. Castellanus Cracoviensis secutus Regem ad cubiculum, statim valedixit ei paucis verbis, nullis verò à Rege acceptis, quem tamen honorem habuit Palatinus Belzensis eodem tempore pariter valedicens. Tantæ molis erat Polonam vexare gentem per tot itinera & sumptus ad solum Consilij nomen. Oservârunt quidam resuscitatam in hoc consilio libertatem dicendi pro sensu suo, quæ vel jam sepulta erat, vel in turpem assentationem, vel in speciem servitutis degeneraverat. Quapropter ex hoc eventu maximopere damnabatur consilium eorum, qui persuaserunt Regi hanc Russicam mansionem, inter medios, ut ipsi ajebant, hostes.

Magna pars eorum, qui interfuerunt huic nominali consilio profecti sunt eâdem die Leopolim ad Commissionem Hybernorum. Ad quos paulò post misit Rex Dñum Volff Coadjutorem Livoniæ, invitando eos Javoroviam ad certum colloquium, sed excusarunt se. Quo obtento responso, statim Rex migrare statuit.

Post Consilium advenerant Duces Wisznioviecij, & D. Przependowski, Thesaurarium Regni in Anticamera Regis insigni affecerunt injuriâ, & contumelijs, quinimò etiam manus injecissent in eum, *nisi* à circum-

circumstantibus fuissent impediti. Intrepidum tamen monstravit animum stans immotus, & æqualem se omnibus asserens, & de illo dici potest, quòd sit ita contra casus induratus, ut nec quidem inclinari, ac nedum vinci possit, adversus apparatus terribiles, rectos oculos tenebat, nihil de vultu mutabat, quamvis illi dura dicebantur. Libertas verò Principum tanta erat, ut libertatis nomen excederet. Cuivis potest accidere, quod cuiq; potest. Hæc tamen læsio à Ducibus per bona verba coram Rege fuit compensata Thesaurario, qui etiam eos in abitu convivio excepit. Secutus doctrinam Apostoli docentis: Si habes inimicum, ciba illum, sic enim congeres carbones in caput ejus. Adveniebant etiam ex variis Palatinatibus & terris legationes, partim cum solitis assentationibus, partim cum lamentationibus contra Saxonum oppressiones, sed omnes eodem stylo expediebantur promissis ambagibus, amphibologijs; ita ut Cancellaria audito legationem ex Palatinatu Sendomiriensi cum gravibus querelis adornari, non dubitaverit audacter dicere; quòd jam haberet paratum ipsi responsum: Sic illudimur, & allidimur: D. Szaniawski ad Abbatiam Coprinicensem, nominatus est à Rege, qui etiam expressum misit ad Urbem cursorem, instando ad Summum Pontificem pro concessione ejus Abbatiæ in commendam suo nominato. Sed nec hæ preces, nec solicitatio Comitis Laniaschi Ablegati Regij Romæ, nec Authoritas Cardinalis Pignatellij idem urgentis, nec unanimis Electio Monachorum potuerunt perfringere obfirmatũ Pontificis animum, qui pro piaculo sibi duxit illam Abbatiam, antea commendari non solitam, concedere in commendam. *A.C.* 1703

Movit Javoroviâ Rex 18 Decemb. & venit Cracoviam ipsâ vigiliâ Natalis Dñi, & post ea festa profectus est in Saxoniam comitante eum Francisco Szembekio Fratre Procancellarij, qui Cracoviæ remansit, & figuram Aulæ repræsentat. Thesaurarius verò Przependowski dicitur esse disgratiatus, quinimò nonnulli, quibus datum erat nosse mysteria Aulæ, credebant, in proximo illum fuisse vitæ discrimine apud Regem contendentibus ejus æmulis, sed ille non minus factis Achillem, quàm verbis se probat Ulyssem, & ridet hæc, parumq; curat. Nec plura &c.

DISLIMITATIO INTER POLONOS ET TURCAS.

In Nomine Sanctissimæ, Individuæq; Trinitatis Amen.

EX mandato Serenissimi Potentissimiq; Imperatoris Turcarum Sultani Achmetani Filii Soltan Mechmetani cujus felicitatem Imperii DEus protegat & conservet. Emanarunt plenipotentes literæ ad Illum & Excellentissimum Chadzi Juzow Basza ratione Dislimitationis cum Regno Poloniæ de tenore tali.

Quoniam ex gratia DEi subsecuta est felicitas ad pacificationem & communem quietem; ex potestate itaq; Imperii nostri demandamus, cùm inter Serenmum Regem Regni Poloniæ, M. D. Lit. nec non hæreditarium Ducem Saxoniæ, & Electorem Imperii sui & Carum Moschoviæ acceptatus sit Tractatus Pacis, firmamque habet authoritatem. Exinde Magnifice Gubernator Bassa imperamus, ut juxta obloquentiam ejusdẽ Tractatûs & omnia puncta cum Regno Poloniæ, & Ducatu Moschoviæ in negotio Dislimitationis procedas, & te ita regas prout destinatus & designatus eras superintendens, à præterito imperatore Soltan Mustaffa Chano Fratre nostro; nam & à Mte nostra in eadem Jurisdictione tua confirmes, sicut & penes te residens fama, & virtute probatus Imbraim Aga, quem

A. C. 1703 quem uti muneris istius capacem designamus Commissarium, ad dislimitationem cum Regionibus Poloniæ, cum quo & Jurisperitum Notarium mittas, ubi unanimiter satisfacere Tractatui necessum est, nimirum ut fundus Thenimensis incipiendo à littoribus Tyræ Imbraim Aga cum Dnis Poloniæ exdividat juxta officium sibi competens, & quàm diligentissimè negotiationem suam ex integro perficere curet. Tali itaq; Ordine & expeditione, & gratiâ DEi acceptâ ab Illmo & Excellentissimo Dno superius specificato Bassa; ego Imbraim Aga discessi Themiâ acceptis in Crimensibus & Budziacensibus dignis senibus fineq; confinio carentibus substituto in loco, ubi fluvius Jahorlik in Tyram incidit, ubi à Serenmo & Potentissimo AUGUSTO II. Rege Regno Poloniæ communicato prius consilio cum Illmo & Excellentissimo Domino Hieronymo Lubomierski S. Romani Imperii Principe Castellano Cracoviensi, Supremo Exercituum Duce, ut Generali custodum Duce comparuerint cum plena & perfecta ad determinanda confinia potestate Illmi ac Excellentissimi Commissarii, videlicet 1mus Martinus Chomętowski Palatinus Braclaviensis. 2dus Joannes Koniecpolski Stabuli Regni præfectus. 3tius Stephanus Humiecki Subdapifer Regni & in vicino ubi Tyram præfatus fluvius influit, substiterunt, cum quibus in primo statim congressu, & in negotio dislimitationis plurimæ ab utrinq; propositiones factæ sunt, post quas petiêrunt documenta, instrumentaq; sibi exhiberi, & veritatem deducere: Quæ confinia à memorato fluvio incipere debeant, quibus testimonia dignorum tam Crimensium, quàm Budziacensium hominum pro infirmitate limitum ab hoc fluvio incipientium pro documento produximus; Poloni itidem Commissarii produxerunt primam dislimitationem ante 70 annos ad datam præsentis instrumenti factam, quæ fuit insuper attendentia Abazi Bassa cum Commissario Mutesenica, Chuseim Aga, & Stanislao Koniecpolski, Castellano Cracoviensi supremoq; Duce Exercituum Poloniæ uti Commissario ex parte Poloniæ, cujus dislimitationis ductus est Jahorlik turcicè Cainar appellatus, & hoc documento confinia ipsa demonstrârunt, & sic unanimiter sinè ullo dubio cognovimus esse fines, & initia eorum à memorato fluvio, & ita non procul à memorato, ubi se jungit cũ Tyra in fundo Thunico, quẽ nõ ita pridẽ inhabitant Cosaci subditi felicissimi Chani Crimscẽsis supra eundẽ fluviũ ex opposito Polonæ villæ, ubi itidẽ habitãt subditi & incolæ. Ex illis locis verò, ut memoratæ villæ transferantur, fuit propositũ, atq; pars proposuit transferri debere, sequitur ut tranferantur & vestræ; conclusum itaq;, ut, si in concordia non habitabunt, & si injuria aliqua inter illos ostendetur, tunc omnia ab utrinq; demoliri debebunt, si verò in esse suo & integritate per villam permanserint, tamen nulla fortalitia ex utraq; parte erigi debent, & hæc est imposita conditio concernens Raszkow & Kamionka oppida. Quondam Palatini Valachiæ Basili filia Dominia tenebat in possessione sua in summa Palatino Sandomiriensi data 40 florenorum jure obligatorio Raszkow, Kamionka verò etiam Palatino Sandomiriensi data viginti millium Polonicorũ similiter jure obligatorio cum eadem declaratione, ut tamdiu præfata oppida in possessione usq; ad præsentem limitationem fluvii Kainardzie & jurisdictionem ejus teneat, donec ipsa præfata summa reponetur, & ideo clara res est, ut hæc prætensio cum Actoribus & Successoribus defunctæ Dominæ pacificetur; ut aut oppida successoribus Dominæ, aut summa restituatur. Ad quam propositionem subjuncta est ratio quòd Podoliam & Vkrainam totam Ssmus Turcarum nobis restituerit, & hæc prætensio respicit modernum possessorem

ſeſſorem Raſzkow, & Kamionka id eſt Illmum & Excellentiſſimum A.C. 1703
Dñum Koniecpolski, qui uti præſens poſtquam illi circa requiſitionẽ futuram ab actoribus demonſtratum fuerit documentum, ſatisfactionẽ obtulit, & obligavit, & ſuper hoc medio aſſenſum eſt. Econverſo propoſuerunt Illmi & Excell. Domini Comiſſarii, ſiquidem occaſio præſentationum orta eſt, habemus & nos quoq; huic ſimilem prætenſionem. Nonnullus enim Dominus de Regno noſtro habet ſimilem prætenſionẽ requirendi debitum apud Bojaros & incolas Valachiæ, uti hæc prætenſio jam delata eſt Illuſtriſſimo & Excell. Dño Baſſa Seraskiero quâ cognitâ cauſâ injunxerat, ut officioſè ſatisfiat, ſed quia & Hoſpodar & Bojari protunc erant Adrianopoli, ideo hæc prætenſio ſortiri non potuit effectum, & hæc prætenſio eſt unius ex Regno noſtro Magnatis evidens, & in quo comiſſa eſt cura Illmis & Excellentiſſimis DD. ad Dislimitationem Deputatis, & ſeriò inquirebatur dicendo, quod in ſimili occaſione, & negotiis docent nos & tractatus ipſi, ut juſtitia conſervetur, & exinde pro re juſta cognita eſt ad Valachos prætenſio, & mutuè ad Valachos requiratur. Item ut confinia inter Poloniam & Valachiam ſint munda, proponebatur, repoſitum inter nos & Valachos ipſe DEus fulmine & irâ dislimitavit, ut nunc temporis quoad fundum nemo queritur ex Valachis, neq; de læſis finibus, aut damnificatione eorum, nihilominus habemus à Valachis multas injurias contra veterem conſuetudinem in aliquibus locis circa Sorikau & Chocimum trajectus vulgò promi ſolùm noſtri erant, & ab aliquot annis Palatini Valachiæ, illos quoq; ſibi uſurpârunt; quod eſt veteri, & moderno tractatu (quoniam nobis ſolùm competunt) cautum. Itaq; ut præfati trajectus Polonis tantùm ſerviant deferri id præfulgidæ portæ volunt, optimaq; forma ad Palatinum Valachiæ appromittitur, ut hæc injuria ceſſet, quæ parti infertur. Item vigiliis ad Tyram poſitis ex parte Poloniæ Valachi ad fines circa fines reſidentes multa damna accerſent in expilandis alvearibus & aliis rebus, quod damnum, ut recompenſetur requirebatur, & hoc ſimilitur deferre Præfulgidæ Portæ declaratum, ut exeat Ferman ad Palatinum Valachiæ pro compenſatione damnorum. Item Poloni tribus vicibus ad Jahorlik prætenſionem ſuam promoverunt, quod ab antiquo fundi Vkrainæ ad illos tantummodo pertinebant, ſed ſub tempus hoſtilitatis Turcicæ, & Chami Crimenſis rebellis Chmielnicki violenter Regionem illam poſſedit, cujus poſtea filius duxerat uxorem Dominam, & hæc à Palatino Sandomirienſi uſq; ad medietatem fluvii Kainardzie jurisdictionem ſuam habuit, & quoniam hoc realiter deductum eſt, ûnanimiter decernimus, ut Cairar fluvius, ſit communis partibus, qui in Tyram defluit. Et in iſto loco ex una parte hoſtium ſit Turcicum, ex altera verò ſit poſitum Poloniæ, in quibus hoſtis electi ſunt de novo à nobis Commiſſarii duo ſcopuli, & quidem Poloni ſuo ſcopulo impoſuerunt, in memoriam lapidem cum inſcriptione anni & perſonarum Dislimitantium; inde circa Villam Carter, ubi fluvius oritur, proceſſimus & incolis idoneis ex utraq; parte ſupra fluvium ſigna metallina fecimus, & ex una parte Turcica ex altera Polonica in oppoſitum ſibi in oſtiis montium locata, uſq; ad ſiniſtram ejuſdem rivuli, itidem ûbi duos magnos ſcopulos unum ſpectavimus, à quo loco in declivitate montis circa Cairar inter medios montes eundo in partibus noſtris ſimiliter ſcopulos poſuimus uſq; ad montem eandem vallem in dexteram & ſiniſtram partem dividentem, ut alii vocant, Widry, à quo loco duæ valles, una dextra, quam pro ductu noſtro accepimus, ſiniſtrã
Polo-

*A.C.*1703 Poloniæ, dexteram verò Ottomanis attributam, & in dextera parte Ottomanni, in læva Poloni signa sua locârunt, inde unâ horâ itineris ad locum Kokantik capitalem appellatum per transversum tractus, ut vocant, Kuczmanski Szak transivimus, ubi repertum est signum aliàs Stara mogiła & nomen ci Jagnizcia mogiła, quæ, cùm non sit reperta alia similis, pro signo utriusq; partis habetur. Inde solitâ viâ Humanium versus tendente venimus ubi caput Dely lacus nuncupatur, ulterius verò eundo Markow appellatam sylvam ad meridiem ex parte nostra accepimus, in sinistram verò partem ubi magna auris Acodema ad Septẽtrionem finitur. Ubi sylva est Poloniæ; hæc ergo mercatoria via per edita montium eundo ad finem Defy Icziora, Ucha lacus appellati sylvula est ad meridiem Ottomanica, & quæ aqua nullibi reperiri potuit, ductum habere per vallem Codema est ductus Poloniæ, magis verò remotior ad meridiem tendens Turcicus & taliter ad Septemtrionem ultra & ultra per dorsum montis proficiscendo in locis Vidonersis exstruebantur scopuli, donec ad locum confiniis nostris determinatum, id est flumen Boh, quem Sina woda ingreditur, pervenimus, & ibi substitimus, ibi circa ostium fluminis duo scopuli Turcici sunt erecti, ad meridiem & Septemtrionem, item duo signa metallina sunt fundata à Polonis, & vertici unius, id est proximiori littori Boh impositus est lapis annum & finem & limitem continens propter majorem notitiam & memoriam, & hoc ordine Regnum Poloniæ cum imperio Ottomanico confinia Dominiorum suorum emundârunt, innovârunt, & diviserunt nihil intacti, obscuri, & controversi relinquendo pro majore firmitate & securitate mutua, limites inter nos unanimiter constituti, & superiùs specificati in casum alicujus controversiæ supra hæc produci & demonstrari debebunt, & ideo ab invicem instrumenta hæc Dislimitatoria in manus Commissoriales traduntur, & pro majori robore mutuis manibus subscribuntur, & sigillis muniuntur. Datum ad scopulos terminales fluvium Boh nuncupatum, ubi Sina Woda influit ex altera parte 14 9bris & Turciæ diebus primis lunæ 9bris Anno 1115 in originali Turcico subscriptum.

Hadzi Imbraim na Rozgraniczenie z Polską Commissarz naznaczony za Hetmanem Cesarskim.

(LS)

Marčin Chomętowski Woiewoda Bracławski Commissarz J.K. Mośćy y Rzeczypospolitey

Jan Koniecpolski Koniuszy W.K. Commissarz y Regimentarz J.K. Mośćy y Rzeczypospolitey

Stephan Humiecki Podstoli Koronny Commissarz J.K. Mośćy y Rzeczypospolitey cum Sigillis propriis.

LITE-

LITERÆ OFFICIOSÆ PARITER AC COMMONITORIÆ à SACRA CZAAREA MAJEstate AD REIPUBLICÆ POLONÆ PROCERES. Anno 1704. A.C.1704

NOS PETRUS DEI GRATIA IMPERATOR AC MAGNus Dux Moscoviæ, totius Magnæ, Parvæ & albæ Russiæ Autocrator, quin & multarum aliarum Orientalium, Occidentalium & Septentrionalium Provinciarum atq; Regionum antiquus Hæres, Dominus atque Monarcha &c.

Percrebuit quidem ab aliquo tempore per universam ferè Europam constans fama, esse in Seren: Republica Vestra non paucos, qui ex inveterato odio omnes cogitationes in id defigunt, ut Regia Sua Majestas Poloniæ, dilectus nobis sanctioriq; fœdere junctus Frater, amicus ac vicinus Noster, Throno dejiciatur, ipsiq; eò melius, quæ mente conceperunt, perficere, ac res novas moliri possint; Ea tamen nostra semper fuit de æquanimitate, fide atq; prudentia eorum, quos tanquam pravi hujus consilij fautores publica fama haud obscurè designavit, opinio ac judicium, ut fidem his rumoribus adhibere vix potuerimus. Existimavimus enim, etsi hujusmodi perversa consilia inter Ordines Serenis: Reipub. Vestræ gliscerent, bonos cives, ac religiosos officii erga DEum ac Patriam observatores, malevolos, qui partium privatique quod sibi fingunt commodi studio excæcati omnia miscere cupiunt, neque quid agant, aut cœptorum finem respiciunt, & authoritate & numero longè superare, nobisq; persuasimus, hos quorundam conatus domi etiam sine interventu Potentiæ exteræ facilè extingvi posse.

Postquam verò pro certo cognovimus malum hoc indies latius serpere, præ omnibus aliis Principibus, qui hac re meritò commoveri deberent, officij nostri esse putavimus partes nostras interponere ac publicè testari, nos intellectis iis, quæ ad hoc propositum gentibus Christianis indecens tendunt, valdè conturbatos penitius omnem hanc rem examinasse, tandemq; decrevisse interveniendo id agere, quod & DEum & honestos quoscunq; probaturos existimamus; Excitati ad id imprimis vi officij, quod in terris gerimus, & obligatione illa generali, qua quilibet Christianus Princeps, DEo totiq; societati humanæ est adstrictus ad coërcendam vim & injustitiam, aliaq; prava consilia refrænanda, quibus jura & vincula societatis humanæ convelluntur & publica Christianitatis Pax turbatur, ut ita jus & justitia ubivis ritè administretur, innocentes protegantur, inprimis verò causa Principum communis Regumq; jura integra conserventur, ne in locum honestæ ac legibus divinis humanisq; concessæ libertatis, quâ gentes liberæ jure meritoq; gaudent, Regum Principumq; contemptus invalescat, majestas coronatorum Capitum, quæ im̃ediatè à solo DEo est, pedibus quasi conculcetur, unctiq; Domini turbulentorum libidini, qui res novas cupiunt, exponantur, leges deniq; fundamentales, quas ipsa natura ad conservationem societatis humanæ sancivit, convellantur, homines verò ad DEi imaginem formati in belluas, quæ sine legibus vivunt, degenerent.

Verùm alia adhuc est ratio particularis, quæ nos movet, ut huic negotio Nos immisceamus, Pax videlicet cum Regno Poloniæ an: 1686 inita, quâ expressis verbis cautum est, uti ex adjuncto sub lit: A. apparet, ut inter Nos & Seren: Regem Poloniæ, *Art. 1. Fraternus amor*

A.C.1704 *& inviolabilis Pax colatur, Art. 5. quilibet alterius commoda & utilitatem curet, ac tanquam Fratres sibi invicem auxilia præstent,* denique, *Art. 23. ambæ Majestates ab una & altera parte, uti fratres inter se omnia humanitatis, amicitiæ ac Fraternæ benevolentiæ Officia, quæq; ad commoda utriusq; spectare possunt, sibi invicem præstent, efficiantq; ne inimicitia vel aliqua occasio violandæ Pacis, multò minus bellum inferendi, sangvinem humanum effundendi, terras utriusq; devastandi suboriatur, quin potius omni studio hæc omnia declinent, atq; impediant, omnem, quæ Christianos Principes decet, curam adhibentes ut Pax integra conservetur, neq; ob quamcunvis emergentem causam nova bella ac dissensiones suscitentur.* Quæ omnia solenni juramento in Sacrosanctum Evangelium præstito utrinq; corroborata vim indissolubilem obligandi *Successores quoscunq;* in utrisq; Regnis acceperunt.

His fundamentis præcipuè nixi fœdere arctiori cum moderno Seren: & Potent: Poloniarum Rege anno 1699 cuso statim in primo articulo sub lit: B. hic adjecto Nos Nobismet invicem fidem dedimus, quòd, quamdiu supremo Numini placuerit Nos in Regnis Nostris, quæ DEus fausta esse jubeat, conservare, sinceram amicitiam ac omnia vicinitatis jura sanctè ac constanter inter Nos colere, nunquam illa violare, verùm potius contra quoscunq; hostes nostros Nosmet invicem juvare defendereq; velimus.

Auget verò hanc obligationem præsenti Vestro negotio Nos immiscendi cura, quæ Nobis incumbit, pacem ac securitatem terris Nostris ad limites Poloniæ sitis quovis meliori modo præstandi. Quamdiu enim hic ignis inter Vos gliscit, & proximus ardet Ucalegon, Nostram quoq; rem agi existimare vereriq; debemus, ne flamma ad terras usq; Nostræ ditionis serpat, illæq; commodis priventur, quibus, Poloniâ pacatâ, gaudere solent.

Deniq; non ignoramus, quid nonnulli è medio Vestrûm monstri in sinu contra Nos alant, eosq; non dubitasse tam nefaria consilia suscipere ac palàm ferè profiteri, quòd, obtento adversus sacratissimam Personam Regiæ Poloniarum Majestatis proposito, se cum hoste Nostro conjungere Nosq; hostilibus armis aggredi velint. Quod supra memoratæ æternæ Paci tanta cum sangvinis humani effusione partæ expressè repugnat, ubi Art. 23. disertis verbis Regia Sua Mtas ejusq; Successores, vel post eandem electi Reges & Magni Duces Litvaniæ, imò Universa Respubl: Coronæ Poloniæ Magniq; Dtûs Litvaniæ, tam Ecclesiastici quàm Seculares utriusq; Nationis ordines, promittunt nolle se, nec ipsos, nec per alios subordinatos, hostes Nostros, vel apertos vel tectos, fovere, commercium cum illis habere, vel deniq; hostile quid illis permittere. Sic facilè quisq; videt, quanti Nostra intersit, ut ignes hi cineri doloso suppositi, antequam in flammas erumpant, tempestivè supprimantur.

Quoniam ita ex adductis jus Nostrum negotio Vestro interveniendi coram facie totius mundi satis superq; evictum esse credimus, ad Seren: Rempub. Polonam ante omnia Nos convertere eandemq; amicè requirere voluimus, dignetur in hoc frangenti illos, qui tam exitiosa ac bonis omnibus detestanda consilia agitant, monere, ut ad saniorē mentem redeuntes cogitent, quid moliantur, & quantis periculis non

se,

se, honorem atq; existimationem, verùm etiam totius Patriæ salutem exponant. Causæ enim, quas habere putant legitimè electum & ab omnibus etiam infensissimis hostibus agnitum Regem solio deturbandi, tam frivolæ minusq; legales cuivis à studio partium alieno videntur, ut artifices hujus consilij nomen Perduellium ac Perfidorum, quod à proprijs eorum fratribus in diversis & laudis & conclusis ipsis imponitur, effugere, impedireq; nequeant, quò minus omnes Christiani Principes, inprimis illi, quibus vel per fœdera, vel ex aliis causis politicis, Regiæ Poloniarum Mti suppetias ferre incumbit, ne in locum ejus Rex alius bono publico adversus subsequatur, ad negotium hoc omnibus viribus accedant, ac impia hæc consilia infringant. Neq; enim perturbatores isti cogitant S. Regiæ Mti, tanquam Electori Saxoniæ, tot vires superesse, ut inimicos hosce facilè confundere, bonamq; causam & jus semel quæsitum tueri possit, inprimis, quia major Seren: Reipub. pars Officii sui & jurisjurandi memor pro Rege sangvinem libenter effundere, omniaq; pro defensione ejus immolare paratam se esse gloriosè admodum declaravit. *A C.* 1704

Cùm hæc ita sint, quid ex perversis, de quibus egimus, inceptis provenire poterit aliud, quàm quòd Patria Vestra Theatrum belli futura maximo periculo ac Vicinorum deprædationi exponetur, Authores verò hujus propositi eorundemq; fautores meritas pœnas luent, sibi ac posteris indelebilem notam inurent, ac exitium proprium pœnitentiâ nimis serâ deplorabunt?

Sed demus, unum alterumq; ex gremio Vestro, (probè enim scimus, non omnem Seren: Rempubl. hæc consilia suscepisse, potiorem verò ac seniorem ejus partem Regi optimè velle) causas aliquot querendi habere; illud tamen certum est, etiam Jovem ipsum, optimosq; ac prudentissimos Principes non omnibus æquè placere posse; reprehensiones verò ac gravamina quorundam privatis affectibus, qui voces calamumq; dirigere solent, & studio partium privatiq; commodi ortum suum debere. Demus etiam querelas aliquas justas esse, quales quidem hic nondum videmus, illud tamen considerandum foret, morbos hos politicos Reipub: tantum detrimenti non inferre, quàm solent remedia, quæ in præsenti casu adhibere quidam nituntur, quæq; Legibus divinis & humanis repugnant, dum neglectis viis amicabilibus ac lenioribus, quas tamen Leges Poloniæ fundamentales læsis præscribunt, statim ad extrema eaq; violenta proceditur.

Sed etsi tandem isti novarum rerum studiosi, providentiâ DEi propter causas occultas ita volente, (cujus rei non desunt exempla) propositum ad finem perduxerint, quid quæso lucrabuntur, nisi quod tardius ocyus pœnas privatas luent, ac maculam, quam sibi totiq; genti adspergent, diluere nunquam poterunt? Videtur quidem spes auxilij cujusdam externi Principis animum calcarque eis addere, verùm exitus acta redarguet tempusq; docebit, in arena eos ædificasse, ac fundamentum, cui ædificium tam vastum superstruere conati, nimis debile fuisse, arundini tantùm eos innixos talem causæ suæ Patronum elegisse, qui ad mercedem navatæ operæ sumptusq; repetendos jus sibi ipse cum Internecione Patriæ dicturus erit.

Pluribus hac de re tot periculis plena hic agere supervacaneum esse judicamus, confidimusq; illos, qui Seren: Rempub. salvare cupiunt, inter quos multi prudentes Senatores boniq; cives existunt, sua sponte id acturos, ut fratres seducti ac errantes prudenti commonstratione a-

A.C. 1704 lioq; meliori modo & dexteritate in rectam viam reducantur.

In præsens illud tantùm declarabimus, quomodo ac in quantum Officia Nostra interponere decrevimus, ut non tantùm boni Cives, qui Regem salvum esse cupiunt, sed etiam illi, qui officij DEo Regiq; debiti immemores perversâ fronte Regiæ Mti adversantur, omnemq; lapidem movent ad proposita perficienda, mentem ac intentionem Nostrã cognoscant. Notum ergo sit, Nos ex sincero animo ad sopiendas querelas ac dissensiones, si quæ inter S. R. Mtem, & Seren: Rempubl. subortæ, tanquam à studio partium alienum respectivè fratrem, amicum ac bonum vicinum, omnia bona officia offerre, Nobisq; persuasissimũ habere, Nos, DEo juvante, aliisq;, si visum fuerit, amicis ac fœderatis Nostris, quos hæc res tangere potest cooperantibus, ad beneplacitum, & satisfactionem utriusq; partis, & ad commoda Regni Poloniæ Magniq; D. Litv. internam concordiam, Pacem ac tranquillitatem reducere posse. Neque dubitamus, quin hæc Nostra è sincero animo profecta Officiorum oblatio eadem sinceritate sine suspicione insidiarum accipiatur. Prout enim S. R. Mtas Poloniæ de Amicitia Nostra ac fraterno amore abundè certa est, sic Seren: Respub. hanc non fucatam intentionem Nostram, qua libertatem Ejus sartam tectam ob ante allegatos ex Pace æterna articulos propriumq; Nostrum Nostrorumq; statuum interesse servare studebimus, sibi promittere potest. Desideramus igitur, ut, quamprimùm fieri potest, responsum cathegoricum Nobis mittatur, an hæc oblatio eodem affectu, pacis amore & tranquillitatis in Regno Poloniæ & M. D. L. restituendæ desiderio acceptabitur, quo à nobis, (DEUS testis sit) in præsenti facta est. Interim non intermittemus omnes eos apparatus facere, quibus, si Adversarij in proposito persistant, S.R. Mtem in solio, quod legitimè occupat, contra quoscunq; tueri ac confirmare valeamus. Eos quidem, qui partes Serenmi Regis sequuntur, vel tempestivè ad officium redeunt, tam singulari gratia ac benevolentia complectemur, ac si Nobis ipsis Nostrisq; propriis cõmodis gratificati essent, neq; deerimus omni ope & auxilio ad sedandos hos motus illis adesse. Eos verò, qui Seren: Poloniarum Regi obnituntur, neq; ab exitioso proposito resilire volunt, pro hostibus Nostris, quos unà cum ijs, qui eorum partes sequuntur, flammâ, ferroque ubivis aggrediemur, declaramus, neq; cessabimus hostilia quævis in eos exercere, donec hi pacis publicæ perturbatores & hostes Patriæ (quæ nomina eis in laudis ac decretis præsentium motuum occasione factis ab ipsis eorundem Fratribus imponuntur,) in exemplum aliorum dignis pœnis affecti è Regno Poloniæ & M. D. L, quorum tranquillitas curæ cordiq; Nobis est, zizaniæ instar extirpentur, Nostraq; Vicinia à similibus exitiosis hominibus purgetur. Ut verò eò major vis hisce literis Nostris insit, & non solùm Seren: Reipub, sed universo terrarum Orbi innotescat, hanc esse seriam voluntatem Nostram, præsentem declarationem cum omnibus, qui causæ nostræ favent, Principibus communicabimus, ut extet passim eventualis eorum, quæ gesturi sumus, justificatio. Vicinos verò, quibus causæ eæq; justissimæ sunt hanc rem tanquam cõmunem Nobiscum considerandi, ad conjunctionem & consiliorum & virium invitabimus, nihil cæterum intermissuri, quod ad dignitatem & defensionem S. R. Poloniarum Mtis, cujus causam Nostram facimus, quovis modo spectare poterit. Quod superest, omnibus illis, qui Serenissimæ Reipubl: Vestræ commodis ac integritati cõservandæ student, gratiam ac benedictionem Omnipotentis, utq; consilia, quæ suscipi-

scipient, in gloriam DEi, tutelam Regis, Patriæq; decus & emolumentum feliciter cedant, ex animo optamus, eosque bene valere cupimus. Datum Slosburgi in Ingria 12 April. Anno 1703. A.C.1704

Bonus ac benevolus amicus PETRUS.

Adject. sub Lit: A.

Clausulæ quædam ex Tractatu Pacis inter Moschos & Polonos Anno 1686 initæ.

Artic. I. Hostilitates quæcunq; ab utraq; parte in omnem æternitatem abolentur, prout omne, de quo in præcedentibus tractatibus Andrussoviensibus convenit, perpetuæ oblivioni traditur. Inter Sereniss. Cæsares Moscoviæ verò eorumq; Successores, ac Sereniss. Reges Poloniæ Magnosq; Litvaniæ Duces ac eorum Successores æterna Pax, fraternus amor atq; amicitia stalitur.

Artic. 5. Subditi Smolenscij, Kijovienses & Czernichovienses, aliiq; in locis ac oppidis Czareis Majestatibus cessis, ubi immorigeros ac refractarios se gerent, neq; à Successoribus ulla protectione gaudebunt, vicissim Czareæ Suæ Mtes Subditos Regios neq; fovebunt neq; recipient, verùm quilibet alterius commoda curabit ac tanquam fratres se invicem contra quoscunq; juvabunt.

Artic. 23 Inprimis verò Regia Sua Mtas ejusque Successores vel post eandem electi Reges & magni Duces Litvaniæ, imò universa Respubl. Coronæ Poloniæ & M. Dtûs L, tam Ecclesiastici quàm seculares utriusq; Nationis promittunt, nolle se nec ipsos, nec per alios subordinatos, Czarearum Majestatum hostes vel apertos vel tectos fovere, vel commercium cum illis habere, vel deniq; hostile quid illis permittere. Vicissim repromittunt Czareæ Suæ Mtes pro se & Successoribus magnisq; Ducibus Russiæ se nunquam velle apertos vel tectos hostes, qui R. S. Mti, aut Coronæ Poloniæ & M. Ducatui Lit. infensi ac nocivi esse possent, suscipere vel aliquod commercium cum illis habere, neq; pecunia vel militibus opem iis ferre, neq; occasionem vel ipsas vel per alias subordinatas personas præbere, quæ ansam ad inimicitiam dare posset. Neq; permittent Czareæ Mtes hujusmodi hominibus in Provinciis vel oppidis suæ ditionis versandi, multò minus hostilia quædam moliendi potestatem. Imò volunt Majestates ab una vel altera parte, durante hac Pace æterna, uti Fratres inter se omnia humanitatis, amicitiæ ac fraternæ benevolentiæ officia, & quæ ad commoda utriusq; spectare possunt, sibi invicem præstare, efficereq; ne inimicitia vel aliqua occasio violandæ Pacis, multò minus bellum inferendi, sangvinem humanum effundendi terrasq; utriusq; devastandi suboriatur, quin potius omni studio hæc omnia declinabunt, atq; impedient, omnem, quæ Christianos Principes decet, curam adhibituri, ut Pax integra conservetur, neque ob quamcunvis emergentem causam nova bella ac dissensiones suscitentur.

Adject. sub Lit: B.

Ex Tractatu Fœderis inter Serenissimos & Potent. Principes Russorum Imperatorem ac Regem Poloniæ. Anno 1699 cusi.

Artic. I. Promittimus, quod cum Czarea Sua Mte sinceram ac Fraternam confidentiam, bonamq; Vicinitatem colere, neque committere velimus, ut, quamdiu DEo placuerit, Nos in Regnis Nostris, quæ supremum Numen fortunare velit, conservare, hæc constans inter Nos ac fidelis amicitia aliquo modo violetur, quin potius unus alteri contra

 hostes

A.C.1704 hostes auxilia præstabit, idq; efficiet, ut unus alterius commoda atque emolumenta tanquam propria promoveat, eaq; omnia præstet, quæ veros amicos & fœderatos decent, eisq; alias incumbere solent.

AD MAGISRATUM GEDANENSEM à STANISLAO SZEMBEK EPISCOPO CUJAVIENSI.

Oppressio subjectorũ

NObiles Dñi &c. Forsitan visus sum silere, quòd ad acceptam ante aliquot tempus à Nobilibus Dominationibus Vris epistolã animũ non habuerim respondendi. Epistola illa tanquam post attentatas novissimè violentias, & commissas authorizationes in facto scripta non merebatur responsum; Si quid enim à Patre & Pastore erat exoptandũ: sed quantumvis non scripsi, loquendum commisi nomine & authoritate meâ cum Nobilibus Dominationibus Vris Reverendmo Dno Officiali nostro Gedanensi, & Perillri Dno Canonico Grasinski Præfecto clavis nostræ Sobcoviensis. Cùm autem sermo eorum quà privatim, quà publicè nihil proficeret, compertum habeo nonnullos Proceres Regni Ecclesiæ, & nobis addictos motu proprio & scripsisse Nobilibus Dominationibus Vris, & locutos fuisse, ut incolas vicorum nostrorum Schottlandt/ Stoltzenberg/ & montis Episcopalis ampliùs non impettrent, atque ab aggravationibus eorum desisterent: ipsum quoque Venerabile Capitulum Ecclesiæ nræ Cathedralis Vladislaviensis in absentia nostra multas fecit requisitiones, partim per epistolas, partim per Comissarios. Quando neque ad persvasiones Procerum fuit auditus, neque ad compellationes Venerabilis Capituli fuit intellectus, visum est, ut exportaretur mandatum Regium prohibitione omnis injuriæ, & gravaminũ memoratis vicis nostris illatorum vel inferendorum; ast neque huic Nobiles Dominationes Vræ obedire voluerunt. Ne itaque credant, aut me non vivere, aut si credunt, ne putent mala fundi mei, & Capituli non sentire, vel sic publicis ex munere senatorio functionibus abstrahi, ut quod est Episcopalis officii omittam facere, & ne dilatam magis ad epistolam suam responsum obliquè præsumant in vitiosum aliquem consensum trahere: ecce scribo, & præsenti epistolâ Pastorali Nobiles Dominatioues Vras convenio, magnam mihi & Venerabili Capitulo meo Nobiles Dominationes Vræ fecistis injuriam, quando accisas quasdam, & alia multa onera, authoritate propriâ super memoratos vicos nostros proprios imposuistis, & usque adhuc præter omne fas & æquum extorquetis. Numquid bona Episcopi & Capituli sunt bona Magistratûs Gedanensis? numquid incolæ & subditi vicorum nostrorum sunt subditi vestri? unde tanta juris alieni usurpatio? unde tanta præsumptio? tanta potestas, & authorisatio? injurias injuriis accumulatis, quando jam & aquâ eisdem incolis vicorum nostrorum à die 12 mensis currentis interdicitis. Potestné quidquam pejus ad opprimendam gentem excogitari? potestné quid magis immane in præjudicium jurium Ecclesiæ, Episcopi, & Capituli attentari? jam & res in præjudicium, veriùs quoque in exitiũ vicorum nostrorum quærebatis, & tentabatis, ut quod Magistratui negat jus & justitia, hoc tribueret potentia. Si Vatinianum odium suasit plus mali cogitare, quomodo sanum & prudens ex ProConsulatu judicium permisit aliquid finè nobis contra nos facere, & à Regibus postulare Rationes hostilitatis attentatæ; quæ res, non excusant, sed accusant; ergo cùm proprium mantellum vi repetere non licet, alienum, quando quis opus habet, licet vi tollere? an jam sic depressæ erant

rant anno præterito res civitatis? ut niſi ſubitò opprimerentur vici noſtri, aliter tunc ſalvari non poſſent, an non mons meus Epiſcopalis pro muro aheneo toti civitati eſt? an & ego ipſe, quantum in me eſt, & erat, bonum civitatis agere, tueri, & defendere non eram paratus? ſed, ut video, moribus antiquis placuit in turbido piſcari; num autem hoc liceat, num deceat, & tam nobili ac inſigni civitati conveniat, judicet omnis ætas; ego autem requiro, & obteſtor Nobiles Dominationes Vras, ut ab inceptis violentiis, & aggravationibus vicorum noſtrorum ſtatim abſtineant, & ſuperſedeant, damna quævis illata compenſent, & convulſum bonum pacis, & tranquillitatis, quod mihi ſemper erat in voto, & expectatione reducant, & redintegrent. Si verò vocem meam non audient, me declaro, quòd ad ultimum uſquè ſpiritum reſolutus ſum agere, & audere, quidquid tantum humanis viribus auxiliante Domino DEO datur, potero pro juribus meis, & Capitularibus defendendis, vindicandis, ac reſtituendis, &, dum incipiam agere non nova tantùm, ſed & vetera conabor etiam cum diſcrimine vitæ, ſi opus fuerit, vindicare. Vivit Rex, vivit Reſpub., nec adhuc ultimam animam agit; dabit Dominus DEus qui nos & percutiendo ſanat, & ignoſcendo conſervat, præſentibus malis finem, & noſtræ paſtorali ſollicitudini latum campum, & ſpatioſum nimis ad agendum, & viriliter decertandum aperiet. Dabantur in claro monte Częſtochovienſi die 22. Julij. A.C. 1704

UNIVERSALE REGIS SUECIÆ

NOS CAROLUS DEI Gratiâ Suecorum, Gothorum, Vandalorũq; Rex &c.

UNiverſis & ſingulis quorum intereſt, inprimis verò Reverendiſſimis Illuſtriſſimis Magnificis ac Generoſis Ruſſiæ Ordinib9, cunctæq; illic Nobilitati, præſentibus hiſce literis noſtris notum teſtatumq; facimus. Quòd Poloniam cum exercitu ingreſſi, non illud magis in animum induximus, ut illatum nobis iniquiſſimum bellum ruptamq; æternam pacem ulciſceremur, quàm ut Rempub. ex cuius incolumitate Regni noſtri ſalutem non parum dependere intelleximus, à Saxonicis inſidiis oppreſſam ſimul aſſereremus. Juſtiſſimis armis noſtris adeo favit cœleſte Numen, ut hoſtis non una clade affectus non modò conſiſtere magis nuſquam auderet, ſed etiam Reſpub. Polona tempus nanciſceretur à malis, quæ illam afflictabant, paulisper reſpirandi, ſuæque libertati quam multifariis modis convulſam videbat, conſulendi: facto initio à fœderatis in majori Polonia ordinibus, qui tot malorum non aliud remedium inveniebant, quàm ut abdicato injuſto Dominio eodemq; omnium diſcordiarum fomite, in locum eius in conſvetis campis Varſavienſibus eligerent, Sereniſſimum Principem Stanislaum Primum Regem è ſuo ſangvine, qui Patriarum legum, morum, lingvæ, ac conſtitutionum gnarus, ac amans, Rempub. ſibi commiſſam ex præſcripto conventionum regeret avitamque gentis libertatem, cui ipſe innutritus fuerat, ab interitu revocaret, conſervaretq;. Nos igitur ob Excellentiſſimas animi ingeniiq; dotes quas in hoc Principe cognovimus eſſe ſitas,

A.C. 1704 sitas, spem certissimam capientes, eum ut indigenam, veram & genuinam Patria suæ utilitatem quæsiturum, non tantùm pro Rege agnovimus, verùm etiam amicitiam, opem ac auxilium nostrum, eidem promisimus & obtulimus, contra quoscunque tam extra, quàm intra Regnum, qui illius thronum infestare oppugnareq; sustinuerint, atq; ut eo sincerior amicitia coniunctiorq; vicinitas inter Regna Sueciæ ac Poloniæ constitueretur, legatos nostros misimus, qui abolitis dissidiorum causis, æternum fœdus Olivense restaurarent, eaq; paciscerentur, quæ ad utriusque Regni emolumentum, securitatem, tranquillitatemq; pertinerent. Huic proposito firmiter insistentes, vagum ac profugum hostem, omnesque eius asseclas persequi eousque cogitamus, donec fractis penitusq; extirpatis eorum viribus, novum Regem extra discrimen positum videamus, pacatamque esse Rempublicam. Nunc verò in has oras delati quas fugiens hostis metu sui exolverat, confidimus inclytos huius Provinciæ ordines laudabile cæterorum exemplum secuturos, erectoque libertatis signo sese aggregaturos, eorumque corpori, qui assumpto sibi capite ac Rege STANISLAO I. libertates, jura ac privilegia sua simul vindicatum iverant. Speramus hoc consilium eò promptiùs ab illis susceptum iri, quod recuperandæ tranquillitatis non aliam superesse rationem perspicuè viderint, omniaq; Saxonicæ factionis molimina unicè illuc tendere, ut inclyta Polona Natio diutius sub intolerabili exterorum iugo cervices inclinatas gerat, Regnumque hoc quondam florentissimum inducta barbararum gentium colluvie, miserrimè devastetur, inq; deformem convertatur solitudinem. Quapropter cum malis hisce averruncandis arma nostra dicavimus eos omnes ac singulos, quibus libertas ac Patria cordi est, ad fœderis huius societatem invitamus, parati eos in fidem ac tutelam nostrã suscipere, eos à quorumcunque hostium injuriis ac insultibus tueri, vimque omnem ac vexationem ab eorum bonis, fortunis, ac personis pro virili prohibere. Quo pacto ea simul consiliorum ratio iniri poterit, ne hosti occasio aut libido unquam redeat inclytas hasce Regni Poloniæ partes denuo invadendi. Quos verò hac benevolentia nostra ac sincera propensione susque deque habita, adversariorum partibus pervicaciter adhærere intellexerimus, inque perniciosa adversus Patriam intentione perseverare, eos omnes hostium loco habebimus, & tanquam turbatores Reipub. quam defendendam suscepimus, eò rigore persequemur, quem natura ac jus belli dictaverit. Quod antequam ad extrema hæc progrediamur, promonere volumus ab inclytis Russiæ ordinibus, universaq; Nobilitate, qui exitium evitare cupiunt expectantes, ut nulla interposita mora suam ad nos declarationem mittant. In quorum omnium fidem &c. Dabantur in Castris ad Leopolim die 13 7bris Anno 1704.

(LS) *CAROLUS* C. *Piper.*

LITE-

LITERÆ à S. R. Mte Ad Civitatem Gedanensem Lipsiâ 7. Jan. *A.C.* 1705

Res Regiæ arestatæ à Gedanensibus.

NObiles ac Spectabiles fideliter nobis Dilecti. Nunquam crederemus fieri posse, quod jam per audaciam, an audentiam factum fuisse nunciatur nobis. Res ad Regiam personam nostram pertinentes, ex hostium ereptas faucibus, parum amicâ manu, sine ullo fidei, juris, & æquitatis respectu intercipi, sigillis insolitis muniri, in granario nostro, tanquam sub aresto indebito detineri, cum gravi cordis nostri sensu accepimus. Tantúmne sinistri animi fidelitatibus vris inest ? ut hostem vereri eligant, & nos (quibus sacramento juramenti, nullo alio, quod vi vel metu extorqueri poterat abolendo obstrictæ sunt) omittant revereri. Optaremus proinde ex animo, qui in civitatem vestram verè paternus est, ac semper fuit, ut negotium hoc si nolint affectu, velint reputare ratione, ut scilicet, quod justè cupimus, & vobis expedit, ex detentione hac violenta, nec sperata, supellex nostra Regia absquè ulla mora restituatur, omnino nobis præcaventes, & FF. vestras præcustodientes, si quid damni acciderit, eisdem tanquam hujus immediatæ causæ reputandum fore. Desideraremus etiam opinionem hanc amotam ab eisdem, quod fortuna nostra juncta semper cum integra Republica ita sit desperata, ut nos despectui esse debeamus, & vos prævalente fidei factione, vobis quodvis licerè credatis. Est profectò DEUS, in quo nos fiduciam omnem ponimus, is certè justæ aderit causæ, à quo interim FF. vestris meliora de eisdem sperantes, bonam valetudinem, æquiorem mentem, & accuratiorem in præsentem ac futurum rerum statum, reflexionem ex animo optamus.

COPIA LITERARUM SERENISSIMI REGIS ad SUMMUM PONTIFICEM Dresdâ 22. Februarij.

POst oscula pedum, mei & Regni mei humillimam commendationem, supremum in terris S. Sedis Apostolicæ regimen sorte nascendi alii, ego lumine tactus ab alto liberè recognovi, libenter & fide ad ultimum invicta veneror. Singularem verò Sanctitatis Vræ observantiam, quæ semper fuit, eandem esse, constantérque futuram re magis, quàm verbis testor. Notum bene est Sanctitati Vræ, quomodo D. Episcopus Posnaniensis, qui accommodans privatæ libidini publicā authoritatem, velamen malitiæ habens libertatē, audientiùs, quàm consultiùs ea patravit, quæ nisi facta fuissent, fieri non crederet orbis, inter hostes hæreticos, quibus ope, consilio, & adjumento fuit, armis nostris captus ob respectum immunitatis Ecclesiasticæ, & imprimis authoritatis Stis Vræ communicato statim consilio cum Rndmo Sanctitatis V. Nuntio, est detentus, & usquè nunc sub custodia Sanctitatis Vræ fuit. Ad primum autem ejusdem beneplacitum sub manuductione venerabilis Abbatis Morenda à Rndmo Dño Nuntio ad hoc destinati raræ activitatis & dexteritatis viri, nullâ interpositâ morâ Romam, uti voluntas dirigentis est, ad reddendam facti rationem, & recipiendam pro culpa pœnam, unde metus incutiatur aliis, transfertur. Sanè lentus in dolore meo à natura esse soleo, libentérque morbos tollendo, non ægros, universis ignoscerem, ne singulis irascar, sed Reipub. in eversionem statûs, tam graves inflictas injurias præterire, vel dissimulare non possum, neq; si possem, debeo. Opinari proinde, & planè ominari licet, quòd Sanctitas Vra cui Summus DEus in terris judicium dedit, in dictum D. Episco-

Nicolaus Swięcicki mittitur Romam.

A.C.1705 Episcopum animadvertet, neque uti spero, imò & credo Româ dimittet, ne ianua aperiatur ad res novas & pejora prioribus, quorum est capacissimus, audeat. Quod reliquum est, Illum, qui omnia potest, precor, ut Sanctitati Vræ firmam, in qua meæ salutis partes positas scio, det valetudinem; mihi verò ejusdem Sanctitatis Vræ amorem paternum demissè deposco, & pedes sanctissimos reverenter exosculor.

LXXXIV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. PETRO KCZEWSKI PALATINO MARIÆBURGENSI 9 Jan.

Epistola tua sermonibus tuis simillima, quàm me affecerit, quâ voluptate perfuderit, quem ad meam superiorem erga te voluntatem cumulum addiderit, nec mihi verbis explicare, nec tibi mente consequi facilè est, exequar eâ diligentiâ, quâ sinceritate jubes, loquar Regi, & loquar non perfunctoriè, ut efficaciter tibi servire possim, nihil enim est, quod ego te jubente facere recusem, tum quia toto te pectore amplector, tum quia impietatis crimen mihi incurrere videor, si quid officii in te prætermisero. Informationem quam exoptas talem, qualem ipse habeo, tibi mitto.

INFORMATIO DE VARIETATE POSTÆ IMPERIALIS.

Ordo Postæ Polonicæ, ex speciali gratia ab Augustissimo Imperatore Ferdinando III, gloriosæ memoriæ ad interpositionem Serenissimæ Cæciliæ Renatæ Sororis suæ Poloniarum Reginæ Divi Regis Vladislai Conjugis concessæ, non interruptâ temporis serie 1637. cum summo Regni & Reipublicæ, & commerciorum emolumento, ac incremento, usque ad finem exspirantis sæculi, pacificè continuatæ. Huius Postæ cursus ita erat institutus, ut singulis hebdomadis Cracovia Holescioviam per expressum Cursorem literæ, & fasciculi totius Regni, tum in Imperium, & potissimùm in Italiam expedirentur, Holesciowiæ post modum alteri Cursori postæ sarcina obsigillata, à Cracoviensi extradebantur, à quo huc Viennam deportabatur & Regio Residenti Poloniæ ibidem consignabatur, à quo omnes literæ & fasciculi ex sarcina pro more inveterato recepti, mercatoribus & aliis remota jurium postæ solutione dispensabantur. Duo verò literarum fasciculi, Regius & particularium Venetias, ad postæ Polonicæ Præfectum Dominum Joachimum Albertum Süz adhuc superstitem à Regio Residente singulis septimanis, solutis porrò juxta pondus, scilicet pro uncia quatuor grossis Germanicis Postæ Cæsareæ, juribus pro fasciculo particularium hinc Venetias duntaxat, tam expediendo, quàm illinc adventante, juxta conventionem hocce Cæsareæ postæ officium inter, & Magistrum Generalem Regiarum postarum statim ab initio supradictæ postæ institutionis initam expediebantur. His stantibus Magister postæ Cracoviensis singulis mensibus, pecuniam pro exsolvenda summa officio postæ Cæsareæ debita, prout etiam eidem postæ Magistro Cracoviensi, incumbebat postilionibus septimanalem cursus mercedem, ex ærario illius postæ satisfacere, de quibus omnibus & singulis Domin⁹ Bartholomæus Sardi, olim generalis postarum Regiarum Poloniæ Præfectus, ad ungvem informatus est. Præfuit huic postæ Polonicæ 40 annis liber Baro Nicolaus Siri, Antonius Colleti & Joannes Baptista Romani

mani 18 pariter annis, donec Christianus Schierl dictus, de Schierndorff, dum Regii Residentis in aula Viennensi fungebatur munere, initis cum Domino Comite de Paur supremo postarum Cæsarearum, in Provinciis Hæreditariis Præfecto tacitis contractibus, & pactionibus, prout creditur sine Serenissimi Regis & Reipub. Polonicæ consensu, postam Polonicam Viennensem oppressit & totaliter extinxit. Appulerat hanc in urbem ante 18 menses modernus Generalis postarum Poloniæ Magister, ut de hoc facto se informaret, dictum fuit illi à quodam incorruptæ fidei erga Serenissimam Rempub. viro, quod si præfatus Schierl, sine consensu Regis & Reipub. hoc vulnus inflixit Poloniæ Regno, gravissimã & exemplarem promeruisse pœnam, cum tali prærogativa, & insigni unionis pretiosæ ornamento, in Notorium Regni & commercii præjudicium, & jacturam, Rempub. ausu temerario exuerit, & publicè illimet postæ Polonicæ Præfecto objectum fuit, si hac super re collisionẽ cum supradicto de Schierndorff habuisset, pari pœna imò detrusione à suo munere, in pœnam perpessi præjudicii fore mulctandum. Ipse verò jurando affirmavit, id sine suo præscitu actum fuisse, qui deinceps ad evitandum Ssmæ Reipub. de patrata in eandem injuria, justam indignationem, ab amicis præmonitus fuit, quòd ad se salvandum, eam arripere posset resolutionem, ad sui Cracoviam reditum, postam in pristinum pedem & statum remittendi, verùm hucusq; saniori huic consilio, propter particulare fortassis suum commodum & privatum lucrũ se submittere tacitè reluctatur. Existimatum salvo tamen meliori judicio, ut moderno postarum Polonicarum Præfecto, ad præscindendos omnium tricarum, quæ intercurrere possent, nexus, seriò & sub amissionis sui muneris cõminatione committeretur, quo postam pristino restituat statui, postiliones priores, aut eos sibi magis bene visos suscipiat, & ad Dnum Comitem de Paur, cum hac excusatione perscriberet, in oppressionem postæ Polonicæ Viennensis, nunquam se assensisse, ideoq; nullam & irritam esse, & hac ratione coram Republica servare se posset. A.C. 1705

Prædictum etiam fuit Domino Comiti de Paur, contractum hunc cum Schierliano stipulatum, ideo rescindendum fore, siquidem à Serenissima Republ. nunquam ratificabitur, cum quæ in commune præjudicium cedunt, approbanda & ratihabenda non sint. Sublato hoc temerario & pernicioso contractu literarum cõmercium eò securius reddetur, & Regni Poloniæ cõmodum restaurabitur. Hac in re non intercurrit Augustissimi Imperatoris assensus, sine quo tractatus, & quidem inter solum Dominum Comitem, & prænominatum Schiel, fuit conclusus.

LXXXV.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. CANCELL: REGNI THOMÆ DZIAŁYNSKI PALATINO CULMENSI Lipsiâ 17 Januarij.

PLurimum nuper & ex corde gavisus sum, dum te peracto gloriosè negotio jam proximum Patriæ esse inaudij: nunc jam, dum feliciter intra ejusdem fines constitisti, de reditu tuo integrâ valetudine gratulor, ex animo optans: ut hæc negotiatio novis Patriam fortunet emolumentis, tibi verò immortalem progerminet gloriam.

Legens conferentiam tuam circa limitationem ob absentiam Principis tot rationibus fultam, comperi præcautionem & quidem meritò additam, quâ desideras: ut pro futuro consilio Legatus Moschoviæ para-

A.C. 1705 ta habeat omnia, quæ ad Tractatum ratificandum pertinent requisita, nec dubito ea habiturum: accurata enim valdè illa aula est, præsertim in rebus suis. Quia nihilominus mihi innotuit & quidem magnis Authoribus, eas auxiliares Copias tam Ecclesiasticæ quàm Nobilitari obfuturas immunitati, quòd Ecclesias Nostras in Rutheni Schismatis, ritûsq; Græci conversuræ credantur templa, & à Nobilitate contributiones exacturæ, & si mihi constet de incomparabili tua prudentia & innato circa utrumq; zelo, quo factum esse existimo, ut his malis abundè obviàm itum sit & cautum: pro munere tamen Officij mei & imprimis ex motivo conscientiæ, audeo te solennissimè rogare; ut maturè cum legato expostulare velis, quatenus id, si forsan per inadvertentiam vel conniventiam quid tale concessum est, corrigatur & annihiletur: periculosiora enim hoc modo auxilia forent. Habebo ampliorem campū; collatâ prius tecum re in omni confidentia, in futuro, DEo dante loquendi de iis, quæ ad conservandas statûs nostri reliquias pertinere credam. Illud insuper pro certo allatum est, Palatinatus Vitebscensem & Polocensem quosdamq; alios districtus, quantumvis persolverint summam, nihilominus pretiosæ hospitalitatis immeritas luisse pœnas. Verùm etiam quo ad hoc tibi tuas non defuisse cautelas & præcautiones existimo. Mihi insinuâsse sufficit, nunc iterum iterumq; &c.

LXXXVI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI MINISTRO REGIO ROMÆ DEGENTI Lipsiâ 20. Januarij.

Mille annis si tacuisses, nihil ad me scribens, nihil tamen de meo erga te amore diminuissem. Acceptis tamen his literis tuâ manu exaratis, quæ multos jam dies, ob summas, ut dicis, & innumeras occupationes tuas siluerunt, perinde exhilaratus sum, ut ille qui ex diuturnis tenebris tandem fuerit ad aspiciendam lucem emissus, nam & illarum suavitate mirabiliter sum recreatus, & incredibilem ex eo voluptatem accepi, quòd intellexi occupationes tuas, quantumvis maximas, nempè quæ ad utilitatem Regno nostro pariendam spectent, quo nihil nec excogitari quidem utilius, vel salutarius potest, non eam vim posse habere, ut me tibi ex memoria evellant, neque adeo omne tempus eripiant, ut nulla ejus pars reliqua sit, qua ad literas à me dandas utaris. Reciprocum accipe præmisso priùs sincero voto, ut hic annus & subsequentes gratiam DEi in te augeant, amoremq; versùs me, qui te amo, & amando favebo, nec ulla tam alta erunt montium juga, tam vasta solitudinis maria, quæ te mihi præripient, quin locis dissitus tibi adsim, semper affectu, quoniam corporibus non datur. Interim rogo ne tibi calamus plumbeus sit, nec papyrus aurea, quam dissipare formides, quia nunquam tantùm scribes, quantùm legam libenter, quamvis ex veteri amore, & propter silentium, si quandoq; est diuturnum effectu meo non detrahitur aliquid, nam qui me amari præsentio, non redamare confunderer; amo te proindè non immerito, quia amor sinè merito, amo sinè fine, quia sinè principio me cognosco amatum.

Pernoctavimus ultimâ anni in arce Meyssensi, ubi etiam D. Legatus Cæsareus cum uxore fuit, manè die 1. Januarij ego apud me absolvi missæ sacrificium, antequam incepisset dies, & Dñus Kors ante Regem postquam autem ascendissemus currum, facta est tanta tempestas,

&

& ventus tam inusitatus, & violentus, ut à memoria hominum similis non recordentur. Venimus tamen prandi apud D. Bozen, ubi biberunt satis, 12 noctis Lipsiam, ubi frigidissimum cubiculum inveni. A.C. 1705

3. Venerat expresse Princeps de Domo Radivilia vidua, cum qua duas horas impendi in antiquis commemorandis, illa abiit ad Dessau, & ego fui in collatione apud Dominum Thesaurarium Regni, ubi notitiam inivi cum Ablegato Daniæ Alfeld, & D. Procancellarius scripsit pro Capitaneatu Ravensi in favorem Dñi Subdapiferi Regni, infortunium hoc est nostri temporis, ut tunc potissimùm divisi simus, cùm expediret maximè esse unitos.

4. Habui permissionem Principes nostros Regios videndi in arce, quod sine lachrymis esse non poterat, barbas longas alunt, & relationẽ discursuum feci Regi corq; ejus emollire studui, quanquam vix præ dolore lingva mea fari, & mens assequi quibat.

5. Accepi literas ab Illustrissimo Dno Nuntio cum adnexis ad Regem pro eliberatione Dni Episcopi Posnaniensis, cui Rex respondere fecit, ut mittat aliquem, cui consignari possit & Romam duci, libens in id consentiet Rex, aliàs non.

6. Princeps Fürsztemberg fecit convivium magnum, ubi 60 Personæ erant, ego interim omnes adhibeo modos, ut Principes eliberari possint, & habui consolationem, jam enim Rex inclinaverat pro eliberandis, & jam mihi locutus de modo eliberandi, sed

7. Primo ex consilio, pòst ex acceptis ex Polonia nonnullis literis quidam in literis ad me vocat, & quòd utilitas fide sit illis antiquior, (quare via impiorum prosperatur? bene est omnibus, qui prævaricantur, & iniquè agunt) ita certè hi scelerum fraudumq; repertores vi cuncta trahunt, multa quotidie gerunt, de quibus præter eos, qui ea conficiunt, nemo quisquam certa cognoscit, pleriq; etiam ne facta quidem esse audiunt. Istis quæ miseratio, & moderatio? qui nihil unquam moderatè, nihil clementer unquam fecerunt. Et quanquam hoc consilium uti nimis crudele à multis improbetur, quia vi mera Rex ex bona intentione exturbatur, tamen intentum habuerunt, quòd in literis suis expresserunt, ut cautè in eo puncto procederet Rex, imò procuratus est articulus ab exercitu, ne dimitterentur, & sic in ipso conatu rerum circumegerunt, irretiverunt Regem plurimis rationibus, & blanditijs calami pertraxerunt illum, & ego validâ tempestate jactatus, ablatâ spe omni liberationis, mutationem vidi. Ex corde id dolui, cùm præcipuè Rex Serenissimus miserit ad me Mareschalcum Fluk, quas rationes allegare possumus D. Stratman ulterioris detentionis, & quòd Rex excuset se Imperatori, nullatenus posse se hic, & nunc illos dimittere. Quanto mœrore affectus fuerim, nec dicere possum, DEUS, & Pater Domini Nostri JESU Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quia non mentior.

8. Fuit magna orta difficultas ex occasione, quòd Rex priùs acceperit ad saltandum post Reginam, Principissam Vassenfeldt, quòd Dña Stratman tanquam magni Legati uxor prætendebat, & totum diem insumpserunt in negotio hoc, quærendo modos, ut accommodaretur, ut & sequenti vespere factum, dum enim convenissent, ex condicto Principissa Wassenfeldt ad parvam mensam incepit ludere chartis, & interea post Reginam successit in saltu Dna Comitissa Stratman. O quanta vanitas, sed ab his Epistolaris brevitas supersedendum judicat,

10. Habuimus conferentiam in domo D. Stratman cum declaratione,

A.C. 1705 one, & rationibus, quæ nec fortes erant nec bonæ, sed tantùm prætext⁹ ut Imperator sit contentus quòd Principes non dimitterentur; Rigidius respondit Dnus Legatus cum zelo negotiũ hocce tractans, si fortè quod credi nefas dicebat competens desiderium fuerit Imperatoris elusum, nova hæc auribus ejus afferentur; sed pòst muliebre consilium frigidiorem fecit, interim (non sinè lachrymis hoc scribo) Principes patientur, adeò improvisum est, quidquid fortuna efficit, vires meæ pro animo non fuerunt, & magis me velle, scivi aliquid in favorem Principũ præstare, quàm posse, cum jam antecedenter induxissem bonum quandoq; animum, ingeniumq; benignum Regis, non utrum, sed quomodo & quàm citò dimitteret? sed cum hæc evanuerunt, dissimulare non valuì tristitiam cordis mei, nec pati ultra latere omnem cruciatum quem patiebar, quia vermis ille continuò rodit me, & dolor meus in conspectu meo semper, & quidem aliàs satis tribulor sed ut verum fatear, in nullo æquè, cujus doloris prima & maxima causa literæ ex Polonia ab illis, qui quasi mare fervens quiescere non possunt, quorum pedes ad malum currunt, duplexq; illis lingva atra ex mente sonat, sed venit tandem dies semper quæ malas detegit artes. Quæremus eos & non inveniemus, fuerunt, quasi non fuerint, vetus renovabitur proverbium, magna est fornacula perituros audio multos, & summus iste locus, nullâ non arte petitus vertetur in infimum, non magna gratia completum debet accipi, quòd velociter, quàm oporteat videtur aperiri. Quæ cita sunt post se pœnituisse trahunt. Onera interim non ferenda felices mali, qui tum præcipuè bene esse sibi credunt, dum Principibus serviunt, quorum res præter sententiam eunt, habui à quodam amico recentes literas in hac materia, &c. sed ego nolo serere super spinas, nec plus dico, quia dolor prohibet.

LITERÆ REGIÆ AD CONSILIUM LIMITATUM AD DIEM 8 Febr. Dresdâ 26 Januarij.

AUGUSTUS REX.

Reddidit nobis Lubinius Colonellus noster, exaratas publico nomine Vestras literas. Non miramur per dilationem reditûs nostri, cujus non voluntas, sed necessitas causa fuit, mœrore tantisper præsentem in tempore, limitati Concilij congressum affectum esse, imò hoc ipso velut manifesto illibatæ fidei, nec mutati erga nos affectûs documento, lætamur. Approbamus omnia, quæcunq; ibi prudenter acta intelleximus, nihil nobis gratiùs, hac desiderij Vestri, quo celerrimum adventum nostrum præstolamini, expressione; quia id vobis optatis, quod nos enixè desideramus, ibi magis anhelantes esse, ubi non sumus, quàm ubi sumus. Nec putamus majus votis nostris Vestrum esse desiderium, quo nunquam divisa ut speramus, membra jungi capiti Vestro anhelatis. Assecuramus ergo, brevi Nos supra spem omnium, voto prius & desiderio, ibi corpore comparituros, ubi continuò mente præsentes sumus. Desideramus nihilominus, affectusq; Vestros invocamus, quatenus æquiboniq; consulere velitis, si impossibilitas ipsa in termino nos comparere non permiserit, tum propter structas, undiq; nobis insidias, tum propter innovatam ordinariam pedis nostri affectionem, quæ seriam

feriam aliquot dierum exigit curam, ut ad instantes labores, & de- fensionem Patriæ, cui impendi, & superimpendi desideramus; simus aptiores, omninò persuasi, Vos passuros minimè & Personam nostrã in periculum, & valetudinem conjici in incommodum, cùm præsertim toties certificemus, nos omnia faciliùs, quàm moram perpeti posse. Ne bona hæreditaria aggravationibus opprimerentur, continua nostra hactenus cura fuit, qui immutabilem inclytæ gentis erga nos experti affectum, voluimus non mercenarium, sed Paternum erga eam gerere pectus. Expedimus severas inhibitiones ad Generales nostros; quatenus omni possibili & imaginabili modo hisce bonis securitatem provideant, cujus etiam nos ipsi, ubi feliciter, & utinam celeriter rediêrimus, convenientia quæremus remedia. In reliquo affectum, cujus ab omnibus accepimus documenta, singulis nostrâ benevolentiâ rependimus, & in ulterioribus occasionibus, ut Confœderationis generalis Mareschalco, cujus in Nos & Rempub. zelus singularem ab utrisq; meretur gratitudinem, sic toti Confœderationi, quæ practicato à Majoribus usu & more, circa Mtem nostram, & conservationem jurium ac libertatum, constanter persistit, rependere conabimur; bonam omnibus & singulis à DEo precantes ex animo valetudinem. A.C. 1705

EXCOMMUNICANTUR INVASORES BONORUM ECclesiasticorum ab Eminent. Cardinale, 30 Januarij

MIchäël S.R.E. tit: S. Mariæ de pace Presbyter Cardinalis Radzieiowski Archi-Episcopus Gnesnensis Legatus Natus Regni Poloniæ & M. D. L. Primas, primusq; Princeps. Perillustribus & Rndmis Illustribus & Adm̃ Rndis Venerabilibus ac Religiosis, tum & universo Populo Archidiœcesis Nostræ Gnesnensis Salutem in Domino, & Pastoralem Nostram benedictionem.

Admissa toties super mala Reipubl. hujus profundior contemplatio nostra, aliam rimari nequit tanti infortunij causam, nisi peccatum, quod ordinariè miseros viventes facit; nec sæculorum hæc culpa est, quæ propter calamitatem temporum ferrea vocitari soleant, sed morum nostrorum pœna, quos à tramite recti aberrantes, & in omne nefas laxis velut habenis, labantes ulciscitur ipsamet Divina justitia. Hinc est, quòd permittat etiam potentissima Regna ab alienigenis invadi, premi, debilitari, aliquando dirui & incinerari, viros bellicosos ac fortes, viros consilij aufert, spiritum suum Principalem, quo tanquam glutine Civium animos ad unionem suavem, & harmoniam componere & confirmare consuevit, in ira sua revocat, postquam verò chaos, confusio, & discordia intestina triste Dominium obtinent, utitur iisdem tanquam rigorosis suis instrumentis ad punienda delicta nostra. Nonne ejus rei satis, superq; elucet veritas, dum Regnum istud vicinis olim formidabile, nunc ita contemptum, & oppressum, ut pristinæ libertatis & gloriæ vix jam umbra supersit. Eædem nobis erant, antequam fuissent direptæ, ut ante opes, eædem vires, quæ & superiori ævo, adeò evidens est, non degenerâsse nos ab Antecessoribus nostris, sed tantùm ex gra-

A.C.1705 tia Omnipotentis, ob flagitia nostra, quæ cum illa commanere nequeunt, excidisse, idem fervor, idem sangvis, idem robur, sunt & nunc viris animæ capaces mortis, nec ignominiam hanc, quam sibi vident inferri ab externis potentiis usq; ad tam longam, & scandalosam paterentur ignaviam, nisi Divinæ benedictionis frustrarentur suffragio, respicere tamen & intelligere protervus impedit animus, imò quod audire dolentius, etiam nunc, dum bella fremunt, pestes grassantur, emuncta plebi, ultimaq; vitæ suæ sustentacula perdenti crudelis minatur fames: his non attentis omnibus, quamvis patientissimis infallibilis iræ Divinæ signis, bibunt sicut aquam iniquitatem, ac si non essent Christiani & Catholici, sine illo timore Domini non tantùm in proximos sæviunt, per cædes & rapinas, quidquid ad illas potest esse obvij in urbibus, pagis, villis, domibus, sed etiam Ecclesiis & Sanctuarijs DEi non parcendo, inferunt manus, ut hoc in plurimis Archidiœcesis nostræ sacris locis horrendè practicatum, nobisq; delatum est, rapta ex illis esse effractis Ciboriis sancta vasa, ejectoq; malitiosissimè super terram Sanctissimo Corpore Dñi nostri JESU Christi. Pyxides aureas & argenteas cessisse in prædam detestabilem adeò, ut non tantùm de gentibus, verùm etiam de indigenis possit justè dici: Venerunt impij Domine, polluerunt templum sanctum tuum. His itaq; meditationibus ægrum ac sollicitum exercendo animum nostrum, judicando simul, quòd justa hæc super nos sacra Nemesis aliter leniri, & mitigari nequit, nisi per humiliationem, pœnitentiam, supplicationes ac devotiones fidelium, ad quas fervidius peragendas ipsummet quadragesimale imminens incitat tempus, tum etiam per aliquod adinveniendum serium & efficax medium corripiendi hanc effrenem licentiam, reducendiq; ad saniorem mentem illos, quorum impietas discrimine nullo Divina & humana conculcat Jura, consultum esse duximus, recurrisse hac in parte ad Pastoralem animadversionem nostram, uti quidem authoritate ejusdem mandamus per totam Archidiœcesim nostram *imo* ut omnes Concionatores toties quoties prædicaturi sunt Verbum Divinum, commendent seriò universo Populo placandam Divinam Mtem pro pace, & unione animorum, ut ex fructibus & effectibus his possimus mereri misericordiam, & videre opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usq; ad finem terræ, atq; ad hanc intentionem ultra ordinarias supplicationes, ex ambonis suis saltem diebus Dominicis, & diebus festis, si non quotidiè tria Pater noster, Ave Maria, & unum Credo, aut ipsi recitabunt cum populo, aut dicenda insinuabunt. Distinctè autem Confessariis præcipimus, & authoritate nostrâ injungimus, ut super pœnitentes, illorumq; laxam, ac divagatam conscientiam diligenter animadvertant, & omnes, quicunq; manum miserunt ad iniquitatem, & raptores fuerunt rerum sacrarum vel profanarum, aut de Ecclesiis, Monasteriis, locis pijs, aut de bonis quibuscunq; & à quocunq; possessis, etiam circa confessionem Paschalem tales absolvere nolint, & dimittere peccatum, donec restituant ablatum, imò nec in ipso mortis articulo, nisi visa impossibilitate restituendi. Tum circa lectionem Bullæ Cœnæ Dñi itidem omnes generaliter, quicunq; ordinatione vel executione, consilio vel manu ausi sunt Ecclesias, Monasteria, & alia Divino cultui dicata profanare loca, immunitatem illorum tollere, deposita qualiacunq; illa fuerint, investigare, quærere, fodere, & unà cum sepulchris mortuorum eruere tales sine quavis exceptione mandamus sub eodem die & actu, tanquam putrida & scabiosa membra, à consortio fidelium abscindere,

dere, in illosq; fulmen Excommunicationis vibrare, & totaliter pro excommunicatis & ab Ecclesia DEi abjectis declarare, uti quidem & nos authoritate nostrâ per præsentes omnes tales pro excommunicatis declaramus. Quod ut ad notitiam omnium facilius & celerius pervenire possit, literas hasce indilatè publicari, & ad valvas Ecclesiarum Archidiœcesis nostræ Gnesnen: affigi desideramus & injungimus. Dab: Gedani. A.C. 1705

COPIA LITERARUM REGIS SUECIÆ AD CARDINALEM PRIMATEM REGNI POLONIÆ Ravicij 1 Februarij.

NON parum in ea opinione, quam de prudentia & integritate Eminentiæ Vræ semper habuimus, nos confirmavit Serenissimus Rex Stanislaus, cum ab itinere Prussiaco redux rationem consiliorum ejus nobis explicuisset, ipsemetq; pro restaurando tractatu cum Republ. sat tenerrimè egisset. Visa res hæc est tanti momenti, ut neutiquam permittendum nobis existimaremus, quò minus Excellen: Vræ, quæ nostra circa eandem sit sententia dilucidiùs indicaremus, & primum quidem, cùm ea cupidè amplectamur, quæ sedandis hisce turbis, solioq; Electi Regis constabiliendo inservire videbuntur, moram constituimus facere nullam, quin tractatus Varsaviensis, qui improviso est abruptus casu, quàm primum restauretur, eo fine atque proposito, ut abolitis ibi omnium desideriorum seminibus Respub. Polona securitatem consequatur plenissimâ in omnibus, quæ ad jura ejus, libertatemq; avitam, ac limites Dominiorum ad eam ante inceptum per Regem Augustum bellum spectantes integerrimè conservandos pertineanr, & æterno fœdere, inter Reges Regnaque Sueciæ ac Poloniæ redintegrato arctior armorum societas contra communes eorum hostes constituatur, cùm hoc nostrum semper fuisset propositum, in eodem permanere constanter decrevimus, simul ac intellexerimus nominatos esse eos, qui Reip. nomine, huic negotio interesse debent. Nos quoque absque mora designandos curabimus, qui in loco conventui huic designando maturè comparebunt. E re quoque existimamus ab Eminentia Vestra & Illustri Mareschalco publicari ejusmodi literas, quibus reliquæ Provinciæ, quæ nondum accesserunt ad societatem fœderis Varsaviensis invitentur, atque ad ea perficienda convocentur, quæ ad pacandam Rempubl. spectant, in quibus ad oculum ipsis exponi possit præsens rerum facies, ac discrimen Poloniæ, tum quoque non aliam superesse rationem ex his malis eluctandi, nisi ut discordiâ amotâ Reipub. universæ membra in unum corpus coëant. In eum finem tractatum, qui Varsaviæ est sub auspiciis Electi Regis inchoatus, nos continuare velle, inque illo Regis securitati in posterum cavere, ac prospicere. Omnino enim persuasi sumus hæc ab Eminentia Vestra, & Mareschalco decenter exposita, longè majorem vim in animis ordinum Reipub. habitura esse, quàm si nos ipsâ operâ defungeremur, qui neque videmus partibus nostris convenire, ut ve-

 teribus

A.C. 1705 teribus incerta judiciis, existimationem nostram committamus, postquam tot scriptis hactenus publicatis ad tædium usque propensissima nostra in rem communem studia manifestavimus. Quodsi illi, quorum maximè interest Patriam suam liberari, integerrimam nostrã intentionem destituere perseverent.

Nos quidem propterea minimè ab instituto nostro abducent, sed impellent magis ad alias circumspiciendas rationes, quibus bellum hoc explicari posse æquè confidimus, sibi verò suæque Provinciæ acceptum referent, si tunc fortè cum majori eorum incommodo illud terminari contigerit, quò magis etiam speramus Eminentiam Vram, quæ industriam nunquam satis laudandam ad communem casum hactenus contulerat, neque nunc oneri se velle subtrahere, verùm tantò majori curâ, studio, ac diligentia eniti, usque dũ in utriusque Regni emolumentum præclarè ab ea suscepta sunt, lætum, optatumque sortiantur eventum. Quam cœlesti gratiæ commendatam rem gerere, quàm prosperimè vovemus.

EJUSDEM Ad MARESCHALCUM EJUSDEM CONFOEDERATIONIS. eâdem.

QUanquam non dubitamus, quin ex responso, quod per Senatorem Comitem nostrum Piper edi curavimus, Dnationi Vræ perspicuè innotescat, quàm prona simus voluntate ad continuandum illum, qui cum Republ. Polona Varsaviæ inceptus est, Tractatum, nihilominus tamen cùm ad nos reversus Sernmus Rex Stanislaus, idem nuper à fœderatis expeti docuisset, nostris quoque literis confirmare voluimus apud nos nullam fore moram hujus rei restaurandæ, quàm primùm à parte fœderatorum accipiamus nominatos huic fini esse legatos, locumque designatum, ubi conventum redintegrari posse censuerint. Quâ occasione utilissimum fore ducimus, si Eminentissimus Primas & Dominatio Vra, qui fœderatorum Rempub. repræsentatis, publico diplomate cæteros status, qui à corpore Reipub. secesserant, ad societatem fœderis Varsaviensis, eaque conficienda, quæ ad pacem pertineant, etiam nunc & postremò allicere, & convocare tentent, ubi præsens Reipub. conditio, nostraque ad eam juvandam intentio, diductius explicari possent, præsertim verò, quòd in futuro Reipub. tractatu, ita cavere, & prospicere parati sumus, ut compositis hisce motibus, tranquillitatem, securitatem, jurium suorum nanciscantur plenissimam, quemadmodum hæc fusius ad Eminentissimum Primatem perscripsimus, existimamus non vanam omnino fore hanc admonitionem, qui si susque deque abeant, sibi ipsis postea imputabunt. Si aliam quæramus viam destinata nostra prosequendi, cujus facti fortasse illos postea magis pœnitebit. Cùm verò in Dominatione Vra & summum in causam communem studium, & industriam plurimam fuisse

inve-

invenerimus, ſpem quoque indubiam nunc concipimûs eandem o- *A.C.* 1705
nus humeris ſuis ſuſceptum non citius depoſituram, quàm liberatæ Patriæ ſuæ conſummatam reportet gloriam, quâm ſic non defore prævidemus, ſi ultimum hunc actum pari, quâ cœperat, prudentiâ ac ardore terminaverit. Nos eam interea bene valere jubemus, & rem proſperè gerere.

LITERÆ REGIÆ Ad SUMMUM PONTIFICEM 27. Martji

POST oſcula Sanctiſſimorum pedum, & Regni mei humillimã recommendationem. Nunc verè ſcio, videoq́ ſigna non obſcura nec dubia Paternæ in me voluntatis. Securitas mea quoquo modo diligentiſſimè procuratur. Caſus exactiſſimè pro menſura periculi prævidentur, & caſibus opportuniſſimè providetur. Obviàm futuris malis jactum anchoræ antevertendo, non minùs à maximo, quàm ab optimo Patre itur. Reverendiſſimo in Chriſto Patri Nuntio digniſſimo omnis animadverſio injuncta, utrum ſcilicet aliquis ex Epiſcopis in Regno inveniatur qui ante ſolis occaſum Orientem adorare velit? Num ſit aliquis, qui audax unius inceptum proſequi, & ad coronationem accedere præſumat, quam jam malitia inimicorum meorum, ſi tot modos, quot conatus haberet, perfeciſſet. Caſu quo reperietur aliquis, ut comminatione fulminis Vaticani abducatur, & detineatur. Omnia ergo Sti V. cùm me debere profitear quid ei amplius jam debere poſſum? Tantùm jam obſtrictus, obligatus, & devinctus ſum, quantùm perſolvere in mea ampliùs non eſt poteſtate. Unicum mihi illud reſtat, ut pro hac cautione, quæ ubi quid timetur multum prodeſt, & pro hac immenſa & plùs quàm Paterna ſollicitudine de genu agam, quas referre nequeo gratias. Cura una & unicum id ſtudium mihi erit, ne moriar Sanctitati V. ingratus.

Accedit & alius recens ſed non minor Sanctitatis V. favor, cùm id, quod optavi, ſupplexq́ petij obtineo. Quod ſcilicet Rdmus Nuntius Spada, non tam ob tituli munerisq́ dignitatem, quàm ob inſignes, magnoq́ Præſule, & tanti Pontificis Miniſtro dignas virtutes, quæ illum æquè, ac honor characteris, quem portat, illuſtrant, mihi deſideratus, & omnibus exoptatus ex beneplacito Stis V. manebit meo in Regno, donec tanquam melius ſciens negotia incepta cũ Illmo Cardinale Primate, & Rndo in Chriſto Epiſcopo Poſnanienſi ad finem perduxerit perfectum. Et hæc ſunt beneficia Stis V. Paternæ, quæ me in adverſis ſuſtentare ſolent, & pro quibus acclinis profundiſſimâ cum veneratione, quam mihi, niſi mors adimet, nemo, debitas gratias, quarum nullus eſſe debet finis, humiliter iterum reddo, DEumq́ in omni corde, & in omni anima mea precor, ut det Sti V. longævam vitam, mihiq́ filialis, quam unicè in votis habeo, obſequij gloriam. Cujus pedes Sanctiſſimos demiſſiſſimè exoſculor. Dabantur Dreſdæ &c.

CARDI-

A.C. 1705 CARDINALIS PRIMAS ANDREÆ EPISCOPO PRIN. VARM. REGNI CANCELLARIO 28 Februarij Gedanô.

QUanquam nos hoc tempore æquavit calamitas publica, de qua quivis habet satis, & quisq; suos patitur manes. Quæcunq; tamē potui, ex affectu meo in hac vicinia in favorem Episcopatûs Varmiensis feci; Regi Sueciæ scripsi, cum Generali Steinbock & Soldano Commissario contuli, petii, obligavi, ut vellent super hunc gregem, cujus & ego quondam fui Pastor, aliquam monstrare compassionem. Notabilis proinde facta est moderatio, uti ex tuorum literis intelligere potes; verum quidem est, quòd & hoc grave erit exhaustæ solvere plebi, minimumque onus redactis ad incitas pro maximo, tanquam, si quis frequentiùs venam aperiendo, ad extremum sangvinem & vitam amittit; Sed quandoquidem aliter fieri non potest, pro remedio debet esse patientia, pro testimonio autem cordis mei promptitudo, tantùm vadens, quantùm valens. Cùm verò hæc omnia pro te, & ex bona amicitia facio, eò majorem mœrorem habere debeo, quòd ex tua parte videaris diversum cor ab ore & calamo habere.

RESPONSUM EIDEM AB EODEM 11. Martij Dresdâ.

HAbui jam notitiam à meis, & parabam debitam tibi gratiarum actionem pro ea cura & solicitudine, quâ afflictos, & sub immiti gravioribus malis pressos jugo tandem respexit Subditos Episcopatûs mei. Utinam antecedenter eum meruissent respectum, dici posset cum Evangelio; Domine, si adfuisses protectione tuâ, non abivissent nunquam reparabili damno tot villæ cum fumo, non fuisset conversa tam pulchra Diœcesis sub felici Regimine tuo in Arabiam desertam. Sed, quandoquidem sic placuit Domino dominanti, ut manus ejus nos tangeret; nos humiliamur sub potentia ejus, & ego pauperem, & nunc sine fine, sine modo, jussis aggravatos contributionibus magis defleo, quàm propriam meam sortem; nihil autem interest, unde venerit, quod omnino venit. Quæcunque tu pro conservandis reliquiis his facis, & facies, uti apud Dñum DEum meritum, tibi æternam memoriam, à me non morituram habebis gratitudinem.

Quantum ad interesse, rogo te imprimis, ut meliùs de me judices; Quod enim lingva confitetur, tenet affectus; ambiunt defendi, qui timent vinci, non accusationem confirmo tacendo, sed despicio. Tot enim melioris ævi transegi annos; nollem eam post me relinquere memoriam, quæ nec ætatem, nec Natales, nec characterem decet. Si scripsi Dño Grata, & aliis, cùm ad liquidum veritas explorabitur, non invenies, quòd verba mea operibus sint contraria. Infelicitas ævi hujus, quòd optima pars societatis humanæ è medio tollatur, quando literarū nulla securitas. Quia, si Dominus Grata meas primas literas jam pridem scriptas recepisset, non incidissem in eam suspicionem & censuram, à qua me DEUS, qui veritatis clavem in cinctura portat, aliquando eliberabit &c. Interim spem habeo non dubiam, quòd Dominæ Palatinæ tandem aliquando cessabit persecutio Personæ, & Domûs meæ, quando jam illud effecit, quod publicè toties promittebat, quòd scilicet & me, & totam Domum meam ad ultimam reducere intendebat paupertatem. Cecidi ego, cadet, qui sequitur.

Dolor tuus contra me defacto impedimento eliberationi Palatini Len-

Lenciciensis esset justus, si esset; jam te toties sinistræ hæ relationes frustratæ sunt, consideres, quomodo res fiat, non quomodo fieri dicitur. Post calumniam natam turpiore & apertiore calumniâ nemo petitus. Non judices ex rumoribus vulgi de me, nec credas id, quod est alienum ab ingenio meo. Perfricent frontem, si quam habent, maledicti hi homines, qui pingunt, quæ pingi non possunt. Non mihi scribo panegyricos, quia naturaliter à vanitatibus abhorreo; sed securè scribere possum, quòd nemo me diligentiùs, sinceriùs, & ferventiùs usque ad importunitatem circa hanc egit eliberationem. Si verò usq; nunc fortunam & efficaciam non habui, apparet voluntatem DEi non fuisse. Hanc proinde justificationem in sinum tuum depono, & cum debito Personæ, & dignitatis tuæ cultu maneo &c. A.C. 1705

CARDINALIS PRIMAS ANDREÆ EPISCOPO PRINCIPI VARMIENSI REGNI CANCELL. Gedanò 31 Martij.

ACcepi heri ex literis Palatini Lencicien. indubium Nuntium translationis ejus de Stolp Dresdam ac spem plenioris libertatis, habui ab eodem informationem solicitudinis & efficacis curæ tuæ pro hac eliberatione. Unde tibi debitas effundo pro hac charitate gratias, quòd infortunium innocentis Senatoris tanquam Minister, afflictionem & senis, & valetudinarij tanquam Pastor respicere dignatus es.

Cùm considero causas, propter quas Patria nostra in ruinam inclinata est, propter quas rationes tota Natio nostra in contemptu apud exteras Nationes, aliam rationem non invenio, nisi illam, quòd homo homini factus sit lupus. Mordemus nos ad invicem, devoramus nos, & attraximus ferissimos, qui nos consumunt, secundùm Prophetam; Devorans devorabitur; Et quia sermo ad prudentem; Prætereo præterita, quod malè factum est corrigendum, non viribus, quia in his deficimus, sed animorum concursu & glutine, abalienatâ à nobis invidiâ, æmulatione, & omnibus præsentis temporis venenis.

Quantum ad me multa sum passus, sed necdum sepultus; si possem invenire viam salvandæ Patriæ, irem etiam duplicatis tormentis. Sed necdum video terram mollem, in qua possem securè figere pedem.

Condoleo & tuis passionibus & ruinis, & maledico homini, per quem scandalum venit, ac proinde maximam prætendo à te mihi factam injuriam, quòd cogitare potueris me aliquid ad eam addidisse. Maxima inimicitia, maximum pretium non me induceret ad eam Castellani Polanecij mentem, in cujus literis Anti-Christi legere mihi contigit opus; Populi lachrymis se pasci, audito eo, quòd iterum aliquot villas combusserunt Sueci in Varmia; Scripsi Regi Sueciæ semel, bis Comiti Piper, bis Thesaurario Litvaniæ sat patheticè; Aliis punctis respondent; ad hoc nec verbum. Instigâsse eosdem scio, contra Civitates, ut comburerentur, & tamen hic ignis extinctus. Aggravatio & nunc magna, quanquam notabilis ab anno præterito alleviatio. Jam alium Cursorem expedivit Generalis Steinbock, quòd impossibile sit indictā congregare summam, quòd in Varmia non amplius reperiantur pecuniæ. Non tantùm Varmiam Sponsam quondam meam amantissimam, sed, si possem etiam incognitos defendere, id ex anima libenter facerem, cùm non possim lachrymas & miserias hominum inspicere. Diutiùs hunc Articulum tractavi, quia mihi est gravissimus. Rogo te, ut Christianè de me judices, cui interim interesse Palatini Lencic: iterum iterumq; recomendo, & me dico in affectu &c.

RES-

A. C. 1705 RESONSUM EIDEM AB EODEM Dresdâ 11. April.

IN ipso septimanæ sanctæ cursu humanissimas tuas accipio literas; unde ante omnia in vota eo, eaq; ex intimo cordis deprompta, ut Dñus dominans resurgere faciat ex tam gravibus miseriis afflictam Patriam tuâ manuductione, quia ego (nunc primùm veteris voti reus) credo, quòd nihil melius optari possit, quod & tibi gratius, & magno nomini esset convenientius.

Tale quale obsequium Palatino Lencicienſi exhibitum amplam habet mercedem ex beneplacito tuo, & majori gratitudine quàm merebar.

Tangis acum pro summa prudentia, & verum malorum nostrorũ demonstras fontem; quæ grata sunt nobis, haud difficulter ea nobis persuademus. Nam etsi Patria pro se loqui posset non aliis verbis, quàm his uti vellet; Sumus & ad extra circumdati, & ad intra inimicis repleti, quia ego quemvis, qui mihi mea abripit, inter hostes numero, quanquam in fronte amici, colligati, aut auxiliarij præferat nomen.

Devenimus jam fermè omnes; quia, nescio, an aliquis inveniri possit ab hac calamitate liber, ad extremam ruinam, & brevi dissipatis mobilibus, quæ magno labore colligi debebant, deerunt media ulterioris vitæ, & interim tanquam in integra pace, tanquam id nos non tangeret, nihil agimus, nihil cogitamus, nihil facimus, nisi id, quod Chrysostomus Sanctus ad casum nostrum ante aliquot centenos annos scripsit. Feriorem feris vivimus vitam, non mordentes tantùm, sed & vorantes alios alii, & propterea etiam, quia charitas, quæ ædificat, abest, cadunt fortunæ nostræ, cecidit omnis spes meliorum. Prævidi ego hæc quanquam parvus homo, & ab eo tempore, quo infelici hoc Ministerio angarizatus sum, scripsi, rescripsi, petii, repetii, feci, quæcunq; potui, ut omnes ad Regem traherem, Regem ad quemvis alligarem. DEUS mihi testis, in cujus conspectu omnia nuda, quòd sangvine proprio redimere voluissem hanc gemmam, ut in unione cogitarem, & averterem proxima, & iminentia mala, inventi sunt inimici homines, qui partes diaboli in se assumpserunt, triticum in zizania, bonas intentiones aliter vestiêrunt, & me tot invidiis, & tot tanquam metam exposuerunt sagittis, ita, ut nemo sit infortunatior, quando alii per intervalla saltem, ego continuò patior cum eo majori cordis dolore, quòd pauperes homines propter me, & sicuti illi, ita & ego coram DEO patimur innocentes & patiemur, quamdiu intra nos fuerit, dæmonis operatio; nam multi, qui de leonibus securi sunt, de hominibus pertimescunt, tanquã, si fugiat vir à facie leonis, occurrat ei ursus, & ingrediatur domum, & innitatur manu suâ super parietem, & mordeat eum coluber.

Per amorem DEI Princeps Eminentissime, quamvis terra non sit mollis, sume audaciam, & in duram accede, ad defensionem hujus Patriæ, pro gloria Primatûs tui. Graves morbi vel temerariis medicamentis curantur, licet inauspicatus est medicus, qui enecando scit mederi; consilium tutum celeritas faciet, temerarium morando fiet. Non dubites, quòd deesse debeant sequaces, quia jam omnes notabiliter in his infortuniis nauseant. Monstres & mihi iter; curram viam mandatorum, & sincerè hoc negotium aggrediar, etiamsi deberem esse Anathema pro fratribus, ut tuum de me judicium sustineam, & aliqua saltem ex parte respondeam illi expectationi, quam de me boni omnes habere debent.

Peto veniam, quòd id scripsi, quod à Classico Authore magni in vulgo nominis, sed non pretii magni, mei habuerunt, & qui aliquando illud

illud ipsum coram ijsdem, qui dixerunt, testari genuinos terminos, quibus est dictum, non intermittent. Scripsi autem ea, non quod perfectè crederem; nosco enim Christianum cor, & bonitatem tuam; sufficit ergo mihi verbum tuum, quod cum indicibili satisfactione mea recipio. Vindicet DEUS injurias pauperis populi, & super hoc, qui erat Author facti, & qui erat rumoris hujus, & delationis itidem Author. Castellanus Polanecensis ea egit in Polonia, quæ hostes in alieno facere solent Regno. Nihil est crudelius, quàm Rempub. corrodi ab ijs, qui in eam parum labore suo conferunt; propterea etiam sæpius affligitur, & non resipiscit, quia & nunc non de præda hostis, sed de lachrymis pauperum, cùm omnia perdiderit collecta, damna sua recompensat, ut mihi scribitur ex bonis meis, & fratrum meorum hæreditariis. Finio, ut incepi infinito voto, ut DEus inspiret tibi ea consilia, quæ tibi gloriam, nobis salutem adferre possent &c. *A.C.* 1705

CARDINALIS PRIMAS ELECTO REGI STANISLAO 7 Apr.

EXpecto, sed nescio, si venient illa magnalia, quæ promulgabat hic Kaweczinscius Culmensis Succamerarius, sicuti de minori Polonia, ita & de Rege Sueciæ, quæ dare impulsum debebant ad prosequendas operationes. Videndo verò tam publicas, quàm privatas calamitates semper magis in auge, & unum semper sistema Sueticum, jam & Mareschalcus confœderationis, & ego cerebrum perdidimus, quomodo collapsa firmiori debeant restaurari consilio. Offert Rex Sueciæ per literas tractatum pacis, credimus, quòd erit ad vota & solatia publica, & ego literas ad nos scriptas statim per copias publicâssem per extensum, si illa verba ab initio non fuissent, solioq; electi Regis constabiliendo inservire, quæ non judicavimus congrua ad alliciendos eos ad unionem, qui non habuerunt partem in hac Electione, & quibus priùs instillandus est affectus, & confidentia ad Regem, & pòst suaviter inducendi.

Quòd illi Palatinatus tyrannidem Saxonum fastidiunt, & quòd libenter commutarent Dominum, veritas est incontestabilis, sed hoc non indicat accessum ad illum, quem violenter sibi impositum credunt, & si tota Respub: cùm fuisset in statu vitandi primo anno in primis viribus, in recentibus erga Regem suum disgustibus, hanc, quam nunc patitur calamitatem, faciendo id, quod Palatinatus Majoris Poloniæ seriùs inceperunt, & tamen abstinuit à dethronisatione, non ob aliam rationem, quàm quia hæc imperabatur magis, quàm suadebatur, idem & de præterita Electione, quæ imposita magis quàm proposita, evangelizandum priùs, ut acceptetur.

Scribit Mtas Vra, quòd in Palatinatu Cracoviensi arma in manibus teneant, fortè ideò, ut exeuntes Saxones illa non eripiant, & ego heri inde habui literas, quòd in illis partibus neque de Confœderatione cogitant, imò priùs ibi sperant Saxones, quàm Suecos. Palatinus Belzensis in Breszani, Kijoviensis in Stanislawow sedent. Optando proinde veræ meæ in Mtem Vram inclinationis dare documentum, liberiùs scribo, ut Vra Mtas hoc in corde suo impressum habeat, quòd non omnis, qui dicit Domine, Domine, sincerus ejus sit amicus. Scripsi ego, & misi in diversa loca, communicavi excerptum literarum Regis Sueciæ, undiq; mutua ac jeiuna responsa, ac proinde suspecta, quia si illi, qui habent inter se societatem animorum, sincerè cogitarent in commune

bonum

A.C. 1705 bonum agere, nonne me convenire deberent in securitatem & authoritatem agendorum..

Multa Mtas Vra aggressa est, quòd se nominare permiserit. Si hoc in Italia, vel alibi esset, nonne sacrificarent omnes consangvinei, colligati fortunas suas pro manutentione Mtis Vræ, & hic movit ne se vel unus in auxilium, vel saltem ad consilium. Mareschalcus confœderationis vult extradere universales literas pro reassumptione consilii & congressûs, pro quo si non venient, nisi Palatinatus Majoris Poloniæ, quæ utilitas inde? & si adhuc non comparebunt, nisi illi, qui nominârunt, quis honor? Si verò violenta adhibere volumus, quæ securitas regnandi ulteriori tempore? debetne Polonia, teneturne pati infinitum? Si Generalis Strombeus loco Vielunii Cracoviæ consisteret, nónne meliùs foret, & convenientius? nónne facilitaretur reassumptio congressûs? Accessus Provinciæ Minoris Poloniæ? fuissentne ita fortes Saxones, qui extractis tot millionibus, illas deserunt partes, & versus Litvaniam movent. Succedent, credo, Sueci, sed pro parva consolatione, quia jam emunctus populus. Vidit hæc ipsa Mtas Vra, si mala consilia dabamus, acceptatúmne est vel unum? Generalis Reinschildt nónne aliquot menses inutiliter consumpsit eundo Varsaviâ Cracoviam. Necessarióne Rex Sueciæ versus Leopolim movit, cùm potuisset utroq; latere constringere inimicum. Nónne consilium erat? ut in aliam Vistulæ partem aliquem exercitum ordinaret, quâ Rex AUGUSTUS in ruinam & confusionem nostram intravit. Datusne est succursus Palatinatibus Majoris Poloniæ in tempore? & tamen legendæ sunt declarationes Regis Sueciæ, literæ ejusdem, quomodo fortunas & bona nostra secura reddidit. De me loquor, & illis, qui ad me pertinent. Perii ex integro, sicuti in honore, ita & in fortuna; perierunt mei proximi, & libentius perire vellem & ego, & alii, si hanc fatalem non acceptâssemus protectionem, quanquam maxima à Saxonibus fuisset tempestas. Pessimus Castellan⁹ Polanecensis, scit Vra Mtas, quomodo omnia bona ruinavit, nunquam restauranda ævo meo. Punitus quidem à Suecis, sed quid mea interest? quando desunt boves poscentibus agris? Palatinatus Ravensis ad maximas condemnatus contributiones, & ipsi non habent, quo vivant, & ita, quod non consumpsit Bruchus, consumet Locusta. Quæ omnia considerationi Mtis Vræ defero, verbo, concludo, nuce Iliadem.. &c.

MANIFESTUM PRINCIPIS RAKOCII, in Aprili.

UNiversis orbis Christiani Principibus, & rebus publicis, nec non aliis quibusvis præsentes has patentes nostras visuris, lecturis, & legi audituris Nos Franciscus Rakoczy electus Transylvaniæ Princeps &c. Salutem à Duce justorum armorum DEo, & felicia quævis.

Sciat orbis Christianus eam unicè animi nostri, Confœderatorumq; Hungarorum fuisse semper, esseq; in præsens propensionem, ut, quemadmodum susceptis justis armis oppressas sub rigido Domûs Austriacæ regimine florentissimi olim Regni libertates redintegrare, pristinamq; dulcissimæ Patriæ quietem reducere coacti proposuimus, ita à pace nunquam alieni mitiora quoq; media ad consequendum felicem rerum eventum lubentes admittamus. Proinde scopo huic firmiter insistentes, licet Divina Nemesis inter tot circumadjacentes, ac in ipsis Regni quoq; visceribus constitutos hostes, æquitati causæ nostræ secundis successibus hactenus faverit, ac ulterius quoq; sub decursu temporis autumnalis felices

lices exercitationi nostræ sperássemus progressus, nihilominùs quàm primùm per Deputatos Commissarios denuntiata passimq; devulgata Domûs Austriacæ de reddendis prostratis Regni libertatibus, eumq; in finem subsecuturo armistitii tractatu, propensa mentio nobis innotuit; summâ animi alacritate sperantes, tantæ felicitatis, quam armis restituere studuimus, mitioribus mediis per armistitium, itemq; secuturum pacis Tractatum, futuram consecutionem, non modò victricia arma à persecutione ingratæ Regno Rascianorum gentis reduximus, sed & insuper post occupatam insultu sangvineo civitatem Szegiediensem, quamvis omnes apparatus bellici eò erant directi, ut ipsius quoq; fortalitii expugnationem quàm primùm DEi benignitate subsecuturam sperássemus, nihilominùs ut proclivem in rebus tractandis sinceritatem nostram magis, magisq; luculentiorem reddere queamus, opus inceptum irritum linquentes, ac ab oppugnatione dicti fortalitii non sinè modica armorum progressûs jactura sponte supersedentes, ad concursum in oppido Gyongios celebratum sub spe in dies meliora pollicente, iis cum Ordinibus ad officiales bellicos datis venimus, ut ob commodiorem Tractatûs armistitii effectuationem ab omni hostilitate offensiva sese arceant. Hunc infucatum in susceptis negotiis bono fine terminandis candorem nostrum declarantes recepimus Armistitii puncta ab aula Cæsarea per Deputatos Commissarios nobis exhibita, quibus controversivè ab utrinq; disputatis, ac in uberiorem considerationem sumptis eam quoq; ac tam sinceram superinde dedimus replicam, ut non modò omni belli jure acceptabilis sit, sed & ex ea unicè propensam ad reductionem pacis intentionem nostram orbis Christianus dignoscere poterit. Par nobis indies de pari Domûs Austriacæ contestando erga afflictam hanc gentem studio & candore fuit fiducia, eumq; in finem Ordines nostros de prolonganda armorum suspensione reiterantes speravimus, Cæsareum quoq; Generalem campi Mareschalcum in parte Trans-Danubiana quietè substiturum, neq; ulteriùs progressurũ. Verùm enimvero non curatâ inceptæ negotiationis sinceritate, ostensâq; in præmissis proclivitate nostrâ, dum opportunum ad effundendam hostilitatem tempus sepereſſe ratus, non modò totam plagam Trans-Danubianam nullis sibi obviis armis, solo prætextuoso astu occupavit; sed & post communem, eiq; præcognitam mutuò transactæ armorum suspensionis publicationem; fortalitia quoq; Simon, Tornya, & Sziklos præsidiis nostris munita contra solitũ activitatis modum ad partes suas traxit. Hinc plenis justo dolore animis circumspicientes tot documentis probatam sinceritatem nostram contrariis eludi artibus, quamvis hostilem in Austriam irruptionem permittentes profligatâ Cæsareæ militiæ ibidẽ repertæ certâ parte amplior quoq; victoria armis nostris cesserit; nihilominus exmissi ab aula Cæsarea Commissarii præfatum campi Mareschalcum substitisse referentes, Legatosque Serenissimæ Magnæ Britanniæ Reginæ, ac præpotentum Confœderati Belgii Dominorum. Ordinum pro medianda negotiatione ad nos venire notificantes occasione bellici progresûs tam opportunam è manibus remissam, denuò quoq; duplicatis Ordinibus determinatam suspensionis armorum prolongationem extendendam toties resolvimus. His præmissis tantâ sinceritate peractis, divulgata erat passim per totum Regnum communi rumore longè lateq; in exteris quoque Regnis sparsa ea opinio, quasi Domus Austriaca æquitate causæ nostræ cognitâ realem quoq; pristinæ tranquillitatis, mutilatæq; Regni libertatis restitutionem exoperari velit, eo supposito firmiori, quòd intercedente

EXPEDITIO PRO CONVOCATIONE M. D. Lit. Dresdâ.

UNIVERSALE.

AUGUSTUS II. Omnibus & singulis quorum interest, notum facimus. Justo DEi judicio (cui pro omnibus sit honor, & gloria) blandæ ad speciem, fictoq; amicitiæ nomine palliatæ Suecorum pollicitationes, à quibusdam prævisæ, sed pro levibus judicatæ, ab alijs susceptæ, ita jam prævaluerunt, ut zelosus ille Defensor, quidquid in hac Patria florens fuit aut splendidum, abstulerit, & hactenus auferre non desistat; verùm etiam servili impositâ formâ, plus, quàm juratâ obedientiâ, in gente libera, extorsit, à malitiosis, quasi libertatem quærentibus, Electum ad coronam; hunc & non alium, nunquam auditis, in hac Republ: modis. Et quod atrocissimum est, fidemq; superans sæculorum, quòd convocato, velut tibiâ dulcis Tractatu pacis, congressu Varsaviensi, æterna bellorum excitavit incendia, dividendo fratres à fratribus, filios à parentibus, subditos à vero legitimoq; Principe, quo nihil in Monarchiis Regnisq; fatalius & abominabilius, omnes furiæ possent concitare. Jamq; non cessante quorundam hujus Patriæ filiorum nequitiâ, in eo infortuniorum gradu consistere Respub. coacta est, ut nec modus consulendi, succurrendiq; supersit. Palàm est omnibus, quantum statibus M. D. L. post constitutionem Comitialem ad unius tantùm anni spatium, condictam, necessaria sint consilia, non tantùm ad conservandum, firmandumq; robur domesticum, verùm etiam ad providenda matura præparamenta contra hostem, si eò, (ut non vani spargunt rumores) gressus direxerit. Non potuimus nihilominus post longam deliberationem, in hisce turbinibus alium adinvenire consulendi modum, nisi ex singulari nostra bonitate & clementia dispensando, & indicendo iisdem M. D. L. statibus, exemplo à Majoribus nostris practicato, generalem duarum septimanarū convocationem, quam præsentibus literis nostris, paternè dispensamus, & indicimus, habendam in loco designando die.. Mensis.. anni præsentis. Ad quam, ut inclyti M. D. L. status; Senatorius per se, Equestris per Legatos, in modum Comitiorum electos, cum debita promptitudine & zelo, circa bonum publicum congregati, nihil amplius tractent, nisi quod pertinet ad augendas & roborandas vires proprias, & satisfaciendum Exercitui bene merito, simulque prævidenda omnia pericula, obnixè & instanter, per amorem Patriæ, aureæq; libertatis commendamus & obligamus. Quod Universale nostrum actis ingrossandum, & publicandum comittimus &c.

INSTRUCTIO REGIA, DATA PRO COMITIOLIS, ANTECONVOCATIONALIBUS M. D. L.

NOndum placata satis Divina Mtas, (cui pro misericordia incessanter est supplicandum, trahit omnes hujus Patriæ afflictionum & infortuniorum terminos, ut forsan ipsorum temporum acerbita-

A.C. 1705 te, probet Regis nostri nullis frangendum casibus zelum circa bonum illius, & amorem: Econtra verò velut in speculo manifestavit illudentes libertati Polonæ Sueticæ simulationis colores, sub eisq; relictis dignis æviternâ destinatione suorum filiorum imaginibus, docuit, ubi verus jurium Patriarumq; libertatum amor, ubi genuinus, sua unicè quærens commoda fucus, hocq; ipso ad optatam cordium & consiliorum traxit unionem. Tacente jam Majestate, viva loquantur documenta: Post tot contributionales unà cum sangvine Nobilium, expressos milliones, quæ jam Civitas cum Ecclesiis superest thesauris & splendoribus non spoliata per proclamatum dolosis scriptis protectorem? quod fortalitium, aut armamentarium, ablatis amunitionibus non exarmatum? Imò quod tormentum in tota Patria relictum est, à provocante ad validam defensionem, in re verò, disarmatis vix animam relinquente? Magis porrò arduum erit divinare, quid intendat, aut quò collimet ingeniosus Protector. Quid ubi statuetur Tractatus pacis, tot specialitatibus, & conceptibus oblatus, dummodo cum divisa, quam talem fecit, fiat Repub. At fecitne pacem? innovavitne pacta Olivensia? fecitne aliquam solatij spem iis etiam, qui ei tam serviliter ad perficiendam hanc exdivisionem, suam impenderunt operam? Imò verò in profundiorem infortuniorum abyssum præcipitavit Rempub, ignominiosè, loco promissi Tractatûs pacis, ad nunquam satis deplorandam, per calcata omnia jura, adactis illi faventibus Electionem, exhibuit in insolito monstro toti orbi spectaculum, & ludibrium, non ut periclitanti Patriæ succurreret, verùm ut ea velut acrioribus civilium odiorum flammis incensâ intentos assequeretur fines. Unde cum tam manifesta documenta, & ipsi præteriti eventus, magistri debeant esse futurorum, ad avertendos tam perniciosos, & periculosos casus, Mtas Regia, ut ipsa, quantum ex se, jam hæreditarias impendens fortunas, auxiliaremq; suppeditans militem, jam personam Regiam, omnibus incommodis & periculis, in Saxoniam animo providendi futuræ expeditioni, per structas ab hostibus insidias, excurrens, pro posse agit, ita invocandi colligatos Exercitus, qui auxilio videntur futuri, modos non intermisit; Actu Czareo Exercitu in societatem armorum adscito, qui, licet transeundo, & subsistendo non potest nō esse incolis onerosus, & molest⁹, humanis tamē loquendo & agendo modis, estne possibile infirmitatem sine amara potione & quali tali curare patientia? Manifestiùs est, quàm scribi aut dici potest, quantis Respub. convulsa sit symptomatis, & debilitata, possibiléne erit, ut sine acerbitate sensuq; mali, pristino restituatur statui? Inde potiùs gaudendum est, quod hi advenæ non aliò collimant, nisi ad optatam, ope Numinis redintegrandam publicam salutem, pacificationem, & antiquam statuum felicitatem. His tamen stantibus, nisi propria statuum Reipubl. accesserit applicatio, etiam provisio virium externarum subsistere non poterit & conservari, nec, efficacissimæ licet R. Mtis intentiones & curæ eum assequentur finem, à quo dependet omnium salus & liberatio à tam pernicioso & omnia depascente bello. Nulli verò magis, ac statibus M. D. L. omnia in promptu habenda sunt præparamenta, cùm, ex omnibus apparentiis eò vires hostiles converti poterunt, unde à valido Czareo Exercitu majorem metuent aggressionem. Tempestivè ergo R. Mtas futuris occurrendo periculis, ne sine convenienti Consilio status Reipub. corruerent, alium non habens succurrendi modum, Paternâ clementiâ & providentiâ generalem duarū septimanarum convocationem, omnibus M. D. Lit. statibus clementer di-

dispensare, concedere, & designare dignata est, obligando omnes amore conservationis Patriæ, & quod in ea charissimum, Fidei S. Catholicæ & Ecclesiarum, ut in hoc actu practicatis jam sub Antecessoribus Regiæ Mtis exemplis, id tractandum assumant, quod ad defensionem, & danda hosti repressalia, efficacissimum videbitur; simulq; ad providenda bene merito Exercitui, sive juxta constitutionem Comitiorum Lublinensium, sive alio modo, stipendia. Ad hocq; ipsum Legatos, viros dignos, & pro publico bono zelosos, ex omnibus Palatinatibus & Districtibus in modum Comitiorum eligendos, ad eandem convocationem optat Majestas Regia, submotis aliis omnibus materiis. Omnia tamen reliqua consummato judicio, & zelosæ circa bonum publicum inclytorum filiorum solicitudini, sicut plenè Mtas Regia committit, ita Paternam impertitur benedictionem, ut eis mittat spiritum auxilij & consilij ille, à quo robur, potestas & omne bonum descendit super Regna & Imperia, & cujus nutu omnes aguntur motus. *A.C.* 1705

UNIVERSALE PRO COMMUNI MOTU Dresdâ 13 Aprilis.

AUGUSTUS REX.

OMnibus & singulis, quorum interest. Fallitur sinistra, planè illis subjectis congenita erga Eminentes interpretatio, malitiosè falsa pro veris seminans; calumniánsve nos, Regno nostro, medias inter syrtes & charybdes relicto, unicè natalis soli illectos dulcedine, ad hæreditaria dominia esse elongatos. Perfricent frontem, si quam habent, injusti simplicissimarum & innocentissimarum actionum interpretes, & invenient, nos in hac elongatione, utilitati publicæ, ad quam velut centrum omnium nostrarum cogitationum lineæ diriguntur, quàm privato cuipiam intendisse gustui sacrificare. Licet igitur euntes semper viâ Regiâ, viâ lacteâ candoris & perfectæ cum subditis confidentiæ, (quidquid dicat malevolorum livor) non supponimus; hisce sinistris non rectè de nobis sentientium informationibus, ullas in cordibus fidelitatum vestrarum factas esse impressiones; si quæ nihilominùs exorta est tristium cogitationum nubecula, vellemus omnes à nobis informari, quod desertam non reliquerimus Rempub. de ea continuas facientes conferentias cum Senatu & Ministris, cum Mareschalco & Deputatis ad confœderationem Sandomiriensem, ex Palatinatibus designatis. Abitus verò noster, ex necessitate factus ultima, quæ dat, non accipit leges. Commoda enim Regni Poloniæ ita sunt cum commodis hæreditariorum dominiorum nostrorum, præsertim sub tempus belli conjuncta, ut nisi hic ad vota omnium ordinarentur, manifestum Reipub. esset præjudicium, in qua nec sufficiens miles qui legatur, nec pecunia, quæ in stipendium detur, hisce deploratis temporibus, quibus omnia desiderabilia versa sunt in ruinas; inveniri potest. Interea hostili potentiâ indies invalescente, proportionatas conveniebat nobis, quibus cura de omnibus; & convenit providere vires, cum classica, non ore tantùm, sed & ære sonare debeant, quod sine præsentia & diligenti ad fastidium usq;, & sudorem applicatione nostra, sperari non poterat. Elongavim⁹ nos igitur ad breve tempus, qui immutabilem, quàm celerrimi reditus non voluntatem tantùm, sed & cupiditatem habuimus. Fuimus, sumusq; alibi, non alii absentes, tanquam præsentes, quia supra omnes privatas necessitudines, charitatem æstimamus hujus Patriæ, cui viscera fortunarum, & redituum hæreditariorum, nunquam clausimus, sæpius effudimus: optaremus, non avellendo personam nostram, si possibile

A. C. 1705 bile eſſet, ſemper ante oculos, interq; manus commorari, qui nobis abſumus, cùm illi: nihil etiamnum nobis gravius, quàm, quod in curſu inſtitutorum noſtrorum, cùm progredi maximè vellemus, conſiſtere ſumus coacti. Omnis celeritas in deſiderio, mora eſt; cùm eo reditûs teneamur anhelitu, ut in puncto eſſe ibi velimus, quo votis ferimur. Factâ convenienti, ultimis curis, negotiorum non tam noſtrum, quā bonum commune concernentium, diſpoſitione; toti in eo fueramus, ut eò quàm citiſſimè rediremus, unde avelli non poſſumus, niſi fato: Verùm, cum interceptis undiq; tractibus, ſecurum nullibi, ad tranſitum patebat iter, licuitne contra præſcriptum prudentiæ perſonam noſtram præcipitare, & feræ pœnitudini præceps conſilium damnandum tradere? Expediebátne prævìſis ultro nosmet flammis injicere? Omnia ſunt compenſabilia, omnia in melius poſſunt converti fata: ſed ſi caput Regium, quod non ita corona circumdat, ut animum ſolicitudo manifeſtis objicientes periculis, manibus hoſtium tradidiſſemus, quid reliquū ſupereſſet? Non ſupponimus itaq; affectum illum, quem ambiguis temporibus juxta ac lætis, conſtantem ſemper experiebamur, eò deveniſſe, ut nollet æqui boniq; conſulere, acceptareq; tam juſtas, ſummas, & ultimas, tam abitûs noſtri, quàm retardati, nobis invitis, reditûs, rationes. Siquidem nos velut fluvius ille (excurro huc illuc, ſed nunquam à fonte recedo) ſi quando elongamur non tam libenter, quàm neceſſariò, nunquam cor noſtrum avellimus, imò vel illud inter ſubditos noſtros non fucato ardens amore relinquimus, vel in eo exarata ſubditorum nomina, & perennem eorum gerimus memoriam; omnia noſtra ſtudia & conatus unicè ad ſalutem publicam dirigentes, ut ea jura & libertates, ſuper quæ ſemel juravimus, quocunq; demum flante vento, conſervemus: Nunc quoq; de immutabili noſtra, Fidelitates Veſtras aſſecurantes ſolicitudine, ſincerè dicimus: Ut liberi noſtri eſtis, ſic eritis; Non in verbis ſed in effectu patebunt impenſi noſtri pro defendenda libertate labores. Redibimus DEo dante, licet voto noſtro tardiùs, expectatione tamen populi noſtri velociùs, & quidem redibimus, non tantùm Fidelitatum VV. adimplendo deſideria, ſed etiam expectationem ſuperando. Quare valitudinem noſtram in proximis thermis, beneficio vicinitatis utentes, ex præſcripto medicorum roborare brevi tempore volumus, & debemus, ut eo majorem, & ſinceræ noſtræ promptitudini parem, firmioris ſanitatis adferamus cum perſona noſtra ad fortia agenda aptitudinem, optantes cum felici reditu noſtro non tantùm ſolatia exhibere, verùm etiam illa in complexu totius congregatæ quærere Reipub. Præcavemus proinde omnes ſtatus; hominesq; pertinentes ad communem motum præſentibusq; unis pro duabus Reſtium literis certiores facimus, quatenus per Palatinatus, Terras, & Diſtrictus omnis debita ſit præparatio ad expeditionem bellicam juxta jura & conſuetudines antiquas, de expeditione bellica; expectando tamen ſine omni motu tertias Reſtium literas, quas poſt reditum noſtrum, obſervatâ temporis opportunitate, & loci juxta præſentes conjuncturas, commoditate, tradituros nos appromittimus. In DEo verò, qui eſt judex & vindex noſter, & in virtute ac reſolutione inclytæ gentis Polonæ cum tanta auxiliarium Copiarum potentia ſpem reponimus, quod ubi conjunctis omnibus viribus, fortiùs reſiſtemus, non prævalebit adverſùm nos inimicus, imò ope Numinis adjuvante, abibit correctior viâ, quâ venerat. Non quærent amplius infenſi Polonæ genti, ubi ſunt fortes Iſraël? Redibit totum quidquid ſub immiti gemens Reſpublica amiſit

amisit fortunæ, peribit, quidquid admisit infortunii. Pro nostra spondemus persona, corpori valido, non defuturum caput, dummodo positis aliis curis, antiquam reassumere virtutem, consecratisq; occultis spebus utilitati Reipub. in communibus infortuniis, resolvere vos velitis ad propriæ Patriæ defensionem; cùm, etiam misera, fel licet non habens columba, rostro tamen & pennis pro nido pugnet. Præmonemus interim omnes jurisdictiones, Capitaneos, omnesq; Castrenses Officiales, quatenus plus non audeant, quàm jura sinunt, scilicet nullorum universalium exceptione legitima se tutando, illa quocunq; titulo vel nomine, à quocunq; data in derogationem Mtis nostræ non suscipiant, cùm non obsequi quisq; teneatur, quoties imperatum aliquod videtur contra leges. Insuper ut nemo audeat ullos congressus, & conventicula cogere, aut vexilla erigere, sub rigore pœnarum in legibus expressarum, quas aliàs cogeremur jubere secundùm præscriptam normam executioni mandare. Quod reliquum est, proponentes hoc universale cordibus & oculis, commendamus, quàm urgentissimè, animorum unionem, à qua, tota publica pendet felicitas; perseverantiam quoq; in affectu erga nos, non quærimus tantùm sed & speramus: Diligite diligentem vos, sicq; ubi invicem amaverimus, certè pro stilla, Oceanus sperandus erit. Imperamus insuper seriò Magistratibus civitatum nostrarum & oppidorum, ut in præparatione ad obeundum munus ratione cōmunis motus, ita se gerant, quatenus, ubi pro eo tertiæ Restium literæ traditæ fuerint, nullum obsequij bellici sit ex eis detrimentum; volentes habere, ut hoc universale nostrum, manu nostra subscriptum, sigilloq; munitū, in Palatinatibus, Terris, Districtibus, actis castrensibus, Parochiis, alisq; consuetis locis, propter meliorem omnium notitiam publicetur. Datum Dresdæ in arce nostra hæreditaria. A.C. 1705

LXXXIX.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. PETRO KCZEWSKI PALATINO MARIÆBURGENSI

Dresdä 15 Aprilis.

INcredibiliter & ego gaudeo, & communicatione miseriarum meas lenio, quotiescunq; documentum gratiæ tuæ, literas scilicet accipio, quibus instruor, doceor, informor, in uno tantùm meæ non satisfit voluntati, quòd etiamsi vellem tuæ deferre spei, tuos sensus aliis explicare, in quibus ego per omnia convenio, non tamen licet adire Corynthum. Alii non audiunt, alii optima consilia sinistrè interpretantur nonnulli, quod est pessimum, omnia invertunt, quia ipsis nihil placet, quod verè cum commodo nostræ Patriæ convenire possit. Cederet alius, tanquam defatigatus, projiceret curam cum desperatione; curavimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam. Sed non licet per conscientiam, & sit, quodcunq; volet, ad servilem usq; patientiam jam assuetus facio, & facere non desistam opportunè, importunè, etiam cum evidenti, quam non perfunctoriè jam experior, periculo offensionis, eò enim dementiæ venimus, ut qui parcè adulatur, pro maligno sit.

Quodcunq; mihi pro summa prudentia tua in literis tuis de data 4. Aprilis, propinare dignaris, nihil salutarius in præsentibus circumstantiis, nihil convenientius pro publicis commodis inveniri & excogitari potest. Nec pacem, quam nobis hesternum denuntiat Evangelium, sinè interna unione, nec bellum perfectum sine perfecta confidentia habere

&

A.C. 1705 & prosequi possumus, nec ad extremum aliquid boni peragere, si aliis distrahemur, tanquam ad nos res nostræ non pertineant, si constantem in rebus perficiendis, & rectè componendis non habebimus applicationem. Et hæc est summa votorum, hæc meta omnium meorum simplicium consiliorum, quamvis hactenus multum laboraverim, parum fructûs cepi, utinam quantocius in Poloniam redire liceat.

Habui notitiam de Generali Steinbock, cognoscit eum optimè Varmia, nosco Simonem, & Simon me. Placet tamen mihi actio ejus in defensionem Ecclesiæ die Beatæ Virgini sacro facta. Dubito, ut alia natio inveniatur, quæ id faceret? Quantum ad contributionem, ex Varmia homines pellentur, ut mihi scribitur, quòd in magna copia extra limites exeant, contributiones verò tantas, quantas habere vult, non poterit.

Sueci, ut notitiam habui, non movent se, nec certè citò movebunt ex magna Polonia, indulgendo tempus copiis auxiliaribus ad consumendos nos. Venit huc heri notitia, faciat DEus, ut mutetur, quòd Częstochoviam Sueci circumdent, & ubi illud promissum, quod fecerunt, quòd illum locum intactum essent relicturi.

Proclamavit hic Patkolius, quòd illa quatuor millia Exercitûs, cum quibus Generalis Levenhaupt ibat, ad internecionem deleverunt Moschi, sed credo hæc nova egent confirmatione &c.

UNIVERSALE REGIS STANISLAI Imi.

Post *tit.* DEO Exercituum armatam innocentiam Nostram, & Omnipotentis dispositioni innixam ingenitam Nobis à Majoribus generositatem pro clypeo oppressæ Patriæ & libertatis, simulque pro signo ferimus Nostri sine clade triumphi in Patriam arenam. Non intromittimus Nos in altercationem & prælium quarumcunq; prætendentium rationum & prætextuum; quia innatus in hanc Patriam amor, debitus jurium & libertatum ejusdem zelus, & pretium sangvinis inclyti Equestris Ordinis omnes in Nobis moderantur passiones: primas & præcipuas Nobis duntaxat assumpsimus curas, & in id toto corde & conatu intendimus, ut in contraria studia animos scissos feliciter componeremus, viresq; divisas in unionem conglutinaremus: quò tandem humeris Nostris hanc in casum inclinatam Patriam sustentare contingeret, & ad primum vigorem ac decus revocare Rempubl, tum in tot Provincias amplificato nido grandis magnarum alarum Aquilæ renovare liceret juventutem. Dedimus hujus tam in Confœderatione generali, quam etiam transactionibus Varsaviensibus manifestum argumentum: in quibus propriæ confisi & conscij causæ, omnimodâ applicatione & conatu incubuimus, omnem possibilem modum & illicia adhibere studuimus, nec opum quidem Nostrarum, & si quid præterea in hoc arduo & turbido statu contribui posse vidimus, pepercimus dispendiis, intendentes hoc modo potissimam inclyti Equestris Ordinis potentiam, præcipuasq; Patriæ vires, vos scilicet hac vestri æstimatione Nobis quàm arctissimè devincire & obligare: & quamvis per divisionem animorum & virium vestrarum fructu frustrati fuerimus, nec eum, quem Patriæ & libertati precabamur retulerimus effectum; constitimus tamen Nobis, nulloq; nutans constantia casu spem præconceptam deposuit nunquam. Expectavimus cum patientia & fiducia; dum hiberna stativa appeterent; sub quæ uti ab actionibus bellicis fatigatis Quiritibus ferias & quietem indulget Respub, ita opportunum reflexioni & meditationi de bono

bono publico tempus fore existimavimus: sed & tum in patientia possedimus animam nostram. Nunc dum tempus acceptabile & dies salutis publicæ proximè præ foribus est: velut meta ad sagittam expositi & unicum tot periculorum objectum, quamvis elingves hucusq; siluêre dolores, gravibus nihilominus suspiriis eosdem prodere necessitamur: quando heroica & triumphalia, in sera sæcula gloriosa, extra Patriam etiam multùm inclyta Sarmatarum acta vi, mole, & fide laborant suâ, jamq; in sua juratos vulnera cives, & propria victrici conversos viscera dextrâ non sine ingenti dolore spectare cogimur. Agnoscit præsens ævum, quia experitur: secutura tempora dolore & admiratione absorpta audient cives acuisse ferrum, quo graves Moschi meliùs perirent. Gens ea barbaro elata fastu, suâ tyrannide insolens, tot nobis ereptarum Provinciarum, Ducatuum & non pridem 60 milliarium terræ necdum satiata lucro; adeò nostris pingvescunt monstra ruinis. Nec minùs damnosi adlecti & hæreditarij AUGUSTI Regis auxiliares, qui jam octavum annum intima hujus Regni viscera, angulos atq; recessus in profundum, longum, & latum scrutati, hanc tam refertam nuperq; lacte & melle manantem adamârunt in tantùm terram; ut panem benè meritorum, stipendia, & cruento Equestris militiæ obsequio parta præmia interverterent, eaq; velut hæreditatis titulo sibi debita vendicarent; Et jam ea arma quibus pacificum, suosq; intra limites contentum æterno fœdere & vinculo pactorum securum Vicinum infestaverant, nunc cum Moschoviticis conjuncta in Rempublicam videmus versa. Quomodo igitur armata pietas non vocaret Danaos, quibus fiducia major, major in arma manus? quomodo non meritò communes jungamus vires; cùm pietas & amor in Patriam id ipsum suadeat, & exigat; ut latè grassantem flammam tandem restinguamus? singulare solatium capimus ex spe, qua de vobis auguramur, futurumq; præsumimus, ut vos calamitatem præsentium temporum in vestram & Reipub. transformetis gloriam, ac ubi sincerius perspexeritis, quis ille aureæ libertatis oppressor fuerit? quis regnum, quod integrum acceperat divisum & scissum reliquerit? quisq; internam pacem ordinum & magnarum familiarum collisione, externam verò bellicâ vicini impetitione ex fundamentis succusserit? concludatis; gloriæ ac libertatis, non autem flagitiosæ servitutis Ducem & Commilitonem sequendum esse. Invitamus proindè ad mutuum amplexum apertis præcordiis, ex quibus tam maximas, quàm minimas offensas eradicavimus, & ad æternam oblivionem damnavimus, omnes & singulas amaritudines, quas pridem nobis in Patriam dulcoravit amor, in candidam erga vos transmutamus confidentiam, exq; speciali æstimatione vestri illud nobis assumimus, ut votis flectere cives, non armis tentare velimus. Et idcircò velut inermes in Patrium progredimur campum, illudq; pro tessera edimus, servare civem, qui, quemadmodum unius nobiscum Patriæ Parentis proles, & in eadem libertate & juribus ad invidiam exterorum educatus est, ita, absit, ut hostilem fraterno sangvine infundat & opimet campum. Progredimur heroo & invicto corde, vitam nostram pro integritate Patriæ & defensione fortunarum expondituri, & quidquid carissimum esse potest, eidem immolaturi, securi interea satis nos scuto bonæ voluntatis vestræ, unione cordium & virium, eâq; fiduciâ quæ firmat animos & roborat ausus, fore confirmandos. Illud verò compendium votorum nostrorum est, ut bella plus quàm civilia avertamus, sangvinem innocentem occasioni feliciori servemus, ne gignat Patriæ lis intestina ruinam. *A.C.* 1705

Preca-

A.C.1705 Precamur sub hæc bonam à DEO vobis valetudinem. Universale verò, ut quantociùs ad omnium notitiam deveniat, per Castra, Parochias & loca consueta publicari mandavimus. Datum Rydzini 7. Maji Regni Nostri Primo.

CONSIDERATIONES PRO FUTURO CONGRESSU VARSAVIENSI.

1mo. INtimatus Tractatus in universalibus Cardinalis Primatis, sine ullis avulsis, juxta diplomata Regis Sueciæ, magnam exigit circumspectionem, solidamq; circumscriptionem, ut corona Sueciæ non solùm nihil prorsus prætendat, verùm etiam alij Interessati ex post, & ante, nihil prætendendum habeant, etiam imaginabili titulo, colore, & prætextu, ita, ut Livonia, Prussia & Curlandia in salvo remaneant, sine ulla etiam particulæ cujuspiam avulsione; id ipsum non tantùm per tractatum cum Rege Sueciæ, verùm etiam per pacta conventa quàm optimè assecurandum; ut licet cuipiam etiam pretio adipiscendæ coronæ aliquid promitteretur, sit inane

2do. Id quoque cavendum est, ne liberum Regnum Poloniæ in præsenti revolutione trahatur ad aliquam dependentiam à corona Sueciæ, verùm ut semper sit liberrimum, nec novus Rex sit obligatus ad aliquas (superi avertant) Vasallagii præstandi Regno Sueciæ conditiones: quod doluisse Avum Regis Sueciæ refert historia Puffendorff, quòd scilicet Protectorem se fecerit Poloniæ, & non potiùs talem Regem statuerit, qui ab eo tanquam Vasallus dependeret.

3tio. Quæritur, quinam ex Principibus vicinis Mediatorem, Cautorem, & fidejussorem aget, ad conservandum hunc tractatum? si enim Rex Sueciæ nollet stipulatas implere conditiones, ampliùsq; fortunâ, & ambitione proveheretur, quò esset refugium?

4to. Quandoquidem tota Respub. patens à parte Saxoniæ habere nequit plenam securitatem, per Guarrantiam totius Imperii vel per abdicationem Regis AUGUSTI quæ deinceps erit securitas? sic enim Resp. infinito bello implicaretur.

5to. Non est alius modus pertrahendi alios Palatinatus, qui non fuerunt in campo electorali, ad accedendum; nisi unica iteratio & roboratio electionis, quo, in antecessum scissionibus finis imponebatur, statusq; Reipub. adunabantur; aliàs liberum & electivum Regnum converteretur in despoticum & absolutum dominium; cavendæ verò omnes proscriptiones, pœnalitates, condemnationes, confiscationes bonorum & honorum partis non accedentis, hac enim via unitas & concordia non restitueretur, ideoq; in charitate non ficta, sine spiritu vindictæ & rigore agendum & procedendum.

6to. Si ventum fuerit ad agnitionem tituli Regij in Prussia hic quoque summa animadversio habenda est, ut non tantùm affirmentur pacta Welaviensia seu Bidgostiensia, verùm etiam elucidentur; præsertim hæc formalia pactorum conventorum verba: *Perinde præfatus Ducatus nunquam à Regno Poloniæ avelletur.* Item alterum punctum: *Perinde tamen feudi alienatio in perpetuum non subsequetur*: Id verò ideo faciendū, ut per assumptum titulum in Prussia, non tantùm Prussia Regalis seu Polonica sit extra omne periculum & metum, verùm etiam ut Prussia Brandeburgica in perpetuum à Polonia non avellatur, & ad imperium non pertrahatur. Sciendum enim, quod post extinctam lineam Electoralem

ralem ad præsens Regnantem, successuri sunt collaterales non jure supremi dominii, sed jure Vassallagii, adeoq; hoc jus feudale in cardinib9 pristini Vasallagii iterum reassumere & determinare omnino expedit. *A.C.*1705

7mo. Explanandæ etiam sunt aliæ conditiones: ut de subsidiis ferendis, quoties novum bellum oriatur, ut hoc sit in effectu non solùm in codice. Roboranda etiam renovatio fœderis perpetui circa futura homagia Regum Prussiæ, ut iisdem solennitatibus & formalitatibus, quibus ante, in futurum conserventur & observentur. Tractatusq; hic quàm firmissimis vinculis circumscriptus & sub Guarrantia & stipulatoria authoritate, earundem Potentiarum, quæ pacta Bidgostiensia statuebant, concludatur. Quibus, quàm diligentissimè Palatinatus Prussiæ attendere debent, totaq; Respub. concurrere. Si enim Crucigeri Prussiam possidentes ex telonio frumentis Poloniæ imposito, 5000 formalis exercitus imò plura subinde conservabant, hisque contra Polonos bellabant, certè multùm consistit Polonis in conservatione Prussiæ, sine qua nec ipsi stare, nec suum possunt statum conservare.

8vo. Non faciet difficultatem aula Berlinensis; quia nunc post assumptum titulum per publicum scriptum, quod Varsaviæ typo edidit Overbeck, item in diplomate, quod Regiomonto tulit Pocillator Regni, cavit Rex Prussiæ; quòd ubi id à Repub. desiderabitur, vellet validissimum constituere tractatum.

9no. Præterire non licet etiam Elbingensem civitatem, ut saltem pretio coronæ Prussiæ remittatur illa summa, quia hujus, Ministri Regis Prussiæ magnam videbantur promittere facilitatem.

10mo. Indemnitas & securitas jurium pactis Bidgostiensibus, Lemburgensi & Bittoviensi Districtibus, cauta, postea verò constitutionib9 publicis & pactis conventis firmiter roborata, curæ esse debet, & cordi, ne qualicunq; modo aut prætextu supprimatur.

UNIVERSALE MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS SANDOMIRIENSIS. 15. Julij.

QUandoquidem progeditur indies nefando ausu in Patriæ perniciem, & delicatissimorum jurium libertatumq; ruinam obstinata adversariorum malignitas, simulq; exulcerata effræni ferociâ gerens præcordia, eâdem lethali gangrenâ, Palatinatus & fida in eis pectora, hactenus afflare intendit & afficere, nova toties quoties novis titulis expediendo universalia, speciosis duntaxat prætextibus, & suo favo aculeum portantibus, plena; cujus vidimus & funestâ didicimus experientiâ, tot probatæ fidei documenta: Ipsa majoris Poloniæ confœderatio quàm pulchro tegitur velò, sub quo tamen informe, nec hactenus auditũ in Polonia monstrum alitur; scilicet dethronisatio, eversio fundit9 Cardinalium juriũ, jugulata libertas, conculcatus gentis honor, per subjectionem servili & infami obsequio in arbitrium externæ potentiæ, toti ad continuationem Tractatûs, cum Regno Sueciæ quem tumidus fortunâ hostis concludere nunquam volet, vocatoriæ; quem alium fructũ post congressus attulerunt, nisi quod dulci spe amarissimæ credulis illuserint miseriæ? Unde etiam impræsentiarum colligendum est, non alio fine data esse universalia, nisi ut iniquarum machinationum velle non habens, Nobilitas Gotico leoni de fratribus nostris immolaretur in hecatomben. Quapropter ex vi functionis meæ, suffragio Reip. mihi impositæ, in fundamento generalis Confœderationis Sandomiriensis, quæ prohi-

A.C.1705 prohibet omnia conventicula extra sphæram generalis consilii ab eadem Confœderatione ad latus Principis designati, in fundamento universalium Regis AUGUSTI II. de recenti pro communi motu extraditorum, hoc meum universale, unà cum commendatione promptitudinis ad fraterna obsequia, in vim præcautionis expedio, postulando, Capitaneos, Judices, Notarios, Regentes, susceptantes, totumq; simul officium omnium in genere castrorum, & amore boni publici obtestando, ne ullus universales literas convocantes Nobilitatem, seu conventicula indicentes ad acta suscipiat, aut publicari permittat; alias juratæ fidei, & sacrosancto vinculo, (quo nos in Confœderatione adstrinximus) expressæ legi, quæ similes actus reprobat, præjudicaret, & suspicione aperti fautoratûs adversæ parti, laborare censeretur. Quod universale ut quantocius per acta castrensia publicetur, obnixè commendo, & postulo, ac propter meliorem fidem ac valorem manu propria, cum appressione sigilli, subscribo. Actum in castris sub Losovo.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS AD PALATINUM KIJOVIENSEM.

UNiversalia mea pro congressu Varsaviensi die 11. Julij, ex desiderio publico, simulq; moræ impatienti Aulæ Sueticæ instantia, ad postremum in fundamento initæ à Rege Prussiæ colligationis, data; etiam me tacente, ipsa loquentur affectum & gratitudinem meã, pro nunquàm satis laudandis tuis tuæq; Domûs intentionibus: Id enim innato erga jura Patria, libertatesq; fecisti zelo, quod nulla satis celebrabit ætas; mihi nihil restat, nisi ut supplices fundam Superis, quatenus tua bene cœpta secundent, quem pro termino prætacti consilij, eò fortunatiores habituri successus; quò numerosiore Civium constabit frequentia, invito; minimeq; dubius de adventu sincero expecto affectu.

COPIA LITERARũ PALATINI KIJOVIENSIS AD DAPIFERUM REGNI. Visznicij 10. Maji.

EXpeditus utinam fausto omine in hanc viam cum Fratribus ad defensionem libertatis, nec ignarus te in propinquo residere, ea in qua semper vixi, & opto vivere tecum confidentia, ad te cum humili excurro postulatione, ut tuam mihi ad horæ spatium dones præsentiam, quatenus communicato tecum consilio, ruentem Patriam ab extremo vindicare possimus interitu: Præstitit mihi consimilem hodiernâ die gratiam Succamerarius Cracoviensis, aliiq; complures, probè præsentem rerum statum penetrantes, qui ad penitius conferendum, suam mihi circa secundam feriam promiserunt præsentiam: Tu quoq; mea, hoc in puncto, coronabis vota, si in corona congregatorum fratrum comparueris, quem ut iteratis invito vicibus, sic ad futurum non ambigo.

RESPONSUM SUBDAPIFERI REGNI AD PRÆCEDENtem invitatoriam. 13 Maji.

HOdie primùm dum in procinctu essem itineris, allatæ mihi, sed cancrino, quia effœtæ vetulæ passu, tuæ literæ, hacq; cunctatione præteriit secunda feria; qua tua perspicacia necessariam judicavit meam Visznicij præsentiam. Humiles refero grates pro sublimiori

ori meæ personæ, non tam meo merito, quàm gratuito juxta te ac gratioso tuo erga me affectu, existimatione: Verùm novi ego imperfectũ meum, novi exilitatem judicij mei, tam implicato consilio, minimè suffecturam. Renuimus consulere, dum essemus robustiores, nec ita diversas in partes distracti; rectè nobis fieri videbatur, dum una dirueretur Domus, forsq; auxilio fuimus ad ruinam: quæ tamen mensura fuerat cæterarum, eidem infelicitati destinatarum; ut in conferentiis comitialibus audacter statibus Reipub: proponebam. Successit in eandem infelicem ruinæ sortem inclyta in Regno Domus, nec nisi per miraculum resurget hic Lazarus. Faustiore tua, Illustrisq; tuæ Domûs cœpta coronentur eventu, cujus æqua vel iniqua fortuna, etiam mihi velut colligato communis foret. Non ambigo te dolore oppressæ libertatis eò esse adductum resolutionis, ut arma capesseres, in quo tamen id feceris fundamento, penitus ignoro: Resolutio enim hujusmodi inniti deberet statori cuipiam, quem tamen in Polonia non reperio. Non desunt equidem sat victoriosi Exercitus, at contra nos potiùs, quàm pro nobis. Suscipiunt alia quoq; Dominia protectionem Vicinorum, verùm à quibus defendantur, non expilentur: sic nostrâ jam stante vitâ, Hollandia injusto licet prætextu tuebatur Angliam, conduxit cum classe, Principem Deonangum Vilhelmum; innocenter insimulatum per odium relegionis Jacobum Stuartum expulit, inductum verò Principem ad solium evexit; non legi tamen, Angliam vel obolum Hollandiæ contribuisse. Defendit etiamnum Gallia Hispaniam, pro qua tamen pugnantem exercitum suis sustentat sumptibus, suo illi pretio conquirit commeatus. Defendebat efficaciter expeditione præterita ex ordinatione Angliæ & Hollandiæ Princeps Marlbourus Imperatorem à prævalentia Bavariæ; nemo tamen audivit, sub hisce auxiliaribus ejus gemuisse Provincias, nec hisce subsidiis enervatum, incineratum, & sepultum ruinis Imperium. Erigit nunc collapsam Gallia libertatem Hungariæ, at erigendæ impendit, non eripit nervum. Defendit insuper & Portugallia Carolum Austriacum, adeo tamen abest, ut quidquam ab eo acceperit, quin potiùs in omnibus gratis suam præstiterit assistentiam. Et hæc sunt justa Christiano more facta subsidia, quibus ipse DEus Exercituum robur suppeditat. Si itaq; tua resolutio & sincera Domûs ejus intentio similem reperit Protectorem, impletum jam est consilium, nec quidquam desideratur ampliùs, nisi ut illuminetur hac in parte nobilitas, nec contributionibus, coactione, igni aut ferro, verùm mollioribus persuasionibus pertrahatur; nam libera gens etiam optimos fines assequi aliter non vult nisi liberè. Et licet violenti modi successum ab initio habuerint, quàm facilè tamen mutari soleant in deterius, testes historiæ. Utinam fortunatiore auspicio & eventu, præsens fiat expeditio quàm præterita, in qua ad orientem alij, alij ad occidentem conversi sunt, Apostolorum more, non Bellatorum. De meo erga libertates Patriamq; assecuro amore, præter quam, cùm aliam extra limites non habeã, ubi Vestram seriam circa ejus defensionem applicationem videro, certè mea non deero promptitudine, qua nunc tua sum paratus ad obsequia. *A.C.* 1705

UNIVERSALE SUPREMI REGNI THESAURARII datum Berolini 16 Junij.

UNiversis & singulis, quorum interest, præsertim verò Teloniorum Administratoribus, Mercatoribus, quà domesticis, quà è postliminio, merces venales advehentibus notum facio.

A.C. 1705 Indolere summoperè cogor in modernis turbinum domesticorum occasionibus, varias exorbitantias, & inconvenientia, contra potestatem ministerij mei, & in præjudicium fiscalis jurisdictionis, tot Patriis legibus, omni ex parte, roboratæ, patrari; Quidam enim intrusi à primordiis statim ampliatæ Sueticæ potentiæ, spontè sub præsidium armorum Sueticorum confugientes, irruerunt ausu illicito, postpositâ pœnâ peculatûs, contra hujusmodi, Patriis sancitâ legibus, in fiscales proventus, suggerentes ad eorum interceptionem consilia, obsequia & auxilia, in detrimentum Reipub, illi verò, qui ante stipendiarij erant ejusdem ærarij, facti sunt perfidi & perduelles, spargentes & vulgantes per aurã publicam, se ad exigendos ex iisdem Telonijs Reipubl. census, comportandosq; ad fiscum Sueticum, coactos esse, & violenter tractos; interea ipsi per potentiam Sueticam, eorumq; adhærentium, quærebant & curabant, authoritatem ab eis, penitus ad thesaurum non pertinentibus; & quidem non tantùm propter rapinam, faciliùs in mercatoribus exercendam, saginandumq; ex turbido; Cùm, Sueci, eorumq; adhærentes, qui jactabant, hactenúsve jactant in publicum tuitionem libertatis, juriumq; Reipub. non deberent ullum cogere ad eadem jura violanda, & contra authoritatem mihi datam, ad interceptionem prætactorum Proventuum: Quod licet iisdem Intrusis ac aggressoribus ærarij publici impunè hactenus transièrit, strictam tamen aliquando daturi sunt rationem, quidam verò malitia & audacia, qua thesaurum Reip. dispositioni & protectioni Sueticæ implicuerunt, alij pro suffurationibus, alij pro utroq;. Volabant enim imprimis Universalia quædam, adhuc in Decembri anni proximè præteriti, per Cameratus Reip. erantq; principia; successerunt his armatæ dispositiones Sueticorum Officialium,& erant pejora, inde enim proventus fiscales, secuti sunt factionem, & castra. Nunc iterum à posteriori & de novo emergenti, expeditus est non pridem quidam Commissarius cum assertione cujuspiam datæ sibi desuper, sine meo scitu, potestatis; iterando iniquam hanc thesaurorum tutelam; quia propter faciendam calculationem in Cameratibus Majoris Poloniæ & Wieruszoviensibus, partim cum Notariis proventualibus, partim cum Intrusis ad eadem telonia, & propter ulteriorem quampiam eorundem thesaurorum dispositionem, quasi ex motivo absentiæ meæ & fiscalis generalis Notarij. Quod factum etiam in Cameratibus Dyboviensibus, fitq; hactenus, in Cameratibus Min: Poloniæ. Imprimis notũ toti fere universo, me in functione publica extra Regnũ comorari, ubi me præter, tot alios Senatores & Ministros, sola evitandi mali intentio, & idẽ turbo distinet extra limites: Reliqui nihilominus ex vi officii mei sat bene dispositum Thesaurũ, ad recipiendos omnes, si qui sic stantibus rebus turbulentis, inventi fuerint proventus; nec fuit necessaria tam Suetica, quàm alia quæpiam eorundem tutela; nisi hisce temporibus, quibus jus est in armis, opprimeret leges timor, & omne illicitum quasi jure fieret.

Probè novi etiam ipsos Regnantes consensu omnium electos & coronatos non prætensos & controversos; non habere à Repub. potestatem involandi in jurisdictionem supremorum Regni Thesaurariorũ, multò minùs eorum violandi prærogativas, quos solos eadem Respub. ex ratione statûs suis præfecit proventibus, totq; constitutionibus, & statutis Regni circumscripsit: consequenter iidem Regnantes, etiam legitimati, legitimè vacante throno sublimati, præconisati, & coronati, nullas possunt dispositiones, & ordinationes facere, nec Comissarios privato motivo & sola sua authoritate, ad exigendos proventus Reip. dele-

delegare, solumq; à Repub. fit liquidatio per Commissarios à Deputatis designatos. Processus ergo ille, prætacti Commissarii adhærentis Suetici, uti & aliorum alibi, nullum habentium fundamentum præsumptionis suæ, quid aliud spirat, nisi ingens gravamen jurisdictionis meæ, consequenter mutationem statûs, ubi sine Comitiis, solâ prætensa authoritate, hujusmodi intrusi incipiunt ab executione, & quasi summario processu ministeria Regni excutere, & infringere, hocq; ipso me provocant ad manifestandum. Unde quia id ad totam spectat Rempub. non ad quempiam alium, nova regimina, & impracticatas unquam dispositiones, inducentem, ideo præsenti universali, de potestate & munere meo, pro suprema in thesauro & indubitatâ authoritate meâ, universis & singulis defero, prædictis verò Superintendentibus & Notariis teloniorum Reipub. à fiscali officio constitutis intimo, omnibusque in teloniorum administrationem intrusis severè, sub dicta pœna peculat⁹ inhibeo, quatenus, accepto hoc universali meo non audeant, ullos expedire Mercatores, dependenter à dicta præsupta dispositione, & ingerere se hujusmodi functionibus, de quo etiam cum potentioribus adhærentibus Sueticis in tribunali Regni fiscale aget officium, iique clientes severissimas luent pœnas, si quocunq; modo, sive à Suecis requisiti & coacti, (si enim id ipsi non procurarent, vitare possent, quod illis in posterum summè erit perniciosum) sive à Commissariis non à me delegatis, constituti, ausi fuerint continuare sua importuna & illicita officia: Regestra cum perceptis exactis conservent, idq; ad repetendam ab eis rationem in fiscali judicio, quod sicut solùm ad extensionem jurisdictionis suæ, & non quispiam alius interpretativè seu intrusivè pertinet; ita non solùm de bonis eorum, verùm etiam de personis ea repetet, in quibus patitur injuriam: Non enim me latet, quòd non tam Sueci ex motivo suo id fecerint, faciántve, quàm ex eorum instinctu, & suggestione, ut sub hoc prætextu, aliqua Suecis offerentes, rapinis à Mercatoribus extortis, falsisq; expeditionibus, suam augeant fortunam. Nemo verò prætendere potest quocunque titulo in præjudicium meum se fisco ingerere, seu usurpare sibi aliquam ejus dispositionem. Quod autem hactenus mercatores sive externi, sive domestici, cujuscunque nationis, Sueticis dederunt aut dabunt subjectis, quocunq; titulo intrusis; fiscale officium non censebit pro satisfactione teloniorum Reipub. debitorum ordinariorum; sed quodcunq; dederunt aut dabunt reputabit, uti & impræsentiarum reputat, potius pro extraordinaria redemptione, quæ pro libero passu eorum mercaturæ extorquebitur, & extorquebatur, nec poterunt dicere se bis solvisse, potius enim desistant ab exercitio mercaturæ, quàm ut debiti ab eis proventus intereant. Quodsi incolæ Regni non satisfaciunt ordinariis contributionibus publicis, licet Suecis contribuant, verùm etiam debent illas contribuere, cùm id præsentes temporis exigant circumstantiæ, quantò magis tolerare debent, utrumq; tam externi quàm domestici Mercatores? Hujusmodi mercatores refragarios, qui solvendo Suecis aliisq; intrusis thesaurum defraudant, debitaq; ad illum non comportant telonia, in omnibus locis declaro sequestrandos, mercesq; eorum fisco cessuras. Si quis verò ex mercatoribus à teloniis fugerit, id, quod ille solvere tenebatur, ex aliis ejusdem mercibus, vel mercatoribus ejusdem nationis, etiam in futurum repeti & exigi curabo, malens potiùs ut non mercentur, quàm ut mercando præsens & emergens inferant thesauro damnum. Quos Mercatores Notarii teloniorum, in Regestris connotabunt, ut thesaurus, sua aliquando cum lu- *A.C.* 1705

A.C. 1705 cro possit vindicare. Eodem universali meo, in prætactis Cameratibus Wierusżoviensi, Krzepicensi, & Wielunensi, aliisq; circumcirca, ut sit à Thesauro seria inspectio, statuo Alexandrum Paulum Smolenski exhibitorem præsentium, Revisorem Generalem, qui non tantùm diligentem habebit curam dictorum Cameratuum, tamdiu, donec à me mittatur Superintendens; verùm etiam præmonere debebit omnes Notarios teloniorum; tam à fisco constitutos, quàm intrusos sive à Suecis, sive quocunque alio titulo authorisatos; de hac mea dispositione & universali, illudq; ad acta publica quævis authentica Regni, per oblatam dabit. Quod etiam Superintendentes mei facere tenebuntur, non tantùm quo ad publicationem quivis in suo Cameratu, verùm etiam quo ad oblationem ad acta publica, in cujus rei fidem, universale hoc manu mea subscriptum, sigillo muniri jussi. Datum Berolini.

ALIUD UNIVERSALE EJUSDEM 25. Junij.

UNiversis & singulis, quorum interest, notum facio. Nulla, ut video, calamitas sola; non satis enim, quòd Patria nostra quondã stupor, nunc ludibrium gentium, data non pridem ad arbitrium hostis, nunc jam familiaris Martis, in iis est circumstantiis & conjuncturis, ut vix eum non hæredem civilium & internorum malorum nanciscatur; siquidem nos Patriæ filii, qui esse deberemus ex re boni publici, velut unus fasciculus, ideo firmus, quia in unum colligatus, acti sumus in diversa studia, affectuum & passionum nostrarum, exclusâ confidentiâ & unione animorum, pertinente ad conservationem nostri ipsorum, & ad idem bonum publicum; sectamur privata commoda, quidã præsentia sat misera, alij futura sat incerta adamantes, alii ex nausea quietis vetera contra jus, fasq; cùm eversione libertatis fastidientes, eligimus qualescunq;, licet cum periculo statûs inconvenientias, per insusurrationes eorum, qui intentiones suas, etiam per omne nefas mandare executioni cupientes, sub nomine pacis vix non hæreditarium, intestinum fovent bellum, eò suis collimantes studiis, quò sua quemq; trahit voluptas; immemores boni publici, priscæq; virtutis majorum: & hæc est calamitas una & universalis. Accedit, has inter Patriæ nostræ circumstantias, alia nec minor nec major, sed velut pedissequa & socia præcedentis, in congesta à vicinis potentiis & Principatibus moneta, quam, licet non inanes simus in Patria umbræ, nec vana nomina, vel per dissimulationem, vel per ignaviam, non se Patriis juribus dirigentis Regionis, tam cæca cupiditate acceptamus, ut sine discrimine concisum argentum, in titulos fascésve minutos in unius marsupio lecta planè ex toto orbe numismata possint reperiri: in quo, licet toties quoties de coæquatione monetæ, cum vicinis & externis Principibus laboravit Respub. ad effectum tamen deduci, aut ipsi (ut nundinationibus ministeria redimerentur) non permisimus, aut aliqua alia circumstantia, sollicitos ejusdem Reipublicæ conatus irritavit. In præteritis immediatè comitiis Lublinensibus, proponebatur statibus Reipub. commissio in re monetaria, quæ tamen non tantùm effectum, verùm etiam plausum non habuit, fors sola libertate displicentiæ etiam in optimis, quid de iis dicendum, qui utcunque meliorem monetam externorum Principum, in Regionibus Regni repertam, pro licitatione coemunt, & pecunariam exercent mercaturam, occultis & investigabilibus modis invehendo in Regnum, ex vicinis itidem Provinciis longè *deteriorem*, vilio-

viliorémve monetam? quod fit non ſolum per præſtantioris ſtatûs homines, verùm etiam per Mercatores externos, & domeſticos, ſimulq; Judæos, qui cum ſint fæx orbis; variis artibus, intra delectum populorum ſubſiſtens, quanta damna in publicum cauſant, ſicut ignotum nemini, ita notoriæ pœnæ obnoxium, quas contra hanc perverſitatem & impium lucrifaciendi modum, non tantùm conſtitutionibus in volumine legum, verùm etiam ſtatutis Regni ſine executione hactenus exiſtentibus, ſemper Reſpub. Regnantesve, propter bonum publicum ſeveriſſimè conſtituebant. Accedit nunc noviſſimum pejuſque prioribus malum, quod in Ruſſiæ, Poloniæ, Volhiniæ Palatinatibus & Terris reperitur, jàmq; à duobus circiter annis ſtante hoc turbido ſerpit latendo, ſcilicet falſificatio monetarum; primò enim ibi falſi treſſes, deinde aurichalcina quædam ad ſpeciem Cæſarianæ, nunc demum in copia ad ſpeciem Moſchoviticæ moneta reperta eſt, multiplicata ſunt plaſmata ſuppoſititia, de plaſmatoribus ſuſpicamur, qui illarum Regionum incolas, & cujusvis conditionis, & fortunæ homines, ad interitum ducunt, non tantùm illis, verùm etiam toti Regno pernicioſi: Imperaveram pridem, de poteſtate officij mei, Superintendentibus meis & Notariis teloniorum Reipub. aliiſque Officialibus fiſcalibus ſecretè nonniſi, ex rationibus certis ſeriò id indagarent, ſed id deprehendi palpabiliter non potuit, ſenſimq; eſt datum diſſimulationi, nunc tamen ubi amplius indies ſeſe malum hoc, & deplorandæ populi injuriæ publiciq; & privati ærarii extendit evacuatio, ut per literas informor, accedente ſupplicatione mihi miſſa à civitate Leopolienſi, ubi depravatores larvam ſuperinducendo monetis publicis, verſuras, & impoſturas ſine debito, imò ſine ullo valore cudunt, (quod etiam cum valore legibus publicis prohibetur) & ex moneta, quam antiquitas in modum Deæ habuit, præſentiaque ſæcula cultu vix diſpare colunt, faciunt adulteram, adeoq; gehennæ filiam; inde enim publici tumultus oriuntur, & augentur, in publicis negotiationibus magnæ novitates & confuſiones, detrimentum ingens, & injuriæ, non tantùm ad omnes alios, verùm præſertim ad pauperiores, ſtipem & ſubſidium exigentes, propriis victum quærentes manibus, mercatores quoſvis, artifices, ſubditos in ſimplicitate & ignorantia viventes, impietas hæc derivatur, inde verò maledictiones, odia Magiſtratuum, colliſiones, contentiones, cædes, cariſtiæ ob incertitudinem monetæ, mercaturæ & negotiationum abjectio, ruina publicarum & privatarum fortunarum accumulantur. Viſum eſt itaq; mihi, ex vi authoritatis meæ, qua fungor, velut Miniſter ærarii Reipub. palàm de hoc notificare omnes, quod omnium bonum concernit, invocando alios, ut ſibi, comunitatibus, publiciſq; injuriis, penes quos eſt authoritas, conſulere velint, aliis verò intimando, præſertim verò Superintendentibus teloniorum Reipub. aliiſq; Officialibus fiſcalibus, ad quos hæc indagatio ſtrictiùs pertinere cenſetur, quatenus omnem curam adhibeant, qua authores & plaſmatores falſæ hujus monetæ, ubivis locorum inveſtigent, falſificatores comprehendant, adhibito etiam brachio potentiore, eoſq; ad acta caſtrenſia pro pœnis criminalibus, contra hujuſmodi, per leges publicas ſancitis reddant, cauſaſq; has, authore aut cōplice deprehenſo, ſumptu publico proſequantur: tales quoq; qui falſificatâ monetâ aut ement, aut aliud quidpiam ſolvent, ad acta in jus vocandi erunt, ſi fuerint nobiles, ſin ſecus, captivandi ad reddendam rationem, undénam eam monetam acceperint. Quod univerſale ut omnibus innoteſcat, in actis caſtrenſibus illorum Palatinatuum publicari *A.C.* 1705

A.C.1705 curabunt superintendentes teloniorum. Datum Berolino &c.

UNIVERSALE ELECTI CONTRA UNIVERSALIA THESAURARII REGNI. Rydzyni 13. Julij.

UNiversis & singulis, quorum interest, præsertim superintendentibus, Notarijs Teloniorum, Mercatoribus tam externis, quàm alijs cujuscunque Nationis, tam intra quàm extra Regnum negotiantibus, notum facimus.

Nondum vis occulta malorum sævire cessat; quando hæc Respub: ab annis aliquot per studia perversa malevolorum, in abyssum incommodorum dejecta, ad eam etiamnum redigitur infelicitatem, ut licet quis in contrarium in ea legum Patriarum agat, justo tamen se judice tueatur. Documento hujus sit recenter datum ad Cameratus Nostros & Reip: per Thesaurarium Regni, adhærentem Dethronisati Principis Universale, qui molimina sua contra Rempubl: obtegendo, aliena rectè facta pro criminibus reputat. Gloriatur se ad legationem extra limites expeditum, cum consensu ibi Reipub. commorari: Verùm cui ignotus prætextus est, quisve veram legationem esse judicabit à dethronisato Principe non à Repub. constitutam? Non licuit ergo sub hac prætextuosa legatione suum dimittere ministerium, verùm juxta jura invigilandum erat officio, ne Respub. detrimentum in proventibus pateretur, qui forsan in sortem Thesaurarij non Reipub. recipiebantur: Ubi verò Nos pro commodo Reip. in Aula Suetica restitutionem teloniorum effecimus & Commissarium nostrum ad recipiendos Cameratus delegavimus, & dispositionem eorundem teloniorum destituto à supremo Regni Thesaurario & fiscali Notario, Regimine, facere jussimus, bonum opus in Repub. malitia rodit. Non nos latet, quidnam Majestati nostræ, quid Reipub, quid Patriis debeatur juribus: in jura Reipub. non involamus, imò ea ad pristinum statum reducere, adlaboramus: Nec ideo ex alienis manibus proventus Reip. per commissionem vindicavimus, ut eos nobis vendicaremus; verùm ut in emolumentum cederent Reip. Dijudicabit Respub: in primis DEo dante Comitijs, ad quæ & cognitio recessûs ex Polonia Thesaurarij reservatur, in ejúsne conservationem & tuitionem ab Exercitibus dethronisati Principis, contra quos, ut velut oppressores libertatis, & depopulatores Reip: propulsentur, Exercitus nostros debemus conservare; an in tuitionem dethronisati Principis & excogitatas ultra consensum Reipubl. legationes per Thesaurarium dethronisati Principis adhærentem, converti debuerint? Nunc verò Superintendentes, Notarios, Custodes seriò præmonemus, ne proposito in Universali Smolenscio ullam præstetis obedientiam, ullosque ei proventus reddatis; verùm eosdem proventus ex Teloniis nostris & Reipubl. juxta datam à nobis commissionem ad manus Commissarij, vel ejus Substituti conferatis: Mercatores quicunque ausi fuerint Vratislaviæ hisce in nostra Repub: Intrusis proventus reddere, ab eisque quietationes recipere, non transmittatis, verùm ab eis in loco competenti, scilicet in Cameratibus Telonia recipiatis, nec quietationes ab iisdem Intrusis datas acceptetis; verùm ut juxta morem, nostramque commissionem procedatis, sub gratiæ nostræ amissione, confiscatione bonorum & officiorum. Mercatores quoque cujuscunque conditionis præmonemus, ne sibi ipsis sint detrimento, Vratislaviæ extra limites Poloniæ Telonia nostra, & Reipub, Intrusis reddendo sed in Cameratibus & competentibus locis,

cis, sub pœna mercium amissionis: Ut verò non tollantur commercia, sed quisq; ea ad Regnum & extra Regnum possit juxta antiquas consuetudines vehere, de omni securitate in dominijs nostris & Reip. assecuramus. Quod Universale ut melius innotescat, in Cameratibus Vieruszoviensi, & Krzepicensi aliisq; publicari, & actis ingrossari per Superintendentes in Cameratibus nostris & Reipub, mandamus. *A. C.* 1705

UNIVERSALE CARDINALIS PRIMATIS PRO REASSUMPTIONE GENERALIS CONFOEDERATIONIS, CONSILIJ.

UNiversis & singulis, quorum interest, innotescat, quòd, licet cum profunda gravium dolorum impressione, inhæserint memoriæ tristes Augusti, anni elapsi, Idus, quibus Rex AGUSTUS, fors fortunam nominis, sub hac æquivocatione probaturus, subitâ in civitatem Varsaviensem irruptione, consilium in ea terruit & interrupit, postea verò, collectorum ex omni gentium colluvie suorum Exercituum furorem, in templa, palatia, deposita bonaq; convertit, non inventis personis; quas vindictæ & indignationi suæ sacrificasset: Fateri tamen ingenuè possum, quòd elongatus cum Mareschalco Confœderationis Varsaviâ, hanc vitando tempestatem; usq; ad littus, infidi licet, tutioris tamen, etiam intra monstra maris, elementi & in tædiosa residentia, transactis plus quàm novem mensibus, non tam jacturam fortunarum, & inæstimabilem querebar ruinam bonorum, suscipiens eam grato animo, de manu ejus, qui dedit & abstulit, moderandoq; illo effato passiones: ad fati imperium, qui tacet ille sapit. Nec ita, grandem honoris mei depressionem, quod scilicet consumpta in laboribus & ærumnis, pro Patria ejusq; libertatibus ætate, ad extremum structos vitæ nostræ declinando laqueos, in alieno solo latere coacti simus: Nec ita deniq; omnes meas afflictiones, cùm hæ humanitus & ordinariè viventibus obvenientes, aut adimere sensum mali, aut minuere soleant, quàm super hoc ex intimis cordis mei medullis doleo, quòd à centro Regni, adeoque à gubernaculo remotum esse, est committere Patriam, velut sine Remige Puppim, omnibus periculosissimis tempestatibus; Relinquere sine alimento & vitali humore cor langventis Patriæ, tum vel maximè, quando eorum, qui constituunt corpus ejus politicum, velut sangvis extrema occupans, alii vel extra limites, vel procul à meditullio profecti sunt, alij affectatâ authoritate, Majestatē consiliorum, de civitate in civitatem transferentes, nec, nisi confusionem, & rapinas authorizantes, instar humorum peccantium, augebant non minuebant symptomata, oboriebantur non semel oculis lachrymæ, ex consideratione statûs nostri & magnitudinis periculorum, quòd filii Heroum, qui olim vicinis terrori fuerant in hæc inciderint tempora, quibus inter exoticorum Exercituum colluviem, vix nostræ gentis nomen dignoscitur. Ita nos confuderunt studia partium, ut velut in labyrintho diversas vias & capiam⁹ & capiamur. In Rep. Rempub: quærere cogimur, illud meritò desolationi ejus inscribentes: Cavete Cives, ne Civitas vestra per portas effugiat: Cuicunq; libet, dominatur nobis & populatur: Non mos, non jus, deterrima cuiq; impunè. Domorum, fortunarum, bonorum Spiritualium & Nobilium nulla immunitas, nulla securitas; ipsa sacraria, promiscuo in sacra & profana scelere, violentiis subsunt, & rapinis: Quia ij, qui antea angustijs fortunæ anxij, nihil simile in Rep: formidine pœnæ potuerunt aggredi, nunc excussis terminis licentiæ, in con-

A.C. 1705 confusione & turbido, cupientes subitò alienis ditari spolijs, signa ferunt non rogati, non ad defensionem Patriæ sed ad opprobrium & ludibrium heroi nominis, & ut devoret locusta, quod Bruchus non consumpsit. Id verò totum efficiunt dissensiones nostræ & discordiæ, quibus nostra prolongamus infortunia. Dum tamen ex speciali misericordia DEi, post omnes hasce afflictiones, præsentes conjuncturæ ad lætiorem tendunt revolutionem, & quorundam Palatinatuum in Confœderatione Varsaviensi immutabilis constantia, aliorum proxima ad eam, tædio malorum affulget propensio; per hoc verò ad desideratam unionem, supra quam fortunata paratur via, glorioso exemplo magnarum in hac Patria familiarum, quæ præcurrentes ad Aram salutis publicæ, actu jam ferunt in holocaustum ejus fortunas & vitam suam, desperatis, amore, & applicatione Regis AUGUSTI, ejusq; reditu, qui fatóne, an consilio extra Regnum profectus, tamdiuque in Saxonia subsistens, manifesté demonstrat, magis se de ruina Poloniæ, & vindicta, quàm de salute & tranquillitate ejus cogitare. Per quod videntur mala publica ipso malorum sensu mitescere, quando & Rex Prussiæ, amissa penitùs spe, reconciliandorum Regum, AUGUSTI & CAROLI, circa quam non modico tempore laborabat, nullâ verò apparentiâ oboriente, Regem Suециæ recessurum ab Electo Stanislao, quem publica legatione, totq; externis demonstrationibus, pro Rege recognovit, ipse verò in partes se Regis Sueciæ, consequenter Electi Stanislai declaravit: Quando insuper idem Rex Sueciæ re ipsâ confirmat, quod ingressus Poloniā tanquam amicus, ad erigenda collapsa jura, & libertates; gravisq; factus tam numerosis Exercitibus, per indispensabilem necessitatē nostris Regionibus, optat quàm citissimè abbreviatas eorū calamitates per reassumptionē, & consumationem, inter hæc duo Regna, Tractatûs, nullam habens in corde aversionem; ut data tot ejus diplomata assecurant, per hocq; commodum concedens tempus adunandorum in unum cordium civilium, remotione & abstinentiâ illius, cujus lemma hactenus fuit: divide & impera: Nec volo, nec possum per conscientiam & innatum amorem Patriæ, clavum dimittere, & ex charactere meo, ac Primatiali authoritate, designo ad consultandum, & amovenda omnia nostra infortunia, generalem congressum Varsaviæ 11. Julij, anni præsentis, invitando omnes, obtestandoq; quatenus in unione animorum, per Nuntios ex Palatinatibus & terris instrumento publico in congressibus vestris, particularibus, quæ pro die 26 Junij, in locis consuetis designamus, authorizatos in numero, qui vobis placuerit, in termino compareatis ad communem Patriæ defensionem, ad finiendas omnes transactiones, inducendam tranquillitatem internam, providendam externam securitatem, ut orbis videat quod antea mirabatur in gente nostra, invulnerabibile esse, non quòd feritur, sed quòd non læditur. Quod universale manu mea subscriptum, sigilloq; munitum, ut citiùs omnibus innotescat, in actis castrensibus, Parochiis, juxta morem; sine mora publicandum erit. Actum Gedani die 31 Maji.

COPIA UNIVERSALIS ITERATI PRIMATIS CARDINALIS Gedanô dati. 16. Junij.

OMnibus & singulis &c: Præsentibus significamus: quòd obstinata in pejus suiq; planè impos, ut Patriæ maturet exitium, malitia non tam prona mitigando sit; quàm promptè sese passionum suarum

arum permisit arbitrio: adeò faciliùs invadunt, quàm recedunt affectus. *A.C. 1705*
Fatentur ipsi, unicam nonnisi unionem animorum certissimum superesse salvandæ Reipub: medium; & tamen quoties unanimem consensū requirimus, toties ubi perversitate consiliorum obesse nequimus; ibi infestis armis spiritum turbinis animorum immittimus concordiæ. Non pridem universalia mea edidi; quibus pro 11. Julij Generalem convocavi omnium ex Palatinatibus & Districtibus Terrisq; conventum, designatis partialibus comitiolis anticipativè pro 26 Junij: quamvis ergò ea secundum morem debitè in omnia castra dimissa fuerint, & jam zelus civium fervorq; emicuerit, cupidus consulendi publico bono, per respectum eorundem universalium meorum: sed quia sacrorum intentorum effectum non tam impedivit, quàm abstulit partim non vanus metus conceptus de imminentibus undiq; partis contrariæ copiis, in hunc duntaxat finem destinatis: ut Rempubl. uniri volentem distrahant, & in confuso relinquant; partim triste & inauditum exemplum abreptorum & captivatorum Nuntiorum Palatinatûs Sendomiriensis: ideò dū hic & nunc ea tempestas ad incursum potentioris ab Aquilone retro cedere coacta, relinquit Palatinatibus libertatem & securitatem consulendi; ex ratione officij mei, & amore in hanc Patriam (ne filij ejus sint inter pericula sine remediis, inter casus sine consiliis & ut possint cum aliis quantociùs comparere in inchoato jam feliciter consilio Varsaviensi) determino habendis in loco consueto Comitiolis diem.. Augusti; ut in illis pro libitu suo Nuntios ad consilium prædictum Varsaviense mittendos designent; quò omnes eæ transactiones, à quibus & publica solatia, & privata commoda dependent, fortunatè expediantur. Ad majus pondus fidem &c. &c.

RESPONSū PRIMATIS AD LITERAS CONGRESSUS VARsaviensis Gedanô datum 24. Julij.

TAM feliciter inchoatum, quia ultra spem & expectationem tantæ Civium frequentiæ, quanta jam adest Consilium Varsaviense non tantùm animum meum superabundanti replet solatio; sed etiam ominari jubet, quàm felicissimos ad finem suum successus, juxta commune illud nunc potissimum Patriæ necessarium proverbium: dimidium facti qui bene cœpit habet. Est quod gratulemur Reip, quòd in extremis invenerit sincera Vestra circa defensionem sui studia & conatus: est pro quo Vobis gratiæ agantur; quòd viarum pericula, dispendia vitæ & fortunæ non præhabueritis necessitati periclitantis Patriæ, sed imò hæreditaria à Majoribus Vestris virtute & grandi candidoq; affectu, ne cadat universum, casus particulares contempsistis. Nolo damna, sumptus, labores, defessam usibus Reipub: valetudinem meam & ipsam hanc tam diuturnam hoc in loco non sine tædio & molestia repræsentare residentiam oculis Vestris; quia nec compassionis, nec laudis hac de re indigus sum: in minimo & modesto sensu de me declino eam, quam alij quæsitam meritis sumunt superbiam. Id mihi solummodo proposui cæteris omnibus infra positis, quo & dies vitæ meæ absolvam; ut Patriæ succurram; quemadmodum & modò remis velisq; accelerarem ad gremium Vestrum; si non tardarent eadem viarum pericula, quæ vos cautò passu evitâstis: quàm primùm nihilominus securitas illis redierit & congressus Noster numerosiore adventantium frequentiâ solidatus fuerit; festinare non omittam & ad clavum Consilij hujus

A.C. 1705 hujus salutaris, & ad venerationem omnium Vestrûm, minimeq; attendam ad ea quæ ab extra terrent; id duntaxat à Vobis impensè peto: ut brevem absentiam meam non in tædii vertatis occasionem; in ejusmodi enim sumus conjuncturis, ut nec excludere moram, nec sine molestia pati possimus. Si autem evitare id impossibile; satiùs utiq; aliquid tolerare; quàm impatientiâ longiora mala provocare. Iteratò de accelerando adventu meo Vos assecurans exopto Vobis interea assistricem sedium sapientiam, quæ consilia Vestra quàm fortunatissimè ad vota omnium dirigat & confirmet, tenerrimo affectu maneo &c.

COPIA LITERARUM REGIARUM Ad SENATORES REGNI ex thermis Carolinis 18. Junij.

AUGUSTUS REX. Innotuit nobis prodiisse Gedanensi typo, sub 31 Maij Cardinalis Primatis universale, licet dandi universalia, nisi per abusum, nullam prætendere possit, nobis viventibus, & regnantibus, potestatem. Non dubitamus, te legisse illud, factâq; supra continuatione pertinacis contra personam nostram, malevolentiæ, debitâ reflexione, indoluisse vicibus nostris, non ignorando, recentiq; volvendo memoriâ, tantùm, in omnibus, quæ intervenerunt occurrentiis, affectum nostrum, tam erga personam, quàm erga domesticos ejus, in quocunq; eorum, & ipsius Primatis intercessit requisitio, nosq; testari potuimus: secuti sumus Primatialia ejus consilia, quamdiu in eis non apparebant doli, quibus iam à biennio, in continuis honoris nostri, reputationis, imò vitæ nostræ impetitionibus, manifestè sese prodentibus, defendere nos imposturis, criminationibus & delationibus vix sufficimus. Arguit adventum nostrum, anno elapso, Varsaviam, tanquam non liceret ad propria; ubi non tam mala inferre cuipiam, quàm impedire, ne ulterius contra nos malum serperet, intendimus. Si intentio fuisset nostra, sinistrum quid contra ejus personam agendi, an non id in nostra fuisset potestate? non est tantum Varsaviam inter, & Lovicium intervallum; habuimus verò tantùm virium, licet eas ex omni gentium colluvie lectas, injustè criminetur; quibus eum in arce Lovicensi, metu percellere, idq; agere potuissemus, per repressalia, quod ille semper nobis, amotâ omni charitate Christianâ, peroptabat. Nunquam tamen non memores eramus innatæ æquanimitatis nostræ, imitantes illum, cui omnia contraria, licet primus in Polonia sacerdos agit, nolentes mortem peccatorum, sed ut convertantur, & vivant. Incusat fata Patriæ; quorum quisnam sit causa, dijudicabit & discernet DEus, justus Judex. Indolemus cordialissimè omnibus his, quæ aguntur, ultraq; per tantam agentur promotionem, infortuniis; subjicimusq; cujusvis considerationi, utrùm tot collectæ turmæ, tot Valachorum vexilla, ad contrariam partem pertinentia, non plures graviorésve injurias & oppressiones pauperibus, quàm numerosissimi formales inferunt Exercitus? Si non scissa fuisset inconsutilis communis Patriæ vestis, si supra permissum jurium, contra omnem morem ad extraordinarias non facta fuisset resolutio, confœderationes; si in iisdem non concessum fuisset ultra, quàm per leges Patrias licet, nunquam ad eam, quam omnes sentiunt, deplorant singuli, ruinam ventum fuisset. Redundent ergo in eos peccati pœnæ; qui sunt horum malorum causa, qui immemores DEI & legis, contra facta toties juramenta, cogitaverunt, & fecerunt nobis mala. Allegat idem Cardinalis Primas (alia puncta, quæ ejus potius

tius personæ, quàm nobis imputari, cujusvis judicio, debent) Regem Prussiæ nostrâ relictâ amicitiâ alteri eam testari promisisse, & usurpatori Regni nostri assistere velle, cui nec nos, nec ullus, rationabiliter credere possumus. Primi fuimus, qui antiquorum vinculorum, & viciniæ Electoralis, aliarumq; rationum respectum habentes, pro Rege Electorem Brandeburgicum recognovimus, qui consilio Primitiali fulti cum prima gratulatione, Towianscium Pincernam Regni expedivim⁹, pro quo impossibile est, ut tantam referamus ingratitudinem, ut ille, cui titulum ultro & benevolè Regium detulimus, illum nobis ereptū transferre velit in alium, nemo sanæ mentis crediderit, illum Principem, qui in recenti coronam ipse obtinuit, nostræ detractione, daturū vicinis exemplum ad idem cogitandum, adsunt authentica documenta, quæ tuæ fidelitati exhibita, evidenter probabunt Regem Prussiæ de his, quæ sibi imponuntur, nec cogitasse, fidemq; hisce imposturis, penitus abrogare: adeoq; hæc ratio, quam pro Achille in suo ponit universali, subsistere nequit, mirumq; est, quòd talia audet Regi Prussiæ & Reipub. imponere licet aliunde factâ reflexione super tot alios consimiles processus mirari desinamus, quis enim miretur, admisso absurdo uno; plura sequi? Convocat insuper, ad finem omnibus imponendum transactionibus, & ad tranquillitatem stabiliendam, omnes Palatinatus, quasi jam pro nobis non esset DEus, quasi omnia nobis conservandi throni essent sublata media, ad quem nos DEus liberis evexit votis. Visum est igitur nobis, te præsentibus compellare, invocando, & antiquam Domus tuæ erga Regnantes fidelitatem, & per obstrictam juramentis fidem, quatenus factâ maturè super præteritis, præsentibus, & futuris reflexione, non arripias novos perniciosos conservandæ Reipub. modos, teneasq; primam DEI ordinationem, certus de nostra in throno per eum, qui nos in illo collocavit, conservatione, nec eo te falli permittens, quòd propter valetudinem nostram, quam summè necessariis roboramus mediis, ut ad defensionem Regni nostri, jurium & libertatum simus aptiores, tanto hic tempore commoramur. Cæterùm jam pridem fuissemus in Polonia, ut nobis unicè optabamus, si debita prævisione periculorum, non fuisset nobis cavendum ab eis, à quibus judicio Cardinalis Primatis, nec licet nobis nos tueri. Speramus tamen in DEO, sistendos nos ibi citius, quàm nostri optarent hostes, dandaq; nobis media efficacia, ad reprimeuda omnia eorum intenta, & testandam gratitudinem omnibus ijs, qui inviolatam conservant fidelitatem, & constantiam, circa bonam causam & personam nostram. Horum te certum esse volumus, à quo obnixè desideramus, quatenus id repræsentare velis amicis tuis, & toti Palatinatûs tui nobilitati, quæ certò noverit citiùs nos omnia bona, fortunas & vitam ipsam amissuros, quàm Regnum hoc relicturos, illosq;, qui se ipsos tuitioni nostræ consecrârunt. Bonam interea tibi à DEO precamur valetudinem. Datum &c. A.C. 1705

UNIVERSALE CAPITANEI BISTRENSIS MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS GENERALIS VARSAVIENSIS.

POst subitum & insperatum, anno elapso, nostrum Varsaviâ in diversa abitum, non nemo forsitan considerando humanorum eventuum mutabilitatem, cogitare potuit, confœderationem nostram jam penitus dispersam esse, & solutam, sine mediis à dispersione congregan-

A.C.1705 gregandæ, tractatumq; cum corona Suetica inchoatum, nec ad calcem deductum, abiisse secuturis sæculis in historiam. Verùm justissimus DEus intentionum actionumq; nostrarum judex, ostendit manifestè contrarium, scilicet quidquid homines rectâ intentione, & cum ejus sanctissima voluntate, conformi, aggredimur, id serò licet ad præfixum deduci terminum, nec obstaculis, licet hæc intervenerint, impediri. Magnũ mihi super Balthico litore comoranti honorem, sed non minorem constantiæ suæ spem fecerunt Palatinatus confœderati, expeditis ad Cardinalem Primatem, meq; suum Mareschalcum legationibus, cum hac civium contestatione, quòd sicut circa sunm sunt zelosi, propositum, casumq; ejus ingenitâ pati non possint magnanimitate, illam metuentes censuram, cœperunt ædificare, & non poterant consummare, ita desiderant obnixeq; requirunt à me, ut hic non morer otiosus, & aliquid operer in salutem publicam, ubi præsertim Rex Succiæ ipse nos provocat ad reassumendos diu votis populorum desideratæ pacis tractatus, commissarios suos declarat mittere, & ne tam comodam elabi sinamus occasionem, præmonet. Unde obligationi characteris mei, unanimi vestrûm omnium consensu, impositi satisfaciens, ne quid in posterum excusandum habeam, hæc mea mitto universalia, obtestando amore Patriæ, quæ tamdiu suspirat pacem, quatenus pro futuro, Deo dante; congressu à Cardinale Primate, Varsaviæ indicto, juxta beneplacitum vestrum, è medio vestri expedire velitis Nuntios, cum ea prudentia & experientia; quæ ad tam operosum, sum̃amq; exigens circumspectationem, negotium, requiri potest. Expectando itaq; in designato Primatiali universali termino, cum extenso amplexu adventum vestrum, melioris valoris gratiâ, universale hoc manûs propriæ subscriptione, sigilloq; munitum dedi Gedani 31 Maji.

EDICTUM SUMMI PONTIFICIS CONTRA CARDINALEM RADZIEIOWSKI. Romæ 10. Junij.

CLEMENS PAPA XI.

AD futuram rei memoriam. *Inter gravissimas commissi Nobis divinitus universalis Ecclesiæ Regiminis curas illa potissimum animum nostrum assiduè sollicitat, ut ingentibus, quibus inclytum Poloniæ Regnum de præsenti affligitur, malis opportunum aliquod remedium adhibere, alijsq; gravioribus, quæ inibi in dies Reip. universæ, quin & Ecclesiis, Catholicæq; ipsi Religioni imminere noscuntur, periculis, quantum cum Domino possumus, salubriter occurrere satagamus. Cùm itaq; sicut nobis innotuit præmaturatis calamitatibus (quod planè dolentes dicimus) culpâ potissimùm Dilecti Filij Nostri Michaëlis S. R. E. Presbyteri Cardinalis Radzieiowski nuncupati aditum apertum fuisse nimis exploratum sit, dum ille veluti muneris sui ac dignitatis oblitus amplissimam, quam in Rep. obtinet, authoritatem, non Civium paci, Subditorum erga charissimũ in Christo Filium nostrum* AUGUSTUM *Poloniæ Regem illustrem obedientiæ, ut omninò par erat, conciliandæ, sed concitandis dissidiis, turbandæq; advocatis etiam hæreticorum armis publicæ tranquillitati, ac lædendæ demum, contemptis infractisq; Patriæ legibus,*

ejus-

ejusdem legitimi Regis Majestati non sinè maximo Ecclesiastici Ordinis dedecore impendit, nostrisq; insuper iteratis monitionibus, atq; mandatis, quibus eum ab hujusmodi excessibus retrahere, & coram nobis ad hanc almam urbem nostram vocare curavimus, hactenus obedire detrectat. A. C. 1705

Hinc est, quòd hos, qui causam & causas præfatorum ejusdem Michaëlis Cardinalis excessuum per alias nostras desuper in simili forma Brevis expeditas literas Venerabili Fratri Horatio Philippo Archiepiscopo olim Thebarum Episcopo Lucano apud dictum AUGUSTUM Regem Nostro & Apostolicæ Sedis Nuntio audiendas, cognoscendas, & ad nos referendas cõmisimus, ut quod desuper statuendum fuerit, maturâ deliberatione adhibitâ postmodum decernamus, nec ipse interim Archiepiscopali munere, ac maximâ, quâ fulget, dignitate in Ecclesiæ probrum, Reipub. exitium, & ipsius animæ suæ perniciem abuti pergat, providere volentes; Motu proprio ac ex certa scientia, & matura deliberatione nostris deq; Apostolicæ potestatis plenitudine eundem Michaëlem Card. ab omni Pontificalium exercitio omniq; Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnensis cui ex concessione & dispensatione Apostolica praeesse dignoscitur, & quam interim per Vicarium seu Officialem à præfato Horatio Philippo Archiepiscopo, Episcopo & Nuntio juxta ipsi à nobis attributam facultatem deputandum positis sub sequestro illius fructibus administrari volumus, regimine & administratione tam in Spiritualibus, quàm in temporalibus, nec non ab omnibus & singulis Juribus, Privilegiis, prærogativis, honoribus, indultis, & facultatibus quibuscunq; ipsi Michaëli Cardinali ratione dictæ Ecclesiæ Gnesnensis illiq; annexæ dignitatis Primatialis Regni præfati quomodocunq; competentibus ad nostrum & dictæ Sedis beneplacitum tenore præsentium suspendimus, & suspensum esse ac manere decernimus, & declaramus, ut in posterum ulli actui, functioni ceu ceremoniæ ad, pro tempore existentem Archiepiscopum Gnesn: & Poloniæ Primatem quomodolibet spectanti & pertinenti ac signater coronationis prætensi nulliter ac properam Electi novi Regis nullatenus se ingerere vel immiscere possit, & valeat, sub pœnis statutis à Jure & Apostolicis Constitutionibus, aliisq; etiam gravioribus arbitrio nostro infligendis. Decernentes pariter ipsas præsentes literas, & in eis contenta, quacunq; etiam ex eo, quod dictus Michaël Cardinalis & alij quilibet etiam specificâ & individuâ mentione & expressione digni in præmissis interesse habentes, seu habere quomodocunq; prætendentes, cujuscunq; Statûs, gradûs, Ordinis, praeminentiæ, vel dignitatis existant, illis non consenserint, nec ad eam citati, vocati, vel auditi, neq; causæ propter quas præsentes emanârint, sufficienter adductæ, aut justificata, vel verificatæ fuerint, aut ex alia, quacunq; etiam juridica & privilegiata causa, colore, prætextu, & capite etiam in corpore juris clauso, etiam enormis

A.C. 1705 *mis enormissimæ & totalis læsionis nullo unquam tempore de subreptionis vel obreptionis aut nullitatis vitio seu intentionis nostræ, aut intereſse habentium consensus, aliorum quolibet etiam quantumvis formali & substantiali defectu notari, impugnari, infringi, retractari, ad vitam seu terminos Juris reduci, aut in controversiam vocari, seu adversùs illas operationis honoris restitutionis in integrum, aliúdve quodcunq; Juris, facti vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, seu impetrato, aut etiam motu, scientiâ, & potestatis plenitudine paribus concesso vel emanato quempiam in judicio vel extra illud uti, seu se juvare posse; Sed ipsas præsentes literas firmas, validas, & integros effectus sortiri & obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, & pro tempore spectabit, inviolabiliter observari, sicq; & non aliter in præmissis per quoscunq; Judices Ordinarios & Delegatos, etiam causarum Palatij Apostolici Auditores, ac ejusdem S. R. Ecclesiæ Cardinales, etiam de latere legatos sacrumq; ipsorum Cardinalium Collegium, & Apostolicæ Sedis præfatæ Nuntios, & alios quoslibet quâcunq; præeminentiâ & potestate fungentes & functuros sublatâ eis, & eorum cuilibet quâvis aliter judicandi & interpretandi facultate & authoritate judicari, & definiri debere, ac irritum & inane, si secus super his à quopiam quâvis authoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, non obstante nostrâ, & Cancellariæ Apostolicæ regula de Jure quæsito non tollendo, alijsque Apostolicis ac Venerabilibus, Provincialibusq; & Synodalibus Concilijs editis Generalibus vel specialibus Constitutionibus, & ordinationibus, nec non dictæ Ecclesiæ Gnesnensis, aliísve quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolicâ vel quâuis aliâ firmitate roboratis statutis, constitutionibus, usibus, stylis, & consuetudinibus etiam immemorabilibus, Priuilegijs quoq; indultis, & literis Apostolicis etiam Sacro Collegio prædicto, ejusq; Cardinalibus, alijsq; quibuslibet Personis etiam specificâ & indiuiduâ mentione dignis sub quibuscunq; verborum tenoribus, & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsq; efficacioribus efficacissimis, & insolitis clausulis, irritantibusq; & alijs decretis, etiam motu, scientiâ, & potestatis plenitudine paribus, ac consistorialiter, & aliàs quomodolibet in contrarium præmissorum quandocunq; concessis, & pluries, qualibus, & quantiscunq; vicibus approbatis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus & singulis etiam pro illorum sufficienti derogatione, de illis eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, expressa & indiuidua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, illorũ tenores, causas, formas, & occasiones præsentibus plenè & sufficienter, ac exactissimè & accuratissimè expressis, insertis, servatis, & specificatis respectivè habentes, illis aliàs in suo robore permansuris ad*

ad præmissorum effectum hac vice duntaxat specialiter & expressè derogamus, cæterisq; contrarijs quibuscunq;. Datum apud S. Petrũ sub Annulo Piscatoris; Pontificatûs Nostri Annô V. A.C. 1705

BREVE APOSTOLICUM CLEMENTIS XI. AD ARCHI-EPISCOPOS, & EPISCOPOS REGNI POLONIÆ. Româ 10 Junij.

V*Enerabiles Fratres salutem & Apostolicam benedictionem.* Etsi præclara ac constans, quam de prudentia, fide, ac Religione vestra habemus, opinio, certam nobis spem faciat, vos memores eorum, quæ per alias nostras in simili forma Brevis literas pro restituenda Reipub: Vræ tranquillitate, tuendaq; adversùs invasores hæreticos Catholicæ Religionis, & charissimi in Christo Filij Nostri AUGUSTI Poloniæ Regis illustris causâ ad vos scripsimus, nihil unquam adversùs eundem AUGUSTUM Regem admissuros, sed debita erga eum reverentiæ argumenta daturos esse, ut omnibus palàm fiat sacros Ecclesiarum Antistites non turbandæ, sed tuendæ juvandæq; Reipub. allaborare; Nihilominus cùm nonnullorum audaciam eò progressam compertum sit, ut contemptis omnibus DEI & Patriæ legibus legitimo Rege postposito novum eligere, Acatholicorum viribus potissimùm adstipulantibus non erubuerint, timeriq; meritò possit, ne mala malis addendo ad pejora indies consilia, ac non nisi in extremam totius Regni perniciem cessura prolabantur. Hinc est, quòd nos considerantes quàm turpe esset & Episcopali Ordini indecorum Ecclesiasticam potestatem tam apertè legitimi Regis injuriæ patrocinari, quod sanè cavere vos maximè tam justitia ipsa ac leges Vestræ, quàm universi Regni Pax & tranquillitas, quin & Catholicæ Religionis ratio omninò postulant, ac proinde pro paterna, quam erga Rempub: V, ac vos ipsos gerimus, benevolentia, quibuscunq; gravioribus eventuris malis quantum cum Domino possumus, maturè occurrere cupientes motu proprio, ac ex certa scientia & matura deliberatione nostra, deq; Apostolicæ potestatis plenitudine vobis & vestrûm singulis tenore præsentium districtè præcipimus, atq; inhibemus, ne coronationi prædicti nulliter & perperã electi Regis, quæ quoquomodo tentari posset, vos ullatenus ingeratis sub pœna suspensionis ab exercitio Pontificalium, & interdicti ab ingressu Ecclesiæ, ipso facto & absq; alia declaratione incurrendis. Non obstantibus Apostolicis, ac universalibus, Provincialibusq; ac Synodalibus Concilijs, editis generalibus vel specialibus constitutionibus & ordinationibus, nec non quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate aliâ roboratis statutis & consuetudinibus, privilegijs quoq; indultis, & literis Apostolicis in contrarium præmissorũ quomodolibet concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus & singulis illorum tenores præsentibus pro plenè & sufficienter expressis, & de verbo ad ver-

A.C. 1705 bum inſertis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, ad præmiſſorum effectum hac vice duntaxat ſpecialiter, & expreſſè derogamus, cæterisq; contrarijs quibuscunq;. Datum &c. ibid.

F. Oliverius.

Thomas Dzialynski

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS Ad PALATINUM CULMENSEM. Gedanô. 16. Junij.

INfortunia & calamitates hujus Reipub: ita ipſa influunt in oculos, omneſq; irrumpunt ſenſus, ut explicatione prorſus non indigeant. Tempus jam eſt, aut agendi quidpiam pro defenſione; aut pereundi, nihil agendo. Gemit Polonia ſub onere externarum gentium, modus ſalvandi omnes, alius non eſt, niſi unum ſentiendo. Modicum nobis fuerat, premi à Suecis & Saxonibus, induximus inſuper Moſchum, unumquemq; ſua perſtringat conſcientia, utrum id licuerit, & utrum rectè inſtituta fuerit hæc legatio, ex qua non remedium malorum, ſed ultima emerſit Patriæ perditio; quæve facta, ſublata voce vetandi, contra tot proteſtationes, magis affectu in Mtem, quàm in libertatem propenſione. Opponatur; quemlibet pro poſſe, ſuis velificari commodis, quodq; ſibi videtur ex privato eſſe proficuum, id eſſe utile judicare, & in publicum: At fallimur hac vehementer perſuaſione; nam licet, aliæ deeſſent rationes, res ipſa probat, nihil nobis Moſchoviticam prodeſſe amcitiam. Unde, ut hæc vulnera in tempore ſanaripoſſint, néve ſinas, hanc tibi in poſterum elabi occaſionem, quæ præponderante altera bilancis parte aut nulla erit, aut calva, obnixè ex charitate hujus Patriæ, poſtulo, & obligo; quatenus pro congreſſu Varſavienſi, cui diē umam Julij deſignavi, venire non detrectes: Omnibus hic etenim & propria corrigere, & quid in publicum corrigendum eſt, convenit conſiderare. Quo ex munere characteris mei delato. Sum qui ſemper.

RESPONSUM PALATINI CULMENSIS AD PRÆCEDENTES literas. Turoviâ. 21. Junij.

VOcatorias, an monitorias, neſcio qua poteſtate in parem tibi, præſumptas, de die, 16. Junij Gedano hodie accepi. Exprimis calamitates hujus Patriæ, earum augendo cumulum; per inductos in M. Duc. Litvaniæ Exercitus Moſchoviticos, cauſam devolvendo in legationem contra jus vetandi ſuſceptam, Patriis nocivam juribus, privatum emolumentum, publicum damnum adferentem; in quo id me vel maximè ſolatur, quòd objectiones duntaxat, non probationes à te recipiam. Ut verò meliùs, quàm es, ſis informatus; breviter, licet coram te juſtificari non teneor, innuo. Quo ad primum: ſuſcepi hanc functionem in fundamento ſcripti ad Archivum; cui tuum, puto non temerè, ſubſcripſiſti nomen, quia illud prius tibi curaſti legi; quod ſi poſtmodum eſt falſificatum, æquè tenet onus rationis reddendæ; à te, ac à Mareſchalco actûs illius, mihi verò velut privato, intererat adimplere ſancita, non interpretari: Inſuper fors non pertigit ad te manifeſtum Caſtellani Cracovienſis, moderni tui colligati, qui ſicut caput erat proteſtantium, ita reclamando, uberrimas dat in eo rationes; ſi imperas, tibi exemplar mittere, non gravabor. Objectionem de inducto Moſchovitico Exercitu ipſe Tractatus perimit, ex quo patet, me colligationem per diverſionem armorum concluſiſſe; certuſq; ſum, quod ipſe Rex Sueciæ,

Hieronymo Lubomirki

ciæ, velut magni Monarcha judicij, inter virtutes recensebit, me fidem servâsse Dño, cursumq; fidelis obsequij consummâsse: Quod verò sit ultra Tractatûs contenta factum, ego nec accusare ausim, nec excusare. Innuis, me affectu in Mtem, & cupiditate privatorum commodum, non publicæ salutis, hanc suscepisse legationem: Quò ad primnm, vel ipso hostili decidatur judicio, virtutíne potiùs, an perfidiæ fuisset sacrificandum?. Quò ad alterum; à morte f. m. Regis JOANNIS III, ex quo infelicem hanc, in tutelam tuam, accepisti Rempub:, non tantùm non restituisti paci, verùm ex similibus æqualium tibi Senatorum vocatoriis infero, te nolle reddere tranquillam & pacatam. De quo plura tibi exprimerem, nisi uterq; essemus sub censuris, tu non tantùm primi Ecclesiæ capitis, sed etiam totius Christianitatis; ego sub tua indebita, à qua appellando ad pacatam & tranquillam Rempub:, concordes status & ordines, relinquendo forum debitum & competens, sum &c. A.C. 1705

COPIA LITERARUM REGIS POLONIÆ AD IMPERATOREM JOSEPHUM 17 Junij.

EX literis Majestatis Vestræ de 2. currentis, ad me amicè & fraternè emanatis fusiùs legi, quid eam ratione finalis eliberationis Principis Poloni Jacobi repetendo idem, quod Mtas piè defuncti D. Patris ejusdem, tanquam amicus, frater & vicinus desiderabat, à me iterum requirendi moverit cum fiducia, & spe indubitata, quòd ego præfatum Principem exnunc pristinæ libertati restituere ultrà non cunctarer, ac ipso facto demonstrare vellem, ut sua Mtas in concepta erga me fiducia non erraret, imò ego ex corde dolerem, si Mtas Vra ex dilata hucusque non sine incommodo meo pacta eliberatione supra memorati Principis Poloni aliter cogitaret, aut conceptam erga me fiduciam diminueret, cùm ego omni possibili modo eam manutenere, ac constantissimè fovere unicè studeam, nec enim stante vitâ suæ Cæsareæ Mtis piissimæ memoriæ D. Patris sui æquissimis ejusmodi desideriis annuere intermisissem, nec modò reale documentum animi mei Mti Vræ deditissimi exhibere differrem, si de securitate mea, quam justissimè à me prætendi, nemo dubitare potest, sufficienter prospectum esset, cùm Mti Vræ ignotum non sit, quatenus ex parte Cæsareæ Mtis D. Parentis sui, secundùm solidas remonstrationes, rationum mearum gvarrantiâ & cautio appromissa fuit, quòd Præfatus Princeps Jacobus sub sollicita inspectione ex cautela Græcium, alii autem duo Fratres Principes Alexander & Constantinus Romam pergere deberent, subsecuto etiam, quod concernit ultimos duos suæ Sanctitatis assensu. Cùm autem hucusque nulla realis declaratio subsecuta sit, nec ego ullam certitudinem habuerim, an & quomodo Mtas Vra cœptæ in hoc passu negotiationi inhærere, & ad effectum deducere intendat. Inde Mtas Vra innato sibi lumine evidentissimè perspiciet, quòd ego stante, indiesque accrescente Regni mei tempestate ac confusione ad executionem conceptæ, præsuppositâ

A.C. 1705 tamen supra memoratâ gvarrantiâ eliberationis, sine magno mei ipsius periculo me determinare non valeam. Interim Mtas Vra in consideratione adductæ à me, ac ipsi sufficientissimè notæ circumstantiæ hócce responsum meum non eo sensu recipere velit, quasi ego votis ejus in hócce passu annuere nolim, quinimò certiorem esse cupio, quòd ego ut in omnibus aliis occasionibus, ita in hac potissimùm recedendo etiam ab occurrentibus usque modò obicem ponentibus præcautionibus, desideriis Mtis Vræ confirmari non desistam, ac insuper propositionibus Mtis Vræ per D. Legatum ejus Comitem Stratman in charactere suo confirmatum toties quoties mihi factis ita respondebo, ut ex iis constans desiderium meum conservandi amicitiæ ac vicinitatis jura evidenter patere possit, utpote exoptans &c. &c. Datæ in Cæsareis Carolinis Thermis.

UNIVERSALE SEREN: PETRI MAGNI DUCIS MOSCOVIÆ. Polociâ 25. Junij.

Post tit. Significamus omnibus & singulis Serenmæ Reipubl. Regni & M. D. L. &c. Existimamus non tantùm vobis, sed etiam universæ Europæ abunde notum esse, qua ex occasione juxta obligationem ex condita in ævum duo inter Regna pace, postmodùm verò sancita inter Mtem AUGUSTUM II. legitimè Electum Regem Poloniæ, uti & Rempub. utriusq; gentis ex una; & nos ex altera parte per legatos magnos Regni & M. D. L. colligatione, intuitu protelandi junctisq; viribus continuandi belli contra communem hostem nostrum Regem Sueciæ promanatam, ardentissimo zelo summoq; labore annisi simus; ut per intestinas discordias inductum in turbatæ Reipub. viscera hostē variis diversionibus ad excessum ex istis terris adigeremus, & per oppressionem ejus factioni adhærentium dethronizationem (proh inauditam hactenus orbi impiamq; audaciam) legitimè Electi AUGUSTI Regis impediremus; quam malevoli quidam de Repub. sive furtivi lucri studio, sive metu insupportabilis hostilis violentiæ & minarum in spem detestabili DEoq; abominabili actu hoc levamen quodpiam ab inimico obtinendi, jam ab hinc biennio in effectum & executionem deducere voluerunt. Contra quos fœdifragos ex vi fraternæ colligationis & non interrupti amoris, intuitu defendēdi jus generale omniū regnantium Principum in publicis nostris literis ad totam Rempub. datis nostras sub illud tempus intentiones cum sufficientibus argumentis propalavimus, docuimusq;, quali olim vindictâ ejusmodi etiam inter bestias & homines extraordinaria & fœda attentata ab Altissimo punientur, sed nec nos deerimus, prædictos turbulentos Principis sui & Patriæ inimicos pro nostris habebimus hostibus, ferro & igni persequi illos & delere satagemus. Ab hoc monito Nostro videbatur istud contagiosum incendiū remittere quodammodo & extingvi: verùm latuit interea ignis sub cinere doloso eò usque, donec per supra nominatos hostes nostros Suecos subitò excitaretur & diffunderetur. Demùm contra jura & libertates hujus Sernmæ Reipubl., imò omnium populorum, strictis armis Sueticis, ne audirentur leges, vocem supprimentibus ab exiguo numero vilium hominū Palatinus Posnaniensis Leszczynski inter ipsorummet Electorum & Confœderatorum ingentes controversias, illegitimè in Regem est

est nominatus; à quo non tantùm Primas Regni & Cardinalis primique *A.C.* 1705
Senatores aversi sunt, & publicis protestationibus huic actui adversos se declarârunt, (etsi sub id tempus à legitimo Principe suo discordarent) sed etiam ipse contra AUGUSTUM Regem initæ Confœderationis Mareschalcus cum adhærentibus suis nullo modo in illegitimam consensit Electionem, quin ab ea prorsùs se separavit. Pensi nihilominus hæc habens Suecus pertinaciter in suis persistit intentionibus absolutam exercendo potestatem in libera Repub., adegit quosdam ad tractandum de pace nomine Neo-Electi: verùm illi juxta decreta justi judicij à legitimo Rege AUGUSTO partim in servitutem abrepti, partim in exilium missi sunt. Et quoniam nostro principali exercitu aliquantum se elongante, Reipub. copiis in divisa scissis, justo milite destitutus supra nominatus AUGUSTUS Rex adactus est partem copiarum suarum impetui hostili & violentiæ subducere, melioris ordinis & commeatunm intuitu pro hibernis in Saxonia locare, quò etiam ipse consentiente Repub. discessit, existimans se brevi compositis rebus dispositisq; in Regnũ rediturum: verùm propter infessas ab hoste vias nec copiis, nec ipse personaliter comparere potuit; ex qua ejus absentia opportunũ nactus temp⁹ hostis ipse primùm, tum etiam sub nomine Primatis Cardinalis in ordine ad confirmãdã illegitimã Electionẽ edidit universalia pro 11. Julij, particularib⁹ in antecessũ comitiolis pro 10. Junij indictis. Dubitam⁹ nos, nec omninò credere valem⁹ ea universalia à Primate Cardinale emanâsse, cui nõ tantùm, ut præcipuæ & Ecclesiasticæ personæ, sed etiã ut primo Reip. Principi amplius præ omnibus integritatis Patriæ, concordiæ cum legitimè Electo Rege, pacisq; publicæ incumbit habere curam. Unde existimamus ea provenisse de astuto conceptu mala meditantium inimicorum, volentium his omnibus decipere & ad illegitimum acceptandum inducere. Præterea apertam falsitatem in argumentum publicare non verentur; ac si Rex Prussiæ desperata reconciliatione Regis Augusti cum Rege Sueciæ ipse etiam in partes Sueticas declinâsset, electumq; acceptasset: cui tamen contrarium verius esse non ignoramus: scimus enim id nunquam fuisse: solam ea duntaxat hostilem famam sparsisse; nam ejusmodi rumorem Rex Prussiæ scriptis ad Cardinalem refutavit, questusq; est, se falsò hujus rei insimulatum. Verum est Regem Prussiæ tanquam neutralem neutri parti hostem, consequenter nec Sueticæ fuisse; nihilominùs nunquam speramus eum hanc illegitimam electionem pro legitima agnovisse: punctum enim hoc omnes Principes & coronata capita involvit, quorum non nisi supremi judicis de Majestate dethronizare potentis, aliumq; ad beneplacitum sanctum suum inaugurare potestati subest. Quomodò hic DEO detestabilis actus cuipiam legitimus haberi potest? & si non tantùm exiguus grex, sed vel omnes subditi liberis vocibus legitimè electum & coronatum Regem ex hostium libidine dethronizare præsumerent. Videtur igitur nobis universale hoc ab hoste potiùs, quam à favente Patriæ primo Principe emanatum esse; unde in eodem mentio facta ad incitas redactæ Patriæ, expilatarum Ecclesiarum, bonorum & possessionum: suppressum autem quis author? quis causa fuerit? indictus congressus habendi consilii causâ de eliberatione Reipub. à tantis calamitatibus & ruinis. Existimavit sic Suecus sua intenta de confirmanda illegitima electione Lefzczynii coronanda; si ejus tum promissa fucata, ac si ad succurrendum juribus Patriæ violatis advenisset, proponerentur: nos verò ejus sensûs sumus, astuta illius & contagiosa (utq; verbo dicam) in exitium Poloniæ causa ei duntaxat

A.C. 1705 taxat placitura; qui hostili corruptione obcæcatus inter verum & mendacium distinguere nescit. Siquidem, (ut taceam, quæ orbi manifesta sunt universo) raræ civitates & fortalitia tam Regni quàm M. D. Lit. ab hoc assertore jurium & libertatis (qualem se nominat) imò nulla libera sunt. Quæ enim illa, quæ opibus & ornamentis armorum & tormentorum non spoliaverit? nudata templa & cœnobia, reliquiæ ipsæ sanctorum suis splendoribus amissis squallent, cessant cerimoniæ, tacent campanæ, quia non sunt, omnes Palatinatus & districtus intolerandis contributionibus & rapinis exhausti. Hoc insuper addit apparens defensor, ac si non sui lucri gratiâ sed intuitu defensionis Reipub. & libertatis advenerit; cùm interim Curlandiam suam fecerit in tantum; ut Generalis Levenhaupt in suis universalibus se ejus vice Gubernatorem scribat, idem utiq; etiam in Prussia quædam fortalitia passura sunt. Quis hic satis non arbitretur non aliam libertatem & pacem ex hac electione Reipub. progerminaturam; quàm quæ amplioribus ac qui modò sunt, constabit ignibus. Ecce nos secundùm debitum supra commemoratæ colligationis inter nos & legitimè electum Augustum totamq; Remp. utriusq; gentis per publicam & solennem ex generalibus Comitiis expeditam ad nos plenipotentiariam legationem sancitæ declaramus, quod nos obligati simus fratrem nostrum & colligatum omnibus viribus defendere & in legitimo throno conservare. Quamobrem juxta memoriales preces adacti posthabitis propriis commodis, nullius prætensionis intuitu, personaliter nos ingressuros in terras Reipub. cum corpore totiùs exercitûs tanquam fidelem colligatum & amicũ significam⁹ omnibus ordinibus Reip. ut cauti versuta ejusmodi & decipientia universalia nullaten⁹ audiant, nec ad illorũ requisitionẽ particularia Comitia vel cõgressus per Palatinatus & Districtus habere, nec ad designata Generalia Comitia Varsaviam advenire intuitu detestabilis hujus DEo, falsæq; electionis præsumant: aliàs omnes ejusmodi audaculos pro hostibus Patriæ & nostris habebimus, actuq; hic & nunc pro talibus declaramus, imperantes exercitibus nostris, ut ubiq; illorum opes & bona vastent, ferroq; & igni perdant, & tanquam proditores honestatisque inimicos puniant. Quod ut cuivis manifestum sit; néve se imposterùm ullâ excuset ignorantiâ; hoc universali Nostro intimamus. Pertinet verò ad omnes plurimum, tanquam ad fideles Patriæ suæ filios; ut satis compertã habentes hostilem astutiam omnibus suis particularibus intestinis discordiis & odiis procul remotis in universalem coalescant unionem, conjunctiq; faventibus Patriæ & fideliter sibi addictis colligatis huic potissimum navent operam; quatenùs fœdifragum hostem ex Reipub. visceribus eliminent & assertæ de tot calamitatibus ruinisq; Patriæ quàm optimè prospiciant. Cui secundùm Czareum Nostrum verbum Vobis datum Nos tanquam verum colligatum sine ulla prætensione omnibus viribus nostris allaboraturos declaramus, possumusq; testari DEum Nos non alios ob fines, nisi merè ob impensas preces Vestras & supra memorata emolumenta Reipub; non autem ob necessitatem aliquam nostram in terras Vestras cum exercitibus ingressos esse, pro ut omnibus veritatem amantibus id ipsum asserimus, quòd præter ab ipsa Repub. in colligatione declarata quo ad necessarios commeatus pro copiis Nostris, quorum tamen plurimos ex nostris dominiis advehi mandavimus, in nullo molesti erimus, actuq; injurias omnes & oppressiones sub pœna capitis inhibemus: sub hæc optantes animorum unionem Reipub. & tot votis concupitam ab hoste liberationem manemus fidelis colligatus, obsequi-

sequiosus amicus. Datum ex Principali subsistentia ex castris ad Poloņiam 5. Junij. Regni Nostri 21. A.C. 1705

DESCRIPSIO FUNERIS REGINÆ PRUSSIÆ.
Berolinô 28 Junij.

CElebratum est solennissimâ cum pompa funus Reginæ Prussiæ sequenti modo. 1mo ab hora septima matutina ad 8vam, in omnibus templis æra campana resonabant, idemq; factum ab hora 9na ad 10, & toto processionis tempore, & ubi corpus tumbæ conditum esset. Eâdem matutinâ horâ, tam propter securitatem, quàm propter augendam pompam varia regimina confluxerunt. Regimen Pyroboliorũ Regij Principis ordinata stetit acie in area; nobiliores sclopetarij, vulgò Grandmuszketyri, splendidè vestiti, in elegantioribus & generosis equis sub arce. Regimina verò Peditum ex utraq; pontis parte, in quatuor plateis eum in finem exstructi; rubroque panno cooperti, ut per eum processionaliter populus circuiret; eodem modo & ordine locata erant; Regimen desultorij militis, Generalis Dersling à cornu arcensis plateæ; ante ipsum templum Satellites Regij ceruleo pretiosiore amictu adornati in equis supparis prioribus valoris; Helveti verò soli lugubribus vestiti vigilias agebant in arce, templo, & processione. Horâ igitur 2dâ pomeridianâ inchoata est processio, quam cœpit æquo ad stuporem agili & pluribus instructo artibus Regij Præfectus stabuli vestitus pallio nigro ad terram usq; protenso, veloq; gossipino à galero pendente ejusdem longitudinis: Comitabantur eum tres Mareschalci, qui præcedebant scholasticos, & Ministros hujus religionis; quorum numerus circiter ad centum nonaginta, cum studiosis extendebatur; qui omnes vestiti erant palliis similis prioribus longitudinis. Canebant psalmos aliaque ceremonialia actui huic convenientia absolvebant: Iterum præibant tres Mareschalci, qui ex omnibus Deputatos partibus simulq; Berolinenses ministros Ecclesiæ deducebant. Succedebant 12 tubicines, duoq; tympanistæ, omnes in oblongis palleis & gossipinis, qui sono funeri adaptato, voces canentium temperabant, tympana operta erant holoserico, in quo textorio opere ex auro & argento factæ fulgebant nigræ aquilæ in campo albo, similia à tubis pendebant ornamenta. Hos sequebantur tres Mareschalci, ducendo binos Deputatos ex omnibus civitatibus omniũ Provinciarum Regis; 4 Mareschalci Landgravij (& fere omne Mareschalci Landgravij erant) Deputati à nobilitate, tã ex Prussia, quàm ex aliis omnibus Imperijs Regis Prussiæ, cum eisq; 12 item tubicines, in simili prioribus habitu. His succedebant Mareschalci; quos proximè comitabantur personæ octo, breviore habitu in modum dalmaticarum constructo, splendidè auro & argento intertexto ornatæ, fulgentibus ante & retro, Regiis stemmatibus. Hic incipit aula Regia, & ministri statûs, bini longis caudatis lugubribus palliis, & gossipinis, à galeris ad terram usq; protensis, ornati; suos comitando Mareschalcos, successêre deinceps personæ octo in holosericis togis, seu Ducalibus palleis, pellibus murium armellinorum subductis, & circa collaria, manicasq; obductis, inter quos, fuit Magister Besser, Magister ceremoniarũ. Hæ verò personæ repræsentabant Reginam fuisse è Domo Electorali; sequebantur insignia Reginæ à duobus ministris statûs super cervicalia holoserica aureis filis intertextâ portata, scilicet pomum & sceptrum, succedebat ipsa tumba, curru, quem octo equi, nigris holosericis pluviali-

A.C. 1705 vialibus ad terram protensis adornati trahebant, cum similibus ut supra stemmatis, penes singulos equos singuli erant Equites palliati, cum gossipinis ut supra velis, totidemque equisonibus ornatu simili: penes tumbam 12 ephebi, omnes in pallijs & gossipinis velis ad terram usque pertingentibus, opertis vultibus. Hi ephebi cum Academicis Berolinensibus ex arcensi sacello delatam currui tumbam imposuerunt, iterumque ex curru ad mausolæum in templo, in eum finem affabrè factum, tandemque ad ipsum sepulchrum detulerunt, tumba operta erat primo candidâ telâ, deinde lugubri panno, tandem auro argentóve gravi ad terram usque defluente materiâ, in medio coronis & stemmatis intertextâ: In parte anteriore ejusdem materiæ stemma Reginæ, in posteriore, insignia Domûs Regiæ, textrino opere efformata fulgebant; quatuor partes ejusdem materiæ super tumbam à quatuor Generalibus portabantur; Regium verò diadema adamantibus dives super ternum Cussinum auro textum, in tumba jacebat, supra quam umbella ad stuporem dives tota intertextis coronis splendidè adornata à 12 Officialibus majoribus ferebatur, juvantibus eos alijs Equitibus Academicis, eodem ut supra habitu: Sat ponderis habuit umbella hæc, sub quo baccelli ferentibus frangebantur: Tumbam verò lugubri pallio, cum ampliore caudâ, & gossipino velo ad terram usque defluente, opertus Rex ipse comitabitur, assistentibus ei Marchionibus aliisque Principibus; caudam pallij Regalis portabat Marchio à Wartenberg, à partibus verò 24 Helveti circuibant. Regi succedebat Regius Princeps, post quem Marchiones, totaque Domus Regia ab utrinque à ministris deducebatur; à partibus pontis, simili, ut suprà, modo, in lugubribus Helveti assistebant: His succedebat, præeuntibus Mareschalcis, totum gynæceum Reginæ defunctæ, & Marchionale; aliæque complures magnarum Familiarum fœminæ, quarum circiter 30 paria numerabantur; Omnes à capite ad calcem, candidis lineis indutæ vestimentis, cum caudis ad sex cubitos protensis: Tum demum procedebant tres Mareschalci cũ Magistratibus tum Berolinensis urbis, tum aliarum propiorum aliisque Deputatis vilioris conditionis, omnes in protensis ad terram usque pallijs & gossipinis: Agmen hujus processionis clausit Præfectus stabuli Academiæ Regiæ, equo generoso, agilique insidens simili prioribus ornatus modò: Penes templum tumba deposita per Ephebos & Academicos ut supra, ad templum delata & super Mausolæum, ad stuporem exstructum collocata: quo facto, in templo modestissimè quisque in designato sibi loco subsistens, concionem à Jablonovio Episcopo Berolinensi habitam audivit, post quam legebatur vita Reginæ, in eaque virtutes & alia ejus opera enumerabantur: deinde musica aliquot ante septimanis probata, in singularibus instrumentis est audita, cui successit; genti illi & religioni usitata in funeribus cantio, germanico idiomate hunc sensum continens: **Nun last uns den Leib begraben** &c. id est: Nunc ergo sepeliamus corpus, qua decantari incipiente, delatum est corpus ad sepulchrum, ibique ad aliam stanneam tumbam transpositum, tandem in omnibus templis campanæ resonabant, explosiones fiebant tormentorum hunc in finem circa urbem dispositorum, quas etiam regimina tum equitum tum peditum quà sclopis quà aliis varij generis bombardis, per ordinem à primis ad novissimos faciebant, ternis vicibus, ut factum etiam ex tormentis, tremebant fragore civitatis muri, fumusque tormentarius tenebris implevit urbem. Duravit ea solennitas ad 8vam usque vespertinam, ingenti confluxu populi, quem, amplum licet templum, capere non potuit, vix i-

is,

is, qui processionaliter, juxta descriptum supra ordinem, venerunt, sufficiens. Reliqui verò propter tumultum ab introitu arcebantur. In plateis propter prospectum theatra constructa erant. Peractis funebribus ceremoniis; pergulis Rex perrexit ad arcem, reliqui suo ordine per plateam, ubi triduo solennissimis sunt tractati conviviis, in quibus mensæ sexaginta numerabantur, sicq; actus ille finitus. *A.C.* 1705

COPIA LITERARUM ILLUSTRISSIMI NUNCII APOSTOLICI Ad EPISCOPOS REGNI POLONIÆ.

EA est Illrmæ & Rndissimæ D. Vræ pietas, ac erga Apostolicam sedem cultus ac reverentia, ut dubitandum nullatenus sit, quin præcepto non ita pridem per me sibi facto, nomine Stis Suæ de non deveniendo sub quovis colore ac prætextu ad coronationem Dni Palatini Posnaniensis, nulliter ac perperam in Regem Electi, debita cum obedientia Illrma ac Rndissima D. V. sese sit submissura. Nihiloninus tamen placuit Sti Suæ ut paternam, qua ob gravissimas istius inclyti Regni perturbationes ejus animus altò premitur, solicitudinem uberioribus indies comprobet argumentis, per suas literas in forma Brevis expeditas, quibuscunq; ejusdem Regni Archiepiscopis & Episcopis Pontificiam suam voluntatē, magis ac magis declarare, ac præfatum præceptū renovando inculcare. Harum igitur literarum exemplar impressum atq; authenticum de mandato Stis Suæ Illrmæ ac Rndmæ D. Vræ communico, ac interea omnia sibi faustissima apprecatus ex animo dicor. Ratiboriæ 1. Julij 1705.

RESPONSUM Ad HASCE LITERAS, ILLUSTRISSIMI EPISCOPI PLOCENSIS.

Ludovicus Zaluski.

IN lachrymis dies meos numerans & mandatum Ssmi D. N. & literas Excenl: Vræ debito excipio cultu. Sequitur vertigo prærupta cernenti dum amici molestè seduli, inanes jam ferè nidos populi sangvine Christi redempti funditus evertunt, rumpunt novis vulneribus veteres cicatrices, bona Episcopatus mei penitus eversa, anno elapso urbes quinq;, & triginta pagi in favillam redacti, modò etiam in cinere doloso reliquias miseriæ sepeliunt, templa spoliata ornamentis, nihil DEi honoribus relictum, sacerdotes excoriati, per sylvas errant vagabundi, subditi alii ad lutheranismum versi in Prussia degunt, alii fame (quod mihi gravissimum) sine bona animarum pereunt dispositione. Ad hæc obligando vulnera mea mittit mihi benedictionem Sanctissimus Dnus Noster, pro cujus incolumitate DEo preces fundo, ut quam diutissimè vivens, nodos quibus tota misera Europa ligata est, solvat, bella sopiat in exitium universi nata, Christianos ad concordiam convertat, ex spinis roseas nectere faciat coronas. Absit à me ut aliquando DEO periurus, Sanctissimo Dno meo inobediens, Regi ingratus reperiar. Educant illi ex ore Leonis mel, qui nec velle nec nolle quidquam diu possunt. Non cadet in naturam domus nostræ hæc labes & ut semel, sic semper constantissimi pro Mte revelata fronte & pectore agemus, nunquam malis innotescere intendentes facinoribus, fidelissimè itaq; quos habeant ventos vela mea insinuans indesinenter permaneo. 5. Julij 1705.

RESPON-

A.C. 1705

RESPONSUM ILLUST. SUFFRAGANEI PLOCENSIS.

Martinus Zaluski.

QUanta sit totius Domus meæ, in sanctam sedem devotio, melius factis, quàm verbis probamus. Quantus sit in Serñmûm AUGUSTUM zelus, omnium nostrorum bonorum evidens ruina, quā ab adversa patimur parte, tristeq; omnium, alienis in terris exilium, ultimaq; calamitas documentum est. Confirmor & ego tanquam minimus Apostolorum, in utroq; benignissimis Excellentissimæ Celsitudinis Vræ literis, securamq;, Excellentiam Vram ac per eundem Sanctissimū Dñum Nostrum, cui me subditum fidelem, ore ac corde profiteor, hisce præsentibus reddo, nunquam id à quopiam ex Domo mea, quanquā ad incitas redacta, fieri posse quod conscientiæ nostræ nocivum, honoris & constantis fidei læsivum, ac imprimis voluntati S. Sedis possit esse contrarium. DEum interim Opt. Max. precor, ut Ssmo Dno Nostro longævam incolumitatem, ac felix Imperium Reipub. Christianæ impertiatur, meq; gratiæ perenni Excellentiæ V. demississimè recoñendo maneoq;. Regiomonti 4. Julij.

XC.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC VARM. ET SAMB. Ad EUNDEM NUNTIUM APOSTOLICUM.

VEniunt tardius ad manus Excellentiæ Vræ responsa Episcopi & Suffraganei Plocensiū fratrum meorum, quia locus exilii eorum est paulò longior. Nutu & arbitratu S. Sedis vivere ab omni tempore usq; nunc non volumus tantùm omnes, sed & debemus. Ut ergo jam ad benignissimas Excellentiæ Vræ literas submississimè pro persona mea respondi, sic nunc non per Epistolas tantùm hic adnexas, sed velut per syngraphas venit tota mea Domus afflicta cum aliis, imò præ aliis, solenniter spondens, nunquam nos nocendi voluntatem habuisse, nec habituros, cui serviendi ad vota & desideria S. Sedis constans studium fuit eritq;. Cum his me gratiæ perenni Excellentiæ Vræ commendo maneoq; Dresdæ 23. Julij.

COPIA LITERARUM SEREN: CZARI MOSCOVIÆ AD CIVITATEM GEDANENSEM. in Julio.

P*Ræmissis Tit*: Etsi hactenus, ea nostra de prudentia, & æquanimitate Vestra fuerit opinio Vos in fide, quam Seren: Poloniarum Regi Fratri, Vicino, atq; amico nostro dilectissimo debetis, ac toties verbis factisq; probastis, constantes semper perseveraturos, tamen non tantùm fama publica, sed & variorum literis & sermonibus, ad nos perlatum, reperiri in Civitate Vestra nonnullos, qui officij DEo, & legitimo Regi Vrō debiti penitus obliti, commodis & studiis Suecorum, qui per tantum temporis spatium, quæ possunt hostilia in Regem & totam Rempub: Polonicam exercere pergunt, velificantur, ac ad nutum eorum qui Sueticas ac Leszczynski partes sequuntur, omnia quæ voluerint non tantùm tectè, sed & apertè facere non erubescunt, omnia hanc in rem apud vos acta sigillatim, hic recensere supervacaneum, quia notoria sunt & ipsi omnium optimè nostis. Quia verò & Seren: Regi Vrō Fratri atq; nostro-

amico nostro, totiq; Seren: Reip. Polonæ arctioris fœderis vinculo, *A.C.1705*
aliisq; multis nominibus, jam pridem conjunctissimi sumus, proindeq; Regnis ac Ditionibus nostris, tantisper derelictis per DEi gratiã jam cum Exercitibus nostris in Poloniam venimus, hac solummodo mente, & sincerâ intentione, ut Regnum hâc tempestate afflictissimũ & sub duro hostis jugo gemens, ex diuturni, & calamitosi belli incendio eriperemus, hostemq; nobis vobisq; infensissimum, ad pacem æquis legibus ineundam impelleremus. Interim verò probè novimus, quantum ponderis Vestræ Civitatis conservatio, huic salutari negotio addere possit, diligenter ac sedulò vos hortamur, ne fidem, quam Seren: Regi Vrõ solemnis sacramenti religione addixistis, violetis, verùm ejus commoda ac dignitatem, quantum quidem in vobis erit, & uti fideles coronæ Polonæ subditos decet, curetis, neque Vos ab eo proposito, vestroq; officio, vel diffidentiæ vel invasiones hostiles, aliæve periculi opiniones, si quæ forte ab aliquibus felicitatis V. minus faventibus Vobis suggerentur, abduci patiamini; facietis ita rem & Deo, & hominibꝰ gratã, justitiæ verò, bonæ famæ, utilitati, ac securitati V. convenientissimam, neq; nos unquam quà publicis, quà privatorum commodis V. deerimus, quin imò occasiones quascunq;, quæ nobis suppeditabuntur, affectum nostrum vobis contestandi, lubentes amplectemur, commerciorumque VV. terra mariq;, deniq; omnium eorum quæ ad vos spectare aliquando possunt, singularem curam ac rationem habebimus, speramusq; ita fore, ut DEi Omnipotentis ope, quem propterea supplicibus fatigamus precibus, urbi, ac toti Patriæ V, alma pax restitui, ac funesti belli fax in his partibus brevi extingvi possit, nullis molestijs, laboribus, ac impensis parsuri, donec hoc negotium ad felicẽ finem perducamꝰ.

Vos verò secus si feceritis, ac aliquid eorum in posterum commiseritis, ex quibus studium V. in partes adversas colligi posset, firmiter decrevimus, vos tanquam hostis nostri amicos ubivis terrarũ habere, iisq; mediis adversus vos uti, quæ DEus Omnipotens ad exequenda consilia nostra bono publico proficua, ac ad quietem Regno vicino tandem restituendam necessaria, nobis cõcredidit. Hæc ut eâ curâ, ac diligentiâ quam res tanti momenti, Vestraq; propria salus, ac incolumitas exigit, perpendatis, Reique V. publicæ in hoc, prudenter ac bene consulatis. Cæterum de gratia ac benevolentia nostra certi bene valeatis, maximopere cupimus.

MANIFESTATIO SENATORUM BRESTÆ IN LITVANIA PRÆSENTIUM CONTRA CONVENTICULUM VARSAVIENSE FACTA 11 Junij.

NOS Senatores, Dignitarij, & Deputati à Repub. ad confœderationem generalem Sandomiriensem designati, qui ad locum hunc ex zelo boni publici, ad defensionem Patriæ convenimus, notum facimus præsentibus, futurisq; sæculis; quod secuti laudabilia Majorum nostro-

*A.C.*1705 nostrorum exempla, quibus conservatio Regiæ dignitatis, juratæq; fidelitatis, & tuitio libertatum semper vitâ charior erat & fortunis, ut antiquiores confœderationes Jędrzejoviensis, Vislicensis, Tyszoviensis, aliæq; sunt documento; nullo bellorum turbine ab honesti amore dimoti, constante, nec variabili unquam erga Mtem, & libertatem certantes zelo, id orbi palàm facere volumus, quòd non omnia sint apud veteres meliora, idemque in nobis quod in Majoribus, gloriæ & felicitatis exemplum, & licet quorundam, præcipuè verò Radzieiovij Archiepiscopi Gnesnensis, & Petri Jacobi Bronisz, parturire & nutrire monstra ingratitudine violationeq; libertatum conterminum mare docuit; & fluctuans tumultuantis infortunij tempestas non evitatâ scyllâ, inhærere charybdi jussit; liceat tamen orbi palàm facere universo, etiam nostrũ non sterile virtutis sæculum, quandoquidem DEo fidem, Domino fidelitatem, suum libertati decus, incorruptâ per malignitatem sæculi virtute, conservamus. Involvat dictarum personarum, aliorumq; omnium adhærentium obstinatio fraudem verbis, & in etymologia Seren: Nominis solamina quærat, cujus Mtas contra fœdifragos, non utitur hastâ, aspectu contenta solo: Deformet victricia arma exquisitis nomenclaturis & sarcasmis, sit nobis melior dextra lingvâ; Eruat incineratam perniciosorum congressuum plenarumq; perjuriis conspirationum, in incendium Patriæ, scintillam; suum in his videbit mugire juvencum: Incuset quantumvis Regni fata, inanes hæ querelæ sunt, nam frustra incusas fata, cùm cudis ipse mala: Injustè collapsam in ruina honoris sui libertatem querulatur, qui eam fastui suo & ambitioni immolat, idque virtutem esse dicit, quod vindictâ, & obstinatâ probat malignitate. Pressa enim intra pectus tempestas, sopitæ alto silentio effrænium irarum objectiones, simili serpenti illi, qui dum latuit, hausit, quod vomeret inde virus, allicit turbatam dolo suo Rempubl: cupidam pacis, incerto tractatu; sic escâ adornat piscator hamum, ut gustum mortis persuadeat, sicq; dolosis implicatam illiciis in verum inducat Patriam labyrinthum, quo dum intrat, nescit qua exeat arte. Vocat in consortium publicæ infelicitatis senatum, ut eò magis authorisetur usurpata potestas, indicit comitiola præsumptuoso ausu, publicos congressus convocat, consilia determinat, dulcorat Tractatu, qui suavibus propositus illicijs, ludicris semper terminabatur; congregat populum seditione, non ratione; ad gloriam enim nemo sibi socium quærit, ad lauream flagitij maxima turba placet. Exprobrat absentiam in Patria Domini, quem præsentem optaret nunquam, quæ cupit, increpat, quod jurat, improbat: Jam ergo etiam Princeps redit in Patriam, sangvinemq; Regium in ejus fert defensionem, nesciens sibi vivere, ni simul vivat & Patriæ; sicq; patere poterit, quod quibus displicuit absentia, displicebit etiam præsentia. Seducitur etiam hoc ipso populus, secretiorum minus gnarus, quod constitutum Electum externæ, vicinæ præsertim Monarchiæ (ut in recenti universali additum) jam pro Rege recognoscunt, cùm tamen recognoscens reprobet ficta pro veris haberi, in quo etiam ipsum Primatem redarguit. Hic ergo quivis ad cautelam considerare potest, quibus motibus perversum agitur & agit ingenium, ut id quàm ordinatissimè ac ornatissimè perficiat, quod personæ actibúsve ejus non turpe modò est, sed abominabile. Considerantes itaq; in tanta Mtem persecutione, spectantes, in honorem & fortunam ejus non tantùm tracta ab exteris arma, verùm etiam inductam in exitium Reip. ejusq; libertatum prædictam potentiam, cernentes eversos status Reip. perpendentes di-

stra-

straćtas occultis primò, deinde manifestis, nec cessantibus machinationibus vires ejus, videntes alios ambitione tractos, turpi alios lucro & blanditiis corruptos, alios vi adactos, & imperio, ut propositum Electum acceptarent, illum verò quem DEus & libertas constituit non solùm desererent, verùm etiam persequerentur, nec pro Domino recognoscerent, nos detestando imprimis fœditatem perjurij, ne infelicis luamus perjuria Trojæ, conservando simul fidelitatem, obedientiam, & recognitionem dominij Regis in ejus præsertim absentia, conformando nos confœderationi Sandomiriensi, quam in omnib⁹ punctis, clausulis, & ligamentis velut fundamentum & basim jurium nostrorum, simulq; in præsidium Mtis, & vinculum virtutis ac honestatis nostræ, tot solennitatibus, & juramentis firmatam, plausuq; publico totius Reip: & inalterabili erga Mtem fide roboratam, & stabilitam, non tantùm confirmamus, verùm etiam iterato actu publici zeli, & ardoris nostri erga Principem & libertatem nostram, de consensu omnium renovamus, & ratificamus; sicut enim semel legitimam & solennem Regis electionem tueri, fortunas & vitam impendere declaravimus, nosq; obligavimus, ita nunc quoq; communi omnium consensu declaramus: omnes verò actus, quoscunq; antecedenter, quocunq; protextu & titulo contra Majestatem, & violentam Regij throni usurpationem, indebitamq; electionem, quam exotica potentia, & nefarius ausus insolentis malevolorum nequitiæ facere præsumpsit, ut in eadem Confœderatione Sandomiriensi reprobavimus, nosq; contra id manifestavimus, ita nunc quoq; manifestamus, & non minus contra actum pro 11 Julij, anni præsentis, illegitimè, captiosè & seditiosè indictum, protestamur, & quidquid ibi reclamantibus & repugnantibus nobis statutum est, improbamus, execramur, & pro inani, illegitimo, violento & abusivo haberi volumus & & habemus, eos omnes, qui dictos congressus inchoant, fomentant, solennisant, continuant, authorisant, declarantes pro Perduellibus, & hostibus Patriæ, protestantes coram DEo & toto universo, quòd semel Electum Regem AUGUSTUM II. manu tenere, nec eum deserere, pro ejus dignitate, fortunas & sangvinem cum vita volumus fundere, quódve in nihilo Confœderationi Sandomiriensi detrahemus, aut detrahere permittemus(exceptis iis, qui relictis partibus contrariis unum nobiscum sentient, nec sentire desistent) parati extrema potiùs quæq; subire, quàm huic Confœderationi etiam in minimo præjudicari permittere; siquidem eam sola virtus, amor Principis, & conservatio jurium in documentum posteris gloriæ, fidelitatis, & tuitionis libertatum, condidit, quod etiam sangvine consignare parati sumus. Petimus interea comitem Dönhoff Ensiferum Regni, Mareschalcum generalis Confœderationis Sandomiriensis, quatenus hanc nostram manifestationem manuum nostrarum subscriptionibus roboratam, typo mandari, actis ingrossari, publicariq; jubeat; cui non à nobis solùm debetur laurea gratitudinis, verùm etiam sera posteritas decus ejus & gloriam celebrabit, pro tam constante erga Principem propensione & fidelitate, proq; tantis in Repub: laboribus & obsequiis, à quibus eum nec ratio sangvinis, nec in cineres redacta substantia, nec ulla illicia abduxerunt, aut traxerunt in adversa, unde illi in sera sæcula, memor meritorum Patria singularem debebit gratitudinem. Nos interim ex obligatione nostra, obstricto erga Mtem zelo, simul ad roborationem Confœderationis Sandomiriensis, velut salutaris operis, & gentis nostræ gloriam repræsentantis, nec minus in reprobationem omnium contra Mtem moliminũ, con-

A.C. 1705

A.C. 1705 congressuum, & conspirationum, & quacunq; forma prodeuntium practicationum, & recentis idoli abominationem, exinanitionem & annihilationem; hanc manifestationem facientes, eam manuum nostrarum subscriptione roboramus.

TRACTATUS REGIS PRUSSIÆ CUM GEDANENSIBUS.
Dubito ut sit verus. Men: Augusti.

Imo. HAbenda præcautio, quòd Tractatus iste neq; Reipub: Polonæ, neq; ipsi Civitati (quæ incorporationi Reipubl: alijsq; suis, aut Religionis, aut aliis jurium, legum, privilegiis, ac libertatibus relinquitur) in præjudicium fiat.

2do Ut Generalis in Prussia Regia semper vigilem oculum in Civitatem hanc habeat, suoq; milite ita eandem tueatur, quasi Regis sui propria foret; utq; Rex Prussiæ prædictam Civitatem omnibus pactis & fœderibus cum quibusvis cæteris Principibus, aut Statibus ineundis includat, ac ejus curam veluti propriorum subditorum habeat.

3tio Ut Rex Prussiæ in modernum tempus duo millia militum, scilicet 1500 Pedites & 500 Equites; aut pro Civitatis arbitrio, aut etiam pro exigentia periculi plures copias suppeditet.

4to Si Civitas medium regimen militum susceperit, medium sustentabit, si totum, totum, quousq; miles hic præstiturus est Civitati juramentum, strenuè & fideliter eam in quibusvis casibus defendendi. Jurisdictio autem militis penes Regem Prussiæ relinquitur.

5to Si quis de hoc milite Civitatis Incolas violentiâ, aut injuriâ affecerit, puniendus erit à Gubernatore Civitatis, nihilominus communicato consilio, à Prussici Regiminis Officialibus etiam in quovis alio casu consilium petendum, nec aliquid sine illorum consilio in delinquentes agendum.

6to Si fortè hic miles Civitati aut suburbiis imponetur, ordinariũ singulis Mensibus percipiet stipendium, prout etiam stipendiarius Civitatis; si autem in bonis Civitatis, ita sustentabitur, prout in Ditionibus Regis Prussiæ sustentari solet.

7mo Ubi in posterum, si hæc Civitas hoc milite non eguerit, remittendus est, sed anticipato mense significandum de hoc Regi Prussiæ.

8vo Ut Civitas permittat omni tempore copiis Regis Prussiæ ex Pomerania in Prussiam, & econtra liberè victualibus à Regis Commissario, & Civitatis Ditionum colonis; quæ copiæ, si fortè per Civitatem transitum petierint, centeni tantum mittendi sunt, & à Civitatis Equitibus traducendi, ne Civitatis Incolæ habeant, quod metuant.

9no Si fortè Rex Prussiæ à quocunq; hoste in Prussia impetitus fuerit, Civitas nulli ejusmodi extero dabit subsidium, exceptâ tamen Repub: Polonâ.

10mo Ut tributum ordinarium, vulgò dictum corruptum à Civitate removeatur.

11mo Rex Prussiæ curabit ut ordinatio & cura Postarum iterum, sicut olim Civitati conferatur.

12mo Insuper promittit se Rex Prussiæ Civitatem defensurum, si fortè hac de causa impetita fuerit, quòd se coactè Confœderationi Varsaviensi subscripserit.

13tio Item si denuò molestiam habuerit, ratione Rothicæ hæreditatis, se illi præstò futurum.

14to

14to Hic Tractatus duraturus est in annos 10. aut diutius, si Rex *A.C* 1705
Prussiæ supervixerit ad dies vitæ. Tandem postea relinquitur confirmandus arbitrio civitatis, sed intra sex hebdomadas ratificatio statuenda.

Tria Puncta secretiora.

I. Quòd Rex Prussiæ possit Copias in protectionem Civitatis missas in eadem Civitate restaurare aut diminutas redintegrare, atque sub jurisdictione Civitatis novas inducere.

II. Ut Civitas singulis annis pro Regia protectione solvat 50000 imperialium.

III. Quod Rex Prussiæ non prius exiget à Civitate prædictam summam, donec in toto concludatur hic Tractatus.

COPIA LITERARUM SEREN: REGIS PRUSSIÆ AD CARDINALEM PRIMATEM. Berolinô 16 Junij.

Vidi universales literas quas publicari fecit Emin: Vestra in Polonia pro Convocatione Nobilitatis, & fateor mirari me super ea, quæ dicta sunt de me, hoc est, quòd cum Rege Sueciæ novos inierim Tractatus ad Poloniam pertinentes, & quòd recognoverim Palatinum Posnaniæ pro Rege per legationem publicam, & per plures alias demonstrationes.

Apparet malè eam informatam esse de ijs, quæ in hac occasione gesta fuerint. Sicut ergo multum mea interest, ut sit melius informata, libenter eidem dicam, quòd in hanc usque horam nullatenus recognovi dictum Palatinum pro Rege, & quòd nullus ex meis Ministris in mandatis habuerit ad id faciendum. Idem intelligendum est de Tractatu cum Rege Sueciæ, cum quo nullus intercessit ab anno 1703 qui nullatenus pertinet ad præsentem rerum statum Regni Poloniæ, & in quo nulla mentio nec de dethronisatione Regis AUGUSTI, nec de elevatione Palatini Posnaniensis. Et sicut clarè video, quòd si Orbis in hac manserit opinione, in quam ejusdem universales literæ inducunt, non bonos inde oriri posse effectus. Excusabit proinde, quòd aliter hac in re informem non tantùm Poloniam, sed & alias Nationes. Spem non dubiam habens confisus in prudentia ejusdem ordinaria, quòd in similibus occasionibus, quæ cum tempore accidere poterunt, nihil tale dicet ad personam meam pertinens sine seria animadversione super verum rerum statum, & sine necessaria mecum communicatione. Precor interim DEum mi Cognate ut eandem in bona sanitate & digna custodia sua conservet.

COPIA LITERARUM CARDINALIS PRIMATIS AD BOKUN Episcopum Premisliensem nominatum Cracoviensem.

PRomisit mihi Castellanus Cracoviensis, se missurum unum ex intimioribus ad confidentiùs agendum de iis rebus, quæ sunt Statûs & necessitatis præsentis, propterea eo tempore ad eundem non

 scripsi,

A.C. 1705 scripsi, expectans eum, quem missurus erat. Modò ex literis tuis 23 Octob: Varsaviâ datis intelligo te, & non alium fuisse in causa Castellano Cracoviensi ad tractandum id negotium. Libentissimè ad coram tecum conferrem, non per literas, quibus concredere intimos sensus non est securum, maximè modò, quando & correspondentia, licitum illud amici ad amicum colloquium prohibitum, & propter malos interpretes, nam licet sanctissima exarentur, non evitant tamen suas pœnas pennæ. Ad puncta tamen literarum tuarum; quæ possunt esse considerabiliora, punctatim & quantum possibile brevissimè libenter responderem. Cœptam negotij tractationem, de qua mihi significas gratulor tibi. Reconciliare enim mentes offensas ac dissitas & ad bonam colligationem adducere, verè est virtus desuper, non cuivis concessa, tandem qui hoc scribit, ubi ad desideratum effectum deduxerit, ostendet ingenium felix & grande. Ego tamen ad hujus negotij tractationem, nullum ex parte mea dedi consensum, nec Rdmus D. Jelowicki non entia pro entibus potuit subsistere, nam cùm Varsaviæ comparuit, solùm me in anticamera convenit, & ex eo fuit mihi gratus & acceptus, quia Nomen tuum portabat, tanquam domesticus, cui literas reddidi gratulatorias reditus tui Româ ad Patriam & nihil amplius. Secundâ vice iterum rediens, cùm aliquid cœpisset tractare in præsentia Castellani Cracoviensis id interruptum casu, vel alio fine, interea statim discessit me insalutato. Et licet hoc non intercessisset, credas mihi, me in rem tantæ importantiæ minimè immisissem, nec habendo confidentiam ad personam, nec proportionem ad annos. Originale Seren: Regis subscriptũ monstravit mihi Thesaurarius Regni, cujus contenta idem sonabant, dum interpretati sumus, quod mihi & aliis per canalem derivare licuit. Sed quidquid sit scriptum hoc, quia adhuc in Julio datum penitus servire moderno rerum statui non potest, mutato longo sistemate, nam ego illo tempore eram totus impassibilis, modò verò non item, penitus ubiq; ad ultimam miseriam adactus ex voluntate Seren: Regis, & jam videtur dolor esse supra remedia, licet scribas. Opto ut respondeatis vocabulis. Sine me hæc omnia expediri possunt, qui sum in statu distincto à Castellano Cracovien; si videt quòd variabilitas est cum bono interesse familiæ suæ, permittat se fortunæ quæ etiam de natura sua variabilis, ego autem vela mea ad ventum applicare debeo. Expedire ad me hoc opus, quod struitis, pro ultimaria perfectione, esset supervacaneum, quia ego non meliùs possum scire interesse Castellani Cacov: quàm ipse, per consequens, neq; perficere has structuras: quisq; melius suos novit sensus, siquidem habet provisam à Seren: Rege securitatem, idq; talem cui confidere potest: igitur pro resolutione gratis ad me recurritur, quæ per modum consilij in rebus dubiis peti consuevit, componi & combinari etiam per minimos, dumodo bene, non refuse. Sed quia & Illust: Nuntius authoritatem Sanctissimi in brachio ad componendam unionem inter Seren: Regem & me movet, ideo Illmum Dnũ, uti recenter reduci Româ perspectum est, quòd ibidem omnia, eo tramite quo res cœpta, currit & finitur, & hæc me consideratio etiam ad tractandum cum Illustr: D. Thesaurario M. Regni retraxit. Odium in Seren: Regem nullum habeo nec foveo, quia accedenti ad Altare non licet munus ponere, nisi prius reconcilietur. Quis autẽ magis exulceravit? si in literis tuis voluisti abesse notam assentationis, potuisti illos & me omittere, quia per hoc celares passionem, quam monstrasti; & quasi minorem dolorem sentirem, si non dedisses occasionem reminiscendi gravium

vium ruinarum, video Palatia desolata, bona funditus eversa, deposita recepta, nec Sanctuariis quidem indultum, quorum licet nullam aliam haberem offensam, uti Princeps Sacerdos in hoc Regno Patronum agere debeo. Quæ ultra speranda securitas, in Regno, quando profani jecerunt manus? Quæ immunitas bonorum Nobilium? quæ Antecessores nostri cum sanctuariis comparare voluerunt. An non præcedentibus temporibus fuêre confusio, perturbatio, tempestates Reipub; & tamen non legimus in collisione Civili similia acta. An non fuit in summis tricis Prazmowski, tamen Lovicium non eversum. Contra Lubomirski Patrem Castellani Cracovien: in ipsis Comitiis constituta tristis sententia, in bonam tamen non secutum. Parens meus pro hoste Patriæ declaratus, & tamen Radzieiowicz in integro manserat? quæ omnia sub regimine Seren: Regis eversionesq; sui viderunt, & tamen minimè consideramus, nec reflectimus nos, apud nos pluris valere exempla, quàm leges, & hæc infelicia præjudicata transire in comunis rapinæ licentiam. Non mea igitur, sed totius Reipub: & legum publicarum Authoritas, quam prius reconciliare oportet, quàm meam unicam personam. Etiam & hoc mihi denunciat meas persecutiones, ruinas esse præter mentem Seren: Regis, nec ullo modo voluisse capi Palatinum Lenciciensem, imò pro capto ordinationem dedit eliberationis, Saxones verò non attento mandato duxerunt eum Varsaviam, Varsaviâ in Saxoniam, ergo & hoc præter mentem Principis. Judicet, an non illudit mihi & bonitati Serenissimi Regis, quam nimium dilaudas. Non possum hoc concipere, quo meruit Palatinus Lenciciensis, qui in nullas Reipublicæ tricas & negotia se immisit, homo magis ruralis, quàm furialis, nisi Rex Seren: per impletos à Saxonia carceres Senatoribus & Nobilibus Polonis celebrare vult, vel notum reddere regimen suum & manũ potentẽ suam. Literæ Palatinæ Lencic: Gallico idiomate exaratæ leviter nimiũ incurrerunt censuram, nam ego easdem legi, & non adverti aliquid mali, quod subesset interpretationi, quasi Scripturæ sacræ septuaginta interpretum, & sectariorum sine numero: nullum bonum hic stylus potuit afficere, hic tantùm ringitur, cui ulcus inest & quem conscientia perstringit. Ad Consultationem vel conferentiam 12 præsentis futurã penitus non videtur necessaria mea præsentia. nam si consulerem meo more, quæ summè necessaria Reipubl. non placerem, vel non essem Placentinus, aut si permissivè ad fas & nefas procederem, gravi in re Patriam meam deciperem & authoritatem characteris mei; Et ne nulleitatis sim homo, ibi licet possem servire adhuc non obducto vulnere, malo à longe audire velut Tarpeja de rupe casurum fulmen & considerare ad quid talia consilia valebunt, in quibus exilia, confiscationes & proscriptiones civium decernuntur & quis istorum finis, quæ per interitum singulorum salutem universi perimunt. Quod attinet gratiam Serenissimi; hanc semper ambivi & ambio, quia non tantum libens apud Magnates & Reges, sed etiam apud minimæ sortis homines essem extra odium, tamen hanc confidentiam fugio, quæ non uni sal in oculo, nec mihi possum persuadere, optimè ab aulicis ingeniis illi consuli, bene aulica ingenia velle, quorum studium semper fuit dissuere, non consuere cointelligentiam meam cum Serenissimo Rege, quod non semel probavi, dum existens apud Serenissimum semper recessi benevolo, pleno affectu vel gratia summa, affectu singulari & confidentia eximia, quæ post aliquot dies imò milliaria statim corruerunt & sicut fuit magnus per sinceri affectus contestationes recessus, ita major postea. Interim ridiculum mihi maximè videtur A.C. 1703

A.C. 1705 videtur te mihi optare sine mora ad Serenissimum festinare, hic verò mihi vix sexigæ supersunt, dum mihi omnes aliàs Saxones in Tygenhaussen surripuerunt. Non assuevi pedestri via incedere, nec sine comitatu servire, nec testudo properare potest. Hâc itaq; resolutione datâ tibi respon. Illmi Dni Castellani Cracoviensis, nimirum quod velle suum cuiq; est, magno judice secundùm beneplacitum tuum tueri te poteris. Ego verò districte, quæ mei interesse optima videbuntur providebo. Servus &c.

COPIA LITERARũ GENERALIS CAROLI REINSCHIELDT sub Zboszyn 5 Septemb.

Invitatio ad consiliũ Varsaviam

CUM congressus modernus Varsaviensis pro bono publico, propter tranquillitatem, & redintegrandam pacem institutus non solùm ex condicto, sed etiam ex munere officij, & addendum rebus gravissimis momentum præsentiam Illustrissimorum ex ordine Senatorio, & Equestri virorum requirat, hanc non sine admiratione nonnullorum, quorum consilia in dicto loco maximè essent necessaria, in domibus suis adhuc morari audio. Quando autem hos inter Illustrissima etiam Dominatio existit, proinde pro ea, quam erga ipsam testor sinceritate, etiam atque etiam monendum amicè duxi, ne absentiâ suâ Rempub. turbare, aut inchoata salubriter consilia retardare, sed damnatâ omni morâ Varsaviã properare velit. Interea hoc Illustrissimæ Dominationi Vræ ad notitiam perferendum censeo. Omnes qui salutem publicam privatis posthabuerint rationibus & commoditati, nec intra decem abhinc dierum spatium Varsaviæ se stiterint sese ipsos certò certiùs gratiâ Regiâ prorsus privaturos, maximumque detrimentum bonis suis illaturos. Quicunq; verò debitum erga Patriam amorem accelerato Varsaviam itinere testari voluerint, in quorum numero Illustrissimã Dominationem vestam maximè optarem, isti omnes re ipsâ gratiam & clementiam Serenissimi Regis & Domini mei, meam autem durante hac expeditione bellicâ erga seipsos, & terrâs suas propensionem & facilitatem experientur. Quod reliquum est, permaneo.

COPIA LITERARUM REGIS IN PRUSSIA AD SEREN: REGEM POLONIÆ, 27 Junij.

FRIDERICUS DEi gratiâ Rex in Prussia &c. Regi Poloniæ AUGUSTO II. &c.

ACcepimus literas à Mte Vestra die 21 Junij ad nos datas, atq; ex iis perspeximus, quæ ratione Universalium à Cardinale Radzieiowski in Regno Poloniæ haud ita pridẽ promulgatorum ipsa à nobis desideret. Primùm quidem non vulgatum animo dolorem ex eo capimus, quòd motus illi, quibus res Polonica inde ab aliquot annis concussa dilaceratur, necdum cessare, quin potiùs latiùs serpere, & majora indies sumere malorum incrementa videantur, adeoq; nihil nobis antiquius, & magis in votis est, quàm ut in Regno hoc æternæ amicitiæ arctiorisq; fœderis nexu nobis conjuncto ad conciliandam firmandamq; pacem quidquam conferre, ac saluti ejus consulere queamus. Cui restituendæ uti hactenus omnia, quæ in potestate nostra fuerunt, etiamsi scopum, quem intenderamus, non assecuti simus, re ipsâ ac libenti animo contulimus,

ita

ita imposterum conferre nullo modo deerimus. Quod verò universa-lia in Regno Poloniæ à Cardinale publicata, & imprimis id caput, ac si Palatinum Posnaniensem publica legatione ac aliis externis demonstrationibus pro Rege Poloniæ agnovissemus, concernit, id non minùs nobis, quàm sibi maximè mirum videri Mtas V. persuasissima esse potest. Quapropter etiam eam ob rem nullâ interpositâ morâ ad Cardinalem literas dedimus, & de commentis hisce graviter conquesti sumus; ad quæ ipse Cardinalis literis missis nobis respondit, sibi nūquam in mentem venisse talia de nobis in vulgus spargere, atq; verba supra nominata non de nobis, sed de Seren: Sueciæ Rege, utpote qui nihil, quod ad Palatinum Posnanien: ad solium Poloniæ evehendum, in eoq; firmandum, quocunq; modo pertinere potest, hactenus intermiserit, interpretanda esse. A.C. 1705

Quibus ita se habentibus, & quem Mti V. verè affirmare non dubitemus, eundem Palatinum neq; à nobismetipsis, neq; à quopiā Ministrorum Officialiumq; nostrorum nostro nomine unquam pro Rege agnitum fuisse; certi sumus Mtem V, quæ nostrum in eandem affectum toties hactenus experta est, verbo huic nostro Regio integram adhibituram esse fidem, & eâdem porrò erga nos amicitiâ, sinceritateq; usuram, quâ nos in eandem semper usi sumus.

Cæterum DEum Opt: Max. rogamus, ut Mtem V. optimâ corporis valetudine incolumem, ac prospero rerum successu florentem esse velit. Mtis Vestræ Bonus Frater & cognatus

Friedericus Rex.

XCI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO Dresdâ 12 Augusti.

Diligentiam literarum verus amor à me desiderat, cùm præcipuè tuam etiam agnoscam, vel amorem potiùs quo tu adductus mea negotia vel minima ita curas, quasi maxima tua, majoremq; commodi mei, quàm personæ tuæ rationem habes, & ego etiam non is sum, qui temere amat, & temere etiam amare desinit. Scribo tibi tristitia, quando læta non suppetunt; magnum fuisse inter Suecos metum ultimis diebus præteriti mensis nunciatum mihi, dum Clasbondus sub quo primò equus occisus est, & pòst ipse generosissimè se defendens occubuit, quo perterriti classicum canere, & versus Szolcium omnes illi, qui penes Vjazdovam constiterant, moverunt; ac postea inter Bielani, & Stawski in ordine stantes prælium expectârunt per aliquot horas; sed cum nemo veniret, ad sua redièrunt castra. Venit etiam notitia, quòd Smigielski cohortes Palatini Vilnensis sub Lencica ex integro delevit. *Conflictus.*

Die 31mâ Julii pars Exercitus Polonici, Litvanici, & Saxonici illud elegit, quod dignum est ab hominibus approbari, satius rati excutere semel jugum cum gloria, quod ferre non possunt sine dedecore, itaque trajectâ Vistulâ duobus milliaribus à Bielani sub Wola constiterunt, & circumdederunt planè Varsaviam, ordinâruntque aliquot cohortes, ut sub ipsam appropinquarent Varsaviam, circa Vielopole, Suecorum autem pars supra Vistulam à Szolec per Suburbium Cracovien. incidit in nostros

A.C. 1705 nostros in vicinia Ecclesiæ S. Trinitatis, ubi jaculabantur ab utrinque, & 15. homines ex equis ceciderunt. Sueci post transeundo per Lesno iverunt versus Vielopole, sed ibi repulsam habuerunt, ut etiam retro cedere fuerint coacti ad corpus castrorum sub Ujazdow existentium. Duxerunt nihilominus secum quosdam ex Saxonibus, & Polonis, & informârunt Generalem Nierot, ex qualibet cohorte electos viros sub directione Domini Peykul adesse, neque Dominum Smigielscium, qui eis maximo erat terrori, illis junctum esse. De quibus informatus Generalis Nierot statim circa 10mam movit versus Wola contra dictas cohortes, cum quibus inceperunt Sueci dimicare. Ala sinistra imprimis Suetica, cum ala dextra Polona conflictum incepit, ubi magnum damnum senserunt Sueci, cùm prope 400 deleti, & alij retrocedere coacti, ex quibus Poloni tam Officiales, quàm gregarii milites vulneratos captivando, ducebant ad Vistulam, multos equos in optimo non sine auro, & argento apparatu inter spolia numerabant Valachi ad trajectum Vistulæ, sed quia dextera ala Suetica divisit Litvanos à Saxonibus in sinistra ala Saxonica existentes, qui nec semel jaculati sunt, sed statim ex confusione fugam arripuerunt, & terga verterunt hosti, cujus frontem exhorruerunt, quos aliquot cohortes Suecorum insequebantur. Interea Saxones & una Polona Hussarorum cohors fortissimè dimicabant ab hora undecima usque ad primam pugnando sub regimine Stanislai Chomętowski Mareschalci militaris viri fortis, audacis & prudentis. Ala tamen Suetica dextera venit in succursum sinistræ, mallebantq; Sueci perire, quàm ignominiosè ex campo fugere, & ita cum in ordine iterum meliori stetissent, ruperunt Saxones, & Polonos & ultra Wolam in sylvas è campo expulerunt, tandem cum triumpho reversi per suburbia, imò etiam per civitatem aliqui ducendo nostros captivos transibant & cùm multi ex Valachis inferius post arcem invenirentur, illos aggressi sunt Sueci, qui evitando periculum Leonis per Vistulam salvare se voluerunt, sed multi submersi, cùm etiam contra eos Sueci jacularentur. Sciendum tamen, quòd multò plures perierint Sueci, quàm Saxones; inter Suecos Major Lagerfeldt, & multi Capitanei ceciderunt; campum tamen Sueci obtinuerunt. Mareschalcus confœderationis propter securitatem, & Ablegati Cracovienses in castris Sueticis se continebant. Generalis Peykul in eadem occasione in captivitatem acceptus, qui singulorum excessit fortitudinem, omnium adæquavit, ô dura fata, & nullis æqua virtutibus!

Bronisz

Multa pars exercitus Poloni & Litvani cùm propter ingentes aquas transire Vistulam non potuissent, invicinia Pragæ constiterunt, hoc approximatione suâ tantùm effecerunt, quòd congressus ille & præsentes in eo Nuntij tot copiarum adventu & ipsâ ostentatione, quam nostri faciebant, volendo quasi in aliquibus locis pontes exstruere, perterriti disparuerunt Varsaviâ, timendo aliquem casum; quod, dum vidissent Sueci illos, qui cum Mareschalco erant præsentes, in honesta custodia tenuerunt additâ per modum assistentiæ custodiâ, de quo nemo, quod sciam dubitare potest unquam, omne quod est, dum est, necesse est esse.

Serenissimus Czar Moschoviæ, qui nihil felicitati suæ putat astrui posse, 20 Julii Vilnæ comparuit à Tribunali M. D. Lit. salutatus, cujus exercitus confluit Vilnam, & duodecim millia peditatus Moschovitici jam Grodnæ appropinquabant, adhuc quædam sunt, quæ adversantur, quæ tamen spero fore diutiùs non impedient.

Idem

Idem Seren. Czar scripsit Principi Wisniowieccio, ut ad adventū ejus aliquem Officialem Sueticum in promptu haberet, ex quo posset de rebus Sueticis informari, rerum novarum & fortunæ melioris spe plenus. *A.C.1705*

Post prælium istud, quod dici potest infelix; fuit aliqua querela, & differentia inter Referendarium Regni, & Mareschalcum confœderationis militaris, sed illam frater meus Castellanus Ravensis amicabiliter composuit. *Rzewuski Chomętowski*

Quod reliquum est scias, quòd ipse valeo, si valere est suspensum, & anxium vivere, expectantem in horas timentemque pro cara Patria, quidquid accidere illi potest.

AMICO CONFIDENTI 12 Augusti.

DOmin⁹ Mareschalc⁹ Varsavien. Cōfœderationis visitavit in Belweder penes Ujasdow Nuntios, qui recenter cōparuerunt ex Palatinatu Cracoviensi, etiā erant Cracovien, Dobczicen. Kozvalevien. & Doninovicen. Capitanei, qui in assistentia ducentorum Suecorum Varsaviam venerunt, & pòst die transfigurationis Dñi, absolutâ in Collegiata S. Joannis devotione congregati sunt in Palatio Varsaviensi, & proculcatas leges, & inania jura invocabant, lectæ sunt literæ Cardinalis Primatis, postquam omnes ad eandem materiam locuti. Primò ut iterum scriberentur literæ ad Cardinalem, tanquam primum caput, quatenus omninò compareret in hoc consilio: addita promissa à Suecis; scitur enim, quòd magnetem ferrum, hunc magnatem aurum trahit. Secundò expediendæ sunt literæ universales ad illos Palatinatus, qui non habuerunt consilia, ne dicatur facta fuisse consilia de nobis sine nobis. Tertiò rogandus iterum, iterumq; Rex Sueciæ, ut Commissarios suos mittat ad tractatum pacis, quibus auditis conclusit Mareschalcus, se paratum esse omnia agere, quæcunq; demum illis placuerint. Universales literæ ad Palatinatus & Districtus expedientur, & si non venerint, jam manus solutæ erunt, & debebunt alia inire media de salvanda Republ. summa enim prudentia est pedetentim incedere, quia videmus quòd ex multis partibus offendicula pedibus non latenter sed evidenter opponuntur. His diebus absolutum est funus Clasbondi nuper occisi, quem dolebant omnes Suetici Officiales. Erat enim vir fortis, sed non dolebant Poloni; erat enim strenuus exactor. Prælium nuperum non defectu fortitudinis Polonæ & Litvanæ nec quidem Saxonicæ, sed propter multas dissensiones illorum, quorum quisque regere volebat, tam ignominiosè pro nobis, utiliter pro Suecis finitum, quamvis octingentos ex illis deficere asseverant, centum Officiales verò egregios quoq; perdiderunt. Ex nostris non tam multi desiderati, quia animæ in pedibus erant, ideoq; salvatæ. Et quia aliqui ex civitate affectum majorem in nostros, quàm in Suecos stante illâ actione, demonstrârunt, ideo quadraginta millia florenorum novæ in civitatem contributionis imposita sunt. Primus fugisse è nostris, & causa fugæ aliis fuisse dicitur. Ita qui vivus exerit contra pauperes vires, ei deficiunt contra hostem; nam hic habitus semper est pro audaci fortiq; viro, & nunc ab omnibus pro timido ignavoq; non sine ratione habetur. Notus est mihi quidem (dixerat ille) qui visus est se tres oculos habere, & cæcus factus est. Generalis Peykul cum aliquot Officialibus remissus ad Regem Sueciæ, ubi non bene tractabitur, est enim natus ex Livonia, quamvis ibidem nullam possessionem habeat, &

timeo,

A.C.1705 timeo, ne similis sors Peikulium & Patkulium exspectet, forté morientes privatam fugabunt servitutem, qui publicam viventes libertatem non potuerunt restaurare. Electum Stanislaum in assistentia duodecim millium Suecorum brevi sperant. Czar speratur Tykocini, Gñrlis Nierodt in Ujasdow existens palàm declarat non se unquam moturum Varsaviâ etsi omnes ad unum perdere deberet milites. Et ut solent fortissimi cedendo hostes cædere eliget satius, quàm cedere, Varsavia tam multis & tam frequentibus exhausta est contributionibus, ut amplius vix sufficere queat. De me fac bono animo magnoq; sis.

STANISLAUS GODLEWSKI CAPITANEUS NURENSIS.

Varsaviâ 22. Augusti.

REX Sueciæ feriâ secundâ præteritâ huc advenit, revisisq; omnibus locis feriâ tertiâ rediit Blonium; ubi etiamnum cum tribus legionibus, unâ peditum corporalis custodiæ, aliis duabus Equitum sub Colonellis Oehrenck & Kreütz subsistit, appropinquaturus. Varsaviæ, quam primùm pons paratus fuerit; quem hodie absolvent, quò per illum notabilis pars exercitûs in alteram ripam post sequentem Dominicam transportetur. Idem Rex Sueciæ cogitat Litvaniam, eò quòd Dux Moscoviæ adhuc circa Grodnam, vel (ut alij ajunt) Caunam moretur; qui duo millia duntaxat peditum Tikocinum expedisse fertur; quò etiam omnes exercitus tam confœderatæ Litvaniæ, quàm Saxonici congregantur. Valachi per sylvas vagantur, Suecis ubiq; infesta. Hinc Pultoviam usq; exploratum dimissæ cohortes non reperto hoste redierunt, nec nisi aliquot Saxones, quos deprehenderant, adduxerunt.

Mareschalcus cum Nuntiis Sueciæ Regem invisit, in qua materia? non constat: putatur propositum, ut in ulterius tempus differri consilium concedatur, verùm in cassum hæc attentantur: siquidem omninò decretum est, ut Tractatus Olivensis reassumatur, tum colligatio fiat contra Moscoviam, coronatioq; expediatur: quam si Primas perficere noluerit; adest hic præsens Camenecensis Episcopus pro hoc munere sufficiendus, eique Suffraganei adlegentur. Scripsit ad quempiam Cardinalis se non tam dementem futurum; ut hodie Varsaviam venire velit, cras fugam meditari: aut ut intersit coacto consilio. Missus etjam ad Palatinum Siradiensem, qui singularissimè invitaret,an adventurus sit, dubium est. Electa crastinâ die huc adveniet; hodie Rokitnis prandet, non diu tamen apud nos moratura, sed in Prussiam motura. Comparuêre etiam hic pridie hujus, Palatinus Kijoviensis, Notarius Campestris Regni, & Capitaneus Bobroyscensis, exercitus illorum circa Tarczynum subsistunt: quo imposterum ituri, nescitur. Vulgavit fama Cracoviensem Palatinum Kocko itineri se dedisse, existimant alij versus Wengrowum moturum; ut expeditiùs Tikocinum se conferre possit: alij verò censent Sokalam profecturum, quò etiam Mazeppa collimat; qui jam Fortalitium Brodij præteriit. Additum ibidem fuit, Leopolim Cosacis præsidiariis occupandam, jamq; partem exercitûs illorũ, rectâ Zbaraso destinatam esse. Asseritur pro certò Moschis à Turca indictum bellum, jamq; à Ponto Euxino, an verò etiam ab Ostio Borysthenis in terras Cosacorum irrupisse.

Spargitur item aliquot centenos Saxones Oderam eâ intentione trajecisse; ut Ravicium, Lesznum, & alia loca expilarent: verùm comperto, gnaviter his malis à Suecis occursum esse in tantum; ut summâ præcipitantiâ non sine damno se iterum per Oderam recipere in tutum necessum habuerint: quos fugientes Sueci insequi neglexerunt. Iidem Sueci

Sueci à Wschowo usq; Ravicium sua extenderunt stativa, numerus eorum 12000 est. Hic itidem cum Rege 12000 versantur, quæ in gemina divisit castra, una ad Blonium, altera ad Varsaviam. Castra Polonica & Litvanica trajecerunt in alterum littus, transtuleruntq; se Brocum, & ibi præstolantur Moschos. *A.C.* 1705

CXII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI 30 Aug.

EN meas tam frequentes literas, quas tuæ eliciunt, non excitor affectu tuo, sed opprimor. Reddam mea si reposces, reddam etsi non reposces, nam te meorum consiliorum adjutorem, dignitatis meæ fautorem omnibus in rebus amicissimum cognosco. Nutus summi mortalium mihi pro le¸e merito, agnosco enim obnoxium me, & subjectum esse debere, quidquid in terris est capiti isti Divûm. Non invenio autem cur meliora sperare, aut, cur non etiam graviora metuere debeam. Interim tibi, cui omnia debeo, quid ei jam amplius debere possum? Quæ mihi venerunt nova, defero.

Venerunt Varsaviam Episcopus Camenecensis, Vilnensis, & Kijoviensis Palatini, & 26tâ currentis cum multis aliis Nuntiis in Palatio congregati legi fecerunt scriptum per Secretarium Confœderationis formatum sub tit: Remanifestatio contra Brestensem Litvanicam Manifestationem damnantem istius partis sancitas leges, quam impressam per Palatinatus distribuent, ut intelligant omnes, quòd tres Provinciæ sunt in unum congregatæ, & ut videant, Confœderationem Sendomiriensem, jam esse extinctam.

In eodem projecto datum est spatium ad resipiscendum ad 4 septimanas, ut accedant, aliàs extendentur pœnæ similes, & sine amnistia, ut expressæ erant in Confœderatione Sendomiriensi, ubi insinuatum, quòd per primos Ministros Status ad eam infelicitatem devenit Patria, ut vix forma extet legum antiquarum, cùm omnia erant per adulationem & assentationem Majestati, super quos reassumi debet rigor, & pœna arbitraria, sicuti etiam contra invasores bonorum alienorum, contra ductores, & alios Officiales, qui superviventes, gloriantur titulis honorum & Ministeriis. Voluerunt circumscribere Comitem Dönhoff Mareschalcũ Sendomiriensis Confœderationis, & Chomętowscium Mareschalcum Exercitûs, sed alij in charitate procedendum suaserunt, cum postea in manibus erit totius Reipub: facere, & decidere juxta placitum. Cùm verò Mareschalcus urgere cœpit subscriptiones, excusabat se Episcopus Camenecensis dicendo, quòd se magis passivè, quàm activè gerere deberet, considerando Breve Apostolicum, per cujus transgressionem redderetur incapax omnium obsequiorum ulteriorum; Convictus tamen precibus & minis æqualiter cum toto congressu subscripsit, quæ servitus est, si hæc libertas, æstimari debet? Non est punctum indivisile libertas, neq; tota uno momento, sed sensim cadit, hodie ab excessu, cras à defectu, ut semel amissa, vel parum, vel nihil spei ad ejus reparationem remaneat, non dispar Elephanti immensi molis bestiæ, quæ si quo afflicta casu conciderit vix unquam vel difficulter sese potest erigere. Urgebant alij, ut quicunq; noviter accederet ad Confœderationem, explere deberet eandem juramenti Rotham, sed Mareschalcus multa contra hanc propositionem dixit, quòd scilicet scelerique nefando nomen sit virtus, pro perjuriis puniet nos DEus. Melius Pagani suos Deos observabant, quo-

A.C. 1705 quorum nomina in vanum accipere detrectabant, & nos veri Catholici, jam minùs habemus assumere in vanum Nomen Domini.

Cùm verò ulteriora consilia prosequi voluissent, venit declaratio Regis Sueciæ, quòd nullum Tractatum, nec incipere, nec prosequi vellet, nisi cum coronato capite. Ineuntur ergo consilia cum summa applicatione, quomodo istud fieri debeat. Castra Regis Sueciæ sunt sub Błonie. 31 Aug: Commissarij Suetici Horn, Wachtschlager, & Palmberg, habuerunt audientiam apud Electum Gallico idiomate locuti, optando utriq; Regno tranquillitatem. Commissarij interim eliguntur ad tractatum, quia vellent saltem incipere, & pòst cum coronato capite perficere; Suspensa tamen electio Commissariorum ad adventum Siradiensis, & Podlachiæ Palatinorum. Copiæ Vilnensis, & Kijoviensis Palatini, trajectâ Vistulâ sub Białolenka consistunt, & nescitur, quorsum ituri, nos incertis conjuncturis, idq; in rebus non magni momenti certum te reddere nolumus ingenuè agnoscentes, quòd nihil sit positivi, quod an certum sit, necne, alij, quibus vacat existiment, videantq;. Vellet Palatinus Kijovien: 4000 Suecorum habere, ut resistentiam det Mazeppæ sub Glinialy existenti, qui mandatum se habere asserit à Czaro Moscoviæ, ut ultimis Augusti veteri stylo Vistulam attingat. Rex Sueciæ tamen dare suos dicto Palatino absolutè non vult. Card: Primas omninò urget confirmationem electionis, & Rex Sueciæ instat, ut quantocius coronatio fiat, & ita per iter imprudentis præcipitantiæ incedentes ad miserandæ servitutis terminum perveniemus. Aliud quod scribam non habeo.

AMICO CONFIDENTI. 18 Septemb.

TU meis semper literis modò paucis modò plurib⁹ verbis responsũ dando, me quasi in possessione tuarum literarum constituere voluisse videris, his ergo deliciis, quibus non aliæ palato cordis mei suaviores, & assuefactus cum ab illis paululum abstrahor, quid mirum, quòd motum faciam, si animo commovear, ejusq; calamitas unde mihi provenerit quæram; & si major est calamitas felicitate aliquâ dejici, quàm ascendisse ad eam, nunquam profectò tam altè ceciderim à perpetua humanitatis, & benevolentiæ possessione depulsus, quàm dum literis tuis uti testimonio affectûs privor, ita ut contra istius mali acerbitatẽ, vix non meliùs dixerim scripsisse te nunquam, quàm dolenter amittere usum, & consuetudinem tuas recipiendi. Scribamus ergo vicissim, & non ampliùs inter nos legem taciturnitatis servemus, cùm semper de rebus tuis scire desiderem, satis ne ex voto fluant, ut mihi gaudeam, tibi gratuler, & ita ex creditore, debitorem tibi constitues, cum nullum neque finem, neque modum faciens de me cogitandi, & benè merendi, jam nunc in eo totus sis, ut scribas.

1. Julij horâ 10 abiit Rex Dresdam, & statim Palatium Regium, cui ego vicinus mansi, occupavit Dñus Colonellus Gospod, cum aliquot corporis Regii custodibus, & quando post prandium habita notitia, quòd Dnus Palatinus Czerniechoviensis veniret Pragâ medio milliari occurri, ille tanquam vestigans, & inquirens cum suis militibus cucurrit retrò, & evidenter vidi mihi illum invigilare; mira oppressio domus ardet ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, evadenti suadetur regredi. Unde consilium inivimus quid faciendum, sed quia imprimis id à nobis extorquet fortunæ iniquitas, & quòd benè nobis conscii sumus ire Dresdam, quanquam sub honesta (si honesta unquam est?) debebimus

Franciscus Załuski.

mus esse custodia. Patientiam tolerantiæ tenore servantes, bona quippe sunt, & salutifera mala, quibus nos Dñus sæpiùs visitat, si suaviter ea elevare, & DEO præsentare velimus, adeo nihil est miserum, nisi quod putes. In memoriam revocandum ergo illud censui: verberaverunt me, sed non dolui, traxerunt me, sed non sensi, & quamvis fraudes labia eorum loquantur, habemus in novissimis spem, & spes nostra non peribit, cùm defecerint ligna, extingvetur ignis, & susurrone subtracto jurgia conquiescent. Multa dicent cõntra nos, sed tandem deficient in verbis. Scit DEus evertere, & eruere, & perdere, & iterùm ædificare, & renovare. *A.C.* 1705

Et cùm 3tiâ Julij in quodam loco, ubi imago miraculosa Beatæ MARIÆ Virginis est, & residentia P.P. Soc. JESU fuerimus, itidem habuimus custodes hos, qui ne unum quidem pedem moveri nos absque assistentia permiserunt; Risus dolore miscebatur, utinam extrema gaudii luctus non occupet. Interim tamen in re mala animo bono uti adjuvat, quem qui possidet, nec amittere quidquam vult, nec fortuna potest auferre, cæterum mente caret, quisquis certare cum potentibus audet.

Dominum Patkul vidi, quem provocaverat in duellum Dñus Generalis Dönhoff, sed ille respondit cum magnis injuriis.

V. Ivimus in consortio cum Dño Legato Daniæ, & intra duos dies aquâ pervenimus Dresdam, sed etiam in illa navi, quâ vecti sumus semper unum ex militibus custodiæ Regiæ habuimus comitem.

VII. Fuit in prandio apud me Dñus Comes Stratman, & insinuavit ut Viennam irem pro mediatione Pontificis & Imperatoris, quod ego libenter facerem, si essent media, sine quibus nihil, loqui tamen promisit Regi, ut hanc provinciam tanquam sibi gloriosissimam in se procuret.

X. Fuerunt literæ Gedano quòd Cardinalis nondum se determinavit pro itinere Varsaviensi, & credimus, quòd ille terminus destinatus ulterius differetur.

XIII. Fuit quædam disputatio in præsentia Regis de loco cordis humani, ego in sapientis dextra, stulti sinistra esse allegavi, & inveniri hunc expressum textum in scriptura sancta asserui, & cum denegaretur; ostendi expressos terminos in Ecclesiastici capite 10 versu secundo.

XIV. Venit huc Dnus Beaufond à Principe Alexandro missus cum propositionibus pro eliberandis Principibus, cui ut procurarem audientiam rogatus petij, sed Rex distulit usq; ad reditum, abiit enim ad videndum suum exercitum.

XVII. Venit Dñus Thesaurarius Przependowski Berolino, & nihil boni inde tulit, nec quidem spem, multò minùs fiduciam. Non omnia omnibus æquè placent.

XVIII. Fuit ingens expostulatio mea, venerunt enim literæ Dnæ Palatinæ Lencicienśis superbæ factæ potentiâ suâ, in quibus me habuisse cum Suecis correspondentiam asserit per Dnum Palatinum Czerniechoviensem, quod est falsissimum.

XXI. Attulit posta Dnum Mareschalcum confœderationis Bronisz venisse Varsaviam, & cùm parvum concursum invenisset 11. limitavit sessionem ad 18.

XXII. Fuimus in convivio apud Dnum Legatum Daniæ, ubi legimus in novis, quòd aula Anglica acceptâ informatione, quòd nuper post mortem Gvilelmi Regis Imperator non portaverit vestes lugubres, ipsa

A.C. 1705 ipsa etiam jam acceptas ex nunc deposuit post mortem Leopoldi.

XXIII. Transijt hâc Lipsiam ad videndum suum Principem maritum Princeps Jacobi nostri uxor, vidi illam, lachrymasq; ejus apud Dñum Legatum Cæsareum, & pòst 28 rediit, & ulteriùs ultra Viennã suum iter prosecuta est.

XXIX. Tulit posta Varsaviensis, quòd famosissimum libellum scripserim Romam contra Stanislaum, alia ex parte Dña Palatina Lencicicensis (mulier quæ superbia, & fallacia omnes & mortuas, & vivas fœminas longo intervallo post se reliquit) scribit, quòd contra me aliquod documentum mittat correspondentiæ meæ cum nova aula, & sic ab omnibus partibus impellor, quam rem neq; faciebam parvi, neq; etiamsi innocens negligendam duco, quamvis minimè convicia ista curẽ, sciens quòd hæc fœmina occultas etiam de se querelas sæpiùs in vulgus edere, tanquam laudes suas velit, & ego apud eam odium consequebar semper ex veritate, meliùs certè est habitare in deserta terra, quàm cũ miliere tali.

XXXI. Dominus Pstrokonski duxit tres Nobiles; Dnum Tremeski, D. Ankuuz, & D. Ligęza, quos euntes in legatione à Palatinatu Sendomiriensi intercepit. Ridentur hic talia, quòd scilicet unus in alterum sæviat.

I. Augusti vidimus scriptum Brestâ Litvaniæ, quod tibi communico, & jam putamus nos vicisse.

VII. Cùm habuissem multa communicanda Serenissimo Regi, ivi ad Meyssen, sed nisi in crastino Regem videre potui, ubi 8. manè Patkulio communicatum fuit scriptum, quod dari debet Regi Prussiæ, admissus fuit D. Thesaurarius Przependowki, sed ego non, & evidens diffidentia monstratur.

Hâc eâdem die captus fuit & in carcerem ductus D. Gverin Gallus, quem Rex Gedano ad se vocaverat, ut eum incarcerari faciat, dicitur locutus fuisse contra Ducem Moschoviæ.

XI. Rediit Rex, & accepit infaustum Nuntium, quomodo sub Varsavia fuerit conflictus Saxones inter, & Suecos, qui plus fiduciæ in belli causa, quàm in apparatus robore ponunt, creduntque, quòd non impunè ferent ausi turbare quietem, & quòd Saxones Poloniq; fugerint, primorum Generalis Peykul acceptus fuerit, quòd valdè anxium reddidit Regem, multi cæsi fugæ magis, quàm pugnæ memores, sed id accidit (ut postea compertum est) celeri atq; ipsis demum exitiosã festinatione, quæ cita sunt, post hæc pœnituisse trahunt, & modò res nostræ (sic urgente fortuna) fœde concident; sed faciat me DEUS falsum vatem, potiùs quàm verum cum tanto damno; pericula enim nobis tanta, quanta verbis exprimi non possunt, plùs quàm certò imminent, quod non pauci admodùm sed penè omnes censent.

XIII. Iterum Rex nemini dicto verbo abiit, nescitur quò, Dominus Kors interim valdè insolens fieri cœpit, nec scimus rationem, propter quam bene inquit Comicus: Nihil homine superbo quidquam inhonestiùs, ac injustiùs, qui nihil rectè putat, nisi quod ipse facit.

De occiso Clasbonde Sueco tyranno, qui in tot nobiles sæviit, habuimus Varsaviâ.

XXII. Rediit Rex, & subscripsit Palatinatum Lublinensem vacantem post mortem D. Tarło, in favorem Dñi Drzewicki Castellani Lublinensis, Castellanatus autem cessit Dño Szaniawski Notario Lukonensis terræ.

XXV.

XXV. Habuimus Varsaviâ venisse jam Stanislaum, & exceptum fuisse lauto convivio à Dño Wielepolski Generali minoris Poloniæ, & quòd Generalis Horn in meo Palatio resideat. Dnus Palatinus Mariæburgensis venit Dresdam. A.C. 1705

Petrus Kezwski

XXVI. Retulit Regi idem, nondum esse redditum Breve Apostolicum Cardinali (quòd magnus Jupiter sciet, qui cuncta vigili semper lumine aspicit) quanquam ille, & primum nondum se aperuisse publicè asserit, magna sanè contumacia! aspernanti grandia modica minùs grata venire solent.

XXX. Abiit Princeps Tecinensis Uratislaviam, ex insperato rapta in id consilium, quòd inopinata necessitas afferebat, id Rex doluit valdè, jam enim conclusum erat captivare eandem, & in aliquo loco securo constituere, sed illa prævenit: libenter ea conscribo, quæ scio esse, ut sciantur utilia, &c.

XIII. Sept. habuit relationem D. Smigielski in Varmiam fecisse incursionem & in arce Helsbergensi aliquot Officiales Suecos accepisse cum pecunia ex contributionibus collecta, illum abiisse, ipsos verò novas contributiones, quæ acceptam supplere possent pecuniam, indixisse.

XIV. Abiit Rex venatum, & D. Gratta scripsit mihi, vidisse se duas copias literarum mearum in manibus Cardinalis, quas ad Regẽ mittere intendit, cùm sit mihi infensus ob literas meas, quas zelosè nimis in favorem Regis scripsi ad amicos, & colligatos meos.

XVII. Abiit ex improviso D. Palatinus Mariæburgensis, & mihi per schedam tantùm valedixit, dicitur velle omnino reconciliare Regi Cardinalem Primatem, utinam sanè.

Hodie fuimus in horto D. Daubicz, & ego non benè valens redii, ut hanc finirem, & te de affectu meo securum facerem, tuoq; me recomendarem reciproco, cui si non cæteris in rebus, amore certè respondebo.

EDICTUM REGIS AUGUSTI 15. Aug: IMPRESSUM, & IN LATINUM TRADUCTUM.

UNiversis & singulis notum facimus, quòd quamvis statim post immutationem Religionis nostræ fidelibus statibus ac subditis nostris Regio & Electorali honore & verbo per publicè impressam intimationem de Lobsovia 7 Augusti 1697 benignam impertiti sumus declarationem ac securitatem, quod nos prædictis statibus ac subditis nostris libertatem conscientiæ secundùm Augustanam Confessionem, Ecclesias, cultum Divinum, ceremonias, universitates, scholas, aliasq; possessiones, bona ac reditus intacta ac immutata relinquere, conservare, ac protegere vellemus, quod nos etiam postea pluribus per certas, singularesq; circumscriptiones Cracoviæ 29. Sept: Anno 1697. ac Dresdæ 17. Martij 1700 repetiimus, ac confirmavimus; imò hucusque per speciales remonstrationes intimis Consiliariis nostris Augustanæ confessioni adjectis, cum firma manutentione totius statûs Ecclesiastici in suo veteri esse ac constitutione adeò sollicitè, paternè, benigneq; exhibuimus, ut meritoq; certeq; consideremus neminem reperiri posse, qui nos occultæ, aut apertæ recessionis ab hac benignissimè data securitate

Visitatio spiritualis.

A.C. 1705 argueret, aut infractionis jurium, Religionem, statumq; Ecclesiasticum concernentium inculparet, quinimò singulos paternum nostrũ amorem, gratiam ac protectionem, exinde cum debita gratitudine recognoscere debere. Cùm autem tempore residentiæ nostræ in Electoratu nostro, cum summa displicentia inaudiremus, quòd malevoli, rumoribusque ciendis inclinati ausi sint varios, periculosos, ac præjudiciosos discursus spargere, suspectos nos reddendo, quasi vellemus præfatis assecurationibus nostris contravenire, statumq; Religionis ac Ecclesiæ cum eorum annexis turbare, diminuere, ac innovare, aut alijs ad faciẽdum permittere, uti ejusmodi impiæ calumniæ ex occasione nuper à nobis ordinatæ visitationis super spiritualia beneplacita, ac fundationes conceptæ eò usq; serpserint, ut non tantùm hic in nostro Electoratu, ac incorporatis Provinciis sparsum, quòd nos jam multos Ecclesiasticos ejus Religionis, quam modò profitemur, occultè in terras nostras induxerimus, cum intentione aliquas eis Ecclesias cedendi, verùm etiam, uti nobis relatum est, multi non erubuerint exteris protestantibus Principibus per ejusmodi imposturas varias impressiones facere. Quemadmodum autem nobis nulla unquam innovatio in statu Ecclesiastico, eorumq; annexis per nos aut substitutos nostros facienda in mentem venit, ita sufficienter ejusmodi solicitudinibus in hoc puncto per Vestphalicum Tractatum provisum est. Hinc auxiliante DEo firmum propositum nostrum est, in posterum veterioribus documentis universis subditis nostris toties Regium ac Electorale verbum datum constantissimè tenendi. Certos reddendo fideles status, omnesq; subditos nostros, quòd nos in supratacta visitatione Spiritualium fundationum, nihil aliud intendamus, quàm impedire abusus, qui in administrationem earundem irrepserunt, ac Prædicatoribus, scholarumque Ministris, quæ insufficientem pensionem habent, de meliori subsistentia per Evangelicos intimos Consiliarios nostros, ac supremum Consistoriũ adinvenienda ac stabilienda providendi. His igitur iterũ Regium ac Electoralem honorem, dignitatem, verbumq; nostrũ obligamus. Ut autẽ mendacibus, effrontibusq; impostoribus, qui contrarium spargere ausi sunt, meta ponatur, universos & singulos admonemus, ac præcavemus, ut ab ejusmodi falsitatibus abstineant, sub incursione gravis pœnæ, talis enim conscientiæ, debitiq; sui immemor Calumniator cujuscunq; statûs, generis aut conditionis fuerit, secundùm meritum in vita & corpore, honore ac bonis, sine ulla gratia ac respectu, in cautelam ad occurrendum ulteriori malo punietur. Mandamus igitur hisce universis & singulis nostris Majoribus ac minoribus civitatibus, ac militaribus Ministris, Prælatis, Comitibus, Dominis, Equitibus, Administratoribus, Magistratibus, Judicibus, & scultetis sub amissione gratiæ nostræ, quatenus ejusmodi homines, qui sibi complacerent, ejusmodi malitiosos ac scelestos rumores spargere,

gere, captivent, nobisq; aut Administratori nostro, intimoq; consilio A.C.1705 ad veteriorem ordinationē capiendā notificent. Quicunq; autem delinquentē ejusmodi jure convincendum denuntiabit, habebit ducentos imperiales, tacito nomine suo, in recompensationem, à Camera nostra numerandos. In quorum fidem hoc edictum, assecurationemque nostram m. p., sigilliq; nostri Regij ac Electoralis appositione roboravimus, ac per publicam affixionem, ac denuntiationem ex Cathedris in nostro Electoratu, ac incorporatis Provincijs publicare mandavimus. Actum Dresdæ 24 Augusti.

Hic incipiunt characteres Andreæ C. Zaluski Episcopi Principis Varmiensis S. R. Cancell. Innocentiæ & Veritatis sub Epistolari stylo ad normā priscæ Graecæ Familiaritatis, Authore se ipso veniā petente, si indignatio justa aliquem læserit.

CARDINALI RADZIEIOWSKI ARCHI EPISCOPO GNESNĒSI PRIMATI, & PRIMO PRINCIPI REGNI POLONIÆ.

Dresdâ 19 Septemb.

COmplevit hodie manus Domini tangens me, quod pridem obliquus tuus Eminentissime Primas in personam meam, & ministerium desiderio desideravit affectus, & in quo intentissimâ curâ laboravit. Verificatur jam nunc ille Scripturæ Sanctæ locus: Et ecce versus fuerat gladius uniuscujusq; ad proximum suum, dum Summus in Regno Sacerdos mutatus in delatorem.

Contineo justum impetum, cohibeo coactum dolorem, rationem, quàm affectum sequi malo, veritati tantùm ipsi præcisè indulgeo, quanquam plaga recens, & adhuc in vulnere primo scribere me fortiùs, quàm aliàs soleo illis, quos veneror, & quorum nominibus semper assurgo cogit, vel invitum.

Nemo tenetur honorem reddere ei, qui vituperium sibi facit. Veneratus sacram Cardinalitiam Purpuram, quæ habet in te quod erubescat, scribo tanquam Confratri, Consenatori, & tanquam Primati, præscindendo ab Emiñma dignitate, cui summus honor debetur ab omnibus, à me semper exhibetur.

Non tantùm enim necessariò sed etiam justè ad eo modo scribendum tibi descendo. Qui in id honoris erectus in Regno nostro, super quem ascendi non potest, humili te, ac depresso loco putares stare, si non supra Remp. stares, si non sensus tuos non pro, sed contra Patriam agentibus contrarios opprimeres, & quod magis aggravat, stomacho, non ratione, contumeliis non documentis, maledictis, non veritate utereris, tanquam datum sit jus, optimum quemquam vexandi, & ex ipsa inimicitiarum gloria, gloriam quærendi.

Magis hæc, crede mihi, dedecorant personam tuam, quam geris, quàm me, in quem scripsisti, cui nocuisti. Objecta ego antea tacendo ferebam potiùs, quàm refellebam, Stoica animi firmitate spernebam ea, & longè infra muneris mei dignitatem nixus conscientiâ, optimæ voluntatis, ponebam obliquos calumniæ ictus, masculâ virtute avertebam, atq; eludebam. Cachinnabar sæpiùs, quàm stomachabar, semper enim paleas in me non tela, pulverem non saxa, fumum non ignem jactari credebam. Omnes insimulationes inanes, leves, calumniosas minùs habebam, atque non superbo, sed sublimi, & generoso pede ridens inania famæ conculcabam, ficta factis diluendo, semper ita passus injurias, ut vide-

A.C. 1705 viderer non sensisse. Et nunc fortiter iniquæ sortis furorem supportarem, si hoc meum non cumularet dolorem, si hoc non me adigeret, (etsi silere mallem) ut scribam, quòd Princeps Sacerdotum, Co-Episcopum, Primas, primusq; Senator, Reipub. Ministrum & Consenatorem (potestnè atrocior injuria esse) accusavit, & sit venia verbo, falsâ accusatione ad eum induxit statum, ut nisi esset Pater, sapere eum dicerem haud bebè. Quis hanc telam texuit? quis deduxit machinam istam? quis rexit? quæ sic est nigro sale referta, ut si tantum haberet solidi candoris, quantum extremæ malignitatis, nihil esset eâ vehementius, & acrius. Cogitastíne Eminentissime non tantùm id, quo ego dignus essem, sed quod te deceret? Quomodo verbis unquam satisfacies, quod re mihi malè fecisti?

Tam alienus sum ab eo flagitio (vivit Dominus) quo me sine charitate Christiana aspersisti, ut si adversus illud censores creandi forent, ego inter primos in veste candida eum magistratum petere auderem, etiam hâc lege propositâ, ut si quæ de candidato unquam vel minima suspicio esset, petere non liceret.

Clandestinis cuniculis existimationem, & famam meam aggrederis, si honesta sunt, quæ facis, omnes sciant, si turpia, quid refert, neminē scire, cum tu scias, quanquam hæc jam in fastis ipsis popularis famæ jactantur & ampliùs jactabuntur, & ex te esse hanc infortunii mei causam causarum, nulliq; id vel me non affirmante dubium est. Si aliquid vel in Patriam, vel in Regem peccavi, cur non palàm dicis, cur non publicè, sed secretò accusas! Non satis erat, quanquam satis superque esse debebat ultionis, Varmiam Episcopatum quondam tuum, odio mei eóque injusto in prædam demonstrasse, & dedisse, nisi & me in extremum hoc infortunii redegisses. Præpostera res est inimicum ulcisci, deinde accusare. Ex hoc fonte malorum omnium meorum erumpunt rivuli, ex quibus apparet vera objecturum, si posses.

Quia ego operosæ servituti tergum non incurvavi, quia sæpiùs scipioni arundineo inniti renui, minui jura libertatis, non pravo initio ægrè tuli, pravis consiliis recta opposui, soli tibi, plùs quàm cæteris omnibus tribuere authoritatis recusavi, quia propositi mei summa semper erat, ut quod sentiebam, loquerer, quod loquerer, sentirem, quia rationi semper malui deferre, quàm authoritati, quia nihil opinionis causâ, omnia conscientiæ faciebam, populo spectante fieri credens, quidquid me conscio faciebam, quia à novo consulendi modo non abhorrebam tantùm, sed etiam abhorrescebam, quia spartam, quam nactus sum animo non facilè in diversa flexili ornabam, quia procul eventura vidi, ut totius Reipub: de me judicia sustinerem, & aliqua saltem ex parte illius expectationi responderem, à sensu imò errore in quem multos duxerat fragilitas, in veritatis viam reduxi, quia operam dabam, ne quid esset, quod in me quispiam reprehenderet, quia Dno adhæsi, & pro veritate ex fide pugnans opus illius impigrè feci, ideo ægris oculis odiosa lux erat, quæ puris amabilis, cum flecti nollem, frangi debebam, ideo deveni ad summam malorum lineam, ideo (opus fide superiùs) ex eo tempore, usq; nunc amplificatum priùs, quàm planum factum crimen, suspiciones loco probationum allatæ, & cùm causa laboraretur, falsa rixa quæsita, & nullo merito meo, contumelia tam bene inventa, & disposita.

Undè autem scintilla hæc ad hanc flammam exarsit? nisi à te Eminentissime Dñe, cui quidquid ira dictavit, quasi contumeliis, probris, con-

conviciis res peragi debeat, turbare me, & odiosum facere utiq; parti in animo erat. Poteram ego felicior esse nisi melior esse voluissem. Noverant omnes, cuncti damnarunt obliquum hunc tuum in me affectum, qui, quia nimius erat, modum non habebat. *A.C.* 1705

In publicis Lublini Comitiis nolens, invitus, coactus, spicula depuli, contra nihil jaciens, scuto tantùm non gladio usus. Proposuisti in facie Reipub. contra jus sigilla Regni me tenere, reddebam ea, quia magis hunc honorem inveni, quàm quæsivi, dispositioni Regiæ deferendo, non in planum modò cum illo celebri Romano cive, ædes meas, honorem meum, sed etiam collũ subjiciendo, monstravi palàm plus apud me valere publicum bonum, quàm nominis mei rationem, sed cùm voluisses facere mihi malum, DEus vertit illud in bonum. Tota enim Respub. nemine excepto, non delationi tuæ, sed fidei meæ detulit, & ipse tibi mala cudisti mihi mala cudens, cùm per quod existimationem, & gloriam meam petebas, per ea ipsa non modò restituta, sed etiam corroborata, aucta, illustrata.

Aggressus eras famam, & honorem meum & Varsaviæ (cùm nunquam desit volentibus carpendi materia) ut benè notum Eminentissimo Cardinali Pignatello Nuntio tunc in Polonia præsenti, sed patuit clarè, & evidenter nec veri similitudinem, multò minus veritatem oppositam mihi fuisse, cùm in probationibus defecisses.

Jam dudum ego noviq;, & sentio sinistrum hunc tuum erga me animum, sed potestatis tuæ hactenus non erat absolutaque facultatis, minoresq; erant vires, quàm virus. Non defuerunt venti, quibus lacessitus sum, sed non erant tam validi, ut me potuissent movere. Famæ os semper clausi, nec efficere potuisti, nox sit ut atra dies; ex umbra in solem actiones meas eduxi (nunquam spina vulnerat bonos (ex meritis partam invidiam, inter titulos numerando, justam semper defensionem opposui, cùm opprimebatur innocentia. Religione rem temperabam, crimina objectâ veritate refellebam, nihil etiam coactus de actionibus tuis subnotabam, nec more defuncti Episcopi Opalinski ullo verbo existimationem tuam læsi, amaritudinem atrocitatemq; missas feci, nec me fraternæ charitatis immemorem monstravi, & indè magis ingenua virtutis eminebat victoria, sed nunc dant animum ad loquendum ultimæ angustiæ, quas excusabis, & in bonam partem accipies, si in impetu doloris ingrata profero, dum sunt justa: Dici hæc non solùm possunt, sed etiam debent. Difficilior est moderatio, ubi propius dolor accedit, quis enim tam firmo, & tam ferreo pectore, qui diutius ijs ferendis sit?

Est mihi hoc dolendum quidem, quòd nullo concesso jure hæc fiant mecum, sed multò magis illud, quod origo calamitatis, fonsq; ærumnarum à Primatiali veniat manu. Tacui semper, silui, patiens fui, Reipub. tantùm morbos sub Primatiali nomine auctos incusavi; nunc Alti tonantis Fulminatricem invoco dexteram. Judicet Dominus Arbiter hujus diei inter Israël, & filios Am̃on. Lapsus ubi? quid feci? Officij quid omissum? quæ prætergressus? quid gestum tempore, quid non? scis hæc benè Emin: Dñe, sciat mundus nullo modo esse, quæ non sunt, non præsumi debet crimen, sed probari.

Falleris in multis, & periculosâ authoritate alios fallis. Potentum quales sunt actiones, talis æstimatio. Exorabant multi benè sentientes, sed in cassum deprecabantur, ut à destinatis recederes, tranquillitatem publicam non impedires, mala hæc cessare faceres, quæ omnes male-

dicentes

A.C.1705 dicentes nunc vicem suam, qui in eam diem, & Primatialem tuam dignitatem exiissent, nunc filiorum suorum, quòd non post eam nati essent, deplorabant. Cùm ab hoc fonte tot calamitatum scaturiunt Iliades, ut ægrè ab afflictionum pondere respirar: concedatur.

Sed comprimo calamum resecando injuriam, non retaliando, exprimere eam, & publicam, & privatam necessitas, non voluntas coegit, minuat, mordeat, lædat, labefactet, obscuret malignitas famam meam, citiùs franget dentes, quàm imprimet, ultima talis erit, quæ mea prima fides. Cæterùm de omnibus sentiens honestè, de me modestè. DEo fretus homines non timeo, sufficit mihi fiducia in conscientia posita, & Supremi Numinis præsidium, cui corda omnium extra, & intus patent.

Voto autem, non querela finio, ut Emin: Vra tandem commotiora ad omnia turbanda relinquens consilia, quasi ovis in veri Pastoris caulas reportetur, & utinam tantum prodesse possit Patriæ, quantum voluit nocuisse.

JOANNI SZEMBEK PROCANCELLARIO REGNI POLONIÆ. 21. Septemb.

REM novam (si nova tibi esse potest) & hactenus impracticatam, tanquam fundamentali legi omnibusq; juribus liberæ gentis nostræ contrariam defero. Unde dolorem non tam sentio propter me, quàm propter consequentias (quod mihi hodie, cui non cras?) ostendo & quanquam cùm omnia mihi deerunt, supersit animus, & in præsenti sorte mea non aliter, quàm rupes aliqua in vadoso mari destituta, quam fluctus non desinunt verberare, sed nec loco commovent, nec per tot ætates crebro incursu suo consumunt, ita & ego constantem semper animum gero, gerámq;. Non possum tamen tacere, & collegæ meo, quid ærumnarum mihi acciderit deferre.

Dabitur licentia improbitati optimos quosq; contumeliis vexandi, cùm non quod æquitatis, sed quod potestatis mecum exerceatur. Multa in speciem causæ jactantur, sed ea falsa, nec unquam probanda. Secretò credidit optimus hactenus Rex palàm iratus, & pessimi delatores plùs fidei invenerunt, quàm fidele nec ulli suspicioni obnoxium obsequium meum.

Esset postulandi locus, utrum ratione factum, an præcipitantia? Maledicentiæ suæ frena intemperanter exolvens unus ex pessimis domesticis meis, prius me prodidit, quàm proditionem intellexissem, & fidē invenit. Servus tortus conscium furti quondam Catonem dixit, sed justitia restitit, quid agitis utrum plùs tormentis, quàm Catoni creditis? Non ego hanc inveni gratiam, non datum, quòd unum innocentes oppressi percipere gaudium possunt, tempus justificationi necessarium, omnia non tam ratione, quàm impetu acta. Et quanquam leges postulent, ut reus ipse accusationem audiat, & dictâ pro se causâ expectet judicum sententiam, quanquam eædem leges neminem carcerari, & condemnari permittant, nisi jure victum, tamen ego ad sinistram relationem condemnatus, & incarceratus hæc scribo. Nemo celerius opprimitur, quàm qui nihil timet. Jámne Polonia nostra in servitutem non it, sed cadit? si aliquos fortuna liberat hâc pœnâ, metu neminem.

Poteram quidem meritis meis factum hoc avertere, quorum nemo fidelior testis, nemo magis conscius, nemo frequentior laudator extitit, quàm tu; Nec perturbaris istis angustiis, sed cum charactere Episcopali,

li, ad Pontificis, ex Officio Senatoris, & Miniſtri ad Reipub: pertineam judicium, illuc humiliter remitti peto, ubi pro meorum qualitate factorum judex verus, & juſtus, aut ſupplicia decernat, aut præmia. Reſpondebo audacter, quia conſcientia recta teſtimonium prohibebit, & verba ſuggeret ad objecta calumniatorum in deterius recta torquentium. *A.C.* 1705

Non invidebo interim altiùs ſtantibus, & ad ea tempora veniſſe me arbitrabor, quibus credi debet, cælum unius poſſe humeris inniti. Non reluctabor fortunæ ex profeſſo mihi infeſtæ, dignitatis jacturam libens, modò juſto judicio exponam, & latam oſtendendæ virtuti nactus materiam amiſiſſe me libertatem dolens, ſed non ſentiens feram caſum. Sæviat fortuna quantùm velit, nulla poteſt calamitas intervenire tanta, ut vel culpam profitear, vel veniam deprecer. Non defui unquam officio meo in Principem, & in Patriam, & hæc calumniæ vis cum ſumma malignitate illata, non deprimet virtutem, ſed extollet.

Apertè ergo loquor, & circuitione nullâ utor, ſi quid feci, ſi quid commerui, ſi quid peccavi, judicer, non præſumi, ſed probari crimina debent. Conſideres ſi non juſta, ſi non æqua peto? ſi ſinguli ita lædemur, univerſi periclitabimur.

Inter Byſantinos Oratores unus interrogatus, qualis Byſantiis lex eſſet? qualem ego volo reſpondit. Quæcunq; tu voles omnia facilè fient, nullum calamitati meæ ſolatium efficacius, quàm in tua fideli, & ſincera repræſentatione repono. Et cùm invalidum tantùm natura ſit querulum, nihil amplius dico, & taceo. DEum pro perſequentibus, & calumniantibus me rogo, & ad te (ſine quo nihil) iterum cum plena fiducia recurro, maneoq;.

CONSTANTINO SZANIAWSKI REFERENDARIO M. D. L. CANCELLARIÆ MAJORIS REGENTI, CANONICO Varmienſi 21 Septemb.

DUM ſcribo Domino Procancellario, ſcribo tibi. Conglutinatæ enim animæ veſtræ, nec eſt quod latet, unum, quod alter ſcit. Cùm tamen magno dolori ſufficientia verba reperire difficile ſit, ſeparatim & confidenter ſcribere placuit, quanquam melius ſit aliquando vel cum cauſæ detrimento tacere, ſolo interruptæ fidei teſtimonio contentum.

Nihil profuiſſe fidei meæ ad omnem Legem exactæ, nihil diligentiæ, & operæ, ne quid eſſet, quod quiſquam in me reprehenderet; facilè concludes, cùm id, quod nunc patior, non culpâ meâ, ſed proditione mihi accidiſſe ſcies. Veniet enim tempus, quo iſta, quæ nunc latent, in lucem dies attrahet.

Quem tandem titulum mea calamitas habebit, non ſum par dicendo, nam miſeriis victus, depreſſus, obrutus, vocem quoq; ipſam in tantis perdidi malis, quæ miratur noſtra, atq; omnis mirabitur ætas. Ne tamen in poſterum taciturnitatis me meæ pigeat, vel pudeat, amicis communico, omnia enim hæc, quæ occulta exiſtimantur, jure cognitionis publicæ detegi debent, ut malis in aperto poſitis innoteſcant cauſæ. Toleranda quidem ſors eſt, cùm robur neceſſitatis ſit inexpugnabile, frangenda hæc omnia tela, ſcutum proferendum contra inimicos, gladius non ſtringendus.

Lugenda potiùs, quàm legenda, nec ab iis, qui fecerant laudanda infelicitatis hujus meæ, quæ in hominem cadere ſuprema poteſt hiſtoria, poſteris erit. Ho-

A.C.1705 Honores ego semper admisi potiùs, quàm quæsivi, & nunc nullâ culpâ meâ, illorum operâ apud quos veritas, & calumnia juxtà valent, privor illis indignè immeritus. Quomodo hæc dissimulanda? & dolor quem graviorem pudor facit, quomodo continendus?

Scio ego, quòd DEI maximi beneficio, divorumq; auxilio, qui justæ causæ nunquam desunt, veritas, quæ est filia temporis, clarè patebit. Et quamvis non audeam comparare me, qui se ipsos comendant, illud tamen pati nequeo, quod cura una, & unum sit studium illis, quibus lapides censentûr, qui flosculi sunt, optimos quosq; calumniâ opprimendi. Patior quidem forti corde, & seposito metu, omnia hæc quæcunq; præoccupatæ mentes, & lingvæ in me conjiciunt, unicum contra omnes calumnias innocentiæ præsidium habens. Sed consideres precor, an non satis datum fidei, quam Regi meo debebam, res certè me tacente loquitur, armis suis profligatur facilè mendacium.

Vana hæc, quæ Euripi in modum alternis vicibus affluunt, ac refluunt, contemnere ego jam pridem didiceram, & cum magno illo dolij habitatore meâ virtute me involvebam. Cùm tamen non intra verba malignitas consistit, sed ad hæc violenta procedere coegit, quæ mihi gloriosa, authori non satis honorifica semper erunt, postulat hoc ministerium meum, ratio suadet, fama obligat, conscientia stringit, jubet ætas jam ad occasum vergens, ut intaminato honori, & domûs, & personæ meæ publicas dem vindicias. Feram & perferam usq;, quæ patior in corpore, sed tamen apertè loquar, injustè me pati, injustè delatum. Tam autem scio, cujus sit hæc techna, quàm me vivere.

Patefiet veritas, & nunquam aliam contumeliosius videbit mundus factam injuriam, quàm hæc est mihi, circumventus iniquè, impiè, extra noxam accusatus, suspicione me brevì exolvam, injuriam inclementer illatam expurgabo, crimine falso me expediam, & sicut per ostium semper ad honores intravi, sic me in illis, & totus quamvis illabatur orbis, conservabo.

Quanquam opes, honores, dignitates, ridebam semper, & flocci pendebam, satis beatus, si me virt⁹ comitaretur, & bonorum amor, quam DEUS fovebit mentem quamdiu vitam. Illatam nihilominùs per temeraria judicia, & præcipites condemnationes, injuriam non feram, non patiar, non dissimulabo, extorquebunt pondera vocem, & re verba cōfundam, nec ex rumoribus vulgi statuendum convincam.

Ut nix solis radios, sic fraus veritatem ferre non potest, utraq; defluit, illa in lutum, hæc in confusionem.

Confidenter ergo te, & fraternè compello, ut innocentiam meam defendas, tibiq;, & aliis persuadeas, inconvenienter, & injustè hæc fieri, quæ fiunt, proq; affectu tuo angustiis meis assistas.

LUDOVICO ZALUSKI EPISCOPO PLOCENSI FRATRI SUO
22 Septembris.

CUm jam in hanc horam fama publica, cujus pedes veloces, perferre potuerit infortunium hoc, quod omnes homines, ex omni populo, tribu, atq; lingva mirantur, unde famæ meæ, & existimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia in pejorem partem interpretantibus inuri potest, revelatâ fronte, & pectore tanquam fratri defero hæc, in quibus magis video, quàm indignor, ne quid præjudicatæ opinionis afferatur, ne inimici, qui hoc malum causarunt, etiam ad fallendum

dum compoſitis verbis multitudinem referant. Minus patitur, qui patitur. Communico injuriam, & ſimul certiorem reddo, quòd eam eò æquius tolero, quò iniquius illata. A.C. 1705

Tu, qui ſenſus meos perſpectos habes, cui ſtatus vitæ meæ, qui is eſt, ut ignorari non poſſit, eſt perſpectus, judicabis utrum hæc, quæ mihi oppoſita, & non probata, dignum aliquid criminis carcere habeant, ad quem damnatus. Noſcitis viri fratres mei, quòd totis viribus & vos, & ego ſerviverimus Dño, quòd debuimus facere, fecimus, bona omnia, fortunas perdidimus, & pro hoc zelo ecce præmia noſtra, ecce merces noſtra copioſa! conſilium fecerunt inimici mei, ut me dolo tenerent & accuſarent in multis, expectatorantes priſtinã malignitatẽ, pingentes & quæ pingi non poſſunt, omnia falſa objecerunt. Multi palàm, & plures occultè, cum juſto bello ſuperare non poſſent ex inſidiis aggreſſi. Omnia hæc ùt non expectata & me, & omnes reddunt attonitos. Conſurrexit ex domeſticis, qui inimici mei ſunt plerumq;, à primo capite appretiatus Clericus ille toties malè notatus Chmielowski, qui lucri aviditate præponderante pietatem domeſticam, dixit quæ dicere juſſus, nec inventus eſt, ut olim verax Orator unico teſte in judicio allato Judicibus exprobans, uni teſti nè ſiquidem Cato eſſet, non credendum eſſe.

Quantùm hoc feriat in honore, feriat in anima? paterer facile injuriam, ſi eſſet vacua à contumelia, ſed illi hoſtes eò graviores, quia contra diſſimilem omnem nocendi voluntatem exerere non dubitarunt. Unum concedendi petii mihi munus, idq; unum ſummis uſq; peto precibus, ut liceat Regi optimo loqui, ut liceat ad Judicem competentem mitti, cum nullà ſit ærumna gravior, quàm ſilere, cùm defenſionis media ab ipſa innocentia ſuppeditentur, de qua omnibus conſtabit, modò loqui liceat.

Video ego evidenter, quòd illi, qui meritæ tot per annos gloriæ meæ, non tantùm invidebant, ſed etiam inſidiabantur, honores quos pacatà Republicâ habere non poſſent, turbatâ in omnibus membris avidè captant. Illi certè ſunt, qui dum clàm, aut palàm partium ſtudia fovent, non eò inclinare ſolent, ubi veritas, ſed ubi applauſus uberior aucupis honorum, pecuniæ ſpes, ſimiles illis, qui angvillas turbato quærunt ſtagno, aut qui aliorum incendiis, vel naufragiis rem faciunt, ſcorpionum more, qui dum ludere pauliſper videntur, aut blandiri, mox obliquâ caudâ feriunt.

Vix me hîc teneo, quia effluam, quin dicam omnis mei initium, & cauſam mali, quin nominem illos, qui inter ſe diſſentientes convenerunt contra me. Sed indicare eos mallens, quàm nominare, pudori eorum parco, & taceo propter charitatem Chriſtianam, quam ipſi abjurarunt. Audietis illos ab aliis, ſatis & ipſi facilè divinabitis.

Triumphant nunc, & vix non Cæſaris victoriam, Cannas & Hectoris cum Achille Monomachiam jactant. Si ego minutos iſtos DEOS caviſſem, ſi non flocci feciſſem, non cogerer nunc hodie iſta devorare. Interim tamen obſecro te, alioſque chariſſimos fratres, per quidquid eſt divinum, atq; humanum, ut nec minimum vindictæ gradum incipiatis, ut affectum ponatis. Creſcat Ròma Albæ ruinis, nos crudum dolorem mitigemus, atq; mergamus, & ad id nos componamus, quod ratio ſuadet, ad quod neceſſitas cogit. Et quamvis homines ſimus nõ ſcopuli, & illiſione rerum fortuitarum moveamur, ſupremæ nihilominus voluntati noſtram ſubmittamus, à qua robur in hoc mœrore noſtro certum, modò æquus animus ferat, quod illa jubet, leve fit, quod bene

A.C. 1705 nè fertur onus.

Mittam tibi brevi relationem infortunii mei eò veriorem, quòd primæ in terris poteſtati Vicario Chriſti tranſmittendam.

Frater noſter Dominus Palatinus Czerniechovienſis contraria omninò promiſſis patitur, & quanquam ſi culpa eſſet, mea eſſet, ille tamē in eadem mecum cum tota domo, ſororeq; noſtrâ navigat navi. Sed ferenda, imò, ut jam dixi, devoranda hæc ſors eſt; fruſtra enim nos vexat, & urit, quod emendari non poteſt. Contra Regem iterum iterumq; precor nihil dicatis, tantò minùs faciatis, diligentius Dij coluntur irati. Me ametis, uti ego ſoleo, & omnia bona, quia bonum DEUM habemus, expectetis.

CAPITULO VARMIENSI Eâdem die

INnotuit jam credo, fratres chariſſimi, infortunium meum, tanquam pretium pro miniſterio, in quo cultu rituq; perpetuo in conſpectu omnis populi Regi meo, & Patriæ ſervivi. Teſtes ipſi, & conſcij fuiſtis, quòd temporibus mutabilibus, immutabilis in Regem fui, ac proinde inexpectata hæc novitas plus aggravare & pondus adjicere calamitatibus deberet; ſed vellem fratres chariſſimi, omnes vos eſſe ſicut me ipſum, ſedulò cogitans, neq; meo ab animo unquam dimittens, quòd quidquid adverſi contigit mihi, à DEO im̄ittitur, qui quòd ſaluti meæ expediat, longè quàm ego ipſe meliùs noſcit, obfirmata ad tolerandum quanquam lugubri mente nihil flectens, nihil fluctuans divinæ voluntati morem gero, cui nemo poteſt obſiſtere, eiq; totum me trado. Quid ſtultius, quàm nihil proficientibus more Gigantum velle cum illa pugnare.

Æquo proinde animo fero, quæ emendare, vel mutare non poſſū, & DEUM quo authore cuncta eveniunt, ſine murmure laudo, & etiam ſi interdum non poſſum, quin doleam, cùm cogito illud mihi ab eo contingere, à quo minimè ſperabam, tamen quoniam ita viſum eſt cœlo, exercere me per illos, qui ut muli in matres recalcitrant, & per hæc dura, & aſpera ducere ad metam, quæcunq; deniq; accidunt adverſa, mœſtitiâ animum nequaquam dejectum, nec hâc mutatione exaſperatum habens, nónne & Dominus tam indigna pro me perpeſſus eſt? patior depulſis moleſtis ab animo cogitationibus, & omnia adverſa ſuſtineo, ſpem auxilii ejus non abjiciens. Nunquam enim ille à ſuo eos auxilio deſertos relinquit, quos in filiorum loco diligit, quos præcipuâ providentiæ ſuæ parte complectitur.

Potentiorum autem injurias hilari vultu, non tantùm patienter ferendas eſſe ſciens, quæ plerumque non incidunt, ſed veniunt, glorior in tribulationibus, in perſecutionibus, in anguſtiis totas perpeſſæ calamitatis pœnas, tot peccatis meis debitas, Divinæ voluntati, arbitrioq; permitto. Credo DEO, confido DEO, ſpes omnis in ipſo, quæ enim eſt expectatio noſtra nónne Dominus, qui ſolus poteſt educere me de terra Ægypti in fortitudine magna, & manu robuſta. Omnis ſors mea beata eſt æquanimitate tolerantis, ſpem non dubiam habens, quòd confundetur calumniantium malignitas & illud quod putabat facere materiam afflictionis, ego faciam eſſe virtutis, dum veris falſa redarguens, repoſitam recipiam coronam juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus. Objecta mihi ſunt, quæ non modò verà non ſunt, ſed nec veri ſimilia, & ſic virtus cedere debet, proſterni tamen non poterit. Utique hæc à ſuprema voluntate dicta homini Chriſtiano eſt lex, premi, jactari, concuti.

Secu-

Securus interim & plenus fiduciæ, plenus animi, vitæ anteactæ, *A.C.* 1705 conſcientiæ, & ſenſus, illibatæ integritatis, non tam hoc deterreor periculo, affligor infortunio, quàm diſrumpor dolore, quòd tamdiu conſortio dilectiſſimæ ſponſæ meæ caream, & hoc eſt, quòd non re ſolùm, ſed & cogitatione moleſtius mihi eſt. Major hæc venit indè ſuper me tribulatio, quòd in hoc rerum motu, & metu, aſſiſtere illi nequeam. Teſtis tamen eſt mihi DEus, cui ſervio, quòd vos porto in ſinu meo, quòd Dominum DEUM pro omnibus vobis oro, quòd ſine intermiſſione indignis precibus meis memoriam veſtrî facio, ac proindè firmiter credo, quòd ille non relinquet vos orphanos, quòd me non permittet mori, donec videam faciem veſtram, Dominus eſt, quod bonum in oculis ſuis faciat. Oratio interim pro affectu reciproco, quem demereri ſemper cupiebam, fiat pro me pro peccatis meis, & imprimis pro Ssmo Dño noſtro Clemente Pontifice Maximo, & pro præſentibus neceſſitatibus, ut videns videat afflictionem populi ſui, & miſereatur. Inſuper ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem DEI, & refrigerer vobiſcum. DEUS autem pacis ſit cum omnibus vobis.

PETRO KCZEWSKI PALATINO MARIÆBURGENSI 24. Septemb.

ABitus tuus tam inſperatus non ex vano perſtrinxerat cor meum, ſi fuiſſes hic, ſi quid acceſſiſſet læti, gemina fuiſſet mea voluptas, ſi quid mali, uti ſatis eſt ſuperq; mali, amor in me tuus dimidium ademiſſet ægritudinis. Non ſentire infortunium & dolorem recentem non eſt hominis, ego hominem me ſcio, & niſi ratio temperaret, etiam lacrymas fundere non dubitarem. Cognoviſti ex aliis quid factũ ſit mecum, ex me ſcito.

Incipio cum Scriptura. Audite hoc Senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ, ſi factum eſt ſimile huic in diebus Patrum veſtrorum! Filijs veſtris hoc narrabitis, & filij veſtri filijs ſuis, & filij eorũ generationi alteri. 3tiâ die poſtquã (ne ſcilicet acceptæ contumeliæ deformis fuiſſes teſtis) Dresdâ abiiſti, accuſationes in me multæ, & accuſatores non pauci ſurrexerunt, ille Chmielowski, ille Venerabilis Kors appretiati, qui manducaverunt panem meum, levaverunt contra me calcaneos ſuos. Multas & graves cauſas, quas tamen ego necdum ſcio, objicientes nunquam probaturi, de quibus me accuſarunt teſtimonium mihi reddente conſcientiâ. Cuſtodiæ ergo traditus ſum, tanquam in recenti crimine non auditus periniquo jure, & ſumma characteris Epiſcopalis, & legum Patriarum cum injuria. Cauſa, quæ nec civilis eſt, criminalis facta eſt. Reus actus, atq; peractus ab iniquis meis, atq; invidis, qui ita juſſerunt, inſtiterunt, urſerunt, coëgerunt. Parricidam non eſſe afficiendum ſupplicio, niſi legitimâ viâ convictum, & condemnatum leges jubent, mihi, magnum dico, ſed verum eſt (magnum enim eſt, quod verum eſt) defenſio omnis adempta, & ſine ullo examine ſub cuſtodia conſtitutus ſum. Quis unquam pronuntiat, priusquam alteram quoq; partem audierit. Ne judex fueris, partes ni audieris ambas. Facta fuit pro ſe dicendi poteſtas Miloni homicidæ, facta Verri ſacrilego, facta Catilinæ parricidæ. Oreſtes quoq; cùm ſuam matrem propriâ manu occidiſſet, tamen in defenſione non facti ſed juris auditus eſt. Hic ad famam falſa pro veris ſæpiùs tradentem, malitiosè potiùs, quàm verè à peſſimo ſervo vix accuſatus, & ſtatim condemnatus ſum.

A.C. 1705 Qui verò lapidem hunc volverunt, & hanc telam texuerunt, venient statim in mentem, præterita respicienti, præsentia tangenti, nec sunt ex abdito eruderandi. Scio ego, quòd malignitas non poterit usq; adeo tegere lumen veritatis, quin illud per obstantia brevi erumpat. Contrahere cælum, solemq; nubes possunt, diem auferre non possunt. DEus, coram quo omnia nuda Numina conscia veri, & ipsa rei veritas se tuebitur, ipsa se falsitas coarguet. Medicus omnium necessariorum malorũ tempus est, quod innocentiæ meæ veritatis testimonio medebitur.

Rem inauditam à Polonia condita, nec audiendam futuris sæculis, ut gesta est ad ungvem pro filiali confidentia juxta ac debito Pontifici Maximo describere debeo, vera erit, quia Vicarij Christi oculis legenda, postquam mittendi originalis securam occasionem nactus fuero, quæ si unquã aliquando, nunc certè mihi difficilis est, copiam tibi suo tempore communicabo. In qua plùs, quàm Religiosâ Historicorum fide, cùm singula eventa amplioris esse deberent expressionis, ea tantùm dicam, quæ memoratu digna acciderunt, & quæ omninò prætermitti non poterunt.

Desino nunc, nec enim libet licentius exspatiari in hoc querelæ campo, hoc tantùm liceat repetere, quòd dicta in me inimicorum à factis meis, ut non cælum à terra longius distant. In officio hoc laborioso, & addam invidioso id mihi negotij credidi solùm dari, ut ita muneris ratione in solem evocatus viverem, quasi omnes censores nactus fuissem. Post editam animi constantis, fideiq; inviolabilis famam, id egi, ne factis, atq; consiliis meis quidquam fucatum, aut falsum inesset.

Recordabar bene magni illius inter Græcos Civis memoratu digna verba, qui cum in eum multis inimici invecti erant maledictis, respondit: ego utilia populo consului, sed non parebant mihi. Idem Antipatro in re minùs honesta operam suam requirenti asperiùs dixit: Non poterit Antipater me simul & amico uti, & adulatore. Adulatorũ assentatio perpetuum malum Regum, qui cùm ea, quæ volunt, libenter audiunt, sibi adulari sinunt, & falli æquo animo patiuntur. Adferebam ego, non quæ placebant maximè, sed quæ credebam optima, & propterea verum dicens factus sum inimicus. Testes proinde ego voco cælum, & terram, post calumniam natam turpiore, & apertiore calumnia neminem petitum fuisse. Ego tamen his non perturbor, quæ meæ potestatis vitare non erat, spesq; bona me tenet, quòd DEUS lentus, sed certus vindex, qui solus est omniscius, & erroris expers, non homines qui quotquot sunt, opinantur, vacillant, errant, ab his angustiis & calumnijs me liberabit. Hæc in crudo dolore.

ALEXANDRO SALLAROLI THEATINO 26 Septembris.

ÆQuè tibi mirum erit, quàm certum est ante dies quinq; hoc est 19. Septemb: vocatum me ad Serenissimum Regem, ubi quæ mihi ventura essent ignorans, dum comparui sinè dubitatione accersitus, incepit loqui mihi tanquam potestatem habens, & ostendere magis inimica, quàm vera objecta, literas scilicet Clerici mei Chmielowski manu exoratas, quem ego sæpiùs asini caput nominavi, merebatur enim, sed eo ex capite sinuoso immensas eum emittere turbas potuisse, malo meo expertus sum, Quid autem in illis literis contineretur, non explicuit, fateri tantùm me, nomine meo, & me jubente eas scriptas omninò pro authoritate desideravit & jussit. Imperare mœrori

rori silentium non potui, quamvis cogitabam, non quantùm ille iratus, sed quantùm liceat irato, & quid dicerem planè nescius, dedi dolori, (tactus eo intrinsecùs) non quantùm poscebat, sed quantùm consuetudo in defendenda justitia, & veritate. Profundere etiam animã pro ea debiti mei, virtutis, laudis, & præmii ducens. Petii humillimè, ne prius objectis his credat, quàm de eis judicet, ut ad fundum veniat, ubi veritas posita est, quam nunc in summa terra & levi manu quærit. Addidi, quòd si causam seriò examinaverit, non modò me absolvet, sed nec levi quidem pœna mecum transigendum esse putabit, sed Regibus boni, quàm mali suspectiores sunt, semperq; his aliena virtus formidolosa est, non ergo ad ordinem respiciens, nec ad dignitatem, tempus, qui omnium consiliariorum est optimus, præstolari nolens fortiùs institit, ut faterer, & ut darem clavim, quæ secretiores illos aperire, & explicare posset characteres, ex abditiori loco, quem infallibiliter in vestibus meis me habere dixit, eruam, illiq; tradam. Non in hoc Regem unquam mores sui antea ferebant, & sit cum venia dictum, animum non verè mansuetum, sed severitatem ejus arte quâdam necessitatis causâ fuisse celatam, nunc demum agnovi, quòd illis, qui altiùs hujusmodi rem considerabunt, dijudicandum relinquo. *A.C.1705*

Repetii iterum cum submissione debita, & solita, latiùs diffuso sermone, quàm ut hic breviter colligi possit, mox verum ne sit hoc? appariturum, & ut (malitiam magis inimicorum, quàm irã Regis timens) malorum impetus mollivissem, omnes quascunq; penes me habui extrahere literas, abscondita quæq; ad conservandas eas eruere loca, audacter cœpi, conscientiâ recti fretus, omnia in oculis Regis evolvi, nec quidquam quod quærebatur, & quod invenire cupiebat planè reperit, quomodo enim reperiri potuit penes me, quod nusquam fuit. Facessivit trepidatio, procul abiit metus, timores exciderunt, hanc injuriam mihi indigno illatam, magno animo ferens, ignarus utrum deberem mirari, an timere, nunquam enim nec contra eos scribere, qui possunt proscribere, sed nec contra ullum didici, & consuevi, amaritudines forti animo, magnâ fiduciâ, bonâ spe causam veritatis, causam justitiæ, nam hæc est causa DEi, defendi, propugnavi, & evidentes doloris mei causas eò liberiùs explicui, quò innocentius petebar.

Sciendum verò, quòd ego tunc nesciebam, & nunc, non alieni enim negotii, sed mei narrator, omnino non omittendum reor, referens ordine malorum meorum eventum, quem nemo tam crudelis, nemo tã sævus audiet, vel leget, ut mihi non compatiatur; aliquorum enim judiciis oblatrantium non satis moveor, qui in utramq; partem aut amore Regis, aut odio labuntur meo; sciendum dico quòd in illo cubiculo, ubi hoc magis atrox, quàm longum fuit certamen, parata erat mensa, & pro septem, vel octo Consiliariis, qui in proximo erant, disposita cum sedibus, chartâ, calamis, & atramento paratis ad examinandum me, ut scilicet confessio proprii mei oris decreto formando materiam suppeditasset, nam quæ ego repentina credidi, illis prævisa venerunt. Sed cũ Rex veritatem exquisivisset, & ego mendacium dicere non potui, mallens crucem pati, quàm mereri judicium hoc, quod paratum erat, evanuit, & me cùm iterum iterumq; admonuisset Rex, ut faterer, & ego iterum iterumq; fateri non posse omnino contra veritatem dixerim, abire jussus, exivi, & infinitos aulicos, qui numerari, suppetari non possent, & nunquam frequentiorem in Regia concursum vidi, omnes enim scire eventum rerum desiderabant, quæsivi ubi esset Generalis Dönhoff, quod

A.C.1705 quod mihi pòst vitio vertebatur, quanquam id ideo feci, ut ad prandium antecedenter à me invitatum duxissem. Nunquam minus imperterritum rebus his vidisses, quanquam ictus eò gravior, quò minus speratus, & inexspectatus erat. Inveni domi, quem requisivi in palatio, sub id enim tempus Consiliarius Meiler ex Saxonibus cum duobus quos copistas in Cancellaria vocant, & Dñus Dönhoff, & Szembek ex Polonis in domum meam missi, quo vis non ratio trahebat, omnia secretiora sibi aperiri, omnes meas scripturas reddi, nomine Regio jusserunt, & mei obedierunt, integrum non erat authoritati repugnare, & si repugnare voluissent....

Inveni eos Comissionem hanc finientes, & cum summa resignatione opus inceptum juvi, portari etiam scrinia omnia feci, claves reddidi & quidquid intus erat revidere permisi. Acceptæ scripturæ tanquam in triumpho (diceres ipsam victoriam vicisse) portatæ, egregiam verò laudem & spolia ampla! Revisæ à multis, & pòst alterâ die mihi remissæ sub sigillo Regio, sub quo hactenus tenentur, & ad diem judicij etiam extremi tenebuntur.

Missæ interim sacrificium dici ordinavi, & medio absoluto, significatum est mihi Dominum Colonellum Bretsneider (idem est qui Ablegatum Galliæ Dominum Deheron Varsaviæ raptum abduxerat) loqui mihi nomine Regis velle, & cum finem sacrificii expectare noluisset intrare permisi, arestumq; personæ meæ ex parte Mtis suæ impositum audivi, factâ provocatione ad summum Pontificem, cui ut Episcopus, & ad Rempub. cui ut Senator subsum, magis indignatus, quàm disputans, ne dum calcari nolimus, videamur posse calcari, non tam libenter, quàm reverenter dictum arestum, quid enim potui recusare? suscepi. Post prandium Dominos Dönhoff & Szembek ardentissimè rogavi, ut Serenissimo nomine meo, quàm demississime supplicarent, ut mihi tres solos dies, etiam sub custodia, si ita placet, impertiri velit, modò sine tam magno strepitu, & ut eo, quo tunc, nunc utar termino, sine tanta publicitate, & ego honorem meum, & vitam, & si quid carius his esse potest in vadium dare paratus sum, quòd his tribus diebus claram, nec ulli suspicioni subjectam monstrabo palàm innocentiam; quæ ipsi non promittebant modò sed & spondebant. Et id ipsum per Dominũ Generalem Fleming, qui me eodem die invisit petii supplex, sed quis jacturâ movetur alienâ! multi sunt, qui incendium malunt spectare quàm extinguere, non sum exauditus, revellere objecta volentem renuerunt, orantem vel audire aspernati sunt, imò statim in portis civitatis, quæ dum ego examinabar à Rege clausæ erant, & non nisi circa vesperum apertæ, mandatum fuit, ut nec ego, nec quisquam ex meis dimitteretur promulgatum, & in scripto affixum, & sic quem voluissent torquere, tamen nolebant audire, quem nocentem probare confisi non sunt, innocentem sine probationibus condemnare, & inaudito irrogare pœnam fecerunt, id quod petij non obtinui, & factum est vespere, & manè dies unus.

Hic qui sigillatas scripturas mihi in crastino, ut dixi apportavit, inventa fuisse in cifris meis multa nomina asseruit, quæ quoq; in literis interceptis reperiuntur, nam id quoq; eodem fine, quo omnia alia meditata sunt, & facilè id fieri potuit, cum eo modo cum multis ante significandi secretiora usus fuissem cum Cardinale scilicet Primate sub tempus interregni, & alijs. Ad condemnationem ergo eò faciliorem hoc artificio usi sunt, nomen Regi ut magis in me exacerbarent Prothei,

thei, ipso Chamaleonte in mutanda forma celeriores dederunt, nullusq; ex præcipuis in aula est, quem non immiscuerint, ut me omnibus odiosum reddidissent. Literarum autem harum auctum fuisse numerum audivi, heri tres, vel 4tuor fuerunt, & hodie plùs quàm 15 numerantur, heri omnia in cifris, hodie plurima absq; cifris. Nec mirũ hic, qui scripsit primus artifex, cui ad exercendam artem instrumenta non desunt, est, nec erit difficilis ad ulteriora, qui antecedenter tanta ausus. Quàm in manu, & ad manũ justum verò esset, ut hic, (ùt quondam usus ferebat) qui falsum testimonium dixerit, vinciatur apud eum, in quem dixit. *A.C.* 1705

Eodem die hoc est 20 Sept:, sequor enim ordinem, & dierum, & malorum, D. Generalis Dönhoff insinuavit Fratri meo Palatino Czerniechoviensi, ejusq; uxori, sorori, & nepotibus meis, quorum unus annos decem non excessit, Regis nomine arestum manendi domi, nec ex ea exeundi, quod mihi dolori fuit, magis alienis periculis intento, quàm meis propriis anxio, mœrore enim illorum macerari, marcescere, contabescere debui, & lacrymis debilioris sexus futuri expectatione solliciti, tam justè cadentibus. Quisquis audiet hæc, si amicus est, deflebit, si inimicus, spectabit, illi à patriis laribus, à conspectu natalis soli, ab assueta aura accersiti spe ac promissis ingentium gratiarum, venerunt his freti nunc indignè facinoris, si quod erat, participes cùm non sint, idem subire periculum, omni ratione subducta, eandem debent pœnam pati. *Franciscus Zaluski.*

Missus eodem die Berolinum D. Generalis Fleming, ut majorem informationem clariusq; lumen de hac prætensa mea correspondentia caperet. Dominumq; Iligen Ministrum ex primis aulæ illius requireret, quatenus clavim à cifris, quæ à me dari non potuit (habere enim priùs dicit quàm dare) communicaret, meq; correspondentem declararet, sed iter quoq; hoc inutile esse debuit, nihil enim reportavit, nisi habere eam aulam ubiq; tales, qui sibi scribant occurrentia, sed de me nihil unquam scire, quanquam post reditum Dñi Generalis alia vulgata sunt, quæ me tanquam convictum arguebant. Omnia ex composito fiunt, unus mentionem infert omnes approbant sibi plaudentes, ac mutuum ut ajunt scabentes. O quando illa veniet dies, qua nemo in honorem Regum mentietur? Insuper quod Chmielowski Clericus, quem ego nec oculis meis vidi, in præsentia Regis me convicisset mandati scribendorum, quæ scripta monstrabantur, & jussu meo factum omninò dicebat, & sic veritas, quam seminabant patrocinio falsitatis semper niti debebat. Nec hi Christiani erubescebant, qui veritatis, ac lucis filij nominantur, proloqui quæ non modò vera non sunt, sed nec verisimilia. Ego interim contentus virtute, quæ fortuitis non dejicitur, imò in tribulatione perficitur, habeo mecum vera bona, in quæ manus injici non potest. Amplectendam eam, quæ à nonnullis solet admodum derideri, patientiam injuriarum animiq; remissionem reor. Catoni ebrietas objecta est, at bene responsum; facilius efficiet, quisquis objecerit crimen honestum, quàm turpem Catonem. Nec mihi nihil detrahit fortuna, nisi quod dedit, virtutem autem non dat, ideo non detrahit, libera & inviolabilis, immota manet in statu, & quidquid evenit in suum colorem detrahit; Ita ut mecum disputem aliquando nihil quod agam habens, utrum meritò mihi acciderint ista, aut immeritò? si meritò? non est contumelia, judiciũ est, si immeritò? (uti certè immeritò) illi, qui injusta facit erubescendum, non amittit infelix virtus gloriam. Et si fortè injurias moderatè tuli, quantò magis hominum potentium, quos

A.C. 1705 quos scio manus fortunæ esse. Patientia ergo me ac animi magnitudine defendo, & licet causæ eventorum magis movent, quàm accepta eventa, & non tantùm unde venerit malum, sed quò tendat respicere debeam, nunquam tamen præsumens animo posse aliquid intervenire, quod destinata prohibeat tanquam nominatus jam à me Cato stans inter ruinas publicas, & meas privatas erectus, quietus, placidusq; contra incurrentia nulli modo cedo, sed etiam si succiderim de genu pro innocentia pugnabo mea. Nullius protectionem invoco, nullos hic amicos molesto, & impeto, me potiùs ne petam teneo, quàm illos ut assistant, requiro, Divinæ me meaq; in omnibus subjiciendo voluntati.

Tertiâ pòst die Dñus Szembek Procancellarii frater, cujus præter cæteros nobilitata est contra nos actio, secundæ res etiam ingenia modica attollunt, ut magis sibi videantur, cristasq; erigant cum excelsiori loco se constitutos cernunt, sic hic Dñus Juvenis odio non benevolentiâ affectus mihi (tanquam in fatis esset ut senex cum pueris decertarem) venit ad Fratrem meum Palatinum, dicendo nomine Regis, quòd Generalis Dönhoff quid pro quo dixerit, cùm Sua Mtas non prætendat, tam stricto eum, totamq; domum (me solo excepto) teneri aresto, posseq; quoties voluerit ex hospitio, modò non ex urbe egredi, suadebatq; idem, ut Palatinus me relicto Regis se reddat protectioni, & ut ego in judicium me solius Regis darem, sed respondit pro me Alcibiades, qui dum interrogaretur, cur non fidem haberet Patriæ? omnia quidem facilè ei credo; vitam ne matri quidem meæ in judicio commiserim, metuens ne fortè per errorem nigrum calculum, pro albo in urnam immitteret. Petij ego constanter, ut ad judicem competentẽ mittar, malorumq; istorum semel mole exonerer, aut tua me Sestos, aut te mea sumat Abydos, vel Illmus Nuntius pro informatione causæ Romam mittenda huc veniat, aut ego ad illum mittar, quod & per Baronem Szenk juniorem proposui, de cujus fide non addubitabam, sed tamen quantum conjecturâ suspicari licet, conqueri deberem.

Sperabatur hic Dominus Thesaurarius Berolino, sed casu meo edoctus, fugiet has terras, nec illuc veniet, unde facilis regressus non est. Reges Parthos non potest quisquam salutare sine munere, hic valedicere non licet gratis. Voluit Dnus Comes Stratman videre hæc objecta contra me, sed non monstrata.

Abiit hodie Baro Oberbek ad Dñum Castellanum Cracoviensem (cui scribo) redux, qui valedicendo mihi dixit vidisse se hunc, qui curam arcis Messensis habet, qui pro re certa, & indubitata ipsi retulit, habere se in mandatis, ut cōmoditatem pro tribus personis procuret in arce; illuc enim ego transportari debeo. Nihil differt utrum in ligneo lecto, an in aureo ægrum colloces, quocunq; transtuleris, morbum suum secum transfert, ubicunq; ponitur, malum suum illum insequitur. Nec ego his permotus sum, non ubi, sed quis sim magis curans, locus neque dat, neque adimit virtutem.

Hodie etiam vocatus Decanus Paucensis ad excipienda contra me testimonia, jurisdictionem suam in Camera Patris Jesuitæ missionarii fundavit accersitis ad hoc tribunal aliquot, qui nunc hic morantur Capellanis. Scripsi ipsi præcavendo immunitati characteris mei, quòd jus in me inquirendi non habeat, respondit submissè, & civiliter, sub potestate eum constitutum, non ea quæ vult, sed quæ debet facere obligatum. Completi ergo hodie sunt dies septem, sed nec ab opere hoc est á continuatione molestiarum, amaritudinum, & afflictionum mearum cessa-

cessatio, & quies, nec quòd sint bona, quæ facta sunt, dici possunt, Multi sunt eorum, ut quisq; timet, dolet aut dubitat, alii publicam, alij privatam, quidam utramque calamitatem deplorantes, multi sunt qui ad fortunæ meæ mutationem animos quóq; suos accomodantes, miserationéque permoti intuentur, magnam occultarum, & Divinarum causarum vim, quam in me omnium conspectui expositum exercet. Multos esse scio quibus dolorem hæc mea calamitas attulit, quos ego consolationis ipse indigens infortunij mei causâ mœrentes etiam consolor. *A.C.1705*

Longius processi, quàm solet epistola, quæ solitum excedit, sed nihil supervacuum ingessi, necessarium subtrahere non potui, non servio materiæ, sed indulgeo, quæ quò ducit, sequor, non quò invitat. Quod diu parturiebant inimici nostri, pepererunt tandem, nónne hæc prædixi tibi? nónne divinabat animus? Hoc autem scias, & mihi pro tua fide credas, non amore Regis, cujus hostes sunt, aut virtutis reverentiâ, quam nunquam degustarunt, non decoris nomine, quod in aliis quoq; everterunt, ad opprimendum me incubuerunt, sed invidiâ, sed dolore, sed malevolentiâ, & quòd illis non aliter est habenda fides, quàm alteri, qui de vespis intra nares Vespasiani inædificantibus, & de rana partu à Nerone emissa Romam impleverat, sed magna est vis, magna divinitas veritatis, quæ sine magno conatu ab omnibus dolis, ac fallaciis se ipsa defendit, ut non immeritò cum esset apud Darium Regem exorta contentio, quid foret maximè validum, & alius aliud diceret, tributa sit palma veritati. Spero & ego quod ipsa temporis ratio ostendet tandem festinatione magis, quàm consilio omnia hæc incepta esse. Hæc omnia ut referas Romæ precor, brevique, modò occasionem certam habeam, diligenter enim manus meæ observantur gressus, deferam ipse &c.

PRINCIPI HIERONYMO LUBOMIRSKI CASTELLANO Cracoviensi Exercituum Duci 26 Septembris.

REdit ad te Dominus Baro Oberbek pecuniâ emunctus, vix non ad inediam post exantlatos per tot menses ingentes labores, ut ad finem negotia tua perduceret. Cui ego si non quantùm valebam, sed quantùm potui, si non ita servivi ut optabam, nam vires pro animo non fuerunt, ignosci postulo. Perhibebit tamen testimonium fidele alacritatis, voluntatis, & promptitudinis meæ. Sicut enim sum persuasus, & libens de tuo in me affectu, vellem pariter, ut tu de meo sis certus, quem constantē, atque etiam fidum reperies, nec nisi cum ego solvā, solvendum.

Utor eâ commoditate, ut cordis ægri diluam fastidium. Referet idem tanquam nescius fraudis, ac dissimulationis, melius quàm literæ meæ exprimere possent, (tantùm opinio præjudicata poterat) angustias meas, quas pati nec debui, nec speravi minimè dubitando, quòd hâc jacturâ meâ, cum injuria ad Remp: quoq; redundet, moveberis. Tristis spectaculi, & tantùm non ipsis, qui fecêre miserendi, testis de visu fuit. Haud leve senectutis oblectamentum, in cujus limine versor, quòd posteri cunctis canent sæculis. Evadet effrænis hæc audacia in optimi cujusq; deformationem, si tantùm calumniandi libidini permittitur, si rumusculis, & obtrectantium susurris adhibetur fides, & famæ jacturam patientur (nisi qui scit facere injurias, nescit metuere) qui non meruerunt, ubi etiam ij, qui vitant culpam, non effugiunt infamiam, ubi multi fumi, multi fuci, ubi mala unde minimè sperantur erumpunt, & carpitur magnusq; bonusq;. Ubi tanquam lex Lapia revocaretur, quâ delatori-

A. C. 1705 toribus præmia constituta erant, & tanquam sub Tiberio, qui causâ præcipui questus tantùm delatoribus tribuerat, ut nemini fidem abrogaret, sivè quid vani, sivè veri referret. Quid sibi quisq; nunc speret? cùm videat optimos pessima pati, cùm eò ventum sit, ut pretio sit contumeliæ amor, & summa flagitiorum voluptas inquinare honesta. Difficile est mihi, qui apud alios homines vixi, apud alios de causa mea respondere, ubi circa verum erratur, ubi raro veritatis succedit cognitio, ubi in omnes sine discrimine ad placitum fingunt, ad libitum excogitant quæcunq; volunt. Malis tamen meis gaudere poterunt, & non gloriari, dum falsa nunquam probabunt, & nemo credet me tam amantem fuisse, ut putarem noceri mihi nec à Jove quidem posse, aut. me nocere etiam Jovi posse.

Si quæres unde tempestas hæc orta fuerit, difficile esset seriem implexam explicare caussarum. Occultum est, de quo queruntur, in quod se credentium fides debet extendere. Non tantùm tamen suspicari, sed pro certo etiam affirmare possum, initium calamitatis meæ Antipatri, dico Cardinalis Primatis in me fuisse odium, quis credere poterit, quòd tanta vis mali ab eo semine ortum habeat, si turpe faciunt quid Dii, non sunt Dii. Calicrates vir fortis, & strenuus ictus sagittâ & moriens non mortem se suam dolere dixit, (etenim domo in hoc ut pro græcia moreretur, venisse,) sed quòd non usus manibus periret. Inter iratæ sortis procellas, cùm spes miserias nulla sustineat meas, hoc me tantùm mole sub alta afflictionum angit, omnia enim non casuum temeritati, sed divinæ rationi tribuo, quòd nec resecare, nec retaliare injuriam possim. Egregiam verò laudem Sacerdotum Principi unum ex Co-Episcopis aggredi, infamare, quasi Trojam, vel Babylonem cœperit gestire, & ad pudendum ipsique aliquando pœnitendum perducere statum. Vereor sanè ne sicut illius Episcopi Ephesi postquam charitatem reliquerat, & memor non erat undè exciderit, motum est candelabrum de loco suo, ita & nostrum Eminentissimum Primatem magna aliqua à DEO non expectet pœna. Justus enim est Dominus innocentiæ protector, & vindex, res mala, quæ struitur, structori pessima res est, justitia tacito veniet haud dubium gradu, nam qui patravit aliquid, huic superest pati.

Non tantùm tamen his manibus, sed & cupiditate, impulsuq; aliorum hoc opus perfectum extitit, sed ego non miror illos, qui sunt in hoc cooperati, nam nosco quid illis cordi est, nihil privata nisi quod res, & utilitas jubent; quò jam virtus oblita recessit, non miror dico illos quòd captent, inescent, fascinent, & ad hoc amplectantur ut strangulent, qui ne operâ meâ, & Respub. & amici utantur, ibi doloris aperiunt scenam, ubi ego sperabam gaudiorum theatrum. Sed stupor opprimit, nullâ necessitate coactum sum̄um Sacerdotem ea fecisse, quorum & apud DEUM, & apud homines, si non impossibilis, difficilis certè erit restitutio.

Sed nolo mœstus tantæq; calamitatis vulnere afflictus gravissimo (incusando) indulgere dolori, quem etiamsi quandoque querelæ levant, non tamen tollunt. Imò in spem certissimam adducor, quòd sicut premente DEO, fert DEUS alter opem; sic dum à primo tanquam omnium causa malorum Ecclesiastici opprimor, à primo itidem sæcularis ordinis relevabor Senatore. Laudatus quidam à Senatu, ego verò vos inquit nequaquam laudo, quod in periculo constitutum Prætorem destitueritis. Non dubito proinde de te, qui ex tuo ingenio alios æstimas, qui

qui vitâ, & gloriâ libertatem cariorem habes, qui unamquamq; rem ponderibus suis, ut est dignum, examinas, non tantùm compassione movendum, sed etiam si quid potis erit, sine cunctatione, & absq; mora succursurum. Ego interim quamvis homo sim, non scopulus, & illisione rerum fortuitarum comoveri debeo, neq; tamen fortunæ prioris affectu desiderioq; tabesco, fortiter iniquæ sortis casum, in quo necessitas Dña est, supporto, minusque hac in parte Philosophia finxit, quam ego gero, & affixus domui, ut testudo suæ cochleæ, supremæ voluntati me submitto, spes hominum justas divina potentia nunquam deserit, & æquo animo fero, quod jubet. Precor interim, ut DEus te tuosq; in sua divina servet gratia, in quo, & à quo omnis salus.

RESPONSUM JOANNI PRZEPENDOWSKI THESAURARIO REGNI ad condolentiam 28 Septemb.

REpleor consolatione, & quamvis attonitus adhuc, subitoq; malo stupens, superabundo lætitiâ, quòd amicam recenti ulceri fraternamq; adhibeas manum. Gaudeo inprimis gaudio magno valdè, quòd delationi non obscuræ perfidiæ plenæ, quòd alternanti vices suas fortunæ, & cunctis spe tua durioribus injuriis meis, ut par est indolere dignaris. Innocentiam meam quis exceperit eventus vides, pro obsequii præmiis, falsi sceleris pœnas, pro intaminatæ virtutis studio, custodiam & carcerem, ubi nec ambiguæ fidei suspicio esse deberet, improbâ delatione damnationem maturatam testaris.

Nihil est tam acerbum, in quo non æquus animus solatium inveniat. Est quædam in ipsis malis miserorum voluptas, & omnis adversa fortuna, non tam in querelis, quàm in solatio amicorum habet levamentum. Hinc est, quòd epistola tua non odio bonorum, sed invidiâ pressum malorum, non tantùm solatur, sed injuriarum etiam abolet memoriam. Non est dubium, quòd hæc pœna omnem modum, moremq; transgressa, properi fuisse consilii agnoscitur, quanquam non repentina hæc, sed prævisa, occultâ fati lege venit, virtutis meæ occasio futura, cùm ad toleranda omnia obfirmata mens, miserum me ostendet, sed non faciet. Scitè, sed falsò hæc omnia objecta sunt. Quæ futura prospiciebam (appello tuam memoriam) impendentia pertimescebam.

Quandoquidem autem id extorquet fortunæ meæ iniquitas, quando inimici mei, qui solem, si possent, extingverent, fecerunt mihi, quodcunq; voluerunt, quando pœna sine judice constituta, quando nondum nocens, & jam sum reus, quando vita morte gravior detractâ libertate, quando crimine incerto, nec defensione datâ hæc pati cogor, quando actiones meas, quas calumniari nec calumnia quidem deberet, non ratione, sed prorsus libidine condemnari video, spes hominum fallaces, & in casu positas magis doleo, quàm luctus turpes, & querimonias advoco, totum eventum DEi optimi (nemo bonus nisi unus DEus) dispositioni relinquens.

Tibi verò magnas & ago, & habeo gratias, quòd dum victrix exultat super me iniquitas, dum malignitas conflat odium innocenti, dum virtus temporibus jacet depressa nostris, properas illuc, unde alij fugiunt, & affectum tuum testatum facis. DEus justus judex, & vindex renumerabitur, & ego, qui me ita compono, ut conveniens est fortunæ meæ, si vita suppetet, memoriâ memor gratusq; semper ero.

EIDEM

A.C.1705

EIDEM 2dâ Octobris.

AFfectus tuus, quem in beneficio pono, toto se sinu effundit in literis hoc momento acceptis. Quid rependam? hoc unum quod possum, gratiam. In certamen intimum non descendo rationum, quia sic mones, & quia juvat sic facere. Vadum hoc, quod suades tentabo libens, & quamvis in iis diligentior esse deberem, cùm videam me tam facilè damnari, & tamen negotium hocce nomine tuo, vel si placet, etiam meo tractes, perficias, finiasq;, peto, rogo, postulo. Non reprehendit quidem me cor meum, nec video in quibus me quispiam ex istis, quos S. Augustinus pravicordios, & torticordios vocat, justè accusare possit, nisi mendacium operetur, stylus mendax scribarum extendens calamum suum quasi arcum mendacij, & non veritatis.

Non invenient causam in me isti in alia discordes, in hoc convenientes tanquam Pilatus, & Herodes ab illa hora facti amici, si rationis forum ingrediamur; quia quidquid ex invidia dicitur, veritas non putatur. Fingunt illi, quæ volunt, putantq; palmam mentiri bene gloriosiorem. Possuntne prætextus, & colores unquam deesse, cùm non desit facultas, & occasio? sed facile ista meditamenta invidiæ, nugamenta calumniæ, explodere, refellere, revellere, proijcere, dilaniare possem, facile purgare esset, si coràm delatores arguendi facultas daretur. Disparerent umbræ, si veritas ingrederetur, nec circa lucem apparerent tenebræ. Non auderent in faciem dicere calumniatores hi amarulenti, servi mali malorumq; pessimi confunderentur, si ad respondendum, & ad refellendum admitterer, sed cùm præter opinionem meam, hæc in meum caput mali moles, non rectâ viâ, sed ex obliquo irruat, cùm suspiciones majorem inveniunt fidem, quàm ipsa facta, premit insontem debita sceleri pœna.

Recordaris Dne mi dixisse, scripsisse, & suasisse me semper tutiora, quàm speciosiora & quæ visa optima, utilitatem juvandi prætulisse me gratiæ placendi, à die illa, & deinceps quâ me obsequiis reddidi Mtis, & propterea ut proborum benevolentiam adeptus eram, sic improborum adversùm me odia concitavi; nullo quippe ut plerisq; moris est, elatus fortunæ favore, in cothurnum me magnæ potestatis erexi, sed æquitate cuncta moderans, gratiam Regum in me non reddidi otiosam, dicens liberè, dicens affectuosè, quæ sentiebam. Tenui semper constantem in Patriam fidem, in qua puer natus sum, testis in cælo meus, & vigilavi, accuravi, ut potui omnia ea, quæ ad obsequium meum, in Regem officium, & ministerium pertinebant, & propterea ab hostibus Regis rapta sunt, adimi quæ potuêre mihi, & toti domui meæ; sed non tam hæc rei familiaris jactura, non tam fulmina fortunæ feriunt, quàm isti contumeliarum aculei lacerant, atq; cruentant, quò me tanquam retia, & casses implicuerunt, nec ante me captum sensi, quàm dum captus. Undè apparet quanti sint inimici mei, quantùm valeant, possuntq;, cùm quid potuerint, perditum me malentes, quàm servatum ostenderint.

Sed hæc quanquam acerba, quia tollere non possum integer, eoq; interritus tolero patienter, & æquitati causæ confisus, quòd tandem apparebunt res meæ, quid sint, non quid vocentur, innixus spe futuræ protectionis è cælo, conscientiâ optimæ mentis sustentus, molestiam istam longè gravissimam lenire studeo. Nullum est certius, nullum verius, nullum solidius solamen, quàm ex securitate rectefactorum proficiscens. Itaq; in re tanta, quâ & offendi tam periculosum est, quàm queri, dolo-

dolorem haurio, & considerata benè rerum cohærentium serie, quanquam grave est non assuetis cervicibus jugum, cùm non extimescat generosus animus leges, competentem Judicem invocavi, qui in judicandis Episcopis summum jus habet. Ibi enim me oportet judicari, ut facti qualitate discussâ, proferatur jure valitura sententia, certè quæ mihi objiciuntur, invenientur falsa, & justâ judicatione decerni debebunt. Nôsti oblatrantis invidiæ morsus, nôsti quàm facillimè in difficillimis causis judicium livor ferat. A.C. 1705

Nihilominus tamen, quia non aliter scribis, quàm sentis, indignũ arbitratus amicum sine auxilio derelinquere, fiat, non quod ego cuperem, sed quod expedit. Non moror nec tuam impedio promptitudinem, modò inanem operæ & olei non perdas laborem. Ad suscipiendam Regis gratiam non cunctabor, sed accelerabo, non renitar, non tardabo, quamvis (dulcis inexpertis cultura potentis amici) expertus metuam, ut hæc negotiatio, quam in te sumis, exitum sortiatur felicem.

Scio ego inimicitias potentum graves esse, & timeo, ne quid interveniat, quod desiderium tuum perdat. Non efficientiæ proinde securitate, sed amicitiæ tuæ præsumptione ad gratias agendas, pro illata injuria, non tantùm me paratum invenies, sed obvium. Ratem meam procellis committo, impetitum honorem, læsam famam, oppugnatam dignitatem in manus tuas trado, injurius enim affectui tuo essem, si id negarem. Si persuaseris mitiora, agam, si non persuaseris, & ita gratias agam, & fruemur Diis iratis, si placatis uti non licebit. Necessitas legem non accipit, sed dat.

Non dico quidquam, quod contumeliâ injustè irrogatâ, & infamiâ tantâ affecto damnum famæ, & existimationis restaurari deberet, quia in omnibus his te audiam, sequar, obsequar, cum hac positiva, nec unquam immutandâ declaratione, quòd sol citiùs splendorem, quàm ego venerationem Regi debitam, & cultum ejus linquam. Faveant superna dispositis, secundet intentionem, & operationem tuam feliciter ille, à quo omnia

ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO 5 Octob.

AD 26tam præteriti Mensis plenum afflictionis habuisti diarium, altera enim ex fine alterius orta, & quædam cum incremento, non tantùm in majus exit, sed in aliud, quod majus fit. Non plùs solatij, & ex præsenti recipies, si in eodem, ut non spero, sed credo in me persistis amore.

Die 26. Sept: ex insperato nec prius ulli præviso Rex Seren: occasionibus intentus, ideoq; festinans Dresdâ abiit, accepto in societatem itineris Generali Szulenborg, quò nescitur, credunt autem, qui scire deberent, campum invisendi causâ excurrisse, pro nundinis Lipsiam reversurum, vel etiam inde ut quidam divinant rectà in Poloniam moturum, & ego tanquam Daniel in spelunca leonum cum meis inclusus expectabo miserationem DEi, in ea patientia quæ decet. Non est enim consuetudo mea, ut vel secundis rebus efferar, vel adversis succumbam, & certissima firmitas, quæ omnes incursus respicit. Invulnerabile est, non quod feritur, sed quod non læditur, vera animi magnitudo, & constantia rebus adversis ferendis, emendandisq; casibus elucescit.

Interim post examinatum Clericum Chmielowski, & Dominum Kors, qui quid dixerint, ego nescio, falsa tamen dixisse suspicor non ex va-

A. C. 1705 vano, venit ad me 27. sub ipsum prandij tempus certus aulæ Secretarius, vocatur Hinter, nomine Regio requirens, ut Ephebos meos examinandos ad D. Paucensem Decanum mittam, dum tempus nuntiabitur, libenter id me facturum promisi, & feci, dum sub ipsum vesperæ crepusculum fuerunt accersiti, qui & rediêrunt dicentes sibi prohibitum fuisse, ne quid dicerent ex iis, de quibus quæstio erat, nec ego etiam inquisivi. Princeps Firstenbergius, cujus operâ crebrò utitur Rex, quoties dignitate conspicuos viros vult impetere, & mortificare, qui ferendarum injuriarum impatiens, faciendarum semper cupidissimus, dum visitavit, D. Palatinum, exposuit ei, non me habere, nisi duos hos, quorum unus culinæ, & expensæ, alter cellarij, & librorum curam habet, ut mihi relinquerentur, petiit, audivit enim, ut pòst accidit, accipiendos, promisit ille quidem, sed ut inferiùs patebit, petiisse id nocuit. Persuadebat mihi idem Princeps, spem adjiciens impetrandæ, & paratum se dicens, quidvis pro nobis subire, si me qualem postulabat, & optabat, præberem, hoc est, si fatear vera esse, quæ mihi objiciuntur. Gratias egi pro amico consilio, & cùm multas simultates, partim occultas, partim apertas, subeundas mihi esse intelligam, felicitatis duxi, quo tempore vis non parùm valet, eo, qui vim facere potest, humanissimè uti, acceptare me quidem libenter velle omne ejus consilium, cùm tamen nihil audivi, quòd mihi vellet præstare, sed quòd me vellet fateri, committere non possum, ut id faciam defensionis solicitudine, & libertatis integræ spe, quæ si millies hoc pretio offerretur, nunquam acceptarem, magnâ vi opus est, ut aliquis accusans se miserabilem faciat. Conjecturam potiùs criminis mei prætensi, quàm cognitionem esse audacter asserui, & si documenta certa habentur, ad quid ulteriores per infamem confessionem meam desiderant probationes? qui persuasus est & planè acquiescit, nec ulterius lumen desiderat, ac proinde id, quod mihi suadet acceptare me nec posse, nec debere, propositum nunquam mutaturum, etiamsi successu, quem ille promittebat bono res meæ carere deberent. Erupit tandem ea, quæ nimis latebat malignitas, & multarum rerum authorem effudit seriem causarum, ex quibus meum nectitur fatum ostendens. Necesse est semper ab iisdem causis eosdem effectus proficisci, testatum id Princeps reliquit, quod deinde est subsecutum.

Habui interim 28 præteriti à Dño Rors, qui se fidelem fingebat & non erat, præcautionem, quòd fuerit conclusum in privato consilio statuendos esse Comissarios, qui iterum scripta mea reviderent, & res etiam fratris, sororis, & totius Domûs excuterent, & jam actum fuisset, nisi se Dnus Generalis Lang tanquam Catholicus excusasset. Sed omnia leviora accidunt expectantibus, cùm sciam me inter tales esse, apud quos, quælibet res telum est. Fuit apud me 29 Szenk Junior, qui cum solita sua pietate securum me reddidit, quòd Dnus Bretschneider (an pœnitentia subiit Regem) nullum mandatum à Serenissimo habuit arestum mihi insinuandi. Ergo respondi ego, puniri deberet ad exemplum, ne talia injussu Regis audeat in posterum. Quasi verò id facere sine expresso potuisset mandato. Iterum ultimâ Sept. ut nulla dies sine linea, dictum est nobis, transferendos nos, vel omnes, vel me solùm in Meyssensem arcem.

Die primâ Octobris iteratò vocati sunt Ephebi mei, & claris verbis insinuatum est illis, quòd ego ampliùs (termini præcisi erant) caput non levabo, quòd omnia fortuna abstulit, & nec spem reliquit, quòd in

in carcerem perpetuum destinor & quòd illi cogitare deberent de se ipsis, ut præsertim malorum molestiam evitent, & mutationem boni loco ducant, sed nihil adversùs virtutem fortunæ oblatio tunc potuit. Promissa pòst ampla, blanditiæ molles, & spes magnæ injectæ, unum penes Regem, alterum penes Principem Firsztembergium servitium non inutile habituros, & deniq; ea offerebantur, quibus maximè eos opus habere sciebatur, sed prævaluit adhuc honestas eorum, & maluerunt meam adversam sequi, quàm propriam prosperam habere fortunam, nec ingrati, nec honestatis sunt obliti, quanquam vix sufficere possit quis tot armatis cupiditatibus. Ut quisque pessimè facit, ita maximè & tutus, & felix est. Remissi sunt mihi iterum, sed brevi iterum accipiendi, nec ampliùs restituendi. Unde argumentum evidens, quod factum, quod promissum idem fuerit, & Chmielowscio ad omnem fortunam cogitationes dirigenti, qui ut infimæ sortis natalibus, sic & virtute impar nobilibus his resistere tam forti non potuit tentationi. Dictumq; est mihi 2da Octob. etiam quòd Dñus Baldamus Principis Firsztembergii Capellanus non scribat, sed componat delationes, & non id, quod deponunt accersiti testes, quod jubetur in acta inserat. Dictum iterum & vulgatum, quòd ego antequam ivissent ad examen Ephebi, multis verbis exhortatus sum eos, ut fidem mihi servarent, & id tantùm dicerent, quod mihi juvamini esse possit, non ea, quæ contra me dici possunt. Quod est falsitate ipsâ magìs falsum, nec enim unum verbum simile, vel aliquid hacce in materia me dixisse bonâ fide testor. Innocentia enim mea satis mihi præsidii per se ipsam allatura est. A.C. 1705

Dictum iterum hodie adhuc in thermis Carolinis habuisse Serenissimum Regem evidentia contra me documenta, eaq; Dño Comiti Stratman monstrasse, quod ille negat, & mihi testimonium hujus negationis authenticum dedit. Abiit hâc eâdem die Dnus Legatus Lipsiam, pro nundinis. Capellanus Dni Lang nationis Italicæ, quia aliquoties fuit apud me pro dicenda missa, prohibitus est, ne exiret ex civitate, quanquam ad unum periculosè infirmum vocatus fuisset &c.

AMICO CONFIDENTI 7 Octob.

QUanquam habeam majora, quæ curem, quàm quæ scribam, tamen cum eò opinionis jam venerim, perspectumq; mihi sit, libenter te de statu rerum, quamvis sit ille miserandus, legere, & ego libenter scribo, quis scit an literæ hæ, ut quondam orationes Salustii in honorem historiarum non legentur? Id mihi verò solatii est, non postremi loco, quòd tuum præparatum pectus sciam, in quod tutò omnis angor meus descendat & amaritudo; cujus conscientiam minùs, quàm meam timeo, cujus literæ sollicitudinem meam leniunt, & consilium expediunt, quanquam familiarem hic adjicere deberem querelam, quòd mihi ea suades, ad quæ cum S. Paulo respondere contentus: Meliùs est mihi mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet. Venit mihi in mentem Curio ille, qui cùm causam Transpadanorum diceret esse æquam, sed semper addebat; vincat utilitas, potiùs diceret, non esse æquam, quia non esset utilis Reip. Ego quòd consilium tuum non sit honori meo utile, rejicio, non accepto, nec pro eo gratias ego.

Die 4. Octob. Ut sequar ordinarium cursum, &, si quid notatu meo, & scitu tuo dignum invenio, significem simpliciter; non enim cura de verbis, non de frondibus arborum, sed de pomis, & fructibus, rebus in-

A.C. 1705 anibus te non occupo, & veriùs à nobis, quàm ornatiùs scripta accipe. Die, ut dixi, quartâ venit ad Fratrem meum Palatinum InstitutorNepotis mei, & Filij sui, & dixit audivisse se aliquot ante septimanas, ante casum nostrum ex ore Chmielowscij, quod illum scilicet Venerabilis ille Kors examinaverit, quid scribat sæpiùs apud me, characteremque ejus omninò habere voluerit. Sciendum tibi (sed paululum ad altiora ducente stylo transeundum ut hanc historiam meliùs intelligas) quòd ego imitatus sum Agesilaum, qui Menecrati medico Jovis cognomento ex eo quòd deploratos quosdam sanitati restituisset, superbius utenti sibique scribenti: Menecrates Jupiter Regi Agesilao salutem, ita rescripsit; Agesilaus Rex Menecrati sanam mentem. Nôsti bene, quem nomiuavi Korsium, qui oblitus cubilis sui (Ressèlio oriundus) multas quidem virtutes habet, sed affinia virtutibus vitia graviora, gravitati ejus facilè fastûs nomen dares, libertatem loquendi, & se publicè exhibendi superbiam potiùs diceres; fugæ communium personarum contemptûs vocabulum inscriberes, pruritus insuper loquendi, nullum unquam secretum propter ingenitam loquacitatem retinendi, ita ut, si quis publicatum quid vellet, sub secreto ei confidat; qui de illorũ numero est, quibus ipsa authoritas præbet audaciam mentiendi. Non placuit mihi hic agendi modus, ac proinde Angelica primo, & alia post peccata inter me & illum, ut soleo plerumq; reprehendi, & conscientiæ motus stimulo tanquam meo Diœcesano & dupliciter subdito veritatem suam dixi, quæ mihi, ut sæpiùs cognovi, odium peperit. Hinc est, quòd ille, cui multam in permutandis amicitiis, inimicitiisque infidelitatem, quasi neq; rebus, neq; hominibus diu iisdem uti posset, & quòd nullos magis odio habeat, quàm quibus plurimum debet, Religio Missionariorum (quam post 20 annorum spatium reliquit) testimonio est. Ut ergo sub specie devotionis in fallendis hominibus callidissimus crescere dum proposuit, ex mea injuria omni conatu confidentiam Regiam sibi demereri studuit, ac per minùs affectos nobis viam sibi ad eam struxit, & cùm nihil ad cōmodum suum non referret, & me, quem aperto Marte aggredi, non sibi tutum credebat, dolis capere volebat, & se conspirantibus contra me facilè adjunxit, & iis, quæ contra me facta sunt inique (ut serò rescivi) non tantùm interfuit, sed præfuit, non testis, sed in magna parte Author. Hanc ergo fabam è longinquo præparabat, & fortè jam tum eam contra me cudi sciebat, ac propterea manum Clerici cognitam sibi volebat, si iste Præceptor dixisset tunc, quæ nunc dixit, præveniri hæc machina poterat, quæ me oppressit, sed hoc est dominorum fatum, ut sciant ultimi, quæ scire deberent primi.

Sextâ hujus abiit Lipsiam D. Generalis Fleming, qui visitans fratrem meum petitus, ut nostri memoriam teneret, clarè dixit, maximè Regem ultionem timere, dixisseq; si ego in ultimis Indiis, & ultra Sauromatas etiam essem, nocere me ipsi posse, & hanc propter rationem timebat, ne diutiùs, quàm ego vellem, & quàm justitia suaderet, sim detinendus.

Tandem die septimâ Pater Vota, quem tu benè nôsti, cui nec verborum tantùm copia, sed rerum etiam est, quoties velis eandem rem, & quam velis, dicet cum eo ordine, quem impetus dat, venit ad me sed me dormientem invenit. Multum affectûs testatus est fratri meo, quem mihi portare se affirmavit, & si ad negotium hocce vocatus fuisset, potuisse se accendere lucernam, quæ dedisset lumen. Finxit se nihil, nisi ex post facto scivisse, & ego plus quàm securus sum, literas has

eum

eum revidisse Regias, Romam & ad Nuntium terribiles composuisse, A.C.1705
& persuasisse umbram suspicionis sufficere, ut hoc crimen tanquam læsæ Majestatis puniatur. Sed sufficiat, postquam ad ultimum tuum responsum dedero punctum, & quæsitum, gratiâ pro affectu relatâ, quod ubi rescivisti, adeo ægrè injuriam meam, credulitatem meam, & crudelitatem inimicorum meorum, & tam pessimum exemplum tulisti, ut nunquam in omni vita vir ingenio placidissimus, videris mihi videri iratior. Quis fuerit author mali, quis fons & origo, accipe adjunctā copiam eorum, quæ Primati nostro scripsi, & rescies. Imitatus sum non voluntarius, sed coactus bonum gladiatorem, qui eodem ictu occurrit, pariter, & ferit, dum devitavi semper vulnerare, volentem nunc forsan vulnerabo. Scis quòd ei restiterim semper (cum debito tamen purpuræ respectu) in faciem, non ideo enim major omnibus quia prim9. Nec ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt: Nullum mihi cum eo privatum dissidium est, vel unquam fuit. Græcinus Julius vir egregius occisus fuit ob hoc unum, quòd melior vir erat, quàm esse illo tempore quenquam oportebat, est & alius sub Tiberio vel Nerone bene notus, sed mihi nunc non occurrit. Hoc majores nostri questi sunt, hoc nos & non frustra querimur, hoc & posteri nostri fortè querentur, eversos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas, & in omne nefas labi.

Quæ facit, & quam ad faciendum aliis contra Patriam, contra Regem dat occasionem Primas noster, notius est, quàm ut explicare egeat, nunquam id à memoria hominum exiturum est. Et quis boni publici amator à lachrimis temperet, cùm videamus damno nostro incredibili Regnum nostrum in pejori statu esse, quàm olim Roma capta à Gallis, omnia eversa, incensa, diruta. Non mihi hæc ut nulli honesto placere potuerunt, dixi multa ore pro affectu juxta ac debito, scripsi plura, ut tibi copias mittebam semper, sed nihil profuit publico, zelus meus, mihi, si aliquando, nunc certè nocuit, dum me, quod semel animo destinavit, omni studio perdere contendit, & quidquid antiquum odium conceperat, quidquid novum adjecit in me solertissimâ arte per fabricatam cum omni circumspectione machinam, non palàm, sed clàm, non suo, sed alieno nomine usus aggressus est. Doloq; quod ad cavendam fraudem minimè intentus fui, circumvenit, ego nihil metuebam, nihil suspicabar, & credebam nulli me fraudi ansam præbuisse, sicut & in lucta, qui se nunquam movet, nullum ad sternendum colluctanti momētum dat, sed longè aliter accidit mihi, cùm unum ex malis pessimum domesticum meum ad scribendas secretiori stylo ad Ministrum aulæ Berolinensis præcipuum (quem ego semel per unius quadrantis spatium vidi) literas per unum suum, quem cognosco benè, & qui respondebit mihi, induxit quæ post intercipiebantur, & ab his, qui hic degunt, & qui me perditum volebant, reddebantur Regi, & hinc omne malum. Sed dices, quomodo Rex hæc credere potuit? an eum tam subitò tot meritorum cœpit oblivio? hoc & ego miror, & posteri mirabuntur, quando super ea, quæ in favorem Regis mei feci, cum reflexione considerabunt. Ita res benè incepta & combinata est, ita mendacium specie veritatis obductum, ut quod deberet esse incredibile, verisimile imò verissimum visum est, scripsisse literas Chmielowscium, & scripsisse Lamprechto uni ex meis, ego non nego, concedo, fateor, sed scripsisse nomine meo has, quæ in manu sunt, non consentio, non concedo, nego. Ita hæc incepta sunt, more omnium, qui mendacia machinantur, à vero

A.C. 1705 ro inceperunt, ut sequentibus, quæ falsa sunt, concilient fidem, & aula nostra mihi parùm favens, cùm vera non reperit, tam prona fuit, & est credulitate, ut pro vero falsa habeat. Non terram, ut adjurabat quondam Demosthenes fontes, latices, flumina, sed tuam inquiro conscientiam, testimonium postulo, cui omnia mea etiam abditissima nota sunt, si ego capax eorum, quæ mihi tam injustè objiciuntur, unquam fui, vel unquam esse potui. Veniet tempus, quod ista, quæ nunc latent, extrahet longiùs. In eo enim sum ego, ut omnes literas, quas Chmielowscius à tempore, quo venit cum fratre meo Dresdam, meo nomine scripsit, in manu, quibus scripsit, habeam, videbitur is fotasse modus, ea fortè & nomina, & cifræ similes, sed non id, in quo accusor, significantia, & ad privatas tantùm res meas, quas propter residentiam Gedani Primatis, & postam in potestate habentis, & Suecos Elbingæ in præsidio existentes clarè & distinctè scribere non potui, & cifras miscendas ad me explicandum adhibui, sed ibi nihil ad publicas materias pertinens invenietur; quamvis & hoc ipsũ charactere & officio meo non esset inconveniens, non frustra Apostolus portabat gladium, nec ego Cancellarii nomen. Chmielowski est in manu, nec mihi certè copia esse potest ejus, quando literæ aliæ meo nomine ab illo scriptæ comparebunt, quid dicent inimici mei? scias ergo prorsus me innocentem, scias DEO meo afflictiones has meas reddidisse, & in vulneribus Christi Dñi reposuisse, & spem firmam habere, quòd omnium istorum, qui me affligunt, & affligent, bracteata erit felicitas, puniet illos, qui volunt mihi mala, qui hujus infortunii causa sunt, & me DEus tandem qui potens est, de manu captivitatis meæ liberabit.

DIPLOMA SEU ASSECURATIO DATA ORDINIBUS REGNI Poloniæ à Stanislao circa jura, leges, & libertates manutenendas. Varsaviæ 4. Octobris.

In Nomine Domini Amen.

A*D perpetuam rei memoriam.* Quandoquidem in humanis actionib9 nihil est tam firmũ & stabile, quod non vetustate consenescat, & oblivione deleatur, rectè indagatrix omnium rerum sapientia providit: ut æternitatem rerum, monumenta literarũ custodiant, & ad sempiternam hominum memoriam usq; permittant. Proinde Nos STANISLAUS I, DEi gratiâ Rex Poloniæ, & Magnus Dux Litvaniæ &c: &c. manifestum testatumq; facimus omnibus, quorum interest, tam præsentibus quàm futuris, horum notitiam habituris: ut perpetua grati nostri animi erga hoc Regnum Poloniæ & M. D. L, cæterasq; Provincias testificatio exstaret, & si nihil habeamus ita charum, quod non libenter ipsius ornandi & amplificandi causâ faciendum nobis esse putemus, tamen singulari Reipub: studio provocati, quod Nos in Regem Incolæ hujus Regni elegerint, nostramq; Personam inter alios Principes Orbis Christiani prætulerint, sacrum Diadema Capiti nostro imponi curârint, omniaq; Jura, privilegia, libertates, prærogativas, & quæcunq; potuerunt in Patria habere charissima & nobilissima nobis concrediderint: ut ea manibus nostris, tanquam in aliquo sacrario reposita con-

conservemus, & tueamur. Horum tantæ benevolentiæ & fidei, ut parem animum & gratiam referamus, testemur in perpetuum omnia nobis præ incolumitate & splendore Regni hujus esse & fore semper inferiora. Quapropter sponte & libere, maturâq; deliberatione super his habitâ, omnia privilegia, donationes, inscriptiones, advitalitates, libertates, prærogativas, immunitates tam Regni Poloniæ, & Magni Ducatûs Lit. Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhiniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæq;, ut & in specie Ducalis Prussiæ Lemburgi & Bittoviæ, juxta jura sua, tam Terrarum earundem communes, ipsis junctim aut separatim concessas, quàm privatarum personarum, cujuscunq; statûs, conditionis, sexûs existentium, Civitatum, Oppidorum, & locorum quorumcunq; privatas, Ecclesiasticas, & sæculares cujuscunq; generis, per Antecessores nostros Regni Poloniæ, & M. D L, Terrarumq; iis conjunctarum, Reges, Principes, Duces, & Dominos tam in toto, quàm in parte, præsertim Casimirum Magnum, & Ludovicum Lois nuncupatum, Vladislaum II. Jagielonem dictum, Fratresque ejus Vitoldum, & Sigismundum Magnos Duces Litvaniæ. Vladislaum III, Casimirum III. Jagielonis Filios, Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum I, Sigismundum II, Augustum ac Henricum, Stephanum & Sigismundum III, Vladislaum IV, Joannem Casimirum, Michäelem, & Joannem III. Reges Poloniæ, & Magnos Duces Litvaniæ, ac etiam per Magistros Prussiæ atq; Archiepiscopos, Episcopos, Magistros, Perceptores antiquos Livoniæ, nec non Duces, Principes ac Dominos Terrarum Prussiæ, & Masoviæ, juste & legitime concessas, & emanatas, ac juri communi, utriusq; Gentis non contrarias. Item Jura, leges, statuta, constitutiones, judicia tribunalia, ultimæ instantiæ, ac Decreta, libertates, & immunitates in conventibus Regni generalibus quibuslibet, ordinationesq; latas atq; sancitas, nominatim autem libertates & leges in conventu Electionis Henrici Regis, ac in conventu Andrejoviensi, & Coronatione Regis Stephani, Constitutione Seren: Sigismundi III. laudatas, ac denique leges & constitutiones in præsenti Confœderatione generali Varsaviensi sancitas, aut quæ adhuc sancientur, & nobis exhibebuntur, ita tamē, ut nec specialitas generalitati nec generalitas specialitati deroget. Tum etiam Constitutiones cū Ordinib9 sancitas, in omnibus eadē articulis, pūctis, clausulis, cōditionib9, approbandas, roborandas duximus, approbamusque, roboramus, confirmamus, per præsentes literas nostras decernentes illas, & illa omnia, quæ superius commemorata sunt, perpetuæ, indubiæ, & inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. Recipimus, spondemus, & Regio verbo nostro pollicemur, illas in prædictis earum punctis, articulis, clausulis, conditionibus, firmiter, inconcusse, inviolabiliter tenere, observare, implere, & exequi, ac omnibus & singulis ex ijs satisfacere cum affectu, & teneri, observari, & exequi, facere. Item pollicemur, recipimus A.C. 1705

A.C.1705 mus ac spondemus, quòd omnia per hostes finitimos injustè à Regno Poloniæ & M. D. L, Dominiis earundem quomodocunq; occupata, vel bello, vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem, & unitatem ejusdem Regni Poloniæ & M. D. L, tum & Provinciarum iis annexarum aggregabimus. Neq; fines Regni, & Dominiorum nostrorum minuemus, sed pro viribus nostris proferemus, & dilatabimus. Quòd si aliquid contra libertates & immunitates, jura & privilegia, prædicti Regni, & M. D. L, cæterarumq; Provinciarũ iis annexarum fecerimus, non servantes (quod absit) aliquid illorum in toto, vel in parte, id totum irritum & inane, nulliusq; momenti fore, decernimus, & pronunciamus. Quòd verò supra hisce literis privilegia, libertates Ecclesiasticas, cùm cæteris confirmaverimus, in juramento nostro Ecclesias Catholicas Romanas, nominaverimus, id nihil omnibus Ecclesiis Græcis, & privilegiis earundem obesse debet, imò eadem in suo robore confirmamus, nec non & articulo juramenti hujus, ne unquam derogare volumus. Quod videlicet pacem & tranquillitatem inter dissidentes de religione, tuebimur, ac manutenebimus, quam inconcussè, firmiter, & cum effectu observaturos promittimus ac spondemus. Jura quoq; Terrarum Prussiæ, specialiter verò Indigenatus in omnibus manutenebimus, & in suo robore conservabimus, vacantiasq; omnes in Terris prædictis juxta tenorem Jurium Terrarum prædictarum & Constitutionum anni 1647 Indigenis Terrarum Prussiæ conferemus, & articulum de distribuendis vacantiis Pactis Conventis felicis Electionis Joannis Casimiri insertum speciali Juri Terrarum Prussiæ derogare non debere declaramus. Dantes insuper per potestatem Cancellariæ nostræ, ut has literas Confirmationis Generalis Jurium, privilegiorum, & libertatum Regni, & M. D. L, & Terrarum iis annexarum authenticè sub sigillo etiam cubiculari, quod nobis pro interim ad certum tempus, per Statum & Ordines Confœderatos pro usu & commodo est concessum Terris & subditis nostris, qui eas requirent, non expectato alio mandato nostro extradat. In cujus rei fidem literas hasce manu nostrâ subscripsimus, & sigillum cubiculare appendi jussimus. Dat: Varsaviæ sub tempus felicis Coronationis Nostræ.

THESAURARIO REGNI 7 Octobris.

De affectu tuo omnia non spero, sed credo, qui fortunæ mèæ in arcto positæ, qui libertatis propter communis Patriæ jura, causam suscipere & potes, & debes. Qualescunq; enim essemus, tamen hæc, quæ patimur, pati, incarcerari, captivari non deberemus, donec ad liquidum veritas explorata esset, donec convictio processisset, negligentiæ quippe vitium est præsumptiones sequi, quas jura omnia præcipiunt, amputare. Scis bene quantum sæpiùs specie veri decipiamur, quàm frequentiùs insitum sit, ut levem quamcunq; auditionem pro re comperta habere soleamus, quod rumoribus incertis atq; auditionibus

onibus permoti, de ſummis ſæpè rebus conſilia ineamus, quorum nos *A.C.* 1705 è veſtigio pœnitere neceſſe eſt. Eadem eſt infeſtæ fortunæ meæ violentia, ſed denſæ mendacii tenebræ claro veritatis lumine excutientur. Omnia hæc in quibus accuſor falſa, veri ſpeciem tantùm ferunt, decipitur & viſus, glacies videtur cryſtallum, & non eſt, & dum calcato expunctoq; omni mentis affectu, abacto in ſuam caliginem livore diligentiùs inquiretur, veritatem, quæ eſt filia temporis, & quam DEus reſpicit, & non præſumptionem liquido manifeſte, evidenter dies aperiet, & in lucem protrahet; & captivitas hæc mea nomen calamitatis non turpitudinis ad memoriam habebit omnium gentium ſempiternam. Infami enim tactum invidiâ, quâ poſſunt, urgent, qui ſunt proximi & qui ſunt longè, & ne in ſcopulis hæream ſemper iiſdem, novos affligendi me modos, utpote prava à pravis ingeniis proficiſcuntur, ita inſinuant, ut novâ ſemper patientiâ ſit opus mihi. Etiamſi multâ contra expectationem accidant, nunquam tamen poſſe fieri tanta contra me putâſſem. Sed ad patientiam me hortaris, & conſtantiam in perferendis iis, quæ ſummo illi rerum Arbitro (fit abſq; nutu quippe cœleſti nihil) propinare mihi viſum eſt, de triſti illo mœrorum poculo. Patientiâ leniri poſſe Principem credis, cùm lingva mollis frangat duritiam, cùm ventorum flatus non ſemper ſint validi. Certum habeas id, quod confitetur lingva, tenet affectus; quòd, quanquam indigna putem, quæ inopinata ſunt, & maximè comovent, quæ contra expectationem, contra juſtum & æquum fiunt, tamen colere DEOS, nec iratos quidem deſiſto, debitæ ſubjectionis fidelitatem non obliviſcor (invita id fateatur uſq; neceſſè eſt invidia, & æquo animo fero, quæ non ſunt mala, niſi malè ſuſtinenti. Non obliteratur veterum benefactorum memoria, quæ adhuc in me viget. Didici pridem in aulis Regum ſuperiorum injurias muſſitandas, ac de iis gratias agendas. Et in hoc dicto tuo ſum, eróque audiens, atq; ex præſcripto tuarum literarum acceptam contumeliam non modò non vindicare, ſed nec reminiſci volo. Vera enim virtus fortunæ mutationes calcat, & deſpicit. Spem bonam, ut me jubes, habeo, in malis ſperare bonum niſi innocens nemo ſolet. Quicunq; ergo caſus acciderit mihi, extabit ſemper pro ſolatio conſcientiæ meæ teſtimonium. Gubernator in navi cum frangere non poſſit magnos illos & decumanos fluctus, vitat ac declinat, ſic & ego, quod conſentaneum credis, & (ut dum diſſenſio ab aliis, à te incipiat reconciliatio) fraterno mandato decernis, quieſcam, nec quidquam aliud quærendo fortitudine maſculâ, & ſtoicâ patientiâ ferendam arbitror hanc famæ & exiſtimationis meæ jacturam, precor tantùm, ut impedias ulteriùs eam minui, lædi, dejici, labefactari, æſtimans omnia, quid fieri in tanta cauſa oporteat, providentia tua reponat. Non ſolùm autem pro me, ſed pro veritate reſpondere potes, neq; in hoc, in quo accuſor, neq; in alio unquam me peccâſſe, quòd brevi (modò velitis examinare) utrum ita ſit apparebit. Novi ego bonitatem Regis ſummam, ſi non vanitate mentis credulæ deciperetur, ſcio, quòd quemadmodum quædam corpora facilè quidem incaleſcunt, ſed ſimul atq; ignis abit, ſtatim refrigerantur. Simultates minimè ſunt dignæ magno Principe, quid glorioſius illi erit, quàm iram amicitiâ mutare? quàm omnem è medio tollere injuriarum memoriam? propoſitum Regale debet eſſe preſſis labe fortunæ pietatis remedio ſubvenire, & acerbos caſus injuriæ meliore ſorte maturare, ut indefenſus contra juris ordinem non patiatur, & inde habeat remedium, unde hactenus ſumpſit incommodum. Nónne leniter qui ſævi-

A.C. 1705 sæviunt, sapiunt magis? nónne major semper ab amore, quàm à metu veneratio? affectui tuo hoc totum negotium tribuendum credo, velis tantùm fortiter & suaviter innocentiam meam ad omnem legem exactam explicare, cùm non veritas, sed informavit invidia, clementiam, quam non tantùm pœnâ digni invocant, sed etiam innocentes colunt, in Rege optimo excitare; summa potestas citiùs exoratur, quàm persuadetur; nam cogi omnino non patitur; perdidisse me, domumq; meam, omnia desiderabilia, & immobiliter sustinere Regi debitam fidem commemorare. Ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? & tamen deprimimur, quos magis deceret sublevari. Etsi nihil, ut certè nihil peccavi, in pristinum statum me, famamq; restituere, Regis voluntatem mihi quantociùs explicare, ejus est promulgare, quid fieri velit, civium obtemperare.

Cujus ergo spem fecisti, effectum præstes, quanquam ex præterito futura metiendo, rem hanc & difficilem, & molestam fore credo, ut tela hæc ad finem protexatur, conandum erit contra ictus fluvii. Quod tu perficere voles, inimici destruent, & ad effectum non trahetur, quod tu salubri ordinatione disponis, quatenus res de vicino fine gaudentes, ad plenissimum perducantur eventum. Sis ergo cautus, ut has vites cautes, & fer opem, qui spem dedisti.

PROCANCELLARIO SZEMBEK 10 Octobr.

DAre profectò grande patientiæ debeo documentum, dum nullum mihi tempus longius videtur, & tardè ire queror. Nihil enim ad nuper scriptas hactenus à te venit responsi. Causa silentij causam non habet, nisi fortunam meam, quæ spoliatum honore, libertate, bonâ famâ omnia superante amicis quoque spoliare intendit, qui deserunt infelices plerumque. Calumniâ nihil pejus, clàm enim decipit credentes, si præsertim quis dicat, & quid dicatur non attendimus, credendo, quæ credi non oportet. Fero silentium tuum modestè, ut ratio jubet, magisq; doleo, quàm queror. Ibit tamen iterum in verba dolor, & quamvis in perpetua hac, atque artificiosa crudelitate longè graviùs torqueatur, & plus sit injuriarum (miserum est ab illo lædi, de quo non potes queri) quàm querimoniarum, nec tam bene ærumnas, quas sustineo, scribere; quàm bene scio (alij miseriis loquaces redduntur) pati, tacere, & adversùs quemcunq; statum animum tenere munitum.

Audísti ex fama, vidisti ex primis literis meis novam captivi, funestam Patriæ, mihi indecoram vicem. Quæ pestis efficacior ad nocendum quàm familiaris inimicus, qui, cùm, quod libuerit, objecisset, tamen idipsum falsum reperitur. Hi, quos tuos reris, qui Dominum vocant, heu quàm levibus ex causis mutantur, & ex servis hostes fiunt! Etiamsi verò defectionis signa ab justo dolore proficisci viderentur, tamen multùm interest in causa mea falsum aliquis deprehenderet testē, an servum, cùm alteri credi non debeat, alteri non soleat, præsertim, si non quod erat, sed quod inimicos velle credebat, detulisset.

Dicebat Tyberius subverti jura, si custodes legum amoverentur. Quoties duobus communis est potestas, ejus tota est, qui præsens est. Tibi ergo soli nunc incumbit, quod ego ut semper ante ad nova parandæ libertatis consilia solennissimè conversus eram, nunc facere nequeo. In memoriam vellem tibi revoces legem nihil velle temerè fieri, ut dijudi-

judices quid contra naturam legum ſit peccatum, cùm fruſtra dicerem hic, aut ibi, cùm æquè in omnibus juſtè incuſando ſortem iniquam, quòd poſt hoc Athenis vera libertas aberit; nihil enim ibi valent leges, ubi vis valet. A.C. 1705

In laqueos eos debui ego priùs cadere, quàm eos potui cavere; ac proinde non poſſum ſervire Patriæ, ſubvenire Juribus læſis, & non poſſe me hoc modo gaudeo; imperare tamen dolori ſilentium difficile eſt, &, cùm non ſim par aſſultui, quem tanta vis paravit, id quod poſſe me, & meritò poſſe arbitror, ad te iterum recurro, publici enim intereſt innocentem à quolibet defendi, & neminem ſine defenſione relinqui. Ego jam inutilis Patriæ (ſic contra me animati ſunt, ut nihil videre permittatur, niſi quod libet) ſequor Catonem, qui Author Senatui fuit, ſummam rerum Pompejo permittendi, ejuſdem eſſe dicens; magna mala inferre, ac depellere. Et, cùm eo nomine ſemper fuerim, ut de utilitate publica non minùs ſæpè, quàm de mea privata cogitaverim, nec unquam rationes meas publicas præpoſuerim, licet majorem partem ætatis, certè meliorem hiſce uſibus Reip, dederim, & audacter cœlum hoc & conſcia ſydera teſtor, quòd neque fidem, neque ſpem de virtute mea conceptam unquam fefellerim, & tamen poſtquā eripuiſſet fortuna, quod dederat, cui character Epiſcopalis, Senatorii Ordinis officium, Cancellariatûs Miniſterium opitulari debebat, invidia oppreſſit. Ætatem ergo meam fatiſcentem, valetudinem jam feſſam ob labores continuos agnoſco, brevem vitam hominis, multò magis ſenis & tot calamitatibus oppreſſi ſentio, tibi verò ut juniori veteranus ac miſſione jam dignus lampada trado, poſtquam tamen ſi non amicitiæ, at ſaltem veritati teſtimonium perhibueris, poſtquam ut fas, ut æquum cenſere, ut æquum videre debes, negotium meum ſecundùm leges examinaveris, recorderis ſacrorum verborum; Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, & non fecerit ea. Cum innocente illo inſuper recurro cive; Athenienſes, ſi nihil merui, ſuccurrite, ſi merui, reddite Philippo; ego rogo, inſto, oro, reddite Romæ, reddite Patriæ, ut per omnia juris ordine conſtituto, ſi crimen, quod intenditur, fuerit comprobatum, ipſarum quoq; legum diſtrictione plectatur, ut rei abditi, atq; ſecreti per hoc vindictæ genus à culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non debet, nec poteſt incerta notitia. Diſcutiatur hæc cauſa Romæ tanquam contra Epiſcopum; vel in Patria tanquam contra Senatorem, & Miniſtrum, & legibus finiatur; jus ſerò veniat licet, jus erit, ſi in crimine, cujus impetor, fuero convictus, ſententiam ſubibo, quam juris definita ſanxerunt: Si verò innocentia mea deteſtabili pulſatur invidiâ, opprimi me nullâ ratione patiaris, & vis provida auſûs diſcutiat temerarios, Epheſi natus ſum, non in Appulis. Ad juſtitiam & ad clementiam, ſi ita vultis, ducite Principem, quæ uná mortales ſuperis æquat, ejuſq; muneris memoria nunquam apud conſervatos obſoleſcit. Com̄emorate ſæpiùs boni Principis, quòd boni Medici arcanum, non ægros tollere, ſed morbos. Ego verò, qui ſemper in malis meis non fortunam, ſed cauſam ſpectavi, qui ſæpiùs dicens verum, ſuſtinui odium, audacter, quia verè repeto, ſemper idem; bonam cauſam haberem, ſi alium accuſatorem & Judicem haberem. Nihil tam certum & exploratum eſt, quod in dubium vocari non poſſit; objicere faciliùs, quàm probare; non omne veriſimile verum eſt, crebrò faciem mendacii veritas retinet, crebrò mendacium ſpecie veritatis occultatur. Patebit hæc aliquando, ſed pro me

ſeriùs

A.C.1705 serius. Non latet in turba laco quocunque Xerxes aspexerit, Spartanum inveniet, & videbit. Patriam amavi, amoque; & hæc est contumacia mea. Cæterùm memineris Domine mi, quòd cecidi ego, cadet, qui sequitur, qui se existimat stare, videat ne vacillet, in me folia cadunt, possunt in alios cadere arbores. Ad propriam ruinam è destinato pervenit, qui impotenter graditur ad alienam.

Iterum proinde, iterumque de innocentia mea ex rationibus, quæ non persuadent, sed cogunt, protestor, meam culpam oportet esse, ut mea pœna sit. Pelopidas, cùm fortis quidam per calumniam apud ipsũ deferretur, quòd ei conviciatus esset, dixit; facta ejus respicio, dicta non audivi. Feci, quæ potui, cùm sum̃a applicatione, cum summo labore officium Ministerii mei, quanquam bos arabat, sed fructus aratri, nullus ad bovem redibat, vel, ut scriptura loquitur; Boves arabant, asini verò pascebantur. Sed satis in materia tam certa, ego nulli malum pro malo reddam, sed ad imitationem Salvatoris mei malum in bono vincam, tuusque ero, etsi nolis, sed mallem volentis.

CONSTANTINO SZANIAWSKI REFERENDARIO M.D.L. eâdem die.

Tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiror, doleoque, quòd non tantùm neglectione literarum amicitiam obliterare, aut tollere velis, tanquam anathema consecrâsses oblivionis, sed etiam quòd meæ prostratæ & afflictæ fortunæ, cùm nullius ampliùs sit tibi usui, à præstando auxilio referas pedem, & plus non obscurâ voluntatis significatione credas mendacio, quàm veritati, calumniæ, quàm innocentiæ, invidiæ, quàm virtuti. Supra veri fidem positum hoc, quis crederet? si palàm non esset, cùm ad literas meas nihil respondeas, cùm me sic curas, sic negligis, quasi in hominum numero ferè non habeas, unde dolor me in hac vita, quæ continua calamitatum est nunc seges, multò perstringit acerbiùs, quàm tua ferat opinio; contingunt enim insperata, & graviter dolent, si inde proveniat malum, unde credebatur auxilium.

Occasiones ego, quibus prodessem tibi occupavi semper, & quæsivi nunquam prosperitate rerum in vanitatem usus, quæ facienda erant, ad testandum affectum & cordis abundantiam sine ostentatione semper feci, & nunc quasi nulli me magis odisse debeant, quàm, qui plurimum debent, in te experior, quasi sis inter ejus generis ingenia, quæ cum fortuna mutabilem ferunt fidem. Omnes se mihi, dum prospero utebar successu, adjungebant, nunc obscurantur oculi eorum, ne afflictiones meas videant; Non sunt præsidio, quia illos non virtus, sed fortuna, quam turba tremens sequitur semper conciliaverat. Video nunc eos, qui aureos montes pollicebantur, tandem pro thesauris monstrare carbones; ita scilicet nec exitus calamitatis, nec remedium reperitur; tamdiu cordi fuimus multis, quamdiu usui; tamdiu placuimus, quamdiu utiles fuimus; florentes amicorum turba circumstabat, circa eversos ingens solitudo est, & inde amici æquè frangere fidem pertinaces, quàm dare prompti, fugiunt, ubi probantur, ubi res labat, ibi collabescunt. Siccine infelicium fortunatus nullus amicus! Auxilium ego præcipuè à te sperabam, solatium expectabam, & habere certè debebã, si esses, qui esse deberes. A D. Procancellario Collega meo etiam nihil literarum.

Sentio

Sentio hoc nimiò plus, ſed, ſi non oportet, non indignor, nihil enim minùs cogi patitur, quàm fides & amor, quanquam crederem juvare miſeros optimis dulcem eſſe laborem, ſed quidquid aliis non licet, illi ſoli licere, quis tam imprudens qui neſciat? quis tam impudens, qui neget? Quantum tamen ad Perſonam tuam, non poſſum exprimere verbis, quàm magnum ex ſilentio hoc, ex contemptu, hoc animo vulnus accipiam, & dolor de pectore invito voces elicit, cùm ſolus, qui non deficere ſoles, donec efficias, mearum oppreſſionum poſſis eſſe remedium, quod tibi eſſet facile, derelinquis, non juvas, non defendis. Nihil eſt opus conjectore, res evidens, res aperta, tu cœlo imperas, tu cuncta facta cœlitum atq; hominum notas, nec valet humani vigor ingenii ullis viribus aſſequi, quid poſſint, quídve tui valeant humeri, vos duo ſolio Jovis magni ſedetis proxima Numina, quæ ſit mens ſuperûm, vos ſoli ſcitis, vos venerantur omnes, & meas non auditis preces. *A.C.* 1705

Si verò nimium diu triſtia paſſum gravibus ſolvere non vultis afflictionibus, quanquam leve eſt miſerias ferre, perferre autem diu grave, concoquendum tamen, ſupportandum hoc vulnus ſucceſſu ſpei non reſpondente, & eâdem magnitudine animi, quâ omnia adverſa, tolerandum erit. Jam enim ita Philoſophus factus ſum, ut vel cum fabris vivere poſſim, ſemper aliud malum poſt aliud mihi naſcitur. Mitto, quæ ſunt palàm, quæ ita ſe habent, ut nemo, qui vivit, hæc ignoret. Quòd ſæviatur in virtutem à fortuna deſtitutam, vel me tacente res loquitur. Turpe eſt (incuſabat ille) in ea civitate Ciceronem non defendi, in qua defendi potuit etiam Popilius. Veniunt in me tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio, & nemo eſt, qui ſoletur, qui compatiatur, qui ſuccurrat, & non magis ſum, quàm ille, qui jam nullus eſt.

Legi nuper. Cùm nemo pro Phocione accuſato dicere quidquam auſus fuerit, vox præ tumultu ægrè exaudiri potuit, quærentis juréne an injuriâ occidere me vultis? reſpondentibus quibuſdam jure, quomodo autem hoc ſcietis non cognitâ causâ? quod oculo lux eſt, idem eſt animo veritas. Homo fœdus & apertè malus, ſeminavit, quæ ſomniavit, falſa pro veris dixt, clariora documenta ſubvertente fato, multa depoſuit contra me, & impetu ad rationem non revocato, nullo jure, more pravo, peſſimo exemplo objecta crimina pro approbatis accepta, & ego in eo fundamento condemnatus ſum. Nullus domi major inimicus, neq; pejor poſſeſſio, neq; inultior ſervo. Quærit tandem Poëta, quod nuſquam eſt genitum, reperit tamen, facit illud veriſimile, quod eſt mendacium. Nulla major peſtis humano ingenio incidit, quàm altè concepta ſuſpicio, cum hæc ſemel inceperit, ægerrimè, & ipſâ ratione, quæ rei dubiæ facit fidem, convellitur, ut neq; peritiùs neq; opportunius, quidquam ad nocendum excogitari poſſit. Utinam verò eſſet, qui imitaretur pium Antonium, qui delatores, ſi non probarent, capitali pœnâ afficiebat, ſi probarent, oblato præmio dimittebat infames; & Domitianus Fiſcales calumnias magnâ calumniantium pœnâ repreſſit, ferebaturq; vox ejus: Princeps, qui delatores non caſtigat, irritat. Probationes contra me ille, qui vidit, quid ſint, ſcire negat. Non ego ſcribere juſſi, quod ille ſe juſſu meo ſcripſiſſe mentitur. Qui ergo profundâ mente veſtigaret, verum inveniret, & rumor, qui de nihilo natus eſt, mox ſuâ ſponte evaneſceret, nec in aliud proficeret vanitas, niſi ut omnibus ſpectatior fiat innocentia, quia quidquid pro vero accipit, abripitur falſâ opinione deceptus, & juſtitia juſtiori cauſæ favens, non ut inimici mei volunt, ſed, ut æquum eſt decernet ſemper. Con-

A.C.1705 scius enim mihi sum, culpam hanc à me procul esse; solus DEus verax, omnis autem homo mendax.

In conspicuum quod est per signa credibilia venari datur, nec haberi nudis vellem verbis fidem, dictorum ipsa res sponsor est meorum, heu, quòd ipsis non datum est rebus loqui! Quanta damna habeam in Varmia, quæ multorum annorum cursu sarciri vix poterunt, quantum omnes fratres mei, & tota Domus patiatur, & propter quem, me ipso melius tibi sunt cognita, ac perspecta & tamen gratia Regis, quasi solstitialis herba, ut dicitur, fuit, quàm repente exorta est, ac repentè occidit. Datum satis fidei, quam Regi meo debebam; quæsivi gratiam, sed non obtinui constantem, egi, ne me meritò odisset, & declinare tela iræ, & furoris non potui; sed his omissis illud pro ultimo in memoriā redigo tuam, quod unum certum scio, hoc me meritum esse, ut memor sis mei.

MANIFESTUM CONFOEDERATIONIS SENDOMIRIENsis contra Coronationem illegitimam Stanislai Leszczynski Tykocinij 11. Octobr.

NOS Proceres Regni, Dignitarij, Officiales ac universa Nobilitas Palatinatuum Regni, & M. D. L, in virtute Confœderationis Generalis Sendomiriensis congregati, notum facimus præsentibus ac futuris sæculis, quòd animadvertentes crescentem indies magis, magisque incomparabilem malitiam & obstinationem non verorum, sed (quod liberè dici potest) degenerum infelicis Patriæ filiorum obstupescere ac obrigescere debemus, quando nec Dominum, nec Jura colunt, sed quasi desperatione quâdam acti, sua quisq; & publica fata præcipitare cupiunt. Excussis namq; Jurium ac libertatum omnium repagulis, in se vertunt manus, se ipsos non Principem perdunt. Arripuit speciem non invenit culpam insolens primorum audacia. Fallebat & seducebat populum falsis criminationibus contra suum Dñum, accusando non probando judicavit, & sententiavit, edicto non judicio, sine termino, delatore, & reo omnia judex erat. Talisne legis, judicij ac justitiæ forma? Et quod majus est, nec facultatem desuper, nec comunem consensum habendo. Illud namq;, quod commune est, unus solummodo paucis cum Asseclis suum esse putavit, & linquere & dicere Regem. Exindeq; audax & nefarius ille notabilem apud vicinos Principes liberrimæ genti inussit infamiam. Mavult Lechia Civi, quàm Dño servire suo! Adhibuit externam potentiam, qui suum scelus alieno facto tegeret, aut honestaret, sed perspicax mundus novit optimè diuturni laboris curam, novit illum, qui ad eum finem conventicula intimabat, qui illa authoritate suâ manutenebat, qui fœda divortia suadebat, qui adinveniebat rationes, qui & quali esca minus peritam nobilitatem ad rebellionem alliciebat & congregabat, licet ea, quæ in cogente fiunt, pro nullis habeantur. Cùm verò etiam Nobilitas memor fidei, honestatis, ac vinculorum suorum erga legitimum Principem ac Dominum suum tam indecorum facinus aversari, & sese retrahere omninò deberet, usus est non hospitis, sed hostis ope, & paucorum insimul domesticorum & conquisitorum amicorum, ac colligatorum aliquorum suorum subsidio, ut in hac societate malorum intenta sua persequi, inceptaque perficere possit. Nec id tamen successit ad vota, nam Rex Sueciæ concreditis ipsi solummodo curis & laboribus, ipse sibi potestatem eligendi & decernendi reservavit, adhibitâ juxta usitatam maximam Tyranno-

rum

rum communicatione. Si vos nolueritis, hic faciet & sic ambitioni illius in pœnam & tormentum animi datum est in præmium pati. Finita tandem fuit præfata violenta, exlex Electio, nec primis divortiatis, nec secundis ritè conciliatis nuptiis, quando infamis rivalis non sponsus obstupescente toto orbe promulgatus fuit, absente & renitente alienâ conjuge conjunx. Sed neq; hic terminum habuit infesta sorti publicæ ac indefessa in illusionibus suis malitia, quærebat semper & investigabat per rudera legum, secretiores ac perniciosiores modos pergebat in concitatione incolarum Regni ad rebellionem, in fœdum alienæ cupidinis firmamentum, indicebat nefarios variis sub nominibus congressus, odio pacis, & persecutione Domini sui & benefactoris dispensabat perjuriis non persuasionibus, & exemplo, & non solùm dispensabat, sed violentis copiis sub minis ferri & ignis renitentes suumque interitum præ oculis habentes adigebat. Confluxêre obedientes ad pabulum, contrarii ad metum pro ultimo Varsaviensi conventiculo, in quo impetratâ ab aliquibus subscriptione, hac ipsâ saltem iste carus hospes, an invasor Reipubl. monstrum suum erigit & exaltat. Alter verò à fortuna excæcatus, ignorat se tunc esse miserrimum, dum se felicem reputat. Verùm enim verò non illum solùm, sed hosce omnes, quos idem malitiæ ac pertinaciæ concatenavit vinculum, eadem cæcitas percussit, dum interitum libertatis, ruinam Regni, spoliationem Patriæ de cunctis decoribus, abductionem de variis locis machinarum bellicarum, exustionem Regalis arcis Cracoviensis, rudera Patriæ, nunquam aliàs excogitatas & intolerabiles contributiones, & quod maximum est, spolia templorum videre nolunt, vel nequeunt. Proh dolor! O cives! quæ tanta dementia vestra? Prætendunt vobis sæpenumerò suavissimam pacis spem, & effectu ejus defraudant, posito etiam, quòd perficiatur, qualis erit, certè cum damno & detrimento Patriæ, & hoc tum demum, quando è ruderibus, cineribus ac ruinis Patriæ nil amplius rapere poterunt, & cùm desolationem fecerint, pacem appellabunt. Nolumus tamen omnes agnoscere intentum nostrum, non enim pars turbulenta, solùm & contumax non recogitat, quantum Patriæ tanquam matri suæ debeat, verùm nec intentum Sanctæ Religionis attendit, dum jurisdictionem supremi Pastoris Vicarij DEI, cui soli DEus Optim⁹ Maxim⁹ curam & præsidium ovilis sui concredidit, & qui illud insomni custodiâ custodit, gubernat, & qui potestate & Authoritate suâ errantes corrigit, & inobedientes arguit & punit, quondam scripto aggressa est. Ille verò, qui jurisdictionem hujus Pastoris impugnat, sine dubio recordatur illius dicti: Quicunq; Ecoesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Nos verò, qui datam desuper supremo Antistiti potestatem, cum omni veneratione colimus, ita, quidquid ad emendationem status Spiritualis necessarium esse vel facere censuerit, agnoscimus pro summa æquitate. Nulla nobis cum eo lucta, in quo læditur ipse DEUS. Sed sinamus Jura Ecclesiæ, quæ suis in manibus tenet gladium, & habet vindicias potestatis suæ, quem uti extendere, ita eodem & ferire potest, id solum modò animadvertamus, quòd tam profundè venerata processit malevolentia primi haud dudum. Nunc verò jam exvinculati Præsulis & accitorum in publica incendia sociorum, ex quibus velut ex fumante Vesuvio major in dies evaporat infectio, dum hæc eadem malitia erectum ante annum flagitioso ausu idolum, paludamento Regio regere, & insignia Regum nulliter & perperam capiti ejus in majorem aggravationem sui criminis imponere ausa est omissis solennita- *A.C.*1705

A.C. 1705 tibus legis & praxis, sine comitiolis, sine comitiis, calcatis legibus, & consequenter furtivo & non publico actu, sine notificatione vicinorum, Monarcharum, sine præsentia eorundem Ministrorum, quos in plausũ & honorem coronandorum delegare semper consueverant. In summa, ut semel fœda hæc dolosa, seditiosa, & infamis rabies contra Dñum suum insurrexit, ita impietati, perfidiæq; suæ insistendo, eò usq; sese extendit, donec in culmine ipso coronatum scelus posuisset. Nos itaq; supra nominati Proceres, Dignitarij, Officiales ac universa Nobilitas Regni, & M. D. L, conformando nos Confœderationi nostræ Sendomiriensi, simulq; recogitando, quantum DEo, conservationi Ecclesiarum, amplitudini Majestatis Serenissimi Principis ac Dñi AUGUSTI, Regis ac Domini Clemi conservationi integritatis, libertatum nostrarum corroborationi Confœderationis nostræ Sendomiriensis debeamus, utpote ad quã manutenendam etiam communi dispendio nostro nos toties obstrinximus, communi assensu, unanimi corde ac mente declaramus, ac nosmet invicem nobis ipsis obligamus, quod quemadmodũ antea contra omnia conventicula, & quocunq; nomine vocitata, & intervenientes consultationes, conversationes, & sancita, ut & contra id, quodcunq; dolus & industria pepererit, præsertim contra ipsam inordinatam ebriam, coactam, & sub gladio extortam Electionem, (prout id ipsum manifestatione suâ Illmus D. Castellanus Cracoviensis Supremus Exercituum Regni Dux S. R. I. Princeps Hieronymus Lubomirski ultrò sufficientissimè deduxit) manifesti & protestati sumus, ita & in præsenti contra violentam illegitimam, abusivam, coactam, & infestam legibus Patriis coronationem, manifestamus, & protestamur parati existentes vitam & fortunas priùs amittere, quàm semel liberè Electum Principem Seren: AUGUSTUM II, Dñum Nostrum Clemum deserere. Obtestamur tandem charitate Patriæ illos omnes, qui laxatis hucusq; conscientiis impio gregis sui antesignano auxiliatricem præbuerunt dexteram, ut recordentur quantum DEo, quantum Regi, quantum Patriæ debeant, contra tam infamem, abominabilem actum nobiscum, simul & pari zelo consurgant, nostramq; licet serâ pœnitentiâ & virtute ducti, laudabilem ad futura tempora perennaturam resolutionem adjuvent, declarando se, quòd fideliter & constanter ad ultimam sangvinis guttã Majestatis Seren: AUGUSTI II. liberam Electionem, simulq; ipsam libertatem tueri, defendereque velint, illiq; mori; Hæc libera nasci, hæc vult libera turba mori. Detestamur & execramur totum id, quidquid, ut ab ipsa origine, ita & post, & in ulteriori tractu præjudiciosi Majestati, & nocivi libertati factum, habendo omnes adversæ partis consultationes, attentata & facta, pro piaculo uti fomites perfidiæ & nutrimenta malorum, à quibus, seu à face accensa ardent Jura, ardet ipsa Patria, & in flammis istis cuditur nobis malleus, qui nos tundat & contundat, ac exanimet. Ipse quippe & non alius infelix malleus, & non sceptrum datur, alieni Throni incubo, & porrigitur ab illa manu, quæ non ita pridẽ libertate nobis ademptâ liberos in servos rediget, ut qualis Magister, talis etiã esset discipulus. Videmus utiq;, quomodo fortuna ejus extruat pro libertate Imperium, ubi voluntas pro legibus docet jam triennali Magisterio, quomodo liberâ uti gente, quomodo imperare suo quidem exemplo secundùm illam politicorum normã, terrere ni metuant, ubi pertimuerint, impunè contemni. Quapropter cùm hæc tristis facies, tragicâ scenâ peracta sit, ne tam sacrilegum nefas ullo temporis momento maturescere valeat, sentiamus tandem mala

la noſtra, & retundamus, ſeu virulentam turbam reorum & minacis hoſpitis enſes. Non prima utique, ſed ultima fortuna demonſtrat victorē. *A.C.* 1705

Cauſa jubet melior ſuperos ſperare ſecundos. Præſtò nobis eſt bellicoſa dextera Invictiſſimi Monarchæ Seren: Czareæ Mtis, cujus Herculea Clava ſciet ſævientis leonis contundere & abſcindere ungves, hucusq; rei infallibilem cum adjutorio Omnipotentis DEi ſpem concipimus, ex recenter reportatis de hoſte victoriis, ex liberata Provincia, & adactis ad traditionem Fortalitiis. Reſtat tantummodo exuvias adhuc portare leonis, & cruore hoſtium ſignare monumenta pacis. Quemadmodum itaq; jam ſemel DEum ter Opt: Max. vindicem innocentium in auxilium nobis ſumpſimus, ita ſub clypeo ejus extrema quæque & omnia diſcrimina pati circa Regem noſtrum, & Confœderationem noſtram Sendomirienſem ſtare cupimus, æſtimantes caput hoc, quod ex vocatione Ordinis Equeſtris ſub caſſide erat, nunc verò ſub Corona eſſe; & faſtidio æqualitatis, faſtigio Regni adornari intendit, cum omnibus hiſcé, qui eundem adjuverunt, ipſi adſtiterunt, & quovis modo faverunt, authoriſârunt, juverunt, pro perduellibus & hoſtibus Patriæ, annihilando, execrando omnes actus, conjurationes, ſancita, Electiones, coronationes, uti damna, præjudicia, & exitia publica, inhærendo firmiter Confœderationi noſtræ Sendomirienſi, omnibusq; vinculis & ligamentis illius, nec minùs adhærendo Præſidi illius Illuſt: Stanislao Comiti à Dönhoff Enſifero Regni, Mareſchalco Confœderationis noſtræ Sendomirienſis, cujus fidiſſimis vigiliis Majeſtas & libertas concredita, cujusque virtutem & famam canit ſonora tuba, & in ſæcula duraturæ tradit memoriæ, ut ſit tam diuturna, quàm celebris, ut videat poſterior ætas, quem præſens amavit. Obſtringimus inſuper & obligamus eundem Illuſt: D. Mareſchalcum Confœderationis noſtræ Sendomirienſis, ut hanc Manifeſtationem & protectionem noſtram de communi aſſenſu & conſenſu factam, actis Regni inſeri procuret. &c.

CVI.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. PONTIFICI MAXIMO CLEMENTI XI die 12 Octobris.

AD oſcula Beatiſſimorum pedum, à quibus hactenus arcebar, de genu humiliter accedo, & in ſinum Sanctitatis veſtræ Paternum injuriis victus, depreſſus, anguſtiatus, & afflictus, tanquam ad unicum innocentiæ meæ præſidium demiſſiſſimè confugio, auxilium & ſolatium, ut ab optimo Patre (notum ſit omnibus eſſe Dominum in medio terræ) ſupplex exoro. Nemo poſt calumniam natam turpiùs & ignominioſiùs petitus, dum non ampliùs per cuniculos ſagittantes in occulto, ut antè, verùm cum machinis inimici mei ſteterunt contra me, & Regem Sereniſſimum meliorem bonis Principem in id induxerunt, quod jam non rumor, ſed conſtans fama per orbem, quà patet, univerſum divulgavit. In cœlis teſtis meus eſt, quod magìs læſam per omnia & in omnibus Eccleſiæ (pro qua executionem pati gloria, mori lucrum mihi eſſet) immunitatem doleo, quam de tanta mei nominis, famæ & honoris jactura queror. Petii ab initio ſtatim, nec hucuſque petere deſiſto, ut ad competens judicium remittar, ut liceat ibi reſpondere, ubi vel puniri, ſi nocens, vel abſolvi, ùt innocens queam, néve diutis irriſioni, & ſubſannationi Acatholicæ urbis, quæ dedecus noſtrum ſuam famam arbitratur, exponar. In tribulatione patiens, & ſpe gau-

A.C. 1705 gaudens, quòd deficient inimici mei, in multitudine adinventionum ſuarum & DEus judex & vindex vertet mihi in bonum, quod illi machinati in malum, dum ex iſto calumniarum & calamitatum cœno extractus, ad pedes Sanctitatis Vræ appropinquare, & poſt deductam innocentiam meam, quam veritas filia temporis cum DEI auxilio palàm faciet, & ex benignitate Sanctitatis Vræ caſſæ reliquum ſenectæ, ſoli DEO, ut conſtanter exopto, impendere licebit. Succinctam interim æquè ac veram facti relationem Eminentiſſimo Cardinali Paloucci, ſi videre eam Sanctitati Vræ placuerit præſentandam tranſmitto. Non querelâ, character enim meus magis fortem in anguſtiis, quàm querulantem requirit, ſed voto finiens, DEumq; precans pro incolumitate, & feliciſſimis Sanctitatis Vræ ſucceſſibus, me iterum ad pedes ejuſdem humillimè proſterno.

EMINENTISSIMO CARDINALI PALOUCCI eâdem die.

MIraberis Eminentiſſime, quòd tamdiu ſiluerim, ſed ſilentium hoc non fuiſſe voluntarium agnoſces, cùm rationes ejuſdem in annexa ſuccincta, & vera facti relatione videris. Ad hanc non habeo, quid addam, niſi humillimam petitionem, ut ſis adjutor in tribulationibus meis, & memor verbi tui ſervo tuo, in quo mihi ſpem dediſti, redimas me à calumniis malignantium, & ad judicem competentem validâ tuâ protectione trahas. Judicium terminat cauſas: ut ſummo Pontifici comendes, cui ut vigilantiſſimo Paſtori, ut amantiſſimo ſingulorum Patri, cura eſt æqualiter de omnibus. Quæ eſt expectatio mea, nónne Dominus? non peto favorem, ſed ſitio juſtitiam. Invoco etiam conſilium Eminentiæ Veſtræ, quid agere debeam, cum documenta evidentiſſima ſint ad manum, quòd Eminentiſſimus Primas noſter pace factâ cum his, qui non minus ipſi, quàm mihi inimici erant, hanc formaverit machinam inter inimiciſſimos ſociatis conſiliis, & perdendi me deſideriis, hac motus ratione, quòd ego, ut ſum offenſionum pro utilitate publica non pavidus ex vi officii ago, quæ agere debeo in defenſionem Regis, quæ ſine offenſione ejus fieri nequierunt. Non fac, non dicent, qui facit, quæ vult, audiet, quæ non vult. Juravit igitur Domino, utinam non eum quandoq; pœniteat, perditionem meam, & nulla media ad hunc finem negligit. Invenit quidem nunc tempus acceptabile, tempus ruinæ meæ, tam probabiles adhibendo apparentias, ut ſit difficile, ne pro veris accipiantur, quæ ſunt falſiſſima. Pretio conductus unus de meis Varmienſibus ſcripſit, quæ ei demandata ſunt, & hæc attributa ſunt mihi, quæ nunquam cogitavi. Eſt quidem verum, quòd hic Clericus ſcripſerit aliquoties à me, ſcripſerit huic, cujus nomen profiteor, ſed in Varmiam, non Berolinum. Verum & id, quod ſecretiori cyfrarum modo uſus fuerim, omnes enim literæ per Gedanum, ubi Eminentiſſimus Primas illis invigilat, & per Elbingam, ubi Commendans Sueticus non eſt in ſimilibus negligens, evitando ergo hæc pericula, ſic ſcribere debui, ſed in re familiari, nec ullatenus publicum tangente, ut hæ literæ patebunt ſuo tempore ſcriptæ jam ſunt, nec mutari queunt, cùm hic idem Clericus in manibus Regis eſt, nec ulla ejus copia, nulla communicatio mihi. Interceptæ aliquæ, uti ſcio non perveniſſe eas ad manus ejus, ad quem pertinebant, & ex his illa nomina & cyfræ, quas ego ad meum Domeſticum in re merè œconomica adhibui, in aliam materiam verſæ. Clericus juſſus eſt, à Principe Firſchtem-

tembergk, uti certò ſcio latebroſis artibus ſcribere, quæ ad mei condemnationem ſerviebant, & quaſi per poſtam hæ literæ venirent, Regi præſentabantur, quem facile & pronum eſt quâlibet larvâ faſcinare, ut eò melius contra me perſuaſiſſent, de quibus nulla mihi uti cogitatio, ſic nec minima erat ſuſpicio, non obſervat ventos, qui non navigat. Erit tempus, quo Eminentia Vra non mirabitur tantùm, ſed & ſtupebit ſuper perverſum modum, quo malignitas uſa eſt, ut me perderet. Cor Chriſtianum quomodo id facere poteſt? vindictam Deo relinquo, juſtus enim eſt Dominus, precorque, ut addat ad patientiam, dum addit ad mœrorem. Petii humillimè à S. Mte per Comitem Stratman, & alios (dura molliunt calentes preces) ut permittar ire Romam pro juſtificatione mea, & danda ratione, cui debeo actionum mearum, & ſi id non placet (ùt non placere inaudivi) ut dimittar ad aliquam civitatem Catholicam uſq; dum cauſam meam dicere poſſim, cum iis obligationibus, quas Eminentia Vra in annexo folio leget. Obedivi Domino meo Pontifici, parendum eſt Domino, ſive vocat, ſive revocat, dum per Eminentiam Vram juſſus ſum; ut aſſiſterem Regi, feci, quæ potui, & nunc hæc patior. Quod pertranſivit, ſcio, quod futurum ſit, ignoro, quæ minus certè haberem, ſed de nulla re ſum magis ſollicitus, quàm de exemplo & præjudicio, quæ plus valent immunitati Eccleſiaſticæ, tam nocivis, ego enim, quò ad perſonam meam, minus curo, & in ſolatium virtutem adhibeo, ſtabunt juſti in magna conſtantia. Quæ omnia Eminentiæ Vræ dum ſincerè exaro, ejus me perenni gratiæ, & notæ per tot annos bonitati, & authoritati validæ, ſubeſt enim tibi, cùm volueris poſſe, quàm demiſſiſſimè recommendo. *A.C.* 1705

SUCCINCTA ET SINCERA EORUM, QUÆ CUM EPISCOpo Varmienſi ſunt acta Dreſdæ uſq; ad diem 12 Octob. Anno 1705.

NIhil hic de iis, quæ à tertia Decembris anni peteriti, à tempore ſcilicet adventûs ſui in hanc Electoratus Metropolim, mente, quâ decet, ſed plus, quàm ſtoica tulit & pertulit patientiâ Epiſcopus. Acerba quidem erant, tolerabantur tamen, ſi molimina, quibus impetebatur, ignominiæ, quibus onerabatur, ſi omnia, quæ non ſorbere tantùm, ſed & concoquere debebat, calamo exprimenda eſſent, nec pelles Madian fortè caperent. Vix mandato Regio vocatus Dreſdæ comparuit, inſurrexerunt ſtatim inimici multi, invidi penè omnes, nullamq; intermiſerunt occaſionem, quâ per occultas vias affectum Regium à fideli Miniſtro averterent. Quis fuerit ejus angor animi, quæ cauſæ & concauſæ mœroris juſti, D. Abbas Merenda per aliquot ſeptimanas hic præſens ſincerum perhibere poſſet, ſi vellet teſtimonium.

Adimplevit menſuram perverſa calumniantium malignitas, tam forte, tam bene malum in finem ordinata aggrediens machina, ut res ſe ipsâ falſiſſima, vero verior appareret. Decimâ nonâ Septembris vocatum ad ſe Sereniſſimus Rex compellavit, literaſq; manu corrupti Domeſtici ſui ſcriptas oſtendit omnino volens, ut clavem cifrarum, quib⁹ illæ literæ ſcriptæ dicebantur, produceret. Cùm verò Epiſcopus nihil ſe de literis, de cifris, de clavi earum ſcire conſtanter affirmaret, urgenteq; Mte, tanquam eam penes ſe haberet, omnia loca veſtium, ubi chartæ ſervari poſſent, libens cum omni diligentia inveſtiganda obtulit. Poſt contentiones, quæ ab una parte calidius, ab altera cum ſummo reſpectu æquè ac ſtupore ſuper re planè inſperata nec præviſa finitas, juſſus abire

A.C. 1705 abire domum Episcopus. Sciendum verò examen hoc factum fuisse in una camera, ubi mensa cum atramento, calamis, chartâq; paratis instructa erat, & Consiliarii nutum in anticamera expectabant, res enim adeo certa credebatur, ut ad notandam depositionem parati tenerentur, post quam factam (uti arcanum pòst revelatum erat) Episcopus ad arcem Meissinensem cum duabus personis in carcerem duci debebat. Sed cùm non minus verè, quàm constanter factum pernegaretur, congressus ille Consiliariorum evanuit.

Interea dum hæc in Regia geruntur, missus est Consiliarius intimus Nemler cum duobus ex Cancellaria Copistis in assistentia D. Generalis Dönhoff, & junioris Szembek Polonorum in domum Episcopi, qui omnes scripturas & literas cum summa diligentia, & exacta, uti jussi erant, inquisitione revidebant, & nec lectus quidem ab illorũ excussione liber erat, ubi quæsiverunt magis, quàm aliquid invenire potuerunt, nullo modo enim esse possunt, quæ non sunt. Quidquid verò secretiorum scripturarum erat, sigillo Regis muniebant. In hoc statu dum ab aula Episcopus reversus, eos invenit, statim claves ab omnibus scriniis, quæ intacta erant, dedit, & ea apportari, & aperiri, scripturasq; ibi contentas præsentari jussit, quas sigillatas tanquam in triumpho portârunt. Dum verò ad audiendam immediatè Missam Episcopus accessit, venit Colonellus Bretschneider, & finem sacrificij expectare nolens, aggressus Episcopum, hæc formalia Gallico idiomate dixit: Annuntiat tibi Dñe Episcope Rex Seren: arrestum, utque in domo te contineas, neque exire usq; ad aliud mandatum audeas, neq; ullas sub quocunque prætextu literas scribas, jubet. Dato brevi responso: quod quanquam potestatis magis, quàm æquitatis illud esset mandatum, pro lege nihilominus futurum: ille abivit, & Episcopus ad continuandam Missam accessit.

Petiit postea Episcopus per DD. Dönhoff, & Szembek humillimè Suam Majestatem, ut res hæc tanquam Religioni, & præcipuè Ordini Episcopali pudenda, sine tanto strepitu perageretur, esse se sub potestate Regia, & tantò minus de abitu hinc cogitare, quantò se innocentiorem agnoscit. Erat altera etiam petitionis hujus justæ ratio, quòd origo calamitatis, fonsq; ærumnarum, scilicet vel cooperator hujus calumniæ faciliùs investigari potuisset, si res non tam publica acta fuisset.

Quantus rumor! quanta confusio! cùm etiam Fratri, Sorori, Cognatæ, Nepotibus, totiq; domui arrestum denuntiatum fuit, quanta consolatio Acatholicorum! qui sermones & discursus injuriosi? nec animo hæc concipi possunt, multò minus verbis exprimi. Prohibitum est, ne Capellam (quæ unica hoc tempore fuisset consolatio) visitaret, & solatio orandi DEum cum populo privaretur. Affixa sunt edicta in portis, & locis, ubi milites conveniunt (Courdigardas vocant) quibus specificè Episcopum, & omnes Domesticos ejus, ne ex urbe exire audeant, inhibitum. Portæ hâc die integrâ clausæ, in crastina autem, & aliis diebus exeuntes indiscriminatim examinabantur, cum eo rigore, qui sine pudore describi non potest.

Die 28 Sept. sub tempus prandij missus est aliquis Secretarius Regius, ut Ephebos suos Episcopus in Commissione Regia examinandos statuat. Dum verò, qui sint Commissarij quæsierit, responsum est esse D. Decanum Baucensem cum tribus Capellanis: primò Principis Fürstenbergij, 2dò Comitis Stratman, 3tio Generalis Lang. Visum est Dño Episcopo præcavere Immunitati Ecclesiasticæ, & indemnitati Characteris

ris sui; scripsit ergo schedulam ad dictum D. Decanum, cujus erant hæc formalia: Venit ad me ipso tempore prandij aliquis, uti se dicit, Secretarius Regis, ut ad commissionem S. R. Mtis mittam Ephebos meos. Respondi me esse sub manu Suæ Mtis, totamq; Domum meam. Interim sciens V. Dõnem Perillustrem hanc Comissionem absolvere, præcaveo Juri Sanctissimi D. Nri Pontificis, cui & non alij subsum, rogatamq; vellem Perillustrem D. V, ut se reflectat, utrum jure agat, quod agit, in reliquo maneo in affectu. Ad quam tale responsum habuit. Requisitus à Sua R. Mte, tanquam unicus in Ditionibus Saxonicis loci Ordinarius ad hoc negotium, cùm personæ hæ aliàs per sæculares examinandæ supponebantur, censui me salubriùs facturum, si ad avertendum majus statui Ecclesiastico præjudicium, hanc Comissionem, licet ab ea libentissimè immunis esse voluissem, in me susciperem, sperans Suam Celsitudem mihi id non in malam partem interpretaturam, cujus esse, & mori cupio. Et eodem vesperi Ephebi examinati, & post tres iterũ dies ad idem examen vocati, ubi præmissis variis protectione, promotione, favoribus, largis oblationibus inducebantur ad fatendum id, quod desiderabatur, & quod illi ideò negarunt, quia falsa dicere nolebant, ea tantùm dicendo, quæ vera sunt, non quæ illi dici voluissent. Cùm verò blanditiis hisce emolliri non poterant, tandem alterâ die, postquam Pater Vota Commissionem ab Illmo Nuntio Apostolico Spada habuerit, eximendi de foro sæculari, & in custodiam Spiritualem D. Episcopi recipiendi, noctu violenter ex domo Episcopi dicti Ephebi, ingenui Juvenes ex domo extracti, sine pileis ingenti tunc pluviâ cadente, tanquam latrones in carceres ducti, in quibus quivis eorum separatus, in locis humidis & obscuris, stante semper apud quemvis in eadem Camera milite cum stricto & nudo gladio, & sex aliis militibus extra: non conceditur cuiquam licentia adeundi eos, miserè tractantur innocentissimi, & in testimonium vocati patiuntur, tanquam rei, & die festo ad audiendam Missam non dimissi.

Nulla dies, quæ novas non adferat afflictiones, tristitiasq; super tristitias, quæ cruces possunt comparari cum his! Interim cùm supplicandi copiâ, defensionisq; potestate careat Dñus Episcopus per Comitem Stratman Legatum Cæsareum, Principem Firstenbergk, Comitem Fleming, Baronem Szenk, & alios demississimè has Suæ Mti propositiones fecit.

Esse se innocentem, & precari, ne amplius irrisioni Acatholicorũ cum sũmo Religionis præjudicio exponeretur, sed ut pro justificatione ad competens judicium Romam dimitteretur, offerendo daturum se plenam obligationem in scripto, quòd imprimis nullâ interpositâ morâ, viâ, quâ rectissima poterit Romæ se statuet ad respondendum. Quod nec directè, nec indirectè interea quidquam dicet, vel aget, quod præjudiciosum rebus Regiis esse posset. Quòd literas sigillo volante ad manus, quas sua Mtas voluerit, ad fratres & amicos suos in Poloniam scribet, nihil se passum, præveniendo quosvis motus, quæ ex hac occasione oriri possent.

Si verò Romam, uti jam fama est, ire non conceditur, ut ad Illustrissimum Dominum Nuntium remittatur, vel ut expectando ulterius Sedis Apostolicæ beneplacitum ad aliquam Catholicam civitatem transeat, præviâ securitate in scripto, quod nec in Poloniam ibit, nec quidquam, ut supra expressum, aget, quod sit cum præjudicio suæ Mtis, idq; sub ligamento honoris, & incurrendæ Sanctissimi Dñi Nostri indignationis.

Petita

A.C. 1705 Petita hæc ab omnibus, quorum ad notitiam veniunt, justa videntur, necdum tamen ullum habere potest Dominus Episcopus responsũ, quotidie novæ afflictiones augentur, quas cum injurijs, etiamsi id non didicerit, ferre debet, in Deo solo fidens, & suâ se virtute, & innocentiâ involvens, humana omnia mala, tam alacriter ferre paratus, quàm inimici ejus inferre.

UNIVERSALE REGIS AUGUSTI INGREDIENTIS POLONIAM in Octobri.

Post tit. Significamus omnibus. Ingredimur pro ut nobis pridem optavimus, vobis constanter promisimus in fines Regni nostri; in cujus gratiam publico intenti commodo tantisper nos absentavimus. Ingredimur, ut imprimis fidei sanctæ Romanæ Catholicæ integritatem, totius Reipub. incolumitatem, jurium, prærogativarum, & libertatis vigorem, omnium ordinum in universum & singulorum in specie securitatem, & prosperitatem, in hoc erubescendo, lugendo, miserandoq; nobis; hosti ridendo & spernendo rerum statu à suprema ruina conservemus, & manu teneamus. Ingredimur; ut egentes, angustiatos, & afflictos subditos nostros consolemur; quorum propagata ad natos usq; Natorum miseria, & tanta nunquam satis deploranda, nec compensanda damna nostrum agebant & tangebant animum. Ingrediamur, ut quiescat vox à ploratu & oculi à lachrymis; ut tam graves nobilitati plebiq; juxta intolerandæ cessent angariæ. Ingredimur cum ingenti cordis nostri dolore, intuentes in aliquot Personarum gratiam, apud quos nulla legum reverentia, juris nulla, quiq; velamen malitiæ habentes libertatem, vindictæ potius, quàm tranquillitati studere, depopulata est omnis Regio, luget populus, confusi sunt agricolæ, ululant super desolatione desolatæ terræ. Ingrediendo autem, fausto utinam pede (fortunet ille, à quo omne robur & fortitudo) cum exercitu nostro, nihil aliud quærentes; præter ea: quæ nostra sunt, non aliis ad vos, à quibus nobis præstanda spondemus, quæ scimus deberi, utimur verbis, illis præterquam: excutere de pulvere, consurge, solve vincula colli tui, captiva filia Sion. Expergiscimini inclyti Poloni, tempus est jam somno surgere: congregamini filii Juda & filii Israël pariter, festinate ad gloriam rectâ viâ obliquas semitas omittite, restituite vobis, & pristino nitori. An non videtis cum dolore nostro & dedecore damnoque vestro, hæreditatem vestram esse versam ad extraneos, argentum vestrum abiisse in scorias, posteriorem diem acerbiorem priore, & insequentem horam alteram alterâ calamitosiorem? usquequò sub immiti ingemiscetis jugo? nónne temp⁹ doceri plagis, tantisq; damnis? necdúmne satis casuum, eventuum, mutationum voluntatum, temporũ, consiliorum? jam non tantùm manibus, sed toto corde & corpore sentitis spinam rosis obsitam, gustatis absynthiũ melle illitum, viperam inter flores prensatis: quousque vagis erroribus acti, privatæ quorundam libidini publicam authoritatem accommodari, oleum ad miserum Patriæ incendium, quo nunc ardetis, suggeri, libertatis umbrâ, cujus immodicus usus servitij occasio est, illudi, parricidas matris suæ, qui omnium horum malorum, quæ videtis & sentitis, (quid autem mali non videtis) causa sunt, tanta sibi permittentes patiemini? quousq; recti specie decipi, & plura voletis indulgere, quàm jura sinunt, excæcatæ malevolentiæ? quæ totam vim suam & robur in mendaciis venenatis, perversaq; libertatis affectatione, quò superbiam suam

suam & arrogantiam velet, reponit. Quis non videt? quòd quidquid A.C. 1705 sibi proponunt, non tam libertas est, quàm libertinitas; id est impunè ad libitum per fas & nefas quidvis faciendi licentia: sua sibi confingunt vota, scribunt, & dicunt, omnia ad voluptatem, nihil ad veritatem: ea tantùm superest fortuna, quòd malitia tantas vires non habeat; quantos habet conatus: & hæc omnia vana veritatique dissentanea, sub celebri eduntur nomine; dummodo Reipub. dissolvatur unitas, firmitas relaxetur: dummodò possint cum illa Trojana Hecuba mordere, oblatrare, maledicere, conviciari, fingere quæ volunt. Si omnia adinventa tam contra supremum Ecclesiæ caput, quàm contra nos & propriam Patriam, si modi singuli malitiæ partus calamo exscribendi forent, non caperent omnes pelles Madian. Quomodo id nos non affligat? quando non tantùm spoliare gloriâ, & auferre coronam de capite hæc viperarum genimina ad excogitandum acutissima, ad audendum impudentissima, odio magis, quàm ex causa; novo magis exemplo, quàm concesso jure volunt: sed etiam bonâ nos famâ exuunt, magnum nomen temerant, innocentem populum ad universalem seditionem hortantur, excitant, impellunt: quando ea, quæ nunquam fuerunt, nec erunt, uti certissima habemus argumenta, typis mandant audacter, probant insidiosè, asserunt apertè. Ad dandas igitur vindicias manutenendis juribus, conservandis supremis reliquiis veterum libertatum, propugnandæ demum personæ nostræ, & throno; quem nemo nobis nisi mors adimet, venimus & festinamus reponentes spem non tam in nostris exercitibus, quos sat numerosos ducimus, aut Colligatorum succursu; quem non jam sperat, sed spectat Patria, quàm in ipso Deo. Ædificet alter quispiam carnem brachium suum; nobiscum Dñus Deus Noster, quem auxiliaturum nobis pugnaturumq; pro nobis suppliciter imprimis invocamus, tum etiam vos, quorum toties non obscurum nec dubium amoris in nos symbolum perspeximus, invitamus, ut ex æquo nobiscum, quod fieri oportet & omninò opus est, si Remp. salvam volumus, unâ eâdemq; omnium voluntate, pariq; studio ac propensione defensioni Patriarum legum cooperari velitis. Despiciant nos, calumnientur, mordeant, lacerent hostiles lingvæ, & calami: nos quidquid ad nostri manutentionem defensionemq; honoris, conservationem jurium, prærogativarum, & libertatum Reipub. nec non ad ampliandum & augendum cōmodum ejusdem spectat (deliramenta hæc omnia pensi habentes) fortiter & constanter agemus. Animosiùs nunc & loquimur & scribimus: quòd non succedet in perpetuum fraus neq; semper proficient doli; quia invocato in auxilium Numine enitemur, prosequemur, & perficiemus; ut videant populi, intelligant nationes, cognoscat mundus sequiorem de nobis fuisse opinionem. Patria autem exultet, gaudeant omnes, quando justa & manifesta causa pro se habebit sententiam. Festinate igitur; maturato enim opus est: Venite ad me omnes, qui onerati estis, qui vosmetipsos & Rempub. salvam vultis, redite ad Patrios mores, & ritus, si modò velimus, auxilio desuper avertentur retrorsum, qui volunt nobis mala. Nos pro persona nostra & exercitibus nostris fidem facimus, nos tales quales verbo absentes sumus, re etiam præsentes futuros, in facto rem populi non nostram esse credemus, injustis & nefariis conatibus in testata spectataq; vestra fide non postremam spem ponentes obviabimus, & re non verbo in confusionem eorum, quibus utilitatis potior, quàm honesti cura est, liberos reddem⁹. Et quemadmodum eos qui fide erga nos ad ultimum invictâ nobis adstiterunt,

A.C.1705 stiterunt, certificamus, verboq; nostro assecuramus de constanti & immobili gratitudine: ita & eos, quos imposita necessitas ad deserendos nos, favendum hostibus, fovendasq; inimicorum nostrorum intentiones perperam induxit: (ut demonstremus consuetudinem bonitatis, nobisq; in animo esse morbos, non ægros eradicare, probè utpote scientes, quòd eosdem pœniteat, pudeat; dummodo tamen cogitent de petenda seu furoris seu erroris venia, & temeritatis emendatione) sanare potius vitiosas partes quàm resecare optantes, dummodo indultâ primò sceleri veniâ non exhibeant se metuendos de relapsu in secundum, omnes resipiscentes suscipere parati sumus, non dubitantes eos; quidquid vel ex levitate vel malitia, vi vel metu in constantem virum cadente, perpetrârunt, affectu suo & ulteriori zelo nobis & Reip. compensaturos. Jam ergo venit hora & nunc est; ut affectum vestrum tam in personam nostram, quàm bonum publicum non significare tantùm sed etiam probare velitis. Venimus ad sum̄um: arripienda ea sunt, quæ è re vel in rem Reip. videbuntur. Sit nobis omnibus carior vita, & libertas publica; velimus modò: audacia hostium nostrorum rationis viduata ductu confundetur, spes plus nimio tumida crepabit. Quisquis igitur ad latus nostrum approximare potest; expansis eum manibus & corde præstolamur; quisquis autem tanti esset, ut sivè collectivè sivè divisivè publicum hostem invadat & minuat, pro gloria gentis, quæ propè jam sepulta jacet, audeat certus meriti apud DEum, gratitudinis apud nos, memoriæ apud posteritatem, aliâ viâ sine periculo portus non obtinebitur. Si eluctare desideramus ex tantis procellis, studeamus uniri, familiaritatem cum hostibus intempestivam ejuremus. Nos verò non verbis, sed re ipsâ moræ ultra impatientes vitam & fortûnas nostras promptè subditis nostris impendere, in omnibus occasionibus adesse, interesse, & præesse non desinemus, certificamus & assecuramus quemvis iterum iterumque de affectu nostro Paterno. Quàm primùm autem opportunum tempus & locum, de consilio ad latus nostrum à Sendomiriensi Confœderatione destinato perspexerimus, tertias & ultimas literas restium ex Cancellaria nostra edi demandabimus.

Interim volumus; ut hoc universale nostrum ad faciliorem velocioremq; notitiam omnium Palatinatuum, terrarum & districtuum per castra, parochias & loca consueta publicetur. In quorum fidem Nos manu nostra subscripsimus & sigillum applicare mandavimus. Datum &c.

MARTINO CHOMETOWSKI PALATINO MASOVIÆ 26. Octobris.

FOrtunâ an casu, utrumq; fuisse credo, recepi tuas humanissimas, jam enim in manibus sub potestate, quarum & ego sum, fuerant, & tamen ad me venerunt intactæ, in quibus eò magis affectum tuum video, venerorq;, quò rarior hoc ævo. Ita me totum tibi conglutinas, atq; conjungis, ut nulla locorum distantia, nullaq; Regionum diversitas arctè constrictum amoris sui vinculo dissolvere, ac distrahere poterit, cùm me benignus sublevâsti in tempore. Nulli vel pauci sunt, qui inter angustias alienas proprio metu occupati calamitatis misericordiâ moveantur. Infelicium fortunatus nullus amicus. Habes ergo me majori devinctum necessitate, quàm hoc loci exprimam. Non ducis, sed trahis in obligationem, dum in hanc exilij mei solitudinem motus affectu avdersitatis tempore à fortuna destitutum non deseris, & dolo-

dolori meo quaſi callum obducis. A tam proſpera voluntate aliter expectare non poteram, & tanta me voluptas invaſit, quantam nunc maximè capere poſſum, dum illud mecum reputo, me in tua memoria eſſe. Ingratiſſimus proinde eſſem, ſi me quotidie non videres causâ tuâ efficientem, quæcunq; potero, conantem etiam ea, quæ non potero. Amorem tuum ſic literis exprimis, ut etiam animo meo eum imprimas, quem eò impenſiùs æſtimo, quòd candidum & ſine fuco effectum, curamq; virtutis non ſpirat tantùm, ſed & inſpirat. A.C. 1705

Non eſt ſollicitè, quod quæras, vel judices de anguſtiis meis, cùm, ſi rem ad rationem reducas, damnato potiùs ſit gratulandum; voluptas rebus afflictis ſua eſt. Quædam interpretatio producit, ut videantur injuriæ. DEus autem ridet, ſi mortalis alteratus trepidat. Nihil enim ille rerum Arbiter vult, quod è re noſtra non ſit, nihil decernit, quod non utile nobis ſit, & ſalutare, nec rerum malarum danda eſt ſpecies bonis; Mala enim hæc adſcita nobis ſunt non adſita, omnes inter quos portat humus, nemo eſt ex omni parte beatus. Nihil autem eſt, quod non valeat DEi poteſtas. Ille, & tempus hæc ſanabit, qui communis eſt Medicus, Illum ego ſequor, fero caſum, nec curo, quæ de iſto poſteritatis judicia erunt, cùm non id agam, ut homines de me loquantur ſed ut ipſe honeſtis actionibus de me ipſo loquar. Neq; me quisquam æſtimet ſupra id, quod videt in me, aut aliter quod vidit ex me. Et quanquam videatur certiſſimus dolor, qui nos ferit, & remedium ſæpè abſit, quod leniat, queri tamen his, aut angi mollitia eſt, reductari inſania, vita dum incolumis manet, quotidie ſupplicia naſcuntur nova, vacuã doloris ſi tibi vitam putas ſemper futuram, ſpe beatâ paſceris, ſed ea DEorum vita non mortalium; res ſunt cognatæ, vita & anxietudines, quicunq; terræ munere veſcimur, ſi ad veritatem revocare voluerimus rationem nihil eſſe conſtans, ſed vagas rerum humanarum eſſe fateri debebimus vices.

Obedientiæ ergo obſtrictus legibus, demitto caput, obſequor, & continuus ordo fatorum, curſusq; eorum inevitabilis mei ſolamenque mali vel maximè eſt, qui humiles conſolatur DEus. Quæris cauſam infortunij mei? reticenda hæc eſſet potiùs, quàm recitanda, ferenda, imò devoranda hæc tædia. Perſecutionem patior, & non anguſtior, ſcopulũ accepi, ubi ſecuritatem quæſivi, inveni periculum. Scies dies quondam apud Antiquos fuiſſe feſtos, quibus ſervi Dominis imperabant, iſti corrupti pretio & mercede conducti perdiderunt imprimis, ſi tamen perdere poſſunt famam, & exiſtimationem meam, & in hoc afflictionum intruſerunt barathrum. Ab homine homini quotidianum periculum; inimici ejus, domeſtici ejus; iis autem, qui altiùs rem conſiderant, dijudicandum relinquo, an rationis deterius ſit, quàm hominis nunquam niſi dolos mentitaq; verba loquentis, ejusque ſervi teſtimonium, non meruit hoc crimine ſervus ſupplicium, qui teſtis adeſt, qui detulit injuſtè.

Miraris me tot tantosque habuiſſe inimicos, indignare potiùs me nullos habuiſſe amicos, quos non injuria quidem, ſed invidia fecit hoſtes, cùm totâ vitâ meâ curaverim, ne quis me merito meo odiſſet, an neſcis plenum eſſe mundum his amicis, de quibus Eccleſiaſticus: In labiis ſuis indulcatur inimicus, & in corde ſuo inſidiatur, ut ſubvertat te in foveam.

Incuſas, quòd caſum non prævenerim, ſed ſcias me ex illa parte hominum eſſe, quæ navigatura de tempeſtate non cogitat, infortunia

A.C.1705 inopinata fugere non est in nostra manu, multa nec sperata proveniunt tamen, fatoq; manet, quodcunq; vitari nequit; non ostenderunt inimici mei bellum, priusquam intulerint.

Actionum mearum fructum bonâ conscientiâ non judicante, prurigine metiebar, metiorq;. Testimonio estis cum D. Palatino Podoliæ, aliisq; ultra Fratres meos; latere enim per tantum tempus conversantes ad invicem non potest, quo affectu ferebar in Principem, pro quo mortem etiam suscepissem libens, nedum laborem. Audacter proinde coram te colligato meo, & coram universo orbe clarâ, & quantâ possum, voce profiteor, proclamo, denuntio, dico, assero, & hoc modis omnibus probabo, quòd non tantùm habeam, ut res ipsa tempusq; docebit, quo me defendam, sed etiam quo glorier. Verisimilitudine tantùm contra me coloratur veritas. Qui videret defensionẽ meã, non posset aliquid contra veritatem, sed pro veritate. Cephalo quidam Aulicus cum cruentum aspexisset, & adstantes mirarentur, hoc est, dixit; præmium amicitiæ Regiæ. Sic & ego promittens mihi læta, expertus sum tristia, dum rosas mihi colligere videbar, retuli spinas, & comedi uvas acerbas, pro mercede ignominiam reportavi, dum curavi famam, ut benè tibi notum, est Regiomontô fugiens, incidi in flammam, quæ, unde putavi, minimè posse venire, venit. Omnia ista mala ratio quidem, quæ facilè divinabis, sed non recta ratio commenta est.

Dicis; Regem nostrum in remunerando largum, in puniendo mitem, & clementem omnes compererant. Ita & ego credebam, sed quantò humaniùs mitem, & paternum animum præstare solebat aliis peccantibus, tantò longiùs ex instigatione inimicorum meorum dolor processit, ut verbis explicari, multò minùs sanari possit & nisi in oculos incurrisset, & manifestus fuisset, nec ipse credidissem. Sed hæc non secùs ac flumina, procellæque, aut, si quæ alia irrevocabilia sunt, quæ non eunt, sed cadunt, evenêre.

Scis quòd suscipio majorem pariens calumniam quàm ipsa facta, vana irrumpit sæpiùs, & non objurgat credulitatem, hæc enim castigatio consuetudinem efficeret non facilè credendi. Ergo ut ad irascendum causa non defuit, sic nec ad ulciscendum potestas, rationem verò, quam sermo explicare non potest, fides credat. Majestatis forsan diminutio esset, confessio erroris, mutanda fecisse.

Ut autem impleam mandata, tristis scenæ hujus descriptionem, quæ nec taceri ullo modo, nec pro magnitudine sua explicari potuit, hic accipe; quam, cùm filiali confidentiâ, imò & securitate, ita, ut res dolenda hæc, & erubescenda se habuit, singula paucis plena facere conatus, summo Pontifici narravi, & transmisi. Quod reliquum est, sincerâ fide, & ultimâ confidentiâ hanc epistolam claudo, quòd decreverim relictis omnibus curis quærere sedes ubi fata quietas ostendent, quò illa trahunt, retrahuntque, sequi, ut virtus tacita consenescat, ut tanquã in portu sedens turbulentissimo ambitionis æstu eos jactari, qui se illi comitterent, aspiciam, eisq; navis Reipub. benè gerendæ laudem concedam, & mihi, ut dicitur, vivam. O quàm jucundum mores exoso malos est solitudo.

Quocirca allaborandum magis mihi credo, ut de infinito illo æterni temporis spatio, quod me è corporis custodia emissum excipiet, quàm de exigua vita cogitem; quam cogitationem Regius Vates ab animo missam faciebat, quia annos æternos in mente habuit. Legem ergo hanc condixi, atq; constitui mihi, ut rideam ludibria mundi, stat soli servire DEO sententia.

HIE-

A.C. 1705

HIERONYMO ZALUSKI CASTELLANO RAVENSI FRATRI eâdem die.

ACcepi eâdem viâ, quâ à Domino Palatino Masoviæ, & quidem forte fortunâ tuas integras & intactas. Respondeo hisce forsan perituris utriq;, refero me ad primas, quibus, quanquam minimè curem, ut de rebus meis quis quid sentiat, adversos de me tamen rumores explodere necessè credidi. Non repeto dicta, nullus enim mihi domi, cujus oculis aut manibus legam, aut scribam. Dembowski & Tausch in detentione sæpiùs examinantur, primò minis & terrore, pòst blanditiis, donis, & promissis, ad deponenda contra me testimonia inducuntur. Nescio an resistent tentationi, cujus nec finis, nec modus; Juvenes enim sunt. Ego autem in aurem utramq; otiosè dormio; secura mens dulce convivium, virtus non est diminuta. Omnem penitus adversariorum calumniam nudabit, & suo tempore res ipsa refutabit, & DEus, quo volente quisque ridet ac flet, insidias impiorum subvertet. Calumnia aliquantisper audientium opinionem confirmat, progressu verò temporis nihil ipsâ imbecillius est. Interim etiamsi ingeratur oculis veritas, amant, & tuentur errorem inimici mei, coargui nolunt, & in malè cœptis honestior illis videtur pertinacia, quàm pœnitentia. Ego cedo huic Deæ, cui & fata cedunt, injurias ferre non didici, sed scio & hæc, quæ non didici, nunc tandem discere serum est. Occasione tamen ad melius versâ levis fit patientia, quidquid corrigere nefas; nemini enim viventi licet dicere hoc vel illud non patiar. Necessè erat mihi evenire, quod evenit, si tamen literæ tuæ non me relinquere Regiomontanam quietem obligâssent (ô quàm vellem non inde abijsse, & fuerat melius!) fuissem in sicco, fuissem in portu, servivissem DEO in Diœcesi, afflicto populo meo pro posse astitissem, & nunc non ut sementem fecimus, ita metimus; ecce fructus constantis obsequii, & fidelitatis! tu indignaris, quia propinqua plus mentem, quàm remota feriunt, & quereris, sed scias nihil contra me inest in istis mali, nisi hoc unum quòd indignaris & quereris, cùm ego libenter feram, quod necessè est; valentior est omni fortunâ animus, & in utramq; partem ipse res meas ducit; dolor patientiâ vincitur. Neq; credo, quòd tu apprehendis, ne scilicet Serenissimus Rex velit & à vobis fratribus, & ab amicis meis sive peccati, sive infortunii hujus mei exigere pœnas, ne inclementia adversariorum faciat calamitatum nostrarum societatem. Nulla enim major post homines natos esset injustitia. Me autem miserum non putetis, nisi & innocentem firmiter credatis. Scripsi Dño Episcopo Plocensi, repeto hic idem, ut hæc sit vestrarum curarum, quæ meorum est sum̃a votorum, ut ita vos ubiq; modestè geratis, sicut ego hic fortiter & constanter omnia supporto, ut omnes videant, non tantùm nos causâ, verùm etiam modestiâ esse superiores, malum, quod urget, spargere in vulgus cavete, molestum est, ubi quem solicitudines mordent, tum quemvis testem cogi adhibere, in hoc situm est casum prudenter ferre, si solus feras, & tua non denudes aliis infortunia, imò occultes; nescit enim plebs tacere, interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur, & ut callidè vulgatur, sic temerè creditur. Regi fideliter (in cœlites vim non parare optimam est) Reipub. sincerè serviatis, in memoria semper recenti illius Historici Romani habentes, & ad rem præsentem accom̃odantes verba; tanta sunt populi Romani in Siculos bene-

A.C. 1705 ficia, ut etiam injurias eorum majores nostri ferendas putaverint. Non exacerbetis inimicos nostros, qui quos læserunt, oderunt, credite illis, quanquam falsa promittant, quanquam os eorum abundat malitiâ, & lingva eorum conncinnat dolos, satius enim in quibusdam rebus decipi, quàm diffidere. Fortunam nostram non incusetis; nunc non attendit luctum res, nec respicit, seu plores, seu non plores, insistit viam. Ego ob res istas doleo vehementer quidem, sed præ dolore sapere non cesso tamen, & ex malorum segete progigni quandoq; bona credo, non minùs adversa fortiter, quàm prospera tolerare debet animus verè nobilis. Quicunq; casus atq; fortunæ vices ratione supportat, hic minùs multò est miser. Negotio meo minimè publica turbetis, vel impediatis, sitisque æquo animo, in tanta inæqualitate fortunæ, si aliquis metum vindictæ monstraverit, certum & securum reddere potestis, tantùm abesse ab animo meo, ut ultionem aliquando quæram, qui credebam semper, dicebam sæpius miseriorem esse, qui faciat, quàm qui afficiatur injuriâ. De filio tuo non sis sollicitus, nil deerit ipsi, & curam habeo, ne otietur, & quanquam sciam, quòd Dii obliti sunt, quem Præceptorem fecerunt, libenter tamen ego id muneris exercebo, ipse invigilabo, doceboq;, quandoquidem sic fata volunt, ut ad scholas mittar senex.

HIERONYMO LUBOMIRSKI CASTELLANO CRACOVIENSI 19 Octobris.

Accepi expectatissimas optatissimasq; tuas, cùm ante septimanas circiter duas, dederim meas in manus redeuntis Dñi Baronis Oberbek. Ducens in malis dies meos non potui majus habere solatium, quàm à fraterna tua manu. Et quamvis gaudia sint miseris socios habere, ego tamen magis tuo, quem lego, quàm proprio meo angor dolore. Potes audacter animum tuum sic exonerare, tanquam uni ex intimis, & ex asse amicis. Testor enim conscientiæ meæ fidem, ut si non satis gratum in his angustiis me exhibere possum, ingratum tamen me esse confidentiæ tuæ nunquam apparebit. Quocunq; demùm flante vento persistam in statione, & desiderio firmo serviendi tibi, tuisq;.

Quæris de mea salute? hanc DEus utiq; dat bonam, si quis salve dicat mœrenti obvius, salvere voce, req; ipsâ flere illum jubet, cùm ejus miseriarum non sit finis, sed mutatio.

De meo statu jam scripsi, & aliundè scis, unde quod addam non habeo, nisi illud. Demetrius tuus sic vivit lare secreto, sed minus tuto tectus, non tanquam contempserit omnia, sed tanquam aliis habenda permiserit. Non aliunde certè, quàm ut tu prudentissimè dicis ab ira, invidia, crudelitate, superbiâ pessimis animi impulsoribus, suasoribusque malum mihi venit. Et cùm non minima earum literarum pars in meis laudibus recensendis consumpta est, quas, quia in me non cognosco, sed tuas esse omnes intelligo, in te, unde ortæ sunt regero. Meas verò afflictiones quanquam & novæ, & ingentes non exaggero, is enim inimicis meis est animus, ut unica quasi sit cura in alia negligentibus, ut me affligant. Ego autem ne levis arguar mentis, quæ ad quemvis tactum, seu jactum exclamat (bonus animus in re mala, dimidium est mali,) quantò plùs injusti patior tormenti, tantò plùs spero habiturum me gloriæ, dum mea patebit innocentia, omnem mali mei causam fortunæ meæ iniquæ, invidiæquæ nominis adscribendo. Et cùm argumentum recti sit malis displicere, tanquam cymbalum resonans sine sensu, minus habeo,

&

& frangam hæc omnia, tela dum contemno, ſperans omnino, quòd tantum aliquando poterit veritatis lux, ut clauſos etiam feriat oculos. Crimen mihi hactenus nullum probatur, nec probari poterit, non entis nullæ qualitates; imò calumnia, quâ res nulla peſtilentior, quæ decipit malâ arte credentem ſibi, & immerenti pertinax odium ſtruit, calumnia inquam condemnari deberet, & quidem pœna talionis, ex lege duodecim tabularum, quæ ait; Calumniator idem quod reus patiatur, ſi convictus erit. *A.C.*1705

Jam unus ex principalioribus DEO reſpondet, turpe hoc aliis, illi tanquam quondam Camillo nefas etiam fuit, qui tam caram haberi voluit ſuam, tam vilem meam fecit famam, & ego qui bonâ conſcientiâ fretus, nec damna, nec verborum contumelias, nec quidquam aliud conſidero, doleo ſincerè de inopinato ejus fato. O ſi tantis, tamq; vagis erroribus non fuiſſet actus! bonum virum etiamſi quandoq; quis negaverit, magnum fuiſſe fateatur neceſſe eſt. Hæc via & nobis reſtat calcanda ſeriùs, aut citius. Animæ benè precor, & cum Ariſtide interrogato quâ de re in exilio maximè contriſtatus eſſet, & reſpondente dico ingenuè tibi, ut colligato ejus, & amico meo, quod ego doleam maximè propter dedecus nominis ejus, inter alia malè audientis, & augendi mei infortunii cauſa. Non queror ampliùs, nihil enim queri prodeſt, cum & hæc à DEo. Nec aliunde huic malo medicinam expecto, quàm à talibus Æſculapiis, hoc eſt, ut tu es, ſinceris amicis, & quamvis nos reliquerint bona, at celſus animus, & decus gentis manet, nam illud ante cuncta diſcendum putavi ferre haud gravatè ſi quid evenit mali, & patiens mihi cor fata dederunt.

Contumelias non curo, ut in via ſi canis, aut equus me luto aſpergat; non lapidem percutio, non excandeſco, non injuriam regero, ſed eluo potiùs hoc lutum, quàm reſpergam. Omnes inimicos meos pro caniculis potiùs, qui ſæpiùs pro conſuetudine, quàm pro feritate latrant, habeo, quia non judicio, ſed impetu lædunt, quibus meliorem me agnoſco, & in nominis mei fama labem tantam relinquunt, quantam in flumine veſtigium cymbæ, nec obtrectatoribus meis reſpondeo, qui canino dente me rodunt in publico, detrahentes, & lædentes in angulis.

Interrogatus quiſpiam an calumniam haberet, repoſuit ipſe negligentiam meam noſti, an habeam? neſcio, accepiſſe me ſcio. Et ſi aliquando doleo, magis doleo Reipub. vicem, quàm meam. Nihil enim feci unquam, quod non debui, nolle non potui, & nihil prætermiſi, quod debui. Damnationem meam ſic fero, ut quondam Rutilius, cui nihil aliud moleſtum erat, niſi quod malè judicaretur. Non examinant rem, & cauſam, quibus ſemel mentis offenſæ aciem perſtrinxit ſua opinio, & perindè rem æſtimant, ut illa ſuadet, quàm penitus imbiberunt, & ut oculus in quem humor illapſus eſt, parum videt, ſic mens in quam affectus.

Sed de his ſilere malo, cùm plures ſint accuſandi, & cum quivis principio cognito quis ſit rerum finis facilè conjiciat. Tanti ſunt horum malorum trunci, ut ad eos extirpandos, nullæ manus, nullæ vires ſufficerent. Ex arena funem ducunt, pro virtute iram, pro conſilio furorem, pro ratione habentes impetum.

Poſtquam dixerim, & forſan plùs quàm ſatis eſt ea, quæ ad me pertinent, ibi hominis animus eſt, ubi cruciat dolor, debitas mortificationibus tuis, quas, ut dixi, plus ſentio, quàm proprias meas, & juſtas vi-

A.C. 1705 ces exhibeo. Veniunt jam tempora illa, quæ sacræ non sinè minis promiserunt literæ: Ecce ego mittam vobis serpentes, & mordebunt vos. Unusquisq; se à proximo suo custodiat, nam hi, qui ementito publici boni velo, cùm publicam fortunam inclamant, privatam struunt, mulcentes populi blandis sermonibus aures, qui absente Rege indebitè sibi, superbè, & præjudiciosè, nunquam auditum priùs à Patribus nostris aulæ usurpant nomen, unumquemq; ut arbitror ad mensuram suæ dignitatis prosequuntur. Quis non exclamet? videre videor jam duos soles mihi duplicesq; Thebas? verso Reipubl. statu nihil prisci, & integri moris exutâ æqualitate, titulos sibi, & prærogativas Regiis similes arrogant, vixq; non publicè dicunt cuivis, vade foras, aut moribus utere nostris, novis rebus nova nomina imponunt, ultraq; terminos erigunt suam dignitatem, publicum est quidem omne quod agunt, amnes retrò fluere, & nostra videbit ætas, ubi insolenter cuncta pro libidine facere impune est. Vidi semel, & cum multis risi inscriptionem, & titulum in literis Regi, loco Varsaviæ vel Cracoviæ, quòd etiam ordinariè omittitur inscriptum fuit IN AULA. Cogitabat ille quanquam imprudentius scribens, fore olim, tàm animi sui impotentes, qui sinè Rege Regalia exercebũt, qui sinè Rege aulã repræsẽtabũt dicentq;. Nos muscæ aramus, dum cornib⁹ boum insidebant. Non est qui non malit has muscas omnem viam declinando fugere, quàm iis obviàm fieri. Optĩmè eos in tuis describis literis, quòd scilicet omnia illis promptum honesta, atq; inhonesta laudare, blanda libentiùs proponere, quàm salutaria, ad voluptatem omnia, non ad veritatem loqui, sunt tanquam illi Abari aliud in ore habentes, & aliud sentientes, aliud palàm, aliud secretò, mos est, quòd hi cubiculares, hi consiliarij sunt, à quibus (utamur verbis similia incusantis) bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Consilium à me requiris, quid in hoc passu agere debeas? pars quidem nunc consilij censetur, consiliis se non miscere, sed quia jubes ut dem, me ipsum pro consilio do libens & exemplo. Scio ego, quòd nihil tam exasperet fervorem vulneris, quàm ferendi impatientia. Scio quantum noceat rebus Patriæ suspicio, dum ea animis insidet, & quòd fallere sæpiùs doceant, qui falli metuunt, & vix non jus peccandi dant suspicando. Sed quæ tollere non possumus, toleranda sunt. Quæ putamus perfici, vel impediri non posse tempus expedit. In mora modica (Rex enim Seren: veniet brevi) temporis, non magnum damnum inesse censeo, non sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Scio quod justè conquereris cum Photione, pro officio Magisteriæ dignitatis, cùm se multi ex Atheniensibus in officium Ducis ingererent. Quàm ego multos Duces, paucos milites habeo? sed retine apud temetipsum dolorem, & fortiter fer, qui tibi contingunt casus, melioris eventus fiduciam habe, & si quid infelicitatis accidit, tempori tribue, non Principi, sin fieri non potest, quin aliquis malè de nobis loquatur, saltem illud curandum, ne quis id merito nostro faciat, dura interim perfer reliqua, qui jam graviora tulisti. Molestum quidem est pati, & ossa consumit dolor, sed jubet necessitas, nam multos sæpe casus in melius tulit, monstrabit sed longa dies meliora. Non expedit omnia audire, omnia videre, multæ nos injuriæ transeant, non vis esse iracundus, ne sis curiosus. Quod reliquum est, contemnas inania famæ, & mecum in DEo fiduciam habens, firmiter crede. Quòd elevati sunt ad modicum & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia.

JOAN-

JOANNI PRZEPENDOWSKI THESAURARIO REGNI A.C. 1705
24 Octobris.

JAM publica fama venerat de fato hoc Cardinalis Primatis, antequam literæ tuæ ad manus meas. Non lætor ex præmatura (alij dicunt parum pro Patria tardiori) morte, quia hæc ab ingenio meo aliena, claudantur odia cum sepultis. Utinam illius purpura non habeat coram Deo quod erubescat. Utinam in vanitate non ambulasset sensûs sui. Utinam nôvisset suas, & aliorum non publicasset maculas. Utinam aperto marte non furtivè sagittans, in occulto tot innocentes aggressus non fuisset, non oppressisset. Utinam non tantum valuisset ad nocendum, optima dicta, aut facta non detorsisset in contumeliam. Utinam sublimia semper mente non agitasset, & tumida, majorem indignatus paremq;. Utinam contra publicum, contra unctum Domini, contra privatos tanta tela lethali furore tincta non fuisset jaculatus, quæ nunc jam è manibus erepta ab eo qui Judex, & vindex justus est. Quanta repente mutatio non sine DEO apparet? qui conturbat alios portat judicium quicunq; sit ille. Pleni quid honoribus anni profuerunt? scilicet omne Deo contranitente superbum evanescit opus, sed hæc ei in cujus posita erant arbitrio, relinquamus.

Ego quanquam ejus coloribus, ejus penicillo tam enormiter depictus, & diffamatus, in vulneribus Christi injurias omnes depono, & cor in me mœrens habendo, animæ benè precor, pejoraq; rebus meis ex hoc inexpectato fato, non tantùm ex parte prophetizo, sed etiam non ex vano timeo. Cùm fortuna multis rebus ereptis usum mihi benè discernendi reliquerit, & experientia feris veniat ab annis, sum nunc ad præsentia cautus, ad ventura solicitus, quia instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum cōmonemur exemplis, scio, quæ, & cur, scio, patior, & is status rerum mearum est, ut nihil boni divinet animus, hi enim, qui crescere ex meo proposuerunt infortunio, & occasionibus potiùs, quàm virtute petere honores malunt, qui quod illis collibuerit audent, quod audent possunt, quod possunt, prosequuntur impotenter, quorum affectans primatum ambitio nunquam contenta secundario, odit, quem metuit, & reum semper faciet, & sic erunt sine longo labore Primates. Et ita cum ad nocendum nulli satis viriū non sit nec flectere eos, vel si sangvine quis fleverit unquam poterit. Nec crudelitas eorum nostrâ calamitate satiabitur, cùm animus sit, vigeatq; se suamq; dignitatem attollere, cæteris depressis, ita se quisq; extollit ut deprimat alium. Ac proindè quanquam vellem, ut appendantur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior in statera, quanquam veritas nullo adulterata fuco, apud nos sit, illi apud se esse prætendent, & securi de facilitate credentis, per mendacia venenata ea infligere famæ meæ non desistent vulnera, quib⁹ nec Florentinus mederi posset.

Vides ergo jam Dñe, quòd non hoc fine mea stabunt mala, agnoscis quòd ego semper prævidebam, ita verum esse, ut ipsa veritas, nihil pro futuris te laborem impensurum, nec studia voti terminum assecutura, quia tela contra me ex istis pharetris semper suppeditabuntur. Quomodo resistam violentiæ cunctorum auxilio fortunæ destitutus? Sed boni viri est præbere se fato, nec futuri quamvis certâ expectatione torqueri. Cùm sim optimæ mentis nisus conscientiâ murum hunc Ahæneum, & Icarium scopulum adversùs hos obtrectantium assili-

A.C.1705 silientes fluctus opponam, & cùm par illis nunc esse non possim, donec fortuna melioribus fatis viam aperuerit, illud solatii loco habebo, quòd mihi nihil conscius securâ mente quiescam, non dubius DEum nunc testem esse, mox ultorem. Mitte ergo hanc jam de pectore curam. Quod altè jactum est lentâ manu non eruitur, inter vota potiùs hæc numeranda, quàm inter sperata. Ego cum hanc, quam volui non habebo gratiam, sustinebo odium, & ferendo vincam. Hæc est enim mea in desperatione securitas.

Princeps Fürstenbergius, ut video, apertè mihi nescio (quanquam fortè scio) quare non amicus? Ergo jam & tu Dñe mi per experientiam toties sciens quanti constent Regis amicis bona consilia, dum non ex destinato proposita fluunt, omitte veri consilii periculosam libertatem, sit utcunq; velit argumentum irascendi graviter irasci. Olim sub Flavio Vespasiano inter virtutes præcipuas erat, injuriarum oblivisci, nunc ex consilio malignantium nullus ut contumeliarum, ita & irarum finis. Quid de Cæsare Suetonius? si quæ cogitarentur contra se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm vindicare. Nescio hi, quam ex sæva animadversione gloriam Regis volunt? Ego in alia negligentior, omnia DEo meo committo, qui facit misericordiam, & judicium, & justitiam in terra.

UNIVERSALE AUGUSTI REGIS AB ADVENTU SUO IN POLONIAM. in Novembri.

POst Tit: Videat Orbis & Elector populus liberis suis Regni Nostri suffragijs Author, certum Nostri in se amoris capiat pignus; qualiter impenso conatu Nostro id tantùm contendimus in hac Repub, & ab ipsis Regni Nostri auspiciis huic uni desudamus; ut civibus Nostris realiter & palpabiliter ostendere possimus, Nos nec salutis Nostræ neq; dignitatis habere rationem, nisi insimul & semel cum plena felicitate hujus inclytæ Reipub. & conservatione jurium libertatumque eam conjungamus, in tantum; ut securè coram DEo humanorum cordium scrutatore testari valeamus, omnibus actionibus & intentionibus Nostris nullatenus privata commoda, compendia & particulares fines immixta fuisse: nullos in actus subrepsit partemq; tulit, sibi nata voluntas. Nolumus esse nimij iis commemorandis, quæ meruisset verus & constans sibi à gratis hujus Patriæ filiis zelus Noster? satis habemus de sola virtutum & rectefactorum conscientia, seriq; temporis, quod intentionum cujusq; & voluntatis lydius lapis est, grata memoria, certaq;, quæ reprehendi non poterit sincerorum quo ad omnia intentorum nostrorum animadversione cõmendari. Et quamvis simul cum Sceptris Nostris enatus livor, (à cujus maligna rubigine nulla est exsors potestas, fato communi regnantûm; simul namque ista Conditor mundi posuit DEus odium atq; regnum) per meram, quâ destinatum non attigit scopum malitiam suam, singulas in publicum prodeuntes actiones nostras supprimere & obruere conetur; non tamen supprimi & extingvi etiam præsentissimo veneno queunt: est aliquod meri-

meritis spatium quod nulla furentis invidiæ mensura capit. A.C 1705

Possumúsne clariora indicia & supra omnem invidiam majora dare argumenta Paternæ Nostræ relationis & amoris? quo reciprocum in vestris cordibus radicemus affectum, diversas suffocemus suspiciones, confundamus malevolorum sensus, deteramus & deleamus sinistræ interpretationis Idæas, ac si Nos vel tranquillitas & dulcedo hæreditariarum ditionum detinerent, vel turbidus status liberæ gentis retardaret à reditu: nam quemadmodum concesseramus ad propria, non commodis Nostris, sed potiùs malis Patriæ hujus avertendis prospecturi, ut condignum robur exercitûs cogere possemus: ita recordantes obligationum Nostrarum in accessu ad Regni limina, & in amplexu sceptri liberæ gentis, præsertim ex nexu & vinculo Confœderationis Sendomiriensis Sacramento juramenti mutui roboratarum, qualiterq; per Universale Nostrum unarum pro duabus literis restium editarum, effectivè promisimus: ita iisdem obligationibus & desideriis exæstuando, præponentes cujuslibet Vestrûm honorem & substantias vitæ Nostræ commisimus sorti Personam, Mtem nostram Regiam, & vitam: & auxiliante eo ac benedicente, qui dedit Nostræ diadema fronti, per mille laqueos & tot discrimina rerum insidiasq; hostium Nostrorum constitimus in exoptato litore, feliciter Tykocini, I. Novemb: quod dum omnibus Ordinibus significamus; inexplicabilem gratitudinem de Nobis servata fide, contestatoq; per publica Manifesta circa tuitionem Mtis Nostræ zelo, contra violentos & condemnatos partis adversæ actus, & processus, omnibus pleno corde intimamus, recognoscimusq;, firmum esse amoris nodum, quem non solvit absentia. Etsi cui hactenus ad plenitudinem melioris de Nobis opinionis defuit robusta & viva fides: nunc saltem postliminio colligat & anteactorum rectitudinem, & futurorum certitudinem; intentionum Nostrarum nec fuisse, nec esse, nec futurum aliud objectum, nisi gloriam DEi, Fidem Catholicam, libertates & prærogativas à Nobis juratâ fide firmatas, defensionem inclyti Regni hujus, integriratem, gloriam pacem & tranquillitatem. Admonemus insuper omnes; quotquot vel lubrica moribus ætas, vel devius egit error, & in contrariam propulit partem; ut ante proximi imminentis Consilij generalis terminum, & judicia per Confœderationem designata, quorum spatium pro clementia Nostra Regia tam bonorum consensui, quàm etiam malevolorum pœnitentiæ offerimus, resipiscant & accedant ad Mtem Nostram, certi existentes; in accessu suo omnimodam Clementiæ Nostræ gratiam experturos, uti etiam econtra, casu quo & imposterum obstinati in crimine perduellionis persistere vellent, rigores legum in illos exercendos. Et quia justitia sancta omnium Dominiorum & Regnorum certissimum est monumentum & basis; (ubi enim non est pudor, nec cura juris, sanitas, pietas, fides: instabile

A. C. 1705 stabile Regnum est) intimamus omnibus jurisdictionibus, Tribunalibus tam Regni, quàm M. D. Litv, Officijs terrestribus, Castrensibusq; subsellus, demandamusque; ut sub auspiciis & nomine Nostro sitientes justitiam de ejus fonte ubertim hauriant solatia, quorum multiplicatam seriem omnibus in genere & singulis in particulari paternè exoptamus, insimul, ut hoc universale per castra, Parochias & loca consueta publicetur, commendamus & seriò præcipimus, in quorum fidem propriâ subscriptum manu, sigillo roborari jussimus. Datum &c.

Augustus Rex.

DOMINO ILGEN MINISTRO AULÆ BEROLINENSIS
19 Novembris.

NON dubito famam publicam, quæ jam universum per orbem rumor est, pervenisse ad aures tuas Vir Excellentissime de casu meo, ejusq; causa. Inimici famæ, & existimationis meæ, quam usque nunc integram curavi, ut mos calumniæ est vincere, quòd rectiùs Serenissimum Regem meum Principem bonis meliorem in id induxerunt, quod naturali ejus clementiæ è diametro contrarium est, ut scilicet ego, qui propter fidem in rebus ambiguis non ambiguam, omnia (ut res cujus testimonium validius semper, quàm verborum sole clarius monstrat) cum tota domo mea perdidi, ad ultimasq; sum redactus angustias, priùs nocens, quàm reus factus sum, sed hæc patienter, ut aliàs & nunc ferre, quàm queri mallem, nullo quæ in me multa conjiciuntur penetrabilis telo, nisi supremæ potestati, cui unicè, & iṁediatè subsum responsurus, præsidio, & solatio honoris mei à testimonio tuo, quod hisce libenter, & reverenter invoco, non egerem, & illud habere mihi non oporteret, & necesse non esset. Accusor inprimis habuisse me tecum literarum coṁunicationem. Honori quidem ducerem commercium hoc cum tam magno Ministro, quem vix per unius quadrantis horæ spatium videre, & alloqui licuit Regiomonti. Deinde quod pretium hujus correspondentiæ ab eodem habuerim, specificeq; 200 aurei in singulos menses mihi destinati, & à me numerati, quanquam usq; ad hanc horam ingens melioris ævi spatium emensum, & in nullius aulæ unquam ex vicinioribus, & remotioribus expensis, & rationibus inventum, nec præsens quam patior cum aliis, imò præ aliis calamitas, & sors iniqua eò inducere posset, quod debito meo repugnaret, & quod nunquam ab illa aula à me desideratum, multò minùs requisitum. In his ergo duobus punctis an scripserim? & an pecuniam numeraverim? vel ejus spem habuerim? cùm res moram non patitur positivum responsum, & fidele ut tantum virum, & tanti Principis Ministrum decet enixè peto, expectoq; impatienter testimonium. Certam spem & firmam fidem constituens mihi eam gratiam pro charitate imprimis Christiana, tum pro justitia & æquitate non fore denegandam. Mea interim obsequia cum omni officiorum promptitudine defero, maneoq;.

PETRO KCZEWSKI PALATINO MARIÆBURGENSI
21 Novembris.

LÆtatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, quod ex occasione futuri brevi Grodnæ consilii excurrere cogites ad latus Serṁi Regis, non tantùm enim publicis non leve ex præsentia tua accedet momentum

mentum rebus, ſed etiam (quanquam mei nullius meriti ſum conſcius) privatas meas ſpes, quæ ſunt vigilantiū ſomnia, & quarum in DEo ſitus eſt exitus, erigere poſſum. Scio etiamſi bonam cauſam malè agendo perdi, & periculoſum eſt in tot humanis erroribus ſolâ innocentiâ vivere, cùm frequenter noceat aliis ipſa quoq; integritas actionis, & in hoc negotio tibi tribuo quantum nemini, quòd lumen lumini adferre, & veritati veritatem facillimè poteris, ut alia ſoles ingenitâ tuâ conciliare prudentiâ, ut & qui neſciunt jura, & nemo audeat reprehendere, quòd Principem conſtiterit cenſuiſſe, rationem tamen veritatis agnoſcant. Hoc porrò vellem, ut mihi præſtes quod deprecor, ut ſcilicet roges nomine meo Regem Sereniſſimum, ut ſi quid triſtius parat, celeriùs conficiat, & ex hac doloris, & mœroris mei multitudine me liberet, verum tamen ita rem tractes, non ſicut ego volo, ſed ſicut tu judicabis, nam quod impoſueris, feram, ſcio enim quòd in miſericordiam diſpones omnia, & oſtendes inimicis noſtris, quia tu es, qui nos liberare vis ab omni malo, in quo una ſpes mihi, à te certum præſidium in malis, ſit ergo nobis quod cupio, & quod expedit; demittere animum debet is, quem ſors premit, mihi non datur conceſſio vocis, vindices ergo veritatis ſuffragio innocentiam meam ab oppreſſione, cùm perſonæ, per quas hactenus res meæ actæ ſunt, tales ſint, ut meritò poſſint haberi pro ſuſpectis. Aſpides eò ſunt nocentiores, quò minùs vitari poſſunt. Quos fugiam, habeo multos, ad quem confugiam, vix aliquem; plures ſunt quos vitare, quàm quibus fidere poſſum, unde afflictio amara nimis, & ut in mari unda undam trudit, ſic in hoc meæ vitæ ſalo, multa falſa, & amara, dolor dolorem excipit, calamitas calamitatem, & quantum accedunt dies, augentur tribulationes. Interim latet altè veritas abſcondità, & caliginosâ nube circum clauditur, fixum eſt in animis hominum, & nulli eſt in ore quòd ſim nocens, nec probi quippè immunes à probris, ſæpè qui minùs commiſit, plùs patitur. Notatur tantùm quis quid faciat, & plerumq; cadit cauſa innocens vitio interpretantis, maximè inter illos amicos, qui amorem, & amicitiam ſolâ fortunâ metiuntur, cui ſi materiam ſubtrahas, diffugiunt, & nos tanquam inter non neceſſaria rejiciunt. *A.C.* 1705

Promiſerat Dñus Theſaurarius Regni aſſiſtentiam & applicationē ſeriam in mea cauſa, ſed ſpes facta, effectus non ſecutus, expectata nunquam comparuerunt, ſperatus toties, & nunquam impoſitus finis, ut in promittendo fuit liberalis, ſic ex pollicitis nihil planè fecit, non quia noluit, ſed quia non potuit. Interim quo ultra progredi poſſit calamitas non habet, & tam atrox cordi vulnus fortuna inflixit meo, ut non in majores poſſim incidere afflictiones, quàm quibus opprimor. Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa, & nunquam magis vaſtantur pectora, quàm perpetuis ſolicitudinibus. In tam tenui valetudine, in tam adverſa fortuna hoc mihi unicum ex plurimis miſeriis reliquum reſtabat malum, quòd quidquid ira dictat, in me jaciunt, quæ contra me in occulto fiunt, turpe eſt & dicere, ſatis eſt, quòd non unus iſtam pingat ærumnam color, non una ſignent verba, præſertim cùm credatur, quod contumeliis, probris, & conviciis res poſſit peragi & debeat.

Non libenter vellem pugnam cum conviciis (fide ſtamus, non probabilitate rationum) ſed cum documentis, non cum ſcurrilitatibus, ſed cum authoritatibus, non cum larvis, ſed cum armis, hæc feriunt, hæc ſternunt, hæc victoriam tradunt, illa verò inania ſunt, & magis lædentia, quàm adjuvantia. Ego ſto immotus, loco nec cedo, decreta DEI agno-

A.C.1705 agnosco firma esse, & stata, nec magis mutari posse, quàm ipsum DEum, iisque volvendis imparem esse humanam fragilitatem, nec contra ejus ictum datur homini fuga. Contumeliarum, calumniarum, conviciorum, & maledictorum libens probationes viderem, & responderem verba rebus confundendo. Sed ipsi decernunt absente reo, condemnant sinè accusatore, judicant sinè forma, non argumentis, sed conviciis, & quod magis aggravat occultis rem agunt, quod non tantùm præsentes improbant, sed & posteri mirabuntur, quòd ad eos talia transferantur exempla.

Spargunt manifestissima, & veri similitudine tantùm temperata mendacia, quæ facilè quivis divinare potest, quid hæc res protinus sibi velit? & non tantum pro me, sed etiam pro veritate virulentis his, & circa lucem tenebrosis respondere, quos ego contemnendos potiùs ducerem, quàm refellendos, si non multùm afferrent tenebrarum abscondita, & rursum lucis plus veritas intellecta. Benè S. Augustinus: Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra, si verò peccavi, cur non convincor ab ijs quibus probationis onus incumbit? quamvis vehementer pigeat ad ista respondere, quæ fundamenti nullam speciem habent. Satius appellationem non legitimè latæ sententiæ ut non à Dñis interponerem, ad præsens, & futurum sæculum ut juxta æstimationem mensuramque delicti pro judicii sui maturitate, de oppressione mea pronuntiet. Novit is, quæ feci, quàm innocens sim, qui solus corda hominum explorata habet.

Inducas ergo in animum tuum, quòd induxêre Patres, Avique nostri, si hæc justa est sævitiæ ratio? cujus causas cernere promptum est, ac cum modestia, id est cum matre sapientiæ, defensiones meas, quæ rejici nullo modo possunt optimo Regi repræsenta, cum impensi longâ sedulitate, servitii recordatione, qui relictâ genitalis soli dulcedine illi malui inhærere. Commemores Dominum, & Judicem Evangelicum, qui cùm conscius fuerit nequitiæ villici, dissimulavit tamen se scire, donec publicus rumor ad eum detulisset, & postea quasi incredulus quæsivit, quid hoc audio de te? Et hic quoque modo audita pro compertis habentur, error cui non resistitur, approbatur; veritas, cùm minimè defensatur opprimitur. In memoriam item reducas tibi, non obscura illa nec dubia, sed manifesta imminentis ruinæ meæ signa. Tempestas minatur antequam surgat, crepant ædificia antequam corruant, prænuntiat fumus incendium.

Non plus dico, non scribo amplius, scio enim cui me credam, is verò erga te ero, qui debeo, & qui semper fui.

HIERONYMO LUBOMIRSKI CASTELLANO CRACOVIENSI 22 Novembris.

SI meis ad te literis recreari te, ac refici dicis, ego vicissim tuis reddi mihi animam sentio; obliviscor meas, dum tuas innumeras dolendi lego in tuis, quas nunc à te recepi causas. Video tristem cordis & calami concentum, scio circumfluens verborum cum mente non esse dissidium. Meritas tibi tanto pro munere grates persolvo, & obligato reddor obligatior, dum eam testaris confidentiam. Nihil est certè periculi caro pectori secretum proferre, & manum ad id ferre, quòd doleas. Qui consoletur enim invenies, cùm id ipsum malum, communem aliquem, & usitatum vexandi bonos habeat modum, illustriora livor

livor infeſtus petit. Intervallis diſtinguimur, re ipſâ æquamur. Beatus, qui loquitur in aures audientis, & ego addo ſimilia patientis, libenter enim ſi non minuit dolorem, conatur ſaltem ut minuat. Et mihi plùs quàm vellem, uberem tecum dolendi, querendiq; materiam iſta communis oppreſſio ſuppeditat. Dolenda pateris video, tentandum tamen, ut facilè toleres, quod jubet neceſſitas, multa eveniunt mala, rectè ferendo quæ vertuntur in bonum. Grave eſt quidem ferre fortunam, veruntamen illam perferre rectè decet, ut ſarcinam, eſſe infortunatum cujuſvis puto, adverſa rectè tolerare id verò viri; quinimo ille vir virorũ eſt optimus, qui melius aliis callet ferre injurias, etiam ipſa calamitas laſſari ſolet, adverſa verò ferre generoſum decet; in hoc ævi, & in hanc ſortem nati ſumus, iniquitas eorum doctrina noſtra eſt, ſed idcircò non ſumus juſtificati. Mali homines, & ſeductores in pejus errantes, & in errorem mittentes, circumferentes ornamenta cruciandæ ſimplicitatis, & ſuſpendendæ veritatis, vana hæc quamvis maligna agunt, quæ ſcire magis juvaret, quàm prodeſt. Quis bonorum non retulit vulnera à talium morſu? quis non venena ab hac vipera? quis hoc ævo non proximus aliquando ſtetit huic igni? quem non aduſſit hæc flamma? ut ferè ſit ſignum boni viri ſimilia pati. Picturæ lucem umbra commendat, ex hac obtrectatione quales quantiq; ſint in Repub. viri apparet, dignitas & amplitudo eorum eò clariùs innoteſcit, quò magis obnoxij ſunt telis iſtorum, qui contumeliis eos onerant, quorum morum ſimilitudinem deſperant. Fatalis ferè hæc eſt virtutis, ac bonorum hoc ſæculo ſors, ut expoſiti malignitatis ſcopo invidiam perpetuò comitem habeant, ut in luce ſolis ambulantes umbræ. Valde fragili ſtaret loco omnium bonorum fama, ſi à fragore horum detrimentum caperet; ſed rerum prudens ſecundis temporibus dubijſq; rectus, frangit hæc, & tũ vindicat, dum flocci pendet. A.C. 1705

Fortem ergo, qui es in pace decus, in bello præſidium, indue animum, nudata cuncta tempus in lucet trahet, dedecoris antiqui memor ſecundùm expectationem, & ſpem meam, te ipſum contra fortunæ tela erigas, ſicut bonus architectus & novas domos parat, & veteres reparat, utrumq; cum laude, ſic tu felle natum triſte ac infelix genus faſtidioſæ plenum contumaciæ contemne, & non hoc conſidera, quod illi dicunt, ſed quod te agere expediat. Celſus animus, & recti conſcius aſſilientes calumniæ fluctus ad innocentiæ ſuæ rupem elidit, & quidquid audax in eum audet protervia, integritate conſcientiæ fret⁹ generoſo eludit contemptu. In tales tantùm dolia fellis effunduntur, & eò acriùs, quò incautius feriuntur, qui Rempub. ſolam curant, & in hac ſollicitudine ſolatium habent, in ſpem futurorum erecti, quòd pro honeſto dura tolerant.

Ac proinde criminationes, calumnias, impoſturas, credentes plura nobis mala contingere, quàm accidere poſſe, moderatè feramus, ad vindictam non contendamus, minimè ad iram præcipites ſimus. Et cùm Dñe mi (tecum enim quanquam in numero plurali ago) nec inſuavibus, nec irritabilibus moribus ſuperabundas, ſtabilem animum retine, verè pulchrum & magno Duce dignum eſt, ut quietiorem mentem & manus continentes habeat. Cura mentem eorum ægram, & aut vitiis ſi potes liberã, aut vagantem, & ad pejora pronam contine, tuam autem famam poſteritati relinque æſtimandam. Neceſſitatem effugit, qui vult, ad quod ipſa coactura eſt.

Convenio certè in eo tecum, quòd hi, qui prætextu populari Rem-

A.C. 1705 pub: subvertunt impediri omnino deberent, sed hoc in primordiis faciendum erat, nam non obtinebis, ut desinant, si permiseris incipere. Ad eum pervenimus statum, ut ad hæc omnia componi debeamus, & pati non quod oportet, sed quod illis sic licet cogitando de mediis, & adhibendo ea non quæ solent, sed quæ fieri possunt. Quia verò commune hoc est, ut malis conflictati, virtutis recordentur, DEUM à quo omnis medela, ut præsentem, & sinceri nostri in Patriam affectus inspectorem invocemus, & mutabuntur hæc, nos autem permanebimus, & omnia in tempore suo comprobabuntur.

Nullus dolor est inquit Romanus ille, quem non longinquitas temporis minuat, atq; molliat, si verò quid in his Dñis Patronisq; non tantùm nostris, sed etiam totius Reipub: delictum agnoscimus, ignoscamus, plerumque enim nesciunt quid faciunt, & brevi post hæc non habebunt amplius quid faciant. Justa quidem defensio est, cùm opprimitur innocentia, sed quia hoc directè Regem tangere posset, cui debem⁹ nos debere fateamur. Revocemus in memoriam quæstionem illam satis delicatam, an is, qui profuit nobis, si postea nocuit, paria fecerit, & nos debito solverit, quanquam plus postea nocuit, quàm antea profuerit. Ego firmam & inalterabilem resolutionem hanc accepi, ut omnia Deo qui quandoq; pluit quandoq; serenat, offerã, & omnia patienter ferã, video bene quòd indignatio contra me ex cupiditate honoris venerit, quòd mala ambitio mentes inimicorum meorum exagitaverit, & ego abundantiam virtutis ostenderem, ut etiam quod liceret accipere, nec curare me quidem palàm & evidenter facerem. Omnem dico tibi ingenuè spē dimisi, unum tantùm firmiter decrevi; non servire.

Fac & tu similiter, rideas, quòd excitent ad fortia, & media denegant, quòd faciant animum, quem non habent. Magis urgent sæva inexpertos. Id verò vel pallente invidiâ credamus, & sciamus uterq;, quòd, qui extolluntur, iisdem ferè manibus cadunt, quibus sublevati sunt quin & celeriùs quàm surrexerunt, facilior est enim per præcipitia casus, lento gradu in verticem ferimur, lapsus in momento est.

MARTINO CHOMETOWSKI PALATINO MASOVIÆ eâdem die.

APpropinquare te Grodnam, cujus anima est secundùm animam meam, multa animo in favorem meum volvere & revolvere tanquam Civem qui natus in libero populo, inter jura legesque, & Senatorem verum, & rectum decet, ex tuis humanissimis accipio. Singulares de tua hac in me voluntate gratias ago, innitor prudentiæ tuæ, fidei tuæ me committo, & habeam fiduciam, cui si non cæteris in rebus, amore certè respondebo. Senties id & gaudebis, nec habebis unquam quòd de me dubites. Certum timorem, incertam spem damno, implebit DEus omne desiderium nostrum, conscientiæ enim optimæ, voluntatis felicis te nosco, & video per te ærumnarum mearum finem affuturum, & ex hac tam longa captivitate, in lætissimam restituendũ libertatem confido. Abraham credidit DEo, & reputatum est ei ad justitiam. Nunquam bono exosus est alter vir bonus, in opere quovis si bonum est primordium, credibile est, finem quoq; habiturum bonum modò nihil nomine meo, & dignitate fiat indignum. Ne in casses jam experti rursus incidamus, magistrâ rerum edoctus experientiâ, discipulus est prioris posterior dies; aliqua fratribus meis communicanda, & truci-

trutinanda, quanquam adversæ res consilium omne adimunt, in memoriam quæ occurrunt mihi, insinuo, cùm res ipsas augeat accedens dies sine verborum cura, plura, & meliora occurrent vobis, hujusmodi enim tumultuariâ scriptione, stylum per se satis malum faciens deteriorem, multa dico, quæ melius omittenda essent, multa omitto quæ omninò dicenda forent, & cùm omnia me collegisse puto, plura relinquo. Veniam date, addite, detrahite, mutate, ut placebunt, vel displicebunt. Mihi censeo, mihi erro. *A.C.*1705

Ac inprimis cùm imbecilla se lædi putent, si tangantur, recens ulcus, vel modicus tactus non exasperet.

Ad quos unicè omnis nunc totius Regni devoluta est potestas, honorentur, si voluntas tantùm eorum in unius coloris favorem migrare vellet, quanquam in gubernaculo plùs spei, quàm in remigio ponendum crederem. Populi loquacis suspiciones diluantur. Comparare enim nos posset Cicero nunc ad illam Siculorum naturam, quæ tam facilis fuit ad querelas, ut solitâ consuetudine debuerint etiam judices de suspicionibus judicare. Ac proinde ad nos post mortem non pertineat, quid de nobis homines loquantur, nunc tamen pertinere quid locuturi sint de nobis posteri, est prospiciendum. Eos, quibus sanitas est certè timere debemus, qui nostrâ lætantur ruinâ, relinquantur, non erunt ipsi, attestante scripturâ impuniti. nec cum iis velitis conciliari, qui nobis insidiantur, & à zelantibus nos abscondite consilium, illis enim libido est prava cùm dicunt, tamen trahere audientes pestilente audaciâ, & nisi quòd ipsi faciunt haud rectum putant. Qui sapiunt non hominibus etiam jurantibus, sed rebus ipsis semper adhibent fidem. Recedant verba, quæ charitatem vulnerant, ut querulis vociferandi amputetur occasio, & cùm inimici mei famam non ita, ut est nata, ferant, circumspecti super omnia, dicite, & facite metu novæ calumniæ, & ne improba delatione majorem damnationem meam maturent, non sunt enim, ut fuerunt sub Constantino Magno felicia tempora, ubi nullus ad obsequia Imperatoris admittebatur, qui semel in mendacio fuisset deprehensus, innocentia quippe mea, iniquam sui condemnationem in accusatores justè condemnandos deberet retorquere. Et quamvis tela arbitror omnia jam è manibus ejecta, aut sponte lapsura, quædam enim sic jam retorsimus, ut vel arcem dedere istam cogantur inimici, vel se ipsos redarguere, cùm illis nec à testimoniis certum, quandoquidem servo etsi loquatur vera, non credendum, antiqua docet doctrina, nec ab argumentis quidquam securum, quæ ita levia sunt, ut ea qui refelleret, videretur sibi cum Ænea Virgiliano prosequi tenues sine corpore vitas. Nihil tamen querulæ mentis asperitas agat, sermonis innatam dulcedinem nulla amaritudo corrumpat. Mercedem Evangelij requiramus modestè, evidentia damna, ruinam claram, integram totius Domus monstrando eversionem. Ecce perdidimus omnia, quid ergo erit nobis? vincula, tribulationes, captivitas, infamia, labores, & affectus, pulchrâ remuneratione pensantur, cùm tamen nullus à Regia munificentia deberet reddi alienus, quem sua damna gravaverunt.

Commovebuntur non dubito viscera super nos ejus Principis, qui semper evisceratus, ac pronus itidem ad clementiam, non patietur tantum in se dedecus ampliùs admittere.

Merita in Majestatem, & Rempub. mea, & Domus meæ in memoriam revocanda, sed cum moderatione, ne videamur militem gloriosum imitari, cujus omnis de suis laudibus oratio, quanquam res sit evi-

A.C. 1705 evidens, atque omnibus ad intelligendum exposita. Temporis moram festinatione & diligentiâ emendetis. Nihil autem quæ vobis dicentur, sed operibus tantùm credite, & nisi quod est verissimum, hoc est, quod à me veniet. Recordemini quòd multa excusantur, antequam contra me dicantur, quòd conscientiam nocte dieque meum geram in pectore testẽ. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd non sit inventus, qui cunctis placeat, qui modò vivit, nisi fiat ut dixit ille placenta, quòd alii sint in culpa, alii in pœna, quòd ingenuæ mentes duci volunt, non trahi, quòd illud conciliavit mihi odium, & id ipsum poni debebat in amore, quòd hominis voluntas cogi non potest, & si cogeretur non esset voluntas, quòd non fatebor unquam, ut illi volunt, quia verum dum inquiritur, falsa dicere nequeo, sed principis me committo judicio, & quamvis dato, sed absolutè non concesso, aliqua faterer tamen in confessione facti juris defensio suscipi potest, ac debet, quòd nocere ei non possum, prodesse famæ ejus possum, quòd mutuò hæc se provocant, Patrem Princeps se ostendit, subditos sentiet filios, nec validius quidquam amore, ad amorem suorum parandum, quòd nulli imperium faciliùs ferunt, quàm nostri Poloni si se amari senserint, faciliùs excutiant, si se negligi viderint, nulli faciliùs pacantur, si Principes Patres experti fuerint, nulli pertinaciùs exasperantur, si servorum more habeantur, quòd delator præcipuus mortuus, videtur à DEO punitus, alii judicium expectant, & interim acus inducto in tunicam filo exit, filum autem inter villos sepelitur, conteritur, & putrescit, & res nunquam in integrum redibit. Quòd judicium competens invocem, si vera erunt, quæ mihi objiciuntur transire nunquam poterunt impunita, nam actioni cuique ut meretur, geritur laus, aut probrum, quis autem nisi culpæ conscius, judicem, & testes metuit vera locuturos?

Quòd si spe nostrâ frustrabimur, at non causâ, quæ adeo certa, & indubitata est. Quòd in multis, ut ait Jacobus offendimus omnes, qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir? Et dum ego in virtute verbi tui spei bonæ laxabo rete, laxate vos interim pedem, ubi vis ingruet aquæ, & non obliviscamini ante omnia veritatem nullis cognitam sæculis explicare, circumdederunt me undique mala, nec est qui adjuvet, quanquam de hoc par loqui erit, vel non loqui.

Nihil occurrit quod vel addam amplius, vel detraham, vel si maximè vellem, sed satis multa in causa, ne etiam plura fortassis, quàm oporteat, nam pervigil animus quæ timet esse putat. Qui legetis hæc putate à sincera, & pura mente esse, sed magis à dolore, quem justum difficilius continere, quàm miracula facere. Heu qui res hominum casus rotat, ut fortuna aliam subit altera! & nihil incredibile, aut factum est, aut fieri potest humana in vita.

Cæterum rogo vos, ut sitis sicut ego, quia & ego sicut vos, habetis intentionem meam notam, & perspectam ex integro in plena confidentia explicatam, hoc plus, quàm certo sentite de me, hoc prædicate ut necesse sit prorsus mihi credere.

Communico vobis Breve Apostolicum in causa mea missum.

COPIA BREVIS APOSTOLICI.

CHarissime in Christo Fili noster salutem &c. Non potuit sine multa molestia à nobis audiri, quòd Venerabilis Frater

ter Episcopus Varmiensis gravem, atque vehementem in animo Majestatis Vestræ excitaverit suspicionem circa suam fidei sinceritatem erga te, quam certè omni cultu, atq; officio, quod rectè fieri poterat prosequi tenebatur, ita ut propterea tu ad explorandam rei veritatem Pontificiam nostram, ut par erat, authoritatem adversùs eundem, & quendam Clericum ejus domesticum requirendam esse intellexeris. Nos itaq;, qui justitiæ debitum cuiq; reddi, ac vicissim congrua nobis in his præsertim, quæ Catholicæ Religionis bonū respiciunt, observantia responderi cupimus, Venerabili item Fratri Horatio Philippo Archiepiscopo Episcopo Lucensi speciali super hoc expedita commissione facultatem tribuimus inquirendi adversùs Episcopum, & Clericum ejus prædictos, ac procedendi in hac causa prout juris fuerit, usq; ad sententiam exclusivè, quod notum esse cupimus Mti Tuæ Apostolicam benedictionem amantissimè impertimur. A. C.1705

FOEDUS INTER SACRAS REGIAS MAJESTATES, SUECIÆ & POLONIÆ, ATQ; REMPUBLICAM POLONAM CONCLUSUM Varsaviæ in Cœnobio Carmelitarum Discalceatorum die 18. Mensis Novembris, Anni M.DCC.V.

NOS CAROLUS DEI Gratiâ Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; Rex, Magnus Princeps Finlandiæ, Dux Scaniæ, Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ, & Vandaliæ, Princeps Rugiæ, Dominus Ingriæ, & Vismariæ, nec non Comes Palatinus Rheni, Bavariæ, Juliaci, & Montium Dux. Omnibus & singulis, quorum interest aut ullo modo interesse poterit, notum, testatumq; facimus. Quòd cùm ad renovandum Olivense Fœdus, illudq; pro habitu præsentis temporis amplificandum Nos inter, & Seren: ac Potent: Principem, Fratrem, Amicum, & Vicinum Nostrum Charissimum, Dnūm STANISLAUM I. Poloniæ Regem, Magnum Ducem Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæq; &c: &c: &c: nec non Rempublicam Polonam, per denominatos utrinq; Legatos, ac Commissarios, Varsaviæ Tractatus sit institutus, atq; hoc anno, die 18vâ Novembris, ab ijsdem conclusus, atq; signatus, sensu, ac tenore, quo hic insertus reperitur. Universis ac singulis &c: Igitur supra memoratum Tractatum, omnibus & singulis punctis, ac clausulis, sicut hic verbotenùs descriptus, ac insertus legitur, approbavimus, & ratihabuimus; quemadmodum etiam virtute præsentium, illum approbamus, & ratihabemus, Regio verbo spondentes, Nos omnia, ac singula in eodem comprehensa religiosè observaturos, ac impleturos. Neq; quantum in Nobis erit unquam passuros, ut ullo modo, ac prætextu violetur, ac infringatur. In quorum majorem fidem hoc Diploma manu nostra subscriptum, sigillo quoq; Regio corrobo-

A.C.1705 roborari jussimus. Quod factum est in Castris nostris ad Bloniam, die 24tâ Novembris, Anni à Nato Salvatore supra Millesimum septingentesimi quinti

CAROLUS (LS) C. Piper mpp.

NOS STANISLAUS I, DEI Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenciæ, Severiæ, Czerniechoviæque &c: &c: &c: & Respublica Poloniæ. Universis & singulis quorum interest, aut ullo modo interesse poterit, notum, testatumq; facimus. Quod cùm pro habitu præsentis temporis, atq; mutua securitate, ac defensione, è re visum sit inter Nos ex una, atq; Seren: ac Potent: Principem D. CAROLUM XII, Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regem, Magnum Principem Finlandiæ, Ducem Scaniæ, Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiæ, & Vandaliæ, Principem Rugiæ, Dominum Ingriæ, & Vismariæ, nec non Comitem Palatinum Rheni, ac Bavariæ, Juliaci, Cliviæ, & Montium Ducem &c: &c: &c: Fratrem, Amicum, & Vicinum nostrum Charissimum ex altera parte, vetus renovare fœdus, arctioriq; nexu adstringere, quod per constitutos utrinq; Legatos, & Commissarios, justa auctoritate instructos Varsaviæ die 18 Novembris Anno 1705, confectum, signatumq; est, sensu ac tenore, quo hic insertum reperitur. Universis & singulis &c: Idcircò supra memoratum Fœdus in omnibus, & singulis punctis, & clausulis, approbavimus, & rati habuimus, Regio Verbo spondentes Nos omnia, & singula, in eodem comprehensa, religiosè, & inviolabiliter observaturos, observariq;, & impleri curaturos, neq; quantum in Nobis erit passuros, ut à quopiam, sub quocunq; prætextu violetur, & infringatur. In majorem horum omnium fidem, hoc Diploma manu nostra subscriptum, sigillo quoq; Regio muniri jussimus. Quod factum est die 5. Decembris, Anno 1705tô.

STANISLAUS REX (LS) Adamus Radoński Capit: Inowlod: Secretarius, & Not: Cubicul: S.R.M. mpp.

NOS pariter infra scripti Senatores, & Equestris Ordinis, à Seren: Rege STANISLAO Primo &c: &c: & Ordinibus Regni, Magniq; Ducatûs Lit: Confœderatis delegati Commissarij constare volumus, quorum interest universis & singulis. Quia vigore Potestatis nobis à Sacra Regia Mte, & Republ: Confœderata concessæ, nomine eorundem præsentia Fœdera, cum omnibus suis Articulis, punctis, clausulis, ut sunt præinserta approbamus, & ratihabemus perpetuò, & in ævum, nec ab ullo Reipubl: statu, Vasallo, Officiali, aut Subdito, quovis modo violari Nos passuros promittimus, & cavemus Nos Diplomata Ratificationis hujus Pacti,

cti, tam S. R. Mtis, quàm hoc Nostrum in proximis Comitijs Re- A.C. 1705
gni Generalibus confirmaturos, & Volumini legum nostrarum in-
seri curaturos. In cujus rei fidem, manibus nostris, hancce subscri-
ptam approbationem sigillis nostris communivimus. Datum Var-
saviæ 5tâ Dec: Anno 1705. (*L S*)

Petrus à Paradysz Bronisz Capit: Pyzdren: Mareschalcus Confœd. Generalis.
Casimirus Sapieha, Palatinus Vilnensis summus Dux M. D. Lit.
Josephus Potocki, Palatinus Kijoviensis Capitaneus Halicensis.
Georgius Warszycki, Castellanus Lanciciensis Capitaneus Petricoviensis
Andreas Morstyn, Capitaneus Siradiensis.
Franciscus, Desiderius Jagniątkowski Pocillator Lanciciensis.
Petrus Boglewski Dapifer Cernensis.
Stanislaus Kozuchowski Pincerna Terræ Vielunensis.
Georgius Sapieha Dapifer M. D. Lit.
Franciscus Eperiasz.

In Nomine Sacrosanctæ, & individuæ Trinitatis.

UNiversis & singulis quorum interest, notum, testatumq; sit. Postquam Olivense fœdus, cujus tabulis stabilita inter Regna Sueciæ, ac Poloniæ amicitia, quadraginta annorum spatio intemerata viguerat, hostili, Regis olim Poloniæ Friderici Augusti in Livoniam irruptione, læsum, ac violatum erat: tanti inde motus sunt secuti, qui gravibus quidem utramq; nationem affecerant incommodis. Poloniam verò admodum funestis turbis implicuerant, ac discordiis, quas componi cum utrisq; Regnis, quàm maximè interesset, bonâ verò fide tolli hæc mala, ac sopiri posse non viderentur, nisi amoto eorum auctore, cum quieti communi, tum Pactorum veterum perpetuitati provideretur. Respublica Poloniæ non modò Regem sibi elegit, ac creavit Seren: Principem Stanislaum I. sed etiam præ se justum tulit desiderium, veterem cum Regno Sueciæ redintegrandi amicitiam, consolidatisq; cunctis, quæ in pristino fœdere, mota, ac concussa invenirentur, arctiori sibi illud vinculo adstringendi, ad libertatis, & jurium suorum tuitionem, mutuumque decus, defensionem, ac emolumentum. Ad hoc institutum, cum par studium, nec minorem voluntatem S. R. Mtas Sueciæ attulisset, inter utramq; R. Mtem Sueciæ, ac Poloniæ, Seren: ac Potent: Regem CAROLUM XII, DEi Gratiâ Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regem, magnum Ducem Finlandiæ, Ducem Scaniæ Esthoniæ, Livoniæ, Careliæ, Bremæ, Verdæ, Stetini, ac Pomeraniæ, Cassubiæ, ac Vandaliæ, Principem Rugiæ, Dnum Ingriæ, & Vismariæ, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ, Juliaci, Cliviæ, & Montium Ducem &c. &c. &c. & Seren: ac Potentissimum STANISLAUM I. Regem Poloniæ, Magnum Ducem Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæq; &c. &c.

A. C. 1705 &c. &c. Rempublicamq; Poloniæ, conventum est, ut constituti utrinque Legati ac Commissarij Varsaviæ convenirent, ac congregarentur, quorum operâ negotium, non salutare minus, quàm necessarium, tractari, ac concludi posset. Quemadmodum etiam à S. R. Mte Sueciæ, missi illuc sunt Legati extraordinarii mandatis necessariis, plenaq; potestate instructi Illrmi, ac Excellent: viri. Dnus Arvidus Horn, liber Baro, Satellitum Regiorum Præfectus, & Generalis Equestrium copiarum Dux Vicarius. D. Georgius Wachschlagerus Secretarius statûs, ut & D. Justus Palmbergius Supremi in Livonia Tribunalis Vice Præses; à S. R. Mte verò Poloniæ, & Repub. constituti sunt Commissarii, pari itidem potestate muniti Illmi & Excellent: DD, ex ordine Senatorio quidem D. Nicolaus in Swięcice Swięcicki Episcopus Posnaniensis, D. Hieronymus Lubomierski, Castellanus Cracoviensis, Supremus Dux Exercituum Regni. D. Joannes Odrowąż Pieniążek Palatinus Siradiensis, D. Stephanus Branicki, Palatinus Terrarum Podlachiæ, D. Franciscus Grzybowski, Castellanus Inowladislaviensis. Ex Ordine verò Equestri, & quidem ex Provincia Minoris Poloniæ, D. Venceslaus Jeruzalski, Vexillifer Terræ Bielscensis, D. Alexander Gąsowski Dapifer Terræ Bielscensis, D. Casimirus Skiwski, Subdapifer Terræ Drohicensis. Ex Provincia Majoris Poloniæ, D. Vladislaus à Ponin Poninski, Vice Præfectus Stabuli Regni, D. Ludovicus Antonius bini nominis Lasocki, Capitaneus Zakrocimensis, D. Vladislaus Comes à Czarnkow Czarnkowski. Ex Provincia M. D. L. D. Michäël Comes à Czereia Sapieha Notarius Campestris M. D. L. Dolinensis, Resoviensis, Kirsnensis &c. Gubernator, D. Daniel Wyhowski, Niechoroviensis, Reklinensis &c. Gubernator, qui superiore anno 5. Augusti Varsaviæ, in Cœnobio Carmelitarum Discalceatorum convenientes, invocato Supremi Numinis auxilio, Tabulis plenæ potentiæ invicem commutatis, opus aggressi sunt. Quod licet paulò post iniquitate temporum dilatum esset, hoc tamen anno post nativitatem Salvatoris nostri, 1705, die 3 Septembris ordinariis, & delectis S. R. M. ac Reipubl: Polonæ Commissariis, quorum numero ob absentiam quorundam ex prioribus, qui aut non comparuerunt, aut fatorum injuriâ, multi à Patria absunt, aut spontè in adversas transierunt partes, additi sunt, & quidem ex Senatorio ordine, Illmi & Excellen: DD, D. Chrysosthomus in Gnin Gninski Episcopus Camenecensis, Abbas Wągrowecensis, D. Franciscus Zapolski, Castellanus Siradiensis, D. Franciscus in Dębiany Dębinski, Castellanus Sandecensis. Ex ordine verò Equestri, & quidem ex Provincia Minoris Poloniæ, D. Stanislaus Comes in Melsztyn Tarło Præfectus Culinæ Regni, D. Franciscus in Włodzisław Lanckorński, Succamerarius Generalis, Palatinatûs Cracoviensis, ac Zatoriensis, & Osviecimensis, Ducatuum, Vielicensis, Bochnensis, Rognicensis, &c. Capitaneus, D. à

Zydowo

Zydowo Zydoski Vexillifer, & Judex Castrensis Cracoviensis, D. Albrachtus à Dębiany Dębinski, Vexillifer Ducatuum Zatoriensis, & Osviecimensis. Ex Provincia Majoris Poloniæ, D. Franciscus à Bnin Radzewski, Wschovensis Gubernator. Ex Provincia M. D. L. D. Christophorus Comes in Bakszty, & Burdyczow Zawisza, Minscensis, Czernscensis, Dolinensis Gubernator, D. Josephus Piotrowski, Tribunus Czerniechoviensis, renovatis auspiciis feliciter adeo continuari cœptum est, ut in mutuas tandem fœderis, & æternum duraturæ amicitiæ leges concesserint tenore sequenti: *A.C.* 1705

Articulus I. Maneat Pax perpetua, sit vera, sinceraq; amicitia, inter Seren. ac Potent. Principem, ac Dominum, D. CAROLUM XII. Dei Gratiâ Suecorum, Gothorum, Vandalorumq; Regem, Magnum Ducem Finlandiæ, Scaniæ, &c. &c. &c. ejusq; Regiæ Mtis Successores, ac posteros Reges Suecorum, Regnumq; Sueciæ, nec non subjectas illi Regiones, ac Provincias ab una, atque Seren. & Potentissimum Principem, ac Dominū, D. Stanislaum DEI gratiâ Regem Poloniæ, Magnum Ducem Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæq; &c. &c. &c. ejus Regiæ Mtis Successores, ac posteros Reges Poloniæ, Magnos Duces Litvaniæ atq; subjectas illis Regiones & Provincias ab altera parte, ita, ut altera pars alteri nihil hostilitatis unquam, aut inimicitiæ, clàm, ac palàm, directè, vel indirectè inferat, vel per suos, aut alios inferri faciat, nec alterius hostibus auxilia quocunque nomine præstet, non cum alterius hostibus fœdera huic pacto contraria ineat, nec quicquam in alteriùs statûs, & securitatis diminutionem, per se, vel per alios moliatur, sed ut utraque pars, alterius utilitatem, honorem, ac commodum quærat, ac promoveat, & fidem invicem, pacificamque vicinitatem, colat, ac servet, pericula quoque alteri imminentia, quantum possit, amoliatur, ac præveniat, nec non intempestivè moneat, si quid alteri discriminis instare intellexerit. Pacta verò, ac fœdera, quæ cum aliis Principibus, ac statibus utraque pars sancita habet, in antiquo rigore conserventur, ita tamen, ut huic fœderi, nihil quicquam derogare possint.

Artic. 2dus Pax Olivensis huic tractatui, ut basis, & fundamentum inviolabile substernitur, adeoque ad omnia sua capita, articulos, & clausulas, tanquam verbotenùs hìc inserta esset, confirmatur, nisi quatenus aliter jam statutum, uberiusque explicatum, vel inposterum ob utriusque paciscentium partis commodum, & ad præsentes motus componendos, & per rationes belli, mutuo consensu statuere, & necessariò decernere fuerit.

Artic. 3tius §. 1. Cum ex bello hoc, quod factio Saxonica excitaverat, non pauca in utramq; gentem redundassent in commoda, ea omnia, quocunque tandem nomine, sive molestiæ, hostilitatis, onerum, aut studii partium veniant, generali hâc amnistiâ perpetuæ tradantur oblivioni, nec uni partium post hunc diem, liceat eorum, quæ ita acta sunt, alteri quidquam imputare, exprobrare, aut quempiam illorum, qui alteri parti adhæsissent, propterea accusare, aut persequi.

§. 2. Hâc generali amnistiâ gaudeant omnes, & singuli cujuscunq; statûs, conditionis, & religionis fuerint, ut & omnes communitates, quæ utrinq; partes belligerantes secutæ sunt, aut in hostilem potestatem devene-

A.C. 1705 venerunt, præsertim autem illi, qui relictâ parte contrariâ, salutares in publicum Majoris Poloniæ sensus amplexi sunt, ejusdemq; boni publici promovendi, & salvandæ Patriæ conatus, operâ suâ adjuverunt, aut non impediverunt, quibus anteriores actiones, studia partium, & hostilis in paciscentes animus, ne utiquam nocebunt, sed cuncta perpetuæ oblivioni tradantur.

§. 3. Cum verò quorundam impietas augendæq; per mala Reipub. fortunæ studium, ingentium tam Regno Sueciæ, quàm Poloniæ ærumnarum dederit occasionem. Proinde excluduntur, ab hâc amnistiâ omnes, qui unà cum factione Saxonica, pacem publicam, & amicitiam inter Sueciæ, & Poloniæ Regna perturbarunt, qui parti contrariæ contumaciter, & perfractè adhærentes, non tantū salutem publicam variè morati sunt, & adhuc morantur, vel morabuntur, sed & hostium Reipub. destinatis omni modo faventes, contra Rempub. ejusq; fœderatos, exercitus ducere, consiliisq;, aut aliâ ratione, mala Reipub. augere, & protrahere ausi, interitum ejus jugiter promotum ivêre. In hos omnes licet ex rigore Patriarum legum, animadvertendum esset ità, ut hostes Patriæ, ac tanquam Perduelles, honoris, bonorum, vitæque jacturam meruisse cernerentur, quo tamen utriq; Regnò quies, ac tranquillitas, tantò faciliùs restituatur, animique civium coalescant, detur illis resipiscendi spatium trimestre, à die conclusi, & subscripti tractatûs computandum ità, ut intra determinatum tempus resipiscentes, & ad meliorem mentem redeuntes, testimoniis documentisq; authenticis, & ipso facto bonam fidem, ac sincerum animum comprobantes, S. R. Mtis Sueciæ gratiam quærentes Seren. Regis STANISLAI, ac Reipub. fœderatæ obsequium amplectentes, idem amnistiæ beneficium, & præteritorum oblivio complectatur. Quod si neglexerint, utraq; paciscentium pars illos ut hostes eâ, quam merentur, severitate ubivis locorum persequetur.

§. 1. Quemadmodum AUGUSTUS Rex quondam Poloniæ, hâc Artic. 4tus amnistiâ comprehendi nequit, ita ille, omnesq; illius Partibus adhærentes, sive Saxones sint, sive alterius nationis, pro utriusq; Regni hostibus habendi, ac tamdium hostiliter persequendi, donec Reipub: finibus ejiciantur, neque ulli Parti Paciscentium liberum erit cum iis transigere, inducere, facere, pacem inire, aut ullam aliam conventionem stabilire, sine mutuo utriusq; partis consensu, cujus hæc necessaria erit conditio, ut dictus Rex AUGUSTUS Coronæ Poloniæ, omniq; Juri, quod ad ipsum prætendere vellet, renuntiet, & S. R. Mti Sueciæ, ut & Reipubl: Polonæ, pro omnibus molestiis, damnisq; quæ hujus belli occasione passæ sunt, satisfaciat.

§. 2. Et sicut hoc bellum contra Jura, & Constitutiones Reipubl: Polonæ cœptum improbatur, ita S. R. Mtas & Respubl: Poloniæ clarigationem initio hujus belli à Rege AUGUSTO, contra S. R. Mtem & Regnum Sueciæ editam, declarant nullo fundamento nixam, nullam, & irritam, uti & omnes criminationes, quæ in ea allegantur, pro non competentibus, & nullius valoris, cùm Respub: in præfatæ clarigationis promulgationem nunquam consenserit. Quemadmodum Seren: Rex, & Respub: Poloniæ, ad suam censuram pertinere non existimant, quidquid Sernmo Regi Sueciæ in subditos Livoniæ suæ, aut aliarum Regni Sueciæ Provinciarum, visum fuerit, statuere.

§. 3. Decreta, & Statuta, quæ vulgò Lauda vocantur, quocunq; tempore, nomine, & loco, tam in Regno Poloniæ, quàm in M. D. Lit, præsertim

ſertim verò in Varſavienſi Senatûs-conſilio. Mariæburgenſi. Thorunenſi, Elbingenſi, Savorovienſi, Sandomirienſi, Cracovienſi, Breſtenſi, Olkinenſi, Olkinicenſi, & aliis Congreſſibus, tam extra, quàm intra Provincias Regni, & Reipublicæ, durante hoc bello per AUGUSTUM Regē, ejusq; Aſſeclas peracta, non tantùm in everſionem Statûs Reipubl: Polonæ, ſed etiam in ſublationem Pacis publicæ per Pacta Olivenſia cum Regno Sueciæ concluſæ, & ſtabilitæ, tum & ipſa Comitia Lublinenſia, uti libertati Polonæ nociva, & ipſis Pactis Olivenſibus contraria, decretaq; in contumaciam Tribunalitia, cæterorumq; ſubſelliorum M. D. L. durante hoc bello, contra adhærentes Partibus Paciſcentium, in Regno verò Poloniæ, poſt remotionem Regis AUGUSTI, quovis loco & tempore, à parte contraria lata, confiſcationes bonorum, & abrogationes dignitatum, pro irritis, & nullis declarantur. *A.C.* 1705

S. R. Mtas, & Reſpub: Poloniæ, improbant, irritaq; pronuntiant omnia Pacta, vel Fœdera, quæ cum aliis Principibus, Statibusq; antehac ſancita ſunt, quatenus S. R. Mti Regnoq; Sueciæ noxia deprehenduntur, præcipuè autem ea, quæ à Rege AUGUSTO in clarigationem ſuperiùs abrogata allegantur, ibiq; ad conciliandum injuſto huic bello aliquam ſpeciem, recenſentur. Pari modo Srmus Rex, & Reſpub: Poloniæ, nullum prorſus fœdus paciſcentur, & concludent cum ante memoratis, aut alijs extraneis Poteſtatibus, quæ in damnum, aut præjudicium S. R. Mtis Regni Sueciæ vergere potuerunt, nec Reſpubl: Regibus ſuis ulla fœdera inire permittet, quæ Regibus Regnoq; Sueciæ contraria ſint, ſed ea impediet, & improbabit; quemadmodum etiam ea hiſce in anteceſſum pro nullis declarat. *Artic: 5tus*

§. 1. Quoniam Czarus Moſcoviæ, non modò pacem præſenti bello ſubdidit, artibus, & moliminibus ſuis, ſed etiam ad illud proſequendū, tum armis, Copiisq;, tum pecuniâ Regem AUGUSTUM adjuvit, & adhuc adjuvat, maxima damna utriq; Regno intulit, & etiamnum infert. Idcirco paciſcentes mutuo conſenſu de eo conveniunt, quòd ab hoc fœdere non tantùm excludatur, ſed etiam quòd cum S. R. Mte Sueciæ, S. R. Mtas, & Reſpubl: Poloniæ conjungant, iisque ipſum tamdiu perſequantur, usque dum pro illatis illi utriq; parti injuriis & damnis, tyrannideq;, quam in Terras, & ſubditos utriusq; Regni exercuit, ad deſiderium ſatisfecerit. Quemadmodum etiam unanimi conſenſu ſtatutum eſt, ut neutra pars Paciſcentium, inducias, pacem, aut quæcunq; demum fœdera, pactave cum eo inire poſſit, aut velit niſi prævia mutuâ deliberatione, communicatisq; rationibus, & conſiliis. *Artic: 6tus*

§. 2. Quo autem modo, quibus conditionibus arma conjungenda, quoq; numero, & quibus in locis auxilia præſtanda ſunt, peculiari pacto convenietur.

S. R. Mtas Sueciæ, hiſce quoq; promittit S. R. Mti, & Reipub: Polonæ, auxilia ſua contra præſentes eorum hoſtes, quodq; arma ſua, non priùs revocatura ſit, quàm DEo favente Srmus Rex, & Reſpublica in quiete, & ſecuritate ſint conſtituta. *Artic. 7mus*

Si annuente Supremo Numine, à S. R. Mte Sueciæ, & auxiliaribus ejusdem armis. Provinciæ, & loca aliqua munita, quæ anteriori bello, per Czarum Moſcoviæ Reipub: Polonæ adempta ſunt, recuperata fuerint, repenſis S. R Mti Sueciæ ſumptibus, Reipub: Polonæ reſtituentur. *Artic. 8vus*

Loca munita Regni Poloniæ, & M. D. Lit, quæ S. R. Mtas Sueciæ præſenti tempore tenet, inpoſterum ex circumſtantiis ſuis belli ab hoſtibus capere poterit, eadem S. R. Mtas teneat, ibiq; præſidia ſua habeat, & collocet. *Artic. 9nus*

Sacræ

A.C. 1705 Sacræ Regiæ Mti Sueciæ, liberum erit per totam Prussiam, ejusq; urbes, oppida, & pagos, aliasq; Reipub: Provincias, ubicunq; visum fuerit, milites, exercitumq; conducere, & supplementa facere durante hoc bello, atq; quamdiu Srmo Regi Sueciæ propter motus Polonicos Copias suas intra fines Reipub: retinere necesse fuerit, ita tamen, ne delectus militum Srmi Regis Poloniæ ullo modo impediantur.

Articul. 10.

Articul. 11. Quod si S. R. Mti Sueciæ Copias, apparatum bellicum, aliásve res suas ex Polonia, vel Litvania, aliò per mare, vel flumina transportare necesse fuerit, non modò iisdem portus Reipubl: patebunt, sed etiam cujuscunq; magnitudinis, & generis naves, ad eas trajiciendas, sine ulla remora, & objectis obstaculis concedentur.

Articul. 12. Si alterutri Regnorum Sueciæ, & Poloniæ, ac M. D. Litvaniæ, bellum cum vicinis eorum gerere contigerit, altera pars, alterius hostibus, hostiumq; adjutoribus, nullam bellicam supellectilem, vel vetitas merces advehet, vel quocunq; modo suppeditabit, aut advehi, vel suppeditari faciet, aut sinet. Præterea nullos transitus militum fieri, nullaq; cujuscunq; generis auxilia præstari iisdem permittet, nec ulla ratione in alterius partis damnum favebit.

Articul. 13. Quodsi post finitum hoc bellum, quispiam ex Regni Poloniæ, & M. D. Litvaniæ incolis, vel civibus arma, contra sacram Regiam Majestatem Sueciæ sumere, ejusq; Regna, vel Provincias hostiliter aggredi, aut infestare, quemadmodum hoc bello factum est, ausus fuerit, vel tentaverit, S. R. Mtas, & Respub. Poloniæ se præsenti fœdere obstringunt, quòd talia molimina, cœptave seriò reprimere, delinquentes debita pœnâ afficere, atque Serenissimo Regi, Regnoq; Sueciæ pro illatis damnis satisfacere velint.

Articul. 14. Omnes, qui hoc bello, quocunq; in loco capti, vel posthac capientur, sive Sueci sint, sive Poloni, sive alterius nationis, cujuscunq; demum sortis, vel generis, conditionis, ac statûs, sub signis Sueticis, vel Polonicis, vel Litvanicis militarunt, sine ullo soluto pretio, finito hoc bello, pristinæ libertati restituantur, sicut & illi, qui ob delicta sua capti detinentur, tunc reddentur Dominis suis, pro arbitrio, ut cum ipsis agant, si autem natione Sueci, aut alii, qui arma Suetica gestarunt, inter Tartariam, aliasq; Regiones finitimas in captivitatem adducti comperiantur, Seren. Rex, & Respub. Poloniæ, ad liberandos eos, si reperiri possent, sedulam operam navabunt, qui durante captivitate debita contraxerint, eadem solvere, vel vadimonium dare tenebuntur.

Articul. 15. Si quis Suecorum Subditorum, qui hostis signa vel partes secutus est, à copiis Polonicis captus fuerit, is sine omni cunctatione Sueticæ militiæ Præfectis reddetur, pari modo S. R. Mtas Sueciæ, Regni Poloniæ cives, aut subditos, ejusq; delicti reos Reipub. restituere vult, prævia cautione, ne hostibus postea serviant.

Articul. 16. Omnes Subditi Sueci, sive milites, sive Rustici, aut cujuscunque conditionis, & status homines, qui hoc bello, à Regionibus Sueticis, in Provincias Reipub. transfugerunt, sine ulla mora, ubicunq; deprehendantur, cum uxoribus, liberis, familia, bonis, & rebus suis Dominis eos requirentibus reddentur, & restituentur, nec ulli Regni Poloniæ civi, vel subdito è Territorio Suetico profugos, apud se recipere, & celare liberum erit, sed tales cùm venerint, prehendet, & in custodia detinebit, donec Domino, vel proximè adjacenti urbi, vel loco munito significatum fuerit, qui eos recipiant, & abducent. idem viceversâ observabitur, si qui fugitivi à Territorio Polonico in Provinciis Sueticis reper-

reperti fuerint. Cavetur tamen, ne civitati Rigensi in jure suo præscriptionis biennalis, quod in fugitivos è Regionibus Reipub. ab iisdem temporibus, quibus Episcopis, & Magistris Ordinis Teuthonici paruit, continuâ temporum serie habuit, Regesq; Poloniæ pluries illi confirmarunt, quicquam decedat, sed ut eodem civitatis vetusto jure, inposterum, velut hactenus illibato fruetur, salvâ tamen restitutione bonorum si extant, quæ, eodem transfugas secum injustè abstulisse probari potest. *A.C.*1705

Art. 17mus Quæcunq; in Illmam Sapiehanam Domum, cæterosq; Litvaniæ nationis, à factione Saxonica eò nomine sancita sunt, quod ejus cœptis, moliminibusq; obstiterint, hoc fœdere in perpetuum abrogata sunto, & ne in posterum ad similia deveniatur, in authores adversæ factionis, qui per ruinam hujus familiæ, Reipub. simul oppressum juverunt, violataque securitate, publicâ Præfectum Stabuli in M. D. L. Illustrem Comitem, Michäelem Sapieham, crudelissimè trucidarunt, ex rigore Patriarum legum animadvertetur, & utraque paciscentium pars, de dicta cæde curabit satisfactionem fieri. Dicta autem Domus, cæteriq; cum eâ oppressi in pristinam dignitatem, honores, munia, prærogativas, ac fortunas, factâ refusione damnorum, ab usurpatoribus, omnimodè restituentur. Bona verò Regalia, quæ hisce in conspirationis præmium cesserant, ad primos Possessores redeant. Utraq; demùm paciscentium pars cavet, ut non ea modo, de quibus ita hic conventum est, executioni mandentur, verum etiam ut eum, eosq;, qui dictam domum, cæterosque cum ea oppressos, hâc ex occasione perturbare in posterum, & persequi instituerint, pro perturbatoribus pacis publicæ, habeat, & vindicet.

Art. 18vus §. 1. Sacra Regia Mtas Poloniæ, & Respub. rati habent, ac se tuituras declarant, Pacem, ac securitatem, quam dissidentes à religione Rom: Catholica, tam in Polonia, quàm in Litv. nacti sunt, Confœderationib⁹, Pactis conventis, confirmationibus jurium, & ipsismet juramentis Regum firmatam adeo, ut protestantium Religioni addictis, quamdiu pacificè se gerant, fides, quam profitentur, damno non sit futura, aut quocunq; prætextu impedimentum adferatur, quominùs locis solitis, ac concessis, sacra ritè peragant, liberosq; suos in religione avita instruere ac educare possint, si quæ actio cuiquam causâ religionis eorum intenderetur, illa non ex capite arianismi. sicut Arianorum dijudicabitur.

§. 2. Civitatibus Prussiæ, omnia jura, immutationes, privilegia, jurisdictiones, & prærogativæ, quibus sive in Ecclesiasticis, sive prophanis, ante vel post factam pacem Olivensem conservantur, & confirmātur. Si vero aliqua postmodum, contra eandem acta, & tentata fuisse inveniantur, à S. R. Mte Poloniæ, & Repub: dijudicabuntur, & modo irrita, injustaq; declarabuntur, sed etiam abrogabuntur, & abolebuntur, pristinoq; statui restituentur, sicuti etiam Seren: Rex, & Respub: Poloniæ hisce spondent, sanctèq; promittunt, quod nullam infractionem, vel mutationem dictis in rebus inposterum facient, vel fieri sinent.

Art. 19nus Sint inter Sueciæ, & Poloniæ Regna, & M. D. L. ut & inter Prussiæ, Russiæ Samogitiæ, Curlandiæ, totiusq; Livoniæ incolas, & subditos, tam terrâ quam mari, libera, & secundum veterem, atq; antiquum usum, non impedita comercia. Dictū verò pristinū, & veterē usū inter alia in sequentibus consistere, & observari debere utrinq; conventum est nempe.

§. 1. Ne portus & nova emporia alibi, quam Rigæ debeant erigi, & frequentari, sed merces, ex Litvania, Russia, Prussia, Samogitia Curlandia,

A.C. 1705 landia, aliisq; Provinciis, ad solum portorium & forum Rigense, secundum morem, & antiquam consuetudinem, privilegiis, & Pactis cautã ubiq; venire, & distrahi, indeq; ad naves evehi debeant. Iis verò, qui nihil Rigæ debent, aut ibi contraxerunt, liberum sit merces suas domi vendere, aut Rigam, aut Vilnam transferre.

§. 2. Ne mercibus aut mercatoribus, Rigam tendentibus, aut inde venientibus, impedimenta ulla fiant, neglecta hactenus, viarum, aut portorum, trajectuumq; refectio in Ducatu Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Samogitiæ, Curlandiæ, & aliis locis, ubi ab antiquo fuerunt, quantocius fieri, & sarta tecta conservari debent.

§. 3. Ne cives Rigenses, in jam dictis locis in libera coëmptione rerum necessariarum, boum, lignorum, piscium, aliarumq; rerum impediantur, aut prohibeantur, secundum veterem praxim, salvis teloniis Regiis, & Reipublicæ, ab antiquo desuper constitutis.

§. 4. Ne bona naufraga, naves vi ventorum, aut tempestatis in littora, & brevia adacta, cæteræq; res omnes, quocunq; locorum, aut in mari, aut in fluminibus à quoquam occupentur, aut sub quovis prætextu detineantur, sed Dñis, atq; Proprietariis, absq; ulla tergiversatione restituantur, nec præter æquum, & justum, pro solo salvationis labore præmium inter partes, si ipsam & ea de re convenire non possint, à Judicibus juratis determinandum quicquam exigatur. Infortunium ejusmodi passis quocunq; modo ab Accolis littorum, atq; fluminum, aliisq; auxilium invitis non obtrudatur, sed liberum sit pro libitu, aut cum nautis suis, aut cum aliis quibusvis, quos illi ipsimet, ad istud vocaverint, res suas salvare, & sibimet opem ferre, ac quærere, neq; quando auxilio indigent, idq; per signum quoddam indicant, adstricti sint expectare, donec illi, qui fortè à Dñis fundi, vel rippæ ad id destinati sunt, veniant, sed quemcunq; qui prior est, recipere, ipsiusq; opera, pro debita satisfactione, uti fas sit. Quemadmodum licitum cuilibet sit ad ejusmodi signum datum, sine mora accurrere, & quo potest meliori modo, in periculis constitutis opem ferre, scopulos quoq; ad quos ferè quotannis naves, & rates, cum maximo commerciorum damno & impedimento allidi, & frangi solent, removere, non requisito fundi Dno, nisi ipsemet monitus, hoc præstare vellet, cuilibet id liberum sit, citra tamen jus eo nomine, à mercibus, aut navigiis prætereuntibus aliquid exigendi.

§. 5. Ne novis telloniis, aliisq; impositionibus quibuscunq;, contra pacta Olivensia personæ, & merces Rigam devehendæ, in Russia, Litvania, Samogitia, Curlandia aliisq; locis graventur, vice etiam versâ subditi polonici in Livonia, eodem jure gaudeant. Ideoq; quæ contra dicta pacta in hac re facta sunt, injusta declarentur, & aboleantur, taliaq; in posterum fieri prohibeantur; quemadmodum mos etiam iste, qui post factam pacem Olivensem in Regionibus Reipubl. invaluit, quos scilicet mercatores, & alii subditi Suetici Polockam, Witepskum, Dysnam aliasq; ad hoc fluvium Dunæ urbes & loca adeuntes, censum trium, aut quatuor, aut quinq; talerorum imperialium, per singula capita solvere coacti fuerint, non modo improbatur, & rejicitur, sed etiam si quid in posterum ejusmodi evenerit in casu protractæ, vel denegatæ justitiæ, jus tallionis in Incolas Reip. in Territorium Sueticum venientes exercere licebit.

§. 6. Merces omnes ex dictis locis Rigam delatæ censuram publicam, per juratos Censores subeant, & merces, quæ non notæ sunt, Dnis suis restituantur, ut de iis pro libitu disponere liceat.

§. 7.

§. 7. Ne nobilibus subditisq; Polonicis simul cum duobus de mercibus suis contrahere, aut postquam quispiam illorum ab uno cive Rigensi pecuniam mutuo accepit, postea quoq; ab altero inscio priore sumere liceat, quo facto anterior Creditor, tanquam tempore prior, potius jus, & præferentiam in omnibus debitoris sui mercibus pro pretio, quod tunc communiter erit habeat, reliquiq; Creditores paratâ pecuniâ, a priore Creditore exolvenda contenti sint.

§. 8. Ne dicti Poloni Nobiles, & subditi, tempus de mercibus suis, certum, & determinatum pretium communiter statuendi protrahant, præcipuè illi, qui debita contraxerunt Rigæ, sed ut teneantur, quando tempore verno, cum ratibus, & navigiis suis vulgò Strusii dictis, mercatores ad numerum circiter viginti descenderunt, pretio cum civibus Rigensibus intra octiduum convenire, tempore verò autumnali, qui tunc navigatio minorem moram patitur, statim post adventum suum.

§. 9. Cùm ab antiquis temporibus, etiam Rustici Litvanici, æquè ac alii, postquam Dominis suis præstanda præstiterint, liberam vecturam mercium reliquarum ad civitatem Rigensem habuerint, & plurimi eorum ibidem mutua debita contraxerint, eadem iis in posterum, negotiandi libertas relinquatur, ne Domino fas sit contra veterem usum, & in fraudem creditorum, ipsorum merces, ab illis coëmendo impedire, quominus Rigam venire, & debita sua solvere possint.

§. 10. Quicunque contractui suo non satisfacit, ejus bona omnia tam mobilia, quàm immobilia, eorumque reditus, ubicunque locorum sint, Creditori suo Hypothecæ loco obligatâ manu, & quamvis ipse Debitor morte extinctus sit, hæredes ejus, aut quicunque occupator, atq; Possessor debitum solvere teneatur, nec liberum sit, ejusmodi bona, eorumq; proventus in fraudem Creditoris emere, nisi depositâ in judicio, aut alio loco tuto pecuniâ ad satisfactionem Creditoris.

§. 11. Securitas in utrisque Regnis eorumque Provinciis, aquâ, & terrâ peregrinantibus, & res atque negotia sua curantibus præstetur tam pro personis, quàm pronis suis.

§. 12. Quæ ratione mensuræ, & ponderis inter subditos Poloniæ, & M. D. L. & cives Rigenses conventa sunt ea strictè observari debent.

§. 13. Cùm penes fortalitium Kokenhausen subditi Polonici navigia sua quando ibidem visitantur, propter rapiditatem fluvij Dunæ sæpius perire, naufragiumque pati quærantur, commodior si fieri potest locus per Commissarios ad id deputandos deligi, ibidemque visitatio fieri debet.

§. 14. Nemo Mercatorum Rigensium famulo, vel servo alicujus Poloni pecuniam dabit, Plenipotentiâ vel assignatione Domini sui non instructo.

§. 15. Si subditus aliquis Litvanicus debita apud Rigenses contracta non solverit, bona alterius eam ob causam aresto nunquam sunt prosequenda, sed ipse Debitor, ejusque Fidejussores soli ad solvendum adigi debent.

§. 16. Quâ ratione debita, inter institores, vel mandatarios, & subditos Polonicos, cum civibus Rigensibus, inposterum ita contrahi, & probari debeant, ut nec Creditoribus, nec Debitoribus injuria fiat, & quæ præterea ratio ne commerciorum, eorumq; commodioris usûs utrinq; moneri possint, ea cùm ab ipsis contrahentibus, ex conventione desuper facta meliùs determinari queant, per Commissarios utrinq; ab ipsismet denominandos, in loco ipsis commodo complanari ac postmodum

A.C. 1705 dum à Regibus utriuſque Regni ratihaberi, & confirmari poterunt.

Articul. 20 Debita inter utriuſq; Regni ſubditos literis chyrographis, contractibus, aliiſque legitimis modis probata, ſive ante ſive durante hoc bello contracta, aut in poſterum contrahenda ſint ritè, atque exactè ſolvi debent, & Creditoribus opem ipſorum, qui in quolibet loco, Regione, ac Provincia, Judiciis, aut incolis cum imperio præſunt, deſiderantibus, ſine ulla mora, juſtitiâ ad miniſtrari, ipſisque ſtatim ad deſideria ipſorum, reſponſum literis conſignatum extradi debet. Sententiæ, aut decreta ſuper debitis, aliiſque rebus, inauditâ partis potentis cauſâ lata irrita, & nulla ſint, omni prorſus effectu in perpetuum careant ita, ut auctori integrum ſit, cauſam ſuam legitimam, juris viâ poſtmodum liberè proſequi, ac ſi nunquam judicium aliquod, aut nulla ſententia interveniſſet.

Articul. 21. Cum antehac Poſnania, verſus Stetinum, per fluvios Wartam, & Oderam mercium tranſitus liber fuerit, commerciumque inter eandē, alioſq; addictos fluvios, ac jacentes urbes locaq;, in magnum utriuſque Regni incolarum emolumentum viguerit navigatio iſta, per fluvium Wartam, unde poteſt eſſe navigabilis inpoſterum, liber, & immunis reddetur. ideoque molendina, aliaque ædificia, quæ ſuper dicto fluvio inſtructa, navigationem impediunt, deſtruentur, & tollentur.

Articul. 22. Quandoquidem contra veterum uſum, & damnum tam civitatum Livoniæ, quam Pruſſiæ & Curlandiæ portus novos ad Polangam, ante aliquot annos exteris navibus frequentari cœperat, ideo deſolabitur, nec ibi, nec alibi novus quiſpiam portus erigetur, aut præter antiquos frequentabitur. Prout etiam nulli abhinc ſive indigenæ, ſive extraneo illuc vela facere, vel cujuſcunq; ſortis merces inde tranſportare licebit. Quodſi quis tentaverit eum prohibere & abducere, Suecis fas erit mercibus cum navi publicatis.

Articul. 23. §. 1. Mercatores Suetici, quibus in Polonia, ſive per Provincias, & flumina ejuſdem, mercaturam inſtituere, & exercerere volupe fuerit, eodem uſu, iiſdemque ut alii amiciſſimarum nationum mercatores, libertatibus, prærogativis, & privilegiis ibidem gaudeant.

§. 2. Imprimis liberum ſit Sueticis ſubditis, mercatoribus eorundēque inſtitoribus omni onere exemptis commorari non ſolùm prout ante hac moris fuit, Gedani, verumetiam in aliis majoris, minoriſq; Poloniæ civitatibus, utpote Torunii Varſaviæ, Cracoviæ, Leopoli, & Jaroslaviæ, atque in civitatibus Litvanicis, alliiſq; fluminibus proximè adjutoribus locis, ibiq; merces quaſcunque venales pro libitu coëmere, & ad urbes maritimas, terrâ, aut aquâ in ſcaphis, aut navigiis, quæ aut ipſimet ſibi comparare, aut pro juſto pretio ab aliis conducere poſſunt, tranſportare, abſque ullius certa dictanda pœna, turbatione, vel interruptione.

§. 3. Conceditur Sueticis mercatoribus pro quo conveniri poteſt, ordinarium tamen non excedente ſed uſitato pretio, ſingulis annis, ex ſalifodinis Reipub. emere certam copiam ſalis, eamque vel in magnis partibus, prout frangitur, vel coäctam ad urbes maritimas, atque illinc poſtmodum in Sueciam tranſmittere ſolutis, quæ Reipub. pendi ſolent vectigalibus.

§. 4. Similiter quoque varias hungaricas merces, utpotè vinum, carnem bovinam, coria, adipem, certam, & ejuſmodi alios fructus apud Hungaros venales emant, eoſdemque ex Hungaria, per Territoria Polonica tutò abducant, nvehant, & exportent.

§. 5.

§. 5. Quascunque demum merces, & mercimonia, quæ vel in Polonia, vel ex vicinia Hungaria coëmuntur, integrum sit Sueticis incolis, solutis tantummodo teloniis ordinariis, & usitatis exportare, & ad urbes maritimas, terrâ, & aquâ vehere, ita tamen, ut modo dictæ merces in aliquo loco Polonico, in Polonicorum mercatorum noxam, aut præjudicium non possint divendi. *A. C.* 1705

§. 6. Contra autem commercia, quæ Moschovitæ per Poloniam, & Litvaniam, cum exteris nationibus, aliquo tempore exercuerunt, prohibeantur, utpotè non modò civitatibus Polonicis, summè noxia, sed etim juribus, & privilegiis earum repugnantia adeò, ut nullas abhinc merces è Moschovia in aliàs Regiones, vel ex illis in Moschoviam per Reipub. Provincias transmeare, licitum sit, sed ejusmodi merces, in civitatibus Polonicis deponentur, & dividentur, secundum veterem legẽ, & consuetudinem in locis lege descriptis, iis tantummodo exceptis, quæ longo usu, aquâ vel terrâ, ex Moschovia per Territoria Reipub. Polonæ, & M. D. L. Rigam vehuntur, quibus eadem, quæ hactenus transeundi libertas conceditur.

Quod si ex incolis Regni Sueciæ, ejusque Provinciarum, Jure conductionis, vulgo arendæ ad extenuationem, perceptionémve summæ pecuniarum mutuò datæ, bona Nobilium, ac Regalia acquisiverit in Polonia, & M. D. Litv, quamdiu illa possederit, Reipubl: patrocinio & securitate, ac privilegiis gaudeat, ac jurisdictioni subjaceat, uti incolæ ejusdem. *Articul. 24.*

Cùm ad commerciorum faciliorem usum, & negotiorum quorumcunque promotionem quoq; spectat, Postarum, seu Tabellariorum publicorum liber cursus, S. R. Mti Sueciæ prout ante, & durante induciarũ tempore, & posthâc quoque liberum sit, tam Veredariis, quàm Equitibus, per quascunque Reipub: Provincias, & territoria, istum usum continuare. Ideoque ubicunque Tabellarij insignibus Coronæ Sueciæ muniti seu abeant, seu revertantur, non tantùm nullo modo, nulla specie detinebuntur, vel impedientur, quominus tempore cursuque consueto, salvi, liberi, & inviolati cum literis, vecturâ, hominibus, & equis transeant, verum etiam certa iisdem stationum loca, vel hospitia assignabuntur, quà ut opus fuerit divertere, requiem capere, & equos commutare, ac justo pretio conducere possit. *Articul. 25.*

Conventum quoque est, ut omnis moneta depravata, sic, & solidi Valachici vulgo Dumnicze abrogentur, cursusque eorum, vigore Tractatûs præsentis interdicatur, salvo usu solidorum Regni Poloniæ ordinariorum in Regionibus ejus. Quando verò in tranquillo statu Respublica monetam cudere statuerit, talem cudi curabit, quæ pretio, & valori monetæ Regni Sueciæ ejusque provinciarum respondeat. *Articul. 26.*

Ad omnimodam vim, & firmitudinem præsenti fœdere conciliandam, S. R. Mtas, & Respub: Poloniæ idem cum omnibus suis punctis, articulis, & clausulis, se candidè sanctèq; servaturas hisce in præsentiarũ testantur. Quod verò ad tempora futura attinet, Respub: Poloniæ promittit, & spondet se singulos Reges suos continuâ serie regnaturos, ac ejusdem observatione per Pacta Conventa, & Juramentum Coronationis obstringere velle, & debere, quemadmodum se ipsam ad idem jam, & in perpetuum obstrictam declarat. Et si quis autem Regum Poloniæ præsens fœdus ruperit, & Respub: consiliis & armis seriò se ei non opposuerit, Respubl: de damno & injuriâ illatâ S. R. Mti Sueciæ debitam satisfactionem præstabit. *Articul. 27.*

A.C.1705 Si quæ Regna, Reipublicæ, & Status, hoc fœdere comprehendi, idemq; quo ad omnes partes comprobare velint, unanimi utriusq; Paciscentium partis consensu admittentur, & recipientur.

Articul: 28

Articul: 29 Præterea de eorum Principum, ac Potestatum Fidejussione, & Guarancia super hoc pactum conjunctim expetenda conventum est, qui eandem propter publicum commodum in se suscipere velint, quorumq; salus, & conservatio Regnorum Sueciæ, & Poloniæ, quàm maximè interfuerit.

Articul. 30 Deniq; præsens Conventio, hoc modo feliciter peracta, utrinq; intra hebdomadam, à die subscriptionis computandam optimâ vitatáque formâ ratihabebitur exemplaribus ratihabitis, intra præfatum tempus commutatis. Atq; & eò firmior, & stabilior permaneat, Respub: eandem proximis Comitiis non modo iteratâ ratihabitione se confirmaturam, sed etiam Volumini Legum, & Constitutionum Reipub: universalium, tanquam legem inviolabilem universalem, inq; perpetuum observandam, inserturam esse sanctè promittit. In quorum omnium testimonium, & fidem, tam Nos S. R. Mtis Sueciæ Legati Extraordinarij, quàm Nos S. R. Mtis Poloniæ, & Reipub: Commissarij, præsentem Tractatum, cujus duo exemplaria ejusmodi tenoris scribi, literisque mandari fecimus, m. pp. signavimus, ac sigillis nostris corroboravimus. Dabamus Varsaviæ in Suburbio Cracoviensi, & quidem in Cœnobio Carmelitarum Discalceatorum 18 Nov: 1705. (LS)

Aruerd Hom. Georgius Wachschlager. Justus à Palmberg. Chrysost: Benedictus Gninski Episc: Camen: Abb: Wag. Franciscus Zapolski Castell: Siradien. Franciscus Grzybowski Castell: Inowlad. & reliqui qui suprà.

Grodnæ 21. Decemb: Anno 1705 Consilium magnum Statuum Reipublicæ ad Sendomiriam Confœderatorum 24tâ Novemb: reassumptũ in præsentia Illustrissimorum Brzostowski Episcopi Vilnensis: Załuski Episcopi Plocen: Wyhowski Episcopi Luceorien: Potocki Episc: Culm: Illrm̃i Lubomirscij Castell: Cacovien: Exercitûs Regni Supremi Ducis, Illrm̃i Principis Wisznowiecki Castell: Viln: Supremi Exercitûs M.D.L. Campiducis, Radomicki, Palatini Inowład: Generalis Majoris Poloniæ, Zabochlicki Pal: Podoliæ, Sieniawski Pal: Belzen: Exercitûs Regni Campiducis, Załuski Palat: Raven: Sluska Pal: Polocen: Pociey Pal: Witepscen: Komorowski Pal: Brest: Lit. Chomętowski Pal: Masoviæ, Działynski Pal: Culm. Radomicki Cast: Calissien: Sianiawski Cast: Lubl: Załuski Castell: Raven: Liniewski Cast: Lubaczovien: Chomętowski Cast: Czechovien: Wołowicz Supr. Mareschal: M. D. Lit., Principis Radziwił Cancell: M. D. L. Szembek Procanc: Regni, Szczuka Procanc: M. D. L. Pociey Supr: Thesaur: M. D. L. Princ: Sanguszko Maresch: Curiæ M.D.L. Senatorum, & Ministrorum Statûs. Dönhoff Ensifer Regni, & Confœd: generalis Maresch: Chomętowski Radom: Złotorien: Capit: Confœderati Exercitûs Regni Mareschalcus Rñdmi Szaniawski Referen: M. D. L. nominat: Episcopus Vladislavien: Wulff Coadjut: Episc: Livon: Sapieha Secretarius M. D. L. Abb: Paradisien. Dziduszycki Stabuli Regni Præfect. Potocki Incisor: Regni Szembek Vexillifer Curiæ, Olszowski Venat: Curiæ Regni, Sienicki Ensifer M. D. L. Crzużewski Cul: M. D. L. Præfect. Zaranek Exercitûs M, D. L. Præfect. Kryszpin Notar: Camp: M. D. Lit. Szczyt Pincerna M. D. L. Potocki Venator M.D.L. Brzostowski Not: M. D. L. Mniszek Gen: Artileriæ M. D. L. Lubomirski Cap: Chmieln: Wyzycki Cap: Bracłav: Potocki Cap: Tłumacen. Dąbski Cap: Nakiel: Sapieha Cap: Brest: Lit. Sierahowski Cap: Olszanen. Oginski Cap: Gorzdovien

vien

vien. Bieganski Cap: Starodubovien. Lubomirski Conel: in Exercitu Regni, & aliorum plurimorum Officialium Nuntiorum Regni, & M. D. Lit. Deputatorum variorum Palatinatuum, maximâ frequentiâ, adeò ut major in Cominiciis Regni reperiri non possit, in tanto ergo Senatûs, & Equestris Ordinis concursu præfatum Consilium magnum, per spatium duarum, & ultra septimanarum agitatum, post finitam conferentiam Czareæ Mtis, intuitu executionis Tractatûs conclusi, ratificationisq; ejusdem, post audientias Delegatorum ab Exercitibus Regni, & M. D. Lit, post exaudita vota Senatûs Ordinisq; Equestris, tandem 16 præsentis feliciter conclusum, cum universali assensu, publicatumq; resultatum, continens hæc in se Puncta: *A.C.* 1705

Imo. A Capite conclusi, seu verius resultati, exprimitur sollicitudo S. R. Mtis erga Bonum publicum, adventus ejus tot superatis periculis non alio fine, nisi ut succurrat fidelibus subditis suis.

2do Sequitur approbatio Actorum in absentia S. R. Mtis per Status Reipubl: confœderatæ, tum detestatione, & cassatione omnium actuum, & ultimarij Tractatûs capti, & in adversæ partis extendendo rigorem pœnarum legum, tam contra usurpatorem solij Regni, quàm & Asseclas ejus actu, & Consilio ipsi assistentes. Contra reliquos verò adhærentes, decernitur judicium ad latus S. R. Mtis, sub directione Dñi Mareschalci Confœderationis Statuum Reipubl: formandum, præviâ extraditione Citationum partibus.

3tio Exercitus Regni confœderatus salvâ per omnia Confœderatione Sandomiriensi exvinculatur præscriptâ generali amnistia securitate personarum, & Bonorum DD. Chomętowski Mareschalci, & Castellani Poľanecen: substituti Exercitus Confœderati. D. Rzewuski Refer: Regni. D. Smigielski Capit: Gnesnen: & aliorum in Confœderatione existentiũ, exceptis, causis privatorum quæ sub generalem amnistiam includi non debent, hic verò Exercitus exvinculatus, præmisso Tractatu, cum Illmis Exercitûs Regni Ducibus, ante omnia in Tribunali Thesauri Regni in eundo sub Jurisdictionem Ducum reinducitur, cavendo, ne vexilla, quæ necdum jurârunt, Juramentum fidelitatis S. R. Mti, & Reipubl: coram Tribunali Thesauri Regni præstent.

4to. Tribunal Regni Commitiis Lublinensibus institutum, jam Gronæ sub directione Illustrissimi Palatini Masoviæ inchoatum: & luceoriam in diem vigesimam quintam Januarij anni futuri limitatum, reassumitur, ut quæ quatuor vicibus in duobus annis secundum scriptum constitutionis Lublinensis celebretur, decernitur, dando plenariam facultatem eidem Tribunali thesauri, Exercitum Regni ante omnia combinare, eidem stipendia, conformando se ad præscriptum scripti ad Archivum, quo Exercitus Regni ad triginta sex millia militum, scilicet duodecim millia Polonici, & viginti quatuor millia Germanici, in quo potissima pars peditatus comprehenditur auctoramenti, præter Exercitũ Litvaniæ ordinatus est assignare. Necessitates Artileriæ, & peditatûs procidere; interim in supplementum dictæ Artileriæ, Exercitus Regni quadraginta millia florenorum pro Litvanica verò triginta millia florenorum assignata ex proventibus thesauri Regni.

5to. Commissio hybernalis in diem octavam Luceoriam determinata, ad quam Commissarii, tam ex Ordine Senatorio, quam Equestri sunt designati.

6to. Contributiones, solidariæ, & Capitalis in Commitiis Lublinensibus laudatæ in Regno reasumuntur, cum intimatione per literas uni-

ver-

A. C. 1705 versales ut exactores easdem ad Tribunal Thesauri Regni comportent sub rigore in constitutione Lublinensi expresso. Quia hæ contributiones pro exolvendo tantum Exercitu, ex causa existentium sub hoste majorm & meliorum Palatinatuum, sufficere non poterit. Igitur confirmando se ad Constit: Anno 1673. Lit. defensio Reipub: loco expeditionis unius peditis ex viginti fumalibus per duceentos florenos extradant, sub executione militari decretum.

7mo. Contributiones in M. D. L. in iis Commitiis Lublinen: laudatæ, scilicet præter ordinariam repartitionem per quatuor florenos ex quolibet fumo reassummuntur. Tribunal thesauri M. D. L. in diem 3tiam Martji Anni futuri assignatur præviis particularibus Comitiolis per Palatinatus celebrandis.

8vo. Ne vero hæ Contributiones, ex defectu rei numariæ remoram patiantur, data facultas Regni thesaurariis & M. D. L. cudendi monetã argenteam, scilicet Tynphorum, Sextonum & solidorum secundum valorem, & fœdera cum vicinis Principibus.

9no. Tractatus defensivi, & offensivi fœderis, cum Czarea Mte ratificatur, assignando Commissarios ad receptionem fortalitii Białocerkiew, & aliorum locorum in Ukraina à Cosacis Moscoviticis occupatorum. Commissumq; S. R. Mti, ut ad similem colligationem, diversionem armorum in Ditiones Sueticas faciat, vicinos Principes invitet. D. vero Thesaurario Regni injunctum, ut summam restantem pro legatione Moschovitica assignatam Palatino Culmensi indilatè exsolvat, vel proventus ex Teloniis Masoviæ per Contractum salvâ plus offerentiâ usq; ad extenuationem ejusdem Summæ tradat.

10mo. Erogata per D. Procancelarium Lit. quindecim millium Imperialium, pro comparatione rerum necessariarum in ordine ad legationem Berolinensem, siquidem alter in locum ejus destinatus, usq; ad exsolutionem in Advocatia Taynensi, & Tenuta Bronoviensi assecurantur.

11mo. Legatis ab Exercitu Regni & M. D. Lit. in vim gratitudinis per duo millia florenorum, reduci vero ex Crimæo, & Valachia cum responso, amicitiæ cum S. R. Mte, & Repub: quatuor millia flor: Pol: ut thesaurus Regni exsolvat, mandatur.

12mo. Per respectum magnorum sumptuum Dñi Mareschalci Confœderationis Regni eidem pro ulteriori sustentatione Saxaginta millia florenorum in thesauro Regni annuatim exsolvenda assignantur. Ejusmodi resultatum de communi statuum Reipub.l consensu conscriptum ut Typis detur, & per Palatinatus transmittatur, supra nominato Dno Mareschalco Confœderationis. Commissum consilium verò taliter ex re, & utilitate boni publici conclusum, & dispositione S. R. Mtis in quosvis casus, ex necessitate reasumendum, absq; præfixione loci, & temporis, dilatum, & limitatum. Combinatio authoritate S. R. Mtis inter illustrissimos M. D. Lit. Exercitus Duces facta Guarantiam eadem S. R. Mtas in se suscepit, nudius tertiùs abutrinq; subscripta est, Cæsarea Mtas Moschoviæ protento die Sabathi, dispositis bigis, equis in Moschoviam abitt, resoluto S. R. Mti favente suo Principe Alexandro Danielovicz, Mężykow, quem unà cum toto Exercitu Moschovitico Regimini S. R. Mtis usq; ad redditum suum subjecit.

CON-

CONSTITUTUM GENERALIS CONSILII GRODNENSIS In Novembri. A.C. 1705

OMnibus & singulis, quorum scire impræsentiarum interest, & in futurum intererit, præsentibus significamus; quod memores obligationis Nostræ ex vi juramenti, quo ad invicem cum Statibus Reipubl: ad Sendomiriam. Nos obligavimus, Regnum hoc, Fidem S. Romanam Catholicam, Majestatem Nostram, Jura & Prærogativas Nobilitatis defensuros; posthabitis & neglectis hæreditarij Dominij Nostri non levis momenti commodis & emolumentis, per tot discrimina rerum, viasq; insidiis malignantium & fraudibus incessas, fortunatim eâ duntaxat mente reditum acceleraverimus; ut internis & externis malis quassatam Rempub: quantociùs armis & consilijs munitam redderemus; unde quidquid ab Ordinibus Reipub: in præsente generali Consilio, in virtute ultimorum Comitiorum & Confœderationis Generalis Sendomiriensis legitimè ex anteriori limitatione incidente, Congregatis, pro jure Naturalis defensionis & necessitate indispensabili determinatum & sancitum est; Regiâ Nostrâ authoritate confirmamus, & secundùm unum idemq; Confœderatorum Statuum velle unanimemque consensum sine mora & dilatione executioni mandari volumus, & assentimur; non derogando authoritate Comitiorum & constitutionum de eorum indictione conscriptarum.

Et imprimis in virtute prætactæ Confœderationis Sendomiriensis, uti & novissimorum Comitiorum Lublinensium & aliarum, quâ publicarum, quâ particularium totius Reipub: tot Palatinatuum Confœderatorum (quarum sancita in perpetuo vigore manere & conservari volumus) omnes Regis Sueciæ, ejusq; adhærentium contra Nos viventẽ & legitimum Principem, liberamq; electionem actus; quicunq; & quocunq; prætextu ab ipsis præsentis belli primordijs præsumpti sunt, ceu violentos indebitos & ex principio infecto & seditioso Natos, cum omni præterito & secuturo effectu, specialiter cum ultimo captioso, & præjudicioso Sanctæ Fidei Romanæ Catholicæ & vetustis ab ævo libertatibus, & cum tractatu, tanquam ipso & facto nulla & vitiosa attentata cassamus, & condemnamus: item particulares Confœderationes, omnesq;, quæ hanc Generalem Sendomiriensem non respiciunt, nec ei aggregantur, aut novitates, insolitas sine consensu communi Ordinum Reipubl: in generalibus Consilijs, statuunt, decernunt, vel approbant, abrogamus & annihilamus: simul rigores pœnarum in prætactis Constitutionibus & Confœderationibus descriptos, indilatè tam inviolenter intruso, quàm & adhærentibus nominatim Comitiorum Lublinensium & Confœderationis Sendomiriensis decretoriâ sententiâ punitis, executioni dari mandamus. Cum iis verò, qui postea à partibus nostris malitiosè defecerunt, sive actualiter hic & nunc adversæ parti aut personaliter aut consilio, auxilio & correspondentiâ adhærent, vel imposterùm adjungere se illi vellent; quamvis condignum esset juris in illos extendere rigorem, nihilominus volentes suppetere tempus reflexioni & resipiscentiæ, cum moderamine procedendum duximus, per prius mandata & proclamationem judiciorum in eadem Confœderatione Sendomiriensi designatorum; quæ judicia in 15tam Martij proximo DEo dante anno 1706 incident, & postmodum secundùm præscriptum ejusdem Confœderationis ad latus Nostrum continuabuntur. Nobili nihilominus Michaëli Eperyasz, si secundùm Nobis factam à Capitaneo Samogitiæ

A.C.1705 gitiæ Campiduci M. D. L. declarationem in spatio quatuor hebdomadarum coram Nobis comparuerit, gratiam & Clementiam Nostram Regiam cum assecuratione vitæ & fortunarum ejus pollicemur.

Volentes autem distractos mutuis inter se odiis Civium animos, dissectasq; Reipub: vires perfectæ uniones redintegrare vinculo, & pristino vigori restituere; spontanee & laudabiliter Ducibus Regni ad Cõfœderationem Generalem Sendomiriensem accedentibus, jamq; ab illis expleto juxta Rotham in eadem Confœderatione expressam juramento, tot eorundem fidelitatis in effectu præviis argumentis, distractũ & divisum hactenus infelici discordiâ corpus exercitûs Regni potestati & obedientiæ eorundem Ducum juxta jura, veteresque consuetudines comittim⁹, combinamus, & ad Confœderationẽ generalẽ Sendomiriensẽ circa Mtem Nostram & Prærogativas Nobilitatis, exnunc mediante tractatu, methodo infra scriptâ suscipimus, & incorporamus salvo rôbore, & vigore ejusdem Confœderationis Sendomiriensis, quoad alia puncta; eo nihilominus modo: ut imprimis omnia vexilla, quæ ad hoc usq; tempus sub Ducibus, eorumq; Legatis militaribus fuerunt, juramentũ in prædicta Confœderatione præscriptum, coram Officialibus suis, vel eorum locum tenentibus quantocyus expleant; ipsi verò Officiales, uti Legati, Colonelli, vice-Colonelli, Primicerii in Tribunali Thesauri, personaliter comparere, manipuli verò per suos Deputatos documenta authentica cum subscriptione suorum Commilitonum & testimonia juramenti peracti producere, & in manus Mareschalci Tribunalitij resignare, tum ibidem simile juramentum additâ clausulâ super realitatem receptorum juramentorum, explere tenebuntur, sub vinculo rigoris in eadem Confœderatione expresso. Jam quemadmodum eæ Copiæ, quæ sub directione Generosi Stanislai Chomętowski Capitanei Radomiensis, Mareschalci sui, laudabili zelo legitimè circa Mtem Nostram & Rempub: sunt Confœderatæ; à Statibus Reip: prænominatæ generalis Cònfœderationis Sendomiriensis immortales laudes & omnimodam assecurationem sunt consecutæ: ita eadem monumenta gratitudinis & securitatis præfato exercitui æterna volumus, nostrum affectum declaramus, utq; per prædictum tractatum specialem in futuro Tribunali Thesauri, cui hoc negotium specialiter authoritate præsentis consilii, demandam⁹ plenã satisfactionẽ & securitatem in desideriis suis assequantur, eâdem lege cavemus, nec non eundem tractatum, quem præ omnibus in reassumpto Tribunali Thesauri expedire & finire oportebit, in omnibus punctis & articulis confirmamus. Jam autem; ut is tractatus tantò fecundiorem sortiatur effectum, eoq; felicius cum perfecta notitia & consensu Exercitûs circa Mtis nostræ & totius Reipub: defensionem laudabili & glorioso ad Posteritatem exemplo Confœderati, inchoari & coronari possit: compellamus authoritate nostrâ Regiâ & interpositione Ordinum eundẽ Reip: & nostrum exercitum; ut in generali futuro Congressu, nostro & totius Reip: sese accomodet arbitrio, supraq; memoratam combinationem salvo honore & securitate suâ suscipiat. Quia verò Mareschalcus tam suam, quàm Illustris Parentis sui substantiam, & bona, per sincera & candida nobis & Reipub. impensa obsequia, non tantùm hostili indignationi obnoxia reddidit, sed etiam ultioni ejus immolavit, majore illorum parte in cinerem, aliis rabie & sævitiæ hostis ad incitas redactis: præterea quia pro obeundo munere debita illum contrahere necesse fuit: ideò non tantùm ex debita gratitudine, sed etiam ex ipsa justitia memoratum Tribunal tantorum damnorum habebit

bit rationem, inibitq; modos; quò ſumptus illi refundantur, pretiumq; *A.C.* 1705
referat meritorum, conſenſu nihilominus noſtro & approbatione præſentis conſilii in virtute confœderationis Sendomirienſis nixi ſuper hoc requiſitâ. Sub hæc tam Mareſchalco, quàm Caſtellano, Polaniecenſi ſubſtituto ejus, conſiliariis & omnibus in genere Officialibus, item in particulari Rzevuſcio Referendario Regni, prædicti exercitûs Legato, pro optimè geſtis miniſteriis & officiis, pro ſuſceptis laboribus & diſpendiis opum & valetudinis, gratiam & reſpectum noſtrum, tum etiam ex diſtributiva juſtitia gratam à Repub. conſignamus memoriam, amniſtiam inſuper ſancientes & condonantes omnia damna & injurias in bonis & fortunis per neceſſitatem belli vel indigentiam militarem privatis illatas, (excipiendo nihilominus hiberna ultra debitum & præſcriptum extorta, non obſervatâ æqualitate vexillorum unis detracta, aliis in majore quantitate decreta, tum cauſas criminales violentias, invaſiones aularum, & violationes immunitatis Eccleſiaſticæ; quos exceſſus præſertim in privatis perſonis nulla operire conſuevit amniſtia) Colonelli item & Legati legionum M. D. L. qui ſub præſentis belli tempus in Regno hoſtem diviſis copiis infeſtârunt & ceciderunt, eâdem amniſtiâ gaudeant neceſſè eſt.

Verum ut præmiſſa de combinatione debitæ exolutionis & erectione Exercituum Regni, intuitu proſequendi proximo Deo dante vere belli faciliùs, & maturius ad effectum deduci poſſint; Tribunal Theſauri Comitiis Lublinenſibus conſtitutum, poſtea per violentam adhærentium Sueticorum reſiſtentiam, ſub colore confœderationis Majoris Poloniæ impeditum, in præſenti autem generali conſilio ex neceſſitate boni publici, prævіis ſolennitatibus ſolitis, Electoq; Directore Martino Chomętowski Palatino Maſoviæ ad diem 25 Januarii ſequentis anni Luceoriam limitatum, authoritate præſentis conſilii inſtauramus, & conſtituimus: pro quo Tribunali præter Duces Exercituum Regni deputamus ex Senatu Rmum Epiſcopum Culmenſem &c. NN. Ex equeſtri verò ordine (quandoquidem propter impedimentum hoſtilitatis & prænominatæ confœderationis Majoris Poloniæ Comitiola relationis poſt præterita comitia habita non ſunt, nec ad præſens ſecurâ libertate expediri poſſunt, in aliis autem Palatinatibus, quamvis expediri potuiſſent, electi nihilominùs Commiſſarii in partes alienas declinârunt,) hinc in tam præcipiti periculo inevitabilem Reipubl. attendentes neceſſitatem, pro hac ſola vice, ex conſenſu omnium ordinum Reipub. vigore præſentis conſilii, tam electos per Palatinatus confirmamus, quàm etiam ubi non ſunt electi, deſignamus & declaramus: idq; ex alternata minoris Poloniæ, ex Palatinatu Cracovienſi. Damus prænominato Tribunali inſuper ſpecialem authoritatem & facultatem plenariè conficiendi, & concludendi quantocius tractatum pro exercitu, ineundiq; modum perfecti ordinis, ſolutionisq; debitæ exercitui circa Majeſtatem noſtram, & Rempublicam conſtanter confœderato, ſecundùm computum in Comitiis Lublinenſibus ſancitum, & manu noſtra ſubſcriptum; quem juxta ſcriptum ad Archivum reducere, & complere efficaciter intendimus. Id verò Tribunal quatuor vicibus, ſingulis illarum ſex hebdomadarum ſpatium duraturis, ſucceſſivè intra biennium, ſive in eodem loco, ſive ubi per opportunitatem circumſtantiarum licebit, præviâ intimatione abſolvendum erit, ad normam & præſcriptum comitiorum Lublinenſium, cum plena poteſtate limitandi, transferendi, ſimulq; ſancita Reipub. præterita, & præſentia per rigores legum & fortem manûs militaris

A.C.1705 taris executionem ad effectum deducendi. Hoc Tribunali Thesauro Regni sic fundato, & tractatu circa combinationem Exercitûs definito, commissionem hiberna concernentem ibidem Luceoriæ pro 8. Februarij sequentis anni designamus; ad quam præter Duces Exercituum Regni Rñmum Episcopum Luceoriensem ex Senatu &c. NN. deputam⁹, ex Equestri verò Ordine eosdem ipsos jam ante Comitijs Lublinensibus designatos, loco autem Adami Szaniawski ad Senatum & Castellanatum Lublinensem translati, Nobilem Stephanum Jerusalski confirmamus & determinamus, obligantes & admonentes singulos bonorum hibernis subjectorum Possessores; ut in ea Comissione intuitu calculationis faciendæ cum exercitu, comparere cum documentis sine mora non detrectent. Ex quia authoratio peditatûs, & exercitûs exsolutio sine pecuniis, pecuniæ autem sine contributione haberi nequeunt: ideò non tantùm laudum Comitii Lublinensis, id est contributionem comunis solidi, & alteram triplicis à capite censûs in ordine ad antiqua militis solvenda debita lege publicâ decretam, partimq; per discordias & domesticas factiones, partim per hostem impeditam, aut difficultatam, vel etiamsi jam collecta fuit, inter privatos divisam: sed etiam attendentes ad tenorem constitutionis 1673 (titulo: defensio Reipub.) in simili casu conditæ, loco peditis cum toto apparatu ex viginti fumis generaliter omnium bonorum nostrorum, sive Nobilium, sive Ecclesiasticorum, 10 florenos à fumo ab iisdem exactoribus quos ad cogendas pimas contributiones in Comitiolis relationis, post præterita Comitia elegimus, exigendos, reassumimus & constituimus prævià expeditione in eum finem universalium nostrorum quæ ad Palatinatus & terras cũ intimatione reassumptionis hujusce laudi exnunc edemus. Quodsi autem Palatinatus & terræ per casum ruptorum vel non expeditorum præteritorum relationis Comitiolorum nullos Quæstores elegerint: tum juxta Comitiorum Lublinensium rigores Tribunali thesauri (cui in eum finem vim necessariam & facultatem amplissimam in vigore præsentis consilii declaramus & concedimus) volentes quantocius agonizantem salvare Patriam, & ab intentis in perniciem ejus tutari hostib⁹, id relinquimus: ut per delatam cum executione militari procedat, & carentiâ vocis activæ arbitrariâq; impositione summæ contra Refractamos agat.

Habentes item solicitudinem de futura expeditione exercitûs M. D. L, per legem insuperabilis necessitatis, & naturalis defensionis simultaneq; cum Regno tutelæ sancitam in Comitiis Lublinensibus quatuor florenorum à fumo generaliter à quibuslibet bonis contributionem, ad normam constitutionis eorundem Comitiorum pro hoc duntaxat anno & hac sola vice de novo merè eo intuitu; ut aucto exercitui externi authoramenti secundùm compitum manu nostrâ subscriptum solvatur, reassumimus, & coustituimus, assecurando interim quantocius providendum fore de exsolutione exercitûs, Polonici authoramenti, salvo beneplacito & rati habitione Palatinatuum & districtumm M. D. L.; quibus ex ea ratione Comitiola in diem tertium post Comitiola Purificationis, hoc est in 11. Februarij sequentis anni 1706. in locis consuetis designamus, in ordine ad eligendos Quæstores, ordinandamq; exactionem prædictæ contributionis; simul tribunal thesauri pro plena & perfecta harum & præteritarum contributionum dispositione, sub directore & Commissariis per Comitia Luhlinensia assignatis, & à Palatinatib⁹ antecedenter eodem hoc anno Vilnæ 3 Martji Electis, juxta obloquentiam constitutionis

tutionis eorundem Comitiorum determinamus. Sumptuum & pecuniarum provisionem in ordine ad reparandum armamentarium Regni & M. D. L. Thesaurariis & Tribunalibus thesauri utriusq; gentis committimus, seriò obligantes; ut ineant modos debiti pro futura expeditione apparatûs conficiendi, in quem finem pro subsidio sanciti Comitiorum Lublinensium specificè armamentarii Regni, summam quadraginta millium; Litvanici verò tringinta millium currentis monetæ ex thesauris utriusq; gentis, vel primis contributionibus & proventibus Reipub. assignamus. In finem autem contentationis exercitus M. D. L. bona Sapieharum uti & bona Neoburgici ac adhærentiũ meliori observantiâ quam hactenus ordinamus, iisq; ad quos pertinet unicè commendamus, salvis nihilominus juribus creditorum & indemnitate eorum bonorum; quæ per Constitutionem Olkienicensem sunt excepta, & quæ ad hanc generalitatem non pertinent. Vt verò præmemorata sancita & contributiones omnes cum irreparabili deceptione exercitûs & totius Reipub. non in sola duntaxat charta, sine executione existant, ob notorium defectum rei nummariæ; quam partim contributiones tam hostilium, quàm nostrarum & auxiliarium copiarum, partim impedita terrâ & aquis commercia penitùs exhauserunt; cogente ultimâ necessitate ex consensu omnium Ordinum Monetariam Officinam pro cudenda argentea Tymphorum, Sextariorum, & solidorum juxta antiquam cum exteris dominiis & civitatibus jus cudendæ monetæ habentibus conventionem, aperiri posse dispensavimus: commendantes executionem hujus negotii Thesaurariis Regni & M. D. L, quibus præter Mareschalcum generalis Confœderationis, Commissarios N N. &c. addimus intuitu contrahendi crediti super capitale materiæ, ordinandique prædictam monetariam, uti & verificandi expensas & lucra indè Reipub: provenientia, quæ in exsolutionem exercitûs cedere debebunt. Thesaurariis verò utriusq; gentis seriò injungimus; quatenus sedulè incumbant ut prætacta argentea moneta in valore & pondere sit uniformis & in vicinis dominiis æqualiter acceptari possit. A.C. 1705

Tractatum Offensivi & Defensivi cum Duce Moschoviæ fœderis contra Regem Sueciæ, vigore scripti ad archivum in Comitiis Lublinensibus anno præterito dati, operosâ curâ & exemplari zelo Palatini Culmensis confectum, nunc verò post factam relationem coram statibus Reipub: à Nobis juxta jura & veterem morem pro rato agnitum, in omnibus punctis & articulis confirmamus, & prout ex Nostra parte sincerè & constanter illum servare volumus, ita non dubitamus eundem à Duce Moscoviæ integrè & inviolatè conservandum: quod ut fiat, Nostra solicitudo & studia non deerunt, uti etiam, quo nobiscum similia fœdera contra Regem Sueciæ ad diversionem belli faciendam exteræ potentiæ ineant, eas invitare & obligare juxta mẽtem Comitiorum Lublinensium tam per literas, quàm per legationem publicam non intermittemus. Interea juxta obligationem ejusdem Tractatûs & declarationem Ducis Moscoviæ, pro receptione Białocierkviæ, fortalitiorum & locorum Ucrainensium ad Rempub: secundùm ultimata pacta & limitationem pertinentium, cum debita assistentia intuitu occupationis illorum Commissarios nostros tam de senatu N N. &c. quàm de equestri ordine N N. ordinamus &c. qui secundùm tenorem Tractatûs & instructionem nostram commissa sibi expedient. Quoniam verò Palatinus Culmensis, partis adversæ non attendens molimina, susceptã prænominatam legationem Moschoviticam non tantùm cum discrimine

A. C. 1705 vitæ, sed etiam cnm ingenti fortunarum suarum ruina laudabiliter & cum honore gentis Polonæ peregit; nec non cum maximo emolumento statuum Reipub: Tractatum cum Duce Moschoviæ conclusit, pensātes illius damna & fidele obsequium nobis & Reipub. impensum præfatum Palatinum etiam quoad personam nostram ex distributiva justitia præmiari pollicemur: summam autem quinquaginta millium Imperialium, quæ ad tymphos reducta trecenta millia facit, per Senatus consilium Varsaviense pro ea legatione decretam, Thesaurariis utriusq; gentis solvendam injungimus, hoc est Thesaurario Regni summam ducentorum millium Tymphorum; quem, (si calamitoso tempore ei indilatè reddendæ impar esset) obstringimus; ut prævio contractu & salvâ concurrentiâ plus offerentis, Masoviæ portoria tam terrestria quàm aquatica Vistulæ, donec summam concreditam per illorum obventiones sibi exsolvant, creditoribus oppignorent; de quo in casu contraventionis Thesaurarius Rgni in quovis foro reddere rationem obligatus erit, sub vinculo ejusdem Confœderationis generalis. De summa verò centum millium Tymphorum eidem Palatino debita, siquidem thesaurus M.D.L. jam notabilē exsolvit partem: restantia sive ex ordinariis, sive extraordinariis proventibus & contributionibus Thesaurario M .Duc: Lit. injungimus præsentis consilii authoritare instantaneè solvenda: Secretario verò Legationis, cùm jam Thesaurus M. D. L. de pleno pro sorte sua satisfecerit; ut Thesaurus Regni sumam ipsi assignatam viginti millium tymphorum in toto sub eodem rigore exsolvat, decernimus. Et quamvis Illustris Szczuka in virtute Comitiorum Lublinensium ex Senatûs Consilio cum charactere Legati Magni ad aulam Berlinensem designatus, propter surrogationem alterius subjecti munus id non sit executus; nihilominùs quia pro honore gentis in apparatum requisitum, pro eo officio, summam quindecim millium imperialium, secundùm indicem ad acta publica datum, expendit: impari ad præsens Republ. solvendo, vigore & authoritate statuum Confœderatorum, ipsi & Successoribus de ejus Tainensi Præfectura in Palatinatu Podlachiæ, & Bronoviensibus sylvis in terra Visnensi cum attinentiis, quæ aliàs ad Thesaurum Regni inferri debebant, in vim summæ solvenda decernimus & assecuramus. Similiter & Præfecto Stabuli Regni, nostro post felicē Coronationem nostram ad summum Pontificem Ablegato, assignatam & subscriptam quatuor millium imperialium summam, ultra quam prædictus Georgius Dziedußzycki Præfectus Stabuli, pro honore nostro plura expendere debuit, videntes egestatem Thesauri Regni, ex præsenti Consilio de Præfectura Cucoloviensi in Leopoliensi terra, & districtu Zydaczeviensi recipiendam, ipsi & Successoribus ejus assignamus, cavemus, & assecuramus. Legatis exercitûs Regni singularum divisionū in vim consueti tractamenti, & incitamenti omnium ad obsequia nostra & Reipub. ex primis proventibus & contributionibus in Tribunali Thesauri duo millia currentis, per singulares singulis assignationes, uti & Legatis exercituum M. D. L. ex Thesauro ejusdem Ducatûs declaramus. Item Nobilibus Nicolao Milkiewicz & Francisco Szpringer Præcursoribus Legatorum, primo pro laboribus & sumptibus in via Krymensi exantlatis, quatuor millia, alteri autem pro via Constantinopolitana tria millia ex Thesauro Regni authoritate præsentis Consilii designamus.

Demum, ut prædicta sancita nostra & statuum Reipub. quantociùs ad notitiam omnium & in executionem deveniant, Stanislao Dönhoff

hoff Mareschalco Confœderationis (cujus invictam fidelitatem imò cō- *A.C.* 1705
stantiorem è cineribus exustarum hostili igne fortunarum circa Mtem nostram & Remp. zelum, multiplicatis gratiis & favoribus nos præmiaturos cum assecuratione evincendæ realis à Repub. gratitudinis pollicemur, eidemq; in vim sustentationis & expensorum continuorum ad latus nostrum annuatim summam sexaginta millium florenorum Polonicalium, numerando cursum illius ab exordio confœderationis Generalis ex proventibus Reipub. de consensu omnium statuum designamus) commendamus, ut ad acta publica maturè porrigat & typis edita per Palatinatus, terras, & districtus mittat, publicariq; faciat, cum subscriptione Cancellariorum, & sub sigillo Regni in Regno, in Litvania autem sub Litvanico, in virtute præsentis consilii Generalis statuum Confœderatorum Regni, & M. D. L. datum ut supra.

UNIVERSALE REGIS AUGUSTI DATUM GRODNÆ 18. Decembris.

Divinæ providentiæ opera, quamvis pari affectu prosequi & immortales eidem (cum aliter nequeamus) refundere gratias Nobis necessum est: quòd tot tutelæ & assertionis in melius Reipublicæ hujus desuper submittat insinuetque media; quot econtra infaustas revolutiones & calamitates ruinæ ejusdem manifestas, ferox protulit ætas. Mirabitur orbis universus; inimicæ autem gentes etiam afflictam apprehendent & pertimescent Rempublicam, dum pertinaci rerum successu, humanis fatiscentibus consiliis, eam tam efficaciter & luculenter succollat & secundat Divina clementia; ut, quidquid hostilis hactenus tentârit potentia, & immemor Patriæ degenerum filiorum contra nixa fuerit malitia; quæ per impedita Comitiorum Lublinensium sancita, aut sustulit aut confudit Ordinem, scissis Civium studiis auxit pericula, malorum distulit remedia: jam nunc ex postliminio breve intra tempus, sub reditum nostrum per reassumptum & feliciter coronatum Generale Grodnense Consilium, restituat & compenset, implicata distingvat, distincta conjungat, naufragas tabulas ad promontorium bonæ spei appellat, meliusq; jubeat prostratis confidere rebus: quando Ordines Reipublicæ antiquo Majorum suorum zelo, non tantùm invicem novis vinculis & sacrosanctis sponsionibus plenam stabilemq; roborârunt unionem, & perfectam assecurârunt confidentiam; sed etiam salutaria adinvenerunt, sanxeruntq; media, quorum vigore Majestati nostræ tutela, hosti certa repressalia, afflictæ autem Patriæ desiderata & expetita obtingere potest pacis tranquillitas. Hæc sunt Regnorū omniū invicta columina, fortitudo adversus hostes & mutua inter Cives concordia: ad hos fines dextera excelsi præsentium Reipubl: statuum ita inclinavit corda, mentem & sensum combinavit; ut de unanimi omnium sententia, & consensu universali, imprimis cum Czaro Moscoviæ Tractatus offensivi & defensivi fœderis contra elatum victoriis hostem, cum omnimoda securitate & emolumento

A.C. 1705 Reipub, cum restitutione Ucrainæ, & plenaria Cosaticæ Rebellionis pacificatione approbaretur, & ratificaretur: consequenter propriarum utriusque gentis virium, ut sint pares aquilæ hostili leonis potentiæ, auctio in executionem deduceretur; quoniam quies gentium sine armis, arma sine stipendiis esse nequeunt, intuitu exsolutionis Exercituum Regni sancitorum in Comitiis Lublinensibus nuperis executio confirmaretur, obolusq; cursûs communis minus sensibile onus in ulterius etiam tempus prorogaretur, item contributio in vim agrarij militis secundùm præscriptum constitutionis 1673 florenorum ex fumo, in Ducatu Litvaniæ autem juxta sancitum eorundem Lublinensium Comitiorum 4tuor flören: pro hac sola vice, in hunc tantùm annum reassumeretur: insuper ad supplendum rei monetariæ defectum, ærarium sive officinam cudendæ argenteæ pecuniæ in æquali pondere & liga cum vicinis Dominiis, per Poloniã & Litvaniam Thesaurarijs & Commissarijs aperiendi indulgeretur potestas. Dum autem tam impensam solicitudinem nostram, simulq; publico totius universi bono sancita vobis universali Nostro intimamus, & promulgamus: obtestamur unicè amore declinantis in ruinam Patriæ; ut intuentes & audientes, quomodo pars maxima inclyti Regni sub hostili ingemiscens jugo, vocalibus lacrymis, lethali correptos somno suscitat ad vindictam sui, & accelerandæ defensionis avertendæq; impendentis capiti ruinæ & servitutis extremam imponit necessitatem, perpendentes quomodo hostilis licentia ferri jam annos aliquot in vitas & fortunas civium impunè grassata, nullo solubilem fato generosarum gentium unionem, simulque Mtis & libertatis compagem dissolvere & disrumpere laboret; quò faciliùs divisos & enervatos premat, & perimat, habentes demum præ oculis tot clades & funera fratrum, proximeq; imminentem universalem omnibus perniciem, exhibeatis experimentum constantis in Nos fidei, & affectûs, uti etiam resolutionis, promptitudinisq; nullis hebetatæ casibus, quoad Naturalem Vestrúmmet ipsorum gloriæ Divinæ, Fideiq; sanctæ defensionem reale edatis argumentum: certi magnam partem sanitatis esse, velle sanari. Demonstrabitis tanquam in speculo præsentium consiliorum plenum vigorem, ostendetis quo zelo ardeatis in Patriam; quando sepositis quæstionibus & scrupulis, omnique sinistra de nobis & publica concordia interpreratione adeoq; omnem remoram & dilationem remediorum salutis publicæ perosi, voletis adesse & succurrere communi utilitati; & tam retenta sanciti præteritorum comitiorum, quàm etiam recens prorogata & adinventa, juxta modum & ordinem in concluso Generalis Consilij præscriptum, ad Tribunal Thesauri intuitu exsolutionis exercituum constitutum, conferre & extradere non denegabitis; ad quæ Quæstores, Administratores & Exactores singulos; ubi Electi sunt, authoritate juris communis obstringimus; ibi verò ubi necdum hactenus

ctenus competens ordo pro exactione prædictarum contributionū est institutus; Primores Palatinatuum & Terrarum conjuramus, Regiaq; Nostrâ authoritate compellamus; ut convocatione factâ, collatâ re cum bene sentientibus pro Nobis & Republ: Ordinem ejusmodi & Electionem Quæstorū quantociùs exequantur, non intromittendo se in alias materias statûs, simul tamen occurrendo molestis consequentiis prætaxationis, per assignationes executionis militaris. Perpendite modò sedulè revoluta retrò sæcula, quibus initiis parta stetit libertas: arbitremini Majorum Vestrorum ingentem zelum, resolutumq; animum; ùt illi dispendijs vitæ & opum suarum integritatem Regni, fidei Sacræ, & libertatum Patriæ propugnârunt; trutinate, quantum jam felicitatis his inclytis accessisset Nationibus, si sponte modicum id suæ defensioni impendissent, quod hostis in perniciem illorum ex ipsismet ferro & flammis extorsit. Considerate, ut in similibus occasionibus & calamitatibus, rapiebantur potiùs quàm quærebantur consilia, & ejusmodi defensionis assumebantur media: facilè ex hac idea & memoria anteactorum boni consulere, fateriq; cogemini agendorum ad præsens indispensabilem necessitatem. Si quid verò lex suprema salutis Reipub: deberet mori Patrio, quoad declarationem prædictorum sancitorum; id pacis optatæ beatitudo compensabit; redibit cum fœnore comitiis, consilijs, jurisdictionibus & singulis Patriæ consuetudinibus suus honor & vigor; quorum integritatem & inviolabilem observantiam Nos manutenturos pollicemur: demum salva Patria & incolumis Respublica omnia salva præstat, amissâ illâ nemo tutus, non vita, opes, jura, & libertates: Unde uti à DEo omnium sunt potestates; ita ut sacris illius instinctibus ad omne id sine tædio & fastidio inclinentur voluntates, ardentissimè precamur. Sub hæc Universale Nostrum manu nostrâ subscriptum & sigillo roboratum, quò citiùs innotescat, per Castra, Parochias & loca consueta publicari mandamus. *A.C. 1705*

AUGUSTUS REX.

CXII.

ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. ALEXANDRO SALLAROLI REGIO MINISTRO 16 Decemb.

MAgnum Consilium Grodnæ tribus septimanis post adventum in Poloniam Regium reassumptum. Incepit illud Comes Dönhoff Ensifer Regni, tanquam confœderationis Mareschalcus, cujus activitas nunquam debet sine laude memorari, publicum lætitiæ exprimendo sensum, ex felici S. R. Mtis adventu, & ex præsentia duorum siderum in firmamento Poloniæ Castoris, & Pollucis optimæ inde formando spei auguria afflictæ Reipub. supplicando, ut sua Mtas succurrat rebus Patriæ, & consulat cunctis. *Consilium Grodnense*

Tandem Procancellarius Regni diserto, & præparato sermone exprimebat affectum Regis in suum Regnum, quòd scilicet per media pericula, & hostiles cuneos transeundo ad limina Patriæ hujus appulit.

A.C. 1705 Invectus est paulisper contra illos, qui Regi sunt contrarii, quos retrorsum infatuata pravis opinionibus malitia rapuit, qui cùm habeant iter rectum, devios sequuntur anfractus, planum deserunt, & per præcipitium labuntur, lucem relinquunt, ut in tenebris cæci ac debiles jaceant, non difficile sanè erit paucorum hominum pravè sentientiū sententiam redarguere, & coërcere, actu, & infallibiliter omnipotens mercedem sceleris exsolvet, quia ut est erga pios indulgentissimus pater, sic adversus impios in Regem & Patriam rectissimus, & severissimus judex. Propositio verò in his terminis facta.

1mo. Quomodo concordes in eodem fine penes Mtem Regiam, & & manutentionem libertatum; in mediis verò discrepantes, ad perfectam unionem inducere, præcipuè verò circa combinationem Statûs militaris, juxta prærogativam jurisdictionis Ducum.

2do. Si adhuc adhærentibus Sueticis concedi ulteriùs debet spatium ad resipiscendum, vel si debent rescindi, ne noceant exemplo, & opere.

3tio. Auctio Exercitûs præcipuè peditatûs pro imminenti expeditione.

4to. Destinatio Tribunalis Thesauri propter combinationem, & reductionem exercitûs sub uniformem obedientiam, quo loco, & tempore id fieri debeat cum destinatione Commissariorum, in locum illorum, qui vel per malitiam, vel per infortunium contrariæ parti adhærent.

5to. Subsecuto effectu combinationis in Tribunali Thesauri, si, & ubi expedit Commissionem hybernalem indicere.

6to. Reparatio rei armamentariæ, seu Artilleriæ Regni ruinatæ, & provisio subsistentiæ præsidio Camenecensi.

7mo. Pacificatio Tractatûs cum Czaro Moschoviæ facti, & executio ejus.

Auditus est etiam Ablegatus ab Hano Tartarorum, qui se offert ad omnem nutum Regis, & Reipublicæ.

Vigesimâ 7mâ reassumpta sessio in Majori frequentia Senatûs, & Equestris Ordinis per Mareschalcum Confœderationis, qui postquam cōmemorâsset prædiorum, ac facultatum à Suecis subhastationes, à nostris autem confratribus, sanctissimarum legum profanationes, immunitatum ac privilegiorum, conculcationes modum omnem supergressas, milite Suecorum superbissimo in populum natum ad humanitatis cultum, & mitioribus imperiis assuetum promiscuo sæviendi libidinem, nunquam fando auditam, nunquam in Annalibus memoriæ proditam, qui magnitudinem fortunæ suæ peccandi, rapiendi, spoliandi licentiâ metiuntur, quidquid liberet pro licito judicantes repræsentavit, quòd primarium objectum magni hujus consilii sit ratificatio Tractatûs cum Czaro Moschoviæ, ac proinde necessariam negotiationis Tractatûs facti crederet esse relationem, pro qua facienda petitus est Palatinus Culmensis, tanquam magnus ad id faciendum Legatus, & Plenipotentiarius, qui in continenti acceptâ voce, exprimendo, quòd solennis relatio ob particularitates, & formalitates non potest absolvi, nisi in plena Rep: ut illi justificationem dare possit, quidquid pro commodo ejus conclusit; nihilominus reservatâ hâc solennitate, puncta Tractatûs valde necessarij, & salutaris lecta sunt, post quam lectionem idem Palatinus Culmensis affectum sincerum Czari demonstravit, quòd scilicet non tantùm concluso Tractatui ex parte satisfecit, mittendo Exercitum suum, sed etiam plura præstitit, cùm non tantùm duodecim millia per Tractatum conclusa

clusa Exercitûs sui nobis dedit, sed etiam ipse in persona sua cum validiori exercitu adfuit. Gratias pòst nomine Regio retulit Procancellarius magnas tribuendo laudes legato pro concluso feliciter tam exoptato opere, commemorando insimul insignia ejus in Rempubl: merita. Quia verò nonnulla desiderantur in executionem dicti Tractatûs, ideo destinata est conferentia cum Ministris Czari. *A.C.* 1705

COPIA LITERARũ AD PONTIFICEM A CAPITULO VARMIENSI. 18. Decemb.

POst oscula beatissimorum pedum Vestræ Sanctitatis, nostriq; humillimam recomendationem. Graviter perstrinxit Collegium Nostrum insperata detentio Rñdmi Præsulis nostri in ditionib⁹ Saxonicis, eo vel maximè tempore, quo sub his publicis calamitatibus, exhausta, & ferè ad incitas redacta Diœcesis Varmiensis, sui se sperabat Pastoris Pastorali cura, quam nunquam subtraxit & omisit, sollicitudine in his tantis angustiis protegi & defendi. Arduum nobis Beatissime Pater, anceps, & pro nostris personis Capitularibus admodum periculosum erat, & hucusq; est inter ingentes tempestates, unà cum Ministris Ecclesiæ Cathedralis, pro continuando Divino cultu inter militares acies, & executiones, incendia pagorum, & incinerationes tandem, Ministrorum Episcopalium Capitularium abductiones, minasq; captivationis nobismet ipsis sæpius intentatas, sub sola Divini Numinis protectione hucusq; declinatas degere, & commorari; interim dum graviora indies & suprema imminent, dispersionis Incolarum, in partes hæreticas ob extremam inopiam, & ipsius periclitantis religionis incommoda, magis secura in arduis expectabamus consilia à Pastore animarum nostrarum, Rñdmo Præsule nostro, cujus eminens in Regno authoritas, judicium in rebus agendis sublime, & longo rerum usu firmata, felix activitas. Hinc est Beatissime Pater, quòd in tam miti & molesta nostra orbitate, & in hoc publico majori, quàm aliàs discrimine sincerè compati, indolere debeamus, & Præsuli & ovili, sui Præsulis regimine destititutis, humillimè supplicando, dignetur Sanctitas V, in visceribus Paternæ charitatis, uti Præsulem huncce nostrum, ita nosmetipsos clementissimè fovere, & afflictissimis rebus hujus Diœcesis manum Pontificiam porrigere, DEum precamur, ut Sanctitatem V, militantis Ecclesiæ præsidio, & decori, nostroq; sólatio, quàm diutissimè incolumem servet, cujus sacras plantas prociduo cultu, & humillima veneratione exosculamur.

AD CARDINALEM PAULUCCI 5tâ Januarij.

INgravescentibus in dies, super nos populumq; Diœcesianum afflictionibus, non leve addidit momentum inopinata in ditionibus Saxoniæ detentio Illust: ac Rñdmi Dñi Episcopi nostri, quæ eò nobis est sensibilior, quò magìs & illi consuetâ Pastorali sollicitudine salutarique hactenus cura, gregi sibi à DEo, & Vicariâ ejus in terris potestate, concredito succurrere, & nobis pro nostra populiq; salute, cum illo communicare consilia, planè non est integrum; si causas desolationis hujus Diœcesis penitius indagemus; alias prorsus nullas reperimus, nisi quòd Præsul noster in obsequio fideli erga S. R. Mtem immobilis extiterit, rejectis quibusvis propositionibus, etiam in rem Diœcesis favorabilibus multifariàm multisq; modis ac vicibus ab adversa parte interpositis. Palàm

A.C. 1706 Iàm enim ac publicè ante biennium, non tantùm aulæ Sueticæ Ministri, sed etiam illam sequentes Magnates Poloni firmiter & constanter asseruerunt, non posse Varmiam, nisi per accessum Antistitis, ab extrema ruina liberari; sed maluit Illust: Episcopus noster ultimam sui ipsius, ac proventuum suorum Episcopalium, exinanitionem & ruinam ferre viriliter, & Apostolicis Suæ Sanctitatis mandatis, ea quâ par est promptitudine parere, quàm iis contraveniendo, partibus Sueticis assistere. Unde evenit, quòd non solùm Diœcesis hæc, partim per funestas omnium prædiorum Episcopalium, (nullo excepto) & villarum ultra centum incinerationes, partim per immensas contributiones, & datarias, ad extremam ruinam & abominationem desolationis devenerit, sed etiam deducto in sangvinē odio, Illustrissimi Domini, Episcopus & Suffraganeus Plocensis, nec non Palatinus Ravensis cum numerosa prole sua, Germani fratres, Præsulis nostri, à Patria exules, nec ullam in Polonia commorandi securitatem, ob insidias Sueticas habentes, in terra aliena sumptu suo, omnibus fortunis & bonis, per incinerationes & depopulationes ad incitas redacti, exuti, hucusq; degere & morari cogantur. Quod oculis omnium subjectum est, nec licet commissio desuper à sua Sanctitate expediretur, erubescendum quidquam nobis de assertione nostra superesset. Implacabili huic Suecorum odio, velut igni oleū affuderunt publici processus, & edicta Præsulis nostri, per Diœcesim hanc multiplicatis vicibus publicata, fideliter executioni mandata, ac in hanc usq; horam (non attentis ex inde provenientibus periculis) sacrosanctè in tota Diœcesi vigentia, quibus seriò, ac districtè mandavit injunxitq;, 1mo pro sua Sanctitate, 2do pro Serenissimo Rege Augusto, sine intermissione orationes fieri ad DEum Omnipotentem à Clero & populo universo. Unde satis patet Illmi Dñi Episcopi Nostri, circa suam Sanctitatem inconcussa obedientia, erga Serenissimum verò Regem Poloniæ, integra, nec ulla vicissitudine alterata fides. Sed nondum tribulationis nostræ finis, graviora in dies dispersionis incolarum in vicinas partes hæreticas, cum evidenti periculo perversionis incommoda. Post Ministrorum Episcopalium, & Capitularium realem à Suecis captivationem, nobismetipsis, qui hucusq; inter ingentes tempestates, sub sola Dei protectione, ex Pastoralis Præsulis nostri animatione pro continuando Divino cultu, circa Ecclesiam Cathedralem commorabamur, minæ captivationis intentantur, nec nobis præstò est animarum nostrarum Pastor, à quo, in tam arduis & solitò periculosioribus conjuncturis consilium capere possimus, quibus hactenus ante Saxonicam detentionem & nos in Ministerio Ecclesiæ, & incolæ circa Religionem & possessiones suas, securè manutenebantur, & res omnes, tam in spiritualibus, quàm temporalibus suo cursu & ordine ritè procedebant. Hinc est, quòd in hac funesta nostra orbitate, majoriq; quàm antea discrimine constituti, Beatissimis pedibus suæ Stis advolvamur pro reddendo nobis oviliq; suo pastore, cujus eximia in Regno authoritas, & felicissima in rebus agendis activitas, desperatissimis nostris ac Diœcesis hujus unicè potis est succurrere rebus. Quod ut pro gloria Dei, communi nostro & populi Diœcesani solatio, melius ac opportunius succedat, Eminentiæ Vræ innatam, & toto orbe celeberrimam benignitatem, profundissimo cultu invocamus, supplicamusq; confidenter, quatenus Eminentia Vra congestam compendiosè in hoc folium, ac verissimam afflictionem nostram populiq; Diœcesani, ad dispersionem ob extremam inopiam inclinati calamitatem, in paternum suæ Sanctitatis sinum deponere,

ponere ac efficaciter cooperari dignetur, quatenus paſtor ſuo ovili reſtituatur, & ovile ſine paſtore, à diſperſione in partes hæreticas arceatur; tot animarum pretioſo Chriſti ſangvine redemptarum aſſerta, conſervataque ſalus, cedet Eminentiæ Vræ in univerſum æternæ ſalutis præmium, & perennaturam magni ſui nominis gloriam. Cæterum fimbriam ſacræ purpuræ Eminentiæ Vræ, ſubmiſſiſſimâ veneratione exoſculantes manemus. A.C.1706

LUDOVICO ZALUSKI EPISC. PLOC. FRATRI SUO 12 Jan.

TAnquam aqua frigida animæ ſitienti, & nuntius bonus de terra longinqua, ſic literæ tuæ eò jucundiores, quò minùs expectatæ annunciantes bonum, prædicantes ſalutem, tantùm gratanter acceptæ, quantùm optabantur, ex quarum principio plus ſpei capio, quàm credidiſſem, cùm de ſtatu veſtro me non vultis ignorare, ſed eum notū mihi facitis. Auferet omnia oblivio ſi poterit, ſi non, utcunq; ſemper ſilentium teget. Jam non memini preſſuræ præ gaudio, & obliviſci faciet me Dñus omnium, ſi vera erunt, quæ promittis, & ſi quæ nunc ſunt verba, erunt opera. Memini, & adhuc mihi memoria recentium rerum adeſt, quomodo indignatio Regis tanquam nuncius mortis, nunc dum inveniſſe te eum ſignificas iratum, ſed reliquiſſe placatum, ut ille qui adverſis tempeſtatibus actus, trajecto infeſti maris æſtu, portu gaudet tanquam fidiſſimo vitæ ſinu, ſic & ego, qui de hujus lampadis claritate lucere me etiam agnoſco, poſt tot moleſtias erigor, quem ſortis meæ adverſa preſſerunt. Quid non timendum felicibus? quid ſperandum infelicibus?

Quamvis verò nunquam ego ullis rebus toties ſecundis, & adverſis modò ex proſpero ſucceſſu triſtem, modò ex afflicto ſtatu lætū mutavi animum, gaudium nihilominus ſi non plenum, perfectius certè fuiſſes, ſi expreſſius ſcripſiſſes, ſceleſtam falſitatem à conſortio veritatis rejectam, nam cuncta turbantur, integritas cum fraudibus miſceatur, & ad illuſionem juſtitiæ, vel ſi ita vis clementiæ fraudum compendia juvant, & conſueto infelicitatis eventu fit dedecus proprium, ſcelus alienum. Si cognoſcere cauſam bonus Rex permiſſus fuiſſet, ignoſcere potuiſſet, poſtquam ejus impleta eſt voluntas & ſi recordatus fuiſſet, ſic me juſſa ejus peregiſſe, ut nullus unquam moraretur dilationibus imperata.

Acceſſiſſe te propiùs, doloris cauſas inquiſiviſſe, & manu quod ajunt, ulcus tetigiſſe dicis, indicata quædam, & forſitan non fruſtra fuiſſe, & tamen non ſcribis, an obſcuris dolis effectum Regia ſuſtulit authoritas? nam aliter quomodo poterunt maculoſæ notæ vitiatæ abſtergi opinionis? quomodo omnia detrimenta nobis ſarcientur, quibus incompetenter damna facta? ſpem ergo affers, ſed & metum intendis, ne eo fluxu, quo fluxêre res, fluant adhuc, & ne ſolo oſtentatorio, aut nudo promiſſorio hæc finiantur.

Si reſpondere oportebit ad aliqua quæſita, ſcias me interrogationibus tuis, non ad famam, ſed ad verum heriliter, non ſerviliter, nec ut quidam fortè arbitrantur, qui turbato rerum ſtatu compendia faciunt, reſponſurum, cedere poſſum, à vero, & recto flecti non poſſum, & cum omnia mihi adverſa fortuna eripuerit, ſolam reliquit cauſæ æquitatem.

Poſt edita animi conſtantis, fideique indubitatæ facinora, nihil faciam,

A.C.1706 ciam, quod me non sit dignum. Gratanter implebo, quod ille (modò sit honestum) pro me constituet, cujus reverentiâ ita constringor, ut sine dubitatione fiat, quod illum decrevisse cognoscam, faciamque quod jubet Dominus meus. Ac proinde canticum quod me cantare jubes, quamdiu in terra aliena ero, non cantabo, & si sententiam non attuleris, à qua non debeam & ipse appellare, mutabitur cythara nostra in luctum, quanquam non tantùm credo, sed nec dubitare debeo, quidquid à vobis factum est, factum esse pro me. Illud tamen solummodò perfectum dicitur, quod de voluntate simul, & actione laudatur. Non contristabit autem justum quidquid acciderit ei, sæva urgent inexpertos, ridebo ego, & in opprobriis non loquar, non respondebo, si non exaudiar, in die tribulationis meæ, feram, patiar, nec movebor, quanquam desideriis abnegatis, vulnus geminetur afflictis.

Promittis te cursore velociùs venturum, & facilè adducor ut credam, quòd uteris propriâ velocitate, sed nihilominus adjuvat etiam, qui currere hortatur, gratam certè rem facies, spes quæ differtur, affligit animam, & meliùs est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias. Nihil novi est apud me, de illis quorum unus judicio suo eruditissimus, & meo non ineruditus, qui privatas spes agitans sinè publica cura capto semel in suspicionem animo, omnia secus interpretari solet. Nónne ab istis damnum omne venit, quod nobis adest, & quod adesse poterit? expectabam ego ea semper, quæ nunc experior, & mala flere vetera oculis nolo novis. Si facultatem sibi deesse dicunt, non voluntatem, nolle in causa est, non posse prætendi credas. Amicitias illi ambiunt dejecti, aspernantur erecti. Nocentius quidem hoc vulnus est, quia propius cordi, illata mihi per eos dispendia, quos deceret potiùs præstare juvamina, & licet falsitates, fraudesq; dies aperiet, damna tamen ante dabunt, sicut jam sequentia declarant præcedentia, nihil timentem in præcipitia, & fraudem impulerunt, quam veritas citra controversiam detegere, & quidquid pravâ interpretatione obscuratur, mendacij nube revelari poterit.

Sed non moror hos, qui DEUM nec curant, nec colunt, qui nunquam jactantiùs fidem suam obligant, quàm dum maximè violant, quorum dicta veritati nunquam conveniunt, quos nemo cavet, etiamsi cavisse ratus, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, qui semper ægri aliquid in Republica volunt ut sit, ad cujus curationem adhibeantur, adeo protervè, & petulanter dominantes, ut non aliam felicitatem suam, quàm in oppressionibns, & servitute multorum collocatam esse putent. Jactari nos illi desiderabunt semper, tanquam in vastissimo mari quassatam navim mox ab infesto gurgite devorandam. Sed DEus ultionum Dominus præclara magnitudinis suæ ope liberabit, & ipsi nos mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Propera ergo frater, & iterum dico propera, ut celeriùs restituar vobis, & nostra anhela desideria ab expectatione, & angore tandem conquiescant, quia non potero æstimare jucundum, quòd ingratâ fuerit dilatione suspensum.

PALATINO MARIÆBURGENSI. 16. Januarij.

HÆret adhuc in corde meo ea consolatio, quam suavissimi tui impresserunt characteres; Tibi me virtus tua fecit amicum, & hæc ad id, à quo prohibitus sum usq; adhuc, ducit, ut fortunæ meæ

ex

ex professo mihi infestæ hocce dem levamen, paucis verbis, quæ *A.C.*1706 etiam in incertum scribo, non ut meam accusem infelicitatem; quia adversitas mea in querelis nullum invenit levamentum, & manet adhuc integer animus, superestq;, cùm omnia desint; quia hic afflictione major omnes tribulationes cum gaudio sustinet. Et jam extra desideria positus mea me virtute involvens tacitam ducam vitam. Scripsi iis, qui rerum potiuntur, aliisq; plures literas, à quibus, si non affectum, saltē Christianam expectare potui charitatem, sed rariùs responso dignantur, & sic ea ampliùs non appello Numina nunquam responsura; totam consolationem in DEo, quia justus & misericors est, repono, & te, quem omnes supergressum inveni, paucis his verbis compello, in testimoniū inextingvibilis meæ gratitudinis rogans te, ut literas has remittas, quæ simpliciter pro sublevandis necessitatibus meis mittuntur, quia jam deficere incipit mare nostrum; Et, si non succurreretur mihi, cùm literæ meæ intercpiantur, grave mihi esset; Scis quàm hic carè vivitur, & quæ charitas?

Dñus Baro Schenck senior monstravit mihi literas, in quibus fit aliqua spes, quasi Fratres mei in favorem meum aliquid obtinere debuissent; sed ego in his Thomas; non semper festiva sunt, quæ festina. Potest aliqua umbra bonæ spei apparere, & pòst alia difficultas orietur ex condicto. Servi accusabunt, calumniabuntur in occulto, & credetur. Hoc iniquissimum & legibus vetitum, tamen illi admittent, cum justa & magna indignatione eorum, qui Patrias amant libertates, & mea de die in diem protrahetur libertas, cùm interim hodie sunt 17 hebdomadæ, in domo consumor, quia liberiori àëri assuetus coarctor, & sedentaria vita minuit vitam. Sed fiat voluntas DEi; in memoriam mihi reduco Vigilium Papam, qui in similibus dicere solebat: Si digna pro peccatis pœna irrogaretur, etiam majora mereor.

CASTELLANO CRACOVIENSI 18 Januarij.

VIdeo ex tuis ultimis, gaudeoq; gaudio magno sanum te Grodnâ abiisse corpore, quanquam animum, plùs quàm satis ægrum, propter id lego, & ex toto corde doleo, quòd non solùm dignitatem tuam ulterius diminutam, sed etiam calamitatem queraris auctam ab iis, quos habere sensum, rationem, judicium nemo sentiet, nisi qui sensum omnem ejuravit.

Quis miretur canes latrare, & porcos cæno, & sordibus delectari? Quid non audent dicere, qui pessima faciunt? Quæ gloria ergo collidi cum talibus? cessisse præstat, quàm incessisse, satiùs est apparari, quàm commoveri, nam si viceris, sine macula non potes, tam maculatos. Miror & ego interritam eorum mentiendi fiduciam, qui amant langvores suos, & credunt quòd sanitatem habeant, cùm ægrotare se nesciunt, sed si non favent, imò obstrepunt, damnemus improbos, non odio habeamus, si optimè à te facta sinistris interpretationibus volvunt, & revolvunt, virtutis fermè, ac magnitudinis signum est, talibus displicere, ac contemni à non laudatis laus, adeoq; non te lædant inania hæc sermunculorum, imò rideas ea, ut ego sæpiùs facio, & utere iis potiùs ad segetem, & materiam gloriæ. Spernenda hæc, & ut gratiæ, sic & offensæ simultates, odia flocci pendenda, solaq; recti conscientiâ fretus franges facile contemnendo leves istos levium hominum susurros, rumusculos, minas, omnia hæc ut à scopulo fluctus elidentur, dum te eum debere

A.C.1706 debere esse credes, quē nec falsus honor juvat, nec mendax infamia terret.

Odi & ego pariter tecum genus illud hominum, lingvâ factiosū, vana opera, sublestâ fide, sed consuetudinis magna vis est diuturna perpessio malorum, & illud mihi frequentiùs in memoriam redigo præceptum, condona proximo tuo, & tum deprecante te peccata tua dissolventur, bene sciens à contumelia ultionem non differre, nisi ordine, qui dolorem regerit excusatiùs tantùm sed tamen peccat. Nulla afflictionis invenio remedia efficaciora, nulla contumacis doloris fomenta certiora, nullum præsentius solamen, quàm futuri spem temporis, quæ omnia molestiarum quæcunq; occurrunt lenire debet, aut superare. Ille verò patiens est, qui & adversis non conteritur, quia specie suæ rectitudinis non curvatur, credens semper, quòd contumeliis gratia magis, quàm ira debeatur. Quorum interventu DEO judice pœna futuri sæculi gravior declinari posse confiditur, nullus est homo, cui non det mala multa Dominus. Insuper quis est tam durus, tam ferreus qui dicat, nunc si malè est, ita & olim erit? hæc vera patientia est, omnia mala æquanimiter perpeti, contra eum quoq;, qui mala irrogat, nullo dolore moveri. Ridemus illos, qui succensent Jovi, non modò si non pluit, sed etiam si seriùs, quasi Reges boni non sint muneris Divini, mali pœnæ populi. An nescis, quòd Princeps qui aliquando audit mendaciū, si non omnes, multos certè, & præcipuos habet impios Ministros. Grave est quidem vidère, quòd malum consilium cupidè accipiatur, & arreptum semel, cupidius ad executionem deducatur, multa alia meliora irrita cadunt, errant porrò consilia nostra, quia non habent quo dirigantur, ignoranti quem portum petat, nullus suus ventus est, & sæpè in multos necesse est, ut labatur errores. Graves sunt illi famæ Vespillones, sed ut nulla sinè umbra lux, ita nulla virtus sine aliqua calumnia, aut livoris nebula. Nemo tam timidus offensarum, qui in illas etiam cum vitet non incidat. Et si illa tibi accidisse ab eo, & propterea graviora esse dicis, à quo minimè sperabas, & quòd tibi plus illusum fuerit, ego autem dico, quòd quæcunq; fortuna, vel casus exceperit, æquo animo ferendum, nulla est patientia, quam non reparabili damno longinquitas temporis conterat, penitus consumat, & aliquando non compenset.

Mart. Chomętowski. Res est plena fiduciæ brevi id corrigendum, cùm præsertim sciam Palatinum Masoviæ illi Commissioni præfuturum, virum rectæ, & incorruptæ fidei, omni exceptione majorem, & ad communem desiderij expletionem, pro exvinculatione militis, & liberandi ab ulterioribus filij sui turbis inclinatissimum. Nihil scio pro certo, faciet libentiùs, qui consiliis malevolorum nec accedere, nec rapi solet, imò audivi toties ab eodem, stultos vocari eos, qui amissâ Republ: piscinas suas fore salvas sperare audent. Credo igitur firmiter, quòd Luceoriæ finientur ista, modò sufferentes vos invicem, & condonantes vobis mutuò, eandem voluntatem omnes & ad pacis, ac tranquillitatis studium parem propensionem habeatis, quod ut approbante DEO, quò nihil abnuente perficitur, feliciter fiat, ex animo opto, eoq; nomine boni publici motus amore, aliis, sed præcipuè fratri meo scribo, quem in corpore Commissariorum lego, ut omni conatu ad concordiam contribuat, quo fortiores ad repellendos hostium Patriæ inveniamur conatus. *Hieronymus Zaluski Castellanus Ravensis*

Meritò verò ingratitudinis essem postulandus, si ad quæstionem, quam ex affectu de meo statu facis, cum debita gratiarum actione non responderem breviter. Completa est contra me iniquitas Sion. Apprehenderunt

henderunt pariter inimici mei mendacium, & noluerunt reverti, & ego, non tantùm patiens, sed etiam volens placidam ducam per tempora vitam ambitione procul, nec sero viscera morsu corripit invidia ex vicinis rebus opimis, nec rapit ex oculis somnos ferus ardor habendi. Utinam & ulteriùs hanc patientiæ gratiam à Deo habeam, & ut rebus humanis fluxis, & caducis valere jussis, totâ illum mente complecti possim, nam abundè mihi essent omnia cum illo. Vivo interim lætus & cum in humanis auxiliis nihil jam ferè sit auxilii relictum, à DEO omnia expecto. *A.C.* 1706

EIDEM PALATINO MARIÆBURGENSI 17 April.

JAM secundus venit Tabellarius, & à te nihil literarum, & consequenter pro me nihil solatii: sed patiens homini cor fata dederunt. Ego interim solitâ veneratione eo in conspectum tuum, nuntiando, quòd rigidus Theatinus, qui mihi pro Guardiano post discessum Patris Votta designatus, volendo fortè cruciatibus meis aliquod levamen adferre, videndo, quòd nullus similem pingere ærumnam posset color, nulla signare verba, dixit mihi habuisse se à Nuntio aliquod solatiũ, & quòd non inanis spes monstratur ac fiducia promptæ meæ & celeris hinc translationis. Et quamvis toties spe deceptus, & frustratus firmam non adhibeo fidem, inscius, quem mihi finem destinet rector DEus, tamen id tibi cōmunico, nam te non ingratè acceptaturum scio. Non possum verò pro solita confidentia & hoc celare, quòd quamvis votiva hæc libertas mihi esse debet, tamen non sine angore, si ad id res inclinabit, deserere hanc solitudinem potero, ad quam ita assuevi, ut etiam visitationes amicorum sint mihi graviores, dum ad reddendas illas quempiam Christiana charitas excitat. Si DEus permitteret angulum aliquem domesticum & quietum non tantùm in omnibus actis, sed etiam in metrica Regni omnium honorum, omnis spei, & transfusionem & abrenuntiationem libenter facerem. Et hoc ita est certum, quàm illud infallibile, quòd sim &c.

P. S. Dum hanc finio, venerunt tuæ desideratissimæ, in quibus desideras, ut tibi confœderationis Tissovicensis copiam, quæ toties in Polonia nominatur, mittam, libens id facio, addendo etiam legationem illo tempore ad Joannem Casimirum Regem institutam, ut monstrem, quâ alacritate mandata tua exequar &c.

CONFOEDERATIO ET VINCULUM GENERALE TAM Exercitûs, quàm Equestris ordinis in calamitoso Reipubl. Statu unanimiter constitutum Tyszowicis 29 Decembris. 1655

NON miretur orbis, nec ullus existimet virtutem Polonæ gentis blandis fœdifragi Dñi victam pollicationibus, à legitimo, quem nobis ipsi liberis vocibus elegimus, Principe fecisse aliquando secessionem: verum est, utrumq; statum tam R. Mtem, quàm Equestrē Ordinem eo iniquioribus adactos fatis; ut undiq; ingruentibus conjuratis hostium diversorum in exitium Reipub. copiis, R. Majestati dilectā vitare Patriā, Equestri autem Ordini & Palatinatibus pro protectore Regem Sueciæ agnoscere necessum fuerit; cui ut juxta obligationes nostræq; manûs subscriptiones inviolatā respondeamus fide, jam condeceret: at dum intuemur, qualiter nullo à nobis dato belli initio & occasione, posthabitis

A.C. 1706 habitis pactis olim à gloriosæ memoriæ Rege Vladislao Stundorffi, cum Corona Suetica conclusis, Rempub. aggressus est, & quamvis tam ab Exercitu, quàm universis prope Palatinatibus pro Protectore sit acceptatus, promissâ illis omnimodâ defensione & Religionis Sanctæ Catholicæ in toto conservatione; nihilominus intra tam breve tempus promissa invertere & convellere adinventis in contrarium industriæ modis obtrusa ea incepit protectio: insuper idem Rex ditiones & Provincias Regni velut signo ad prædam dato Exercitibus suis devastare, civitates & aulas nobilium expilare, & ad incitas redigere desuper indulget, Ordinē Equestrem aliosq; cujusq; statûs exactionibus, supra posse & proventus aggravat, easq; nullo prævio Comitiali sancito de suæ solummodò voluntatis & libiti arbitrio intra terminos angusti temporis extradi imperat, munia & judicia tam Ecclesiastica, quàm civilia antiquis consvetudinibus communiq; jure roborata pessundat, & eorum potestatem ad Gubernatores peregrini idiomatis, imperitos juris & moris Patrii transfert, qui inauditâ nec judicatâ causâ Sacerdotes Dñi & nobilitatem compedibus onerant, carceribus includunt, deniq; tyrannicè in illos desæviunt, & pro scopo sclopetariis exponunt, quodq; acerbius est Ecclesiis Dni omni splendore & thesauro nudatis, quæstionibus in claustrales exercitis, iisq; gravissimis tormentis excruciatis, per respectum ut sicubi argentum Ecclesiæ depositum & defossum lateret, notitiam per ejusmodi supplicia extorquerent, deniq; etiam compluribus ob eam causam per talia pœnarum examina neci datis, consuetum campanarum pullum, donec eæ imperatis nullatenùs tolerabilibus summis redimantur, inhibet, jamq; etiam Ecclesiam Clari montis, locum non tantum Polono, sed etiam toti Christiano orbi venerabilem, pietate mortalium & miraculis antiquitùs Augustæ cœli latè radiantem, similis prædæ & thesaurorum æterno Numini devotorum cupiditate illectus aliquot millenis militum obsideri & sacrilegæ manus aggressione expugnari demandavit: ut hoc devotionis Catholicæ fortalitio, arceq; Religionis occupata, inquinato sacerrimo delubro, ulterioribus imposterùm progressibus tantò faciliùs fidei veræ eliminet Professores, in eorumq; locum peregrinos, ut lingvis sic sectis diversos, per Regnum substituat: bona ad vitalitium bene meritis à Regibus juxta jura Reipub. distributa, circa quæ conservaturum se possessorem promiserat, erepta Ecclesiasticis ad sæculares, eosq; diversæ Religionis transtulit, fraudando ita DEum gloriâ, denudandoq; provisione Ecclesias & servos Dni; Regalia verò aliis donatariis de numero adhærentium suorum contulit, nihili pensis privilegiis, declarationeq; propriâ veluti cassatâ. De renovatione pactorum cum Crymensi Tartaro conclusorum & juratorum ne cogitat quidem: quinimò cum certissimis inimicis nostris conjungere arma, tum nos tot malis fessos bello Turcico in supremam nostram perniciem implicare intendit. Quidquid declarationibus suis sive Reip. sive exercitui devovit & instrumētis literariis propriâ subscriptis manu assecuravit; totū id in recenti statim ab ejusmodi cōcessione revocavit, & prorsùs añihilavit, Ecclesias Dni Clerū & Nobilitatē omnesq; etiam infimæ conditionis homines oppressit. Priusquam igitur tam gravis & impius Dñus dilatet potentiam suam, priusquàm militem gentemq; Polonam acerbo Germanicorum morum subjiciat jugo, & Regni Fortalitia in suum vindicet sequestrum; jam Serenissimo Joanne Casimiro, quem liberis vocibus in Regem elegimus, nos assecurante, quòd pro integritate fidei Catholicæ, Patriæ, Ecclesiarum Dñi, jurium & libertatum nostrarum nobis assistere in persona, Regiumq;

giumq; caput heroico planè animo devovere, insuper auxiliaribus copiis succurrere velit, harum rationum intuitu & congenitæ Sarmaticæ genti virtutis, debitæq; Principibus suis fidelitatis ductu, occurrentes ulteriori Ecclesiarum desolationi, Patriæq; solitudini prænominatum Regem Sueciæ pro protectore recognoscere non possumus: omnia ejus acta & quocunque modo collationes honorum, annihilamus, ipsumq; cum omnibus, qui illi quocunq; modo adhærere voluerint, etiamsi cives de corpore Regni fuerint, si obstinati non resipuerint, pro hostib⁹ Reipub. declaramus, & contra eos ceu hostes Ecclesiæ, fidei & Patriæ pro fide Sancta Catholica Ecclesiaq; asserendis, tantis injuriis & damnis Reipub. vindicandis, juribus, libertatibus, & prærogativis nostris restituendis, omnes invicem tam exercitum, sine respectu ad stipendia non exsoluta, quorum recuperationem ad pacifica tempora Patriæ differimus, quàm Ordinem Equestrem non attendendo ad ulla jura præteritis temporibus quocunque modo obtenta, conjunctim & inseparabiliter, more militari insurrecturos pollicemur, totoq; bello constanter perseveraturos, donec pacificetur Patria, promittimus, obligamusque nos juratâ fide: quòd unus alterum non deseret, etiam in gravissimo Reipub. periculo; nec in alienas partes transibimus, factiones nullas, nec scissiones vel seorsivas actiones, dismembrationes, abalienationes ab exercitu, perniciosas vinculo nostro conferentias, circulos, vel congressus privatos attentabimus, sed uno eodemq; velle & corde defensioni Reipub. incumbemus. Quia autem in tanta confusione Reipub. nonnulli civium Patriæ in partibus Regis Sueciæ existunt, iis omnibus ex certis rationibus tanquam filiis Patriæ fraternam promittimus amnistiam, eâ conditione; ut mox ab accepta notitia de confœderatione nostra, priusquam ad prælium cum hoste deventum fuerit, eidem adjungantur vinculo, unaque nobiscum hoc hæreditarium gloriæ divinæ Regnum tueantur. Aliàs contumacium bona judicio Ducum & Commissariorum nostrorum subjacebunt. Præterea omnibus jure convictis, adeoque locum standi non habentibus, specialiter omnibus alterius ab Equestri Ordine statûs etiam extraneis, non tantùm bene merendi in Repub. campum, aperimus; sed etiam occasionem ostendimus, & repræsentamus invitamusq;, ut ad Nobilitares progressus (prout quisque potest) vinculum nostrum, beneque merendum de Repub. accedat. Ut verò eò feliciùs securitati Reipub. provideatur, tantoq; solidiùs bono publico consulatur, decernimus, ut præter Stanislaum Potocki Palatinum & Generalem Kijowiensem, Ducem Supremum Exercituum & cæteros (enumerantur hic nomina Consiliariorum) quilibet Palatinatus unum de gremio suo pluralitate vocum eligat; qui ubi literas patentes super legitima electione exhibuerit, prævio juramento subsellium Palatinatûs sui in consilio occupabit: prout jam aliqui Palatinatus ejusmodi Comissarios elegerunt, dando omnem potestatem Ducib⁹ cum adminiculo & consilio Comissariorũ (qui semper vocandi erunt ad consessum, nec quidquam sine illis concludendum præviisq; votis illorum) cunctos exorbitantes juriq; communi & huic vinculo non parentes, nec non quomodocunque excessivos definitivè judicandi, præterea omnibus periculis Reipub. occurrendi, simultaneeque de illis consilia habendi, legationes expediendi & suscipiendi, confidentiam cum Principibus exteris ineundi, conjunctiones armorum declarandi, pacta fœdera concludendi, pecunias ad usum publicum contrahendi, omnibus Reipub. necessitatibus prospiciendi, & quidquid in rem & bonum Reipub. ac

A.C. 1706

A.C. 1706 conservationem moderni statûs proficuum foret, faciendi & exequendi: quorum actorum suorum non nisi soli DEO reddituri sunt rationē. Attendendum in consilio erit, ut quicunque Ducum in his bonum publicum concernentibus consiliis, præsederit; geminæ illi voces ac si uterque adesset, adscribantur, & cuncta consilia pluralitate sententiarum non obstante quorundam absentiâ definiantur, non præjudicando interim dignitati Ducum, quo ad usum potestatis in progressibus bellicis. Ut verò hæc consilia & negotia Reipub. quàm perfectissimè & justissimè peragantur, & hoc sanctum vinculum tantò efficaciùs sit: juramentis ad aram in Ecclesia exsolutis juxta præscriptam normam roboramus.

JURAMENTUM DUCUM.

EGO *NN. juro DEO Omnipotenti uni in Trinitate, quòd debito muneris mei & obligationi mihi ab Exercitu & concivibus Regni in hac Confœderatione imposita pro posse meo satisfaciam, & ad quidquid ex vi officij mei teneor, secundùm DEUM conscientiam & jus commune exequar, nullo respectu ducar, nec rationem commodi privatorumq; meorum habebo, aut de illis tractabo: sed omnia tam in temporalibus Reipub: causis quàm bellicis ad bonum publicum dirigam, arcana tam judicialia quàm etiam consiliorum nemini revelabo. Sic me DEUS adjuvet &c.*

JURAMENTUM COMMISSARIORUM.

J*Uramus DEO Omnipotenti uni in Trinitate, quòd impositæ nobis in hac Confœderatione ab Exercitu & conciuibus Regni obligationi satisfaciemus, & pro posse debitum nostrum explebimus in consilio & prolatione sententiæ nostræ, quam edemus secundùm DEUM, conscientiam & jus commune, nulla commoda aut privata propria respiciendo, nec in judicijs amicitiam vel inimicitiam, aut munera & promissa attendendo, factiones nullas attentabimus, sed merè tam in judiciis, quàm aliis negotiis Reipub: bonum publicum præ oculis habebimus, in omnibꝰ arbitrium & ductū conscientiæ sequendo. Nulla siue judiciorum siue consiliorum arcana reuelabimus. Sic nos DEUS adjuuet &c.*

JURAMENTUM EXERCITUS ET CONCIVIUM.

Juramus DEO secundum obligationem cum Exercitu nostro & Commissariis &c.

J*AM ergò in Nomine Domini vigore hujus Generalis & Sacrati initi vinculi, ad arma omnibus conclamandum ideoque communem motum decernimus, ac universalia jam ante edita confirmantes, hoc adhuc addimus: ut omnes eo modo, qui ultimis universalibus declaratus fuerit, præstituto tempore ad designatum locum conveniant, sub pœna executionis tam in personas, quàm bona inobedientium vinculo nostro decernendæ, quàm efficacissimè, prout Ducibus & Commissariis nostris videbitur: etiamsi*

in

in bona & personas integra vexilla immittere oportuerit, ne maximis quidem ab hac pœna exemptis. Quia verò ex quibusdam Palatinatibus & terris Regni ob manifesta pericula Deputati non potuerunt adesse, fraternè id accepimus, invitantesq; illos assecuramus, quàm primùm advenerint, in gremium & consortium nostri vinculi prævius juramentis recipiendos. Interea in hoc consilio nostro sanctæ benedixit concordiæ vinculo & intentionibus DEUS intimando; qualiter Dux & Exercitus compluresq; concivium M. D. L. animos & vires suas nobis adjungere parati sint; unde tantò promptiùs nobis festinandum est, & vicißim alacritas & animus viresq; nostræ prædictis ceu ejusdem communis parentis Patriæ filiis & fratribus nostris repræsentandæ. Ducibus & Commissariis facultatem & potestatem conferendi & consulendi ulteriùs conferimus. Hoc igitur nostrum sancitum & gloriosum vinculum sub obligatione juramenti expleti, & amißione honoris, vitæ, & bonorum, quæ omnia executioni Ducum & Commissariorum subjicimus, nos manu tenturos in quovis & minimo puncto pollicemur, & ad meliorem fidem, valorem & pondus ad subscriptiones Ducum & Commissariorum, quidam per Deputatos à vexillis, & Palatinatibus, quidam ipsimet nostra nomina subscripta manu propria adjicimus. Actum Tysowicis anno ut supra. A.C. 1706

INSTRUCTIO DATA LEGATIS EXERCITUS AD JOANNEM CASIMIRUM REGEM.

SAcris Majorum Nostrorum, tanquam non degeneres Patriæ nostræ filii prementes vestigia, qui semper gloriosam mortem ignominiosæ præoptarunt vitæ, malueruntque non vivere quàm labe perfidiæ in Principes suos aspersam in publicam efferre frontem. Didicerunt id experientiâ feliciter nobis Dominantes Mtes; quæ in cujusvis sinu securam capere quietem poterant. Impræsentiarum quidem graviter indoluimus; quòd forsan sinistra fata Reipub. aliam nobis instillâssent mentem; dum Mtem exulare Patriâ coegerant, cujus desperato reditu ad id deventum est, ut alterius Patrocinium nobis accersendum putaremus: verùm quàm primum fama detulit feliciter reducem ab exteris Principem nostris appropinquare partibus, ceu corde reddito corpori nostro vigor & animus rediit, jamq; recurrimus ad Dominum subditi, militarem subjectionem & faventem affectum Mti contestantes nostrisque commendantes Legatis, ut præmissâ optimæ valetudinis & prosperrimorum successuum apprecatione de constanti Exercitûs fide & obsequio Mtem edoceant & luculentum vinculi nostri, quod eo duntaxat fine coaluit, ut Mtem Regiam, jura, & libertates nostras ad vitæ & sangvinis profusionem defenderemus, deferant testimonium, idq; persuadeant nos non passuros desiderari operam nostram, nec tam verbis quàm

A.C.1706 quàm re ipsa probaturos: generosos spiritus ipsamque vitam bono publico & Mti immolare, hostesque nostros omnimodè persequi voluisse.

Et quia tota spes nostra secundùm DEum à Regia pendet Mte, commendamus Legatis nostris, ut Mti, cujus vitæ & integritati defendendæ vitam nostram devovemus, insinuent, quatenus olim meminisse velit meritorum nostrorum sangvinis dispendio partorum, ubi fortunantè DEO feliciter pacificata Repub. in thronum Regni restitutus fuerit, petentque ut super hoc assecurationem Principis & præsentium ad latus Senatorum nobis habere liceat, præterita, præsentia, & futura Deo dante deservita stipendia minimè desideranda fore. Quo ad hoc punctum seriò Legati nostri laborabunt.

Præterea impensè Legati nostri contendent, ut quemadmodū nos promptissimam nostram voluntatem & vires Regiæ Mti declaramus, ita aliquam gratitudinem ab eadem nobis referre contingat. Sentimus quoad id de Domino in bonitate, nec dubitamus; quòd intuitu præsentium damnorum, laborum, & calamitatum, quas in abundanti supra solitum perferimus, dignabitur nos fideles suos subditos certâ hic & nunc delinire sibiq; obligare summâ, eâ ad minimum, quæ reparando apparatui bellico, & amissis sociis postariis sufficiat. His commendatis Legatos nostros obligamus fide, honore & conscientiâ, ne privatis se duci sinant, sed fideliter & obsequiosè ceu fratres nostri nobis hac in parte deserviant. Datum Tysowicis 30ma Decemb. Anno 1655.

EIDEM PALATINO MARIÆBURGENSI. Venetijs 7. Maji.

HUjusmodi tempora nostra sunt, ut nec à te literas expectare, nec ipse ad te scribere possim. Non potui tibi scribere, nisi brevissimas per totum itineris mei tempus. Lacedemon servire jubebatur, Athenæ tacere, ad oculum enim, ut ajunt serviebant mihi, qui conducendi me curam habebant, & patientiam tenore tolerantiæ servare debebam. Reassumo ergo cursum ab eo die, quo finivi, neque vereor, ne mihi verba non suppetant, ut res, tempusq; postulat, nam lusciniolæ, ut est in proverbio, cantio deesse non potest.

18vâ Aprilis accingebam me itineri, quanquam stragula semper convoluta habebam, nihil horum timens, quæ passurus eram.

Scripsi ante abitum Regi Serenissimo, quòd obedio in omnibus, & testimonium obedientiæ meæ, quæ vadit quò ducitur, non quò deberet, præstabunt mihi illi, qui me nescio ipse quò? ducunt, & cum infelicitas mea ab actuali me Mtis suæ alienaverit obsequio, precabor semper in locis sacris DEum pro omni prosperitate suæ Mtis, & patebit mihi in cœlum reditus, si in Patriam non dabitur. Non vitium nostrum, sed virtus nostra nos afflixit, peccatum est nullum, nisi quòd non unà animam cum ornamentis amisimus. Libenter verò exilium hoc, quod nulla cum utilitate vel suâ vel publicâ conjunctum feram, ibo cum summa satisfactione ad eum judicem, qui vel me absolvet innocuum, vel damnabit accusatum, & si turbidissima patienter ferebam, tranquilliora lætè

læte feram. Precatus ad finem sum, & sincerè vitam inoffensam, fortunam prosperam. Et tandem post septem Menses exilii, & carceris mei expletos; à Septembri enim præterito in hunc usque diem afflictio mihi perpetuus comes fuit, ususque familiaris facta permansit. *A.C.* 1706

19. Aprilis horâ tertiâ post prandium, excusso pulvere de pedibus meis tanquam fugiens incendium, nec retrospiciens, nè fortè in salis statuam obdurarer, movi Dresdâ. In Suburbio cum quanto dolore meo, non libet meminisse, & piget dicere, juncti sunt mecum sex Officiales, qui me semper sequebantur (ô provisa majorum!) primâ nocte dati sunt mihi custodes ad portam, qui nec exire camerarium meum permiserunt, sed aliis sequentibus remoti. Faciebant deniq; illi quæcunq; voluerunt. O quàm acres habet dolorũ aculeos contumelia, quam inferiores imponunt? primâ nocte fui Treimburgi, ubi sepulchra sunt Electorũ Saxoniæ, sed hæc non me permiserunt videre, pòst per Kemnicium, Cuikau, Ruchembauk, pòst per Bareit, indè dum exivimus, Capellan⁹ meus cum curru cadens pedem sibi luxavit. Cracen Slithium, Aremberk, quam civitatem ante duos annos Imperiales è manibus Bavarorum vi acceperunt, venimus Ratisbonam, ubi ex consilio Patris Theatini reliqui meum Capellanum dato mandato, & necessario ad iter conficiendum supplemento, scripsi & per eundem, & per postam tibi, sed tantùm ut in itinere breves esse debent, & solent epistolæ, tria verba, quòd scilicet benè valeam.

In crastino autem Dominus Colonellus *Lege* de cujus ego indole credebam, quód esset admodum generosa, & aperta, animoque magis Peloponesio, quàm Athico, sed ex hac actione, & ex aliis subsequentibus cognovi ad res magnas ineptum, ad vanas idoneum, quanquam in eo defectus potiùs virtutis, quàm nequitiæ vitia notavi. Manserat ille Ratisbonæ, & in crastino reduxit mihi Capellanum, allegans, quòd Dnus Comes Vart de quo ego in vita mea nihil audivi, Ablegatus ibi Regis nostri malè habuerit, quòd ego ablegaverim Capellanum, & per Berolinum transire jusserim, stultè objiciens, quæ probare nequibat, nam aperui in præsentia ipsius literas, quas idem sacerdos habuit ad Dnum Neglein Berolinensem, ubi nihil aliud erat, nisi ut illi, si eo necesse habuerit, aliquod supplementum det à me restituendum. Dixit Capellanus quàm indignè, & personam ejus, & honorem meum tractaverit idem Colonellus, sed hæc cum aliis ferenda. Abiit ergo ille retro versùs Varmiam, & nos per Lancutum satis pulchram civitatem Ardiugẽ, Lamphertin, Rosenbaum, ubi in Ecclesia audire missam volui, sed à Patre Aprosio non erat possibile id impetrare. Sceleratis sol oritur, Pyratis patent maria, mihi Episcopo ultimum adversarum rerum solatiũ, clausa est Ecclesia, ostendebat scilicet bonus, & elatus Pater, quid possit, & quid velit, id solùm putans licere, quod ipsi placeret. Transivimus Komstein locum munitum sed nunc dirutum ultimo bello, & vix aliquam commoditatem habere potuimus.

29 obviarunt nobis in villa Vorgen vocata, Patres Soc. JESU Pragenses, per quos Dno Palatino Czerniechoviensi, & tibi tria verba scripsi, & hac die Oenipontum venimus, ubi Dnus Colonellus triginta imperiales, pro curriculo dedit, & me quinquaginta solvere Pater Aprosius jussit. Reliqui ibi meum currum, & res aliquas penes Patres Soc. JEsu, & 30 prosequebamur nostrum iter per Szemberk, Prener, Storcigen, Colman Bransol, Necmæht, & sanctum Michäelem, ut vocant Italianum. 3. Maji venimus Tridentum, ubi non diu morati transivimus

Burgo,

A.C. 1706 Burgo, ubi reduces fugitivos ex ultimo conflictu, quem Galli lucrati sunt, antequam Princeps Eugenius venisset, transivimus Pomolom, ubi multos Imperiales reperimus, pòst Bassano, ubi vidi fratrem chari nostri Patris Bellaviti, inde Trevisium, unde Pater Aprosius præcessit nos, & pòst secuti sumus, venimusq; noctu Venetias die quartâ Maji, & diu sinè hospitio mansimus, nullam à Patre nostro dilectissimo habentes notitiam. Misit Illmus Nuntius in domo sua omnem commoditatem offerens, sed me summis precibus excusavi, debuit ergo licentiâ accipi pro more Reipub. illius, ut possem ad Patres Theatinos descendere, quâ habitâ, horâ undecimâ ante mediam noctem veni cum aliquo bonorum illorum Patrum incommodo ad Monasterium.

Maneo jam tres dies hic, vidi Illmum Nuntium, qui sorti meæ compatitur, multa mihi pro itinere misit ad cibum, & potum. Non potui habere gratiam, quamvis id petebam, videndæ Electricis Bavariæ. Vidi apud Patres Carmelitas dentem S. Theressiæ, & data aliqua pro præsenti statu Dnis officialibus, qui me duxerunt gratitudine pecuniariâ, paro iter, jam enim consuetam navim ad portas Conventûs esse audio, plura tibi dum Romæ ero scripturus. Interim in voto finio, & te longum vivere, & valere opto.

AMICO CONFIDENTI Anconâ 31 Maji.

QUæris cur veniant literæ meæ tibi tardiores? magis quereris & fortè questum audiam, quando non Româ ut tu & ego certò sperabamus, sed ex arce Anconensi has recipies. Miraberis, ut ego stupui, sed quia voluntas Dei talis est, minimè his moveor, devorandû strenuè quidquid molestiarum sese offert in hoc cursu. Non cogito qui fuerim, sed qui sim nunc, aptoque me fortunæ præsentis ad modum. Oblitus sum omniû, scio me esse servum, non sum ego, qui fueram, tale ingenium, tales jam sunt mores mihi. Nónne ille bonus dicendus est, qui bene fert mala, & ego præsens habeo antidotum, quo levia mihi fiunt, quæ gravare possunt. Credebam, quòd trajectis Syrtibus anchora mihi jacta esset. Sed interim video immotus circa me mala omnia, sic fortuna res humanas agit, arctatq; ut lubet, hoc mihi unum ex pluribus miseriis reliquum fuerat malum; sed tamen finientur hæc cum honore meo, quamvis nunc patiendum est. Non hic te carmine longo, neq; per ambages, & longa exordia tenebo.

Die 8va Maji reliquimus Venetias in mariq; ea die sub Malamoco pernoctavimus, censebam me jam effugisse, & non effugi, ne navigarem tandem hoc ætatis senio.

9nâ autem post mediam noctem, dormientes movimus, & transivimus, Chiosam, Fornaci, Goro Volana, Magna Vacca, Primara, Ravenna, Sauco, Casanetico, & circa horam 3tiam post meridiem venim' Reminum, ubi & in navi pernoctavimus.

10ma verò à media nocte abiimus ulterius transeuntes Catholicâ, Pisaurum, Fanum, Semigalliam, & stetimus in portu Anconæ famoso antea, ut solus portus in Ancona fuerit in æstimatione. Iter terra versus Romam prosequi volebamus, sed prohibitum fuit ubiq;, ne nobis equi suppeditarentur, & brevi post adventû nostrum in absentia Gubernatoris, qui est Reverendissimus Caraffa Neapolitanus, loco tenens ad portum venit, & res nostras in littus transportatas ad Palatium Pontificium ferri jussit, quò ut declinarem, ad speciem precibus, re autem ipsa vi coegit; Quid agerem, aut quid captarem consilii? quod remedium

um nunc huic malo invenirem? tam incertus quid mihi eveniſſet, verba illi dare difficile mihi erat. Iſthuc eſt ſapere, qui ubicunq; opus ſit, animum poſſit flectere, ſequebar ergo illum, & intra quatuor horas redit Laureto Gubernator, à quo dum petii, ut eo veſpere poſſim adhuc Lauretum ire pro abſolvenda in craſtino devotione, reſpondit mihi, quòd aliqua prius conferre vellet cum Angelo meo cuſtode Patre Theatino. Poſt brevem ſermonem venit ad me, & mentem voluntatemq; Sanctiſſimi explicuit, quòd ſcilicet ego Anconæ manere deberem uſq; ad novum ejuſdem mandatum. Quanquam animi decem in pectore incerti certabant, quamvis ictu perculſus eram inexpectato, ſciens tamen præſtare, unum veræ obedientiæ actum exercere, quàm ſexcenta patrare miracula, non tam inops conſilii, quàm attonitus reſpondi, facturum me libenter & reverenter quæ jubentur, & intra mediam horam, cum ſuo, ut apparebat maximo mœrore annunciavit mihi, quòd ejuſdem Sanctiſſimi ſit voluntas, me in arce debere manere. Tantum patientiæ ex gratia ſua dedit mihi Dominus DEus, ut tam gravem rem, in portu paſſus naufragium, acceperim cum omni reſignatione in voluntatem ejus, neq; intra me nimis ſenſibilem ſentiendo mortificationē, quaſi non verbis ſed re dicerem Domino Gubernatori: vincire vis, oſtendo manus, tu habes lora. Nónne potuit ad me dici: Romule hoc audies, videbis, & feres? Quis aliàs hoc potuiſſet audire, quis poſſet patienter pati, ego fortunâ caſuq; oppreſſus acerbo, quanquam clauſo tenebam in ore, & vix ſenſi intra me poſſe me tanta videre mala, tamen debui imitari gaudia falſa. Fecit mihi expreſſionem ſuam idem Dnus Gubernator affectus & doloris ſui, ut triſtis animi levaret curas, (frangit & fortia corda dolor) quod mandatis Principis ſui obedire cogatur, permittendo me interim, ut ſcribam ad quem voluero Romā, per curſorem, quem eodem momento, ſignificando de adventu meo expediturus erat. Scripſi ergo cui ſemper dedita ſerviit mens mea Cardinali Pauluci, ſi meum reſpectat ut ante amorem, quia amatus tantū, quantum amabitur ullus, in hunc ſenſum. In tempore quo plenus deſiderii oſculandi pedes Sanctiſſimi, ſperabam brevi hanc me fortunam habiturum, cum præſertim ſecundari vota mea ab optimo vento crediderim; recipio voluntatem Sanctitatis ſuæ cum omni reſignatione, & obediam libens, etiamſi neceſſe foret, & ipſius mortis reciperem decretum, cum pari ſubmiſſione, quod ut Eminentia Vra, cujus bonitas erat ſemper adjutans, ſi forte movetur infelicitate mea & ſi animus ejus erga me idem eſt ac fuit, deferat, meiq; tanquam antiqui ſervi recordetur, precor, eo addito, quòd abſens non auditur, nec incognitâ cauſâ condemnatur quiſquam, & etiamſi quantavis ſcelera quis faceret, non tamen niſi confeſſus aut convictus debet puniri, ſi accuſor, permittar, ut me defendam, nihil enim eſt quod malim, & tunc non me putabo miſerum, miſerique fati, dum Romam venire jubebor, ubi falſam calumniam vera reſponſione infallibiliter confundam. A. C. 1706

Fui in Palatio usque ad noctem, ubi voluit me tractare, ſed nihil manducavi. 2dâ autem horâ noctis, reduxit me usque ad currum cum omni humanitate, & poſt viginti in circa Zbiri, tanquam Piſonis comites cohors inanis circumdederunt currum & duxerunt usq; ad arcem, ubi ſub monte conſtitimus pedibusq; ire debui, cùm aliter fieri non ſoleat. Intravi arcem, in medioq; diſpoſitorum militum tranſivi, jungendo afflictionē meam cum illa Chriſti confuſione, quam noctu conductus ſenſit. Non ullus iſtam pingat ærumnam color, non ulla ſignent verba.

Cùm

A.C.1706 Cùm verò in cubiculis satis bene mihi præparatis starem, reddidit me Dominus Locotenens, qui mecum venerat Dño Marchioni Pierizzi, Castellano arcis ejusdem, optimæ voluntatis viro, utq; curam personæ meæ haberet, ex mente Sanctissimi commisit. Ita cum per totam vitam impensius curavi, ut digna me, digna charactere meo agerem, hæc indigna (mitto alia intolerabilia) patior, quæ & nunc tacenda reor, cum ea si me aliquando vestri & Patriæ compotem fortuna fecerit, ex ore meo disces. Cùm verò non liceat mihi opitulari, saltem in gratiam anteactorum condoleas, cum super eo casu, non propter me, quem fortuna magis, quàm virtus deseruit, optimus quisq; sed Reipub: causa mœrere poterit.

Data est pòst cœna, nunquam cum meliori appetitu manducavi (necessitas in loco, spes in virtute) nunquam quietiorem somnum habui, itaut ad octavam horam matutinam contra morem & usum, tanquam rebus ex voto fluentibus pacatissimè dormiverim, vires resovendæ magis, quàm spargendæ.

11ma Habui Missam in Capella cum collecta de Ssma Trinitate gratias agendo Domino DEo, pro ista bene merendi occasione, & pro Pontifice. Non describo tibi locum hunc satis ab extra amœnum, non dubito enim vidisse te eum per curiositatem, hoc tantùm dico, confusè omnia recensendo, & uti se dant sub manum, nisi sicubi affectus abducat. Non omnes inveni fenestras, quæ fortè ventum, qui frequentior (uti dicitur) esse solet, impediant. In cubiculis nullum pavimentum ligneum est, ex terra tantum & argilla, unde oculis multum incomodi meis præcipuè, cùm non sim ad id assuetus. Quidquid verò reptibilium & ex genere vermium volatilium parvorum & magnorum, esse potest, nihil deesse videtur, quorum omnium numerum inire aut longum aut supervacaneum; Sufficit quòd salvum me esse adhuc & credas, & gaudeas, id etiam cogita, quòd totos dies mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior, & necdum causam in me invenio, cur hæc patiar? nisi quod antea levem injuriam nunquam silentio ferre volebam, unde ex justitia DEi gravissimis malis obruor. Inter voluptates tamen est superesse quod sperem, latam enim ostentandæ virtutis nactus materiam, recordabor eorum, qui etiamsi vitassent culpam, non effugere tamen infamiam, & me consolabor, quòd oporteat, ut adversi aliquid incurrat, quod animum probet. Virtus enim tunc apparet quanta sit, quantum valeat, polleatq;, cùm quid possit, patientia ostendit. Calamitas virtutis occasio.

Fuit apud me Pater Pisiarelli Philosophiæ Professor Societ: JESU, quem in consolationem unicum mihi destinarunt, cui post aliquot dies in confidentia locutus sum, ut ad Patrem Sesti scriberet, nuncq; tempus acceptabile nunciaret esse pro finiendo negotio, quod illi commissum erat, cum scilicet Pontifex petitam tanto tempore gratiam, eò facilius & libentius (vincuntur molli pectora dura prece) præstare mihi potest, quo commodius Regis AUGUSTI, cujus causa carcerem huncce fero, satis fieri possit intentionibus, vanoq; liberari metu, quidcunq; mali, & quidquid triste timet, sicut dicitur timere, ne ego meum honorem, & confusionem tantam vindicem. Crede mihi, nunquam à DEo majorem recipere possum gratiam, quàm si commoditatem finiendarum mearum intentionum præbere posset.

Ex occasione altioris residentiæ dictum est mihi, quod ALEXANDER VIII. Papa petitus à PP. Societ: gratiam quandam concessit, quæ ne

ne concederetur in omnibus Congregationibus, cùm fuisset Cardinalis, *A. C.* 1706
se opponebat, & cùm quidam ex confidentioribus, contrarium fuisse ante, & nunc tam liberaliter concedere insinuasset. Respondit: in altiorem & superiorem partem nunc ascendimus, & proinde videmus melius. Idem volebat in Collegium Romanum contra usus antiquos constituere quendam Venetianum, & cùm opponebatur ipsi, quòd nec Dux Venetiarũ vellet constituere unum Romanũ in Collegio Veneto, & Pontifex respondit: Vellet certè si Dux Venetus esset natione Romanus. Audivi hac eadem die, quod dum CLEMENS X. eligeretur Pontifex, acceptare diu noluit, ex ea ratione, quòd scilicet Juvenis, à pio quodam Religioso hanc habuerit prophetiam, quòd erit Prælatus, pòst Cardinalis, ad extremum Papa, sed timere debet infernum. Electus ergo dixit, nolumus esse Papa, quia videmus infernum apertum, cui Cardinalis de Medices reposuit, qui videt infernum apertum, non illuc unquam intrat. Super his meditor, & tempus meum non inutiliter tero. Addiscere aliquid digna res etiam sene.

12ma post Missam dictam neminem vidi, cùm nec Pater Theatinus dignatus fuit visitare me, locutus sum tamen cum D. Castellano viro honestissimo, & insigniter DEum timente. Retulit mihi dolorem suum, afflictus & confectus luctu, qui jam à tribus annis durat, ob præmaturam mortem filii sui, qui magnam spem, quæ jam non in flore sed in fructu erat, promittebat, & longiori vita dignus, viginti annos non excedens mortuus est, unde uxor ejus præ dolore in hanc arcem amplius ingredi non vult, & ipse quoties occasio se in memoriam ejus revocandi offert, nunquam id sine lacrymis facit, quem ego solabar dicens: Lamenta nostris si mederentur malis, & possent fletu deliniri miseriæ, auro pretiosiores essent & pluris lacrymæ. Monstravit mihi quasdam literas, ubi Gallus quidam dicit, quamdiu vivet Ludovicus, non deerunt Ludovici, & quando erunt Ludovici omnes res bene cessuræ sunt.

13tia Dies fuit Ascensionis. Post dictam Missam in camera, exire enim nec ad Ecclesiam liberum erat, visitavit me D. Gubernator Caraffa, animum vanis lactans imaginibus, & melius cras fore semper ajens, & spem aliquam appropinquantis libertatis meæ, de qua ego minimè curo, fecit; Ego etiam inter adversa salvam conservans virtutis famam, & erecta cervice ferens, quæ injicit malignitas, dixi me hac eadem die legisse in Lipsio: quòd duos clypeos contra calumniam suggerat, innocentiam & patientiam, & quòd clarè videam meis incommodis inimicissimam invidiam variis modis, & semper fere novis, optimam voluntatem Pontificis impedituram, & sic plus futurum semper erit quod obstet, quàm quod succedat, sed assuescam tandem & hic pati cum tempore, nemo duraret, si rerum adversarum eandem vim assiduitas haberet, quam primus ictus, quamvis quandoq; adhuc mentem perurunt mille sollicitudines, sed cum fortuna difficilis colluctatio est.

14tâ Misit ad me Cardinalis D'Asti, Dux gregis inter oves Episcopus loci istius, vere vir sanctus, nepotem suum, qui manet hic penes illum, & pensionem pro se 60 scutorum per annum solvit, quia hic sanctus vir omnia quæcunq; habet, etiam argenteriam mensæ inter pauperes distribuit, & minimum suis consangvineis, ne offendat conscientiam, dare timet. Sanctorum vita cæteris norma est vivendi. Venit cũ eodem nepote ejus Magister Cameræ eques sancti Stephani, cum cruce rubra, omnem humanitatem exhibuerunt mihi nomine Principalis casui meo ex corde condolendo. Ego etiam vice versa nepotem meum

qui

A.C.1706 qui mecum est Capitaneum Ravensem ad Eminentiam suam misi, quæ consolari me voluit brevi liberationis meæ spe, quæ credulam vitam fovere debet, cujus certitudinem habere se dixit. Venerunt nova ex Polonia mortuum fuisse (sic & Principibus, quos clarat adorea martis, moriendum est) Dominum Hieronymum Lubomirski Castellanum Cracoviensem, supremum Exercitus Ducem, quem longa conantem mors oppressit, & illuc abivit, unde negant redire quenquam, soles occidere & redire possunt, nobis cum semel occidit brevis lux, nox est perpetuò una dormienda, non mirum est lateres si veteres ruunt. Quem ergo vides periisse, perditum ducas. Non eo in laudes viri hujus, nec illius meis ampliori stylo inscribo nomen in actis, non commemoro quanta gessit castrisve foróve. Fato peremptis tu bene, an facias malè perinde est, atque tantundem valet, cum opera eorum præcipuè autem hujus viri semper canet vetustas anus, & in tot meis ad ipsum & de ipso legisti literis, ut ea repetere, vel nova superaddere supervacaneum ducã. Evectus est ad dignitatem Cracoviensis Castellanatus Dñus Kacki, nullo non dignus honore, supremum armorum Regimen cessit Domino Adamo Sieniawski Palatino Belzensi, post quem minus regimen cessit Dno Stanislao Rzewuski, Referendario Regni, sicque unius corruptio trium est generatio.

Mors Lubomirski.

15. Misit mihi Eminentissimus D'Asti pisces ætatis justæ, non infantulos, Ostreas, & optimi vini 20 lagenas. Utantur vino vetere senes.

19. Venit notitia de promotione 19 Cardinalium, quorum primus Dnus Philupuci nullatenus purpuram acceptare voluit, an verò ad acceptandum cogi debeat? materia hæc Romæ sub incude est. Accepi etiam literas à Dno Cardinale Paulucci, in quibus mirari se dicit, quòd ego scilicet non sim contentus ex residentia Anconensi, cum tamen magna sit differentia à Dresdensi, quasi irascendum non esse Magister iracundissime disputares, sic recti apud nos locum tenet error, ubi publicus factus est, cui ostendi majorem indignitatem mei casus, quòd perspectum sit, nec mea crimina talia esse, quæ vel accusatores cum specie aliqua fidei possent objicere, vel quivis etiam inimicissimus judex ullo colore justitiæ posset condemnare. Differentia Dresdensis & hujus carceris est hæc, quòd ibi includantur, sive ea causa levis, sive ea causa gravis, quòd ibi non tantùm necessitas in justitia errandi, sed errorum amor, hic examinari prius fortè quàm condemnari deberet. Nihil dixi amplius, cum os morsicandum potius, quàm aliqua proferam. Imò licet me hic videam injustè, ut patebit aliquando, in carcere extra Patriam, tamen non ideo ab animi mei constantia & tranquillitate recedo. Non me ullo tædio carcer afficit, si sanitas tantùm foret, & si impatientia non esset justa, si valetudo non decresceret, nam accrescunt anni, si, dum differtur medela, non augerentur mala, & ut quantocius innocentiam meam palàm facere possem, cum Eleutherius Papa prohibuit, ne absente reo, quem accusator reum facit, sua in causa decernatur, citra defensionem & judicium quod quidem & Damasus Pontifex & jus Pontificium postea confirmavit. Nam justis factis gaudet omnipotens DEus, & si interim alius aliud, ego me beatissimum existimo in eo, quod bonæ mansuræq; famæ præsumptione perfruar, certusq; innocentiæ meæ contentus vivam, nec quid metuam habeo, nec cur trister; imò multum in eo debere me fateor præsentibus incommodis, quæ eodem quasi conjuncta fœdere auxilio sunt ad humilitatem, plus mihi boni adversitas, quàm omnes suis favoribus præstant amici. Cum De-

DEus pro sua providentia tantas ærumnas & pericula ab hostibus nostris opponi eò videlicet finit, ut spiritus nostros frangat, animos demittat, nosque ad submissionem animi, humilitatemq; erudiat. Stare ergo debeo rectus sub quolibet pondere, nulla me res minorem faciet, nihil mihi eorum, quæ ferenda sunt, displicebit. Gubernatoris boni officium ad ventorum mutationes sese aptare, viri autem sapientis ad fortunæ. A.C. 1706

20. Fuit apud me Dominus Gubernator, excusavit se quòd neminem ex meis exire permittat, hoc enim in mandatis habet, & ego nil paternis jussibus duco prius. Si tamen volo scribere, possum, modò idiomate, quod ille intelligit, & ut prius videat quid scribitur. Adduxit mihi quendam cæcum, qui perfectissimè citharam tangit, & cùm sit à nono Mense nativitatis suæ cæcus, interim tamen sine ullo ductore per civitatem ambulat, Ecclesias, conventus, & domos frequentat, musicam docet, & quod mirabilius est, notas etiam ejusdem dictat.

26. Habui literas à Cardinale Pauluci, ubi expresse hæc verba scribit: non id Pontificem facere quod vult, sed quod obligatus est. Pater Sallaroli scribit mihi habere se multas ad me literas ex Polonia, sed primo debent aperiri, antequam mittantur, & quod possum mutare hunc locum pro Perusio, ad quas literas 27 respondi, & quoniam scivi, quòd agnoscatur inocentia mea, quæsivi si innocens tanta patior, quid esset, si essem criminis reus?

28. D. Cardinalis Pastor scripsiit in favorẽ meum in fundamento supplicis libelli, quem ipsi misi, nihil aliud rogans, nisi ut mihi detur locus & libertas justificationis cum protestatione, quòd libenter feram etiam strictiorem carcerem, si hic servire potest pro stabilimento Religionis, aut manutentione Regis Augusti.

30. Accepi literas à Serenm̃a Regina Casimira verè materno stylo exaratas, scripsit & alias Gubernatori huic impensius me recommendando. Dnus Cardinalis Pauluci scribit mihi, credere jubemur, discurrere prohibemur, cum omni affectu spem faciens, quòd expectentur tantũ certæ informationes ex Polonia, quibus acceptis liberabor; sed ego nihil boni sperare possum ex illis informationibus, cum eæ veniant ab Eminentissimo noviter facto Cardinale Spada, qui non tam mihi est inimicus, semel enim tantùm eum vidi, quàm zelans pro Rege, jus cui nullum, nisi quod liberet, à quo sæpius veniunt munera, quæ placant homonesq; DEosq;, nihil attingo, nisi quod fas tangere non est. Et amicus inimicis meis, qui accom̃odant Regium nomen pro libidine sua in omne nefas, & qui omni possibili modo ejus demereri gratiam, odium in me concitare curant, & conantur, itaq; clara quæ sunt, non videt, & cum videt, DEus veritas est, quidquid simulatum est, odit; ubi vox Jacob sonat, manus autem sunt Esau. Prona errori sternitur via, dies reliqua docebit, iste illum ostendet, mihi veriloquens index, sitne bonus an sit malus, per bonum intelligo justum. Finio has, cum occasio per redeuntem quendam Presbyterum Germanum occurrat, qui missurum se hasce in Poloniam certè mihi appromisit. Et nos validâ teneamur uterq; catenâ, nec ulla queat nos solvere dies.

A.C. 1706

COPIA SUPPLICIS LIBELLI GABRIELIS FILIPPUCI PONTIfici porrecti in Majo.

INvaluit rumor S. V. inter Cardinalitiâ dignitate decorandos me quoq; adscribere deliberâsse; Fateor ingenuè me hujusmodi rumorem non modò vanum prorsus, & inanem, sed etiam uti summæ prudentiæ S. V. injuriosum semper habuisse, & adhuc habere, cùm revera me nullâ ex iis qualitatibus præditum agnoscam, quibus ad tantæ dignitatis culmen paratur ascensus; Verùm quia summa, & innata charitas, quæ in S. V. residet his omnibus posthabitis vera adhuc efficere posset, quæ falsò, ut dixi, à fama nuntiata essent existimanda. Idcirco in hoc casu humillimè provolutus ad pedes S. V. majori, quàm possum submissione, aliisq; quàm plurimis rationibus omissis pono ante ejus clementissimos oculos gravem meam ætatem, quæ in hisce postremis diebus omninò indiget pace, & quiete; non autem agitationibus, quas secum ferunt negotia eidem dignitati necessariò annexa. Spero itaq; S. V. benignè admissuram esse eam, quam post diuturnas ad DEum effusas preces, spontè, liberè, & maturè præviam deliberationem facio, in qua constantissimè DEo dante, quoad vixero, perseverabo; recusationem vel potiùs non acceptationem, ac etiamsi opus fuerit, repudiationem aut renunciationem Cardinalatûs cum proventuum tamen facultate, quatenus opus sit, si ita placet summæ benignitati S. V. retinendi pro mea honesta sustentatione Canonicatum, quem nunc obtineo in Ecclesia S. Joannis in Laterano cum pensionibus, una scilicet super alterũ Canonicatũ ejusdẽ Ecclesiæ; aliâ super Canonicatum Basilicæ S. Petri, & reliqua super dignitatem Cathedralis Ecclesiæ nec non alia officia, quæ modò obtineo, venerabundus deosculor pedes S. V. deprecans ei à DEo Opt: Maximo omne bonum &c.

AMICO CONFIDENTI. Anconâ 20 Sept.

TIBI persuadeas, te à me fraternè amari, & quòd nemo sit omnium, quem ego magis nunc cuperem, quàm te, ut me à morbo valentem ab animo ægrum consoleris, quod spei sit reliquum pernoscas, & ut tibi tanquam intimo dolores meos, consiliaq; credam omnia. Quis scit? an aliquod remedium tam gravi non invenires malo? & meas miserias sublevares pro viribus, ut facilius tempestas serenaretur.

1. Junij D. Cardinalis Pastor accepit secum pro recreatione Nepotẽ meum, & humanissimè eum excepit. Publica nova portant, quòd Moschi inde abeant, non sine promissis, quòd junctis aliis viribus fortiores redituri sint, quòd Rex AUGUSTUS fuerit in periculo, pons enim dum ille transibat fractus erat. Quod Barcelonæ venerit succursus, & quòd Galli combustis omnibus amunitionibus abierint.

2dâ Accepi Româ à Patre Aprosio, nihil nisi spem meram, stultior stulto essem, qui iis tabellis crederem, errat qui talium verbis credit, hominum facies habent animos harpyarum. Novimus nos ejusmodi stelliones, qui amicos quibus arrident, mox arrodunt, & quibus nulla spes famæ est, nisi in labe famæ alienæ, vellem ut hominem esse semet perpetim dicat sibi. Habui enim aliunde omnia eumcontra me agere.

Ego 4ta petii à Cardinale Pauluci, ut mihi saltem cum sola Dioecesi

cesi liberum permittatur literarum commercium. Hac eadem die venit noticia, quod proscriptio promulgata fuerit, contra Coloniensem & Bavariæ Electores, non est prudentis esse tristem, cujus potestas plus potest. Habui tamen de illis certam notitiam, quòd tanquam inter fulmina illæsi, inter nubila sereni, inter tonitrua placidi, inter tempestatem quieti stent in hoc casu, audeant in periculo, & eruantur in ruina, quæ fortuita censentur, mortalibus destinata esse credentes cœlo. Unus ex meis infirmus translatus est ad hospitale, volui ratione ejus alloqui certum Patrem Dominicanum Polonum, qui hic manet, sed nec hoc mihi concessum. *A.C.1706*

9na Ipso vesperi cum posta comparuerit, manè venit ad me Dnus Gubernator clamore clamans valido antequam venisset, bona nova nuntiando, quòd scilicet detur mihi libertas, ut aut cum Cardinale aut cũ illo, aut cum D. Castellano possim exire pro ambulatione, & voluit statim me ducere ad Cardinalem, sed distuli usq; in crastinum.

10ma Cum manè secundùm dicta D. Gubernatoris hesterna, voluissem adorare Ssmum Sacramentum in Ecclesia in consortio Dni Castellani, sed voci par echo non respondit, nam in hoc aliquam difficultatem fecit D. Castellanus. Pro explicatione proinde scripsit ad Dnum Gubernatorem, qui post prandium literas ex Palatio sibi scriptas in originali attulit, quæ ita sunt restrictæ, ut id nullatenus permittere audeat, ubi autem aufertur possibilitas, aufertur & vitium, nemo enim in eo condemnatur, quod facere non potuit. Affligeret me hoc, si id non consolaretur, quod cogitem, valde infirmum esse, quem tactus minimus ad dolorem commovet, & cum sciam causam consolationis nostræ, non esse nisi in misericordia DEI.

Vesperi visitavi Cardinalem Pastorem, idq; ab eodem petii, ut saltem semel in die vel si hoc fieri non potest, saltem diebus festis invisere liceat Ecclesiam aliquam, sed permittere id mihi nullatenus volebant, & pro explicatione mandati scribere debebant, ego interim tanquam ethnicus & publicanus à communione fidelium arcebar & sæpius domi manere, neminem videre, nihil audire cogebar, & ita mihi quod trochis accidere solet, quos in orbem volvi videmus, atque immotè ut sic loquar rotari, non autem progredi, sed nullibi virtus melius addiscitur, quàm cum Magistrum agit calamitas.

12. Scripsi ad Dnum Palatinum Czerniechoviensem fratrem meũ, qui huc venire vult, ut non se moveat, donec ego Româ habeam declarationem, si permittar illi loqui.

17. Venit notitia, quòd Galli perdiderint in Belgio, quòd filii Electoris Bavariæ transportati sunt Monachio.

20. Cum Apostolica benedictione, misit mihi Cardinalis Pauluci licentiam & facultatem loquendi & videndi fratris mei dum venerit. Misereri enim etiam si sæviat credo, & ex tali manu, mala etiam vim gratiarum habent. Item permissionem exeundi cum superius nominatis, dare nihilominus obligationem manu mea exaratam debui, quòd pro nocte redibo semper ad arcem, quod libenter feci, cum non tantum experimentum, sed nec suspicionem hactenus lubricæ dederim fidei ubiq;, & imposterum omnes rectitudinis numeros adimplebo & omnia mihi detrahi patiar, quàm hanc virtutem.

Et cum pro justificatione mea petierim ut Presbyterum Kors, Clericum Chmielewski, & Ephebos meos, qui dicuntur contra me testimonia dedisse (res nulla servo pejor est etiam bono) & si necesse est, meo

A.C. 1706 meo etiam sumptu huc permittat Pontifex venire, ad confrontandum & convincendum me in eo, quod asseruerunt, sed hoc denegatum, & quod certa tantùm expectentur responsa, quæ ut veniant, urgetur: Quæ eo modo veniunt, ut dicit Comicus, si podagrosis pedibus esset Eutychus, jam à portu rediisse potuit, nam hæc dum expectantur, menses (ut dicitur) abierunt decem, datur tamen aliqua spes, quod dein facile ex iis emersurus sum malis.

22. Fui apud Patres Capucinos cum Cardinale & pòst apud PP. Jesuitas cum Castellano: Confirmatur victoria de Gallis Bruxellis. Lovanium, Gandavum, & multæ aliæ civitates in favorem Caroli III. fidelitatis juramentum præstiterunt, Moschi ex Polonia abiverunt.

23. Dominus Castellanus dixit mihi, non bene habere D. Gubernatorem quòd pauci illi quos mecum habeo, in comitatu me sequantur, ac proinde illos manere semper domi jussi, habens assistentiam ex militibus arcis. Habui etiam præcustoditionem Româ, quòd Eminentissimus & contra me vigilantissimus Cardinalis Spada, scripserit quòd ego maximam & immensam (hæc erant formalia) pecuniarum summam mecum avexerim, æquè beatus est, qui cùm nihil habet, cupit nihil, quàm qui habet omnia, quæ cupit, nisi tam lynceus sit, ut ea quoque per tenebras videat, quæ nusquam apparent, & quòd possim custodiam corrumpere, viasque meas abire. O quæ falsitas! & unde pecuniæ? cum nulli veniant proventus? O quæ injustitia credunt me velle abire, quod ipsi vellent, ut ex innocente fiam nocens. Nulla fugæ ratio, cogitare id non possum, nec si possem, vellem, ita certè commutata veritas DEI, & mendacia vincunt. Sed contumelia, si judicium est, sit tibi ad cautelam, si mendacium est, pudor dicentis, quod monstrabit evidenter illud ipsum naturale remedium temporis, quod ærumnas maximas quoque composuit. Ego enim id agam, ut malè de me nemo loqui absque mendacio possit, & prorsus à me opinionem hac de re amotam volens, 25ta. Omnes res meas, non relicto nisi eo, quod ad quotidianas expensas requirebatur, in manus Dni Castellani reddidi, ut eo securior sit, quòd nihil mali cogitem, cum videam, tanquam sit accisa res mea, ita hoc negotium hærere.

26. Scripsi literas ad Sanctissimum & Cardinalem Pauluci, certa loquor, sed nulla fides, vera quidem scribo, sed prosunt quid mihi vera, omnem securitatem personæ meæ dando, quandoquidem de ea dubitatur, omnem possibilem si abiero extendendo rigorem, ut obstruam os iniqua loquentium. Retinebit me certè proprii honoris respectus, alias si id facere vellem, Argus servet qui oculus totus fuit, quem quondam Jovi Juno custodem addidit, me nunquam, & quamvis qui fugere cuperet hinc, præcipuè servaret. Mitto tibi copias earum, quæ pura sunt nuda, fieri amant. Habui alias literas 30 à Serenissima Regina nostra, cum summo affectu mihi scriptas, in quibus spem aliquam mihi facere videtur vicinæ libertatis, quam & optat, non propter factiones, ut ibi supponitur, sed pro consolatione, ut in afflictionibus suis miscere mecum posset lachrymas. Habui in literis etiam beneplacitum supremum, ut suffraganeum constituam in Varmia, sed in hoc puncto absolutè me excusavi.

1. Julij comparuit hic Cognata Pontificis, & rectà ivit ad Palatium Episcopale, quam in medio scalarum in brevi vestitu nigro excepit Cardinalis, secretiori porta intravit, ne tormenta in favorem ejus, quod absolutè Papa prohibuerat, exploderentur. Separatim manducavit à Cardinale,

nale, & hac eadem die abivit, prosequendo vias suas versùs Urbinum. *A.C.* 1706
2. Domi absolvere debui devotionem, & vesperi fui in Ecclesia B. Virginis, ubi est imago cum subscriptione: *Quem genuit, adoravit.*

6. Habui notitiam, quòd Pontifex per schedam manu sua propria scriptam obtulerit, post demortuum Cardinalem Barbarigo Episcopatum in Montefiascone pingviorem multò Anconensi, sed nullatenus eum acceptare Cardinalis voluit.

Habui responsum 7. quòd Pontifex libens literas meas acceptaverit, quòd ex Polonia expectentur responsa, cum præcipuè pessima semper contra me D. Cardinalis Spada scribat, & nulla sit cognoscendæ veritatis libertas. Significavi Romam, quòd nullum aliud habeam consortium in arce, nisi certi Episcopi Dalmatæ furiosi, & alterius, qui fratrem proprium occidit, novissimè verò, quia hac eadam die adductus fuit quidam filius prodigus, à proprio Patre in custodiam datus, cum non potuisset, vel occultare quod factum est, vel negare.

11. Venit magna navis in portuq; stetit, quæ Cardinalē Grimani adduxit 24. vicibus quilibet Cardinalis ex arce salutatur, qui nulla interpositâ morâ Romam abiit. Transiit hac 12 ille sacerdos ex Saxonia qui mecum venerat, sed apparet prohibitum ei fuisse à Patre Aprosio (corrigere ramum curvum ne prætenderis, nulla est natura quam cogat necessitas) ne me videret, servus autem Patris Aprosii, qui cum eo redibat, publicavit dictum Patrem brevi Episcopum fore. O tempora! qui sapienter admonendus esset, ne misceat ungventa qui lentem coquit, prius est ut incumbat remo, Regimen quam poscat clavi.

Scripsi 15 fortiores literas Romam, cur enim non judicor? cur non condemnor, si sum reus? à tot mensibus expectantur probationes, & non veniunt. Magnum inceptas opus, si expectas id, quod nusquam est.

21. Solantur me, quem mœror quotidianus lacerat, & conficere jam deberet, sed sæpè jam spes hæc frustrata me est, & quantò spei plùs datur, tantò ego minùs habere debeo, cùm consilium futuri ex præterito veniat, toties data fuit & sine effectu, quis scit an idem saxum non erit ulterius volvendum? & cùm incusassem incommoditatem summam ascendendi in arcem, quoties pro ambulatione exeo, responsum est, quod mihi permittatur duos equos emere, qui me illuc conducant, quasi id practicabile esset. Consulitur mihi Româ, ut petam veniam exeundi sine comitatu D. Castellani, sed ego petere id nolo, quid enim refert, absit ille vel adsit. Interim domestici mei licentiam exeundi habuerunt, sed quia tu soles meas esse aliquid putare nugas. Parvum & ridiculum fortasse videbitur, quod dicturus sum, dicam tamen vel ideo, ut rideas, quod D. Gubernator prohibuerat, ut meus Heyducus absq; (ut dicitur in vulgari) obucho exeat, terribilis enim res hoc genus armorum Italis, & timuerunt, ne totam Anconam expugnaret. Credunt simpliciores duo regimenta militum in eo includi, ille etiam ut nequam est, facit ad normam bravorum, jactat se hostes vivos rapere solere ex acie, & hoc nomen illi harpax est. Regiones difflare spiritu quasi ventus folia. Mulciber ut jactat, hæc ei arma fecit. Stratipocles quod sit, tanquam Rhodius terror hostium, si audias illius pugnas, fugies manibus demissis domum, nec scies unquam quot animas habeat?

29. Iterum scripsi Cardinali Pauluci, ut misereantur mei, & me in aliam residentiam transferant, nimis enim in tantis caloribus fastidiosa est, & enumerare omnes acerbissimas incommoditates longum esset. Res mirabilis, hac nocte vidi in somnio Regem AUGUSTUM nudum,

A.C. 1706 & terribiliter sudantem, & manè literas accepi, conclusum fuisse in consilio Suetico, ut Saxoniam intrent. Invitatus à PP. Soc: JESU, manducavi cum eis die S. Ignatij, sed malè hoc & quidem pessimè habuit D. Gubernatorem, & ego tantùm de re ista sollicitus sum, tanquam non ad me, verùm ad alium pertineat, & expostulavit cum D. Castellano, scribereq; Romam minatus est, ùt & scripsit sed non credo vitio id mihi vertendum, nullam mihi injuriam sicut (ut ille) ne Diis quidem hi, qui aras evertunt, sed malum propositum apparet, malumq; consilium, etiam ubi nocere non potuit.

Afflixit me magis relatio certa 2. Aug: quod scilicet D. Cardinalis Pauluci primo Ministerio, ad satisfaciendum aulæ Viennensi valedicere, ac alter Cardinalis subintrare debebat, nimis sollicitus sum in eo negotio, in quo meam salutem verti credebam. Interim D. Gubernator commotus meo prandio apud Jesuitas per aliquot dies me mortificavit, nihilominus id aliquid nihil est. 5tâ significavit mihi de data omnimoda libertate adeundi, & recipiendi quemcunq; voluero ex Religiosis, sic gratia altera alteram semper parit. Venit interim secretiori stylo scripta Epistola à D. Palatino Fratre meo, quam penes se servaturum se promiserat D. Gubernator, sed scio quòd missa fuerit Romā, his fluctibus absorbetur, qui per hæc maria navigat. Iterū habui responsum Româ à Cardinale Pauluci, post sinceram factam compassionem, quòd scilicet Sanctissimus sit nimis obligatus ad faciendum id, quod Nuntius ej⁹ Regi AUGUSTO appromisit, & quòd cōtētus esse possim quòd Dresda mutata sit in Anconā, sed ego respōdi, quòd ille primus carcer, non fuerit tam pro me infamis, univers⁹ enim scit orbis (nō loquor Dnis malè) quòd ibi violenta prævaleant cōsilia, majorq; premit pœna minores, & quòd ab omnib⁹ judicabar innocens, hic autē, cùm in tā stricta sum detentione, omnes suspicari debent, magni aliquid à me patratū, & levato velo istam causam cognitā fuisse, verum esse, quod inimici mei promulgabant, ut pronæ semper in pejus mentes hominum sunt, cùm nemo possit credere detineri me injustè, ubi si justitia alibi exularet, hic inveniri deberet, & cùm nullum esse mendacij debeat pretium, tamen invalescit per moras malignitas mali. A condita Polonia inauditum est, nec ullum extat exemplum, ut aliquis indefensus & inauditus condemnaretur.

Recōmendatione Patris mei Pisiarelli, qui nunquam visitat me, quin Doctiorem relinquat, accepi pro obsequio meo unum Presbyterum Italum, stante enim infirmitate nepotis mei quæ jam per aliquot dies durat, adhibere debui unum ex militibus, qui vocantur Zbiri, qui mihi dicenti Missam responderet, cum nullus ex meis id sciret. Consulendo proinde decori Episcopali, saltem in eo puncto, adscivi mihi, ut dixi, Sacerdotem commendatum pro Capellano.

EIDEM Româ 31. Decembris.

ACcipe & Româ monumentum & testem fidi, arctiq; amoris mei hanc Epistolam. Durus es nisi veniam silentio meo nunc frequentiori, non dicam largiris, sed offers. Certum porrò est, quòd si tantum facilitatis ad transmittendas, quantum otii ad scribendas, haberem, sæpius haberes literas meas, & ex earum inconstantia bene mentis meæ motum videres.

21 Septemb: venit confirmatio de succursu dato Turino per Principem Eugenium & de conflictu, cum magno Gallorum infortunio. Mareschalcus Marsin in eodem lethaliter læsus, inter manus Principis Euge-

Eugenij expiravit. Dux Auriacus versùs Pinarolum cum equitibus, peditatus autem versùs Ciuascum ivit. Paulò verò antecedenter D. Generalis Medavi multos Hasianos trucidavit. Ex Saxonia autem, jam ibi esse Regem Sueciæ scribitur. Principes Regij ad strictiorem in Königstein ducti carcerem. Fortalitiũ Menin in Flandria expugnatũ ab Anglis. *A.C.1706*

22. Locutus sum apud PP. Capucinos, ubi frequentius esse soleo & libenter, cum Cardinale, qui deplorat statum fidei nostræ. Habui Româ promissum, quod in Mense Novembri certò meam sperare debeam libertatem, sed toties spe illusus quomodo credam? & quòd Advocatus Pauperum innocentiam D. Episcopi Posnaniensis declarare debeat. O tempora! ad eum statum Episcopi Poloni, ad memoriam subsequentium temporum reducuntur! quis nunc honorem nostrum emeret vitiosa nuce?

4tâ Octobr: Venit D. Cardinalis Imperiali, quem & ego visitavi, promissumq; accepi favoris & gratiæ. DEus scit an quid certum? multi enim promittunt, & nemo promissa exequitur. Scribit Oviedo Author Hispanus, pulcherrimo modo somnia sua, inter alia vidisse se tres proceras personas quasi Gigantes & contra eas unum Pigmæum pugnantem, easdem vincentem, explicando quod hic parvus vocetur Interesse, & hi tres Gigantes Caro, Dæmon, & Mundus. Mediolanum jam cessit Principi Eugenio, quamvis arx defendere se velit. Lipsia reddidit se Regi Sueciæ.

6. Habui à fratre meo, quòd modica sit spes libertatis meæ, nisi à Rege AUGUSTO veniat aliquid in favorem meum. Quòd necessariò fieri debeat nomine meo Manifestum, in quo monstrem, & palàm faciam innocentiam meam, sed quia hoc multi omnino læderentur, nunquam id faciendum reor.

7. Visitarunt me certi Patres à quibus didici, tres esse vias Romæ, quæ ducunt ad templum S. Petri, prima argentina sic vocatur platea, altera coronara, tertia longara, quasi diceret, tria esse media assequendarum ibi dignitatum, aut per argentum, aut per devotiouem, sive ea sit vera, sive ficta, aut per longam patientiam, per gubernia, nunciaturas &c. &c.

Tandem die S. Theresiæ singularis Patronæ meæ sacro, venerunt literæ Româ, in quibus motus justitiâ ipse Pontifex ordinat, ut ex arce exeam, totaq; civitas Anconensis mihi carcer fiat. Non tamen exire me permisit D. Gubernator antequam subscripsissem scriptum certum in omni forma memet obligando, quòd non movebor, & ad quamvis requisitionem redibo retro, vel ibo, ubi me voluntas ducet dirigentis. Libenter eo modo quo volebat subscriptam chartam dedi, neq; enim istic, nec alibi inveniet, quisquam in me, nisi ad quod & natales, quæ mihi non mentiuntur, & character, quem maculare minimè ullo pudore digno vellem, facto ducunt non invitum, monstrabo semper palàm, quî genus unde domo? & sic in domo Paræciæ S. Marci quanquam in civitate commodius esse potui, sæpe incommoda non sunt, quæ creduntur esse, residentiam meam fixi. Fuit hic conventus antecedenter Crucigerorum, sed ab Innocentio X. in Parochiam transformatus.

23. Tulit nobis posta de conflictu 28 Octob. Regis AUGUSTI cũ Suecis, & quod Generalis Mayderfeldt conflictum hunc in partem suam pessimum habuit, omnes enim qui sub ejus imperio erant perdidit Suecos. Dulce est spectaculum hostem ex beato cernere in clades datum, hostibus nocere si cupias tuis, lex nulla prohibet. Dnus Palatinus

A.C. 1706 nus Kijoviensis Potocki, & Dnus Culinæ Præfectus Tarlo cesserunt victoribus, & primus cum uxore & filiis incarceratus, contra conventionem hanc, quam nomine Regis D. Generalis Brandt fecerat, habens commissum pro eo manu ipsius scriptum.

28. Accepi Româ adhuc, quod fuerit congregatio supra meam materiam deliberans, post quam finitam indixit silentium & secretum sacri officii Sanctissimus. Tandem

30. Venit notitia de pace conclusa inter Regem Sueciæ & AUGUSTUM, in qua cedit Stanislao Regnum, retento tantùm titulo Majestatis.

1mâ. Decembris habui Româ impeditam fuisse Congregationem à Regina, sub spe melioris meæ conditionis sed quod differtur, affligit animam, spes interea tamen datur, quòd dum Cardinalis Spada redierit, & processum reddiderit, negotium meum finiri poterit. Sperant fortè aliqua contra me documenta, quod supra spem est, sed non invenient id quod inveniri nequit. Cum verò confirmetur ubiq; pax inter Regem Sueciæ & AUGUSTUM, quod Principes Regii proximè eliberabuntur, res meæ incipiunt melius ire, & scribitur Cardinali D'Asti, quòd ego vincere debeam causam ante Decretum.

12. Appulit in navi Veneta incognito Cardinalis Spada. Mansionē accepit apud PP. Jesuitas, fui apud illum, & quatuor horas in Anticamera expectavi, tandem admissus, dum volui in negotio meo aliquid dicere, nec audire quidem ipse fortè propter conscientiam, & præ pudore voluit. Sinistri animi auris nunquam est dextra. Promisit interim obsequia sua. Abit 14ta, & nos cum D. Gubernatore ad Abbatiam Clarevallensem ivimus, ubi ab Abbate Regulari, Princeps enim Lotharingiæ Commendatarius est, civilissimè excepti. Jam reliquerant hanc Abbatiam Religiosi Cistercienses, quando sub Gregorio XI Commendatario cesserat, sed pòst sub Pio IV. redierunut, Ecclesia magna est, statua crucifixi miraculosa, & Religiosi revera boni.

16. Misit ad me D. Cardinalis Equitem Paldolphini suum Cameræ Præfectum, cum literis D. Cardinalis Pauluci. Quid datur à Divis felici optatius hora? ubi declarat voluntatem Pontificis, quòd scilicet libertas mihi relinquatur omnimoda, vel manendi Anconæ, vel veniendi Romam sub iisdem ligamentis, hoc est ut Roma carcer sit. Sapere isthac ætate oportet, qui sunt capite candido, ergo provisis quæ tempus monebat, iter statim resolvi, neq; mihi ullus obsistet amnis, neq; mons, neq; si mare esset in via, solem libenter feram & sitim, citiùs ventis properabo. Quia ut animus in spe atq; in timore usq; ante hac attentus fuit, ita postquam adeptus quod sperabat, lassus & cursu confectus stupere non debet, sed beatæ spei initia celebrans properare quò fortuna vocat. Scriptâ proinde epistolâ Cardinali Pauluci & securitate data, in spatio trium horarum expedivi me, & conductus duobus milliaribus Italicis à D. Gubernatore & aliis amicis veni Lauretum, & cum in hospitio essem, visitavit me D. Gubernator Spada, enixè petens ut in Palatium descenderem Apostolicum, sed me absolutè excusavi. In crastino ergo, hoc est 17ma post absolutam in Capella devotionem abivi per postam veredariorum more, transivi Maceratum, Tolentinum, Valcimaram, Savarolam, pontem de la Trave, & veni noctu Fulinum. Pluvia interim maxima erat.

18. Transij Spoletum, Stretturam, Terni, Narni, Utricoli, & in Civitate Castellana pernoctavi.

19.

19. Autem sumpto prandio in Castello novo veni Romam circa horam quartam, ubi occurrit mihi ante portam populi frater meus, & aliqui mei. Vix in domo eorundem constiti, statim misi ad Cardinalem Pauluci, & Reginam cum denuntiatione adventus mei. *A.C.1706*

20. autem misit ad me Regina, quasi mentem Pontificis explicando, ut in aliquo Conventu consistere, quod & ego libens facerem, quamvis videtur, quod strictius teneri debeam Romæ, quàm Anconæ, & improperia improperantium possent cadere super me. Sed tandem.

21. Accepi schedulam à Sernma Regina, ubi jam integra permissio data est, ut insimul cum fratre meo manerem. Fuit hoc vesperi Cardinalis Barbarini apud meam cognatam, ubi & ego habui honorem videndi magnum hunc Cardinalem, & recipiendi securitatem protectionis ejus, audiviq; jam processum examinari, & si nondum in manu, tamen præ manu est, & spero quòd omnis res brevi in vado erit.

23, Cum rogassem ut possim assistere in Ecclesia sub tempus homiliæ die Natalis Dni, id mihi denegatum, nec qua via sententia mutari possit scio, quamvis aliqua facilitas Pontificis fiduciam dabat.

24. autem aliquod bonum pro me necesse est evenisse, venit enim ad me Comes Saint Martin nomine Pontificis cum beneplacito, quòd possim incognito audire homiliam, & quod ille ducere me sit jussus. Rumpantur iniqui, vicimus! opperiri futura & præsentibus frui, pro solatio habemus.

25. ex præscripto ejusdem in peruca & in pallio rubro, in destinatum locum ubi videre & audire possem ductus, vidi protunc & Principissam Bernardinam cognatam Pontificis, & filium ejus Annibalem. Erigebam vacuas aurium ædes, audivi ex ore quod legebam ante in scripto. Quo zelo, quo affectu, quâ gratiâ ad ædificationem, ad commotionem, ad miraculum, facilius tu cogitabis, quàm ego exprimerem, & nolo perfectum imperfecto minuere, vel destruere stylo. Post ceremonias redii & vesperi fui apud Sernmam nostram Reginam, ubi sum summâ exceptus bonitate. Interea.

27. Præcustoditionem aliquam habui, ut aliquando fit, quod maxima de nihilo nascatur historia, quòd aliquæ personæ minus affectæ, & ut læta apud plerosq;, ita apud quosdam sinistra simus fama, tanquam insultando murmuraverunt contra id, quod incognito fuerim in templo S. Petri, sed ut malè agere res plena est periculi, plena anxietatis, ita dum nihil egerim, quod egisse me pudeat, vel pœniteat, dum ex mente id factum Pontificis, loqui cessarunt, abacta procul falsarum rationum caligo, & malitiosæ interpretationis fumus abscessit, excusavit scilicet præsumptionem meam authoritas imperantis.

RELATIO CONFLICTUS AD CALISSIUM 29 Octob.

REX castra metatus sub Siradia, auditoque Suecos sua fixisse sub Calissio, extemplo relictis curribus tam exercitûs Saxonici quàm Moschovitici die 26 substitit sub oppido Stawy milliari distante Calissio, quo jam Duces exercituum Regni Poloniæ cum castris venerant. In crastinum die 27 manè movit Regia Mtas sub Calissium ibiq; recognovit situationem loci, & hostem, qui Civitatem inter & Villam Ecclesiasticam armatus in acie aliquot diebus stetit, habens à tergo fluvium Prosnam. Castra verò in Civitate & penes Civitatem ad fortalitium, Die 28. præsentis transierunt fluvium Prosnam exercitus Saxonici sub Chmie-

A.C.1706 Chmielovo, Moschi sub Stobna, exercitus verò Regni Poloniæ post Saxonicum. Milliari ab hoste stetimus totâ nocte in acie ordinata, tandem in crastinum 29 Octob: ordinatis Cosacis, à Civitate & D. Smigielski disposito, ut cum sua divisione à tergo invaderet hostem pariter nobiscũ, movimus contra hostem habentes faventem nobis ventum, extendebatur acies ad Villam Ecclesiasticam sinistrâ alâ, in qua milites Saxonici in duas lineas dispositi stabant. Dextram verò alam & corpus Moschi in tres dispositi lineas tenuêre. Exercitus Regni Poloniæ bifariàm divisus ad alas positus erat, à dextris Dux Campestris Regni Poloniæ, comitantibus eundem Castellano Kijoviensi, Ensifero Regni Poloniæ, Dorpowski, Ribinski, Cinski, Zahorowski, à sinistris verò Dux Magnus Regni Poloniæ, cui assistebat Princeps Janusius, Palatinus Cracoviensis, Palatinus Lublinensis, Bruchowski, Olizar Capitaneus Belzensis, Kalinowski, Granowski, cæteraq; alia vexilla adducebant. Dextra ala in qua steterunt Moschi Princeps Męzyk, post eum Rhen, Baur, Flugk, & alij Generales Moschovitici. Sinistræ alæ in qua Saxones subsistebant, primam lineam tenuit Generalis Brant, subsequebatur eundem Schulemburg & Holland, alteram lineam Generalis Pletz, post quem Milkau & Brantstein Generales Saxonici ordinabant. Tormenta autem in ala sinistra, in corpore Moschorum ac in dextera ala tredecim posita erant. Itaq; promovimus castra adversarios versùs, qui duabus lineis Calissio ad milliare integrum se extenderant. Dextram alam duxit Palatinus Kijoviensis, in comitatu castrorum Præfecti Culinæ & Metatoris Regni, sinistram alam Sapieha M. D. L. cum Notario Campestri Regni & cum Capitaneo Bobroyscensi. In corpore verò cum militibus Polonis Equitatûs & Gregarij, Exercitus Sueticus sub regimine Generalis Leytmant Maderfeld, qui exercitûs sui, ut ipse retulit, habuit septem millia, nimirum 26 turmas equitum & sex legiones peditum interpositis equitibus. Exercitus autem adhærentium 12000 numeravit. Hora quartâ post meridiem in colle magnæ palnitiei congressi sunt exercitus utriusq; partis, & post explosum ab utrinq; tormentorum salve, irruerunt Sueci magno impetu in exercitum nostrum. Sequebatur Triarius miles Regiæ Mtis, quem in fronte præibat Gardia, Generalesq; Sampold & Gospod eundem duxêre. Superato igne hostili strictis gladiis fregêre aliquot turmas Stanislai equitatus, cujus ordine confuso simulq; per equites Polonos alæ dextræ adhærentium Sueticorum viribus confractis, iidem Triarij milites à tergo sequebantur Suecos in Moschos & Saxones magno furore involantes, represserunt eosdem, sed Moschi & Saxones recollecti, iterum aggressi sunt adversarios. Moschi incessanter tormenta explodendo fortiter restitêre, nec vires animosq; suos infringi sunt passi, nam quotquot vicibus Sapiehana vexilla illos aggredi tentabant, toties eis cohortes Exercitûs Regni Poloniæ dextram alam tenentes auxîlio præstò erant. Ad extremum equites Poloni adversæ partis sunt conversi in fugam, quos insequebantur nostri. Equites deinde Suetici sustinere non valentes impetum, fugæ secuti consilium, relictis in acie peditibus erupêre, qui post diuturnum & strenuum conflictum, à nostris tamen circumcincti in majori parte cæsi sunt, turmæ scilicet ex Gallis & Saxonibus sub Wschovia acceptis excisæ: Uni tantùm turmæ Sueticæ, quæ deposuit arma, vitæ data est indulgentia. Et sic completã victoriã de hostib⁹ DEo opem ferente reportavimus; quos viis varijs fugientes quousq; poterant nostri in seram noctẽ persequebantur, præsertim Szmigielski cum sua divisione omnes excidendo, plurimi tamen fluvij gurgitibus

sunt

sunt absorpti. Duravit conflictus hic horis duabus inter assiduos ignes. A.C. 1706
Vexilla 20. Polona ac Suetica, inter quæ cataphractum & loricatum Dñi Notarij Campestris Regni, victas dedêre manus D. Ensifero Regni. Generalem Maderfeld, Colonellos, Miller, Horn, Marsal & complures officiales Sueticos Moschi in captivitatem interceperunt, quos Princeps Męzyk antequam subderentur inter debitam gratulationem cessit R. Mti. Regia verò Mtas vulneratos, scilicet Colonellum Horn aliosq; medicæ chirurgorum curæ comisit. Tormenta bellica hostium 10, vexilla Suetica & Polonica complura; tympanorum paria aliquot decem accepta sunt. Cæsorum in acie ex parte Suetica ad tria millia numerantur, ex nostra autem parte circiter 120 Saxones, Moschi 230, Poloni circiter 100 cecidisse comperti sunt, inter quos D. Jachowski Colonellus militum Gregariorum Polonicorum, Gierzdow Colonellus Saxonicus, Colonellus Moschorum & alij Officiales aliqui. Vulnerati non pauci maximè ex Moschis, contra quos maximam potentiam Sueci impenderant, volentes eos perfringere. Quia verò Palatinus Kijoviensis cum Præfecto Culinæ Regni Poloniæ & alijs cohortibus sese receperunt ad castra sua, sexcenti verò Sueci ad civitatem confugerunt, oppugnare verò eos propter seram noctem erat difficile, ideo Mtas Regia legionibus suis quatuor, sex verò Moschoviticis cingere eos mandavit, ipsa verò in loco conflictûs sub dio cum exercitu mansit. Interim Palatina Kijoviensis & Notaria Campestris Regni Poloniæ salvando vitam suam prolisq; suæ, expedivit Ablegatos ad R. Mtem clementiam implorando, uti etiam facilè placabilis Princeps illam impertitus est per Generalem Brandt ad eas ordinatum, dummodo se in discretionem ejus committerent, quod ipsũ & ipse Generalis Mardefeld literis suis persuasit. In crastinum horis matutinis Generalis Brandt recepta submissione Palatini Kijoviensis & Præfecti Culinæ Regni Poloniæ, Colonellum Skorzewski & alios complures Officiales adversæ partis, Palatinam Kijoviensem cum sua prole, & Notariam cum curribus omnibus sub comitatu Saxonico eduxit ex castris. Milites verò eorum 20 vexillis comprehensi in castris subsistentes, pariter residui gregarij, equitesq; receptis armis vitâ donati sunt. Currus eorum ad 5000 numerati sunt, qui & universa castra exercitui in prædam cesserunt. Circa meridiem etiam Sueci in civitate degentes ad currus suos victuales, commiserunt se discretioni Regiæ Mtis, quibus pariter arma recepta sunt, debito in civitate præsidio (ne fortè cives spoliarentur) posito. DD. Dapifer M. D. Lit, Notarius Campestris Regni Poloniæ, & Castrorum metator, Capitaneus Bobroyscensis cum compluribus equitibus evasêre. Ex quibus Notarius Campestris misit nunciũ implorando clementiam R. Mtis. Palatinus Kijoviensis verò cum Præfecto Culinæ Regni Poloniæ & alijs adhærentibus capti, quorum ad 6000 inter varia vexilla numerantur, manent hucusq; accepti in assecurationem. Generalis Maderfeld cæteriq; Officiales, quorum indies plures adducuntur, & non minus gregariorum militum sub custodiis R. Mtis reperiuntur. Verbo: dextra Domini fecit virtutem, cùm superbos hostes certas sibi ominantes victorias delere nobis concessit. Omnis enim potentia eorum in Polonia conculcata, & vix paucus Suecorum numerus, manus nostras in Silesiam profugus evasit, alij partim cæsi, partim capti, pro successu Eucharisticon cecinit Victor exercitûs. 30 Octob: ipse Rex Seren: in exercitu Regni Poloniæ adfuit sacro Illust: Episcopi Cujaviensis. Te DEum laudamus decantatum, exercitus verò Polonicus omni genere tubarum & machinarum applausit.

UNI-

A.C. 1706

UNIVERSALE REGIS AUGUSTI die 2. Novemb.

Invitatio ad unionem

OMnibus & singulis quorum interest, peculiariter tamen omnibus in genere, cujuscunq; status, gradus, & conditionis adhærentibus, Fautoribus, & omnibus adversæ partis Sueticæ adjutoribus notum facimus. Non sine graviore cordis nostri vulnere recogitare mala possumus hujus Reipublicæ; nam Patris curam animumq; gerimus & hunc in finem vitam, honorem, & fortunam nostram, mille dispendiis & periculis objicimus, ut illam etiam infelicitate nostra reddere possimus felicem, & eò magis urit intima præcordia dolor, quòd tantarum ærumnarum causa non tam judicari debeat externi inimici præpotentia, quia hæc pridem tum temperari, tum reprimi potuisset; quàm veriùs interna dissidia, inimicitiæ, diffidentiæ, diversa partium studia & eotenus nonnullorum protensa ambitio, quæ in lucro reponeret si in adeptione finis sui regimen nostrum proterere & sepelire posset, & bene sentientium nobiscum vitas & fortunas pessundare, ut idem supremus Patriæ esset Hectorisq; dies. Et ecce recenti modo & utinam non memorando aliquando exemplo nonnulli ingrati hujus Patriæ filii in campis Calissiensibus exhibuerunt Pharsaliam, contulerunt cognatas acies & qui Patrijs armis uti debebant in vindicias & defensionem Orthodoxæ fidei, dignitatis nostræ, legum, privilegiorum, & libertatis, temerario & nefando ausu conjuncti inimico, augendo & efferendo vires illius contra nos & Rempub. constiterunt. Et quantumvis DEus venit tantis ausibus ultor, & verso in Authores funesto exitu victoriam nobis integram pro solatio dedit, noluimus illa uti in vulnera & cædes malorum civium, quinimo cohibuimus exercituum nostrorum victorem gladium, ex quo non alia commoda, nisi pax, tranquillitas, & salus universorum nostris quæritur armis. Hinc volentes quàm primùm dissipatos honoris nostri & Patriæ adversarios in integrum Reipub. corpus colligere & readunare, & ut quàm maximè decorà verticem nostrum distingveremus coronà civicà, ob servatos cives ultimariè monemus & hortamur omnes Paterno amore quovis titulo & prætextu, adversæ potentiæ adhærentes intra vel extra Regnum manentes, ut intra sex septimanarum spatium à data præsentium computando ad cor reduces, ad nos, personaliter cum signis suis & comitatu, vel omnes simul, vel singuli revertantur, certi in accessu suo de nostra benignitate, indemnitate vitæ, bonorum & honorum, in renitentes verò & contumaces absq; ulla ulteriori clementia severa legum & armorum executione, tanquam contra nostros & totius Reipub. hostes, nos progressuros declaramus. Interea ut hoc universale nostrum citiùs in notitiam deveniat, commendamus ut per districtus & Paræcias publicetur, ac pro meliori fide propria manu subscripta idem sigillo nostro muniri fecimus. Dabatur Varsaviæ die ut supra.

UNIVERSALE

Adami Nicolai de Granova Sieniawski Comitis in Szkłowia & Mysza Palatini Bełzensis Supremi Exercituum Regni Ducis sub Opoczno 14. Octobr.

NOtum sit omnibus cujuscunq; conditionis, præeminentiæ & status hominibus, præsertim hujus communis Patriæ nostræ concivibus, maximè autem Illustrissimis, Perillustribus, Magnificis DD. Senatoribus, Dignitariis, Curatoribus, & toti nostro Equestri Ordini non coactè & maximè sub signis privati authoramenti existenti, cum delatione fraterni mei affectus, per hoc Universale per modum manifesti, considerandum trado. Non me in particularem & profundam

dam immittere disquisitionem, quæ fatales Patriæ nostræ constellationes explicuerunt nobis cognatas acies, & cogunt in prælia domesticum ciere classicum, an indiscretus patrii juris zelus, & pejora morbo remedia? an privatæ passiones, an vindicta, aut spes, an commodum & multis utile bellum? Præparet quivis in scrutinio conscientiæ suæ Deo & Patriæ aliquando reddendas rationes. Nec ad stateram reflexionis accipio examinandum, in quam lancem salus populi, honor gentis, & in quam ultimæ ruinæ consequentia, & sub jugo externæ potentiæ infame servitutis pretium imponendum sit, cum hoc me solùm manifesto, quòd ei parti firmiter adhæream, & dum vita superstes, adhærere non desistam, in quam me unanimis & liberæ tunc Reipub. cōmunis voluntas collocavit, cum dominaretur ille, qui per electionem sine suffragio externorum armorum impositus acceptatus est, & per coronationem in throno collocatus, per generalia pacificationis comitia arces patefactæ, quem mundus universus Regem agnoscit, potestas Ecclesiæ cunctis adoranda, nexu & obligatione indispensabili facti juramenti sustinet; ac proinde qui non est nobiscum, est contra nos, ideoq; horrescit animus ad solum nomen belli domestici, quoniam & profunda, ac curatu difficilia solent esse civilis belli vulnera, & infallibiliter proprio prius satiaretur sangvine, qui fraternum sitiret. Proinde in tractu suscepti belli nostri contra hostem præmitto faventem persuasionē & petitionem, invitando cognatas aquilas universas & singulas ad nidum suum ad castra Kwarcianorum, invito ad mutuam defensionem Patriæ jam in ultimis gradibus ruinæ positæ & ad suscipiendum quemlibet revertentem ad viam salutis publicæ pando cor, in amplexum expando manus cum plena amnistia anteactorum, quam etiam à tota Repub. approbandam fore, in me suscipio evictionis provinciam, & præterea ipse Rex Serenissimus D. N. Clement. jam paterno sinu offert clementiam. An non jam palàm sunt omnibus tam clara documenta, quid intendat hæc fatalis amicitia & protectio Suetica pro nomine defensionis & reparationis libertatis. Cardinalissimæ leges liberæ electionis sub hastam iverunt militarem sub assecuratione conservandæ publicæ & privatæ fortunæ, in omnibus Palatinatibus tot pagos Vulcano consecrarunt, præcipuum objectum nostrum est conservatio sanctæ fidei, Nobis spectantibus prophanatæ Ecclesiæ, ornamentis suis spoliatæ, Sacerdotes & DEO consecratæ personæ odio fidei violenter tractatæ, prout triste hujus recens est exemplum, cum propter conversionem hæretici ad fidem Catholicam Religiosus ad furcam damnatus est, & quidnam tam sacrum & pretiosum est in Patria nostra, quod protegens hæc dextera malitioso ausu cum expresso mandato non profanet? Si quis illuditur fortunâ, quam hæc potentia nunc velut loro ducit, spectet extremam fortunæ volubilis rotam. Plenæ historiæ, nec extra hominum est memoriam, quòd nullibi magis alternante saltetur choro quàm ad sonitum Martialis musicæ, etiam in Annalibus Sueciæ facile est legere utriusq; fortunæ documenta. Sperandum in Deo, causa jubet melior Divos sperare secundos. Si autem ita pertinaciter partium studia, & impersuasibilis est ira, hæc inclyta Pælopis domus ruat vel in me, dummodo in fratrem ruat, lavo tempestivè manus & conscientiam meam, quicunq; occasio erit effusionis sangvinis fraterni, sit ipsi in damnationem. In quo coram Deo & mundo manifestor, quòd illis solummodo, qui privatas injurias aut commoda publico nolunt donare bono, crimen erit & me fecisse nocentem &c. datum ut supra.

A.C. 1706

A.C. 1706

COPIA LITERARUM STANISLAI I. REGIS POLONIÆ AD Serenissimam Mariam Casimiram Reginam Poloniæ.

Eliberatio Principum Poloniæ.

INeffabilis, & nunquam satis deprædicanda bonitas Omnipotentis DEI TER Optimi Maximi post conclusum non ita pridem hic in Saxonia cum Serenissimo AUGUSTO Rege Electore Saxoniæ pacis tractatum plurima nobis præstitit gratiarum suarum magnalia, sed inter hæc illud maximè præcipuum, quòd non priùs liberam nobis ab Antagonista cum sceptro concessit coronã, quàm ut decora orbis Poloni pignus omni pretio majus per sæcula nunquam satis deplorandi Sermi JOANNIS III. Regis Filios Principes Sernmos in maximum Mtis Vræ solatium liberos nostris cerneremus oculis; quam scilicet adeo desideratam, & gloriosam libertatem non cum sola Regia Corona, sed cum ipsamet vita nostra, prout in æquali lance ponebamus, ita dum in hoc jam exoptatus vota nostra adimpleret effectus, idq; per efficacissimam, & in universum orbem Serenmi Regis Sueciæ resolutionem & applicationem gratulamur Mti Vræ, quòd post dilatam tanto tempore non sinè ingenti tædio expectationem in brevi DEO adjuvante hos materno licebit amplecti pectore, & corde, qui illud hucusq; sustinere, & innoxia ex parte sua afflictione replere debuerunt. In qualemcunq; recompensam dolorum, & honoris id reputando: quod duobus Regibus in vindicandis, educendis, atque in suas manus recipiendis descendere in Saxoniam fuerit necesse. Quemadmodum autem hic supra modum gravis, & domui Serenmæ injurius extitit casus, ita in eodem sit ultima in omne ævum quarumvis infelicitatum periodus. Nos verò primordia Regni nostri sic feliciter pacificati non solùm Mti V. deferimus; verùm insuper exhibemus gratam ejusdem beneficii memoriam, & amorem; minimè dubii, quòd, ubicunq; se se obtulerit occasio, Mtas V. monstratura sit nobis non solùm dignissima antecessoris, verùm præstantissima, atq; amantissima, nostri, & Patriæ Inclytæ mater. In cujus spem habet in commissis à nobis, Rndus in Christo Pater Episcopus Livoniæ, quatenus dependeat in omnibus à consummata prudẽtia, & arbitrio Mtis Vræ. Cui &c. Datum in Leisnick in Saxonia die 20 Decembris Anno 1706. Regni verò nostri Anno tertio.

LUDOVICO ZALUSKI EPISC. PLOCENSI Vratislaviâ 6 Maji.

OBlivisci me fecit Dnus omnium amaritudinum, omnium fatigationum in itinere, dum jam Vratislaviæ, tanquam in vicino Patriæ meæ loco, constiti, ubi multos inveni residentes; ex præcipuis Palatinus Kijovien: qui non dormit, neq; dormitat, cum vxore; Episcopus quoq; Kijoviensis Gomolinski, qui jam nominatus Posnaniensis à Stanislao declaratus, cui magna spes est futuræ felicitatis, ac planè fiducia, Princeps Mareschalca Regni manet hic quoq;, sed eam non visitavi, nec visitabo, multa enim didici, quàm sit mihi infensa, deprimi virtus potest, opprimi non potest, loquitur malè hæc bona Princeps, quia nescit benè. Principes Alexander, & Constantinus Regii sunt hic quoq; præsentes. Narraverunt nobis, quomodo invitati à parte Stanislao contraria, ut de Regno Poloniæ seriò cogitarent, dum id Regi Sueciæ communicarunt, pessimè id accepit, & nec audire voluit. Habui etiam informationem de assecuratione quadam, quam Stanislaus ante Eelectionem suam Principi Alexandro in favorem domûs suæ dedit; nihil est, quod malim, quàm me & gratum esse huic domui, & videri, quanquam mihi ad remunerandum illis nihil suppetat præter voluntatem; moriar beneficio Serenissimorum Patris, & Matris impar, ideoq; infelix

infelix, sed non ingratus. A.C. 1706

Invitatus sum in Saxoniam, sed, quia nondum planè sanus eram, non nisi 3. Aprilis movi Vratislaviâ, obvium post ultimam postam habui Episcopum Culmensem, qui post contestationem affectûs Regis, & Regiæ Matris persuadebat mihi propria voluntate, & ore eorum locutus, ut ab exercitio sigilli abstineam, propter rationem, ne Confœderatio Varsaviensis debilitetur: quamvis dixerit, quòd Regni sigillum cum inconcussæ fidei sigillo hactenus tractaretur: offerendo mihi Archi-Episcopatum Gnesnensem (tam sæpè parùm refert inter dona, & damna) quia D. Szembek Rex Sueciæ non vult, & D. Zielinski in Moscua exulem, jam eidem renunciâsse certum est; æquore turbato præstat demittere vela; persuadendo insuper, ut Romam omnibus, quascunqꝫ voluero, expeditionibus munitus redeam. Risi ad has propositiones, bonus animus in re mala dimidium est mali; bonum est formicæ absqꝫ alis, quanquam mihi graves erant, indifferenter tamen respondi: nam dissimulandum credidi. Quomodo ego acceptare potui Archiepiscopatum, cum omninò ex mente Pontificis persuadere debeam, ut in possessione sua, qui est ab eo declaratus, maneat: qui vivendi novit artem, cedendi etiam novit opportunitatem. Die 7mâ in Lesznik comparui, ubi tenerrimè ad speciem exceptus, sed in re adverti intentionem stabiliendi omnino Joannis Jabłonowski Palatini Russiæ in exercitio Ministerii mei, quod ego ipsemet, cùm sim minimè ambitiosus, minimè in rogando molestus, libenter fessus aliàs vanitatibus mundi dimitterem, modò dimittar ad tranquillitatem meam, & Episcopatum à tantis contributionibus liberum faciam.

In crastino multis contulit mecum Mater Stanislai, petenti stipem porrigens stipitem persuadendo de Archi-Episcopatu, sed ego (nil verita veritas) firmiter, constanter, & irrevocabiliter respondi, nullatenus me illum acceptaturum, quinimò persuadebam, rationibusqꝫ plurimis idipsum deducebam, quòd voluntati Pontificis absolutè deferendum esset, qui jam in publico Consistorio expeditiones istas ratas habuit, nec quisquam potest ullo tempore sperare, ut hæc immutari aliquomodo possint.

Interim Stanislaus magnis juramentis me securum reddere voluit, quòd omne impedimentum circa Ministerium mihi restituendum veniat ab Aula Suetica, quod absolutè Thesaurarius Sapieha abnegavit, formalia Regis Sueciæ dicendo: faciat, quòd Rex Stanislaus vult, ego non curo, an non licet ipsi facere, quod libet? Cæterùm ego quidquid sit, quidquid non sit, fero æquo animo, ac fortiter; quid enim nisi vota supersunt?

Scripsi Romam relationem faciendo eorum, quæ audivi, aliquot post dies Rex Stanislaus abiit ad Regem Sueciæ, Sed ego mansi, & interrogatus, quid desiderarem, petii libertationem Varmiæ, quæ hactenus sub jugo servitutis gemit.

Insinuavit mihi idem Stanislaus, ut ad Aulam Sueticam recurrerem, pro restituendo mihi Ministerio, sed ego Deos alienos me nescire colere nec tumidè, nec timidè respondi, nec velle unquam extraneo judicio justitiam causæ meæ judicandam committere.

Redux Stanislaus attulit mihi libertatem à Rege Sueciæ redeundi, & manendi in Varmia, quod signum erat dimissionis meæ, quam ego libenter, & quidem libentissimè habebo, cùm videam Palatinum Russiæ omnino velle Principis ore loqui, dilatando philacteria sua, & magnifi-

A.C. 1706 gnificando fimbrias intendat regere Aulam hanc: Deus ipsi propitius sit; ventis adspirent vota, & ego per invia, & invita fortunæ eluctatus libens tranquillè, privatusq; vivam secedendo à rebus etiam meis, imò etiam à me ipso; in occulto jacebis, cùm te maximè clarum voles, an parum habebo, si non algebo, non esuriam, non sitiam; plus Jupiter (ut ille dicit) non habet. Spes enim benè meritorum langvet, cùm majora præmia adipiscuntur imeriti, & benemeritorum opera parvi penduntur.

Tandem quia appropinquabat Pascha, manendum mihi Lesznicij pro festis statui. Proposuit mihi Rex, quasi id in satisfactionem meam esset, ut Varsaviæ manerem sub illud tempus, quo ille cum Rege Sueciæ in Moschoviam ibit, & totam molem negotiorum cum comunicatione Mareschalci confœderationis sustineam.

Sicut Jacob vidit Angelos ascendentes, & descendentes, & conclusit esse domum DEI, quia de culmine non vi pulsi, sed sponte descendentes, legunt alij decedentes, sic Stanislaus noster libenter haberet, ut ego sigillo, Prependovius Thesauro, Dąbscius Scipione voluntariè descenderemus, in alios dignitates hasce transferri cupiens. Homo proponit, DEus disponit: in memoriam mihi venit locus scripturæ: aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus. Dicit autem Dñus DEUS: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris populus meus.

Itaq; id, quod proposuit, nec velle, nec facere me posse respondi, nisi restitutus in integrum, & in Ministerio, & in possessione Episcopatûs mei liber ab omni contributionum genere declararer, sed vix hujus voti spes fuit ulla mihi.

Die Jovis magno relationem habui, quomodo Princeps Mater Regis multa dixerit Palatino Russiæ, qui crescere vult per injuriam meam; magnam propter illum oriri, & orituram invidiam; & non sunt ferenda unius augmento plurium detrimenta; virtute ambire oportet, non favoribus. Ad me etiam missus Pro-Cancellarius Litvaniæ Szczuka, cui maximas egi gratias, majores etiam habui, cùm sim minimè ambitiosus, ut inveniret mecum media satisfaciendi mihi, etiam quæ utilitate prosunt, novitate conturbant, sed post multos discursus non aliud justius erat, nisi restitutio mei officii in integrum; ego jacto in DEum curam meam, & ipse me enutriet; cùm me consumptum putaverint, faciet DEus, ut iterum oriar, quanquam mihi fastidium est omne fastigium. Accedit, quòd nunquam sub sigillo meo pressa libertas est, nunquam innocentia ingemuit.

Die Sabbathi magno venerunt duo Cursores Româ reduces, cum declaratione, quòd Papa nec Electionem, nec Coronationem Stanislai, & nec quidem Abdicationem Augusti approbare potest; unde Rex Stanislaus ita exarsit, ut nobis, (qui bonâ fide DEum colit, sacerdotes amat) palàm minaretur Episcopis ejiciendos nos ex Senatu, sed ego (livore nemo judice fit nocens) palàm in faciem restiti, & dixi; dum furor in cursu est, currenti cede furori, rem hanc esse absolutè impracticabilem; qui exasperant, non exaltentur in semetipsis. Consilium erat pòst privatum me excluso, quia malui aures offendere loquendo, quàm veritatem tacendo. Tandem conclusum, ut mihi precibus, minis, & omnibus rationibus persuaderetur, ut iter Romam omninò arriperem, sed ego nullatenus me id facere posse, & velle respondi.

Quantas mortificationes super mortificationes habuerim, exprimere

mere non possum, tot invidiæ, malevolentiæ, obtrectationes, simultates, apertæ inimicitiæ ita me circumdederunt, ut vix hiscere potuerim, sed illa infelicitas non fregit, quem nulla felicitas unquam corrupit. *A.C.* 1706

Interea jam me relicto omninò persuadere voluerunt, euntes in adinventionibus suis, & inclinantes ex hoc in hoc, ut Palatinus Czerniechoviensis Frater meus hanc legationem in se susciperet. Disputavi diutiùs, sed ut prætextum redeundi Vratislaviam haberem, persuasurũ me eidem, ut in hoc obsequio non se excusaret; Iter etiam ad D. Nuntium Piazza in Troppau residentem uti petebant facturum me promisi, modo licentiam abeundi omni meliori modo habere potuissem.

28. Iterum ad Aulam Sueticam cum Rege eundum mihi erat, ut meliorem, & favorabiliorem expeditionem pro Varmia haberem. Eodem tempore fuit etiam Dux Milort, Malboroug, credidimus recognitionem illum ab Anglia attulisse, sed de illa tam citò dubitatur.

Comparuisse etiam Dñum Jelec cum propositionibus ab illa parte dicitur: Consilium à me petebatur, acceptandúsne, an rejiciendus? Acceptandum ego credidi; Utilia sectanda essent, non futilia, ne sint; unus ædificans alter destruens; Minùs prosunt externæ amicitiæ, ubi non est pax domestica. Hinc arbor, quæ non admittit ventos, & imbres domestico vermiculò corrosa cadit; Et majus emolumentum ex accessu illius partis, quàm ex recognitione exterorum Principum proventurũ repræsentavi.

Petii interim Regem, cassationem Privilegiorum mihi subscriberet, cùm illa, quæcunq; Rex AUGUSTUS Domui meæ contulit, sicut Vielunen. Raven. Inovladinen. Capitaneatus inter alios Rex STANISLAUS distribueret. Denegatum & id, & ego Privilegia parata in ignẽ projeci non sine ingenti dolore. Interim 3tiâ Maji (extorserunt enim pondera vocem) protestatus coram Episcopo Culmensi, & Procancellario Szczuka de oppressionibus meis, & injuriis, quòd arcear ab exercitio Sigilli; Tantúmne aliquis sibi posse videtur, fata quoq; ut superet; quòd leges non serventur, imò illis palàm contraveniatur; si invidetis, mordetis, & consumitis, videte ne ad invicem consumamini; O navis referent in mare te novi fluctus! Et pòst abivi. Quod dum rescivit Rex præcipuè de manifestatione eo nomine facienda, misit ad me Smigielscium, minando expressis verbis, quòd Rex Sueciæ potest aliquid facere, quod mihi displicebit, sed ego minimè me timere minas clarè respondi: Scripturum me lingvâ latinâ hoc Manifestum, & illud ad Cancellariam Sueticam mittam immediatè pro lima. Tandem per postam veni Vratislaviam heri vesperi: & hodie tibi scribo, ut scias, ubi sim, qui valeam, & quid agam.

EIDEM IDEM Vratislaviâ 19 Julij 1707.

REdux, ut præteritis tibi significavi, Vratislaviam, inveni adhuc Principes Regios, ubi in prandio etiam fuit Princeps Principis Jacobi Consors. Conturbatos multos hic reperi; timent enim, ne Rex Sueciæ arma in Cæsarem moveat; Ea exequuntur causæ secundæ, quæ imperavit semel DEus.

15. Maji resolvi me ad visitandum Nuntium Piazza, non tam, quia illuc voluntas dirigentis ducebat, propter interesse, quod mihi seriò cõmendatum erat, Regis STANISLAI, sed magis propter renovandam amicitiam cum hoc dignissimo Ministro, quam Bruxellis, dum legatũ con-

A.C.1707 conducendo Electricem Bavariæ, & ille Internuntium Pontificis ibidē ageret, strictam ligaveram. Habui à Dno Palatino Czernichovien. expressum missum cum præcautione, quòd mihi insidiæ aliquæ in via essent paratæ, sed ego nihil timui, fiducialiter egi, & non verebar, si consistant adversùm me castra, non timebit cor meum.

17. Opaviam veni, & 4tuor integras horas in conferentia cum Illmo Nuntio consumpsi. Impedimenta ad recognitionem Pontificis multa didici, quibus remedia adhiberi possunt, si Ministerium præsens vellet, aut sciret; sed video, quòd sine calce ferruminare, sinè cæmento glutinare, sinè arena omninò velint ædificare: Profutura enim non admoventur, nec amovent obfutura, nec sentiunt damna, nisi postquam acceperint; Omnes sciunt fistulam inflare, sed digitos applicare nesciunt, & ita si aquam semper turbaverint, semper sitient, cùm nec manus agnoscat, quem non exercuit arcum; quia isti nodum in scyrpo, fissuram in plano, angulum in circulo quærunt.

Post habitam iterum in crastino conferentiam, abivi iterum, & cōparui 20 Vratislaviæ; Misi Pleszovium meum ad Lesznicium cum relatione Actorum apud Nuntium.

Habui interim notitiam, D. Episcopum Culmensem habuisse subscriptum Episcopatum Cracovien. in personam suam & quod delectetur in Domino, quia dat illi petitiones cordis sui; Pisces sæpè minutos magnus, & aves enecat accipiter.

Habui etiam notitiam Dñum Hemof, & Fingkst, qui nuper pacem inter Reges Sueciæ, & AUGUSTUM Poloniæ concluserunt, sub aresto esse, & in fortalitio Königstein à Rege AUGUSTO incarceratos. Dexteram tuam sic notam fac.

28. Rediit Pleszovius cum literis teneritudine plenis. Interim audivi Palatinum Russiæ in Poloniam divertisse; & id iter pro objecto habet media aliqua cum Dña Palatina Belzensi, quæ apud Posnan: Palatinam inveniri debet, reperienda, pro ineunda cum parte adversa concordia. Scivi etiam ex ore Czarnhovij moderni Thesaurarij Regni, quanto contemptu Stanislaus à Rege Sueciæ, & Ministerio ejus tractetur.

Audivi itidem quòd Româ expeditæ fuerunt literæ ad Archi-Episcopum Szembek, & Episcopum Cujaviensem, ne de nova cogitent Electione.

Rex interim Sueciæ optimè convenit cum Seren: AUGUSTO, & frequentiùs se visitant, quanquā tam citò ex Saxonia exire non cogitet.

Ex Varmia habui, quòd tu tanquam propior scire debes, augeri indies contributiones Sueticas, & his non obstantibus Rybinscium novas assignationes solvendas prætendere; consilio illi tamen essem, ne erigat oculos suos ad opes ex alieno coagulatas, quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt &c.

Mortuum esse Cardinalem D'Arken annos centum, & duodecim (ut dicitur) habentem, Patrem Serenissimæ Casimiræ, Româ scribitur. Scripsi, & misi eo nomine pro debito meo Majestati suæ condolentiam. Interea Lublini denuntiatum esse inter-regnum constans fama est.

10mâ Julij habui ex Saxonia non admissum fuisse Comitem Vratislaw à Rege Sueciæ Imperatoris Legatum cum satisfactione missum, quæ, quia nondum ad mentem erat, si Imperator illam, ut desideratur, non dabit, ipse illam, res memoranda novis annalibus, atque recenti historiâ! in bonis hæreditariis Cæsaris sumet, nihil tangendo Imperium (procul recedat, qui ardere, & consumi timet ab hoc fulgurante

rante Regiæ Mtis conspectu) Quanquam Rex Stanislaus multùm juvet hanc negotiationem & omnia, quæcunq; potest, apud Regem Sueciæ faciat, &, quæ procedunt de labiis ejus non semper fiunt irrita. A.C.1706

Habui literas à Cardinale Pauluci, in quibus absolutè declarat, non posse Pontificem ad recognitionem Stanislai venire, nisi tota Respublica in eo conveniat.

Crastinâ die omnino movebo Vratislaviâ, iterq; meum directè in Varmiam prosequar, & jam res omnes meas rectè Gedanum expedivi (utinam ventos habeant mea vela secundos, utinam te aliosq; fratres meos sanos reperiam!

ALEXANDRO SALLAROLI THEATINO
Regiomonto 31 Decembr.

Liber aliquantum à doloribus calculi non ex integro, animo malè valeo, dum indies majorem ruinam Episcopatus meus experitur; continua contributione ab Elbinga ita pressus, ut vix respirare queat; sed flere non licet amissa metu reliquorum; severissima etiam mandata inde prodiêrunt contra meos Administratores sub pœna capitis prohibendo, ne quidquam mihi provideatur. M.Brutus satis hoc putat, quòd licet in exilio viventibus virtutes suas habere secū; fortis est animus, ad quæ præparatus venit, cùm semel animi virtus indormivit, invulnerabilem præstat.

Habui à Pro-Cancellario Litvaniæ de die 8vâ Octobris, quòd Rex Sueciæ jam sub Slupeza constiterit cum Stanislao; incertum verò illo tēpore erat, quà transire deberet. Interim Rybinsciani sibi ignavi, nobis graves in Varmia grassantur, ne Sueci Elbingenses audeant se illis opponere.

Habui etiam ab Aula, quòd Palatinus Russiæ (concupiscunt homines, & quæ non possunt, pessimum eorum vitium est, qui id quo insaniunt, cæteros putant furere) jam se palàm Cancellarium Supremū Regni dicit, quod ego minimè curo, invalidum omne naturâ querulū est; aut enim libertas in integro erit? tunc & ego ad Ministerium redibo meum, aut omnino peribit, tunc ego in servitute nullatenus Cancellarius esse vellem. Ratio judicari vult, quod æquum est, passio id æquum videri vult, quod judicavit, in malè cœptis honestior illi pertinacia videtur, quàm pœnitentia; quippe alter in alterius exitium levi compendio ducitur, ego autem credo, proprium esse magnitudinis veræ non se sentire percussum.

Moschi venerunt in Litvaniam; interim nos hic non otiamur, & per modum alicujus Academiæ quotidie convenimus, & ex lecto quisque specialiter sibi dato libro, quæ scitu, & notatu digna credit, refert, & sic tempus non otiosè terimus, & illud benè disponimus, quod nobis natura consumendum dedit; Officia si Senatoris, si Ministri amisi, hominis exerceo, non exiguum temporis habemus, sed multum perdimus; non accipimus brevem vitam, sed facimus, nec inopes ejus, sed prodigi sumus; Vitâ, si scias uti, longa est.

Pons sub Varsavia dirutus. Habui notitiam, quòd ille Patkul ex mandato Regis Sueciæ jam occisus est sub Casimiria in magna Polonia existente baculis primò enormiter concussus rotæ vivus adhuc implicitus, & pòst caput amputatum, & corpus in 4tuor partes divisum. Hic ille est, qui omnium malorum in Polonia fons & origo fuit, & pœnas Patkul occisus.

nas

A.C.1707 nas justas luit, sed lachrymas, & damna nostra quis restituet? Nunquã sunt grati, qui nocuêre; quomodo illum amare possum, per quem factus sum miser.

Videntur hic universalia Josephi Potocki Palatini Kijoviensis, qui datum sibi regimem Generalis exercitûs Regni annunciat, quòd Palatino Belzensi ademptum à Rege Sueciæ dicitur ex eo, quòd ad ejus partes transire nolit.

Palatina Belzensis capta

Curiosa, satis dolenda, & erubescenda Posta Varsavien: attulit non vanæ rei author, de die 15 Novemb. quòd Varsaviæ Dnam Sieniawski Palatinam Belzensem supremi Exercituum Regni Ducis Vxorem Valachi Suetici vi Varsaviæ acceptam ad castra duxerunt, etiamsi satis infirma fuit. Ingeniosa nunc est in contumelias Polonia, in qua etiam qui vitaverint culpam, non effugient infamiam; potentiorum injuriæ hilari vultu, non patienter tantùm ferendæ sunt. Non pietas illam iram, sed infirmitas movit suâ causâ non legum puniendo; ita fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia: quid est iniquiùs quàm secreto credere, palàm irasci, quibus nec ad irascendum causa deest, nec ad ulciscendum potestas; irascuntur in suorum injurias; dabo tibi, qui in rebus minimis, & per delicias irascuntur; major quotidie peccandi cupiditas, minor verecundia est: sed illa suum, publicumq; dolores æquo animo tulit. In castris etiam Stanislai tumultum aliquem fuisse, & Principem Janusum Visnioviecki non omnino sobrium multa fecisse, & castrorum metatorem, Lubomirski vulneràsse scribunt, quòdq; Princeps Casimirus Czartoryski thesuarariatum M. D. L. sub conditioue solvendorum 20000. talerorum filio defuncti Thesaurarii, officium thesaurariatus Lit. subscriptum habuit, etiam juramentum eo nomine explevit.

Tandem tamen 16 Xbris venit notitia liberatam fuisse ex tædioso satis carcere per instantiam Stanislai Palatinam Belzensem, & Varsaviam rediisse. Irasci non magis sciunt, quàm ignoscere, sed timeo, ne etiam cum vulnus sanatum sit, cicatrix maneat.

Turcicus etiam Legatus audientiam habuit, sed audio contra morem antiquum; Rex enim Stanislaus sedebat, sedente etiam in tapete Legato, & omnibus Senatoribus.

Finio & literas, & annum.

CONSIDERATIONES IN PRÆSENTI SCISSÆ REIPUBLICæ statu 1707 exponuntur.

DUM Respub: juris & libertatis Domina eò devenit confusionis; ut in duas divisa sit partes: hinc AUGUSTUS II. Electus, novennio per gemina Comitia dominatus adversa tulit fata; stante enim ejus dominio Æmulus Regni potentiâ Sueticâ in Regem coronatus est STANISLAUS I. In nimijs successibus Coronæ Sueticæ successerunt postmodum inter Monarchas inscio Electore populo pacta; unde quilibet perpendere potest duos esse Reges, ambosq; ejusdem sensûs: non resigno nisi in ligno.

Inde stantibus his, adhuc requiritur Regis Electio ex rationibus; quòd unus abdicaverit, alter illegitimè electus sit: ad quam Electionem potens vicinus Amicus supponitur, suadens eam, & interregnum esse existimatur. In hoc puncto nodus & saltus est; hic se subtrahunt à Consilio Senatores, Majoresq; Nuntij adamant indifferentiã, & eo ipso quamvis possint, non salvant Rempublicam.

Ex

Ex præmissis afflictio Reipublicæ.

I. Scissio in duas partes. *II.* Rex AUGUSTUS II.

III. Rex STANISLAUS I. *IV.* Electio petita novi Regis.

Imum punctum afflictionis est, Respub: in duas partes scissa; quod utinam non esset: eo enim manifestè & gravissimè perit Patria. Processit hoc scisma ex Electione controversa AUGUSTI Regis; cessit ille tribus anni trimestribus; cedere etiam deberet scissio, & pacatam relinquere Rempub. Jam AUGUSTUS origo scissionis convenit cum Corona Suetica, jam STANISLAUS obicem non habet, uno eodemq; subnititur uterq; Principali. Nam si quæpiam est aversio à Nobis intuitu STANISLAI Regis: faciliùs ille servatis servandis manu teneri poterit; ubi primùm congregati fuerimus, potiúsq; conveniendum erit, quàm ibi residendum, ubi fortiùs de rebus Gallicis agit Corona Suetica, pensi interim habens negotium Poloniæ. Meliùs enim cuiq; suæ residere domi, quàm extra fines utili & honesto se occupare. Quare ad unionem omninò convocatione opus est; sic omnia faciliùs cessura sunt.

Rex AUGUSTUS disgustatus à quibusdam Polonis, malè contentus de illis esse potest; & quidem de unis illorum magis quàm de aliis:

Quia quorundam consilio Suetico inchoavit bellum.

Quia forsan præjudiciosè quorundam auxilio frustratus est.

Quia exinanivit se ipsum, unde coactus est Tractatum assumere cum Rege Sueciæ.

Quia hæreditarium dominium illius ad ultimam devenit ruinam.

Reciprocè à Rege AUGUSTO Respub: prætendit, quòd inconsultâ Republ: bello Suetico dederit initium.

Quòd occasio fuerit desolationis Regni, extorsionis pecuniarum cujusq; generis, auri, argenti, apparatûs bellici, & ornamentorum Reipub: amissionis.

Quòd suis Exercitibus oppresserit Provincias, gravesq; contributiones exegerit.

Quòd dominando in Polonia totam fiduciam in Germanis collocaverit, non in Polonis, contra morem & consuetudinem Regum Poloniæ.

Quòd cesserit de Repub: alteri cuipiam, non autem iis Polonis, qui illum in Principem elegerunt, & reddiderit diploma Electionis.

Quòd totius mali & belli præsentis author sit & causa.

Possent hæc tamen omnia reparari; si pœniteret, si vinceret, si æmulum in timorem conjiceret, his potissimùm rationibus

Qualiter Poloni quæsiverunt Regem etiam in Cluniacensi Cœnobio.

Qualiter nullum dethronizârunt unquam.

Qualiter usq; ad fata suos patiebantur Reges eosq; venerabantur.

Rex STANISLAUS hæc consideranda habet, ex quo est, os de ossibus Reipub: & tam in minore quàm majore Polonia, uti etiam M.D. Lit. magnas habet colligationes.

Ex quo ab æmulo nullũ habuit impedimentum, tam in Electione, quàm Coronatione. Ex quo potenti Coronæ Sueticæ subnititur præsidio.

Ex quo adhærentes habet magnas domos Potocianã, Lubomirs: &c

Verum est, omnes eas rationes esse bonas: obest nihilominùs, quòd quidam Reipubl: studiosi has tantas colligationes suspectas habeant & periculosas libero dominio existiment. Pro impedimento insuper objiciunt jus de libera Electione scriptum, contra quod omnia gesta sunt. Coronæ Sueticæ protectionem Respub: damnosam censet, & fœdus cum ea initum gravem putat oppressionem & inæstimabilem Thesaurorum

Reip:

A.C.1707 Reip: & ornamentorum desolationem. Adhærentia hæc felicibus duntaxat obsecundat ventis, cessatura & ipsa; ubi venti remiserint: media verò in contrarium deesse non poterunt, si paululùm indagare placuerit.

Requiritur Electio Regis. Dicunt alij necessariam non esse.

Quandoquidem Rex AUGUSTUS à Comitiis Lublinen: liberum passum habuit intuitu consulendi valetudini suæ: potest hoc se tueri & pacatis rebus hæreditarij dominij reassumere cogitationes de Regno nostro; siquidem necdum reddidit diploma Electionis Reipub: jus autem Electionis ad alium non est transferibile.

Quandoquidem Nobis non constat de ipsius resolutione & mente, quòd Nos dereliquerit, spe omni reditûs præcisâ. Abdicatio autem non nisi in Comitijs facienda est, uti fecit Joannes Casimirus etiam à Nobis non interrogatus de hoc, quemadmodum id ab Henrico studiosè requisivimus.

Quandoquidem majus immineret periculum à tertio Electo. Satis & sic magna sunt discrimina Nostra ex duobus. Sequeretur indubiè; ut Respubl: quæ modò divisa est, adhuc subdivideretur, adeoq; longè debilior foret.

Quandoquidem jam aliqua Regna Regem STANISLAUM pro Rege agnoverunt, & Tribunal sub ipsius nomine Petrikoviæ stetit: uti etiamnum in Litvania sub ipsius auspiciis illud absolvitur, & major Polonia eidem adhæret.

Quandoquidem ante Electionem Regum non solebant esse scissiones, & nunc necessarius esset consensus pro declarando interregno, & judicijs capturalibus: jam autem ab ejusmodi Consiliis tam Senatores, quàm Nobiles sese subtrahunt, & quodammodo à longè rem Patriæ speculantur.

Quandoquidem nescimus, quis Rex esse vellet, sive ex exteris Principibus, sive ex domo Regia, sive ex incolis Regni: cùm singuli videant, quòd hæreditarius ditionum suarum Dominus AUGUSTUS Rex impar fuerit protectioni Aquilonari, nec manuteneri potuerit: quid tertius agat? quomodo, de quo suam sustentet Majestatem? Alii dicunt necessariam Electionem ex rationibus.

Quia sine capite sumus, Rex necessarius est: duo extra Patriæ fines existunt, quia sine bello exteri & Nostri Nos aggravant, quod totum cessaret, si electio daretur.

Quia est periculum ulterioris desolationis.

Quia est periculum exauthorationis & subhastationis Reipub: interest igitur illius sancire Electionem; ut securitati consulatur.

Imo. Offerat se Respubl: & suscipiat in se mediationem inter Czarum & Coronam Sueciæ.

2. Provideatur & curetur, ut scissiones in unionem coalescant.

3. Communis motus decernatur juxta Constitutiones anni 1621.

4. Exercitui stipendia trimestrium declarata exsolvantur.

5. Quia deficit Nobis peditatus, suscitentur antiquitùs usitati Agrarij milites Haydones, & Dragani, ex fumo 25 fl. imperatâ pensione.

Nostra si sunt exigui pretij fiant meliora.

ROBORATIO CONFOEDERATIONIS GENERALIS SENDOMIRIENSIS Leopoli 7 Februarij 1707.

NOS Senatores Regni & M.D.L. Deputati Nuntiorum terrestrium ex Comitiis Lublinensibus & ad Confœderationem generalem Sen-

Sendomirienſem deſtinati, & omnes alii ſtatus unius & indiviſæ Rei- *A.C.* 1707
publicæ, qui factâ & promulgatâ ſine ſcitu & conſenſu noſtro abdicatione AUGUSTI Regis II. pro hoc congreſſu ab Eminent: Primate & Illmo Mareſchalco Confœderationis Generalis Sendomirienſis per univerſalia determinato, convenimus: ad præſentem notitiam & perpetuam rei memoriam, omnibus & ſingulis, quorum ſcire intereſt, porrigimus: quòd nos juxta antiqua jura & leges Reip: ſine viſibili & publica Mte Regis perſiſtere non valentes, nec ullum alium in throno Poloniæ pro Rege noſtro agnoſcere & pati; niſi illum ſolummodò quem non coacta neceſſitas, aut externa potẽtia ſed unanimis duntaxat & ſpontaneus omnium conſenſus ad regnandum & dominandum nobis viâ legitimâ vocavit, acceptavit, & illi ſpontaneam obedientiam ſecundùm jura & vincula deberi pactorum recognovit, præſentibus periculis Reipubl: & graviſſimis calamitatibus infelicis belli, ſciſſæq; in partes Reipub: inducti, primo exemplo majorum noſtrorum ipſi inter nos mutuò Ordo ſenatorius & Equeſtris in præſenti congreſſu veram concordiam, unionem & confidentiam ſancimus, conſtituimus, & fundamus in fundamento ſacrorum vinculorum & roboratione confœderationis generalis Sendomirienſis omnium Reip: Ordinum, quam ſpecialiter per reſpectum duntaxat fidei ſanctæ Catholicæ, liberæ Electionis, jurium & libertatum Patriæ reaſſumimus, & confirmamus (excluſo puncto circumſcriptionis Ducum exercituum & Caſtellani Cracovienſis) declarando & pollicendo nobis ſub ſacramento juratæ fidei, honoris & conſcientiæ; nos nemine excepto, in præſenti ſacro vinculo confœderationis generalis Sendomirienſis perſeveraturos, & perſtituros eò uſq; dum certum & legitimum regnantem de conſenſu totius Reipub. in ſolio Regni firmemus, ſic confirmando & conſervando indiviſim liberam electionem inviolatam, cujus integritatem ſaluti, vitæ, opibus, & ſubſtantiæ noſtræ præponimus; in quem finem omnes concives Regni & M.D.L. in genere & in particulari, authoritate publicâ moderni congreſsûs noſtri per amorem Patriæ obteſtamur: ut omnibus particularibus reſpectibus privatiſq; commodis ſepoſitis quantocius ad ſalvandam Rempub: liberamq; electionem, quæ fons omnium libertatum noſtrarum eſt, ſociatis viribus & animis concurrere velint, perſeverando & aſſiſtendo conſtanter glorioſæ & juramento firmatæ Confœderationi noſtræ, ſimul principalem fiduciam eò vertendo, unde veniet auxilium nobis, in cujus ſcilicet poteſtate ſunt omnium jura Regnorum, qui ubi humana non ſuppetent conſilia, mittet nobis auxilium de ſancto.

Inter primas verò curas de bono publico Principem Primatem & Mareſchalcum ſtatuum Reipub. confœderatæ Generalem obligamus; ut ſine mora, indilatè aulas vicinorum Monarcharum, ubi noſtri hic & nunc Miniſtri reſident, per illos, ubi verò non ſunt, per literas publicas de ſtatu præſenti Reipub. de juribus & conſuetudinibus noſtris, uti & de gradibus modernorum conſiliorum informent, & enixè authoritate Reipub. expoſtulent: ut non ex alieno arbitrio, verùm ex univerſali ejuſdem beneplacito & requiſitione eum impoſterum tantummodò pro reali & vero Rege & Principe noſtro cenſeant ac recognoſcant, qui ſecundùm jura & conſvetudines noſtras interveniente pleno omnium conſenſu pro throno electus, ei adjudicatus & conſtitutus legitimè erit. Similiter civitates Pruſſiæ ſeriò admonitas volumus, eaſdemque obligamus; ut non intrinſecando ſe in materias ſtatûs ſpecialiter circa liberam electionem arbitrium & deciſionem univerſæ reſpiciant

Rei-

A.C.1707 Reipub. & ad eam se referant. In quantum verò temere & præcipitanter ultra fas & præscriptum jurium Patriæ sibi quidpiam, quo ad hoc punctum licere putarent, aut etiam defacto concederent; ejusmodi attentata pro nullis & irritis declaramus, reparationem verò læsæ authoritatis Reipub. ulteriori ejusdem voluntati & judicio reservamus.

Et quemadmodum Illust. Ducibus & toti Equestri Ordini utriusq; gentis pro immutabili zelo & constantia circa conservationem liberæ electionis nostræq; generalis confœderationis im̃ortalem in animis posterorum consignamus gratitudinem, simulq; soliciti de exsolutione deservitorum meritorum, quàm citissimam & realissimam desiderantes sancitorum Comitialium, quo ad hoc punctum executionem, specialẽ insuper à Repub. spondemus remunerationem: ita vicissim eos omnes quotquot sive simul sub suis signis, sive sparsim ad contrariam partem pravo & damnabili usu sese transtulerunt, vigore præsentis congressûs nostri admonemus, & vinculo juratæ fidei ac militaris obedientiæ obligamus: ut intra spatium sex hebdomadarum à data innotescentia constituti nostri, ad corpus exercitûs sui redeant; quò irremissibilem in bonis & personis suis rigorem, per statuta & constitutiones Comitiales, articulosq; militares contra desertores castrorum expressum, effugiant; quem Duces exercituum mox à constituto termino indilatè extendere tenebuntur. Id verò interstitium indulti temporis iis duntaxat inserviet vexillis, quæ recenter per violentiam sunt coacta: cum iis verò qui liberè Ducum excussâ obedientiâ & hibernis acceptis in partes adversas transiêrunt, nec post præteritum prælium reditum maturârunt; instigator vel vice-instigator Regni jure agant in Commissione thesauri, sive ij desertores castrorum sive interceptores vexillorum fuerint, pro pœnis personalibus & restitutione hibernorum ex bonis inculpatorum sine mora vindicanda. Iisdem Instigatori & vice-Instigatori Officiales sub honore & conscientia reddere tenebuntur indicem militum, qui ultra debitum & statutum exactis hibernis in præterita non fuerunt expeditione; ut sic jure militari ad satisfaciendum urgeantur, unde tempus commissionis præsenti consilio militaribus ereptum negotiis, compensari posse concedimus. Commendamus urgentissimè Ducibus, ut insolentes turmas (quàm primùm de illis ab aliquo vim patiente resciverint) vigore jurium suorum irremissibiliter tolli & deleri imperent, eosq; qui insciis iisdem Ducibus militem authorare præsumerent, pro turbulentis seditiosisq; turmis censeant, similiq; rigori subjiciant.

Hoc igitur primario fundamento in nexu animorum & armorum statuum Reipub. pro ulterioribus consilijs nostris posito, testamur & nostra omnia intenta sincerè & realiter coram statibus Reipublicæ & universo mundo ingenito Polonis candore manifestamus & publicamus; quòd sine ulla ab intra & ab extra dependentia & partialitate illibato & unito corde, purè & liberè, merè de conservatione integritatis boni publici liberæq; electionis nobis prospicere, illamq; salvare per restitutionem in integrum statûs pro ut ab ævo Majorum nostrorum fuit, servatis gradibus & solennitatibus desideremus; & ideò in tam grandi, & ad omnes pertinentes opere nullo modo temere, præcipitanter & derepente procedere volumus, sed omnes tam Senatorii statûs quàm Equestris Ordinis sive ij domi resideant sive consulendo securitati suæ exilium ex Patria prælegerint, sive deniq; per desperationem & fastidium malorum in partes contrarias secesserint; universali nostro ad tutandam

tandam Patriam conſervandamq; liberam electionem invitamus, poſtulamus, & ardenter obligamus: ut quantocius ad commune & liberum conſilium nobiſcumq; accelerare velint; in quem finem ſalvo per omnia vigore confœderationis Sendomirienſis curſuq; & continuatione præſentis conſilii Comitiola per Palatinatus & Diſtrictus Regni ac M. D. L. conſervando circa activitatem Deputatos, tam ex Comitiis Lublinenſibus quàm etiam ex generali confœderatione pro 28 Martij anni præſentis, in ordine ad conſervandam liberam electionem & confœderationem generalem, uti & eligendos Nuntios Terreſtres deſtinandosq; ad præſens conſilium, pro quo tempus & locum ſecundùm præſentes conjuncturas Primas & Mareſchalcus deſignat, in ejuſdem virtute determinamus, ſimul hanc noſtram unanimem & concordem roborationem generalis confœderationis ut eò citiùs omnibus innoteſcat, noſq; congreget, typis mandari & per Palatinatus, Diſtrictus, & Terras ſpargi mandamus. In præſentia Stanislai Szembek Archiepiſcopi Gneſnenſis Primatis &c. *A.C.1707*

COPIA LITERARUM REGIS PRUSSIÆ, QUIBUS RECOgnoſcit Regem Stanislaum pro vero & legitimo Rege Poloniæ.

Quamprimùm ex literis Mtis Vræ die 29 Menſis Novemb. anni elapſi ad nos datis, & à Seren: Regis Sueciæ legato nobis traditis intelleximus; confectâ tandem pace Mti Vræ poſſeſſionem Regni Poloniæ, ac Regiæ dignitatis aſſertam, firmatamq; eſſe, nihil prius, atq; antiquius duximus, quàm eidem adeptum hoc ſumum decus, quod quidem ſummô ſtudiô, benevolentiâ, ac voluntate facimus, gratulari, atq; ſimul teſtari nos ſplendidiſſimæ Familiæ ex qua Mtas Vra orta eſt, erga Patriam ſuam officia, imprimis Mtis V. virtutes, atq; in nomen Polonorum merita excelſo hoc faſtigio digniſſima ſemper judicâſſe, neminemq; libentiùs in eo collocatum unquam voluiſſe. Faxit D. O. M. ut hoc Regnum ſit Mti Veſtræ, & Polonorum Genti diutiſſimè felix, & diſcordiarum reliquiis quietiſſimum ac glorioſiſſimum. Quod ſupereſt Mtas V. certiſſima eſſe poteſt, nihil nobis ſanctiùs unquam futurum eſſe, quàm æternis illis amicitiæ, vicinitatisq; legibus, quæ nobis cum Seren: Poloniæ Regibus, ac Inclyto Poloniæ Regno intercedunt, aut unquam intercedent, religiosè ſtare, commodis, ac ornamentis utriusq; ubiq; ſtudere, ac favere. Ac deniq; traditum à Majoribus in vos, ac commoda Polonici Regni ſtudium impensè colere, & augere; Mti Vræ à Divino Numine proſpera quævis precantes. Dabantur in Arce Regia Coloniæ Brandeburgicæ die 9 Febr. Anno reparatæ ſalutis 1707 & Regni Noſtri VII.

STANISLAUS DEI GRATIA REX POLONIÆ, Magnus Dux Litvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, &c.

Univerſis & ſingulis quorum intereſt, aut quomodolibet intereſſe poterit, præſertim verò majoribus, & minoribus Officialibus ac Militibus in Exercitu Moschovitico reperibilibus oriundis, vel indigenatum habentibus, aut eundem prætendentibus, vel ſucceſſio-

A.C.1707 nem habituris ex Regno Poloniæ, M. D. L, Prußia, Livonia, Curlandia, & Pomerania, alijsq; Provincijs ad Regnum Poloniæ spectantibus sincerè ac fideliter nobis Dilectis ad notitiam indubiam deducimus; Quòd quàm primùm plenè informati fuerimus, plures subditos nostros sive indigenas ex Dominijs nostris, Provinciisq; annexis in actuali obsequio ac exercitio Moschovitici exercitûs contra Nos, Patriamq; nostram militare, ac arma tractare; jam verò tam Jura publica, quàm Constitutiones & Statuta Regni seriò contra tales animadvertant, pœnasq; rigidißimas declarent, nos ex tunc præsentibus literis nostris omnes majores, & minores Officiales ac milites cujuscunq; praeminentiæ & conditionis ad Regnum, & Dominia nostra vel indigenatus, vel ad successum quocunq; nomine & titulo spectantes ab eodem exercitu, & servitio Moschovitico revocandos esse duximus, præsentibusq; reuocamus; mandantes, ac injungentes, quatenus omnes tales à data præsentium intra duos Menses inclusiuè servitium bellicum contra Patriam detestabile, atq; prohibitum projiciant; ad nostrum verò legitimum sese conferant obsequium, vel in domos suas redeant, sub pœnis capitis, confiscationis Bonorum, & incapacitatis etiam per Successores suos, vel Consanguineos earum successionum in omnibus Dominiis nostris sinè quauis indulgentia & exceptione. Quod ut omnibus citò, legitimè, ac ritè innotescat, præsentes manu Nostrâ subscriptas; sigilloq; Reip: cõmunitas typis mandari, ac ubiuis locorum publicari fecimus, jußimus, atq; facimus, & jubemus. Dabantur in Saxonia Lesniciæ 16 Aprilis 1707.

JOSEPHUS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA &c.

SERENISSIME &c. Pauci, imò nulli sunt in Europa Principes, ad quos inclyti Poloniæ Regni salus, & incolumitas æquè ac ad Nos, & Augustam Domum Nostram pertineat, quosq; civilia & funesta istius Reipublicæ dißidia majori commiserationis sensu affecerint. Cùm ergo horum sopiendorum, pacisq; internæ redintegrandæ amore Seren: Regem AUGUSTUM Coronâ, Regnoq; hoc abdicâsse, Juribusq; omnibus in illud renunciâsse acceperimus, literas Serenitatis Vestræ 29 Novemb: nuper elapsi scriptas, quibus regiminis sui exordia nobis nota, & participata esse voluit, è manibus extraordinarij apud Nos Ablegati verbis & assecurâtionibus Nos certos reddentis de religiosè colenda à Serenitate V priscorum inter utriusq; Regna, & Provincias intercedentium fœderum fide, bonaq; vicinitate. Quare excelsum Regij honoris fastigium eidem fraternè gratulantes, Divinum precamur Numen, ut illud Sti V. gloriosum, & Reipub; Gentiq; Polonæ faustum, ac salubre esse velit; Vestramq; Seren: de mutua Nostra benevolentia, & sincera amicitia, fideq; vicinitatis juxta Prædecessorum pacta inviolabiliter observanda cupimꝰ omnino esse securã. Dab. in urbe Nostra Vienna 20 Feb: 1707; Regnorum Nostrorum Romani 18, Hungarici 20, Bohemici 2. anno.

LITE-

LITERÆ PRIMATIS & MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS Ad CZARUM MOSCHOVIÆ 8. Martij. A.C. 1707

JAM latè resonante veridicâ famâ Archi-episcopum Leopoliensem ab exercitu Vræ Czareæ gratiæ, sub directione Generalis Rönne existente captivatum, status Reipub. per nos repræsentant jura Ecclesiæ, & Regni nostri de libertatibus & prærogativis Cleri. Duxerunt illa laudabilem ortum suum à pientissimis magnis Monarchis, Imperatoribus & Regibus, qui in primo susceptionis fidei Christianæ exordio renuntiârunt omni potestati & jurisdictioni sæculari in Sacerdotes, Episcopos, & universum Clerum; quam antè usurpabant, eamq; Ecclesiastico officio tanquam superiori & principaliori resignârunt, seq; insuper cum successoribus suis ejus subjecerunt arbitrio, Episcopos & Archiepiscopos Patrum decorârunt nomine, indignam ac indebitam rem esse censentes, ut illi & successores illorum tanquam filii, judicium in Sacerdotes & Episcopos aliquando exercerent. Prout igitur Vestra Czarea Serenitas horum magnorum Monarcharum verus Successor est, & ad defendendum jura nostra Ecclesiastica & sæcularia in ditiones hujus Reipub: cum generosis exercitibus suis venit; ita non dubitamus, quòd intuitu eorundem conservandorum sine ulla labefactione prædictũ Archi-episcopum Leopoliensem sub custodia & potestate exercituum constitutum, tanquam Senatorem statibus Reip, tanquam Pastorem & Archi-episcopum suis ovibus & Diœcesi reddi; vel si exemplo Regis AUGUSTI insistere placuerit, Romam remitti imperabit. Consequetur ex eo facto Czarea V. Serenitas apud universum orbem ingentem nominis sui gloriam; quod cùm iterum ordines Reipub. à V. Serenitate expetunt impensissimè nos unà cum illis particularem ad V. Serenitatem inferimus instantiam manendo &c. *Archiepiscopus Leopoliensis captus*

UNIVERSALE REGIS STANISLAI I. Leszno datum 16 Martij.

POst titulos. *Omnibus & singulis &c. intimamus. Congressus Leopoliensis sine authoritate indictus, criminosè usurpatus & continuatus, malis artibus repræsentatus, oblitus Patriæ, in suum effrenatè ruens exitium, suo feralis tempori, secuturis pudendus seculis; Moschoviticæ desideratorum, propriæ autem genti tristium ac sævorum omnium portitor, unam & indivisam Rempub. (quæ vim, non speciem libertatum juriumq; manu tenuit, tractatu Olivensi reassumpto sese contra pericula Religionis & avulsorum fortiter & fundamentaliter assecuravit, altero item tractatu pacis & abdicationis Serenissimi AUGUSTI Ransteti concluso plenam ab intra tranquillitatem obtinuit, uno verbo mirabilem virtutem & assistentiam Divinæ dexteræ est experta) abjectam à se novis factionibus discindens, (dum manifestè demonstrat non legitimitatem prænominati AUGUSTI, quâ se ipse, si illa quæpiam superfuit, hactenus pallium tot attentatorum contra Patriam exuit) ea causare sed furentem quorundam malitiam, & insolentem in turbido aut crescendi, aut retinendi per spolia adeptos bonores spem, aliosq; necessitate armorum coactos, alios liberali asse Moschovitico illectos, omnes fallaci impossibilium imaginationum & promissorum fascino infatuatos contra Regnum Nostrum spe, & opinione citiùs per gratiam DEI pacificatum, & universaliter planè ab omnibus recognitum, impio ausu tristia conari molimina, novam quandam de exulceratis & recisis à Repub. membris in jure vetitæ machinationis & perduellionis fundamentis sub adlecto despoticè Primate & digno aliàs nunc autem* *Consilium Leopoliense*

A.C.1707 *condemnato sublatæ confœderationis Mareschalco, fallacium consiliorum exhibet formam, & per violentiam communem in omnes de pectore nostro eripit affectum, invitisq; manibus fulmina rigorum juriumq; tam criminosis ausibus debitorum insinuat. Nos etsi non dubitemus cuivis ad honestatis normam facto, & antiquis viventi moribus constare satis, arbitrariq;, quid agatur rerum? quid serus vesper vehat nobis spe citiùs & Serenissimo fœderato Reipub. Rege Sueciæ redeuntibus? ne tamen silentium bonis in scandalum vertat, malis autem fiduciam præbeat, quemadmodum primo universali nostro contra Moschovitica projecta magis, quàm mandata & Primatis innotescentias edito, omnes admonuimus & cavimus: ne inclyti Regni hujus filii & Reipub. decora, innocuus Equestris Ordo se tantis servilitatibus seduci sineret: ita præsenti etiam publico instrumento iteratò cavemus, quòd & consilium Leopoliense ejusq; conclusio, & comitiola inde suam originem sortita, & quidquid ex illo aut jam ortum duxit, aut ducet, totum id sementis & messis sit pœnarum & rigorum jurium Patriæ expresse, etiamsi sileremus, pro nobis obloquentium (uti prætermissis alijs 1588) tum ejusmodi, tanquam in manifesto crimine perduellionis deprehensos pro hostibus Patriæ declaramus, & bona illorum confiscamus, & in mercedem iis qui ex ista occasione damna & injurias tam in bonis, quàm in personis, quæ per juramentum liquidari debent; passi sunt, convertimus. Et infra anno 1589 non debet machinationes facere, nec ad exteros discedere, aut mittere, aut cointelligentias habere, sive per se, sive per alios sub pœna capitis vel infamiæ ac variis supra scriptis, hoc est, ducentis millibus florenorum. His tantis rigoribus ipsimet Patriæ hujus existentes propago & naturali cuivis devincti affectu prout neminem subjacere exoptamus, quinimò omnes sub nostra & totius Reipub. simultaneæ & indivisæ jam in tribus ordinibus conclusæ protectione videre desideramus, ita ob certam & inexcusabilem imposterum notitiam universale hoc nostrum semel pro semper. in vim supremæ admonitionis & cautelæ ex mero & vero in publicum affectu, avertendo omnia prævisa mala ab insontibus, edi & per omnia castra, Paræcias & loca consueta publicari mandavimus, & mandamus, manuq; propria subscriptum ad majorem fidem consuetum sigillum applicari jussimus. Dab. &c. Anno Regni Nostri III.*

UNIVERSALE MARESCHALCI CONFOEDERATIONIS STANISLAI COMITIS DöNHOFF 15 Aprilis.

OMnibus & singulis &c. notum facio. Respub: nostra despoticam externæ potentiæ detrectans impositionem, Patriis juribus non alieno subjecta arbitrio, glorioso in posteritatem zelo veris æmulumentis impendens operam; non servili, infami & detestabili obsequio sub pallio falsorum prætextuum cum detrimento commodi proprii alienis famulans factionibus: exorbitantias sibi tanquam Domina juris sui ad emendandum relinquens, non exoticæ suadens censuræ, Jus Reges corrigendi, si quando ex descripta legibus sphæra exerrassent ac tandem in casum incorrigibilitatis, dethronizationem sibi ipsi conservans, non autem favori & judicio vicariæ & invidæ hujus extraordinariæ prærogativæ libidinis concedens: & ideo Regi suo legitimè Electo & in thronum inaugurato fideliter ad ultimum usq; punctum temporis assistens, conjurationes, conventicula, tractatus in illis omnesq; actus, tanquam sub forti exteræ potentiæ manu, sine nobis absolutos, præcipuè delicatissimas maximèq; essentiales & constitutivas vitæ politicæ status nostri materias, exvinculationem, dethronizationem, & novam Electionem deci-

cidens, pro nullis, illegitimis, & funditùs evertentibus compagem statûs, quæ ingentibus ausis & factis majorum nostrorum coaluit, & ad invidiam gentium consurrexit: prorsus hæc Respub: nostra quæ ab ipsis calamitosi belli primordiis fatalibus ejus effectibus nunquam alterata, semper libera, independens, constans, nulla vi fatorum labefactata, de ruina & cineribus suis augustior, ex flammis clarior, ex pressuris celsior emicuit, naturalis hic & nunc adhuc, & eâ, quam nulli deviorum sensuum & machinationum insultus illi inviam reddent, procedit viâ, pristinumq; suæ (quamvis monstrosa illius membra defigurare & transformare) figuræ conservat honorem, ideoq; constans sibi Respublica rigidè observans immunitates suas, abdicationem Regis AUGUSTI non pro abdicatione, quia non servatis in tali casu gradibus, nullâ denuntiatione & admonitiones statuum hac super re prævia, sine Comitiis & communi omnium consensu, sed merè pro cessione throni indebita, nunquamq; practicata in libera gente habens, collecta & congregata legitimè, per universalia Illmi Primatis à legitimo Rege nominati, à supremo Ecclesiæ capite approbati, per mea etiam universalia, quorum edendorum potestatem mihi sana Respub:, nulla partialitate innodata, neq; aliquâ violentiâ coacta, dedit, jusq; concessit in virtute Generalis statuum suorum ad Sendomiriam Confœderationis roborationem ejusdem Confœderationis tanquam unicum & practicatum semper à majoribus nostris in similibus casibus salvandi modum, pro basi & fundamento aliorum salutis mediorum determinavit, & constituit, liberam electionem pupillam libertatis, spiritum vitalem, unicam inter Dominationes universi Phœnicem, conservare sanctè sanxit, & Comitiola eo intuitu per omnes Palatinatus, terras, & districtus edixit; in quibus minimè dubito à vobis necessarias ad communem salutem factas dispositiones: nunc ex vi officii mei non ad turbanda ciendo jura Quirites, sed ad restaurandas convulsas, funditusq; eversas libertates, ad plurimū inclinatam liberæ gentis gloriam, suo rigori & esse restituendam, confracta jura in pristinum statum reducenda, conservandam & erigendam in oculis universi, quo ad naturalia decora sua, vim, & essentiales prærogativas, supra æstimationem & pretium inclytam, qua supra sortem communem aliorum Regnorum extollimur, liberam electionem, generalem congressum pro die 23 Maji Lublini determino; pro quo sive viritim, sive per Nuntios, ut quàm numerosissimè cōparere velitis; amore boni publici obtestor, & quàm ardentissimè exoro: sub hæc ex persona mea infractam fidelitatem, zelum ardentissimum, applicationem indefessam, & fidelissimam sancitorum executionem, cum debita omnibus veneratione declaro. Hoc verò universale ut eò citiùs innotescat per castra & Parœcias publicandum commendo, in quorum fidem me manu propriâ subscripsi sigilloq; signavi. *A.C.* 1707

UNIVERSALE PRIMATIS STANISLAI SZEMBEK 15. April.

OMnibus & singulis &c. notum facimus. Solicitudo muneris Primatialis, limitato nuper generali congressu nihil temporis indulget quieti nostræ; quamvis provecta ætas & fracta valetudo eam sibi depostulet ceu necessariam. Jam dudùm in ipso congressus hujus initio egregium posuimus fundamentum ulteriorum publicorum consiliorum, in nexu animorum & armorum statuum Reipubl. roborando generalem Confœderationem Sendomiriensem: incepimus in hoc fundamento ex innato nobis in Patriam & libertates ejus affectu per

A.C. 1707 absoluta recenter Comitiola exoptatam fabricam consiliorum nostrorum, in ordine ad salvandam Rempub., pristinum morem reducendũ, conservandam in oculis universi orbis spectantis præsentes funestas conjunctiones, & reparandam, quo ad antiqua ornamenta & libertates liberam electionem, quæ verè fons est & anima omnium prærogativarum, fortunarum, immunitatum Ordinis Equestris: quam semel dimisisse & perdidisse, est perdidisse & amisisse omnia, non tantùm cum inde perennaturâ in ævum & orbem universum infamiâ sed etiam cum irreparabili detrimento. Quod enim hactenus tot iam sæculis revolutis non eandem cum aliis Regnis & gentibus, quas grave servitutis jugum premit, acerbi Imperij sortem & despoticã Monarcharum absolutè regnantium subiverimus conditionem; quòd veri DEI & Servatoris Nostri fide uncti & animati ex æquo fideles & liberi in gremio S. Romanæ Catholicæ Ecclesiæ vivamus & constantes hucusque perseveremus; quòd virtute legum & grata metamorphosi regamur à Regibus, & ipsi illos regamus, antéque illis ex arbitrio nostro constituamus & porrigamus jura, quàm Coronam & Sceptrum, eâq; viâ ad eam augem nostram extulerimus libertatem; ut jam quo crescat non habeat: omne id ex fonte liberæ promanat electionis: dum enim non sors nascendi fortuita nobis obtrudit Principes, nec externa per violentiam imponit potentia, sed liberæ voces & corda civium juxta jura & morem priscũ eum tantummodò recognoscunt Dñum, in quem omnes unanimiter consentiunt, quem per prius dignum throno arbitrantur, quàm in throno vident, cuique sponte sese subjiciunt, ac jura sua simulq; imperium per prius dant, quàm suscipiunt. Ad salvandum igitur hunc tam pretiosum fontem, ex quo tot rivuli felicitatis nascuntur, ne tandem deficiat, ad defendendum hunc thesaurum, in quo omnia Patriæ nostræ pretiosa decora abscondita latent, ne depereat: ad conservandum unicum hoc gentis nostræ ornamentum, quo nos hostilis spoliavit violentia, ut iteratò ad nos redeat: generoso animo & ardentissimi amoris quà in DEum, quà in Patriam affectu nunc opus est, nunc inquam: quia non est tempus nisi nunc, necessariò & omninò sincerè amor est exerendus. Ne verò in me aliquando negligentiæ alicujus culpa retorqueatur, non desum tempori, & tam ex vi characteris Primatialis, quàm congenito in Patriam affectu omnem, qui modò possibilis Rempub. salvandi modum tentare in votis habeo, obtemperans dato desuper per vatem mandato: clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam: zelosam Patriæ in ejus auxilium vocans consecro vocem, procul existens à concitandæ seditionis intento; utpote homo pacis & ab adolescentia mea assvetus cum pacificis agere, à seditiosis cavere: non adjicio ligna aut affundo oleum flammæ, quæ propè totum in cinerem & favillam convertit regnum, sed quæro in pulvere sepultam libertatem ad necdum extinctam civium verè filiorum in Parentem Patriam amoris lampadem, & ceu verus, indubius, quia non controversus Primas, DEI gratiâ, affectu legitimi Principis, non despoticè electus, sed de gradu in gradum promotus, & authoritate Sanctæ Sedis Apostolicæ (cujus suavem & fortem de aliis curam, de aliis censuram universus orbis censurare nequit) in specula hujus Reipub. prout decuit & debuit, secundùm jura & morem constitutus, & nido Sarmaticæ Aquilæ unà cum aliis, qui se non degeneres probant à Patrio alite filios, irretorto oculo solem oriturum meditor intueri. Jamq; attendendo ad mentem supra memorati congressûs nostri, alterum conventum generalem (fortunet

net DEus) pro 23 Maji præſentis anni Lublini deſigno & determino, *A. C.* 1707 intuitu ultimatæ proviſionis, conſilii & defenſionis fatiſcentis ſub tantis malis Reipub. & præcipuè conſervationis liberæ electionis Regis noſtri, ſtabiliſq; in thronum Poloniæ exaltationis, uti etiam demandationis executioni omnium ſancitorum publicorum, dictum congreſſum ſequentem antecedentium: pro quo ut ex Palatinatibus, Terris & diſtrictibus, ſive per Nuntios de gremio ſuo electos, ſive viritim confluere & adeſſe velitis, enixè deſidero & peto. Spero quàm numeroſiſſimos pro tempore deſignato in loco congreſſûs comparituros. Ad Majorem fidem univerſale hoc manu propriâ ſubſcriptum & ſigillo roboratum per caſtra & Paræcias more ſolito publicandum commendo.

ORATIO PRINCIPIS PRIMATIS IN VALEDICTIONE CONgreſſûs Generalis & limitatione ſeſſionis An: 1707 9. Julij.

QUando aliquot hebdomadis nihil agere viſi ſumus; intra dies aliquot peregimus totum, quidquid ex re, tempore, juxta jura & conſuetudines antiquas nobis agendum incumbebat. Nemo noſtram reprehendere cunctationem poteſt; qua non tantùm eguit, ſed etiam eam exegit ſpes pacis deſiderata & facta. Nemo cenſuræ ſubjicere omnem modernam diſpoſitionem: imus enim & procedimus in rebus viâ ordinariâ, modo naturali, jure & more in volumine legum deſcripto & practicato. Conſtituimus Rempubl: ſub certa regiminis forma; ut quamvis careamus Dño, ipſa tamen ceu Domina regere ſua & regnare poſſit. Relinquimus illam in plena libertate & poteſtate tam ſentiendi, quàm agendi; ut impoſterum, quidquid ei pro ſua conſervatione viſum fuerit, conſulere & exequi valeat. In viduitate ſua, dum nuper Domina gentium, Princeps Provinciarum, jam non tantùm ſine Principe; ſed etiam ſine filiis & amicis, qui dolendâ metamorphoſi ei facti ſunt inimici; numerat non tantùm dies, ſed & horas afflictionis ſuæ, omnis populus ejus factus eſt ſub tributo, gentes quæ glorificabant illam, modò ſpreverunt eam, jura & libertates, ornamenta & fortunæ ejus, quæ habuit à diebus antiquis, non tantùm diminuta ſunt, ſed prorsùs in perditionem data: dum tamen vos de ejus ſalute conſulitis, necdum deſperat, nondum extra ſpem ſalutis eſt, non eſt extra ſpem redintegrationis. Et videmus & ſentimus multa flagella peccatorum: caſtigans caſtigavit nos Dominus; nec tamen morti tradit nos; adhuc rigidum ſuſpendit decretum, quod olim alteri comminatus eſt genti, propter iniquitatem & peccata ejus: ecce Dominator Dñus Exercituum auferet à Jeruſalem & Juda validum & fortem, omne robur panis & omne robur aquæ, & auferet virum bellatorem, judicem, conſiliarium, ſapientem & prudentem. Me profectò in hac provecta ætate mea, in tam debili & attrita tot laboribus valetudine, nihil ſecundùm gratiam DEi ita in vigore & fervore publici ſuſtentat obſequij, ac hoc, quòd cum ſapientibus & prudentibus & bellatoribus de rebus Reipublicæ ſit ſermocinatio mea. Laudes idcirco Altiſſimo, vobis autem omnibus & ſingulis, tam qui ex Illmo Senatu, unà cum Mareſchalco Generali Confœderationis primam potiùs curam ſalutis Reipubl: quàm Veſtræ habetis, inceſſanterq; boni communis bajuli Patriæ continuatis obſequium; quam ex inclyto Equeſtri Ordine gratias perſolvo, pro conſortio laboris & ſedula ad promovendum bonum publicum applicatione, petoq; impoſterùm, ne ceſſare ab opere ulterioris vindicationis Patriæ, & à futuris DEo dante,

te,

A.C. 1707 te, consiliis, ne præsentiam vestram & fervorem excusare velitis. Perseverantia coronat opus, etiam quod pietatis est, & quemadmodum in Divino obsequio non attenditur principium, sed finis; ita nec in obsequio Reipubl, in quo prius illud clauditur. Non respiciamus privata commoda, non proximorum colligationes, dum veris Patriæ contrariantur emolumentis: meminisse decet DEi, qui inimicos diligere jussit, amicos verò ampliùs; & nihilominùs Patrem & Matrem, fratrem & sororem, imò & uxorem odio haberi voluit; quoties rectam nobis impediunt viam obicemq; ponunt operibus salutis. Non reddat difficiles nobis virtute natas resolutiones dubius eventus, incertus rerum Magister; quia & hic in optimis quibusq; & perfectissimis dispositionibus pendet à DEo; qui mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit: non nostrum est scrutari futura momenta rerum, & temporum; quæ DEus in sua posuit potestate. Nostrum est rectâ DEum sequi, & juri, conscientiæ & voluntati Divinæ, quæ in sui dispositione non fallitur & cui nemo contravenire potest, effectum consilij, intentionum laborisq; committere. Quòd si verò (quod tamen non timeo) ultima crisis justo DEi judicio ob peccata nostra huic regnò immineret; sic nobiscum concludamus; posse nos opes perdere; at sequendo DEum, ductumq; juris & conscientiæ animam amittere non posse; qua nihil pretiosius in possessione habemus. Valedico omnibus, sessionem autem congressûs hujus ad 11. Augusti proximam Lublinum limito.

INTIMATIO INTER-REGNI.

NOS Senatores Regni & M. D. L. pro præsenti congressu vigore universalium ab Illmo Primate & Mareschalco Confœderatorum statuum Reipub. emanatorum, in ordine ad prospiciendū & consulendum Reipub, & præsertim ad conservandam liberam electionem fundamentalemq; in thronum Poloniæ Regis inaugurationem, congregati, præsenti & secuturis sæculis notum facimus: quòd nos quemadmodum in præterito Leopoliensi Congressu nolentes orphanæ & undequaq; sub tempus modernæ scissionis, funestiq; belli afflictæ Reipub. fata præcipitare, indulsimus moras expectationi salutis publicæ; attendentes interim ad ex domesticis & vicinis conjuncturis emergentia; præsertim verò perpendentes insolentem & jure vetitum Regis AUGUSTI processum, qui secundùm pacta conventa jurata propria, & Serenissimorum Antecessorum suorum, nominatim contra articulum in pactis conventis piæ memoriæ Regis Michäélis in volumine legum 1669 folio 10 expressum, item contra tenorem in propriis pactis fol. 6. 7. expresse cautum, nullo modo quocunq; titulo vel prætextu sive propriâ sponte, sive coactâ voluntate abdicare Regnum, aut de abdicando cum aliquo transigere vel componere potuit, tanto verò magis inconsultis & invitis statibus & Ordinibus Reipubl. qui etsi urgente inevitabili casu in id consentire aliquando & super hoc dispensare vellent, non possent tamē tam grande opus ad omnes spectans in materia status concludere, & determinare; nisi habito Generali omnium consensu in Comitiis, in facie totius Reipub:, servatis solennitatibus & gradibus in lege præscriptis: ita & nunc in præsenti congressu nostro ex iisdem rationibus præcipitantiam exitiosam in publicum perosi, quæ Rempub: in hisce circumstantiis ampliùs confunderet, quàm salvaret, indies sessiones nostras limitavimus, quærendo maturâ deliberatione salutaria & profectura ad resti-

restituendam fatiscentem undiq; Rempub: erigendamq; de ruderibus & ruinis libertatum & prærogativarum Poloniæ liberam electionem, media: si quæ conformis legibus & institutis majorum nostrorum occurreret via, quâ in hoc turbido & periculosissimo rerum statu ulteriorē conservationem authoritatis & vigoris Reipub: consequeremur: verùm quia non existente in throno Poloniæ personali ac legitimâ Mte, hoc est sine Rege nostro, consentientibus votis & animis ad Regnum exaltato, in statu nullo vel dubio absq; certa regiminis forma diutiùs constare nobis non possumus, ideò antiquis juribus & consuetudinibus antecessorum nostrorum insistentes, qui in similibus casibus destituti legitimo Principe, ipsimet more prisco & legibus Rempub: regere, ejusq; integritatem quo ad jura & libertates conservare consueverunt, vigore præsentis congressûs nostri ex unanimi omnium consensu orbatam faciem Reipub: recognoscentes, Inter-regnum declaramus, simul Rempub. dominam jurium & libertatum suorum liberam & independentem proclamamus, & publicamus. Et quia ab ejusmodi intimatione & promulgatione statûs Reipub. cuncta judicia tribunalitia & jurisdictiones sub nomine Regis silere debent; illorum loco consulentes securitati publicæ, & justitiæ sanctæ prospectum volentes, consueta capturalia tam generalia quàm particularia per Palatinatus, terras, & districtus judicia juxta antiquas consuetudines & ordinationes constituimus. Intuitu executionis horum, & in ordine ad conferendum & constituendum de necessitatibus Reip. juxta exigentiam præsentium & imminentiū circumstantiarum Comitiola relationis pro 1. Augusti currentis anni in consvetis per Regnum & M. D. L. locis designamus. Sub hæc fundantes nos in nexu & robore generalis Confœderationis Sendomiriensis, uti non nisi ex sola animorum unione felices eventus & effectus consiliis & resolutionibus nostris augurari & præsumere possumus, ita constanti & unanimi consensu vinculo sacrosancto omnes adinvicem repetitis sponsionibus declaramus, & sub fide, virtute & conscientia nostra pollicemur: Nos sine ulla scissione & dismembratione immotè & constanter in hac nostra Confœderatione generali Sendomiriensi toties confirmatâ perseveraturos, simul principaliter ad propugnandam sanctam Catholicam Romanam fidem, defendendam liberam electionem, & integritatem finium Regni, etiam cum discrimine vitæ opumq; & fortunarum nostrarum paratos futuros, item Mareschalco Confœderationis, conservandæ dignitatis illius, & characteris respectu, constanter memorando exemplo communi nobiscum defensioni assistentis eousque adstituros; donec hos duos cardines, in quibus integritas Reipublicæ nostræ sustentatur, hoc est fidem sanctam, & liberam electionem in statu integro conspiciamus: unde eum duntaxat Regem nobis designabimus thronoq; Poloniæ inaugurabimus, qui in Catholica fide natus consentientibus liberis suffragiis, juxta antiqua jura & consuetudines nostras eligetur, nominabitur, & pro Rege agnoscetur: simul contra quemvis, qui sive per potentiam externam, sive per domesticas factiones thronum Poloniæ sine generali consensu nostro inscendere attentaret, aut ejus possessionem invitis nobis violento modo prætenderet, vel usurparet, secundùm consuetas obligationes majorum nostrorum, tanquam contra hostem Patriæ consurrecturos, ac eo usq; viribus nostris unanimiter, junctimq; cum auxiliis colligati Serenissimi Czari, intrepidâ generositate & resolutione restituros declaramus: quousq; jura & libertates nostras circa Religionem Catholicam & liberam electionem

A. C. 1707 onem integras & salvas in suo vigore comperiamus. Quocirca Duces Exercituum ipsumque exercitum ad agenda fortia, & ad communem defensionem nobiscum obligamus, simulq; ut præterita constituta & repartitiones in tribunalibus thesauri declaratæ & factæ respectu exsolutionis meritorum militarium suum sortiantur effectum, vigore præsentis congressûs Palatinatus & Terras compellamus.

Quia verò in præjudicium hujus indivisæ unionis nostræ non obscura adversæ revolutionis in M. D. L. indicia erumpere cœperunt, huic malo maturè occurrentes, ut Palatinatus & Districtus sua pericula tempestivè prævidere & de defensione ab exercitu M. D. L. facienda contra quosvis casus certi esse possint; sequendo practicatas consuetudines, generalem congressum Novogrodeci pro 8. Octobris currentis anni (in ordine ad roborandam coëquationem, antiqua sancita, lauda, & confœderationes, ad stabiliendam unionem inter cives, uti & conservandum in debita obedientia exercitum Litvaniæ, circa Rempub. & colligationem cum Magno Duce Moschoviæ, item ad augendas vires & providendum de exsolutione exercitûs) unà ad eundem finem Comitiola sive ad destinandos Nuntios, sive decernendum viritim communem motum ad eundem prædictum congressum, pro 24. Septemb. in locis solitis determinamus, sine præjudicio nihilominùs moderni ulteriùs adhuc duraturi generalis conventûs nostri, & sine avocatione jã ante ad illum destinatorum Nuntiorum, quos authoritate præsentis congressûs approbamus ut invicem nobiscum tam hic præsentes à nobis non discedendo, quàm etiam alii ex præteritis Comitiolis ad nostrum gremium designati circa tuitionem liberæ electionis persistere & perseverare velint.

Volentes verò continuo & communi zelo integritati & indemnitati Reipub. prospicere; quatenus in tam manifesto periculo nobis semper consulere possimus, simulque in promptu consilium habeamus, cursum & vigorem præsentis congressûs nostri cum toto effectu Lublini in eodem loco ad diem primum Augusti anni currentis differimus & limitamus, obtestando amore boni publici tam Senatores quàm Nuntios præsentes, Deputatosq; sive per Comitia Lublinensia, sive ex confœderatione Generali Sendomiriensi designatos, nec non omnes concives Regni & M. D. L. hic præsentes, aut domi residuos, aut extra Regnum existentes: ut vel sigillatim, vel viritim communi motu vel aliter expediti juxta libitum suum ad prænominatum congressum intuitu communis consilii, defensionis Patriæ, & præcipuè conservationis liberæ electionis liberiq; Principis eligendi, ad eundem locum, sive ex laribus suis accelerent, sive insimul nobiscum hic persistant; assecurando omnimodam securitatem euntibus & redeuntibus ad dictum conventum, & hoc præcavendo; ne ad locum nominatum milites cujuscunq; exercitûs militari modo venire & publica consilia impedire præsumant, sub pœnis in legibus expressis. Ultimatè sicut dispositiones in recessu præterito Leopoliensi declaratas in eodem valore haberi volumus, ita omnia desideria publica & privata præsertim Castellani Lubaczoviensis & Exulantum Starodubiensium & alia ad futurum congressum differimus, & simul hoc Inter-Regnum constitutumq; nostrum, manibus Celsissimi Principis Primatis, ac Illustrissimi Mareschalci confœderationis subscriptum ut quantocius per Palatinatus spargatur, consuetoq; modo per castra promulgetur, & publicetur urgentissimè commendamus. Actum Lublini 11. Julij in præsentia Celsissimi Primatis &c. ex equestri Ordine coram Illustrissimo Mareschalco &c.

UNI-

UNIVERSALE CAPITANEI SAMOGITIÆ GREGORII Oginski contra Universalia Principis Wisznioviecij. 22 Julij.

A.C. 1707

COmmitto non tantùm Celsissimis &c: Senatoribus, Dignitarijs, Officialibus Terrestribus & Castrensibus, Equestri Militiæ & Ordini, Palatinatibus & Districtibus; sed etiam omnibus cujuscunque statûs, dignitatis, & eminentiæ intra limites M. D. L. pronunc existentibus arbitrandum exemplare facinus Principis Michaëlis Wisznioviecij; qui nullis prævijs meritis in M. D. L, supra capacitatem annorum, tot bene meritis neglectis, prensatos in tenera ætate adeptus fasces, in spem & pretium affectûs, fidelisq; in bonum publicum obsequij, nova ingratitudinis monstra ferali de astutiæ conceptu effudit partu. Imprimis consecutus Generalem Colonellatum M. D. L, jus coæquationis & Olkinicense constitutum magis Nobilitatis sangvine quàm sepiâ conscriptum, delevit & cassavit, per oppressionem exercitûs, per mutationem repartitionis, per exactionem in quadruplo hibernorum, per privatas in immeritas Personas de publicis proventibus largitiones, per bonorũ Terrestrium vexationes, & ex illis in proprium commodum millionum extorsiones, per juris Regii quo ad dispositiones Capitaneatuum vendicationes, & inde collisiones inter Concives causatas; quodq; summum est: ipse Comitiorum Lublinensium existens Mareschalcus ignotum pactorum Nomen à se cassatum resuscitavit, ipse in ruinam Patriæ insupportabilibus, ne meritissimorum quidem attendens preces, contributionibus oneravit bona, in Nobilitatem & aulas illectâ exoticâ gente executionem exercuit, & postquã in prædictis Comitijs Rempub: in vinculũ colligationis cum Czaro induxit, statibusq; M. D. L. ejusdem ratificationem persuasit, ipsemet fœdifragus primus ab illa recessit, cum hoste condicta & armistitia sanxit, cum Repub: in dispositionibus publicis hypocriticè duplici corde & ore egit, prorsusq; oblitus beneficiorum ejus in domûs suæ totius abivit probrũ, adlecto ejusdem farinæ Consiliario Sienicki, correspondentiis & indignis Duce Consiliis, quorum authentica publicè præsentabuntur, gentis temeravit honorem, tantis delictis Patriã in mille suspiciones & discrimina conjicere voluit, pecunias, quæ in cõsolationem Exercitui vehebantur privatis suis copiis distribuendas per latrocinium eripuit, demum ut fraudes coronaret, in obsequium & partes Stanislai transivit. Ille pro inhabili à Reipubl: ad Mareschalcalem Scipionem agnitus, sobrio nunquam Capite extollit thema, continuas legationes per diversas absolvit Personas, non considerans sequentem perduelles pœnam, quinimò per abusum Ducalis Clavæ Equestrem Militiam & Nobilitatem in suas partes trahit, quam adhuc sub Chrisburgense prælium, irreflexis, vel satiùs studiosè adinventis explorationibus exspectorare & defendendo imparem reddere conatus est: ut tantò faciliùs disarmatâ Patriâ gratiam iniret hostis, suumq; manu teneret Stanislaum, à quo stante solio AUGUSTI Regis erat appretiatus. Perpendet id consummata cujusvis Vestrûm & cana prudentia, quòd hoc ejus propositum non tantùm fascinare Reipub: Ordines; sed etiam (ubi culpam in decus sibi verterit) incauta possit animare ingenia: unde ego cui in hac Patria intra fasces esse, à Patre, avis atavisq; Lucina indulsit, non habendo unquam præeminendi ambitum ivi communi via per obsequia Patriæ à minima militiæ functione ad usq; Ducalis potestatis ministerium: quo Palatinatibus & Districtibus intimato præcaveo, opto, & pro amore in Patriam peto; ut quotquot natos, fratres, colligatos & quo-

A.C.1707 quocunq; titulo obligatos amicos inductos ad assistendum manifesto habetis proditori; quantocius domum vestram revocetis: Vos autem quos verus boni publici incendit zelus; unà mecum defensioni Patriæ, juriũ, libertatum & fidei incumbatis, jungendo vires cum viribus colligati Monarchæ; qui ad clariùs esse hujus proditionis dignatus est edere Universalia sua cum speciali demonstratione actionum tam Principis Wisznioviecij quàm Sienicij: aliàs si quis ejusmodi præcautionibus parere nollet ipse sibi injuriæ Author, ipse damnorum fatique parens, fortunæ, honoribus & vitæ foret. Datum Minsci &c.

UNIVERSALE PETRI I. DUCIS MOSCOVIÆ.

Post titulos. Omnibus & singulis &c. Significamus. Cùm pertinaciter ab ipsis belli hujus initiis communis noster & Patriæ hujus Poloniæ hostis, prout incepit, pergat, nullum sibi indulgens otiũ, quo à nocendo desistat, & in immemori corde suo odia & obstinatæ malitiæ bajulet partum, ut omninò huic satis jam afflictæ Reipub. gignat exitium; qui sciens, quòd nihil æquè pessimo ejus proposito obesse possit, quàm unio & confidentia, ut hoc antidotum in toxica vertat, spargit, ubi potest, semina diffidentiarum; ut optatam intentorum malignantium assequatur messem: Quemadmodum etiamnùm recenter nobis innotuit; quòd inter frumentum Electorum, inter Electos & veros hujus Patriæ filios, qui in tanto ardentis lateque desolationis flammas vibrantis Trojæ incendio, non privatæ propensionis insectantur, commoda, sed planè ut olim Achilles Parentis auxilium, sic illi Patriorum jurium prensant tutelam, volentes ex manifesto Patriam salvare periculo, factâ confœderatione fideliter & sanctè circa jura & libertates suas, sancitâ verâ intuitu defensionis & tutelæ Reipub. nobiscum colligatione, ut sint decus & columen Patriæ, fideliter & constanter eandem conservant, & inter tot cruda & aspera sicut Scævola manum de igni ob amorem Patriæ efferre nolunt, inimicus homo, cui quidquid bonum est contrariatur, non valens pati hanc sibi damnosam Patriæ autem salutarem unionem & confidentiam, seminet zizania; ut faventes nobis & Patriæ affectus à coalita abscindat confidentia, falsosq; divulget rumores: ac si nostra Czarea Majestas Generalibus & exercitibus nostris pleno & rigido nostro mandato, tam amicorum, quàm inimicorum omniumq; sine discrimine & exceptione ulla, bona non tantùm ad incitas redigere, sed de toto immissis ignibus annihilare & eradicare, sub prætextu prohibendæ necessariæ ingressuro Poloniæ Provincias hosti subsistentiæ, imperassemus. Et quamvis quilibet facilè dignoscere possit vanæ mendacia famæ; quæ ex hostilis malitiæ profluunt cerebro, nec alio nituntur fundamento, præterquam animo injuriandi: nihilominùs nostra Czarea Mtas justum bonumque existimavimus, ut toties jam iteratas intentiones & declarationes nostras, hoc etiam universali confirmaremus & edoceremus, quòd quemadmodùm per rationem defensionis Reipub. & conservationis jurium & libertatum, juxta conclusum nobis fœdus Poloniæ Regnum ingressi sumus, & communia commoda fulcire non destitimus: ita semper etiam imposterùm omnium nobis & Reipub. faventium bona ac fortunas non in ruinã acturos, sed protectione nostra tuituros, & conservaturos polliceamur. Illud verò neminem à nobis avertere debet, quòd adhærentium hosti nostrisq; & Reipub. commodis non faventium bona contributionibus impo-

impositis premere, & exhaurire mandaverimus; quò sublatis medijs *A. C.* 1707
nocendi unum nobiscum sentirent, quòdq; Generales nostri & Officiales eorum, qui in pertinacia perseverant, domosq; suas fugâ se ad hostiles partes salvando conferunt, ne contributionibus subjaceant, flammis vastare, ut pœnas luerent obstinatæ mentis suæ, coacti fuerint: in quo tamen ad interpositionem meliorum & faventiorum nobis ac Reipub., volentes beneficentiâ nostrâ superare malitiam, omni moderatione uti jussimus; nihilominùs adhuc, ne clementiæ nostræ contrarii nimiùm confidant, néve ullam communicationem cum hoste habeant, specialiter, ne ullos modos, quibus nobis nocere possit, suppeditent, seriò & ultimatim admonemus: sinceros autem & neutiquam degeneres Patriæ filios, qui jura & libertates Patriæ unà nobiscum, ut salva faciant, quæ perierant, sustentant, non dando fidem falsis hostilibus rumoribus de plena protectione & gratia nostra assecuramus, & confirmamus. Id ad pleniorem notitiam Universali nostro omnibus intimamus, quod per castra & Paræcias locaq; consueta publicari mandavimus. Datum Varsaviæ Mense Augusto.

STANISLAUS I. DEI GRATIA REX POLONIÆ, M. D. L. RUSSIÆ, &c. in Steinhoff 14 7tembris.

REverendis in Christo Patribus, Venerabilibus Prælatis, Canonicis, totiq; Capitulo Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnen: sincerè ac fideliter nobis dilectis. Dedimus aliquoties ad Sinceritates vestras literas nostras, quibus & gratiæ Regiæ documenta, & statum Archicathedralis earum Ecclesiæ, in quo versaretur, luculenter expressim⁹. Nunc ubi relictâ longiori ultra spem statione Saxonicâ postliminio Patriam repetimus, limitibusq; ejus fideliter cum Serenmo & Potentissimo Rege Suecorum Fœderato nostro, ejusq; exercitibus tam propè insistimus, Sinceritates Vras ac Fidelitates advertendas, & præcavendas esse duximus, uti quidem præsentibus advertimus, & præcavemus, Reverendum in Christo Patrem Szembek Episcopum Cujavien. usurpatorem Archi-Episcopatûs Gnesnen. ultra quòd non sit nominatus à nobis, omnia hostilia contra nos attentâsse, in captivitatem Rñdmi Archi-Episcopi Leopolien. Nominati nostri Gnesnen: hostiles Schismaticas manus, & ordines astutè exquisivisse, barbarum Moschorum furorem, & flammas in devastationem nobilissimæ Provinciæ Majoris Poloniæ, aliarumq; excitâsse, cum iisdem falso nomine quasi ad conservationem Patriæ (cùm contra crudeliter exacta sint) fœdus quoddam pepegisse, ac deniq; verbo uno hostem se nostrum, atq; publicæ tranquillitatis omnibus suis actionibus reddidisse. Tam verò Regiam Mtem Sueciæ statuisse talem, & tales, qui regimen nostrum gloriosè in & propter conservationem Patriarum libertatum susceptum ac stabilitum non agnoscendo commune bonum, atq; expetitam diu quietem publicam perturbant, hostium horum loco censere. Proinde ne Venerabile capitulum sinceritatum & fidelitatum vestrarum, ut relatum habemus per divisionem internam, & studia quorundam ad usurpatorem translatorũ, quâcunq; hostili adspergatur notâ, interest omnium pro conservatione bonorum Ecclesiasticorum dicti Archi-Episcopatûs pro debita inter se capitulari deliberatione distingvere, atq; segregare à studiosis & fautoribus hostium nostrorum. Statum Archi-Episcopatûs uti ab initio ita nunc etiam vacantem, & hucusq; etiam orbatum retinere & repræsentare.

dios Tuæ menti propitius infundat, ac Te perfectâ charitate Nobis ac Catholicæ Ecclesiæ conjungat. Datū Romæ in Octobri sub annulo Piscatoris. Pontificatûs Nostri Anno VII. A.C. 1707

UNIVERSALE JOSEPHI POTOCKI PALATINI KIJOVIENSIS. 25 Octobris.

P*ost titulos*, Omnibus & singulis &c. Significamus. Jam annus elapsus est, ex quo publicis literis meis universis Reipub. Ordinibus intimavi; qua sim origine; quóve instinctu avidus me immolandi Patriæ & libertatibus eò contenderim, ubi illæ eversæ & perditæ vindicabantur. Vidit Dnus, contuli me eò, non ad sonum barbaræ monetæ; quia Innocentinæ partes, id est Respub. ex Despotismo sustollens caput, puras ab ea servavit, hactenusque conservat manus: ivi potiùs ad clamorem innocuæ plebis vindictam cœli contra tumultus & oppressiones Saxonicas invocantis. ivi ad supplices voces querelasq; gementium Ordinum Regni, & M.D.L. (nam qui Palatinatus, quæ terræ & Districtus non elevaverunt vocem suam, aut per Nuntios cum priore Domino non clamaverunt contra violentias opem implorantes; quas ab ipsius consiliariis & hominibus in antiquis suis patiebantur libertatibus: deniq; etiam, cùm apud Principem nihil proficerent, Primatis aures tristi verberârunt sono. Vivam malorum utique horum imaginem adhuc memoria repræsentat, extortos hos de imo pectore gemitus publica per Cancellarias adhuc exstantia loquuntur instrumenta: quæ Comitiola sub idem tenuère silentium, nec illud grandi vulneris indicio ingeminârunt? exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor? Et ecce dum dextera Dñi fecit virtutem, dum os de ossibus nostris elegit, dum grandem animam & heroicam inspiratam spirituq; Principali confirmatam pro fide, libertate & Patria, pro aris & focis in omne martyrium se immolantem Seren: STANISLAUM feliciter in Thronum Regni inauguravit; In eoq; nobis potentissimam providit tutelam: invasit vertigo quorundam sui oblitorum concivium capita in tantum: ut orbe universo attonito, supra captum viventium & videntium, cùm ævi præsentis posteriq; diei scandalo, quidquid antè optaverant ipsi nollent, quod optare noluerant, jam amare inciperent, ac si illud optâssent: qui unius Saxonicæ oppressionis gravis admodum cervicibus liberis impatientes fuerant, jam sub geminum simul Saxonicum & Moschoviticum nesciam hactenùs servitutis Patriam jugum reclinarent malè docti politicæ Magistri; ac si hæc libera & sensu jurium suorum delicatissimo excellens mater non unâ sed pluribus simul aggestis calamitatibus pressa ac suffocata tacere posset. Indulsit Regia Majestas tempus, quò vel senescerent odia, vel quiescerent ambitiones procul à Divinæ voluntatis scopo aberrantes, quando intuitu plenæ pacificationis Regni tantisper Patriæ suam subtraxit præsentiam. Ipse DEus verè an pro tempore scrupulisantes, à conditis annuatim absolvit juramentis, & minùs rectè de omnipotente ejus ad dethronizandum virtute sentientes, indagantesq; ubi Rex prior mansurus esset, manifestè edocuit, ipsi essentialiter jus competere suscitandi & deponendi Reges, quæque nutu manent superno, quamvis sic defensa nullatenus vitari posse, quando Serenissimum AUGUSTUM eò inflexit, ut sponte abdicato Regno supremum honorem in humeros moderni feliciter regnantis deponeret. Hi omnes cœli terræque favores, hæ æterni Numinis gratiæ nobiscum

A.C. 1707 & cum Patria mirabilia facientis, tum labores Serenissimi Regis ad mille discrimina resoluti, & incessanter liberali amore omnes invitanti particularibus promissis ad unionem pellicientis; geminis universalibus simul & semel ad Status Reipub. & equestrem militiam Regni ac M. D. L. ex Saxonia editis rigores jurium contra omnes abortivos proclamati stante glorioso regimine suo interregni actus repræsentantis, inevitabiles pœnas in tam audacem rebellantium coronato capiti temeritatē, suadâ, monetâ & viribus Moschorum fultam, non tantùm à confœderatione recenti Varsaviensi, sed etiam antiquo jure emanatas proponentis; vacantem Majorem Regni clavam usurpantes in spem resipiscentiæ ultra morem & modum clementiæ, longanimiter sustinentis; omnibus denique viis liberalissimæ bonitatis suæ ad meliora revocantis, ad hanc usque horam in cassum fuêre: imò hæc omnia ceu addita fomenta, aut oleum ampliârunt flammam, ausi illi sunt ulteriora crimina, indixêre capturalia judicia sine anima futura, certificârunt stante vitâ Regis de nova electione candidatos adeoq; non una morte dignum attentârunt nefas. Ego ipse, si gloriari licet, purissimâ mente, mero salvandi Patriam intuitu, ipsismet Ordinibus Reipub. expostulantibus, suaque mala repræsentantibus obsecutus, pensi habito fortunarum mearum excidio, per notorium carcerem, per ferrum, per ignes, probans, quàm sit dulce pro Patria pati quid profeci? quem hac congenitâ antiquitùs Polonis virtute & non devio exemplo lassatum in via errorum ad rectum tramitem revocare potui? notatæ singuli Patriæ hujus inclyti filii, qualiter adversi hi & tanta moliti susceperint Principem, in finibus Regni consistentem, præstolantemq; unà cum Seren. Sueciæ Rege fœderato suo, qui nostræ lucra Reipub. sua putat, tamque eidem sincerè assistit: ut amissarum suarum, receptarumq; Provinciarum propemodùm oblitus intentam liberi Regni conservationem suis anteponat commodis; nónne cum gravissima injuria Patriæ peccatum id obstinatæ diffidentiæ nostræ, nunc verò etiam rebellantis in tantum malitiæ est? ut procul dubiò calamitatum & damnorum cursum infandâ suâ & per orbem vocali perduellione in complures adhuc sit extensura annos. Non recognoscunt nec recipiunt Principem, quamvis manifesto benedictionis cœlestis probet argumento, in se verè fortunam & virtutem per æmulationem ad omne decus gloriæ conspirâsse: sed imò consummant insolentes vano labore turrim Babel, apertè cupidi constanter furere, & per universorum ruinas ad scopum grassari. Unde Mtas Regia feliciter in Dominia sua redux visis & perpensis abominandis artibus, quibus nullum satis grave supplicium est, ultimis insistendo prænominatorum universalium ex Saxonia editorum quo ad jura pœnalia declarationibus, vacantem Regni majorem clavam clementer mihi conferre dignata est, obligans me ut sine mora activitatem meam ex præscripto muneris exercerem. Quare explicatis in Generali gentis nostræ periculis, quò omnibus fascinantem larvam detraherem; in particulari ad omnes quotquot nomine censentur militum, meum converto stylum, & obligationem mihi concreditæ intimo potestatis: tum significo omnibus Vobis hactenus clementiæ Regiæ & defensionis favere umbram, nec quòd damnosis bono publico directionibus obsecuti fueritis, vobis sub obedientia existentibus, sed solis fraudulentis directoribus ad culpam & pœnam imputandum fore. Et tanquam Concivibus nostris, assecurante Principe honor, substantia & merita integra sunt; dummodo abhinc à publicatione universalis hujus sub felici-

felicibus auſpiciis Mtis, ubi ejusdem vel noſtræ Ducales Ordinationes innotuerint, id omne, quod amantibus Patriæ filiis pacificationi ejusdē, ſedationi tumultuum & rebellionum, victoriæ per malitiam inductorū Moſchorum hæreditariorum ab ævo hoſtium Regni & M. D. L. ſervi-turum videretur, expleatis & exequamini. In quem finem ex nunc pro congreſſu ad generalia caſtra in quibus ſive ſimul totum Exercitûs corpus acie inſtructâ, ſive (ſi id fieri nequit) diviſi per vexilla & legiones, comparebunt, authoritate meâ Ducali ibi deſigno locum; ubi ſub id tempus Mtem morari contigerit, pro die 6 Decemb: anni currentis demandans, in tractu omnimodam ſub pœna articulorum militarium ſervari diſciplinam. Si verò poſt ejusmodi univerſalia, eorumq; publicationem damnoſa cum adverſariis attentaretur ab aliquibus perſiſtentia: tum ejusmodi homines pro abjudicatis à meritis & pro turbis inſolentibus, adeoque pœnis & captivationibus à Palatinatibus & Terris exequendis, ſubjacentibus; conſequenter ad nulla ſtativa & hiberna admittendis, ex mente & uſu Reipub: declaro. In quem finem ad majorem fidem m. pp. me ſubſcribo, ſigilloq; roboro, & hoc univerſale meum, ut typis editum ad omnium notitiam deveniat, per Caſtra, & Parœcias publicari impensè ab iis ad quos pertinet peto, ſub onere complicitatis. Datum ex Caſtris ad Slupcum. 1707. A.C. 1707

DECLARATIO NULLITATIS

Electionum duorum Adminiſtratorum Eccleſiarum Gneſnenſis, & Vladislavienſis ab illarum Capitulis, & Canonicis per abuſum laicalis poteſtatis, ac in præjudicium modernorum Archiepiſcopi Gneſnenſis, & Epiſcopi Vladislav: reſpectivè factarum, nec non quorumcunq; inde ſecutorum, & ſecuturorū, cum illorū damnatione, revocatione, & abolitione, ac cū aliis diverſis ordinationibus, & decretis ſuper eadē materia.

CLEMENS PAPA XI. An: 1708

Ad futuram rei memoriam.

ROmanus Pontifex in ſublimi Apoſtolicæ Sedis ſpecula cum poteſtatis plenitudine à Domino conſtitutus ſua, & Apoſtolicæ Sedis, inferiorumq; Eccleſiarum, ac illarum Præſulum Jura, ex commiſſi ſibi cælitùs Paſtoralis Officii debito, ſarta tecta tueri, & ſi quando ea temerarijs quorumcunq; auſibus violata eſſe novit, ab ejusmodi violationibus aſſerere ſtudet, ſicut omnibus maturæ conſiderationis trutinâ perpenſis, æquitati, & juſtitiæ conſentaneum eſſe in Domino arbitratur. Ad noſtri ſiquidem Apoſtolatus notitiam, non ſine gravi animi noſtri moleſtia pervenit, quòd tametſi Nos aliàs, nempè die 7. Junij 1706 in Conſiſtorio noſtro Secreto, ut moris eſt, Venerabilem Fratrem Stanislaum Szembek tunc Epiſcopum Vladislavienſem à vinculo, quo tenebatur, Eccleſiæ Vladislavienſis, cui tunc præerat, de Venerabilium fratrum Noſtrorum S. R. E. Cardinalium conſilio, & Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine abſolventes, illum ad Metropolitanam Eccleſiam Gneſnen. certo tunc expreſſo modo Paſtoris ſolatio deſtitutam, de conſilio, & poteſtatis plenitudine paribus tranſtulerimus, ipſumq; eidem Eccleſiæ Gneſnenſi in Archiepiſcopum præfecerimus, & Paſtorem: curam, regimen, & adminiſtrationem ipſius Eccleſiæ Gneſnenſis illi in Spiritualibus, & temporalibus plenariè committendo, liberamq; illi ad Eccleſiam Gneſn: hujusmodi tranſeundi licentiam tribuendo; nec non tametſi ſubindè, nēpè die 25. ejusdem Menſis Junij itidem in Conſiſtorio Noſtro Secreto ipſi Eccleſiæ Vladislavien: per translationem hujusmodi vacanti de perſona

A.C.1708 Ven: fratris Constantini Szianiawski Nobis & Cardinalibus præfatis ob suorum exigentiam meritorum acceptâ, de eorundem Cardinalium consilio, authoritate Apostolicâ providerimus, ipsumq; Constantinum eidem Ecclesiæ Vladislavien. in Episcopum præfecerimus, & Pastorem: curam, regimen, & administrationem ipsius Ecclesiæ Vladislavien. illi in Spiritualibus, & temporalibus plenariè similiter committendo, & aliàs prout in binis, seu pluribus nostris sub plumbo desuper expeditis literis uberiùs continetur; ac tametsi demum ipsius Archiepiscopus, & Constantinus Episcopus, post captam & apprehensam Ecclesiarum præfatarum possessionem, suos in illis respectivè Officiales constituerint, & deputaverint: nihilominùs non defuit, qui omnium humanarum æquè, ac divinarum legum immemor, nullaq; ad id legitimâ authoritate suffultus, sed solâ laicali potestate, seu potiùs armorum violentiâ fretus, per suas literas dilectis filiis Capitulo, & Canonicis dictæ Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnen. die 16. Sept: anni proximè præteriti, seu alio veriori tempore conscriptas dictum Stanislaum Archiepiscopũ usurpatorem illius Ecclesiæ nuncupare, ac proinde ab ipsis Capitulo, & Canonicis aliquem ex eorum gremio in Administratorem bonorum ejusdem Metropolitanæ Ecclesiæ, perindè ac si illa adhuc vacaret, eligendum esse temere, injustè, & sine ullo prorsus legitimo fundamento asserere præsumpsit; ac subindè non minùs audacter per alias suas die 23 ejusdem Mensis Sept:, seu alio veriori tempore exaratas literas eisdẽ Capitulo, & Canonicis injungere ausus fuit, ut omnes proventus dictæ Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnen. tanquam vacantis à tempore obitus postremi illius Archiepiscopi tam præteritos, quàm futuros, titulo mutui futuro Archiepiscopo, ut asseruit, per Rempub: resarciendi, in manibus cujusdam Capitanei Commissarij à se nominati, ad effectum illos erogandi pro authorandâ totius Patriæ militiâ, consignari, extradi, & numerari absq; ulla cunctatione curarent, sub pœnis per leges contra mandatorum regiorum transgressores statutis, ac adjectâ insuper executionis militaris comminatione; Successivè verò, cùm animadvertisset quod literæ hujusmodi, & mandata in eis contenta (Capitulo, & Canonicis præfatis obtemperare eis meritò detrectantibus) inania prorsus, & absq; ullo effectu remanebant, Militaribus Copiis, inter quas plures Acatholicorum secum fœderatorum legiones numerabantur, stipatus, versus Civitatem Gnesnen. se contulit, ibiq; in Oppido Slupen nuncupato à dicta Civitate quatuor circiter milliaribus distante easdem Militares Copias disposuit, deinde autem per quendam Ablegatum suum ad eandem Civitatem missum, Capitulum, & Canonicos præfatos ad electionem memorati Administratoris, qui, Officiali, quem præfatus Stanislaus Archiepiscopus, ut præfertur, constituerat, amoto, regimen dictæ Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesn. nec non curam, & administrationem bonorum illius Mensæ Archiepiscopalis susciperet, urgere cœpit cõminando renuentibus omnimodam ejusdẽ Metrop: Ecclesiæ desolationẽ, omniumq; illius Mensarũ Archiepiscopalis, & Capitularis bonorũ devastationẽ, aliaq; similia gravissima damna in ipsorum perniciem, & eversionem inferenda. Porrò Capitulum, & Canonici supradicti ejusmodi minis perculsi die 3. Octob. proximè præteriti, licet illa non esset dies Capitularis, secluso, ut asseruerunt, contemptu clavium, ac declaratâ verbis ergà hanc Sanctam Sedem obedientiâ illâ, quam re ipsâ negabant, Venerabilem fratrem Joannem Dluzevski Episcopum Gratianopolitanensem Suffraganeum Chelmensem, ac dictæ Metropolitanæ Ecclesiæ Gnesnen. Custodem

dem, in illius Administratorem Generalem, non tamen sine aliquorum dissensu, elegerunt, ac ipsi plenariam Jurisdictionem Administratorib⁹ hujusmodi de Iure, & consuetudine competentem tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concesserunt, totumq; ei regimen tradiderunt. Subindè verò, nempè die 21. ejusdem Mensis Octobris, dictis militaribus copiis ipsam civitatem Gnesnensem adhuc circumsidentibus, adeoque eodem metu perdurante, electionem Administratoris hujusmodi in omnibus, & per omnia approbarunt, & ratificarunt. Cæterùm non minùs injustè, ac violenter cum Ecclesia Vladislaviensi actum fuit; Dilecti siquidem filii Capitulum, & Canonici dictæ Ecclesiæ Vladislavien. cùm literas non dissimiles eis, quæ ad Capitulum, & Canonicos Gnesnenses sicut præmittitur, transmissæ fuerant, imò eâdem die 23 Septembris proximè præteriti, eodemq; nomine sibi conscriptas, & per eadem ferè verba exaratas recepissent, in quibus scilicet falsò æquè, ac temerè præsupposito, quod dicta Ecclesia Vladislavien. vacaret, fructus, & proventus illius Mensæ Episcopalis tam præteriti, quàm futuri per aliquem è sui gremio eligendum Administratorem colligendi, similiter titulo mutui per Rempub. futuro Episcopo resarciendi, eidem Capitaneo Commissario, ut præfertur, nominato pro authoranda quantociùs Patriæ militiâ consignari demandabantur; & cum subindè ipsi gravium malorum comminationibus perterriti fuissent, nisi ad Administratoris hujusmodi electionem devenissent, ut majora scandala, & infortunia, imò & bonorum omnium jacturam evitarent, dilectum filium Adalbertum Ignatium Bardzinski, qui priùs ejusdem Ecclesiæ Vladislavien. Officialis à præfato Constantino Episcopo deputatus fuerat, in Administratorem hujusmodi, ita ùt titulo Officialis in alium Administratoris commutato, cæteroqui penes ipsum cura, regimen, & gubernium dictæ Ecclesiæ Vladislavien. ut priùs, remaneret, eligere coacti fuerunt. Cùm autem hæc omnia per execrabilem, scandalosum, ac à Sacris Canonibus, & Conciliorum Generalium Decretis, Apostolicisq; Constitutionibus sub anathemate sæpiùs damnatum sæcularis potestatis abusum gesta fuerint; adeoq; libertatem Ecclesiasticam DEI ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam manifestè læserint, ac lædant, nostrãque, & Apostolicæ Sedis authoritatem, quâ Stanislaum Archiepiscopũ Metropolitanæ Gnesnen. & Constantinum Episcopum præfatos Vladislavien. respectivè Ecclesijs supradictis, sicut præmittitur, præfecimus, gravissimè & apertè violaverint, & violent: ac præterea animas pretioso Salvatoris, & Domini Nostri JESU Christi sangvine redemptas in gravissima pericula conjecerint, & deplorandis malis adhuc involvere pergant; novasq; proindè, & sanè graviores multiplicibus illis, atq; diuturnis, quibus florentissimum olim, nunc perturbatissimum Poloniæ Regnum ærumnis premitur, calamitates adjungere noscantur. Hinc est, quòd nos, qui jurium Ecclesiasticorum supremi assertores in terris à Domino constituti sumus, nec non omnium Ecclesiarum, & Christi fidelium curam, & solicitudinem supernâ dispositione gerimus, Regnumq; præfatum, & illius inclytam Nationem paternâ charitate complectimur; tametsi non dubitemus Venerabilem fratrem Iulium Archiepiscopum Nazarenum nostrum, & dictæ Sedis in eodem Regno Nuncium omnia, quæ ei hac in re à nobis mandata fuerunt, quæq; proinde firma semper, & salva esse volumus, sedulò, ac fideliter, quantùm sibi in præsenti infelicissimo illarum rerum statu permissum fuerit, jam implevisse: nihilominùs, ex injuncto nobis divinitùs Apostolicæ servitutis munere,

A.C. 1708

A.C.1708 nere, præfatarum Gnesnen. & Vladislavien. Ecclesiarum, illarumq; Præsulum indemnitati uberiùs consulere, nostraq;, & dictæ Sedis jura Sarta tecta, atq; illibata enixiùs tueri, & conservare, nec non animarum hujusmodi periculis, quantum nobis ex alto conceditur, per ampliùs occurrere cupientes, ac omnium, & singulorum in præmissis tam à Capitulis, & Canonicis Gnesnen. & Vladislavien. præfatis, quàm ab Administratoribus per eos, ut præfertur, electis, & alijs quibuscunq; quomodolibet actorum,& gestorum seriem, causas, & occasiones aliàve quælibet etiam specificam, & individuam mentionem, & expressionem requirentia præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis, ac exactissimè, & accuratissimè specificatis habentes; motu proprio, ac ex certa scientia, & maturâ deliberatione nostris, deque Apostolicæ potestatis plenitudine, electiones eorundem Joannis Episcopi in Metropolitanæ Gnesnensis nec non Adalberti Ignatii in Vladislaviensis Ecclesiarum præfatarum, earumque bonorum, redditaum, & proventuum Administratore, ac cujuscunque jurisdictionis concessionem, & regiminis traditionem eis ab earundem Ecclesiarum Gnesnen. & Vladislavien. Capitulis, & Canonicis respectivè factas, ut præfertur, & quomodolibet ratificatas, seu confirmatas, aliaq; omnia, & singula in præmissis, vel circa ea tam à Capitulis, & Canonicis, quàm ab Administratorib9 hujusmodi, vel illorum aliquo, præfatarum suarum electionum, eisque sicut præmittitur respectivè commissarum administrationum vigore, seu prætextu, per se, vel alios quomodocunq;, & qualitercunq; acta, facta, gesta, mādata, decreta, ordinata, vel disposita, ac forsan in futurum (quod DEus avertat) agenda, gerenda, facienda, mandanda, decernenda, & ordinanda, cum omnibus & singulis indè quovis modo secutis, & quandocunq; secuturis, penitùs, & omninò nulla, invalida, inania, irrita, temeraria, & à non habentibus potestatem damnabiliter, attentata, & de facto præsumpta, nulliusq; roboris, momenti, & efficaciæ esse, & ab initio fuisse, ac perpetuò fore, tenore præsentium declaramus, & decernimus, illaq; damnamus, & reprobamus ac nihilominùs ad majorem, & abundantiorem cautelam, & quatenùs opus sit, illa omnia, & singula, quatenùs de facto processerunt, revocamus, cassamus, irritamus, & annullamus, viribusque, & effectu penitùs, & omninò vacuamus, nec ullum per ea Ecclesiis, earumque Præsulibus prædictis præjudicium illatum fuisse, aut inferri quandocumq; posse, sed ipsas Ecclesias, earumque Præsules in suis primævis juribus continuare debere similiter declaramus, in omnibus, & per omnia perindè ac si illa nunquam facta fuissent, nec evenissent, neque unquam fierent, vel evenirent. Quocirca Ioanni Episcopo, & Adalberto Ignatio Administratoribus, ut præfertur nulliter electis prædictis, & eorum cuilibet in virtute Sanctæ obedientiæ, ac sub obtestatione Divini judicii, & interminatione maledictionis æternæ, nec non ipsi quidem Ioanni Episcopo sub suspensionis ab exercitio Pontificalium, & interdicti ab ingressu Ecclesiæ, dicto verò Adalberto Ignatio sub excommunicationis majoris, utriq; demum sub privationis beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcumq; per eos respectivè obtentorum, perpetuæque inhabilitatis ad illa, & alia similia, vel dissimilia quæcumq; in posterum quomodolibet obtinenda ipso facto absque alia declaratione incurrendis pœnis, districtè prohibemus, & interdicimus, ne suarum irritarum electionum, sibiq; nulliter, ut præfertur, commissarum administrationum hujusmodi vigore, seu prætextu præfatarum Gnesnen. & Vladislavien. respectivè Ecclesiarum regimen

men suscipere, & assumere, sive jam susceptum, & assumptum de cœtero retinere, minusq; ullam jurisdictionem, potestatem, vel authoritatem in illis exercere, ullúmve inibi actum jurisdictionalem facere, seu continuare, neque illarum fructus, redditus, & proventus percipere, seu forsan iam perceptos cuiquam alteri, nisi earundem Ecclesiarum respectivè Præsulibus, seu illorum legitimis Procuratoribus, vel aliis, quibus nos illos tradi, vel consignari mandaverimus, tradere, vel consignare ulteriùs audeant quovis modo, seu præsumant. Eos quoq;, qui illis, vel eorum alicui scienter in præmissis paruerint, vel auxilium, consilium, vel favorem quovis modo præstiterint, cujuscumq; status, gradus, ordinis, conditionis, præeminentiæ vel dignitatis fuerint, similibus pœnis, eo ipso innodamus, & innodatos fore, ac beneficia hujusmodi, quorum privationis pœnam propter transgressionem præsentis prohibitionis per præfatos quomodolibet incurri contigerit, ipso facto absq; alia declaratione vacare, illaq; per quoscumque impetrari posse decernimus itidem, & declaramus; nec non eorumdem beneficiorum sic vacantium collationem, provisionem, & omnimodam dispositionem, ac præfatarum pœnarum absolutionem, seu relaxationem nobis, & Romano Pontifici pro tempore existenti duntaxat specialiter reservamus. Monentes insuper omnes utriusque sexus Christi fideles, de quorum æternâ salute soliciti esse debemus, præfatos Joannem Episcopum, & Adalbertum Ignatium nullam in eisdem Ecclesiis; suarum irritarum ac invalidarum electionum, eisq; nulliter, & de facto, ut prætertur, respectivè commissarum administrationum hujusmodi vigore, vel prætextu, sive quoad temporalia, sive quoad spiritualia, jurisdictionem, aut potestatem habere, vel habuisse; adeoq; nec ullam circa ea, quæ Sacramentorum administrationem, aut aliàs forum conscientiæ, vel contentiosum quomodolibet concernunt, authoritatem interponere ullo modo validè posse, nec potuisse; neque contra hæc allegari, vel prætendi posse excusationem ex communi errore; nam præterquam quòd satis omnibus notum erat, atque est, neutram ex Ecclesiis prædictis vacare, & utramque illarum suum habere Pastorem à nobis canonicè constitutum, abusus sæcularis potestatis in electione Administratorum prædictorum ferè cōmuniter innotuit, omniumq; rectè sentientium horrore, & detestatione reprobatus fuit, prout illum ab omnibus damnari, & reprobari volumus. Præterea cum notorii, & explorati juris sit, eos omnes, qui Capitula, & Canonicos supradictos ad præmissa peragenda per se, vel alios quoquo modo adegerunt, nec non adhærentes, fautores, consultores, & defensores eorum, quocumq; tandem gradu, seu dignitate quantumcumque sublimi præfulgeant, censuras omnes, & pœnas Ecclesiasticas à Sacris Canonibus, generalium Conciliorum decretis, & Apostolicis constitutionibus, ac præsertim literis die Cœnæ Domini singulis annis legi, & promulgari solitis contra similia perpetrantes inflictas damnabiliter eo ipso incurrisse: notum similiter omnib⁹ esse volum⁹, illos à censuris, & pœnis hujusmodi post debitā, & condignā Ecclesiæ ac partib⁹ præstitā satisfactionē, nōnisi à nobis vel Romano Pontifice pro tēpore existente (præterquā iñ mortis articulo constitutos, nec etiā tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo, cautione præstitâ, atq; cum reincidentia eo ipso quo convaluerint) absolvi, & liberari posse. Decernentes etiam easdem præsentes literas, & in eis contenta quæcunq;, etiam ex eo quòd præfati, & alij quicunq; in præmissis, seu eorum aliquo Jus, vel interesse habentes, seu habere quomodolibet prætendentes, cujus-

A.C 1708

A.C.1708 cujusvis status, gradus, ordinis, praeeminentiae, & dignitatis existant, seu aliàs specificâ, & individuâ mentione, & expressione digni illis non consenserint, nec ad ea vocati, citati, & auditi, causaeq; propter quas praesentes emanarint, sufficienter adductae, verificatae, & justificatae non fuerint, aut ex alia qualibet, etiam quantumvis juridicâ, & privilegiatâ causâ, colore, praetextu, & capite, etiam in corpore Juris clauso, etiam enormis, enormissimae, & totalis laesionis, nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis nostrae, vel interesse habentium consensus, alióve quolibet, etiam quantumvis magno, & substantiali, & incogitato, & inexcogitabili defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos Juris reduci, seu adversus illas apertionis oris, restitutionis in integrum, aliúdve quodcunq; Juris, facti, vel gratiae remedium intentari, vel impetrato, seu etiam motu, scientiâ, & potestatis plenitudine paribus concesso, vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu se juvare ullo modo posse, sed ipsas praesentes literas semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosq; plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac illis, ad quos spectat, & pro tempore quandocunq; spectabit in omnibus, & per omnia plenissimè suffragari, & ab eis respectivè inviolabiliter, & inconcussè observari; Sicque, & non aliter in praemissis per quoscunq; Judices Ordinarios, & Delegatos, etiam Causarum Palatij Apostolici Auditores, ac S. R. E. praefatae Cardinales, etiam de latere Legatos, & ejusdem Sedis Nuncios, aliósve quoslibet quacunq; praeeminentiâ, & potestate fungentes, & functuros, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate judicari, & definiri debere, ac irritum, & inane si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus praemissis, ac quatenus opus sit, nostra, & Cancellariae Apostolicae regula de Jure quaesito non tollendo, aliisq; Apostolicis, ac in Universalibus, provincialibusq;, & Synodalibus Consiliis editis generalibus, vel specialibus Constitutionibus, & ordinationibus, nec non praefatarum Gnesnen. & Vladislavien. Ecclesiarum, & aliis quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis Statutis, & consuetudinibus, ac usibus, & stylis etiam immemorabilibus; privilegiis quoq; indultis, & literis Apostolicis praefatis, aliisve quibuslibet personis etiam quacunq; Ecclesiastica, vel mundana dignitate fulgentibus, & aliàs quomodolibet qualificatis, ac specialem expressionem requirentibus, sub quibuscunq; verborum tenoribus, formis, ac cum quibusvis, etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis & insolitis clausulis, irritantibusq;, & aliis decretis, etiam motu, scientiâ, & potestatis plenitudine similibus, ac consistorialiter, & aliàs quomodolibet in contrarium praemissorum concessis, editis, factis, ac pluries iteratis, & quantiscunq; vicibus approbatis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis, etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quaevis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata exprimerentur, & insererentur, praesentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris ad praemissorum effectum hac vice dunxat

taxat specialiter, & expressè derogamus, ac derogatum esse volumus, cæterisq; contrariis quibuscunq;. Volumus autem ut earundem præsentium literarum transumptis, seu exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides tam in Judicio, quàm extra illud ubiq; adhibeatur, quæ eisdem præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die 4. Jan. 1708. Pontificatûs Nostri Anno VIII. *A.C.* 1708

(*L S*) *F. Oliverius.*

LITERÆ UNIVERSALES GENERALIS SUETICI KRASSAU

OMnibus quorum interest, & singulis &c: post Officiorum meorũ & propensæ voluntatis contestationem notifico: Quanquam sperandum erat post ejectos totâ Poloniâ per arma Seren: Regis Dñi mei fœdifragos Moschos, tandem dissentientes adhuc Regni Magnates, ex naturali in Patriam suam studio & amore, rejectatâ periculosâ sibi Moschorum Colligatione ad Seren: Poloniæ Regem accessuros: Res tamen contrarium docet, quando nonnulli ex Poloniæ Proceribus posthabitâ privatis commodis suis salute publicâ Milites S. R. Mtis Sueciæ per Emissarios suos hostiliter invadere, summa imis miscere, adeoq; in Patriæ suæ viscera sævire ausi sunt, turbulentis & licentiosis machinationibus suis libertatis tuendæ Polonæ titulo, authoritatem & suffragia captantes, quando eadem apud meliora sentientes, Palatinatus dolosis rationibus obtinere, non potuerunt, Comitia eorum impediendo, Nobiles captivando, minis, vi, & armis censum Civium extorquere aggressi sunt; In quem autem finem hanc in Patria sua foveant discordiam, neminem jam latere poterit, qui corruptas Moschorum mercede, Principalium manus, depopulatam ausibus illorum Majorem Poloniæ partem, usurpatas Oeconomias, & direpta vectigalia Regia propius examinaverit. Sperari ergo nequit, cordi ipsis aut curæ futurum esse, ut ea dissidia, & belli molem ac incommoda, ex Polonia in hostium Provincias devolvant, sed quantum de ipsis dependet, scissiones alere, turbida pacificis præferre & quod impunè licuerit, tam per reditus soli Regi debitos, quàm per rapinam & sangvinem Civium privatam fortunam suam augere non cessabunt. Hanc ipsorum intentionem cùm præviderit in Moschoviam abiens Seren: Rex & Dñus meus prospiciendo saluti colligati sibi Regni, vigore sanciti fœderis ordinavit me, in subsidium S. R. Mtis Poloniæ, deditq; mihi in mandatis; ut contra turbatores pacis & unionis publicæ armis agerem, donec ad saniora redirent consilia, & Seren: Regem Poloniæ, de cujus abundè persuasi sunt clementia & gratia, damnata omni mora accedant, & deinceps plenâ securitate fruantur. Ne autem obstinati, quibus in hostium exercitu militiam continuare satius visum fuerit, contumaciam suam impunè ferant, proinde tempestivè sciant, quòd ipsorum oppida, villæ & prædia, ubicunq; illa reperiet Miles Sueticus, more belli prout olim ejusmodi refragariis contigit, extrema quævis experientur. Sicuti autem invitus ad hanc procedo extremitatem, ita omnibus ad latus Regium properaturis, Parentibus etiam filios suos revocaturis, 15 dierum à data harum conceditur spatium. Quo elapso omnes qui literis Mtis accessionem suam probare non poterunt, infallibilem ruinam, & excidia Bonorum suorum sibi ipsis debebunt. Datum in Statione mea in Glinstoch die 8. Jan.

(*LS*) *Ernestus Detloff de Krassow.*

A. C. 1708 ANDREAS C. ZALUSKI EPISC. PRINC. VARM. ET SAMB. STANISLAO SZCZUKA PROCANCELLARIO Litvaniæ respondet 16. Januarij.

SUpervacaneum esset impunctualitatem incusare ordinariæ postæ, sive fleas, sive non fleas, malignitatem peragit suam. Religiosæ Carmelitanæ Sanctis tribus Regibus literas suas offerunt, ne aberrent, dubito, ut hæ preces sæculo nostro in favorem literarum nostrarum efficaces esse possint. Jam multa scribere desij, pauca scripturire soleo, novas amicitias non expetendo, veteribus colendis operam quandoq; dando, pauca significando, quia nihil me scire puto, quod ab aliis nesciatur, & tamen curiositas prævalet, & literæ meæ non eunt, quò mittuntur, sed quò illa avocat.

Cur non concurrat ad Primatum. Quæris à me, cur sim minimè ad rem attentus, circa quam possũ pedes movere, ut non curram, currere non possim, ut pedes non moveam; facit id ætas provecta, non multùm viæ restat, cur onera augeri debent? Puderet me si non alios, certè mei ipsius, si id curarem, quod contra mentem Pontificis esse certè scio; ad quid quærere magno conatu debeo, quod brevi aliis pudore, quàm damno miserior habendum cedere obligarer; certa amittimus, cùm incerta appetimus. Accedit, cujus DEus est mihi testis, quia non mentior, ut, quæ mentis meæ exprimere sensum queant verba, rursùs nulla suppetant, id tamen simpliciter dico, quòd & ea, quæ in manu sunt, deserere satiùs, quàm nova appetere eligo; cùm non sim ex illis, qui semper Tantali, semper in novas cupidines inhiantes, & ad iter, quod inhabile scio, non accedo, ac proinde non vellem ibi stare, ubi ipse sol trepidat, & ultra id scio plus semper futurum, quod obstet, quàm quod succedat, & idcirco injuriam mihi faceres, si me hoc desiderare judicares, qui futuri desiderio non laboro præsentium tædio. Cùm tamen tuum videam affectum, cui ad me ornandum cum voluntate quæruntur media, mihi autem ad gratiam referendam præter voluntatem nihil relinquitur; reddo me tibi totum, quantum in obsequium; id mihi gratissimum fore assecurans, dum hanc sollicitam curam intermittes; possum miser dici, non possum esse.

Abbatiam centum Villarum, si vacat certò, nec istam tribui mihi vellem, quamvis dicas, quis influentis dona fortunæ abnuat? quanquam grave est à deterioribus honore anteiri, quibusdam alienâ umbrâ laborantibus. Si non sum in promptu ad petendum, excusa, & errata non corrige, quamvis didici docibilis esse in aliis, nec unquam fui in sensu meo pertinax. Mutare consilium in melius paratus sum, sed ibi, *Suffraganeus Luceoriensis.* ubi mutari virtus est. Domino Suffraganeo Luceoriensi & ego, ut opto, ita & persuadebo, ut compareat in conspectu Domini. Quærebat Saul asinas, & coronam invenit, si dignus hic Prælatus gratias referendo pro collata Abbatia Episcopatum inveniret, quale esset mihi gaudium? quæ voluptas? teneris independenter etiam à sangvine, & affectu promovere eum, ut ascendat superiùs, & citiùs. Tales sunt in candelabrum exponendi, qui Regi & Patriæ & sciant, & velint servire; necessè est ei placeant, cui non nisi optima placere debent.

Nova non scribo; veteribus tantùm immoror, non sinè solatio, quòd frequentiùs nomen tuum occurrit, quo nec unam paginam, nec semel implebo. Facerem id meliùs, & perfectiùs, si mihi copiam tuarũ, toties scriptarum mitteres expeditionum; miscerentur hæ in historiam meam,

meam, & essent pars pulcherrima libri. Si quid dignum invenies, quanquam nihil invenies, quod non sit dignissimum memoriâ posterorum. Historia mea incipit ab abdicatione Regis Casimiri, Regnum Michaëlis breviter excutiam, in Joanne diutiùs morabor, Interregnum, Electionem, scissiones diligentiùs describam, & hoc est sub incude. Omnia hæc exprimentur, quæ hactenus patimur, recentior est memoria, quanquã quærenda est informatio, quid actû, dum ego in exilio essem, omnia tamen ea praxi, modo, & stylo, quem tu vidisti in illo projecto familiarium literarum, quia tantùm adamavi titulum, quem fraterna tua præscripsit manus, ut illum immutare non cogitem, nec, si vellem, possem.

Plura non scribo, ne supervacaneâ rerum curâ distentus legas.

P. S. Estnè verum quòd Dno Kczewski Palatinatus Mariæburgensis sit acceptus, & alii collatus, indigna certè res esset tam dignos, & pro Patria meritos non tantùm honoribus non ornare novis, sed etiam privare antiquis; si ad hunc modum est innoxijs honor apud vos, causa Palatini hujus, nunquam mala est.

Palatinus Siradiensis

Dominus Palatinus Siradiensis est hîc, miscemus quandoque lachrymas, &, quanquam aliquando incuset, quòd Respubl. corruptior sit, quàm ut adjuvari possit, tamen non perturbatur his, quæ vitare eum non est potestatis, ut exactæ diligentiæ senex, vir fortis, cum mala fortuna compositus. Habet ubi se etiam in privato lare explicet magnus animus, & qui nuper omnia deplorabat, cui nulla non causa in querelas placuit, nunc eũ mala Patriæ necessitas & consuetudo facilè ferre docuit nullo meliùs nomine de nobis natura meruit, quàm quòd, cùm sciret, quibus ærumnis nasceremur, calamitatum mollimentum consvetudinem invenit citò in familiaritatem gravissima adducens.

Regi Sueciæ corona de capite cadit

Vidi nuper Comitem Donau, qui mihi inter alia dixit, quòd Stokolmæ fuerit in Coronatione Regis Sueciæ præsentis, cui equitanti die illo ceremoniarum corona de capite casu deciderat; estnè hoc verum, facilè id à Secretario Hermeling, cum quo colis amicitiam, rescies.

COPIA LITERARUM CARDINALIS AD CZARUM
Opaviâ 20 Januarij.

Promissorũ petitur executio.

CIS limites patrios, quò persuasione Palatini Belzensis Supremi Exercituum Regni Ducis, aliorumq; Senatorum ductus me contuli, tam ob securitatem meæ personæ, quàm depositi quod ab aliquot annis Resp: curæ & solicitudini meæ concredidit, appello Czaream Mtem V. cum delatione observantiæ meæ & manifestatione constantis meæ unà cum Repub: erga Interesse Czareæ Mtis benevolentiæ. Volens autem satisfacere debito & obligationi meæ Primatiali, innovo petitionem meam ad Czaream Mtem Vrã, ut omnia, quæ in publica statuum Reipub: legatione in responsoriis Vra Czarea Mtas (uti ratione reddendæ Ucrainæ, enumerandorum millionum pro exercitu Regni, & M.D.L. servandæ disciplinæ in exercitu suo, puniendarum exorbitantiarum, inhibendarum contributionum, compensationis injuriatorum & spoliatorum, per Cosacos & Kalmucos Ecclesiarum & plurimorum variæ conditionis hominum) & in aliis punctis declarare & promittere dignata est, effectum sortiantur, & executioni mandentur. Quod cum à justitia Vræ Czareæ Mtis & liberali Genio indubitanter sperem, revoco Vestræ

A.C.1708 Czareæ Mti propria mea damna exspoliatis Ecclesiis Archiepiscopatûs mei, & Cathedræ Vladislaviensis, ubi & mea deposita per tempus belli in securo locata, non ita pridem ante abitum Vræ Czareæ Mtis ex Prussia & Cujavia, Kalmuci & Cosaci cum omnium admiratione abstulerunt, revoco ruinam bonorum meorum, & Fratris mei Vice-Cancellarij Regni, petensq; satisfactionem, profiteor me esse &c.

COPIA LITERARUM PRIMATIS AD SENATORES Opaviâ 20. Januarij.

PRoposueram quidem post aliquot annorum itinera, & molestas de loco in locum translationes, prout circumstantia temporis, & custodia Commissorum fidei meæ requirebat, redux in patriam ad functionem muneris Primatialis, amplius extra limites non abire, & qualemcunq; fortunam pati, sed cùm securitati personæ meæ provideri non posset, secutus persuasionem Palatini Belzensis Supremi Exercituũ Regni Ducis, & aliorum Senatorum volens nolensq; cum magna incõmoditate & sumptu ad aliquot tempus huc extra limites excessi, unde convenio hisce Illmas DD. VV. non tantùm in signum affectus mei, verùm etiam ut testificer, quòd etiam hîc non deponam solicitudinem de publico; & faciam ea quæ muneri meo incumbunt, disponens omnia in executionem sancitorum, instando apud Czaream Mtem & Ministros ejus, ut quidquid sive tractatibus cum Republ: sive datis per legatos à Statibus Reip. declarationibus, promissum est, executioni mandetur tã in Regno quàm in M.D.L. Peto insimul ab Illmis DD. VV. sinceram communicationem sciendorum, & judicium in occurrentiis per postas à Ducibus dispositas, cum assecuratione, quòd ubi id necessitas exegerit, citra moram ad stationem meam sim reversurus.

LITERÆ NUNTII APOSTOLICI AD PRINCIPEM VARMIENSEM Opaviæ 18. Februarij.

IN fine ferè itineris mei cogor Illustrissimæ Vræ Dominationi literis obsequi, quando coram testari meam observantiam summopere concupiérim; causa eadem est, quâ cor suum torquebitur, istorũ videlicet Regnorũ interrupta quies adeo, ut nullum tot, tantarumq; Provinciarum latè tuto oculo respiciatur. Quare mihi in Poloniæ Regnis Sanctissimi Dñi Ministerii Apostolici Nuntij munus adimplendũ misso die non affulgente, quâ eorum fines ingrediar, usq; dum jucundiori sole pateat iter, legationis meæ officium hic obire conabor; adventûs autem mei Nuntium his literis præmitto, quæ signa obsequii mei apud Illustrissimam Dominationem Vram deducent. Illa recipere humanitas sua non dedignetur, & si quid ad publicam Regni tranquillitatem restituendam aptum cognoscet, me docere diligentiâ suâ non sinat; & interea reverenter Illustrissimæ Dñis Vræ manus deosculor.

RESPONSORIÆ AD PRÆCEDENTES

GRatias corde habeo, calamo dico Excell. Vræ, quòd me de fine itineris sui humanissimis literis suis 18. Febr. scriptis certiorem reddere sit dignata. Quâ ergo in me egit humanitate, eâdem rependo gaudens, ex animo gratulor Excell. Vræ, quòd celeritate gratiarum adventus sui auxerit, cujus laus est, & virtutis fama in mundo amplum exhibendæ ejus erit theatrum Polonia, in qua libentius Excell. Vram

Vram videre optarem, ut propiùs in lumine suo videamus lumen, hoc *A.C.* 1708
præcipuè tempore, quo vastatæ Provinciæ, desolata ferro & flammâ Patria nostra, Jura DEI & hominum violata, in affectu Paterno ejus, cujus locum tenet, solatium habere posset. Omnis enim in eo expectatio nostra sed cùm id fieri fortè nequeat, feremus patienter, & longiùs manentem in solatium nostrum ex Excell. Vra non eandem videamur æstimare, cùm præsertim sciamus arduum hoc munus, & magnum mole, curâ, periculo, fortitudine animi sui, quæ summa est, benè ubiq; perfecturam. Ego verò Sanctissimo Dno Nro devotus ad omne genus obsequii Excell. Vræ paratus ero. Constanter enim mihi summi DEI gloria, Apostolicæ Sedis dignitas, salus publica sicut semper fuit, sic & erit in posterum antiquissima. Multa essent ad publicam Regni tranquillitatem apta, & necessaria, sed ea à me in solitudine protunc procul ab omnibus publicis negotiis vitam degente minimè desiderari, ut in literis suis Excell. Vræ proponi videri possunt, sufficereque mihi credo, ut toto affectu, & votis DEum precer, ut Excell. Vræ in tristi hac temporis injuria ea inspiret media, quibus studia sua in desideratam hanc tranquillitatem valeant, unitas spiritûs in vinculo pacis procuretur, & ut, quidquid est turbidum, serenetur. Voluntatem promptam interim ad exequenda quævis mandata submissè offero, cùm ea verissima declaratione, quòd, sicut fui ab initio, ita ero sine fine.

ALEXANDRO SALLAROLI Brunsbergâ 25 Februarij.

JAM Regem Sueciæ cum nostro STANISLAO approximare Grodnam scribit mihi Procancellarius Litvaniæ, cujus domum Szcucin, visitârunt, & ibidem humanissimè excepti. In illis autem sylvis sub Myszinice jaculatores arma sua opponere voluerunt, & quasi conditiones Regi Sueciæ proponere ausi sunt, quibus illum per illas longas, & latas sylvas liberè transire permitterent, sed Rex Sueciæ rem uti indebitâ, ita minimè speratam miratus, cognoscensq;, quòd hi sunt; qui neq; ferire, neq; feriri nisi in terga noverunt, cùm sit fortis adversùs fortuita, & opinionum suarum securus, qui nec ita natus, ut dissimulare injuriam posset, aut pati, gnarus facto magis, quàm consilio seditiones reprimi, primos audacter proponentes suspendi, alios dispergere forti manu jussit. Ceciderunt nihilominùs multi Suetici Valachi, & nonnulli etiam Sueci, sed non cogitatur, quòd perdiderint, sed quòd evaserint. *Iaculatores Myszynen.*

Habui etiam ex Silesia, quòd Procancellarius Regni Dresdam, Primas Opaviam, & Episcopus Cujaviensis in castra Polona moverit, & quòd Rex AUGUSTUS de reditu in Poloniam cogitet. Hoc momento percepi etiam à Procancellario Litvaniæ, quòd per sylvam cum uno tantùm ex Drabantis suis cucurrerit, qui occisus à Jaculatoribus; Rex autem vix periculum evasit; Magnus gubernator & scisso navigat velo; varij sunt casus etiamsi graves, naufragium facere, vehiculo everti; ab homine homini quotidianum periculum est; Quòd Dñi Sapiehæ omninò curent amovere exercitum à Principe Wisniowiecio, &, quòd sperent numerosiorem se habituros, quòd in viscera Litvaniæ Sueci procedant.

Ego interim habens certa negotia Ecclesiæ meæ Tylzensis, ubi Missionarios PP. Societatis habeo componenda; Natura pedes dedit, ut per nos ambularemus, oculos, ut per nos videremus; iter illud in spem rei prosperè transigendæ, quanquam in via pessima aggressus sum, & vix

A.C. 1708 in luto naufragium cum Dño Suffraganeo Luceoriensi, quem comitem itineris accepi, evasi, ubi præter Episcopum Vilnen. qui continuò nunc Tylzæ manet, Palatinam Vilnen., Mareschalcum Litvaniæ Sapieham, & Castellanum Samogitiæ Grothus inveni, huc notitia venit, quòd Rex Sueciæ pontem sub Grodna super fluvium Nemen acceperit, vix ab uno ex custodibus milite non occisus, Grodnâ verò potentiæ Sueticæ impares Moschi cedere debuerint. Cùm verò Rex Sueciæ cum 600 tantùm hominibus absq; ulla custodia in Collegio PP. Societatis pernoctâsset, si solitâ resolutione, & fortitudine sibi naturali non usus fuisset.

Non dico tibi quæ fecerim in rem Sanctæ Religionis Tylzæ; hæc enim publici Juris esse non possent. Spargenda est manus; non potest ferre, ut non aliquando succedant, multa tentantur; & post malam segetem ferendum est. Sæpè enim quidquid perierat assiduâ infelicis soli sterilitate, unius anni restituit ubertas.

Ultimo die Bachanalium, summo manè abivi Tylzâ, & eodem die Insterburgi fui, ubi Principem Wisznioviecium Generalem, & Principem Czartoryski Thesaurarium Litvaniæ inveni, cum quibus multa de publicis contuli, & pòst Brunsbergam perrexi, ubi cum licentia Superiorum meorum, hoc est Commendantis Elbingensis tempus Quadragesimæ absolvere intendo. Precare DEum pro me, ego pariter idem faciam.

S. R. Mtis SUECIÆ DECLARATIO SUPRA LIBELLUM QUEM fœderis Varsaviensis Mareschalcus Illustris D. Bronisz obtulerat; facta Smorgonij in Litvania II. Martij.

PErgrata sunt S. R. Mti studia, quæ Illustris D. Bronisz Mareschalcus nomine Fœderatæ Reipub: erga se testari voluerat, & quemadmodum DEUS prosperaverat consilia, quæ propter communem causam hactenus suscepta sunt, ita sperat S. R. Mtas ea, quæ porrò agenda veniunt, felicem habitura esse eventum, Rempub: Polonam sedatis motibus, quibus concutitur plenâ tamen ac optatâ gavisuram esse tranquillitate. Et cùm hunc præcipuum esse scopum S. R. Mtas existimat, ad quem consilia quàm maximè dirigantur, destinata ea, quæ Seren: Rex Poloniæ ad hunc finem obtinendũ censuerit adeo non improbat, ut cunctis viribus ea sufficienda statuat, quemadmodum neq; recusat, quin Comitia Generalia pacandæ Reipub: causâ indicantur, & celebrentur. Si tam salubrè perficiendi propositum, quamdiu S. R. Mtas copias suas intra fines Regni contineat, ratio certa, ac secura inveniri possit, cui tamen exequendo præsens tempus fore opportunum S. R. Mtas non arbitratur. Bene perpendit S. R Mtas incommoda, quæ major Polonia, & imprimis Palatinatus Posnaniensis, atq; Calissien. hoc bello sint perpessi: Quapropter, ut illis aliquomodo subveniretur, & copijs suis, quæ inibi sunt relictæ simul prospectum esset, jusserat omnia, quæ tributorum nomine exacta sunt, eo tempore, quo hospitia in illis Palatinatibus Exercitus Sueticus habuerat, in solutionem computare. Quo pacto novis oneribus non aggravantur, quia ad exercituum sustentationem antea quidquam contulisse reperiuntur, existimat tolerabiliorem fore eorum con-

conditionem, eosq; ipsos, quibus computationis solatium contigit, promptiores fore ad ea exsolvenda, quibus copiæ ad eorum defensionem destinatæ indigere videbuntur. De cætero Illust: Mareschalcum confœderatæ Reipubl: Regiâ gratiâ, ac omni benevolentiâ amplecti non desinet. Dat. ut supra Ad mandatum S. R. Mtis Sueciæ.

C. Piper.

RECOGNITIO PER LITERAS SERENISSIMI STANISLAI A REGINA ANGLIÆ.

MAjestatis Vestræ literas accepimus, quibus Vos post tantam utriusque fortunæ exercitationem Polonorum Regem evasisse intelligimus, Principem tot virtutibus ornatum, non solùm Subditorum suorum felicitati, quin totius Europæ beneficio natum auguramur. Quem ideo in summum illud honoris fastigium Suetici Regis erexit amicitia, Polonorum Senatus elegit, suffragium Principis Augusti compellavit Abdicatio, Regem fratrem lubentissimè agnoscimus. Quod superest, Mtem Vrã, & res Vestras Divini Numinis tutelæ ex animo commendamus. Dabantur in Palatio Nostro apud Nensington die 8. Aprilis.

COPIA LITERARUM PRINCIPIS VARMIENSIS Ad ILLUSTRISSIMUM NUNTIUM Brunsbergâ 30 Martij.

Exercitium Religionis:

DEploranda Regni nostri ita sunt universo orbi nota, ut illa vel insinuare Illmæ Doni Vræ non sit necessè. Illud tantùm, quod me super omnia angit, reverenter defero, auxiliumq; efficax demississimè peto; non dubito Illmæ Dñi Vræ notum esse, quòd Episcopatus meus ita sit undequaq; Acatholicis cinctus, & circumdatus, ut alium ex Varmia exeundo nullus possit etiam aerem respicere. adjunctus est Varmiensi & Sambiensis Episcopatus; in quo Regiomontum, Tilza, & aliæ Brandeburgicæ ditiones continentur. Liberum in illis Catholicæ Religionis exercitium fuit hactenus pactis id Polonicis cum illa domo clarè volentibus, nunc autem tristem nuntium à Parocho meo Regiomontano accepi, quòd aliquid intervenerit (prætextum esse timeo) Coloniæ inter Patres Soc. JESU, & Ministrum Regis Prussiæ, unde magnæ querelæ, & injusta ultio. Seriem rei adjuncta litera mihi scripta Illustrissimam Dominationem Vestram informabit, minimèque ambigo pro naturali suo in Religionem zelo id Illustrissimam Dominationem Vestram facturam, quod è re nostra faciendum credet. Ingens enim nec verbis exprimendum imminet rei Catholicæ periculum, nisi maturè disordini huic occurratur, & multa fortè ex conjuncturis præsentibus sibi favorabilibus perficere volent. Exosculor interim reverenter manus, maneoq; perpetuo cultu.

IDEM MARTINO ZALUSKI EPISC: ROSMENSI SUFFRAGANEO, & PRÆPOSITO PLOCENSI DUCI SIELUNENSI FRATRI SUO. Heilsbergâ 25. Aprilis.

NON mireris diutiùs me siluisse; Quadragesimales enim occupationes me detinebant, & occurrebant etiam, quæ nec tutò narrantur, nec tutò audiuntur; & propter hoc ipsum multa scribere non licet, quia, non quidquid debet dici, sed quidquid potest, cùm hisce

A.C. 1708 ce temporibus poſſit non ex vano ſcribi, quòd ex tempeſtatibus peſſimæ ſint, quæ variant maximè.

Tranſivit per Brunsbergam Dñus Poninski Referendarius Regni, qui me ſecurum reddidit, quòd Stanislaus (ita in Demoſthene magna pars Demoſthenis abeſt) libertatem habebit à Rege Sueciæ redeundi in Poloniam. Diſcant hi, quicunq; magnam potentiam inter homines adepti ſunt, ſine conſilio ne fulmen quidem mitti, ſed vocare, conſiderare Superiorum ſententias, placitum, temperent, & hoc ſibi perſuadere noſter Stanislaus debet, ne Jovi quidem ſatis eſſe ſuum conſilium, tanquam & ipſe, prolatæ (ſi voluerit) ſententiæ majori cognitori debet dare reſponſum. Contemnitur, non quia vult, ſed quia debet. Ut ergo Rex Sueciæ inclinari poſſit ad hanc redeundi permiſſionem, miſſus eſt Dnus Palatinus Jablonowski cum Dno Broniſz Mareſchalco Confœderationis, deducendo rationibus neceſſitatem reditûs. Contuli etiam cum Epiſcopo Culmenſi præſenti Cracovienſi Nominato, præſertim in eo, quòd Palatinus Kijovienſis (peſtifera vis eſt valere ad nocendum) excurrere velit in Varmiam, pro extorquenda aliqua contributione, quam impediturum ſe promiſit Dñus Ekenblat Commendans Elbingenſis.

Heilsbergenſis arx mea fortificatur à Suecis me ſpectante, nec poſſum oppoſitionem interponere. De morte Epiſcopi Samogitiæ Kryſzpin ſcribitur mihi.

Ne Tribunal incipiat ſub nomine Stanislai; impedit adverſa pars. Audiviſti aliqua Gneſnæ attentata à Dlużewſcio Suffraganeo Chelmēſi tanquam Adminiſtratore Sede vacante Archi-Epiſcopatûs; doleo valde virum hunc honeſtum, qui permiſit ſe circumveniri, & credidit ſermoni ſine ullo vero Authore diſperſo, cui malignitas initium dedit, incrementum credulitas, quòd ſcilicet Dnus Szembek jam Archi-Epiſcop⁹ pleni Juris degradari debeat, & ſic fraude inimicorum falſa vulgantium deceptus eſt, ut dici de eo poſſit, non multùm navigavit, ſed multùm jactatus, parvum fructum, ſed ingens damnum habiturus cùm venerit Româ caſſatio horum omnium actuum, quam tibi per otium legendam hic jungo; unde totam hiſtoriam leges. Ames me, nam ego te diligo.

COPIA LITERARū à SANCTISSIMO D. N. P. CLEMENTE XI. nuper datarum ad Sereniſſimum Principem Fûrſtemburgium Electoralis Saxoniæ Gubernatorem.

DIlecte Fili, Nobilis Vir, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Agnoſcimus & adoramus miſericordias Dñi DEI noſtri, qui nos in multis tribulationibus propter diuturnas Chriſtiani populi calamitates, & aſſidua pericula, ac detrimenta veræ fidei conſtitutos recreare voluit ſpirituali conſolatione, per poſtremas Nobilitatis ſuæ literas, nobis allatâ. Neque enim illæ quidquam gratius atque jucundius afferre nobis poterant, quàm quod attulerunt, propitiante ſcilicet DEO, & favente Chariſſimo in Chriſto Filio Noſtro AUGUSTO Poloniæ Rege Illuſtri apertam demum fuiſſe felici ſanè lætiorum eventuum auſpicio, cum ſperare fas ſit, quod qui cœpit, ipſe perficiet, & orthodoxam veritatem, quaſi poſtliminio illuc reductam amplioribus in dies incrementis augebit. Quâ in re lætari meritò poteſt Dilectus filius Religioſus vir Carolus Mauritius Vota è Societate JESU, licuiſſe ſibi per æta-

ætatem optatum votorum suorum fructum, quasi suâ manu, quâ sacris *A.C.* 1708
palàm est operatus colligere. Ipse verò AUGUSTUS Rex non tam partam nomini suo gloriam, quam quæsitum animæ suæ ingens lucrũ, gratulari sibi perpetuò debebit, non postremam interim laudem tibi deberi, ultro ac libenter agnoscimus, ex perspecta enim nobis præstantia tuæ pietatis, & zeli, facilè conjicimus te operâ ac consilio tuo non parum huic bono profuisse. Cæterùm gaudio nostro cumulus profectò tum demum accedet, si quod sæpius exquisivimus, ac semper optamus, id tandem obtinebimus, ut Regis filius Catholicè instituatur, quod cum Rex ipse tum pro sua in DEum fide ac Religione, tum quia id se facturum non semel est nobis pollicitus, præstare debeat, tua ut ope quàm primum perficiat, magnopere cupimus, ex quo nostro desiderio Rex agnoscere debet, quàm propenso animo in eum simus, qui viam ipsi revocandi in caput suum cœlestes benedictiones innuimus, & Nobilitati tuæ in solidum Paternæ nostræ charitatis pignus, Apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris Die 28. Aprilis. Pontificatus Nostri Anno 8.

Vlysses Josephus Archiepiscopus
Theodosiensis

COPIA LITERARũ PALATINI BELZENSIS SUPREMI EXercituum Regni Ducis ad Palatinatus pro Comitiolis juxta universale Primatis incidentibus. Leopoli 16

FOrs adhuc dextera Excelsi non properat in ultimam nostram ruinam, & in tanta confusione detinet adhuc lethales ictus, cum indulget tempus in hisce congressibus nobis consulendi. Unde operemur salutem Patriæ, dum tempus est. Quid prodest inani lamento afflictam deplorare sortem? quid liberam inclinare cervicem, ut jugum imponatur? Polonæ saltem sit virtutis agere & pati fortia. Universa Respub. repræsentat captæ urbis speciem, jam non abditæ fundamentis libertatis subjectæ minæ, sed ariete apertæ sunt portæ servituti. Publica & privata fortuna in prædam cedit, nec pro libertate & substantia ductu naturæ aggredimur fortia. Omnes miserentur, nemo succurrit. Pleriq; ex concivibus declinant ictum adversæ fortunæ, vel extra limites applicant aurem ad fragores labentis Patriæ, vel domi ante tempus inanibus nænijs agonizanti absolvunt exequias. Vindicanda injuria, & viva sumenda resolutio ad repressalia. Cum autem vana sit sine virib⁹ ira, ego ex obligatione mea cum apprecatione felicis successus consiliorum pro meta colloco interesse exercitus, qui sicut in pace ita præcipuè in bello est præsidium. Inanis spes in finitimorum suppetiis, nisi domesticus fulciat vigor, & bellicus apparatus. Unde quamvis in Comitiis Lublinensibus ad præsentem casum ex contributionibus prævisa sint subsidia, in omnibus planè Palatinatibus hucusq; oblivioni non executioni data; Tribunal tamen thesauri tam præteritum Luceoriæ quàm præsens Leopoli jus ad effectum deducens, tres tetrantes per repartitionem destinat in solutionem exercitûs ex contributionibus per ultima comitia laudatis. Primum tetrantem pro obsequiis Augusti anni 1698 juxta liquidationem, duos ad computum auctionalem, præteriti & currentis Majalis, salva liquidatione eorum in futuro Tribunali. Pro duobus primis ex declaratione Tribunalis ad congressum Dominationum vestrarum repartitionem, pro tertio jam est sub incude labor,

A.C.1708 bor, prodibitq; intra paucos dies. Pro quibus nisi satisfiat, quid damni in rem emerget publicam Dominationibus vestris dijudicandum relinquo, sine nervo enim vires bellicæ nec conservari nec augeri possunt maximè peditatus, & tamen in his adhuc quadantenus innititur Respub. cur non aliquid molestiarum pro conservatione universi subeundum? Si enim olim Saguntinæ mulieres propriorum capitum non pepercerunt crinibus pro nervis & restibus ad tormenta bellica; cur capitalis contributio laudata nobis videatur impracticabilis, cum interea quivis rapiat sine resistentia. Cur contributio ultimæ consumentiæ videatur difficilis, cum animosi olim cujusdam fortalitii Hispanici Præsidiarii in defectu plumbi propriis dentibus contra hostes bombardas onerarunt. Latius has reflexiones non prosequor, in talibus enim circumstantiis ferro res eget & auro, non diffusis verbis, solummodo efficaci respectui Dominationum vestrarum iteratò comendo indispensabilem necessitatem augendi vires militares per solutionem nominati triplicis tetrantis.

COPIA EPISTOLÆ CLEMENTIS XI. AD CÆSAREM.

HActenus lenitatis & patientiæ dedimus grande documentum, cùm à te Cæsare sæpe lacessiti, ac tuis armis etiam vulnerati, non modò nos ultionis cupiditas non excitavit, sed culpam patienter dissimulavimus, ne graviter descenderemus ad pœnam. Egimus semper erga te, cæterosq; Principes veluti bonus Pater suos erga Filios, qui singulos cùm amantissimè diligat, non patitur in illis quenquam amoris sui principem locum occupare. Oblivisci non potes, cùm Imperij regimen suscepisti, quantum tibi cæterisque Germaniæ Ordinibus luculenter faverimus. Dolebamus te primum Regnis imperare, cùm inter te Galliarumq; Regem vehementissimum bellum arderet, diu multumq; studuimus tranquillitati tuæ, ac tale dissidium authoritate non solùm nostrâ, sed precibus etiam componere meditati sumus. Verùm adeo altè vulnus erat impressum, ut in dies recrudesceret magis, ac magis cujusq; manum respiceret. Verumtamen etsi pacem tuam habere non licuit, studia pacis nunquam amisimus. Curavimus ideo semper Paternam quandam indifferentiam, ut ad id magis idonei essemus, ac consensionem armorum, quæ nobis offerebatur, ut exteris legionibus Italiam destrueret, constanter rejecimus, ne locus esset suspicioni. Accepimus milites tuos, & detrimentum, quod ab ijs Dominij Nostri pars melior accepit pene neglеximus, nec ad aures tuas jussimus querelas nostras deferri. Neapolitana expeditio à nobis initium habuit, & incrementum, ac quod neq; vi & armis consequi potuisses, ultro concessimus, ut commodis tuis, ac progressibus favere nos magìs, quàm nostræ felicitati videremur. Cùm verò lenitas hæc tanta te non modò in debito in Ecclesiæ obsequio non confirmaverit, sed illi injurias & damna inferendi consilium dedisse videatur, nos quoq; amissâ lenitate, & patientiâ severissimè nostrum munus implebimus. Opinamur te (conscientia tua per se tibi denuntiet) censuris irretitum teneri, cùm Dominij partem

non

non ita exiguam hostiliter deprædatus esses & pensiones ac beneficia, quæ Ministris Ecclesiæ conferebantur tibi vindicaveris extorsione violentâ. Accedit etiam (sic enim accepimus ex literis tuorum) ut causam Christi Domini, ejusq; degentis in terris Vicarij, tu ipse velis judicare Desiste Fili, & ad reverentiam Ecclesiæ animum tuum revoca. Obliviscemur nos injuriarum, ac te tanquam primogenitum filium diligemus, sed si perstabis in tanta intemperantia consilij, abjiciemus Patris clementiam, & in te tanquam in rebellem filium excommunicatione, & armis si opus fuerit animadvertemus, neq; verò si consistant adversus nos castra, timebimus, Christi Domini ejusq; causam Ecclesiæ defendemus. Christus ipse vires dabit, ut vincamus. Teq; nisi pudet Ecclesiam oppugnare, & DEUM ipsum ab illa avita pietate, ac præcipuè Patris tui Leopoldi, & Sanctissimæ Sedi addictissimi declinare scias. Idem ipse DEUS qui Regna confert, Regna disperdet. A.C.1708

RESPONSUM PALATINI BELZENSIS EXERCITUUM DUcis ad universale Palatini Kijoviensis ante conflictum Koniecpolscensem typis editum & publicatum.

UTinam infelix internarũ confusionum Reipubl: nostræ Pharsalia, in sola papyro atramento imbiberetur, nec effuso fratrum sangvine, præsenti æquè ac secuturis sæculis allineret ruborem. Quis credidisset ambitionem inter æquales ad hos perventuram gradus, ut furoris sui idolo vitam concivium consecraret in victimas. Scilicet ut Turno contingat Regia, nos animæ viles infletaq; turba sternamur campis. Assistendum erat sub Calissio Regi Sueciæ propter officium clavæ, & pugnandum sociis armis contra fratres hostem persequentes, quod olim facere renuit Sertorius nolens pro sua contra æmulos in eadem Patria conservatione oblatam cum Mitrydate ejusdem Reip. hoste inire colligationem. Ast fuerit sanè sub Calissio prætextus, eò quòd Moschus peteretur, verùm sub Skrzyno effusus fratrum sangvis quo pallio obvelabitur, qui ex utraq; parte ad aliquot milliaria sub auspiciis hujus novæ clavæ campos inundavit; aut præceps acceleratio sub Koniecpole, ubi quasi ad augendam sitim sangvinis aliquot milliaribus sine respirio fuit contentus impetus. Et hæc sunt speciosa verba quæ Palatinus Kijoviensis in suo publicat universali, hoc Evangelium, quod prædicat: Pax, & non est pax, promulgat, quòd quietem quærit Patriæ & sangvinis effusione erumpenti igni affundit oleum. Potesne mihi simile quid objicere invidiosissime Censor, insisto juribus novæ electionis, non cedo officio meo, sed bello intestino ignem non adjicio, sustineo Remp. in omni modestia, nec frameam stringo in ruinam civium, sed merè jure naturalis defensionis oppono me ad ictum Reipub. intentatum. Sibi imputet, quisquis mihi arma eripiens se ipsum lædit, ego autem coram DEo & Rep. protestor, quòd non sim reus civilis sangvinis. Jam verò ad fusè objecta in præfato Universali & exaggerationes, nolo renovare Thuscum jurgium, & per eandem lineam serum trahere. Sæpè jam rescripsi ad id quod putabat inconvincibile, & sic videor mihi in justitia & rationibus fundari, ne autem Palatinus Kijovien: triumphet, ac si sigillo literis suis impresso in interesse clavæ Ducalis os mihi obsignâsset, publicæ luci communico, quod rescripsi.

RES-

A.C. 1708

RESPONSUM PALATINI BELZENSIS EXERCITUũ DUCIS AD LITERAS PALATINI KIJOVIENSIS.

Prætensio clavæ.

BOnum prognosticum futuræ victoriæ meæ agnosco, cum ab Illmã D. V. ratione clavæ ducalis citor ad judicium Reip. literis de data, 1. Aug. Siquidem etiam meum privilegium hujus officii est de eadem data, & sperare convenit, non cessuros dies primos secundo. Declaratio Illmæ Donis Vræ numeroso Patrum Senatui data, quòd velit in suspenso tenere militares fasces usq; ad decisionem Reip. meretur à me gratiarum actionem pro hac æquanimitate erga Patriam. Attamen laudabile hoc exemplum cum sit in dispari causâ, mihi non undequaq; est imitabile. Ego sesqui trium annorum in hoc ministerio sum bonæ fidei possessor, Illmã verò Dõnatio à semiduobus annis juris quæsiti prætendens, unde ego in possessione relinquendus sum, donec aliter decidat potestas legitima, Illmæ verò Dõni Vræ exspectandum decretum in præfata nova prætensione, cum violenta invasio alienæ possessionis severo jure sit vetita, & in primo termino ferri debeat decretum in favorem primi possessoris, ut ante omnia reinducatur. Scribit mihi Illmã Dnatio Vra quòd non caduca hæreditate obtinuerit Clavam ducalem, sed per cessionem jurium & dispositionem Seren: Regis AUGUSTI in personã alterius devolutam, & quomodo talis cessio absq; universali consensu integræ Reipub. facta & subsistere potest? siquidem in hoc libero Regno mutua sunt vincula inter majestatem & libertatem, nec potest una sine altera facere divortium, nec potest res inter duos acta præjudicare tertio ac pluribus aliis. Unde si Illustrissima Dominatio jus habet ad clavam, non aliunde illud obtinuit, nisi per caducum, ast morbum qui corpus Reipub. tam graviter affecit, ut in hoc dissensionum & æmulationum paroxismo nequeat se in sui tutelam erigere. Nescio cur in historiis quærenda sint exempla hujus facilitatis, cum omnia acta plena sint, quod ab indebitis prætensionibus liberi fiant recessus. Quod concernit judicium Reipub. inter nos, non excipio forum & agnosco supremam in me auctoritatem Reip. dummodo unanimis, integræ, & non illius, quam Illmã D. V. ad hoc negotium eligit judicem. Regem Sueciæ acceptare nequeo, nec ejusmodi judicium compositum, nam apparet quòd hanc prætensionem velit finire ferro, ubi merè mensura juris vis esset. Et quod si hunc Colligatum licet tantùm in Patronum habere, mihi quoq; petenda esset additio Patroni Czari Moschovitici. Non efferatur, quod Personalibus meritis apud hunc Monarcham obtinuerit respectum, nec ego confundi debeo, quòd idem sine causa mihi sit offensus, imò si gloriari licet, me dignum Cæsaris irâ. Personalia merita an cujuspiam sunt tanti ponderis apud Regem Sueciæ ex œconomia Reipub. nostræ, nisi ex illis vacantibus officiis, quæ habet in regno Sueciæ vel in exercitu suo; Nobis autem Polonis non nisi à Regibus Poloniæ distributionem præstolari expedit. Proinde nec exemplo Illmæ Dõnis V. convinci debeo, ex ratione præmissa, ut ex possessione clavæ cedam ante decisionem Reip. nec in Judicem aut Patronum Regem Sueciæ assensum præbere possum, & cùm exhortatur Illmã D. V. exemplo suæ benignitatis, ut Polonus imiter Polonum, & causam hanc committam judicio Poloniæ communis nostræ Matris, infero ut nullum quærat judicem aut Patronum præter subsellium Reip. prout me facturum appromitto. Hinc non video, cur hæc exclamatio formaretur; Quid potui facere & non feci. Nam non potuit plus facere pro Patria, quàm si non con-

concurrisset pro eo quod manibus meis jam erat traditum, & facile poterat consequentias inferre, hanc declarationem meam non posse fieri sine confusione, potest etiamnum modò plus præstare in publicum, si habens litem cum concive non adhibeat exoticã potentiam ad ejus evictionem, sed contentetur judicato Reipublicæ. Perpendat me non in eadem navi, quæ lacrymis inopum vel sangvini Poloniæ innatat, navigare pro hoc aureo vellere. Obtinui clavam sine cujuspiam injuria, quia ex gradu liberæ post fata antecessoris mei, de manu ejus, quem tunc major pars Reip. & ego cum illa pro Regnante agnovimus legitimo. Nec igitur lacrymæ & sangvis Poloniæ super me, quòd juri meo primitivo insistam, nec dilaceratæ jurium & libertatis nostræ integritates imputandæ, non enim divisi unitatem publicam, concurrendo pro alieno officio, honore & fortuna. Deniq; persuadet mihi Illma Dominatio Vra planè acsi populari materia publico me vellet exponere odio, ut exercitum in gloriam Poloniæ & defensionem limitum deducam in finitimam Monarchiam, quò jam prævenerunt Colligati. Quæro, procúlne abierunt? fors non procul distant Mohiloviâ, tumulos sibi quærunt, & qui hócce jam tempore volebant in Metropoli Moschoviæ dare jura Septemtrioni, fors ipsi ea inde acceptare debebunt. Præterea, cujus auspiciis & auctoritate Exercitus Reip. cogendus in offensivum bellum? utiq; Comitia Lublinensia, quorum Illma Dominatio Vra pars magna fuit, auctionem fecit exercitûs, non contra Moschum sed pro defensione contra invasorem, imò ipsæ primipilæ cohortes Illmæ Dõnis Vræ ex Sendomiriensi equitatu in quem tunc acuerunt frameas nisi in Suecos? Non illud ducibus bellum justum & licitum quod videtur facile & proficuum in aliqua colligatione, sed illud, quod Senatus populusq; jubet cum unanimi consensu. Aperui itaq; mentem meam Illmæ Dõnis Vræ quod paratus sim fasces meos submittere judicio supremæ auctoritatis totius Reip. Sed ante ejus decisionem, ex possessione detrudendus non sum. Iudicem hujus causæ Regem Sueciæ agnoscere nolo, nullam enim in me habet jurisdictionem. In bellum contra Czarum Moschoviticum consentire nequeo, nam Comitia ultima Lublinensia elegerunt sibi eum in Colligatum, & non in hostem, nec potestatis meæ est dispensare in legibus, maximè tantæ consequentiæ. Cum Illma Dõne Vra opto mihi sinceram amicitiam, & paratus more antiquorum Polonorum in eodem curru discedere ad judicium, ne interea propter hanc collisionem repulsam patiatur pacificatio Patriæ. Cum hac relatione permaneo semper &c. A.C. 1708

RELATIO CONFLICTUS KONIECPOLSCENSIS.

SUB Skrzynno in absentia Palatini Kijoviensis, fortuna Generali Smigielski in dispersione divisionis Exercitûs Kwarcianorum sub directione Generalis Rybinski, paulò antè favens, occasio fuit, quòd sub adventum Palatini Kijoviensis Laskum ante festum Omnium Sanctorum hisce mediis sibi accesserint. Undè formatô Lasci consiliô, an ob metum traducti Baranoviâ exercitus Kwarcianorum cum Generali Rybinski ante sylvam subsistentis, nam tunc Kwiarciani excursionibus multos milites Palatini Kijoviensis abducebant, an propter aliquod stratagema, ultra Lęczyciam Palatinus Kijoviensis cum exercitu recessit, vadis loci illius per excubias bene munitis. Tandem 17. Novembris Sabbato nullo ex nobilitate aut plebe Palatinátus Lenciciensis cis vadum trans-

A.C.1708 transmisso, ne ulla ad Kwiarcianos veniret notitia de hoc motu, Palatinus Kijoviensis cum exercitu die & nocte vadum quoddam trajecit. Pergebat exercitus maximè Polonicus dimissis vexillis, idq; ne agnosceretur exercitus, citis passibus. Szczyreoviæ Decem milliaribus Koniecpoli intellexit Pal. Kijoviensis à captivo Kwarcianorum, Rybinscium cum Exercitu post Koniecpolim subsistere, nec inde moturum. Unus tamen captivorum evasit ad Kwarcianos referens plurimas copias appropinquare, Szczyreoviâ die Lunæ sub mediam noctem movisse Palatinum Kijoviensem, cujus exercitum Kazycis ob incensa horrea cum omnibus frumentis, lamenta & gemitus populi comitabantur, sed id factum ex inanimadvertentia discolorum militum. Festo purificationi B. M. V. sacro substitit in pago sesqui milliari Koniecpoli, quo captivus ab Exercitu Kwarcianorum adductus, retulit hunc exercitum sub Koniecpoli in acie stare. Audito missæ sacrificio lento passu gradiebatur Palat. Kijoviensis cum exercitu, pluviæ continuæ usque ad meridiem accelerationem impediebant. Non procul Koniecpoli in ipso planè meridie sub monte ad formandum consilium substitit. Interea alacriores ex utraq; parte per velitationes præludebant. Arridet serenius cœlum, Pergit Palat. Kijoviensis habito consilio. Dexteram & lævam Exercit⁹ Polonicus, corpus formabat exterus non procul ab exercitu Kwarcianorum, qui ob planiciem & propinquitatem conspici poterat dum fere tantum decem stadiis abesset, Legatos quatuor ab exercitu Kwarcianorum cum Tubicine, inter quos Siemianowski Castellanides Vielunensis Colonellus, cui totum negotium Legationis commissum erat, habuit obvios. Qui Siemianowski arte & marte clarus condignè officio legationis functus, attamen tædium longo etsi eloquenti sermone suo Palatino Kijoviensi creavit, unde ab eodem stimulatus, ne ceremoniis tempus extraheret, brevibus seriem legationis suæ, idq; ob temporis angustias, die jam in vesperum inclinante comprehenderet, quod & factū à legatis primò ut Palatinus fide caveat nomine Regis Stanislai, quòd Reip. libera sit futura confirmatio Electionis regiæ, 2do quod Rex recessurus sit à colligatione cum Rege Sueciæ. Quas propositiones ægre ferens Palat. Kijoviensis clamavit, Dominationes Vræ sunt filij Regni, servi Reip. non Respublica, proïnde quòd ad universam pertinet Remp. id sub vestram non cadit disputationem. Subintulit Colonellus Poniatowski, qui recenter partibus Regiis accesserat, hi non sunt Legati sed exploratores, cum nullas in authentico instrumento à Principalibus suis adferant propositiones optavitq; sub arrestum accipiendos. Pauci in id consenserunt, & factum est ita. Siemianowski protestatus est id esse contra jura gentium, asserens nunquam se id officium suscepturum fuisse, si hunc dishonorem prævidisset. Dein Colonellum Poniatowski allocutus: Domine Colonelle, quid fiet me arrestato? quis meum in aciem ducet vexillum, cui reposuit Poniatowski, statim rectà cum mea cohorte moveo contra vexillum Vræ Dominationis, intimet in qua sit ala, & ego omnem meis inhibebo explosionem, donec receptui canatur. Post hæc signo dato impetu ruunt. Stadio uno ab exercitu Kwarcianorum substitit Palat. Kijoviensis cum toto exercitu, verùm à tormentis Kwarcianorum ad certamen vocatus, insultum fecit in eos. Ad primum ejus conspectum statim Kwarcianorum Polonorum utriusq; alæ vexilla terga verterunt. Solus exercitus externus sub directione capitanei Wielunensis restitit toti exercitui Palatini Kijoviensis. In hoc prælio ob trajectum equum Capitaneus Wielunensis in partes cessit Pala-

Palatini Kijoviensis, obit And. Olszowski munus Legationis à Palat. Kijoviensi ad D. Sosnowski ut se cum toto subderet peditatu. Interea Colonell⁹ Szaszewski ex exercitu Kwarcianorum erupit, & milites Palatini Kijovien. in dispersionem egit. Evasit Capitaneus Wielunensis ad suos. Tandem Kwarciani congregati, exercitū de novo in succursum Externis per Palat. Kijoviensem adductum, fatis sic volentibus, dispergunt, eumq; insequendo tam in campo quàm in sylva cædunt. *A.C.* 1708

COPIA BREVIS APOSTOLICI AD IMPERATOREM.

CLEMENS PAPA XI.

CHarißime in Christo Fili Noster salutem &c. Vix simile vero videretur, copias illas, quæ stipendia faciunt sub vexillis Mtis Tuæ in Italia, post tot, ac tantas molestias, & gravißima damna, frequenti earum transitu per Ditionem Ecclesiasticam populo Nostro illata derepentè, nullâ factâ belli indictione, intentâsse hostile aliquid adversùs easdem Ditiones; nisi actu, req; ipsâ ex his, quæ ad Nos nuper allata sunt, nimium compertum esset, id planè evenisse, easdem copias, loca quædam Jurisdictionis Nostræ paulò antè occupâsse, ibiq; constituto præsidio, suisq; signis explicatis tanquam in terris justo bello acquisitis insedisse animo, ut apparet majora aggrediendi, ubi novis militiis quæ mox affuturæ dicuntur, augeantur. Vides Cæsar hæc contra omnem æquitatem ac rationem, contra debitam Nobis & Apostolicæ Sedi reverentiam, contra Jura, ac rationes Ecclesiæ per abusum Tui nominis admißa, Divinis, humanisq; legibus repugnare, rectoq; opponi titulo Defensoris Ecclesiæ, quo maximè gloriati sunt Imperatores, inclyti Majores tui. Non ignoras, quàm graviter, & districtè Sacri Canones, & Apostolicæ Constitutiones decernant adversùs eos, qui vim rebus, & Juribus Ecclesiæ inferunt. Expende itaq;, quousq; te abripuerint (si modò id te jubente, & conscio admissum est, quod nefas esse videtur de Tuo animo existimare) prava & iniqua eorum consilia, qui te ad prouocandam tam grauiter, & tam manifestè DEI iram impulerunt, & pedem sine ulla mora inde refer, unde certa animæ Tuæ pernicies, ne dum perpetua Tuo nomini labes consecutura est. Interim verò de Nobis sic existima, Nos de Diuina ope, quàm humiliter, & enixè implorare non cessabimus, confisos eâ animi firmitate hanc causam & ea omnia, quæ tutelæ nostræ commissa sunt, complexuros esse, ut nemo unquam nobis succensere poßit; Nos muneris nostri partibus defuisse, aut medijs siuè spiritualibus, siuè temporalibus pepercisse, etiamsi cujuscunq; rei jacturâ & vitæ nostræ dispendio faciendum sit, non enim animam nostram pretiosiorem facimus quàm nos, dummodo consummemus cursum nostrum, commissumq; Nobis cælitus Ministerium usq; ad mortem fideliter impleamus. Memores siquidem sumus, quemadmodum etiam Te esse oportet, omnes homines, quâcunq; demùm dignitate præstantes, constituendos esse aliquando ante tremendum illud Tribunal, coram quo tum qui fecerint opus suū negli-

A.C. 1708 *negligenter, tum qui traditâ sibi potestate abusi fuerint justi Judicij iram non evadent, declinantes enim in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Hæc cogitatio Nos DEO adjuvante impigros in obeundo munere Nostro efficiet. Consulat & sibi Mtas Sua. Noli Charissime Fili Noster (nomine Domini JESU Christi, cujus vices indignè gerimus postremò alloquimur) noli primitias florentis ætatis Tuæ totius Christiani populi scandalo maculare, & ab Ecclesiæ, quæ Christi sponsa est, Apostolorumq; ejus injuria Imperij Tui primordia auspicari. Quod quidem ut planè intelligas, & meliora DEO favente sapias Mti Tuæ Apostolicam benedictionem amantissimè impertimur. Dat: Romæ 2. Junij.*

UNIVERSALES AD PALATINATUS RUSSIÆ PRO GENERALI conventu à Stanislao Rege emanatæ.

U*Niversis & singulis &c.* Inter Classica Gradivi, & sonoros armorum strepitus, Castrenses sudores, vigilias, ac plus quàm Herculeos labores, & graves cæli, instabilisq; äëris injurias, dum hyberna æstivis, æstiva hybernis commutamus, dum sub Jove rigido bellicosam Martis indolem accendit ardor, in hoc ipso æstu, & prosecutione belli, nec publicas & civiles remittimus curas, nec manu cessamus, nec consilio, ut Respub: tot turbis, & tumultibus erepta, & ab infesta Gentium colluvie liberata, purgataq;, quàm primùm partâ, domi, forisq; pace Juri suo antiquo, decori, & nitori, liberrimoq; Statui reddi, tum sua legibus reverentia, sua Judiciis authoritas, suus consiliis publicis vigor redire, nec non dissociata membra in unam eandemq; compagem, & interni motus in mutuam concordiam, & suavem harmoniam coalescere queant. Porrò, cùm ad optatam hanc è votis nostris Reunionem, restabiliendamq; animorum & consiliorum combinationem Provincia Prussiæ seriò concurrat, & prout semper intemeratâ erga Reges fide, celebri in publicum amore, & optimo ab intra ordine juxta vetera Majorum suorum instituta, & specialia Jura claruit, ita nunc publico exemplo præire aliis satagat, eoq; nomine tam per Delegatos suos ex nupero Suecensi Congressu, quàm subsequenter per DD. Senatores pro obtinenda expeditione Generalis Conventûs cum solitis solennitatibus, & praxi usitata flagrantissimè institerit. Nobisq; exponi fecerit, qualiter juxta fundamentales leges suas, & indissolubile cum Civitatibus vinculum ab ipso olim spontaneo accessu ad corpus Reipub. sinè simultaneo earundem interventu, & unanimi consultatione, nulla retroactis temporibus publica consilia inibidem expediri consueverint, omnisq; novitas, & dismembratio uti nociva, & præjudiciosa diligentissimè præcauta fuerit. Nos itaq; non modò hæc desideria, & optimas intentiones grato animo accipimus, & Jura, Prærogativas, nec non quasvis immunitates, ac consuetudines Statuum, & Ordinum Terrarum Prussiæ omni favore, & protectione Nostrâ Regiâ complectimur, sed insuper singularis gratiæ Nostræ evidens daturi documentum, tam pro effectuanda desiderata animorum & consiliorum conjunctione, quàm redintegranda primæva symetria Statûs, priscaq; forma restauranda ad instar priorum temporum, nec non restituendo ab intra bono ordine præcipuè justitiæ sanctæ cultu reducendo extraordinarium Generalem Conventum ex suo alter-

alterno recursu... indicentem pro die.. Mensis.. Anni præsentis Sinceritatibus & Fidelitatibus VV. designandum haud gravatim resolvimus, & jam ex nunc præmissis de more consueto particularibus Conventibus damus, designamus, & declaramus, non derogando in quopiam Generali Confœderationi in pleno vigore suo, & robore ad futura DEo dante Comitia Pacificationis conservatæ; obnixè autem requirimus, Sinceritates & Fidelitates VV. ut pro eodem Generali Conventu per Nuntios suos tempestivè conveniant, & Jurium suorum integritati, propriæq; combinationi, tum commodis, ac indemnitati, quàm efficacissimè studeant, concessâq; hac gratiâ Nostrâ taliter utantur, qualiter & vota Nostra, & desideria eorum optimo coronentur eventu. In reliquo DEum pacis, & concordiæ Authorem precamur, ut leni aurâ spiritum veri consilij, charitatis, & mutuæ confidentiæ inspiret, cunctaq; ad hunc finem cælitùs disponat. &c. *A.C.* 1708

ALEXANDRO SALLAROLI Brunsbergâ 16 Junij

NON mireris, quòd per totum Quadragesimæ tempus nihil scripserim. Occupationes enim Diœcesanæ scribere non permiserunt, quibus hactenus propter impedimenta à Suecis, vacare non licuit reduci ex tam longo exilio, Brunsbergam veni; jam enim magis amo solitudines, quàm congregationes hominum, &, cùm non ita de meo periculo sollicitus sum, sicut de salute meorum subditorum cogito, invitavi ex condicto Dñum Comendantem Elbingen. Baronem Echenblat, qui omni humanitate exceptus, donis etiam ipse, uxor, filiæque pro posse honorati, cùm nemo ignorat testimonium, quod à rebus trahitur, certius esse quàm verborum. Ut ergo reliquiæ Israelis salvæ fierent, necessè erat redemptione tam præservativâ, quàm curativâ affectum ejus realiter devincire, quod, dum factum, post duos dies abiêrunt, & libertatem manendi in Diœcesi permissam habui. Et hic modus in futurum serviet mihi.

Non desunt hic plurimæ occupationes; inter aliàs ordinandi erant plurimi Sacerdotes necessarii ad curam animarum; quanquam iisdem succurrendum erit, cùm omnia bona sint desolata. Revisitare etiam debui D. Comendantem Elbingensem, ut humanitate, & civilitate ulteriùs eundem devincirem, mihiq; favorem, & libertatem faciendi, quæ officii mei sunt in Varmia, procurarem; breviter ille orare docet, & in aliqua parte citò vult postulata præstare; externus generatione, sed possessione domesticus seu Dnus absolutus. Transiit id tempus, ubi nemo ausus est dubitare, quin ex alienis spicis excussum frumentum ejus sit, cujus & spicæ fuerunt. Optimè ab eo exceptus cum Canonicis meis. Venerat sub id tempus Elbingam etiam Dñus Palatinus Culmensis, cum quo multa contuli, collatum fuisse Episcopatum Cracoviensem à Stanislao Dno Theodoro Potocki Episcopo Culmensi audivi, & jam titulum Principis admittere scivi, quanquam aliundè sim informatus, quòd Dnus Casimirus Lubinski Chelmensis Episcopus præsentationem à Rege AUGUSTO habuerit. Tres jam ergo Nominatos Cracovien. habemus. Ego credo Lubinscium victurum.

Vidi etiam declarationem à Rege Stanislao, in qua promittit omnibus, quòd officia, & dignitates à Rege AUGUSTO collatæ penes antiquos possessores relinquentur. Solum tantùm sigillum Regni Majus cui Palatinus Russiæ inhiat, restringitur, patientia!

A.C.1708 Non hic opus arte Syllogiſticâ eliciendæ ex præmiſſis concluſioni, quomodo me, & quo loco habeant; ſed juſta erit defenſio, cùm opprimitur innocentia. Silentio tranſmitti nequit tanta oppreſſio, ipſa inanima preſſa clamant & queruntur. Nec laurus ſine ſtrepitu ardet, nec vir bonus injurioſè ſecum agi ſine clamore patitur; Ita Dnus Palatinus oppreſſione vincere vult, quem rationibus ſuperare non poterat, & ad Aulam præſentem religioſa ſunt vitia, atq; non modò non vitantur, verùm etiam coluntur.

Venerat etiam ex Litvania notitia, quòd jam DD. Sapiehæ non tantùm inquiſitionem, ſed etiam executionem ſuper eos, qui cauſâ mortis erant Stabuli Præfecti Litvaniæ ſub Olkiniki, &, quòd iterùm ſævire incipiant, timeo, ne, ut antea, excedant, & affectus nobilitatis perdant. Interim Rex Sueciæ non permittit ullatenus Stanislao publicum cum alia parte tractatum, ſed tantùm, ut admittantur, quicunq; ad illos venient. Non dico tibi plura, quid enim dicerem? Oravimus, devoti fuimus, & dies ſacros in timore DEI peregimus; abſoluto mediâ nocte ordinario die Paſchatis matutino; pro ſolemni Miſſa ad Cathedram Fraumburgenſem ivi, ubi me etiam Dnus Commendans Elbingenſis inviſit. Quo veſperi etiam literas ex Litvania habui, ubi reddi ſigillum Regni Palatino Ruſſiæ debuit, qui valet non tam impetrare, quàm extorquere; & idcirco, quod facere cogitavit, & perficere hactenus non auſus, ea aggreditur. quaſi difficilè juſtitia ſine timore cuſtodiatur. Fuerunt tamen qui ſe oppoſuerunt, & Culmenſis, Kijovienſisq; Epiſcopi, quanquam magis Palatino Ruſſiæ, quàm mihi amici, negotio huic favorabiles non fuerunt. Ita DEus honori meo defenſionem dedit. Nunquam, dicit Origenes invenimus Dnum tantum laudâſſe Moyſen, quàm, cùm ei detrahitur. Prætextus autem erat, quòd Rex in Moſchoviam cum Rege Sueciæ procedens egebat ſigillo in caſum tractatus alicujus cum Moſchis; ſed, cùm præſens Pro-Cancellarius Litvaniæ eſſet, allegatum eſt Sigillo Litvaniæ omnes Moſchoviticas ſigillari expeditiones. Et proinde illud conſilium cum ingenti angore Stanislai, & ſumma confuſione Palatini Ruſſiæ evanuit, qui eſt author hujus imperfecti operis. Ita nempe omnes cultores talium Deorum magis intuentur, quid Jupiter fecerit, quàm quid docuerit Plato, vel cenſuerit Cato.

Poſt abſoluta omnia, quæ tanquam Epiſcopus agere debui, excurro hodie pro negotiis itidem Eccleſiæ Regiomontum, unde, dum rediêro, & tibi nuntianda aliqua habuero, ſcribam, teque, ut ſemel cœpi, ſemper amabo.

CXXIV.

ANDREAS C. Z. &c. ALEXANDRO JOSEPHO ZALUSKI PALATINO RAVENSI FRATRI SUO. Gutſtadij 13. Julij.

Certum eſt, quod ſcribis, fuiſſe aliquem conflictum in Litvania inter Moſchos, & Suecos cum jactura notabili ultimorum; de numero tamen non conſtat.

Habui etiam gratiſſimum hoſpitem D. Epiſcopum Luceorienſem, cum quo excurri ad S. Tiliam, ubi die Aſcenſionis inveni Epiſcopum Vilnenſem cum Principe Czartoryſcio Litvaniæ Theſaurario, ubi aliquot dies in lætitia, quanta nunc eſſe poteſt, abſolvimus. Et cum Dno Epiſcopo Luceorien: iterum Heilsbergâ redivimus, qui 22 abiit Regiomontum, & inde in Poloniam, & Dnus Palatinus Czerniechovien. cum valde infirma Dna Palatina 24 Gutſtadij comparuit, ubi illis occurri, & jam

jam hic residentiam figere placuit. A.C. 1708

Ex Litvania scribitur (ita per scopulos ducimur ad littus) Domino Sapieha Bobroiscensi Gubernatori post resignationem Casimiri Sapiehæ Palatini Vilnensis, qui non tanquam contempsisset omnia, sed tanquam aliis habenda permittat, Supremum Exercitûs Litvanici Regimen in præjudicium Principis Wisnioviecij datum fuisse, prævia Alexandri Sapieha Mareschalchatûs Lit. in manus Regis Stanislai resignatione; recordor nunc ex hac occasione; respice mundum, nudos videbis DEos, omnia dantes, nihil habentes; si vis vacare animo, aut pauper sis, oportet, aut pauperi similis. Unde Mareschalcus plenus iræ dixit Palatino Russiæ, cujus omnis inclinatio in colores novos transit: Ego quidem non ero Mareschalcus, sed nec tu Cancellarius, galeatum serò duelli pœnitebat, speciosa, & magna contravisentibus, cum ad pondus revocanda sunt, fallunt.

Mareschallatus verò minor M. D. Lit. cessit Equiti Melitensi Pac. Palatina Vilnensis de domo Gąszewska primi voti Josephi Słuszka Castellani Vilnensis Campi-Ductoris Litvaniæ uxor, postea secundo voto nuper Palatino Vilnensi nupta, ex itinere, quod pro domo Sapiehana fecerat ad aulas Regum Sueciæ, & Stanislai rediit Vilnam, & 7mâ Junij ibidem mortua ex asse bonorum suorum hæredem reliquit maritum, omissis sangvine proximioribus. Digna hæc matrona longiore fuit vitâ, nisi solidam ejus devotionem citiùs in Regno suo DEUS coronare voluisset. Durissima alapa (dixit ille) quam Reipub. infligere solet DEus, ea est, cùm illi adimit probos. *Mors Palatinæ Vilnensis.*

Cùm redirem Regiomonto, quò excurreram (admoverunt oculis distantia sydera nostris) ex improviso in via deprehendi redeuntem ex Litvania Regem STANISLAUM, & usq; Wormdittum reduxi, ubi sumptâ cœnâ properavit per Elbingam Mariæburgum, nullatenus morari volens, quem etiam meis equis usq; Elbingam remisi; vis scire, utrum mutatus est? accipe, nunquam ipse, semper alius, etsi semper ipse, quando alius toties mutandus, quoties movendus; fieri tamen potest ut, qui hodie sunt zizania, cras fiant frumentum. Cujus dum tenerrimis literis Mariæburgum vocarer, ut adsim, & veniam, vult utilitas non aliud postulat, timens, ne Sueci contra me ex instinctu ejus sæviant, non tam libenter, quàm reverenter ad hoc iter me præparo. Unde plura &c.

COPIA LITERARUM AD ILLUSTRISSIMUM D. NUNTIUM à COLLEGIO EPISCOPORUM Scriptarum Mariæburgi 17 Julij.

Vidimus Dñum, & jam reducem inviscera Regni veneramur beati, quòd talem habeamus, beatiores quòd meruerimus. Spem enim conceptæ felicitatis vel ex eo arripimus, quòd omnes subditos, etiamsi sufficientes vires contra eos, qui volunt sibi mala, non desint, Paterno potiùs, quàm ferreo in votis habeat stringere amplexu. Ad quod ut sacer Senatus vel maximè contribuat, non minùs postulat, quàm exigit, obligatq; tanquam intermedij nostri Ordinis officium, quod gerimus, ut nempe in id certatim incumbamus, in quo bonum verum, ac solidum Religionis Sanctæ consistit, neque cunctationi est locus in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum. Convenire proinde unanimiter, sinus pectorum nostrorum aperire, Illustrissimam Excell. Vram tanquam capitis nostri dignissimum Ministrum confiden-

A.C.1708 fidenter compellare, eiq; ante oculos rem hanc non injustam ponere visum est. Jacturam Religionis ex his continuatis motibus, & publica ruina, pericula characteri nostro iminentia, & proxima ille non videt, qui se contra manifestam obdurat veritatem. Ad capita infortuniorum nostrorum non descendimus, quia palàm sunt, & collatione præteritorum quisque divinare facilè potest ventura, ex quibus non nisi per ipsas difficultates exeundum erit. Non aliunde itaq; finis malorum sperari potest, nisi à Paterno Sanctitatis suæ in devotam S. Sedi semper gentem nostram affectu, cujus humillimis nostris precibus in præsens sensum in futurum movere desideramus providentiam, atque ampliùs non tardet, ut pro authoritate & potestate confirmet dubios, convertat ad Dominum devios, reducat errantes ab inaudita hac ad libertatē via, cessare faciat de die in diem majores gementis populi afflictiones, supplices de genu petimus. Modus autem, ut aspera hæc in vias redeant planas, non est alius, nisi ut se Illm̃a Excell. Vra viciniorem nobis reddere, & tandem post mutuam, eamq; confidentialem inter nos conferentiam, per interpositionem authoritatis Apostolicæ miseris finem imponere, requiem fessis præbere velit. Ita hic præsentes omnes, & qui sunt corpore absentes, sentimus, quia aliter sentire non possumus, & si efficaciter perficere id dignabitur, certa esse debet, quòd, quantum in nos emolumenti, tantùm in personam suam gloriæ demanabit, & nobilitati generis addet splendorem virtutis, & meritorum. Hæc ex sensu aliorum etiam confratrum nostrorum, & pro vero in Religionem, & libertatem, quæ credimus indivisibilia, zelo cum veneratione proponimus illud addentes; quòd idipsum intelligere nos oportet, ac scribere, quod omnino non sit tuta mora. Quidquid Ssm̃us Dñus Noster pro grege suo per operam, & curam Illm̃æ Excell. Vræ hic egerit, DEUS Opt. Max. certè rependet, quem precabimur continuò, ut Sanctitati suæ, & per se generi humano prospera omnia, id est digna sæculo suo contingant; manus interim Excell. Vræ reverenter exosculamur.

CXXV.
ALEXANDRO JOSEPHO ZALUSKI ANDREAS C. Z. &c.
30 Augusti Gutstadiô.

INvitatum me scivisti Mariæburgum, ubi optimè exceptus. Quærebantur media (impatienti desiderio nihil citò festinatur) satisfactionis meæ, sed frustra velociter currit, qui priusquam ad metam venerit, deficit, cùm illa cum præjudicio honoris mei fieri deberet, libentiùs (non jactantiâ, sed fiduciâ) pati, quàm in Tractatum intrare volui, non uno sternar ictu; nam, quamvis me spes tota, nondum tamen cura deseruit; Si volunt esse templum veritatis, frangant idola falsitatis; Verecundantur mihi in aperto dicere, quod utinam in aperto timeant facere! Princeps Radivilius Litvaniæ Cancellarius etiam in Aula comparuit, à quo, quid verbis opus est, cùm rerum nullus sequatur effectus (ut confidenter tibi dicam) modicam, aut nullam habui consolationem, D. Bonak Ablegatus Galliæ audientiam nuper habuit, recognoscendo Stanislaum nomine sui Principalis pro Rege; dando etiam titulum Matri; Celsitudo Regia.

De intentionibus renovandi vota Matrimonialia Regis Prussiæ jā constans fama tulit.

Visum mihi fuit absolvere Comitia Prussiæ, in quibus tandem post aliquas contradictiones præstitimus juramenta solita; Episcopus & Palatinus

latinus Culmenses, Mariæburgen. & Pomeraniæ itidem Palatinus, & duo *A.C.* 1708
Succamerarii. Elbingenses etiam aliquam difficultatem habuerunt, cùm eos noluissent admittere; sed pòst admissi.

Tandem duodecim dies Comitiis Prussicis impendimus, illaq; taliter, qualiter finivimus, datâ aliquâ spe Nobilitati diminuendarum Cōtributionum; sed ego non credo absolutè id posse fieri.

Intra hoc tempus factæ sunt nuptiæ D. Jacobo Potocki Fratri Germano nominati Cracoviensis, cum Catharina Bielinska Supremi Mareschalci Regni Filia cum omnibus, quæ fieri poterant, solennitatibus.

Et ego etiam, cùm, quidquid habeam in mente, id etiam fero in opere, quanquam sæpiùs, dum studeo fugere, curro in flammam, quāquam retinere me omninò volebat Aula, Gedanum abivi, nemini vale dicto, in memoriam mihi revocando verba Basilij: Unus Aulæ scopus est ubiq;, quæ sua sunt, quærere, & pro amico habere, si quis desideriis ipsius cooperetur, hostem verò dicere; si quis ipsius desideriis resistat. Gedani voluimus omnino reconciliare Palatino Siradiæ Principē Sanguszko, qui malo magis exemplo, quàm concesso jure bona ejus possidet, sed non erat modus ad concludendum, imò nodus, & propterea ego etiam redij Gutstadium, quò, si veneris gratus hospes eris &c.

COPIA LITERARū AD NUNTIUM APOSTOLICUM à THEodoro Potocki Episcopo Culmensi nominato Cracoviensi.

Literæ Illmæ & Rdmæ Excellentiæ Vestræ id sanè loquuntur, quòd S. Regia Mtas Dñus N. Clem. agit, atq; pridem cupit, nos omnes votis, desideriis, curis, imò & continuis ad Superos precibus promovemus; Si enim Sanctissimi Dñi Nostri gratiosior erga Regem nostrum respectus, ad hæc tantùm duo puncta, quæ in literis suis insinuare dignatur, Religionis nempe conservandæ, atq; pacis in Patria restabiliendæ extenditur, votum nostrum impletum videtur. Nam de Religione sacra dicendum aliquid nullatenus occurrere puto, cùm pro illa Seren: Rex mille mortes oppetere paratus sit, neq; quidquam contra eandem admissum quisquam deducere poterit. De sola ergo pace interna restabit agendum, pro qua reducenda salvis Juribus Mtis Regiæ, & Reip. Sanctitas Sua uti Pater Optimus, & intelligentissimus Excell. Vræ, cùm nullus dubitem, quin dederit paterna remedia non superest mihi nisi currere in odorem suavitatis mandatorum Sacrorum; jamq; statim iter insinuatum libens ad Excell. V. arripuissem, si illorum quamcunq; mentionem in literis suis fecisset, vel saltem si profundissimos de constituendo firmandoq; Rege (ut sonant formalia epistolæ) qui constitutus, & firmatus jam per DEi gratiam adest, non injecisset scrupulos. Dignetur itaq; Excell. Vra aliqua salvis Juribus Regiis & Reip. redintegrandarum difficultatum media insinuare, idq; ideo ut mox super his plenas à Rege resolutiones recipere valeam. *2do* Ut hocce negotium sub expresso, tituloq; Regis non ambiguo, ut hucusq; usurpatum Principalis, aut quod acerbius nunc constituendi, vel firmandi Regis auspicari cùm comparuêro, valeat, quam primùm ab Excell. V. recepero, cursu postarum velocissimo curabo me in conspectum suum reddere, gavisurus iis momentis, quæ pridem Patriæ meæ voveo, ut benignitate, atq; solicitudine Paternâ Ssmi Dñi Nri miseriæ tandem & calamitates externæ Regni Nostri assopiri quantociùs possint; Mansura inde laus æterna Excell. Vræ celebrabitur, non in Polonia tantùm Nostra, sed orbe toto,

A. C. 1708 to, ad quam minimâ saltem portione animitùs contribuere cupio, in testimonium quòd unicè desiderem esse. &c. Mariæburgi 10 Septemb.

UNIVERSALE REGIS STANISLAI

Omnibus & singulis quorum scire interest præsertim tamen Reverendissimo in Christo &c. cum oblatione gratiæ nostræ Regiæ significamus. Quartus appropinquat annus, ex quo nutu supremo hæc unica intentio nos ad coronam vocavit hujus inclytæ & à sæculis liberæ Reipub. ut in ea quæ jamjam proxima erat casui, libertas, integritas limitum, fides Sancta Catholico Romana æterna sint. Oppone hic etiam invidiosissime critice, an non hoc fine auspicia Regni nostri mirabiliter Omnipotens DEI manus benedixit & benedicit. Hucusque alia sæcula liberam reliquerunt Regum electionem, nostrum monstrat jus inconrestabile ejusdem liberæ matris, tam eligere bonum quàm reprobare malum. Aliorum Regum velox erat saltus ad pompam Mtis, ad potiorem sui quàm universi securitatem, gressus nostros nunc non licet videre, non tantùm Mtis sed etiam domus nostræ oportet oblivisci per mille discrimina rerum, antequam Patria mutuâ sibi provideat securitate, non verba hæc sunt, facta committimus examini, ita ut ad finem omnis ardentissimi mali ad effectum multiplicis in publicum commodi, ad obtinendam expetitam tranquillitatem, verbo ad gloriam & ævitertam Poloniæ memoriam hoc tantùm desideretur, quòd non advertamus, quis nos turbo vehat. Adest exercitus, stipendia numerantur gratis: imò si hoc solùm: ruinæ subjicit Regnum, si aliquid superest medullæ, exsugit, velut capitalissimus hostis, omnia consumendo & digerendo, nulla militaris disciplinæ umbra, & præterea nec scitur, cui aut quo fructu serviat; si Reip. & in bonum ejus, nónne jam ibi comparendum fuisset, quò vestigia & gressus triumphales Herois per sæcula memorandi Serenissimi Colligati nostri Regis Sueciæ invitant trophæa, panduntur ereptæ provinciæ, evocant hæreditaria hujus Patriæ dominia, monstrant mundum in hostico panem, non mixtum lacrymis & sangvine in visceribus. Illuc nos in nomine & auxilio Domini exercituum divisis viribus cum Rege Sueciæ ad agenda fortia vertimus omnes vires & robur tam concrediti Colligati quàm Patrii exercitus. Volumus Patriam cum gratia Omnipotentis ab hoste eliberatam, etiam à proprio liberare milite, ut interea aliquantum respiret non tantùm ab oneribus belli, sed etiam ab ipsis pensionibus & stativis quærendo hoc totum cum spoliis apud hostem. Hæc intenta nostra optant & ut omnibus Palatinatibus, terris & districtibus non tantùm innotescerent, sed etiam ut auxilium & vigorem inde sumant, æquum duximus universalia comitiola indicere, sicut hocce universali nostro pro die 11ma Septembris currentis anni indicimus, volentes ut omnes Palatinatus, Terræ & districtus in consvetis locis, aut, ubi ob contagionem non licebit, in aliis, in termino nominato conveniant invocato altissimi Lumine, non perfunctoriè, nec ob privata cōmoda, quæ publicis offecêre, officientque semper, perpendant, quàm umbratiles hactenus illusiones & mera phantasmata trahant miserias & calamitatem hujus Patriæ, violenter impediendo viam ad terminum omnis malæ horæ & exordium diei exoptaret pacis & novæ publicæ fortunæ, velut ingratè exhibita huic Patriæ beneficia DEI non admittantur. Agendæ fuissent superis gratiæ pro liberatione de fato pereuntis gentis & libertatis, laqueus contritus est & nos eliberati sumus, & ecce novo jugo

tra-

tractatûs & juramenti non minus audacter quàm periculosè generosos *A.C.*1708
spiritus Reipub. siverunt illaqueare Moschoviticâ potentiâ, quæ ex imaginatione fatali, & coacta protectione jam potestatis, juris ac stemmatis sui facere præter alias ereptas provincias, ut in impressis habetur authographis (quorum exemplar in nostra asservatur Cancellaria) incepit Volhiniam, Podoliam, Polociam, Vitepscum, Mcislaviam. Expediebat ad felicem cum abrenuntiatione coronæ Serenissimi Regis Augusti adventum nostrum convenire & dare dexteras dexteris contra confusum & statim recedentem inimicum, nullos huic laudabili pacificationi contrarios quærendo actus, uti duabus vicibus universalibus literis nostris ex Saxonia præcavimus omnes, & ecce hujus loco quis labor aut cura assumpta? novi canditati ad coronam ambitiose propositi, interregnum proclamatum, nobis & Serenissimo nostro Colligato extrema hostilitas exhibita. Expediebat honestis & probis (ut se jactant) Prælatis Sedem Sanctam informare de veritate rei, brevissimâ viâ, de eliberatione Poloniæ ab omni malo politico & spirituali, profitendo omnipotentiam DEI in assumptione nostrî ad thronum, & ecce hucusq; compactæ ex meris mendaciis figuræ illudunt vicariæ Dei in terris potestati, ac si & fidem amiserimus, & eam invenire nequeamus, qui unico motivo his nos casibus servavimus, & proprio sangvine eidem nos semper subscribemus. Tempus hasce larvas deponendi, sed quo emerget libertatis Polonæ à Roma nunquam dependentis in electionibus suorum Regum deductum periculum & scandalum, adeo ut hucusq; omnibus spiritualibus expeditionibus suspensis ultralimitanea Nuntii Jurisdictione jura Regni contaminentur, provocentq; extensionem brachii sæcularis, constitutionum Regni de jure patronatûs Regii & Corthesanorum. Apta ad decipiendas innocuas mentes proborũ filiorum hujus Patriæ erat larva, quod hæc omnia fierent ad eludendum & declinandum furorem Moschoviticum, ubi autem hæc veritas, cum hic imaginarius furor ventis sit expositus, cur fugientem post infinita damna nobiscum non placuit insequi hostem? Placuit alia prætexere vocabula, & ne videretur frænum libertati & nobilitati injectum, placuit illud tegere exotico nomine Cantoni cum expressa ruina & oppressione, in re ipsa retinendo solum aliquot particularium personarũ ambitionem, & illusoriam imaginationem, se ipsos decipiendo, quod sola sua voluntate & potentia supremus Dominator facit, per me Reges regnant. Sistere hic & perpendere deberet cujusq; Patriam amantis filii prudentia quis fructus accedat Reip. ex omnibus malitiose formatis actibus, per Poloniam æquè ac Litvaniam indictis convocationibus, judiciis sublatis, exercitu liquidato, unicus dolor, unicum nunquam reparabile damnum, cum etiam recenter magnificavit Dominus magnalia sua, concedendo Regi Sueciæ capitalem victoriam 14 die Julij partim per trajectum fluvium & paludes, partim per occupata castra, acceptaq; tormenta hostiumque prostratis numerosis cadaveribus. O utinam fatalis hæc soli ambitioni & ultralimitaneis excubitoribus famulans id advertisset machina, in vera obligatione & amore erga Patriam, nosq; in Patriam reduces suscepisset, jam auxiliante Altissimo haberent pacem gloriosam, Patriamque ab his calamitatibus eliberassent, de quibus meritò querimur, sed eas tollere difficilè, quamdiu regnat tumultus decipiens, provocans & dilatans, & quidquid nos exterminat, nec exterminatur, premit nec relevatur. Facilè advertent Palatinatus & districtus quomodo pessimis his malis obviandum. Nullum agno-

scant

A.C.1708 scant militem, nec inter deservita, repartitiones numerent, quisquis nobiscum in hosticum non fuerit progressus. Ex omnibus actis Dominio nostro contrariis, si quæ irrepsit macula, per lauda sua tollant & expungant: justitiam in omnibus judiciis, præsertim in tribunalibus Regni reassumendo & instaurando quæ nos hoc universali nostro, uti pridem reassumpta, & instaurata, firma & inviolabilia declaramus, verbo in virtute & vinculis generalis Reip. Confœderationis omnia cavendo, quidquid ulterius Remp. posset perturbare, vel Romæ falsas adhuc facere posset præinformationes, per speciale punctum latino idiomate juxta appositum projectum manifestantes se in laudis suis, & ad nos per extractum authenticum hoc punctum mittentes, ad quod transmittendũ Officiales Castrenses obligantur.

NOS Senatores dignitarij Officiales terrestres & castrenses universusq; Ordo Equestris ac tota nobilitas Palatinatus Terræ vel Districtus,

Disturbiis in Regno ac pessimis quibusvis interpretationibus ad sanctam Sedem usq; delatis modum ponentes verâ ac solenni, majoresq; nostros decenti fide contestamur, quòd post dethronisationem abdicationemq; Serenissimi Regis AUGUSTI abominati omnes qualescunq; & quorumcunq; turbas Serenissimum Regem STANISLAUM I. Dnum nostrum Clementissimum feliciter nobis regnantem pro vero & indubitato Rege nostro habeamus agnoscamusq; atq; colamus. Actum in Conventu nostro die.. Mensis.. Anno Domini..

Bonitas Divina omnes licitos actus Comitiolorum spiritu forti & principali adaugeat. Nos autem intimo voto nostro benedicentes, hoc universale nostrum, ut quantocius omnibus innotescat, per Castra, Parœcias & loca consueta publicandum mandamus, & pro meliore fide manu nostra nos subscripsimus, sigilloq; proprio munire jussimus. Mariæburgi 11. Septemb. Regni Nostri IV.

RELATIO CONFLICTUUM INTER EXECITUM MOSchoviticum cum divisione Generalis Suetici Levenhaupt, in districtu Orlensi & Rzecycensi à 7 Oct. usq; ad 11. ejusdem Anno 1708.

QUàm primum Szklowâ per Borysthenem universum exercitum 4tâ Oct. trajecit Generalis Levenhaupt, mox leviores cohortes Moschorum, Cosacorum & Kalmukorum irruperunt Szklowam cum Generali Adjutante Schultz, qui prius in exercitu Dñi Sienicki Capitaneus fuit, & traditâ Bichoviâ ad Moschos transiit Pruthenus Regiomontanus. Hi assecuti provisores exercitus cum victualibus partim cis Borysthenem in Szklowcensi suburbio, partim Woloviæ milliari à nocturnis stativis Gen. Levenhaupt, quæ erant Plesczywiæ ab extrema acie eos sejunxerunt, currus receperunt, ipsosmet, partim necârunt partim captivarunt, plurimi tamen salvi evaserunt.

Die Veneris & Sabbati progressus Levenhaupt super Borysthenem duobus, ad summum tribus milliarib⁹ à Mohilovia in ipsa œconomia Mohiloviensi, hunc sequebatur Czarus Moschoviæ cum filio, Principe Męzykow, Mareschalco campi Goltz à limitibus suis, ab altero latere Generalis Baur, Exercitus Moschovitici numerabantur prope 100000. Exercitus hujus unica erat intentio, non permittendi Generali Levenhaupt conjunctionem cum Rege Sueciæ.

Primum experimentum sub Bzelica & Polhymecho die dominicâ ubi Moschorum cecidêre fere 1200, Suecorum vix aliquot, jamq; ibi plenâ Generalis Levenhaupt potitus fuisset victoriâ, nisi præsentia Czari fugien-

fugientes ſtitiſſet, acieſq; ordinaſſet. Subordinato enim exercitu ſuo, Coſacis & Kalmucis, citra reſpectum juſſit interfici (non parcendo Officialibus nec ſibi ipſi) quiſquis in fuga ſalutem ſuam quæſiviſſet. Periêre tali modo ultra 50 Moſchorum, aliquot ipſius Czari manu interfecti. Modicum quieſcentibus Moſchis Generalis advertens hoſtem fatigatum vires colligere, volens principali ſuo appropinquare ulterius promovit exercitum, ſed infeliciter, nam proditor ruſticus cum exercitu eum induxit in inſidias Moſchorum & paludes impervias, ita ut Sueci nec pergere nec in anguſto loco aciem explicare poſſent. Hi eos die Lunæ Leſznam inter ac Raczbovicios aggreſſi, undiq; cinxerunt. Moſchis locus erat ſufficiens, munimenta parata, ex ſylva munda & ſicca, unde poterant hoſtem ex tormentis impetere ac lædere, & ne viciſſim læderentur, ſylva impedimento erat, attamen deſperanter utrinq; pugnatum eſt, hinc Czaro ſuos impellente, inde Suecis arctatis vitam tutantibus. Imprimis etenim currus illis adempti ſunt, circa quos peditatus ſe ſtrenuè defendebat, tandem tamen ſuccubuit, pars in loco occiſi, pars in fugam acti. Ipſe etiam àër Suecis oberat, turbo etenim & vehemens tempeſtas nivibus oculos oppleverat, hoſtis autem ſeverè inſtabat, ipſi verò arcto ſe loco incluſerant, tormentiſq; circumdederant, quibus ipſis Moſchis valde nocuerant. Pars autem peditatus Suetici ordinati ad obſervandas inſidias videntes ſuos fluctuare, fugâ ſibi conſuluerunt. Itaq; omni ex parte eos Moſchus impetiit, quaſi formali aſſultu fortalitium oppugnaret, Suecis vice verſa ſe defendentibus uſq; dum nox ſuperveniens prælium interrupit. A.C. 1708

Moſchus à cadaveribus ſuorum milliare pro nocte receſſerat, Levenhaupt autem mandans tota nocte explodere tormenta cum equitatu beneficio noctis paludes illas trajecit. Peditatus Sueticus pene totus periit, etſi non totus in loco occubuit, namq; continuò multi per Mohiloviam ſecundâ jam ſeptimanâ, jamq; ultra 3000 tranſiêre, & necdum finis, relationem certam conflictûs dare nequeunt, partim quia idioma non callent, partim quia prælio non interfuerunt, ſed ordinati ad diſſipandas inſidias. Equitatus Sueticus evaſit, fluviumq; vado trajecit Generalis Sztakielberg primò dicebatur ex vulnere decumbere, aut vulneratus in captivitatem abductus, poſterior autem relatio inter ſuperſtites eum & liberos numerat. Valachorum Sueticorum multi captivati, inter quos Colonellus Bude, alii evaſerunt.

Ex parte Moſchorum Generalis Baur globo per os trajectus, etſi ictu non lethali attamen os incurvante. Princeps Darmſtadenſis in manu trajectus, oſq; in ea ipſi comminutum, de aliis occiſis & vulneratis Moſchis fama variat. Aliqui cadaverum Moſchoviticorum numerant prope 3000, qui autem græcæ religioni addicti ſunt, eorum cladem minuunt. Fugientem Levenhaupt juſſus inſequi Princeps Męzick, qui Lupiis aliquot dierum quiete ſumpta præmiſit Generalem Fervendon, qui fertur à Suecis cæſus. Czarus aliquot diebus Czucis quievit, ubi Generalis Baur vulnus deoſculatus eſt, & mixta lætitiæ commiſeratione illud mulſit, eademq; via Smolenſcum miſit, ipſe ex communi conſilio & obteſtatione ſuorum Miniſtrorum Moſcuam perrexit 30. Oct. partim ne poſtea tam manifeſto diſcrimini ſe exponeret, partim ut pro ſuſcipiendis hoſtibus ex Ucraina regno ſuo provideret, pro imminente hyeme hoſpitia pro iis calefaceret, aut potius omnia ſuccenderet, quandoquidē deſpoliatis & exuſtis civitatibus albæ Ruſſiæ, Mohiloviâ, Dąbrowna Horek, Vitepſco, Bieczenkowicio &c. apparet quòd in victimam ſuorū

diſgu-

A.C.1708 disgustuum ordinavit, ut fato æquali civitates Ucrainæ in cinerem abeant, qualcunq; Suecus sibi pro subsistentia ordinavit, & per consequens nec Moschoviæ parcet, cui Suecus appropinquat. Formalis insecutio ex clade fugientium Suecorum in Litvania non fuit. Schlowiâ tantum & Kupisco jam aliquot diebus nudos & exhaustos Suecos conficiunt an sibi hostes minuendo, an feritatem in his miseris pascendo. Tam Schlowiæ quàm Kopicis sub interminatione mortis inhibitum, ne quempiam Suecorum per Borysthenem deducant. Pridem id factum Mohiloviæ, imò existentes adhuc in præsidio Bichoviensi Moschi & Cosaci circiter 1500. nollent in cinere & ruderibus civitatis, fortunæ prioris reliquias scrutari, nisi divisio Colonelli Chmari eos detineret, qui circa Bychoviam hinc inde se insinuando, ex fortalitio egredientes intercipit, & cædit, & magnum in intentionibus eorum scrupulum movet. Dabantur Mohiloviæ 14 Oct. 1708.

RELATIO CONFLICTUS KWARTIANORUM SUB DIREctione Pociey Thesaurarij Regni M. D. Lit. & Rybinski sub Koniecpoli 21 Novemb. 1708.

Palatinus Kijoviæ veniens ad exercitum suum nomine Kwartianorum territum, præcipiti passu recedens à Vistula cum Smigielscio tunc suo Colonello trans cænosa loca Lęczyciensia difficili itinere abiit. Pòst resolvit se cum exercitu suo tendere contra hosce Kwartianos ea ratione inductus, quod inter Kwartianorum è vexillis Polonicis multos haberet correspondentes. Diu hanc resolutionem dissuasit Princeps Janusz Wisznioviecius Palatinus Gracovien, sed eum ab hoc proposito non valens dimovere, nolensq; huic actioni interesse, abiit in Litvaniam. Palatinus Kijovien. celeri gradiens passu 20 Novemb: substitit sub Zytno 4. milliaribus Koniecpoli, de quo Colonelli à suis excursoribus acceptâ notitiâ eadem die ante crepusculum in aciem disposuerunt exercitum loco commodo, tergum tegebat Koniecpolis, frontem muniebat fossa quamvis sicca, multùm tamen insultum impediens. Unam alam confecerant Desultorij & Equites, corpus Pedites, alteram alam Equitatus Polonicus, hanc fossa tutabatur, in casum reservabantur aliquot dena vexilla. Hoc situ tota nocte constitit exercitus, exspectans hostem, qui non nisi decimâ horâ perendie, id est 22 currentis cum cohortibus suis apparuit, visaque acie Kwartianorum, eas quadrante milliaris cis montem locavit dirigendo in frontem Kwartianorum, præmissis nonnullis pro velitari pugna, in quos non nemo Kwartianorum irruit, quo adverso Colonelli suis reditum imperârunt sub interminatione mortis exitum ex ordine prohibentes. Interea adfuit tubicen adversæ partis significans adventum Ablegatorum, qui etiam in instanti advenerunt, ast Colonellorum mandato detenti sunt ante aciem in quadam fossa, unde situs exercitûs nostri eis non pateret, ipsi soli eò profecti sunt referenda audituri. Ubi conventum finitis complementis à Palatino Kijoviensi has attulerunt propositiones, ut se dederent in nomen Regis STANISLAI, quodsi facere nollent, mandatum ejus tanquam Ducis Regni esse, ut potestati suæ se subderent. Citra moram eis data est resolutio à Colonellis: non agnoscimus eum Regem quem potentia Suetica imposuit cum violatione jurium & libertatis nostræ, nec parati sumus alienos colere Deos, sed arbitrio veri Ducis Reipub: partes tuentis obedituros, eiq; nos adhæsuros declaramus, nec ab eo recedere nobis licet, si autem

ad

ad acies Pharsalicas ire audet, DEum in auxilium assumimus, qui assolet palmam in manibus justorum relinquere, ut justam tueatur partem. Mox hoc responsô acceptô abiêre furibundi, statimq; acies eorum cis montem prodiit sat fortis & lata, utraq; enim ala constabat ex Desultoriis & Equitibus viris ignei fervoris, nostræq; aciei paribus, tertiam demum lineam conficiebant Poloni, in aciem autem nostram ordinati erant, in dexteram alam Smigielski cum exteris cohortibus & Dobrosolowski cum 40 vexillis, in lævam alam pari numero Palatinus Kijov. cum Grudzynski & Poniatowski Colonellis. Appropinquarunt nobis hoc ordine sat celeri passu, cumq; jam propè essent, utraq; ala insimul se convertit, & in alas nostras utraq; magno impetu insiliit, Desultorij & Equites in frontem, Colonelli autem perfregerunt duas cohortes dexteræ alæ & fossam, illa enim vexilla quæ in suppetias relicta erant nulla explosione facta confusa sunt & campo cesserunt. Unde Colonellus huic alæ præpositus nullo modo eos revocare poterat, nonnullos tamen retentos reduxit ad alam. Læva autem ala toleravit insultum, licet suppetiæ longè abessent, attamen confusa dextera ala restituta ordini, collectis nonnullis vexillis hostem repulit, interim vexilla Polonica ad tormenta hostium perrupêre, omnes ab eis equos sejunxêre, cùm ipsa nequirent ad Peditatum devehere. Cùm hæc esset confusio, tam in hostili quàm nostro exercitu, valde dubia sors victori hærebat, sed iteratò in alium ordinèm redacti in læva ala Peditatus, Desultorij & Equites in triangulum & Polonica vexilla in suppetiis constitutis animos addidêre. Colonelli etiam non expectato altero assultu quem hostis præparabat, impetum suis facere mandârunt in utramq; alam multo fulminantes igne, Polonis autem à tergo irruere, quo facto in momento peculiariter auxiliante DEo confusus hostis & in turpèm fugam redactus, quem Equites Poloni quotquot poterant insecuti. Colonelli autem cum Desultoriis & Peditatu ulterius progressi ad quadrantem milliaris in illum locum ubi hostis se locaverat, Equites autem insecuti ad duo milliaria in seram noctem. Tormenta octo & currus cum pulvere & globis, currus item Smigielski & Palatini Kijoviensis cum panno, pecuniis, vino, variisq; rebus nostris in prædam cessêre. Notandum, tormentis inscriptum fuisse: *Josephus Potocki Supremus Dux Exercituum Regni &c.* Exercitus autem eorum secum non habuerat currus. Terræ mandata sunt cadavera hostium è propinquo advecta, Desultoriorum & Equitum 300, exceptis Polonis, triplo plures periêre ab insequentibus, nam ut refertur vix cum 400 Desultoriis & Equitibus Radomiam rediit Palatinus Kijovien. eadem die sex hinc milliaribus, quem postera die omnia vexilla Polonica insecuta sunt. Captivati Desultoriorum & Equitum prope 300 exceptis Polonis, & continuò plures accedunt, quibus certus numerus præfigi nequit, eò quòd Colonellis insequentibus hostilem exercitum semper plures adducantur captivi laceri, varij item Poloni in conflictu captivati, Colonellus Wilczynski, aliquot Centuriones, & sex vexilla Polonica quæ se subdiderunt; Exterorum, Brandt & Schenck Colonellos, Generalem Adjutantem Palatini Kijoviensis, duos vice-Colonellos, Capitaneos, Subcenturiones, & varios Officiales; in variis locis, sylvis & campis vulnerati & trajecti non pauci, qui nunc comprehendi nequeunt, cùm semper augeatur numerus captivorum & cæsorum. Primarij captivorum missi sunt ad Duces. Duravit hic conflictus à prima usq; ad quartam, & sic DEus contrivit fortitudinem inimicorum & exercitum eorum, cujus numerus 6000 excedebat. Pro quo sit DEo

A.C. 1708 laus & gloria, quia dextera ejus fecit virtutem. Notandum ex nostra parte occisorum cum vulneratis inveniri prope 200, plura post assecutionem, aut utinam post deletionem adversantis exercitus patebunt scienda.

LITERÆ PRIMATIS REGNI POLONIÆ, & M. D. L. AD PONTIFICEM Olomucij 7. Octob.

POst oscula Beatorum pedum Sanctitatis Vræ humillimam Ecclesiæ meæ, ac mei comendationem Paterna cura & Apostolica solicitudo Sanctitatis Vestræ de universo grege Christi fidelium, ac non minor de nostra afflicta Republica Polona suasit Proceribus ex Senatu & Equestri Ordine ut ad Sanctitatem Vram tanquam ad communem Orbis Christiani, nostrumq; Patrem cum plena fiducia unà mecũ recurrerent, ac omne suum postulatum uti fundamento juris Patrij & veræ justitiæ innixum, quod istis literis appono ad Aram Sanctitatis Vræ, & lancem Judicij ejus proferrent, illudq; benignè admitti humillimè supplicarent. Erat quidem hoc comune omnium votum, & meum particulare, ut jam tandem exoptatam de unione, & tranquillitate Reipub. notitiam Sanctitati Vræ possemus ferre ad consolandum ejus cor Paternum, quod ob continuas totius Christiani orbis turbas graviter affligi compertum habemus; testis & mihi est supremus ille qui omnia videt, oculus, quòd non orabam tantùm, sed & laborabam, quantum in me erat pro instauranda publica tranquillitate, pro conservanda fide Catholica, & asserenda Patria libertate non ideo tantùm, ut hoc facerem, quod erat, & est muneris mei Primatialis, sed etiam ut pro modulo meo tanquam humillima Creatura Sanctitatis Vræ aliquod levamen Apostolico ejus dolori, & mœrori subministrare valeam. Cùm autem ob delicta gentis nostræ non sumus adhuc digni propitiatione Divinâ, & optatâ felicitate, propterea cogor in amaritudine animæ tristẽ ad hæc tempora afflictæ & luctuosæ Reipub. faciem remonstrare ante oculos Sanctitatis Vræ bellum ab annis octo & & ultra cœptum, quod Regnum nostrum vehementer fatigat, nunc jam ferè totaliter vastavit, ubique induxit ingentem abominationem desolationis, causavit extremam pauperiem, & observatam in multis locis famem, ac nullibi reliquit angulum ad quietem, aut ad securitatem. Ad tristes verò causas has, & effectus belli accessit pestifera lues, & hæc dum valde sævit, miserias afflictæ Patriæ in immensum auget, & producit; super omnia autem mala morbus interni dissidii inter nos tantopere invaluit, ut vix videatur esse curabilis, nisi Dominus DEUS, à quo est omnis salus speciali dono curationis suæ eam curare, & sanare velit; inexplicabile hoc est, quàm sit difficile ad pacis & charitatis leges reducere, & componere, quod præcedentibus annis inaudita ambitio, inordinatus valde privati comodi, & emolumenti respectus, ingens vindictæ sumendæ appetitus ac demum sæva civilium odiorum rabies dissolvit, detraxit, & destruxit, quomodo omnia jura, omnes libertates, & omnes antiquas consvetudines evertit, pessundedit, conculcavit, & quod adhuc magis mirandum, horrendum ac dolendum est, pleriq; filij afflictæ Matris suæ Patriæ exoticis persvasionibus, & pollicitationibus suis, aut passionib⁹ inducti, capti, & quasi illaqueati post tot præjudiciosos, imò perniciosos actus contra Religionem, & libertatem attentatos hucusq; seu non volunt, seu non possunt propter nimiam à nutibus externæ potentiæ depen-

dependentiam animum & manum admovere ad usitata alioquin à Majoribus in casu scissionum media unionis & pacis ineunda, quæ anteriores & recentiores manifestè ad oculum indigitant revolutiones, & exempla, imò quotidie magis, ac magis in altitudinem illius procellosi maris quod navigatur, & novos ipsius fluctus se ipsos, & Rempublicā protrudunt, & impellunt per inusitatos in libertate agendi, procedendique modos. Quòd autem ita se res habeat, ut profertur, annexa manifestatio, quam cum demississimo cultu ad Sanctitatem Vram transmitto, plenius informabit. Discernet exinde facilè benignè Sanctitas Vra pro sua summa sapientia, & summa justitia manifestationem istam in fundamento legum, & consvetudinum antiquarum amore Religionis, & favore libertatis esse factam. Adinveniet ex tam laudabili resolutione & intentione vota, & desideria publica eidem annexa, quæ in Paternum sinum Sanctitatis Vræ esse recta, justa, & Pontificia consideratione, admissione, ac benedictione digna. Quam benedictionem Apostolicam, & gratiam cum nomine omnium & singulorum, quos sub nexu Confœderationis Generalis Sendomiriensis, ipsa ratio, rectitudo, & purus tuendæ, ac defendendæ libertatis Patriæ zelus firmavit, & nunc in eodem immotos tenet, à Sanctitate Vra demississimè imploro, non temerè cum magna animi fiducia Sanctitatem Vram de hoc velle persuasam esse supplex rogo, quòd sicut per annos præcedentes Confœderatio nostra nec in minimo puncto potest argui, contra Sanctitatem Vram, & S. Sedem Apostolicam, ac ejus jura, ac immunitates deliquisse, ita quòd nobis verè jucundum sit, & erit dare nos, imò immolare nos omnes in obsequium ejusdem S. Sedis Apostolicæ, non solùm ut sic debitum nostrum ex vinculo fidei faciamus, sed etiam ut particulari obligatione, cultu, ac memorando ad posteritatem amore Sanctitati Vræ obedientes, addictos, & adstrictos nos esse exhibeamus. Loquuntur etiam nobis taciti sensus Sanctitatis Vræ, & hoc ipso magnam ejus de bonis Reip. curam, & sum̃am providentiam testatam faciunt; quòd ab Apostolica illa specula omnia licet è longinquo perspicaciter de notitiis Statûs nostri considerentur; nihil autem etiam in resolvendo ad importunas preces, & factiosos ac urgentes conatus præcipitetur. Spero in Domino DEO quòd beatum illud sidus Sanctitatis Vræ quod pretiosis undis, & sacro Ternioni montium est pro corona, nobis erit pro cynosura in omni tempestate, imò erit sol, qui tenebras, & omnes turbas pellat nostras, & post hos nimbos in portu desideratæ tranquillitatis fessam, & vix jam non concussam navim totius Reipub. constituat. His omnibus nomine publico ex munere meo Primatiali præmissis addo, ex debito personæ meæ humillimam, & nullo apparatu verborum satis explicandam gratiarum actionem pro omni valida protectione, & benefica gratia Ecclesiæ meæ Primatiali Gnesnensi, & mihi ipsi hactenus præstita adversùs potestates tenebrarum harum, quas paulò ante ingens Schisma produxit, inter suprema beneficia, quæ mihi DEUS contulit, hoc recensebo semper, quod à Vicario ejus promanavit. Recommendo demississimè eidem ulteriori protectioni, & gratiæ Sanctitatis Vræ Ecclesiam hanc meam, ac me ipsum, & supplicando Mti Divinæ, ut Sanctitatem Vram ad annos plurimos servet incolumem, ejusq; S. Sedem Apostolicam, Ecclesiæ suæ tuitionem, & gubernationem prosperet omni die, omni momento recognosco me esse semper quamdiu vivo.

A.C. 1708

A. C. 1708 STANISLAUS I. DEI GRATIA REX POLONIÆ &c.
Dat. in Castris ad Slupie 11. Octob.

Venerabilis Devote Nobis dilecte.

Vanni non sit Auditor QUandoquidem omnis alia communicatio aut præclusa omninò, aut impedita visa est, compellamus devotionem tuam, ut impetratâ tibi à Sua Sanctitate audientiâ id expressis verbis eidem sine omni dilatione, & mora deferat. Mirari nobiscum non tantùm Poloniam, sed & Christianitatem universam non satis posse, quòd hactenus viscera Paterna Sanctitatis Suæ non moveantur, & cùm nos omni possibili conatu, tanquam nulla res observantiam nostram nec extingvere, nec minuere possit Filialem Nostrum in S. Sedem, & Sanctissimam Religionem zelum testari non desistamus, ut aliquando sublatâ nube veritas pateat, eò longiùs Paternus à Sanctitate Sua affectus elongari à Nobis palàm videatur. Accedit novissimè nova dolendi causa, nec possumus exprimere verbis, quantum id animo nostro vulnus infligat, quòd certus Vanni homo turbulentissimus, & perversissimus, post tot attentata contra personam nostram, cujus non dubia nec obscura, sed evidentia præ manibus sunt documenta pro Auditore novæ Nuntiaturæ sit destinatus. Credimus quidem non benè, ut sæpiùs hactenus experti sumus, Sanctitatem Suam informatam de subjecto hoc nominato fuisse, & pro ove depictum esse, qui vulpes est. Repræsentet proinde Devotio tua, & imprimis oret, ut hic homo aut retineatur, aut si in via jam est, omninò revocetur. Quòd si verò factio inimicorum nostrorum, quæ hactenus & nos, & in persona nostra totum Regnum Nostrum persequi non desistit, fortior esse deberet, quàm justâ petitio nostra declaret clarè, & explicitè, quòd hunc Vanni nullatenus nec in munere Auditoriatûs, nec sub aliquo alio titulo vel prætextu morari, & sedem figere pro aliquo etiam minimo tempore in Regno nostro permittemus; Et nollemus, ut respectus, quem deberi Sanctitatis Suæ nomini scimus, aliquatenus diminui, ad quod obligaremur pro honore, & interesse nostro, in persona istius Vanni possit; Spem interim lætiorum, cuncta quæ lenit mala, habentes, bonam à DEo valetudinem Devotioni Tuæ ex corde optamus.

CXXVI.

ALEXANDRO JOSEPHO ZALUSKI ANDREAS &c. 30 Xbris.

CUM summo affectu, sed & impatientia expectavi præsentiam tuam, & ecce literæ tantùm veniunt, eò minùs gratæ, quòd ab infirmo. De peste hac, qua significas, hæreo, & cespito, quod certius dicam, non habeo, attamen sum summè sollicitus, DEus misereatur nostri.

Ex Litvania habuimus, Regem Sueciæ (quod ego opinando potiùs quàm asseverando dixerim) expectare adventum Generalis Levēhaupt. Generalis autem Krassau hic in Prussia degit, degetque usque dum ad minimum quadrantem omnes solvantur contributiones, sum verò in metu, ne hàc iter sibi eligant Sueci, quamvis Princeps Wisnioviecius hàc transiens aliter mihi dixerit, qui pessimè contentus est de aula. Missum fuisse Canonicum Softyk Opaviam idem retulit; scriptum autem mihi est Opaviâ, quod attendat, & auscultet Illmus Nuntius, & dicit, neminem, quòd bonum est, loqui. Habui etiam hospitem Heilsbergæ, quò ad excipiendum excurri Dnum Sczuka Pro-Cancellarium Litvaniæ.

Prodiit

Prodiit aliquod scriptum ad Palatinatus, quibus Comitiola indicta sunt, ut Regem agnoscant STANISLAUM, sed nullum habuit effectũ. *A.C.*1708

Postquam Canonicus Sołtyk ab Illm̃o Nuntio rediit, ipse D. Nominatus Cracovien. iter idem arripuit, videbimus, an cum meliori effectu.

Interim, cùm de transitu per Heilsbergam STANISLAI inaudiverimus, resolvit se Dna Palatina Czerniechovien. abire Regiomontum, & D. Jabłonowski Palatinus Russiæ 2do die Heilsbergæ fuit; de similium ambitione loquitur Plutarchus; plorant se non gestare vestem Patriam, & si ferunt, quòd non sint Prætores, & hoc adepti, quòd non Consules, & Consules, quòd non priores, & posterioes fuerint renunciati. Magis eos unus lædit, qui præcedat, quàm recreant mille, qui sequuntur. Post abitum ejus intra tres dies comparuit ipse Rex, ubi etiam præcessit eum D. Episcopus Plocensis cum magno meo solatio; nam dentium dolorem magnum habui, & qui humanitatem exhibuisset, non habuissem. Vidi ibi manifestum Palatini Kijoviensis contra Bełzensẽ; non sunt hæc ad pacem, nec ad odia restingvenda, sed quinimò magis accedenda. Gloriatur enim, quòd ejus consilio nullum adscripitium, id est vacantem, & tribunum, nullum Stipatorem haberet, qui non pugnaret; ita, ubi dolet corpus, statim manus, ubi anima dolet, homo lingvam statim apponit.

Unâ nocte tantùm apud me moratus Rex abiit, & ego eodem vesperi accepi nova de integra clade Generalis Levenhaupt, quod & Regiomonti confirmatum est, quò evitando venientes pro executione Rybinscianos, qui non sunt pressioris disciplinæ, excurrere nolens volens debui.

Abiit etiam ad aulam, & fortè ad castra meditatur Suetica Comes Donau; per invia, & invita fortunæ eluctari omnino cupit, sed credo, Herculis exemplo faciet, qui juvandis aliis sudabit sibi inutilis, & timeo, ne ex sermonibus suis justificatur, & ex sermonibus suis condemnetur; quanquam ego omnibus rationibus hoc iter ipsi dissuadebam.

His diebus Princeps Rakozzia venit Heilsbergam, & in arce mea pro aliquot diebus constitit. Vanitate nihil levius, gravat tamen.

Pro consolatione tua defero, quòd primogenito tuo Andreæ enixis precibus id petenti (quòd voluerit cor, lingva testabatur) die ipsius Patrono sacro primam tonsuram dederim. Spero in DEo, quòd non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia bonum Ecclesiasticum fore, & consolationem ex eo nos habituros; non ex ebore tantùm faciebat opera Phidias.

De morte Georgij Principis Regii Daniæ; Reginæ verò Angliæ Mariti venit notitia.

Relationem de conflictu inter Moschos, & Generalem Levenhaupt brevi tibi mittam; in omnibus, qui militiæ nomen dederint, ratio est habenda meritorum, ut is potissimùm priorem adipiscatur gradum, qui meruerit de labore suffragium, nec queratur, quis militârit primus, sed quis manserit in stadio apparationis assiduus.

Nihil verò boni egisse Episcopum Culmensem apud Illmum Nuncium hoc momento accepi.

De reditu AUGUSTI omnes mussitant, ego optarem.

Venit etiam his diebus Princeps Radivilia Litvaniæ Cancellaria, sed ego partim propter infirmitatem veram, partim ob metum tot congregatorum in Varmia militum; nam & Rybinsciani imponunt homines

A.C.1708 nes supra capita nostra, & Grudzinsciani veniunt, redeunt, & quæcunque placet, rapiunt; ad quos potest liberè dici; timete: quicunq; pauperes in variis afficitis; habetis nunc vos potentiam, opes, pecuniam, sed habent illi arma omnium validissima; luctûs & ullulatûs, quæ è cælis auxilium attrahunt; hæc arma domos effodiunt, & integras gentes evertunt. Et D. Commendans Elbingen: prohibet, ne quidquam detur. & violenter accipientes non removet. Interim tamen mei Resselienses audaciâ sumptâ illos, qui Resselii erant expulerunt. Siquis suorum miserorum domesticorum curam non habeat, fidem negavit, & est infideli deterior. Nec plura scribere vacat. &c.

SERENISSIMÆ DOMUS SOBIESCIANÆ ORIGO & CONJUNCTIONES transmissæ à Principe Albrachto Dönhoff Episc: Crac.

CAPUT Domûs fuit Wyssimirus Frater, tertio genitus Lesconis nigri Ducis, & universalis Monarchæ Poloniæ, quod ipsum Stemma deducit, Clypeus nempe datus è cælo tali occasione: Cùm Dux Lesco cum fratre suo Wyssimiro pugnaret in certis campestribus contra Ethnicos Jactewingos & totâ nocte oraret, apparuit illi S. Michàél victoriam contra innumeram hostium multitudinem promittens tantummodo fundaret in illo loco urbem & Ecclesiam Principalem sub titulo S. Michàélis, in signum verò illi obtulit illi Clypeum, quem gestabat Archangelus obtestans, ut hoc haberet Domus ista pro insigni uti nunc apparet. Victoriâ acceptâ Lesco Monarcha Civitatem in loco campestri dictam Lublin fundat, Ecclesiam Collegiatam in medio civitatis S. Michàéli Patrono suo extruit & dotat. Hinc Wyssimirus loci amænitate captus cæpit ad Lublinum Possessiones magnas extruere, uti nunc adhuc illas Serenissimorum Sobiesciorum Domus possidet: à Lescone nigro rude tunc sæculum nihil nobis reliquit, de Successoribus Wyssimiri, magis enim tunc Poloni bella quàm dignitates curabant. Aparet tamen illos, ut constat ex manuscriptis fuisse Lublinenses Belzenses Palatinos, & alia munia obiisse. Tandem sub STEPHANO Rege ad magna natus Juvenis ex ista Familia Marcus Sobieski, tanquam sol è tenebris eluxit, qui etiam à Possessione Sobieska Wola prope Lublinum Sobieski vocari cæpit. Iste post navatam bello Gedanensi turbulentissimo, ubi Civitas illa contra Regem suum STEPHANUM arma sumpserat summam operam per multas Curules factus Palatinus Lublinensis. Marcus ex Firleiowna Palatini Cracovien. Filia habuit Jacobum, qui etiam per gradus factus est Castellanus Cracovien. vir magnæ experientiæ, tribus vicibus Mareschalcus in Comitiis Regni ad Pacta sub Chocimo primo illo bello regnante SIGISMUNDO III. missus Commissarius feliciter ea confecit. Hic ex Danielowycia Palatini Russiæ Filia, quæ ortum duxit ab DANIELE Rege, Haliciæ, genuit primogenitum Marcum, secundo Joannem, Marcus Gubernator Krasnostaviensis Juvenis innuptus fortiter cum Tartaris pugnans in bello occubuit. Secundo genitus Jacobi JOANNES III. Poloniæ Rex qui Sceptrum Polonicum feliciter gessit 22. annis, intra horrida pacatam conservans Patriam.

Serenissimi JOANNIS III. proles Serm̃i Principes Jacobus, Alexander, & Constantinus, & unica Filia Serenissima Electrix Bavariæ, Theressia Cunegundis.

Feliciter & faustè vivant.

Marcus

Redeo ad lineam fœmineam.

Marcus Palatinus habuit unicum filium, habuit sex filias, prima nupta Myszkowski Palatino Cracoviensi, quos Myszkowscios ob magna merita Serma Domus Gonzagorum in suam familiam recepit, & vocantur apud nos Myszkowscij Gonzagæ habentes ordinationem bonorum suorum diversam ab alijs Nobilibus.

Secunda nupta fuit Czarnkovio Palatino Posnaniensi.

Tertia Radziejovio Palatino Lanciensi moderni Primatis Regni Poloniæ Avo.

Quarta Wodynscio Palatino Podlachiæ.

Quinta Wiessolowscio, jam Domus defecit præpotenti Viro M. D. Lit. Mareschalco.

Sexta facta Monialis splendidissimum extruxit cænobium Monialibus S. Brigittæ Grodnæ in Litvania.

Jacobus extra filios Marcum & Joannem III. Regem Poloniæ habuit filias duas Catharinam & Annam.

Catharina primo voto nupserat, Duci Ostrogio Palatino Cracoviensi, qui rexit etiam Supremum in militia Ducatum, cùm Duces capti essent à Tartaris, & in tauricam deducti; habuit ex hac Catharina filium Alexandrum, qui mortuus innuptus. Filia verò Thephila primo voto fuit Demetrij Wisznowiecij Supremi Ducis Exercituum Uxor, hodie verò Josepho Principi Lubomirscio Mareschalco post mortem præteriti nupta, pulchra gaudet prole & vivit.

Secunda filia Jacobi Anna facta Monialis in Conventu Leopoliensi S. Benedicti, ante Professionem mortua.

Catharina post mortem primi mariti Ducis Ostrogij, item nupsit Casimiro Michaëli Radivilio Procancellario Litv:, ex quo post multas proles unum tantum reliquit filium Carolum Supremum M. D. L. Cancellarium, qui hucusq; eundem Cancellariatum gloriosissimè portat. Et hæc est à Marco Lublinensi Sobiesciorum tam per filios, quam per filias & Conjunctiones clara & vera descriptio.

EXCERPTUM EX MANUSCRIPTO REGIS JOANNIS III.

CUM Nuntius Apostolicus habuerit curiositatem sciendi acta meæ domus, antiqua non eruderando, uti Janinum Palatinum Sendomiriensem sub Lesco Nigro, à quo & ipse originem traxit, hic extirpavit illos Jazyges ex Podlachia, quod adhuc testantur grandes circa Sobiescinam supra Wieprzem tumuli & pagus Poganow non longè inde dissitus, qui ab illa clade nomen retinet, eò quòd ubi eos fuerit assecutus & deleverit. Prætereo alios magni nominis heroes, grandesq; expeditiones cum Moschis, Suecis, aliisq; hujus regni hostibus, solaq; bella Domini placet refricare, eosque quorum sangvine imaduit terra Paganorum, & mihi occasionem vindictæ ac quasi innatam domui meæ cum Paganis antipathiam reliquêre. Unum memoro avum meū Marcum Sobieski Palatinum Lublinensem, qui talem apud Regem Stephanum habuit reputationem, ut sæpius dixerit, quod si totum regnum uni duello committendum esset, non alium illi muneri aptiorem fore ac Marcum Sobieski. Ipse, (ut scribit Heindstein & alij) occasio magnæ illius Zamoyscianæ in Moldavia supra Telczynium victoriæ, observato loco apto ad aggrediendum hostem, & assecurato de victoria Duce, ipse coronidem imposuit victoriæ præfectus tunc exercitui Kwartiano-

A.C.1708 tianorum, cum Zamoyski in Livoniam expeditus, nulli alteri hanc provinciam committere voluit, Regiq; persuasit quàm Marco Sobieski. Ipse non modica fuit occasio disgustus Zamoyscij, ut scribit Piasecius, qui & causa fuit, mortis Zamoyscio, quòd Rex Sigismundus scriptionem Mareschalcalem Myszczynscio & non illi contulerit, quem promoverat. Inter aliàs multas actiones hujus Marci Sobieski, de quo potentissimus ille Rex Stephanus tantam habuit opinionem, numerantur etiam hæ duæ. Prima cum Gedanensibus sub Derschavio, dum in Juvenili adhuc ætate sub vexillo aulico suam etiam adduxit cohortem, (in hoc enim prælio nec Kwarciani nec alius erat miles præter aulam regiam, turmas Dominorum) ibiq; notabilem Officialem insecutus armatum se in Vistulam conjecit, eumque assecutus confecit. In venatione Litvanica ursus ingentis magnitudinis erupit contra Regem Stephanum, quo viso Marcus Sobieski advocavit aulicum specialem suum amicum Allemanni Italum, & avum p. d. Matris Polubinski Mareschalcum Litvaniæ & Milodziejowski, quorum ille solo gladio, hi framea tantum armati ingentem hanc bestiam in oculis regis confecerunt. Cũ autem ipso vivente non fuerit bellum cum Turcis, alia ejus acta & gesta prætereo. Filius ejus Jacobus Parens meus in recenti hæret memoria. His initiis sumptis ab expeditione Moschovitica & oppugnatione ipsius Metropolis, in qua graviter in brachio jaculo vulneratus, nullam postea intermisit expeditionem, adducens semper vexillum Hussarorum propriis sumptibus, quod aureum vocabatur obdivitem apparatum & specialem ordinem. Hic Sueticos, Cosaticos, Turcicos confecit tractatus. Hic quatuor vicibus fuit Mareschalcus Nuntiorum, ultimò in electione Regis Vladislai, destinatus extraordinarius Legatus ad Pacem Monasteriensem, primus obiit Senator sæcularis, id est Castellan⁹ Cracoviensis, functus variis officiis per curules Senatorias, Palatinatus Belzensis & Rzeczensis hucusq; scandit.

Ex linea materna Proavus meus Stanislaus Zolkiewski variis victoriis contra hostes potitus, scilicet sub Byczyno alam duxit sub Revelio cum Reinoldo Arnep Generali Regis Sueciæ, qui ibi occubuit in genu trajectus, in Litvania, de quo fuse Biasecki. Cum Nalewayko ductore rebellium Cosacorum, quem ipsemet vivum accepit & Regi tradidit, Tartaros sub Brynino fugavit, sub Buszo celebrem cum Turcis conclusit pacem, ubi nec palmam ferre hosti indulsit. Imò à pascuis in desertis campis gregi Valachorum unà cum Turcis tributa imposuit. Universam Monarchiam Moschoviticam obtentâ celebri illâ victoriâ sub Klussino cum quatuor millibus Hussarorum, 200 Hayducis, cum dubus parvis tormentis, & duobus vexillis aulicorum contra 40000 Moschorum & 8000 externorum, quibus præerat Pontul de la garde viv⁹ ibidem captivatus, Regi Sigismundo subjugavit, Metropolim cum omnibus thesauris ademit, ipsum Czarum cum fratre in Comitiis Varsavienſibus Regiis pedibus prostravit, Principem Regium Vladislaum Moschoviæ Czarum imposuit, ipsemet in Prawćtelum aut Vice Regem totius Moscoviæ electus fuit. Omnia hæc egit existens Palatinus Kijoviensis, & Campidux. Majorem enim clavam post mortem Zamoyski diu Rex retinuit. Numeratur & illud inter præclara ejus acta quòd sub tempus confœderationis cum exercitu Kwarcianorum suppetias tulerit Regi, etsi confœderatorum ductor fuerit Zebrzydowski Palatinus Cracoviensis affinis suus, attamen ipse cum exercitu suo dexteram alã conficiens Confœderatos fugavit, quos cùm nonnulli prosequi vellent, dixit

dixit Regi: satis hucusq; habes victoriam, securus es rerum tuarum, *A.C.1703*
parce civium sangvini. Factus postea supremus Dux & Cancellarius, pericula à Turcis semper Reip. exposuit, ad resolutionem eam adduxit, exhibuit in scriptis, quæ hucusque exstant in archivis domus nostræ, quòd tunc temporis in flore existens Resp. cum subsidiis Principum Christianorum huic sufficeret. Revocavit grandes intentiones Regis Stephani, quarum ipse solus cum aliquot confidentibus conscius erat. Accessit huic colligationi per directionem Summi Pontificis Czarus Moschoviticus, aliiq; Principes Christiani subsidia pollicebantur maximè Rex Hispaniæ, Rex Stephanus Generalem agere debebat exercitus terrestris, classis autem navalis convenire debebat in Archipelago. Exstat hujus memoria in literis, quibus valedixit Regi Sigismundo, conferens se ad extremam expeditionem, & sigillum magnum Regni resignans. Cum aliquot tantum millibus contulit se in Vallachiam in auxilium Gratiano Hospodaro, volens jura Reip. conservare, quæ suî erat incuria, vel potius mandavit ea tueri, ast nervus æquè ac milites deerant. Idem Gratianus, & se & illum decepit, proprii enim subditi ab eo recesserunt & prodiderunt. Eò igitur loci mortuus honori stando, ut Imperatorem decet, aspersit sangvine suo campos Valachicos, cujus etiãnum modò exstat memoria in marmorea columna, quam in hunc usq; diem Christianæ ibi nationes lacrymis aspergunt. Cumq; filius ejus ipsemet ex vulnere decumbens cum consobrino suo expeditum submisisset equum, ut se salvaret & meliori servaret fortunæ: respondit, ubi oves pereunt, ibi & pastor, quid enim si quæreretur: ubi sunt oves tuæ? Filius ejus Joannes Zolkiewski Capitaneus Rubieszoviensis sic vulneratus incidit in manus Tartarorum, Lucas autem Zolkiewski Capitaneus Kalussensis post fata ejus factus Campi Dux, bene postea meritus in expeditionibus Sueticis, Moschoviticis & Nahaycensibus Turcicis, qui postea solicitudine principis Zbaraski tempore legationis suæ Constantinopoli eliberatus cum Koniecpolscio Stanislao tunc Campiduce, & genero Zolkiewski Supremo Exercituum Duce, & postea Castellano Cracoviensi ac Duce Supremo. In hoc igitur prælio Zolkiewski cum tota domo sua occubuit, id est cum filio, nepote & genero, tresque vulnerati in manus Paganorum devenerunt, sed de his plura licet legere in historicis. Cancellaria & Ducissa vidua, domo Herbultowna, quæ domus cum omnibus pene familiis iniit colligationem, primam impendit curam obtinendo capiti mariti sui, quod usq; Constantinopolim avectum fuerat, quod magnis impensis obtentum unà cum corpore in basilica Zolkiewiensi ab eis fundata condidit. Filium autem Joannem Zolkiewski Capitaneum Rubieszoviensem magnâ summâ à Tartaris redimere debuit, quæ quia enormis erat, extendebatur fere ad ducenta millia imperialium, indulsit Resp. Zolkwiæ officinam monetariam, & summam argenti, quo tunc thesaurus ille abundabat, cudere. Hic redux ex captivitate, volensque vindictam sumere de sangvine Patris & suo, ac captivitatis, iniit cum Cosacis Zaporoviensibus pactum, quòd ad primum suum adventum, gratiis Regi actis pro instantia eliberationis suæ, omnem hæreditatem sit venditurus (adhuc enim cælebs erat) & militem conscripturus adversus eos ad sedandum scrupulum de occupanda Crimæa, sed DEus non sivit intentiones effectum sortiri, mox enim Varsaviæ gratiis actis, dum vellet domum redire & præmeditata exequi, ex gravi vulnere, non bene adhuc sanato, fatis cessit, sicq; cum eo domus tota interiit, ac intentio evanuit, quæ aliàs juxta Heroum judicium

A.C. 1708 cium effectum fuisset sortita, hæreditas autem omnis cessit sorori ejus & filiæ Ducis Sapiehæ Zolkiewskæ, aviæ meæ. Hæc nupsit Danilowicio Palatino Russiæ, fratri Thesaurarii M. D. L. qui Mareschalci officio functus in conclavi Nuntiorum in Comitiis inquisitionis, cum partes sibi adversæ in alium convenire non possent. Huic filius fuit Stanislaus Danilowicz germanus frater Matris meæ, avunculus meus. Hic in juvenili ætate redux ex exteris, sedulò illud expendens: *& quæ non facimus ipsi vix ea nostra putamus*, non contentus laude utriusq; lineæ, Avorum, Proavorum, Atavorumque, sed ipse propriis impensis conscriptum militem neo electo Regi Vladislao pro expeditione Moschovitica obtulit, per quem quid operatus sit, vivi adhuc extant testes, quibus non tantùm celebrare sed nec eloqui laudem ejus difficile est. Hæc heroica facinora considerans magnus ille Monarcha Vladislaus, non tantùm ipsi gravem offensam conceptam contra eum ob duellum initum victumq; Kacinowski Varsaviæ tempore interregni ad latus decumbentis adhuc in arce cadaveris Regis Sigismundi Parentis sui, sed ad specialem etiã admisit confidentiam. Finito bello Moschovitico, eundem ardorem suum bellicum testatus est in expeditione Prussica, ad quam cohortem stitit, cujus etiamnum meminerunt, qui ei expeditioni interfuêre, cumq; nec hoc bellum ad effectum sit deductum, per tractatum enim compositum est, non sopiendo hunc ignem, quem heroica facta antecessorum in eo excitarunt, volensq; ulcisci sangvinem avi & avunculi Stanislai Zolkiewski Cancellarii & Ducis, ac Joannis Zolkiewski Capitanei Rubiszoviensis, cum Gosacis ac milite suo propriis impensis conscripto conatus est Tartaros tollere, qui in desertis campis usq; ad pagos nostros sese dilatarunt. Feliciter eos aliquot vicibus prostravit, tandem ardore ductus quo sors & fata traxerunt nolentem, ut animositate & fortunâ suâ elatus, nec amicorum, nec militum, nec Cosacorum belli peritorũ precibus detineri potuerit. Ibi impetũ faciens in imparem numerũ, cũ ad Gosacos suo more recedentes inter equos cum sclopetis recedere noluit, sed suis fisus viribus, equo trajecto in manus incidit Paganorum, à seniore Tartarorum Netszey Mursa, cum quo res agebatur mirè tam ibi quàm domi ipsius plusquam Christianâ susceptus humanitate. Sed Kantamir, quod nomen sonat sangvineum ferrum antiquissimus ex hac domo, ac consequenter præfectus toti exercitui qui in hisce campis se dilatarunt, ac in limites Poloniæ irrumpere solebant, celebris non tantùm ex continuis prædis verùm & clade suorum filiorum sub Uscieuro, ubi unum eorum amisit, nam & cum ipso Hano bellavit, & dominium ejus excussit subdens se portæ Ottomanicæ, qui postea à Tesse Porty in Sylistinia strangulatus est. Hic igitur jussit sibi captivum adduci, & sine magna recollectione, à crapula sui nondum compos, filio suo, & fratri ejus, qui sub Uscieuro occisus, mandavit, ut caput ei demeteret, qui diu refugit utpote magis sobrius & misericors, ast cum ei parens minaretur exhæredationem, nisi sangvinem fraternum ulcisceretur, quòd dimiserit hunc angvem in perniciem totius gentis suæ, trepida manu ictum innoxium inflixit, quem demum armiger ejus gladio confecit, sicq; etiam hic largè sangvine suo terram Paganorum superfudit, pro fide Christi, Patria, & gloria domûs ac Antenatorum suorũ, corpus ejus prior Murza acceptum honorificè unà cum Rzeszowski famulo qui morti aderat Zolkwiam ad sororem Germanam, matrem meam remisit, conditumq; est in sepulchro avi & avunculi. In domo igitur hac ex sorore ejus apud matrem ejus ac aviam natus sum, atq; apud

pud eam usq; ad mortem educatus. Natus sum in Olescensi arce in edito monte, ubi etiam Rex Michaël natus est. Sub tempus nativitatis meæ ingentia erant tonitrua, ita ut sartor matris meæ inde auditum amiserit usq; ad mortem. Eodem planè tempore Tartari excursionem fecerunt sub arcem, sed eos fugavit celebris ille Chmielewski. Ex occasione nativitatis videtur & illud memorandum, quo historiæ Romanæ aliæq; plenæ sunt. Cum Stanislaus Zolkiewski Cancellarius & Dux adhuc infans sugens ubera nutricis suæ, in prædio milliari Zolkwiâ nomine Turzina in horto super gramen à nutrice se elongante ardentibus solis æstibus expositus esset, advolans avis super eum alas expandit, ac à solis radiis obumbravit, ut redux nutrix cum aliis oculatis testibus vidit & retulit. Tempore autem illius celebris victoriæ Kluszinensis visa est equo ejus à tergo avis parva alba insidens. In ultima autem expeditione ejus, in qua pro patria gloriosè occubuit, visi sunt in cœlo ignei exercitus secum deprælaintes, cum autem Dux à somno fuisset excitatus, phœnomenonq; ei ostensum ait: hoc capiti meo imminet, nam & alias plurimis retulit, quòd adhuc in teneris transiens pagum quendam Swincza nomine sub Rzeszowa nunc sub dominio Pac Equitis Melitensis ab anu quadam præsagium omnis felicitatis & mortis acceperit. Sæpe id ab eo referri audivimus. Parenti meo duæ fuerunt uxores. Prima fuit Princeps Zbarensis Wisniowiecka filia Principis Palatini Russiæ, & matertera Principis Dimetrii, ex hac genuit duas filias, quæ in teneris mortuæ sunt, sepultæ in Zolkwiensi Ecclesia; secunda Theophila Danilowiczowna filia Joannis Danilowicz Palatini Russiæ & Sophiæ Zolkiewska filiæ Cancellarii & Ducis exercituum Regni, matrimonium inierunt cum dispensatione, consangvinei enim erant in quarto gradu ex Herbultis descendendo. Parenti meo non fuit germanus frater ex eadem matre, solumq; quinq; sorores, quarum una nupsit Palatino Podlachiæ, Vodynski, altera Palatino Lęczyciensi Radziejowski, tertia Mareschalco M. D. Lit. Wiesiołowski, quarta ni fallor prius Palatino Ravensi Karnkowski, postea Rozrazewski Dapifero regni, quinta monialis abbatissa monasterii Grodnensis ex ordine S. Brigittæ. Id ex primo matrimonio Marci Sobieski; qui prius junctus erat connubiali vinculo Snopkowsciæ sorori Vexilliferi Regni, secundo autē Tęczynsciæ ex qua genuit filium Joannem, & filiam Helenam, qui ambo, ille in juventute redux ex exteris, summa exspectationis heros, in limitibus Odolanoviæ apud affinem suum Rozrazewski, hæc autem subitanea planè morte in via incomparabilis pulchritudinis, mortui sunt, sepulti sunt in Zolkwiensi Ecclesia. Ex linea autem materna, Avus meus, & parens matris meæ Joannes Daniłowicz Palatinus Russiæ, junctus prius erat matrimonio cum Krasincia, filia aut sorore Palatini Podoliæ, ex qua duas tantùm genuit filias, quarum una nupsit Koniecpolscio, altera Firleio, in altero autem matrimonio junctus fuit Sophiæ Zolkiewsciæ filiæ Cancellarii & Ducis & Reginæ Herbultownæ, quæ fuit in tutela Joannis Zamoyski Cancellarii & Ducis M. D. Lit. Nam & ipse ex Herbultowna genitus est. Ex hac igitur Sophia Zolkiewscia tres habuit filias nubiles, filium Stanislaum, illum celebrem heroem à Tartaris interfectum, matrem meam, Theophylam & Dorotheam Abbatissam Leopoliensis monasterii S. Benedicti, adhuc in vivis superstitem. Ex hoc igitur horoico sangvine genuit Parens noster quatuor filios, & tres filias, primus fuit Marcus, de quo inferius, secundus Joannes anno uno & tribus mensibus junior, tertia Sophia, quæ in infantia obiit, quarta

A.C. 1708

A.C.1708 ta Catharina, prius Princeps Ostrowska, Palatina Cracoviensis, postea Princeps Radzivilia Procancellaria & Ducissa M.D.L. quarta Anna Monialis Leopoliensis, fratres duo Stanislaus & Michaël qui fatis cesserunt. Hi igitur parentes nostri procreati fortes ex fortibus, instituerunt nos à teneris, ne ab antenatis degeneremus, & cùm nos in exteras nationes expediverunt, in scripto nobis Parens dedit instructionem & doctrinam. Mater autem ex exteris reducibus jam post fata Parentis post Pilaviensem expeditionem sæpius dixit: si quispiam filiorum meorum fugeret ex prælio, non foret mihi filius, sæpius nobis in stemate nostro monstrans: *vel cum hoc, vel super hoc.* Sicq; factum est, non sine dolore materno, nam primogenitus Marcus Capitaneus Cracoviensis major natu frater meus non tantùm sangvine suo campos Ukrainenses aspersit, sed & ossa ejus carent sepulturâ, & quod majus est, non in prælio interfectus, sed altero post prælium die exemplo crudelitatis inauditæ manu prædestinati ad lineam domus nostræ genere Kantimiri. Sic igitur Atavus, Avus, Consobrinus, & frater paganorum manibus occubuerunt pro sancta fide. Ego sic volente DEO à tali nece præservatus sum.

INFORMATIO DE STROMGELD REGIOMONTANO, Aliàs de Telonio in fluminibus ab Electore Brandeburgico imposito.

Aliquot ante annos novum telonij genus, quod Last vel Stromgeld dicitur, Regiomonti institutum est, quòd primò sub nomine examinis mercium nullâ desuper factâ exactione, deinde de singulis navigiis pro eorum quantitate seu magnitudine, non autem de mercibus, porrò de mercibus, sed moderatè, tandem præfixâ certâ taxâ de omnibus omninò mercibus exactum est, ut etiam nunc exigitur.

Hanc exactionem seu Stromgeld extra communia Jura totius Prussiæ, tum imprimis Regalis, immunitates, libertates, & consuetudines impingere, subsequentia evincunt fundamenta.

Imo Atq; originaliter Jus, immunitasq; à nostris telonijs, aliisq; exactionibus fundatur in Privilegio Culmensi Culmiæ.

Anno 1251 ab Hermanno Magistro datum & concessum: cujus hæc sunt verba: *Absolvimus etiam totam terram prædictam ab omni penitus telonij exactione.*

2do Huic suffragatur pax, & concordia inter Vladislaum Jagellonem Poloniæ Regem, & Conradum ab Jungingen Magistrum Prussiæ Anno 1404 facta & constituta in verbis: *Præterea volumus, quòd homines D. Regis, & suorum Successorum in terris Litv. & Russiæ constituti, in omnibus terris Ordinis mercari, & negotiari liberè valeant absq; telonijs, & alijs exactionibus, quos etiam defendere tenebimur, sicut nostros salvis tamen telonijs ab olim institutis.* Quæ quidem libertas licet principaliter Litvanos & Russos tantùm concernat, nihil tamen obstat, quominus exinde ostendamus, & deducamus, quòd Dux in Prussia directè contraveniat istis Pactilatis, quando Litvani & Rutheni merces suas per Pregelam & Havum Gedanum defluitantes istud Stromgeld exsolvere coguntur. Unde Gedanenses communi mercatu cum Litvanis & Russis, quo tamen jure vigore Privilegiorum suorum liberè gaudent, per indirectum excluduntur.

3tio Huc faciunt pacta ejusdem Jagellonis cum Magistro Rusdorff in anno 1430 inita: in quibus expressè est cautum quòd excepto Pfund-zolle aliæ omnes & singulæ exactiones quibuscunq; nominibus vocitentur

tentur, à Mercatoribus Terrarum Regno Poloniæ, & Ducatui Magno Lit. & Ducatibus Prussiæ subjectarum ampliùs exigi non debeant. *A.C.1708*

Quod *4to* repetitum planè est, in conditionibus pacis perpetuæ inter Regem Poloniæ Casimirum, & Ludovicum de Erlichshausen anno 1466 ubi sequentia leguntur verba: *Quoniam per Mercatorum industriam, Respub. notabile accipere consuevit incrementum, statuendo decernimus, & spondemus, quòd nulla telonia, deposita, Gabellas, foralia, sivè quascunq; alias censuationes, locis & personis in Regno nostro, Principatibus, & Dominiis nostris & Regni nostri imponemus de novo, aut imponi permittemus, tam in Terris, quàm in Aquis sed tantummodo utemur impositis. Quod idem Magister Ludovicus, Successores sui, Commendatores in suis quoq; Terris observabunt.*

5to Superiores allegationes Jurium declarantur, & confirmantur per pacem perpetuam, inter Marchionem Albertum, & Regem Poloniæ de anno 1525. Item quòd deinceps de libero transitu, & commercatione sic loquitur: *Omnes Incolæ Terrarum Prussiæ utrinq; reciprocâ vicissitudine in terra & mari negotiationes sinè impedimento exercere, præterea Stratis proficisci, & curribus transire, nec non in Privilegiis suis hoc casu permitti debent. Item §. quòd profundum Ralgense caput Vistulæ & omnia flumina omnibus Prussiæ Incolis navigare, & trajicere liberum.* Subsequitur §. de immunitate. *Nulla telonia, depositiones, vel alia gravamina in Terris Prussiæ extra antiquam consuetudinem & Privilegia ab ulla Partium institui debent, sed veterà telonia permanere; Si ab altera Partium à tempore Transactionis Regis Casimiri telonia essent instituta, ea quoq; hinc inde abrogari debent.*

6to Idem vult renovatio istius pacis & concordiæ inter Regem Poloniæ Sigismundum Augustum, Electum Magnum Lit. Ducem, & Ducem Prussiæ de anno 1529. Item liber sit transitus, ubi libertati transitus & itineris pro commercantibus prolixè est prospectus, contra depositoria, & exactiones angariasq; addita, salvâ antiquorum Jurium, & consuetudinum contra allegata Jura nova hæc exactio Stromgeld supra indigitato modo. Regiomonti de omnibus tam illatis, quàm evectis mercibus instituta est, quod indiscriminatim sive Russi vel Litvani, sive Prussi exsolvere coguntur. Quo ipso communis Gedanensium mercatus cum Prussis, Litvanis, Ruthenisq; redditur difficilior, & lucrum, reditusq; Regij magna ex parte imminuuntur. Cujus rei secretiores conferentiæ reservantur.

In Pactis Bidgostien. §. 17. hæc leguntur verba: *In Dominijs verò utriusq; Partis nulla nova teleniorum onera tam Terrestria, quàm Maritima, quæ ante hoc bellum non fuerunt, in gravamen cujuslibet partium imponantur. Quod si aliqua è re communi de novo imponenda, aut augenda videbuntur, id partium consensu fiet;* quod neglectum.

ALEXANDRO SALLAROLLI Heilsbergâ.

AB initio hujus anni movere D. Palatinus Czerniechovien: cogitavit Vratislaviam, & fecit, quem ego Gedanum usq; conduxi, & pòst usq; ad Abbatiam Olivensem. Habui quidem tentationem eundi ulteriùs, sed, dum suspicio itineris mei in Silesiam oriri cœpisset, redire malui, ubi aliquot dies moratus redii domum, ubi mortem Stanislai Ujeyski Decani Varmiensis inveni. Post quem Decanatus cessit Dño Nycz. Pro Bachanaliis venerat Dnus Episcopus Plocensis, ex cujus motivo misi Canonicum ejus Plocensem Przybolowski ad Generalem Regni pro moderatione Contributionis hyemalis, & incusando,

A.C.1709 quòd nunc plus cum exercitu, quàm cum hoste negotii est; non milites, sed hostes; plus amicis, quàm hostibus nocent; ex alieno pascuntur, quod oporteat quibusdam comedentibus alios diu expectare; quod non erat conveniens, quòd milites, qui à malo, quod avertere tenentur, malorum inferunt pondus, potius sunt impedimentum, quàm auxilium; quòd Rustici qui cunctos nutriunt, ab omnibus opprimuntur; stipendia constituta, ne præda grassetur hæc tamen exercetur.

Dñus Episcopus Luceorien: transivit hàc Regiomonto in Diœcesim suam. Doluimus insuper mortem Cardinalis Coloredo Romæ defuncti. Convenimus ut scriberet ad Primatem de langvida Reipubl: cura, & quid Patriæ prodesset; tardè velle nolentis est: interim crescunt suis fragmenta dispendiis, & quia casus emergentes nova amant consilia, quia faciliùs, & leviùs tolerari possunt, quæ ante præsciuntur; ne malum per longas invalescat moras; ut Collegium Episcoporum convocaret ad ineundas rationes tranquillandæ Patriæ. Veniebant interim nova de seria Regis AUGUSTI redeundi in Poloniam cogitatione; nihil prodest, quod non lædere possit idem, qui nimiâ sollicitudine futurum successionis eventum inquirit; Divinam providentiam videtur abnegare.

Cogitabant hoc Mense sub Rybinscio existentes cohortes circa expugnandam arte Elbingam, sed res hæc effectum non habuit.

Mors Mart. Zaluski Interim absolvimus Pascha Heilsbergæ cum Dno Episcopo Plocen: afflicti ex diuturniori, & pertinaci Fratris nostri Suffraganei Plocen: infirmitate, qui (afflictio nostra sinè voce vocalis est) 8va April. ipso die Annuntiationis Heilsbergæ cum omni resignatione in voluntatem DEi, & exemplari pietate DEO spiritum reddidit, cujus corpus ad Capellam S. Stanislai solenniter transtulimus. Copias autem universalium Regis AUGUSTI ratione Abdicationis & aliorum habuimus, quas tibi fideliter mitto.

Jnvisi etiam Gedanum (pro temporis varietate varianda consilia) ubi cum Dno Palatino Russiæ, qui absolutè mihi restituendi Ministerii spem fecit, sed ego timens, ne inde venenum sumam, unde mel libare debeam, non credidi. quamvis ille ante Comitia id se facturum omnino sub beneplacito Regis STANISLAI promisit, quod ego, non facturum, certus eram. Indignum est in eadem Republica non iisdem legibus omnes teneri; indignius in illa Repub:, quæ tenetur legibus, discedi à legibus; sagitta facilè ingreditur, sed difficilè extrahitur.

In reditu meo valedixit mihi Canonicus Magnanini Romam properans, & ego, secundùm quod constitueramus cum Dño Episcopo Plocen: veni Pultoviam, ubì per aliquot septimanas moratus sum. Nova mihi gratissima de evectione in Cardinalatum amici antiqui, & Patroni Domini Gozzadini habui. Quod pluribus placet, vim recti obtinet. Exequias Fratris nostri Suffraganei ibidem solennes absolvimus, & post Octavam corporis Christi inde perrexi, Heilsbergam veni, ubi in solitis occupationibus tempus impendi, gavisus porrò magis suâ magna relinquens.

Capellam ex voto, ut Dnus DEUS à peste nos liberet, extra civitatem Heilsbergen: ædificare cœpi, transportato in arcem miraculoso Crucifixo cum omni solennitate.

De fœdere inter Danum, Moschum, & nostrum AUGUSTUM cum interventione Regis Prussiæ concluso certa habuimus nova, quam facti alieni probabilis est ignorantia, in quo prudentissimus etiam errare potest,

test; & quòd Gedani contagio inceperit. A.C.1709

Habuimus hic Regiomonto certam notitiam de ingenti Moschorum contra Suecos victoria, cui ab initio credere nolebamus, sed indies nova, & auctior veniebat confirmatio. Cæsos ad internecionem sub Pultava Suecos, 15000 positis armis in captivitatem abducta, ipsum Regem cum paucis per fluvium evasisse in Turciam in civitatem Bender.

Stephanus Branicki Palatinus Podlachiæ vir prisci moris, raræ pietatis, singularis honestatis, filiam Palatini Vilnen: in Matrimonio habens, cum eaq; insignem prolem, mense Augusto mortuus est.

Electrix etiam Palatina Mater Imperatricis diem suum obijt.

Attulit etiam Posta, quòd Dñus Episcopus Culmensis, Palatinus Russiæ, & Pro-Cancellarius Litvaniæ relicto Stanislao cum propositione ad unionem, & declaratione Regis STANISLAI, qui credebat, quòd si locutus fuerit ad eos verba lenia, erunt ipsi servi, qui & spondebat se universa daturũ, qui nihil habet, & quòd resolutionẽ abdicandi Regni sumpserit, Varsaviæ in arestum accepti à certo Edymin, qui alienum jurgium (suâ malitiâ semper armatâ) putat esse causam, & qui, ut ipsis benè sit, optant aliis mala esse; frangit & attollit vires in milite causa; sed pòst ex mandato Palatini Belzensis dimissi.

Serenm̃us Czar Moschoviæ cum Porta Othomanica expostulat de restituendo sibi Rege Sueciæ qui post deperditum sibi tam enormiter conflictum in Ditiones Turcicas (scientia pro voluntate habetur) transiit, & receptus, quod est de genere malorum prohibitorum, directè contra expressa Pacta pugnat; qui hostem illius defendet, illum offendit, & quod melius sit intacta Pacta servare, quàm post vulneratam causam remedium quærere.

Multa scripta circa id tibi adjungere placet. &c.

UNIVERSALE REGIS STANISLAI Siemieniæ 26 Januarij.

O*mnibus & singulis &c.* Eâ spe, qua in Universalibus Nostris Mariæburgensibus pro Comitiolis editis per initum zelum & salutares in publicum contentiones palàm fecimus, quòd pro oblatione exercitûs, & in hostium extra Patrios limites eductione, eò secum tracturi gemitus pauperum, omnis spiritus laudabit Dominum, substitimus in hoc inclyto Palatinatu Lublinensi, in eoq; per octo septimanas non sine discrimine gravaminũ innocui coloni moramur, adversæ nobis & bono publico parti ea omnia offerendo, quæcunq; gratia & clementia concedere potuit, gradiendo ad privata commoda à supremo usq; ad infimum, quascunque thronus distributivas facere potest, elargiendo, quodvis nomen dulce pacis & tenionis, vel ut vocant tractatus, nihil intentatum reliquimus, ut amantes Patriæ filios ad recuperandos limites alliceremus. Ponimus ob oculos dignum æviterna laude & gloria Ducem Zaporoviensem Mazeppam, qui primus misertus Patriæ, subdens se in nomen nostrum cum gente & terra sua, priusq; vias justitiæ ingressus restituendo aliena, antequam exercitus Kwartianorum stipendiario titulo unà cum Ductoribus suis eat in leges debiti, tam custodiendi quàm recuperandi proprios limites. Quis non putaret tam præclarum externorũ exemplum aliis additurum alas ad festinandum eò quò tota se offert Ucraina, & ecce signa militaria audimus Cracoviam versùs dirigi, loco Kijoviæ vel Ucrainæ. Cor præ dolore finditur in his omnibus, quod ipsa non credet posteritas, vel præ confusione mentionem non faciet, à

Maseppa accedit Stanisl ao.

A. C. 1709 præsentibus autem & contemplantibus dissimulatur, fors etiam in honore habetur. Juva quisquis & Patriæ amans non dolere aut flere, quæ satis defleri non possunt, verùm considerare, quid potuit DEus pro hac Patria facere & non fecit. Deposuit potentes de sede, qui in eam unà cum gentibus induxerunt afflictiones & miserias. Præliantur pro ea exteræ nationes, invitant subdentes se provinciæ, ast ipsis bella geri placuit nullos habitura triumphos, quasi non oris recuperatis, sed quem civiles hauserunt dextræ, sangvine nomē foret celebrandū. Nunquā fuit hæc nostra intentio, sibi quisq; provocat fata, imò & modò licet hic sit scopus intentionum nostrarum, obvertimus tamen oculos paternos, an non revertantur qui terga verterunt. Si autem fuerit mens sequior, inimica paci & oblato utili publico, in tempore omnium conscientias in jus citamus, quòd voluerimus, & omnia media adhibuerimus, nec alios modos excogitare potuerimus præter eos, quos obtulimus ad cohibendas & deducendas Patriæ lacrymas & oppressiones pauperum & cor nostrū serenandum super hæc omnia mœrens. Veniat super nolentes & non acceptantes, quod adhuc non supponimus, omnis maledictio, licet expendere omnes censuras, examinare omnes nostras actiones & applicationem ad Majestatis usq; demissionem, concedimus præterea eo fine Palatinatibus & terris, si videbitur Comitiola nomine nostro indicta absolvere aut limitata reassumere, ut super tecta videatur innocentia nostra, & ut pateat quis sit aut erit causa tantorum malorum, quis post tentatos omnigenæ felicitatis ad pacificationem modos lusit Deos hominesq;, & laudabili intentioni nostræ placulares posuit metas, & ad quē pertinebit, culpa redarguat ipsum. Hæc universalis provisio nostra & coacta cautela ut omnibus innotescat, mandamus per castra, parœcias & loca consueta ut publicentur &c.

COPIA RESPONSI PRIMATIS AD LITERAS SENATORū Olomucij 18 Februarij

ACcepi cum omni respectu literas Illustrissimarum Dominationū Vestrarum de data 27 Januarij. Tarnoviæ scriptas, & cum debita reflexione perlegi, fateor me sæpe habuisse à Palatino Belzensi Supremo exercituum Duce & Ensifero Regni Mareschalco Generalis Confœderationis Reip. instantiales ad accelerandum reditum, verùm & illi debent testimonium dare veritati, quòd ex responsoriis meis non tantùm videre sed & palpare potuerint ardens votum & desiderium meum redeundi ex hac translimitanea & nimis molesta residentia, nam verè jam vellem ibi esse corpore, unde corde & affectu nunquam abivi, & ubi dulcissimum est unà cum Illustrissimis Dominationibus Vris in commune consulere. Obsepsit mihi viam indies magis invalescens contagio pestifera, remoram injecit præ aliis cautelis, defectus securitatis personæ meæ, & præ cæteris incertitudo termini ad quem in tantis conjuncturis difficilem reddidit resolutionem, & retardavit sinceram redeundi intentionem. Nunquam respiciebam illud intentum quod Illustrissimæ Dominationes Vræ in literis suis exprimunt, & planè pro ratione & fundamento ponunt suæ hujus ad me compellationis. Nullius mihi conscius sum, & in Repub. nihil aliud quàm Remp. specto, perseverans in innocentia cordis & operis sanarum pro bono publico intentionum, nec in ullas cum quopiam me immitto transactiones, nullas ad quempiam expediens Ablegatos, omnes noxias vitando correspondentias, & negotium universorum, uti & sensum ac votum meum

ad

ad plenam Remp. referendo, solummodo respiciebam & respicio etiamnum tempus mei desideratissimi reditus, & convocationis Ordinū Reip. nec semitam ingredior cum maximè cupio viam, ut securè, & liberè semoto omni metu consulere de Patria possimus. Obtinere id à DEO ad hoc usq; momentum non potui, cum Palatinatus Majoris Poloniæ sub pressuris Præsidii Posnaniensis, Prussiæ sub pondere incessabilis auctoramenti Suetici, ultra Vistulam Mazoviæ & Podlachiæ sub infestis signis, minoris Poloniæ pars sub Sueticis armis, pars malleum inter & incudem continui timoris venturorum malorum, & M. D. Lit. compars Regni maxima & nobilissima sub æquali sine intermissione gemit jugo pressurarum, consequenter non posset in congressu Generali comparere, & nihilominus ultimam jam assumendo resolutionem, ultimumque resolvendi interregni figendo gressum Resp. deberet in numerosissimo congressu, faxit DEus, communi motu decidere de fortuna sui, aliter enim tam grandes & prægnantes materiæ, statum Reipub. tangentes determinari nequeunt. Attamen jam accelerat desideratum tempus, cum magni & erecti animi Duces obviàm eunt publicis fatis, cum infracto in amore Patriæ & ardore conservandæ veteris Reipub. formæ Scipione Ensifero Regni, Mareschalco Generalis Confœderationis Reipub. cum alacritate & indies majore ac promptiore D D. Colonellorum, omnium Equitum ad agenda fortia resolutione, cum felici ex colligata Monarchia succursu. Scient (spes in Deo) Duces tam graves hospites & socios, ut se falsis nominibus vocant, etsi non instantaneè evacuare, saltem cohibere prædicta præsidia, ne tam graves extorsiones, abductiones nobilium fratrum, usurpationem potestatis absolutæ in eos vitæ & necis, aliasq; mille oppressiones faciant, & accursum Palatinatuum ad futuram convocationem non impediant. Eo tempore, faxit DEus, quo domi sua cuivis erit securitas, non tantùm ego ad exercitium muneris mei Primatialis ostium apertum habeo, sed plurimi insignes & emeriti ex spirituali & sæculari Ordine modo ultra limites non habentes securitatem in bonis suis commorandi, ut ita dicam, oberrantes, aderunt in obsequium publicum & Illustrissimarum Dominationum Vestrarum. Redibunt etiam illi, quos qualiscunq; turbo sustulit è medio Confœderatorum ordinum Reipub. intuentes revolutionem simulq; considerantes memorabiles innocentis Reipub. successus, apertum ad eos suscipiendos cor, sincerasq; nostras pro sola securitate & utilitate publica intentiones simulq; cum coadunata Rep. integritati ejus consulent. Ut autem Illmæ Dões Vræ advertant, moram hanc reditûs mei non provenire à voluntate, utq; agnoscant quanti faciam judicium & consilium vestrum, declaro, ubi per viam licuerit, (hic enim jam est resolutio) me limitibus appropinquaturum. Reciprocè Illustrissimas Dones Vras per amorem Patriæ, quæ omnium charitates continet, precor enixè & obtestor, ut ad eum finem res deducant, ut tandem se Resp. per curam Vram, non solùm in nomine, sed etiam corpore & specie contempletur, & post tot ærumnas ac pressuras, licet convulsa, & incinerata ut saltem in cineribus invenire possit antiquum statum suum, & deposito tam multiplici ac gravi jugo, (nam plures particulares personæ ausæ sunt, audentq; id, quod nullus Regum aut Principum auderet, per indictionem & exactionem sumalium contributionum, per prælationem sui super æquales, ac sæpe super eos quos DEus & merita in Patria altius collocârunt, atq; per alios inauditos & & illegitimos contra antiquum & Patrium morem, procedendi modos) ut *A.C. 1709*

A.C 1709 ut inquam deposita hacce usurpata, non permissa potestate, unicum juxta jura liberis suffragiis possit Resp. fundare Regnum, conculcata & sepulta jura libertatis, æquitatis ac justitiæ decora ac consuetudines innovare, & in antiquo vigore collocare, & edocta tristi experientia, sumens ex tot calamitatibus stimulum, ut quàm efficacissimas pro sui defensione, pro exsolutione & manutentione Exercitûs in fide & obsequio Reip. permanentis, & ad obviandum varijs exorbitantiis assumere possit resolutiones. Ego autem quàm primum tempus commodum & modum salvandarum rerum ex ulteriore cum Illmis Dominationibus Vris collatione, appromitto, quòd nullum intermissurus sim momentum ad amplexum Illmarum Dominationum Vestrarum, & indicendum consilium, atq; determinanda in eo universarum assensu in suspenso etiamnum hærentia publica negotia. Fido Deo & præfatæ Illustrissimarum Dominationum Vestrarum in patriam charitati, nec non speciali, in hac rerum tempestate erga bonum publicum zelo, quod ingenita fortitudine & magnanimitate junctis cũ Rep. viribus postliminio reducetis optatum illud tempus, quod ego desiderio desiderando, adjungo magnis Illmarum Dominationum Vestrarum pro patria conatibus pastoralem meam benedictionem, & fraternæ me commendans gratiæ, maneo.

COPIA LITERARUM ILLUST: NUNTII AD EPISCOPUM VARMIENSEM. Opaviæ 11. Junij.

AUditis per SSmum Dñum Nostrum relationibus deferentibus remissionem contagiosæ luis tam Cracoviæ, quàm Varsaviæ, aliisq; in locis Regni Poloniæ, adeo ut sit firma spes integræ extinctionis ejusdem mali in toto Regno, usq; ad gaudium solatus, sicut benè cognovit, quòd Dominus DEUS respexerit ad preces Fidelium occasione Jubilæi ad cælum elatas, ita Dõni V. Illmæ iterum committi voluit, ne sinat populum suæ Diœcesis in oratione frigescere, quâ non est aptior medela pro angustiis reliquis, quibus ubiq; Regni Provinciæ vexantur. Dum itaq; Dõni V. Illmæ Sanctitatis Suæ amantissimas curas expono, omne studium, quod impendatur in excitatione Fidelium sibi comissorum ad placandam Divinam indignationem mediantibus, non intermissis pietatis operibus, & orationibus respondebit quidem menti suæ Beatitudinis, sed ad utilitatem vertetur proprij laris, pro quo DEo Omnipotenti, si vim nostrarum supplicationum inferamus, non deficiet misericordia ejus; Dõni V. Illmæ interea meum cultum obtestor, & fausta sibi cuncta apprecans maneo.

RESPONSUM AD EASDEM 6. Julij.

CRudelitatem fati sic peccatis nostris merentibus tot annis in Regno nostro continuatam solatur Paterna SSmi Dñi Nostri solicitudo; vult, jubetq;, ut abscedat omnis de calamitate tristitia, dum primò ad placandam justam DEi iram Jubilæum indulsit, nunc quò magis urgemur adversis, eò intimiùs Nos Divino admovet Numini, & ad id ad quod nos vinculum necessitatis obligat, non obscurâ affectus paterni significatione, & benignissimâ suâ per Excell. V. commonitione monet, urgetq;. Implevi ego cum pusillo, & misero grege meo prima pro viribus mandata, promptissimus & nunc ad continuò exequendũ, quidquid, & qualecunq; id fuerit, sinè mora & cessatione faciens, quod velle

velle Suam Sanctitatem cognosco. Credens de Divinitate propitia, quòd tandem desideria ejus paterna, & curam circa Poloniam secundabit, & convertet luctum nostrum in gaudium. Spe proinde gaudentes, in tribulatione nostra patientes omnia vota jure merito in victimam offeremus, & illum qui omnia potest, cum summo fervore precabimur, ut longos faciat dies suos, & adsint illi prospera omnia, quæ vovemus? Quidcunq; verò Excellentia V. in futurum nomine Pontificis, vel suo ordinabit, factum immediatè putet. Cujus me perenni gratiæ cum submississimo obsequio recommendo, & manus ejusdem reverenter exosculor. A.C. 1709

MODUS RESTITUENDÆ IN ANTIQUUM STATUM PROvinciæ Prussiæ, tum etiam eliberandæ à Stativis, Recrutis, Transitibus, ac aliis vexationibus Exercitûs Reipub.

I. NOtandum est, quòd prætextu panis hibernalis, tum pro eodem exigendo immittitur miles Reipub. in Provinciam, & Recruta assignantur, per quod plurimi sequuntur abusus, & innumerabilia inconvenientia; Cui ut efficaciter obviari possit, tali, ut sequitur, utendum est methodo:

2do. Sciendum, cùm Respub. instituit aliquod bellum, & constituit exercitum Polonicum triginta sex millibus constantem, Ducatus Litvaniæ duodecim millia; Provinciæ nostræ imponuntur semi-quatuor millia, vel quid ultra, & licet si Dñi Nuntij Terrarum Prussiæ tantummodo sexcentorum millium tinfonum summam pro alendo exercitu annuatim proponant, ejusdemq; acceptationem ad Conventum Terrarum Prussiæ recipiant, hoc non obstante *imo* per repartitionem Ducis Exercitûs. *2do* per Tribunal Radomiense memorata nobis alenda violenter imponitur semi-quatuor millium repartitio.

3tio Pro persolvendis itaq; memoratæ Repartitionis stipendiis cogitur Provincia laudare 31 Agrarias, & 59 Accisas cum summo præjudicio, & onere Bonorum Regalium, Spiritualium, & Civitatum; Quæ Agrariæ cum Accisis nec dum sufficient pro tali exolvendo annuo stipendio.

4to Aggravatio Bonorum Spiritualium, & Civitatum exoritur ex injusta Tariffa Agrariarum ex bonis Terrestribus proveniente. Cùm in Bonis Regalibus, & Spiritualibus omnes Cmethonales mansi aut possessi, aut deserti, prout ab antiqua fundatione extiterunt, ita & nunc existunt, & ab illis penduntur Agrariæ; In bonis verò Terrestribus omnes cmethonales mansi in prædiales conversi, & in Tariffam non includuntur, propter falsa Possessorum abjurata.

5to Ut itaq; justa fiat coæquatio, & proportio universi statûs bonorum in Provincia existentium juxta normam vicinorum Dominiorum ex Bonis Regalibus, & Spiritualibus & Civitatibus porriguntur exemplaria ad proportionem 31 Agrariarum, & 59 Accisarum, tum & panis hibernalis justæ & adæquatæ dispartitionis, quibus manifestè monstratur, majorem numerum militis, minori onere contributionum posse fieri.

6to Ex Bonis Terrestribus, ubi fertilior gleba, ex viginti mansis unus pedester miles; ubi verò arenosa, sicut in Palatinatu Culmensi, in Terra Michałoviensi, in Palatinatu Pomeraniæ, in Cassubia, videlicet in Districtibus: Pucensi, Mierachoviensi, Koscierzynensi, Tucholiensi, Człuchoviensi, & alijs ex triginta mansis unus miles expediatur; Ut autem

justa

A.C. 1709 justa Tariffa elici possit, jurati Geometræ, & integræ fidei à Statibus deputandi pro dimensione bonorum Terrestrium, cum injunctione pœnæ per Palatinos locorum irremissibiliter exequendæ, super corrumpentes duorum millium aureorum, & abjudicatione Nobilitatis, super corrupto, capitis.

7mo. Stipendia pro unoquoque milite assignanda (ut in Exemplari) centum & viginti floreni bonæ Pruthenicæ monetæ pro quatuor Quartualibus pro unoquoque milite Pedestri.

8vo. Licitum erit unicuique Possessori tam Regalium, quàm Spiritualium & Terrestrium Bonorum, quàm & civitatibus omne genus, & modum contributionis juxta suum beneplacitum eligere, dummodo illa contributio quantitati militum in bona ipsius impositæ satisfaciat.

9no. Cùm verò erectio novi exercitûs pluribus egeat, quàm conservatio ejusdem, expensis, assignandi sunt pro unoquoque milite cum sufficienti bellico apparatu statuendi 20 Taleri currentes. Licitum autem erit tā omnibus in genere Possessoribus quàm & civitatibus aut in specie militem armaturâ sufficienti instructum Officiali assignato reddere, aut pecunias enumerare.

10mo. Ut autem conservatio prædicti exercitûs efficax possit esse, assecurandum est omnibus Officialibus in antecessum unum Quartuale v. g. si incipiat bellicum servitium à prima Maji antecedens Quartuale loco contentationis videlicet à 1. Febr. assecurandum erit. Circa statuitionem verò militis unusquisque expediens obligatus erit duo Quartalia videlicet 20 Tal. currentes Officiali solvere, pro alendis militibus, quos expedire tenebitur.

11mo. Cùm verò bona terrestria ad paria cum Bonis Regalibus, Spiritualibus, & civitatibus non sunt obstricta ferenda onera pro erectione militum ex illis Bonis provenientium, tres in duos computabuntur, ut ex tertio milite duobus statuendis cuilibet 20 Taleri currentes applicentur, quæ computatio primo anno tantummodo fiet, subsequentibus verò tertii militis stipendia, vel pro instauranda Artileria, & ammunitionibus, vel prout status Prussiæ ordinaverint, applicabuntur.

12mo. Circa expeditionem Peditatûs, etiam certus numerus Draganorum expediri debebit. Pro quorum stipendiis videlicet pro quolibet Dragano duo pedestres computandi, id est 240 floreni. In primo verò anno erectionis illorum tres Pedestres, id est pro erectione singulorum 360 floreni, quæ summa in subsequentibus annis supereminens similiter applicanda, & intelligenda erit, prout expressum est de expeditione ex Bonis Terrestribus.

13tio. Vt bonum Regimen exercitûs, & conservatio disciplinæ militaris vigeat, eligetur à Statibus & Ordinibus Generalis Lieutenant cum duobus Generalibus Major, qui juxta capitulationem secum per statûs Provinciæ initam rigorem observabit disciplinæ militaris. Quòd si remissiùs egerit, responsurus juxta infra scriptam ordinationem. Officiales exercitûs ad recommendationem Generalis Lieutenant, per determinationem verò Statuum, & Ordinum Provinciæ constituentur; Colonelli verò; Vice-Colonelli, & Majores immediatè à Statibus, & Ordinibus Prussiæ sive per pluralitatem votorum, sive, ut visum fuerit, creabuntur.

14to. Ne verò Patriotis ad bene merendum præcludatur via, licitum erit illis servitia peragere bellica. Nequaqum autem ad munia, vel superiora promovebuntur officia, nisi priùs juxta veterem, & observatū morem

morem gregarii militis obiêrint munia, & benè didicerint exercitia, cui *A.C.* 1709
animadversioni Capitanei sub pœnis gravissimis invigilabunt.

15to. **Kriegsrecht** seu Judicium militare constituetur contra Officiales negligentes, & obligationi suæ non satisfacientes, ut delinquens primâ vice abjudicatione Officii, secundariò verò pœnâ capitis condemnetur. In subsequentibus insuper articulis ejusdem **Kriegsrecht** obvia crimina, & excessus cum suis pœnis exprimentur.

16to. Vt tam Officialis, quàm Gregarius miles obligationi suæ satisfaciat, nec contra articulos militares, ob retenta sibi stipendia delinquat, duplici ratâ persolventur stipendia videlicet primâ Maji duo, & primâ Novembr. alia duo Quartualia, quæ in casu contraventionis à renitentibus unusquisq; Officialis in loco sibi assignato militari vindicabit executione.

17mo. Vt unicuiq; pateat quanta, & unde pendenda erunt stipendia, Tariffa uniuscujusq; Palatinatûs in suo castro ingrossabitur.

18vo. Hæc integra Ordinatio per conventum Generalem Terrarũ Prussiæ determinabitur. Qui conventus annuatim in autumno juxta beneplacitum Statuum, & Ordinum Prussiæ celebrabitur, in quo omnia negotia statum, & Ordinationem concernentia pluralitate votorum, sivè calculorum determinabuntur. Licebit nihilominus unicuiq; ad quãcunq; materiam semel suum votum exprimere, etsi non intervenerit consensus ad calculos, seu ad vota descendere. Ne autem per multitudinem comparentium confusio emergat, numerus Nuntiorum, videlicet ex Palatinatu Culmensi sex, vel 4tuor: ex Mariæburgen: duo; ex Pomerania decem, vel octo designabuntur. Tum ex civitatibus minoribus, videlicet Graudentinensi, Mariæburgensi, Derszaviensi Internuntii deputabuntur. Hæc Deputatio nihil præjudicabit ante-Comitialibus Conventibus, in quibus licebit viritim integræ Nobilitati comparere hoc præcustodito, quòd nulla facultas erit in præfatis Conventibus interpretandi, augendi, minuendi, vel aliquid sentiendi in Contributionibus, neq; quidquam cassandi, quod actum est in ordinariis Conventibus, imò omni illæsâ relictâ ordinatione, de quo disceptatio, solis tantùm annuis Conventibus relicta potestas.

19no. Commissio itidem quolibet annò in mense Aprili juxta beneplacitum Statuum Prussiæ assignabitur tum pro liquidando Exercitu, tum etiam pro judicandis excessibus ipsius, ac pro compensandis damnis, ad quam deputabuntur Commissarii ex quolibet Palatinatu duo ex Ordine Equestri, quæ Commissio juxta præscriptum Conventûs Generalis peragetur, & omnia illius negotia per pluralitatem determinabuntur, prævio juxta præscriptum Juramento, cujus acta ad Conventum Generalem comportabuntur. In eadem Commissione licitum erit Dnis Senatoribus comparere, & plenâ frui activitate, præmisso nihilominus, sicut cæteri, Juramento. Ex majoribus etiam civitatibus, atq; ex minoribus tribus, ut præmissum est, singuli deputabuntur; tum ex Capitulis Varmien: & Culmensi, qui etiam pari utentur activitate præmisso nihilominùs, ut cæteri Juramento; tempus & locus Commissionis ad beneplacitum Ordinum determinabitur. Præsidentia vel directio Commissionis circa primum Senatorem Sæcularem, qui in primo termino compariturus est, manebit. Et licet, si tractu Commissionis altioris subsellii Domini Senatores supervenerint, præsidens circa illum quem inchoavit actum, usq; ad determinationem relinquetur.

20mo. In illo actu præter solam liquidationem & stipendia militaria

A.C.1709 ria nihil aliud agitabitur. Cujus Commissionis actus in conventu annuo examinabitur. Quòdsi autem aliqua prævaricatio inventa fuerit, reus illius abjudicatione Officiorum, & privatione in perpetuum activitatis per edictum Conventûs punietur.

21mo. Tempore belli 4tum Quartuale videlicet Augusti propter aliquam Officialium consolationem non liquidabitur, sed pro completo acceptabitur. Tempore verò pacis omnia Quartualia liquidabuntur; Ad quam Commissionem omnes Majores omnium legionum tempore belli cum Regestris comparere tenebuntur, tum & illi Officiales, quicunque ob aliquod crimen fuerint citati, præcisâ omni exceptione. Tempore verò pacis omnes Superiores Officiales, illis tantùm exceptis, qui aliquâ Commendâ fruentur in aliquo loco sibi commisso.

22do Numerus Exercitus, licet si in exemplari exuberet, licebit Statibus, & Ordinibus Prussiæ pro exigentia temporis belli, & pacis diminuere, dividere, & pro beneplacito illum disponere.

23tio Tempore belli Exercitûs prædicti quantitas determinata à Statibus & Ordinibus Prussiæ sub Regimen Ducum Exercitûs mittetur, cujus locatio in confiniis Regni evitabitur, sed ad Stativa hibernalia in Provinciam revocabitur, nisi summa id necessitate impediente.

24to Tempore pacis integer Exercitus revocabitur, & quantitatis, tum locationis dispositio vel pro erigendis novis fortalitiis, vel pro restaurandis veteribus applicatio ab arbitrio dependebit Ordinum Provinciæ.

25to Quodsi contigerit aliquis circa Fortalitia labor, congregatus ad præfatum laborem miles stipendia ex suis locis merebitur, provisâ ab habitantibus loci illius laborantibus aliquâ consolatione.

26to Civitas Gedanensis cùm semper competenti egeat præsidio, duas tantùm partes expedire tenebitur, tertiâ pro præsidio relictâ. Quòd si verò intra Provinciam, vel in Majori Polonia fuerit bellum, non tantùm totum quantum retinebit, verùm etiam tota Provincia ad nullam tenebitur expeditionem; Impositum autem sibi quantum in exemplari in supposito conjungendæ Jurisdictionis Civitatensis cum omnibus Suburbijs.

27mo In bello civili vel scissione ad nullam Provincia tenebitur expeditionem, præmissum Exercitum in tuitionem sui conservatura.

28vo Quantitas etiam Exercitûs pro tuendis confiniis Provinciæ propter Prædones, Devastatores licentiosos relinquenda.

29no Cùm verò Thesaurariatus totaliter se suâ dispositione & proventibus suis velit exuere, toto negotio in manus Provinciæ commisso assignari pensionem sibi debere censet.

30 Antequam hæc sunt declaranda Ordinibus Regni, *1mo* evincenda sunt per Illmos DD. Senatores, & Internuntios sequentia; quod si in Comitiis per Constitutionem, quodsi in Confœderatione per punctum primis Comitiis celebrandis approbandum, tum per Diploma Regium volumini legum ingrossandum, ut Jura municipalia nostra in integro conserventur, collapsa restaurentur. *2do* ut panis hibernalis de bonis Spiritualibus & Regalibus in Provincia existentibus, in cujus compensationem major pars Exercitûs determinabitur, totaliter abrogetur. *3tio* ut Duces Exercitûs nullam potestatem habeant, tam pro Stativis, Recrutis, quàm Transitibus Exercitûs Regni extradendarum Assignationum, quod si quæ in contrarium emanaverint pro irritis censeantur, & insistentes illis pro Invasoribus, quos licebit Provinciæ uti prædones ex finibus

nibus suis propulsare. 4to ut nullatenus Provincia Prussiæ ad Tribunal Radomense pertineat, cùm certo numero militis subventuram se Reip. declaret. Ultimo DD. Nuntiorum Terrestrium circumscribenda potestas sub pœnis gravissimis, ut nihil aliud liceat illis in Comitiis tractare, præterquam in negotiis communibus Reip. videlicet indicendi, vel reclamandi belli, ineundorum cum externis Principibus fœderum, concludendæ pacis & præcisâ omni potestate tam in negotio contributionum, quàm expediendo certo Quanto militum, toto hoc negotio ad suos Principales remisso. A.C. 1709

COPIA LITERARUM ILLUSTRISSIMI NUNTII APOSTOLICI AD D. EPISCOPUM VILNENSEM. Opaviæ 20 Julij.

SUM in continua expectatione consignationis Canonici Białłozor sive in manibus Dõnis Vræ Illmæ, seu Illmi Episcopi Luceoriensis, cui facultates opportunas pro expeditione adjunxi, tum quia aliàs in sua Diœcesi ductus fuerat captivus, tum quia pro parte Dominationis Vræ Illmæ ego ipse monitus super aliquo timore, quo adstringebatur, ne in suspicione haberetur, credidi hoc remedio omnes repugnantiæ adimere excusationes. Pateat tamen sibi, me eodem tempore, quo dictum Illmum Episcopum hoc pondere oneravi, ipsum rogâsse quoq; ne quidquam exequendum susciperet, antequam secum communicaret, & conferret, ut eum rectè disposito conserto consignatio D. Canonici consequatur. Pro hac itaq; iterum rogo Dominationem Vram Illmam suas curas non relaxare tantò magis, quòd jam suus zelus ad submissionem perduxerit Dñum Palatinum Vilnensem: sive enim sibi consignetur, sive Illmo Episcopo Luceoriensi tradatur; imunitati Ecclesiasticæ erit provisum, ipsiusq; indemnitati, quam solùm nos præ oculis habere debemus, consultum, & Dominationi Vræ Illmæ meum cultum obtestans maneo, qualis verò sum &c. Dominationis Vræ Illmæ & Revmæ cui supplico, ut caveat, ne promissioni deficiat adimplementum; nolenti etenim ut plurimum sunt in proximo subterfugia, & diuturna resistentia in materia tam clara non indicat bonam intentionem, adeoque denuò suæ constantiæ commendo immunitatis Ecclesiasticæ defensionem de mandato esse Ssmi, de cujus Pastorali solicitudine testimonium in acclusis literis apertum habet, & interim me ratifico &c.

Białłozor Canonicus

COPIA LITERARUM AD REGEM GALLIÆ A REGE AUGUSTO.

Serenißimo ac Potentißimo Principi Domino D. LUDOVICO XI. DEI Gratiâ Christianißimo Galliarum, & Navarræ Regi Fratri Nostro Charißimo.

AUGUSTUS II. DEI GRATIA REX POLONIÆ, &c. Arctißima illa Nos inter & Rempub. Polonam intercedentia Sacri Jurisjurandi vincula non permittunt nos ulteriùs publica progressu nostro in Poloniam morari vota. Quapropter Juribus nostris innixi dum felicem nostrum in illud Regnum Divinæ bonitatis gratiâ concordibus liberrimi Populi suffragiis, universalisq; totius Reipub. assensu pridem nobis concreditum apparamus ingressum; Partium nostrarum esse censuimus Mtem V. de eodem reditu

Reditus in Poloniam nuntiatur

A.C. 1709 *ditu certam, & participem facere, confidentes planè Mtem V. hancce immutabilis, firmiſſimæq; voluntatis noſtræ ſignificationem pergratè accepturam, juſtisq; conatibus noſtris tranquillando Reipub. Statui neceſſarijs pro congenita animi ſui magnitudine votis ſuis affuturam. De reliquo Mti V. proſperrimos ſucceſſus cum optima valetudine ex animo precamur. Dabantur in Arce Noſtra Drezdenſi die XII. Auguſti.*

COPIA LITERARUM AD INCISOREM REGNI 30 Aug.

NE mireris quòd extraordinaria innoteſcentia de abductis Senatoribus Varſaviâ, cogit me quærere, quod fuit motivum Palatino Belzenſi, eos violenter capiendi, qui ultro ſe offerebant? Convenerunt vos prius literis, & quomodo melius ſuæ poterant conſulere ſecuritati, niſi poſito charactere, quod vi armorum requirebatur. An poterant habere pulchriores faſces poſt obtentam victoriam, quàm ex unione ſtatuum? an celebriora trophæa, quàm ex aſſerta libertate Reip. an majus pretium hujus victoriæ, quàm concluſione belli inteſtini? Quid his omnibus ex parte mea potui efficacius adjungere, quàm quod feci, univerſali meo omnes ad hanc unionem animando, quæ ſola poteſt conſtituere Remp. Dominam ſupremam jurium ſuorum, appendendo ſupremo effato ejus ſortes meas: ideoq; non contrariabar ſententiæ Senatorum apud me præſentium, ſperans eos futuros reſuſcitatores libertatis, aſt fato dolendo fiunt monumenta ſervitutis. Non reputetis hanc eſſe expoſtulationem, novi enim nunc omnia veſtra argumenta in ultima ratione Regum fundari, omnem rationem eſſe vim victoris, quamvis non deceret nos Polonos ſubeſſe armorum exoticorum deciſioni. Nec puto Czaream Majeſtatem quærere pretium fortunatorum ſuorum ſucceſſuum in Patria noſtra, cum plenam dederit vobis, ùt audivi, libertatem ſibi ipſis conſulendi. Conſulite Patriæ privatim & congregatim Faxit DEus, ut hic ſit finis malorum, quòd Patria noſtra in ſenſus tantùm fuerit diviſa, nobis autem videtur, vos nullo fati imperio à vinculo ſangvinis eximendos. Proinde per illum nexum precor te, ut mihi intimes, quæ ſit diſpoſitio hujus nobilis victimæ pro libertate captivatorum Senatorum, cum inde ideam ſpei ſim habiturus, etſi à deſperatione de unione Reip. Nunc ſum &c.

Senatores captivati.

RESPONSUM PRIMATIS, AD LITERAS ALIQUORUM SENATORUM.

BOnorum operum non poteſt interpretem agere perverſa opinio. Ipſum veritatis labium & ſi quiſpiam quàm maximè contorqueat & occludere velit, tantarum eſt virium, ut ad quamvis prævaleat echo. Quæ autem opera, qui fructus diſcordiæ ſævientis non tantùm in perſonas in nexu Sendomirienſis Confœderationis comprehenſas, ſed in ipſa capitalia Patriæ jura & libertatem, jam orbis vidit univerſus, & etiamnum id demonſtrant Tractatus Varſavienſes & Albranſtadienſes, an hæc fuêre media quærendi & aſſequendi unionem, proſcribere cives, confiſcare honores & bona eorum, aliaq; his ſimilia attentata, triſtia & funeſta. Fateor quòd poſt cladem Lewenhaupt ſub Leſzno, propoſitionem fecerim de particulari acceſſu cum domo mea, verùm an potuit, aut debuit fides mea & amor Patriæ eſſe tam frigidus, & imbecillis,

cillis, ut ei accederet. Nunc accepto magno affectu expressam Dominationum Vestrarum bonam voluntatem, & cùm auxiliante Deo victoriosissimis armis Czareæ Mtis, hoste devicto justa Reip. causa triumphare incipiat, non modica etiam inde mihi accrescit consolatio, quòd tandem Dões Vræ ab contagione recesserint, in qua diutius salvæ & sanæ esse non poterant. Sit DEus benedictus, quòd cum tanto tempore bonitas ejus in vim rectam Dões Vras deducere nequiverit, jam correctio ejus Paterna velut manuducat. Nos autem omnes, quos laudabilis in sæcula Confœderationis Sendomiriensis colligatos tenet nexus, extra limites, sicut parati eramus speciali nostra applicatione ad pacificationem Patriæ, & conjunctionem cum Dominationibus Vris, pariter & modò quietem non vindictam curamus, & charitate Dões Vestras vincere unicè optamus. Non numerabimus gressus in opere pacandæ Reip. & instaurandæ unionis, quo ad vires & modi suppetent. Deo duce & zelo procedimus. Quam promptitudinem cum Dominationibus Vris, re collata cum aliis Senatoribus, offero, insimul assecuro, si commoditas redeundi in Patriam fuerit, revertar ad stationem meam, & ad eum finem omnem curam meam convertam, ut quantocius in unione sincera & stabili nos intueamur. Spes in Deo, quòd benedicturus sit nostris intentionibus &c.

MANIFESTUM REGIS STANISLAI.

OMnibus & singulis &c. Non revocamus belli hujus infausta initia, non exprimimus, quomodo finiri possit, quivis enim non immemor originis suæ recordari potest anteactorum, ad quæ libertas Patria nobis jus dedit, & justitia resuscitandi ea quæ acta sunt, nec intendimus quærere reum qui hucusq; Patriæ impedit pacificationem, solùm volumus deducere in hoc manifesto curam & applicationem nostram pro manutenenda integritate Patriæ, nihil aliud intendendo, nisi qua ratione juxta juramentum amissa jura & libertas Regni nobis à DEO commissi vindicanda sint. Reor nos ea resuscitaturos, si in sinum Reip. confugerimus, volentes eam liberam & independentem, atq; in juribus suis fundatam constituere, ast experti sumus, quòd in manibus eorum sit Zelantum, apud quos pro libertate pereundi licentia. Expectavimus post extradita universalia nostra, an aliquis in illa parte unionis & charitatis reperiendus sit amor, verùm agnovimus quomodo spes unionis ceciderit per abductos Varsavia Senatores, quomodo vi implicetur Resp. Potentiæ huic bello colligatæ, quomodo fomes domesticæ confusionis indies amplificetur, quomodo deniq; tota Resp. ad privatos reducta, in aliquot consistat personis. Unde cum sciamus talem non esse constitutivam & legitimam, sed potius subjectam victricibus armis, manifestamur contra omnes ejus actus uti nullam formam habentis, sub Rege invasore, cujus ruptos tractatus nobiscum & cum Serenissimo Rege Sueciæ, colligata nostro, justus DEus & justitia armorum discernet. Protestamur coram DEO & rectè sentientibus, quòd non agnoscentes nec videntes eam independentem & liberam, curabimus ut eam faciamus Dominam suorum jurium, & libertatis suæ securam &c.

COPIA LITERARUM ILLUST: NUNTII APOSTOLICI AD PRINCIPEM EPISCOPUM VARMIENSEM 6. Septemb.

CUM occurrente vacatione pluriũ Ecclesiarũ Parochialiũ perspectũ fuerit in earũ collatione formã à S. Cõsilio Trid. præscriptã sess. 24 cap. 18 & à B. recordationis Pij Papæ V. cõstitutione, quæ incipit; in conferen-

A.C. 1709 ferendis; instauratam in plerisq; Regni Poloniæ Diœcesibus servari nequaquam posse ob defectum Examinatorum Synodalium qui in concursu hujusmodi collationibus præmittendo examen promovendorum intervenire debeant, ac proinde collationes ipsas nullitatis vitiis subjacere. Hinc supplicatum Sacræ Congregationi Concilii, ut aliquo provisionali remedio consulere dignaretur eadem; Sacra Congregatio benignè indulsit; ut nomine & authoritate suis Illmis Episcopis, & RR. Vicariis Capitularibus respectivè facultatem concedam eligendi de cõsensu uniuscujusq; Capituli sex Examinatores ad biennium duraturos, qui in examinibus promovendorum ad Parochiales Ecclesias perinde adhiberi valeant, ac si in Synodo fuissent electi ita tamen, ut si qui ex deputatis in ultima Synodo supersint, ijs etiam unà cum Electis DD. Episcopi, & Vicarij Capitulares utantur. Omnium verò etiam de termino biennij durante exspiret potestas, ubi celebrata fuerit Synodus, quam cogere eadem sacra Congregatio Illmos Episcopos enixè in Dño hortatur, & paternè admonet. Habito igitur hoc S. Congregationis oraculo illud Dñationi Vræ Illmæ significare non differo; impertiendo ejusdem nomine facultates pro electione cum supradictis conditionibus sex examinatorum, juramentum ad formam S. Concilii præstent, & dum rogo, ne velit gravari super adimplemento me certiorem reddere, faustissima quæq; Dñationi Vræ Illmæ ex animo apprecans pleno cultu maneo Illmæ & Rñdmæ Dñationis Vræ. Opaviæ 6. Septembris.

RESPONSUM EPISCOPI PRINCIPIS VARMIENSIS.

EX benignissimis Excellentiæ Vræ de data 6. Septembr. literis jure summo factam, maximâ laude dignam sacræ Congregationis, cui legum diligens custodia est, accipio decisionem, ut secundùm præscriptam formam à Sacro Concil. Trid. Sess. 24. c. 18, & à Beatæ recordationis PII V. Constitutione, quæ incipit; In conferendis, Examinatores Synodales destinem, qui examini promovendorum ad Parochias interveniant. Mandatum hoc Sacrosanctum apud me, & debita illi obedire cupit mens mea, cùm in exequendo non liceat esse negligentem, nec putare parvi. Invenio ego in Constitutionibus Synodalibus Diœcesis meæ Martini Cromeri ante centum & ultra annos viventis eam ad mentem S. Concilij Examinatorum destinationem, sed postea, uti omnium rerum vicissitudo est, in subsequentibus Synodis intermissa ita Examinatorum nominatio, & videbatur antiquata, illa Cromeriana Constitutio ex non usu meorum Prædecessorum. Quid verò fuerit causæ, & suspicor & scio, quòd scilicet per fundationem Alumnatûs Brunsbergensis à sanctæ memoriæ GREGORIO XIII. ex institutione Patrum Societ: JESU dignissimi homines prodibant, & nunc per gratiam DEI prodeunt, ut nullum sciam ex Parochis meis, qui non perfectus sit Theologus; ac proinde præsumebantur sinè rigido examine, & multa diquisitione capaces curæ animarum. Interim tamen me meo officio nihil egressum fuisse, meum, in observandis statutis desudâsse laborem, ne deficeret pristinus vigor, satis operæ, studii, diligentiæ, laboris adhibuisse, operosè egisse, agere, quod opus est semper, dum in Diœcesi residere licebat examini expositorum ad Ordines Sacros, & præsentationi ad Parochias cum Theologis memet ipsum adfuisse, in absentia mea meum vicarium debito non defuisse suo; non ex jactantia, cùm plus in conscientia, quàm in fama reponam, sed ex fiducia Excellentiæ Vræ,

Vræ, & per eandem Sacræ Congregationi deferre debiti mei duco. Synodum Provincialem pridem destinaveram, ex lege quod est, prosequi volens, sed hactenus optimæ voluntati adesse non poterat facultas, nam in hac calamitate Regni publica regimur magis, quàm regimus. Desiderium tantùm superest, ut, dum ex misericordia DEI id licuerit, officium in hoc meum (nihil est quod magis optem) & Sacræ Congregationis exequi nutum fas ipsum jubet, adimplebo voluntatem, & Synodũ Provincialem indicam. Interea verò exequar, & mandata non interpretabor, & statim cum Capitulo meo conferam; Examinatores ad mentem destinabo; Vra Excellentia dignetur jubere, mihi obsequii gloria relicta est; cujus sacras manus reverenter exosculor. Dat. Heilsbergæ in Varmia, die 30. Septembris. A.C. 1709

COPIA BREVIS APOSTOLICI

Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis & Episcopis, ac Dilectis Filiis Nobilibus Viris Ordinis Senatorij & Ordinis Equestris in Consilijs Generalibus Regni Poloniæ, & M. D. L. congregatis.

CLEMENS PP. XI.

Venerabiles Fratres, ac Dilecti Filij salutem & Apostolicam benedictionem. Quod Vobis significandum inprimis à Nobis hoc tempore videretur: Summam scilicet esse charitatem illam, quâ Rempub: V. tot nominibus inclytam, & universum istud Regnum amplam, ac præclaram Christiani Orbis partem, ac magnum Romanæ Ecclesiæ præsidium ac ornamentum ex animo prosequimur, hoc supervacaneum esse ducimus in præsens commemorare, quandoquidem ex aßiduis, ac indubijs Paterni Nostri amoris documentis, quæ tum prælertim ad Vos perferri curavimus, cùm res Vestræ in magna nuper perturbatione essent, ac in summum discrimen adducerentur, Pontificiæ Nostræ erga Vos benevolentiæ magnitudinem Vobis innotuisse existimamus. Nam, quæ duo potißimum esse in rem Vestram agnovimus, ea Nos per iterata Officia Nostra ad singulos Reipub. V. Ordines directa, & per Nostros istic pro tempore residentes Apostolicos Nuntios, quà privatim, quà publicè monitis, ac consilijs Nostris Vobis significare, eâdemq; hortatu ac precibus Nostris apud Vos urgere non prætermisimus. Quorum quidem illud primum semper fuit, ut integritatem & incolumitatem Catholicæ Religionis tueremini; Alterum verò ut conciliandæ ac stabiliendæ inter Vos tranquillitati, ac paci seriò incumberetis. Cùm enim in utroq; ejusmodi bono, tanquam in duplici firmißimo cardine veram Patriæ Vestræ salutem versari intelligeremus, nullo præclariori testimonio solicitudinem, quam de rebus Vestris gerimus, explicare Vobis posse arbitrati sumus, quàm si utriusq; desiderio animos Vestros incenderemus. Conciliaturi autem Vobis inter tot calamitates, atq; pericula cœlestem opem, sine qua humana consilia prorsùs deficiunt continenter, ac enixè efflagitavimus ab eo, qui potens est facere procellam in auram, ut subsidere jußis æstuantibus istic dißidiorum, ac bellorum

A.C. 1709 *fluctibus, optatam tandem serenitatem Regno redderet, stabilemq; inter Vos firmaret concordiam, quatenus liberis mentibus sociatisq; animis ea consilia, quæ communi saluti magis expedirent, susciperetis. Et sanè advenisse nunc tempus speramus, quo DEus velit vota Nostra misericorditer solari, & se propitium rebus Vestris præbere, si modò oblatam Vobis occasionem irritam non dimiseritis; jam enim submotis gravioribus difficultatibus, ac reduce ad Vos Charissimo in Christo Filio Nostro AUGUSTO Poloniæ Rege Illustri, spes non obscura ineundæ quamprimùm istic Pacis affulgere videtur. Agite itaq; Ven: Fratres, ac Dilecti Filij, proferte zelum Vestrum, & seposito quocunq; privato studio, indemnitatem Catholicæ Fidei, & publicam Regni tranquillitatem constanter asserite, ac certi, Vos hanc sine illa assequi non posse; id inprimis curate, ut quæcunq; abominationes, aut pravæ consuetudines à Lutheri Sectatoribus, aut ab alijs forsan Hæreticis in Partes vel clam, vel palàm ad evertendum veræ Religionis cultum invectæ fuerunt, istinc quamprimùm eliminentur, hoc enim pietatis studio & fervore ac talibus hostijs conciliabitis Vobis divinam opem, quam præterea desiderijs Vestris affuturam, & perennem Nomini Vestro laudem accessuram esse certè Vobis pollicemur; dum Ven: Fratres ac Dilecti Filij Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die 21 Septemb. 1709. Pontificatûs Nostri Anno IX.*

Ulysses Jos. Card. Gozzadinus.

CXXX.

ANDREAS CHRYSOSTOMUS DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA EPISCOPUS VARMIENSIS &c.

UNiverso tam sæculari, quàm Regulari Clero, populoq; Diœcesis nostræ Varmien. Devoto fideli salutem in Domino, & Pastoralẽ benedictionem. Pontificis pro hominibus in iis, quæ sunt ad DEũ constituti, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis assumpto officio ad placandam Divinam Majestatem delictis nostris offensam, & antevertendam plagam mortis insanabilem, dum cervicibus nostris jamjam appropiaret Angelus percutiens, qui ab anno & ultra populosissimas vicinas prostravit, & etiamnum incessanter prosternit civitates, ac loca omnibus nota, frustraneâ compertâ vigilantiâ humanâ, nisi ipse Dñus custodiêrit nos, nec nisi desuper, & præprimis ab eo, qui pro nobis exaltatus in medicinali Crucis arbore seipsum posuit sacrificium, oblationem, & hostiam placationis, cujus amoroso conspectu omnes à serpente ignito icti sanarentur & incolumes servarentur, superesset auxilium, nostro, vestroq; conjunctim nomine; quos Divina bonitas salvos in fide, & dilectione sua conservet, votum vovimus DEO cœli, & Domino mortis devictori in cruce exaltato extruendæ novæ aræ, quàm etiam in centro hujus Diœcesis, pusillique gregis nostri in aperto campo propè hanc residentialem Civitatem nostram Heilsbergam extra muros intra limites Parœciæ hujus citra cujusquam præjudicium, ex quo celeriori modo inter summè turbidorum temporum, & depressarum for-

narum

tunarum angustias fieri, vel exordiri potuit, auxiliante eodem Domino, eo in loco, qui sub miserandæ aut derelictæ crucis nomine, & effigie non sine specialium gratiarum experimento devotè à piis Christi fidelibus frequentabatur, in forma templi exstructam, & erectam hodie solemniter in cleri & populi frequentia ritu consecrationis solito dedicavimus sub titulo Exaltationis Sanctæ Crucis. Quod Festum Exaltationis S. Crucis alioquin duplex majus ut etiam deinceps stabiliter in tota Diœcesi hac Varmien. ad populum devotè celebretur, diem Dominicā proximam post octavam B. Virginis MARIÆ designare in Domino placuit, atque ad eum locum, & diem immediatè dictum, nec non pro die Festo Inventionis S. Crucis à S. Sede Apostolica expetere, & obtinere indulgentias plenarias verè pœnitentibus, & conversis ad Dñum DEum, qui non vult mortem peccatoris, sed ut vivat DEO miserenti summo bono impetravimus. Dominus iratus est populo suo, & signa sunt evidentia æquè, ac terribilia iræ suæ, quæ ita ex omnibus apparet partibus, ut dubium ejus nullum relinquatur. A tot annis affligimur infelicitate crudelis belli, sensimus rigorem frigoris excessivi, unde infirmitates periculosæ, & extremæ miseriæ; terra renuit providere nobis ad vitam alimenta, & videtur minari maledictionem, quâ est percussa post peccatum primi nostri Parentis. Ad extremum non audimus, nec videmus secundùm verba Jeremiæ non nisi planctus, non nisi gemitus miseri populi, qui panem petit, non nisi timorem proximæ famis, & aliarum punitionum, quæ funestè subsequuntur; unde venit diluvium tot calamitatum, quod inundat terram? nónne de corruptione ista universali? quæ regnat inter homines, nonne de multitudine peccatorum nostrorum? quæ in dies augentur? quæ in tantum excreverunt, ut eripiant è manu DEI tam misericordis ingentia hæc, sed justa flagella, quibus nostros punit excessus; nónne propter eam causam, quòd superabundaverit iniquitas, pluit super capita nostra nocentia abundantiam infelicitatum? Et si frigus, & rigor præcedentis hyemis suffocavit maximam partem seminum terræ, nónne ideo? quòd Charitas non tantùm est refrigerata, sed etiam extincta in cordibus multorum. Quia verò DEus plenus bonitatis, & Pater misericordiarum non punit nos, nisi peccatis nostris adactus, exercetq; justam suam vindictam; idq; nisi ut cogat nos, quatenus ad eum revertamur, & ut nos ponat in statu clementiæ suæ, & misericordiæ. Promisit enim nobis ore Prophetarū, quòd si convertemur ad eum ex toto corde nostro; si observabimus Divinam suam legem, providebit abundanter necessitates temporales, dabit fœcunditatem terræ, suppeditabit, quidquid est necessarium ad conservationem vitæ temporalis, quæ non est nobis data, nisi ut laboremus pro acquirenda illa æterna, & immortali. Revertamur ergo ad Dominum, invocemus eum, nam propè est; Pater noster est; cura & solicitudo ejus extenditur super omnes creaturas: Dat escam animalibus, suppeditat volatilibus provisionem, quam petunt, non denegabit & nobis eandem, qui filij ejus sumus. Exire fecit quondam aquam abundantem ex petra per manum Moysis in favorem sitientis in solitudine populi; potest etiam emittere ex sinu terræ semina, quæ retinet; potest sine dubio, & sperandum est, quod faciet, si confidimus in Divina ejus providentia; si cessamus murmurare, & esse increduli. Appropinquemus ad thronum clementiæ, prosternamus nos ante divinam ejus Mtem, imploremus gratiam, precemur corde contrito, & humiliato, ut misereatur nostri. Constringamus eum cessando à peccatis, mutando vitam, detestando

A.C.1709

Calamitates variæ.

A. C. 1709 testando vitia, ut avertat à nobis terribilia flagella, quæ minatur; non desistamus implorare ejus bonitatem, lachrymis & suspiriis, sincerâ pœnitentiâ, ut det nobis panem, quem ab eo petimus, tanquam à Patre nostro Cœlesti. Non vult nos ille perdere, sed periculis erudire, ut usu docti intelligamus, quàm infirmæ sint spes nostræ, quoties aut nostris viribus, aut præsidiis nitimur humanis. Confugiamus ergo ad Aram misericordiæ ipsius, qui nobis in loco habitationis nostræ singulare erexit cornu salutis de salutifera S. Crucis suæ, & passionis memoria; extirpemus omnem malitiam, & superbiam ex corde nostro, humiliemur contriti in conspectu Domini; emendemus quæ ignoranter peccavimus, ambulemus, & serviamus ipsi in timore incolatûs nostri, & novitate Spiritûs excitati ad currendum vias mandatorum ipsius, ut sub præsidio S. Crucis ab omnibus liberemur adversis, & infelici morte; à cruci affixo reis concessa venia, piis adaucta gratia: quem venientem judicem, dum in nube parebit signum filij hominis læti aspicere mereamur. DEus pro sua providentia tantos terrores, ærumnas, pericula ab hostibus opponi ideo videlicet sinit, ut nostros spiritus frangat, animos domet; nosque ad submissionem, & humilitatem erudiat. Illos quocirca, quibus incumbit cura, verbô & exemplô erudiendi populi hortamur in Domino, ut sub hocce gravissimo metu & amaritudine, quâ undiq; replevit nos Dominus, & impendentis nobis iræ desuper tot jam præsagiis, & monitis supernis nobis præparati, & indicti acerbioris flagelli doceant confugere, per veram pœnitudinem ad asylum, & locum salutis votivum crucifixi DEI, si fortè respiciens rectos gressus ad se venientis seu revertentis, & post tergum retrorsus abjicientis peccata sua populi, nec nova accumulantis exaudiat nos, & propitietur, ne pereamus. Volumus autem ut in Ecclesiis universis certum hoc in afflictionibus nostris solatium populo proponatur, & ad devotionem ad JEsum Crucifixum in hoc dicto loco excitetur, ut flagella imminentia belli, pestis, & famis deprecari queat. Quod per cursoriam solitam denuntiandum omnibus est, utq; id primo post receptionem earum, festo, populo intimetur, commendamus. Datum in Arce Nra Heilsbergensi 30. Septembris.

PETRO KCZEWSKI PALATINO MARIÆBURGENSI.
Heilsbergâ 12 Octobr.

DE itinere meo pro Capitulo præterito Plocensi nuntiavi tibi; sicuti & de liberalitate Dñi Palatini Siradiensis, qui sex millia floren: pro Missione Regiomontana in paratis misit.

Scriptum contra reditum Regis AUGUSTI meo judicio per Vice-Cancellarium Litvaniæ ego etiam habui.

Visitavit me Palatinus Vilnensis, qui tanquam in ultimo ærumnæ cumulo desperat (magnus sibi ipsi non facit finem dolor) nam inimici sunt multi, invidi pene omnes; In consilium eorum non venit unquam anima mea & in cœtu illorum non sit gloria mea.

Libenter te habuissem pro 30ma præteriti; Consecravi enim Capellam ex voto ædificatam Heilsbergæ.

Jam scio Matrem Regis Stanislai (impatiens medicus pejor est morbo) cum Aula sua Elbingam Gedano transiisse, & quidem modo particulari, quanquam communiter rerum visarum, vel auditarum Jura, & etiam ultra rem adjungere solent. Resciverat illa D. Cōmendantem Elbingen-

bingensem non libenter eam Elbingam intromittere velle, hoc artificio usa est; (miseria isthæc, miseria est) accepit literas passûs Mariæburgo, tanquam pro Mercatore cum uxore sua, & in curru cum mercibus pleno (quod ferebat tempus, & monebat necessitas) civitatem ingressa est, & tunc primùm se declaravit; (præstat periculum semel subire, quàm cavere semper) Jam enim Thorunij Saxones esse scivit; Stultitia est ei te esse tristem, cujus potestas tantum potest ubi Commissarius Bliwernitz plurimum siliginis, & avenæ congerebat. Pons autem exstruebatur sub Plocko, fortè ad evitandos Suecos. A.C. 1709

Cùm sciam jam Regem AUGUSTUM esse Thorunij, &, quòd illum Rex Prussiæ Kwidzinij speraret, determinavi iter versùs Sua Mtem, nemo me ergo accusabit merito meo, cùm hoc sit necessitatis, & voluntatis, nam ibi invenire volui scopum salutis, & quietis privatæ; &, cùm spes offertur, metus intenditur, ne de nobis tristis sententia feratur, timeo enim ne subjaceã Seren: Czari edicto in Universali expresso. Proinde hodie hinc moveo, speroq; te me visurum; Facies ea credo, ibidẽ quæ ut faciam, mihi suades, ipse me conformaturus ad voluntatem ejus, à quo honestè dissentire non possum. &c.

DENUNTIATIO ADVENTUS REGII.

NOS Consiliarii Regni & M. D. L. qui copiosè ex Senatu & Equestri Ordine latus S. R. M. in præsentia M. D. Stanislai Comitis Dönhoff Ensiferi Regni Mareschalci Generalis Confœderationis Sendomiriensis Ordinum Reip. inseperabili semper, ac memorando ad Posteros zelo, circa tuitionem Majestatis ac libertatis cum dispendio propriarum fortunarum convenimus.

Omnibus & singulis, quorum scire interest, significamus, quòd cum Ss. Rex AUGUSTUS II. post extortum vicissitudine ac necessitate rerum ad hæreditaria dominia abitum, feliciter ad commissum sibi à DEO & libera gente Regnum rediit, huncq; optatum reditum per literas universales promulgavit, invitando nos pro defensione Mtis Suæ & integritatis Reipub. Nos probè expendentes expressas in hoc S. R. M. Universali justas rationes & motiva & sufficientes in fundamento jurium nostrorum radicatas præteritorum explicationes, simulq; jurium & libertatis nostræ assecurationem, videntes præterea velociorem & feliciorem calamitatum Reipub. non posse esse finem, nec securiorem defensionem, nisi unanimiter S. R. Mti adhæreamus, tanquam Domino legitimo, benefico, & in charitate omnia disponenti, quod ipsum jam multi Palatinatus, terræ & Districtus, ipsumq; Tribunal Regni, per publicam ad S. R. Mtem ablegationem, judicio & plausu suo probarunt, & firmarunt, prout etiam Duces Regni, qui in his omnibus inauspicatis Reip. conjuncturis, illibata fide, infractâ constantiâ, sanis consiliis, & incomparabili fortitudine integritatem jurium, & Patriæ libertatem cum dispendio fortunarum, cum toto exercitu Regni heroicè, & indefesse tutati sunt, & modò cum eodem exercitu in tuitionem S. R. Mtis & throni ejus advenerunt, propter has rationes acceleravimus in obsequium S. R. Mtis, volentes & appromittentes, Mtem, dignitatem & securitatem ejus, prout genuinos decet Polonos tueri & pro ea pectora opponere. Quemadmodum autem huc convenientes intelleximus, quòd per totum hoc tempus loco solùm disjuncti eramus, intentionem autem verè S. R. Mtas continuandæ possessionis Dominij sui secundùm jura nostra,

nosq;

A.C.1709 nosq; præstandæ ipsi fidei quàm proximi esse optavimus, quæ omnia in futuro volente DEO, generali congressu quem S. R. Mtas post finitam bellicam expeditionem se indicturam, præmissis in antecessum comitiolis, declaravit, luculentius statibus Reip. patebunt; ita abstrusam vi fatorum mutui hujus propositi, intentionis & voluntatis conscientiam in lucem publicæ cognitionis MM. Dominationibus Vris & fratribus edimus, certi, quòd MM. Dominationes Vræ grato animo accipient reditum ad nos S. R. Mtis & declarationem nostræ lateri ejus adhæsionis.

Et quoniam Celsissimus Princeps Stanislaus in Slupova Szembek Archi-Episcopus Gnesnensis Primas Regni, & M. D. L. (qui in hac desperata Reip. plaga & inter tot præcipites casus decus publicæ fidei animiq; constantiam illibatè conservando, maturo consilio & salutari in publicum cunctatione restituit rem Polonam æviternâ nominis & facinorum suorum gloriâ) adhuc dum ob defectum securitatis redire non potuit, unde volentes servatam authoritatem & dignitatem Primatialē, rogamus eundem, ut in reditu suo non dilato in Patriam, similibus suis innotescentiis reditum S. R. Mtis statumq; præsentis Reip. sub auspicijs Regnantis Domini juxta normam præteritorum temporum, in toto Regno Poloniæ & M. D. L. promulget, simulq; lateri ejus pro consilio adesse velit. Interea instrumentum hoc propriis manibus subscriptum typis edendum & juxta morem publicandum commisimus M. D. Mareschalco Generalis confœderationis. Actum Thorunij 21 Octobr.

MEMORIALE AD CONFERENTIAM CUM MINISTRIS CZAREÆ MAJESTATIS.

QUandoquidem Respub. initum cum Czarea Mte fœdus in omnibus sacrosanctè servavit, cum apprecatione obtentæ victoriæ de communi hoste, ad quam hæc Respubl. ex parte sua, & detentione Krassau, Stanislai, & Palatini Kijoviæ per exercitum suum non parum auxilij contulit, expedit satisfactionem tractatûs flagitare in his punctis. Executio ex parte Czareæ Mtis desideratur.

Et primo quidem fœdus hoc obligavit Czaream Mtem ad succursum Reipub. in 12 millibus auxiliaris exercitus sub directione S.R.Mtis, alendi sumptibus Czareæ Mtis, modò autem per aliquot annos aliquot dena millia portionum in equestrem & pedestrem exercitum Czareæ Mtis exhausta Respubl. in Polonia & Litvania cum magno suo damno providendo etiamnum modò sub eodem jacet onere. Proinde Respub. precatur Czaream Mtem ut compatiatur ruinæ suæ, educatq; hunc exercitum ex visceribus regni & M. D. L. relicto numero in pactis expresso, non enim est possibile, ut pauperes homines fame morientes tantæ multitudini alimenta suppeditare possint, nec opus est pluribus copiis, quandoquidem Respublica si exercitui Sacræ Regiæ Majestatis suum & peditatum Moschoviticum in pactis expressum jungeret, cuivis hosti par esset resistendo.

Sine notitia Czareæ Mtis fieri debet, quòd aliquæ civitates in Palatinatibus uti Lublinum præter commeatum adigantur ad summas pecuniarias, quod per exercitum Czareæ Mtis templis, Monasteriis & aulis Nobilium nulla securitas, sacerdotes, Religiosi, Nobiles verberati, inhonestè tractati, equi jugales, greges, & armenta sub titulo postæ & angariæ adēpta, stabula juvencis & ovib⁹ evacuata. Transitus præterea in viis

viis haud securus, nam milites Czareæ Mtis sine distinctione personarũ per rapinas & spolia necessitatibus suis provident. Rogat itaq; Respub. Czaream Mtem, ut compatiendo pauperibus incolis, qui servando fœdus sanitatem & fortunas amiserunt, oppressiones hasce tollere velit, & sistere lacrymas inopum cœlum penetrantes, ut discrimen sit inter manus amici & inimici. Sciendum autem quod Antecessores nostri ante sesqui centenos annos, sub hæreditariis adhuc Regibus hujus oppressionis jugum excusserint, ne ullo prætextu ab eis angariæ & commeatus exigerentur, præsertim ut in domibus suis & viis multò magis in locis DEo sacratis ab omni qualicunq; infestatione essent securi, quo effecerunt, quod Nobiles ab hoc semper fuerint immunes, ut nec Regibus in hoc sit concessa potestas. *A.C.1709*

Ukrainæ cum Bialocerkiensibus tormentis restitutio toties declarata, & ad reditum S. R. Mtis, ac pacificationem tumultuum in Dominiis Czareæ Mtis dilata, nunc expleri debet, cùm Rex Seren: intra limina Regni feliciter substiterit, & Rex Sueciæ Bendero per Valachos actu in Hungariam tendat, uti ex Valachia certæ literæ informant. Rogat itaq; Respub. impletionem hujus puncti habens proprium militem ad manutenendam hanc provinciam, simulq; evacuationem nullo jure occupatorum fortalitiorum, ac bonorum, maximè Miedzyrzecij & Polonnij, quæ ut legitimæ possessioni hæredi D. Succamerario Regni restituantur, instat Respub. eandem instantiam defert de Brachilovia & Bychovia.

Exercitus Reip. in aliquot expeditionibus sine respirio, & in præsenti per 18 menses instanter operando, cùm nec stipendium, nec hyberna stativa habere possit, rogat ut declarati per tractatum ex thesauro Czareæ Mtis milliones in integro numerentur.

In proventibus teloniorum notabile Respubl. passa est damnum, quòd Mercatores cum mercibus transiverint limites Poloniæ sub protectione Dominiorum Czareæ Mtis, in quo à præterito satisfactionem, in futurum autem severum decretum petit Respub.

Coæquatio universalis monetæ utriusq; gentis valde necessaria est, unde cum per experientiam constet, quod tymfo Polonicus tantum habeat argenti, quantum 15. kopiki, ut igitur hic decreto Czareæ Mtis promulgetur instat Respub.

Siquidem omnes unum corpus Reipub. constituunt, id est, tam illi qui in confœderatione perseverarunt, quàm illi qui quidem recesserant, nunc autem saniora consilia sequuntur, ac proinde omnium bona velut perpetua Reip. patrimonia ab oneribus libera esse debeant, distinctè tamen pro bonis regalibus, & spiritualibus quæ jure naturali & antiquo ad alimoniam exercitus Reip. & subsistentiam ejus pertinent, uti etiam pro bonis Equitum in confœderatione bene meritorum, Respub. instat apud Czaream Mtem, petens, ut in hisce bonis exercitus ejus nullam audeat extendere exactionem, multò minus subsistentiam prætendere.

Tormenta ex fortalitijs Reip. adempta, ut Brodoviâ. Dubnâ, Olygâ, & ex Litvania, Slucco, Mochiloviâ, Bichoviâ, aliisq; quibus Duces præsidiarios imponere intendunt, ut Czarea Mtas jubeat reddere juxta assecurationem in multis declarationibus datam, petit Respub.

Varia navigia in Vistula detenta, quandoquidem plures quadragenas sine suspicione contagionis sustinuerunt, ut possessoribus suis relaxentur & reddantur, requiritur.

Pro finali petit Respub. Czaream Mtem, ut relinquatur circa supremum & Cardinale jus Dominij sui, id est ut desistatur à sequestratione

A.C.1709 one personarum, quæ hactenus partes adversas secutæ, redeunt ad obedientiam Seren: Regis, siquidem Respubl. futurorum provida jam in Confœderatione Sendomiriensi contra tales judicium constituit, putatq; illud sufficiens fore ad satisfactionem injuriatorum, proindeq; ut sequestratas varias personas in suis terris, maximè Principem Michäelem Wiszniowiecki, pro quo Respub. jam per Legatos instabat, Czarea Majestas dignetur eliberare, eadem Respub. instantissimè petit, insimul ut à persecutione Excubitoris Regni abstineatur, utq; bona ejus ab exercitu Czareæ Majestatis libera sint, instat Respubl. & in suum id recipit judicium.

Non postremæ Confœderationis recenter dissolutæ exorbitantiæ, deprædationes & homicidia in Palatinatu Braclaviensi, circa vineas & in vincinia, ubi nulla securitas in domibus Nobilium, sicuti recenter Dñum Daszkowski cum uxore & filiis occiderunt, substantiam abduxerunt, in pagis, & viis infestationes plurimæ & latrocinia, ideo ut horũ Nebulonum, quos Respub. ad pœnas trahere intendit, Czarea Mtas protectionem prohibeat tam Duci exercitus Zaporoviensis quàm aliis præfectis, petit Respub. Facilè autem his omnibus obviabitur, si sine dilatione ulteriori Ukraina possessioni Reipub. reddetur.

Quandoquidem notitia venit de cæsis Suecis in limitibus Valachiæ per exercitum Czareæ Mtis, proinde cùm non videatur ultra necessarius hic exercitus in Podolia & Pokucia, rogat Respubl. ut hæ terræ totaliter evacuentur.

Notum orbi Polono justum interesse ex injusta deprædatione cimeliorum & domesticorum ornamentorum proveniens Dñæ Zachorowska Castellanæ Volhiniæ per Kalmucos & Cosacos Danicos facta, variis legatis satisfactio sed citra effectum fuit commendata, cùm sine recompensatione intepescat, commendatur meliori determinationi damnorũ, ne diutius in steriles curas in tœdiosa maneat expectatione.

Prætensio Castellani Lubaczewski, tot publicis legationibus fulta, in tam gravibus ejus despoliationibus, hucusq; suam non habet satisfactionem, cùm pro acceptis sesqui ducentis millibus, non sint dati nisi ad rationem quingenti Rublones, residuum hucusq; manet in promissis.

Accepta Dubnæ notabilis supellex Dñæ Succamerariæ Regni, nec non depositum Capitanei Wlodzimciscensis, quòd hucusq; non sint refusa, justum dolorem & injuriam Respub: demonstrat.

RESPONSUM Ad PRÆMISSUM MEMORIALE die II. Octobr.

Quod attinet conservationem initæ colligationis Czareæ Mtis, quodq; ei satisfactum sit, gratificatur, contentaq; est, quòd cum auxiliaribus copiis Suæ Czareæ Majestatis detinuerint.

Ratione autem auxiliaris exercitûs, Czarea Mtas satisfaciendo colligationi, eundem exercitum ipso necessario tempore, cum hostis cum omni potentia in visceribus dominii ejus esset, misit sub directione Generalis Mareschalci Goltz ad defendendas Dominationes Vras ab hoste ne eas committeret discretioni hostili & ab ultima ruina defenderet, devicto autem hoste sub Pultava victoriosissimis armis Czareæ Mtis, habitaq; notitia de Generali Suetico Krassau, quòd adhuc in Polonia hospitaretur, ac quovis momento plures copiæ ad eum accederent, cui Regni & M. D. L. exercitus non possent dare repressalia, cum eoq; confligere, aut ex Polonia eliminare, nisi junctus prænominatis auxiliaribus copiis

copiis Czareæ Mtis, ne igitur ille magis roboraretur, aſt vel cæderetur *A.C.* 1709
vel ex Polonia pelleretur, ideo Czarea Majeſtas juſſit aliquot cohortes Equitum ſuorum tendere in Poloniam, ut jungerentur præfato exercitui priùs in ſuccurſum miſſo, antequam ſciretur de abitu Czareæ Mtis. Cùm autem hic hoſtis audivit de adventu exercitûs Czareæ Mtis ſecedere coactus eſt in Pomeraniam Sueticam. Et quamvis exercitui Regni poſſibile erat exitum impedire ante adventum exercitûs Czareæ Mtis, id tamen factum non eſt. Quid deſiderant ſtatus Reip. ut exercitus Czareæ Mtis educatur ex Polonia, utq; ſolùm remaneat numerus in colligatione expreſſus, nimirum 12 millium, ipſæ Dominationes maturum ſuper hoc poſſunt ferre judicium, quomodo poſſibile ſit in tali reſolutione hunc exercitum, qui tantum iter à Pultava pro Regni defenſione ſuſcepit, iteratò hoc iter remetiri poſſit. Aſt expedit ut Dominationes illis compatiantur, & pro defenſione armis Czareæ Mtis à communi hoſte jurium & libertatis, præſtito auxilio pro reſtitutione in thronum legitimi Principis, curam habeant hujus exercitûs, ut quiete fruantur in conſiſtentiis, habeantq; neceſſariam annonam & pabulum poſt tot exantlatos labores & itinera, utq; poſſint refectis viribus iteratò fortiter agere contra communem hoſtem, cùm non ſit certum, an hoſtis non poſſit reſtaurare vires, & pro vere in Poloniam irrumpere. Si autem ſequenti expeditione hoſtis in Poloniam non irruet, nec aliud periculum apparebit, tunc Czarea Mtas relicto numero exercitus in fœdere expreſſi, reliquos jubebit excedere, quo eis contra hoſtem opus habebit. Quod autem dicant in aliquibus Palatinatibus aliquot civitates & oppida præter commeatum aggravata eſſe pecuniariâ contributione, ad id reſpondetur: quòd ab aliquibus locis, quorum incolæ com̃eatum dare nolebant, Commiſſarii modicam ſummam exegerunt pro eodem commeatu coëmendo. Quod autem ſcribant, ruinam factam in Polonia ab exercitu Czareæ Mtis, hujus nullum adferunt documentum, quis. ubi, aut cui aliquam intulerit ruinam, hujus autem mentionem non faciunt, quot de exercitu Czareæ Mtis in viis ab adverſariis interfecti, nec ullibi liberum tranſitum habent, contra quos adverſarios Reſp. deberet judicium formare, juſtitiæq; inſiſtere, has inſolentias non concedendo, quandoquidem ab ijs datur occaſio exercitui Czareæ Mtis contentionũ cum incolis Reip. Si autem quiſpiam ex exercitu Czareæ Mtis præſumeret aliquid inſolentius agere contra edictum ejuſdem Mtis, id cum certis documentis deferatur Generali Mareſchalco Principi Męzykow, aut ſi alibi contingeret, gubernium habentibus Generalibus, qui in mandatis habent inſolentes & reos juxta judicia puniendi. Quandoquidem univerſo exercitui ſevero edicto intimatum eſt, ne ullam injuriam aut ruinam genti Polonæ inferant, ſub interminatione ſeveri ſupplicij, hæc autem edicta etiam modo ſunt iterata.

Ratione commeatuum & pabuli, hæc cum plena potentia à Republica ablegatus Palatinus Culmenſis Dzialynski ad Czaream Mtem declaravit in conſtitutione colligationis, Ipſiq; Illmi Dñi Proceres à Rep. pro conſiliis deputati commeatum hunc pro exercitu Czareæ Mtis conceſſerunt, in quo nunc poſt defenſionem ab hoſte non deberent contrariari, ſiquidem hoſtis centies plura cum magna illorum ruina accepit & prætendit.

De reddenda Ukraïna. Quandoquidem Czarea Mtas apud Sereniſſimum Regem & inclytam Remp. relinquere vult extraordinarium cũ omni plenipotentia Legatum, intimum conſiliarium & Equitem Principem

A.C.1709 cipem Gregorium Federowicz Dolhoruki, ideo eidem in mandatis dedit in futuris comitiis, vel generali consilio nonnulla negotia Serenissimo Regi & ordinibus Reip. pertinentia ad ejus & Reip. commodum patefacere, & si optatam propositionum suarum impletionem & satisfactionem obtinebit, habet idem Legatus facultatem à Czarea Mte hæc loca in Ukraina reddendi. Quod autem concernit Poloñium, Miedzyrecium, Brachtloviam, nunquam Czarea Mtas hæc loca sibi occupavit, nec ea sibi prætendit. Unde si Serenissimus Rex secundum judicium Reip. hæc adempta adversariis suis, alicui de se bene merito in possessionem tradere dignatus est, Czarea Mtas id impedire non potest. In reddenda Bychovia Czarea Mtas sic faciet, sicut Ordinibus Reip. nuper in generali consilio Lublini juxta eorum desideria manifestavit.

De auxiliaribus pecuniis pro exercitu Regni, Czarea Mtas nunquã contradixit eas pro exercitu Reip. dare, sicut etiam in hac expeditione factum, etsi præter expensas incomparabiles difficultates bellicas habeat, etiam in posterum consideratis meritis exercitûs Regni in hoc contrariabitur, dummodo juxta declarationem exercitûs in campo sistatur, & actiones bellicas, ut decet, obeat.

De teloniis à mercatoribus discedentibus per Dominia Poloniæ jam est extraditum mandatum à Czarea Mte ad exercitum, ne huic rei se immisceant, & concreditum Illmo Palatino Belzensi supremo exercituum Regni Duci.

De moneta currenti Czareæ Mtis, possunt ipsæ Dominationes advertere, quòd etsi moneta Rossiscensis parva sit, ex probato tamen constat argento non tali, quale est in tynfis, in quibus parum argenti invenitur; unde pertinet ad ordines Reip. ut Rossiscensis moneta in Regno Poloniæ ubiq; sine difficultate acceptetur, & ut pro tynfo non accipiantur 15 Kopikæ, sed sicut olim 12 vel ad sumum 13, similiter ut super hoc mandatum mittatur ad mercatores & incolas.

Quod autem scribant, unum corpus constituere tam eos qui in confœderatione fuerunt, quàm eos qui adversæ parti adhæserunt, nunc autem revertuntur, Czarea Mtas debet discrimen facere inter eos, qui ejus erant amici & confœderati, cum ijsque velut cum amicis procedere, benignitatem & gratiam ijs exhibendo, & inter eos qui hostes ipsius erant & adversabantur, vel etiamnum adversantur, ac cum his velut cum hostibus procedere, cum id non tantùm externis, sed etiam unius gentis hominibus in toto mundo fieri soleat.

Ratione subsistentiarum hybernalium, de hac Serenissimi Regis relatione conferre potest Princeps Męzykow Mareschalcus cum Ducibus Regni, dispositionemq; facere, quod idem Princeps in commissis habet.

Ratione tormentorum ex locis Reipub. quibus hostes aut adhærentes ejus non sunt usi contra exercitum Czareæ majestatis, reddentur juxta primam declarationem. Quod autem Ordines Reipub. in memoriali suo scribunt, & desiderant, ut à sequestratione eorum, qui adversæ parti adhærebant, cessetur, etiam super hoc mandatum dare dignata est Czarea Mtas prænominato plenipotentiam habenti legato suo Principi Dolhoruki in futuro Generali consilio proponendi & satisfactionẽ de iis, qui palàm & occultè hostes erant Czareæ Mtis, & contra exercitum ejus bellabant, exigendi, quod tunc temporis clarè ex propositione Dni Legati intelligere poterunt. Quòd autem intercedant pro Principe Michäele Wisniowiecki, ut eliberetur, putat Czarea Mtas Ordinibus Reip.

Reip. bene notũ esse, quantas contrarietates & inimicitias Eidem fecerit, A. C. 1709
non perpendens varia subsidia à Czarea Mte præstita exercitui Litvanico, ac præcipuè particularem personæ ipsius præstitam gratiam, bevolentiam, sublevationem in pecuniis, promotionem ejus apud Serenmum Regem, & alia, attamen semper non tantùm contra exercitum Czareæ Mtis egit, sed multos libellos famosos sub specie universalium quæ tangebant personam & honorem Careæ Mtis edidit malamq; in personam ejus habuit intentionem, maximè cum nuper Carea Mtas proficisceretur Varsaviâ Grodnam & Vilnam, miserat exercitum suum volens eam intercipere, à quo exercitu tunc equi ejusdem Mtis accepti sunt. De excubitore Regni testimonium perhibebunt in scriptis accepta apud eum documenta, quòd totaliter contrarius fuerit Czareæ Mti & Reip. ex quibus colligitur quòd intendens avertere Hanum Krimensem, & deducere in dominia tam Reipub. quàm Czareæ Mtis Tartaros, de quibus referet Legatus in generali consilio propter documentum ipsius originale.

Ratione insolentiarum & latrociniorum in Palatinatu Braclaviensi prope vineas, quos ad pœnas cogere vult Resp. nec id Czareæ Mti notum est, à quo fiant. Si autem à gente Polona, non militant contra Czaream Mtem, si autem à Cosacis subjectis eidem Majestati, mittetur super hoc juxta voluntatem Reipub, mandatum ad Ducem exercitus Zaporoviensis D. Skorupaki, ut insolentes coërceat, nullam eis det protectionẽ.

Exercitum ex Pokucia & Podolia evocare nondum est possibile, quamvis Rex Sueciæ cum reliquiis militum suorum est Bendoræ, siquidem mandatum habet ut residuos observet in viis, quod ubi perficietur evacuatio fieri poterit.

Quandoquidem in negotio Castellanæ Volhyniæ antea sæpe responsum est, quòd post factam inquisitionem, nihil probatum nec inventum est, & quod fieri potuit, est satisfactum.

In negotio Castellani Lubaczewski, assignati Comissarii, ad compositum judicium, cum esset Czarea Mtas in Polonia, ut ei justitia administraretur, ast tunc post propositas à Judicib9 difficultates, inveniri non potuit, cum rei non sint intercepti, attamen Czarea Mtas etiam tunc ex thesauro ex benignitate sua aliquam summam in compensationem dare jussit.

Quis acceperit Dubnæ depositum Succamerarii Regni uti etiam Capitanei Wlodzimciscensis, cum de hoc non constet Czareæ Mati, an etiam id eo tempore factum, cum adversæ adhærerent parti, maximè Succamerarius Regni exercitui Czareæ Mtis palàm contrariabatur, & subditis ejus inferebat ruinam, de quo informari debet Plenipotentiarius & extraordinarius Legatus.

De cæteris non est facienda instantia, sed oportet ut compareant ad inquisitionem, siquidem incidentes in Capitaneum ex exercitu Czareæ Mtis cum aliquot militibus vulnerarunt & occiderunt, similiter Cancellaristas ejusdem Majestatis, puresq; alios intefecerunt, post factam autem inquisitionem, morte in eos animadvertendum, ne similes prædones imposterum audeant latrocinia exercere, aliàs alio modo de iis quæretur satisfactio.

SERMO THOMÆ DZIALYNSKI PALATINI CULMENSIS AD REGEM AUGUSTUM Thorunij 30 Octobr.

NON errantes sed errabundi quia derelicti Palatinatus nostri terræ Prussicæ occurrunt & per nos Nuntios suos & juratos Senatores se

A.C.1709 se plantis Regiæ Majestatis Vræ substernunt. Repræsentantes calamitatem suam, emendicant ab innata Mtis V. clementia, jurium & libertatis suæ nondum conculcatæ benignam conservationem. Deferimus Mti V, quòd bella geramus, & hostem nequeamus agnoscere, à manu premente pereamus, & quæ illa sit, nesciamus, omnes pro libertate, reparatione lapsorum jurium se declarent, & loco felicis reductionis ad thalamum, palàm per exhaustionem Patriæ nostræ fodiant tumulum. Conabatur & etiamnum conatur Anglia & Hollandia Carolum ad thronum Hispanicum sublimare, Rex autem Galliæ Philippum sustinet, & pro eorum conservatione non exigunt milliones. Unica Patria nostra contrario petitur modo ad externum auxilium, & licet undiq; spoliata, pax tamen nondum revehitur. Quærimus Cardinalis juris velamen, quo vel ipsis Apostolis in plantatione vineæ Domini, licet apud Paganos gloriari licuit, Civis Romanus sum, appello ad Cæsarem, hoc idem licet aliis verbis, neminem captivabimus, nulli bona adimi permittemus, nisi victo, nec invenire possumus, hujusmodi mentionem facere non licet, cùm procul ab eo distemus tempore, quo quidquam in nos sine nobis statuere non licuit, & quod intolerabilius, cùm deficiebat externa manus, proprii filij Patriæ imponendo sine auctoritate assignationes intolerabiles, contrarias juribus nostris extorquebant contributiones, manus suas in sangvine laverunt, expilando impunè sacrarium Domini, aulas Nobilium, casas inopum; & ubicunq; agebatur de reputatione Nominis & Gentis Polonæ, cùm adversa pars appropinquaret, abductis spoliis, aut iis relictis in manu hostium, terga vertebant. Non enarrant Fratres nostri calamitates suas, sed cum plena fiducia accedunt thronū gratiæ Mtis Vræ, submississimè supplicando, ut restituat Patriæ tranquillitatem, in qua eam reperit post felicissimum p. m. JOANNIS III. Dominium, sub quo Sacraria Domini fuerunt intacta, Ministri altarium in observantia, Nos Nobiles in domibus nostris cum juribus & decore securi, civitates in suo flore, miser deniq; rusticus persoluto suo debito, securus & hilaris sub tecto suo cecinit: depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro ingemere, & sulco attritus splendescere vomer. Aliud autem efficacius medium non reperiunt Palatinatus nostri, nisi per internam concordiam, & citissimam indictonem comitiorum Pacificationis, quam enixè precantur, certum enim putant, per externa auxilia ignem hunc posse tegi, sed non statim extingvi faciliusq; mutationem status, ruinam jurium & libertatis quàm remedium allatura. Quòd S. R. Mtas cum reditu suo has omnes calamitates à nobis avertet, firmiter sperant Fratres nostri, si præteritorum oblivionem Paternâ clementiâ, præsentium temporum calamitatem innato & heroico respectu, miseriæ nostræ, futurorum felicitatem fortunarum & jurium nostrorum benigna sublevatione sustentaverit.

COPIA LITERARUM REGIS AD PRIMATEM.

Reverendissime in Christo Pater, & Domine sincerè Nobis Dilecte.

DEbitas Divinæ Majestati referimus gratias, quòd cum reditu Nostro ad hanc inclytam Rempub. omnia aspera convertit in vias planas, numerosam planè ab omnibus Palatinatibus & Terris accepimus benevolentiæ & fidelitatis contestationem, habuimus relationem à Tribunali Regni per inclytos ejus Deputatos, ab Exercitu utriusq; Gentis per Duces & publicam legationem fidei & zeli honoris nostri expressionem. Gavisi sumus copiosa ex utroq; sacro

ac

ac sæculari Senatûs ordine frequentia suscepimus patenti clementiæ nostræ sinu ad Nos confugientes, exortas inter cives & familias M D. Lit. differentias ex parte sopivimus. Legatum ab Hano Tartarico habuimus, & post datam ei audientiam, agnita in conferentiis veræ amicitiæ contestatione convenienter expedivimus, Nobilem Bakowski cum literis ad Portam Ottomanicam cum contestatione constantis amicitiæ nostræ & Reip. expedivimus. Generale consilium pro 4. Febr: Anni sequentis cum assignatione comitiorum pro 7. Feb. conformando Nos publicæ expectationi ad sananda hujus Reip. vulnera, & integram ejus pacationem indiximus. Inclytum exercitui utriusq; Gentis laudabili zelo honorem nostrum sub directione suorum Ducum tuenti ad addendos animos, eo quod distributiva justitia manibus nostris concredidit, satisfecimus, omnem dispositionem cum exercitu utriusq; Gentis unà cum Ducibus fecimus, prorsùs nihil intermisimus, quod ad vota publica & satisfactionem ex parte nostra pro tunc desiderari & exspectari poterat, & cùm in hac inclyta Rep. quieti vacare vellemus, disponentes Nos pro curis & laboribus imminentis congressus, deferuntur ad Nos gravia hæreditariorum nostrorum Dominiorum negotia, propter quæ utpote cum commodo hujus Reip. ob personam nostram correlationem habentia, necessitate coacti ad breve tempus illuc nos transferimus. Quod primario Excell. Vræ, de cujus felici in charam Patriam reditu & datis innotescentiis specialem habuimus satisfactionem, significamus, multumq; desideramus, ut Excell. Vra per hoc tempus elongationis nostræ vigilem habeat oculum in omnes partes, & nobiscum vel per dispositos postarios vel per expressos veredarios in omnibus negotiis publicis pro gradu suo in Rep. conferre dignetur. Scripsimus speciales ad Duces utriusq; Gentes, intimantes eis abitum nostrum. Assecuramus autem Excell. Vram quòd compositis Dominiorum nostrorum negotiis, in tempore ante terminum sequentis Consilij reditum nostrum maturabimus. In reliquo Excell. Vræ bonam à DEO valetudinem & fortunatum successum optamus. Dat. Thorunij 19 Novemb. Anno Domini 1709 Regni Nostri XIII.

UNIVERSALE PRIMATIS.

Stanislaus in Slupow Szembek Archiepiscopus Gnesnensis Legatus Natus, Regni Poloniæ & M. D. L. Primas Primusq; Princeps.

OMnibus & singulis &c. Nunquam fuit intentio mea extra limites abire, sed potius semper adesse afflictæ Patriæ non tantùm corpore, sed etiam consiliô, curâ & auxiliô, uti decet officium meũ Primatiale. Ad tutiora me recepi coactus potentiâ exercitus Suetici, qui universam planè Remp. inundarunt. Nec tamen citiùs ad id me resolvi, quàm præcessit altum judicium & consilium multorum Senatorum Leopoli præsentium, in quorum sententiam concedere planè mihi tunc conveniebat. Ut egressus sum limites, non quievit animus, quòd in propinquo Patriæ servire, & in consortio consiliorum & curarum adesse non possem, præ tædio dies mihi fuerunt pro ut anni, & sæpe ipsum cor ærumnarum non particeps, imperterritum tamen videbatur esse ad subeunda pericula, solummodo ut præcedere posset ex munere commissi sibi officii, ad conservanda jura & libertatem patriæ, ad conservandum in integro nexum Confœderationis Sendomiriensis, & pacificandã totaliter Rempub. Sed impediti undiq; ex Silesia transitus notum omnibus opposuerunt impedimentum. Ne tamen in his circumstantiis tempori & loco deessem, obligationis meæ erat, & ne amor hic in Patriam, qui semper animo meo insidebat & suscitabatur cogitationibus assiduis, videretur sopiri & infirmari, ac in discrimen præposteræ alicujus interpre-

A.C.1709 tationis venire, observavi sedulam consiliorum communicationem, tam cum Illmis Ducibus, quorum heroicam virtutem & gloriam sicut præsens suspicit ætas, sic etiam ad posteros loquetur, quàm cum M. D. Mareschalco Generalis Confœderationis Reip. cum viro magno & cum maximis comparando, & quidquid ex hac communicatione pro utilitate publica fieri expediebat, omnem in id converti curam & applicationem. Maximè cùm Echo de reditu Regis Serenissimi auribus meis insonuit, conabar reditum hunc S. R. Mtis antevertere, verùm cùm succedens exercitus auxiliaris ipsiusq; Czareæ Mtis præsentia, uti etiam exercitus hostilis proximus translimitaneæ meæ residentiæ non permiserunt, uti S. R. Mti exspectare & observare soleñitates regressus sui, ita & mihi adimplere veras intentiones & proposita mea ad facilitandas & amovendas publicas difficultates, ipsasq; has solennitates, nisi cum magno periculo personæ meæ, volens nolensq; exspectare debui etsi cum magna molestia mea securum transitum. Tandem cum desiderium redeundi amplius moram pati non posset, postquam exercitus hostilis ab his proximis limitibus declinasset, etsi tunc nondum undequaq; securo tractu itineri me commisi, & superatis periculis, huc per gratiam DEI feliciter perveni, ubi imprimis DEO ad gloriam deinde Patriæ ad publicos ejusdem usus offero ulteriorem vitam & fortunas meas. Quæ omnia exponendo Illmis Dominationibus ac fratribus meis corde puro & vero, insimul promulgatum tam universali quàm extraditum meum translimitaneum ab Illmo numerosissimo Senatu & inclyto Ordine Equestri tunc præsenti ad latus S. R. M. Thorunii, instrumento, regressum Serenissimi Regis, Principis in neminem injurii, benefici in plurimos, Illmis Dominationibus Vris significo, maximè post inchoatum fausto omine Tribunal Regni, & expeditos ad S. R. M. cum expressione illæsæ hactenus & sinceræ fidelitatis, legatos à pluribus Palatinatibus, quorum universali judicio sensum meum accoñodaturum me semper declaravi. Non dubito quòd quidquid ad pacificandam & uniendam Remp. ad conservanda jura, libertatem ac decus Patriæ, ad restaurandum id, quod ex orbita declinavit, expediens fuerit, totum id in primo DEO volente conventu sepultis civilibus discordiis, firmabitur & auctorabitur publico actu, ad quod ego omni cura allaborabo. Sensum meum in sequentibus comitiolis aperiam. Interea ut DEus inspiret bona consilia simul & facta, Mti ejus supplico, & pro meliori fide ac valore universale hoc meum sigillo apposito manu propria subscribo, quod statim per castra, Provincias, & consueta loca transmittendum & publicandum commendo. Dat. Częstocoviæ 7. Novemb. Anno 1709.

UNIVERSALE REGIS

AUGUSTUS II. DEI Gratiâ Rex Poloniæ &c.

OMnibus & singulis &c. Et Nos & mundus universus palàm videt, realiter agnoscit, quòd quem DEus protegit, frustra ab hominibus impetitur, quòd Spiritus Omnipotentis magnam facit suæ ostensionis evidentiam, quòd quidquid fit aut factum, à DEO factum est istud. Nam vix dum extraditis innotescentiis nostris in finib⁹ Regni substitimus, & statim hostis ex nostris ad suas pulsus terras, in cordibus quoq; subditorum nostrorum non immutatum zelum invenientes, auribus & oculis excipimus tot in occursum obvios utriusq; ordinis Senatores, tam multos ex Equestri Ordine selectos cum fideli

deli

deli testimonio affectus ad latus nostrû comparentes, ex Tribunali Regni, ex universa Provincia Prussiæ, ex variis Palatinatibus, Terris & Districtibus Regni & M. D. L. ablegatos Nuntios, audivimus, quorum affectib⁹ non tantùm delectari, sed etiam gloriari convenit. Agnoscim⁹ autem & profitemur hunc esse effectum memorandæ in perpetuas æternitates Confœderationis Sendomiriensis, quæ latam ostentandæ virtutis nacta materiam tam constanter, tam prudenter nullis adversitatibus fracta ad stuporem universi pro fide sancta, honore nostro, juribus & libertate sua exemplo Prædecessorum suorum in æviternam secuturæ posteritatis memoriam perseveravit. Hinc non tantùm patet certitudo, quòd verè imperent, qui imperant volentibus, non tantùm spes sed & spei fiducia, quòd etiam secuturis temporibus in totius Regni & M. D. L. civibus status pristinus rerum in desiderium veniet. Nos autem quod concernit, palàm loquimur & profitemur esse, quod sumus, in hoc Ordines Reip. assecurando, quòd nihil magis desideremus quàm mite velut ante imperium, impensissimam pro bono publico curam, promptissimos in omne genus curarum, & defatigationum humeros, hæreditariam fortunam nunquam eam dividendo à fortuna Regni nobis à Deo commissi, vectigalem Reipubl. non minus oneri quàm honori sacratum ferre caput, pro scopo & meta unicè statuendo quietem Regni & pro præmio Reip. felicitatem, volentes in vim gratitudinis Regno & M. D. L. non frustra hanc spem de nobis conceptam esse, quòd potestas nostra ad singulorum auxilium, non ad perniciem universorû comparata est. Sic geremus Principatum, ut orbis universus videat, rem populi esse non nostram, ut quamprimum Rep: in tranquillum reductâ, recuperatâ publicâ fortunâ Dominiorum nostrorum palàm faciamus, & eâ unâ cum omnibus gaudeamus, ut hos à quibus amari nos sentimus, amemus, ut totum quidquid amisit fortunæ vel admisit infortunij Resp. ex integro reparare possimus. Ut deniq; ordinata sollicitudo secuturis temporibus pariat securitatem, nam reparare præterita, amãdare præsentia, præcavere futura infortunia ad omnes pertinet Reipub. Status. Cum nos (quo coram Deo & hominibus manifestamur) nihil aliud magis optamus, quàm demonstrare, quòd omnino velimus corda subditorum nostrorum naturali & innata nobis bonitate devinciendo, de nulla re magis quàm de gloria Regni esse solliciti, ut permaneat & duratura in Dominiis nostris revertatur felicitas. Ac proinde habentes pro justis & legitimis, quæ Reip. salutaria sunt, statuimus quamprimum non tantùm verba in aures immittere, sed aperto pectore præstando plura quàm pollicendo, omnibus congregatis Ordinibus Reip. id palàm facere. Magnum itaq; consilium in fundamento Confœderationis Sendomiriensis indicimus Varsaviæ pro die quarta Mensis Februarij Anno Dñi 1790 Ante quod Universale pro comitiolis Palatinatibus, Terris & Districtibus omnibus tam Regni quàm M. D. L. extradimus pro die 7ma Mensis Januarij ejusdem anni. Pro quibus ad declaratos jam antea deputatos per Comitia Lublinensia & Confœderationem Sendomiriensem, si fuerit necessitas aut voluntas, eligere poterunt (exceptis his, qui hosti nostro assistebant, ausiq; sunt & præsumpserunt manus elevare contra Mtem nostram, & contra exercitum Regni, & consilio juvare adversam partem) ut hi quod tempus monet, provideant, & quidquid pro bono publico, necessarium judicaverint, nomine Palatinatuum, terrarum & districtuum suorum in publico consilio proponant. Hoc maximè hisce nobilibus Nuntiis comendando, ut in unione ani-

A.C.1709

A.C.1709 morum id agant, quod omnino si salvam Remp. volumus, agendum est. Interea ut sancita Reipub. in comitiis Lublinensibus, consiliis & congressibus præteritis executioni mandentur, non tantùm laudabilem sed & necessariam cogitationem eamq; seriam, & reali effectui datam, quivis Patriæ amans nobiscum fateri cogitur, præcavendo ne in casses jam expertos rursus incidamus. Cum autem jam agnoverit Polonia, quid sit in partes, in dissidia, in opiniones scindi, Paterno affectu nostro cupimus, ut eadem omnium voluntas, idem ad conservationem universi studium, par in omnibus reperiatur propensio, omnis res anterior posteriori vel normam vel cautelam præministrat. Hæc ad notitiam omnium Palatinatuum, terrarum & districtuum tam Regni quàm M. D. L. (cui civitatem Slonimum pro congressu consignamus Brzestæ Litvaniæ Anno.. Mense.. die.. In ordine ad celeriorem Sancitorum executionem Lublinensium, intuitu erigendi exercitus, & fulciendæ confœderationis Sendomiriensis) volente DEo pro magno consilio Varsaviensi inter vota ponimus, ut cunctorum figatur cordi, quod ad omnes pertinet, in quo omnium & singulorum pendet felicitas. Universale hoc manu nostra subscriptum, sigilloq; Cancellariæ munitum pro omnium notitia in castris & locis ad id deputatis publicandum mandamus. Datum Thorunij die 8va Mensis Novemb. Regni Nostri XIII.

AD REMPUBLICAM HOLLANDIÆ PRO GUARRANTIA.

AUGUSTUS II DEI GRATIA REX POLONIÆ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, &c.

CElsis, Præpotentibus Dominis Generalibus Ordinibus Provinciarum Fœderati Belgii amicis nostris charissimis salutem, & omnis felicitatis augmentum. Celsi, Præpotentes Domini Amici Nostri Charissimi. Posteaquam ad vota populorum cum ingenti certatim accurrentium tam utriusq; Ordinis Senatorum, quàm ex Equestri Ordine obviorum plausu in visceribus Regnorum nostrorum comparuerimus, postquam junctis nostris viribus cum auxiliariis Serenissimi Magni Moschorum Ducis Colligati nostri copiis, & redeunte ad obedientiam Litvaniæ, firmiter, constanterq; in ea perseverante Polono cum Ducibus suis exercitu, hostis, qui hactenus periniquo jure, & summa cum injuria, quidquid liberet, pro licito judicavit, non tantùm ultra nihil tentare ausus est, sed etiam cum ultima, eaq; nobis multò inferiori manu Regno nostro cedere, & ex improviso in Pomeraniam citis passibus movere debuit. Hinc, cùm belli conjuncturæ nullum majus discrimen, quàm ex negligentia occasionum intervenientium pati solent, & Serenissimi Moschoviæ Czari arbitrio, & Generalium Ducum nostrorum suffragiis, militumq; ardentibus votis, nec non omnium constantibus impulsorum causis judicio res ad consilium delata, comprobataq; fuisset, ut scilicet non parcendo illis, qui nostra penè destruxerunt, id faceremus, quod facilè nostris faciendum superaret viribus, & non labescente vestigio, hosti non dubiâ, sed certâ spe summæ utilitatis insisteremus, ac per id maturè præveniremus, ne eâ præsumptione amplius uteretur, & ut sibi solus, quod hactenus fecit, plus quàm cæteris omnibus in posterum tribueret, authoritatis. Metus in futurum, ne ex illa parte invasio aliqua, vel impetitio fiat, & ex metu consilium, & omnium votorum summa erat, cùm nihil commodius visum fuisset, ut id ageretur, quod monebat communis Colligatorum nostrorum utilitas,

tilitas, & ut Generalem Kraſſau cum Suetico exercitu in Pomeraniam ingreſſum perſequeremur, ne Sueci nunc jam ſatis attriti, reaſſumptis, ſi id fieri poterit, viribus ampliùs nos ex illa parte aggredi audeant. Arduum nobis erat tot conſilia pro ſalute Reipub. & communi Colligatorum utilitate in contrariam ſententiam vertere; evicit tamen & pronior ſemper, quàm affectus movet in commoda, altæ colligationis inclinatio, & Regiæ noſtræ recordatio declarationis de non interturbanda Romani Imperij quiete, & nulli diſſidio danda occaſione, & ut per hanc noſtram ſeriam applicationem, & Celſidudines Vras, & omnes Earum Colligatos certiùs atq; certiùs ſemper de conſtanti, eaque firma, nec immutanda unquam amicitia convinceremus? Perſvaſimus proinde & Sereniſſimo Moſchorum Duci, & Regnorum Noſtrorum Exercitui, ut id, quod ſors obtulerat, & quod optimo idoneoq; tempore fieri poterat, agere differant, omnes in ea fiducia confirmantes, quòd Celſitudines Vræ cum omnibus magnæ Colligationis Capitibus (de quorum juſtitia omnia non ſperamus, ſed credimus) ad eum finē res diſponent, & omnimodam ſecuritatem, ſecuritatisq; Gvarrantiam dabunt, quòd ex Provinciis Sueticis nulla in Ditiones noſtras, & Sereniſſimorum colligatorum noſtrorum, in Polonia, Saxonia, Dania, & Magni Moſchoviæ Ducis Ditionibus, in quantum ſtatus illorum in proximo ſituati ſunt, timenda veniat irruptio, ex parte Sueticæ Pomeraniæ, neq; Sueci novum militem in Imperio conſcribere, neq; conſcripto exercitum ſuum in Provinciis ſuis augere permittentur, cùm ex antiquis fœderibus non liceat etiam Coronæ Sueticæ in Ditionibus ſuis, quæ in Imperio reperiuntur, plures milites fovere, ultra defenſionis neceſſitatem, & præſidia ſolita. Minimè ambigimus, quòd Celſitudines Vræ hanc pro commodis altæ colligationis, quam nunc cognitam facimus, applicationem noſtram gratè accipient, & quàm celeriùs poterit nobis, Regnoq; noſtro, Sereniſſimisq; Colligatis noſtris facient ſecuritatem, noſtramq; hac in parte in fiducia non deneganda evincent aſſecurationem; ſi verò id à Celſitudinibus veſtris ex alta Colligatione proviſum non fuerit, quæ ratio ſupererit, quæ nos, colligatosq; noſtros impedire deberet ab evellendo radice ejus potentiæ, quæ reddita indies formidabilior poſſet olim nocere nobis. Non domare hoſtem, cùm poſſis, eſt permittere, ut fortiorem ſe reddat. Si autem nos, Regnumq; noſtrum hunc æquitatis, & juſtitiæ (quod minimè credimus) habere non poſſemus gradum, in illo caſu nos, Regnumq; noſtrum, & Magnus Moſchoviæ Dux armis eam ſecuritatem quærere cogemur, quæ prompta. parata, militumq; noſtrorum alacritate fulta in ditionibus inimici quæri, & inveniri poterit. Quod, dum Celſitudinibus Vris deferimus, ne olim arguamur, non ſufficientem nos feciſſe præcautionem, nec Generalem Kraſſau ad incitas reduxiſſe, ſicuti nunc fieri poterat multò inferioribus illius viribus, & in miſerabili ſtatu exiſtentibus. Pluribus de hac re non agimus cum Celſitudinibus Vris, res enim ipſa pro nobis loquitur, quibus optimam à DEO valetudinem, omnemq; proſperitatē, ex animo precamur. Dabantur Thorunij die 9na Novembris.

A. C. 1709

CXXXII.

ALEXANDRO JOSEPHO ZAŁUSKI FRATRI SUO. ANDREAS &c.

Thorunió 10. Novembr.

SPerabam ego, & firmiter credebam, quòd cum Dno Epiſcopo Plocenſi, & Caſtellano Ravenſi fratribus, quos hic inveni, te quoq; videre deberem, unde magnum tecum, ſed fraternum diſſidium erit, quòd

A.C.1709 quòd in aliud tempus hoc iter distuleris. Multaq; prævideri non possunt, fortuitò meliùs cadunt. Scias quòd voluerim in Kwidzin, ubi omnes tres Monarchæ sperabantur, per interpositionem Regis Prussiæ ad osculum manûs Regiæ admitti, sed, cùm non tantùm non venerant, sed nec citò sperabantur, visum est mihi Thorunium invisere, ubi, cùm hospitium non invenissem, per viam facti in Collegio Societatis JESU, quanquam id non nimis gratum erat, constiti, ubi etiam Episcopus Cujaviensis residebat, Reddidi statim in crastino visitationem Dno Procancellario (& quis est, qui eo animo florentes amicos celebrat, ut nunquam labentes deserat) consilium capiens, quomodo Suæ Mti me inclinare deberem; qui in crastino me revisitando; dixit, mirari Suam Mtem (quasi fortuna obesse nulli contenta est semel) quòd Thorunii sim, cùm me ille Romæ esse credidisset; cùm scilicet satisfactionem pro læsionibus suis à me prætendat; cui ego, qui fortunæ nunquam nec dona curavi, nec damna; cùm rectè egi, neminem timui, ut manifesta palam res indicavit, statim cum omni resolutione respondi; etiam Romã me velle reverti. Sed post aliquot dies tandem sua Mtas me admisit, & cum sum̃o affectu recepit. Taceo hic multa impedimenta, quæ malevoli struebant; nullum est illustrius probitatis documentum, ac testimonium, quàm odio haberi ab eis, qui probitatem oderunt. Ita, qui invident, egent, illi quibus invidetur, rem habent. Benè suasit ille; unus tibi hic, dum propitius est Jupiter, tu istos minutos DEOS flocci feceris; sufficit admissum me fuisse; (si id ex invidia processerit, contemnendum, si ex offensione, miseratione dignum? si ex malitia? dimittendum.) & statim Ministerium meum exercuisse, fuerunt enim à Palatinatu Plocensi Ablegati, quibus ego nomine Regio respondi. Præsentavit me etiam sua Mtas Seren̄mo Czaro.

Fuit audientia Legati Tartarorum, cui denuntiavi primò apud me esse illum debere, quod & fecit, petiitq; ut cooperto capite Regi sese inclinaret; cùm particulare Privilegium ex eo prætenderet, quod sepulchrum Mahometæ invisisset, & in numero eorũ esset, qui apud illos Spirituales vocantur. Inventum à me medium, ut propter hanc causam non Portinarius, sed aliquis nobilis pileum ei detraheret; quod & factũ. Fuit Seren̄mus Czar in hac audientia incognitò præsens.

Scriptum à Mareschalco Confœderationis Sendomiriensis Comite Dönhoff ab omnibus nobis subscriptum; denuntiationem scilicet adventus Regii tibi communico. Nunc, ne quis erret, paucis in viam deducitur, & nemo timet, ne sint irrevocabilia Patriæ casu posteriora remedia, quàm mala, cùm vicus optimis quibusq; modis libertati provideatur.

Interim Seren: Czar ad videndum Regem Prussiæ per aquam movit, quem noster Serenis: aliquantulum conduxit. Eôdem manè venit D. Sapieha Capitaneus Bobruyscensis, nuper Generalis Supremus Exercitûs Litvaniæ, cui hoc Regimen absolutè ademptum est, qui æquiore animo tulit præcidi spem suam, quàm trahi, cum pactione privatorum Juri publico minimè derogari debeat; Ita fortunã citiùs reperies, quàm retineas, etiam oblivisci, quid habueris interdum, expedit quamvis contumeliam nec fortis potest, nec ingenuus pati, tamen pulchriùs duxit parere, quàm nolentibus imperare; Parendi necessitas caret culpâ.

De morte etiam Gregorij Oginski Gubernatoris Samogitiæ, cui hoc Supremum Regimen destinabatur, venit notitia. Itaq;, cùm Vilznioviecčius in detentione esset Kijoviæ, supremum Regimen cessit Dño Pociey, & Dñus Comes Dönhoff Ensifer Regni, ac Confœderationis Generalis

neralis Sendomiriensis Mareschalcus Campiductor factus est Litvaniæ, *A.C.* 1709
(beneficium dignis ubi Rex dat, obligat) & Dominus Sapieha afflictissimus abiit.

Paro interim expeditionem pro Concilio Magno, cujus tibi copiam adjungam.

Castellanatus Gedanensis post mortem Borowscij cessit Ensifero Prussiæ, & Starostia Grudzienensis Procancellario Regni.

Rediit etiam Michałowscius Româ ab ingressu Suæ Mtis missus, qui de magno gaudio Romæ ex reditu Regio nuntiavit.

Declaratio facta est consilij (deliberandum est diu, sed statuendum est semel) non pro tertia, uti ab initio in intentione erat, quandoquidē hac die Judam se suspendisse ajunt, sed pro 4. Febr. Varsaviæ; Comitiola autem, pro quibus adnecto Universales literas 7. Januarii declarata; ubi cuncti ex more vocantur, ut, quod nunc instat, agant.

Expeditione igitur, & pro hoc Consilio Magno, & ad Principes Colligatos, ut ingressum ex Pomerania Suecorum arceant, & audientiâ valedictoriâ legati Tartarici peractâ, abeo Thorunio, & domo plura confidentiùs scribam.

COPIA LITERARUM REGIARUM AD IMPERATOREM TURCARUM.

Serenißimo & Potentißimo Principi Domino... Imperatori Constantinopolitano, atq; in Asia, Africa, & Europa, Arabum, Syriaq;, Ægypti Dno Amico, & vicino Nostro auspicati Regiminis, ac bonæ, veraq; amicitiæ incrementa, felicitatem, & mutuam benevolentiam.

Serenißime & Potent: Princeps Amice, & Vicine Noster. &c.

POsteaqum ad vota fidelium Polonorum, liberi, & Electoris Populi auspice Supremo Numine, applaudente Senatu, & totâ Repub. effusâ in festiva gaudia, & sonoras exultationes reditum nostrum ad rehabendam possessionem Regni hujus postliminiò maturavimus, jamq; Thronus Noster, & Majestas Regia velut depulsâ tempestate clariùs resplendescit, quippe omnes suum Regem agnoscunt, ac pronâ animorum venerantur devotione, & quemadmodum Nos semel legitimè elegerunt, & proximè retroactis temporibus concordi, & unanimi consensu, ac demū solennibꝰ vinculis, & Sacramentis præstiti Jurisjurandi in Solio Regali firmârunt, & roborârunt, ita à Nobis regi & gubernari volunt, à Natura formato liberrimæ Gentis ingenio parere semper legitimo Regi, servire nunquam. Nihil itaq; priùs in animo habuimus, quàm de ea Nos Divina benignitate, ac totius Reip. celebri fide, zelo, & affectu Serenitatem V. sinè mora certiorem reddere, eidemq; hæc omnia per Generosum Bąkowski Secretarium Nostrum, & Præcursorem futuræ Ablegationis ex proximè incidenti Magno Consilio ad Fulgidam Portam ordinandæ communicare testificantes constantem Nostram bonæ voluntatis, & propensionis erga Seren: V, & Excelsum Imperium Ottomanicum firmitudinem tum offerentes Nos solidam ex parte Nostra

A.C. 1709 stra, & Reipub. amicitiam, juxta tabulas perpetuæ pacis non modò conservare, sed omni meliori modo augere & ampliare velle; Enimvero ita deniq; firma, & stabilia sunt terrarum orbis Imperia, si fœdera semel inita, & coram DEO rerum omnium Domino, per quem Reges regnant, sanctè jurata serventur, & salvâ ac inviolatâ fide manuteneantur. Quod, dum Nos re ipsâ comprobare, complere, & observare omni meliori modo desideramus, vicissim Nobis de Seren: V. promittimus, quòd reciprocæ sinceritatis, benevolentiæ, atq; mutuæ amicitiæ documenta Nobis & Reipub. sit datura; & exhibitura. De reliquo Seren: Vestram inter prosperrimos rerum successus bene ac diu sospitem vivere precamur. Dabantur Thorunij die.. Novemb. Anno à Nativitate DEI, & Salvatoris Nostri JESU Christi MDCCIX. Regni verò Nostri Anno XIII.

AUGUSTI II. REGIS AD VEZIRUM.

ETSI publicâ Europæ totius famâ felicem reditum Nostrum tot votis Inclytæ, & liberrimæ Gentis Polonæ expetitum pro rehabenda possessione Regalis constare Vestræ Illustritati minimè dubitamus, quò tamen intimiora amicitiæ Nostræ, & sinceræ benevolentiæ erga Excelsum Imperium Ottomanicum exhibeamus documenta, hoc ipsum per Generosum Bąkowski Secretarium Nostrum, & Præcursorem futuræ Ablegationis notificandum esse duximus, antequam ex futuro Magno Consilio proximè Varsaviæ congregando, & celebrando Ablegatus Nostro, & Reipubl. nomine ad Fulgidam Portam expedietur, pro firmandis, perpetuandisq; æternæ pacis incrementis; optimum enim Regnorum fundamentum existimamus esse sanctam & inviolatam fœderum, & bonæ vicinitatis conservationem, & observantiam, in quem finem, quantum Illustritas V. æquis suis, bonisq; studijs facere curabit, tum quidquid latori præsentium humanitatis, & facilitatis ad obtinendam suam expeditionem præstiterit, Nos certè tantundem luculentis Regiæ benevolentiæ Nostræ documentis semper redhibituri sumus, qui etiamnum Illustritati V. prosperos rerum eventus cum bona valetudine exoptamus. Datum Thorunio &c. ut suprà

CXXXIII.

An: 1710 IDEM ALEXANDRO JOSEPHO ZALUSKI PALATINO RAVENSI 24 Januarij.

BEnè facis, quòd in spe prompti adventûs Regij illas in oras ibi Mtem suam, & nos expectabis. Ego ultimis Januarij si DEO placuerit Varsaviæ me reddam.

Communico tibi communem totius Varmiæ dolorem, ob mortem non inopinatam quidem, sed diu prævisam, sed tamen maximè hoc afflicto tempore præmaturam Laurentij Nycz Decani Varmien. apoplexia tacti Frauenburgi ad Cathedram, qui statim & sepultus est in Cathedrali

drali Ecclesia. Compati ita Provinciæ non possum, uti doleo. Credebatur, & esse debebat ditior, quàm inventus est, quia forte ut præsumitur, in vita disposuit. Rationes tamen, & publicæ, & privatæ meæ sine dubio patientur. In locum ejus constitui (iniquum æstimans meritis præmia sua denegare, sive differre) Dñum Simonis Archi-presbyterum Wormbdittensem, virum activum, quamvis sanitate debilem idq; pro Commissario in cotributionibus publicis; nam Weidner Archi-presbyter Heilsbergen: privatas res meas agit, nec multum etiam nunc agendum est, cùm post Suecos Saxones dominantur, qui triginta millia Talerorum prætendunt, ultra alimentationem, quamvis hoc anno messis non respondit arantis labori. A.C. 1710

Regiomonti pestis grassatur, & ex Patribus Societatis jam duo mortui, in quorum locum alios constituo; in principio Xbris jam mille hominum mortui erant.

Habui multa Scripta; universale scilicet Primatis, literas Regias abitum suum in Saxoniam denuntiantes, & alia, quæ tibi per otium legenda comunico; omniũ intererat illud scire, quia in rem omnium erat.

Ordinaveram quædam Varsaviam, mihi necessaria portanda, sed à Saxonibus prohibeor. Et hæc est consolatio mea, cui reniti non potes, molliter obsequere. Ita illis subest non pauca velle, quòd multa possint, Irata potentia tantò placatur æquiùs, quantò reputat honestiùs, nocere, cùm possit, velle.

Habui etiam id quod mihi significas, de renovata Varsaviæ peste, & de mortuo Ephebo apud Generalem Rhen tempore prandii, de perterritis ejus hospitibus; nec ego in minori terrore sum, nam in loco parùm distanti Heilsbergâ unus homo, nescio, unde veniens, ex improviso mortuus est, & timeo, ne mali fons hic sit.

Nescio an audivisti de morte Principis Theophilæ Lubomirska supremæ Regni Mareschalcæ, quæ Olomucij dicitur diem suum obiisse.

Negotium cum Gedano per Commissionem judicari, an componi debet? fortè magis succurretur illis, qui certant de damno vitando, quàm, qui de lucro captando. Commissio autem expedita est, in personas Dñi Episcopi Cujaviensis, Thesaurarij Regni, & Dñi Supremi Mareschalci Exercitûs Saxonici Ogilvi. Meliùs est prorsus non facere, quàm non ritè facere. Timeo, ne verborum minutiis rerum pondera frangantur, nam ego credo, quòd non sit respiciendum, quid fit sed quid fieri debeat.

Mitto tibi literas ad Primatem, quas, ut expedias, rogo, suadeo Celsitudini suæ, precorq; ut Varsaviam maturè veniat, ad res disponendas, antequam sua Mtas redeat, occurrendo, & impediendo illos, qui undiq; criminandorum Patriæ apud plebem occasiones quærunt, media restituendæ libertatis investigando, cùm gratissima est omnibus temporib⁹ futuri temporis expectatio. Qualia principia erunt, talia quæ consequentur: Possumus multa in antecessum facere, omnia, quæ Reip. salutaria erunt, eadem justa, atq; legitima habebunt, dum convenient Status; nam, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, cogitare debent sedulò, an quod aggrediuntur, Reipub. utile, DEO gratum, gentibus gloriosum, & effectu facile, vel certè arduum non sit. Ego verò juxta parat⁹, vel candidè dicere, quod scio, vel patienter discere, & audire, quod ignoro. Scripsi idem etiam Dno Episcopo Cujaviensi, & Generali exercituũ Supremo insinuo. Necessitas enim mihi videtur summa in vim præparamenti essentiales materias in hoc consilio tractandi, digerendi. &c.

Resselii iterùm pestis grassari cœpit; Nepotes meos, & Nepotissas; filios

A.C. 1710 filios tuos Gutstadii penes Collegiatã; filias autem in Elditt apud D. Hattinska relinquere determinavi; Interim, dũ Varsaviæ manere obligabor.

Iter meum cras Varsaviam destinavi, expeditis illis omnibus, quæcunq; hinc expedienda sunt. Per Guttstadium & Allensteinium ibo; fortè filium tuum Martinum Varsaviam accipiam; non otiabitur; aliquis enim ex meis Capellanis supplebit pro Inspectore. Circa 30mam amplectar te Varsaviæ, uti nunc per literas facio &c.

GVARRANTIA PRINCIPUM CONFOEDERATORUM IN FAVOREM REGUM POLONIÆ ET DANIÆ, ET CZARI MOSCHOVIÆ.

QUum Sacræ Cæsareæ Majestati, S. R. Mti Reginæ Magnæ Britanniæ, & Celsis & Præpotentibus Dominis Ordinibus Generalibus uniti Belgij maximè semper cordi fuerit, & etiamnum sit, ut quies, & tranquillitas in Imperio conservetur, & ideo communicatis cum quibusdam fœderatorum suorum consiliis ab aliquo jam tempore ad conservandam eandem quietem, & tranquillitatem Principes in Septemtrione inter se belligerantes sedulò. & seriò exhortati sint, atq; officia sua interposuerint, ne occasione belli, quod in oris Septemtrionalibus geritur, turbaretur, vel quidquam agatur sive revocando copias, sive alio quocunq; modo, quod rationibus & commodis Fœderatorum contra Galliam belligerantium noxium sit, præjudicium afferre queat. Quumq; S. Czarea Mtas ejusq; Fœderati Poloniæ, & Daniæ Reges mox nequaquam resistentes declaraverint firmam sibi stare sententiam nihil quidquam facere, quod ad turbandam tranquillitatem in Imperio ansam præbere possit & ex quo res fœderatorum bello Gallico implicatorum, sive revocando copias, aut alio quocunq; modo detrimentum vel præjudicium patiatur. Et cùm simul etiam postulaverint, ut securæ reddantur copiæ Regis Sueciæ, quæ jam in Pomerania sunt, in Poloniam non redituras, nec actus ullos hostiles in Terris Imperii commissuras; idcirco etiam illorum Ministri sæpius instanter flagitârunt, ut altè memorati fœderis illos hac de re certos, & securos reddere velint, quorum petitiones S. R. Mtas Borussiæ officiis suis suffulsit. Quum etiam post communicata hæc desideria cum Regimine pro administratione Regni Sueciæ in absentia Regis constituto Regiæ Suæ Mtis Sueciæ Ablegatus extraordinarius de Palmquist acceptis hac de re illius mandatis declaraverint per Sueciam minimè statutum, quò minus constans neutralitas in Imperio servetur, eumq; in finem separatum fore nomine Sueciæ spondere, copias Sueticas, quæ in Imperio sunt, ibidem, uti etiam nec in Polonia, nec in Ducatu Sleswicensi, nec in Juslandia, aliquid hostile tentaturas, hac tamen sub conditione Sueciã securam redditum iri, copias Regis Daniæ, quæ sunt ex hac parte Maris Balthici, vel quæ sunt in Juslandia, in Ducatu Schleswicensi in terris Imperij ad hanc coronam spectantibus, & quæ fœderatis militant, nec intra, nec extra limites imperij aliquid quoq; hostile tentaturas. Quumque communicata postmodum Regis Daniæ conditione, sub qua Regnum Sueciæ neutralitati in imperio adstipulatur supra nominati fœderati quoq; ad conservandam in imperio tranquillitatem & neutralitatem proposuerint, ut ab una parte Rex Daniæ spondeat, & consensum præbeat copias suas in Juslandia, in Ducatu Schleswicensi, & in imperio degentes nihil hostile contra ullum, quisquis ille fuerit, nec intra, nec extra limites imperii toto Ducatu Schleswicensi, & Juslandia unà cum comprehen-

sis

fis tentaturas, vel facturas esse; utq; pari modo ab altera parte Regimē A.C. 1710
in Suecia constitutum vicissim spondeat, & consensum præbeat copias Regis Sueciæ in Pomerania, & aliis imperii terris, & Provinciis existentes in Poloniam non redituras, nec quidquam hostile contra ullum, quisquis ille fuerit, nec intra, nec extra limites imperii, toto Ducatu Schlesvicensi & Juslandia, unà cum comprehensis tentaturas, vel facturas esse; additâ quoque ulteriori declaratione à supra memoratis fœderatis se propensos, & paratos fore alias copias partis utriusque ad usum suum conducere, & de iis quantociùs transigere; super quibus cùm hic degens de Stolcen Regis Daniæ Secretarius renovatis modò dictæ S. R. Mtis obtestationibus nullum se vel revocatione copiarum, vel alio modo fœderatis incommodum, vel præjudicium allaturam, prætereà nomine ejusdem Sacræ R. Mtis declaraverit illam, ut documento ostendat, quàm prono erga fœderatos feratur affectu, utq; ad illorum petita respondeat, consensum præbere, si ex parte Sueciæ positivè affirmetur, copias ejusdem nunc in Pomerania degentes sub ductu Krassavij aliasque omnes in Provinciis Sueciæ in imperio sitis existentes nihil hostile contra Ditiones Regis Daniæ, nullas ex Ducatibus Holsatiæ, Schleswici vel ex Juslandia copias avocaturam, nec trans mare Balthicū transportaturam, quin & copias à Czarea sua Mte auxilio mittendas per Germaniam ullasve imperii ditiones vel terras minimè transituras; in his omnibus confidens absque ulteriori mora fœderatos sponsionem sive Guarrantiam suam pro stabilienda in imperio, Ducatu Schlesvicensi & Juslandia neutralitate interposituros esse.

Itaque infrascripti Plenipotentiarii, & Deputati Sacræ Cæsareæ Mtis, S. R. Mtis, Magnæ Britanniæ, & Dominorum Ordinum Generalium Uniti Belgii ritè perpensis Czareæ suæ Mtis, Regumque Poloniæ, & Daniæ & Borussiæ iteratò expositis desideriis pro tuenda, & sponsione sive Guarrantia confirmanda neutralitate intra limites imperii acceptisque super his ab Imperatore, Regina, Ordinibusq; Generalibus mandatis, illorum vi tenore præsentium notum, testatumq; faciunt, nomine S. Cæsareæ Mtis, S. R. Mtis Magnæ Britanniæ, & Dominorum Ordinum Generalium uniti Belgij, se grato, atq; libenti animo accipere supra memoratorum Principum in Septemtrione belligerantium mentis, & voluntatis declarationem pro conservanda in imperio tranquillitate, & quiete, & illæsa neutralitate tam in omnibus Imperii Provinciis, & Ditionibus, quàm in toto Ducatu Schlesvicensi, & Juslandia promittentes S. Cæsaream Mtem, Regiam suam Mtem Magnæ Britanniæ, & Dominos Ordines Generales conjunctim allaboraturos, ne ullo modo neutralitas in terris imperii infringatur, sed ut ab utraq; partium ritè servetur, eumq; in finem operam daturos, ne copiæ Regis Sueciæ in Pomerania, alijsq; imperii Ditionibus degentes in Poloniam redeant, nec actus ullos hostiles contra ullum, quisquis ille fuerit, nec intra, nec extra limites imperii toto Ducatu Schlesvicensi, & Juslandia aliisq; in illo comprehensis comittant, & ne pari quoq; modo copiæ Regis Daniæ in Juslandia, Ducatu Schlesvicensi, & Ditionibus imperii degentes, actus ullos hostiles contra ullum, quisquis ille fuerit intra vel extra limites imperii, Ducatu Schlesvicensi in illo comprehenso comittant. Quemadmodum etiam ne copiæ Czareæ suæ Mtis Regi Daniæ in auxilium forsan mittendæ per terras imperii transeant, verùm ut omnes & singulæ imperii Ditiones respectu partium in Septentrione belligerantium ab omni transitu copiarum im̄unes maneant, & perfectâ neutrali-

A.C.1710 tate gaudeant. Præterea infrascripti nomine ut supra declarant S. Cæsareæ Mti, S. R. Mti Magnæ Britanniæ, & Dñis Generalibus Ordinib⁹, statutum esse eo, quo dictum est, modo, quietem & tranquillitatem in imperio tueri. Et quamvis post declarationes supra memoratas minimè expectandum sit, neutram belligerantium partem illam infringere, vel quidquam, quod illi contrarium sit, facere velle, si tamen præter omnẽ spem, & expectationem quisquam neutralitatem observaverit, & factæ violationis refectionem petierit, conjungent, quo casu si opus fuerit, communibus viribus ad conservandam neutralitatem eo, quo dictum est, modo utentur.

Ut autem hæc declaratio promptiorem effectum sortiri possit, S. Cæsarea Mtas operam dabit, ut imperium huic declarationi quantociùs accedat, sicut & Regina Magnæ Britanniæ, & Dñi Ordines Generales imperium ad hoc invitabunt.

Principes pariter & status, quibus conservatio neutralitatis, & quietis in imperio cordi est, ad corroborandam accessione suâ hanc declarationem, quæ partibus, quarum interest hinc inde loco Guarrantiæ erit, invitabuntur. Præsentis declarationis exemplaria dabuntur Ministris S. Czareæ Mtis, & Regiarum Mtum Poloniæ, & Daniæ ab una, & S. R. Mtis Sueciæ ab altera parte; requiruntúrq;, ut officia sua adhibeant; quo Czarea & Regiæ Mtes supradictæ declarationem hanc gratam habere, nec quidquam, quod illi contratrium sit, facere velint.

Actum & signatum Hagæ Comitum die 31 Martij.

DECLARATIO A MINISTRIS CZAREÆ Mtis FACIENDA Imperatori, Angliæ, Hollandiæ, universisq; Statibus Imperij.

Quandoquidẽ universo mundo constat de periculosa intentione Regis Sueciæ præsenti bello Czareæ Mti nocendi, & omnes machinationes ad inferendam injuriam Regiæ Poloniarum Mti palàm factæ sunt, quamq; præjudiciosis conatibus ruinam Regni Daniæ quæsiverit, ac contra insolentes ejusmodi Sueticos ausus præfatæ tres potentiæ offensivum, & defensivum fædus Colligatis contra Galliam sinistram aliquam faciat impressionem. Ideo Czarea Mtas suo, Regumq; Poloniæ, ac Daniæ nomine universis Serenissimis Colligatis declarandum duxit, quòd, quamvis fortunam armorum suorum cum extremis viribus tentare, ac Regem Sueciæ eodem modo, quo ipse eos tractare intendit, persequi possent, tamen eorum finis & scopus dicti fœderis eò non tendit, ut Regnum Sueciæ totaliter evertatur, sed tantùm ut ad justos terminos redigatur; Ad obtinendam vicinis pacem & securitatem, & ad impediendum, ne imposterum à Suecis, ut antea factum, ad eorum placitum inquietentur. Neq; eò collimat præfatarum trium potentiarum fœdus, ut Imperium Romanum turbetur, neq; ut Colligatis contra Galliam ad prosequendum bellum obex ponatur, sed ad hunc finem convenerunt, ne Sueticas in Imperio Ditiones aggrediantur, neq; Regis Poloniæ, & Daniæ milites suos in servitio præfatorum Colligatorum existentes ante terminum præfixum vigore Tractatûs revocent, siquidem in aperto est, quòd hoc offensivo & defensivo fœdere Colligatis neq; in particulari, neq; in genere præjudicavit, vice versâ confidunt Czarea, Regiæq; Mtes Poloniæ & Daniæ universis Colligatis, ac Romani Imperij Statibus, quòd non tantùm huic bello contra Sueciam se non immiscebunt, nec contravenient, imò Regi Sueciæ neq; directè, assistent; Et, quoniam Czarea ac Regia Poloniarum Mtas concluserunt elapsũ è Polonia Generalem Krassau cum Suetico exercitu in Pomeraniam non persequi, quamvis secundùm Jura Gentium eis licuisset, præsertim cùm præfatus Ge-

ne-

neralis irreparabile damnum spoliando, & deprædando Poloniæ intulerit, ad demonstrandum, quòd verbo stare velint, de non interturbanda Romani Imperij quiete; ideo sperat tam Czarea, quàm Regiæ Poloniæ, & Daniæ Mtes, quòd Colligati, in specie autem Cæsarea Mtas cum cæteris magnæ Colligationis capitibus, nec non Status Imperij ad eum finem res suas disponent, quòd ex Provincijs Sueticis nulla præfatis tribus potentiis ingruet irruptio in eorum Ditiones, neq; dicti Sueci novum militem in Imperio conscribent, neq; acquisito in Imperio milite in suis Provincijs exercitum augebunt, cùm Coronæ Sueciæ non sit licitum in Ditionibus suis, quæ in Imperio reperiuntur plures milites fovere ultra defensionem suam, & præsidia necessaria. Neq; dubitant præfatæ, Czarea, Regiæq; Mtes de constanti amicitia Colligatorum, quòd Guarrantiam suam interponent ad stabiliendam in supradictis securitatem. Cùm enim digna, & justa petant, vicissim declaratum esse volunt, quòd, casu quo à supradictis Colligatis; desiderijs eorum, quoad justè, & legitimè requisitam securitatem non annueretur, neq; Guarrantia ab ijs susciperetur, imò Suecis qualicunq; modo suppetiæ darentur, ac augendi militis in Regno facultas concederetur, nec nõ permitteretur Sueco militi provincias supradictarũ Mtũ invadere, aut in Poloniã reverti tũ eis nõ debere vicio verti, si pariter promissis suis non tenebuntur, quinimò hostẽ suũ, ubicunq; fuerit, insequerentur, ac, antequam vires sumat, debellare conabuntur, non parcendo etiam quibuscunq; ejus Ditionibus, præcaventes quòd ab omnibus damnis immunes erunt.

COPIA LITERARUM EPISCOPI PRINCIPIS VARMIENSIS AD NUNTIUM APOSTOLICUM. Gutstadij 16 Julij.

Excellentissime Illustrissime, ac Reverendissime Domine &c.

BEnignissimæ Excell: Vræ de data 4 Julij literæ in memoriam reducunt nihil flectenti, nihil fluctuanti mihi id, quod facere non tantùm ut Judex, sed ut Episcopus operi meo intentus teneor; Sortitus sortem Ministerij Cancellariæ Regni do semper operam, ne quid sit, quod in me quisquam reprehendat. Et mentem zelo Religionis Apostolicæ Sedi mancipatam semel, cælo Judice, veritate teste nunquam emancipavi. Prodesse Sanctæ Fidei, si non valui aliquando, certè semper æquè vitæ, ac laboris parcus volui. In negotio hoc Gedanensi, quod Excell. Vra pro summo suo in Religionem fervore tam zelosè insinuare dignatur, curam fidei non inter ultima, quod est veræ pietatis officium, mihi esse monstrâssem, si illud negotium ad judicium consilio ultimo destinatum pervenisset. Viriliter certè egissem, & Excell. V. vidisset impigrum (quodcunq; enim facio, ex animo operor) nisi Commissio hæc ex rationibus in tempus fortè favorabilius dilata fuisset. Unde & ego in Diœcesim meam (quæ his infelicissimis pestis, & belli temporibus maximè assistentiâ meâ ad conservandas pusilli gregis reliquias eget) abivi, & in illa moror, ubi ulteriora mandata Excell. Vræ cum desiderio exequendi eadẽ opperior, & sacras manus reverenter exosculor.

EXCERPTũ EX LITERIS AMICI CONFIDENTIS Vilnâ 24 Apr.

APud nos est videre miseriam, qualis nec in historiis legitur, nec in seniorum memoria est. Aura apud nos saluberrima, pestis nulla, contagio nulla prorsus, mortes tamen innumerabiles ob famem inauditam. Stupebis ad ea, quæ ex vero scribo, quotidie oculatus testis, & certâ notitiâ. Tonna siliginis florenis 60. In Volhyniam hînc currus expediuntur pro coemendo frumento. Rustici à milite omnibus exuti, millia palabundi, angustiati, egentes cum uxoribus & liberis Vilnã confluunt pro stipe emendicanda, quibus alendis vix provincia sufficeret.

Lues Vilnæ ex fame.

A.C. 1710 ret. Hi populi sicut aquæ multæ inundârunt; cadunt sicut muscæ, quotidie omnes plateæ plenæ cadaveribus mortuorum. Nemo afficitur, cives, familiæ, & quibus panis non deest, sani sunt, nihil curant, siccis oculis transeunt, suis intendunt. Mense Julio anni elapsi quidam tertij Ordinis Eremitarum S. Francisci cum socio, suscepit curam sepeliendorum (qui etiam pro hoc charitatis obsequio obtinuit Hospitale ad arcem, ac duas domos, jamq; crucem affixit) hic hactenus colligit quotidie cadavera per plateas, (habet enim duos carros & famulos vespillones) & plenos currus quotidie evehit, ad unam foveam 70 ad aliã 60 &c. Sepelit illos extra civitatem in variis montibus. Jamq; à Julio usq; ad Sabbathum Dominicæ Passionis inclusivè sepultorum annotata habet in charta 22862. Nunc intra tres hebdomodas multi centeni accesserunt, quorum numerum nondum rescivi. Hac nocte præcedente triginta aliquot ejusmodi mendicabulorum (jacent enim in omnibus plateis ante domos, claustra ac templa) inventa sunt hodie manè extincta; ducuntur carris ad foveam, sicut ligna, prout inveniuntur. Socius hujus Patris ex alto ponte cecidit, & collum fregit, nunc solus operatur. Ante hebdomadam dum eveheret cadavera 10 in grandi curru, milites exotici equos ei rapuerunt ab ipso curru. Civium charitas alios illi restituit, pergit in opere sancto. Inter hæc omnia tanta adhuc est ejusmodi plebis multitudo spirantium & langventium. Ad portas singulas trium domiciliorum Patrum Soc: JEsu plures quam 400 quotidie cibantur, datur particula panis & cochlear alicujus oleris, idem fit apud quosdam alios Religiosos, sed quid hæc inter tantos? audias statum Jerosolymæ. Dum equus extinctus effertur, aut alicubi cadit, turmatim accurrunt, & contentiosè scindunt assaturas, ac devorant; præterquam quòd hæc certò scirem; multi ij ipsi qui id fecerunt in Quadragesima mihi fassi sunt. Cati, canes habentur in deliciis sicubi arripi possunt. Aliqui excurrunt ad pagos, & accendunt horrea, ubi pecora asservantur, & postea ustulata devorant. Aliqui post Vilnam ejusmodi Rustici mactarunt Dños, & substantiam pro esca sibi diviserunt, ac vagi dispersi sunt. Septem milliaribus post Vilnã maritus cum uxore mactarunt filium primò minimum, deinde secundum annorum prope septẽ, coxerunt, devorarunt. Aliqui mortuorum hominum cadavera in escam sibi sumpserunt. Hæc non solùm circa Vilnam, sed etiam Düneburgo, Novogrodeco & aliunde similia & eadẽ huc perscribuntur. In viis, in sylvis, plurima reperiuntur cadavera fame enectorum, quæ jacent insepulta, luporum præda. In pagis plurimis domus sunt impletæ cadaveribus humanis, solitudo, nemo sepelit, putrescunt super terram. Reperti etiam caupones, qui divertentes ad se hospites mactarunt, carnes sale conspersas in tonnis asservarunt. Rustici quorundam nobilium cum aliquid venale ad civitatẽ ferunt, relictis equis aut bobus extra civitatẽ, ne rapiantur à milite exotico, ipsi currũ trahunt ad forũ. Hic status hujus Provinciæ.

AMICO CONFIDENTI 25 Decembris.

QUod orbis novit universus, ab amica exaratum manu oculo perlege benevolo. Affligens afflixit Dnus plurium annorum decursu Poloniam, bello, fame & peste. Bello, quando discordantibus civium animis pars Regis AUGUSTI, pars STANISLAI partes secuti, exteros milites, Moschos, Suecos & Saxones in viscera Patriæ induxerũt. Stupebit posteritas tot annis Poloniam ejusmodi alumnis sustentandis suffecisse, vel maximè recolens per universum Regnum & M.D. Lit. igne sævitum à Suecis, nobilissimas arces subrutas, domos cum supellectili, horrea

horrea cum frumento, quandoq; cum pecoribus (dum omnibus abigendis exercitus non sufficeret) hortos cum arboribus incineratos. Edax hoc elementum per 30 alibi milliaria vix casam reliquit intactam, ut vel in partes Sueticas pertraheret, quos amor coronato capiti conjunxerat, vel in cineribus thesauros quærerent pro exactionibus persolvendis, quibus res angusta domi. Successit altera plaga, fames, ut ex prioribus meis collegisti. Ortum illa habuit ex eo, quia gens ascendit in terram, quæ messuit quod non sevit, & quod semini DEus non benedixerit, omnis enim siligo in cassum in terram jacta, 30 modii seminati alibi nec unum reddidêre. Adjuvit calamitatem hanc intensissimum gelu anno 1709. in Januario & Februario, quo non solùm arbores passim in hortis & campis, sed etiam aves in äere, & animalia in stabulis & sylvis copiosè emortuæ. Nec solùm frigore ast contagiosa etiam lue pluribus in locis pecora sunt absumpta. Supervenit tandem & tertia plaga, pestis, quæ dominata prius in Regno evacuavit Cracoviam, Leopolim, Posnaniam, Calissium, Varsaviam & plurimas alias civitates ac pagos, transiit in Prussiam, anno 1709. Thorunii mense Septembrri initium sumpsit, spatio quatuor mensium supra 4000 hominum, inter quos ultra centum cives, absumpsit. Recruduit ibidem anno 1710. in Junio & Julio. Magis sæviit Gedani, ubi mortuorum catalogus in una connotatione extendebatur ad 25000, volunt alii durante hac calamitate è viris cessisse 48000. Nec Regiomonti benigniorem se Mors exhibuit, aut Tilsæ aliisq; civitatibus Pruthenicis, ut in pluribus locis non fuerint homines, qui frumenta demeterent, debuerintq; coloniæ aliunde duci, pecora sine Dñis passim per campos vagabunda efferescebant. Nec Varmiæ parsum, in qua contagione mortuorum numerantur 12000, maximè luit Brunsberga, Meelsaccum, Fraunburgum, Allensteinium, Heilsberga, Resselium & Bisburgum. Vormditum, Guttstadium, Seeburgum, Vartenburgum, Bisteinium præservata. Exhausta nuper fame Litvania, modò peste pene evacuata est. In sola Vilna hoc anno à medio Julio mortuorum (de quibus scitur & connotati sunt) Christianorum ultra triginta millia, Judæorum tria millia octingenti aliquot. Præterea totam Litvaniam inundavit hæc contagio, vix pagus ubi non grassata & etiamnum serpit. In tota Samogitia cum Religiosis tantùm 17 remanserunt Sacerdotes. Ex Canonicis Vorniensibus unus mansit superstes. Collegia PP. Societatis Crosense, Possaviense, Caunense, Residentia Mittaviensis &c. pene evacuata. Tam in Regno quàm magno Ducatu Litvaniæ plurimi in obsequio peste infectorum ceciderunt victimæ charitatis, super quo cum Nuntius Apostolicus in Regno Poloniæ scripsisset ad Sanctissimum, hic sibi à Patre Generali ejusdem Societatis exhiberi voluit nomina in hoc charitatis obsequio defunctorum, moxq; instituta Congregatio Cardinalium in ordine ad Canonizationem B. Stanislai Kostka, nec non aliorum ejusdem ordinis.

A.C. 1710

Gelu

Observata tempore pestis

In hac contagione observatum egentes maximè infectos & consumptos fuisse, prægnantes rarò feliciter enixas; lactentes sæpe ad ubera mortuarum matrum illæsos permansisse, raras aves in äere comparuisse, tempore siccitatis fere quavis nocte visas coruscationes absq; tonitru & pluvia, quod quibusdam videtur esse signum futuræ pestilentiæ, mense Septembri anno 1708. extraordinarium fuisse calorem, ita ut secunda vice rosæ germinaverint.

COPIA

A.C. 1711 COPIA EPISTOLÆ PERILLUSTRIS & Adm̄ Rndi D. ROGALLI Guttadiensis Canonici, Secretarij S. R. Mtis Sigilli majoris Regni ad Magnificū D. Kolinski Notarium Decretorum in Curia Regni. Guttstadiô 1. Maji Anno 1711.

Authoris morbus, & circumstantia mortis.

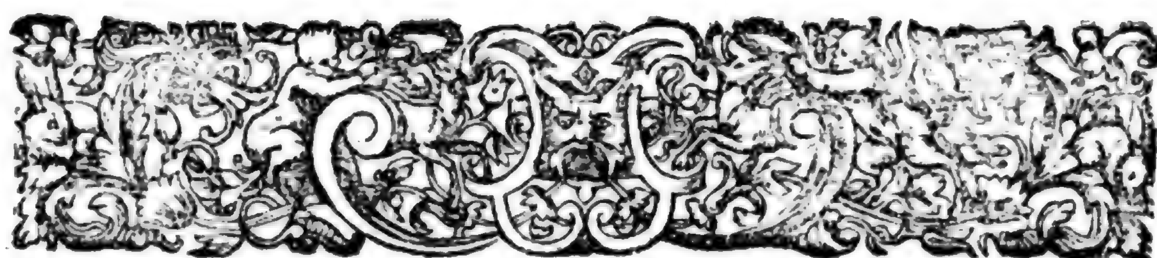
AMOENUS Majus alijs in flores, in tristes nobis reviruit cupressos, quos eò acerbiori dolore, quo lætiori tempore, penè oppressit; Dum flos ille Præsulum Antistes, & Princeps Noster VARMIENSIS Mortis falce succisus occubuit. Prima hujus Mensis, ultima fuit illi dies, in ipsa aurora solis, inter secundam & tertiam horam fatalem adferens occasum, quem quia & tibi dolendum non ignoro, in commune utrinq; doloris levamen circumstantias morbi & mortis, nulli satis luendæ, accipe ejus viri qui ut vivens memoriam meruit sæculorum, ita moriens in memoria saltem nostra vivat. Causa præcipitis fati, si naturæ arcana scrutari licet, videtur fuisse Quadragesima solito strictiùs in viliorum esu ciborum traducta, & in continuis hujus Collegiatæ variarum devotionum exercitijs utcunq; finita, potissimum Hebdomada S. inter cujus ferias omnibus Ecclesiæ solitis ceremonijs ipse in persona licet jam satis ægra fatiscens valetudine, ritè exactis, dolorem fluxumq; oculorum ipso Parasceves die, quasi condolens & passo illacrymans Salvatori, contraxit, quo tamen, ceu nullo periculo, spreto, illo & sequenti Sabbatho S, à pastoralis pietatis non destitit proposito, donec non sine magna omnium ædificatione, tam longas illo die circa fontem &c: finivisset ritus, brevi & vitam finiturus. Dominicâ Paschatis ingravescente malo in privato oratorio hostiam DEo litare coactus non sine infausto multorum omine, malè præsagientium, ne & ipse Paschalis victima avitus hic Agnus brevi pòst morti cadat in holocaustum. Fefellit (ac utinam fefellisset) spes tantisper omen, ac in melius commutavit, cùm ille non tam solutus ægritudine, quàm occulta vi morbi in insidijs latente perfectè se solutum credens exactis Guttstadij Festis Paschalibus profectus est Brunsbergam, ubi post collatos aliquot Pontificij & Diœcesani Seminarij Alumnis minores Ordines, Frauenburgum ad Ecclesiam Cathedralem negotia quædam absoluturus, an veriùs præsago quodam naturæ instinctu, ultimum vale Sponsæ suæ dicturus, excurrit, extraordinariè omnibus visus est lætus & vegetus. Sed ut in mari nimia malacia Nautis, ita mortalibus nimia lætitia semper suspecta sit necesse. Regiomontum inde potiorem substantiæ suæ, partem securitatis gratiâ ibi depositam dispositurus, quasi præscius futuri, ivit. Et certè non sine interno quodam animi præsagio, toto hoc elapso anno, omnia in eum finem agebat dicebatq; ac eo modo, quasi certò sequentem non esset superviсturus, quod eventus monstravit, hinc & testamentum non sine reflexione ad singulas circumstantias confectū paratumq; habuit, in quo præter dispositionem substantiæ, piaq; legata omnem pompam funeris severissimè inhibuit, simplici absque ulla vestitura tumba contentus, etiam epitaphium præsentem exprimens annum reliquit hoc acrostycho. *Hic jacet Andreas Episcopus*, tandem: ConCULCate peCCatoreM zaLUskI, aC pro eo orate. Regiomonti primâ adventûs sui nocte stomachi viscerumq; insperatus dolor eum incessit, qui tandem in tumorem quendam dextri colli degeneravit, utcunq; tamen sensim remisso malo, Missam in illa celebravit Ecclesia, iterq; demum 3tia die Guttstadium ad suam pro tunc residentiam arripuit. At vix attigit locum, latens leniterq; hactenus serpens malum jam notabiliter invalescere, viresq; exerere cœpit, cui imparem resistendo naturam sentiens Regiomonto familiarem olim sibi Medico-chirurgum Saint Blancart Gallum sæpius aliàs felicem ejus manum expertus advocari curavit, qui accurrens 27 Aprilis, continua observata febri auctoq; præter solitum tumore, à corrupto hunc provenire sangvine, aut diffusa bile suspicatus, venâ secuit, applicuitq; remedia quæ ex peritia artis congrua judicavit, non tamen sine metu, quod prodroma quædam lethargi signa observâsset. Die 29 ejusdē supervenit Rdmus D. Rostkowski Suffraganeus Luceoriensis ab infirmo expetitus & expectatus, cum quo & aliis præsentibus jucunda miscebat colloquia ita vivaciter, ut omnes in meliorem de se erigeret spem; nihilominus D. Suffraganeus pro antiqua erga eum confidentia, insinuavit ipsi dispositionem animæ & substantiæ, qui æquo id animo ferens respondit: substantiam jam esse dispositam per Testamentum & codicillos; quo ad animam verò jam quidem à longo tempore se ad mortem disposuisse nunquam tamen sufficientem posse fieri pro illo tremendo articulo dispositionem. Suspicans autem ex insinuatione ejusmodi aliquod sibi imminere periculum, adhortatus medicum, ut eum de hoc sincerè præmoneret, & verum ediceret, quid de statu suo sentiret: qui respondit rem esse inter spem & metum, suasitq; ut etiam alios vocare curaret Medicos pro formando consilio; sed æger replicavit: nolle se in forma mori scilicet inter multorum argumenta medicorum, sufficere sibi unum qui suas jam pridem novit infirmitates, easq; feliciter hactenus curavit. Quod si DEus (inquit) exitus mei determinaverit horam, malo sub fida unius experti manu Divini executionem expectare decreti, quâ

omni

omni momento promptus acceptabo. Aliquot post horas vocavit ad se Dnum Suffraganeum, cum quo prolixum habuit sermonem, pluraq; ipsi revelavit animi sui arcana, soli Dno Palatino Czerniechoviæ in antecessum nota. Inter alia, quòd non valens tantas Episcopatus hujus tolerare & tollere oppressiones ac injurias, per continuas & gravissimas variorum exercituum extorsiones, metuensq; post hac graviores adscivit sibi in Coadjutorem (accedente Serenissimi Regis instantia) Serenissimum Ducem Saxzeit Primatem Hungariæ, eo solo motivo, ut ipse pro sua majori Authoritate, posset ulteriori Episcopatûs occurrere ruinæ vel jacturæ. Vidensq; statum Reipub. maximè perturbatum, & cupiens reliquos vitæ suæ dies in quiete & pœnitentia ac mortis meditatione finire, firmum & immutabile fecerit propositum deponendi sigillum in manus Serenissimi Regis obtenta jam ab eo sponsione, quòd Sigillum minus personæ à se electæ collaturus esset, ad quod munus jam pridem in corde suo designatum à se dixit eundem Dnum Suffraganeum, quod secretum jam longè ante Dno Prædicto Palatino concrediderat. Resignato verò sigillo retentaq; aliqua ex Episcopatu pensione, quòd ad aliquem privatissimum secedere locum fixum ratumq; erat, omniaq; ad eum finem media esse jam disposita, de loco tantum relicta deliberatio; cupereq; se isthæc perficere vota in Monasterio aliquo, ejusque muros utinam quàm citissimè deosculari liceret. Et quidem (ajebat) Anconam vel maximè mens me trahit, uti ad locum majoris meæ humiliationis. O Ancona amabilis! ô Ancona felix! (repetebat cum lacrymis & suspiriis) ô Ancona quæ mihi oculos aperuisti, ut penitius me & mundum cognoscerem, ô Ancona quæ me DEO conjunxisti &c. Si verò DEus firmam hanc imò firmissimam non permiserit resolutionem à me adimpleri, vitæq; meæ fila præciderit; forsan prævidet, quòd eum adhuc offendere possem, ideoq; libens etiam nunc mortem oppetere imò & appetere volo, si ita Dno vitæ & necis placuerit. Sum obligatus medico, quòd me de imminente præmonuerit periculo. Et observo quòd omnia ita mihi eveniunt, uti prædixit; plura similia locutus in particulari de sua dispositione substantiæ, quæ uti & parvulos Nepotes D. Palatino commendabat, omnia majora debita à se jam hoc anno persoluta, siq; superessent minora, ea ex derelictis persolvenda: Multa de Deo, de æternitate summo pietatis sensu proferebat, cum omni animi resignatione & ad mortem promptitudine. Hinc ad mentionem spei restituendæ sanitatis, vitæq; prorogandæ, reponebat semper: fiat, si est Dei mei voluntas; declaravitq; se velle in crastino exomologesi sacrâ peccata expiare, ac viatico & extrema unctione muniri. De mane ipse sua sponte vocato ordinario suo Confessario R. Dno Jezewski confessus, cum signis summi doloris. Quia verò sequenti luce festivitas Ss. Philippi & Jacobi Apostolorum imminebat, erga quos ille totâ vitâ singulari certæ devotionis ferebatur cultu vel maximè à S. Philippo consilia petebat in dubiis, quem ipse Christus interrogavit; unde ememus panes? indicavit se cupere in eorum solemnitate, cætera percipere Sacramenta. De quo D. Suffraganeus certior factus accurrit, suasitq; seria non esse differenda in crastinum, de quo non constat utrum erit nostrum, si verò vita foret superstes, posse alia communione sacra illos ss. honorari Apostolos: dum his æger non ægre imò annuit facile, utq; prælegeretur ipsi per D. Chluski Secretarium, ex quodam pio libro ab ipsomet vernaculo idiomati donato, caput de pia ad communionem sacram ritè percipiendam dispositione, quæ lectio per mediam durabat horam, ipso attentè auscultante, D. Suffraganeus in assistentia totius Cleri & Canonicorum hujus Ecclesiæ Collegiatæ attulit Ss. Sacramentum, postq; brevem & devotam exhortationem suspiriis & lacrymis infirmi exceptam, jussit is è lecto se levari cû propriis niti viribꝰ debilitas jam non concederet, frustra illû incommodû inhibente motû D. Suffraganeo. Et sic positis in terra genibus in spiritu humilitatis & animo ad pietatem composito ultimam Ss. Corporis Christi sumpsit refectionem, & mox in margine sedens lecti, extremam unctionem, ad singulos sensus pro delictis cujusq;, contritionis satis vivaciter eliciens actum. Depositus in lecto Testamentum animæ à S. Carolo Borromæo côpositum, & à se per totam Diœcesim aliquot ante annos transmissum, & certis publicè in Ecclesia temporibus legi à Clero & populo demandatum, à se verò ultima cujusvis Mensis die cum tota familia repeti solitum, mandavit à præsentibus tunc familiaribus ante se, suoque nomine flexis genibus perlegi, quod, etiam statim manu propria tanquam singula in eo contenta approbans subscripsit. Hac usus occasione D. Suffraganeus, iterû testamentum ratione dispositæ suæ substantiæ insinuavit, ac ubinam esset inquisivit, quoniam verò ante aliquot annos, conditum intellexisset, aliquo signo approbari illud suasit. Tum æger invitari ad se jussit D. Palatinum Czerniechoviæ, in cujus manus Testamentum 3bꝰ obseratum sigillis consignavit & quod in eo scripti essent Executores, idê D. Suffraganeus & D. Kunigk Custos & Officialis Varmiensis, indicavit, ad quos eundem D. Palatinum Czerniechoviæ tunc adjunxit, multaq; cum eo contulit totamq; suam substantiam quæ non esset testamento vel Codicillis disposita eidem commisit, & tradidit; approbationem & innovationem hujus Testamenti salvis Codicillis ante omnia exequendis,

A.C. 1711 dis, in exteriori Testamenti sigillati parte per suum Secretarium D. Chluski scribi jussit, & ipsemet subscripsit ad mensam sedens, ad quem se duci eo fine præceperat, ibidemq; 4 Nepotibus Palatinidis Czerniechoviæ & Raven, ultimam impertitus est benedictionem, cum energica Pastorali exhortatione, ut Deum timeant & Parentes honorent. Demum ad lectum reductus, Hic quæsivit ex eo D. Suffraganeus, an molestum non foret, si aliqui pij affectus illi insinuarentur, huic periculoso tempore opportuni, quin imò (respondit) rogo ut nihil omittatur, quodcunq; saluti animæ conducere scirent. Idcirco idem D. Suffraganeꝰ alternis vicibꝰ, cũ R. P. Eustachio Reüscher Soc. JEsu, Moderatore D. Palatinidæ Czerniech. varios ipsi pios inculcabant affectus illi tempori congruos. Circa 2dã post meridiẽ horã vicina mortis signa, & languores sentire cœpit: identidẽ è lecto ad mensã se duci jubendo, ad quã imprimis Litanias à se cõpositas de diversis Ss. per singulos hebdomadæ dies distributas & à se cum Familia singulis Vesperis recitari solitas dicere tunc voluit, sed ob debilitatem non valuit, quas ideo D. Suffraganeus prælegit, de SS. Trinitate. Nihilominus surgens à mensa non sine pietatis sensu suspiciens in cælum ejusq; desiderio captus dixit: Si moriendum est, utinam suaviter mori liceat, in spem erecturus de non timenda bene dispositis morte subjunxit D. Suffraganeus versiculum Psalmi: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi &c. Postquam paululum in lecto quievisset, iterum ad mensam ductus Capitulo huic, ante se genu flexo benedixit, sed verba proferre non potuit; ad lectum reportatus, nam pedibus jam insistere non valebat supinus & immotus ad finem jacuit. Hic Indulgentias in articulo Mortis à Summo Pontifice ipsi concessas in memoriam ei reduxit D. Suffraganeus, ut eas tunc sibi applicaret, Imaginem Servatoris Crucifixi & DEiparæ Virginis sæpius ab ipso devoto osculo exceptas, sacras Reliquias, & Rosarium ante ipsum posuit, aquâ lustrali lectum & cubiculum sæpiùs aspergi, herbas benedictas cremari, cereum sacrum accendi, Commendationem Animæ, & varias Litanias, & Psalmos à clero assistente dici jussit, Ipse interim varios actus & affectus ægro insinuans cum supradicto Patre, donec post horam 5tã in lethargum incidisset, & Medico attestante nihil jam audire vel percipere potuisset; Orationes tamen ab assistentibus continuabantur, In eo lethargo sensim fatiscentem viribus, & gradatim debilius respirantem, ad extremaq; deductum, post horam 2dam matutinam cadavereus infuscavit color, quod ubi advertimus, ultimum instare punctum conjecimus. Ideoq; orationes solitas pro Agonizante ingeminavimus, ubertim cadentibus lacrymis, supra fatis tanti Præsulis, & Pastoris nostri, qui satis quietè ùt optabat omnibus munitus Sacramentis, & optimè quantùm per morbi circumstantias licuit per virtutum illi tremendo articulo opportunarũ actꝰ dispositꝰ, in assistentia totius cleri sui, viam æternitatis, ut sperare & piè credere fas est felicis, ingressus, adeo insensibiliter, ut dubitaremus, an jam certò obdormierit in Domino. Deposito dubio mox pro more à clericis ablutus, & Pontificalibus indutus in porticu expositus, ob majorem commoditatem, ad spectandum & pro defuncto orandum, concurrentis multitudinis, quæ pro singulorum affectu, varios sensus & sermones miscebat. Nempe prout quisq; affectus rebus ita loquitur. Sed scrutator cordium DEus certiora format judicia, & sæpe quos homines incusant ut reos, absolvit ut justos, sic postquã communi omnium necessitate aureum hoc nostrum Os, tam nuper in Patria vocale obmutuit, & ego justo succumbens dolori, calamo impono silentium, Teque bene quàm diutissimè valere opto.

INDEX RERUM
Quæ Tomo III. continentur.

)(Com-

Suc-

Z

FINIS TOMI III.

de Aposio pag.e 767 – 773 – 74 – 75 – 77 – 80 – 83 –

P. Salaroli, centies, et 779 – Diploma 500 –

Gran Generale 778 –
Re Stanislao nel 1704 eletto = 615
Stanislao Szembek Vescovo Cuiauien = 604
Constantino Szaniawski pag.e 682 – 706 –